d
T.40
E5

Bibloth. colleg.
Caroloreg. S. J.
10

1 40 E

P. CLAUDII LACROIX, S. J.

THEOLOGIA MORALIS

Paris. - Typ. Bonnet. — Bernard-Laborde, rue Vavin, 42.

P. CLAUDII LACROIX, S. J.

THEOLOGIA MORALIS

SEU

EJUSDEM IN H. BUSEMBAUM MEDULLAM COMMENTARIA

A ZACHARIA, S. J. ELUCIDATA ATQUE VINDICATA

EDITIO NOVA

ANNOTANTE P. DION, PRESBYTERO.

TOMUS QUARTUS

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 9.

M DCCC LXVII.

46115

BIBL. DOM S.I.
EEGENHOVEN
78861

P. CLAUDII LACROIX

THEOLOGIA MORALIS

DE MATRIMONIO

LIBER SEXTUS

PARS TERTIA

TRACTATUS IV.

DE MATRIMONIO

1 Priusquam aggrediar materiam hujus tractatus, resolvendæ sunt aliquæ quæstiones velut præliminares.

Quæstio 1. — *Quæ sit genuina significatio aliquorum terminorum, quorum erit frequens usus in his materiis?* R. § 1. Matrimonium significat contractum, quo mas et femina de præsenti tradunt sibi mutuum in sua corpora dominium, ad usum humanæ generationis: hinc a Perez definitur, *conjunctio maritalis*. Dicitur autem *Matrimonium*, vel quia communiter *matres facit*, vel quia est *matris munus*, inquit S. Aug. *lib.* 19, contra Faustum; vel quia est præcipue *matrum onus*, uti habet S. Th. *in sup. q.* 44, *art.* 2: ipsi enim incumbit præcipue fovere, gestare et educare proles. Alio nomine, latinis dicitur connubium, græcis γαμος a γαμω, quod *domare* significat, mutato δ in γ, δαμος γαμος, ideo quia feminas seu potius conjuges domat; Arcudius *de concord. Occid. et Orient. Eccl. lib.* 7, *c.* 1. Et inde sunt nomina, monogamus, bigamus, polygamus; unius, duarum, plurium uxorum vir etc.

2 § 2. Matrimonium dicitur *legitimum* sive *legale*, *ratum*, *consummatum*. *Legitimum*, quod conformiter ad leges naturæ perficitur solo consensu contrahentium, quale est apud infideles, fuitque in lege naturæ et Judaica. Et quamvis secundum se exigat perpetuitatem aliquam, tamen ex causis dissolvi potest, uti a n. 402. *Ratum*, quando est Sacramentum, attamen carnali copula necdum consummatum, estque minus solubile quam legale. *Consummatum*, quando jam est copula carnali perfectum, et tum est omnino insolubile quoad vinculum, quamvis solubile sit quoad torum.

§ 3. Per sponsalia ordinarie significatur 3
futurarum nuptiarum promissio, can. 3, 30, q. 5. *Dicta sunt a spondendo, nam moris fuit veteribus stipulari, et spondere sibi uxores*, L. 2, ff. de spons. Et specialiter hic requiritur ut sponte fiant, atque ideo aliqui putant, sponsalia dici a *sponte* promittendo. Quandoque per sponsalia intelligitur Matrimonium ipsum, et sponsalia de præsenti dicuntur Matrimonium ratum; conjuges autem in Matrimonio, dicuntur sponsi de præsenti, Sanch. *lib.* 1, *d.* 1, *num.* 1.

§ 4. Nuptiæ sæpe idem significant quod Ma- 4
trimonium, hinc *L.* 1, *ff. de ritu nupttarum*, dicitur: *Nuptiæ sunt conjunctio maris et feminæ, et consortium omnis vitæ, divini et humani*

Juris commnnicatio. Dicuntur nuptiæ, eo quod puellæ nupturæ pudoris gratia se velo, quasi nube, obtegebant, *Catech. Rom.* hic *cap.* 1.

5 § 5. Per conjuges significantur mas et femina conjuncti Matrimonio, quod dicitur conjugium a conjungendo, quia uxor cum viro quasi uno jugo adstringitur, *Cat. Rom.* supra. Proprie autem loquendo *uxor et maritus* dicuntur illi qui sunt conjuges in Matrimonio, nihilominus, quando lex in favorabilibus loquitur de sponsis, uxore, marito, per sponsos intelliguntur etiam illi qui sunt in Matrimonio rato, sed nondum consummato ; per uxorem autem et maritum etiam intelliguntur sponsi de futuro. E contra in odiosis, per uxorem et maritum intelliguntur illi soli conjuges qui consummarunt Matrimonium, nisi obstet peculiaris ratio petita ex verbis, vel aliunde, propter quam prudenter judicetur intelligi etiam alios Sanch. *a num.* 2, Gob. *tract.* 10, *a num.* 2.

6 § 6. In antiqua lege, in qua licebat viro habere plures legitimas conjuges, illæ dicebantur uxores, quæ assumebantur ad generationem prolis et gubernationem domus. E contra illæ dicebantur concubinæ, quæ tantum ad generationem prolis assumebantur. In nova lege, et sæpe in Jure canonico apud Krimer, Quæstionum canonicorum *lib.* 4, *a num.* 571, uxores dicuntur, quæ copulantur cum omnibus solemnitatibus ab Ecclesia præscriptis. E contra concubinæ dicuntur, vel quæ vere copulatæ sunt sine accidentalibus solemnitatibus Ecclesiæ, vel quæ sine ullo Matrimonio domi retinentur ad libidinem; et concubinas in hoc secundo sensu nullibi approbant Canones.

7 § 7. *Divortium vel a diversitate mentium dictum est, vel quia in diversas partes eunt, qui distrahunt Matrimonium ;* L. 2, ff. de divort. et repud. vel potius dicitur a *divertendo*, quia ab invicem discedunt. Reliqua per discursum explicabuntur.

8 *Quæst.* 2. — *Quinam sint præcipui hæreticorum errores, et quænam doctrina Scripturæ ac Conciliorum circa Sacramentum Matrimonii ?* Resp. § 1. Multi hæretici, item aliqui politici seu potius athei dicunt Matrimonium non esse necessarium, eo quod licitus sit concubinatus, et pro hoc abutuntur variis textibus Juris, etiam canonici, ubi videtur approbari : sed *num.* 6, dixi, quo sensu accipiatur concubinatus, quando dicitur licitus. De soluto autem concubinatu dicit Trid. *sess.* 24, *de reform. Matrim. cap.* 8 : *Grave peccatum est homines solutos concubinas habere ; gravissimum vero et in hujus magni Sacramenti contemptum admissum, uxoratos quoque in hoc damnationis statu vivere, etc.* Vultque eos omnes excommunicari, et tales mulieres plecti ac proscribi.

§ 2. Simon Magus, Marcion, aliique apud 9
Aversam *hic quæst.* 1, *sect.* 1, negarunt Matrimonium ejusque usum esse licitum, et Apostolus 1, ad Tim. 4, v. 3, prædixit, fore hæresim *prohibentium nubere*, sed error ille confutatur, imprimis ex asserta per Scripturas institutione Matrimonii Genesis 1 et 2, et ex pluribus aliis Scripturis, ex quibus sequitur etiam Matrimonii usum, qui est ejus finis, etiam esse licitum, et ideo Apost. 1, ad Corinth. 7, v. 5, ad vitandam fornicationem commendat Matrimonii usum, patetque idem tum ex necessitate ad propagandum genus humanum, tum ex sensu totius Ecclesiæ.

§ 3. Antiqui hæretici cum Simone Mago ne- 10
garunt Matrimonium esse a Deo institutum; docebant enim a Deo permitti promiscuum usum cujuscumque feminæ. Luth. Calv. et plerique recentiores hæretici fatentur quidem Matrimonium esse a Deo institutum, sed negant esse elevatum ad causandam gratiam, adeoque volunt non esse Sacramentum, uti fuse refert Bellarm. *tom.* 3, *Controv. lib. de Matrim. cap.* 1 ; sed hæretici antiqui clare convincuntur ex Scriptura, quæ Matth. 19, v. 6, dicit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Quamvis autem pertinacia recentiorum non possit clare expugnari per solum verbum Dei scriptum, uti constat ex illis quæ adducit Bellarm. *cap.* 2, tamen sufficit nobis verbum Dei traditum ex testimonio tum Ecclesiæ Græcæ et Latinæ, tum antiquissimorum Patrum quos refert Bellarm. *cap.* 3 *et* 4. Et accedit definitio Ecclesiæ per Florentin. *post sess. ult.* in Decreto *Eugen. IV* ad Armenos, ubi ait : *Septimum Sacramentum est Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, secundum Apostolum dicentem : Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia.* Trid. autem *sess.* 24, *can.* 1, ait : *Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.* V. Avers. *quæst.* 1, *sect.* 3. Communior autem sententia Theologorum est Sanch. *lib.* 2, *d.* 4, quod Matrimonium pro lege naturæ institutum sit, Genesis 1, v. 28 : *Masculum et feminam creavit eos, benedixitque illis Deus, et ait : Crescite et multiplicamini, et replete terram.* Pro lege scripta confirmatum est, Deuter. 25, v. 5 :

Quando habitaverint fratres simul, et unus eorum absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui. Pro lege gratiæ evectum est ad rationem Sacramenti, Matth. 19 : *Dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una; itaque jam non sunt duo, sed una caro : quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Vide Kugler. *de Matrim. a num.* 16.

Objicies. Nullum Sacramentum pugnat cum virtute, aut cum alio Sacramento, sed Matrimonium pugnat cum continentia, et cum Sacramento Ordinis sacri, ergo. Resp. n. min. nam imprimis continentia conjugalis convenit Matrimonio, virginalem autem non contemnit, sed prætermittit, quia non est obligatio semper sequendi perfectiora. Deinde de se non excludit Sacramentum Ordinis, nam etiam conjugati ordinantur, sed Ordines sacri propter decentiam majorem postulant abesse Matrimonium, non ratione sui, sed status et usus, qui minus convenit sacris functionibus.

11 § 4. Valentinianus Imperator alioqui Catholicus, ut posset plures simul habere uxores, decrevit polygamiam esse licitam. Errorem illum secutus est Lutherus, apud Bellarm. *supra cap.* 10, dicens id a Deo prohibitum non esse. Idem tenuerunt plures apud Pignat. *in novissimis consult.* 118. Sed Trid. *can.* 2, ita definivit : *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.* Ex quo Canone aliisque tum Conciliis, tum Canonibus apud Mendo *in Statera diss.* 14, *num.* 36 : Avers. *quæst.* 14, *sect.* 1; Pignat. *tom.* 1, *cons.* 115, *num.* 6, videtur certum contra Caj. dispensare non posse Papam ut quis habeat plures uxores. Manet tamen controversum, qua lege divina id prohibitum sit. Bellarm. *cap.* 11, putat, lege divina naturali, in qua Deus post diluvium dispensarit pro antiquo testamento cum Hebræis ad multiplicandum fidelem populum, quam concessionem aliqui putant etiam extensam esse ad Gentes, ad propagandum genus humanum diluvio universali imminutum; quæ causæ nunc cessant, ideoque nequidem gentilibus licita nunc est polygamia. Videri potest Aversa, qui dicit Deum eo tempore tantum mutasse materiam Juris naturæ, in quantum uni viro dederat potestatem tradendi et acquirendi dominium corporum respectu plurium uxorum, sicuti cum Hebræis non dispensavit in furto, sed dederat potestatem in bona Ægyptiorum. Videri potest Mastrius num. 53, ubi dicit polygamiam plurium virorum cum una muliere nunquam esse permissam a Deo, attamen permitti posse, si Deus impediret inconvenientia ex ejusmodi copulis alias oritura, v. g. si faceret non impediri generationes per confusionem seminum, sed tot nasci proles quot viri talem mulierem cognoscerent.

§ 5. Luth. Calv. Kemnit. et alii apud Bellarm. cap. 5, docuerunt Matrimonium etiam 12
consummatum, esse quoad vinculum solubile. Alii dixerunt Matrimonium tantummodo ratum non esse solubile, nequidem per professionem religiosam. Alii, quos refert Bellarm. *cap.* 14, dixerunt manente Matrimonio quoad vinculum non posse fieri divortium quoad torum. Sed omnia opposita sunt de fide, nam *Florent.* supra enumerans Matrimonii *tertium* bonum, inquit, *est indivisibilis Matrimonii, propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi et Ecclesiæ; quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit. Trid. Can.* 5, ait : *Si quis dixerit propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi posse Matrimonii vinculum, anathema sit.* Can. 6 : *Si quis dixerit Matrimonium ratum non consummatum per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* Can. 7 : *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere, mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam quæ dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.* Can. 8 : *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum, seu quoad habitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Et hæ veritates Catholicæ videri possunt ex verbo Dei, SS. Patrum et ratione probatæ apud Bellarm. *cap.* 14 *et seqq.* Et quidem Matrimonium ratum solvi per vota solemnia Religionis, pluribus probat Bellarm. *tom.* 1, *lib.* 2, *de Monachis, cap.* 28. Licere autem conjugibus se toro separare, et ex mutuo consensu vovere continentiam, probat *ibid. cap.* 37. Plura de indissolubilitate addentur postea *a num.* 402.

13 § 6. Luth. Calv. aliique hæretici apud Bellarm. *supra de Monachis cap.* 6, docuerunt, statum Matrimonii esse æque perfectum ac statum virginitatis aut cœlibatus, nec aliquid majoris perfectionis habere consilia, quæ vocamus evangelica; sed damnatur a Scriptura 1 ad Corinth. 7, v. 38 : *Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit;* quod ipsum pluribus ibi asseritur. Hinc Trid. *sess.* 24, *Can.* 10, ait : *Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cœlibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quam jungi Matrimonio, anathema sit.* Potestque hæc veritas catholica videri etiam ex aliis Conciliis, Patribus et ratione probata apud Bellarm. *supra cap.* 7 *et seq.* et speciatim circa professionem status continentiæ *cap.* 22 *et seq.* An autem, si omnes Laici periissent, Religiosi et Clerici tenerentur inire Matrimonium, videri potest Avers. *quæst.* 1, *sect.* 2, § *ult.*

14 § 7. Luth. aliique hæretici, quos refert Bellarm. *supra de Matrim. cap.* 21 *et seqq.* docuerunt, perperam ab Ecclesia constituta esse impedimenta dirimentia Matrimonium, at speciatim aliqua consanguinitatis et affinitatis; item illud de voto solemni; sed damnantur a Trid. Can. 4 : *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Can 3 : *Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus qui Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum et dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis eorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant, anathema sit.* Can 9 : *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, et oppositum nihil aliud esse, quam damnare Matrimonium, possentque omnes contrahere Matrimonium, qui consentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit, cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.* Possuntque errores illi videri pluribus confutati apud Bellarm. *supra.*

15 § 8. Calv. et Kemnit. apud Bellarm. *tom.* 3, *de Matr. cap.* 1, reprehendunt Ecclesiam, eo quod observet tempora Matrimonii contrahendi, certas cæremonias et benedictionem in eo contrahendo, sed damnantur a Trid. Can. 11 : *Si qnis dixerit prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam, aut benedictiones et alïas cæremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit, anathema sit.* Et hunc quidem benedictionis usum esse antiquissimum, demonstrat ex Conciliis, et SS. Patribus. Avers. *quæst.* 20, *sect.* 1.

§ 9. Novatiani, Montanistæ, Tertullianus, 16
damnarunt secundas nuptias, sed certum est esse licitas, non tantum secundas, sed et tertias, aliasque plures, quia nullo jure prohibentur, imo et positive permittuntur a Conciliis et SS. Patribus apud Arcud. *lib.* 7, *cap.* 27 et 29. Quod autem in quibusdam Conciliis pœna imponatur sæpius nubenti, ideo est, quia plures nuptiæ plerumque sunt signum incontinentiæ; de cætero Apostolus ad Rom. 7, v. 3, ait: *Si mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Prima ad Corinth. 7, v. 9, loquens de non nuptis, et de viduis : *Quod si non se continent, nubant,* et v. 39 : *Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat,* 1 ad Timoth. 5, loquens de viduis : *Volo ergo juniores nubere,* si nempe sit periculum incontinentiæ. Et quod viduæ, idem viduo licitum est, quia quoad ista, sunt pares, uti recte Arcud. supra et pluribus *cap.* 20. Videri potest etiam Aversa *quæst.* 14, sect. 2. Quomodo vero secundæ nuptiæ, quamvis prohibitæ non sint, tamen etiam in jure sint odiosæ, ac passim improbentur, adjectis etiam quibusdam quasi pœnis, late habet Tiraquell. *tom.* 4, *tract.* 4, ad L. Boves *a num.* 141, et brevius a Krimer *a num.* 1807. Denique secundas ejusmodi nuptias esse vere Sacramentum, videtur esse de fide, cum sint verissimum Matrimonium inter fideles initum ex intentione Sacramenti. *Nec obstat,* quod tale Matrimonium sive bigamia non repræsentet unionem Christi cum Ecclesia, *nam* secundum se consideratum præsentat, cum sit conjunctio unius cum una, quamvis consideratum respective ad prius conjugium id non præsentet, sed hoc non obstat rationi Sacramenti, cum absolute et secundum se consideratum hanc rationem habeat.

Quæst. 3. — *Quis sit Judex competens in cau-* 17
sis matrimonialibus? Resp. § 1. Causæ de dote, sponsalitia largitate, alimentatione, successionibus, hæredibus, pertinent ad forum civile, sunt enim mere temporales. Bellarm. supra *de Matrim. cap.* 3, Sanch. *lib.* 10, d. 8, *num.* 15, Avers. *quæst.* 9, *sect.* 1. Recte tamen notant multi cum Delb. *de Immun. Eccl. cap.* 10,

d. 6, *sect.* 3, et Sperell. *dec.* 1, *num.* 15, *et dec.* 138, *a num.* 107, Judicem Ecclesiasticum, postquam cognovit principaliter de Matrimonio, posse incidenter et accessorie cognoscere de causa dotis per cap. *de prudentia*, de donatione inter vir. et uxor. Item si causa sit pia, uti si puella sit pauper, et requirat Judicem Ecclesiasticum, cap. *Per Tuas*, Qui filii sint legitimi. Similiter docent cum multis contra alios multos Sperell. *num.* 17, et Delb. *sect.* 5, posse etiam Judicem Ecclesiasticum, si requiratur, causa pietatis cognoscere de alimentatione præstanda spurio. Item *sect.* 7, docet Delb. si hæredes intra annum non exequantur legata etiam profana, posse etiam apud Judicem Ecclesiasticum conveniri ratione pietatis; quia defunctus est persona miserabilis, quæ se juvare non potest. Ex illis quæ habet Sperell. *in dec.* 156 *et* 158, item Pignat. *tom.* 3, *cons.* 24, probatur pupillos, viduas, virgines, item mulieres habentes viros tantum inutiles, posse confugere ad Judices Ecclesiasticos, sunt enim tum causæ piæ.

18 § 2. Si agatur de valore vel invaliditate sponsalium, pertinet ad solum forum Ecclesiasticum, quia ratione finis, qui est Sacramentum Matrimonii, causa est spiritualis; Abb. Rosell. Pallud. Sanch. Sperell. *d.* 1, *num.* 12. De dissolutione sponsalium dicetur num. 215.

19 § 3. Ex cap. *Tuam*, de ordine cognitionum constat, quod causæ circa proclamationes, contractuum valorem, partes Sacramenti Matrimonii, benedictionem Sacerdotalem et similia, pertineant ad Judicem Ecclesiasticum : et de his intelligitur *Trid. sess.* 24, *can.* 12 : *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Per Judicem autem Ecclesiasticum intelligitur hic Episcopus, vel cui ille committit, nam *Trid. sess.* 24, *de Refor. cap.* 20, ait : *Causæ Matrimoniales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini et jurisdictioni relinquantur.* Hinc si quæratur, an hoc vel illud Matrimonium sit licitum aut validum, id spectat ad Episcopum, ita ut invalida sit decisio aliorum, etiamsi partes in alios compromittant, Covar. Tann. Sperell. *dec.* 9, *num.* 9, *et dec.* 8, *num.* 30 [1].

§ 4. Harum causarum cognitionem potest 20
Episcopus etiam inferioribus Prælatis delegare. Vicarius autem generalis non potest has causas cognoscere sine speciali commissione, Barb. *de Potest. Episc. alleg.* 54, *num.* 94, Krimer *num.* 1508.

§ 5. Causæ de gradibus cognationis, divor- 21
tiis, impedimentis, principaliter pertinent ad Judicem Ecclesiasticum, quamvis, in quantum concernunt naturales contractus, possint etiam pertinere ad sæcularem : Bellarm. supra; sed notat Pignat. *tom.* 8, *cons.* 111, in talibus legem civilem debere cedere Ecclesiasticæ; et ita quamvis Justinianus permiserit conjugia consobrinorum, tamen Canon *Quædam lex* 24, *quæst.* 3, id rejicit, et observari debet Canon ille.

§ 6. Putant Anchar. Abb. aliique Juristæ 22
communiter cum Marta, quando agitur de possessorio Matrimonii, laicum posse esse Judicem, quia id Matrimonium de facto fuerit (quod regulariter habetur ex attestatione Parochi) adeoque manuteneri debeat, est res pure facti, quæ Matrimonii valorem non attingit, ideoque omnem possessionem cujuscumque rei spiritualis, v. g. Beneficii, esse aliquid facti, ac pertinere etiam ad Judicem civilem, docent aliqui ex cap. *Cum nostris, de concess. præb.* ubi refert Delb. *cap.* 7, *lib.* 7, *sect.* 1. Addunt aliqui apud Sperell. *dec.* 8, *num.* 3, licet Matrimonium prout est Sacramentum sit res spiritualis, attamen prout est contractus, esse quid civile, ideoque etiam ad Judicem sæcularem pertinere conjuges ad mutuam fidem servandam compellere. Oppositum tenet Covar. Delb. *cap.* 10, *d.* 5, et Canonistæ communiter. Rationem dat Sperell. *dec.* 8, *et* 9, tum quia, ad quem spectat causa principalis, etiam spectat accessoria. *L. Nulli* Cod. de ju-

1 Hic indicandæ veniunt propositiones omnes a Pio IX in *Syllabo* Ency. *Quanta cura* § VIII relatæ. Hic quoque non indicare haud possumus præclarissimum opus P. Martini S. J., et P. Perrone ejusdem societatis quo demonstratur judices ecclesiasticos *solos* judices esse de causis matrimonialibus (Breve Pii VI ad Episc. Motol. 16 Sept. 1788); in Matrimonio christiano, contractum a Sacramento separari non posse; sententiam quæ tenet contrahentes solos esse sacramenti Matrimonii ministros, *esse unice veram, imo et Ecclesiæ Catholicæ doctrinam* (Perrone I, 165); oppositum vero placitum a Cano venire (ib. 48-60), quod et *auctoritate et numero scholasticorum* vincitur (Tournely I de Matr. p. 124); Matrimonium *civile* bonis doctrinis aperte repugnare; quæ hodie in clarissima luce posita sunt contra Protestantes, « *Omnes ecclesiasticæ potestatis osores, omnes qui Jansenii sec. tam secuti sunt aut Janseniano fermento turgebant; omnes qui se curiarum civilium partibus addixerunt, aut quocumque modo assenta tores facti sunt politicæ potestatis.* » (Liebem. *de Matr.* c. 11, 0. 2.) (*Edit.*)

diciis, cap. 1, de causa possess. et propriet. tum maxime quia in causa de possessorio semper probari debet titulus saltem coloratus, hujus autem probatio in hac materia, secundum omnes, spectat ad solum Judicem Ecclesiasticum.

23 § 7. Si agatur de aliquo puniendo, v. g. qui clandestine vel sine proclamationibus vel cum impedimento Matrimonium iniit, quamvis ad forum Ecclesiasticum spectet declarare, an clandestinitas intervenerit, tamen supposita aliunde notoria illorum certitudine putant Sanch. Tann. Gob. Loth. Krim. *num.* 1509, et alii, causam punitionis esse fori mixti, et posse prævenire a foro civili, ut fit in aliis contractibus civilibus, quia Matrimonium olim fuit contractus civilis, neque videtur adhuc constare, quod quoad ista desierit esse subjectus Jurisdictioni civili, adeoque forum civile videtur manere in possessione, quamvis contradicant Decius et alii, eo quod ille contractus jam ad rationem Sacramenti sit a Christo elevatus. Putant tamen multi, Judicem sæcularem cogere posse ad servanda sponsalia, uti cogere potest ad servandam fidem aliorum contractuum, quamvis juramento sint confirmati : et universaliter docent Avers. *q.* 6, *sect.* 8, et Pignat. *t.* 8, *cons.* 87, Principes sæculares posse per leges pœnales coadjuvare leges Ecclesiasticas; sic enim videmus per eos constitui pœnas contra blasphemos, perjuros, hæreticos, maxime cum spectet etiam ad gubernationem civilem, ut omnia etiam circa sponsalia et matrimonia rite observentur. Imo posse Judicem sæcularem per censuras compelli ad assistendum Judici Ecclesiastico requirenti, docent Far. Men. Barb. et alii cum Pignat. *t.* 9, *cons.* 130, *n.* 89. Quod si attingatur causa sanguinis, solus laicus est Judex competens, quia Clericis prohibetur, ne attingant causas sanguinis. Quinam sit Judex in causa concubinatus, non convenit inter Doctores. Pignat. *tom.* 9, *cons.* 139, *a num.* 84, putat etiam ad forum civilem pertinere, hinc multi dicunt dari locum præventioni, adeoque esse mixti fori. Videri possunt multa de hoc apud Pignat. tota illa consultatione.

24 § 8. Si laicus in delicto mixti fori sit a Judice Ecclesiastico condemnatus vel absolutus, non potest a Judice laico propter idem delictum molestari, uti late probant Sperell. *dec.* 134, et Pignat. *tom.* 5, *cons.* 44. Hoc tamen non obstante docet cum aliis Sperell. *dec.* 92, *et* 137, *n.* 48, si Judex laicus prævenerit, et pœna temporali punierit, posse Ecclesiasticum adjicere ecclesiasticam, et v. g. excommunicare. Hinc etiam Krimer *num.* 582, et alii dicunt, si Judex laicus mulctarit concubinarium, posse Ecclesiasticum eumdem corrigere, qui licet punitus in uno judicio, non debeat puniri in alio; tamen quando unus Judex tantum agit ad punitionem, uti facit laicus, Judex Ecclesiasticus, qui non tam agit ad punitionem, quam ad correctionem, non ideo debet censeri per præventionem exclusus.

§ 9. Si agatur de divortio, quoad vinculum, 25
solus Ecclesiasticus est Judex. Can. *Sæculares* 35, *q.* 6, Can. *Multorum* 35, *q.* 6, Cap. *Per venerabilem*, Qui sint filii legitimi; Cap. *Tuæ fraternitatis*, de procuratoribus; Cap. *Porro*, et Cap. *De illa*, De Divortiis, ubi dicitur, si etiam parentela esset publica et notoria, absque judicio Ecclesiæ ab ea separari non poterit. Etiam quando agitur de divortio, quoad torum tantum aut habitationem, ratione hæresis vel adulterii, adeundus est solus Judex Ecclesiasticus, Sanch. *lib.* 10, *d.* 8, *n.* 15; Castrop. *d.* 3, *p.* 6, § 5; Gob. *in Quint. tract.* 5, *cap.* 36, nisi alicubi esset consuetudo contraria, sicuti solet Judex laicus se informare de sævitia mariti etc. Et quia secundum ante dicta, si causa principalis spectet ad Judicem Ecclesiasticum, etiam ad eum spectat accessoria, sequitur, si Ecclesiasticus deciderit de valore Matrimonii, ad eum spectare etiam agere de causis divortii, de constituenda vel restituenda dote, Sperell. Gob. Loth. Delb. Crimen polygamiæ spectare ad forum Ecclesiasticum, demonstrat Pignat. *tom* 1, *cons.* 115, *et in novissimis consult.* 118.

§ 10. Quamvis secundum dicta num. 17, 26
causa dotis spectare possit ad Judicem laicum, etiam quando per se et principaliter agitur causa dotis restituendæ post divortium, putat tamen Krimer *num.* 1793, quamdiu lis pendet apud Judicem Ecclesiasticum super causa divortii, non posse laicum se ingerere pro muliere in dotis repetitionem, nisi ab Ecclesiastico prius fuerit decisum, quod mulier juste divertat ob culpam viri, Sanch. *lib.* 9. *d.* 4. De Luca *de Matrim. disc.* 11. Quis Episcopus judicare debeat de divortio, dicam num. 430.

§ 11. Circa clericum conjugatum, an gaudeat 27
privilegio fori Ecclesiastici, videntur tenenda seqq. ex illis, quæ fuse disputat Pignat. *tom.* 1, *cons.* 45, 488. *tom.* 2, *cons.* 42, *tom.* 4, *cons.* 6, *tom.* 5, *cons.* 61, *tom.* 9, *cons.* 21, 36, 39, nempe 1, non gaudet, nisi authentice probet se initiatum Tonsura : se post Matrimonium retinuisse habitum, et Tonsuram, aut Clericatum

reassumpsisse : se duxisse unicam eamque virginem. De variis probationibus Clericatus agit fuse Pignat. *tom.* 9, *cons.* 45. 2, Si quis, postquam fuit judicio laicali ob crimen subjectus, suscipiat Tonsuram, clericatus non prodest ipsi quoad bona, forte nec quoad personam, cum res præventa sit et Clericatus subsecutus non invenerit personam liberam, sed jam affectam tribunali laico. 3, Si habitum et Tonsuram dimiserit, et hæc non reassumpserit, præsertim pluries ab Episcopo monitus, privari potest privilegio Clericali. 4, Si in habitu sæculari, comprehensus sit a Curia sæculari, remanere debet sub potestate sæculari, donec definiatur an gaudeat privilegio fori. Hoc autem definire spectat ad Judicem Ecclesiasticum, citato Judice laicali. 5, Filius clerici conjugati, quamdiu pater vivit, etiam gaudet privilegio fori cum illo, Pignat. *tom.* 1. *cons.* 99 *et* 463, qui cum aliis idem extendit etiam ad uxorem, cum ejus consensu maritus sacrum Ordinem suscipit, sunt enim una caro : et universim ratione Matrimonii mulier sequitur forum viri. L. fin. Cod. de incol. L. *Cum quidam*, ff. de jurisd. omn. Jud. L. *Ea, quæ desponsata*, ff. Ad municip.

28 § 12. Si conjuges sint infideles, causæ matrimoniales eorum spectant ad Judicem sæcularem, quia Ecclesia non judicat de extraneis. Si autem eorum unus convertatur ad fidem Sanch. *lib.* 7, *d.* 3, *n.* 9, putat, si fidelis litem moveat, debere fieri apud Judicem laicum; si infidelis, apud Ecclesiasticum, quia actor debet sequi forum Rei : e contra Pontius *lib.* 6, *cap.* 1, *n.* 6, dicit, quamvis infidelis sit actor contra fidelem, interpellandum judicem laicum, quia tale Matrimonium remanet in ratione puri contractus humani; et hoc verum est, si litigetur de primo valore vel rebus spectantibus ad illum primum contractum : si tamen agatur de dissolutione talis Matrimonii, causa spectabit ad solum Judicem Ecclesiasticum, non ideo, ut vult Avers. *q.* 9, *sect.* 1, quia Matrimonium respectu fidelis transeat in Sacramentum, sed ideo, quia secundum dicenda a num. 405, Christus soli Ecclesiæ in favorem fidelium dedit potestatem tale Matrimonium dissolvendi.

29 § 13. Ad agendum in causis matrimonialibus sufficit si procurator habeat mandatum generale, uti cum aliis contra alios tenet Sperell. *dec.* 25.

30 § 14. Est hic obiter notandum quod Assessor Judicii mixti, in quo tractantur causæ civiles, et ecclesiasticæ, possit esse etiam uxoratus, sic tamen, ut causæ spirituales non committantur laico, sed soli ecclesiastico : et quamvis laici possint consuli aut etiam referre in causa ecclesiastica, ac etiam accedente Episcopi consensu, secundum aliquos auctores, possit in eos simul cum clericis tanquam arbitros compromitti : Cap. *Per tuas* 9. De arbitris, quia consilium dare, aut arbitrium proferre non sunt actus Jurisdictionis spiritualis, Clarus, Mol. Wiestner *Instit. Canon.* 3, *lib.* 1, *tit.* 29, *num.* 29. Item quamvis laicis ab Episcopo delegari possint causæ pecuniariæ, et aliæ similes mere civiles Clericorum et Ecclesiarum, Gloss. in Cap. *Decernimus.* 2, De judiciis, *Abb. Laym. Barbos. Wiestn. n.* 31, tamen Cap. *Decernimus,* expresse dicitur, non debere Prælatos negotia ecclesiastica committere laicis tractanda : hinc Fagnan. in Cap. *Contingit,* de arbitris, *pag.* 609, ait : Laico non potest delegari causa spiritualis, nisi per Papam, et Glossa ad finem, v. *sed in laicum,* idem habet : unde Concil. Chalcedon. relatum Cap. *Si quis,* de foro comp. dicit, quod Episcopi deligere possint alios Judices, intelligit Glossa, ecclesiasticos; Pith. *lib.* 2, *tit.* 2, *sect.* 3, *num.* 71, Fagnan. in cap. *Si quis, n.* 7. Ideoque Clericus non potest sibi constituere Judicem laicum, etiamsi Episcopi et Adversarii consensus accedat, sed ad hoc requiritur auctoritas Papæ; nam inquit *Wagner.* in Cap. *Contingit* Concilium dicit : *Prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet ut laicus in talibus arbitretur, sicut non convenit laicum judicare de spiritualibus, etc.* Quod si contraria est alicubi consuetudo, dicendum videtur, esse ex defectu Ecclesiasticorum qualificatorum, aut accessisse concessionem Papæ.

§ 15. Si Judici ecclesiastico in hac materia 31
controvertatur sua jurisdictio, potest ipsemet de hoc jure suo cognoscere, uti ex jure, auctoritate, et ratione probat Sperell. *dec.* 133.

§ 16. Si agatur de valore Matrimonii aliis- 32
que similibus, tractari debet summarie, de plano, ac sine strepitu Judicii; si autem agatur de adulterio, sive criminaliter, sive civiliter opus est processu ordinario, uti pluribus Krimer *a num.* 2449. Quandonam dicatur agi criminaliter vel civiliter, dicam *num.* 432.

Quæst. 4. — *Quis sit accusator vel testis* 33
competens in causis matrimonialibus ? Resp. § 1. Qui ob turpem quæstum accusat vel impedire quærit Matrimonium, non auditur, Cap. *Significante*, § Qui Matrim. accusare. Et ratio redditur, quia malitiis hominum non

est indulgendum : quod valet de omni pravo fine : item de illo, qui sciens impedimentum, denuntiavit, nisi probet se tum juste tacuisse, Cap. *Cum in tua*, ibid. Ex quo habetur sufficere, si juret, se primo postea intellexisse; et nunc manifestare non ex malitia.

34 § 2. Si accusatio fiat circa impedimenta, quæ ipsi contrahentes removere, aut soli scire possunt, uti sunt servitus, error, defectus, consensus, impotentia, soli contrahentes sive conjuges accusare possunt; in aliis possunt etiam alii, per se loquendo : cæterum qui scientes et tacentes Matrimonium invalide contraxerunt, non sunt contra illud ulterius audiendi, cap. 1, ibid.

35 § 3. Accusare ad separationem tori competit soli conjugi innocenti. Si maritus noluit uxorem adulteram accusare, admittitur pater adulteræ et cæteri cognati; imo et quandoque externi : non ita facile admittitur uxor accusans virum de adulterio, quam vir uxorem.

36 § 4. Qui Matrimonium contractum accusare possint, admittuntur etiam ut testes contra illud : attamen, per se loquendo, voces præsentes debent exponere de impedimento. Hactenus dicta pluraque alia videri possunt ex jure deducta apud Krimer *a num.* 1485 *et* 1500.

37 *Quæst.* 5. — *Quid notandum sit in materia de Matrimonio circa propositionem* 1. *damnatam ab Innoc. XI.?* Resp. Propositio illa sic habet : *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore.* Circa quam pro materia Matrimonii, notanda sunt sequentia cum communi ex Gob. *tract.* 10, *a n.* 732, et Cardena *in* 2 *crisi diss*, 2, *a num.* 514.

38 § 1. Ex damnatione illius propositionis sequitur, illicitum esse contrahere Matrimonium sequendo opinionem tantum probabilem de illius valore, relicta tutiore, quæ ad valorem præterea requirit aliquid, quod non observatur, nisi accedat aliquid, ex quo valor talis Matrimonii reddatur sufficienter certus : quamvis enim *Filguera* explicans hanc propositionem damnatam putet non prohiberi praxim illius in rebus, quæ non sunt de Jure divino, sed tantum de Jure ecclesiastico, uti sunt multa in materia Matrimonii; sententia tamen illa rejicitur ab omnibus, et ratio est, quia finis damnationis erat, ne Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, cui exponitur, quando aliquid omittur, quod ad valorem requiritur, etiam de jure tantum ecclesiastico.

39 § 2. Dubium, quod in his materiis potest occurrere, est vel Juris vel facti; tum est Juris, quando dubitatur de lege, v. g. si dubitetur an detur lex quæ prohibeat Matrimonium clandestinum. Dubium facti est, quando dubitatur de aliquo alio quam de lege, uti si dubitetur, an prior maritus sit mortuus, an hoc vel illud impedimentum sit contractum. Simili modo explicari debet duplex probabilitas vel certitudo, nempe juris aut facti, quando probabile vel certum est dari vel non dari legem; aliquid distinctum a lege vel non esse factum.

§ 3. Qui habet probabilitatem facti vel præ- 40
sumptionem de eo, quod existat impedimentum, nullam autem probabilitatem vel præsumptionem de carentia impedimenti illicite contrahit : similiter qui habet meram probabilitatem facti, nullam autem certitudinem de carentia impedimenti, etiam ordinarie saltem, illicite contrahit, quia agendo, quod est minus tutum, exponit Sacramentum periculo nullitatis. *Dixi,* ordinarie saltem, propter dicenda *num.* 42, 414, 528, 795.

§ 4. Quando in quæstione facti ex conjec- 41
turis utrinque probabilibus resultat purum dubium, si hoc dubium sit vincibile, et illicitum contrahere, donec ita vincatur dubium, ut stet certitudo pro carentia impedimenti, alioquin Sacramentum adhuc exponitur periculo nullitatis, cum aliunde non accedat certitudo de valore. Si autem resultet dubium omnino invincibile, contrahi potest Matrimonium, quia possessio tum est pro libertate, ideoque communiter docent Auctores, quod tale impedimentum tum desinat, uti habet Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *n.* 18. Attamen excipe si sit possessio pro impedimento, v. g. quando dubium est invincibile circa viam prioris conjugis, uti dicetur *a num.* 672.

§ 5. Quando est vera probabilitas Juris, 42
sive, quando circa valorem Matrimonii vel dispensationis sunt opiniones vere probabiles, id est, tales, quæ communiter admittantur a Doctoribus tanquam probabiles, neque in paxi rejiciantur a Curia Romana, vel versentur circa valorem Matrimonii vel dispensationis, cum tali probabilitate licitum est contrahere Matrimonium : v. g. lex est, quod cognatio spiritualis cum matre infantis contrahatur a Patrino, item, quod Matrimonium contrahi debeat coram Parocho et testibus, item, quod debeat esse consensus liber; tamen etiam probabile est, cognationem spiritualem non contrahi, si Baptismus sit privatim collatus ob necessitatem, et periculum vitæ infan-

tis; item probabile est, quod quando Matrimonium initum est coram Parocho invito, aut initum est cum metu reverentiali, sit validum : cum tali probabilitate licitum est, et patrino postea inire Matrimonium cum matre talis baptizati, et contrahere coram Parocho invito, et consummare, quamvis una pars contrahat ex metu reverentiali. Atque idem est de similibus opinionibus; ratio autem est, quia valor certus talibus Matrimoniis accedit ex approbatione aut dispensatione Ecclesiæ, quod convincitur partim ex consuetudine Ecclesiæ, quæ in Tribunalibus suis sæpe declaravit Matrimonium sic contractum esse legitimum, a quas declarationes de singulis his exemplis affert Cardenas; consuetudo autem hic secundum dicenda *a n.* 517, habet vim abrogandi leges : partim ex responso *Alex. VII,* quod in materia Matrimoniorum dixit, ubi utrinque essent opiniones probabiles, ut Missionarii sequerentur illas, quæ pro conditione locorum, ac hominum barbarorum essent favorabiliores : sicque innuit sequendo utramque partem talium opinionum non remanere impedimentum. Denique etiam ex eo, quia certum est causam Matrimonii esse favorabilem, certum autem etiam est, quod in dubio semper standum sit pro valore actus favorabilis, ergo certum est, quod in dubio quocumque etiam positivo standum sit pro valore Matrimonii sive contracti, sive contrahendi. Et ideo *lib.* 6, *p.* 1, *a n.* 111, dixi, certum esse quod Ecclesia suppleat in errore communi, *et n.* 117, addidi, etiamsi absit error communis, quod adhuc suppleat, si adsit opinio vere probabilis in materia Juris, ac consuetudo sic operandi, quam non reprobet stylus Curiæ, ubi etiam exempla dedi in hac materia Matrimonii, valentque hæc, quamvis dubitetur de valore propter aliquod requisitum, non tantum ex Jure humano, sed etiam divino vel naturali, quia cum Ecclesia sæpe adhuc decernat Matrimonia sic contracta esse valida, sequitur, quod contrahenda etiam sint futura certo valida, si sic contrahantur : quod enim semel est invalidum, non convalescit manentibus eisdem circumstantiis. Itaque dicimus, quod quando probabile est contractum matrimonialem esse vel fore validum, licet forte reipsa et coram Deo non foret validus, nisi Ecclesia suppleret, tamen Ecclesia tum supplet quæ a Deo habet potestatem faciendi valorem tali contractui, quamvis probabiliter putetur etiam esse invalidus, et sic ex dispositione Ecclesiæ fit certo validus.

§ 6. Ex dictis sequitur eum, qui cum tali dubio speculativo suscipit Matrimonium ex sententia probabili relicta tutiore, non peccare, nec incurrere pœnas per damnationem primæ propositionis intentatas, quia ob dispensationem Ecclesiæ accedit circumstantia, quæ sententiam illam ex directe probabili facit esse reflexe certam, et practice tutam. Hæc generaliter dicta suo loco applicabuntur determinatis materiis. 43

CAPUT PRIMUM.

De Sponsalibus.

DUBIUM I.

Quid sint sponsalia ?

« Resp. Sunt promissio voluntaria, deliberata et mutua signo sensibili expressa, futuri Matrimonii, inter personas Jure habiles. 44

» Dicitur I. *Promissio,* quia propositum non sufficit cum non inducat obligationem : unde qui diceret, *volo te accipere, habere aut ducere in uxorem,* non contraheret sponsalia, ut Bon. *t.* 1, *de spons. q.* 1, *p.* 1, docet ex aliis; quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant, nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

» Dicitur II. *Voluntaria et deliberata,* scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 273, ex Sanch. Pontio etc. Etsi Bon. *p.* 4, *n.* 4, plures requirat. Unde regulariter non sunt valida ante septennium completum, ut docet Kon. *d.* 21, *art.* 5, Sanch. *lib.* 1, *de Matrim.* 16, nisi malitia et prudentia suppleant ætatem. Dian. *R.* 174, Pontius etc. (quod tamen quidem negant sufficere, cum jus determinarit ætatem) imo nec post septennium, si de usu rationis sufficienti non constet; uti neque si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum dicta *de voto et contractibus.*

» Dicitur III. *Mutua.* Unde si Titius promittat nuptias Caiæ, et hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus et reciprocus, non potest claudicare; involvit enim conditionem, *si tu repromiseris.* Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta ac gratuita, et acceptata a Caia, solus Titius obligaretur non vi sponsa-

lium, sed simplicis promissionis. Ita Sanch. *l.* 3, *d.* 3, contra *Pontium*, apud Dian. *R.* 244.

» Dicitur IV. *Signo expressa :* quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Unde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ etiam cum consensu interno in promissionem Matrimonii, quod Titius ei promittit. Si tamen pater vel mater pro filio aut filia, aut curator pro eo, cujus curam habet, præsente et non contradicente (dummodo metus absit), contrahat, valida erunt, quia in hoc casu, jus accipit taciturnitatem pro expressione consensus, Sanch. *lib.* 1, *d.* 22, Dian. *R.* 170, imo etiam si pro absente, saltem si his resciens id expresse vel tacite signo aliquo sufficienti ratificet, Sanch. Pont. Dian. *R.* 271, contra quos *Sotus et Henr.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum ut resciens non contradicat : Quod *Kon.* admittit: si per ipsos tutores vel parentes iis proponatur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

» Dicitur V. *Inter habiles* : id est, qui et ætatem a Jure præscriptam habent, et nullo impedimento prohibentur. *Unde resolves.*

» I. Quando verba vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet : in externo autem, communi intelligentia et sensu verborum; ita tamen, ut potius inclinetur in favorem Matrimonii. V. Dian. *R.* 205, Bon. *Tom.* 1, *de Matr. q.* 1, *p.* 1.

» II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium (cum hoc ex jure positivo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium, quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliori modo quo possunt : sponsalia autem virtute continentur in Matrimonio Laym. *lib.* 3, *tract.* 10, *p.* 1, *cap.* 17.

» III. Ad sponsalia non sufficit. 1. Si dicas : *Non ducam aliam, quam te*, quia sunt verba mere negativa, et potes ducere nullam, Bon. *q.* 1, *p.* 7, *q.* 7, *n.* 13, 2. Dicere : *Contraham tecum, si Papa dispensaverit,* Barbos. et alii 10, cum Dian. *R.* 292, contra *Sanch. Con. et Pont.* ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante et post interpretatam a Pontifice dispensationem, altero invito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subnarratio annuli et missio munerum jocalium; nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex aliis causis. Quod si tamen verba unius præcesserint, tunc immissio annuli et verbum, *Recipio*, operatur Sponsalia, vel etiam Matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet *Filliuc.* quia recipiendo sic annulum, tacite consentit : itemque si habito inter amicos tractatu de Matrimonio, sponsus misit arrhas et munera jocalia, eaque sponsa acceptavit, Laym. *cap.* 2, 4. Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata sunt invalida, quia juramentum metu extortum, non firmat contractum, imo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget, Sanch. Barbos. Dian. *R.* 278, *v. supra lib.* 2, *t.* 2, *cap.* 2.

ADDENDA.

Quæst. 6. — *Quid circa naturam et modum sponsalium sit præterea notandum?* Resp. seqq. 45

§ 1. Non est opus ut sponsalia fiant ante Matrimonium quamvis communiter præcedere soleant, Tann. Gob. *t.* 10, *n.* 8. Et possunt esse clandestina, uti dicetur *n.* 52. Debent tamen, secundum dicta *lib.* 3, *p.* 2, *a n.* 654, signo externo manifestari, quia *intentio mente retenta nihil operatur in humanis contractibus*, *L. Non omnis* 15, *ff.* De rebus credit. Hinc licet *Led. Sot. Arriag. Palat.* et alii cum Dian. *p.* 3, *t.* 5, *R.* 116, putent fore valida, si mere interne existentia per Dei manifestationem rescirentur; tamen melius contradicunt Sanch. Pont. Vasq. Less. Tann. Dicast. Avers. *q.* 8, *sect.* 3, quia non adesset modus humanus contrahendi. *Constat etiam absentem desponderi posse, et hoc quotidie fieri, lib.* 4, *ff. de spons. et lib.* 5, *hæc ita si scientibus his, qui absunt, sponsalia fiant, aut si postea ratum habuerint.* Idem repetitur. *lib.* 18, *ibid.*

§ 2. Ad valorem sponsalium non requiritur 46
voluntas ea adimplendi, dummodo adsit voluntas serio se obligandi, uti in simili dictum est de voto *lib.* 3, *p.* 1, *n.* 363, tenentque communiter omnes cum Perez *d.* 2, *sect.* 7, Aversa, Krimer *a n.* 87. Quamvis autem *Vasq.* et alii cum Pontio *lib.* 12, *cap.* 2, putent, volitionem externe proferendi promissionem non esse separabilem sufficiente volitione interna se obligandi, sicuti volitio externe proferendi detractionem separari non potest a volitione interna detrahendi, tamen oppositum dixi *lib.* 3, *p.* 2, *n.* 608, docentque omnes communissime cum Avers. et Krimer *a num.* 91, posse esse intentionem externe tantum et ficte proferendi verba promissoria, nec ideo constitui sponsalia, quæ requirunt intentionem promittendi, cognoscendo, vim promissionis ad obligandum. De

detractione non est simile, nam talis externa locutio est ipsamet detractio sive imminutio famæ alienæ, ergo volitio tale quid externe loquendi est intentio detrahendi; e contra potest quis externe promittere sine animo promittendi, sed decipiendi, aut saltem putans se per promissionem suam non obligari, sine hac autem obligatione non stant sponsalia. Reliqua contra hoc soluta sunt *l.* 3, *p.* 2, *n.* 609.

47] § 3. Ad valorem sponsalium requiri deliberatum consensum, qualis requiritur ad peccandum mortaliter, dixi *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 650, et pluribus probat Krimer *a n.* 380. Si quis tamen statim ante copulam promiserit puellæ Matrimonium, communiter præsumi debet habuisse sufficientem libertatem et deliberationem, adeoque obligatur, quia quamvis amor sit quædam species furoris, uti ait *Plato,* tamen communiter non impedit deliberationem requisitam ad mortale, ergo nec requisitam ad obligationem ex promissione Matrimonii. Excipiunt quidem Gob. *n.* 26, Spor. Krim. *a n.* 119, si duæ illæ personæ essent tam disparis conditionis, aut promittens hactenus ita abhorruisset a puella, ut certo nunquam voluisset ei promittere extra furorem libidinis, putant enim tum præsumi posse, quod non habuerit consensum perfecte deliberatum, sed communiter præsumi debet oppositum, quia quamvis cæcus ille amor multum traxerit, non ideo sustulit deliberationem ad valide contrahendum requisitam, uti nec sustulerat sufficientem ad mortaliter peccandum. Quod si in ipsa copula id promiserit, putat Gob. *n.* 26, sæpe fieri posse, ut caruerit deliberatione sufficiente, cum medici scribant, quod copulam actualem comitetur quædam veluti transiens infamia, ideoque si homo talis in confessione examinatus constanter dicat, se non fuisse sibi satis præsentem, putat *Gob.* quod Confessarius possit declarare eum in conscientia non obligari ad Matrimonium : hic tamen casus erit rarissimus; quia si adfuerit libertas ad peccandum mortaliter, ergo etiam ad valide promittendum, hinc semper cogi posset in foro externo ducere, quamvis juraret se non satis fuisse sibi præsentem, quia juramentum tale suppletorium in propria causa non admittitur, maxime, quando est in præjudicium tertii, ut hic ita cum aliis Gob. *sup. n.* 28. Et universum in causis matrimonialibus juramentum suppletorium probationis non admittitur, quamvis in sponsalibus facilius admitti posset, Gob. *n.* 90. Ut tamen etiam in sponsalibus admittatur, adesse debet semiplena probatio, quæ habetur vel per unum testem omni exceptione majorem, vel per famam, vel per præsumptionem vehementem, ita cum aliis Gob. *n.* 93.

§ 4. Quamdiu promissio non est acceptata 48
ab altera parte, quamvis sit jurata, non obligat, sed potest pro libitu revocari, quia ad contractum onerosum requiritur acceptatio mutui consensus, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 650, et in omni promissione subauditur conditio, *si velis, si acceptes*, juramentum autem in hoc sequitur naturam promissionis, uti accessorium principale. Sporer n. 135, Krim. *a n.* 7. Quod si Caius promittat patri, tutori, aut curatori Titiæ San. *l.* 1, *d.* 7, putat posse ab his acceptari nomine Titiæ, quia illam repræsentant, et in aliis contractibus possunt pro ea stipulari; e contra Castr. *d.* 1, *p.* 3, *n.* 6, negat eo quod acceptatio tanti momenti videatur debere esse actio personalis, cum sit res adhærens semper et onerans ipsam personam. Similiter si promissio absenti facta, intimetur huic per aliquem non deputatum ad intimandam promissionem, et ita postea acceptetur pro illa absente, non obligat Sanch. Castrop. Krimer *n.* 33. Posset tamen pater acceptare promissionem de ducenda sua filia, in quantum promissio hæc censeretur illi patri utilis, Krimer *n.* 32, *qui a n.* 63, probat taciturnitatem filiæ in circumstantiis parentum pro filia præsente, cui optime volunt, contrahentium esse sufficientem acceptationem promissionis.

§ 5. Vasq. Pontius *l.* 12, *c.* 4, et alii putant 49
te non posse obligari ad contrahendum cum puella, quæ vicissim tibi se non obligat, quia hoc ipso, quod acceptet tuam obligationem, quæ est ad mutuandum corpus, necessario videtur acceptare etiam mutuationem sui corporis, quod fieri non posse videtur sine reciproca obligatione; sed Sanch. *l.* 1, *d.* 5, Castrop de Luca, Krimer *a n.* 19, aliique multi cum Avers. *q.* 8, *s.* 1, contradicunt; licet enim contractus Matrimonii sit mutuus, sic ut impossibile sit te tuum corpus dare Berthæ, nisi hæc vicissim suum det tibi, tamen obligatio contrahendi non necessario est mutua, nam unus sæpe promittit, et alteri relinquit certum tempus deliberandi, potestque puella acceptare tuam obligationem retinendo libertatem se vicissim obligandi si sibi placuerit. Ex quo sequitur, non eo ipso puellam Matrimonium repromittere, quod tuam promissionem acceptet, nam non ideo acceptat Matrimonium absolute futurum, sed sub conditione, *Si sibi placuerit.* An autem ex acceptatione talis promissionis oriatur talis obligatio, ut promittens

cogi possit servare promissum, distinguit *Sanch.* dicens, oriri, si promiserit non gratuito; e contra non oriri, si plene gratuito promiserit, sed Pontius et de Luca *de Matr. d.* 8, videntur stare pro non obligatione tanta. Quid autem censendum sit in dubio, an promittens voluerit absolute se obligare, dicetur *n.* 121 et 132.

50 § 6. *A primordio ætatis sponsalia effici possunt, si modo id fieri ab utraque persona intelligatur, id est, si non sint minores, quam septem annis, L. 14, ff. de Sponsal.* Et ita etiam per canones expresse declaratur sufficere septennium, *c. Litteris, cap. Accessit, cap. Ad dissolvendum de despons. impub. et c. un. eod. tit. in* 6. Debetque septennium esse completum, Castrop. *d.* 1, *p.* 16, Avers, *s.* 7, Gob. *a n.* 113, Mastrius *n.* 68, partim contra *S. Ant. Gutt. Dia. Rebell.* et alios, qui dicunt non obstare, si desint pauci dies : partim contra Sanch. Con. Pont. Dicast. Sporer, Kugl. *p.* 1, *n.* 79, et alios, qui dicunt non requiri septennium, si malitia suppleat ætatem, quia quamvis etiam ætas sit præscripta ad valorem Matrimonii, tamen *cap. de illis* 2, *de despons. impub.* dicitur sufficere, *si malitia suppleat ætatem.* Item *c. Juvenis.* De sponsalibus, dicitur, quamvis dicta esset puella necdum septennis, contractam esse publicam honestatem, quæ non contrahitur ex sponsalibus invalidis. *Sed contra est,* quia Jus apponit in Matrimonio, non autem in sponsalibus talem exceptionem malitiæ supplentis ætatem. In *cap.* autem *Juvenis,* dubium erat, an completo septennio renovatus esset consensus, hinc prohibetur ducere consobrinam. Itaque ratio nostra est, quia quamvis finis legis videatur cessare in tali casu particulari, tamen non ideo cessat lex, secundum dicta *l.* 1, *n.* 868, imo nec ratio legis cessat, quæ est, quia communiter omnes ante completum septennium sunt immaturi judicii. Putant quidem *Aversa, Mastr. et alii,* cum hæc materia sit favorabilis, sufficere si ultimus dies completi septennii sit inchoatus, cum id etiam observetur alias, ubi completus annus requiritur; sed oppositum videtur probabilius, secundum dicenda *n.* 689. His tamen non obstantibus, si infantes ante septennium habentes plenum usum rationis sibi promittant Matrimonium, probabilius videtur cum Sanch. Con. Avers. Mastr. *num.* 70, Krim. contra *Syl. Bonac.* et alios non peccare. Et quamvis hic contractus non valeat in ratione sponsalium, nec inducat publicam honestatem, tamen valere posset in ratione simplicis promissionis, S. Anton. Sylv. Sanch. *l.* 1, *d.* 6, *n.* 27, Avers. Mastr. supra.

§ 7. Qui sunt simul surdi, muti et cæci, 51
sunt incapaces sponsalium, quia non possunt scire naturam, et finem contractus, nec modum contrahendi, Sanch. *d.* 8, *n.* 30, Gob. *n.* 116, Spor. *n.* 167. Similiter, qui nunquam possunt valide contrahere Matrimonium, invalide contrahunt sponsalia, uti dicetur, *n.* 93, quia non datur medium ad finem impossibilem.

§ 8. Ubi *Trident.* decretum, de assistentia 52
Parochi et testium, receptum est, si ineatur Matrimonium inter puberes sine Parocho et testibus, Navarr. Sanch. *d.* 20, Gob. *num.* 78, aliique plurimi cum Kugler *p.* 1, *n.* 72, dicunt talem contractum non valere, nequidem in vim sponsalium, quod Sanch. *d.* 21, *n.* 2, Less. Castrop. *d.* 1, *p.* 4, *n.* 8, tenent non tantum quando expresse non excluserunt sponsalia, *si Matrimonium non valeret,* sed etiam extendunt ad casum, quo contrahentes habuissent expressum animum se obligandi eo modo, quo possent; tum quia *Trid.* tales contrahentes reddit omnino inhabiles ad contrahendum; tum maxime, quia Ecclesia hunc actum omnino irritat, sponsalia autem debent continere actum externum validum, cum sint contractus inter homines; ergo cum hic actus externus sit omnino nullus, sola intentio interna non potest indicare obligationem ad sponsalia contrahenda requisitam. Oppositum tenent Covarr. Henriq. Rebell. Laym. Spor. *n.* 182, Avers. *q.* 8, *s.* 3, Krimer *a n.* 85, *et* 651, idque probabiliter, fatente *Lessio,* quia soli Matrimonio officit clandestinatas [1], non autem sponsalibus, uti cum communi docent, Avers. *s.* 8, Krim. *a n.* 123, et fatentur Castrop. *d.* 1, *p.* 2, *n.* 15, Spor. *n.* 158, Kugler *p.* 2, *n.* 64, probatque praxis quotidiana. *Trid.* vero non reddidit clam contrahentes Matrimonium, inhabiles ad sponsalia, sed tantum ad Matrimonium, uti agnoscit *Gallem. ad Trid. sess.* 24, *de ref. Matr. c.* 1, *n.* 13, dicens id sæpe resolutum esse; neque *Trid.* irritat actum clandestinum, quominus sit contractus sponsalium, sed tantum quominus sit contractus Matrimonii; ergo licet actus ille externus sit omnino irritus in ratione Matrimonii, non ideo est irritus in ratione sponsalium. *Conf.* nam si sic de præsenti contrahant

[1] Idque sæpius statuit S. C. ut anno 1573 et 1596. Verba affert Lambert. T 3, *Edict.* p. 56.

impuberes, valet in ratione sponsalium, quamvis suspensa maneant, ut habetur *c. finali de Despons. impub, etc. un. eod. tit. in* 6, ubi redditur ratio, *quia mens contrahentium censetur esse, ut si actus non valeat quoad omnia, tamen valeat quantum potest,* cum sponsalia includantur in Matrimonium, tanquam imperfectum et inchoatum in perfectiori; ergo idem est in casu, si puberes sic contrahant, quia jus positivum nihil disponit contra hanc obligationem Juri naturali conformem. Putatque idem Gob. *a n.* 11. Episcopum posse pro sua diœcesi irritare sponsalia, quæ posthac clam inirentur; sed hoc incertum est, et saltem non posse inducere impedimenta Matrimonii, dicitur *n.* 514. Certum autem videtur cum *Gallem.* supra, sic contrahentes non ideo fieri inhabiles ad valide contrahendum de novo coram Parocho et testibus.

53 § 9. Si contrahentes sponsalia coram Parocho et testibus utantur verbis de præsenti, v. g. dicant: *accipio te in meam, et ego te in meum*, non ideo erit Matrimonium [1], quia contrahentes non intendunt nisi sponsalia, cum enim sciant sub peccato gravi prærequiri proclamationes ante Matrimonium, non debent præsumi velle Matrimonium ante illas, Nav. Laym. Lolin. Spor. *n.* 38.

54 § 10. Matrimonium raptoris cum rapta necdum restituta libertati est irritum, secundum dicenda *a n.* 630. Putantque *Sanch.* et alii etiam sponsalia inter eos esse invalida, quia est eadem ratio de sponsalibus, quæ est de Matrimonio, nempe ut salva sit libertas raptæ, lex autem etiam correctoria et pœnalis extendi debet, ubi est eadem ratio. 2. Quia sponsalia sunt propter Matrimonium, in subordinatis autem, ratio, quæ afficit unum, etiam afficit alterum. Sed melius contradicunt Perez. Wiestner, Krim. *a n.* 129, quia cum sponsalia maneant rescindibilia, et fiant de Matrimonio post restitutam libertatem ineundo, non requiritur tanta libertas ad illa, quanta ad Matrimonium, ergo non est eadem ratio de sponsalibus et Matrimonio; et sic patet ad rationes oppositas.

55 § 11. Si conjugatus promittat alicubi Matrimonium post mortem suæ conjugis ineundum, Sanch. *l.* 7, *d.* 79, *n.* 40, dicit peccare mortaliter tam promittentem, quam acceptantem talem promissionem, quia datur ansa captandæ mortis conjugis, *c. de eo qui duxit.* Imo promissionem irritam esse tradunt *Abb. Alex. Anchar. Lancellot*, quia similiter non valet promissio vacaturi Beneficii, *c.* 2, *de concess. præb.* quia nempe jus resistit ejusmodi pactis; ne detur ansa captandæ mortis, *L. fin. ff. de pactis.* Eadem habent Fill. *tr.* 10, *p.* 2, *n.* 255, et Perey *d.* 33, *s.* 9, *n.* 9. Hinc Avers. *q.* 8, *s.* 5, § *Rursus,* dicit, si conjugatus promittat mulieri eam ducere, si sua uxor moriatur, non videri habere vim sponsalium mortua uxore, quamvis insinuet posse obligare per modum simplicis promissionis. Hic obiter notandum, quod quando aliquid promittitur sub conditione mortis, intelligatur mors naturalis, et non civilis tantum, *L. Qui hæredi, ℣ Mœvius, ff. de condit. et demonstr.* mors enim civilis est ficta tantum, et non vera mors.

§ 12. Promissio non ducendi uxorem facta 56
homini, non obligat ex justitia, imo invalida est, si saluti expediat uxorem ducere, sicuti etiam quia jus testandi debet cuique relinqui liberum, invalida est promissio non mutandi testamentum, *Less. in act. v. Matrim. cas.* 21. Si autem talis promissio facta sit Deo poterit habere rationem voti, si sit de meliori bono, uti fuse Krim. *a n.* 45. Quid autem sit dicendum, si dixerit, *non ducam alium, nisi te,* dicam *n.* 127, ubi addam plura de variis dubiis circa sponsalia.

DUBIUM II.

Quæ et quanta obligatio Sponsalium?

« Resp. I. Obligant ad ineundum Matrimo- 57
nium sub peccato mortali, si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando a promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re gravi. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito, Sanch. *l.* 2, *d.* 28, Kon. *d.* 22, *dub.* 1, apud Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 245, *Pontificis;* tamen *ibidem* vult obligari statim post contractum: *Unde resolves:*

» I. Resiliens cogi potest ad Matrimonium, etiam a judice per censuras, quod tamen raro expedit, ob periculum infelicis exitus.

» II. Si Judex secundum allegata et probata cogat ad Matrimonium, licet a parte rei

1 Et id S. C. Decretis consonat an. 1573 et 1589 quæ recitat Lambert. T. 3. p. 71.

revera coactio sit injusta, valet Matrimonium, *Sanch. et Perez* contra *Texed.* apud Dian. *p.* 9, *t.* 8, *R.* 26.

» III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda, quia mutat speciem, et constituit injustitiam, quæ in sponsa gravis, ideoque mortalis habetur, ut si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat : quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. Sanch. *l.* 1, *d.* 2, Kon. Fagun. Fill. etc. probabiliter contra Laym. Az. etc. v. Lugo *de pœn. d.* 16, *n.* 176.

» IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo, non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi, *per se,* quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere, Bon. *q.* 1, *p.* 2. Ubi excipit, si puella esset longe inferioris conditionis, (v. g. quoad nobilitatem vel divitias) tunc enim non teneri ducere (v. g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim si illa fuerit conscia disparis status seu conditionis, eo quod tum decipi potius voluerit, quam decepta sit : unde nec teneri eo casu illam dotare : Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignoravit, aut si ipse non ficte, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita Bon. *q.* 1, *p.* 3, *n.* 7, *et seq.* ex Vasq. Mol. *d.* 106, Sanch. *lib.* 1, *de Matr. d.* 10, v. Less. *l.* 2, *c.* 10, *d.* 3, Laym. *l.* 2, *t.* 10, *p.* 1, *c.* 1, *n.* 10 et Mart. Perez *d.* 2, *s.* 3.

» V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi jurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt invalida, *Sanch. et Villal.* tametsi contrarium teneant *Kon. et Pont.* cum Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 210. Matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera est validum, licet injustum, Bon. *p.* 5 *et* 7, Laym. *n.* 5.

» VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum iis, qui imparis sunt conditionis, v. g. ignobilis, cum nobili licet peccarint, tamen obligantur; nec a parentibus possunt impediri, quod minus servent fidem datam, Laym. *n.* 11, ex S. Th. etc. nisi scandalum magnum ex Matrimonio timeretur, Dian. *p.* 9, *t.* 7, *R.* 71, ex *Mol. Sanch. etc.*

» VII. Resiliens culpabiliter a sponsalibus perdit suas arrhas, et tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti ejus intererat talem contractum impleri.

» Resp. II. Ubi *Trid.* non est receptum, sponsalia jure antiquo transeunt in Matrimonium, per quævis signa externa materiali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, Ubi *Trid. etc.* quia ubi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina; ideoque graviter in illis peccari potest. *Unde sequens casus resolvitur.*

» Sponsis non licent tactus impudici, cum proxime disponant ad copulam et pollutionem ; etsi liceant amplexus et oscula, in signum amoris, Sanch. *l.* 9, *d.* 47, Vid. Dian. *p.* 2, *tr.* 17, *R.* 6, *et tr.* 1, *miscel. R.* 31, *et p.* 4, *tr.* 4, *R.* 131.

ADDENDA.

Quæst. 7. — *Quid præterea sit notandum circa obligationem sponsalium et tempus ineundi Matrimonii?* R. § 1. Si Titius absolute, sed liberaliter promiserit, et Caia acceptarit promissionem, sed non repromiserit, si Titius resiliat, probabile est tantum venialiter peccare, quia secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 772, probabile est virtutem fidelitatis ac veracitatis, obligare tantum sub veniali, et ita docent etiam Gob. *tr.* 10, *n.* 121, Spor. *n.* 260. Si tamen voluisset alteri strictum jus facere, et tum resilire, probabilius est peccaturum graviter contra justitiam, secundum dicta *ibid. n.* 774. 58

§ 2. Si mutuo promittant, Vasq. et Pont. *l.* 2, *c.* 12, dicunt, quod non possint se obligare sub veniali tantum, quamvis vellent eo quod contractus sponsalium ex natura sua obliget graviter, Sanch. *l.* 1, *d.* 9, *n.* 6, dicit, quod possint se obligare tantum venialiter, quia tota obligatio pendet a sola voluntate contrahentium, uti obligatio voti a vovente, vovens autem potest se leviter tantum obligare ad materiam de se gravem, secundum dicta *l.* 3, *p.* 1, *n.* 429, ergo et sponsi ad sponsalia. Et ideo docet etiam Sanch. *d.* 6, *n.* 2, sponsalia posse ex sola fidelitate contrahi. Avers. *q.* 8, *s.* 8, *Tamb. Spor.* probabilius dicunt posse quidem se obligare sub veniali tantum, imo et sub nulla culpa, sed tantum sub pœna amittendi arrham; sed tum non fore proprie dicta sponsalia, quia hæc ex communi sensu Ecclesiæ debent afferre gravem et certam obligationem futuri Matrimonii, alioquin etiam non inducerent impedimentum publicæ honestatis. Semper autem præsumi debent sponsi voluisse se obligare sub mortali, *Gob. n.* 122. 59

§ 3. Tenendum est cum *S. Th. Laym. Busemb.* supra, quod sponsalia obligent, quamvis inita sint etiam in minori ætate, cum impari quoad opes, inconsultis et invitis parentibus, 60

uti dicetur *n.* 100, ideoque validum esse etiam Matrimonium, quod insciis et invitis parentibus initur, quamvis per hoc peccari possit, uti dicam *a n.* 569, et universim sponsalia posse esse valida, quamvis peccetur illa ineundo, docent Sanch. *l.* 7, *d.* 2, *n.* 9, Pont. *l.* 6, *c.* 7, *n.* 9, sicuti votum valet, quamvis fiat contra prohibitionem Superioris.

61 § 4. Si tempus non sit præfixum pro ineundo Matrimonio, obligant sponsalia, per se loquendo, quamprimum commode fieri potest, uti colligitur ex *L. in omnibus obligationibus, ff. de Reg. Juris, et L. cum qui. ff. de verb. oblig.* quo enim diutius differtur sine causa, eo plus subtrahitur de debito promissionis. Additur tamen *L. Sæpe. de spons. Sæpe justæ ac necessariæ causæ non solum annum vel biennium, sed etiam triennium et quadrennium trahunt sponsalia, velut valetudo sponsi sponsæque, vel mortes parentum.* Et quamvis v. g. sponsa non moneat sponsum sine causa differentem, si tamen id non faciat ex reverentia, pudore, metu, ne offendat, tenetur ipse sponsus urgere, quia ea dilatio non est voluntaria sponsæ, Sanch. *l.* 1, *d.* 28, *n.* 2, Avers. *s.* 8. Quid dicendum sit, si sponderit pro certo die inire Matrimonium, dicetur *n.* 206.

62 § 5. Sæpe non expedit, ut quis post sponsalia invitus cogatur inire Matrimonium, hinc *Lucius III, Papa* relatus *c.* 17, *de spons.* ait: « Requisivit a nobis tua fraternitas, qua cen» sura mulier compelli debeat, quæ jurisju» randi religione neglecta nubere remisit, cui » se nupturam interposito juramento firmavit, » ad quod breviter respondemus, quod cum » libera debeant esse Matrimonia monenda est » potius quam cogenda, cum coactiones diffi» ciles frequenter soleant exitus habere. » Putarunt quidem *S. Th.* et alii, non posse aliquem per Judicem in foro externo compelli ad sponsalia implenda, quia etiam sic videtur statui *c. Præterea* 1, *de spons.* e contra S. Bonav. S. Ant. Henriq. Con. Sanch. *l.* 1, *d.* 19, Pontius, *l.* 12, *c.* 6, aliique dicunt Judicem cogere posse, etiam quando non sunt juramento firmata, sic enim habetur *c. Ex litteris de spons.* ut Episcopus recusantem cogat censuris: et ratio est, quia tenetur ex justitia; ergo ad hoc attineri potest per Judicem: sed Avers. Mastr. Krim. *n.* 177, conciliant sententias, et dicunt, si Judex prævideat jurgia vel alia mala ex Matrimonio, merito debere moderate procedere, aut tantum consulere; si autem non occurrat prudens periculum mali secuturi, merito cogere etiam per pœnas [1].

§ 6. Monendi sunt sponsi, ut post sponsalia 63
non diu differant Matrimonium, hæc enim dilatio est occasio plurimarum turpitudinum, Gob. *n.* 124. Similiter cavendum, ne sponsi tales relinquantur soli, quid autem illis liceat, dicetur *a n.* 151.

Quæst. 8. — *Quid addendum sit circa illum,* 64
qui ficte promisit vel non cogitat de obligatione? R. § 1. Quamvis *Led. Nov. Vasq.* et alii cum Avers. *q.* 8, *s.* 2, dicant eum, qui ficte promisit, teneri ducere, tamen recte contradicit cum communi *Busemb.* supra, pro quo dedit rationem *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 608, et solvit, quæ opponuntur. Itaque sufficiet compensare damna, si quæ ideo causata sint. Quod si aliter damna compensare non posset quam ducendo, recte docet Delbene *c.* 8, *d.* 19, *s.* 7, per accidens teneri ducere.

§ 2. Qui ficte promittit ex joco, vel non exi- 65
gendo, ut pars altera serio repromittat, secluso alio damno, peccat tantum venialiter peccato mendacii, Sanch. Perez, Gob. *tr.* 10, *n.* 36, Spor. *n.* 137.

§ 3. Si ille, qui ficte promisit, a Judice inter- 66
rogetur an promiserit, negare potest, quia promissio ficta non est promissio vera et obligatoria, de qua sola interrogat Judex: si autem fateretur, quamvis diceret se ficte promisisse, posset cogi ad ducendum, quia confitens promissionem probare non posset fictionem, ideoque præsumeretur serio promisisse, et ita sine interno consensu cogeretur ad Matrimonium contra generalem mentem Ecclesiæ volentis Matrimonia esse libera.

§ 4. Qui promisit omnino non cogitans de 67
obligatione, adeoque bona fide nec volens nec nolens se obligare, si sciebat, quid esset promittere Matrimonium, aut saltem, si volebat promittere juxta morem communem, quo alii contrahere solent sponsalia, tenetur, quia implicite voluit se obligare. Si autem omnino

[1] Hinc aliqua probabili causa suffragante abstinendum esse a coactione reluctantis Sponsi et permittendas nuptias cum alio censuit S. C. in *Senogalliensi Spons.* 1 Sept. 1714 et in *Majorical. Spons.* 24 Apr. 1723, et in *Mediolana Spons. l.* 13 Julii, 1725 et in *Gallipolitana.* 28 *Febr.* 1733, T. 6. *Thes. Resol.* part. 34. Contra vero Juris remediis compellendos esse Sponsos ad contrahendum Matrimonium decrevit S. C. in *Luen. Sarzan. Matrim.* 17 Novemb. 1708, in *Neapolit. Spons.* 19 Sept. 1722, in *Colon. Spons.* 26 Apr. 1732 et in *Bonon. Spons.* 26 Martii 1735, T. 7, *Resol.* p. 37.

nesciebat, de tali obligatione, neque voluit facere quod alii faciunt, sed mere propositum tale concepit et manifestavit (quod tamen in praxi vix fiet, neque est præsumendum) talis non obligaretur. Denique si studiose voluit præscindere, et suspendit voluntatem se obligandi vel non obligandi, processit mala fide, tenebatur enim velle se obligare, unde tenetur ad id, quod ficte promisit.

68 *Quæst.* 9. — *Ad quid teneatur, qui ficta spe, vel sub ficta promissione Matrimonii puellam induxit ad copulam?* R. De hoc dixi multa *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 317, 324, etiam pro casu quo fuit vel postea supervenit impedimentum. Addidi *n.* 330, quid faciendum sit, si deflorator neget se habuisse copulam, et puella juret esse habitam. Ad quid autem teneatur deflorator, qui absque promissione Matrimonii per blanditias vel preces obtinuit copulam, dixi *ibid. n.* 316, et repeto hic cum Delb. *c.* 8, *d.* 19, § 8, contra multos alios, probabiliter ad nihil teneri, quia volenti non fit injuria. Circa eum autem, qui hic ficte promisit vel decepit, addi debent seqq.

69 § 1. Sub mortali tenetur ducere, qui ficte promisit, et sub illa spe virginem defloravit, nec sufficit dotare, tum quia in omnibus contractibus, ubi intervenit, *do ut des,* aut *facio ut facias,* vult justitia, ut cum una pars contractum implevit, impleat et altera, si possit; tum quia esto dotem dando daret æquale pro damno virginitatis aliter in sua specie non reparabilis, at pro injusta deceptione, non est satis, nisi dolum auferat, et verum consensum ad quem ex justitia tenebatur, loco ficti reponat. Nec est verum, quod justitia plus non requirat, quam æquale, quando idem, quod in specie debetur, in specie reddi potest, S. Ant. Adr. Mol. Less. Cov. Delb. *s.* 7, Mastr. n. 76, Sanch. *l.* 1, *d.* 10, aliique multi cum Kugl. *p.* 2, *n.* 40, contra aliquos, quos citat, qui cum Krimer *a n.* 107, putant satis esse dotare.

70 § 2. Probabilius videtur cum Palud. Silv. Delb. *s.* 8, fictum promissorem teneri ducere puellam, quam cognovit, quamvis sciverit eam prius ab alio fuisse corruptam, quia hoc non obstante libere contraxit, nec ut supponitur, est disparitas notabilis inter contrahentes, nec fraus intervenit ex parte feminæ. *San.* tamen et alii non improbabiliter putant teneri, sed satis esse alio modo injuriam compensare, eo quod ducere, videatur esse longe majus, quam copulam habere cum corrupta.

§ 3. Quamvis puella sciverit defloratorem esse 71
nobilioris conditionis, non ideo hic liber est, quamvis ficte promiserit; quia sæpe fit, ut aliquis nobilior serio promittat, aut etiam ducat viliorem; ergo hæc bona fide inducta, ut idem hic et nunc crederet, non imprudenter id credidit; ergo contractus tenet.

§ 4. Huc pertinet sequens casus. Caius sub 72
ficta promissione Matrimonii imprægnavit Bertham : nata jam prole, renuit illam ducere, eo quod dicat se eam aversari, attamen offert se ad sustentandam prolem. Bertha pergit urgere Matrimonium. *Quæritur,* an licite inducatur Bertha, ut cum damno prolis non legitimandæ acquiescat certa summa pecuniæ, et an Caius, si non acquiescentem ducere renuat, possit absolvi? R. Si ex Matrimonio prudenter timeantur graviora mala, v. g. perpetuæ discordiæ (quæ facile præsumi non debent, postea enim redit affectus, quando se mutuo ligatos advertunt, uti experientia docet), ad hæc cavenda permitti potest illegitimitas prolis, sic enim Judices sæpe statuunt non fieri Matrimonia sed dotem augere, et damna aliter compensari : e contra, si ejusmodi mala non impendeant, non video, cur non sit obligandus Caius, aut cur Bertha esset inducenda, ut cedat, quia cum Caius per fictionem fecerit injuriam ac damnum etiam proli, nec possit hæc tollere, nisi fictione sublata Bertham ducat, videtur ad hoc obligandus, et si nolit, non est dispositus ad absolutionem.

Quæst. 10. — *Quid dicendum sit de sponsali-* 73
bus posterius initis contra fidem priorum? R. § 1. Quamvis posteriora essent jurata, non ideo prævalerent, uti secundum omnes [1] (excepto forte *Innocentio*) certum esse dicit Avers. *q.* 8, *s.* 13, § *Quinto,* quia nempe sunt de re illicita. Vide dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 733, et Krimer *l.* 4, *a n.* 278. Idem est, quamvis posteriora essent solemniter coram Parocho et testibus inita, priora autem clandestine, quia solemnitas nullum addit robur actui de se invalido, nec clandestinitas obest valori priorum, secundum dicta *n.* 52. Si tamen sponsus advertat se ad posteriora compellendum a Judice, eo quod priora probari non possint, licite contrahet cum posteriore, uti docet *Sanch.* contra Burg. *cent.* 1, *Cas.* 57, negatque posse cogi a Judice; sed oppositum est verum, quia Judex procedere

1 Hos inter honoris caussa cense Lambertinum *T.* 3, *Edict. p.* 52.

potest et debet secundum allegata et probata, unde sponsa prior debebit tum esse contenta saltem durante illo Matrimonio, ita etiam Laym. et Spor. *n.* 210.

74 § 2. Si primæ gratuito promiserit, secundæ autem cum defloratione, aut secundam, quamvis fuerit vidua, sub spe vel promissione Matrimonii induxerit ad copulam, *Maj. Palat. Con. Rebell. Dian. Castrop. Regin. Pontius,* dicunt teneri ducere secundam, quia titulus onerosus videtur prævalere gratuito, uti quis promiserit gratuito equum huic tradere et non illi : sed probabilius contradicunt [1] Sot. Navarr. Ledesm. Hurtad. Henriq. Sanch. *l.* 1. *d.* 49, Aver. § 6. Krimer *n.* 275, et alii multi cum Kugler *p.* 3, *n.* 67, quia non ideo tollitur jus prioris, et homines insistunt juri suo, non curando de injuria vel damno quod fit alteri : per prima autem sponsalia debebatur jus strictum, erant enim utrinque onerosa, hinc disparitas est in gratuita promissione et venditione equi, quia promittens gratuito non obligat se ex justitia, vendens obligat se ex justitia, hinc titulus justitiæ prævalet, prima autem sponsalia ex justitia obligant. Si tamen ex violatione priorum sponsalium exiguum incommodum sit obventurum priori sponsæ, secundæ autem grave, aut si magna orirentur scandala, æquitas saltem aliqua ac charitas postularet, ut prior cederet juri suo, potestque tum Judex compellere ad ducendam posteriorem : sicuti enim, si quis post votum contrahat sponsalia, et defloret virginem cum qua contraxit, secundum probabilem sententiam censetur Deus obligationem voti postponere obligationi justitiæ; ita et hic censetur major obligatio cedere minori, *Sanch. Avers. Spor.* supra. Gob. *n.* 325. Hinc etiam docet *Lugo,* si tantum præcessisset gratuita et simplex promissio Matrimonii, quamvis a puella acceptata esset, sed sine repromissione, si cum alia sequantur sponsalia cum copula, hæc prævalere.

75 § 3. Huc refertur sequens casus : Caia iniit sponsalia cum Titio, postmodum imprægnatur a Sempronio, qui nunc se offert ad eam ducendam : *Quæritur,* an Caia dissimulatis primis sponsalibus possit Sempronio nubere? R. Posse, nam si Titius resciret constitutionem Caiæ nunc, certo resiliret, et sic prudenter præsumitur consentire ut alteri nubat, habetque Caia nunc justam causam sic tegendi istam suam infamiam.

76 § 4. Qui contra sponsionem primæ factam pluribus promittit, si prima moriatur vel remittat obligationem, non ideo tenetur ulli ex posterioribus, quia posteriores contractus ab initio fuerunt invalidi et tempore non convalescunt, Sanch. *l.* 1, *d.* 50, Pont. Burg. *cent.* 1, *cas.* 57, quod aliquid apud Avers. *q.* 8, *s.* 13, tenent etiamsi posterioribus jurasset, in hoc tamen contradicunt *Cov. et Rebel.* quia talis promissio jurata servari potest sine peccato; ergo servari debet. Quod si contractus cum prima non fuisset validus, teneretur de damno causato, Less. Lugo *de Just. d.* 12, *n.* 39.

77 § 5. Si sponsalia posteriora fuerint inita sub conditione, si altera sponsa nollet, vel moreretur, vel remitteret, sunt valida, Krim. *n.* 273. In dubio autem an fuerint absoluta, an conditionata, præsumi debent fuisse conditionata, quia alioquin deberet præsumi peccasse contra priora sponsalia, delicta autem non præsumuntur, *Tamb. Spor.* supra. Quod si priora fuerint conditionata, et posteriora absoluta, adhuc prævalent prima, quia causabant obligationem expectandi conditionis eventum, uti statim dicetur, et tum ineundi Matrimonium. Sanch. *l.* 5, *d.* 5, *n.* 13, Castrop. *d.* 1, *p.* 16, *n.* 10, Krim. *a n.* 280.

78 *Quæst.* 11. — *Quid addendum sit circa sponsalia conditionata?* R. § 1. Sponsalia conditionata obligant ad duo : imprimis ad inendum Matrimonium post eventum conditionis [2] ; deinde ad expectandum illum eventum : si enim dies sit appositus v. g. *ducam te, si fuerit Pentecoste,* suspenditur contractus usque ad illum diem, quo acceden te contractus fit absolutus, Castrop. *d.* 1, *p.* 16, *n.* 11, Gob. *tr.* 10, *n.* 274, Spor. *de Matr. n.* 183.

79 § 2. Universaliter supponi debet, quod pro foro conscientiæ standum sit intentioni quam contrahentes sciunt se habuisse in contractu sponsalium, qualiscumque conditio fuerit adjecta, uti probabitur *n.* 240. Si autem dubium sit, qua intentione hæc vel illa conditio sit adjecta, multi dicunt standum esse juri naturali, quia quamvis Jus positivum *n.* 238 referendum disponat, ut conditio turpis vel impossibilis censeatur non esse adjecta Matrimonio, ideoque semper debeat Judex pronuntiare pro valore Matrimonii, tamen cum hæc videatur

[1] His adde Lambert. T. 3. *Edict.* p. 53.

[2] Quamobrem nulla adest obligatio, nisi conditione impleta, et sic censuit S. C. in *Wormatiensi Sponsal.* 21 Apr. 1732, T. 5, p. 116, et iterum 28 Julii ejusdem anni ib. p. 156. Vide etiam quæ dicemus ad n. 85, et 86.

esse dispositio odiosa, non videtur esse extendenda ad sponsalia, sed de his dicendum erit secundum præsumptiones ex circumstantiis. Oppositum probabiliter tenent Sanch. *l.* 5, *d.* 17, *n.* 2, et Krim. *a n.* 828, 834. Rationem dant 1. Quia dispositio illa circa Matrimonium non est stricte odiosa, et censetur comprehendere sponsalia, quæ inducunt obligationem Matrimonii. 2. Quia talis conditio censetur adjici, cum reflexione, si non sit turpis vel impossibilis; ergo si fit turpis vel impossibilis, censeri debet non adjecta. Utraque sententia est probabilis, et auctores variant in resolutione casuum circa tales conditiones, uti constabit ex jam dicendis.

80 § 3. Si conditio adjecta sit repugnans Matrimonio, sponsalia sunt invalida, uti si promittam sub conditione, ut unus vel uterque non habeant jus petendi, vel potestatem reddendi debitum, ut Matrimonium duret ad decem tantum annos etc. Et de his iterum dicetur *n.* 158. Licite tamen adjicitur pactum de non petendo vel reddendo debito, quod pluribus declarabitur *n.* 228.

Objic. Substantia Ordinis sacri affert obligationem ad continentiam, item substantia religiosæ professionis affert denudationem a dominio rerum temporalium, et tamen valent Ordo et professio, licet apponatur conditio, ut non sit obligatio ad continentiam, vel ad denudationem illam, uti habetur Can. *Diaconi dist.* 28, *et c. Insinuante* 7, *Qui ejici vel vovent es;* ergo. R. *Ad* 1. Statum continentiæ non esse de substantia Ordinis sacri, ut colligitur ex dicendis *a n.* 573. *Ad* 2. Ut valeat professio, debet esse voluntas se abdicandi jure dominii: in *c. Insinuam*, fuit tantum voluntas retinendi usum dominii dependenter a nuptu Prælati. Vid. Krim. *a n.* 779.

Inst. Intentio non servandi fidem conjugalem, vitandi prolem etc. sunt contra substantiam Matrimonii, cum sint bona illius intrinseca, nec tamen ideo invalidantur sponsalia. R. Bonum fidei et prolis est de essentia Matrimonii quoad obligationem tantum, quæ suscipitur, non autem quoad executionem, quam salvo valore Matrimonii possum velle negligere. Vide dicenda *n.* 238.

81 § 4. Si conditio sit impossibilis, v. g. *ducam te, si cras fueris uno cubito major quam jam sis,* communis sententia est cum *Sanch. Dicast. Escob.* et aliis, quod sponsalia valeant, quia conditio censeri debet pro jocose adjecta, adeoque habetur pro non adjecta; sed probabilius contradicunt alii cum Gob. *n.* 149, et Spor. *n.* 189; qui enim talem conditionem apponit, sufficienter significat se nugari, et nolle contrahere.

§ 5. Si conditio sit turpis, v. g. *te ducam si* 82 *fias Lutherana, si consenseris in copulam,* Sanch. et alii plurimi dicunt esse habendam pro non adjecta, adeoque valere sponsalia: sed Avers. *q.* 4, *s.* 6, Gob. *a n*, 151. Spor. probabilius dicunt standum esse intentioni contrahentium. Sponsalia tamen ante conditionem impletam non obligant, quia conditio poni non debet, cum sit turpis, et nemo possit obligari ad peccandum: tali tamen conditione copula impleta erit obligatio ad Matrimonium, si absque peccato contrahi possit. Quid tenendum sit, si contrahatur sub conditione, *si vivens adhuc conjux suus fuerit mortuus,* dixi *n.* 55.

§ 6. In dubio an conditio turpis sit serio, 83 an solum ex joco adjecta, prima sententia *n.* 78 relata dicit, censeri debere quod serio, quia communiter fit ut serio adjiciatur, est autem ex communiter contingentibus prudens præsumptio. Idem putant *Gob. et Spor.* de conditione impossibili, sed oppositum videtur probabilius, quia communius deest verus consensus, uti *n.* 81 dictum est. De Matrimonio illud statuit Jus, uti dicetur *a n.* 238.

§ 7. Si spoponderint impediti, sed sub con- 84 ditione, *si Papa dispenset*, ac sciverint Papam non solere in tali impedimento dispensare, erit veluti impossibilis conditio, nec valebunt sponsalia. Si dispensare soleat in tali impedimento, sed hic non sit causa justa dispensationis, etiam peti non debet, sed dissolvenda sunt sponsalia, ne petatur aliquid quod illicitum est peti et concedi. Si et Papa dispensare soleat, et simul adsit justa causa, Nav. Sot. Henr. Bar. Ricc. Avers. *q.* 8, *s.* 5, de Luca *de Matrim. d.* 7, *n.* 4, Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 290, dicunt sponsalia adhuc esse invalida, ideoque utrumque posse resilire, ante, imo et post obtentam dispensationem, pro qua sententia Gob. *n.* 16 affert plures decisiones Rotæ. Rationem dant: 1. Quia conditio pendens a voluntate Principis censetur impossibilis. 2. Quia tale contrahentes impedimentum, sunt ante dispensationem inhabiles ad contrahendum; ergo ante dispensationem invalide contrahunt; ergo nisi ponatur novus consensus, sponsalia manebunt invalida. 3. Si quis post votum sacrorum Ordinum iniret sponsalia sub conditione, *si Papa dispenset*, nemo coget eum ad dispensationem procurandam, et idem est in similibus impedimentis; ergo signum est sponsalia ab initio non esse valida. E contra

Sanch. Pon. Rebel. Comit. Castrop. Gob. *n.* 162, Spor. *a n.* 184, Krim. *a n.* 853, 257, Kugler *p.* 2, *n.* 54, probabilius dicunt esse valida, et posita dispensatione transire in absoluta; sunt enim sub conditione possibili, honesta et relata ad tempus quo sunt habiles, docetque praxis quotidiana sæpe fieri ejusmodi contractus sub conditione ratihabitionis obtinendæ a Principe, cujus voluntas, si adsit causa cur merito ratihabeat, non censetur impossibilis; et quamvis tales sint inhabiles ad contrahendum Matrimonium, nullus tamen textus vel ratio probat esse inhabiles ad contrahenda sponsalia; ergo si contrahant, tenentur. De contractu ipso Matrimonii inito sub conditione, *si Papa dispenset*, etc. dicam *n.* 241.

85 § 8. Si spoponderint impediti, sed sub conditione, *si impedimentum cesset, Victor* et alii *n.* 48, relati[1] dicunt impleta conditione requiri novum consensum, quia prior erat inter inhabiles; ergo nullus : e contra Cov. Angel. Sanch. *l.* 5, *d.* 8, *n.* 10, aliique cum Krim. *n.* 869, probabilius dicunt sufficere, quod prior consensus permaneat habitualiter, quia erat inter habiles sub conditione habilitante, nempe sub conditione cessantis impedimenti; ergo ferebatur in personas pro tali tempore futuro habiles; ergo hac conditione posita et cessante impedimento est jam absolutus consensus, et inter personas habiles. Et universaliter, quod contractus conditionati adveniente conditione sine novo consensu fiant absoluti, dicam *n.* 246.

86 § 9. Quando sponsalia inita sunt sub conditione *si pater consentiat*, tunc si pater non contradicat, sed taceat, censetur consentire, uti et tum, si prius moriatur, quam rogetur, Sanch. *l.* 5, *d.* 7, *n.* 19. Si autem primis petitionibus contradicat, sed postmodum tandem consentiat, conditio videtur esse impleta, et obligant sponsalia. Si ita firmiter dissentiat, ut spes non sit[2] quod consentiet intra breve tempus, non obligant, quia mens contrahentium non censetur fuisse ita diu differri Matrimonium. Si pater primo consentiat, et statim post contradicat, non censetur impleta conditio; quia contradictio statim secuta facit præsumi, quod prior consensus non fuerit moraliter absolutus. Denique si prius consentiat, et diu post contradicat, videtur manere conditio impleta, et sponsalia transisse in absoluta, quia vim acceperunt a priori consensu jam ante absolute posito, Spor. *n.* 186. Avers. *tamen q.* 5, *s.* 6, § 2, et Gob. *n.* 167, recensent plurimas sententias auctorum pro et contra circa hunc casum, et notant attente considerandam esse intentionem contrahentium.

§ 10. Si alter repromiserit sub conditione, 87
sed absque determinatione certi temporis, v. g. repromitto, *si prius facias te promoveri Doctorem*, conditio implenda est, quamprimum moraliter fieri poterit. *L. hæc conditio ff. de cond. et demonstr. Hæc conditio, si in Capitolium ascenderit, sic recipienda est, si cum primum potuerit ascenderit.*

§ 11. Si quis cum duabus inierit sponsalia, 88
vel cum utraque conditionate, vel cum prima conditionate, et cum secunda absolute, posteriora sunt invalida, quamvis secunda conditio prius impleatur quam prima, quia hæc secunda sunt contra fidem priorum, et contra jus primæ acquisitum; vi enim priorum sponsalium tenebatur expectare eventum primæ conditionis, ita cum aliis Castrop. *sup. n.* 5, Spor. *n.* 182, 184, contra Laym. *sup. n.* 7, *et alios.*

§ 12. Si copula sit secuta post sponsalia con- 89
ditionata, præsumitur accessisse absolutam promissionem, etiamsi conditio necdum sit impleta, quia credibile non est, vel juvenem petiturum, vel saltem puellam consensuram fuisse, nisi sub spe absoluta et determinata futuri Matrimonii. Perez. Gob. *n.* 276, Spor. *n.* 183. Krim. *n.* 864, contra Sanch. et alios. Si tamen habens copulam noluisset absolute se obligare pro foro conscientiæ, non esset attendenda præsumptio, utpote nitens falso.

§ 13. Si Caia fateatur se repromisisse Titio, 90
sed dicat se repromisisse sub conditione aliqua, Titius autem dicat illam absolute repromisisse, aliqui dicunt Caiæ incumbere onus probandi quod conditionem adjecerit, quia affirmanti incumbit probatio, et reus suam exceptionem, vel intentionem in qua se fundat, probare tenetur, cum ordinarie præsumi non possit. E contra *Andreas Gaill.* et alii multi cum Gob. *n.* 189, probabiliter dicunt Titio incumbere probare quod conditio adjecta non fuerit, quia qui acceptat confessionem, debet illam acceptare cum modo, qualificatione et exceptione quam addit ille qui con-

1 Et hanc sententiam secuta est S. C. tum in *Brugnat. Spons.* 26 Jan. 1709, T. 9, p. 60, *Resol. select.* ab anno 1700, ad 1718, cum in *Januensi* 12 Dec. 1733, T. 6, *Resol.* p. 177 *et* 178.

2 S. C. in *Mediol. Spons.* 16 Julii 1725, T. 3, *Thes. Resol.* p. 192, censuit, Sponsalia esse dissoluta ob defectum conditionis consensus Patris, sub qua Sponsus juramento affirmaverat, se eadem Sponsalia contrahere.

fitetur, alioquin, si hæc simul non acceptentur, reus censetur potius manere negans, quam esse confitens, valet autem hoc tantum in causis quæ non sunt criminales, et ubi non est præsumptio in oppositum, uti notant iidem Auctores.

91 § 14. Si Bertha affirmet Matrimonium sibi a Caio esse promissum sub conditione copulæ, quam ideo admiserit, Caius autem fateatur copulam, sed neget conditionatam illam promissionem, Berthæ imperari debet silentium, quantum ad sponsalia attinet, et Caius est absolvendus, quia actore non probante absolvitur reus. Neque Bertha aut Caius potest admitti ad juramentum, nisi afferant alias præsumptiones vel indicia facientia pro se semiplenam probationem. Si autem pro utroque essent talia indicia, quæ facerent semiplenam probationem, *Barb.* putat juramentum purgativum esse reo deferendum, actori autem non esse permittendum juramentum in supplementum probationis, quia Judex debet esse propensior ad liberandum quam ad condemnandum : in hoc tamen multum permittitur arbitrio prudentis Judicis, Gob. *n.* 94.

92 § 15. Si alteruter impediat quominus conditio licita et honesta impleatur, talis impediens manet obligatus etiam non impleta conditione; alter autem manet liber, donec impleatur, sic enim habet regula Juris, apud Gob. *n.* 272, et Spor. *n.* 181, quod, quoties per eum cujus interest conditionem non impleri, stat quominus impleatur, perinde fit respectu illius ac si impleta esset; qui autem talem conditionem conatur impedire, æquivalenter frangit fidem datam, et renuntiat sponsalibus, hinc pars altera, si velit, potest resilire, Gob. *n.* 273. Vide Krim. *a n.* 922.

Plura circa consensum et Matrimonium conditionatum addentur *a n.* 238.

93 *Quæst.* 12. — *Quid præterea notandum sit circa promissionem Matrimonii inter consanguineos vel aliter impeditos?* R. § 1. Si promissio fiat absolute, non obligat, quia, vel sunt inhabiles ad Matrimonium, vel promittunt rem illicitam, ad quam non potest esse obligatio, et perinde est sive impedimentum inter illos sit dirimens, sive impediens tantum, uti recte Avers. *q.* 8, *s.* 7, omnia enim dirimunt, id est, impediunt valorem sponsalium absolutorum; quamvis, si sit impedimentum impediens tantum, Matrimonium initum futurum esset validum. Et consequenter invalida sunt absoluta sponsalia eorum qui aut valide aut licite non possunt inire Matrimonium, Gob. *n.* 98. Idem dicunt Sanch. *l.* 5, *d.* 5, *n.* 26, et Gob. *n.* 166, quamvis in mente habuissent petere dispensationem, si hoc exterius non expresserint; quia cum fit contractus inter homines, quæ ex natura non insunt debent exprimi, alioquin non attenduntur, uti ex Jure probat Krim. *n.* 860. Si tamen post promissionem locuti sint, et egerint de impetranda dispensatione, jam expressa est conditio, uti recte Sanch. *n.* 27, nam perseverabant in illa promissione, cui jam sufficienter etiam externe adjecerant conditionem.

§ 2. Si promiserint sub conditione dispen- 94
sationis obtinendæ, dixi *n.* 84, probabilius videri quod promissio valeat, quamvis autem ante conditionem impletam non sit obligatio in ratione sponsalium (quamdiu enim consensus non est absolutus et perfectus, non sunt stricte sponsalia, ideoque non pariunt impedimentum publicæ honestatis), est tamen obligatio ex promissione simplici, quæ impleta conditione transivit in sponsalia. Et quamvis inhabiles fuerint ad contrahendem pro tunc, tamen non ad contrahendum pro tempore impletæ conditionis, Sanch. *n.* 24. Et ex his inferunt aliqui, si Scholasticus Societatis JESU promiserit Matrimonium sub conditione liberationis a votis suis, solutum ab his teneri, quia, quamvis vota illa dirimant Matrimonium de præsenti, non tamen impediunt valorem promissionis pro statu libero implendæ.

§ 3. Sanch. *n.* 36, Laym. Gob. *n.* 164, pu- 95
tant plerumque præsumi debere, quod is qui Matrimonium urget, vel cujus magis refert iniri, tacite se obligarit ad procurandam dispensationem, quamvis contradicat Castrop. nisi per hoc quod dixerit, dispensationem fore facilem, obtinuisset copulam, tum enim subivisset onus illius procurandæ; alioquin sicuti si aliquis promittat aliquid sub conditione si fiat consul, non ideo obligatur specialiter procurare ut fiat consul, ita et hic. Communibus tamen sumptibus procurari debet dispensatio, cum sit causa communis, uti omnes notant cum Sanch. *n.* 37.

§ 4. Si fidelis promittat infideli, sub condi- 96
tione, *si fiat fidelis,* obligare quidem possunt in ratione simplicis promissionis, attamen juxta mentem Ecclesiæ non sunt sponsalia, nec inducunt publicam honestatem, quia Canones tantum loquuntur de sponsalibus inter fideles, Angles, Henriq. Avers. *q.* 8, *s.* 5.

Quæst. 13. — *Quid notandum sit circa pro-* 97
missionem Matrimonii disjunctivam vel incertam? R. § 1. Promissio disjunctiva, uti si quis

spondeat ducere *vel Caiam vel Titiam*, non constituit sponsalia proprie dicta, quia hæc debent esse circa determinatam personam : nihilominus si talis promissio acceptata sit ab utraque, inducit obligationem ducendi alterutram. Quod si unam eligat, et illa renuat, non tenetur ducere alteram, quia per ipsum non stat, quominus promissionem impleat, sed stat per illam quæ recusat, quia retinuerat liberam optionem alterius, Sanch. *l.* 1, *d.* 26.

98 § 2. Si quis promiserit Caiæ vel Titiæ ejus sorori, et cum Caia habuerit copulam, præsumi debet se determinasse ad Caiam et absolute voluisse hanc ducere, quia non debet præsumi quod peccare voluerit contra justitiam, contra quam peccasset si absolute noluisset ducere Caiam, quia per copulam cum Caia contraxit affinitatem cum Titia; ergo tenetur ad Caiam. Quod si promisisset Caiæ vel Titiæ non consanguineis, dicunt multi cum Avers. *q.* 8, *s.* 3, non debere ex copula cum Caia præsumi quod determinarit se ad Cajam, nisi aliud dederit signum determinati consensus, quia adhuc posset ducere Titiam; sed oppositum videtur probabilius, quia secundum dicta *n.* 89, credibile non est, vel ipsam consensuram fuisse in copulam, nisi sub promissione saltem tacita contrahendi Matrimonii.

99 § 3. Promissio incerta, uti si quis spondeat accipere *unam e tribus filiabus Titii*, etiam non sunt proprie sponsalia; obligat tamen talis promissio, et tenetur unam accipere, quæ ei placuerit, *Bon. Avers.* supra, Gob. *n.* 136. Similiter si pater jurarit Titio se daturum unam e tribus filiabus suis, potest assignare quam volet, et si Titius unam respuat non tenetur dare aliam; si reliquæ moriantur antequam designarit unam, tenetur dare superstitem. Quod si Titius habeat copulam cum una, pater nullam tenebitur dare : non illam cum qua habuit copulam, quia ad nullam determinate tenebatur; nec aliam, propter impedimentum affinitatis, quod contraxit : Sanch. *supra*, Bon. *de sponsal. q.* 1, *p.* 3.

100 *Quæst.* 14. — *Quid dicendum sit de sponsalibus quæ ineuntur insciis vel invitis parentibus?* R. § 1. Multa sunt in utroque Jure, quæ videntur statuere, ut non tantum Matrimonium, sed etiam sponsalia fiant consciis et consentientibus parentibus : sed dicendum est cum Krim. *a num.* 132, et communi, non esse debitum necessitatis ad eam personam quam proponunt parentes, sed ad summum debitum honestatis et decentiæ, attamen teneri consulere parentes, uti pluribus dicam *a n.* 569.

§ 2. Si parentes contradicant sponsalibus 101
initis, putat *Menochius* promittentem hoc ipso non obligari, sed alii cum Gob. *tr.* 10, *n.* 33, melius dicunt obligari, nisi secutura essent gravia incommoda, quia sponsalia fuerunt absoluta, neque hæc præcise est justa causa dissolvendi, secundum dicenda postea.

§ 3. Quamvis parentes minarentur exhæ- 102
redationem, tamen si imprægnaverit sponsam facta sponsione vel spe Matrimonii, tenetur ducere : et quamvis leges quorumdam locorum permittant tales contrahentes exhæredari, hæ tamen sunt correctæ a Jure, non tantum canonico, sed etiam civili, uti dicetur *n.* 571. Quod si timeretur perpetua offensa parentum, *Sanch.* aliique apud Gob. *n.* 335, putant talem sponsum non teneri ducere, sed de hoc dicam *n.* 169. An autem pater possit filiæ contra voluntatem suam nubenti negare dotem, dicetur *n.* 572.

Quæst. 15. — *Ad quid teneatur, qui juravit* 103
se ducturum Titiam et nullam aliam? R. Tenetur ducere Titiam : si autem Titia renuat, potest ducere aliam, quia juramentum erat factum in gratiam Titiæ, quæ jus remittit; et quod dixerit, *nullam aliam*, intelligebat præ Titia, seu prætermissa Titia, si ipsa vellet, Gob. *tr.* 10, *n.* 134.

Quæst, 16. — *An sponsalia ex metu injuste* 104
incusso contracta sint valida, vel saltem obligent ex religione, si accedat juramentum? R. Operæ pretium est scire an valida sint, nam si invalida sunt, inducunt impedimentum publicæ honestatis. Quis autem metus dicatur levis aut gravis, et quotuplex sit, dixi *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 630. Quibus suppositis,

§ 1. Levis metus injuste incussus non in- 105
validat sponsalia, uti colligetur ex dicendis *n.* 649. Attamen talia sponsalia manent infirma in foro conscientiæ, et propria auctoritate metum passis sunt irritabilia, ut dixi *l.* 2, *p.* 2, *n.* 642, ac præter ibi citatos, docent *Bonac. Becan.* nec improbat Avers. *qu.* 8, *s.* 2. Ratio autem est, quia cum pars metum incutiens teneatur relaxare fidem metu injuste extortam, poterit ille qui injuste passus est metum, revocare fidem a se datam. An autem ille saltem qui metum incusserat, obligetur, dubium est : negant Sanch. *l.* 4, *d.* 15, *n.* 5, et Spor. *n.* 150, quia putant in contractu oneroso utrinque obligante ad æqualitatem, qualis est promissio Matrimonii, vel utramque vel neutram

partem esse obligatam, sed oppositum videtur probabilius cum *Aversa*, et constat saltem ex promissione simplici acceptata posse ex una tantum parte esse obligationem.

106 § 2. Probabilius videtur, quod metus gravis etiam ab extrinseco et injuste incussus ab altero etiam contrahente ad extorquendum consensum, spectato Jure naturæ, non invalidet sponsalia, uti nec alios contractus ex natura sua rescindibiles, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 636, ubi auctores affirmantes et negantes retuli, et præter ibi citatos pro parte affirmativa stant *Cov. et Avers.* supra : e contra pro negativa, quæ nostra est, stat acriter Krimer. *a n.* 408. Ratio est, quia quamvis talis metus imminuat, attamen non videtur tollere libertatem ad sponsalia sufficientem, cum relinquat ea simpliciter voluntaria. Et cum hæc injuria maneat reparabilis per rescissionem sponsalium, non est sufficiens ratio dicendi, quod Jure naturæ sunt irrita. Et hæc firmabuntur ex dicendis *n.* 671.

Objic. Talia sponsalia spectato Jure naturæ non poterant obligare ad ineundum Matrimonium; ergo spectato Jure naturæ sunt irrita saltem ratione objecti sui, ad quod obligarent. *Probatur ant.* Tale Matrimonium est ab initio irritum saltem Jure positivo, uti constabit ex dicendis *a n.* 653, implicat autem dari obligationem ad actum initio irritum; ergo. *Conf.* Nam recta ratio dictat non posse dari obligationem ad aliquid illicitum, vel per leges impossibile ; Matrimonium autem tale est illicitum et per leges impossibile; ergo. *R.* Non poterant obligare obligatione inevitabili, c. obligatione evitabili, n. nam metum passus statim posset contractum rescindere, et se ab obligatione illa liberare; si autem nollet rescindere, posset libere et voluntarie contrahere Matrimonium : unde patet responsio ad confirmationem; nam si nolit illa sponsalia rescindere, Matrimonium erit utrinque licitum. Et simile est, si jures latroni dare pecuniam, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 728, nam religio ratione juramenti te obligat ad dationem, quamvis latro eam illicite exigat, et si non velis rescindere illam obligationem petita relaxatione juramenti, teneberis eam nunc libere solvere, quamvis postea post momentaneam solutionem maneat tibi jus repetendi solutum.

Inst. Votum ingrediendi Religionem metu exortum est Jure naturæ irritum, quia professio metu exorta est irrita ; ergo similiter sponsalia : sicuti enim ingressus in Religionem est via ad professionem, ita sponsalia ad Matrimonium. *Respondent* 1. multi apud *Busemb.* quem retuli *l.* 3, *p.* 1, *num.* 363, negando consequentiam, eo quod Deus vota extorta non acceptet, homo autem acceptet promissionem extortam. R. 2, *n. ant.* nam si voveat ingredi Novitiatum ad experiendum, retenta libertate postea profitendi vel non profitendi, votum valebit, uti dixi *l.* 4, *n.* 52, et si postea profiteatur, valebit professio, quia jam libere fiet. Si autem coactus sit metu etiam ad vovendum, vel ad professionem, si probat hunc metum intervenisse, professio declarabitur fuisse, saltem Jure positivo, irrita. Reliqua soluta sunt *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 643. Quid autem tenendum sit de ipso contractu Matrimonii ex metu gravi contracto, spectato Jure tam naturali quam positivo, dicetur *a n.* 647.

§ 3. Probabile est, quod sponsalia ita inita 107
ob gravem metum ab altero contrahente injuste incussum, sint Jure positivo invalida, sic enim videtur statui *c. Ex litteris, de spons. impud.* et docent gravissimi auctores cum Covar. Avers. *q.* 4, *s.* 6, Sanch. *l.* 4, *d.* 19, *n.* 3, Kugler *p.* 1, *n.* 34, contra Less. Haun. Wiestn. Krim. *a n.* 462 *et alios*, qui etiam probabiliter contradicunt; sed recte addunt Sanch. *a n.* 5, et Less. *l.* 2, *c.* 17, *n.* 38, quamvis valida essent, posse coactum propria auctoritate ab eis resilire. *Dixi*, ab altero contrahente incussum, nam Krim. *n.* 432, putat, si metus a tertio sit incussus, per *L.* 14, § *In actione, ff. Quod metus causa*, fieri potestatem metum passo, ut sponsalia per Judicem rescindantur, uti etiam in aliis contractibus, notavi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 640.

§ 4. Ejusmodi sponsalia ex gravi metu inita 108
non firmantur juramento, uti patet ex *cit. Cap. Ex litteris*, docentque auctores cum Sanch. *d.* 21, *n.* 3. Nec tale juramentum obligat, quia jus illud ab initio irritat, unde nec opus est relaxatione illius, Azor. *l.* 1, *c.* 11, *q.* 14. E contra si sponsalia ex metu levi valide inita, essent etiam jurata, quamvis non firmarentur juramento, tamen juramentum obligaret ex religione, usque dum relaxaretur ab Episcopo, Sanch. *n.* 4. Quid autem tenendum sit de ipso Matrimonio per metum extorto, si juramentum illi adjiciatur, dicam *n.* 666.

Quæst. 17. — *Quid addendum sit circa spon-* 109
salia impuberum? R. Supponendum est ex dictis *l.* 3, *p.* 2, *n.* 667, masculos esse impuberes, qui annum decimum quartum, femellas autem quæ duodecimum necdum compleverunt, uti habetur *cap. Attestationes de de-*

spons. impub. Et de illorum sponsalibus addenda sunt seqq.

110 § 1. *Cap.* 3, 4, 5, 15, *de despons. impub.* requiritur septennium ad valorem sponsalium, debetque illud esse plene ac physice completum, secundum dicta *n.* 50, dicenda *n.* 689. Addidit tamen hic *n.* 50, non peccare eos qui ante septennium ineunt, quia illud nullo Jure prohibetur, quod enim adducitur ex *c.* 2 *de despons. impub.* dicam *n.* 691, esse intelligendum de Matrimonio. An autem tum valeat, si malitia suppleat ætatem, dixi *n.* 59.

111 § 2. Si impubes contrahat Matrimonium de præsenti, hic contractus est quidem invalidus in ratione Matrimonii, uti dicetur *n.* 689, attamen valet in ratione sponsalium secundum dicta *n.* 52.

112 § 3. Sponsalia ab utroque vel alterutro impubere inita sunt valida, cum per nulla Jura irritentur, imo inducunt impedimentum publicæ honestatis per *c. Litteras*, *c. Accusat. c. Continebat, de despons. impub.* sunt tamen suspensa, quia quamprimum impubes fuerit assecutus annum pubertatis, datur ei optio, vel resiliendi vel approbandi sponsalia, *c. De illis, c. A nobis, ibid.*

113 § 4. *Cap. De illis, ibid.* ita statuitur : *De illis qui infra annos aptos Matrimonio sponsalia contrahunt, sive uterque sive alter reclamet, antequam ad annos Matrimonio aptos pervenerint, et postulent separari, non sunt ullatenus audiendi :* id est, talia sponsalia non possunt sine dispensatione, nequidem mutuo consensu dissolvi, priusquam facti sint puberes : cujus legis causas dant Sanch. *l.* 1, *d.* 51, Gob. *tr.* 9, *n.* 382; sufficit hæc, ne ætas illa ob inconstantiam exponatur nimiis mutationibus. Quod si ante septennium contraxissent, secundum dicta *n.* 50, non essent sponsalia, sed simplex promissio, quæ mutuo consensu revocari posset; Jus enim tantum loquitur de sponsalia contrahentibus, Avers. *q.* 8, *s.* 11, § *sexto.*

114 § 5. Si impubes sponsalia firmasset juramento, *Sanch.* et alii multi cum Avers, § *septimo* dicunt teneri ex motivo religionis, nec posse adepta pubertate resilire, quia *c. Ex litteris*, 2, *De sponsalibus* absolute dicitur, talem impuberem intuitu juramenti debuisse compelli priorem sponsam accipere. E contra Tamb. Pont. *l.* 12, *c.* 9, *n.* 7, absolute negant, eo quod juramentum videatur sequi naturam actus, cui adjicitur, *L. fin. C. de num. pecun.* sponsalia autem imbibunt conditionem, nisi facti puberes resiliamus; ergo cum possunt se expedire ab obligatione contractus, etiam videntur se posse expedire ab obligatione juramenti. Attamen responderi potest pro *Sanch.* quamvis juramentum non firmet actum, cum tamen sine peccato servari possit, reverentia divini Numinis invocati videtur postulare ut observetur, donec dispensetur, uti dictum est *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 726. Fatentur tamen omnes minorem causam sufficere pro talibus sponsalibus et juramentis impuberum dissolvendis.

§ 6. Si sponsi ante pubertatem se carnaliter cognoverint, sponsalia censentur completa, nec datur locus resiliendi, quia, qui habet generandi potentiam, in Jure non reputatur impubes, *cap. A nobis, cap. Puberes, De despons. impub. cap. ult.* De eo qui cognovit consanguineam. 115

§ 7. Si pubes cum impubere contraxerit, non potest resilire, nisi alter quoque factus pubes ei obligationem remittat, potestas enim resiliendi est concessa soli impuberi in favorem et privilegium status, Krim. *n.* 617. Spor. *n.* 197, cum communi. 116

§ 8. Qui prius fit pubes, potest statim resilire non expectata pubertate alterius, quia *frustra expectatur eventus cujus nullus est effectus, cap. Cum contingat,* 36. *De officio delegati;* et ita docent Abb. Hostiens. Sanch. *lib.* 1, *d.* 51. Con. Dian. Avers. § *Si ergo,* Krim. *n.* 613, contra Gob. Nald. Mastr. *n.* 79, *et alios.* 117

§ 9. Si parentes pro liberis necdum septennibus contrahant, sponsalia invalida sunt, nisi liberi septennio majores approbaverint; communis cum Kugl. *p.* 1, *n.* 98. Similiter si contraxerint pro impuberibus septennio majoribus, etiam invalida sunt, *si aliquo modo non consentit filius.* Et utrumque habetur *c. un. De desp. impub. in* 6. Quando autem *c. Tua nos, de desp. impub.* dicitur, *postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino debet implere*, to *debet* significat debitum decentiæ, honestatis, pietatis erga Parentes, si non adsit causa in contrarium; de cætero Parentes, qui talia sponsalia contraxerunt pro liberis suis, non tenentur nisi procurare, quantum poterunt, consensum liberorum, quando adoleverint, Krim. *a n.* 606. Attamen talia sponsalia per Parentes contracta, quando voluerunt, rescindere non possent, nisi liberi sint puberes, Sanch. Krim. *n.* 618. 118

§ 10. Factus pubes debet, per se loquendo, statim resilire, si resilire velit, id est, intra triduum saltem ante vel postquam pubertatem est assecutus; quod enim intra triduum fit dicitur in continenti et statim fieri. *L. fin.* 119

Cod. de errore advocati, et L. fin. Cod. de Judiciis. Quod si non illico reclamavit, sponsalia sine positiva ratificatione manent completa. Ac sufficeret pro foro conscientiæ reclamationem a pubertatem assecuto esse factam etiam interne tantum, uti habent Sanch. *l.* 1, *d.* 51, *n.* 17, Krimer *n.* 619, *et alii* contra Pontium *l.* 12, *c.* 9, *n.* 5, et Castrop. *d.* 1, *p.* 17, *n.* 5. Et pro foro externo ut Judex pro dissolutione sententiam ferat, sufficit factam esse coram Confessario et testibus : imo sufficit factam esse reclamationem ante annum pubertatis, dummodo pubes eum dissensum non mutet, quia licet impubes non possit invalidere sponsalia, potest tamen, si in dissensu illo persistat pubes factus, per illum ipsum dissensum sic continuatum impedire ne lapsu temporis requisiti videatur illa tacite ratificasse, quia tum pubes censetur in illo dissensu perseverasse, Sanch. *n.* 16, Avers. § *Notant.*

120 *Quæst.* 18. — *Quid dicendum sit in variis dubiis circa valorem et obligationem sponsalium?* R. Aliqua de dubiis circa contractus dixi *l.* 3, *p.* 3, *a n.* 661, quæ etiam huc pertinent, et ibi videri possunt. Hic adde sequentia : § 1. Qui ante septennium inivit sponsalia, et nunc dubitat an tum habuerit usum rationis, illa non tenetur, ex *cap. Accessit, de despons. impub.* Schild. *tr.* 6, *c.* 7, § 1. Unde nec talia sponsalia inducunt publicam honestatem, hoc enim casu tollitur illud impedimentum, vel per hoc quod Ecclesia omnem contractum puerorum septennio minorum invalidet, licet ratione utantur, sicut etiam ex consensu illorum in sponsalia et Matrimonium nolit oriri impedimentum publicæ honestatis, uti docent *Abb. Socinus, Rosella, Brunellus, Carrerius :* vel quia in eo qui minor est septennio concensus fuit nullus, eo quod præsumatur non adfuisse usus rationis ; uti docent cum communi Sanch. *l.* 1, *d.* 16, *n.* 9, vel quia Ecclesia omnes actus sponsalitios et Matrimoniales ante septennium initos, quando dubium est an adfuerit usus rationis, invalidat, sub conditione tamen, si postea non innotescat, quod adfuerit usus rationis, vel si nolit de futuro, et Deus videat quod postea non innotescat contrahentem usum ratione, uti vult *Schild.* rejectis duobus aliis sententiis. E contra certus de sponsalibus initis post septennium, et dubius an cum usu rationis, tenetur se gerere ac si sponsalia inivisset ; Jus enim tum præsumit adfuisse usum rationis, L. *si infanti Cod. de Jure delib.* Item dicit *Schild.* de eo qui dubitat an sponsalia inierit ante, an post septennium, nam Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 1, *n.* 14, idem etiam dicit de voto, sponsalia autem et vota communiter non fiunt ante septennium, ergo ex communiter contingentibus præsumitur facta esse post septennium ; sed de hoc videri possunt dicta *lib.* 3, *p.* 1, *n.* 387.

§ 2. Dubitans an vere promiserit, non tenetur, quia libertas est in possessione, communis cum Sanch. *l.* 1, *d.* 9, *n.* 11 ; si autem sciat se promissise, sed nesciat an serio an ficte, Spor. *n.* 139, adhuc putat non teneri, quia necdum certum est promissionem obligatoriam possedisse, sed Sanch. *n.* 12, et alii probabilius dicunt teneri, quia verba promissoria sunt in possessione cum quibus præsumi debet fuisse animum se obligandi, prout verba significabunt, unusquisque enim præsumitur loqui secundum mentem. Unde etiam quando scit se fuisse obligatum promittere, sed non scit an satisfecerit huic obligationi, indicabit se promisisse, quia delicta vel fraudes non præsumuntur, et in dubio probabiliter id factum, quod de Jure erat faciendum. Gob. *tr.* 10, *n.* 136. 121

§ 3. Quamvis verba, *accipiam te in uxorem, ducam te etc.*, de se indifferentia sint ad significandum nudum propositum, vel promissionem, tamen ex communi sensu et interpretatione censentur in hac materia tanquam promissiva et obligatoria, *S. Thom.* et alii communiter cum Avers. *q.* 8, *s.* 3, § *Debet.* Idem est, si juvenis petat, *vis me ducere?* et puella dicat, *ita,* nisi ex circumstantiis colligeretur quod juvenis tantum voluisset explorare mentem puellæ, *Vasq. Avers.* 122

§ 4. Quando dubium est, an per verba significentur sponsalia, an Matrimonium, si omnia adhuc integra sint, standum est pro libertate, et dicendum esse tantum sponsalia, Gob. *n.* 86. Notatque ex aliis multis Barb. *de Diction.* 436, *n.* 14, quod verbum *volo*, junctum alteri verbo infinitivo non importet dispositionem de præsenti, sed voluntatem agendi de futuro, uti si dicam, *volo te ducere in uxorem, et* colligitur ex Gob. *in L. Servi electiones, vers. possumus, ff. de legatis ;* hinc Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *an.* 35, docet, per ea fieri sponsalia, sed dubium esse, an Matrimonium fiat : nihilominus per illa verba, *volo te ducere,* fieri non tantum sponsalia, sed etiam Matrimonium volunt alii cum Pontio *l.* 2, *c.* 9, *nu.* 8. Vide Lugo *in Resp. Mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 47. 123

§ 5. Si juvenis coram Parocho et testibus dicat : *ex crastino, seu in crastinum accipio te in uxorem,* et puella respondeat, *et ego te in ma-* 124

ritum, multi dicunt esse Matrimonium, quia dicunt se de præsenti consentire, quamvis executionem suspendant in crastinum, ut si hodie dem equum pro cras utendum. E contra Sanch. et Gob. *n.* 64, dicunt esse tantum sponsalia, quia quamvis loquantur in præsenti, tamen videntur referre ad futurum tempus pro habendo ultimato consensu. Utraque sententia est probabilis; sed prima videtur probabilior. Quod si vir dicat, *accipio te in uxorem,* et puella respondeat, *et ego te accipiam in maritum,* erunt tantum sponsalia, quia licet verba viri significent in præsenti, tamen responsio puellæ transfert utrumque consensum ad futurum, Avers. *q.* 8, *s.* 3, § *Potest,* Spor. *n.* 145. Si dicat, *volo te esse meam, et meum conjugem,* Pontius dicit esse Matrimonium, *Sanch.* sponsalia. Si tamen diceret, *ex nunc volo,* Avers. fatetur fore Matrimonium.

§ 6. Quando verba, vel signa personæ
125 prius loquentis de sponsalibus, clare significant promissionem, si verba quæ altera pars reponit sint dubia, debent intelligi secundum verba illius qui prius est locutus, censetur enim respondisse ad rem et ad materiam subjectam, Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *n.* 4, Gob. *n.* 72, Spor. *n.* 152. E contra, si verba aut signa utriusque sint ita dubia, ut ex iis non possit mens conjici, debet Judex potius interpretari contra sponsalia, Rebell. Perez, Dicast. Gob. *n.* 72, Spor. *n.* 153, contra *Tann. Tamb. et alios.* Ratio est quia standum est pro libertate possidentis illam, nisi Jus aliquid contrarium disponat. Jus autem respectu sponsalium nihil disponit in contrarium quamvis disponat, ut in dubio stetur pro valore jam initi Matrimonii: ubi est diversa ratio, cum e Matrimonio dissoluto nasci possint alia incommoda circa proles vel dotem: hinc, inquit Gob. *n.* 76, cum *Henr. et Tann.* si quis sit dubius de suis sponsalibus, potest pronuntiare pro sua libertate. Favendum tamen est potius feminis quam masculis, quia hi solent sæpius decipere, aut facilius frangere fidem, Henr. Sanch. *n.* 77.

§ 7. Verba certo significantia sponsalia, 126
sunt, *accipiam, vel ducam te; non aliam sed te ducam: habeas me infidelem, nisi te ducam:* Gob, Spor. *n.* 155. Ratio est, quia hæc et similia ex communi sensu omnium significant saltem implicite promissionem, et voluntatem se obligandi, Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *n.* 12; Tamb. Tann. Gob. *a n.* 48. E contra hæc verba dubie significant sponsalia, *te desponsabo; tecum sponsalia contraham,* quia potest esse promissio sponsalium tantum, et non Matrimonii; item illa: *volo contrahere tecum; placet te ducere;* nam multi dicunt per illa significari animum tantum faciendi sponsalia, vel affectum ad Matrimonium, quamvis necdum admittatur obligatio. Similiter per illa: *volo te habere. volo te tenere in uxorem,* item *tu eris mea,* putant multi perfici Matrimonium, alii sola sponsalia. Gob. *n.* 58, dicit apud Germanos nudis illis verbis nihil perfici, nisi aliquid aliud accedat, quia non satis exprimitur obligatio, sed potius declaratur tantum desiderium habendi pro uxore; per illa autem: *contraham tecum Matrimonium,* significatur tantum propositum, nisi aliud colligeretur ex circumstantiis, Tann. Gob. *n.* 61, Spor. *n.* 159.

§ 8. Hæc verba, *nullam aliam ducam præ-* 127
ter, vel *nisi te,* facere possunt sensum, vel hunc: *ducam te, et nullam aliam;* vel istum: *si aliquam ducam, te ducam.* Et probabilius videtur cum Sanch. *l.* 2, *d.* 19, Laym. Avers. *q.* 8, *s.* 3, Krim. *n.* 76, contra alios multos, quod faciant posteriorem sensum adeoque non faciant sponsalia, [1] nam nisi alia intentio aliunde constet, sicuti cum dico: *nullam Religionem ingredior, nisi Carthusianam,* significo, si ingrediar aliquam, ingrediar Carthusianam, attamen possum nullam ingredi, ita et hic. Si tamen coram Parocho et testibus diceret: *non duco aliam nisi te,* fieret Matrimonium, quia ex circumstantiis constaret sic debere exponi: *duco te, et nullam aliam.*

§ 9. Si Caius propinans Titiæ dicat, *pro-* 128
pino tibi in Matrimonium, et Titia annuens respondat, *Deus tibi benedicat,* communiter

1 *Hinc in* Ventimil. Spons. *t.* 9, Resol. select. *ab anno 1700 ad 1718, p. 61, quum disceptaretur de Sponsalibus quæ contracta asserebantur sub hisce verbis:* Io infrascritto dico, e prometto di non sposare altra figlia, che la Signora Benedetta Gena; come anche promette lei di non sposare altro giovane, che me: *discussis dubiis I.* An constet de validitate Sponsalium inter Antonium Levame, et Benedictam Genam. *II;* An dictus Antonius Levame sit cogendus, vel potius possit ab eis recedere, contrahendo cum altera; *die 1 Junii 1709 rescriptum fuit, ad I:* Ex hactenus deductis non constare de Sponsalibus absolutis; *ad II:* Negative quoad primam partem, et quoad secundam dilata; *tum die 28 Sept. ejusdem anni dictum Rescriptum confirmatum fuit, additumque,* Antonium posse cum alia muliere matrimonium contrahere.

censeri non debent sponsalia, si de contrahendo antehac nil egerint, quia nec juvenes solent serio talia dicere, bene scientes, quod puellæ non facile soleant ita cito serio repromittere, neque Titia satis significavit repromissionem; si tamen antehac tractassent de sponsalibus et ex circumstantiis judicarentur serio agere, præsumi deberet valere sponsalia, quia tum satis adverteretur esse serius animus in Caio promittente, et mutuus consensus in Titia respondente; sicuti, si cui propinetur sanitas Cæsaris, et ipse dicat : Deus tibi benedicat, censetur consentire in apprecationem pro sanitate Cæsaris; uti e contra, si propinetur ad sanitatem Turcarum, nunquam dicet : Deus benedicat, et sic ostendit dissensum, Gob. *a n.* 31, Spor. *n.* 162.

129 § 10. Hæc verba : *promitto tibi amorem et fidelitatem,* nisi adsint aliæ circumstantiæ, non continent promissionem Matrimonii, quia amor et fidelitas possunt in aliis rebus præstari, Gob. *n.* 65. Si tamen mox sequeretur traditio annuli, vel copula, censerentur contracta sponsalia, quia dubium per talem circumstantiam censeretur sufficienter solutum, *Spor. n.* 161.

130 § 11. Si juvenis dicat : *Do tibi hunc annulum vel hoc stropiolum in ordine ad Matrimonium,* et puella acceptet, quamvis nihil dicat, videntur esse sponsalia, quia acceptatio cum taciturnitate est æquivalenter repromissio, Sanch. Gob. *n.* 67. E contra tamen, si juvenis apprehendat manum puellæ, et dicat : *sub fide mea te ducam,* illa autem nec retrahat manum, nec contradicat, per hoc non censetur repromittere; sed si juvenis diceret : *habes meam manum in signum quod sim te ducturus, si tamen etiam me velis,* et puella vicissim daret manum, forent sponsalia, quamvis illa nihil diceret, quia datio manus est sufficiens signum reciproci consensus, Sanch. Gob. *n.* 66.

131 § 12. Si puella dicat : *tibi nubam, si Deo placuerit,* et juvenis respondeat : *et ego ducam te, si Deus ita disposuerit,* non sunt sponsalia saltem absoluta, quia non est absoluta promissio, nisi ex circumstantiis intelligeretur quod significarent se judicare quod sic sibi expediret ad salutem, et ideo promittere, quia censerent Deo placere et illum ita disponere, Gob. *n.* 169.

§ 13. Si Titius promiserit Matrimonium Caiæ acceptanti promissionem, sed non repromittenti, et dubitetur an Titius voluerit se absolute obligare, an tantum sub conditione si Caia repromitteret, censendum est quod non voluerit se absolute obligare, quia in dubio præsumitur id quod plerumque fieri solet; sponsi autem non solent velle se obligare, nisi dependenter a reciproca repromissione, Bonac. Avers. *q.* 8, *s.* 1, § *ult.* Gob. *n.* 20, Spor. *n.* 135.

§ 14. Si spoponderint pro certo die, v. g. 133
pro festo S. Petri inire Matrimonium, nec addiderint, an dies ille esset pro terminanda, an vero pro urgenda obligatione, si necdum sit festum S. Petri, debet hoc dubium mutuo consensu determinari. Si festum adsit vel præterierit, debet unus alteri proponere executionem promissi, qui si renuat, videtur etiam alter esse liber, nisi aliunde præsumeretur voluisse etiam post illum diem permanere obligationem. Videri possunt Tamb. *l.* 8, *tr.* 3, *c.* 2, § 3; Krim. *a n.* 77 *et* 81; Kugl. *de Matr. a n.* 56, ubi agunt de verbis aut signis dubiis circa sponsalia et Matrimonium. Quomodo autem probari possit, vel unde præterea præsumi debeat contracta esse sponsalia, fuse tradit Gob. *a n.* 89 *et a n.* 91, ubi agit de qualitate testium in hac materia.

Quæst. 19. — *Quid notandum sit circa arrhas,* 134
sponsalitiam largitatem, donum matutinum? R. § 1. Arrha sæpe sumitur pro contractu quo traditur pignus pro stabilienda obligatione ad non recedendum a facto contractu sub pœna amittendi tale pignus; Onnate *de cont. t.* 2, *d.* 34, *a sect.* 1. Nos hic per arrham intelligimus hoc, quod post sponsalia datur veluti pignus pro assecuratione Matrimonii futuri, *L. Arrhis, C. de sponsal.* Statuitur autem *L. Si is et L. Mulier, ibid.* si dans arrham sine justa causa resiliat ut eam amittat et alter lucretur; si vero accipiens arrham sine justa causa resiliat, teneatur eamdem restituere, et tantumdem in æquivalenti adjicere, imo etiam triplum, aut quadruplum, nisi esset minor 25 annis, tum enim tenetur restituere solam arrham. Injuste autem resiliens tenetur ante sententiam restituere arrham, sed quod est supra arrham, videtur teneri, saltem si pars altera exigat, uti tenet Avers. *q.* 8, *s.* 10. Alii volunt teneri absolute, alii tantum post sententiam Judicis. E contra, si dans arrham stet promisso, retinet suæ arrhæ dominium, potestque absque omni sententia Judicis statim repetere inito Matrimonio, uti et tum, quando cum justa causa resilit, possuntque etiam parentes sponsorum sub eisdem conditionibus dare et accipere arrhas. Denique probabilius videtur arrhas posse in quacumque quantitate constitui, etiam in rebus immobilibus, etiam

reciproce, quia nihil horum per leges vetatur. Hæc et plura videri possunt apud Sanch. *l.* 6, *d.* 27 *et seqq.* Arr. *d.* 34 *et* 36, Avers. *supra.*

135 § 2. Sponsalitia largitas est donum, quod post sponsalia traditur sponsæ, non velut in arrham, attamen sub conditione saltem tacita, si Matrimonium sequatur, et non fiat fraus in dote; soletque aliis nominibus vocari jocalium, dotalitium, mundus muliebris, donatio ante nuptias, donum sponsalitium. Unde si aliquid detur post sponsalia, et expresse non addatur, quod sit veluti in pignus, et assecurationem, non erit arrha, sed sponsalitia largitas.

136 § 3. De sponsalitia largitate statuitur *L. Cum veterum, et L. Si a sponso, C. De donat. ante nupt.* ut si Matrimonium ex justa causa non sequatur, dominium illius maneat penes dantem; item ut sponsa, quæ post valida sponsalia passa est osculum (et multo magis si copulam) acquirat pro se, et hæredibus suis dominium mediæ partis, quia ruborem istum vel incommodum subiit, et facta est in tantum vilior. Quod etiam post *Trid.* valere docet Sanch. *l.* 6, *d.* 19, *n.* 5, contra Onn. *d.* 36, *n.* 58, quamvis enim osculum et copula illa sint peccata, tamen per ea deterioratur sponsa, ergo lex merito potuit hoc in compensationem damni, vel in pœnam peccati sponsi adjudicare sponsæ. Si autem Matrimonium consummatum fuerit, totum est uxoris quoad dominium et usum, quia est vera donatio transferens plenum jus, nec revocabilis, nisi ex causa ingratitudinis *L. Si mater, L. Si filiæ, C. de donat.* et communis cum Sperell. *decis.* 172. Præterea ille qui absque justa causa resilit, perdit jus ad jocalia, et aliter innocens acquirit dominium.

137 § 4. In dubio an aliquid sit arrha, sponsalitium donum, *Gomez* putat præsumi debere esse arrham, quia semper est ob futurum Matrimonium. *Molin.* vult esse donum, quia est ut sponsa ornatior evadat, aut ut sponsus tanto magis amorem concilict. Castrop. *d.* 1, *t.* 13, § 1, *n.* 3, cum aliis multis distinguit, et dicit censenda esse dona, si sint res non magni momenti, quales conjux etiam in Matrimonio donare solet conjugi; e contra si sint pretiosa et magni momenti, putat esse velut arrhas. Addit *n.* 4, si alicubi consuetudo sit ut ea quæ sponsus mittit non repetantur, quamvis sint pretiosa, censenda esse dona. Etiam *Sperell.* supra fuse discurrit, quandonam præsumi debeat esse sponsalitia largitas et quandonam quasi dos. Possuntque de sponsalitia largitate plura videri apud Sanch. *l.* 6, *d.* 16, *et seqq.* Onn. *d.* 35, Castrop. *supra.*

§ 5. Si Titius ante sponsalia det Caiæ ali- 138
quid, hoc non est arrha nec sponsalitia largitas, quia hæc debent sequi sponsalia, sed est donum ad conciliandum amorem, cujus dominium potest Caia acquirere sine ullo onere. Et quamvis Caia vicissim redonet aliquid Titio, per hoc non spondet Matrimonium, sed potest tantum velle recognoscere liberalitatem Titii. Si tamen sciretur quod Titius aliter noluisset a se abdicare dominium illius rei, nisi sub conditione secuturi Matrimonii, aut quia putabat esse vera sponsalia quæ assecurare voluisset Caiæ, hæc in conscientia teneretur ei reddere, vel quia defuisset absoluta voluntas donandi, vel quia error circa substantiam dedisset causam donationi.

§ 6. Si sponsalia dissolvantur absque culpa 139
utriusque sponsi, v. g. quia alteruter ingreditur Religionem, moritur, etc. sponsus itemque sponsa, quæ non est passa osculum, vel copulam, debent omnia post sponsalia accepta restituere, quia acceperunt sub spe Matrimonii, et ob illius causam, qua cessante cessat omnis æquitas ad retinendum: e contra si sponsa passa sit osculum vel copulam, retinere potest medietatem ob rationem ante datam: si autem mutuo consensu dissolvantur sponsalia, multi cum *Sanch.* docent, nihil posse retinere, quamvis osculum vel copulam admiserit, quia libere cedit omni priori juri; sed Castrop. *n.* 17, probabilius dicit retinere posse, quia consentiendo in dissolutionem, tantum cedit priori contractui sponsalium, non autem juri ad illud, quod acquisivit amisso pudore.

§ 7. Qui innocens est, et ob alterius v. g. 140
fornicationem recedit a sponsalibus, acquirit accepta, et juste repetit a se donata, uti ante insinuatum est, et in Jure habetur apud Castrop. *n.* 18.

§ 8. Donum matutinum, seu *morgengeba*, 141
uti vocat Haun. *de just. t.* 1, *tr.* 4, *c.* 5, *n.* 330, est donum quod maritus secundo die nuptiarum dat uxori pro pudicitiæ vel virginitatis thesauro sibi credito. In Hispania et Lusitania datur etiam viduis, in Bavaria solis virginibus, aut quæ saltem communi æstimatione, cum nuberent, habebantur virgines. Hujus doni dominium spectat ad uxorem, quæ etiam alienare potest inter viros; sed quamdiu retinet, usufructus spectat ad maritum, de quo plura videri possunt apud Haun. *a n.* 462. Circa dotalia, contradotalia aliaque

bona conjugum videri possunt dicta l. 3, p. 1, a n. 1017.

142 *Quæst.* 20.—*An sponsalibus addi possint pacta?* R. § 1. Affirmative, et patet ex quotidiana praxi. Inter cætera addi potest pactum, 1. Ut vir perpetuo habitet in domicilio uxoris, Castrop. *tr.* 28, *d.* 1, *p.* 15. 2. Ut vir post mortem uxoris teneatur restituere ejus hæredibus tot nummos in eadem specie, quot accepit, quamvis certo futurum sit ut valor eorum sit tum notabiliter major; quamvis enim hoc non liceat in mutuo, in quo debet manere æqualitas, talis tamen æqualitas non requiritur in pactis dotalibus, sed potest uxor ad onera Matrimonii ferenda dare 1000, et vir libere se obligare ad reddenda 2000, hoc enim faciendo censetur tantum augere dotem uxoris suæ, quod ipsi licitum est, ut probat Lug. *in Resp. mor. l.* 6, *dub.* 23.

143 § 2. Quamvis L. *Si ita stipulatus ff. de verb. obligat.* non valeat pactum, si sponsus dicat sponsæ: *ducam te, si donaveris mihi mille,* quia præsumitur intendere contractum ex libidine et turpi quæstu, tamen si absit præsumptio illa turpitudinis, et petat causa dotis augendæ vel propter inæqualitatem ipsorum, aut ex alia simile causa honesta, valebit: Abb. Onn. *d.* 34, *n.* 19; Delb. *c.* 8, *d.* 19, *s.* 6.

144 § 3. Nobilis habens hæredes ex conjuge mortua licite ducit secundam sub pacto, ut hæc et proles nascituræ abstineant a bonis, titulis, insignibus, et contenti sint certa dote sibi constituenda nam *l.* 2, Feud. *tit.* 29, talia Matrimonia approbantur, et vocantur ad *morganaticam,* de quibus videri potest Krimer *a n.* 556.

145 § 4. Huc spectat solutio sequentis casus: Titius non vult cum Caia Matrimonium inire, nisi addito hoc pacto, quod Caia renunc;iet lucris in Matrimonio faciendis, quæ alioquin Jure communi dividenda essent inter ipsos; hæc enim lucra vult Titius sibi, et hæredibus suis cedere. Caia contractum init serio, vel ficte. *Quæritur,* 1. Si serio inierit, an non possit rescindere? 2. Si iniit ficte, quid dicendum sit? R. *ad* 1. Si serio iniit, non potest rescindere, non enim apparet quo Jure vel privilegio id posset, nam potuit cedere illo jure per contractum, qui non repugnat Matrimonio, et quem libere fecit acceptavitque Titius, Sanch. *l.* 6, *d.* 5, *n.* 1. Verum quidem est, quod donatio liberalis a conjuge conjugi facta sit semper revocabilis, sed hoc est ex dispositione Juris positivi, et in Matrimonio tantum, ob causas, quas Jus affert, nempe ne ob amorem nimium expoliet unus alterum, etc. Jus autem nihil simile disposuit circa pacta dotalia, neque pro hoc casu eædem sint causæ; imo Sanch. *n.* 5, docet uxorem posse in favorem viri, etiam in Matrimonio, renuntiare lucris acquirendis, quia non ideo censetur alienare aliquid ex proprio patrimonio. Nec inde sequitur conditionem Caiæ fore velut ancillæ, nam gaudet cæteris privilegiis uxorum: licet habeat sortem solito inferiorem, eam habet, quia sic voluit, et quia judicabat sibi melius esse etiam talem habere quam non habere: mortuo autem Titio non erit miserior quam fuerit antequam haberet Titium, imo multam supellectilem aliaque cum bona gratia Titii secum auferet, ergo non habet quod de injuria ulla queratur. R. *ad* 2. Si ficte contraxit, imprimis nihil ipsam juvat fictio, quia ex justitia tenebatur serio contrahere, ergo injuriam fecit ficte contrahendo, ergo tenetur ad resarcienda omnia damna, quæ sequerentur ex fictione, seu ex non posito serio consensu. Si autem prætextu ficti consensus vellet sibi clam partem sublegare, damna illa sequerentur ex fictione, ergo tenetur illa resarcire; hinc jam obligatur sic agere atque si consensum, uti ex justitia tenebatur, serium posuisset. Deinde si Titius talem intentionem habuit, quod non consentiret in Matrimonium, nisi Caia conditionem illam acceptaret, consensus sic conditione non purificata positus esset nullus, adeoque Matrimonium foret invalidum, nec Caia posset aliquid prætendere ex vi juris per tale Matrimonium acquisiti: teneretur nihilominus Caia etiam nunc serio consentire, ac resignare lucris, et facere ut revalidaretur Matrimonium. Hæc quoad rem habentur apud Lugo *de just. d.* 22, *s.* 4, et Dicast. *de juram. d.* 3, *n.* 339.

§ 5. Huc etiam reducitur solutio sequentis 146
casus: Titius legat Caiæ nepti suæ 100, si nubat nobili de patria. *Quæritur,* si nubat alteri, an legatum perdat? R. Negant aliqui, quia cum hæc conditio faciat quasi pœnam, et obstet libertati Matrimonii, censetur non adjecta. E contra ex illis quæ dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 600, et quæ habet D. Luca *de Matr. disc.* 14, iterumque ad Trid. *disc.* 26, *n.* 26, Caia perdit legatum, quia cum non agatur de pœna qualis esset si poneretur conditio, alioqui careret legitima vel dote, sed agatur de mero lucro obtinendo, si Caia hoc velit, debet conditionem implere. Neque hoc censetur impedire libertatem Matrimonii, cum sit libe-

rum id lucrari vel dimittere, et maneat libertas eligendi unum ex tot nobilibus de patria.

De pactis dotalibus, et aliis quæ adjungi possint sponsalibus, fusissime agit Onn. *d.* 36, qui videri potest.

Quæst. 21. — *An, et quomodo pacta pœnalia sponsalibus adjecta obligent ?* R. § 1. Negant obligare S. Th. *in suppl. q.* 43, *ar.* 1, *ad* 4; Beja, *p.* 1, *cas.* 1; Sanch. *l.* 1, *d.* 30, *n.* 2; Tann. *t.* 4, *d.* 8, *q.* 1, *n.* 44; Tamb. *l.* 8, *tr.* 3, § 3; Dicast. *d.* 1, *n.* 36; Onn. *d.* 34, *n.* 15; Tancr. *l.* 1, *d.* 30, *n.* 1; Kugler. *p.* 1, *n.* 24; Avers. *q.* 8, *s.* 9, qui cum Sanch. *d.* 32, et aliis multis id tenet, quamvis adjectum esset juramentum. Rationem dant, 1. quia in Cap. *Gemma* 29, De sponsal. Gregorius IX dicit : *Cum itaque libera Matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit merito improbanda, Mandamus, quatenus si ita est, eumdem B. ut ab extorsione prædicta pœna desistat, Ecclesiastica censura compellat.* 2. L. I Titia 134, ff. de verb. obl. dicitur : *Inhonestum visum est vinculo pœnæ Matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta.* 3. L. fin. Cod. de sponsal. sic habetur : *Extra definitionem autem hujus legis* (quæ erat de arrhis), *si cautio pœnam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas vires habebit, cum in contrahendis nuptiis* 148 *libera potestas esse debeat.*

§ 2. Ejusmodi pacta pœnalia adjici posse, et obligare, si quis sine justa causa resiliat, probabilius tenent Suar. Vasq. Con. Laym. Barb. Perez, Engel. Wiestn. Castr. *d.* 1, *p.* 9, *n.* 3; Pont. *l.* 12, *c.* 19; Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 211, Delb. *c.* 8, *d.* 19, *s.* 4; Gob. *tr.* 10, *n.* 172; Haunol. *de just. t.* 1, *tr.* 4, *a n.* 362; Krim. *a n.* 152, et tandem in re videtur consentire Onn. *a n.* 27, ac absolute consentiunt *Mol. et Less.* saltem si juramentum sit adjectum. Ratio est, 1. quia talia pacta pœnalia Jure naturæ honeste adjiciuntur contractibus, uti constat ex dictis l. 3, p. 2, n. 606, nec in sponsalibus Jure positivo reprobantur, nam leges allatæ fundantur in hoc, ne Matrimonii libertas impediatur; sed hæc libertas non ideo impeditur, quia libertas moralis non datur ad resiliendum sine causa, quod enim est inhonestum, hoc secundum leges est impossibile, ergo leges non favent isti libertati, sed tantum volunt non impediri libertatem ad resiliendum sine causa, ergo leges illæ permittunt fieri pacta etiam pœnalia ad non resiliendum sine causa, 2. Per pœnas et censuras Ecclesiasticas absterreri potest aliquis, ut sine causa non resiliat ab ejusmodi sponsalibus, nam Cap. *Ex litteris* 2, De sponsal. de tali resiliente dicitur : *Si non acquieverit monitis, Ecclesiasticis censuris compellas, ut ipsam* (*nisi rationabilis causa obstiterit*) *in uxorem recipiat* : ergo similiter leges allatæ loquuntur tantum in casu, quo quis per pœnas adjectas impediretur resilire cum causa; hanc enim libertatem volunt non impediri, et quidem in Cap. *Gemma* sermo est de sponsalibus inter pueros ante septennium contractis per parentes, uti fatentur omnes cum Sanch. *n.* 3, a quibus, utpote invalidis, non licet argumentari ad sponsalia ab adultis valide contracta. 3. Arrhæ per leges permittuntur, et per leges imponitur earum amissio, si quis sine causa resiliat a sponsalibus, uti patet ex dictis *n.* 134, ergo etiam pacta pœnalia permittuntur contra injuste resilientes. *Si dicas*, communiter fieri pactionem de pœna majore solvenda pro futuro, arrhæ autem, quæ de præsenti dantur communiter sunt minores, ideoque minus impediunt libertatem. *Contra est :* ergo saltem valebunt pacta pœnalia de pœnis modicis et non valebunt arrhæ magni pretii, quorum primum est contra plerosque Adversarios, postremum contra omnes. Hinc recte dicunt Engel. et Delb. *n.* 10, impossibile esse assignare sufficientem rationem disparitatis quoad arrhas et pœnas, cum evidens sit istam arrhæ amittendæ stipulationem habere rationem pœnæ. Et addit Delb. *sect.* 5, cum Krim. *n.* 158, adjici posse sponsalibus pactum de solvenda a marito pœna, si extra casus a Jure concessos vellet uxorem repudiare, aut admittere concubinam, etc. cum id nullatenus impediat libertatem Matrimonii.

Objic. Jus aliter loquitur de arrhis, et prohibet pœna : nos autem similiter loquimur de arrhis et pœnis, nam dicimus neutras valere contra juste resilientem, et utrasque valere contra injuste resilientem; ergo non loquimur conformiter Juri Resp. n. c. nam Jus etiam non permittit arrhas contra juste resilientem, et, uti ostendimus, permittit pœnas contra injuste resilientem; ergo in nullo est nobis difforme, quamvis de pœnis contra injuste resilientem non ita clare expresserit sicuti expressit de arrhis, quod non erat opus, cum satis colligeretur ex dictis de arrhis.

§ 3. Communior sententia est cum *Gutt.* 149 quod non sit obligatio solvendi pœnas conventionales, quæ per leges adjiciuntur pacto sponsalitio, nisi post sententiam Judicis, qui illas attemperare potest secundum delictum, et cir-

cumstantias, quamvis alias pœnæ adjectæ per contractus debeantur ante omnem sententiam, saltem si alter exigat, uti dictum est *l.* 3, *p.* 2, *n.* 606.

Imo *Sanch. et Onn.* supra, licet cum prima sententia dicant pœnam sponsalibus adjectam esse irritam, tamen putant, si soluta sit, non esse obligationem restituendi, quia lex tantum irritat promissionem pœnæ, non autem retentionem, eo quod ille qui dedit præsumatur remittere, si non repetat.

150 § 4. Si pœna solvenda ab injuste resiliente, promissa sit addito juramento, multo magis obligat etiam secundum plerosque Auctores, qui dicunt tale pactum pœnale esse irritum, uti recte probat Onn. *n.* 18, quia adjectio talis pœnæ non est Jure naturæ irrita, nec contra bonos mores naturales, ergo talis contractus firmatur isto juramento, uti dictum est *l.* 3, *p.* 2, *n.* 732. E contra si jurarint solvere pœnam, etiamsi juste resilirent, probabile est non obligare, non ex justitia, quia promissio irritatur per Cap. *Gemma;* neque ex religione, nam cum tale juramentum sit contra libertatem, quam in Matrimonio voluit esse Christus, videtur esse contra bonos mores, ideoque non acceptari a Deo.

Qui plura volet de pactis dotalibus, etiam pœnalibus, consulat Castrop. *d.* 1, *pu.* 9 *et* 15, item Gob. *a n.* 170.

151 *Quæst.* 22. — *Quid liceat sponsis? R.* § 1. *Busemb.* relatus hic *n.* 57, citans pro se *Sanch. et Dian.* dicit illis non licere tactus impudicos, quia proxime disponunt ad effusionem seminis, attamen licere amplexus, et oscula in signum amoris. Relatus *l.* 3, p. 1, *n.* 887, sequens *Sanch. et Bon.* dicit, licere illis tactus pudicos in partibus honestis, si tantum intendant delectationem sensitivam, non autem si veneream. Navarr. Sanch. *l.* 9, *d.* 46, *n.* 47; Gob. *tr.* 10, *n.* 670; Spor. *in Theol. mor. par.* 1, *tr.* 1, *c.* 6, *n.* 41, dicunt oscula, amplexus, et tactus non nimium ex objecto impudicos, et notabiliter non moventes ad libidinem licere illis, ac cohonestari per sponsalia, maxime si fiant ad bonum finem, nempe ad conciliandum, vel contestandum amorem, etiamsi præter intentionem, et secluso periculo consensus aut pollutionis, sequeretur commotio sensibilis, quia habent jus remotum ad copulam, ergo etiam ad illos actus, qui sunt remota dispositio ad copulam. Addunt aliqui apud Mendo *diss.* 5, *n.* 115, quod etiam tenet Gob. *n.* 671, in eo casu, quo sponsi essent habendi pro nimium austeris et inurbanis, nisi darent oscula et amplexus, non fore mortale, quamvis ex tali actu prævideret orituram pollutionem, dummodo illa non intendatur, et absit periculum consensus, quia tunc sufficiens causa est illa ponendi: quod autem ex illis sequatur pollutio, putant esse per accidens. E contra Suar. *de peccat d.* 5, *sect.* 5, *n.* 12; Less. Henriq. Comit. Hurt. et alii cum Mendo probabilius dicunt, ista non aliter licere sponsis, quam aliis omnino solutis; ideo enim non licent solutis, quia illis non licet copula, atqui etiam sponsis non licet copula, ergo nec tactus, oscula, amplexus. Nec refert, quod inituri sint Matrimonium, tum quia etiam alii soluti inire possunt, et forte volunt, tum maxime quia Matrimonium necdum est, quod solum cohonestat talia in conjugibus, eo quod his licita sit copula; sicuti enim ex eo quod aliquis cras futurus sit Judex, non ideo ipsi licitum est hodie obire munus Judicis, ita et hic, et consequenter, sicuti solutis quandoque licent oscula non impudica, v. g. propter morem patriæ, ita et sponsis licebunt in signum mutuæ benevolentiæ. Quod autem *Busemb.* dicit, licere illa sponsis, si tantum intendant delectationem sensitivam, non videtur practice probabile, uti dixi *l.* 3, *q.* 1, *n.* 895 *et l.* 5, *n.* 106, quia ordinarie semper aderit certum periculum consentiendi in delectationem veneream, quæ simul erit conjuncta.

§ 2. Licitum esse sponso delectari de co- 152
pula in Matrimonio habenda, docuerunt multi apud Moyam *tr.* 3, *disp.* 3, *n.* 68. Idem dixerunt aliqui de delectatione sub conditione si adesset Matrimonium, ut refert Moya *n.* 69; Præterea Sanch. *d.* 47; Dian. *p.* 3, *tr.* 5, *R.* 2; Gob. *n.* 674; Spor. docent licitum esse sponsis consensum in ipsam copulam ut futuram, talis enim consensus saltem implicitus videtur includi in ipso contractu Matrimonii: unde etiam licitum esse dicunt desiderium illius, item gaudium et delectationem rationalem de futura copula, ejusque delectatione capienda; cum enim ex ipsis sponsalibus contractis talis copula et delectatio aliquando futura sit licita, voluntas videtur sequi intellectum repræsentantem eam ut futuram licitam, et hoc nihil est aliud, inquiunt, quam gaudere et delectari de spe boni futuri, quæ spes præsens est et licita. E contra Suar. supra, Castrop. Ovied. *de peccat. cont.* 4, *n.* 50; Dicast. Moya *a n.* 88; Avers. *quæst.* 21, *sect.* 8, § *ult. et alii*, melius contradicunt; quia licet intendat delectationem veneream præsentem, vel desiderii pro præsenti, vel pollutionis, quæ omnia in spon-

sis sunt peccata mortalia. Deinde, non est in potestate nostra sistere in delectatione rationali, sed naturaliter simul oritur delectatio sensitiva, aliæque commotiones pravæ, uti constat ex dictis *l.* 3, *q.* 1, *n.* 910, in has autem facillime consentiet voluntas. Præterea, qui delectatur copula ut futura, ferme necessario delectatibur objecto turpi nunc illicito, et nunc intentionaliter præsente, ut recte notant Carden. et Less. *in auct. v. Luxuria,* ergo; cum secundum dicta in *l.* 3, *p.* 1, *n.* 892, delectatio etiam mere spiritualis in objecto venereo, licet præscindatur a commotione spirituum genitalium, semper sit mortale in homine soluto, talis delectatio, vel desiderium copulæ, ut futuræ, in praxi non licebit. *Nec refert,* quod objectum talis delectationis vel desiderii videatur esse licitum, cum sit copula in Matrimonio, *nam* est licitum conjugato, sed illicitum non conjugato, uti dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 1025. Deinde quamvis objiceretur copula licita, adhuc manet, quod delectatio in illa sit inchoatio copulæ, quæ hic simul est cum commotione spirituum genitalium, et est illicita sponso. Et hinc etiam colligitur, cur forte delectatio simplex comestionis carnium in die jejunii non pugnet cum temperantia, ut tenent auctores aliqui relati *l.* 5, *n.* 81, e contra delectatio sponsi in copula futura pugnet cum castitate, nam disparitatem dant illi auctores, quod talis delectatio comestionis carnium non causet affectum oppositum temperantiæ, quæ adhuc potest continere appetitum intra fines suæ honestatis; oppositum autem est in nostro casu, et ideo ibidem *n.* 80, dixi, quamvis ex parte objecti alicujus nulla esset malitia, attamen delectationem ex parte sui posse habere malitiam, sic enim solutus peccat mortaliter, si morose delectetur de copula, quam licite habent duo conjuges, quamvis copula illa conjugum sit objectum in se omnino licitum.

Objic. Sponsus licite desiderat Matrimonium, et licite delectatur illo tanquam objecto honesto, ergo etiam licite desiderat, et delectatur in copula, quæ est finis, et usus licitus Matrimonii. Resp. Idem argumentum valet de omni etiam soluto non sponso : itaque n. c. nam desiderando Matrimonium, se delectando in ejus honestate, etiam desiderat, et se delectat in statu in quo licita erit copula, jam tamen illicitum est ipsi desiderium vel delectatio immediate de illa copula, cum hæc sit objectum jam ipsi illicitum.

Inst. Saltem sponsus volens Matrimonium, potest etiam efficaciter velle copulam suo tempore futuram, dummodo jam non delectetur in ea, certum enim videtur posse aliquem efficaciter velle aliquod objectum, quamvis in eo non delectetur; reus enim agnoscens se juste condemnatum, potest efficaciter velle patibulum, quamvis in eo non delectetur. R. Hoc speculative tantum dici in materia luxuriæ, nam moraliter impossibile est, quin simul delectetur in copula intentionaliter præsente : sed casu dato, adhuc dico illicite nunc velle eam immediate in se, quia est objectum jam ipsi turpe, et illicitum, non aliter ac cuicumque alteri homini soluto; non item patibulum, supposita condemnatione justa.

§ 3. Quamvis sustineretur, quod delectatio 153
rationalis, vel desiderium rationale copulæ, ut futuræ, licita esset sponsis, tamen id sustineri non posset de delectatione vel desiderio appetitus sensitivi : et disparitatem dat Sanch. *in Decal.* 1, *c.* 2, *a n.* 33; quia quamvis utraque sit de eodem objecto, tamen delectatio voluntatis sequitur cognitionem intellectus, delectatio appetitus sensitivi sequitur imaginationem phantasiæ, jam vero intellectus videtur posse illam copulam proponere nunc sub conditione licitam, v. g. si esset status Matrimonii, ergo voluntas videtur per desiderium, vel per delectationem simpliciter tendere in eam, ut propositam sub tali conditione, per quam separatur ab omni malitia : e contra, phantasia non potest apponere ullam conditionem, tum quia in omni conditionali est quædam illatio, v. g. *si est homo, est animal,* nam æquivalet huic, *est homo, ergo est animal,* hoc autem non convenit phantasiæ; tum etiam quia in ejusmodi conditionalibus est præcisio unius rationis ab alia, si enim quis appetat copulam cum aliqua, si esset sua uxor, hoc ipso quod non sit uxor, et sit appetitus copulæ, debet ratio copulæ præscindi a ratione malitiæ, hoc autem non convenit phantasiæ; ergo delectatio appetitus sensitivi non potest ferri in copulam sub conditione aliqua licita, ergo hoc ipso quod nunc adsit delectatio appetitus sensitivi, sic fertur in copulam absolute, quæ nunc est illicita.

Objic. Ergo etiam peccabit, qui delectationem appetitus sensitivi habet in his objectis, v. g. si laicus imaginetur se Sacerdotem esse, audire confessiones; si privatus imaginetur se esse Judicem, et aliquem juste condemnare ad mortem, etc. deficiente enim conditione sacerdotii, et potestatis publicæ, hæc objecta sunt mala. R. neg. seq. quia aliqua sunt quæ specialem habent turpitudinem, si appe-

titus per delectationem sensitivam in ea feratur, talia sunt copula, vindicta, fraus, et similia; sive est illicitum delectari de his per appetitum sensitivum, quando conditio non subest: e contra alia sunt, quæ secundum se non important turpitudinem, sed potius sonant bonum, et de his etiam sensitive delectari, quamvis non subsit conditio, non censetur malum: tale quid est audire confessiones, esse Judicem, etc. ratio a priori est, quia pro his objicitur aliqua ratio communis abstrahens a licito, et illicito, in aliis non item.

154 § 4. Etiam in sententia eorum qui dicunt sponsis licita esse aliqua, quæ non licent solutis, tenendum est ea non esse licita sponsis inter se consanguineis, aut aliter impeditis, uti nec illis qui sub aliqua conditione iniverunt sponsalia, quia dispensatione non obtenta, aut conditione non impleta, necdum sunt absolute et simpliciter sponsalia, ergo necdum est hoc per quod auctores illi dicunt talia cohonestari, Sanch. *l.* 5, *d. n.* 38 *et* 40; Avers. supra; Gob. *n.* 672; Spor. *n.* 180 *et* 262.

155 § 5. Si sponsus vel sponsa peccet contra fidem in sponsalibus datam, dixi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1058, probabile esse quod non ideo contrahatur species malitiæ contra justitiam: et hoc etiam absolute tenet Avers. *q.* 8, *s.* 14; Mast. *n.* 73; Krim. *n.* 184. Oppositum tamen dixi etiam esse probabile, quod cum multis tenet Kugler. *p.* 2, *n.* 24, quamvis in rigore non sit adulterium, cum non sit violatio tori sui vel alieni. Addidi *n.* 1075, probabilius videri, quod accedat species incestus, si sponsus cognoscat sororem suæ sponsæ. An autem peccet sponsus, si cum sponsa in peccato mortali constituta contrahat Matrimonium, dixi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 147.

DUBIUM III.

Quomodo dissolvantur sponsalia?

156

« R. I. Dissolvuntur seq. casibus, I. Per Matrimonium validum cum alia initum, Bon. *q.* 1, *p.* 7.

» II. Per mutuum consensum, sicut quivis contractus, Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 1, *c.* 3.

» III. Si superveniat impedimentum dirimens Matrimonium, Bon. *p.* 8, *n.* 5.

» IV. Per atrox crimen alterius sponsi, solvuntur ex parte innocentis: quale censetur.

» 1. Fornicatio, sive spiritualis, ut hæresis; sive corporalis, tam sponsi quam sponsæ, post sponsalia; et sponsæ etiam ante illa, sed a sponso ignorata, licet per vim facta, Bon. *p.* 8. Imo si sponsa permittat se tangi impudice ab alio per oscula et amplexus, potest sponsus resilire a sponsalibus, sed non vice versa, quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicujus momenti, Regin. Sanch. Dian. *par.* 3, *t.* 4, *Res.* 283. Limitant autem Kon. et Laym. nisi talia oscula, et tactus sint ita frequentes, ut indicent valde propensum sponsi animum in alteram, ut merito timeri possit ne sponsæ non sit fidem servaturus. Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsolia, neutrum posse resilire docet *Palaus, et Bon.* contra *Kon. Regin. Sanc. Lay. Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imparia, et longe gravius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis, Dian. *R.* 294.

» 2. Furtum grave, homicidium, etc. vel simile, quod grave damnum vel infamiam pariat, Bon. *p.* 8, *n.* 12.

» V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si a principio cognita fuisset, a sponsalibus deterruisset; qualis esset v. g.

» 1. Inimicitia, vel odium grave inter sponsos: quo refertur morum asperitas, vel sævitia post sponsalia primum cognita; item justus timor ne ex Matrimonio scandala et gravia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos; Laym. *c.* 1, *n.* 78; Bon. *n.* 8, etc.

» 2. Si alteruter incidat in lepram, paralysim, morbum gallicum, etc. si graviter mutiletur, ut amissione oculi, nasi, vel aliter graviter deformetur, præsertim sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium ad sustentationem familiæ necessarium; Dian. *R.* 85, ex Sanch. *l.* 1, *de Matr. d.* 57; Kon. *d.* 23, *n.* 8; Laym. Bon. *ll. cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas; præsertim si aliquam infamiam habeant adjunctam (v. g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta), dummodo tamen contrarium positive verbo factove non simulet; potestque interrogatus licite dissimulare, et contrahere Matrimonium. Si vero defectus sint perniciosi, v. g. morbus contagiosus, gravis infamia, sive personalis, sive generis, aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur, Con. Pont. Dian. *R.* 287. Ubi ex Con. et Sanch. contra Pont. Nav. etc. infert, sponsam post sponsalia

corruptam posse sponsum, defectus istius occulti ignarum, cogere ad standum sponsalibus, et contrahendum Matrimonium.

» 3. Si magna alterius debita detegantur, vel grave sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis etc. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ, Bon. *l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognovisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur gravis ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. Sanch. Bon. Tancred. *t.* 1, *l.* 1, *d.* 65, secus, si defectus sit levis, Bardi *l.* 6, *c.* 11, *p.* 7.

» VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renuntiare suo juri, Laym, *l. c.* Bonac. *p.* 6.

» VII. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi Matrimonium, liberatur obligatione, is, per quem non stetit, quo minus sit contractum, Laym. *n.* 16.

» VIII. Solvuntur, licet sint jurata, per susceptionem Ordinis sacri, vel ingressum alterius in Religionem, aut votum eam ingrediendi, Laym. *l. c.* Bonac. *p.* 5. Nec obstat, si hic postea ad seculum redeat, ut docet Sanch. *l.* 1, *d.* 24, licet Præpositus, Fill. et alii putent talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, uti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Unde non posset ingredi Religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quam per Matrimonium posset resarcire damnum. V. Dian. *R.* 207. Bon. *l. c.*

» IX. Probabile est solvi etiam per votum simplex castitatis, ut docent *Suar. Azor.* et alii, cum hoc sit de meliori bono; etsi contrarium doceant *Fill. Sanch. Kon. et alii*, eo quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, et in alterius præjudicium. Unde etiam in foro externo talis solet compelli, ut vel fidem servet, vel intret Religionem. Interim post tale votum alteri parti datur jus sponsalia solvendi, eo quod vovens resilierit, et censeatur juri suo renuntiasse. V. Bon. *p.* 5, *n.* 13.

» X. Per Matrimonium validum dissolvuntur saltem quoad eum, qui non contraxit Matrimonium; quoad eum vero, qui contraxit, non extingui obligationem, si alter expectet, sed suspendi, et Matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolvi. V. Dian. *R.* 209.

» XI. Si sponso nova superveniat hæreditas, ita ut illi sponsa jam sit inæqualis, non habet ideo jus resiliendi, quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas nova superveniat, Sanch. Kon. Regin. Dian. *R.* 286.

» Resp. II. In supra dictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur auctoritas Judicis ad dissolvenda sponsalia, alioquin requiritur. Quod si sponsus cognito suo jure resiliendi, nihilominus carnaliter cognovit sponsam, censetur, tacite suo juri renuntiasse, et sponsalia ratificasse. Laym. *n.* 23. »

ADDENDA.

Quæst. 23. — *Quid præterea sit notandum circa dissolutionem ex mutuo consensu?* R. § 1. Certum videtur contra paucos apud Avers. *q.* 8, *s.* 11, sponsalia puberum posse dissolvi mutuo consensu, quia per se loquendo, *omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.* Leg. 1. De reg. Jur. Et idem dicitur Cap. 2, De sponsal. singuli enim possunt cedere juri suo. Quod tenet, etiamsi adjectum esset juramentum, aut votum etiam principaliter in honorem Dei, ut, si aliquis ex pietate jurasset ducere hanc pauperem puellam, ne innupta veniret in pericula animæ, sicuti enim in sponsalibus semper imbibitur illa conditio, *nisi ab illo, cui spondeo, remissa fuerit obligatio*, ita et in juramento vel voto illis adjecto. Deinde mutuo consensu tollitur obligatio contracta in gratiam alterius, quæ obligatio est materia juramenti, sublata autem materia juramenti tollitur juramentum: præterea Deus non acceptat, nisi in gratiam sponsæ; ergo si sponsa remittat, absolvitur sponsus, Castrop. *d.* 1, *p.* 17, *n.* 4, Dian. *p.* 9, *tr.* 7, *R. ult.* Avers. § *Quinto*, Gob. *tr.* 10, *n.* 251, Spor. *n.* 196, Krim. *n.* 229, contra alios. *Nec obstat*, 1. quod *n.* 107, dixerim eum, qui sponsalia ex metu levi inita, juravit ex religione teneri observare, donec juramentum dispensetur vel relaxetur; *nam* juramenta sponsalium imbibunt conditionem, si sponsus vel sponsa non remittat, quod in hoc casu non fit, qui enim metu coegit, non remittit, sed pergit urgere, uti supponitur. *Nec obstat*, 2. quod *n.* 114, dixerim, sponsalia impuberum jurata obligare, quamvis pars altera remitteret; *nam* Jus disposuit, ut remittere non possit, secundum dicta *n.* 113. 157

158 § 2. Sponsi, qui sine rationabili causa etiam mutuo consensu dissolvunt sponsalia, præsertim jurata, videntur peccare venialiter, est enim levitas sine causa resilire a fide data, Gob. *num.* 256.

159 § 3. Si unus absque justa causa petat relaxationem sponsalium, potest alter exigere aliquod munus, seu pecuniam in compensationem : si autem ille petat cum justa causa, alter nihil potest exigere, quia ille jus habet ad dissolvendum, nec æquum est, ut emat rem suam, Gob. *n.* 265.

160 § 4. Si alteruter non libere consentiat, sed fraude, metu, vel aliter injuste inductus dissolvat sponsalia, dissolutio est invalida, quia hæc remissio est quædam species donationis, quæ debet esse liberalis, et libera. Avers. et Spor. supra, Gob. *n.* 258. Et ex dictis resolvitur sequens casus.

Titius contraxit sponsalia cum Caia, sed videns sibi affulgere spem connubii cum Sempronia ditiore, abstinuit quidem a sponsalibus cum Sempronia contrahendis, attamen non excurrit, ut solebat, ad Caiam, sed mensibus fere decem ab ejus consortio abstinuit, scriptis quandoque ad eam litteris hinc inde querulis, captans saltem indirecte hac ratione occasionem dissolvendi sponsalia cum Caia, quæ etiam inaudiens quod cum Sempronia familiarius ageret, arrham ei remittit, liberumque relinquit facere quod velit, exprobata durius ei sua infidelitate, desuperque conscientiam gravans. *Quæritur* an Titius peccarit, et sponsalibus sic dissolutis tutò possit inire nova cum Sempronia? Resp. 1. Titius, per se loquendo, peccavit mortaliter, quia egit contra jus magni momenti Caiæ acquisitum per contractum, cujus obligationem, si liceret etiam indirecte ita tollere, vix ulla sponsalia possent manere firma. Nec causa resiliendi sufficiens videtur esse præcise sponsa melior, cum per hoc status primæ non immutetur, neque notabiliter varientur circumstantiæ priorum sponsalium : suppono autem, quod et cum Caia juxta statum suum commode vivere possit, quamvis forte minus commode. 2. Caia dicens se onerare conscientiam Titii videtur significare, quod non cedat juri, sed tantum nolit convenire in foro externo, unde Titius manet obligatus, nisi Caia ob hanc forte offensam libere remittat jus suum; et debet de hoc se certiorare Titius, cum jus Caiæ sit in possessione. 3. Caia acquisivit jus ad arrham quia Titius sine culpa Caiæ resiliit, et sine causa, unde si Caia ideo reddidit, quia putabat se teneri reddere, erravit, et noluit reddere si non tenebatur: ergo cum non teneretur, noluit a se abdicare, unde Titius tenetur ipsi reddere; sicuti si solvissem pecunias putans me debere, cum non deberem, non exui me dominio, sed alter teneretur mihi restituere. Potuit tamen Caia absolute velle reddere, v. g. ut se generosam ostenderet, nolens aliquid ab illo habere, de qua mente Caiæ tenetur se iterum certiorare Titius, cum jus Caiæ sit in possessione.

Quæst. 24. — *Quid addendum sit circa dissolutionem ob crimen?* Resp. § 1. *Armill.* et alii 161
dicunt sponsalia non rumpi per illatam sponsæ a tertio vim, seu stuprum, quia si essent conjuges, non ideo separarentur toro, nec per hoc violata est fides, nec ideo præsumi potest periculum ejus violandæ. Opposita sententia, quam communiter tenent Theologi et Juristæ cum Sanch. 1 *d.* 55, *n.* 7, Avers. *q.* 8, *s.* 14, Matr. *n.* 84, Krim. *n.* 309, Kugler. *p.* 3, *n.* 83, est probabilior, et colligitur, ex Cap. *Raptor.* 27, *q.* 2. Ratio autem est, quia sponsa per hoc est reddita notabiliter vilior, tum maxime quia sponsus exponeretur periculo alendæ prolis, quod subire non tenetur. Quæ rationes non tenent, si sponsus metu gravi cogeretur fornicari ; hinc communis cum Sanch. *n.* 8, tenet, non ideo posse resilire sponsam. Si tamen hæc propterea horrorem haberet ab hoc sponso, Krim. *n.* 310, dicit non esse cogendam ducere.

§ 2. Si uterque post sponsalia fornicetur, 162
quid Auctores dicant, refert Busemb. supra, et plures pro singulis sententiis adducit Avers. § *Porro.* Ratio autem eorum, qui dicunt cum *Bonac.* neutrum posse resilire, est, quia delictum unius compensatur per delictum alterius. *Nec refert* quod delictum sponsæ censeatur gravius, *nam* adulterium uxoris etiam censetur gravius, et tamen, si tam vir quam uxor adulterarint, delicta se compensant, et non fit divortium. Ratio eorum, qui dicunt, solum sponsum posse resilire, est, quia in sponsa est hoc fœdius, quæ fit notabiliter vilior, et quia fit incertum, cujus sit futura proles, Castrop. *d.* 1, *p.* 21, Avers. Krim. *n.* 312, Kugler. *p.* 3, *l.* 89, probabilius dicunt utrumque posse resilire, quia uterque violat fidem ; ergo uterque dat alteri jus resiliendi. Et sponsum posse rejicere sponsam fornicariam non obstante vinculo juramenti, deciditur Cap. *Quæmadmodum* 25, de jurejurando.

§ 3. Si adsit sola præsumptio commissæ 163
fornicationis, uti si sponsa frequentaret do-

mum illius cum quo scitur peccasse ante sponsalia, Menoch. apud Gob. *nu.* 329, putat hoc sufficere ad dissolvenda sponsalia, sed oppositum est probabilius; nam præsumptio illa fieri non debet, quia delicta non præsumuntur; ergo sponsalia manent in possessione. Poterit tamen suspendi Matrimonium, donec facta sit inquisitio, et, quantum fieri potest, sit comperta veritas.

164 § 4. Si sponsus resciat sponsam admittere ab alio tactus, vel oscula impudica, secundum *Portium* potest resilire, id tamen negat licere sponsæ si sponsus ista faciat : limitat *Laym.* nisi ejusmodi actus essent frequentes, sed *Castrop. et Krim.* dicunt similiter licere sponsæ, quia hi actus denotant levem animum sponsi cum periculo minoris etiam post contractum Matrimonium amoris erga sponsam.

165 § 5. Si unus sponsorum incidat in hæresim, est sufficiens causa resiliendi (imo ordinarie obligatio) si enim sufficiat superveniens deformitas corporis, multo magis animæ, præsertim cum ordinarie habiturus sit periculum perversionis in se vel in prolibus. Krim. *n.* 314.

166 § 6. Solus ille, qui injuriam passus est, potest resilire, non autem alter, Avers. *s.* 4 *et* 14, Krim. 308, et colligitur ex dictis *l.* 2, *p.* 2, *n.* 641. *Nec obstat,* quod sponsalia non possint claudicare, sed vel debeat esse ex utraque, vel ex neutra parte obligatio : *nam* hoc dato, saltem ille, qui injuriam fecit, tenetur ex sua simplici promissione ab altero acceptata.

167 *Quæst.* 25. — *Quid notandum sit circa varias mutationes, quæ forte superveniunt?* R. § 1. Quamvis in aliis contractibus onerosis non admittatur ea regula, quod licitum sit resilire, si superveniat notabilis difficultas, vel causa, quæ si initio prævisa fuisset, contractus non fuisset factus, uti constat ex dictis *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 620, tamen hæc regula ordinarie valet in sponsalibus, quia promissio Matrimonii, quod inducit vinculum indissolubile, requirit majorem libertatem, neque intentio spondentis censetur se extendisse ad casum ita difficilem, Navar. Henr. Sanch. Castrop. *d.* 1, *par.* 28, *n.* 6, Avers. *q.* 8, *sect.* 14, Gob. *tr.* 10, *n.* 310, Sporer. *n.* 215. Notandum tamen est, quod sponsalia communiter non fiant, proprie loquendo, sub hac, vel simili conditione, *si non oriatur mutatio,* nec proprie loquendo imbibunt talem conditionem, sed sunt absoluta, et ab initio valida, ideoque afferunt publicam honestatem, et etiam tribuunt uni jus alterum obligandi cum potestate remittendi eam obligationem, quod non facerent, si ab initio non essent absoluta, et valida : nihilominus semper reservatur facultas illa rescindendi, si aliquid interveniat, vel innotescat, quod communiter habetur pro justa causa dissolutionis : hinc, quando post contracta sponsalia inconveniens aliquod notabile, quod a principio existens impediret ea contrahi, supervenit, præbet justam dissolvendi causam, quia rebus notabiliter mutatis promissio non obligat, etiamsi esset jurata, Cap. *Quemadmodum* 25, De jurejurando, Sanch. *l.* 1, *disp.* 62, *a n.* 3, Avers. § *Tertio,* juramentum enim includit exceptiones, quas includit contractus, cui adjicitur, secundum dicta *n.* 157.

§ 2. Si dubium sit an mutatio sit talis, ut 168
si prævisa fuisset, impedivisset sponsalia, interrogari debet ille, qui resilire vult, an, si eo tempore hoc ipsi dictum fuisset, noluisset contrahere : affirmanti autem vel neganti, maxime si addat juramentum, credi debet, Sanch. *d.* 26, *n.* 9, Fil. Laym. Gob. *a n.* 299, Spor. *n.* 215. Unde, si nihilominus contraxisset, nunc non potest dissolvere post cognitam illam causam, quia quod non dedit causam contractui, nullam facit mutationem respectu consensus, qui ad illam causam non attendebat, Mol. Sanch. *d.* 65, *n.* 2, Castr. *p.* 29, *n.* 2, Tamb. *tr.* 4, *c.* 5, § 9, *n.* 5. Si autem nunc ipsemet dubitas, an contracturus fuisses necne, Leand. apud Tamb. *n.* 3, dicit si defectus sit gravis, præsumi non fuisse contracturus, secus, si levis tantum.

§ 3. Inimicitiæ ortæ inter parentes sponso- 169
rum, sunt causa sufficiens dissolvendi, Gob. *n.* 337, Spor. *n.* 216. Si inter sponsos ipsos sint ortæ, qui fuit causa, tenetur prius adhibere media ordinaria ad pacem reducendam, alioquin esset injusta causa dissolutionis, *Sporer.* Similiter si sit certum periculum et prudens timor ne parentes sponsorum propter Matrimonium fiant inimici, est causa sufficiens dissolvendi, Sanch. *d.* 14, *n.* 3, Tamb. Busemb. Sporer supra. Monent tamen sæpe apprehendi tales timores, ubi non sunt, inito enim Matrimonio sæpe statim cessant omnia. Et recte notant Perez. et Gob. *n.* 130, quando non est certum, sed tantum probabile periculum gravium malorum, aut damna, quæ timentur, non sunt manifeste gravia, manere vim sponsalium, quæ in possessione sunt.

§ 4. Vehemens suspicio morbi gravis, et in- 170
curabilis, item prudens metus exhæredationis,

secundum Pontium, Tamb. Spor. *a n.* 217, sunt causa sufficiens dissolvendi, quia nemo tenetur se immittere in grave onus morbi, vel paupertatis : sed probabilius videtur oppositum, quia, si non sit causa manifeste justa, sponsalia manent in possessione, ergo saltem expectandum, donec metus ille depellatur.

171 § 5. Putant Sanch. Pont. Spor. *n.* 271, quod fœtens halitus sit sufficiens causa dissolvendi sponsalia, quia valde onerosum est illum debere perpetuo tolerare. Docent iidem cum Castr. Ills. Kugl. *p.* 3, *n.* 101, contra Covar. Lop. Gutt. etiam sufficientem causam esse, si sponsa e pulcherrima fiat notabiliter deformis, quia in materia Matrimonii multum æstimatur pulchritudo : hinc *Con.* putat etiam sponsam posse resilire, si sponsus fiat horribiliter deformis. Addit Gob. *n.* 305, causam sufficientem esse, si sponsus, qui laborare deberet, comperitur habere herniam, sed in his aliisque similibus attendi debent circumstantiæ, an non, quamvis hæc fuissent ab initio, illis non obstantibus, fuisset contracturus, uti ante dictum est.

172 § 6. Si uterque sponsus in æqualem paupertatem incidat, docent Bon. Tam. Spor. *n.* 218, utrumque posse resilire, quia est notabilis mutatio, nec dari potest compensatio paupertatis unius cum paupertate alterius, cum neutra aliquid afferat. E contra *Reb. Pont.* et alii dicunt tenere sponsalia, quia manent, ut fuerunt, omnia æqualia : utraque sententia est probabilis, prima tamen videtur probabilior, quia merito posset alteruter sponsorum jam nolle Matrimonium, cujus onera ob paupertatem præsentem sustineri non possent; si tamen alteruter adhuc vellet Matrimonium cum simili persona, teneretur priorem ducere, Avers. § *Quarto.*

173 § 7. Plerique cum Busemb. Krim. *n.* 313, Kugler *p.* 3, *num.* 107, dicunt si unus repente fiat multo ditior vel honoratior, non ideo posse resilire, quia alter per hoc non est factus deterior, sed mansit, qualis erat, et ideo etiam non potest resilire sponsus, etiamsi offeratur ipsi alia ditior. E contra Amic. Hurtad. Ills. et alii apud Gob. *n.* 340, dicunt priorem posse resilire, quia mutatio illa in ipso facta causat inæqualitatem, qualis si fuisset initio, utique non contraxisset. Perez *d. sect.* 11, distinguit, putatque resilire posse, si iniens sponsalia habuit reflexionem ad æqualitatem opum, vel honorum, e contra, si sine reflexione ad ista propter aliam causam contraxerit, quæ etiam nunc maneat, dicit non posse resilire, Tamb. § 8, *n.* 15, et Gob. supra nolunt judicium suum ferre de his sententiis. *Leand. apud Tamb.* simpliciter dicit utramque esse probabilem, Sporer *n.* 218, sapienter ait consulendum esse alteri, ut non multum repugnet dissolutioni ob pericula dissensionum in Matrimonio sic quasi coacto, ideoque potius petat aliquid in compensationem.

§ 8. Si unus sponsorum incipiat, et etiam 174
invitus pergat ita abhorrere ab altero, ut serio et ex judicio conscientiæ dicat se malle quidlibet pati, quam inire illud Matrimonium, Gob. *n.* 337, dicit esse causam sufficientem dissolvendi sponsalia; quia ex tali Matrimonio sequerentur discordiæ : sed magna hic cautela est opus, ne detur cuivis occasio tale quid apprehendendi vel confingendi, et inquirendum initia, et causas talis aversionis; potest enim esse ab inanibus phantasiis, quæ inito Matrimonio statim dissipabuntur, uti experientia sæpe docuit. Quod si esset ex quodam vilipendio sponsæ, quæ admisisset copulam cum sponso, certum est ejusmodi aversionem sponsi non sufficere ad dissolvenda sponsalia.

§ 9. Si sponsa, quæ a sponso non putabatur 175
esse pauper, dotem non afferat, quamvis de hoc non sit facta mentio, erit causa sufficiens dissolvendi sponsalia, quia in omni actione nuptiali includitur promissio dotis, nisi sponsa sciatur esse pauper : receptum enim est, mulierem nubentem omnia bona sua in dotem promittere, quamvis non exprimat, Castrop. *p.* 28, *n.* 3, Gob. *n.* 339, Krim. *n.* 418, contra Mascard. Barb. et alios.

§ 10. Si omnibus consideratis causa dissol- 176
vendi sponsalia maneat dubia, accedere debet judicium, et declaratio Superioris Ecclesiastici, Sanch. *d.* 69. De cætero, pro foro conscientiæ sufficit moralis certitudo, ut dissolvantur etiam propria auctoritate, Sanc. *d.* 63, Castr. Hurt. Tamb. c. 5, § 9, *n.* 7, *et* 8.

Quæst. 26. — *Quid notandum sit circa cau-* 177
sas, vel defectus ignoratos? R. § 1. Causa vel defectus, qui, si fuisset cognitus, impedivisset sponsalia, quamvis antecesserit, si fuit ignoratus, et postea innotescat, adhuc dat jus ea dissolvendi, quia paria censentur non esse, et non apparere, L. *De Lege ff. de contrah. empt.* et ideo etiam paria sunt, aliquid supervenire, et præcedere ignoranter, res enim dicitur fieri, quando primum innotescit, Sanch. *l.* 1, *d.* 63, *n.* 2, Less. *l.* 2, *c.* 42, *dub.* 9, Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 1, *c.* 1, Mastr. *n.* 86, probatque Sanch. *n.* 7, hoc valere, quamvis adjectum sit juramentum, nam secundum ante dicta, consensus

dabatur cum implicito quasi pacto, si mutatio non superveniret, Gob. *n.* 205, Spor. *n.* 219, notatque Sanch. *d.* 67, non esse opus petere dispensationem, vel relaxationem ejusmodi juramenti, quia non impleta hac quasi exceptione non obligat. Et in omnibus consentiunt plures cum Avers. *q.* 8, *s.* 15.

178 § 2. Si sponsus post sponsalia prius intelligat sponsam fore ineptam generationi, voluit autem talem, quæ esset apta, resilire potest, quia defectus notabilis est detectus, Gob. *n.* 344. Porro Aristoteles putat ineptam esse, si sit 50 annorum, Albertus M. si sit 45, sed attendenda est complexio, et naturalis vigor.

179 § 3. Si postea innotescat quod non habeat insignia notabilitatis, quæ habere eam putavit, etiam est notabilis defectus, præsertim in Germania ratione prolium ad certos canonicatus vel comitia admittendarum, ideoque poterit resilire, Gob. *num.* 345.

180 § 4. Si postea innotescat quod sponsus ante sponsalia sit fornicatus, *Navarr.* putat sponsam posse resilire, ut sponsus potest resilire, si innotescat sponsam tum esse fornicatam, uti habet communis cum Mastr. *n.* 84, sed oppositum probabilius tenent Sanch. Avers. *tr.* 8, *s.* 15, Mastr. quia vitium illud est minoris æstimationis in sponso, e contra reddit sponsam longe viliorem. Si tamen sponsus ex fornicatione haberet prolem, sponsa posset resilire, tum quia Matrimonium per hoc redditur notabiliter difficilius propter obligationem alendæ illius prolis, tum quia hoc communiter dat causam discordiarum, Con. Castr. Krim. *n.* 312.

Objic. Cap. *Quemadmodum*, De jurejurando sic habetur : *Si quis juraverit se ducturum aliquam in uxorem, non potest ei opponere fornicationem præcedentem, sed subsequentem, ut illam non ducat in conjugem.* R. Textus loquitur de fornicatione præcedente, et cognita ante sponsalia, uti Gloss. et Doctores ibi notant.

181 § 5. Est obligatio manifestandi talem defectum, propter quem Matrimonium alteri parti futurum esset notabiliter difficilius, alioquin fit illi injuria, dum imponitur onus, in quod non consentit, Gob. *n.* 367, Spor. *n.* 219, merito addens cum Gob. *n.* 474, talem defectum in sponsa esse, si sit impræguata ab alio, ut dicetur *n.* 183.

182 § 6. Si unus sponsorum laboret vitio occulto non afferente speciale incommodum, quod tamen, si resciretur, daret justam causam dissolvendi sponsalia, uti si sponsa ante vel alteruter post sponsalia fornicatus sit, ordinarie potest tacere, sponsalia contrahere, vel potest contracta alterum cogere ad Matrimonium ; quia, quamvis alter posset ob ejusmodi defectum, aut in pœnam fractæ fidei ei non servare fidem, tamen talem pœnam non tenetur in se exequi, ut praxis probat, nec Confessarii ad hoc obligant, essetque nimis durum obligare ad ita se diffamandum, vel abstinendum a Matrimonio, Sanch. *l.* 1, *d.* 68, *n.* 8, Dicast. Perez, Avers. *s.* 19, Burg. *cent.* 2, *cas.* 20, contra Sotum. Et similiter dicam *n.* 272, adulterum posse tacere, et pergere petere debitum ; quamdiu enim ignoratur talis defectus, injuste negaretur Matrimonium, vel debitum, ergo cum alter non teneatur se manifestare, non peccat petendo hoc, de quo conventum est. *Nec obstat* quod ementi fiat injuria, si reticeatur vitium mercis, quo cognito non fieret emptio, *nam* ex dictis *l.* 3, *p.* 2, *n.* 927, et *a n.* 948, constat non esse opus tale vitium manifestare, si non obstet fini ementis, et specialiter in sponsalibus relinquitur alteri sponso, ut in ejusmodi vitia ipsemet inquirat, nec usus habet, ut altera pars ejusmodi defectus suos detegat, Nav. Con. Dian. Avers. *sup.* Sanc. *l.* 6, *d.* 27, Pont. *l.* 12, *c.* 18. Dixi, ordinarie, nam aliud est, si periculum esset, ne defectus erumperet, et causaret postea graves rixas, etc. An peccet contrahens, et tacens impotentiam temporalem coeundi, dicetur *n.* 797.

§ 7. Huc pertinet resolutio sequentis casus : 183
Titia impræguata a Sempronio adultero, quærit an possit inire Matrimonium cum Caio proco suo, ut sic vitet infamiam publicam? R. 1. Si Titia absolute possit aliter vitare illam infamiam, v. g. pariendo alibi, non potest, uti per se patet : si autem aliter non possit vitare illam infamiam, antequam ineat Matrimonium, tenetur, quoquomodo occulto potest, cogere Sempronium, ut assignet media sustentationis proli spuriæ nascituræ, ne Caio, et prolibus legitimis causetur damnum. Quod si Titia non possit aliter vitare infamiam, neque adducere Sempronium ut damna præcaveat, videri posset Titiam inire posse Matrimonium cum Caio, sub suscepta, in conscientia, strictissima obligatione justitiæ, ut quomodocumque poterit, compenset Caio, et prolibus legitime nascituris damna sustentationis, vel forte participandæ partis hæreditariæ, procurando suo tempore, ut proles spuria ingrediatur Religionem, aut quocumque prætextu, etiam invita, domo ejiciatur ; interim

ipsa conetur ex paraphernalibus, vel extraordinaria industria sua, vel aliunde Caio, et legitimis prolibus compensare dicta damna. Suadetur hoc 1, quia si Titia non posset aliter vitare infamiam istam, quam illam spuriam prolem exponendo ante ostium Caii, non peccaret, si exponeret, dummodo nulla suspicio, vel infamia redundaret in Caium, et Titia esset parata, quantum in se est, compensare damnum causandum Caio ratione prolis alendæ, ergo nec peccaret Titia in talibus circumstantiis imponendo prolem istam in ipsam domum Caii, atqui in substantia, quantum est ratione damni, plus non facit Titia in nostro casu : ergo. 2. Si Titia esset in Matrimonio cum Caio, et conciperet ex alieno, non teneretur cum infamia suâ nequidem soli Caio hoc significare, sed tacere posset, et permittere damna Caii, ac prolium legitimarum, ergo similiter Titia in casu nostro ad cavendam infamiam suam publicam. 3. Saltem si post contracta sponsalia supervenit illa imprægnatio, poterit Titia ex jure per sponsalia quæsito pergere ad Matrimonium, tacendo. 4. Ratio horum omnium a priori videtur esse, quia nemo tenetur se infamare publice, ad cavendum ne ex actione sua jam posita, quam infectam reddere nequit, alius patiatur damnum in bonis fortunæ, quæ minoris sunt æstimationis quam famæ, tum enim censetur potius permittere damnum alterius, quam positive inferre : quod magis valet, si incertum sit an hoc damnum fortunæ sit secuturum, uti est in nostro casu, quia incertum est an proles spuria sit nascitura, et supervictura, plurimi enim fœtus emanent, et multi nati emoriuntur. 5. Ratio ulterior etiam a priori est, quia Caius suppositis talibus circumstantiis non videtur rationabiliter invitus ad talia damna fortunæ, vellet enim sibi hoc fieri, si esset loco Titiæ nunc pœnitentis. Hanc sententiam videtur tenere Dicast. *t.* 10, *d.* 1, *n.* 640, quamvis non ex his rationibus, nam universaliter docet sponsum vel sponsam posse reticere defectum graviter perniciosum alteri parti, v. g. lepram, morbum gallicum, etc. sed R. 2. Absolute tenendum est Titiam non posse tacito hoc vitio inire Matrimonium, ita Kon. *d.* 23, *n.* 100, Pont. *l.* 12, *c.* 18, *n.* 6, Perez *d.* 14, *sect.* 2, *n.* 9, Castrop. *d.* 1, *p.* 30, *n.* 5, Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 287, Gob. *tr.* 10, *n.* 367. Ratio est 1, quia peccat contra justitiam qui vendit mercem valde vitiosam, vel noxiam, maxime si hoc vitium occultum ab altero deprehendi non possit, uti de lignis putridis traditur L. Julianus. 13, ff. de actione empti : et L. 1, ff. de ædilit. edicto; hic autem in contractum adducitur merx valde vitiosa et noxia; ergo. 2. Licet Titia firmissime proponat præcavere, aut compensare illa damna Caii, et prolium legitimarum, vix erit, ut possit, quia carebit propriis, et spurius non tenebitur credere se esse spurium, sed dividet hæreditatem cum aliis, imo quia primo gignetur, speciale jus sibi fortasse attribuet; ergo Titia saltem exponit se periculo proximo injuste damnificandi Caium, et proles legitimas; ergo hoc ipso peccat. Ad rationes oppositas facile est respondere. *Ad.* 1, Disparitas est, quia si exponeret ante domum, vel etiam in domo Caii, posset Caius, si vellet, non acceptare, sed vel deponere alibi, vel afferre ad Superiores, quorum esset providere, aut si horum neutrum vellet facere, libere admitteret; in nostro autem casu plane involuntarius est, et cogitur innocens, et nil sciens, damnum injustum subire. *Ad.* 2. Titia tum censeretur se permissive habere ad damnum, quia non posset aliter impedire salvo jure, quod habet ad famam : sed in nostro casu potest omittere Matrimonium; si non omittat, per illud positive inducit damna ista Caio : neque habet jus ad famam cum tali injuria Caii, sed culpæ suæ imputare debet illam infamiam. *Ad* 3, n. aff. quia principalis contractus est Matrimonium adhuc ineundum, ad quod afferret mercem vitiosam, et noxiam; ergo faceret injuriam Caio, si id non manifestaret. *Ad* 4. nego, quod habeat se permissive, sed positive causat Caio illud damnum nunc libere ineundo Matrimonium, ex quo solo redundaret damnum in Caium. *Ad* 5, Caius est rationabiliter invitus, et si esset loco Titiæ, irrationabiliter vellet sibi hoc fieri, uti patet ex dictis.

§ 8. Si sponsa interrogata, dicat se esse virginem, cum tamen non sit, mendacium illud est veniale tantum cum non sit graviter perniciosum, Perez, Gob. *n.* 371, per accidens tamen fieri posset, ut esset mortale, si prudenter timeretur, ne hoc erumperet, et graves inde orirentur discordiæ, tum enim vel esset fatenda veritas, vel non ineunda sponsalia, Castrop. *d.* 1, *p.* 30, *n.* 4, vel defectus arte aliqua tegendus esset in primo congressu maritali, inquit *Avers.* Si autem positive finxerit se virginem, et ita induxerit ad sponsalia, non potest cogere ad Matrimonium, quia sic positive fingendo fecit injuriam, quam continuaret, Castrop. *n.* 3, Gob. *n.* 373. 184

§ 9. Si putasti virginem, sed postea intelligas esse viduam, videtur esse causa sufficiens 185

dissolvendi sponsalia, tum quia vidua censetur longe vilior, tum quia tu fieres bigamus, et dissoluto conjugio non posses absque dispensatione promoveri ad Ordines, quod videtur esse notabile incommodum, Sanch. Castr. *c.* 29, *n.* 6, Avers. *q.* 8, *sect.* 15, contra Kon.

186 § 10. Si post talem causam supervenientem, aut jam prius cognitam sponsalia antea valida ratificaveris, vel expressis verbis, vel ipso facto, et præsertim secuta copula, non est amplius potestas resiliendi, quia censeris remisisse jus tuum et alteri restituisse jus suum pristinum, Sanch. *d.* 66, *n.* 2, Avers. *sect.* 17, Tamb. § 19, *n.* 4. Aliud est, si nesciveris causam resiliendi, aut si tale quid faciens expresse noluisses ratificare sponsalia, tum enim docent Hurtad. Tamb. Gob. *n.* 384, Spor. *n.* 219, contra Sanch. te in conscientia non teneri, quia non cessisti juri tuo cum copula nequidem implicite includat voluntatem cedendi illi juri, et præsumptio, quæ est in contrarium hic et nunc sciatur niti falso : posset tamen pro foro externo cogi a Judice talem contrarium animum non præsumente. Quod si ratione talis copulæ vel sponsalium causatum esset damnum alteri, hoc compensandum esset, uti certum esse dicit Tamb. *n.* 5.

187 *Quæst.* 27. — *Quid addendum sit circa dissolutionem sponsalium ob ingressum Religionis, votum, Ordines sacros, vel aliud impedimentum superveniens?* Resp. § 1. Si unus sponsorum ingrediatur Novitiatum Ordinis religiosi, docent plurimi apud Sanch. *l.* 1, *d.* 42, *n.* 2, hoc ipso utrinque dissolvi sponsalia, si enim professio unius ob suam perfectionem utrinque dissolvat Matrimonium ratum, Novitiatus, qui similem perfectionem participat, et est via ad professionem, utrinque dissolvet sponsalia : e contra *Caj. Durand. Armil.* et alii dicunt, ex neutra parte dissolvi, donec fiat professio, quia nullo Jure, vel lege probari potest ea dissolutio, et si alter e Novitiatu exeat, possunt adimpleri ; ergo tempore Novitiatus manente, quamvis sint suspensa, Nav. Sylv. Sanch. Tol. Bon. Castr. *d.* 1, *p.* 16, Mastr. *n.* 80, Avers. *q.* 8, *s.* 12, Gob. *n.* 317, Spor. *n.* 203 Kugler. *p.* 3, *n.* 31, probabilius dicunt dissolvi ex parte illius, qui in sæculo remanet: nam ingrediens censetur renuntiare sponsalibus, et fit notabilis mutatio in illo, tum quia gravatur ille, qui remanet (tenebitur emin expectare saltem uno anno) tum quia, qui ingressus est, censetur vilior in ordine ad Matrimonium, quia omnes refugiunt ducere eam, quæ fuit monialis, vel nubere ei, qui fuit monachus. Non dissolvuntur autem ex parte ingressi, uti probabilius tenent Kon. Hurt. Rebell. Laym. Pont. Castrop. *p.* 21, *n.* 4, Avers. Mastr. Krim. *n.* 234, contra Henriq, Sanch. Bonac. Bec. et alios, nam quod per professionem dissolvatur Matrimonium ratum, hoc scimus ex Jure positivo, et est dispar ratio, quia professio est status, a quo nemo potest recedere; non item Novitiatus [1], qui non excludit potestatem ad Matrimonium.

§ 2. Si professio religiosa fieret in fraudem, 188
vel cum damno alterius, v. g. sponsæ, spe Matrimonii data corruptæ, quod damnum aliter reparari non posset, quam per Matrimonium, non solverentur sponsalia, imo professio esset nulla, tam in ratione voti respectu Dei, cum sit de re hic et nunc illicita, quam in ratione contractus respectu Religionis, quæ talem professionem admittere non vult, nec potest, quippe contra jus sponsæ damnificatæ, Avers. § *Tertio,* Spor. *n.* 202.

§ 3. Si votum perpetuæ castitatis fiat post 189
sponsalia, non in fraudem, vel damnum alterius, sed sincere, ob cultum Dei, et salutem animæ, præter citatos a *Busemb.* docent etiam ex parte voventis dimiri sponsalia, Sylv. Angel. Sot. Gonet. Less. *in Auctar. v. Sponsalia, cas.* 6, Gob. *t.* 10, *n.* 312, Pont. *l.* 12, *c.* 12, *n.* 4, Avers. *q.* 8, *s.* 12, § *Votum*, Amic. *d.* 32, *n.* 40, Mastr. *n.* 81, aliique multi, quos referunt Sanch. *d.* 46, *n.* 7, et Castrop. *d.* 1, *punct.* 20, *n.* 5. Et idem videtur velle S. Th. *in* 4, *d.* 38, *q.* 1, *ar.* 3, *q.* 4, putant enim imbibitam fuisse illam conditionem, nisi elegero statum perfectiorem, qualis est status castitatis etiam in cœlibatu. Et hanc sententiam. Sanch. Dicast. *d.* 1, *n.* 461, Verric. *l.* 1, *ar.* 46, *n.* 3, vocant probabilissimam, Busemb. probabilem. E contra Sylv. Nav. Palud. S. Anton. Valent. Kon. Fill. Hurt. Regin. Rebell. Becan. aliique multi cum Sanch. Castrop. Spor. Platel. Krimer *a n.* 256, Kugler. *p.* 3, *a n.* 44, aliique apud Aversam probabilius negant sponsalia per illud dirimi :

1 *Pro hac sententia facit S. C. in* Tudertina, *in qua actum fuit de Sponsa post Sponsalia volente ingredi Religionem. Nam T.* 1, Resol. *q.* 182, 9, Maii 1719, *respondit S. C. proposito dubio,* an constet de validitate Sponsalium , et quatenus affirmative; an illa sint servanda, *respondit inquam,* ad primam dubii partem affirmative; ad secundum negative (*N B.*) quatenus emittat professionem, et amplius.

nam Cap. *Veniens*, Qui Clerici vel voventes, Papa jubet imponi pœnitentiam ob mentitam fidem mulieri, quæ post sponsalia votum castitatis emiserat; ergo id ei erat illicitum, quia frangebat fidem. Ratio autem est, quod illa conditio non insit ex natura talis contractus, neque ex dispositione Juris positivi, neque ex intentione contrahentium, qui minime cogitant de reservando sibi illo jure, unde, sicuti obligatio solvendi rem debitam alteri non solvitur per votum donandi pauperibus, neque Deus acceptat donationem absolutam rei jam alteri debitæ; ita et hic : deinde delicta non præsumuntur, talis autem vovens peccaret, si absolute voveret castitatem contra jus sponsæ; ergo præsumi debet vovisse sub conditione, si remitteretur, vel cessaret obligatio sponsalium, consequenter obligatur voto, quantum servare potest, id est, tenetur ad continentiam, si sponsa obligationem remittat, vel post contractum Matrimonium moriatur : in Matrimonio autem non potest petere debitum, sed tantum reddere, uti dicetur *n.* 357.

190 § 4. Votum ingrediendi Religionem emissum post sponsalia, per se loquendo est licitum, uti et votum profitendi, Castr. *d.* 1, *p.* 30, *n.* 4, Spor. *n.* 240, votum tamen ingrediendi non dissolvit sponsalia ex parte voventis, quia ingressus ipse non dissolvit, ut jam dictum est. E contra multi cum Laym. Gob. *tr.* 10, *n.* 314, docent per votum profitendi dissolvi sponsalia etiam ex parte voventis, putatque ad hoc acceptari a Deo ob illius excellentiam, et quia obligat ad perpetuo manendum in religione, adeoque ad aliquid incompatibile cum Matrimonio : nihilominus *Castrop. et Spor.* supra probabilius dicunt tantum suspendere sponsalia, cum enim tale votum ante professionem non constituat statum, sed relinquat potestatem implendi sponsalia, non est ratio, cur dicatur obligationem illam extinguere.

191 § 5. Si votum Castitatis vel Religionis præcesserit, et sequantur sponsalia absque copula, et damno alterius, prævalet obligatio voti præcedentis, et impedit obligationem justitiæ ex sponsalibus, quæ reipsa nulla sunt, secundum dicta *n.* 93, unde tum tantum obligabit promissio sequens, si alter injuste pateretur notabile damnum in fama, vel fortunis, Sanch. *l.* 1, *d.* 45, *n.* 5, Pont. *l.* 6, *c.* 12, Jo. Sanch. *d.* 8, *a n.* 13, Lug. *De just. d.* 12, *n.* 4, Pirh. *de spons. n.* 54. Et hoc vult S. Th. *in supplem. q.* 53, *art.* 1, *ad* 1, dicens : *propter votum simplex sunt sponsalia dirimenda,* quod docet etiam S. Anton. quamvis talia sponsalia jurarentur, quia hoc juramentum est de re illicita, seu voto contraria. Quid autem dicendum sit, si post tale votum deflorarit puellam, vel consciam, vel non consciam talis voti, dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 320. Et ibi dictis consentiunt Mastr. *n.* 74, Krim. *a n.* 246, Kugler. *p.* 3, *a n.* 66.

192 § 6. Votum perpetuo habitandi in aliquo monasterio sine voluntate profitendi, non dissolvit sponsalia ex parte voventis, uti colligitur ex dictis, attamen dissolvit ex parte alterius, qui hoc vovens censetur jus suum remittere, Gob. 317.

193 § 7. Si quis juramento firmaverit sponsalia, *Navar. Led. Rebell.* et alii putant, non posse ingredi Religionem nisi prius contraxerit Matrimonium ratum, ut sic impleat juramentum, quod debet, quantum potest, servari, ubi non est dispendium salutis æternæ, et ideo *Sot.* dicit hoc esse consulendum : e contra Sanch. *d.* 43, Castrop. *n.* 5, Avers. *q.* 8, *s.* 12, Spor. *n.* 203, Krim. *n.* 238, aliique multi cum Kugler, *p.* 2, *n.* 48, probabilius dicunt, per se nullam esse obligationem Matrimonii contrahendi, sed posse statim ad Religionem ire, tum quia per sponsalia intendebat constanter inire Matrimonium, ad quod non tenetur volens ingredi Religionem, tum maxime, quia juramentum imbibebat hanc exceptionem, nisi statum religiosum voluero. Testaturque Pignat. *t.* 9, *cons.* 133, *n.* 48, Gregorium XIII declarasse quod mulier etiam post jurata sponsalia libere possit fieri Monialis. *Dixi,* per se, nam si ad cavendum alterius damnum, aut ad legitimandam prolem opus esset prius contrahi Matrimonium, ad hoc esset obligatio ex justitia vel caritate, tumque sine consummatione Matrimonii ingredi deberet Religionem, *Henriq. Sanch.*

194 § 8. Si alteruter contrahat, habens animum post Matrimonium ratum ingrediendi Religionem, et de hoc non præmonuerit alterum, putat *Præpos.* et alii non peccare, quia utitur jure suo, cum etiam alteri maneat tempus deliberandi ad bimestre; sed Sanch. *n.* 12, aliique cum Castr. *n.* 7, Spor *n.* 252, Avers. supra, probabilius dicunt peccare graviter contra caritatem, quia graviter decipitur sponsa, si enim hoc scivisset, non consensisset, et ille hoc reticendo sine justa causa facit, ut ipsa veniat in suspicionem alicujus defectus, item, ut ad finem Novitiatus expectare debeat, et ideo forte deterius nubat, quæ sunt notabilia contra charitatem; si tamen esset gravis causa, v. g. si aliter non posset vitare scandalum, mortem, infamiam ma-

gnam, non peccaret sic ineundo. Quod si cum voto castitatis contraheret Matrimonium eo animo ut ante consummationem transiret ad Religionem, ordinarie loquendo adhuc graviter peccaret, tum ob causas jam datas, tum quia ordinarie loquendo se exponit periculo frangendi votum, Sanch. *n.* 6, Castr. *n.* 7, Krim. *a n.* 248, qui tamen excipiunt casum necessitatis, uti si aliter non posset consulere famæ snæ vel alienæ, evitare carcerem etc. uti *n.* 183 insinuatum est.

195 § 9. Nec prima Tonsura, nec Ordines minores dissolvunt sponsalia : si tamen sponsus inscia vel invita sponsa horum aliquid suscipiat. Gob. *n.* 261, et Spor. *n.* 205, dicunt solvi ex parte sponsæ, quia sponsus ostendit se inconstantem, et per hoc, quod de statu clericali cogitet, videtur remittere jus suum : et hoc dicit esse probabile Krim. *n.* 285, sed Sanch. *l.* 1, *d.* 47, *n.* 1, etiam probabile dicit non solvi, quia cum hoc nullo modo impediat Matrimonium aut ejus usum, et talis maneat liber ad statum religiosum, ad quem forte, aut ad aliquid aliud prodesse possent minores Ordines, videtur jus habere ad illos suscipiendos salvis ex utraque parte sponsalibus, ut his salvis proponere potest ingredi Religionem. An autem licitum sit suscipere sacrum Ordinem invita sponsa, dicam *n.* 200.

196 § 10. Sylv. et alii *n.* 189 relati, qui dicebant per votum Castitatis superveniens solvi sponsalia, putant similiter solvi per votum sacrorum Ordinum, quia etiam hi sunt status perfectior, sed *Navar.* et alii ibidem relati probabilius contradicunt, nam est tantum votum vovendi castitatem ; ergo cum secundum ibi dicta nequidem votum castitatis dissolvat sponsalia, multo minus votum sacri Ordinis : imo illicitum est tali sponso suscipere sacrum Ordinem secundum dicenda *n.* 200. Unde et votum absolutum suscipiendi est ipsi illicitum, valet tamen conditionatum, si sponsa remittat, vel si post Matrimonium moriatur, tale semper præsumi debet esset, ideoque tenebitur talis vovens Ordines sacros tum suscipere.

197 § 11. Si susceptio Ordinis sacri fiat in fraudem vel damnum sponsæ defloratæ vel imprægnatæ quod aliter reparari non possit, quam per Matrimonium, valet quidem Ordo, sed non est obligatio ad castitatem, quia illam vovere, vel suscipere in his circumstantiis, esset vovere vel suscipere illicitum, e contra jus quæsitum alterius ; ergo tale votum obligare non potest, unde talis tenebitur inire Matrimonium, nisi timeantur inde alia mala, vel Ecclesiasticus Judex aliter disponat, Gob. *n.* 320.

198 § 12. Si Caius et Titia mutuo promittentes habuerint copulam, et postea prius advertant se habuisse impedimentum, v. g. quia erant consanguinei in tertio gradu, uterque etiam invito altero potest resilire, quia nec obligatur ratione promissionis, cum promissio rei illicitæ non obliget, et sicuti Matrimonium cum tali impedimento est validum, et sponsalia : neque obligatur ratione doli vel injuriæ cum nihil tale intervenerit, Bonac. *de sponsal q.* 1, *tr.* 7, *n.* 7.

199 § 13. Ad quid teneatur, qui fornicatur cum consanguinea, cui fecit spem vel promissionem Matrimonii, dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 321, Si autem Titius post sponsalia inita cum Bertha fornicetur eum Caia Berthæ sorore, et cum hac ineat novo sponsalia, facit injuriam Berthæ, quia ob contractam affinitatem reddit se inhabilem ad satisfaciendum juri ad rem, quod Bertha habebat in ordine ad futurum Matrimonium. Et quamvis etiam ducere non possit Caiam ob contractam publicam honstatem ex sponsalibus cum Bertha, tamen ducere debet alterutram, et erit prudentum determinare ex circumstantiis cavendi scandali vel damni reparandi, ad quam petita dispensatione potius sit inducendus ; teneri enim ad petendam dispensationem saltem ordinariis et moderatis sumptibus suis, docent Castr. *d.* 1, *p.* 26. Tamb. Spor. *n.* 214, 276, Krim. *n.* 321. et per se loquendo tenetur ad ducendam Bertham, quia tenetur ad reparationem juris, quod Bertha habuit ; deinde, quia sponsalia posteriora contra fidem priorum inita, licet juramentum, et copula accedat, secundum dicta *a n.* 73, sunt invalida ; ergo priora sponsalia manent, ad quæ tenebitur dispensationem petere ; præterea Titius tenebatur se non reddere inhabilem : ergo tenetur etiam tollere inhabilitatem, ut sic injuriam juri Berthæ illatam resarciat, et ita videtur absolute sentire etiam Gob. *p.* 10, *n.* 327, quamvis alii dissentiant. *Si dicas,* tum tantum faciendam esse restitutionem, quando damnificatus habuit jus in te, quia jus ad rem est obnoxium multis casibus ; ergo non potest ex eo violato oriri obiigatio restitutionis saltem non ad totum ; *contra est,* quia licet Bertha non habuerit jus ad usum corporis Titii, tamen habuit jus in re, id est, potestatem in jure ad usum corporis ; ergo quamvis Titius non obligetur ad reddendum usum corporis, obligatur tamen

ad reddendum jus, quod Bertha habebat ad usum corporis Titii ; sicuti, si quis jus habeat ad electionem pro Beneficio quod, jus per injustam alterius intrusionem violatur, non debetur ei quidem restitutio Beneficii, sed tamen debetur redintegratio juris, quod habebat ad electionem pro Beneficio. Quod si Titius renuat ducere Bertham, eo quod forte aliqui auctores sint, qui dicunt illum non obligari ad petendam dispensationem, suadendum Berthæ, ut ipsa petat etiam inscio aut invito Titio, qua obtenta non amplius excusabitur. Satisfieri tamen debebit etiam Caiæ saltem ad vitandas rixas et incommoda alia. Denique licet Titius vellet Bertam, et pro ea ducenda obtinuisset dispensationem, tamen Berta posset eum repellere, quia ob inconstantiam Titii, et ob injuriam sibi illatam habet jus resiliendi ab istis sponsalibus : et ideo S. Cong. 29, Martii 1653, apud Pignat. *t.* 1, *cons.* 367, declaravit sponsalia per talem supervenientem affinitatem dissolvi.

Objic. L. Continuus, § *Cum quis ff. de verb. oblig.* dicitur, *quæ pendent a voluntate principis censeri quasi impossibilia;* ergo Titius non potest obligari ad procurandam talem dispensationem. R. antecedens intelligitur de illis, quæ omnino non, aut rarissime concedi solent ; dispensationes autem ejusmodi facile obtinentur ; ergo ad eam est obligatio pro resarciendo damno injuste illato.

200 *Quæst.* 28. — *An et quomodo peccet, qui necdum dissolutis sponsalibus, et invita sponsa, ex sincero animo Deo melius serviendi suscipit sacros Ordines?* R. Negant peccare Henriq. Sotus, Merat. Pont. Escob. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 208. Avers. *q.* 8, *sect.* 12. Pro eadem citantur Nav. Sylv. Cordub. Vega apud Sanch. *l.* 1, *d.* 47, *n.* 1, qui sententiam illam vocat probabilissimam : Verric. *l.* 1, *d.* 47, *n.* 1, vocat satis probabilem ; Discast. *d.* 1, *n.* 478, probabilem agnoscit, dum dicit, probabile esse, quod licite voveatur susceptio Ordinis sacri. Eamdem tenet Guttier. apud Castr. *d.* 1, *p.* 19, *n.* 1. Id ipsum a potiori tenebunt illi, qui docent licite posse post sponsalia emitti simplex votum castitatis, quo sponsalia dirimantur, de qua sententia dixi *n.* 189, Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 1, *c.* 2, *n.* 7, agens de facultate dissolvendi sponsalia per susceptionem sacri Ordinis, ait, *cum sententia hæc ob gravium Doctorum auctoritatem probabilis sit, in conscientia tutus erit, qui a sponsalibus præsertim clam celebratis, sincero animo amplectendi statum perfectiorem continentiæ resilierit.* Addit : *si ad forum externum causa deferatur, Ecclesiasticus Judex compellere solet ad sponsaliorum fidem servandam, quamvis etiam contentus Judex esse possit sacri Ordinis susceptione.* Æquum tamen esse dicit *n.* 8, uti resarciat damna, quæ ob id sponsa incurrit, quia v. g. expensas in sponsalibus fecit, aut in præparatione ad nuptias. Ratio illius sententiæ est, tum quia sacri Ordines faciunt statum valde perfectum, et includunt solemne castitatis votum, propter quod licitum est post sponsalia inire statum religiosum : tum et præcipue, quia sponsalibus videtur inesse hæc tacita conditio, *nisi voluero ad statum perfectiorem transire.* E contra Palud. Sanchez. Kon. Castrop. Rebell. Perez *d.* 8, *s.* 6, Krim, *n.* 288, dicunt id sub mortali non licere, quia frangitur fides alteri data in materia gravi justitiæ ; nec ullo Jure probatur talem conditionem esse imbibitam : quod autem inhibatur conditio, *nisi voluero ingredi Religionem*, inde scimus, quia Ecclesia concedens privilegium ingrediendi Religionem ob excellentiam hujus status facit conditionem illam imbibi : nullibi autem legitur, quod Ecclesia id faciat ob excellentiam sacri Ordinis, neque hic in positivis valet argumentatio a simili, nam etiam Matrimonium ratum solvitur per professionem religiosam, non tamen per susceptionem Ordinis sacri, imo conjugatus non admittitur ad Ordines sacros, ergo argumentatio non valet a statu religioso ad sacros Ordines. *Si dicas*, licitum est mutare votum in melius ; ergo etiam licebit mutare obligationem sponsalium in obligationes perfectiores annexas Ordinibus sacris. R. n. cons. nam ideo licitum est mutare votum in melius, quia omnia vota fiunt Deo, satisfit autem, et fit recte, si illi solvatur majus, cui debetur minus ; e contra sponsalia obligant homini, votum et Ordo sacer obligat Deo, Deus autem vult, ut cuique jus suum tribuatur ; neque enim quisquam dicet me, ex eo quod Deo vel piæ causæ solvam 100 daleros, esse liberatum ab obligatione eos solvendi illi, cui ob emptum pannum illos debeo ; ergo nec satisfacio juri sponsæ, licet me Deo obligem ad majora per Ordines sacros. Hinc quamvis Tamb. *t.* 3, *c.* 5, § 3, dicat utramque sententiam sua probabilitate non carere, et Spor. *n.* 205, dicat utramque esse æqualiter probabilem, tamen secunda videtur esse mihi longe probabilior, et tum saltem absolute tenenda, si quis vellet sacros Ordines suscipere, puta, ut se a tali sponsa sibi nunc displicente liberaret.

Quæst. 29. — *Quid notandum sit circa disso-* 201

lutionem sponsalium per Matrimonium contractam cum alia? R. § 1. Palud. Gabr. Henr. Bonac. Becan. Fill. Villal. Less. Laym. Sanch. *l.* 1, *d.* 48, dicunt ita dissolvi per Matrimonium cum alia initum, ut quamvis hæc uxor moriatur, aut profiteatur in Religione, ipse non teneatur ducere primam, quia superveniens obligatio major Matrimonii videtur extinxisse minorem priorum sponsalium, sicuti professio in strictiore Ordine extinguit professionem in priore Ordine laxiore. E contra Adr. Led. Hurt. Vega, Kon. Pon. Avers. *q.* 8, *s.* 13, Mastr. *n.* 82, Castr. *p.* 21, *n.* 4, Spor. *n.* 208, Krim. *a n.* 262, Kugler, *p.* 3, *n.* 77, probabilius dicunt, quod maneat obligatus primæ, quia superveniens Matrimonium tantum impedit executionem priorum sponsalium, sicut etiam impedit ingressum in Religionem, si antea vovisset Religionem ingredi, non autem tollit illam obligationem. Et disparitas est in profitente Religionem strictiorem, nam professio est vinculum ex se perpetuum, quod sola morte tollitur, hinc facta professione in Ordine strictiore merito censetur extincta professio in minus stricto; Matrimonium autem solvitur, vel morte conjugis vel professione, quo soluto manet in altero aptitudo ad implenda priora sponsalia; ergo etiam obligatio. Quid dicendum sit de sponsalibus initis contra fidem priorum, dixi a n. 73.

202 § 2. Si Matrimonium hoc non fuisset validum, nequidem suspensa fuissent sponsalia, quia, *quod de Jure non habet effectum, non præstat impedimentum*, Cap. *Non præstat.* De reg. Jur. in 6.

203 *Quæst.* 30. — *Quid addendum sit circa dissolutionem ob absentiam sponsi vel nimiam dilationem?* R. § 1. Si sponsus ex juxta causa se alio conferat, v. g. ad studium, ad negotiationem, et redire velit, *L. sæpe ff. De spons.* significatur expectandum esse, donec causa cesset, *l.* 2, *Cod. de repud.* dicitur expectandum ad triennium. *L.* 2, *Cod. de sponsal.* dicitur expectandum ad biennium, si sponsus moretur intra provinciam; si autem extra, ad triennium, putantque multi has leges civiles adhuc obligare : sed alii cum Sanch. *l.* 1, *d.* 54, Castr. *d.* 1, *p.* 23, *n.* 2, Avers. *q.* 8, *s.* 11, Gob. *t.* 10, *n.* 351, Spor. *n.* 201, dicunt Jus civile correctum esse per Jus Canonicum, quod Cap. *De illis*, De spons. expresse, et absolute dicit : *De illis, qui promittunt se aliquas mulieres ducturos, et postea dimittunt terram, se in partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ad alia se vota transferre.* Pirh. et alii cum Krim. *a n.* 294, dicunt Jus civile tantum loqui de expectando tanto tempore, si velit retinere arrhas, et donata a sponso, de cætero potest illis remissis stare dispositioni Juris Canonici, attamen expectandum erit aliquo tempore juxta arbitrium prudentis, uti notant Castr. *n.* 3, Gob. 353, Spor. Et si sciret brevi rediturum, omnino non posset ad alia sponsalia procedere.

§ 2. Si sponsus volens reverti alio profectus esset, et diutius abesse cogeretur ob causam non tantum justam, sed etiam necessariam, v. g. ob mortem parentis, ob morbum vel grave negotium, teneretur sponsa expectare, donec impedimentum illud cessaret, uti habet lex relata *n.* 61, id enim postulat æquitas, cum necessitas non habeat legem. Plures cum Spor. *supra* contra Gob. *n.* 351, et alios. 204

§ 3. Si sponsus inscia vel invita sponsa alio sit profectus animo remanendi, aut jam alibi fixerit domicilium, Sanch. Gutt. Kon. Pont. Laym. Castr. *n.* 1, recte dicunt non teneri vel uno momento eum expectare, quia censetur renuntiasse suo juri, et mutare domicilium est grave onus, cui se non submisit per sponsalia : si tamen velit stare sponsalibus, notat Less. in Auct. v. *sponsalia cas.* 1, debere sequi, et si nolit, etiam sponsum fore liberum. 205

§ 4. Si certo tempore contrahendum fuit Matrimonium, qui in culpa est, quod eo tempore non sit contractum, peccavit mortaliter, et manet obligatus, si alter voluerit, qui solus resilire poterit, Avers. *q.* 8, *s.* 1, Castr. *p.* 24, *n.* 5, Gob. *n.* 357, Spor, *n.* 198. Quod si terminus non sit præfixus ad finiendam obligationem, sed tantum ad finiendam licentiam differendi Matrimonium, uterque manet obligatus. Mastr. *supra.* Si autem dubium sit an terminus sit præfixus ad finiendam obligationem, an ad licentiam differendi, oportet attendere ad causas præfixi termini, et ex iis erit judicandum, Castr. *n.* 3. Si autem dubium permaneat, videntur manere sponsalia, quia sunt in possessione, expedit tamen, ut dubium hoc insinuetur utrique parti, et si velint, dissolvantur mutuo consensu, quia etiam probabile est, quod libertas sit in possessione contra obligationem ulterioris temporis. 206

§ 5. Si sine cujusquam culpa Matrimonium iniri non potuit tempore præfixo, Palud. Sanch. *l.* 1, *d.* 53, Bon. Pon, *l.* 12, *cap.* 16, dicunt non ideo posse dissolvi sponsalia, quia legitime impedito non currit tempus : e contra Navar. Kon. Laym. Castr. *n.* 8, Krim. 302, Kugler *p.* 3, *n.* 93, probabilius dicunt posse dissolvi, 207

nisi aliud constet de mente contrahentium, quia causa dissolvendi non est culpa, sed defectus conditionis requisitæ, quæ apposita erat; leges enim, quæ permittunt dissolvi post elapsum tempus præfixum, non meminerunt de culpa vel non culpa, sed absolute dicunt eum posse resilire, per quem non stetit quominus Matrimonium sit initum tempore præfixo; quod ergo dicitur, tempus non currere legitime impedito, valet tantum in iis contractibus, in quibus Jura sic statuunt, et benigne interpretatur talem voluntatem contrahentium : circa sponsalia autem, et terminum in eis præfixum nil simile statuunt, sed potius oppositum.

208 § 6. Si certum tempus non sit statutum pro contrahendo Matrimonio, *L. Si is, Cod. de spons.* biennio expectare censetur nimium; e contra Cap. *Sicut, de spons.* innuitur, etiam quinquennium non esse nimium : Kon et Krim. *n.* 298, dicunt, non teneri expectare, nisi tempore quo ex communi usu inter tales impleri solent sponsalia : hinc recte dicunt Sanch. *d.* 52, et Avers. *q.* 8, *s.* 1, *n.* 1, spectandas esse circumstatias rerum et personarum [1] : cui autem non erit integrum expectare, tenebitur monere alterum, ut vel impleat, vel non ægre ferat rescindi sponsalia.

210 § 7. Hactenus dicta tenent, quamvis sponsalia essent jurata, quia semper intelligebatur, si altera pars vellet contrahere, et servare fidem, Avers. Mastr. *supra.* Quod si unus promiserit, et alter post factam acceptationem nimis diu differat repromittere, censetur nolle Matrimonium, et alteri obligationem remittere, Spor. *n.* 135.

209 *Quæst.* 31. — *Quid addendum sit circa alias causas absolvendi sponsalia : item circa dispensationem, et sententiam Judicis?* R § 1. Si concurrant plures causæ dissolutionis, quarum nulla seorsim sufficiat, poterunt omnes simul sumptæ sufficere, quia poterunt contractum Matrimonialem reddere notabiliter difficilem. Gob. *tr.* 10, *n.* 341.

211 § 2. Solus Papa tanquam supremus Princeps potest ex gravi causa dispensare in sponsalibus, non autem Episcopus, quia nemo potest jus acquisitum alteri invito auferre, præter supremum Principem, unde sicuti ex communi sententia Episcopus non potest relaxare juramentum præstitum tertio, quia hoc cederet in præjudicium tertii, ita nec sponsalia, Spor. *n.* 193, et alii. Putat autem Less. *in Auct. v. Sponsalia, cas.* 4, causam sufficientem esse, ut dispenset Papa, si parentes nollent consentire, et timerentur gravia incommoda vel scandala, additque in hoc casu potius opus non esse dispensatione, cum videatur esse illitum contrahere Matrimonium.

§ 3. Si sponsalia sint jurata, nequidem 212
Papa potest dispensare sine causa gravissima concernente bonum commune, uti habet communior : Palud. tamen et alii cum Less. supra putant Papam, quando causa legitima subest, posse absolvere a juramento, etiam in præjudicium tertii : Et semper petendam esse relaxationem juramenti, etiamsi causa dissolvendi sit sufficiens si non sit necessaria, docent Sot. Viguer. et alii, quia sic videtur statui Cap. *Si vero,* et Cap. *Verum.* De jurejur. Oppositum tenent Abbas, Innoc. Kon. Sanch. *l.* 1, *d.* 67, Avers. *q.* 8, *s.* 15, et alii, nam Cap. *Quæmadmodum*, dicitur non esse perjurum, qui post sponsalia jurata recedit ob fornicationem sponsæ, idem autem videtur esse de aliis causis; et ratio est, quia sicuti in promissione, ita etiam in juramento imbibitur tacita quasi exceptio, si non occurrat causa in contrarium, capitula autem ante citata loquuntur de juramento adjecto dispositioni non imbibendi talem quasi exceptionem.

§ 4. Ordinarie prærequiri sententiam Judi- 213
cis ad dissolvenda sponsalia, tenuerunt multi, sed recte dicunt Sanch. *d.* 69, Mastr. *n.* 86, Avers. et Busemb. supra, si certum sit adesse justam causam, posse propria auctoritate dissolvi; sic enim habet etiam praxis, potest autem de justitia causæ esse certum, vel Jure, si causa sit in jure expressa, vel facto, si certum sit, causam justam, quæ allegatur, re ipsa dari : Vide Krim. *a n.* 234. Et etiam recte notat Perez *d.* 11, *s.* 2, *n.* 3, non esse opus processu judiciali, si sponsalia dissolvantur per dispositionem, si autem per decla-

1 *Prudens omnino consilium. Cæterum quum Emin. Mediolan. Archiepisc.* 4, *Augusti* 1723, *scripsisset ad S. C. epistolam, quæ T.* 2, Resol. *p.* 376, *describitur, super abusu in Montanis, et Vallibus suæ Diœcesis pervulgato ad plures annos differendi Sponsalium executionem non sine scandalis, inimiciliis, continentiæ jactura, suumque consilium aperuisset pro hujusmodi casibus præfigendi competentem terminum sex vel octo mensium ad contrahendum matrimonium, quibus elapsis liberum foret puellis ad alia vota convolare, minime attentis prioribus Sponsalibus : S. C.* 2 *Octob. ejusdem anni ibid. p.* 378, *respondit,* publicandum esse ab Emin. Archiep. Edictum juxta instructionem, etiam auctoritate S. C. *Quæ porro Instructio fuerit, mihi non constat.*

rationem fiant, esse opus, attamen ex Cap. *Cum in tua.* 27, *de sponsal.* potest Judex de plano inquirere super impedimento, de quo est fama.

214 § 5. Si causa dissolvendi sponsalia sit occulta, quæ Judici aperiri non possit sine infamia alterius, v. g. si sponsa clam sciatur esse fornicata, hæc privatim monenda est, ut remittat sponsalia, si nolit, monendi sunt parentes, vel his deficientibus alius vir prudens, ut ab ea mente avocet : si non acquiescat, licebit a judice petere dissolutionem, sponsus enim licite urget jus suum, quod cum sponsa nolit ei reddere, nisi coacta, imputet sibi, quod diffametur, Avers. § *ult.*

215 § 6. Ut Judex sponsalia etiam jurata dissolvat propter impedimentum aliquod Matrimonii, sufficit testis unicus fide dignus, jurans se illud scire, vel fama impedimenti, non tamen rumor : per hoc autem distinguitur fama a rumore in hac materia quod fama sit vulgaris opinio, et sermo in majori parte communitatis vel viciniæ, rumor autem sit opinio, et sermo minoris partis, v. g. tertiæ vel quartæ. Ut autem Judex dissolvat propter crimen, v. g. ob fornicationem, non sufficit unus testis juratus, quidquid contradicat Avers. *s.* 16, sed requiruntur duo omni exceptione majores quia tum præcipue agitur de præjudicio tertii. Ut vero quis propria auctoritate dissolvat sponsalia etiam jurata, sufficit non tantum fama et quælibet probatio moraliter certa, sed etiam unicus testis fide dignus, qui deponat, de certa scientia, et qui de mendacio non sit suspectus, [1] Sanch. *d.* 73, *n.* 2, Avers. *s.* 16, Gob. *n.* 377, Castrop. *d.* 1, *p.* 32, *a n.* 3, probantes hæc omnia adductis textibus Juris, notantque Sanchez *d.* 69, *n.* 10, et Avers. § *Judex* per Judicem hic intelligi solum Ecclesiasticum, ordinarium vel delegatum, attamen Parochum non venire hic nomine Judicis.

216 § 7. Si uterque contrahens putet adesse causam dissolvendi sponsalia, Judex recte decerni esse dissolvenda, quia licet forte causa non sit, tamen hoc ipso sibi remittunt mutuo obligationem. Castrop. *n.* 2, Krim. *n.* 330.

§ 8. Si omnibus consideratis causa dissol- 217
vendi sponsalia sit dubia, non est licitum propria auctoritate dissolvere, quia est possessio pro sponsalibus, et sic dissolvens exponit se periculo faciendi injuriam alteri. Recte tamen notat Sanch. *d.* 69, *nu.* 9, non semper requiri certitudinem, quæ pœnitus excludat omnem oppositam opinionem, quia in moralibus ad operandum in similibus dicitur haberi certitudo, cum adest magna probabilitas, sicque in conscientia potest acquiescere, qui duorum vel trium virorum intelligentium habet judicium de sufficientia causæ ad dissolvenda propria auctoritate sponsalia.

Quæst. 42. — *Ad quid teneatur, qui cum* 218
vel sine justa causa, resiliat a sponsalibus? R. § 1. Si quis excusetur quidem ab ineundo Matrimonio, attamen causa omittendi non sit necessaria, sed ipse libere resiliat, v. g.. quia sponsa sine sua culpa facta est deformis, putant Henr. et Gutt. sponsum teneri compensare sponsæ expensas opportunas factas prodispositione ad Matrimonium, et resarcire damna causata, quia L. *Si pecuniam, ff. de conditione ex causa data,* dicitur, *si quis alterum conduxit ad iter faciendum, si hoc revocet, teneri servare indemnem de expensis pro itineris præparatione factis.* Oppositum probabilius tenent Sanch. *l.* 5, *d.* 5, *l.* 9, *d.* 36, Less. *in Auct. V. Spons. cas.* 1, Avers. *q.* 8, *s.* 18, Gob. *tr.* 10, *n.* 380, quia hæc est natura sponsalium, ut par sit illorum conditio, et utrique cum causa liceat æqualiter et libere resilire, unde patet disparitas : non enim erat par conditio vel libertas conducentis ad resiliendum.

§ 2. Si quis excusetur a Matrimonio ineundo, 219
ab ipso tamen oriatur, et per eum stet, quod Matrimonium non ineatur, uti, si voveat, vel ingrediatur religionem, Castrop. *d.* 1, *p.* 33, et alii adhuc dicunt non obligari ad expensas vel damna, quia cum juste resiliat, pars altera non habet, quod conqueratur. E contra alii cum Spor. *n.* 207, dicunt obligari, quia nemini licitum est prosequi suum bonum etiam spirituale cum vero et reali damno alterius,

1 Hinc fit, Testium fidem, si nutet, ineptam esse ad ejusmodi causas, ut decisum fuit a Sacra Rota in *Amerina* 23, Nov. 1737. et in *Trident. Spons.* 2, Junii 1738, atque a S. C. in *Senogalliensi Sponsal.* 27. Sept. 1739, in qua T. 8, *Resol.* ann. 1738, p. 149, ob exceptiones contra testium fidem, constitutum fuit, non constare de Sponsalibus. Enim vero illud certum esto, exploratumque, quod tradit Sanch. *de Matrim.* l. 1, disp. 15, per tot. et constat ex allegatis Rotæ Romanæ Decisionibus, aliisque, quæ T. 8, *Resolut.* S. C. a. 1738, p. 148, indicantur, debere ab eo, qui Sponsalium executionem postulat, plene adeo et concludenter probari eorum exislenliam, ut si vagis tantum, et ambiguis argumentis res agatur pro libertate alterius in judicium vocati, sit pronuntiandum.

et Jura concedentia ingressum Religionis, semper intelligunt, salvis reliquis juribus alterius partis : cum enim dispositio illa, ut pars una cedat jure ad sponsalia, sit præjudiciosa huic parti, sticte interpretanda est, et non extendenda ad præjudicandum aliis juribus ; videtur autem Jure naturæ deberi restitutio illorum damnorum et expensarum saltem ex parte, cum ingrediens religionem sit eorum causa. Utraque sententia est probabilis, sed prima ob rationem § 1 datam videtur probabilior.

220 § 3. Si quis sine causa et injuste recedat a sponsalibus *Abb. Syl. Bart. Jason. Alciat. Rosell.* et alii dicunt non teneri compensare expensas et damna, quia Jura annullant omnem oppositionem pœnæ in sponsalibus ; hæc autem obligatio induceret hanc pœnam. Oppositum tenet communissima cum Sanch. *l.* 1, *d.* 30, *n.* 15, Avers. *q.* 8, *s.* 18, quia sic resiliens est injusta causa illarum expansarum et damnorum. Nec verum est, quod annulletur appositio pœnæ contra injuste resilientem, uti dictum est *n.* 148. Et quamvis annularetur appositio pœnæ, hæc compensatio nec censetur pœna apposita, sed obligatio restituendi de jure naturæ sequens ad injuriam damnosam.

221 § 4. Si quis ab initio inivit sponsalia animo postea etiam ex justa causa recedendi ab eis, v. g. ingrediendi religionem, tenetur ob rationem jam datam alteri compensare expensas et damna, quia per dolosam reticentiam fuit injusta causa illorum, Avers. supra.

222 § 5. Qui sua culpa dat alteri justam causam resiliendi a sponsalibus, v. g. si sponsa sit fornicata, ideoque resiliat sponsus, Sanch. Avers. Gob. *n.* 381, recte dicunt, hanc teneri sponso refundere suas expensas, quia est in justa causa, cur non ineatur Matrimonium, et idem facit, ac si injuste resiliret, quo casu teneretur, uti dictum est. Et hactenus dicta tenent etiam ante sententiam Judicis, si pars altera petat, nec censeatur remittere, Avers. *supra.*

CAPUT II.

De Matrimonio secundum se.

DUBIUM I.

Quid sit, quæ ejus materia, forma et minister ?

223 « Resp. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir et mulier mutuo legitime corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, et remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, et proxima, est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis, Suar. *t.* 3, *d.* 2, *s.* 1, *a.* 1. Sanch. Vasq. Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam, et formam. Porro Matrimonium dicitur ratum quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis : consummatum vero dicitur, quando ea secuta est. *Unde resolves.*

» I. Valide et licite contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis et remedio concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnant cum essentia Matrimonii ; et patet exemplo B. Virginis et S. Joseph.

» II. Non videtur licitum contrahere tantum propter voluntatem carnis vel vanitatem, quia finis debet saltem esse honestus, Nav. *c.* 22, *n.* 79, Sanch. *l.* 2, *hic d.* 29, *q.* 3.

» III. Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modo proles positive non impediatur ; hoc enim sub mortali non licet, Kon. *d.* 25, *d.* 2, *n.* 16, Pont. *l.* 1, *c.* 21, Hurt. Perez *d.* 18, *s.* 7, *n.* 6, ex 1. Cor. 7. Hinc etiam conjuges possunt abstinere ab usu conjugii et optare, ne plures accipiant liberos quam possint alere, dummodo, ut dixi, positive non impediant, nec abortum procurent, Perez *l. c.* Bonac. *q.* 4, *p.* 1, *n.* 12, Nav. *c.* 16, etc.

» IV. Licite etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum conjunctio, et conjugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter Regna vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conservandum, ita contra Sanch. et Sylv. docent Præp. Pont. Gaspar. Hurt. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 219, Perez *n.* 7. Ubi cum Dian. *l. c.* etiam permittit, ob divitias et nobilitatem.

» V. Valide sed illicite contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem vel etiam non educandi, mœchandi, etc. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adjiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ Matrimonii. Unde invalide contrahit, qui vinculum Matrimonii vult tantum durare per annum, vel reservat sibi potestatem adulterandi vel non reddendi debitum debite exigenti. V. Perez *s.* 6, etc. *ll. cc.*

» VI. Contrahentes, ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt, quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant; secus est de procuratore, per quem contrahunt, uti de Sacerdote copulante, quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum; sed tantum ut testis assistit. C. Lugo *de Sacr. d.* 8, *n.* 155.

» VII. Conjux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem generationi adversantem.

» VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus, sufficit tamen exprimere per alium, ut si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. V. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 272. Sufficit etiam, si alterius consensui præcedenti, et non revocato, alter accedat. Unde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea. V. Dian. R. 262.

» *Quæres.* An sufficiat consensus conditionatus?

» Resp. I. Sufficit conditionatus sub conditione de præterito vel præsenti stante conditione, quia tunc contractus non suspenditur.

» Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. Duco te si cras sol oriatur; Item sub conditione de futuro impossibili, v. g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi, modo non repugnet substantiæ Matrimonii et consensus sit absolutus, v. g. Si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adjectis, Sanch. *l.* 5, *d.* 15, Molf. Fill. Lef. *l.* 2, *c.* 18, *d.* 15, Laym. Bonac. Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio patet ex c. fin. De condit. V. Sanch. *d.* 10, Kon. *d.* 26, *dub.* 3, Fill. etc.

224 » Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, et non Matrimonii, quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari Matrimonium sine novo consensu, postquam conditio impleta fuerit, ut Docet D. Th. cum aliis apud Sanch. etsi Fill. Laym. et alii quidem putent contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit Bon. *quæst.* 2, *p.* 10, *n.* 20, si contrahentes in eodem consensu manserint saltem virtualiter. »

ADDENDA.

Quæst. 33. — *Quid præterea sit notandum circa essentiam, consensum et finem, quo initur Matrimonium?* Resp. § 1. Matrimonium aliud dicitur legitimum, aliud ratum, aliud consummatum, uti dixi *num.* 2. Hic potissimum agimus de Matrimonio inter fideles rato vel consummato, aliqua tamen per decursum dicemus etiam de Matrimonio infidelium. 226

§ 2. Notat Sanch. *lib.* 2, *d.* 1, *n.* 2, septem in Matrimonio intervenire. 1. Est mutuus consensus, 2. Externus contractus, 3. Mutua corporum traditio, 4. Vinculum ortum ex illo contractu, 5. Mutua obligatio ad reddendum debitum, cohabitandum, etc. 6. Jus, quod est in unoquoque ad alterum, 7. Usus et consummatio Matrimonii. Recte autem dicit post Scotum Mastr. *a num.* 4, Matrimonium sumi posse, vel pro vinculo, vel pro contractu, ex quo resultat vinculum, vel pro Sacramento, sive signo sensibi causativo gratiæ, et ideo Matrimonium a variis varie definitur secundum variam acceptationem, attamen secundum communiorem modum loquendi docent Sanch. et alii cum Arcud. *lib.* 7, *cap.* 1, contra multos alios cum Avers. *q.* 2, sect. 1, essentia Matrimonii simpliciter, non debere statui præcise in mutuo consensu, contractu, traditione et acceptatione corporum, sed in vinculo conjugali significante conjunctionem Christi cum Ecclesia, cujus quodammodo causa sit ipse consensus seu contractus, nam Florent. in decreto Eugen. IV. ad Armen. ait: *causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus:* et ideo S. Thom. *in supplem. quæst.* 45, *art.* 1, *ad.* 2, ait: *Dicendum, quod Matrimonium non est ipse consensus, sed quædam unio ordinatorum ad unum, quam consensus facit.* Et Catech. Rom. *hic. cap.* 1, ait: *patet Matrimonii naturam et rationem in vinculo illo consistere.* Et in eum sensum Alex. III. Cap. *Illud.* De præsumpt. et Justinianus Instit. De patr. potest. in principio dicunt: *Matrimonium est maris et feminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Quæ, ut melius explicentur, aliqui addunt: *Matrimonium est conjunctio maritalis viri et feminæ inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Dicitur autem *conjunctio maritalis,* idest, fundata in mutua traditione corporum: nam in sponsalibus etiam est conjunctio, attamen non maritalis, quia hæc fundatur in sola promissione traditionis corpo-

rum; et additur, *inter legitimas personas*, idest, non habentes impedimentum dirimens. Per *individuam vitæ consuetudinem* intelligitur indissolubilitas, quam Matrimonium affert. Porro allata definitio convenit etiam Matrimonio, quod Sacramentum non est, unde prout est Sacramentum, definiri potest hoc modo : *Sacramentum conjunctionis maritalis*, etc. vel *conjunctio viri et feminæ inter legitimas personas, causativa gratiæ, et individuam vitæ societatem retinens.*

Objic. 1. Theologi docent, solam Eucharistiam esse Sacramentum permanens, reliqua consistere in actione transeunte. Deinde Sacramentum suo usu causat gratiam, sed vinculum suo usu non causat gratiam ; alias quoties conjuges uterentur Matrimonio, acciperent ex opere operato gratiam. Resp. Vinculum physice loquendo includit illam actionem consentiendi et contrahendi physice transeuntem, sicuti relatio paternitatis includit generationem, et ideo etiam Matrimonium dicitur consistere saltem adæquate in actione physice transeunte, et hoc sui usu, sive hac prima physica sui existentia causare gratiam; hoc non obstante Auctores citati defendunt, quod vinculum præter actionem illam includat personas aptas maritaliter, et indissolubiliter connexas, sicuti relatio paternitatis in probabili sententia præter generationem includit entitates fundamenti et termini.

Inst. Christus solam actionem contrahendi elevavit ad causandam gratiam, ergo in illa sola consistit Sacramentum. R. n. cons. cum enim actio illa inclusa in Sacramento, elevetur et causet gratiam, hinc totum Sacramentum denominative dicitur elevari, et causare gratiam, sicuti quia anima inclusa in homine cognoscit, totus homo denominatur cognoscere, sed sicut non ideo sola anima est homo, sic nec sola actio est Sacramentum.

Objic. 2. Matrimonium debet significare indissolubilem unionem Verbi cum natura humana, sed hanc non significat, nisi per copulam conjugalem, nam solum Matrimonium consummatum est indissolubile, non autem Matrimonium ratum; ergo copula debet esse pars illius intrinseca vel essentialis, ut docet Gratian. Cap. *Institutum* 27, *q.* 2. Idem videtur velle Inn. III. Cap. *Debitum* De bigamis ; vel saltem integralis, uti docet Bellarm. R. Totam essentiam tam contractus quam Sacramenti, id est, signi causativi gratiæ, haberi pro priori ad copulam per Matrimonium ratum, quod etiam hoc ipso est signum repræsentativum unionis indissolubilis Christi cum anima. Fatendum tamen est, quod Sacramentum illud in ratione signi repræsentativi unionis indissolubilis Verbi cum natura humana, sic partialiter includat etiam copulam : hac enim sola non posita, non est absoluta indissolubilitas. Et in hoc tantum sensu loquuntur Gratian. et Innoc. III.

§ 3. Quando Florent. dicit causam effi- 2
cientem Matrimonii esse mutuum consensum, videtur per metonymiam ponere effectum pro causa, ita ut sensus sit, quod mutuo consentientes sint causa efficiens Matrimonii, physice eliciendo et efficiendo mutuum consensum tanquam materiam, et verba tanquam formam : ad eum modum, quo dicere solemus, verba esse effectiva Sacramentorum, id est, physice proferentem verba efficere Sacramentum. Unde minus apta est explicatio aliquorum cum Bosco *d.* 1, *s.* 3, *n.* 24, qui dicunt sensum esse quod mutuus consensus sit causa efficiens vinculi sequentis ex Matrimonio, nam mutuus consensus non tam est causa efficiens, quam intrinsecum constitutivum istius vinculi, in quo consistit Matrimonium. Etiam minus apta videtur explicatio eorum, qui cum *Haun.* dicunt sensum esse, quod mutuus consensus sit causa Matrimonii in sensu humano, in quantum mutuus consensus imperat manifestationem per verba, per quæ homines sciunt Matrimonium esse initum, nam Conc. non dicit esse causam efficientem manifestationis, sed Matrimonii ipsius, unde illa explicatio videtur torta : deinde, non ipsemet consensus, sed communiter alia concomitans vel subsequens volitio imperat manifestationem illius consensus, et consequenter Matrimonii. Denique utraque explicatio non videtur esse ad mentem Concilii, cujus finis ibi erat ostendere materiam et formam Matrimonii, uti ostenderat aliorum Sacramentorum.

§ 4. Putant Valent. Arcud. Con. Henr. 22
Avers. *q.* 3, *sect.* 1, Spor. *n.* 227, aliique cum Rayn. *in Heter. tom.* 16, *sect. p.* 14, *n.* 5, contra Sanch. *lib.* 2, *d.* 26, Pontium et alios, si Deus ex supremo Dominio in corpora daret jus viro in feminam, et contra, sicque consociaret mutuo vinculo, illos fore veros conjuges sine celebratione contractus vel traditione mutua, et forte, inquit *Arcud.* sic fecit Deus cum Adamo et Eva. Et hoc forte significare voluit Florent. dicens, causam sufficientem Matrimonii *regulariter* esse mutuum consensum. Quidquid sit de hoc, de facto ponitur Matrimonium solo mutuo consensu, et solus ille

contractus est elevatus a Christo ad rationem Sacramenti, adeoque sine eo consensu non esset Sacramentum, nec in hoc supplere potest Ecclesia, uti habet communis et certa cum Avers. *quæst.* 3, *sect.* 1, et Kugl. *num.* 49, consensus autem ille debet vere interne existere, uti constat ex dictis *lib.* 3, *p.* 2, *a n.* 608. Item debet esse cum intentione se obligandi graviter, secundum dicta ibidem *num.* 611. Item debet esse liber a vi et metu, uti dicitur *a num.* 647. Item debet esse plene deliberatus, qualis requiritur ad peccandum mortaliter, uti colligitur ex dictis *lib.* 3, *p.* 2, *a num.* 650. Debetque esse externe manifestatus, et acceptatus per acceptationem etiam externe manifestatam, uti dictum est ibidem a *num.* 654, 666, docetque pluribus Avers. *qnæst.* 2, *sect.* 2. Notat tamen Mastr. *num.* 27, quamvis ad Matrimonium, prout est contractus inter homines, nunc necessaria sit aliqua manifestatio externa interni consensus, tamen si Deus faceret ut duo sibi invicem loqui possent per conceptus vel volitiones internas, ut fit in Angelis, tales fore aptos contrahere Matrimonium, quod tamen non esset Sacramentum, cum hoc requirat signum sensibile. Præterea debet hic consensus esse liber ab inadvertentia, ignorantia, et errore circa substantiam, uti constat ex dictis *lib.* 3, *p.* 2, *a n.* 612, et de errore iterum dicetur *a n.* 549. Et de plerisque etiam quoad sponsalia notavit Busemb. *num.* 44 relatus. Quid autem dicendum sit in variis dubiis circa contractus dixi *lib.* 3, *p.* 3, *a nm.* 661, quæ ex parte etiam contractui Matrimonii applicari possunt. Et speciatim hic, quid dicendum sit si parentes contrahant filio vel filia præsente, et tacente, dicam *n.* 272.

228 § 5. Consensus ad Matrimonium necessarius debet esse intentio invicem tradendi, et acquirendi dominium corporum in ordine ad copulam, attamen non necessario debet esse intentio copulæ exercendæ, imo nec obligationis proxime ad illam, uti patet in B. V. et S. Josepho, aliisque multis, sed potest stare, ut simul ineant pactum, et obligationem nunquam habendi copulam, non enim tenentur uti illo jure copulæ; ergo licet non possint se abdicare jure remoto, tamen possunt se obligare ad non usum, seu exercitium illius; hæc enim non opponuntur, sed stat simul, velle habere, et retinere jus ad copulam, et velle obligari ad non utendum jure copulæ, uti patet in conjugibus post Matrimonium consummatum professis, Avers. *qu.* 3, *sect.* 3, aliique communissime. Hinc licet *S. Thom. S. Bonav. Sanch.* et plures alii videantur dicere Matrimonium esse invalidum, si contrahatur sub conditione non petendi vel non reddendi debitum, tamen melius contradicunt Vasq. Pont. Bonac. Hurt. Perez. Dicast. Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 2, *c.* 7, *n.* 8, Krim. *a n.* 797, nam traditur dominium in corpus, quod de se utile est, possetque secundum se habere usum.

Dices 1. Jus ad usum equi sine potestate unquam utendi, est inutile; ergo etiam inutile erit jus ad copulam sine potestate copulæ unquam habendæ. R. n. cons. Jus ad usum equi supponitur non esse utile, nisi propter usum equi, e contra jus ad usum copulæ habet alias utilitates adjunctas præter usum copulæ, nempe individuam vitæ societatem, mutuum auxilium in necessitate, et gubernatione familiæ, immunitatem a fornicatione, quæ cum sua non committitur, etc.

Dices 2. S. Aug. contra Faustum *l.* 19, *c.* 26, ait: non ob aliud debet femina nubere, quam ut mater fiat. R. Vel intelligit ordinarie, vel vult nubentem, quæ intendit copulam, non debere excludere intentionem generationis.

Dices 3. qui contrahit sub conditione repugnante fini essentiali Matrimonii, contrahit invalide; sed qui contrahit sub conditione non habendi copulam, contrahit sub conditione repugnante fini essentiali Matrimonii, cum repugnet generationi et bono prolis; ergo. R. n. min. nam secundum dicenda *n.* 236, generatio actualis est tantum finis accidentalis Matrimonii, essentialis autem est mutua traditio corporum, et radicalis obligatio reddendi debitum. Pactum vero illud non reddendi debitum, si fiat cum consensu compartis, non obstat positive vel absolute bono prolis quæ jus non habet, ut generetur, sed quasi conditionate; nam ad summum proles habet jus, ut si fiat copula, non impediatur ejus generatio.

Dices 4. Si conjuges, qui mutuo promiserunt non uti copula, retineant jus ad copulam, utendo copula facient, et non facient sibi mutuo injuriam: facient, quia agent contra pactum: non facient injuriam, quia nemo facit injuriam utendo jure suo. R. Facient iujuriam. Probationem in contrarium dist. nemo facit injuriam utendo jure suo, non vinculato c. vinculato n. patet, si enim unus mercator pacto se obliget ad non vendendam rem suam, nisi ego prius vendiderim meam, vendendo rem suam facit mihi injuriam. Ex his constat multo magis valiturum Matrimonium, si ineatur sub conditione non

reddendi debitum, in casu quo alteri non licebit exigere, uti dicetur *n.* 241.

229 § 6. Abb. Jo. Andr. Anchar. requirunt ad valorem, ut uterque consensus simul existat, quia uterque constituit contractum, estque causa traditionis et acceptationis. *Led.* et *Vega* id tantum requirunt, ubi *Trid.* est receptum, quia aliter constare non potest parocho et testibus de utriusque consensu concurrente ad Matrimonium; sed simultas physica non requiritur ratione Sacramenti, uti patet in Sacramento Pœnitentiæ, nec ratione contractus, cum multa fiant inter absentes per litteras, consensu unius sequente ad consensum alterius, hinc *Nav.* vult sufficere consensum non esse revocatum, etsi alterius consensus multo tempore postea sequatur, et videtur consentire Spor. *n.* 232, sed intelligi non potest, quod sufficiat quantacunque distantia temporis, quia contrahentes non censentur velle semper manere suspensi, et diutissime expectare consensum alterius; hinc Sanch. *l.* 2, *d.* 23, *q.* 2, Pontius *l.* 2, *c.* 16, Mastr. *n.* 31, requirunt simultatem tantum moralem : et idem volunt Castrop. *d.* 2, *p.* 6, Avers. *q.* 3, *s.* 6, Krim. *a n.* 371, nempe sufficere simultatem habitualem, et moralem, id est, quamdiu censetur permanere consensus, præsertim juxta intentionem illius, qui prior consensit.

230 § 7. Secundum ante dicta requiritur, ut consensus interni externe manifestentur et acceptentur, debetque acceptatio consensus esse ex parte utriusque contrahentis, qua posita, hoc ipso valet Matrimonium; hinc si Caius dixerit: *accipio te in meam*, et Bertha responderit: *et ego te in meum*, licet Caius statim post verba Berthæ dicat: ego autem revoco meam voluntatem, nihilominus putant Lugo *in resp. mor. l.* 1, *dub.* 42, Gob. *tr.* 10, *n.* 399, Spor. *n.* 232, Matrimonium illud fore validum, dummodo Caius voluntatem non revocaverit ante expressionem verborum Berthæ completam, quia Caius dicens: *accipio te in meam*, hoc ipso dicit: volo te habere mihi obligatam; obligatio autem Berthæ non est sine acceptatione consensus Berthæ; ergo hoc ipso acceptabat consensum Berthæ, si ipsa illum poneret; ergo hoc ipso, quod sit ille positus, jam purificata est conditio, et consensus est acceptatus; ergo frustra revocat Caius suum consensum. Et acceptationem posse fieri ante promissionem, docet recte Palav. *De Sacram. n.* 61, ex l. 1, *Si quis*, juncta Glossa, *ff. De verb. oblig.*

§ 8. Canus putavit Matrimonia solis nutibus 23
contracta non esse Sacramenta, sed surdos et mutos posse contrahere solis nutibus constat ex Cap. *Tuæ, de sponsal.* certum audem videtur quod tale Matrimonium inter fideles sit Sacramentum, et cum alii contractus fieri possint sine verbis, non est ratio cur non etiam Matrimonium, et forte ideo Florent. dixit consensum *regulariter* exprimi per verba. Putavit quidem *Kon.* saltem in illis, qui loqui possunt, necessario requiri verba, sed oppositum tenet communis cum Mastr. *n.* 29. Mendo *diss.* 12, *n.* 7, nam *c.* 1, *de spons. impub. in* 6, dicitur valere Matrimonium, si parentes exprimant consensum nomine præsentium, et non contradicentium. Attamen docent *Led. Rodriq. Sylv. Avers.* et alii sub mortali requiri verba in illis, qui loqui possunt : *Sanch. Fill.* et alii requirunt sub veniali tantum, sed Pont. Castr. *p.* 7, *n.* 5, Herincx, Tamb. Spor. *n.* 229, Krim, *n.* 377, dicunt per se nullam esse culpam exprimere alio signo, et videtur consentire Mastr. *n.* 29, dummodo absit periculum scandali, et dubii de existentia consensus, debet enim sufficienter exprimi de præsenti mutua traditio juris ad usum corporum.

§ 9. Si in loco, ubi *Trid.* de Parocho, et 23
testibus adhibendis non est receptum, post sponsalia sequatur copula, Ecclesia olim præsumpsit consensum de præsenti, quo actu fieret Matrimonium, quia non debet præsumi delictum fornicationis, Cap. *Veniens* 2. Cap. *Is qui fidem* et C. ult. De sponsal. Si tamen re ipsa abesset consensus, Matrimonium non valeret. Et cum nunc, ubi *Trid.* receptum est, necessario debeat contractus fieri coram Parocho et testibus, si absque his habeatur copula, non sit Matrimonium, ut patet. Et quamvis Ecclesia fecerit, ut consensus sive contractus clandestinus nunc non sufficiat ad valorem Matrimonii, tamen non ideo mutavit formaliter et proxime hoc Sacramentum, prout a Christo institutum est, uti explicavi in l. 6, p. 1, n. 17.

§ 10. Si uterque falso existimet subesse im- 23
pedimentum dirimens, et nihilominus contrahant, an tum valere possit Matrimonium, dicam *n.* 531. Quid autem sit dicendum, si voluerint contractum et non rationem Sacramenti, dicam *n.* 276.

§ 11. Quando Matrimonium contrahitur 23
inter præsentes, præsumitur prior consensisse sub conditione, si alter etiam consentiat durante eodem congressu, quod si tum non con-

sentiat, censetur consensus prioris desiisse : si autem Matrimonium contrahatur inter absentes per procuratorem vel epistolam, censetur durare consensus prioris tanto tempore, quantum humano modo intercedere debet, et solet, usque dum ad alterum perveniat epistola vel procurator, et is data congruente mora consentire possit, ita cum aliis Spor. *n.* 232.

235 § 12. Bonum Matrimonii est tripartitum, fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne propter vinculum conjugale cum altera vel altero concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, et religiose educetur. In Sacramento autem, ut conjugium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis alteri conjungatur, uti ex S. Aug. refertur can. *Omne q.* 2, *et c. ult. De condit. appos.* Unde *bonum prolis* exigit, ut in usu Matrimonii non impediatur generatio ; *bonum fidei*, ut abstineatur ab adulterio ; *bonum Sacramenti* inducit indissolubilitatem. Et quidem ad valorem Matrimonii requiritur consensus saltem implicitus contrahendi obligationes procurandi ista bona, quamvis ad valorem non requiratur consensus obligationes illas exequendi, uti recte explicant Aversa *q.* 3, *s.* 4, et Krim. *a n.* 791.

236 § 13. Matrimonium in statu innocentiæ fuit in officium naturæ ad propagandum genus humanum. In lege naturæ et scripta simul fuit in remedium concupiscentiæ. In lege gratiæ est ad eosdem fines, et præterea ad rationem Sacramenti elevatum est, secundum dicta n. 10. Estque finis ejus essentialis mutua corporum traditio, et radicalis obligatio reddendi debitum ; finis accidentalis, sed proprius, et primarius, est generare, et ad Dei cultum educare prolem ; secundarius est remedium concupiscentiæ. Fines intrinseci sunt sanitas corporis, mutuum juvamen, pax inter familias, divitiæ, honores, voluptas. Quod si Matrimonium contrahatur ob solos fines extrinsecos non inclusos in institutione Matrimonii, communior est contra Angelum et Covarr. non esse mortale, cum non sit magna deordinatio. Esse tamen veniale putant Sanch. *l.* 2, *d.* 29, Laym. Tamb. quia est deordinatio aliqua, si finis extraneus primo, et principaliter intendatur, videturque esse alienum a natura rationali, quod aliquis operetur absque fine virtutis. Nihilominus nullum esse peccatum dicunt Con. Pont. Spor. *n.* 226, Castr. *d.* 1, *p.* 1, Avers. *q.* 1, *s.* 1, quia cum fines tales sint honesti aut saltem indifferentes, non videtur peccatum esse, si quis honesto medio, quale est Matrimonium, velit illos obtinere : sicuti non peccat, qui lectione Missæ intendit pingue stipendium. Quidquid sit de hac sententia, certe admittenda non est, si intendatur sola voluptas copulæ, uti dicetur *a n.* 294.

§ 14. Si quis præter finem aliquem intrin- 237
secum intendat etiam aliquem extrinsecum, nullo modo peccat, Catech. Rom. *c.* 3, his verbis : *quod si ad eas causas etiam aliæ accedant, quibus homines inducti Matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut hæredis relinquendi desiderium, divitiæ, forma generis splendor, morum similitudo, hujusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cum Matrimonii statui non repugnent, neque enim Gen.* 29, *Jacob reprehenditur, quod Rachelem ejus pulchritudine illectus Liæ prætulerit.*

Ex quo fine licita sit copula conjugalis, dicetur *a n.* 288.

Quæst. 34. — *Quid addendum sit circa con-* 238
sensum, et Matrimonium conditionatum ? R. Matrimonium contrahi posse sub conditione, certum est, quamvis, quamdiu conditio, contingens saltem, impleta non est, suspendatur, et secundum dicta l. 6, p. 1, n. 80, ad dicenda hic n. 242, habeat rationem solorum sponsalium, de quibus, quando conditionate contrahuntur, multa dixi a n. 78, quæ etiam Matrimonio applicari possunt, adhuc tamen hic adde sequentia.

§ 1. Bonum in Matrimonio est triplex, uti 239
dictum est *n.* 235. Et si conditio adjiciatur opposita uni ex his bonis, Matrimonium est irritum, [1] quia censetur esse contra ejus substantiam, ut definit Greg. IX. *Cap. fin. de condit. oppos.* his verbis : *Si conditiones contra substantiam conjugii inferantur, puta, si alter dicat alteri : contraho tecum, si generationem prolis evites, vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas, matrimonialis contrac-*

1 Idque plane cohæret Decisioni S. C. 8 Julii 1724, T. 3, p. 45, in qua pronuntiatum fuit : ***Matrimonium esse nullum in casu,*** Matrimonium, inquam, celebratum paulo post Apochæ confectionem, ejusque notificationem, Parocho et testibus factam, in qua Apocha contrahentes mutue spoponderant sibi non usuros se Matrimonio, nec illud consummaturos. Mulier autem sese obligaverat ad ingrediendam intra quindecim dies Religionem, et ad Regularem emittendam Professionem, elapso Novitiatus anno.

tus, quantocumque sit favorabilis, caret effectu, licet aliæ conditiones appositæ in Matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi. Si itaque ineatur Matrimonium sub conditione, ut sibi liceat copula cum alio, est contra substantiam, nam finis Matrimonii est fides seu obligatio se non commiscendi cum alio, secundum dicta n. 235; si autem ineatur sub conditione, si mecum furari volueris, non est contra substantiam, et censetur non adjecta. An autem idem dici debeat de sponsalibus conditionatis, vide dicta *n.* 82.

240 § 2. Universaliter hic supponi debet, quod in contractu Matrimonii pro foro conscientiæ standum sit intentioni, quam contrahentes sciunt se habuisse, qualiscumque conditio fuerit adjecta, uti statim probabitur. E contra, quando dubium est qua intentione hæc vel illa conditio sit adjecta, standum est dispositioni Juris a n. 238, relatæ. Hinc in dubio an conditio turpis vel impossibilis sit serio vel joco, aut ex errore adjecta, præsumitur adjecta ex joco vel errore, adeoque habetur pro non adjecta, estque validum Matrimonium, tum quia in tali dubio præsumi debent voluisse contrahere secundum mentem Ecclesiæ, quæ vult tales conditiones haberi pro non adjectis, tum etiam, quia in dubio præsumitur pro valore actus. Et est perinde, sive conditio turpis aut impossibilis sit de præsenti vel præterito, sive de futuro, uti probabilius tenet Krim. *a num.* 842, contra Sylv. Item perinde est, sive impossibilitas, et turpido fuerit contrahenti cognita, sive incognita, ut tenent Haun. et Krim. *a num.* 837, 847, contra Sanch. Item perinde est, sive conditio sit ex natura sua, sive tantum per accidens, et de facto impossibilis, Krim. *a num.* 849, Castrop. Et ratio universalis est quia Jus canonicum absolute id dicit, non distinguens inter eas conditiones; ergo nec nos distinguere debemus.

241 § 3. Cum Ecclesia non possit supplere consensum, si sciretur intentionem fuisse expresse restrictam ad talem conditionem suspensivam, nec aliter consensisse, nisi conditio subsisteret, hac non subsistente, consensus esset nullus, ut dixi lib. 3, p. 2, num. 599. *Nec obstat*, quod consentiens sciverit conditionem esse impossibilem, adeoque videbatur nihil voluisse, *nam* ex hoc ipso verum est, consensum illius fuisse nullum. Quomodo autem præterea ab aliis auctoribus explicetur textus Juris relatus *num.* 239, absolute statuens talem conditionem impossibilem vel turpem debere haberi pro non adjecta; item quando talis conditio adjecta, sit vel non sit suspensiva, fuse habet Avers. *qu.* 5, *sect.* 4, *et* 5, possuntque etiam videri, quæ dixi lib. 3, p. 1, n. 588, et a n. 596.

§ 4. Sanch. *lib.* 5, *d.* 11, *n.* 2, putat non valere Matrimonium initum sub conditione non reddendi debitum in casu, quo alteri non licebit exigere, quia hæc conditio videtur esse contra substantiam Matrimonii, cum auferat jus in corpus alterius: sed oppositum est probabilius, non est enim contra substantiam, cum acquirat, et retineat jus remotum ad talem copulam, et privare se possit usu sive exercitio illius juris, secundum dicta *num.* 228, ubi dixi Matrimonium posse iniri sub pacto nunquam petendi vel reddendi debitum. An autem illicite petens copulam, habeat ad hanc jus proximum, et ideo alter ei teneatur reddere debitum, dicetur a num. 352.

§ 5. Si conditio sit de præsenti vel præterito, quæ subsistat, Matrimonium hoc ipso statim valet, licet contrahentes nesciant conditionem subsistere, S. Thom. *in* 4, *dist.* 29, *q.* 1, *art.* 3, *q.* 3, Sanch. *lib.* 5, *d.* 6, Laym. *lib.* 5, *tract.* 10, *p.* 2, *cap.* 7, *n.* 1, Fagn. *in* 4, *decret. ad Comp. fin. de condit. appos.* Pirh. *lib.* 4, *tit.* 5, § 2, *n.* 3, Avers. *q.* 5, *sect.* 1, contra Konin. Et sumitur ex lege, *Cum ad præsens* 37, *ff. De rebus creditis*: Leg. *Institutio* 10, *et ff. de condit. et demonstr. Institut. De verb. oblig.* § *Conditio.* Ratio est, quia contractus ex voluntate contrahentium accipit legem et conditionem, unde in cit. leg. *Institutio* dicitur quod nulla sit conditio, quæ in præteritum confertur, vel in præsens, idque propterea, quia non suspendit actum, qui statim valet vel non valet. Suspenditur tamen ejusmodi Matrimonium, quoad usum, donec sciatur, an conditio sit impleta necne. Si autem conditio sit de futuro, Matrimonium suspenditur, etiam quoad suum esse, neque tum adhuc est Matrimonium, sed habetur sola ratio sponsalium, quamvis enim consensus possit esse conditionatus; Matrimonium tamen semper est absolutum, neque est ante positam conditionem; Sanch. Gob. *tract.* 9, *num.* 227.

Objic. Talis modus contrahendi sub conditione ignorata non exprimit determinate consensum tam parum quam si dicas: *duco, vel non duco te.* Ergo etiam valebit si dicas: *duco te, si Deus prævideat fratrem tuum ante te esse moriturum.* Resp. ad 1. *neg. ass.* nam non ha-

bet se indifferenter ad consensum, et dissensum, uti in posteriori casu, sed determinate exprimit consensum, quamvis sub conditione. Ad 2, *neg. seq.* imprimis, quia licet conditio illa sit de præsenti quoad divinam præscientiam, tamen nunc ob intrinsecam connexionem cum eventu futuro naturaliter incognoscibili, est nunc remota a commercio humano, ergo non est apta commercio humano exigenti valorem de præsenti : deinde conditio illa facit valorem contractus illius ponere ab ipsomet eventu futuro, ergo oportet de tali contractu loqui, sicuti si fieret sub conditione de futuro. Quid dicant auctores aliqui, si absolutioni sacramentali addatur hæc conditio : *absolvo te, si Deus cognoscat, quod cras restitues,* dixi lib. 6, p. 1, num. 81.

244 § 6. Potest iniri Matrimonium sub conditione, *si sis virgo,* id est, si explorata a mulieribus peritis judiceris esse virgo. E contra, si sensus conditionis appositæ esset hic, si in prima copula reperero te esse virginem, conditio est turpis, quia provocat ad faciendam potestatem corporis, priusquam sit verum Matrimonium, ita Krim. *n.* 827, cum aliis, Spor. *supra,* Gob. *tract.* 18, *num.* 461, si autem sensus sit, *si re ipsa sis virgo,* quod relinquo tuæ conscientiæ, si sciatur intenta fuisse hæc conditio, et ipsa non sit virgo, Matrimonium secundum dicta num. 240, non valebit [1], si autem dubitetur, an conditio sit serio intenta, necne, Krim. *num.* 852, putat censeri non adjectam, ideoque valere Matrimonium propter dicta num 238, quia est de facto impossibilis, sed vide dicenda *num.* 248, *ad obj.* 2.

245 § 7. Matrimonium ab impeditis initum sub conditione, *si Papa dispenset,* si sit tale impedimentum, in quo Papa juste possit, et soleat dispensare, valet secundum Covarr. Angel. Kon. Pont. Bonac. Dic. Sanch. *lib.* 5, *d.* 8, Krim. *a num.* 853, et alios, et rationes insinuatæ sunt num. 84, ubi dixi de sponsalibus initis sub conditione, si Papa dispenset. Oppositum tenent Inn. Rosell. Vict. Sot. Lugo aliique cum Avers. *q.* 5, *sect.* 2. Rationem dant: 1. Quia personæ tales sunt inhabiles ad omne Matrimonium; ergo hic eorum consensus in Matrimonium ab initio est nullus ; ergo ut Matrimonium valeat, debet poni novus consensus, 2. Si vir fidelis mulieri infideli dicat : *contraho tecum Matrimonium, si baptizeris,* item si duo fideles dicant : *inimus Matrimonium, si comparuerimus coram Parocho et testibus;* item, si conjux dicat innuptæ : *duco te; si uxor mea fuerit mortua, etc.* utique nihil faciunt, sed postea impleta conditione requiritur novus consensus, quia nempe in istis circumstantiis sunt omnino inhabiles ad contrahendum tale Matrimonium; ergo similiter in nostro casu. Utraque sententia est probabilis, sed secunda videtur probabilior, hinc ad rationem *num.* 84, allegatam dico non esse satis consensum contrahentium referri ad tempus, quo habiles erunt, sed debere tum, quando contrahunt, esse habiles ad contrahendum ; tales autem impediti sunt omnino inhabiles ad contrahendum ullo modo Matrimonium, tamen non ideo inhabilitat ad illud promittendum, uti patet in impuberibus, qui valide promittunt pro tempore pubertatis, qua habita requiritur novus eorum consensus.

§ 8. Qui sub conditione de futuro duxit 246
unam, si ante eventum conditionis ducat aliam, illicite agit, sed valide. Si autem duxerit duas sub conditione tali, cum illa valebit, cum qua conditio prius complectitur, ita Sanch. Dicast. Gob. *tract.* 10, *num.* 472, Spor. *supra et num.* 182. Quod si conditio simul impleatur, Pont. dicit prius Matrimonium tenere, *Ledesma* dicit valere secundum, *Sanch. et Spor.* cum aliis probabilius dicunt neutrum valere, quia in Jure Cap. *Ex litteris, de sponsal.* dicitur, quod incertitudo vitiet Matrimonium.

§ 9. Si primus consensus conditionatus fuerit 247
validus, et contrahentes permanserint habiles, seu non impediti, valde probabile est Matrimonium impleta conditione hoc ipso etiam sine novo consensu esse validum, etiamsi tum dormirent sponsi, uti tenent Abb. Inn. Hostien. Palud. Sanch. Lug. Dicast. Castr. *d.* 2, *p.* 11, § 1, *n.* 5, Sylv. Aversa *quæst.* 5, *sect.* 1, Gob. *tract.* 10, *num.* 454, Spor. *n.* 227 *et* 237, Krim. *n.* 483 *et* 866, aliique, quamvis contradicant *Busemb.* et alii, quos refert *Avers.* Ratio est: 1. Quia illi contractus conditionati posita conditione fiunt absoluti sine novo consensu, uti constat ex Jure apud *Aversam,* et dixi cum communi lib. 3, p. 2, num 605, nec aliud disponit Ecclesia circa contractum Matrimonii ;

1 Quod autem S. C. in *Novariensi* 24 Febr. 1720, T. 1, p. 270, pronuntiarit, non constare de nullitate Matrimonii sub ea conditione contracti, *si es Virgo,* inde factum est, quod conditionis istius appositio conjugum dictis tantummodo inniteretur; non autem, quod S. C. censuerit, validum esse Matrimonium sub ea conditione celebratum, deficiente conditione.

ergo. 2. Ideo id verum est in aliis contractibus, quia conditio suspendit eorum valorem, et conditione posita contractus illi jam sunt absoluti : atqui idem est de contractu Matrimonii ; ergo. Hic tamen bene notanda est diversitas inter istos modos contrahendi, quo sponsi dicunt : *accipiam te intra mensem in meum, et meam, si parentes nostri consentiant ; et accipio te in meum et meam, si parentes nostri intra mensem consentiant.* Prior modus est per verbum de futuro sub conditione de futuro, qua impleta habentur sola sponsalia, et ut sit Matrimonium, requiritur alius consensus de præsenti. Posterior modus est per verbum de præsenti sub conditione de futuro, ita ut consensus contrahentium sit modo præsens, quamvis consensus Parentum sit conditio, cui substat, qua conditione posita, jam est Matrimonium vi prioris consensus contrahentium. An autem, quando Matrimonium ita contractum est coram Parocho, et testibus sub conditione, postea Parochus, et testes debeant saltem rescire de conditione impleta, dicam n. 762.

218 § 10. Ex dictis colligitur, quid dicendum sit ad hunc casum : Caius contrahit cum Bertha, dum contraheret, nulla conditione apposita, sed paulo ante dixerat audientibus multis se ducturum Bertham, si haberet 10 millia aureorum, aliter non ducturum. Post initum Matrimonium rescit Bertham nihil habere, et ideo abstinet a copula.

Quæritur an Matrimonium censeri debeat validum? Pro parte affirmativa est; 1. Quia conditio non est apposita in contractu; 2. Quia cum non apposuerit conditionem videtur ab ea recessisse; 3. Credi non potest Caio dicenti se in mente habuisse eam restrictionem, nam Cap. *Per Tuas* de probat. dicitur : *nimis indignum est, ut quod sua quisque voce dilucide protestatus est, in eumdem casum propria valeat testimonio infirmare;* 4. Quia in dubiis standum est pro valore Matrimonii. Cap. fin. de sent. et re judic. Oppositum probabilius tenent [1] in simili Sanch. *lib.* 2, *d.* 45, *quæst.* 2, Pont. *lib.* 4, *cap.* 21, *num.* 13, Fill. *tract.* 10, *cap.* 2, Regin. *lib.* 31, *c.* 14, *n.* 93, et in nostris terminis Pignat. *tom.* 9, *cons.* 136. Quia voluntas Caii tam expresse declarata est in possessione, et censetur permansisse; quod a posteriori colligitur, quia ideo noluit habere copulam : unde Resp. *Ad* 1. Satis esse fuisse antea appositam, et non mutatam, censetur enim permansisse virtualiter. *Ad* 2. Contrarium colligitur ex negata copula. *Ad* 3. Hoc intelligitur de nudo testimonio nulla conjectura vel ratione confirmato. *Ad* 4. Regule illa non tenet in casu magnæ disparitatis pro una parte, uti recte Sanch. *lib.* 3, *d.* 5, *num.* 7.

§ 11. Huc etiam pertinet sequens casus : Titius coram Parocho et testibus contrahit cum Caia ignota, sub conditione, si sit honesta id est, honeste semper vixerit ; Caia promittit se intra 4 septimanas daturam testimonia honestæ vitæ. Dum hæc expectantur, Titius cognoscit Caiam, de qua postea rescitur, quod antehac honeste non vixerit.

Quæritur, an hoc Matrimonium sit validum? Resp. non valere, quia consensus contrahentium pendens a veritate conditionis de præsenti vel præterito, ab initio nullus est, si non subsistat veritas conditionis : S. Bonav. *in* 4, *dist.* 30, Palud. *ibid. art.* 2, *num.* 9, *concl.* 3, et alii cum Fagnan. *in* 4, *Decretal.* Cap. fin. *De condit. appos.* Hic autem non subsistebat veritas conditionis ; ergo.

Objic. 1. Titius per subsecutam copulam videtur recessisse a conditione, et præsumitur adjecisse consensum absolutum. Resp. *n. ass.* quamvis enim id forte possit præsumi, si conditio esset de futuro, tamen ubi conditio est de præsenti aut præterito, non ideo, quod habetur copula, receditur a conditione, uti recte *Fagnan.* supra addens hanc esse communem sententiam, quem sequuntur Anchar. *n.* 3, Abb. *n.* 4, Angel. *V. Matrimonium.* Covarr. *in* 4, *Decret. p.* 2, *cap.* 3, § 1, *n.* 13, ubi ait : *si post defectum conditionis sequitur copula, nil conducit ad conjugii præsumptionem, cum jam promissum Matrimonium omnino defecerit.* Imo etiamsi conditio fuisset de futuro, ex ea præcise nihil efficaciter probaretur, ut recte Gob. *tract.* 10, *n.* 457, ubi ait omnes quos legi docent ex L. *Ita stipulatus, ff. de verb. oblig.* absolute, et sine ulla distinctione inter ratum, et consummatum non impleri contractum Matrimonium, sed permanere suspensum, donec impleatur conditio apposita in Matrimonium : et ita dicendum est re ipsa. Ideoque si Titius mansit in constante voluntate non habendi Caiam pro uxore, si deprehenderetur non

[1] Huc spectat causa, quam innuimus n. 239. Nam in ea constat Matrimonium celebratum fuisse sine ulla conditione ; quia tamen celebratum fuit paulo post prædictæ Apochæ confectionem, ac deficiebat omnis verisimilitudo recessus a conditione irritante Matrimonium, S. C. censuit nullum esse Matrimonium.

esse honestam, sane licet ante illam deprehensionem decies fuisset commixtus carnaliter cum ea, nullum seu ratum, seu consummatum extitisset Matrimonium.

Instit. Ante *Trid.* censebatur quis per copulam recessisse a conditione, quia Ecclesia, ut excluderet delictum fornicationis, præsumebat accessum esse factum affectu maritali cum consensu puro, uti tenent *Gl. magna.* circa med. in Cap. *Per tuas,* Sylvest. *V. Matrimonium.* Tiraq. *De retractu conv. ad v. ad finem tit.* 1, *num.* 77, Abb. Inn. Collect. Zabarell. Hostien. Alex. *de Nevo*, et alii apud *Barbosam;* ergo idem dicendum est fieri etiam jam post *Trid.* Resp. Ante *Trid.* per copulam censebatur quis recessisse a conditione, quando conditio erat de futuro, c. et hoc conforme est Cap. *Per tuas ;* Quando conditio erat de præterito aut præsenti, uti in nostro casu est, n. cum auctoribus ante citatis.

Objic. 2. Conditiones impossibiles vel turpes adjectæ Matrimonio, et substantiæ illius non adversantes, habentur pro non adjectis, uti habet communis et certa ; sed conditio, *si es honesta,* videtur esse impossibilis respectu corruptæ, cum in præteritum non sit potentia, secundum *Hostiens.* ergo. Resp. Opinionem *Hostiens.* communiter rejici ; quando enim a Matrimonio rejiciuntur conditiones impossibiles, intelliguntur eæ solum, quæ per se sunt tales : uti, *si cœlum digito tetigeris*, non autem, quæ ex se sunt possibiles, et ex accidenti solum impossibiles, qualis est conditio, *si es virgo, si es honesta,* Aret. *Consil.* 82, Palud. *in* 4, *dist.* 29, *quæst.* 2, *art.* 5, Sylv. *V. Matrimonium* 3, *quæst.* 8, et alii apud Covar. *supra* § 2, *num.* 3, Fagn. *supra num.* 20.

250 § 12. Notat Avers. § *ult.* moraliter loquendo non esse licitum contrahere Matrimonium sub conditione, nam si est conditio de præsenti vel præterito in eam potius inquirendum ; si est de futuro, est expectanda, ut absolute contrahi possit, quia iste modus contrahendi sub conditione est subjectus variis perplexitatibus, causatque sæpe multa dissidia et lites.

De modis contrahendi Matrimonii sub variis conditionibus videri potest etiam Avers. *quæst.* 5, *sect.* 6.

251 *Quæst.* 35. — *Quid dicendum sit de Matrimonio quod acatholicus contrahit sub conditione, si conjux maneat fidelis ?* Casus potest sic proponi : Titius ritu Calvinistico contracturus Matrimonium cum Titia, intendit expresse, (quamvis intentione mente reservata, uti solent reformati doctiores) sic contrahere, et non aliter quam sub ea conditione, uti si Titia sibi fidem servaverit, et quamdiu sibi fidem servaverit, velit hanc esse suam ; si fidem non servaverit, neque Titius velit teneri contractu Matrimoniali. Titia postmodum non servat fidem, cujus ubi convicta fuit, Titius per sententiam consistorii declaratur liber a contractu Matrimoniali, daturque facultas ad secunda vota transeundi. *Quæritur* an Titius nunc catholicus possit transire ad secundas nuptias cum catholica ?

§ 1. Negarunt multi Doctores catholici ex 252
his rationibus. 1. Matrimonium ex natura sua est indissolubile, ergo quando Titius voluit Matrimonium, voluit contractum indissolubilem. 2. Titius vel voluit contractum Matrimonialem secundum substantiam, vel non ; si voluit, etiam implicite voluit Sacramentum, vel saltem contractum indissolubilem ; si non voluit, ergo nequidem voluit Matrimonium quod est contra terminos casus. 3. Matrimonium saltem consummatum Jure divino est indissolubile, uti tenent omnes Doctores Catholici, sed Titii Matrimonium est consummatum, quia proles habet, ergo Jure divino est indissolubile. 4. Titius voluit, et intendit Matrimonium validum, ergo potius voluit valorem, quam conditionem repugnantem valori Matrimonii. 5. Titius præsumitur ita animo comparatus, ut si sciret contractum Matrimonialem esse elevatum a Christo ad rationem Sacramenti, esset hoc crediturus, et contracturus conformiter institutione Christi, quæ generalis animi comparatio, et intentio prævalet privato errori. 6. Ex animi comparatione prudenter præsumitur, quod Titius appretiative id malit, quod vult vera Christi Ecclesia, sed hæc vult indissolubilem contractum, ergo et Titius. 7. Habent hæretici generalem intentionem faciendi eo modo contractum, quo Christus instituit, hæc intentio sufficit ad Sacramentum Matrimonii, ergo. 8. Titius habuit duas intentiones contrarias, unam, volo contrahere Matrimonium, sicuti in vera Ecclesia Christus instituit : alteram, volo contrahere dissolubiliter in casu fornicationis, ergo Matrimonium Titii potius fuit indissolubile, quam dissolubile. *Prob. conseq.* Inter duas intentiones illa sortitur effectum, quæ prævalet ; sed prævalet prior, quæ ex suo modo tendendi est magis universalis, ergo. 9. Conditio apposita contra substantiam Matrimonii tunc solum vitiat contractum, quando uterque consentit in appositionem, non autem, si alter contradicat, aut taceat, quia hoc

casu perinde se habet, ac si adjecta non fuisset; ita ex Cap. *Aliquando* 32, *quæst.* 2, post *Præpos. Sylv. Covarr. Barbos.* consentiunt *Vincent. Hostiens.* et alii suadentes mulieribus, ut si quando viri ad mulieres alliciendas ostendant se velle cum iis Matrimonium contrahere, et apponant hujusmodi conditiones contra substantiam Matrimonii, ipsæ taceant, secuta enim copula, erit Matrimonium. 10. Conditio turpis habetur in contractu Matrimonii pro non adjecta, Cap. fin. *De condit. appos.* atqui conditio, quæ est contra substantiam Matrimonii, est turpis, cum sine peccato impleri non possit, ergo. 11. Conditio mente retenta nihil operatur in contractibus L. *Cum plures* 60, § *Locator*, *ff. Locati*, ubi Glossa : quis enim est tam stupidus, qui putet tacitam contrahentis cum aliquo voluntatem in contractibus spectandam esse ? Adde, quod conditio hæc ex errore speculativo adjecta, ad valorem vel non valorem actus perinde se habeat, ac si adjecta non fuisset. 12. Confertur Baptismus ab eo, qui non credit Baptismum esse Sacramentum, ergo etiam ministratur Matrimonium ab eo, qui non credit illud esse Sacramentum, Gob. *tract.* 10, *Cas.* 19, 13. Præsumptio fori externi stat contra Titium, eo quod id solum judicabit, quod forinsecus demonstravit, foris autem declaravit Matrimonium, ergo censebitur voluisse Matrimonium contrahere secundum suam naturam, quæ vere insolubilis est, donec sufficienter illum defectum suæ intentionis probaverit. 14. Ex contraria sententia sequetur Matrimonia hæreticorum passim esse dissolubilia, cum maxima confusione Christianitatis, item proles esse spurias, et illegitimas. 15. Sequentur itidem multa inconvenientia, iniquissima divortia fient, polygamia inducetur, hæreticæ mulieres horrebunt connubia. 16. Denique sequitur posse dari contractum matrimonialem pure civilem, et dissolubilem, qui pugnet cum natura Matrimonii, cum hoc necessario versetur circa corpora in perpetuum tradenda : omnis enim Matrimonialis contractus versatur circa corpora indissolubiliter tradenda.

253 § 2. Pro parte affirmativa, *supponendum est* 1. Punctum difficultatis recidere ad hanc quæstionem, an consensus Titii ex prævalente intentione fuerit restrictus ad conditionem illam repugnantem insolubilitati Matrimonii, possetque quæstio habere locum etiam in Catholico, qui ex invincibili ignorantia putaret probabilem esse sententiam, quam dicunt fuisse Cajetani et Catharini docentium Matrimonium etiam consummatum fidelium Catholicorum esse dissolubile quoad vinculum in casu fornicationis, ideoque expresse nollent Matrimonium, nisi ita solubile : de illo similiter quæri posset an hoc Matrimonium esset validum? *Supponendum* 2. Titium et Titiam hæreticos materiales fuisse bene ignaros suæ ectæ illiusque doctrinæ, quod nempe liceret ipsis Matrimonium contrahere sub illa conditione, et si frangeretur fides, transire ad aliud, nempe per legitimam consistorii aut legitimi Superioris decisionem, uti millenis exemplis scimus Matrimonia quoad vinculum esse dissoluta in Anglia, Batavia, Palatinatu, Helvetia. *Supponendum* 3. Prudenter præsumi, nisi aliud constet, quod quisque in agendo velit se conformare moribus gentis suæ, item suæ sectæ ac doctrinæ in illa propositæ, quam invincibiliter putat esse unice veram; hinc præsumimus materialem hæreticum absque scrupulo die Veneris comedere carnes; Calvinistam nolle sumere corpus Christi; Lutheranum velle sumere corpus Christi, sed cum pane. Pari igitur jure præsumendum est, si duæ sectæ habeant diversa principia circa contractum Matrimonii, quod utriusque sectatores velint illum inire juxta sua principia. His suppositis, putarunt alii Titium posse ducere aliam. Ratio est : 1. Quia prius Matrimonium ab initio fuit nullum, aut si fuit aliquod, per quas causas, et quomodo fuit aliquando contractum, per easdem desiit esse. Quod Matrimonium Titii arbitrio fuerit nullum, ita suadetur : Quicumque contrahit Matrimonium sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii acceptata ab altero contrahente, et ex tali intentione efficaci ac prævalente, is contraxit invalide; atqui Titius contraxit Matrimonium sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii acceptata ab altero contrahente, et ex tali intentione efficaci ac prævalente, ergo. *Major* est omnium, et deciditur *Cap. fin. De conditionibus appositis*, nam alioquin intendent, et non intendent Matrimonium. *Minor prob.* Imprimis Titius contraxit sub conditione pugnante, non contrahens sub conditione dissolubilitatis in causa fornicationis, contrahit sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii; Titius contraxit sub ista conditione dissolubilitatis, ergo. *Major* est omnium Catholicorum, et constat ex eodem Cap. fin. *Minor* patet ex terminis casus. Deinde conditio hæc fuit acceptata ab altero contrahente (quamvis id non sit opus, uti contra Fagnan. Covarr. et alios Ca-

nonistas recte ostendunt *Pontius lib.* 3, *cap.* 12, *num.* 8, Perez *d.* 6, *sect.* 5, Hurt. *d.* 7, *diff.* 8, *num.* 30, Dicast. *d.* 5, *dub.* 11, *num.* 148, Bosco *De Sacram. d.* 1, *sect.* 3, ubi dicit omnes Theologos ita sentire), nam uterque contrahens voluit se alteri obligare more in sua religione usitato, et similem alterius obligationem acceptavit, quam credidit ex suæ religionis instituto, et ex Jure divino non esse absolute perpetuam, sed tantum conditionate, ergo uterque acceptavit conditionem. *Antecedens* est certum ex suppos. 2 et 3. *Consequentia* est per se nota. Denique contractus ille essentialiter conditionatus fuit ex intentione efficaci ac prævalente, nam Titius vel habuit duas intentiones, unam universalem, *volo sic contrahere, sicuti debeo in vera Ecclesia,* et alteram, *volo contrahere dissolubiliter in casibus mihi juxta principia meæ sectæ licitis ;* vel habuit unam tantum, contrahendi posteriori modo ; quidquid dicatur, voluit intentione absoluta et efficaci contrahere sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii, quæ necessario affert indissolubilitatem, ergo. *Minor* quoad posteriorem partem patet ex terminis ; quoad priorem, probatur. Inter duas intentiones contrarias illa est de præsenti prævalens, quæ essentialiter est exclusiva alterius, atqui inter istas intentiones posterior est exclusiva prioris, ergo *Major* est certa. *Minor* patet, cum expresse non aliter velit contrahere, nisi excludendo indissolubilitatem, et consequenter Titius non voluit efficaciter Sacramentum Matrimonii, neque contractum matrimonialem distinctum a Sacramento, et insolubilem, cum utraque enim pugnat expressa intentio contrahendi dissolubiliter, imo facile quilibet ex terminis casus deducet, quod nequidem inefficaciter voluerit contractum indissolubilem. *Ratio* 2, est ab auctoritate *Cap. final. de condit. appositis,* et ex omnibus fere doctoribus in illud Caput ; nam expresse dicunt, si apponatur conditio repugnans perpetuitati vel insolubilitati Matrimonii, hoc ipso conditionem haberi pro non adjecta, hoc est, ita vitiari contractum, ut de facto nullus sit. Hinc Pontius *in append. ad tract. de Matrim. lib.* 9, § 2, *n.* 11, quærens, si hæreticus in eo sit errore, ut existimet Matrimonium esse casu dissolubile, et licere libellum repudii, ut olim in lege ante Christum, quid fiet? Cui quæstioni ita in terminis paulo post respondet : *si vero expressa ita velit contrahere, et non aliter, sive eum animum explicet, sive in mente retineat, nullum est Matrimonium.* Idem ex communissima habet Fagn. *ad Cap. fin. supra :* item Lugo *d.* 8, *sect.* 8, Perez, Dicast. *De Matrim. d.* 2, *dub.* 4, Avendanno *in addit. ad append. p.* 1, § 2, *num.* 481. *Ratio* 3 est, quia Catholicus sine dubio magis censetur velle sic contrahere Matrimonium, sicut vult vera Ecclesia, quam hæreticus : quo non obstante, si Catholicus velit contrahere sub conditione pugnante cum insolubilitate, idque appretiative magis, hoc vitiat contractum, et Matrimonium illius nullum est, ergo.

§ 3. Hæc secunda sententia videtur esse probabilior [1] ; quia tamen videtur esse aliqua probabilitas pro valore primi illius Matrimonii, quod est in quadam possessione, putarem saltem propter scandalum non esse procedendum ad aliud Matrimonium, nisi prius obtenta tribunalis alicujus Catholici declaratione de invaliditate prioris. 251

§ 4. *Ad rationes oppositas,* est facilis responsio. *Ad* 1 *et* 2. Titius voluit Matrimonium, et ejus substantiam, non quomodocumque consideratam, sed præcise ut respicientem ritum hæreticorum, id est, ut dissolubilem ex causa fornicationis. *Ad* 3. Matrimonium consummatum est Jure divino insolubile, si sit initum juxta institutionem Christi, qui voluit intendi indissolubilitatem : aliter initum non est indissolubile, uti patet in Matrimoniis infidelium consummatis. *Ad* 4. Intendit Matrimonium validum, sed valore respiciente conditionem dissolubilitatis efficaciter appositam, sic autem volendo valorem, simul voluit conditionem pugnantem cum valore Matrimonii, quæ posterior volitio prævalebat, atque ita exercite excludebat valorem, quem signate tantum volebat. *Ad* 5. Dato Titium sic fuisse comparatum, non ideo hæc comparatio animi prævaluit præsenti volitioni fundatæ in errore privato, quem invincibiliter putabat esse unice verum. *Dixi,* dato, nam multi Catholici fugiunt Matrimonium, quia timent se perpetuo alligandos uxori rixosæ, et forte adulteræ, ergo 253

1 *Vide, quæ T.* 5, Resol. *a p* 272, *erudite in simili argumento disputat Card. Lanfredinus in* Eystadiensi Matrimonii. *Sacræ autem Congregationis suffragium accessit sententiæ, quam probabiliorem La-Croixius hic censet, in eadem* Eystadiensi causa, *in qua ibid. p.* 338, *S. C. pronunciavit, constare de nullitate Matrimonii inter Hæreticos contracti sub conditione dissolubilitatis, quatenus uxor Acatholica Orthodoxam religionem non amplecteretur.*

etiam posset id timere acatholicus, et ideo nolle contrahere, si sciret esse pro omni casu indissolubile. *Ad* 6. Præsumitur, quod appretiative id malit, quod facit Ecclesia sua juxta judicium suum invincibiliter erroneum, non autem quod facit vera in se Ecclesia Catholica; actu enim præfert suam Ecclesiam Catholicæ, et ex hoc invincibiliter errante judicio præfert ejus modum contrahendi Matrimonium modo contrahendi catholico : ex illa autem comparatione animi, quam ponit objectio, solum sequitur, quod mallet facere quod facit Ecclesia Catholica, si crederet hanc esse veram, non autem sequitur, quod de facto malit, uti recte notant Pontius, Lug. Dicast. Avendanno supra. *Ad* 7. Qui sic intentionem restringunt, ut casus supponit, habent generalem intentionem eo modo contrahendi, quo Christus juxta suam apprehensionem instituit, nempe dissolubiliter. *Ad* 8. Patet ex dictis; nam prævalet intentio contrahendi dissolubiliter, cum expresse se ad hoc restringat. *Ad* 9. Nego quidquid ibi dicitur, nam imprimis cum uterque contrahens sit minister hujus Sacramenti, et simul suscipiens, si simul unius intentio sit nulla, totum Sacramentum est nullum. Deinde hic utriusque intentio est nulla, cum uterque expresse intendat dissolubilitatem; ergo cum tale Matrimonium ab initio sit nullum nec mutetur intentio, manet nullum, nec validari potest per copulam cum eodem errore positam. *Ad* 10. Cap. illud expresse dicit, si conditiones turpes sint contra substantiam conjugii, puta, *contraho tecum, donec inveniam aliam,* etc. haberi pro non adjecta, et facere Matrimonium esse nullum, talis autem est conditio hæc apposita. *Ad* 11. Lex illa loquitur de foro externo, nam de interno certum est apud omnes conditionem mente retentam, si sit contra substantiam Matrimonii, vitiare contractum, Bosco *loc. cit,* Perez *sect.* 8, *num.* 1 *et* 3. Quod additur de errore speculativo, nihil est, quia error Titii valde practicus fuit, dirigens actionem contrahendi. *Ad* 12. Si baptizans vel suscipiens Baptismum absolute per prævalentem intentionem non aliter vellet Baptismum, quam si non esset Sacramentum, Baptismus non esset validus, uti tenent omnes, et in hoc est paritas cum nostro casu. *Ad* 13. Præsumptio fori externi est pro eo, quod Titius more in sua secta usitato contraxerit, id est, solubiliter. Et tam parum tenetur Titius probare in foro externo, quod habuerit expressam intentionem contrahendi dissolubiliter, quam Catholicus teneatur probare intentionem contrahendi indissolubiliter; id enim debet æqualiter præsumi de utroque in sua religione bene instructo. *Ad* 14. Loquitur de Matrimoniis initis cum intentione ita restricta, prout iniit Titius; an alii ita ineant, nescimus. Quod additur de spuriis, et illegitimis prolibus, nihil est, nam omnes ferme gentes contrahebant dissolubiliter, nec tamen ullus dixerit proles omnes eorum esse illegitimas, quia nempe illegitimus non censetur, qui inter gentes tolerato civiliter Matrimonio nascitur, tales enim, in Imperio et Regnis plerisque, admittuntur ad hæreditates etiam Catholicorum. Adde, quod passim teneant Doctores cum Sanch. *lib.* 8, *d.* 34, *num.* 76, Gob. *in Quint. tract.* 5, *cap.* 37, *num.* 247, prolem natam ex Matrimonio bona fide contracto esse legitimam. *Ad* 15. Non est, quod ista timeantur. Divortium in casu adulterii esset juxtum. Desinente per legitimam Judicis sententiam opinione prioris existimati Matrimonii, alterum superveniret sine polygamia. Hæreticæ absque paranymphis Theologis invenient sponsos, putant enim tam masculi quam feminæ apud eos se esse prædestinatos ad opera carnis, et impossibile esse servare castitatem. *Ad* 16. Sive illud quale Matrimonium nominetur contractus pure civilis, contractus Matrimonialis dissolubilis, vel aliter, ad rem non facit, cum verum maneat, Titium posse transire ad alia vota. De cætero postea dicam a num. 411, contractum de præsenti inter sponsos vel non valere in ratione Matrimonii simpliciter, vel inesse indissolubilem.

256 § 5. Hæc dicta non habent locum, si non sciatur, quod alteruter contrahentium habuerit expressam intentionem ita restrictam ad dissolubilitatem, tum enim præsumitur, quod intentio contrahendi secundum institutionem Chrisi prævaluerit, et quod intenderint, ut valeret actus, prout valere potuit, et debuit. Consequenter dicendum est, quod Matrimonia acatholicorum ordinarie censeri non possint invalida, et hoc satis evincunt saltem aliquæ ex rationibus num. 251 allatis, ac ita tenet etiam cum aliis Gob. *in exp. tract.* 10, *num.* 707, dicens oppositum sibi non amplius videri esse probabile. Et quamvis probabile esset, tamen secundum dicenda a num. 527, standum esset Matrimonio, quod in possessione est.

257 *Quæst.* 36. — *Quid notandum sit circa illum, qui ficte tantum consentit?* Resp. § 1. Qui fingit se consentire, peccat, imprimis peccato sacrilegii contra reverentiam Sacramenti, in quantum Minister est, et falso absque justa causa

sine intentione adhibet signa Sacramenti, deinde contra justitiam, quia contractu oneroso si unus bona fide ponat partem suam, habet jus ut etiam alter adjiciat suam, et sic ponatur æqualitas; Avers. *quæst.* 3, *sect.* 1, Gob. *tract.* 10, *num.* 411. Quid dicendum sit, si quis metu gravi cogatur inire Matrimonium, quod sit invalidum, dicetur num. 660.

258 § 2. Qui ficte contraxit Matrimonium, sive secuta sit copula sive non, regulariter tenetur feminam illam ducere, si hæc non sit usa fraude [1], quia alioqui per injuriam fit ei damnum notabile, tum in fama, tum in fortunis, et conditione vitæ, nam nulli alteri permittetur nubere, cum prius Matrimonium præsumatur fuisse validum, Sanch. Lug. *de Justit. d.* 12, *num.* 36, innuens, contra *Sanch.* raro excusare disparitatem conditionis, nam quando ipse comparebat coram Parocho et testibus, non poterat prudenter præsumi fictio, non enim poterat præsumi velle illudere Ecclesiæ, ergo puella prudenter putavit se per Matrimonium illud elevatam esse ad dignitatem conjugis, a qua deturbari non debet. *Dixi*, regulariter, nam si puellæ nullum sequeretur damnum, eo quod Matrimonium non esset ita publice notum, putant Sanch. *lib.* 1, *d.* 11, *num.* 5, deceptorem non teneri ducere, quod Castrop. et Krim. *num.* 529, reputant probabile, quia uterque manet æqualiter liber ad alias nuptias : imo putant aliqui, quamvis damnum causatum esset puellæ, deceptorem non teneri hoc resarcire, determinate eam ducendo, sed satis esse, si aliter, v. g. augendo dotem. Oppositum probabilius tenent alii cum Pontio *lib.* 2, *cap.* 5, *num.* 5, secundum illa, quæ dixi a num. 69. Et probat pluribus Kugl. *a num.* 72, etiamsi uterque dicat se ficte consensisse, eis non credi pro foro externo, quia præsumitur in favorem Matrimonii et prolium.

259 *Quæst.* 37. — *Quid notandum sit circa Matrimonium, quod inter absentes contrahitur*? Resp. § 1. Inter absentes potest contrahi Matrimonium, imprimis per procuratorem, uti constat ex Can. *Honorantur :* 32, quæst. 2 et cap. fin. de procurat. in 6. Deinde per litteras, uti habetur L. *Mulierem* ff. de ritu nuptiar. et L. *Sufficit* ff. de sponsal. nec alibi improbat Jus canonicum, quidquid contradicat de Luca ad Trid. *d.* 26, *num.* 29. Denique per nuntios. Ratio universalis est, quia etiam alii contractus possunt istis modis fieri inter absentes, et in ordine ad contractus *potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum,* item, *qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum ;* Reg. 68 et 72. Jur. in 6.

§ 2. Cap. fin. de procurat. in 6, sic statuitur : 260
Procurator non aliter censetur idoneus ad Matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale, et quamvis alias, is qui constituitur ad negotia procurator, alium dare possit, in hoc tamen casu non poterit deputare alium, nisi hoc idem specialiter sit commissum. Unde requiritur imprimis actus ipsius principalis, qui mandet procuratori ut suo nomine contrahat cum certa persona, ut habet communis cum Krim. *num.* 654, quamvis Kon. et Avers. *quæst.* 3, *sect.* 5, putent sufficere, si mandarit etiam generaliter cum illa quam procurator elegerit : nec opus est ut hoc mandatum fiat coram Parocho et testibus. Deinde requiritur actus procuratoris exprimentis coram Parocho et testibus consensum sui principalis per hac vel æquivalentia verba, *Titius accipit Caiam in uxorem mediante me ; Caia accipit Titium in virum mediante me, etc.* Putantque *Ledesm. et Sanch.* sola verba principalis spectare ad essentiam hujus Sacramenti, sed Hurt. Mastr. Pont. *lib.* 1, *cap.* 10, *num.* 6, Avers. supra dicunt etiam verba procuratoris spectare ad essentiam, quia his solis sublatis mandans non censetur sufficienter in ordine ad hunc contractum manifestare suum consensum : nec inde sequitur procuratores esse partiales Ministros, aut debere esse in statu gratiæ, quia non agunt nomine suo, sed principalium, adeoque actus procuratorum reputatur esse actus principalium.

§ 3. Si principalis esset factus perpetuo 261
amens eo tempore, quo per procuratorem completur contractus, Pontius, Lugo *de Sacram. d.* 8, *num.* 208, Diana, Aversa *sect.* 6, dicunt Matrimonium fore invalidum, quia sicuti mandatum expirat morte mandantis, ita videtur expirare mandante facto furioso vel amente, uti habetur L. *Qui servum num.* 47, et L. *Si quis alicui* 48, ff. de acquir. hæred. et observat Molin. *De justit. tom.* 2, *d.* 552. E contra Sanch. Henriq. Can. Bonac. Arr. *de Sacram.* 16, *a num.* 34, dicunt valere, sicuti valet Baptismus, et absolutio data lapso in amentiam : nec simile est de morte et amen-

1 *Hinc quum in* Mutinensi *mulier usa fuisset fraude, et simulatione, quæ viro constabat, licet hic speraret feminam post celebrationem Matrimonii a simulatione sua recessuram, statutum fuit a S. C.* 9, *Junii* 1725, T. 2, p. 165, *nullum esse Matrimonium.*

tia, maxime cum amens maneat aptus copulæ, et generationi, qui est finis Matrimonii.

262 § 4. Si principalis etiam interne tantum revocet consensum, antequam procurator officium suum expleverit, Cap. fin. de procur. in 6, sic dicitur : *Sane si procurator, antequam contraxerit, a Domino fuerit revocatus, contractum postmodum Matrimonium ab eodem (licet tam ipse, quam ea, cum qua contraxerit, revocationem hujusmodi penitus ignorarent) nullius momenti existit, cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequivit.* Et ratio est, quia nec Jus, nec Ecclesia in hoc contractu possunt supplere consensum in traditionem corporum, quorum dominium non habent quamvis possint, et sæpe suppleant in aliis contractibus circa res temporales, quarum dominium altum est apud Principem, vel Rempublicam. Quod si prius volueris postea revoces et iterum consentias, antequam procurator mandatum expleverit, valebit Matrimonium, quia prior consensus moraliter rediit, et adest, quando contrahitur, Sanch. Krim. *num.* 565.

263 § 5. Si ficte consensisti, quando mittebas procuratorem, sed postea serio consentias, quando ille mandatum exequitur, *Henriq. et Sanch.* dicunt valere, quia tum adest consensus requisitus. Kon. Spor. Krim. *num.* 564, probabilius dicunt non valere, quia cum constitutio procuratoris initio fuerit nulla, et ipse ex vi illius agat, agit ex nulla potestate, neque est verus procurator, neque agit nomine alterius, cum non acceperit commissionem. Attamen fatentur, quod per quemcumque consensum consequentem, et actum, quo postea tractat conjugem ut suam, confirmetur Matrimonium.

264 § 6. Procurator potest esse diversi sexus ab illo, nomine cujus contrahit, unde potest femina contrahere pro viro, agit enim non suo, sed alterius nomine, Avers. *sect.* 5, recte addens, nec requiri certam ætatem, quia quamvis Cap. *Qui generaliter,* de procurat. in 6, dicatur procuratores ad negotia debere esse 17, annorum, tamen id non esse de valore, nec requiritur in Matrimonio, in quo non exigitur industria procuratoris, sed tantum manifestatio consensus, hinc nequidem requiritur, ut sit pubes, Sanch. *lib.* 3, *d.* 41, *num.* 8, Krim. *num.* 2185.

265 § 7. Si contrahatur per litteras, sponsus scribere debet, quod se tradat in Matrimonium, et sponsam acceptet in uxorem, sponsa autem coram Parocho et testibus dicere debet vicissim quod eum acceptet in maritum et se tradat in uxorem, sicque erit actuale Matrimonium, etsi ille qui scripsit, tum actu dormiat, Castrop. *d.* 2, *p.* 9, Spor. *num.* 234. Quod si uterque per litteras agat, debet uterque alterius litteras legere coram Parocho et testibus.

§ 8. Per nuntios contrahitur, si hi utriusque 266
mittentis traditionem et acceptationem significent coram Parocho et testibus; debentque eadem observari, quæ de contractu per procuratorem dicta sunt. Per hoc autem distinguuntur modi contrahendi per procuratores et nuntios, quod procuratores repræsentent principales et eorom nomine contrahant, nuntii autem nude significent voluntatem principalium, quod etiam litteræ solum agunt.

Quæst. 38. — *An tale Matrimonium inter ab-* 267
sentes contractum, nunc post Trident. habeat rationem Sacramenti? Resp. § 1. Negant Sylv. Canus, Ledesm. Rebell. Cajet. Vid. Estius aliique. 1. Quia sicuti collatio Sacramenti est actio personalis, ita etiam reacceptio videtur debere esse actio personalis, adeoque nullum Sacramentum videtur confici posse vel recipi, nisi Minister et subjectum sint præsentes. 2. Quia, quamvis sententia judicialis possit ferri circa absentes, tamen absolutio sacramentalis non valet ad absentem. 3. Videtur absurdum dicere quod aliquis dormiens, quando procuratores complent contractum, recipiat gratiam Sacramenti. 4. *Trid.* vult virum et mulierem interrogari de mutuo consensu, ergo vult esse præsentes.

§ 2. Oppositum probabilius tenent Innoc. 268
Covarr. Palud. Scot. Sot. Valent. Navarr. Sanch. *l.* 2, *d.* 11, Pont. *l.* 1, *cap.* 10, Mendo *diss.* 12, *num.* 9, Avers, *qu.* 1, *s.* 5, Mastr. *num.* 14, Krim. *num.* 346 *et* 2460, quam sententiam *Castr.* vocat verissimam, Tann. et Gob. *tr.* 19, *num.* 388, dicunt temeritatis esse damnandum, qui hoc tempore id negaret; ratio est. 1. Quia ratio contractus Matrimonialis inter fideles non est separabilis a ratione Sacramenti, uti dicetur a num. 275; ergo si Matrimonium inter absentes valet in ratione contractus, etiam valet in ratione Sacramenti. 2. Si Matrimonium inter absentes non esset Sacramentum, Ecclesia positive non permitteret, sed potius prohiberet illud sic contrahi, vult enim semper suscipi Sacramentum, quando initur Matrimonium. 3. Si tantum alteruter contrahat per procuratorem, litteras vel nuntium, ponitur Sacramentum, saltem ex parte præsentis, uti plerique etiam ex adversariis fatentur; ergo etiam ex parte alterius,

quia hoc Sacramentum est essentialiter duorum. 4. Quando ita contrahitur, principales censentur contrahere per se, et reipsa per ipsos censetur poni materia, forma et intentio Sacramenti; ergo non est ratio cur non ponatur Sacramentum.

268 § 3. Ad 1 rationem oppositam, n. ass. Id enim specialiter convenit Sacramento Matrimonii, quod sequitur rationem contractus. Ad 2. Id rescimus per declarationem Ecclesiæ, secundum dicta l. 6, p. 2, num. 1193, nihil autem simile, sed potius oppositum declaravit de Matrimonio; et ratio disparitatis est, quia secundum ibidem dicta num. 1200, absolutio sacramentalis requirit verba formalia ipsiusmet Ministri, directa ad præsentem; non solemus autem verbis formalibus alloqui absentem; e contra, Matrimonium contrahi potest scripto vel aliis signis significativis consensus, quæ pro absentibus sufficienter poni possunt per alios ad id deputatos; et propterea etiam absolutio a censuris non requirens verba formalia fieri potest scripto ad absentem. Ad 3. n. ass. Nam qui dolens et confessus incidit in amentiam, aut in somnum lethargicum, si in hoc moribundus absolvatur, suscipit Sacramentum, et gratiam Sacramenti, uti omnes fatentur. Ad 4. *Trid.* ibi tantum præscribit hoc pro ordinario modo, quo Matrimonium contrahitur, neque hoc est de essentia, neque *Trid.* in hoc puncto aliquid innovavit diversum ab antiquo Jure Canonico, imo hoc ipsum fieri potest, quando contractus fit per procuratores, nam in ipsis interrogantur et respondent principales; quod etiam faciunt per internuntios et litteras. Attamen Aversa in fine non male addit : *Ad majorem securitatem et ad tollendum illud dubium, quod ex nostra sententia posset oriri, juvabit, si postea contrahentes, quando erunt sibi præsentes iterum privatim inter se repetant mutuum consensum, ut in omni casu perficiatur vera ratio Sacramenti, et ejus fructus indubitanter percipiatur.*

269 *Quæst.* 39. — *An Matrimonium semel recte initum et non dissolutum possit inter eosdem sæpius iniri?* R. Affirmat Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *p.* 14, *numer.* 34, ita ut quoties ex rationabili causa renovatur coram Parocho et testibus, toties iterum fiat Sacramentum conferens novam gratiam ex opere operato, ad eum modum, quo repeti sæpius potest confessio ejusdem peccati cum novo Sacramento, et effectu novæ gratiæ : causam rationabilem dicit esse, si longo tempore copulati prolem non susceperint, si hactenus vixerint in jurgiis, et jam renovare velint amorem mutuum, etc. probatque exemplis effectus bonos inde secutos. Avers. Mastr. *num.* 18, *de pœnit. d.* 13, *num.* 83, probabilius contradicunt, quamvis enim posset consensus sæpius renovari, uti renovantur vota professionis religiosæ, attamen sicut non est nova professio, ita nec hic novum Sacramentum; et ratio in utroque est, quia contractus Matrimonii et professio consistunt in introductione possessionis in dominium corporum vel personæ professæ, introductio autem sonat inceptionem traditionis : ergo cum postea non amplius possit poni inceptio traditionis corporum, cum enim sint tradita et acceptata, non amplius sunt sua, ergo nec amplius tradi possunt, ergo nec poterit inter tales repeti contractus aut Sacramentum Matrimonii. Ex quopatet disparitas de iterata confessione ejusdem peccati, hæc enim non significat ejusmodi inceptionem remissionis peccati, cum idem peccatum possit sæpius remitti, secundum dicta l. 6, p. 2, num. 599.

Quæst. 40. — *Quandonam præsumatur, aut quomodo prabetur, quod Matrimonium sit initum?* R. Quid sit præsumptio, et quæ communiter regulæ admittantur circa illam, dixi l. 4, a num. 1434. Hic de præsumptione Matrimonii. 270

§ 1. Matrimonium præsumitur, 1. Ex verbis, quibus contractus Matrimonii iniri solet; de quibus fuse habent Gob. *tr.* 10, Spor. *num.* 156, Kugl. *a num.* 56. 2. Ex hoc, quod contractum Matrimonium consummarint, etiamsi unus nunc dicat, se ficte consensisse, quia non debetur ei fides, secundum dicenda num. 307. 3. Ex solemni deductione sponsæ ad domum viri. 4. Ex cohabitatione 10 annorum, quando adest fama viciniæ, quod vir mulierem in lecto et mensa ut uxorem habuerit. Et ita intelligendum videtur Cap. *Ad id.* 21. De spons. et Matr. ubi Clemens III, de aliqua quæ per annum et dimidium permanserat cum viro, dicit videri consensisse, nempe accedentibus aliis signis. De cætero nuda cohabitatio etiam per longum tempus non facit certam præsumptionem Matrimonii ad favorem conjugum, quamvis eam faciat ad favorem prolium, ut censeantur legitimæ, uti Sperel. *decis.* 177, *a num.* 27, ex Jure et Auctoribus. 5. Etiam præsumitur ex publico instrumento coram 3 testibus facto, Schild. *tr.* 6, *c.* 7, § 3. 6. Ex libro Parochi, cui inscripsit, Barb. et alii cum Kug. *num.* 70. Notandum tamen hic est, quod nulla quantum cumque magna præsumptio faciat Matrimonium valere, si

reipsa defuerit consensus, vel aliquid essentialiter requisitum, *quia præsumptio cedit veritati*, arg. L. *Continuus* 137, ff. de verb. oblig. et L. ultim. ff. Quod metus causa : Late *Tusch.* v. *Præsumptio,* concl. 612, et constabit ex dicendis numer. 272, 274.

271 § 2. Si prius Matrimonium sit tantum præsumptive verum, et posterius sit certo initum cum omni solemnitate, docet Schild. § 7, adhuc esse standum pro priore, quia sicut pro primo stat præsumptio valoris, ita pro secundo stat præsumptio nullitatis : sed oppositum tenendum est secundum dicenda num 679.

272 § 3. Quamvis Cap. un. § *Porro.* De despons. imp. in 6, filius vel filia, si præsens sit, dum parens nomine ipsius contrahit (vel etiam absens et postea sciat ac taceat) et omni secluso metu non contradicat, præsumatur consentire ; tamen in foro conscientiæ hæc præsumptio locum non habet, si filius vel filia dicat se non consensisse, sed ob reverentiam parentis tacuisse, quia in foro interno, sicuti creditur dicenti contra se, ita etiam pro se. Regula autem juris 43, in 6, *qui tacet consentire videtur,* recte explicatur per reg. 44, ibid. *qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur,* cum taciturnitas sit aliquid indifferens ad consensum et dissensum ; pro quo Sanch. *l.* 1, *d.* 5, *n.* 5, *et d.* 6, *n.* 11, Delb. *De immun. Eccles. cap.* 8, *dub.* 19, *num.* 27, et alii dicunt, quod tacens consentire censeatur. 1. Si agatur de ejus commodo et favore ; non, si de incommodo vel præjudicio. 2. Si det signum interni consensus, uti si talis sponsa tacens admitteret annulum a spondente, vel ejus manum acciperet. 3. Si alias negare vel contradicere deberet. An autem talis metus reverentialis impediat valorem consensus, dicam n. 657.

273 § 4. Quando agitur de valore matrimonii, sufficiunt quicumque testes : e contra, quando agitur pro invaliditate illius, quamvis rati tantum, communis sententia est, quod requirantur testes omni exceptione majores, uti habent Jura et Auctores apud Sperel. *dec.* 75, ubi notat sequentia. 1. Si varietas attestationum in substantialibus laceret, et conquasset depositionem, sunt tanquam singulares testes. 2. Etiamsi agatur pro dissolvendo matrimonio, domestici et familiares, si reliqua habeant, non ideo possunt repelli. 3. Etiam hic fieri potest ut numerus testium, si nempe sint ultra tres, suppleat defectum aliquem. 4. Quando agitur de causa dissolvendi matrimonium intra domesticos parietes illata, domestici et familiares habentur tanquam omni exceptione majores, tum quia præsumentur melius scire, quam extranei, tum etiam quia sæpe tales causæ, v. g. metus injectus, verberationes, minæ, non fiunt coram extraneis. 5. Quamvis aliquis fuerit famulus, dum causa dissolvendi posita est, si tamen non amplius sit famulus, dum testatur, non obstat, cum cessarit præsumptio nimiæ reverentiæ vel amoris. 6. Non ideo contraria sunt testimonia, quod unus plus testetur, quam alter. 7. Si causa invaliditatis matrimonii sit plus quam semiplene probata, potest etiam mulieri, contra quam alias nulla est exceptio, injungi juramentum suppletorium. 8. Quamvis quis testetur ex auditu, si Auctores dicti repellantur, etiam repelluntur testes quia plus non creditur copiæ quam originali, plus non creditur referenti quam relato. Hæc omnia fuse deducit et probat *Sperel.* partim l. c, partim dec. 79, num. 46. De testibus plura addam a num. 757.

274 *Quæst.* 41. — *An Matrimonium pro foro interno invalidum, possit pro foro externo censeri validum, et quid tum sit agendum?* R. Constabit ex resolutione sequentis casus. Titius appromisso matrimonio imprægnat Caiam ancillam suam, et quia postea ducere non vult, persuadet Caiæ vicinæ partui, et Dulo servo suo , ut ineant matrimonium, impetratque illis ab Ordinario facultatem contrahendi sine proclamationibus, coram quocumque Parocho quod etiam fit præsentibus testibus. Pro majore elucidatione, *Notandum.* 1. Nec Dulum nec Caiam unquam locutos esse de matrimonio ineundo aut de subeunda ulla obligatione vi hujus actionis, nec ullum unquam carnis tactum ante, vel post ab invicem prætendisse, imo inter ipsos convenisse quod vellent facere in speciem ad placendum Titio, et reportandam ab eo pecuniam. Titius autem hanc comœdiam adornavit mere, ut se Caia expediret, disposito Dulo, ut se patrem prolis mentiretur. 2. Postquam sic dispositi comparuerant coram Parocho et testibus, renovarunt contractum quod vi hujus fabulæ nunquam aliquid prætenderent ab invicem, et sic discesserunt, neque postea ulla cohabitatio, familiaritas, aut correspondentia inter ipsos fuit. 3. Caia postea instructa quod nubere non posset, nisi habita certitudine de morte Duli, de eo nil rescire potest intra decem annos, et quia est in periculo incontinentiæ, *Quæritur,* 1. An alteri nubere possit. 2. An si Dulus casu rediens negaret contractum, de nihil prætendendo ad invicem, Caia posset in

foro externo prohiberi, ne alteri nubat. 3. An etiam posset cogi ad cohabitationem. 4. An etiam ad redditionem debiti. 5. An ut nunc alteri nubat, indigeat dispensatione, vel declaratione de Matrimonii nullitate. 6. An et a quo quibusque modis illam petet ac impetrabit. Respondeo : Tale matrimonium pro foro quidem interno esse invalidum ob defectum consensus, uti definit Innocent. III, Cap. *Tua nos*, De sponsali. et Matrimon. in foro tamen externo haberi validum, cum enim contractum sit in facie Ecclesiæ, est præsumptio et certa possessio pro illo, secundum dicenda numer. 679. Unde ad singulas quæstiones dico, *Ad* 1. Caia quoad forum internum posset cuicumque nubere,adeoque, si forte in Indiis, vel tali loco, ubi non posset constare eam antecedenter matrimonium in facie Ecclesiæ contraxisse, posset secure cum quocumque matrimonium inire, non potest autem in his partibus, uti constat ex dictis. *Ad* 2. Posset in foro externo prohiberi ne alteri nubat, uti et Dulus, ne alteram ducat. *Ad* 3. Posset cogi ad cohabitationem. *Ad* 4. Non ad redditionem debiti ante positum serium consensum mutuum in matrimonium, quia alioqui cogeretur ad fornicationem. *Ad* 5 *et* 6. Indigeret utique pro locis, ubi notum est, vel esse potest, quod ita contraxerint, sed nequidem a Papa obtinendam esse talem declarationem. Dispensatio autem in tali matrimonio veluti rato vix, aut ne vix quidem sperari potest. Ita circa annum 1690, judicavit Illustrissimus Dominus Nuntius Apostolicus, et plures hic Coloniæ Doctores, quibus assentior.

274 *Quæst.* 42. — *An ratio Sacramenti sit separabilis a ratione indissolubilis contractus Matrimonialis inter fideles, sive baptizatos?* Respondeo § 1. Multis modis separabilem esse docent multi, quorum præcipuos retuli lib. 6, pag. 1, numer. 73. Plures addit Avers. *quæst.* 1, *sess.* 5, et ex recentioribus putant Merat. Gonet. Platel. Sporer, Krim. *numer.* 340, qui contendunt id fieri posse saltem ratione intentionis conficiendi contractum, et non Sacramentum. Rationes sunt 1. Quia de hac inseparabilitate nihil dicunt Concilia, nec Sanctorum Patrum nec unanimis Doctorum opinio, ergo non est dicendum ex institutione Christi dari inseparabilitatem contractus a ratione Sacramenti. 2. In antiqua lege fuit perfecta ratio contractus matrimonialis separata a ratione Sacramenti, ergo cum non sit ratio præsumendi a Christo factam esse tantam mutationem in hoc contractu, sed fundamentum tantum sit dicendi contractum illum esse elevatum ad rationem Sacramenti, melius dicitur, posse esse naturaliter, et civiliter validum absque ratione Sacramenti. 3. Potest quis velle inire matrimonium sine intentione Sacramenti ministrandi, vel suscipiendi ; atqui sine tali intentione, non fit Sacramentum, uti dictum est lib. 6, pag. 1, numer. 54, validus autem erit contractus, ergo. 4. Si puer et puella hodie baptizati cras ad Turcas deferantur, ibi educentur in infidelitate, et nubant, facient contractum matrimonii validum, non tamen Sacramentum, cum de Sacramento tali nil sciant, et infideles negent nostra Sacramenta. 5. Infideles legitime conjuncti, dum baptizantur, facere non possunt ut contractus præteritus elevetur ad rationem Sacramenti, uti dicetur num. 407, ergo in illis manet ratio contractus jam habitualiter existentis inter fideles, et tamen deest ratio Sacramenti, ergo idem potest esse ab initio.

§ 2. Nullo modo, nequidem per intentionem 276
contrahentium, posse nunc rationem contractus inter fideles separari a ratione Sacramenti, præter citatos ibi lib. 6, docent Bellarmin. Præpos. Avers. supra, Pignat. *tract.* 7, *cons.* 22, *num.* 7, aliique plurimi cum Sperell. *decis.* 9, *numer.* 23, qui dicit hanc esse veram sententiam, et Romæ approbatam ; accedunt ex Scotistis, Hique. Pont. Brancat. Rationes sunt. 1. Auctoritas Innocentii III, cujus verba retuli loco citato lib. 6, videtur enim asserere, quod Baptismus, hoc ipso quod inamissibiliter sit admissus, faciat contractum matrimonii esse Sacramentum, et ideo etiam Concilia, et Sancti Patres communiter dicunt, vel supponunt matrimonia fidelium esse Sacramenta. 2. Certum est, quod Christus ratione validi contractus matrimonialis inter fideles elevarit ad rationem Sacramenti, atque ita instituerit, ut ad rationem contractus accederet ratio Sacramenti, saltem ordinarie, et per se loquendo. Nullum autem est fundamentum dicendi, quod privatis fidelibus reliquerit potestatem separandi unam rationem ab altera, quamvis enim circa instituta a se Sacramenta potestatem aliquam concesserit Ecclesiæ, non tamen ita privatis fidelibus, ergo. *Confirmatur*, nam sicuti Christus non dedit sacerdoti potestatem ferendi sententiam remissivam peccati, nisi intendat rationem Sacramenti, ita et hic. 3. Si ratio contractus separari potest a ratione Sacramenti, ergo prudenter suadebitur hæreticis, aut etiam aliis, qui in mortali sunt nec volunt pœnitere ante matrimonium, ut inten-

dant solum rationem contractus, et non Sacramenti, ne committant sacrilegium : item fieri poterit ut unus intendens contractum et Sacramentum, suscipiat Sacramentum, alter autem intendens solum contractum, non suscipiat Sacramentum, quæ, inquit *Avers.* plane sunt absurda, et præter mentem Ecclesiæ ac existimationem fidelium. Utraque sententia est probabilis, et ideo pro neutra vult se determinare Mastr. *numer.* 24, in utramque partem etiam discurrens de mente *Scot.* omnibus tamen consideratis videtur negativa esse probabilior ; hinc Respondeo *Ad* 1 *et* 2, fundamenta sufficientia esse jam data. *Ad* 3, dico, ex dictis lib. 6, pag. 1, num. 73, si non prævaleat intentio generalis faciendi hoc, quod Christus instituit, sed absolute nolit contractum, nisi separatum a ratione Sacramenti, Matrimonium fore nullum. *Ad* 4, dico idem; si enim non habeant intentionem sufficientem ad valorem Sacramenti, certum est ex dictis ibidem numer. 45, non confici Sacramentum, ergo nec subsisteret valor contractus indissolubilis matrimonii, tam parum quam subsisteret, si isti duo baptizati contraherent, et ignorarent se esse consanguineos, hic enim non juvat ignorantia, uti dicetur numer. 526.

277 *Quæst.* 43. — *An matrimonium inter baptizatum et non baptizatum sit Sacramentum?* Respondeo.Ut quæstio locum habeat, supponi debet quod Ecclesia dispensarit in isto impedimento disparis cultus, ita ut potuerint inire contractum saltem civiliter validum, qualis est inter infideles : hoc supposito, Sot. Cathar. Eckius. Rebel. Avers. *quæst.* 1, *sess.* 6. Ex Scotistis, Hique. Pont. Brancatus defendunt fore Sacramentum ex parte fidelis, putant enim, quod inter conjuges sint duo partialia Sacramenta, quorum unum possit subsistere sine altero, sicuti sæpe in uno causatur gratia, et non in altero. Sed oppositum esttenendum cum Vasq. Henr. Sanc. Kon. Bec. Pont. Mastr. *numer.* 20, Krim. *numer.* 350, quia sicuti est unicus duorum contractus, et unicum vinculum; ita debet esse unicum Sacramentum, ergo cum non baptizatus non sit capax hujus Sacramenti, secundum dicta lib. 6, pag. 1, num. 165, ob hunc defectum deficiet totum Sacramentum.

Objic. Apostolus 2, ad Corinth. 7, v. 14, dicit : *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem*, ergo docet saltem respectu fidelis esse Sacramentum. Respondeo : neg. cons. nam non loquitur de sanctificatione sacramentali, sed morali tantum, in quantum mulier fidelis exemplo et pia conversatione sua virum infidelem adducit ad fidem et gratiam. Matrimonium utriusque infidelis non esse Sacramentum, dixi lib. 6, pag. 1, numer. 165. An autem, quando infideles convertuntur, et renovant consensum, tum saltem fiat Sacramentum, dicetur num. 407.

Quæst. 44. — *Quid notandum sit circa consummationem matrimonii?* Resp. seqq. 278

§ 1. Certum videtur ex Cap. *Veniens*, De sponsalib. contra paucos apud Sanch. *lib.* 2, *d.* 21, *numer.* 12, Matrimonium non consummari per copulam post sponsalia ante Matrimonium habitam, quamvis etiam suscitatæ sint proles, quia talis copula non est matrimonialis, sed fornicaria.

§ 2. In locis, in quibus subsistunt matrimonia clandestina, si post sponsalia sequatur copula, præsumitur fieri Matrimonium de præsenti, et consummatur per illam copulam concomitanter, secundum dicta num. 231; ubi autem non valent Matrimonia clandestina, quamvis copula post sponsalia sequatur, secundum jam dicta, non ideo censebitur consummatum, licet postea contrahatur, Gob. *tract.* 10, *num.* 402, *et* 403. Mos autem in Germania ut procurator catapuractus decumbat cum sponsa, non est consummatio Matrimonii, sed tantum servit ad acquirenda aliqua jura, Gob. *num.* 405. 279

§ 3. Si semen a viro alioquin potente vas penetrare effundatur circa muliebria, et matrix illud ad se attrahat, sufficere ad matrimonii consummationem docent *S. Anton. Cordub. Sot. Croonas de Nevo, Lopez,* quos refert, et sequitur Boudewins *pag.* 2, *quæst.* 19, certum enim videtur ex variis auctoribus, et historiis tali effusione seminis sæpe concepisse et peperisse mulieres; quamvis cum aliis contradicat *Zachias* in quæstionibus medico-legalibus lib. 3, titulo 1, quæst. 8. Imo hoc verum esse, quamvis dæmonis ministerio semen viri in vase debito recipiatur, docent Rosell. Sylv. Tabien. Sanch. *numer.* 2, Bonac. Avers. *quæst.* 2, *sess.* 4, ideoque absque virginis defloratione, aut corporis ejus penetratione hoc fieri posse, nullus, quod sciam, Medicorum dubitat, inquit *Boudew.* An vero tum etiam contrahatur affinitas dicam numer. 695. 280

§ 4. Si vir vas feminæ penetrarit, sed ad illud non venerit, nec attractum sit semen, multi dicunt fore consummationem matrimonii, sed probabilius negat Sanch. *numer.* 5, quia non censentur caro una, nisi sit copula, quæ ad generandum sufficiat, nam etiam per hoc dicuntur una caro, quod commiscendo sua 281

corpora sint principium generans unam carnem, sive prolem quod hic non est.

282 § 5. Si conjugata primo bimestri opprimatur a viro suo, matrimonium consummatur, quia vere fiunt una caro, cum sit copula sufficiens ad generationem unius carnis, attamen talis oppressa adhuc potest ingredi Religionem, uti dicetur numer. 421.

Objic. Talis copula non repræsentat unionem Verbi cum humanitate, quia non fuit voluntaria, ergo non est vera consummatio matrimonii. Respondeo. Repræsentat illam quoad substantiam, cum per hoc fiant una caro, quamvis non repræsentet quoad circumstantiam voluntariæ, quod non opus, uti opus non est ut repræsentet quoad circumstantiam *sanctæ*, cum copula conjugatorum, etiamsi voluntaria sit, possit esse peccaminosa.

583 § 6. Si vir affirmet consummationem esse factam, mulier autem neget, vel contra, si mulier affirmet, et vir neget, secundum Schild. *a numer.* 99, cui consentire videtur Avers. *quæst.* 13, *sect.* 5, § *Quod si,* potius credendum est affirmanti quam neganti, tum quia standum est pro matrimonio, tum ob alias auctoritates, et rationes, quas adducunt Sanch. *lib.* 7, *disp.* 109, et Gob. *tr.* 10, *numer.* 403; ideoque licitum non erit ab eo recedere, uti nec in alio dubio, an matrimonium fuerit consummatum, necne, quia Matrimonium est in possessione, cujus vinculum scitur esse de se absolute insolubile, et necdum esse solutum. An ad consummationem Matrimonii requiratur, ut etiam mulier seminet, dicetur numer. 696.

284 *Quæst.* 45. — *Quid addendum sit circa Ministrum in Sacramento Matrimonii, et Parochum, qui assistit?* R. § 1. Minister hujus Sacramenti non est Parochus, aut Sacerdos, qui benedicit; quia secundum S. Th. in 4, dist. 26, a 1 ad 1, *benedictio Sacerdotis est tantum quoddam Sacramentale* et dist. 28, q. 1, 2, 3, *est tantum de solemnitate Sacramenti, unde si omittatur, verum matrimonium est.* Idem docent Scot. Mastr. *n.* 12. Et contrahentes esse Ministros luculenter ostendunt Bellarm. *t.* 2, *de matr. c.* 6, 7, 8, Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *pu.* 14, *n.* 3, contra Guillelm. Paris. Canum, Estium, Sylv. apud Aversam *q.* 1, *s.* 5, ad quos accedit *Juenin,* quorum sententiam Vasq. Con. Pont. apud Aversam *q.* 2, *s.* 1, vocant improbabilem, *Rebell.* temerariam, sed omissa censura, quod diximus, *Probatur* 1, ex *Florent.* supra, quod dicit mutuum consensum contrahentium esse causam efficientem Matrimonii, ergo contrahentes sunt Ministri, qui enim efficit, sive conficit Sacramentum, ille est ejus Minister. 2. Quia Trid. *sess.* 24, *de Ref. matrimonii c.* 1, docet, clandestina Matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit. *Si dicas,* esse contractus, sed non Sacramenta, *Contra* est, nam ex dictis n. 376, ratio validi contractus non est separabilis a ratione Sacramenti : deinde *Trid.* initio illius sessionis, et canonum immediate antecedentium pro titulo ponit, *De Sacramento matrimonii*, et statim a c. 1, subjungit decreta de illius reformatione, ergo intelligit Sacramentum. Denique contrahentes sunt Ministri contractus, ergo etiam Sacramenti, quia contractus elevatus est ad rationem Sacramenti.

Objic. 1. Multa Conc. Provinc. et Ritual. vocant Parochum Ministrum, sive, dicunt esse illum qui hoc Sacramentum administrat. 2. Dicunt in benedictione Sacerdotis conferri gratiam, ergo per illam intrinsece constituitur Sacramentum. 3. Parochus dicit, *ego vos in matrimonium conjungo*, ergo ipse conficit eorum matrimonium. 4. In aliis Sacramentis Minister distinguitur a suscipiente, ergo et hic. 5. Actio sacramentalis est sacra, ergo pro Ministro requirit personam sacram. R. *Ad* 1, intelligunt esse Ministrum solemnitatis, et cæremoniæ, quæ late dicitur Sacramentum. *Ad* 2. Gratia communiter confertur in benedictione, quia tum perficitur, et completur contractus per consensum conjugum. *Ad* 3. Sensus est, *ego matrimonium vestrum nomine Ecclesiæ ratum habeo. Ad* 4, n. cons. alioquin etiam dicam, in aliis Sacramentis, Minister et suscipiens debent esse sibi præsentes, ergo etiam hic : oppositum tamen constat, quia secundum dicta a n. 258, potest matrimonium inter absentes contrahi. *Ad.* 5, n. cons. nam etiam Baptismus est actio sacra, id est, a Christo elevata ad causandam gratiam, et tamen valide confertur a laico.

§ 2. Dixi l. 6, p. 1, n. 147, non peccare 285
sponsum, si ex causis justis cum sponsa etiam publice indigna contrahat matrimonium, sicque illi minist ret hoc Sacramentum, ubi addidi etiam Parochum teneri assistere, dummodo non deprehendat aliud impedimentum. Et plura de assistentia Parochi addentur a. n. 706. Quamvis autem Trid. habeat, ut Parochus *viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat : ego vos in matrimonium conjungo in Nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, vel aliis utatur verbis juxta re-*

ceptum uniuscujusque provinciæ ritum, tamen id de valore non est, et quamvis Parochus nil prorsus dicat, sed tantum sit testis, Matrimonium valet, uti cum communi docet, et inter declarationes S. Congreg. refert Gallem. supra n. 5 et 6. Quale autem sit peccatum illa omittere, referam sententias num. 505.

286 *Quæst.* 36. — *Quinam sint speciales effectus matrimonii?* R. Præter indissolubilitatem et obligationem reddendi debitum, de quibus aliqua dicta sunt, et plura per decursum dicentur, præcipui sunt sequentes : 1. Communicatio quædam bonorum, et honorum, de qua Avers. *qu.* 21, *s.* 1. Quænam autem sint bona conjugum, tum propria, tum communia, et quid circa omnia illa possint maritus et uxor, dixi l. 3, p. 1, a. n. 1017. 2. Libertas a servitute, si dominus tradat nuptui, vel ipsemet ducat personam servituti subjectam. Item jus, ut neuter possit saltem licite absque alterius consensu se in servitutem vendere, *Aversa* supra. 3. Nullitas quarumdam donationum inter conjuges, dequo aliquid dixi l. 3, p. 2, n. 806, et plurima habet Sanch. *l.* 6. 4. Potestas mutuo irritandi, vel suspendendi vota, in quantum præjudicant juri conjugum, de qua Busemb. relatus l. 3, p. 1, n. 482 et 503, quibus aliqua addidi ibid. a n. 493 et n. 504. 5. Obligatio cohabitandi, cum id postulet obligatio reddendi debitum, Gob. *tr.* 10, *n.* 750, 766, Avers. 3, ubi explicat, quandonam possint habitatione separari, et *Busemb.* hic referendus n. 401, in fine breviter notat, quandonam uxor teneatur sequi virum, quoad habitationem. 6. Obligatio præstandi alimenta, aut sibi mutuo succurrendi, de qua Avers. *s.* 4, et etiam dixi l. 3, p. 1, a n. 709, 714, 719, 731. 7. Legitimatio prolis illegitime conceptæ, aut etiam natæ, de qua Avers. *s.* 2, et etiam dixi l. 4, a n. 751, 757.

DUBIUM II.

De usu Matrimonii.

ARTICULUS I.

287 *An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus?*

« Resp. Per se est licitus et honestus. Quod est de fide, et patet ex 1, *Cor.* 2. *Uxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

» I. Si Matrimonium a parte rei sit nullum : quod tamen si uterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si uterque vel alter id certo sciat, non potest, quocumque etiam periculo proposito, uti Matrimonio. Unde si non potest sine periculo vitæ aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi Religionem (si necdum consummavit) vel sugere, vel petere divortium, ob conjugis sævitiam v. g. vel adulterium, si tale sit vel certe omnia incommoda patienter sustinere, Bonac. *q.* 8, *p.* 8, *n.* 16.

» II. Si Matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum, reddere tamen tenetur, cum alter habeat jus petendi. Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem, Vasq. Sanch. Dian. Bardi, *d.* 6, *c.* 11, *p.* 7, § 3, secus post eam, Bon. *q.* 4, *p.* 4, *supra l.* 1, *tr.* 1, *c.* 2, *d.* 3.

» III. Si fiat cum gravi periculo vitæ aut sanitatis. Nisi tamen sit causa gravis, cui damnum coporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se vel comparte, Bon. *p.* 6, *n.* 8, M. Perez *d.* 50, *s.* 4, *n.* 5.

» IV. Si fiat pravo fine, v. g. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, ut Sanch. *l.* 9, *d.* 1, Bon. *q.* 4, *p.* 6, censent esse tantum veniale, contra *Pontium*, qui vult esse nullum : nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. Sanch. *d.* 11, *etc.* Vide etiam Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 216, Bon. *p.* 6, Perez *d.* 49, *s.* 2, *n.* 6.

» V. Si exerceatur mente adultera, ut si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, ut animum pascat, quod est mortale, Sanch. Bon.

» VI. Si fiat modo indebito, v. g. si non servetur vas naturale : quod multi docent esse veram sodomiam : alii esse grave peccatum contra naturam. *Vid.* 6, *præcept.* 2. Si sine justa causa situs sit innaturalis, præposterus, etc. quod aliqui dicunt esse mortale, alii, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi grave, et graviter increpandum, Dian. *R.* 204, 3. Si alter conjugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat : quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus conjugalis, scilicet generatio, impeditur ; quidam tamen ut *Præp. et Sanch.* dicunt in femina nullum esse. V. Bon. *p.* 6, *n.* 15, *et p.* 1.

» VII. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

» VIII. Si absque urgente causa fiat tempore indebito : 1. In magna solemnitate, ut Paschæ, vel pridie Communionis. V. Perez *d.* 49, *s.* 3. 2. Quando uxor est gravida, saltem si sit periculum abortus, Navar. Sylv. Sanch. Kon. Filliuc. *tr.* 10, *p.* 1, *nu.* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale : quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Unde Dian. *R.* 204, et Kon. *d.* 34, *dub.* 9, nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docent Sanch. *d.* 21, *n.* 2. Imo aliqui apud Dian. *l. c.* ut Pontius *l.* 10, *c.* 11 *et c.* 14, *n.* 5 *et* 6, docent nec veniale esse, si periculum urgeat, quod Sanch. *l. c.* docet esse probabile, additque *Perez*, si ob finem honestum fiat, nullum esse, et teneri reddere uxorem, si maritus exigat. *V. d.* 49, *s.* 3.

» Ex dictis casibus consequenter resolvitur, licitum esse uti Matrimonio. 1. Prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur, dummodo positive non impediatur : imo etiam aliquando simplici affectu licite excludatur, v. g. a paupere, ne nimium prolibus gravetur. 2. Ad vitandum periculum incontinentiæ, in se, vel comparte, Perez *d.* 40, *s.* 2, ex Kon. Pont. Hurt. etc. contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos : quia honestum ex natura sua, et relatum ad unum finem, licite refertur ad alium isti non repugnantem, ut docent Sanch. Kon. Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 3, *cap.* 4, Perez *d.* 49, *sect.* 2, *nu.* 4, V. Dian. *R.* 218. Solius tamen sanitatis causa uti, probabile est esse veniale, ut docent S. Thom. Henr. Laym. *l. c.* contra Perez etc. *ll. cc.*

» *Quæres.* An, et quando liceant tactus, aspectus, verba turpia inter conjuges?

Resp. Tales actus per se iis licent, quia cui licitus est finis, etiam licent media ; et cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Unde licite talibus naturam excitant ad copulam. Quod si vero separatim, sine ordine ad copulam, v. g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant jus ad illos, nisi tamen, ut sæpe contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis ; aut conjuges habeant votum castitatis : tunc enim sunt mortalia, ut dictum *supra l.* 3, *tr.* 4, *c.* 2, *dub.* 4, Dian. *R.* 204 *et* 216. *Unde resolves.*

» I. Conjux venialiter tantum peccat. 1. Tangendo se ipsum ex voluptate, et tactum non ita expresse referendo ad copulam, ut contra *Vasq.* et alios probabiliter docent Sanch. *d.* 44. 2. Oblectando se veneree, sine periculo pollutionis, de actu conjugali, dum abest compars, vel actus exerceri non potest, Fill. Laym. Tann. Mald. cum Dian. *R.* 224, contra Nav. Azor. etc.

» II. Peccant graviter: I. Vidua, quæ se veneree oblectat de copula olim habita, qui est illi illicita per statum. II. Bigamus, qui in actu conjugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, et de ea carnaliter delectatur ; quia est permixtio cum aliena, Laym. *v. sup. l.* 3, *tr.* 4, *c.* 2, *et l.* 5, c. 1, *d.* 2, *ar.* 1.

ADDENDA.

Quæst. 47. — *Ex quo fine usus Matrimonii sit licitus?* R. § 1. Usus Matrimonii communiter fit, vel ob bonum prolis, qui est finis illius primarius ; vel ob redditionem debiti conjugalis ; vel ob remedium concupiscentiæ alienæ, aut propriæ, qui sunt fines secundarii ; vel ob sanitatem eorporis, aut voluptatem, qui sunt fines extranei, secundum dicta n. 236. 288

§ 2. Si fiat ob bonum prolis generandæ, et ad cultum Dei educandæ, est licitus, et meritorius, uti omnes fatentur, sic enim est actus religionis, uti expresse S. Thom. *in c.* 7, Epistolæ 1 ad Corinth. et in sup. q. 41, art. 4. Si autem primario quidem ordinetur ad generandam prolem, sed præcise pro suo commodo, v. g. ut habeat successorem, propaget familiam, etc. et nullo modo, nequidem virtualiter, referatur ad glorificandum Deum, putant S. Thom. aliique cum Sanch. *l.* 9, *d.* 8, *n.* 2, fore veniale, quia sistendo in fine creato agitur contra finem Sacramenti ad Dei honorem instituti. Ad hoc tamen, ut dicatur virtualiter referre, satis est, si conjuges ab initio Matrimonium inierint propter hunc finem, nec intentionem in ipso actu contrariam habeant. Unde etiam deducit Sanch. *n.* 4, conjugem non peccare, qui actum conjugalem habet omnino immemor illius finis ; hoc ipso enim, quod finem contrarium non habeat, censetur manere in eo fine, quem initio habuit, et ad quem actus ille ex natura sua intendit. 289

§ 3. Si fiat propter fidem Matrimonii, et ad implendam obligationem ex justitia reddendi debitum, etiam est licitus et meritorius : sic 290

enim est actus justitiæ, uti iterum expresse S. Thom. aliique supra, et per hoc virtualiter tenditur etiam in primarium finem.

291 § 4. Si fiat præcise ad vitandam incontinentiam in altero conjuge, etiam est licitus, et meritorius, quia est redditio debiti, adeoque actus justitiæ, et propterea charitatis, de se sufficienter tendens in finem suum primarium.

292 § 5. Si fiat præcise ad vitandam incontinentiam propriam, S. Aug. Ans. Bonav. Thom. *in supp. q.* 49, *art.* 5, et speciatim S. Greg. relatus can. *Nervi*, 2, *dist.* 13, videntur dicere esse veniale, et consentit Carden. *in* 2 *Crisi d.* 7, *n.* 50, quia talis actus aberrat a fine suo primario, ad quem a Deo est ordinatus. Palud. Sot. Henriq. Sanch. et alii dicunt tum tantum non fore peccatum, si reliqua media incontinentiæ vitandæ non juvent. S. Anton. et alii putant in circumstantiis, in quibus est spes prolis, fore veniale, si finis hic omittatur. Denique alii plurimi Theologi, et Juristæ cum Duar. Caj. Medin. Navar. Almain. Caspens. Laym. Kon. Robell. Hurt. Herincx, Pont. *l.* 1, *c.* 21, Mastr. *n.* 125, Avers. *q.* 21, *s.* 4, probabilissime dicunt nullum fore peccatum præcise intendere vitationem concupiscentiæ, et remedium sui peccati, dummodo positive non excludatur finis primarius. *Probant*, imprimis ex Apostolo; nam dicitur, 1, ad Corin. 7, v. 2. *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat. v.* 5, *revertimini in ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram, hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium :* quod autem lex tali modo indulget, non videtur posse esse peccatum, nam est permissio moralis, similis illi, qua Apostolus ib. v. 28, permittit virginibus nubere, dicens, *ego autem parco vobis*, id est indulgeo. Deinde probant ex ipso S. Th. nam *in supplem. q.* 42, *ar.* 2, *in O.* docet Matrimonium post peccatum institutum esse, secundum quod remedium præbet contra vulnus peccati, et ad 2, addit, esse etiam in remedium contra peccatum, et *q.* 54, *ar.* 3, *in O.* ait : finis Matrimonii secundarius, per se, est concupiscentiæ repressio, atque usurpare medium ex fine, ex quo a Deo institutum est, non potest esse inordinatum, vel illicitum. Et ideo idem S. Th. *q.* 51, *art.* 5, *ad.* 3, ait : *quamvis senes non habeant caliditatem sufficientem ad generandum, tamen habent caliditatem sufficientem ad carnalem copulam, et ideo conceditur eis Matrimonium, secundum quod est in remedium, quamvis non competat eis, secundum quod est in officium naturæ.* Rationes sunt. 1. Quia hic finis est honestus, nec ullo modo opponitur fini primario, qui non necessario semper intenditur, uti patet in senibus, et sterilibus, maxime cum non sit obligatio semper operandi ex fine honestissimo, sed satis sit ex honesto de se non excludente honestiorem, ex quo patet ad rationem in oppositum : inordinatum enim non est operari ex fine honesto minus perfecto, quando positive non excluditur perfectior. 2. Secundum dicta n. 291, licita est copula ad sedandam concupiscentiam in altero, ergo etiam in se ipso, quia charitas, quæ est regula omnium virtutum, magis respicit se ipsum, quam alterum, maxime pro subsidio animæ. 3. Alioquin regulariter illicita esset copula, et consequenter etiam cohabitatio illis, qui non habent spem gignendi proles, quales sunt senes et steriles, hoc autem nemo dicit; ergo Sanctiss. Patres in oppositum citatos intelligunt aliqui de usu ad voluptatem, vel concupiscentiam tantum explendam.

§ 6. Si fiat precise ob sanitatem corporis, 263
S. Th. *q.* 49, *art.* 5, *ad.* 4, aliique cum Carden. *n.* 52, dicunt fore veniale, quia omittitur finis primarius, Limitat *Sanch.* nisi deessent alia media obtinendæ sanitatis. Alii multi cum *Avers.* supra dicunt nullum esse peccatum, quamvis alia adessent media, dummodo non excludatur finis primarius, quia non tenemur semper positive agere ex fine intento a Deo vel legislatore, sed satis est si actus noster referatur ad finem honestum, et non excludatur relatio ad finem a lege intentum, maxime in hoc casu, in quo sanitas juvabit ad gignendam prolem, ergo quod refertur ad sanitatem, virtuatiter refertur ad gignendam prolem.

§ 7. Non est licitum exercere actum conju- 294
galem ob solam voluptatem, nam Innoc. XI, damnavit hanc 9, propos. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.* Hinc oppositum, quod antehac tenuerunt plures, nunc sustineri non potest. Tum autem exercetur ob solam voluptatem, quando voluptas intenditur, et in ea sistitur. Tum in ea sistitur, quando intendens non refert eam neque ad primarium, vel secundarium Matrimonii finem, neque ad alium de se bonum et honestum. An autem sensus damnationis sit, quod sit saltem veniale, si sistatur in sola voluptate, id est, si intendatur voluptas ex natura sua tendens ad generationem prolis, jam tamen actu, et positive non referatur ad finem illum, quamvis hic finis

etiam positive non excludatur, neque de illo incidat cogitatio; an vero tum tantum sit saltem veniale, si sistatur in sola voluptate, ita ut to *sola* significet excludi alterum finem, de quo incidit cogitatio, et tamen ad eum non refertur, an, inquam, sensus damnatæ propositionis sit hic, vel ille, non est meum definire, sed tantum dico propositionem damnatam in uno sensu per verba proprie significato esse falsam, et contradictoriam ipsius in opposito sensu esse veram. Ratio autem damnandi eam, saltem in secundo sensu, est, quia est inordinatum positive velle sistere in eo, quod Deus et natura voluerunt tantum haberi tanquam medium ad aliud, voluptatem autem illam voluerunt haberi tantum velut medium ad magis alliciendum ad generationem prolis, eamque facilitandam, aut ad remedium concupiscentiæ; ergo quærere voluptatem, et non referre ad eum finem, quando de eo incidit cogitatio, est inordinatum, et ita docent Sanctiss. Patres, apud Rayn. in *Heter. t.* 16, *s.* 1, *p.* 14, *a n.* 38, S. Aug. *l. de bono conjug. cap.* 6, ait: *Conjugalis concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentiæ vero satiandæ, tamen cum conjuge, veniale.* S. Th. 4, *contra gentes c.* 87, *n.* 5, *et in supplem. q.* 40, *art.* 6, dicit inordinatum esse venereis uti propter solam delectationem, quæ omnia confirmantur ex dictis l. 5, a n. 312, ubi ostendi, si quis comedat, bibat, audiat musicam, olfaciat flores, positive sistendo in voluptate, quam inde habet, peccare venialiter, ex quo intuli n. 313, probabilius videri, quod non dentur actus humani in individuo indifferentes.

295 § 8. Aliqui apud *Aversam* putarunt esse mortale, si conjuges habeant copulam ob voluptatem, sed ex *S. Aug. S. Th.* et aliis communissime satis certum est, per se loquendo, esse veniale tantum.

296 § 9. Si actus conjugalis fiat propter voluptatem tanquam propter finem primario fini Matrimonii subordinatum, id est, si velint actum conjugalem propter voluptatem in ordine ad generandam prolem, ita ut non sistant in voluptate, sed hanc habeant pro fine intermedio relato ad generationem prolis tanquam ad finem ulteriorem, et primarium, nullo modo peccant, quia Deus et natura voluptatem illam conjugum destinarunt ad generationem prolis, ergo quærunt illam ad finem a Deo et natura illi propositum, ergo ordinate et licite: neque damnatur propositio dicens opus conjugii ob voluptatem exercitum carere culpa, sed ob solam voluptatem exercitum, et ideo etiam dixi l. 5, n. 312, si quis voluptatem, quæ capitur ex cibo vel potu, referat ad honestum finem, nullo modo peccare.

Quæst. 38. — *Quid agendum sit, si post contractum Matrimonium, suboriatur dubium de illius valore?* R. Caram. *in Theolog. fund. num.* 1424, negat dari posse prudens dubium de valore Matrimonii bona fide contracti, quia possessio, quam non elidit dubium, est et manet motivum grave pro valore. Opinionem illam fuse confutat Carden. *in* 1, *crisi d.* 6, *a n.* 169, et posse prudens dubium suboriri, constabit ex dicendis. Itaque in dubio de valore Matrimonii videntur tenenda sequentia. 297

§ 1. In dubio circa valorem Matrimonii, standum est in utroque foro potius valore, quam invaliditate ipsius, Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *a n.* 5, ideoque etiam singularis opinio unius Doctoris stantis pro valore Matrimonii, si probabili ratione nitatur, præferri debet sententiæ plurium, valorem oppugnantium, Boss. Sperell. Sanch. *n.* 7, Gob. *in Quint. tr.* 1, *n.* 195, Delb. *c.* 8, *d.* 20, *s.* 1, *a n.* 16. Ratio est, quia Matrimonium est causa favorabilis, pro qua standum, *cap. Ex litteris, de prob.* et universim, *actus in dubio debet interpretari validus, L. Quoties, de rebus dubiis*, Barbosa *axiom.* 12, *n.* 7, quia præsumitur pro validitate actus, donec de invaliditate constiterit, Menoch. *de præsumpt. l.* 6, *præs.* 4, Tusch. *v. præsumptio concl.* 620. 298

§ 2. Qui probabiliter putat Matrimonium esse validum licite petit debitum, tum quia est possessio pro illo, tum etiam, quia aliquis potest hic, et alibi sequi sententiam probabilem et ita tenent communissime omnes cum Schild. *de conscientia, tr.* 2, *n.* 126, additque recte Aver. *q.* 21, *s.* 2, § *ult.* etiamsi opinio pro invaliditate esset probabilior. Et hoc est conforme dictis l. 1, a. n. 268, de licito usu opinionis probabilis. 299

§ 3. Si quis probabiliter putet Matrimonium esse nullum, nec habeat probabilem rationem pro valore, dicunt *S. Ant. Sylv. Rodriq. Schild.* nequidem posse debitum petenti reddere, licet petens opinetur Matrimonium subsistere, quia tenetur sibi formare conscientiam ex sua, et non ex aliena opinione. Contradicunt probabilius Sanch. *l.* 2, *d.* 44, Bress. Merolla, Carden. *in* 2 *Crisi. d.* 19, *n.* 106, et dicunt debere reddere, nisi de nullitate sit certus, quia possessio est pro valore Matrimonii, et consequenter pro jure petentis. Atque id videtur decidi *cap. Inquisit. de sent. excomm.* uti dicam n. 302. 300

301 § 4. Talis habens rationes probabiles pro nullitate Matrimonii, et nullas pro valore, si habeat spem obtinendi majorem certitudinem, non potest petere debitum; quia tum tale debitum censetur vincibile, quo stante non licet operari, Carden. *a num.* 113.

302 § 5. Si Matrimonio bona fide contracto superveniat dubium de valore et post inquisitionem nil resciri, nec dubium deponi possit, *prima sententia*, quam tenent S. Thom. S. Bonav. S. Ant. P. Sot. Ledesm. Val. Vasq. Azor. Rebell. Pont. Hurt. Turr. Arr. Avers. *q.* 21, *s.* 2, et alii 17, cum Schild. *tract.* 7, *c.* 7, § 4, dicit posse quidem reddere debitum, sed non petere, quia ita videtur esse decisum *cap. Inquisit. de sentent. excomm.* ubi dicitur, *cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili et discreta, quamvis non evidenti et manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.* Rationem dat *Schild.* quia licet is, qui bona fide accepit possessionem bonorum fortunæ, dubio superveniente, retinere et eis frui possit, quia scilicet potestas Superioris, translato per jus altum dominio, aufert a tali dubio possessore malitiam, quæ forte esset in detentione rei, si fuit vel sit aliena, tamen cum nemo tollere possit malitiam a fornicatione, dubio superveniente, non videtur posse peti debitum, sicuti qui est in possessione bonæ fidei quoad Sacerdotium, superveniente prudente dubio de valore Ordinationis, nemo potest ei dare licentiam, ut celebret, quia nemo facere potest per concessionem suam, ut Ordinatio, si forte non valuit valida fiat. Addit, quod possessio in matrimonio non acquiratur per contractum, sed per usum corporis, et cohabitationem, uti possessio beneficii non est ex donatione, sed ex usu; at ille, qui bona fide accessit ad non suam, non potest petere debitum, uti concedunt omnes, ergo multo minus, qui solum bona fide contraxit. Hinc infert *Schilder* nec conjugem posse petere debitum, si dubitare incipiat an matrimonium sit invalidum, ob metum : nec in casu, quo adulter promisit matrimonium adulteræ post mortem conjugis suæ, et postea dubitat an uxor sua vixerit tempore promissionis, aut si dubitet, an adulterium cum tali promissione commissum sit : nec in casu, quo quis prius contraxit cum una coram simplici Sacerdote, qui forte licentiam assistendi non acceperat a Parocho, et postea etiam bona fide cum altera contraxerit coram Parocho, atque ita dubitet, utra sit uxor; si tamen Parochus rationabiliter judicetur consensisse, ut simplex Sacerdos assisteret, putat posse adhærere primæ. *Secunda sententia* quam tenent D. Sot. Veracrux, Vict. Lopez, Suar. Kon. Laym. Bonac, Regin. Less. Lorca, Bress. Lug. Boss. Bardi, Sanch. *l.* 2, *d.* 41, Dian. *p.* 4, *tr.* 3, *R.* 15, Dicast. *de restit. d.* 5, *a n.* 221, Terill. *de cons. q.* 23, *n.* 66, Card. *n.* 107, dicunt posse etiam petere debitum. 1. Quia præmissa sufficienti diligentia conjuges habent invincibilem ignorantiam de invaliditate, ergo manet possessio pro validitate, ergo pergere possunt supponentes valere. 2. Durissimum est compellere homines culpæ immunes, ut vitam cælibem ducant, ad hoc autem compellerentur, si uti non possent matrimonio. 3. Id videtur sufficienter decisum a Ducio III, Cap. *Dominus*, uti referam n. 672, ibi enim supponit, si secundo matrimonio bona fide contracto superveniat dubium de morte prioris conjugis, posse eum, quia bona fide contraxit petere debitum, et alterum, etiamsi mala fide contraxerit, posse reddere. Similiter Cap. *Laudabilem de frigid. et malef.* dicitur; superveniente dubio de impotentia, utrumque posse ad triennium reddere, et petere debitum. Ad Cap. *Inquisit.* respondent aliqui, ibi tantum dici, quod non liceat petere ante majorem inquisitionem. Lugo *de just. d.* 17, *n.* 88, dicit ex contextu constare, quod Pontifex ibi loquatur de casu, in quo conjux habet judicium probabile de sola nullitate Matrimonii, et nullum habet probabile motivum pro valore, ac tum non posse petere, sed tantum reddere, nisi aliunde sibi formet conscientiam secundum dicta n. 300. Si autem sit dubium vel utrinque negativum, dicit cum *Terillo* et aliis etiam licite posse petere; tum enim est possessio pro valore, adeoque etiam pro licito usu Matrimonii. Ad rationem in oppositum patet responsio ex dictis. Nec est simile de dubie ordinato, nam cum per nullam concessionem, vel opinionem fieri possit, ut Ordinatio, si forte non valuit, valida fiat, Sacramenta certo exponerentur periculo nullitatis, hinc relicta etiam probabiliori ibi sequendum est tutius, secundum dicta l. 6, p. 1, a. n. 104, e contra certum est aliquando licitum esse se exponere periculo materialis fornicationis, uti constabit ex dicendis n. 672 et 803. Atque hæc secunda sententia videtur, saltem spectata ratione, esse probabilior.

303 § 6. Docet consequenter prima sententia cum *Schilder*, § 5, ejusmodi dubitantem non posse reddere debitum, quando non tenetur

reddere, ut primo bimestri. Item si deprecando possit alterum avertere a petitione debiti. Item quando potest alteri non dubitanti detegere suum dubium sine summo suo incommodo, si enim in his casibus potest alter, secundum illam primam sententiam petet illicite, ergo poterit negare. Addit etiam tum non posse reddere, quando intra breve tempus veritatem assequi potest, vel petere dispensationem, aut quando Matrimonium non est adhuc consummatum, et movetur lis de nullitate, aut quando alter commisit adulterium, incestum, etc. illis enim casibus non tenetur reddere. Sed secunda sententia, quamvis ista omnia suadeat, ut vitetur periculum etiam materialis tantum fornicationis, de rigore tamen ad illa non obligat. Et fatetur etiam *Schild.* talem non teneri cum summo suo incommodo. v. g. cum periculo gravissimi mali aperire dubium conjugi, licet sciat inde oriturum esse dubium, et sic non petendum debitum, sed posse tum reddere; nec teneri ante consummationem ingredi Religionem, ut se perplexitate liberet; nec pro majori securitate teneri de novo contrahere, si v. g. dubitet de servitute uxoris, de metu in contrahendo, etc. quia causa, ex qua immediate sequuntur effectus tum malus, tum bonus bonitate sua elidens malitiam alterius, licite poterit poni ex intentione obtinendi effectum bonum, dummodo non intendatur effetus malus prævisus. Similiter licite permittitur, seu non aufertur causa, ex qua sequitur similis effectus bonus intentus, si non intendatur malus : hoc autem fit, quando permittitur dubium de impedimento dirimente, intenditur enim evitatio gravissimi damni incurrendi per veritatis inquisitionem, aut dubii detectionem, et tantum permittitur perplexitas, quod licitum est facere, ne vita humana exponatur innumeris anxietatibus. Hinc, inquit *Schild.* licitum est acquiescere sententiæ probabili, quando evidens nonnisi cum gravibus incommodis haberi potest.

304 § 7. Sic dubitans, si dubium suum detegere non teneatur, nec possit conjugem divertere a petitione, tenetur ei bona fide petenti reddere debitum, uti tenet utraque sententia cum *Sanch.* supra, contra quosdam dicentes tum reddere non posse, et contra *Hom.* dicentem posse, at non teneri: sed ratio est, quia in perplexitate pars habens minus, aut minoris peccati periculum est amplectenda, erit autem gravius negare contra jus, quam reddere, licet absit jus. Quod si ex redditione esset periculum majoris peccati, v. g. sacrilegii, eo quod dubitaretur an in ordinibus fuisset, putant *Schild. et Arr.* tum non licere, sed secunda sententia dicit absolute licere, ideoque etiam in hoc casu.

§ 8. Si conjux dubitet an alter sit mancipium, adulter, incestuosus etc. tenetur reddere debitum bona fide petenti, quia prævalet hujus jus et possessio, *Sanch. Vasq. Avers. Hurt.* et alii cum *Schild.* supra contra alios. Similiter si conjux dubitet de valore matrimonii consummati, tenetur reddere, etiam postquam de nullitate Matrimonii agere cœpit, modo non habeat probationes in continenti paratas. S. Anton. Palud. Sanch. *l.* 1, *d.* 41, *n.* 40, *Boss. Schil.* probantque ex Jure et ratione, negando enim exponit se periculo majoris peccati, quam sit fornicatio. 305

§ 9. Si duo petant debitum a muliere, eo quod dubium sit de valore Matrimonii cum utroque successive initi reddere non potest, nisi primo, quia possessio est pro valore primi Matrimonii et primi conjugis, uti colligitur ex dictis a n. 298. 306

§ 10. Conjux ordinarie, nisi essent circumstantiæ moralem certitudinem facientes, non tenetur credere conjugi afferenti se non consensisse in Matrimonium initum aut dicenti, se post Matrimonium initum invenisse impedimentum dirimens, Nav. Valent. Rebell. Sanch. Bonac. Dicast. Avers. *q.* 21, *s.* 2, Burgh. *cent.* 3, *cas.* 75, et alii cum Schild. contra Tabien. quia semper est præsumptio pro consensu, qui adesse debuit, et pro valore actus, qui positus est. Attamen, licet proprie non dubitetur, debet inquirere in circumstantias, v. g. an conjux sit fide dignus, et sine passione loqui videatur ac juret, tum enim videtur prudenter dubitari posse. Quid agendum sit, si Matrimonio contracto superveniat dubium de valore ob impedimentum impotentiæ, dicetur a n. 787. Quid autem dicendum, si Matrimonium sit adhuc contrahendum, et dubium oriatur de impotentia, de impedimento dirimente, de futura forte invaliditate Matrimonii contrahendi, dicitur a n. 40, 533, 706. 307

Quæst. 49. — *Quid liceat conjugi, si post initum secundum Matrimonium incipiat dubitare de vita prioris conjugis?* Casus potest sic proponi : Caius Titiam conjugem ante annos 16, clam deseruit, Titia ante annos 10, audiit Caium adhuc vivere, et ante 9 annos, cum nihil amplius audiret de Caio, duxit Sempronium, neque scit an vivat Caius, an non, nec potest jam quamvis diligentissime 308

inquisiverit, id rescire. *Quæritur*, quid liceat his conjugibus, Titiæ et Sempronio? R. § 1. Pontius *l.* 6, *c.* 53, *n.* 5, Marchant. et alii putant, quamvis mortuus esset Caius, Matrimonium cum Sempronio esse nullum, adeoque illis nihil licere, quia Clemens II I, referendus n. 672, dicit non posse contrahere aliud Matrimonium, donec certus nuntius afferatur de morte prioris mariti, adeoque videtur illam reddere inhabilem ad aliud Matrimonium. Oppositum longe probabilius docent Avers. Spor. *n.* 51, Mastr. *n.* 110, et alii communiter; et clare colligitur ex Cap. *Dominus*, quod referam, n. 312. Verba autem illa, *non possunt*, non significant Matrimonium ideo fore irritum, si mortuus sit prior conjux, sed tantum illicitum, nam et vere dico eum, qui vovit continentiam, non posse Matrimonium contrahere, quia quod est illicitum, censetur impossibile; attamen si contrahatur, valet. Sed præscindendo ab hoc, an vivat, vel non vivat.

309 § 2. Si uterque mala fide processerit certissimum est, inquit Sanch. *l.* 2, *d.* 42, *n.* 8, neutrum posse petere aut reddere debitum, quia non est possessio pro Matrimonio, sed pro sexto præcepto copulam inter eos prohibente, nec alterutro favet possessio Juris pro petendo debito, cum possessio Juris inchoari non possit cum mala fide. Quod si eorum tantum unus mala fide contraxerit, hic non potest petere debitum ob rationem jam datam.

310 § 3. Pignat. *tom.* 4, *cons.* 189, *a n.* 3, putat bonam fidem hic esse amplius non posse, si contrahatur absque certitudine mortis alterius conjugis, quia jura prohibentia sunt clara, et ignorantia Juris non excusat. Oppositum tenet *Simanc. Gutt.* et alii, nam imprimis potest bonam fidem habere, qui nescit alterum fuisse conjugatum; deinde potest fieri, ut etiam alter ex probabilibus argumentis bona fide judicet priorem suam conjugem obiisse, nec sciat requiri de hoc pleniorem certitudinem; unde etiam ille dicitur hic bona fide Matrimonium contraxisse, qui inculpabiliter judicavit sibi licere etiam stante tali dubio, et in circumstantiis casus propositi matrimonium contrahere, tametsi universaliter sciverit, superstite altero conjuge non licere ad secundas nuptias transire : e contra si processerit cum dubio, formidine, aut remorsu, ne peccaret sic contrahendo, non processsit bona, sed mala fide.

311 § 4. Quamvis bona fide processerit, putarunt aliqui debere nihilhominus separari, nec posse vivere ut conjuges : 1. Quia nullum habetur probabile argumentum de valore secundi Matrimonii : cum enim Caius abierit clam, signum est habuisse aversionem a Titia, et noluisse sciri ubi esset, ne Titia sequeretur vel ipse cogeretur ad eam redire : ergo quamvis jam emaneret ad 30 annos, imo et ad 100, inquit Pignat. *n.* 1, non ideo prudenter præsumi poterit obiisse, tam enim parum prudenter potest Titia ratione illius absentiæ præsumere Caium esse mortuum, quam parum Caius, si alicubi esset, ubi de Titia nil rescire posset præsumere posset Titiam esse mortuam. 2. Cum Titia et Sempronius contraxerint uno circiter vel altero anno, postquam nuntiatum erat Caium adhuc vivere, præsumi debet Caium tum vixisse, ergo Matrimonium præsumi debet ab initio fuisse invalidum, tempore autem convalescere non potest, neque nunc licitum est de novo contrahere, cum non habeatur certitudo de morte Caii. 3. Primum Matrimonium est in certa possessione valoris, nec probabile est illud primum Matrimonium desiisse, cum desit omne prudens argumentum pro morte Caii, imo pro ejus vita fuerit testimonium uno anno ante initum secundum Matrimonium; ergo non est probabile, quod secundum Matrimonium sit validum, bona autem fides contrahentium non juvat ad inchoandum vel continuandum saltem usum Matrimonii, nisi tum, quando dubium oritur, adsit saltem probabilitas de valore, si enim improbabile sit esse validum, ergo non erit probabile jus ad usum, cum jus ad usum fundetur in valore.

§ 5. Si saltem unus eorum bona fide con- 312
traxerit, et adhibita diligenti inquisitione nil resciri possit de vita vel morte Caii, possunt permanere simul et uti conjugio, nam Lucius III. *Cap. Dominus, de secundis nuptiis*, ait : *super Matrimoniis, quæ quidam ex vobis nondum habita obeuntis conjugis certitudine contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet quod ab hac vita migraverit conjux : si vero aliquis, vel aliqua id hactenus non servaverit, et de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum; ei quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod a se tamen noverit nullatenus exigendum : quod si post hoc de prioris conjugis vita constiterit : relictis adulterinis complexibus ad priorem conjugem revertatur*, unde tales adhuc tenentur ulterius inquirere, si sit modus resciendi de vita prioris conjugis. *Nec obstat*, quod Pignat. *t.* 4,

consult. 189, *n.* 4, dicat, responsum illud Lucii III, cum dicat de illis, qui *hactenus* id non servaverunt, non valere pro his temporibus, eo quod jam non possit esse bona fides, sed tantum ita disposuisse de Matrimoniis eo tempore præteritis; *nam contra est*, quod ejusmodi dispositiones Juris, licet dicantur fieri pro tali tempore, tamen secundum Auctores passim sunt regula communis etiam pro futuris temporibus, nisi aliud expresse dicatur : posse autem etiam jam esse bonam fidem, dixi *n.* 310, Ex dictis.

313 § 6. Sequitur 1. Quod in dubio de morte alterius conjugis, etiam ubi unus mala fide processit, non necessario debeat dissolvi Matrimonium, sed quod ille, qui bona fide processit, sit in possessione juris, ut etiam petat debitum, et consequenter alter sit in obligatione, ut reddat, et consequenter, quod possessio juris ad usum secundi matrimonii possit esse, quamvis sit certa possessio valoris pro primo Matrimonio ; et non sit certum sed dubium, quod illud primum Matrimonium desierit. 2. Multo magis si uterque bona fide processerit, erit possessio juris pro utroque ad petendum et reddendum debitum. 3. Possessio juris pro licito usu Matrimonii non necessario fundatur in positiva probabilitate de valore, nam *cap. Dominus,* dicitur mansisse dubium de morte prioris mariti, unde gratis dicitur quod bona fides in hac materia non juvet, nisi ubi est talis positiva probabilitas pro valore, nam jus ad usum hic fundatur in secundo Matrimonio bona fide inito, et existimato valere.

314 § 7. Ad rationes in oppositum allatas patet responsio, nam est latum discrimen inter Matrimonium contrahendum, quod ante habitam certitudinem de morte prioris conjugis illicite contrahitur, ut patet ex *cap. Dominus.* Et quamvis primum Matrimonium sit in certa possessione valoris, et nullum sit positivum probabile argumentum pro valore secundi, est tamen pro illo secundo bona fide inito, et tamdiu continuato possessio, quantum est necesse in ordine ad licitum ejus usum.

315 *Quæst.* 50. — *An usus Matrimonii ex metu gravissimæ infamiæ vel mortis sit licitus conjugi, qui scienter, vel saltem ignoranter contraxerit Matrimonium cum impedimento dirimente quod tam cito removeri non potest?* Affirmant Magister, Hugo a S. Victore, Hostiens. Idem dixerunt Henr. et alii, saltem tum si Judex compellat ad reddendum debitum, quia tum videtur tolli impedimentum : sed oppositum est certum, uti tenent reliqui cum Avers. *q.* 11, *s.* 3. Et ratio est, quia cum Matrimonium sit nullum, copula certo erit fornicaria, nec ignorantia impedimenti, aut metus mortis, qui tunc est, eum possunt reddere habilem ad contrahendum, uti constabit ex dicendis n. 526. Nec judex dispensat, sed tantum ex errore sibi invincibili supponit abesse impedimentum.

Quæst. 51. — *An steriles, item illi, qui post* 316
Matrimonium facti sunt eunuchi, aut impotentes licite tentent usum Matrimonii, tagant se etc.? R. § 1. Quoad steriles, affirmat cum communi *Busemb.* quia capaces sunt copulæ feminalis, et per accidens est, quod non sequatur generatio. Et idem de senibus decrepitis dicam n. 791. Potestque de sterelitate feminarum videri Zacchias, *l.* 3, *tit.* 1, *q.* 7.

§ 2. Si quis post Matrimonium sit factus 317
eunuchus, docent Tol. Perez. Sanch. *l.* 7, *d.* 102, *n.* 16, Gob. *n.* 606, Krim. *n.* 1280, et alii licitum esse illi reddere, et petere debitum, quia jus habet ad actum conjugalem, uti et tum quando scit se esse sterilem, aut uxorem ita gravidam ut non sit conceptura : copula autem illa adhuc servit illi ad remedium concupiscentiæ, qui est finis secundarius Matrimonii, et per accidens est, quod non emittat semen prolificum. Oppositum tenent *Ledesm. et Dicast.* quia cum non emittat verum semen, copula illa non est apta generationi, ergo illicita, secundum dicenda n. 789.

§ 3. Quando post Matrimonium supervenit 318
impotentia seminandi intra vas, illicitum est tentare copulam, si autem sit spes, licitum est, etiam ad quoscunque annos, quamdiu spes manet, et quamvis semen per accidens communiter effundatur, Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *a n.* 18, Gob. *tr.* 10, *n.* 691, Spor. *n,* 122. Esse autem licitum tentare copulam, etiam usque ad triennium, quando dubium est de impotentia vel antecedente, vel subsecuta post Matrimonium, dicetur a n. 787.

§ 4. Si alterutri conjugi superveniat impo- 319
tentia sine spe copulæ, putant Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *n.* 21, et Avers. *q.* 21, *s.* 8, licere illis tactus, sed quid tenendum sit colligitur ex dicendis a n. 339, est enim duplex sententia satis probabilis circa hoc.

Quæst. 52. — *An sint aliqua tempora, quibus* 320
actus conjugalis specialiter sit illicitus? R. Colligetur ex seqq. § 1. Specialiter prohiberi die, quo conjuges benedictionem Matrimonii susceperunt, videntur asserere aliqua Concilia particularia apud Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1,

p. 14, *n.* 35, quia reverentia videtur exigere, ut quo die corpora benedicta sunt, non dehonestentur eo actu. Oppositum probabilius tenet cum communi *Rayn.* actus enim ille est honestus, et potest esse meritorius : benedictio autem physice transiit, et sicut moraliter tantum existens cras non impediet illum usum, ita nec hodie.

321 § 2. Per se loquendo licitum esse die Communionis habere usum Matrimonii, dictum est l. 6, p. 1, n. 550, R. 1. Et ea, quæ can. 1, et seqq. caus. 33, qu. 4, referunt ex Hier. de abstinendo die Communionis ; ex S. Aug. S. Th. *in supp. q.* 64, *art.* 5, aliique apud Tir. *ad l.* 15, *connub. a n.* 112, de abstinendo diebus festorum, et processionem ; ex S. Ambr. diebus jejuniorum etc. Scot. Navar. Henriq. Sanch. Kon. aliique plurimi cum Avers. *q.* 21, *s.* 6, dicunt esse consilii, et talia, quæ *sub forma prohibitionis dissuadeantur*, uti in simili notat Glossa *ad cap. Ad ejus*, 4, *dist.* 5, vel dicendum est per accidens ideo peccari, si pietas debita per hoc impediatur, v. Rayn. *n.* 140, *in fine*.

322 § 3. Tempore fluxus, qui omni mense regulariter accidit feminis, illicitam esse copulam, docent S. Th. Gabr. Turrec. et alii, nam *cap. fin. dist.* 5, dicitur : *cum in consuetis menstruis detinentur uxores, viris suis misceri prohibentur.* Et id prohiberi sub mortali, tenent *Scot. S. Bonav. Rosell.* sub veniali. *S. Ant. Caj. Sot. Bonac.* quia teste Boudevv. *p.* 2, *q.* 15, est periculum aliquod infectionis viri, et prolis monstruosæ gignendæ. Attamen occurente justa causa, v. g. ob periculum incontinentiæ, nullum, per se loquendo, esse peccatum, docent Nav. Sanch. Pont. Kon. et alii cum Aversa *q.* 21, *s.* 6, nam supra *cap. fin.* tantum refertur prohibitio antiquæ legis, quæ nunc non obligat, periculum autem infectionis vel monstruositatis rarum est. Et huic proli simpliciter melius est esse, quam non esse. Imo Ludov. Guyon. *in variis lection. l.* 3, *c.* 22, fuse contendit sanguinem menstruarum nihil maligni habere ; Deum autem prohibuisse coitum cum menstruata, eo quod sanguis menstruus nimium crudus, et frigidus, esset in matrice impediturus generationem. Suadendum tamen omnino est expectari post menstrua, quod tempus Medici notant esse aptissimum generationi, ob expurgatum, et reclusum uterum, ideoque difficulter concipientibus suadent tum coitum.

323 § 4. Quando alteruter conjux laborat gonorrhœa, id est, profluvio seminis, quod effluit involuntarie et sine ulla imaginatione, soletque in mulieribus esse fluor albus, tunc tenentur abstinere, quia sunt in proximo periculo tabis et mortis, nisi sistant profluvium, ergo peccant magis irritando, *Boudew.* supra. Si tamen morbus diu duraret et esset proximum periculum incontinentiæ, præstaret mederi animæ quam corpori : quod magis admittit Sanch. *n.* 9, si vir fluxum seminis patiatur.

§ 5. Quamvis absit periculum abortus, quod 324
communiter abest, tamen copulam esse illicitam, quando mulier est gravida, videntur docere SS. Ambros. Aug. Isid. apud Sanch. *l.* 9, *d.* 22, *n.* 2, et apud Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *p.* 14, *n.* 40, speciatim S. Hier. relatus *cap. Orig.* 5, *causa* 32, *q.* 4. Attamen non esse mortale docent S. Th. Alb. M. et Doctores omnes teste Sanch. *n.* 3. Esse autem veniale tenent plerique, sed Sanch. *n.* 6, et Avers. *q.* 2, *s.* 6, concludunt cum aliis, per se loquendo nequidem veniale esse, quia Matrimonium etiam est in remedium concupiscentiæ, cum autem uxores magna temporis parte gravidæ sint, nimis periculosum esset sub peccato obligari tanto tempore abstinere.

§ 6. Statim post partum coire, antequam 325
mulier physice purgata sit, putant aliqui cum *Boudew.* supra esse mortale, quia vel non concipiet, sed solvetur vis retentrix omnis cum gravissimo periculo uxoris, vel concipiet, et constrictus uterus pessimos humores continebit, erupturos in gravissima incommoda. Alii dicunt esse veniale tantum, quia non credunt subesse tanta incommoda. Sanch. *n.* 11, et alii cum Avers. *q.* 21, *s.* 6, concludunt, si nullum mulieri immineat grave incommodum, nullum fore peccatum, quod enim communiter additur ex *cap. fin. dist.* 5. *Nisi purgationis tempus prius transierit, mulieres viris suis non debent admisceri;* id consilii esse notant *Avers.* et alii. Attamen plane dissuadendum est, et credendum Medicis in sua arte peritis, quod inde eveniant incommoda uxori.

§ 7. Dum mulier lactat, copulam sub mor- 326
tali illicitam putarunt aliqui, sed etiam tum licitam esse, habet communis cum Sanch. 15, Pont. Avers. supra, nisi per hoc redderetur impotens lactare, nec posset aliter nutrire prolem, nam quod habetur *c. Ad ejus* 4, *dist.* 5, ut abstineant a concubitu mulieris, quamdiu lactat, censendum est esse consilii ; hinc *Glossa* ibidem etiam notat aliquos exponere, quod talia sub forma prohibitionis dissuadeantur. Attamen quia plures Medici di-

cunt lac per hoc fieri perniciosum proli, merito dissuadentur; et ideo etiam nobiles, qui petunt nutrices pro prolibus suis, solent quærere viduas, aut si admittant uxoratas, monere solent, ut abstineant a commerciis maritorum.

327 § 8. Notat Sanch. *l.* 9, *d.* 24, *n.* 4, statim post prandium habere copulam, nocere valetudini, retulitque Medicus virum in phthisim incidisse, quia solitus erat post prandium convenire uxorem : quod si ita est, uti illicitum est sibi accersere morbum lethalem, ita et habere usum conjugalem, qui talis morbi sit causa.

Quæst. 53. — *Quid præterea sit notandum circa peccata conjugum?* R. De his multa habet Busemb. relatus *l.* 3, *p.* 1, *n.* 708, et præter huc usque dicta adde sequentia.

328 § 1. An peccet ille, qui cum constituta in peccato contrahit Matrimonium, dixi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 147. Qui autem Matrimonium contrahit in statu peccati mortalis, peccat duplici novo mortali, uno, quia indignus ministrat hoc Sacramentum, altero, quia indignus suscipit, uti explicavi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 93, *et p.* 2, *n.* 1119, quidquid contradicant Rayn. *in Heter.* t. 16, *s.* 1, *p.* 14, *n.* 4, aliique cum Avers. *q.* 2, *s.* 2. Quod valet, quamvis per procuratorem, litteras vel nuntium contraheret. An vero ille, qui scienter contrahit matrimonium invalide, v. g. propter impedimentum dirimens, peccet peccato sacrilegii, vel alterius speciei, dicam n. 532. Quamvis autem fideles adulteri committant irreverentiam in Sacramentum, tamen *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1120, dixi hoc peccatum proprie non esse sacrilegium, et satisfacere confitentem, si accuset se de adulterio. Venialiter tantum peccare conjuges, si ob solam voluptatem habeant actum conjugalem, dixi n. 295.

329 § 2. Peccat mortaliter conjux, qui in actu conjugali cum sua, vel desiderat aliam, vel etiam tantum imaginatur, morose se delectando in alia quasi præsente, et carnaliter dilecta : si autem imaginatio et delectatio versetur circa aliam personam, non ut carnaliter dilectam, id est, sine ullo affectu turpi, sed solum ut naturaliter delectantem ob naturalem pulchritudinem, aut formam amabilem, idque ob honestum finem sese provocandi, aut ut proles formosior concipiatur, per se loquendo nullum saltem mortale peccatum agnoscit Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *n.* 6, etsi merito fateatur rem esse plenam periculi, nec facile permittendam, et cautissime consulendum, potius enim permittendæ sunt imagines, attamen non sacræ, nam has adhibere foret gravis irreverentia. Videri debent dicta *l.* 6, *p.* 2, *num.* 1052.

§ 3. Ex dictis *l.* 6, *p.* 2, *a n.* 1053, certum 330
est committi adulterium, si conjux etiam consentiente suo conjuge peccet cum tertio. Ibidem dixi a n. 1055, si conjugatus peccet cum conjugata, esse duplex adulterium. Item si vir etiam cum propria uxore exerceat sodomiam etc. contrahi novam speciem explicandam in confessione. Quandonam autem peccetur per copulam conjugalem in loco sacro factam, dixi ibid. in 1071, potestque videri Sanch. *l.* 9, *d.* 15.

§ 4. Arr. *de pecc. d.* 47, *n.* 16, quamvis dicat 331
oppositum esse probabilius, tamen putat valde probabile esse, quod conjugato licita sit delectatio morosa de cogitata copula etiam cum aliena : sed tenendum est oppositum ex jam dictis, maxime cum copula cum aliena sit objectum etiam respectu talis conjugati intrinsece malum. V. dicta *l.* 5, *n.* 82.

§ 5. Quamvis Sanch. *d.* 16, aliique multi 332
cum Avers. *q.* 21, *s.* 5, dicant non esse mortale, si conjuges non servent situm, vel naturalem modum coeundi, v. g. si vir cognoscat mulierem a tergo, si vir sit succubus, et mulier incuba, tamen alii gravissimi Auctores dicunt istos duos modos esse mortalia, tum quia videntur graviter repugnare naturali honestati, tum etiam, quia communiter erit periculum dispergendi seminis : saltem fatetur *Sanch.* esse grave veniale, ideoque conjuges ita coeuntes esse graviter increpandos. An autem sit obligatio reddendi debitum conjugi sic petenti, dicam n. 356. Hoc notat Boudew. *p.* 2, *q.* 15, *et alii*, si coitus fiat stando vel ex latere, rarius esse periculum effundendi seminis, eo quod non tam per influxum recipiatur in uterum, quam per attractionem matricis, quæ se protrudat antrorsum, et sæpe avidius attrahat, quando est situs alius coeuntibus magis placens, unde si adsit aliqua justa causa, dicunt fieri posse sine ullo peccato, ideoque sterilibus quandoque suaderi a Medicis.

§ 6. Si conjuges habeant ordinariam com- 333
mixtionem corporum, sed studiose contineant semen, *Sylv.* et alii putant peccare, sed Sanch. Dian. et alii cum Gob. *tr.* 10, *n.* 592, Avers. *q.* 21, *s.* 5, dicunt, si ab utroque absit periculum effundendi seminis, hoc se habere tanquam merum tactum, de quo postea dicetur.

§ 7. Si viro in copula seminante, uxor studiose contineat semen suum, *S. Anton. Cajet. Palud. Henriq. Bonac.* et alii cum *Avers.* supra

dicunt peccare mortaliter, quia semen mulieris vel requiritur ad generationem, vel saltem est utilissimum. Sed dubitant alii saltem de mortali, et *Gob.* supra negat esse mortale, dummodo per hoc non intendat impedire generationem, nam sententia satis communis est, semen uxoris non esse necessarium, neque statim mortale est omittere aliquid, quod ad generationem magis conduceret.

335 § 8. Docent Zanard. Bonac. *d.* 4, *p.* 6, *n.* 15, Dicast. *d.* 9, *n.* 9, Homob. Sanch. Less. aliique, quos referunt Mendo *diss.* 5, *q.* 18, et Dian. *p.* 2, *tr.* 17, *R.* 38, feminam post copulam conjugalem quam ipsa non consummaverat, posse per tactus se ipsam provocare, ut seminet : addit *Baucius* etiam in eo casu licere viro eam provocare per tactus in uxore, ut semen emittat, quia hoc est copulam consummare, semen enim muliebre multum conducit saltem ad meliorem formationem fœtus. Oppositum melius tenent Texeda, Dian. Castr. Mendo *supra* Burgh. *cent.* 2, *cap.* 46, qui addit, in operibus *Sanch.* contrariam opinionem deletam esse *l.* 9, *d.* 17, *n.* 9 *et* 10. Lessium quoque ita habere solum in editione Parisiensi, non Antwerpiensi, Baucii sententiam cœpisse male olere apud *S. Congreg.* Indicis : ratio est, tum quia seminatio mulieris non est necessaria ad generationem, tum etiam, quia fieret ob voluptatem post completum actum generationis, ergo esset mortaliter illicita. *Antecedens probatur,* quia si necdum censetur generatio completa, ergo soluta, quæ post copulam cum adolescente se ita provocaret et seminaret, non peccaret peccato distincto a copula, quod dicere non audent contrariæ sententiæ auctores.

336 § 9. Peccat mortaliter uxor si post copulam habeat talem motum vel situm corporis, ex quo scit oriri, ut semen e matrice effluat, Sanch. *l.* 9, *d.* 20, *n.* 3. An autem unquam liceat procurare expulsionem fœtus saltem inanimati, dictum est *l.* 3, *p.* 1, *a n.* 823. Et recte docet Laym. et Gob. *tr.* 10, *n.* 618, nunquam esse licitum sumere pharmacum ad impediendam conceptionem prolis, etiamsi tantum ideo sumeretur, ut uxor posset marito reddere debitum.

357 § 10. Nav. Sylv. Lop. Corduba, Sa. Rodriq. Vega et alii, ad quos inclinat *Pont.* putant mortaliter peccare conjugem, si quando non est occasio vel voluntas habendæ copulæ cum sua conjuge, morose delectetur de hac copula habita vel habenda : 1. Quia venerea delectatio non esse illi licita, nisi in ordine ad copulam, quam tum habere non vult, vel non potest. 2. Quia tendit ad effusionem seminis extra vas. 3. Quia ob similes causas etiam illicitum est conjugi se ipsum delectare in tactibus proprii corporis, uti *n.* 339, dicetur. E contra non esse mortale probabilius tenent S. Th. S. Anton. Gers. Med. Suar. *de Pecc. d.* 5, *s.* 7, *n.* 9, Vasq. Laym. Sanch. et alii plurimi cum Dian. *p.* 3, *s.* 4, Res. 224, quia actus et delectatio sunt ejusdem rationis, ergo cum actus sit eis licitus, et de objecto secundum se tali conjugi licito, quamvis tum non sit illi possibile, non ideo delectatio erit graviter illicita, maxime cum non adsit periculum effundendi seminis, uti supponitur. Nec simile est de tactibus proprii corporis, uti intelligetur ex dicendis *n.* 339. Et quamvis Dian. *p.* 2, *tr.* 17, *Res.* 36, dicat ejusmodi delectationem morosam esse conjugi licitam, tamen multi cum Avers. *q.* 21, *s.* 8, dicunt esse veniale, vel ob ordinationem aliam, vel saltem ob defectum justi finis.

§ 11. Conjux, qui ante vel in Matrimonio 338
castitatem vovit, peccat, si incipiat tactus secum vel cum conjuge ; item, si delectetur de copula licite habita vel habenda, quia hæc sunt vel initium copulæ, vel saltem contra votum, Castrop. Avers. § *Sexto.* Docent tamen Castrop. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 224, et alii apud Mendo *n.* 150, delectationem de copula cum sua per accidens tantum illicita, v. g. ob periculum abortus, vel ob affinitatem, quæ supervenit, licere conjugi, quia talis delectatio videtur de se pertinere ad hoc conjugium : sed videtur loquendum secundum jam dicenda.

§ 12. Sanch. Busemb. et alii apud Mendo 339
num. 150, negant esse mortale, si conjux nolens coire, se ipsum tangat propter voluptatem, absque periculo pollutionis. E contra S. Anton. Sylv. Nav. Vasq. Salas, Sanctius, Armill. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 215; Avers. *q.* 21, *s.* 8. § *Tertio*, dicunt esse mortale quia conjux non habet jus sic utendi corpore in ordine ad voluptatem secum, excluso altero conjuge, explendam, sed tantum habet jus in ordine ad copulam, vel saltem communicando cum conjuge, ergo hic actus non excusatur per conjugium, ergo manet de se mortaliter malus, sicuti esset extra conjugium, et sicuti corporis, ita istorum membrorum et spirituum usus non videtur esse licitus conjugi in præjudicium Matrimonii et alterius conjugis, ad quem ejusmodi tactus non referuntur, sed potius ex natura sua proxime, et vehemen-

ter tendunt ad effusionem seminis extra vas.

340 § 13. Ex dictis inferunt multi, hoc solum videri esse licitum conjugibus, quod referri potest ad actum conjugalem, si enim eo referri non possit, putant ab omni peccato per conjugium non excusari, quamvis a mortali sæpe videatur excusari posse. Hoc autem solum dicunt referri posse ad actum conjugii, quod ad illum de proximo habendum aliquo modo conducit, uti conducunt ostensio amoris mutui, dispositio naturæ ad actum conjugalem. Et ideo Tann. *de Pecc. d.* 4, *q.* 7, *n.* 140, Herincx *de Pecc. d.* 7, *n.* 36, aliique dicunt tales tactus vel delectationes extra occasionem copulæ esse saltem venialia defectu justi finis, qui si absit fatetur etiam Sanch. *l.* 9, *d.* 44, *n.* 21, esse venialia.

341 § 14. Huc pertinet, quod Taberna *p.* 2, *tr.* 1, *c.* 5, § 1, *q.* 5, *res.* 1, docuit : nempe, si actus conjugalis sit illicitus conjugibus ob aliquam circumstantiam extrinsecam, v. g. ob morbum, periculum abortus, quamvis alii actus venerei tum exerciti sint veniales, dum illis deest debitus finis, tam non ideo præcise esse illis mortaliter illicitos. Et idem dicendum putavit in casu impotentiæ supervenientis Matrimonio. Hanc propositionem damnavit quidem Episcopus Atrebatensis 5 Maii 1703, attamen eam etiam docent Cajet. Sotus, Lopez, Tolet. Med. Ochag. Rodr. Zanard. Angel. Ledesm. Angles, Fagund. Victor. Marchant. Graff. Rosell. Bon. Sylvius, Uviggers, Manigart, Mastr. Alvar. Vivald. Sanch. Hurtad. Kon. Avers. Bass. Fill. Dicast. Spor. Loth. Kellis. Herincx. Salmant. Dian. quos omnes et alios plures adductis locis refert *Vindex Tabernæ in Collectaneis pag.* 47, dicuntque multi ex his auctoribus, si actus tales sint in conjugibus semper peccata mortalia, Matrimonium fore proximam ac perpetuam occasionem damnationis æternæ, ideoque conjugibus illicitam fore omnem societatem conjugalem, utpote afferentem periculum proximum ejusmodi actuum, consequenter illos nunquam absolvi posse, cum occasiones illas proximas non sint parati deserere : atque ex dictis colligitur omnino probabile esse, actus tales in conjugibus de se non esse mortaliter malos.

Objic. Status Matrimonii illos tantum actus cohonestat, qui hic et nunc censeri possunt usus conjugii, sed talis tactus vel delectatio non potest censeri usus conjugii, cum ad eum, utpote hic et nunc impossibilem ordinari non possit, ergo. R. n. maj. alioqui nec licerent illis ulla oscula vel aspectus, ni actu cogitarent coire, ergo omnino probabile est statum Matrimonii etiam cohonestare tales actus, quamvis non sint primarius usus Matrimonii, cum sint saltem secundarius. Et etiam probabiliter dicit Avers. *q.* 21, *s.* 8, ejusmodi tactus de se reipsa ordinari ad copulam, non quasi non liceant, nisi inter eos, qui volunt et possunt habere copulam, sed quia non licent, nisi inter eos, quibus est licita copula, etiamsi habere nolint, aut hic et nunc habere non possint.

§ 15. Si ob delictum vel impedimentum 342
conjugi in pœnam prohibitum sit petere debitum, putant *Sanch. et Dian.* licite petere tactus, quia pœna talis non debet extendi. Sed contradicit Avers. *s.* 5, putans in ejusmodi dispositionibus cum copula simul intelligi tactus de se ad copulam ordinatos.

§ 16. Si ad tactus inter conjuges prævi- 343
deatur secutura pollutio, Doctores omnes, teste Sanch. *l.* 9, *d.* 45, *n.* 33, dicunt esse mortale, atque idem est de osculis hujusmodi pollutiones causantibus. Putant quidem Sanch. Fill. Zanard. apud Dian. *p.* 3, *n.* 4, *R.* 217, conjuges per tales tactus et oscula non peccare mortaliter in his casibus ; imprimis si pollutio accidat patienti tactum vel osculum, deinde etiam petenti, si intendat copulam, et interim prius erumpat pollutio, denique etiam, quando fit ad excitandum aut conservandum amorem ; rationem dant, quia sic dant operam rei licitæ, et pollutio sequitur præter intentionem. Sed sententiam illam merito rejicit Avers. § *Verum.* Cum enim illæ actiones sint in materia venerea, et per se vchementer tendant ad effusionem seminis, si quis eas velit prævidens secuturam pollutionem, censetur etiam velle ipsam pollutionem.

§ 17. Si conjuges per aspectus exponant se 344
periculo distillationis, Medin. Curiel. Zumel. Verricelli, Villal. Sanch. *l.* 9, *d.* 45, *n.* 41, Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 226, dicunt non esse mortale, quia humor ille non est semen, et delectatio illa honestatur per conjugium, potestque ordinari ad copulam : sed oppositum est probabilius; nam censetur intendi distillatio, quam intendere est mortale, cum effundatur semen inchoatum, et reipsa talis distillatio sit inchoata pollutio, uti fatetur Sanch. *n.* 31.

§ 18. Si conjugati perfricent verenda circa 344
vas præposterum absque periculo pollutionis, docent Auctores 5, apud Mendo *n.* 127, non

esse mortale, qui consequenter dicunt, uti refert Mendo *n.* 141, si vir inciperet aut tentaret copulam in vase præpostero absque periculo pollutionis, et absque animo consummandi eam sodomitice, non esse mortale, quia sunt meri tactus, qui inter conjuges non sunt mortalia ; item, si absit periculum pollutionis, putant multi apud eumdem Mendo *n.* 135, non esse mortale, si conjux membrum virile immittat in os uxoris, quia etiam hic est merus tactus, quem a culpa mortali videtur excusare status; sed primum esse mortale etiam in conjugibus docent Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *n.* 5, Fagund. Castr. Mendo *n.* 128, et alii, quia graviter repugnat honestati, et per se non tendit, nisi ad copulam illicitam. Secundum autem dicit Mendo *n.* 137, etiam esse mortale, quia illa immissio in os est actio inchoativa copulæ, hanc autem inchoare in vase indebito est mortale. Et in praxi semper resolvendum est pro his sententiis rigidioribus, ne usus Matrimonii declinet tandem in abusus plus quam bestiales.

346 § 19. Docent Fill. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 225, Mendo *n.* 134, et alii, oscula verendorum in conjugibus excusari a mortali : sed *Palud. Sylv. Rodrig.* merito contradicunt, eo quod hoc videatur notabiliter repugnare honestati naturali, uti et alia, de quibus dixi, *l.* 7, *p.* 2, *n.* 1038.

347 § 20. Si conjux consentiente conjuge abrumpat cœptam copulam, dummodo absit in utroque periculum pollutionis, Sanch. *l.* 9, *d.* 19, *n.* 3, Laym. et Dian. *R.* 227, dicunt non esse mortale, esse tamen veniale, si fiat sine causa, et addit *Sanch.* frequenter esse mortale ob periculum dispergendi ab alterutro seminis.

348 § 21. Gravius est, si conjugata cognoscat duos solutos, quam si conjugatus duas solutas. 1. Quia ordinarie impeditur generatio ex confusione duplicis seminis. 2. Quia vergit in præjudicium prolis, cum sit incertum cui sit assignanda. 3. Quia majora sequuntur incommoda, v. g. ratione alimentationis vel hæreditatis, quæ si præberetur simul spurio, fit injuria legitimis, Azor. Fill. Bonac. *q.* 4, *punct.* 15, *n.*

349 § 22. Ad evitanda multa peccata juvabit, si vir consideret illa, quæ notat Petr. Greg. Tholosanus *in Syntaxi artis mirabilis l.* 23, *n.* 3, *p.* 3, *nempe* 1. Meminerit uxorem suam sibi sociam a Deo datam, ut non vilius ut ancillam habeat, non magnificentius ut dominam, siquidem ex latere, non capite facta. 2. Servet uterque tori fidem. 3. Sit uxori et liberis vivendi exemplum. 4. Nunquam metum incutiat uxori sine verecundia et aliqua reverentia, peccata modica ignoscendo, nam pati sine verecundia ad meretrices pertinet, et metus cum odio tyrannum potius in domo, quam maritum facit. 5. Ea præsens vir faciat et dicat, quæ eodem absente uxorem moneant multo sibi commodiorem virum præsentem absente. 6. Tria semper abscondat ab uxore maritus, thesaurum vel ejus finem, Veneris postremæ impotentiam, consilia rerum non domesticarum. Bene dixit Inn. III Papa *de contemptu mundi l.* 1, *c.* 6, tria sunt, quæ non sinunt hominem in domo permanere, fumus et stillicidium et mala uxor. *Ennius* eas fere feminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata, id est, media quadam forma essent, Aulus Gellius *in noct. Atticis, l.* 5. *c.* 11.

Quandonam peccet uxor, si in necessitate non subveniat conjugi, colligitur ex dictis *l.* 3, *p.* 1, *a n.* 719 *et* 731. An vir peccet percutiendo uxorem, dixi *ibid. n.* 734. Quandonam peccet conjux usurpando vel male utendo bonis alterius conjugis, aut etiam communibus, quæ vel ad Matrimonium contulerunt, vel in eo acquisiverunt, dixi *ibid. a n.* 1017. Plura circa usum licitum aut illicitum Matrimonii addentur *a n.* 352, 391, ubi plura addentur de redditione et petione debiti.

Quæst. 54. — *Quid addendum sit circa pec-* 350
cata viduarum ? R. § 1. Viduis illicita est delectatio venerea, aut etiam sensibilis de copula præterita, ad eum modum, quo *n.* 151, dixi sponsis illicitam esse delectationem in copula futura. Et ratio est eadem, quia actualis copula est illis nunc illicita, ergo etiam delectatio venerea vel sensibilis in illa intentionaliter præsente, cum hæc delectatio sit non tantum de objecto illis nunc illicito, sed etiam per commotiones venereas naturaliter concomitantes sit quædam inchoatio copulæ actualis, quæ viduis illicita est, Nav. Suar. *de pecc. d.* 5, *s.* 7, *n.* 12, Vasq. Sanchez *l.* 9, *d.* 47, *n.* 7, Spor. *n.* 42.

§ 2. Si in viduis sit tantum rationalis approbatio copulæ habitæ, vel rationalis complacentia, sive gaudium de aliquo honesto effectu ex illa secuto, v, g. de tali prole genita, nullum est peccatnm, non enim tenentur reprobare vel detestari tales causas licite positas, aut effectus bonos ex iis secutos ; neque hi actus manentes in superiore parte animæ per se loquendo, solent commovere spiritus venereos, aut ad copulam tendere. *Dixi*, si etc. nam licet talis delectatio rationalis, quæ

consistit in tali volitione approbativa absolute possit esse sine delectatione sensitiva, tamen homini ad delectationes venereas prono etiam tales cogitationes vel delectationes rationales plerumque periculosæ erunt, uti notant Auctores cum Gob. *t.* 10, *n.* 675.

ARTICULUS II.

351 *An actus conjugalis sit præceptus et debitus?*

« Resp. I. Etsi conjuges nulla lege obligentur ad usum Matrimonii, tenentur tamen per se ex justitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse vel tacite, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur uti suo jure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui. S. Th. *in* 4, *d.* 32, *q.* 1, *art.* 2, *et c.* 3. *communiter ex* 2, *Cor.* 7. *Unde resolves :*

» I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex charitate v. g. ad avertendum periculum incontinentiæ imminens cunjugi, Perez *d.* 50, *l.* 2, *n.* 4 *et* 5, vel ex justitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

» II. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero invito diutius abesse sine necessitate : quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum, Sanch. *l.* 9, *d.* 4, Kon. *d.* 34, *d.* 2, *n.* 19, Perez *d.* 50, *s.* 2.

» III. Peccat mortaliter, qui conjugi serio et instanter petenti debitum negat, quia est res gravis, et debetur ex justitia : intellige, nisi petens precibus aut alia ratione honesta averti possit, et petitio non sit immoderata, nam si sæpe petenti semel vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob levitatem materiæ; et aliquando, si nimis immoderate et justo sæpius petat, nullum, secundum Perez *s.* 4, (nec sit alia justa causa negandi, Bon. *q.* 4, *p.* 1, ex Sanch. Fill. etc.) justam autem (secluso periculo incontinentiæ utriusque) esse censet Perez *n.* 6, si plures nascantur filii, quam possint alere.

» IV. Peccat graviter vir vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis alias licitis, v. g. jejuniis, etc. invita comparte; imo si aliter non possit reddere debitum, licite non observet jejunia Ecclesiæ, sicut et uxor, si notabiliter fiat deformior, Bonac. *l. c.* Sanch. *d.* 5, *n.* 11, Regin. Kon. Fill. *num.* 306, etc. Perez *sect.* 2.

» V. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicite petenti, si redditio hic et nunc non sit illicita, v. g. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, etc. Vid. Sanch. *d.* 6; Pont. *l.* 9, *c.* 2; Kon. *dub.* 6, Perez *sect.* 5, quia malitia alterius non dat illi jus negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine gravi causa, modo innaturali, vel loco publico, vel sacro, etc.

» VI. Non tenetur reddere 1. Si alter alteri debitum remiserit, v. g. si consensu mutuo voverint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint divortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax usus dominii, nec petit cum ratione et humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen ut petere, ita et reddere liceat tam ebrio, quam amenti, nisi esset periculum fœtus enecandi, Nav. *c.* 16, Sylv. Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 3, *c.* 1, *n.* 9. Si alter mœchatus sit : quia frangenti fidem, fides frangitur eidem : nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterii.

» VII. Etsi is qui Matrimonio contracto sciens prudens voluntarie cognovit consanguineam uxoris in primo vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vovit castitatem, post Matrimonium consummatum. Si tamen ante vovisset videtur obligari ad ingressum Religionis, saltem primo bimestri, (nisi tamen Matrimonium consummaverit), imo etiam post, si uxor consentiat, de quo plura vid. Laym. n. 10.

» Resp. II. Conjux non tenetur reddere debitum, si inde grave damnum vel periculum sibi vel proli merito timeat, Perez *sect.* 4. *Unde non tenetur sequentibus casibus.*

» I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. g. gallico, lepra, etc. (nisi tamen hæc ante Matrimonium fuerit cognita et non sit nimis gravis) Bon. *q.* 4, *p.* 1, *n.* 8, Perez, Sanch. *d.* 14, Laym. *cap.* 1.

» II. Si petat ab uxore laborante febri vel alio morbo, cui copula noceret, Bon. *n.* 4, ex Sanc. etc. Item Perez *l. c.* aut, ut quidam volunt, tempore menstrui, Bon. *p.* 3, *n.* 11 *et p.* 6, *n.* 10, contra Sanch. Hurt. Perez *d.* 49, *s.* 3, aut cum uxor est gravida, et ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli jam conceptæ. Imo tunc nec petere, nec reddere licitum est, ut per se patet, ait Laym. *n.* 7, et esse mortale dicit Perez *s.* 3, (addens ex *Sanch. Kon. Hurtad.* cessante

periculo prolis, usum Matrimonii licitum esse) aut si non possit uxor edere fœtum, nisi mortuum, Bon. *p.* 1 *et* 2, *n.* 14; Laym. tamen *c.* 7, *n.* 7, dicit eo casu licere reddere, imo et petere : quod Bon. *l. c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ, aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ, Bon. *n.* 7, Laym. *n.* 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia gravi ex causa, eam posse permittere et debitum reddere insinuat Laym. *l. c.* ex Sanch. *l.* 7, *d.* 102, *n.* 11. Denique propter grave periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest conjux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ, Sanch. Præp. Palaus, Dian. *p.* 6, *t.* 7, *R.* 64, *et p.* 9, *t.* 7, *R.* 4.

» III. Si alter debitum exigat innaturali modo ; nisi tamen ex negatione timeantur graviora mala, v. g. rixæ, odium, incontinentia.

» *Quæres.* An aliquando liceat impedire prolis generationem?

» *Resp.* Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis, peccant tamen, si in usu Matrimonii, vel post usum, faciant aliquid quo impediatur conceptio, aut semen conceptum rejiciatur. Ratio prioris est quia non impeditur generatio, nequidem indirecte, sed tantum permittitur, ut non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem et finem principalem Matrimonii : unde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Unde resolves.*

» I. Licite interrumpitur actus conjugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit justa causa interrumpendi, v. g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alios interveniat. V. Perez *d.* 49, *sect.* 9.

» II. Peccat probabiliter femina quæ in usu Matrimonii animum alio distrahit, ne natura excitetur ; venialiter tamen ut Perez *num.* 7, docet Sanch.

ADDENDA.

352 *Quæst.* 55. — *Quandonam debitum licite reddatur conjugi illicite petenti?* Resp. Hic varie loquuntur Auctores, uti refert Avers. *quæst.* 21, *sect.* 7, § *Septimo,* et constabit ex jam dicendis.

§ 1. Quando petens tantum venialiter peccat, Sanch. *lib.* 9, *d.* 6, *num.* 6, absolute dicit alterum sine peccato reddere, si alias esset offensurus, quia hæc causa excusaret cooptantem : quod verum videtur si posset aliter licite petere, uti si petat ob voluptatem, ad cavendam offensam reddere potest, quia posset ex alio fine honesto petere.

§ 2. Quando petere est mortale tenens se ex 353
parte petentis, uti si petens habeat votum castitatis, vel aliud novum impedimentum alterum posse et teneri reddere docent Andr. S. Anton. Henriq. Sanch. *lib.* 5, *d.* 11, *n.* 2, Castrop. Perez, Busemb. *Relatus lib.* 2, *n.* 250, Viva *ad prop.* 9, *Inn. XI, n.* 14, quia sicuti si quis contra votum suum repetat depositum, teneor reddere, quia malitia petentis non tollit jus quod habet ad rem aliunde suam, ita etiam hic, cum actus ille secundum se sit licitus, et tantum illicitus ex circumstantia petentis, ergo videtur retinere jus suum, secundum Regulam de cooperatione *lib.* 2, *n.* 250, explicatam, quod ille non peccet, qui ex justa causa cooperatur actui quem alter ex sua tantum culpa facit male. E contra nec teneri nec posse in tali circumstantia reddere docent Rich. Sylv. Comit. Pontius *lib.* 10, *cap.* 3, Krim. *a num.* 819, et alii, quia petens hic et nunc non potest talem actum licite facere, et per votum vel novum impedimentum amisit usum sui juris, cum non possit habere jus ad peccandum, ergo non est licitum illi cooperari. Regula enim de cooperatione *lib.* 2, *a* 255, *et lib.* 6, *p.* 1, *a num.* 209 explicata tantum dicit licite fieri cooperationem quando alter hic et nunc posset modo licito ponere talem, cui cooperor. Et hæc secunda sententia videtur probabilior ; suadet autem recte Aversa *quæst.* 10, *sect.* 4, ut ille, qui prævidet petendum, petet ipsemet, et tum poterit uterque licite talem actum habere.

§ 3. Si petens per suam culpam amiserit 354
jus petendi, quia v. g. per incestum contraxit affinitatem cum conjuge, conjux non tenetur reddere, Sanch. *num.* 8, imo *S. Th.* aliique gravissimi Auctores quos refert Sanch. *n.* 11, docent peccare innocentem, si reddat, quia cum juste negare possit, secundum dicenda num. 375, si non negat, videtur non tantum consentire in peccatum ipsius, sed etiam cum impedimento per novam affinitatem contracto, sine ulla necessitate coire, quod videtur illicitum. Oppositum tenent Sanch. *num.* 12, Dian. *p.* 9, *tract.* 8, *R.* 32, quia quamvis negare posset, tamen si reddat, per hoc non videtur formaliter cooperari peccato, vel illicitæ peti-

tioni alterius, sed tantum actui de se licito, ad quem jus habet, et cujus usu privari non debet ob crimen alterius, et ideo *cap. Transmissæ et cap. Tuæ de eo, qui cognov. consang.* dicitur, quod affinitas post Matrimonium contracta ei conjugi officere non debeat, qui iniquitatis particeps non fuit, officeret autem si peccaret reddendo, et sic semper teneretur primus petere. Utraque sententia est probabilis, sed prima videtur probabilior. Avers. tamen *quæst.* 17, *sect.* 3, tenet cum secunda, si postquam innocens monuit nocentem ut abstineat, non possit sine gravi suo incommodo id illi persuadere ; tumque iterum recte suadet ut ipsemet innocens petat debitum, quia nocens poterit sine peccato reddere.

355 § 4. Quando petere est mortale ob circumstantiam tenentem se ex parte ipsius actus copulæ, uti si petatur in loco sacro, vel cum periculo pollutionis, abortus etc., tum etiam reddere est mortale, quia tum fit formalis cooperatio ad actum de se malum, Sanch. *n.* 16, Spor. *supra.*

§ 5. Si conjux ob majorem voluptatem, quæ secundum dicta *num.* 295, sit venialiter mala, petat debitum situ vel modo non consueto, Armill. Palat. et alii apud Sanch. *num.* 1, dicunt alterum conjugem non teneri reddere, tum quia non petitur modo debito et naturali, tum etiam quia non habet jus ad peccandum secundum dicta *num.* 353. Contradicunt tamen Pontius, Escob. Sanch. *lib.* 9, *d.* 16, *num,* 8; quia cum secundum dicta *num.* 352, licite possit reddere, videtur teneri, si bonis verbis non possit adducere ad abstinendum, vel ad aliter coeundum, nec censebitur formaliter cooperari ejus peccato, quia posset hic et nunc aliter licite petere. Et secundum regulam jam datam putarunt aliqui, si vir nolit seminare nisi extra vas, uxorem non teneri quidem, attamen posse admittere talem imperfectam ejus copulam, quia habet jus ad copulam : quod autem vir non faciat, uti deberet et posset, est ejus solius culpa, ad quam non censetur uxor nisi materialiter cooperari, eo modo quo petens Sacramentum ab alio qui ex sua culpa ministrabit indigne, non censetur ejus peccato formaliter cooperari, secundum dicta *lib.* 9, *p.* 1, *a num.* 111. Opponunt quidem priores Auctores, *non esse annuendum, sed resistendum desiderio peccantis, cap. Negligere,* 2, *quæst.* 7, *cap. Animæ,* 22, *quæst.* 5, nam petenti etiam rem suam in grave damnum corporale proprium vel alienum, non est annuendum, ergo multo minus in spirituale damnum, ergo etiamsi posset aliter petere, si aliter non petat, negandum est illi. Sed Auctores illi respondent ex textibus illis Juris tantum probari, quod si posset commode adhiberi correctio fraterna, et impediri peccatum petentis, ad hoc esset obligatio, secundum dicta *lib.* 2, *a num.* 208, et notat Sanchez *n.* 5. De cætero, ubi impediri non potest sine incommodo, offensa, rixa, periculo incontinentiæ in petente, permitti potest peccatum, et cooperatio erit materialis tantum, aut fieri debet, quod suadet *Avers.* Ad rationem in contrarium disparitatem dat Sanchez *n.* 17, quod nemo habeat dominium corporis proprii vel alieni : e contra Deus homini requirit dominium morale circa bona animæ, quam reliquit in manu consilii ejus.

Quæst. 56. — *Quid specialiter sit notandum* 357
circa illum, qui ante, vel in Matrimonio vovit castitatem, virginitatem, cælibatum, Religionem, sacros Ordines? Resp. 1, § 1, Gloss. Angel. et alii, quos referunt Sanch. *lib.* 9, *d.* 33 et Mendo *diss.* 5, *num.* 167, dicunt eum qui vovit castitatem, peccare mortaliter in sola prima petitione debiti, quod probabile esse dicunt alii 6 Auctores cum Sa. Imo aliqui cum Tann. et Gob. *t.* 10, *num.* 628, putant eum, qui ante Matrimonium vovit castitatem, nequidem in prima petitione peccare mortaliter, saltem si petat post primum bimestre, quia votum videtur suspendi per Matrimonium initum : talis enim tenetur consummare Matrimonium et reddere debitum ; redditio autem debiti æque adversatur castitati, ac petitio. *Confirmant,* quia qui vovit Religionem, si Matrimonium inierit, potest illud consummare, et post consummationem reddere ac petere debitum, nec tenetur stante Matrimonio tantum rato transire ad Religionem, ergo et qui vovit castitatem. Sed absolute dicendum est, quamvis ille qui castitatem vovit stante Matrimonio rato, non teneatur ingredi Religionem secundum dicenda *num.* 360, attamen nunquam licite petere debitum, ita S. Thom. et 70 gravissimi Auctores cum Sanchez *n.* 5 et Mendo *n.* 173. Ratio est, quia votum castitatis includit obligationem præcepti negativi, cum vovens se obstringat ab abstinendum ab omni actu venereo, ergo votum castitatis etiam in Matrimonio factum obligat semper et pro semper quoad ea quæ cum Matrimonio sunt compatibilia, compatibile autem est non petere debitum, licet non reddere non sit compatibile. *Nec refert* quod hoc viro videatur difficile, itemque onerosum uxori, quæ verecundabitur petere, *num* impri-

mis, si viro sit difficile, sibi imputet, et petat dispensationem. Deinde poterit vir reddere, non tantum quando uxor petit expresse, sed quando ex signis, quæ inter conjuges sunt nota, advertet eam optare, uti paulo post dicetur.

358 § 2. Qui vovit virginitatem, per hanc intelligens continentiam a primo actu, quo virginitas amittatur, hac necdum amissa peccat mortaliter ineundo Matrimonium, nec potest prima vice petere debitum : attamen secundum dicta, potest reddere, et sic semel reddito debito, aut aliter etiam prius amissa virginitate, potest contrahere Matrimonium, reddere et petere debitum, quia cessat omnis obligatio illius voti non amplius implebilis : quandonam autem amittatur virginitas dixi *lib.* 3, *par.* 1, *num.* 917. E contra si per virginitatem intellexisset continentiam ab omni actu venereo, re ipsa vovisset castitatem, uti recte Sanch. *num.* 7, et intelligitur ex dictis *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 561, deberetque de illo dici, quod de vovente castitatem. Et notant Sanch. et Avers. *quæst.* 10, *sect.* 4, in dubio præsumendum esse, quod per virginitatem intellexit castitatem.

359 § 3. Qui ante Matrimonium vovit cælibatum vel sacros Ordines, peccat mortaliter imprimis ineundo Matrimonium ex intentione consummandi : deinde etiam consummando, quia per primum vult se constituere, per secundum se constituit in eo statu ut votum explere nequeat; attamen consummato semel Matrimonio potest reddere et petere debitum, quia imprimis cælibatus non est ipsi amplius possibilis, et votum illud non ineundi Matrimonium non erat votum absolutum abstinendi ab actu conjugali, sed tantum, quasi conditionatum, supposita abstinentia ab ipso Matrimonio, S. Anton. et alii cum Sanchez *num.* 22, Krim. *num.* 3969, contra Navar. Cajet. et alios. Deinde vovendo Ordines sacros non vovit castitatem, sed tantum statutum, in quo vovenda est castitas, sicuti non ideo tenetur ad Horas canonicas, sed tantum ad statum, in quo teneretur ad horas, si illum suscepisset, Sanchez, Laym. Krimer. *num.* 2128. Et idem est, si in Matrimonio rato voveret sacros Ordines, et postea consummaret Matrimonium : uterque tamen, soluto per mortem conjugis Matrimonio, vel etiam inducto justo divortio, tenetur adimplere suum votum, quantum adhuc fieri potest; Sanchez *supra num.* 14 *et disp.* 34; *a num.* 6.

360 § 4. Qui ante vel post Matrimonium ratum vovit Religionem peccat mortaliter ineundo illud animo consummandi, vel consummando; posset enim et teneretur, ante illud consummatum, Religionem ingredi, et votum suum observare : si tamen semel consummarit, postea potest et petere et reddere debitum, secundum dicta *num.* 357. Qui autem ante vel post Matrimonium ratum vovit sacros Ordines, non potest resilire a Matrimonio rato, imo secundum dicta *num.* 200, ne quidem a sponsalibus ut sacros Ordines suscipiat. Si quis vero ante vel etiam post Matrimonium ratum voverit castitatem, virginitatem, sacros Ordines, et alter conjux non consentiat, nec abstinere velit ab actu conjugali, docent Alensis, Scot. Cajet. Navarr. aliique multi apud Sanchez *lib.* 9, *d.* 34, *num.* 2, illum teneri ingredi Religionem, quia hoc ipsi licitum est, et ita potest illis votis suis satisfacere, ergo ad hoc videtur teneri. E contra non ideo teneri ingredi Religionem, sed posse reddendo debitum consummare Matrimonium saltem post primum bimestre, docent. Sot. Henr. Angel. aliique cum Sanch. *a num.* 3, quia ita videtur statui in *Extrav. Joann. XXII. Antiquæ, de voto,* ubi insinuatur talem renuere posse ingredi Religionem. Ratio autem est, quia sicuti ille, qui vovit aliquid donare, aut etiam solvere alteri, si id non possit obtinere, nisi vendendo se in servitutem alicui, ad hoc non tenetur, ita in nostro casu. Et ratio utriusque a priori est, quia cum tale medium servitutis vel Religionis sit aliquid in se difficillimum, et excedens, id, quod vóveat, vovendo, non censetur voluisse se obligare ad tale medium excessive difficilius et altioris ordinis.

§ 5. Eum, qui ante vel post Matrimonium 361
ratum vovit castitatem, teneri saltem primo bimestri negare debitum docent Sanchez *lib.* 9, *d.* 6, *num.* 14, Avers. *quæst.* 10, *sect.* 4, § *Demum*, Gob. *tract.* 10, *num.* 629, et alii, cum enim sine peccato possit negare, et sic eo usque stare voto per medium non difficile sed ordinarium, non apparet cur non debeat. Probabile tamen esse, quod debitum reddere possit, tenent aliqui apud Dian. *p.* 11, *tract.* 5, *R.* 40, eo quod status Matrimonii videatur quoad redditionem suspendere votum. An autem etiam ille illo bimestri negare possit debitum, qui omnino nihil cogitat de Religione ineunda dicetur *n.* 420, ubi a *num.* 419 plura addentur de isto bimestri.

§ 6. Peccat qui Matrimonium contrahit cum 362
illo quem scit habere unum ex prædictis votis, quia cooperatur huic sacrilego ejus contractui, potest tamen postea ab hoc exigere

debitum, Sylv. Sanch. *lib.* 9, *d.* 33, *num.* 2. An autem peccet conjux si conjugi suo voto castitatis obstricto et illicite petenti reddat debitum dixi *num.* 353.

363 § 7. Si quis post Matrimonium consummatum absque licentia conjugis voveat Religionem, aut sacros Ordines, intendens tunc implere, patet votum esse irritum, cum sit de re illicita : si intenderit implere post mortem uxoris, vel obtento legitime divortio, valet, et præsumendum est sic esse factum, si absolute et simpliciter vovit, non præfiniendo tempus, standum enim est pro valore actus, et delicta non præsumuntur, ita quoad omnia Sanch. *lib.* 9, *d.* 35, *a num.* 11.

364 § 3. Votum non petendi debitum, quod sine licentia conjugis, sive a viro sive ab uxore emittitur post consummatum Matrimonium est validum, quia neuter tenetur petere, et laudabile est abstinere, S. August. S. Thom. Sanch. *lib.* 9, *d.* 35, *a num.* 18, contra alios. Similiter votum castitatis, quod tantum obligat ad non petendum debitum; hæc enim est materia divisibilis, in quam cadit votum, Sanchez *a num.* 25, et colligitur ex *cap. Quidam, et cap. Placet, de Convers. conjug.* valetque hic, *si non valet, quod ago, ut ago, valet, ut valere potest, cap. unic. De Despons. impub. in* 6. Hinc infert Sanchez *n.* 29, votum hoc etiam obligare ad non ineundum aliud Matrimonium, item ad abstinendum ab omni actu venereo extra Matrimonium, quia potuit, et censetur se voluisse ad ista obligare.

365 § 9. Si vir et uxor statim post Matrimonium ratum mutuo consensu voverint Religionem sub pacto, uterque ingrediatur, sed neuter sine altero, possunt post hoc consummare Matrimonium, quia non voverunt castitatem, nec per hoc impeditur ingressus in Religionem, quamvis mortaliter peccare possit ille, qui est in mora ingrediendi, et ita non implendi votum, Sanch. *lib.* 9, *d.* 37, *num.* 5. E contra, si ex communi consensu vir voveat sacrum Ordinem statim suscipiendum, et uxor juvenis castitatem, neutrum votum valet, etiamsi fiat ante consummatum Matrimonium, quia vir non potest ad sacros Ordines promoveri ex licentia uxoris manentis in seculo, nisi hæc sit sexagenaria, et non suspecta de incontinentia, et consequenter votum uxoris etiam erit irritum, quia erat respectivum ad votum viri, vovebat enim castitatem pro eo tempore, quo vir haberet sacros Ordines, uti suppono cum Sanchez *num.* 7, qui putat in utroque casu posse utrumque amicabiliter petere et reddere debitum, attamen neutrum posse exigere aut teneri reddere, quia mutuo illo consensu et pacto videntur sibi remisisse obligationem. Addit *num.* 8, si mutuo consensu et pacto vir voveat Religionem, et uxor sexagenaria nec suspecta de incontinentia castitatem, neutrum peccaturum, si petat aut reddat debitum, quia vir non vovit castitatem, et uxor eamdem non vovebat, nisi vir profiteretur in Religione, uti iterum suppono : et quamvis Matrimonium consumment, poterunt et debebunt sua illa vota implere.

§ 10. *Can. Manifestum* 33, *quæst* 5, dicitur : 366
si quilibet eorum alterum a suo jure absolverit, scilicet consentiendo ut castitem voveret, *ad præteritam servitutem ipsum revocare non poterit.* Attamen qui consensit ut conjux suus castitatem voveret, non ideo se privavit jure exigendi debitum, et ideo, si petat, tenebitur alter reddere, Innoc. Abb. Sot. Navar. et alii cum Sanch. *lib.* 1, *d.* 36, *a num.* 4, contra alios; si tamen vir consensisset ut uxor voveret castitatem omnimodam, hoc ipso concessit ut uxor se voto obligaret etiam ad non reddendum debitum : hinc, nisi hoc votum irritaret, peccaret ab ea petendo debitum; an autem hoc votum irritare possit, dicetur *num.* 368. Quod si voto non irritato peteret debitum, uxor teneretur reddere, nisi vir per pactum a se abdicasset jus justitiæ ad usum conjugii, tum enim uxor illicite redderet. Palud. Henr. Sanchez *num* 7, *et* 11. Idem dicit Sanch, *d.* 37, *num.* 4, si vir prius cum consensu uxoris, et postea uxor cum consensu viri castitatem vovisset, uterque seorsim et absque mutuo pacto, vel abdicatione juris; tum enim maneret in utroque jus justitiæ ad petendum, et consequenter maneret obligatio ad reddendum debitum etiam illicite petenti.

§ 11. Pactum mutuum inter conjuges non 367
petendi nec reddendi debitum est validum, nulli enim fit injuria, et sicuti possunt mutuo vovere, ita pacisci, uterque tamen licite poterit pactum illud remittere alteri, et ita petere ac reddere debitum, *quia,* ubi aliunde non advenit vinculum, *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur cap.* 1. *De Reg. Juris*, Navar. Henr. Sanch. *lib.* 9, *d.* 37, *num.* 19. Quod si jurassent stare pacto, et juramentum esset adjectum in favorem utriusque, ut manerent liberi ab obligatione reddendi, possent mutuo consensu illud remittere; secus si ex pietate ad colendum Deum per continentiam, tum enim haberet se sicuti si supervenisset votum castitatis, quod obser-

vandum esset. In dubio autem qua intentione jurarint, præsumendum pro causa pia, Sot. Graff. Sanch. *num.* 20.

368 § 12. Dixi *lib.* 3, *part.* 1, *num.* 493, cum communiore, quod maritus non possit directe irritare vota uxoris, sed tantum indirecte, et quasi suspendere, in quantum præjudicant suo juri; qualiter uxor etiam viri vota potest suspendere. Putat quidem *Ills.* probabile esse quod uxor possit irritare votum viri de non petendo debito, sed ex dictis *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 504, oppositum est tenendum, aliter enim potest satisfieri juri uxoris, uti jam dicetur. Et de omnibus illis potest videri Sanchez *lib.* 9, *a num.* 39, *usque ad* 44, fusissime agens de irritatione quorumcumque votorum, quæ tam maritus quam uxor emittit ante vel in Matrimonio aut etiam in divortio etc.

369 § 13. Maritus, qui sine consensu uxoris vovit vel castitatem vel non petere debitum, potest huic offerre actum conjugalem, si advertat eam optare, et præ verecundia non petere, quia tum censetur ea tantum redditio, S. Thom. *in supplem. quæst.* 64, *art.* 2. Imo id posset facere, licet uxor consensisset in votum mariti, si adverteret eam alioquin fore in periculo incontinentiæ; nec tenetur suum votum manifestare, si prævideat quod ipsa ideo non sit petitura debitum, uti cum aliis docent Sanch *lib.* 9, *d.* 7, et in simili hæc omnia dicentur *a num.* 378, de incestuoso. De cætero dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 560, votum ingrediendi Religionem emissum cum licentia conjugis irrevocabiliter cedentis juri suo, esse reservatum, uti et emissum sine licentia conjugis necdum consummato Matrimonio.

370 § 14. Si uterque etiam communi consensu vovisset non petere debitum, et alteruter adverteret alterum indigere ob periculum incontinentiæ, possent, imo secundum Navar. Sanchez *lib.* 9, *d.* 7, *num* 11 *et d.* 37, *num.* 22, tenentur sibi mutuo reddere debitum, quia per votum non petendi non voluerunt excludere usum reddendi ex justitia, vel saltem ex præcepto charitatis debitum. Aliud est, si communi consensu irrevocabiliter vovissent castitatem, valeret enim hoc votum nec possent petere, S. August. S. Greg. Alb. M. S. Anton. Navar. aliique plurimi cum Sanchez *lib.* 9, *d.* 37, *num.* 10 *et* 17, imo dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 560, probabile esse tale utriusque votum esse reservatum. Quod si fierent obnoxii periculo incontinentiæ, aut etiam alteruter laberetur in fornicationem, non ideo possent per Judicem Ecclesiasticum compelli, ut redirent ad usum corporis, sed tenerentur, vel fortius resistendo vincere tentationes, vel petere dispensationem, Sanchez *num.* 12, addens *num.* 17, posse esse veniale, si præviso tali periculo sic voveatur.

§ 15. Dispensatio in petitione debiti ob votum prius editum, tantum servit vivente conjuge, non autem post ejus obitum, tum enim non poterit de novo contrahere sine nova dispensatione, secundum dicta *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 564. Similiter cum quo dispensatum est, ut cum voto castitatis aut Religionis contraheret, possetque etiam petere debitum, si post conjugium actum carnalem exerceat, aut etiam durante conjugio cum alia quam cum uxore sua, peccavit contra votum, quia tantum dispensabatur respectu suæ, Sanch. *lib.* 9, *d.* 33, *num.* 11, Laym. Lohn. An votum castitatis, cælibatus, Religionis etc., obliget eum qui ita proclivis est in luxuriam, ut ipsi salubrius videatur inire Matrimonium, dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 480. An autem proles nata e conjugibus obligatis voto castitatis, professis in Religione, post sacros Ordines susceptos, sit legitima aut irregularis dicam *lib.* 7, *cap.* 5, quando de irregularitate. 371

Quæst. 57. — *An conjux adulter vel incestuosus habeat jus ad copulam?* Resp. § 1. Est veluti pœna conventionalis Jure naturali et divino inducta, inquit Sanch. *lib.* 1, *d.* 68, *num.* 4, ut frangenti fidem fides non servetur, ideoque si unus conjugum admittat adulterium, potest alter innocens ipsi negare debitum; quamdiu tamen id non rescit vel dissimulat, nihil excipiendo contra, probabilius videtur cum Cajet. Sot. Sanch. *num.* 5, Fill. *tract.* 30, *num.* 87, *t.* 10, *num.* 600, et aliis contra alios, adulterum ipso facto non amisisse jus petendi debitum, ideoque non posse quidem exigere tanquam debitum, attamen posse petere tanquam benevole concedendum, quia non tenetur delictum suum prodere, nec pœnam talem primus in se ipso exequi, et quamvis dicatur privari ipso facto, intelligitur, si a conjuge innocente privetur. 372

§ 2. Si pars innocens habeat sufficientem certitudinem de adulterio, quamvis juridice probare non possit, potest negare debitum, nec ab adultero licite cogitur ad reddendum, quia uti dictum est privatur ipso facto, idest, ad privandum hoc jure non requiritur sententia, sed sufficit sola innocentis voluntas, Sanch. *lib.* 10, *d.* 12, *num.* 8. 373

§ 3. Si pars innocens semel remiserit adultero hanc pœnam, postea non postest amplius 374

negare ob idem adulterium, Sanch. *lib.* 9, *d.* 6, *num.* 9, Fill. supra. Si autem admiserit copulam vel signa amoris sine animo remittendi jus suum, sed intendens aliis vicibus negare, potest postmodum negare, et etiam accusare, Sanch. *lib.* 10, *d.* 14. Si autem admiserit, abstrahendo ab eo, an remitteret necne, docent Navar. Sanch. Fill. Spor. *num.* 284, non posse amplius negare debitum, vel accusare; eo quod ista signa amoris voluntarie suscepta censeantur vera remissio, sed *Tamb.* merito dubitat. V. dicenda *num.* 380.

375 § 4. Qui commisit incestum cum consanguinea uxoris in primo vel secundo gradu, in pœnam caret jure petendi debitum per *cap.* 1, *de eo, qui congnov. consang. Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec a matre debitum petere, nec filiam unquam habere potest uxorem.* Et secundum Gloss. *in Can. Nosse* 30, *quæst.* 1, ipso facto ante sententiam privatur eo jure. Poterit tamen uxor innocens petere debitum, ut habetur *cap. Transmissæ*, *cap. Discretionem*, *cap. Tuæ*, *ibid.* An autem possit uxor incestuoso illicite petenti reddere debitum, dixi *num.* 354. Et hanc pœnam non extendi, nisi ad incestum in secundo gradu, recte contra alios probant Sanch. *lib.* 6, *d.* 27, *num.* 14, et Avers. supra, quia est propter affinitatem ex copula illicita, quæ nunc extenditur ad solum secundum gradum. Ad incurrendam tamen eam pœnam non prærequiritur ulla declaratio criminis, imo sufficit occultus incestus, Sanch. *d.* 30.

379 § 5. Qui non scivit illam, cum qua coibat, esse consanguineam, aut putavit esse in remotiori gradu conjunctam, non incurrit eam pœnam, nam textus dicit : *si scienter ;* putatque Sanch. *lib.* 9, *d.* 32, *num.* 47, excusare ignorantiam etiam vincibilem et crassam, si non sit enormiter temeraria vel affectata. Quod si sciverit se committere incestum intra secundum gradum, sed non sciverit hanc pœnam esse illi annexam, putant Laym. Dian. Bonac. Portel. Castr. *tract.* 2, *d.* 1, *punct.* 17, Lohn. Burg. *cent.* 3, *cas.* 64, non impediri a petitione debiti, quia pœnæ novo Jure ab Ecclesia statutæ non incurruntur ab ignorante eas, uti cum communi Sanch. *in Decal. lib.* 4, *cap.* 22, maxime si pœnæ sint extraordinariæ, et illas reus in se ipso teneretur exsequi, uti hic facere deberet. Oppositum probabilius tenent Henr. Pont. Perez, Sanch. *de Matrim. num.* 50, supra Avers. *quæst.* 17, *sect.* 3, sicuti enim secundum dicenda *num.* 641, mulier occidens virum, ut cum adultero contrahat, incurrit pœnam criminis, quamvis non sciverit esse annexam, quia impedimentum criminis non est mera pœna, sed simul inhabilitatio, ita et hic incurritur inhabilitas ad petendum debitum ob contractum impedimentum novæ affinitatis.

§ 6. Uxor, quæ cognovit consanguineum ma- 377
riti sui, coacta metu gravi cadente in constantem feminam, secundum Sanch. *hic lib.* 9, *d.* 31. Pont. Perez, non potest a marito petere debitum, quia ille metus non excusat a culpa, ergo nec a pœna : et sicuti metus a culpa non excusans participantem cum excommunicato etiam non excusat ab excommunicatione, ita hic a pari. Oppositum tenent Laym. Bonac. Lohn. Avers. *quæst.* 17, *sect.* 3, Burgh. *cent.* 2, *cas.* 52, quia universim vis aut metus gravis excusat a transgressione et contumacia contra legem Ecclesiasticam, cum non sit credibile benignam matrem velle obligare cum tanto rigore; pœnæ autem tales statuuntur tantum contra transgressores et contumaces, uti docent, præter citatos, *Nav. Avil. Salas. Fill. Kon.* Et hinc patet ad 1 rationem. Quod autem metus non excuset participantem cum excommunicato, inde est, quia quando metus incurritur in contemptum Ecclesiæ, uti fieri supponitur, quando quis cogitur participare cum excommunicato, metus non excusat a culpa aut pœna, uti dicam, *lib.* 7, *num.* 98, hoc autem non est in nostro casu.

§ 7. Si periculum sit, ne propter omissio- 378
nem petitionis debiti, Matrimonium uxori nimis odiosum fiat, potest maritus incestuosus offerre uxori actum conjugalem, quoties ipsi videbitur honestum, vel quoties advertet id optare uxorem verecundam, aut alioquin futuram in periculo incontinentiæ. Ratio est quia hoc petendi genus censeri potius debet redditio, ad quam tenetur, quam petitio debiti, S. Thom. et alii cum Sanchez *lib.* 9, *d.* 7. Addit Sanchez *num.* 8, conjugem, cui prohibitum est petere posse alteri manifestare suum impedimentum, ne suam petitionem expectet, et ne reddatur ei Matrimonium onerosum.

§ 8. Quando conjux prudenter timet ne, si non petat debitum, alter veniat in cognitionem sui criminis, et gravis inde discordia oriatur, petere potest debitum, et non urget hæc pœna, Laym. *lib.* 5, *tract.* 10, *p.* 3, *num.* 15. Lohn.

§ 9. Quamvis conjux innocens etiam sæpius 379
debitum petierit ab incestuoso, non ideo censetur remisisse, aut amisisse jus in posterum ei negandi debitum : imo cum hæc privatio

juris petendi debitum non sit in favorem innocentis, sed in pœnam incestus, et ob affinitatem novam contractum, innocentem non posse hanc pœnam remittere, docent cum communi Sanch. *lib.* 9, *t.* 6, *num.* 9, et Avers. supra.

381 § 10. Si uterque conjux commiserit adulterium, utrique licitum est petere et reddere debitum, quia delicta se compensant, *cap. penult. et ult. De Adult.* E contra si uterque sit incestuosus, neutri licitum est petere, quia utrique imponitur pœna non petendi propter contractam affinitatem, Abb. S. Ant. Nav. Sylv. Avers. *quæst.* 7, *sect.* 3, Sanch. *lib.* 9, *d.* 28, addens neutrum etiam posse reddere alteri illicite petenti, id enim in Jure conceditur soli innocenti, neuter autem hic est innocens; si tamen malitiose fecissent animo alterum debito conjugali defraudandi, quamvis uterque peccaret petendo, tamen *Sanch.* contra *Aversam* putat, quod teneretur petenti reddere, quia *cap. Si vir, de cogn. spirit.* videtur ita esse decisum de cognatione spirituali, ubi redditur ratio, *quia malitia et fraus non debent eis patrocinari :* et idem videtur hic esse. Ratio autem universalis (quæ sæpe servire poterit) est hæc, quia quando lex, etiam de se odiosa, exprimit rationem, ob quam lata est, extenditur etiam ad casum, in quo clare occurrit eadem ratio legis, uti colligitur ex *L.* 2, § 9. *Quod si curatores, ff. ad S. C. Tertull.* Ex *cap. Si postquam*, cum Gloss. *v. Mente de Elect. in* 6. Ex *L. illud, ff. ad leg. Aquil.* Ex *L. A. Titio*, 108, *ff. de verb. oblig.* junctis Glossis, docentque Panorm. Gutt. Mantic. Tiraq. Decian. Mascard. Barbat. Cravet. Paris. et alii, quos citant et sequuntur Pignat. *in novissimis cons.* 195, *pag.* 478, et de Justit. *lib.* 2, *cap.* 19, *num.* 3, quia ubi ratio exprimitur, debet esse eadem Juris dispositio, etiam in pœnalibus; neque illa censetur esse interpretatio extensiva, sed declaratio comprehensiva; sequenda enim est mens legis, ubi exprimitur, et non solum verbum.

382 § 11. Qui post ratum sed ante consummatum Matrimonium contrahit affinitatem cum uxore sua, non tenetur Religionem ingredi, sed potest reddere debitum et consummare Matrimonium, ut in simili dictum est de illo, qui voverat castitatem; et docet specialiter de incestuoso Sanch. *lib.* 9, *d.* 29.

383 § 12. Si fiat coitus sodomiticus, quamvis fit vel adulterium vel incestus quoad malitiam et repugnantiam cum natura rationali, tamen non ideo incurrentur hæ pœnæ civiles aut canonicæ, neque etiam impedimentum affinitatis, quia leges vel Canones loquuntur de adulterio et incestu in vase naturali, nec in pœnis valet extensio a minori ad majus, Filliuc. *tract.* 30, *num.* 106, Tamb. et alii.

§ 13. Qui cum muliere affine uxori suæ, 384
item qui cum sua consanguinea habet copulam, non ideo privatur jure petendi debitum, quia Canones tantum loquuntur de eo qui habuit copulam cum consanguineis uxoris suæ. Putant etiam aliqui cum *Herincx* si conjux consentiat in copulam incestuosam sui conjugis privari jure petendi debitum, sed non invenio id ulla lege esse statutum.

Quæst. 58. — *Quid dicendum sit si Matrimo-* 385
nio superveniat cognatio spiritualis? Resp. § 1. Si pater in necessitate baptizet suum vel suæ conjugis filium, contrahit quidem cognationem spiritualem cum matre, attamen non privatur jure petendi debitum, quia *æquum non est ut qui obligationi suæ satisfacit, ideo pœnam subeat, Can. Ad limina* 30, *quæst.* 1; Sanch. *lib.* 9, *d.* 26, *num.* 2; Avers. *quæst.* 16, *sect.* 2; Gob. *tract.* 10, *num.* 605, qui dicit probabile esse, quamvis citra necessitatem fecisset, uti notavi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 358, idemque defendunt Durand. Caj. Suar. Kon. Hurt. Perez *d.* 29, *sect.* 6, Dicast. *d.* 9, *dub.* 8, *num.* 90, Spor. *num.* 90 *et* 276.

§ 2. Pater, absente omni alio, assistens ve- 386
luti patrinus suo vel suæ conjugis filio probabiliter etiam non privatur jure petendi debitum, quia quamvis in eo casu patrinus non requiratur ad valorem, attamen requiritur ex præcepto, et ut habetur tota significatio Sacramenti, ergo hæc etiam necessitas excusat, S. Th. aliique plurimi apud Sanch. *num.* 3, et Mendo *diss.* 5, *quæst.* 2, *num.* 159, contra Ledesm. Henriq. et alios.

§ 3. Si quis extra necessitatem stante Ma- 387
trimonio contraxerit cognationem spiritualem cum sua conjuge, Gloss. Durand. Præpos. Kon. Dian. *p.* 11, *tract.* 5, *R.* 39. Avers. supra et alii dicunt non privari jure petendi, multo minus reddendi debitum, quod Sanch. Bonac. *quæst.* 4, *punct.* 2, *num.* 4, dicunt esse valde probabile, quia pœna non petendi debitum non videtur esse in Jure statuta, nisi ratione cognationis spiritualis ante Matrimonium contractæ; cum Jura loquentia de cognatione illa contracta post Matrimonium nihil dicant de pœna illa, sed expresse velint non separari toro, odiosa autem non sunt extendenda. E contra dicendum videtur cum communi, Sanchez *num.* 7, Mendo *num.* 165, teneri quidem

reddere debitum; quia innocens non debet jure suo privari, attamen petere non posse, uti, secundum dicta ante, non potest petere, si stante Matrimonio voveat castitatem, aut contrahat affinitatem per copulam illicitam cum consanguinea conjugis. Et quamvis quoad cognationem spiritualem id clare non evincatur ex Jure, sufficit tamen communis consensus Theologorum et Juristarum, qui in hoc Glossam deferunt. Neque hic extenduntur odiosa, sed explicantur leges in casibus omnino æqualibus, et per æquivalentia iisdem.

388 § 4. Si conjux ignoranter contraxerit hanc cognationem, non impeditur usus conjugii, nequidem quoad petitionem debiti *can. de his*, 30, *quæst.* 1, *cap. Si vir, de cogn. spirit.* Sanch. *d.* 32. Valetque non tantum in ignorantia facti, si non sciverit esse filium suæ conjugis, sed etiam in ignorantia Juris, si nesciverit legem id prohibentem. Si tamen scivit legem prohibentem, quamvis non sciverit oriri illud impedimentum, non excusatur, sed impeditur a petendo, *Avers.*

389 § 5. Aliqui putarunt si tam maritus quam uxor ejusmodi cognationem contraxerit, delicta quasi compensari, et neutrum privari jure petendi debitum. Sed oppositum tenendum est, quia ita postulat reverentia Sacramenti, quod, vel in quo ministravit. V. *Avers.* supra.

390 § 6. Quamvis secundum dicta impediatur petitio debiti per supervenientem cognationem spiritualem, attamen non impeditur per supervenientem cognationem legalem, uti dicetur *num.* 601. Quis autem dispensare possit ad petendum debitum, si Matrimonio superveniat affinitas, cognatio spiritualis, votum castitatis, etc. dicetur suis locis.

391 *Quæst.* 59. — *Quid præterea addendum sit circa petitionem et redditionem debiti?* Resp. § 1. Excusatur conjux a peccato gravi, quando negat alteri petenti tantum benevole, et amice, non autem tanquam debitum, quia tum non censetur petere cum animo obligandi, Perez *d.* 50, *num.* 3. E contra peccat mortaliter, si vel semel neget serio, instanter, et rationaliter petenti, Gob. *tract.* 10, *num.* 611. Attamen non peccat mortaliter, saltem ordinarie, qui tantum parvo tempore differt, v. gr. si petenti de die, neget, quia reddet de nocte, Dian. *p.* 5, *t.* 5, *R.* 14, Perez, Gob. *num.* 614, Spor. *num.* 276.

392 § 2. Quamvis licitum sit negare debitum ad vitandum magnum detrimentum in bonis fortunæ vel famæ, quia contrahens non obligavit se ad notabilia incommoda ideo subeunda, Sanch. *lib.* 9, *d.* 25, *num.* 5; tamen multiplicatio prolis ordinarie non excusat, nisi abesset omne periculum incontinentiæ, et immineret magna incommoditas in alendis tot prolibus. Sot. Lop. Sa. De cætero finis matrimonii est propagatio generis humani, et ordinarie non ideo incurretur gravis necessitas, Sylv. Sanch. Laym. Gob. *num.* 625, Spor. Et saltem in perpetuum non poterit ideo negari debitum ob periculum incontinentiæ, ergo frustra negabitur ad breve tempus, post quod nihilominus fiet conceptio.

§ 3. Peccat conjux, qui per voluntarias pol- 393
lutiones reddit se impotentem ad reddendum debitum : item, qui sine justa causa diu vel longe peregrinatur absque consensu conjugis, quia injuste privat solutione debiti.

§ 4. Si vir sit amens vel ebrius uxor potest, 394
attamen non tenetur ei reddere debitum, quia petitio illa non est actus humanus, ergo non obligat, Sot. Henriq. Sanch. *lib.* 9, *d.* 23; Avers. *p.* 21, *sect.* 7; Loth. *tract.* 18, *a num.* 17, contra Navarr. Sylvest. et alios. Si vir sit tantum semiamens vel semiebrius, uxor tenetur reddere, quia possessio juris ad petendum stat pro viro : item si vir alias pateretur pollutionem, uxor tenetur reddere, quia æquitas postulat ut valde egenti reddatur quod debetur, Sanch. Gob. *num.* 615, Spor. 284. Peccat vir compos mentis si petat debitum ab uxore amente, quia probabilissimum est periculum ne fœtum in utero necet, Sanch. *num.* 8, Gob. *num.* 595. Si uterque sit impos mentis, mortale esset eos conjungere ad copulam, quia evidens est periculum prolis suffocandæ, vel si nascatur, male educandæ, ideo enim etiam vagus concubitus est illicitus, Ledesma, Lopez, Sanchez *num.* 5, Avers. supra.

§ 5. Si morbus, v. g. gallicus, vel lepra 395
valde diu duret, congruum erit ut alter conjux aliquando reddat, Sanch. *d.* 24, *num.* 23. Imo videtur teneri aliquando reddere, quia nimis difficile est aliquibus perseverare in peretua lucta contra motus concupiscentiæ; potest autem alter sic tegere se, aut tali modo congredi, ut vitet periculum contagionis, Spor. supra. Hectica laborantem Laym. excusat a redditione debiti, quia multum nocet homini phthisico, vel hectica laboranti effusio seminis. Si lepra supervenerit uni conjugum, alter sanus non tenebitur ei quidem cohabitare cum probabili periculo infectionis, quia obligationi debiti prævalet salva individui sui incolumitas, Sanch. *num.* 29, quia cap. 2, *De conjug.*

lepros. intelligit, si fieri possit absque notabili periculo infectionis. De excusatione a reddendo debito ob periculum morborum, vel infectionis, plura videri possunt apud Zacch. *lib.* 3, *t.* 3, *quæst.* 6.

396 § 6. Si nimis frequenter petatur debitum, negari potest, v. g. si ter una nocte reddiderit, potest quarta vice negare, Rodriq. Laym. Sperell. *num.* 513, addit Gob. *num.* 622, videri etiam nimis frequenter peti, si maritus non contentus nocturna redditione etiam per diem petendi consuetudinem habeat; aliud est, si quandoque tantum ter peteret.

397 § 3. Uxor sciens ex judicio Medicorum se, si concipiat et pariat, fore per hoc in proximo periculo vitæ, illicite ejicit semen, uti habet communis, et certa Fagund. itaque vel deprecetur, vel neget debitum, nam secundum dicta *num.* 395, non tenentur reddere cum tali periculo.

398 § 8. Uxor non peccat communicando in usu matrimonii aliisque rebus omnibus cum viro suo excommunicato, dummodo in crimine ipso non communicet, Cap. *Quoniam multos*, 11, *quæst.* 3; similiter vir cum uxore excommunicata. Quod valet, etiamsi tantum ratum sit Matrimonium, et quamvis uterque esset excommunicatus. Possuntque illa pluribus videri deducta apud Sanch. *lib.* 9, *d.* 14, ubi plura habet circa conjuges excommunicatos.

§ 9. Confessarius debet monere pœnitentem, si advertat eum negare debitum; tum autem est causa id suspicandi, si sint continuæ rixæ inter ipsos; hinc suaviter rogari potest an etiam omnia præstet ad quæ obligatur conjugi suo vel suæ. De obligatione reddendi in primo bimestri dicetur *a num.* 419. Ad quid teneatur uxor, si vir propter arctitudinem vasis non posset habere copulam, dicetur *num.* 798.

399 *Quæst.* 60. — *Quid ad hunc casum sit dicendum?* Caius viduus procatur Claudiam, quæ in Matrimonium consentire noluit, nisi Caius propromitteret ei mille imperiales ad liberam ejus dispositionem in perpetuum dandos. Facit hoc Caius, sed in Matrimonio invenit Claudiam minus habilem ad copulam, ita ut actum matrimonalem sæpius consummare non possit: et cum asseveranter dicat se eo solum animo eamdem duxisse sub tanto pretio ut reliquis vitæ diebus uteretur licitis delectationibus Matrimonii, *Quærit.* an teneatur totam illam summam dare Claudiæ? *Resp.* Si Claudia possit servire moderatis usibus conjugii, ita ut Caius non ideo subeat periculum incontinentiæ, vel patiatur graves tentationes, Caius tenetur præstare quod promisit, quia Claudia non censetur se obligasse nisi ad quod tenentur conjuges, conjux autem non tenetur reddere debitum conjugi immoderate petenti, uti *num.* 396, dictum est. E contra, si Claudia non possit ei præstare illas delectationes licitas et moderatas, videtur probabile quod Caius possit retinere, et Claudia teneretur remittere partem promissæ summæ. Ratio 1 esse potest quia corpus Claudiæ hic habet se velut merx habens vitium occultum, ergo sicuti vendens talem mercem postea tenetur restituere, quanti æstimabile erat hoc vitium, ita Claudia tenebitur remittere, quanti judicio prudentum æstimabilis est illa inadæquata carentia illicitæ delectationis. 2. Caius dicit se eo solum animo duxisse Claudiam sub tanto pretio, ut licitis delectationibus Matrimonii uteretur, quando autem qualitas ignorata (licet accidentalis sit) fuit tota ratio et finis, et unicum motivum celebrandi contractum, illa deficiente consensus est omnino involuntarius, ideoque nullus, uti expresse *Onnate de contr. d.* 3, *num.* 131; sicuti si ego Sacerdos volens me vestire, absens emerim pannum quem putabam nigrum, erat autem albus, quamvis nigredo sit qualitas valde accidentalis panno, tamen emptio est nulla, quia deficit totus finis et unicum motivum meæ emptionis. Ergo. Pro opposita parte est quod major vel minor habilitas corporis in Claudia non venerit in contractum, neque ad illam majorem habilitatem consensum suum restrinxerit Caius (alioquin ipsum Matrimonium esset invalidum) ergo sicuti absolutc consensit in Matrimonium, ita etiam in donationem illius summæ: *Nec obstat* quod non consensisset si scivisset defectum corporis in Claudiam, *nam* hoc non obstante consensit nunc absolute; actus autem alius qui futurus fuisset si defectum illum scivisset, non obstat valori contractus nunc absolute initi. Unde ad 1 rationem in oppositum *Resp.* Majorem habilitatem corporis non fuisse mercem, cum in contractum non venerit, nec de illa mentio sit facta, sed merx erat corpus secundum se habilem ad validum Matrimonium. *Ad.* 2 num. totum finem vel motivum deficere, quia simpliciter potest consummare Matrimonium, et hæc erat substantia finis, quod autem non possit tam sæpe, per accidens est, quia frequentior usus non venit in contractum. Hæc in utramque partem occurrerunt. Attamen puto hic debere distingui duos contractus: primus est Matrimonii, de cujus valore

dubitari non debet; secundus contractus est de pretio mille imperialium, qui per accidens est adjectus, de hoc solo est quæstio, neque de ejusmodi contractu debet judicari idem quod de Matrimonio, uti omnes notant cum Sanch. *lib.* 6, *d.* 18, *num.* 18; Less. *de justit. lib.* 2, *cap.* 17, *num.* 29. Itaque imprimis puto Claudiam si præsciverit inhabilitatem suam ad frequentem copulam, commisisse dolum, ob quem contractus manet rescindibilis secundum arbitrium Caii, aut saltem reducibilis ad æqualitatem, ut habent Auctores omnes communissime. Deinde etiamsi Claudia cum pura ignorantia et bona fide processerit, tamen adhuc videntur urgere rationes allatæ pro Caio, quibus addo hanc; nam hic contractus fuit mere lucrativus respectu Claudiæ, quæ ad nihil se reciproce obligavit, adeoque re ipsa fuit gratuita promissio vel donatio illius summæ; hoc supposito communis et vera sententia est cum Mal. Turr. Lug. *De justit. d.* 22, *num.* 89, ejusmodi promissionem vel donationem gratuitam vitiari etiam ex solo errore, etiamsi non sit circa substantiam, si error talis sit, ut sine eo non fieret promissio, vel donatio, quia concedens non aliter videtur concedere, nisi stante veritate causæ, qua apud se movetur ad concedendum, uti ait Lugo supra, idem firmans in aliis exemplis. Hinc demum puto standum pro Caio; quia tamen Caius non poterit in foro externo probare illud fuisse unicum suum motivum dandi illud pretium, suadendum est ut potius componat cum Claudia. Ita judicavi cum alio Doctore ann. 1709.

DUBIUM III.

An, et quibus ex causis possit fieri divortium?

« Resp. 1. Etsi Matrimonium consummatum inter Christianos nullo casu solvi possit quoad vinculum, vivente utroque conjuge: (Vide Sanch. et Perez *d.* 29, *sect.* 9, *et d.* 55, *sect.* 4), divortium tamen, seu potius separatio quoad torum fit sequentibus casibus:

» 1. Si alter conjux moriatur, de quo est certum rursum nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen et indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superveniente an prior vivat, debent separari, cum forte vivat, adeoque Matrimonium sit validum.

» II. Si ex conjugibus infidelibus altero ad fidem converso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacifice cohabitare velit sine contumelia Creatoris;) idque ex dispensatione divina, in favorem fidei, ut patet ex 1. Cor. 7, v. 15, Perez *d.* 26, *sect.* 4, *etc. communiter.*

» III. Si ante Matrimonii consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur nec cogi possunt sine injuria) alter intret Religionem, in eaque profiteatur, Perez *loc. cit. etc. communiter.*

» IV. Si Papa ex alia justa causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat, Navar. Bell. Perez *d.* 20, *sect.* 7.

» Resp. 2. Manente vinculo Matrimonii licite fit divortium, et separatio quoad torum, et cohabitionem ad tempus, vel in perpetuum, ob gravem et justam causam, qualis est.

» I. Alterius conjugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia dividitur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eumdem sexum. Bonac. *quæst.* 4, *p.* 5, *n.* 2, contra Fill. Sanch. Perez *d.* 56, *sect.* 1 *et* 2, ex Matth. et *Cap. Gaudemus cap. Ex litteris*, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus vel amplexus impudici, Bonac. Sanch. Perez *ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, ut nocens emendetur) tunc enim innocens Religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens vero nonnisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu: 1. Si uterque conjux particeps sit ejusmodi criminis, vel æqualis, Sanch. *lib.* 10, *d.* 6, Bonac. *loc. cit.* 2. Nisi innocens condonarit quo aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognoverit, Bonac. ex Kon. Henr. Fill. Perez *sect.* 3, ubi vide plures casus exceptos.

» II. Sævitia mariti, vel uxoris: [1] ex qua si grave periculum comparti immineat, potest separatio peti a Judice; imo si mortem minetur, vel venenum paret, potest divertere ante

1 S. C. die 10 Feb. 1859 declaravit, injurias, etiam verbales, a marito erga uxorem habitualiter habitas legitimum esse separationis motivum, præsertim si mulier sit altæ conditionis et attentione mereatur conditioni suæ debitas.

Judicis consensum. V. Bon. *loc. cit.* Laym. Perez *sect.* 5.

» III. Si conjux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresim, veneficium, etc. tunc enim innocens potest se separare, imo tenetur, si periculum sit grave, Laym. *lib.* 5, *t.* 10, *p.* 3, *cap.* 7, *num.* 16.

» IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quod si tamen sine gravi detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, et ministrare, nisi alter remittat.

» V. Hæresis vel apostasia superveniens Matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit judicio Ecclesiæ, non tenetur conjugem conversum recipere, saltem ex justitia; nam ex charitate aliquando tenetur, ut si sit periculum incontinentiæ, Bonac. Laym. *l. c.* Perez *d.* 57, *s.* 1.

» VI. Mutuus consensus. Ex quo licite se separant, vel toto, sive ad tempus, sive in perpetuum, ob finem spiritualem; vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi uterque ingrediatur Religionem, vel uxore ad Religionem transeunte (aut si vetula sit, id est, sexagenaria, Azor. etc. vel saltem quinquagenaria. Sanch. Bon. Barbos. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 73, manente in sæculo, in voto continentiæ), maritus suscipiat sacros Ordines. Porro apud quem, et cujus expensis, facto divortio liberi sint educandi, V. Laym. *l. cit.* Sanch. Perez *d.* 58 et 59; Bon. *q.* 3, *p.* 5, *num.* 11.

» *Quæres.* An uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

» *Resp.* Teneri, quia vir est caput familiæ, et uxoris : *Excipiuntur tamen sequentes Casus :*

» I. Si ex sequela timeatur onus, vel periculum, v. g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis : vel uxor a viro peregre non alatur.

» II. Si vir post Matrimonium factus sit vagus, nec facile sit sequi. Secus tamen, si ante fuit vagus idque ipsa scivit.

» III. Si in contractu Matrimonii additum fuit pactum de non mutando domicilio, et nulla gravis necessitas urgeat. »

ADDENDA.

402 *Quæst.* 61. — *Quid præterea sit notandum circa vinculum, et indissolubilitatem Matrimonii?* Resp. § 1. Matrimonii inter fideles consummati vinculum esse indissolubile, de fide est contra hæreticos, uti constat ex *Florent. et Trident.* relatis *n.* 12, valentque ista etiam contra Græcos aliquos, qui teste Arcudio *l.* 3, *c.* 6, adhuc sustinent Matrimonium esse solubile in casu adulterii. Et saltem viro licitum esse etiam quoad vinculum dimittere uxorem adulteram, putat Arcud. *cap.* 9, docuisse etiam *S. Ambros. Caj. Cathar.* Eamdem dissolutionem Matrimonii quoad vinculum concessit aliquando Jus civile, etiam in pluribus casibus quam adulterii, uti refert Arcud. *c.* 18; sed ista nunc defendi non possunt post definitionem Conciliorum, quæ retuli *num.* 12, et probatur ex Scriptura, quia Christus *Matth.* 5 *et* 19; *Marci* 8; *Luc.* 16, præcipit indissolubilitatem, quod præceptum sic interpretatur Apostolus ad Rom. 7 : *Quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi :* et 1, ad Corinth. 7. *Iis autem, qui Matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat :* ego cum Dominus præcipiat mulierem discedentem ex quacumque causa, si non reconcilietur, manere innuptam, manifestum est, voluntate viri non posse solvi vinculum, uti pluribus oostendit Arcud. *c.* 10, si enim solvi posset, nemo dicet præceptum divinum esse, ut tum maneat innupta, sed sicut vir, ita uxor posset soluto Matrimonio alium ducere, in hoc enim sunt pares vir et uxor, uti ostendit Arcud. *c.* 20. Et ita Scripturas illas intelligunt Sancti Patres etiam Græci, quos diligentissime expendit Arcud. *a cap.* 11, usque ad 27, sic enim S. Aug. *c.* 2, *de adult. conjug. c.* 4 : *Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit, esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur.* Rationem dant Conc. Florent. et Patres cum Arcud. *c.* 15, quia secundum Apostolum ad Eph. 5, v. 32. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo, et Ecclesia,* id est, Sacramentum Matrimonii consummatum ideo magnum est, quia est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia; ergo sicuti conjunctio Christi cum Ecclesia, est perpetua et indissolubilis, quia tota Ecclesia simul nunquam peccat, ita etiam conjunctio Matrimonii consummati est perpetua et indissolubilis.

Objic. Christus *Matth.* 5 et 19, præcipit uxorem non dimitti, nisi ob fornicationem; qua exceptione videtur dicere, quod ob fornicationem uxoris viro licitum sit hanc etiam a vinculo dimittere. Resp. n. ass. primis enim verbis significat dimissionem a toro, uti constat ex verbis Florentini, *n.* 12, relatis. Et quando

dicit, qui dimiserit, intellige in perpetuum quoad torum, nonnisi ob fornicationem, mœchatur, id est, facit mœchari, quia est causa mœchationis in uxore, secundum illud Matt. 5, v. 32. *Qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari*, si enim ipsa sit de se fornicaria, dimittens non est causa fornicationum, ideoque non solet concedi divortium perpetuum, nisi ob fornicationem, ob alias causas vero conceditur ad tempus. Itaque sensus Christi est : qui in perpetuum dimiserit uxorem quoad torum extra casum fornicationis, et quia, ea sic dimissa, aliam duxerit, mœchatur, et quidem dupliciter, imprimis quia in perpetuum dimittendo quoad torum est causa mœchationis in uxore dimissa, deinde quia ipse necdum soluto matrimonii vinculo ducens aliam, ipsemet in se mœchatur. V. Arcud. *c.* 18 et 19.

Inst. 1. Pharisæi interrogabant Christum de dimissione quoad vinculum; ergo Christus censeri debet etiam de illa respondisse. R. De illa tantum n. de illa et etiam altera quoad torum, c. plus enim respondit quam interrogarint, et dixit licere quoad torum dimittere propter fornicationem, et tamen sine adulterio non licere dimittere quoad vinculum. V. Arcud. *c.* 19.

Inst. 2. Jus canonicum dicit uxorem adulteram non posse ducere alium; e contra virum posse ducere quamcumque volet. Resp. Sensus est, virum posse, mortua uxore, ubi e contra uxor adultera nequidem viro defuncto potest alium ducere saltem in locis, in quibus lex illa usu recepta est. Plures objectiones videri possunt solutæ ab Arcud. *c.* 16 *et* 19.

403 § 2. *Mag. S. Bonav. Rich.* et alii putant, nequidem olim Judæis fuisse licitum repudium uxoris quoad vinculum, sed tantum permissum, ut impune fieret ad evitandum gravius malum, uti Christus Matt. 19, v. 8, inquit, *propter duritiam cordis eorum.* Sed S. Th. Scot. Mald. Abul. Abb. Bald. Sanch. *l.* 5, *d.* 14; Tiraq. *de primog. q.* 66, *n.* 25 ; Mastr. *n.* 55, aliique cum Pign. *t.* 8, *con.* 93, probabilius dicunt virum licite ex causis potuisse dimittere uxorem quoad vinculum, quamvis uxor non posset dimittere virum, sed tantum dimitti, et tunc poterat uterque alteri copulari, nam Scriptura, præsertim *Deut.* 24, positive approbat id a viris fieri, quod autem dicatur id permissum a Deo propter duritiam cordis eorum, nimirum ne uxores suas occiderent, non sequitur, non esse permissum licite fieri. Neque hoc carebat mysterio, nam significabat Christum repudiaturum Synagogam, et loco ejus insolubiliter desponsandum suæ Ecclesiæ.

§ 3. S. Thom. *in suppl. q.* 67, *art.* 1, *in O.* 404
Sot. Vasq. Gobat. Bellarm. Hurt. Pont. Castr. Dic. Avers. *q.* 2, *s.* 4, aliique apud Perez *d.* 20, *s.* 2, dicunt indissolubilitatem omnis matrimonii oriri ex Jure naturæ; adeoque matrimonia infidelium etiam Jure naturæ esse indissolubilia, quia de Jure naturæ non est licitus concubitus vagus, cum id repugnet honestæ successioni, et educationi prolis ; ergo de Jure naturæ non est licita solutio matrimonii, ex hoc enim sequeretur licere concubitum vagum. E contra *Perez* aliique dicunt oriri ex institutione divina, ideoque docent Sanch. *l.* 2, *disp.* 13, Kon. Laym. et alii, matrimonium infidelium spectato Jure naturæ non esse indissolubile, maxime cum Deus in antiqua lege dispensarit in eo permittens libellum repudii, quod tamen non amplius licitum est, nequidem Judæis, quia lex vetus hoc tempore cessavit, multo minus gentilibus cum quibus Deus nunquam dispensavit. Ratio autem dicendi non esse indissolubile Jure naturæ, est hæc: quia *nihil tam naturale est quam eo genere quidque dissolvere quo colligatum est*, Reg. 35, ff. de Reg. Jur. ergo manebit intrinsece solubile per mutuum consensum. Quod autem solutio quandoque repugnet fini matrimonii et bono prolis, tantum probat non esse solubile per accidens, et ratione adjuncti incommodi, quod sæpissime abesse potest, si nempe conjuges sint steriles, vel proli sit provisum. Hinc *Lop.* aliique plures apud Sanch. *n.* 7, dicunt indissolubilitatem omnem oriri a ratione Sacramenti inter solos baptizatos initi, ideoque matrimonia infidelium esse omnino solubilia. Glossa aliique Canonistæ apud eumdem *Sanch.* dicunt oriri ex Jure ecclesiastico tantum, cui non subdantur nisi soli fideles, ideoque sola horum matrimonia erunt insolubilia. Denique Stelen. *p.* 2, *c.* 8 ; Mastr. *n.* 59 ; Herincx, Spor. *n.* 250, dicunt indissolubilitatem matrimonii fundari quidem in Jure naturæ, quod vagos concubitus excludit, attamen omnimodam indissolubilitatem matrimonii consummati haberi Jure divino ex ratione Sacramenti in nova lege, quia Deus per illud significari voluit indissolitatem unionis Verbi cum humanitate, unde quia per matrimonium ratum tantum significari voluit unionem Christi cum anima per gratiam ; hinc matrimonium ratum manet quibusdam casibus solubile, uti unio gratiæ manet per peccatum solubilis. Hæ omnes sen-

tentiæ videntur probabiles, sed ultima probabilior.

405 § 4. Certum videtur quod legitimum matrimonium inter fideles dici debeat absolute indissolubile, quia dissolvi non potest mutuo consensu contrahentium, juri enim illi resignarunt consentiendo in matrimonium, quod ex natura sua exigebat perpetuam vitæ societatem. Deinde nec dissolvi potest auctoritate Principis gentilis, cui Deus nullibi eam potestatem dedit. Nec auctoritate Ecclesiæ, cui infideles subditi non sunt : imo si Judæi nunc inirent matrimonium cum intentione dissolvendi ex causis, ob quas Deus olim concesserat dissolvi, tale matrimonium foret irritum, quia nunc cessavit eorum lex, et eorum matrimonia debent esse indissolubilia, sicuti jure naturæ vel divino talia sunt apud omnes alios infideles, Sanch. *l.* 10, *d.* 1 ; Pont. *l.* 7, *c.* 50 ; Avers. *q.* 3, *s.* 4 ; Pign. *n.* 23. Ideoque addunt Sot. Nav. Suar. Sanch. *l.* 7, *d.* 7, *n.* 6, aliique cum Avers. *q.* 9, *s.* 1, contra Henriq. nequidem respectu Judæorum vigere amplius legem veterem quoad impedimenta Juris positivi divini.

406 § 5. Si unus infidelium conjugum ad veram fidem convertatur, matrimonium non dissolvitur præcise per Baptismum conversi, nec per Papam dissolvi potest, ut probabilius tenent Auctores cum Krim. *n.* 750, contra Nav. et Sanch. Attamen ex Cap. *Quanto*, et Cap. *Gaudemus*, De divortiis, scimus tribus casibus posse, quamvis sit consummatum, dissolvi etiam quoad vinculum ; ita volente, aut dispensante Deo. 1. Si remanens infidelis ideo nolit cohabitare converso , quia conversus est, nam Apostolus 1. ad Corinth. 7, v. 15, dicit : *Si infidelis discedit, discedat ;* unde si ex alia causa discederet, v. g. quia conversus ante vel post conversionem commisisset adulterium, non ideo solvi posset vinculum. 2. Si infidelis velit quidem cohabitare, sed non sine injuria Creatoris, quia nempe blasphemat Christum, spernit fidem, verum Dei cultum impedit , pergit usurpare superstitiones infidelitatis, etc. 3. Si ex ejus contubernio immineat periculum perversionis, quia vel tentat conversum iterum pervertere, vel saltem ad peccatum mortale inducere, in his casibus potest conversus aliud matrimonium inire, etiam non expectata sententia Judicis, Perez. *d.* 36, *s.* 6, *n.* 5. Et hoc inito dissolvitur prius matrimonium, ideoque potest tum etiam infidelis inire aliud matrimonium, ut habet communis cum Avers. *q.* 2, *s.* 5, § *Dum*, contra S. Th. et alios. E contra quamdiu conversus non inivit aliud matrimonium, infidelis invalide init aliud, quia tantum conceditur ut per aliud matrimonium conversi solvatur prius matrimonium. Notat etiam Pign. *t.* 6, *cons.* 100, quamvis viro converso mulier velit in infidelitate permanere, ei restituendam esse dotem cujus saltem fructus debent esse ad ejus sustentationem.

§ 6. Additur Cap. *Quanto*, supra, si post 407
virum infidelem conversum convertatur etiam uxor, quod vir, si necdum aliam duxerit, teneatur hanc recipere [1], et dicit Gloss. *litt.* F. videri tunc esse novum matrimonium. Itaque si ambo conjuges infideles convertantur et baptizentur, neutri licitum est ab altero discedere, sed matrimonium eorum per Baptismum, sit ratum, et post consummationem post Baptismum factam etiam sit indissolulibile, non aliter ac matrimonium fidelium, voluntque S. Th. Palud. Covar. Bellarm. Laym. Valent. Tann. Sanch. *l.* 2, *d.* 9 ; Gob. *tr.* 10, *n.* 390 ; Avers. *q.* 1, *s.* 6, et alii plurimi, quod etiam transeat in Sacramentum, quia tum incipit significare indissolubilem unionem Christi cum Ecclesia ; ergo hoc habet ratione Sacramenti, propter quod est absoluta insolubilitas. Sed contradicunt Vasq. Præpos. Dicast. Henriq. *d.* 2, *quæst.* 2, *num.* 10 ; Mastr. *num.* 17 ; Pont. *l.* 1, *c.* 9, *num.* 3, quia omnia Sacramenta, præter Eucharistiam, consistunt in actione transeunte, hinc ratio Sacramenti in matrimonio consistit in primo fieri intrinseco contractus, quod tum amplius non est, nisi mere habitualiter. Et quamvis Ledesm. Dur. Capreol. Henriq. Bellarm. Rebell. Platel. *n.* 1085, dicant tum saltem fieri Sacramentum, si post Baptismum coram Parocho et testibus renovent consensum, quia tum ponitur contractus matrimonialis inter fideles , tamen adhuc contradicunt Mastr.

1 Vide quæ in causa *Florentina* collegit secretarius S. C. Prosper Lambertinus Tom. 3, pag. 353, et Tom. 4, p. 3. Cæterum tum in ea Florentina 27 Julii 1726, Tom. 3, *Resolut.* p. 350, tum in antiquiore item Florentina 1 Julii 1679, quæ ibidem citatur p. 355, statuit S. C. infidelem conversum ad fidem cum alia muliere Matrimonium contrahere non posse, si ejus uxor antea conversa ad secunda vota non transierit.

Castr. Pont. *n.* 9; Krim. *n.* 354, cum enim corpora sint antea tradita, nec possit iterum tradere quod suum non est, non ponitur nova materia vel forma contractus, sed tantum verbotenus renovatur antiqua voluntas : ergo videtur non poni jam posse Sacramentum, quamvis Ecclesia primum contractum ita ratificatum habeat veluti absolute indissolubilem, rationem autem indissolubilitatis non esse præcise ex ratione Sacramenti patet, quia matrimonium solummodo ratum est Sacramentum, et tamen est absolute solubile.

408 § 7. Ut constet de infidelis obstinatione, moneri debet, et interrogari [1] an velit converti ; Pont. *tamen l.* 9, *c.* 4 ; Avers. *q.* 2, *s.* 5 ; Pign. *n.* 24, dicunt S. Pium V. et Greg. XIII declarasse, si conversus in his partibus habeat conjugem infidelem in loco remotissimo, unde non possit resciri ejus voluntas, conversum valide contrahere cum alia, quia infidelis præsumitur non velle converti, aut non cohabitare sine contumelia Creatoris vel scandalo, ut tamen licite fiat, Gregorius insinuat requiri dispensationem Pontificiam. Videri potest Pign. *etiam t.* 4, *cons.* 189, *a n.* 7.

409 § 8. Si infidelis nolens converti vellet pacifice sine contumelia Creatoris et periculo peccati remanere cum conversa, *S. Th. S. Bonav. Dur. Nav. Tol. Rebel. Pont.* aliique multi dicunt, conversum non posse recedere aut dissolvere vinculum, quia Apostolus 1. ad Corint. 7, v. 12, dicit : *Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam : et si qua mulier etc.* et idem videtur colligi ex Cap. *Gaudemus*, cum nulla adsit ex causis ob quas dicitur solvi posse vinculum. Contradicunt probabiliter Sanch. Kon. Dian. et alii cum Avers. *q.* 2, *s.* 5, nam Apostolus præmittit : *cæteris ego dico, non Dominus etc.* itaque pro eo tempore Apostolicum consilium erat, ut permanerent propter spem conversionis, nunc autem videtur consuetudine, quæ vim legis habet, esse inductum, ut ob periculum perversionis, quod communiter remanet, non liceat simul manere, sed possit conversus recedens aliud matrimonium inire.

§ 9. Si infidelis conversus, inscia uxore, 410 profiteatur in Religione, putant Led. Henr. Sanch. *l.* 7, *d.* 76, *n.* 9, possessionem fore validam, quia sicut matrimonium fidelium ratum solvitur per professionem, ita videtur solvi matrimonium quamvis consummatum infidelium, cum sit magis solubile, quam ratum fidelium. Contradicunt Abulens. Kon. Hurt. Perez, Pont. *l.* 7, *c.* 48, *n.* 19, Pignat. *t.* 8, *cons,* 77 ; nam de privilegio Christi respectu matrimonii consummati infidelium nihil scitur ex Scriptura, vel traditione [2].

§ 10. Matrimonia hæreticorum vel sunt 411 nulla, vel sunt omnino indissolubilia, non aliter ac Catholicorum, quia omne matrimonium baptizatorum, per se loquendo, est Sacramentum, et indissolubile : Hæretici enim illi contrahentes, aut saltem unus illorum, vel expresse intendit non contrahere, nisi civiliter tantum et dissolubiliter, quod vix censeri debet, tumque tales contractus non sunt matrimonium, quia deest consensus requisitus ad substantiam matrimonii ; vel generaliter et per intentionem prævalentem intendunt contrahere, sicut fideles contrahunt in vera Ecclesia, et sicut Christus instituit, quod ordinarie præsumi debet, quamvis per errorem privatum, nolint contrahere, sicut contrahitur in Romana Ecclesia, ideoque nolint rationem Sacramenti, vel indissolubilitatis, tumque talia matrimonia sunt valida, et vera Sacramenta, ac omnino indissolubilia, uti dictum est *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 69, attamen potest intentio prævalens contrahentium ita restringi ut no-

1 Hoc aliis dicitur interpellatio, quam de jure necessariam esse respondit S. C. in antedicta *Florentina* 17 Januar. 1722, Tom. 2, p. 119. Vide etiam quæ ibidem p. 117 et 118 habentur collecta in ejus causæ expositione.

2 Quebecensis Episcopus veniam petiit, ad infideles facilius convertendos, ut conversi possent se jungere cum qualibet ex illorum uxoribus prima relicta ; S. C. inq. respondit 8 junii 1836 : *negative* si agatur de vero matrimonio inito cum prima ; tunc hæc ducenda est, si et ipsa baptismum suscipiat, vel saltem consentit habitare sine injuria Creatoris. Si vero agatur de matrimoniis de quibus serio dubitare possit utrum vera fuerint matrimonia, an contubernia tantummodo ex cupiditatibus inita, S. C. censuit, infidelem qui ad fidem convertitur, posse post conversionem suam eligere quamcumque velit ex mulieribus jam sibi conjunctis modo et ea ad fidem convertatur, vel etiam posse matrimonium inire cum alia quacumque catholica muliere. — Ex instructionibus Gregorii XXI et Pii IX si infidelis monitus converti recuset, fidelis debet eum relinquere et potest etiam ad alias nuptias transire. Quidam tamen theologi casum excipiunt quo Episcopus dispenset ad cohabitandum, quia spes conversionis infidelis probabilis est. Si infidelis moneri non possit, ad Pontificem recurritur, qui declarat an tunc cesset præceptum interpellationis.

lint contrahere, nisi dissolubiliter, et tum matrimonium est nullum, uti dixi hic *n.* 252.

412 § 11. Matrimonium inter fideles ratum dissolvi non potest mutuo consensu, uti certum est : nec per impotentiam supervenientem, uti dicetur *n.* 801 ; nec per susceptionem Ordinis sacri, uti expresse declarat *Joan. XXII*, Extr. *Antiquæ*, De voto. Attamen ex privilegio Christi dissolvi potest per professionem religiosam, secundum declarationem Trid. *sess.* 24, *de Matrim. Can.* 6, uti etiam ex declarationibus plurium Pontificum ostendit Sanch. *l.* 2, *d.* 18, *n*, 3, ita ut per possessionem etiam post 20 annos prius post matrimonium ratum ab uno factam cesset omnino vinculum matrimonii in utroque, possitque alter in seculo remanens contrahere cum alio. Putantque *Sot.* et alii posita professione, matrimonia illa dissolvi a Deo ipso ; V. Bellarm. *t.* 2, *de Monachis l.* 2, *c.* 38, et Avers. *q.* 2, *s.* 6, valentque dicta etiam respectu professionis in ordine Melitensi, Sperell. *dec.* 21, *n.* 45.

413 § 12. Quamvis Gregorius XIII, in Bulla, *Ascendente Domino*, innuat vota simplicia in Societate JESU habere eamdem vim, quam habet Religiosa professio in aliis Regularibus, tamen non intelligit quoad omnia, cum non dent talem indissolubilitatem, sed tantum in ordine ad constituendum Religiosum, et vim dirimendi matrimonium, uti *n.* 579 dicetur, hinc quia vota illa non dissolvunt matrimonium ratum, quidquid contradicat De Justis *l.* 2, *c.* 14, *n.* 106, si quis in matrimonio rato constitutus admitteretur, ne uxori fieret injuria, deberet ipsi permitti, ut post primum annum Novitiatus ederet professionem, et sic dissolveretur matrimonium.

414 § 13. Quamvis indissolubilitas matrimonii etiam tantum rati sit de Jure divino, tamen docent 60 gravissimi Auctores cum Sanch. *d.* 14, *n.* 2 ; Avers. *q.* 2, *s.* 6. De Luca *de Matrim. d.* 9, et ad Trid. *d.* 27, *n.* 16; Arcud. *l.* 7, *c.* 16; Gob. *tr.* 10, *n.* 691 ; Carden. *in* 1, *crisi dis.* 19, *n.* 157; Sporer. *n.* 352; Mastr. *n.* 62, contra Scot. S. Bonav. Covar. Turrecrem. Gutt. Castrop. Pont. quod matrimonium ratum, si adsit justa causa, possit ex concessione divina quoad vinculum dissolvi per dispensationem Pontificiam ; leguntur enim sapientissimi Pontifices decem sic dispensasse, teste Pign. *t.* 1, *cons.* 148, ubi etiam refert sic declarasse Sacras Congreg. cum enim possint dispensare in professione religiosa, per quam dirimitur matrimonium ratum, cur non possit in matrimonio ipso? imo Baunius putat, nisi Pontifex id prohibuisset, posse etiam Episcopum dispensare in tali matrimonio, quia secundum ipsum, et alios multos, quod Pontifex potest in Ecclesia tota, potest, per se loquendo, Episcopus in sua diœcesi, exceptis definitionibus circa fidem, et mores; quam sententiam Mendo *diss.* 12, *q.* 2, dicit esse probabilem, sed id communiter non admittunt alii. Quod autem Pontificem attinet, videri potest quæstio illa in utramque partem fuse disputata apud Krim. *a n.* 1611, qui n. 1649, concludit, spectata praxi Pontificem id posse ; et De Luca *d.* 7, putat causam sufficientem esse, si alio matrimonio inito, et consummato inter personas illustres sequeretur infamia, et scandalum, si staretur altero matrimonio rato. Alias causas affert disc. 9. Imo docet De Justis apud Krim. *n.* 2184, sufficere pro dissolvendo matrimonio rato, quod in tenera ætate contraxerint, cum facile potuerint decipi, et nunc incipiant sibi displicere; sed merito contradicunt alii. Qui autem dicunt licite contrahi aliud matrimonium ex vi talis dispensationis in primo, debent, propter dicta a n. 38, consequenter dicere, per istas dispensationes et declarationes factam esse sufficientem certitudinem practicam talis sententiæ.

Objic. Christus *Matth.* 19, prohibet matrimonium dissolvi, nam dicit, *quod Deus conjunxit*, *homo non separet*, et quod loquatur de matrimonio etiam rato tantum, probatur, nam loquitur de matrimonio, quale fuit inter Adam et Evam, *Gen.* 2 ; sed hoc fuit tantum ratum, nam prius post peccatum *c.* 4, cognovit Evam ; ergo. Resp. Prohibet dissolvi auctoritate humana c. divina n. hanc enim Deus concessit Ecclesiæ, uti constat a posteriori, cum Ecclesia sæpe fecerit. An autem matrimonium ratum dissolvi possit per Judicem, propter adulterium cum aliena, dicetur *n.* 429.

Inst. Matrimonium consummatum dissolvi non potest, secundum dicta *n.* 402, ergo nec ratum, nam non differunt essentialiter. R. differre essentialiter in ratione significationis, nam secundum dicta *n.* 402, consummatum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, item conjunctionem Verbi cum humanitate, quæ conjunctiones perpetuæ sunt, et indissolubiles; e contra ratum significat conjunctionem Christi cum anima justi, quæ solubilis est per peccatum mortale. Vide Arcud. supra.

§ 14. Posita dispensatione Pontificis circa 415
matrimonium ratum, dicendum est, quod vi

illius dispensationis possunt conjuges recedere ab illo matrimonio rato, et valide, atque licite transire ad alias nuptias, quia contrahentes tantum se obligant, quantum possunt, ad non resiliendum a contractu, qui est ex natura sua, et ex parte contrahentium indissolubilis, non cedunt autem juri suo ad dissolutionem, quæ est ab extrinseco, v. g. per professionem religiosam, aut per dispensationem Pontificiam, voluntas enim habendi talem indissolubilitatem in matrimonio rato esset vel contra voluntatem Christi volentis, ut dissolvi possit per professionem religiosam, vel contra praxim Ecclesiæ etiam dispensantis in ejus vinculo dissolvendo; ergo posita dispensatione Pontificia licite ineunt aliud matrimonium, Carden. *n.* 171. Itaque in casu, quo quis matrimonio rato per dispensationem Pontificiam dissoluto, iniret et consummaret secundum matrimonium, primum matrimonium maneret tantum speculative probabiliter validum, quia non est probabile, quod ambo matrimonia simul maneant valida quoad praxim, ob incompossibilitatem duplicis matrimonii validi; ergo secundum matrimonium, quoad praxim evadit certo validum, et indissolubile, Card. n. 177.

416 § 15. Quamvis matrimonium consummatum in veteri lege fuerit aliquando dissolutum per dispensationem divinam, uti docent S. Th. Alb. M. S. Anton. aliique plurimi cum Avers. *q.* 2, *s.* 5, contra Magistrum. S. Bonav. et alios, tamen nunc in nova lege semel consummatum inter fideles, nec per professionem religiosam, nec per dispensationem Pontificiam dissolvi potest, quia mens contrahentium, secundum Christi institutionem, erat, ut si fuerit consummatum, absolute nullo modo dissolvatur, qualem intentionem non habent, quamdiu manet ratum tantum, et non consummatum, Carden. a n. 165. In rarissimo tamen casu, quo inter vivos, sexus unius conjugis mutaretur, desineret matrimonium etiam consummatum, quia constat non esse nisi inter marem, et feminam.

417 § 16. Cum matrimonio necessario conveniat indissolubilitas vinculi, putat Card. *in* 1 *Crisi d.* 19, nullum matrimonium posse esse mere probabile quoad praxim, sed omnia esse vel certo valida, vel certo invalida, quia indissolubilitas matrimonii etiam solummodo rati de se postulat ut conjuges contracturi suam libertatem obligent ad illud perpetuo retinendum, quantum possunt, et reipsa sic obligant etiam quando contrahunt juxta opinionem tantum probabilem de valore matrimonii, aut dispensationis, etiam in casu quo ignorarunt probabilitatem nullitatis, de qua postea incidit dubium, adeoque se obligant ad cedendum omni juri, quod qualiscumque probabilitas daret in ordine ad deferendum tale matrimonium; ergo sic contractum secundum opinionem probabilem, aut de quo postmodum speculative probabile putatur quod sit invalidum, revera debet in praxi censeri certo validum. Hinc quamvis multi cum Sperel. *dec.* 95, *n.* 25, putent standum esse opinioni communi, etiam quando agitur de valore matrimonii sustinendi, tamen plures cum Sanch. *l.* 1, *d.* 18, probabiliter dicunt præferri opinionem etiam minus communem stantem pro valore.

§ 17. Morte dissolvitur matrimonium etiam 418
consummatum, unde si unus conjugum antea mortuus resurgeret, non amplius essent conjuges, et si esse vellent, de novo foret contrahendum, S. Th. ex 1, ad Corint. 7, v. 39: *Si dormierit vir ejus, liberata est a lege viri.* Idem docent Theologi communissime cum Gob. *tr.* 10, *n.* 680, et ratio a priori est quia mens contrahentium fuit obligare se usquedum alteruter moreretur, nec extendebatur ad casum miraculosum, qui probabiliter videri non poterat.

Quid dicendum sit, si contrahentes intendant matrimonium indissolubile, et expresse nolint Sacramentum, dixi *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 72. An autem ratio Sacramenti sit reipsa separabilis a ratione contractus matrimonialis inter fideles, dixi hic a n. 275.

Quæst. 62. — *Quid notandum sit circa tem-* 420
pus bimestris quod conceditur conjugatis? R. § 1. Cap. *Ex publico* : De convers. conjug. conceduntur duo menses conjugibus ante consummatum matrimonium pro deliberatione an velint Religionem ingredi. Hoc tamen non obstante uterque primo illo bimestri licite petit debitum, quod alter etiam licite negat, si velit uti jure sibi concesso, intelligitur autem bimestre ante ingressum in novitiatum. Quod si ultra bimestre maneant sine consummatione matrimonii, manent liberi ad ingressum, etiam si illicite negassent sibi debitum. Sanch. Laym. Gob. *t.* 10, *n.* 609. Si autem alteruter ingrediatur, alter expectare debet professionem alterius, antequam contrahant cum alio, et secuta professione matrimonium illud ratum plane dissolvitur, uti dictum est *n.* 412.

§ 2. Navar. Angel. Kon. Hurt. Laym. Cas- 419
trop. Perez, Spor. *n.* 252, probabiliter dicunt privilegium illud concedi tantum conjugi qui

cogitat vel deliberat de statu religioso, ideoque si nollent ingredi, putant teneri reddere debitum, quia Canones tantum permittunt cogitanti ingredi, et in favorem Religionis; sed valde probabiliter contradicunt S. Th. S. Bonav. Sanch. *l.* 2, *d.* 24, *q.* 5; Pont. Dian. Tamb. Avers. *q.* 21, *s.* 6; Burg. *cent.* 1, *cas.* 17, quia quamvis de facto nil cogitet de Religione, posset interea mens illa incidere, et nunc utitur tempore sibi concesso; electio autem status Religiosi conceditur, Cap. *Ex publico*, non tantum pro illo bimestri; sed etiam post illud, quamdiu matrimonium non est consummatum, Kon. Krim. *n.* 643.

421 § 3. Si vir ante evolutum bimestre vi obtineat copulam, graviter peccat, non contra castitatem, sed justitiam. Putant autem S. Anton. Sot. et alii uxorem tum non posse ingredi Religionem; nam jus ideo permittit post matrimonium ratum, quia hoc dissolvetur per professionem, sicque poterit vir ducere aliam, hoc autem jam fieri non poterit, quia secundum dicta *n.* 282 *et n.* 402, Matrimonium consummatum est, et factum omnino indissolubile, Abb. Silv. Palud. Arm. Laym. Sporer. *n.* 252, et alii probabilius dicunt posse profiteri in Religione inter viduas, vel conjugatas, non vi privilegii quod consensum est matrimonio rato, sed quia vir talis tenetur reparare damnum causatum : ergo tenetur consentire ut mulier profiteatur, quia damnum aliter reparari non potest. Quod admittit etiam Lesdem. Sanch. Avers. *q.* 23, *s.* 10, contra Silv. et Arm. quamvis solo metu gravi esset coacta, quia ipsa ob alterius scelus non debet privari jure suo, neque ille ex suo scelere reportare jus retinendi hanc uxorem : quod autem usque ad mortem professæ manere debeat tanquam cælebs, imputet suo sceleri, quo injuste consummavit hoc suum matrimonium. Si tamen mulier facta esset gravida, putat Krim. *n.* 465, per accidens impediri ab ingressu Religionis, quia recta educatio prolis vix fieri poterit sine matre.

422 § 4. Si conjux tantum ideo eligat Religionem, quia alter ei displicet, secundum Tamb. et Spor. non peccat, quia utitur jure suo, nec refert quod alter forte patiatur gravia incommoda, eo quod v. g. difficulter inveniat novum maritum, id enim non tollit jus alterius, et uterque contraxerat cum implicita illa conditione, habebatque uterque parem potestatem resiliendi, unde nulla fit injuria alteri, sed charitas obligat ad cavenda damna alterius cum gravi suo incommodo.

§ 5. Scot. Caj. Angel. Pont. *l.* 6, *c.* 12, *n.* 5, 423
aliique dicunt eum non peccare qui voto castitatis vel Religionis obstrictus init matrimonium, intendens intra bimestre Religionem ingredi, quia utitur jure suo. E contra peccare mortaliter dicunt S. Anton. Silv. Sot. Henr. Kon. Sanch. *l.* 1, *d.* 43, *n.* 7; Castro. *d.* 4, *p.* 2, aliique cum Avers. *q.* 10, *s.* 4; Mastr. *n.* 91, tum quia decipit alterum in re gravi, valde molesta, et communiter multum damnosa, tum ob alias rationes, ob quas dixi *n.* 194, illum peccare mortaliter, quia contrahens sponsalia vult, aut post sponsalia vovet ingredi Religionem, et init matrimonium cum animo ingrediendi. An autem ille, qui ante vel post matrimonium ratum vovit castitatem possit primo bimestri reddere debitum, dixi *n.* 361.

§ 6. Illicitum est viro ante consummationem 424
matrimonii rati invita conjuge suscipere sacros Ordines. *Nec obstat,* quod secundum jam dicta conjux ante consummationem possit invito altero transire ad Religionem, *nam* dispar est ratio, tum quia professio dirimit matrimonium ratum, non item Ordo sacer, uti declaravit *Joannes XXII*, in Extrav. *Antiquæ*, tum etiam, quia utrique conjugi est æqualis potestas ad Religionem, non autem ad Ordinem, Castr. *d.* 3, *p.* 6, § 11, *n.* 7, notans cum Sanch. et Gutt. non sufficere dissimulationem, sed requiri expressam licentiam, ut vir ante, vel post consummatum matrimonium possit suscipere Ordines.

§ 7. Copula, quæ præcessit matrimonium, 425
non consummat illud, uti dictum est *n.* 278, hinc uterque adhuc primo bimestri potest Religionem ingredi, Gob. *n.* 690. Quandonam autem matrimonium consummetur, dixi *a n.* 278. Quid autem censendum sit in dubio, an matrimonium sit consummatum, item si vir affirmet, et mulier neget, vel contra, dixi *n.* 283.

Quæst. 63. — *Quid præterea sit addendum* 426
circa divortium? R. § 1. Divortium unde dicatur, dixi *n.* 7. Posse autem fieri divortium, definit *Trid.* cujus verba retuli *n.* 12. Christus ipse *Matth.* 5 *et* 19, statuit uxorem sic dimitti posse propter fornicationem, per quam intelligitur adulterium ; et idem statuitur Jure canonico Cap. *Significasti.* Cap. *Gaudemus.* Cap. *Ex litteris* De divortiis ; ac alibi sæpe. Imo id ob causam adulterii de Jure naturæ esse et semper fuisse docent gravissimi Auctores cum Avers. *q.* 23, *s.* 1.

§ 2. Divortium matrimonii etiam tantum 427
rati fieri non potest quoad vinculum sine ju-

dicio Ecclesiæ, etiamsi impedimentum dirimens esset publicum et notorium. *Nec obstat*, quod Cap. *Evidentia*. De accusat. et Cap. *De manifesta* 12, q. 1, dicatur notorium, probatione non indiget, *nam* hoc non obstante in hac materia expresse statuitur, Cap. *Porro*, de divort. quod si etiam parentela esset publica et notoria, absque judicio Ecclesiæ ab ea separari non poterit. Ratio est, quia cum auctoritate publica Ecclesiæ contractum sit, decet, ut auctoritate ejus publica dissolvatur, secundum Cap. *Omnes*, *n.* 27, *q.* 2, maxime cum aliquando plura dicantur notoria, quæ vere non sunt, Cap. *Consuluisti*, 14, de appellat.

428 § 3. Ad faciendum divortium matrimonii etiam tantum rati quoad vinculum, requiritur ut Judex habeat duos testes omni exceptione majores, qui de impedimento deponant : nec sufficit testimonium utriusque conjugis docentis ante matrimonium contractam fuisse, v. g. affinitatem per fornicationem cum consanguinea : nam possent hi conjuges colludere contra matrimonium ; hinc aliæ debent accedere rationes rationabiles et fide dignæ. Si tamen uterque vel etiam unus, qui desideraret matrimonium esse validum, fateatur impedimentum, declarari potest nullitas matrimonii, cum quivis præsumatur in præjudicium suum loqui veritatem : non sufficit tamen fama de impedimento. Et licet testimonium matris dicentis sponsum esse consanguineum sponsæ sufficiat ad impedimentum, ne matrimonium contrahatur, tamen non sufficit ut contractus declaretur esse irritus, Schild. *t.* 6, *c.* 7, § 7, probans hæc omnia ex Jure et ratione, addens pro divortio quoad torum sufficere confessionem, quam de adulterio a se commisso facit ille conjux, qui divortium nollet.

§ 4. Caj. aliique apud Avers. *q.* 2, *s.* 4, pu- 429
tarunt matrimonium non tantum ratum, sed et consummatum posse quoad vinculum dissolvi propter adulterium, sed ex dictis *n.* 12 et 402, oppositum est certum ex Conciliis, et Patribus, etiam apud Mendo *dist.* 12, *n.* 11, et Avers. supra, ac clare definit Trid. relatum *n.* 12, adulterium enim est tantum causa juste negandi debitum, et petendi divortium [1].

§ 5. Si conjux unus agat contra alterum ad 430
resolutionem matrimonii, aliqui voluerunt Judicem competentem esse solum Episcopum loci in quo contractum est matrimonium. 1. Quia per contractum in aliquo loco celebratum sortitur quis forum. 2. Quia ligati sunt auctoritate hujus Episcopi ; ergo eadem solvi debent. E contra Krim. *n.* 1660, probabilius dicit Judicem hic competentem esse etiam Episcopum domicilii ; hujus enim jurisdictioni etiam subjacet, et nihil novi est, quod quis habeat in pluribus locis forum. Hinc Resp. *ad* 1 non ideo excludi Episcopum etiam domicilii, si apud hunc conveniatur ; *ad* 2. Non Episcopus, sed conjuges ipsi proprie se ligarunt ; nec tamen se solvere possunt, uti constat ex dictis [2]. Quod si post divortium coram Judice laico agatur de restitutione dotis, *L. Exigere dotem* 65, ff. de judiciis statuitur, ut non spectetur locus contractus, nec domicilium uxoris sed mariti.

1 Accedit S. C. quæ in dubio Matrimonii an quidam Græcus et Catholicus dissolvere posset Matrimonium cum muliere triplex adulterium in judicio fassa, et novum celebrare cum alia juxta prætensam Græcorum praxim, respondit 15 Janv. 1724, *oratorem non posse aliud matrimonium contrahere. T.* 3, *Res. p.* 8.

2 Sed ordinem et formam in judiciis ejusmodi causarum matrimonialium servandas cum Bened. XIV. præscripserit, hic reddenda est ejus Constitutio.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

» Dei miseratione, cujus judicia incomprehensibilia sunt, et viæ investigabiles, in suprema Ecclesiæ specula immerentes constituti, ut super universum Dominicum gregem excubias sedulo agamus, ad commissum Pastoralis Officii munus pertinere dignoscimus, subnascentes ex infernalis hostis astutia, et hominum malitia abusus, quibus et animarum saluti pernicies, et Sacramentis Ecclesiæ injuria infertur, radicitus evellere, et potestatis Nobis desuper traditæ operam interponere, ut et humana cohibeatur temeritas, et veneranda Divinæ Legis servetur auctoritas.

» Siquidem matrimonii fœdus a Deo institutum, quod et quatenus naturæ officium est pro educandæ prolis studio, aliisque matrimonii bonis servandis, perpetuum, et indissolubile esse convenit ; et quatenus est Catholicæ Sacramentum, humana præsumptione dissolvi non posse, Salvator ipse ore suo pronuntiavit dicens : Quod Deus conjunxit, homo non separet : ad aures Apostolatus nostri pervenit

in quidusdam Ecclesiasticis Curiis inconsulta nimis judicum facilitate infringi, et temere, atque inconsiderate de eorumdem matrimoniorum nullitate latis sententiis potestatem conjugibus fieri transeundi ad alia vota. Quos sane improvidos Judices humanæ naturæ conditione, et voce ipsa quodammodo admoneri oportebat, ne tam præcipiti audacia sanctum matrimonii nexum frangerent, quem perpetuum, atque indissolubilem primus humani generis parens præmonuit inquiens : hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea ; et illud additum est : quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.

» Hujusmodi autem abolendæ pravitatis notitia diversis ex partibus Nobis delata est, atque etiam indicata sunt exempla nonnullorum virorum, qui post primam, et secundam ac tertiam, quam duxerant, uxorem, ob nimiam Judicum præcipitantiam in nullitate matrimoniorum declaranda, adhuc illis primis uxoribus superstitibus ad quartas contrahendas nuptias devenerant, et similiter feminarum, quæ post primum, secundum, et tertium maritum, quarto etiam, illis quoque viventibus, se junxerant, non sine pusillorum scandalo, et bonorum omnium detestatione, qui sacra matrimonii vincula ita comtemni et temere perfringi dolebant. Nos autem his intellectis gravi effecti dolore intimo animo ingemuimus, et non prætermisimus Apostolicæ Nostræ sollicitudinis partes in Domino adimplere. Si quidem primo Pontificatus Nostri anno ad Episcopos illarum partium, in quibus prædicta acciderant, plenissimis datis litteris, graviter conquesti sumus de hujusmodi pravitate, quæ in Ecclesia Dei tolerabatur, et ad eam abolendam eorum animos erigere, et Pastoralem zelum accendere curavimus : quod etiam egimus cum aliis aliarum regionum Episcopis, ubi hujusmodi pravum dirimendorum matrimoniorum usum irrepsisse, cognovimus.

» Verum nobis responsum est id sæpe contingere partim ex culpa illorum Judicum, quibus vel in prima instantia cum causa coram Judice ordinario ex aliqua legitima causa cognosci nequit, vel in secunda cum in partibus nullus adest Judex, ad cujus tribunal causa in gradu appellationis devolvatur, vel si adest justa de causa coram eo disceptari nequit, causæ matrimoniales hujusmodi a Sede Apostolica committuntur, qui ob inscitiam, vel ob malam voluntatem proclives sunt ad matrimonia dissolvenda, atque eadem matrimonia, levi, vel etiam habito nullo examine, irrita ac invalida declarant ; partim etiam ex facto conjugum super nullitate suorum matrimoniorum litigantium, cum frequenter unus tantum eorum, qui dissolutionem matrimonii postulat in Judicio compareat, et sententia, nullo contradicente, secundum sua vota obtenta, ad alias nuptias convolat ; vel ambobus conjugibus in Judicium venientibus, alter, qui pro matrimonio, alter vero qui contra agit, sententia de nullitate matrimonii prolata, nullus est, qui ad superiorem Judicem appellationem interponat, vel quia litigantes in specie quidem discordes, revera inter se concordes sunt, et invicem colludentes contractum, matrimonium dissolvi cupiunt ; vel quia pars, quæ pro validitate matrimonii stabat, ejusque nullitatem acriter contra adversarium impugnabat, lata a Judice sententia contra matrimonium mutat voluntatem, vel pecunia sibi ad sumptus litis non suppetente, vel aliis deficientibus auxiliis ad litigandum necessariis, et inceptum opus ac causam post primam sententiam deserit : quo fit ut deinde ambo conjuges, vel unus eorum ad aliud contrahendum matrimonium se conferat.

» Quod autem ad Judices pertinet quibus extra Romanam Curiam pro litigantium commodo causæ matrimoniales committuntur, paterna illa vigilantia, qua de justitia unicuique integre, sapienterque administranda solliciti esse debemus encyclicis litteris ad Venerabiles Fratres, Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, et Episcopos scriptis vigesimasexta Augusti anno secundo Pontificatus Nostri providere curavimus, in quibus ea præscripsimus, quæ sacris Canonibus, et Concilii Tridentini consona, si diligenter, ut speramus, serventur in posterum causæ nonnisi personis congrua juris peritia, et necessario probitatis, spectatæque fidei munitis præsidio committentur. Insuper ad ea, quæ in iisdem encyclicis litteris constituta sunt, id etiam in præsenti adjungimus : quod, quamvis Concilii Tridentini decretum, quo causæ matrimoniales subtractæ fuerunt, Decani, Archidiaconi, et aliorum inferiorum judicio, et Episcoporum tantum examini, et jurisdictioni reservatæ, duntaxat procedat de Archidiaconis, Decanis, aliisque inferioribus, qui in eadem diœcesi constituti, vel privilegio aliquo, vel præscriptione saltem in visitatione causarum matrimonialium cognitionem sibi adrogabant ; idcirco minime obstet commissionibus, quæ pro iis-

dem causis matrimonialibus definiendis a Sede Apostolica alicui eorum in secunda instantia fierent; nihilominus præcipimus, ac mandamus iis, ad quos hujusmodi commissionum seu delegationum expediendarum cura pertinet, ut in futurum causarum matrimonialium cognitionem non committant nisi Episcopis præsertim viciniòribus, vel si nullus sit Episcopus, cui ex legitima causa commode committi possit, tum commissio et delegatio dirigatur uni ex iis, qui secundum ordinem et modum a Nobis in præfatis encyclicis litteris præscriptum pro Judice idoneo ab Episcopo cum consilio sui Capituli nominatus fuerit.

» Quod vero ad ordinem et seriem judiciorum in causis matrimonialibus pro debita et congrua earum terminatione servandum spectat, motu proprio, certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine hac nostra in perpetuum valitura sanctione constituimus, decernimus, ac jubemus ut ab omnibus et singulis locorum ordinariis in suis respective diœcesibus persona aliqua idonea eligatur, et si fieri potest, ex Ecclesiastico cœtu, juris scientia pariter, et vitæ probitate prædita, quæ matrimoniorum defensor nominabitur, cum facultate tamen eam suspendendi, vel removendi, si justa causa adfuerit, et substituendi aliam æque idoneam, et iisdem qualitatibus ornatam, quod etiam fieri poterit, quotiescumque persona ad matrimoniorum defensionem destinata, cum se occasio agendi obtulerit, erit legitime impedita.

» Ad officium autem defensoris matrimoniorum hujusmodi, ut supra electi, spectabit in judicium venire quotiescumque contigerit, matrimoniales causas super validitate, vel nullitate coram legitimo Judice disceptari, eumque oportebit in quolibet actu judiciali citari, adesse examini testium, voce et scriptis matrimonii validitatem tueri, eaque omnia deducere, quæ ad matrimonium sustinendum necessaria censebit.

» Et demum defensoris hujusmodi persona, tanquam pars necessaria, ad judicii validitatem et integritatem censeatur, semperque adsit in judicio, sive unus ex conjugibus, qui pro nullitate matrimonii agit, sive ambo, quorum alter pro nullitate, alter vero pro validitate in judicium veniant. Defensor autem cum ei munus hujusmodi committetur, juramentum præstabit fideliter officium suum obeundi, et quotiescumque contigerit ut in Judicio adesse debeat pro alicujus matrimonii validitate tuenda, rursus idem juramentum præbebit; quæcumque vero, eo non legitime citato, aut intimato, in Judicio peracta fuerint, nulla, irrita, cassa declaramus, ac pro nullis, cassis, ac irritis haberi volumus, perinde ac si citata et intimata non esset ea pars, cujus citari intererat, et quam juxta legum et Canonum præscripta ad legitimam judicii validitatem citari, aut intimari omnino necessarium erat.

» Cum igitur coram Ordinario, ad quem causas hujusmodi cognoscere pertinet, controversia aliqua proponetur, in qua de matrimonii validitate, dubitabitur, et existentibus in Judicio, vel uno ex conjugibus qui pro nullitate matrimonii, vel ambobus, quorum alter pro validitate, alter vero pro nullitate actionem intendat, defensor matrimonii partes omnes officii sui diligenter adimpleat. Itaque si a Judice pro matrimonii validitate judicabitur, et nullus sit, qui appellet, ipse etiam ab appellatione se abstineat; idque etiam servetur, si a Judice secundæ instantiæ pro validitate matrimonii fuerit judicatum, postquam judex primæ instantiæ de illius nullitate sententiam pronuntiaverat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, defensor inter legitima tempora appellabit adhærens parti, quæ pro validitate agebat; cum autem in judicio nemo unus sit, qui pro matrimonii validitate negotium insistat; vel si adsit, lata contra eum sententia, judicium deseruerit, ipse ex officio ad superiorem Judicem provocabit.

» Appellatione a prima sententia pendente, vel etiam nulla ob malitiam, vel oscitantiam, vel collusionem defensoris, et partium interposita, si ambo, vel unus ex conjugibus novas nuptias celebrare ausus fuerit; volumus, ac decernimus, ut non solum serventur, quæ adversus eos qui matrimonium contra interdictum Ecclesiæ contrahunt, statuta sunt, præsertim ut invicem a cohabitatione separentur, quoad usque altera sententia super nullitate emanaverit, a qua intra decem dies non sit appellatum, vel appellatio interposita deserta deinde fuerit, sed ulterius ut contrahens vel contrahentes matrimonium hujusmodi omnibus pœnis contra polygamos a sacris Canonibus et Constitutionibus Apostolicis constitutis omnino subjaceant, quas in eos, quatenus opus sit motu, scientia, ac potestate simili rursus statuimus, decernimus, ac renovamus.

» Posteaquam vero appellationis beneficio ad alterum judicem causa in secunda instantia delata fuerit, omnia et singula quæcumque

coram Judice in prima instantia servanda præfinita fuerunt, etiam coram altero in secunda exacte, ac diligenter custodientur, citato in quolibet judicii actu defensore Matrimonii qui voce et scripto Matrimonii validitatem strenue, ac pro viribus tuebitur, et si judex in secunda instantia fuerit Metropolitanus, aut Sedis Apostolicæ Nuntius, aut Episcopus vicinior matrimonii defensor sit, qui ab ipso fuerat deputatus, quemadmodum ipsis deputare mandamus, ut quæ a Nobis superius constituta sunt, peragere possit; si autem judex in secunda instantia erit judex commissarius, cui a Sede Apostolica causæ cognitio demandata sit, et qui Tribunal et jurisdictionem ordinariam non habeat, et propterea careat defensore matrimonii, volumus ut illo defensore matrimonii utatur qui constitutus fuerit ab Ordinario, in cujus Diœcesi causam cognoscet, etiamsi idem Ordinarius sit, qui primam sententiam in eadem causa pronuntiaverit.

Instructo autem in hunc modum judicio, si secunda sententia alteri conformis fuerit, hoc est, si in secunda æque in hac prima nullum ac irritum matrimonium judicatum fuerit, et ab ea pars vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, vel appellationem prosequendam minime censuerit, in potestate, et arbitrio conjugum sit novas nuptias contrahere, dummodo alicui eorum ob aliquod impedimentum vel legitimam causam id vetitum non sit, potestas tamen post alteram sententiam conformem, ut supra, conjugibus facta intelligatur, et lecom habeat, salvo semper et firmo remanente jure, seu privilegio causarum matrimonialium, quæ ob cujuscumque temporis lapsum nunquam transeunt in rem judicatam; sed si nova res, quæ non deducta, vel ignorata fuerit, detegatur, resumi possunt, et rursus in judicialem controversiam revocari. Quod si a secunda sententia super nullitate, vel altera pars appellaverit, ut hujusmodi sit, ut ei salva conscientia, defensor matrimonii acquiescendum non putet, vel quia sibi videtur manifeste injusta, vel invalida, vel quia fuerit lata in tertia instantia, et sit revocatoria alterius præcedentis super validitate in secunda instantia emanata, volumus ut firma remanente utrique conjugi prohitione ad alias transeundi nuptias, quas si contrahere ausi fuerint, pœnis, ut præfertur, a nobis constitutis subesse decernimus, causa in tertia, vel quarta instantia cognoscatur, servatis diligenter omnibus, quæ a nobis in prima, et secunda instantia demandata fuerunt, nempe in quolibet judiciali actu citato, et audito defensore matrimonii, qui a Judice tertiæ instantiæ deputatus fuerit. Defensor autem matrimonii, quem ad munus suum gratiso beundum pro amore Dei, et proximi utilitate, et Ecclesiæ reverentia in Domino exhortamur, si operam suam sine mercede, aut salario aliqua ex causa exhibere recusaverit, ab ipsius causæ Judice ei constituatur, et ab ea parte, quæ pro validitate matrimonii agit, si ipsi facultas sit, solvatur; sin minus a Judice primæ vel secundæ, vel tertiæ instantiæ respective subministrabitur, qui pecuniam, ex multis suorum Tribunalium redactas, vel redigendas, et in opera pia erogandas in hujusmodi sumptus insumere poterunt. Cum vero Judices causæ erunt Judices Commissarii, qui neque forum habent, et consequenter neque pecuniam ex mulctis collectam, volumus, ac mandamus, ut defensori matrimonii satisfiat ex pecunia mulctarum illius Episcopi, in cujus Diœcesi Judex Commissarius juxta Sedis Apostolicæ mandatum judicium exercebit.

» Hactenus quidem quoad causas matrimoniales, quæ extra Romanam Curiam pertractantur: quoad causas vero quæ Romæ disceptandæ sunt, cum earum cognitio in prima instantia ad S. R. E. Cardinalem in præfata Urbe, ejusque suburbiis, et districtu Vicarium Nostrum in spiritualibus pro tempore spectet, mandamus ac jubemus, ut omnia et singula, quæ in aliis causis extra Romanam Curiam pertractandis præscripta fuerunt, nempe ut judicium peragatur citato, et audito Defensore matrimonii ab eodem Cardinali Vicario deputato, aliaque, ut supra, omnino serventur, tum etiam in aliis causis quæ in prima instantia ex consensu partium, vel in secunda per appellationem ad Sedem Apostolicam, omisso medio, interpositam, vel in tertia Romam deferuntur, quas omnes judicari volumus vel in Congregatione S. R. E. Cardinalium super interpretatione, et executione Concilii Tridentini, vel in causarum Palatii Nostri Auditorio, dummodo nobis, et Romano Pontifici pro tempore justis ex causis non videatur particularis Congregatio S. R. E. Cardinalium, vel Romanæ Curiæ Prælatorum deputanda. Cum autem causa super matrimonii nullitate agitabatur in dicta Congregatione S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, defensor matrimonii a Cardinali Præfecto ejusdem Congregationis; si vero in Palatii nostri auditorio, ab Auditore Decano præfati Tribunalis;

si demum in Congregatione particulari a persona ejusdem Congregationis digniore deputetur. Unica quidem resolutio pro nullitate matrimonii emanata, si causa in Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, vel in Congregatione particulari deputata cognoscatur, et similiter in Palatii Nostri Auditorio unica sententia super eadem nullitate pronuntiata minime sufficiat ad tribuendam liberam conjugibus facultatem novas nuptias contrahendi; sed si causa in præfata Congregatione Cardinalium Tridentini Concilii Interpretum introducta fuerit, rursus in eadem ad defensoris matrimonii instantiam reproponatur; si vero Congregationi particulari commissa fuerit, ad petitionem ejusdem defensoris, altera etiam particularis Congregatio deputabitur. Si vero in Palatii Nostri Auditorio judicata sit a præfato defensore, appellatione interposita ab aliis auditoribus juxta ordinem in gyrum, seu turnum definiatur: si autem causa universo Tribunali commissa fuerit, ab omnibus auditoribus rursus examinabitur, nolentes omnino, ut nullo in casu matrimonii vinculum dissolutum censeatur, nisi duo judicata, vel resolutiones aut sententiæ penitus similes et conformes, a quibus neque pars, neque defensor matrimonii crediderit appellandum, emanaverint; quod si secus factum fuerit, et novum initum matrimonium, nostræ voluntatis hujusmodi transgressores, pœnis a nobis, ut supra statutis, submittantur.

» Et quoniam sæpe apud Sedem Apostolicam preces porrigi solent pro dispensatione matrimonii rati, et non consummati, quæ ut plurimum pro voto consultivo ad Congregationem S. R. E. Cardinalium Concilii Interpretum, vel nonnunquam ad aliquam Congregationem particularem deputatam a Romanis Pontificibus pro tempore remitti solent, ut hujusmodi instantiæ ordine ac rite procedant, volumus ac mandamus ut supplex libellus Nobis, vel Romano Pontifici pro tempore exhibeatur, in quo plena, et accurata totius facti species contineatur, causæque omnes in eo exprimantur, quæ ad obtinendam petitam dispensationem conducere posse a supplicante censentur, ut Romanus Pontifex eo lecto, et mature considerato, secum deliberare possit an petitionem rejiciat, vel ejus examen alicui ex dictis Congregationibus committat, a qua posteaquam suum votum consultivum editum fuerit, a secretario ejusdem Congregationis totius negotii series exacte Romano Pontifici pro tempore referatur, qui pro sua prudentia judicabit an Congregationis resolutio sit approbanda, vel potius totius causæ examen alteri Congregationi, vel Tribunali, prout idem Pontifici videbitur, rursus committendum.

» Demum volumus, ac decernimus easdem præsentes litteras semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit in omnibus, et per omnia plenissime, et inviolabiliter observari. Sicque, et non aliter per quoscumque Judices ordinarios, et Delegatos, etiam causarum Palatii Apostoli auditores, ac eosdem S. R. E. Cardinales etiam de latere Legatos, et Sedis Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia et potestate fungentes et functuros, sublata, eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate, et auctoritate, ubique judicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctorite scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac Constitutionibus, et Ordinationibus Apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, et litteris Apostolicis sub quibuscumque tenoribus verborum et formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, et insolitis clausulis, irritantibusque et aliis decretis etiam motu, scientia, et potestatis plenitudine paribus in genere, vel in specie, sed alias quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis. Quibus omnibus et singulis etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma in illis tradita observata eisdem præsentibus pro expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice dumtaxat expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut præsentes litteræ in valvis Ecclesiæ Lateranensis, et Principis Apostolorum, necnon Cancellariæ Apostolicæ, ac in Acie Campi Floræ de Urbe, ut moris est, publicentur et affigantur, sicque publicatæ, et affixæ omnes, et singulos, quos illæ concernunt, perinde arctent, et afficiant, ac si unicuique eorum nominatim, et personaliter inti-

matæ fuissent; quodque earumdem præsentium transumptis, sive exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, et Sigillo alicujus personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in Judicio quam extra illud ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ.

» Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostri Decreti, Statuti, Constitutionis, prohibitionis, revocationis, annullationis, declarationis, mandati, ac voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatissimorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

» Datum Romæ apud S. Mariam Majorem tertio nonas Novembris anno Incarnationis Dominicæ millesimo septengentesimo quadragesimo primo, Pontificatus Nostri anno secundo. »

431 § 6. Caj. quamvis *t.* 1, *opusc. tr.* 19, se correxerit, tamen *in c.* 19, super *Matth.* docuerat non licere uxori divortium a viro, ob hujus adulterium. 1. Quia repudium in lege veteri, cui in nova successit divortium, conveniebat solis viris. 2. Quia uti aliqui volunt, consuetudo habet, ut hoc non concedatur uxoribus. Hanc sententiam Sanch. *l.* 10, *d.* 3 et Sperel. *dec.* 140, *n.* 3, vocant falsam et temerariam, tenentque oppositum Conc. PP. S. Th. et Theol. passim cum Beja *p.* 2, *cas.* 26; Pignat. *t.* 9, *cons.* 139, *a n.* 122; Avers. *s.* 1; hinc Can. *Christiana* 32, *q.* 5, dicitur: *Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat... vir utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur... neque enim adultera uxor dimittenda est et vir mœchus retinendus.* Ratio autem est, quia licet non ita censeatur fœdum in viro, tamen leges pœnales non ita accurate ponderant quantitatem culparum, satis enim est in utraque esse sufficientem causam pœnæ. Unde Resp. *ad.* 1. Divortium non in omnibus successit repudio. *Ad* 2. Christus expressit de viris solis: forte quia feminæ frequentius in hoc delinquunt. *Ad* 3. Non esse consuetudinem contrariam constat ex praxi.

432 § 7. Ut per Judicem decernatur separatio, debet adulterium probari saltem per propinquas et violentas præsumptiones, uti cum communi Sanch. *l.* 10, *dist.* 12, de Luca *de Matrim. d.* 13, et fuse Sperell. *dec.* 140, *a n.* 8. Videri possunt etiam quæ dixi *l.* 4, *a n.* 1434. De præsumpt. et probat. Et verbo hic insinuandum est quod adulterium prohibeatur in judicium deduci, nisi ad instantiam mariti, patris vel fratrum, quorum querela non debet esse extorta, sed libera, alias inquisitio est irrita, uti ex Jure et auctoribus probat Pignat. *t.* 9, *cons.* 153. Præterea notandum est accusationem adulterii posse esse vel criminalem, si fiat ad pœnam seu vindictam publicam, vel civilem si fiat ad divortium aut privationem dotis, vel pure denuntiativam, quæ potest esse, aut charitativa, si fiat tantum ad impediendum peccatum, aut canonica, si ad impediendum, v. g. Matrimonium cum affine, aut promotionem ad Beneficium. Et pro majori præjudicio, quod provenire potest ex diversis istis accusationibus, requiritur etiam major certiorque probatio; sic enim ad denuntiativam sufficit semiplena probatio per testem unum, vel per famam nixam probabilibus indiciis; ad civilem requiritur plena, ad criminalem plenissima, Krimer *a n.* 2441. Quamvis autem accusatio adulterii ad pœnam aliam præscribatur lapsu quinquennii, tamen nunquam præscribitur in ordine ad petendum divortium, Sanch. Farinac. Pignat. *t.* 9, *cons.* 139, *n.* 125.

§ 8. Si uxor male et injuste tractata, sit 433
quali ejecta a viro, etiam negante alimenta, et conjugale debitum, ideoque abiens in eo exilio fiat adultera, virum adhuc posse facere divortium, dicunt Sanch. Dic. *d.* 8, *n.* 37; Burgh. *cent.* 3, *cas.* 37; nam ita videtur decidi Cap. *Significasti* et Cap. *Ex litteris*, De divort. quia vir per hoc quod causam adeo remotam adulterii dederit, non censetur in illud consensisse, vel intendisse. Oppositum tenent S. Th. Angel. Ledesm. Covar. Vega, Tiraq. et alii; sic enim de denegante debitum dicitur *Can. si tu*, 37, *q.* 2: *si tu abstines sine uxoris voluntate, tribues ei fornicandi licentiam; et peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ;* idem autem est in casu sævitiæ, ejectionis, vel negatorum alimentorum. Avers. *s.* 3, et Krim. *a num.* 1534, recte conciliant has sententias, et tenent cum prima, si vir non intenderit, nec prudenter prævidere potuerit adulterium uxoris; e contra, si intenderit, vel prudenter prævidere potuerit, tenent cum secunda, sic enim valent textus; et rationes pro utraque sententia adductæ. Et ideo, Tabien. et Krim. *a num.* 2428, recte concludunt, si alteruter conjux per longum tempus, v. g. per 5 aut 6 menses contra justitiam negarit debitum alteri conjugi, quem satis sciebat ideo fore in

periculo proximo incontinentiæ, censeri causam secuti adulterii, ideoque non posse propterea petere divortium.

434 § 9. Etiam tum non licet expellere adulterantem, quando ab altero conjuge data est adulterandi facultas expresse, vel tacite, Avers. *q.* 23, *s.* 3. Hinc si vir, cum possit absque gravi incommodo, non prohibeat adulterium uxoris, censetur consentire, L. 2. Cod. Ad L. Juliam, De adult. Oppositum tamen de uxore dicunt. Sanch. Tanc. Caspens. Krim. *n.* 1541, quia uxores non habent auctoritatem illam, nec communiter audent corripere viros ; ergo, quamvis taceant, non ideo censentur consentire. Contradicunt valde probabiliter Avers. et Mastr. n. 131 ; quia vir et uxor quoad debitum conjugale sunt pares, et si uxor audeat virum ejicere, magis deberet corripere.

435 § 10. S. Bonav. Durand. Palud. Sanch. Castr. Gonet. *c.* 9, *q.* 13 ; Krim. *n.* 1528 et Juristæ multi dicunt, ad pœnam divortii sufficere, si adulterium sit commissum, etiam ex metu gravi, quia quamvis metus gravis aliquando excuset a pœnis Jure humano statutis, non tamen ab hac, quæ, uti *n.* 426 insinuatum est, quasi de Jure naturæ consequitur hoc delictum. Oppositum tenent Abb. Silv. Rosell. Tabien. Graff. Avers. *q.* 23, *s.* 3, qui extendunt etiam ad casum quo mulier præ verecundia et metu infamiæ non clamaverit, quia Can. *Propositio*, 32, *q.* 1, dicitur de Lucretia gravi metu compulsa ad adulterium, *mirabile dictu, duo fuerunt, et adulterium unus commisit ;* unde videtur colligi, quod copula ex tali metu facta non censeatur pro foro externo adulterium. Hæc sententia est probabilis, sed prima videtur probabilior. Quod si uxor violenter esset cognita, esset adulterium tantum materiale, nec ideo ejici posset.

436 § 11. Docet Gonet. *c.* 9, *q.* 8, divortium peti, et concedi posse etiam propter pollutionem, quia hæc videtur generaliter venire nomine fornicationis, refertque pro eo S. Aug. S. Th. S. Bonav. Tostatum, Abbatem ; sed Sanch. *l.* 10, *d.* 4 aliique plurimi cum Busemb. et Mastr. *n.* 129, melius negant ; quia per hanc non dividitur caro cum aliena per concubitum, quæ est ratio faciendi divortium ob fornicationem. Fatentur tamen valde probabiliter S. Th. S. Bonav. Durand. Kon. Tann. Hurth. Bon. Sperell. *dec.* 140, *a n.* 40, sufficere sodomiam cum tertia persona : quod extendunt multi cum Busemb. et Krim. *n.* 1525, etiam ad bestialitatem, quamvis præter citatos a Busemb. contradicant Inn. III. Pont. et Avers. *s.* 1, eo quod ista non sit copula apta ad generationem per quam spuria proles in domum vel familiam alterius conjugis induci possit ; quod videtur directius repugnare Matrimonio : et sicuti ista scelera non sufficiunt ad inducendam affinitatem vel irregularitatem bigamiæ, ita nec videntur ipsis sufficere ad divortium ; sed ratio nostra est, quia per ista vere dividitur caro, et adulterans fit una caro cum altera persona vel bestia, et quidem maxime contra naturam. Mastr. supra agnoscit utramque sententiam esse probabilem.

§ 12. Si adulterium sit certo commissum, 437
divortium quoad torum sive denegationem debiti, quæ actio privata est, fieri potest auctoritate propria, uti habet communis cum S. Th. De divortio etiam quoad habitationem, cum hoc sit quid publicum, est major difficultas, nam saltem quamdiu adulterium est occultum, docent S. Th. S. Bonav. S. Anton. Durand. Bellarm. Becan. Sperell. *dec.* 138 ; Avers. *s.* 2, et alii multi, fieri non posse auctoritate propria, quia ita videtur statui Can. *Sæculares* 32, *q.* 2 ; Can *Multorum* 33, *q.* 6 ; Can. *Porro*. De divort. Et rationes sunt. 1. Quia Matrimonium tale publica auctoritate Ecclesiæ celebratum est : ergo sine ea non est ab eo recedendum. 2. Quia quoad publica, nemo in propria causa debet esse Judex. 3. Quia divortium tale est pœna publica : ergo debet provenire a Judice. Excipiunt aliqui, si nocens ad vitandam infamiam sua sponte vellet cedere : alii addunt, si innocens probare non posset in foro externo, dicunt enim tum communiter omnes posse clam se subducere, prætexendo negotia alibi, per hoc enim nocenti nullam injuriam facit. E contra innocentem invito etiam nocente absolute posse separare se etiam quoad habitationem docent Nav. Sot. Henr. Rebell. Kon. Regin. Bon. Castr. Dic. Sanch. *l.* 10, *d.* 22, *n.* 31 ; Burgh. *cent.* 2, *cas.* 38 ; Krim. *n.* 1544, quia Christus, supremus Judex, *Matth.* 19, videtur absolute dare facultatem dimittendi propter fornicationem, neque ullum aliud Jus clarum dicit expectandam esse sententiam alterius judicis humani, maxime cum secundum dicta *n.* 426, id de Jure naturæ licitum sit. Accedit, quod conditio ad retinendam obligationem matrimonii etiam ex auctoritate Ecclesiæ sit non divisio carnis ; ergo hac divisione facta, non manet obligatio. Denique jus divortii nascitur ex delicto, et non ex publicitate : ergo posito delicto, etiam occulto, est jus ad divor-

tium ; et ideo Sanch. Pign. *t.* 9, *cons.* 139, *n.* 124, docent uxorem innocentem posse recedere a domo mariti, nec reverti, nisi expulsa concubina. Sententia hæc est probabilis pro foro conscientiæ, attamen altera S. Th. videtur probabilior ; et in utraque sententia Judex a nocente imploratus debebit innocenti mandare ut redeat, donec probet alterius delictum, *C. Litteras*, et in simili Cap. *Ex conquestione*, De rest. spoliat. fateturque hoc etiam Sanch. *a n.* 16, et pluribus ostendit Sperel. supra.

438 § 13. Si adulterium uxoris sit certum, et publice notorium potest vir invita uxore, et propria auctoritate non tantum ingredi Religionem, uti habetur Cap. *Significasti*, De divortio, sed etiam suscipere sacros Ordines, uti cum communi Sanch. *l.* 10, *c.* 11, *n.* 16; Pont. Perez, Pign. *t.* 8, *cons.* 133. Tum autem etiam censetur hic esse notorium, si sint probationes in promptu. Plura de probatione adulterii habet Pignat. *t.* 10, *con.* 3.

439 § 14. Si ex divortio oriatur scandalum, uti fieret communiter ex eo, quod Matrimonium privata auctoritate dissolveretur, vel quoad vinculum, vel quoad habitationem, in omnium sententia debet dissolutio fieri auctoritate Ecclesiæ, ut sic obvietur scandalo, quod maxime valet in casu dubii de causa divortii ; tum enim est possessio pro Matrimonio quoad omnia servanda.

440 § 15. Hæresim Matrimonio supervenientem sufficere ad divortium habetur Cap. *Quæsivit*, Cap. *De illa*, Cap. *Quanto*, De divortiis, Cap. ult. De convers. conjug. et alibi ; attamen recte negat *S. Th.* in 4, dist. 35, q. 1, art. 1, ad 3, *procedi posse ad divortium propter unum actum infidelitatis, sed propter consuetudinem, quæ pertinaciam ostendit, in qua infidelitas perficitur*, debet enim esse hæresis, quia significat pertinaciam, et sufficit ad separationem, non tantum quoad habitationem propter periculum perversionis, sed etiam quoad torum, *quia* inquit S. Th. supra, *est contra Matrimonii bonum, quod est proles educanda ad cultum Dei :* potestque pars catholica recedere auctoritate propria, quia Cap. *De illa*, De divortiis, dicitur mulierem, quæ absque judicio Ecclesiæ a viro in hæresim lapso recesserit, esse reddendam, quando vir ad fidem redierit. Et additur, illo casu esse compellendam ut ad illum redeat : unde licet vel ipsa Religionem, vel vir sacrum Ordinem suscepisset, redire deberet ad conversum ; attamen si judicio Ecclesiæ facta esset separatio, catholicus non teneretur recipere conversum, sed posset mutare statum, aut etiam in sæculo sic permanere separatus, uti habetur Cap. *De illa*, docentque Gonz. Pont. Krim. *a n.* 1554, contra Barb. Hæreticus tamen conversus non posset sine consensu catholici mutare statum ; quod si mutasset, posset ab illo revocari. Hæc omnia pluribus deducit Avers. *s.* 9, citatque Auctores in oppositas sententias hic valde divisos.

Objic. Christ. *Matth.* 5 *et* 19, dicit viro non licere dimittere uxorem, *excepta causa fornicationis* sive adulterii : ergo hæresis non est sufficiens causa divortii. Resp. Omissis variis explicationibus, quas refert Avers. *s.* 9, § *ult.* dici potest Christum voluisse solum adulterium esse ex Jure divino causam perpetui divortii, quamvis aliæ causæ postea ex Jure ecclesiastico sint additæ ad divortium saltem ad tempus; et tales sunt etiam scandalum, sævitia, morbus contagiosus, mutuus consensus, etc.

§ 16. Divortium fieri non potest ob quodvis 441
crimen, nam *Alex. III*, Cap. *Quæsivit* De divortiis, declarat, *quod mulier pro furto vel alio crimine viri sui, ab eo separari non debet*, posse tamen quandoque fieri etiam propria auctoritate ex aliis etiam causis, si ita postularet præceptum correctionis fraternæ, metus injusti damni, aut etiam periculum ruinæ spiritualis, secundum illud Matth. 18, *si manus tua, pes tuus, oculus tuus scandalizat te etc. projice abs te.* Estque hoc de Jure naturæ, quo quisque obligatur studere saluti suæ : sed hæc intelliguntur ad tempus, nam *cessante necessitate illud quoque cessat, quod pro necessitate factum est*, Can. *Ordinationes* 9, q. 1. Videri potest Avers. *q.* 33, *s.* 10.

§ 17. Circa causam divortii ob sævitiam, 442
Cap. *De Benedicto*, 32, *q.* 1, conceditur divortium etiam nocenti post adulterium, ne perpetuis vexationibus crucietur. Nec in casu sævitiæ locum habet compensatio, quia si mutuo alter ab altero sibi timeat, uterque potest divertere. Non sufficit autem esse male tractatum de præterito, si pro futuro non timeat malum grave, quia non conceditur ad ulciscendam, sed ad evitandam injuriam saltem probabiliter imminentem. Etsi sit periculum in mora, fieri potest auctoritate propria ; alias per Judicem, qui solus separare potest in perpetuum, si non sit spes remedii. V. Avers. *q.* 23, *s.* 10, et præcipue Sperell. *dec.* 139, ubi, adductis legibus, Auctoribus, et rationibus, probat sequentia : 1. si vir moderate, et ex causa uxorem verberaverit, ad quod jus ha-

bet, non ideo potest uxor divertere, nec ideo tenetur vir conjugi consulere per remedium cautionis. 2. Si vir sæpius percutiens excesserit modum domesticæ correctionis, adeoque fuerint atrocia verbera, sitque ideo prudens timor novæ molestiæ gravis, non ideo statim concedenda est separatio tori, sed sufficere poterit cautio pignoratitia, fidejussoria, et quandoque juratoria tantum de non offendendo in posterum. 3. Quando concurrunt sæpius exercita atrox sævitia et talis prudens timor futuræ, ut non videatur sufficienter consultum per cautionem, Cap. *Litteras*, De rest. spoliat. conceditur divortium in verbis : *Si tanta sit sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri, non solum non debet ei restitui, sed ab eo potius amoveri.* Quandonam dicatur sævitia vel atrox verberatio, dat exempla Sperell. *a n.* 62, qui *dec.* 138, *n.* 70, notat uxori de sævitia viri conquerenti non credi, nisi illam probet.

443 § 18. *Cum quilibet ad renuntiandum juri suo liberam habeat facultatem* Cap. *Ex conscientia*, De crimine falsi, et divortium sit pœna delinquentis ac favor innocentis, eo non tenetur innocens, uti si nolit, Sanch. *l.* 10, *d.* 13; Krim., *n.* 1542. Docent quidem *S. Thom. Bonav. Caj. Silv.* aliique multi peccare virum, si permaneat in consortio adulteræ, nam Cap. *Si vir*, De adulteriis dicitur : *Si vir sciens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, et ejus peccati particeps.* Et similiter *Nav. Sot. Bon. Gob.* et alii docent ex Cap. *Si quis uxorem*, 1. 32, q. 1, teneri etiam uxorem dimittere adulterum se non emendantem : quæ vera sunt, si ita postulet præceptum correctionis fraternæ vel scandali vitandi : de cætero recte ostendit Avers. *s.* 5, correctionem illam per dimissionem raro profuturam, quia conjux dimissus magis et liberius indulgebit adulteriis ; scandalum autem facilius tolletur, et cum majori spe pœnitentiæ, si privatim et publice pergat arguere et abstrahere. Nec ideo vir retinens talem uxorem censebitur esse causa damni legitimis hæredibus causandi, si forte adultera concipiat ex alieno, id enim ipse, quantum in se est, impedit, uti suppono, nec semper tenetur aliquis cum gravibus suis incommodis aliena damna cavere.

444 § 19. Post sententiam divortii perpetui ob fornicationem, potest innocens sine consensu nocentis mutare statum, suscipiendo sacros Ordines vel Religionem, Cap. *Constitutus*, Cap. *Mulier.* De convers. conjug. et hoc est, quod dixi l. 6, p. 2, n. 2220, tenetque communis cum Pign. *t.* 10, *cons.* 3. Post sententiam divortii non perpetui, sed ad tempus, donec nocens v. g. emendarit mores, innocens non potest mutare statum, uti nec si separaverit se auctoritate propria, nam nocens saltem emendatus posset implorare Judicem, et repetere conjugem, cujus restitutio vergeret in scandalum, aut etiam in damnum status religiosi vel clericalis.

§ 20. Quando innocens mutat statum, v. g. 445
suscipiendo sacros Ordines vel Religionem, potest nocens etiam sine voto vel præcepto continentiæ remanere in sæculo : nullibi enim præcipitur huic tale votum vel continentia, unde mortuo innocente conjuge, poterit inire aliud Matrimonium, Avers. *q.* 23, *s.* 8. Attamen Pign. *t.* 3, *cons.* 42, refert aliquas declarationes Congregationum [1] quæ dicunt saltem ubi est periculum incontinentiæ, si adulter suscipiat sacros Ordines vel Religionem, innocentem manentem in sæculo debere continentiam vovere.

§ 21. Si conjugatus post sententiam perpe- [446
tui divortii assumens Religionem vel Ordines, neget se esse conjugatum, probabilius est cum Avers. *q.* 23, *s.* 8, contra *Sanch.* peccare mortaliter, quia est res valde notabilis, et Superior vel Episcopus habebat jus interrogandi : ergo alter obligationem manifestandi, cum possint causæ vel circumstantiæ promotionem talem impedire.

§ 22. Si divortium sit propria auctoritate 447
factum, et innocens non immutaverit statum, tenetur recipere nocentem, si emendaverit se, et non sit prudens periculum relapsus. Can. *Quod autem* 32, *q.* 2, Can. *Si vir,* de adul. Can. *Ego dixi*, 34, *q.* 1, quamvis Avers. *s.* 6, putet ibi non imponi obligationem, sed asseri convenientiam et quamdam æquitatem. E contra si divortium propter fornicationem in perpetuum per sententiam Judicis factum sit, innocens cogi non potest ad recipiendum, nisi committat simile crimen, Can. *De Benedicto,* 31, *q.* 2, Can. *Admonere*, 33, *q.* 1, Cap. *Gaudemus,* de convers. conjug. Potest tamen etiam tum, si velit propria auctoritate recipere, ut

1 Plures quoque afferuntur T. 4. Thes. Resolv. p. 137. *Quandoque tamen S. C. votum simplex Castitatis non exegit, ut ibidem videre est.*

habet communissima cum Avers. *s.* 6, quia sententia lata est in favorem innocentis, *et quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*, Reg. 61 Juris in 6. Teneturque nocens separatus privata auctoritate innocentis, redire, si revocetur ab innocente, et de licentia ejus non immutarit statum; imo quamvis per sententiam sit separatus, non potest immutare statum sine consensu saltem tacito innocentis, quia hic retinet jus eum revocandi, si velit : ergo nocens tenetur redire, S. Th. S. Bonav. S. Anton. Silv. Angel. Sanch. Pont. Avers. *s.* 6 *et* 8, Mastr. *n.* 135, Krim. *n.* 1580. Si tamen innocens per sententiam separatus ter cum congruo intervallo temporis, aut saltem per biennium rogatus, renuat recipere nocentem emendatum, hic poterit absque illius consensu in Religione profiteri, Cap. *Gaudemus* supra, Authent. *Sed hodie.* Cod. de adult.

452 § 23. Sanch. *l.* 10, *d.* 14, *n.* 2, docet, si innocens interne tantum condonet delictum, non posse postea in conscientia intentare divortium; sed melius contradicit Avers. *s.* 7, quia in commercio humano interna volitio non obligat, si nullo signo manifestetur, imo quamvis innocens externe manifestet, si nocens non acceptet, sed recuset, probabilius est contra eumdem *Sanch.* innocentem posse condonationem suam revocare ; talis enim gratia inter homines censetur indigere tacita saltem acceptatione.

453 § 24. Si nocens conscius delicti, ante vel post sententiam divortii petat, aut alteri petenti reddat debitum, hoc ipso pro foro externo præsumitur condonare, cum id libere faciat, nec obligatus ; aliud tamen est, si faceret coactus per metum, aut sententiam, vel ex errore, *S. Th. S. Bonav. Dur.* Addit *Avers.* etiam tactus, amplexus, oscula esse sufficientia signa condonationis internæ, cum ordinentur ad copulam. Et idem est, si redeant ad mutuam familiaritatem, mensam, vel cohabitationem eamdem. Si tamen reipsa interne nollet condonare, quamvis etiam ficte diceret se condonare, non ideo pro foro conscientiæ perdet jus, quia cessio requirit consensum internum, uti donationes aliique contractus, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 608; *Sa. Sanch. Avers.* contra *S. Bonav. Sot.* et alios. *Nec obstat,* quod ita fingendo videatur facere injuriam, *nam* cum non causet damnum, injuria non est talis ut ideo teneatur postea sincere condonare. Imo si innocens talia signa condonationis ponat, habendo se indifferenter, non cogitando an condonet vel non, aut ignorando, quod talia signa sufficiant ad condonationem, *Avers.* probabilius dicit contra *Sanch.* in conscientia non teneri postea condonare ; quia videtur requiri expressa voluntas cedendi hoc suo multum æstimabili jure.

§ 25. Quamvis crimina conjugum utrinque 454
non sint omnino æqualia, quia v. g. unum est occultum, alterum publicum ; unum adulterium, alterum incestus, vel sodomia : item quamvis unus semel tantum, alter decies commiserit adulterium, nihilominus hæc crimina compensant se, nec datur locus divortio, uti colligitur ex Cap. *Tua fraternitas* De adult. conjug. docentque *S. Th. S. Bonav. Palud. Gabr. Sanch.* et alii cum Avers. *s.* 4, contra *Hostiens. Joannem Andr.* et alios. Et universaliter, ut crimina se compensent requiritur et sufficit, quod utrumque de se det justam causam divortii, tunc enim censentur paria, id est, pariter per se sufficientia ad divortium, Mastr. *n.* 132.

Objic. Ex dictis, adulterium et hæresis sufficiunt ad divortium, et tamen si uxor labatur in adulterium, vir in hæresim, hæc crimina non compensant se, sed uxor potest divertere a viro. Resp. Aliqui cum Krim. *n.* 1563, probabiliter dicunt, cum crimina illa sint plane disparata, et hæresis directe non sit contra fidem Matrimonii, quod nullo modo se compensent, sed singuli possint petere separationem, Sanch. Pont. Avers. *s.* 9, etiam probabiliter dicunt hæresim ex dispositione speciali Juris necessario causare divortium, et ideo, ubi illa intervenit, non dari compensationem, sed separationem necessario faciendam esse, quod verum est, et quidem ex præcepto naturali, si adsit periculum perversionis ; e contra, si hoc periculum absit, probabiliter dicunt *S. Anton. Silv. Arm.* et alii dari etiam inter illa crimina compensationem ; et neutrum posse ab altero divertere : et ideo postea fatetur cum aliis *Avers.* posse cum hæretico dimisso fieri reconciliationem, quamvis hæresim non dimittat, dummodo absit perversionis, aut alterius mali periculum, quod abesse possit : quando autem ex dispensatione Ecclesiæ contrahitur Matrimonium catholici cum hæretico, omnes fatentur fieri non posse divortium. Similiter docet cum communi Pignat. *t.* 7, *cons.* 51, separari non debere conjuges, primo hæreticos, si eorum unus convertatur ad fidem, quamvis inter eos ideo ortæ essent aliquæ dissensiones ; hinc supra *n.* 440, tantum locuti sumus de hæresi super-

veniente, Matrimonio inter catholicos contracto.

455 § 26. Si uterque commiserit crimen ad divortium sufficiens, sed unus egerit pœnitentiam, alter autem pergat in crimine, *S. Anton. Silv.* et alii putant primum posse facere divortium, qui per pœnitentiam quasi rediit ad statum innocentiæ. E contra Ledes. Hurt. Pont. *l.* 9, *c.* 17, et alii dicunt quod crimina pergant se compensare, cum antecedenter sint posita. S. Bonaven. Henriq. Regin. Kon. Bonac. Sanch. Avers. *s.* 4; Mastr. *n.* 132; probabilius tenent cum prima sententia, si pœnitens alterum admonuit, qui tamen contumaciter pergat; si autem non admonuit, tenet cum secunda, quia ille pergens necdum censeri potest contumax.

456 § 27. Si vir etiam post sententiam divortii committat simile crimen, antequam statum mutaverit per religiosam professionem, vel sacros Ordines, Cap. *Ex litteris*, De divort. jubetur redire ad dimissam, et ita etiam docent Kon. Hurt. Avers. Mastr. *n.* 133, quia vir manebat obligatus fide Matrimonii : ergo si hanc frangat uxori dimissæ, delicta se compensant. Addit Pignat. *t.* 8, *cons.* 148, etiam posse revocare dimissam, si sit in periculo incontinentiæ, quamvis ipsa cum consensu viri emisisset votum castitatis. Recte tamen notat Avers. *s.* 4, virum non teneri se prodere, vel offerre non petenti, aut ignaræ sui criminis; imo si sententia Judicis separatus sit, probabilius videtur non teneri redire, nisi per Judicem compellatur; attamen etiam probabiliter dicunt Castr. et Krim. *n.* 1577, contra *Sanch. et Laym.* quamvis sententia divortii transierit in rem judicatam, id est, quamvis tempus a sententia Judicis appellandi jam esset elapsum, nihilominus innocentem in conscientia teneri reconciliari, si simile crimen committat, quia non habuit, nec sententia dabat ipsi jus divertendi, nisi quamdiu innocens esset, quia si fiat similiter nocens, nullum amplius jus habet. Excipit recte Pont. *l.* 9, *c.* 20, *n.* 7, si fieret similiter nocens, postquam professionem vel sacros Ordines suscepisset, quia tum non deberet præjudicari juri, quod Religio, vel Ordo legitime acquisivisset.

457 § 28. Si etiam post plurimos annos ostendatur sententiam divortii fuisse latam ex falsis causis, vir debet redire ad dimissam, quamvis in Religione professus sit, vel sacros Ordines susceperit, quia talis sententia, in quantum est contra innocentem, nunquam transit in judicatum, quin ipsi liceat per viam querelæ contra eum agere, quamvis non per viam appellationis, mansitque jus dimissæ, quod Judex noluit tollere, S. Th. S. Bonav. Sanch. *l.* 10, *d.* 9; Castr. Krim. *n.* 1578, *a n.* 1671, si tamen etiam dimissa professa esset in Religione, *Sanch.* putat cessisse juri suo, sed adhuc contradicit *Castr.* quia neuter valide consensit, cum error in substantia dederit causam. Et Krim. *n.* 1579, dicit hoc esse probabilius, quamvis *n.* 1677, etiam oppositum teneat.

§ 29. Quid dicendum sit circa alimentatio- 458
nem alterius conjugis quando divortium sit cum vel sine culpa conjugis, dixi l. 3, p. 1, a n. 710. Si autem culpa patris factum sit divortium, liberi apud matrem educantur expensis patris, si factum sit culpa matris, educantur apud patrem expensis matris, uti statuit Jus apud Sper. *dec.* 138, *n.* 104, potestque videri etiam Krim. *n.* 1584. An vero uxori adulteræ debeantur alimenta, pars acquisitorum, restitutio dotis saltem per hæredes, si maritus obierit, dixi l. 3, p. 1, a n. 714, et de illis videri potest etiam Sperell. *a n.* 20, ubi inter cætera putat lite pendente deberi conjugi, contra quem agitur, si ex suis aliunde non habeat, uti etiam debentur Monacho contra Abbatem litiganti, si nempe adsit præsumptio boni juris. An autem talis litigans debeat fide jubere de refundendis expensis in casu succumbentiæ, examinat Sperell. *a n.* 97, possuntque etiam multa circa ista videri apud Krim. *n.* 1585, usque ad 1608.

De divortio videri potest etiam Gob. *in Exp. tr.* 10, *n.* 715, ubi in compendio redigit ea, quæ in *Quinario tr.* 5, *a c.* 32, *usque ad* 45, fuse de illo disputat. Quid dicendum sit de donationibus inter conjuges, ac restitutione dotis, quando supervenit divortium, videri etiam potest fuse Krim. *a n.* 1685.

CAPUT III.

De impedimentis Matrimonii.

« Duplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum Matrimonium reddunt ; priora dicuntur *impedientia;* posteriora, *dirimentia.*

DUBIUM I.

459 *Quæ sint impedimenta, impedientia tantum?*

» Resp. Præter peccatum mortale, et excommunicationem, sex potissimum reddunt Matrimonium mortaliter illicitum, scilicet :

Ecclesiæ vetitu, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

» Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos, Bon. *q.* 1, *p.* 14, *n.* 1.

» Dicitur II. *Tempus feriarum*, quod secundum Trident. *sess.* 24, *c.* 10, *d. res.* incipit nunc ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam inclusive, et a die Cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusive. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, ut est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora convivia, et tripudia, etc. Neque Trid. *sess.* 24, *c.* 1, prohibet Matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. V. Bon. *q.* 3, *p.* 14; Sanch. *l.* 6, *d.* 7; Kon. *d.* 30; Fill. *t.* 10, *p.* 2, *c.* 9; Perez *d.* 43, *s.* 10, *n.* 7.

» Dicitur III. *Catechismus.* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post Baptismum collatum in necessitate, sed videtur sublatum per *Trid.* secundum *Sanch. Fagund. Kon. Fill. etc.* qui ideo monet Paroehos, ut in libro distinguant patrinos catechismi a patrinis Baptismi. V. Bon. *l. c.*

» Dicitur IV. *Crimen*, ut incestus cum consanguinea conjugis in primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit Matrimonium cum quacumque alia persona, V. Perez *d.* 23, *s.* 5) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Uxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non usum sunt sublata, ut Laym. hic. *c.* 15, ex Nav. Sanch. *d.* 15; Kon. *dub.* 3.

» Dicitur V. *Sponsalia,* cum una contracta, et non dissoluta, Kon. *dub.* 3, Sanch. Fill. Bon. *n.* 4.

» Dicitur IV. *Votum*, scilicet simplex, sive castitatis, sive Religionis, sive non nubendi. V. Sanch. *d.* 13; Reg. *l.* 31, *n.* 184; Bon. *n.* 7.

» Dixi in Responsione, *potissimum*, quia præter supra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

» *Primum*, est clandestinitas : etsi enim valeat Matrimonium clandestine contractum, ubi *Trid.* non est receptum, non licet tamen sub mortali. Ubi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum Matrimonii, est irritum, de quo in sequenti dubio.

» *Secundum*, omissio benedictionis; quia sine hac, etsi valide illicite tamen contrahitur Matrimonium, saltem primum ut ex *C. Nostras*, et *C. Sponsus q.* 5, docent Bon. *q.* 4, *p.* 6, *n.* 2; Sanch. *l.* 7, *d.* 82; Sa. Henr. Filliuc. etc. qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens ratione præcepti particularis, scandali vel contemptus (ut si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subjicere), docet Perez *d.* 43, *s.* 10, *n.* 4, posse esse mortale. Dixi, *Primum,* nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter conjugum sit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur, ut v. Bon. *l. c.* et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo a proprio Parocho, sine hujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, a quo benedictio erat accipienda.

» *Tertium*, si contrahatur Matrimonium sine prævііs proclamationibus sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, ut habet communis (quamquam Sanch. *l.* 3, *d.* 5, *n.* 7; Gasp. Hurt. *d.* 5, *n.* 59, putent non esse mortale unam omittere, quando certum est moraliter nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet Perez *d.* 42, *s.* 1, *n.* 7; ex Kon. et *Pontio*), nisi Episcopus vel ejus vicarius dispenset, ut patet ex Trid. *sess.* 24, *c.* 3, quod circa eas præcipit sequentia : 1. Ut fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel juxta Ecclesiam, alioye loco confluente magno populo. 2. Ut fiant a proprio Parocho vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut fiant in Parochia propria, et quidem utriusque contrahentis, uti declaravit Congregatio. 4. Ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen

festo, interpolentur. V. Bon. *q.* 2, *p.* 6. *Unde resolves.*

» I. Licet statim post ultimam proclamationem contrahere etiam eadem die ; non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non cantrahant, repetendas esse denuntiationes, declaravit Congregatio *in sess.* 24, *c.* 1, *de ref.* Imo *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, jubet repetere denuntiationes, nisi videatur aliud Episcopo.

» II, Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illico denuntiare, quantumvis secretum esset ad impedienda gravia mala, v. g. incestum, sacrilegium, etc. ; si tamen inde alte ri periculum infamiæ nasceretur, is ex Charitate prius esset monendus ut a Matrimonio desisteret, Sanch. *l.* 3, *d.* 13 ; Fagund. *p.* 2, *l.* 6, *cap.* 5 ; Henr. Laym. *l.* 3, *tr.* 3, *p.* 2, *n.* 8, *etc. comm.* contra Pontium *d.* 5, *q.* 6, qui negat teneri denuntiare, si sit occultum. Idemque tenet Perez *d.* 43, *s.* 6, *n.* 1, *et seqq.* sed cum hac limitatione, si tantum audiverit, et nesciat a quo ; vel si pro foro interno sit dispensatus, vel si metuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

III. Contrahens ipse, legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri vel Matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit, tunc enim fateri non tenetur, nisi Judex aliunde habeat sufficientem probationem, Sanch. Silv. v. Lay. *l. c. n.* 10 ; v. Bon. *l. c.* Perez *d.* 43, *s.* 7. *n.* 2.

» IV. Parochus, cognito impedimento, tenetur prohibere Matrimonium, et remittere ad Episcopum, vel ejus Officialem, neque potest assistere, Sanch. *l.* 3, *d.* 15 ; Perez *s.* 7, *n.* 9, *etc.* contra *Pontium ;* nisi tamen ex sola confessione nosset ; tunc enim nullo modo posset negare Matrimonium, sive publice sive privatim petenti, neque illum admonere officii extra confessionem, licet in confessione posset ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo a Matrimonio non possent desistere, nec vellent suadere ut contrahant communi consensu sub conditione si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi ut fratres (non autem quoad torum) donec accedat dispensatio, et iterum contrahant. Ita ex Beya et Pontio *l.* 5, *t.* 35, Perez *l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petare, debere Parochum adsistere.

» V. Potest Episcopus vel ejus Vicarius, non autem Decanus ruralis, dispensare, vel ut una tantum fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum subito factum coram Parocho et testibus, ante consummationem, vel etiam ut plane omittantur, si justa causa subsit, v. g. timor, ne alioqui malitiose impediatur Matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, etc. Bon. *l. c.*

» VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est Matrimonium ante proclamationes postea faciendas, conjux non teneatur nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint, quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenent Sot. Ledes. Texed. contra Sanch. apud Dian. *p.* 9, *t.* 8, *R.* 19.

» VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per epiikeiam declarare, præceptum hoc hic et nunc non obligare, v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem, Bon. *l. c.* ex Silv. Sanch. etc.

ADDENDA.

Quæst. 64. — *Quid præterea sit notandum circa impedimenta tantum impedientia ?* R. § 1. Dari aliqua, quæ tantum impediant, et non dirimant, certum est, nam *multa facta tenent, quæ fieri prohibentur.* Cap. *Ad Apostolicam.* De Regul. *Nec obstat,* quod Cap. *Tua fraternitas,* De sponsa duorum, et can. *Videtur nobis,* 35, *qu.* 6, dicatur Matrimonia contra interdictum Ecclesiæ inita, *posse irritari, rata non haberi,* nam primus textus tantum dicit conjuges posse separari, donec constet de validitate : secundus autem loquitur de Matrimonio cum altera inito adhuc vivente prima uxore. Docet quidem Avers. *q.* 10, *s.* 2, si Papa poneret interdictum cum clausula irritante, fore impedimentum dirimens, sed de hoc videri potest Krim. *a n.* 1342, ubi ostendit, quamvis in ejusmodi censura etiam excommunicationis prohibeatur iniri Matrimonium, non ideo irritari. 460

§ 2. Raymund. apud Mendo *diss.* 12, *n.* 12, docuit omne votum castitatis coram Episcopo, Parocho, vel alia persona publica emissum habere sufficientem solemnitatem ad dirimendum Matrimonium, sed certum est oppositum, nempe quod aliquod ejusmodi votum simplex castitatis sit impedimentum tan-

tum impediens. *Dico,* aliquod, nam per aliquod etiam votum simplex castitatis posse dirimi Matrimonium constabit ex dicendis *a n.* 579. Ad quid autem teneatur qui ante vel in Matrimonio vovit castitatem, virginitatem, cœlibatum, Religionem, sacros vel Ordines, dictum est *a n.* 357.

462 § 3. Quamvis forte possint Episcopi dispensare in voto simplici castitatis in ordine ad contrahendum Matrimonium; tamen id non posse nequidem Superiores Regulares dixi *lib.* 3, *p.* 1, *n.* 563. Hinc Confessarius Mendicans habens jurisdictionem etiam Episcopalem nequit dispensare cum Caia in voto absoluto castitatis, quamvis nuptiæ jam paratæ sint, et cum ingenti infamia ac grandi incommodo suspendi deberent, Suar. Sanch. Fagn. Laym. Castr. Barb. aliique communiter cum Burg. *cent.* 3, *cas.* 32, contra Crousers *in R. S. Francisci cap.* 7, *lect.* 29, quia Episcopi ipsi id ad summum forte habere possunt ex potestate extraordinaria, quam aliis subdelegare non possunt.

463 § 4. Qui vovit castitatem sub conditione, v. g. si non inebriarit se hoc anno, tenetur voto, si hoc anno se non inebriat : si tamen anno necdum expleto Matrimonium ineat, non peccat, quia quando votum est pœnale vel conditionale, non est obligatio expectandi eventum vel defectum conditionis pendentis a nostra libertate. Quod si postmodum anno necdum expleto se inebriet, tenebitur in Matrimonio ita servare castitatem, atque si post emissum absolute votum castitatis iniisset Matrimonium. E contra, qui vovit castitatem sub conditione, si hoc anno convalescat a morbo, peccat, si ante expletum annum ineat Matrimonium, quia eventus hujus conditionis non pendet ab illius voluntate : ergo tenetur eum expectare, Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 22, *n.* 11; Castr. *tr.* 15, *d.* 1, *p.* 16, *n.* 6; Gob. *tr.* 9, *n.* 87.

464 § 5. An ille peccet, qui obstrictus voto castitatis vel Religionis init Matrimonium animo non consummandi, sed ingrediendi Religionem, dixi *n.* 423.

465 § 6. Qui vovit Religionem, si bona fide Novitiatum ingressus fuerit, et cum justa causa exeat vel emittatur, satisfecit suo voto, nec tenetur tentare alium Ordinem, sed potest Matrimonium inire, quia non censetur vovisse professionem, sed ingressum in Religionem, qui est Novitiatus, Sanch. supra *c.* 16, *n.* 93; Gob. *n.* 101, addens aliquos docere etiam tum esse liberum, quando sine justa causa exit, dummodo serio et sine fraude Novitiatum sit ingressus.

§ 7. Durante Novitiatu, Jus prohibet con- 466
trahi Matrimonium, quia Matrimonium est status alienus ab habitu assumpto, Castr. *tr.* 16, *p.* 10, *n.* 3. Similiter in diœcesi Leodiensi prohibetur ne quis non confirmatus ineat Matrimonium, Marchantius apud Gob. *in Exp. tr.* 2, *n.* 772.

§ 8. Licite contrahunt leprosi, uti fuse osten- 467
dit Boudew. *p.* 2, *q.* 14, quamvis enim proles forte infecta gignatur, tamen adhuc beneficium acquirit per existentiam, et melius est ei esse, quam non esse, inquit S. Th. E contra, putat Boudew. eos, qui actu laborant lue venerea, peccare graviter contrahendo, ob periculum abortuum et miserias graviores prolis gignendæ.

§ 9. Impedimenta etiam tantum impedien- 468
tia obligant sub mortali, *Sacramentum, tempus, et vetitum* ex obedientia, *sponsalia* ex justitia, *votum* ex religione, S. Anton. Sot. Sanch. *l.* 7, *d.* 17, aliique cum Avers. *q.* 9, *s.* 5, contra Ledesm. Sa. et Tol. qui, quamvis id admittant de voto, tamen negant de reliquis, sed contra est, quia etiam in reliquis est res gravis. Putant quidem Sanch. Villal. Dian. et alii, tempore vetito non esse obligationem abstinendi a conviviis, aliisque lætitiæ signis, sed quamvis possit in hoc ex levitate materiæ tantum venialiter peccari, aut etiam nullo modo, si ista sint privata, attamen si adhibeantur publicæ pompæ, saltationes, etc. recte dicunt Pont. Avers. *q.* 20, *s.* 2, peccari posse mortaliter, quia secundum communem mortale est tum sacram benedictionem solemniter adhibere : ergo multo magis sæculares pompas publicas, cum hæ magis dedeceant tempus sacrum, et avocent a divinis.

§ 10. Tempus feriarum ante Quadragesi- 469
mam incipit hora 12 noctis ante Cineres. Ante primam Dominicam Adventus de Jure deberet cum Dominica incipere a primis Vesperis in Sabbato, nisi consuetudo in certis locis aliud haberet, Sanch. Krim. *num.* 1955.

§ 11. Fagn. in Cap. Capellanus, *De feriis a* 470
n. 8, operose contendit sacris temporibus prohiberi etiam privatam deductionem [1] sponsæ ad domum sponsi, itemque consummatio-

[1] *Hæc Fagnani opinio S. C. improbata fuit* 10 *Junii* 1684, nam super dubio traductionis Sponsæ, *respondit* affirmative, dummodo traductio fiat absque solemnibus.

nem [1] Matrimonii, sed recte cum communi contradicunt Sanc. Fagn. *tr.* 6. *cons.* 47; Krim. *n.* 1956. quia Canones loquuntur de sola benedictione nuptiali, solemni traductione sponsæ, publicis lætitiis, etc., et si novis conjugatis prohiberetur copula, etiam non liceret aliis conjugatis. Hinc addit Pignat. declarationes, quæ adducuntur in contrarium, vel non esse authenticas, vel datas esse propter particulares consuetudines in certis locis. Infert Gob. *tr.* 9, *num.* 70, Parochum non agere contra ullum Jus, si tempore Adventus vel Quadragesimæ assistat Matrimonio non solemni, dilatis benedictionibus in aliud tempus, nisi obstet alicubi consuetudo, nam notat Taberna *tr.* 7, *c.* 7, Jure particularium aliquarum Ecclesiarum non permitti tum Matrimonium etiam non solemnizatum, [2] nisi adsit causa specialis et licentia Ordinarii.

471 § 12. Episcopum dispensare posse in præcepto certis temporibus prohibente Solemnitatem nuptiarum, negant Henriq. et alii, quia est lex Superioris. Posse dispensare docent Sot. Sa, Pont. et alii, quia non reservatur Papæ, et id admittunt, Sanch. *l.* 7, *d.* 7, *a n.* 6. et Avers. *p.* 20, *s.* 2, ex causa urgente, quæ rata erit, si non posset recurri ad Papam.

472 § 13. Parochus solemniter celebrans Matrimonium temporibus ab Ecclesia prohibitis, potest ab Episcopo puniri pœna arbitraria, S. Congreg. 3, Dec. 1644, apud Pignat. *t.* 1, *cons.* 287. An peccet, qui metu gravi coactus contrahit Matrimonium cum impedimento impediente, dicam *n.* 660.

473 *Quæst.* 565. — *Quid circa proclamationes sit addendum ?* R. § 1. Per proclamationes intelliguntur denuntiationes sive banna, quibus publicatur Matrimonium inter certas personas esse ineundum, per quod tanto magis cavetur ne sit clandestinum. Dupliciter enim dicitur clandestinum, vel simpliciter, vel secundum quid. Clandestinum simpliciter est, quod contrahitur sine Parocho et testibus, de qua clandestinate agemus *a n.* 706. Clandestinum secundum quid est, quod contrahitur neglectis proclamationibus, tum enim caret perfecta publicitate, et de hac clandestinate hic agimus.

§ 2. Circa proclamationes ita statuit Trid. 474
sess. 24, *c*, 3, *de Reform. Matr. cap.* 1, *In posterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia intra missarum solemnia* [3] *publice denuntietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum : quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat vel saltem Parocho et duobus vel tribus testibus præsentibus Matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur ; quod ipsius prudentiæ, et judicio S. Synodus relinquit.* Atque ex his verbis *Trid.* infert cum communi Avers. *q.* 7, *s.* 1, contra Sot. et Dedef. certo fore mortale [4], si contracturi inirent, aut Parochus assisteret Matrimonio, omissis proclamationibus, quamvis aliunde haberetur certitudo de absentia impedimenti ; hac tamen habita, præter citatos a Busemb. putant Gutt. Villal. Barb. Dian. non fore mortale, si omittetur una ex tribus, sed adhuc contradicunt alii, ad quos inclinat Avers. tum quia ideo non cessat lex, licet finis ejus in particulari casu videatur cessare, secundum dicta *l.* 1, *a num.* 863, tum maxime, quia cum sit usus, ut fiant tres proclamationes, posset esse, quod quis expectaret tertiam ob detegendum impedimentum. Attamen omittere diem festivum in-

[1] *Vide Lambert. T.* 4. Edict. Bonon. *p.* 156.

[2] De hoc Lambert. T. 4, p. 152.

[3] *In quadam* Novariensi *quæsitum fuit* 10. *Jun.* 1724, an denunciationes Matrimoniorum et Ordinandorum, aliæque similes functiones Parochiales faciendæ sint in celebratione Missæ Parochialis, quæ celebratur in Parochiali et Collegiata Burgi, Manetii, seu potius liceat Præposito, et Parocho ejusdem Collegiatæ, illas facere in celebratione Missæ Conventualis, contradicente Capitulo ? *Respondit autem S. C. T.* 3 ; Reselut. p. 48, abitrio Parochi.

[4] *In* Hieracensi *ann.* 1587, *quæ T.* 1 ; Sesol. *p.* 184, *refertur, quæsitum fuit a S. C.* an omissis edictis hujusmodi (*nempe denunciationibus*) Matrimonium dicatur clandestinum, prolesque illegitima, veluti si sine testibus et Parocho contraheretur. *Hoc autem prodiit ab eadem S. C. rescriptum :* Congregstio Concilii censuit non dici ; sed contrahentes incidere in pœnam excommunicationis in Constitutionibus Synodalibus propositam [1].

[1] Denuntiationes fieri posse diebus festis suppressis, modo tamen *ut hæ expleantur tempore divini officii quo frequentior fidelium numerus in Ecclesia adesse solet,* dixit S. C. C. 7, Ap. 1862. *In Piranolien.*

termedium, aut proclamare extra Missarum solemnia, aut in publico concursu extra Ecclesiam, non videtur fore mortale, uti insinuat Avers. addens fieri debere a Parocho, vel ex ejus commissione ab alio, qui non necessario debeat esse Sacerdos. Notavi etiam *l.* 1. *n.* 797, quamvis certum sit adesse causam ineundi Matrimonium sine proclamationibus, non ideo iniri posse sine dispensatione.

475 § 3. Ab hac lege proclamationum non excusantur milites, quamvis a suis Officialibus afferrent testimonium, quod careant impedimento ; facilius tamen tum posset esse causa dispensandi, aut etiam in necessitate procedendi sine proclamationibus, secundum dicenda postea. De cætero cum milites facile mutent præsidia, ac frequenter alibi uxores habeant, decretum est in diœcesi Monasteriensi, ut ejusmodi milites vagi et extranei proclamentur, habetque usus, ut etiam petatur informatio ex locis, in quibus proxime fuerunt, quia compertæ sunt sæpe fraudes, imo prius quam ad proclamationes deveniatur, expedit Capitaneos et alios commilitones consulere, qui facile scient an in alio forte loco uxorem habeant. Et universim circa proclamationes vagorum emanavit per Sacram Congreg. generalis Inquisitionis de Urbe, anno 1637, mandatum ad omnes Ordinarios, ne permittant fieri denuntiationes forensis sive vagi, nisi Parocho adstituto per authenticam fidem Ordinarii ipsorum vagorum de illorum statu libero constet, et quamvis id merito observandum esset, cum experientia sæpe docuerit ejusmodi vagantes alibi uxores aut maritos habuisse, tamen potest quis quoad hoc stare usui in sua diœcesi præscripto, Krim. *n.* 2164.

476 § 4. Docent Laym. *l.* 5, *tr.* 10. *p.* 2, *c.* 4, *n.* 10; Gob. *tr.* 10, *n.* 514; Lohn. non esse damnandam consuetudinem quorumdam diœcesium, in quibus proclamationes fiunt tantum in illius sponsi parochia, in qua celebrandæ sunt nuptiæ, sed tenendum est oppositum ob declarationem S. Congr. *a Greg. XIII* confirmatam, quam ex Nav. refert Gallemart ad Trid. *sess.* 24. *De ref. Matr. c.* 1, *n.* 1, ideoque *in Synod. Colon.* anni 1662, de Matr. c. 2, § 5, sic statuitur : *Si matrimonium contracturi diversarum sint parochiarum, in utraque fiant proclamationes, nec ante Parochus unius ad matrimonii solemnis actum, nisi habito ab alterius Parocho, testimonio. quod præscriptæ a Conc. Trid. proclamationes in sua Parochia, legitime factæ fuerint, et de nullo constet impedimento, procedat.* Imo intentio fuit ann. 1697, in diœcesi Monasteriensi, ut inituri Matrimonium proclamarentur, non tantum in loco domicilii, sed etiam originis, ubi impedimenta consanguinitatis notoria sunt, sed hactenus non potuit deduci ad praxim, nec reipsa id videtur requirere *Trid.* [1] cum dicat *a proprio Parocho*, qui censetur esse Parochus, non puræ originis, sed domicilii : si quis autem per diversas anni partes in diversis Parochiis habitet, volunt aliqui in singulis proclamari, alioquin non obtinetur finis præcepti, qui est ut impedimentum, si forte subest, ab illis detegatur, apud quos hactenus est commoratus, fatentur tamen, si Parochiæ essent ita vicinæ, ut quod in una scitur, etiam sciatur in altera, fore satis in una proclamari. Alii cum *Pontio* dicunt sufficere fieri in Parochia, in qua ultimo est. Alii cum Kon. Sanch. Barb. Dian. in ea, in qua diutius habitavit. Avers. *q.* 7, *s.* 1, recte dicit observandum usum et consuetudinem locorum. Quid circa vagos sit præterea observandum, dicam *a n.* 7, 746.

§ 5. Putant Laym. Lohn. Krimer *n.* 691, et 477
alii proclamationes fieri posse die non festo, si in choro sit solemnitas, et conventio frequens populi adsit, sed *Synod. Colon.* an. 1662, De Matr. c. 2, § 3, vetat id fieri sub pœna 30 aureorum. Imo Zerola et alii cum Barb. dicunt nequidem Episcopum posse dispensare, ut fiant die feriali, quia Trid. expresse dicit, *diebus festivis :* ergo debet esse festum, saltem mane, dum fit proclamatio, quamvis post meridiem non sit festum.

§ 6. Sanch. et Laym. putant debere intercedere saltem duos dies inter unam et alteram 478
proclamationem. Gob. *n.* 519, dicit sufficere unum, imo Hurt. Dicast. Lohn. dicunt nequidem opus esse ut unus intercedat, cum de hoc nihil præcipiatur, unde spectanda est consuetudo locorum ; *Syn. Bol.* supra § 3, requirit ad minimum unius diei intervallum ; si autem

[1] Enimvero S. C. ejusdem Concilii interpres constanter tenuit, necessarias non esse proclamationes etiam in loco originis. Antiquiores Resolutiones habes congestas T. 6, p. 245. Hinc etiam 3 Apr. 1734, in *Senogalliensi* dubio, *an antequam Felici Dolci permittatur celebrare* (Senogalliæ) *Matrimonium faciendæ sint denunciationes etiam in Parochia Maceratensi* (in qua per annos circiter 20, domicilium habuerat), respondit S. C. *negative.*

transiliatur unus dies festus, non erit peccatum, si adfuerit causa aliquo modo rationabilis, vel inadvertentia, Kon. Tann. March. Dicast. Gob. Lohn. Hinc si qui hac Dominica proclamati sint, et, quia defertur impedimentum, quod prius debet examinari, vel tolli, omittatur Dominica sequente secunda proclamatio, poterunt postea superari reliquæ proclamationes, dummodo inter primam et secundam, quæ resumitur, non sint interlapsi duo menses.

479 § 7. Si absit scandalum, proclamationes fieri possunt in templis hæreticorum, uti fiunt proclamationes aliorum contractuum, Less. *in auct.* v. *Hæretici cas.* 24.

480 § 8. March. apud Gob. *n.* 518, dicit in diœcesi Leodiensi jurare sponsos se contracturos intra 40 dies post ultimam denuntiationem. Busemb. dicit die ultimæ denuntiationis posse contrahere, sed *Syn. Colon.* supra vult intercedere saltem unius diei intervallum, ut deferri possit impedimentum, si quod subsit. Quod si non contrahant intra 4 menses post ultimam denuntiationem, refert Gallem. *num.* 3, declaratum esse, quod denuntiationes repeti debeant. *Rit. Rom.* ait, *si intra duos menses post factas denuntiationes matrimonium non contrahatur, denuntiationes repetantur, nisi aliter Episcopo videatur.*

481 § 9. Qui scit impedimentum inter eos, qui denuntiati sunt, etiam impediens tantum, Avers. De Justis *n.* 235, ac multo magis dirimens, etiamsi plane occultum, et etiamsi sub secreto jurato, tenetur sub mortali illud denuntiare, tum ex Jure naturæ, tum ex speciali præcepto Ecclesiæ, cum commune bonum, salus proximi et validitas Sacramenti prævaleant; si autem inde oriretur infamia denuntiatis, tenetur privatim admonere : quod si non desistant, tenetur monere Parochum. Quod tenet, etiamsi probare non posset, ad hoc enim non tenetur, et quamvis audierit tantum a fide digno, vel per famam ortam a fide dignis, tum enim Superiori incumbet videre quid agendum sit; excusabitur tamen, si prævideat sibi inde grave detrimentum vel scandalum. Hæc omnia pluribus firmat Avers. *q.* 7, *s.* 4, cum communi contra aliquos. Notat autem recte De Justis *l.* 2, *c.* 19, te non excusari a delatione impedimenti, quamdiu præsumere possis esse deferendum ab alio, si de hoc certus non sis, quia sic omnes possent excusari et nullus deferre.

482 § 10. Si contrahentes procedant bona fide, nec sciant impedimentum suum dirimens, et judicetur nunquam prodendum, putant Pont. Perez, Burg. *cent.* 2, *cas.* 78, non esse obligationem denuntiandi : sed oppositum tenendum est, per se loquendo, ita enim postulat reverentia debita Sacramento, et obligatio ex charitate impediendi etiam fornicationes materiales sponsorum, quando id fieri potest sine gravi incommodo, uti dictum est *l.* 2, *n.* 21.

§ 11. Si Episcopus solus noverit impedimen- 483
tum, docet Perez *d.* 43, *s.* 8, eum non posse prohibere Matrimonium, quia est Judex, qui non debet procedere ex privata scientia : teneri tamen deferre ad Superiorem docent Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 37, *n.* 48. E contra Con. et Avers. § *At si*, probabilius dicunt posse prohibere, quia hic non agitur in cujusquam præjudicium, quia sponsis favorabile est repelli a tali Matrimonio irrito : et si non obstante hoc, quod sit Judex, deferre possit ad Superiorem, etiam potest cum sponsis id exequi et nomine Ecclesiæ attinere, ut a tali crimine abstineant.

§ 12. Parochus, qui hic Judex non est, de- 484
bet negare suam assistentiam, etiamsi solus et ex scientia sua privata noverit impedimentum, ac sponsi publice petant conjungi, Aver. § *Alii*, Gob. *in Exp. tr.* 10, *n.* 539, De Justis *n.* 225, contra Led. Pont. autem *l.* 5, *c.* 35, *n.* 6, negat, si Parochus non resciat per alium testem. *Nec obstat*, quod peccatori occulto publice petenti non debeat negari Sacramentum, ne causetur infamia, secundum d. *l.* 6, *p.* 1, n. 144, *nam* speciale aliquid est in Matrimonio, in quo Ecclesia requirens proclamationes publicas, agit per modum judicii fori externi, in hoc autem judicio externo pro sufficiente probatione habetur id, quod certo, etiamsi secreto, constat per unicum testem, uti Jus statuit, quod referam *n.* 486. Parochus autem hic est talis testis, quia tenetur id referre Episcopo.

§ 13. Si Parochus sciat contrahentes habere 485
impedimentum, et, quia probare non potest, ab Episcopo cogatur eos conjungere, si id faciat, non peccat, quia, quando quis impedire non potest, non peccat, quamvis alteri materiam peccati subministret. Henrinq. Bon. Cast. Sanch. *l.* 3, *d.* 15, *num.* 12; Avers. § *Si vero;* Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 37, *n.* 45.

§ 14. Si unus tantum de auditu, aut non ju- 486
ratus testetur de impedimento, non sufficit ad impediendum Matrimonium, sed potest ad nuptias procedi, Nav. Gob. supra *n.* 35. Docet tamen Avers. *q.* 7, *s.* 5, § *Debet*, in impedimento consanguinitatis sufficere, si testis deponat, se audivisse a Majoribus suis, saltem

duobus, computando distincte ex utraque parte gradus. Si autem post unam aut alteram proclamationem etiam unicus testis testetur de visu, et cum juramento, quod absit impedimentum, Parochus non potest pergere, nam Cap. *super* De testibus et attest. dicitur : *super illa quæstione, an mulier conjungenda non sit viro, pro eo, quod sola mater alterutrius eos esse consangnineos confitetur, non debent conjungi.* Et idem est, si publica fama de impedimento probetur in judicio, Avers. § *Censetur :* Et hoc defendit Sanch. *l.* 1, *d.* 71, etiamsi sponsalia essent jurata. In quo tamen casu juratorum sponsalium deberet allegans impedimentum non clam, sed declarato suo nomine id attestari, uti habent Juristæ apud Avers. § *Debet :* Parochus autem non debet excipere juramentum talis testis, nec examen instituere de impedimento, hoc enim facere est actus jurisdictionis exterioris, quam non habet Parochus, sed Ordinarius, Gob. *n.* 31 *et* 36, addens *n.* 32, in Germania Parochum posse petere, quale sit impedimentum, et si certo advertat esse nullum, debere pergere.

487 § 15. Si unus sponsorum sua sponte dicat se alteri promisisse Matrimonium, sed ficte; aut si prius dixerit se impeditum, et postea revocet, alii dicunt, alii negant ei esse nunc credendum. Avers. § *Si rursus* recte dicit remittendum esse ad judicium Episcopi, qui considerabit circumstantias facti et personarum.

488 § 16. Quando dispensatio impedimenti est data pro foro conscientiæ tantum, si nemo præter sponsos ipsos illud denuntiet, possunt conjungi, quia impedimentum sublatum est, nec notitia impedimenti vel dispensationis per hoc deveniet ad forum externum : si autem aliquis post proclamationes denuntiet tale impedimentum, Sanch. *l.* 3, *d.* 15, *n.* 15; Gob. *n.* 44; Corrad. Pont. De Justis *l.* 1, *c.* 6, *num.* 175, et alii dicunt non posse conjungi, tum quia per clausulam, *pro foro conscientiæ tantum* præcipitur, ut is cui impedimentum denuntiatur, sic se habeat atque si non esset dispensatum : tum etiam, quia hoc ipso quod aliquis post proclamationes denuntiet, censetur delatum ad forum externum. Avers. tamen *q.* r, 7. 5, § *ult.* putat si denuntiator secreto et privato tantummodo id dixisset Parocho, qui eum moneret de silentio et dispensatione obtenta, sicque faceret acquiescere plane et tacere, posse procedi ad copulationem, sic enim impeditur, quominus censeatur deductum aut deducendum ad forum externum.

§ 17. Quando contrahentes spectant ad di- 489
versas diœceses, si non dispensetur, debent in suis Parochiis utriusque diœcesis proclamari : si tamen alteruter Ordinarius dispenset in proclamationibus, sufficit, ut sine eis possint contrahere, etiam in altera diœcesi, in qua dispensatum non est, quia verum est dispensasse Ordinarium, Con. Regin. Sanch. *l.* 3, *d.* 7, *n,* 7; Barb. *De Officio Episc. alleg.* 32, *n.* 35; Avers. *q.* 7, *s.* 2; Gob. Krim. *n.* 686, contra Bonac. qui dicit, tum tantum sufficere, quando Matrimonium contrahitur in diœcesi illius, qui dispensavit.

§ 18. Episcopus non tenetur semper dispen- 490
sare, quando licite potest, cum tamen id committatur, non ipsius libertati, sed arbitrio, id est, judicio secundum prudentem rationem regulato, tenentur sub mortali, quando id exigit necessitas publica [1] vel privata ad vitandum grave aliquod incommodum animæ, corporis, famæ vel fortunarum proximi, Tann. Gob. Avers. supra, Sanch. *d.* 10, *n.* 6, et addunt Sanch. *n.* 26 *et* 29; Pont. *l.* 5, *c.* 32, *n.* 1; Con. Krim. *n.* 689, si tum neget Episcopus, posse contrahi absque denuntiationibus, eo quod leges humanæ non ligent cum tanto damno; sed *Avers.* limitat, quando non pateret recursus ad majorem Prælatum.

§ 19. Sanch. apud Gob. *tr.* 10, *n.* 483, ge- 491
neraliter dicit posse remitti proclamationes, quoties non subest prudens timor ullius impedimenti, item, quando contrahentes sunt vagi et ignoti, nam ferme frustra tales denuntiantur, Gob. *n.* 491. Sicuti autem *Trid.* supra dicit posse sine proclamationibus præmissis inire Matrimonium, quando est probabilis suspicio quod malitiose impediri possit, ita similiter fieri potest, si concubinarius sit proximus morti, et pro legitimatione prolium petat Matrimonium inire cum concubina, nec tempus supersit petendi dispensationem; utroque tamen casu, si uterque supervivat, debent postea fieri proclamationes, si Ordinarius non dispenset, quod merito in casibus illis facere debet [2].

1 Ejusmodi matrimonia dicuntur aliquando Matrimonia conscientiæ, de quibus legendæ sunt T. 3, *Thes. Resol.* S. C. p. 78, et seqq. doctæ adnotationes Prosperi Lambertini, tunc S. C. Secretarii, nunc Romani Pontificis.

2 Conferhæc cum Benedicti XIV Epistola infrascripta.

Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, et Episcopis.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabiles Fratres, salutem, et Apostolicam benedictionem.

« Satis Vobis compertum esse non dubitamus, *Venerabiles Fratres,* eam semper fuisse piæ Matris Ecclesiæ vigilem curam, ut Sacramentum Matrimonii, *magnum* ab Apostolo nuncupatum, publice et palam a Fidelibus celebretur. Quod quidem ut diligentius, quam antea factum fuerat, inposterum ab omnibus observaretur, Sancta Tridentina Synodus, Lateranensis Concilii sub Innocentio III celebrati vestigiis inhærendo, præcepit, ut in posterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio Contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuntietur : deindeque, nullo legitimo concurrente impedimento, ad illius celebrationem in facie Ecclesiæ coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus Testibus præsentibus rite, procedatur. Voluit etiam eadem Sancta Synodus apud Parochum diligenter Librum custodiri, in quo conjugum et Testium nomina, diesque et locus Matrimonii describantur.

» Providæ tamen hujusmodi leges, tanta auctoritate saluberrime institutæ, prava horum temporum conditione sensim prolabi visæ sunt, et enerves propemodum reddi, ob Matrimonia usu nimis recepta, quæ occulte adeo celebrantur, ut illorum notitia, quantum fieri potest, obliteretur, et in tenebris ignorantiæ perpetuo jaceat consepulta. In more etenim positum est, illa celebrari nullis prævíis factis Denuntiationibus, coram solo Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia, adhibita præsentia tantum duorum Testium apposite a Contrahentibus advocatorum, quorum fides nemini illorum est suspecta; remque peragi sæpe extra Ecclesiam quandoque etiam intra illam, januis tamen occlusis, vel eo temporis momento quo, semota alterius cujusvis præsentia, scientia initi Matrimonii, præter Parochi, Contrahentium, Testiumque personas alios penitus effugiat.

» Quantum a Sacramenti dignitate, et ab Ecclesiasticarum legum præscripto occulta hæc Matrimonia, *Conscientiæ* vulgo nuncupata, ut plurimum abhorreant, satis superque conjicere quis poterit, qui mentis aciem ad exitiosos illorum effectus convertat. Hinc enim gravia ortum habent peccata, præsertim vero eorum qui, Divini Judicii interminatione posthabita, priore Uxore, cum qua clam contraxerunt, relicta, cum alia spe futuri Matrimonii decepta, et in turpem secum vivendi licentiam abducta, palam cantrahere promittunt. Quorumdam vero mentem ita pravæ cupiditates excæcant, ut novum contrahere secretum Matrimonium audeant post alterum secreto itidem contractum, et nondum prioris Conjugis morte solutum, seseque magno scelere polygamos reddant. Alii etiam eo impudentiæ devenere, ut in hujus magni Sacramenti contemptum, post primas secreto initas, alteras aut publice aut privatim nuptias contrahendo, sese audacius polygamia pariter innodare non perhorrescant. Age vero quam gravia, quam nullo pacto ferenda ex his Matrimoniis mala oriantur. Si enim ad quamcumque Matrimonii suspicionem summovendam, Virum seorsim a Muliere vivere contingat, sublata est illico individua vitæ consuetudo, et contemptum est verbum Domini : *Adhærebit Homo Uxori suæ, et erunt duo in carne una :* sin hæc vitæ consuetudo servetur, nemo est qui illam criminis non arguat, et utpote detestabilem, in scandali materiam non traducat. Neque illata per scandalum dispendia rependit subsecuta celebratio occulti Matrimonii, quod in tenebris delitescit, et ab omnibus ignoratur.

» Leviora quoque damna non sunt, quæ susceptæ Proli irrogantur. Sæpe enim contigit, illam a Parentibus, et a Matre præsertim amotam, nec pie nec liberaliter institui, sed incertis fortunæ casibus objectam relinqui; nisi etiam Parentes ipsi contra naturæ leges ausu nefario illius vitæ insidientur. Ubi vero tam immane facinus Parentes deterreat, illosque ad sobolem alendam instituendamque humanitas ipsa compellat; alia imminet Liberis susceptis ex occulto Matrimonio lugenda Avitarum facultatum et bonorum jactura, pro quorum possessione assequenda quamvis clament jura sanguinis, illis tamen careant necesse est propter occulta Parentum Matrimonia, et adeptam legitimitatis et filiationis probationem. Huic etiam malorum origini sunt referenda ipsa quoque secreta Matrimonia contracta a Filiisfamilias contra Patris juste dissentientis voluntatem; ex quibus quam gravia incommoda exoriri soleant, neminem latet. Quid plura? Adeo invaluit mali-

tia, ut quandoque in Minoribus Ordinibus constituti Pensiones, et Beneficia ad Divinum Cultum et Ecclesiastica munia instituta, etiam post initum clam Matrimonium retinuerint, sibique de mammona iniquitatis loculos miserrime comparaverint.

» Deflenda hæc igitur potius uberibus lacrymis, quam latiore calamo explicanda malorum congeries, cum ex hac Apostolicæ Sedis specula omnes sibi vindicet nostræ vigilantiæ curas; temperare non possumus, quin Vos ipsos, Ven. Fratres, in partem nostræ sollicitudinis avocantes, vestram pietatem, et zelum excitemus ad custodiendas vigilias noctis super Grege Vobis credito, quem luctuosa horum temporum conditio in discrimen adducit. Primum itaque periculi non infrequens occasio Vos reddat difficiliores ad remittendum Publicationes, a quibus contracturi Matrimonium sæpe per malitiosam suggestionem petunt dispensari. Quam caute solerterque oporteat ea in re Episcopos versari, non obscura Vobis a Concilio Tridentino exhibentur argumenta. Si enim (ait eadem Sancta Synodus) probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si præcesserint Denuntiationes; tunc vel una tantum Denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, et duobus Testibus præsentibus Matrimonium celebretur, et deinde ante illius consummationem Denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur. Præterea licet Episcopo relictum sit omnimode super Denuntiationibus dispensare, hæc tamen facultas non a sola Dispensantis voluntate pendet, sed a Tridentino coercetur arctis prudentiæ discretique arbitrii legibus; quod idem est, ac legitimam causam dispensationis requirere.

» Parem quoque, imo fortasse majorem vigilantiam necesse est a Vobis adhiberi, ne post remissas Denuntiationes celebretur Matrimonium coram Parocho, vel alio Sacerdote ab ipso Parocho, vel a Vobis deputato, præsentibus duobus vel tribus Testibus confidentibus, ne ulla celebrationis notitia vel rumor oriantur. Id enim ut ad præscriptum Sacrorum Canonum licite fieri possit, non satis est obvia quævis et vulgaris causa, sed gravis, urgens, et urgentissima requiritur. A Sacro Nostræ Pœnitentiariæ Tribunali, eo potissimum casu sit potestas ita celebrandi Matrimonium, quo Vir et Femina in figura Matrimonii publice degentes, et de quibus nulla viget criminis suspicio, in occulto tamen Concubinatu perseverent: facile enim quisque conjiciet, quam absonum esset, eos, a statu damnationis per gratiam Sacramenti revocandos, ad publice contrahendum Matrimonium prævis Denuntiationibus compelli. Hanc vero praxim Vobis duximus proponendam, non quia Dispensatio præmisso casui solum congruat, cum alii similes, et fortasse urgentiores esse possint, in quibus dispensari expediat; sed quia Vestri pastoralis Officii partes versari debent in sedulo investiganda legitima et urgenti causa Dispensationis, ne Matrimonia occulte celebrata luctuosos habeant exitus, quos intimo cordis mœrore recensuimus.

» Hunc porro in scopum Vos hortamur, et impense admonemus, ut Personarum Matrimonium secreto contrahere petentium diligens fiat a Vobis inquisitio: An scilicet ejus qualitatis, gradus et conditionis sint, quæ id probe exposcant; An sint sui, vel alieni juris: An Filiifamilias, quorum nuptiæ Patri juste dissentienti sint invisæ; ab Episcopali etenim, quod geritis, munere nimium esset alienum, facilem præberi Filio inobedientiæ occasionem: An res sit de Personis Ecclesiasticis, licet in Minoribus Ordinibus constitutis, Pensiones et Beneficia Ecclesiastica obtinentibus, ut detestabilis illorum retentio in statu Uxorato congruis remediis postea compescatur. Potissimum vero curet Vestra sollicitudo, antequam secreti Matrimonii licentia concedatur, quod Contrahentes clara, et indubia, et a quavis fraude immunia exhibeant documenta status liberi, ad avertendum ab iis qui improbi sunt ingenii, polygamiæ periculum.

» Quod attinet ad Ministrum secreti Matrimonii, volumus, ad id munus deputari Parochum alterius ex Contrahentibus, quem notitia Personarum, experientia, et diuturnus rerum usus quovis Sacerdote extraneo peritiorem effecisse præsumuntur. Si quæ tamen Vobis occurrant circumstantiæ, quæ alium Sacerdotem loco Parochi exposcere videantur; gravi impellente causa, is Sacerdos a Vobis eligatur, qui probitate et doctrina, et obeundi muneris peritia commendetur. Uni tamen aut alteri Sacramenti Ministro a Vobis deputando districte præcipiatur, ne Matrimonio intersit, nisi prius paterna charitate Conjuges in Domino monuerit, Sobolem procreandam regenerari quamprimum oportere Sacro Baptismatis lavacro; ac Christo Judici districtam reddituros esse rationem, nisi Fi-

lios ut legitimos agnoverint, eosque pietate bonisque moribus imbuerint, et frui patiantur bonis temporalibus, a Majoribus in supremis tabulis relictis, vel provida legum auctoritate delatis.

» Celebrato autem Matrimonio, indilate a Parocho, vel alio Sacerdote, coram quo initum est, exhibeatur Episcopo illius scriptum documentum, cum nota loci et temporis, Testiumque, qui celebrationi interfuerunt. Vestrum erit postea diligenter incumbere, quod ad perennem gestæ rei memoriam præfatum documentum fideliter transcribatur in Libro prorsus distincto ab altero, in quo Matrimonia publice contracta de more adnotantur. Hujusmodi Liber pro Matrimoniis secretis apposite compactus, clausus, et sigillis obsignatus, in vestra Episcopali Cancellaria caute erit custodiendus : et eo tantum casu resignari et aperiri vestra accedente licentia patiemini, quo alia id genus Matrimonia describi oporteat, vel id sibi vindicet justitiæ administrandæ necessitas, vel demum aliquod documentum ab eo exposcant verum interesse habentes, quibus probationum aliunde petendarum non suppetit copia : sedulo tamen animadvertentes, quod, re absoluta, denuo claudatur, et sigillis, ut antea, obsignetur, Fides, seu Attestationes clam celebrati Matrimonii a Parocho, vel Sacerdote qui vices Parochi gessit, exarandæ, Vobisque exhibendæ, transcribantur in dicto Libro, prout jacent de verbo ad verbum a Persona a Vobis deputanda, quæ apud omnes integritatis, probatique nominis luculentum habeat testimonium. Fides vero, et Attestationes ipsæ in secretiori loco sarte tecteque a Vobis serventur.

» Quod si ex occulto hujusmodi Matrimonio Prolem nasci contingat, eadem mundetur salutari Aqua Baptismi, in Ecclesia in qua aliis infantibus hoc Sacramentum indistincte confertur. Et quia ad operiendum clam initum Matrimonium, facile est in Libro Baptizatorum nullam fieri mentionem Parentum, et eorum Nomina consulto reticeri : Volumus et expresse mandamus, quod a Patre Baptizati eoque defuncto, ab illius Matre suscepta Proles vobis denuntietur ; dictaque Denuntiatio fiat vel immediate per Parentes ipsos, vel per litteras eorum charactere exaratas, vel per fide dignam Personam ab ipsis Parentibus designatam, ut certo et clare Vobis constet, quod Proles tali loco et tempore, vel reticitis, vel falso expressis nominibus Parentum baptizata, est legitima, licet occulti Matrimonii fœdere procreata. Quæ sane omnia cum Vobis innotuerint, ne illorum excidat memoria, in Libro fideliter describentur ab eo cui facta a Vobis est potestas adnotandi Matrimonia occulte celebrata. Liber, in quem Baptizatorum. ac utriusque Parentis nomina referentur quamvis distingui debeat ab altero Matrimoniorum ; eadem tamen diligentia, iisdemque cautelis in Cancellaria Episcopali clausus, et sigillis obsignatus, erit custodiendus, prout Librum Matrimoniorum caute custodiri supra mandavimus.

» Quia vero nonnulli deesse non possunt, qui propriæ conscientiæ vocibus obsurdescant, et nostris hisce mandatis parere negligant ; debita pœnarum districtione pro modo culpæ a Vobis puniantur. Quinimo, cum satis Nobis experientia compertum sit, in hujusmodi negotii homines, in terram oculos declinantes, ob humanos respectus tardiores effici, et a recte agendi semita revocari : Mandamus idcirco, Matrimonia occulta a Vobis evulgari, et nota fieri, si certo Vobis constiterit ex aliquo Matrimonio occulto procreatam fuisse Sobolem et baptizatam, suppressis Parentum nominibus, nulla prestita Vobis notitia, ut par erat, ab illius Parentibus intra triginta dies a Nativitate numerandas.

» Ne autem Contumaces, et Inobedientes violatæ fidei, proditique Secreti Pastores suos insimulent, sedulo a Vobis curandum est ut a Parocho, vel alio Sacerdote, pro secreta celebratione Matrimonii a Vobis deputando, Conjuges clare et aperte moneantur, ea lege et pacto illis permitti Secreti Matrimonii celebrationem, ut Soboles inde procreanda non solum regeneretur Sacro Baptismate, sed post Baptisma denuntietur Episcopo cum nota loci et temporis administrati Sacramenti, ac sincera indicatione Parentum a quibus ortum habuit, quemadmodum supra præmissum est : Alioquin Matrimonium licet contractum data per Episcopum Secreti fide, in lucem proferetur in gratiam Filiorum, et ad populsandam ab illis gravem, nulloque pacto ferendam jacturam. Volumus denique, ac mandamus, Fides, seu Attestationes Matrimonii clam initi, et Sobolis ex eo procreatæ, excerptas ex dictis Libris, modo quo dictum est apud Vos caute custodiendis tantam promereri fidem, quantam sibi alii Libri Parochiales Baptismatis et Matrimonii vindicare consueverunt.

» Hæc a Vobis, Ven. Fratres, in hac tem-

porum calamitate observari enixe præcipimus ad communem Animarum salutem, et ad præsidium Ecclesiasticæ disciplinæ, propter invalescentem hominum malitiam nova semper detrimenta vel patientis, vel reformidantis. Cæterum nostris hisce litteris sublata nolumus ea validioria remedia, quæ huic malo, in diem ingruenti, consona dignoscet prudentia vestra, ad Pastorale officium cumulate obeundum. Vobis interea, paternæ charitatis et benevolentiæ testem, Apostolicam Benedictionem impertimur.

» Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, die 17 Novembris 1741, Pontificatus Nostri Anno Secundo. »

492 § 20. Vicarius Generalis habet potestatem ordinariam dispensandi in proclamationibus, Sanch. *d.* 7, *n.* 10; Barb. *alleg.* 32, *n.* 30; Gob. *n.* 503, contra *Pontium:* testaturque Paris. *de resign. l.* 3, *q.* 11, *n.* 20, quod quando *Trid.* concedit aliquid Ordinario, hoc nomine veniam etiam Vicarius generalis hanc potestatem delegare alteri, saltem ad casus particulares, uti habent citati Auctores. *Nec obstat*, quod *Trid.* hanc dispensationem remittat prudentiæ et arbitrio Ordinarii, adeoque videatur eligere industriam hujus personæ, *nam* recte notat *Avers. sup.* quando non in individuo, sed in communi tantum aliquid committitur ratione officii, vel dignitatis alicui, non restringi ad industriam personæ. Vide dicenda *num.* 878.

493 § 21. Abbates præditi potestate episcopali habent hic eamdem potestatem, quam Episcopi, non tamen Archiepiscopi, respectu diœcesium subjectarum subordinatis sibi Episcopis. Bar. *sup*, Gob. *n.* 504.

494 § 22. Declarare potest Parochus non obligare præceptum proclamationum, si Episcopus dispensare teneretur, et adiri non posset. Item si sponsus alias esset deserturus sponsam, vel ipsa non contracto Matrimonio secutura esset, et permansura in fornicationibus. Item, si Ordinarius injuste neget dispensationem, quando est urgens causa illius, nec recurri potest ad alium, Sanch. Gob. *num.* 493. Quando autem est prudens suspicio, quod malitiose impediendum sit Matrimonium, Vivald. putavit per *Trid.* supra fieri Parocho potestatem assistendi sine dispensatione Episcopi; sed alii communiter cum *Avers.* contradicunt, nam *Conc. Lat.* ad quod se remittit *Trid.* committit omnia judicio Episcopi, nisi necessitas aliud postulet, et periculum sit in mora.

§ 23. Huc pertinet solutio sequentis casus: 495
Titius cum Caia filia Bonnensi redit Coloniam, et quia Patre Caiæ obnitente noluit eos copulare Parochus Bonnæ, petunt Coloniæ copulari, ac pro eo quod nullum adsit impedimentum, offert Titius realem cautionem omnium suorum bonorum, minitans se abiturum, deserta et infamata Caia, si statim non copuletur.

Quæritur An Titii Parochus Coloniæ bene faciat illis assistendo? R. Non bene, sed cum possit, prius recurrere debet ad Ordinarium suum, et facere quod ille ordinaverit, qui re perpensa poterit in proclamationibus dispensare. Deinde rationabilis consuetudo postulat ut vel proclamentur utrobique, vel saltem exhibeantur aliquæ dimissoriæ alterius Pastoris, tum ad detegenda impedimenta, tum ad avertenda alia incommoda: hoc autem non fiet, si ita passim et libere procedatur cum nuda ejusmodi cautione verbali aut etiam reali.

§ 24. Si tam cito haberi non posset dispen- 496
satio in denuntiationibus, putat Hauckius apud Lohn. sufficere unam tantum fieri in his præterea casibus, et postea reliquas supplendas post contractum Matrimonium. 1. Si multum pudeat sponsos ob inæqualitatem, senium, vel infamiam, si fuerint concubinarii. 2. Si proximum sit tempus quo prohibentur nuptiæ, et hanc vicinitatem temporis clausi sufficere, dicit Hurt. *d.* 5, *diff.* 20, *n.* 69, *a S. Congr.* esse decisum. 3. Si magnates contrahere velint, inter quos constet non esse impedimentum. 4. Si damnum notabile, temporale vel spirituale, alias nasceretur. Sed hæc et similia ad summum pro foro interno valere poterunt, plerumque enim improbabunt Ordinarii, si Parochus sic procedat. Quod si post contractum ita Matrimonium nollent abstinere ab usu, usque ad suppletas reliquas denuntiationes, notant rogandum Episcopum, ut dispenset. Si autem ante dispensationem, et non suppletis denuntiationibus Matrimonium consumment, *Ledesm.* dicit, si certi sint abesse impedimentum, peccaturos tantum venialiter. *Con. Sanch. Bon. Pont.* dicunt toties peccaturos mortaliter, quoties consummabunt. Henr. et Avers. *s.* 3, putant, in prima tantum consummatione peccaturos mortaliter. Videtur tamen adhuc manere obligatio ad denuntiationes, ut in facie Ecclesiæ habeatur certitudo de valore Matrimonii.

§ 25. Huc reducitur sequens casus: Titius 497
et Bertha dispensati a proclamationibus, cum

clausula, ut copularentur a Parocho sponsæ, ob causas, quas putabant justas, accesserunt ad Parochum sponsi, et coram eo ac testibus contraxerunt. *Quæritur*, an valide? R. Affirmative, quia *Trid.* plus non requirit, quam ut contrahant coram proprio Parocho ; Sacra autem Congregatio declaravit per proprium Parochum intelligi Parochum alterutrius e sponsis, quod immutare non potuit Episcopus dispensans a proclamationibus : hoc unum velle potuit, ut non valeret dispensatio a proclamationibus, nisi contraherent coram Parocho sponsæ ; sed hoc non tollit valorem Matrimonii contracti, nam si absque petita dispensatione a proclamationibus ita contraxissent, valuisset Matrimonium, uti certum est, docetque cum communi Avers. *q.* 7. *s.* 1, contra paucos Juristas ; ergo et nunc valet. Id unum restat, quod casu quo Episcopus noluerit dispensare in proclamationibus, nisi sub conditione quod contraherent determinate coram Parocho sponsæ, tum reipsa contraxerunt sine dispensatione, adeoque sunt ita punibiles ac si absque proclamationibus contraxissent.

498 *Quæst.* 66. — *Quid notandum sit circa pœnas statutas contra eos, qui contrahunt, vel assistunt Matrimoniis, neglectis proclamationibus ?* R. § 1. Si Matrimonium in gradu prohibito contrahatur, neglectis proclamationibus, in primis proles non habentur legitimæ, licet parentes contraxerint cum ignorantia impedimenti, si non fecerint Matrimonium suum in facie Ecclesiæ publicari ante detectum illud impedimentum ; Can. fin. De clandest. despon. Deinde tales contrahentes carent spe dispensationis, quamvis similiter contraxerint cum ignorantia impedimenti, Trid. *s.* 24, *c.* 5, *de Res. Matrim.* cujus hæc sunt verba : *Si quis intra gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, et spe dispensationis consequendæ careat ; idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis : non enim dignus est qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo et gratis dispensari poterit.*

499 § 2. Ut hæ pœnæ incurrantur, requiritur in primis ut nec in gradu tali prohibito nec in proclamationibus fuerit dispensatum, et proclamationes scienter ac præsumptuose cum culpa sint neglectæ, quia *sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus*, Reg. 23 Juris in 6 ; *Rem quæ culpa vacat in damnum vocari non convenit*, Cap. 2, De constit. *Omnis pœna, si justa est, peccati pœna*, S. Aug. *l.* 1 *Retract. c.* 9. Imo cum dicatur, *si scienter contrahere præsumpserit*, ab hac pœna excusat ignorantia etiam vincibilis aliquando, secundum dicta *l.* 1, *a n.* 6 9, unde si saltem unus contrahentium fuisset acatholicus, qui bona fide processisset, eo quod non agnovisset impedimentum in tali gradu, nec putasset proclamationes esse necessarias, non incurrisset pœnam *Trid.* quæ supponit scientiam et præsumptionem.

§ 3. Incurruntur hæ pœnæ, licet Matrimo- 500
nium initum sit coram Parocho et testibus, imo et coram tota communitate, quia si neglectæ sint proclamationes, non habet publicitatem legalem et specialiter præceptam sub tali pœna, Sanch. *l.* 3, *d.* 1, *num.* 10, contra *Innoc. Abb.* et alios.

§ 4. Eodem Cap. fin. dicitur, *his qui aliter* 501
præsumpserint, etiam in gradu concesso sine proclamationibus, *copulari, condigna pœna imponatur ;* præterea etiam dicitur, si Parochus vel alius Sacerdos ab eo designatus præsumat assistere Matrimonio in gradu prohibito, neglectis denuntiationibus, per triennium ab officio suspendatur, gravius puniendus, si culpæ gravitas postulaverit ; et hanc pœnam extendunt aliqui etiam ad Matrimonium validum neglectis proclamationibus contractum, quamvis contradicat Krim. *num.* 725. Est autem hæc pœna ferendæ sententiæ, nec potest a Judice imminui, sed tantum augeri, talisque suspensio, vel elapso triennio desinit ex se, vel ante triennii finem tolli potest a sola Sede Apostolica, quia Concilium, quod Episcopo superius est, expresse determinat triennium, quo duret, Avers. *q.* 7, *s.* 3 ; Krim. *a num.* 725.

§ 5. Si Matrimonium sine proclamationibus 502
contrahatur, non in gradu prohibito consanguinitatis vel affinitatis, sed in alio impedimento, quod per proclamationes manifestari potuerit, v. g. in impedimento criminis, Sanch. *l.* 3, *d.* 24, *num.* 4, Barb. et alii putant adhuc incurri pœnas, quia hic manet ratio legis ; sed probabilius contradicunt Castrop. et Krim. *a num.* 710 *et* 2187, quia Jus utroque loco expresse dicit, *si intra gradus prohibitos :* ergo cum sit odiosum, extendi non debet, sed manere restrictum ad omissionem

proclamationum, per quas resciri potuisset gradus prohibitus. Et pro hoc refert declarationem Gallem. ad Trid. supra *num.* 2.

503 § 6. Si tale Matrimonium saltem tempore natæ prolis sit validatum, proles est legitima, Cap. *Quod nobis.* 2, De clandest. despons. et Cap. *Quod nobis,* 5, Qui filii sint legitimi, Castrop. *d.* 2, *p.* 13, § *ultim. n.* 4 : putat tamen Krim. *n.* 718, hoc tenere tantum in casu quo ignoraverant impedimentum.

504 *Quæst* 67. — *Quid circa benedictionem Matrimonii sit addendum?* R. § 1, Circa illam sic statuit *Trid. s.* 24, de res. Matrimonii *c.* 1 *Eadem S. Synodus hortatur, ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, statuitque benedictionem a proprio Parocho fieri, neque a quoquam, nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii Sacerdoti concedi posse, quacumque consuetudine etiam immemoriali, quæ potius corruptela dicenda, vel privilegio non obstante. Quod si quis Parochus vel alius Sacerdos, sive Regularis, sive Sæcularis sit, etiam id sibi ex privilegio vel immemoriali consuetudine licere contendat, alterius Parochiæ sponsos sine illorum Parochi licentia Matrimonio conjungere , aut benedicere ausus fuerit, ipso Jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui Matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur.* Notatque Avers. *q.* 6, s. 8, § *ult.* hanc suspensionem esse ab officio et beneficio, quia dum non restringitur ad alterutram partem, intelligitur de utraque, cum ratio non sit, cur potius intelligatur de una, quam de altera. Estque hæc pœna imposita soli assistenti vel benedicenti , non autem deputanti alium, qui faciat pro se, Avers. *q.* 50, *s.* 3.

505 § 2. Docent Nav. et Gob. *tr.* 10, *n.* 561, per se loquendo nequidem veniale esse omittere benedictionem ; sed esse saltem veniale tenendum est cum communi apud Busemb. Imo. Avers. qui *q.* 6, *s.* 7, dixerat fore veniale, si omittatur sine causa, *q.* 20, *s.* 4, docet peccari mortaliter, si absolute omittatur. Si autem benedictio fiat prius post consummationem Matrimonii, *Palud. Tab.* et alii adhuc dicunt peccari mortaliter, et quidem toties secundum *S. Antonin.* quoties illud consummabitur ; sed probabilius dicunt Navar. Sanch. Pont. Laym. Krim. *nnmer.* 1867, in hoc nullum esse peccatum, dummodo postea fiat, quia nullibi invenitur præceptum , et Trid. supra tantum *hortatur* ut conjuges ante benedictionem in eadem domo non cohabitent : communiter tamen, inquit *Avers.* erit veniale differre post consummationem , nisi adsit justa causa, qualis est si quis, v. g. initio Quadragesimæ contraheret, quia durum esset differre consummationem usque ad benedictionem post octavam Paschæ faciendam.

§ 3. Quamvis plures cum Barb. *De off Epis.* 506 *alleg.* 32, *n.* 18, dicant hanc esse declarationem S. Congregationis, *Ordinarius non potest prohibere quin Matrimonia domi celebrentur, servata Concilii forma; sed cum maxime deceat ut in Ecclesia celebrentur, id hortari debet, non præcipere* , idemque refert Pignat. *tom.* 9, *cons.* 133, *n.* 14, tamen Avers. *q.* 6, *s.* 5, § *Ad ritum*, notat, vel non constare de illa declaratione, vel esse usu abrogatam, nam Romæ , Panormi et alibi præcipitur ut fiat in Ecclesia. Et ideo Pignat. *tom.* 1, *cons.* 351, refert aliam declarationem S. Congr. datam 7 April. 1649, quæ dicit faciendam esse in Ecclesia. Hinc Syn. Colon. anni 1662, De Matrimonio *cap.* 4, § 1, præcipit sub gravi pœna ut solemnizatio Matrimonii fiat in Ecclesia sub Missa.

§ 4. Parochus utriuslibet sponsi potest be- 507 nedicere, uterque enim est proprius, communis cum Sanch. *lib.* 7, *dist.* 82. Gob. *num.* 566, contra paucos, qui dicunt id fieri debere a Parocho sponsæ ; sed non apparet ratio, unde quamvis coram Parocho sponsi esset contractum Matrimonium, posset postea benedici a Parocho sponsæ, nisi alicubi esset consuetudo contraria. Quod si subito a Parochia, in qua nonjuncti sunt, abirent ad aliam, deberent ab hoc ultimo Parocho benedici, quia hic solus jam est proprius, Avers. *quæst.* 20, *sess.* 3.

§ 5. Ecclesia non benedicits ecundas nuptias, 508 Cap. vir, De Secundis nuptiis, *vir autem aut mulier ad bigamiam transiens non debet a Presbytero benedici, quia cum alia vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet.* Si tamen unus nunquam sit benedictus, *Laym. Lohn. Busemb.* docent posse benedici, quod *S. Thom. S. Bonav. Sylv. Covarr. Nav.* aliique dicunt tum saltem faciendum si mulier nunquam fuerit benedicta, quia ad illam præcipue pro fœcunditate dirigitur benedictio , quamvis contradicant multi cum Avers. *q.* 20, *s.* 1. Krim. *n.* 1870, putantes omitti debere benedictionem, si vel vir vel mulier aliquando est benedicta, quod Bon. et alii cum Krim. *n.* 1872, extendunt etiam si prius Matrimonium

fuisset irritum, quia benedictio cadebat in personam, Sanch. *lib.* 7, *dist.* 82, et alii probabiliter concedunt de consuetudine saltem posse benedici secundas nuptias, si alteruter antea non sit benedictus.

509 § 6. Putat Avers. *quæst.* 1, *sess.* 6, § *Etenim*, si duo infideles convertantur, posse illorum quasi novas nuptias benedici, quamvis ad hoc non sit obligatio, et addit contractum priorem, supposito Baptismo, transire in Sacramentum ; sed hoc valde incertum est, secundum dicta *numer.* 407. Hoc tamen non obstante, videntur posse benedici, cum benedictionem nunquam acceperint. Et non debere benedici, si uterque contrahens sit acatholicus ; posse autem benedici, si alteruter tantum sit acatholicus, dixi, *lib.* 2, *numer.* 99. An Puerpera acatholica possit purificari dicam hic *num.* 995.

Objic. Sanch. *l.* 7, *d.* 6, *n.* 13, et Tann. *d.* 8, *q.* 4, *d.* 5, *n.* 94, dicunt illicitum esse benedicere nuptias, si alteruter sit hæreticus. R. n. ass. nam Sanch. loquitur de excommunicatione majori ; hanc autem, saltem multi rudes in Germania non incurrunt, aut quia sunt hæretici tantum materiales, aut quia nesciunt esse annexam suæ hæresi, et in dubio nemo præsumitur esse excommunicatus, secundum dicenda *l.* 7, *n.* 121. Deinde dato contrahentem hæreticum esse excommunicatum, attamen est toleratus : ergo si catholicus contrahens eum et Parochum requirat, potest ille toleratus cum eo communicare, etiam in sacris, uti recte Sanch. *n.* 11, et constat nunc post *Conc. Const. Tanner.* loquitur de Matrimoniis inter personas hæreticas, et rationem dat tum quia benedicens approbat actionem contrahendi, ac Deo gratam esse jubet, tum quia cum hæretici damnent cæremonias Ecclesiasticas, digni non sunt quibus illæ adhibeantur. Hæ autem rationes tantum probant si uterque sit hæreticus ; nam si alteruter sit catholicus, actio qua hic contrahit approbari potest tanquam Deo grata, et ipse non damnat cæremonias Ecclesiasticas, sed est eis dignus.

510 §. 7. *Syn. Colon.* supra § 4, § 6, prohibet Curatis, et Vicecuratis *ne in nuptialibus conviviis circumeant mensas, adhortando invitatos ut liberaliter contribuant ad instruendam familiam novorum conjugum, vel gratias agendo pro donativo oblato, multo minus in iis choreas agant.*

511 *Quæst.* 68. — *An licitum sit interroganti dicere quod Matrimonium cum impedimento tantum impediente, vel sine proclamationibus contractum sit validum?* R. Hostiens. Lop. Vega et alii dicunt hoc dicere esse peccatum mortale, quamvis de hoc interrogetur, quia per hoc datur ei scandalum et occasio ut Matrimonium illicite ineatur, ideoque dicunt negari debere responsum. Silv. Rosella et alii dicunt eum peccare venialiter, qui sic interrogatus respondet esse validum, Sanch. *l.* 7, *d.* 11, *n.* 12, et alii dicunt, si petens videatur fragilis et abusurus responsione, fore contra charitatem, si non adhibeatur cauta responsio, unde poterit dicere hoc esse decisu gravissimum, vel simile quid, si tamen non adhibeat hanc cautelam, et etiam non aperte dicat esse validum, dicit non fore mortale, quia præceptum charitatis non ita stricte obligat ad tantam circumspectionem. Si autem petens pergat rogare an saltem valide fiat, probabilius est cum Avers. *q.* 10, *s.* 5, § *Ex eo*, nullum fore peccatum, si rotunde dicat fore validum, sed illicitum, ideoque admoneat ne id faciat ; nam si aliquod ibi scandalum intervenit, est acceptum, non datum, cum nihil ponatur quod ex sua natura ducat ad peccatum, tam parum quam sit, si dicam alicui ignoranti peccatum mortale esse vocare Deum in testem rei falsæ quantumcumque levis, alter enim, si nihilominus agat contra meum consilium, ex pura malitia sua abutitur meo responso.

DUBIUM II.

Quæ sint impedimenta dirimentia Matrimonii ? 512

« Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *c.* 1, *d.* 1, sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affines, si clandestinus et impos,
Raptave sit mulier nec parti reddita tutæ.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

» Dicitur I. *Error*, scil. personæ, qui dirimit Jure naturæ, v. g. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat, quia error aufert libertatem et consensum requisitum Jure naturæ ad contractum.

» Dixi, *Personæ*, quia error qualitatis seu conditionis personæ (excipio servitutem) non

irritat Matrimonium, ut v. g. si putetur esse nobilis, virgo, dives, etc. quam quis vult ducere, nec sit talis, quia hic error non tollit consensum in personam et materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolute nollet consentiri in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, juxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ, ut si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, et tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus, Bon. *q.* 3, *p.* 2, ex Sanch. *l.* 7, *d.* 18; Kon. *dist.* 31; Fill. *etc.*

» Dicitur II. *Conditio,* scil. servilis, ut si homo liber ignoranter contrahat cum serva, vel servus cum serva, nullum est Matrimonium, idque secundum sententiam communiorem, Jure tantum Ecclesiastico, fundato tamen in Jure naturali, cui est valde conforme. Ratio est, quia talis contractus adversatur; 1. bono Sacramenti, cum servus invito domino nequeat cohabitare conjugi; 2. bono fidei conjugalis, cum non possit solvere debitum ad libitum alierius; 3. bono prolis, cum servus omnia acquirat domino. Ubi tamen *notandum*, non esse proprie servos, qui sunt coloni originarii, vel ascititii, vulgo dicti *Leibegene.* V. Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 4, *c.* 2.

» Dicitur III. *Votum*, scil. solemne castitatis, per susceptionem Ordinis sacri, vel per solemnem professionem in Religione approbata, sponte emissam.

» Dico 1. *Sponte,* quia metus gravis irritat professiones, ut v. supra *l.* 5, *c.* 1, *d.* 2.

» Dico 2. *Solemne*, quia votum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis). Vide Laym. *c.* 3.

» Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

» Prima dicitur legalis, quæ est propinquitas personarum proveniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium vel nepotem, ita ut transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum), ea enim dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum, inter adoptantem et adoptatum ejusque descendentes. *Cap. Per adoptionem* 3, *q.* 3; *Cap. Diligere* 39, *q.* 3. V. Bon. *q.* 3, *p.* 5, *s.* 3, *n.* 4 *et* 5. Vide tamen Laym. *c.* 7, et Dian. *p.* 9, *tr.* 6, *R.* 54, ubi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less.* etc. probabile esse, quod post *Trid.* tantum dirimat usque ad gradum secundum inclusive, sicut cognatio spiritualis.

» Secunda est cognatio spiritualis, quæ Jure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi et Confirmationis, dirimitque Matrimonium (ut habetur *Cap. De cognatione spirituali in* 6, *Cap. Veniens* et constat ex Trid. *s.* 24, *c*, 20; V. Bon. *q.* 3. *p.* 5; Sanch. *l.* 7, *d.* 34; Suar. 3, *p. q.* 67), inter baptizantem et baptizatum et hujus patrem et matrem, item inter susceptorem et susceptum, et hujus patrem et matrem.

» Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque Matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusive. Et quidem quoad primum, fortassis Jure naturæ, quoad reliquos tres solo Jure Ecclesiastico. Unde etiam Pontifex in his, ex justa causa, dispensare potest. Gradus vero lineæ rectæ, probabile est omnes Jure naturæ esse prohibitos. Porro pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

» *Prima.* In linea recta tam ascendentium quam descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, una dempta, scilicet stipite: v. g. pater et filius sunt consanguinei in primo gradu, nepos et avus in secundo, etc.

» *Secunda.* In linea transversa æquali (quæ est inter personas a communi stipite æqualiter distantes), quot gradibus personæ singulæ a communi stipite distant, totidem distant inter se. Unde frater et soror sunt in primo gradu lineæ transversæ, patrueles et consobrini in secundo, filii eorumdem in tertio.

» *Tertia.* In linea transversa inæquali, inter personas inæqualiter distantes a communi stipite, quot gradibus remotior persona distat a stipite, tot gradibus distant inter se. Unde patruus et nepos, filius et soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu: quæ omnia patent in adjuncto sequenti schemate.

GRADUS CONSANGUINITATIS.

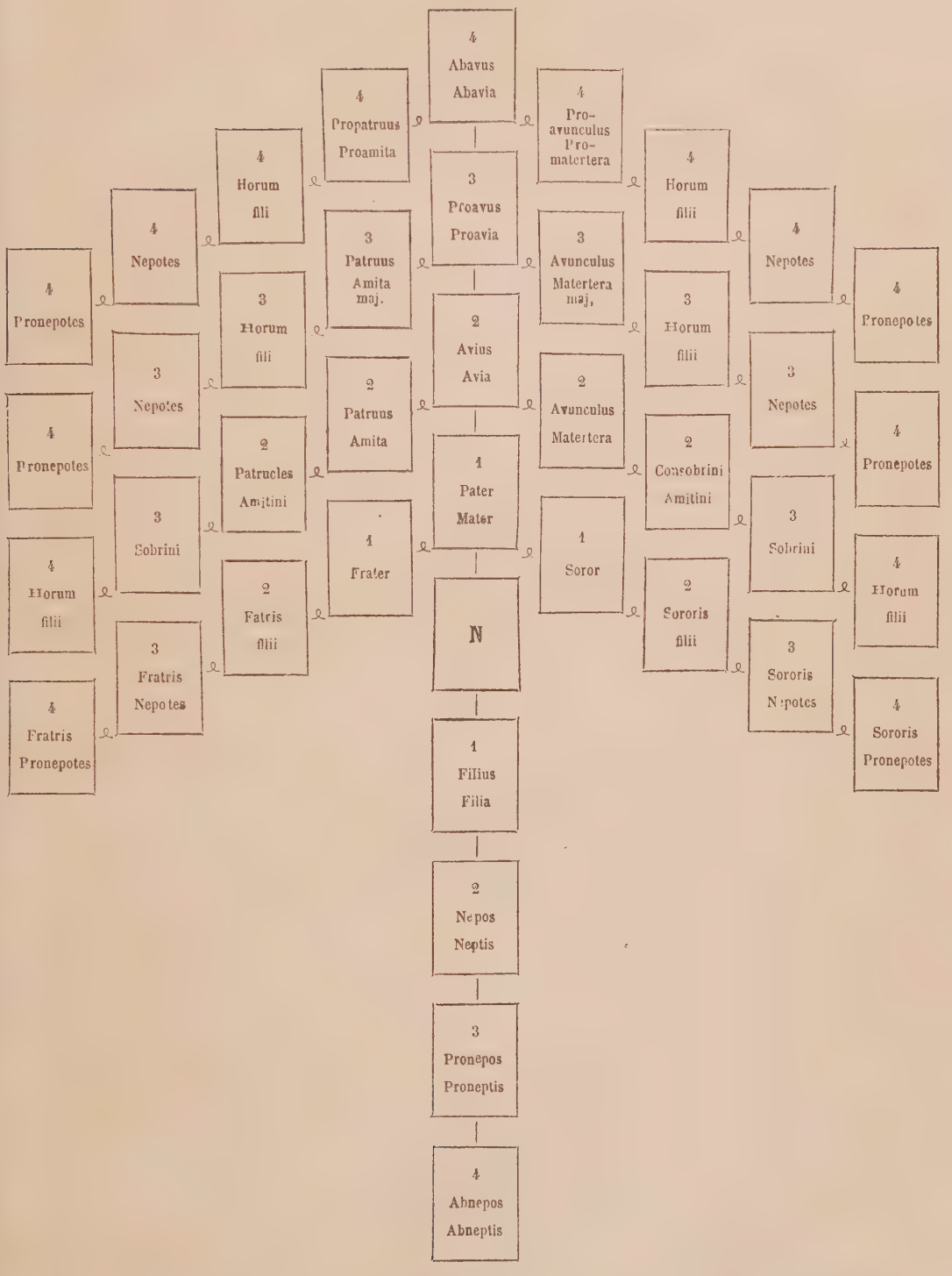

Nota. 1° Personæ quæ tractu conjunguntur, sunt inter se in linea recta, cum cæteris in linea collaterali;
2° Ubi linea conjunguntur, ibi stipes habetur.

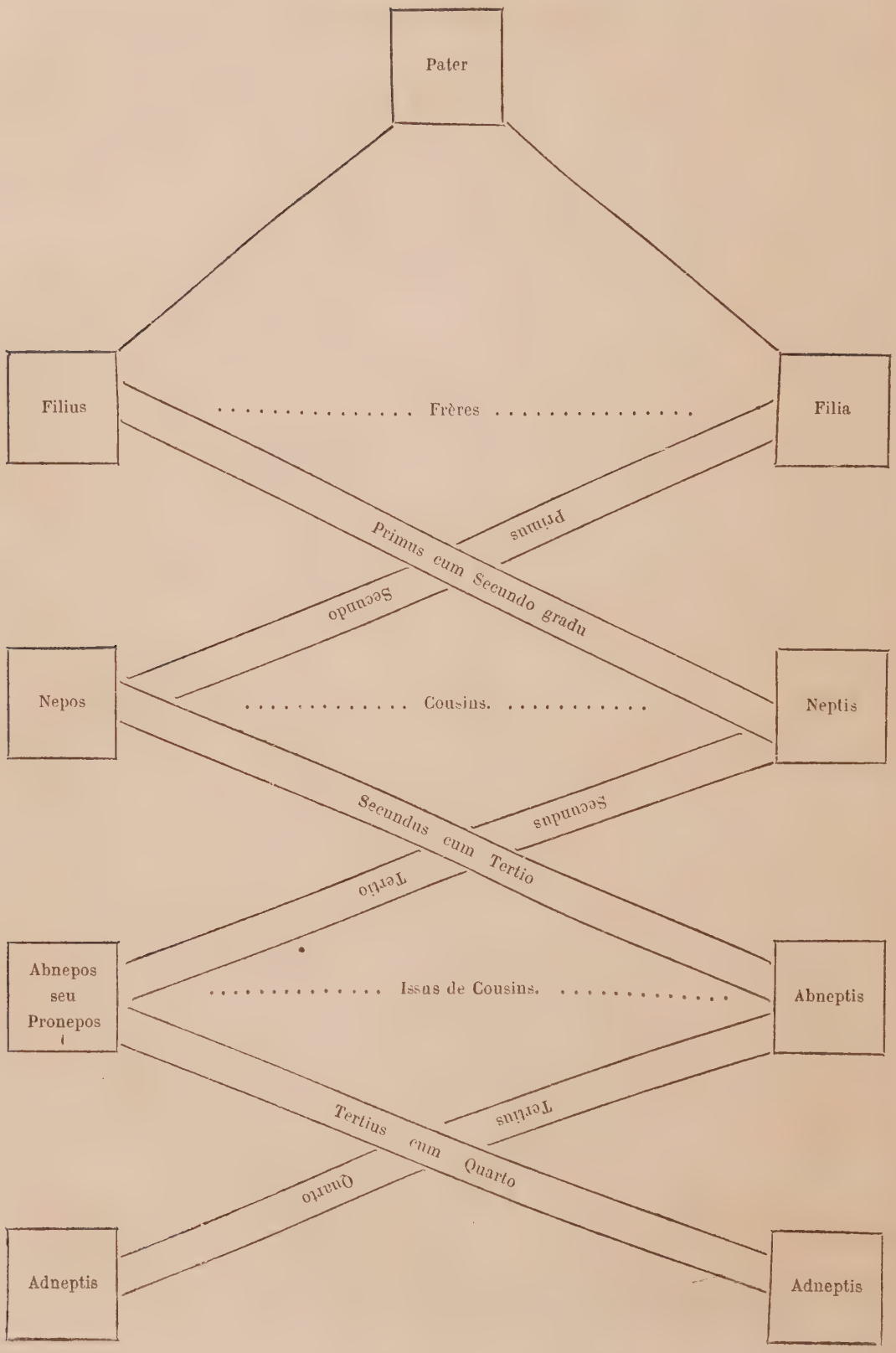
Pater
Filius
Frères
Filia
Primus
Primus cum Secundo gradu
Secundo
Nepos
Cousins.
Neptis
Secundus
Secundus cum Tertio
Tertio
Abnepos seu Pronepos
Issus de Cousins.
Abneptis
Tertius
Tertius cum Quarto
Quarto
Adneptis
Adneptis

SCHEMA AFFINITATIS

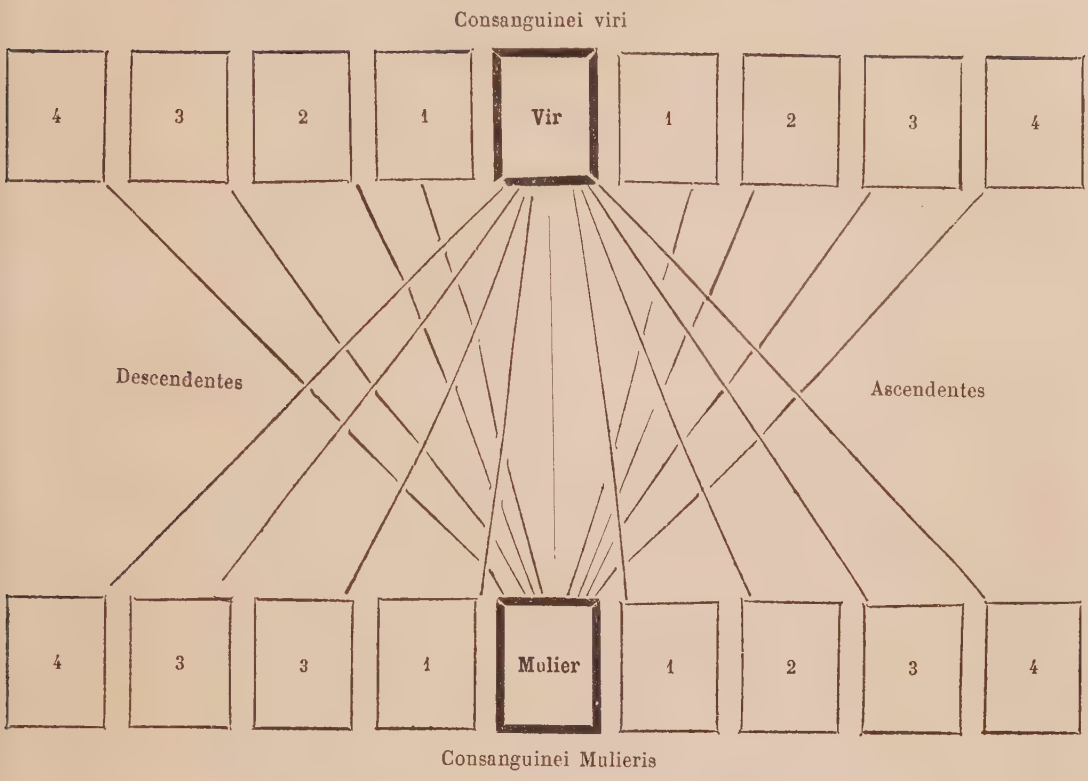

SCHEMA COGNATIS SPIRITUALIS

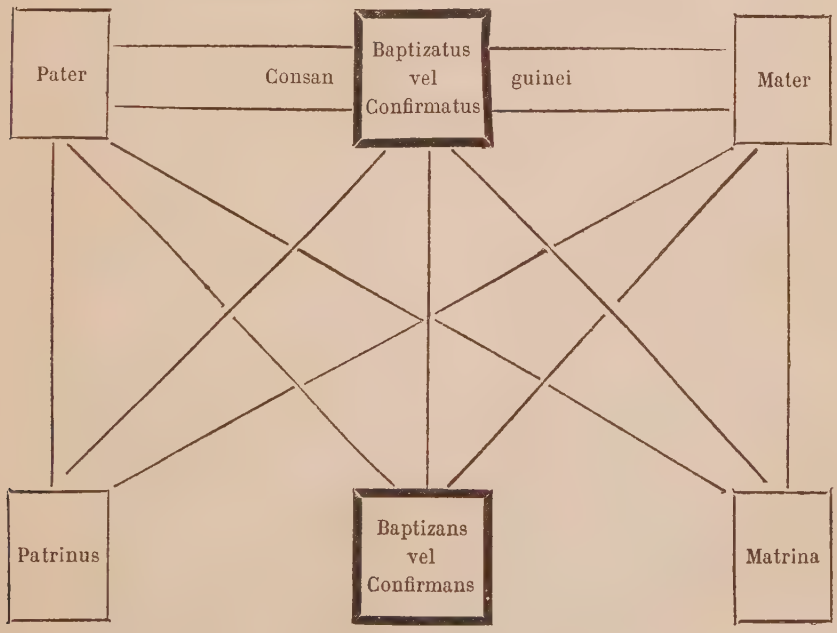

NOTA. Contrahentes cognationem spiritualem hisce versiculis exprimi solent.
Baptizans, Baptizatus, Baptizatique parentes : Levans, Levatus, levatique parentes.

» Dicitur V. *Crimen,* idque triplex : Primum est homicidium conjugis ab altero conjuge et alio tertio, sive physice, v. g. gladio vel veneno, sive moraliter, ut imperio, perfectum, eo consilio, ut postea inter se Matrimonium contrahant. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta, vel perfecta, sed absque intentione Matrimonii ineundi, vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, sed ab altero tantum, non dirimit Matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit, tunc enim, etsi unus tantum cædem perfecerit altero ignaro , dummodo id fecerit intentione Matrimonii, vere dirimit. Ita Kon. Ledesma, Sa, Sanch. *l.* 7, *d.* 78, *n.* 13, *et d.* 79.

» Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjuge, et vel Matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, et uterque sciat alterum esse conjugatum ; si enim vel alteruter ignoret, non irritatur Matrimonium, si quod postea ineatur conjuge mortua, Perez, Kon. *d.* 31, *n.* 57 *et* 61 ; Sanch. *l.* 7, *d.* 79, *n.* 12; Fill. *n.* 256. Vide etiam Bon. *q.* 3, *p.* 6, *n.* 8; Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 108, excusatque ignorantia quævis, etiam facti, Sanch. M. Leo *in praxi p.* 2, *s.* 284. Sufficit autem, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii et non promissionis de Matrimonio cum adultera, vixerit alter conjux, quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur, Nav. Sanch. *d.* 79; Barb. *d.* 6, *c.* 11, § 8.

» Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis excercendæ vel Matrimonii ineundi causa, S. Thom. Mol. *t.* 3, *d.* 105. Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat. Unde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, *Tridentini* decreto tantum comprehendi raptum , qui sit causa Matrimonii , Sanch. *d.* 13. V. Laym.

» Dicitur VI. *Disparitas* cultus sive religionis, qui dirimit Matrimonium inter baptizatum et non baptizatum, etiam catechumenum. Idque Jure tantum Ecclesiastico, non scripto, Bon. *q.* 3, *p.* 7, ex Kon. *etc.* Inter baptizatos vero non dirimit, etsi impediat. Matrimonia vero cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida. V. supra *l.* 2, *t.* 1, *c.* 4, *dub.* 3.

» Dicitur VII. *Vis,* sive violentia, et gravis metus injuste incussus, ad Matrimonium extorquendum, irritatque in utroque foro : et quidem Jure naturæ, si a contrahente ; positivo autem, si a tertio sit incussus.

» Addo *gravis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v. g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, injustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valde austeri. Quando vero metus est levis, contractus censetur spontaneus, idque ad cavendas lites, etiam in matrimonialibus , ut Sacramento consulatur, *Rebell. Sanch. Pont.* etc. communiter cum Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 230 *et t.* 5, *R.* 117, quamvis *Nav. Gabr. et Covar.* id negent si metus ita extorserit consensum, ut absque eo non fuisset. Addidi 2, *injuste*, quia si juste sit incussus, valet Matrimonium, talis enim non tam infertur ab alio, quam ab ipsomet qui causam dedit, ut si v. g. deprehenso in crimine cum filia, mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3, *ad extorquendum,* quia Matrimonium ex metu etiam gravissimo, undecumque et quandocumque incusso, dummodo non ad Matrimonium extorquendum, valet; tunc enim non tam contrahitur metu, quam eligitur medium evadendi periculum, et Matrimonium est simpliciter voluntarium. Unde resolvitur valere Matrimonium in sequentibus casibus. V. Bon. *q.* 3, *p.* 8.

» 1. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis, in morbo vel naufragio contrahat cum concubina. Bon. *l. c.*

» 2. Si quis a Medico persuasus, non diu se victurum nisi ducta uxore , eam ducat, Bon. *n.* 10.

» 3. Si in carcerem conjectus, spe evadendi contrahat cum filia lictoris, Sanch. *l.* 4, *d.* 13, *n.* 10 ; Kon. *d.* 28, *dub.* 1, *c.* 3.

» 4. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat meretricem aut aliam, Kon. *n.* 10 ; Fill. *c.* 4, *q.* 1.

» 5. Si Princeps obsessus offerat filiam in Matrimonium obsidenti, ut liberetur obsidione, *Ibid.*

» 6. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se Judici ad eam ducendam, Bonac. *n.* 22, *ex Regin. Henriq.* etc.

» 7. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia Medici alias illi mederi nolentis. Reb. Sanch. *d.* 12 ; Kon. Fill. *n.* 103, etsi alii quidam negent.

» 8. Etsi metus gravis incussus fuerit tantum ad contrahendum Matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docent *Sanch. Salas, Paulus, Pont.* et cæteri, cum Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 33, contra Azor. *et alios* 4.

» 9. Quando Matrimonium ex gravi metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero invito resilire, etiam eum qui liber a metu fuit, etiamsi ab ipso seu ejus culpa illatus fuerit, docent Sanch. Villal. Hurt. et Ochag. cum Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 229 *et p.* 9, *t.* 8, *R.* 27, contra *Kon. et Pont.*

» Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer sive major, quem qui non coactus suscepit, invalide Matrimonium contrahit, ut vid. supra *de Sacramento Ordinis*, et hic *impedimento tertio.*

» Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod quamdiu quis ligatus est conjugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio, quamquam licite, et sine peccato, si moraliter sit certus de morte conjugis, qui si postea compareat, tenetur ad eumdem redire, dimisso posteriori. V. Bon. *p.* 10.

» Dicitur X. *Honestas*, hoc est, justitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius cum qua contraxit sponsalia vel Matrimonium ratum. Et quidem ante *Trident.* et Jure antiquo hoc impedimentum dirimit Matrimonium inter sponsum et consanguineos sponsæ usque ad 4 gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscumque, etiam invalidis (præterquam ex defectu consensus.) Jure vero novo *Tridentini* non oritur; si sponsalia sint invalida et irrita tantum usque ad primum gradum, si ex sponsalibus, ad quartum vero si ex Matrimonio rato sequatur. V. Bon. *p.* 11; Sanch. *l.* 7, *d.* 67; Fill. *t.* 10, *p.* 4, *c.* 6. Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis *p.* 3, *t.* 4, *R.* 22, ex *Pont.* et aliis 3, contra *Sanch.* uti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, *p.* 9, *t.* 6. *R.* 25, ex *Optat.* Oriri tamen ex Matrimonio invalido, nisi sit tale ob defectum consensus, *p.* 9, *t.* 6, *R.* 50, ex declaratione *S. Pii V*, atque adeo etiam clandestino *ibid. R.* 53, ex *Pontio*, *Palao*, *Hurt. Perez*, etc. contra *Sanch. et Præpos.*

» Dicitur XI. *Ætas*, quia ad valorem Matrimonii Jure Ecclesiastico requiritur annus 14 viri, et 12 feminæ completus, nisi tamen malitia ætatem suppleat, hóc est, adsit et doli capacitas et potentia ad copulam, de quibus judicare prudentum est, Laym. *c.* 12, *n.* 1, *c. De illis, et c. ult. eod. tit.*

» Dicitur XII. *Affines*, est autem affinitas propinquitas personarum, nata ex copula carnali, sive licita, sive illicita. Utraque Jure saltem Ecclesiastico dirimit Matrimonium, illa usque ad 4 gradum inclusive, hæc vero Jure novo usque ad secundum tantum. Et quidem si antecedat Matrimonium, nam si superveniat, v. g. si *Titius* cognoscat uxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is qui peccavit non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porro gradus et lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita ut qui est uxoris consanguineus in primo gradu, sive rectæ sive transversæ lineæ, is fit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transversæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense.* V. Laym. et Bon. *p.* 12. *Unde resolves :*

» 1. Is quis fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest valide contrahere citra dispensationem, imo nec cum earum consobrina, vel matertera.

» 2. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v. g. duo fratres possunt ducere duas sorores, imo pater et filius possunt ducere matrem et filiam Laym. Bon. *l. c.*

» 3. Titius potest successive ducere Titiam et Bertham, quæ fuerunt uxores Caii et Sempronii fratrum.

» 4. Titius, qui duxerat sororem Caii, potest post mortem Caii ejusque sororis, ducere Bertham uxorem Caii.

» Dicitur XIII. *Si clandestinus*, quia *Trid.* irritat Matrimonia eorum, qui contrahunt aliter quam coram Parocho vel alio Sacerdote de ipsius vel Ordinarii licentia, et duobus ad minimum testibus, vultque graviter puniri eos qui contra hoc contraxerint vel etiam interfuerint. *Unde resolves :*

» 1. Per Parochum intelligitur is qui habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes, utpote qui domicilium et habitationem habent in ejus Parochia, item Episcopus vel ejus Vicarius in sua diœcesi, uti et Papa, item Capitulum sede vacante, Cardinales in Ecclesiis sui tituli, Legati in sua provincia. Sufficit etiam excommunicatus aut non Sacerdos. Nec requiritur, ut a parte rei vere sit Parochus; sed sufficit si habeat titulum saltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. V. Bon. *p.* 2, *p.* 8.

» 2. Parochus vel quivis habens jurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

» 3. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione majores, suffi-

ciunt etiam infames, feminæ, pueri habentes usum sufficientem rationis, parentes, domestici ac servi.

» 4. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis assumi. Similiter qui habet duo domicilia quæ æqualiter inhabitat, vel domum quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere, quia uterque est proprius Parochus, Laym. Bon. *l. c.*

» 5. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius in cujus Parochia Matrimonium celebratur, sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, ut declaravit *Cong. Cardinalium,* apud Rebel. et Bon. *q.* 2. *p.* 8, etiam extra suam Parochiam vel diœcesim, quia hic actus non est jurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere sine alterius licentia. Sanch. *l.* 3, *d.* 19.

» 6. Is qui substituitur, debet habere expressam vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti, quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum, Sanch. *d.* 35; Reg. Kon. apud Bon. *n.* 11, licet ipse neget tacitam sufficere.

» 7. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque, ut Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 2, *c.* 4, *n.* 3, docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantum sit vagus); is autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, ut monet *Trid.* an scilicet alibi sint conjuncti, etc. Et deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi, sine qua licet valide assistat, graviter tamen peccat. Ita Laym. *n.* 3, ex Sanch. *d.* 19 *et d.* 25, *n.* 14.

» 8. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregre coram Parocho loci, quia non est illorum verus. Aliud est de iis qui alicubi habitationem figunt pro majore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem majore anni parte, licet postea contingat casu subito recedere, v. g. famuli, ancillæ, studiosi, Bon. *q.* 11, *p.* 8, *n.* 2; Sanch. *d.* 23, *n.* 21. Ratio est, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale, et pastor illius loci est proprius illorum.

» 9. Parochus et testes sic debent esse præsentes, ut advertere possint quid agatur, et de eo testari. Et quidem non est necesse, ut ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentium noverint, Sanch. Fill. Pont. et alii 5, cum Dian. *p.* 8, *t.* 7, *R.* 68, contra *Barb.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum aut injuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant ac resistant, ac licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint, Bonac. *l. c.* ex declar. Card. Kon. Fill. Sanch. *ll. cc. etc.*

» 10. Parochus tenetur utrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, Gutt. Sanch. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 204, sed de mutuo consensu, Trid. *sess.* 24, *c.* 1. Ejus tamen omissio, quando de utriusque libero consensu constat, venialis tantum est, Sanch. Kon. Dian. *l. c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat, *Ego vos conjungo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti,* docent *Sanch. Kon. Vill. Gutt. Dian. R.* 256, contra *Rebell. etc,*

» Dicitur XIV. *Et impos,* quod impedimentum vocatur frigiditas vel impotentia, quæ si perpetua sit et Matrimonium antecedat, irritat illud Jure naturæ, vel omne, et respectu cujuscumque, si sit absoluta; vel certum tantum, si sit restricta seu respectiva. Idque sive orta sit ab intrinseco et vitio naturæ, sive ab extrinseco, opera hominis vel diaboli, sive cognita alteri fuerit, sive non, sive sit ex parte utriusque contrahentis, seu alterius tantum. Ratio est, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum physice aptorum ad generationem, sive in traditione potestatis corporis ad copulam conjugalem; hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

» Porro impotentia in viro esse censetur, quando est eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas feminæ; in femina vero, quando vel seminare non potest (si verum est semen feminarum requiri ad generationem), vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut ejus semen recipere.

» Dixi 1. *Si sit perpetua*, qualis est quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis conceditur a Jure triennium ad experiendum bona fide.

» Dixi 2. *Si antecedat*, nam si subsequatur matrimonium non irritat illud, etsi usum ita impediat, ut soli contactus et oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa, nam si dubia sit, tamdiu licet conari ad copulam, quamdiu probabilis est spes seminandi intra vas, Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 4, *c.* 12, ex Sanch. Nav. Henriq. *Unde resolves* :

»1. Invalide contrahunt evirati seu eunuchi, quando carent utroque teste, quia non emittunt verum semen aptum generationi. *Nec re-*

fert, quod instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ femineæ, quia id non faciunt per copulam natura sua aptam generationi, ob defectum seminis quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum, Laym. *l. c.* Bon. *q.* 3, *p.* 13, *etc.*

» Valide contrahunt. 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeo sunt capaces omnis juris et obligationis matrimonii, et susceptio prolis, licet sit præcipuus, non tamen est unicus, nec immediatus finis matrimonii, Bon. *p.* 13, ex Henr. Kon. Fill. *etc.* Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum nisi mortuum, vel nonnisi cum periculo vitæ, Bon. etc. *ll. cc.* 2. Hermaphroditi, quia vere sunt potentes ad usum matrimonii. Et quidem si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit, si uterque sit par, optio illis datur, ut utrolibet utantur, ita tamen, ut quem semel elegerint, semper retineant, Sanch. *l.* 19, *d.* 109; Bon. *l. c.* ex Henr. Sanch. Kon. Fill. *etc.* 2. Is qui paulo post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur, patet ex praxi Ecclesiæ quæ illis interdum suadet ut concubinas ducant, Laym. *l. c.* ex Sanch. *d.* 105, *n.* 3; Cov. *etc.*

» Impuberes, si utantur ratione, non Jure naturæ sed Ecclesiastico tantum, invalide contrahunt, quia impotentia illorum est tantum temporalis. Vide *supra hoc dub. imped.* 3.

» *Quæres.* Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

» *Resp.* Circa ea *Congr. Cardinalium* resolvit sequentia. 1. Ubi hoc decretum Concilii nondum publicatum est in Parochia, v. g. in Saxonia et Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit observatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v. g. in Hollandia, Farisia, etc. teneri formam præscriptam servare. Unde consequenter ipsorum matrimonia, absque forma Concilii, quamvis coram Ministro hæretico vel Magistratu contracta, videntur esse nulla : Laym. *tamen l.* 5, *t.* 10, *p.* 2, *c.* 4, putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter gravissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia in qua aliquando decretum fuit observatum, proprio Parocho et Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi, servata tamen, in quibus potest, forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus et Episcopus metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignoretur, ubi sit, vel eorum metu absit a Diœcesi, et ad neutrum sit tutus accessus.

» Dicitur XV. *Raptave sit*, de quo vid. supra *in impedimento criminis.*

ADDENDA.

Quæst. 69. — *Quis possit inducere impedimenta dirimentia?* R. § 1. Quoad matrimonia fidelium, sola Ecclesia, et non Magistratus civilis, potest statuere leges et impedimenta circa Matrimonium, *can. Euphemium* 2, *q.* 3, *c.* 1, *de Sponsal. c. Tuam*, *de ordin. cognit.* Ratio est, quia, hoc ipso, quod contractus Matrimonii inter fideles sit elevatus ad rationem Sacramenti, est sacer : ergo subductus est potestati laicali, ad eum modum, quo ordinatus sacris eximitur a potestate laicali. *Nec obstat,* quod in Gallia Principes regii sanguinis non possint sine consensu Regis valide contrahere Matrimonium, *nam* si ita est, fit ex approbatione Ecclesiæ. Videri possunt Pont. *l.* 6, *c.* 1 *et* 2, et Delb. *c.* 8, *d.* 20, *s.* 1 *et* 2, ubi *s.* 4, percutit multas leges civiles circa essentialia Matrimonii, probatque esse irritas. Avers. autem *q.* 9, *s.* 1, recte rejicit *Sanch.* et alios, qui putant Principes infideles posse circa Matrimonia fidelium constituere impedimentum. 513

Objic. Contractus Matrimonii pertinet ad Jus naturæ : ergo potest illud contrahere, qui a natura nullum habet impedimentum; ergo nequidem potestas Ecclesiastica potest inducere illud impedimentum. R. Pertinet ad Jus naturæ, non præceptivum, sed permissivum, quamvis autem potestas humana non possit præcipere quod Jus naturæ prohibet, aut prohibere quod præcipit, tamen potest libertatem naturalem modificare, v. g. prohibendo hoc, quod seclusis causis et circumstantiis simpliciter liceret.

§ 2. Solus Papa vel Concilium generale, non autem Episcopi possunt ejusmodi impedimenta inducere, Pignat. *t.* 1, *cons.* 151, *n.* 19; Arcud. *l.* 7, *c.* 29 ; Avers. *q.* 9, *s.* 2, dicens nunc esse certum, quamvis enim Episcopi olim constituerint impedimenta, tamen potestas illa nunc est reservata Papæ, ex consuetudine saltem, Sanch. *l.* 7, *d.* 1, *n.* 9; Pont. *l.* 6, *c.* 1, *n.* 12. Ex hoc autem, quod Ecclesia possit nova impedimenta inducere, non ideo potest formali- 514

ter immutare institutionem Christi, ut explicavi *l.* 6, *q.* 1, *n.* 17.

516 § 3. Quoad Matrimonia infidelium, posset Magistratus civilis sive fidelis, sive infidelis, constituere impedimenta, ut possunt circa alios contractus civiles, S. Th. Sot. Bellarm. Sanch. *d.* 3, *n.* 5; Pont. *n.* 2. Hinc infert *Avers.* si infideles contraxissent contra leges Principis sui, et converterentur, debere separari, nisi iterum contrahant secundum leges Ecclesiæ.

§ 4. Magistratus civilis nequidem potest imponere pœnam illis, qui v. g. sine consensu parentum, vel cum aliquo extraneo contrahunt, et si volens adjuvare prohibitionem Ecclesiæ imposuerit pœnam illis, qui cum hoc vel illo impedimento contraxerint, non potest pœnam talem exigere, si Ecclesia in tali impedimento dispensarit, quia tum nulla culpa est sic contrahere : ergo nec debetur pœna, sed impediretur libertas Matrimonii, quod prohibet Ecclesia, Delb. *d.* 19, *s.* 9. Recte tamen notat Pont. *c.* 2, *n.* 5, *et Avers.* magistratus civiles posse ponere leges circa accessoria matrimonii, ut circa arrhas, sponsalitiam largitatem, dotem, donationes inter conjuges, successiones, etc. hæc enim non pertinent ad substantiam matrimonii, quæ sola sacra est, Delb. *d.* 20, *s.* 1, *n.* 12.

517 *Quæst* 70. — *An per consuetudinem possit induci novum, vel abrogari antiquum impedimentum Matrimonii?* R. Quid sit consuetudo, quandonam habeat vim inducendi vel abrogandi legem, insinuavi *l.* 1, *a n.* 570. Hic addenda sunt sequentia.

§ 1. Per consuetudinem potest induci vel abrogari lex aliqua ab Ecclesia lata, *c. fin. de consuet.* Suar. *de leg. tr.* 2, *c.* 49, *n.* 27, adeoque possunt impedimenta aliqua dirimentia matrimonii vel induci, vel abrogari per consuetudinem, Less. *in auctario v. Præscriptio cas.* 5, Sylv. *in supplem. q.* 50, *art. un. concl.* 7. Duo tamen requirunt, imprimis ut hæc consuetudo sit rationabilis, deinde, ut sit legitima, sive justo et præscripto tempore servata, ut notant omnes.

518 § 2. Secundum Pontium *l.* 6, *c.* 5, *a n.* 2, et Less. *de just, l.* 2, *c.* 6, *dub.* 18, *n.* 45, consuetudo contra legem dicitur rationabilis, quæ alias, servata illa lege, quam avertit, non continet turpitudinem aut deformitatem contra legem divinam vel naturalem, vel rationis æquitatem, consuetudo enim non præscribit Juri divino vel naturali.

519 § 3. Laym. *l.* 1, *tr.* 4, *c.* 24, *n.* 6, ex communi docet ad præscribendum contra legem civilem requiri annos 10, contra ecclesiasticam 40, Castr. *tr.* 3, *d.* 3, *p.* 1, § 2, *n.* 5, citans multos dicit in omni lege sufficere decennium, quia tantum requiritur longum tempus; sed decennium in Jure est longum tempus : ergo. Concedit tamen ad præscriptionem contra Ecclesiam requiri 40 annos, consuetudo autem abrogans legem Ecclesiasticam, secundum ipsam, potius est in favorem Ecclesiæ, et perficitur 10 annis. Idem sentit Less. *l.* 2, *c.* 6, *dub.* 14, et *Gran.* dicens cum Pont. *c.* 5, *n.* 3, aliud esse loqui de consuetudine, aliud de præscriptione.

§ 4. Caj. Sanch. Salas, Sot. Abb. Roch. 520
Sylv. Laym. Vasq. *in* 1, 2, *d.* 177, *n.* 64, notant hoc esse discrimen inter consuetudinem et præscriptionem, quod consuetudo non requirat initio justum titulum, imo non possit incipere bona fide, primi enim semper peccant contra legem scriptam, unde, quod consuetudo legem vincat, non habet ex virtute propria, sed ex consensu Principis tacito vel expresso, ex quo superveniente, usus efficitur licitus, et mala fides purificatur, tacite autem consentire videtur, et approbare (si enim resistat, nunquam prævalet consuetudo), si sciens populi morem, cum possit prohibere vel dissensum declarare, longo tempore toleret, *S. Th. Med. Sylv. Sal.* Non requiri autem scientiam specialem Principis vel Papæ (sed sufficere consensum generalem seu legalem traditum in Jure *c. fin. de consuet.* ubi dicitur, consuetudinem rationabilem decennio durantem prævalere, quæ dispositio Juris est consensus legalis sive generalis omnis Principis) docet Azor. adducens Roch. et Covar. item Sanch. *l.* 7, *d.* 4, *n.* 11; Suar. Kon. Less. *l.* 2, *c.* 6, *d.* 14, *n.* 45; Castr. *tr.* 3, *d.* 3, *p.* 2, § 4, *n.* 3; Malder. Avers. *q.* 9, *s.* 3, et Gob. vocant probabilem, licet contrarium putent alii cum Pont. *c.* 6. E contra præscriptio induci non potest, nisi actibus a principio justis, et bona fide, ut dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 480, cum enim hæc a vero domino dominium auferat sola concessione legis, ut contentiones vitentur, si quis mala fide inciperet possidere, iniquum esset legem tali concedere dominium rei.

§ 5. Impedimenta matrimonii, quæ sunt 521
Juris divini vel naturalis, non vincit consuetudo. Nec etiam ea, quæ sunt Juris divini impedientia tantum, et Juris Ecclesiastici dirimentia, quia hoc ipso, quod Deus et Eccle-

sia directe semper vetent talia matrimonia, præsumendum est illos nunquam in ea consentire. Et tale quid est votum continentiæ, et maxime solemnis, Gob. *tr.* 9, *a n.* 41.

522 § 6. Nav. Suar. Laym. *l.* 1, *t.* 8, *c.* 24, *n.* 12, recte docent nullam legem humanam esse quæ contraria consuetudine tolli non possit, quidquid contradicant *Azor*, excipiens eas, quæ ex legibus divinis vel traditione Apostolorum deducuntur, et in eis fundantur, et *Zypæus* excipiens præterea eas leges quæ singulis annis repetuntur in Bulla Cœnæ, valetque doctrina *Laym.* etiam circa leges infirmantes contractum, v. g. ob solemnitatem requisitam, personæ ex lege humana inhabilitatem, etc. Gloss. Suar. Salas, Sanch. Kon. *in* 3, *p. t.* 2, *d.* 30, *dub.* 1, *concl.* 6; Pont. *l.* 5, *c.* 9, *n.* 3. Et quamvis consuetudo a lege prohibeatur ac reprobetur, vim tamen habet præscripto tempore eam abrogandi. 1. Si mutentur res, aut superveniat nova causa a legislatore non prævisa. 2. Si legislator conscius consuetudinis eam rursum non prohibeat, vel dissensum non ostendat per præscriptum tempus, Laym. Pont. *c.* 6, *n.* 9; Sanch. Kon. *concl.* 4, *n.* 14; Cov. *l.* 3, *Var. c.* 13, *n.* 4, dicens hanc opinionem esse communem.

523 § 7. Consuetudinem habere vim circa impedimenta matrimonii inducenda, colligitur ex *c.* 1, *et c. Super eo*, *de cogn. spirit.* ubi quæstio erat, an valeret matrimonium inter duorum compatrum filios, et dicitur: *De his te volumus consuetudinem tuæ Metropolitanæ Ecclesiæ, et aliarum circumpositarum exquirere etc.* similiter habetur *c. Quod dilectum, de consanguin.* Posse autem etiam per consuetudinem abrogari impedimentum aliquod matrimonii, docent Sanch. Kon. Pont. Castrop. Aver. Krim. *n.* 1844, quamvis lex etiam generaliter talem consuetudinem improbet. Excipiunt, si lex talem consuetudinem vocet, v. g. abusum aut corruptelam; sed iterum limitant, nisi nihilominus legislator postea sciens et videns eam introduci, tacite approbet: tum enim de novo vult, aut permittit, ut valeat, sicque desinat esse corruptela, notantque Sanch. et Krim. *a n.* 1257, tum tantum ejusmodi consuetudinem non esse corruptelam, si per circumstantias ita justificetur, ut hic et nunc merito præcipi posset, ideoque multo magis per nullam consuetudinem, quæ plus nocet bono communi quam prosit, nullam legem etiam humanam tantum abrogari posse, quia irrationabilis est, et manet corruptela. Ex dictis,

§ 8. Colliguntur multa, de quibus alibi suis 524
locis dixi, v. g. per consuetudinem, quamvis communissima sit et longissima, non justificari: 1. usuram, 2. simoniam, 3. violationem immunitatis Ecclesiasticæ, 4, retentionem plurium Beneficiorum Ecclesiasticorum sine dispensatione ex causa, si singula sufficiant ad plenam sustentationem, etc. Ratio patet ex dictis.

Quæst. 71.— *Quid dicendum de illo, qui Ma-* 525
trimonium contrahit invincibiliter ignorans impedimentum dirimens, quod habet? R. Ignorantia illum excusat, ut non peccet, nihilominus matrimonium est invalidum, non aliter ac si impedimentum fuisset cognitum, quia quamvis ignorantia excuset, ubi lex est prohibens tantum, non tamen excusat, ubi est irritans. *Nec refert* quod impedimenta aliqua videantur habere rationem pœnæ, ut impedimentum criminis, pœna autem secundum sententiam communem non incurritur, ubi adest ignorantia illius invincibis, *nam* impedimenta illa censeri non debent primario, et principaliter pœnæ, uti dicetur *n.* 642.

Quæst. 72. — *An leges humanæ constituen-* 526
tes impedimenta dirimentia, absolute obligent in omni casu? R, Affirm. Hinc 1. Si quis cognovit sororem sponsæ suæ, et Superiores dispensare nolint, ex nulla causa vel metu potest sponsam suam ducere, et cum ea sic consummare matrimonium. 2. Si quis etiam per Judicem cogatur ducere consanguineam suam, non poterit matrimonium illud consummare ex quocumque metu etiam mortis certo inferendæ, Sanch. *l.* 7, *d.* 5, *n.* 4; Suar. *de leg. l.* 5, *c.* 22, *a n.* 9; Kon. *d.* 30, *dub.* 2, *n.* 20; Less. *in auct. v. Matrimonium, cas.* 17; Avers. *q.* 9, *s.* 5, *et q.* 6, *s.* 2; Card. *in* 1 *crisi d.* 62, *c.* 4. Probatur, nam licet vis et metus possint excusare a transgressione vel observatione præcepti Ecclesiastici, tamen eum qui inhabilis est, non potest reddere habilem ad contrahendum, si enim omnimoda ignorantia me habilitare non possit, secundum dicta *n.* 315, multo minus metus, ideoque talis Jure naturæ tenetur abstinere a copula, utpote fornicaria, cum inter eos nullum sit matrimonium. Ratio a priori est, quia inhabilitas antecedenter nascebatur a lege, vel voluntate Superioris, quem mea causa vel metus non attingit, sed me solum, ideoque etiam me solum excusare potest a peccato, si quantum in me est contraham externe ad vi-

tandam mortem intendens non consummare, nisi post dispensationem et novum contractum, quia talis causa vel metus facere non potest, ut matrimonio non subsistente, copula mihi sit licita.

Objic. 1. In primo casu cognitæ virginis prævalet lex, saltem charitatis, respectu sponsæ; ergo cedere debet lex impedimenti. In secundo autem casu prudenter præsumimus de benignitate Ecclesiæ, quod non velit, ut lex sua obliget cum certo periculo mortis. R. *Ad* 1. *n.* ant. quia non est capax exercere charitatem ineundo matrimonium, cum ad hoc sit inhabilis; leges autem non ligant eos, qui non sunt capaces ejusmodi vinculi legum. *Ad* 2. *n.* ass. 1. Quia habet se sicuti lex inhabilitans Sacerdotem ad Matrimonium, quæ nullum casum excipit. 2. Persuasio communis et constans usus Ecclesiæ interpretatur legem illam sine ulla exceptione, quis enim audivit unquam aliter factum esse? Et quanta orietur turbatio in populo, si aliter fieret? Item quam facile quærerent omnes prætextum ejusmodi formidinis? Ergo moraliter certum est, et omnino necessarium fuit legem illam esse sine ulla exceptione. 3. Trid. *s.* 25, *can.* 9, *de Sacr. Matr.* absolute et sine exceptione desinit. *Si quis dixerit Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Sæculares castitatem solemniter professos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, anathema sit.*

Objic. 2. Saltem lex de assistentia Parochi non obligabit, si alio modo publice ineatur matrimonium, cessat enim tum finis legis, qui erat evitatio clandestinitatis. R. n. ass. nam falso supponitur, quod hic sit adequatus finis illius legis, nam fuit etiam uniformitas operandi, dum celebraretur hic contractus, ideoque dictum est *l.* 1, *a n.* 868, cessante fine legis in aliquo particulari, non ideo cessare finem adæquatum vel obligationem legis respectu illius; hic autem etiam specialis ratio fuit præcipiendi illum determinate modum publicitatis, ne, si id relinqueretur arbitrio cujusque, confusiones et fraudes committerentur. Quod autem etiam circa reliqua impedimenta nunquam cesset finis adæquatus legis ea imponentis, fuse demonstrat Card. *sup. a c.* 3.

527 *Quæst.* 73. — *An valeat Matrimonium initum cum impedimento, quod probabilis opinio dicit non esse impedimentum?* R. § 1. Causa matrimonii est favorabilis, *Cap. fin. de Sent. et re judic.* hinc censeri debet validum, si probabile sit esse validum, vultque Ecclesia favere matrimonio, censendo illud validum, quoties juxta probabiles rationes contractum est, *Viva in propos. ab Innoc. XI* damnatas, et cum eo Doctores communiter.

§ 2. Si probabilis opinio dicebat non esse 528
impedimentum, Papa autem vel Episcopus postea declaret, aut testes convincant tum adfuisse impedimentum, si fuerit quæstio Juris et talis materia, in qua posset Ecclesia dispensare, matrimonium valet, quia pro tempore, quo contrahebatur, Ecclesia dispensabat, uti colligitur ex dictis hic *n.* 40, *etc. l.* 6, *p.* 1, *a n.* 112 *et* 117, docentque Card. et Gorm. *de Sacr. n.* 321, cujus ratio ulterior est, quia lex non erat tum in eo rigore recepta: ergo reipsa debebat censeri non esse tum impedimentum. Si autem fuerit error facti, v. g. quia putabatur non esse consanguinitas, cum tamen esset, plerique cum Gorm. *n.* 320, dicunt matrimonium non valere, quia secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 118, ubi non est error communis, sed privatus paucorum, Ecclesia, quamvis posset, non supplet, nec dispensat. Possunt tamen videri dicenda *n.* 535. Quod si tota aliqua communitas falso putaret *Trid.* non fuisse in sua Parochia promulgatum, atque ideo inirentur matrimonia clandestine, probabile est fore valida, quia secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 112, error communis videtur esse sufficiens titulus ad tribuendum jus in ordine ad ita valide contrahendum, Gob. *tr.* 9, *n.* 377, *et tr.* 10, *a n.* 744.

§ 3. Quamvis agatur de impedimento, in 529
quo Ecclesia dispensare non potest, si Matrimonium sit initum secundum opinionem probabilem, certum videtur quod Ecclesia habeat potestatem judicandi de valore vel invaliditate talis matrimonii, quia sicuti similis contractus civilis certo continetur intra sphæram jurisdictionis Civilis, ita matrimonialis intra sphæram Eccclesiasticæ, et ideo in consultatione circa matrimonia infidelium respondit *Urb. VIII*, procedi posse secundum opiniones vere probabiles, et favorabiliores Barbaris, uti testantur Card. et Gorm. n. 323.

Quæst. 74. *Quid dicendum sit de illo, qui con-* 530
trahit sciens vel dubitans de impedimento dirimente? R. § 1. Si sit infidelis, seu nondum baptizatus, et impedimentum sit Juris Ecclasiastici tantum, v. g. consanguinitatis, vel affinitatis extra primum gradum, matrimonium illorum post conversionem et Baptismum censeri debet validum, quia tempore infidelitatis non

erant subjecti Ecclesiæ; ergo nec tenebantur ejus legibus. Aliud est, si impedimentum fuisset Juris naturalis, uti si fuissent consanguinei in primo gradu, tum enim matrimonium nullum esset, quia lege naturali tum obligabantur. Idem est si fuisset Juris divini, v. g. ligamen, tum enim sola prima uxor esset retinenda, quam solam valide duxisset, Spor. *n.* 251.

531 § 2. Si infidelis contrahat, certo putans adesse impedimentum dirimens quamvis tale non subsit, Silv. Ang. Navar. Sot. Kon. Pont. *l.* 4, *c.* 23; Spor. *n.* 233, et alii dicunt contrahere invalide, quia ita putans se tale impedimentum habere, non potest absolute et efficaciter consentire in matrimonium, cum apprehendat illud sibi hic, et nunc esse impossibile. Contradicunt Ledes. Covar. Rosell. aliique cum Sanch. *l.* 2, *d.* 33; *Lug. in Resp. Mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 14 *et* 36, et colligunt ex *Cap.* 1, *de spons. in* 6, et ex *Clem. un. de consang.* quia prævalere potuit intentio generalis faciendi quod potest, secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 69; Avers. *q.* 11, *s.* 2, recte tenet cum prima sententia, si absolute putet subesse impedimentum, si autem putet posse non subesse, aut eo non obstante forte posse valide contrahi, intendatque facere quod potest, valide contrahit; est enim habilis, et hæc intentio prævalet; attamen sic contrahens peccat mortaliter, saltem quia contravenit præcepto gravi de non contrahendo cum impedimento.

532 § 3. Ledes. Sanch. Hurt. Fill. Dian. Perez, Dicast. Gob. *tr.* 9, *n.* 60, negant eum peccare peccato sacrilegii, qui matrimonium etiam scienter ita invalide contrahit cum impedimento dirimente, quia cum ibi nec Sacramentum, nec aliquid sacrum ponatur, non apparet in quid redundaret irreverentia in re msacram ad sacrilegium requisita, sed probabilius contradicunt Kon. Laym. Avers. *q.* 9, *s.* 5, quia hoc ipso, quod quasi tentet tanquam Minister ponere contractum matrimonii, facit rationem Sacramenti a Christo annexam esse irritam; ergo satis gravis irreverentia refunditur in auctorem Sacramenti, uti si quis vellet baptizare, et uteretur vino, quamvis nullum poneretur Sacramentum, attamen esset sacrilegus. Peccat præterea talis specialiter contra illam virtutem ob quam positum est hoc vel illud impedimentum, v. g. peccat contra virtutem religionis, qui contrahit cum voto solemni, et ita de aliis, Perez *d.* 21, *s.* 2. An autem peccet qui metu gravi coactus ita contrahit, dicam *n.* 660. Quam vero pœnam incurrat qui ita scienter et malitiose contrahit cum impedimento dirimente, dicam *a n.* 807.

§ 4. Qui contrahit cum dubio de impedi- 533
mento, contrahit valide, si impedimentum non subsit, quia æquivalenter habet consensum sub conditione, si potest, si est habilis; ergo si impedimentum non aderat, consensus erat absolutus. Quod si dubium sit vincibile, peccat mortaliter contrahens ante solutum dubium, quia exponit Sacramentum periculo nullitatis, hinc tenetur saltem sub conditione petere dispensationem, si impedimentum subsit: si post inquisitionem maneat dubium, et vinci non possit, *Less. in auct. v. Matrimonium cas.* 10; Castr. *tr.* 1, *d.* 3, *punct.* 8, *n.* 18, cum plurimis aliis putant adhuc peccare, si sine dispensatione conditionata contrahat, quia adhuc manet periculum nullitatis, et hæc sententia tutior est, ac in praxi suadenda. E contra Th. Sanch. *l.* 8, *d.* 6, *n.* 16; Jo. Sanch. Caram. Tamb. Spor. *supra,* Gob. *tr.* 9, *n.* 62; Card. Krim. *a n.* 2436; *Rosmer.* probabiliter dicunt non peccare, quia pro libertate est possessio, certum enim est eum licite contrahere, qui non impeditur: ergo cum tantum dubitetur de impedimento, possessio non est pro impedimento: ergo resolvere se potest sibi hic, et nunc esse licitum contrahere; fatentur tamen teneri alterum monere de hoc dubio, ne hic exponatur periculo gravium incommodorum. Et si postea innotescat impedimentum, petendam esse dispensationem.

§ 5. Cum sit opinio communiter recepta 534
tanquam probabilis, v. g. quod patrinus non contrahat impedimentum, si physice non tangat baptizandum, vel confirmandum, si quis plene probet, se non attigisse, non indiget dispensatione, quia dubium impedimentum, saltem si sit dubium Juris, non est impedimentum; sed omnino tollitur ab Ecclesia, et in dubio, an ejusmodi casus indigeat dispensatione, censendum est non indigere, uti dictum est *l.* 1, *n.* 818. Si autem semiplene tantum probet, indiget dispensatione, quia favet illi sola probabilitas facti, cum qua non solet supplere, neque pro valore decernere Ecclesia, requirens certudinem facti, Card. *in* 2, *crisi dissol.* 2, *a num.* 629.

§ 6. Huc pertinet solutio sequentis casus: 535
Catharina, uxor Sempronii, eo tempore, quo concepit Caium, sæpe coivit etiam cum Titio adultero. Si Caius, ex Titio sit conceptus est Berthæ, quam Caius nunc vult ducere, in primo gradu affinis. *Quæritur* an Caius debeat censeri impeditus, et indigeat dispensatione? R. negative, quia cum sit conceptus stante legi-

timo matrimonio, est præsumptio Juris pro honestate et legitimitate, contra quam prævalere non possunt aliæ præsumptiones facti, ut optime deducit Sper. *dec.* 174, adeoque pro certo haberi debet, quod Caius natus sit ex Sempronio. Quod si supponamus remanere dubium, ex quo conceptus sit, putant aliqui opus fore dispensatione, quia licet Ecclesia, quando est dubium Juris quod solvi non potest, non agnoscat impedimentum, sed tollat, si forte subsit, uti dictum est *n.* 534, tamen id non tenet in dubio facti, qualis hic est; si enim postea erumperet impedimentum, deberet matrimonium revalidari : ergo signum est, quod Ecclesia ab initio non dispensaverit; sed fuerit, et manserit invalidum. Nihilomus Card. *a num.* 535, dicit, quando in quæstione facti ex conjecturis utrinque probabilibus resultat purum dubium omnino invincibile, hoc non obstare contrahendo matrimonio, quia etiam hic, dum impedimentum est in statu puri dubii invincibilis, videtur, quod possessio sit pro libertate, uti cum communi Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *n.*18. Et Cardenæ consentiunt Jo. Sanch. *d.* 43, *n.* 44; Burg. *cent.* 3, *cas.* 100, et textus aliquos faventes referam *num.* 536. Videri etiam potest Zacchias *lib.* 1, *t.* 5, *q. ult.* ubi examinat, si mulier, quæ statim ab obitu viri nupsit alteri, 9 mensium spatio pariat, cujus mariti proles censeri debeat. Quod autem dicendum sit, si vultus prolis majorem similitudinem habeat cum uno eorum, qui cum eadem muliere coierunt, quam cum altero; examinat idem Zacch. *quæst.* 4, et certum videtur, quod hoc signum sit absolute fallibile, potest enim provenire a phantasia solius matris.

536 § 7. Huc etiam pertinet solutio sequentis casus. Dubitatur, an non proavus Titii, et proavia Caiæ fuerint frater et soror. Causa dubitandi est quia sciuntur fuisse ex eadem villa, et habuisse idem cognomen. Si fuerint frater et soror, nepotes illi, qui nunc volunt contrahere, sunt consanguinei in quarto gradu; si autem Titius et Caia fuerint patrueles tantum, aut aliter agnati, nullum inter jam contracturos subest impedimentum. Hoc dubium jam solvi non potest, neque ex memoria vel scientia hominum, neque libro baptismali vel aliunde. *Quæritur,* an censeri debeant impediti, aut quid agendum sit? Resp. Putarunt aliqui censeri posse nullum subesse impedimentum, quia Jus *C. Licet, de test. et attest.* requirit, ut clara computatione distinguantur singuli gradus ex utroque latere, et *Cap. Tuæ, de consang. et affinit.* statuitur, ut incipiatur a stipite, distinguendo gradus nominibus propriis vel æquipollentibus, designando personas, quod hic fieri non potest : ergo in hoc casu Ecclesia non agnoscit impedimentum. Deinde secundum dicta *num.* 527, conjugium multum favoris habet, præterea *in obscuris favendum libertati, libertas omnibus rebus favorabilior est, ff. de Reg. Juris, Reg.* 122 *et Reg.* 20. *Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit.* Oppositum putavi tenendum, quia dato, quod in vero utrinque dubio impedimenti, si dubium solvi non possit, Ecclesia non agnoscat impedimentum, tamen casus hic non videtur habere ejusmodi dubium, quia est positiva probabilitas, et admodum magna præsumptio pro impedimento; pro negatione autem impedimenti nulla est positiva ratio; hinc judicavi petendam esse dispensationem, si contrahere vellent. Unde universaliter,

§ 8. Quamvis præsumptio stet pro impedi- 537
mento, quamvis videatur aliquo modo dubium, illicitum est sine dispensatione contrahere, uti fatentur communiter omnes cum Sanch. et Krim. *num.* 2438, v. g. qui scit se cum sorore Berthæ habuisse copulam intra vas, et dubitat, an intra vas seminarit, contrahere non potest cum Bertha, nisi dispensata affinitate, quia cum tali actu communiter fiat seminatio intra vas, præsumitur etiam jam factam esse, nec pro opposito habetur prudens argumentum.

§ 9. Ex dictis, *num.* 534, sequitur, quamvis 538
probabilius sit impedimentum Juris Ecclesiastici subesse, si probabile sit non subesse, posse matrimonium iniri sine dispensatione, quia Ecclesia tum tollit impedimentum, si subsit, Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *n.* 18, Sperell. *dec.* 119, *n.* 57, *et dec.* 175, *num.* 89. E contra si sit impedimentum, in quo Ecclesia forte dispensare non potest, secundum dicta *n.* 533, in praxi petendam esse dispensationem, ne Sacramentum exponatur periculo invaliditatis, tum enim declarabit Ecclesia quid fieri debeat. His non obstantibus docet Dicast. *de Baptism. d.* 1, *num.* 208, pro matrimonio licite contrahendo satis esse sequi opinionem tantum probabilem, etiamsi agatur de impedimento per Ecclesiam non dispensabili. Idem tenet Gorm. *de Sacram. n.* 323, ubi ex *Cardena* refert in consultatione, an infideles conversi tenerentur stare primis matrimoniis, an vero possent e mulieribus secum baptizatis accipere quam vellent, *Urbanum VIII* respon-

disse, matrimonia illa contrahenda esse regulariter secundum opiniones vere probabiles, et favorabiliores eis Barbaris. Ills. *tract.* 1, *d.* 1, *num.* 77, docet, quandoque licere contrahere, licet non sit certus valor, nempe si obligatio procurandi certitudinem esset obnoxia plurimis scrupulis, vel gravissimas difficultates afferret, possuntque videri dicta *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 119. Quid agendum sit, si post contractum matrimonium superveniat dubium de illius valore, dixi *a n.* 291. An autem rationabiliter dubitans de impedimento impotentiæ, possit inire matrimonium, dicetur *n.* 795, si dubitetur, an impotentia præcesserit vel secuta sit, an tum transiri possit ad alias nuptias, item si dubitetur, an impotentia sit naturalis an accidentalis, etc. dicam *num.* 802. An contrahere liceat, si dubitetur de vita prioris conjugis, dicam *a num.* 672.

539 *Quæst.* 75. — *Quomodo practice sit procedendum, quando advertitur impedimentum, vel oritur prudens de eo suspicio?* Resp. § 1. Sponsi post sponsalia intelligentes se habere impedimentum dirimens tenentur desistere a nuptiis, donec dispensationem obtinuerint, si tamen aliter non possent effugere ingentem infamiam, possent pergere, non simulando se consentire, sic enim mentirentur, sed consentiendo, quantum possunt, nam in tali necessitate Ecclesia non prohibet, ut contrahant, quantum possunt, nec per hoc formaliter simulant administrationem vel susceptionem Sacramenti, uti explicatum est *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 162; matrimonium tamen illud non valebit, quia secundum dicta *num.* 526, manet inhabilitas. Itaque tales debebunt habere animum non consummandi, priusquam obtinuerint dispensationem, et matrimonium revalidaverint, Sanch. Perez, Gob. *tract.* 9, *n.* 256 *et* 550.

540 § 2. Quid facere debeat Parochus, si sciat contrahentes habere impedimentum, et tamen per Episcopum cogatur assistere, dixi *n.* 485. Si autem Confessarius advertat pœnitentem bona fide contraxisse cum impedimento, et adhuc ignorare illud, tenetur, per se loquendo, eum admonere, ut materiales etiam fornicationes impediat, si nempe sit spes, quod sint obstenturi a copula. E contra si advertat istos conjuges esse in errore invincibili, ac moraliter certo, judicet eos, si rescirent impedimentum, tamen perrecturos in usu matrimonii tenetur tacere, donec obtinuerit dispensationem, ut curet revalidari, quia melius est permittere peccatum materiale, quam esse causam vel dare occasionem peccati formalis, uti dixi *lib.* 6, *p.* 2, *n.* 1758, et confirmat Avers. *quæst.* 21, *sect.* 3, ex *Cap. Quia circa, de consanguinitate*, ubi dicitur, *dissimulare poteris, ut remaneant in copula sic contracta, cum ex separatione videas grave scandalum imminere. Nec obstat*, quod qui ita animo comparatus est, ut non desisteret ab usu matrimonii, si resciret matrimonium suum esse nullum, non videatur dispositus ad observanda omnia Dei præcepta, ideoque nec dispositus sit ad absolutionem, *nam* hoc verum est, si ita comparatus sit ex actu voluntatis præsente vel præterito habitualiter perseverante, non autem, si ita comparatus sit ratione actus tantum conditionate futuri, quia non ideo nunc est; sed tantum esset male dispositus, si resciret: ergo non ideo jam est, sed tantum esset indispositus, et id patet in aliis exemplis, nam multi non sunt ita animo comparati, uti abstinerent a peccatis, si essent lento igne torquendi, et tamen nunc dispositi sunt ad absolutionem, quando de facto nec habitualem, nec actualem habent comparationem animi ad peccandum, licet pro tali circumstantia habituri essent, imprudentia autem esset illis talia proponere, et sic tentare ac inducere in peccatum.

§ 3. Quamvis prævideatur, quod monitio sit 541
profutura, si tamen conjuncta sit cum gravissimo incommodo alterius, v. gr. prolium, Confessarius non tenetur monere; sed potest permittere eos in bona fide, Gob. *a num.* 57, *iterumque num.* 111, et Spor. *supra.* Quod si aliud malum non timeatur, quam præcise divortium, quod alter conjux ægre est laturus, Gob. *num.* 115, dicit esse manifestandum, quia minus malum est tristitia unius, quam continuatio fornicationum materialium; si tamen simul redundaret infamia in conjugem alterum, silere posset, si autem matrimonium tale vergeret in grave damnum publicum, teneretur monere, quia publicum bonum prævalere dicit privato *Gob.*

§ 4. Quando Confessarius dubitat, an sua 543
admonitio sit profutura an obfutura, si matrimonium necdum contractum est, communiter consultius est impedimentum detegere, dummodo sit aliqualis spes, ut pœnitens desistat vel dispensationem petat, si matrimonium sit contractum, conferri debent inter se spes, et timor damni, idque eligendum, quod præponderat; si autem discerni non possit quid præponderet, tutius est silere, donec Confessarius ipse dispensationem conjugibus obti-

nuerit, aut pœnitens speretur disponendus ad audiendam monitionem, quod si dispensatio brevi obtinenda esset, moneri posset, quia spes magna est tantisper abstenturum ab usu matrimonii, et quamvis adhuc adsit periculum, tamen videtur præponderare certa scientia, quod sæpe fornicationes materiales sit facturus, quam incertus timor, quod aliquas formales facturus sit, Gob. *num.* 75 *et* 113.

543 § 5. Si pœnitens dubius de valore sui matrimonii interroget, Confessarius, per se loquendo, tenetur dicere veritatem, an autem possit aliquando dissimulare, dixi *lib.* 6, p. 2, *n.* 1759. Quidquid sit de obligatione respondendi, plus non respondeat, quam interrogetur, nam recte dicunt Tann. et Gob. *num.* 66, posse dissimulare veritatem aut verbis eludere, si gravissima mala imminerent ex clara veritatis manifestatione.

544 § 6. Si conjux confiteatur se carnaliter peccasse cum non conjuge, appromisso illi matrimonio, communiter spes est, quod profutura sit admonitio, hinc Confessarius debet monere, ut eum animum dimittat, eo quod matrimonium illud futurum sit invalidum ob impedimentum criminis, Gob. *num.* 107.

545 § 7. Quamvis Confessarius sciat matrimonium esse nullum ob impedimentum dirimens, si tamen causas justas habeat hoc tacendi, et pœnitens pergat invincibiliter ignorare impedimentum, tenetur illum obligare ad reddendum debitum, si forte illud neget ex odio vel aversione, aut quia vovit castitatem, dicendo conjugem teneri reddere debitum juste petenti, quia tenetur obligare ad peccatum materiale, quando aliter evitari non potest formale; actio enim illa tum proprie non est peccatum, sed omnino est licita, Sanch. Fill. Kon. aliique multi cum Gob. *num.* 100; contra Sot. Bon. *et alios.*

546 § 8. Quamvis manifestando impedimentum nullo modo manifestetur peccatum, si tamen cedat in damnum illius, ex cujus confessione hausta est illius notitia taceri debet, quia alioquin confessio redditur odiosa, Gob. *a num.* 120.

547 § 9. Si Caius adductus in suspicionem fornicationis commissæ cum consanguinea Berthæ, quam volebat ducere, negarit primum, sed postmodum fassus sit cum juramento, et coram testibus, nunc autem iterum neget et dicat se esse inductum ad hoc jurandum, Lug. *in Resp. mor. lib.* 1, *dub.* 41, dicit Episcopum vel Parochum ei credere non posse, nisi sufficientibus indiciis probet falsitatem suæ confessionis, quia confessio extrajudicialis probat contra confitentem, donec de ejus errore constet, uti docet Menoch. apud Lugonem *supra*, hic Pont. *lib.* 5, *cap.* 3, *num.* 3, ait, si contrahentes opposito per unum testem impedimento, et non probato, primum confessi sint impedimentum, et postea negaverint, standum esse primæ confessioni, nisi probent secundam esse veram. Similiter Sanch. *lib.* 3, *d.* 15, *num.* 6, dicit concubinarium non potuisse ducere concubinam, qui fassus erat Parocho interroganti, quod vivente prima uxore cognovisset concubinam, data fide matrimonii, si uxor moreretur, quamvis postea id negarit, audiens esse impedimentum dirimens.

§ 10. Si populus mussitet de impedimento 548
inter contracturos, videndum ex quo fundamento id fiat, nam si tantum est rumor vulgi sine certo auctore, communiter nihil subest, ideoque manet contemnendus; si autem sit fama communis, huic tribuendum est aliquid; attamen recte notat cum communi Sperell. *dec.* 173, ad famam, quæ probet vel attendi debeat, requiri ut sit non vaga, non levis, non sibi ipsi contraria, sed solida, constans, uniformis, perpetua, quæ originem habeat a personis honestis, et fide dignis. Et eadem firmat *dec.* 174, *a num.* 115.

Quæst. 76. — *Quid addendum sit circa im-* 549
pedimentum erroris? Resp. § 1. *Can. un.* 29, *quæst.* 1, enumerantur præcipui errores. Error personæ est, quando hic putatur esse Virgilius, et ipse est Plato. Error fortunæ, quando hic putatur esse dives, qui est pauper, vel e converso. Error conditionis, quando putatur esse liber, qui servus est. Error qualitatis, quando putatur bonus, qui malus est.

§ 2. Certum est errorem in persona esse 550
impedimentum dirimens, uti habetur eodem *can. et cap. Tua nos, de spons.* sed solvi debet. 1. Quod Jacob Gen. 29, valide contraxerit cum Lia, licet putarit esse Rachelem. 2. Quod valida fuerit benedictio data eidem Jacob Gen. 27, quamvis Isaac putarit esse suum filium Esau. 3. Quod valeat absolutio sacramentalis data Petro, quamvis putarem esse Paulum. Resp. *Ad* 1. Non valuisse, nisi postquam Jacob renovavit consensum, et voluit nihilhominus etiam Liam habere uxorem. *Ad* 2. Benedictio ex divina voluntate cadebat in præsentem, qualiscumque esset. Et ita etiam fieri potuisset, ut Jacob ab initio valide duxisset Liam, si consensisset in præsentem, qualis-

cumque esset. Quod si Jacob antea positive noluisset Liam, tum ita consensisset positive in præsentem, quid tum censendum esset, dixi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 71. *Ad* 3. Intentio Confessarii est, et debet esse, absolvere præsentem pœnitentem, quicumque ille sit. Et idem est in aliis Sacramentis, excepto Matrimonio, dixi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 68.

551 § 3. Error in nomine non obstat, quia nihil essentiale impedit. E contra tamen si Caius contrahat cum Bertha, quam in re putabat esse Titiam, quamvis maluisset contrahere cum Bertha, si scivisset hanc esse, Matrimonium est nullum, quia consensit in solam Titiam, et ex ista comparatione animi tantum sequitur, quod habuisset consensum in Bertham, si scivisset eam esse, non autem, quod de præsenti consenserit in Bertham, quod tamen requiritur ad valorem Matrimonii cum Bertha, unde quamvis talis error concomitans non reddat actum contrarium voluntati Caii, tamen reddit actum Caii non voluntarium respectu Berthæ, respectu cujus debet esse voluntarius, ut valere possit Matrimonium, Bon. Avers. *quæst.* 12, *sect.* 1. Et idem est, licet sic intenderet: *ducerem Bertham, si scirem hanc præsentem esse Bertham,* per hoc enim tantum significat se habiturum fuisse consensum præsentem circa Bertham, si scivisset adesse, non autem, quod actualiter habuerit, Sanch. *lib.* 7, *d.* 18, *num.* 6.

552 § 4. Quamvis error circa qualitatem fuerit causa contractus, tamen probabilius est cum Sanch. Castr. *d.* 4, *punct.* 4. Aversa *supra* contra Medin. et Pont. *lib.* 4, *cap.* 21, *num.* 7. Matrimonium esse validum, quia non vitiatur consensus quoad substantiam, et licet error ille causaverit, tamen non fuit materia vel objectum simpliciter motivum aut finis contractus.

553 § 5. Quando qualitas est finis Matrimonii, ita ut Matrimonium expresse assumatur tantum veluti medium ad illum finem, si erretur in qualitate, Matrimonium est irritum defectu consensus, v. g. non cogitabas ducere uxorem, sed quia audis Bertham esse nobilem, ideo ducis illam, ut fias affinis nobilium, si Bertha non sit nobilis, non consentis, quia deest objectum simpliciter motivum tui consensus, ita cum aliis Gob. *tract.* 9, *num.* 113.

§ 6. Si Titius dicat: *duco præsentem, quam puto esse filiam consulis,* quamvis non sit filia consulis, Matrimonium valet; si dicat: *duco filiam consulis, quam puto esse hanc præsentem,* si non sit filia consulis, Matrimonium non valet, pro quo hanc Regulam dant S. Th. Nav. Sanch. *lib.* 7, *d.* 18, Avers. § *Itaque,* Gob. *num.* 107; Spor. *num.* 3, quando qualitas, in qua erratur, respicit certam personam distinctam ab illa, quæ præsens est, ita ut contrahens formet sibi conceptum personæ sub ista qualitate, et postea offertur persona non habens talem qualitatem, tunc error qualitatis redundat in errorem personæ. E contra, si qualitas non respiciat certam personam distinctam a præsente, sed independenter ab ea qualitate format sibi conceptum personæ præsentis, quam directe vult, quamvis decipiatur, putans tali personæ inesse talem qualitatem, quæ tamen non inest, error non redundat in personam; hinc valide contrahit in primo casu, quia directe intendit illam quæ adstat, quamvis erret putans esse filiam consulis. In secundo invalide contrahit, quia filiam consulis sibi in mente proponebat, et directe illam intendebat, quam sub ea qualitate sibi proponebat in mente, non autem illam, quæ adstabat, si ea qualitate careret.

§ 7. Etiam suppositis jam dictis, adhuc ma- 554
net dubium, quid ad hunc casum sit dicendum. Titius petierat filiam natu minorem Caii in uxorem, quam viderat esse formosam, Caius negat illam, sed appromittit natu majorem, quæ formosa non erat, Titius jubet per Sempronium videri hanc, sibique referri, cujus formæ sit illa natu major, Caius Sempronio ostendit natu minorem dicens esse natu majorem, hinc deceptus Sempronius nuntiat Titio natu majorem esse formosam, et ideo Titius per procuratorem init Matrimonium cum natu majore.

Quæritur, an valide? Resp. Affirmant 555
Sanch. *num.* 35, Perez, Gob. *num.* 124, quia error tantum fuit in qualitate pulchritudinis, et Titius consensit in natu majorem, quam pater obtulerat, e contra negant alii cum Spor. *num.* 8, quia consensit in illam, quæ fuit ostensa Sempronio, ad hanc enim solam se determinavit ratione pulchritudinis; ergo cum errore qualitatis erat conjunctus error personæ. In hoc casu nihil potest absolute definiri, sed examinanda est intentio, quam ex actuali comparatione animi præsumetur habuisse Titius, partim secundum regulam jam datam, partim secundum ea, quæ dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 71. 556

§ 8. Si virgo putavit commixtionem corporum non esse necessariam ad generandam prolem, valide contraxit, quia habuit generalem intentionem faciendi, quod alii contra-

hentes faciunt, Gob. *num.* 128. Si autem Caia deflorata gerat se ut virginem, et sic ducat Caium ignorantem hunc defectum, quid tum tenendum sit colligitur ex dictis *num.* 184 *et* 243.

557 § 9. Si contrahentes intendant Matrimonium, sed velint esse solubile, quid tum dicendum sit, dixi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 72, *et hic a num.* 250. Quid autem sit dicendum, si intendant Matrimonium indissolubile, sed expresse nolint Sacramentum, dixi *ibid. lib.* 6, *num.* 73, *et hic num.* 276.

558 § 10. Ex dictis solvitur hic casus : Titius post habitam copulam cum sorore Caiæ, init bona fide Matrimonium cum Caia, ignorans se impeditum. Caia postea injuste male tractatur a Titio, et aliunde vehementer suspicans de illo impedimento agit pro dissolutione sui Matrimonii apud Papam. Titius negat factum, quod Caia probare non potest, ideoque jubentur manere in Matrimonio, cui sententiæ aquiescit Caia jam volens dimittere suam suspicionem velut temerariam. *Quæritur,* an Titius possit manere in illo Matrimonio, et petere, ac reddere debitum? *Videtur* posse, quia Ecclesia jubens illos manere in Matrimonio videtur hoc ipso tollere impedimentum affinitatis : ergo jam sunt habiles, et cum acquiescat Caia, reipsa renovat consensum. Resp. Non posse, tum, quia mens Ecclesiæ non est agere contra jus Caiæ, tum maxime, quia error facti falso negati a Titio dat causam huic revocato consensui : ergo est irritus, secundum dicta *lib.* 3, *p.* 2, *a num.* 612, neque Ecclesia potest hunc consensum supplere. Quod si resciretur Papam dispensare in affinitate, si forte subesset, et Caiam adhuc suspicantem de illo impedimento nunc independenter a primo suo consensu absolute consentire, eo quod mallet manere in hoc Matrimonio, quam perpetuo esse in rixis, aut se exponere periculo fornicationum, per hunc renovatum consensum fieret validum hoc eorum Matrimonium.

559 § 11. Multos textus et Auctores adducit Sperell. *dec.* 150, *num.* 6, quibus videtur dici, quod non vitietur Matrimonium ex subreptione, dolo vel mendacio initum, sed recte concludit cum Sanch. *lib.* 7, *d.* 18, *a num.* 18, id intelligi, si ista versentur tantum circa qualitates accidentales, uti satis intelligitur ex dictis.

560 *Quæst.* 77. — *Quid addendum sit circa impedimentum conditionis servi?* Resp. § 1. Hæc conditio strictæ servitutis 4 modis inducitur, jure belli, nativitate, justa condemnatione, emptione. Certum autem est Matrimonium etiam stricte servorum non ideo esse irritum, quia non consenserunt domini, nam *Cap.* 1, *de conjug. servor.* sic statuitur : *Nec inter servos debent Matrimonia ullatenus prohiberi; etsi contradicentibus dominis et invitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissolvenda.* Imo nec ideo matrimonium illicitum est, per se loquendo, uti ex *S. Thom.* et aliis recte ostendunt Sanch. *lib.* 7, *d.* 21 ; Avers. *quæst.* 3, *sect.* 1, incommoda enim illa quæ refert *Busemb.* non obstant substantiæ matrimonii, quamvis ejus usum aliqua ex parte impediant, uti et infirmitas corporis. Possunt tamen esse pacta, saltem ex consuetudine, ut si servus inscio vel invito domino contrahat, non amplius gaudeat certis beneficiis sui domini.

§ 2. Quod servitus dirimat, est ex Jure 561
Ecclesiastico. *Cap. Si quis ingenuus. Cap.* 2, 3, *et ult. de conjug. servor.* Si autem contrahens, qui liber est, sciverit conditionem servilem alterius, S. Thom. *in suppl. quæst.* 52, *art.* 1 *et* 2 ; Sanch. *d.* 19, *num.* 13 ; Arcud. *lib.* 7, *cap.* 3, et alii communissime docent, Matrimonium fore validum, quia ejusmodi homo liber cedit juri suo, datque liberum consensum, quem jus positivum non irritat, irritat autem, si servitus fuerat a libero ignorata, quia ex hac parte consensus non fuit voluntarius, sed fuit error quodammodo circa personam, uti pluribus deducit Sanch. *a num.* 15.

§ 3. Si servus ducat liberam ipsius servitutis ignaram, *Sylv. Nav. Henr.* et alii dicunt servum invita libera resilire non posse, quia leges in ejusmodi casibus favent soli injuriam passo. Alii cum Sanch. *lib.* 4, *d.* 15, *n.* 5, probabilius dicunt, si aliud damnum secutum non sit, etiam servum resilire posse, si enim teneretur stare contractui, id esset in pœnam sui delicti, ad talem autem pœnam prærequiritur Judicis sententia.

§ 4. Si persona serva intra breve tempus, 562
nempe intra sex menses, erat futura libera, quamvis ignorata sit servitus, Sanch. *lib.* 7, *d.* 10, *num.* 4, putat valere matrimonium, quia illa brevis servitus non videtur afferre præjudicium, sed Sylv. Ang. Avers. *quæst.* 12, *sect.* 2, melius contradicunt, quia si liber hoc resciret, posset matrimonium suum habere pro nullo : ergo vere nullum erat. Sententia tamen communissima cum Sanch. *d.* 20; Avers. Pont. *lib.* 7, *cap.* 44, dicit valere, si dominus servam collocet in matrimonio cum

libero ignorante servitutem, quia hoc ipso servæ concedit libertatem, uti habetur ex *auth. de nuptiis,* § *Si vero decretum.*

563 § 5. Servitus ignorata dirimit, quamvis ignorantia sit crassa, et imprudens, eo quod facile resciri potuisset, quia Ecclesia, ut matrimonium valeat, requirit consensum directum in conditionem servitutis cognitæ, Sanch. Kon. Avers. § *Quinto,* contra *Sot. et Ledesm.* Aliud est, si haberet dubitationem, vel opinionem de servitute, et tamen contraheret, tum enim cederet suo juri, et idem videtur esse, si haberet ignorantiam affectatam, eo quod positive vellet nec inquirere, nec inquiri, quia talis ignorantia æquivaleret sufficienti notitiæ, *Pont. Avers.*

564 § 6. Si servus contrahat cum serva credens hanc esse liberam, valet Matrimonium, quia non erratur quoad substantiam, et Ecclesia irritat solum Matrimonium liberi ignorantis servitutem alterius, S. Thom. Henr. Victor. Sanch. *d.* 19, *n.* 23; Avers. § *Septim.* Et idem est, si servus ducat liberam, quam putabat esse servam, de hoc enim casu nil statuit Ecclesia, et cessat causa, quæ erat, ne liber deprimeretur ignoranter ducens servam, Avers. § *Octavo.*

565 ⁋ 7. Qui ad tempus tantum liberatus servitute postea in eam relapsurus est, contrahit invalide, quia reipsa incumbit ei servitus, quæ ignoratur, Sot. Gab. Avers. § *Quarto.*

566 § 8. Qui ignorans ducit servam, actualiter ita affectus, ut ducere velit, quamvis sit serva, ducit valide. E contra, si tantum habitualiter ita comparatus sit, ut valiturus esset ducere, quamvis sciret esse servam, ducit invalide, quia non habet consensum de præsenti, sed tantum habiturus fuisset, si scivisset esse talem. V. *num.* 551.

567 § 9. Si liber duxerit servam, putans liberam, et hæc fiat libera illo inscio, ac propterea non ponente novum consensum, quamvis pergat illam habere ut conjugem, non ideo validatur Matrimonium, quia tantum agit ex vi primi consensus invalidi, uti intelligetur ex dicendis a num. 813, docentque communiter omnes cum Sanch. *lib.* 2, *d.* 36, et Avers. § *Nono,* contra Angel. et alios. Si tamen post cognitam etiam actualem adhuc servitutem, habeat velut conjugem, jam ponit novum consensum, et ratificat Matrimonium. *Cap.* 2 *et ult. de conjug. servor.*

568 *Quæst.* 78. — *An conditio filii dirimat, et quid dicendum sit, si Matrimonium ineatur insciis vel invitis parentibus?* Resp. § 1. S. Basil. apud Arcud. lib. 7, cap. 2, putavit conditionem filii dirimere, si parentes sint inviti, et hoc videtur habere fundamentum in utroque Jure, nam ita habetur *Can. Aliter* 30, *quæst.* 5. *Can. Honorantur, et Can. Non omnis,* 32, *quæst.* 2. *Paternus consensus desideratur in nuptiis, nec sine eo legitimæ nuptiæ habeantur, juxta illud Evaristi Papæ : aliter non sit legitimum conjugium, nisi a parentibus tradatur, L.* 2, *ff. de ritu nuptiarum. Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt, quorumque in potestate sunt.* Idem habetur, *L.* 9, 10, *ibid.* Etiam Luth. Bucer. Erasm. Apud Bellar. *de Matrim. Cap.* 19, dixerunt, Matrimonia prolium inita sine consensu parentum, vel irrita esse, vel saltem per parentes irritari posse. Sed oppositum nunc certum est ex Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. cap.* 1, ubi ait : *Eos S. Synodus anathemate damnat..... qui falso affirmant Matrimonia a filiis-familias sine consensu Parentum contracta, irrita esse, et Parentes ea rata vel irrita facere posse ;* docetque S. Thom. 2, 2, *quæst.* 104, *art.* 5, et nunc Canonistæ ac Theologi omnes cum Delb. *cap.* 8, dub. 10, *sect.* 9; Pignat, t. 4, *cons.* 147; Avers. *quæst.* 3, *sect.* 7; Kugl. *a n.* 131 *et* 574, *ubi a n.* 576, solvit argumenta contraria. Notant etiam recte Bellar. et Arcud. *cap.* 4, id jam fuisse in antiqua lege, nam Esau *Gen.* 26 *et* 28, duxit uxores sine voluntate parentum ; Jacob. *Gen.* 29 et 30, duxit sine scitu parentum ; similiter Tobias *cap.* 7, nec ideo reprehensi sunt; hinc dicendum est Canones antiquos, et leges istas pro nunc esse a *Trid.* emendatas.

§ 2. Recte docet cum communi Avers. *quæst.* 569
4, *sect.* 5, contra *Sot. Nav.* et alios, filium non teneri obedire parenti imperanti certum Matrimonium; hinc quamvis doceant *Gutt. Barb. Fagn.* et alii filium, et præcipue filiam peccare mortaliter contrahendo contra voluntatem et consensum parentum, quia horum cura et potestas postulat, ut proles in re tam gravi nihil determinet contra eorum voluntatem, oppositum tamen tenent S. Th. 2, 2, *quæst.* 10 *et* 104, *art.* 5; Tol. Henr, Sanch. *lib.* 4, *d.* 23, *num.* 10; Burg. *cent.* 3, *cas.* 55; Krim. *a num.* 132, quia circa electionem perpetui status, sustentationem proprii corporis, prolium generationem, quisque censetur esse sui juris ; et ideo S. Bon. *in* 4, *d.* 29, *quæst.* 3, *n.* 16, ait : *per præceptum non potest pater ad contrahendum cum hac vel illa filium obligare.* Attamen *Delb. et Avers.* adhuc distinguunt, et dicunt, si parentes impedire velint ab omni Matrimonio, non teneri obedire cum periculo

incontinentiæ, juxta illud 1, *ad Corinth.* 7, *v.* 9, *melius est nubere, quam uri.* Si impedire velint a certo Matrimonio, ad quod filius vel filia propendet, expendendas esse ex utraque parte rationes, et si parentum rationes justæ sint, teneri obedire ; si nullius sint momenti, non teneri. Denique si parentes inducere velint ad certum Matrimonium, a quo abhorrent, non teneri obedire. Addunt tamen communiter omnes cum *Sanch.* teneri exquirere consilium parentum, si commode fieri possit, et non prævideant impedituros, quamvis Spor. *num.* 177, putet non peccaturos graviter, si etiam hoc negligant. Deinde tenent etiam communiter omnes cum *Toleto, Sanch. Burg.* supra, etiam teneri sequi consilium parentum, si multum referat cum tali contrahere, v. g. ad tollendas graves inimicitias : pietas enim tum obligat, per se loquendo, ut tollant talem necessitatem gravem parentum : et eadem ferme habet cum aliis Busemb. relatus *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 692. Quod si ex tali Matrimonio scandala aliaque mala prudenter timerentur, recte dicit Delb. *num.* 43, sine peccato contrahi non posse, sed tanquam repugnans charitati, et pietati, implorata etiam Judicis auctoritate, esse impediendum, quia *in malis promissis fidem non expedit servari, Reg.* 69, *Juris in* 6. Denique notandum, quod in Gallia, et quibusdam aliis locis Matrimonia contracta contra voluntatem parentum censeantur irrita quoad affectus aliquos civiles.

571 § 3. Non ideo potest exhæredari proles, quod ineat Matrimonium etiam cum inæquali contra positivam voluntatem parentum, uti cum aliis plurimis docent Sanch. *lib.* 4, *d.* 25 ; Laym. Dian. Gob. *tract.* 10, *num.* 108; Dic. *de just. t.* 19, *n.* 393 ; Less. *in auct. v. Matrimonium, cas.* 20, neque oppositum ulla lege vel consuetudine induci potest, nisi accedat aliquis consensus Ecclesiæ, secundum dicta *a n.* 517 ; Delb. *cap.* 8, *d.* 19, *sect.* 2 *et seqq.* Ratio est, quia Jure naturali non potest ideo exhæredari, nisi hic parentum voluntatem teneatur sequi, quod secundum dicta non tenetur. Jure autem positivo tum tantum potest exhæredari, si adsit una ex his causis ingratitudinis, quas recenset *Authent. Ut cum, de appellatione, Coll.* 8. §. *Aliud quoque capitulum.* 1. Si parentibus manus intulerit. 2. Si per se et directe gravem, et inhonestam injuriam eis ingesserit. 3. Si accusaverit in criminalibus, quæ non sunt contra Principem vel Remp. 4. Si ut maleficus cum maleficis versetur, 5. Si tentaverit insidiari vitæ parentum. 6. Si commiscuerit se novercæ suæ vel concubinæ patris. 7. Si per delationem gravia dispendia causarit parenti. 8. Si pro parente captivo noluerit fidejubere. 9. Si impediverit, ne parentes conderent testamentum. 10. Si arenarium vel mimum pergat agere, cum parentes ejus professionis non sint. 11. Si filia vel neptis vigintiquinque annis minor, rejecta oblatione mariti vel dotis elegerit vitam luxuriosam. 12. Si parentem factum furiosum neglexerit. 13. Si non festinaverit redimere captivum. Quamvis autem ducat imparem contra voluntatem parentum, non ideo committit casum ingratitudinis ob unam ex his causis : ergo. Videri potest Krim. *a n.* 488. Putavit quidem *Fachin.* posse exhæredari prolem ex similibus vel majoribus causis, quam hæ sint, sed recte contradicit Krim. *a num.* 496, quia Jus expresse restringit potestatem exhæredandi ad has tantum causas ; sicuti privationem asyli restringit Greg. XVI, ad illas tantum 8, crimina, quæ recensui *lib.* 4, *num.* 1394, ideoque ad alia etiam majora extendi non debet. Putat tamen Molina *d.* 176, posse Rempub. concedere legem, secundum quam talis proles exhæredari posset in certis casibus, nempe illis, quibus in hoc negotio tenetur sequi consilium parentum. V. Kugl. *a n.* 695.

§ 4. Si proles petito consilio parentum, 572
contra horum voluntatem ineat Matrimonium, non ideo potest ei negari dos, communis cum Sanch. *lib.* 4, *d.* 26, *a num.* 16 ; Gob. *n.* 110 ; Krim. *a n.* 500. Ratio est, quia volenti nubere debetur dos, tum ad alimenta, et sustinenda onera Matrimonii, tum etiam, ne mulier indotata spernatur a viro, uti habetur in Jure apud Krim. *quæst.* 500, nullum autem Jus dicit prolem ob adductam causam posse privari dote : imo licet nuberet indigno, non ideo posset privari alimentis necessariis, *L.* 5, § *Si vel parens, ff. de liberis agnosc.* Dos autem et alimenta æquiparantur in Jure. Porro ille solus censetur accipere indignum, ex quo redundat dedecus in familiam, vel infamia in accipientem. Vide Krimer *num.* 503, et Kugler *a num.* 139.

Quæst. 79. — *Quid addendum sit circa impe-* 573
dimentum voti ? Resp. § 1. Deus permisit Sacerdotibus, et Levitis antiqui testamenti Matrimonium, ejusque usum, saltem extra annum suæ vicis sive deservitionis, cum enim non fierent Sacerdotes aut Levitæ, nisi e tribu Levi, et domo Aaronis, ne Levitarum genus deficeret, reparandum erat per Matrimonium. In nova lege Græci Sacris ordinati

etiam licite utuntur Matrimonio ante subdiaconatum contracto, uti declararunt varii Pontifices apud Arcud. *lib.* 7, *cap.* 33. Votum tamen habent cœlibatus post primæ uxoris obitum, Arcud. *cap.* 43, ubi etiam notat Episcoporum uxores debuisse fieri Monachas.

574 § 2. An Matrimonia Græcorum, si contrahant post susceptum sacrum Ordinem, sive sint prima, sive secunda, non tantum sint illicita, sed etiam invalida, fusissime disputat Arcud. *eodem cap.* 43, et contra alios tenet valida esse, sed sic contrahentes debere abstinere a sacro ministerio. E contra invalida esse multis contendit Pign. *T.* 8, *cons.* 81. Juste autem, et sancte voluit Ecclesia, ut Latini ordinati Sacris essent incapaces Matrimonii, et si illud antea contraxissent, abstinere ab usu, uti contra Græcos recte ostendit Arcud. a cap. 24, usque ad 43, testimoniis Conciliorum, et Patres tam Græcorum quam Latinorum, et nunc tantum loquemur de impedimento voti in Ecclesia Latina [1].

575 § 3. Vasq. Azor. Platus, Pont. *lib.* 7, *cap.* 14, *et seqq.* late contendunt ex antiquis Conciliis, et Patres Religiosos in primis seculis, non obstante professione sua potuisse valide, quamvis illicite, contrahere Matrimonium. Et idem dicit de initiatis sacra Ordine Pont. *cap.* 27. Quod Professionem religiosam attinet, videri possunt dicta *lib.* 4, *n.* 3, et hic dicenda paulo post. De cætero certum est, nunc in Conc. Later. ann. 1139, statutum esse, ut Religiosa professio, et votum ordinati Sacris dirimat contrahendum Matrimonium, ut refertur *can. Ut lex* 40, *cas.* 27, *quæst.* 1, et idem statuitur aliis locis, apud Pont. *cap.* 22, *num.* 4, et apud Dicast. *de Ordine dub.* 24, estque definitum a Trid. *sess.* 24, *can.* 9. *Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege Ecclesiastica vel voto..... anathema sit :* unde videtur colligi, si Ordinem sacrum suscipiens nollet castitatem vovere, attamen ad hanc teneri ex præcepto Ecclesiæ secundum dicta lib. 6, p. 2, num. 2161, et similiter talis ex lege Ecclesiæ in reverentiam Ordinis sacri redditur inhabilis ad Matrimonium, uti recte Krim. a num. 965. Estque hoc verum, licet suscipiens sacrum Ordinem esset tantum impubes, quia quamvis per legem Ecclesiæ non sit capax voti Religionis, tamen Ecclesia non reddit eum incapacem hujus voti vel præcepti, Krim. *num.* 963.

§ 4. Infans valide initiatur sacro Ordine, uti 576
constat ex Cap. un. *De clerico per saltum promoto*, sic autem ordinatus non teneretur castitati, sed si vellet, posset inire Matrimonium, quia nec vovit, nec ei præcepta est castitas, cum fuerit voti et præcepti incapax. Excipe, nisi usum rationis adeptus suam Ordinationem expresse vel tacite ratificaverit, tum enim tenetur ad castitatem, et inhabilitatur ad Matrimonium, Barbos. Krim. *n.* 962.

§ 5. Ordinatus sacris ex metu gravi injuste, 577
et directe ad sacri Ordinis susceptionem incusso, secundum Krim. *num.* 964, et alios multos non tenetur ad castitatem, nec inhabilis est ad Matrimonium, sed videri debent dicta lib. 6, p. 2, num. 2163; nam probabilius est oppositum ob rationem ibi datam, quia votum illud Jure naturæ valet, nec invenitur Jure positivo irritari, uti etiam recte probat Pont. *lib.* 7, *cap.* 29.

§ 6. Qui invalide ordinatus est, non tenetur, 578
quia votum, et obligatio castitatis ex mente Ecclesiæ tantum accessorie sequitur ad susceptionem Ordinis. Oppositum tamen dicunt Castr. et Krim. *num.* 965, si conjuges invalide professi sint Religioni : putant enim teneri ad castitatem statui congruam, eo quod profitendo Religionem, expresse voverint castitatem, ac voluerint actum suum valere, quantum posset.

§ 7. Per votum simplex castitatis, quod Re- 579
ligiosi Societatis Jesu emittunt post Novitiatum, dirimi Matrimonium, certum est ex Bulla Greg. XIII. *Ascendente Domino,* ubi ait : *quinimo omnes illos ad contrahendum inhabiles, ac contractus hujusmodi nullos, et irritos facimus.* Ratio est, quia quamvis non sit votum solemne, tamen quia Ecclesia potestatem habet ponendi certas conditiones requisitas ad valorem contractus matrimonialis, ipsa autem ponit carentiam votorum simplicium, per quæ Societatis Jesu personæ fiunt Religiosi, hoc ipso talia vota habent vim dirimendi Matrimonium.

§ 8. Docent Abb. Lop. Palud. Laym. *lib.* 5, 589

[1] Pius VI Brevi *Intelliximus* die 5 Oct. 1793, dixit : « *Nulla esse matrimonia contracta tam a Regularibus quam ab ecclesiasticis sæcularibus ad aliquos sacros ordines promotis, et utrosque nedum in excommunicationis sententiam ipso facto incurrisse* (Clem. *cap. un. de Cons. et Aff.*) ; *sed etiam tanquam bigamos irregularitati obnoxios esse* (cap. ult. *de big. non ordin.*)..... »

tract. 10, *p.* 4, *cap.* 3, *num.* 5; Gutt. Castr. *d.* 3, *p.* 6, § 11, *n.* 20; Avers. *quæst.* 15, *sect.* 3; Tamb. *hic tract.* 7, *cap.* 4, § 2, *n.* 9, et alii communiter contra Sot. et Pont. *lib.* 7, *cap.* 21 *et* 25, per votum simplex castitatis, quod uxor emittit dans marito potestatem suscipiendi sacrum Ordinem, dirimi Matrimonium uxoris, etiam post mortem dicti mariti, quod videtur statui Cap. *Quia sunt*, 10, et Cap. *Si se, dist.* 28, ubi dicitur, ut separentur, non tantum quoad torum, uti putat *Pont.* sed etiam quoad vinculum, ut habet ibidem Glossa. Et ratio congruentiæ est, quia talis uxor deberet fieri monialis secundum Cap. *Sane*, *De conv. conjug.* et Cap. *Agathosa*, 21, *causa* 27, *quæst.* 2, ergo congruum est, ut saltem sit inhabilis ad alias nuptias. Alii cum Azor. *tom.* 1, *lib.* 13, *cap.* 14, *quæst.* 11; et Sanch. *lib.* 7, *d.* 40, dicunt Matrimonium uxoris in sæculo remanentis fore quidem irritum, attamen non ratione voti, sed ex constitutione Ecclesiæ, nam etsi uxor votum castitatis non emiserit, si tantum consenserit in Ordinationem mariti, licet forte nihil sciverit de inhabilitate inde consequente, dicunt inhabilitari ad secundas nuptias, nam ita statuitur Cap. *Seriatim*, 14, *dist.* 32, et Cap. *Quia sunt*, 10, *dist.* 28, ubi Glossa ait: *Si ea invita ordinaretur, vel ignorante, non fieret ei præjudicium, sed si scivit, et tacuit, sit ei præjudicium, ut post mortem illius non possit nubere, ut dist.* 32, Cap. *seriatim* 14, *unde non requiritur, quod mulier vovcat, sed sufficit, si scivit virum suum ordinari.* Et eadem Glos. ad Cap. *Si se*, 11, *dist.* 28, *videtur, quod sola constitutio Ecclesiæ hoc Matrimonium dirimat, non scientia, vel votum.* Atque in his consentit *Sanch.* Quidquid sit de hoc, unde oriatur, Glos. ad. Cap. *seriatim*, supra ait: *De ista uxore promoti dic, quod eo ipso, quod dat licentiam, intelligitur vovere.* Et idem dicit Glos. ad Cap. *Agathosa* 21, *causa* 27, *quæst.* 2, ergo reipsa videtur ratione voti, saltem virtualiter emissi, cui, quamvis simplex sit, Ecclesia annexuit talem inhabilitatem, uti eamdem annexuit votis simplicibus in Societate Jesu, vel certe dici potest, quod in simili dixi lib. 6, p. 2, numer. 2161, nempe sicuti suscipiens sacrum Ordinem ordinarie ex voto obligatur ad continentiam, si tamen vovere nolit, tum obligari ex præcepto Ecclesiæ, ita hic ordinarie ex voto oriri illam inhabilitatem; si autem non voverit, oriri ex dispositione Ecclesiæ. Quid autem tenendum sit de nocente manente in sæculo, si innocens post justum divortium susceperit sacros Ordines, vel Religionem, dixi a num. 448.

§ 9. Sanch. lib. 7, d. 32, a n. 9, late probat, 581
si unus conjugum profiteatur in Religione, et alter velit manere in sæculo, debere non tantum facere votum continentiæ [1], sed etiam carere periculo incontinentiæ, alioquin teneri non tantum ingredi Monasterium, sed etiam suo tempore profiteri in Religione, ut probat Castr. d. 3, p. 6, § 11, n. 12, quamvis n. 17, dicat, spectato rigore Juris oppositum esse probabilius. Tamdiu autem censetur manere periculum incontinentiæ, quamdiu senes non sunt, quantumcumque probatæ sint vitæ. Si tamen sint senes, præsumi abesse periculum, censetur autem mulier senex, si sit quinquagenaria, vir autem, si sit sexagenarius, inquit Sanch. et post eum Castr. n. 10, quia tunc in illis cum potentia generandi communiter cessat calor libidinis. Deinde probat item Sanch. d. 33, et Castr. n. 14, professionem viri fore validam, si uxor consenserit, quamvis in hoc sæculo manens, et adhuc juvenis votum castitatis non emittat: attamen ad hoc prærequiri licentiam Episcopi pro ingressu in Religionem, docet Castr. n. 11, contra Sanch. Gutt. Pontium, et Avers. *quæst.* 15, *sect.* 3, qui dicunt id tantum esse de convenientia. Et si remanens in sæculo emittat votum castitatis, docent recte Sanch. *num.* 8; Gutt. Pont. Castr. *num.* 13, quod votum uxoris non ideo fiat solemne, nam Cap. un. *De voto*, in 6, clare deciditur, quod votum nullum censeatur solemne in ordine ad dirimendum Matrimonium, nisi in religiosa professione, vel sacri Ordinis susceptione. Hinc inferunt hi auctores cum *Avers.* tali voto non dirimi sequens Matrimonium, sed tantum impediri. Quod autem uxor viri Sacris ordinati nequeat secundum dicta num. 580, post viri mortem valide inire Matrimonium, hoc dicunt esse ex speciali Ecclesiæ ordinatione circa uxorem ordinati, quæ cum sit odiosa, non debet extendi ad uxorem professi. E contra *S. Bonav. Gabr. Palud. Henricus*, et alii dicunt hoc voto dirimi Matrimonium etiam mortuo professo contrahendum, quia Cap. *Qui uxorem*, 10, caus. 33, quæst. 5, dicitur: *qui uxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter convertatur*, ubi Gloss. addit: *intrando monaste-*

[1] Legenda expositio *Veronensis* Caussæ T. 4; Resol. *S. C. p.* 246, *et seqq.*

rium, si juvenis est, vel si senex est, contineat in sæculo, Cap. *Cum sis*, de conv. conjug. *et hic dicit Hugo, quod eo ipso, quod dat uxori licentiam, intelligitur vovere.* Hoc autem votum videtur esse simile voto, quod emittit uxor ordinati, quod secundum dicta num. 580, Matrimonium dirimit, et talis vir ingrediens Monasterium etiam sæpe ordinatur : ergo votum uxoris in sæculo manentis habet saltem tum similem vim dirimendi, et propter hæc posterior sententia etiam est probabilis, quæ dicit hic non esse extensionem legis, sed in æstimatione prudente velut identitatem casus respectu ejusdem legis.

582 § 10. Si Titius hæreticus Ordinis Teutonici ritu hæreticorum fecerit solam professionem, non ideo fit inhabilis ad Matrimonium, tum quia non est vera professio religiosa, sed tantum inanis cæremonia, tum etiam quia non intendunt se obligare ad continentiam, neque Ecclesia ipsis eam præcipit.

583 § 11. Thomistæ communiter, *Henr. Valent.* et alii, quibus videtur favere *S. Th.* in supplem. q. 53, art. 2, O, putant voto solemni Jure naturæ dirimi Matrimonium, eo quod res Deo per votum tradita non possit tradi homini, sed probabilius est oppositum cum Scoto, et Scotistis omnibus, teste Mastrio n. 116, ad quos accedunt Gers. Abb. Cajet. Azor. Bellarm. Sanch. lib. 7, d. 26; S. Bonav. Less. Kon. Reg. Hurt. Dic. *supra*, Krim. a n. 446 ; Avers. q. 15, sect. 1, et alii, quia obligatio Religionis non pugnat cum superveniente obligatione justitiæ, uti patet in obligato voto simplici castitatis, si Matrimonium contrahat; Deo enim ex Religione obligaverat corpus, quod nihilominus etiam valide ex justitia obligat conjugi. *Si dicas*, votum solemne habere actualem traditionem corporis respectu Dei, quam non habet votum simplex : *contra est.* 1. Nam multa vota simplicia etiam dirimunt Matrimonium, uti patet ex dictis : ergo talia saltem habent respectu Dei actualem traditionem corporis. 2. Ideo votum solemne est actualis traditio, quia per illud homo abdicat se jure utendi corpore, sed per quodvis votum simplex etiam abdicat se homo jure utendi corpore, quia nullum in tali homine manet, nec unquam est in aliquo jus ad actus illicitos : ergo. Confirmatur, nam Pontifices dispensare possunt cum professis ad ineundum Matrimonium, uti dicetur num. 829 ; ergo signum est, quod professio dirimat Jure tantum ecclesiastico ; solemnitas enim, ob quam præcipue est vis dirimendi, juncta est votis vel Ordini solo Jure Ecclesiastico, uti recte Krim. a num. 446.

§ 12. Sicut votum professionis in Religione 584
impedit valorem Matrimonii, ita Matrimonium consummatum impedit valorem professionis religiosæ, si fiat absque licentia conjugis, et extra casum justi divortii, *c. Notificasti*, 33, *quæst.* 5, *c. Veniens, c. quidem de convers. conjug.* potestque sic invalide professus sua sponte redire ad sæculum, et in eo semper manere, etiamsi alter postea consenserit vel dederit causam justi divortii, nisi post hæc professionem suam legitime ratificarit. Et talis professio de se non habet vim voti simplicis, aut Religionis postea ineundæ aut servandæ castitatis aut non petendi debitum, quæ quidem præsumuntur, secudum cap. *Quidam* et Cap. *Placet*, de conv. conjug. sed an ita sit, pendet ab intentione professis, quæ exquirenda est. *Dixi*, si fiat absque licentia conjugis, et extra casum justi divortii, quæ licentia vel divortium, si adsit, licite et valide professetur, uti colligi potest ex dictis hic num. 348, tum etiam lib. 6, p. 2, n. 2220, ubi dixi talem etiam posse suscipere sacrum Ordinem ; possuntque hæc omnia videri pluribus deducta apud Avers. *quæst.* 15, *sect.* 2 *et* 3.

§ 13. Huc spectat solutio seqq. casuum. 1. 585
Titius invalide professus, post elapsum quinquennium relata causa invaliditatis, emissus, inivit Matrimonium. *Quæritur*, an valide? Negat Pignat. *tom. consult.* 88, referens multas declarationes, quæ dicunt ibi esse tacitam professionem. Sed Resp. Quamvis Ecclesia prudenter præsumat talem esse tacite professum, sive interea ratificasse professionem suam, vix enim esse potest, quin ratificaverit, cum tamdiu in Religione vixerit, tamen cum Ecclesia non possit supplere consensum ad valorem professionis necessarium, si reipsa nunquam ratificasset, secundum dicta lib. 4, num. 12, nunquam valuisset professio, et Matrimonium jam contractum esset validum. E contra, si etiam tacite tantum ratificaverit primam invalidam professionem, nec aliunde aliquid defuerit, secundum dicta lib. 4, a num. 31, est vere professus, et consequenter Matrimonium ejus est invalidum, et de hoc casu intelliguntur declarationes apud Pignatellum.

Casus 2. Bertha potens probare se coactam vi esse ingressam, et professam in Religione, post medium annum a professione etiam profugit, et jam in Matrimonio est per decem annos, susceptis prolibus, petitque tandem, ut Judex ecclesiasticus habita plena probatione

coactionis declaret Matrimonium, et proles legitimas. *Quæritur*, an id fieri possit? Ratio dubitandi est, quia Trident. *sess.* 25, *de Regul. cap.* 19, dicit Regularem talem non esse audiendum, *nisi intra quinquennium tantum a die professionis causam deduxerit coram Superiore suo, et ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcumque causam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur.* Nihilominus quatuor Doctores Facultatis Theologicæ Coloniæ putarunt Judicem ecclesiasticum adhuc posse declarare professionem irritam, Matrimonium et proles esse legitimas, quia ignorantia Juris excusat in sexu femineo. Et mulier, ut inquit Gloss. *nov. in authent. de incest. nup.* § 1; Mascard, *de probat. vol.* 1, *concl.* 74, *num.* 5, *vol.* 2, *concl.* 1080, *num.* 9, ignorat sua jura, quidve ipsi competat. Et cum res integra non sit, præsumendum de benignitate Matris Ecclesiæ, quod conjuges illos nolit manere in perpetuis animæ, et corporis angustiis.

Casus 3. Caius metu, quem probare potest, coactus, verbis tantum externis sine interno animo fecit professionem; cessante intra triennium causa metus, statim protestatur contra, sed non auditur a Superioribus, nec permittitur implorare Ordinarium, imo in carcerem conjicitur, e quo elabens, fugam arripit, dimisso habitu ea intentione, ut intra tempus quinquennii sibi currentis imploret Ordinarium. Iterum deprehensus conjicitur in duriorem carcerem, tandem interrogatur, num professionem suam vellet ratificare, aut alias damnari perpetuo tali carcere; cumque non esset aliud evadendi medium, Caius obtulit ratificationem, sed non aliter ratificat, quam prius illam fecerat, scilicet sine animo se obligandi. Liber factus habita occasione iterum fugit, sed cum nullibi tutus consisteret, ex desperatione, militiæ nomen dedit, nec amplius sui juris, per annos 12, in ea mansit. Redux inde reassumpsit coram Ordinario suam declarationem: sed fortuito incidens in notitiam cum Caia, cum hac, totum negotium ignorante, contrahit Matrimonium in facie Ecclesiæ, et ex ea tres proles suscitat. *Quæritur* 1, an Caius possit ab Ordinario loci restitui in integrum contra lapsum quinquennii? 2. An, ut audiatur ab Ordinario et Superiore loci, e quo profugit, compelli debeat ad reassumendum prius habitum?

Respondeo ad 1, affirmative: 1. Quia restitutio in integrum nunquam intelligitur inclusa, nisi specialiter sit prohibita. *Socin.* et alii communiter, sed non est prohibita in casu hoc, quo injuste negata est omnis via reclamandi, nec ullibi Papæ reservatur restitutio in integrum. Zypæus *in Analysi Juris Pont. de Reg. n.* 47. 2. Caius reclamavit ante lapsum quinquennii, quod satis est, non enim requiritur, ut causa absolvatur ante quinquennium, 3. Ordinarius potest in sua diœcesi, quod Papa in orbe, nisi specialiter reservetur vel prohibeatur, Barb. *de jure eccl. lib.* 1, *cap.* 8, *num.* 20; Sperell. *dec.* 110, *num.* 21, et Trid. in omnibus causis concedit primam instantiam Ordinariis, exceptis solis causis tractandis secundum Canones apud Sedem Apostolicam: quod de hac causa nullibi dicitur. *Si dicas*: Ordinarius videtur hic esse delegatus, delegatus autem non potest restituere in integrum, Cap *Causas, de rest. in integr.* Resp. n. esse delegatum, nam Trid. *s.* 25, *c.* 19, *de Regul.* dicit, causam pertinere ad Ordinarium, et Superiorem regularem, nulla facta mentione delegationis: et licet Ordinario adjuncta sit jurisdictio etiam circa exemptos, per tale additamentum non sit jurisdictio delegata, Salgado *de retent. Bull. p.* 2. *c.* 25. Vide de Luca *de Regul. d.* 8, *n.* 7 *et d.* 10, *n.* 13.

Respondeo ad 2. Fagn. ad Cap. *Prælatum*, de his, quæ vi metusve caus. n. 52. *Covarr.* et alii videntur dicere, non audiendum, nisi in habitu, quia *Trid.* videtur Ordinario jurisdictionem concedere tantum pro casu, quo intra quinquennium, causas deduxerit, manens in Monasterio; nam addit: *Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcumque causam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur.* Unde de hoc casu egressus dimisso habitu, Pignat. *t.* 9, *cons.* 173, *n.* 4, ait, Trid. *velle, quod prius reassumat habitum, postea admittatur ad adducendum causas nullitatis, alioquin vult agendum cum ipso, prout cum apostata.* Similiter Barb. *de potest. Episc. alleg.* 104, *n.* 14, ait, dimissionem habitus non impedire, ut Regularis non audiatur, si postea eumdem reassumat. Contradicit Sanch. *l.* 7, *d.* 37, *n.* 3, ubi ait: limitandum est, nisi professus is justam dimittendi habitus causam haberet, vel si non posset obtinere licentiam eundi ad reclamandum, nec ire, nisi habitu deposito, aut non permittitur causa nullitatis proponere coram Ordinario; et ob id habitu dimisso fugit, ut reclamet, quippe *Trid.* temerariam habitus dimissionem punire intendit; at non temere dimittit, qui ut allegando causas nullitatis,

remedio Juris concesso uti possit, id efficit, sic Nav. Azor. Addit Sanch. *n.* 11, ficte professum posse, cessante scandalo, et omissa reclamatione, et non deductis causis coram Ordinario, ac Superiore, fugere, nec teneri redire ad Monasterium, nec esse apostata. Hinc videtur dicendum, cum Caius injuste impeditus sit, quominus ageret, potuit dimisso habitu fugere, ut ageret, et cum nullibi tutus esse posset, quod se dederit militiæ, videtur fecisse coactus : deserere autem militiam, vel non potuit, vel non est ausus, et cum dimissus a militia statim inceperit iterum agere coram Ordinario, non videtur excludendus beneficio restitutionis in integrum apud Ordinarium, nec ipsi tutum est redire ad Ordinem, in quo forte libertatem non haberet agendi causam suam apud Judicem competentem.

587 *Quæst.* 80. — *Quid addendum sit circa cognationem legalem?* R. § 1. Adoptio tum dicitur perfecta sive arrogatio, si homo liber adoptatus auctoritate Principis transeat in potestatem adoptantis tanquam hæres necessarius ex testamento, et ab intestato : tum est imperfecta, si homo etiam alieni juris assumatur in filium non transeundo in adoptantis potestatem, et non tanquam hæres necessarius ex testamento, sed tantum ab intestato per potestatem Judicis inferioris ex consensu solius adoptantis.

588 § 2. Probabilius est cum *Innoc. IV*, Sylv. Henr. Sanch. Con. Laym. Dian. Tanc. Merat. Bon. Regin. Fill. Sylv. Tann. Avers. *q.* 16 ; Pir. Zoes. Engel. Haun. Wex *p.* 5, *tr.* 2, *contr.* 4 ; Krim. *n.* 1121, contra Scot. Abb. Palud. Pont. Castr. Barb. Schneidew et Scotistas omnes, teste Mastrio *n.* 104, solam adoptionem perfectam dirimere[1] cum de imperfecta nil stuatatur in Jure, sed tantum de adoptione simpliciter, sive sine addito ; quo nomine venit sola perfecta, maxime cum Jura irritantia potius in favorem Matrimonii restringenda sint, quam amplianda.

589 § 3. Cognatio legalis dividitur in paternitatem, fraternitatem, et affinitatem. Paternitas reperitur inter adoptantem, et adoptatum, ac hujus descendentes, et hæc cognatio est perpetua, etiamsi per emancipationem, aut aliter solvatur adoptio. Fraternitas reperitur solummodo inter liberos legitimos adoptantis, et inter adoptatum, non autem inter adoptatum, et filios illegitimos adoptantis, neque inter filios legitimos adoptantis, et filios adoptati, durat autem solum tandiu, quandiu adoptio. Affinitas legalis reperitur inter adoptantem, et uxorem adoptati, item inter uxorem adoptantis, et adoptatum, duratque etiam in perpetuum, Avers. supra, Krim. *n.* 1128 ; Lohn. *p.* 4, *in instruct. Pastorum*, *p.* 207.

§ 4. Linea legalis Paternitatis est hæc : 590

Titius adoptans est cognatus cum { adoptato, in 1 gradu. / liberis adoptati, in. 2. / nepotibus adoptati, in 3. / pronepotibus adoptati, in 4.

§ 5. Hæc cognatio inter adoptantem, et 591 adoptatum non extenditur, nisi ad eam personam, quæ tempore adoptionis erat sub potestate adoptati; hinc adoptans valide contrahit cum filia adoptati nata post adoptionem, vel etiam nata ante, sed prius emancipata : item cum filia suæ filiæ adoptivæ, quia mulier neminem habet in sua potestate : item cum liberis illegitimis adoptati, quia hi non sunt sub hujus potestate, Sanch. Laym. Krim. *n.* 1124. Similiter nulla est cognatio legalis inter adoptantem, et parentes adoptati, quia hi parentes non sunt sub potestate adoptati, Krim. 1126.

§ 6. Linea legalis fraternitatis est hæc : 592

Caius adoptatus est cognatus cum { liberis adoptantis, in 1 gradu. / nepotibus adoptantis, in 2. / pronepotibus adoptantis, in 3. / abnepotibus adoptantis, in 4.

§ 7. Linea legalis affinitatis est hæc : 593

Titius adoptans, et uxor Caii adoptati, Caius adoptatus, et uxor Titii adoptantis } sunt legaliter affines.

§ 8. Impedimentum cognationis legalis, se- 594 cundum dicta, non contrahitur a liberis adoptivis inter se; hinc filii adoptati a Caio contrahere possunt cum filiabus adoptatis ab eodem Caio, Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 121 ; Gob. *tr.* 9, *n.* 177; Avers. supra, Bon. Krim. *n.* 1123. Similiter filius adoptatus posset ducere filiam legitimam adoptantis, si alteruter emanciparetur, vel si moriatur adoptans, quia tunc cessat adoptio, Krim. *a n.* 1125. E contra filius adoptatus etiam soluta adoptione ducere non potest eam, quæ fuit uxor adoptantis, uti nec adoptans uxorem adoptati, quia, secundum dicta, est quædam inter hos quasi publica honestas perpetua. An superveniens cognatio legalis impediat petitionem debiti, dicetur, n. 601.

Quæst. 81. — *Quid dicendum sit circa cogna-* 595 *tionem spiritualem?* R. § 1. Trid. *sess.* 24, *c.* 2,

1 *Vide* Hortanam Dispensationis *T.* 6. Thes. Resol. p. 329. *et seqq.*

de ref. Matrim. statuit ut unus tantum, sive vir sive mulier juxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum unus et una baptizatum de Baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum, et illius patrem, et matrem, necnon inter baptizantem, et baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Et idem dicendum est ex Confirmatione, in qua Patrinus assistens, et confirmans contrahunt cognationem cum confirmato, cumque hujus patre ac matre.

596 § 2. Cum *Trid.* dicat inter illos *tantum* contrahi hanc cognationem, consequenter non contrahitur inter patrinum et matrinam, neque inter plures patrinos vel plures matrinas, si plures adhibeantur; neque inter illos, qui baptizantur vel confirmantur ab eodem Ministro, neque inter Ministrum Sacramenti et patrinos, neque cum parentibus vel uxore Ministri, neque cum conjuge patrini vel matrinæ, neque cum liberis vel vitrico, vel noverca baptizati, aut confirmati.

597 § 3. Si Bertha uxor Titii adulteretur cum Caio, qui ob levatum Titii et Berthæ infantem, habet cum eis cognationem spiritualem, quamvis sit incestus ob cognationem spiritualem, tamen Bertha hoc non obstante potest a Titio petere debitum, quia non impeditur per cognationem spiritualem, quæ non extenditur nisi ad personas in Jure expressas, adeoque Bertha non ideo contraxit cognationem spiritualem cum Titio marito suo. Neque hic contracta est affinitas cum Titio; hæc enim tantum oritur ex copula cum sanguine juncto, seu cum cognato ratione sanguinis, qualis non erat Caius, qui cum Bertha et Titio habebat tantum cognationem spiritualem.

598 § 4. Pontius *l.* 7, *c.* 40, *n.* 13, putavit non incurri hoc impedimentum, si quis cum ignorantia facti teneat aliquem, v. g. si filium suæ concubinæ, nesciens hunc esse: sed oppositum videtur certum cum Avers. *q.* 16, *s.* 2, ubi sibi contrarius est: ignorantia enim vel error hic non excusant, maxime cum illud statuatur non velut pœna, sed tantum veluti impedimentum canonicum, quale est etiam affinitas ex copula fornicaria, uti dicetur postea.

§ 5. Docent Tol. Henriq. Suar. Coninch. 599
Sanch. Bonac. Aliique Auctores gravissimi, quos citat, et sequitur Pignat. *tr.* 1, *cons.* 10, *non confirmatur non contrahere cognationem spiritualem*, dicitque a S. Congreg. in his terminis declaratum esse 13 Jun. 1654, sed quandiu non constat de ea declaratione, manet valde probabile oppositum, nam ita docent Auctores relati a Sanch. *l.* 7, *d.* 60, *n.* 21, aliique cum Avers. quem retuli *l.* 6, *p.* 1, *n.* 400, videri potest etiam Gob. *tr.* 9, *a n.* 169.

§ 6. Contrahit hoc impedimentum laicus 600
baptizans etiam privatim, et in necessitate, quia etiam hic intervenit vera regeneratio per Baptismum, propter quam Ecclesia hoc impedimentum statuit inter baptizantem et baptizatum, Sanch. Laym. Krim. n. 1198. An autem contrahat patrinus assistens Baptismo non solemni, aut solis cæremoniis, aut Baptismo sub conditione repetito, dixi l. 6, p. 1, n. 361, ubi a n. 359, pluribus dixi quid requiratur ad contrahendam hanc cognationem.

§ 7. Cognatio spiritualis superveniens Ma- 601
trimonio impedit ejus usum, secundum dicta a n. 387. Illum tamen non impedit superveniens cognatio legalis; hinc quamvis Titius adulterans cum sorore uxoris suæ impediatur a petitione debiti, non tamen impeditur, si sororem uxoris suæ adoptet, quia hoc nullo Jure statuitur, Sanch. *lib.* 7, *dist.* 63, *n.* 19; Krim. *n.* 1238. An autem pater in necessitate baptizans, vel assistens suæ, aut uxoris proli, contrahat cognationem, et impediatur a petitione debiti, dixi a num. 384, et videri etiam possunt dicta l. 6, p. 1, num. 358.

Quæst. 82. — *Quid circa cognationem carna-* 602
lem, seu consanguinitatem sit addendum? R. § 1. Ante omnia intelligi debet significatio nominum hic, ad quod servire poterunt sequentia ex Lohn. *p.* 4. *in Instruct. Pastor, p.* 198.

NOMINA CONSANGUINITATIS.

LATINE.	GERMANICE.	GALLICE.
Cognatus.	*Vetter Blutts Werwandt*	Parent Cousin.
Cognata.	*Baas*	Cousine.
Paterna linea.	*Vatter Geschiecht.*	Ligne du Père.
Materna linea.	*Muttr-Geschiecht.*	Ligne de la Mère.
Pater.	*Vatter*	Père.
Mater.	*Mutter*	Mère.
Liberi	*Kinder*	Enfants.
Filius	*Sohn*	Fils.
Filia	*Tochter*	Fille.
Frater.	*Bruder*	Frère.

LATINE.	GERMANICE.	GALICE.
Frater ex Patre	*Brudervom Vatter*	Demi-Frère du côté du Père.
Frater uterinus	*Brudevonde Mutter*	Frère uterin.
Germanus Frater	*Leiblicher Bruder.*	Frère germain.
Soror.	*Schwester*	Sœur.
Gemini	*Zwilling.*	Frères jumeaux.
Avus	*Anherr. Grosvatter*	Aïeul : Grand-Père.
Avus paternus	*Des Vatters Vatters*	Aïeul paternel.
Avus maternus.	*Der Mutter Vatter*	Aïeul maternel.
Avia	*Anfraw : Grosmutter*	Aïeule : Grand'Mère.
Proavus.	*Vranherr.*	Bisaïeul.
Proavia.	*Vranfrav.*	Bisaïeule.
Abavus	*Vransvatter.*	Trisaïeul.
Abavia	*Vransmutter*	Trisaïeule.
Atavus	*Vrans-ann*	Le Père du Trisaïeul.
Tritavus.	*Vrans-Vran.*	Le Grand-Père du Trisaïeul.
Nepos.	*Enkel : Kinds-Kinder.*	Petit-Fils.
Nepos ex Filio	*Sohns Sohn.*	Petit-Fils: Fils de mon Fils.
Nepos ex Filia	*Tochter. Sochn.*	Petit-Fils : Fils de ma Fille.
Neptis ex Filio	*Sohns Tocther.*	Fille de mon Fils.
Neptis ex Filia	*Tocther Tocther*	Fille de ma Fille.
Pronepos	*Enckel Son.*	Fils du Petit-Fils.
Proneptis	*Enckeis-Tochter*	Fille de la Petite-Fille.
Abnepos.	*Enkeldes Enhels*	Petit-Fils du Petit-Fils.
Abneptis.	*Eneklein des Enkls*	Petite-Fille de la Petite-Fille.
Atnepos.	*Enckels Vrenckels.*	Arrière-Fils.
Atneptis.	*Enckels Vrencklein*	Arrière-Fille.
Fratruus : Frater Patris	*Vatters Bruders*	Oncle paternel, Frère du Père.
Patruu smagnus : Frater Avi.	*Unnherrens Bruder*	Grand-Oncle paternel, Frère du Grand-Père.
Propatruus : Frater Proavi.	*Uranherrens Bruder.*	Arrière-Oncle, Frère du Bisaïeul.
Avunculus : Frater Matris.	*Mutter Bruder.*	Oncle maternel, Frère de la Mère.
Avunculus magn. Frater Avi Materni	*Anfrawens Bruder.*	Grand-Oncle maternel, Frère du Grand-Père maternel.
Proavuncul. : Frater Proavi materni	*Vranfrawen Bruder*	Arrière-Oncle maternel, Frère du Bisaïeul maternel.
Amita	*Vatters Schwester.*	Tante, Sœur du Père.
Amita magna.	*Anchern Schwestr.*	Grand'Tante, Sœur du Grand-Père ou de la Grand'Mère paternelle.
Proamita	*Uraherrens Schwester*	Arrière-Tante, Sœur du Bisaïeul ou de la Bisaïeule paternelle.
Matertera	*Mutter Schwester.*	Tante, Sœur de la Mère.
Matertera magna	*Anfrawens Schwester.*	Grand'Tante, Sœur du Grand-Père ou de la Grand'Mère maternelle.
Promatertera	*Uranberrn Schwester.*	Arrière-Tante, Sœur du Bisaïeul ou de la Bisaïeule maternelle.
Nepòs ex Fratre	*Bruders Sohn*	Neveu, Fils du Frère.
Nepos ex Sorore	*Schwester Sohn.*	Neveu, Fils de la Sœur.
Neptis ex Fratre.	*Bruders Tochter.*	Nièce, Fille du Frère.
Neptis ex Sorore.	*Schwester Tochter*	Nièce, Fille de la Sœur.
Patrueles.	*Zoweyr Bruder Kinder.*	Cousins ou Cousines germaines, enfants de deux Frères.
Consobrini, Consobrinæ.	*Zweyer Schwester Kinder Gerschwerstert Kinder.*	Cousins ou Cousines germaines, enfants des deux Sœurs.
Amitini.	*Bruders und Schwester Kinder*	Enfants du Frère et de la Sœur.
Sobrini	*Gerschwestert Enc Klein.*	Neveux des deux Sœurs.

Denique notandum est quod in Jure illi dicantur agnati, qui ab aliquo descendunt per lineam masculinam, illi autem cognati, qui per femininam, quamvis quandoque nomen cognati tanquam genus sumatur ab utroque.

603 §. 2. Quia hic loquimur de consanguinitate, ejusque lineis, gradibus, stipite, etc. notandum est quid his terminis significetur. *Consanguinitas* est conjunctio personarum ex eo proveniens, quia una descendit ab altera, vel ambæ ab eadem : dicitur autem consanguinitas, quasi conjuncti sanguinis unitas. *Linea* consanguinitatis est collectio personarum ab eodem stipite descendentium continens, et distinguens gradus inter eas : series autem illa, sive ordo personarum ex eodem stipite descendentium dici solet arbor consanguinitatis. *Gradus* lineæ est distantia unius personæ ab altera intra eamdem lineam, et dicitur gradus, quia ita progredimur de proximo ad proximum. *Stipes* dicitur illa persona, a qua cæteræ, de quarum cognatione quæritur, descendunt, ideoque dicitur communis stipes, quia illi, de quibus quæritur, habent eum, velut communem truncum, a quo ipsi veluti

rami proveniunt, et in quo primo conveniunt, si in eorum originem inquiramus, sic pater est stipes respectu fratris mei, sororis meæ, et mei, avus est stipes respectu mei, et patrui mei, quia nullus est proximior, quam avus, a quo uterque nostrum descendit, quamvis enim ego proximus descendam a patre meo, tamen patruus meus non descendit a patre meo, neque ab ullo alio proximus, quam ab avo meo. Similiter proavus est stipes respectu mei et avi mei, quia est primus, a quo etiam uterque nostrum descendit.

604 § 3. Linea est vel recta, vel transversa. *Linea recta* est, in qua soli collocantur, quorum unus est principium alterius, sive quorum unus est ab altero generatus, sive sint ascendentes, sive descendentes. Dicitur autem linea ascendentium, si ab inferioribus incipiatur versus superiores, v. g. a filio ad patrem, avum, proavum, abavum. E contra si a majoribus respiciatur ad inferiores, dicetur linea descendentium, v. g. a patre ad filium, nepotem, pronepotem, abnepotem. *Linea transversa*, quæ etiam collateralis appellatur, est illa, in qua tales collocantur, qui licet descendant ab eodem communi stipite, v. g. ab eodem patre, unus tamen non descendit ab altero, sicut duo fratres, vel frater et soror ab eodem patre, patruus, et ego ab eodem avo, ita tamen, ut inter nos unus non descendat ab altero, quia neuter generavit alterum : hæc linea transversa dividitur in æqualem, et inæqualem : *æqualis* tum est, si personæ a se mutuo non descendentes æqualiter, id est, cum eodem numero graduum distenta communi stipite, v. g. ego, frater et soror mea æqualiter distamus a patre. Tum est *inæqualis*, quando personæ a se non descendentes distant inæqualiter, id est, cum inæquali numero graduum ab eodem stipite, v. g. ego et patruus meus respectu avi mei, nam patruus ab eo distat uno gradu, cum sit ejus filius, ego duobus, cum sim nepos.

605 § 4. Propinquitas et distantia graduum reducitur ad has tres regulas ;

Regula prima. Tot sunt gradus in linea recta tam ascendente quam descendente, quot sunt personæ, una dempta. Alii sic ponunt regulam : positi in linea recta tot gradibus a se invicem distant, quot intercedunt generationes activæ, v. g. nepos tuus distat ab avo tuo quatuor gradibus, quia in primis si ascendendo incipias numerare personas a tuo nepote usque ad avum tuum, invenies quinque, nempe : nepotem tuum, filium tuum, te, patrem tuum, avum tuum, itaque unam tollas, et remanent quatuor, sicque erunt quatuor gradus : præterea quatuor sunt generatianes activæ ab avo tuo usque ad nepotem tuum, scilicet illa, qua avus tuus generavit patrem tuum; deinde altera, qua pater tuus te generavit; tertia est, qua tu generasti filium tuum ; quarta denique, qua filius tuus generavit filium suum, qui est nepos tuus, consequenter tuus nepos est in quarto gradu consanguineus cum tuo avo, nam respectu avi tui est abnepos.

Regula secunda. In linea transversa æquali, tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus singuli distant a communi stipite, v. g. ego, frater et soror mea, singuli a communi stipite, qui est pater, distamus uno gradu, ideoque inter nos sumus consanguinei in primo gradu. Item ego et patruelis meus, id est, filius patrui mei, a communi stipite, qui est avus noster, distamus duobus gradibus, ideoque inter nos etiam distamus duobus gradibus, et sumus consanguinei in secundo gradu æquali

Regula tertia. In linea transversa inæquali, tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus distat a communi stipite persona illa, quæ est remotior, v. g. patruus meus distat ab avo meo uno gradu, ego autem disto ab eodem avo meo duobus gradibus; hic ego etiam duobus gradibus disto a patruo meo, sive disto primo gradu in secundo, uti habet stylus in curia Romana, ideoque cum illo sum consanguineus in secundo gradu inæquali, sive in gradu primo secundo. Pro claritate pono singulas lineas, quas, qui leget in *Lohner*, caute usurpet, et corrigat, quia ibi multi sunt errores in numeris a typographo male notatis.

LINEA RECTA CONTANGUINITATIS.

Titius est	cum abavo suo,	in 4.	Ascendentes.
	cum proavo,	in 3.	
	cum avo,	in 2.	
	cum Patre,	in 1.	
	cum filio,	in 1.	Descendentes.
	cum nepote,	in 2.	
	cum pronepote,	in 3.	
	cum abnepote,	in 4.	

LINEA TRANSVERSA ÆQUALIS.

Titius est
- cum amitino suo in 2. } cum horum liberis in 3. Nepotibus in 4.
- cum consobrino in 2. } cum horum liberis in 3. Nepotibus in 4.
- cum patruele in 2. } cum horum liberis in 3. Nepotibus in 4.
- cum fratre suo in 1.
- cum hujus liberis in 2.
- Nepotibus in 3.
- Pronepotibus in 4.
- cum sorore sua in 1.
- cum ujus liberis in 2.
- Nepotibus in 3.
- Pronepotibus in 4.
- cum patruele in 2. } cum harum liberis in 3. Nepotibus in 4.
- cum consobrina in 2. } cum harum liberis in 3. Nepotibus in 4.
- cum amitina in 2. } cum harum liberis in 3. Nepotibus in 4.

LINEA TRANSVERSA INÆQUALIS RATIONE PATRIS

Titius est
- Cum propatruo ejusque liberis, nepotibus, et pronepotibus in 4.
- cum patruo magno, ejus liberis, et nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum patruo in 2.
- cum liberis patrui in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum amita in 2.
- cum liberis amitæ in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum amita magna, hujus liberis, et nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum proamita ejusque liberis, nepotibus, et pronepotibus in 4.

LINEA TRANSVERSA INÆQUALIS RATIONE MATRIS.

Titius est
- Cum proavunculo ejusque liberis, etc. in 4.
- cum avunculo magno, ejusque liberis, et nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum avunculo in 2.
- cum hujus liberis in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum matertera in 2.
- cum hujus liberis in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum matertera magna, ejus liberis et nepotibus in 3.
- cum ejus pronepotibus in 4.
- cum promatertera, ejus liberis, nepotibus, et pronepotibus in 4.

Nota. In is lineis transversis quoad descendentes non semper est linea inæqualis : quinam autem sint in linea æquali, facile colligitur ex antedictis, et prioribus tabulis.

LINEA TRANSVERSA INEQUALIS RATIONE FRATRIS ET SORORIS.

Titius est
- Cum Caio fratris sui pronepote in 4,
- cum fratris nepote in 3,
- cum hujus liberis in 4,
- cum fratris liberis in 2,
- cum horum liberis in 3,
- cum nepotibus in 4,
- cum sororis liberis in 2,
- cum horum in 3,
- cum nepotibus in 4,
- cum sororis nepote in 3,
- cum hujus liberis in 4,
- cum sororis pronepote in 4.

Quæst. 83. — *Quomodo practice sit agendum, quando dicitur quod cognatio intercedat inter sponsos?* R. Quamvis Parochus vel Confessarius non debeat se veluti Judicem statuere in causis matrimonialibus, tamen potest, veluti amicus et consultor, interrogari cur putetur adesse impedimentum, vel unde sit dubium. Ut autem veritatem comperiat practice sic procedat : scribat in parte inferiore chartæ nomen sponsi ad sinistrum latus, ad dextrum nomen sponsæ, supra sponsum describat ordines semper ascendendo a proximioribus, nomina illorum sponsi cognatorum, qui ex hac parte dicuntur dedisse causam cognationis : similiter scribat in altero latere nomina eorum, qui ex parte sponsæ dicuntur dedisse causam cognationis, nec cesset a scriptione, donec perveniat ad communem stipitem, e quo sponsus, et sponsa sint mediate generati, si non reperiatur talis stipes, tum certum est nullam adesse cognationem, sed forte erit affininas, de qua postea : si vero perveniatur ad communem stipitem, consideret in qua linea sint sponsi, an in recta vel transversa, æquali vel inæquali, et applicet regulas, uti supra. Quod si inveniat esse intra quatuor gradus, erit impedimentum, si ultra quatuor gradus, dicat nullum esse impedimentum, ita Gob. *tr.* 9, *n.* 165. 607

Quæst. 84. — *Quid præterea sit notandum circa impedimentum consanguinitatis?* R. § 1. Non omnes consanguinitatis gradus dirimere Jure naturæ certum videtur ex dicendis *n.* 828. Ecclesia enim in aliquibus dispensat. Attamen docent *Scot. S. Anton. Palud. Dur. Abb. Bellarm. Vasq. Con. Hurt. Merat. et alii*, omnes gradus in linea recta usque in infinitum dirimere Jure naturæ, ideoque si Adam viveret, non posse jam cum ulla femina a se descendente inire Matrimonium, et ita expresse asseritur L. *Nuptiæ*, *ff. de ritu nupt.* Rationem dant, quia semper dicuntur paren- 608

tes, et filii, genitores, et geniti, principia et principiati, ita ut superiores respiciant inferiores tanquam aliquid sui : ergo natura semper exigit specialem reverentiam ad invicem : ergo prohibet inter eos copulam conjugalem quæ videtur supponere copulandos esse natura pares, et extraneos invicem. Contradicunt S. Th. Cai. Vict. Led. Sanch. Pont. Cov. Sot. Val. Fag. Perez, Bon. aliique, cum Avers. *q.* 16, *s.* 1, et Krim. *a n.* 1190, *et a n.* 1199, dicuntque solum primum gradum esse de Jure naturæ, nam in primis quo major est distantia, eo minor debetur reverentia, natura enim dictat majorem deberi reverentiam patri quam tritavo, et consequenter copulam patris cum filia debere magis esse contra naturam, quam patris cum abnepte ; et rationem a priori dat Pignat. *tr.* 7, *c.* 22, *n.* 45, quia peculiaris affectio erga consanguineos nascitur ex virtute superiorum traducta ad inferiores cum similitudine complexionis, morum, lineamentorum, hæc autem similitudo paulatim diminuitur, et tandem evanescit : ergo saltem in remotissimis gradibus censebitur quasi moraliter cessare omnis illa similitudo, et consequenter abhorrescentia naturæ. Deinde Canones nunc absolute dicunt consanguinitatem ultra quartum gradum non dirimere ; sic enim Cap. *Non debet*, De consang. dicitur : *prohibitio copulæ conjugalis quartum consanguinitatis, et affinitatis gradum non excedat,* nec distinguunt, an in linea recta, vel transversa : ergo nec nos debemus distinguere ; cur autem nunc restrinxerint ad quartum gradum, cum antehac extenderetur ad septimum, ratio hæc est, quia nunc ætas hominum est brevior, nec multi vident quintam generationem suorum descendentium. Ad rationem oppositam resp. solum patrem dici per se principium filii, progenitores autem dicuntur tantum principia per accidens, quia ad rationem filii sufficit habere patrem, quamvis hic pater non haberet progenitores, uti patet in Abel respectu Adami : ergo merito debetur patri alia reverentia, quam aliis progenitoribus.

609 § 2. Quamvis concederemus Matrimonium in quinto gradu lineæ rectæ esse Jure naturæ illicitum, non ideo esse Jure naturæ irritum, nam Jure naturæ est Matrimonium contra fidem datam alteri sponsæ, vel contra fidem Deo datam de castitate servanda, et tamen ejusmodi Matrimonia non sunt Jure naturæ irrita, Sanch. *l.* 2, *d.* 51, *et alii.*

6110 § 3. Si solus pater et filia superessent, secundum Sanch. *l.* 7, *d.* 51, *n.* 10, et alios, indigentia matrimonii inter eos videtur honestanda per extremam necessitatem propagandi genus humanum, adeoque videretur Deus tum quasi dispensare. Quamvis alii cum Avers. *q.* 16, *s.* 1, putent, pro tali casu judicandum fore, quod Deus vellet finem humanæ generationis, nisi aliter provideat. Saltem docet Pign. *tr.* 7, *consult.* 22, *n.* 1, Deum absolute posse etiam pro primo gradu dispensare.

§ 4. Sot. Vasq. Bellarm. Valent. Ledesm. 611
Bon. Henr. Perez, Sanch. *d.* 52, *n.* 11, putant Matrimonium in 1 gradu lineæ transversæ, nempe fratris cum sorore, esse Jure naturæ irritum, nam Ecclesia, quamvis rogata, nunquam dispensare voluit. Contradicunt Alens. Scot. Cai. Gutt. Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 93; Pont. *l.* 7, *d.* 32, *n.* 3 ; Castr. *d.* 4, *p.* 7 ; Avers. supra : alias Matrimonium non fuisset licitum inter proles Adami, et Deus debuisset aliter providere propagationi humanæ ; hinc putant esse Juris positivi, divini, et ecclesiastici.

§ 5. Si infideles contraxerint in gradu per 612
Ecclesiam prohibito, et postea baptizentur, non ideo separari possunt, Cap. *De infidelibus 4, De consang. et affin.* nam non erant subjecti Ecclesiæ, dum contraxerunt : ergo etiam non tenebantur ejus impedimento. *Nec obstat* quod infidelis conversus, si sit bigamus, sit irregularis, quod etiam a statuto Ecclesiæ provenit, *nam,* quod sit bigamus, est ex natura rei, sive sit fidelis sive infidelis, quod autem bigamus prohibeatur suscipere Ordines, etc. hoc solum est a statuto Ecclesiæ.

Quæst. 85. — *Si Titius et Berta sint consan-* 613
guinei in gradu misto ex quinto et quarto, an sint impediti ? Ratio dubitandi est quia reipsa contingunt se in 4 gradu ; hinc qui in 4 et 3 se contingunt, debent explicare etiam tertium, ut in hoc etiam specialiter dispensetur : ergo similiter hic Resp. non esse impeditos, uti expresse habetur C. fin. *Vir qui.* De consang. nisi alicubi fuisset hactenus contraria consuetudo, propter quam aliud decernitur, ib. C. 3, *Si dilectio,* quod pro isto tantum loco dicitur, ut ne fieret novitas in populo isto : Hinc Sanch. *l.* 7, *d.* 53, *n.* 5 ; Avers. *q.* 16, *s.* 1, docent cum communissima tales posse contrahere, quamvis ex una parte attingeretur etiam primus gradus. Ratio est quia licet Titius sit in primo gradu, v. g. cum Caio, et Berta sit in 4 gradu cum eodem

Caio, tamen Bertha non est cum Caio conjuncta in ullo gradu impediente, cum ultra 4 gradum non extendat se impedimentum : ergo Titius et Bertha etiam inter se non sunt in ullo gradu impediente, nam gradus contingentiæ inter se debet desumi per respectum contingentiæ ad stipitem, qui est Caius : hinc ad rationem oppositam patet responsio, nam etiam ratione 4 gradus oritur impedimentum; ergo non est mirum quod illius debeat fieri mentio : hic autem ostensum est ratione 5 gradus nullum oriri impedimentum.

614 *Quæst.* 86. — *Quid addendum sit circa impedimentum criminis?* R. § 1. Universum posset impedimentum criminis distingui quadruplex : 1. Machinatio concurrente utraque parte cum intentione matrimonii cum conjuge superstite. 2. Machinatio unius tantum partis ex intentione matrimonii, et adulterium absque alio contractu vel promissione matrimonii. 3. Adulterium cum contractu vel promissione matrimonii. 4. Raptus, de quo a. num. 630.

615 § 2. Per machinationem hic intelligitur crimen homicidii, id est, non solus conatus occidendi, sed occisio conjugis ; C. *Si quis vivente*, 31. *q.* 1. Debetque mors sequi ex actione occidentis et non ex culpa Medici, vel negligentia morientis, Pont, *l.* 7, *c.* 45, *n.* 4; Mastr. *n.* 104. Perinde autem est, sive sit occisio uxoris procurata a viro, sive viri procurata ab uxore, uti certum est ex communissima cum Sanch. *l.* 7, *d.* 78 ; Avers. *q.* 18, *s.* 4, contra Victor. et Ledesm. Et censetur machinatio, si vir uxorem deprehensam in adulterio occidat ex concilio, seu intentione contrahendi cum alia, quia quamvis leges civiles factum illud non puniant, tamen canonicæ detestantur, nec excipiunt, dum constituunt hoc impedimentum, *Avers.* et alii contra *Henriq. Rebell. Bonac.*

616 § 3. *Avers. et Mastr.* supra putant utrique oriri impedimentum, si unus etiam inscio altero machinatus sit, nam per C. *Si quis vivente*, hic machinator ligatur eo impedimento : ergo etiam alter, cum quo intendebat contrahere, quia hoc ipso quod unus impediatur, etiam impeditur alter. Oppositum tenet communis cum *Busemb.* in quam fatetur *Mastr.* etiam magis propendere *Scot.* Ratio est quia ita videtur statui Cap. *Super hoc*, De eo qui duxit, nam dicitur non posse ducere *si adultera est in mortem uxoris aliquid machinata, sive fidem dederit, sive non, quod ea defuncta hanc esse ducturus :* putantque Pont. Hurt. et Krim. *n.* 1003, probabiliter nequi a machinante incurri, si exterius non manifestarit intentionem matrimonii. Attamen contradicit Castr. *d.* 4, *p.* 12, *n.* 5, quia quamvis Ecclesia non puniat actus mere internos tamen punit externos ex hac vel illa intentione factos, nam excommunicat Inquisitorem, qui reis facit injustitiam ex odio vel amore, *Clement. I.* § *Verum quia, de hæretic.*

§ 4. Si Caius maritus præmisso adulterio 617
cum Berta machinatus sit mortem suæ uxoris, primario, quia oderat, secundario, ut cum Berta iniret Matrimonium, oritur impedimentum quia machinati sunt animo contrahendi. Jura autem non exprimunt debere esse primariam intentionem, Less. *in auct. V. Matr. cas.* 10. Quod valet, etiamsi cum contraherint, dubitarint an etiam secundario habuerint intentionem contrahendi, quia factum scitur, et prudenter præsumitur illa intentio, communiter enim comitatur. Si tamen contraxerint bona fide, nil suspicantes, et postea dubitatio illa superveniat, quando post adhibitam diligentiam nihil certi comperitur, probabile est non indigere dispensatione, adhuc tamen probabilius censet *Less.* quod indigeant, quia difficile creditu est eum animum non adfuisse. Debere autem saltem in uno adfuisse animum ineundi Matrimonium, nec sufficere commune consilium occidendi, videtur certum cum *S. Th. Bonav. Avers.* supra et aliis communissime, quamvis contradicant *Cajet. Arm. Sot.*

§ 5. Si uxor occidat virum ex consilio Ma- 618
trimonii cum alio, æque incurritur impedimentum, quia Can. *Si quis*, 31, *q.* 1, dicitur : *sive vir aut mulier, virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur* etc. et idem patet ex C. *Laudabilem de convers. infid.* Ut autem quis dicatur machinatus mortem alterius cum effectu, sufficit quod occiderit consilio vel mandato, quia machinatio proprie significat occultam insidiationem respectu mortis, Pyrr. Corr. Krim. *n.* 1001. Attamen non sufficit ratihabitio patrati homicidii, quia non est causa patrati homicidii, et quando Regula 10, Juris in 6, dicit *ratihabitionem mandato æquiparari*, intelligitur vel quando effectus pendet tantum a ratihabitione, vel quando Jus ita disponit, Laym. Castr. *nu.* 4. Similiter quamvis C. *Cum quis de sent. excomm. in* 6, dicatur quod ratihabitio retrotrahatur, et mandato æquiparetur, etiam ad pœnam excommunicationis, hoc tamen extendi non debet ad

alias, et specialiter, non ad hanc pœnam contra favorem matrimonii, Sanch. Krim. *num.* 2443.

619 § 6. Sive promissio antecedat, sive sequatur, post adulterium causat impedimentum, Sanch. *l.* 7, *d.* 79, *n.* 3; Lug. *in resp. mor. l.* 1, *dub.* 44, *n.* 2; Gob. *tr.* 9, *n.* 199; Krim. *n.* 1006. Quod valere dicit Avers. *q.* 18, *s.* 3, etiamsi promissio bona fide facta præcessisset. Unde nec opus est ut eodem tempore fiat adulterium, et promissio, quia in omnibus his casibus præbetur ansa captandi mortem conjugis, ad quod cavendum inductum est illud impedimentum. Si tamen promissio tacite, vel expresse revocetur ante adulterium, non oritur impedimentum : e contra si revocetur prius post adulterium, sive facta sit ante illud, sive post, oritur, quia jam causatum erat, Avers. Gob. *num.* 195.

620 § 7. Si promissio fiat de matrimonio contrahendo ante mortem alterius conjugis, Sanch. *n.* 2, putat non oriri impedimentum, quia Can. *Relatum* 31, *q.* 1, expresse dicitur promissionem referri ad tempus futurum post mortem alterius conjugis, et ratio Canonis est quia sic dabatur causa machinandæ mortis. Contradicit Avers. *q.* 8, *s.* 3, sicuti enim dirimit matrimonium de præsenti contractum, vivente alio conjuge, uti statim dicetur, ita etiam videtur dirimere promissio ejus de præsenti, cum etiam detur causa machinandi mortem, ut tale matrimonium validari possit.

621 § 8. Quamvis matrimonium, quod de præsenti contrahunt hi adulteri, sit invalidum ratione ligaminis : tamen oritur impedimentum criminis, *C. super hoc*, De eo, qui duxit, Avers. Krim. *n.* 976. Putat quidem *Hurt.* requiri tale Matrimonium, quod alias foret validum, nisi adesset hoc ligamen alterius conjugis, adeoque non contrahi impedimentum criminis, si clandestine contraherent, vel essent affines aut consanguinei, sed Sanch. *n.* 8, probabilius contradicit, quia cum sufficiat promissio Matrimonii pro futuro inter tales, multo magis sufficiet attentatio illius pro præsenti, cum hæc attentatio sit veluti illius promissio pro futuro, eo quod velint Matrimonium esse perpetuum.

622 § 9. Si uterque sit conjugatus, Pont. *l.* 7, *c.* 45, *n.* 5, et Hurt. *d.* 23, *diss.* 2, dicunt non esse opus ut uterque hoc sciat de altero, sed satis esse quod uterque sciat se esse conjugatum, quia hoc ipso uterque scit se patrare adulterium. E contra Nav, Sanch. *n.* 31, Avers. probabilius dicunt requiri ut uterque sciat de Matrimonio saltem unius, nam qui ignorat non infert injuriam illi Matrimonio ignorato, sed tantum suo proprio; hoc autem impedimentum est inductum propter injuriam, quæ ab utroque sit eidem Matrimonio. Putantque *Sanch. et Avers.* excusare hic ignorantiam etiam vincibilem, quia quando lex requirit scientiam, vel dolum, videtur talis ignorantia excusare : docent tamen sufficere dubium de vita prioris conjugis, si reipsa vivat, quia hoc dubium in Jure æquiparatur scientiæ.

§ 10. Si fides matrimonii data est sub priori 623
Matrimonio, et adulterium sub posteriori sit commissum, non oritur impedimentum, quia debet eidem Matrimonio, et conjugi illata esse utraque injuria, Sanch. Barb. Krim. *n.* 992. Item secundum dicta *n.* 619, non oritur, si promissio concorditer sit revocata ante adulterium, non tamen si post, Krim. *n.* 992 *et* 1007. Item non oritur si non fuerit vere adulterium, uti si postea innotescat non fuisse verum matrimonium, C. 2, *de eo, qui duxit :* Et idem est, si putaverint vivere alterum conjugem, qui tamen mortuus erat. Est tamen adulterium, quandiu manet vinculum matrimonii, etiam rati tantum, etiamsi fuerint toro et habitatione separati, Sanch. Avers. *q.* 18, *s.* 3, *et* 4; Krim. *n.* 1008.

§ 11. Si fides Matrimonii data sit ante, sed 624
adulterium sit commissum post notitiam conjugii, Krim. *n.* 983, putat non incurri impedimentum, quia dispositio illa pœnalis videtur requirere uti tam promissio quam adulterium sit formalis injuria respectu alterius conjugis; sed contradicit Sanch. *num.* 32, quia solum adulterium censetur hic esse injuriosum : ergo satis erit illud fieri cum notitia conjugii.

§ 12. Henr. Sa, Bon. Dian. Laym. Avers. 625
Krim. *n.* 990, dicunt promissionem debere esse factam serio animo, alias non est proprie promissio, et nomine promittentis, in quem fertur hæc pœna, non videtur venire, nisi verus promittens, sicut etiam ficte rebaptizantes non incurrunt irregularitatem, ficte profitentes hæresim non incurrunt excommunicationem. Oppositum tenent Sanch. *n.* 10; Con. aliique apud Gob. *n.* 196, et dicunt satis esse si fiat animo ficto, dummodo pars altera non advertat fictionem, quia etiam quando est fictio, æque timeri potest vitæ innocentis conjugis. Prima sententia videtur probabilior, quia in positivis non valet argumentatio ex paritate rationis.

626 § 13. Quamvis una pars non repromittat, dummodo acceptet promissionem alterius, oritur impedimentum, Sylv. Con. Sanch. Rebell. Perez, Avers. Castr. *d.* 4, *pu.* 12, *n.* 12, contra Henr. Bellar. Dian. Laym. Burg. *cent.* 2, *cas.* 4; Krim. *n.* 297. Et pro acceptatione sufficere quod taceat, docent *Con. Pont.* sed negant *Sanch. Bon. Avers.* quia si acceptaret, cum abundet amore erga adulterum, non taceret : hæc tamen ratio non tenet in multis adulteris, qui non tam quærunt Matrimonium de futuro, quam de præsenti copulam. Videtur autem certum quod sufficiat promissio simplex, et non requiratur jurata, Avers. Gob. *n.* 197.

627 § 14. *Nav. Sanch.* et alii putant sufficere promissionem matrimonii sub conditione de futuro, v. g. si accipias hæreditatem, quia æque dat causam captandæ mortis. Con. Laym. Dian. Avers. *q.* 18, *s.* 3; Gob. *n.* 198; Krim. *n.* 991, requirunt promissionem absolutam, vel quæ fiat absoluta durante vita alterius conjugis, quia quandiu non ponitur conditio, promissio censetur nulla, nec conditionata dat æqualiter causam captandæ mortis, nam si non impleatur conditio, non obligat promissio. Similiter non sufficit promissio non ducendi aliam, quia tantum significat, *si aliquam ducam, te ducam*, per quod nequidem constituerentur sponsalia, Laym. Krim. *n.* 1009. Quid dicendum sit, si fiat sub conditione contraria substantiæ matrimonii, impossibili, turpi, colligitur ex dictis a n. 239. Si enim habeatur pro non adjecta, aut censeatur remissa, non suspendit contractum.

628 § 15. Si crimen machinationis committatur a fideli et infideli, certum est ex C. *De convers. infidel.* fidelem inhabilitari ad Matrimonium cum illo infideli etiam converso. Quod Avers. *q.* 8, *s.* 5, contra Sanch. *l.* 7, *d.* 78, *n.* 4, extendit etiam ad crimen adulterii cum promissione Matrimonii, licet homicidium conjugis postea secutum sit sine consilio fidelis. Idemque dicit Avers. contra Sanch. *d.* 79, *n*, 43, et Krim. *nu.* 994, si duo infideles adulterium ante, et promissionem Matrimonii post, vel promissionem matrimonii ante, et adulterium fecerint post Baptismum. Quod etiam tenet Avers. contra Pont. *l.* 7, *c.* 45, *n.* 6, et Krim. si uterque in infidelitate constitutus commiserit crimen machinationis vel adulterii cum promissione Matrimonii, et postea convertantur, quia quamvis Ecclesia non possit tales punire ob præterita delicta in infidelitate commissa, tamen requirere potuit, si fideles fierent ac vellent invicem contrahere, ut non essent rei talis criminis antecedentis.

§ 16. Infert Krim. *n.* 2458, ut contrahatur 629
hoc impedimentum criminis, requiri seqq. conditiones : 1. Ut adsit machinatio mortis alterius conjugis, sive ab alterutro conjuge, sive ab adultero facta, effectu, id est, morte secuta. 2. Ut ea machinatio fiat animo ineundi matrimonium determinate inter conjugem superstitem et adulterum, vel eum, qui simul machinatus est. 3. Quando unus tantum machinatus est, ut adsit adulterium, et si desit adulterium, ut uterque sit machinatus. 4. Ut ubi requiritur adulterium, sit formale et perfectum. 5. Ut adulterium fuerit verum, id est, commissum cum vero, vel a vero alterius conjuge. 6. Crimina ista non dirimunt, nisi respectu complicis in tali crimine, Avers. *q.* 18, *s.* 4, contra Palatios.

Quæst. 87. — *Quid specialiter circa crimen* 630
raptus sit addendum? Resp. § 1, C. *Placuit* 36, *q.* 2, statutum erat ut quamvis rapta libertati restituta consentiret, Matrimonium esset irritum. Postea C. fin. *De raptor.* statutum erat ut matrimonium valeret, si rapta consentiret, quamvis non esset prius libertati restituta, sed Jure novo Trid. *sess.* 24, *c.* 6, *de Refor. Matr.* sic statuitur : *Decernit S. Synodus inter raptorem et raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere Matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, et in loco tuto et libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, et nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium et favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces, et si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare.*

§ 2. Si puella sit rapta tantum propter libi- 631
dinem exercendam et non ex intentione matrimonii, Sa, Bon. et alii cum Platel. *n.* 1179, dicunt oriri impedimentum, quia est proprie raptus. Sanch. *l.* 7, *d.* 13; Dian. Avers. Corrad. Gob. *n.* 542; Wex. *p.* 5, *tr.* 2, § 4, *n.* 43; Kugl. *n.* 1639, probabilius negant, quia *Trid.* innuit tum tantum esse impedimentum, quando sit causa Matrimonii, et ideo etiam notat Gallem. in declaratione ad eum locum, per *S. Cong.* decisum esse 23 Jan. 1586, raptores ob aliam causam, quam ut in uxores du-

cant, non comprehendi a *Trid.* illis infligente pœnam excommunicationis. Putant aliqui cum Krim. *n.* 511, quamvis rapta tantum sit causa libidinis, si tamen detineatur causa matrimonii, contrahi impedimentum, quia continuatio abductionis videtur tum esse raptus ex causa matrimonii. Imo putant aliqui apud Krim. *n.* 512, si vir uxorem per Matrimonium tantum ratum sibi copulatam rapiat invitam ex fine consummandi Matrimonium, ante expletum primum bimestre, fore raptum sub dispositione *Trid.* contentum, quia impedietur libertas vel firmandi per copulam, vel per Religionem solvendi matrimonium. Sed Krim. *num.* 2002, merito dicit oppositum esse probabilius, quia raptus non habet vim dirimendi matrimonium prius rite contractum.

632 § 3. Violentia hic intelligitur non tantum physica, sed etiam moralis per minas, et metum gravem, non tamen per solas preces, blanditias, promissa, Avers. *q.* 12, *s.* 3; Gob. *n.* 554. Quandonam autem preces importunæ æquivaleant metui gravi, dixi *l.* 3, *p.* 2, *num.* 632, et videri possunt etiam hic dicenda *nu.* 657, ut autem dicatur raptus, non est satis puellam trahi ab uno conclavi ad aliud, sed necesse est, vi abduci de loco in alium moraliter locum. Haun. Krim. *num.* 513.

633 § 4. Putat De Justis *l.* 2, *c.* 18, *n.* 69, esse raptum, si quis puellam, quæ ad se nolebat venire, vocari faciat per vicinam, in domum vicinæ, ut eam ibi cogat, et hoc videtur conforme L. *un.* § *Et si quidem*, *Cod. de rap. virg.* ubi dicitur, *nisi odiosis artibus circumvenerint:* sed si puella non vi aut metu, sed tantum tali dolo vel fraude sit vocata, probabilius est non oriri impedimentum, quia reipsa non est rapta, sed tantum decepta vel seducta, Sanch. Less. Hurt. Dian. Avers. Plat. *num.* 1179. Putat tamen Krim. si ita abducta detineatur vi, ut extorqueatur matrimonium, oriri impedimentum. Sed oppositum tenent alii, quia abfuit omnis raptus.

634 § 5. Si quis puellam, non per se, sed per alium rapiat, solus mandans rapi incurrit impedimentum, Avers. Cor. Plat. Krim. *num.* 518.

635 § 6. Si puella juvenem raperet, Sanch. Pon. Bon. Escob. Dicast. Gob. *n.* 543. Wex. *n.* 40; Kugl. *n.* 1646, dicunt non oriri impedimentum, quia Trid. tantum loquitur de raptore, non de raptrice, et leges non solent fieri de casibus rarissimis, qualis hic est. Contradicunt Henriq. Gutt. Avers. Haun. Krim. *n.* 521, tum quia secundum dicta *nu.* 381, quando ratio legis exprimitur, uti hic sit, nempe libertas matrimonii, lex etiam odiosa pertinet ad casum cui ratio convenit, tum etiam quia alii similes Canones loquentes in masculino, etiam intelligunt feminas, sic enim dicitur de impedimento criminis, si vir occidat uxorem, et tamen secundum dicta *n.* 615, etiam intelligitur si uxor occidat virum. Item percussor Clerici dicitur excommunicari, et tamen etiam mulier excommunicatur, si percutiat; hinc in simili loquens S. Cypr. *de discip. et habit. virg. c.* 2, ait: *in masculo simul significatur et femina*, ubi nempe eadem proutrisque est ratio. Utraque sententia est pro babilis, sed prima videtur probabilior. Et si usurpetur in praxi, non ideo Sacramentum exponetur periculo nullitatis, quia cum sit materia Juris, si forte ea opinio sit falsa, secundum dicta *num.* 40, 528, 534. Ecclesia tollit istud impedimentum.

§ 7. Si illa, quæ rapitur, sit antecedenter 636
raptori desponsata, *Henr. Rebell. Less.* aliique cum *Barb.* negant oriri impedimentum, quia cogitur ad hoc, quod facere tenebatur, et ita dicitur *c.* 6. *De raptor. iste raptor. dici non debet cum habuerit mulieris assensum, et prius eam desponsaverit, quam cognoverit.* E contra oriri dicunt *Sanch. Avers. Escob.* et alii, quia verum est quod raptæ fiat violentia. Gob. *n.* 545, et alii cum Krim. *n.* 514, probabilius dicunt incurri in eo tantum casu, quo rapta justam causam habet hic et nunc standi fide data, et ideo invita raperetur.

§ 8. Si illa, quæ rapitur sit meretrix, Beck- 637
man putat non incurri impedimentum, quia per raptum videtur intelligi abductio personæ honestæ, sed recte contradicunt *Sanch.* et alii cum *Krim.* quia *Trid.* non attendit ad qualitatem honestæ, sed voluit esse consultum libertati cujuscumque mulieris respectu Matrimonii.

§ 9. Si puella volens sequatur, sed parenti- 638
bus, sub quorum potestate est, omnino repugnantibus, Nav. Tusc. Molin, Henr. Gutt. Bon. Zerola dicunt oriri impedimentum, et consentit De Luca *de Matr. disc.* 5, et ad Trid. *d.* 28, pro casu quo non præcesserunt sponsalia vel tractatio matrimonii ineundi, quia secundum S. Th. 2, 2, *q.* 154, *a* 7, *O. quandoque violentia infertur Patri, sed non virgini, puta, cum ipsa consensit, ut ipsa per violentiam de domo patris abstrahatur: qualitercumque enim violentia adsit, salvatur ratio raptus.* Contradicunt probabilius Sanch. *l.* 7, *d.* 13, *n.* 13;

Kon. Tann. Hurt. Less. Reg. Krim. *n.* 514 ; Avers. *supr.* Gob. *n.* 546 ; Pignat. *t.* 5, *cons.* 80 ; Mastr. *n.* 108 ; Kugl. *n.* 1633 ; Wex. *n.* 42, quia manet puellæ plena libertas, propter quam inductum est illud impedimentum, nam *Trid.* voluit illud tum cessare, si esset *a raptore separata, et in loco tuto, et libero constituta*, sive restituatur parentibus, sive non : et ideo etiam C. penult. *de rapt.* dicitur : *Iste raptor dici non debet, cum habuerit mulieris assensum, et prius eam desponsaverit quam cognoverit, licet parentes reclamarent, a quibus eam dicitur rapuisse.* Ex quo patet ad *S. Th.* qui tantum vult tum quomodocumque puellam rapi parentibus, sed non ideo est raptus præjudicans puellæ libertati, quam *Trid.* ibi volebat salvari, nihil reflectens ad consensum parentum, quibus etiam invitis ipsa ex causis poterat Matrimonium inire, secundum dicta *n.* 569 [1].

639 § 10. Si abiit consentiens, sed postea invita cogatur ad copulam, non est raptus ; e contra manet raptus, si invita abducta est, licet postea consentiat in copulam, quia hic attenditur initium, Fill. Krim. *n.* 515.

640 § 11. Pœnæ, quæ decernuntur a Trid. *supr.* cadunt tantum super illos qui concurrunt ad actum rapiendi, non autem in Parochum vel testes, qui assistunt Matrimonio raptæ. Et procedunt omnia dicta et pœnæ, licet rapta esset vidua, aliunde impedita ad contrahendum cum raptore, etc. Avers. *q.* 12, *s.* 3.

641 § 12. Probabile est impedimentum criminis, quod nunc est, esse a *Trid.* inductum, adeoque per crimina in præcedente, et hac quæstione recensita non causabitur impedimentum ubi *Trid.* non est receptum, Gob. *n.* 58. An sponsalia inter raptorem, et raptam sint valida, dixi *n.* 54.

642 *Quæst.* 88. — *An ista impedimenta criminis incurrantur ab ignorante illa esse tali crimini annexa ?* R. Negant Palud. Bauc. et alii, quorum sententiam Krim. hic a n. 1011, et iterum l. 5, a n. 729, defendit tanquam absolute probabilem ; rationem dant quia tale impedimentum est propria pœna, sed pœna non incurritur ab ignorante eam annexam esse, uti postea dicitur de censuris : ergo. Oppositum tenendum est cum plane communi Sanch. *l.* 7, *d.* 17, *n.* 9 ; Hurt. Perez, Kon. Less. Dic. Avers. *q.* 11, *s.* 2, Gob. *tr.* 9, *n.* 67 *et* 190 ; Spor. *n.* 233 ; Burg. *cent.* 2, *cas.* 54 ; Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 1, *c.* 5, *n.* 8 ; Wiestner, *de imp. conjug. p.* 2, *a.* 14, *a n.* 20; Wex. *p.* 5, *tr.* 2, *cont* 5. Ratio est : 1. Tale impedimentum, licet imponatur etiam in pœnam delicti, tamen primario et principaliter est inhabilitas canonica, qualis etiam est affinitas ex copula fornicaria, quæ certo incurritur etiam ab ignorante illam ex tali copula sequi, absentia, autem, aut remotio talis inhabilitatis est conditio absolute prærequisita ad valorem talis contractus, uti patet in impedimento consanguinitatis et c. 2. Praxis Ecclesiæ est optima legum interpres, sed notorium est, teste Conrad. *in praxi dispens. l.* 8, *c.* 9, *n.* 17. § *Quandoque*, quod Rei talis criminis nunquam permittantur contrahere sine dispensatione : ergo.

Quæst. 89. — *Quid addendum sit circa impedimentum disparis cultus ?* R. § 1. *Caj. Vasq.* 643 et alii putarunt Matrimonium fidelis cum infideli esse Jure naturali, vel saltem positivo Christi irritum, quia hoc ipso quod Christus Matrimonium evexerit ad rationem Sacramenti, et infidelis non sit capax Sacramenti, etiam non erit capax matrimonii. Sed præter citatos a Busemb. docent plurimi cum Avers. *q.* 18, *s.* 1 ; Krim. *l.* 4, *n.* 2155, id tantum esse de Jure Ecclesiastico, et quidem potius per consuetudinem quam legem scriptam introducto. Matrimonium autem inter tales, licet non habeat rationem Sacramenti, attamen habet rationem contractus de se indissolubilis, uti constat ex dictis n. 405. Et pro Matrimonio fidelis cum infideli contrahendo non dispensat Ecclesia, nisi in casu urgentissimæ necessitatis, v. g. si ageretur de conversione alicujus regni. De Matrimoniis infidelium, qui convertuntur, dixi a n. 406.

§ 2. Quamvis invalidum sit Matrimonium 644 baptizati profitentis, v. g. Judaismum cum infideli, tamen Matrimonium fidelis cum baptizato profitente Judaismum est validum, sed ob periculum perversionis illicitum, Nav. Kon. Krim. *n.* 2155.

§ 2. Quamvis Matrimonium fidelis Catholici 645 cum altero fideli acatholico sæpe sit periculosius, quam fidelis cum infideli, ideoque varia

1 Certe quum quidam raptum commisisset, consentiente, quin etiam proponente puella jam desponsata, quo libere exoptatum Matrimonium contrahere possent, vel invitis ejus consanguineis, S. C. 3 Martii 1714, respondit *non obstare* prætensum raptum ad contrahendum Matrimonium, raptorem tamen *esse absolvendum ad cautelam.* V. T. 9 ; Thes. *p.* 93 ; Resolut. select. *ab ann.* 1700 *ad* 1718.

Concilia, et Auctores apud Avers. *q.* 18, *s.* 2, dicere videantur illa esse irrita, tamen Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *punct.* 14, *n.* 23, recte demonstrat oppositum, et patet ex *C. Decrevit, de hæreticis in* 6, probatque praxis Ecclesiæ. Sub quibus autem pactis iniri possit, dixi l. 2, a n. 85. Et an ejusmodi contrahentes possint comparere coram prædicante vel Magistratu acatholico, dicam a n. 775.

546 § 4. Circa Matrimonia personæ catholicæ cum acatholica pro praxi observanda sunt seqq. 1. Si necdum sit promissum, dissuaderi debet, quia Ecclesia illud prohibet multis locis apud *Aversam*, nempe ob periculum subversionis in persona catholica, et in prolibus, turbationis rei domesticæ et observationis festorum, jejuniorum, etc. Si catholica persona sic admonita, consilio non acquiescat, sed nihilominus in ista pericula se velit immittere, si hic et nunc censeantur esse proxima pericula i ..orum malorum, neganda est absolutio, quia non habet propositum vitandi omne mortale. 2. Si sponsalia sint inita, rescindantur, hæc enim est causa sufficiens, nec satis est quod acatholicus spondeat libertatem religionis, vel conversionem suam, quia fallax est quod amor extorquet, si non præcedat conversio actualis : postea enim dicet se contra conscientiam agere non posse, et experientia certa frequentissime docet ita fieri. 3. Si contractum sit Matrimonium, prudens Confessarius non ideo neget absolutionem dolenti de peccato, quod commisit sic contrahendo, et conetur imprimis cavere alia pericula perversionis in tali persona, et prolibus, deinde etiam conjugem alterum adducere ad veram fidem. 4. Docent plures cum Avers. *q.* 18, *s.* 2, Parochum et testes peccare, si assistant tali Matrimonio, quando illicite, id est, sine justis causis contrahitur, quia ex officio Parochi et testes tenentur non cooperari tali illicitæ actioni : alii dicunt esse materialem tantum cooperationem, sicuti si assistatur duobus hæreticis, secundum dicta *l.* 2, *n.* 99, aut etiam catholicis in mortali contrahentibus : possent enim se convertendo facere tale Matrimonium licitum.

547 *Quæst.* 90. — *Quandonam dirimat vis et metus ?* R. ad hoc impedimentum reducitur quidquid impedit libertatem Matrimonii : est autem duplex libertas ad contrahendum, physica et moralis. Physicam libertatem impedit necessitas agendi vel non agendi. Moralem impedit vis et metus : quandoque etiam dolus sive deceptio, et de his aliqua sunt addenda.

§ 1. Certum est ad valorem contractus Matrimonialis requiri libertatem physicam agendi et non agendi ; hinc perpetuo amentes non habentes lucida intervalla, ebrii, dormientes, nequeunt Matrimonium contrahere : si quis tamen deliret partialiter, sive in quibusdam tantum objectis, sed non in materia Matrimonii, valide contrahit, Vasq. Sanch. Avers. *q.* 4, *s.* 1. E contra, si quis se inebriarit, etiam ex intentione contrahendi, et in ebrietate contrahat, matrimonium est irritum, quia deest actualis libertas contrahentis. *Nec obstat* quod valide contrahatur per procuratorem, quamvis principalis tunc dormiat, vel ebrius sit ; *nam* actualis libertas principalis transfusa est in actualem libertatem procuratoris nomine ejus contrahentis, cujus liber consensus tum existit, cum fit matrimonium, et moraliter est consensus sui principalis, Avers. *supra.*

§ 2. Quid intelligatur per vim et metum, 648
quæ impediunt libertatem moralem. Item, quotuplex sit metus, dixi *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 630. An autem sponsalia ex vi vel metu inita valeant, dixi *a n.* 104. Circa Matrimonium ipsum, certum est Ecclesiam velle ut sit a vi et metu liberum, nam Trid. *sess.* 24, *c.* 9. De reform. matr. sic statuit ; *Cum maxime nefarium sit Matrimonii libertatem violare, et eis injurias nasci, a quibus jura expectantur ; præcipue S. Synodus omnibus, cujuscumque gradus, dignitatis et conditionis existunt, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quominus libere Matrimonia contrahant.* Ubi notat Gallem. ex declaratione Greg. XIII, hac pœna latæ sententiæ ligari solos dominos temporales, et Magistratus, attamen privatos homines ita cogentes peccare mortaliter, et ab Ordinariis posse excommunicari. Addit Delb. De imm. Eccles. *c.* 8, *dub.* 19, *s.* 9, Reges et Imperatores etiam ideo peccare mortaliter, uti et parentes, si proles cogant, vel impediant, attamen non incurrere excommunicationem, cum non nominentur. E contra tamen non obstante voluntate Ecclesiæ, ut Matrimonia sint libera, si ex aliquo Matrimonio oritura essent gravissima scandala, potest Episcopus illud prohibere sub pœnis quibuscumque, etiam incarcerando alterutrum, uti habet cum aliis Pignat. *tr.* 2, *cons.* 11. An autem aliquid possit Magistratus civilis circa Matrimonia ineunda, insinuatum est *a n.* 17 *et* 513.

§ 3. Probabilius est quod metus levis non 649

irritet Matrimonium, ut habet communissima cum S. Th. Less. Avers. *s.* 4; Krim. *n.* 398; Kugler. *n.* 664, contra Cov. Nav. Tann. Gob. quorum sententiam probabilem censet Sanch. *l.* 4, *d.* 17, *n.* 4. Ratio nostra est quia notabiliter non minuit libertatem, et facile contemni potuit ac debuit.

650 § 4. Certum est, quod aliquis metus gravis aliquando irritet Matrimonium, saltem Jure positivo, nam ita habet Jus Canonicum C. 14 et 15. De spons. et tit. De his, quæ vi metuve. Item Jus civile multis locis, sicque ostendit praxis omnium ubique tribunalium, quæ declarant Matrimonia esse ob metum quandoque invalida. An autem etiam Jure naturæ sint invalida, dicetur *a n.* 669.

651 § 5. Metus ab intrinseco proveniens non invalidat, uti nec incussus a causis naturalibus, sed ut invalidet, debet a causa libera et extrinseca procedere, alioquin dicitur conceptus a metuente, et non incussus, Sperel. *dec.* 79, *n.* 40. Nec invalidat ab extrinseco juste incussus secundum dicenda *n.* 653. E contra injuste incussus etiam ab aliquo tertio invalidat, quia æqualiter reddit contractum involuntarium, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 640, docetque cum communi Avers. *q.* 4, *s.* 2, et probat ex utroque Jure, Sperell. *dec.* 75, *n.* 74, quod verum est, quamvis sit de malo non tantum contrahenti, sed etiam aliis propinque conjunctis inferendo : quod aliqui apud Avers. *sect.* 3, extendunt ad consanguineos, vel affines, etiam usque ad quartum gradum : imo idem dicunt multi cum Gob. *tr.* 9, *n.* 246, quamvis esset de malo eventuro alteri, qui arctissima amicitia est conjunctus ; quæ enim eveniunt ita conjuncto, censentur ipsi evenire, sed probabilius videtur non impedire, nisi sit de malo proxime conjunctis intentato, non enim ita videtur tangere malum alteri amico, vel remote consanguineo illatum.

652 § 6. Si metus sit injuste incussus, sed non ad extorquendum consensum in Matrimonium, non irritat, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 639, tenetque etiam communis cum Sperell. *dec.* 79, *n.* 41, quia tum respective ad Matrimonium, videtur potius esse ab intrinseco ; hinc si Titius ex odio intentet tibi mortem, et tu ob hunc metum mortis spondeas ducere ejus filiam, valebit Matrimonium, quia tu sponte eligis Matrimonium, ut redimas hanc vexam, Avers. *s.* 4; Sperell. *dec.* 6, *num.* 9, contra alios. Extendit hoc cum aliis Sanch. *l.* 4, *d.* 12, *num.* 25, ad casum, quo Medicus, qui solus posset mederi, nollet tibi mederi, nisi duceres ejus filiam, quia metus mortis oritur ex morbo ipso. Sed in hoc melius contradicit Avers. nam metus ille etiam oritur ex denegatione medicinæ, quæ denegatio tendit ad extorquendum Matrimonium : et similis casus esset, si puellæ extremæ indigenti negares eleemosynam, nisi te duceret. Similiter ille indirecte cogit, qui renuit debitum solvere, nisi tale Matrimonium ineat, Barb. Krim. *n.* 404. Item secundum *De Luca*, ad Trid. *disc.* 26, *n.* 36, præjudicatur libertati necessariæ Matrimonii per ea omnia, quæ inducunt speciem pœnæ, ac privationis ejus, quod alias de jure competit.

§ 7. Dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 634, metum injuste 653
incussum non invalidare contractum, docentque idem de Matrimonio cum communi Sperell. *dec.* 5 *et* 6 ; Kugler. *a n.* 685 ; Busemb. dans pro exemplo, *ut si deprehenso in crimine cum filia, mineris accusationem, nisi illam ducat* [1]. Contra quod videtur facere Cap. *Veniens* De sponsal. et Matr. nam cum pater puellæ simul in uno lecto inveniens ipsum, eam per verba de præsenti desponsare coegisset, Alex. III mandat, *nisi metu coactus, qui posset in virum constantem cadere, eam desponsaverit, adhærere facias, ut uxori :* ergo si ex metu gravi inivisset, Matrimonium esset irritum, licet metus ille esset justus. R. Metum illum fuisse injustum, quia pater ille injuste minatus est eum privata auctoritate plectere. E contra si tantum minatus fuisset accusare apud Judicem, et ab hoc procurare ejus pœnam, fuisset juste incussus, et non irritasset Matrimonium, communis cum Avers. *q.* 4, *s.* 4. Vide Sperell. *dec.* 6.

§ 8. Si Judex secundum allegata, et pro- 654
bata juste, attamen reipsa injuste, quia testes falsum deposuerunt, metu gravi adigat aliquem, ut aliquam ducat, Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 8, putat matrimonium valere ; sed oppositum est probabilius, quia extortus est consensus metu reipsa injusto, Pont. Dian. Avers. *supra.*

§ 9. Sufficit metus mali gravis, sive sit ab- 655
solute, sive tantum respective grave, æque

1 Sic etiam pluries rescripsit S. C. ut in *Ventimil. Majr.* 24, Apr. 1700, in *Lyciensi Nullitatis Matr.* 23, Apr. 1701, aliisque, quæ citantur in *Crotoniensi Matr.* T. 7, p. 68, *Resol.* S. C.

enim tollitur libertas consensus; malum autem absolute grave dicitur, quod plerique habent pro gravi, seu valde molesto, uti sunt etiam infamia, verberatio gravis, amissio majoris partis bonorum, Less. *De just. l.* 2, *c.* 17, *n.* 35. Respective grave est, quod est grave solum respectu apprehensionis, aut conditionis personæ; nam mulieribus et viris meticulosis valde gravia accidunt multa, quæ alii cordati contemnerent. Et sufficere metum esse gravem respective ad talem personam, quamvis non censeretur gravis respective ad aliam personam, tenet cum communi Sperell. *d.* 75, *a n.* 69, *et dec.* 79, *n.* 6 *et* 42. Putantque Gob. et Ills. metum etiam imprudentem, si ob exoticam imaginationem subjecti censeatur impedire plenam libertatem, irritare Matrimonium, sed in hoc probabiliter contradicunt Kon. et Kugler *n.* 97, de tali enim metu reipsa vano non habetur in Jure ratio. Metus autem exhæredationis, vel amittendæ dotis, in casu quo dos necessaria est ad alimenta, vel ad onera Matrimonii sustinenda, est metus mali absolute gravis, unde si alteruter metus a parentibus injuste incutiatur ad extorquendum consensum, Matrimonium, sic initum, erit irritum, Krim. *n.* 499. Quandonam autem metus exhæredationis, vel amittendæ dotis injuste incutiatur, dixi *a n.* 371.

656 § 10. Ut metus dicatur cadere in constantem virum, debet esse. 1. De malo saltem respective gravi. 2. Debet prudenter timeri. 3. Metum incutiens debet posse exequi minas. 4. Etiam debet solere illas exequi. 5. Metum patiens debet non facile posse occurrere malo illi, Sanch. *l.* 4, *d.* 1, *n.* 10, aliique communiter cum Sperell. *dec.* 79, *n.* 43. Et talem metum irritare Matrimonium etiam pro foro conscientiæ, videtur certum ex iis, quæ habet Kugler *a n.* 637.

657 § 11. Quamvis multi cum Sanch. *l.* 4, *d.* 6; Avers. *q.* 4, *s.* 5; Mastr. *n.* 36; Sperell. *dec.* 57, *n.* 62; Kugler *n.* 671, probabiliter contradicant, tamen etiam probabile est quod metus reverentialis dirimat, secundum Reg. 4, ff. De regulis Juris, *velle non creditur, qui obsequitur imperio Patris vel domini :* talis enim metus reverentialis communiter censetur æquivalere metui gravi. Pont. *l.* 4, *c.* 5; Tann. Less. Barb. apud Gob. *n.* 249. In praxi tamen non est facile dissolvendum Matrimonium, nisi metus gravis mali accesserit, quia standum est pro valore Matrimonii, ubi non constat esse irritum. Quod si ad metum reverentialem accesserint minæ, communis sententia est cum Pignat. *t.* 7, *cons.* 77, irritare. Quis autem metus dicatur reverentialis, et quandonam preces importunæ censeantur facere metum reverentialem, dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 632. Quandonam censeantur facere blanditiæ, dixi ibidem *n.* 649, et tenendum est cum Sanch. *d.* 7; Avers. supra et aliis communiter contra Pont. *n.* 17, et alios, solas preces, et blanditias quamvis importunas non irritare Matrimonium. Videri possunt Sperell. *a n.* 62; Mastr. *n.* 38, Kugler *a n.* 670 *et n.* 679, ubi agit de importunis precibus, et blanditiis.

§ 12. Jure civili, L. *Qui pupillum,* ff. De 658
adul. L. *Filius a patre* § *Si quis eo tempore,* ff. De lib. et posth. L. 1 et seqq. De interdict. Matr. inter pupill. et tut. etc. prohibetur, ne tutor, curator, aut horum filius ducat pupillam, quia præsumi posset coacta metu reverentiali : sed hoc non tenet Jure canonico, quod hic attendi debet, dummodo reipsa abfuerit vis et metus, Gutt. Menoch. *cons.* 1082, *n.* 15; Pignat. *t.* 6, *cons.* 100, *n.* 6.

§ 13. Si metu gravi cogaris ad unam e tri- 659
bus filiabus Caii, relicta plena libertate eligendi, quam voles ex illis, Abb. Felin. Imol. Jason, et alii cum Azor. *l.* 1, *c.* 12, *q.* 11, putant valere Matrimonium, quia manet plena libertas quoad personam : sed probabilius contradicunt alii cum Dian. Avers. *q.* 4, *s.* 2, et Busemb. *supra,* quia non manet libertas ad substantiam, quod est Matrimonium ipsum de necessitate contrahendum.

§ 14. Si quis ex metu gravi ineat Matrimo- 660
nium cum impedimento, vel impediente, uti cum voto castitatis, vel etiam cum dirimente, uti cum consanguinitate, si consentiat ficte, peccat venialiter ob mendacium; si autem vere consentiat, quantum est de se, probabile est nullo modo peccare, nam non videtur fieri irreverentia Sacramento, cujus pars nulla ponitur : ipse enim nec ponit ejus materiam, nec formam, neque hic et nunc vult esse ejus Minister : quod autem inutiliter ineat contractum, quem scit esse et manere invalidum, eum excusat metus gravis, Valent. Sanch. *l.* 4, *d.* 16 *et l.* 7, *d.* 5; Pont. *l.* 4, *c.* 16; Perez *d.* 17, *sect.* 22, *n.* 12; Dic. Gob. *n.* 256; Kugler *a n.* 702. Et idem dicunt Henr. Palav. Sanch. quamvis adderet juramentum. *Nec obstat,* quod damnata sit hæc propositio, *urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi,* uti retuli *l.* 6, *p.* 1, *n.* 149, nam *ibid. n.* 162, satis explicavi, quomodo in hoc non sit simulatio formalis

circa Sacramentum, sed ad summum materialis circa contractum.

661 § 15. Metus non præsumitur, cum sit aliquid facti, sed ab eo probandus est plene et concludenter, qui se in eo fundat, uti ex Jure et Auctores demonstrat Sperell. *dec.* 79, *n.* 37, 38, 46. Et conjecturæ quidem, ex quibus concluditur, debent esse propinquæ, et immediatæ illi actui, qui geritur, Maschard. Sperell. *n.* 44.

662 § 16. Signa, unde sumuntur conjecturæ, quod intervenerit vis vel metus, sunt. 1. Pallor vultus et vox submissa, qua sponsa aliquoties interrogata a Parocho, tandem consensum expressit. 2. Multa festinatio in contrahendo. 3. Antecedens animi aversio, et repugnantia nubendi. 4. Protestationes antecedentes de non volendo talem maritum, si postea etiam concurrant aliunde præsumptiones. 5. Si nulli consanguinei illius, qui metum passus est, intervenerint. 6. Si quasi clam et noctu initus sit contractus. 7. Si metum inferens voluerit celari matrimonium. Potestque videri late de his disserens Sperell. *dec.* 5, 72, 79, 94, ubi specialiter *dec.* 5, examinat, quandonam metus, vel ejus inferendi suspicio irritet matrimonium. Præterea hic ubi ubique Sperell. admittit regulam istam, quod ea, quæ non probant singula, simul sumpta probare possint. De conjecturis illati metus etiam aliqua habet de Luca *de Mastr. dis.* 6.

663 § 17. Qui ex metu gravi consensit in matrimonium, non potest habere usum matrimonii et si impedire potest, aut si sit periculum turpis consensus, nequidem permittere debet tactus aut similia, reipsa enim tale matrimonium est invalidum : ergo plus eis non licet, quam omnino solutis.

664 § 18. Quod gestum est per metum, si causa metus cesset, convalescit per subsequentem ratificationem etiam tacitam tantum [1], ut pluribus declarat Sperell. *dec.* 80. Matrimonium tamen ex metu initum secundum communem cum Sperell. *dec.* 25, *n.* 19, non validatur per copulam similiter ex metu factam, aut ex errore, quod valeat matrimonium, aut ex mera libidine, multo minus, si fiat cum expresso animo non manendi in Matrimonio. E contra, si copula, aut alius actus externus, v. g. osculum, postquam cessavit causa metus, fiat cum sincero affectu conjugali, id est, animo se perpetuo habendi tanquam conjuges, cujus signum est, si habens copulam putaverit se licite agere, probabile est poni consensum sufficientem, nam supponet et volet se esse maritum, quod probabiliter sufficiet ad validandum illud matrimonium, quamvis alii cum Mastr. n. 40, putent, copulam de se non esse signum sufficiens interni consensus, ideoque requiri aliud signum ante vel in copula expressivum consensus maritalis, quod omnino tutius est. Si tamen tales quiete simul vixerint per annum et dimidium, semper præsumitur ratum esse matrimonium, ita cum aliis Gob. *num.* 261; Schild. *tr.* 6, *c.* 7, § 3. Unde saltem ubi Trid. non est receptum, per hoc convalidatur Matrimonium, quod post nullitatem prioris Matrimonii tanto tempore cohabitarint, aut sponte copulam habuerint, quamvis levi metu extortam, non tamen, si gravi, Sanch. *l.* 4, *d.* 18, et Schild. *supr.* Refert quidem Barbos. *in Collect. Bullarum, V. Matrimonium, p.* 45, hanc declarationem Congr. Trid. *Matrimonium contractum a filia per metum a matre illatum, est invalidum, etiamsi mulier metum passa per multos annos post mortem permanserit cum marito, et filios procreaverit :* sed Lugo *in Resp. Mor. l.* 3, *dub.* 16, *n.* 45, putat ideo esse, quia Congregatio loquebatur de loco ubi Tridentinum esset receptum, pro quo videbatur censere, quod iterum requireretur assistentia Parochi, et testium. *Dixi*: postquam cessavit causa metus, non si causa metus adhuc duret, actus quantumlibet diu secutus præsumitur ex præcedenti metu gestus, nec purgat metum antecedentem, uti ex Jure et Auctoribus probat Sperell. *dec.* 25, *n.* 19, *et dec.* 80, *a n.* 7.

§ 19. Si coactus ad contrahendum, etiam 665
ad copulam cogatur metu mortis, Nav. Sylv. Henriq. Sanch. Kon. Pont. et alii dicunt potius debere subire mortem, quam habere copulam, quia sicuti Matrimonium ex tali metu contractum est ex dispositione Ecclesiæ invalidum, ita invalidum manebit, quamvis tali copula consummetur, peccat autem mortali-

[1] *Oppositum tenet ex S. C. rescripto in* Hispal. 20 Junii 1609, *his verbis :* Hodie post Tridentinum Concilium Matrimonium metu contractum, et purgato metu per cohabitationem cum consummatione, aliosque actus non convalidari, nisi iterum contrahatur, adhibita rursus ejusdem Concilii forma. *Idem resolvit S. C. in* Constantinopolitana 16 *Decemb.* 1634, *et in* Vintimiliensi Matrim. 20 *Martii et* 24 *April.* 1700, *quæ citantur T.* 7; Th. Resol. *p.* 160 *et* 161.

ter, qui extra Matrimonium validum habet copulam, ut docent omnes. E contra Palud. Sot. Gabr. Covar. aliique cum Avers. *q.* 4, *s.* 6, probabiliter dicunt talem posse tum habere consensum validum, et ita ejusmodi copulam coactam reddere licitam, ac consequenter validare tale Matrimonium, durum enim esset dicere per positivam dispositionem Ecclesiæ hominem constitui in casu ut vel mori debeat vel peccare mortaliter. Itaque dicunt hi Auctores quod pro tali casu Ecclesia permittat ut metum patiens cedat juri suo, et valide consentiat, si velit : dispositio enim illa facta est in favorem patientis vim, *et quod in favorem alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*, Reg. 6 ; Juris in 6. Hinc infert Avers. si quis etiam ab initio, quando cogitur ad contractum, haberet intentionem cedendi juri suo, et valide contrahendi, ab initio valiturum Matrimonium, nam vis non potest cogere ad illam intentionem, sed libere eam haberet, adeoque reipsa libere contraheret : quidquid sit de hoc :

666 § 20. Si ad consensum metu extortum accesserit juramentum, certum est quod non ideo firmetur contractus Matrimonii, uti pluribus probat Sanch. *l.* 4, *d.* 20, *n.* 12. Et quamvis juramentum possit aliquando contractui invalido, quem non firmat, addere obligationem Religionis, uti constat ex dictis *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 738, tenetque cum communi Sanch. *n.* 4, tamen juramentum tali coacto contractui Matrimonii adjectum non obligat, nec indiget relaxatione, quia per Cap. 2, *de eo, qui duxit*, ab initio non tantum tale Matrimonium, sed etiam adjectum juramentum annullatur, Azor. *l.* 1. *c.* 11, *q.* 13; Sanch. *a n.* 14; Avers. *q.* 4, *s.* 6 ; Sperell. *dec.* 25, *n.* 20 ; Mastr. *n.* 39 ; Kugler. *a n.* 644, contra Abb. S. Anton, Sylv. Rosell. Henriq. Kon. *Nec obstat*, Cap. *Inter cæteras*, 22, *q.* 4, *nam* ibi tantum dicitur quod possit ducere eam, quam ita juravit ducere, non autem, quod teneatur. Et quod dictum est de juramento, quod accedit Matrimonio, idem dicit Sanch. *d.* 21, *n.* 6, de juramento, quod accedit coactæ constitutioni procuratoris ad Matrimonium. Quid autem censendum sit de juramento, si adjiciatur sponsalibus metu extortis, dixi n. 108.

667 § 21. Docent Gob. *n.* 267, et alii apud Sperell. *dec.* 79, *n.* 1, per unum testem de visu sufficienter probari adfuisse metum, imo, si fama accedat, per unum de auditu, nam famæ hic multum tribui tenent Auctores apud Sperell. *dec.* 5, *n.* 64, qui a n. 20, cum communi docet, per duos testes de libero consensu deponentes probari validitatem Matrimonii, qui testes ob Matrimonii favorem possunt etiam esse parentes, et consanguinei, Sanch. *l.* 3, *d.* 4, *a n.* 5. Notantque Inn. Abb. Bald. aliique apud Sperell. magis credi duobus testibus de metu incusso, quam mille de libero consensu deponentibus : et sententia communis est cum Sperell. *a n.* 74, hic sufficere minorem metum, quam in aliis contractibus, ideoque etiam sufficere leviores probationes metus, Sanch. *l.* 4, *d.* 6, *n.* 1.

§ 22. Illum, qui metum injuste incussit et 668
sic inivit Matrimonium, non posse resilire, docent præter citatos a Busemb. Sylv. Nav. Henriq. et alii cum Aver. *q.* 4, *s*, 2, quia leges tantum favent injuriam passo, et quidem quod alios contractus attinet, idem dixi l. 3, p. 2, n. 541. Sed etiam quoad Matrimonium posse alterum quoque sua auctoritate resilire, docent alii cum Sanch. *l.* 4, *d.* 15 ; Laym. Hurt. Perez, Pirr. Spor. Kugl. n. 653, quia Matrimonium est reipsa nullum, et si tenceretur illo irrito stare aut illud validare, esse in pœnam delicti, ad quam prærequiritur sententia Judicis.

An ordinatus sacris ex metu gravi valide contrahat matrimonium, dixi n. 567.

Quæst. 91. — *An Matrimonium ex metu gravi injuste incusso initum sit de Jure naturæ, an tantum de Jure positivo nullum ?* R. § 1. Esse naturæ nullum, saltem si metus ab altero contrahente sit incussus, docent Scot. S. Bonav. S. Anton. Ledes. Mol. Barb. Onn. *d.* 3, *s.* 13, *n.* 235 ; Sperel. *dec.* 6, *n.* 3 ; Pont. *l.* 4, *c.* 14; Moratius *d.* 7, *s.* 8; Tamb. *in Dec. l.* 2, *c.* 2. § 5 ; Krim. *n.* 435 ; Busemb. aliique multi apud Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 4, et videtur consentire S. Th. *in suppl. q.* 47, *ar.* 3, *in O.* nam ait : *quod perpetuitati repugnat, Matrimonium tollit : metus autem, qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit, quia potest repeti restitutio in integrum, et ideo hæc coactio tollit Matrimonium... quidam autem dicunt quod si adsit consensus, quamvis coactus, interius est Matrimonium : quantum ad Deum, sed non quantum ad statum Ecclesiæ, quæ præsumit ibi non fuisse consensum interiorem propter metum; sed hoc nihil est quia Ecclesia non debet præsumere de aliquo peccatum, quousque probetur : peccavit autem, si dixit se consentire et non consensit ; unde Ecclesia præsumit eum consensisse, sed judicat consensum illum extortum non esse sufficientem ad faciendum Matrimonium :* ubi cum dicatur : *Ecclesia judicat,* et non dicat : *Ecclesia statuit,* videtur censere hoc esse de Jure divino vel naturali, cum 669

dicat *metum tollere, quia repugnat perpetuitati,* videtur velle quod tollat de Jure naturæ; quod si repugnet perpetuitati, hoc habet non ex Jure positivo, sed ex natura rei. Ratio autem est: 1. Quia in Jure nullus invenitur textus inducens invaliditatem; nam textus omnes loquuntur de matrimonio antecedenter inito cum tali metu, de quo dicunt non valere, uti refert Sanch. supra: si autem ab initio valeat, Ecclesia non potest postea invalidare, sed si invalidat, facit antecedenter statuendo ejusmodi consensum non fore legitimum. 2. Ex consensu coacto, si jure naturæ sufficeret ad matrimonium, sequerentur gravissima incommoda fini matrimonii opposita, uti facilis desertio conjugis, minus voluntaria procreatio sobolis, minor amor in conjugem et sobolem. 3. In omni lege naturæ, et divina provideri debet, ut resarciatur injuria, alioquin lex naturalis deficeret in necessariis, sed injuria conjugi coacto illata non poterat aliter resarciri per Jus naturæ vel divinum, quam si antecedenter irritus sit talis consensus: ergo. *Confirmatur*, quia Jus naturæ non videtur pati, ut pars metum incutiens ex iniquitate sua cum alterius damno irreparabili lucrum habeat. 4. Alioquin inter fideles non subjectos Ecclesiæ valebit tale matrimonium coactum. 5. Sponsalia solo Jure humano irrita inducunt impedimentum publicæ honestatis, sed matrimonium sic coactum non inducit impedimentum publicæ honestatis, uti habet Sot. ergo signum est non esse irritum solo Jure humano. 6. Si solo Jure humano esset irritum, firmaretur juramento, uti colligitur ex c. *Debitores*, Cap. *Ex rescripto*, Cap. *Cum contingat*, De jurejurando, Cap. 2, et Cap. *Licet*, De jurejurando in 6, sed hoc matrimonium non firmatur juramento, *c.* 2, *De eo, qui duxit*, et secundum dicta n. 666, ergo.

670 § 2. Esse solo jure humano nullum, etiamsi ab altero contrahente incutiatur, docent Dur. Sot. Henr. Arriag. Sylv. Navarr. Suar. Laym. Wiestn. Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 2; Gonet, *d.* 4, *n.* 77; Avers. *q.* 4, *s.* 2; Lugo, *De just. d.* 22, *n.* 120; Kugler *a n.* 624. 1. Quia non est nullum Jure naturæ ratione injuriæ, hæc enim intervenit etiam in metu levi, et est æque magnum damnum, et obligat ad æqualem restitutionem, neque tamen irritat: deinde similis plane injuria intervenit in metu injuste incusso ad alium finem quam ad extorquendum consensum, v. g. a latrone, a quo quia timet occidi, spondet matrimonium, et contrahit cum Titia, ut se liberet, et tamen talis metus non irritat, ut manisfestum est. Deinde metus etiam ideo non irritat, quia obstat libertati, nam etiam metus levis quandoque fortius privat plena libertate, sic enim avarum potest magis impellere, et determinare metus amittendæ parvæ pecuniæ, quam alium metus amittendæ magnæ, vel etiam quam mancipium metus flagellorum. 2. Metus perpetui carceris homicidæ incussus a Judice statuente, vel ei ducendam viduam occisi, vel ei manendum in perpetuo carcere, non irritat matrimonium, cum sit juste incussus; e contra idem metus incussus injuste ad extorquendum consensum irritat matrimonium, uti certum est; sed uterque æque repugnat libertati, et fini matrimonii, et contra utrumque æqualiter valent argumenta adversariorum: ergo signum est oriri ex Jure Ecclesiastico statuente personas in uno casu, et non in altero inhabiles ad contrahendum, uti statuit inhabiles, si contrahant clandestine, non autem, si coram Parocho et testibus. 3. Quamvis Baptismus subjiciat hominem legibus Ecclesiæ, et inducat graves obligationes, tamen valet susceptus ex metu gravi, uti habetur Cap. *Majores*, De Baptismo, et Cap. *De Judæis* 45, ergo similiter matrimonium, nisi Ecclesia oppositum statuisset. 4. Juramentum requirit libertatem, et tamen extortum metu gravi obligat, uti habetur Cap. *Verum*, et Cap. *Si vero*, De jurejurando: ergo similiter matrimonium, nisi se interposuisset Ecclesia. 5. Dolus dans causam contractibus bonæ fidei illos irritat, *L. Et eleganter* § 1, *ff. De dolo, L.* 57, *t.* 5, *p.* 5, metus autem illos non irritat, uti late Sanch. *d.* 8, *n.* 4, dolus vero non magis contrariatur libertati consensus, quam metus: ergo quod dolus irritet, oritur ex Jure positivo: ergo etiam quod metus irritet in matrimonio, oritur ex Jure positivo. Fatendum tamen est id a Jure positivo statutum esse ex quadam convenientia naturali, quia recta ratio suadebat ut pro contractu tanti momenti esset plenior, et perfecta libertas. *Resp.* 1, ad tres primas rationes metum levem, et metum injuste incussum non esse metum cadentem in constantem virum, sed tantum cadere in virum, vel inconstantem sive timidum, vel pertinacem, quod videtur colligi ex S. Th. *in suppl. sup. ar.* 2. *O.* ubi dicit in hoc constantem ab inconstanti distingui, quia constans sequitur rationem rectam, per quam scit quid pro quo dimittendum sit vel faciendum, semper autem minus malum vel majus bonum eligendum est, et ideo constans ad minus malum sustinendum cogitur metu majoris mali, non autem cogi-

tur ad majus malum, ut vitet minus malum, sed inconstans cogitur ad majus malum propter metum minoris mali, scilicet ad peccatum propter metum corporalis pœnæ, etc. addit : secundo differunt quantum ad æstimationem periculi imminentis, quia constans nonnisi ex forti æstimatione et probabili cogitur, sed inconstans ex levi, hinc ad 1, dicit ; constans est intrepidus, non quod omnino non timeat, sed quia non timet quæ non oportet, vel nisi quando oportet. *Contra est*, quomodocumque talis metus vocetur, æque obstat libertati, ac si injuste esset incussus : ergo.

Resp. 2. Si metus juste incutiatur a Judice propter culpam præcedentem, cum hæc culpa fuerit voluntaria, talis metus etiam censetur ipsi antecedenter et in culpa fuisse voluntarius. *Contra est* 1. Si innocens probetur esse nocens, et tum Judex cogat illum, ut vel ducat viduam, vel sustineat perpetuos carceres, jam metus ille non est voluntarius in culpa, quia culpa non præcessit, et tamen secundum multos ex Adversariis non invalidat matrimonium. 2. Si retractarit culpam, et nihilominus postea ex metu contrahat, metus non amplius est voluntarius, et tamen invalidat.

671 § 3. Utraque sententia est probabilis, et secunda videtur esse conformior dictis *l.* 3, *p.* 2, *n.* 636. Ad argumenta primæ sententiæ responderi potest, S. Th. explicari posse, quod per To *Ecclesia judicat*, non excludat, quod ita judicat, ex eo, quia ab initio sit irritum ex ipsius statuto ; nam, inquit Gonet *n.* 88, tantum affert causam, quæ movit Ecclesiam ad irritanda ejusmodi matrimonia, quia cum pariant ita perpetuam obligationem, et requirant mutuum amorem, conveniebat esse plane libera. Ad rationem. 1. R. quamvis talis irritatio scripta non sit, tamen habetur traditione, uti illa, quod matrimonium fidelis cum infideli sit irritum. *Ad* 2. violentum simpliciter, quod sit passo nullo modo concurrente, non potest esse perpetuum, secus violentum secundum quid tantum, quale hic est, postea autem facile commutatur tota voluntas ; et quamvis violentum secundum quid etiam repugnet connaturali modo hujus contractus, non repugnat tamen essentiali. *Ad* 3, et ejus *Confirmationem*, non est opus injuriam semper posse resarciri in eodem genere, sic enim, si quis metu injusto cogatur Baptismum suscipere, patitur injuriam, quam non est opus resarciri annullando Baptismum. Idem est, si quis, fide matrimonii data, defloret hanc, et postea ducat aliam : item si quis ex metu, non ad extorquendum consensum matrimonii, sed ob alium finem injuste incusso ineat matrimonium, hæ enim injuriæ non resarciuntur annullatione matrimoniorum, sed per accidens est tum causari damnum in suo genere irreparabile. *Ad* 4, Sot. Henr. Lopez apud Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 3, dicunt non valere propter Jus gentium irritans : sed probabilius dicunt Ledesm. et Sanch. valere illa matrimonia inter infideles, nisi lege civili sint irrita, sunt enim contractus tantum civiles. Ad 5. Si sponsalia sint irrita, et quidem maxime, si ex defectu consensus, non inducunt impedimentum publicæ honestatis, ergo cum matrimonium metu coactum sit irritum defectu liberi consensus, secundum hos Auctores etiam non inducit illud impedimentum. *Ad* 6, nego majorem, nam clandestinum est Jure humano irritum, nec firmatur juramento : Et cur coactum non firmetur juramento, nec obligationem parit, dictum est n. 666, potestque videri Sanch. *l.* 4, *d.* 20. Multa quæ hic opponi possent, soluta sunt *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 643.

Quæst. 92. — *Quid addendum sit circa impedimentum ligaminis ?* R. § 1. Illicitum esse Jure divino plures simul uxores habere dictum est n. 1. Estque probabilius id esse Jure divino naturali, uti pluribus ostendit Kugl. *a n.* 1833, ubi solvit objectiones satis difficiles. Matrimonium autem dissolvi per mortem alterius conjugis dixi n. 418. Esse autem tum licitas secundas ac etiam plures nuptias, quamvis odiosæ sint dixi n. 16.

§ 2. Quando quis conjugem habuit, et nunc 672
dubitat an obierit, Lucius III. Cap. *Dominus*, 2. De secundis nuptiis ait : *Id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus.* Et Clem. III. Cap. *In præsentia*, De spons. et Matr. ita statuit : *In præsentia quæsivisti, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos causa captivitatis vel peregrinationis absentes ultra septennium præstolatæ fuerint, nec certificari possunt de vita vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, et pro juvenili ætate, seu fragilitate carnis nequeunt continere, petentes aliis Matrimonio copulari : respondemus, quod quantocumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonice convolare, nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Dixi autem n. 308, per To *non possunt*, non ideo

talem mulierem reddi inhabilem ad contrahendum, sed Matrimonium valet, si prior maritus erat mortuus.

673 § 3. Quando hæc certitudo in specie determinari non potest, juxta communem cum Abb. ad Cap. *In præsentia* n. 6, relinquitur arbitrio prudentum, consideratis circumstantiis. Hinc Esparsa *in append. ad q.* de licito usu probabilitatis a n. 181, putat tantum requiri talem certitudinem, qualis exigi, ac reperiri solet in ordinario rerum humanarum commercio, quia Glossa ait : ubi tamen verisimiliter præsumitur de morte, si mulier nubat, excusatur : unde secundum Espars. sufficit testimonium fidei humanæ ex credulitate probabili, et discreta : similiter non esse necessariam certitudinem moralem, sed sufficere verisimiliorem præsumptionem, putant S. Anton. Sylv. Nav. Laym. Wagnerech, Gob. *tr.* 9, *n.* 292. Similiter Krim. *n.* 1832, et Kugler *a n.* 1844, dicunt sufficere magnam probabilitatem, si nempe sit major pro morte quam pro vita. Piasec. *in praxi Episc. p.* 2, *c.* 4, *n.* 29, putat sufficere violentas præsumptiones : e contra melius contradicunt Sot. Angles, Tann. Castr. Sanch. *l.* 2, *d.* 26, *n.* 6; Less. *De just. l.* 2, *c.* 10, *n.* 39, dicentes debere prudenter ita credi, ut contrarium nullo modo videatur probabile, nam cum sit certa possessio pro priori Matrimonio, hæc non videtur elidi in ordine ad aliud contrahendum, nisi per certitudinem saltem moralem de morte prioris conjugis. Ut vero Judex ecclesiasticus decernat licere transitum ad secundas nuptias, requiritur adhuc major, nempe indubitata certitudo de morte prioris, uti habet communissima, et fatentur Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 3, *c.* 3, *n.* 2; Gob. *n.* 308. Ratio autem est quia majus imminet periculum scandali, et irreverentia Sacramenti, si forte prior maritus rediret.

674 § 4. Ut conjugi superstiti permittatur iniri aliud Matrimonium, non sufficit quod juret suum conjugem esse mortuum, et a se sepultum, nisi accedant alia adminicula, uti recte Gob. *n.* 311. Item non sufficit quod unus conjugum dubitans de morte alterius expectarit etiam per decem annos, et nihil de altero audierit, quia matrimonium certo antea validum manet in possessione, uti ante dictum est, neque debet excludi jus certum alterius conjugis per merum dubium superveniens; atque in hoc a Jure Canonico correctum est Jus civile apud Arcudium *l.* 7, *c.* 18 et Avers. supra, quod permittebat in dubio post quadriennium, vel quinquennium posse iniri aliud matrimonium.

§ 5. Si conjuges vixerint semper in bona 675
pace, et unus intra multos annos sæpius perquisitus non compareat, prudenter quidem creditur esse mortuus, nam cum fuerint in bona pace, si viveret, compareret, aut saltem nuntium mitteret. Et quamvis Gob. *n.* 352, dixerit tum posse iniri novum matrimonium, tamen postea id merito revocavit, quia necdum videtur adesse certitudo, quam requirunt Pontifices. Quod si in bona pace non fuerint, aut non amarint se, cujus signum est, si unus clam deseruerit alterum, quamvis 30 annis abfuerint, non potest præsumi mors alterutrius, quia vita et aversio potest eo usque extendi, et sicuti hic conjux vivit, sic potest alter vivere.

§ 6. Ex dictis solvitur sequens casus : Caia 676
37 annos nata profugit a Titio marito suo; post alios 36 annos de ea nihil rescit, quamvis facta sit diligens inquisitio : *Quæritur* an Titius possit aliam uxorem ducere? Pro affirmativa parte allegat Titius, quia non amplius existere præsumitur, qui facta diligenti inquisitione nullibi reperitur, Campeg. *De testibus, Reg.* 350, *n.* 10, sed contra est, quod nullum sit positivum argumentum pro morte, cum enim abierit in discordia, nollet redire sua sponte, nec resciri, ubi sit; itaque tota præsumptio pro morte est ex ætate 73 annorum, nihil autem novi est, quod mulier ætatem illam vivat, nam forte etiam Titius, qui vivit, ætatem similem attigit. Adde quod Pignat. *n.* 1, dicat non sufficere, nequidem centum annorum absentiam, quia Pontifex prærequirit certum nuntium de morte alterius conjugis.

§ 7. Argumenta, e quibus certitudo sufficiens 677
de morte prioris conjugis habetur, sunt varia, nam sufficit : 1. Liber Parochi, qui inter mortuos aliquem adscripsit, ita enim habet praxis totius Ecclesiæ, teste Avers. *q.* 14, *s.* 3, contra Pontium. 2. Productio testamenti demortui facta ex mandato Judicis. 3. Communis et constans fama, si ad eam accedant alia adminicula, nempe quod fuerit senex, valde æger, pugnarit in acie, etc. Avers. et alii communiter. 4. Si ad famam accedat unus testis de visu : semper autem probanda est fama duobus testibus omni exceptione majoribus, qui deponere debent se a fide dignis audivisse, et esse in illo loco publicum, et se credere rem ita se habere. Quod si conjecturæ probabiles de morte illa non adsint, explicare debent, a

quibus personis audiverint, nisi 6, vel octo testibus fama comprobaretur, uti Castr. *d.* 5, *p.* 13. § 1, *n.* 8, habet. 5. Quando locus, in quo esset mortuus, est distans, ex quo difficile est habere probationes, docent Spor. *in Theol. Sacram. p.* 4, *c.* 1, *n.* 51, et Ills. *tr.* 6, *d.* 9, *n.* 102, sufficere testem unum oculatum, qui considerata qualitate personæ sit fide dignus, et juramento deponat se vidisse mortuum, aut saltem, inquit Gob. n. 312, exequias, vel sepulchrum illius, qui dicebatur fuisse talis, tum enim censetur esse testis de visu. Et in hoc casu, si major certitudo, vel plenior probatio haberi non possit, secundum Pirh. *l.* 4, *tit.* 1, *s.* 5, et alios, quos citat, sufficiet talis magna præsumptio, quia excludet moralem dubitationem, et faciet probationem moraliter certam: extra tales autem circumstantias non sufficit unus testis, quia Jura dicunt vocem unius esse vocem nullius, Schild. *tr.* 2, *n.* 123. Unde quamvis Ab. Hostiens. Angel. et alii absolute dicant, testimonium unius sufficere, Sanch. autem Bon. et alii absolute negent, tamen Avers. et Castrop. putant sufficere, si adsint aliæ simul conjecturæ, uti dictum est, et major probatio haberi non possit, ac testis ex modo deponendi, aliisque circumstantiis præsumatur certum deponere : e contra, si horum unum absit, non sufficiet.

678 § 8. Ex dictis constat requiri majorem certitudinem de morte prioris conjugis, quando agitur de matrimonio novo contrahendo, quam quando agitur de permanendo in secundo matrimonio, contracto cum dubio de morte prioris conjugis ; in hoc enim casu posse aliquando esse etiam licitum usum hujus secundi matrimonii, dictum est a n. 308. Quod si ante secundum matrimonium deprehendatur adhuc vixisse prior conjux, nunc autem certum sit esse mortuum, matrimonium manet invalidum, quia quod ab initio non valet, tempore non convalescit, convenit tamen ad scandalum cavendum, et ob educationem prolium, ut ponant novum contractum, sicque valident matrimonium, Gob. *n.* 286, 425 ; Spor. *n.* 52. Casus alios practice resolutos videre poteris apud Gob. *a n.* 295, et iterum fuse a n. 328.

679 *Quæst.* 93. — *Quid dicendum sit ad hunc casum, quasi duplicis Matrimonii?* Titius diu vixit cum Berta, utens ea velut uxore, quam et uxorem suam esse sæpius juravit coram testibus ; non potest tamen ullo testimonio præsenti probare se matrimonium contraxisse. Berta adhuc vivente Titius in facie Ecclesiæ contrahit aliud matrimonium cum Caia. *Quæritur* quid hic agendum? R. Convenienda est conscientia Titii pro foro interno, qui si jam neget valorem primi matrimonii, standum est pro secundo : Si autem asserat valere primum, nihilominus in foro externo solum secundum matrimonium cum Caia debet censeri validum, quia contra solemnem contractum secundum formam Juris initum nullæ valent præsumptiones, quantumvis sint multæ, et magnæ, Barb. Bardi, Gob. *tr.* 10, *n.* 430 ; Krim. *n.* 477; Less. *in auct. v. præscriptio cas* 7, citans alios multos, qui dicunt id tenere, quamvis pro matrimonio cum Berta essent non tantum fama, et indicia quæ faciant vehementem præsumptionem, sed etiam, quamvis esset fama cum uno teste, quæ duo alias faciunt plenam probationem, et e contra, quamvis pro matrimonio cum Caia in facie Ecclesiæ contracto essent tantum præter Parochum duo testes. Esse autem obligationem juridice denuntiandi virum, qui scitur viva prima ducere secundam uxorem, docet Burg, *cent.* 2, *cas.* 23, quia hoc vergit in contemptum matrimonii, in damnum Reip. Christianæ, uxoris utriusque et prolium ex utraque gignendarum.

Quæst. 94. — *Quid addendum sit circa impedimentum publicæ honestatis?* R. § 1. Hoc impedimentum est propinquitas personarum orta ex sponsalibus, vel matrimonio rato, vi cujus neuter spensorum valide contrahit cum consanguineis alterius : unde provenit ex quadam quasi affinitate cum consanguineis sponsi vel sponsæ, etiam illegitimis, cum vere descendant ex eodem sanguine, Krim. *n.* 194. Appellatur justitia publicæ honestatis, quia videtur justum, et decens, honestatique publicæ congruum, ut inter se non copulentur matrimonio, quos hoc impedimentum afficit. Oritur etiam tum, quando sponsalia vel matrimonium initur per procuratores, vel per parentes, ex consensu sponsorum ; attamen non oritur, si sponsalia vel matrimonium sit nullum ex defectu consensus, uti si alteruter ficte tantum contraxerit, Rebell. Avers. *q.* 17, *s.* 5; Gob. *tr.* 9, *n.* 368; contra Sanch. De Justis *l.* 2, *c.* 7, *a n.* 26, et alios. 680

§ 2. Circa publicam honestatem, quæ oritur ex sponsalibus, ita statuit Trid. *s.* 24, *De res. Matr. c.* 3, *justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, S. Synodus prorsus tollit : ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant.* Et probabilius est cum Reb. Castr. Pignat. *t.* 4, *cons.* 15; *n.* 3; Krim. *n.* 204; Kugler. *n.* 82, contra Sanch. *l.* 7, *d.* 68, *n.* 14 ; Barb. Pirh. 681

et alios, Trid. intelligi de sponsalibus etiam occultis, et ex occulta causa invalidis, cum dicat, *quacumque ratione valida non erunt*, Deinde S. Pius V. in Decreto : *Ad Romanum spectat*, declarat *Decretum Concilii hujusmodi omnino intelligendum esse, et procedere in sponsalibus de futuro duntaxat, non autem in Matrimonio, sic ut præfertur contracto, sed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis casibus, et gradibus, quibus de Jure veteri ante prædictum decretum Concilii introductum erat.* Unde imprimis certum est quod publica honestas ex Matrimonio rato dirimat inclusive ad quartum gradum, licet oppositum tenuerint aliqui apud Avers. *sect.* 4. Dein, cum ex Cap. *Ad audientiam*, De spons. et ex Cap. un. de spons. in 6, colligatur quod jure veteri impedimentum oriatur etiam ex Matrimonio rato invalido (præterquam, si invalidum sit ex defectu consensus) v. g. ex matrimonio, quod Titius Monachus contraheret cum Caia, inferunt Avers. *sect.* 5; Luca *de Matr. d.* 7, *n um.* 8; Krim. *n.* 205, Caiam postea invalide contracturam cum consanguineo Titii usque ad 4 gradum [1]. Quod plerique contra Sanch. apud Castrop. *d.* 4, *p.* 10, *num.* 3, extendunt etiam ad matrimonium clandestine initum, ubi Trid. est receptum, et certum est, saltem in sententia eorum, qui dicunt tale matrimonium habere vim sponsalium, de quo dixi *num.* 52. Et idem etiam in altera sententia dicunt Auctores communiter cum Pignat. *tom.* 4, *cons.* 15, *et tom.* 7, *cap.* 78, § 3.

682 § 3. Si Caius prius inierit sponsalia cum Titia, et postea ineat matrimonium ratum cum Berta matre, vel sorore Titiæ, patet hoc matrimonium esse invalidum ob publicam honestatem : attamen ex Cap. un. *De sponsalibus in* 6, Caius tenetur ducere Titiam, hæc enim duo impedimenta non habent vim reciprocam dirimendi, Laym. Gob. *num.* 386. Ex quo inferunt plures cum Avers *sect.* 5, ex matrimonio rato invalido cum aliqua, non oriri hoc impedimentum, pro speciali casu quo præcesserunt valida sponsalia cum ejus filia, vel sorore. E contra putat Krimer *n.* 200, reipsa quidem oriri hoc impedimentum, sed ex dispositione illa Ecclesiæ non habere effectum Juris, eo quod Ecclesia nolit ideo impediri matrimonium cum prima.

683 § 4. Quamvis Rebell. Barb. Gonz. Pont. Hurt. Dian. Engel. citans declarationem, Busemb. hic, aliique apud Gob. *a n.* 372; Avers. *sect.* 5; Crim. *a num.* 209, dixerint cessare hoc impedimentum, si sponsalia mutuo consensu sint dissoluta, contrarium tamen nunc tenendum est ob authenticam declarationem S. Congreg. datam 6 Julii 1658 et 10 ejusdem mensis approbatam ab Alexand. VII, quam referunt Fagn. *in* 4 *decretalium* Cap. *Quod audientiam*, *de spons. et Matrim. num.* 29; Sperell. *dec.* 95, Pignat. *in* 5, *consult.* 50, *p.* 5, *n.* 1173; Gob. *num.* 358, in qua statuitur nunc et deinceps certum esse debere quod maneat hoc impedimentum, etiamsi sponsalia priora mutuo consensu sint dissoluta. Et ita nunc certum esse docet etiam Wex *in Ariadne*, *p.* 5, *tr.* 2, § 6, *a n.* 26. Ratio est quia ex sponsalibus validis oritur illud impedimentum, et illo semel orto, non pendet a voluntate sponsorum ut maneat vel desinat. Hinc etiam manet, etiamsi unus sponsorum sit mortuus, vel ingressus Religionem, uti fatentur omnes. Item manet ex sponsalibus ab impubere contractis, etiamsi post pubertatem rescindat, uti constat ex Cap. *Accessit.* § *Sane*, de spons. impub.

§ 5. Sponsalia impuberum, quamvis sint 684
suspensa, secundum dicta a num. 112, et detur locus resistendi usque ad pubertatem, tamen secundum jam dicta inducunt hoc impedimentum, ita cum communi Spor. *num.* 180. Et idem est si impuberes contrahant de præsenti; talis enim contractus habet vim sponsalium secundum dicta num. 52, docetque Avers. *sect.* 5.

§ 6. Ex dictis constat, quod Titius sponsus 685
invalide contrahat matrimonium cum matre, sorore, filia Caiæ sponsæ suæ, item quod Caia sponsa invalide contrahat cum patre, fratre, filio Titii sponsi sui, quia hæ personæ attinguntur in primo gradu : e contra Titius valide contrahit cum matertera, nepte, consobrina, aliisque remotioribus cognatis sponsæ suæ, Caia vero cum Patruo, nepote, et consobrino aliisque remotioribus consanguineis sponsi sui, quia hi non attinguntur in primo, sed secundo tantum, vel remotiori gradu; non dirimit autem nisi primus, si sit ex sponsalibus.

§ 7. An sponsalia ex metu gravi extorta in- 686
ducant hoc impedimentum colligi debet ex dictis num. 106. Si enim talia sponsalia sint irrita Jure naturæ, non inducunt : si sint ab initio Jure naturæ valida, sed tantum rescin-

1 Atque id videtur etiam esse ex mente. S. C. ut citato hoc La-Croix illi Toco expendit Lambert, 2, *Th. Resol.* p. 242.

dibilia, inducunt : et ideo etiam inita ex metu levi, quia secundum dicta num. 105, sunt valida, licet sint rescindibilia, inducunt hoc impedimentum.

687 § 8. Publicam honestatem non oriri ex sponsalibus conditionatis conditione necdum adimpleta, decidit Cap. un. *de spons. in* 6. Neque oritur ex promissione mutua volentium se obligare sub veniali tantum, vel tantum sub pœna perdendi v. g. arrham, secundum dict. n. 59. Neque ex professione mutua matrimonii facta a pueris ante septennium, secundum dict. num. 50. Neque ex promissione matrimonii cum aliqua indeterminate v. g. cum una ex filiabus Titii, uti colligitur ex cap. un. *De sponsal. in* 6, nam reipsa non sunt sponsalia secundum dicta num. 97. Si dispensetur in impedimento affinitatis ex copula licita, hoc ipso dispensatur etiam in publica honeste, quamvis de illa non sit facta mentio, uti dicetur num. 913.

688 *Quæst.* 95. — *An publica honestas, vel affinitas contracta inter infideles dirimat Matrimonium suscepto Baptismo prius contrahendum?* Resp. Negant absolute, et probabiliter Henriq. quia, cum talia impedimenta sint ex solo jure ecclesiastico, cui neuter infidelis subdebatur, non ligabunt illos post Baptismum, nisi hoc ipso tempore ab iis contrahatur. Sanch. Kon. et alii varie distinguunt, sed Avers. *quæst.* 17, *sect.* 6, et Kugl. *a num.* 1902, absolute, et etiam valde probabiliter affirmant, quia quamvis Ecclesia non possit statuere aliquid, quo ligentur quamdiu sunt infideles, tamen potest statuere aliquid quo ligentur, quando erunt fideles. Et ita cum post Baptismum non possint contrahere, v. g. cum consanguinea in quarto gradu, quamvis id potuissent ante Baptismum, idem erit de reliquis istis impedimentis : et ratio universalis est quia Canones absolute dicunt quod fideles habetes tale impedimentum, sive talem relationem ad invicem, non possunt valide contrahere, et Canones illi non distinguunt an in illud inciderint ante, an post Baptismum : ergo cum post Baptismum sint fideles, et tale impedimentum, sive talem relationem ad invicem habeant, non poterunt, nisi ea dispensata, contrahere.

Quid dicendum sit circa impedimentum criminis inter tales infideles, dixi *num.* 628.

689 *Quæst.* 96. — *Quid notandum sit circa impedimentum ætatis?* Resp. § 1. Cum impotentia impuberum ad generandum sit tantum temporanea, non dirimit Jure naturæ matrimonium, sed tantum ecclesiastico, in masculis ante 14, in femellis ante 12, ann. ut habetur toto tit. *De spons. impud.* Putantque Sanch. *lib.* 7, *d.* 104, *num.* 2 *et* 3 ; et Avers. *quæst.* 13, *sect.* 12, ad valide contrahendum satis esse, si ultima dies complens eos annos sit incepta, Hostensis apud Dian. *p.* 5, *tract.* 5, *R.* 16, dat tres dies ante : M. Ledes. decem, Rebell. unum vel alterum mensem, uti refert Carden. *in* 1, *crisi d.* 27, *n.* 110, sed dicendum est cum Abb. Pontio, Pign. *t.* 10, *cap.* 11, *a n.* 38, tempus hoc completum esse debere ad momentum, ita ut nec hora desit ; secundum dict. *lib.* 1, *a num.* 82. Si tamen malitia suppleat ætatem, ita ut præter discretionem rationis etiam adsit potentia generandi, Cap. *De illis* 2, Cap. *Puberes,* Cap. ult. De sponsal. impub. statuitur ante eos annos valere matrimonium, licet non dispensetur : hinc Fagnan. ad cit. Cap. *de illis,* ait : *Greg. XIII cuidam petenti dispensationem ad Matrimonium impuberis dicitur respondisse sedem Apostolicam ob hoc non esse interpellandam, cum, si desit discretio, vel potentia consummandi Matrimonium, sedes Apostolica nihil possit : quod si neutrum deesse cognoverit Ordinarius, poterit, si causæ, quæ narrantur, sunt veræ, suo jure dictam licentiam concedere.* Vide Krim. *num.* 623. Exempla eorum, qui ante pubertatem genuerunt, multa breviter referunt Avers. supra, et Krim. *num.* 597. Episcopum autem dispensare posse in dubio an malitia suppleat ætatem dicetur *num.* 840.

§ 2. Matrimonium ante ætatem legitimam, 690
attamen post septennium initum habere vim sponsalium dixi *num.* 52. Notat autem Zacch. *lib.* 1, *t.* 1, *quæst.* 6, *a num.* 38, *et lib.* 4, *t.* 2, *quæst.* 4, ætatem matrimonio ineundo aptissimam esse, in masculis annum circiter 30, femellis 18. De impotentia autem ex defectu ætatis fuse agit *lib.* 3, *tit.* 1, *quæst.* 2.

§ 3. Sanch. supra putat non peccare eos 691
qui ante ætatem tentant contrahere matrimonium, sed probabilius est oppositum cum Kugler *a num.* 2117. 1. Quia Cap. 2, de sponsal. impub. dicit : districtius prohibemus ne aliqui, quorum uterque vel alter ad ætatem legibus determinatam non pervenerit, conjungantur, nisi urgentissima necessitate interveniente : ex quo colligitur non prohiberi conjunctionem per copulam, hæc enim esset certo fornicaria, et ex nulla causa licita est, sed per consensum voluntatum, id est, matrimonium de præsenti. 2. Quia videtur esse gravis irreverentia in Auctorem Sacramenti, si quis sciens se impeditum, et non posse valide

conficere Sacramentum, ponat materiam, et formam illius, intendens tanquam Minister illud conficere : ergo.

692 *Quæst.* 97. — *Quid addendum sit circa impedimentum affinitatis*? Resp. § 1. L. *Non facile*, ff. De gradibus, et affinibus *lib.* 38, *tit.* 11, sic habetur : *Affines sunt viri et uxoris cognati, dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ inter se sunt, per nuptias copulantur, et altera ad alterius cognationis finem accedit.* Unde affinitas recte describitur, quod sit propinquitas quædam, quæ ex copula carnali, sive in sive extra matrimonium habita, etiam cum invita vel dormiente, oritur inter consanguineos viri, et solam mulierem, item inter consanguineos mulieris, et solum virum : vir autem, et mulier copulam habentes non dicuntur proprie affines, sed fiunt una caro, et vocantur radices affinitatis, quia sunt causa cur cæteri vocentur affines. Quamvis autem L. *Non facile*, supra dicatur : *gradus affinitatis nulli sunt*, tamen Glossa recte addit : *proprie, nam gradus dicitur ratione cognationis naturalis, quæ hic non est, improprie tamen possunt dici gradus.* Notatque De Justis *lib.* 1, *cap.* 6, *num.* 290, quando duo sunt consanguinei, dicuntur esse *conjuncti* : quando sunt affines, dicuntur *se attinere.*

693 § 2. Affinitas consanguineorum viri extenditur ad solam mulierem et non ad consanguineos mulieris : e contra affinitas consanguineorum mulieris extenditur ad solum virum, ita ut nec consanguinei viri sint affines consanguineis mulieris, nec consanguinei mulieris consanguineis viri, quia hæc mediata et remota affinitas est sublata ; hinc Caius filius tuus ex prima uxore, potest ducere secundæ uxoris tuæ filiam ex alio viro genita, ita ut eadem uxor tua sit noverca, et nurus filii tui Caii, tu vero sis ejusdem uxoris Caii vitricus, et socer [1], item potest e duabus viduis una nubere filio alterius viduæ ex priore marito, quo facto, si una filium pariat, poterit altera de tali filio dicere : hic est filius filii mei, et simul frater mariti mei.

§ 3. Ut oriatur affinitas, non satis est quod penetretur vas muliebre sed secundum dicta *num.* 281, debet vir intra illud seminare, ita ut sit copula vel emissio seminis apta generationi : unde copula eunuchi affinitatem non causat, quia eunuchus non fundit verum semen generationi aptum : Et etiam dixi *n.* 383, per coitum sodomiticum non contrahi affinitatem. 694

§ 4. Putant plures cum Avers. *quæst.* 17, *sect.* 1, contrahi affinitatem, si semen effundatur circa muliebria, et attrahatur a matrice, imo etiamsi viro cooperante semen quomodocumque, etiam ope dæmonis vel per artem, recipiatur in matricem, nam censetur etiam tali modo consummatum esse matrimonium, uti videtur colligi ex dictis *num.* 280. Oppositum tenet valde probabiliter Pont. *lib.* 7, *d.* 33, *num.* 2 ; Corrad. *in praxi disp. lib.* 7, *cap.* 1, *num.* 18, et alii, quia in his casibus non dicuntur habuisse copulam, affinitas autem non contrahitur, nisi per copulam. 695

§ 5. Ad contrahendam affinitatem requiri etiam seminationem mulieris putant multi cum Avers. supra, et Krim. *num.* 460, nam Hippocrates, Galenus, Zacchias *quæst.* 7, *a n.* 11 ; Dian. *par.* 15, *tr.* 13, *R.* 54, docent quod ad generationem requiratur, et semper interveniat etiam seminatio mulieris, quamvis hæc illam non experiatur ob majorem voluptatem ipsiusmet coitus. Oppositum tamen tenent Arist. S. Thom. Sanch. et communis Doctorum, teste Castr. *d.* 3, *p.* 2, § 1, *num.* 1, qui probabilius dicunt ad generationem sufficere solius viri semen. Quidquid sit de hoc, notat Gob. *tract.* 9, *a num.* 390, semper præsumi seminationem mulieris, si in copula magnam senserit voluptatem. Et quod virum attinet, recte notat Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *num.* 18, si coierit, et dubitet an seminarit, vel semen intra vas inciderit, hæc præsumenda esse, quia ita communiter contingit, *et ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.* 696

§ 6. Circa affinitatem ex copula illicita sic statuit Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. cap.* 4. 697

1 Num autem Vitricus absque ullo impedimento, vel affinitatis, vel publicæ honestatis ducere possit in uxorem eam, quæ fuit uxor Privigni sui, quæstio est in S. C. magnis contentionibus agitata. Legenda sunt T. 1. *Th. Resol.* p. 340, et seqq. quatuor eximiorum TT. vota in hanc rem : tum perpendendæ Prosperi Lambertini Secretarii eruditissimæ adnotationes ibidem p. 345, et seqq. et T. 2, p. 27 ; tandem affirmative respondendum cum S. C. 8 Martii 1721, cod. T. 2, p. 23. Dubio enim sic proposito : *An Matrimonium contrahi possit inter Dominicum* (Vitricum) *et Samaritanam* (uxorem antea Privigni) rescripsit : *ad Secretarium juxta mentem, scilicet, quod non impediatur Matrimonium.* Nota autem non importune, P. Alfarum S. J. celeberrimum Probabilioristam negative respondisse huic quæstioni, ut T. 1, *Resol.* p. 340, *videre est.*

Impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam incurritur, et Matrimonium postea factum dirimit; ad eos tantum, qui in primo et secundo gradu conjunguntur, restringitur, in ulterioribus vero gradibus statuit hujusmodi affinitatem Matrimonium postea contractum non dirimere. Pignat. tamen *tom.* 4, *consult.* 15, refert aliam declarationem Sac. Congreg. datam 3 Dec. 1663, quæ dicit: si adfuerit figura Matrimonii, id est, si Matrimonium publice contractum fuerit, quamvis invalide, ex copula quamvis illicita in tali Matrimonio habita oriri affinitatem usque ad quartum gradum inclusive, sed hactenus non satis constitit de illa declaratione.

698 § 7. Oritur hoc impedimentum, quamvis mulier sit vi oppressa, ideoque talis oppressa nubere non poterit consanguineo oppressoris. *Nec obstat* quod mulier vi oppressa primo bimestri sui conjugii possit nihilominus ingredi Religionem; *nam,* quod ingredi possit Religionem, ideo est quia, secundum dicta *num.* 421, oppressor, ut reparet damnum causatum, tenetur consentire ut oppressa ingrediatur, et per hunc suum consensum reddit ingressum licitum: e contra consensus oppressoris non potest tollere affinitatem contractam, nec conjugium cum suo consanguineo reddere licitum.

§ 8. Expedit etiam hic nosse nomina affini- 699
tatis, eorumque significationem; sunt autem hæc:

NOMINA AFFINITATIS.

LATINE.	GERMANICE.	GALLICE.
Socer, Pater uxoris, vel mariti. .	*Schewaher*	Beau-Père, Père du mari ou de la femme.
Socrus, Mater mariti vel uxoris.	*Schwieger*.	Belle-Mère, la Mère du mari ou de la femme.
Consocer, Parentes mariti, et uxoris.	*Gegen Schwaher*..	Les Parents du mari ou de la femme.
Prosocer, seu Socer Magnus. . .	*Manns oder Weibs Anherrz*. . . .	L'Aïeul du mari ou de la femme.
Prosocrus seu Socrus Magna. . .	*Manns oder Weibs Ansrau*. . . .	L'Aïeule, etc.
Gener. Maritus Filiæ.	*Tochtermann*.	Beau-Fils, le mari de ma Fille.
Congener.	*Myt Eydam*.	Le deuxième Beau-Fils, le mari d'une autre Fille.
Progener	*Sohns oder Tochter Eydam*. . . .	Le Gendre du fils ou de la Fille.
Nurus. Uxor Filii	*Sohnur*.	Belle-Fille, femme du Fils.
Connurus.	*Mitschnur*.	La deuxième Belle-Fille.
Pronurus.	*Sohons oder Tochter Schnur*. . .	La Belle-Fille du Fils ou de la Fille.
Levir, Frater mariti	*Manns-Bruder*.	Beau-Frère, Frère du mari ou de la femme.
Glos, Soror mariti.	*Mans Schwester*.	Belle-Sœur, Sœur du mari ou de la femme.
Fratria, Uxor Fratris.	*Bruders-Veib*.	Femme du Frère.
Sororius, Maritus Sororis. . . .	*Schwester Mann*.	Mari de la Sœur.
Janitrices.	*Veiber Zweyer Bruder*.	Femmes des deux Frères.
Sororum maritus	*Manner Zweyer Schwester*. . . .	Mari des deux Sœurs.
Vitricus	*Stieff-Vatter*.	Parâtre, mari de ma Mère.
Noverca	*Stieff-Mutter*.	Marâtre, femme de mon Père.
Privignus.	*Stieff-Sohn*.	Beau-fils, Fils de mon mari ou de ma femme d'un autre lit.
Privigna.	*Stieff-Tochter*.	Belle-Fille, Fille de mon mari ou de ma femme d'un autre lit.

700 § 9. Unica regula pro dignoscendo gradu affinitatis est, ut in hac procedatur, sicut in consanguinitate est dictum, nam aliquis in eodem gradu est affinis viro, in quo gradu est consanguineus mulieri. E contra in eodem gradu est affinis mulieri, in quo est consanguineus viro: in quo autem gradu sit talis consanguinitas, dictum est *a num.* 605.

701 § 10. Non omnes gradus affinitatis dirimere Jure naturæ certum est ex dicendis *n.* 828. An autem primus gradus affinitatis dirimat Jure naturali, an positivo tantum, utrinque disputatur. Et Castr. *d.* 4, *punct.* 8, *n.* 10, dicit certum esse quod affinitas talis ex copula fornicaria sit Juris positivi tantum; quia in illa dispensat *S. Pœnitentiaria,* quod alias non posset; quia hic agitur de valore Sacramenti, tum autem non esset licitum agere secundum hanc sententiam, si opposita censeretur vere probabilis. Itaque potissima quæstio est de affinitate ex copula licita, et quidem in primo tantum gradu. Et si quidem non sit in linea recta, sed transversa, uti si Titius ducat sororem uxoris suæ mortuæ, communis, et certa sententia est cum Sanch. *lib.* 7, *d.* 66, *n.* 11, quod non dirimat Jure naturæ, nam

Pontifices etiam sæpe dispensarunt. Si autem sit in primo gradu lineæ rectæ, uti si Titius ducat matrem, vel filiam uxoris suæ mortuæ, hanc affinitatem dirimere Jure naturæ docent S. Anton. Sylv. Sot. Covar. Bellar. Vasq. Valent. Estius, Kon. Laym. Tamb. Pirh. *in resp. mor. lib.* 1, *d.* 40, aliique gravissimi Auctores apud Sanch. *num.* 6, et Dian. *par.* 4, *tract.* 4, *R.* 93. Idem videntur tenere S. Basil. apud Arcud. *lib.* 7, *cap.* 32, et S. August. apud Sanch. supra. E contra dirimere Jure naturæ negant S. Thom. Alens. Scot. et Scotistæ omnes teste Mastrio *num.* 113; Caj. Navar. Henriq. Sanch. Hurt. Merat. Tancred. Pont. Bonac. Castr. Dian. Dicast. Pignat. *tom.* 7, *consult.* 22, *num.* 6; Avers. *quæst.* 17, *sect.* 2; Krim. *num.* 2178; Kugler *num.* 1887 *et* 1893, et dicit Sylvius utramque sententiam esse practice probabilem. *Nec obstat* postremæ quod non legatur Papam in eo gradu unquam dispensasse, *nam* vel non fuit necessitas, vel causæ non occurrerunt sufficientes. Qui tamen in praxi vellet operari secundum posteriorem sententiam, deberet judicare esse moraliter certam, nec Sacramentum exponi periculo nullitatis.

702 § 11. Si affinitas ex copula illicita sit ex una parte in tertio gradu, vel ex copula licita in 5, sequitur ex dictis *n.* 613, nullum esse impedimentum.

703 § 12. Notandum hic iterum, quod verbo insinuavi *num.* 692, habentes copulam non dici affines in se, sed primum gradum affinitatis haberi in illis consanguineis utrinque, qui in primo gradu sunt conjuncti cum alterutro illorum, qui copulam habent.

704 *Quæst.* 98. — *Quomodo practice sit procedendum, quando quæritur de impedimento affinitatis, v. g. inter Titium et Bertham?* Resp. 1. Inquirendum est an alteruter habuerit perfectam copulam cum consanguineo, vel consanguinea alterius. 2. Considerandum an copula fuerit licita vel illicita. 3. Videndum in quo gradu consanguinitatis persona illa, cum qua Titius vel Bertha habuit copulam, sit consanguinea Berthæ vel Titio, et tum ex dictis facillimum erit cognoscere an inter illos sit impedimentum affinitatis, necne.

705 *Quæst.* 99. — *Quomodo Jus civile discrepet a Jure Canonico in computatione graduum cognationis et affinitatis.* Resp. 1. Quoad lineam rectam utrumque Jus convenit. Quoad transversas Jus civile observat unicam hanc regulam, quod tot sint gradus, quot sunt personæ, stipite dempto; hinc secundum Jus civile duo fratres sunt in secundo gradu, cum tamen secundum Jus Canonicum sint in primo. Atque hæc computatio civilis attenditur in tutelis committendis, et in successionibus ab intestato, v. g. pater, et non frater succedit ab intestato, quia pater est in primo gradu cum filio suo, frater autem in secundo tantum, civiliter computato. E contra computatio Canonica observatur in Matrimoniis contrahendis. 2. Jus Canonicum vult Matrimonium in quarto gradu affinitatis ex copula licita esse irritum: Jus civile restringit illud impedimentum ad secundum tantum gradum. 3. Secundum Jus civile, illi tantum dicuntur agnati, qui per viros habent consanguinitatem: e contra illi cognati, qui per feminas, unde soli agnati, et non cognati dicuntur succedere in feudis masculis, agnati autem, et cognati succedunt in feudis promiscuis.

Quæst. 100. — *Quid addendum sit circa impedimentum clandestinitatis?* R. § 1. Clandestina Matrimonia ab initio Ecclesiæ fuerunt probibita, Trid. *sess.* 24, *cap.* 1. *De refor. Matr.* attamen non fuerunt, nec jam inter infideles sunt illicita ipso Jure naturæ, uti probabilius tenet S. Th. aliique cum Avers. *q.* 6. *sect.* 1. contra Sanch. *lib.* 3, *d.* 3, *num.* 8 et alios: tam parum quam alii contractus, qui merito postulant prohiberi, ne clam fiant, ob fraudes, aliaque inconvenientia; multo minus etiam in Ecclesia ipso Jure naturæ sunt irrita, ut satis clare dicit Trid. supra, quidquid contradicant aliqui cum Pontio *lib.* 5, *cap.* 1. Potuisse autem Ecclesiam irrita reddere Matrimonia clandestina recte probat Kugler *a num.* 861. Et non ideo Ecclesiam formaliter et proxime mutasse institutionem Christi, vel materiam hujus Sacramenti probavi *lib.* 6, *p.* 1, *n.* 17. 706

§ 2. Per hoc Matrimonium non est simpliciter clandestinum, quod ineatur clam vel noctu, vel etiam neglectis proclamationibus, uti certum est ex illis quæ refert de Luca de *Matr. d.* 2, *num.* 7, sed tantum, si contrahatur sine præsentia Parochi vel testium: secundum Trid. supra, quod ita statuit. *Qui aliter, quam præsente Parocho vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos, et nullos esse decernit, prout eos præsenti Decreto irritos facit, et annullat. Insuper Parochum vel alium Sacerdotem, qui cum minore testium numero, et testes, qui sine Parocho vel Sacerdote hujusmodi contractui interfuerint, nec* 707

non ipsos contrahentes graviter arbitrio Ordinarii puniri præcipit...' Decernit insuper ut hujusmodi Decretum in unaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat a die primæ publicationis in eadem Parochia factæ numerandos. Et irritat Trident. Matrimonia clandestina etiam eorum, qui hanc legem ignorant vel de ea non cogitant, uti recte Kugler *num.* 868, nam per To *attentabunt*, non significat requiri cognitionem legis, sed accipit pro *conabuntur* aliter contrahere : hinc nequidem valet in articulo mortis pro legitimanda prole, secundum dicta num. 525 et 526, docetque Kugl. a num. 874, quia hic est lex absolute irritans, et inhabilitans.

708 § 3. Quamvis Trident. hic utatur nomine Parochi, tamen etiam per seipsos valide assistunt tum Episcopi, tum etiam eorum Vicarii generales [1], vel etiam aliis committere possunt potestatem assistendi, cum sint Ordinarii, et Parochi etiam ipsorummet Parochorum, communis cum Kugler *n.* 316; Lauren. *de Vicario q.* 162, 163. Et quamvis Nav. Sayr. de Luca *ad Trid. disc.* 26. *n.* 20, aliique dicant Episcopum, et Vicarium generalem invalide assistere, si Sacerdotes non sint, oppositum videtur probabilius cum Kugler *n.* 317; Pontio *lib.* 5, *cap.* 11, *n.* 11. Lauren. cum id valide faciat Parochus non Sacerdos, secundum dicenda n. 728. Et ista omnia possunt Episcopus, ac Vicarius, quamvis Jurisdictio Episcopi esset suspensa, quia assistentia, et commissio assistendi non sunt proprie actus jurisdictionis secundum dicenda *n.* 729, docentque Sanch. Barb. Leur. *q.* 164. Et quæ dicta sunt de Episcopo, ejusque Vicario, ob eamdem rationem etiam valent de Capitulo, ejusque Vicario, dum Sedes vacat, Gutt. Pont. Dian. Leur. *quæst.* 583; Krim. *num.* 678, qui addit, idem esse de Nuntio Apostolico pro sua provincia, item de Archiepiscopo actu visitante in diœcesibus Suffraganeorum.

§ 4. Quamvis Trid. ipsum alicubi promul- 709
gatum non sit, si tamen hoc decretum Trid. sit ibi promulgatum, Matrimonium clandestine initum erit in ratione Matrimonii invalidum : an autem evaliturum sit in ratione sponsalium dixi num. 52. Ut autem hoc Dec. Trid. censeatur promulgatum, non est satis quod v. g. Parochus vel etiam Episcopus faciat promulgari quod Matrimonia clandestina in posterum futura sint invalida, sic enim intelligi posset esse tantum Episcopi legem, sed promulgari debet tanquam lex Tridentini, seu supremæ potestatis, ut fuse deducit Pignat. *tom.* 1, *cons.* 151, *num.* 20. Si tamen Decretum alicubi observetur, præsumi debet esse promulgatum, uti habent declarationes S. Congr. apud Pignat. *tom* 5, *cons.* 79, *num.* 40.[2]

§ 5. Sotus, Grass. et alii apud Mastr. *num.* 710
44, putant, si sit gravissima causa contrahendi sine Parocho vel testibus, in tali casu non obligare hoc Decretum, v. g. si casu absit Parochus, et concubinarius habens multas illegitimas proles esset sine Matrimonio moriturus, putant Matrimonium coram testibus initum fore validum. Idem tenet Amicus *d.* 7, *num.* 136, si Princeps habens filium ex concubina sit proximus morti, et eo sine hærede mortuo, principatus ad hæreticos devolvendus esset : rationem dant quia epikia videtur posse in tali lege humana habere locum, cum sit æqualis vel major necessitas, quam esset si non esset tutus ad Parochum accessus, in quo casu valere potest matrimonium sine

1 De hoc non dubitandum post plures declarationes S. C. Sic 4 Julii 1602. Sacra Congreg. censuit, *coram Vicario Generali Episcopi Matrimonium contrahi posse perinde ac coram Parocho.* et idem respondit 26 Septemb. 1697. in *Taurin. Matrim.* ut vide est T. 7, p. 303. *Vide et dicenda num.* 725.

2 Operæ pretium est scire loca quibus promulgatum fuit decretum Concilii de clandestinitate et loca quibus ejus publicationi derogatum fuit per extensionem declarationis Benedicti XIV.

Declaratio Benedicti XIV data de Matrimoniis in Hollandia vi cujus hodie valida sunt, etsi non servata Concilii Tridentini forma, extensa fuit Uratislaviæ anno 1765; Ulmiæ 1774; Poloniæ ab anno 1780 quo fuit Russiæ unita; ducatui Cliviensi 1795; civitati Maestric 1836; Constantinopoli et ejus suburbiis 1769; Hiberniæ 1725; Rhenanis provinciis sub Borussia 1830; Regno Russiaco et Poloniæ 1844; Mosæ Trajectanæ ad parvum S. Petri suburbium in vicariatu Limbergi 1844; Pondicherii 1833; Georgiæ 1845; oræ Coromandelicæ 1831; Japoniæ 1625; oræ Malabaricæ olim sub Hollandia 1765; Bombay 1761 : provinciis Canada 1763; Curaçao 1851; insulæ SS. Trinitatis 1825; Lovisianæ et Floridæ 1831. Aliqua particularis dispositio data fuit quoad Bavariam 12 Sept. 1834, et quoad Hungariam 30 Ap. 1841. Declarationem vero istam S. Sedes ad regiones principibus Catholicis subjectas in quibus hæretici degunt nunquam entendere voluit. (C. P. Perrone *de Matrim.* p. 255.)

Quoad decretum *Tametsi* Concilii Tridentini quod publicandum erat per parochias, his promulgatum fuit regionibus : juxta P. Perrone recensionem, in *Europa*; in *Italia* universa et ensulis adjacentibus; in *Galliis*, ut constat ex Pontificum decretis; in *Hispaniis;* in *Lusitania;* in *Polonia;* in *Archiducatu Aus-*

præsentia Parochi, secundum dicenda num. 781, ideoque etiam hic videtur prudenter præsumi voluntas Papæ, ut in tali casu valeat Matrimonium. Oppositum absolute tenent communiter omnes cum Navar. Henriq. Ledesm. Sanch. Less. *in auct.* V. *Matrimoniumcasu,* 17, Pont. *lib.* 5, *cap.* 6, *n.* 2, Gob. *tract.* 9, *n.* 476. Mastr. supra, Veric.*art.* 3, Kugl.*n.* 292, quia lex irritans, vel inhabilitans, vel præscribens contractibus formam substantialem, ut facit illa Tridentini, non admittit epikiam; in eo autem casu, quando est difficilis accessus ad Parochum, aut nullus est amplius in tali loco, tunc Ecclesia specialiter dispensat, ut dicetur a num. 778, non autem in aliis casibus, quamvis forte essent majoris necessitatis, unde sicuti dixi n. 526, in quacumque necessitate manere impedimentum, v. g. consanguinitatis, sic etiam manet impedimentum ob absentiam Parochi. Hinc etiamsi Matrimonium contrahatur per Procuratores extra Parochias utriusque sponsi, debet interesse alterius Parochus, vel alius Sacerdos ab hoc designatus, secundum paulo post dicenda.

711 § 6. Si alicubi nunquam fuerit Parochus catholicus, certum est non requiri ejus præsentiam ad valorem, cum enim ibi nunquam fuerit Parochia, obligatio adhibendi Parochum nunquam incœpit, quia prius incipit post dies 30 a publicatione facta in Parochia ipsa; unde, ubi hoc Trid. Decretum promulgatum, vel receptum non est, vel usu est legitime abrogatum, quamvis illicite fiat, valide tamen contrahitur sine Parocho et testibus, ut constat ex Trid. ipso supra. Quod si decretum illud observetur in aliqua Parochia ubi tamen promulgatum non sit, fieri poterit ut per ejusmodi consuetudinem inductum sit hoc impedimentum secundum dicta num. 523.

§ 7. Si quis e loco, ubi Trid. Decretum 712
viget, eat ad locum, ubi non est receptum, animo istic contrahendi clandestine, dicendum est contra Sanch. *lib.* 3, *dist.* 18, *quæst.* 4. Pont. *lib.* 5, *cap.* 9, Less. *in Auct.* V. *Matrimonium, cas.* 13, Avers. *quæst.* 9, *sect.* 2, et alios multos, tale Matrimonium esse invalidum, quod nunc videtur certum ex responso S. Congr. et Brevi Urb. VIII. ad Ferdinandum Archiepiscopum Coloniensem, cujus hic est tenor.

URBANUS VIII.

Ad futuram rei memoriam.

Exponi nobis nuper fecit Venerabilis Frater Archiepiscopus Coloniensis, quod habito nuper per eum ad Ven. Fratres nostros S. R. E. Card. Sac. Conc. Trid. Interpretes recursu supra infrascriptis dubiis, videlicet: Primo, an incolæ tam masculi, quam feminæ loci, in quo Conc. Trid. in puncto Matrimonii est promulgatum transeuntes per locum, in quo dictum Concilium non est promulgatum, retinentes idem domicilium, valide possint in isto loco Matrimonium sine Parocho et testibus contrahere. Secundo, quid si eo prædicti incolæ tam masculi quam feminæ, solo animo sine Parocho et testibus contrahendi, se transferant, habitationem non mutantes. Tertio, quid si iidem incolæ tam masculi quam feminæ eo transferant habitationem, illo solo animo ut absque Parocho et testibus contrahant. Iidem Cardinales ad primum, et secundum, non esse legitimum Matrimonium inter sic se transferentes, ac transeuntes cum fraude. Ad tertium vero dubium hujusmodi, si

triaco et provinciis adnexis; in *Silesia* superiori et inferiori; in *Bohemia;* in *Moravia;* in *Hungaria,* si aliquas regiones excipias, juxta aliquos; in *Moldavia,* sed tantum inter Catholicos; in *Valachia,* sed tantum in Ecclesiis Catholicorum, nec forsan in omnibus; *Ulmiæ;* in electoratu *Coloniensi, Moguntino* ac *Trevirensi;* in *Monasteriensi* diœcesi; in ducatu *Clivіensi;* in *Bavaria,* saltem in primitivo ducatu; in *Franconia;* in *Palatinatu Neoburgico;* in ducatu *Limburgi, Harlemi* ac *Mosæ Trajectinæ;* in *Hollandia, Zelandia, Frisia* et *Fœderatis provinciis, Belgio;* in ducatu *Luxemburgi;* in urbe *Genevensi;* in insula Tine; et in toto *Archipelago* in Ecclesiis Catholicis; *Constantinopoli et suburbio Perœ* in Ecclesiis Catholicis; in pluribus *Hiberniæ* diœcesibus; in aliquibus provinciis imperii *Russiaci;* demum apud *Ruthenos.* — Non fuit publicatum in *Anglia,* in *Scatia* ac nonnullis *Hiberniæ* provinciis; in *Borussia* proprie sumpta; in *Pomerania, Saxonia, Suecia, Argentoraci;* in plerisque *Helvetiæ* provinciis; in *Dania, Norvegia;* in regionibus Schismaticorum et Hæreticorum sub ditione Turcorum, Persarum aut aliorum infidelium. — Dubium est an fuerit publicatum: *Bremæ* in circula *Sassoniæ* inferioris; in *Valachia,* in *Bulgaria,* præcipue in diœcesi *Sophiæ.* — In *Transylvania,* præcipue in diœcesi *Fogarats* a Pio IX erecta in Archidiœcesim Alba Juliæ nuncupatam, in *Bulgaria,* in *Valachia,* nominatim *Bucharest* mos iste ab immemorabili tenet Matrimonia Schismaticorum et Hæreticorum inter se aut Mixta, valida; ait invalida si inter Catholicos. — Videtur publicatum *Algeri* et *Tripoli* in Mauritania. (Edit.)

domicilium vere transferatur, Matrimonium esse validum responderunt, et resolverunt, prout in decreto desuper emanato plenius continetur. Cum autem, sicuti eadem expositio subjungebat, dictus Archipiescopus responsum seu dubiorum prædictorum resolutionem hujusmodi pro illius subsistentia et validitate firmiori, Apostolicæ Nostræ confirmationis robore communiri summopere desideret, Nos eumdem Archiepiscopum specialibus favoribus, et gratiis prosequi volentes supplicationibus illius nomine Nobis super hoc humiliter porrectis incliuati, responsum seu dubiorum prædictorum resolutionem hujusmodi, auctoritate Apostolica tenore præsentium approbamus et confirmamus, illisque inviolabile Apostolicæ firmitatis robur adjicimus : decernentes illud seu illam, necnon præsentes litteras valida, firma et efficacia existere, et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere, sicque et juxta illa per quoscumque Judices ordinarios, et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores judicari, et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam, quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem sub annulo piscatoris die 14 *Augusti* 1627.

Quod autem obliget illud Decretum, testantur Lug. *in resp. mor. lib.* 1, *dub.* 36; Dian. *q.* 6, *tract.* 7, *R.* 29; Tamb. hic *lib.* 8, *tract.* 6, *cap.* 2, § 2; Kugl. *a n.* 905; Gob. *tract.* 9, *n.* 481 *et* 504, ubi *num.* 468, citat responsum facultatis Viennensis idem resolventis, quod referam num. 754. Et an decretum relatum nunc ubique obliget, satis est notitiam illius nunc haberi, et factam esse certam per Theologos, inquit Gob. *num.* 482. Quod si quis ad talem locum ivisset sine fraude, id est, non ideo præcise, ut sic contraheret, sed v. g. ob negotia, vel mercaturam, circa hoc nihil resolvit decretum, putavitque facultas Viennensis, et alii cum Lugo, quod tum contrahatur valide, eo quod contractus sequatur naturam loci, in quo fit, secundum jam dicenda. Et pro hac sententia Pyrrh. Corrad. *in praxi dispens. lib.* 8, *cap.* 4, *num.* 26, refert declarationem S. Congreg. Quid autem sit dicendum, si veniat ad locum ubi etiam receptum est Trid. dicetur seq. num.

713 § 8. Si uterque spectet ad Parochiam in qua decretum non est promulgatum, et peregrinantes clam contrahant in Parochia, ubi est promulgatum, videri posset valere, quia peregrinus non tenetur legibus loci alieni, secundum dicta lib. 1, num. 685, sed oppositum tenendum est, nam contractus, qui sunt aliquid pertinens ad forum externum, regulantur juxta leges loci, in quo fiunt, Cap. *Dilecti*, et Cap. *finali de foro compet.* Sanch. *in lib.* 3, *disp.* 18, *num.* 26; Krim. *num.* 645; Kugler *num.* 294; Schiara *lib.* 6, *diss.* 13, *num.* 14. Imo habet communis cum Busemb. supra *n.* 8, et Pignat. *tom.* 5, *cons.* 78, *num.* 33, quamvis tales contraherent coram Parocho hujus alieni loci, et testibus, adhuc nullum fore Matrimonium, quia peregrinus nolens alicubi manere per majorem anni partem, non acquirit, nequidem quasi domicilium : ergo hic Parochus non est ipsorum proprius : ergo contrahunt sine ullo proprio Parocho : aliud est de vagis secundum dicenda a num. 746, nam hi nullibi habent proprium Parochum, e contra peregrini habent in loco sui domicilii, sine cujus et testium præsentia invalide contrahunt in loco, ubi Trid. est receptum.

§ 9. Si sponsus spectet ad Parochiam in 714
qua Decretum est promulgatum, et sponsa ad Parochiam in qua non est promulgatum, si matrimonium in Parochia sponsi ineatur sine Parocho, et testibus, erit invalidum : si ineatur in Parochia sponsæ, erit illicitum sed validum, quia secundum dicta, contractus quoad valorem pendent a legibus loci, in quo fiunt, ideoque valere tale Matrimonium respondit S. Congreg. uti testantur Wames. *in cons. t.* 2, *cons.* 539; et Pignat. *tomus* 5, *cons.* 79, *num.* 22.

§ 10. Parochus valide assistit extra Paro- 715
chiam, imo et diœcesim suam, quia, quamvis hæc assistentia fiat tanquam a persona publica, tamen fit privato modo, uti auditio confessionis, nec est actus jurisdictionis, et saltem non contentiosæ, Sanch. Avers. *quæst.* 6, *sect.* 3; Krim. *num.* 661; Kugler *num.* 955; Busemb. contra Henriq. Pont. et alios. Si tamen solemniter extra Parochiam suam assisteret, Laym. Barb. Avers. Lohn. Pirrh. Castr. *d.* 2, *p.* 13, § 9, *num.* 7, dicunt peccare, sed etiam hoc negant Sanch. et Krim. *n.* 662, quia nullibi prohibetur. Et iidem dicunt posse alium a tali Parocho designatum.

§ 11. Si contracturi spectent ad diversas 716
Parochias, vel diœceses, Nav. putavit contrahendum coram Parocho sponsæ, et ita dicitur servari Romæ, sed certum videtur sufficere, si etiam coram Parocho sponsi : Jus enim non

determinat, [1] cur potius fieri debeat coram uno, quam coram altero, Avers. *quæst.* 6, *sect.* 3. Barb. Krim. *num.* 660; Pignat. *num.* 13, referens plures declarationes, quæ etiam dicunt valere, licet in Parochia sponsæ contrahant coram Parocho sponsi. Posset tamen Ordinarius circa ista aliquid præcipere, quod observandum esset, quamvis non de valore.

717 § 12. Si quis in fraudem prioris Parochi vere transferat domicilium ad aliam Parochiam, valide et licite contrahit coram hoc Parocho, uti colligitur ex decreto relato num. 712 [2]. Nec fraus illi patrocinatur, sed conditio Parochiani, quam licite acquirit, Fagn. Barb. Bos. de Luca *de Matr. disc.* 1,*num.* 9; Sanch. *num.* 11; Krim. *num.* 672; Sylv. contra Ledesm. et Vegam. Notat tamen recte de Luca *num.* 14, si quis tantum de die moraretur in hac altera Parochia, et noctu cubaret in priori domo adhuc instructa suis mobilibus, censeri non acquisivisse domicilium in ista altera Parochia, sed permansisse in priore.

718 § 13. Quamvis Paulus III concesserit Societati Jesu potestatem familiaribus suis ministrandi omnia Ecclesiastica Sacramenta, uti habetur in novo comp. privil. V. *Familiares* § 1 et 2, non ideo habet potestatem assistendi eorum Matrimoniis, quia quamvis id intelligeretur de Matrimonio, in quo Sacerdos non est proprie Minister, tamen hoc privilegium per Trident. esset revocatum, quod ad valorem statuit, ut adsint tres testes, quorum unus sit proprius Parochus, Lug. *in Respons. mor. lib.* 1, *d.* 38. Similiter quamvis Capellanus in Hospitali possit administrare omnia Sacramenta, et sepelire ibi morientes, tamen non assistit valide eorum matrimoniis, cum non sit vere Parochus, Deluca *de Parochis d.* 23, *num.* 19.

§ 14. Parochus solius originis non censetur 719
proprius [3] in ordine ad assistendum matrimonio, Sanch. *lib.* 3, *d.* 23, *n.* 7; Pont. *lib.* 5, *cap.* 13, § 1; Gob. *tract.* 9, *n.* 486; Pignat. *t.* 5, *consult.* 79. Si tamen aliquis, qui semel habuit domicilium in loco originis, semper retinuerit animum revertendi ad locum illum originis, et ibi habitandi, retinuit ibi domicilium habitationis, etiamsi plurimis annis abfuerit, poteritque etiam coram illo Parocho contrahere matrimonium, Less. *in actuario v. Matrimonium casu* 14; Pont. *num.* 8, non enim amittitur domicilium, dum quis discedit animo revertendi, uti recte Pign. *tom.* 7, *consult.* 63, pro hoc citans decisionem Rotæ, et 18, gravissimos auctores, ac consentit Laym. *lib.* 5, *t.* 6, *cap.* 10, *num.* 5, adeoque habet domicilium primum in patris, sive loco originis, et alibi acquirit quasi domicilium, ideoque potest apud utriusque loci Parochum valide contrahere Matrimonium; imo quamvis animo alibi perpetuo habitandi deseruisset patriam, putant Gob. *tract.* 9, *num.* 533, et alii, si non sit sui juris, sed integre adhuc sub potestate Patria, non ideo amittere illud suum primum domicilium, sed retinere illud per voluntatem eorum, quibus subest, et qui possunt semper eo revocare. Si tamen recenter ad aliquem locum venisset, nec satis notus esset, petendum foret testimonium, quod absit impedimentum, e loco, in quo diutius commoratus est, vel si inde accipi non possit, exigendum juramentum, quod nullum sciat impedimentum.

§ 15. Communis sententia habet cum Sa, 720
Sanch. Pignat. *tom.* 5, *consul.* 79, *n.* 44; Delb. *cap.* 12, *d.* 7, *sect.* 7, *num.* 11; Krim. *num.* 660; Kugler *n.* 296, quod voluntas habitandi

1 Determinavit tamen S. C. Juris interpres in Decreto ann. 1573, quod vidit La-Croix, et a Lambert, exscribitur T. 2, p. 173, in quo statuitur: *Sufficere præsentiam solius Parochi proprii Sponiæ, quando Matrimonium in Parochia Sponsæ contrahitur; similiter sufficere præsentiam solius Parochi Sponsi, SI MODO Matrimonium contrahatur in Parochia ipsius Sponsi.* Quæ exceptio, *si modo, satis* indicat non sufficere in Parochia Sponsæ

2 Cui conformis est Decisio S. C. in *Cæsenat.* 20 *Februarii* 1723, T. 2, p. 277. Quod fictitie solum transferatur Domicilium, solo nempe animo in altera Parochia celebrandi Matrimonium, non autem Domicilium contrahendi, nullum est Matrimonium ex statutis S. C. 22 Febr. 1631, in *Romana Nullit. Matrim. in Abulensi* 1 Dec. 1740. descripta ad Urbinatensem caussam. de qua num. 723, et 28 Septemb. 1697. in *Bovinensi Matrim.* ibidem p. 284 et 286.

Ita S. Lig. Lib VI *De Matrim.* n. 1086. Sættler, t. IV. p. 505 et. *Gratian.* 1841, responsum citat S. C. C.: Cum vir et mulier Trajectenses impedimentum a parocho, ad vicinam urbem Aquisgranensem se contulissent et ibi aliquandiu morati Matrimonium contraxissent, S. Congregatio consulta super validitate, censuit exprimendum tempus quo contrahentes Aquisgrani manserunt: *quod si fuerit saltem unius mensis*, dandam esse decisionem *pro validitate.* 5. Ap. 1841, eaden S. Cong. ad hanc solutionem, simili occurrenti casu. remisit (Edit.). His cohærenter, S. S. C. pluries declaravit: *Parochum ruralem non esse verum et proprium parochum, quando rus itur causa recreationis vel pro rusticanis negotiis, ideoque Matrimonium valide coram hujusmodi parocho celebrari non posse* (1 Dec. 1640).

3 Atque hanc sententiam secuta est S. C. in *Matinensi Matrim.* 18 Nov. 1702, apud Lambert. T. 2. Edict. p. 174.

perpetuo in aliquo loco sufficiat ad domicilium habitationis, ibi statim etiam primo die, quo reipsa habitare incipit, contrahendum; quamvis enim per Constit. Innoc. XII, *in lib. 6, p. 2, num.* 2172, relatam, id non sufficiat *ad effectum suscipiendi Ordines,* tamen secundum ibi dict. num. 2177, non obest acquirendo domicilio in ordine ad alios effectus, et specialiter in ordine ad acquirendam Parochiam. *Nec obstat*, si hæc voluntas postea mutetur, *nam* domicilium semel acquisitum prius non amittitur quam quis reipsa corpore se in alium locum transferat. Similiter illa voluntas perpetuo manendi alicubi non excludit voluntatem alio migrandi, si forte casus aliquis, vel promotio alio vocet, uti ibidem dictum est n. 2184.

721 § 16. Quamvis ad acquirendum simpliciter domicilium habitationis requiratur animus perpetuo ibi habitandi, id tamen non requiritur ad acquirendum quasi domicilium pro matrimonio, aliisque Sacramentis ab Ordine distinctis ; sed pro his requiritur Parochia per habitationem non brevis temporis, ut si quis propter negotium, studium, famulatum, vel tempore pestis, aut belli alio confugiat, quamvis cogitet postea redire, ita cum multis aliis Sanch. *n.* 13 ; Pont. *lib.* 5, *cap.* 13, *n.* 4 ; Gob. *tract.* 9, *n.* 483 *et* 534. Engel. *in manuali Paroch.* p. 2, *cap.* 5, § 3; Kugler *n.* 301. Ratio est, quia is est proprius Parochus in ordine ad conjungendum matrimonio, qui in Cap. *Omnis, de pœnit. et remiss.* appellatur proprius Sacerdos ad audiendas confessiones, sed hic appellatur talis, qui habet curam Parochiæ, in quaquis est per majorem anni partem : ergo. Putat quidem Pignat. *tom.* 7, *cons.* 63, *n.* 6, si quis Roma e domo paterna missus Paduam studiorum causa etiam 30 annis hic studeat, non fieri subditum alicui Parocho Paduæ quoad Sacramenta voluntaria, sed tantum in necessitate quoad Sacramenta confessionis, et communionis, vocatque sententiam certam, ex Hostiens. Abb. Menoch. *vol.* 4, *cons.* 398. Hinc etiam est hoc statutum Cleri Romani : *Familiares, et Famulos Eminent. Cardinalium, seu aliorum Principum, ac Prælatorum, nec non aliorum quorumcumque qui retinent domicilium in alia Parochia, ad illam Parochiam pertinere statuimus, in qua retinent domicilium, licet apud suos dominos infirmentur et morte occumbant.* Sed quidquid sit de aliis forte diœcesibus, dicendum est saltem pro nostra Germania cum Laym. *lib.* 5, *t.* 6, *cap.* 10, *n.* 5, et aliis communissime, eos, qui e loco originis vel domicili veniunt ad alium, animo hic aliquo tempore permanendi, acquirere quasi domicilium, sufficiens ad subjectionem in ordine ad omnia Sacramenta (excepto Ordine) ad dispensationes in votis, sepulturam etc. pro quo citat Gob. Palud. Gab. Sylvest. Suar. Mol. Et certum est teneri a Sanch. supra : imo Laym. *lib.* 1, *t.* 4, *cap.* 12, *n.* 1, putat ad hoc, ut quis non hospes, sed loci habitator habeatur, sufficere animum etiam aliquanto minus, quam per majorem anni partem permanendi, argum. L. *Hæres absens,* § *Proinde, ff. de Judiciis,* sed videtur standum sententiæ communi, quod requiratur animus permanendi saltem pro majore anni parte. Quid autem dicendum sit de incarceratis, exulibus, relegatis, qui illubenter detinentur, nec permanerent vel uno die, nisi cogerentur, vide dicenda lib. 7, n. 247 ; et Kugler *a num.* 299, qui dicit, ut valide contrahant, debere velle permanere per majorem anni partem.

§ 17. Etiam hoc quasi domicilium acquiri- 722
tur primo die, statim ut quis habitare incipit cum voluntate manendi per majorem anni, partem Kugl. supra, et alii. Si quis autem inceperit hic habitare, et mutet Parochiam, recipere poterit et debebit omnia Sacramenta ab eo Parocho, cui actu tunc subdetur, quia deseruit alteram Parochiam, Sanch. *n.* 14 *et* 15, non sufficit autem solus animus mutandi, uti antea est dictum, Sanch. *num.* 15.

§ 18. Si quis duas Parochias æqualiter, 723
aut fere æqualiter inhabitet, v. g. unam hieme, alteram æstate, sit Parochianus utriusque, potestque indifferenter coram alterutro Parocho contrahere matrimonium, ita ut, si hieme contrahat, possit contrahere coram Parocho æstivali, quia uterque utroque tempore est proprius ejus Parochus, uti constat ex Jure apud Sanch. *d.* 24. Quod si non æqualiter habitet utrobique, sed v. g. per septem menses ruri [1], per quinque in urbe, invalide contrahit in urbe, quia ut possit in utroque

1 Non autem, S. C. in *Urbinat*, et antiquiore *Florentina* 1 Decembr. 1740, uti legitur T. 2, *Th. Resol.* p. 284, respondisse. *Parochum ruralem non esse proprium, et verum Parochum, quando Rus itur causa recreationis, vel pro Rusticanis negotiis ; ideoque Matrimonium valide coram hujusmodi Parocho celebrari non posse.*

loco, Jura requirunt æqualitatem habitationis in uno et altero loco, non quidem arithmeticam, sed saltem moralem, quæ hic non est; nemo enim dicet, quod 154 dies sint moraliter æquales cum 210, sicuti nemo dicet, quod homo quinquagenarius sit moraliter æqualis ætate cum septuagenario, Lugo *dub.* 37. Gob. *tract.* 9, *num.* 508. Quid autem dicendum sit, si domus alicujus sit in confinio, seu partialiter in fundo duarum vicinarum Parochiarum dicam lib. 7, n. 241.

724 § 19. Principes vel Nobiles in ordine ad matrimonium non habent domicilium in omnibus sibi subditis locis, sed tantum in loco, ubi veram et realem habitationem habent, Lugo *num.* 11, Gob. *num.* 497.

725 § 20. Episcopus non potest Parocho auferre potestatem valide assistendi, [3] tum quia assistere non est propter actus jurisdictionis, licet aliquando talis vocetur ad significandum quod non sit actus Ordinis : ergo quamdiu manet Parochus, valide assistit, Sanch. *lib.* 3, *dist.* 21, *num.* 12, Avers. *quæst.* 6, *sect.* 3, Lug. *dub.* 45 ; Kugler *a num.* 822, testantes ita declaratum esse a S. Congr. tum etiam quia Episcopi non possunt inducere impedimentum dirimens, secundum dict. num. 514. Nec juvaret, si Episcopus præter prohibitionem etiam adderet clausulam irritantem, nam hæc ob rationem datam nihil operaretur. Aliud est de Papa, qui potest ponere impedimenta, de quo etiam videndus Pignat. *tom.* 4, *consult.* 167. Posset autem etiam Episcopus impedire valorem talis matrimonii, si Parochiam ipso facto tolleret a Parocho attentante talem assistentiam, secundum dict. lib. 6, p. 1, num. 17, an autem ita possit ipso facto tollere merito dubitatur, et videri debent dicenda num. 730. Addit Avers. *sect.* 4. Episcopum posse irritare, aut revocare licentiam, quam Parochus dedisset alteri Sacerdoti ad assistendum, quia hic delegatus non ideo esset factus Parochus, et voluntas Episcopi censetur esse superior ac potentior quam voluntas Parochi committentis.

726 § 21. Si statutum diœcesanum habeat ut Parocho non liceat assistere matrimonio Catholici cum acatholica, licet pro certo haberet acatholicam non ita diu post futuram Catholicam, eo quod ex ejusmodi matrimoniis multa sequi soleant incommoda spiritualia, tum ipsi conjugi Catholico, tum liberis, tum ipsi Reipublicæ christianæ, si Parochus ad cavendam publicam infamiam sponsæ imprægnatæ assistat, valebit quidem matrimonium, sed Parochus peccabit mortaliter, quia manet tota ratio legis prohibentis. *Nec obstat,* quod infamiam incurrent, *nam* hanc suæ culpæ, et fornicationi imputare debent.

§ 22. Valet matrimonium, cui assistit Pa- 727
rochus habens titulum invalidum, sed coloratum cum errore communi, etiamsi sit tantum laicus, qui reputetur Sacerdos, ut dixi lib. 6, p. 1, n. 112, docentque Kon. Barb. Sperell. *dec.* 30, *num.* 21, Krim. *n.* 667. Kugler *a n.* 940, Pign. *t.* 6, *consult.* 3, *a n.* 14, dicens id valere, quamvis deesset coloratus titulus, si ex communi errore sit parochus putativus. Addunt alii expresse: quamvis esset intrusus: sed melius contradicunt alii cum Kugler *a num.* 948, quia intrusus non habet titulum collatum ab Ordinario : ergo nullum nequidem coloratum habet titulum, quem tamen requirit communissima.

§ 23. Sylv. et alii dicunt Parochum assis- 728
tentem Matrimonio debere esse Sacerdotem tum quia debet posse benedicere nuptiis, tum quia Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. cap.* 1, sic habet : *Qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote.... contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit :* ergo cum dicat : *vel alio Sacerdote,* videtur innuere quod Parochus etiam debeat esse Sacerdos. Oppositum probabilius tenent cum communi Henriq. Kon. Laym. Bon. Barb. Sanch. *lib.* 2, *d.* 20, *n.* 3, Kugl. *n.* 929. Gob. *tr.* 9, *n.* 496, Avers. *q.* 6, *sect.* 3, pro quo Pontius *t.* 5, *cap.* 17, *n.* 1, refert declarationem S. Congr. Ratio est quia Trid. nullibi requirit ut Parochus ipse sit Sacerdos, ideoque paulo post dicit: *qui sine Parocho, vel Sacerdote,* etc. omisso To *alio.* Nec rationes allatæ urgent, non 1, quia potest benedicere dicendo : *ego vos conjungo in nomine Patris,* etc. *Nec* 2, quia *Lucæ* 23, de Christo dicitur : *ducebantur autem et alii duo nequam cum eo,* neque tamen inde sequitur Christum fuisse nequam. Unde a pari dixi, n, 708. Epi-

[3] Juxta Resolutionem Sacr. Congreg. in *Savon.* 2. Martii 1595, et *Pistoriensi* 22 April. 1719. *T.* 1, *p.* 172. Idem constat ex *Segnensi Matrim.* 17 Novemb. 1736, in qua decisum fuit, constare de validitate Matrimonii contracti coram Vicario Generali, cui Episcopus interdixerat, ne Matrimonio assisteret. T. 7. *Resol.* p. 304.

scopum et Vicarium generalem, quamvis necdum Sacerdotes posse assistere. Attamen ex relatis verbis Trid. recte colligitur, eum, qui committitur, ut loco Parochi assistat, debere esse Sacerdotem, quamvis Papa committere posset etiam non Sacerdoti, Krim. *num.* 679. Nec sufficit esse Parochum alterius Parochiæ, quia pro admittenda hac commissione habet se sicuti non Parochus : ergo debet esse Sacerdos, Krim. *m.* 665, Avers. s. 4, addens posse committere cuivis Sacerdoti, quamvis non approbato, et contra prohibitionem Ordinarii, item quamvis excommunicato, etc. uti jam dicetur de ipsomet Parocho.

729 § 24. Valide assistit Parochus suspensus, interdictus, excommunicatus, publice denuntiatus et vitandus, schismaticus, degradatus, dummodo non sit actualiter depositus, quamvis enim v. g. excommunicatus vitandus careat jurisdictione ad absolvendum, non tamen caret potestate præstandi suam qualificatam præsentiam, Nav. Suar. Henriq. Sanch. *l.* 3, *d.* 21; Kon. Pont. Laym. Aver. supra, Castr. *De censur. d.* 2, *pu.* 15, *n.* 2; Dicast. *De cens. d.* 2, *n.* 659; Pignat. *t.* 7, *cons.* 62; Krim. *n.* 666; Kugl. *n.* 318, contra Avilam, et alios. Putant quidem Led. Kon. Laym. talem Parochum excommunicatum invalide dare alteri licentiam assistendi, quia hanc dare videtur esse proprie actus jurisdictionis ; sed melius contradicunt Vega, Henr. Dian. Barb. Sanch. *q.* 2; Kugler *n.* 967; Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *Si vero*, cum quibus tenui l. 6, p. 2, n. 1565, nam sicut assistere non est proprie actus jurisdictionis, ita nec substituere aliquem ad assistendum. Unde valeret, quamvis etiam ille Sacerdos substitutus esset excommunicatus et degradatus, uti docent Sanch. Barb. Boss. Kugler *n.* 336.

730 § 25. Quamvis Cap. *Licet canon*, De elect. in 6, statuatur ut Parochus, quia intra annum non sit Sacerdos, ipso Jure sit privatus Parochia, etiam nulla prævia monitione, tamen cum possessio in conscientia non vacet, nisi auctoritate Judicis privetur, valide assistit matrimonio, uti resolvit S. Congr. 12 Mart. 1593 et 24 Mart. 1658, apud Pign. *t.* 8, *cons.* 24.

731 § 26. Genettus *c.* 4, *q.* 10, refert hanc declarationem S. Congr. datam 16 Febr. 1595 : *An validum censeri debeat Matrimonium celebratum in Parochia mulieris coram Sacerdote habente licentiam a Parocho viri, et præsertim, cum Parochiæ viri et mulieris sint in diversis diœcesibus constitutæ ; omnes fuerunt ejus sententiæ ut Matrimonium celebratum coram Sacerdote de licentia Parochi viri in Parochia mulieris, etiamsi in diversis diœcesibus ipsæ Parochiæ constitutæ sint, valeat.* Ratio est quia illa assistentia Parochi non est actus jurisdictionis contentiosæ, uti n. 714, dictum est, nec respicit locum, sed tantum contrahentes; et ideo notat Aver. *q.* 6, *s.* 4. Sacerdotem, cui licentia assistendi data est, posse assistere etiam extra Parochiam concedentis, licet hic dixisset ut in Ecclesia vel Parochia sua assisteret, nam illa designatio loci, nisi aliud constaret, credi posset esse facta ob majorem congruitatem.

§ 27. Si Parochus dederit licentiam sub ali- 732
qua conditione, quæ non observetur, erit invalida, quia non operatur ultra mentem concedentis : recte tamen docent Sanch. *l.* 3, *d.* 33, et alii cum Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *ult.* si dederit cum conditione, quæ de Jure inerat, v. g. ut nisi dispensetur, præmittat denuntiationes, ut prius inquirat in impedimentum, etc. quamvis id negligeretur, licentiam et assistentiam fore validam, quia tum, nisi aliunde constet de restricta mente concedentis, censetur tantum apponi tanquam modus et admonitio quædam, ut serventur ea quæ de Jure servanda sunt : Et in dubio talia verba : *dummodo, ea conditione*, censetur esse modus, non stricte conditio, Sanch. Boss. Kugler *n.* 340.

§ 28. Si Parochus generaliter alicui dicat : 733
committo tibi omnes vices meas, vel constituo te in omnibus Vicarium meum, vel committo tibi curam mearum animarum, docent multi cum Aver. *q.* 6, *s.* 4, § *Item*, committi etiam facultatem assistendi matrimonio : e contra si dicat, *committo tibi administrationem Sacramentorum in mea Parochia*, Kon. Hur. Gutt. Perez, Boss. Kugler *n.* 333, negant per hoc dari licentiam assistendi matrimonio, quia Sacerdos non est Minister matrimonii, sed contrahentes sunt Ministri. E contra Rebell. Bon. Fagn. Pont. *l.* 5, *c.* 29, *n.* 2; Perez, Castr. Gallem. Barb. *de off. Parochi c.* 21, *n.* 71; Deduca *De Matr. d.* 4, *n.* 13, dicunt per hoc dari licentiam, testaturque Lugo *in resp. mor. l.* 1, *dub.* 38, *n.* 76, S. Cong. ita declarasse, quia in communi modo loquendi, et in sensu vulgi dicitur Parochus, aut ejus loco assistens etiam administrare Sacramentum matrimonii, Dian. Gob. *tr.* 9, *n.* 487; Spor. *De matr. n.* 364, probabilius distinguunt, dicuntque tum censeri datam illam licentiam, si Parochus velit abesse, vel ipse assistere non possit, si

autem manet præsens, et assistere possit, negant censeri per hoc datam licentiam assistendi matrimonio sed tantum ad danda Sacramenta, quorum stricte Minister est Sacerdos.

734 § 29. Quamvis delegatus regulariter non possit subdelegare, Cap. *cum causam*, 62, *De appellat. l.* 1, § 1, *l.* 3. *ff. de offic. ejus, cui mandata est jurisdictio*, ideoque Titius delegatus ad assistendum Caio et Berthæ non possit hoc alteri committere, attamen constitutus etiam ad Matrimonium Vicarius Parochi, sive vice cura ipsi commissa sit ab Ordinario, sive etiam ad paucos dies tantum a Parocho ipso, potest committere alteri Sacerdoti licentiam assistendi, quia delegatus ad universitatem causarum, sive ad omnes causas, saltem in certo genere, uti hic fit, potest subdelegare, dummodo subdeleget in particularem tantum causam, Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *Jam.* Deluca *ad Trid. disc.* 26, *n.* 6 ; Krim. *n.* 681 ; Kugler *n.* 330.

735 § 30. Si detur licentia ad quemcumque Sacerdotem, sponsi adire possunt quem volunt. Krim. *n.* 683. Qui obtinuit ut iniri possit coram Parocho S. Petri, si ineat coram Parocho S. Martini, assistentia tum est valida, si designatio Parochi S. Petri est facta in gratiam petentis, nam est tacita et implicita licentia, ut etiam alium adeat : si autem hæc licentia esset facta ex speciali causa movente ad designandum Parochum S. Petri, ita ut non dimisisset ad alium, assistentia erit invalida, Gob. *n.* 525. Et conforme est dictis l. 6, p. 2, n. 2241, de dimisso ad Episcopum A. si petierit ordinari ab Episcopo B. Quoad Matrimonium tamen videndum, ne exponatur periculo nullitatis.

736 § 31. Huc pertinet solutio sequentis casus : Episcopus dat Caio Sacerdoti potestatem assistendi matrimonio, omissis proclamationibus , cum facultate ut possit alium juxta suam conscientiam loco suo substituere, qui assistat. Caius generali scripto substituit omnes et singulos sæculares aut Regulares quos vel quem Titius elegerit : Titius eligit Regularem. *Quæritur* an valuerit illa ita generalis substitutio a Caio facta, et consequenter, an validum sit Matrimonium? R. 1. Interrogandus Episcopus, quid intellexerit per illud, *juxta suam conscientiam*, et an voluntatem suam extenderit ad casum ejusmodi generalis substitutionis , sciet enim quomodo fuerit saltem habitualiter dispositus : si autem inde nihil resciri potest, R. 2. Stando in verbis, non videtur Episcopus intendisse substitutionem ita generalem : 1. Quia alias non Caio, sed Titio ipsi immediate fecisset potestatem eligendi Sacerdotem quem vellet : 2. Cum voluerit substitui alium *juxta conscientiam Caii*, videtur voluisse in Caio adesse scientiam determinate substituendi : *conscientia* enim dicit *scientiam*, seu cognitionem, imo videtur elegisse prudentiam vel industriam hujus determinatæ personæ Caii ad dijudicandum de conditione , et aptitudine substituendi. Practice loquendo, suaderem ut isti Regulari substituto nunc daretur absoluta facultas matrimonium illud validandi, si forte invalidum est, poteritque ille facile invenire modum renovandi consensum inter conjuges primo adhuc amore calentes, qui omnino tenentur revalidare, quia saltem probabile est Sacramentum illud valere, et ipsi cesserunt juri suo, etiam pro casu probabilitatis de invaliditate, uti dictum est n. 417. Ita cum aliis censui anno 1701.

737 § 32. Item huc pertinet solutio sequentis casus : Titius et Caia, obtenta dispensatione ab Ordinario contrahendi coram Parocho sponsæ, aut, de illius præscitu et salvis juribus, coram alio Sacerdote, omisso proprii Parochi præscitu, coram alio Sacerdote contrahunt , statimque altera die in convivio nuptiali solvunt proprio Parocho jura, qui eis congratulatur. *Quæritur*, 1. An præscitus proprii Parochi in dispensatione mentionatus sit per modum simplicis modi, an vero de forma, et essentia, importetque clausulam irritantem? 2. Si importet, an assistentia proprii Parochi , et congratulatio in convivio nuptiali facta censeri non possit revalidatio prioris contractus? R. *ad* 1. Clausulam hanc commissioni insertam, *de illius præscitu et salvis juribus*, non videri irritantem, sed præceptivam duntaxat, ad vitandas querelas proprii Parochi, et ne defraudaretur juribus. Ratio est quia ex una parte amplissimus est in Jure favor Matrimonii, et ex altera parte decretum Trid. irritans matrimonia est correctorium, ideoque oportet semper stare pro valore matrimonii, quando ea observata sunt, quæ præcise a Trid. ad tollendam clandestinitatem præscripta sunt, ad quod sufficit contrahere *vel coram proprio Parocho sponsi aut sponsæ*, præsentibus duobus saltem aliis testibus, vel coram alio Sacerdote ex commissione Parochi proprii, *vel ex commissione Ordinarii coram alio Sacerdote, et dictis testibus*, ubi non additur, *cum præscitu proprii Parochi*,

neque ordinarie solet hoc addi in ejusmodi commissionibus, eo quod ille præscitus nihil faciat ad finem Trid. qui erat posse probare contractum factum, ad quod conferre poterat solum testimonium eorum, qui præsentes adfuissent : ergo non obstante omissione præscitus, validum est matrimonium. *Confirmatur*, cum enim facultas hæc concessa alteri Sacerdoti non fuerit restricta ad conditionem præmonendi proprii Parochi, non videtur dubitari posse de valore illius primi contractus matrimonialis. R. *Ad* 2. Videtur congratulatio Parochi proprii, et ejusdem acceptatio facta a neosponsis cum repræsentatione jurium coram reliquis convivis esse sufficiens revalidatio consensus ante præstiti. Ita censuerunt mecum Coloniæ, ann. 1700, Doctores octo ex hac Universitate Coloniensi. Opponi potest ex Herincx *d.* 5, *q.* 2, *n.* 25, Parochum debere adhiberi formaliter, id est, contrahentes debere velle coram ipso tanquam publico et necessario teste contractum, si autem ita adsit pure materialiter, ex mente contrahentium, non adhiberi tanquam testem, uti nec tum, si casu transiret, et videret ipsos coram aliis contrahentes. R. Hi contrahentes præsumuntur adhuc velle matrimonium, et reipsa iterum dant consensum mutuum coram Parocho et testibus, qui de hoc possint testari : ergo sufficit, secundum dicenda *n.* 760 et 761.

738 § 33. Etiam huc spectat resolutio sequentis casus : Superior Religiosi Parochi nihil scientis de hoc, sed daturi facultatem, si petita esset, assistit loco Parochi matrimonio Parochianorum. *Quæritur* an valide ? R. Negative, quia hic non sufficit licentia præsumpta, uti notat *Syn. Colon.* anni 1662, *c.* 2, § 8, tum enim matrimonium reipsa non contrahitur præsente Parocho, vel Sacerdote de ejus licentia, Kon. Fill. Sanch, *l.* 3, *d.* 35, *n.* 15 ; Gonz. *ad Regul.* 8, *Cancell. gl.* 47, *n.* 52 ; Pont. Barb. *De off. Parochi c.* 21, *n.* 69 ; Kugl. *n.* 983. *Nec obstat* quod ad administrandam Eucharistiam et Extremam Unctionem sufficiat præsumpta ratihabitio de futuro, quamvis ista absque licentia Parochi fieri non debeant juxta Trid. *sess.* 24, *c.* 13, De Reformatione : *quia* latum est discrimen : nam licentia Parochi pro Eucharistia vel Unctione non exigitur ut valide ministrentur, sed ut licite, ideoque non est necesse quod præcedat ministrationem, sed sufficit probabilis præsumptio illius futuræ ; secus in Matrimonio, in quo præsentia Parochi vel alterius de ejus licentia requiritur ad valorem.

§ 34. Si Parochus videat alium Sacerdotem 739
assistere Matrimonio, quem, cum facile posset, non impediat, eo ipso dat licentiam assistendi, quia etiam in iis contractibus, in quibus requiritur positivus consensus, sufficit tacitus, quando aliquis videns et potens facile impedire non impedit, uti docent plurimi cum Suar. *t.* 4, *in* 3, *p. d.* 26, *s.* 1 ; Sanch. *l.* 3, *d.* 35, *n.* 26 ; Lugo *in Resp. mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 26, *et penit. d.* 19, *n.* 23 ; Aver. *q.* 6, *s.* 4, § *Demum*, Kugl. *n.* 984, contra Fagn. et Bonac. Quod si reipsa interne non consentiret Parochus, Ledes. docet non valiturum Matrimonium, quamvis contradicant Sanch. *l.* 3, *d.* 22, q. 7, et Avers. qui cum Sper. *dec.* 30, *n.* 22, idem dicunt, si Parochus externe tantum et ficte diceret se consentire, reipsa autem interne non consentiret. Ratio horum est tum quia valent gesta per Ministrum, qui communi errore computatur legitimus, concurrente titulo præsumpto et colorato, secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 112, ista autem videntur hic intervenire, tum maxime quia in ejusmodi rebus, quæ dependent ab auctoritate Juris vel Superioris, censetur Jus ipsum vel Superior supplere defectum in remedium communis erroris pro communi bono : ergo.

§ 35. Si Parochus, qui Caio dedit licentiam, 740
revocet hanc, antequam Caius assistat, et ignoretur revocatio, assistet valide. Idem dicunt Sanch. Perez, Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *Debet*, Kugl. *n.* 338, si Caius revocationem audiret, non a Parocho ipso, vel nuntio ab eo submisso, sed aliunde per accidens. Idem est si Parochus sit prius mortuus, et illa mors communiter ignoretur, quia communis error et ignorantia sustinet valorem eorum, quæ geruntur per delegatum, Lugo in *Resp. mor. l.* 1, *d.* 35 ; Krim. *n.* 677. Si autem constaret mors Parochi delegantis, Caius invalide assisteret, quia potestas delegata ad unum actum specialem et determinatum, re integra, cessat morte delegantis, Sanch. *l.* 3, *d.* 22, *a n.* 55, *et d.* 28, *a n.* 64 ; Pont, *l.* 8, *c.* 19 *et* 24 ; Lugo *supra*. Barb. *de offic. Parochi c.* 21, *n.* 74, testans sic esse resolutum a Rota. Et ideo *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1543, dixi Sacellanum vel Vicarium missum, ut juvet Parochum, Parocho mortuo non videri posse assistere Matrimoniis, dicitque Pignat. *to.* 1, *cons.* 333, ita resolutum esse a *S. Congr.* 18. Nov. 1645, est autem contra Suar. *t.* 4, *d.* 26, *n.* 6 *et* 9, et ratio est tum quia talis facultas, quæ pendet

a concedentis voluntate, ut informata jurisdictione, et potestate publica, extinguitur cum morte concedentis, tum etiam quia Parochia mortuo Parocho transit ad regimen alterius.

741 § 36. Qui habet licentiam assistendi, et se habere nescit, non assistit valide ; quia licentia non est valida, nisi acceptetur : concessio enim privilegii est quædam donatio, quæ alicujus saltem acceptatione indiget, c. 1, *de præbend. in* 6; Avers. *q.* 6, *s.* 4; Kugler *n.* 995.

742 § 37. Si per nuntium submissum petita sit a Parocho licentia ut alius Sacerdos assisteret, et quia sciebatur eam esse obtinendam ante horam decimam, hora 10 ineatur Matrimonium, priusquam nuntius renuntiet licentiam esse datam, Sanch. *l.* 2, *disp.* 36; Hurt. Fill. Trull. Barb. *de offic. Paroch. c.* 21, *n.* 75; Kugl. *n.* 994; Avers. *supra*, recte dicunt valuisse licentiam, quia satis est illam esse rogatam, et acceptatam a nuntio submisso. Si tamen Parochus licentiam motu proprio aliunde rogatus dedisset, et Sacerdos astitisset ante illam cognitam, non valeret, quia haberet se per modum privilegii, quod a nemine acceptatum esset, adeoque secundum dicta *n.* 741, nihil operaretur. Idem dicit Avers. *supra*, si Sacerdos ille casu aliunde audivisset licentiam esse concessam : et recte addit regulariter credi non debere contracturis dicentibus se licentiam talem habere, nisi scripto ostendant.

743 § 38. Licentia est valida, quamvis metu sit extorta, quia secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 636, *et* 638, contractus non tantum onerosi, sed etiam lucrativi, qualis est donatio, sunt validi, quamvis metu sint extorti cum habeant libertatem Jure naturæ requisitam, et Jus positivum eos non irritet : ergo talis licentia, quæ est quasi donatio, valebit, quamvis metu extorqueatur, Sanch. *l.* 3, *d.* 39; Kon. Reg. Carb. *de offic. Parochi c.* 21, *n.* 65; Avers. supra, Kugl. *n.* 973. Idem est, si detur contra ratihabitionem Episcopi : Pont. Barb. Leuren. *in foro benef. p.* 1, *q.* 435, *n.* 7. Item si per dolum et fallaciam impetrata sit, nisi Parochus dederit sub conditione, si vera sint, quæ afferuntur, uti ante dictum est.

744 § 39. Tum non valet licentia, si dolus vel error sit circa substantiam, uti si licentia petatur pro Titio, et substituatur Caius, mens autem Parochi concedentis tendat determinate in Titium. Avers. *supra*, de Luca, *de Matr. d.* 3; Pin. *t.* 5, *cons.* 78, idem dicens etiamsi Parochus cognita veritate fuisset licentiam pro Caio daturus. *Si dicas* errorem nominis non vitiare contractum, R. Id verum esse in eis, in quibus non erratur in substantia; uti si filio Titii legaveris centum, quem per errorem vocasti Titium, cum vocaretur Caius, quia intendebas istam personam, in nostro autem casu erratur in persona, quia mens concedentis non tendebat in Caium, sed Titium, error autem in persona respectu Matrimonii est substantialis. *Nec obstat* quod Matrimonium foret validum si Parochus ipse assisteret Caio putans esse Titium, ut declaravit S. Cong. apud Pign. *n.* 8, nam ad valorem Matrimonii non requiritur consensus Parochi : ergo satis est eum etiam invitum assistere Matrimonio sui Parochiani, de quo testari possit, quisquis tandem ille sit, adeoque hic non est error substantialis : e contra consensus Parochi requiritur ad licentiam pro hac detarminate persona; ergo si in hac erretur, est error in substantia. Notat vero de Luca *disc.* 4, si Parochus dederit licentiam ad assistendum personis; etiam non designato illarum nomine, ita tamen ut Parochi voluntas satis cognoscatur fuisse determinata ad istas personas, quibus delegatus assistet, Matrimonium fore validum : et idem iterum docet ad Trid. *disc.* 26, *n.* 21; V. Kugl. *a n.* 977.

§ 40. Matrimonium Caii et Bertæ hæreticorum contractum coram Parocho illius loci catholico, validum est; solus enim catholicus est vere illorum proprius Parochus, Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *pun.* 14, *n.* 18. Majus dubium est an talis Parochus catholicus licite assistat ejusmodi Matrimoniis hæreticorum in sua Parochia habitantium. Negat, Pignat. *t.* 7, *c.* 55, *n.* 12. Affirmant Castr. *d.* 4, *p.* 11, *n.* 13; Krim. *n.* 668; Kugler *n.* 310, quia quamvis non sit purus testis, tamen etiam non est Minister, sed ex ordinatione Ecclesiæ interesse debet, ut valere possit tale Matrimonium : imo putarunt Theologi Rhenani, uti refertur in *l.* 4. *Archiv. Rheni in fer. pag.* 2 *et seqq.* posse benedicere, uti et aspergere aqua benedicta, maxime cum illæ benedictiones sint deprecatoriæ, et non enuntiativæ. Romani Theologi interrogati distinxerunt, ac putarunt si assistat, ubi decretum Trid. non est publicatum, non plus peccare quam si assistat Matrimonio publici peccatoris. Si autem assistat, ubi publicatum est, dubitarunt, quia videtur consentire administrationi Sacramenti indignæ, quam posset impedire non assistendo, 745

et idem sensit Pœnitentiaria [1], addens testes quoque ideo mortaliter peccare, itemque Parochum benedicendo ; videtur enim dignius sacramentale, quam aspergere aqua benedicta, sed *l.* 2, *n.* 79. dixi præcise assistere tali Matrimonio non esse illicitum in Germania, eo quod sit cooperatio materialis tantum, attamen de more benedicere esse illicitum. Quod si unus contrahentium sit catholicus, alter acatholicus, quamvis Pignat. *to.* 4, *cons.* 144 *et* 188, dicat illicitum esse assistere sine causa a Sede Apostolica approbata, et consentiat Serrarius *l.* 3, *n.* 124, tamen praxis est communis in Germania ut fiat : imo probabile est quod licite etiam benedicat tali Matrimonio, secundum dicta *l.* 2, *n.* 99. Attamen dicam hic *n.* 995, illicitum esse adhibere puerperæ acatholicæ benedictiones purificationis, uti et defuncto acatholico cæremonias Ecclesiasticas, secundum dicta *l.* 2, *n.* 112. An autem et quando licitum sit Matrimonium catholici cum acatholica, dixi *l.* 2, *a n.* 95.

746 § 41. Vagi sunt, qui certam ac constantem sedem habitationis nullibi habent : item, qui post relictum corpore et animo pristinum domicilium iter faciunt, quærentes ubi se collocent, unde qui relicto priori domicilio confert se ad locum, ubi decrevit figere domicilium, dum est in via, caret domicilio et est vagus, nam caret domicilio quod habuit, quia deseruit illum animo et facto : deinde caret illo, ad quod tendit, quia non comparatur solo animo, nisi accedat factum ; præterea non habet quasi domicilium Parochiæ, per quam transit, quia hospes brevis temporis nequidem quasi domicilium contrahit : ergo nullum habet domicilium, et consequenter est vagus, Sanch. *l.* 3, *d.* 25, *a n.* 3 ; Less. *in auct. v. Matrimonium cas.* 13. Ille tamen non censetur vagus, qui de una Parochia intra unam urbem, v. g. e Parochia S. Severini vult ire habitatum ad Parochiam S. Cuniberti, et interea moratur in Parochia S. Martini, cum enim talis sit notus in urbe, debet proclamari et conjungi, vel ubi diutius habitavit, id est, in Parochia S. Severini, vel ubi habitare inceperit cum animo ibi permanendi saltem per majorem anni partem, quæ erit Parochia S. Cuniberti, Sanch. *a n.* 8.

§ 42. Possunt vagi inire Matrimonium apud 747
quemcumque Parochum. Et quamvis contradicant Sanch. Laym. Pont. et alii communiter, tamen probabile est cum Kon. Perez, Vallensi, Pirr. Dicast. Staleno *de denuntiat. c.* 10 ; Kugl. *n.* 304, invalide assistere extra fines suæ Parochiæ, quia vagi loco Parochi domicilii habent Parochum hospitii, hospitium autem jam habent tantum intra fines hujus Parochiæ ; ergo etiam Parochum. Deinde titulus quare hic potius quam omnis alius Parochus possit huic vago assistere est quia hic vagus est in hac Parochia et non alibi : ergo. Et sufficere alterutrum esse vagum, dicam *n.* 750. Attamen Trid. *sess.* 24, *de res. matr. c.* 7, *Parochis præcipit, ne illorum Matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata, et ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.* Putantque Sanch. et Avers. *q.* 7, *s.* 1, hoc præceptum graviter obligare, sicuti enim secundum dicta *n.* 474, præceptum proclamationum graviter obligat, ita et hoc præceptum inquirendi, cum per ordinarias proclamationes non satis provideri possit. Posset tamen esse excusatio, si viatores expectare non possint, et causa sit non differendi Matrimonium. De cætero etiam Synod. Colon. ann. 1662, *de matr. c.* 3, § 7, prohibet *sub pœna suspensionis a divinis,* ne Parochi vagos conjungant, *nisi diligenti prius inquisitione facta et re Superioribus significata, licentiam scripto obtinuerint.* Quod si Parochus ista negligat, valebit Matrimonium, ut valet, si illicite omittantur proclamationes, quia Trid. non prohibet absolute Matrimonium absque præmissa diligentia et licentia, sed tantum præcipit Parochis ut diligentiam illam præmittant, et licentiam petant, estque speciale in Matrimonio, quod ex simplici prohibitione absque decreto irritante non censeatur annullari, Sanch. *a n.* 16.

§ 43. Si alicubi esset confessarius pro vagis 748
deputatus auctoritate Papæ, hic deberet assistere, quia ex voluntate habentis potestatem in omnes vagos hic solus esset proprius eorum Sacerdos in eo loco, Sanch. *n.* 12 ; Kugl.

1 Atque adeo S. C. quæ, ut testificatur Cardin. Lanfred. T. 5. *Resol.* p. 149, die 22 Junii 1624, rescripsit : *sive alter tantum ex Conjugibus sit hæreticus, sive ambo, nullatenus debere Parochum hæreticorum Matrimoniis assistere.* Et in dubio Jurisdictionis Cappellanorum exertitus die 6 Martii 1694, quum propositum fuisset VIII. *An Cappellani Catholici assistere possint Matrimoniis Acatholicorum cum Acatholicis, et respective Catholicis etiam intra fines Italiæ ?* S. C. respondit *negative.*

n. 306. Id tamen non tenet, si sit designatus tantum ab Episcopo, quia hic in omnes vagos non habet jurisdictionem.

749 § 44. Sicut quilibet Parochus, cui vagus se subjicit, potest ejus Matrimonio assistere, ita posset talis Parochus dare licentiam cuicumque alteri Sacerdoti pro se in sua Parochia assistendi, Sanch. *n.* 15.

750 § 45. Si miles, qui Capellanum vel Missionarium catholicum non habet, per sex septimanas sit Coloniæ, et ducat puellam Coloniensem, Less. *in auct. v. Matrimonium cas.* 13, dicit valide copulari et licite quocumque alio loco, quia exteri milites quamvis in patria sua habeant domum et domicilium, nihilominus dum sunt in expeditione foris, æquiparantur vagis nullibi habentibus domicilium, et cum libere possint omni tempore contrahere Matrimonium, et omni hora debeant esse parati ad abeundum huc illuc, quo necessitas et mandatum vocabit, non habent animum hic habitandi per majorem anni partem, ergo non acquirunt hic nequidem quasi domicilium, sed manent quasi vagi, adeoque jus habent ut copulentur ubi volunt, Schiara *l.* 6, *diss.* 13, et consequenter etiam sponsa cum illis, nam sufficere alterutrum esse vagum habet communis cum Sanch. *l.* 3. *d.* 25, *n.* 14; Pontio *l.* 5, *c.* 14, § 1; Laym. *l.* 5, *tr.* 9, *p.* 2, *c.* 4; Gutt. Leand. Tamb. Boss. Dicast. Gob. *t.* 9, *n.* 495; Barb. Kugl. *n.* 308; Krim. *n.* 670, contra Petr. Ledesmam, qui dicit, si alter tantum sit vagus, requiri Parochum illius qui non est vagus.

751 § 46. Putarunt aliqui milites omnes in diœcesi Monasteriensi censeri vagos, usque adeo etiam Philistæos, ut vocant, sed quoad hos Philistæos, quando in patria sunt, credo oppositum esse verum; sunt enim rustici habitantes stabiliter in suis Parochiis, et tantum pro temporanea necessitate aliquando evocantur. Quoad illos milites, qui sunt in præsidio, vel etiam multo tempore inserviunt suis Officialibus tanquam famuli in arcibus nobilibus, Lessius, quem citat Gob. *tr.* 9, *n.* 495, videtur eos annumerare vagis, sed dicendum est, si apud ipsos stet, ut per majorem anni partem permaneant in servitio sui Officialis in arce nobili, et reipsa animum habeant ibi permanendi per majorem anni partem, quod acquirant ibi quasi domicilium adeoque non sint vagi, sed subditi Parochi istius loci. Et ideo docet etiam Schiara, *diff.* 12, *n.* 11, milites tum acquirere quasi domicilium in loco ubi, v. g. custodiunt fortalitium; si velint ibi permanere et habeant quasi certitudinem ibi permanendi per majorem anni partem. E contra si securi non sint de permansione, et consequenter animum non habeant permanendi ibi per majorem anni partem, nec alibi domicilium habeant, sunt vagi. Quoad alios milites, qui castra sequuntur, præter dicta *n.* 750, colligetur ex resolutione casus sequentis. Auctoritate Episcopi, ad quem pertinet Legio, constitutus est Sacerdos castrensis, cum Mandato ut milites dictæ legionis coram illo, et nullo alio, contrahant Matrimonia, eumque habeant pro vero Parocho in omnibus. *Quæritur,* si miles dictæ legionis, qui alioqui vagus est, coram alio quocumque Parocho contrahat, an hoc Matrimonium futurum sit validum? R. Dicast. *d.* 3, *n.* 133, in simili casu putat probabilius esse invalidum, et videntur consentire de Luca et Krim. *n.* 671, quia quamvis talis miles sit vagus, tamen ex ordine Superioris Ecclesiastici habet Parochum: ergo debet coram hoc contrahere. Oppositum videtur probabilius, nam quamdiu manet vagus, non habet ullibi domicilium: ergo nec Parochum, quia ex domicilio quis sortitur Parochum, *c. ult. de Parochis.* Nec Episcopus potest immutare Canones, quod tamen posset Papa, secundum dicta *n.* 725. Unde talis Sacerdos statuitur quidem ab Episcopo, tanquam Parochus legionis, cui possit se miles hujus legionis subjicere, et coram illo valide contrahere, si velit, sed non ideo est ipsi necessario subjectus, uti nec subjectus est ipsiusmet Episcopi absentis jurisdictioni spirituali, cum vagus nullius sit diœcesis, sed habet jusse submittendi, cui volet. Praxis tamen est ut hi milites contrahant coram Missionario talis legionis [1]. Debere etiam talium militum fieri proclamationes sive solitas denuntiationes dixi *n.* 475.

« In Mediolan. *die* 11 *Decembr.* 1677, *proposito dubio:* An sit validum Matrimonium contractum a Milite in statione degente coram Cappellano sui Tertii? *rescriptum fuit*: Matrimonium Militum quocumque loco existentium, quocumque loco contrahenda, fore nulla, nisi doceatur de sufficienti facultate, aut privilegio. Quoad Matrimonia præterita particulariter videatur, et hoc scribatur Eminen. Archiep.

[1] Placet hic ex T. 6. *Resol.* p. 144 nonulla ad Missionarios Castrenses spectantia adscribere.

Mediol. qui aliis Episcopis prudenter communicet, *ut in l.* 9, Decr. *p.* 552.

» In Belgii Matrimoniorum *anno* 1683, *et rursus anno* 1690, *quid circa hujusmodi controversiam examinatum, definitumque fuerit, fuse enarrat Eminentiss. Petra ad* Const. Apost. Tom. 2, ad Const. 12; *Innoc. III. n.* 4, 16, *et* 17.

» *Die* 6 *Martii* 1694, *proposita fuerunt aliquot generalia dubia circa Cappellanos exercitus videdelicet :*

» I. An Capellani cujusvis exercitus, sive Regulares, sive Sæculares Catholici possint administrare Militibus in præsidiis degentibus Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, et Extremæ Unctionis sine speciali facultate Sedis Apostolicæ, vel licentia, et approbatione Ordinarii in cujus Diœcesi extare contingerit.

» II. An assistere Matrimoniis Militum cujuscumque nationis degentium in præsidiis cum militaribus feminis sine dicta facultate Apostolica, et præcedenti probatione status liberi, ejusque recognitione coram Ordinario loci, et licentia Parochi, sub cujus Parochia maneant.

» III. An idem cum militibus degentibus in castris, et stationibus hybernis, vel æstivis.

» IV. An idem cum militibus in actuali expeditione positis.

» V. An idem cum militibus nubere volentibus cum feminis non militaribus, sed Italis originariis loci seu Diœcesis in qua reperiuntur.

» VI. An milites Acatholici cum Acatholicis contrahentes teneantur servare formam præscriptam in Sacr. Concilio Trident.

» VII. An eo magis Acatholici contrahentes cum catholicis mulieribus militaribus, et non militaribus, in præsidiis, castris, et expeditione manentes.

» VIII. An Capellani Acatholici asssistere possint Matrimoniis Acatholicorum cum Acatholicis, et respective catholici etiam intra fines Italiæ : et quatenus negative in omnibus præter VI. et VII.

» IX. An et quid pro sanatione gestorum in præteritum et in futurum, super præfatis omnibus, pro certa regula, Sanctissimo consulendum et statuendum sit.

» *Die* 6 *Martii* 1694, *Sacra Congregatio rescripsit ad I, II, III, IV, V, et VIII*, negative : *Ad VI*, affirmative, in locis ubi publicatum fuit Concilium juxta Decretum Sacræ Congregationis 26 Septembris 1602. ad III Dubium, approbante S. M. Clemente VIII; Ad VII, affirmative, sed ulterius indigere dispensatione, ut præfata Matrimonia licite contrahantur. Ad IX, in præteritum censuit non esse inquietandas conscientias quoad Sacramentum Pœnitentiæ; quo vero ad Matrimonia inita sine speciali facultate Apostolica, vel sine licentia Ordinarii loci, vel Parochi, non servata forma Sac. Concilii Tridentini in Cap. 1 Sess. 24, de Reform. Matrim. pro sanatione, si Sanctissimo D. N. placuerit, renovato tamen consensu etiam coram Confessario approbato, qui teneatur tradere testimonium renovationis dicti consensus Parocho illius loci, in quo fieri contingat hujusmodi renovatio. Proviso in futurum differatur in prima proxima Congregatione, in qua consulendum erit, ac deliberandum, ut in l. 44, Decret. fol. 39. *Die autem* 20 *Martii quoad provisionem et sanationem rescriptum fuit :* Ad Secretarium cum Sanctissimo juxta mentem; *ut eodem l. pag.* 199.

» *Alter casus Matrimonii initi coram Capellano militum Laudæ degentium in statione fuit examinatus sub hoc titulo :* Dubium Matrimonii : *die* 9 *et* 21 *Maii et* 30 *Julii* 1701, *cumque disceptaremur :* An Matrimonium contractum inter Augustinum Antonium, et Margaritam, sit validum : *rescriptum fuit :* non constare de validitate, *ut in l.* 11, Decr. *p.* 236, 268 et 414, *et die* 3 *Sept.* 1707, *respvnsum fuit :* In decisis, *ut in l.* 17. Decr. *p.* 332.

» In *Frisingen.* cum occasione transitus, aut » stationis hibernæ militum contenderent Ca- » pellani Exercitus sibi licere Matrimoniis as- » sistere absque præviis denuntiationibus, et » sine licentia Ordinarii, aut Parochi, Episco- » pus petiit declarari, num id esset permitten- » dum. Die autem 29 Januar. 1707, Sac. Cong. » respondit : *Dandum esse Decretum editum die* » 6 *Martii* 1694, quod supra fuit exscriptum, » ut in l. 17. *Decr.* p. 22.

» Denique eadem quæstio iterum discussa » fuit in *Barchinon. Matrimonii* die 4 Decemb. » 1723, circa Matrimonium Barchinonæ con- » tractum anno 1688, coram Capellano legio- » nis Germanicæ, propositoque dubio : *an* » *constet de nullitate Matrimonii :* rescriptum » fuit, *affirmative*, ut in l. 73. *Decret.* p. 609.

» Non abs re etiam erit novisse, quibus- » nam conditionibus concepta sint recentiora » indulta, quæ facultates a Sede Apostolica » tributas explicant. Litteræ enim S. M. Bene- » dicti XIII, expeditæ die 26 Septembris 1729, » pro Capellano Majori Exercituum Cæsareo- » rum primo loco declarant, facultates nomi- » natim postea expressas ab ipso Capellano » Majori, vel ab aliis Sacerdotibus ab eo sub-

» delegandis exercendas esse *duntaxat erga* » *milites, aliasque sexus personas ad dictos Exer-* » *citus, comprehensis etiam copiis auxiliaribus,* » *quomodolibet spectantes.* Singulas postea re- » censent facultates, ac præsertim illam, ut » Sacerdotes a prædicto Capellano Majori » substituendi, in eas personas Parochi vice, » et officio perfungantur, administrando etiam » omnia Sacramenta, quæ nonnisi per Recto- » res Ecclesiarum Parochialium sunt adminis- » tranda Postremo habent clausulam : Volu- » mus autem, ut ii Sacerdotes, quos idem Ca- » pellanus Major pro Sacramentis etiam Paro- » chialibus, militibus, aliisque personis qui- » buscumque dictorum Exercituum ministran- » dis, ut præfertur, deputandos duxerit, nul- » latenus quidem hujusmodi facultatibus uti » valeat erga milites præsidiarios, qui conti- » nue arcium, seu aliorum locorum custodiæ » adscripti sunt, quos eorumdem Locorum » Parochis, et Ordinariis in omnibus, et per » omnia subesse declaramus, sed duntaxat » erga milites, et personas Exercituum præ- » dictorum ad vagas belli operationes desti- » natos, tum ubi in actuali expeditione repe- » riuntur, tum etiam cum in quibuslibet ac- » cidentalibus, et temporaneis, sive hybernis, » sive æstivis, ait etiam præsidialibus stationi- » bus pro tempore detinebuntur; ita tamen, ut » statim atque iidem Sacerdotes, quos Ca- » pellanus major subdelegaverit, ad tempora- » neas illas stationes pervenerint litteras testi- » moniales, tam super eorum Sacerdotio, » quam super sua deputatione, ac facultatibus » sibi vigore præsentium concessis pro ejus- » modi munere exercendo Parochis locorum » exhibere debeant; quibus visis, hi non im- » pediant quominus Missam in suis Eccle- » siis celebrare, ac in vim earumdem facultа- » tum Sacramenta etiam Parochialia minis- » trare valeant, quod si eo tempore Matrimo- » nium inter personas, quarum altera militaris » sit, seu ad dictos Exercitus pertineat, ibique » occasione stationum prædictarum commore- » tur, altera vero Parocho loci subdita repe- » riatur, contrahi contingat; eo casu nec Pa- » rochus sine Sacerdote hujusmodi, nec vicis- » sim Sacerdos sine Parocho celebrationi ejus- » modi Matrimonii assistat, aut benedictionem » impertiatur, sed ambo simul, atque æquali- » ter stolæ emolumenta, si quæ licite percipi » soleant, accipiant, et inter se dividant.»

752 § 47. Dubitatum est an Missionarius castrensis valide assistat matrimonio militis catholici e legione acatholica catholico Parocho destituta. Vagi quidem sunt milites, et ideo inire possunt matrimonium coram Parocho quocumque, sed debet esse Parochus loci, in quo contrahitur, non autem sufficit esse Parochum legionis non suæ cum hic non sit Parochus loci, in quo sunt castra, et ideo judicarunt tres Doctores mecum talem Castrensem invalide assistere, nisi censeatur etiam esse istius acatholicæ legionis Castrensis.

753 § 48. Huc pertinet resolutio sequentis casus : Titius miles catholicus in legione Hollandica, ducit Coloniæ Bertham acatholicam coram Prædicante legionis acatholico, et duobus testibus. *Quæritur*, an Matrimonium valeat? R. Si Bertha pertineat ad legionem, in qua est ille Prædicans, probabiliter valet, quia matrimonia talia in Hollandia habentur pro validis, et legiones Hollandicæ extra Hollandiam censentur gaudere eodem jure vel dissimulatione Ecclesiæ, quia etiam censeri possunt veluti Parochia cum suo pseudoparocho ambulantes secundum dicta *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1518. E contra, si Bertha non pertineat ad legionem, matrimonium est invalidum ob defectum Parochi, nam prædicans respectu Titii non est Parochus, nec extendenda est tacita Ecclesiæ licentia aut dissimulatio ultra casus in locis acatholicis receptos. Ita censuimus Coloniæ anno 1708. Inde censuimus, anno 1713, valuisse in casu quo miles acatholicus legionis Hollandicæ coram Prædicante suæ legionis Bonnæ duxerat mulierem Catholicam e Belgio, viduam militis olim ejusdem legionis. Attamen abesse debet scandalum, et si fieri possit, suaviter adducendi sunt ad Parochum catholicum, vel ad alium Sacerdotem habentem ejus licentiam, ut coram hoc et testibus renovent consensum.

754 § 49. Si quis tanquam viator seu peregrinus transeat per aliquem pagum, putant Avers. *q.* 6, *s.* 2. §. *At*, Pont. etc. posse copulari a Parocho loci. Huic sententiæ videntur favere *facultas Viennensis*, et Tann. apud Gob. *num.* 484, affertque pro ea declarationem Congr. Barb. *in collet. ad Trid. sess.* 24, *c.* 1, *de ref. Matrim. n.* 12, sed secundum dicta *n.* 713, absolute tenendum est oppositum. Neque primam sententiam tenet *facultas Viennensis*, nam tantum loquitur de veniente ad locum, ubi *Trid.* non est receptum, de quo casu dixi *n.* 712. Verba *facultatis Viennensis* sunt hæc : *illi idem* (acatholici, inquit Gob. habentes domicilium, ubi viget decretum *Tridentini*) *valide contrahunt Matrimonium clandestinum, ubi non est receptum Trid. decretum, si deveniant casu, aut per modum transeuntis, sed non ex in-*

dustria, ut contrahant sine proprio Parocho. Barbosæ autem verba sunt hæc, *validum fuisse Matrimonium cujusdam juvenis cum meretrice, qui dubitaverat illud in propria civitate contrahere adhibendo Conc. Trid. solemnitates, eo quod juvenis parentes eis impedimentum de facili facturi erant et propterea Romam venerunt et coram testibus et Parocho, in Parochia, in qua aliquantulum permorati erant, Matrimonium contraxerunt per verba de præsenti, firmat Aldan. in Comp. Canon. Resol. l.* 1, *tit.* 8, *n.* 12, attestans decisum in *Senen.* 17 Maii 1600. Hæc intelligi debent, uti innuit Dian. quod juvenis ille animo habitando Romæ saltem per majorem anni partem, statim initio acquisivisset domicilium, secundum dicta *n.* 722.

755 § 50. Famuli, ancillæ, studiosi possunt proclamari et jungi matrimonio a Parocho loci, in quo sunt servitii vel studiorum causa, nam per voluntatem hic manendi per majorem anni partem acquirunt quasi domicilium, uti constat ex dict. *n.* 721. Nec tamen ideo amittunt proprium domicilium habitationis suæ vel paternæ, uti dictum est *n.* 719.

756 § 51. Huc pertinet solutio sequentis casus : Titius miles obtinuit lientiam in patriam eundi, petiitque demissionem a militia quæ ipsi promissa est, quamvis necdum facta fuerit conventio, quantum dare deberet : In patria constitutus ante matrimonium contractum bis solvit certam summam ad computum : interim contrahit sponsalia cum Bertha, et copulantur coram Parocho alterius diœcesis. *Quæritur* quid de illis dicendum ? R. Matrimonium illud videtur nullum, nam Titius erat virtualiter manumismus, quia in ejus potestate erat reliquum pecuniæ exolvere, sicque se liberare a militia : ergo cum vellet constanter habitare in Patria, desiit esse vagus, et primo die recepit hic suum domicilium, ergo habuit proprium Parochum, coram quo tamen non contraxit. *Conf.* Nam cum ante matrimonium bis solverit partem pretii, videtur præcessisse aliqua conventio, adeoque completus fuisse contractus demissionis sub obligatione pretii persolvendi, licet forte ejus quantitas non esset expresse determinata, sicuti contractus emptionis completus esse potest ante expressam determinationem aut persolutionem pretii, si nempe emens dicat vendenti se persoluturum pretium condignum vel ordinarium. *Nec obstat* quod Titius absolute potuerit revocari a Capitaneo, *nam* hoc dato, etiam filius aliunde huc missus ad studia potest omni via revocari a Patre, et nihilominus, si voluerit per majorem anni partem hic habitare, primo die acquisivit quasi domicilium, habetque hic Parochum proprium in ordine ad contrahendum matrimonium secundum dicta *a n.* 721, ergo multo magis Titius volens perpetuo remanere in patria, in cujus præterea potestate erat reliquum pretii persolvere, et se reddere irrevocabilem.

§ 52. Quamvis *Busemb.* cum communi dicat 757
etiam parentes posse hic esse testes, et de Luca *de Matrim. d.* 6. Krim. *n.* 673 ; Kugl. *n.* 1026, cum communi fateantur non requiri ut testes hic sint omni exceptione majores, tamen idem de Luc. *d.* 2, *n.* 16, citans *Paser. Alex. Menoch. Mascard.* docet, si v. g. Pater agat pro valore matrimonii, ut salvet honorem filiæ, tunc talem patrem potius esse partem interessatam et principalem in causa, ideoque non posse implere munus testis. Et Kugl. *n.* 343, merito dicit parentes in multis casibus merito esse subjectos, nec sufficere. Similiter de Luc. *d.* 26, *n.* 3, probabilius dicit, si matrimonium contrahatur per Procuratorem, præter hunc requiri adhuc duos alios testes, eo quod hic nequeat esse testis de facto proprio, tum maxime, quia *Trid.* præter contrahentes requirit testes, Procurator autem hic est contrahens, quamvis id faciat nomine alterius.

§ 53. Non est opus ut testes noverint cujus 758
nominis vel familiæ sint contrahentes, dummodo videant, et dicere possint hos esse, Less. *in auct. v. sponsalia, cas.* 7. Si autem testes sint surdi, et ex visu possint judicare quid fiat, sufficit, Gob. *tr.* 10, *n.* 749. Idem dicunt Sanch. Pont. Fill. Menoch. *de prob. conc.* 278, *n.* 10, Avers. *q.* 6, *s.* 6, si sint cæci, et audiant ac norint voces loquentium. Absolute autem opus est ut testes morali et humano modo assistant, ac intelligant quid fiat, nam *l. coram Titio, ff. de verbor. signif.* dicitur, *coram Titio aliquid facere jussis, non videntur præsente eo fecisse, nisi is intelligat.* Nec sufficit, quamvis iverint ex intentione assistendi matrimonio, si dum initur, actu non advertant quid agatur, ut habet communis cum Kugl. *a n.* 320, contra Henr. et Bossium, quia de contractu ipso testari non poterunt.

§ 54. Si Parochus et testes non intelligant 759
linguam contrahentium, *Sanch.* dicit sufficere, si unicus interpres referat eorum intentionem. *Pont.* sufficere negat dictum istius unius, quia Ecclesia requirens tres testes, majorem fidem postulat, stantes autem dicto unius interpretis erunt quasi unus tantum testis, sed recte no-

tat Avers. *q.* 6, *s.* 6, Parochum et testes partim ex dicto interpretis, partim ex aliis signis sufficienter posse eorum intentionem colligere [1].

760 § 55. Bon. Leand. Pont. Amic. Marc. docent ad assistentiam validam Parochi requiri ut sit vocatus, pro quo Gonz. *ad Reg.* 8, *Cancell. gloss.* 48, *n.* 35, refert hanc declarationem S. Congr. *Parochus præsens Matrimonio debet esse, ut appareat a contrahentibus adhibitum fuisse; secus, si præsens casu fuisset.* Rationem dant quia quando interventus requiritur ad formam actus, non sufficit illum, cujus præsentia requiritur, casualiter actui supervenire, quia qui casualiter adest, adesse non videtur, Gonz. *n.* 32, citans *l. Quæsitum,* § *fin. ff. de legat. l. Generali,* § *uxor, ff. de usufr.* et sic testis repentini dictum nullum est, quia non præsumitur sufficienter informatus, *c. Qui ambul.* 5, *q.* 5, Barbat. Gomes. Gon. *n.* 33. In alia tamen declaratione *Sacr. Congr.* [2] apud eumdem *Gonz.* habetur Parochum dici posse adhibitum, quamvis ex alia causa esset vocatus : fateturque Gonz. *n.* 22, non requiri citationem, ubi adest præsentia, quæ habetur pro citatione, *l. de unoquoque, ff. de re judic.* Balb. Bartol. Abb. Vantius apud Leur. *in fore benef. p.* 2, *q.* 781, *n.* 4; Hinc Sanch. Laym. Perez. Boss. Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *pun.* 14, *n.* 6; Less. *in auctar. v. Matrimonium cas.* 15. Avers. *q.* 6, *s.* 6; Pign. *t.* 4, *c.* 147, *et t.* 5, *cons.* 79, *n.* 19. De Luca *de Matr. d.* 2, *n.* 9, *et d.* 6, *n.* 5, iterumque ad Trid. *d.* 26, *n.* 26; Krim. 673, Busemb. supra melius dicunt non requiri ad valorem [3] ut Parochus vel testes volentes adsint, et videtur esse certum, inquit Kugler. *n.* 1012, nam *l. coram Titio, ff. de verb. signif.* dicitur, *scire, non autem velle is debet, nam etiam eo invito recte fit :* ratio autem est quia etiamsi inviti et vi detineantur, advertere poterunt et testari debebunt, si requirantur : quamvis enim statuatur pro testamentis ut testes non sint fortuiti, nihil simile statuitur pro Matrimonio, uti pluribus deducit Kugler *a n.* 1019. Multo minus opus est ut Parochus verbis certis, aut etiam ullis utatur ad eos copulandos, secundum dicta *n.* 285, et pluribus ostendit Kugler *a n.* 322. Refertque Gonet *c.* 4, *q.* 10, hanc declarationem *Sac. Congr.* datam 29 Aug. 1591 : *Sacra Congregatio Concilii censuit Matrimonium coram Parocho et testibus contractum, nisi aliud obstet, validum esse, quamvis Parochus invitus interfuerit, et alia de causa, quam ut Matrimonio interesset, a contrahentibus accersitus fuerit.* Putant tamen plures cum Avers. *s.* 6, et Pignat. graviter peccaturum, qui ita irreverenter abuteretur Parocho : addit *s.* 7, etiam graviter peccaturum Parochum, qui non interrogaret sponsos de consensu, vel omitteret verba *Ego vos conjungo,* uti ex *Trid.* præscribunt Ritualia : sed alii cum Sanch. *l.* 3, *d.* 38, *et* 40, agnoscunt in omissione illorum ve-

1 Ad Matrimonii validitatem non sufficit quidem physica tantum et materialis Parochi, testiumque præsentia, at moralis requiritur, juxta Leur. *in jus Canon.* l. 4, tit. 1, q. 86. n. 3; Sanch. *de Matr.* l. 2, disp. 31, n. 5; Guttierez *eodem Tract.* c. 46, n. 8 et 10, et cæteros communiter Canonistas, quorum sententiam, improbata contraria opinione, tenendam jussit S. C. *in Romana* super dubiis Matrimoniorum 7 Martii 1700. T. 5. p. 17, sed æque certum, non ex verbis tantum, sed ex nutibus quoque, signis, et actibus, qui Matrimonii contractum antecedunt, comitantur, et subsequuntur, Parochum, et testes utriusque Sponsi consensum percipere posse, juxta eosdem Auctores, et S. C. in pluribus Resolutionibus citatis in *Romana* 11 Febr. 1730, T. 5; *Th. Resol.* p. 17, et seqq. ac *Neapolitana* 6 Maii 1741. T. 10, p. 51, in qua quum quæsitum fuisset *an constaret de Sponsalibus, et Matrimonio* inito coram Parocho, et testibus, qui expressum verbis consensum non intellexerant, fatebantur tamen ex nutibus, signisque illum satis se percepisse, *vel potius essent concedendæ litteræ testimoniales super statu libero*, responsum fuit *affirmative ad primam partem, et negative ad secundam, et amplius.*

2 Non una in hanc rem aperta declaratio est S. C. Matrimonium valere, etsi Parochus alia simulata causa, puta ægritudinis, vocatus fuerit. Nam in *Tarentina* quoque 29 Maii et 17 Julii 1745. *T.* 12. *Thes. Resol.* p. 34 et 51.

3 Sæpius a S. C. decisum fuit Matrimonium haud irritum esse, quod Parochus contradixerit, imo vero etsi affectaverit se nihil videre, aut audire, aut etiam obturaverit aures, eique illata fuerit vis, *dum tamen de sponsarum consensu et aliis signis juxta juris communis dispositionem legitime constet.* Sic responsum fuit in *Giennensi* 26 Julii 1582, in *Sarzanenzi* 13 Febr. 1646, in *Amerina* 12 Januar 1715, quæ T. 5. *Thes. Resol.* p. 17 et 18, referuntur, et in *Neritonensi* 14 Junii 1738, T. 8, *Th. Resol.* in *Resol.* an. 1738, p. 92. Quando vero dubitandi ratio fuit num utriusque Sponsi verba consensus coram Parocho prolata fuerint, ut in *Romana* 28 Julii 1730, in qua Parochus, simul atque Sponsus dixerat : *questa e la mia sposa,* vi omni adhibita, neque curata vestis laceratione aufugerat, quin Sponsam aut vidisset, aut quidquam dicentem audiisset, ac *Balneoregensi* 24 Januar 1711, in qua Parochus Sacrum celebrans solum audiverat Sponsos asserentes : *Signor Curato state per Testimonio,* eosque increpuerat dubitans, quod Matrimonium attentare vellent; respondit S. C. *renovandum esse consensum ad cautelam coram Parocho, et Testibus ad formam Concilii,* ut legimus T. eod. 5, *Th. Resol.* p. 29.

niale tantum : imo *Kon.* dicit posse esse licitum adhibere Parochum etiam invitum et nihil loquentem, si nempe nolit aliquibus assistere, non habens justam causam negandi, aut differendi, quod tamen præsumi non debet : et recte notat Avers. *s.* 7, § *Rursus*, fore causam differendi, si contracturi non sciant necessaria ad salutem. Non esse de valore, ut Sacerdos interroget, vel dicat : *Ego vos conjungo* dixi *n.* 285.

761 § 56. Quamvis contrahentes ex verbis et modo agendi visi sint jocari vel aliud intendere, si interne consenserunt, Matrimonium valet, quia sufficienter manifestarunt ; nec opus est Parochum vel testes scire intentionem, aut testari de voluntate interna, sed de actu externo, quamvis de intentione dubitent, ita Nav. *de sponsalibus, cons.* 54. Imo licet persuasum sit testibus omnia fieri simulate, aut licet putent contrahere de futuro, quando per verba de præsenti contrahunt, valet, Less. *in auth. v. Matr. cas.* 15.

762 § 57. Si sponsi coram Parocho et testibus contraxerint tantum sub conditione exterius expressa, Sanch. *l.* 5, *d.* 8, *n.* 24 ; Fill. Gob. Boss. Spor. Krim. *n.* 484 *et* 827 ; Kugl. *n.* 735, negant post conditionem positam opus esse iterum convenire Parochum et testes, quia posita conditione contractus est hoc ipso absolutus, secundum dicta *n.* 246, et de isto contractu testari possunt, nec opus est posse testari de omnibus, alias deberent posse testari de mandato dato procuratori pro contrahendo inter absentes Matrimonio. E contra communior et securior sententia cum Laym. Præp. Kon. Hurt. Barb. Bon. Castr. *d.* 2, *p.* 11, § 2, *n.* 11 ; Perez, Ills. Burgh. *cent.* 2, *cas.* 3, *et aliis,* dicit iterum contrahendum coram Parocho et testibus eisdem. Avers. *q.* 5, *s.* 1, dicit debere saltem Parochum et hos testes rescire de conditione impleta, alioquin non poterunt testari hoc Matrimonium esse perfectum ; *Trid.* autem videtur requirere ut de matrimonio perfecto constet per Parochum et testes. Quod *Conf.* 1, nam si recederent a conditione, et non attenta contradictione parentum, quorum consensum posuerant pro conditione, nunc absolute de præsenti contraherent, hoc matrimonium non valeret, nisi de hoc rescirent Parochus et testes : ergo etiam, dum impleta conditione matrimonium absolute contrahitur. *Conf.* 2, nam si conditio occulte adimpleretur, posset alteruter sponsorum negare matrimonium suum unquam fuisse perfectum : ergo ex mente *Trid.* debent Parochus et testes rescire matrimonium esse posita conditione perfectum. Si tamen contrahentes coram Parocho et testibus non expressissent conditionem, sed ex mutua conventione eam clam in animo retinuissent, recte dicunt Gonz. et Krim. *n.* 482, non requiri postea iterum adesse Parochum et testes, aut de conditione impleta rescire, quia testari posset matrimonium pro foro externo esse absolute et sine conditione contractum.

§ 58. Si Titius et Bertha prius contraxerint 763
coram Parocho et uno tantum teste, postea autem renovent consensum coram utroque teste, sed absente Parocho, vel coram Parocho et altero tantum teste ; item, si Titius cum Parocho compareat coram duobus, et Berta cum eodem Parocho coram duobus aliis testibus, et si, quando diversæ Parochiæ sunt, Titius solus cum testibus compareat coram Parocho suo, et sola Bertha cum eisdem testibus coram suo, in omnibus his casibus contrahunt invalide, quia omnes tres testes, nempe Parochus, qui est testis qualificatus, et reliqui duo, debent posse testari de eodem actu, et eodem toto matrimonio, uti habet communis et certa cum Avers. *q.* 6, *s.* 5 *et* 6 ; Kugler. *n.* 342.

§ 59. In dubio, an Matrimonium sit initum 764
coram Parocho et testibus, non debet præsumi esse initum, quia solemnitas actui extrinseca non præsumitur esse adhibita, nisi probetur. Unde si Pastor vel Superior alius de eo dubitet, et inquirat, conjuges probare debent præsentiam intervenisse. Si tamen privatus, vel conjugum unus agat contra alterum, qui sit in professione matrimonii, et prior dicat, vel abfuisse Parochum vel eum, qui adfuit, non habuisse potestatem Parochi, hic prior probare debet Parochum et testes abfuisse et conjux conscientiæ suæ est relinquendus. Similiter actor agens contra legitimitatem prolis probare debet non adfuisse Parochum vel testes, Maschard. Sanch. Schil. *tr.* 6, *c.* 7, § 3.

§ 60. Certum est contrahentes sine Paro- 765
cho, vel sine testibus non ideo fieri inhabiles ad aliud matrimonium legitime contrahendum, nam *Trid.* expresse dicit reddi inhabiles *ad sic contrahendum :* hos tamen contrahentes, uti et Parochum, si assistat sine testibus, et testes, si assistant sine Parocho, Trid. *sess.* 24, *c.* 1, *de ref. matr.* præcipit puniri pœna arbitraria, et speciatim quoad illos, qui contrahunt clandestine, si saltem eorum unus contraxisset bona fide, per *c. Ex tenore ;* Qui filii sint legitimi, eorum proles censebantur legi-

timæ, nunc autem per *cap. Cum inhibitio, de clandest. despons.* proles ejusmodi non habentur legitimæ. Et hæ pœnæ tenent etiam contra illos, qui præsumunt contrahere sine præviis denuntiationibus, uti dictum est *n.* 498.

766 § 61. Parochus, vel alius Sacerdos assistens Parochianis alienis ipso facto incurrit suspensionem, uti constat ex Trid. *sess.* 24, *c.* 1, *de ref. matr.* quod retuli *n.* 504, docentque Henr. *l.* 13, *c.* 39, *n.* 3; Fill. *tr.* 17, *c.* 6, *n.* 102; Castr. *de cens. d.* 4, *q.* 10, § 2; Bon. *t.* 3, *de cens. d.* 3, *pun.* 5, *n.* 6, et habet declaratio ad Trid. supra apud Gallem. *n.* 16, excommunicationem latam in *Clem.* 1, *de privilegiis,* contra Sacerdotem regularem ita assistentem, esse conversam in hanc suspensionem. Quod si Parochus ipse non astiterit, sed alteri commiserit, ut assisteret, in hunc solum assistentem, et non in Parochum directe cadet pœna *Trid.* quia quando pœna fertur in facientem, ordinarie non intelligitur mandans vel consulens, uti habet communis cum Castr. *supra d.* 1, *p.* 7, *n.* 12.

767 *Quæst.* 101. — *Quid censendum sit de Matrimoniis, quæ in locis acatholicorum contrahuntur sine Parocho catholico, vel cum impedimento consanguinitatis, aut affinitatis in tertio et quarto gradu?* R. [1] § 1. Præter illa, quæ habet Busemb. *n.* 512, relatus in fine, notandum est, certum esse quod decretum *Trid.* circa matrimonia clandestina non sit promulgatum etiam in Hybernia et Scotia, quia Henricus VIII, defecit a fide anno 1532, sessio autem *Trid.* in qua emanavit decretum, habita est anno 1563. Et ideo etiam promulgatum non esse in Suecia, Diana, Pomeriana, Prussia docent Neuss. et Wex apud Kugl. *n.* 289, qui dicit promulgatum esse in Hungaria, et Silesia. De Polonia passim tenetur quod ibi nunquam fuerit publicatum, alii tamen admittunt de quibusdam tantum locis. Idem multi tenent de Francia, sed probabilius est ibi promulgatum esse anno 1602, uti ostendunt Less. *in auth. v. Sponsalia cas.* 6; Verj. *in past. miss. tr.* 13, *art.* 1; Pign. *t.* 1, *cons.* 151. Similiter certum est hoc decretum esse promulgatum in Hollandia, Zelandia, Frisia, et aliis locis confœderatis anno 1565 et 1566, tempore *Margaritæ Parmensis,* jussu *Philippi II,* Hispaniarum Regis, cui adhuc suberant Provinciæ illæ. Nunc dubitatur an Matrimonia sive inter catholicum et acatholicam, sive inter acatholicos, aut etiam inter catholicos in talibus locis, ubi promulgatum fuit decretum *Trid.* et adsunt Parochi catholici, si contrahantur sine præsentia hujus, vel in tali gradu prohibito, sint valida.

§ 2. *Stalenus* docte tractans hanc quæstionem in *diss. Theologico-Politica, p.* 2, *c.* 4, docet probabilissimum et in praxi securum esse quod in talibus locis nunc Principi vel Magistratui acatholico subjectis, in quibus pax et exercitium utriusque Religionis viget, talia matrimonia censeri debeant valida, quæ ineuntur sine Parocho catholico. Et idem alii inferunt de illis, quæ ineuntur cum impedimento solius Juris Ecclesiastici, quamvis Ills. *tr.* 6, *d.* 9, *n.* 114, putet rationes non ita urgere de impedimentis, quam de assistentia Parochi, eo quod præsentia Parochi requiratur in omni Matrimonio, non autem semper intervenit aliud ejusmodi impedimentum, hinc ne omnia Matrimonia acatholicorum in istis locis sint irrita cum gravissimis incommodis etiam in Ecclesiam redundaturis, putat ipse Ecclesiam potuisse in absentia Parochi dissimulare, non item in aliis. *Rationes* universales illius sententiæ sunt: 1. Quia secundum dicta *a n.* 517, consuetudo potest abrogare legem Ecclesiasticam, consuetudo autem, secundum quam in ejusmodi locis contrahunt coram Magistratu vel Ministro acatholico etiam cum tali impedimento, jam ultra 100 annos durans videtur abrogasse illa decreta *Trid.* nam Papa, qui non potest non esse conscius non contradicit ab anno 1603, uti habet Verj. vel ab anno 1605, uti habet Gob. *tr.* 9, *n.* 464, quando ultimo missa est illa declaratio *S. C.* de qua habet *Busemb.* et in qua se præcipue fundat contraria sententia. Itaque cum Ecclesia ab eo tempore non contradicat, censetur ob causas gravissimas tacite dispensare. Accedit, quod *Joannes Episcopus Castoriensis* Vicarius per Hollandiam, anno 1671, proposuerit *S. Congregationi* rationes suas, ob quas putabat Matrimonia talia habenda esse pro validis, responsum autem est ei, *non convenire ut qnæstio illa a S. Officio definiatur, verum statueret ipse, quod animarum sibi creditarum saluti crederet maxime expedire*, uti refert Auctor Thesis Theolog. *De sponsa duorum.* Ab eo autem tempore magis ursit *Castoriensis*, ut talia Matrimonia haberentur pro validis. Et ideo doctus Canonista ait Papam non appro- 768

1 Confer supra appositam notam.

bare quidem, attamen etiam non irritare ejusmodi Matrimonia, consensus autem non irritativus, secundum illum, est sufficiens ad valorem. Refert præterea Auctor Thesis resolutionem datam a Pœnitentiariis Romanis, quod ejusmodi Matrimonia essent valida. Idem judicavit *Congregatio* utriusque Vicariatus Ultrajectini, et Harlemensis, cui interfuerunt omnes Superiores Missionum. Accusatus autem postea Romæ *Castoriensis*, quod praxim illam induceret, jussus est se purgare a *Cardin. Columna* Præside *Congregationis* Cardinalium, scripsitque suas rationes, nec Roma opposuit quidquam, quod mihi argumento est, inquit *Castoriensis*, Apostolicam Sedem assentiri sententiæ et praxi hæc in loca per me introductis. *Ratio* 2 *est* quia si observatio decreti illius dicatur esse in talibus locis necessaria, sequentur gravissima incommoda, et maxime perturbationes in Republica Christiana, nam oportebit dicere quod nati e talibus conjugibus sint illegitimi, quod tamen est contra sensum communem et praxim Ecclesiæ, conversi enim ad fidem sine dispensatione promoventur ad Ordines. Deinde si tales conjuges convertantur, licite divellentur ab invicem relictis prolibus velut illegitimis, quod iterum est contra praxim, nam si tales convertantur, nemo dicit non esse conjuges : ergo observatio illius decreti in illis partibus afferret perturbationem summam, et incommoda etiam salutis maxima : atqui secundum S. Th. 1, 2, *q.* 96, *art.* 6, quamvis aliquid observari communi saluti sit utile, si tamen emergat casus, in quo observatio talis legis sit damnosa communi saluti, non est observanda : ergo lex illa non necessario observanda est in illis partibus. *Ratio* 3 *est* quia contrahendo coram Ministro acatholico et testibus obtinetur finis, quem intendit *Trid.* quia Matrimonium fit publicum, impleto autem fine legis, videtur legi esse satisfactum. *Ratio* 4 *est* quia multi in talibus locis contrahentes, invincibiliter ignorant hoc decretum, et bona fide contrahunt, putantes nullos alios esse suos veros Parochos, præterquam prædicantes : ergo illi saltem excusabuntur et contrahent valide, si non in ratione Sacramenti, saltem in ratione contractus civilis. Rationes illæ, saltem 1 et 2, reddunt sententiam illam speculative probabilem, quam etiam intrinsece probabilem faciunt Auctores eam tenentes, inter quos Stalenus *p.* 1, *q.* 3, *et p.* 2, *c.* 4, refert Laym. Dicast. Tann. Mocquet. Bronn. et alii accedunt apud Gob. *n.* 53, 54 *et* 460. Idem docet Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *q.* 14, *a n.* 7, dicens non esse dubitandum, Spor. *in tyrocinio Sacr. de matr. n.* 35, faventque Bonagratia, et P. March. *in tribunali tr.* 1, *tit.* 6, *q.* 4, *et tit.* 7, *q.* 10; Dian. *p.* 11, *tr.* 8, *R.* 58, et Bauni *hic q.* 10, vocant probabilem, idem absolute tenent *Castoriensis* et Auctor Thesis supra : item Kugler *a n.* 894.

§ 3. Probabilius est non esse licitum con- 769
trahere, suadere, aut cooperari matrimonio contrahendo, secundum relatam *Staleni* et aliorum sententiam, quia secundum damnationem 1 propos. ab Inn. XI factam, illicitum est in administratione Sacramenti sequi sententiam probabilem, relicta tutiore, quando agitur de valore, nisi aliunde accedat certitudo, uti dictum est *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 104 *et* 11, atqui sententia *Staleni* est tantum probabilis, et opposita est tutior, agiturque de Sacramenti valore, pro quo non accedit aliunde certitudo, cum sententia illa non sit communiter recepta, nec conformis stylo Curiæ Romanæ, quæ si interrogetur, resolvit talia matrimonia esse invalide contracta : ergo quando matrimonium adhuc est contrahendum, illicitum est sequi sententiam illam, relicta tutiore.

§ 4. Si matrimonium jam sit ita contrac- 770
tum, poterunt conjuges etiam conversi permanere in usu illius, quamvis consensum non renovent coram Parocho catholico, quia probabile est fuisse validum, et sequendo hanc opinionem probabilem, nullum Sacramentum exponitur periculo nullitatis, vel irreverentiæ; tutius tamen erit eos adducere, ut, obtenta dispensatione in impedimentis, si quæ adsint, contrahant de novo coram Parocho catholico et testibus, ne se exponant periculo materialis fornicationis.

§ 5. In locis Principi catholico subjectis, 771
uti sunt Bohemia, Francia, Julia, Montensis Patria, quamvis forte aliqui aliter agant, tamen nec *Stalenus* nec *Castoriensis*, nec alii, quos viderim, audent defendere valida esse ejusmodi matrimonia sine catholico Parocho inita, quia ipsimet Principes et Magistratus catholici videntur reclamare : ergo hic non præscribet consuetudo. Unde audiendi non sunt 4 Pastores Parisienses apud Auctorem Thesis, qui resolverunt talia matrimonia valere in Francia, quamvis sub Rege catholico, quæ ineunt hæretici, vel catholicus cum acatholica, nam quamvis Ecclesia forte dissimulet, et tacite consentiat pro illis locis, in quibus Principes sunt acatholici, eo quod illos

non ita cogere possit, tamen id non tenet pro locis Principi catholico subjectis; hi enim contradicere tenentur, et Ecclesia vult ut contradicant, hinc si, v. g. Venetiis contrahat matrimonium catholicum cum schismatica Græca coram Sacerdote schismatico, decisum est Venetiis non valere tale matrimonium, Avers. *q.* 18, *s.* 2 [1].

772 § 6. Loquendo recte videtur esse probabilius quod matrimonia in locis etiam Principi acatholico subjectis, ubi *Trid.* decretum promulgatum est, contracta sine Parocho catholico, sint invalida, ita Gallem. ad Trid. *s.* 24, *de res. matr. c.* 1, *n.* 10; Suar. Præpos. apud Rayn. *n.* 7; Less. *in auth. v. Hæreticorum conversatio cas.* 5, dicens esse certum. Verj. *supra*, Pignat. *t.* 5, *cons.* 79, *n.* 26, *t.* 8, *cons.* 104; Tamb. Bos. Zoes, apud Kugl. *n.* 894; Gob. *tr.* 9, *n.* 41, iterumque *a n.* 461; Krim. *n.* 1897. *Probatur*: 1. Nam acatholici tales, per se loquendo, obligantur legibus illis Tridentini, et leges illæ ibi obligarunt aliquando, ac obligarent adhuc, saltem si loca illa redirent ad Principes catholicos: ergo dicendum est etiam nunc pergere obligare. *Prob.* 2. Quamvis in iis locis sit consuetudo leges illas non observandi, tamen secundum dicta *n.* 520, consuetudo non habet ex se, quod vincat legem, sed ex consensu Superioris saltem tacite revocantis, aut suspendentis legem: Ecclesia autem illi consuetudini aliquando contradixit, uti constat ex dictis, neque prudenter præsumi potest quod Papa nunc velit ita indulgere et permittere despici leges illas ab illis rebellibus, qui Papam vocant Antrichristum, et ei negant potestatem ad talia impedimenta inducenda, vel tollenda. Quod autem sæpius non contradixerint Pontifices, inde est quia sciebant nil profuturum apud contumaces [2], et satis erat semel sæpiusque potestatem esse nam recte notat cum communi Suar. *de leg. l.* 7, *c.* 13, *n.* 12, ex hoc solo quòd Superior etiam sciens aliqua permittat, inde non posse universaliter colligi ejus consensum, quia multa per patientiam tolerantur, quæ non approbantur, uti dicitur *c. Jam dudum, de Præbendis:* huc faciunt verba, quæ Trid. *s.* 24, *de res. matr. c.* 5, profert ex Jure, *non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria monita temere contempsit.* Quod si illi ipsi hæretici scirent Papam sic benigne secum agere, irriderent eum, uti solent: ergo censeri debet quod Papa pergat manere invitus. *Prob.* 3, quia in facultatibus extraordinariis, quas singulis quinquenniis sacra Sedes concedit Nuntiis Apostolicis, et Episcopis Germaniæ, hæc est una: *Dispensandi in tertio et quarto simplici et misto, tantum cum Pauperibus in contrahendis; in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici et misto, dummodo nullo modo attingant primum gradum, et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.* Ex qua facultate colligitur Papam etiam nunc non agnoscere illa Matrimonia hæreticorum cum impedimento consanguinitatis, aut affinitatis contracta esse valida. Et ex his patet ad rationes oppositas, nam 1, manet soluta ex dictis. *Ad* 2, incommoda illa oriuntur ex malitia acatholicorum, qui Ecclesiæ leges negligunt, hoc autem per accidens est legi, nam etiam similia mala oriuntur ex eo quod Ecclesia in quibusdam locis declaret hæreticos esse excommunicatos, nec tamen ideo tales leges tolluntur. Quod autem additur, filios eorum censeri legitimos, verum est saltem pro foro externo et civiliter, secundum dicta *l.* 4, *n.* 754, hinc etiam quandoque dissimulatus ab Episcopo, quandoque autem non, ideo pro securitate a plerisque petitur dispen-

1 Vide etiam Pignat. *Consult.* 79, n. 26. Tom. 5 et *Consult.* 104, T. 8, et Emin. Petram T. 4, *ad Constit.* 12 Joannis XXII, n. 20.

2 Hinc etiam S. C. in causa *Hollandiæ Matrimoniorum* 23 August. 1681, et in *Boseoducen. Matrim.* 13 Feb. 1683, censuit abstinendum ab expressa resolutione, sed rescripsit: *Secretarium cum Sanctissimo ad mentem.* Ut autem explicat Emin. Petra T. 4, *Comm. ad Constit.* 12 Joann. XXII, n. 23, sententia quidem S. C. fuit Matrimonia hæreticorum cum Catholicis coram ministro hæretico iis in locis contracta, esse invalida, sed tamen non expedire hujusmodi declarationem edere, ne Catholici nimium gravibus periculis objicerentur. Similes responsiones *ad mentem* datæ sunt a S. C. in *Trajectensi* 21 Novemb. 1721, T. 2, *Th. Resol.* p. 154, et in *Iprensi Visitationis Sacrorum Limi-num* 17. Aug. 1737, T. 8, *Th. Resol.* p. 133. Moneo autem, in citata *Trajectensi* 21 Novemb. 1721, mentem fuisse *quod Matrimonium esset uullum*, ut legimus T. 8, *Th. Resol.* p. 129. Ceterum, ubi nullus urgere videretur timor damni in Catholicos, vel in eos, qui ejurato errore, Orthodoxam Religionem cupiunt amplecti, eadem S. C. non abstinuit ab expressa declaratione nullitatis, ut in Decreto edito 22 Jun. a. 1624, quod habes T. 5, *Th. Resol.* p. 149, in *Ruremund.* 2 Mai 1676, cita T. 8, *Th. Resol.* p. 129, in *Gedanensi* 4 Sept. 1677. T. 5. *Th. Resol.* p. 150, in *Colon.* die 16 Decemb. 1719. T. 8, *Th. Resol.* p. 129, in *Moguntina* 31 Maii 1721. T. 5, *Th. Resol.* p. 150, in *Paderbonensi* 4 August. 1725, T. 8, *Th. Resol.* p. 129, et in *Wormatiensi* 7 Julii 1731, T. 5, p. 150.

satio. Negari autem debet quod tales conjuges conversi possint ab invicem divelli, tum quia probabile est ejusmodi matrimonia valere, et esse vera Sacramenta : ergo in dubio standum est pro valore : tum etiam, quia probabile est esse valida et indissolubilia, saltem in ratione contractus civilis, quamvis forte non sint Sacramenta, uti pluribus urgent Stalenus *supra c.* 7 *et* 8, et Gob. *n.* 228, ergo iterum standum erit pro indissolubilitate eorum, maxime secundum eam sententiam, quam ex Card. *in* 2, *crisi*, *diss.* 2, *a n.* 529, tenui *n.* 417, nempe quod quando probabile est matrimonium esse et non esse validum censeri debeat certo validum, eo quod contrahentes velint omnimodam indissolubilitatem, adeoque cedant omni juri, quod ex probabilitate nullitatis habere possent ad dissolvendum. *Ad* 3, dico mentem Ecclesiæ esse non tantum ut publice sibi constet de matrimonio legitime contracto, alioquin etiam in partibus catholicis sufficeret contrahere coram Magistratu, sed ut sibi de hoc constet per suum qualificatum Ministrum; Parochus enim non adhibetur mere tanquam testis, sed cum matrimonium sit Sacramentum, Ecclesia voluit, ut ipsi assisteret talis Minister istius solemnitatis, quem vult esse proprium Parochum. *Ad* 4, admitto quod invincibilis ignorantia possit excusare a peccato, sed illa non potest eos facere habiles ad contrahendum, quos Ecclesia reddidit inhabiles ; ut patet in consanguineis, qui si contrahant etiam ignorantes impedimentum, invalide contrahunt : neque verum est quod hæc inhabilitas sit pœna, adeoque incurri non possit ab ignorante, ut dixi *n.* 525. Porro Parochi talium acatholicorum sunt illi Pastores catholici intra quorum Parochiam habitant, vel a quibus catholici in istis locis accipiunt Sacramenta. Quod autem additur in iis locis contrahi valide in ratione contractus civilis, imprimis hoc negabunt omnes relati *n.* 276, qui dicunt rationem validi contractus matrimonii inter fideles non esse separabilem a ratione Sacramenti. Deinde idem melius negatur ab omnibus, quia ubi deest proprius Parochus, contrahere volentes inhabilitantur ad quemcumque contractum matrimonialem, uti inhabilitati sunt illi, qui sunt consanguinei.

773 § 7. Huc pertinet solutio sequentis casus : Titius Lutheranus in loco acatholico, ubi *Trid.* receptum est, contrahit Matrimoniun cum Caia Lutherana coram Prædicante : abit a Caia, et ratus Matrimonium esse solubile, ducere vult Sempronіam catholicam. *Quæritur* 1 An id permitti possit ab Ordinario catholico, præsertim si spes sit convertendi Titium, et nulla spes reconciliandi eum cum Caia? 2. Quid si consistorium Lutheranum dissolvisset prius matrimonium, facta utrique parti licentia novi Matrimonii? 3. Quid si Caia jam duxisset alium? 4. Quid si etiam Titius jam duxisset Sempronіam rei ignaram, servata forma *Trid.* eamque cognovisset, et conviveret, an Ordinarius catholicus coget ab invicem dissolvi? Rationes, cur non videatur permittere posse ut Titius contrahat cum Sempronia, sunt sequentes : 1. Ingentia sequentur scandala. 2. Profitebitur palam Matrimonia hæreticorum esse irrita, vel saltem solubilia, per quod offendet. 3. Quilibet Lutheranus cum sua male contentus volet aliam ducere. 4. Scandalizabuntur catholici rescientes adhuc vivere Caiam uxorem primam in Matrimonio passim habito tanquam vero. Rationes in oppositum sunt : 1. Quia sententia communior, quæ videtur etiam verior, stat pro nullitate primi Matrimonii, adeoque secundum Matrimonium censeri debebit validum. 2. Roma decideret pro hoc secundo Matrimonio : ergo et debet Ordinarius. R. *Ad* 1. Id permitti non posse, quia probabile est primum Matrimonium esse validum : ergo nunc standum est pro ejus valore, secundum dicta *n.* 417. *Ad* 2. Dissolutio facta a Consistorio nulla est. *Ad* 3. Nec obstat quod Caia alteri nupserit, quia primum Matrimonium est in certa possessione. *Ad* 4. Nec etiam obstat quod Sempronius duxerit aliam, quia hoc non tollit valorem primi possidentis, *Ad* 1. Rationem in oppositum patet ex dictis. *Ad* 2. Si Sedes Apostolica consuleretur, præsumendum est quod taceret, uti tacuit, secundum dicta *n.* 768, Ita senserunt mecum tres Doctores anno 170.

§ 8. Etiam huc pertinet solutio sequentis 774
casus : Caius Princeps Imperii, olim acatholicus, nunc catholicus, cum acatholicus esset, probabat Matrimonia ab hæreticis subditis suis inita cum impedimentis a Jure Ecclesiastico inductis, et pro facultate ad illa Matrimonia ineunda, quando occurrebat impedimentum aliquod, per Secretarios suos petebat certam summam pecuniæ. *Quæritur* an ipse nunc catholicus et ejus successores catholici possint similiter facere? Ratio affirmandi est quia probabile est ex hactenus dictis consuetudinem in eis locis præscripsisse contra talia impedimenta : Et cum Capitanei bellici ac-

ceptent pecuniam, quando milites petunt veniam ineundi matrimonium, videtur etiamhoc licere Principi. R. Principem catholicum non posse approbare talia Matrimonia, neque hæc censeri posse valida, uti satis colligitur ex dictis *n.* 771. Nec exemplum prioris temporis adduci potest pro regula moderni, quia Principes antehac erant acatholici, cum quibus forte dissimulabat Ecclesia, non item cum catholicis, apud quos ejusmodi consuetudo nunquam permittitur. Quod autem attinet ad exactionem certæ summæ pecuniaræ, etiam dicendum est esse Principi catholico illicitum. *Nec obstat* quod olim, dum acatholicus erat, id fecerit, nam erat materialis tantum hæreticus, et procedebat bona fide, putans matrimonia esse contractus tantum civiles, circa quos haberet potestatem disponendi; hoc autem jam catholicus putare non potest, cum sciat esse Sacramentum, et non cadere sub dispositionem potestatis sæcularis : ergo si acceptet pecuniam, maxime tanquam dispensans in impedimento, certum est eum involare in jurisdictionem Ecclesiæ, et acceptare pecuniam pro eo quod præstare non potest. Nec valet exemplum de Capitaneis, nam hi non admittunt ob impedimenta, sed promiscue ab omnibus contracturis hoc forte titulo, quod milites venientes sub signa, tacite, secundum consuetudinem, velint obligari ad non contrahendum sine venia, eo quod hoc sit incommodum militiæ, si milites se alligent uxori, eamque secum in campum trahant : hinc in compensationem istius oneris, et pro facultate illa potest acceptari pecunia; nullus similis titulus occurrit in nostro casu, maxime si a solis impeditis petatur pecunia. Quod si tamen Princeps catholicus declararet prohibita esse ejusmodi matrimonia, et ad tollendam pravam consuetudinem contrariam, quam Ecclesia tollere non posset, ipse taliter contracturis mulctam imponeret, posset hanc exigere, consentit enim Ecclesia, ut, ubi ipsa per se non potest, etiam a potestate sæculari urgeatur observatio legum canonicarum, et transgressores puniantur ac deterreantur etiam additis mulctis pecuniariis : sed ut habeatur ratio mulctæ, non debent ejusmodi matrimonia approbari, sed e contra prohiberi.

§ 9. Docet Less. *in auct. v. Hæreticorum conversatio, cas.* 24, eos catholicos peccare, qui coram ministro acatholico matrimonium attentant contrahere, quia videtur esse protestatio, ac si hic haberet auctoritatem Ecclesiasticam, quam certum est non habere. Et quamvis aliquis jam ante contraxisset coram Parocho catholico, adhuc dicit *Less.* peccare, si comparcat coram ministro acatholico adhibente cæremoniam aliquam religiosam, v. g. benedictionem nuptiarum. E contra Verjuys *tr.* 13, *art.* 7, dicit esse praxi communem in quibusdam partibus Hollandiæ, ut coram tali ministro compareant, nec in eo esse professionem ritus hæretici, eo quod verba ministri apprecantis habeantur pro civili aut politica tantum gratulatione, ideoque eo magis, inquit Arsdeck *tom.* 2, *p.* 2, *tr.* 4, *de Matrim. cap.* 8, § 1, quia hæretici dicunt matrimonium non esse Sacramentum. Quod si minister talis adhiberetur tantum ob politicam causam, nempe ut tale matrimonium apud omnes reputetur legitimum, ut legitimæ personæ conjungantur ut impediantur nuptiæ illegitimæ, ut proles censeantur honestæ, ut hortetur ad matrimonii fidem, fatetur *Less.* tum non videri per se malum, licet coram illo verba matrimonii pronuntianda essent, et concio ab illo habenda, vel aliquæ preces recitandæ, dummodo nulla interna vel externa reverentia et veneratio habeatur illius concioni vel orationi, qualem acatholici præstare solent : sic enim, inquit, Prædicans tum adhibetur ut persona politica tantum, et idem est ac si inter ethnicos quis conjungi deberet coram sacrificulo : non est tamen facile permittendum etiam apud Ministrum acatholicum, nisi absit omnino scandalum et impendeat grave damnum : Et si formula ab eis adhiberi solita eum Ministrum Ecclesiæ dicat, asseratque ab eo dari firmitatem matrimonio etc. non erit licitum. Less. *cas.* 15 [1]. 775

« Matrimonia, quæ in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis iniri solent sive inter Hæreticos ex utraque parte, sive inter Hæreticum ex una parte Virum, et Catholicam Feminam ex alia, aut vice versa, non servata forma a Sacro Tridentino Concilio præscripta, utrum valida habenda sint, nec ne, diu multumque disceptatum est, ani-

1 Reformandæ hæ doctrinæ sunt juxta declarationem Benedicti XIV, et instructionem *super Dubiis respicientibus Matrimonia in Hollandia, et Belgio contracta, et contrahenda, edita die quarta Novembris* 1741. En illam.

mis Hominum, ac Sententiis in diversa distractis : Id quod satis uberem anxietatis, ac periculorum sementem per multos annos subministravit, quum præsertim Episcopi, Parochi, atque illarum Regionum Missionarii nihil certi hac super re haberent, nihil vero inconsulta Sancta Sede auderent statuere, ac declarare. Cum autem proxime evolutis annis in tam ancipiti, gravique causa Apostolicæ Sedis judicium vehementius exposceretur, urgeretque id imprimis vigilantissimus Iprensis Episcopus, dum pro debito Officii sui, et sua erga Beati Petri Cathedram observantia de Ecclesiæ sibi concreditæ statu ad Romanum Pontificem referebat, ponendumque omnino esse tam prolixæ dubitationi finem gravissimis verbis, ac rationibus persuaderet, Clemens XII, id temporis Romanus Pontifex, qui rei gravitatem, quanti oportebat, æstimaret, Sacræ Congregationis Eminentissim. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum in mandatis dedit, ut de tota controversia diligenter more suo cognosceret. In re itaque tanti momenti volens eadem Sacra Congregatio quam accuratissime procedere commissæ sibi cognitionis initium ab exquisitis aliorum quoque Belgii Episcoporum relationibus, atque Sententiis, quas desuper explorari sategit, petendum duxit, eodemque tempore audire voluit præstantes aliquot hujus Almæ Urbis Theologos, quibus injunxit, ut rem totam ea, qua decet, maturitate discuterent, suamque opinionem proferrent. At, dum hæc maxime agerentur, supersedendum per aliquot Menses fuit ab istiusmodi Causæ expeditione propter viduitatem, quæ intercidit Romanæ Ecclesiæ, donec ad Summum Pontificatum feliciter evectus Sanctissimus D. N. BENEDICTUS XIV, inter primas Regiminis suæ curas, Causæ hujus cognitionem repeti jussit a memorata Sacra Congregatione Concilii, quam voluit coram se haberi, ut, auditis Eminentissimorum Patrum Sententiis, ipse demum, quid hac re tenendum foret, supremo suo pronuntiaret oraculo. Cum igitur Congregatio præfata sub diem 13 Maii currentis anni 1741, coram Sanctitate Sua fuerit habita, idem Sanctissimus D. N., spatio aliquo temporis ad rem secum expendendam accepto, hanc nuper declarationem, et instructionem exarari præcepit, qua, veluti certa regula, ac norma, omnes Belgii Antistites, Parochi, earumque Regionum Missionarii, et Vicarii Apostolici deinceps in hujusmodi negotiis uti debeant.

» Primo scilicet, quod attinet ad Matrimonia ab Hæreticis inter se in locis fœderatorum ordinum dominio subjectis celebrata, non servata forma per Tridentinum præscripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus, et attentis tunc expositis circumstantiis, Sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse, æque tamen compertum habens nihil adhuc generatim, et universe super ejusmodi Matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, et alioquin oportere omnino ad consulendum universis Fidelibus in iis locis degentibus, et plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce Matrimoniis sentiendum sit, declarare, negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, declaravit, statuitque Matrimonia in dictis fœderatis Belgii Provinciis inter Hæreticos usque modo contracta, quæque imposterum contrahentur, etiamsi forma a Tridentino præscripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; Adeoque si contingat, utrumque Conjugem ad Catholicæ Ecclesiæ sinum se recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram Parocho Catholico ab eis non renovetur; Sin autem unus tantum ex Conjugibus sive Masculus, sive fœmina convertatur, neutrum posse, quandiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

» Quod vero spectat ad ea Conjugia, quæ pariter in iisdem fœderatis Belgii Provinciis, absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a Catholicis cum Hæreticis, sive Catholicus Vir Hæreticam Feminam in Matrimonium ducat, sive Catholica Femina Hæretico Viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas Sua, eos esse inter Catholicos, qui insano amore turpiter dementati ab hisce detestabilibus Connubiis, quæ S. Mater Ecclesia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, et prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum Antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus pœnis Catholicos coercere student, ne Sacrilego hoc vinculo sese Hæreticis conjnngant, Episcopos omnes, Vicarios Apostolicos, Parochos, Missionarios, et alios quoscumque Dei et Ecclesiæ fideles Ministros, in iis Partibus degentes, serio graviterque hortatur et monet, ut Catholicos utriusque sexus ab hujusmodi nuptiis in propriarum Animarum perniciem ineundis, quantum possint, abster-

reant, easdemque Nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire satagant. At, si forte aliquod hujus generis Matrimonium, Tridentini forma non servata, ibidem contractum jam sit, aut inposterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, Matrimonium hujusmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex Conjugibus donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictæ formæ non servatæ novum Matrimonium inire; Id vero debere sibi potissime in animum inducere Conjugem Catholicum sive Virum, sive Feminam, ut pro gravissimo scelere, quod admisit, pœnitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum Conjugem a vera Fide deerrantem ad gremium Catholicæ Ecclesiæ pertrahere, ejusque Animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cætero, ut mox dictum est, se istius Matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

» Ad hæc declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hactenus sancitum, dictumque est de Matrimoniis sive ab Hæreticis inter se, sive inter Catholicos et Hæreticos initis in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis, sancitum, dictumque intelligatur etiam de similibus Matrimoniis extra fines Dominii eorumdem fœderatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt Legionibus, seu Militaribus Copiis, quæ ab iisdem fœderatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas, muniendasque Arces conterminas, vulgo dictas *di Barriera;* Ita quidem, ut Matrimonia ibi præter Tridentini formam, sive inter Hæreticos utrinque, sive inter Catholicos et Hæreticos inita valorem suum obtineant, dummodo uterque Conjux ad easdem Copias, sive Legiones pertineant; Et hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam Civitatem Mosæ Trajectensis a Republica fœderatorum Ordinum quamvis non jure dominii, sed tantum oppignorationis, ut aiunt, nomine possessam.

» Tandem circa Conjugia, quæ contrahuntur, vel in Regionibus Principum Catholicorum, ab iis qui in Provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis Provinciis ab habentibus domicilium in Regionibus Catholicorum Principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum, aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis, juxta canonica Juris communis principia, probatasque in similibus casibus alias editas a Sacra Congregatione Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur; et ita declaravit statuitque, ac ab omnibus inposterum servari præcepit. Die 4 Novembris 1741 [1]. »

§ 10. Licitum est catholicis, ante vel post matrimonium coram Parocho catholico et testibus contractum, comparere coram Magistratu acatholico, id enim fit ob finem mere politicum, ut habeantur civiliter honesti conjuges, proles censeantur legitimæ, gaudeant juribus legitimorum, etc. 776

§ 11. Huc reducitur sequens casus : Titius Lutheranus contraxit cum Sempronia matrimonium, super cujus validitate postea controversia mota est a Lutheranis, et secundum eorum principia matrimonium a Consistorio annulatum est, et Titio concessa facultas aliam ducendi, qui Mæviam Lutheranam duxit, vivente adhuc Sempronia. Et ex hoc secundo matrimonio natus est Caius nunc catholicus : *Quæritur* an huic Caio apud ordinem Equestrem obstet impedimentum, quod ex matrimonio pro invalido a catholicis habito natus sit, ut ideo ad Comitia admitti nequeat. *R.* Caius non ideo est excludendus a Comitiis. *Ratio est* quia Caius in foro civili, heterodoxorum confessione, censetur legitime natus ex matrimonio legitimo; ergo cum ad Comitia promiscue admittantur tam catholici quam acatholici, dummodo sint equestris ordinis et legitime nati, etiam acatholici, qui secundum illos legitime nati reputantur, admitti debebunt. 2. Natis ex hujusmodi matrimonio non negatur jus ad successionem paternorum jurium et bonorum, accipiunt enim legitima, et succedunt ab intestato in hæreditatem paternam, ut ex praxi notorium est : ergo etiam jus comparendi in Comitiis more cæterorum negari non debet, utpote quod ex hæreditario titulo provenit, quem individuum esse clari certique Juris est, Ottoman. *in epil. si pars hæreditatis petatur. Argum. leg.* 1, *ff. De titul.* præsertim cum hæreditas nihil aliud sit, quam successio in universum jus, quod defunctus habuit *leg. Nihil ff. de verbor. signific. leg. Hæreditas*, *ff. de Regul. Juris.* 3. Si Caius mansisset acatholicus, indubitate admissus esset ad Comitia, sic enim passim admittuntur, qui sunt ex matrimonio conjugum, in ter- 777

1 Confer natam superius appositam in qua indicantur regiones ad quas extensa fuit eadem Benedicti XIV declaratio.

tio, aut quarto gradu conjunctorum, quod ipsi non agnoscunt pro impedimento : ergo etiam jam admitti debet, quia conversio ad veram fidem non debet ipsi esse in præjudicium. 4, In Instrumento pacis Monasteriensis expressis et disertis verbis cautum est, ne cui fraudi sit, ac damno una ex tribus Religionibus catholica, lutherana, calvinistica, esset autem fraudi, et damno si qui secundum unam Religionem legitimi reputantur, ab alia propter illegitimitatem a Comitiis excluderentur. Confirmatur, nam si res ad dicasterium Cæsaris deferatur, haud dubie Caius causam obtinebit. 5. In *cap. Ex tenore, qui filii sint legitimi*, expresse habetur, si conjugatus vivente prima uxore contrahat cum secunda hoc ignorante, quod proles ex tali conjugio legitima reputetur, ex quo textu desumunt Auctores, quod bona fides unius ex conjugibus faciat prolem legitimam : et a fortiori bona fides amborum uti notat Fernandes *in l.* 6, *Tauri n.* 8, et pro hac opinione stat Ostrad. *cons.* 256, *n.* 5 *et* 66, *Cod. cum inhibitio de cland. desp. n.* 9, et istam esse communem opinionem Theologorum et Canonistarum tenet Joannes Capus *in suo tract. de Matr. p.* 2, *n.* 14 *et* 18, qui dicit, quod ista fuerit opinio Innoc. Idem docet Roland. *cons.* 95, *n.* 15, *l.* 3, et alii plures apud Cevallos *hic q.* 697, qui id verum esse asserit, saltem si denuntiationes consuetæ præmissæ sint, aut in iis dispensatum, uti pluribus probat. Supponitur autem in nostro casu bona fides saltem alterutrius contrahentium, uti patet, tum ex resolutione petita a Consistorio Lutherano, tum quia tales personæ non censentur velle spurios et illegitimos procreare. Neque dubitari potest de proclamationibus vel præmissis, vel dispensatione in illis, alias enim nemo astitisset matrimonio : ergo. 6. In protocollo Comitiorum publicorum Monasterii antehac habitorum inveniuntur sæpe ad nobilitatem recepti, qui ex matrimoniis acatholicorum quoad se invalidis orti erant. Et reperitur ibidem expressum decretum, ut non ideo acatholicis inposterum obmoveatur difficultas, eo quod in Tractatu pacis Osnabrugensis decisum sit ejusmodi matrimonia secundum leges, et consuetudinem Ecclesiæ Evangelicæ, ut vocant, aut reformatæ inita censeri debere valida.

Petitum est judicium Universitatum Coloniensis et Trevirensis super hoc casu et resolutione, fueruntque hæ subscriptiones.

Sacra Facultas Theologica in Universitate Coloniensi censet quæstionem esse bene resolutam, quantum attinet ad effectus saltem civiles inter quos est admissio ad Comitia. Coloniæ 2 Febr. 1714.

Nos decanus, Senior cæterique Doctores, Professores ordinarii Facultatum utriusque Juris generalis studii in hac libera Imperii Urbe Coloniensi, lectis diligenter ac mature ponderatis rationibus præsentis Resolutionis seu Resolutionum, ad eamdem seu easdem nostro quoque consilio accedimus et resolvimus talem filium a Comitiis non esse excludendum. Coloniæ. 12 Februarii 1714.

Similem in modum subscripserunt Facultates Theologica et Juridica in Universitate Trevirensi.

778 *Quæst.* 102. — *An ergo nunquam valeant Matrimonia, in locis ubi Trid. fuit promulgatum, contracta sine Parocho?* R. § 1. Less. *in auth. v. Matrimonium, cas.* 17, dicit nunquam valere; Rationem dat, quia sine Parocho personæ sunt inhabiles : et quamvis lex positiva præcipiens vel prohibens non obliget, ubi servari non potest, tamen obligat, si sit irritans vel inhabilitans; sicuti manes inhabilis ad contrahendum cum consanguinea, quamvis sis inter infideles, ubi deest dispensans, et omnis alia mulier, quam ducas. Sed dicendum est valere Matrimonia, ubi non sunt Parochi, quamvis decretum fuerit aliquando ibi promulgatum, dummodo adhibeantur saltem duo testes, et ita docet Bellar. *in Epist. ad Nuntium* 31, *Decemb.* 1600, *data.* Dian. Tamb. Chapeaville, Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 2, *c.* 4, *n.* 7. Stalenus, Arsdekin *de Matr. c.* 8, § 4, Krim. *n.* 646, et pro hoc sunt plures declarationes Cardinalium, uti referunt Zypæus *de Spon. et Matr. l.* 4, *n.* 6, et Gallem. ad Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. c.* 1, *n.* 10. Addunt iidem Auctores cum Gob. *n.* 475, et Verjuys *art.* 2, quamvis alicubi sit Parochus, si tamen metu hæreticorum lateat, aut difficilis sit ad eum et Episcopum accessus, etiam valere Matrimonia coram Magistratu civili, vel 2 testibus inita et ita etiam resolverunt Theologi Romani cum Patre Busæo *l.* 4, *archivii Provinciæ Societatis JESU ad Rhenum inferiorem, pag,* 16. Atque ita etiam sæpius responsum est a *Congreg. Cardin.* apud Arsdekin et Gob. supra, unde[1].

[1] Præcipuæ duæ sunt, altera 26 Sept. 1602, altera in una Belgii 27 Martii 1632, quæ memorantur T. 5, *Th. Resol.* p. 149, et T. 8, p. 127.

Matrimonia contracta coram sæculari Magistratu aut coram extraneo sacerdote, valide esse quando proprius parochus difficillime adiri posset, quoties

779 § 2. Christiani apud Turcas vel alios infideles captivi aut mercatores valide contrahunt sine Parocho et testibus, quamvis *Trid.* in patria sua sit promulgatum, et ipsi non habeant animum ibi perpetuo manendi, sed ad patriam redeundi, Lother. *in Resp. Theol. tr.* 3, *art.* 9; Gob. *n.* 483; Sylvius, Kugler *n.* 291; Krim. *n.* 646, quia reipsa ibi non sunt, vel respectu illorum omnino latent Parochi catholici.

780 *Objic.* Dictum est *n.* 526, si non adhibeatur forma substantialis præscripta, quamvis ex causa et inculpabiliter omittatur, non valere contractum. Resp. Hoc intelligitur, quando forma illa potuit observari, alias non, uti rescimus ex pluribus declarationibus Ecclesiæ, Krim. *n.* 647.

781 § 3. Quamvis alicubi adsit Parochus, si tamen vel ipse, vel contrahentes non audeant comparere metu mortis, exilii aut enormis mulctæ, valent matrimonia inita sine Parocho coram testibus, tum enim censetur moraliter abesse Parochus. Hinc universaliter, quando non est tutus ad Parochum accessus valere talia Matrimonia, docent Verj. *art.* 2, et alii, refertque Zypæus *in Jure Pontif. l.* 4, *n.* 16, ita responsum esse a *Sac. Congr.* ad Archi-Episcopum Philippensem anno 1603.

782 § 4. Qui in Parochia plane acatholica habitant, si soleant a vicino Parocho catholico, accipere reliqua Saramenta, v. g. Baptismum pro suis prolibus, Communionem in Paschate, Viaticum, extremam Unctionem, etiam tenebuntur pro matrimonio comparere coram illo, quia censetur esse proprius eorum Parochus, cui facto ipso sic se subjecerunt.

783 § 5. Si convertatur uxor acatholici, et maritus ejus recuset renovare consensum coram Parocho catholico, minans se alias velle hunc vel ipsam tradere Prætori, item si alteruter conjux recuset consensum renovare coram Parocho catholico et interim per Judicem cogantur sub pœna carceris convivere : item si aliquis post sponsalia aut post defloration em cogatur ducere aliquam, nec tamen ipsa velit comparere coram Parocho catholico, adsitque, v. g. periculum, ne capiatur Parochus catholicus, si compareat, in his casibus non est opus, ut assistat Parochus catholicus, quia non est tutus ad eum accessus, Verj. supra.

Quæst. 103. — *Quid addendum sit circa impedimentum impotentiæ ?* R. De hoc plurima habet Sanch. *l.* 6, *a d.* 92, *ad* 114, et Zach. *l.* 3, *tit.* 1, *toto*, ubi *Q.* 1, agit generatim de causis impotentiæ tam coeundi, quam generandi. *Q.* 2. De impotentia ex defectu ætatis. *Q.* 3. De impotentia ex defectu naturali. *Q.* 4. De frigidis, et maleficiatis. Multa etiam habet Sperel. *decis.* 141, ex quibus do aliqua. 784

§ 1. Pontius *l.* 7, *a c.* 56, et alii putarunt non obstante impotentia absoluta, posse de Jure naturæ valide contrahi Matrimonium, non in ordine ad copulam carnalem, sed tantum ad conjunctionem animorum : si autem impotentia illa ignorata sit, volunt Jure Ecclesiastico tantum dirimere, uti servitutem : et videntur favere *S. Th.* ac Canones aliqui apud Avers. *q.* 13, *s.* 1, ideoque sententiam illam satis probabilem esse dicit Dian. *p.* 4, *tit.* 4, *R.* 75. Sed oppositum videtur certum cum Kugl. *a n.* 2022, 2047, et communissima quia de essentia Matrimonii est traditio corporum aptorum ad copulam; item traditio juris ad copulam generationi de se aptam, secundum dicta *n.* 228, conjuges secundum Apostolum. 1. *Ad Cor.* 7, *v.* 3 *et* 4, acquirunt dominium ad usum corporis alieni, in ordine ad generationem, quod dominium non stat cum impotentia physica ad copulam, vel potentiam generandi. 2. Matrimonium, vel consideratur secundum officium naturæ, et sic finis illius est generatio prolis, vel secundum remedium concupiscentiæ, et sic finis illius secundarius est copula carnalis de se apta generationi prolis ; neutrum autem finem habere potest tale matrimonium : ergo. 3. Si valide contraheretur Matrimonium præcise ad conjunctionem animorum, ergo Pater, et filia sic valide contrahent. Item potentes generare 785

duo saltem ad fuerint testes, decisum fuit pluries a S. C. Cong. 27 Mart. 1732, 30 Mart. 1669, 8 Maii 1669; resp. ad Lucion. Epis. cfr. Sylvium in suppl. 111, p. D. Thomæ q. 45, a 5, q. 4. Pius vero VI 22 Ap. 1795 declaravit tempore perturbationis Gallicæ Matrimonia inita coram parochis intrusis *invalida* esse ; valida esse, si coran duobus testibus inita fuerint ; congruum valde esse ut recipiatur benedictio ab aliquo sacerdote Catholico ; qui si inveniri aut adiri nequeat, fideles hortandos esse ut cum sacerdotis copiam habere poterant, ab eo benedictionem peterent qui tamen illis declarabit, hujusmodi bededictionem ad validitatem Matrimonii minime pertinere. Monebantur omnes ut, tempore opportuno, cuncta ad Sanctam sedem referrent ut ab ea agendi rationem ceciperent. Cfr ejusdem Pontificis declariones 25 Sept. 1791.

valide sic contrahent, et consequenter postea fornicabuntur, si carnaliter coeant, quia non tradiderunt jus ad usum corporum, est autem inauditum conjuges fornicari coeundo. Quæ afferuntur ex S. Th. et Canonibus recte explicat Krim. *a n.* 1315.

786 *Objic.* Corpus aptum copulæ, vel generationi non est materia necessaria Matrimonii, nam manet matrimonium, quamvis superveniat absoluta impotentia copulæ, vel generationis : ergo. R. Non est materia necessaria matrimonii in facto esse, c. in fieri, n. nam si matrimonium sit contractum ad copulam carnalem, manet, quamvis desinat potentia ad copulam carnalem, et tamen si dum contrahitur ad copulam carnalem, ad hanc non esset potentia, secundum *Pont.* esset invalidum, et similiter absentia affinitatis inter personas contrahentes requiritur ad fieri Matrimonii, non tamen ad conservari ; si enim alteruter coeat cum fratre, vel sorore conjugis, non ideo solvitur Matrimonium.

787 § 2. Si impotentia antecedens sit perpetua, et simpliciter evidens, matrimonium solvitur absque experimento [1], quia ab initio est certo nullum. Si sit verisimiliter evidens, requiritur juramentum conjugum deponentium *de veritate*, quod non possint coire, et pro singulis septem manus propinquorum, vel viciniorum deponentium de credulitate, quod conjuges verum deponant, nec tum requiritur triennale experimentum. Si impotentia sit dubia, præter juramentum conjugum, et septimæ manus, requiritur triennale experimentum, *c. Laudalem de frigid. et malef.* Sanch. aliique cum Sperel. *a n.* 3. Si tamen unus conjugum neget impotentiam, hic non indiget istis septem juramentis ex parte sua, sed tantum ex parte affirmantis necessaria sunt, Inn. Sanch. Krim. *n.* 1303. Tempus autem experientiæ Sanch. Gutt. Krim. *n.* 1302, et alii dicunt computari a die tentatæ copulæ. Hostiens. et alii plures cum Sperel. *n.* 59, a die Decreti per Judicem facti, nam requiri ad hoc decretum Judicis docet Pignat. *t.* 1, *cons.* 56, habetque communior sententia, quod quamvis Judex aliquando possit tempus coarctare, non tamen quando agitur de impotentia ex maleficio, quia *c. fin. de frigid. et malef.* statuitur veluti pro forma probatoria, hæc enim impotentia, cum de se possit esse temporalis, prius non censetur perpetua. Sed de his plura *a n.* 803.

§ 3. Quia inspectio fallax, est, et indecens, 788
uti docet S. Amb. *Epist.* 64, *ad Syagrum*, ac etiam fatetur Sperel. *dec.* 136, negans ideo inspiciendam esse Monialem accusatam, hinc dicunt aliqui eam non requiri, nisi conjuges urgeant dissolutionem Matrimonii ante experimentum triennale, vel alteruter, aut etiam uterque ante, aut etiam post experimentum triennale neget suam impotentiam : Attamen multi cum Sperel. *dec.* 141, *a num.* 11, contendunt absolute utilem, et quandoque etiam esse ultra hos casus, necessariam, ut judex possit aliquid prudenter decernere, et huic vel illi concedere, aut negare secundas nuptias, ideoque Rota sæpe mandavit tales inspectiones fieri, easq. permiserunt Pontifices, et multi Canones apud Sperel. *a n.* 46, qui *n.* 69, notat sufficere duas personas expertas, et non suspectas.

§ 4. Quamvis 28, Auctores quos referunt 789
Sanch. *l.* 7, *d.* 92, *a n.* 15, et Card. *in* 1, *crisi d.* 11, *n.* 154, dicant eunuchos totales, id est, carentes utroque testiculo, valide contrahere Matrimonium, tamen post declarationem Sixti V, *in Constit.* 59. *Cum frequenter*, certum est tale Matrimonium non esse validum, quia quamvis coire possint, et aliquem humorem fundere, attamen non est verum semen generationi aptum, et male supponunt aliqui apud Avers. *s.* 2, *Arist.* tenere oppositum. Quando autem in Scriptura eunuchi leguntur contraxisse Matrimonium, per ennuchum intelligitur Minister Regis alicujus, uti exponunt Interpretes cum Sanch. *n.* 17. Spadones qui uno testiculo carent, sunt potentes, potest enim unus testis suppeditare sufficiens semen. Thlibii autem seu Thlasii, quibus testiculi sunt contriti, possunt esse potentes, si testiculi non sint omnino ita attriti, quin possint perficere semen, Boudew. *in Ventilabro p.* 2, *q.* 13. Curatus ab hernia per sectionem, ita ut uterque etiam testiculus in inguine sit cum visceribus reconditus, et insutus, capax est Matrimonii, uti judicavit *Universitas Vallisoletana* cum Medicis et Canonistis, et cum aliis multis consentit Kugl. *a n.* 2105. Hermaphroditos contrahere posse secundum sexum prævalentem, habetur, *L. Quæritur, ff. de statu hominum*, si neuter sexus prævaleat, datur optio,

[1] Id constituit S. C. in rescriptis editis 13 Martii et 8 Maii 1796, quæ fuisse in Signatura Sanctissimi confirmata 9 April. 1707, discimus ex T. 1, *Th. Resol.* S. C. p. 274.

si jurent se permanere velle in eo sexu : valet tamen, si conjuge mortuo, mutent. Plura de eunuchis, spadonibus, hermaphroditis, videri possunt apud Zanch. *q.* 9.

790 § 5. Illa impotentia censetur perpetua, ideoque dirimit, si Matrimonium antecedat, et tolli non possit sine vitæ periculo, sine miraculo, sine peccato ; quod enim est illicitum, est impossibile. Hinc si constet impotentiam ante Matrimonium, vel ex causa naturali, vel per maleficium causatam, adhibitis diligentiis tolli non posse, Matrimonium declarari debet ab initio fuisse irritum, secundum *c. fin.* 33, *q.* 1, *etc. fin. de frig. et malef.* Idem est, si impotentia auferatur per miraculum, Sper. *n.* 38. Item si auferatur ope dæmonis, vel per aliud maleficium, ideoque deberent tales conjuges primo contrahere : e contra si auferatur per secretam artem peritissimi Medici, fit modo naturali, item si per exorcismos Ecclesiæ, fit modo ordinario : ideoque non censetur tolli per miraculum, vel maleficium, hinc declarandum est ab initio fuisse validum, uti habetur *c. Fraternitatis, de frigidis* : si auferatur licite rogando maleficum, ut removeat signa maleficii, quibus causavit, Sanch. *l.* 7, *d.* 94, dicit Matrimonium ab initio valuisse, sed alii cum Avers. *s.* 2, contradicunt, quia quod pendet ex sola alterius voluntate, censetur impossibile respectu aliorum. Notant autem omnes communiter impotentiam tum censeri esse ex maleficio, si vir, qui incalescit ad alias mulieres, aut ad pollutionem in somno, frigescat ad suam sibi alioquin dilectam : similiter si mulier subito arctetur ad accessum viri sibi alioquin dilecti.

791 § 6. Senes decrepiti secundum aliquos non possunt contrahere Matrimonium, eo quod videantur in perpetuum pro futuro incapaces talis copulæ, quæ generationi sit apta, sed dicendum est cum S. Th. *in suppl. q.* 58, *ar.* 1, *ad.* 3 ; Castr. *hic pun.* 14, § 2 ; Spor. *n.* 122, § 2 ; Avers. *s.* 2 ; Krim. *n.* 1283 ; Kugler. *a n.* 2022, et aliis esse capaces, si natura vel arte calere possint ad coitum, quia hoc ipso fieri possunt una caro, et ex eorumdem copula generatio per se sequi potest. Quod si natura ad talem coitum excitari non posset, putant Abb. Laym. Sanch. Castr. Krim. *n.* 1284, contra multos alios, esse incapaces Matrimonii, unde merito arguit *Nav.* quasdam mulieres, quæ cum ejusmodi senibus contrahentes divitias sibi potius desponsant, quam personas. Quid de sterilibus sit dicendum, colligi potest ex dictis *n.* 316, et contrahere posse, recte probat Kugler *a n.* 2036.

§ 7. Si quis ex morbo ita langueat, ut in eo 792
statu nequeat habere copulam, etiamsi de sanitate recuperanda desperet, sitque morti proximus, est capax matrimonii, quia talis impotentia non est ex genere, et modo suo perpetua, Avers. *s.* 2 ; Kugler *a n.* 2029. Si tamen vis morbi ita destruxit potentiam generandi in ægro, ut nullo medio ordinario reparari posset, quamvis æger convalesceret, esse Matrimonii incapacem dicunt Con. Laym. et Spor. *n.* 122, § 3. Et possunt plura de impotentia ex morbis videri apud Zach. *l.* 3, *t.* 1, *q.* 4. Etiam capax est Matrimonii mulier, quæ non potest parere sine periculo vitæ vel suæ vel prolis, quia est capax copulæ de se ad generationem aptæ, Kugl. *a n.* 2041.

§ 8. Si vir vas femineum penetrare non 793
possit, quamvis in illius introitu semen effundat, cujus pars aliquando per accidens attrahatur a matrice et intromittatur, censeri debet impotentia, quia talis seminatio non sufficit per se, ut tales conjuges modo naturali censeantur fieri una caro, Castrop. *d.* 14, § 2, *n.* 1, Krim. *n.* 1271.

§ 9. Si mulier sit impotens retinere semen 794
intra matricem, putarunt aliqui non valere matrimonium, sed oppositum tenet communis cum Avers. *s.* 2, quia est apta consummare copulam de se aptam generationi, licet per accidens semen effluat : atque ideo docet Sanch. *lib.* 9, *d.* 17, *num.* 22, tali etiam licitum esse usum Matrimonii.

§ 10. Quamvis rationabiliter dubitans de 795
impedimento dirimente, secundum dicta *n.* 40 *et* 533, non possit inire Matrimonium, nisi soluto dubio, et idem dicant Sanch. *l.* 7, *d.* 103, *n.* 10, et Krim. in dubio impotentiæ, propter periculum alteri irrogandi injuriam, tamen si hic alter præmoneatur et consentiat, docent Palatios, et Schil. *t.* 6. *n.* 94, excipi hoc dubium de impotentia, nam conjuges dubii de impotentia, si per triennium frustra tentarint copulam, separantur, secundum dicenda *a n.* 803, et permittuntur inire aliud Matrimonium, in quo sperant se posse consummare : ergo idem licebit pro ineundo primo Matrimonio. Hinc Dicast *de Bapt. d.* 1, *n.* 208, docet, si spectata peritia Medicorum et experientiis tantum sit probabile aliquem e contrahentibus habere corpus aptum ad generationem, licite contrahere, nam imprimis quisque præsumitur naturaliter potens ; neque per hoc putat agi contra religionem, cum Sacramentum vel actio sacra non pona-

tur, nisi ex suppositione validi contractus ; ideoque non Sacramentum, sed solus contractus videatur exponi periculo nullitatis, contrahentes autem tantum se exponant periculo materialis fornicationis, cui etiam se licite exponunt illi, qui contraxerunt Matrimonium, si postea superveniat dubium de impotentia. Deinde etiam non apparet cur tales contrahentes peccarent contra charitatem vel justitiam vel ullam aliam virtutem. Ita ille, et sententiæ illi favent dicta *n.* 538. Estque præterea specialis ratio circa hoc impedimentum impotentiæ. 1. Quia, ne conjugia sint plenissima incertitudine, sufficere debuit ad contrahendum spes consummandi matrimonium, saltem post impotentiam temporalem, alioqui qui diu castissime vixerunt, non auderent contrahere, quia merito dubitare possent an futuri essent potentes necne. 2. Et præcipue, quia cum pollutio et fornicatio sit illicita, hoc dubium aliter vinci non potest, quam experiendo copulam in matrimonio ; hinc lex naturalis videtur permittere tum iniri matrimonium, et post initum matrimonium lex positiva ad experiendum concedit triennium. Et qui hanc sententiam sequi vellet, deberet judicare reddi practice sufficienter certam per adductas rationes.

796 § 11. Peccant Medici, qui volentes experiri in homine soluto potentiam vel impotentiam ad partes genitales affundunt aquas calidas, aliave medicamenta adhibent ad excitandos spiritus genitales, talis enim directa excitatio illicita est solutis : videtur tamen id posse permitti : si capiatur experientia in homine uxorato, quia cum huic liceat copula, etiam licet excitatio eorum spirituum, dummodo absit periculum pollutionis, Gob. *n.* 448.

797 § 12. Si quis laboret impotentia temporali, et alteri parti nihil dicat de hoc vitio, putant *Sot. et Henriq.* hanc deceptionem esse mortale, Sanch. *d.* 92, *n.* 5, dicit per se loquendo non esse mortale, imo nec veniale, si sit ad breve tempus, quia obligatio actus conjugalis habet se uti præcepta positiva, quæ non obligant semper pro semper ; ergo satis est, quod redditurus sit, quando poterit, non diu post.

798 § 13. Quando impotentia potest emendari sine periculo mortis vel gravis morbi, tenetur uxor, quæ v. g. nimis arcta est, admittere incisionem, aliaque remedia naturalia, quia hoc est necessarium ad copulam, ad quam fecit jus marito, Sot. Lop. Sanch. *l.* 7, *d.* 82, *n.* 32 *et d.* 39, *n.* 2 ; Bodew. *p.* 2, *q.* 19 ; Sperell. *n.* 41. Consentit Krim. *n.* 1290, si hujus vitii conscia contraxit cum ignorante illud, quia censetur decepisse : si autem non fuit conscia hujus suæ arctitudinis, dicit non teneri, quia bona fide tradidit corpus, quale a natura habebat, nec videtur teneri ad subeundos quasi intolerabiles cruciatus ; ideoque si ipsa talem incisionem permittere non vellet, valeret nihilominus matrimonium, uti recte cum communi Zach. et Bon. contra Pont. et Dian. 3, *p. tr.* 4, *R.* 201. Et hactenus dicta valent, quando ex parte mulieris nimis arctæ est defectus. E contra si ita disposita est, prout naturaliter esse debet mulier, sed ex parte viri sit defectus, quia hic habet membrum virile nimis crassum, recte dicunt Hurt. Dian. Krim. aliique cum Kugler *a n.* 2057, non teneri pati incisionem multum molestam.

§ 14. S. Th. *in* 4, *dist.* 34, *q.* 1, *art.* 2, 799
ad 4, ait : *Si vir non possit implere carnalem actum cum virgine, et tamen possit cum corrupta, tunc medicinaliter aliquo instrumento possunt claustra pudoris frangi, et ei conjungi.* Imo docet *Boudew.* posse maritum etiam propriis digitis dilatare claustrum talis virginis a se ductæ in matrimonium (quamvis contradicat Sanch. *d.* 93, *n.* 39.) hinc tale Matrimonium censeri non debet invalidum, quidquid contradicant aliqui apud Avers. *s.* 3.

§ 15. Proposita est nobis hæc quæstio : an 800
nimia latitudo vasis muliebris faciat talem impotentiam, ut ab initio invalidet Matrimonium : sed remisimus ad Medicos et Chirurgos : id solum dicere potuimus, si latitudo antecesserit, nec depelli possit, et sit constans causa, cur semen viri non possit recipi vel retineri a femina, facit impotentiam, adeoque ab initio invalidat matrimonium, quia ab initio non fuit apta generationi : si autem de aliquo horum dubium sit, conformiter ad *c. Laudabilem, c. Fraternitatis, c. Litteræ, de frigid. et malef.* debere a peritis inspici et examinari talem mulierem, uti etiam notat Gob. *tr.* 9, *n.* 429, potestque de nimia tali latitudine et arctitudine videri etiam Zacchias *l.* 3, *tit.* 1, *q.* 6.

§ 16. Putarunt aliqui Matrimonium tantum 801
ratum dirimi per impotentiam semper duraturam, quæ contracto supervenit, v. g. si vir fiat eunuchus : sed oppositum est certum ex *can. Hi qui*, 32, *q.* 7, *et can. Si uxorem*, 32, *q*, 5, tum enim solubile est ex concessione Christi, vel per professionem religiosam, vel per dispensationem Ecclesiæ, uti dictum est

a n. 412, et quæ opponi possunt, recte solvunt Krim. *a n.* 1277; Kugl. *a n.* 2076; Avers. *q.* 13, *s.* 4, ubi recte notat, si in hermaphrodito superveniat impotentia ex mutatione sexus, v. g. si prius prævalebat in sexu femineo, et ideo contraxit ut mulier, postea autem prævaleat sexus virilis, nec possit coire ut mulier, sed tantum ut vir, desinit Matrimonium quamvis consummatum, sicuti desineret per mortem, quia Matrimonium non stat inter duos viros, hinc poterit uterque tanquam vir copulari cum alia.

802 § 17. Quando dubitatur an impotentia præcesserit, an supervenerit Matrimonio, putant Sanch. *d.* 103, *num.* 4; Henr. Menoch. Laym. Regin. Mastr. *n.* 114 *et alii,* præsumi posse, quod præcesserit. Idem sentit Gob. *n.* 432, et Kugl. *n.* 2083, si sit impotentia ex causis naturalibus, quia impotentia naturalis non solet ei obtingere, qui in nativitate fuit capax, si vero ex maleficio, dubitat cum *Dicast.* putat tamen cum Avers. *q.* 13. *s.* 4, *et* Kugl. *a num.* 2084, etiam præsumi posse, quod præcesserit, quia sæpe ideo inducitur, ut contrahentes postea cogantur dissolvere Matrimonium: ergo inducitur ante Matrimonium, alioquin non daret causam dissolutionis. sed his merito contradicunt Abul. Hostien. Abb. Sot. Sylv. Angel. Bon. Castr. *p.* 3, § 7, qui putant tam de naturali quam de accidentali ex maleficio præsumendum esse, quod subsecuta sit : et consentit Krim. *n.* 1295, si dubium oriatur post aliquot annos a contracto Matrimonio, quia quisque præsumitur a natura potens, nisi probetur contrarium : ergo et præsumendum de valore Matrimonii : neque periculum est accedendi ad non suam, præsumit enim merito esse suam, imo si cum alia contraheret, majus esset periculum, ne priore Matrimonio valente postea, cognosceret non suam. Idem censet Spor. *n.* 122, § 4, si sit ex maleficio, quia malefici sæpe quærunt tales conjuges tota vita affligere, hinc refert Schild. *a n.* 99, non posse transiri ad secundas nuptias, neque in dubio, an impotentia talis accidentalis cœperit ante, an post Matrimonium, neque in dubio an impotentia sit naturalis vel accidentalis. Hæ omnes sententiæ sunt probabiles : notat tamen *Avers.* quod argumentum illud *in dubio præsumi debet pro valore Matrimonii* non videatur habere locum in hoc casu, nam pro valore actus præsumendum est, quando actus potest habere effectum suum, tale autem Matrimonium cum impotentia antecedente contractum non potest habere effectum suum, id est, exercitium copulæ, et consequenter non videtur pro eo præsumendum.

§ 18. Quamvis uterque fateatur impotentiam 803
etiam post inchoatum experimentum triennii, Sanch. *d.* 108, et de Luca *de Matr. d.* 9, dicunt continuandum esse : Avers. *q.* 13, *s.* 5, dicit posse procedi ad sententiam separationis, si per inspectionem personarum peritarum simul cum confessione conjugum appareant signa probabilia impotentiæ, quæ superari non possit : consentiunt Less. *in auct. v. Matrim. cas.* 11, et Jo. Sanch. *d.* 56. Recte tamen notant Panorm. et de Luca, *quod insinuavi num.* 787, *in fine.* quando impotentia est ex maleficio, maxime necessaria est triennii probatio absque potentia hoc tempus abbreviandi, tum enim non constat de perpetuitate impotentiæ, cum malitia dæmonis, et hominum sit voluntaria, quæ potest desinere; quid autem etiam post evolutum tempus triennii adhuc prærequiratur, antequam ejusmodi conjuges separentur, videri potest ex Jure deductum apud Sanch, *d.* 108, ubi inter cætera dicit requiri juramentum viri, quod serio tentarit copulam, et mulieris, quod etiam conata sit, nec impedierit : item jurare debent ex parte cujuslibet conjugis septem propinqui, vel his deficientibus septem vicini bonæ famæ, quod credant conjuges verum affirmare : hæc Juramenta ex præscriptione consuetudinis fiunt super Crucem, cum ex Jure communi fieri deberent super Evangelia : et alterutro deficiente, sententia pro dissolutione Matrimonii nulla est. Et quando constat matrimonium non potuisse per triennium consummari, ordinarie postea amplius non possunt petere aut reddere debitum, quia tum censetur esse moralis certitudo, quod non supersit spes perficiendi copulam : ergo male tentatur. Si tamen adhuc esset spes, possent pergere, Cajet. Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *a n.* 20.

Objic. Die uno ante triennium absolutum 804
potest peti debitum : ergo etiam die uno post illud, quia tum spes perficiendi copulam non est notabibiliter minor. Resp. Dici potest, quod Jura tempus determinatum statuerint, et judicium de morali certitudine impotentiæ definiverint ad tale tempus, ne homines exponerentur perplexitatibus. Alii dicunt, quod Ecclesia tum dissolvat matrimonium ratum, si forte fuit validum, attamen sub conditione, nisi postea innotescat fuisse potentiam. Sed, secundum dicta, supponi debet non esse amplius prudentem spem perficiendi copulam.

§ 19. Si quis post experientiam triennii ju-

dicio Ecclesiæ declaratus sit impotens respectu unius, ideoque absolutus sit ab illo matrimonio, et postea deprehendatur fuisse potens, v. g. per fornicationem cum alia simili, quamvis altera pars aliud matrimonium inivisset et consummasset, S. Th. *in suppl. q.* 58, *a* 1, *O.* Sanch. *l.* 7, *d.* 99; Gob. *t.* 9, *n.* 430; Boudev. *p.* 2, *q.* 13; Kugl. *a n.* 2109, absolute dicunt debere redire ad prius matrimonium, quia jam innotescit fuisse validum. Contradicit absolute *Pont. l.* 7, *c.* 65, *n.* 6, quia putat Ecclesiam pro tali casu dissolvisse matrimonium illud tantum ratum : Avers. *q.* 13, *s.* 5, distinguit, et tenet cum prima sententia, si fuerit casus impotentiæ naturalis, ita enim videtur decidi, *c. Fraternitatis, de frig. et malef.* e contra, si fuerit casus maleficii, oppositum videtur decidi, *c. fin.* 33, *q.* 1, nam dicitur, *etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt.* Ratio insinuata est *n.* 790, quia maleficium, quod per media ordinaria auferri non potest, sed tantum per voluntatem maleficorum, habetur tanquam impedimentum perpetuum : ergo sicuti, licet impedimentum de se perpetuum tolleretur per miraculum, non ideo ab initio valuisset matrimonium, ita etiam hic. Et ideo, si propter impotentiam ex maleficio separatio sit facta post triennium experientiæ, et alias probationes Juris, quamvis maleficiatus aliud matrimonium ineat, ad quod sit potens, non est restituendus, quia frequenter contingit maleficia perpetua fieri ad causandam impotentiam respectu certæ tantum personæ, et non omnium, Sanch. *l.* 7, *d.* 92; Krim. *n.* 1311, certum autem est, quod impotentia perpetua antecedens, etiam respectiva tantum, dirimat, uti habet communis cum Kugl. *a n.* 2097.

805 § 20. Si mulier de cujus impotentia dubitabatur, fuisset postmodum cognita a viro dissimili, v. g. juniore, aut habente corpus respective magis proportionatum, quamvis per copulam cum hoc ultimo reddita esset habilis etiam ad copulam cum primo, non ideo deberet reddi primo ; ex eo enim non probatur, quod impotentia respectu prioris et alterius similis non fuerit perpetua, Sanch. *l.* 7, *d.* 93, *n.* 12 ; Schil. *n.* 98 ; Krim. *n.* 1293.

§ 21. Si impotentia naturalis, quæ judicabatur esse perpetua, postea advertatur esse depulsa sine vitæ periculo, sine miraculo, sine peccato, debet secundum dicta *n.* 804, rediri ad prius matrimonium, etiamsi bona fide initum, et consummatum esset secundum, quia impotentia erat temporalis tantum, ideoque primum matrimonium fuit, et manet validum secundum autem invalidum. Refertur quidem declaratio apud Pign. *t.* 1, *cons.* 148, quæ videtur contraria, sed vel supponitur, quod mulier illa respectu primi tantum mariti fuit ob arctitudinem perpetuo impotens, vel dicendum quod Ecclesia ex causis tum dispensarit in matrimonio rato, secundum dicta *a n.* 414. 806

Quæst. 104.—*Quam pœnam incurrat, qui contrahit sciens habere impedimentum dirimens?* R. § 1. De hoc ita statuitur *Clement. unica de Consang. Eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis vel affininatis constitutione canonica interdictis, aut cum Monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, nec non Religiosos, et Moniales et Clericos in sacris Ordinibus constitutos matrimonia contrahentes..... excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subjacere.* Et præcipitur locorum Ordinariis, ut tales denuntient, et donec satisfecerint, vitari curent. Ea tamen pœna, cum sit odiosa, non extenditur ad alia impedimenta præter expressa, ut cum aliis notant Pont. Spor. Avers. *q.* 7, *s.* 5 ; Krim. *n.* 1239 *et* 2138, incurritur autem pœna, quamvis matrimonium non consummetur. 807

§ 2. Qui sic contraxit bona fide, sed re cognita manet in incestuoso vel sacrilego usu matrimonii, non incurrit eam pœnam, quia imponitur contrahenti, et extendenda non est, Krim. n. 1241 [1]. 808

DUBIUM II.

Quomodo Matrimonium invalidum sit revalidandum ? 809

« Resp. 1. Si fuit invalidum propter consensum fictum, vel metu extortum, sive ex una, sive ex utraque parte, potest revalidari per quodcumque signum veri, et novi consensus ; quia si altera tantum pars ficte contra-

[1] Quoad Matrimonia eorum qui notorie censuris Ecclesiasticis innodantur, S. Pœnitentiaria, 10 Dec. 1860, respondit : « Curandum pro viribus ut Ecclesiasticis censuris innodati debito modo cum Ecclesia reconcilientur ; ac si reconciliari recusent et nisi Matrimonium celebretur, gravia inde damna imminere videantur, parochus ordinarium consulat, qui habita rerum et circumstantiarum ratione, omnibusque perpensis quæ a probatis auctoribus et præsertim a S. Alphonso (lib. VI, tr. 1, c. 2, n. 54, Theol. Mor.) traduntur, ea declaret quæ magis expedire in Domino judicaverit, exclusa tamen semper Missæ celebratione. » Idem declaratum fuit pro admissione eorumdem in Patrinos.

xit, consensus unius partis habitualiter permansit : ergo accedente alterius consensu revalidatur, Sanch. *l.* 2, *d.* 23, *n.* 9 ; Con. *d.* 24, *dub.* 10, *n.* 89 ; Nav. Filliuc. Bonac. etc. *Unde resolves :*

» I. Si metus vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est ut ea saltem novum et liberum consensum eliciat, et externis signis prodat : alteri autem parti non opus est declarari, præstari novum consensum ad valorem Matrimonii, Sanch. *num.* 10 ; Kon. Bon. *p.* 9 ; V. Meratium *d.* 7, *s.* 15, *num.* 4.

» II. Si uterque ficte vel coacte consenserit, necesse est ut uterque consensum renovet et verbis exprimat, quia cum utriusque consensus plane nullus fuerit, æque necesse est renovare, et declarare, ac si factum nunquam fuisset, Merat. *n.* 3.

» Resp. 2. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis v. g. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriusque consensus, signo externo expressus: et quidem, ut probabilius docet Sanch. *d.* 36, absolutus et independens ab antiquo. Ratio est quia neuter consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. *Unde resolves :*

» Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suaviter inducenda est ad novum consensum absolute præstandum, dicendo, v. g. *Si mihi non nupsisses nonnemodo nubere?* vel *Angor scrupulis de Matrimonii nostri valore, ideoque renovemus consensum.* Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet Quintan. *in appen. l.* 7, *dub. ult.* Quod si autem periculum sit ne pars illud impedimentum ignorans detrectet, et scandala gravesque molestiæ timeantur, licebit uti sententia contraria, quæ docet sufficere, ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet, et alteri declaret, Sanch. *l.* 2, *d.* 26 *et l.* 8, *d.* 34, *n.* 61 ; Less. *l.* 2, *c.* 17; Kon. *dist.* 24, *dub.* 10 ; et Filliuc. *n.* 9, etc. Diana *p.* 4, *tract.* 4, *R.* 49.

» Resp. 3. Ut matrimonium invalidum, quod coram testibus et Parocho est celebratum, revalidetur, non opus est denuo coram Parocho et testibus iniri, si impedimentum sit occultum ; secus si sit notum, quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ censetur validum, non autem posterius, Navarr. Sanch. *lib.* 3, *d.* 37 ; Kon. *dub.* 4 ; Regin. *lib.* 31, *n.* 183 ; Filliuc. *n.* 93.

ADDENDA.

Quæst. 105. — *Quid circa hanc revalidationem sit præterea notandum ?* R. § 1. Si tantum unus conjugum non fuisset baptizatus, idque certum esset, possunt ab invicem recedere, aut si velint esse conjuges, debent post Baptismum renovare consensum, uti si matrimonium non valuisset ex alio certo defectu vel impedimento, nam Baptismus prærequiritur ad valorem Sacramenti, secundum dicta *l.* 6, *p* 1, *n.* 165. Si dubitetur de Baptismo, tenentur permanere in matrimonio, et sic se habere, uti in alio dubio superveniente, Comit. Gob. *in exper. tr.* 2, *a n.* 464, 674, et colligitur ex dictis *a num.* 297. 810

§ 2. S. Th. *in* 4, *d.* 29, *art.* 3, *q.* 2, *ad* 2 ; S. Bonav. *ibid. n.* 13 ; Nav. Gutt. Henr. Rodriq. Dian. Con. Bon. Sanch. et alii cum Busemb. Avers. *q.* 3, *s.* 6 *et q.* 11, *s.* 4; Kugl. *a n.* 590, valde probabiliter dicunt, si unus ficte consenserit sufficere, si hic solus postea eliciat verum consensum etiam internum tantum, quod De Luca ad Trid. *disc.* 26, *n.* 32, affirmat, etiamsi per procuratores contraxissent, quia quamvis in contractibus mutuis et onerosis, quando inter consensum unius et alterius intercedit multum temporis, non censeatur manere virtualiter consensus primi contrahentis, sed renovari debeat, uti cum aliis docet Sanch. *l.* 1, *d.* 32, *n.* 7, recte tamen excipit *n.* 12 *et* 14, cum Lug. *in Resp. mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 31, Matrimonium, et professionem Religiosam : cum enim conjux semper tractet alterum ut conjugem, aut Religio ut Religiosum, censetur semper permanere prior consensus. Oppositum etiam probabiliter tenent Scot. Felin. Ledes. Comit. Engel. *de divort.* § 1, *n.* 3 ; Pont. *l.* 4, *c.* 24; Mast. *n.* 39. Krim. *a n.* 530 ; Castr. *d.* 3, *p.* 7, § 1 ; Gob. *tr.* 9, *n.* 414, dicentes utrumque debere renovare consensum, quia deceptus non consentiebat, nisi alter etiam serio consentiret : hinc dato quod consensus decepti perseveret moraliter, tamen non videtur posse constituere Matrimonium, quia erat irritus, tum ob rationem datam, tum quia erat acceptatio corporis non traditi, sed tantum ficte oblati : præterea consensus ille decepti fuit cum errore personæ, putavit enim alterum esse habilem, et tamen Jure naturæ ob defectum voluntatis erat 811

inhabilis : ergo talis consensus non constituet unquam matrimonium; quod enim a principio nullum est, tempore non convalescit; et consequenter opus erit conjugem certiorem facere de nullitate matrimonii, ut sic de novo consentiat, alias semper censebitur in priori tantum consensu, qui invalidus erat, permanere, et ex præsumpto illius valore operari, uti *n.* 814, dicetur. Atque ita respondisse *Clem. VIII*, testantur Comit. *l.* 1, *q.* 120; et Pont. *l.* 4, *c.* 24 *et* 25, *n.* 12, *Gons.* nam si uterque ficte consensisset, requireretur novus utriusque consensus, uti fatetur Sanch. *n.* 99, ergo similiter in nostro casu. *Nec obstat* quod dixi *l.* 1, *n.* 31, nempe ut professio religiosa quæ ex defectu consensus in profitente, invalida fuerat, revalidetur, sufficere, quod hic clam jam ponat suum consensum, nam ibidem dedi rationem disparitatis, quia Ecclesia vel Pontif. supplet consensum, et acceptationem Ordinis, uti sufficienter colligimus ex *c. Significantem*, 11, *de Regularibus*, et ex *c.* 1, § *Quod si de Regularib. in* 6, consensum autem et acceptationem alterius contrahentis Matrimonium nemo potest supplere.

812 § 3. Krim. *a. n.* 540, putat, si consensus mutuus sit præstitus coram Parocho et testibus, quamvis contrahentes fuerint impediti, v. g. per ignoratam consanguinitatem, hac dispensata sine ullo novo consensu convalescere matrimonium, uti si defectu ætatis fuisset invalidum, obtenta ætate hoc ipso convalesceret, quia priores illi consensus erant tantum extrinsece invalidi, intrisece autem erant veri consensus, quantum est de se, constituentes contractum : satis autem est tales veros consensus existere habitualiter, uti patet in duobus per procuratores, etiam quando dormiunt, contrahentibus. Oppositum tenendum est, quia consensus illi non erant in se legitimi, sed reipsa irriti, quamvis id ab extrinseco proveniret : ergo quamvis isti consensus permaneant habitualiter, nunquam constituent matrimonium : aliud est de consensibus contrahentium per procuratores, hi enim ab initio erant legitimi et validi.

813 § 4. Si etiam bona fide contraxerint cum impedimento, de quo unus tantum eorum resciat, non sufficit quod hic renovet consensum, sed debet etiam alter renovare, quia prior consensus ex parte utriusque fuit nullus, cum esset inter inhabiles, communis cum Aver. *q.* 11, *s.* 4. Ex quo patet disparitas quoad primam sententiam *n.* 811, relatam, nam secundum Auctores illos, consensus alterius, qui non finxit, erat legitimus, respectu personarum habilium, cum nullo impedimento tenerentur, uti supponitur.

§ 5. Etiam supposito quod opus sit ex 814
utraque parte renovari consensum, putant Krim. *a n.* 546 et 2346. Sot. Rodriq. Henriq. non esse opus ut præcedat notitia vel suspicio absoluta de nullitate prioris matrimonii, quia cum persuasione illa, quod fuerit validum, stare potest intentio revalidandi, si forte ex latente causa fuisset invalidum. E contra Sanch. Pont. Castr. *d.* 2, *p.* 7, § 2, *n.* 3, Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 37, *n.* 141, et alii dicunt necesse esse ut uterque fiat certior de nullitate prioris sui consensus, tum quia in litteris dispensationis additur *ut, dicto conjuge certiorato de nullitate prioris consensus etc. dispenses;* tum maxime quia, inquit Paulus Leonis *in Praxi ad litteras Pœnitentiariæ p.* 2, *pag.* 251, si v. g. mulier perseverans in ignorantia prioris invaliditatis de novo consentiat, consentit ex errore, vultque tantum firmare, quod putat ante factum esse, atque ita putans se consentire in maritum sic jam antea suum, errat in substantia. Putarunt quidem *Nav.* et alii satis esse, si alter conjux conscius impedimenti dicat, *suspicor ex aliqua causa te non esse uxorem meam, ideo ob pacem conscientiæ meæ rogo te, ut, si et quantum opus est, denuo nos habeamus pro conjugibus :* sed contra est; quia suspicio affert dubietatem tantum, et non tollit ignorantiam nec errorem, neque facit certiorem. Putarunt etiam Caiet. Sot. aliique multi cum Sanch. *l.* 2, *d.* 36, *num.* 5, satis esse, si conjux conscius roget an ita amet se ut jam consentiat in maritum accipere, sicuti si esset libera, tumque ambo consentiant, sed obstant eædem rationes, ideoque necesse est ut consensus, qui nunc præbetur, sit independens a priori, unde in rigore non est satis si adducantur ad hoc ut dicant : si non esses mea vel meus, jam *vellem* te habere, sic enim reipsa tantum dicerent se esse habituros novum consensum, si scirent priorem non valuisse; sed requiritur ut independenter a priore consensu dicant : et ideo te jam *volo*, quia ad valorem requiritur consensus de præsenti, Pont. Avers. *q.* 11, *s.* 4. Ratio reflexa hujus rigoris est quia hic agitur de valore Sacramenti et relatæ opiniones *Nav. Caiet. Sanch. Krim.* in primis sunt dubiæ tantum probabilitatis : ergo nulla eis accedit certitudo ex dispensatione Ecclesiæ. Deinde licet essent certo probabiles, tamen non sunt certæ, et hic agitur de valore consensus, quem Ecclesia

supplere non potest; ergo si istæ sententiæ usurpentur, Sacramentum exponitur periculo nullitatis : ergo praxis earum opiniorum damnata est ab *Innoc. XI*, *in propos.* Ita Card. *in* 2, *crisi diiss.* 2, *a n.* 679. Excipiunt Less. *verb. Matr. cas.* 3. Gob. *in Exp. tr.* 10, *n.* 414 *et in Quint. t.* 5, *c.* 37, *n.* 134, aliique communiter casum extremæ necessitatis, si v. g. mulier periclitaretur de vita, aut si esset periculum gravissimi mali, inquit Card. *n.* 681, talis enim necessitas videtur salvare reverentiam Sacramenti, ideoque illam non videtur comprehendere damnatio. Et hoc conforme est dict. *l.* 6, *p.* 1, *n.* 110, imo si plus fieri non possit, putant aliqui Auctores cum Tiburt. Nav. *in manud. ad praxim p.* 2, *c.* 3, in tali gravissima necessitate per actum conjugalem quem petit conjux impedimentum ignorans, censeri posse revalidari Matrimonium. Sed sive hos casus comprehendat damnatio, sive non, quoad rem ipsam, in his omnibus adhuc contradicit Avers. *s.* 5, quia talis alius modus, aut etiam simplex copula non necessario habet adjunctum novum et absolutum consensum de præsenti. Denique notant recte *Sanch. Card.* et alii communiter non esse opus ut in specie dicatur quale fuimpedierit mentum, sed satis esse docere aliquid defuisse, aut si conjux impedimenti conscius dicat se consensum non habuisse : consensus enim invalidus reipsa non fuit consensus, cum fuerit nullus sive irritus.

815 § 6. Quamvis contradicant Gutt. Comit. *l.* 1, *q.* 120. Lugo *in Resp. mor. l.* 6, *d.* 2, *n.* 3; Pont. *l.* 5, *c.* 6, *n.* 6, tamen multi docent esse moraliter certum, Castr. *d.* 3, *p.* 7, § 3, *n.* 2, dicit esse in conscientia securum, Kugl. *n.* 891, tutum, quod Matrimonium coram Parocho et testibus invalide contractum, vel ob defectum consensus, vel ob aliud impedimentum, postea obtenta dispensatione impedimenti possit revalidari privatim sine Parocho et testibus, quia Pontifices, et Cardinales declarant sic esse faciendum, uti testatur Card. *in* 2, *crisi d.* 2, *n.* 667, sicque etiam practicat *S. Pœnitentiaria* quando dispensat. Deinde certum est *Trid.* ideo requirere Parochum et testes, ut vitentur gravia peccata scandali aliaque mala nascentia ex clandestinis Matrimoniis, quæ certum est non nasci, quando Matrimonium semel fuit contractum in facie Ecclesiæ : ergo certum videtur rationem, et finem *Tridentini* non extendi ad hunc casum, uti pluribus evincit Wex *p.* 5, *tr.* 2, *contr.* 6. Et ideo etiam absolute hanc sententiam tenent ut veram Nav. Piasec. Zoes. Laym, et alii apud Wex *n.* 17. Item Barb. *de off. Episc. alleg.* 32, *n.* 157. Less. *in hoc*, *v. Matrimonium*, *cas.* 6; Mastr. *n.* 45; Pirh. Corr. *l.* 7, *c.* 7, § *Matrimonium*, Gob. *tr.* 10, *n.* 415. Spor. *n.* 271; Krim. *a n.* 536; Kugl. *a n.* 885, et consentit Gorm. *de Sacram n.* 325, pro casu necessitatis. Et cum hæc sententia sit certo probabilis, ut cum Auctoribus gravissimis tenet Avers. *q.* 11, *s.* 5, secundum Regulam datam *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 117, *et hic n.* 40, si forte vera non esset, Ecclesia pro tali casu dispensat, sive supplet assistentiam Parochi et testium. Declarationes autem quas in contrarium afferunt Adversarii, recte explicant Avers. *sup.* et Pign. *T.* 8, *consult.* 27. Extendunt hæc Con. *d.* 24, *dub.* 10; Tamb. *l.* 8, *tr.* 4, *c.* 7, § 7. Gob. et alii ad casum, quo Parochus vel testis scivisset subesse impedimentum, quia adhuc testari possunt contractum esse externe initum secundum præscriptum *Trid.* nec ad eos spectat testari de valore, qui pendet a multis, quæ ipsis sunt incognita, sic enim rescire non possunt de consensu interno. Sed in hoc probabilius contradicunt Avers. Kugl. *n.* 884 et alii, quia tum coram facie Ecclesiæ non constaret de validitate, sed potius de nullitate talis Matrimonii. Et consequentur etiam, si sit prudens periculum, ne impedimentum aliquando innotescat, quamvis esset notum ex sola confessione sacramentali, deberet cum venia pœnitentis Matrimonium revalidari coram Parocho et testibus, uti tenent Henr. Sanch. Rebell. Hurt. Laym. Castr. *n.* 3; Herin. *d.* 5, *n.* 27. Kugler. et certum esse dicit Spor. *p.* 4, *c*, 2, *s.* 2, *n.* 462, deberetque dispensationis renovatique Matrimonii testimonium asservari, ne postea, si erumpat, conjuges censeantur invalide contraxisse, et proles in foro externo habeantur illegitimæ. Hinc recte notant Avers. *q.* 4, *s.* 6, et Dicast, *d.* 11, *n.* 99, si impedimentum esse notorium, multo magis debere revalidationem fieri coram Parocho et testibus. Et quamvis *Pignat.* dicat etiam præmittendas esse proclamationes, tamen pro his merito petenda et concedenda est dispensatio.

§ 7. Quando in rescripto dispensationis ex- 816
presse ponitur ut inter se publice et servata forma *Trid.* contrahant; multi tenent tum saltem esse semper necesse ut iterum fiat coram Parocho est testibus, quia Pontifex sub ea conditione et modo dispensat. Negant ideo esse necesse Sanch. Pont. Pyrrh. Corr. Krim. *n.* 539, quia plus non videtur velle Pontifex, quam ut semel sit factum publice et

juxta formam *Trid.* sive prima, sive secunda vice.

817 *Quæst.* 106. — *An Confessarius advertens Matrimonium esse nullum teneatur statim admonere ut abstineant ab ejus usu :* Resp. Hoc resolutum est hic *a n.* 540, et etiam *lib.* 6, *p.* 2, *a n.* 1748.

DUBIUM III.

A quo et ob quam causam possit dispensari in impedimentis Matrimonii ?

818 « Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis Jure naturæ vel divino dirimentibus, nisi ex speciali concessione, in iis vero, quæ Jure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est quia inferior non dispensat in lege Superioris, nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*, quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest Matrimonium ratum dissolvere, ex justa causa, Sanch. Ledesm. Præp. *qu.* 5, *d.* 8. Dian. *p.* 8, *tr.* 1, *R.* 52 *et* 93. Ratio posterioris est quia Pontifex talia impedimenta inducit : ergo etiam potest tollere et quidem solus. *Unde resolves :*

» I. Episcopus in impedimentis dirimentibus Matrimonium jam contractum non potest ordinario Jure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Ut defectus sit dispensabilis. 2. Ut sit occultus, id est, non sit notorius seu divulgatus. 3. Ut ex altera parte saltem Matrimonium bona fide sit contractum. 4. Ut non sit facilis accessus ad Papam. Ita commun. Sanch. Kon. Perez *d.* 4, *s.* 7. Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus in sua dispensatione priorem confirmare, Dian. *p.* 9, *tr.* 7, *R.* 40, ex Præp. Perez, etc. In impedimentis vero dirimentibus Matrimonii nondum contracti videtur nunquam posse, imo nec Legatus a latere, nisi ex speciali facultate, Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 4, *c.* 6 *et l.* 1, *tr.* 4, *c.* 22; Bon. *qu.* 3, *p.* 15, *etc.* contra quos Dian. *p.* 8, *tr.* 3, *R.* 280, cum Præp. Villal. et Escob. *de leg. Ex.* 14, *c.* 8, putat Episcopum id posse aliquando in casu raro, et ex causa maxime urgente, si omnibus tentatis judicetur necessarium esse ad vitandam gravem infamiam vel grave scandalum, cui aliter occurri non posset, idque ex tacita Papæ licentia.

» Resp. II. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ Jure naturali et divino impediunt, ut votum castitatis absolutum et perfectum, Bon. *qu.* 3, *p.* 15, ex Nav. Sanch. etc. et sponsalia propria, ut habet Tan. *d.* 8, *q.* 4, *d.* 2, *n.* 30, ex Sanch. *l.* 7, *d.* 17, *n.* 8. Idem Fill. *t.* 10, *p.* 2, *c.* 10, *n.* 306. Laym. *c.* 15, *n.* 2, *sub finem.* Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ Matrimonio superveniunt et impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis vel affinitatis, Bon. *l. c.* ex Sanch. *l.* 8, *d.* 12, *n.* 16, Fill. *l. c.* Ubi excipit incestum commissum (Matrimonio consummato) cum consanguineis uxoris, in iis qui non sunt juvenes.

» Resp. III. Possunt etiam Confessarii Regulares approbati, de licentia tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, ut Rodr. *q. Regularium tom.* 1, *q.* 63, *art.* 1, nullo modo tamen in impedimento ipso. V. Perez *d.* 44, *s.* 7, *n.* 13. Dixi, *Provincialium :* quia quod Molf. Leon. etc. volunt, Confessarios Societatis JESU habere omnes hanc facultatem immediate a P. Generali, id refutat Dian. *p.* 3, *tr.* 2, *R.* 14.

» Resp. IV. Ut licite dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur justa causa, qualis, secundum Fill. *c.* 8, est v. g. 1. Extinctio magnæ litis vel odii inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas Matrimonii, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures v. apud Sanch. *d.* 19; Kon. *d.* 23; Hurtad. 26; Perez *s.* 5, ubi notat. 1. Quanto gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam graviorem. 2. Sæpe plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. V. etiam Dian. *p.* 8, *tr.* 3, *R.* 93.

» Resp. V. Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi Matrimonium cum certa persona et adhibita diligentia sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi, Sanch. Sancius, Franc. Lug. Bardi *d.* 6, *c.* 11, *p.* 7, § 11, contra Laym. et Palaum. »

ADDENDA.

Quæst. 107. — *Quid in genere notandum sit circa dispensationes et præcipue matrimoniales ?* 819

R. [1] Multa de dispensatione dixi l. 1, n. 796, et seqq. quæ hic supponi debent : quandoque tamen hic ad illa remittam, sed prius adde sequentia. § 1. Ad omnem dispensationem, ut licita sit, requiritur causa aliqua etiam si Papa det circa legem propriam, uti recte cum communi Sperell. *decis.* 109. Hinc est celebre dictum S. Bern. *de Consid. l.* 3, *circa finem : Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est, ubi utilitas provocata, dispensatio laudabilis est ; utilitas dico communis, non propria : nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis est dissipatio.* Et S. Th. 2, 2, *q.* 88, *art.* 12, *O, ait : omnis dispensatio petita a Prælato debet fieri ad honorem Christi, in cujus persona dispensat, et ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est ejus corpus.* Et ideo aliqui To *dispensare* derivant a *bis pensare*, quia fieri debet mature, et consulto. Hinc, quando in Matrimonialibus dicitur peti dispensatio *sine causa*, non est sensus, quod nulla omnino sit causa ; sed quod petentes nolint causam exprimi : hinc dicitur eos petere *ex certis rationabilibus causis animos oratorum moventibus*, et pro justificanda reticentia causæ suæ potius offerunt mulctam pecuniariam ad sublevandas necessitates Ecclesiæ. Et in hoc casu executor dispensationis non debet inquirere in has causas, sed tantum examinare an reliqua narrata verificentur, uti recte Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 24; Krim. *a n.* 2105 ; Rosa *de execut. lit. Apost. p.* 1, *c.* 12, *n.* 23.

§ 2. Sper. *n.* 27, ex Jure, et Auctoribus de- 820
ducit quindecim causas, quæ dispensationem justificant, et sunt 1. Personarum numerus. 2. Prærogativa meritorum. 3. Ætas tenera vel provecta. 4. Locus. 5. Tempus. 6. Pietas. 7. Utilitas populi. 8. Religio. 9. Utilitas Ecclesiæ. 10. Necessitas. 11. Scandalum. 12. Eventus rei. 13. Majus bonum, vel majoris mali vitatio. 14. Futurum inde bonum. 15. Misericordia. De causis specialibus dispensandi in hoc vel illo impedimento, aliqua addam *a n.* 898.

§ 3. Si quis Papa inferior in impedimentis 821
dispenset absque vera et sufficienti causa, vel absque causæ cognitione, saltem extrajudicialiter, dispensatio est invalida ; quia impedimenta sunt leges Superioris, circa quas infe-

[1] Brevitati consulentes, librum indicabimus in quo ex professo de dispensationibus, ex recentioribus documentis, sit tractatus : Manuel de dispenses a B. Caillau. (*Edit.*)

Qua in materia pauca quædam compendiose indicabimus. — Canonicæ causæ quæ in curia Romana dispensationes adducere solent istæ sunt, et istæ solummodo ut declaratum fuit 19 Augusti 1858. 1. *Ætas oratricis 24 annorum et ultra.* Ex integro revoluti esse debent anni illi et non valent in ordine ad dispensationem si de vidua agatur quæ iterum matrimonium inire velit. 2. *Angustia loci.* Quæ allegari potest ratio quando parochia in universum non constat plus quam 1200 animabus ; quando in regione circumstante puella domicilium a distantia undequaque per gyrum mensura gallica dicta, « *un fort kilomètre* » circumlustrata 300 foci non inveniuntur licet parochia tota plus quam 1200 animas contineat. Dum hæc allegatur causa, addi semper oportet de quo loco sermo sit, an de originis an de domicilii an de utriusque. Et si eadem ratio ad Batariam deferatur explicandum quoque est an angustia loci pro puella existat solum an et pro juvene. 3. *Lites componendæ, odia vel inimicitiæ extinguendæ :* cujus rite ac meliori quo poterit modo circumstantiæ explicari debent omnes. 4. *Commercium carnale*, indicando utrum habitum fuerit *cum* vel *sine* intentione dispensationem facilius obtinendi. 5. *Scandalum vitandum aut præcavendum aut tollendum,* explicando cujus generis sit ac quo timeatur motivo. 6. *Conversatio vel familiaritas scandalosa.* 7. *Puellæ graviditas.* 8. *Dispensatio civilis obtenta,* vel *jam postulata et certo obtinenda.* 9. *Contractus civilis jam initus,* addendo utrum eo fine initus fuerit ut facilius obtineretur ecclesiastica dispensatio vel non. 10. *Rimor fundatus, vel periculum imminens contractus civilis,* ob leges hodiernas quarumdam regionum facillime contractus civilis initur ; aut requiritur timor fundatus quod partes in eo se sistant, et explicandum est utrum Parochus rem sic serio timet de se attentis circumstantis, vel utrum contracturi hoc in sua intentione esse revera declararint.

Contrahentium fortuna supputanda quoque est ac accurate. Ad quod sic proceditur : in linea poni debet summi caput *le capital* quam possident sponsus et sponsa, commercium cui vacant aut industria qua pollent, summa ab ascendentibus eorum ipsis postea derelinquenda pro dimidio summæ realiter et nunc habitæ computatur.

In petitione Romam directa, nitide exponi debet impedimentum, vel impedimenta super quibus sollicitatur dispensatio, erecta qua meliori cura genealogiæ arbore ; causas canonicas ad obtinendam dispensationem ; partiumque fortunam, addita, quoties res non est *in forma pauperum,* ætatis utriusque partis assignatione accurata.

Petitionem sequitur *componenda.* Pro quavis dispensatione *in forma pauperum,* quando scilicet de iis agitur quorum fortuna 500 scud. Rom. non excedit, id est, 2,680 francos *quindecim francos* componenda exigit. Supra 2,680 francos *tres* exiguntur franci pro *mille* completis aut incœptis.

Abs re quoque non erit fideles præmoneri Romanas Congregationes toto mense octobri vacare usque ad 13 novembris ; et aliquot diebus per annum post natale Domini ; circa septuagesimam ; ni majori heb domada, circa Pentecosten.

Cæterum accurate servari debent tum ea quæ indicat officialis diœcesanus, tum ea quæ in dispensationum formulis præscribuntur. (*Edit. not.*)

rior non potest, nisi ex causis, quas probari et examinari vult Superior, non aliter concedens dispensandi potestatem; communis cum Sperell. *a n.* 10 *et* 34.

822 § 4. Si jus concedens dispensationem expresserit rationem dispensationis, potestas dispensandi extenditur ad alium casum, in quo tenet illa ratio expressa; nec tum proprie fit extensio, sed casus iste alius ex tacita mente dispensantis includitur in altero; ratio enim allata decidit omnes casus, in quibus illa reperiatur, Gob. Abb. Sanch. et alii cum Sperell. *dec.* 112.

823 § 5. Dispensatio trahitur ad necessaria, et de se connexa, sine quibus habere non posset effectum, uti habet communis cum Sanch. *l.* 8, *d.* 1; Sperel. *decis.* 112, *a n.* 17, alioquin censeretur frustranee data. Hoc non obstante sublato per dispensationem uno impedimento remanet aliud, quia non sunt necessario et de se connexa; hinc tot requiruntur dispensationes, quot sunt impedimenta, Gonz. *ad Reg.* 8, *Cancell.* Gob. *n.* 97; Sperel. *n.* 24.

824 § 6. Ordinarie dispensari potest cum absente, cum dispensatio non spectet ad forum Pœnitentiæ, sed sit actus jurisdictionis, quæ manet circa absentem : et ita declarasse Sacram Congr. dicit Pignat. *T.* 1, *consult.* 20, *n.* 9. An hoc etiam teneat, quando in dispensatione additur, *pro foro conscientiæ,* vel *in foro Pœnitentiæ,* dicetur *n.* 956.

825 *Quæst.* 108. — *Quid præterea sit notandum circa potestatem Papæ in dispensando quoad impedimenta Matrimonii?* R. § 1. Putarunt *Ang. Henriq.* et alii Papam ex concessione Dei posse dispensare in omnibus plane impedimentis, etiam de jure naturæ dirimentibus; sed contradicunt communissime omnes cum Sanch. *l.* 8, *d.* 6, et Avers. *q.* 19, *s.* 1, quia nullum fundamentum habemus talem concessionem asserendi; imo probabilius dicitur nequidem Deum directe, et proprie dispensare posse in lege naturæ, uti cum communi Suar. *de leg. l.* 2, *c.* 14, *n.* 5, talia enim non ideo mala sunt, quia prohibentur; sed ideo prohibentur, quia in se et necessario mala sunt, potest tamen Deus mutare materiam aut circumstantias, et ita facere ut aliquid non sit amplius de jure naturæ.

826 § 2. Papam posse ex concessione divina proprie dispensare in aliquibus inpedimentis, quæ sunt Juris divini positivi, docet cum aliis Sanch. *l.* 8, *d.* 6, e contra posse tantum authentice declarare Deum hic et nunc permittere agi præter legem suam docent alii, nec videtur esse quæstio, nisi de nomine, de qua videri possunt plura apud Castr. *tr.* 3, *d.* 6, *p.* 3, et Krim. *a n.* 2020. Posse autem Papam omnem, per se loquendo, in Papalibus et quorumcumque Conciliorum ac Canonum legibus dispensare habet communissima; cum sit supra omnia Concilia, et supremus ipse Legislator : quod verum est etiam de lege humana ab aliquo Apostolo lata, quia Papa est legitimus Petri successor, et paris cum eo auctoritatis, Suar. *de leg. l.* 10, *c.* 14, aliique cum Krim. *n.* 2030. Quandonam inferior dispensare possit in lege Superioris, dictum est *l.* 1, *num.* 796, potestque videri etiam Krim. *a n.* 2034.

§ 3. Hæc 4 impedimenta sunt de jure naturæ, saltem respectu humanæ potestatis indispensabilia, ideoque etiam in infidelium Matrimoniis habent locum. 1. Error in persona. 2. Impotentia perpetua. 3. Consanguinitas primi gradus in linea recta. 4. Ligamen in actuali Matrimonio. Cætera sunt dispensabilia, neque habent locum in matrimoniis infidelium, qui non obligantur jure Ecclesiastico, Sanch. *l.* 8, *d.* 6, *n.* 12. *Dixi* 1, respectu humanæ potestatis, quia manet controversia an Deus non possit ita mutare vel ponere circumstantias, ut in aliquibus dispensare posset, uti certum est posse plures uxores uni viro permittere. *Dixi* 2, in linea recta, nam *n.* 611, retuli multos, qui dicunt consanguinitatem in 1 gradu lineæ transversæ inter fratrem et sororem esse tantum Juris positivi divini, et Ecclesiastici. Inter eos autem qui admittunt esse Juris naturæ, aliqui putarunt dispensari posse in eo a Papa, si ita postularet necessitas regni alias interituri, sed melius contradicunt alii cum Sanch. *l.* 8, *d.* 6, *n.* 10, fatendum tamen est id fore licitum, si alias genus humanum interiret, nam ideo licuit matrimonium inter proles Adam, quo casu retuli aliquos *n.* 610, qui dicunt etiam tum fore licitum inter patrem et filiam, licet consanguinei sint in primo gradu lineæ rectæ. 827

§ 4. Quamvis 24 Auctores magni nominis, quos referunt Sanch. *l.* 7, *d.* 52, *n.* 5; et Card. *in* 1, *crisi d.* 11, *n.* 153, dicant quod omnes gradus consanguinitatis, et affinitatis dirimant Matrimonium Jure naturæ, ideoq. in eis nequidem Papam dispensare posse, tamen recte dicit Sanch. *n.* 6, sententiam illam non esse tolerandam, nam licet sine aliquo modo de jure naturali quasi secundario, in quantum natura dictat erga omnes consanguineos et affines servandam esse honestatem, ne jungantur copula, tamen jus naturæ non dictat id 828

esse indispensabile in ordine ad matrimonium, patetque Ecclesiam in plerisque dispensare. Et secundum hactenus dicta primus gradus affinitatis, et secundus consanguinitatis sunt impedimenta juris positivi tantum, ideoque potest Papa in illis dispensare, quamvis in una persona concurrant, dispensavitque aliquando, ut testantur Lugo *in Resp. mor. l.* 1, *dub.* 43, *et dub.* 40, *n.* 29; Gob. *tr.* 9, *n.* 609 *et* 610. Unde Auctores, 30, et plures, quos referunt Sanch. *l.* 7, *d.* 66, *n.* 5; Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 93, dicunt Papam dispensare posse cum socero, ut ducat uxorem filii sui mortui, quamvis plures numero, et auctoritate majores apud Sanch. et Dian. id negent. Lugo *in Resp. mor. t.* 1, *d.* 40, dicit, extraordinariam causam requiri ad dispensationem talem, nec expedire, ut fiat, ob dubium, an non sit contra Jus naturæ, in multis enim locis Scripturæ copula soceri cum nuru statuitur punienda veluti alia crimina jure naturæ illicita. et aliqua Concilia Provincialia rejiciunt ea Matrimonia etiam inter infideles veluti irrita, ideoque nullus unquam Pontifex sic dispensavit.

829 § 5. S. Anton. Caj. Dur. Scot. Suar. innumerique alii cum Sanch. *l.* 8, *d.* 8, *n.* 6; Mend. *diss.* 12, *n.* 37; Mastr. *n.* 116; Kugl. *n.* 1662, docent Pontificem posse, et reipsa dispensasse aliquando cum Religioso professo ad contrahendum matrimonium, et hoc est conforme dictis *n.* 583, quod etiam docuit aliquando S. Th. licet 2, 2, *q.* 88, *ar.* 11, *in O*, sententiam illam revocet, et cum *Sylv.* dicat fieri non posse, eo quod continentia videatur esse de essentia Ordinis religiosi, sed respondetur in primis probabile esse, secundum dicta *l.* 4, *n.* 3, quod votum castitatis conjugalis cum debito aliquando abstinendi ab uxoribus, sufficiat ad statum religiosum. Deinde, dato quod non sufficiat, sed nunc saltem post *Conc. Later. et Trid.* de quibus dixi, requiratur absoluta castitas, hoc non obstante potest Pontifex facere, ut talis dispensatus desinat esse Religiosus, quia esse Religiosum non habetur per characterem indelebilem, sed per voluntatem Ecclesiæ, quæ revocari potest, et sicuti talibus votis addit solemnitatem, ita potest tollere, uti recte Krim. *a n.* 452 *et* 2158, ad eum modum, quo locus aliquis ex voluntate Ecclesiæ sacer, potest per Ejusdem Ecclesiæ voluntatem fieri profanus; si autem talis homo desinat esse Religiosus, non est ratio cur non possit valide inire Matrimonium cum illud, per se loquendo, valide ineat ligatus voto simplici castitatis. Et ex his cadunt omnia, quæ habet Gonet. *hic d.* 9, *art.* 2, possuntque videri fuse soluta apud Kugl. *a n.* 1661.

§ 6. Circa dispensationem in gradibus pro- 830
hibitis iterum refero hic verba Trid. *sess.* 24, *c.* 5, *de res. matr.* quæ occasione alia etiam retuli n. 498. *Si quis inter gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, et spe dispensationis consequendæ careat : idque in eo multo magis loco habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis. Non enim dignus est qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur cujus salubria præcepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod subesse postea cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo et gratis dispensari poterit. In contrahendis Matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, et gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, et ob publicam causam.*

§ 7. Putant Henr. aliique cum Gob. *n.* 678, 831
circa ista verba, *nisi inter magnos Principes*, praxim esse, ut hoc extendatur ad omnes personas principaliores, adeoque ad omnes valde potentes et divites, imo ad omnes nobiles, sufficitque ad nobilem, quod solus pater sit nobilis, non tamen, si sola mater, Sanch. *l.* 8, *d.* 19, *n.* 6. Ut autem quis dicatur esse ex honesta familia, satis est, si familia nulla turpitudinis nota laboret. Addunt Nav. Sanch. *n.* 3, ea prohibitione dispensandi in secundo gradu, intelligitur tantum de consanguinitate, et affinitate ex copula licita, non autem ex fornicatione, uti nec de publica honestate.

Quæst. 109. — *Quid notandum sit circa facul-* 832
tates, quas habere solent Nuntii Apostotici, etiam circa impedimenta Matrimonii? R. Ut sciatur in quibus communiter recurri possit ad Nuntiaturam, circa annum 1680 Nuntio Coloniensi concedebantur sequentes Facultates. 1. Absolvendi ab hæresi et apostasia a fide, et a schismate, quoscumque etiam Ecclesiasticos, tam sæculares quam regulares, non tamen eos, qui ex locis fuerint, ubi Sanctum Officium exercetur, nisi in locis Missionum, in quibus impune grassantur hæreses, deliquerint : nec illos, qui judicialiter abjuraverint, nisi isti nati sint, ubi impune grassantur hæreses, et post judicialem abjurationem illuc reversi in

hæresim fuerint relapsi, et hos in foro conscientiæ tantum.

2. Tenendi et legendi libros prohibitos hæreticorum, ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, præter opera Caroli Molinæi et Nicolai Machiavelli, ac libros de astrologia judiciaria principaliter, aut incidenter, vel alia quovis modo de ea tractantes, ita tamen, ut libri ex illis Provinciis non efferantur.

3. Dispensandi in 3 et 4, simplici et misto tantum cum pauperibus in contrahendis, in contractis vero cum hæreticis conversis (quamvis pauperes non sint) etiam in secundo simplici et misto : et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam, dummodo in secundo non attingat primum gradum.

4. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis justitiæ ex sponsalibus proveniente.

5. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjuge machinante, ac restituendi jus petendi debitum amissum.

6. Dispensandi in impedimento cognationis spiritualis, præterquam inter levantem et levatum.

7. Hæ vero matrimoniales dispensationes videlicet 3, 4, 5 et 6, non concedantur, nisi cum clausula, dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non reperiatur, et in dispensationibus hujusmodi declaretur illa expresse concedi tanquam a Sedis Apostolicæ delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inferatur, cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ, alias nullæ sint.

8 Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia opera, exceptis votis Castitatis et Religionis.

9 Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum provenientibus, excepta ea, quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

10. Absolvendi ab omnibus casibus reservatis etiam in Bulla Cœnæ Domini, in locis tamen, ubi impune grassantur hæreses.

11. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta, et alia utensilia ad Sacrificium Missæ necessaria, ubi non intervenit sacra Unctio, et reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua ab Episcopo non benedicta.

12. Communicandi has facultates in totum vel in partem, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit, Sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus in locis tamen hæreticorum, ubi prohibetur exercitium catholicæ religionis.

13. Utendi eisdem facultatibus in locis Nuntiaturæ suæ tantum.

14. Et præfatæ facultates gratis, et sine ulla mercede exerceantur, duraturæ, quousque munere Nuntii Apostolici Colonia fungetur.

Eidem Nuntio per alias Litteras etiam concessæ erant sequentes, quas continuata serie numerorum hic paucis referam.

15. Quoscumque Clericos illarum partium pro necessitate dictarum Ecclesiarum, et arctatos requisita habentes promovendi ad omnes Ordines titulo Patrimonii vel Beneficiorum seu Missionis, etiam extra tempora, ac interstitiis non servatis, etiamsi in suscepto Ordine, antequam ad alium promoveantur, se non exercuerint.

16. Ubi penuria piscium est, etiam tempore Quadragesimæ dispensandi in esu ovorum, lacticiniorum et carnium.

17. Absolvendi simoniacos in foro conscientiæ, dimissis per eos Beneficiis, et rebus per simoniam obtentis.

18. Quoscumque sæculares, et Regulares in dignitate Ecclesiastica constitutos deputandi, qui benedicant Ecclesias, cœmeteria, altaria, campanas, et alia utensilia Missæ, etiam in quibus sacra unctio adhibetur, aqua et oleo ab aliquo Episcopo benedictis.

19. Cum pauperibus catholicis dispensandi in secundo cum tertio gradu, item in secundo simplici affinitatis ex actu fornicario, pro contractis et contrahendis Matrimoniis.

20. Per seipsum vel alium visitandi quascumque Ecclesias, Monasteria, et loca sæcularia, et Regularia etiam mendicantium, et quomodocumque exempta, ac Sedi Apostolicæ immediate subjecta, vel quocumque alio privilegio suffulta : Personas omnes Sæculares et Regulares etiam exemptas, quoties videbitur : Et in illorum statum, mores, disciplinam in capite et membris inquirendi, reformandi, mutandi, corrigendi.

21. Contra inobedientes, falsarios, usurarios, raptores, incendiarios, et alios criminosos etiam exemptos, eorumque fautores, receptores cujuscumque dignitatis, ordinis, vel conditionis : per viam accusationis vel denuntiationis, aut ex officio simpliciter, sine strepitu judicii inquirendi, et procedendi, reosque pronuntiandi.

22. Horum criminum, item matrimoniales, et quascumque alias causas Ecclesiasticas vel

appellationes admittendi, attamen sine præjudicio Ordinariorum, quoad causas beneficiales in prima instantia : pronuntiandi in illis etiam summarie, simpliciter, sine strepitu, sola facti veritate inspecta.

23. Causas ejusmodi aliis delegandi, ferendi quaslibet censuras et pœnas contra inobedientes, etc. apponendi interdictum Ecclesiasticum.

24. Juramenta quæcumque ad effectum agendi duntaxat quibuslibet relaxandi.

25. Quoscumque a quibuscumque censuris et pœnis simpliciter vel ad cautelam, prout Juris fuerit, absolvendi. Etiam absolvendi ab excommunicatione, aliisque sententiis, censuris et pœnis Ecclesiasticis, et temporalibus, quas ideo incurrerint.

26. Quæcumque Beneficia Ecclesiastica simplicia extra Metropolitanas, Cathedrales et Collegiatas Ecclesias, per obitum illorum ultimorum possessorum extra Romanam Curiam vacantia, conferendi, dummodo illa alias, quam ratione mensium Apostolicorum reservata non fuerint.

27. Concedendi, ut bona immobilia Beneficiorum in emphyteusim, sed non ultra tres generationes, sub annuo canone non excedente summam quinque ducatorum, in evidentem ipsorum Beneficiorum utilitatem alienentur et permutentur.

28. Concedendi monitorias et pœnales litteras contra ignotos malefactores, aut conscios revelare differentes.

29. Omnibus Christi fidelibus pium opus exercentibus centum aut plurium dierum citra annum Indulgentias concedendi. Vere pœnitentibus confessis, et communicantibus, qui sæculares vel regulares Ecclesias aut capellas in una vel duabus anni festivitatibus visitaverint, et pro unione Christianorum Principum, fidei Catholicæ propagatione preces fuderint, pro tali die septem annorum, et totidem quadragenarum.

30. Concedendi, ut tempore interdicti Apostolici in aliquo loco privatim, et januis clausis celebretur in familiæ præsentia.

31. Committendi has facultates in toto vel in parte.

Sequentes præterea facultates sunt a sacra Pœnitentiaria extraordinarie, et pro foro conscientiæ concessæ duobus Nuntiis Apostolicis pro tempore durantis suæ Nuntiaturæ.

32. Absolvendi a censuris contra duellantes inflictis, tam in casibus publicis quam privatis, etiam cum facultate subdelegandi uni vel pluribus prudentibus Confessariis, et approbatis ab Ordinario.

33. Item a censuris inflictis contra injicientes manus violentas in Clericos vel Presbyteros, dummodo non sit secuta mors vel mutilatio, vel fractio ossium, tamin casibus publicis quam privatis, secuta tamen partis satisfactione, cum obligatione parendi sententiæ sive ordinationi Ordinarii loci, ubi secutum fuerit delictum, sub pœna reincidentiæ in easdem censuras, si satisfacere et respective parere contempserint.

34. In casibus tantum occultis dispensandi cum eis qui jus petendi debitum conjugale amiserant ob affinitatem supervenientem, cum gravi pœnitentia salutari, remota occasione peccandi cum uxoris seu mariti consanguineo vel consanguinea respective.

35. Dispensandi ad petendum debitum conjugale cum iis qui voto simplici castitatis astricti, transgrediendo ipsum votum, Matrimonium contraxerunt, cum pœnitentia salutari, et obligatione servandi votum, excepto usu Matrimonii, et idem totum servandi mortuo seu mortua conjuge.

36. Dispensandi super impedimento occulto affinitatis proveniente ex copula illicita in primo, vel in primo et secundo, et secundo tantum gradu, quando agitur de Matrimonio jam contracto, ac etiam contrahendo, dummodo immineat periculum scandali : nec possit dispensatio a *S. Pœnitentiaria* expectari, cum gravi pœnitentia salutari, et remota occasione peccandi cum consanguinea vel consanguineo putatæ seu putati conjugis, cum qua seu quo ante matrimonium peccaverat, renovato consensu ita caute, ut rei, seu reæ delictum nusquam detegatur.

37. Absolvendi Religiosos cujuscumque Ordinis, etiam a censuris et casibus Superioribus suis reservatis, in casibus tamen occultis : et cum illis dispensandi super irregularitate ex violatione censurarum contracta, et quoad fugitivos et apostatas, etiam absolvendi ad reincidentiam, donec redierint ad suam Religionem, præscripto eisdem congruenti termino ad redeundum vel reincidendum, prohibito eisdem exercitio suorum Ordinum usque ad reditum.

38. Nuntiatura Coloniensis complectitur Colonienses, Moguntinenses, Trevirenses, Argentinenses, Spirenses, Wormatienses, Monasterienses, Osnabrugenses, Paderbornenses, Leodienses, Luxemburgenses, et Rhenanas partes, cæterasque Germaniæ inferioris, et Duci

Clivensi, et Juliacensi subjectas Provincias, Ducatus civitates, et loca omnia huc pertinentia.

833 *Quæst.* 110. — *Quid addendum sit circa facultates ordinarias, quas habent Episcopi vel alii ad dispensandam in impedimentis Matrimonii?* R. § 1. Sperell. *dec.* 110, *a n.* 3, fuse refert sententiam eorum qui dicunt Episcopos dispensare posse circa canones omnes, nisi ubi ipsis a Jure vel Papa expresse prohibetur; tum quia, per se loquendo, id possunt pro sua quod Papa potest pro tota Ecclesia, tum etiam quia Apostoli hoc potuerunt. Apostolus enim 1 *ad Corinth.* 5, *v.* 12, dicit, *omnia mihi licent;* Episcopi autem sic sunt etiam in potestate successores Apostolorum, sicuti Papa est successor Petri. E contra *n.* 26, etiam fuse refert sententiam aliorum, qui dicunt Episcopos non posse, nisi quod ipsis positive permittitur per Jus vel per Papam, tum quia potestatem suam habent mediante Ecclesia vel Papa, uti cum communiori dixi *l.* 6, *p.* 2, *num.* 1551, tum quia Jura et Pontifices eis expresse præcipiunt, ut canones observent, tum denique, quia inferior non potest circa legem Superioris, nisi quod hic permittit. Et quamvis *Sperell.* videatur inclinare in primam sententiam, tamen secunda est inter Theologos cum Krim. *a n.* 2034, longe communior et probabilior, ideoque *in dec.* 112, *n.* 33, notat etiam *Sperell.* quamvis Episcopus dispensare possit in lege Synodali suæ diœcesis, attamen non posse in lege Concilii principalis, quia hoc Concilium est supra Episcopum : probatque idem adductis Juribus etiam de Archiepiscopis, Krim. *n.* 2031. Idem *in d.* 111, saltem hoc defendit absolute *Sperell.* quod Episcopus circa adulterium et omnia delicta adulterio minora semper dispensare possit, nisi specialiter id reperiatur prohibitum, uti habet *c. At si clerici,* § *de adult. de judic.* Postea tamen *n.* 46, addit multas limitationes et sublimitationes. E contra quod circa delicta adulterio majora dispensare non possit Episcopus, nisi in casibus a Jure expresse permissis, habetur eodem *c. At si,* et fuse deducit Sperell. *dec.* 112, *n.* 1. Quæ autem delicta sint majora adulterio, explicat *dec.* 116, *n.* 32, ubi probat usuram et perjurium esse minora.

834 § 2. Quando *impersonaliter* Lex Pontificia concedit potestatem dispensandi, v. g. dicendo, *dispensetur, dispensari possit,* tum potestas censetur concessa Episcopo, uti ex Jure et Auctores probant Sanch. *l.* 8, *d.* 5; Pont. *l.* 8, *c.* 6, *n.* 6; Sperell. *dec.* 112, *n.* 41. Pontifex enim non indiget tali permissione, sed alius; et ideo putant Cov. Sanch. Krim. *n.* 2039, idem valere etiam, si lex Concilii alicujus ita loquatur, quamvis in hoc contradicant alii cum Barb. *de potest. Episc. alleg.* 83, *a n.* 23. Quod si aliquid in Canonibus vel Conciliis statuatur sub veniali tantum, vel sub consilio, censetur Episcopo concessa facultas in eo dispensandi pro exigentia rei, et subditorum bono; hinc universaliter docent Sanch. Salas, Krim. *n.* 2040, si apud Religiosos Regulæ Fundatoris vel Congregationis non obligent sub culpa, posse Superiores subordinatos in eis dispensare.

§ 3. Episcopus dispensare potest post con- 835
tractum Matrimonium pro foro conscientiæ tantum, si concurrant ista: 1. Si Matrimonium sit publicum. 2. Si impedimentum sit occultum. 3. Si initum sit bona fide, sive cum ignorantia impedimenti. 4. Si in separatione esset scandalum. 5. Si non sit facilis aditus ad Papam, ob paupertatem vel aliam causam, vel certe ob periculum peccatorum in tanta dilatione, quia interea non abstinebunt ab usu putati matrimonii : ita Nav. Ang. Syl. Henr. Sot. Tab. Arm. Cucus, Spin. P. Led. Capuan. Rodr. Anton. Gomez, Lop. Vival. Sanch. *l.* 2, *d.* 40, *n.* 3; Kon. Regin. Fill. Vasq. Rebel. Castr. Salas, Gasp. Hurt. Card. *in* 1 *crisi d.* 79, *n.* 2, et alii prope innumeri cum Kugl. *n.* 2125. Et rationes dabuntur *n.* 838. Potest autem hoc Episcopus etiam in 1 gradu affinitatis, v. g. si sponsus ante Matrimonium cognoverit sororem sponsæ. Tenentque plerique cum Sanch. Krim. *n.* 2050; Kugl. *n.* 2136, contra Garz. et Avers. *q.* 19, *s.* 2, sufficere, si alteruter processerat bona fide cum ignorantia impedimenti, quia huic non debet præjudicare malitia alterius. Et illi qui malafi de contraxerit, communiter jubetur imponi gravis satisfactio in confessione, v. g. ut ad medium annum omni mense confiteatur et communicet, ac iisdem diebus oret Rosarium. Putatque Sanch. *l.* 2, *d.* 40, *n.* 4, sufficere ignorantiam etiam crassam, quia *Trid.* dicit, qui *præsumpserit :* et licet v. g. cognita esset consanguinitas, si tamen non fuit notum quod impediret, non impeditur bona fides, Kugl. *n.* 2137. Quod si uterque contraxisset mala fide, quamvis *Henr.* et alii pauci putent id adhuc posse Episcopum in casu necessitatis, faveatque Kugl. *n.* 2137, citans etiam alios, tamen absolute negandum est cum communi, propter Trid. *sess.* 24, *de ref. Matr. c.* 5, ubi

tales excludit a spe dispensationis, uti et illos qui etiam cum ignorantia impedimenti contraxerunt neglectis solemnitatibus; dicit autem *neglectis*, et non si, v. g. proclamationes juste vel de licentia Superioris sint omissæ, uti habet Avers. *q.* 19, *s.* 2, § *Quinto*, et notavi *n.* 499. Addunt aliqui cum Perez, Gob. *n.* 580, 590, et alii apud Kugl. *n.* 2125, *sub fin.* quamvis impedimentum esset publice notum, si tamen separatio fieri non posset sine gravi damno, posse Episcopum dispensare, uti et tum, si ob paupertatem nequeat adiri Papa, vel dari expensæ pro dispensatione, et tamen separari non possint sine infamia vel ingenti difficultate.

836 § 4. Universaliter loquendo tunc censetur esse necessitas, in qua dispensare possit Episcopus, si conjuges etiam divites nequeant absque gravi incommodo vel scandalo separari; si autem maneant conjuncti, donec Papa vel delegatus ejus dispenset, versabuntur in periculo incontinentiæ : ita Auctores aliqui apud Kugl. *supra*. Tum autem non censetur posse adire Papam vel ejus delegatum, quando obstat eorum paupertas, Gob. *n.* 578.

837 §5. Dubitatum est: 1. An si uterque conjux sit in bona fide, causa sufficiens non recurrendi ad Papam per litteras sit impedire fornicationes materiales, adeoque tum possit dispensare Episcopus. 2. An, concurrentibus illis quæ relata sunt, Episcopus possit dispensare etiam in quocumque impedimento et gradu, qui juris naturalis non est. 3. An etiam in impedimento criminis, secuto per machinationem homicidio. R. *ad* 1. Non videri causam sufficientem, alias frustra addita esset illa conditio, si non sit facilis recursus ad Papam, cum semper sit periculum fornicationis saltem materialis. *Ad* 2. Posse, nisi aliunde specialiter ipsi restringatur potestas. *Ad* 3. Pro hoc casu videtur restricta potestas tam Nuntii Apostolici, quam Episcoporum; nam in facultatibus ordinariis Nuntii, et extraordinariis Episcopi expresse sic habetur : *Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, ac restituendi jus petendi debitum amissum.* Ex quibus verbis ultimis patet, quod etiam de Matrimoniis contractis sit sermo : ergo cum circa Matrimonia contracta non habeant potestatem nisi tacitam ex concessione Papæ, et Papa hic non taceat, sed absolute dicat, si alteruter machinatus sit, non posse dispensare, facultas videtur quoad illud impedimentum restricta.

838 § 6. Etiam ante contractum Matrimonium potest Episcopus in impedimentis jure humano stututis dispensare, quando est urgentissima necessitas salutis humanæ, et non est aditus ad Papam, vel est periculum in mora, ob periculum incontinentiæ vel alterius gravis mali spiritualis, Vasq. Salas, Præp. Sanch. Castrop. Gob. Hurt. Regin. Pont. Bonac. Villal. Bassæus, Sylvius, Barbosa, Victorell. Molfes. Dian. Leand. Homob. Cornejo, Machado, Candidus, Gorm. *de Sacr. n.* 325; Card. supra *n.* 4, qui dicit esse sententiam securissimam et moraliter certam, quod iterum docet *in* 2 *crisi diss.* 1, *n.* 636; Kugl. *n.* 2134, vocans probabilissimam et securam sententiam, et pro hac referens adhuc plures Auctores. Et ita declarasse *Sixtum V* testatur Pyrrhus Corr. quem retuli *l.* 6, *part.* 1, *n.* 117; nam posse Episcopum dispensare in legibus Pontificiis in casibus urgentis necessitatis, maxime pro bono salutis animarum, quando non datur aditus ad Ponticem, vel est periculum in mora, habet communis et recepta Theologorum ac Canonistarum sententia, quorum octodecim refert Sanch. sub. ad quos accedunt Suar. Vasq. Salas. Baldel. Castrop. Reg. Tapia, Pont. Bon. Barb. Sperell. *dec.* 112, *n.* 51, et alii plures cum Avers. *q.* 19, *s.* 2, § *Concedendum*, et Card. *sup. Prob.* 1, quia non est credibile intentionem Pontificis esse, quod sibi in tali casu cum dispendio boni communis animarum velit reservare potestatem a Christo in bonum commune animarum concessam, et cum tot gravissimi Doctores communiter ita interpretentur mentem Pontificis, est moraliter certum, hic locum habere saltem epiikiam. *Prob.* 2. Potest Episcopus dispensare in Matrimonio contracto, uti Auctores supra relati testantur : ergo etiam in contrahendo, cum sit utrobique eadem causa, possitque esse similis necessitas, maxime cum Matrimonium sit invalide contractum, non sit reipsa contractum, quia fuit irritum, ideoque sit prius recte contrahendum. *Prob.* 3. Certum est, quod consuetudo det jurisdictionem, uti Jura expresse dicunt, quæ retuli l. 6, p. 1, n. 117, adducitque etiam Cugl. n. 2134. Item certum est, quod lex aliter non obliget, quam prout eam communis sensus et usus interpretatur : atqui etia mcertum est, quod Episcopi in tali casu soleant dispensare, censentque omnes communiter in eo posse, neque hoc ignoratur a Summis Pontificibus, uti testantur plurimi apud *Card. et Kugl.* ergo. *Prob.* 4. Potestas dispensandi in impedimentis Matrimonii etiam de jure præscribitur spatio 40 annorum etiam absque titulo, si nempe concurrat pau-

pertas, ob quam non liceat recurrere Romam, et gravis causa ob quam moraliter non possit negari jam vel differri dispensatio : nam bona fide præsumi potest Pontificem in talibus circumstantiis consentire, cum secundum dicta mens ipsius non sit, ut reservatio potestatis cedat in detrimentum animarum, Less. *in Auct. v. Matr. cas.* 9, G. *n.* 596 : praxim autem sic dispensandi habent Episcopi ultra 40 annos : ergo. Et hæc extendunt *Sanch. et Avers.* etiam ad casum quo contracturi laborarent duplici impedimento, quia necessitas manet eadem, sive sit unum, sive plura impedimenta. Et universim docent *Suar. Sanch. Salas. Castr.* et Canonistæ communiter cum Sperell. *n.* 47 *et* 72, Episcopum posse dispensare in casibus extraordinariis, quando necessitas urget, et est periculum in mora, cum impotentia adeundi Superiorem ; uti si nascerentur gravia scandala, inimicitiæ, iufamia : ac consentiunt Barb. et Krim. *n.* 2045, si sit casus in quo Papa ex justis causis dispensare soleat. Ideoque etiam Pign. *t.* 3, *cons.* 33, docet Episcopum potuisse dispensare saltem sub onere postea id significandi Papæ, ut sic salvetur honor nobilium conjugum vel familiarum, cum eorum unus periclitaretur de vita. Ex simili ratione, multi quos retuli l. 3, p. 1, n. 563, dicunt Episcopum quandoque dispensare posse in votis perpetuæ castitatis aut Religionis, quæ alioqui reservantur Papæ. Et ratio horum omnium a priori est, quia pro ejusmodi gravissimis casibus prudenter præsumitur Papam consentire propter bonum commune. Imo putat cum aliis Gob. *tr.* 9, *n.* 574, si votum castitatis vel Religionis emissum sit ex metu injusto gravi aut levi, item si obstrictus tali voto puellam imprægnarit, quam ducere vellet, antequam pariat, et careat pecuniis ad impetrandam dispensationem, aut non pateat facilis Romam aditus, tum etiam posse dispensare Episcopum.

839 § 7. Si casus patiatur moram, et Nuntius Apostolicus habeat a Sacra Pœnitentiaria specialem facultatem, quam ab ea non habet Episcopus, recurrendum est ad Nuntium; nam ideo pro tali casu datur talis specialis facultas Nuntio, ut sit in partibus, qui dispenset, cum sit facilis recursus ad Nuntium, uti supponitur : pro sola autem necessitate potest dispensare Episcopus non habens aliunde specialem facultatem ; si tamen etiam Nuntius careat speciali facultate ad aliquid, Episcopus potest idem quod Nuntius, nec opus est ad hunc recurrere. Ita quoad utramque partem Sanch. *l.* 2, *d.* 40, *n.* 8, *et l.* 8, *d. n.* 25 ; Avers. *q.* 19, *s.* 2, § *ult.* Tamb. Perez, Gob. Spor. Kugl. *n.* 2125.

§ 8. Si Episcopus ex præsumpta licentia 840
Papæ dispensaturus in aliquo impedimento sit certus esse aliquam causam dispensandi, sed dubitet an sit sufficiens, probabile est posse dispensare secundum dicta l. 1, n. 804, ubi addidi quid faciendum sit si postea resciatur causam dispensandi non fuisse sufficientem, aut etiam si nunc dubitetur an adsit ulla causa dispensandi : imo Dian. *p.* 4, *tr.* 3, *R.* 44 ; Barb. *de potest. Episc. alleg.* 33, *n.* 36 ; Sperell. *n.* 54, absolute dicunt, etiamsi dubitetur an sit magna necessitas, vel an talis dispensandi causa hic et nunc sit justa. Et saltem in dubio an casus indigeat dispensatione, tum posse dispensare Episcopum, docet Krim. n. 2043, quia reservatio potestatis dispensandi est odiosa, et merito præsumimus Ecclesiam non reservare dispensatioaem casus dubii, sed tantum certi, hinc posse Episcopum dispensare cum illis qui sunt prope ætatem requisitam, et de quibus dubitatur an malitia suppleat ætatem, docent Barb. *de jur. Eccl. l.* 1, *c.* 11, *n.* 187 ; Krim. *n.* 2184.

§ 9. Potest Episcopus, saltem ex consuetu- 841
dine, dispensare ad petendum debitum cum conjugato qui post matrimonium contraxit impedimentum spiritualis cognationis vel affinitatis, Sanch. *l.* 8, *d.* 6. Quod extendit *Castr.* etiam ad eum qui emisso absoluto voto castitatis contraxit Matrimonium, Krim. *n.* 2060 ; *et addit n.* 2127, similiter posse Episcopum dispensare cum conjugibus qui ex mutuo consensu voverunt castitatem conjugalem, si etiam mutuo sibi hoc remittant.

§ 10. Episcopus, ubi potest, plerumque 842
tenetur saltem ex charitate sub mortali ita dispensare pro bono salutis animarum, Card. *in* 1 *crisi d.* 79, *n.* 27. Ratio est, quia secundum dicta l. 2, n. 174, quivis pastor, quo nomine etiam venit Episcopus, tenetur cum gravissimo etiam suo dispendio succurrere subdito in gravi necessitate spirituali constituto, qualis necessitas hic est, uti constat ex dictis n. 175. Et quæ hic dico confirmabuntur ex dicendis n. 905 et 907.

§ 11. Si dispensavit Episcopus pro quo erat 843
communis error cum titulo colorato, quod dispensare posset, quamvis non potuerit, valet dispensatio per *leg. Barbarius ff. de off. præt.* quia secundum dicta l. 6, p. 1, n. 112, et dicenda hic n. 896, Ecclesia supplet ; e contra, si fuit tantum error in Episcopo dispensante, non valet dispensatio. Bardi *de*

cons. discept. 6, *c.* 5, § 5. Et idem dicit Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 44, *n.* 10, si dubium fuerit an causa allata vel subtacita fuerit finalis an impulsiva, et postea resciatur fuisse finalem; quia cum talia non spectent ad potestatem Superioris, quæ in bonum Ecclesiæ ample interpretanda esset, sed tantum spectent ad voluntatem Superioris, qui intentionem habet dispensandi secundum veritatem, quæ sibi proponitur; hinc, si deest veritas, invalida est dispensatio. Consequenter si Episcopus habens potestatem dispensandi cum solis pauperibus, per errorem putarit se dispensare posse etiam cum divitibus, aut si per errorem privatum putarit hos esse pauperes, qui tales non erant, quamvis Gob. *tr.* 9, *n.* 683, putet talem dispensationem valere, eo quod facultates dispensandi committantur Episcopo usuro pro sua prudentia, quia utitur prudenter ita opinans, quamvis reipsa fallatur, tamen oppositum videtur tenendum; quia Papa non concesserat facultatem nisi ad dispensandum cum vere pauperibus, nec aliunde suppletur talis potestas dispensandi cum reipsa divitibus. Neque talis facultas conceditur sub conditione, *si prudenter judicet esse pauperes*, sed sub conditione, *si vere pauperes sint*. Quod si Episcopus putarit se certum quod essent pauperes, et tamen reipsa non essent tales, adhuc videtur probabilius, ob rationem jam datam, quod non valeat dispensatio.

844 § 12. Huc pertinet solutio sequentis casus: Titius consanguineus Caiæ in 3 gradu petit dispensationem ab Ordinario, qui putans se posse, dispensavit: non poterat autem cum divitibus, quales erant Titius et Caia. Matrimonium ex hac dispensatione bona fide initur in facie Ecclesiæ, pluribus annis convivunt et suscitant proles; post plures annos rescit Titius Ordinarium non potuisse dispensare cum divitibus. *Quæritur*, an jam non possit Ordinarius dispensare in illo impedimento, olim quidem publico, nunc autem occulto, quia omnes jam judicant bene dispensatos fuisse, et per dispensationem sublatum fuisse impedimentum. R. Ordinarius potest dispensare in impedimento occulto, quando Matrimonium est publicum et bona fide contractum, Sanch. *l.* 2, *de Matr. d.* 40, *n.* 3 *et* 4, addens *n.* 5, dispensare posse, etiamsi divites sint; idem habent alii apud Sanch. et apud Tamb. *l.* 8, *t.* 2, *c.* 4; Pont. Avers. Perez, Castr. Hoc autem impedimentum, quamvis in se fuerit publicum, jam tamen est occultum in ratione impedimenti, nam nunc de illo non constat, nec moraliter constare potest; tum enim impedimentum censetur occultum, quando publice creditur legitima dispensatio esse obtenta, uti expresse Platel. *p.* 5, *n.* 1184; hoc autem hic publice creditur: ergo. Et ita senserunt Doctores de Facultate, et alii Coloniæ anno 1711.

§ 13. Quando Episcopus dispensat in casibus 845
occultis ex tacita concessione Papæ, hoc tantum juvat pro foro conscientiæ, quia si impedimentum fieret publicum, et Episcopi sequentes nollent credere dispensationem intervenisse, possent ratione scandali imperare separationem. De cætero si saltem postea subsequatur Matrimonium, etiam per dispensationem occultam, proles reipsa legitimatur per hoc subsequens Matrimonium.

Quæst. 111. — *Quasnam extraordinarias fa-* 846
cultates, præsertim in impedimentis Matrimonii, habere soleant a Sede Apostotica Episcopi in Germania? Resp. § 1. Habent multas ex illis quas *n.* 832 dixi concessas esse Nuntiis Apostolicis, non tamen omnes. Communiter dantur, prout sequitur.

1. Absolvendi ab hæresi, et apostasia a fide, et a schismate quoscumque etiam Ecclesiasticos tam sæculares quam regulares, non tamen eos qui ex locis fuerint ubi Sanctum Officium exercetur, nisi in locis Missionum, in quibus impune grassantur hæreses, deliquerint; nec illos qui judicialiter objuraverint, nisi isti nati sint ubi impune grassantur hæreses, et post judicialem abjurationem illuc reversi in hæresim fuerint relapsi; et hos in foro conscientiæ tantum.

2. Tenendi et legendi libros prohibitos hæreticorum, ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, præter opera Caroli Molinæi, et Nicolai Machiavelli, et libros de astrologia judiciaria principaliter, aut incidenter, vel alio quovis modo de ea tractantes, ita tamen ut libri, etc. illis Provinciis non efferantur.

3. Dispensandi in 3 et 4 simplici, et mixto tantum cum pauperibus in contrahendis, in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in 2 simplici et mixto, dummodo nullo modo attingat 1 gradum; et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

4. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis justitiæ ex sponsalibus proveniente.

5. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante; ac restituendi jus petendi debitum amissum.

6. Dispensandi in impedimentis cognatio-

nis spiritualis, præter levantem et levatum.

7. Hæ vero matrimoniales dispensationes, videlicet 3, 4, 5 et 6 non concedantur, nisi cum clausula, dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat; et in dispensationibus hujusmodi declaretur illa expresse concedi tanquam a Sedis Apostolicæ delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inferatur, cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ; alias nullæ sint.

8. Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum provenientibus, excepta ea quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

9. Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis Castitatis et Religionis.

10. Absolvendi ab omnibus casibus reservatis etiam in Bulla Cœnæ Domini, in locis tamen ubi impune grassantur hæreses.

11. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta et alia utensilia ad Sacrificium Missæ necessaria, ubi non intervenit S. Unctio; et reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua ab Episcopo non benedicta.

12. Conferendi Ordines extra tempora et non servatis interstitiis usque ad Sacerdotium inclusive.

13. Dispensandi super defectu ætatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad Sacerdotium, si alias idonei fuerint.

14. Consecrandi olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Cœnæ Domini, nisi necessitas illud urgeat.

15. Celebrandi bis in die, si necessitas urgeat, ita tamen ut in prima Missa non sumpserit ablutionem, per unam horam ante auroram et aliam post meridiem, sine Ministro, sub dio et sub terra, in loco tamen decenti, etiamsi altare sit fractum, vel sine reliquiis Sanctorum, et præsentibus hæreticis, schismaticis, infidelibus et excommunicatis, et aliter celebrari non possit. Caveat vero, ne prædicta facultate seu dispensatione celebrandi bis in die, aliter quam ex gravissimis causis, et rarissime utatur, in quo graviter ipsius conscientia oneratur. Quod si hanc eamdem facultatem alteri Sacerdoti juxta potestatem inferius apponendam communicare, aut causas ea utendi alicui, qui a S. Sede hanc facultatem obtinuerit, approbare visum fuerit, serio ipsius conscientiæ injungitur ut paucis duntaxat iis maturioris prudentiæ ac zeli, qui absolute necessarii sunt, nec pro quolibet loco, sed ubi gravis necessitas tulerit, ad breve tempus eamdem communicet, aut respective causas approbet.

16. Deferendi Sanctissimum Sacramentum occulte ad infirmos sine lumine, illudque fine eodem retinendi pro eisdem infirmis in loco tamen decenti, si ab hæreticis aut infidelibus sit periculum sacrilegii.

17. Induendi vestibus sæcularibus, si aliter vel transire ad loca eorum curæ commissa, vel in eis permanere non poterunt.

18. Recitandi Rosarium vel alias preces, si Breviarium secum deferre non poterunt, vel divinum officium, ob aliquod legitimum impedimentum, recitare non valeant.

19. Dispensandi, quando expedire videbitur super usum carnium, ovorum, et lacticiniorum tempore jejuniorum, et præsertim Quadragesimæ.

20. Communicandi has facultates in totum vel in partem, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit, Sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus, et præsertim tempore sui obitus, ut Sede vacante sit qui possit supplere, donec Sedis Apost. certior facta, quod quamprimum fieri debebit, per delegatos aut per unum ex eis alio modo provideat.

21. Et prædictæ facultates gratis, et sine ulla mercede exerceantur, et tantum concessæ intelligantur ad quinquennium.

22. Utendi eisdem facultatibus in Civitate et Diœcesi N. tantum.

§ 2. Cum facultates illæ dentur Episcopis, 847
tantum ad quinquennium, et easdem per facultatem 20 communicare possint aliis Sacerdotibus, orta est dubitatio an communicare possint usurpandas ad tempus longius quam quinquennium, de quo dubio videri possunt dicta l. 6, p. 2, n. 1598. Saltem Nuntius Apostolicus, cum facultates suas habeat pro tempore suæ Nuntiaturæ, potest illas quæ communicabiles sunt, alicui communicare pro toto illo tempore.

§ 3. Initio cujusvis Pontificatus promulga- 848
tur Regula Cancellariæ, quæ ordinarie est 13 vel 14. *Item revocat quascumque facultates concessas quibusvis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, et aliis Prælatis, et Personis, necnon Apostolicæ Sedis Nuntiis, ac fructuum et proventuum Cameræ Apostolicæ debitorum Collectoribus, de dispensando cum quibusvis personis super Matrimonio contracto vel contrahendo in gradu prohibito, ac super natalium et ætatis*

defectibus, et de incompatibilibus Beneficiis Ecclesiasticis in simul retinendis, necnon de Notariis publicis creandis ac alias, a præmissis officia ipsorum Nuntiorum, et Collectorum directe non concernentes quoad omnia, in quibus facultates ipsæ non sunt sortitæ effectum, etiamsi Nuntiis ejusdem dictæ Sedis legatis de latere competens fuerit concessa facultas. Hinc dubitatum est anno 1700, cum novus esset Pontifex, an relatæ facultates Episcoporum et Nuntii Apostolici revocatæ essent, et interrogata Roma respondit, facultates illas, quæ a S. Officio concessæ sunt, quales ordinarie sunt quæ Nuntiis Apostolicis et Episcopis mittuntur, non revocari per illam Regulam, sed eas tantum quæ ab antecessore Papa ipso immediate concessæ erant.

849 § 4. Quamvis in facultate 22 Episcopi habeatur, *Utendi eisdem facultatibus in civitate et Diœcesi N. tantum,* ita ut iis nullo modo uti possit extra fines præfatæ suæ diœcesis, tamen eisdem uti potest, v. g. Episcopus Monasteriensis pro Neo-Stadio Goddens, quamvis hic locus stricte non sit diœcesis Monasteriensis. Ratio, quia ipse est Episcopus vicinior, et pro spiritualibus ad eum recurrunt : ergo censetur eorum Episcopus. Et ita judicarunt mecum anno 1702, tres Doctores, qui tamen censuerunt Missionarios Castrenses alicujus Legionis non posse ex vi facultatum ab Episcopo Monasteriensi concessarum, v. g. binare Missam in aliena diœcesi legendam : sed videri possunt dicta l. 6, p. 2, num. 1518.

850 § 5. Circa facultatem 19, judicavit quidam vir doctissimus, posse Episcopum a potiori dispensare etiam pro esu carnium diebus Veneris et Sabbati per annum.

851 § 6. Per facultatem absolute dispensandi in Matrimoniis contractis, non possunt illi juvari qui contraxerunt neglectis proclamationibus, secundum dicta n. 830, 835.

852 § 7. Circa facultates relatas, tum Nuntii Apostolici, tum etiam Episcoporum, Pign. *t.* 7, *cons.* 53, docet seqq. 1. Facultates illæ quæ non sunt restrictæ ad certas personas, valent pro absolutionibus et dispensationibus respectu quarumcumque personarum etiam peregrinarum et advenarum, etiam Regularium exemptarum, quamvis Superiores ignorarent vel inviti essent, ad eum modum quo l. 6, p. 2, n. 1464, dictum est in anno Jubilæi. 2. Facultates illæ valent tantum in ordine ad forum conscientiæ. 3. Vi facultatis *absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, etiam in Bulla Cœnæ Domini contentis,* non posset quis absolvi ab hæresi, nequidem in Jubilæo, et hoc etiam dicunt Auctores quos retuli l. 6, p. 2, n. 1616, quamvis aliqui cum *Tann.* contradicant, quantum ad Germaniam. 4. Quinquennium datum pro usu talis facultatis incipit currere a die acceptationis, pro quo refert n. 9 declarationem 13 Aug. 1670 emanatam : oppositum tamen tenendum est de Bulla indulgentiarum, ut l. 6, p. 2, n. 525, dictum est.

853 *Quæst.* 112. — *Quis Episcopus possit dispensare cum sponsis habentibus impedimentum?* R. § 1. Si sponsa sit diœcesis Coloniensis et sponsus diœcesis Trevirensis, sintque consanguinei in 3 gradu, dubitatum est an satis sit ut dispensetur a Coloniensi Episcopo cum sponsa, vel an opus sit etiam a Trevirensi dispensari cum sponso. Fundamentum dubitandi est ex Gob. *t.* 9, *n.* 589, nam licet satis sit dispensari unum, quando uterque est subjectus eidem Episcopo, tamen si sint subjecti diversis, non videtur id sufficere, cum facultates dispensandi sint restrictæ ad proprios tantum subditos. Nihilominus dicendum est cum Navar. Henr. Sanch. *l.* 3, *d.* 26, *n.* 6, satis esse alterum e sponsis ab uno ex illis Episcopis dispensari, quia dispensatio sponsæ reddit sponsam habilem ad contrahendum cum suo consanguineo, tollitque ab ea consanguinitatem (moraliter loquendo prout impeditivam Matrimonii) et facit tantumdem, ac si in ipsa physice non esset consanguinitas; debet enim dispensatio sponsæ in ea aliquid operari, nihil autem aliud operatur nisi hoc : ergo hoc ipso potest sponsus cum ea contrahere, jam enim non contrahit cum consanguinea, sed veluti cum extranea. Ratio a priori est, quia impedimentum consanguinitatis non potest desinere in uno, quin hoc ipso etiam desinat in altero, ideoque per unam dispensationem indivisibiliter tollitur, uti indivisibiliter constat de conjunctione sanguinis utriusque personæ, ad eum modum quo sublata albedine ab uno pariete indivisibiliter tollitur similitudo cum altero pariete albo; impossibile enim est sponsum esse consanguineum sponsæ, si sponsa desinat esse consanguinea sponso, cum ista sint correlativa. Fundamentum *Gobati* nihil evincit, quia singuli Episcopi dispensant tantum cum suo, et unius dispensatione posita, hoc ipso cessat impedimentum etiam in altero, quia tollitur pars illius impedimenti.

Objic. Si Generalis Ordinis prohibuisset, ne duo ex diversis Monasteriis sint sibi socii in

itinere sine dispensatione; licet Abbas A cum suo subdito dispensaret, non ideo posset hunc comitari subditus Abbatis B, nisi hic etiam dispenset cum suo; ergo similiter in nostro casu. Resp. disparitatem esse, quia sicuti prohibitio, ita etiam dispensatio ad simul proficiscendum sive ad comitandum, est divisibilis; hoc ipso enim quod prohibeatur unus comitari, non ideo prohibetur alter quia posset prohiberi unus et non alter; similiter hoc ipso quod vinculum prohibitionis tollatur ab uno, non ideo tollitur ab altero, quia uno absoluto posset alter manere prohibitus: e contra impossibile est tolli vel remanere consanguinitatem in uno, quin hoc ipso tollatur aut remaneat etiam in altero, quia nemo potest esse non consanguineus consanguineæ, aut consanguineus non consanguineæ. Deinde hoc ipso quod Titia sit habilis ad ducendum Caium, Caius eam ducens ducit habilem, ergo non impeditam; ergo nec ipse est inhabilis aut impeditus, cum inhabilitas aut impedimentum, quod hic deberet esse, necessario semper includat duos inhabiles et impeditos, videlicet duos consanguineos aut duos affines, quales non sunt posita dispensatione unius. Aliud est, si sponsus et sponsa haberent alia impedimenta separabiliter impedientia, v. g. si uterque haberet simplex vel solemne votum castitatis tum enim dispensato; et habilitato uno, non ideo habilitaretur alter, quia votum sponsi, quod impedit, non includit votum sponsæ, nec sublato voto sponsi tollitur votum sponsæ, sed plane sunt divisa, potestque sponsus manere voto obligatus, licet sponsa sit soluta: et idem est in aliis similibus impedimentis, secus in consanguinitate aut affinitate, uti dictum est. Ita mecum judicarunt duo Doctores an. 1702.

854 § 2. Cum vagis potest dispensare quivis Episcopus cui se subjiciunt. Quod valet, quamvis tantum unus eorum esset vagus: hoc enim, secundum jam dicta, dispensato per quemcumque Episcopum cui se subjicit, concomitanter habilitatur etiam alter.

855 § 3. Huc pertinet solutio sequentis casus. Titius Coloniensis imprægnata Coloniæ Caia sibi in 3 gradu consanguinea, abit Treviros famulaturus, ubi ab Episcopo Trevirensi obtinet dispensationem contrahendi cum Caia. *Quæritur* 1. An Episcopus Trevirensis potuerit cum Titio dispensare? 2. Si Titius iverit Treviros animo obtinendi dispensationem, an hæc non sit subreptitia? 3. Si dispensatio valeat, an vi illius obtentæ possit Titius redire Coloniam, et hic copulari? R. *ad.* 1. Titius volens famulando permanere Treviris per majorem anni partem, primo die acquirit quasi-domicilium, fitque subditus illi Episcopo quoad Matrimonium, secundum dicta n. 722; hinc si in hoc impedimento possit ille Episcopus cum suis subditis dispensare, etiam potest cum Titio. *Ad* 2. Non obstat, si Titius eo animo iverit illuc secundum dicta n. 722, quia usus est jure suo, quod habebat ad acquirendum ibi quasi domicilium, quo acquisito potest uti favore. *Ad* 3. In ejusmodi indultis communiter habetur *pro Matrimoniis in tua tantum diœcesi contrahendis,* hinc vi talis dispensationis non poterunt contrahere extra diœcesim Episcopi dispensantis. Quod si Episcopo absolute detur potestas dispensandi pro Matrimoniis, Titius obtenta Treviris dispensatione, poterit redire Coloniam, et hic contrahere, dummodo ante contractum Matrimonii non dimiserit animum redeundi Treviros, et hic, prout statuerat, per majorem anni partem permanendi. Si autem Coloniam redierit deserens animo et corpore illud quasi-domicilium Trevirense, videtur non posse, quia dispensatio non manet moraliter afficiens illum, quando contrahit, non enim afficit nisi subditum diœcesis Trevirensis, tum autem non erit illius subditus. *Si dicat*, sublatum semel impedimentum non redire. R. Impedimentum est consanguinitas, quæ semper mansit, et per dispensationem, quæ afficit subjectum, datur potestas contrahendi cum illa consanguinea, sicque tantum moraliter tollitur illud impedimentum consanguinitatis, quandiu dispensatio illum afficit; si autem desinat esse subditus ante executam dispensationem, hæc non amplius moraliter afficit ipsum, neque in se, neque in aliquo suo effectu; ergo.

856 *Quæst.* 113. — *Quis dicatur pauper in ordine ad dispensationem matrimonialem?* R. § 1. Notant aliqui eum dici *inopem*, qui nihil habet; *egenum*, qui non habet vitæ necessaria; quis autem dicatur *pauper* est major difficultas. Barb. *De off. Episc. alleg.* 41, *n.* 24, ait: *Pauperes dicuntur non solum mendicantes, sed etiam habentes congruam sustentationem, qui tamen attento statu personæ et dignitate videntur indigere.* Piasec. *in praxi Episc. p.* 2, *c.* 2, ait: *Dicitur pauper, qui ex annuo redditu non recipit ultra decentem sustentationem.* Tuscus *v. Pauper* Concl. 160, ait: *Aut paupertas consideratur respectu certi actus, puta, quod solvatur Romæ certa quantitas, et qui non potest* (intellige sine notabili incommodo) *dicitur pauper. Aut lo-*

quimur de paupertate indefinite, et statur arbitrio Judicis. Addit: *Qui non habet tantum quo vivat, dicitur pauper, vel quando non potest explere officium suum de suo.* Saltem omnes communiter fatentur illum esse canonice pauperem, qui absque imminutione sui status non potest solvere Jura pro dispensatione obtinenda Roma. Gob. *t.* 9, *n.* 654, putat mulierem esse pauperem, quæ caret dote ad nubendum extra cognationem vel affinitatem viro paris conditionis secum; e contra illum virum censeri pauperem, qui ob inopiam nequit reperire sibi uxorem parem natalibus et dignitate. Addit, simpliciter loquendo illum censeri pauperem, qui non habet scuta 50, ut ait Tuscus. Et universim tradit Gob. eos in hac materia haberi pauperes, qui agricultura, opificio, arte etiam liberali, ut pharmacopœa se familiamque suam alunt.

857 § 2. Quia deprehensum est quosdam titulo paupertatis usos esse, qui solvere potuissent Romæ compositiones, et Jura Officialium, Urbanus VIII, loco clausulæ, *dummodo ipsi pauperes existant,* voluit poni, *dummodo ipsi pauperes et miserabiles existant, ac solo labore et industria tantum vivant;* hinc Corrad. *l.* 8, *c.* 5, *n.* 4, notat per pauperes intelligi personas miserabiles, nec verificari paupertatem, nisi probetur etiam miserabilitas. Et n. 12, dicit: Ille dicitur pauper, qui non habet in bonis 50 aureos; ille miserabilis, ad cujus commiserationem nos natura inclinat, circa quæ debet executor se extrajudicialiter informare. Addit num. 15 : apponitur quod vivant ex labore et industria manuum *tantum*, quæ dictio adjicitur ad denotandum, quod oratores præter laborem et industriam manuum suarum nullo alio modo vivere possint, et sic per eam excluditur omnis alius modus vivendi, et ista omnia pluribus ibi declarat; ideoque aliquis Illustris. Nuntius Apostolicus anno 1694 Coloniæ interrogatus declaravit, ex nota sibi praxi Romana, solos eos Romæ pauperes haberi, qui tantum 80 scuta in redditibus annuis habent, ac de reliquo labore manuum vivere debent; pro his vero partibus, juxta potestatem seu facultates Nuntiis et Episcopis concessas, illos solos censeri pauperes, qui adeo pauperes et miserabiles sunt, ut Romanam Curiam adire non possint sine magno incommodo, hoc est, solvere non possint isthic Jura pro pauperum dispensationibus taxata, v. g. 8 vel 10 scuta, aut etiam plura pro diversitate graduum et causarum in ejusmodi dispensationibus. Krim. a n. 2292, post relatas aliorum opiniones concludit eum dici *pauperem*, qui labore suo debet sibi victum quærere; eum *miserabilem*, qui tantum labore suo, et non alio modo sustentare se potest; putatque hoc adhuc esse verum, quamvis ex agello vel aliunde habeat aliquem modicum proventum, eo quod censeat piam Matrem Ecclesiam cum tali misero homine nolle rigidius procedere. Addit etiam eos dici vivere labore et industria, qui non tantum labore corporis, sed etiam animi debent sibi victum quærere. Addunt De Justis et Kerchne *n.* 262, non tam attendi an immobilia habeant bona, sed quos proventus ex illis habeant deducto ære alieno, impensis, oneribus; si enim tam parum habeant, ut ideo ad vivendum cogantur laborare, censentur vere pauperes miserabiles, nec tenentur bonum vendere ut taxam solvant. Certum est autem non esse hic canonice pauperem, qui reipsa dives est et vivit labore manuum, quia cum non ex necessitate sic vivat, non est miserabilis, imo nec pauper.

§ 3. Putarunt aliqui illos posse hic dici pau- 858
peres, qui adhuc sunt sub potestate parentum, nec in re habent bona aliqua, quamvis suo tempore expectent pinguem hæreditatem; sed contra est, nam si hoc valet, plerique filii Principum sunt pauperes vivente parente : unde recte dicit Tuscus supra *concl.* 161, *tales non esse omnino inanes sive pauperes, propter spem quod pervenient ad pinguiorem fortunam.*

§ 4. Si quis antea pauper, post signatam 859
Romæ supplicam in forma commissoria ante executionem fieret dives, recte dicit Corradus num. 30, talem non posse contrahere Matrimonium vi dispensationis obtentæ allegato titulo paupertatis, quia dispensatio respiciebat tempus, non tantum quo petebatur, sed etiam quo executioni daretur dispensatio, secundum dicenda num. 903, debebat enim inquirere exequens.

§ 5. Gob. num. 659, putavit sufficere si unus 860
sponsorum sit pauper, quamvis etiam in Rescripto ponatur quod sint pauperes, quia paupertas unius gravat etiam alterum; sed recte contradicit Corr. n. 2. Hinc utriusque paupertatem requiri allegat postea ipsemet Gob. num. 666, ex responso cujusdam periti in stylo Curiæ.

§ 6. Circa modum probandi paupertatem, 861
edita est typis sequens Instructio, requisita ad conficienda probationes circa paupertatem petentium dispensationes matrimoniales a S. Sede Apostolica.

1. Testimonium Parochi utriusque dispensandi prævio juramento non solum ab ipsomet subscriptum, sed etiam a Not. publico, et Eccles. Curiæ serviente recognitum exprimens paupertatem dispensandorum his fere verbis :

Forma testimonii Pastoris.

Ego NN. infrascriptus Parochus Ecclesiæ Parochialis S. N. Diœcesis NN. medio juramento fidem facio NN. esse meum Parochianum, ac ejus genealogiam, in affinitate sive consanguinitate esse infrascriptam.

Hic Parochus inserat genealogiam, et immediate sub eadem ponat :

Item medio juramento fidem facio pariter ego infrascriptus, supradictum meum Parochianum esse pauperem et miserabilem, ita ut vivat propria industria, et labore tantum. In quorum fidem manu propria me subscripsi, et præsentes sigilli mei sub impressione firmavi. Actum N. die N. anno N.

(L. S.) NN. Parochus Eccl. NN. Diœc. NN. manu propria subscripsi.

Forma documenti Notarii recognoscentis manum Parochi.

Fidem facio Ego infrascriptus NN. Notarius publicus, quod anno et die infra nominatis coram me comparuerint NN. et medio juramento fidem fecerint subscriptionem, et sigillum prætactas esse manum propriam et sigillum R. D. N. Parochi Parochialis Ecclesiæ NN. Diœcesis NN. causam scientiæ suæ allegantes, quomodo dictum Parochum scribentem, et sigillum et manum ejusdem sæpissime viderint. In quorum fidem præsentes manu propria scripsi, subscripsi, et consueto Notariatus mei sigillo communivi. Actum N. anno N. die N.

(L. S.) NN. Apostolica sive Cæsarea auctoritate publicus et approbatus Notarius, manu propria subscripsi.

Primo. Examen duorum testium coram Ordinario, Archidiaconis vel Vicariis Foraneis jurisdictionem Ecclesiasticam exercentibus afferentium prævio pariter juramento paupertatem dispensandorum per infrascriptas positiones, omissis aliis quæ de jure sive stylo sunt faciendæ.

Tenor positionum.

Secundo. Cujus nominis, cognominis, patriæ, status, ætatis, quibus parentibus nati, et quam professionem exerceant ipsi Testes.

2. Cujus ætatis, patriæ, et quibus parentibus nati sint supplicantes, si habent ipsorum notitiam.

3. Quandiu habuerint notitiam ipsorum, qua occasione et veram habeant familiaritatem et practicam continuam cum ipsis.

4. Utrum sciant exercitium, sive artem, quam unusquisque ipsorum exerceat et quid possint lucrari.

5. Utrum sciant bona quæ possident, tam immobilia quam mobilia, census, mercimonia, credita animalia, aut alios effectus cujusque generis, et valorem ipsorum.

6. Utrum sciant et velint affirmare, quod non possideant alia bona, et quomodo habeant illius certam notitiam.

Pro tertio. Testimonium Ordinarii afferentis paupertatem dispensandorum, in quo affirmet coram se Testes hac de re, præstito antea juramento, examinatos fuisse; quod idem testimonium non solum ab ipsomet Ordinario subscribi debet, verum etiam a Notario in sequentem seu similem formam :

Forma testimonii Ordinarii.

Ego NN. infrascriptus fidem facio omnibus et singulis quorum interest, et ad quos spectat, NN. esse pauperes et miserabiles, et ex proprio labore et industria tantum vivere, prout nobis constat et attestatione proprii Parochi amborum supplicantium, et ex dispositionibus duorum vel plurium testium fide dignorum coram nobis examinatorum cum juramento, servata forma instructionis nuper ab Urbe transmissæ. In quorum fidem, etc.

(L. S.) Subscriptio.

Similem fere instructionem pro examine Testium ex Decreto Sac. Congr. 21 die Aug. 1670, emanatam refert Genettus, in volumine 2, post Tract. de Matrimonio. Fit tamen sæpe ut acquiescant Romæ, si solus Ordinarius de hac paupertate testetur; scio etiam solius Parochi testimonio, absque istis aliis sumptuosis formalitatibus, datam esse fidem quod adesset vera paupertas, quamvis jam intelligam sine testimonio Ordinarii nihil Romæ obtineri.

Quæst. 114. — *An Nuntii Apostolici, vel Episcopi in his partibus dispensare possint cum quibusvis pauperibus pro contrahendis Matrimo-* 862

niis, si attingatur gradus secundus? Resp. § 1. Facultas illorum constat his formalitatibus : *Dispensandi in* 3 *et* 4, *simplici et mixto, cum pauperibus in contrahendis.* Unde ortum est dubium, an intelligatur gradus 3 mixtus etiam cum 2, an autem tantum mixtus cum 4. Episcopum et pariformiter Nuntium habere potestatem dispensandi in gradu 3 mixto cum 2, docent Sanch. *lib.* 8, *d.* 24, *n.* 34; Angelus *v. Matrim.* Tanor. *lib.* 8, *d.* 24, *Dubitabis* 2; Bassæus *t.* 2, *v. Matrim. num.* 5; Ills *t.* 1, *d.* 3, *n.* 33. Rationem dant : 1. quia tertius gradus hic solum præstat impedimentum, ut declaravit S. Pius V in motu anno 1566, quem motum per privatas litteras ad Officialem Toletanum esse revocatum ab Urb. VIII vult Barbosa ; sed non credunt Gob. *tract.* 9, *num* 619, et Tamb. *lib.* 8, *tract.* 2, *cap.* 9, § 7, tum quia Urbanus tantum recitative refert illa verba : *Nuptias ita contractas fuisse irritas et incestuosas,* prout suis litteris inseruerat dictus Officialis : quam interpretationem patiuntur illius verba grammaticaliter accepta. Quomodo enim Urbanus dicere posset incestuosas nuptias, quas nobilissimi conjuges secuti decreta S. Pii V, Clem. VIII, Greg. IX, Clem. VI, et ipsum Jus commune, ut in Bulla testatur S. Pius V, contraxerant, absque hoc, quod dispensationem petiissent super gradu propinquiori? Et licet ad mentem Barbosæ sic rescripsisset Urbanus, hoc tamen Rescriptum non est receptum, Gob. *loc. cit.* et videtur potius error irrepsisse Ministrorum, Tamb. *loc. cit.* maxime cum apud ipsum Barbosam contrarium adhuc ediderint post hoc Rescriptum Pont. Perez, Dicast. 2. Quia tantum illius gradus habetur ratio, quia est remotior, Cap. fin. *De consang.* quando enim duo consanguinei in gradu dispari distant, intelliguntur tantum distare inter se quantum remotior distat a communi stipite : ergo sicut gradus remotior trahit ad se et imbibit proximiorem quantum ad rationem magis distandi a primo stipite, ita eumdem ad se trahet et imbibet, ut solius ejus ratio sit habenda in dispensatione. 3. Ex Cap. *Quod dilectio,* De consanguin. deducitur quidem, facultatem Legato concessam ad dispensandum in certo gradu intelligi, quando uterque gradus distat æqualiter a stipite ; sed rationem dant Doctores sic intellectæ facultatis, quod in eo loco sic haberet consuetudo, et ex dispensatione oriretur scandalum, *Sanch.* supra. Contrarium autem tenent, ubi est contraria consuetudo, et ex dispensatione attento Jure non oriretur scandalum. Quamvis autem in hac patria non sciatur esse contraria consuetudo, tamen non scitur etiam de consuetudine non dispensandi in dicto gradu mixto.

Nec obstat 1. Quod S. Pius V requirat simul litteras declaratorias de gradu propinquiori; *nam* hæ declaratoriæ non sunt conditio, alias valor Matrimonii suspenderetur in utroque foro, donec conditio esset impleta, nec dispensatio antea sortiretur effectum; cujus oppositum patet ex verbis S. Pii V dicentis, etiamsi gradus propinquior non esset expressus, adeoque nullæ declaratoriæ super hoc datæ essent, tamen omnia acta et dispensationes confectas super gradu remotiori, qui propinquiorem imbibit, minime posse subreptione, aut intentionis defectu notari; et ita etiam notant Sanch. supra Gob. *n.* 622; Tamb. § 7 ; Leand. *p.* 1, *t.* 9, *d.* 24; Bass. supra : tantum ergo declaratoriæ istæ requiruntur, ut serviant pro foro externo, et occurratur scandalo eorum qui propter dispensationem in gradu propinquiori non obtentam, putarunt Matrimonium esse nullum. Unde infert *Bass.* si nullum scandali periculum immineret, nec res ad forum externum delata esset, non esse necessarium ut declaratorias afferant, uti nec tum si impedimentum sit occultum, id est, etiam quando notum quidem est, sed palam creditur legitima dispensatio obtenta, quia tunc non est notum in ratione impedimenti, quod creditur per dispensationem sublatum, Plat. *p.* 5, *num.* 1184, aut si aliter obviari posset scandalo, exponendo ex motu S. Pii V gradum proximiorem non officere, oratores absque mortali possunt negligere declaratorias, Pont. Avers. Tamb. *a num.* 6. Ordinarius tamen ex præcepto Pontificis præcipientis dict. declaratorias in ordine ad forum externum, non potest absque illis dispensare sine peccato mortali, *Tamb.* et idem innuit *Sanch.* supra.

Nec obstat 2, quod Nuntius Apostolicus non practicet dispensationem in gradu mixto ex tertio et secundo : *nam* id potest esse, quia in Nuntiatura est consuetudo contraria, contra quam si dispensandi facultate uteretur, posset oriri scandalum : hoc autem non obest aliis habentibus facultatem dispensandi in gradu tertio, *Sanch.* et alii.

Nec obstat. 3, quod per Rescriptum significatum sit Nuntio, quod ipse non possit, *nam* cum Jure communi, ut dicit S. Pius V, et ex decretis ipsius S. Pii V, Clem. VI et VIII, uti et Greg. IX, potens dispensare in remotiore, possit idem, si hic mixtus sit cum propinquio-

ri, eo quod hic dispensatione non indigeat, particulare Rescriptum missum ad Nuntium Apostolicum non derogat Constitutioni generali, et ipsi Juri communi, cujus correctio vitanda est, quoad fieri potest. L. *Præcipientes*, *C. de appellat.* Castrop. *t.* 3, *d.* 5, *p.* 3, § 3. Adde quod Rescriptum particulare contra commune Jus non habeat effectum contra hoc, nisi illius mentionem faciat, L. *Rescripta*, Cod. de Precibus Imperatoribus offerendis : et tradit Glossa in Cap. *Nonnulli* De Rescriptis. Item Abbas et plures alii, quia Rescriptum est particularis actus, qui non præsumitur factus cum tanta consideratione ad Jus commune oppositum. His non obstantibus,

863 § 2. Oppositum est tenendum, nempe quod nec Nuntius Apostolicus, nec Episcopi in Germania possint dispensare in gradu tertio, si attingatur secundus. Ratio est 1. quia cum hæc facultas non sit data per Jus commune, vel per antiquas Constitutiones, sed sit specialis, quæ ad Episcopos singulis quinquenniis indiget revocari, non potest censeri major vel alia quam prout est mens S. Sedis hic et nunc concedentis, cujus etiam est interpretari suam mentem, si dubium occurrat. Jam vero certum est, quod Nuntius Apostolicus in Germania habet, quoad hoc, eamdem prorsus facultatem quam habent Episcopi, et etiam certum est quod Nuntius dispensare non possit, si sit gradus mixtus cum secundo, nam Roma sub anno 1690 declaravit hoc, uti agnoscit Nuntiatura, ideoque ab eo tempore non dispensat, si secundus gradus attingatur. Similiter certum est, quod sub annum 1694 idem declaravit Roma interrogata nomine Illustrissimi de Anethan, Suffraganei et Vicarii Generalis Coloniensis; et ideo ab eo tempore etiam hi non dispensant in isto gradu. Quod autem de Nuntio et Ordinario Coloniensi dictum est, valet de aliis Ordinariis in Germania similem facultatem habentibus, ut agnoscunt, et ideo non dispensant Vicarii Generales Trevirensis, Monasteriensis, Spirensis, aliique. Ratio autem est, quia declaratio non immutat, nec tollit, nec affert novum Jus, uti late Tuscus *lit. D. concl.* 86, *et seqq.* sed tantum manifestat quid ab initio fuerit in lege aut facultate, et quid etiamnum sit, quamvis forte invincibiliter putatum sit aliud subesse : ergo cum declaratio dicat, *vi talis facultatis, in eo casu dispensari non posse*, nullus Ordinarius vi illius facultatis dispensare potest. Si id possent alii Ordinarii, esset forte ratione consuetudinis apud ipsos, hoc non quia consuetudo non juvat, nisi prudenter præsumatur approbatio vel consensus Superioris, a quo debet esse facultas, qui consensus hic prudenter præsumi non potest, quia Superior, cum interrogatur, semper contradicit. Ad opposita, patet ex dictis, obstat enim declaratio illius qui facultatem istam concedit, qui potest hoc specialiter concedere uni, et non alteri, ut dicitur concessisse Internuntio Bruxellensi, et forte aliis; sed id non juvat reliquos.

Quæst. 115. — *Quid dicendum sit, si unus* 864
sponsorum, pro quibus petitur dispensatio a Nuntio vel Episcopo, sit acatholicus? Resp. § 1. Facultas quinta, quæ dari solet Nuntiis et Episcopis relata num. 832 et 846, non distinguit, cujus fidei sint illi pauperes cum quibus dispensatur in 3 et 4 gradu; hinc ortum est dubium, an dispensare possint pro contrahendis matrimoniis, si horum unus sit catholicus et alter acatholicus. Ratio affirmandi erat. 1. quia delegatio potestatis dispendandi in aliqua lege generaliter facta quoad personas sine illarum expressione, favorabilis est et late interpretanda, uti tradit Suar. *lib.* 6, *de leg. cap.* 17, dicens, esse commune apud Canonistas, et Legistas; concessa autem est hæc facultas generaliter absque expressione personarum, saltem ita ut non excipiantur hæretici vel hæreticæ. 2. Matrimonium tale in his partibus potest esse licitum, et ei assistere Parochus : ergo poterit Episcopus in hoc uti in aliis dispensare. 3. Si uterque fuit acatholicus et converterentur, possent dispensari : ergo sufficit alterutrum converti, vel esse catholicum, quia quando Parochus dicitur, posse assistere vagis secundum dicta num. 750, satis est alterutrum esse vagum : ergo similiter hic.

§ 2. Alio tempore iterum propositum est il- 865
lud ipsum dubium, et allatæ hæ causæ, ob quas lex ista humana prohibens dispensari cum acatholico, non videatur obligare in istis circumstantiis, nam 1. Sponsus acatholicus relinquet sponsæ et liberis omnibus religionem liberam. 2. Permittet duas filias suas e priore Matrimonio educari catholice. 3. Si sponsa intra breve tempus non ineat hoc Matrimonium, posthac non poterit nubere pari sibi. 4. Prudenter timetur, ne sponsa comparens coram consistorio acatholico, quod suo modo dispensabit, transeat ad incestuosas nuptias, aut a fide deficiat. *Resp.* Rationes allatæ tantum suadent licitum fore tale Matrimonium, si dispensetur; et causas esse, ut potestatem habens dispenset, sed non persuadent desinere impedimentum, aut fieri Nuntio vel Episcopo po-

testatem dispensandi. Itaque dicendum videtur ab his dispensari non posse, nisi iste acatholicus ante Matrimonium fiat catholicus, aut adsit causa rationabilis differendi, et simul sit certitudo moralis quod, causa ista rationabili differendi sublata, acatholicus statim amplectatur fidem catholicam, ideoque censeatur jam moraliter esse conversus. Ratio est, quia in facultatibus illis sæpe expresse additur, *cum pauperibus catholicis, fidei catholicæ Romanæ cultoribus, etc.* Papa plus non delegat quam ipse facere velit et soleat, nisi expresse addat; non solet autem aliter dispensare in tali casu, uti testantur Declarationes S. Congreg. apud Pign. *t.* 3, *cons.* 63. Unde cum agatur de valore Sacramenti ineundi, nec constet, quod contraria opinio sit communiter recepta tanquam vere probabilis, et conformis stylo Curiæ Romanæ (quæ duo, secundum dicta *lib.* 1, *num.* 118, requiruntur, ut Ecclesia suppleat, si forte opinio fallat) hinc censuimus praxim benignæ illius sententiæ, quod dispensare possent, non esse licitam. An aliud per specialem aliam facultatem possint aliqui Episcopi, ignoro, attamen alicubi factum esse audivi. *Ad rationes* in oppositum, facilis est responsio, nam si posthac non nubat pari, casus est qualem sæpe dat affinitas, quæ per accidens intervenit. Si apostatat, est ipsius malitia, quæ hic et nunc impediri non potest, itaque inducantur, ut Romæ dispensationem sollicitent, vel plura media adhibeantur pro conversione sponsi.

866 § 3. Quod matrimonium contractum attinet, Titius catholicus contraxerat cum Caia acatholica in gradu utrique ignoto affinitatis, petita est a *S. Pœnitentiaria* dispensatio, sed hæc negavit, nisi Caia prius fidem catholicam profiteretur. Caia constanter renuit, et Titius manebat in periculo proximo formalium peccatorum, forte etiam defectionis a fide. *Quæritur,* an Ordinarius in hoc casu necessitatis posset dispensare? Affirmavit Doctor aliquis: Obmovi, quod Episcopus non possit etiam in casu necessitatis, nisi ex præsumpta concessione et conniventia Sedis Apostolicæ: ergo cum Sedes Apostolica expresse contradicat, et negaverit per *Pœnitentiariam*, Episcopus procedere non potest. Reposuit, Sedem Apostolicam non omnia velle per *Pœnitentiariam*, sed sæpe per Pontificem ipsum, aut per alias Gongregat. præsumitur autem prudenter Pontificis consensus, si ex his causis rogaretur. Oppositum tenui, nam nec Pontifex solet dispensare cum catholico, nisi conjux acatholica convertatur. Itaque separet se Titius, donec Pontificis benignitatem efficacius imploraverit.

§ 4. Si conjuges acatholici et impediti post 867
contractum Matrimonium convertantur, facultas 3 Nuntii Apostolici et Episcopi habet, quod dispensare possit etiam in 2 gradu, dummodo non attingatur primus; attamen facultatem illam non habeant quoad Matrimonia contrahenda, etiamsi uterque sit acatholicus, cum de contrahendis non meminerit facultas, et ejusmodi facultates plus non afferent, quam sonent. Quod si acatholici converti nolentes peterent Romæ dispensationem, eo fine ut proles suæ apud catholicos censerentur legitimæ, *quamvis digni non sint qui Ecclesiæ benignitatem facile experiantur, cujus salubria monita temere contemnunt;* uti habet Trid. *sess.* 24, *cap.* 5, *de refor. Matr.* tamen credo S. Sedem facilius cum illis se eo usque submittentibus dispensaturam, et audivi aliquando factum esse, quia hoc sæpe ad conversionem prolium multum conferre potest ista dispensatione gaudentium.

§ 5. Si conjuges acatholici conversi fuerint 868
ante Matrimonium cum impedimento contractum, non ideo possunt dispensari, quia si catholici facti contraxerint, non dicetur dispensari cum hæreticis in Matrimonio contracto.

Quæst. 116. — *Quandonam impedimentum,* 869
aut aliquid aliud, circa quod dispensandum esset, censeatur publicum, notorium, occultum, deductum ad forum contensiosum. Resp. Debet hoc sciri, nam Nuntii et Episcopi possunt sæpe dispensare in impedimento, vel delictis occultis, non autem in publicis. Et aliqua de publicitate dixi lib. 3, p. 3, n. 1219, a n. 1656, et lib. 4, n. 786, adhuc tamen addi debent seqq.

§ 1. Si impedimentum vel crimen, ob quod 870
invalidaretur Matrimonium, probari nequeat duobus saltem testibus, aut licet probari posset, si necdum sit probatum, non censetur adhuc publicum facto vel Jure, unde, si etiam non sit fama publicum, censetur occultum, Suar. Barb. Pias. *in praxi Episc. p.* 1, *c.* 1, *n.* 56. Tamb. *de Sacram. lib.* 8, *tom.* 2, *cap.* 5, *n.* 17; Castrop. *tom.* 3, *p.* 25, § 1, *n.* 9; Molin. *De justit. tom.* 3, *n.* 79. *Nec obstat,* quod sit violenta suspicio vel mussitatio de eo, *quia* adhuc posset aliqua tergiversatione celari, et ut hic censeatur publicum, debet a multis sciri, Sanch. *lib.* 8, *d.* 34, *n.* 55; Tamb. supra, quandiu enim aliquis non ideo laborat publica infamia, tamdiu obviatur publico scandalo,

ideoque censeri debet occultum, Henriq. Rodriq. Navar. *in summa lat. cap.* 27, *a n.* 254; Suar. *De cens. d.* 41, *sect.* 3, *num.* 6; Mol. supra. *num.* 8; Azor. *lib.* 8, *t.* 1, *cap.* 10, *quæst.* 9. Dummodo personæ, quibus est notum, sint infra decem, inquit Pignat. *tom.* 6, *cap.* 99, *num.* 8 *et* 9.

871 § 2. Ut impedimentum censeatur publicum, non est satis quod actus per quem incurritur sit publicus, sed etiam requiritur ut publicum sit tale actum esse impedimentum, ut a pari dixi de delicto lib. 6, p. 2, num. 1657, tenetque etiam Pign. a num. 30. Et ratio est, quia non quæritur an actus ex quo oritur impedimentum sit publicus vel occultus, sed quæritur an impedimentum sit publicum; quando autem qualitas afficit vocem, afficit hanc in sua ratione et formaliter: ergo si publicitas non afficiat formaliter rationem impedimenti, non debet impedimentum dici publicum in ratione impedimenti: ergo manet simpliciter impedimentum occultum, Navar. Sayr. Sa, Sanch. *num.* 56; Tamb. supra, Busemb. relatus *lib.* 1, *num.* 707; Krim. *num.* 2342.

872 § 3. Si impedimentum etiam in ratione impedimenti fiat publicum post executam dispensationem, quamvis data fuerit ab illo, qui non poterat dispensare in impedimento publico, hoc non obstat valori dispensationis datæ, quia hæc priore tempore, quo impedimentum erat occultum, fuit valida et sortita est effectum: ergo nunc invalidari non potest, hinc etiam ordinarie poterit Judex prudenter tum supprimere talem publicitatem; cum enim Matrimonium contractum invalidari non possit, ordinarie melius vitabitur scandalum omittendo actionem, quam admittendo frustraneam litem pro tentando divortio, ideoque notant etiam Henriq. et Sanch. *lib.* 3, *d.* 15, *num.* 13, eum qui pro foro interno per Breve *Pœnitentiariæ* in occulto impedimento dispensatus est, non esse molestandum in foro externo. Si tamen impedimentum dictum esset publicum, posset ratio scandali postulare separationem, aut obtentionem talis dispensationis, quæ manifestari posset.

873 § 4. Si impedimentum sit publicum in alio loco, sed occultum hic ubi dispensatio petitur, nec detur periculum proximum ut in hoc loco publicetur, aliqui affirmant, alii negant posse hic reputari occultum; utrique probabiliter, uti in pari dixi lib. 6, p. 2, num. 1658, tenetque etiam Piasec. supra, cum illis qui affirmant censeri hic occultum, quamvis cum aliis teneat Pignat. *num.* 29. Vide tamen dicenda num. 951.

§ 5. Crimen, quod notum est solis complicibus, quamvis multi sint, censetur occultum, nam occultum est quod probari non potest, sed per complices non potest probari, quia regulariter socii criminis in criminalibus non admittuntur ut testes, licet admittantur in criminibus exceptis, tamen probationem non faciunt, uti habent Jura et Auctores cum Pignat, *t.* 6, *cons.* 99, *a num.* 27. 874

§ 6. Si Ordinarius vel Parochus aliunde resciat impedimentum, et simul resciat dispensationem esse datam tantum pro foro interno, quamdiu hoc illis juridice non denuntiatur, possunt dissimulare, et assistere, ac permittere ut maneant in usu Matrimonii, quia manet occultum; e contra, si impedimentum juridice ipsis denuntiatum sit, debent suspendere executionem, aut etiam prohibere usum Matrimonii, usquedum in foro externo probent se dispensatos, quia Judex imploratus non debet negare justitiam, Sanch. Krim. n. 875

§ 7. Quandonam aliquid dicatur esse deductum ad forum contentiosum, explicavi lib. 6, p. 2, a n. 1659. Adde ex Pignat. *t.* 6, *cons.* 99 *et seqq.* 1. Quamvis reus falsis probationibus et testibus se defenderit, et sic sit absolutus, delictum ejus non amplius censetur publicum. 2. Id tenet, quamvis non sit absolutus definitive tanquam innocens, sed tantum quasi suspensive, si nempe absolvatur a processu, eo quod non sit probatus culpabilis. 3. Id tamen non tenet, si tantum sit relaxatus sub fidejussione de suo tempore repræsentando, tum enim necdum finitum est judicium. 4. Delictum clerici manet occultum, licet a Judice sæculari in contumaciam fuerit condemnatus, et etiamsi occasione illius sententiæ nata sit ipsi infamia publica, non ideo est irregularis. 876

§ 8. Quando *S. Pœnitentiara* in Rescripto addit, *dummodo omnino occultum* [1] *sit, quod uterque oratorum in mortem dicti mariti machinatus sit, et plane ignoretur quod illius mors inde secuta sit*, plus requiritur ad occultum, uti colligitur ex particulis, *omnino* occultum, et *plane* ignoretur; unde Hostiens. Jo. Andr. Pign. *num.* 11, dicunt tum requiri, ut non sit fama notum, nec ulla ratione probari possit. Quandonam autem hæresis in ordine ad facultatem absolvendi dicatur occulta, habet Pign. 877

[1] *De hac clausula consulendus Lambert. T.* 4; Edict. *Bonon. T.* 4, *a pag.* 269.

num. 12, et satis dixi lib. 6, p. 2, num. 1649, 1656.

878 *Quæst.* 117. — *Quid notandum sit circa illos quibus committitur potestas dispensandi, vel dispensatio ipsa?* Resp. § 1. Potestas quam Episcopi habent, ex generali vel tacita concessione, dispensandi in legibus Papæ vel Conciliorum, censetur ordinaria, ideoque delegari potest, quia conceditur ratione Officii, et est perpetua, Gloss. *in cap. fin. de offic. ord.* Covar. Suar. Sanch. Castr. Krim. *num.* 2042, 2055. Docet etiam Gob. *tract.* 9, *num.* 701, Episcopos in Germania solere subdelegare facultates etiam extraordinarias sibi concessas, et ideo ex Cap. 3, *de offic. deleg.* potest Episcopus causam sibi a Sede Apostolica delegatam subdelegare suo Vicario Generali, forte ideo quod Papa delegans non attendat ad industriam personæ, uti habet Dynus apud Gob. num. 702, vel quia delegatus supremi Principis potest causam subdelegare secundum Auctores *num.* 885 citandos. Si tamen industria hujus personæ, cui committitur, esset electa, certum est non valere subdelegationem, ut docent omnes cum Gob. num. 709. Quandonam autem aliquis possit aliquid facere per alium, aut e contra quando teneatur facere per seipsum, aut industria personæ censeatur requiri, fuse examinat Sperell. *dec.* 106, ex quo paucis noto seqq. 1. Regulariter, quod potest quis per seipsum, potest etiam per procuratorem, nisi lex vel Canon aliter statuat, *L.* 1, *ff. de procur.* Hinc potest juramentum, etiam fidelitatis, si Dominus feudi consentiat, fieri per alium habentem speciale mandatum, item solemnis professio religiosa. Imo etiamsi in terminis requireretur *proprium juramentum*, posse per alium fieri, attamen testis non potest per alium jurare, C. *Licet ex quadam, de testibus.* 2. Requiritur ut quis aliquid per seipsum faciat in triplici negotio, vel ratione rei, ut in criminalibus, vel ratione personæ, si actio ponenda non inveniat alteri, vel quando electa est personalis industria, quorum cum nihil sit in professione fidei facienda a docentibus vel beneficiandis, probabilius videtur eam fieri posse per alium. 3. Ubi expresse vel tacite est electa industria personæ, subdelegatio fieri non potest, *L. A. Judice, C. de judiciis, Cap. ult. de offic. deleg.* Hoc autem est, si dicatur, *personaliter exequaris.* Idem censent multi cum Barbosa, si dicatur, *super quo conscientiam tuam oneramus;* quod tamen multi negant, nisi dirigeretur ad personam cognitam et determinatam. Et similiter loquuntur multi de his verbis, *de tua prudentia et circumspectione plurium confidentes.* Hæc tamen, *proprio judicio cognoscas, et definias*, requirunt industriam personæ, uti et illa, *tu, tu, cognoscas*, duplicatio enim denotat personam. Quando in communi tantum aliquid committitur ratione officii, non censetur restringi ad hanc personam, secundum dicta n. 492.

§ 2. Quando litteræ pro facienda dispensa- 879
tione diriguntur ad Episcopum non facta mentione Vicarii, vel ad Vicarium non facta mentione Episcopi, ille solus per se loquendo potest dispensare, ad quem diriguntur, quamvis alius possit audire testes vel examen instituere. Ratio est, quia Episcopus et Vicarius non faciunt unum tribunal in eis quæ competunt extraordinarie et ex delegatione, unde si, v. g. Vicarius, ad quem directa erat dispensatio facienda, moriatur antequam causam cœperit vel cœptam absolverit, debebit perficere, non Episcopus, sed successor Vicarii, Sanch. Castr. Tamb. aliique cum Gob. *num.* 686 *et* 687, et videri debent dicta lib. 4, n. 251, ubi n. 247, notavi, quod quando aliqua delegatio vel expeditio Roma demandatur Officiali Episcopi, per hunc in his partibus intelligatur Vicarius in spiritualibus.

§ 3. Si Sedes alicubi vacet, ideoque dispen- 880
satio pro aliquo illi Episcopatui subjecto sit commissa Episcopo vicino, si hic non expediverit illam ante electionem novi Episcopi, putant Tamb. et Gob. *num.* 688, vicinum illum Episcopum non posse illam expedire electo jam novo Episcopo, quia Trid. *sess.* 22, *cap.* 5, *de refor. Matr.* vult id fieri ab Ordinariis eorum qui impetrarunt, sed nec poterit expedire novus Episcopus, cum nullam habeat commissionem. Alii tamen probabiliter putant vicinum illum Episcopum adhuc expedire posse, quia accipit commissionem absolute, et non restrictam ad tempus, quo pergeret vacare Sedes.

§ 4. Dispensationes prius non sortiuntur ef- 881
fectum, quam Ordinarii, ad quos remittuntur ut ipsi dispensent, extrajudicialiter saltem cognoverint nullam intervenisse subreptionem, ut habet Trident. supra. Unde et Gob. *n.* 743, docet, quod in his impedimentis communiter non dispensetur a Papa Romæ, adeoque non possit contrahi Matrimonium, quamvis sciretur Rescriptum esse expeditum a Papa, quia committitur Ordinariis, ut veritate examinata ipsi hic dispensent. Vide dicta lib. 1, n. 815, et dicenda hic num. 903.

882 § 5. Si alicui concedatur facultas dispensandi in omnibus gradibus, excepto primo, vi hujus facultatis non potest dispensare in primo gradu affinitatis, in primis non in linea recta, si v. g. copulam habuerit cum matre vel filia illius quam vult ducere, quia hæc dispensatio est difficilior quam secundus consanguinitatis, in quo pro foro etiam externo quandoque datæ sunt dispensationes, in foro autem externo nunquam datæ sunt dispensationes in primo gradu affinitatis in linea recta ex copula licita, uti dictum est n. 701, sed quandoque tantum ex illicita, adhuc tamen difficilius quam in secundo consanguinitatis. Deinde nec in linea transversa, v. g. si peccarit cum sorore sponsæ, quia absolute excipitur primus gradus, sub quo continetur, et consanguinitatis et affinitatis. *Nec refert*, quod majori concesso videatur minus concedi, et cui licet plus liceat minus, majus autem sit dispensare in secundo consanguinitatis quam in primo affinitatis in linea transversa, et ex copula illicita, *nam* illa regula Juris tum tantum valet, quando illud minus continetur in majori tanquam pars in toto, vel species in genere; alias non, cæteroquin habens potestatem dispensandi in irregularitate ex homicidio voluntario, posset etiam in irregularitate v. g. ex defectu lenitatis, cum hoc sit minus; nemo autem hoc dicet : ita cum aliis Sanch. et Lugo *in Resp. mor. lib.* 1, *dub.* 39.

883 § 6. Si delegatus semel plene et per definitivam functus sit officio suo, sive bene, sive male, cessat ejus jurisdictio, L. Paulus, L. *Judex de re judic.* Sanch. *lib.* 8, *d.* 27, *n.* 39. Excipit Abb. cum Krim. *n.* 2423, si ejus sententia ideo nulla esset, quia non observavit formam mandati, quia tum reipsa non est usus jurisdictione sua. Et si Ordinarius esset, adhuc posset jure suo cognoscere de Matrimonio, Sanch. Corrad. Krim. *n.* 2217.

884 *Quæst.* 118. — *An Vicarius Episcopi possit idem quod Episcopus, ac subdelegare facultates quas habet ab Episcopo?* Resp. § 1. Si facultates a S. Sede Apostolica concessæ Episcopo, immediate communicatæ sint etiam Vicario, communiter dantur cum potestate delegandi, adeoque poterit Vicarius etiam delegare alteri, uti etiam eas delegare potest, quas habet Jure Ordinario. E contra si facultates immediate concessæ soli Episcopo, ad hoc sint delegatæ Vicario, hic non potest delegare, neque Vicarius censetur facere unam personam vel tribunal cum Episcopo, nisi in eis quæ competunt Episcopo ratione jurisdictionis ordinariæ, quale quid non sunt facultates extraordinariæ concessæ Episcopo, Fag. et alii cum Leur. *de Vicario q.* 111, *n.* 2. Et ita non potest suffraganeus alteri Suffraganeo subdelegare, v. g. potestatem ordinandi extra tempora, specialiter Episcopo concessam a Sede Apostolica, Leur. *q.* 116. Estque idem de aliis similibus. Attamen notavi lib. 4, *n.* 1416, ex Sanch. et Lug. *in Resp. mor. lib.* 4, *d.* 42, posse Episcopum delegare suffraganeo facultatem hoc modo : *Delego tibi facultatem ad hoc, et quia tu non poteris subdelegare, etiam non do tibi potestatem subdelegandi aliquem, sed ego ipse immediate do facultatem vel jurisdictionem illi quem tu judicaveris aptum et designaveris.* Similiter si petatur dispensatio non explicatis sufficienter circumstantiis, nec data sufficienti cognitione causæ, ille qui habet potestatem dispensandi, sed non committendi alteri, potest sic scribere : *Dispenso, si preces veritate nitantur, cujus examen tibi committo*, vel sic, *si hoc vel illud ita sit dispenso.* Et tum valebit dispensatio, si conditio fuerit impleta.

§ 2. Si Episcopus Vicario dederit facultatem 885
his verbis : *Plenam tibi et omnimodam damus facultatem omnia et singula per teipsum vel alium, cui, dum te a civitate nostra abesse, aut alias impediri contigerit, id remittendum duxeris, rite seduloque obeundi, perficiendi et exequendi, etc.* dubitatum est, an Vicarius ex vi hujus facultatis et commissionis possit remotioribus Parochis vel Missionariis in tali diœcesi, pro districtu suæ Parochiæ vel missionis, generaliter subdelegare pro casibus in tribunali Pœnitentiæ occurrentibus facultatem dispensandi pro casibus Papalibus, qui ob circumstantias necessitatis et scandali fiunt Episcopales. Pro parte negativa est : 1. Quod aliqua horum, uti facultas dispensandi super irregularitate et suspensione secundum *Trid.* et communem cum Barb. *de offic. Episc. alleg.* 39, *n.* 10, requirant speciale mandatum : ergo saltem ad illa subdeleganda non datur facultas. 2. Barb. *alleg.* 32, *n.* 37, et Gob. *tract* 10, *n.* 503, docent Vicarium saltem non posse ejusmodi facultates subdelegare alteri generaliter, sed specialiter tantum, nempe delegando unum vel alterum casum in particulari. 3. Saltem non videntur ejusmodi facultates generaliter committi posse Missionariis, sed hi quibus committunt deberent esse cogniti et nominatim designati a Vicario, quia in ejusmodi commissionibus censetur eligi industria personæ, quæ electio non fit per simplicem expressionem Officii Missionariorum, sed per-

sona debet esse in individuo nota et expressa. 4. Docent cum communi Krim. *n.* 2056, Vicarium Generalem Episcopi non posse vi Vicariatus commissi, sed tantum ex speciali delegatione dispensare in eis in quibus potest Episcopus extraordinarie, v. g. pro casu urgentis necessitatis, quia quamvis talis facultas sit ordinaria Episcopo, non tamen Jure ordinario, sed tantum extraordinario. Pro parte affirmativa est : 1. quia facultas Episcopi in prædictis casibus Papalibus non est delegata, sed simpliciter ex ordinaria potestate dispensat, cessante in eis casibus omni reservatione, uti habent Sanch. *lib.* 2, *d.* 46, *n.* 3, 7, 14; Paxjord. *p.* 2, *lib.* 9, *tit.* 1, C. *de dispensationibus n.* 261, ergo similiter Vicarii; quæ enim his committuntur intuitu officii, ad illa habent jurisdictionem ordinariam tanquam annexam et accessoriam suo officio, uti citatis Sanch. Sbroz. et Garz. docent Laym. *de jurisd. ord. n.* 105; Leur. *de Vicario quæst.* 17, *n.* 2. *quæst.* 98 *et seq. quæst.* 199; Pirrhing. *lib.* 1, *tit.* 28, *n.* 40, his verbis : *Vicarius Generalis Episcopi habet jurisdictionem ordinariam non tantum in iis causis quæ ex generali officio Vicariatus ipsi competunt et in generali mandato Vicariatus comprehenduntur, sed etiam in iis, quæ speciali commissione opus habent, modo vel in prima commissione Vicariatus officio specialiter annectatur, vel tanquam Generali Vicario seu intuitu officii Vicariatus postea per speciale mandatum committantnr.* Et hæc pluribus firmat *n.* 58. Consentit etiam Dript. quem citavi libr. 4, n. 249 ; similiter Lugo *in Resp. moral. lib.* 1, *dub.* 46, *n.* 5, docet, quoad dispensationes et similia, quæ Jure ordinario potest Episcopus, idem posse Vic arium Generalem, quia etiam hic habet jurisdictionem Ordinariam. *Conf.* 1, nam illa jurisdictio est ordinaria, quam confert lex, consuetudo, vel Princeps ad negotiorum universitatem, uti ex Bart. et Panorm. probant Sanch. *lib.* 31, *dist.* 3, *n.* 1, 10, 31 ; Molina *tom.* 6, *de justit. tract.* 5, *d.* 14, *n.* 1, et approbat Lug. *n.* 5, docentque passim cum Wiestener *lib.* 1, *tit.* 29, *n.* 20 talis : autem hic est jurisdictio Vicarii : ergo. *Conf.* 2, quia nomine Ordinarii venit etiam Vicarius Generalis, qui proprie etiam est Ordinarius, uti docent Gloss. aliique communiter cum Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 32, *n.* 29; Garz. *de Benef. p.* 5, *cap.* 8, *n.* 41 ; Leur. *quæst.* 69. *Et quoties aliquid Episcopo conceditur, persona Vicarii eadem dispositione comprehensa videtur.* Cock. et Sanch. *lib.* 3 *d.* 7. *n.* 10 *et d.* 29, *n.* 15 *et* 16 : ergo sicut Episcopus potest facultatem dispensandi delegare alteri, ita etiam Vicarius. 2. Vicarii generales, secundum Lott. *de re benef. lib.* 1, *quæst.* 28, *n.* 130, sunt socii Episcopi in administratione Episcopali et jurisdictione ordinaria, et sub nomine Episcopi ac diœcesani comprehenduntur, si non specialiter excludantur, ideoque plura exercent quæ in *Trid.* nulla facta Ordinariorum aut Vicariorum Generalium mentione ipsis Episcopis demandantur; et ideo etiam Sperell. *dec.* 111, *n.* 32, docet pro casibus, in quibus Episcopus ex Papæ commissione habet potestatem dispensandi, eamdem habere Vicarium Generalem, si habeat mandatum speciale, et dispensationi faciendæ annexa fuerit causæ cognitio : ergo idem dicendum est circa omnes ejusmodi facultates non restrictas ad executionem solius Episcopi, præsertim cum ordinaria facultas sit favorabilis et late interpretanda, Paxjord. *n.* 254; Corr. *de disp. Apostol. lib.* 1, *cap.* 5, *n.* 11, 27, 3. Episcopus in nostro casu dat Vicario suo facultatem omnia obeundi, perficiendi, exequendi per se vel alium cui Vicarius committeret : ergo si committat Missionariis, hi poterunt nomine Vicarii omnia peragere ; docent enim Auctores communiter cum Leur. *de Vicar. quæst.* 199, *n.* 4, posse Vicarium etiam sine speciali mandato substituere sibi aliquos ad certos actus, seu ad certam speciem actuum. 4. Necessitas videtur id postulare, quia alias vix, aut ne vix quidem juvabuntur renitentes, apud quos Missionarii hærere aut redire nequeunt, et pœnitentes, si ad alios remittantur, nescient quos alloquantur, et interea manebunt in peccatis et periculo salutis.

Respondeo. Rationes pro parte affirmativa videntur quidem esse satis probabiles, quia tamen sæpe in istis agitur de valore Sacramenti, deberent merito Episcopi, dum singulis quinquenniis petunt renovationem suarum facultatum, simul petere etiam Vicariis suis potestatem communicandi, cum hoc sit necessarium in tam vastis diœcesibus.

Quæst. 119. — *An vicarius Generalis possit* 886
sine speciali mandato dispensare in illis in quibus potest Episcopus, vel exequi illa quæ committuntur Episcopo, aut e contra? Resp. Vicarium dispensare non posse sine speciali mandato præter antea citatos docent, Garz. Felin. et alii cum Leur. *de Vicario quæst.* 119, quia dispensatio sonat gratiam et liberalitatem, quæ non videntur cadere sub generale mandatum. Oppositum ex dictis videtur probabile, uti tenent Auctores plures apud Sbroz. *de of-*

fic. Vicarii lib. 3, *quæst.* 35, *n.* 1. Huc etiam Sperell. *dec.* 97, cum communi docet. 1. Quando in Jurisdictionibus aliquid committitur Episcopo simpliciter, quasi per generalem commissionem nomine Episcopi venit etiam Vicarius ejus generalis, etiamsi speciali mandato Episcopi caret, nisi reperiatur expresse exclusus, aut materia officio Vicarii non conveniat. 2. Quando aliquid committitur Episcopo tanquam Sedis Apostolicæ delegato, hoc non convenit Vicario ex vi generalis mandati, quia talem causam cognoscit Episcopus, non ut Episcopus, sed ut Delegatus, et Episcopus generaliter constituendo Vicarium ea tantum committit quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, non autem delegatæ. 3. Potest tamen Episcopus etiam ad hoc specialiter deputare Vicarium, uti constat ex Trid. *sess.* 24, *cap.* 6, nisi forte electa esset industria personæ Episcopi, secundum dicta lib. 4, n. 253. 4. Si aliquid committatur Vicario etiam sub nomine dignitatis suæ, non ideo potest se ingerere Episcopus, nisi ipsi committat Vicarius, quia in ejusmodi deputationibus non censetur facere idem tribunal. Et hoc docet etiam Leur. *quæst.* 195 *et* 299, cum communi. 5. Neque tum potest se ingerere Episcopus, si quid committatur Episcopo vel Vicario, et Vicarius jam incæperit expeditionem. 6. Addit Pign. *t.* 1, *consult.* 342, ex declaratione 14 Novembris 1643 data, si Episcopus ob tenuitatem reddituum etiam de consensu S. Congregationis non habeat Vicarium, sed per se faciat omnia, non posse exequi litteras Apostolicas ad Vicarium suæ diœcesis directas. Addit seq. Krim. *num.* 2213, citatis auctoribus : 1. Si executio demandetur Ordinario, potest exequi et Episcopus et Vicarius Generalis : item si sint in diœcesi nullius, potest Prælatus habens jurisdictionem quasi Episcopalem, non tamen ejus Vicarius. 2. Si demandetur Episcopo, non potest Vicarius; si Vicario, non potest Episcopus, quamvis Vicarius absit, deponatur, moriatur, quia in his eligitur industria personæ. 3. Si demandetur Vicario sub nomine Vicarii, etiamsi postpositum sit nomen ejus proprium, verbi gratia, Vicario Coloniensi, Marco Antonio, poterit exequi successor in Vicariatu, quia demandatio est realis. Si sub præposito nomine proprio Vicarii, v. g. Marco Antonio Vicario Coloniensi, solus ipse poterit exequi, etiam amotus ab officio, quia est demandatio personalis. 4. Potest delegatus alteri fide digno committere informationem verificandorum, et receptionem testium. Denique notandum posse Episcopum substituere sibi plures Vicarios, Corrad. *lib.* 7, *cap.* 4, *n.* 46.

Quæst. 120. — *Quid possint quoad matrimonialia Archidiaconi?* Resp. In Archidiœcesi Coloniensi sunt quatuor Archidiaconatus majores, quos habent Præpositi, Coloniensis in Metropolitana, Bonnensis, Xantensis, Susatensis. Hi Archidiaconi putarunt se præter multa alia jus habere, 1. Dispensandi in proclamationibus matrimonialibus. 2. Assistendi aut licentiam concedendi ad assistendum matrimoniis, cuicumque presbytero sine licentia Parochi. 3. Dandi licentiam ad matrimonium contrahendum in Oratoriis vel domibus privatis. Contradixerunt Archiepiscopi, Ferdinandus in Synodo anni 1612, et per edictum 17 Decemb. 1619, ac iterum 1645. Maximilianus in Synodo 1662, et per edictum 22 Junii 1663, ac iterum 28 Novemb. 1675, Joseph Clemens 3 Apr. 1691, qui etiam publicavit emanatam a S. Congreg. declarationem circa ista, quam confirmavit Papa, prout sequitur. 887

ALEXANDER PAPA VIII.

« Ad futuram rei memoriam, alias emanavit » a Congreg. tunc existentium S. R. E. Cardinalium Concilii Trid. Interpretum Decretum tenoris qui sequitur, videlicet Coloniensis Jurisdictionis Præpositis 14 Novembris » 1676, dubiis infra scribendis, resolutio dilata » fuit, prætendentibus Archidiaconis jurisdictionem Sacr. Congreg. declinantibus, habito » autem recursu ad Signaturam Sanctissimi, » rescriptum fuit, causam cognoscendam in » Sacr. Congreg. cum voto Rotæ, ab hac emanavit sub dieb. 17 Apr. 1679 et 29 Mart. 1680, » votum constare de bono jure, etiam ad effectum manutensionis Archiepiscopi Electoris » Coloniensis, prout ex Decisionibus quæ dantur. Proinde nunc Promotor Fiscaris Electoris, citata parte supplicat declarari, primo : An Archidiaconi eorumve Officiales » possint dispensare in una aut omnibus denuntiationibus matrimonialibus. 2. An possint assistere aut licentiam concedere assistendi matrimoniis cuicumque Presbytero » sine licentia Parochi, aut eo reluctante. 3. » An item possint licentiam dare contrahendi » in Oratoriis, domibus privatis, Capellis ruralibus, aut in Ecclesiis clausis. Die 27 Julii » 1680, Sacra Congregatio Eminentiss. S. R. E. » Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum » respondit negative in omnibus. Jo. Card. » Columna Præfectus, Loco † Sigilli. A. Altonius S. C. Secretarius. Cum autem sicut di-

» lectus Filius JOSEPHUS CLEMENS ex Du-
» cibus Bavariæ electus Coloniensis S. R. Im-
» perii Princeps Elector Nobis nuper exponi
» fecit, ipse Decretum hujusmodi quo firmius
» subsistat, Apostolicæ confirmationis nostræ
» patrocinio communiri plurimum desideret,
» Nos ipsum JOSEPHUM CLEMENTEM spe-
» cialibus favoribus et gratiis prosequi volen-
» tes, et a quibusvis excommunicationis, sus-
» pensionis, et interdicti aliisque Ecclesiasticis
» sententiis, censuris et pœnis a jure vel ab
» homine quavis occasione vel causa latis, si
» quibus quomodolibet innodatus existit, ad
» effectum præsentium duntaxat consequen-
» dum harum serie absolventes, et absolutum
» fore censentes supplicationibus ejus nomine
» nobis super hoc humiliter porrectis, Decre-
» tum præinsertum Auctoritate Apostolica
» præsentium tenore approbamus, et confir-
» mamus, illique inviolabilis Apostolicæ firmi-
» tatis robur adjicimus, salva tamen semper
» in præmissis auctoritate Congregationis eo-
» rumdem Cardinalium, decernentes ipsas
» præsentes litteras semper firmas, validas,
» et efficaces existere et fore, suosque plena-
» rios et integros effectus sortiri et obtinere,
» et ab illis ad quos spectat et spectabit in
» futurum inviolabiliter observari, sicque in
» præmissis per quoscumque Judices Ordina-
» rios et Delegatos, etiam causarum Palatii
» Apostolici Auditores, judicari, et definiri de-
» bere, ac irritum et inane, si secus super his
» a quoquam quavis auctoritate, scienter vel
» ignoranter contigerit attentari. Non obstan-
» tibus Constitutionibus et Ordinationibus
» Apostolicis, cæterisque contrariis quibus-
» cumque. Datum Romæ apud Sanctam Ma-
» riam Majorem, sub Annulo Piscatoris, die
» VIII Aprilis MDCXC, Pontificatus nostri anno
» primo.

(L. S.) I. F. Card. Alb.

888 *Quæst.* 121. — *Quid Capitulum Sede vacante possit quoad matrimonialia?* Resp. § 1. Potest per Vicarium suum Capitularem [1] dispensare, uti Jure ordinario poterat Episcopus, nam Capitulum repræsentat defuncti personam, et succedit in omnibus (exceptis casibus Jure expressis) quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, etiam voluntariæ : ad ordinariam autem jurisdictionem spectat hæc potestas dispensandi, Abb. Nav. Senis, Garz. Zerol. Barb. Pont. et alii, quos referunt et sequuntur Sperell. *dec.* 211, *num.* 38 ; Leur. *de Vicario quæst.* 479, 563. Quod plerique extendunt etiam ad facultates a Tridentino commissas Episcopis, uti *sess.* 24, *cap.* 6, dispensandi in irregularitate occulta ex delicto, sed de hoc postea lib. 7, quando de irregularitate. *Dixi*, per Vicarium suum Capitularem, nam Capitulum per seipsum jam non potest nisi primis octo diebus, uti insinuavi lib. 4, num. 2266, et cum communi notat Leur. *de Vicario quæst.* 467, 540, 546, 644, quamvis *quæst.* 567, notet Capitulum posse sibi aliqua gratiosa reservare.

§ 2. Sanch. *lib.* 8, *d.* 27, *n.* 32, putat, Vi- 889
carium Capitularem Sede vacante posse exequi dispensationem matrimonialem Episcopo defuncto aut ejus Vicario commissam, quia succedit in dignitate Vicarii Episcopi, et dici potest Episcopi Vicarius. Oppositum probabilius tenent cum aliis Covar. Garz. Rosa, Sperel. *dec.* 31, *num.* 2 ; Leur. *de Vicario quæst.* 197 *et* 587, quia Capitulum succedit Episcopo tantum in jurisdictione ordinaria, non autem in delegata, qualis hæc est, et ideo stylus Curiæ habet, ut Sede vacante executio dispensationum vel similium gratiarum non dirigatur ad Vicarium Capitularem, sed ad vicinum Episcopum, de quo dixi num. 880. Et Vicarium Capitularem non esse nec dici Vicarium Episcopi, habet communis cum Leur. *quæst.* 562, non enim gerit vices Episcopi, sed Capituli, a quo solo jurisdictionem habet. Et ex eodem fundamento docet cum aliis *Sperell.* contra alios, Vicarium Capitularem non posse cognoscere causas, v. g. confugientium ad Ecclesiam, vel ex illa extractorum, quia hæc facultas competit Episcopis, eorumque Vicariis Jure extraordinario. Dicent tamen Rosa, Sperell. supra *num.* 13, et iterum *dec.* 85, *num.* 1, cum aliis apud Leur. *quæst.* 197, et iterum *quæst.* 298, *num.* 4, contra alios, si executio sit demandata Vicario Episcopi sub nomine dignitatis, eum qui post ipsum fit Vicarius Episcopi posse exequi, quia licet Vicarius proprie non dicatur habere successorem, tamen habet consuetudo ut hoc fiat.

§ 3. Etiam potest Capitulum Sede Vacante 890
per Vicarium suum assistere matrimoniis, aut

[1] *Scito tamen, S. C. in* Mexicana Visitationis Sacrorum Liminum *T.* 9, *p.* 42 ; Resol. Select. *ab anno* 1700, *ad* 1718, *interrogatam,* an Provisores et Vicarii Generales a Capitulis, Sede vacante, deputati valeant dispensare in gradibus prohibitis ad Matrimonia contrahenda? *respondisse* negative.

alteri dare licentiam assistendi, quia tum venit nomine Ordinarii, Sanch. Kon. Barbos. Dian. Leur. *quæst.* 467, 583.

991 *Quæst.* 122. — *Quid notandum sit circa potestatem Regularium in ordine ad dispensandum conjuges vel matrimonia?* Resp. § 1. Privilegium quod habent Mendicantes ad dispensandum cum licentia Provincialium in petitione debiti pro conjugibus incestuosis vel adulteris vel ligatis voto castitatis, docent Quintan. et Gob. *tract.* 9, *num.* 732, contra Bassæum esse bullatum; et quoad illos qui contraxerunt cum voto absoluto castitatis, docent Castrop. *d.* 4, *d.* 2, § 1, *n.* 19; Krim. *n.* 262, posse Confessarios Societatis ex licentia Provincialis dispensare ad petendum debitum: sed quoad ista omnia videri debent dicta l. 6, p. 2, n. 1588, 1589. Notant præterea aliqui privilegium datum a Julio II, dispensandi saltem cum incestuosis per Mendicantes a Provincialibus deputatos existentes in domibus et Ecclesiis suis, esse quidem vivæ vocis, attamen subscriptum a maximo Pœnitentiario, Officiali Papæ: Urbanum VIII, autem per Bullam *Alias felicis recordationis*, datam 2 Aprilis 1635, declarasse, quod revocando vivæ vocis oracula etiam manu Cardinalis signata, non intellexisset signata ab illis Officialibus, quibus ratione muneris fides haberi deberet de fide talis oraculi; et tale esse præsens privilegium, quod tamen extendi non debeat ad impeditos cognatione spirituali, vel voto castitatis, cum de his non fiat mentio. Et conjugatos superveniente impedimento cognationis spiritualis non posse dispensari a Mendicantibus in petitione debiti, fatentur Sanch. *l.* 8, *d.* 16. *n.* 9, et Krim. supra.

892 § 2. Vix tenuiter probabile est, adeoque non licet sequi in praxi opinionem illam, quod Regulares vi cujusdam privilegii a Leone X Augustinianis concessi possint dispensare in primo gradu post matrimonium contractum, aut in aliis impedimentis dirimentibus, eodem modo quo Episcopi, uti contra recentiorem aliquem pluribus probat Card. *in* 2 *crisi*, *d.* 2, *n.* 379; et ideo etiam Gob. *tr.* 9, *n.* 720, docet privilegium quod iisdem Augustinianis dicitur esse concessum dispensandi in impedimento affinitatis etiam in primo gradu, esse dubium; addit tamen posse in necessitate aliquem Mendicantem sub dubio dispensare, donec aliunde obtinuerit certam dispensationem, quia in necessitate licitum est uti sententia probabili, quando tutior usurpari non potest, uti dixi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 110. De cætero ista servire non possunt Confessariis Societatis JESU, cum in Comp. privilegiorum non legantur esse recepta.

893 § 3. Carmelitæ Discalceati dispensant in regno Persarum cum neophytis quoad omnia impedimenta consanguinitatis et affinitatis; item Capuccini Missionarii in Helvetia circa eos qui, ubi *Trid.* est receptum, contraxerunt clandestine, vel cum impedimento criminis ignorantes illud, vel in quarto gradu consanguinitatis aut affinitatis. Item Pign. *t.* 6, *cons.* 16, *n.* 3, ait: Die 7 Oct. 1682, Inn. XI *concessit facultatem Præfecto Missionis Brasilii Ordinis Capuccinorum dispensandi super impedimento in* 1 *gradu affinitatis ex copula illicita in foro conscientiæ, illamque communicandi*: hæc tamen omnia non communicantur nobis, uti notat etiam Gob. *n.* 725. Attamen in Bulla *Licet debitum*, anno 1549, inter litt. apost. in nova impressione Instituti pag. 14, concedit Paulus III, Generali Societatis, *ut, cum aliquos ex fratribus, seu sociis Societatis, in Saracenorum et Paganorum aliorumque infidelium terras et provincias alias remotissimas, a quibus non potest adiri Sedes Apostolica, miserit, possit eis auctoritate nostra facultatem concedere, ut cum iis qui ab infidelitate convertentur tantum, et in locis remotissimis, qui prius in gradibus non licitis, tamen lege divina non prohibitis matrimonia contraxerant, ut in eisdem manere possint dispensare.*

894 § 4. Putat Croufers *ad Cap.* 7 Regulæ S. Franc. *p.* 787, quod Greg. XIII, die 24 Aug. 1576 concesserit Patribus Societatis JESU in partibus ultramontanis, ut in eis locis ubi *Trid.* receptum est, et non servatum ab aliquibus qui induci non possint ut iterum contrahant servata forma *Trid.* possint dicti Patres eos absolvere, et dispensare in foro conscientiæ, ut rursus secreto inter se contrahant non servata *Trid.* forma; et hoc privilegium dicit haberi in appendice ad litt. Apostol. pro Societ. JESU. Sed cum *Verjuys* dico me hoc in nullo alio invenisse, nec reperitur in Comp. privil. neque in nova editione Instituti invenio ullam appendicem ad litt. Apost. Hinc standum sententiæ communi, quod omnino tum necesse sit iterum contrahere coram Parocho et testibus, quia forma Concilii nunquam est servata.

895 § 5. Docent Quintanadv. *tr.* 9, *sing.* 11, Gob. *tr.* 10, *n.* 632, posse Mendicantes, ubi privilegium habent dispensandi, id facere extra Sacramentum, etiam cum absentibus, ideoque ait Gob. *n.* 604, si Parochus scribat

Confessario Religioso habenti potestatem, *Peto, ut dispenses cum Titio in petitione debiti*, et Confessarius rescribat, *Dispenso, si causa subsit*, fore satis; sed Avers. *q.* 19, *s.* 3, in hoc ultimo contradicit, quamvis cum Portel. et Dian. *p.* 3, *t.* 2, *R.* 14, admittat posse ab ipso Religioso per Provincialem deputato fieri extra sacramentalem confessionem. Posse autem Episcopos cum taliter impeditis etiam post matrimonium tantum ratum, et intra primum gradum dispensare ad petendum debitum, habet communissima cum *Avers.* supra contra *Covar.* et alios, quamvis enim id Jure scripto non concedatur, tamen ita habet consuetudo et praxis, quam Pontifices ignorare non possunt.

896 *Quæst.* 123. — *An aliquis dispensans sine potestate dispensandi aliquando, dispenset valide; et quando sciens facit, an incurrat aliquam pœnam Ecclesiasticam?* R. § 1. Secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 112, hic *n.* 843, si quis habens titulum coloratum per errorem communem facti putetur habere jurisdictionem et potestatem, quam tamen non habet, et quamvis sciat se eam non habere, attamen Ecclesia supplet, ubi potest, propter utilitatem communem : quod præter Auctores ibi citatos egregie deducit Sperell. *dec.* 30 *et* 31, *n.* 10.

897 § 2. Quamvis graviter peccet qui, sciens se carere potestate, temere dispensat, attamen non inveni pœnam aut censuram a Jure annexam esse isti temeritati. Bulla Cœnæ excommunicat quidem usurpantes jurisdictionem Papalem, sed videtur loqui vel de jurisdictione rerum temporalium, vel si eam aliquis sibi vellet attribuere excluso Papa, aut plane independenter ab illo.

898 *Quæst.* 124. — *Quid universim notandum sit circa causas dispensandi?* R. § 1. Ante omnia supponendum est cum Trid. *s.* 25, *de ref. c.* 18, *sicut publice expedit legis vinculum quandoque relaxare, ita ex causa et cum delectu esse faciendum.* Et generatim de omnibus causis dispensandi, dixi *a n.* 819. Inter causas autem speciales est *angustia loci*, id est, si in loco originis, vel ut alii volunt etiam domicilii tui sit defectus personæ non impeditæ, aut æqualis, aut tibi aptæ ad matrimonium; durum enim est, præsertim feminæ, deserere locum originis, aut stabiliti domicilii, aut cogi ad contrahendum cum impari, vel sibi non apto, uti pluribus explicant Gob. *tr.* 9, *n.* 644, et Krim. *n.* 2071, notans angustiam loci allegari etiam pro viro. Nec illi causæ obest, posse haberi parem in locis vicinis, Sanch. *l.* 8, *d.* 19, *n.* 13.

§ 2. Inter causas dispensandi in gradibus 899
consanguinitatis et affinitatis est etiam, si puella sit superadulta, id est, excedens 24 annum, et hactenus non poterit nec adhuc possit invenire alium sponsum paris conditionis : hinc in partibus dispensavit aliquis Episcopus, quia puella similis erat 32 annorum. Similiter dispensavit Nuntiatura, quia puella sine proco excesserat 24 annum, et si excedat annum 25, recipitur hæc causa etiam in gradibus propinquioribus. In his tamen partibus aliqui plus requirunt, quia puellæ non solent ita maturæ nubere, nec tantus hic est ardor concupiscentiæ, debetque puella non esse vidua.

§ 3. Plures causas speciales Romæ admitti 900
solitas pro dispensatione in impedimentis cujuscumque cognationis, affinitatis, publicæ honestatis, criminis, etc. enumerat Ping. *t.* 7, *cons.* 22, *n.* 19, et sunt : 1. *Ob angustiam loci*, de qua jam dictum. 2. *Propter dotis incompetentiam*, si puella sub conditione, si huic nubat, ab aliquo acceptura sit dotem quam alias non haberet. 3. *Pro indotata*, si hic sponsus et non alius velit illam indotatam ducere et alere. 4. *Propter ætatem*, de qua etiam est dictum. 5. *Propter inimicitias*, si per hoc matrimonium pacandæ sunt inimicitiæ inter parentes, consanguineos, familias. 6. *Ad componendas lites*, si nempe aliunde ortæ interventu hujus matrimonii sint componendæ. 7. *Propter hæresim*, si istis locis multi hæretici sunt, ipsi autem sint catholici, et quia animi non possunt inspici, periculum sit ne forte nubat alicui non probatæ fidei. 8. *Ad evitanda scandala*, si ex fragilitate se cognoverint, vel ob nimiam familiaritatem de hoc sit sermo vel suspicio vulgi, ita ut si huic non nubat, mansura sit infamata vel innupta : et ordinarie non dispensatur in forma pauperum, nisi adfuerit hæc causa. Causas propter componendas lites, et ob nimiam familiaritatem justas esse ad dispensandum etiam in primo gradu affinitatis, iterum probat Pign. *t.* 8, *cons.* 101, et similes causas per hoc sufficientes refert etiam consult. 106. Castrop. et Krim. *n.* 2100, addunt causam, *periculum patiendi gravem jacturam bonorum* quæ possidet, vel ad quæ jus possidendi habet; nam causa pietatis est succurrere sic periclitanti. Addit Krim. *n.* 2102, *excellentiam meritorum*, quæ majores vel parentes, vel qui pro eis intercedunt, præstiterunt Ecclesiæ. Accedunt apud eumdem *n.* 2103, *conservatio alicujus magnæ familiæ, vel etiam*

divitiarum in eadem familia, quia Resp. interest locupletes familias catholicas conservari.

901 § 4. Dispensatio obtenta ex falsis causis nihil operatur, secundum dicta l. 1, n. 802; et idem est, si sit subreptitia vel obreptitia, etiam per errorem alienum, nam non valebit, secundum illam partem; in qua deficit, uti pluribus explicatum est *l.* 1, *n.* 806. Quandonam autem, et an omnes causæ finales verificari debeant, item, quid dicendum sit si in nomine vel diœcesi erretur, si per errorem substituta sit alia causa falsa, etc. dixi ibidem *n.* 808. Quid in casu subreptionis operetur clausula, *motu proprio*, dixi ibid. n. 814 et 812; ibidem dixi posse esse talem parvitatem materiæ in asserto falso, vel non expresso vero, ut non ideo vitietur dispensatio. Quod si orator fideliter proposuerit causam, quam dispensans bona fide putaverit esse sufficientem, si reipsa non sufficiebat, Sanc. *l.* 8, *d.* 17, *n.* 8; Wiest. et Kerch. *n.* 233, absolute dicunt valere : quod videtur verum, si Papa ipse dispenset in impedimento, in quo etiam sine causa valide dispensare potest secundum dicenda *n.* 394. E contra si dispensetur ex potestate delegata, videtur cum Pontio et Castrop. tenendum oppositum ob rationem n. 843 datam.

902 § 5. Quando una causa non sufficit, possunt plures congeri, *quia singula quæ non possunt collecta juvant*, *L. Instrumento*, Cod. de prob. si autem causa finalis in Rescripto allegata non subsistat, quamvis revera adsit alia causa quæ certo suffecisset si allegata fuisset, executor non potest pergere, uti dicetur *n.* 986.

903 § 6. Quando dispensatio est in forma gratiosa, et continet gratiam factam a Papa, sufficit tum quando gratia fit causam verificari, licet postea deficiat, Pont. Castrop. Tamb. Gob. Wiest. Kerch. *n.* 232. Quando autem est in forma commissoria, et tantum committitur gratia facienda in partibus, si repererit omnia esse quæ requiruntur, necesse est et sufficit narrata verificari tempore executionis, quamvis tempore datæ non fuissent vera; Garz. Carr. Krim. *num.* 2079. Et universaliter si causa finalis cesset, antequam dispensatio sit actu applicata, non valet; si autem cesset post factam applicationem, quamvis necdum sit executa, valet. V. g. Caia actu dispensata est ad matrimonium contrahendum, quando volet, cum consanguineo ob defectum dotis, si antequam contrahant, Caia accipiat improvisam hæreditatem, valet dispensatio, quia antequam acceptasset hæreditatem, dispensatio habuit primarium effectum suum, nempe sublationem impedimenti, quod semel sublatum causam non habet cur redeat, Suar. Salas, Sa, Rebuff. Mascard. Tiraq. Garz. Regin. *l.* 31, *c.* 27; Sanch. *l.* 8, *d.* 19, *num.* 28; Corrad. *in praxi dispens. l.* 7, *c.* 12, *n.* 27; Krim. *n.* 2136 [1].

§ 7. Si legislator sine causa ideoque illicite 904
dispensarit in sua lege, hac dispensatione utens non peccat, quia valide dispensatus est, nec tenetur facere ut lex prohibens redeat, Suar. Castr. Krim. *n.* 2067.

Quæst. 125. — *An aliquando sit obligatio petendi, aut concedendi dispensationem, v. g. in Subdiaconatu pro contrahendo matrimonio?* Casus est hic : Titius illustris prosapiæ et jam Subdiaconus unicum fratrem morte inopina amittit, et nisi ipse per matrimonium conservet familiam, fiet : 1. Ut diversa bona prænobilia una cum subditis devolvantur ad Principem acatholicum, cum infallibili ruina multarum millium animarum seu in præsenti seu in futuro. 2. Ut ad eumdem acatholicum pariter devolvatur dispositio de pluribus Beneficiis Ecclesiasticis, quæ vel extinguentur, vel non bene administrabuntur. 3. Ut bona prænobilia quæ familia Titii expectat ab agnatis acatholicis, maneant apud acatholicos, adeoque spes certa plurimas animas ad veram fidem suo tempore adducendi, penitus evanescat. His positis et suppositis, *Quæritur* 1. An ob causas allatas Titius non teneatur petere dispensationem in ordine ad contrahendum matrimonium? 2. An Superior, si possit, non teneatur illam dispensationem concedere? R. *Ad* 1, teneri. Probatur ex communi doctrina apud Valentiam in 2 2, *d.* 3, *q.* 4, *pu.* 3, post medium, ubi sic habet, *Quarto dico, si proximus sit in extrema necessitate spirituali, quilibet etiam privatus tenetur cum dispendio vitæ propriæ illi subvenire, si efficaciter possit.* Paulo post : *Sed illustrabitur tota hæc doctrina magis, si illam accommodemus ad aliquos casus particulares : explicando, præsertim quando possit judicari extrema necessitas spiritualis proximi. Primus casus est : si aliqui seducantur ab hæretico concionatore, ita ut illi vincibiliter ignorent veritatem, atque adeo sint in peccato mortali,* 905

1 *Consule T.* 2, Th. Resol. *p.* 198 *et seqq. expositionem causæ* Pratensis, *et nota Resolutionem S. C. pro validitate Matrimonii contracti in vim dispensationis ex falsa, ut prætendebatur, causa obtentæ,*

nec facile pateat aliis aditus ad eos recte informandos; tum si ii indocti alioqui sint, qui non videantur per se posse dijudicare veritatem, omnino censeri debent esse constituti in extrema necessitate spirituali; quare si quis utiliter et efficaciter possit subvenire illis etiam cum discrimine propriæ vitæ, id tenebitur facere ex charitate. Hucusque *Valentia*, et eadem habent Bon. *in* 1, *præc. Dec. d.* 3, *q.* 3, *pun.* 4, *n.* 5; Baldel. *t.* 2, *l.* 2, *d.* 18, *n.* 15; Bassæus *t.* 1, *v. Charitas n.* 12; Castrop. *t.* 6, *d.* 1, *pu.* 9, *n.* 10. In nostro autem casu plurimi seducuntur a concionatoribus acatholicis, et dato quod vincibiliter, attamen per se non possunt dijudicare veritatem, utpote homines indocti, et nisi sub dominium catholicum veniant, non facile dabitur aliter aditus ad illos informandos. Similiter illi, qui deficiente hærede catholico venient sub potestatem acatholicorum, adducentur in similem necessitatem, et noster Titius potest, si non omnibus, saltem aliquibus efficaciter subvenire, subeundo minus incommodum quam discrimen vitæ propriæ, si petita dispensatione ducat uxorem et suscitet hæredem : ergo tenetur eam petere. *Conf.* 1. Nam honestum est omittere et deserere statum perfectiorem pro bono spirituali proximi, Baldell. *n.* 14, citans *Suar. et Vasq.* quia et hoc ipsum quandoque est debitum : sic pater relinquere debet ingressum Religionis ut bene educet prolem, filius debet deserere Religionem ut succurrat parentibus etiam in necessitate corporali, Baldell. ibid. ex S. Th. 2 2, q. 282, *art.* 6, ergo multo magis hic pro communi et tanta necessitate spirituali animarum. *Conf.* 2, nam Titius teneretur petere dispensationem, si ipse per votum castitatis esset in periculo salutis propter vim incontinentiæ, v. g. per malum habitum causatæ; ergo et nunc propter commune periculum salutis alienæ tam manifestum. R. *Ad* 2. Superiorem utiliter et laudabiliter facturum, si dispenset, nam si esset periculum solius Titii propter incontinentiam, laudabiliter et utiliter dispensaret : ergo multo magis nunc, ubi est necessitas communis. Addunt Castrop. *tr.* 3, *d.* 6, *p.* 8, § 2, *n.* 7; Laym. *l.* 4, *tr.* 4, *c.* 8, *n.* 5, cum communi, convenire legislatori, ut omnium necessitatibus subveniat : ergo multo magis, cum hic sit utilitas publica, magna urgensque necessitas spiritualis, argum. c. 1, de voto, Sot. *De just. q.* 7, *n.* 3; Suar. *De voto c.* 17; Sanch. *in cons. l.* 4, *c.* 45; Laym. supra, Castr. *n.* 6. *R. ad* 3, Superiorem teneri hic dispensare, uti colligitur partim ex hic dictis *ad* 1, partim ex dictis l. 3, p. 1, n. 538, ubi dixi Superiorem aliquando teneri dispensare, et id etiam tenet Sperell. *dec.* 111, *n.* 5. Neque in tali circumstantia est periculum ullius scandali occasione talis dispensationis orituri, sed orietur potius ex denegatione, si nempe Ecclesia pluris faceret observationem unius voti particularis personæ, quam salutem æternam tot animarum sibi a Christo commissarum.

Quæst. 126. — *Quid notandum sit circa causam dispensandi in Subdiaconatu, propter periculum incontinentiæ?* R. § 1. Huic malo frequenter occurri posset saltem antecedenter, nam vel factus est incontinens post susceptum Subdiaconatum, vel ante illum fuit incontinens. Si post, erit culpa ejus propter abundantiam cibi et potus, conversationes periculosas, inordinatam vitam, etc. et per quas causas nata est incontinentia; per oppositas, si nimium inveterata non sit, communiter poterit corrigi ac recuperari continentia, ad quod sincero animo tentandum tenetur, licet subeunda sit non levis molestia, et pugna contra carnem. Si ante Subdiaconatum fuerit incontinens, parentes plerumque habent culpam, qui ob fines humanos et bonum temporale familiarum hos, vel illos e filiis destinant, et metu reverentiali adducunt ad statum Ecclesiasticum, parum solliciti sitne hæc eorum vocatio, necne; interim adolescentes non audent reluctari, aut prætendere, quod sæpe advertunt, periculum incontinentiæ, sed pergunt, ut sibi fingunt, bona fide, etiam tracti commoditate pinguis præbendæ, ac cogitantes Deum vel tempus de reliquo provisurum; unde provide sapienterque faceret Ecclesia, si adolescentes, maxime nobiles, non admitteret ad Subdiaconatum, nisi prævia octiduana recollectione, in qua considerarent statum animæ suæ, inclinationes, et habitus tum bonos tum malos, ac serio perpenderent, ac coram Deo et in conscientia sua judicarent se in statu Ecclesiastico facilius salvandos quam in alio, ac ad eum finem certa media vitæ bene instituendæ sibi præfinirent; hæc recollectio serviret etiam ad expianda peccata vitæ præteritæ, maxime cum jam cogitent statum novum inire, in quo peccata quæ contra castitatem committuntur habent distinctam speciem sacrilegii. 906

§ 2. Potest hæc causa esse justa, tum ut evitentur publica scandala alioqui probabiliter secutura, tum ut consulatur saluti hujus animæ alioqui forsan contempturæ, si in pro- 907

fundum venerit, vel tandem agendæ in desperationem; hinc ad prudens arbitrium Superioris pertinet considerare circumstantias.

908 *Quæst.* 127. — *Quomodo petenda Romæ dispensatio, et quid in supplica sit exprimendum?* R. Præter illa quæ ex Busemb. retuli l. 1, n. 796, tumque etiam ibi addidi n. 797, addenda sunt hic seqq.

909 § 1. Quando impedimentum est occultum, scribitur ad *S. Pœnitentiariam*, potestque scribi a quocumque et in quacumque lingua, neque hic opus est illis sumptibus. In supplica autem exponitur casus, circumstantiæ debitæ et causæ, item nomen illius ad quem remitti debet rescriptum, et civitas ad quam debet dirigi, uti habet sequens instructio.

Instructio Parochorum et Confessariorum pro casibus quorum absolutio seu dispensatio a Sacra Pœnitentiaria Apostolica impetratur.

Cum sæpe sit experientia compertum, plurimos utriusque sexus Christi fideles, præcipue in longinquis degentes, censurarum vinculis, votorum obligationibus, matrimoniorum impedimentis, necnon irregularitatum, et casuum quoquo modo reservatorum ligaminibus adstrictos ad S. Sedem ejusque Sacram Pœnitentiariam spectantibus irretitos, in illis lacrymose persistere, et continuis conscientiæ agitationibus laboriose perdurare, cujus mali causa ex similibus provenire innotuit,

Primo, eo quod Parochi, vel alii ad quos hujusmodi Pœnitentes recurrere contingit, in pagis, aut locis ruralibus degunt, et viam modumque recurrendi ad præfatam Sacram Pœnitentiariam ignorant, nec aliquem hic Romæ agnoscunt ad quem supplicationes dirigant, unde Pœnitentes perplexos dimittunt, quibus cum ad Ordinarium accedendi (feminis præsertim) verecundia aut timor aditum intercludat, consilium ulterius requirere nescientes, remedium desperant, et in prædictis vinculis, obligationibus, impedimentis, inhabilitatibus, et casibus reservatis, cum periculo damnationis insordescunt. Secundo evenit, quod pœnitentes egeni recognitionem pro sollicitatione et labore Agentium Romæ commorantium, exsolvere non valentes, inconsolati, ac conscientiæ motibus concussi in periculoso statu manere coguntur, et forte (quod pejus est) sibi persuadent, Sacræ Pœnitentiæ Tribunal aliquid lucri pro litteris prædictis recipere, cum vere Sacræ Pœnitentiariæ Ministri, nec aliquid quamvis minimum, nec etiam sponte oblatum unquam recipiant, et gratis omnia exhibentes, singulos ad se recurrentes serena fronte complectantur.

Tertio accidit etiam nonnunquam per inadvertentiam exponentium, ut gratiæ juxta exposita obtentæ irritæ evadant, eo quia casus et circumstantias necessarias reticeant, unde fit quod litterarum executores, casu postea Pœnitentium examinato, rem aliter se habere quam expressum fuerat comperiant, et gratias subreptitias aut obreptitias esse inveniant, quare pœnitentes confusi remanent, et spe novæ dispensationis se carere putantes, in prædictis vinculis, obligationibus, etc. miserabiliter remanent.

Quare gratum Deo et utile fidelibus futurum esse speratur, si iste modus recurrendi ad ipsam Sacram Pœnitentiariam proponatur.

Confessarii itaque, cum Pœnitentes vinculis præfatis irretitos ad se accedere contigerit, casuum qualitates et præfatorum casuum circumstantias considerent, causasque dispensationum aut commutationum exprimant, et caveant ne quod occultum est publicum faciant, præsertim impedimenta occulta matrimoniuorm, nam publica vel ad publicum redacta, non pertinent ad Sacram Pœnitentiariam.

Et sic præfati Confessarii, seu Pœnitentes, poterunt casus præfatos cum dictis circumstantiis et causis exponere, sive latino, sive quocumque alio idiomate propriæ regionis, nam Sacra Pœnitentiaria suos ex quacumque regione Pœnitentiarios subordinatos habet; et exprimant insuper in fine expositionis casus, nomen, cognomen, cui sit a sacra Pœnitentiaria rescribendum, etiamsi ipsum nomen et cognomen sit fictitium; itemque modum, per quem responsio secura dirigi possit, significando scilicet, vulgari nomine, oppidum, seu Civitatem et Regionem, cum Data mensis et anni in hunc modum :

Intus incipiant Epistolam seu Supplicationem sic :

Eminentissime, et Reverendissime Domine,

N. Mulier emisit votum simplex castitatis, manet in periculo incontinentiæ, nisi nubat; supplicat sibi votum commutari ad effectum contrahendi matrimonium.

Terminent Epistolam seu Supplicationem sic :

Dignetur Eminentia Vestra rescribere ad NN. et exprimant nomen et cognomen cui

est rescribendum Ad civitatem N. exprimendo nomen civitatis; per oppidum N. exprimendo vulgari nomine nomen Oppidi. Et dirigere Breve seu gratiam simplici Confessario, seu Confessario Magistro in Theologia, sive decretorum Doctori, sive Parocho, cui Pœnitens aperuit suam conscientiam, ne ipse Pœnitens, et præsertim feminæ, cogantur circumire pro executione gratiæ sacræ Pœnitentiariæ.

Dirigant Epistolam, seu supplicationem scribendo extra, seu a foris in hunc modum:

Eminentissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali Majori Pœnitentiario.

Romam.

Et si tardaverit responsio, Confessarii rescribant, ne forte sit deperdita, et nunquam desperent Pœnitentes.

Consultum autem est, ut Romæ sit aliquis qui dispensationem sollicitet, nam multitudo rerum moram causat, aut etiam quandoque oblivionem parit. Plura de rescriptis *a Pœnitentiaria* addam *n.* 931.

910 § 2. Quando impedimentum est notorium et publicum, scribi debet ad Datariam, seu Cancellariam, in qua dispensat Papa pro notoriis, et pro foro etiam externo; servantur autem fere eadem quæ jam dicta sunt de litteris ad *Pœnitentiariam,* sed scribi debet ad aliquem alium qui Romæ tradat supplicam, urgeatque Rescriptum, et huc remittat. Scribitur autem etiam ad Datariam pro secundo gradu consanguinitatis, quamvis occulto, et in consanguinitate pro matrimonio contrahendo, uti dicetur *num.* 931. Ubicumque autem petitur disensatio pro matrimonio contracto, semper exprimendum est an sit contractum servata forma Trid. in facie Ecclesiæ, sive præmissis vel dispensatis proclamationibus.

911 § 3. In genere hic supponendum tum vitiari dispensationem, *si per obreptionem* narretur falsum, vel *per subreptionem* taceatur verum, quorum alterutrum spectet ad causam finalem seu motivum dispensantis, secundum dicta *l.* 1, *n.* 806. Quod verum est, licet hoc per ignorantiam vel errorem factum sit: in illis enim spectat ad formam actus, ut jus, stylus et consuetudo servata sint, uti pluribus explicat Krim. *n.* 2109. Notavit etiam *l.* 1, *n.* 805, cum communi, quam etiam tenet Krim. *n.* 2114, in dubio an aliquid additum vel omissum spectet ad causam finalem, an ad impulsivam, præsumendum esse potius, quod spectet ad impulsivam tantum. Quod si causa finalis desinat secundum aliquam tantum sui partem, Sanch. et Krim. *n.* 2116 putant non ideo cadere dispensationem, quia minus requiritur ut permaneat, quam ut primo detur, sicuti secundum Tiraq. tract. *Cessante causa, cessat effectus, limit.* 17, *n.* 1 *et* 103, lex manet, quamvis aliqua, dummodo non tota ejus causa finalis cesset.

§ 4. Si illud quod certum est et pertinet 912
ad subtantiam, ponatur sub dubio, vitiatur dispensatio, Suar. Sanch. *l.* 8, *d.* 21, *n.* 40; Gob. *n.* 683. Idem est, si non exprimatur quod dispensatio cedat in præjudicium tertii, quia dispensans non præsumitur huic tertio velle præjudicare, Sanc. *n.* 50. Krim. *n.* 2117.

§ 5. Impedimentum exprimi debet quale in 913
se est, et non unum pro altero; hinc si habens affinitatem scribat consanguinitatem, dispensatio est nulla, licet consanguinitas sit plus quam affinitas, quia non dispensatur in consanguinitat equam non habet, nec in affinitate pro qua non petitur, Sanch. Pont. Avers. *q.* 19, *s.* 5. Si tamen unum includat alterum, dispensans in includente, dispensat in incluso; hinc si sit publica honestas ex matrimonio rato, et scribatur affinitas ex matrimonio consummato, aut si sit affinitas ex copula licita, pro qua dispensatur, tacendo de publica honestate, valet, quia hæc affinitas includit illam publicam honestatem; attamen non valeret, si ex copula fornicaria esset affinitas, quia hæc non includit nec supponit publicam honestatem, Sanch. Dian. Avers. Pignat. *tom.* 4, *cons.* 15.

§ 6. Si petitur dispensatio in consanguini- 914
tate, exprimi debent hæc, an impedimentum sit occultum, an pro contracto vel contrahendo matrimonio, in quo gradu sit, in qua linea, an in recta, vel transversa, uti habent Sanch. Bonac. Escob. Gob. *tract.* 9, *numer.* 622; Krimer. *numer.* 2141, contra Pont. et Leand. item exprimi debet an sequantur scandala nisi contrahant, vel si separentur, et nequeant abstinere a copula; an subsit periculum vitæ vel infamiæ, an impedimentum sit utrique, an uni tantum parti notum, an alter vel uterque sit in bona fide, atque idem fere servatur in impedimento affinitatis, item publicæ honestatis ex matrimonio rato, Avers. *q.* 19, *s.* 3 § *Quinto*, qui § *Sexto* notant contra Sanch. exprimendum, an affinitas sit ex linea recta vel transversa, quia major indecentia est ut quis contrahat cum concubina patris quam fratris, item

quia affinitas ex copula conjugali est major quam ex fornicaria, similiter quia publica honestas ex matrimonio rato est major quam ex sponsalibus, hinc putat omnes illos modos esse exprimendos.

915 § 7. Quando petitur dispensatio in consanguinitate vel affinitate, exprimi debet, an gradus lineæ transversæ sit æqualis, an inæqualis ; quamvis enim a remotione sumatur denominatio gradus, secundum Cap. *fin. De consang.* tamen quando petitur hæc dispensatio, consideratur etiam proximior. Putat quidem Gob. *tr.* 9, *n.* 120, si gradus proximior esset bona fide omissus, valere; sed contradicit Barb. in decis. *l.* 1, *voto* 3. S. Pius V autem in decreto *Attendens,* dato 26 Augusti 1566, videtur solvisse dubium [1], nam statuit ut si attingatur gradus primus, exprimi debeat, si hic non attingatur, *gratus remotior attendatur, trahatque secum propinquiorem, ac ob id sufficiat ad remotiorem tantum gradum exprimere, obtentis tamen postea super propinquiori litteris declaratoriis.* Putantque Henr. Con. Sanch. Pont. Corrad. in praxi dispens. *l.* 7, *c.* 7, *a n.* 59; Rosa *p.* 1, *c.* 12, *n.* 33; Krim. *n.* 2147, has declaratorias tantum requiri pro foro externo et ad vitandum scandalum, adeoque non fore necessarias in impedimento occulto et cessante scandalo ; sed recte monet pro praxi Avers. ne opus sit his declaratoriis omnino expedire, et si petatur a Nuntiatura, vel Episcopis, necessarium est, ut ab initio in supplica exprimatur etiam gradus proximior saltem si sit secundus, quia in primo Nuntius et Episcopi dispensare non possunt. *Dixi*, in consanguinitate vel affinitate, nam de illis solis loquitur S. Pius V, ideoque docent Corr. *l.* 8, *c.* 7, *n.* 24, et Krim. *n.* 2168, in publica honestate satis esse exprimere gradum remotiorem. His omnibus non obstantibus, docet De Justis *l.* 2, *c.* 3, *n.* 40, ex stylo jam introducto, et declaratione Pontificis, dispensationem etiam Romæ obtentam fore hodiedum invalidam, si gradus proximior non fuerit expressus, unde in praxi hoc observandum est. Docent etiam Sot. Mol. Sanch. *l.* 8, *d.* 24, *n.* 12, De Justis *l.* 1, *c.* 4, *n.* 121, si femina maxime sit proximior stipiti, debere exprimi, ob maximam indecentiam, si v. g. amita vel matertera, quæ jure naturæ superior est, in matrimonio subsit quasi nepoti suo, id tamen non requirunt in affinitate Sanch. Fill. De Justis *n.* 153, quia tum abest illa indecentia.

§ 8. Si scribatur 4 gradus pro 3, non valet 916
dispensatio, quia pro majore gradu difficilior est dispensatio, et requiritur major causa, et imponitur major compensatio. Si vero scribatur 3 gradus pro 4, Corr. *l.* 7, *c.* 5, *n.* 95, adhuc dicit non valere, quia Papa sæpe pro diversis gradibus committit diversis expediendam dispensationem, e contra valere docent Ledes. Gutt. Manuel, Vega, Fill. Bon. Sanch. *lib.* 8, *disp.* 24, *num.* 17; Sperell. *dec.* 112, *num.* 16; Avers. *quæst.* 19, *s.* 5; Perez *disp.* 46, *s.* 5, *num.* 10; Gob. *num.* 622; Krim. 2143, et probabile dicit Tamb. *tr.* 2, *cap.* 10, § 2, quia qui dispensat pro 3 censetur dispensare pro 4, ejusdem generis, qui includitur; et quamvis Papa committat expeditionem aliquando diversis, tamen dum vult tolli gradum tertium, etiam vult tolli quartum inclusum.

§ 9. Pro dispensatione cognationis spiritua- 917
lis expedit exprimere a quo tempore sit contracta. Et exprimi debere an sit ex Baptismo, an ex Confirmatione, docent Fill. Wiestn. Kerch. *n.* 239; Krim. *n.* 2132 (quamvis alii cum Sanch. *l.* 8, *c.* 24, *n.* 51; Tamb. Gob. *t.* 9, *n.* 622, communius negent hoc esse exprimendum), videtur enim cognatio esse diversa, et signo et re significata, quia Baptismus est velut generatio, quod non est Confirmatio. Etiam exprimendum est, an sit respectu prolis spiritualis dispensandum, vel an respectu parentis ejus, an plerisque ignotum sit hoc inter illos impedimentum, an et qualia damna immineant non contrahendo. Item exprimendum, an sit simplex an duplex compaternitas, uti si Titius prolem Caiæ, et Caia Titii levasset.

§ 10. Pro dispensatione impedimenti cri- 918
minis exponendum, an sit ex machinatione vel adulterio, vel ex utroque, Avers. *q.* 19, *s.*

1 De Matrimonio contracto inter conjunctos tertio et quarto Consanguinitatis gradibus, prævia Apostolica dispensatione super quarto, non obtentis litteris declaratoriis super tertio juxta Bullam 13 S. Pii V. Videsis *Discursum* Prosperi Lambertini S. C. Secret. T. 2, *Thes. Res.* p. 149. Interea adnotabis Resolutionem S. C. T. 2, *Th. Resol.* p. 143, in causa *Lucæoriensi* super duobus hisce dubiis : *I. An constet de nullitate Matrimonii* (contracti ut supra), *et quatenus affirmative. II. An Princeps Joannes Sapica factus sit inhabilis ad contrahendum Matrimonium cum aliis mulieribus, etc.* Respondit igitur *S. C. Ad primum negatione, et Episcopus mandet, quod Conjuges continuent in separatione, donec obtinuerint Litteras declaratorias. Ad secundum, provisum in primo, et amplius.*

5. A quo tempore sit contractum, quomodo sit occultum, an et quanta secutura sint scandala ex separatione ; vel si non contrahatur matrimonium, an uterque, an alter tantum sit machinatus. Si idem crimen sit sæpius repetitum, docent Con. Sanch. *l.* 8, *d.* 22 ; Avers. *q.* 19, *s.* 6, exprimendum esse, quia tum difficilior est Pontifex : sed Krim. *n.* 2154, dicit hoc ex natura rei non requiri, nam antehac similiter deliquisse, et dispensatum esse est circumstantia de se impertinens. Quod si aliud habeat stylus Curiæ, videndum est, an sit probatus constans ; et notorius, sæpe enim varius est, et tum signum est non ideo causari invaliditatem, quandoque enim præscribit talem usum, sed non ideo irritat contrarium. Videri potest Krim. *a n.* 1169, 2099, 2119. Quamvis autem hoc non requiratur ex natura rei, tamen notat Corrad. *l.* 8 *c.* 9, *num.* 8, requiri ex obligante stylo Curiæ.

919 § 11. Si adsit multiplex impedimentum ejusdem generis, v. g. si quis carnaliter cognoverit duas sorores illius quam vult ducere, si sit cognatus ex parte patris et matris, si levavit ex fonte Baptismi duos filios Titiæ, quam jam vellet ducere, etc. docent Henriq. Ledesm. Rodrig. Vega, non esse opus utrumque exprimere, sicuti qui per plures actus ejusdem rationis incurrisset irregularitatem, non tenetur exprimere, nisi unum actum ; et hanc sententiam Lugo *in Res. mor.* 1, *dub.* 43, dicit esse probabiliorem, favetque Krim. *n.* 2144. Rationem a priori dant, quia videtur esse unum numero impedimentum, sicuti si quis cum eadem consanguinea plures habuisset copulas, esset unicum impedimentum ; si quis cum excommunicatione sæpius celebrasset, incurrisset unicam irregularitatem ; si quis peccasset contra votum sæpius renovatum , commisisset unicum sacrilegium, nec teneretur pluralitatem exprimere. Contradicunt alii communius, Sanch. Pont. Perez. *dub.* 46, *sect.* 5 ; Dic. Tamb. Avers. *q.* 19, *s.* 5 ; Wiestn. Kerch. *n.* 238, quia Rota semper decidit oppositum, uti refert Card. *in* 2 *crisi*, *diss.* 2, *n.* 624, dicens sententiam primam non esse practice probabilem, ideoque etiam dicunt Bon. et alii, cum qui per duplex homicidium incurrisset irregularitatem, debere hoc exprimere : ergo multo magis qui duplex ejusdem rationis haberet impedimentum ; et hoc magis confirmabitur ex dicendis l. 7, n. 87, ideoque non videtur audiendus Gob. *tr.* 9, *n.* 619, item in Quinario *tr.* 5, *c.* 37, *n.* 248, dicens, non esse scrupulum movendum si expressio duplicis illius impedimenti bona fide esset omissa, imo si antehac dispensatus in crimine iterum committat idem, ut si machinatus sit primæ et secundæ uxori, Auctores n. 918 citati communius dicunt debere id exprimi, attamen id non est opus, si quis aliam uxorem ducturus debeat dispensari in eodem alio impedimento in quo antea fuerat dispensatus, uti habet communior.

§ 12. Si inter aliquos sint plura impedimenta, et diversa, putant Nav. Henriq. Salas, Sa, et probabile esse dicunt Sanch. *l.* 8, *d.* 23, *n.* 1 ; Dian. *p.* 1, *tr.* 10, *q.* 30 ; Lug. *Resp. mor. d.* 43, *n.* 2, validam fore dispensationem, quamvis in diversis supplicis petatur singulorum dispensatio, et non exprimatur quod sint conjuncta in eadem persona, quia non ideo postulatio redditur fraudulenta, vel subreptitia, et singula illa impedimenta sunt per se et sigillatim capacia dispensationis. Contradicunt probabilius Ledesm. Lop. Suar. Laym. Sanch. Pont. Dian. Gob. *tr.* 9, *n.* 624; Wiestn. Kerc. *n.* 238, et alii, quia plura ejusmodi impedimenta afferunt in eadem persona majorem indecentiam, et merito reddunt difficiliorem dispensationem : Papa enim sæpe non dispensaret, si sciret tot in eadem persona concurrere, adeoque videtur ex errore dispensare in singulis. Et huc facit communis doctrina Auctores apud Sperell. *dec.* 112, *n.* 36, dispensationem non comprehendere casum mixtum, ideoque Episcopum, qui dispensare potest, et in adulterio, et in incestu, non idem posse si utrumque crimen in uno conjungatur ; sed de hoc videri potest Sanch. *l.* 8, *d.* 2, *n.* 27. Notant autem multi cum Avers. *q.* 19, *s.* 5, si aliquod ex his impedimentis esset occultum, nec posset absque infamia publicari, valere dispensationem unius publice obtentam, dummodo in supplica pro altero occulto fiat mentio istius alterius dispensati, vel dispensandi, quia non videtur consentaneum pietati Papæ obligare ad se, et proximum in isto altero iterum publice diffamandum, cum de illo conjunctim alibi fiat mentio. Speciatim autem notant plerique impedimentum impediens voti alicujus posse separatim proponi, cum per accidens se habeat ad impedimenta dirimentia, et aliquando possit ab Episcopo vel parentibus tolli. 920

§ 13. Si impetrasti dispensationem pro ducenda Titia cognata, ea autem mortua petas dispensationem pro ducenda Caia etiam cognata tua, non est opus fieri mentionem dispensationis prioris ; si tamen Titia vivente 921

peteres dispensationem ad contrahendum cum Caia, Tamb. Perez, *d.* 46, *s.* 3, *n.* 6; Gob. *t.* 9, *num.* 617, dicunt contra Sanch. fieri debere mentionem prioris, quia Papa ægerrime bis dispensat cum eodem in ejusmodi casu.

922 § 14. Si cognovisti consanguineam, vel affinem tuam in gradu dirimente, posteaque volens contrahere cum ea petas dispensationem, sed non exprimas intervenisse copulam, Nav. Gutt. Ledesm. Rebel. Laym. Ricc. Corrad. Regin. Sanch. *l.* 8, *d.* 25, *n.* 8, valde probabiliter dicunt dispensationem esse irritam, quia hic est stylus curiæ; unde in aphorismis Sa, v. *Dispensatio*, cum contrarium docuisset, id correctum est, et additur Cardinales contrarium declarasse, quod etiam testatur Gallem. ad Trid. *sess.* 24, *c.* 5, *n.* 1 *et* 8. Oppositum tamen tenent alii cum Henriq. Salas, Vega, Rodriq. Dian. Pont. Hurt. Krim. *n.* 1177; Perez *d.* 26, *sect.* 6, *n.* 4; Avers. *q.* 99, *sect.* 6, qui vocat in praxi tutum, tum quia si hoc expressum fuisset, dispensatio fuisset facilior, tum quia contrarius stylus Curiæ non videtur obligare extra Curiam, nisi confirmetur aliquo decreto Papæ, quod hic non est: et hanc secundam sententiam vocant probabilem Sanch. et Less. *in auct. v. Matr. cas.* 8, adducens cum Hurt. et Perez, si in dispensatione ponatur *: dispensetur*, *nisi intervenerit copula*, si hæc sit occulta, adhuc probabiliter valere dispensationem : sed merito in hoc contradicit Sanc. ob expressam illam conditionem; Aver. tamen et alii putant, si dispensatio obtenta sit pro foro externo, copulam occultam non obstare, quia cum Rescriptum loquatur pro foro externo, clausula intelligitur, nisi intervenerit copula pro foro externo, id est publice nota. De Justis *l.* 1, *c.* 4, *n.* 279, dicit, si adsit et allegata sit alia justa causa pro dispensatione, non esse opus exprimere copulam intervenisse, quia si decem causæ adsint, satis est allegasse unam sufficientem.

923 § 15. Si affinitas provenerit ex illicita copula, stylus Curiæ habet, quod hoc exprimi debeat, uti testantur Corr. *l.* 7, *c.* 1, *n.* 12, et Krim. *n.* 1213, et alii. Imo quando in Curia fit mentio affinitatis, semper intelligitur ex copula licita, De Justis, Krim. *n.* 2172.

924 § 16. Si Matrimonium cum scientia impedimenti, vel præmissa copula sit initum, ex intentione facilitandi dispensationem, et hoc non exprimatur, dispensatio est irrita, Sanch. *l.* 8, *d.* 25, *n.* 38; Less. *in auct. v. Matr. cas.* 8; Dian. *p.* 8, *t.* 3, *R.* 82. Si tamen unus sponsorum ignorasset impedimentum, aut non habuisset eam intentionem, aut saltem uterque externe non manifestasset, Avers. *q.* 19, *s.* 6, et alii multi contra multos alios apud Gob. *n.* 625, dicunt, non necessario esse exprimendum, quia innocens puniri non debet ratione nocentis, et mere interna non subduntur humanæ dispositioni : quidquid sit de hoc, saltem scribere non possunt se bona fide contraxisse, quod alioqui facilitat dispensationem, quia saltem unus mala fide processit.

§ 17. Si copula fiat post impetratam dis- 925
pensationem ejusque executionem commissam Ordinario, non vitiari Rescriptum docent Nav. Gob. *num.* 630, quod Less. vocat probabile; Sanc. dicit oppositum esse probabilius ob stylum Curiæ semper resolventis contrarium; attamen Corrad. *l.* 8, *c.* 1, *n.* 43, et Krim. *n.* 1139, tenent cum Navar. quia jam per dispensationem sublata erat prohibitio, ideoque æquivalenter cessaverat consanguinitas, aut affinitas. Vide tamen dicenda n. 990.

§ 18. Si scienter contraxerit in gradu pro- 926
hibito, aut ignorante quidem, sed neglectis proclamationibus, et hoc non exprimatur; item si non exprimatur quod Matrimonium sic contractum sit consummatum, dispensatio est irrita, uti colligitur ex Trid. *sess.* 24, *c.* 5, *de res. Matr.* cujus verba retuli n. 498. Quid dicendum si, sit unus sponsorum ignorarit impedimentum, colligitur ex Trid. ibid. et ex dictis hic *n.* 924. Notandum autem est hic, quod Trid. ibi dicat, *intra gradus prohibitos*, nempe consanguinitatis, vel affinitatis, non autem in alio impedimento, nequidem publicæ honestatis. Vide dicta n. 502.

§ 19. Si clandestine cum impedimento sit 927
contractum, etiam neglectis proclamationibus, ut putant Henriq. et Sanc. *l.* 8, *d.* 25, *n.* 34, id non necessario esse exprimendum, quia ibi deficiebat forma substantialis matrimonii : sed probabilius contradicit Avers. *q.* 19, *sect.* 6, quia Trid. non dicit proclamationibus, sed *solemnitatibus neglectis*, quarum præcipua est assistentia Parochi et testium. *Nec obstat*, deficere formam substantialem matrimonii, *nam* hoc semper est, si scienter contrahatur cum impedimento dirimente, et tamen id debet exprimi.

§ 20. Quando petitur dispensatio ob pau- 928
pertatem, quo modo hæc probanda sit, dixi n. 861. Formula autem petendi dispensationem potest, v. g. sic formari :

Beatissime Pater,

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro

parte devotorum oratorum (*ponuntur nomina dispensandorum, diœceses originis*) quod dicti oratores (*ponitur causa dispensationis obtinendæ, v. h. patiuntur loci angustiam, et in oppido N. non inveniunt non impeditum paris conditionis etc.*) et ideo cupiunt matrimonialiter copulari, sed quia (*ponitur impedimentum v. g. quia secundo gradu affinitatis conjuncti sunt*) desiderium suum hac in parte absque Sedis Apostolicæ dispensatione adimplere non possunt, supplicant Sanctitati Vestræ, quatenus cum eisdem super dicto impedimento (*affinitatis in secundo gradu*), benigne dispensare dignetur.

929 § 21. Expedit per Nuntiaturam sollicitare dispensationes, quia hujus litteræ certius diriguntur, supplicæ per Agentes proprios Romæ citius et efficacius proponuntur, expeditiones obtinentur minore sumptu. *Notandum* est autem, quod mortuo Papa obtineri non possint Roma dispensationes matrimoniales, nam annulus Piscatoris sive sigillum Pontificis frangitur.

930 *Quæst.* 128. — *Quæ ordinarie solvenda sint Romæ, vel in Nuntiatura?* R. § 1. Taxæ Jurium solvendorum ordinariæ dicuntur Tariffæ, quas quoad *Pœnitentiariam* regulavit S. Pius V, uti refert Pignat. *T.* 7. *c.* 22, *n.* 18. Quantitas autem Jurium istorum variat secundum tempora, et circumstantias tum personarum, tum etiam causarum quæ allegantur. Et juste exigi talia Jura certum est, saltem in mulctam, seu pœnam, ut tales impediti abstineant, si nolint talem pœnam pendere; estque ad deterrendum, ne nimio abusu vilescant antiqui Canones improbantes matrimonia cum tali impedimento ineunda. Impenduntur autem illa quæ exiguntur ad finem bonum et necessarium, ut alantur Officiales Curiæ Romanæ, tum ut aliis publicis necessitatibus provideatur.

931 § 2. Circa ista omnia pono hic informationes, prout mihi communicatæ sunt, quamvis sciam ob variationem circumstantiarum non semper eodem modo observari; saltem servient hæc ad aliqualem directionem, etiam pro aliis rebus præter matrimoniales.

Informatio de iis quæ frequentius Roma peti solent.

De Indulgentiis Plenariis.

Nota. 1. Regulariter cuivis Ecclesiæ, vel Capellæ, quæ non sit Regularium, unica tantum conceditur Indulgentia per annum ad septennium durans : pro Ecclesiis tamen Cathedralibus, Collegiatis, ac etiam Parochialibus, possunt per memoriales a Pontifice impetrari binæ ad septennium.

2. Cuivis Ecclesiæ, sive Regularium, sive non Regularium, dantur ad septennium Indulgentiæ pro comprecatione 40 horarum, et pro visitantibus 7 Altaria, et quidem sine memoriali.

3. Pro Ecclesiis Regularium, quæ habent Indulgentias Ordinis, potest ad septennium per memoriale impetrari unica tantum Indulgentia alia.

4. Pro unica vice, vel etiam pro communione generali ad semel datur per memoriale Indulgentia cuivis Ecclesiæ, tam Regularium quam non Regularium.

5. Sine memoriali cuilibet Ecclesiæ datur Indulgentia 100 dierum, pro iis, qui intersunt Litaniis Lauretanis in festis B. M. V. semel in hebdomada.

6. Si sit aliquis locus, qui ob miraculosam quamdam statuam vel imaginem a fidelibus soleat processionaliter frequentari, potest quidem, præter solitas Indulgentias, per memoriale impetrari una alia ad septennium pro visitantibus dictum locum semel in anno, sed debet mitti attestatio ab Ordinario vel ejus Vicario, vi cujus fides fiat quod revera locus talis sit.

7. Pro Monialibus dantur sequentes Indulgentiæ ordinariæ ad septennium : Indulgentia una pro omnibus Christi fidelibus, Indulgentiæ quatuor pro Monialibus tantum, Indulgentia 7 Altarium, si tot adsint, Indulgentia 7; Ecclesiarum; Indulgentia scalæ sanctæ; Indulgentia in articulo mortis : et hæ omnes sunt plenariæ. Indulgentia 100 dierum, si intersint Litaniis Lauretanis, ut supra. Altare privilegiatum pro animabus Monialium, Fundatorum, Benefactorum.

8. Indulgentiæ perpetuæ vix dantur, sicut neque durantes ultra septennium, nisi pro partibus valde remotis, pro quibus dantur ad decennium, vel etiam ultra.

9. Quando agens in Curia Romana procurat aliquod ex præfatis Brevibus sine memoriali, tunc pro labore dantur illi 20 Bajoci; si autem debeat facere et porrigere memoriale, superadduntur illi alii 30 Bajoci, ut ita universim sint 50 Bajoci.

10. Quando petuntur Indulgentiæ, debet specificari titulus Ecclesiæ, maxime si non sit Cathedralis, Collegiata, aut Parochialis; item an Ecclesia sit Regularium et qualium, vel

non Regularium, item locus Diœcesis; et dies pro qua petuntur Indulgentiæ; v. g. sic : Petitur Indulgentia Plenaria ad septennium pro Ecclesia Parochiali (vel filiali) S. Petri civitatis N. Pagi N. Diœcesis N. in festo S. Petri. Item Indulgentia 100 dierum pro iis qui singulis diebus Sabbati et festi B. M. V. intersunt Litaniis Lauretanis recitari aut decantari solitis. Hæ binæ Indulgentiæ, quando simul petuntur, inferuntur uni eidemque Brevi, neque ideo plus solvitur.

De Altaribus Privilegiatis pro omnibus fidelibus defunctis.

Hoc altare privilegiatum (intellige ad septennium, quia perpetuum vix est impetrabile) conceditur iis Ecclesiis tantum in quibus quotidie per annum dicuntur 7 Missæ et quidem (præter diem Commemorationis omnium fidelium defunctorum, ac infra ejus octavam) pro unica feria in hebdomada : si dicantur Missæ 14 pro duabus, si 21 pro tribus, et sic deinceps; neque tali casu opus est ut præsentetur Pontifici memoriale; secus vero, si dietim dicantur Missæ tantum 5 aut 4. Ubi *Nota*; si dicantur 10 aut 9 Missæ, posse per memoriale impetrari Privilegium pro binis diebus; Si 15 aut 14 pro tribus, et sic deinceps. Modus autem petendi hoc altare Privilegiatum est fere idem qui supra adductus est de Indulgentiis, v. g. sic : Petitur Altare privilegiatum ad septennium pro Ecclesia Parochiali S. Petri (sive sit Regularium, sive non Regularium) civitatis N. Diœcesis N. et in ea sito altari majore, vel Christi Crucifixi pro singulis feriis secundis, vel pro feria una septimanæ ab Ordinario loci specificanda : dicuntur in ea quotidie 7, vel 5, vel 4 Missæ.

De Altaribus Privilegiatis pro Confratribus et Consororibus alicujus Confraternitatis.

Hoc altare privilegiatum datur etiam, si hebdomadatim unica tantum Missa dicatur, modo dicatur illa die cui affixa sunt suffragia determinatione vel Secretariæ Brevium, vel Ordinarii loci. In petitione hujus Brevis exprimi debet titulus Confraternitatis, v. g. sic : Petitur Altare privilegiatum ad septennium pro Ecclesia S. Petri Parochiali vel filiali (sive sit Regularium, sive non Regularium) civitatis N. Diœcesis N. et in ea sito altari Confraternitatis B. M. V. sine labe originali conceptæ pro una feria cujusvis septimanæ ad arbitrium Confratrum eligenda de consensu Ordinarii. Diem autem Commemorationis omnium Fidelium defunctorum, et illius octavam non est opus exprimere, quia jam subintelligitur. Expensæ tam pro isto quam superiori Altari privilegiato sunt prorsus eædem quæ pro Indulgentiis, quamvis agens pro hujusmodi Brevibus in Secretaria debeat solvere 10 Bajocos, Brevia autem Indulgentiarum dentur gratis.

De Brevibus perpetuis.

Nota 1. Hoc Breve petitur, quando aut jam est erecta, aut primo erigitur aliqua Confraternitas; et virtute illius conceduntur sequentes Indulgentiæ perpetuæ pro Confratribus et Consororibus : Indulgentia plenaria in die ingressus. In articulo mortis. In festo principali per annum. Indulgentia 7 annorum et 7 quadragenarum pro 4 aliis festis minus principalibus per annum. Indulgentia 60 dierum pro omni opere pio, ex iis quæ in Brevi specificantur.

2. Quando petitur hoc Breve, festum principale, et 4 minus principalia possunt specificari, vel non specificari : quando non specificantur, tunc relinquuntur arbitrio ac determinationi Consodalium cum consensu Ordinarii. Modus autem petendi hoc Breve est iste : Petitur Breve pro Ecclesia Parochiali vel filiali S. Petri non Regularium (vel Clericorum Regularium) civitatis N. Diœcesis N. et in ea erecta, sive erigenda Confraternitate B. M. V. sine labe originali conceptæ. Festa omnia ad arbitrium Confraternitatis, vel certe Festum principale. Conceptio B. M. V. et quatuor minus principalia, Annuntiatio, Nativitas, Purificatio, et Assumptio ejusdem.

3. Taxa hujus Brevis cum Agentia sunt 5 Scuta 2 Bajoci, sed quia semper simul datur Altare privilegiatum per 26 Bajocos, ideo pro utroque solvuntur 5 Scuta 22 Bajoci.

4. Datur aliud Breve perpetuum pro Confraternitatibus Agoniæ, seu, ut vocant, de bona morte, virtute cujus conceduntur Confratribus duodecies Indulgentiæ plenariæ perpetuæ per annum, hoc est, aut una Dominica, aut una feria cujuslibet mensis, id quod in petitione specificari debet, sicut etiam an prima, an secunda Dominica cujusvis mensis, vel an feria v. g. sexta primæ, an secundæ hebdomadæ in mense. Sed hoc Breve perpetuum, ordinarie datur solum iis Confraternitatibus quæ eriguntur in Ecclesiis Societatis JESU, seu in quibus ipsi Divina peragunt. Cæterum modus petendi est iste : Petitur Breve perpetuum pro Ecclesia Clericorum Regularium

Soc. JESU civitatis N. diœcesis N. in ea erecta, sive erigenda Confraternitate, seu Congregatione devotionis D. N. J. C. in Cruce moribundi, ac B. M. V. ejus Genitricis dolorosæ ad bene moriendum, pro semel quovis mense, id est, pro prima feria sexta, vel Dominica cujusvis mensis. Hoc Breve datur quidem gratis; pro Agentia tamen, et altari privilegiato solvitur unum Scutum: vel per aliquot tantum Imperiales monetæ communis.

De dispensatione pro Ordinibus per Datariam.

Dispensatio pro extra tempora et Interstitiis datur ob unum ex sequentibus motivis: In solatium parentum senio confectorum, vel utriusque, vel saltem alterius. Ob ætatem 27 annorum inchoatorum. Ob Doctoratum, vel etiam Baccalaureatum Theologiæ. Ob arctationem Beneficii actualis. Ob subdiaconatum, vel Diaconatum. Ob nobilitatem, sed hoc casu superaddi debent 2 Scuta; adeoque taxa ascendit ad 6 Scuta, nam alioquin taxa universim cum Agentia sunt 4 Scuta. Hæc dispensatio ex Dataria nonnisi spatio 14 dierum haberi potest; si tamen superaddantur Officialibus 50 Bajoci, haberi potest intra 8. Modum petendi vide infra.

De dispensatione eadem per Secretariam.

Secretaria Brevium dispensat ex iisdem motivis, ac etiam ex sequentibus duobus, scilicet, ob Magisterium in artibus, eo quod quis operam navet Theologiæ, potestque dispensatio haberi intra unum diem, sed taxa semper sunt 9 Scuta cum Agentia. *Adverte*, si dispensandus sit oriundus a parte Venetorum, seu Italiæ, cum eo non dispensat Dataria, sed Secretaria, adeoque semper sunt exponenda 9 Scuta. Modus petendi tam a Dataria quam a Secretaria est iste: Petitur extra tempora, seu dispensatio in interstitiis pro NN. Clerico, seu Scholari diœcesis N. a parte Imperii, vel a parte Reipublicæ N. in solatium patris senio confecti, vel quia jam est Subdiaconus, etc. et si sit periculum in mora, addatur ut petatur a Secretaria Brevium.

De dispensatione in ætate 13 mensium.

Hæc dispensatio datur ob unum ex sequentibus motivis: Ob penuriam Sacerdotum. Ob utilitatem egregiam Ecclesiæ, quæ speratur a dispensando. Ob solatium parentum, saltem alterutrius viventis. Ob arctationem Beneficii actualis. Ob Diaconatum, vel Subdiaconatum. ObDoctoratum Theologiæ, vel philosophiæ ac etiam ob studium Theologicum. A quibusdam Pontificibus datur etiam ex eo solum motivo, quod orator fervore devotionis accensus aspiret ad Sacerdotium. Non dispensatur autem, nisi pro 13 mensibus ad summum, et taxa cum Agentia sunt 11 Scuta; anno 1698, debuit unus dare 14 Scuta; anno 1700, alius 18 imper. et 60 albos, incluso portorio. Modus petendi est iste: Petitur dispensatio in ætate 13 mensium pro NN. Diœcesis N. in solatium patris senio confecti, vel quia Magister est Philosophiæ, etc.

De dispensatione super Irregularitate, sive ex delicto, sive ex defectu.

Si delictum, v. g. homicidium sit occultum, et ad forum contentiosum non deductum, dispensat Pœnitentiaria, sicut etiam in impedimentis dirimentibus occultis, aut Matrimonio contracto supervenientibus, ac in votis simplicibus castitatis et Religionis. Modus petendi est iste: Petitur dispensatio super irregularitate contracta alicujus (non exprimitur nomen aut cognomen dispensandi, si delictum sit occultum) Diœcesis N. contracta ex voluntario vel involuntario homicidio, quod sic accidit. Et narratur species facti; additurque, quod casus sit occultus. Taxa pro hujusmodi dispensationibus Pœnitentiariæ nulla quidem est, Agentia tamen solvi debet, et quidem juxta mensuram laboris et difficultatis. Cæterum pro Agentia hujusmodi Brevium Pœnitentiariæ solvuntur ordinarie 50 Bajoci Agenti. Si vero delictum sit publicum, aut irregularitas proveniat ex defectu, v. g. quia dispensandus destituitur aliquo membro corporis, tunc dispensat Dataria, et taxa simul cum Agentia sunt 12 Scuta. Si laicus, qui habuit uxorem viduam, petat Ordines, taxa quandoque ascendit ad 185 Scuta.

De dispensatione super Natalibus.

Hæc est pro natis ex toro illegitimo, et datur, vel ad suscipiendos Ordines tantum, et taxa sunt 7 Scuta 50 Bajoci; vel Ordines et Beneficia, et taxa sunt 14 Scuta; vel ad Ordines, Beneficia et dignitates Ecclesiasticas, excepta Prælatura; et taxa sunt 50 Scuta. Si vero dispensatus est filius Presbyteri, debet mitti attestatio Ordinarii vel ejus Vicarii de vita et moribus dispensandi, qua dicatur quod filius non sit imitaturus incontinentiam patris; et taxa 20 Scuta ad Ordines tantum. Modus petendi est iste: Petitur dispensatio super natalibus ad Ordines tan-

tum, vel ad Ordines et Beneficia simul, pro NN. (exprimatur nomen et cognomen), Diœcesis N. nato ex simplici fornicatione, vel adulterio ex parte patris aut matris.

De dispensationibus matrimonialibus in forma pauperum.

Ut possit obtineri dispensatio ejusmodi, quatuor sunt necessaria, et quidem ita ut si unum ex sequentibus absit, nihil sperari possit : nam debet inter dispensandos, aut intercessisse copula, aut esse tam familiaris conversatio quæ eos de copula suspectos reddat, aut alia gravis causa adduci. Debet addi, an copula intercesserit ignoranter, an scienter, sive in fraudem, et ad facilius extorquendam dispensationem; quia in hoc secundo casu, aut non dispensatur, aut duplum pro pœna solvendum. Debet mitti attestatio ab Ordinario, vel ejus Vicario, quod Oratores sint *pauperes, ac miserabiles et labore tantum manuum suarum viventes,* qualiter vivunt rustici, plebei, mœchanici, opifices. Debet autem mitti arbor consanguinitatis, vel affinitatis, aut saltem explicari qualiter dispensandi se attingant. Et si quidem se attingunt in primo gradu tantum, apud quosdam Pontifices non erat speranda dispensatio, sicuti neque in 1 et 2 gradu lineæ rectæ. Taxæ variæ pro varietate graduum in quibus Oratores se attingunt, quod nimis longum foret recensere. Denique si Oratores non sint quidem miserabiles, sed tamen aut mediocris fortunæ, aut pauperes, sive non satis habentes pro statu suo, v. g. nobilitate, tum mittitur attestatio Ordinarii, vel Vicarii, in qua exprimantur annui redditus quos habet Orator et Oratrix divisim, non conjunctim, et dicit, nobiles aut honestos esse, et dictos redditus vix sufficere ad congruam eorum sustentationem annuam; nam tali casu unius anni redditus acceptare solet Dataria, excepto casu quo sponsi se attingerent in 2 et 3 gradu : acceptat autem in 2 et 3 solo, ac etiam in aliis gradibus sive conjunctis, sive divisis, modo non concurrat 2 et 3.

De Oratoriis.

Oratoria sunt quadruplicia : 1. Pro rure tantum, sive pro locis seu habitationibus extra urbem aut oppidum sitis. Et hoc datur etiam personis iis quæ non sunt nobiles, et nullam exercent jurisdictionem temporalem in aliquo dominio. Modus petendi est iste : Petitur Oratorium pro NN. Diœcesis N. vigore cujus ipse, moderna conjux ipsius N. cum prolibus et familia possit curare celebrari Missam cum solitis clausulis et executionibus in domo suæ habitationis rure extra urbem N. etc. Taxa 12 Scuta. 2. Pro Civitate et omnibus omnino locis sive ea sint oppida, sive villæ, sive dominia. Et hoc datur personis tantum nobilibus exercentibus jurisdictionem temporalem altam vel bassam in aliquo loco, qui specificari debet. Datur autem hoc Oratorium cum sequentibus restrictionibus : 1. Ut valeat tantum pro civitate et locis unius Diœcesis ; unde si quis velit erigere Capellam in loco alterius Diœcesis, debet petere aliud Oratorium pro illa Diœcesi. 2. Ut quotidie tantum una Missa dicatur, per quod tamen non prohibentur celebrare ii Religiosi qui privilegium habent personale celebrandi, ubicumque commoditatem nacti fuerint. 3. Ut locus sit muratus, decenter a domesticis aliis usibus separetur et prius visitetur, ab Ordinario, vel ejus Vicario. 4. Ut in festis solemnioribus anni isthic Missa non habeatur. 5. Ut famuli et famulæ illo tempore ad servitia non necessarii diebus festis et dominicis eant ad Ecclesiam publicam : Filii autem et famuli necessarii, ac ruri etiam hospites nobiles possunt dictis diebus interesse Missæ privatæ cum Domino et Domina, satisfaciuntque præcepto Ecclesiæ. Modus petendi hoc Oratorium est iste : Petitur Oratorium pro NN. S. Rom. Imperii Comite, etc. ejus moderna conjuge N. prolibus, familia, et hospitibus, pro civitate N. et loco N. Diœcesis N. in quo jurisdictionem temporalem exercent. Si quis addere velit etiam alia dominia, quæ forte quis habet, potest, quia etiam illa inserentur Oratorio; necesse tamen non est, quia in fine semper additur, *aliisque locis ejusdem Diœcesis.* Qui autem omnia dicit, nihil excipit; expedit tamen ut quis addat dominia quæ habet in alia Diœcesi, quia subinde impetratur insertio, si non omnium, saltem unius vel alterius ad idem Oratorium, seu Breve, et quidem cum eadem taxa 12 Scutorum. 6. Pro infirmis nobilibus (sive jurisdictionem temporalem exerceant, sive non), quod convenit in omnibus cum Oratorio secundi generis, præterquam quod valeat tantum pro eo tempore quo Orator ob infirmitatem domo ad Missam audiendam egredi nequit, quamvis alias nulla anni dies etiam solemnissima excipiatur. Deinde diebus Dominicis et Festis restringitur ad unam tantum personam usibus necessariam; aliæ vero debent audire Missam in publica Ecclesia, ut satisfaciant præcepto. Si conjux

etiam sit infirma, nominetur et ipsa, quia impetrabitur unum Breve pro utroque: impetrari etiam potest pro patre, et filio vel filia, item pro matre et filia vel filio, ac etiam pro fratre et sorore infirmis, si simul habitent. Taxa quæ supra. Modus petendi est iste : Petitur Oratorium pro NN. et ejusdem conjuge N. Nobilibus Diœcesis N. laborantibus quibusdam infirmitatibus, propter quas domo Missam audiendi (si est Sacerdos dicitur *celebrandi)* causa, egredi non possunt, pro civitate N. et tota Diœcesi N. 7. Pro itinerantibus, et vocatur altare portatile, quod datur cum sequentibus clausulis : 1. Ut persona sit nobilis, sive jurisdictionem temporalem exerceat, sive non. 2. Ut valeat tantum, v. g. per Italiam, vel Germaniam, Hispaniam, etc. 3. Ut valeat tantum in actuali itinere, et quidem ubi Missarum commoditas deest. Cæterum ejusmodi Missæ interesse possunt valide omnes comites itineris. Taxa, quæ supra. Modus petendi est iste. Petitur altare portatile, sive viatorium pro NN. ejusque moderna conjuge N. nobilibus Diœcesis N. frequenter, aut subinde iter facientibus per Germaniam.

De Notariatu Apostolico.

Ejusmodi Notariatus datus quibuscumque, etiam non nobilibus, non graduatis, neque constitutis in aliqua dignitate. Taxa cum Agentia sunt 14 Scuta 50 Bajoci. Modus petendi colligetur ex jam dicendis.

De Protonotariatu Apostolico.

Adhuc, ut possit a Pontifice impetrari hic Protonotariatus, debet persona pro qua petitur, aut esse nobilis, aut graduata in aliqua scientia Theologica, Juridica, aut Philosophica, vel esse in dignitate aliqua Ecclesiastica. Taxa sunt 24 Scuta. Ejusmodi Protonotariatum ex Privilegio Pontificum dat etiam Dux Sforzia, aut alius apud hunc. Taxa sunt 6 aut 7 Scuta et 50 Bajoci. Modus petendi iste : Petitur Protonotariatus Pontificius (vel Ducis Sforziæ), pro NN. Diœcesis N. Canonico ibidem vel nobili, vel Magistro Philosophiæ.

Facultas ingrediendi Monasteria Monialium.

Hæc facultas datur feminis titulatis, v. g. Principissis, Comitissis, etc. ut possint cum duabus matronis quater in anno ingredi Claustrum Monialium. Taxa 25 Scuta 50 Bajoci una cum Agentia. Datur etiam Dominabus in temporalibus, etiamsi non sint titulatæ, et tunc solvuntur 15 Scuta universim, qua taxa nunc etiam pro titulatis haberi potest facultas. Modus petendi iste : Petitur facultas, pro Baronissa (vel Domina in temporalibus), ut quater in anno durante vita cum duabus matronis possit ingredi Monasterium Monialium Ordinis N. in oppido N. Diœcesis N.

§ 3. Dixi supra Jura esse varia pro variis circumstantiis, et ut consulerem indigentiæ hominum his afflictis temporibus, dixeram *n.* 929, expeditiones, etiam quæ Roma petendæ sunt, minori sumptu haberi per Nuntiaturam, in qua antehac solebat solvi Imperialis in moneta forti, sive Leodiensi, aliis Imperialibus nostræ monetæ Coloniensis addendo circiter 20 albos.

DISPENSATIO MATRIMONIALIS IN CONSANGUINITATE, VEL AFFINITATE. PRO PAUPERIBUS, ROMÆ.

	Imperiales.
In 2 gradu æquali ex copula licita. . .	14 1/4
In 2 ex copula illicita.	3
In 3 et 2.	5
In 3 æquali	4 1/3
In 3 et 4	3
In 4	3
Pro cognatione spirituali.	4 1/4
Sup. impedimento publicæ honestatis.	2 1/4
Super proclamationibus	1 1/4

Super interstitiis et extra tempora pro arctatis, vel pro necessitate Ecclesiæ, gratis, etiam quoad scripturam.

Cæteræ quoque expeditiones, et rescripta concernentia sacros Ordines, gratis.

PRO DIVITIBUS, VEL NOBILIBUS DISPENSANDIS.

	Scuta.
In 2 gradu, quando copula præcessit. . .	540
In 3 et 2 gradu sine causa.	530
Cum causa	45
In 3 gradu cum causa	30
Sine causa.	280

Hæc, uti ante notavi, variant, pro varietate pecuniæ, et temporum. Ubique debet notari cujus diœcesis sint oratores, et si Ecclesia cujus sunt Parochiani sit exempta, addi debet, *nullius diœcesis.*

Quæst. 129. — *Quid notandum sit circa errores supplicæ vel Rescripti?* R. § 1. Si Episcopus dispensarit, pro quo erat communis error quod dispensare posset, aut tantum error in Episcopo dispensante, aut dubium de causa, etc. quid tum sit tenendum, dixi *n.* 843 *et* 896. 933

§ 2. Si Titius Subdiaconus vel Monachus sine causa a Papa dispensetur ad ineundum Matrimonium, valide contrahit, quia secundum dicta *n.* 583, votum solemne solo jure humano dirimit, et dispensatio in tali impedimento etiam absque causa a Papa data est 934

valida, uti constat ex dictis *l.* 1, *n.* 796, attamen Titius pergit obligari ad castitatem, unde debitum petere non potest, sed tantum reddere, quia dispensatio in hoc voto fuit irrita, Sanch. *l.* 8, *d.* 8.

935 § 3. Huc pertinet solutio sequentis casus : Titius et Caia affines in 2 gradu, sollicitant dispensationem Romæ per Sempronium, qui ut sciat de causis, petit, an invicem habuerint carnale commercium. Affirmat Titius, sed intelligit de osculis, tactibus, etc., postmodum reflectens se, monet Sempronium de non habita copula; Sempronius respondet, sic bono animo, proxime adfuturam dispensationem : Titius et Caia confidentes de dispensatione secutura habent copulam. *Quæritur*, an vi dispensationis obtentæ per supplicam, in qua pro causa solum dicebatur, quod se carnaliter cognoverint, possint contrahere? R. negative, si copula facta est post præsentationem supplicæ factæ Pontifici et hujus annutum, Sanch. *de Matr. l.* 8, *d.* 30; Less. *de just. l.* 1, *c.* 6, *a n.* 301, quia preces oblatæ non nitebantur veritati, et cum Papa moveretur ex causa, debebat causa adesse, quando annuebat. Hinc etiam Tamb. quamvis censeat sufficere, quod causa adsit, quando per Commissarium fit dispensatio, tamen excipit, si pro motivo allegetur copula quæ debuit fuisse, dum Papa annuit, ne alias detur ansa peccandi. Plura dixi *l.* 1, *n.* 808, circa tempus, quo verificari debet causa ob quam dispensatur.

936 § 4. Dixi *n.* 913, non valere, si pro affinitate scribatur consanguinitas, si tamen reipsa fuisset affinitas, et etiam in supplica scripsisses affinitatem, in Rescripto autem per errorem poneretur consanguinitas, valeret secundum dicta *l.* 1, *num.* 810, quod etiam tenet Krim. *num.* 2211, contra alios, quia lecta supplica, quæ exprimebat affinitatem, Papa annuit petitioni ; ergo reipsa voluit in affinitate dispensare, Gob. *n.* 639; Krim. *a n.* 2194. Nec exequens excedit fines mandati, quia agit secundum intentionem mandantis sibi sufficienter cognitam. Retuli etiam plures *l.* 1, *n.* 810, dicentes non obstare, si etiam in supplica erratum sit in nomine personæ, pro qua petebatur dispensatio, vel etiam in nomine Diœcesis, seu Ordinarii, ad quem dirigebatur ; sed Krim. *n.* 2209, cum Kerchne *n.* 244, ista intelligit, si non in supplica, sed tantum in Rescripto quoad ista sit erratum. Et *n.* 1250, dixerunt non obstare, si in supplica petebatur *ob incompetentiam dotis sponsi*, et in Rescripto ponatur *sponsæ*. Et universaliter notat De Justis *l.* 1, *c.* 6, *n.* 158, ex decisionibus Rotæ, tenorem Rescripti esse regulandum ex tenore supplicæ, quia omnis concessio Principis regulatur a petitione subditi. Et docet etiam De Justis *l.* 1, *c.* 4, *n.* 56, vitiari dispensationem in forma pauperum, si erretur in prænomine Oratorum, quia alias posset fieri fraus, et damnum Officialibus Curiæ. Notat etiam Corr. *l.* 7, *c.* 5, *a n.* 25, contra Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 5, si Oratores sint diversæ diœcesis, ex stylo Curiæ debere apponi utriusque diœcesim, quia Rescriptum dirigi solet ad Ordinarium sponsæ, qui alias non resciretur.

§ 5. Si in supplica pro causa allatum sit hoc 937
tantum, quod sequentur alioquin gravia scandala, in Rescripto autem ponatur quia sequentur alioqui gravia scandala, et periculum vitæ alterutri, non est opus, ut utraque causa, sed satis est, si prima allegata verificetur, uti tenent Sanch. et alii cum de Justis *n.* 270, ac resolverunt duo Doctores alii mecum; dispensans enim fuit motus causa allegata, et ex stylo Curiæ, vel formulis, vel errore scribentium additur istud alterum; hinc in diœcesi aliqua vicina, si causa sufficiens sit allegata, quamvis in Rescripto sit omissa, et alia causa allegata, quæ hic non verificetur, nihilominus pergunt, quia putant dispensantem fuisse motum causa allegata, et dispensare voluisse ; quod autem scriptor aliam expresserit, putant ad rem non facere.

Quæst. 130. — *Quomodo sint intelligenda* 938
verba Rescriptorum? R. § 1. Quando conceduntur Indulgentiæ, quomodo ea tunc intelligenda sint, exponit Gob. *in Exp. tr.* 3, *a n.* 637. Quomodo, quando dispensatur circa ætatem pro Ordinibus, habet idem Gob. *tr.* 8, *a n.* 722. Quomodo intelligendæ sint clausulæ in dispensationibus matrimonialibus, explicat idem Gob. in Quinario *tr.* 5, *c.* 37, *s.* 5. Paulus Leonis in praxi ad litteras *Pœnitentiariæ*, Tamb. *de Matr. tr.* 2 *c.* 12 *et seqq.* Pyrrhus Corrad. *in Praxi dispensationum Apostolicarum*, Rosa *de executionibus litt. Apost.;* pauca tamen, et sæpius occurrentia breviter adnoto.

§ 2. Non omnia Rescripta constant iisdem 939
verbis, unde ad executionem procedendum non est ex opinione hujus aut illius Doctoris, priusquam cognitum fuerit illum Doctorem loqui de illis ipsis particulis, quæ in hoc Rescripto sunt, et quidem secundum modernum stylum illius Curiæ, et universaliter oportet observare stylum illius Curiæ, et Congregationis, ex qua talis dispensatio mittitur.

§ 3. De clausula illa : *dummodo copula non* 940

intercesserit, dixi *n.* 922. De clausula, *si crimen vel impedimentum sit occultum*, dixi *a n.* 870. Quando autem inter causas ponitur, quod dispensatio detur *ad evitanda scandala*, requiritur ut sit metus publici scandali, Nav. Bon. Gob. *n.* 171. Vide *n.* 957, in fine.

941 § 4. Quando dicitur : *vitæ periculum imminere*, communiter est sensus, periculum esse mortis ab aliquo inferendæ sive homicidii alicujus, nisi ex supplica vel circumstantiis resciretur intelligi vitæ periculum ex morbo, apprehensione, mœstitia futurum.

942 § 5. Quando dicitur : *ut afferunt se de nobili genere ortos*, et alia causa movens Papam non additur, debet illa causa coram Executore probari. De cætero, si simpliciter dicatur Oratores esse nobiles, sufficit Patrem esse nobilem, vel ipsos nobiliter vivere, et ea non exercere, quæ populares. Triplicis autem generis sunt nobiles : *Genere*, quia a majoribus nobilitatem habent ; *Principis privilegio*, si ipsi ad nobilitatem sint evecti ; *Honoribus et virtutibus*, ob quas evehi merentur ; ubi e contra plebei alii sunt *viles*, quales sunt mechanici, qui profitentur artes spectantes ad solam fere corporis applicationem, uti fabri, lignarii, ferrarii ; alii *honestiores*, qui profitentur artes requirentes plus ingenii, uti pictores, etc.

943 § 6. Quando in dispensatione cum illegitimo dicitur, *dummodo paternæ incontinentiæ imitator non sit ;* est tantum instructio, et cohortatio, ut ne talis sit, unde quamvis talis esset, non ideo irrita esset dispensatio , Corrad. Krim. *n.* 2392.

944 § 7. Quandoque additur in dispensatione : *dummodo per annum non insorduerint*, putavit autem aliquis. Illustrissimus Nuntius hic Coloniæ interrogatus, intelligi insordescentiam in censura, et non præcise in peccato, quia sæpe talibus delictis est annexa censura, v. g. excommunicatio, in qua per annum hærere, proprie dicitur insordescentia, de qua dicam *l.* 7, *a n.* 287. Et hæc interpretatio valere potuit quoad dispensationes eo tempore in Nuntiatura. De cœtero censeo cum *Plettemberg* et aliis *insordescere per annum* esse *permanere per annum in tali delicto* , ita ut per totum annum non pœnituerit de eo, et consequenter, si talis aliquando per annum, et saltem in Paschate confessus sit, præsumitur bene confessus , et efficaciter retractasse peccatum illud, adeoque non insorduisse, etiamsi postea relapsus sit, dummodo iterum in relapsu, et consuetudine ista sine pœnitentia non remanserit per annum.

§ 8. Quomodo clausulæ, *si ita est ; quatenus* 945 *si ita est ; periculum immineat revelationis, et scandalorum ; ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata ; postquam dicto Sacerdoti ; si necdum satisfecerit ,* sint intelligendæ, habet Busemb. relatus *l.* 1, *n.* 798, in app. R. 2, et de clausula illa *de nullitate prioris consensus certiorata*, dixi hic *n.* 814. Quid autem operentur verba , *motu proprio*, dixi *l.* 1, *n.* 814. Plura quoad clausulas Rescriptorum ex *S. Pœnitentiaria*, dicam *a n.* 951. Si Rescriptum habeat, non tantum, ut contrahant *servata forma* Trid. sed etiam expresse, *factis denuntiationibus in Parochia sponsæ*, id non adponitur per modum conditionis ad valorem, sed nihilominus potest in denuntiationibus dispensari ob Ordinario, Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 19 ; Corrad. *l.* 7, *c.* 7, *n.* 17 *et* 21 ; Wiestn. Kerch. *n.* 259, contra Zerolam, quando enim aliquid in Rescripto apponitur, quod aliunde de Jure requiritur, ordinarie non apponitur cum alia obligatione, quam quæ antecedenter erat, unde videtur tantum esse velut monitio, ut fiat, quod Juris est.

Quæst. 131. *Quid addendum sit, si in facultate* 946 *dispensandi addatur gratis ubique sub pœna invaliditatis, sine ulla mercede, sine præmio, sine munere, gratis sub excommunicatione etc.* R. § 1. Expedita dispensatione licitum esse aliquid acceptare, docent plures cum Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 13, uti etiam notavi *s.* 8, *n.* 817, nam imprimis illa datio et acceptatio prohibetur, per quam dispensatio fit irrita, si autem sit expedita, non ideo fit irrita ; ergo. Deinde etiam videtur tum cessare prohibitionis causa, quæ est, ne dispensaturus muneribus excœcatus, dispensationis munus minus bene obeat ; et cum prohibitio sit odiosa, adstrictæ interpretationis, non videtur extendenda ad dationem post negotium expeditum ; hinc notant aliqui prohiberi examinatoribus Episcoporum aliquid accipere ante, attamen licite accipere, si quid libere offeratur post examen. His non obstantibus suadendum est contrarium in praxi, quia in materia dispensationum sine distinctione prohibetur acceptatio muneris.

§ 2. Ante dispensationem nequidem escu- 947 lenta, vel poculenta licite admittuntur, quamvis paucis diebus possint consumi Corrad. *in praxi dispens. l.* 7, *c.* 6, *n.* 5 ; Sanch. *n.* 12 ; Rosa *de execut. litt. Apost. p.* 1, *c.* 5, *n.* 25 ; Krim. *n.* 2279, quia nempe prohibetur receptio omnis muneris, et reipsa sunt magna pro tantillo labore dispensandi. Hinc Barbosa *in Collect. Trid. s.* 21, *de ref. c.* 1, *n.* 5 *et* 13, docet pro

dispensatione Matrimonii non licere quidquam recipere, nec ratione taxæ, etiam ex immemoriali consuetudine, nec ratione sigilli, vel alterius rei pro mercede laboris. Idem dicit Fagn. *in* 1, *p. l.* 5 *decretalium de simonia, cap. In ordinando n.* 38, notans ita decrevisse Congreg. Interpretum Trid. 25 Octob. 1588. Rosa etiam dicit non juvare consuetudinem, quia additum est decretum irritans, Gars. *de Benef. p.* 8, *c.* 6, 110 *et* 111. Notario tamen licitum est pro examine testium vel informationibus accipere 4 partem Ducati, uti declaravit S. Congreg. citata a Corrado et Rosa, qui addit alibi a se solutos Notario 4 ducatos cum dimidio. Hæc referre volui, uti notetur diversitas opinionum et praxeos, pro diversis temporibus et locis.

948 § 3. Quando dicitur, *a munere te omnino abstinere debere monemus,* non continet solum consilium, sed præceptum, quia cadit super materiam aliunde graviter illicitam; est enim simonia accipere temporale pro actu jurisdictionis spiritualis, uti ex Trid. et S. Th. certum esse docet Castr. *tr.* 17, *d.* 4, *p.* 12, *n.* 10. Quod si accipiatur pro labore temporali, qui adhiberi debuit, non est proprie munus, sed stipendium, nec simoniacum, uti fatetur Castr. attamen videtur esse illicitum ob prohibitionem, maxime si dicatur, *deposita spe cujuscumque muneris et præmii;* tale enim stipendium est reipsa præmium laboris, Castr. Krimer *n.* 2278.

949 § 4. Potest dispensans, secundum dicta, exigere aliquid per viam commutationis, vel impositionis pœnæ, ut minus frequenter petatur dispensatio. Sed praxis habet Romæ, et in Nuntiaturis, ut hoc quod petitur cedat in pios usus, et non in utilitatem dispensantis. V. Castr. *a num.* 11. Notat etiam Corr. *l.* 8, *c.* 5, *num.* 34, S. Congregationem declarasse, quod quando Trid. dicit, ut dispensetur gratis cum illis qui ignoranter contraxerunt cum impedimento, intelligatur, quoad compositiones, non autem quoad Jura, et mercedem Officialium pro expeditione litterarum : et addit cum Garzia nequidem hoc quoad compositiones servari, ob necessitatem et onera Sedis Apostolicæ, præsertim ad tuendam propagandamque fidem catholicam.

950 § 5. Si opus sit dispensantem exire domo ad examen testium, potest pro eo labore dispensationi extrinseco aliquid accipere, V. Garz. *n.* 116. Pro labore tamen in facienda informatione testium, ad verificanda narrata in precibus, uti et pro expedienda dispensatione ipsa, non est licitum aliquid accipere, saltem ubi non est consuetudo accipiendi, quia hoc pertinet ad expeditionem dispensationis, pro qua prohibetur acceptatio muneris. *Dixi,* saltem ubi non est consuetudo, quia per eam licere docet Sanch. *n.* 11; quia tum censetur non munus, aut præmium, sed stipendium ex consuetudine debitum, solvitque Sanch. ib. argumentum ex cap. *Statutum* § *Insuper,* De rescriptis in 6. Hinc Castr. *n.* 10, dicit, stipendium laboris jure vel consuetudine debitum posse admitti. Possunt autem de hac consuetudine videri etiam Garz. *n.* 110, et Castr. *n.* 12. Et propter eam consuetudinem scripsit non ita diu ex Belgio aliquis Reverendissimus Romam, in Curia sua percipi Jura ex dispensationibus; Rescriptum est, *quod sequi potest exemplum suorum Antecessorum.* Alius ex Germania directe petiit declarari, an non licite admitterentur Jura ordinaria pro dispensationibus ejusmodi, et est responsum affirmative, propter consuetudinem.

Quæst. 131. — *Quid præterea specialiter notandum sit circa dispensationes quæ petuntur a S. Pœnitentiaria?* R. § 1. *Pœnitentiaria* pro foro tantum interno dispensat, in omni impedimento occulto Juris tantum Ecclesiastici, etiam pro contrahendis Matrimoniis excepta sola consanguinitate, nam quoad hanc tantum dispensat in contractis, et quidem extra 1 et 2 gradum : unde dispensat etiam in primo gradu affinitatis, etiam ex copula licita, etiam pro contrahendis, Krimer *n.* 2340. Quandonam autem impedimentum hic dicatur occultum, dixi *a n.* 870. Notat autem Tiburtius *in Introd. c.* 3, *pag.* 23, si impedimentum sit publicum Coloniæ, sed occultum Parisiis, ubi nunc habitat Titius Coloniensis, et Parisiis existens petat dispensationem tanquam pro impedimento occulto, non facta mentione de eo quod sit publicum Coloniæ, Breve datum a *Pœnitentiaria* fore subreptitium, quia non solet *Pœnitentiaria* admittere casum sic tantum occultum. 951

§ 2. Notari debet hic cum Krim. *n.* 2371, significatio varia vocis Forum, nam *forum* in neutro genere aliquando significat territorium, aut locum publicum in quo res venales exponuntur : *forus* in masculino significat locum judicii, et derivatio in utraque significatione est a *foro,* quia illuc feruntur venalia, vel lites. Sæpe autem per forum intelligitur *judicium, jurisdictio, potestas,* et in hoc sensu dicitur aliqua causa pertinere ad forum Ecclesiasticum, vel sæculare, aut esse mixti fori, si 952

pertineat ad utramque jurisdictionem. Forum in hoc sensu aliud dicitur externum, sive *forum fori*, in quo tractantur causæ in ordine ad externam gubernationem Reip. sive Ecclesiasticæ, sive sæcularis; aliud internum, quod dicitur *forum poli, seu conscientiæ*, quod intus in mente hominis, ubi conscientia est, exercetur. Forum internum aliud dicitur Pœnitentiæ, in quo aliquid geritur interveniente Sacramento Pœnitentiæ, sine absolutione sacramentali; aliud non Pœnitentiæ, in quo aliquid geritur sine Sacramento Pœnitentiæ, uti si aliquis extra Sacramentum absolvatur a censura, vel reservatione peccati. Atque ex his patet, forum *Pœnitentiæ et conscientiæ* non esse idem, nam forum conscientiæ est quid commune foro sacramentali, et non sacramentali. Quando tamen dixi *Pœnitentiariam* dispensare in foro tantum interno, sensus est, in foro tantum conscientiæ.

953 § 3. In supplica ad Pœnitentiariam non est opus exprimere vera nomina oratorum, sed potest dici Titius, Caia, etc. Nec opus exprimere diœcesim vel locum originis ipsorum, quia hæc Rescripta non remittuntur ad diœcesanum, sed ad oratorem ipsum, unde satis erit si petat Rescriptum dirigi, v. g. Coloniam ad P. Claudium La Croix Soc. JESU vel quemcumque alium, qui tradet Oratori, et Orator eliget Confessarium, qui exequatur secundum jam dicenda.

954 § 4. *Pœnitentiaria* inscribit suas litteras, *Discreto viro confessario, Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori, ex approbatis ab Ordinario, per latorem præsentium specialiter eligendo.* Circa quod Krim. *a n.* 2307, et alii notant seqq. 1. Non sufficit esse Licentiatum. 2. Nec Doctorem Ordinis religiosi. 3. Confessarii Soc. JESU ex commissione sui Superioris possunt secundum dicenda *n.* 978, has litteras aperire. 4. Peccat mortaliter, qui aperit sine qualitate Doctoris vel privilegio. 5. Si ille qui aperuit non possit, vel nolit exequi, potest adiri alius. 6. Si ille qui prius noluit exequi, postea mutato consilio velit, potest. 7. Sufficit esse approbatum ab Ordinario, licet nullas adhuc confessiones audierit, et valde sit rudis. 8. Quamvis aliqui cum Sanch. *l.* 8, *d.* 37, *n.* 10, dicant non sufficere, quod quis errore communi censeatur Doctor, tamen communis sententia habet sufficere, si communi errore cum titulo colorato censeatur approbatus. 9. Si sit approbatus ad viros tantum, et dispensatio non requirat actualem confessionem utriusque, Sanch. Lezan. Perez et alii dicunt sufficere, quia verum est esse ex approbatis ab Ordinario. Contradicunt *De Justis*, Gob. et alii, quia non est simpliciter approbatus, et ideo Card. dicit primam sententiam esse tenuiter tantum probabilem, estque secunda conformior dictis in *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1467, quamvis Krim. dicat primam etiam esse absolute probabilem. 10. Delegatus procedit, *si ita esse* prout refertur *per diligentem latoris examinationem invenerit;* et nisi constet oppositum, ipsi creditur, *sine testibus :* quamvis autem ordinarie non præscribatur, potest tamen ex causa exposci juramentum, 11. Mandatur, ut saltem ex convenientia præmittat *monita, et consilia opportuna*, de fideliter respondendo, de implenda pœnitentia injungenda, de cavendo relapsu in delictum.

§ 5. Quamvis aliquis non Doctor, et non 955
habens potestatem aperiat Rescriptum, non ideo careret effectu, dummodo Doctor aut alius designatus illud expediat, nam qualitas Doctoris non requiritur in aperiente, sed in exequente, Bon. Gob. *n.* 157; Krim. *n.* 2317. Si autem dispensandus unum elegerit, qui cum ipso dispenset, et ille postea sit ei nimis rigidus, potest hoc relicto eligere alium benigniorem; non aliter atque aliquis potest confessione apud unum inchoata, hunc deserere, et eam repetere apud unum alium, Gob. *n.* 167; Krim. 2318.

§ 6. Ex hoc quod dicatur, *cum illis dispen-* 956
ses in foro conscientiæ, non sequitur fieri debere in confessione, aut confessionem requiri, Krim. *n.* 2336. Si autem expresse addatur ut dispensatio fiat *in actu sacramentalis confessionis,* vel *foro Pœnitentiæ, audita confessione*, etc. si dispensandus jam ante absolutus sit a suis excessibus, censuris ac pœnis, ac nullius mortalis sibi conscius sit, Gob. *n.* 183, et Krim. *n.* 2385, dicunt probabile esse non requiri confessionem; probabilius tamen est cum Dic. apud Gob. *n.* 256, et tandem consentit Krim. *n.* 2416, adhuc requiri velut conditionem præstandam ab eo qui vult gaudere illa gratia, secundum dicta *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1414, de confessione pro Jubilæo; quamvis Gob. *n.* 258, putet satis fore, si in confessionali, ubi cum illo dispensandum est, dicat, se non habere mortale, quod confiteatur : supposito autem quod confessio requiratur velut conditio, probabilius videtur contra Krim. *n.* 2325; Gob. *n.* 188; Kerch. *n.* 266, multosque alios quod invalide dispensaretur, si confessio esset sacrilega, quia confessio sacrilega non est vera confessio, quam supponitur requirere Pon-

tifex, unde sicut per sacrilegam confessionem non satisfit præcepto Ecclesiæ, ita nec hic menti Pontificis ; censetur autem actus sacramentalis confessionis durare, quandiu non est data pœnitentia, vel absolutio ; imo probabile est adhuc durare statim post absolutionem, quia multi Auctores, cum Gob. *n.* 253, docent tum adhuc licitum esse Confessario loqui cum pœnitente de auditis in confessione.

957 § 7. Quando additur, *ut prius tollatur occasio peccandi*, Gob. *n.* 189, intelligit occasionem quæ esset in eadem domo ; sed probabilius est intelligi omnem occasionem proximam, quantum hæc tolli potest, quia Pontifex loquitur moraliter, unde in eadem domo cohabitatio posset manere, dummodo desineret occasio, et periculum proximum relapsus, uti plures tenent cum Gob. Viestn. Kerch. *n.* 269, tum enim censetur moraliter abesse occasio, debetque hæc occasio proxima necessario removeri ante absolutionem, quia est quid substantiale, et magni momenti, Gob. Krim. *a n.* 2391, quando autem dicitur, *ad evitanda scandala, quæ orirentur ex divortio*, nomine scandali non venit admiratio, aut prudens opinio de improbitate alterutrius, sed publica occasio peccandi per temeraria judicia, detractiones, odia, dissensiones, imitatio mali exempli, Gob. Kerch. *n.* 267.

958 § 8. Confessarius, qui hoc potest dispensasare, potest etiam absolvere ab omnibus reservationibus, et censuris, quæ provenerunt ex peccato, ob quod dispensatur, non tamen, si aliunde proveniant, quia expresse additur, *quas propter præmissa quomodolibet incurrit*, Gob. *a n.* 191. Oppositum tamen tenet Krim. *n.* 2350, si talis alia censura, vel reservatio impediret effectum gratiæ, quia dispensans facit gratiam absolvendi sacramentaliter, et revalidandi matrimonium ; ergo etiam tacite facit gratiam removendi, quidquid hunc effectum gratiæ impediret, Arg. Cap. *Præterea* De off. et potest. Judic. deleg., sed videtur dicendum, quamvis dispensatio trahatur ad necessario et de se connexa, secundum dicta *n.* 823, non tamen ad disparate se habentia.

959 § 9. Si supplicans nollet unquam secum dispensari, aut si cum illo nunquam posset dispensari defectu cujusdam conditionis, Confessarius non posset eum absolvere a reservationibus, aut censuris, quia additur *ad effectum concessæ gratiæ*, unde dispensatio impedimenti, et revalidatio Matrimonii est causa finalis cæterorum, qua cessante cessant reliqua, Gob. *a n.* 193 ; Krim. *n.* 2351. Quod si dispensatio danda esset saltem post duos tresve annos, posset tunc ab electo confessario absolvi a reservatis, et censuris in ordine ad dispensationem tunc ab eo eodem accipiendam, uti tenent Lug. et Gob. *n.* 199. Putat autem Dicast. si supplicans negligat confiteri, et petere dispensationem, saltem tum, quando est præceptum annuæ confessionis, quod gratia illa finem habeat ; sed probabilius dicit Gob. *a n.* 202, si interea absolvatur ab alio habente potestatem in reservata, et censuras, ut sic satisfaciat præceptis Ecclesiæ, posse cum rationabili causa v. g. deliberando, an velit inire tale Matrimonium, expectare ad quodcumque tempus, et tum postea, si volet, eligere eum, qui secum dispenset ; dispensatio enim non est alligata tempori confessionis annuæ, neque ulli alteri.

§ 10. Circa clausulam, *hac vice absolvas*, do- 960
cet Krim. *a n.* 2353, et probabile dicit Gob. *a n.* 204, si dispensandus post datum gratiæ labatur in plures censuras vel reservata, posse etiam ab his absolvi, quia per hæc non est extincta gratia ; ergo cum hæc impedirent effectum gratiæ, debent posse tolli, duratque hæc potestas absolvendi, quandiu ex rationabili causa differtur executio dispensationis.

Objic. Si Confessarius a Superiore petierit 961
facultatem absolvendi Titium a lapsu carnis reservato, hæc facultas extendit se tantum ad illum casum, et non ad alios interea ante absolutionem commissos ; ergo similiter hic R. Dato ant. de quo dixi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1692, n. cons. in primo casu sublatio reservationis habet rationem finis, et limitatur ad peccatum manifestatum, pro quo determinate petebatur ; e contra sublatio censuræ non habet rationem finis sed medii, ideo enim debet tolli censura, ut dari possit absolutio a peccatis, et cum statu gratiæ revalidari Matrimonium ; facultas autem absolvendi mensuranda est secundum rationem finis, uti habet S. Th. 2. 2, *q.* 27, *art.* 6, ergo cum censuræ illæ quæ intervenerunt, impediant finem, facultas se extendit etiam ad illas tollendas.

§ 11. Quamvis addatur ut injungatur *gra-* 962
vis Pœnitentia, tamen si supplicans antea confessus est, et pœnitentiam proportionatam accepit, aut si lucratus est Indulgentias, aut si accedat cum tali dispositione, propter quam gravis pœnitentia mutari posset in levem, poterit quoque Confessarius parvam injungere ; quia tantum intelligitur præcipi injunctio pœnitentiæ secundum exigentiam delicti secun-

dum se, quod nunquam esset confessus, et circa quod non esset causa minuendi ordinariam pœnitentiam, Gob. *a n.* 208; Krim. *a n.* 2397; Wiestn. Kerc. *n.* 271. Notatque recte Tiburt. supra *p.* 24, quod circa ejusmodi pœnitentiam injungendam, substantia sit servanda, sed quoad quantitatem sit locus discretioni, ut nempe Confessarius consideret pœnitentis sexum, complexionem, ætatem, statum, alias ejus obligationes, et his bene pensatis injungat pœnitentiam, quæ respective ad talem personam censeatur gravis. Quando autem committitur dispensanti, ut imponat gravem pœnitentiam sibi bene visam, *cui si lator parere contempserit, in dictam excommunicationem relabatur eo ipso*, sensus est, si parere contempserit rationabili præcepto, nam si dispensans imposuisset, v. g. ut iret ad triremes, aut faceret aliquid difficillimum, Tiburt. *p.* 3, *c.* 2, testatur a S. Congr. decisum esse quod non ideo reincidat, quia nemo dicitur contemnere parere, quando præstare rationabiliter non potest, quod irrationabiliter præcipitur.

963 § 12. Quando additur, ut simul pro pœnitentia injungat *confessionem saltem unam singulis mensibus*, Krim. *n.* 2400, putat, si non addatur, *in perpetuum*, vel *per totam vitam*, satis esse, si injungatur ad aliquos annos secundum mensuram delicti. Contradicit Gob. *a n.* 225, putatque intelligi de singulis vitæ mensibus, et dicit hoc omnino esse injungendum, etiamsi defectu materiæ necessariæ non confiteretur, secundum sententiam supra insinuatam, vel quamvis essent plenariæ Indulgentiæ, quia dicitur hoc debere injungi ultra pœnitentiam sacramentalem, licet quoad hoc videtur dissentire Krim. *a n.* 2510. Perinde autem est, quo die mensis fiat, unde satisfaciet confitendo, ultimo Januarii vel primo Februarii, aut primo Januarii, et ultimo Februarii; quod si uno mense omittat, non tenebitur alio compensare, quia videtur annecti mensi; si autem aliunde adhuc, v. g. ex voto vel præcepto teneretur confiteri aliquo mense, per hanc confessionem satisfaceret utrique obligationi, quia mens dispensantis prudenter præsumitur esse, ut confessio ex quacumque tandem causa fiat semel in mense, Salas, Portel. Gob. *n.* 220; Krim. *n.* 2406, contra Sanch. Bon. Perez, Dian. et alios. Peccabit autem toties mortaliter, quoties aliquo mense omittet, quia est materia, et præceptum grave, quale est confessionis annuæ vel diurni jejunii, Gob. *n.* 222, contra Krim. *a n.* 2408, qui *a n.* 2411, putat posse cessare hanc obligationem confessionis menstruæ, si dispensatus lucretur Jubilæum, vel Indulgentias plenarias; sed probabilius contradicit Gob. *n.* 226, quia est pœna extraordinaria etiam ad alios forte fines injuncta. In Rescriptis autem non fit mentio Communionis, unde non est obligatio injungendi illam, posset tamen injungi aliquando Communio loco gravis Pœnitentiæ, quæ simul injungi debet, Gob. *n.* 227.

§ 13. Quando dicitur Confessarium debere 964
declarare quod proles sit legitima *in foro conscientiæ, tantum,* sensus est, prolem talem pro utroque foro fuisse illegitimam, si uterque parens fuit conscius impedimenti, et tum esse legitimandam, in quo Ecclesia dispensat tantum pro foro interno, quamvis Krim. *n.* 2365, dicat vere legitimari quoad spiritualia, et temporalia, alii autem dicunt tantum ad Ordines sacros, et beneficia, unde si Judex Ecclesiasticus vel sæcularis ageret contra hos conjuges vel proles tanquam illegitimas, dispensatio illa in foro externo nil juvaret, Gob. *n.* 264, et Krim. *a n.* 2360. Quando autem unus saltem bona fide contraxit, putans Matrimonium esse validum, vel si non indicetur ipsi impedimentum, quando revalidatur matrimonium, sive hoc taceatur bona sive mala fide, proles censeri debent legitimæ pro utroque foro, uti ex Jure probat Gob. *n.* 247, et pluribus Sanch. *l.* 8, *d.* 34, *a n.* 50, possuntque videri dicta *l.* 4, *n.* 750, et Kerch. *n.* 277.

§ 14. Quamvis addatur, ut *nulli testes* adhi- 965
beantur, si tamen adhiberentur, non ideo esset invalida dispensatio, Gob. *n.* 265. Hinc Fill. *tr.* 10, *p.* 2, *c.* 10, *n.* 358, loquens de clausula illa Rescripti *ex Pœnitentiaria* sic habet: *non puto prohiberi, quominus fieri possit aliqua fides a Confessario de absolutione vel dispensatione impensa, pro consolatione pœnitentis, vel pro testimonio apud Episcopum obtentæ dispensationis in foro conscientiæ; id enim etiam in aliis absolutionibus collatis in eodem foro fieri nil vetat:* Tamb. *De Matr. tr.* 2, *c.* 13, § 6, sic habet: *non est negandum, si Judex sciat ejusmodi dispensationem fuisse datam, posse interdum illi acquiescere;* imo recte Fillucius notat posse evenire, ut Confessarius (habita licentia, ut suppono, a pœnitente) faciat fidem apud Judicem se absolvisse et dispensasse.

§ 15. Præcipitur etiam, *ut lanientur litteræ,* 966
id est, ut Rescriptum illud laceretur vel comburatur, vel ita corrumpatur, ut non possit produci in foro externo, sic enim dicitur legaliter destrui, unde sufficiet detrahere sigil-

lum, dilacerare per medium, inducere lituras vel cancellos, quamvis retineatur; sic enim peribit illius valor pro foro externo, Fill. Gob. *n.* 268; Krim. *n.* 2372. Quod si talis laniatio negligeretur, peccaretur quidem mortaliter, cum id præcipiatur sub excommunicatione latæ sententiæ, non ideo tamen invalidaretur dispensatio, quia non est conditio ad valorem, sed cautela, ne producatur in foro externo, Sanch. Gob. Krim. *n.* 2376, hinc additur *ita* laniandas, ut nullum earum exemplum extet, intellige, authenticum, seu ejusmodi, quo in foro externo posset probari datam esse dispensationem, unde nil peccas si exemplar illius pro te describas, illi enim tuæ descriptioni nulla fides debetur, Gob. *n.* 273.

967 § 16. Additur, *ne litteras illas reddat supplicanti,* intellige integras, quæ pro foro externo servire possint : si tamen redderet integras, dicitur quod litteræ non suffragabuntur illi, intellige iterum pro foro externo, nam manent pro foro interno validæ, Krim. *n.* 2379; Gob. *n.* 274 *et* 276.

968 § 17. Quando committitur dispensatio, ut non obstante v. g. affinitate possint inire Matrimonium, addi solet, *dummodo aliud impedimentum canonicum non obstet :* et sensus est, si non obstet aliud impedimentum, quod dispensatum non sit, Kerch. *n.* 274, vel dispensari debeat : hinc non obstat, quamvis cum tali affinitate etiam clandestine contraxissent, quia hoc impedimentum clandestinitatis potest per ipsosmet tolli, si consensum renovent coram Parocho et testibus, Krim. *a n.* 2420.

969 § 18. Quamvis Judicis delegati jurisdictio cesset, si semel plene illa utendo functus sit officio suo, secundum dicta *n.* 883, tamen si Confessarius electus minus bene peregerit officium suum, v. g. si dispensavit in impedimento, sed non legitimavit prolem, potest Rescriptum præsentari alteri Confessario qualificato, qui hoc supplere poterit acceptato Rescripto ; tum quia talis commissio necdum habuit plane suum effectum, tum maxime quia commissio pro foro interno imitatur forum sacramentale Pœnitentiæ, in quo pœnitens, cui unus Confessarius non satisfecit, potest alium accedere, Sanch. *l.* 8, *d.* 27, *n.* 40; Corrad. Krim. *n.* 2327, contra Nav. et Zerol.

970 § 19. Quomodo intelligenda sit clausula, *parte altera de nullitate prioris consensus certiorata,* dixi *n.* 814. Quomodo scribatur ad *S. Pœnitentiariam,* habet *Instructio n.* 909 relata. Quod si quis malit scribere ad aliquem e Pœnitentiariis potius quam ad Cardinalem ipsum, scire debet quod Pœnitentiarii sint ex Ordine S. Dominici, ex Franciscanis de Observantia, et ex Societate JESU. Occasione hic dictorum addo ex Tiburtio *p.* 3, *c.* 1, casus publicos non matrimoniales, in quibus ad *Pœnitentiariam* recurritur, esse duos. 1. Si quis publice manus violentas, sive percutiendo sive occidendo, injecerit in Clericum. 2. Si pugnavit vel astitit quomodolibet complex in publico duello. Pro casibus publicis contra immunitatem Ecclesiasticam recurritur ad S. Congregationem Immunitatis. Denique addo ex eodem Tiburt. *p.* 4, *S. Pœnitentiariam* habere facultatem etiam pro utroque foro, etiam in factis publicis absolvendi, et dispensandi in multis quoad Regulares et volentes ingredi Religionem, si accedat consensus et supplicatio Superiorum Regularium.

Quæst. 133. — *An dispensatio impedimenti* 971
prosit ignoranti vel invito? R. § 1. Quando idem impedimentum afficit utrumque contrahentium, uti est v. g. consanguinitas, satis est, quod unus contrahentium petat et accepte dispensationem, tum enim etiam dispensatur cum altero quamvis ignorante, quia hoc ipso, quod tollatur inhabilitas ab uno respectu alterius, debet etiam tolli inhabilitas alterius, uti dictum est *n.* 853.

§ 2. Si impedimentum afficiat unum tantum 972
ex contrahentibus, valebit quidem dispensatio impetrata etiam nescienti, sed ut effectum habeat, docent Sanch. *l.* 3, *d.* 36, *n.* 2, et post eum Gob. *tr.* 9, *n.* 641 ; Burgst. *cens.* 3, *cas.* 89, debere acceptari, imprimis quia est quædam donatio, quæ acceptatione eget, deinde dispensatio semper videtur habere hanc conditionem imbibitam, si tibi dispensando ita placeat, uti etiam privilegium seu gratia, secundum dicta *l. n.* 841. Nihilominus probabile etiam est quod prosit ignoranti, imo et invito, quia non apparet cur inhabilitas ab utroque tolli non possit : uti tenent multi apud Sanch. supra, et cum Dian. *p.* 8, *tr.* 3, *R.* 86 *et* 87, sicut reservatio peccati, irregularitas, etc. possunt tolli ab ignorante et invito, quia pendet a sola voluntate Superioris. Imo non apparet cur aliquid quod habet se per modum gratiæ, conferri non possit invito, nisi Jura aliter statuant, sicuti statuerunt ut dispensatio pro Beneficio non habeat vim, nisi sit acceptata. De cætero Deus dat multas gratias peccatoribus ignorantibus et invitis. Item potest aliquis etiam invitus absolvi abexcommunicatione aut dispensari in voto, uti docet ipse Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 24, *n.* 26. Quid autem dicendum

sit de dispensatione petita *a S. Pœnitentiaria*, videri potest Busem. relatus *l.* 1, *n.* 796, *in re.* 10, et quod dixi hic *n.* 959.

973 *Quæst.* 134. — *Quid addendum sit de dubio circa potestatem dispensandi vel dispensationem ipsam?* R. § 1. Universim dixi *l.* 1, *n.* 798, potestatem dispensandi esse rem favorabilem, adeoque late interpretandam : e contra dispensationem esse rem odiosam adeoque restringendam, quæ sententia est communissima inter Theologos et Canonistas, uti videri potest apud Sperel. *dec.* 112, *a n.* 73. Et consequenter si dubitetur, attamen communiter putetur quod potestas dispensandi se extendat ad hunc vel illum casum aut circumstantiam, judicari potest, quod extendatur; et quamvis postea declararetur reipsa defuisse potestatem, nihilominus valide esset dispensatum, quia ubi adest error communis, bona fides et titulus saltem coloratus, Ecclesia supplet; ut dictum est *n.* 42, 528, 534, licet non ita suppleat quando est error tantum privatus, secundum dicta ibidem. E contra, si dubitetur an dispensatio concessa se extendat ad hunc vel illum casum, aut circumstantiam, judicari debet non extendi.

974 § 2. Si Jus concedens dispensari expresserit causam, ex dictis *n.* 381, colligitur etiam extendi ad casum ; in quo reperitur eadem causa similiter dixi *n.* 823, dispensationem extendi etiam ad illa quæ necessario connexa sunt, et sine quibus dispensatio nullum effectum haberet.

975 § 3. Quid tenendum sit in dubio an adsit causa sufficiens dispensandi, et an ulla causa adsit item an hoc quod falso narratum ; vel male subticitum est, fuerit causa finali, necne, dixi *l.* 1, *a n.* 804. Et universaliter dixi in dubio, an causa quam expressisti vel tacuisti fuerit finalis, an tantum impulsiva, præsumendum esse quod fuerit tantum impulsiva, quia præsumendum est pro valore actus. Bardi tamen *de consc. disc.* 6, *c.* 5, § 4, *n.* 9, tenet oppositum, quando agitur de re odiosa, sed *n.* 10 fatetur, si quis per dispensationem Matrimonium bona fide inierit, et postea superveniat dubium de valore dispensationis quod resolvi non possit, standum esse pro Matrimonio, quia jam favet possessio bona fide inchoata.

976 § 4. Quid tenendum sit, si certus sis te indigere dispensatione, et dubites an acceperis ; item si certus sis te obtinuisse, sed dubites an intervenerit vitium, vel an valeat dispensatio, dixi *l.* 1, *n.* 805, et præter Jura ibi citata, ex quibus videtur colligi quod præsumi debeat pro valore dispensationis, hoc ipsum docent Abb. Salas, Sanch. Tamb. *in Dec. l.* 1, *c.* 3, § 7, v. *Dispens. n.* 5, et Dian. *p.* 4, *t.* 3, *R.* 45. An licitum sit contrahere Matrimonium, quando est dubium vel major probabilitas de impedimento, si probabile sit illud abesse, dixi *a n.* 527, 530.

977 *Quæst.* 135. — *Quomodo practice sit applicanda doctrina hactenus tradita?* R. hoc modo : 1. Dum advertis impedimentum inter aliquos qui contrahere volunt vel jam sunt in Matrimonio, cogita an illud sit indicandum illis necne. 2. Si sit indicandum illi qui necdum est in Matrimonio, quantum potes, dissuade, quia communiter infausta sunt Matrimonia quæ antecedit impedimentum, nisi valde justa causa moveat ad dispensationem petendam, plerumque enim movent alia carnalia et mere temporalia motiva, quæ apud Deum non valent. 3. Si ille in quo advertis impedimentum sit conjugatus, et sciat se habere impedimentum velitque dispensationem, eo quod non possit sine scandalo facere separationem nec vivere continenter cum uxore putatitia, fac ut impetres dispensationem ipsi, per unum saltem Religiosum ex iis Ordinibus quos *n.* 970 notavi habere Pœnitentiarios Romæ, sed jube interim abstinere ab omni actu conjugali. 4. Accepto rescripto, sive pro conjuncto, sive pro alio, si habeas qualitates requisitas, et ille pro quo petitum est te ad id munus eligat, ipso præsente aperi litteras, expone omnes clausulas concernentes, quære an vera sint quæ illic asseruntur et an præstare velit quæ injunguntur ; si dicat vera esse et paratus sit præstare omnia, jube se ad confessionem disponere, audi confitentem, impone præscriptas pœnitentias, adde admonitiones debitas, declara prolem ejus esse legitimam, si prolem habeat, da absolutionem a censuris, tum a peccatis simul vel etiam ante, intendens cum eo dispensare in impedimento ; denique hoc ipsum illi declara, nempe quod cum eo sit dispensatum, et dilania litteras dispensationis.

978 *Quæst.* 136. — *Quid præterea sit notandum circa executionem dispensationum matrimonialium?* R. Suppositis illis quæ *l.* 4, *a n.* 659, dixi de executione litterarum Apostolicarum, notanda hic sunt seqq. § 1. Executores hi ordinarie debent esse graduati in Theologia vel Jure Canonico, secundum dicta *n.* 654. Possunt tamen Superiores Societatis JESU communicare facultatem alicui de Societate non Doctori, aperiendi litteras *S. Pœnitentiariæ*, ex

privilegio *Gregorii XIII*, anno 1582, die 3 Aprilis in Bulla *Exponi nobis :* ubi ait : *Nos idcirco tuis in hac parte supplicationibus inclinati, presbyteris Societatis hujusmodi per te vel tibi subordinatos illius Superiores de tua licentia designandis, et ab Ordinariis locorum approbatis vel approbandis , etiamsi Magisterii vel Doctoratus, aut aliis gradibus insigniti non sint, litteras hujusmodi aperiendi, confessionibusque fidelium... absolvendi... exequendi... licentiam et facultatem tenore præsentium concedimus et impartimur.* In compendio novo , verbo , *Confessarius*, § 3, sic habetur : *Ad hanc facultatem aperiendi dictas litteras designantur omnes Superiores alias approbati, juxta confessionem et omnes alii Confessarii, quos ipsi ad id deputaverint.*

979 § 2. Delegatus non habet in actu jurisdictionem, nisi post exhibitionem originalis mandati, quo authentice docere possit de facta sibi commissione dispensandi. Cap. *Super eo*, 12. De appell. Cap. *Pastoralis*, 12. De Rescript. Hinc si prius dispenset, quamvis certus sit de data et expedita Romæ commissione, nulliter agit, quia absque mandato, et absque cognitione causæ sibi demandata ; tale enim mandatum non continet gratiam factam, sed faciendam ; communis cum Krim. *a num.* 2222. E contra aliquis desinit esse delegatus per sententiam definitivam etiam irritam, secundum dicta *num.* 883.

980 § 3. Juxta Reg. 49, Cancellariæ, quando dispensatur in gradu prohibito, semper apponitur, *dummodo dicta mulier propter hoc rapta non fuerit ;* tum enim hoc narrari deberet in supplica, nempe si rapta fuerit *propter hoc*, id est, ad Matrimonium. Et quamvis in Rescripto omitteretur, semper intelligitur : hinc si rapta esset, etiamsi consentiret manens in potestate raptoris, executor non posset pergere, sed requiritur novum Rescriptum in forma *perinde valere*, Krim. *num.* 2189, 2262.

981 § 4. Quando additur : *tuam conscientiam oneramus*, signum est, eligi industriam personæ quoad actum ipsum dispensandi, et tum executio relinquitur arbitrio ipsius sine cognitione judiciali, et ab ejus sententia appellari non debet, Barb. Krim. *num.* 2261. Si executio demandetur Episcopo, an ingerere se possit Vicarius generalis, aut si demandetur Vicario generali, an ingerere se possit Episcopus, colligi potest ex dictis *num.* 879. Sufficere autem prudens judicium de veritate narratorum, quamvis non adsit certitudo, docent Gob. et Kerch. *num.* 254.

§ 5. Quia Rescripto solet inseri : *si per diligentem informationem compereris preces veritate niti*, et Trid. *sess.* 22, *cap.* 5, *de refor.* dicit, ut dispensationes etiam gratiosæ *suum non sortiantur effectum, nisi prius a delegatis Apostolicis, summarie tantum et extrajudicialiter, cognoscatur expressas preces subreptionis vel obreptionis vitio non subjacere*, hoc spectat ad formam, et prærequiritur ad valorem, quamvis ex concessione sponsorum aut aliunde sciretur veritas, Sanch. *lib.* 8, *d.* 34, *num.* 26 ; Corrad. *lib.* 7, *cap.* 6, *num.* 20. Et si dispensatio concessa sit tantum pro foro conscientiæ, informatio capi potest ab ipsis sponsis, quia in hoc foro possunt esse rei et testes ; si autem agatur pro foro externo, informatio capi debet ab aliis, quia testis hic in propria causa non admittitur ; potest autem etiam laico committi hæc informatio, quia non concernit jurisdictionem, sed solum ministerium. Nec requiritur juramentum, dummodo sponsi fidem faciant sine prudente suspicione falsi ; ita cum communi Krim. *a num.* 2229, satis autem est, secundum sæpe dicta, causas finales seu motivas subsistere, quamvis non subsisteret aliquid non substantiale, Krim. *num.* 2258. De falsificatione litterarum Apostolicarum, dixi *lib.* 4, *a num.* 633. 982

§ 6. Delegatus non debet plus examinare quam mandetur, hinc quia nunc non apponitur clausula, *dummodo copula non intercesserit*, in eam inquirere non debet ; si autem clausula illa apposita esset, et copula esset occulta, docent Sanch. Pont. et Krim. *n.* 2220, contra alios, Reum non teneri eam fateri, quia cum agatur pro foro externo, intelligitur, si intervenerit et publice sit nota. Et idem est, si Judex interrogaret de alio impedimento, quod occultum esset, et aliter esset in debito tempore tollendum, non enim tenerentur sponsi illud fateri, Corrad. Krim. *num.* 2259. 983

§ 7. Si preces sint quidem per testes justificatæ, attamen delegatus extra sigillum confessionis sciat illas non subsistere, pergere non potest, quia executio remittitur *ipsius judicio ac discretioni, onerata insuper conscientia ejus*, id est, si in conscientia repererit preces veritate niti, Sanch. Salas, Krim. *num.* 2237. Similiter quamvis preces veritate niterentur, si tamen ex dispensatione prævideret secuturum scandalum et majus malum exequi non posset ; ideo enim committitur ejus judicio, discretioni, prudentiæ ; Corrad. Krim. *num.* 2239. Et quandoque etiam additur : *si tibi videbitur expediens, ut dispensetur*, per quod remittitur, 984

non quidem ad liberam voluntatem ipsius, attamen ad prudens arbitrium, Menoch. Krim. *a num.* 2265.

985 § 8. An et quando commissio dispensandi expiret morte committentis, dixi *lib.* 1, *num.* 816. Notat autem recte Krim. n. 2227, si dispensationis commissio data sit nomine Sedis Apostolicæ, non expirare morte Papæ, quia Sedes Apostolica nunquam moritur.

986 § 9. Si delegatus reperiat causam bona fide allegatam Papæ, reipsa non subsistere, sed advertat aliam causam adesse, quæ si allegata fuisset, certo obtinuisset idem Rescriptum, Krim. *a n.* 2240, putat posse pergere, quia ex benignitate piæ matris Ecclesiæ præsumi potest quod Papa consensum suum non restrinxerit ad hanc specifice causam, sed eum extenderit ad communem et genericam rationem causæ sufficientis, si pro tali casu adsit. Oppositum probabilius tenet Conrad. *lib.* 7, *cap.* 5, *a num.* 54; nam ideo demandatur ut examinetur an preces allegatæ veritate nitantur, non autem, an subsit alia causa; nec datur mandatum exequendi, nisi sub causa allegata. Deinde ex hoc, quod Papa concessisset, si allegata fuisset ista altera causa, non sequitur, quod jam consenserit, quia voluntas, quæ non est, sed tantum esset, nihil de facto operatur, sed tantum operaretur sub hypothesi, quæ posita non est, uti in simili dixi *num.* 551.

987 § 10. An dispensatio pro foro conscientiæ valida sit ante expeditionem Rescripti, de hoc aliquid dixi *lib.* 1, *n.* 815, possuntque videri plura apud Krimer *a num.* 2267, quod si Matrimonium ineatur, vel ejus consummatio fiat post expeditum quidem rescriptum, sed antequam dispensatio pervenerit ad partes, aut antequam sit executioni data, quid dicendum sit, magis colligetur ex resolutione seqq. casuum.

Casus 1. Titius Romæ a Papa petit pro Caio dispensationem in impedimento Matrimonii, et priusquam obtineat, rescribit sine dubio obtinendam intra triduum; obtinetur intra triduum a Titio; et elapsum illud triduum contrahit Matrimonium Caius Coloniæ existens ante acceptas litteras dispensationis. *Quæritur*, an valide? Negant Suar. Vasq. Perez, Gob. *tract.* 9, *n.* 625, quia præsumi non potest mentem Papæ dispensantis esse, ut dispensatio valorem habeat, antequam certo innotescat, alias daretur occasio abutendi. Valide contraxisse docent Sanch. *lib.* 3, *d.* 36, *num.* 6, Navar. Vega, Rodr. Texed. apud Dian. *p.* 9, *t.* 7, *R.* 39, Sot. Burg. *cent.* 3, *cap.* 36 et alii; quia omnes gratiæ et privilegia statim robur habent, cum datus est consensus petenti per Procuratorem, licet postulans principalis ignoret; unde probabile videtur, inquit Burg., talem, in raro casu, videlicet in magna necessitate non differendi, etiam licite id facere.

Casus 2. Caius subdiaconus ob causam certo 988
sufficientem cogitat inire Matrimonium, hinc mittit Romam cursorem, qui dispensationem petat, nec dubitabatur, quin intra viginti dies esset obtinenda; post hos 20 dies contrahit Matrimonium. *Quæritur* an valide? Ratio affirmandi est, quia intra illud tempus concessa fuit dispensatio, uti nec rescitur ex dato, valor autem dispensationis non pendet a dispensando, sed a solo dispensante, qui ei etiam invito et renuenti obtrudere poterit. Resp. 1, cum Sanch. *lib.* 8, *d.* 26, *n.* 5, Amico, Castr. *tract.* 3, *d.* 6, *p.* 11, *num.* 3; Burgh. *cent.* 3, *cas.* 89 et aliis communiter; Matrimonium illud nullum est, quia dispensatio est relaxatio a lege adhuc vivente et obligante; ergo, ut suum effectum habeat, debet esse nota dispensando, vel saltem procuratori, qui ejus loco acceptet. 2. Dispensatio semper habet imbibitam hanc conditionem, si tibi dispensando ita placet, ut docent Suar. Sanch. Salas, Castr. et alii, unde differt hic casus a priore, in quo Caius acceptaverat per Titium. Ad fundamentum contrarium dico, fuisse quidem concessam, sed non habuisse effectum, donec cognosceretur, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur, unde habet quidem dispensatio valorem a dispensante, non tamen effectum, antequam nota sit dispensando, vel saltem alteri ejus nomine acceptanti; et in Cap. *Si tibi præsenti*, De præbend. in 6, expresse habetur dispensationem circa Beneficium non habere vim ullam, nisi acceptata fuerit a beneficiando.

Casus 3. Sempronius Titiæ consanguineus 989
petiit dispensationem, sed ob urgentissimas causas Matrimonium contraxit cum Titia impedimenti ignara, priusquam dispensatio a delegato Confessario expediretur, attamen postquam Breve datum erat Romæ; Confessarius nunc accipit Breve, et *Quærit*, an illud possit expedire, ita ut vi illius fiant habiles ad valide contrahendum? *Ratio* dubitandi est: 1. Quia mutatus est casus in dispensatione contentus, agitur enim in ea conformiter ad supplicam de Matrimonio contrahendo, jam autem est contractum. 2. Dispensatio reddita est difficilior ex Trid. *sess.* 24, *de Reform. Matr. cap.* 5, decernente scienter contrahentem in-

tra gradum prohibitum debere spe dispensationis carere. Nihilominus pro parte affirmativa est: 1. Quia Sempronius sat mature summo Pœnitentiario supplex factus, narravit se jam tum de Matrimonio ineundo cum Titia tractasse et resilire non posse. 2. Non videtur dispensatio esse ideo reddita difficilior, cum Sempronius non temere præsumpserit, sed ob urgentissimas causas id fecerit. Trid. autem requirit scientiam, audaciam et temerariam præsumptionem, juxta Sanch. *lib.* 8, *d.* 25, *num.* 26. 3. Quamvis unus sciens impedimentum contraxerit, si alter ignorarit, non incurritur pœna Trident. nec postea opus est de hoc mentionem facere in petitione dispensationis, uti tenent Henriq. Sanch. *num.* 30, Perez, *d.* 46, *num.* 13, quia innocens puniri non debet ob alterius delictum: ergo etiam jam licebit gratiam illam exequi. 4. Texeda et alii apud Dian. *p.* 9, *tract.* 7, *R.* 36, docent, si contrahentes scienter intra gradus prohibitos contrahant, et consumment Matrimonium, postquam Pontifex concessit dispensationem, et nondum ea per Ordinarium cui committitur est expedita, in isto casu non esse dispensationem irritam vel subreptitiam: ita autem contigit in præsenti casu.

990 *Resp.* Confessarius non videtur posse procedere ad executionem: 1. Quia est exprimendum apud dispensantem, si Matrimonium fuerit contractum vel consummatum, uti certum videtur, inquit Perez *num.* 6, et constat ex *Trid.* supra, ubi in eum qui scienter et præsumptuose contraxerit, fert pœnam carendi spe dispensationis; e contra illi qui solemnitatibus adhibitis contraxerit cum probabili ignorantia, dicit facilius et gratis impertiendam dispensationem: ergo manifeste supponit hoc debere narrari; unde enim alias decernet pœnam carendi vel gratis habendi dispensationem, vel unde sciet an factum sit præsumptuose, an præmissis solemnitatibus, an cum ignorantia probabili, si non sit opus factum narrari? 2. Non videtur licitum esse procedere secundum relatam sententiam *Texedæ,* quia quando agitur de valore Sacramenti, etiam in illis in quibus Ecclesia potest supplere, non est licitum relinquere tutiorem, nisi sententia quam sequor communiter admittatur velut absolute probabilis, et non sit contra praxim Curiæ Romanæ; tum enim tantum vult Ecclesiæ supplere, secundum dicta *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 118: sed sententia *Texedæ* non admittitur communiter, velut absolute probabilis, hinc *Diana* illam referens subdit, *hujusque Texeda, tu cogita an probabiliter.* Et quamvis *Diana* pro eadem citet *Vegam* non allegato textu Sanch. *n.* 21, citat *Vegam* pro opposita allegato textu, et sententia illa revera nullum habet solidum fundamentum. Sed quidquid sit de hoc, saltem est contra praxim Curiæ Romanæ, quæ semper respondet hoc exprimendum esse, uti testatur Sanch. supra juncto *num.* 8, ad quem se remittit, et de hoc refertur expressa declaratio sacræ Congregationis ad hoc caput Trid. *num.* 2. 3. Opinio Henriq. Sanch. et Perez, supra relata, nempe quod opus non sit narrare contractum et consummatum esse Matrimonium, si alteruter bona fide processerit, non videtur vera, nam Trident. toto illo capite loquitur in numero singulari, et nullo verbo innuit requiri utriusque scientiam vel ignorantiam; utque verum est esse pœnam, quod debeat hoc narrari, sed est tantum conditio prærequisita pro informatione dispensaturi, ut dispensationem diversimode et pro exigentia causæ noverit expedire, uti ante dictum est; pœna autem tantum est, ut qui scienter ac præsumptuose contraxit et consummavit Matrimonium, careat spe dispensationis: ergo, dato quod hæc pœna carendi spe dispensationis non incurratur, si alteruter bona fide processerit, tamen nullatenus sequitur factum non debuisse, aut adhuc non debere narrari, et quamvis tum nollet dispensare Pontifex propter scientiam et præsumptionem Sempronii, non sequitur Titiam puniri, quamvis indirecte et per accidens in ipsam redundet incommodum; sicuti si Titia bona fide contraxisset Matrimonium cum Caio Subdiacono, qui sciens et præsumptuose hoc fecisset non expectata dispensatione, cujus spem habebat; si Pontifex postea id resciens in pœnam præsumptionis Caii nollet dispensare, non ideo puniretur Titia, quamvis et indirecte et per accidens in ipsam redundaret incommodum; itaque petenda est dispensatio nova, enarrato facto: ita judicarunt mecum anno 1699, tres Doctores.

§ 11. Huc etiam refertur solutio sequentis 991
casus: Titius cognovit Caiam et Bertham sorores, vultque ducere Caiam et petit dispensationem in affinitate; attamen priusquam dispensatio detur executioni, cognoscit iterum Caiam et Bertham.

Quæritur an indigeat nova dispensatione? Resp. 1. Non ideo indiget, quia iterum cognovit Caiam, quia est tantum incestus; nec inducit impedimentum respectu Caiæ, etsi sit occultus, quamvis commissus sit post obten-

tam dispensationem : tum saltem non necessario recurri debere Romam, docent Nav. Gob. *tract.* 9, *num.* 630, et alii multi cum Pelliz. *De Regul. tract.* 8, *cap.* 3, *a num.* 243, ac probabile agnoscunt Sanch. Less. *num.* 922, *citati.* 2. Si dispensatio non sit facta Romæ, sed tantum data commissio ut dispensaretur in partibus, si preces invenirentur veritate niti, etiam non indiget nova dispensatione ex hoc, quod ante dispensationem factam iterum cognoverit Bertham ; nam repetita illa copula non inducit novum impedimentum affinitatis, sed manet unicum, quod prius contractum erat ; sicuti si decies cognovisset singulas, esset unicum impedimentum, nec in supplica opus fuisset dicere quoties cognovisset illas, Sanch. *lib.* 8, *cap.* 24, *num.* 8. Est autem jam data potestas ad dispensandum pro Matrimonio cum Caia non obstante impedimento contracto per copulam cum Bertha. 3. Si Romæ facta est dispensatio, antequam Titius iterum cognosceret Bertham, videtur opus esse nova dispensatione, quia impedimentum per priorem copulam cum Bertha contractum, erat jam sublatum per dispensationem Romæ factam, quamvis necdum executioni datam seu applicatam Titio : et nunc redit idem impedimentum, quod sublatum erat, ergo debet de novo tolli ; non potest autem sine nova dispensatione, quia prior non respiciebat nisi contractum antea impedimentum ; Sanchez supra Pont. De Justis *lib.* 3, *num.* 163, *et lib.* 4, *n.* 187. *Confirmatur*, nam si Titius post declarationem, quod reperta veritate narratorum facta esset dispensatio, iterum cognovisset Bertham, opus esset nova dispensatione : ergo etiam jam, *Si dicas*, per priorem dispensationem factum esse, ut Titius posset cum Caia contrahere tanquam cum extranea : *Contra* est, nam dispensatio non tollebat consanguinitatem istarum sororum, nec impediebat quo minus a Titio posset iterum contrahi affinitas ; si enim post dispensationem factam postea cognovisset Semproniam ejusdem Caiæ sororem, certo contraxisset impedimentum per aliam dispensationem tollendum : ergo idem est, si iterum cognoverit Bertham. Et hic dicta applicari possunt, v. gr. impedimento voti, item dispensationi factæ vel faciendæ per Ordinarium. Denique hic notandum est, quod dispensatio valide detur executioni, non expectato *placito* aulæ sæcularis vel Officialium belli, qui aliquando volunt se ingerere ; recte enim docet Less. *in Auctor.* v. Bulla Pontificia, *casu* 3, ejusmodi placitum esse impertinens ad valorem Bullæ seu dispensationis exequendæ.

992 *Quæst.* 137. — *Quid præterea observare debeat Parochus circa Matrimonia coram ipso contrahenda?* Resp. § 1, Trid. sess. 24, de refor. Matrim. cap. 1, dicit : *Habeat Parochus librum, in quo conjugum et testium nomina, diemque et locum contracti Matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat.* Et cum inde suo tempore doceri debeant plurima quæ maximi momenti sunt, recte notat Avers. *quæst.* 6, *sect.* 7, § *ult.* ad hoc obligari Parochum sub mortali.

993 § 2. Parochus etiam contracturis proponere debet quæ ibidem statuit Trid. his verbis : *Postremo S. Synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante Matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur, et ad SS. Eucharistiæ Sacramentum pie accedant* [1].

994 *Quæst.* 138. — *Quid denique notandum sit circa purificationem puerperarum?* Resp. Hæc potius spectant ad materiam Baptismi, sed quia de illa ibi nihil dixi, addo hic pauca.

§ 1. De purificatione puerperarum *Synod. Colon.* anno 1662, *p.* 2, *tit.* 3, statuit : 1. Ex

1 S. R. C. declaravit 20 Dec. 1783 missam pro sponsis celebrari possei nduplicibus sive majoribus, sive minoribus ; nunquam vero in Dominicis aliisque festis de præcepto et duplicibus 1 vel 2 classis, dicitur missa de Dominica aut festo cum commemoratione missæ pro sponsis. Confirmavit et ubique servari mandavit Pius VI, 7 Jan. 1784. Color pro missa pro sponsis est albus, alioquin diei. Ex declaratione S. C. R. die 28 Febr. 1818, missa pro sponsis est privata votiva, sine *Gloria*, sine *Credo*, cum tribus orationibus et *Benedicamus Domino*. Confirmavit et ubique servandum jussit Pius VII, 3 Martii 1818. Prima oratio est ea quæ in missa ; 2 de eo de quo factum est officium ; 3 quæ aliunde dicenda foret 2 loco in missa de officio (18 Febr. 1818). Commemoratio pro sponsis, quando missa pro sponsis legi nequit, fit sub *alia* conclusione post alias a Rubrica præscriptas et ante eas quæ a superiore jubentur (20 Ap. 1822). Ex eodem decreto commemoratis omittitur in Dominicis vel feriis privilegiatis uti esset in Dominica Palmarum, v. g. iis quibus omittenda est oratio imperata. Missa pro sponsis non dicitur infra octavam Epiphaniæ, in vigilia Pentecostes et octava non tenetur applicare missam pro sponis, nisi ab eis eleemosynam recipiat (1 Sept. 1841). In eadem missa plures potest benedicere, singulariter postulato consensu et singulariter dicto : *ego vos*, cæteris in communi (ib.) ; in missa inclusæ preces super sponsos extra missam vel extra missam pro sponsis non dicuntur. (*Edit.*)

Cap. un. *De Purific. post partum*, quamvis puerperæ possint statim post partum venire ad Ecclesiam, attamen etiam in nova lege licite emanere. 2. Non ante 25 a partu diem, nec alibi, quam in Ecclesia benedicendæ sunt puerperæ. 3. In pœnam peccati mulieres, quæ ex illicito concubitu pepererunt, sub pœna suspensionis eo ipso incurrendæ non benedicantur. 4. Sine pompa et ad summum cum tribus feminis deducantur. 5. Non fiat in dominica vel festo fori. 6. Nullus Parochus, Sacerdos vel Clericus debet convivium mulieri purificatæ instructum frequentare. 7. Non substituatur mulier purificanda in locum defunctæ puerperæ, nec ad cadaver defunctæ in partu legantur preces purificationis, nec etiam legantur in privatis ædibus super periclitantem post partum.

994 § 2. Circa prohibitionem illam, ne mulieres, quæ illicito concubitu pepererunt, purificentur, dubitatum est an id intelligatur etiam de illis, quæ ex illicito concubitu conceperunt, sed pariunt in Matrimonio ante partum contracto; affirmarunt aliqui, quia manet causa, ut sit in pœnam peccati. Oppositum tenuimus anno 1710, tum quia talis nunc in Matrimonio honeste parit, tum maxime, quia statutum illud est pœnale, et tantum dicit, *mulieres*, quod convenit non conjugatis ; ergo non est extendendum ad conjugatas, cum *Synodus* ibi non agat de Matrimonio, sed de Baptismo. *Nec obstat*, quod æqualis ratio esset tales conjugatas excludendi ; *nam* in positivis non est argumentandum a pari ad par, imo nec a minori ad majus, sed standum verbis in rigore, quæ potius restringenda sunt in materiis odiosis, qualis est hæc.

995 § 3. Sicuti *lib.* 2, *n.* 99 *et* 112, dixi acatholicos esse excludendos a benedictione matrimoniali et cæremoniis sepulturæ ecclesiasticæ, ita puto excludendam puerperam acatholicam ab hac benedictione purificationis. 1. Quia cæremoniæ illæ sunt ab Ecclesia institutæ pro fidelibus in Ecclesia et probabiliter nomine Ecclesiæ etiam fiunt istæ orationes, uti insinuat Sanch. *lib.* 7, *d.* 9, *num.* 13. Ecclesia autem non vult ejusmodi orationes publicas offerre pro acatholicis, qui ab Ecclesia Catholica exclusi esse volunt. 2. Quia acatholici, qui cæremonias Ecclesiæ irrident, indigni sunt, quibus illæ adhibeantur. 3. Quia tales acatholici in his locis acatholicis præsumi sæpe possunt esse formales hæretici, adeoque excommunicati et quamvis vitandi non sint a catholicis, attamen ipsis prohibitum est in divinis communicare cum catholicis, secundum dicta *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 34, et dicenda *lib.* 7, *num.* 270, ergo scandalo illi sunt Parochi, qui ad talia admittendo quasi inducunt illos ad petendam talem ipsis illicitam communicationem in divinis cum catholicis. An licitum sit mortuo acatholico catholicæ Parochiæ inquilino pulsare campanas catholici templi, dicam *lib.* 7, *num.* 268.

996 § 4. Cum hæc cæremonia purificationis non sit necessitatis, sed devotionis, Cap. unic. *De purific. post part.* putarunt Laym. Peyr. Pasq. puerperas posse e Regularibus admitti ad purificationem, pro quo referunt declarationem *S. Congreg.* sed recte contradicit Pignat. t. 5, *consult.* 76, quia consuetudo saltem id restrinxit ad solos Parochos ; et idem dicit alia declaratio *S. Congreg.* unde sicuti benedictio nuptiarum, quamvis non sit necessitatis, tamen secundum dicta *a num.* 504, fit a solis Parochis, ita et hæc cæremonia.

THEOLOGIA MORALIS

DE CENSURIS ECCLESIASTICIS

ET

IRREGULARITATIBUS

LIBER SEPTIMUS

CAPUT PRIMUM

DE CENSURIS IN GENERE

DUBIUM I.

Quid sit censura ecclesiastica?

1 « Resp. Est pœna spiritualis et medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur usus quorumdam bonorum spiritualium, Laym. *lib.* 1, *t.* 5, *p.* 1, *cap.* 1. *Unde resolves :*

» I. Per censuram non privatur homo bonis mere internis, v. g. charactere, potestate Ordinis ; nec bonis propriis, ac privatis, v. g. fide, charitate, gratia, etc., sed quibusdam externis et publicis, sive actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum vel commodum, ut sunt Sacrificium, officium divinum, Beneficium, administratio et susceptio Sacramentorum, Indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia ; quia hæc et non illa subsunt dispositioni Ecclesiæ. Unde si interdum privetur bono aliquo temporali, v. g. convictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

» II. Exilium, carcer, servitus, privatio Beneficii, nisi adjunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

» III. Nec degradatio vel depositio est censura, quia etiamsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, et ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

» IV. Nec cessatio a Divinis, quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam injuriam Ecclesiæ factam.

» V. Nec irregularitas, sive sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum canonicum ; sive sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ, et ex se perpetuæ ; unde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem, Bon. *d.* 1, *quæst.* 1, *p.* 1.

» VI. Quando in Jubilæis vel privilegiis datur potestas absolvendi a censuris, non com-

prehenditur irregularitas, nisi expresse addatur. »

ADDENDA.

2 *Quæst.* 1. — *Quinam circa censuras sint errores hæreticorum, et quæ doctrina catholica?* Resp. § 1. Vicleff. Hus et Lutherus docuerunt censuras nullius esse valoris : sed *Concil. Constant.* damnavit hos *Vicleffi* articulos : 13. *Illi, qui dimittunt prædicare sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei judicio traditores Christi habebuntur.* 30. *Excommunicatio Papæ vel cujuscumque Prælati non est timenda, quia est censura Anti-Christi.* Similiter hunc *Hus* articulum damnavit idem *Conc. Constant.* 18. *Quilibet prædicantis officium de mandato accipit, qui ad Sacerdotium accedit, et illud mandatum debet exequi, prætensa excommunicatione non obstante.* Hos *Lutheri* art. damnavit *Leo X.* 23. *Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus.* 24. *Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationes quam timere.*

3 § 2. Hos alios *Vicleffi* articulos damnavit idem *Conc. Const.* 11. *Nullus Prælatus debet aliquem excommunicare nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo : et qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus vel excommunicatus.* 12. *Prælatus excommunicans Clericum qui appellavit ad Regem vel ad Concilium Regni, eo ipso traditor est Regis et Regni.* Similiter illos *Joannis Hus :* 14. *Doctores ponentes, quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, sæculari judicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc Pontifices, Scribas et Pharisæos, etc.* 19. *Per censuras ecclesiasticas... ad sui exaltationem Clericus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit et viam parat Anti-Christo, etc.*

4 § 3. De fide est esse in Ecclesia potestatem ferendi censuras ex Matth. 18 : *Quodcumque ligaveritis super terram,* nam Calvino teste apud Bellar. *De Pontif. lib.* 1, *n.* 13, Christus ibi loquitur etiam de potestate excommunicandi, et Christum ibi loqui de actibus externæ jurisdictionis docent SS. Patres et Theologi omnes cum Suar. hic *d.* 1, *sect.* 2, possuntque videri etiam Castr. *d.* 1, *punct.* 3 et Dicast. *d.* 3, *a num.* 6. Ratio autem est, quia in omni bene constituta Rep. debet esse potestas quosdam sibi noxios excludendi a suo corpore, alios male administrantes suspendendi a quibusdam officiis, aliis interdicendi certos actus et functiones; ergo id etiam esse debet in Ecclesia; hæc autem est ipsa potestas ferendi censuras, nempe excommunicationem, suspensionem et interdictum : ergo. Censurarum autem materiam et cognitionem pertinere ad solos Judices ecclesiasticos docet Trid. cujus verba referam *num.* 18, potestque videri etiam Pign. *tom.* 6, *cons.* 19, *num.* 16 *et* 20.

DUBIUM II.

Quotuplex sit censura?

« Resp. dividitur. 1. Essentialiter, in Excommunicationem, Suspensionem et Interdictum. 6
2. Accidentaliter in eam quæ est a Jure et fertur per Canones, Constitutiones vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege : et eam quæ est ab homine, quæ scilicet fertur a Judice vel Prælato per modum mandati vel sententiæ judiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet Jus aut Judex statuit ipso facto (quo quis, v. g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam ; et eam quæ est ferendæ, quam Jus aut Judex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis consideranda sunt verba, quibus censura fertur : quæ si includant alterius actionem seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ ; latæ vero, si non includant. Si vero ambigua sint, teneri potest *regula* 49 *Juris in* 6, quod in dubio circa pœnas benignior interpretatio sit facienda. *Unde resolves.*

» I. Est censura latæ sententiæ. 1. Si verba sint præteriti aut præsentis temporis, v. g. excommunicavimus, excommunicatus est vel fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut jubemus esse excommunicatum, suspensum, etc. 2. Si addatur particula *ipso Jure, ipso facto, vel sine alia sententia.* 3. Si verba sint imperativi modi, v. g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, etc. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

» II. Sententiæ ferendæ saltem ut plurimum. 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v. g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, etc. nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur. »

ADDENDA.

6 *Quæst.* 2. *Quæ sit significatio variorum terminorum, qui in hac materia de censuris sæpe recurrent?* Resp. § 1. *Censura* secundum Bonacinam hic initio, dicitur, vel a *censeo*, fero sententiam : vel a *censio*, punio, castigo : vel a *censor*, cujus officium est moribus præesse, et delicta corrigere.

7 § 2. Censura Juris vel Canonis, sive per modum statuti dicitur illa quæ imponitur per aliquam legem permanenter duraturam etiam post mortem illius, qui imponit : e contra illa dicitur censura hominis, seu lata per modum sententiæ aut præcepti, quæ fertur cum intentione de non inducenda lege perpetua, sed tantum transeunter et pro casu, uti pluribus explicat Dicast. *dist.* 1, *dub.* 9.

8 § 3. Censura per sententiam potest ferri, vel per sententiam generalem, ut habet Busemb. si nempe indeterminate proferatur in aliquem, qui hoc fecit vel faciet : vel per sententiam specialem et particularem, si feratur contra determinatam in individuo personam propter hoc individuum delictum.

9 § 4. Quid sit censura latæ et ferendæ sententiæ, recte explicat Busemb. Hæc adde, in primis, si sit ferendæ sententiæ, tum dicit *communicatoriam*. Deinde, si dicatur : ipso facto excommunicetur seu excommunicabitur, sententiæ latæ, uti habent Toletus, Dicast. *d.* 1, *n.* 99. Idem est, si cum verbis præteriti addantur hæ particulæ : *mox*, *prorsus ex nunc*, *ex tunc* sit excommunicatus, sed cum verbis aliis, est ferendæ, uti *mox excommunicetur*, Suar. Dicast. *num.* 101. Si autem sic dicatur: qui hoc fecerit, est excommunicatus, plerique dicunt esse latæ sententiæ ; si tamen dicatur: sit veluti excommunicatus, Sanch. et Dicast. *n.* 103 *et* 110, dicunt esse ferendæ ; si autem dicatur: anathema sit, Suar. dicit esse latæ sententiæ, Sanch. et Dicast. supra dicunt esse latæ, quando est contra hæresim, quia hæresis subjacet latæ sententiæ : ferendæ autem est, si contra alia delicta dicatur. Addunt, quod quando verba non significant actionem ipsam, v. g. excommunicandi exercendam per ministerium alterius tum significent sententiam latam, ut si dicatur : subjaceat, subjacebit, incidet, incurrat, incurret censuram, et ita docent Sylv. August. Armilla, Suar. Vasq. Avila et Dicast. *num.* 103. Videri potest etiam Pign. *tom.* 10, *cons.* 1, *num.* 13 et Krim. *lib.* 5, *a num.* 1614, et quæ dixi *lib.* 1, *num.* 609 *et* 612.

§ 5. Ante censuram ferendæ sententiæ præire solet *monitio canonica*, de qua agitur in Cap. *Constitutionem* de sent. excom. in 6, per quam intelligitur citatio cum tribus monitionibus, vel una peremptoria continente tres. Si non pareatur, est contumacia, sic dicta vel a *contumeo*, quia qui non obedit, est et manet tumidus seu superbus, vel a *contemnendo*, quia mandatum Superioris non curat. Estque triplex contumacia, *evidens* seu manifesta, quando reus citatus in faciem citandi dicit se nolle comparere. *Præsumpta* seu dubia, quando post factam vel publice affixam citationem non comparet. *Vera*, si in faciem citatus taceat, et tamen postea non compareat. Plures species contumaciæ enumerat Krim. *a num.* 1712, ubi pluribus exponit, quid ad eam requiratur, ut censeatur canonica. 10

§ 6. Ille dicitur nominatim censuratus, qui denuntiatur esse ligatus censura, vel expresso proprio nomine et cognomine, vel in talibus circumstantiis, ut sufficienter designetur illius persona, uti habet Busemb. 11

§ 7. Quid dicatur occultum, publicum, deductum ad forum contentiosum dixi *lib.* 6, *p.* 3, *a num.* 870, et præter citatos tum ibi, tum locis ibi relatis docent Escob. et Dicast. *d.* 3, *num.* 101, aliique apud Castr. *d.* 6, *p.* 7, *num.* 11, ut quid censeatur deductum ad forum contentiosum requiri, ut accusatus aliquo modo comparaverit, negando vel confitendo, prius enim non est contentio : ergo neque censetur res ad forum contentiosum deducta. 12

§ 8. Absolutio per hoc differt a dispensatione, quod absolutio sit sententia remittens delictum vel pœnam, dispensatio autem sit exemptio ab obligatione alicujus legis, qua v. g. prohibetur accipere Ordines, qui aliquem occidit. 13

§ 9. Secundum dicta *lib.* 6, *p.* 3, *num.* 952, absolvi in foro interno tantum, seu pro foro conscientiæ, non semper significat absolvi in Sacramento Pœnitentiæ, sed est ita absolvi, ut pro foro externo maneat jus cognoscendi de illo delicto, illudque puniendi, ita ut absolutio prior nihil juvet in foro externo. 14

§ 10. Pœna pure vindicativa dicitur quæ imponitur propter delictum præteritum, non habendo respectum ad aliquid in futurum ; ita ut imponatur, quamvis nec sit periculum relapsus, nec spes emendationis, et talis est pœna respectu damnatorum. Pœna medicinalis est, quæ simul et præcipue infligitur, 15

vel ob emendationem, vel ad cavendas in posterum culpas et relapsus.

16 § 11. *Anathema*, penultima producta, significat idem, quod aliquid oblatum vel appensum velut momentum ad memoriam; e contra *anathema*, penultima correpta, significat separationem, et differt accidentaliter tantum ab excommunicatione, per hoc, quod anathema fiat cum quibusdam cæremoniis ad majorem terrorem; sic enim Jure præscribitur, ut Episcopus solemniter excommunicaturus per anathema indutus sit amictu, stola et pluviali violaceo, ut 12 Presbyteri Episcopum circumstent tenentes manibus lucernas ardentes, et post latam anathematis sententiam humi projiciant lucernas et pedibus conculcent, ejiciantque extra Ecclesiam, etc. Can. *Debet*, 56. Causa 11, *quæst* 3, et alibi. Reliqui termini commodius per decursum explicabuntur.

DUBIUM III.

Qui possint ferre censuram, et in quos?

17 « Resp. I. Censuram ferre potest omnis ac solus Superior Ecclesiasticus, habens in foro externo seu contentioso jurisdictionem, sive ordinariam sive delegatam.

» Porro ordinariam, quæ est ratione officii vel alterius juris, potestque delegari Clerico clericatus privilegiis gaudenti (ut Bon. *d.* 1, *quæst.* 2, *p.* 2; Laym. *lib.* 1, *t.* 5, p. 1, *cap.* 3, *num.* 1, ex *cap. Cum Ecclesiarum*, S. Thom. etc. docent) habet: 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi eorumque Vicarii Generales. 3. Generales, Provinciales et Superiores locales Religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes Religionum, Concilia Provincialia Episcoporum, Capitula Provincialia quorumdam religiosorum; et denique. 5. Quidam ex concessione, ut multi Archidiaconi, Archipræsbyteri et Decani.

» Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cujus morte expirat; nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem hujus commissionem, ut sit delegatus Papæ. *Unde resolves.*

» 1. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram. 1. Parochi. 2. Laici, quia non sunt capaces jurisdictionis Ecclesiasticæ; uti et Religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Feminæ, licet sint Priorissæ vel Abbatissæ quia non sunt capaces jurisdictionis seu potestatis clavium. Quando vero in Jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio vel beneficio, suspensio non accipitur propric pro censura, cujus violator irregularitatem incurrit, sed late et improprie pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subjecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei redditus interea. V. Bon. *loc. cit.* Laym. *num.* 3.

» Resp. II. In omnes et solos subditos alicui Superiori ecclesiastico, potest ferri censura, quia subjectio et jurisdictio sunt correlativa, Laym. *cap.* 3. *Unde resolves:*

» I. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni; nec mortui, quia non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari, non enim de novo ligantur sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, sepeliendo, etc. Similiter dicunt absolvi ab excommunicatione, quando sepultura et orationes publicæ pro illis permittuntur. Laym. *loc. cit.*

» II. Advenæ et peregrini brevi tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis, quia non sunt subditi. Laym. *num.* 5.

» III. Etsi subditi extra suam diœcesim (vel in loco diœcesis exempto), delinquentes contra legem sui Episcopi non incurrant censuram, Superior tamen saltem regularis potest suos subditos, ubicumque existant, per particularem sententiam censuris innodare. V. Laym. *loc. cit.*

» IV. Hæretici, Apostatæ et schismatici possunt affici censuris quia per Baptismum sunt subjecti Ecclesiæ. V. Laym. *loc. cit.*

» V. Solus Papa non potest incurrere censuram, quia nulli est subjectus Bon. *loc. cit.* »

ADDENDA.

Quæst. 3. — *Quid præterea notandum sit circa potestatem ferendi censuras?* Resp. § 1. Ante omnia pro hoc et sequenti dubio notanda sunt verba *Trid.* sess. 25, cap. 3. De refor. Quamvis excommunicationis gladius nervus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, ad continendos in officio populos valde salutaris, sobrie tamen magnaque circumspectione exercendus est; cum experientia doceat, si temere aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, et perniciem potius parare, quam salutem. Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad finem re- 18

velationis, ut aiunt, aut pro deperditis seu subtractis rebus ferri solent, a nemine prorsus, præterquam ab Episcopo, decernantur, et tunc non alias quam ex re non vulgari, causaque diligenter ac magna maturitate per Episcopum examinata, quæ ejus animum moveat, nec ad eas concedendas cujusvis sæcularis, etiam Magistratus auctoritate adducatur; sed totum hoc in ejus arbitrio et conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore eas decernendas esse judicaverit. In causis vero judicialibus mandatur omnibus Judicibus Ecclesiasticis, cujuscumque dignitatis existant, ut quandocumque executio realis vel personalis in qualibet parte judicii propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo quam definiendo a censuris Ecclesiasticis seu interdicto; sed liceat eis, si expedire videbitur, in causis civilibus ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus contra quoscumque etiam laicos, per mulctas pecuniarias, quæ locis piis ibi existentibus, eo ipso, quod exactæ fuerint, assignentur, seu per captionem pignorum personarumque distinctionem per suos proprios aut alienos executores faciendam, sive etiam per privationem Beneficiorum aliaque Juris remedia procedere et causas definire. Quod si executio realis vel personalis adversus reos hac ratione fieri non poterit sitque erga Judicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone, arbitrio suo, præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, ubi executio realis vel personalis, ut supra, fieri poterit, erit a censuris abstinendum; sed si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit Judici hoc spirituali gladio in delinquentes uti; si tamen delicti qualitas, præcedente bina saltem monitione, etiam per edictum id postulet. Nefas autem sit sæculari cuilibet Magistratui prohibere Ecclesiastico Judici, ne quem excommunicet, aut mandare, ut latam excommunicationem revocet, sub prætextu, quod contenta in præsenti decreto non sint observata, cum non ad sæculares sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus vero quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad Sacramenta, et communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur, sed si obdurato animo censuris annexus in illis per annum insorduerit, etiam contra eum, tanquam de hæresi suspectum, procedi possit.

19 § 2. Avila, Kon. Engel. *in Jur. can. lib.* 5, *t.* 39, *n.* 16, et alii putant feminam Jure divino esse incapacem ferendæ censuræ, quia claves Ecclesiæ nulli feminæ sunt concessæ, sed soli Petro, Apostolis et eorum successoribus; e contra Suar. Sanch. Laym. Castr. p. 4, num. 5, aliique cum Krim. n. 1654, probabilius dicunt incapacem esse Jure Ecclesiastico tantum, ideoque illi communicari posse, quia potestas ferendi censuras, licet spiritualis sit, non est potestas Ordinis, cum ex omnium sententia a Papa communicari possit laico: non est autem ratio dicendi, quod nulla potestas spiritualis conferri possit feminæ, cum potestatem habeat ex privilegio conferendi Beneficia, et instituendi. Potest itaque femina habere clavem jurisdictionis, quamvis non Ordinis; atque sic solvitur ratio in oppositum. Hanc tamen potestatem ferendi censuram nec feminæ, nec laico, nec Capitulo ex majore parte constante laicis committere potest Episcopus, quia Can. Cap. *Decernimus*, De judiciis, qui est supra Episcopos, id prohibet. Probabilius etiam videtur, quod non baptizatus nequidem a Papa delegari possit ad ferendam censuram, quia cum non sit membrum Ecclesiæ, nihil ad Ecclesiam proprie pertinens ei committi potest, Krim. n. 1655.

20 § 3. Nemo potest censuram ferre per modum judicii in causa propria, quia nemo in causa propria est Judex, posset tamen fieri etiam per modum Judicii, si causa esset ita manifesta, ut nec negari posset, nec opus esset examinari, uti et semper fieri potest per modum justæ defensionis; sicuti enim vis vi repelli potest, ita licitum est injustum invasorem per censuram ab injuria arcere, Dian. Krim. num. 1644 et alii.

21 § 4. Parochus, cum non habeat jurisdictionem externam, neque jus citandi, nequidem potest ex officio declarare, v. gr. aliquem esse excommunicatum, nisi ipsi hoc demandetur; potest tamen ex vi latæ sententiæ excommunicatum prohibere ab ingressu Ecclesiæ, et removere a Sacris. Pirrhing. l. 1, tit. 31, n. 141; Krim. 1634.

22 § 5. Si Papa deprehendatur devius a fide, Concilium potest eum per censuras cogere, ut pareat, Cap. *Si Papa.* Dist. 40; Leand. Krim. n. 1664. Potestque videri Bellarm. *de Pontifice* l. 3, q. 30, fuse quæstionem illam tractans.

23 § 6. Episcopus confirmatus, quamvis necdum ordinatus, potest censurare, quia censuram ferre non est actus Ordinis, sed solius

jurisdictionis. Dubitatum autem est, an Episcopus existens extra suam diœcesim possit subditum suum censurare. Affirmant Sylv. Nav. Avila et alii, si causa sit ita clara, ut ejus cognitio non requiratur, quia tum videtur cessare ratio prohibitionis ; e contra probabilius negant alii cum Delb. *de immun. Ecc. c.* 12, *d.* 6, quia quantumcumque causa sit clara, ferre censuram est actus jurisdictionis contentiosæ, quam in alieno territorio exercere non potest, quia ibi tribunal non habet.

24 § 7. Vicarium Generalem Episcopi posse sine speciali mandato ferre censuram censent Suar. Sanch. Garz. Gutt. Gibal. Sbroz, Leur. *in Vicar. q.* 147, 148; Krim. *n.* 1649, contra Ugolin. Sayr. et alios, quia hæc pertinet ad potestatem ordinariam Vicarii, qui ex Cap. 2 De consult. in 6, et ex Cap. *Romana* De appell. in 6, facit unum tribunal cum Episcopo.

25 § 8. Sedes vacans, sive potius, secundum dicta l. 6, par. 2, n. 2266. Vicarius Capituli, sede vacante, potest sicu tEpiscopus ferre censuras, et absolvere ab eis, aut delegare potestatem ordinariam absolvendi, uti sufficienter colligitur ex cap. unic. De maj. et obed. in 6, et ex Trid. *sess.* 24, *c.* 16, *de ref.* ac pluribus videri patest apud Leurenium *in Vicario quæst.* 375, 476, et Less. in Auct. v. *Absolutio cas.* 10.

26 § 9. Clericus conjugatus non potest ferre censuras, nisi separatus a conjuge unica, et edito utrinque voto talis castitatis.

27 § 10. Superior ipse existens in censura et vitandus, censurare non potest, nec alteri potestatem delegare, saltem re integra, quia jurisdictio ejus est suspensa. Krim. a n. 1639.

28 § 11. Jurisdictio Superiorum religiosorum, saltem eorum, qui specialia territoria non habent, non est conclusa certis finibus locorum, sed possunt sibi subditos citare, censurare, capere, ubicumque sint, et nemine implorato, uti habent Jura et communis cum Delb. *d.* 5, *s.* 2, *n.* 21.

29 *Quæst.* 4. — *Quid addendum sit circa illos, in quos fertur censura?* R. § 1. Archiepiscopus ferre non potest censuras in subditum Episcopi Suffraganei, nisi visitet actu, vel ad ipsum devolvatur causa per appellationem. Cap. *Venerabilibus* 7. De sent. excomm. in 6, Kon. Krim. n. 1629.

30 § 2. Episcopi, quamvis procedant ut delegati Papæ, item Nuntii Apostolici, Legati a latere non possunt contra religiosos exemptos ferre censuras, nisi id in specie concessum sit illis, Pelliz. *de Reg. t.* 7, *c.* 1, *n.* 52; Krim. *n.* 1631, ex Bullis apud Rodr. *t.* 2, *qq. Regul. q.* 59, *art.* 5. Notat tamen Pelliz. *n.* 56, si censura feratur contra personas Ecclesiasticas a Jure communi per constitutionem Papæ, aut statuta Nuntiorum Apostolicorum, sub nomine personæ Ecclesiasticæ comprehendi Religiosos, etiam laicos et Moniales. Addit Sanch. *in cons. l.* 6, *c.* 9, *d.* 1, *a n.* 28. Etiam Covar. et Henriq. si Episcopus processerit per censuram, etiam bona fide, contra exemptum, id esse invalidum ipso Jure, in utroque foro, quia hic est clausula irritans. Posset tamen Ordinarius denuntiare aliquem esse ipso Jure et facto excommunicatum ob delictum notorium, quia denuntiatio nihil addit, et in notoriis non requiritur cognitio judicialis, Pign. *t.* 7, *cons.* 10, *t.* 8, *cons.* 125. De Luca *in miscell. eccl. disc.* 14. Videri potest de Luca ibidem et Krim. n. 1684, et maxime Pign. *t.* 7, *cons.* 44, *a n.* 14, ubi de hac potestate Episcopi contra Religiosos multa habent.

§ 3. Episcopus potest subditum suum extra 31
diœcesim existentem ligare censura, quando res est tam manifesta, ut non sit opus cognitione causæ, vel quando jam ante habita est cognitio causæ, Castrop. d. 1, p. 5, n. 3. Item, quandocumque censura ob delictum manifestum non fertur per modum statuti universaliter comprehendentis omnes, sed per modum sententiæ particularis in certam et determinatam personam, et ratio disparitatis est, quia statutum cohæret loco, sententia autem afficit personam, ubicumque sit ; ergo cum hæc sententia non requirat externum factum hominis, v. g. comprehensionem, sed coerceat illum in rebus invisibilibus, non turbat alienam jurisdictionem ; ergo potest exerceri etiam in aliena ditione, Engel. t. 39, n. 33. Vide dicenda a n. 43.

§ 4. Quamvis Lugo *in resp. mor.* l. 6, d. 22, 32
et alii putent Episcopum non posse ferre censuram in peregrinum in sua diœcesi commorantem, quia non habet potestatem in personam, ad quam debet ferri sententia, tamen alii cum Engel. *n.* 35, contradicunt, quia sicuti possunt ferri leges, quibus obligentur peregrini, v. g. de non gestandis armis, ita illis legibus poterit addi censura, et talis peregrinus ratione delicti fiet subditus Episcopo, secundum Cap. ult. *de foro compet.* Hinc docet Gib. et ex declaratione S. Congr. Pign. *t*, 1, *cons.* 170, *n.* 8, Episcopum posse ferre censuram in alium Episcopum, imo etiam in Archi-Episcopum in territorio sui Episcopi suffraga-

nei delinquentem, quia quamvis illi sint pares, aut etiam Superiores dignitate, tamen ratione delicti fiunt subditi domino illius territorii. Quod intellige, si delictum sit contra legem communem Ecclesiæ, quia specialibus præceptis talis Episcopi non tenentur peregrini, ut notant Laym. et Krim. n. 1654, et dictum est l. 1, a n. 685.

33 § 5. Spectato Jure communi antiquo possunt Imperator et Reges etiam ab Episcopo censurari, ut patet in *Theodosio*, quem *S. Ambrosius* excommunicavit, sed unus id sibi reservat Papa, ideoque Imperator, et Reges, imo forte etiam quidam alii supremi Principes sunt exempti a potestate Episcoporum ; *S. Anton.* tamen putat eos adhuc pro casibus notoriis subjacere Episcopis, uti notat Dic. d. 1, n. 223.

34 § 6. Censuræ suspensionis et interdicti generaliter latæ in omnes delinquentes, non tangunt Episcopos, sed tantum alios inferiores, Cap. *Quia periculum* 4. De sent. excomm. in 6. nimirum ne impediantur in exercitio sui Officii. Id tamen non videtur intelligi quoad excommunicationem, cum de hac non fiat mentio, nec in positivis valeat argumentum a pari ; Nav. Suar. Gibald. Dic. d. 1, n. 276, Krim. a n. 1687.

35 § 7. Nemo incurrit censuram a se latam, quia nemo tenetur suis legibus quoad vim coactivam et pœnas, sed tantum quoad vim directivam, communissima cum Delb. *c.* 15, *dub.* 6. Potest tamen quis occasione censuræ a se latæ incurrere censuram ab alio latam, ut si quis conversetur cum alio a se excommunicato, incurret excommunicationem minorem a Papa latam in illos qui cum excommunicato communicant, quidquid contradicant Gibal. et Krim. n. 1643, sicuti si celebret in Ecclesia a se interdicta, probabilius est fieri irregularem.

36 § 8. Superiores Ordinum possunt Novitios ligare censuris, quia ex voluntate Papæ talem habent Jurisdictionem in illos, qualem Episcopi, Suar. Pelliz. tr. 2, c. 6, n. 5.

37 § 9. Si Regi, Ordini, aut loco religioso concedatur, quod non possit censurari, intelligitur, quod nec ab Episcopo possit ; si concedatur alteri, solum intelligitur, quod non possit a Judicibus Episcopo minoribus, Cap. *Ne aliqui*, de privil. in 6, Krim. *a n.* 1685.

38 § 10. Potest etiam tota communitas censurari v. g. subjici interdicto, quia non requiritur contumacia personarum in singulari, sed sufficit in capite, seu totius moraliter corporis, c. *Quia sæpe*, De elect, in 6. Attamen non debent, et probabiliter etiam non possunt per inferiorem Papæ censurari omnes in communi, sed tantum illi, *quos culpabiles esse constiterit* ut ex *cap. Romana* 5. De sent. excomm. in 6, colligunt Leand. et Krim. a n. 1691, contra multos alios, qui putant censuram esse illicitam, quamvis sciretur omnes et singulos peccasse, attamen dicunt fore validam.

§ 11. Si quis, dum sanæ mentis erat, deli- 39
querit, potest censurari existens in ebrietate vel amentia, quia usus rationis et libera voluntas tantum requiruntur ad ponendam causam censuræ, non autem ad incurrendam censuram Castrop. d. 1, p. 6, n. 1. Hinc si perduraret amentia, procedi posset ad pœnam pecuniariam, non tamen mortis vel mutilationis. Mol. Delb. c. 3, d. 1, n. 12. Si tamen amentia perpetuo maneret, putat Laym. non incursurum pœnam censuræ ab homine latæ, quod Leand. et Krim. extendunt etiam ad pœnam censuræ a Jure latæ, quia non posset esse medicinalis.

Quæst. 5.— *An impuberes incurrant censuras?* 40
R. § 1. Infantes qui necdum septennium compleverunt, non incurrunt ullas censuras, uti videtur certum ex Jure apud Delb. c. 13, dub. 3, et Dic. d. 1, num. 232, quia non supponitur sufficiens in illis esse ratio.

§ 2. Impuberes incurrunt excommunicatio- 41
nem latam in eos, qui ingrediuntur monasteria Monialium, Trid. enim *sess.* 25, *c.* 5, *de Reg.* expresse addit, *cujuscumque ætatis sint*, Suar. Vasq. Dic. *n.* 227. Etiam probabilius est impuberes incurrere excommunicationem latam in percussores Clerici, uti ex Jure probat Castr. *de legibus* d. 1, p. 24, § 2, n. 9, Delb. c. 13, d. 3, Dicast. n. 228 et 231, quamvis contradicat Tamb. *de Communione c.* 4, § 2. Attamen impuberes non incurrunt alias censuras ab homine ferendas, uti tenent multi apud Dicast. n. 229, et cum Delb. supra, quia proferenda censura debet moneri et citari, ætas autem illa non est sufficiens ad intelligendum ordinem judiciarium, ideoque de Jure citari non possunt, neque admittuntur ad agendum vel defendendum se in judicio, neque in tali materia tenentur per Procuratorem comparere, cum sit res concernens interna et conscientiam ipsorum.

§ 3. Quamvis probabile sit impuberes non 42
incurrere censuras alias a Jure vel homine latas, uti cum multis habent Tamb. sup. Castr. n. 8, Delb. supra, Krim. n. 1662, oppositum tamen etiam est valde probabile cum Suar.

Dic. n. 232, quia ætas illa est de se capax censuræ, uti fatetur Krim. et nullo Jure probatur esse exempta, uti patet ex testibus, quos adducit Tamb. ex quibus tantum colligi potest, quod non teneantur recurrere ad Papam, uti nec senes vel mulieres, quæ tamen censuras incurrunt. Imo videtur certum in praxi, et fatetur esse verum Delb. quod quando in totum populum fertur censura interdicti, etiam obligentur impuberes, cum et illi abstineant a divinis ; ergo communis sensus est, quod incurrant censuram interdicti ; ergo et alias incurrunt, quamvis non tam facile, cum eorum actio sæpius excusetur a peccato.

43 *Quæst.* 6. — *An ille incurrat censuram, qui est extra territorium vel diœcesim Superioris sui statuentis censuram?* v. g. si Episcopus Leodiensis sub excommunicatione prohibeat furtum, an eam incurrat subditus Leodiensis, si furtum committat Coloniæ? R. § 1. Notandum est, quod insinuavi n. 31, illud esse discrimen inter statutum et sententiam, quod statutum liget tantum ratione territorii, in quo quis est, sententia autem, vel etiam alia specialia præcepta afficiant personam subditam ubique existentem, Suar. Delb. c. 12, d. 1. s. 3, Krim. n. 1670; hinc si prohibitio sit statutum territoriale non ligat absentem, Cap. 2. *De constit.* in 6, *statuto Episcopi, quo in omnes, qui furtum commiserint, sententia excommunicationis promulgatur, subditi ejus, qui furtum extra diœcesim illius committunt, nomine ligari noscantur, cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune.* Unde contrarium videtur dicendum, si Episcopus per sententiam vel speciale præceptum alicubi sub tali censura prohibuisset furtum, incurreret enim illam censuram absens, quamvis contra eum extra diœcesim non posset cum strepitu forensi institui actio. Krim. a n. 1675, et alii apud Delb. *s.* 4, *n.* 2, qui tamen *n.* 1 *et* 8, oppositum tenet, quamvis postea *d.* 3, *s.* 1, *a n.* 4, item *dub.* 4, *s.* 1, videatur recidere in nostram sententiam.

44 § 2. Ibi censetur delictum committi in ordine an incurrendam censuram, ubi exterius consummatur, quamvis inchoetur alibi ; hinc si Caius in hac diœcesi lethaliter vulneraverit Titium, et Titius primo moriatur in alia diœcesi, Caius non incurrit censuram in hac Diœcesi speciali statuto diœcesano latam contra homicidam, Suar. Laym. Dian. Krim. 1673 et 1789; Delb. 1, s. 3. Quod verum est, quamvis homicidium in ista altera diœcesi etiam prohibitum esset sub eadem censura, nam hoc alterius diœcesis præcepto non ligatur Titius. Putant tamen Bartol. Balb. Abb. Suar. et alii cum Delb. *d.* 4, *s.* 2, Judicem loci, in quo inchoatum est delictum, posse punire illud consummatum, ita enim videtur colligi ex L. 1, Cod. *ubi de crimine,* ne delicta maneant impunita ; sed alii contradicunt, eo quod tali pœna, præsertim censuræ, non puniatur inchoatio, sed consummatio.

§ 3. Si Episcopus statuto generali sub censura prohibuerit lusum aleæ, qui ludit in loco exempto intra diœcesim illam, non incurrit excommunicationem, quia non ludit in illa formaliter diœcesi, cum locus exemptus non subjaceat jurisdictioni Episcopi, Cap. 1, *de privil. in* 6. Henr. Avil. Kon. Hurt. Delb. *s.* 4, Krim. n. 1680. 45

§ 4. Qui fugit, commisso delicto, secundum Abb. Covarr. Laym. Krim. n. 1677, et alios, potest citari per nuntium vel litteras a suo Episcopo, et si contumax sit, censurari, ex Cap. *Ex tua.* De Cleric. non resid. eo quod Episcopus sic videatur dicere Jus intra suum territorium, licet nuntius illud extra territorium exequatur per executionem non judicialem, sed sine strepitu. Contradicunt alii multi cum Delb. *dub.* 5, qui dicunt nullam citationem fieri posse in alieno territorio, eo quod omnis juridica citatio sit actus judicialis fori contentiosi. Quod si in delicto manifesto nulla citatione opus esset, dixi n. 23, Episcopum posse ferre censuram in subditum suum in alia diœcesi existentem. 46

CAPUT IV.

Ob quam causam possit ferri censura?

« Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, et conjunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. g. Prælati vel communitatis (non tamen hominis privati), alias requiritur proprium. Bon. *d.* 1, *q.* 1, *p.* 4. *Unde resolves.* 47

I. Non possunt censurari infantes vel amentes, quia non peccant. Bon. p. 4, Laym. l. t. 5, p. 1, c. 4, n. 3, ex S. Th. Suar. etc.

II. Etsi ob peccatum veniale interdum ferri possit levis suspensio vel leve interdictum, excommunicatio tamen major, suspensio gravis, et interdictum personale speciale (quidquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem, quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imo cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis

mortali, sed quibusdam tantum ne censuræ contemnantur, ut monet Trid.

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantum quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leviter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset; uti nec qui interius tantum est lapsus in hæresim, quam exterius non significavit, quia Ecclesia tantum judicat de externis, Bon. *l. c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, et consummatus, nisi expresse aliud sonent verba legis, quia pœnæ et odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit favens, mandans, consulens, juvans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, etc. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige, efficaciter seu effectu secuto, quia sine eo mandatum, consilium, et suffragium non est completum, et perfectum in genere homicidii, furti, etc. Alii tamen attendendum esse putant, utrum in mandantes, consulentes, etc. principaliter et per se feratur excommunicatio, an vero accessorie tantum; et dicunt priori casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus, non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior, Bon. *l. c.*

V. Quidquid excusat a peccato mortali, excusat etiam a gravi censura, v. g. materiæ parvitas, impotentia legem implendi, defectus advertentiæ et deliberationis, ignorantia invincibilis; sive ea sit facti, ut v. g. si nescias, quem percutis, esse Clericum; sive Juris, ut si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio est, quia non es contumax.

Dixi, *Invincibilis*; quia ignorantia culpabilis et crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit scienter, consulto, qui præsumpserit ausu temerario violare (quæ verba, utpote in re odiosa, accipienda sunt stricte) talis autem non potest dici temerarie præsumere, nisi ignorantia esset affectata formalem dolum includens, Escob. t. 4, c. 6, n. 37. Sanch. *de Mat.* l. 9, d. 32, n. 1.

VI. Non incurritur censura ob peccatum soli naturali, vel divino Juri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum mere præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum ratione scandali vel restitutionis non factæ vel perseverantiæ in peccato post monitionem, quia adest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo justa causa subsit), possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, Communione etc., ut subinde sit in Religionibus, et in Jure etiam vocatur excommunicatio vel suspensio, sed late, quia non est censura proprie dicta, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pœna, Fill. tr. 11, n. 186.

» VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex gravi metu, licet quandoque non excusetur a gravi culpa, quia non censetur contumax, Laym. c. 5, n. 9; Bonac. q. 2, p. 3, n. 2, ex Suar. Kon. etc.

» VIII. Censura invalida est triplice capite.

» *Primo*, ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua v. Laym.

» *Secundo*, si subtantialis ordo judicii prætereatur, ut si reus non citetur nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, et pœna annexa; quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem, quia quæ fertur a Jure vel per sententiam generalem, vel etiam specialem respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione, cum lex aut sententia ipsa satis moneat. Idem est de sententia non illativa censuræ, sed declaratoria tantum, quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen cui est annexa, commissum esse evidenter constat.

» Porro ut censura sit licita, requiritur. 1. Ut dicta monitio sit canonica, id est, trina, juxta Canones; etsi aliquando ex juxta causa sufficiat una tribus æquivalens, v. g. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. Ut ex scripto recitetur. 3. Ut causa censuræ exprimatur. 4. Ut reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur, alioquin Judex ipse suspenditur a divinis officiis, Filliuc. *tr.* 11, *c.* 4.

» *Tertio*, ob defectum justæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec a parte rei, nec secundum allegationes fori externi subsistat. 2. Si a parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad judicium, quia reus de eo non confitetur, nec legitime de eo convincitur. 3. Si a parte rei non subsistat

crimen, etsi juridice probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat Judex. In quo casu etsi sententia a parte rei sit injusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ, in foro tamen externo servari debet, propter scandalum. V. Laym. *c.* 6.

ADDENDA.

48 *Quæst.* 7. — *Quid addendum sit circa actum, quo incurritur censura?* R. § 1. Quamvis actus nullo teste sit factus, per illum tamen incurritur censura, si vere sit externus, licet per accidens sit occultus, cum communi Dic. *d.* 2, *n.* 75. Si quis tamen, v. g. hæresim internam manifestet, vel in Confessione, vel etiam extra eam ad petendum consilium, per illam sic manifestatam non incurritur censura, uti pluribus dictum est *l.* 6, *p.* 2, *a n.* 1649, ubi explicavi, quandonam peccatum internum censeatur prodire in actum externum. Et conformiter ad dicta ibid. *n.* 1653, dicendum est hic cum Krim. *n.* 1785, si quis interne consentiens in hæresim, externe dicat: *ista est,* vel percutiat mensam, per hoc non censeri hæresim esse externe manifestatam, quia to *ita est,* aut percussio mensæ, est aliquid plane indifferens ad manifestationem hæresis.

49 § 2. Si censura sit lata contra non observantem aliquod præceptum, qui externe tantum, et ficte illud observat, non autem interne, si actus internus requiritur ad substantiam rei præceptæ, incurrit censuram, quia non ponit rem præceptam; e contra si actus internus non spectet ad substantiam rei præceptæ, non incurrit, quia ponit rem præceptam; hinc qui externe tantum audit Missam sine ulla intentione audiendi, incurrit censuram latam contra negligentes Missam, quia intentio audiendi spectat ad substantiam Missæ præceptæ secundum dicta *l.* 1, *n.* 694; e contra qui externe tantum jejunat sine intentione jejunandi, non incurrit censuram latam contra non jejunantes, quia intentio jejunandi non spectat ad substantiam jejunii præcepti, secundum dicta *l.* 1, *a n.* 605.

50 § 3. Quando levibus præceptis adduntur censuræ, non sunt proprie censuræ, sed comminationes ad terrorem; unde etiam quando Superior sub excommunicatione præcipit rem, et absolute, et etiam ex circumstantiis levem, transgressio non ideo sit mortalis. In dubio autem, an præceptum sit leve an grave, standum est judicio Superioris; sed si utrumque sit probabile, nempe et quod sit grave et quod sit leve, censeri potest leve, quia possessio est pro libertate, uti cum aliis Dic. *n.* 202, 208, 211. Potest tamen restitutio levium per venialia tantum ablatorum, si nunc simul faciant materiam gravem, præcipi sub excommunicatione, quia retentio eorum est mortalis.

§ 4. Si delictum, v. g. furtum prohibitum 51
sit sub censura, hæc non incurritur, si furtum sit leve, quamvis ex eo sequatur grave damnum, quia furtum prohibetur in se; ergo ut subjaceat censuræ, debet in sua ratione furti habere malitiam gravem, Bon. Fill. Nav. Vasq. Reb. aliique cum Fenech. in storibus casuum in additamento *n.* 61, recte autem notat Lugo *de just. d.* 8, *n.* 22, si furatus sit rem gravem quamvis mutata voluntate statim restituat, ita ut grave damnum domino non sit natum, incurri censuram, non quia grave sit domino carere re sua per ejusmodi brevissimum tempus, sed quia grave est carere cum tanto periculo retentionis, hinc ablatio illa erat injuria gravis, non tantum effective, qualis est, si fureris nummum putans esse aureum, sed etiam affective in primo fieri, quia grave damnum patitur, qui privatur pro tunc re sua, et potentia recuperandi, subitque periculum magnum non recuperandi.

§ 5. Si quis, v. g. furetur solidum ex inten- 52
tione per similia furta colligendi ducatum, singulis furtis de se levibus peccat mortaliter, sed non ideo incurrit censuram vel reservationem impositam gravi furto, quia non est furtum externum grave in se, sed tantum ex intentione interna, Vasq. Lugo *de pœn. d.* 16, *n.* 36.

§ 6. Si mors quomodocumque etiam per mi- 53
raculum non sequatur, qui lethaliter vulneravit, incurrit censuram impositam homicidæ, quia quamvis posuerit actionem occisivam, reipsa non occidit; si tamen vulneravit etiam non lethaliter, et læsus propter vulnus illud accedente alia causa accidentali moriatur, incurret irregularitatem, quia hæc imposita est etiam danti causam vel occasionem homicidio, ita cum aliis Dic. *de cens. d.* 2, *n.* 127.

§ 7. Si lethaliter vulneratus prius post tri- 54
duum moriatur, et qui vulneravit interea doleat, confiteatur et absolvatur, Lugo *de pœn. a.* 16, *n.* 453; Avers. *de pœn. q.* 10, *s.* 2; Dic. Bosco *de pœn. d.* 7, *s.* 11, *n.* 130, dicunt adhuc incurri censuram propter peccatum præteritum posita conditione effectus secuti, et quidem certum videtur, secundum dicta l. 1, d. 618, et postea dicenda, quod incurratur irregularitas aliæque pœnæ extra censuras,

ad illas enim incurrendas non requiritur contumacia, cum sint pœnæ pure vindicativæ criminis præteriti, uti recte Dic. *de juram.* d. 2, n. 274; Bosco supra, probatque ex Jure Tann. *de peccat.* d. 4, n. 52; Castr. tr. 2, d. 1, pun. 3, n. 2; Wiggers apud Bosco n. 131; Hurt. Oviedo, Krim. n. 1702 et 2492; Delb. c. 2, d. 8, s. 10, probabile esse non incurri censuras, nisi pro foro externo tantum, quia in foro interno feruntur tantum in inobedientes et contumaces, qualis non est, qui crimen retractavit, sed respondent alii inobedientiam et contumaciam sufficientem esse illam, quæ continetur in ipso opere lethalis vulnerationis, quam Jus prohibet sub excommunicatione latæ sententiæ, si mors sequatur, et hæc sententia videtur probabilior quam etiam defendit Bosco *sup.*

55 § 8. Qui se inebriat intendens vel prævidens homicidium a se in ebrietate causandum, si causetur, secundum Gloss. Palud. Sylv. et alios incurrit censuram homicidio annexam, quia est plene voluntarium in causa, et secutum in ebrietate est tantum velut conditio, quæ non requirit libertatem, uti nec mors post vulnerationem sine libertate, imo et post retractationem secuta, secundum dicta *n.* 54.

56 § 9. Quandoque censura imponitur *propter contemptum*, sive facienti aliquid *per contemptum*, pro quo notat Sperell. *dec.* 113, contemptum multipliciter fieri posse. 1. Virtualiter et dicitur materialis, qui includitur in omni transgressione legis. 2. Interpretative, si adsit consuetudo, et intentio continuandi transgressiones. 3. Secundum quid, si quis in universum velit subjici legi et superiori, attamen non hic et nunc in re levi. 4. Indirecte, si non sit contemptus legis vel Prælati, sed tantum executionis rei, quæ præcipitur. 5. Formaliter et directe, si quis legem transgrediatur, quia voluntas ejus renuit subjici ordinationi ipsiusmet legis vel Superioris, ita ut ideo, quia renuit subjici, procedat ad transgressionem, uti notat S. Th. 2, 2, *q.* 186, *art.* 9, *ad* 3, et pluribus explicavi l. 5, a n. 237. Notat etiam Pign. *t.* 5, *cons.* 8, n. 2, contemptum tum dici negativum, si quis de re aliqua nullam curam habeat, ei tamen nullam inferat injuriam; e contra tum esse positivum, si addat aliquem actum injuriæ vel irreverentiæ verbis aut facto ipso; et de hac etiam dixi l. 5, n. 238. Ad incurrendam autem censuram tali modo impositam, requiritur contemptus positivus et formaliter legis, uti habet communis cum Sper. *sup.*

Quæst. 8. — *Quid dicendum sit de mandante, consulente, cooperante?* R. § 1. Censura quæ fertur contra *facientes* vel *committentes* aliquod delictum, non cadit super mandantes vel consulentes, nisi id exprimatur in lege, vel lex alioqui redderetur inutilis, cum enim hæ leges odiosæ sint, extendendæ non sunt, Sanch. Kon. Avil. Hurt. Pelliz. Castr. d. 1, p. 7, num. 21; Pign. t. 9, *cons.* 11, num. 2; Krim. n. 1693, contra Sylv. Rosell. Leand. *Nec obstat*, quod is qui mandat, *moraliter* faciat et committat, *nam* quamvis moraliter faciat in ordine ad peccatum, non tamen in ordine ad pœnam censuræ, quia in pœnalibus benignior interpretatio est sequenda, secundum dict. l. 1, n. 596 et 826. 57

Objic. Facientem et mandantem par pœna constringit. Cap. *Nuper, de sent. excomm.* R. Hoc esse, quando lex ita statuit; de cætero, sensus legis est, in hoc esse pares, quod uterque mereatur pœnam, quamvis non semper eamdem.

§ 2. Si verba sic habeant: *incurret talem censuram, qui per se vel per alium hoc fecerit*, comprehenduntur mandantes et dantes pecuniam eo fine, ut fiat, consulens tamen non comprehenditur, quamvis tum comprehendatur, si dicatur, *quomodocumque quis fuerit causa, si quis fuerit causa, etc.*; in dubio autem, an quis comprehendatur necne, judicandum est non comprehendi, quia materia est odiosa, ita cum aliis Dicast. d. 1, n. 229. 58

§ 3. Censura tum fertur tantum accessorie in mandantem vel consulentem, si in lege exprimatur etiam mandans vel consulens; attamen ita, ut lex non respiciat præcise mandatum vel consilium, sed potius ipsam rem seu effectum, v. g. homicidium, quod quia vult impediri, ideo etiam indirecte prohibet mandari vel consuli. E contra tum principaliter fertur etiam in ipsum mandantem vel consulentem, si velit impediri non tantum ipsum effectum, sed etiam directe in se et ratione sui ipsummet mandatum et consilium. 59

§ 4. Si censura feratur principaliter in mandantem vel consulentem, incurritur, quamvis mandatum et consilium revocetur, nec sequatur effectus quia posita jam est actio in se, et ratione sui vetita sub censura, Gibal. Krim. n. 1684. 60

§ 5. Si censura accessorie tantum feratur in mandantem et hic revocarit mandatum, eaque revocatio innotuerit mandatario ante effectum patratum, quamvis postea patretur effectus, mandans non incurrit censuram, quia 61

non est causa moralis effectus secuti, Dian. Gibal. et Krim. *n.* 1698. Si autem de mandato doluerit et revocarit, sed revocatio non innotuerit, docent multi cum Dic. d. 1, n. 290 et d. 2, n. 344, quod censuram incurrat, etiamsi tunc forte esset in statu gratiæ, quia sufficit commissam esse culpam, ex vi cujus sequitur talis effectus. Attamen Innoc. III. Hurt. et Krim. *n.* 1699, dicunt non incurrere, quia non est in actuali contumacia, dum censuram incurrere deberet, censura autem non incurritur sine actuali contumacia, sed secundum dicta *n.* 54, videtur satis esse, quod fuerit contumacia in ipso opere mandati ab ipso facti.

62 § 6. Si censura accessorie tantum feratur in consulentem, et hic revocarit consilium, loquendo conformiter ad dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 28, est probabilius, quod tum adhuc incurrat censuram effectu secuto, quando suo consilio talem rationem addidit moventem ad agendum, quæ consilio etiam revocato pergebat movere exequentem, hoc enim casu consilium ejus, quamvis sit revocatum, manet moraliter in motivo illo suggesto, et pergit esse causa moralis effectus secuti ; aliud est in mandato, nam ratio agendi hic est purum mandatum, quod, quando revocatur, desiit esse, in consilio manet ratio suggesta, quæ est ratio agendi, si tamen ostendatur, quod ratio suggesta sit falsa, tum idem erit, quod dictum est de mandato, et non incurretur censura. Quod si dehortatus fuisset, quantum potest, probabile est non incursurum censuram, probabilius tamen adhuc est oppositum, quia ratio ab ipso suggesta pergit movere ; ergo ipsius consilium manet causa moralis effectus secuti, ita Dic. d. 1, a n. 293.

63 § 7. Si Confessarius mandaverit reo, ut delictum suum, quod non tenebatur, manifestet Judici, et ideo puniatur morte, docent Krim. *n.* 1706, Confessarium incurrere censuram latam contra accessorie mandantes homicidium, quia hæc mors per se sequitur ex illo mandato, quod Confessario erat mortaliter illicitum. Oppositum credo esse probabilius, nam licet fuerit causa injusta mortis, tamen non mandavit eam inferri ; ergo in rigore non fuit mandans homicidium, hic autem in odiosis non est facienda extensio.

64 § 8. Si mandasti vel consuluisti hoc, quod licet tu non mandasses, vel consuluisses, alius tamen mandasset vel consuluisset, cadis in censuram latam contra mandantes, vel consulentes, quia tu prior fuisti causa effectus illius : ergo tu prior incurris censuram, quam alius incurrisset, Dic. *n.* 298.

§ 9. Si mandasti, vel consuluisti hoc, quod 65
nihilominus sine tuo vel alterius mandato aut consilio erat ponendum ab executore ad hoc determinato, probabile est te non incurrisse censuram, quia effectus jam independenter a te habebat suam causam, Gibal. Krim. *n.* 1704. Si autem promovisti, ut saltem celerius vel promptius fieret, conformiter ad dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 49, etiam probabile est cum *P. Nav. Molin. Vasq.* te incurrisse, quia vere attigisti positionem effectus, et sic concurrendo ad circumstantiam attigisti etiam substantiam; sed etiam probabile est te non incurrisse, quia non videris attigisse substantiam, sed tantum modum, ut celerius et promptius fieret, quod nihilominus ex præsente dispositione executoris erat ponendum, ita cum aliis Dic. *n.* 300 ; et Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 13.

§ 10. Si dubium sit, an effectus, qui est se- 66
cutus, fuisset secuturus sine meo mandato vel consilio, v. g. an Titius fuisset occisurus, si ego non suasissem, multi dicunt, me posse præsumere, quod non incurrerim censuram, quia libertas mea est in possessione, sed oppositum est probabilius, quia delicta non præsumuntur ; ergo præsumere non debeo, quod Titius ex sua malitia fuisset positurus effectum ; ergo ex facto præsumi debet, quod occisio sit secuta ex eo mandato, vel consilio, Sperel. *dec.* 77, *n.* 40 ; Sanch. *de Matr. l.* 2, *d.* 41, *n.* 17. Dic. *n.* 302. Si tamen Titius fuisset capitalis hostis occisi, vel antecedenter mortem minatus, vel machinatus, recte præsumeretur occisionem fuisse secuturam sine me, ideoque posse me judicari immunem a censura.

Quæst. 9.— *Quid notandum sit circa modum,* 67
quo feruntur censuræ? R. § 1. Censuræ ferri possunt sub conditione, v. g. *si non solveris intra mensem, si tale peccatum commiseris.* Cap. *Præterea* 40, *de appel.* Et quando Cap. *Romana* 5, *de sent. excom. in* 6, prohibetur ne fiat, intelligitur tum non licere, quando non est justa causa quæ plerumque erit, ideoque addi debet causa, cur sic feratur, deinde prohibitionem illam esse consuetudine contraria abrogatam putant Fill. Pelliz. *de Reg.* t. 7, c. 1, n. 74; Krim. n. 1752. An autem talis censura incurratur, si Judex ante impletam conditionem moriatur, aut ille, cui præcipiebatur, ante impletam conditionem excedat e territorio Judicis, dicam *n.* 103 *et* 104.

§ 2. Sylv. Nav. Sayr. Henr. Ugol. Vasq. 68

Gordonus, Krim. *n.* 1746, dicunt censuram sub disjunctione latam non valere, v .g. si dicatur : *præcipio tibi hoc sub pœna excommunicationis, vel suspensionis*, quia hæc verba nihil determinate significant ; ergo etiam nihil determinate efficiunt ; e contra Suar. Bonac. Fill. aliique cum Pelliz. *n.* 72, dicunt esse quidem soli Papæ licitam, semper tamen valere, a quocumque sic feratur, quia est determinata confuse, et determinabitur magis per electionem censurati, uti Confessarii sæpe imponunt hoc vel illud pro pœnitentia prout pœnitens voluerit eligere, ita et hic ligabitur illa censura, quam præeliget. Quod si neutram eligat, ligabitur utraque, hæc enim debet esse mens ferentis, ut eludere non possit pœnam, adeoque ut unam eligat, vel teneatur utraque.

69 § 3. Censura indeterminate lata in unum e duobus, invalida est, quia nihil operatur, cum non habeat determinatum subjectum, in quo cadat, Suar. et alii cum Krim. *n.* 1748.

70 § 4. Censura, quæ fertur ab homine per modum sententiæ, debet, per se loquendo, nisi ferens sit privilegiatus, in scripto ferri, et a Judice ipso proferri, expressa illius causa. Esset tamen valida sine scripto. Fill. Bon. Lean. Dic. d. 2, a n. 231 ; Krim. a n. 1731 ; Cap. *Cum medicinalis* 1, *de sent. excom. in* 6, sic habet : *Quisquis excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, et causam excommunicationis expresse conscribat, propter quam excommunicatio proferatur, exemplum vero hujusmodi scripturæ teneatur excommunicato tradere intra mensem, si fuerit requisitus... Si quis autem Judicium hujusmodi constitutionis, temerarius extiterit violator, per mensem unum ab ingressu Ecclesiæ, et divinis officiis noverit se suspensum... Et hæc eadem in suspensionis, et interdicti sententiis volumus observari.* Talis tamen censura generaliter lata non tangit Episcopos secundum dicta *n.* 34. Estque præterea notandum, quod prælati Mendicantium aut uti habet Pelliz. *n.* 75, Regularium, habent privilegium ferendi excommunicationem solo verbo, non scripto. Notat etiam Sperel. *dec.* 39, a n. 50. Canone illo obligari solos Superiores Episcopo inferiores, nec obligari denuntiantes, præmonentes ut caveatur censura, sed solos censurantes. Satis autem est scribi per alium, et subscribi a Judice, ac per alium coram, et nomine Judicis legi, ut habent Auctores cum Sperel. a n. 1, qui a n. 22, 41, infert Judicem ferentem sine scripto sæpe excusari. 1. Si alicubi sit contrarius stylus. 2. Si adsit ignorantia, et absit dolus. 3. Si sententia non sit pura, sed v. g. conditionalis, *nisi solverit intra tres dies.* 4. Si sententia effectum non habuerit. 5. Si scripto fieri non possit, et sit periculum in mora, etc. Videri possunt plura apud Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *a n.* 29.

§ 5. Si causa de cætero subsit, et censura a 71
Superiore invito feratur ex metu cadente in virum constantem, probabilius est cum Castrop. d. 1, p. 5, n. 2 ; et Krim. n. 1646, valere, quia quæ per metum geruntur, Jure naturæ valent, cum metus relinquat voluntarium, nec rescitur, quod Jus positivum rescindat sententiam censuræ, uti quod absolutionem a censura metu extortam rescindat, scimus ex *c. un. De his quæ vi*, quia nempe hoc postremum erat magis in favorem potestatis Ecclesiasticæ, Krim. *n.* 1647.

Quæst. 10. — *Quid notandum sit circa præ-* 72
requisita, antequam feratur vel incurratur censura ? R. § 1. Lente procedendum est in censuris secundum Trid. relatum *n.* 18, et prius tentanda alia media, Bartol. Felin. Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 22, ac ordinariæ præmittendæ monitiones tres cum intervallo aliquot dierum, uti colligitur ex illis, quæ adducit Sper. dec. 160, a n. 1, tamen idem recte ostendit a n. 16, et pluribus dec. 48, a n. 52, quando agitur de reprimenda violentia et turbatione actuali jurisdictionis exercendæ, non esse opus istis monitionibus, dummodo detur breve tempus, intra quod contumax citatus parere possit, et a violentia desistere, et eadem firmat Pign. *t.* 1, *cons.* 170, *n.* 9.

§ 2. Ut incurratur censura ipso facto a Jure 73
lata, aut etiam ab homine per sententiam generalem, et publicam circa delicta futura, non prærequiritur ulla monitio, quia Jus, et statutum censuram imponens, cum sit publicum, et permanens, semper manere intelligitur, uti recte Busemb. Delb. *c.* 2, *d.* 4, *sess.* 22 ; Engel. *l.* 5, *t.* 39, *n.* 8. Quod censura feratur ab homine ob culpam commissam, ut censeatur contumax, prærequiritur monitio ad instantiam partis læsæ, et auctoritas ejus qui censuram fert, facta personaliter ipsimet censurando coram testibus, aut si dolose lateat, in ejus domo vel Ecclesia, aliove loco publico, eaque trina et in scripto, additis causis, et concessis debitis intervallis, v. g. duorum saltem dierum, ita De Luca *de Benef. disc.* 60, *n.* 7 ; Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 4, urgente tamen causa licite feretur, si præcesserit una monitio sine solito intervallo, et quamvis causa non sit urgens, dummodo præcedat una monitio, et

morale intervallum pro explenda actione præcepta, aut pro vitanda prohibita, censura adhuc erit valida. Quod si omittatur omnis monitio, probabile est contra Pign. *a n.* 6; Pelliz. *t.* 7, *c.* 2, *n.* 78, non fore validam, quia non erit medicinalis; debet autem illi monitioni annecti censura, non ferendæ sed latæ sententiæ, Dic. d. 2, d. 20, et Castrop. d. 1, p. 5, ubi notat, quod suspensio, et interdictum quando feruntur, non ut censuræ, sed ut pœnæ et vindictæ, tum monitionem præviam non requirant; et idem habet Pelliz. *supr. n.* 80, ubi *n.* 78, dixit, quod quando non tantum peccatum, sed et contumacia est notoria, etiam non prærequiratur monitio; addit autem *n.* 79: Prælatos regulares communiter non egere tali præmonitione. Videri possunt Delb. *sup.* et Krim. a n. 1712.

74 § 3. Quamvis lex tulerit censuram ipso facto, nec prærequisita fuerit ulla monitio, prærequiritur tamen citatio censurati, uti paulo post dicetur. Nequit autem ferri excommunicatio ex indiciis etiam indubitatis, sed requiritur certa, plena et concludens probatio, Fil. Sperel. Pign. *t.* 9, *cons.* 11, *n.* 5.

75 *Quæst.* 11. — *Quid notandum sit circa denuntiationem censuræ ?* R. § 1. Denuntiatio est executio et publicatio censuræ, facta ab eo, qui censuram tulit, *c. Curiæ*, 11, *q.* 3. *Pervenit* 1, *et c. Pastoralis* § *Verum, de appel. c. Parochianos, et c. Conquesti, de sent. excomm.* Hæc autem denuntiatio intelligitur de censura lata in particularem personam a Judice post canonicam monitionem, Krim. a n. 1765.

76 § 2. Ante denuntiationem, v. g. excommunicationis incursæ reus citari et audiri debet, alias denuntiatio nulla est, *Clem. Sæpe de verb. signif.* Nav. *Man. c.* 22, *n.* 10, *et l.* 5, *cons. de sent. excomm. cons.* 20, *n.* 20; Cov. *in c. Alma mater concl.* 2, *de cens.* de Luca *de Benef. disc.* 60, *n.* 7; Menoch. *cas.* 541, *n.* 7, *et cas.* 543, *n.* 27, 28; Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 61; Suar. Castr. *d.* 1, *p.* 9, *n.* 12; Pirrh. *l.* 2, *tit.* 29, *s.* 3, § 3; Dic. *d.* 2, *n.* 274; Sperel. *dec.* 48; Pign. *T.* 9, *cons.* 49, *et T.* 6, *cons.* 98, *a n.* 48 *et* 68. Et si reus se correctum, et submissum ostendat, purgat contumaciam, nec procedi potest ad denuntiationem censuræ, Suar. Gibal. Krim. n. 1770.

77 § 3. Pœnæ medicinales, quæ secum ferunt executioncm, et ipso facto incurruntur, non prærequirunt sententiam declaratoriam delicti: aliæ tamen pœnæ Ecclesiasticæ, quales sunt privatio officiorum, privatio vocis activæ, et passivæ, inhabilitas ad officia, confiscatio bonorum, non obligant ante sententiam declaratoriam, quamvis ferantur sub his clausulis: *ipso facto, ipso Jure, nulla Judicis expectata sententia, ante omnem declarationem :* nimis enim durum foret obligari ad tales pœnas in se exequendas. Itaque per clausulas illas tantum intelligitur, quod incurratur pœna sine alio ministerio Judicis, et absque nova sententia condemnatoria, et præterea talis clausula hoc operatur, ut postea secuta declaratione criminis retrotrahantur pœnæ usque ad punctum commissi criminis, ut putant Pasq. Dian. Pelliz. t. 7, c. 1, n. 66. Addunt Less. Barb. Strenius, Krim. n. 1929, per verba illa: *absque alia declaratione*, intelligi de declaratione pœnæ incursæ, attamen requiri adhuc declarationem criminis commissi : ideoque etiam, ut quis censeatur suspectus de hæresi, et citari possit ad se purgandum, requiritur declaratio insordescentiæ per annum. Si tamen imposita sit aliqua inhabilitas, quæ consurgit ex actione, uti est v. g. irregularitas, tum non requiritur declaratio, quia licet etiam sit pœna, principaliter tamen est inhabilitas, et lex potius declarat inhabilem quam puniat, ut proinde non sit proprie lex punitiva, licet ex ipsa sequatur aliqua pœna.

§ 4. Quamvis excommunicatio regulariter 78
ferri non possit ab homine ob culpam præteritam, quia, ut incurratur, requiritur actualis contumacia, si tamen a Jure lata fuerit et ab antecedenter contumace incursa, potest ejus declaratio fieri etiam post delictum, uti plerique tenent cum Suar. et consentit Sper. *dec.* 160, a n. 44, saltem tum, si ille, qui deliquit, non recedat ab audacia vel contumacia.

§ 5. Si certum sit aliquem incidisse in cen- 79
suram, Judex potest eum declarare, sed non tenetur. Nominatim tamen excommunicatos, uti et manifestos Clerici percussores tenetur denuntiare.

§ 6. Si judex sciat Titium pro foro interno 80
esse absolutum a censura, docent Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 13, *n.* 2 *et l.* 14, *de irreg. c. ult. n.* 1; Dec. *cons.* 139, *n.* 3; Felin. *ad c. His, de accus. n.* 7, non esse pro foro externo puniendum. Et quoad impedimentum Matrimonii, si sciatur esse dispensatum et nemo illud denuntiet, similiter locutus sum *l.* 6, *p.* 3, *n.* 872, cum Sanch. *l.* 3, *d.* 15, *a n.* 13.

§ 7. Denuntiatio fit publice in Ecclesiis, et 81
postea in scriptis affigitur ad portas Ecclesiarum cum expressione causæ. In solemni anathemate adhibentur plures cæremoniæ, de

quibus dixi n. 26, possuntque plura videri apud Suar. *disp.* 3, *sect.* 14.

82 § 8. Circa denuntiationem aliam censurati sive accusationem illius, qui commisit crimen, cui annexa est censura, videri potest Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 17 *et* 18, qui contra alios docet sæpe esse obligationem denuntiandi, quamvis crimen probare non possis et quamvis lex prohibens fundetur in præsumptione, quæ hic et nunc absit ; quod præcipue valet circa crimen hæresis et similia bono publico fidei, vel religionis opposita.

83 *Quæst.* 12. — *Quid notandum sit de censura injusta?* R. § 1. Censura ligat, quamvis sit injusta extrinsece, id est, quando fertur ab eo quidem, qui habet jurisdictionem et cum sufficiente causa et servato essentiali ordine Juris, nihilominus fertur ex mala intentione, v. g. ex odio vel modo malo, uti si negligatur accidentalis ordo Juris, qualis est, si non præmittatur trina monitio cum suis intervallis, S. Th. *in suppl. q.* 21, *ar.* 4. *O.* Dic. *d.* 1, *n.* 323. Quomodo autem sententia censuræ sæpe sit non tantum injusta, sed etiam nulla, v. g. ob præcipitantiam Judicis, qui nec citationem sufficientem, nec debitum tempus defensionis reliquit, videri potest pluribus apud Pign. *t.* 6, *cons.* 30. Notabiles autem differentias inter sententiam censuræ nullam et injustam, latè prosequitur *ib. cons.* 19, *a n.* 37, et præcipue sunt : 1. Quod allegans excommunicationem esse nullam, audiatur, licet non petat absolutionem : allegans autem esse injustam, non auditur, nisi petita et præmissa saltem ad cautelam absolutione. 2. Injustitia allegata habet tantum effectum devolutivum, non suspensivum ; nullitas habet etiam suspensivum. Si tamen Episcopus declaravit aliquem esse excommunicatum, poterit a tali declaratione appellare et appellationem prosequi, absque eo, quod prius petat absolutionem, quia non petitur litigium super justitia vel injustitia excommunicationis, sed solum super facto, eo quod neget delictum a se commissum, ob quod poterit ferri excommunicatio, Pign. *sup. num.* 47 *et t.* 9, *cons.* 160, *a n.* 13.

84 § 2. Si in foro externo tales afferantur probationes, ut causa putetur esse justa et sufficiens, quæ tamen revera non subsistat, v. g. si probaretur esse conscius alicujus consilii, cujus tamen non est conscius, *S. Th. Gloss. Dur. Cord.* et plerique scholastici dicunt esse validam et habere omnes effectus censuræ, quia Judex servare debet ordinem judiciarium et hoc agendo juste agit ; ergo sententia illa, quæ fertur secundum allegata et probata, est omnino justa et valida, quamvis forte subsit error. E contra Caj. Sot. Bonac. Less. Sanch. et alii probabilius dicunt cum Dicast. *n.* 333 ; Pelliz. *tr.* 7, *c.* 1, *n.* 87 ; Castr. *d.* 1, *pun.* 8, *n.* 15 ; Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 1, *c.* 6 ; Krim. *n.* 1800, non esse validam pro foro conscientiæ, quia voluntas tacita ferentis censuram debet esse, ut tum tantum vim habeat, quando causa revera justa est, cum lex sit actus justitiæ ; ergo si non sit reipsa justa, non ligat in conscientia, sed uti causa est tantum apparens, ita et censura erit tantum apparens, ideoque secundum dicenda *n.* 112, celebrans in tali censura reipsa non fiet irregularis. Et saltem recte docent Nav. Valer. et Pignat. *t.* 10, *cons.* 122, *n.* 2, sic excommunicatum apud Deum non privari suffragiis Ecclesiæ. In hoc tamen omnes conveniunt, quod talis censuratus ratione scandali vel saltem obedientiæ teneatur in foro externo se gerere, atque si vere esset censuratus, hoc enim postulat tum disciplina publica, tum defensio publicæ auctoritatis in Superiore, quæ duo prævalere, debent privatæ causæ vel particularium subditorum incommodis, uti docent S. Th. *sup. et in* 4, *d.* 18, *q.* 2, *ar.* 1, *q.* 4, ac alii passim cum Laym. *supr.* Et in tantum est verum illud *Gratiani* dictum, *sententia Pastoris seu justa seu injusta, gregi timenda est :* quod S. Th. *sup. in supplem. Sed contra,* attribuit *S. Gregorio,* et probat his verbis : *secundum Greg. præcepta Pastoris sive justa, sive injusta timenda sunt, non autem essent timenda, nisi aliquid nocerent etiam injusta.* Unde talis injuste censuratus indiget absolutione, ubi e contra nulliter censuratus nulla absolutione indiget, uti constat ex *c. Solet de sent. excom. in* 6, et Gloss. *ibid.* Et hæc tenent, quamvis censuratus appellasset, si censurans cum specie probabilitatis appellationem rejecerit et pergat. Atque etiam ideo Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 39, docet ex *Can.* 1, *et can. Si Episcopus,* et ex *c. A nobis de sent. excomm.* quod excommunicatio etiam injusta liget. Ex dictis :

85 *Inferes* 1. Si collatio Beneficii facta taliter excommunicato declaretur esse nulla, debet censeri et reipsa fit nulla, ita enim expediebat ad bonum commune, *Suar.* Similiter si alicui sub excommunicatione ita latæ sententiæ præcipiatur, ut solvat, quod re ipsa non debet, sed legitimæ probatur debere, si non solvat, incidit in veram excommunicationem, tunc enim antecedit causa, scilicet inobedientia et contumacia.

86 *Inferes* 2. Recte damnatas esse a *Clem. XI*, die 8 Septembris 1713, sequentes propositiones, quæ sunt Jansenistarum censuras in se ab Ecclesia latas explodentium. 91. *Excommunicationis injustæ metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro ; nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo JESU Christo, atque ipsi Ecclesiæ per charitatem affixi sumus.* 92. *Pati potius in pace excommunicationem, et anathema injustum quam prodere veritatem, est imitari S. Paulum, tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem aut scindere unitatem.* 93. *JESUS quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum Pastorum festinatio infligit, sine ipsius mandato ; JESUS restituit quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.* 94. *Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quæ nec fidem lædunt, nec mores.* 96. *DEUS permittit, ut omnes potestates sint contrariæ prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non possit, nisi divinæ gratiæ.* 97. *Nimis sæpe contingit membra illa, quæ magis sanctæ ac magis stricte unita Ecclesiæ sunt, respici atque tractari tanquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tanquam ab ea separata, sed justus vivit ex fide, et non ex opinione hominum.* 98. *Status persecutionis et pœnarum, quas quis tolerat tanquam hæreticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritoria, utpote quæ facit hominem magis conformem JESU Christo.* 100. *Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus, persequendo veritatem, ejusque discipulos : Tempus hoc advenit..... Haberi et tractari a religionis ministris tanquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate sanctorum est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate et zelo quodam Religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excœcatus. Frequenter credimus sacrificare Deo impium et sacrificamus diabolo Dei servum.*

87 *Quæst.* 13. — *An aliquis possit sæpius incurrere in eamdem censuram ?* R. § 1. Ligatus una censura, potest sæpius ligari, si plures ponat causas, propter quas ligatur quis tali censura, etiamsi causæ essent peccata solo numero distincta, v. g. qui tribus distinctis vicibus percutit eumdem Clericum, ter incurrit excommunicationem, indiget tribus absolutionibus, vel una generali, quæ explicatis pluribus causis et censuris cadat super omnes simul, Suar. Nav. aliique communiter cum Cast. d. 1, p. 6, n. 5; Dic. d. 1, *a n.* 267; Pelliz. tr. 7, c. 1, n. 67; ratio est, quia singulis causis respondet suus moraliter distinctus effectus, qui indiget tolli per plures actiones destructivas illius.

88 § 2. Etiam probabile est, quod possit aliquis pro eodem delicto duplici censura ejusdem rationis affici ; una a Jure, altera ab homine; item una ab hoc Superiore vel Judice, altera ab alio, si enim huic et illi contumaciam ostendat, non est ratio, cur ab hoc et illo jurisdictionem habente non possit distincta censura affici, ita Suar. Castr. n. 6; Dic. n. 271 ; Krim. *n.* 1707. *Nec refert*, quod censura sit veluti privatio, quæ tantum una est, quando una forma excluditur, quamvis plures sint causæ illius exclusionis, *nam* R. quamvis privatio sit una, quando una est forma exclusa et quamvis etiam non multiplicetur physice, quando multiplicatur causa, potest tamen multiplicari moraliter, v. g. si plura corpora opaca impediant lumen, est quidem una physice privatio, moraliter tamen tot, quot sunt corpora opaca, quorum uno remoto necdum habetur lux, sed singula debent tolli, quia singula impediunt totam lucem, idem est de censuris. Addit recte *Pelliz.* censuram esse potius positivam pœnam, cum se habeat per modum vinculi, potest autem quis pluribus vinculis ejusdem rationis ligari, ut patet.

89 § 3. Si quis unico actu v. g. occidat tres Clericos, probabile est etiam incurrere triplicem excommunicationem, hic enim actus continet tres malitias et est æquivalenter triplex, Navar. Covar. aliique cum Dic. *n.* 274, contra Leand. apud Krim. *n.* 1708.

90 § 4. Si quis percutiat Religiosum, qui simul sit Diaconus, Suar. Gibal. Krim. *n.* 1709, et alii putant incurri duas excommunicationes, tum quia est diversa consecratio Religiosi et Clerici, et una non continet alteram, tum etiam, quia a Jure pro qualibet circumstantia tam Clerici, quam Monachi lata est excommunicatio. *Dic.* supra non omnino assentitur, quia non videtur praxis esse, ut ideo petatur duplex dispensatio.

91 § 5. Si quis percutiat Sacerdotem, non ideo incurrit tres censuras, unam, quia est Subdiaconus, alteram, quia Diaconus, tertiam, quia Presbyter : omnes enim hæ causæ integrant unam adæquatam et perfectiorem causam, cum presbyterium quasi includat, aut saltem ordinarie præsupponat alios Ordines, Dic. *sup.* Krim. *n.* 1709.

92 *Quæst.* 14. — *Quid notandum sit circa causas excusantes ab incurrenda censura?* R. § 1. Impotentia moralis omittendi actionem prohibitam vel ponendi præceptam excusat, quominus incurratur censura; tum autem adest illa moralis impossibilitas, quando non potest omitti vel fieri sine gravi incommodo. Quod si aliquis jam obligatus præcepto sub censura lato prævideat se fore postea impotentem, jam sub censura tenetur prævenire, quia jam incipit et urget obligatio usque ad illud tempus; ergo si jam non præveniat, est sufficienter contumax; reipsa tamen non incurrit censuram, nisi evoluto prius toto tempore, intra quod tenebatur v. g. restituere, quia tum prius externo opere consummabitur peccatum neglectæ restitutionis, ideoque si culpabiliter neglecto tempore, quo erat potens, ante tempus evolutum per casum aliquem extraordinarium fieret potens et solveret, non incurrisset censuram. Dic. d. 2, n. 340. Si tamen alicui sub censura mandetur aliquid facere et intra sex illos dies legitime impediatur; sublato impedimento tenetur sub censura etiam post sex illos dies, quia hic terminus positus est, non ad finiendam, sed ad urgendam obligationem.

93 § 2. Cum ignorantia sæpe excuset, recolendum est ex dictis *l.* 1, *n.* 701, quid et quotuplex sit ignorantia, item ex dictis *ibidem a n.* 748, quandonam censeatur vincibilis aut invincibilis, culpabilis aut inculpabilis, quibus suppositis constat ex *c. Ut animarum de const. in* 6, ignorantes non ligari sententiis Ordinariorum, dummodo eorum ignorantia non fuerit *crassa* aut *supina*, et quamvis sciatur peccatum esse contra legem naturalem vel divinam, si non sciatur esse contra Ecclesiasticam, non incurritur, quia tum non est contumacia in Ecclesiam, communis cum Krim. *n.* 1796. Hinc universaliter tenent Auctores cum Sperell. *dec.* 39, *a n.* 25, id, quod excusat a peccato mortali, et contumacia, etiam excusare a censura. Quæ ignorantia excuset ab hæresi formali, et consequenter a pœnis illi annexis, late disputat Pign. *in novissimis consult.* 197, et aliqua dixi *l.* 2, *n.* 43 *et hic n.* 48, quandonam censeatur manifestari.

94 § 3. Quamvis secundum dicta l. 1, a n. 268, per se loquendo licitum sit sequi opinionem probabilem in concursu etiam probabilioris, tamen si tibi etiam probabilius sit aliquid esse licitum vel illicitum, et Superior etiam ex opinione tantum probabili tibi sub censura injungat oppositum, si contravenias non excusaris a peccato, et censura, uti dixi l. 1, a n. 432 et præter ibi citatos tenet etiam Sperel. *dec.* 129, *a n.* 23, recte inferens a n. 26, si causa inter Doctores vel Advocatos sit dubia, non esse reo licitum adhærere etiam probabiliori opinioni Doctorum vel suorum Advocatorum contra sententiam censuræ a Judice latam, quia semper est possessio pro auctoritate et potestate Superioris. Attamen censura lata, v. g. contra invadentem bona Ecclesiæ, non ligat eum, qui facit bona fide, et cum probabili titulo, uti habet communis cum Cov. Caj. Suar. Bon. Pign. *t.* 6, *cons.* 18, *a n.* 59, *t.* 9, *cons.* 11, *n.* 1. Item qui usurpat rem Ecclesiæ, dubitans an non sit sua, non incurrit, quia non *præsumit*, nec cum ista ignorantia, est dolus, Pign. *t.* 7, *cons.* 11.

§ 4. Si quis sciat actum suum esse prohibi- 95
tum etiam lege Ecclesiastica, sed nesciat censuram ei esse annexam, *Cov. Ledesm. Glarus, Avil. Corduba,* et alii putant incurri censuram, quia nihilominus est inobediens, et contumax contra præceptum Ecclesiæ: ergo non est, cur censuram non incurrat; deinde malefici in foro civili puniuntur pœna per leges statuta, quamvis nesciverint pœnam illam esse tali delicto statutam: ergo idem fiet in foro Ecclesiastico; præterea occidens incurrit irregularitatem, et casum reservatum, quamvis nesciret irregularitatem, et reservationem homicidio esse annexam: ergo etiam incurret censuram. Hæ rationes reddunt sententiam illam probabilem, nihilominus opposita est probabilior, quam communius tenent Auctores Silv. Nav. Bon. Dic. d. 2, d. 20 et 23. Dian. *p.* 3, *tr.* 6, *R.* 61; Burgh. *cent.* 1, *cas.* 78; Engel. l. 5, tr. 39, n. 10; Krim. 1797; Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 19; Busemb. aliique quos citavi l. 1, a n. 767, ubi rationem dedi, ex qua etiam sufficienter solvuntur, quæ hic opposita sunt. De irregularitate dabo postea disparitatem. De reservatione autem dedi disparitatem l. 6, p. 2, a n. 1607.

§ 5. Si pœna imponatur his, vel similibus 96
verbis, *qui præsumpserit, qui scienter, qui consulto, qui temere, qui audens, qui contumaciter* hoc fecerit, non incurret, etiamsi ignorantia pœnæ annexæ fuerit crassa. Nav. Cov. Sanch. *de Matr.* l. 9, d. 32, n. 36; Castr. tr. 2, d. 1, p. 18, et alii communiter, quia tum requiritur vel dolus vel contemptus, vel saltem ingens temeritas, quorum nihil est sine ignorantia affectata. Imo Dian. et Burg. *cent.* 1, *cas.* 78, putat non incurri, quamvis ignorantia fuisset affectata, et consentit *Bon.* nisi conjuncta es-

set cum ingenti temeritate ; sed Sanch. n. 40, cum aliis absolute dicit ignorantiam affectatam non excusare, quia potius auget, quam minuit culpam. *Castr.* tamen requirit ignorantiam talem affectatam quæ æquivaleat scientiæ, quia talia verba videntur requirere expressam voluntatem se opponendi legi punitivæ, quæ voluntas non est sine expressa cognitione pœnæ appositæ. Videri potest Pign. *in novissimis cons.* 197.

97 § 6. Error quandoque excusat, quandoque non, v. g. si quis volens percutere Titium sive laicum, sive Clericum, præter intentionem percutiat Caium Clericum non incurrit censuram, quia non percutit voluntarie aliquem Clericum ; si autem putans hunc hominem esse Titium Clericum, percutiat Caium Clericum, Delb. c. 2, d. 4, s. 17, n. 4, et d. 8, s. 19, n. 2 ; Tambur. *in Dec.* l. 6, c. 4, § 3, n. 29, aliique dicunt non incurrisse censuram, quia illa actio exterior non est formaliter injuriosa Titio, cum Titium non tangat, neque Caio, quæ non cognoscit ; ergo non incurrit censuram annexam soli percussioni, quæ alicui Clerico sit formaliter injuriosa. *Dic.* dicit, tum tamen incurrere, si habuerit voluntatem saltem virtualem percutiendi eum, quem videt, sive sit Titius Clericus, sive Caius. E contra communior et probabilior opinio est aliorum, qui dicunt incurrere censuram, quia voluntarie percutit aliquem Clericum, estque hæc intentio, et actio injuriosa statui Clericali. Neque excusat error in hac persona, hoc enim non obstante, vult percutere et reipsa percutit Clericum, quamvis alium quam putet ; ergo incurrit censuram, quia Ecclesia prohibet percuti Clericum, quicumque ille sit, ita Cov. Vega, *de Matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 27 ; Laym. Barb. Steph. *tr.* 5, *a.* 5, *n.* 264 ; Burgh. *cent.* 2, *cas.* 61 ; Schild. *t.* 1, *n.* 17.

98 § 7. Gravis metus, quamvis a peccato non excuset, attamen aliquando excusat ab incursione censuræ, uti si quis metu mortis adigatur ad injuste percutiendum Clericum, ad Matrimonium contrahendum, et consummandum cum consanguinea, quia talis non censetur contumax, nec delinquit ex contemptu Ecclesiasticæ potestatis, sed ex mera infirmitate naturæ ; ergo non incurrit censuram præcepto humano annexam tali peccato, talia enim præcepta humana non obligant cum tanto incommodo. Nav. Suar. Kon. Castrop. *hic. d.* 1, *p.* 8, *n.* 10 ; Dic. *d.* 2, *n.* 346, 433 ; Delb. *c.* 2, *d.* 4, *s.* 23, contra Salas, Sanch. et alios. Dixi *aliquando*, nam si metus incutiatur in contemptum Ecclesiæ vel Religionis, non excusat ab incurrenda censura, quia Ecclesia pergit in tali casu prohibere tale factum ; ergo qui illud patrat, non tantum peccat contra Jus naturale et divinum, sed etiam contra Ecclesiasticum ; ergo non evadit pœnam transgressioni præcepti Ecclesiastici impositam, Suar. Kon. Bon, Fill. *tr.* 11, *c.* 8, *q.* 18. Unde generaliter loquendo, tum tantum excusat metus gravis a censura, quando sunt tales circumstantiæ, in quibus Ecclesia non censetur velle ponere suum præceptum vel obligationem ; si autem tum adhuc censeretur velle urgere suum præceptum, metus non excusabit ab incurrenda censura.

Objic. cum Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 31, *c. Sacris, d. his, quæ vi*, sic decidit de illo, qui ex metu participaverat cum excommunicato, *Licet metus attenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale crimen incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari :* ergo quandocumque manet talis culpa, etiam incurritur censura. R. n. c. nam sermo est de participante cum contemptu Ecclesiæ, sive in circumstantiis quibus Ecclesia vult præceptum suum urgere.

§ 8. Qui in censura constitutus est, et ex 99
metu gravis incommodi facit aliquid, quod ei ratione censuræ prohibetur, secluso contemptu Ecclesiæ, vel Religionis, non incurrit pœnam annexam, v. g. si quis sit excommunicatus, et ex metu gravis infamiæ celebret Missam, non fit irregularis, quia per metum excusatur quominus peccet ; ergo etiam quominus incurrat pœnam peccato annexam, Suar. Barb. Lohn. aliique cum Dic. *sup. n.* 549 *et* 440, qui recte addit n. 355, metum nunquam facere, ut actus, qui alias erat invalidus, fiat validus ; hinc si publice excommunicatus et declaratus ex metu gravi absolvat, absolvit invalide, quia omnem amisit jurisdictionem excepto articulo mortis, imo secundum aliquos redditur irregularis, quia Ecclesia adhuc videtur prohibere illi absolutionem etiam in illis circumstantiis, quibus valide absolvere non potest.

§ 9. Si censura licet, v. g. etiam mandan- 100
tem, si doleat se mandasse, sed non possit ita cito revocare mandatum, quid tum dicendum sit effectu mandati secuto, intelligitur ex dictis *n.* 61. Si autem quis suo mandato vel consilio tantum fuerit causa, ut effectus sub censura prohibitus poneretur citius, fortius, ani-

mosius, retuli sententias n. 65 et aliquid addam n. 303.

101 § 10. Voluntas seu consensus illius in cujus favorem concessa fuit censura, sufficit ad suspendendam censuram, ne incurratur, v. g. si creditor indulgeat vel proroget terminum intra quem debitor erat futurus censuratus, ni solveret, debitor non incidit in censuram, neque tamen creditor per hoc exercet actum jurisdictionis; nam directe non suspendit eam censuram, sed tantum indirecte impedit tollendo causam seu materiam censuræ; Judex enim concedens censuram in gratiam creditoris, non censetur velle ligare debitorem ultra voluntatem et intentionem creditoris, Innoc. Abb. Suar. Bon. Fill. Castr. d. 1, p. 8, n. 5. Dic. d. 2, d. 25, contra *Sylv. Nav. Sayr.* et alios. Quando autem per voluntatem alterius censura fuit ad tempus suspensa, si intra illud tempus concessum non fiat, quod sub censura præcipiebatur, putant aliqui ad iterum habendam censuram requiri novum præceptum Judicis. Alii probabilius negant, quia voluntas Judicis fuit, ut ligaretur censura secundum voluntatem alterius, in cujus gratiam tulit censuram : ergo quando voluntas illa ex suspensa fit iterum absoluta, incurret ex vi prioris præcepti, ita Castr. n. 6; Dic. n. 364; Leand. Krim. *a n.* 1758. Videri potest Pign. *t.* 2, *cons.* 60, *a n.* 6.

102 § 11. Si detectio delicti præcipiatur sub censura, nemo tenetur seipsum, vel socium complicem probare quoad forum externum, nisi detectio esset ita necessaria pro bono animæ, ut quis teneretur vitam potius profundere, quam tale delictum occultare : ita Pelliz, *t.* 7, *c.* 1, *n.* 95. Quod si sub censura præcipiatur, v. g. ut auctor talis pasquilli detegatur, si probare non possis, non teneris deferre, quia Judex censetur intendere punitionem auctoris, quem tamen punire non poterit, si probari non possit : ita cum aliis Castr. d. 2, p. 3, n. 9, addens nec tum teneri, si inde grave damnum tibi immineret, quia leges Ecclesiasticæ non censentur obligare cum gravi dispendio; de his tamen præceptis circa detectionem, vide Trid. *n.* 18, relatum et Dic. *d.* 2, *dub.* 41.

103 § 12. Quando censura est lata sub conditione, et ferens censuram moritur, vel jurisdictionem amittit pendente adhuc conditione, aliqui putant impleta conditione incurri, quia per mortem vel amotionem Judicis non expirant acta vel sententiæ : sed dicendum est cum Sanch. *in cons. l.* 3, *d.* 32, *n.* 283 et Dic. *d.* 1, *n.* 163, id verum esse, si censura lata sit per modum legis seu statuti communis, hæc enim sunt perpetua, non, si ab homine per modum sententiæ in personam particularem.

§ 13. Si Judex præcipiat Petro solvere sub 103
excommunicatione ipso facto incurrenda, si non solvat ante mensem, et Petrus ante finem mensis non solvat, sed mutato domicilio excedat e territorio Judicis, aliqui dicunt eum non incurrere, quia si medio tempore appellasset, suspensa fuisset jurisdictio Judicis, nec postea incurrisset : ergo multo minus incurret, si interea plane excedat e jurisdictione judicis. Oppositum tenent alii cum Sanch. *supr. n.* 280, quia delictum et contumacia jam cœperat in priore domicilio, hinc communior cum *Baldo* tenet, si Judex tibi in persona prohibuerit furtum sub censura, te, si fureris post ita mutatum domicilium, adhuc esse incursum, quia quoad jurisdictionem inspicitur principium judicii : ergo satis est, quod censura in te lata esset sub conditione si faceres furtum, sic enim persona tua jam erat præventa. *Nec obstat*, quod *Cap.* 2, *de const. in* 6, § 1, dicatur, *Excommunicatio contra deliquentes non ligat delinquentes extra territorium*, *nam* loquitur de lege et statuto non tangente personam in particulari, nisi post impletam conditionem subjecta sit, nunc autem desiit esse subjecta. V. dicta a n. 43. Hinc universaliter dicit Dic. *d.* 1, *n.* 188, citans *Innoc. Abb. Suar.* probans etiam ex Jure, si quis mutet domicilium, statim desinere obligari non solum statutis, sed etiam præceptis et sententiis generalibus prioris loci, si statuta illa et præcepta respiciebant aliquid futurum sine respectu ad præteritum : e contra si sint de delicto vel causa præterita sub conditione in futurum, v. g. Titius, quia damnificavit Caium vel Caio debet, sit excommunicatus, nisi intra annum satisfecerit, tunc si delictum vel causa est posita in priore loco, incurret censuram etiam post mutatum domicilium, si non satisfecerit intra annum, quia Titius per positionem delicti vel causæ jam erat factus subditus, et respective ad hoc jam talis manet.

Quæst. 15. — *Quid notandum sit circa appel-* 105
lationem a censura? R. § 1. Quando quis censura gravatur, potest ad Superiorem accedere vel per viam appellationis vel per modum simplicis querelæ, Sanch. *in cons. l.* 3, *d.* 35. Appellatio autem est provocatio ab inferiore Judice ad Superiorem ratione gravaminis alicujus; habetque effectum vel devolutivum, quia causam devolvit ad superiorem Judicem, vel suspensivum, si etiam impediat sententiæ

executionem. Alia autem dicitur extrajudicialis, si appelletur ab actu facto extra judicium, uti collatione Beneficii vel alio, quod fit ex publico quidem officio, attamen extra judicium. Alia dicitur judicialis, quæ interponitur in judicio, sive ante sive post litem contestatam. Et quando interponitur ante sententiam definitivam, dicitur appellatio ab interlocutoria; quando post sententiam definitivam, dicitur appellatio a definitiva. Sententia vero dicitur definitiva, quæ fertur super causa principali, de qua lis est. Tum dicitur interlocutoria, si feratur ante finem litis super illis quæ incidunt vel emergunt circa causam principalem. Tum dicitur mixta, si partem substantialem causæ definiat, attamen ex toto non terminet negotium, Sanch. *sup. d.* 32, *a n.* 1. Est autem iterum appellatio alia verbalis, quæ fit verbis; alia facti, quæ fit per arreptionem itineris ad Superiorem, *Cap. Dilecti* 2, *de appell.* Sanch. *a n.* 19.

106 § 2. Excommunicatus non potest appellare extrajudicialiter, quia hoc est agere quod ipsi prohibetur : potest tamen judicialiter, quia hoc tantum est se defendere; communis cum Sanch. *n.* 12. In judiciali revocantur omnia attentata; in extrajudiciali, tantum ea quæ sunt contra appellationem, Marant. Francus, Sanch. *n.* 15 *et aliis.* Item judicialis non suspendit jurisdictionem Judicis a quo; extrajudicialis non suspendit actum de præterito, nec etiam actum futurum consecutum ad actum de præterito, *cap. Constitutus de appell.* sed tantum suspendit, quod fit postea contra appellationem, Nemo, Sanch. *n.* 14. Refert autem Pign. T. 2, *cons.* 60, *n.* 23, hanc declarationem S. C. *Appellationis causa dum pendet, appellans in eodem, quo reperitur, carcere permanebit, quoadusque Judex, ad quem appellatum est, visis actis et causa cognita, aliter decreverit.*

107 § 3. Jure communi conceduntur decem dies, ut quis appellet a sententia sive definitiva, sive interlocutoria; vel certe appellatio fit a die scientiæ, quo latam esse sententiam intellexerit, Sanch. *n.* 56; Vallens. *l.* 2, *tr.* 28, *n.* 2, citans complures alios. Jure civili dantur duo menses ad prosequendam appellationem; Jure autem canonico annus; ex causa necessaria et evidenti, biennium, Sanch. *n.* 84. Appellans tenetur petere Apostolos infra 30 dies, alias appellatio manet deserta, Sanch. *a n.* 119. Quod valet etiam de appellatione extrajudiciali, si est qui Apostolos dare possit, sive concedere eos peti, Sanch. *n.* 124.

§ 4. Appellatio, per se loquendo, est fa- 108
cienda scripto, Sanch. *n.* 293, et coram Judice a quo; si tamen non sit copia habendi Judicem a quo, satis est fieri apud Judicem ad quem. Si neuter haberi possit, fieri debet coram honestis personis, Sanch. *a n.* 128. Debet tamen Judici a quo intra decem dies notificari, Sanch. *n.* 294. Fieri autem debet ad Judicem superiorem competentem, Sanch. *a n.* 158. Et potest aliquando fieri viva voce, Sanch. *a n.* 168. In appellatione ab interlocutoria debent in scripto exprimi causæ gravaminis, Sanch. *a n.* 186. Et quidem de Jure civili non datur appellatio ab interlocutoria, nisi sequeretur gravamen irreparabile per definitivam; de jure autem Canonico datur. Jure *Trid.* non datur in criminalibus ab Episcopo vel ejus Vicario, Sanch. *a n.* 202.

§ 5. Si appellatio præcedat sententias ex- 109
communicationis et interdicti, suspendit eas, ita ut post appellationem latæ sint irritæ, *c. Dilecti de appel. etc. c. Per tuas, de sent. excom.* Sanch. *a n.* 217; Pirrh. *l.* 2, *tr.* 28, *s.* 8, § 3. Hinc qui post appellationem est excommunicatus et denuntiatus, non ideo fit irregularis si celebret, *cap. Licet de sent. excom.* Sanch. *n.* 222; Pign. *t.* 1, *cons.* 259. Et licet appellatio ab Interlocutoria non impediat quin Judex a quo possit ultra procedere, *cap. Non solum de appel. in* 6: hoc tamen fallit, quando excommunicatio vel aliæ censuræ feruntur post talem appellationem, Rota, Imol. Lamell. Franchus, Sanch. *n.* 37 *et* 224. Tenentque ista, quamvis appellatio sit extrajudicialis, *c. Dilecti* 2, *de appell.* et communis cum Sanch. *n.* 225. Excipe, nisi excommunicans sit pars agens pro defensione juris, cujus certam possessionem habet, Sanch. *n.* 227. Et appellatio debet esse legitima, Sanch. *n.* 228. Et debet exprimi causa rationabilis, adeoque etiam ideo debet esse in scriptis, Sanch. *a n.* 235. Hinc universaliter, contra illum qui prius valide appellavit invalide fertur censura, quia appellatio in tempore facta suspendit usum jurisdictionis in Judice, *cap. Romana, cap. Si a Judice, de appel. in* 6. Idem facit recusatio Judicis facta prius quam sententiam censuræ ferat, *cap. Quoties Episcopi* 2, *q.* 6, nisi Judex habeat potestatem agendi *non obstante appel.*

§ 6. Si excommunicatio lata sit a Jure, et 110
jam incursa, ab ea non datur appellatio, imo nec ab illius declaratione, quoad effectum suspensivum, si factum sit notorium, Sperel. *dec.* 48, *a n.* 41. Et universaliter, appellatio interposita post censuram absolute latam non sus-

pendit ejus effectum, quia fert secum executionem, Sanch. *n.* 240; Lugo *in Resp. mor. l.* 2, *d.* 6. Poterit tamen quandoque suspendere declarationem seu denuntiationem, uti statim dicetur. Et licet, quando dubium fuit, Judex postea declaret validam fuisse excommunicationem, reus non ideo fit irregularis, si interea celebret, quia non fuit contemptus observantiæ excommunicationis, communis cum Sanch. *n.* 244, Pignat. *sup.*

111 § 7. Si appellatio fiat post incursam censuram, sed ante illius denuntiationem, *Leander* adhuc putat non suspendi denuntiationem; et colligit ex *c. Pastoralis* 53, § *Verum de appel.* hinc putat appellationem tum habere tantum effectum devolutivum, et consentit Krim. *n.* 1779, si incursio censuræ et æquitas sententiæ nulla tergiversatione celari possit, tum enim non est legitima appellatio. E contra si sit sententia lata ab homine, et æquitas sententiæ non sit per se manifesta, Sanch. *d.* 32, *n.* 243, 286 et iterum *d.* 33; Pign. *T.* 9, *cons.* 160, *n.* 14; Krim. *n.* 1770, dicunt appellationem a denuntiatione habere vim suspendendi, nam C. *Pastoralis* non loquitur de censura lata ab homine, sed de illa quæ executionem secum trahit, et generaliter verum est cum communi, quod appellatio legitima in tempore facta habeat vim suspensivam, nisi, uti ante dixi, Judex procedat cum potestate, *non obstante appellatione.* Hinc etiam *Lug.* supra ait, si quis putet se non fecisse id propter quod est declaratus esse excommunicatus, ideoque bona fide appellet ad alium Judicem, aut ad eum recurrat, vel accedere velit ut se defendat, declarationem illam non habere vim, quamvis forte causa appellationis non subsistat, ideoque talem denuntiatum post appellationem non fore vitandum. Hinc etiam docet Gloss. *in cap. Cupientes,* quod per appellationem subsequentem effectus declarationis seu denuntiationis suspendatur, ita ut declaratus seu denuntiatus non tantum sit vitandus, sed etiam Divina celebrare possit.

112 § 8. Si quis ante sententiam bona fide appellarit, et Judex putans appellationem esse nullam processerit ad censuram, censuratus autem bona fide v. g. celebret Missam, quamvis Judex superior postea pronuntiet pro sententia prioris Judicis, tamen alter non erit ideo irregularis, quia nec temeritas nec mala fides adfuit; attamen secundum dicta n. 84, debet externe se gerere tanquam censuratum, donec Judex superior declaret appellationem esse legitimam. Cap. *Ad præsentiam nostram, de appell. et cap. Solet de sent. excomm. in* 6. Quod si mala fides in appellatione intervenisset, quamvis prosequeretur appellationem, esset irregularis, quia celebraret censuratus. Idem dicit *Laym.* si quis post latam in se censuram appellet ab ejus declaratione, et celebrare pergat, Dic. tamen *d.* 1, *n.* 319, negat, si bona fide appellarit, putans se non incurrisse censuram.

§ 9. Appellatio etiam post sententiam, si 113
fiat intra decem dies, habet: 1. Secundum dicta n. 211, quod impediat denuntiationem. 2. Quod causet devolutionem ad Superiorem, et eximat a jurisdictione Judicis a quo, uti tenent Nav. Felin. et alii cum Sanch. *d.* 32, *n.* 286. Quod si non fiat intra decem dies, et censuratus petat absolutionem, quam censurans neget, poterit appellare ab hoc novo gravamine, et ita adhuc totam causam transferet ad Superiorem, Sanch. *n.* 288. Quamvis autem perdita sit omnis potestas appellandi, adhuc manet locus querelæ, Sanch. *n.* 290. Is autem solus potest adiri per modum querelæ, qui habet immediatam jurisdictionem in utrumque disceptantem, Sanch. *sup. dub.* 35.

§ 10. Censura sub conditione de futuro lata 114
suspenditur per appellationem factam quocumque tempore ante impletam conditionem, nam licet in cap. *Quod ad* 15, *de sent. et re judic.* statuatur, ut fiat intra decem dies, hoc intelligitur, quando sententia transit in absolutam, et sumpsit vires, non autem si adhuc pendeat conditio, uti notant Nav. Suar. Cov. Sanch. d. 32, a n. 256; Krim. n. 1756.

§ 11. Si censura sit lata sub conditione, v. 115
g. si ante certum tempus non comparuerit, appellatio justa suspendet censuram, etiamsi aliquis postea non prosequatur appellationem, quia si censura necdum sit contracta, appellatio absolute suspendit vim jurisdictionis; nec refert, quod sub censura prohibeatur ne appellet, quia prohibere justam defensionem est contra jus naturale, et continet errorem intolerabilem, Sanch. d. 32, n. 284; Castr. *d.* 1, *p.* 8; Dic. *d.* 1, *a n.* 305; Pelliz. *de Regul. tr.* 6, *c.* 7, *n.* 34.

§ 12. Si causa appellandi sciatur non sub- 116
sistere, est mala fides, neque appellatio suspendit censuram vel declarationem ejus pro foro interno; pro externo tamen tamdiu suspendit, dum probetur talis defectus. Dic. d. 1, n. 321.

§ 13. Quamvis Trid. *s.* 25, *c.* 4, *de Regul.* 117
statuat, *ne liceat Regularibus a suis conventibus recedere etiam prætextu ad Superiore*

suos accedendi nisi ab eisdem missi, aut vocati fuerint, tamen docent Nav. Suar. Azor. Sa, Syr. Less. Bass. et alii cum Dian. *p.* 3, *tr.* 2, *R.* 56, et Pign. *t.* 10, *cons.* 24, id licere Regulari inique vexato per modum appellationis facti; si prævideatur vexantem negaturum esse veniam, pro quo *Rodr.* refert declarationem *S. C.* Et si aliter non possit tuto proficisci, docent Portel. et Dian. *R.* 115, non peccaturum, si ideo etiam habitum in via dimittat.

118 § 14. Notat De Luca *in Miscell. disc.* 15, *n.* 9, et pro hoc refert multas declarationes Pign. *t.* 2, *cons.* 60, *a n.* 17, quando fit comminatio vel latio censuræ ad comprimendam audaciam rebellium contemnentium auctoritatem Ecclesiasticam, ut ita abstineant a rebellionibus, et ejusmodi contemptu, tum non dari locum appellationi suspensivæ, id enim esset facere continuari contemptum et rebellionem. Et universaliter contumax appellare non potest, quia appellatio datur gravato a Judice, non autem rebelli, L. 1, *Cod. quorum appel. non recep. L. Ex consensu* 23, § *ult. ff. de appel.* Vallens. *supra;* Sperell. *dec.* 48, *a n.* 46; Pignat. *n.* 15. Habent etiam Canones apud Pignat. *t.* 9, *cons.* 49, *n.* 21, notorii criminosi appellationem non audiri: attamen n. 22, concludit tutius esse audiri, quia sæpe dicuntur notoria quæ talia non sunt. Quando autem est vel de Jure vel de facto dubium an appellatio sit legitima, debet admitti, Cap. *Cum speciali*, § *Porro de appell.* et communis cum Sanch. n. 43.

119 § 15. Nec appellatio nec querela conceditur, si censura lata sit in causis visitationis, et correctionis morum: *Nec in criminalibus ab Episcopo seu illius in spiritualibus Vicario generali, ante definitivam sententiam, ab interlocutoria vel alio quocumque gravamine, nisi gravamen hujusmodi per definitivam sententiam reparari, vel ab ipsa definitiva appellari non possit,* Trid. *s.* 13, *c.* 1, *et s.* 24, *c.* 10, *de Ref.* Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 46. Statuit etiam Trid. *s.* 22, *c.* 10, *de Ref.* ut Episcopus possit quibuscumque Notariis imperitis, exclusa omni appellatione, interdicere exercitium sui officii in causis Ecclesiasticis. Item *s.* 25, *c.* 13, *de Ref.* ut Episcopus controversias componat; hinc si talis Notarius vel alius se opponens tali potestati Episcopi censuraretur, appellare non posset a censura: intellige hæc omnia, quoad effectum suspensivum. Denique nulla appellatio vel exemptio juvat, quominus ex Decreto Trid. *s.* 25, *c.* 14, *de Ref.* excommunicatio feratur in Clericos concubinarios recidivos. Et de hoc Clericorum concubinatu ac pœnis in eum statutis possunt plura videri apud Pign. *t.* 9, *cons.* 139, *a n.* 128. An Judex *ad quem*, debeat pro absolutione remittere ad eum qui tulit censuram, V. Sanch. dub. 35. An autem, si Judex *ad quem* absolvat, debeat citare partem, V. Sanch. dub. 36.

Quæst. 16. — *Quid dicendum sit ad varias* 120
dubitationes quæ hic possunt occurrere? R. § 1. Quando dubitas an sis ligatus censura, quia nescis an censura in te lata sit, an comprehendat hunc tuum casum, etc. nec dubium solvere potes, judica te non esse ligatum, quia materia est odiosa: ergo extendi non debet, et cum tu per Baptismum acquisiveris certum jus fruendi bonis communibus Ecclesiæ, non debes ab hac certa possessione dejici per dubium superveniens: ita docent late Sanch. *in Dec. l.* 1, *c.* 10, *a n.* 55; Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 13; Castr. *d.* 1, *pun.* 8, *n.* 8; Pelliz. *tr.* 7, *c.* 1, *n.* 89, qui tamen monent, in hoc casu non esse petendam vel admittendam dignitatem Ecclesiasticam, eo quod reverentia illius videatur postulare, ne ejus collatio fiat cum periculo cassationis: sed Castr. *n.* 9, recte notat, si aliunde non adsit tale periculum, ratione illius dubii neminem prohiberi vel impediri, quominus petat vel admittat dignitatem.

§ 2. Quando dubitas an alius sit ligatus 121
censura, debes habere eum pro non ligato, quia ipse est in possessione, unde faceres injuriam habendo eum pro ligato; *Pelliz.* et alii supra. De dubio an aliquis sit sufficienter denuntiatus, dicam *n.* 186.

§ 3. Si scias censuram in te latam esse, sed 122
dubites, vel an Superior serio et ex animo tulerit, vel an non legitime ab ea appellaveris, vel an sis absolutus, judica te ligatum, quia possessio est pro censura, Krim. *n.* 1807.

§ 4. Si dubites an causa censuræ sit justa, 123
Dicast. d. 1, a n. 351, putat probabile esse quod possit censeri non justa, quia Superior tantum est in possessione potestatis ad ferendam sententiam justam de qua hic dubitatur, unde subditus videtur manere in possessione suæ libertatis. Sed oppositum cum communi tenendum est, secundum dicta l. 1, a n. 432 et 595.

§ 5. Si dubites an Superior potestatem ha- 124
beat ferendi talem censuram, aut an ejus potestas se ad hunc casum extendat, si Superior sit in possessione sui Officii, quod com-

muniter habet talem potestatem annexam, præsumptio et possessio erit pro superiore; at in simili circa potestatem ferendi legem, dixi l. 1, n. 594.

125 § 6. Si dubites an sis ligatus majore an minore censura, item an latæ vel tantum ferendæ sententiæ, tene quod minus est, quia *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, secundum dicta l. 1, n. 596 et pluribus adhuc ibid. n. 826.

Quid tenendum sit in dubio an sine tuo mandato vel consilio positus fuisset effectus sub censura prohibitus, dixi n. 66. De dubio an appellatio sit legitima, dixi n. 122. De dubio an censura sit lata ante, an post appellationem, videri potest Covar. *c. Alma mater*, 1 *p.* § 2, *n.* 5. De dubio an tenearis satisfacere antequam absolvaris, dicam n. 172.

DUBIUM V.

126 *Qui possint absolvere a censuris?*

« Resp. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinarie is tantum potest absolvere qui eam tulit, vel ejus Superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est a Jure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reservata, potest absolvere quivis qui censuratum potest absolvere a mortalibus; si vero sit reservata, ordinarie et per se potest tantum relaxari ab auctore legis, vel ejus successore, vel delegato.

» Dixi I. *Ordinarie:* quia in articulo mortis quivis Sacerdos absolvere potest a quavis censura.

» Dixi II. *Per se:* quia per accidens, et ex privilegio possunt etiam alii, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 1, *c.* 7.

» Resp. II. Episcopi, secundum Trid. *s.* 24, *c.* 6, possunt: 1. Absolvere in foro conscientiæ, per se vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla cœnæ Papæ reservatis, excepta hæresi, a qua per seipsos tantum absolvere possunt (quantum est ex vi hujus Decreti). Dicitur autem censura occulta quæ contracta est ob delictum non publicum nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, a quo reus ob defectum probationis fuit absolutus; Bon. *d.* 1, *q.* 3, *n.* 15, et *p.* 2, *n.* 1, *ex dec. Card. etc.* 2. Possunt etiam sæpe absolvere a censura Papæ reservata, propter impedimentum ejus qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem Pontifex non potest adiri; Bon. *l. c.* ex Nav. Sanch. Avila, Kon. etc.

» Resp. III. Multi Religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis privilegiis (in foro tamen interno tantum), a variis censuris absolvere. V. Dian. *p.* 9, *tr.* 4, *R.* 63. Quare a Superioribus suis illa privilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur; et circa ea sequentes regulas sequantur:

» *Prima.* Qui habet potestatem absolvendi a censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvere a reservatis Papæ.

» *Secunda.* Qui habet potestatem absolvendi a reservatis Papæ, non censetur posse absolvere a censuris Bullæ Cœnæ, eo quod hæ censeantur majores, nec comprehendi in concessione generali; Dian. *p.* 5, *tr.* 12, *Res.* 34, ex Suar. etc. contra Bossium.

» *Tertia.* Qui habet potestatem absolvendi a censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam a quibusvis Papalibus et Episcopalibus a Jure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alii probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio in magnam partem esset inutilis.

» *Quarta.* Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reservatis, ita etiam absolvere duello certantes (idem dic de similibus casibus), post Constitutionem *Clem. VIII*, sicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Urbem: idque ex declaratione ipsiusmet *Clem.* apud Comitolum *l.* 6 *Mor.* Regin. *l.* 21, *n.* 83; Fill. *tr.* 15, *c.* 5; Laym. *l.* 3, *tr.* 3, *p.* 3, *c.* 5.

» Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas a censuris absolvendi in Jubilæis, in quibus diligenter considerandum quid, quantum et quomodo concedatur. Si enim datur potestas absolvendi a casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi a censuris Papæ reservatis, quia is non solet reservare casus, nisi ratione censuræ adjunctæ: porro absolutio data confitenti bona fide in Jubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram: secus si ab initio Indulgentias lucrari noluerit, eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, et tam peccata reservata quam censuram de novo debere tolli ab eo qui potest extra Jubilæum.

ADDENDA.

127 *Quæst.* 17. — *Quid præterea sit notandum circa potestatem absolvendi et absolutionem a censuris?* R. Quid Sacerdos vel Parochus excommunicatus possit circa absolutionem et matrimonium, item quomodo absolutioni a peccatis præmittenda sit absolutio a censuris, item an absolvatur a censura qui bona fide confitetur ignorans illam, item quandonam ratione necessitatis possint, censura necdum sublata, recipi Sacramenta, dixi l. 6, p. 2, a n. 1564. Quænam autem sit distinctio inter dispensationem et absolutionem a censura, late explicat Pign. *in novissimis cons.* 199, *a p.* 513; et præcipua est, quod absolutio sit actus justitiæ, in quo causa secundum Jus terminatur in favorem Rei, nec revocabilis est: dispensatio autem fit actus gratiæ præter Jus, quæ cessante causa revocari potest. Hic adde seq.

§ 1. Certum est ex *c. Cum. desideres* 15, *et c. Sacris* 38, *de sent. excom.* ad tollendam censuram non esse satis quod causa illius sit sublata vel desierit contumacia, sed præterea requiri absolutionem; hinc Alex. VII damnavit hanc 44 prop. *Quoad forum conscientiæ Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.*

Objic. Sublata causa tollitur effectus. R. Licet contumacia sit causa ponendæ censuræ, non tamen conservandæ, sicuti quamvis culpa sit causa pœnæ, tamen sublata culpa sæpe manet reatus pœnæ: unde quia causa censuræ ponendæ fuit voluntas Superioris, ita debet esse causa tollendæ; imo licet moriatur is qui censuram tulit, non ideo desinit, uti clare colligitur ex c. *Si Episcopus* 11, *q.* 3, *c. Pastoralis* 11, § *Præterea, de offic. Ordin.* habetque communis cum Krim. *n.* 1826.

128 § 2. Communis est cum Castrop. *d.* 1, *p.* 11. § 5 et aliis contra Sylv. Cov. et alios, posse eum Sacerdotem absolvere a censura per Jus vel sententiam generalem lata et non reservata, qui potest absolvere a mortalibus; neque enim hic deficit jurisdictio in foro judiciali, quia in *c. Nuper* dicitur, *quod si conditor Canonis specialiter sibi absolutionem non reservaverit, hoc ipso videatur aliis facultatem concessisse relaxandi. Dixi* per Jus, *etc.* propter dicenda n. 131.

129 § 3. Manet potestas ordinaria absolvendi eum a censura, qui peccavit et censuram incurrit ex fiducia absolutionis facile obtinendæ, uti communius tenent Auctores cum Dicast. *d.* 3, *n.* 433, contra alios; quia lex illos non excipit, et ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus: et ideo etiam dixi l. 6, p. 2, n. 1451, eum, qui spe Jubilæi committit reservatum, posse ab eo absolvi in Jubilæo.

§ 4. Sylv. Angel. Præp. Henr. et alii apud 130
Dicast. *d.* 3, *n.* 5, putant quemlibet Clericum in articulo mortis posse absolvere saltem ab excommunicatione et interdicto personali. *Dian. Laym. Alloza* et alii dicunt probabile esse quod tunc absolvere possit omnis etiam laicus, quamvis esset hæreticus, dummodo dispensandus non sit; putantque Marchin. et Sanch. *in Dec. l.* 2, *c.* 13, *n.* 13, aliique multi cum Dicast. *n.* 12, id fieri debere, quia secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1483, probabile est valere, nec potest obesse: deinde nullum inde sequitur inconveniens, et moribundo præstatur magnum obsequium, ut nempe participet suffragia Ecclesiæ et sepulturam Ecclesiasticam accipiat: e contra tamen Castr. *d.* 1, *pun.* 11, § 3, *n.* 5; Sylv. *in append. ad varias resolutiones oratione* 1, de absolutione moribundi, docent, neminem non Sacerdotem, qui neque censuram tulerit, neque specialem absolvendi potestatem habeat a Papa, posse etiam in articulo mortis absolvere a censura, quia absolutio illa est actus jurisdictionis spiritualis, et quædam potestas clavium, quam non habent laici vel Clerici Sacerdote inferiores, nisi specialiter committatur; ideoque etiam quamvis admittat priorum sententiam esse probabilem, Lugo tamen, *in tr. d. fide d.* 23, *n.* 114, negat quemquam non Sacerdotem obligari ad sic absolvendum, quia secundum sententiam Sylvii, quæ communior et probabilior est, Ecclesia sine ullo peccato negavit omnibus non Sacerdotibus potestatem absolvendi, neque voluit committere nisi Sacerdoti, quamvis committere potuisset etiam aliis: ergo multo minus peccabit ullus non Sacerdos, si non absolvat; Ecclesia enim magis tenetur ex charitate providere saluti fidelium, quam homines privati. Porro notat Dicast. n. 44, si quis in periculo mortis sit ab aliquo alias non habente potestatem absolutus, et evadat periculum, debere se sistere Superiori sub pœna reincidentiæ, sic enim Ecclesia voluit ad frangendam contumaciam.

§ 5. Qui excommunicatus est ab homine, 131
medio præcepto aut sententia speciali, quamvis excommunicatio reservata non sit, excepto articulo mortis non potest absolvi, nisi vel ab eo qui tulit, vel ab hujus Superiore, vel cui

hic aut ille potestatem delegarit, vel ab horum successore, vel a Capitulo Sede vacante; id enim necesse est ut tribunal Judicis non turbetur; communis cum Krim. n. 2042. Imo absolutio est ipsimet censuranti prohibita in his casibus : 1. Si fiat excommunicatus vitandus. 2. Si censuram intentavit nomine Papæ absque causæ cognitione. 3. Si eam tulerit Superiore consulto et sententiam ejus confirmante. 4. Si lata sit in incendiarium, quia reservatur Papæ. 5. Si ut delegatus Papæ excommunicarit aliquem qui ultra annum in censura illa perseveret, tum enim cessat auctoritas ex commissione excommunicantis ; Bauny, Krim. n. 2045.

132 § 6. Quando datur generalis facultas absolvendi ab omnibus censuris, non intelligitur concessa facultas ad reservatas, Dic. *d.* 3, *n.* 227. Si autem in Jubilæo detur facultas absolvendi ab omnibus censuris reservatis, etiam intelliguntur reservatæ Episcopo, quia sic habet usus non ignorantibus Episcopis, et sic censetur velle Papa, ut sic omnes ex suo privilegio lucrentur Indulgentias, Suar. Dic. *n.* 36. Quamvis autem in Jubilæo, vel Indulgentia plenaria addatur, quod adsit facultas absolvendi a quibusvis censuris Sedi Apostolicæ reservatis, non comprehenduntur censuræ provenientes ex casibus Bullæ Cœnæ, nisi Papa exprimat, has enim specialiter sibi reservat, et facultas generalis non censetur se ad ea extendere quæ specialiter sunt exempta, Chapeaville *de Casib. reserv. p.* 1, *c.* 4. Imo quamvis adderetur, etiam Bullæ Cœnæ, tamen tenent multi, quos retuli l. 6, p. 2, n. 1616, non intelligi hæresim.

133 § 7. Si data sit potestas absolvendi ab omni censura tam a Jure quam ab homine lata, Henr. Avila, et alii putant extendi ad censuram per hominem etiam specialiter latam, sed valde probabiliter contradicunt Vasq. Hurt. Bauny apud Krim. *n.* 2043, quia credibile non est tali generali concessione permitti turbationem auctoritatis Judicum. Itaque intelligetur tantum censura ab homine generaliter lata : quando enim vage fertur nemine designato, æquiparatur censuræ juris Laym. Bauny, Krim. *n.* 2044.

134 § 8. Quamvis Episcopus facultatem concedat absovendi a peccatis sibi reservatis, hoc ipso non dat facultatem absolvendi ab annexis censuris, licet id facere censeatur Papa, nam Episcopi sæpe reservant censuram data potestate in peccatum, Dic. *n.* 230; Chapeav. *supra.*

§ 9. Trid. *s.* 14, *c.* 6, *de Ref.* concedit Epi- 135
scopis amplam facultatem his verbis : *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare, et in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua per seipsos aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem et in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum, non eorum Vicariis, sit permissum.* Et hanc potestatem (excepta illa quæ est ad hæresim), possunt Episcopi, et secundum dicta n. 25, Sedes vacans, delegare, cum sit Ordinaria, Less. *in Auctar. v. Absolutio, casu.* 10 [1].

§ 10. Inter subditos, quos ita absolvere po- 136
test Episcopus, habentur vagi, quia possunt se quoad hoc subjicere, uti et illi fiunt subditi, qui animo per majorem anni partem permanendi acquisiverunt quasi-domicilium, uti ex consuetudine Ecclesiæ et benigna interpretatione mentis Pontificiæ colligunt Suar. Bon. Sanch. Gorm. Barb. Dic. *n.* 90, et iterum 463. Quod si tamen peregrinetur aliquis vel transeunter sit in aliena Diœcesi, adhuc potest absolvi ab Episcopo hujus loci, si censura erat lata a Jure vel ab homine generaliter, neque fuerit reservata ; si tamen esset lata ab nominatim, non posset, nisi ubi non posset adiri proprius Episcopus: ita cum aliis Dicast. *n.* 464. Ab irregularitate non posset hos absolvere, uti dicetur postea.

§ 11. Nuntius Apostolicus non potest absol- 137
vere censuratos ab inferioribus Prælatis, nisi causa per appellationem sit ad ipsum delata, uti cum aliis tradit Castr. *d.* 1, *p.* 11, § 4, *n.* 7 : neque Archiepiscopus potest absolvere a censuris subditos Episcoporum inferiorum, nisi actu visitet, aut censurati appellent ad Archiepiscopum, aut inferiores Episcopi malitiose negent absolutionem suis subditis ; Sanch. Barb. Castr. Sayr. Pign. *t.* 8, *cons.* 128 ; Dic. *d.* 3, *n.* 77, et iterum *a n.* 444. Quod si Abbas vel alius inferior Episcopo ferat censuram in diœcesanum Episcopi etiam Abbati subditum, *Decius*, *Cov.* et alii dicunt similiter Episcopum non posse absolvere, e

[1] In qua non comprehenduntur casus a RR. Pon- tificibus, post Concilium reservati.

contra Henr. et alii cum Dic. *n.* 451, dicunt debere quidem requirere censurantem, ut ejus auctoritatem servet; absolute tamen posse absolvere, quia nullo Jure sunt exempti a potestate Episcopi, uti in multis eximuntur subditi Episcoporum inferiorum a potestate Archiepiscopi. Consuetudo tamen habet in aliquibus locis, teste Castr. *n.* 6, ut Episcopi non possint relaxare censuras ab Archidiaconis latas.

138 § 12. Religiosos non exemptos absolvere possunt a censura soli Episcopi, Dic. *n.* 560. Exemptos absolvere non possunt nisi consentientibus Prælatis, Dic. *n.* 91, et iterum 135. Similiter quamvis in Bulla Cœnæ negetur omnibus etiam Episcopis potestas absolvendi a censuris in ea Bulla positis, attamen non ideo derogatur facultati Episcopis datæ a Trid. ut absolvere possint ab occultis, et quando Papa adiri non potest; quia lex posterior non censetur derogare statuto alicujus Concilii, nisi expressam de eo faciat mentionem: ita cum aliis Dic. *d.* 3, *a n.* 130, contra plurimos alios. In casu autem necessitatis, quando adiri non potest nec Papa, nec Nuntius Apostolicus, nec Episcopus, absolvere posse Parochum putant Henr. et Dic. *n.* 203.

139 § 13. Episcopus non obstante Trid. potest absolvere subditum suum extra diœcesim suam existentem; item potest ipse extra diœcesim existens absolvere subditum in diœcesi existentem, hæc enim absolutio est actus jurisdictionis voluntariæ, et non contentiosæ: ita cum aliis Dic. *d.* 3, *n.* 125.

140 § 14. Si Titius diœcesanus Coloniensis in diœcesi Trevirensi existens inciderit in censuram a Jure vel ab homine latam generaliter, et non reservatam, potest absolvi ab hoc Episcopo Coloniensi: si autem in diœcesi Trevirensi lata fuisset ab homine nominatim in Titium, Titius huc reversus non posset ab hoc Episcopo absolvi, sed a solo censurante, vel alio de ejus licentia: ita cum aliis Dic. *d.* 3, *n.* 460. Quod si Titius Coloniæ civis fuisset hic per sententiam generalem censuratus, et deferto hic domicilio aliud acquireret Treviris, posset absolvi a Trevirensi, quamvis censura Coloniæ reservata esset Episcopo. E contra si Coloniæ censuratus fuisset per sententiam particularem huic Episcopo reservatam, deberet a Coloniensi absolvi, quia cum causa sit incœpta Coloniæ, ad hunc spectat consummatio; Suar. Con. Laym. Delb. *c.* 12, *d.* 6.

141 § 15. Potestas absolvendi a censuris, v. g. occultis, aut quando Papa adiri non potest, quæ a Trid. *n.* 155 relato datur Episcopis, secundum *Suar. Bonac.* et alios, non censetur data Abbatibus et aliis habentibus jurisdictionem Episcopalem; quia hæc specialiter conceditur Episcopis, quorum etiam industria ad hoc videtur eligi. E contra Sanch. et alii cum Dicast. *d.* 3, *n.* 63, dicunt etiam extendi ad illos, etiam pro hæresi, quia est aliquod attributum jurisdictioni Episcopali, quam etiam habent ejusmodi Abbates et Prælati: quamvis autem *Rodriq.* dicat hanc potestatem ex vi *Trid.* censeri datam Superioribus Regularibus, eo quod etiam hi respectu suorum subditorum habeant potestatem quasi-Episcopalem, uti cum aliis multis docet Sanch. *l.* 8, *de Matr. d.* 3, *n.* 9, tamen probabilius est oppositum cum Dicast. *n.* 71, quia videtur iis tantum concedi qui habent diœcesim, cum *Trid.* dicat, *in diœcesi sua*: Superiores autem Regulares non habent diœceses; et ita declaravit Cong. Card. apud Barb. *de off. Episc. p.* 3, *alleg.* 9, n. 18. Putant tamen ipsi cum Dicast. *n.* 72, habere illam potestatem ex vi alicujus Brevis dati a *S. Pio V;* sed id late confutat Mendo *diss.* 1, *q.* 4. Non posse autem absolvere sæculares ab excommunicatione ob hæresim occultam, constat ex prop. 4 ab *Alex. VII* damnata, quæ sic habet: *Prælati Religiosi possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, et ab excommunicatione propter eam incursa.*

§ 16. *In Comp. Priv. v. Absolutio*, § 1, re- 142
fertur *Paulum III* per Bullam dedisse Societ. JESU facultatem absolvendi a quibuscumque peccatis etiam Sedi Apostolicæ reservatis, et a quibuscumque sententiis, censuris et pœnis Ecclesiasticis ex illis resultantibus, iis exceptis quæ in Bulla Cœnæ continentur: et in fine additur: *Hæc facultas communicatur omnibus Confessariis a Superioribus deputatis, et ab Ordinario loci juxta formam* Conc. Trid. *s.* 23, *c.* 15. *de Ref. approbatis, præter quam respectu excommunicatorum generaliter ab homine, quos Superiores tantum, et ii qui ab eis specialem licentiam obtinuerint, poterunt absolvere: excommunicatos autem nominatim ab homine, et illos Regulares qui licentiam non habuerint extra suum Ordinem confitendi, ne Superiores quidem absolvent. Admoneantur autem pœnitentes absolutionem a censuris quam a Nostris obtinuerint, nihil sibi prodesse in foro externo.*

§ 17. Si quis Romam ire non possit pro 143
petenda absolutione a censura Pontifici reservata, poesit tamen commode eo scribere vel absolutionem per procuratorem aut Confessarium obtinere, Henr. et Dicast. *d.* 3, *n.* 57,

dicunt non esse obligationem ad scribendum vel ad petendum per alium, sed in eo casu posse Episcopum absolvere, ut in simili casu potest absolvere a peccato reservato, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1677, et cum Sanc. et aliis docent Castr. *tr.* 4, *d.* 4, *pun.* 3, § 5, n. 7; quia mens censurantis vel reservantis videtur esse, ut delinquens, si possit, ipsemet adeat et seipsum personaliter sistat, alioquin censeatur esse impotens adire; neque enim videtur obligare ad periculum manifestandi suum delictum alteri, quod periculum est in scriptione, quæ ex natura sua est aliquid publicum. E contra tamen *Bonac.* dicit teneri per litteras vel per procuratorem vel Confessarium petere, hoc enim medium est ordinarium et facile, imo minus difficile quam si personaliter adire deberet; atque ita etiam habet praxis ut fiat, certumque est ita fieri in impedimentis Matrimonii, ergo et in censuris, nisi alia ratio excuset: neque est periculum manifestandi delictum, quia vel jam notorium est, vel taceri potest persona substituto alio nomine. Quod si Papa adiri non posset, nec de se posset absolvere Episcopus, attamen in his partibus adesset Nuntius Apostolicus potens absolvere, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1624, hic deberet adiri, Sanch. Avers. Dic. n. 59, contra Henriq. et Avilam. Notant autem Bonac. et Pign. *t.* 1, *cons.* 98, quando aliquis dicitur debere saltem alium mittere, vel per alium se sistere Romæ pro absolutione obtinenda, satis esse si alteri Romæ existenti demandet ut nomine suo se sistat vel absolutionem petat.

144 § 18. Si delictum sit in uno loco notorium, dummodo non sit deductum ad forum contentiosum, vel quando deductum fuit, si probari non potuerit, tenent multi posse veluti occultum absolvi in alio loco, ubi ratione delicti saltem non est notorium, nec putatur notitia eo brevi ventura; quia quamvis simpliciter dici possit notorium, et notitia ad alia loca absolute deferri possit, uti argumentantur Suar. et Castrop. *d.* 6, *p.* 7, *n.* 13, tamen si putetur eo non deferenda brevi, vere et simpliciter dicitur occultum hoc loco: ergo hoc loco absolvi potest ab Episcopo, Sanch. Avila, Dic. *p.* 3, *n.* 96, 106 *et* 107. Vide dicenda n. 187. Attamen etiam vide dicta l. 1, p. 3, n. 591. Quandonam autem aliquod delictum censeri debeat occultum vel publicum, aut deductum ad forum contentiosum, dixi l. 6, p. 2, a n. 1656 et p. 3, a n. 869.

145 § 19. Si duo idem delictum commiserint, et unus tantum vocetur ad judicium, delictum respectu alterius censetur non esse deductum ad forum contentiosum, unde absolvi potest ab Episcopo: ita cum aliis Dicast. n. 109.

§ 20. Si delictum jam in foro contentioso 146
sit probatum et punitum, *Suar. Gutt. Bon. Barb. et alii* dicunt censuram reservatam illi delicto annexam non posse tolli ab Episcopo, quia quod in foro est probatum, censetur publicum, et idem in simili de irregularitate docet Castrop. *d.* 6. *p.* 7, *n.* 13; sed Sanch. aliique cum Dic. *q.* 112, dicunt posse tolli, quia quamvis delictum jam non tantum sit adductum ad forum contentiosum, sed etiam publicum, tamen cessat causa reservationis, quæ fuit, ut in delictis publicis et deductis ad forum contentiosum ex prætextu absolutionis Episcopalis non impediretur satisfactio publica: ergo si hæc præcesserit, reservatio censuræ cessat.

§ 21. Probabile est cum Sanch. et Dicast. 147
nu. 82, quod Episcopus possit etiam Vicario suo committere absolutionem excommunicationis ob hæresim contractæ, *Trid.* enim dicens Episcopis et non eorum Vicariis hoc esse permissum, sic intelligi potest quod Vicariis non sit committenda potestas generalis ad omnes casus occurrentes, bene tamen specialis et ad casus particulares, quoties occurrunt.

§ 22. Quamvis in censura addatur, quod 148
nemo præter Papam possit ab ea absolvere, nisi in articulo mortis, tamen probabilius est contra *Sylv.* adhuc posse absolvere Episcopum in casibus quibus non potest adiri Papa, qui censetur id prohibere pro casu, quo in se potest adiri: ita cum aliis Dic. *n.* 60. Notatque etiam recte Sperell. *dec.* 115, si Papa sciens aliquem esse censuratum conferat ei Ordinem vel Beneficium, censeri absolvere vel cum eo dispensare: non item Episcopum, si nullam causæ cognitionem præmiserit, quia Papa potest, Episcopus non potest absolvere vel dispensare, si non præmittat causæ cognitionem.

§ 23. Si eadem censura sit Papæ et Episco- 149
po reservata, sublata per Jubilæum reservatione Papæ, etiam tollitur reservatio Episcopi, uti dixi l. 6, p. 2, n. 1451; talis enim est consuetudo et sensus communis fidelium. Putant etiam *Vasq.* aliique cum Dicast. d. 3, n. 233, quandocumque Papa concedit facultatem absolvendi ab omnibus peccatis et censuris reservatis etiam Sedi Apostolicæ, vi illius posse etiam absolvi reservata Episcopo, quia per to *etiam* videtur significare Papa se comprehen-

dere velle omnes alias ab inferiori latas : sed oppositum est tenendum, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1628.

150 § 24. Papa mortuo nemo potest absolvere a censura Papæ reservata, nisi Congregatio Cardinalium, vel cui Papa ante vel Congregatio nunc commiserit : mortuo autem Episcopo absolvere potest a censura Episcopo reservata Capitulum, seu Capituli Vicarius, vel cui hi vel Episcopus commiserit Dic. n. 41, 42 et 51.

151 § 25. Si quis iu Sacramento Pœnitentiæ defectu doloris, v. g. invalido, absolutus sit a censura, hæc absolutio est valida, potest enim conferri sine absolutione a peccato, neque opus est fieri in confessione, Dicast. d. 3, n. 302, addens tamen n. 418, si potestas absolvendi a censuris sit commissa ex intentione ut peccator prius absolvatur a peccatis, ut fit in Jubilæis, non fore absolutum a censura, nisi prius fuerit deletum peccatum, intendit enim Papa ut obtineant remissionem peccatorum, et sic obtineant Indulgentias.

152 § 26. Si absolutio sit obtenta ex falsa causa, *Glossa et S. Antoninus* absolute dicunt esse nullam, quia mens absolventis erat tollere censuram si causa subsisteret : validam esse dicunt *Cov.* et alii quamvis causa fuerit in se falsa, dummodo sit juridice probata tanquam vera : *Garc.* et alii dicunt esse invalidam, si ab Episcopo vel alio inferiori obtineretur, non autem si a Papa vel ejus delegato : S. Th. et alii cum Dicast. d. 514, probabilius dicunt tum tantum fore validam, si absolvens intendat absolvere non obstante falsa causa, ita adhuc absolveret quamvis falsam esse sciret, quod tamen prasumi non debet, Castr. *d.* 1, *pun.* 11 ; Krim. *n.* 8, 1846.

153 § 27. Absolutio extorta metu gravi injuste eum in finem incusso, est invalida, *c. un. de iis quæ vi, in* 6 ; Krim. *n.* 1848.

154 § 28. Absolutus in foro interno a censura, si non fuerit nominatim excommunicatus, non tenetur se gerere tanquam censuratum, præsertim si constet ita esse absolutum, quia illa absolutio valet ad omnia præterquam in judicio, ubi lis movetur, Less. *in auct. v. Absolutio, cas.* 8; Krim. *supra.*

DUBIUM VI.

155 *Quomodo danda sit absolutio a censuris?*

« Resp. Id statuendum esse ex natura, tum censuræ, tum cujusvis absolutionis : Ex qua circa absolvendi modum *resolves.*

» I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa quibus aperte significetur absolutionem impendi; in foro tamen externo communiter servanda est forma cujusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc fere est in usu : *Ego te absolvo a vinculo*, v. g. *excommunicationis, suspensionis, etc. quam incurristi propter NN.* (*talem causam*) *; et* (si sit excommunicatus), *restituo te Sacramentis Ecclesiæ et communioni fidelium ; aut* (si sit suspensus), *executioni tuorum Ordinum, vel officiorum, vel Beneficiorum ; in nomine Patris, etc.* In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere, et ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur (nisi ex justa causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in feminis) ; tum adjectis precibus absolvitur, et in Ecclesiam introducitur. Idem modus fere servatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. *V. Rituale Romanum.*

» II. Absolvi a censura potest absens, imo et invitus, etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem et invitum potest statui, sic et auferri ; Dian. p. 5, tr. 9, R. 10.

» III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una, relictis aliis, quia inter eas non est necessaria connexio. Unde si dicatur, Absolvo te ab omni vinculo, etc. valet pro omnibus; ideoque si sic absolutus in Jubilæo forte omisisset, invincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemvis approbatum absolvi, cum non sit amplius reservatum, eo quod censura ratione cujus tantum erat reservatum sit sublata.

» IV. Absolutio vi aut metu gravi injuste incusso extorta non valet; imo novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

» V. Absolutio data ab Ordinario non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est, imo etiam data a delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis, quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, ac juramentum de satisfaciendo, cum poterit.

» VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti, cum sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi; si enim reus absolutionem meretur, non debet

apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi.

» VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est pro certo actu et tempore quo transacto reincidat; item sub certo onere quo non impleto censura reviviscat.

» VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiæ a censura, posse id facere etiam extra confessionem, ut contra Nav. Suar. et alios docet Sanch. *l.* 8, *de Matr. d.* 16; Kon. Dian. etc. »

ADDENDA.

156 *Quæst.* 18. — *Quid præterea sit notandum circa praxim ac modum absolvendi a censuris?* R. § 1. Modus absolvendi a censuris habetur in Pontificali Romano, et præscribitur *c.* 28, *de sent. excom.* de quo et de obligatione illum servandi ad longum habet Chapeaville *de cas. reserv. p.* 1, *c.* 10. Praxis pro foro externo, præter illa quæ habet *Busem.* communiter est hæc : Absolvens induitur superpelliceo, et stola violacea ; Reus petit absolutionem, promittens se mandatis Ecclesiæ obtemperaturum : si censura sit contracta cum alterius detrimento, præstatur satisfactio. Reus cæditur virga, fune aut flagello. Veniale erit omittere hos ritus, nisi excuset urgens causa, vel contraria consuetudo. In absolutione, saltem privata, non est opus exprimere causam ob quam incursa est, quamvis expediat exprimi, Krim. *num.* 1844.

157 § 2. Quamvis absolutio sacramentalis dari non possit sub conditione de futuro aut ad reincidentiam, potest tamen sic dari absolutio a censura, uti habet communis cum Cast. *d.* 1, *p.* 11, § 2, *n.* 2, contra *Anton. Sylv.* et alios; quia Sacramentum Pœnitentiæ sic instituit Christus, ut noluerit ejus effectum suspendi per intentionem Ministri, sed voluerit tum valere quando profertur forma : censura autem ejusque absolutio pendet a voluntate humana : ergo qualis erit voluntas absolventis talis erit absolutio ; ergo si absolvens velit ut tum tantum valeat, quando posita erit conditio, aut ut pro certo tantum tempore valeat, sic et non aliter valebit : ita cum aliis Dic. *disp.* 3, *a n.* 677; Krim. *a n.* 1833.

158 § 3. Circa absolutionem ad reincidentiam, Pignat. *t.* 2, *consul.* 60, notat seq. 1. Tum maxime est absolutio ad reincidentiam, si detur pro conditione, ut re aliqua per novam culpam non præstita absolutus reincidat in censuram similem, et æquivalenter eamdem. 2. Absolvere ad reincidentiam possunt omnes qui habent potestatem ordinariam absolvendi, *c. Cui licet* 53, *de Reg. Juris in* 6. Communior autem habet contra Suar. et alios multos, id non posse eos qui delegatam tantum habent potestatem absolvendi, quia carent jurisdictione ad censuram reproducendam; attamen in multis casibus a Jure vel delegante expressis debent sic absolvere. 3. Quandoque etiam fit ad reincidentiam sine nova culpa, uti si quis absolvatur tantum ad certum tempus vel ad certum actum, v. g. in ordine ad testandum, ad lucrandum Jubilæum, ad recipiendum Beneficium sibi collatum, tum enim absolvitur ad cautelam, et non absolute; hinc postea post actus illos peractos reincidit sine nova culpa, vel sententia, uti etiam docent Cast. et Krim. *n.* 1843. Præterea, si quis sit absolutus sub pœna reincidentiæ, si intra tres dies hoc vel illud non faciat, et intra tres dies id facere non possit, probabilius videtur cum Laym. Castr. et Krim. *n.* 1841, non reincidere in censuram, saltem pro foro conscientiæ, quia mens absolventis erat, *Si posset*, alioquin conditio fuisset irrationabilis, et sicuti secundum dicta n. 92, impotentia excusat ab incursu censuræ, ita et a reincidentia.

§ 4. Docet Viva *ad prop.* 44, ab Alex. VII 159
damnatam n. 8, quamvis censuræ latæ addita sit clusula *donec resipiscas*, posita resipiscentia adhuc opus esse absolutione, quia etiam reatus culpæ peccati cadit super peccatum, donec peccator resipiscat, et tamen quamvis per perfectam etiam contritionem resipisceret, indiget absolutione. *Nec obstat* quod censura sit medicina, quæ cessat sublato morbo, *nam* censura est medicina et pœna, unde quamvis ut medicina cesset sublato morbo, non tamen semper ut pœna, uti colligitur ex dictis n. 127. Fatendum tamen est cum *Nav.* et aliis ex mente censurantis posse fieri, ut quando dicitur, v. g. *Sis suspensus donec restituas,* hoc ipso concedatur absolutio, si postea posita sit restitutio, uti fatetur Viva *n.* 10.

§ 5. Quando aliquis a dubia censura simpli- 160
citer est absolutus, non est opus ut postea iterum absolvatur, quamvis comperiat fuisse certam, quia licet Christus velit, ut peccatum dubium, quando comperitur ut certum, iterum absolvatur, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 615, tamen benignitas Ecclesiæ id non requirit circa censuras, Schild. *tr.* 6, *c.* 5, § 2, *n.* 47; Krim. *n.* 1839.

161 § 6. Absolutionem a censuris posse dari omnino absenti, docent Suarez, Laym. Bon. Lug. Busemb. Gob. *tr.* 7, *n.* 286; Spor. *de pœn. n.* 617; Belleg. *de Jubil. l.* 11, *q.* 1. Imo absolutionem a censura fieri posse pro foro interno extra confessionem, etiamsi Bulla habeat, *auditis confessionibus*, docent Sanch. *de Matr. l.* 8, *d.* 34; Conc. Trull. Bardi, Avila, et alii cum Dian. *p.* 1, *t.* 11, *R.* 250, quia verba *auditis confessionibus* videntur significare *auditis peccatis*, ob quæ inducta est, nam absolutio a censuris nullam habet connexionem cum absolutione sacramentali : quod *Belleg.* supra extendit ad illum cui nec soles nec cogitas confiteri : sed probabilius contradicunt Nav. Suar. Vasq. Vill. Viva *de Jubilæo q.* 10, *art.* 3, quia quando hoc additur, per absolutionem a censuris intenditur eodem tempore absolutio a peccatis. Imo docet cum aliis Pign. *t.* 2, *cons.* 20, quamvis dispensatio et absolutio a censuris pro foro externo dari possit absenti, aut etiam invito, tamen in commissionibus *S. Pœnitentiariæ* non posse absenti dari absolutionem, si addatur *pro foro conscientiæ*, et ideo sæpe addere *in actu sacramentali confessionis.*

192 § 7. Qui a censura est absolutus in foro conscientiæ tantum, si ejus crimen deferatur ad Judicem, non indiget nova absolutione, prior enim fuit valida, quamvis non prodesset pro foro externo : unde si excommunicatus fuisset, posset occulte communicare cum iis qui scirent ipsum sic absolutum esse, tum enim cessaret scandalum, Dicast. *d.* 3, *dub.* 35. Attamen posset Judex adhuc contra talem procedere, donec etiam in foro externo absolutionem obtineret; hinc Pignat. *t.* 2, *cons.* 59, *n.* 62, refert hanc declarationem Sac. Congreg. *Non prohibetur Episcopus, vel alius Superior, affigere cedulones, et punire excommunicatum, licet fuerit in foro conscientiæ absolutus, vel cum Brevi Sac. Pœnitentiariæ, vel cum Bulla Cruciatæ, aut Jubilæi, vel in vim c. Liceat, sess.* 24 *Conc. Trid. vel alio quocumque modo; quia isti duo fori sunt separati, et actum in uno non adfert præjudicium in altero. Potest tamen Judex Ecclesiasticus absolutionem in foro conscientiæ datam etiam pro foro exteriori ratam habere, nisi hoc redundet in præjudicium partis.*

163 § 8. Pignat. *supra n.* 46, refert hanc *S. Congregationis* declarationem : *Absolutio excommunicationis pro delicto non valde gravi privatim dari debet.*

164 *Quæst.* 19. — *Quænam sint præmittenda absolutioni a censuris?* R. § 1. Absolutioni a censuris ob horrenda et gravissima crimina incursis præmitti debet juramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ, id est, de cavendo hoc crimine ob quod incurrerat hanc censuram, uti explicant Suar. Sanch. Dicast. *d.* 3, *a num.* 263, iterumque *num.* 715, 716.

§ 2. Si quis in casu necessitatis absolvatur 165
a censura qualicumque reservata, obligari debet sub juramento ad comparendum coram Superiore, quamprimum commode poterit, uti ex jure cum communi probat Dicast. *a n.* 266. Quod si absolvens ex ignorantia vel malitia non petat hoc juramentum, alter manet absolutus, sed simul retinet onus comparendi : hæc enim obligatio non oritur ex voluntate absolventis, sed ex ipso Jure, quod ita præcipit fieri sub pœna reincidendi, Dicast. *a num.* 271. Putant autem Cajet. Nav. Henriq. Dicast. *n.* 277, satis esse, si compareat per Procuratorem, sed probabilius contradicunt Ugol. Castr. *d.* 1, *punct.* 11, § 3, *n.* 8; Krim. *n.* 1842, quia Cap. *Quod de his* 16, *de sent. excom. Clemens III* expresse requirit, ut taliter absolutus compareat *in persona* et videtur exigi præsentia personalis ad frangendam tanto magis contumaciam. Et si sufficeret comparere per Procuratorem, hoc ipsum ab initio poterat : ergo male fuisset absolutus ab alio ; unde debere se in persona sistere saltem percussorem Clerici, decidit Jus apud Dic. *n.* 278. Hæc tamen obligatio comparendi cessat, quando quis per Bullam vel Jubilæum absolvitur : tum enim absolvens habet a Papa potestatem absolvendi sine obligatione se sistendi Superiori, Dicast. *num.* 280.

§ 3. Si quis ab absolvendo sit læsus, ante 166
absolutionem præstari debet satisfactio, uti jam explicabitur.

Quæst. 20. — *Quid notandum sit circa hanc* 167
satisfactionem, quæ præmitti debet? R. De hac dixi aliqua l. 6, p. 2, a n. 1413, et speciatim n. 1453 et 1456, dixi quæ censeatur pars læsa : hic tamen pro majore explicatione adde seqq.

§ 1. Si facultas absolvendi sit delegata cum 168
clausula *satisfacta prius parte*, si pars sit læsa in pecunia, et adsit facultas nunc satisfaciendi, graviter peccaret Judex si contentus esset promisso vel juramento postea satisfaciendi ; satis tamen erit, si pecuniam restituendam dederit Confessario , vel alteri probo , vel campsori, qui commodius restituat, tum enim censetur moraliter satisfecisse, Dicast. *d.* 3, *n.* 542. Putant autem Busemb. *n.* 5 et alii cum Dicast. n. 538, quamvis nulla præstetur

satisfactio, validam fore absolutionem, quia clausula illa videtur esse tantum veluti monitio. E contra alii multi communius dicunt fore invalidam, quia facultas data est sub tali conditione et modo. Si autem pars sit læsa in honore, vel simili bono spirituali, Dic. n. 262, dicit satis esse, si juret se satisfacturum, cum poterit; si non tamen jam possit, etiam dicendum est debere prius satisfacere. Et quamvis esset Judex ordinarius, sub mortali tenetur facere, ut satisfactio præmittatur absolutioni a censura incursa ob læsionem, sic enim sæpe præscribunt Jura, Dicast. n. 699.

169 § 2. Si jam non possit satisfacere, posse absolvi præstita cautione, dixi l. 1, p. 2, n. 1454. Si autem postea, cum potest, non satisfaciat, præter citatos ibid. n. 1455, docent *Cord. Suar. Fill. Hurt.* quod hoc ipso semper reincidat in eamdem censuram, quia sub ea conditione absolvitur : ergo conditione non posita non valet absolutio. E contra Sot. Nav. aliique cum Dic. *n.* 381, probabilius dicunt non reincidere, nisi tum, quando absolvens potestatem habet absolvendi ad reincidentiam, qualem secundum dicta n. 158, habet solus ille qui censuram potestate ordinaria ferre potest, debetque tum etiam exprimere se sic absolvere ; unde si simpliciter absolvat addita cautione et obligatione satisfaciendi, non ideo reincidet si non satisfaciat, quia censura est absolute sublata, neque redit, nisi de novo feratur, et ordinarie ob novam causam, alioquin non esset medicinalis, sed pure vindicativa delicti præteriti, ut notat Castr. *d.* 1, *p.* 11, § 2, *n.* 10, qui cum *Henriq. Con. Avila*, dicit pro foro conscientiæ hoc ipso reincidere in novam similem censuram. Attamen pro foro externo putant Gibal. et Krim. *n.* 1841, prærequiri declarationem conditionis culpabiliter non impletæ.

170 § 3. Qui censuratus est ab uno Judice, quia parti læsæ non satisfecit, quamvis pars læsa condonet, probabilius est non ideo posse absolvi ab alio inferiore, quia consensus partis læsæ non potest inferiori dare jurisdictionem: probabile tamen etiam est posse absolvi, quia mens prioris Judicis videtur fuisse censurare, et ligare secundum voluntatem partis læsæ, ut in simili dictum est n. 101, docetque etiam Dicast. *n.* 466.

171 § 4. Si censura hoc modo sit lata : *Sis excommunicatus donec satisferis*, si satisfecit, *Vasq.* et alii dicunt cessare censuram, quia ab initio videbatur absolvi si poneret satisfactionem ; et hoc ipsum pluribus probat Covarr. apud Dic. *d.* 3, *dub.* 37. E contra tamen Suar. aliique cum Dic. *n.* 548, iterumque n. 669, dicunt manere ligatum censura, quia per solam absolutionem tollitur ; absolutio autem non datur quando fertur censura, sed postea prius est petenda ; unde verba talia sic significant, *sis excommunicatus, et non possis absolvi donec satisfeceris ;* atque hæc sententia videtur probabilior, estque conformior dictis *n.* 159.

172 § 5. Si absolvendus falso dicat se satisfecisse parti læsæ, absolutio est invalida, *cap. Ex parte, de Offic. Ordin. cap. Officii de sent. excomm.* Si tamen absolvens posset et vellet absolute absolvere, valeret, secundum dicta, *n.* 159.

173 § 6. Si pœnitens dubitet de obligatione satisfaciendi, *Nav. Suar. Fill.* et alii dicunt pro foro externo posse absolvi, quia in hoc censetur peti satisfactio pro debito certo ; pro foro tamen interno, si certus sit se damnum intulisse, et dubitet an satisfecerit, tenetur prius satisfacere, quia possessio est pro obligatione ; si autem dubitet an damnum intulerit, potest absolvi, quia possessio est pro libertate ; Dicast. *d.* 3, *a n.* 544. Notat tamen idem *n.* 694, debere habere propositum satisfaciendi, si aliquando constiterit læsionem esse factam.

174 *Quæst.* 21. — *An mortuus possit vel debeat absolvi a censura ?* R. § 1. *Cap. A nobis* 28, *de sent excom.* dicitur : *Quantumcumque se dictus vir juramento præstito quod Ecclesiæ mandato pareret, humiliare curaverit ; quantumcumqne pœnitentiæ signa præcesserint, quia tamen morte præventus absolutionis non potuit beneficium obtinere, quamvis absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendus est apud Ecclesiam absolutus : potest tamen et debet beneficio ei Ecclesiæ subveniri, sic ut cum de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur.* Idem habetur *c. Sacris* 38, *ibid.*

Objic. Ad absolvendum requiritur jurisdictio quam Ecclesia non habet in defunctos. R. *Abbas. Nav. Covar. Sot.* et alii dicunt in rigore non esse directam absolutionem mortui, sed tantum indirectam, in quantum permittitur a vivis circa mortuum fieri consuetos actus sepulturæ, precum, etc. Suar. et Dicast. *d.* 3, *dub.* 30, dicunt mortuum censuratum aliquo modo adhuc subjici Ecclesiæ, imprimis quoad corpus, quod hic manet, et cui negat sepulturam ; deinde etiam quoad animam, quam privare potest suffragiis vivorum, prohibendo ne pro illo offerantur ; et hanc subjectionem putant sufficere.

175 § 2. Eisdem verbis et modo absolvitur mortuus, quo vivus ; si tamen jam sit sepultus, satis est verberari sepulchrum : putat etiam Dicast. n. 494, licet necdum sepultus sit, satis esse verberari sarcophagum.

176 § 3. Hæredes tenentur saltem ex charitate procurare absolutionem tali post signa pœnitentiæ mortuo, ut sic fiat capax etiam suffragiorum Ecclesiæ, Dicast. n. 490.

CAPUT II.

DE EXCOMMUNICATIONE.

DUBIUM I.

Quid sit et quotuplex?

« Resp. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ. Estque duplex : Minor, quæ tantum privat usu passivo, seu receptione Sacramentorum; et Major, quæ etiam dicitur anathema, ac in jure fere semper nomine excommunicationis intelligitur, privatque omni communione Ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc Majorem excommunicatus rursus est duplex : toleratus, quem fideles non tenentur vitare ; non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post *Concilium Constantiense* non tolerati sunt hi tantum : 1. Notorius Clerici percussor de quo infra. 2. Quivis nominatim excommunicatus, et specialiter ac publice denuntiatus. *Unde resolves :*

» I. In Germania Catholici secure communicant cum iis qui notorie sunt hæretici, et consequenter excommunicati, quia non sunt nominatim excommunicati, ac publice denuntiati.

» II. Non teneris vitare eum quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum vel præceptum, quia requiritur ut, per sententiam expressam et specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v. g. ut Joannes sit denuntiatus excommunicatus, vel saltem ita exprimatur persona ut non liceat de ea dubitare, v. g. Excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

» III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, et ejus complices, solus Petrus vitandus est, non vero alii etsi sint notorii, quia sententia quoad illos est tantum generalis, et non specialis contra certam personam.

» IV. Non teneris vitare eum qui privatim in conclavi est denuntiatus, quia id non est factum publice ; ad hoc enim requiritur, ut sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v. g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

ADDENDA.

177 *Quæst.* 22. — *Quænam excommunicatio intelligatur, si simpliciter dicatur, sub excommunicatione ; et quid, si dicatur anathema ?* R. Per excommunicationem simpliciter intelligitur major, et non minor; sic enim habetur cap. *Si quem* 59, *de sent. excom.* et hoc ipsum consuetudo declarat, uti testantur plurimi cum Castr. *d.* 2, *p.* 2, *n.* 3 ; Dic. *d.* 2, *n.* 23 ; Engel. *l.* 5, *tit.* 39, *n.* 29 ; Krim. *n.* 1855. Per anathema autem, quo nomine utitur *Trid.* in Canonibus, intelligitur excommunicatio etiam major, sed simul significatur major solemnitas in ferendo, secundum dicta num. 16.

Objic. In pœnalibus et odiosis benigniora sunt sequenda : ergo quando dicitur *excommunicatio*, intelligi debet minor, et non major. R. Benigniora sunt sequenda, nisi leges et Canones oppositum declarent, uti, secundum dicta, fit in nostro casu ; unde etiam, quando *c.* 1, *de exceptionibus in* 6, dicitur : *Si quis in judicio excommunicationem opponat, illius speciem declarare debet*, intelligitur de majori, an nempe sit ex delicto hoc vel illo, ex violatione Ecclesiæ, ex percussione Clerici, etc.

178 *Quæst.* 23. — *Quid notandum sit circa eos qui dicuntur notorie excommunicati, denuntiati, vitandi ?* R. § 1. Notorium Juris improprie dicitur, quod Jus evidenter præsumit ex conjecturis ab ipso Jure inductis. Notorium Juris proprie est, quod notum est, vel per sententiam Judicis, vel per concessionem Rei in judicio, vel per testium depositionem in judicio. Notorium facti est, quod notum est per magnum numerum personarum, vel per majorem partem communitatis, quæ factum evidenter novit : et de his fuse disputat Pignat. *t.* 10, cons. 115.

179 § 2. Suar. et alii cum Dic. d. 2, n. 425, putant eum qui, v. g. percussit Clericum, esse notorie excommunicatum, et consequenter vitandum illi qui vidit eum percutientem, quamvis id necdum sit aliis hominibus notum; ad hoc enim ut vitetur, putant satis esse si notorie alicui constiterit quod percusserit; sed probabilius contradicunt Castr. *d.* 2, *p.* 4, *n.* 7, Pign. *n.* 49, et alii, quia *Concilium Constantiense*, ait, *salvo, si quem pro sacrilega manuum injectione in Clericum, sententiam latam a Canone adeo notorie constiterit incurrisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari* : ergo videtur requirere ut sit simpliciter notorium quod in censuram istam inciderit : ergo debet multis esse notum, ita ut in judicio negari non possit. Et cum hæc interpretatio sit favorabilis animabus, præferenda est alteri, quia lex illa pœnalis obligans vitare et vitari, est potius restringenda.

180 § 3. Ex his colligitur, quod ut ejusmodi percussorem Clerici tenear vitare, non sufficiat esse notorium notorietate Juris, sed requiratur notorietas facti. Nec sufficit tres aut quatuor vidisse, quia non ideo est simpliciter notorium et publicum, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 2, *c.* 4, *n.* 2. Quid autem dicendum sit si sit notorium in uno loco et non alio, colligitur ex dictis *n.* 144.

181 § 4. Quamvis factum percussionis Clerici sit notorium, si tamen accedat dubium Juris, non est obligatio vitandi percussorem : v. g. aliquis in publico foro coram multis percussit, sed alegat se ideo non incurrisse excommunicationem, quia dicit se fecisse vim vi repellendo, talis non est vitandus : Suar. Fill. Avila, Dicast. *n.* 429; Pignat. *t.* 4, *cons.* 133, inferens regulariter requiri ut talis percussor per Judicem denuntietur, quia alias poterit aliqua tergiversatione celari.

182 § 5. Si fama publica esset, *c. Cum desideres, de sent. excomm.* dicitur percussorem Clerici esse vitandum ; intellige, si fama orta sit a fide dignis, et faciat moralem certitudinem, tum enim sufficit ad notorietatem facti, uti notat Castr. *n.* 8. Putant tamen Avila, et Dicast. *n.* 428, non sufficere famam, quod percusserit, sed requiri famam quod publice percusserit. Imo putant etiam probabiliter Suar. Mol. Dicast. *n.* 305, non sufficere publicam infamiam, quando hæc non procedit ex evidentia facti per testes oculatos, quia alias non dicitur notorium, sed famosum. Addit Dic. *n.* 427, si quid fiat in domo privata coram septem, non esse notorium; si autem fiat in foro, censeri notorium, etsi fiat in conventu Religiosorum, non ideo esse simpliciter notorium : sed de his satis dixi l. 3, p. 2, n. 1190, a n. 1219, l. 4, p. 786, l. 6, p. 3, a n. 869, possuntque de omni genere notorii adhuc plura videri apud Pignat. *t.* 10, *cons.* 115 *et* 120.

§ 6. Quamvis aliquis fuerit per sententiam 183
damnatus, et publice denuntiatus de crimine cui notorie est annexa excommunicatio, uti de hæresi, tamen Nav. et alii cum Dic. *d.* 2, *n.* 393, dicunt hoc non sufficere ut sit vitandus, sed requiri denuntiationem de ipsa excommunicatione, quia debet esse denuntiatus non tantum criminosus, sed excommunicatus ; per hoc autem quod denuntietur crimen, non ideo denuntiatur excommunicatio, potuisset enim illam ignorasse, et sic non incurrisse, aut saltem aliqui possent nescire excommunicationem esse annexam : imo Con. Reg. Sanch. *in Decal. l.* 2, *c.* 9, *n.* 4, et Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 62, putant non sufficere quod declaretur commisisse tale crimen, et omnes pœnas illi annexas incurrisse, per hoc enim necdum dici potest esse denuntiatus excommunicatus, cum de excommunicatione non fiat mentio ; e contra *Suar. Henriq. Avil.* et alii dicunt satis esse quod denuntiatus sit tale crimen admisisse, quando enim excommunicatio certo et indubitanter est annexa, qui declarat crimen esse commissum, æquivalenter declarat excommunicationem esse contractam. Utraque sententia est probabilis.

§ 7. Quamvis non teneamur vitare excom- 184
municatum non denuntiatum, possumus tamen eum etiam publice vitare qui publice scitur esse excommunicatus, nulla enim ei fit injuria, ita Avila et Dicast. *n.* 395, et iterum *n.* 418 : in Germania tamen et quibusdam aliis locis repelli non possunt hæretici a contractibus publicis, et similibus, uti recte *Laym. et Dicast.* supra, nam consuetudo vel tacita saltem fœdera jus dederunt.

§ 8. Ut aliquis sit vitandus, non est satis 185
quod excommunicatio sit publicata, id est ita nota ut omnes sciant vel scire possint eam esse latam ; sed requiritur ut auctoritate Judicis sit notificata in loco a populo frequentato, aut in loco publico affixa, unde in omnium notitiam facile venire possit; Suar. Gutt. Henriq. aliique cum Dicast. n. 397. Non autem est denuntiandus, nisi prius citetur et audiatur, secundum dicta n. 76.

§ 9. De quo dubium est, an sit denuntiatus, 186
non necessario debet vitari, quamvis sciatur

esse excemmunicatus, quia ex utraque parte est possessio pro libertate communicandi inter se : ita cum aliis Dic. *n.* 403, *et* 597, excipe, ubi esset periculum scandali, vel irritandi Sacramenti. Ut tamen quis teneatur vitare, non est opus ut ipse audierit denuntiationem, sed satis est quod de ea constet ipsi per fide dignos, etiam per unum gravis omnino auctoritatis, vel per famam publicam; major enim in rebus moralibus non requiritur certitudo, Nav. aliique cum Dic. *n.* 405.

187 § 10. Denuntiatum uno loco esse vidandum in omni loco docent Henriq. Fill. aliique cum Bon. *d.* 2, *q.* 2, *p.* 6, quia *Conc. Const.* vult omnes denuntiatos vitari, sine restrictione ad locum; alii apud Steph. a S. Paulo *tr.* 5, *d.* 5, *n.* 266, dicunt in loco ubi non est denuntiatus, esse vitandum in occulto, sed non in publico, quia videtur retinere jus ad famam in publico; et consentit Dic. *d.* 411. E contra Sanch. Avil. Castr. *d.* 2, *p.* 4, *n.* 9 ; Burg. *cent.* 1, *cas.* 14, absolute dicunt non esse in altero loco vitandum, quia ubi hæc denuntiatio non est notoria, ipse non est ibi excommunicatus publicus, et denuntiatus ; ergo non est ibi vitandus. V. dicta n. 144.

188 § 11. Postquam quis semel scitur esse denuntiatus, semper est vitandus, donec vel per famam publicam, vel per testimonium fide dignum probabiliter credatur jam esse absolutus, uti habetur *c. Sicut*, 39, *de sent. excom.* potestque ipsimet excommunicato adhiberi fides, si alias est fide dignus et bonæ conscientiæ, ac dicat se absolutum, aut exercite se gerat tanquam non excommunicatum ; Nav. Henriq. Avil. Dicast. n. 406.

DUBIUM II.

189 *Ob quam causam incurratur et quem effectum habeat excommunicatio minor.*

» Resp. Incurritur ob unicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato majore excommunicatione communicet iis casibus, quibus non licet. Effectus ejus est privatio Sacramentorum perceptionis. V. Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 2, *cap.* 3. *Unde resolves* :

» I. Cum Jura dicunt communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, id est, vere excommunicetur, licet minore.

» II. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denuntiato, nulla incurritur censura.

» III. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat : administrando vero, probabile est nec venialiter peccare.

» IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter levitatem materiæ tantum venialiter peccet, v. g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet; secus si sit veniale propter imperfectum usum rationis, quia pœna infligitur propter actum qui, quantum est ex se, sufficit ad mortale.

» V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confessarii ordinarie prius absolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde a peccatis.

» VI. Ab hac excommunicatione lata a Jure absolvere potest Parochus, et quisquis potest a mortalibus, cum non sit reservata. An vero qui potest absolvere a veniali habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant, ut Nav. *et Tol.* alii probabilius negant, ut Suar. et Kon. quia sicut hæc absolutio est distincta a Sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta jurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. V. Laym. *c.* 3.

ADDENDA.

Quæst. 24. — *Quid præterea sit hic notandum?* 190 R. seqq. § 1. Sot. Med. Covar. Tolet. Less. Laym. Castr. et alii multi apud Mendo *diss.* 13, *q.* 9, dicunt administrantem Sacramenta in excommunicatione minore peccare venialiter, quia est aliqua irreverentia, non tamen gravis. *Vasq.* dicit peccare mortaliter, probatque *ex c. Si celebret, de Clerico excommunicato*, ubi dicitur : *peccat autem conferendo Ecclesiastica Sacramenta*; quando autem in jure dicitur *peccat*, intelligitur mortale. *Mendo* dicit, vel mortaliter vel nullo modo peccare : si enim est irreverentia, est mortalis ; si est prohibitio, est gravis : concludit tamen cum Nav. Suar. Fill. Dian. Busemb. Krim. *n.* 2020, aliisque multis nullomodo peccare, Ecclesia enim solam receptionem prohibet, unde *in c. Si celebret,* dicitur

talis peccare, non quia præcise confert Sacramenta, sed quia celebrat, ut sibi ipsi conferat, dum enim celebrat, conficit et suscipit, hinc mortaliter peccat.

191 § 2. An excommunicatus excommunicatione minore, sed ignorans vel oblitus excommunicationis suæ, valide recipiat Sacramentum Pœnitentiæ, si bona fide accedat, colligi potest ex dictis l. 6, p. 2, n. 1568; nam licet negent *Hurt.* et alii, probabilius tamen affirmant alii cum Bonac. *d.* 2, *q.* 3, quia Ecclesia removet eum a Sacramentis, non irritando, sed tantum probibendo eorum receptionem. V. dicenda n. 200.

192 § 3. Communicans cum excommunicato a Papa, incurrit excommunicationem majorem, *c. Significavit*, 8, *de sent. excomm.* Quamvis autem Pign. *t.* 1, *cons.* 491; doceat *Sac. Congr. immunitatis* 18 Jul. 1628, censuisse laicum, qui alterum laicum percutit in Ecclesia, incurrere excommunicationem minorem, tamen de hoc nihil invenio in aliis Auctoribus.

193 § 4. Docent communiter Auctores, et insinuavi l. 4, n. 777, *ex c. Si celebret, de Cleric. excom. Ministr.* quod effectus indirectus excommunicationis minoris sit privatio juris ad Beneficia, cum enim sic excommunicatus privetur susceptione Ordinum, Beneficia autem ex intentione Ecclesiæ tendant ad Ordines, consequenter etiam privatur jure ad electionem, collationem, vel præsentationem pro tali Beneficio, ut probant Decius, Sayr. Covar. Henr. Suar. Con. Laym. Av. aliique cum Castr. *d.* 2, *punct.* 4, *n.* 12.

194 § 5. Peccant mortaliter tam conferens quam recipiens Beneficium in excommunicatione minore, quia violant legem Ecclesiasticam in gravi materia, nullam tamen pœnam incurrunt, uti habet Castr. *n.* 20, putantque Cov. Nav. et alii collationem tali excommunicato factam ipso Jure esse irritam, quia fit personæ indignæ et inhabili ; e contra Felin. Sot. Con. Fill. Laym. et alii cum Castr. *n.* 15; Krim. *n.* 2022, probabilius dicunt non esse ipso facto irritam, quia Jus expresse dicit esse irritandam, seu irritari debere; quod proprie intelligi debet de ipsa collatione vel electione, neque persona talis est inhabilis quoad valorem acquirendi, sed tantum quoad usum.

195 § 6. Vasq. Reg. Bon. Avila, et alii dicunt hanc irritationem tum tantum esse faciendam, quando talis excommunicatus scienter est electus, eo quod expresse habeatur in Jure, *Si scienter ;* e contra *Suar. Con.* et alii dicunt irritationem fieri posse, sive scienter, sive ignoranter sit factum ; putant enim particulam illam *scienter* facere hunc sensum, quod irritatio fieri debeat, quamvis scienter elegissent, absolute volentes, ut valeat non obstante tali excommunicatione, sed *Laym.* et alii cum Castrop. *num.* 19 et Krim. *num.* 2023, probabilius dicunt irritationem tum tantum esse faciendam, quando electio facta est excommunicato suæ excommunicationis conscio, quamvis l. 4, num. 777, insinuaverim etiam tum esse irritandam, si soli conferentes hoc sciverint. Ratio est, quia si ipse scivit, verum est quod scienter sit electus; si autem ipse nesciverit se excommunicatum, quamvis electores vel conferentes id sciverint, electio vel collatio defendi potest, quia ignorantia eum excusat, ut possit suscipere Sacramenta; ergo etiam ut possit suscipere Beneficium in ordine ad Sacramenta.

DUBIUM III.

Quos effectus habeat excommunicatio major ?

« Resp. Habet duplices, mediatos et immediatos. Mediati sive remoti sunt hi : 196

» I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit exercendo actum alicujus Ordinis.

» II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, et, ut Jura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, et contra eum, ut talem, procedi potest ex Trid. *sess.* 25, *c.* 2 ; ideoque si crimen grave, et Beneficii privatione dignum commisit, privandus est Beneficio, imo etsi crimen non sit adeo grave, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus privari debet, Bon. *d.* 2, *q.* 2, *punct. ult.* ex Rebuff. Dian. Nav. etc.

» Immediati effectus sunt sequentes :

» I. Privat susceptione et usu passivo Sacramentorum ; unde nullus excommunicatus sive toleratus sive non potest ea licite recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, etc., quia censura non obligat cum tanto rigore, Laym. *l.* 1, *t.* 5, *p.* 2, *c.* 2.

» Dixi *licite*, quia valide suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter Pœnitentiam ; imo etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis, dummodo cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint, quia per censuram non fit incapax absolutionis, etsi prohibeatur eam

recipere, priusquam absolvatur a censura, Bon. *p.* 2, ex Fill. Suar. Kon. etc. Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reservata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absolvat, docet Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 78, ex Kon. Suar. et *p.* 5, *t.* 9, *R.* 53.

» II. Privat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus et fructibus Indulgentiarum, non tamen privatis. Unde non tantum quivis privatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona privata pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus et Sacro; imo actionem sacrificandi, prout pendet a merito privato operantis, offerre vel ejus in *Memento* in particulari meminisse.

» Dixi, *tanquam persona privata;* quia ut minister Ecclesiæ non potest; hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoque privatur omnibus bonis quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

» III. Privat usu activo Sacramentorum et administratione, quæ tamen excommunicato tolerato, et ad id requisito, et se non ingerenti, quandoque est licita, v. g. si sit Pastor, cujus subditi teneantur audire Sacrum, nec sit alius qui celebret; imo si etiam non Parochus forte rogetur, et invitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud Laym. *c.* 4, peccare fideles, si sine causa necessitatis vel magnæ utilitatis talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius Minister haberi potest, contrarium tamen est probabile ob facultatem concessam a Conc. Constant. cum talibus communicandi; et hinc nec illum qui petit a tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcise ob censuram peccare, Laym. *n.* 5, ex Sot. et Sanch. *l.* 7, *Matr. d.* 9, *n.* 8. Idem docet Bon. § 2, ex Vasq. Suar. etc. non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis, extra quam valide illud administrat, præterquam pœnitentiam, quia hæc requirit jurisdictionem, qua ipse caret. V. Laym. *c.* 2; Bon. *l. c.*

» IV. Privat usu divinorum officiorum, ita ut excommunicatus non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali iis nequeat interesse, parte notabili, ita ut moraliter censeatur cum aliis communicare, nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliave justa causa, Bon. *p.* 3, § 1, ex Suar. Fill. etc. Similiter peccant etiam alii, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, ut ex communi docet Bon. *n.* 9, contra Duran, quia participant cum illo in divinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breviter privatim, aut omnino separatim oraret, aut si aliis unum Sacrum audientibus ipse aliud audiret, quia sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec conjungi ad unam orationem fundendam, Bon. *n.* 16, ex Suar. Henr. Fill. Kon. etc.; et licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex parvitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, ut si exigua pars Missæ, v. g. usque ad Evangelium tantum cum illo audiatur; Avila, Dian. *par.* 5, *tr.* 8, *R.* 21; vel si Horæ privatim cum eo recitentur; Dian. *tr.* 9, *R.* 98, ex Suar. et aliis 9. Porro per divina officia intelliguntur Sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus Horarum, benedictio olei, aqnæ, candelarum, et cætera annexa Ordini Clericali, quæ solemniter fiunt (excepta concione), in quibus licet alii fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitari, nisi vel levitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Unde si talis præsens sit, moneri debet ut recedat; si nolit, debet extrudi vel exportari, licet sit Sacerdos; nisi tamen inde gravius timeatur incommodum, ob quod, si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, et celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoavit, potest cæteris abeuntibus Sacrum prosequi vel abrumpere, ob sententiæ utriusque probabilitatem; si consecravit, debet solo Ministro manente pergere usque ad Communionem inclusive, et reliqua perficere in Sacristia vel alio decenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, ut non audiat Sacrum die festo, peccat mortaliter omissione Sacri; secus si alia de causa negligat, quod si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis (etsi non deceat dicere: *Dominus vobiscum,* sed: *Domine, exaudi. etc.*), quas si cum alio privatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

» V. Collatio Beneficii facta excommunicato nulla est, uti et præsentatio vel electio, institutio et confirmatio. Ratio quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est Beneficii, quod datur propter officium. Idque licet ignoretur excommunicatio, quæ ignorantia invin-

cibilis etsi excuset a culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. V. Less. *lib.* 2, *cap.* 14, *d.* 22. Imo probabile est excommunicatum, quamvis Beneficio ante obtento non privetur, fructus tamen et distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam Judicis, quia est privatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus; Ita *Suar.* et alii contra Sanch. et Kon. qui probabiliter putant, ex consuetudine non teneri ante sententiam, modo per se vel alium inserviat Beneficio.

» VI. Privat communicatione forensi. Unde excommunicatus nequit esse Judex, Advocatus, Procurator, licet pro semetipso respondere possit ipse (Kon. Præp. Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 111), actor, tabellio, testis, etc. Ita ut contra excommunicatum etiam toleratum semper possit reus excipere. Quod si non faciat, nec Judex eum repellat, valida ejus acta erunt, si sit toleratus; secus est de judice non tolerato, cum sit privatus jurisdictione. V. Laym. *c.* 2, Dian. *R.* 112, 113. Non potest etiam esse Tutor aut Curator, Dian. *R.* 115, ex Sylv. Neque testamenti executor, Dian. *p.* 8, *tr.* 5, *R.* 2, ex Casp. etc. contra Sanch. Lugo, etc. Si tamen non fiat oppositio, valide exequitur, *ib.* Nec potest ipse testari licite, etsi faciat valide, etiam cum excommunicatum instituit hæredem, Suar. Fill. Merc. etc. cum Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti et ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione), valent, nisi fiant ab eo ut persona publica, vel Ministro ratione muneris vel Beneficii, quia tunc spectant ad jurisdictionem quæ suspensa est, Dian. *R.* 128, ex Kon. Fill. Merc. etc.

» VII. Excommunicatus non toleratus privatur usu jurisdictionis. Unde non potest valide eligere, conferre, præsentare, ferre leges vel sententiam; et qui sic Beneficium a non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia Juris declaratione, Beneficium una cum fructibus relinquere.

» Dixi, *non toleratus*, quia acta tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune; graviter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

» VIII. Non toleratus privatur Ecclesiastica sepultura, ut non possit in loco sacro seu benedicto sepeliri, et si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco divina peragi ante reconciliationem.

» Dixi, *non toleratus*, quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denuntiatus, in ea sepeliatur, ut docent *Suar. Laym.*et alii. Jure nihilominus id prohibent Episcopiin Germania, eo quod inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate etiam statuatur privatio sepulturæ Ecclesiticæ.

» IX. Excommunicatus privatur omni alia civili communicatione fidelium, ita ut ipse non possit cum aliis, etsi non sit toleratus, etiam alii cum ipso non possint communicare; idque in casibus hoc versu comprehensis :

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

» Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum et omne colloquium, etiam privatum. Item per nutus, litteras, internuntium et quodvis signum benevolentiæ.

» Dicitur II. *Orare*, id est, omnis communicatio in divinis de qua supra.

» Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem (saltem honorificam), verbo, vel signo, vel amplexu, et secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus observantiæ; sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imo Sayr. etc. cum Dian. *p.* 5, *t.* 9, *R.* 16, putat probabile, quod sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. g. aperiendo caput, etc. quæ urbanitatis causa fieri solent.

» Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat); item cohabitationem, cooperationem, societatem, v. g. in contractibus, ita ut moraliter censeatur communicare, quod prudens æstimabit; unde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

» Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis convictus et convivia, per modum societatis et commercii, qualis non est, si causa incidas in idem hospitium, iter, mensam, imo lectum. Vid. Bonac. *disp.* 2, *quæst.* 2, *punct.* 6, § 1 *et* 2.

» *Quæres* I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

» *Resp.* Communicatio in divinis censetur mortale, propter gravitatem materiæ; in civilibus autem (etsi inducat minorem excommunicationem), secluso tamen contemptu, tantum est veniale regulariter, Suar. Bauny et Dian. *p.* 7, *tract.* 11, *R.* 47. Quod addo, quia aliquando est mortale, ut si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

» *Quæres* II. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

» *Resp.* Quod sic, extra divina in his quinque casibus. 1. In casu utilitatis sive spiritualis ipsius excommunicati, v. g. ut convertatur, sive alterius, ut ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest, sive etiam utilitatis temporalis, v. g. ut ab eo restitutio vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen novos cum ipso inire non licet, etsi, si ineantur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis, quomodo uxori liceat communicare cum marito, et contra, nisi factum sit divortium. Dian. *p.* 5, *t.* 9, *resol.* 122. Non tamen sponso de futuro cum sponsa, Diana *R.* 136, *ex Sayr. Sanch. et Fill.* 3. In casu subjectionis, quomodo possunt filii etiam emancipati, addit Dian. *R.* 118, 119, *ex Kon. Fill. Hurt. etc.*, etiam adoptivi vel illegitimi, imo etiam nepotes, pronepotes et in eodem genere affines, communicare parenti, servi et ancillæ domino, si ante excommunicationem fuerint in servitio. Similiter religiosi Prælato; non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non potest, Dian. *R.* 127, contra Sot. Vid. Fill. *t.* 12, *num* 203; Laym, et Bon. *loc. cit.* 4. In casu ignorantiæ Juris vel facti. 5. In casu necessitatis, sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium; qui casus hoc versu comprehenduntur:

Utile, lex, humilis, lex ignorata, necesse.

ADDENDA.

197 *Quæst.* 25. — *Quid præterea sit notandum circa effectus excommunicationis majoris, et speciatim circa usum passivum et activum Sacramentorum, quo privatur excommunicatus?* R. § 1. Novemdecim horrendos effectus excommunicationis majoris recenset Nav. *in Man. cap.* 27, *a n.* 17, et ex illo Branden *ad concordata Germaniæ post quæst.* 12, *Not.* 7, de quibus in sequentibus aliqua addam. Multa autem, quæ hic strictim habet *Busemb.* explicavi fusius in antecedentibus, ad quæ remittam. Nam. 1. Dixi *lib.* 6, *p.* 1, *a n.* 211, ex causa rationabili et quando deest alius, licitum esse suscipere aut etiam petere Sacramentum a Ministro tolerato, qui, si velit, possit digne ministrare; attamen addidi *ib. n.* 215, excommunicatum toleratum non posse se ingerere, quamvis possit conferre Sacramentum, si requiratur. Potestque de hoc etiam videri Sanch. *de Matr. lib.* 7, *d.* 9, *n.* 7 *et* 8; *ibid. n.* 620, dixi Viaticum peti debere ab hæretico excommunicato, suspenso, si alius desit, et uti aliqui tenent, quamvis esset etiam denuntiatus, et foret occasio suscipiendi talia Sacramenta. 2. Dixi *lib.* 6, *p.* 1, *n.* 209, eum peccare, qui extra necessitatem extremam petit administrationem Sacramenti a Ministro non tolerato; probabiliter autem censeri extremam necessitatem, si quis non potens confiteri, deberet decedere sine Viatico, vel extrema Unctione; et de hoc iterum dicam paulo post. 3. Dixi *lib.* 6, *p.* 1, *n.* 538 *et p.* 2, *num.* 1569, excommunicato contrito etiam vitando licitum esse in necessitate sumere Eucharistiam; et idem est de aliis actionibus. Quænam sit talis necessitas, dixi *lib.* 6. *p.* 1, *a n.* 535 *et p.* 2, *num.* 1569, extra necessitatem tamen, quamvis se submitteret, retractaret delictum, non potest accedere ad Sacramenta, nisi acceperit absolutionem, secundum dicta *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 1570 *et hic. n.* 127, 4. Dixi *lib.* 1, *n.* 794 *et lib.* 6, *p.* 1, *num.* 626, excommunicatum teneri quam primum potest, tollere hoc impedimentum Confessionis annuæ, aut etiam Communionis Paschalis; quamvis forte non teneatur tollere ex vi præcepti Missæ audiendæ, attamen ibid. lib. 1, num. 790, dixi Sacerdotem, qui ex justitia, v. g. ex stipendio accepto tenetur celebrare Missam, etiam teneri procurare absolutionem ab excommunicatione, aut alteri committere celebrationem. 5. *Dixi* lib. 6, par. 2, a num. 1561, excommunicatum non toleratum esse privatum omni jurisdictione; ideoque Parochum ita excommunicatum non posse jurisdictionem delegare alteri ad audiendas confessiones suorum. Ibidem dixi toleratum posse absolvere, si requiratur et contritus sit. Item dixi ibidem pœnitentem debere prius absolvi ab excommunicatione, quam a peccatis. 6. Cum Parochus non sit Minister Matrimonii, nec per hanc excommunicationem privetur Officio Parochi, quamvis sit excommunicatus et vitandus, valide assistit, et licentiam dat assistendi Matrimonio suorum, ut dixi lib. 6, p. 3, num. 729. Et si sit toleratus, ac requiratur, etiam licite, qui requisitus licite communicat cum requirentibus, secundum ante dicta 7. Dixi lib. 4, num. 774, valide excommunicatum excommunicatione majore, etiam ab homine, et injuste, etiamsi sit toleratus, et occultus, aut nesciat se excommunicatum, aut putetur esse absolutus,

nihilominus esse inhabilem ad omne Beneficium, et pensionem quomodocumque acquirendam ; quid autem dicendum sit, si provisio facta sit ante, sed possessio capiatur in excommunicatione ; item si electio vel præsentatio facta sit tempore excommunicationis, sed acceptatio, confirmatio aut institutio extra, dixi ibid. a num. 755. 8. An excommunicatio creditoris, vel debitoris excuset a restitutione, dixi lib. 3, p. 2, num. 466.

198 § 2. Qui in excommunicatione recipit Sacramentum Ordinis, manet suspensus ; si autem alia Sacramenta recipiat, peccat quidem mortaliter, sed nullam incurrit pœnam Ecclesiasticam. Dicast. *d.* 2, *num.* 635. An autem valide ordinetur excommunicatus, si Episcopus ante ordinationem dicat se nolle tales ordinare, dixi lib. 6, p. 2, num. 2231.

199 § 3. Si volens recipere Sacramentum nescit se esse excommunicatum vitandum, ministrans autem hoc sciat, recipiens excusatur per ignorantiam, sed Minister peccat mortaliter, quia agit contra gravem prohibitionem Ecclesiæ, Bon. *d.* 2, *quæst.* 2, *punct.* 1, § 2, qui *num.* 4, idem dicit, quamvis excommunicatus sit toleratus et non vitandus, quia cooperatur actioni de se illicitæ ; sed contradicit Dicast. *num.* 641, quia nulla circa hunc est prohibitio, cum Ecclesia permittat, etiam in divinis communicationem cum eo, neque ex ullo capite apparet obligatio talem excommunicatum admonendi, præsertim si ex officio non teneatur, neque commode facere possit. Recte autem notant Suar. et Castr. *d.* 2, *p.* 7, ex eo, quod talis excommunicatus non vitandus sciatur fuisse excommunicatus, non posse judicari indigne accedere, nisi certo constet non esse absolutum, si enim sciatur esse conscientiæ non malæ, præsumi non debet peccare velle.

200 § 4. Syl. Sot. Vasq. Hurt. et alii putant excommunicatum, qui ex ignorantia, vel oblivione non manifestat censuram, non posse valide et fructuose recipere Sacramentum Pœnitentiæ, quia Ecclesia talem separat a participatione Sacramentorum, quantum potest. Oppositum affirmant Suar. *d.* 10, *l.* 3 ; Castrop. *d.* 2, *p.* 7, *n.* 3, nullo enim Jure Sacramentum est irritum, nec separat Ecclesia eum, quantum potest, cum communionem cum illo, si denuntiatus non sit, permittat fidelibus et orationem privatam concedat etiam pro denuntiato ; et ideo etiam putat *Dicast.* hunc valide absolvendum, si ita ignorans, et bona fide accedat. Vide dicta l. 6, p. 2, n. 1568.

§ 5. Si moribundus recepisset Sacramentum 201
Pœnitentiæ, *Avila* et alii putant excommunicatum vitandum non posse illi ministrare Eucharistiam, vel extremam Unctionem, quia hæc non ita sunt necessaria ad salutem, sed Suar. Castrop. *n.* 7 ; Dicast. *n.* 666 *et* 667, probabilius dicunt licere ; sunt enim utilissima, et veluti necessaria animæ in periculosissimo articulo constitutæ, unde si licitum sit in necessitate ab excommunicato vitando petere cibum corporis, et arma, quibus defendas vitam, multo magis cibum animæ, et robur pro extremo agone ; si tamen Pœnitentiam et Eucharistiam suscepisset, putat Castr. *n.* 8, non esse illi ab excommunicato vitando ministrandam extremam Unctionem.

§ 6. An Episcopus excommunicatus valide 202
consecret Ecclesiam, dixi l. 6, p. 2, n. 280. Putat autem *Less.* in Auct. v. *Absolutio* casu 11, valde probabile esse, si quis inculpate ignoret suam excommunicationem, valide ipsi delegari potestatem audiendi confessiones, ita ut post absolutionem ab excommunicatione, possit ea licite uti absque nova delegatione.

§ 7. Parochus, qui occulte excommunica- 203
tionem, vel suspensionem incurrit, si nequeat prius impetrare absolutionem, potest elicita prius contritione audire confessiones subditorum justa de causa confiteri petentium, excusat enim eum jus conservandæ famæ suæ, *Barb.* et alii multi cum *Lohner.*

Quæst. 26. — *Quid addendum sit circa suffra-* 204
gia Ecclesiæ, et divina officia, quibus privatur excommunicatus? Resp. § 1. Quando dicitur excommunicatum privari communibus Ecclesiæ suffragiis, sensus est, quod privetur suffragiis ex illis actionibus, quæ fiunt ab Ecclesiæ Ministris nomine Ecclesiæ. Hinc non ideo privatur fructu, qui venit ex intentione Ministri operantis nomine suo ; neque ideo privatur fructu v. g. satisfactionis, qui provenit ex intentione Ministri operantis in persona et nomine Christi ; de illis enim fructibus Ecclesia non disponit, sed privatur fructu illo, qui respondet operanti, ut agenti nomine Ecclesiæ. Ecclesia enim non vult, ut hoc, quod nomine suo fit, ei applicetur, ideoque applicaretur invalide. Gibal. Krim. *n.* 1875. Prohibentur autem Ministris Ecclesiæ sacrificium, et actiones publicæ, etiam eæ, quas nomine suo vel Christi ponunt, directe offerre pro excommunicatis vitandis ; hinc si offer-

rent, fieret valide secundum dicta l. 6, p. 2, n. 32, sed illicite, Krim. *n.* 1881. Pro excommunicatis toleratis valide, et licite offerri etiam publice, et directe, dixi l. 6, p. 2, n. 34, et pro vitandis etiam sub Memento orari potest privatim.

205 § 2. Si excommunicatus vitandus sit contritus, et per eum non stet, quominus absolvatur, plures, quos citavi l. 6, p. 2, n. 31, præsumunt de pia matre Ecclesia, quod nolit privari suffragiis; sed melius contradicunt alii, quos ibidem secutus sum, et consentiunt Laym. Hurt. Castr. Gibal. Krim. *n.* 1880, quia id videtur decidi Cap. *A nobis* 28, de sent. excomm. quod etiam ibid. retuli. Docet tamen probabiliter Krim. *n.* 1884, in casu necessitatis, quo talis licite celebraret Missam, etiam licite ac valide offerre eum nomine Ecclesiæ pro seipso, quod enim non prosit alienum sacrificium, est, quia Ecclesia non vult ut alius communicet cum ipso; Ecclesia autem nonprohibet, ut ipse secum ipso communicet.

206 § 3. Dixi l. 6, p. 2, a n. 1355, Indulgentias non prodesse excommunicatis, seu vivis, seu defunctis, quod intelligitur de vitandis, ac etiam de toleratis, ita ut ipsimet lucrari non possint. E contra si indulgentia esset applicabilis tolerato etiam vivo, et ei applicaretur, putat Krim. n. 1886, hinc profuturam, quia licitum est cum eo communicare.

207 § 4. Si excommunicatus vitandus intersit v. g. Missæ, putat *Castrop.* eum incurrere excommunicationem minorem, sed probabilius negat Krim. *n.* 1904, quia non ideo communicat cum aliquo excommunicato vitando. Excipit: 1. Nisi esset Sacerdos coram se celebrari faciens. 2. Nisi monitus nollet exire, tum enim incurrit excommunicationem Papæ reservatam, Cap. *Eos*, de sent. excom. et Clement. 2, eod. tit. Si autem Sacerdos a potestate Episcopi exemptus, celebraret coram excommunicato vitando, præter minorem excommunicationem incurreret interdictum ab ingressu ecclesiæ, Cap. *Episcoporum*, de privileg. in 6. Et qui cum excommunicato vitando pergunt audire Missam, secundum communem peccant mortaliter, quamvis Henr. Sayr. Fill. Krim. *n.* 1905, dicant probabile esse, quod venialiter tantum, si non sit ei causa manendi.

208 § 5. Etiam excommunicatus toleratus prohibetur interesse Missæ, nisi forte requireretur, ut ministraret in defectu alterius, Cap. *Illud*, De Clerico excomm. ministr. Cap. ult. de sent. excom. in 6; Suar. Castr. *d.* 2, *p.* 9, *n.* 2; Dicast. *d.* 2, *n.* 696, 697.

§ 6. Si excommunicatus profugerit ad templum, et tibi hæreat, non capiatur, non attendens ad Divina, potest Missa ibi celebrari et ab aliis audiri, quia non censetur communicare illis Divinis, *n.* 694. 209

§ 7. Excommunicati vitandi possunt ingredi templa, ut privatim soli orent, item orare possunt, quando datur commune signum ad salutandam B. Virginem, quamvis enim plerique tum orent, tamen unusquisque censetur orare pro se, similiter possunt uti sacris reliquiis, aqua benedicta, etc.; hæc enim omnia nullo Jure ipsis prohibentur, uti cum communi docet Castrop. *n.* 14. Dic. tamen *n.* 740, dissentit de aqua benedicta, quia benedicitur, ut prosit fidelibus, et utens illa, quantum potest, facit se participem suffragiorum Ecclesiæ, quod excommunicato est prohibitum. 210

§ 8. Excommunicatum etiam vitandum teneri orare Horas, dicetur n. 224. Si autem famulus cum domino suo excommunicato privatim recitet Horas, non peccat, quia hoc non est ministerium ecclesiasticum, sed privatim obsequium, ad quod tenetur famulus, si dominus velit, nec famulus privatur communicatione domini sui in illis, in quibus deservire tenetur, Cap. *Quoniam multos*, 11, *q.* 3, Suar. Dicast. *n.* 724. An autem excommunicatus possit concionari, vel docere, item interesse concioni, aut lectioni alicui, dicetur n. 281. 211

Quæst. 27. — *Quid addendum sit circa communicationem forensem et usum jurisdictionis, quibus privatur excommunicatus?* R. § 1. Per communicationem forensem intelligitur quilibet actus pertinens ad judicium fori externi; potestque semper fieri exceptio contra excommunicatum vitandum, qui saltem actum exercuit, dummodo fiat ante executionem sententiæ, Castr. *d.* 2, *p.* 14, *n.* 2. Attamen reus excommunicatus potest trahi in judicium, neque ideo potest se excusare, quod sit excommunicatus, alioquin reportaret commodum ex sua excommunicatione, Castr. *n.* 23. 212

§ 2. Testamentum ab excommunicato vitando factum nullo jure irritum est, *Castr.* Hinc moribundus, qui non potest obtinere absolutionem, etiam licite fecit testamentum, quia censetur actus necessarius, quem non negabit Ecclesia, Avila, Dic. *d.* 2, *n.* 822. Imo Kon. et alii, teste Krim. *n.* 2005, excommunicatus vitandus valide instituitur hæres. Attamen tam activa, quam passiva testamenti consectio interdicitur sequentibus: 1. Hære- 213

ticis eorumque fautoribus. 2. Percutientibus et insequentibus Cardinalem. 3. Reis læsæ Majestatis. 4. Usurariis manifestis, nisi cautionem præstent ; Krim. adducens Jura.

214 § 3. Parochum etiam vitandum valide assistere et delegare potestatem assistendi Matrimonio, dixi l. 6, p. 3, n. 729; similiter admissio ad professionem religiosam, aut commissio admittendi facta a Prælato excommunicato est valida, quia non est actus jurisdictionis propriæ, sed usus cujusdam Superioritatis competens etiam feminis et laicis, Suar. Laym. Castr. *p.* 15, *n.* 4; Krim. *n.* 1997.

215 § 4. Si subditus faciat aliquid animo obediendi suo Superiori laico, qui est excommunicatus vitandus, peccat mortaliter, quia est quædam communicatio in Divinis, quæ cadit sub directam prohibitionem; per hoc enim agnoscit in eo jurisdictionem, quam tamen sustulit censura; si tamen faciat tantum ex urbanitate, vel verecundia, non erit mortale, Suar. Dic. n. 828; Leand. Krim. n. 1980. Nequidem Religiosum posse obedire Prælato excommunicato docent Suar. Leand. Krim. n. 1980.

216 § 5. Quomodo excommunicatus vitandus privetur usu jurisdictionis, pluribus explicat Pignat. *t.* 9, *cons.* 160. Et quamvis ipso facto non privetur officio, tamen secundum communem sensum et consuetudinem Ecclesiæ censetur inhabilis ad acquirendam novam jurisdictionem, Dicast. *n.* 747, 872. Intelligunt autem hoc Suar. Hurt. Castr. *punct.* 10, *n.* 11; Krim. *n.* 1987, de jurisdictione in muneribus et officiis ecclesiasticis ; pro temporalibus enim putant valere nominationem, aut electionem, quamvis sit prohibita et veniat irritanda. Admittunt etiam omnes, si quis ab intestato acquirat aliquod dominium temporale, cui annexa est jurisdictio, tunc valide acquirere jurisdictionem, quia accessor tum sequitur naturam principalis, Jura enim non annullant acquisitionem dominii temporalis; ergo nec jurisdictionis illi annexæ, quamvis usus illius prohibeatur tempore excommunicationis; Dicast. n. 748; Castrop. n. 12.

217 § 6. Excommunicatus toleratus non amittit jurisdictionem; hinc valida sunt quæ agit etiam irrequisitus, cum hoc sit in favorem et utilitatem fidelium ; *Suar. Kon. Laym.* Si autem agat requisitus, etiam licite agit, quia tum ei licita est communicatio secundum ante dicta, et Krim. *n.* 1983.

218 *Quæst.* 28. — *Quid addendum sit circa collationem Beneficii, privationem fructuum, et Rescripta respectu excommunicatorum excommunicatione majori*? R. § 1. Nav. Less. Hurt. et alii cum Krim. n. 1932, putant collationem Beneficii factam excommunicato tolerato esse validam, quod Suar. Felin. Dicast. *d.* 2, *n.* 772, dicunt esse probabile, quia Conc. Constant. permisit communicationem cum illo, adeoque videtur sustulisse dispositionem Juris positivi, quia talis electio reddebatur invalida. Docet præterea Dicast. *n.* 756, eum, qui innocens est et tamen debet sustinere sententiam excommunicationis secundum allegata et probata, justam, reipsa autem injustam, esse capacem Beneficii; sententiæ oppositæ sunt probabiliores et conformiores dictis l. 4, n. 774; Jura enim dicunt excommunicatum esse incapacem novi juris ecclesiastici acquirendi, nec distinguunt inter vitandum et toleratum, et cum etiam injuste excommunicatus debeat se in foro externo gerere tanquam excommunicatum, acceptare non poterit Beneficium. An autem excommunicatio habeat similem effectum circa collationem in Canonisssarum præbendis, quæ proprie beneficia non sunt, colligi potest ex dictis l. 4, n. 230.

§ 2. Etiam permutatio Beneficii, vel resignatio facta existenti in excommunicatione majori est irrita, quia Jus irritat omnem pro illo acquisitionem Beneficii, Nav. Kon. Laym. Castr. *d.* 2, *p.* 10, *n.* 2, Krim. *n.* 1946. Attamen dixi l. 4, n. 1088, talem permutationem esse irritam tantum respectu excommunicati, non autem alterius, qui novæ collationis capax est. Nec juvat, quod excommunicatus forte nescierit se excommunicatum, quia privata ignorantia non potest dare valorem actui, sed relinquit inhabilitatem, uti probabilius tenent Auctores cum Dicast. *n.* 744 et Krim. *n.* 1934, contra alios, quorum sententiam Less. *De just. l.* 2, *c.* 34, *dub.* 22, putat esse probabilem; neque etiam juvat, quod permutatio, vel resignatio fiat auctoritate Superioris, qui utique posset conferre Beneficium, quia de facto non confert, sed tantum vult dispensare circa illud ex causa permutationis, vel resignationis; ergo cum excommunicatus ab altero nequeat jus obtinere, actus erit nullus; Dicast. *n.* 758. Quod si excommunicatus vitandus Beneficium resignet in manus Episcopi, ut conferat, cui volet, Suar. et Castrop. *p.* 13, *n.* 25, putant fieri valide, quia actus ille non est usus ullius potestatis, vel juris ecclesiastici, sed propriæ voluntatis, neque sic resignans concurrit ullo modo ad collationem faciendam, sed solum ad se exspoliandum, quod facere potest cum 219

sit actio privata et merito debet, cum exercere non possit officium. Si autem resignet in favorem tertii, Suar. Fill. Dicast. *n.* 871, putat fieri invalide, quia aliquo modo concurrit ad collationem, eo quod restringat voluntatem conferentis ad hanc præcise personam. Sed contradicunt probabilius Bonac. Castrop. *n.* 26, Krim. *num.* 1970, quia, quamvis in tantum concurrat, ipse tamen nullum jus confert, nec exercet actum jurisdictionis.

220 § 3. Putant *Kon.* et alii excommunicatum posse acquirere pensionem, quia Jus tantum irritat acquisitionem Beneficii, quale non est pensio, eo quod non sit jus perpetuum percipiendi fructus. Leur. *De Benef. q.* 524, contradicit, nam ideo præmittitur absolutio pensionarii a Censuris, Castr. *n.* 6, dicit, si pensio sit in perpetuum extracta ex fructibus beneficii, habere rationem Beneficii, seu præstimonii, adeoque invalide conferri excommunicato, uti et tum quando assignatur propter aliquod munus spirituale exercendum, cum enim excommunicatus prohibeatur munus spirituale exercere, consequenter est incapax pensionis propter illud assignatæ; si autem esset pensio mere temporalis, qualis etiam laicis assignatur, excommunicatus esset illius capax. Denique si sit partim temporalis, partim spiritualis, uti est pensio concessa Clerico, Beneficium resignanti, vel permutanti, aut relicta Parocho seni ad sustentationem, *Suar. Vasq. Bon.* aliique multi cum Dicast. *n.* 752, dicunt excommunicatum esse illius incapacem, quia excommunicatus est incapax omnis clericalis privilegii, quale hoc est; sed Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 2, *c.* 2, *n.* 8, cum aliis probabiliter dicit capacem esse; quia nullus textus Juris reddit illum incapacem istius privilegii.

221 § 4. Si beneficium sit alicui collatum, quando erat in excommunicatione, ipse vero procuret absolutionem ab ea et tunc acceptet Beneficium, præter citatos l. 4, n. 776, putant *Less. Laym.* et alii probabile esse, quod acceptatio sit valida, quia voluntas collatoris censetur permanere; ergo si interea se reddat capacem Beneficii, non est ratio, cur acceptare non possit. Sed oppositum ibidem tenui et præter ibi relatos idem tenent Kon. Castr. *n.* 20; Dic. *n.* 780, quia collator tantum permanet in prima voluntate, quam habuit, quando conferebat; neque habet voluntatem novam iterum conferendi, ut suppono, cum non sciat primam collationem fuisse invalidam; ergo cum illa prima voluntas fuerit invalida, voluntas illa perseverans manet invalida, ideoque debet moneri collator, ut nunc iterum conferat. Similiter docet Dic. *n.* 761, si quis in excommunicatione existens sit præsentatus a Patrono, etiamsi collatio fiat post obtentam absolutionem, hanc tamen collationem esse invalidam, quia est facta ex vi præsentationis irritæ; ergo et ipsa collatio est irrita, non aliter atque si facta esset ex præsentatione patroni excommunicati. Addit *Avila* etiam impetrationem litterarum ad Beneficia vacatura esse nulla, si obtineatur ab excommunicato, quamvis postea ipsi absoluto conferatur Beneficium, quia confertur ex vi impetrationis, quæ erat nulla; ita Dicast. *n.* 762. Quod si e contra electio, vel collatio Beneficii facta sit ante excommunicationem, sed Beneficium acceptetur, vel possessio capiatur post contractam interea excommunicationem, Avila, Nav. et Cov. dicunt esse validam; Suar. et Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 2, *c.* 2, *n.* 11, negant, quia si acceptatio esset valida, jam posset excommunicatus acquirere jus in Beneficio Ecclesiastico, quod est contra statuta Ecclesiæ. Vide dicta *l.* 4, *n.* 775.

222 § 5. Absolutio generalis a censuris, quæ ad cautelam præmitti solet collationibus Beneficiorum, non prodest illis, qui se opponunt rei judicatæ, seu sententiæ a Judice ecclesiastico latæ; neque violatoribus ecclesiasticæ libertatis; falsificantibus, seu falsificari curantibus litteras et supplicationes Apostolicas; uti neque iis, qui talibus litteris utuntur: similiter neque iis, qui ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperant, et Nuntios, vel Executores Sedis Apostolicæ et ejus Officialium ipsis commissa exequentes impediunt; uti neque iis qui propter promissa, vel aliquid eorum a Jure, vel homine per 4 menses scienter excommunicationis sententiam sustinuerunt; et generaliter nulli suffragatur, qui ligatus censura aliqua, quæcumque ea fuerit, per annum continuum in ea insorduisset, Sayr. Bonac. Pelliz. *tr.* 7, *c.* 1, *n.* 127; addit Castr. supra *n.* 27; Dicast. *n.* 700, etiam illis non prodesse, qui sunt excommunicati ob hæresim.

223 § 6. Occultus excommunicatus tenetur manifestare suam excommunicationem; quando aliter non potest se excusare ab acceptione Beneficii, dummodo ea manifestatio fieri possit sine probabili periculo scandali, vel infamiæ, quia quisque tenetur obedire Ecclesiæ et servare effectus censuræ, quando potest: si tamen immineat periculum scandali, vel infamiæ, potest permittere et statim dispensationem petere, quia præcepta Ecclesiæ non obli-

gant cum tanto incommodo, Suar. Dic. *n.* 785. Imo putat Dic. *n.* 765, acceptantem in excommunicatione non peccare, dummodo non habeat animum exercendi officium, usquedum absolvatur; et addit *n.* 766, si absolvatur, hoc ipso acquirere jus in Beneficio, sed standum est antea dictis, et videnda dicta *l.* 4, *n.* 781.

224 § 7. Excommunicatus etiam vitandus tenetur recitare Horas, quamvis ad illas obligaretur ex solo titulo Beneficii, cujus fructus jam non perciperet, quia retinet Beneficium, ipsius autem culpa est, quod non percipiat fructus, ideoque hæc privatio est pœna, quam illi Ecclesia imponit, Nav. Covar. Avil. Suar. Laym. Bonac. Castr. Dicast. *n.* 734; Krim. *n.* 1907. Et quamvis communis dicat debere loco *Dominus vobiscum* dicere: *Domine exaudi orationem meam*, eo quod prior oratio sit actus personæ publicæ, *Avila* tamen et *Hurt.* dicunt per hoc nequidem venialiter peccaturum, quia adhuc potest censeri oratio privata, alioquin deberet abstinere a pluribus orationibus in Breviario.

225 § 8. Si ille, qui conferre debet Beneficium, eligere, instituere, confirmare, sit excommunicatus vitandus, invalide agit, quia ad ista requiritur jurisdictio, qua privatus est, uti habent Jura apud Krim. *n.* 1966, et colligitur ex dictis; idemque dicit Krim. de Clerico excommunicato vitando, si ex officio ecclesiastico præsentet, quia conferre debet aliquod jus spirituale ad rem. Electio tamen Papæ ab excommunicatis facta valet, Cap. *Romani*, § *Cæterum* De elect. Putat enim Castr. *p.* 13, *n.* 17, probabilius esse contra *Cov. Vasq. Hurt.* quod præsentatio ad Beneficium facta a laico vitando, vel a Clerico titulo Patrimonii, aut alio sæculari, valida sit; ideo enim irritatur præsentatio ecclesiastica, quia confert jus præsentato; præsentatio autem laica non confert jus illud, nam collatio ab alia persona ecclesiastica fieri debet; collator tamen aut qui instituere debet, potest, imo tenetur illam præsentationem repellere, ne cum excommunicato communicet. Krim. *n.* 1989.

226 § 9. Excommunicatus toleratus valide, et licite confert, eligit etc. si requiratur a non excommunicato, quia privatus non est jurisdictione, Suar. Laym. Castr. Krim. *n.* 1983, et requisitus post Conc. Constant. licite communicat cum fidelibus.

227 § 10. Si quis titulo Patrimoniali sit ordinatus, certum est non privari fructibus sui tituli, quia bona illa manent omnino temporalia, neque circa illa quicquam disponit Ecclesia, possuntque etiam vendi sine simonia; ita cum aliis Dicast. *n.* 788.

§ 11. Qui bona fide acquisivit Beneficium, 228
quando existebat in excommunicatione, et interim Beneficio inservivit, probabile est posse retinere fructus perceptos correspondentes tali servitio, etiamsi Beneficium non esset curatum, quia tum non retinet illos ex titulo Beneficii, sed ex titulo obsequii præstiti. Nav. Henr. Avil. Kon. aliique cum Castr. *p.* 11, *n.* 1, et Dicast. *n.* 743, iterumque ex professo *a n.* 792, ubi respondet argumentis Suarii in contrarium. Notatque etiam Laym. *l.* 4, *tr.* 2, *c.* 15, *n.* 4, talem posse saltem usurpatione triennali talium fructuum dominium acquirere, nec teneri restituere, nisi ad summum extantes, vel quatenus est factus ditior.

§ 12. Qui injuste est excommunicatus, 229
quamvis abstinere debet a Choro, retinet jus ad fructus, et distributiones omnes, quia ubi non præcessit culpa, sequi non debet pœna, communis cum Dicast. *n.* 804. Si autem talis injuste excommunicatus etiam ante excommunicationem non solebat interesse Choro, *Navar.* adhuc dicit deberi ipsi distributiones, quia poterat mutare voluntatem, et assistere. Oppositum tamen videtur probabilius cum Dicast. *n.* 805, quia ex consuetudine emanendi, prudenter judicatur adhuc fuisse emansurus; ergo nullo titulo videtur posse jus habere ad distributiones; aliud est de infirmo, etiamsi hic soleret abesse, probabile enim est Ecclesiam absolute jus ad distributiones dare illis, qui propter infirmitatem absunt.

§ 13. Qui sciens injuste excommunicavit, 230
vel dedit causam excommunicationi, tenetur excommunicato restituere has distributiones, quia est injusta causa damni; si autem ex nulla parte intervenerit formalis injustitia, tenebuntur ex re accepta restituere illi, qui participarunt; in hoc enim casu non censetur dominium illarum irrevocabiliter esse in eos translatum; qui tamen distributionem percepisset, v. g. ratione Missæ cantatæ, quam canere debuisset excommunicatus, non videtur teneri hanc restituere, quia qui laborem posuit, juste fruitur fructu, ita Auctores probabiliter apud Dicast. *a n.* 809.

§ 14. Quando excommunicatus recedit a 231
contumacia, et tamen absolutionem obtinere nequit, si hæc absolutio injuste negetur, fructus et distributiones illi debentur, uti deberentur illi, qui injuste vinculis ligaretur domi, ne Choro assisteret, et præstaret officium; si autem absolutio negetur non injuste, sed v. g.

quia expectatur satisfactio, vel abest ille, qui deberet absolvere, gravissimi Auctores putant illi deberi fructus et distributiones, quia legitime censetur impeditus, non aliter, ac ille, qui ob infirmitatem emanet a Choro, et hanc sententiam Dicast. *n.* 815, defendit velut probabilem; e contra Suar. Bon. et Castr. *n.* 14, probabilius dicunt ei non deberi, quia excommunicatio privat illis; ergo quamdiu juste perdurat excommunicatio, tamdiu durat illa privatio; neque simile est in infirmitate, hæc enim non est de se impedimentum culpabile, quominus percipiantur fructus, quale impedimentum est excommunicatio. Quod si aliquis dedisset causam infirmitati in fraudem legis, et ad declinandam obligationem assistendi, docet pariter Dicast. *n.* 817, non posse percipere fructus et distributiones, poterit tamen, quamvis fuisset causa morbi, dummodo non egerit fraudulenter, ut communiter tenent Auctores, quia Ecclesia absolute facit gratiam infirmis, non tamen fraudulentis, eo quod nolit alicui suam fraudem prodesse. Vide dicta *l.* 4, *n.* 1210.

232 § 15. Fructus, quos percepit ille, qui juste excommunicatur, restitui debent fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus; distributiones autem quotidianæ illis, qui interfuerunt Choro, nisi alicubi alia esset consuetudo; ita cum aliis Dicast. *n.* 818.

233 § 16. Rescriptum Sedis Apostolicæ, et quæcumque Bulla ab excommunicato impetrata in alio, quam excommunicationis; vel appellationis articulo, est ipso Jure irrita, nisi ad cautelam inserta fuerit absolutio a censuris, cap. 1. *De rescriptis in* 6. Laym. supra *n.* 754; Castrop. *p.* 12, *n.* 12, notans contra *Archid. Navar. Suar.* valere etiam de excommunicato tolerato, sed non esse extendendum ad concessiones ab alio, quam a Papa factas, et consentit Krim. *n.* 1974.

234 § 17. Si Rescriptum, quo a Pontifice confertur beneficium sit in forma gratiosa, valet collatio, quia illi inferitur absolutio ad illum effectum. Idem dicunt Gibal. et Krim. *n.* 1975, contra Castrop. *p.* 10, *n.* 28, quamvis esset in forma commissoria; si tamen post acceptum Rescriptum inciderit in novam excommunicationem dicunt opus fore nova absolutione.

235 *Quæst.* 29. — *Quid notandum sit circa negationem sepulturæ ecclesiasticæ?* Resp. Hæc pœna incurritur per defectum Baptismi, per duellum, per excommunicationem, per interdictum aliasque causas; et quia nullus est proprius locus in Morali, in quo universaliter tractetur de juribus, et privatione sepulturæ, nonnulla hic apponam, quæ servire poterunt ad praxim.

§ 1. Electio sepulturæ, ut fiat, v. g. in hoc, 236
vel illo loco, nequit impediri a Parocho, dummodo ei detur quarta pars funeralium, id est, portio ob mortem alicujus ei debita secundum consuetudinem cujusvis Parochiæ, unde potest quis alibi sepeliri, licet Parochus id nolit, ideoque recuset comitari, Barbosa *de offic. Parochi p.* 3, *c.* 26, *n.* 19; Lohn. et alii cum Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 50, *n.* 74 *et* 81, peccantque graviter Parochi, et excommunicantur per *Clementem et Urb. VIII*, qui ideo plus petunt, quia sepelitur apud Religiosos, Pign. *t.* 4, *cons.* 208; Pelliz. *de Regul. tr.*8,*c.*5,*n.*173. E contra tamen etiam peccant Religiosi, qui inducunt personas sæculares ad jurandum vel vovendum, quod eligere velint sepulturam in ipsorum ecclesiis, aut quod talem electionem nolint immutare; est enim contra gravem prohibitionem *Bonifacii VIII*, Pelliz. *n.* 175, et Steph. a S. Paulo *tr.* 4, *d.* 9, *n.* 43. Quod si inducant ad eligendum, non peccant, Pellitz. *c.* 2, *n.* 100, et Steph. supra; prohibetur tamen, ne ullus intra Monasterium Monialium sepeliatur, bene autem intra Ecclesiam exteriorem, Pell. *c.* 5, *n.* 174. De quo multa videri possunt apud Pign. *t.* 4, *cons.* 177, qui *t.* 1, *cons.* 116, recte dicit posse esse justas causas concedendi, ut filia cujusdam Principis etiam intra clausuram Monialium sepeliatur. Dubitatur autem, an peccetur, si cadaver alicujus defuncti occulte transferatur de uno in alium locum, ubi sepeliatur, non persoluta quarta parte funeralium illis Parochis, per quorum parochias transit, Pell. *n.* 177, dicit nullum fore peccatum, quia usus etiam timoratorum habet, ut ideo sibi non faciant scrupulum, unde talis lex non censetur habere locum pro foro conscientiæ; attamen notat Manigart *in praxi Pastorali pag.* 890, ex declaratione *S. Congr.* 12 Januarii 1604, nullos Regulares invito Parocho posse efferre funus e Parochia.

§ 2. Si quis sepeliatur in Ecclesia Regula- 237
rium exemptorum, Parochum non tantum posse prosequi, sed etiam cum Cruce, superpelliceo et stola astare funeri in Ecclesia Regulari, attamen officium sepulturæ peragendum esse a Regularibus, late probat Pignat. *t.* 3, *cons.* 48. Quod si in Ecclesiis Regularium vel quibuscumque aliis funeralia non peragantur, his non competit pars ulla funeralium, sed soli Parochiæ, Pign. *t.* 6, *cons.* 88. Possunt etiam Regulares concordare cum Parochis, ut

hi officium illud peragant in Ecclesia Regulari, ut probat idem Pign. *t.* 3, *cons.* 50; sed Parochi non possunt petere quartam partem funeralium, si quis sepeliatur apud Regulares ab eo onere privilegiatos, si apud hos etiam fiant funeralia, uti fuse habet Pign. *t.* 9, *cons.* 145. E contra Regulares non possunt cum stola funebri apud se sepeliendum prosequi, quia stola denotat jurisdictionem externam; quam ad hoc non habent, nisi deleget Parochus, Pign. *t.* 5, *cons.* 54, *n.* 1. Statutum etiam est a S. Congre. ut in funeralibus unica tantum Crux deferatur, non Regularium, sed solius Parochiæ, vel certe solius Capituli cathedralis, si hoc comitetur, nisi alia alicubi sit consuetudo, uti notat Pign. *t.* 6, *cons.* 59, *a n.* 13, et iterum *cons.* 74. Plura adhuc circa controversiam inter Parochos, Confraternitates, et Regulares, ratione præferendæ Crucis, gestandæ stolæ, et habendi funeralia, videri possunt etiam per declarationes S. Congr. decisa apud Pign. *t.* 8, *cons.* 73.

238 § 3. Pro contrahenda Parochia, præsertim in ordine ad funeralia, requiri verum domicilium, id est, cum animo perpetuo ibi habitandi, docent Pign. *t.* 7, *cons.* 63; Pontius *de Matr. l.* 5, *c.* 15, § 2, et alii; ideoque putant Ecclesiæ domicilii deberi quartem partem funeralium, sed standum est dictis *l.* 6, *p.* 3, *a n.* 721, nempe per animum alicubi habitandi per majorem anni partem acquiri quasi domicilium sufficiens ad omnia Sacramenta, excepto Ordine; itemque ad funeralia, et docet quotidiana praxis in his partibus, si hic moriatur externus studiosus vel ancilla, quod hic sepeliatur, nec quicquam ideo solvatur Parocho proprii domicilii. Atque hanc sententiam late cum aliis tenet Sperel. *decis.* 87, ubi etiam docet, si Titius domum propriam in Parochiam S. Petri elocet, et conducat domum in Parochia S. Martini animo, hic habitandi per majorem anni partem, si hic moriatur, esse hic sepeliendum. Infantes sepeliuntur in sepulchris majorum, et præcipue Patris. Vidua in sepulchro ultimi mariti, etiamsi alibi habitasset, uti fuse Sperel. *dec.* 88, nisi alibi elegisset sepulchrum.

239 § 4. Si sæcularis homo ivisset ad Monasterium ibi tantum habitaturus, relicto proprio domicilio, putat Pign. supra *n.* 12, jus sepulturæ spectaturum ad Parochum illius Parochiæ, in qua est Monasterium, et si alibi petierit sepeliri, soli Parochiæ deberi quartam partem funeralium, quia exempti habent jurisdictionem tantum quoad personas subditas Monasterio, non quoad alias, Cap. *Per exemptionem*, De privil. in 6, Rotæ sæpius, Anchar. et alii; licet enim Monasteria non sint de Parochia, tamen sunt in Parochia. Et idem dicit de puellis; et famulis in Monasterio habitantibus. Sed contra est, nam in primis si ad Monasterium iverint animo ibi perpetuo habitandi, fatentur *Pign. et Pontius* supra contrahi Parochiam; ergo etiam jus sepulturæ; deinde docet absolute De Luca *de Parochis disc.* 23, si quis moriatur in hospitali intra Parochiam constituto, et in ejus Ecclesia, vel cœmeterio sepeliatur, nihil deberi Parocho: si autem sepeliatur in alio loco extra hospitale, tum tantum debetur Parocho saltem quarta pars funeralis. Præterea per Bullam Pauli III, habemus prout refertur in Comp. priv. V. *Familiares*, § 1, quod in nostris cœmeteriis sepelire possimus omnes, qui in nostris morantur obsequiis, quod etiam notant Mol. Rodr. Dicast. *n.* 210, quamvis Gob. *in Quint. tr.* 5, *cap.* 42, *num.* 170, hoc intelligat de illis familiaribus tantum qui serviunt, et habitant constanter in domiciliis nostris; alii tamen cum Dian. *p.* 8, *tr.* 7, *R.* 95, *et p.* 9, *tr.* 1, *R.* 27, 28, *et p.* 11, *tr.* 4, *R.* 14, intelligunt etiam illos domesticos, qui perpetuo commensales sunt, hi enim etiam sunt de familia. Refert tamen Pign. *t.* 1, *cons.* 306, declarationem S. Congreg. non licere Regularibus, alicui per aliquot tantum dies commoranti in suo Conventu Sacramenta ministrare, aut mortuum sepelire absque licentia Parochi, cui etiam quarta funeralis debeatur.

§ 5. Si quis in testamento disposuerit, ut 240
sepeliatur in Parochia, in qua fuerit moriens et casu moriatur in aliena Parochia, non debet in hac, sed in Parochia domicilii sui sepeliri, quia per istum egressum vel brevem absentiam non amiserat eam Parochiam, nec alteram acquisiverat, Pign. *t.* 4, *cons.* 151. Notatque Schiara *l.* 4, *diff.* 44, legatum, quod quis fecit pro Ecclesia, sub conditione, si ibi sepeliatur, valere et ab hæredibus solvendum esse, si quid accidat, ob quod non possit, vel non debeat ibi sepeliri; quia talis dispositio ad piam causam, secundum Jura et mentem disponentis, est favorabilis et disponenti et illi, pro quo disposuit; ergo cum sit utile disponenti dari Ecclesiæ legatum pro sua anima, et per Ecclesiam non stet, quominus impleatur conditio, favor ille relinqui debet et disponenti et Ecclesiæ, pro qua disposuit.

§ 6. Si quis habitet in confinio, id est, si 241
domus sit partialiter in fundo duarum Paro-

chiarum, notant Bart. Bald. Barb. *de off. Episc. alleg.* 3, *n.* 71. De Justis *l.* 2, *c.* 10, *n.* 64; Pign. *t.* 8, *cons.* 8, *n.* 7; Kugl. *de Matr. n.* 298, pertinere ad illam Parochiam, ex qua est ingressus in domum, adeoque inquilinos esse in ea sepeliendos. Si autem sint duæ portæ, ex qua Parochia est porta principalis, sive anterior facies domus, quia hæc censetur nobilior. Quod si tota domus erat in fundo Parochiæ A, et adjungantur ædificia secundaria fundata in vicina Parochia B, hoc ædificium adjectum accedit ad principale et est ejusdem Parochiæ A.

242 § 7. Sepultura debet fieri tribus saltem cubitis ab altari in tumba profunda et non in sepulchro supra terram extructo, potestque quem vult Parochus, in Ecclesia sua Parochiali sepelire, Nav. Barb. supra, Pelliz. *c.* 5, *n.* 1174. Missa non est celebranda in altari sub quo vel sub cujus gradibus humata sunt defunctorum cadavera, uti ex decreto S. Congreg. dixi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 2067.

243 § 8. Impubes ob consilii imbecillitatem non potest sibi sepulturam eligere, nisi malitia suppleat ætatem. Sperell. *dec.* 89, *n.* 2. Ubi est consuetudo legitime præscripta, posset ei eligere pater aut mater, uti fuse deducit Sperell. *a n.* 3, quod intelligit Pign. *t.* 7, *cons.* 21, vivente adhuc, non autem mortuo filio, per se loquendo, qui *t.* 4, *cons.* 208, *a n.* 7, hoc extendit etiam ad proles naturales, spurias, adoptatas.

244 § 9. Solus Episcopus et non Parochus (nisi sit alicubi alia consuetudo) potest alicui concedere jus proprium et perpetuum sepulturæ in certo loco, e quo alios possit excludere et hac quidem conditione addita quam statuit S. Pius V, ut cadavera profunde sepeliantur, Barb. supra, Lohn. *in instr.* 4, *Paroch. p.* 5, *memb.* 23. Habens jus patronatus non ideo habet jus sepulturæ in Ecclesia, Barb. *n.* 13. An sit simonia vendere, aut emere jus sepulturæ in loco sacro, dixi *l.* 3, *p.* 1, *a n.* 195.

245 § 10. Canonicus Cathedralis habitans privatim in Parochia urbis, eo quod Curiam in campo Cathedrali non habeat, debet Sacramenta recipere a Parocho domicilii, quia licet Cathedralis Ecclesia sit matrix pro illis, qui ad eam volent accedere pro Sacramentis recipiendis, non tamen ita, ut Parochus Cathedralis possit ea administrare in aliis Parochiis. Hoc non obstante, si ibi moriatur talis Canonicus, debet sepeliri in Cathedrali, si in hac sit locus sepulchri proprius Canonicorum; si autem talis non sit, sepeliri debet in sepulchro majorum, quia sepulchrum Parochiale ultimo loco succedit, tantum in defectu tum proprii sepulchri Canonicalis, tum sepulchri majorum, tum electæ alibi sepulturæ. His tamen iterum non obstantibus, ubicumque sepeliatur, debebitur tali Ecclesiæ Parochiali saltem quarta pars funeralis, quia jus quartæ funeralis consequitur ad jus administrandi Sacramenta, ita cum communi Pign. *t.* 8, *cons.* 5, qui *t.* 6, *cons.* 59, probat Canonicos Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ non posse levare alia corpora defunctorum ex alienis Parochiis, sine horum Parochorum consensu.

§ 11. Advenæ et viatores, qui Clerici non 246
sunt, si alicubi casu moriantur, secundum Pign. *t.* 1, *cons.* 145 *et t.* 4, *cons.* 138, etiam ex declaratione S. Congregationis, debent sepeliri in Cathedrali; sed recte cum aliis contradicit Sperell. *dec.* 87, *a n.* 13; sepeliuntur enim, saltem ex consuetudine, in Parochia, in qua moriuntur, et in qua acceperunt extrema Sacramenta, si ignoretur paternum sepulchrum, vel eo commode deferri non possint.

§ 12. Moriens in carcere, secundum aliquos, 247
sepeliri deberet in Parochia sui antiqui domicilii, quod non deseruit, ideoque putant huic Ecclesiæ deberi quartam funeralium, si alibi elegisset sepulturam; neque est idem, quod de famulis et studiosis, nam hi libere habitando alibi acquirunt quasi domicilium, incarceratus autem non libere ibi detinetur. Oppositum tamen probabilius tenent alii cum Pign. *t.* 7, *cons.* 86, quia quamvis ibi contra voluntatem detineantur, attamen spectat ad Parochiam carceris quoad Sacramenta recipienda; quod certum videtur saltem de alibi damnatis ad perpetuum carcerem [1], vel in exilium involuntarium missis, ubi etiam mori, vel exulare debent, ibi censentur etiam inviti habere domicilium, *L. Filii,* 22, § *Relegatus* 3, ff. Ad

[1] S. C. 26 Maii 1707, apud Ursayam *discept. Eccles.* T. 2, p. 1, disc. 10, n. 33 et seqq. decrevit Matrimonium eorum, quibus, quoad perpetuum carcerem damnati sunt, carcer pœna est, non locus custodiæ, coram Parocho carceris contrahendum; contra coram Parocho domicilii contrahi oportere eorum Matrimonium, qui cum carcer locus custodiæ sit ipsis, non pœna, in carcere nec domicilium, nec quasi domicilium acquirunt. Hæc S. C. decisio in Statuta Cleri Romani illata est cap. 3, *de jure eligendi sepulturam* § 9, *in* addit. vers. Carceribus. fol. 15. V. Lambert. T. 2. *Edict.* Bonon. p. 182 et seqq.

municip. videri potest Kugl. *de Matrim. a n.* 209.

248 § 13. Clericus, qui administrationem habuit in Ecclesia, vel ex alio titulo tenebatur ibi residere, sepeliri debet in Ecclesia, *Barb.* et alii. Alius Clericus peregrinus alicubi moriens, debet sepeliri in Cathedrali, Sperell. *dec.* 87, *num.* 15. Religiosus, si commode deferri non possit ad Monasterium, sepeliri debet a Parocho loci non aliter, ac peregrinus, et in Ecclesia quidem, si commode fieri potest, *Lohn.* supra. Novitius etiam in domo paterna moriens cum habitu Religioso, sepelietur in Monasterio sine obligatione solvendi canonicam Parocho, quia gaudet juribus, et privilegiis Ordinis, Sanch. Dicast. *de justit. lib.* 2, *tract.* 19, *d.* 3, *num.* 209, et pluribus declarat Pignat. *t.* 7, *cons.* 70. De cætero Religiosus non potest sibi eligere locum sepulturæ, cum careat voluntate propria, Cap. ult. *De sepult.* et communis cum Sperell. *dec.* 89, *num.* 1. Sacerdotes autem posse sepeliri in vestibus sacerdotalibus sacris, late demonstrat Pign. *t.* 3, *cons.* 35. Plura de sepulturis Regularium videri possunt apud Pign. *t.* 4, *cons.* 199. Plura adhuc circa electionem sepulturæ videri possunt apud eumdem Pign. *t.* 1, *cons.* 17 et 337. Circa quartam autem partem funeralium Parocho debitam, *tom.* 4, *cons.* 215, *t.* 7, *cons.* 36, et specialiter quoad urbem Romanam, *tom.* 8, *cons.* 3.

249 § 14. Si Religiosus contra statuta sui Ordinis inveniatur retinuisse pecuniam, Cap. *Super quodam*, De statu Monach. statuitur, ut sepeliatur in sterquilinio cum pecunia; non est autem opus, ut tota pecunia cum ipso sepeliatur, sed satis est, si pars. Quod si jam esset sepultus, si absit scandalum, extrahi debet, et in sterquilinium deferri, Cast. *tract.* 16, *d.* 3, *p.* 24.

250 § 15. Si cathecumenus vel infans alicujus infidelis sepeliatur in Ecclesia, vel cœmeterio, an hæc ideo polluantur dixi *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 287, et tenet Gob. *De Bapt. num.* 620, cathecumenum posse loco sacro sepeliri, quia Inn. III. *Apostolicam,* De presbyt. non baptiz. vult pro tali offerri preces, et hostias; sed melius contradicunt cum *Suar. et Laym.*, quia non baptizati simpliciter excluduntur ab hoc favore sepulturæ sacræ. Si autem quis moriatur cum Baptismo, dubie valido, Schil. *tract.* 6, *cap.* 2, *num.* 17, dicit non posse sepeliri loco sacro, quia hic sepeliri est favor, seu privilegium, quo qui gaudere vult, probare debet se habere conditiones ad fruendum requisitas, inter quas est susceptio Baptismi. Et ideo pastorale Mechlinense prohibet cum infantem sepeliri in loco sacro, qui in pede, vel manu ex utero protensa est baptizatus, si postea in eo non sint animadversa signa vitæ. Nihilominus etiam probabile est, quod talis infans, de quo certum non est esse invalide baptizatum, possit in loco sacro sepeliri; nam privari sacra sepultura non tantum est negatio favoris, sed in æstimatione hominum est veluti pœna; in dubio autem, an adsit causa pœnæ, non est infligenda pœna, melior est enim conditio negantis, hinc Ecclesia merito permittit sepeliri in loco sacro. Et ratio ulterior est quia pro ipso est Baptismus; quamvis autem de ejus valore dubitetur, tamen Ecclesia non vult contra eum in illo rigore procedere; ita Diana *p.* 4, *tract.* 3, *R.* 69; Gob. *num.* 653; Steph. *tract.* 4, *d.* 9, *n.* 45, et ideo etiam Homobonus, Diana, Schild. ipse concludunt eum, quia juxta probabilem aliquorum sententiam est valide baptizatus, posse monito prius Episcopo sepeliri in loco sacro. Sententia tamen *Sylvestri*, qui dicit, si baptizandus moriatur ante prolatam totam formam, adhuc esse sepeliendum loco sacro, merito rejicitur a Mendo *diss.* 9, *num.* 14, quia certum est, si tota forma non sit prolata infante vivo, Baptismum non valere. Aliud est, si dubitaretur, an vixisset usque ad finem, uti semper dubium esse poterit, si sub principium formæ vixerit.

§ 16. De quo dubium est, an ullo modo sit 251
baptizatus, sepeliri debet loco profano, quia ad fruendum favore, seu privilegio Christianis proprio, prærequiritur probatio saltem aliqua, quod absit conditio requisita; conditio autem, quam Ecclesia prærequirit ad sepulturam Ecclesiasticam, est Baptismus, qui saltem dubie probari debet, *Schild.* Si tamen certum sit prolem in utero matris esse mortuam, sepelitur cum matre, quia fœtus adhuc conjunctus est pars matris, Dicast. supra *num.* 215, Sperell. *dec.* 88, *num.* 19, notans, si fœtus sit extractus et non baptizatus, sepeliri extra locum sacrum.

§ 17. Si dubitetur, an quis reipsa sit homo 252
ideoque baptizetur sub conditione, videtur sepeliendus loco sacro, quia per Baptismum talem acquirit jus, et ita in libro anno 1701, Herbipoli impresso, cui titulus: *Jubilæum sæculare Ecclesiæ Catholicæ*, etc., parte tertia ad annum Christi 1403, habentur sequentia: *Mulier quædam aquativa, sive siren, hoc anno ad Eridanum fluvium Hollandiæ capta est, quæ*

veste venuste induta, ducta est Harlamum, vere etiam didicit, pane et lacte victitans, semper muta, et Crucifixum adorans, adeoque post mortem ritu Christiano sepulta, habita tum grande miraculum sine omni periculo fictionis, et res probata testibus omni exceptione majoribus.

253 § 18. Qui non est semel in anno confessus, aut non communicavit in paschate, privatur Ecclesiastica sepultura; Cap. *Omnis utriusque sexus*, De pœnit. et remiss. Hæc tamen pœna prærequirit sententiam Judicis, et est ferendæ tantum sententiæ, Cast. *tract.* 21, *p.* 5, *n.* 14; Gob. *in Exp. t.* 4, *num.* 49; Tamb. *de Commun. cap.* 3, *num.* 65. Et addit *num.* 66. *Cum igitur nunc vix in usu sit, ut contra aliquem similis sententia fulminetur, nunquam ex hoc capite erit fidelis a sacra sepultura depellendus.* Nec pœna illa infligi solet, si intra annum communicarit in Parochia, quamvis id non fecerit in Paschate. Addit Dicast. supra *num.* 218, ut infligatur, debere abesse omnem probabilem causam excusationis seu impedimenti.

254 § 19. Si quis moriatur de quo dubitetur an sit confessus in anno, vel communicarit in Paschate, non ideo est privandus sepultura in loco sacro, quia ipse per Baptismum est in possessione juris, nec delicta debent præsumi, *Tamb.* supra.

255 § 20. Omnes de quibus publice constat, quod in peccato mortali obierint, privandi sunt sepultura Ecclesiastica, Cap. *Quibus*, et seqq. 13, quæst. 2; Glossa *ad cap.* 3, *de usuris*, et communis cum Dicast. *num.* 224. Unde si constaret aliquem in formali ebrietate esse mortuum, sepeliri deberet loco profano; quia tamen id vix unquam constat, eo quod sciri non possit, an peccatum interius fuerit grave, deliberatum, plene liberum, an ebrietas fuerit prævisa, etc., item an homo interne saltem non retractarit, non facile poterit aliquis ex quacumque præsumptione privari sepultura, uti in exemplis ostendit Lezana apud Gob. supra *n.* 33, sed expectanda semper erit sententia Judicis, aut sequenda erit consuetudo diœcesis in qua quis est, ita cum aliis Gob. *in Quint. tract.* 5, *cap.* 5, *a num.* 2. Et communis sententia est: si quis testetur Titium in ultimo vitæ articulo pœnituisse, eum non censeri impœnitentem, nec privandum esse sepultura in loco sacro, sed ad tollendum scandalum publicari debere quod eum pœnituerit, adeoque implicite revocarit delicta, et proposuerit vivere melius. De cætero notat *Dicast.* supra, si quis in facto, quod nullo modo excusari potest a mortali, occisus deprehendatur, non præsumi decessisse contritum, mutatio enim animi est quid facti, quod non præsumitur, sed probari debet.

§ 21. Ad evitandas graves querelas propin- 256
quorum et ad servandam defuncto famam, potest sacra sepultura permitti illi, qui repertus est mortuus, vel in laqueo, vel in puteo, nisi obstet consuetudo loci, vel positive constet eum mortem sibi libere intulisse et non ex alienatione mentis, Trull. Burgh. *cent.* 3, *cas.* 20; Barb. supra *p.* 3, *cap.* 26, *num.* 4, cum aliis multis; Signum autem sufficiens suspicandi, quod adfuerit alienatio mentis est, si antea animadversus est defigi in melancolia; Gob. supra *num.* 15; item si mane sit confessus, communicavit, et postea inveniatur mortuus cum laqueo in collo, Nav. Rodriq. et Gob. *num.* 53. Putat tamen *Lohner*, si commode fieri potest, et sit suspicio voluntariæ cædis, quod melius expectetur judicium Episcopi. An cadaver Rei in carcere mortui inventi, privari debeat sepultura sacra, dixi *lib.* 4, *num.* 1477.

§ 22. Etiam privatur manifestus usurarius, 257
Cap. *Quia*, De usuris, Cap. *Quamquam* De usuris in 6. Item manifestus raptor, si in eo peccato moriatur, Dicast. *num.* 220. Item concubinarii tam laici quam Clerici morientes in ejusmodi peccato sine signo ullo pœnitentiæ, quale esset tundere pectus, petere Confessarium, invocare nomen JESU, communis cum Pign. *tom.* 9, *cons.* 139, *a num.* 228.

§ 23. Cap. *Sicut* 8, § *Si autem*, De hæret. 258
Cap. *Sacris* 12. De Sepult. et alibi prohibetur, ne hæretici loco sacro sepeliantur; et si fiat, locus talis sepulturæ redditur in perpetuum profanus. Putant quidem Nav. Lugo *De fide, d.* 14, *num.* 159, et alii multi apud Gob. *num.* 27, ista intelligi de hæreticis nominatim denuntiatis, seu vitandis, sed contradicunt alii cum Krim. *num.* 656 *et* 1915, si notorie decedant in hæresi; nam si hæresis sit formalis et externa, proprie sunt hæretici. Licitum tamen est hæreticum et excommunicatum sepelire loco profano, ne cadaver inhumatum aerem inficiat, id enim fit ex necessitate et in favorem vivorum, Dicast. *num.* 468. Idem dicunt aliqui, si fiat in loco profano, v. g. titulo consanguinitatis, Canones enim vetant fieri favore hæresis et in loco sacro.

§ 24. Ad redimendam gravem vexationem 259
potest Parochus permittere, ut ab acatholicis in loco sacro sepeliatur, v. g. Officialis hæreticus, quia hæretici in his partibus tolerantur, nec sciuntur esse formales, hinc passim in

quibusdam diœcesibus sepeliuntur etiam in templis, eo quod ibi habeant certa loca sepulturæ pro famulis suis, nec possint sine gravissimis incommodis isto jure privari. Et universaliter dicunt Escob. et Krim. *num.* 1915, excommunicatos toleratos sepeliri a suis posse loco sacro, quia fideles licite communicant cum eis etiam vivis.

260 § 25. Non peccat qui amicitiæ vel humanitatis causa in his partibus comitatur funus hæretici; non enim sunt hic vitandi, estque tantum honor politicus, Less. *in Auct. V. Hæreticus, casu* 27; Angel. Suar. Sayr. Ugol. Pign. *tom.* 2, *cons.* 59, *num.* 2, contra Gloss. Regin. et alios.

261 § 26. Excommunicantur omnes ipso facto, *qui scienter præsumpserint Ecclesiasticæ sepulturæ tradere hæreticos*. Cap. *Quicumque* 2, De hæret. in 6; quæ pœna cadit etiam in laicos sepelientes; intelligitur autem de hæreticis saltem vitandis. Et si sequamur rigorem Canonum, non esset absolvendus talis sepeliens, *nisi propriis manibus personaliter et publice ossa exhumaverit*, Sperell. *dec.* 106, *num.* 43. Eadem pœna cadit in eos, qui tempore interdicti extra casus concessos scienter sepeliunt nominatim interdictos, vel usurarios manifestos, Clement. *Eos* De sepult. Putantque Suar. Castr. *n.* 2, *p.* 6, *n.* 15, aliique cum Krim. *n.* 1918, etiam comprehendi mandantes, quia qui physice sepeliunt, communiter sunt homines indocti, quos excusat ignorautia; ergo ne lex sit frustranea, debet extendi etiam ultra proprietatem verborum ad mandantes ipsos. Addunt Less. et alii cum Pign. *t.* 2, *cons.* 59, *num.* 2, etiam auctorisantes, quales sunt Parochi et alii, qui funeri præsunt; item *Sayr. Regin. Pign.* eos omnes, sine quibus talis sepultura Ecclesiastica non perficeretur, uti sunt portantes feretrum, fodientes, Clerici cantantes, officium peragentes, cum Cruce præeuntes, non impedientes, cum ex officio tenentur, verbo omnes et solos, qui talem sepulturam procurant vel admittunt ad illam. E contra Caj. Nav. Henriq. Avil. Tol. Dicast. *d.* 2, *num.* 729; Steph. *tract.* 5, *d.* 5, *num.* 269, intelligunt solos physice et per se exequentes, quia pœnalis lex non est extendenda ultra significationem verborum, neque ideo lex erit frustranea etiamsi solos exequentes comprehendant, cum sæpe tales sint, qui id sciant et tamen faciant. Putant autem Avil. Nav. Fil. Dicast. *num.* 731, talem sepelientem etiam incurrere excommunicationem minorem, quia communicat cum excommunicato, sed Suar. Castrop. Krim. *num.* 1922, probabiliter negant, quia excommunicatio minor videtur ob gravitatem delicti esse commutata in majorem.

§ 27. Huc pertinet solutio sequentis casus: 262
Caius Pastor catholicus in cœmeterio catholicis et hæreticis communi, hæreticum relapsum, pertinacem, qui etiam in extremis non permisit accessum Pastoris catholici, sepelit more catholico cum Cruce, in superpelliceo et stola. *Quæritur*, an bene? Resp. Non bene, ut dixi *lib.* 2, *num.* 112. Ratio est: 1. Quia ita sepelire est facto profiteri fuisse ovem suam, esse mortuum in Ecclesia catholica, esse ex judicio Ecclesiæ dignum favoribus, orationibus et communibus ac publicis suffragiis, quæ in talem hæreticum non cadunt, aut si ista in illum cadunt, poterit Caius pro illo etiam decantare Missam, et pro more Catholico habere exequias, quod certo est illicitum et pareret grave scandalum apud fideles. 2. Non est licitum sepultura Ecclesiastica honorare aliquem, de quo probabile non est esse mortuum in gratia, sed non est probabile de hoc homine sic mortuo; ergo. 3. Sic sepelire, est facto profiteri probabile esse, quod ejusmodi hæreticus sit in gratia mortuus et consequenter est æquivalenter dicere ipsius fidem esse veram, nostram autem ac Sacramenta apud nos non esse necessaria ad salutem, quod certo est mortale, imo et hæreticum. *Si dicas*, forte fuisse materialem tantum hæreticum, *Contra est*, nam id prius probandum esset. Deinde hoc in foro externo non præsumitur. Denique Ecclesia in foro externo procedit cum ejusmodi materialibus, ut cum formalibus; hinc tantum permittit sepeliri ab acatholicis ipsis in ejusmodi communi cœmeterio, non autem ita sepelit; imo nec Prædicantes Calvinistæ ita volunt sepelire Lutheranos, quia dicunt non esse oves suas.

§ 28. Si quis dans signa pœnitentiæ in arti- 263
culo mortis sit a censuris absolutus a laico, vel Clerico non Sacerdote, Sylvest. *in variis Resol. orat.* 1. *De absol. morib.* fuse contendit, non ideo posse sepeliri in loco sacro, quia ex nullo textu Juris probabiliter ostendi potest, quod Ecclesia talem potestatem dederit non Sacerdotibus. Attamen contradicunt *Sanch.* et alii apud Pelliz. *n.* 59, nam ex dictis *num.* 230, est saltem aliquo modo probabile talem absolutionem valere et in tali dubio videtur inclinandum in benigniorem partem pro favore defuncti, uti colligitur ex dictis *a num.* 251.

234 § 29. Quamvis excommunicatus denuntiatus in fine vitæ dederit maxima signa pœnitentiæ et submissionis, non ideo potest sepeliri in loco sacro, si a nemine absolutus sit, Cap. *A nobis* 28, de sent. excom. *quia quamvis absolutus apud Deum fuisse creditur, nondum tamen habendus est apud Ecclesiam absolutus.* Attamen secundum dicta *a num.* 173, corpus absolvi potest post mortem, ut defunctus sic sepultura sacra et precibus Ecclesiæ gaudeat, Sylvius supra, Dicast. *num.* 726.

235 § 30. Per locum sacrum in hac materia intelligitur Ecclesia, cœmeterium, etiamsi sit ab Ecclesia separatum, et omnis locus ab Episcopo, vel per consuetudinem deputatus ad sepulturam fidelium, Pelliz. *tract.* 7, *cap.* 2, *num.* 35, etiamsi necdum sit consecratus : item omnis locus, in quo consuevit dici Missa, quæ eum veluti consecrat; item ambitus templi, Krim. *num.* 1919. Locus autem alius, quamvis sit Ecclesiæ proximus et nullus murus eum separet a loco sacro, non ideo est sacer, Dicast. *n.* 739. Et non est sub pœna prohibitum sepelire in tali loco profano, dummodo Ecclesiæ cæremoniæ non adhibeantur, tum enim non est sepultura Ecclesiastica, *Suar. Bon. Gibal. Krim.* supra. Qui autem etiam remote tantum concurrunt ad sepulturam excommunicati vitandi, etiam in loco profano, incurrunt excommunicationem minorem, quia cum eo communicant, Cap. *Sacris* De sepult.

236 § 31. Si ossa excommunicati vitandi discerni non possint ab ossibus fidelium, relinqui possunt; attamen locus iste sacer manet execratus, donec reconcilietur, Cap. *Consuluisti*, De consecr. altar. et eccles. Si tamen res occulta sit, non peccant, qui in tali loco divina peragunt, Krim. *num.* 1626.

237 § 32. An illi, qui in duello moriuntur, privandi sint sepultura sacra, item an illi excommunicentur, qui mortuum in duello sepeliunt, dixi *lib.* 3, *p.* 1, *a num.* 862. Statuitur autem Cap. 1 et 2. *De torneam.* ut illi, qui in torneamentis sive hastiludiis, ex quibus probabile mortis periculum impendet, occubuerunt, priventur, etiamsi pœnitentiam et Viaticum acceperint. Quomodo interdictum privet sepultura Ecclesiastica, dicetur iterum *num.* 421.

238 § 33. Huc reducitur solutio sequentis casus : In quibusdam Parochiis Catholicis habitant Acatholici, qui dum moriuntur, amici acatholici petunt, ut campanæ templi catholici pulsentur, et hoc putant sibi jure deberi, quia concurrerunt ad sumptus pro ædificanda turri et comparandis campanis. *Quæritur* an Parochus licite mandet id fieri et custos catholicus licite pulset? Resp. dixi *lib.* 2, *num.* 9, non esse licitum acatholicis sponsis adhibere benedictionem matrimonialem; hic paulo ante dixi non esse licitum acatholico adhibere cæremonias sepulturæ Ecclesiasticæ ; præterea dixi *lib.* 6, *p.* 3, *num.* 995, licitum non esse puerperam acatholicam inducere in templum cum solitis in Ecclesia cæremoniis Purificationis et ratio præcipua erat, quia sic videretur haberi communicatio in divinis cum homine excommunicato, quæ tamen tali excommunicato illicita est ; simile quid videri posset esse in pulsatione campanarum benedictarum, quia per talem pulsationem rogatam, et nomine hæreticorum factam viderentur hi cum catholicis communicare in re aliqua Ecclesiastica. Nihilominus non satis video, cur id sit illicitum, nam hæretici petentes intendunt id fieri, vel tantum causa honoris politici, vel ut omnes resciant de morte sui defuncti, et quidquid tandem intendant, iste sonus campanæ quantumvis benedictæ est aliquid extrinsece, et non dicendum absolute aliquid divinum, aut Ecclesiasticum. Catholicus autem Pastor pulsari mandans, aut custos pulsans ad summum posset signo illo campanæ intendere, ut fideles pro tali defuncto orent, quod licite petere potest, et facere Catholicus; forte enim tales defuncti fuerant materiales tantum hæretici, aut pœnituerunt in fine, et saltem oratio potest aliis defunctis prodesse, aut etiam viventibus amicis hæreticis, pro quibus licitum est orare, nam *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 33, dixi licitum esse privatim orare pro excommunicatis etiam vitandis ; et addidi *num.* 34, probabiliter licitum esse usque adeo etiam publice et directe offerre sacrificium Missæ pro excommunicatis non vitandis, quamvi illiss illicitum sit hæc petere; tales autem vitandi non sunt, uti certum est; ergo. De cultu, decore, pompa merito servanda in sepulturis et exequiis, videri possunt multa apud Pignat. *tom.* 4, *consult.* 229. Quod autem nulli, nequidem Episcopo duarum Ecclesiarum teneatur hæres instituere duplices exequias funebres, probat *tom.* 5, *cons.* 58.

Quæst. 30. — *Quid addendum sit circa privationem civilis communicationis?* Resp. § 1. Excommunicati, quamvis non sint denuntiati, tenentur sub peccato abstinere a civili communicatione cum aliis, id enim est illis prohibitum ; si tamen faciant, per hoc incurrunt 260

excommunicationem minorem, Dicast. *d.* 2, *num.* 380, 473, 494.

270 § 2. Qui non est excommunicatus, non peccat, si etiam sine causa agat cum excommunicato non denuntiato, sive in sacris, sive in profanis, quia *Concil. Constantiense* absolute ad hoc potestatem facit : unde et talis excommunicatus, si sit præventus, sive rogetur, non peccabit communicando, sed tantum peccabit, quando sua sponte se primus ingeret, Castr. Gibal. Dicast. *n.* 380, iterumque *a num.* 476. Si tamen uterque esset excommunicatus, neuter sub pœna excommunicationis minoris auderet agere cum altero, quia hoc est concessum in favorem aliorum fidelium non excommunicatorum, Dicast. *n.* 474, 494 ; Gibal. Krim. *n.* 1869, 1998.

271 § 3. Vitandus, seu non toleratus, debet esse vel notorius Clerici percussor, vel publice, expresse, et nominatim denuntiatus. De percussore Clerici, dicam *a num.* 300. De denuntiatione censuræ, dixi aliqua *a num.* 75, et jam plura addam.

272 § 4. Ut quis sit vitandus, non est satis, quod sit denuntiatus esse v. g. hæreticus, sed debet esse denuntiatus excommunicatus, unde non sufficit denuntiatio censurati, et criminis ipsius, sed requiritur denuntiatio excommunicationis ideo incursæ, Navar. Sanch. Regin. Castr. Gibal. Krim. *n.* 1864, contra Covar. Salas, Gutt. Avil. Bonac. Sanctar. Nec sufficit censuram esse in tribunali promulgatam, nisi sit per cedulones denuntiata, Covarr. Avil. Suar. Laym. Pignat. *tom.* 4, *cons.* 133, *n.* 2.

273 § 5. Si quis sit uno loco denuntiatus, *Henr. Vasq. Filliuc. Bon.* et alii dicunt esse ubique vitandum, quia est simpliciter denuntiatus, quem Jura dicunt esse simpliciter vitandum. Contradicunt valde probabiliter *Sanch. Avil. Castrop. Krim.* et alii, quia ex hoc, quod sit publicus denuntiatus in uno loco, non ideo est publicus denuntiatus in alio. Jura autem non dicunt qualemcumque sed publice denuntiatum esse vitandum, hic non tenetur vitare privatim denuntiatum, requiritur enim denuntiatio notoria; ergo ubi non est notoria; ibi vitare non teneor. *Nec obstat,* quod secundum dicta *lib.* 6, *p.* 3, *n.* 951, si quid fit in uno loco notorium, Romæ habeatur tanquam simpliciter notorium; nam id specialiter observatur quoad dispensationes a *S. Pœnitentiaria* petendas, nec ideo extendi debet ad alia.

274 § 6. Si denuntiatio sit dubia, excommunicatus non est vitandus, quia, quæ sunt facti, non præsumuntur, et possessio est pro libertate communicandi. Si denuntiatio sit certa, quamvis excommunicatio sit dubia, est vitandus pro foro externo, quia possessio est pro denuntiatione; si tamen constaret non esse excommunicatum, vitandus non esset pro foro conscientiæ, secluso scandalo, et contemptu. Semel denuntiatus semper est vitandus, donec constet de absolutione, sicuti etiam præsumitur durare excommunicationem, si non constet de absolutione ; Cap. *Sicut nobis,* 39. De sent. excomm. Krim. *n.* 1873.

§ 7. Quamvis aliquis excommunicatus sit de- 275
nuntiatus, non tenetur abstinere a consortio infidelium; quia hi non subduntur Ecclesiæ, et prohibitio habet de consortio fidelium ; Dicast. *num.* 454.

§ 8. Qui cum excommunicato vitando loquitur, afficiendo eum verbis contumeliosis, non incurrit censuram, quia illa non est communicatio civilis et humana, sed potius est aversio et dissocietas, Dicast. *n.* 457.

§ 9. Si quis tali rescribat, pure ideo, ne se 276
ostendat inurbanum, *Avila* dicit non incurrere excommunicationem, sed Dicast *n.* 461, probabilius dicit incurrere, quia jam satis constat talia excommunicatis esse neganda ob Ecclesiæ præceptum, quod magis honorandum est. Posset tamen quis assurgere v. g. Episcopo, aut alii Superiori excommunicato, tum ob consuetudinem, tum ad vitandum periculum offensæ et damni. Præterea possunt excommunicato reddi verba deprecatoria v. g. Deus te convertat et emendet etc.; sic enim est potius locutio cum Deo, Castr. *d.* 2, *punct.* 17, *num.* 2. Dicast. *a num.* 262. Imo resalutationem fieri posse tanquam debitam præter Busemb. tenent Henr. Fil. Krim. *n.* 2000. An autem pro eis offerri possit Missa, dixi *lib.* 6, *p.* 2, *a num.* 31.

§ 10. Excommunicatus etiam vitandus, si 277
trahatur ad judicium ut reus, potest etiam per se ipsum comparere, et se defendere, etiam juramento, Cap. *Dilecti filii,* 8, et Cap. ult. de except. Excob. Gibal. Krim. *num.* 1989.

§ 11. Quamvis per excommunitionem videa- 278
tur prohiberi dormire in eodem lecto, non videtur tamen prohibitum dormire in diversis lectis positis in eodem cubili, dummodo illuc non conveniant per modum societatis, aut ad idem negotium gerendum, quamvis enim sint in eodem loco, si singuli diversis negotiis intendant, non censentur communicare, unde si etiam casu in eodem stramine, vel lecto convenirent, aut si non sit nisi unus lectus

pro utroque, non dicerentur communicare, Suar. Fill. Regin. Dic. *n.* 465, iterumque *n.* 471, contra Avilam et alios.

279 § 12. Etiam prohibentur contractus omnes civiles, ut venditio, emptio, locatio, etc., qui tamen, si fiant, utrinque erunt validi, communis cum Krim. *n.* 2002. Valet quoque Matrimonium, quod contrahitur ab excommunicato vitando, Castrop. *punct.* 16, et Dicast. *n.* 822, addens quandoque etiam esse licitum. Valet etiam professio religiosa, Pelliz. Krim. *num.* 1997 ; sunt enim quasi contractus naturales.

281 § 13. Excommunicatus, toleratus concionari, vel docere non debet, nisi requisitus, aut nisi ex officio hoc solebat facere, tum enim censetur requiri ; vitandus autem omnino non debet, quamvis requiratur, quia ipse absolute prohibetur communicare cum fidelibus, et hi cum illo; e contra auditor excommunicatus, quamvis sit vitandus, potest permitti, ut audiat concionem, hæc enim assistentia dirigetur ad ejus correctionem ; Dicast. *num.* 708, et habetur Cap. *Responso*, De sent. excomm. non videtur tamen interesse posse lectioni v. g. Theologiæ, quia hæc non ita directe pertinet ad salutem animæ vel emendationem, unde professor et reliqui auditores deberent recedere, si talis excommunicatus accederet, uti contra alios probabiliter docent Avil. Bon. Castr. *d.* 2, *p.* 9, *num*, 11; Dicast *num.* 557; Krim. *num.* 1910, quamvis postea *num.* 1912, faveat oppositæ sententiæ.

282 § 14. Si excommunicatus vitandus offerat aliquod debitum titulo justitiæ, admitti potest, imo ad solvendum compelli potest etiam censuris, nam Cap. *Si vere*, de sent. excomm. dicitur *ab excommunicatis exigi et recipi posse quod debetur, alias videremini vos damnum ex pœnitentia, ipsi vero præmium ex contumacia reportare.* Si offerat aliquid pure liberaliter, rejici debet, et quamvis peccet acceptans, non tamen retinens, quia non ideo amplius communicat, Gibal. Krim. *num.* 1999, si offerat pecuniam petens, ut pro se oretur, Gibal. dicit esse rejiciendam, excipit Krim. *num.* 1914, nisi offerat per modum eleemosynæ ; sed credo etiam tum admitti posse, si offerat, ut pro se simpliciter oretur, quia in iis quæ ad salutem animæ ejus spectant, permittitur cum eo communicatio, secundum dicenda *n.* 285.

283 *Quæst.* 31. — *Quid notandum sit de participatione cum excommunicato?* Resp. Hæc pauca, § 1. Qui scienter et notabiliter communicat, seu participat in eodem ipso peccato, ob quod alter jam antecedenter nominatim est excommunicatus et denuntiatus, incurrit eamdem cum illo excommunicationem majorem a Jure latam, quamvis alter ab homine fuisset excommunicatus, v. g. qui fovet contumaciam excommunicati dicens, ut non restituat, qui suadet ut in eodem crimine perseveret, qui approbat crimen ab alio factum nomine suo. Atque ita videtur decerni Cap. *Nuper*, et Cap. *Si concubinæ*, De sent. excomm. Et ratio datur, tum quia agentes et consentientes eadem pœna puniri debent, tum etiam, quia sic agens contemnit excommunicantem, atque adeo dignus est pœna ab eo lata, Dicast *d.* 2, *a num.* 507, et alii. Si autem quis suadeat, vel cooperetur ad actum, quo alter primo incurret excommunicationem, probabilius est peccare quidem mortaliter, sed non incurrere excommunicationem, quia de tali non loquuntur Jura quæ supponunt excommunicationem ab adultero jam esse contractam, Sanch. *de Matrim. lib.* 7, *d.* 48. Dicast. *num.* 509, contra alios Quod si suadeat, vel cooperetur, ad talem actum repetendum, v. g. si quis excommunicatus sit propter percusssionem Clerici, et alter suadeat ipsi, ut iterum percutiat, Dicast. *num.* 515, putat non incurrere excommunicationem, quia non participat in eodem actu, propter quem incurrit, sed oppositum videtur verius cum *Suar.* Satis enim est quod sit idem specie actus, quamvis non sit idem numero, maxime cum per hoc prior quasi confirmetur in actu antea patrato, illumque moraliter repetat.

§ 2. Quando Judex fert excommunicatio- 284
nem majorem contra eos, qui quomodocumque participant cum aliquo excommunicato a se, ut vim habeat excommunicatio, debet excommunicatus non esse toleratus, et participans prius ter nominatim est monendus, uti alias, quando est excommunicatio ferendæ sententiæ, uti statuit Inn. III. Cap. *Statuimus*, De sent. excomm. Dicast. *a num.* 351, ubi notat circa participationem cum excommunicatis ab alio probabilius esse non requiri, ut participantes, vel excommunicati nominentur.

Quæst. 32. — *Quid addendum sit circa cau-* 285
sas, ob quas aliquando licita est excommunicatio cum excommunicato? Resp. § 1 : Cap. 54, De sent. excom. sic habetur : *cum voluntate ac proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit, qui excommunicato in his quæ ad absolutionem vel alias ad salutem animæ pertinent, in locutione participat; licet etiam alia verba incidenter, ut apud eum*

magis proficiat, interponat. Ex quo textu infert Dicast. *d.* 2, *num.* 547, licitum esse in eo casu cum illo agere humaniter, alloqui, salutare, benigne salutaria monita illi scribere, etc.; concesso enim fine, etiam conceduntur media ad illum. Addit *Avila* Confessarium posse eum ad confessionem admittere, ut ei salubre consilium præbeat, etiamsi eidem constet non esse absolvendum; intellige tamen semper, si speretur utilitas vel fructus.

286 § 2. Qualis communicatio licita sit conjugibus si unus eorum sit excommunicatus, accurate explicat Dicast. *a n.* 559 et aliquid etiam dixi, ubi de famulis. Qualis licita sit Religiosi respectu Prælati excommunicati explicat idem Dicast. *a num.* 573; sed cum raro hoc eveniat, omitto.

287 *Quæst.* 33. — *Quid notandum sit circa illum, qui dicitur insordescere in censura?* Resp. § 1. Insordescentia præcipue dicitur ratione excommunicationis, attamen etiam convenit aliis censuris; ille autem dicitur insordescens in censura, secundum *Trid.* relatum *num.* 18, qui animo pertinaci, et cum contemptu potestatis ecclesiasticæ perseverat in censura per annum; e contra si ex rationabili causa distulit petere absolutionem, aut si petiit et non obtinuit, aut si post medium annum fuit absolutus et reincidit, permansitque in ea per alium medium annum, non censetur insordescens, quia tempora hic non conjunguntur.

288 § 2. Insordescens in censura lata in causa hæresis habetur veluti hæreticus ipso Jure et absque alia; sententia attamen priusquam publice declaretur hæreticus, citari debet, ut se purget.

289 § 3. Insordescens in censura lata ob causam, quæ non est hæresis, habetur tanquam leviter suspectus de fide ac specialiter de potestate clavium in Ecclesia, potesque citari ab Episcopo, ut respondeat, quid sentiat de his; si purgare se noluerit et permiserit altero anno, fit vehementer suspectus et citatus nec purgans se, potest ex violenta suspicione declarari hæreticus.

290 § 4. Insordescens in excommunicatione lata in causa criminali, habetur pro convicto de eo crimine; non item in causa civili.

291 § 5. Insordescens in quacumque censura, non videtur ipso facto privatus Beneficiis Ecclesiasticis, nisi censuratus sit ob causam, quæ inducat privationem ipso facto, et tum adhuc accesserit declaratio: attamen talis insordescens poterit per sententiam privari. Tali autem insordescenti non prodesse absolutionem generalem in ordine ad obtinenda Beneficia, dixi supra.

§ 6. Insordescens in excommunicatione per annum, etiamsi in articulo mortis fuerit absolutus, potest privari sepultura Ecclesiastica. Omnia hactenus dicta pluribus probat, etiam adductis Juribus, Auctoribus et rationibus, Pign. *tom.* 7, *cons.* 18, *et tom.* 8, *cons.* 134. Quid autem in aliquibus dispensationibus intelligatur per insordescentiam annuam in aliquo delicto, dixi *lib.* 1, *p.* 3, *n.* 944. 292

DUBIUM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio major.

« Cum hæ multæ sint, variæ etiam sunt excommunicationes quæ in quatuor potissimum classes dividuntur, nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra Bullam Cœnæ reservantur.» 293

ARTICULUS I.

Quæ sint excommunicationes non reservatæ?

» Resp. I. Ex jure antiquo usitatiores sunt sequentes :

« *Contra omnes.* 1. In vexantes Ecclesiasticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foveant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem a censura per vim aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, ut laicis submittant jura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes Matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Trid. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne his vendant, coquant panes, etc. 12. In Doctores et Professores non facientes professionem fidei, ubi recepta est Bulla Pii IV. 13. In negligentes administrare justi-

tiam Ecclesiasticis. 14. In potestates foventes usuras.

» *Contra Clericos.* 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publice jus, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas sæculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos usurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes ultra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes Matrimonium, si sint in sacris. 7. In ficte resignantes vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absolvere a casibus Bullæ Cœnæ.

» *Contra Religiosos.* 1. In audientes Leges vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temere dimittentes, vel Matrimonium contrahentes. 3. In instituentes novum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non servantes interdictum, quando servatur a Cardinali. V. Fill. *t.* 14 *et* 4, *de cens. in partic. cap.* 8; Bon. *d.* 3, *p.* 5, § 1, *n.* 36.

» Resp. II. Supradictis adjectæ sunt a Tridentino sequentes, quæ valent, ubi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris sine nomine auctoris, et approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, juvantes, faventes. 4. In cogentes contrahere Matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos ad restituendam vel conservandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cujuscumque conditionis, vel sexus fuerint), monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium et profiteri. 8. In impedientes sine justa causa sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales concedentes in terris suis locum pro duello. »

ADDENDA.

294 *Quæst.* 34. *Quid circa hæc præterea sit notandum?* Resp. § 1. De religioso, qui temere dimittit habitum, dixi *lib.* 4, *a num.* 207. De alienatione bonorum, vel rerum Ecclesiasticarum, ibid. *a num.* 1363. De artibus, officiis et actionibus, quæ Clericis prohibentur, *a n.* 1370. De libris sine licentia impressis dicam adhuc. De ingrediente clausuram Monialium, dixi *lib.* 4, *a n.* 66. Hic notandum est, quamvis prohibitio Trid. *sess.* 25, *cap.* 5, *De Regul.* ne quis ingrediatur in septa Monialium, sit sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, et excommunicatio hæc non sit reservata per Trid. attamen teste Beja, *p.* 1, *casu* 30, est Papæ reservata per S. Pium V, et Greg. XIII, ubi horum Bullæ sunt notæ et receptæ.

§ 2. Sub excommunicatione prohibetur laicis, ne disputent de fide Catholica cum hæreticis, Cap. *Quicumque*, § *Inhibemus*, De hæreticis in 6. Similiter Clericis regularibus, Can. *Cum quibus* 24, *quæst.* 3, juncta Gl. V, *Certamen.* Per hæreticos intelligit Sanch. *in Decal. lib.* 2, *cap.* 7, *num.* 12, qui sunt, vel aliquando fuerunt Magistri erroris ; et prohibitio intelligitur de imperitis laicis, vel Clericis; ubi enim Catholici mixti sunt cum hæreticis, secluso periculo perversionis, licitum est disputare, et in Germania saltem Canones illi desueverunt, Bec. Krim. *n.* 644. 295

ARTICULUS II.

Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis.

« Resp. Sunt hæ : 1. Quæ contrahitur ex levi percussione Clerici, vel gravi, si sit mulier. 2. In eos qui absoluti in articulo mortis (a censura, vel peccato habente censuram annexam), ab eo qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam convaluerunt. V. Fill. *t.* 15, *num.* 241 *et* 242. 3. In fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis ad officia divina Fratres tertii Ordinis. 4. In procurante abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes quas ferunt Episcopi per propria statuta, et sibi reservant, quas Confessarii videant in Agendis. » 296

ADDENDA.

Quæst. 35. — *Quid præterea hic sit notandum?* Resp. Nihil occurrere. De excommunicatione ob abortum fœtus animati, dixi *lib.* 3, *p.* 1, *a n.* 822, 823. Quid sit communicare in eodem crimine cum excommunicatis, dixi ibid. 297

ARTICULUS III.

Quæ sint Papæ reservatæ extra Bullam Cœnæ?

298 « Resp. I. *Contra omnes* magis obviæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras Apostolicas falsas et non destruentes; item in falsarios litterarum Apostolicarum. 3. In effringentes et spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes in eodem crimine cum excommunicatis a Papa. 5. In vexantes eos qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione, et non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes et recipientes aliquid ex pacto ob admissionem ad Religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem litterarum sacræ Pœnitentiariæ. 12. In dantes et recipientes aliquid pro gratia, aut justitia apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, atque ad id cooperantes, suadendo, etc. 14. In mulieres ingredientes monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis JESU. 16. In facientes jurare illicita et contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item in exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. In violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. In docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæresos; item in eos qui in concionibus aliisque publicis actibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem Conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum. Quæ cum celebris sit et multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter *infra* [1].

» Resp. II. *Contra Clericos et religiosos*, sunt hæ : 1. In participantes in sacris cum excommunicatis a Papa. 2. In procurantes alienationes Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui scripturæ sensum a Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Antichristi, et extremi judicii aliaque similia revelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de residentia factum. 5. In mendicantes transeuntes ad alium ordinem præter Carthusianum. 6. In Moniales exeuntes claustris sine licentia. 7. In religiosos qui sine privilegio vel speciali licentia Parochi Clericis aut laicis Sacramentum Eucharistiæ vel Unctionis ministrare, vel Matrimonia solemnizare præsumunt. »

ADDENDA.

Quæst. 36. — *Quid præterea hic sit notandum?* Resp. Etiam nihil occurrit. Quinam hic dicantur simoniaci reales, quinam confidentiales, dixi *lib.* 3, *p.* 1, *a num.* 212 et 220; quandonam incurratur, et quis absolvere possit ab excommunicatione lata contra duella et cooperatores, dixi ibid. *a num.* 847. De exitu Monialium extra claustra, dixi *lib.* 4, *a n.* 66. De ingressu mulieris in Monasterium Religiosorum, dixi ibid. *a num.* 87. Circa impedientes jus asyli, et quinam illo gaudeant, dixi ibid. *a num.* 1392. Circa docentem quod confessio fieri possit in absentia, dixi *lib.* 6, *p.* 2, *a num.* 1195. Excommunicationes septuaginta et unam extra Bullam Cœnæ breviter collegit Polancus *in append. ad direct. Confess. p.* 113. 299

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

« Resp. Ea sic habet : *Si quis suadente diabolo, in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat et nullus Episcoporum præsumat illum absolvere.* 300

» Dicitur I. *Si quis*, intellige cujuscumque sexus aut status, etiam impubes, dummodo rationis compos et doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes,

1 In illos omnes qui nomen dant *societatibus occultis*, ut supra dictum fuit; in illos omnes qui impugnarunt principatum civilem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, eorumque fautores ac ipsis consentientes; in eos qui per se vel per alios ex animo R. Pontifici insinuant ac suadent magis utile esse et expediens R. Ecclesiæ et Sedi, si aliquæ civitates, terræ, oppida, etc. ejus sedis in feudum, gubernium, vicariatum, etc. in perpetuum vel ad tempus cederentur, ex Bulla admonet Pii V, 29 Martii 1569, ab Urbano VIII confirmata 1623 et a Pio IX, an. 1862.

consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio aut justitia teneantur, ut Reges, Judices et cæteri Superiores; item patres, tutores heri, pædagogi, Parochi, etc. quibus aliorum cura demandata est. Ita Laym. *lib.* 1, *t.* 5, *p.* 2, *cap.* 5, *n.* 6; Bon. *d.* 2, *quæst.* 3, *p.* 6. § 2, *num.* 8, ex Mol. *etc. comm.*

» Dixi, *saltem,* etc. Quia si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari docent *Suar. Cajet. Fill. Medin. Sayr.* etc. Verum id probabilius negant Bon. *loc. cit.* ex Nav. Kon. Reg. Henriq. Molin. etc.

» Dicitur II. *Clericum;* quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiamsi conjugatus dummodo cum unica virgine), si deferat habitum serviatque alicui Ecclesiæ; item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

» Dicitur III. *Monachum;* intellige quamvis religiosum, etiam laicum, conversum, novitium, utriusque sexus; item Tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum et vivant in communitate; item Eremitas subjectos alicui Regulæ vel Superiori.

» Dicitur IV. *Manus injecerit :* per quod intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis circa Clerici personam vel res ei adhærentes, sive fiat manu, sive baculo, gladio, etc. Bon. *sect.* 1, § 1. *Ex dictis resolvuntur sequentes Casus :*

» I. Hanc excommunicationem incurrit : 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, pulvere, conspurcat luto, evellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim et injuriam de ejus corpore, v. g. pilleum, pallium, etc., ita ut actio sit graviter injuriosa, Bon. *loc. cit.* Laym. *n.* 5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere vel loco, unde sine dedecore non potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequitur, ut in flumen vel fossam incidat, equo decidat, etc. *Ibid.* 4. Qui manus violentas injicit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frænum, quæ actio licet sit levis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit injuriosum ordini Clericali. Laym. *loc. cit.* 6. Clericus, si seipsum ex malitia vel passione (secus si ex devotione), percutiat injuriose; Laym. *loc. cit.* ex Nav. 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem non debet, ut si morte dignus puniatur a Judice sæculari, vel modo illicito, ut si a Prælato puniatur per laicum, Bon. *loc. cit.* ex Nav. Sayr. Suar. Fill. Kon. etc. V. Laym. *cap.* 5.

» II. Non incurrit : I. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico, quia non est actio violenta, sed fraudulenta, Bon. *loc. cit.* 2. Si percussio sit jocosa vel casualis, v. g. si janitor vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum; item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant, Bon. *loc. cit.* ex Mol. Fill. Kon. etc.; item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, *Laym.* infra. 3. Et denique quandocumque percussio ob levitatem vel imperfectionem actus non esset mortalis, illata laico, ut docent *Caj. Avila et Sa.* quod tamen *Suar.* universaliter non admittit; V. Bon. *loc. cit.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet, quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum, correctionis causa (licet ira accedat), percutiat moderate, habita ratione culpæ imo; Prælatus et Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in majoribus constitutum castigare. An idem possit pater, convertitur in utramque partem probabiliter : V. *Laym.* loco mox citando. 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publice officium cauponis vel macellarii, vel scurræ, et ter monitus non cesset; vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, sorore vel filia, denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem, quia perdit privilegium; V. Laym, *lib.* 1, *t*, 5, *p.* 2, *cap.* 5; Fill. *tract.* 15, *cap.* 1.

» Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reservata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absolvere his casibus : 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum judicio levis, comparata cum enormi, v. g. si fiat palma, pugno aut lapide, non relinquente vestigium; et secundum Ant. et Dian. *p,* 9, *t.* 4, *R.* 19, nisi notabilem injuriam et magnum scandalum pariat, qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis vero erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, ut si percutiatur Episcopus vel Abbas, etiam alapa. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, servus, filiusfamilias, vel non sui juris, uti et Regulares ac moniales invicem verberantes;

item si sint homines delicati, et quotquot habent legitimum impedimentum, ut non possit ire ad Papam, aut ejus legatum; vel si dubium sit de excommunicatione, Fill. *num.* 35 *et seq.* Denique si sit occulta v. supra hic cap. 1, d. 5 et Dian. *R.* 63, in quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiario, ut V. supra *lib.* 1, *t.* 2, *cap.* 4, in appendice. »

ADDENDA.

301 *Quæst.* 37. — *Quid circa hanc excommunicationem sit præterea notandum?* R. § 1. Percussio tum censetur fieri *sedente diabolo,* quando fit injuriose sine justa causa, debetque esse sacrilegium interne et externe grave, Cai. Ang. Mol. Fign. *t.* 1, *cons.* 107; Delb. *cap.* 2, *dub.* 4, *sect.* 5, aliique apud Sperel. *dec.* 45, *num.* 11, qui tamen *num.* 36, recte notat cum *Suar.* quamvis tactus physicus corporis esset levissimus si tamen secundum moralem existimationem sufficiat ad gravem injuriam contra honorem et reverentiam Clerico debitam, esse satis ad hanc censuram incurrendam. Attamen notat De Luca *in miscell. eccles. disc.* 20, percussionem debere esse mediatam et non ex solo inconsulto calore iracundiæ, uti colligetur etiam ex dicendis *num.* 307. Et cum hic Canon sit in favorem Clericorum, est late pro his intelligendus, uti tenent Theologi et Canonistæ omnes cum Sperell. *a num.* 44. Quandonam autem aliquis censeatur publice seu notorie percussor Clerici ideoque sit vitandus, dixi *a num.* 178.

302 § 2. Circa quæstionem illam, an ille incurrat censuram hujus Canonis, qui Clericum vel Religiosum veneno occidit, refert Sperell. *dec.* 20, quatuor sententias. *Prima* cum Avila Delb. *sect.* 20, *num.* 1, absolute negat, quia non infert violentiam ullam personæ, sed tantum naturæ. *Secunda* cum Suar. Fill. et aliis dicit incurrere, sed non ante secutam mortem venenati quia ad incurrendam censuram requiritur factum consummatum et effectu perfectum. *Tertia* est Bon. et aliorum, qui dicunt incurri tum, quando venenum operari incipit, quia prius non infert ullam violentiam. *Quarta* probabilior, quam tenent Beja et alii cum Sperell. *a num.* 22, dicit semper incurri statim ab initio propinati veneni, quia calefactum in stomacho statim incipit agere, et quamvis forte non sequatur mors, tamen violentia per venenum illata est personæ sumenti, quæ ideo incipit violenter disponi ad mortem.

§ 3. Si quis tacite tantum mandet Clericum 303
percuti, v. g. si coram famulis dicat se intendere vindictam de tali injuria, et prævideat inde fieri posse, ut famuli moveantur ad percutiendum, Sylv. Nav. Suar. Dian. Delb. *s.* 10, Dicast. *disp.* 3, *n.* 973, dicunt, si percussio sequatur, incurrere excommunicationem, quia fuit vera causa moralis illius percussionis; addunt Dript. *in cautione judiciali, s.* 2, *a.* 14, *p.* 282, et alii cum Delb. *s.* 14, adhuc incurri, quamvis mandatum vel consilium sit revocatum, si percussio adhuc secuta sit ex illo mandato, vel consilio; ubi notandum est, quod mandatum, si revocetur, et innotescat mandatario, communiter desinat movere, et consequenter non sit causa effectus secuti, non item consilium, nam motivum, quod forte suggestum est, poterit pergere movere et esse causa effectus secuti, uti etiam notavit in materia de restitutione *l.* 3, *p.* 2, *n.* 25 et 28. Quod si determinatum ad percutiendum moveas tantum, ut percutiat fortius, aliqui secundum dicta *numer.* 65, putant te non incurrere, quia non es causa substantiæ, actus, sed tantum circumstantiæ sed contradicunt alii cum Delb. *s.* 12, quia causando illum modum, concurris ad substantiam actus. *Nec obstat,* quod ille non teneatur restituere, qui est causa, cur damnum libentius fiat, quod nihilominus erat faciendum; *nam* hoc dato, disparitas est, quod ad rationem damni impertinens sit, quod fiat cum majore vel minore affectu, quod autem percussio fiat fortius, non habet se impertinenter, quia ideo magis patitur alter.

§ 4. Si Titius mandat Caio, ut vindictam pro 304
se sumat de Clerico, mutilando illum, sed cavendo expresse ne occidat; si Caius det Clerico venenum, ex quo post duos menses moriturus sit Clericus, Titius hoc ipso quod Clericus venenum sumeret, incurrit excommunicationem, quia mandando vindictam, per gravem culpam suam occasio fuit dati veneni, quod malum prævidere debebat sciens Caium, quam posset occultissime, sumpturum vindictam; venenum autem secundum dicta *n.* 303, quamprimum sumptum fuit, cœpit operari; ergo injuria cum effectu saltem inchoato tum cœpit, quod sufficit ad incurrendam hanc excommunicationem, Beja *n.* 1, *cas.* 46, pluribus id probans.

§ 5. Per consentientem in percussionem al- 305
terius intelligitur ille, qui simul cooperatur,

dat auxilium, favendo promovet, Del. *d.* 21, *num.* 9. Clericus autem consentiens, seu permittens se percuti, non incurrit excommunicationem ipso facto, quia Cap. *Contigit,* De sent. excomm. sic habetur : *si quis autem Clericus post prohibitionem hujusmodi sponte se subjicerit, excommunicetur :* ergo est excommunicatio ferendæ, et non latæ sententiæ, Delb. *s.* 7.

306 § 6. Si percussio facta non sit nomine alicujus, seu non in ipsius gratiam, quamvis ipse postea ratificet, non incurrit excommunicationem, uti nec tum, quamvis nomine ejus sit facta, si tantum interne ratificet, et non signo aliquo externo, Dicast. *a n.* 944. *Nec obstat* Regula juris, *ratihabitio retrotrahi et mandato comparatur, nam* id tantum valet respectu contractuum et pœnæ pro foro externo infligendæ, Delb. *s.* 11, *num.* 14, et iterum *s.* 16. Unde autem præsumatur mandatum occidendi, aut ratihabitio homicidii facti, explicat Pignat. *tom.* 1, *cons.* 135.

307 § 7. Ideo non incurrit occidens Clericum adulterantem cum uxore, filia, matre vel sorore sua, quia Ecclesia condonat hanc pœnam ob tantum et tam justum dolorem qui ordinarie causat subitum motum iracundiæ, Cap. *Si vero,* 2. De sent. excomm. quod Nav. Angel. Suar. Con. Delb. *s.* 17, *num.* 33, extendunt ad eum qui percutitur, quia invenitur oscula vel amplexus exercere cum una ex prædictis personis ; attamen requiritur ut fiat statim ex subito motu, alioquin non excusaretur percutiens vel occidens, Sylv. Angel. Nav. Delb. n. 35.

308 § 8. Si quis insequatur Clericum, et hic inter fugiendum præter intentionem et prævisionem insequentis cadat, probabile est insequentem non incurrere excommunicationem, quia non est causa moralis illius casus. Dicast. *n.* 1033. Sperell. tamen *dec.* 20, probabilius dicit, si Clericus reipsa ex metu persequentis cadat, incurrere, quia persecutio illa est causa violenta lapsus ; hinc *Fagn.* et alii cum *Sperell. et Bonac.* dicunt etiam eum incurrere, qui bombardulam explodit in Clericum qui ex ejus timore moritur, vel eanimis in terram cadit, quamvis globo ne leviter quidem tactus sit.

§ 9. Judex vel Superior nolens defendere 309
Clericum a percussione incurrit excommunicationem secundum Cap. *Quantæ,* De sent. excomm. in 6, docentque Nav. Henr, Suar. Beja, *p.* 1, *cas.* 60, Gorm. *De act. hum. n.* 184 et alii. Non autem incurrit per actum mere internum nolendi defendere, sed quia illa omissio defensionis est externa et sensibus cognoscibilis, et defensio erat ex justitia debita, Castrop. *d.* 1, *p.* 7. Vide adhuc dicenda.

§ 10. *Tolet. Barb. Pasq. Turr. Delb.* pro- 310
babiliter tenent Clericum etiam ex malitia vel passione percutientem se non incurrere, quia Canon videtur loqui de injectione manuum in personam distinctam. Oppositum tenent apud Sperel. *dec.* 45, *n.* 71 et alios auctores 30 gravissimi cum *Busemb.* quia hæc prohibitio magis est in favorem status clericalis quam personæ ; quidquid tamen sit de hoc, si Clericus se percutiat, aut evellat sibi capillos ob mortem parentum vel ob jacturam magnam bonorum, non incurrit, quia hæc actio non censetur statui clericali injuriosa, Delb. *s.* 1, *n.* 7 ; Dicast. *n.* 985.

§ 11. Qui vestes Clerici non inductas alias- 311
que res ei non adhærentes lacerat, non incurrit, quia non infert violentiam Clerico, Mol. Suar. Bon. Dic. *n.* 1037. Qui autem percutit Clericum, factum hæreticum, incurrit, Nald. Schiara *l.* 4, *diss.* 26, *n.* 23.

§ 12. Qui verbis minacibus Clericum pellit, 312
aut occasio est gravis damni, vel oppugnat domum in qua Clericus est, non ut ei injuriam faciat, sed ut juste locum capiat, non incurrit, quia per ista non censetur manus injicere in Clericum, Suar. Cast. *d.* 3, *p.* 24, § 1, *n.* 2, Dicast. *a n.* 1039.

Qui percutit aliquem in bacchanalibus cur- 313
rentem cum larva, ignorans esse Clericum, non incurrit [1], quia imprudenter crederet esse Clericum. Burgh. *cent.* 2, *cas.* 59. Quid autem tenendum sit, si volens percutere laicum casu percutiat Clericum, aut volens percutere Pe-

1 *Quid porro dicendum de Clerico, qui non incedat in habitu, et tonsura ? R. si Clericus cœlebs sit, neque incedat in habitu et Tonsura, amittere illum quidem privilegium fori, sed non privilegium Canonis, ut resolutum fuit a S. C.* 16 *Octobr.* 1582, *contra de Clerico conjugato videtur dicendum, qui si non deserat habitum, privilegio Canonis exuitur juxta* Text. in cap. Unico de Cleric. Conjug. in 6. *Quod si S. C.* 3, *Dec.* 1718, *T.* 1. Th. Resol. *p.* 129, statuit esse concedendam dispensationem (*ab irregularitate*) ad cautelam *Sacerdoti, qui post percussum Clericum conjugatum non incedentem in habitu et Tonsura celebraverat ; inde factum, quod dubio locus esset, num revera Clericus percussus incesserit absque habitu et Tonsura.*

trum Clericum, percutiat Paulum Clericum, jam dictum est.

314 § 14. Si percutiens reipsa Clericum invincibiliter putet non esse Clericum, attamen sit animo comparatus, ut eum percuteret, quamvis sciret esse Clericum, Cov. Ugol. et alii dicunt incurrere; e contra negant Nav. Vasq. Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 26; Castr. *tr.* 2, *d.* 1, *p.* 17, *n.* 3, nisi dubitasset, an non esset Clericus. Sed tum saltem videtur incurrere, si percusserit, actu intendens percutere, sive Clericus sit, sive laicus. Hinc recte infert Sanch. *n.* 41, cum Covarr. et aliis contra S. Ant. Sylv. et alios etiam eum incurrere, qui percutit aliquem, quem ex ignorantia crassa nesciebat esse Clericum.

315 § 15. Si quis percutiat Canonissam, Pyrrhus Corradus *in praxi Benef, lp.* 1, *q.* 5, *n.* 142, dicit in Rota decisum esse, quod non incurrat pœnam hujus Canonis, quia Canonissa nec est clerica, nec monacha, sed sæcularis et laica; econtra Glossa ad illum Canonem dicit incurri pœnam, si quis injiciat manus *etiam in Ecclesiasticas personas;* talis autem Canonissa videtur esse persona Ecclesiastica secundum dicta *l.* 4, *n.* 229, cum ratione sui status vacet divinis in choro, canat Horas et aliter Deo in Ecclesia serviat, et ideo Pignat. *t.* 8, *cons.* 1, *n.* 11, docet illas gaudere privilegio fori, uti et Eremitas, si auctoritate Episcopi deputati sint servitio alicujus Ecclesiæ vel Oratorii, contra *Delb.* qui tenet non gaudere privilegio hujus Canonis, quia illo gaudet solus *Clericus vel Monachus*, qualis non est talis Eremita, uti nec Canonissa; multo minus gaudent illi Eremitæ, qui sola auctoritate propria ejusmodi habitum et habitationem eligunt. Certum autem videtur ex illis, quæ affert Sperell. *dec.* 21. Equites Melitenses, Teutonicos, aliosque similes esse vere Religiosos, adeoque gaudere privilegio fori et Canonis, cum emittant tria vota substantialia, quanquam apud eos non sit tantus rigor paupertatis et obedientiæ; imo Sperell. *n.* 9, putat etiam Equites S. Jacobi de Sparta, qui vovent castitatem conjugalem, etiam esse Religiosos et gaudere privilegio hujus Canonis, sed de his videri possunt dicta *l.* 4, *num.* 3.

§ 16. Si v. g. conjugatus dimiserit, sed iterum reassumat habitum et tonsuram, gaudet privilegiis Clerici, ideoque eum percutiens excommunicatur, communis cum Dicast. *a n.* 999. 316

§ 17. Ut defensio contra Clericum censeatur justa, debet fieri statim post agressionem, unde qui Clericum, quando desiisset vim inferre, postea percuteret, incurreret excommunicationem, quia non censetur vim vi repellere, quæ antea desierat, nec est defensio, sed vindicta, Sperell. *dec.* 45, *n.* 84, debetque servari moderamen inculpatæ tutelæ, ut non plus fiat quam sit necesse ad vim repellendam. Putantque Castrop. § 3, *num.* 5, et Dicast. *num.* 1050, etiam licitum esse percutere Clericum ad defensionem cujusvis etiam extranei quem Clericus injuste aggreditur. 317

§ 18. Prælati incurrunt excommunicationem, si religiosos subditos cum excessu verberent; item si delinquant in modo, v. g. projiciant librum ad caput, pede trudant[1] etc.; hæ enim castigationes et pœnæ non sunt concessæ a jure, uti bene ostendit Drip. supra, *pag.* 285. 318

§ 19. Percutiens Clericum mortuum vel male tractans ejus cadaver, incurrit excommunicationem, quia statui clericali adhuc injurius est; attamen non fit irregularis si mutilet vel confodiat, quia non tollit vitam membro vel homini; Felin. Tolet. Sperell. Delb. s. 3, *num.* 9; Schiara *l.* 4, *diss.* 26, *num.* 15, aliique multi cum Pignat. *tom.* 16, *cons.* 5. 319

§ 20. Ut teneamur vitare, debet percussor esse notorius, ita ut non sufficiat me vidisse, sed requiratur notorietas non solius Juris, sed etiam facti, nec etiam semper sufficiet publica fama, uti pluribus jam explicatum est. 320

§ 21. Si Religiosi ejusdem Monasterii se verberarint mutuo, et percussio non sit enormis, possunt a supremo Prælato Monasterii absolvi, v. g. ab Abbate, Priore, Guardiano, Rectore. Si Abbas indebite percusserit Monachum, absolvi potest a Confessario per Abbatem electo, Krim. *num.* 1849. Si Religiosus percusserit Religiosum alteri subditum, absolvi debet a suo Prælato, præsente vel consentiente Prælato percussi, ut ex utriusque consensu satisfactio imponatur, e contra si 321

[1] *Hinc declaravit S. C. 16 Maii* 1733, *T.* 6. Th. Resol. *p.* 81, *in excommunicationem incidisse Parochum, qui Clericum suo addictum servitio, fatentemque se discipulum ejus esse, ac veluti filium, correctionis, uti aiebat ipse, causa,* in capite semel atque iterum *percusserat* nec non pluribus contumeliosis verbis magnam denotantibus iracundiam affecerat, *iterumque pugnis primum, deinde baculo eum verberaverat.*

Religiosus percusserit Clericum sæcularem, absolvi potest a solo Episcopo Clerici percussi ; si tamen Religiosi forent exempti, requiritur consensus Prælati, quem consensum, si neget, potest nihilominus Religiosus adire Episcopum, quia præsumitur consensus Ordinis, in eo saltem casu, quo Prælatus ipse non habet potestatem absolvendi, ita Cabassutius *in Jure canonico l.* 5, *c.* 1, *n.* 9, probans etiam ex Jure, item Castr. § 4, *a n.* 8, ubi *n.* 19, notat Religiosis mendicantibus et eorum privilegia participantibus fere eamdem potestatem a *Trid.* esse concessam quam in hac parte habent Episcopi ; possunt autem etiam Episcopi hanc potestatem delegare, ut recte notant Bonac. et Cabas. supra *n.* 13.

322 § 22. Qui percutit laicum putans esse Clericum, contrahit malitiam sacrilegii, attamen non excommunicationem, quia ut hæc contrahatur, debet reipsa, et non tantum in apprehensione Clerico vel statui clericali fieri injuria, Delb. *s.* 21, *n.* 1.

323 § 23. Quando aliquis absolvitur ab aliquo extra eam necessitatem non habente absolvendi potestatem, exigi debet juramentum ab eo qui absolvitur, quod comparere velit, quando poterit coram habente potestatem ; quod si postmodum non comparuerit, incidit in similem excommunicationem, *Castrop. supra.*

324 § 24. Percussor Clerici in foro fori absolvi debet secundum formulam in Pontificali Romano præscriptam, quamvis forte prius absolutus sit in foro conscientiæ, uti contendit Dript. supra *pag.* 304. Laym. tamen et alii dicunt pro Germania id consuetudine, seu non usu esse abrogatum.

325 § 25. Dixi *l.* 6, *p.* 3, *n.* 970, etiam ad S. Pœnitentiariam recurri pro absolutione a casu publico percussionis Clerici ; et formulas, quibus in casu publico vel etiam occulto rescribit S. Pœnitentiaria, fuse explicat Tiburt. Navarr. *in manual. ad praxim in execut. p.* 3, *c.* 2, *et seqq.* ; præcipue autem notari debent sequentia. 1. Si reus nunc satisfacere non possit parti læsæ, præstare debet juramentum de satisfaciendo cum poterit, et si tum negligat, ipso facto reincidit in excommunicationem. 2. Si oriretur scandalum ex hoc, quod absolveretur necdum satisfacto parte, debet absolvi tantum pro foro conscientiæ, hinc debebit externe se gerere tanquam excommunicatum. 3. Quando dicitur relabi, si non pareat mandato Ordinarii, intelligitur mandato discreto et quod rationabiliter latum sit. 4. Clericida orare debet officium defunctorum vel æquivalentes preces ; si legere nesciat, per quinquennium in tribus diebus hebdomadæ debet satisfacere hæredibus occisi et Ecclesiæ, cui occisus adscriptus erat ; privatur Ecclesiasticis feudis et juribus patronatus ; ipse et ejus filii sunt inhabiles ad Beneficia obtinenda.

ARTICULUS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam Cœnæ ?

« Resp. Præcipua est in hæreticos quæ ex- 326
tenditur non tantum ad fautores, receptores et defensores hæreticorum ut sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes et defendentes libros hæreticorum, de Religione tractantes vel hæresim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4 conditiones : 1. Ut auctor libri sit hæreticus. 2. Ut liber hæresim expresse contineat, vel de Religione agat. 3. Ut legatur materia notabilis sufficiens ad mortale. 4. Ut scienter legatur, imprimatur, vel retineatur, Laym. *l.* 2, *t.* 1, *c.* 15, *n.* 1. *Unde resolves :*

»I. Non excommunicaris : 1. Si legas libros catholicorum referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresim discendi legas, Laym. *l. c.* ex Nav. Sanch. etc. 2. Si in Catholici scriptoris libro vel alio hac Bulla non contento, legas adjecta scholia, vel notas auctoris hæretici ; quod tamen Suar. *t.* 5, *dist.* 21, *s.* 2, limitat, nisi scholia essent tam copiosa, ut ex iis potius, quam ex textu liber constare videretur, Laym. *l. c.* ex Nav. Sanch. etc.

» II. Non prohibentur hæreticorum libri Philosophi et alii hæresim non continentes, Laym. *l. c. n.* 3. Imo probabiliter nec ii qui incidenter tantum continent hæresim, non agentes ex professo de fide, Sayr. Graff. apud Laym. *l. c.* contra Suar. et Sanch. qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cum tanto rigore non est recepta, V. Becan. *a n.* 2, *c.* 15, *q.* 8. Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reservatam Indicis librorum prohibitorum, ubi is receptus est, quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, ut habet Laym. *l. c. n.* 8.

»III. Excommunicatur : 1. Qui in sufficiente

quantitate solum procœmium vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri in qua nulla est hæresis, legit, ut habent Laym. *l. c.* et Bon. 2. Probabiliter etiam is qui alterum jussu suo legentem audit, quia legit per alium, Laym. *l. c.* Azor. etc. contra Sanch.

» IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut Epistolam seorsim editam legit, quia non est liber. Laym. *l. c. n.* 3 et Sanch.

» V. Non sufficit una alterave linea, imo secundum Sanch. Rodriq. et Sa, nec integra pagina, etiam magni voluminis, quod tamen Bon. et Laym. *l.c.* non concedunt, licet hic fateatur Confessario id posse ad hoc servire, ut non continuo damnet peccati mortalis et excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate unam paginam legit.

» VI. Non incurritur, si retinentur libri parvo tempore, v. g. uno alterove die, quia sicut materiæ, ita et temporis parvitas excusat. Laym. *num.* 7, ex Grass. Sayr. Sanch, etc.

» VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de Religione. Laym. *n.* 3, V. Sanch. *l.* 2, *mor. c.* 10 *et l.* 9, *d. Matr. d.* 32.

» VIII. Non excusatur is qui librum, vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is qui affirmat non esse pravum, non esse exurendum. Item qui impedit, ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum vel ingenium auctoris, vel bonam doctrinam quæ in eo est, sed non quatenus in eo est, v. g. si dicas: hic liber esset bonus, si non haberet hæresim, quia talis non defendit. Laym. V. Bon. *tom.* 1, *d.* 2, *q.* 5, *p.* 4, *n.* 18 *et tom.* 3, *d.* 1, *q.* 2, *p.* 4, *n.* 20. »

ADDENDA.

327 *Quæst.* 38. — *Quid præterea sit hic notandum?* R. Bullam Cœnæ ad longum dedi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 2054; excommunicationes autem ejus novemdecim redegit in compendium Polancus *in append. ad direct. Confess. p.* 105. De immunitate Ecclesiastica, et quomodo illa violetur, dixi *l.* 4, *a n.* 1381. Quomodo incurrant hanc excommunicationem illi, qui interficiunt, percutiunt, spoliant accedentes pro negotiis suis vel recedentes a Curia Romana, fuse explicat Delb. *c.* 2, *d.* 6, 7 *et* 9. Partes omnes Bullæ Cœnæ accurate explicat Castrop. *hic d.* 3, *per prima* 22 *puncta.* Quæ bona Clericorum sint immunia, declarat Sperel. *dec.* 25, 135, 142. Contra Bullam Cœnæ nulla consuetudine præscribi posse fuse ostendit Sperell, *dec.* 37, ubi uti et postea *dec.* 50, fuse prosequitur, quomodo pœnas incurrant, qui gravant Clericos sive in Judicio sive extra. De his autem qui gravant eorum colonos, agit *dec.* 41 *usque ad* 45. Et de his etiam videri potest Pignat. *t.* 1, *cons.* 97. 166, 466, *t.* 2, *cons.* 50, 51, *t.* 6, *cons.* 33. Judicem autem laicum nequidem posse supplere negligentiam Judicis Ecclesiastici, qui Clericum non corrigit, ostendit Sperell. *dec.* 126. Clericum vero, quamvis non ferat habitum, non debere remitti ad forum laicale, docet Pignat. *tom.* 1, *cons.* 46. Familiares Cardinalium et Episcoporum quamvis laici sint, gaudere privilegio fori, ideoque eum incidere in excommunicationem Bullæ Cœnæ, qui ipsos trahit ad forum sæculare, docent Sperell. Delb. aliique cum Pignat. *tom.* 1, *cons.* 95. De excommunicatione ob impeditam ordinariam jurisdictionem Ecclesiasticam multa habent Pign. *tom.* 6, *cons.* 18 et De Luca *in miscell. ecclesiast disc.* 19, ubi dicit per impedimentem hic intelligi personam publicam vel potentem. Quæ omnia, quia pro communi praxi parum serviunt, omitto. Circa hæresim, quandonam sit formalis, colligi potest ex dictis l. 2, a n. 92. Quandonam sit externe manifestata et Papæ reservata, dixi l. 6, p. 2, a n. 1613, 1749. Quis ab ea et a casibus Bullæ Cœnæ possit absolvere, dixi ibidem et aliqua mox addam. Quæ ignorantia vel probabilitas excuset ab hæresi formali et a pœnis illi annexis, aliquid dixi l. 2, a n. 43 et de hoc videri possunt plura apud Pign. *in novissimis consult.* 197. Denique ad hoc, ut obliget Bulla Cœnæ, satis esse, quod Romæ promulgata sit et Pontifex velit promulgationem illam haberi pro sufficiente, docet cum communi Pignat. *t.* 1, *cons.* 170, *a n.* 18. Hic aliqua addam circa libros hæreticos et prohibitos.

Quæst. 39. — *Quid addendum sit circa libros* 328
hæreticorum? R. §. 1. Bulla Cœnæ excommunicat eos qui hæreticorum libros hæresim continentes, vel de Religione tractantes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ scienter legunt aut retinent, imprimunt seu quomodo libet defendunt ex quavis causa, publice vel occulte, quovis ingenio vel colore, itaque hæc qua-

tuor sub excommunicatione prohibentur, lectio, retentio, impressio et defensio libri ab hæretico editi. Nec excusat, si legas ex intentione confutandi, etiam nullum habens periculum in fide, quia prohibitio facta est etiam in odium hæresis et Auctoris hæretici; Tol. Ugol. Farin. Suar. Ovied. Castrop. aliique communissime cum Pign. *in novissimis cons.* 195, contra Decian. Masc. et Caram.; dicitur enim *ex quavis causa*, hinc ipse hæreticus qui scripsit, si relegat librum suum, incidit in hanc excommunicationem Bullæ, Graff. Ugol. Suar. Sanch. Bon. et alii cum Diana *p.* 11, *tr.* 1, *R.* 1 et Pignat supra.

329 § 2. Non est opus, ut auctor libri sit hæreticus denuntiatus, Sanch. Dicast. *d.* 3, *num.* 1158; Verjuys *tr.* 5, *d.* 2; Krim. *n.* 715; Pignat. supra contra Graff.; imo sufficit materialem tantum esse hæreticum, si scribat hæreses, quia talis auctor communiter et publice censetur hæreticus.

330 § 3. Si liber hæretici unam tantum hæresim contineat, totus est prohibitus, nec legi potest in aliis partibus non continentibus hæresim, et qui solum illum locum, qui continet hæresim, consulto legit, excommunicatur, Suar. Sanch. Tamb. *n.* 35; Pignat. supra, qui tamen postea probabiliter dicit contra Suar. Alter. Bon. Duard. si hæresis una vel altera, quæ continebatur in libro, sit plane abrasa, aut ea folia detracta, tum non prohiberi talem librum, quia tum revera non amplius continet hæresim, nec affert periculum.

331 § 4. Quamvis liber hæretici nullam contineat hæresim vel errorem, si tamen ex professo scribat de Religione est prohibitus, quia in materia Religionis et fidei semper est suspectus, Dicast. *d.* 3, *n.* 1174; Verj. supra. Potissima hic difficultas est, quid intelligatur per libros *de religione tractantes*, Suar. *De fide d.* 20, *s.* 2, *num.* 16, ait: *Dicitur de religione tractare, si per se contineant sacram doctrinam, sive sit exponendo Scripturam, sive scholasticam doctrinam, sive conciones, sive casus conscientiæ, sive alia, quæ ad cultum Dei vel Sanctorum, vel ad salutem animarum spectant.* Sanch. *in Decal. l.* 2, *cap.* 10, *num.* 21, consentit et addit: *Si sint libri pertinentes ad fidei expositionem... qui disserunt de Clericis et Monachis... qui de moribus Christianis tractant et non tantum politicis.* Similiter loquuntur Laym. *l.* 2, *t.* 1, *cap.* 5, *num.* 3; Dic. supra, Ills. *tr.* 3, *num.* 43; unde etiam tractant de Religione, si sint compositi ad devotionem excitandam, Sylvius *p.* 1, V. *Libri, quæst.* 4. Item si explicent ritus Ecclesiæ, etiam qui sunt apud Armenos et Græcos, ac tolerantur ab Ecclesia, *Pignat.* Item si interpretentur jus Pontificium seu Canones. Verj. *art.* 5; imo putat *Hurt.* si etiam jus civile; sed hoc caret fundamento. Addit Tamb. *in Decal. l.* 2, *c.* 1, § 7, *n.* 7, agere de religione, si agant de Deo, etiam ut objecto Metaphysice (de quo dubito, quia tum est liber pure Philosophicus) non tamen si pure agant de institutione politica, præscindendo a moribus. Ratio communis est, quia hæretici solent talia scribere, vel in odium fidei nostræ, et cum contemptu Ecclesiæ; vel aliquid veneni inserendo, vel ita suis erroribus ponere volunt fundamentum aut conciliare existimationem suæ sectæ. Putarem tamen si liber hæretici tractans de religione submitteretur censuræ approbatorum Catholicorum qui judicarent utilem fore vel ad Ecclesiæ catholicæ veritatem agnoscendam, vel ad confutanda aliorum hæreticorum dogmata, non reprobandum ab Ecclesia, et ita videmus plures ejusmodi libros in Gallia et Belgio obstetricantibus doctissimis viris catholicis prodiisse. Notat enim Pignat. non sufficere, si quædam obiter de Religione commisceantur, neque tamen necessarium esse, uti titulus vel argumentum libri sit Religio, sed satis esse, si ex professo de Religione tractet. Quod si liber et hæresim contineat, et simul ex professo agat de religione, docet contrahi duplicem excommunicationem; sed non videtur conforme dictis *a n.* 87, nam alterutrum per se sufficit ad excommunicationem sibi respondentem. Ex hac ratione putat *Becan.* etiam eum incurrere duplicem excommunicationem, qui per lectionem libri hæretici de Religione tractantis peccat, et contra Bullam Cœnæ et contra Regulam Indicis, nam ibi transgreditur duas leges; sed *Pignat.* probabilius contradicit, leges enim illæ sunt tantum materialiter duæ et moraliter una secundum dicta *l.* 5, *a n.* 132.

332 § 5. Quamvis liber hæretici non tractet de religione, sed sit v. g. Historicus, Poeticus, Juridicus, Medicus, Philosophicus, si tamen vel unicam contineat hæresim, prohibetur sub excommunicatione. Sanch. *in Decal. l.* 2, *c.* 10, *n.* 34; Suar. *t.* 5, *d.* 21, *n.* 10; Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 14, *n.* 4; Bonac. *De cens. d.* 2, *q.* 5, *pun.* 4, *n.* 20; Castrop. Krim. *n.* 720. Addunt Sanch. Dicast. *d.* 3, *n.* 1180; Krim. *n.* 721, non sufficere si tantum ab illo libro hæresim expurges seu deleas, quia tua particularis expunctio non tollit communem prohibitionem,

sed pro his partibus septentrionalibus paulo mitius est loquendum, unde Laym. *c.* 15, *n.* 3; Dicast. *n.* 1177; Stoz *t.* 2, *p.* 3, *n.* 534, et alii recte notant pro praxi cum *Busemb.* prohibitionem non esse hic in eo rigore receptam, nam passim in bibliothecis inveniuntur tales libri et quamvis per accidens habeant aliquas hæreses inspersas, leguntur etiam a timoratis sine scrupulo. Illi tamen historici prohibentur sub excommunicatione, quorum præcipuum studium est agere contra Catholicos vel Monachos, quales sunt Schleidanus, Aventinus, Munsterus et similes, Laym. Stoz, Dicast. supra : Munsteri tamen historiam non reprobat Less. *in auct.* V. *hæreticus, cas.* 15, uti nec opera Erasmi Roterodami, exceptis quibusdam colloquiis, neque opera Ludovici Vives aut Wesenlerii, imo Bodini tractatum de Rep. dicit legi posse, sed in Indice librorum prohibitorum, qui post *Trid.* additur et jussu illius est editus, statim post Regulas expresse habetur, quod liber Bodini de Rep. maneat damnatus et prohibitus. *Pignat.* supra laudat, si quando libri Auctoris damnati videntur utiles Reip. typis mandetur sub nomine alterius Auctoris probati, ut bonum remaneat tanquam a manibus injusti possessoris recuperatum, sed recte notat paulo post, dummodo non constet librum esse hæretici, ad rem enim non facit, quod supprimatur nomen hæretici et aliud addatur nomen, cum etiam libri sub ficto nomine Apostolorum vel alicujus Sancti ab hæreticis conscripti damnentur velut libri hæreticorum.

333 § 6. Per Bullam Cœnæ non prohibentur libri Ethnicorum vel Judæorum, cum hi non sint hæretici, Suar. Verj. *art.* 4; Dicast. *n.* 1158; Krim. *n.* 716. Nec libri antiquissimorum hæreticorum, quia errores in ipsis contenti jam satis noti, confutati, ideoque minus periculosi sunt, Steph. *tr.* 3, *d.* 1, *n.* 50. Putant tamen probabiliter Suar. et Dicast. *n.* 1159, comprehendi libros Græcorum et Armenorum, qui non sunt sub obedientia Papæ; illi enim sunt schismatici et plerique etiam hæretici. Certum autem est per Bullam Pii IV et Clem. VIII, prohiberi Thalmud et similes libros hæreticorum, uti habetur in Indice librorum hæreticorum post Regulam 10, ubi est additum, quod liber Magazor continens partem rituum et cæremoniarum judaicarum non prohibeantur in hebraica lingua et tantum in omnibus aliis linguis.

334 § 7. Per Bullam non prohibetur liber catholici Auctoris, quamvis per accidens habeat hæreses, Kon. Krim. *n.* 716. Addit Pignat. cum Duardo : quamvis liber catholici damnatus esset velut liber hæreticus, nisi expresse addatur, quod etiam sub simili pœna prohibeatur; non enim ideo Auctor est hæreticus. Idem dicit *Pign.* quamvis etiam Auctor damnatus esset velut suspectus de hæresi. Damnato tamen Auctore tanquam hæretico, libri ejus sunt hominis hæretici. Quod si parvo libro Catholici addita sint scholia seu annotationes majores Auctoris hæretici, videtur prohiberi, quia est liber hæretici commentatoris, Suar. Krim. *n.* 717, contra Sanch. et Tamb. *in Dec. l.* 2, *c.* 1, § 7, *n.* 9. Imo putat Dicast. *n.* 1161 : si liber Catholici et usque adeo si sacra biblia habeant scholia et annotationes hæretici, quæ adeo crescant ut volumen ex ipsis potius constet, quam ex doctrina catholica, prohibentur sub pœna Canonis, *Suar. Alter. Pign.* Quod verum videtur, etiamsi hæc scholia mole sua non adæquarent librum de se catholicum, quia tales libri non habentur propter textum catholicum, sed propter illas notationes quæ censentur esse principale contentum; ergo propter illas censetur liber esse hæretici et si passim habeat hæreses, etiam censetur hæreticus.

§ 8. Si Liber Auctoris catholici fuse ad ver- 335
bum referat textus et errores libri hæretici, non ideo incurritur hæc pœna, quia non est liber hæretici, quod valet, quamvis ex sola curiositate legeret, Nav. Ugol. Sayr. Rod. Sanch. Duard. et alii. Addunt Suar. Ugol. Azor. Laym. Bon. Pign. Krim. *num.* 718, quamvis legeret animo discendi et imbibendi errores; attamen tum peccat mortaliter.

§ 9. Burgh. Pegna, Ricciul. Pign. supra pu- 336
tant per Bullam prohiberi etiam libros hæresim continentes, quamvis conscripti sint ante lapsum in hæresim, quia postea sunt libri hominis jam hæretici, et militat idem periculum fidei ac odium Auctoris, atque si scripti essent in statu hæresis. Si tamen non contineant hæresim, quamvis de Religione tractent, docent *Sousa et Bonac.* non prohiberi et ita videtur habere praxis, cum scripti sint spiritu adhuc catholico.

§ 10. Probabilior videtur esse sententia illo- 337
rum, qui cum Stoz *n.* 536, dicunt per Bullam Cœnæ prohiberi lectionem etiam quæstionis, concionis, aut epistolæ hæreticæ separatim editæ, quamvis non attingat decem folia (tum enim haberet rationem libri, uti concedunt Castr. Dicast. et Steph. *n.* 55.) Ratio est : 1. Quia si talis quæstio vel concio esset in libro

hæretico, aut si epistola illa esset præfixa, quamvis unum tantum folium contineret, prohiberetur legi per Bullam Cœnæ, uti communiter docent omnes ; ergo etiam nunc prohibetur, quando est separata, cum de se sit apta tali libro inseri. 2. Si talia scripta hæretica separatim edita legi possent, ergo si quis integrum hæreticum continentem quæstiones, conciones et epistolas hæreticas dissolveret, jam singulæ possent legi sine violatione Bullæ Cœnæ, quod non videtur dici posse, quia alias etiam conjunctæ legi possent, cum sint eædem sive sint separatæ sive conjunctæ. *Nec refert,* quod separatæ non ita videantur habere nomen et rationem libri, *nam* in utroque casu habent rationem libri saltem aptitudinaliter, deinde quando liber prohibetur, intelligitur omne scriptum aptum constituere librum hæreticum et ponitur liber veluti principalis species pro genere, præsertim cum natura hujus legis non videatur esse odiosa, utpote favens fidei et Ecclesiæ contra hæreticos, adeoque merito censeri possit extendenda. Atque ob has rationes dicit Dicast. *n.* 1164, hanc sententiam esse probabilissimam, quamvis ipse cum Lugo *de fide d.* 21, *n.* 33, oppositam defendat ut veram : sequuntur Portel. March. Neuss. ; Spor. autem et Krim. *n.* 722, utramque dicunt esse probabilem, *Pignat.* tenet cum rigidiore, quia etiam pro talibus foliolis viget intentio legis et cum libris censentur etiam expressa illa quæ ad libros reducuntur ; hinc infert cum *Ugol. Fill.* et aliis, folia necdum compacta in librum, similiter prohiberi.

338 § 11. Si liber hæretici ligatus in una compactura complectatur plures partes, quarum aliquæ non habeant hæresim aut tractent de religione, Sanch. Bon. Lugo *de fide d.* 21, *n.* 79, et alii dicunt non incurri censuram per lectionem harum partium, quod verum est, dummodo partes illæ reliquæ habeant aliquo modo rationem libri secundum se distincti ; si enim omnes simul censeantur unus idemque liber, totus censeri debet prohibitus ob unam partem, ut recte *Pign.* Et saltem retineri non poterit totus ille liber, cum in ea compactura sit liber hæreticus.

339 § 12. Docent cum communi Suar. Sanch. Dicast. *n.* 1178 ; Verj. *n.* 3 ; Stoz. *n.* 536 ; Steph. *n.* 50 ; Pignat. Krim. *n.* 720, prohiberi libros etiam manuscriptos ; si enim liceret legere manuscripta, eluderetur omnis prohibitio, quia possent hæretici sola manuscripta divulgare, aut alii facere sibi describi libros, per quod non evitarentur incommoda. Contradicunt alii cum Tamb. *n.* 14, et Viva *ad prop.* 45, *Alex. VII, n.* 10, quia manuscripta non sunt in rigore libri, et in odiosis non est facienda extensio. Sylvius *in Res. variis, p.* 1, *V. Libri,* post q. 4, citans Rodr. Barb. Azor. ait : *Libri manuscripti communicari possunt ad legendum, nam tantum prohibentur, ne communicentur ad imprimendum,* ut declaravit S. Congr. Hæc sententia videtur probabilis. Neque ideo eluditur prohibitio, nam libri impressi facilius habentur et libentius leguntur. Prima tamen sententia videtur tenenda, quia communior, neque satis constat de contraria declaratione S. Congr. Et quod manuscripta veniant etiam nomine *libri,* videtur certum, nam ante inventum typum utique erant, et ab antiquis Monachis describebantur libri.

§ 13. Quantum legi debeat, uti peccetur 340
mortaliter et incurratur censura, non conveniunt Auctores. *Toletus* putat sufficere unam vel alteram lineam legi, quia contineri potest hæresis, sed hæc opinio nimis rigida est, quia lex præsertim pœnalis non spectat, quod raro, sed quod communiter fit, communiter autem non fit, ut quis statim in prima linea hæresim inveniat. E contra *Crous.* apud *Dian.* in summa V, *hæretic. libri* n. 39, putat requiri eam libri partem, quæ per se sumpta vere dici possit liber, et quod infra est, dicit esse veniale. Sed hæc sententia nimis lata est. Manuel, Vivald. Sa, Sanch. putant minus quam paginam in folio non sufficere ad mortale, quod approbat Krim. *n.* 745, nec reprobat Laym. uti nec Castr. *tr.* 4, *d.* 2, *p.* 10, § 2, *n.* 6, quamvis dicat a Suar. et Bonac. reprobari, Tamb. autem *in Decal. l.* 2, *c.* 1, § 7, *n.* 34, dicit esse probabile. Sed Marchant. *in trib. tom.* 1, *tr.* 2, *tit.* 2, *q.* 2 et Spor. *in morali tr.* 1, *c.* 5, *n.* 28, melius dicunt in hac re attendendam esse materiam, non secundum se, sed secundum finem prohibitionis, qui præcipue est periculum perversionis ; hinc si aperias librum hæreticum, et incidas in rem quæ directe est hæresis vel contra fidem, dicendum est cum *Tolet.* te peccare mortaliter, et excommunicari, licet legas paucas lineas, quia et periculo te exponis, et agis contra totum finem legis. Si autem advertas materiam esse indifferentem, dicendum est cum Sanch. te non peccare mortaliter, licet legas paginam et forte amplius. Dicast. *n.* 1196, etiam recte notat esse attendendum, an liber contineat frequentes hæreses necne ; si enim multas in singulis v. g. paginis contineat, contrahetur

excommunicatio legendo pauciora, quam si raras tantum habeat hinc inde sparsas.

341 § 14. Si quis ignorans idiomatis percurrat talem librum quasi legendo, Anch. Nald. Bon. dicunt eum incurrere excommunicationem, quamvis non intelligat quid legat, quia licet absit periculum perversionis, revera tamen legit, deinde quia Ecclesia prohibet factum et non finem, præterea adhuc manet finis prohibitionis, qui simul est odium auctoris hæretici, et ideo etiam tantum retinens incurrit. E contra Suar. Sanch. Fill. Tamb. *n.* 31; Krim. *n.* 747. Pignat. Castrop. Dicast. *n.* 1183; Stoz, *n.* 538, probabilius dicunt non incurrere, quia proprie non legis, nisi cum addito, materialiter, ad lectionem enim requiritur mente scripta percipere, qualem lectionem Ecclesia prohibet, quia illa sola est communicatio cum hæretico. Recte autem notat *Dicast.* supra ad lectionem non requiri, ut voces exterius ore efformes, sed sufficere, si exterius visu et simul mente percipiendo percurras verba, tum enim proprie et sensibiliter diceris legere. Et in hoc etiam consentiunt *Aug. Suar. Sanch. Nald. Bonac. Pignat.* est enim tam lethale venenum hæresis, ut etiam oculis haustum enecet.

342 § 15. *Suar.* dicit etiam audientem legi incurrere, tum quia est idem utrobique periculum et odium hæreseos, quæ fuit ratio prohibitionis, adeoque extensio hic valet, quamvis supponamus esse legem pœnalem, tum etiam, quia legere non tam est ore percurrere voces, quam eas mente percipere, ita ut hæc perceptio sit præcipua actio, et velut complementum in ratione lectionis; ergo qui voces prolatas auditu percipit, etiam physice censeri potest legere. Hanc sententiam admittunt, Nald. Azor. Sayr. Graff. Regin. Sylv. Pign. Verj. *art.* 6, si ut audirer, induxerit alterum ad legendum, quia tum censetur moraliter legere per alium, cum enim mandet, vel fieri velit, lectio sit nomine ipsius. E contra si non induxerit, non censetur legere, sed tantum audire, et hæc sententia videtur probabilior, attamen etiam probabiliter dicunt Ugol. Sanch. Kon. Fill. Port. Tamb. sup. *n.* 4; Dicast. *n.* 1187; Stoz. *n.* 537; Krim. *n.* 746, nequidem mandantem, ut sibi audiendum prælegatur, incurrere, quia ille tantum dicitur legens, qui visu, et mente scripta percurrit, et ideo infert Steph. *n.* 51, probabile esse eum nequidem peccare, qui per alium linguæ ignarum jubet sibi prælegi librum hæreticum. Addit *Sousa*, nec eum peccare, qui jubet sibi prælegi per eum qui facultatem habet legendi, sed in utroque probabilius contradicunt alii cum *Pign.* quia etsi talis lectio respectu proferentis non sit peccaminosa, tamen est talis, quatenus mediante illa iste, qui jubet et audit, dicitur per alium legere. Econtra tamen, qui de memoria recitat, quæ aliquando legit in libro hæretico, nullo modo legit nec peccat, Ugol. Suar. Sanch. et alii.

§ 16. Docent Laym. *l.* 2, *art.* 1, *c.* 15; Di- 343
cast. *n.* 1195, virum prudentem et doctum non peccaturum in Germania, si locum aliquem contradictionis quærat in hæretico auctore sperans certo, quod eo exhibito alter ad fidem sit convertendus; tum enim lex charitatis præponderat Ecclesiasticæ. Aliud est, si fieret curiositatis causa, aut ex animo adhuc hæresim redolente; Krim. *n.* 715.

§ 17. Ludimagistro Catholico licitum non 344
est admittere pueros discentes legere v. g. ex catechismo hæretico, tum quia ipse docendo et corrigendo reipsa legeret librum hæreticum, tum quia cooperetur ad talem lectionem, et instructionem in hæresi.

§ 18. Legentem, retinentem, etc. excusat 345
ignorantia etiam crassa et affectata, communis cum *Pign.* supra, dummodo non sit temeraria, qualis esset, si ignorans moraliter scire præsumatur, quia quando dubitat vel inquirit a viro fide digno, vel quando est fama publica de prohibitione libri, aut quid simile, et tamen credere non vult, aut ulterius inquirere, tum præsumitur scire, Bonac. Sanch. Lug. Pelliz. Castrop. Tamb. n. 29; Verj.

§ 19. Quando datur facultas legendi libros 346
hæreticos, additur: *ad salutem animarum, et ad effectum hæreses et errores redarguendi et confutandi*, unde talis, qui non ex tali fine, sed v. g. ex sola curiositate passim, et communiter legeret, peccaret graviter, quia in re gravi ageret contra finem saltem extrinsecum, quem legislator serio et efficaciter intendit, non tamen incurreret excommunicationem; concessio enim tum manet valida in ordine ad cavendam censuram, saltem tum quando expresse non adduntur hæ particulæ: *alias non, secus totum erit irritum et inane, etc.* manet enim finis intrinsecus dispensationis, qui est eximere dispensatum ab obligatione legis, Verjus *art.* 7.

§ 20. Hæc propositio est 45, ab *Alex. VII*, 347
damnata: *libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.* Oppositum itaque est verum, nempe retineri non posse usque dum expur-

gentur etiamsi quis legere non velit, sed statim esse extradendos. Et tam deponens librum alium quam depositarius acceptans excommunicantur uti cum communi Pignat. *p.* 481, contra *Duardum*, qui excusat deponentem; sed contra est, nam ille censetur apud aliud retinere suum librum. Et quod dictum est de depositario, valet etiam de eo qui commodato accepit, aut in pignus, nam vere dicuntur tenere. *Duard. Pignat.*

348 § 21. In retentione, ut possit discerni peccatum grave a levi, consideranda est quantitas seu mora temporis, intentio retinentis et principaliter finis legis prohibentis retentionem, nam retinens per unum vel alterum diem cum proposito postea tradendi excusatur a peccato mortali, Sanch. Duard. Regin. Castrop. Gordon. Dian. Pignat. *pag.* 482; Sporer supra. Si tamen tandiu expectaret, ut censeretur non velle tradere, peccaret mortaliter et incurreret censuram, Verj. *art.* 8; si haberet voluntatem absolute retinendi et paulo post mutaret hanc voluntatem, proponeretque extradere, peccasset quidem mortaliter, putatque Suar. *De fide d.* 20, *s.* 1, *num.* 22, incurrisse censuram; sed probabilius negant Sanch. Regin. Castr. Spor. Dian. *p.* 5, *tr.* 5, *R.* 43; Verj. supra, Dicast. *n.* 1203; Krim. *n.* 749, quia censura non incurritur ob voluntatem, sed ob ipsam retentionem; ergo si hæc de se non sit mortalis, et longa, non censetur materia sufficiens ad censuram, sicuti licet habuisses animum graviter vulnerandi Clericum, si tamen Clericus ictum declinans tantum leviter esset a te percussus, secundum antea dicta non esses excommunicatus.

349 § 22. Incurrit excommunicationem, qui retinet libros hæreticos tantum ad ornatum suæ bibliothecæ, licet idioma non intelligat, quia præter periculum perversionis fines prohibendi fuerunt, ut tales libri plane abolerentur, odium auctoris hæretici, detestatio hæreseos contentæ, etc. Sanch. Fill. Castrop. *n.* 7 *et* 9; Dic. *n.* 1200; Pignat. *pag.* 482; Verj. *art.* 8; Krim. *n.* 750, non excusant eos qui libros illos vel eorum partem retinent ad involvenda in talibus foliis aromata aut medicinas.

350 § 23. Qui librum, antequam prohiberetur, redegit in compendium, excommunicatur, si hoc suum compendium manuscriptum legat, vel retineat post prohibitionem; est enim moraliter ipse liber compendiatus, Pignat. *pag.* 481. Et idem est de illo qui composuit, si illum librum suum postmodum legat vel retineat ex quavis causa.

§ 24. Qui petivit et expectat licentiam le- 351
gendi tales libros, potest tantisper retinere, donec licentia data sit vel negata, dummodo responsum quamprimum expectetur, *Verj.* supra similiter; qui paratus est tradere, potest expectare occasionem, ut tradat, dummodo non intercurrat longum tempus. *Verj.* supra, imo Pign. et Stoz, *n.* 539, dicunt, si commoditas tradendi deesset et illa absque fraude et negligentia diu expectarentur, non incurrendam censuram, quia non dicitur vere retinere contra præceptum Ecclesiæ, qui expectat opportunum tempus tradendi.

§ 25. Qui tradit alteri habenti potestatem 352
legendi, non abdicans a se dominium, sed tantum deponens ad tempus, incurrit excommunicationem, quia reipsa retinet apud alium, Ugol. Duard. Graff. Sayr. Fag. Sanch. Sousa, Bon. Pign. *p.* 483. E contra si tali tradat abdicans a se dominium et possessionem, licite facit; Religiosi autem, imo et alii sæculares satisfaciunt, si tradant in locum sequestratum, qui solet esse assignatus in singulis monasteriis et dicitur carcer hæreticorum, seu infernus, *Verj.* supra.

§ 26. Bibliopolis non licet hæreticorum li- 353
brorum mercaturam facere, eos emendo, aut vendendo, quia per hoc moraliter disseminant hæresim, Less. *in Auctar. v. Hæreticorum libri cas.* 17. Et quamvis deceptus sis emendo, non ideo tibi licet revendere; sed potes dissoluto contractu repetere pretium tuum, quia inerat vitium merci, quod si recipere non possis, attribue casui illud damnum, Less. *cas.* 20. Bibliopegos hæreticorum librorum dicit *cas.* 18, de jure naturæ excusari posse, quia tales libri etiam non compacti legi possunt, attamen videri agere contra Bullam Cœnæ, quæ vetat haberi aut teneri apud se tales libros, et quoad hoc etiam consentiunt Ugol. Sanch. Pign. *p.* 482, notans tamen eum non incurrere censuram, qui compingit, ut statim mittat habenti potestatem legendi, cum enim hic legere possit, potest etiam sibi eum per alium comparare et ideo excusant *Ovied.* et alii famulum, qui jussu domini habentis facultatem legendi, conservat talem librum.

§ 27. Si quis hæreditate acceperit libros 354
hæreticos, putat Flor. *De Cocq. in princ. Theol. tr.* 4, *c.* 4, *s.* 3, eum posse commutare cum aliis libris catholicis, vel hæretico Bibliopolæ divendere, ne grave damnum incurrat, nam si similium librorum copia ibidem sit sufficiens, causa catholicorum non ideo fit multo deterior; hinc Less. *in Auctar. v. Hæreticus,*

cas. 21, dicit conversum posse damni gravis vitandi causa vendere hæreticis bibliopolis, qui talium librorum copiam habent. Et certum videtur, quod saltem possit illis vendere, qui habent potestatem legendi.

355 § 28. Qui librum hæreticum ipsemet comburit, non incurrit censuram Bullæ Cœnæ; hæc enim fertur contra retinentes, sed probabilius docent Suar. Barbos. Dicast. *n.* 1208; Krim. *n.* 852, ubi viget Inquisitio, quod comburens incurrat censuram latam a *Julio III et Pio IV*, mandantibus tales libros tradi Inquisitoribus eo fine, ut libri et auctores fiant noti et prohiberi aut etiam comprehendi possit. Adhuc tamen probabiliter dicunt Sanch. Fill. Pign. *pag.* 483, eum non incurrere excommunicationem, qui comburet, quia quando præcipitur, ut Inquisitori vel Episcopo tradatur, est ideo præcipue, ne retineatur, quod non fit si comburatur.

356 § 29. Ille dicitur imprimere librum qui est dominus officinæ, in qua fit impressio, item qui ponit typum, humectat chartam, imponit atramentum, premit prælum, Suar. Sanch. Laym. Pign. *pag.* 484; Arsdek. *supra q.* 13, § 4; Krim. *n.* 753; qui autem corrigunt impressionem, aut faciunt sumptus pro impressione, quamvis proprie non dicantur impressores, tamen ex eo capite etiam excommunicantur, vel quod legant, uti corrector et quidem toties quoties legit magnam partem, vel quod faveant hæreticis, Ugol. Sayr. Fill. Dic. et alii cum Pign. E contra vendentes chartam, characteres, atramentum aut alia instrumenta ad usum typi necessaria, sunt causæ valde remotæ, nec videntur incurrere censuram, uti innuunt Castr. Tamb. *n.* 46; Krim. *n.* 754, et expresse Pign. *p.* 485, excipiens, nisi scientes ad istum finem peti, facerent animo favendi hæresi, unde etiam describentes incurrunt, non tanquam impressores, sed tanquam legentes et detinentes librum hæreticum, vel saltem tanquam fautores.

357 § 30. Qui ex pravo animo, vel ex respectu Auctoris proponit argumenta pro defensione libri hæretici vel hæresis in eo contentæ, censetur defendens et incurrit excommunicationem, Verj. *ar.* 9. Qui autem defendit librum hæreticum non absolute, sed tantum ab oppugnationibus illius inefficacibus, v. g. dicens ex his vel illis rationibus male oppugnari, non incurrit censuram, dummodo simul absolute dicat esse reprobandum ex aliis rationibus, hoc enim non est proprie defendere librum, sed est impugnare argumenta male impugnantis, Dicast. *n.* 1219.

§ 31. Hæc defensio fieri potest non tantum 358
verbo, sed etiam facto, unde qui occultat librum, qui impedit, quo minus extradatur, comburatur, etc., incurrit, quia facto defendit, Suar. Sanch. Castrop. Tamb. *n.* 54; Pignat. *pag.* 489; Krim. *num.* 755.

§ 32. Qui laudat stylum vel doctrinam eo 359
animo, ut damnationem impediat, defendit, nec enim opus est defensionem fieri ob hæresim vel auctorem hæreticum; sed ex quavis causa publice vel occulte, quovis ingenio vel colore. Pign. supra. Libros hæreticos juste prohiberi ac etiam comburi; copiose demonstrat Pignat. *in novissimis cons.* 191, ubi *cons.* 192, agit contra libros atheos et magicos, *cons.* 193, contra Thalmudicos, Kabalisticos, Rabbinicos, *cons.* 194, contra astrologicos, onirocriticos, chiromanticos, divinatorios. Hæc verba notanda esse duxi, quia quandoque posset de libris talibus requiri aliqua notitia et vix in alio cum ea brevitate reperietur tanta eruditio.

Quæst. 40. — *Quid dicendum sit circa libros* 360
alios prohibitos? R. § 1. Præter libros hæreticorum continentes hæresim et hæreticorum qui ex professo agunt de religione, varii alii prohibentur præsertim in Indice librorum prohibitorum, qui addi solet post Trid. et de auctoritate illius Indicis dicam *n.* 373. Sic Clemens VIII, prohibet sub excommunicatione latæ sententiæ, sed non reservata, libros hæresiarcharum, etiamsi non contineant hæresim, nec agant de religione. Sixtus V, sub excommunicatione latæ sententiæ Papæ reservata prohibet libros astrologiæ judiciariæ seu divinationis de futuris contingentibus. Etiam prohibentur libri qui res lascivas ex professo tractant, uti habetur in Indice Regula 2, 7 et 9. Estque hic notandum illos libros in Indice dici esse primæ classis, qui sunt vel hæreticorum et aut continent hæresim aut agunt ex professo de Religione, vel sunt hæresiarcharum, quamvis hæresim non contineant, nec ex professo agant de religione; e contra illi dicuntur secundæ classis, qui sunt libri catholicorum et speciatim prohibentur propter materiam vel modum, quo scripti sunt, aut quia sunt de rebus sacris et prodeunt sine nomine auctoris vel impressoris, etc. Notat autem Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 15, *n.* 8, per lectionem librorum magicorum et obscœnorum non contrahi excommunicationem, sed tantum pec-

cari mortaliter ,si adsit materiæ gravitas. [1]

361 § 2. Octodecim Epistolæ Provinciales [2] Ludovici Montaltii et aliquæ Antonii Arnaldi, itemque alia opuscula prohibita ac damnata sunt ab Alex. VII, anno 1657, 6 Septemb. idem Alex. VII tum damnavit omnes libros defendentes Jansenismum, quales libros esse Epistolas Montaltii, notas Wendrochii, disquisitiones Pauli Irenæi declaravit Universitas Parisiensis, 7 Sept. 1660, ideoque libri illi 14 Octob. insequentis publice combusti sunt Parisiis per manum carnificis jussu Regis Galliæ.

362 § 3. Idem Alex. VII, eodem tempore, prohibuit libros edendos tractantes materiam de Auxiliis. Postea Inn. XII in brevi ad academiam Lovaniens. 6 Febr. 1694, inhærens decretis Pauli V et Urb. VIII, prohibet libros eos imprimi, sed de istis prohibitionibus videri possunt Suar. Lusitanus *de anima tr.* 6, *d.* 2, *a n.* 292; Platel. *de Gratia a n.* 606. Henao *de Scientia media historice propugnata in Præfatione*, Paulus Leonardi *in resp. ad expost. p.* 3, *s.* 12; August. le Blanc. [3] *in hist. de auxil. sub initium*, Henr. a S. Ignatio de Deo *dist.* 8, *a n.* 452, quamvis enim inter eos sint aliqui, qui rigorismum laudant, tamen hanc prohibitionem extenuant.

§ 4. Rituale Aletense damnatum est a Clem. 363 IX, [4] die 9 Aprilis 1668, tanquam tale, quo continentur doctrinæ quædam et propositiones falsæ, singulares, in praxi perniciosæ, erroneæ, et consuetudini in Ecclesiacom muniter receptæ, atque Ecclesiasticis constitutionibus oppositæ et repugnantes, quarum usu et lectione Christi fideles in jam damnatos errores sensim induci ac pravis opinionibus infici possent.

§ 5. Monita salutaria B. V. M. ad cultores suos indiscretos damnavit Clem. X, ann. 1676, velut scandalosa, prohibuitque legi. Porro hunc libellum in hollandicam linguam verterunt hæretici, rursumque impresserunt Mid-

[1] Index est lex generalis Ecclesiæ jussu Papæ ac concilii Tridentini lata; ergo omnem afficit Ecclesiam; Episcopus in ea dispensare nequit; pluries per annum decreta emittit in omnibus regionibus valitura. Nihil antiquius habent RR. Patres quam ut ubique libros pravos extirpet. Recole hic mandatum Leonis XII ad omnes Episcopos et præsertim Epistolam S. Indicis Congregationis ad eosdem, supra citatam et hoc palam fiet. Neque speculative vera neque practice tuta est quorumdam pœnitus derelinquenda sententia, Indicem non obligare.—A diebus Lacroix multi proscripti sunt libri, inter quos *theologia Bailly* (donec corrigatur); *Manuale juris canonici auctore Lequeux* (donec corrigatur), et opusculum : *Mémoire sur le droit coutumier*. Recte subdit Scavini : « statim ac per fide dignos vel per publicas ac probatas ephemerides ad nos pervenit certa notitia prohibitionis librorum obligat; et sat est, quod Decretum Romæ publicetur ut dictum est *Tr. de Legibus*. Et sane nova decreta librorum prohibitoria novum jus non faciunt, sed jam recepti juris, scilicet Regularum Indicis, applicationem continent tantummodo. Præstaret tamen, ut Episcopi vel in Calendario, vel alia accepta occasione, tum decreta prohibitionis librorum, tum aliarum Congregationum decisiones ad praxim spectantes publicarent. » (111, 406.) Hic inserere juvat ex Pii IX Encyclicam « *inter multiplices* » quæ dicuntur de Diariis Catholicis...

« Quamobrem a Vobis efflagitamus, ut dum mortiferam pestilentium librorum et ephemeridum perniciem a fidelibus curæ vestræ traditis amovere studetis, eodem tempore illos viros omni benevolentia et favore prosequi velitis, qui Catholico spiritu animati, ac litteris et disciplinis exculti, libros istic et ephemerides conscribere, typisque mandare curant, ut catholica propugnetur et propagetur doctrina, ut veneranda hujus S. Sedis jura, ejusque documenta sarta tecta habeantur, ut opiniones et placita eidem sedi ejusque auctoritate adversa de medio tollantur, ut errorum depellatur caligo, et hominum mentes suavissima veritatis luce collustrentur. Atque episcopalis vestræ sollicitudinis et caritatis erit catholicos istos scriptores bene animatos excitare, ut majore usque alacritate pergant Catholicæ veritatis causam sedulo, sciteque defendere, eosque paternis verbis prudenter monere, si quid in scribendo offenderent. » (Ad Gall. episc. 21 Mart. 1853.) *Edit.*

2 V. Dialogos P. Daniel Galli e S. J. Presbyteri doctissimi, aut saltem Epistolas Italice scriptas a P. Garbello ejusdem Societatis hoc titulo : *Lettere di un Confessore ad un Penitente, etc.* Plura de his vere infamibus epistolis dabunt vindicationes P. Huylenbrouc, et Dialogi P. Nicolai Chezzii. Mirum in summa utriusque fori Ecclesiastici, et Sæcularis conspiratione ad famosas hasce litteras damnandas, non deesse, qui nulla petita facultate illas sine scrupulo legant, qui etiam (heu ! heu !) femellis legendas obtrudant, ut Florentiæ ac Pistorii vidi ipsemet, non sine animi dolore, atque indignatione.

3 Et qui eum primo sub Eleutherii, secundo vero suo apposito nomine confutavit, præclarissimus Belga P. Livinus de Mayer S. J.

4 Mense Maio a 1674, biennio scilicet ante Clementem X, Moguntina facultas, ac 27 Novemb. ejusdem anni Toletana Inquisitio eumdem libellum *Monitorium Salutarium, etc.* ut qui Jansenismum saperet, ac Luthero-Calvinismum, gravi sententiæ damnaverat. Ad hujus libelli confutationem celeberrimus orator Gallus P. Bourdalove Sermonem habuit disertissimum, quem legere est T. 2. *Sermonum de Mysteriis*. Caveant qui nostris hisce temporibus adversus superstitionem in cultu Sanctorum, ac præsertim Beatissimæ Dei parentis sine originaria labe conceptæ vexillum explicuere, ne damnatas hujus libelli sententias callide obtrudere, atque e Galliis in Italiam accersere videantur.

delburgi adjectis hæreticis annotationibus, uti refert Alex. a S. Theresia *intemp. noviss. art.* 2, placuit autem libellus mirum in modum quibusdam Lovaniensibus, uti refert Hilarius a S. Sepulchro ad propositionem 26, ab Alexand. VIII damnatam, ideoque in Belgio sæpius est recusus.

364 § 6. Missale gallicum ab Alex. VII, 12 Jan. 1661, damnatum est et sub pœna excommunicationis prohibitum imprimi, legi, retineri. Et hanc excommunicationem incurri ipso facto, licet præfigatur alius titulus, docte resolvit Universitas Œnipontana apud Wex *p.* 4, *dec.* 1, *cas.* 10.

365 § 7. *Paulus Episcopus de Chartres,* 25 Jun. 1708, damnavit pro diœcesi sua opus in 7 tomos distributum sub titulo : *Instructiones Theologicæ ad usum Seminariorum, Auctore Gaspare Juvenin Oratorii gallicani Presbytero*, etc., ostendens in eo contineri 5 propositiones Jansenianas. Idem opus S. Congr. Generalium Inquisitorum de mandato Clem. XI, damnavit 9 Octob. 1708, et sub pœnis in Indice contentis vetuit imprimi, apud se retineri, legi, mandans statim et cum effectu extradi Ordinariis et Inquisitoribus.

366 § 8. *Henricus de Bissy Episcopus Meldensis* dedit luci librum sub hoc titulo : *Mandement et Instruction pastorale de Monseigneur l'Eveque de Meaux sur le Jansénisme, portant condamnation des Institutions Théologiques du Père Juénin. A Paris* 1710. Liber hic speciali brevi a Clemente XI, laudatus est ann. 1712. In 1 ejus parte a pag. 1, usque ad 486, exponit Episcopus, quæ sit doctrina *Jansenii* in 5 propositionibus damnatis. In 2 parte a pag. 486, usque ad 622, ostendit Theologiam Patris *Juenin* continere has 5 damnatas hæreses, quare pag. illa 622, per speciale Edictum die 16 Aprilis 1710 damnat, ac prohibet omnibus suis subditis Theologiam illam, seu institutiones Patris *Juenin*. Qui volet compendium illius doctæ Instructionis pastoralis ejusque elogium, legat mense Julio 1711, art. 102, pag. 1164. *Mémoires pour l'Histoire des Sciences, et des Beaux Arts, etc. A Trévoux.*

367 § 9. Clemens XI, 2 Dec. 1711, damnavit et prohibuit sub pœnis in indice librorum prohibitorum contentis, apud se retinere vel legere librum, *Artes Jesuiticæ* [1] *in sustinendis pertinaciter novitatibus laxitatibusque sociorum S. D. N. Clementi Papæ XI, atque orbi universo denuntiatæ per Christianum Aletophilum. Editio secunda media fere parte auctior. Argentorati apud Amatorem Kerchoven* 1710. Prima autem editio etiam fuerat damnata jamdudum.

§ 10. *Concilium Tolosanum* anno 1590, pro- 368
hibuit quidem Kalendaria, dum continent, prout passim fit, prædictiones rerum a libertate arbitrii dependentium, sed procul dubio ideo fuerit, quod eo tempore plus crederetur ejusmodi prædictionibus, quam nunc fiat saltem in his regionibus, unde solent passim sine scrupulo et sæpe ad risum legi ejusmodi fallentia Kalendaria.

§ 11. Plures damnationes librorum plurimorum prodierunt, speciatim aliquorum 25 April. 1693, *sub. Innoc. XII*, quas omnes hic referre nimis longum foret. 369

§ 12. Declaravit et statuit *Clem. VIII*, agens 370
de prohibitione librorum § 6, ut libri certa lingua primo editi et prohibiti, censeantur prohibiti in quacumque lingua postmodum edantur, uti refert Alex. a S. Theresia supra, *art.* 2.

§ 13. Librum catholici Auctoris Romæ pure 371
confixum posse in Germania legi, defendit publice aliquis Professor moralis. Idem censuerunt interrogati a me tres Doctores Theologiæ. Idem de libris secundæ classis tenent Becanus, Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 15, *n.* 4 et 8, aliique cum Wex supra *in append.* 1, *n.* 19, pro locis septentrionalibus in quibus Bulla Cœnæ non est in eo rigore recepta, cum in eo rigore non observetur a majore parte communitatis. Ratio autem est, quia in locis illis Germaniæ nemo est qui observationem talium prohibitionum cum potestate urgeat.

Quæst. 41. — *Quid notandum sit circa im-* 372
pressionem et lectionem S. Scripturæ? R. § 1. Trid. *s.* 4, in decreto de editione librorum distincte mandat ut impressio S. Scripturæ latina sit tantum vetus et *vulgata,* prohibetque imprimi ejus interpretationes non approbatas ab Ordinariis.

§ 2. In Regula 4 Indicis sic habetur : *Cum* 373
experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri hac in parte judicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi, vel Confessarii, Bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua

[1] *Vide adnotata ad Lib.* 1, *n.* 166.

eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione non damnum, sed fidei, atque pietatis augmentum capere posse, quam facultatem in scriptis habeant. Porro est maxima auctoritas illius Indicis, nam Jussu Pii IV, per delectos a *Trid.* viros ex omni natione præstantissimos, maximo et diuturno labore est factus, a toto *Trid.* comprobatus, postmodum Romæ doctissimis ac probatissimis Prælatis iterum propositus et examinatus, atque ab ipsomet Pio IV lectus, et tandem per expressam Bullam, ejusdem auctoritate firmatus est, insuper approbatus est a Sixt. V et Clem. VIII, S. Carol. Borrom. tuba S. Spiritus, Organum *Trid.* Adversariis charus, in Synodo anno 1565, ita statuit: *Episcopi regulas Indicis ..... ab omnibus ..... servari curent.* Et in Synodo 3, anno 1573, sic habet conformiter Indici: *de Bibliis autem vulgariter redditis et de Testamento novo in vulgarem etiam linguam converso ..... ea diligens cautio adhibeatur, ut illius usus iis tantum concedatur, quibus Episcopus permittendum judicaverit.*

374 § 3. Circa Regulam relatam Indicis notandum est, quod non peccetur, nec incurratur excommunicatio ab iis qui sine expressa facultate Ordinarii in Germania legunt Biblia versa a Catholicis et usu publico approbata, uti notant Tann. et Laym. *lib.* 2, *tr.* 1, *cap.* 15, *num.* 8. Imo sic legentes testatur laudari Serarius apud Gob. in Clypeo *num.* 317. Pro Belgio notant March. et Verj. *art.* 10, in multis illius locis consuetudinem jam invaluisse, ut honestis et prudentibus personis sæcularibus Bibliorum lectio permittatur, dissimulatione potius quam concessa licentia, neque in hoc ab Ordinariis contradici. Idem de Gallia satis notum est [1]. Sed id fieri non deberet sine consensu saltem Parochorum, vel Confessariorum; sæpe enim sunt corrupta Biblia quæ prius examinari deberent a viris intelligentibus.

375 § 4. *Clemens IX*, 20 April. 1668, et *S. Congreg.* sub *Innoc. XI*, 19 Sept. 1679, damnant, et sub pœna excommunicationis latæ sententiæ ipso facto incurrendæ prohibent legere, retinere, vendere, imprimere, imprimi facere librum versionis Gallicæ Montensis novi testamenti tanquam temerarium, damnosum, a vulgata editione difformem et offendicula simplicium continentem Titulus est: *Le nouveau Testament de nostre Seigneur JESU Christ traduit en françois selon l'edition vulgate, avec les differences du Grec*, Montibus Hannoniæ, et Lugduni impressum, vel ubicumque imprimendum. Contemnunt quidem Jansenistæ hæc Pontificis mandata; imo Auctor libelli Flandrici, *Korte ende noodighe onderwisinge*, pag. 25, dicit mandatum hoc non a Deo, sed a diabolo profectum esse. Alius Jansenista dicit *Clem. IX* non scivisse latinum, gallicum aut græcum, ideoque non potuisse ferre judicium de libro quem non intelligebat; sed hæ sunt falsæ, temerariæ, ac prorsus impiæ cavillationes, nam imprimis Clem. IX testatur id factum post diligens examen Cardinalium, et virorum pietate, doctrina, ac sapientia præstantium. Deinde S. Congregat. sub Innoc. XI, caret suspicione ejusmodi ignorantiæ.

Objic. 1. Male supponi, quod illa versio sit corrupta. 2. Potest aliquis esse certus, quod lectio illa non sit sibi obfutura; ergo saltem talis poterit legere. R. *Ad* 1, quod corrupta sit, judicarunt examinatores Romani, pro quibus standum deinde; licet corrupta non esset, attamen non est approbata; ergo adhuc prohiberi posset. *Ad* 2, n. cons.; quia quamvis finis legis in hoc vel illo particulari videatur cessare, non ideo desinit obligare secundum dicta l. 1, a n. 863.

§ 5. Librum edidit *Paschasius Quesnel* Ora- 376
torius Berullista in plures tomos distributum, sub titulo: *Le nouveau Testament en Français avec des réflexions morales sur chaque verset, etc. A Paris*, 1699. Ac aliter: *Abrégé de la morale de l'Evangile, des Actes des Apostres, des Epistres de Saint Paul, des Epistres Canoniques et de l'Apocalypse; ou Pensées Chrétiennes sur ces livres sacrés, etc. A Paris*, 1693 *et* 1694. Hunc librum Joannes Franciscus Episcopus Lucionensis et *Stephanus* Episcopus Rupellensis per edictum pro diœcesibus suis impressum Ru-

1 « Hæc leguntur apud Scavini: « En France, par un abus immémorial, les fidèles ont des traductions en langue vulgaire, non-seulement de la Sainte Ecriture et spécialement du Nouveau Testament; mais ils ont encore les messes et l'office entier en latin et en français, même l'Ordinaire de la messe; on ne se préoccupe guère, avant d'imprimer ces livres, de se munir de l'approbation épiscopale, et aujourd'hui, il n'y a peut-être pas en France un Rituel Romain ou une Bible, qui soit revêtu de l'approbation canonique exigée par le Concile de Trente. On demande, les choses étant ainsi, ce qu'il faut tolérer en cela et ce qu'il faut réformer? » — S. R. C. respondit 1851, *spectare ad Episcopum* (*ut nempe provideat juxta Ecclesiæ mentem.* Armonia n. 72 et 86, anno 1850). — (Scav. t. 1, p. 717, ed. 1863).

pellis sub hoc titulo : *Ordonnance et Instruction pastorale, etc.*, damnarunt 12 Julii 1710, et sub excommunicatione ipso facto incurrenda sibique reservata prohibuerunt imprimi, transcribi, legi, retineri, mandantes sibi statim extradi. Pro universali autem Ecclesia hic liber a Clem. XI, post diligens examen speciali Brevi, quod incipit : *Universi Dominici gregis cura,* 13 Julii 1708, damnatus est, tanquam novi testamenti textum damnabiliter exhibens, et temerarie vitians, etc. Hinc illum etiam alio idiomate, seu quavis editione, aut versione hactenus impressum, aut imprimendum reprobat ipsius impressionem, descriptionem, lectionem, retentionem et usum omnibus et singulis, etiam specifica et individua mentione et expressione dignis, sub pœna excommunicationis ipso facto absque alia declaratione incurrenda Papæ revervata, prohibet, mandans, ut quicumque librum illum penes se habet, aut in futurum quandocumque habebit, illum statim locorum Ordinariis, vel Inquisitoribus tradat, hi vero exemplaria sibi sic tradita illico flammis aboleri curent. Eamdem damnationem et prohibitionem repetivit idem Clemens XI, in Constit. *Unigenitus Dei filius* [1], 8 Sept. 1713, ac insuper propos. 101, ex dicto libro excerptas damnat tanquam falsas, captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiæ et ejus praxi injuriosas, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestates sæculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemas, suspectas de hæresi, ac hæresim ipsam sapientes, necnon hæreticis et hæresibus ac etiam schismati faventes, erroneas, hæresi proximas, pluries damnatas, ac in famosis Jansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hæ damnatæ fuerunt acceptis continentur, manifeste innovantes, respective declarat et damnat, prohibens eas defendere, aut de eis etiam disputative tractare, nisi impugnando, sub excommunicatione ipso facto absque alia declaratione, non ideo approbando quoad reliqua librum.

377 § 6. Dictus Quesnelli liber contendit male ab Ecclesia prohiberi ulli homini fideli, etiam laico, et feminæ, lectionem sacræ Scripturæ, ac præsertim novi Testamenti in vulgari lingua, sed Clem. XI, in dicta Bulla *Unigenitus*, merito damnavit Quesnelliani libri seqq. prop. 79. *Utile, et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere, et cognoscere spiritum, pietatem et Mysteria sacræ scripturæ.* 80. *Lectio S. Scripturæ est pro omnibus.* 81. *Obscuritas sancta Verbi Dei non est laicis ratio dispensandi seipsos ab ejus lectione.* 82. *Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et super omnia sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere.* 83. *Est illusio sibi persuadere, quod notitia Mysteriorum Religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est scripturarum abusus et natæ sunt hæreses.* 84. *Abripere a Christianorum manibus novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere, auferendo illis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.* 85. *Interdicere Christianis lectionem S. Scripturæ, præsertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis et facere ut patiantur speciem quamdam excommunicationis.* 86. *Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi Apostolicæ et intentioni Dei.*

§ 7. Ut magis intelligatur æquitas harum 378
damnationum, et elidatur temeritas Jansenistarum qui contendunt usque adeo esse etiam obligationem legendi saltem novum Testamentum etiam in vulgari lingua; nota seqq : 1. Lectio Scripturæ sacræ non est necessaria ad salutem necessitate medii ; alias omnes ignorantes litteras, aut non legentes certo damnarentur. 2. Scripturam promiscue et passim in lingua vulgari legi non præscribit lex naturæ, alioquin omnes tenerentur discere litteras, habere et legere Scripturas, unde infiniti damnati essent, et etiamnum damnarentur, maxime in eorum sententia, qui cum Jansenistis in jure naturæ non admittunt ignorantiam invincibilem, hinc recte S. August. *de doctr. Christiana l.* 1, *c.* 29, *homo fide, spe, et Charitate subnixus, eaque inconcusse retinens non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos ; itaque multi per hæc tria, etiam in solitudine sine codicibus vivunt.* 3. Nec de hoc est præceptum positivum divinum, vel humanum ; nam nullibi extat, et alias deberet præsupponi etiam præceptum discendi litteras, emendi Scripturam, et similia. Item esset obligatio traducendi Scripturam in omnes linguas vernaculas, præ-

1 *Constitutionem hanc, ut alios non paucos omittam, P. La Fontaine quatuor prægrandibus Tomis Romæ editis, Theologice, atque pererudite propugnavit,*

terea teneretur Ecclesia providere de emendata in singulis linguis versione (uti providit de latina quam tamen non præcipit, sed permittit tantum legi), alioquin periculum esset, ne per quascumque vernaculas plebi corruptum Dei verbum proponeretur; ad illa autem Ecclesia non agnoscit obligationem. Præterea dicendum esset præcipi lectionem tam veteris quam novi testamenti, quia utrumque ad nostram institutionem est exaratum, utrumque continet veritates divinas; nemo autem ex Novatoribus hoc asserit de veteri testamento; ergo nec dicendum est de novo. 4. Lectio Scripturæ in lingua vulgari passim sine discrimine juste prohibita est per legem ecclesiasticam, uti patet ex Regula quinta Indicis jam relata, cujus Indicis quanta sit auctoritas dixi ibidem. 5. Lectio Scripturæ passim permissa in lingua vulgari ordinarie multum noceret præsertim rudibus, quia Scripturæ sensus est difficilis teste S. Petro de Epistolis Pauli, patetque ex Apocalypsi et multis locis quæ videntur sibi contradicere; ut autem Scriptura cum fructu legatur, debet legens formare sibi aliquem sensum illius, quod non poterunt rudes et mulierculæ, nisi cum periculo erroris et pertinaciæ ad insistendum sensui, quem primo sibi formaverint. Deinde ut utiliter legatur, debet secundum Adversarios legens antecedenter esse instructus quoad communes fidei veritates et cordis puritatem habere; plurimi autem sunt e plebeis et mulierculis, quibus alterutrum, vel utrumque deest. Præterea si passim sine examine permittatur vernacula lectio Scripturæ, facile in manus vienient versiones corruptæ, v. g. Lutherana, Calviniana, Genevensis, Vicleffiana, quod esset periculosissimum. Item fiet, ut Parochorum conciones negligantur a plebe quæ ipsa sibi et aliis concionari, et in suo sensu abundare volet, ac abutetur Scriptura ad firmandos errores, et privatos sensus proprios. Recte S. Hieron. *in c.* 12 Danielis: *Scripturæ intelligentiam sibi imperitissimi maxime vindicant;* addit Epistola ad Paulinum: *hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent antequam discant.* 6. Cum ex dictis constet, et experientia sit manifestum, lectionem Scripturæ in quavis lingua vulgari, ordinarie plus afferre incommodi quam utilitatis, patet juste prohiberi in Germania, quia quod in communi aptum est multum nocere, juste prohibetur, donec videant Superiores, quibus tuto et utiliter permittant. 7. In dubio (quod ad minimum est), an lectio Scripturæ in lingua vulgari aut versione qualicumque sit futura noxia, si prohibeatur, parendum est, quia possessio est pro auctoritate Superioris et potestate prohibendi, maxime apud illos qui dicunt semper tutiora esse sequenda.

Objic. plurima: 1. Scriptura ipsa dicit: *Scrutamini Scripturas. Ut per consolationem Scripturarum spem habeamus. Solatio habentes libros sacros. Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est.* 2. Paulus scripsit ad rudes populos Epistolas suas, utique ut legerentur ab ipsis. 3. Christus ipse ea, quæ scripserunt Evangelistæ, locutus est rudi plebi. 4. Sancti Patres hortantur omnes ad lectionem Scripturæ. S. Chrysot. ait: *obsecro sæculares omnes, comparate vobis Biblia.* 5. Doctrina fidei, quam scire debet etiam vulgus, fidelissime continetur et legitur in Bibliis. 6. Etiam ideo S. Hier. Biblia vertit in latinam linguam quæ tum erat vulgaris. 7. Absurdissimum est dicere, quod novum testamentum sit liber prohibitus. 8. Conversio hæreticorum facilitatur, si cum ipsis dicamus plebi licere lectionem Scripturarum. R. Hæc et similia argumenta merito explodit Pign. *t.* 2, *cons.* 56, altero. Breviter dico: *Ad* 1. Hæc non dicuntur passim ad plebem, et mulierculas, sed ad illos, qui erudire debent alios, aut qui habent conditiones ad tuto, et utiliter legendum, quod quinam sint, judicare debent Superiores ecclesiastici. Consolatio Scripturæ tutissime communicatur plebi per Pastores. Panis est utilis omni homini, sed pueris porrigitur cum lacte, ægris frangitur ad mensuram, alii secundum necessitatem accommodatur. *Ad* 2. Paulus scribebat ea, quæ per se vel alios viros Apostolicos docuerat, aut docturus erat, hinc in Ecclesiis legebantur ejus Epistolæ, ac exponebantur, et ita etiam nunc fieri debet per prædicatores Evangelii. *Ad.* 3. Est eadem responsio. *Ad* 4. De Sanctis Patribus dic uti *ad* 1, quod S. Chrysostomum attinet: ipse erat Episcopus, et advertebat populum suum melius non posse abduci a spectaculis theatrorum, quibus deditus erat. Nunc sunt circumstantiæ, ob quas Episcopi et Ecclesia prohibent omnibus promiscue lectionem. *Ad* 5. Continetur in Bibliis, sed proponi debet a Pastoribus. *Ad* 6. Tempore S. Hieronymi non erat impressio, quæ, uti nunc, redderet versionem communem, et manuscripta a solis doctis habebantur. Ad 7. Novum testamentum non est liber prohibitus, cum permittatur hebraice, græce et latine, sed rudes sunt prohi- 379

biti illud legere in quavis alia lingua, et versione, non ob vitium libri secundum se, qualia vitia sunt in libris hæreticis, obscœnis aliisque prohibitis, sed ob imbecillitatem, vel malam dispositionem eorum, qui legerent. *Ad* 8. Facilitabitur per medium prudens, et opportunum, N. per medium imprudens et importunum, transeat. Et si ideo sit cedendum, ergo etiam abrogandæ sunt cæremoniæ Missæ, Eucharistia sub utraque specie sumenda, permittendæ Sacerdotibus uxores, etc.

380 § 8. Huc reducitur solutio sequentis casus: Titius Catholicus e Lutherano factus quondam valde psalmorum cantu delectatus, in suo sacello domestico in dies dicit Missam, sub qua cum sua ampla familia ad organum canit Davidis psalmos germanicos, quos Ambrosius Lobbvasser Calvianus quondam vertit ex gallicis rythmis famosissimi Marotii Galli. Titius quidem pro se habet veniam legendi libros hæreticos, sed non ipsius familia. *Quæritur*, an Titius et familia licite hos psalmos cantent. R. 1. Per hoc quod Titius facultatem habeat legendi libros hæreticos, non ideo habet veniam psalmos illos sub officio divino canendi; nulla enim inter unam et alteram facultatem est connexio; nam omnes facultatem habent legendi, v. g. Virgilii carmina, sed non ideo canendi sub divinis. R. 2. Nec Titium, nec familiam posse dictos psalmos licite cantare, quia omnes versiones sacræ Scripturæ (adeoque et versio psalmorum), ab hæreticis factæ jure communi sunt prohibitæ, uti cum aliis Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 5, *n.* 8. 2. Quia nemo negaverit indecens esse, et Sedi Apostolicæ plane contumeliosum, si talis versio non tantum privatim legatur, sed etiam publice, et quidem sub ipso Missæ sacrificio cantetur. 3. Quia Trid. *s.* 4, in Decreto de editione, et usu sacrorum librorum sub pœna anathematis vetat imprimi, aut etiam apud se retineri libros de rebus sacris, nisi primum examinati probatique fuerint ab Ordinario, qualiter examinatus probatusque non est ille psalmorum liber in linguam vernaculam conversus.

381 *Quæst.* 42. — *Quid addendum sit circa impressionem et lectionem aliorum librorum, et speciatim controversiarum fidei?* R. § 1. In Indice de quo dixi n. 360, Titulo *De impressione librorum* sic habetur: *nullus liber in posterum excudatur qui non in fronte nomen, cognomen et patriam præferat auctoris. Regulares præter Episcopi licentiam meminerint teneri se facultatem a Prælato cui subjacent, obtinere. Episcopi advigilabunt summopere, ut in singulorum impressione librorum, nomen impressoris, locus impressionis et annus quo liber impressus est, in principio ejus atque in fine annotetur.* Hæc decreta passim non observantur, vel eliduntur; ponitur enim sæpe fictum nomen aut suppositum, aut tantum per anagramma, quod vix cognosci potest, additur, v. g. Coloniæ, quando impressus est Antuerpiæ, etc. Hæc omnia male ob gravia inconvenientia, quibus occurrere voluit *Trid.* unde quamvis Dic. *n.* 1241, dicat se videre, quod viri docti et probi id sine scrupulo faciant, reipsa tamen non ideo videntur excusari omnino. Si autem addatur verum nomen Academiæ, Collegii, Ordinis, e quo auctor est, excusat Tamb. *in Dec. l.* 2, *c.* 1, § 1, *n.* 53; quamvis taceatur nomen determinatæ personæ, quia si opus fuerit, poterit inquiri, et reperiri determinate Auctor, aut respondere debebit de hoc talis communitas.

§ 2. Trid. *s.* 4, in Decreto de editione libro- 382
rum sic statuit: *Nulli liceat imprimere vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine Auctoris, neque illos in futurum vendere aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique fuerint ab Ordinario, sub pœna anathematis et pecuniæ in Canone Conc. novissimi Lateranensis apposita... Qui autem scripto eos communicant vel vulgant, nisi antea examinati probatique fuerint, eisdem pœnis subjaceant, quibus impressores, et qui eos habuerint vel legerint, nisi prodiderint Auctores, pro Auctoribus habeantur.* Hinc *Arsd.* dicit eos peccare mortaliter qui legunt libros sine nomine Auctoris editos, si de rebus sacris agant. *Busemb.* dicit, ubi *Trid.* receptum est, incurri excommunicationem ab imprimentibus, imprimi mandantibus, vendentibus, apud se retinentibus, vulgantibus libros de rebus sacris sine nomine Auctoris et approbatione Ordinarii; sed etiam hic rigor *Trid.* non est ubique in his partibus receptus.

§ 3. Si Regularis curet imprimi librum de 383
rebus sacris cum sola approbatione Ordinarii, et non cum licentia Superioris, docet Sylv. *p.* 1, IV. *Libri impres. concl.* 3, quod peccet graviter; si autem non esset de rebus sacris, quamvis non agat directe contra Trid., tamen *concl.* 2, dicit videri adhuc graviter peccare, quia agit contra notabilem constitutionem sui Ordinis; attamen nullam incurrit censuram, quia hæc incurritur tantum, quando omittitur nomen Auctoris, examinatio et approbatio Ordinarii, Suar. Sylv. *concl.* 3; ubi tamen refert Decretum *Urb. VIII*, mandantis omnium Religio-

num Superioribus, ut sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ præcipiant subditis suis, ne ullos libros de quavis materia tractantes imprimant sine expressa Superiorum revisione et in scriptis approbatione.

384 § 4. Si quis curet imprimi librum legitime approbatum, sed approbationem et licentiam non apponat, peccat, et in rigore, liber est prohibitus, quia *Later. et Trid.* vetant imprimi sine approbatione, quod explicant *Caj. Nav. Suar.* sine approbatione adjuncta seu simul impressa, Sylv. supra *q.* 3, ubi tamen dicit, si talis liber publice vendatur in loco catholico, ubi est librorum approbator, hoc ipso, quod permittatur vendi, haberi pro approbato ac posse præsumi esse approbatum.

385 § 5. Libros famosos imprimere aut legere est jure naturæ illicitum, non aliter ac eloqui et audire detractionem. Illi autem libri dicuntur famosi qui alicujus famam injuste lædunt, vel continent infamiam necdum publicam, et si sint contra Ordinem Religiosum, incurritur excommunicatio ab *Alex. IV* lata, Fill. 15, *n.* 126.

386 § 6. Secluso periculo perversionis putant Tann. et Burgh. *cent.* 1, *cas.* 8, non peccari, si legatur Pasquillus etiam ab hæreticis impressus contra varios status hominum, dummodo fidem catholicam et Papam non tangant, tum quia, vel talia sunt aliunde publice decantata, vel non creditur ejusmodi nugacibus scriptiunculis, vel ob difficultatem abstinendi et frequentiam contrarii usus, prohibitio, si quæ fuit, videtur desiisse.

487 § 7. In Indice, Regula 6, sic habetur : *Libri vulgari idiomate, de controversiis inter catholicos et hæreticos nostri temporis disserentes, non passim permittantur, sed idem de iis servetur, quod de Bibliis vulgari lingua scriptis statutum est.* Verum hæc prohibitio in Germania et Belgio non observatur, quamvis fateri oporteat, quod talis lectio multis sit perniciosa, præsertim illis qui non satis firmi sunt in fide, aut sunt simpliciores, et potius attendunt ad hoc, quod objicitur ab hæreticis, quam quod respondetur a Catholicis ; maxime autem vitandi sunt rudibus illi controversistæ, qui argumenta hæreticorum nervose, et ad plausum proponunt, solutionem autem breviter, et frigide ; imo recte notat Verj, *art.* 11, tales libros merito non esse permittendos imprimi, præsertim in lingua vulgari.

388 *Quæst.* 43. — *Quas pœnas incurrant legentes, aut retinentes libros hæreticos, vel alios prohibitos*? Resp. Satis colligitur ex dictis, et ex hac Regula 10 Indicis in fine : *Si quis libros hæreticorum, vel cujusvis Auctoris scripta ob hæresim vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita legerit, sive habuerit, statim in excommunicationis sententiam incurrat ; qui vero libros alio nomine interdictos legerit, aut habuerit, præter peccati mortalis reatum, quo afficitur, judicio Episcoporum severe puniatur.* Denique notandum est cum Schiara *l.* 4, *diss.* 21, laicis, (quales non sunt primam tonsuram habentes) prohiberi, Cap. *Quicumque de hæret. in* 6, sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ, ne disputent de fide publice vel privatim cum hæreticis. Idipsum etiam prohibetur Clericis indoctis. *L. Cleric. C. de sum. Trin. et fide cath.*

Quæst. 44. — *Quis possit dare facultatem legendi, vel corrigendi libros hæreticos et prohibitos?* R. § 1. Superiores regulares posse suis dare facultatem legendi et retinendi libros hæreticos putarunt multi viri docti a me interrogati, qui ducebantur his rationibus : 1. Quia Patres Provinciales, viri pii et docti quorumdam Ordinum eam facultatem hactenus semper dare consueverunt, qui communis mos videtur esse sat solidum fundamentum. 2. Quia est justa et rationabilis præsumptio pro sapientibus viris illis, non ignaris eorum, quæ obmoventur, nec tamen difficilibus in ea potestate danda, estque semper præsumptio pro Superioribus, argumento Cap. *Quid culpatur*, 23, *q.* 1, Laym. *l.* 1, *tr.* 1, *c.* 5, § 2, *n.* 11 et omnes in *Cap. Quoniam contra*, ubi nominatim Dec. *n.* 33, *ff. de prob.* Alciat. *Reg.* 3, *præsump.* 9, Abbas *concl.* 41, *n.* 2. Præsumptionem autem merito stari in utroque foro astruit Sanch. *in Dec. l.* 2, *c.* 10, *n.* 11 *et* 13. 3. Quia Bullæ et prohibitiones in contrarium ignotæ sunt, adeoque non receptæ usu apud Germanos. 4. Et præcipue, quia saltem quod S. J. attinet, et alios participantes ejus privilegia, *S. Pius V*, et post eum *Greg. XIII*, per Bullam *Exponi nobis* 1575, concedit, *ut Præpositus Generalis considerate cum delectu, et re consultata cum Assistentibus, possit concedere facultatem legendi libros hæreticos et alios prohibitos ad oppugnandum*, uti refertur in Compend. privil. V. *Libri prohibiti*, § 1. Et ibidem § 2, sic habetur : *Possunt nostri uti libris non hæreticis, licet habeant annotationes et scholia Auctorum hæreticorum, aut Auctores ipsi mali sint, si libri ipsi non sint editi ad stabilienda dogmata hæretica, dummodo nomen Auctoris, si sit hæreticus aut in Indice prohibitus, et si quid inter legendum impium oc-* 389

curreret, deleatur. Et facultas hæc in dicto comp. communicatur Provincialibus. Similiter § 3 et seqq. ejusdem compendii datur facultas ei qui a superioribus nostris deputati fuerint, corrigendi aliquos libros prohibitos.

390 § 2. Alii negant Superiores regulares posse dare facultatem ad legendos, aut retinendos, saltem libros hæreticos, quia putant ista esse revocata per sequentes Pontifices, nam *Greg. XV*, 30 *Decemb.* 1622, per Bullam *Apostolatus officium*, revocavit datas quibuscumque personis cujuscumque gradus, et conditionis licentias legendi, vel habendi libros hæreticos, vel quomodolibet prohibitos. Urban. VIII, Bullam illam innovavit 2 Aprilis 1631, expresse addens, libros quoscumque ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, seu per Constitutiones Apostolicas etiam ratione astrologiæ judiciariæ, vel alias quomodolibet prohibitos, quibuscumque personis, laicis et ecclesiasticis, tam sæcularibus quam regularibus cujuscumque Ordinis, Societatis et Instituti quomodocumque concessos, per quæ verba, *cujuscumque Ordinis, Societatis et Instituti*, quæ *Greg. XV* omiserat, videtur voluisse etiam nos comprehendere. Hinc *Dic.* qui in Germania vixit et scripsit hic, *d.* 3, *n.* 237, ait: Urbanus VIII, 5 nov. 1631, per constitutionem, quæ incipit, *Cum sicut accepimus*, revocat, quidquid potuerunt omnes etiam de Societate circa ea, quæ concernunt fidem catholicam illiusque professionem et officium S. Inquisitionis, qualia sunt ea quæ ad hæresim spectant, et lectionem librorum prohibitorum. Accedit quoad libros hæreticos difficultas ex verbis concessionis per *S. Pium V et Greg. XIII*, nam cum dicat: *cum delectu et re consultata cum suis Assistentibus*, videtur eligi industria, seu requiri determinate judicium Generalis, adeoque facultas illa non erit communicabilis Provincialibus. Denique quod mihi maximam difficultatem facit circa illam facultatem nostram, est, quia in dicto compendio nostro supra in fine post § 6, additur: *Adverte facultatis legendi et habendi libros prohibitos universalem revocationem editam fuisse a Gregor. XV*, 30 *Dec.* 1662, *in Bull. com. const.* 40 *et ab Urb. VIII*, 2 *April.* 1631, *ibid. const.* 145. Atque ideo Dian. Portel. Delb. Lezan. Pign. *in novissim. cons.* 196, *p.* 492, stant pro hac sententia negante, uti novissime Viva *ad prop.* 25, *ab Alex. VII*, *n.* 11, quamvis contradicat Peyrinis, putans Pontifices non derogare Privilegiis Religionum, sed solum particularibus licentiis, atque ita referunt, sed nihil statuunt Bassæus, V. *Hæresis*, *n.* 17; Herincx *de fide dis.* 9, *n.* 82, sed Pennafiel, *de fide disp.* 16, *n.* 69, relatam sententiam illam Peyrinis rejicit dicens, facultatem quoad libros hæreticos tam Inquisitoribus quam Regularibus olim factam per constitutiones illas revocari, Pelliz. *t.* 1, *tr.* 6, *c.* 5, *n.* 37, dicit speculative defendi posse, per Pontifices revocatas esse licentias, quomodocumque etiam per privilegium datas ad legendum tales libros, item potestatem dandi ejusmodi licentias esse restrictam ad solam Congregationem S. Officii, adeoque ablatam illis qui illam habebant via ordinaria, uti erant Ordinarii et Inquisitores, sed non ideo potestatem concedendi facultatem legendi tales libros esse ablatam illis, qui privilegium habebant, de hoc enim nulla fit mentio, nihil tamen vult determinare. *Pign.* autem supra directe contradicit, tantum id permittens, quoad alios libros prohibitos, sed non hæreticos. Et satis est mihi ista retulisse. De cætero, quod me attinet, quia non tantum Nuntii Apostolici, sed etiam Episcopi in his partibus habent speciales facultates concedendi potestatem legendi et retinendi libros hæreticos, ut retuli l. 6, p. 3, n. 382 et 846, ab illis pro securitate hactenus petii hanc potestatem, uti et absolvendi ab hæresi et a lectione librorum prohibitorum, quando sunt casus cadentes sub Bullam Cœnæ, de quibus omnibus multa etiam dixi l. 6, p. 1, a n. 1613 et 1618.

Opponi potest 1. Quod alii Regulares sine scrupulo tali facultate utantur, uti et dicuntur absolvere ab hæresi; ergo et nos posse. R. n. cons., quia nobis deberet facultas illa communicari per Generalem, fortasse id non est opus apud alios. Deinde recte docet Less. *in Auct. V. Bulla Pontificia, cas.* 5. Religiosos diversorum Ordinum in eadem Provincia non facere unum corpus in ordine ad receptionem Constitutionis Pontificæ generaliter ad Regulares directæ, quia in hoc Ordine possunt esse rationes recipiendi, in altero non recipiendi, cum vario Jure et modo vivant, nam et sic fit, ut unius regni civitas una recipiat et obligetur lege Principis, alia non.

Objici potest 2. Revocationes illas non esse promulgatas in partibus; ergo non obligant. R. n. cons. quia sufficit promulgationem esse Romæ factam, uti recte Less. sup. V. *Professio religiosa, cas.* 1, *n.* 1. Et quamvis, si revocationes tangant contractus et similia, ex quibus sequi posset magna perturbatio Reip., teneant aliqui cum Less. V. *Bull. Pont. cas.* 3,

requiri etiam promulgationem in partibus, tamen si agatur de privilegiis, recte docet sufficere, quod revocatio facta sit Romæ, et de ea certo constet in partibus; privilegia enim non sunt leges et multo facilius cadunt.

391 § 3. Confessarius sine speciali potestate absolvens ab hæresi, lectione libri hæretici, vel alio casu Bullæ Cœnæ, facit actum irritum et excommunicatur, uti patet ex § 23 et seqq. Bullæ Cœnæ quam retuli l. 6, p. 2, n. 1054.

392 § 4. Quod attinet ad facultatem corrigendi aliquos libros, et ita correctos relinquendi externis, est tantum sermo de libris aliquam forte hæresim vel alteram continentibus, non autem de libris hæreticis tractantibus de Religione, hi enim corrigi non possunt, nec ideo prohibentur, quod contineant hæresim, quæ corrigi possit, sed quia tractant de religione, quali tractationi facile inspergitur hæresis, uti habet Sanch. supra.

393 § 5. Circa correctionem libri, cui inspersa est hæresis, sic habet Laym. supra *n.* 4: « Licet in Reg. VIII Indicis librorum prohibitorum præcipiatur, ut libri quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quæ ad hæresim seu impietatem, divinationem seu superstitionem spectant, a Catholicis Theologis Inquisitoris Generalis auctoritate expurgentur, quia tamen in Germania nostra Inquisitores non sunt, ideo hoc præceptum in observationem non deducitur, quamvis consultum sit observare et ejusmodi libros viris Theologis expurgandos tradere, *Less. in auct. V, Hæreticorum* libri cas. 16, *sic habet:* Episcopus in his locis potest Religiosis, et etiam externis dare facultatem corrigendi etiam libros externorum, ut patet ex instructione Clem. VIII, quæ habetur in Indice librorum prohibitorum. Similiter potest Episcopus dare facultatem legendi libros prohibitos viris idoneis, modo tales sint, ut corrigi possint, ut patet ex eadem Instructione, ubi vero est Inquisitor, ab utroque facultas obtinenda. Sylv. p. 1, V, Libri q. 2, *sic habet.* Quamvis de rigore secundum Tit. Indicis ac correctione § 1 et 5, correctio alicujus libri fieri debeat de licentia Episcopi vel Inquisitoris, tamen, cum rigor ille non sit in viridi observantia, probabilius est viro docto licere juxta Indicem expurgatorium per seipsum corrigere libros, nam ad regulam 12 notatur, ut qui posthac libros suos expurgandos idoneus futurus est, idipsum præstare queat, servando reliqua præscripta. » Addit *q.* 8. *Si visitator* per Episcopum constitutus aut alius habens potestatem visitandi aut permittendi, permittat librum, censeri potest approbatus.

394 *Quæst.* 45. — *An Episcopi possint pro sua Diœcesi prohibere certos libros, vel aliquas propositiones censurare?* R. Negant aliqui cum Vindice Gobati : 1. Quia Inn. XI, in decreto, quo damnavit 65 propos. in fine prohibet censurari vel notari ullas propositiones adhuc controversas inter catholicos, et judicium de eis S. Sedi reservat. 2. Quia censura Episcoporum non est infallibilis, et fieri poterit, ut unus pro suo criterio vel passione reprobet librum aut propositionem, quam alius approbavit, et sic nascetur divisio et scandalum aliquod in Ecclesia ; ergo decuit hanc potestatem esse reservatam infallibili Romani Pontificis judicio. 3. Quia nemo utiliter damnat propositionem, cujus judicium merito potest ad crisim vocari et pariformiter damnari. His non obstantibus probabilius est posse : 1. Quia Episcopi sunt a Christo constituti Pastores debentes regere suas Ecclesias ad quos spectat posse ovibus noxia pascua declarare ac prohibere. 2. Quia in Reg. 10. Indicis Trid. expresse ita habetur : *liberum tamen sit Episcopis, aut Inquisitoribus generalibus secundum facultatem, quam habent, eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis aut provinciis vel diœcesibus expedire judicaverint.* Hanc autem potestatem non revocavit Inn. XI, cum nec de illa, nec de Episcopis, nec de libris mentionem faciat. Fatendum tamen est, quod censura illa Episcoporum nullam habeat certitudinem, nec reddat doctrinam libri improbabilem, nec liget, nisi illius subditos, et si ex nimia promptitudine Episcoporum aliquando nascatur inconveniens, per accidens hoc est. Quod particulares Doctores attinet, hi se reddunt deridiculos, si nimis pro mpti sint in censurandis propositionibus aliorum, dicitque bene *Vindex Gobati, quo fere doctior quisque est, eo partior esse solet in damnandis aliorum opinionibus, ut in Doctore Angelico, Seraphico, Subtili, aliisque licet observare, Reprehendi non meruit, quod recte defendi potest*, inquit S. August. Epist. 15, ad Hieronymum [1].

1 Rem extra controversiam posuit epistola congregationis Judicis ad omnes Episcopos, eos excitans « ut libros omnes noxios in sua diœcesi editos vel diffusos, propria auctoritate proscribere et e mani-

CAPUT III.

DE SUSPENSIONE ET DEGRADATIONE.

DUBIUM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, et unde disgnoscendum qualis et quanta sit?

395 « Resp. I. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. V. Bon. *t.* 1, *d.* 3, *p.* 1, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 3, *c.* 1. *Unde resolves:*

» I. Solus Clericus potest suspendi.

» II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

» III. Ex genere suo, et nisi parvitas materiæ excuset, est peccatum grave, exercere actum per suspensionem prohibitum, unde et irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alii licite requirant, imo etsi nominatim sit denuntiatus non toleratus, alii tamen non tenentur sub mortali eum vitare nisi censeantur cooperari actui a quo suspensus est, unde audire ejus Missam non erit peccatum (saltem mortale), si non inservias. Ita probabiliter Avila, Henr. Suar. Sayr. Bon. *p.* 4, *numer.* 4, etiam Laym. n. 7.

» IV. Suspensus non toleratus invalide absolvit, quia non habet jurisdictionem.

» Resp. II. Suspensio: 1. Alia fertur ad certum tempus, quo elapso expirat, alia fertur absolute, seu indefinite, manetque donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio sive id sit ordinis, sive jurisdictionis, alia a beneficio; alia ab utroque. 3. Suspensio ab officio, vel est a toto, vel a parte tantum, scilicet a functione ordinis vel jurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel est a beneficio absolute, vel a quibusdam tantum functionibus ejus ratione competentibus. Laym. Bon. *l. c.*

» Resp. III. Quantitas et qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ utpote in re odiosa, non amplius sunt extendenda quam proprie acceptata significent. *Unde resolves:*

» I. Suspenso absolute, et in toto prohibetur omne exercitium ratione officii proveniens, tam ordinis quam jurisdictionis, et consequenter non potest celebrare, nec valide excommunicare, beneficia conferre, etc. Suspensus vero a parte beneficii determinata, v. g. ab ordine tantum vel jurisdictione, privatur tantum illius officii functionibus. Unde Episcopus, v. g. a jurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absolvere, delegare, etc. potest tamen exercere actus ordinis, ut consecrare templa, ordinare, etc. Bon. *l. c.*

» II. Suspensus a certa functione Ordinis, v. g. Sacramentorum administratione, non est suspensus a sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub Ordine. Bon. *p.* 2, *n.* 6.

» III. Snspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus a beneficio seu fructibus ejus. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, ut fructus percipiat. Bon. *n.* 10, ex Nav. Suar. Henriq. Fill. etc.

» IV. Suspensus ab Ordine non videtur suspensus a beneficio, quia beneficium non fundatur in Ordine; Bon. tamen dicit indirecte suspendi a fructibus ejus, quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus, V. *n.* 5.

» V. Suspensus a beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus a recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio, sive jurisdictionis, sive ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficii competit. Unde tenetur legere Horas, et cætera onera beneficii præstare, licet fructibus non fruatur, hoc enim debet sibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex aniversariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale

bus fidelium avellere studeant. Ad Apostolicum autem judicium ea deferantur opera vel scripta, qua profundius examen exigant vel in quibus ad salutarem effectum consequendum supremæ auctoritatis sententia requiratur. » 24 Aug. 1864.

Cum Episcopus infallibilitate non polleat, judicium ejus ultimum non est, unde valide et licite ab eo ad supremum Romani Pontificis judicium, ad juris canonici tramites, recurri potest.

Regula Indicis quoad Litanias, ita ex Pii IX jussu sic nunc se habet: « Litaniæ omnes, præter antiquissimas et communes quæ in Breviario, Missalibus, Pontificalibus et Ritualibus continentur, et præter Litanias de B. M. V. quæ in S. et de Lauretana decantari solent, non edantur sine revisione et approbatione ordinarii, nec publice in ecclesiis, publicis oratoriis et processionibus recitentur absque licentia et approbatione S. Rituum Congregationis. » Unde novæ Litaniæ præter assignatos, liturgice adhiberi nequeunt etiam de Episcopi licentia, ad quod requiritur S. R. C. approbatio.

Clerici, quia non sunt fructus beneficii. Secus est de distributionibus quotidianis, licet ex his vel aliis beneficii fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat, Bon. *num.* 12, Suar. Sayr. Fill. etc.

» VI. Suspensus a beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium, quia etsi hæc jura competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non sunt beneficii præcise ut sic, sed potius officii, et jurisdictionis. *Ibid.*

» VII. Suspensus a beneficio, vel Ordine absolute, et sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio vel ordine, nisi aliunde constet. *Ibid. n.* 8.

» VIII. Suspensus absolute, intelligitur ab officio et beneficio. Laym. *c.* 1, *n.* 2.

» IX. Suspenso Capitulo vel Conventu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait Sa, *V. Suspensio*, et Laym. *n.* 3.

» X. Si prælatus solo verbo dicat Sacerdoti : suspendo te, v. g. a celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura, quia hæc licite non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de ejus intentione, aut nisi Religio habeat privilegium, absque scripto ferendi censuras. V. Bon. *t.* 1, *De cens. in communi*, *d.* 1, *q.* 1, *p.* 1.

ADDENDA.

396 *Quæst.* 46. — *Quid circa hæc sit præterea notandum?* R. § 1. Docent cum aliis Castr. hic *d.* 4, *p.* 3, et Dic. *d.* 4, *n.* 66, contra aliquos alios suspensionem ferri non posse ob culpam alienam, et eonsequenter suspensa communitate non suspendi particulares personas innocentes quoad se, sed tantum ut membra sunt deliquentis communitatis, quia iniquum est innocentem sustinere pœnas soli nocenti debitas.

397 § 2. Putant Nav. et alii suspensum ab officio hoc ipso suspendi a beneficio, quia prohibito principali prohibetur accessorium, sed cum communi probabiliter negat Castr. *p.* 5, aliquando enim fertur suspensio ab officio, aliquando a beneficio, aliquando ab utroque simul.

398 § 3. Multi cum Suar. *d.* 2, *s.* 4, putant suspensum ab ordine inferiore hoc ipso suspendi a superiore, quia ubi minora prohibentur, dedecet concedi majora, secundum regulam juris ; e contra Castr. *punct.* 5. § 1, negat cum aliis, quia in pœnis facienda est stricta interpretatio, et non extensio ultra verba, neque inconveniens est, ut privatus minore honore, vel officio relinquatur in majore, pro quo tollendo necdum censetur delictum sufficiens commisisse.

§ 4. Dixi l. 4, n. 778 suspensum simpliciter 399
ab omni officio et beneficio, etiamsi sit occultus et non denuntiatus, promoveri non posse ad dignitates vel beneficia Ecclesiastica, imo promotionem ad beneficium esse irritandam hoc ipso, quod ab omni officio sit supensus, non tamen sit tantum ab aliquo officio, super quo non fundetur beneficium.

§ 5. Si Caius ordinatus sit sacerdos ad titu- 400
lum vitiosum, ideoque sit suspensus, quamvis postea obtineat Parochiam, non ideo ex titulo Parochiæ obtentæ licite absolvet, quia non ideo sublata est suspensio ab actibus Ordinis suscepti ; absolvere autem est actus non solius jurisdictionis, sed etiam Ordinis ; e contra poterit valide et licite exercere actus, qui sunt solius jurisdictionis aut Ordinem non requirunt, ut: delegare alteri jurisdictionem ad audiendos suos Parochianos, assistere Matrimoniis suorum ; hæ enim potestates nullo modo fundantur in Ordine, a cujus exercitio suspensus est, sed in sola jurisdictione, aut potestate alia, quamvis abesset Ordo. An autem et quando peccet, qui ita suspenso confitetur, dixi lib. 6, p. 1, a num. 211.

§ 6. Quamvis in quibusdam electionibus 401
prærequiratur v. g. Ordo Subdiaconatus, ut quis sit capax eligendi, tamen si quis sit suspensus a beneficio, et ab exercitio Ordinis, non ideo est suspensus ab eligendo, quia eligere est actus alicujus jurisdictionis, aut saltem planæ diversæ potestatis, uti patet in laicis conversis et mulieribus sæpe eligentibus sine ullo Ordine, docetque clare Gloss. ad Cap. Presbyterum dist. 28, his verbis : *Beneficium retinebit et locum in choro, et cantabit cum aliis, et intererit electionibus, sed hoc solum deest ei, quod non debet ministrare ut Sacerdos.* Idem docent alii communiter cum Nav. Suar. Bon. Fill. Passer. de Electione *cap.* 10, *n.* 95; Castr. *d.* 4, *p.* 5, § 1, *n.* 9 ; Leur. in foro benefic. *p.* 2, *quæst.* 278. Et suspensum ab actibus ordinum non esse suspensum a jure eligendi, docent expresse Hostiens. Sigism. Henr. Suar. Fill. Barb. Leur. *quæst.* 276, *n.* 4, aliique, et hoc declarasse Sac. Congreg. testatur Passerinus supra, qui *n.* 98, recte sic concludit : *sola igitur suspensio, vel simpliciter, vel ab officio, vel si esset suspensio ab eligendo,*

privat voce activa in electione, non vero suspensio a Beneficio vel ab Ordine.

402 § 7. Dubitatur an suspensus per annum, teneatur suspensione ultimo die anni bissextilis, nam libertas promissa servienti per annum acquiritur, si servierit 365 diebus, L. *Cum hæres*, § Stichus, De statu liberi ; ergo similiter hic. Attamen puto oppositum esse probabilius, tum quia duo illi dies in Februario habentur pro uno, tum etiam quia suspensionem ferens ad annum, intelligit, usque dum anno sequente recurrat, et absolvatur hic dies, et per accidens est, quod ille annus habeat dies 366. Videri potest Dicast. *d.* 4, *num.* 83, qui d. 5, *num.* 207, notat suspensionem aliquando esse puram pœnam, si nempe ad certum tempus feratur propter delictum præteritum, et hoc tempore evoluto cessare absque absolutione, aliquando esse censuram, si feratur ut medicina propter contumaciam præsentem corrigendam et tum indigere absolutione.

DUBIUM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, et quis ab eis possit absolvere ?

403 « Resp. I. Suspensiones Juris communiores sunt sequentes.

» I. Clerici ipso jure suspensi sunt. 1. Recipientes Ordines sacros ab alieno vel a proprio in aliena diœcesi, vel sine ætate legitima aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post Matrimonium ratum, qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo, et si Ordine utantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, et causæ expressione, est suspensus per per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum vel Parochum indignum, suspenduntur a beneficiis biennio. 4. Ordinans, et ordinatus simoniace, est suspensus ab Ordinibus. 5. Parochi jungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ, beneficii vel alterius pii loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum de Immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam vel munera, qui, si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ, si inferiores Episcopo, ab officio et beneficio, usque dum restituant duplum. 11. Judex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit injuriam contra justitiam et conscientiam parti litiganti. V. Bon. *d.* 3, p. 5.

» II. Religiosi : 1. Apostatæ recipientes Ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem ante annum probationis per actum. 3. Non utentes habitu et vestitu , modo sibi præscripto. Introducentes mulieres in Monasteria.

» III. Episcopus: 1. Ordinans non subditum suspensus est a Pontificalibus per annum ; Ordinans vero invitum suspensus est per annum a celebratione. 2. Admittens resignationes contra formam præscriptam. 3. Intrans Monasteria Monialium sine necessitate. V. Fill. *t.* 17, *cap.* 5.

» Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine, quæ si sint graves, requirunt culpam mortalem, v. g. ut quis suspendatur ab omnibus actibus sui officii, vel fructibus unius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu, v. g. eligendi.

» Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absolvere a suspensione non reservata et communiter Religiosi ex privilegiis possunt absolvere ab omni suspensione in foro conscientiæ, et Episcopus potest absolvere ab omni suspensione juris, si Sedi Apostolicæ specialiter reservata non sit, Laym. *cap.* 4, *num.* 2, ex Nav. Suar. etc. Imo etiam ab hac, si proveniat ex delicto occulto , et non deducto ad forum contentiosum, Bon. *p. ult.* ex Trid. *sess.* 24, *cap.* 6.

ADDENDA.

Quæst. 47. — *Quid circa hæc præterea sit notandum ?* Resp. § 1. Suspensiones in particulari late enumerat Dicast. *d.* 4, *dub.* 7. Dubitat autem Henricx *de Ordine quæst.* 8, *num.* 85, an promotus ad sacrum Ordinem absque titulo sufficiente incurrat suspensionem, quia licet id habeatur Cap. *Neminem*, et Cap. *Sanctorum*, dist. 70, tamen pœna illa videtur abrogari, Cap. *Cum secundum Apostolum* et 404

Cap. *Si Episcopus*, de præbendis. Et quamvis Trid. *sess.* 21, *cap.* 2, *de Reform.* innovet pœnas antiquorum Canonum, tamen non liquet, an etiam Canones illos priores innovet, hinc non incurri suspensionem docent multi cum Gallem. ad Trident. supra. Addunt Tolet. Garz. Barb. Henricx saltem non contrahi, si patrimonium sit acceptum sub onere redonandi, cum etiam acquirat dominium tituli, non ordinatur sine titulo. Et idem est, si jam ordinatus Subdiaconus cum vero titulo cedat titulo, et ulterius ordinetur Diaconus et Presbyter, nec illa pactio redonandi et cessio patrimonii sunt irrita ; ergo reipsa non ordinatur sine titulo. Quod adhuc magis valet, si ordinetur cum titulo, sed adjecto pacto non utendi illo, seu non percipiendi ex eo fructus, quæ pactio etiam est prorsus irrita. Oppositum tenet communis et probabilior cum Dicast. *num.* 211 et aliis, quos secutus sum lib. 6, p. 2, num. 2283 ; nempe a taliter ordinato incurri suspensionem ab Ordine suscepto, quia Trid. innovat pœnas antiquorum Canonum, inter quos sunt isti priores. Vide plura ibi lib. 6, dicta.

405 § 2. Nav. *in cons. lib.* 5, *cons.* 69; Barb. *de potest. Episc.* p. 2, *alleg.* 6, *num.* 7; Zerola, De Leone, Gavantus in Enchir. *Episc. V, Functiones num.* 3, putant Episcopum exercentem Pontificalia in aliena diœcesi non excusari a pœna suspensionis per inadvertentiam vel bonam fidem. Sed recte contradicunt Squillant. *de oblig. Episc. p.* 2, *cap.* 3, *num.* 17. Quartus *in rubr. Miss. p.* 2, *t.* 1, *et dub.* 3. Versu *Dico secundo.* Henao post historiam de scientia media parergon 28, *num.* 1799, nam inadvertentia et bona fides excusant a pœna et censura, secundum dicta *num.* 93.

406 § 3. Sperel. *dec.* 114, dicit eum peccare mortaliter, qui ante Confirmationem suscipit Ordines, sed oppositum dixi lib. 6, p. 2, num. 227, et saltem talis non suspenditur. Additur autem ordinatum sine Tonsura esse suspensum ; putat enim Tonsuram esse Ordinem, adeoque fieri Ordinationem per saltum. Et quamvis lib. 6, p. 2, num. 2208, cum communi dixerim Tonsuram non esse Ordinem, tamen præscindendo ab hoc, dicit Gallem. ad Trid. *sess.* 23, *cap.* 54, *de refor. num.* 4, aliquam Congregationem declarasse ordinatum sine Tonsura suspendi.

407 § 4. An per simoniam in beneficio vel per simoniacam collationem aut receptionem Ordinum, etiam minorum, et primæ Tonsuræ incurratur suspensio, dixi lib. 3, p. 1, a num. 216. Eos autem Sacerdotes, qui assistunt Matrimonio alieni Parochiani, incurrere suspensionem per Trid. latam *sess.* 24, *cap.* 1, *de Refor. Matr.* dixi lib. 6, p. 3, num. 766. Clericus concubinarius, si secundæ monitioni non pareat, suspendi potest ab omni administratione beneficii per Trid. *sess.* 25, *cap.* 14, *de Refor.* ita ut nequidem alimenta ei ex beneficiorum redditibus debeantur. Videri potest Pignat. *tom.* 9, *cons.* 139, *a num.* 160, qui *tom.* 1, *cons.* 261, notat ex declaratione S. Congreg. 21 Mart. 1643. Ordinarium, si aliquem suspendat vi Trid. *sess.* 14, *cap.* 1, *de Refor.* teneri si judicialiter petatur, exprimere non parti, sed Superiori delictum, et causam suspensionis.

DUBIUM III.

Quid sit depositio et degradatio, a quo et ob quam causam fieri possit?

« Subjici solent suspensioni Depositio et 408
Degradatio (etsi censuræ non sint, ut dictum est cap. 1), ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cum utraque sit ab Ecclesiastico Ordine, aut beneficio. Differunt autem a suspensione, quod illæ auferant ipsum jus radicale, et titulum beneficii, idque in perpetuum, suspensio non item. Porro depositio generice accepta, alia est verbalis, quæ absolute depositio dicitur, alia realis, quæ dici solet degradatio.

» Resp. I. Degradatio est privatio executionis officiorum et beneficiorum simpliciter, et in toto, et absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate et privatione privilegii Clericalis, tam Canonis quam fori, ita ut sæculari curiæ subdatur.

» Dixi : *Executionis,* quia Ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, et ad horas, nisi has forte pœna, ad quam damnatur, v. g. triremes, vel aliud impediat.

» Resp. II. Depositio verbalis est similis privatio, sed sine solemnitate dicta, et relicto utroque privilegio Canonis et fori.

» Resp. III. Clerici possunt degradari a suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo, deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

» Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus jure expressis et delictis, non tamen nisi gravioribus arbitrio judicis. Ubi notat Laym. crimen debere esse enorme, id est, unum ex ma-

ximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantum gravissimis, quales sunt v. g. crimen hæresis manifestum, falsatio litterarum Apostolicarum, sodomia frequentata, gravis calumnia proprio Episcopo irrogata. V. Laym. hic *cap.* 5, et Fill. *t.* 18, *cap.* 8. »

ADDENDA.

409 *Quæst.* 48. — *Quid præterea circa ista sit notandum?* Resp. Raro hæc servire possunt ad praxim, et de illis bene ac breviter habent Castr. *d.* 4, *punct. ult.* Dicast. *sect.* 6. Quomodo servandi sint gradus pœnarum, antequam Clericus criminosus degradetur et tradatur potestati sæculari, videri potest Pignat. *tom.* 7, *cons.* 33. An autem damnandi ad triremes debeant prius degradari saltem verbaliter, examinat *tom.* 8, *cons.* 91.

CAPUT IV.

DE INTERDICTO

DUBIUM I.

Quid sit et quotuplex ?

410 » Resp. 1. Est censura Ecclesiastica prohibens divinorum officiorum, Sacramentorum aliquorum, et Ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus est communicatio cum fidelibus; suspensio vero proprie non illum usum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. V. Laym. *lib.* 1, *t.* 5, *p.* 4; Bon. *d.* 5, *p.* 1.

» Resp. II. Interdictum dividitur : 1. In Locale, quod immediate locum afficit, et in Personale, quod immediate afficit personam, et Mixtum, quod immediate afficit locum, et ejus incolas. Differt autem locale a personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum, tum indigenis tum alienigenis, non absolute, sed in loco tantum interdicto; in hoc vero certis personis aut communitati prohibeatur absolute, et in omni loco. 2. Inderdictum tam locale quam personale, subdividitur in Generale et Particulare. Generale est, quo locus generalis, v. g. civitas, provincia; vel quo communitas, v. g. collegium, etc. interdicitur; Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. *Unde resolves :*

» I. Interdicta civitate interdicuntur etiam suburbia et interdicta Parochia, etiam sacellum et cœmeterium contiguum, quia accessorium sequitur naturam principalis.

» II. Interdicto populo, non interdicuntur qui non sunt pars populi, ut studiosi, Clerici, perigrini, etc. Nec interdicto Clero, interdicuntur Religiosi, quia in favorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

» III. Si dicatur : cives v. g. Colonienses sunt interdicti, ii nusquam possunt interesse divinis (nisi tamen desinant esse istic cives, nec causam dederint interdicto); contra vero, si civitas interdicto subjiciatur, licet civibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, et istic divinis interesse. »

ADDENDA.

Quæst. 49. — *Quid hic sit præterea notandum?* Resp. § 1. Quamvis interdicto populo, non interdicatur Clerus quia populus absolute censetur contradistingui a Clero tamen interdicta familia interdicuntur Clerici illius familiæ, uti habet communis cum Dicast. *d.* 5, *n.* 34. Qui tamen post interdictum illud fit de familia, non interdicitur, quia non comprehendebatur intentione interdicentis; præsumitur enim fuisse velut interdictum particulare in has personas talis familiæ. E contra si interdicta sit civitas, interdicitur, qui fit de illa civitate, quia intentio interdicentis præsumitur fuisse ferre interdictum generale, tendebat enim in communitatem secundum se, quiscumque eam componeret, usque dum tolleretur interdictum Bon. *d.* 5, *p.* 1, *num.* 13, contra Dicast. *d.* 5, *num.* 38. Interdictum autem generale pertinet etiam ad suburbia, Cap. *Si civitas*, de cent. excom. in 6. 411

§ 2. Si communitas interdicta dissolvatur, et interdictum cadebat in communitatem ut talem, hoc ipso etiam cessat interdictum. Si autem ob causam datam afficiebat certas personas, manent hæ interdictæ usque ad absolutionem, Dicast, *num.* 219. 412

§ 3. Interdictus particulariter et in persona, quamvis mutet domicilium, manet interdictus, donec absolvatur ; e contra interdictus generaliter, et in communi tanquam subditus loci, in quo fuit, si mutet domicilium, desinit esse interdictus, Suar. Ugol. Dicast. *n.* 9. 413

414 § 4. Lege interdicti lata Cap. *Episcoporum*, de privilegiis, in 6, *ne celebrent, celebrari faciant, etc.*, in locis vel coram personis nominatim interdictis, tenentur Regulares etiam exempti, Nav. Suar. Castrop. *d.* 5, *p.* 2, § 1, *num.* 7; Dicast. *num.* 62; Pign. *tom.* 10, *cons.* 1, *n.* 2, contra Gloss. Bard. Sayr. quia Trid. *sess.* 25, *cap.* 12, *de reform.* loquitur etiam ad exemptos his verbis : *Censuræ, et interdicta nedum a Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata mandante Episcopo, a Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, atque serventur.* Ita quidem, ut etiam ille, qui interdictum locale tulit, teneatur illud observare, quia ea obligatio nascitur ex Jure communi, cui ipse, nisi interdictum tollat, derogare non potest, Castr. *p.* 7, § 1. Dicast. *num.* 74, 141.

415 § 5. Si Ecclesia sit interdicta, quamvis diruatur, fundus ejus manet interdictus, nec in eo cadavera sepeliri possunt, quia Ecclesiam præcipue constituebat ille fundus, Suar. Regin. Laym. Fill. Dicast. *n.* 217.

416 § 6. Habens in duplici loco actuale domicilium, unum subjectum, alterum non subjectum interdicto, secundum Suar. et Castr. p. 2, § 2, *num.* 7, subjacet interdicto, si habitet in loco interdicto, non subjacet, si habitet in loco non interdicto. Contradicunt Sylv. et Dicast. *num.* 58, quia non est ratio cur potius dici debeat pars populi interdicti, quam non interdicti ; ergo potius inclinandum est in favorem, quod gaudeat bonis quæ competunt non interdictis. Quod si interdicantur Doctores alicujus universitatis, interdicuntur etiam Clerici Doctores, cum nomen Doctoris sit utriusque commune, Castrop. *num.* 11; Dicast. *num.* 41, contra Henriq. Avil. et alios.

417 § 7. Casus, in quibus Jure ipso latum est interdictum, fuse recenset Castrop. *punct.* 8, et Dicast. *d.* 5, *dub.* 6. Specialiter de cessatione a Divinis agunt Castrop. *p.* 9, et Dicast. *dub.* 8. Specialiter de interdictis ab ingressu Ecclesiæ, Dicast. *n.* 206 *et n.* 249 ; sed cum raro hæc fiant, omitto.

DUBIUM II.

Qui sint effectus Interdicti?

418 « Resp. Sunt sequentes : 1. Prohibitio divinorum officiorum. Unde etiam interdicti ob alienam copulam non possunt interesse Sacro ; Clerici tamen et Religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent, ut ante, Missas divinaque officia celebrare, sed januis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicujus), submissa voce, et exclusis interdictis. Permittitur tamen, ut in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, et per Octavam Corporis Christi, divina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, dummodo, qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione et Pœnitentia quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio, vel favore ; Eucharistia tamen potest dari morituris, et deferri cum lumine et campana. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere Matrimonium, ut Sanch. Kon. et Laym. docent contra Suar. quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ, etiam respectu infantium et amentium. Excipe tamen Clericos, qui interdicto locali, si nominatim interdicti non sint, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri, Laym. *c.* 2, *num.* 3. 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter; sicut etiam Religiosi utriusque sexus, qui insuper excommunicantur de facto. Laici vero peccant quidem graviter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta; si vero tantum violant locale, v. g. audiendo divina officia, probabilius est tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint, Laym. *cap.* 3, ex Sylv. Sot. Avila, etc.

ADDENDA.

Quæst. 50. — *Quid hic sit præterea notandum?* Resp. § 1. Per festum Nativitatis Christi, Paschæ, Pentecostes, quibus non obligat interdictum ab officiis solemnibus, communis sententia intelligit tantum primum diem, sed Vivald. Kon. Sot. Avil. Bonac. Hurt. Castrop. *d.* 5, *p.* 4, § 2, *num.* 19 ; Dicast. *d.* 5, *n.* 160, probabiliter extendunt etiam ad festos dies sequentes, quia censetur manere, et continuari eadem solemnitas ; incipiunt autem illi dies saltem a primis vesperis, et clauduntur in Completorio festorum ; communis cum Cas- 419

trop. *num.* 20. Et putant Suar. Kon. Fill. tum posse ac consequenter debere aliquem communicare pro Paschate; sed communior negat cum Dicast. *num.* 123, quia Jus tantum loquitur de officiis divinis.

420 § 2. In loco interdicto, vel a personis generaliter interdictis administrari, et recipi non posse Sacramentum Matrimonii, docent ex hac ratione Ugol. Sayr. Suar. Fill. Bonac. Dicast. *n.* 134, quia tum prohibita est administratio et receptio Sacramentorum, nisi in casibus a Jure exceptis; Matrimonium autem est Sacramentum, et non excipitur. E contra ratio Sylv. Tol. Avil. Conc. Schiar. *lib.* 4, *diff.* 1, *n.* 21, et aliorum cum Busemb. et Castrop. *p.* 4, § 1, *n.* 15, est hæc, quia contractus humani politici, quorum nomine venit Matrimonium, tempore interdicti non prohibentur, et generalis prohibitio intelligitur de Sacramentis pure spiritualibus. Utraque sententia est probabilis et tuta, teste Dicast. *n.* 135. Attamen omitti debere benedictionem publicam docet cum aliis Kugler *lib.* 5, *num.* 1550, quia est aliquod officium divinum, cum debeat fieri a Sacerdote inter Missarum solemnia, quale officium divinum tum prohibetur. Quod Sacramentum Pœnitentiæ attinet dixi lib. 6, p. 2, n. 1566. Parochum posse illud tum administrare illis, qui non sunt specialiter interdicti, nec fuerunt causa interdicti.

421 § 3. Sepulturam Ecclesiasticam concedi posse in solemnibus festivitatibus, de quibus ante dictum est, docent S. Anton. Nav. et alii cum Dicast. *num.* 192, quia in illis festis possemus communicare in sacris cum illis vivis, ergo etiam cum illis mortuis; sed probabilius contradicunt alii cum Covar. Suar. Kon. Castrop. *p.* 4, § 3, quia privatio sepulturæ est specialis pœna ultra privationem divinorum officiorum. Et in loco interdicto nequidem illi possunt sepeliri, qui interdicti non sunt, imo nec infantes aut amentes, quia locus non debet tali usui sacro posse servire, Suar. Dicast. *num.* 183, 193. E contra qui decesserunt in loco interdicto, si non sint personaliter interdicti, transferri possunt ad locum sacrum non interdictum, Dicast. *num.* 185, qui addit *num.* 196, interdicto personali communitatis posse infantes et amentes sepeliri in loco sacro non interdicto, quia illi ob defectum rationis nequidem cum communitate erant capaces interdicti. Imo in loco non interdicto licite sepeliri interdictum non personaliter, sed generaliter tantum, docent Suar. Dicast. *num.* 220 et alii, quia per Concil. Constant. licitum est cum illo communicare. Qui vero in fine vitæ dedit signa pœnitentiæ respectu interdicti, potest defunctus absolvi, et loco sacro sepeliri, communis cum Dicast. *num.* 207.

§ 4. Clerici violantes interdictum personale 422
aut locale incurrunt suspensionem ab officio, Pignat. *tom.* 10, *cons.* 1, contra Castrop. *punct.* 6, *num.* 4; putantque Kon. Bonac. Sayr. esse sententiam tantum ferendam; Suar. putat esse suspensionem ab officio latam, sed ferendam a beneficio; Laym. addit etiam a Jurisdictione, uti refert Pign. *n.* 6; sed de hoc vide Castrop. *p.* 4, § 5, *num.* 1; Dicast. *num.* 230. Celebrans vero in loco interdicto fit irregularis, Cap. *Is qui*, de sent. excom. in 6, Castrop. *p.* 6, *num.* 1; Dicast. *num.* 238. Et idem est, si quis violet interdictum personale etiam occulte, Suar. Pignat. *num.* 7. Quod Dicast. *num.* 235, et alii restringunt ad exercitium Ordinis sacri.

§ 5. Dixi *lib.* 4, *num.* 779, interdictum per- 423
sonaliter, etiam occultum, esse inhabilem ad omne beneficium Ecclesiasticum. An autem et quomodo communicans cum interdicto, videri potest Dicast. *num.* 257.

DUBIUM III.

Quis censuram interdicti ferre, et quis tollere possit.

» Resp. I. Interdicere possunt idem, qui 424
excommunicare et suspendere. Et quidem ut determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis; ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde grave, cum contumacia commissum a capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

» Resp. II. Interdicta localia, et personalia generalia, quæ Jure communi sunt imposita, nec reservata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam; non tamen a Religiosis privilegiatis, quia locus et communitas foro pœnitentiæ non subjiciuntur.

» Resp. III. Ab interdicto juris personalis particularis, si reservatum non est, quivis approbatus potest absolvere. Denique per privilegium absolvendi ab omnibus censuris non intelligitur potestas tollendi interdictum locale aut personale communitatis.

ADDENDA.

425 *Quæst.* 51. — *Quid hic sit præterea notandum?* Resp. § 1. Henriq. Avil. Sa, Hurt. putant interdictum speciale et personale posse ferri ob peccatum veniale, quia non privat majoribus bonis, quam excommunicatio minor, quæ ob veniale ferri potest. Sed rectius cum Busemb. et aliis negat Castr. *d.* 5, *p.* 3, § 2, *num.* 9, quia privat maximis bonis communibus, longeque pluribus, quam excommunicatio minor.

426 § 2. Interdictum aliquando est pure pœna, si nempe feratur ad certum tempus propter delictum præteritum, et tale interdictum cessat hoc tempore elapso absque ulla absolutione; aliquando est censura, si feratur ut medicina propter contumaciam præsentem, et illius correctionem, et tum indiget absolutione, Suar. Sa, Kon. Reg. Sayr. Fill. Dicast. *d.* 5, *num.* 208.

427 § 3. Si Episcopus verbis expressis non sustulerit, attamen non servet ipsemet interdictum a se latum, per hoc præcise non videtur tollere, quia tamen præsumi non debet, quod velit peccare; peccaret autem secundum dicta *num.* 414, si ageret contra interdictum necdum sublatum, putat Dicast. *num.* 245, hoc respectu aliorum esse sufficiens signum, quod illud reipsa sustulerit.

428 § 4. Ad tollendum interdictum requiritur signum externum; non tamen determinata verba vel cæremoniæ, Dicast. *num.* 242.

Qui plura volet de nota materia interdicti, consulat Castr. et Dicast. utrumque tota *disp.* 5, qui de illo accurate tractant.

CAPUT V.

DE IRREGULARITATE.

429 « Etsi irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur, quapropter et hic subjungo.

DUBIUM I.

Quid, et quotuplex sit irregularitas.

« Resp. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum, et susceptorum usum impediens. Unde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem; etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, proprie tamen pœna non est, Laym. *lib.* 1, *tract.* 5, *p.* 5, *cap.* 1; Bon. *d.* 7, *quæst.* 1, *p.* 1.

» Resp. II. Dividitur : 1. In eam, quæ est ex delicto, et quæ est ex defectu. 2. In totalem, seu proprie dictam, quæ omni Ordine suscipiendo, et suscepti exercitio privat, v. g. homicidium, bigamia; et in partialem, quæ aliquo tantum Ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem, v. g. oculis vel palma Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; et Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest. »

ADDENDA.

Quæst. 52. — *An certum sit nullam Irregularitatem, etiam ex delicto, esse censuram?* 430
Resp. Videtur esse certum, uti tenent plurimi cum Card. *in* 1, *crisi d.* 75, contra Sot. et paucos alios; et consequenter non poterit per absolutionem tolli ab eis, quibus delegata est plenissima potestas absolvendi a casibus, censuris et pœnis omnibus quomodocumque incursis, uti dicetur iterum *num.* 459. Notat autem Lug. *in Resp. mor. lib.* 2, *d.* 12, *num.* 2, irregularitatem in eo imitari censuras, quod incurratur ipso facto, et quod semel contracta afficiat personam, quocumque ierit.

Quæst. 53. — *Si aliquid præcipiatur, vel prohibeatur sub pœna irregularitatis, quale sit peccatum contravenire?* 431
Resp. Probabilius est contra Valent. Salonium, et Sayrum apud Dian. *p.* 1, *tract.* 10, *R.* 21, esse mortale, quia quamvis irregularitas possit contrahi ob veniale vel etiam ob nullum peccatum, tamen quando imponitur per modum pœnæ propter malefactum, non imponitur, nisi propter mortale, ita Steph. a S. Paulo *tract.* 2, *d.* 3, *num.* 22.

DUBIUM II.

Qui sint effectus Irregularitatis?

« Resp. Sunt sequentes : 1. Inhabilitare ad 432
Ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram,

et impedire exercitium Ordinum susceptorum. Unde Sacerdos irregularis, etsi valide, illicite tamen absolvit, Bonac. *loc. cit. num.* 4, *p.* 4. 2. Quod collatio Beneficii, ad cujus functiones inhabilis est, facta irregulari, invalida sit, secundum sententiam communiorem, et tutiorem; etsi non improbabiliter quidam dicant eam non ipso facto irritam esse, sed merito irritandam; Laym. *loc cit. cap.* 1, *num.* 2, *et* 3; Sylv. etc. Bonac. *p.* 4. Secundum quam sententiam probabilem, *Resolves:*

» I. Is qui Beneficium impetravit in irregularitate, potest, obtenta hujus dispensatione, illud in foro conscientiæ licite retinere, sine nova collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio Beneficii. Item si postea Beneficio privetur, non tenetur fructus restituere.

» II. Graviter peccat, qui in irregularitate exercet actum Ordinis, aut suscipit, licet Ordines ei collati sint validi.

ADDENDA.

433 *Quæst.* 54. — *Quid præterea sit notandum circa hos effectus?* Resp. § 1. Ordines collati irregulari sunt validi. Ecclesia enim tantum reddit inhabilem ad Ordines rite suscipiendos et exercendos, non autem reddit absolute incapacem; imo impedire non potest valorem, quem Sacramenta habent Jure divino, si de facto adsint materiæ, formæ, et ministri a Christo requisiti, ut docent Dicast. *d.* 7, *num.* 99; Steph. *tract.* 5, *d.* 5, *num.* 286. Recte autem notat Castrop. *d.* 6, *p.* 5, *num.* 1, cum prima Tonsura pendeat ab institutione Ecclesiæ, potuisse illam reddi irritam, si susciperetur ab irregulari; Ecclesia tamen de facto id non statuit; imo aliqui Doctores asserunt primam Tonsuram recipi posse ab irregulari, eo quod non sit Ordo, sed oppositum tenendum est cum Castrop. *num.* 2, quia ut censeatur comprehendi, satis est esse dispensationem ad Ordines; per eam hominem poni in statu clericali.

434 § 2. Cum irregularis prohibeatur tantum a receptione Ordinum et exercitio illorum, poterit omnia alia obire, v. g. servire Missæ, ut faciunt, qui acolythi non sunt, item baptizare non solemniter, item potest retinere jurisdictionem, eamque exercere, etiamsi supponeret receptionem alicujus Ordinis; unde etiam potest excommunicare, absolvere ab excommunicatione, etc.; hi enim non sunt actus Ordinis, quamvis forte eum prærequirant, Castrop. *num.* 4; Dicast. *num.* 103, 130, 151.

§ 3. Parochus irregularis peccat graviter, 435
si per seipsum absolvat pœnitentem; absolvet tamen valide, cum retineat potestatem Ordinis et jurisdictionis, poteritque valide et licite committere alteri Sacerdoti, ut oves suas absolvat; illa enim delegatio non est actus Ordinis, quia Clericus non Sacerdos potest habere hanc jurisdictionem et alteri delegare, Dicast. *num.* 137.

§ 4. Si quis conferat aliquam potestatem 436
irregulari, quam irregularis recipere prohibetur, v. g. si conferat jurisdictionem ad absolvendum, vel conferat Beneficium, si hoc faciat sciens esse irregularem, valide confert. Si autem ignoret esse irregularem, valide confert. Si autem ignoret esse irregularem Dicast. *num.* 114 *et* 167, dicit invalide conferre, quia censeri debet non habere voluntatem conferendi, nisi secundum leges et Canones, leges autem et Canones prohibent conferri irregulari; ergo censeri debet non velle illi conferre et consequenter non confert.

§ 5. Huc pertinet sequens casus: Titius 437
Presbyter debet ex officio, festo S. Huberti Missam celebrare; nec omittere potest sine publica infamia vel gravissimo incommodo; est autem irregularis ex delicto, nec interea dispensari potest; hinc *Quæritur,* an absolutus a peccatis et censuris possit eo die illud officium Missæ habere? Resp. 1. Si irregularitas sit notoria et in ratione delicti et in se, non potest, quia tota infamia est jam quoad substantiam publica, et adderet publicum scandalum. Resp. 2. Quamvis factum, quo contraxit irregularitatem, sit notorium, si tamen notorium non sit nec publice judicetur ideo incurrisse irregularitatem, si possit sine infamia vel incommodo, adhuc tenetur sub specie negotii alio proficisci, vel sub specie infirmitatis se continere domi et alteri officium illud committere; id enim postulat reverentia prohibitionis Ecclesiasticæ. E contra si neutro modo possit declinare publicam infamiam vel aliud gravissimum incommodum, potest habere illud officium Missæ, quia ejusmodi præceptum humanum non celebrandi in tali inhabilitate occulta ex prudenter præsumpta benignitate piæ Matris Ecclesiæ non obligat cum tanto incommodo.

Quæst. 55. — *Quid addendum sit circa irre-* 438
gularitatem in Beneficiatis? Resp. § 1. Dixi lib. 4, num. 780, irregularem non posse pro-

moveri ad ullum Beneficium, vel pensionem Ecclesiasticam, de qua tamen vide dicta ibid. *n.* 1146. Quod si irregularitas impediat usum alicujus tantum Ordinis, dixi posse talem esse capacem Beneficii, requirentis usum, quem habere possit alterius Ordinis; hinc Sacerdos privatus manu fit irregularis et inhabilis ad functiones Beneficii sacerdotalis, cum ad illas sit ineptus, manet tamen habilis ad functiones Beneficii alterius, cujus munus obire potest, Dicast. *d.* 7, *num.* 102.

439 § 2. Irregularitas quæ post acceptum beneficium incurritur, non privat ipso facto beneficio aut pensionibus beneficii; nemo enim ipso facto ante sententiam privatur bonis suis vel juribus actu possessis, nisi id clare exprimant leges; et id pluribus firmabo *n.* 508; unde talis poterit resignare vel permutare beneficium, cum adhuc habeat titulum et jus; ita cum aliis Dicast. *n.* 120, 121. Item poterit retinere fructus beneficii, si per se vel per alium satisfecit muneri suo; Dicast. *num.* 124.

440 § 3. Si quis habeat beneficium, cui annexum est, v. g. jus eligendi, irregularitas non privat illo jure, nec usu ejus; non est enim actus Ordinis, quamvis forte prærequirat Ordinem, v. g. Subdiaconatum, Suar. Nav. Castrop. *num.* 14; Dicast. *num.* 128.

441 § 4. Irregularis ob homicidium voluntarium et injustum privari debet Beneficio, uti statuit Trid. *sess.* 14, *c.* 7, *de Reform.* non tamen pensione, quia de hac nulla in Jure fit mentio, Castrop. *num.* 12; Dicast. *num.* 128, 129.

442 *Quæst.* 56. — *An irregularitas semper sit signum, quod quis vocatus non sit ad statum Ecclesiasticum?* Resp. Antonius Godeau Episcopus Grassensis et Venciensis in discursu de vocatione ad statum Ecclesiasticum art. 21, docet: 1. Signum, quod quis a Deo non vocetur ad statum Ecclesiasticum esse, si aliquam habeat irregularitatem; putat enim, hoc ipso quod Deus hanc permittat, sufficienter significare quod nolit a tali statum Ecclesiasticum eligi, cum ratio dictet non facile per dispensationem recedendum esse a communi et justa lege. 2. Conatur ex variis Conciliis probare ista tenere præcipue de illis qui milites fuerunt; talibus enim liberæ vitæ assuetis putat potius disciplinam religiosam esse necessariam. Hæc universim non tenent. *Non primum*, nam sæpe per accidens contigit alicui talis irregularitas, nec a Deo intenta est, qui licet permittat, dedit Ecclesiæ suæ potestatem eam tollendi, etiam in ordine ad suspiciendum statum Ecclesiasticum, uti probat praxis Ecclesiæ ab initio ad hæc usque ad tempora. *Nec secundum*, nam scimus multos post militiam bene præfuisse Ecclesiis cum S. Martino; recens exemplum est Innoc. XI, qui sanctissime præfuit toti Ecclesiæ. Ita si quis post militiam vel etiam cum quacumque irregularitate dispensabili, secundum regulas *lib.* 6, *p.* 2, *a n.* 1915, datas, consideratis omnibus judicet in statu Ecclesiastico melius serviturum Deo et securius salvandum, non est cur deterreatur ab eo statu, vel a petenda dispensatione. Verum quidem est, quod per decursum suum præcipue intendit Godeau, tenetque etiam Pign. *t.* 10, *cons.* 99, tanta esse pericula in statu episcopali et sacerdotali, ut merito quisque formidare debeat ea acceptare, nedum ambire; attamen si quis se ad ejusmodi statum putet a Deo vocari, potest ad illum se offerre, confidens Dei gratia, si faciat, quod in se est, hanc non defuturam pro implenda obligatione tanti muneris.

DUBIUM III.

Quomodo incurratur et tollatur irregularitas?

« Resp. I. Cum ab homine non feratur, nulla 443
incurritur, nisi in jure expresse habeatur (*Cap. is : qui, de sent. excom. in* 6). Unde in dubio sive facti, sive juris, tenere potes, quod non sis irregularis, quia melior est conditio possidentis, Bonac. *quæst.* 1, *p.* 5, ex Suar. Fill. etc. Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem injusto a te commisso, ut patet ex *cap. Significasti*, et ex *cap. Ad audientiam*, 2. *De homicidio*; V. Bon. *loc. cit.*

» Resp. II. Ut incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus et mortalis, ut habet communis contra Caj. Ratio est, quia est gravis pœna et difficulter relaxatur.

» Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili forma : *Dispenso tecum in irregularitate, quam vel quas, ob hanc vel illam causam incurristi.* Et quidem si dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit; sin minus, eam tantum tollit, quam potest et vult. Etsi vero hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex jure tamen novo Tridentini, ubi est receptum, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus provenientibus ex delicto et non deducto ad forum contentiosum, nisi tamen sit homicidium directe in se volitum, Bon.

quæst. 5, *p.* 1, *n.* 3, ex Trid. *sess.* 24, *cap.* 6; Suar. Sanch. Fill. etc.; Laym. *cap.* 9, *num.* 4.

» Præterea irregularitas ex defectu natalium tolli etiam potest per professionem in religione approbata; sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas, *Cap.* 1, *de filiis Presbyterorum*, Bon. *p.* 2; Laym. *cap.* 9, *n.* 9; Suar. Less. contra Villalob. qui apud Dian. *p.* 4, *t.* 2, *R.* 65, dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, ut Prioratus, Præposituras, Rectoratus et cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Provinciali, notat Dian. *loc. cit.* ex Barbos. *Unde resolves:* I. Solus Papa et qui ab eo accipit privilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

» II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale privilegium a Papa.

ADDENDA.

444 *Quæst.* 57. — *A quo incurratur Irregularitas?* Resp. § 1. Cum irregularitas infligatur ab Ecclesia, illam non incurrunt infideles, quia non sunt Ecclesiæ subjecti; attamen si sint in infidelitate Bigami et convertantur, jam sunt irregulares secundum dicta lib. 6, p. 3, num. 612, quia conversi manent bigami, et Ecclesia vult bigamos esse irregulares, sicuti etiam corpore mutilatos, licet ante conversionem mutilati sint, quod confirmatur ex dictis etiam lib. 6, p. 3, num. 628.

445 § 2. Cum irregularitas pro effectu proprio habeat impedire susceptionem Ordinum et usum susceptorum, non incurrit femina nec hermaphroditus, in quo prævalet sexus femineus, cum hi non sint capaces Ordinum, hinc subjectum irregularitatis est solus homo baptizatus et mas, Castrop. *hic de* 6, *p.* 2; Dicast. *d.* 7, *num.* 70, 75.

446 § 3. Impubes completo septennio capax peccati mortalis potest incurrere irregularitatem, Dicast. *d.* 1, *num.* 232 et alii; hinc committens homicidium voluntarium contrahit irregularitatem ex Clem. *Si furiosus.* De homicidio, Sylv. Sanch. Avila, imo Abb. Covar. Nav. Rodriq. putant etiam ante septennium completum incurrere, si malitia suppleat ætatem; sed probabilius contradicunt Henr. Avila, Dicast. et alii cum Delb. *De immunit. Eccl. num.* 13, *dub.* 3, *num.* 13, tum quia Clementina expresse excipit infantes, tum etiam, quia nullibi exprimitur et odia restringi debent, Cap. 1. *De delictis puerorum.* Imo multi cum Castr. *tract.* 3, *d.* 1, *p.* 24, § 2, probabiliter excusant omnes ante pubertatem ab omnibus pœnis, excepta pœna percussionis Clerici. Vide dicta *num.* 42.

447 § 4. Hoc ipso quod aliquis eligatur in Papam, desinit esse irregularis, quamvis antea fuisset, quia desinit esse subjectus Juri Canonico quoad vim coactivam seu quoad pœnas, Suar. Fill. aliique multi cum Castr. *hic d.* 6, *p.* 2, *num.* 4, et Suar. *d.* 40, *sect.* 7, *num.* 7.

448 § 5. Sacerdos hujus diœcesis suspensus ab hoc Episcopo, incurrit irregularitatem, si v. g. celebret etiam in alio Episcopatu, quia suspensio, in qua celebrat, afficit personam, nec respicit locum, imo nec poterit tolli, nisi cum auctoritate hujus Episcopi vel Superioris, uti pluribus Beja *p.* 1, *cas.* 29. Quomodo appellatio in tempore facta sæpe impediat ut, v. g. Missam legens in censura non incurrat irregularitatem, dixi *num.* 109, 110. An ille qui appellavit a denuntiatione censuræ, fiat irregularis, si interea celebret Missam, dixi *num.* 111. Si quis ante sententiam bona fide appellarit et Judex nihilominus pergat, talem non fieri irregularem, si interea celebret Missam, attamen teneri publice se gerere ut censuratum, dixi num. 112.

449 *Quæst.* 58. — *Quid addendum sit circa varia dubia, quæ in hac materia possent occurrere?* Resp. § 1. Dubium juris in hac materia tum est, quando dubitatur, an sit lata lex in Jure, per quam ob tale factum inducatur irregularitas; dubium facti est, quando scitur quidem, quod per tale factum inducatur irregularitas, sed dubitatur, an aliquis commiserit illud factum, quod necessarium erat, ut incurreretur.

450 § 2. In dubio sive Juris, sive facti circa irregularitatem, aut an hic casus contineatur sub lege inducente irregularitatem, vel an tu commiseris talem casum sub lege contentum, docent Nav. Suar. Kon. Avil. Salas, Bonac. Tamb. Sanch. *in Dec. lib.* 1, *cap.* 10; Laym. *lib.* 1, *tract.* 1, *cap.* 5, § 4, *n.* 39; Castr. *d.* 6, *p.* 3, *n.* 7; Dic. *d.* 7, *dub.* 2 *et* 3; Sperel. *dec.* 77, *a n.* 31, *et pluribus dec.* 119, *n.* 48; Schil. *tract.* 5, *n.* 67; Bardi *discept.* 6, *cap.* 7, § 2, neminem censeri debere irregularem, excepto casu dubii homicidii, uti statim dicetur, quia irregularitas non debet censeri lata, nisi clare exprimatur in Jure, Cap. *Is qui,* De sent. excom. in 6. In dubiis facti autem, nisi Ecclesia expresse annectat irregularitatem, possessio

est pro libertate et immunitate ab ea, nec tenetur quis contra se judicare. Et ideo inferunt Sanch. et alii cum Sperel. *num.* 47, in dubio, an sis ligatus censura, si practice deponas dubium et celebres Missam, te non fieri irregularem. Putant quidem aliqui apud Sperell. *dec.* 175, licet pro foro fori nemo in dubio censeatur irregularis, attamen pro foro conscientiæ debere præsumi, ne quis se exponat periculo peccandi, sed cum communissima concludit Sperell. *num.* 11, ista etiam valere pro foro conscientiæ, quia pro utroque foro valet possessio; nec ideo se exponet periculo peccandi, quia practice deponet omne dubium. Neque verum est hic esse obligationem sequendi tutiora, uti late probatum est *lib.* 1, *num.* 478.

451 § 3. In dubio facti circa homicidium injustum adhuc putat Henr. et probabile existimat Suar. tum tantum censeri debere aliquem irregularem, quando verisimilius est, quod homicidium sit perpetratum, sed dicendum est absolute censeri debere irregularem; quandocumque est verum et prudens dubium, etsi pars negativa sit verisimilior, Dian. *p.* 3, *tract.* 5, *R.* 72.

452 § 4. Si puer post septennium occiderit aliquem, et dubitetur an habuerit plenum usum rationis, Henriq. et Avila dicunt censeri debere non esse irregularem, quia præsumendum videtur in favorem pueri possidentis libertatem; e contra alii cum Dicast. *num.* 426, melius dicunt debere censeri irregularem, quia puer post septennium præsumitur habere usum rationis, uti habet Sanch. *in Decal. lib.* 1, *cap.* 12, *num.* 13; unde ob illam ætatem, quæ communiter est capax, est etiam possessio pro illo usu.

453 § 5. Si quis pugnaverit in bello justo, in quo aliqui occisi sunt, et dubitet, an ipse per se aliquem occiderit, putant Bon. Leand. et alii posse reputare se non esse irregularem, quia quando Jus dicit, dubitantem de homicidio censeri debere irregularem, loquitur de homicidio injusto; ergo in dubio circa homicidium justum, melior est conditio possidentis secundum dicta num. 450. *Nec refert,* quod Cap. *Petitio tua,* de homicidio, dicatur eum, quem remordebat conscientia de homicidio in bello justo, censeri debuisse irregularem, *nam* ille, de quo dubitabatur, erat Presbyter, qui nequidem in justo bello poterat propria manu pugnare, uti notant Sanch. et alii cum Dic. *a num.* 52. Et hanc sententiam probabilem reputat Schiara *lib.* 4, *diff.* 33, quamvis teneat oppositum cum S. Ant. Sylv. Tabien. Polanc. Sayr. et aliis, eo quod praxis Curiæ habeat, ut tales petant dispensationem, sed forte id fit ad majorem cautelam, nam prima sententia videtur esse omnino probabilis.

454 § 6. Quando Jus vult, ut in dubio facti de homicidio injusto, censeatur quis irregularis, tantum intelligitur de hoc, quantum ad privationem suscipiendi Ordines, et in illis ministrandi, non autem quantum ad alias pœnas, quæ a Judice imponi solent pro irregularitate contracta; de solis enim prioribus loquuntur leges, cum communi Dicast. *num.* 63.

455 § 7. Qui consuluit homicidium, sed dubitat, an suum consilium aliquid effecerit ad patratum homicidium, censeri debet irregularis, quia est dubium facti, in quo Jus induxit irregularitatem, Sanch. aliique cum Dicast. *n.* 60. Si autem dubitet, an ille, cui dedit consilium, reipsa commiserit homicidium, multi quidem dicunt censeri debere irregularem, sed alii cum Dicast. *num.* 62, tenent oppositum, quia cum non constet de homicidio, et potius præsumatur non factum, non est possessio pro homicidio, multo minus pro efficacia consilii causantis homicidium; ergo manet possessio pro libertate.

456 § 8. Si quis causarit vel concurrerit ad abortum, et postea dubitetur an fœtus fuerit animatus, Delb. *cap.* 2, *d.* 4, *sect.* 20, *num.* 22, dicit non debere censeri irregularem, quia Jura id statuentia supponunt constare de morte alicui homini illata, hic autem nescitur an homo sit occisus. Oppositum communius tenent Sot. Sayr. Sanch. Avil. Merol. Farin. Barb. Sperell. *dec.* 77, *num.* 39; Dicast. *num.* 59, quia est dubium facti circa homicidium injustum, quod hic præsumitur, cum communiter eveniat.

457 § 9. In dubio facti de mutilatione nemo censetur irregularis, quia Jus tantum loquitur de dubio circa homicidium, Kon. Sanch. Dian. supra, Bonac. Sperell. *num.* 35; Castr. *num.* 10.

458 § 10. Si quis cum dubio Juris vel facti de irregularitate ante adhibitam inquisitionem faciat aliquid, quod irregulari prohibetur, v. g. si suscipiat Ordines, peccat quidem graviter exponendo se periculo violandi irregularitatem, et agendi contra gravem prohibitionem Ecclesiæ, Castr. *p.* 3, *num.* 3; potest tamen exercere Ordines susceptos, quamvis post diligentiam adhibitam persistat dubium, quia tum fit dubium Juris, in quo nemo censetur irregularis; Castr. *num.* 7; Dicast. *num.* 55.

Neque per susceptionem Ordinis cum tali dubio incurritur irregularitas, imo nec incurritur nova irregularitas, quamvis aliquis in irregularitate suscipiat Ordines, aut exerceat actum Ordinis, uti recte Dicast. *num.* 14, iterumque *num.* 106, quia tum tantum quoad hanc materiam incurritur irregularitas, quando quis censura ligatus exercet actum Ordinis; irregularitas autem non est censura.

459 § 11. Qui cum dubio irregularitatis accepit Beneficium, peccavit quidem, et ante adhibitam sufficientem diligentiam non potest tuta conscientia illud possidere, nec obire munera nec fructus percipere; si tamen post adhibitam diligentiam maneat dubium, fit dubium Juris, in quo censeri potest non irregularis, ideoque tunc bona fide incipiet possidere. Neque verum est, quod possessio mala fide incepta illi prosit, nam non prodest illi possessio mala fide incepta, sed libertas propria; Jus enim non imposuit irregularitatem, quando est dubium Juris de illa; ergo in dubium Juris libertas juste, et bona fide urget possessionem, quam habuit; Sanch. *in Decal lib.* 1, *cap.* 10, *num.* 46, aliique cum Dicast. *n.* 56.

460 *Quæst.* 59. — *Quid addendum sit circa sublationem irregularitatis?* Resp. § 1. Per dispensationem tolli possunt omnes irregularitates; aliquæ autem præterea tolluntur per Baptismum, aliquæ per professionem religiosam; per Baptismum tollitur irregularitas in infamia, facto aliquo, vel vili officio contracta, item contracta ex homicidio etiam injusto, Laym. *lib.* 1, *tract.* 5, *p.* 5, *c.* 6, *in fine*, Castr. *d.* 6, *p.* 7, *num.* 1. Et dici solet, quod omnis irregularitas tollatur per Baptismum; sed Suarez *d.* 51, *sect.* 1, recte notat id improprie dici, quia irregularitas est ex Jure positivo; ergo secundum dicta num. 444, dirigitur ad solos baptizatos, nisi aliud in re exprimatur; hoc tamen sensu dicitur tolli per Baptismum, quod homo per Baptismum generetur et efficiatur quasi novus homo. Irregularitatem omnem non tolli per ingressum religionis, docet Suar. *d.* 41, *s.* 1, *n.* 3, nisi consuetudo sit, ut Religio cum subditis in tali casu dispenset.

461 § 2. Dans potestatem absolvendi a quibusvis casibus reservatis, censuris, pœnis, non ideo dat pro irregularitate, cum non sit proprie casus, censura vel pœna, sed impedimentum quoddam, quod non absolvitur, sed dispensatur, uti late probat Dicast. *d.* 1, *n.* 77, iterumque *d.* 7, *n.* 1074. Similiter qui dat potestatem dispensandi in omni irregularite, non ideo dat ad eam, quæ est homicidio voluntario; stylus enim Curiæ est, ut hæc maneat reservata, non obstante clausula generali, nisi clare exprimatur, Chapeaville *de casibus reservatis p.* 1, *c.* 4.

§ 1. Solent omnes Religiones privilegium 462
habere non tantum, ut eorum Religiosi, etiamsi defectum natalium habeant, in Prælatos eligi possint, sed etiam, ut in omnibus eorum irregularitatibus possint dispensare, etiam in homicidio voluntario, dummodo notorium non sit, uti habet Castrop. supra *n.* 2, addens *n.* 7, ex vi privilegii a S. Pio V, concessi, posse dispensare cum subditis suis in irregularitatibus in quibus Episcopus vi Trid. de quo dicetur a n. 466, quam sententiam Antonius a Spiritu S. apud Steph. *tr.* 6, *d.* 5, *n.* 259, confirmat adductis Bullis et Auctoribus id affirmantibus, et extendit hoc ad corpore vitiatos, uti si desit pes, oculus sinister etc. Addit Prælatos regulares per Bullam Pauli III, concessam Vallisoletanis, et Sixt. IV, concessam Carthusianis posse prima die Lunæ quadragesimæ dispensare cum suis subditis in omnibus irregularitatibus etiam publicis et notoriis, v. g. ex homicidio injusto, ex bigamia, etc. Sed quod alios Ordines attinet, ad me non spectat, quid habeat Societas JESU, et quantum facultatis illa Superioribus suis communicet, habetur in novo Comp. V. *Dispensatio* a § 1, usque ad 6; unde non est universaliter audiendus Dicast. *n.* 1004, sine exceptione, et restrictione dicens Societatem JESU posse dispensare in omnibus excepto solo homicidio injusto.

§ 4. Hoc ipso, quod Provincialis in Socie- 463
tate præsentet aliquem ad Ordines, dispensat cum eo irregularitate, in qua potest. Consultum tamen est, ut voluntatem illam exprimat, ut Roma responsum anno 1590; dixi etiam n. 148, Papam, si sciens aliquem esse censuratum, ei conferat Ordines vel Beneficium, hoc ipso censeri absolvere vel dispensare, non item Episcopum; et idem est quoad irregularitatem.

§ 5. Quando irregularitas ex defectu fertur 464
pro tempore quo durat ejus causa, tum cessat ablata causa; sic irregularitas ex defectu libertatis cessat obtenta libertate, irregularitas ob rationes non redditas cessat solutis debitis vel redditis rationibus; irregularitas ex defectu ætatis tollitur per adventum legitimæ ætatis; irregularitas ex infamia facti, per emendationem vitæ; irregularitas ex ignorantia, per oppositam scientiam; irregularitas ex lepra vel cæcitate cessat, sanata lepra vel reddito etiam

per miraculum visu, irregularitas obsessi a dæmone, si dæmon expellatur, Suar. *d.* 41, *s.* 1, *n.* 6; Fill. Salsedo, Diaz et communis cum Bon. *d.* 7, *q.* 5, *p.* 2, *n.* 5; talis etiam est irregularitas ex conjugio cessante Matrimonio, item ex militia secluso homicidio, et mutilatione, si militia cesset; irregularitas, quam habent curiales Justitiæ, imo et Judices in criminalibus, si nunquam cooperati sint in causa sanguinis, quæ habuerit effectum deformationis hominis, quando officium illud deponunt, cessat, uti recte cum communi Suar. *d.* 47, *s.* 4, *n.* 2. Quod si quis in bello etiam justo fecisset homicidium vel mutilationem, aut si Judex vel alius in effectu cooperatus fuisset causæ effusi sanguinis, contraxisset irregularitatem ex defectu lenitatis, quæ indigeret aliqua dispensatione, uti cum aliis Dic. *n.* 1071, et dicetur a n. 517.

465 § 6. Si quis plures etiam ejusdem generis irregularitates incurrerit, v. g. ob homicidium sæpius factum, debet dispensari in singulis saltem in genere, et in communi; sicut enim pluries contrahi potest eadem censura, uti dictum est, ita et irregularitas, quæ proinde indigebit pluribus dispensationibus, Rodr. aliique multi contra Dicast. *n.* 1077, et alios.

366 § 7. Irregularitas, quæ incurritur a Clerico excommunicato excommunicatione majore, suspenso, interdicto, præsumptuose ac temere exercente solemniter actum Ordinis sacri, quem habet, est reservata Papæ, licet censura lata esset ab alio quam Papa, Cap. 1, De sent. excom. in 6; Krim. *l.* 5, *n.* 215.

367 § 8. Quamvis *S. Pœnitentiaria* absolvat a censuris etiam in casibus publicis, attamen non dispensat super irregularitate cum sæcularibus, nisi in casibus occultis; nam dum agitur de absolutione et dispensatione simul, semper absolvit, sed dispensat cum clausula, dummodo præmissa sint occulta, Tiburt. *p.* 3, *c.* 6.

468 *Quæst* 60. — *Quid addendum sit circa potestatem Episcopi in dispensanda irregularitate?* R. § 1; Trid. *sess.* 24, *c.* 6. *De ref.* sic habet: *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare. Et in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos aut Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari.*

§ 2. Is, cum quo dispensatur, debet proprie 469
esse subditus Episcopi dispensantis, ita ut habeat domicilium aut saltem quasi domicilium in diœcesi, habitando per majorem anni partem, aut ut sit vagus. Nec sufficit esse peregrinum, Castr. *n.* 8. Ipse autem dispensans debet esse verus Episcopus dispensandi, unde Archiepiscopus respectu subditorum Episcopi suffraganei, etiam quando actu visitat vel quando fit appellatio ad ipsum, aut quando Episcopus dispensationem injuste negat, secundum Suar. Sanch. Castr. *n.* 6, dispensare non potest. Alii tamen probabiliter contradicunt saltem in casu appellationis ob injustam denegationem dispensationis. Docet etiam Pign. *t.* 6, *cons.* 99, *n.* 39, contra alios Archiepiscopum non posse dispensare in irregularitate vel suspensione cum subdito Episcopi suffraganei absentis, qui Vicarium ad hoc non deputavit; nam etiam non habet talem jurisdictionem in talem subditum, nisi in casibus a Jure expressis, qualis non est hic.

§ 3. Etiam non possuut vi *Trid.* hic dispen- 470
sare Prælati Regulares, quamvis a Sede Apostolica habeant in suos jurisdictionem quasi Episcopalem, quia proprie non sunt Episcopi, de quibus solis loquitur *Trid.* nec habent diœcesim, et ita etiam habet declaratio apud Gallem. supra, docentque etiam Suar. et Sanch. *In dec. l.* 2, *c.* 11, *n.* 7, Pign. supra, Sperel. *dec.* 111, *n.* 92, et cum eo plurimi, contra Henriq. Rodr. Sayr. Avil. Port. Castr. et alios. An autem possint vi alterius privilegii, videri debent dicta n. 141. Addunt Garz. et alii cum Leur. supra n. 3, etiam non posse Prælatos Episcopo inferiores, quamvis habeant jurisdictionem ordinariam et quasi Episcopalem respectu sæcularium, sed hos debere recurrere ad Sedem Apostolicam. Addit Pignat. nequidem posse vi hujus facultatis Trid. et declaratione Greg. XIII, dispensare Cardinales in Ecclesiis sui tituli, non enim ideo sunt vere Episcopi.

§ 4. Docent Suar. Bonac. Sperell. *dec.* 31, 471
n. 7, Pign. et alii, etiam non posse vi Trid. dispensare Capitulum Sede vacante, quia ad illud non transeunt, quæ Jure speciali conceduntur Episcopo. Oppositum tenent Henriq. Rodriq. Sayr. Ventrig. Pirh. Piasec. Bened. Sanch. *De Matr. l.* 8, *d.* 2, *a n.* 10, Barb. *De off. Episc. alleg.* 89, *n.* 16; Less. *in auct. v. Absolutio cas.* 10; Castrop. *d.* 6, *p.* 7, *n.* 7; Leur. *in Vicar. q.* 478, quia hæc potestas competit Jure quidem speciali, attamen Ordinario.

§ 5. Verba illa Trid. *in diœcesi sua..... in* 472

foro conscientiæ, tantum tangunt et limitant Episcopi potestatem quoad absolutionem a reservatis; hinc in irregularitate dispensare potest etiam existens, et etiam existentem extra diœcesim, et etiam pro foro externo, quia huic potestati dispensandi non apponuntur hæ limitationes, Pign. *n.* 49; Suar. Sanch. Castr. *n.* 9 *et* 14.

473 § 6. Notant Less. et Dic. *d.* 7, *n.* 1065, Episcopum si irregularis sit, posse alteri delegare facultatem dispensandi secum in eis casibus in quibus ipse potest dispensare cum subditis suis, quia illa potestas est ipsi ordinaria; ergo delegabilis, cum non prohibeatur et ipse non debet esse deterioris conditionis quam
474 alii.

§ 7. Episcopus aut quivis alius, qui habet facultatem dispensandi in omnibus irregularitatibus præter ortam ex homicidio voluntario, potest dispensare in irregularite orta ex homicidio justo quantumvis voluntario, quia vox homicidium in moralibus significat injustum, quale prohibetur in Decalogo, per præceptum, *Non occides;* Caj. Suar. aliique multi cum Dic.
475 *n.* 1093.

§ 8. Si homicidium injustum voluntarie sit perpetratum, quamvis occasio fuerit ex rixa inopinato orta, vel etiam ex joco, manet reservatum Papæ, Mol. Suar. aliique cum Dicast. *n.* 1099, qui tamen dicit etiam non esse improbabile quod docent Kon. et Avila, nempe tale homicidium non esse reservatum Papæ, quia qui succensus ira occidit auctorem rixæ, non videtur omnino voluntarie fecisse.

476 § 9. Episcopus dispensare potest in homicidio occulto pro defensione propria facto, quamvis injustum fuerit, eo quod commissus sit excessus in moderamine inculpatæ tutelæ, quia cum factum sit non ex proposito, et absoluta voluntate occidendi, sed in propriam defensionem, non est in se volitum, neque censetur voluntarium, uti requirit Trid.; ita Auctores communiter cum Dic. *n.* 1102.

477 § 10. Probabilius est Episcopum posse dispensare in irregularitate ex injusta mutilatione occulta, quia Trid. tantum excipit homicidium injustum; per homicidium autem non intelligitur mutilatio, uti habet declaratio apud Gallem. *n.* 3 et Pignat. n. 36; nam etiam exceptio illa solius homicidii firmat regulam in contrarium pro casibus non exceptis, Mol. Suar. Tol. Dicast. *n.* 1106, contra Sanch. Henr. Med. et alios. *Nec obstat,* quod Gl. *in Clement. de Homicid.* dicat mutilationem æquiparari homicidio, nam id verum est quoad incurrendam irregularitatem, non quoad dispensationem illius.

§ 11. Episcopum posse dispensare in irre- 478
gularitate etiam ad forum contensiosum deducta, quando finito judicio punitum est delictum, docent Sanch. *in Dec. l.* 2, *c.* 11, *n.* 21, aliique quos citat Barb. *in Collect. ad Trid. s.* 24, *c.* 6, *de ref.* quam sententiam Dian. apud eumdem dicit esse practice tutam.

§ 12. Si occulte excommunicatus publice 479
celebret Missam, potest in ista irregularitate dispensare Episcopus, quia celebratio ista non est in ratione delicti publica; e contra, si publice excommunicatus occulte celebret, absolvi non potest ab Episcopo, uti resolvit S. Congr. apud Pignat. n. 31.

§ 13. Si quis ante ætatem susceperit Ordi- 480
nem et jam habeat ætatem, ac delictum sit occultum, potest Episcopus dispensare in ea irregularitate et suspensione; si autem necdum habeat ætatem, dispensare non potest, Pignat. *n.* 35, et declaratione S. Congr.

§ 14. Episcopos in locis, in quibus recep- 481
tum non est Trid. non posse uti hac facultate, habet declaratio apud Gallem. *n.* 1, et idem tenent Suar. Garz. Sanch. *de Matr. l.* 8, *d.* 34; Pign. *n.* 22; quia non videtur æquum acceptare gratias et non onera.

§ 15. Non posse nunc dispensare Episco- 482
pum cum injusto etiam occulto homicida (quo nomine venit etiam mandans et consulens, Tol. Garz. Leur. *n.* 4), nequidem ad Ordines minores, aut Beneficium simplex, docent Gutt. Sayr. Garz. et alii cum Leur. contra Henr. et Zerol.; verba enim Trid. clare excipiunt homicidium voluntarium etiam occultum. Et quamvis Nav. Henr. Sayr. Mol. Avil. Rodr. putent Episcopum dispensare posse in homicidio casuali, etiam non occulto saltem ad Ordines minores jam susceptos, vel Beneficium simplex, eo quod ponunt Trid. circa hoc nihil immutasse; tamen adhuc contradicunt Tol. Ugol. Garz. Leur. *n.* 5, quia Trid. dicit: *Et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum.*

DUBIUM IV.

Quæ sint irregularitates ex delicto?

« Resp. I. Est ob iteratum Baptismum serio et scienter; estque irregularis tam rebaptizans quam rebaptizatus, etsi in rebaptizante irregularitas tantum sit causa partialis, ne

Clericus ad altiorem Ordinem possit ascendere; neque incurritur, si rebaptizatio sit occulta, Cov. Tol. M. Leo, *p.* 5, *f.* 358; V. Bon. *d.* 7, *q.* 3, *p.* 3; Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 5, *c.* 2.

» II. Ex violatione censuræ, v. g. si ea innodatus, actum aliquem Ordinis solemniter exerceat, nisi invincibilis ignorantia excuset. Laym. *c.* 3.

» III. Ob peccatum, quo Clericus serio et scienter actum Ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet, Bon. *l. c. p.* 6; Laym. *l. c.*

» IV. Ob delictum, quo quis male suscepit Ordines, v. g. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum (licet hunc suspensum tantum esse, quandiu non ministrat in Ordine per saltum suscepto, satis probabiliter doceant Avila, Nav. Bon.), vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtive (Episcopo nesciente, nec approbante), et non examinatus, V. Bon. *p.* 4.

» V. Propter enormia crimina, si sint notoria et publica, v. g. quæ a jure habent annexam infamiam, ut adulterium, raptus, incestus, perjurium in judicio.

» VI. Oritur ex injusta mutilatione vel homicidio, etiam indirecte tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, sive in bello injusto, sive extra illud, injuste concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando a corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, etc. M. Leo *in praxi*, *p.* 3, *f.* 147, ex Cov. Nav. *de Cons. n.* 206. V. Bon. *p.* 8. *Unde resolves :*

» I. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, ungues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, id est, cartilaginem quæ tantum deservit ad ornatum et tutelam auris; quia non sunt proprie membra, v. g. digitus est pars tantum et officium membri, Avil. et alii 8, cum Dian. *p.* 5, *tr.* 4, *R.* 26. Item M. Leo, *l. c.* Gl. *c. ult. de hom. in* 6, *et leg. quæritur herm.* 10, *leg. Non sunt* 14, § *Partus*, *ff. de statu hom.*

» II. Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo; nec qui debilitat tantum membrum, et non abscindit, quia non est mutilatio; Dian. *Resp.* 26, ex Megal. etc.

» III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa), unum percutiunt, et unus lethale vulnus infligit ex quo moritur, si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem docent Sayr. et alii 5, cum Dian. *p.* 2, *tr.* 15; *R.* 18, contra Avil. Suar. etc.

» IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. g. cibum vel potum, vel eum movet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel ejus acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi intervenerit lata culpa, Avila, Fill. et alii 4 cum Dian. *p.* 5, *tr.* 3, *R.* 19, ubi ex Bon. etc. notat, Sacerdotibus et Religiosis circa moribundos licere eadem, quæ laicis.

» V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium, Avil. Henr. etc. cum Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 17. Limitat autem Præp. nisi sua præsentia animadvertit ad occidendum.

» VI. In bello injusto, si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus, Bonac. *q.* 4, *par.* 4, *n.* 3.

» VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali; secus, si animatus non sit, *C. Majores*, 32, *q.* 2; Bon. *p.* 8, *n.* 27; Kon. etc.

» VIII. Qui dans operam rei licitæ (imo secundum multos, etiam illicitæ), sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, et tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarii; secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali; Bon. *p.* 7; Less. *l.* 2, *c.* 9, *d.* 15, *etc.* Alii tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa, etiam levissima, incurrat hanc irregularitatem; Panorm. Covar. M. Leo, *p.* 3, *f.* 354.

» IX. Qui alterum mutilat vel occidit ad necessariam sui defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem, quia hic nulla est culpa; ergo non pœna, M. Leo, *f.* 349.

ADDENDA.

Quæst. 61. — *An irregularitas ex delicto incurratur ab illo, qui committit delictum, sed invincibiliter ignorat irregularitatem esse annexam tali delicto?* R. Negant Abb. Navar. Reg. Portel. Sanch. *de matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 17 *et* 22; Schiara *l.* 4, *diff.* 32; quorum sententiam Castr. *d.* 6, *p.* 6, *n.* 3; Dian. *p.* 3. *tr.* 5, *R.* 67; Dicast. *d.* 7, *n.* 91, agnoscunt esse probabi- 482

lem, quia, qui nescit censuram esse delicto suo annexam, non incurrit illam secundum dicta *n.* 95, ergo similiter hic. Oppositum est probabilius cum plurimis, inter quos Fel. Suar. Wex. *p.* 5, *tr.* 2, *contr.* 5, et certum esse dicit Card. *in* 1, *crisi d.* 75. *n.* 37. Ratio est 1, quia irregularitas non est proprie pœna, aut saltem non est medicinalis, requirens scientiam vel contumaciam, uti censuræ; sed est quædam macula moralis et inhabilitas annexa a jure, propter quam arcetur aliquis ab altaris ministerio; sic enim Canones dicunt indecens esse, ut qui fudit sanguinem humanum per homicidium, offerat sanguinem Christi per Sacrificium, ad quam indecentiam per accidens se habet, quod sciat vel ignoret irregularitatem esse annexam. Impedimenta Matrimonii Jure statuta, v. g. affinitas ex copula illicita, impedimentum uxoricidii, etc. incurruntur etiam ab eo, qui ignorat esse annexa tali crimini, quia sunt inhabilitates, licet habeant aliquam rationem pœnæ, uti dictum est *l.* 6, *p.* 3, *n.* 642, ergo similiter hic.

483 *Quæst.* 62. — *Quid præterea addendum sit circa irregularitates ex delicto?* R. § 1. Si quis alium, quem scit esse baptizatum, rebaptizet sub conditione, si non sit baptizatus, non fit irregularis, quamvis peccet graviter, quia cum apponat conditionem illam, reipsa non vult reiterare Baptismum, Nav. Suar. Kon. Bon. Castr. *d.* 6, *punct.* 16, *n.* 6; Dicast. *d.* 7, *n.* 441, contra Sot. Sayr. et alios. Multa alia dubia habet ibidem Dicast. circa hanc Baptismi iterationem; notat autem *n.* 429, Episcopum posse dispensare in hac irregularitate, dummodo alteruter Baptismus sit occultus, hoc ipso enim, quod unus illorum Baptismorum ignoretur, etiam ignoratur rebaptizatio.

484 § 2. Qui iterat Confirmationem vel Ordinem, non ideo fit irregularis, quia Jura dicunt id tantum de iteratione Baptismi, Cov. Suar. Kon. Castr. *n.* 13; Dic. *n.* 426; contra Nav. Majol. et alios.

485 § 3. An laicus fiat irregularis, si extra necessitatem baptizet aliquem solemniter, aut si attentet aliquem sacramentaliter absolvere, uti irregularis fit Clericus non Sacerdos, disputant Auctores, Suar. Nav. Val., et alii affirmant, sed probabilius negant Hurt. Lug. *de pœn. d.* 18, *n.* 14; Spor. *de pœn. n.* 657, quia de laico nihil habetur in Jure, sed hæc omnia dicuntur sub titulo de Clericis; hæc autem pœna, utpote odiosa, non est extendenda ultra id, quod sonat. Si autem non Sacerdos audiat confessionem v. g. moribundi, putans se laicum id posse, non incurret irregularitatem, tum propter bonam fidem, tum etiam quia non faciet hoc tanquam ordinatus, uti docent Hurt. et Tam. *hic l.* 5, *c.* 4, *n.* 5, imo si fingat se Sacerdotem et ex curiositate, levitate, vel etiam malitia audiat, sed absque intentione Sacramenti administandi seu sacramentaliter absolvendi, Spor. *n.* 658, dicit adhuc non incurrere.

§ 4. De irregularitate quæ incurritur ab 486
excommunicato excercente actum Ordinis, dixi *n.* 456. Putat autem Less. *in Auct. v. Absolutio cas.* 8, quamvis ille, qui pro foro interno absolutus est ab excommunicatione, possit conveniri in foro externo, ac si absolutus non esset, attamen si celebravit Missam, non posse condemnari tanquam irregularem.

§ 5. Bald. Cov. et alii dicunt mamillam fe- 487
minæ hic non venire nomine membri; sed oppositum tenent Ugol. Mol. Sayr. Regin., uti refert Mendo *diss.* 13, *n.* 167. Qui autem non amputavit membrum, attamen ita debilitavit v. g. manum, ut ad ministerium suum sit inutile, non ideo incurrit irregularitatem[1], quia necdum est mutilatio, uti præter citatos a Busemb. tenent Cov. Nav. Majol. Suar. Avil. Sylv. *p.* 1, *v. Irregularitas cas.* 1; Sperell. *d.* 77, *n.* 20, contra Caj. Sot. et alios apud Sperell. *dec.* 59, *a n.* 3, ubi *a n.* 27, sententiam nostram pluribus firmant. Hinc cum aliis infert *n.* 37, si quis antehac alicui debilitasset manum, et sic inutilem redditam postea alia actione ipsi amputaret, non fore irregularem, quia cum manus illa antecedenter nullum haberet usum, amputans non diceretur tollere membrum habens operationem distinctam a reliquis membris; ergo nec diceretur mutilari.

§ 6. Irregularis est, qui retractavit, confes- 488
sus et absolutus est a peccato gravis vulnerationis, ex qua mors post absolutionem sequitur, ut dixi l. 1, n. 618, et iterum hic l. 7, n. 54, ac præter ibi citatos docent Az. Vasq. Sanch. *in Dec. l.* 1, *c.* 16, *n.* 47. An talis incurrat censuram dixi n. 54. Dixi etiam hic n. 53, incurri irregularitatem, si læsus propter vulnus etiam non lethale, accedente alia causa

[1] Ad *cautelam* tamen censuit S. C. 12 Jan. 1726. T. 3, p. 264, concedendam dispensationem ab irregularitate Sacerdoti, qui sclopi explosione alterius oculum sinistrum debilitaverat.

accidentali moriatur, quia hæc irregularitas imposita est danti causam vel occasionem homicidio.

489 § 7. Qui præbet arma alteri ex intentione, ut alterum occidat vel mutilet, effectu secuto certum est esse irregularem; si autem præbeat prævidens tantum, aut prudenter timens ne hoc fiat, Leand. putat probabile esse, quod non ideo fit irregularis, quia videtur tantum remote concurrere per aliquid plane indifferens; et favent multi apud Mendo *diss.* 13, *q.* 12, sed oppositum tenent Tol. Henr. Azor. Kon. Suar. Avil. Bon. Castr. Sayr. Mendo, Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 11, quia talis moraliter cooperatur isti actioni saltem indirecte, quod sufficit ut ei imputetur, cum facile posset et teneretur impedire, uti pluribus explicatum est *l.* 2, *a n.* 255, et colligitur pro nostro casu ex *c. Sicut dignum*, § *Illi etiam*, *de Homicidio*, ubi dicitur: qui potuit hominem liberare a morte et non liberavit, eum occidit. *Confirmatur*, si enim quis dat operam rei illicitæ, ex qua sequatur mors, quamvis hanc non intendat, sed casualiter sequatur [1] incurrit irregularitatem, uti habet communissima cum Mendo *n.* 162, et de Luca *in miscell. Eccl. disc.* 20, *n.* 6, quod verum est, ut limitant Cov. Zoef. Barb. et alii apud Wex *in append. ad p.* 4; *Dec.* 4, *n.* 9; si saltem actio de se illicita erat periculosa et prohibita ratione homicidii; atqui sic præbens arma illicite agit et peccat mortaliter, quia sic concurrit ad occisionem, uti dixi l. 2, n. 265, ergo.

490 § 8. Si quis tantum negligat impedire homicidium vel mortem alienam, si per hoc graviter peccat tantum contra charitatem, multi putant incurrere irregularitatem, quia qui tenetur liberare a morte, et non liberat, censetur moraliter occidere, et tantumdem est quoad effectum mortis, sive fuerit obligatio justitiæ sive solius charitatis; Canon enim *Sicut dignum* non distinguit. E contra S. Anton. Inn. Tiraq. Vasq. Turr. Hurt. et alii multi apud Gorm. *de Actib. hum. n.* 185, quorum sententiam Dian. *p.* 4, *tr.* 1, *R.* 7 et Lugo *de Just. disp.* 10, *n.* 219, vocant probabilem, dicunt non incurrere, quamvis omitteret impedire etiam ex justitia obligatus, quia hoc nullibi invenitur expressum in Jure. Et quamvis tali moraliter imputetur homicidium, tamen is physice non infert mortem, in rigore non occidit hominem; odiosa autem non sunt extendenda, et ideo universaliter docet Sanch. *in Dec.* 1, *c.* 10, *n.* 44, censuras latas in facientes non extendi ad mandantes et consulentes, nisi Jus aliter declaret, quod fecit de mandante et consulente homicidium; nullibi autem declaratur hoc de non impediente mortem; hinc *c. Petrus* de homicidio voluntario declaratur non esse habendum velut homicidam, qui causam, vel occasionem non dedit homicidio. Hinc Tamb. *hic c.* 5, *a n.* 11, et Spor. *de Matr. n.* 376, putant, quando dicitur causantem homicidium fieri irregularem, intelligi causantem physice et non moraliter tantum, v. g. per consilium. Sed contradicit communissima, quia sic moraliter concurrens censetur proprie secundum Canones causare mortem et occidere. Et quoad supradictum dubium, Suar. Tol. Mol. Kon. Regin. Laym. Bon. Castr. *d.* 6, *p.* 15, § 7, Beja. *p.* 3, *cas.* 25; Lugo. *n.* 221; Gorm. *n.* 194, probabilius dicunt: si tantum tenebatur ex charitate, non incurrere irregularitatem, quia talis gravis pœna externa non imponitur ob transgressionem præcise charitatis, sed ratione alicujus injuriæ, vel saltem cooperationis ad actionem injustam. Quod si etiam ex justitia obligatus non impediat, docent incurrere, nam secundum dicta n. 309, ex justitia obligatus, et non impediens percussionem Clerici incurrit excommunicationem; ergo similiter irregularitatem, quia ad utrumque effectum satis est, quod in æstimatione morali censeatur velut homicida, si ita obligatus non impediat. Et consequenter, si non impedias feminam a te gravidam, quam scis velle procurare abortum, Sylv. Nav. Suar. Sanch. aliique communis dicunt fieri irregularem, quamvis alii negent, quorum sententiam

[1] At quid si dubium sit, an mors ex vulnere evenerit, an ex alia superveniente causa; vulnerans erit-ne irregularis? Dixi, *si dubium sit.* Nam si revera constet, non ex vulnere secutam fuisse mortem, nec animum lethaliter occidendi habuerit vulnerans, non fiet irregularis, ex c. *ad audientiam*, et ex c. *significasti* 2, *de homic. volunt. vel casual.* In dubio igitur, vel agitur in foro contentioso ad imponendam pœnam propter irregularitatem, qualis est beneficiorum privatio, aliæque similes; tunc autem quum pœna ordinaria statuta delicto certo non sit imponenda delicto dubio, is non censetur irregularis; aut igitur in foro pœnitentiali ad imponendam pœnitentiam, vel quasi pœnitentiam, ad effectum nempe abstinendi Promotum ab exercitio Ordinum, ac non promovendi ad Ordines Sacros; tunc autem in hoc dubio reputabitur irregularis. V. T. 4. *Th. Resol.* S. C. p. 294, et seqq.

Dian. *p.* 3, *tr.* 1, *R.* 8, et Lugo *n.* 222, vocant probabilem. Ita si scias fratrem tuum insidiari vitæ Titii ad vindicandam gravem injuriam tibi illatam et in hoc consentias, incurris, quia videris positive cooperari. Si autem tantum scias, et mere negative te habeas, Vasq. Turr. Hurt. Dian. *R.* 9, dicunt te non incurrere, quod Lugo *n.* 323, dicit probabile, sed ex dictis probabilius est oppositum.

491 § 9. Qui occidit adulterum deprehensum cum uxore, filia, matre, sorore, secundum Fagund. apud Mendo *diss.* 3, *n.* 27, non incurrit irregularitatem, sicuti certum est ex dictis n. 307, non incurrere excommunicationem latam in eos, qui violentas manus injiciunt Clerico, quamvis hic adulter esset Clericus, videtur enim Ecclesia excusare ab utraque illa pœna ob tantum et tam justum dolorem qui merito censetur plenam deliberationem impedire in tali occidente.

492 An ordinatus simonacie sit irregularis dixi l. 3, p. 1, n. 218. An Clericus, si intersit executioni pœnæ mortis, peccet, et incurrat irregularitatem, dixi, l. 4, n. 1379. An personaliter interdictus vel in loco interdicto exercens actum Ordinis fiat irregularis, dixi hic n. 422, possuntque plura de hoc videri apud Dic. *d.* 5, *a n.* 235.

Quæst. 63. — *Quid ad hunc casum sit dicendum?* Titius sclopetum solo pulvere onustum per jocum exonerat in faciem Caii, hic ita percellitur ut videatur moriturus, supervivit tamen dies 14, et iterum ambulat, victurusque videtur diutius, si Doctor eum non neglexerit, qui quia neglexit, moritur Caius. *Quæritur*, an Titius incurrerit irregularitatem? R. Affirmant multi : 1, quiac. *Continebatur*, de homicidio, Diaconus declaratur irregularis, qui in lusu præter opinionem alium occiderat. 2. Etiam *c. Clerico jacente*, *c. Eos vero qui*, *dist.* 50, dicitur, quod irregularitas incurratur ob casuale homicidium. 3. Titius dedit occasionem et causam mortis ; ergo incurrit irregularitatem. E contra Burgh. *cent.* 3, *casu* 95, melius negat incurrisse, quia quando Jura imponunt irregularitatem talibus homicidiis casualibus, præsumunt gravem culpam præcessisse ; qualis hic non fuit, si enim non adsit culpa gravis, Navarr. Val. Henriq. Avil. Suar. et alii cum Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 34, recte docent non incurri irregularitatem per casuale homicidium quia cum irregularitas sit veluti pœna gravis, talem quoque culpam supponit; deinde Syl. Caj. Sot. Less. Suar. et alii ex *c. Studeat dist.* 50, requirunt, ut læsio sit gravis, alioquin putant non posse dici causam vel occasionem proximam mortis, quod videtur requiri ; læsio autem illa non censetur lethalis, si læsus post triduum a vulnere accepto pedibus ambulaverit, uti cum aliis docet Avila, atque ex his facile respondetur ad Argumenta in oppositum. Jura enim illa præsumebant culpam gravem quam hic non intervenisse satis certum est.

DUBIUM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

« *Resp.* I. Est ex defectu animæ : Ex quo irregulares sunt : 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, et epileptici ; qui tamen si ordinati sunt, et intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati et permittuntur ad Ordinum exercitium ; si vero laborent raro, et quidem sine clamore et spuma, permittuntur celebrare cum Coadjutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium, M. Leo, *p.* 372, ex *C. illud* 7, *q.* 1, et Gloss. *Ib.* 2. Illitterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti seu recenter conversi, usque dum judicio Episcopi sufficienter instructi sint.

II. Ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium Ordinis, ut si sit cæcus, surdus, claudus, ita ut sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo, (non tamen si ungula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantum), si vero sinistro, seu Canonico, aut ejus vivisca careat, indiget dispensatione ; quod tamen negant Valentia, Henr. Sayr., si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si Ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, ut si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate ; in dubio vero, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est judicare, saltem in Clericis ; nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra Barb. etc., docent Suar. et alii 5, cum Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *Res.* 63, licet concedant Episcopum posse rejicere arbitrium Prælati ; hunc autem, si gaudeat auctoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, ut scandalum generet,

Ib. ex Rodriq. et aliis 4; V. Bon. Laym. M. Leo, *p.* 3, *f.* 370. *Unde resolves.*

» I. Non videtur irregularis : 1. Qui habet sex digitos, vel aliquos conjunctos, si non sit magna deformitas et Ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungula pollicis, si possit hostiam elevare et frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est eunuchus.

» II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus; gigas, pygmæus, æthiops; non tamen inter suos, sed alienos, ubi disparitas ludibrio est.

» III. Ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi jure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint valide contrahere. 2. Per Professionem religiosam, quamvis ad dignitates etiam in Religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, etc. promoveri non possint sine dispensatione; V. supra *d.* 3. 3. Per sispensationem Pontificiam; Principes vero sæculares non possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia sæcularia et hæreditates. Porro cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem contra Vasq. et alios 5, vult Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 59, ex Avila, eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur, neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus convincat, vel pater etiam asserat. *Ib. ex communi.*

» IV. Ex defectu ætatis, de quo *V. in Sacramento Ordinis.*

» Ex defectu Sacramenti, sive significationis Matrimonii, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfecte repræsentet unionem Christi cum Ecclesia: quippe qui carnem suam divisit in plures uxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus, sed matrimonium verum, vel præsumptum cum duabus et consummatum. Dixi, *vel præsumptum*, quia licet quandoque secundum Matrimonium sit nullum, juris tamen fictione et interpretatione præsumitur bigamia, licet improprie dicta. Unde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus :

» I. Qui vivente, vel mortua prima uxore cognita, secundam cognoscit, etsi Matrimonium sit invalidum.

» II. Qui viduam non virginem ducit et cognoscit.

» III. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem et cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit, quia tunc non est divisio carnis in plures.

» IV. Qui propriam uxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipsa jam divisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vi corruptam aut viduam esse ignoraverit, quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

» V. Qui post solemne votum castitatis de facto Matrimonium contrahit et consummat, etiam cum virgine, quia interpretatione juris censetur duo Matrimonia contraxisse unum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod invalide contrahat, quia quantum est in ipso, effectus a parte rei ponitur.

» VI. Oritur ex infamia, sive Juris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur), sive facti, modo crimen publicum sit; ex occulto enim non oritur, si homicidium et censuræ violationem excipias, ut docent Nav. Kon. Laym., contra Sylv. et Suar. qui ex occulto etiam oriri putant, modo infamiam ipso Jure connexam habeat. Porro infamia ob crimen notorium, vel per sententiam Judicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cujus auctoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine et digno depositione, tollitur per publicam et constantem vitæ emendationem.

» VII. Oritur ex defectu libertatis; unde irregulares sunt : 1. Omnes servi proprie dicti (et secundum Lay. *l.* 2, *t.* 1, *c.* 8, etiam originarii), donec consequantur plenam libertatem. 2. Conjugati, nisi uxores consentiant et castitatem voveant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto juramento, vel stipendio, ut Judices, Advocati, etc. quandiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis, ut quidam Clerici in aulis Principum, in causis civilibus, non tamen criminalibus, occupati, vel nisi consuetudo, sciente Papa, id permittat. 4. Milites, saltem quandiu juramento tenentur. Item thesaurarii et depositarii publici, et qui Rempub. administrant. Item apparitores et similes, qui sæva, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt, M. Leo, *p.* 3, *f.* 369.

» VIII. Ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello justo, vel judicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui, utpote lenissimus, neminem unquam læsit. Ad hanc autem requiritur, ut occisio aut mutilatio de facto sequatur; unde non sufficit voluntas, nec vulneratio gravis, Bon. *d.* 7, *q.* 4; Tann. *d.* 6, *q.* 10, *dub.* 11. *Unde resolves:*

» I. Non fit irregularis, qui mutilat vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis, etc., vel etiam proximi, quia in jure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello justo, vel judicio, Tann. *l. c.*

» II. Irregularis fit in bello, qui mutilat vel occidit propria manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello justo (secus tamen si ad occidendum hunc vel illum in particulari). Idem est de Duce exercitus, tubicine, etc. Bon. *p.* 4.

» III. In judicio justo irregulares fiunt, qui ad mortem vel mutilationem cooperantur active et efficaciter, et proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. Dicitur I. *Cooperantur* ut Judex ferens sententiam. Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, etc. Dicitur II. *Active*, id est, ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passive, et ex parte ejus qui occiditur, ut Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ justæ, quam non potest differre nisi appellatione injusta, Corn. et Dian. *p.* 4, *t.* 22, *R.* 99. Dicitur III. *Efficaciter*, quia adjuvans, v. g. ferens ligna, ut comburatur ante jam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat. Dicitur IV. *Proxime*, quia qui remote tantum cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt aut vendunt; item legislator leges capitales condens; concionator in genere dicens puniendos esse malefactores; Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat judicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere, quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus sequeretur, aut etiam acceleraretur, v. g. si quis efficaciter urgeret reum ut scalam ascenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel si judici in particulari responderet, hunc esse plectendum.

» Possunt tamen subinde etiam proxime cooperantes excusari ab irregularitate, v. g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum advertentia, v. g. si dicat Confessarius: properemus; aut infliget jumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valde exigua, ut si jubeat reum adhuc unum gradum ascendere; quia minimum reputatur pro nihilo, Avil. et Henr. apud Bonac. *q.* 4, *p.* 1, *n.* 9. Item Suar. Reg. Lay. etc. contra Vasq. Turr. Hurt. Bauny, etc. qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat ut publicus minister justitiæ, sive ad causæ probationem, sive executionem; vel ut privatus injuste et cum peccato. Quam sententiam probabilem censet Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 79 et in add. R. 15 *et p.* 8, *tr.* 7, *R.* 61.

» Hinc negant fieri irregularem: 1. Confessarium vel alium quemcumque, qui furem hortatur, ut scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breviorem. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, enses et cætera instrumenta; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus a judice, an teneatur reum condemnare, respondit teneri. 6. Eum qui carnifici putanti suspensum jam esse mortuum, significavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit.

» Dicitur V. *Per actionem ex natura sua, etc.* id est, quæ per se sit causa talis effectus, quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ: hinc non fit irregularis, dicens carnifici: nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci; nec Judices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio sæculari; nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modo expresse protestentur, se non intendere, ut puniatur pœna sanguinis, sed tantum ut sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut aliis imminentia. V. Bon. *q.* 4, Tan. *l. c. etc.* »

ADDENDA.

Quæst. 64. — *Quid præterea sit notandum circa defectus animæ?* R. § 1. Qui semel deliravit ex causa de se habituali et permanente, etiamsi nunc probetur perfecte sanatus, est irregularis in ordine ad Ordines suscipiendos; potest tamen in Ordine antecedenter suscepto, ministrare, Suar. Bon. Leur. *p.* 1, *q.* 232. *Dixi* ex causa de se habituali; nam qui deliravit ex morbo, vel ira, non est irregularis, 494

ut iidem docent cum Menoch. *l.* 6, *præsumpt.* 59, *n.* 62.

495 § 2. Epilepticus, qui aliquando habuit morbum caducum, per se loquendo est in perpetuum inhabilis ad Ordines suscipiendos, uti cum communi Bonac. *De irreg. q.* 2, *p.* 2, *n.* 22, attamen, quia multa relinquuntur arbitrio Episcoporum, habet praxis in his partibus, ut eum admittant ad Ordines, qui per biennium liber fuit, quia tum creditur superasse malum per naturam. Quod si per septem annos liber fuerit, putavit vir eximius a me interrogatus posse etiam non admonitum, ac sine declaratione Episcopi Ordines suscipere, quia cum singulis septenniis natura quasi immutetur et statum resumat, si adhuc superfuisset materia critica, causasset interea aliquem accessum. Si ordinatus sit, quamvis non omnino sit liber, tamen si raro cadat, nec spumet, privatim poterit celebrare adjuncto socio Sacerdote, qui Missam perficiat, si forte morbo corriperetur, Cap. *Illud,* 15 et seq. causa 7, q. 1, Nav. Laym. Pirringh. *l.* 1, *tit.* 20, *n.* 14; tempus autem quod datur tali ordinato ad explorandum an convaluerit, est spatium unius anni sive aliud pro arbitrio Episcopi, spectatis circumstantiis.

496 § 3. Qui aliquando fuit energumenus seu a dæmone obsessus, est irregularis ad Ordines suscipiendos, Cap. *Maritum,* dist. 33, Suar. Leur. *p.* 1, *q.* 235. Sed non facile aliquis judicandus est obsessus, nisi manifestis signis certo constet, inquit Less. *in auct. v. Ordin. sacri cas.* 7. Potestque etiam talis in susceptis Ordinibus ministrare, si liber sit, quod per annum vel tempus aliud ad arbitrium Superioris probare debet, Suar. Leuren.

497 § 4. Suar. *de cens. d.* 15, *s.* 2, *n.* 8, Ugol. *de irreg. c.* 3, Gonz. *ad Reg.* 8, *gl.* 4, *n.* 41, dicunt carentem scientia a Jure requisita esse irregularem, sed negant Garz. *p.* 7, *c.* 7, *n.* 10, Sayr. *de cens. l.* 6, *c.* 13, Sigism. a Bon. *de elect. dub.* 60, *n.* 8.

498 § 5. Si in hermaphrodito, qui prævalente sexu virili per dispensationem ordinatus est, postea prævaleat sexus muliebris, remanet quidem in eo character, attamen fit iterum irregularis, imo non potest amplius valide consecrare, vel absolvere, quia non est amplius mas, cui soli ex voluntate Christi competit potestas sacerdotalis, Lugo *in Resp. mor. l.* 1, *dub.* 31, ubi pariformiter docet, si talis esset in Religione professa vel nupsisset viro, et postea prævaleret sexus virilis, hoc ipso annullandam professionem et Matrimonium.

Quæst. 65. — *Quid addendum sit circa de-* 499
fectus corporis? Resp. § 1. An ille qui ob vitium corporis inhabilis est ad Presbyterium, etiam sit inhabilis ad inferiores Ordines et Clericatum suscipiendum; et quid dicendum sit, si Clericatum habenti superveniat inhabilitas ad exercitium unius, sed non alterius Ordinis dixi l. 4, n. 780, 783 et l. 6, p. 2, n. 2221.

§ 2. Qui habet utrumque oculum inte- 500
grum, sed nihil videt sinistro, dummodo dexter oculus ea vi videndi polleat, ut commode possit illa omnia legere sine indecora faciei conversione ad populum, non est irregularis; ut autem hoc commodius possit, potest Missale tantum magis ad medium attrahi, uti præter citatos a Busemb. tenent Nav. Avila, Mol. Suar. Vasq. Sa, Dian. *p.* 4, *t.* 2, *R.* 73 et *p.* 5, *tr.* 6, *R.* 22; Dic. *d.* 7, *n.* 173; Pirringh. *l.* 1, *tit.* 20, *n.* 6, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 5, *c.* 7, *n.* 2, addens *n.* 6, veluti pro certa regula cum Avila, Tol. Sot. et aliis, quamvis aliquis defectum habeat, si tamen nempe notabilem deformitatem contineat, ita ut scandalum in celebratione non causet, neque exercitium celebrationis impediat, non facere irregularem. Unde si reipsa erutus esset unus oculus, et alius, v. g. vitræus ita artificio fuisset impositus, ut vix adverti posset, docet Sylvius *d.* 1, *v. Irregularitas, cas.* 4, talem non fore irregularem, quia quando in Jure dicitur, quod qui amisit oculum sit irregularis, causa est, ut communiter explicant Auctores, quia in hoc est deformitas; ergo si nulla adsit deformitas, non sequetur inde irregularitas [1].

§ 3 Si quis habet policem et indicem, et 501
tantum careat aliquo digito, cujus defectu non impediatur, quominus hostiam frangere et secure eam tractare possit, judicatum est Coloniæ, non esse irregularem, uti nec eum,

1 *Quid si autem quis ex utroque oculo cæcus sit?* R. S. *Censuit, dispensari posse in eo, qui jam Sacerdos sit, ut cum assistentia alterius Sacerdotis celebret, ut in* Florentina, 23 *Aug.* 1727, *T.* 4, *p.* 107, *cujus expositionem releges non inutiliter ib. p.* 762. *Contra vero, non esse consulendum Sanctissimo pro dispensatione Laici ex utroque oculo cæci ad suscipiendam primam Tonsuram, neque eum habilitandum ad Beneficia simplicia cum commutatione divini Officii in Officium B. M. Virginis, quod memoria tenebat, sensit eadem S. C., T.* 6, *p.* 56, *in* Pampilonensi dispensationis 28 Martii 1733.

qui amisit primum tantum articulum sinistri pollicis.

502 § 4. Dubium est an et quando surdaster fiat irregularis, si non sit simpliciter surdus, nam surdus secundum Calepinum et commune omnium judicium dicitur, qui sensu auditus est spoliatus; surdaster, qui non plane surdus est, sed graviter audiens, vel altera tantum aure surdus est. Esse irregularem docet *Comitolus*, quia est corpore vitiatus; sed probabilius contradicunt Sayr. Bon. Regin. Majolus, Graff. quosque adductis locis sequitur Dian. *p.* 2, *tr.* 17 *et* 3, *Miscell. Q.* 20. Accedunt Suar. *De cens. d.* 51, *s.* 2, *n.* 13; Fill. *tr.* 19, *n.* 169; Tamb. *de cens. l.* 10, *tr.* 4, *c.* 8, § 1, Bassæus, quia non omne vitium corporis causat irregularitatem, sed si simul afferat deformitatem externam vel impediat usum Ordinis. Imo Henriq. *l.* 14, *c.* 8, *n.* 3, Præpos. *de irreg. q.* 5, *d.* 14, *n.* 113 et Nav. cum Gob. *tr.* 8, *n.* 682, dicunt nequidem surdum esse irregularem, tum quia id nullo jure videtur esse expressum, tum etiam potest quis celebrare sine ministro, vel ex aliis signis percipere ejus responsiones esse finitas; sed in hoc melius contradicunt alii cum Regin. *l.* 30, *c.* 5, *n.* 50; Castr. *punct.* 11, *n.* 3; Dicast. *n.* 170, 186; nam ita afferitur Cap. 77; Apost. Et ratio est, quia nequit decenter exercere suum Ordinem; facile enim excitaret risum in populo, dum vel aliquid extra tempus faceret, vel facere omitteret in tempore.

503 § 5. Balbutientem ordinari posse dixi l. 6, p. 2222.

504 § 6. Claudum non esse irregularem, si absque baculo et pede ligneo ad altare accedere, stare, et Ordinum functiones obire possit, quamvis unum crus sit brevius altero, ita Coloniæ, 2 Mart. 1667, resolverunt 4 Doctores Theologiæ ex Cap. *Si quis infirmitate* Dist. 55, Cap. *Nullus Episcopus,* De consecr. dist. 1, junctis Gloss. et habent Nav. *c.* 27, *n.* 199; Henriq. *l.* 4, *c.* 8, *n.* 1; Mol. *tr.* 3, *d.* 70, *n.* 9; Castr. *tr.* 29, *d.* 5, *p.* 11, *n.* 3, et consentit Laym., addita tamen limitatione, nisi sit nimia deformitas.

505 *Quæst.* 66. — *Quid addendum sit circa defectum natalium?* R. § 1. Illegitimi omnes sive sint naturales sive spurii, sunt irregulares ad quodvis Beneficium. Vide dicta l. 4, a n. 750.

506 § 2. Natus ex conjugata præsumitur filius mariti etiamsi constet, quod sub tempus conceptionis mater cum adultero habuerit copulam, si etiam marito patuit aditus ad conjugem. Nec tenetur talis filius credere matri etiam juranti eum esse ex adulterio, tum quia mater ipsa rescire non potest, tum quia revelat propriam turpitudinem, ideoque non meretur fidem; unde etiam talis filius potest se habere tanquam legitimum quoad omnia et non irregularem. Hæc omnia late probant adductis legibus, Auctoribus et rationibus, Sperell. *dec.* 173, 174 *et* 175 et Pign. *t.* 7, *cons.* 40 *et t.* 9, *cons.* 153.

§ 3. Proles nata e conjugibus obligatis voto 507
castitatis, non est illegitima nec irregularis, quia *leg. Filium* 6, *ff. d. iis qui sunt sui, vel alieni juris*, dicitur eos esse legitimos, qui concipiuntur a parentibus vero Matrimonio junctis, Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 38, *n.* 3. Si alteruter conjux bimestri ante consummatum Matrimonium professus esset in Religione, proles esset spuria, quia esset nata soluto Matrimonio ex illis, qui tum non poterant valide contrahere, Sanch. *n.* 4, et dixi *l.* 4, *n.* 752. Si unus altero invito post consummatum Matrimonium esset professus in Religione, proles esset legitima, quia professio esset irrita, Sanch. *n.* 5. Si post sacros Ordines a viro susceptos, aut post professionem religiosam consummato antea Matrimonio, proles esset simpliciter legitima, quia nata in vero Matrimonio, attamen secundum quid illegitima et irregularis, per *c. Litteras de filiis presbyt.* Sanch. *n.* 7, et dixi l. 4, n. 752.

§ 4. Judæi et infideles conversi non ideo 508
sunt irregulares, quia sic nati, nam Apostoli ipsi fuerunt tales. Aliud est, si relaberentur in infidelitatem; De Luca *in Miscell, Eccl. disc.* 34.

§ 5. Exposititios esse censendos illegitimos 509
et irregulares, docent Majol. Alciat. Vasq. Tol. Sayr. Ugol. aliique multi, quos citat et sequitur Pign. *t.* 7, *cons.* 34, quia qui exponuntur sunt communiter illegitimi; res autem judicanda est secundum communiter contingentia. Plura de exposititiis dicta vide l. 4, num. 766.

Quæst. 67. — *Quid addendum sit circa defec-* 510
tum ætatis? R. § 1. Quæ ætas requiratur ad tonsuram et singulos Ordines dictum est l. 6, p. 2, n. 2214. Unde autem ea ætas inchoetur, quomodo completa esse debeat, an ordinatus bona aut mala fide ante ætatem post obtentam ætatem dispensari debeat ad exercitium Ordinis, qui in ætate dispensare possit, aliaque plura dixi l. 6, p. 2, a num. 2306.

§ 2. Huc pertinet solutio sequentis casus: 511
Titius ordinatus est Sacerdotio tribus mensi-

bus ante annum 24, completum, credens : 1. id non fore graviter illicitum 2. Episcopum dispensaturum, si sciret. 3. Posse computari tempus conceptionis suæ. 4. Se posse ordinari, dummodo pro legendis primitiis expectaret tempus 24 annorum completorum. *Quæritur* 1. an incursa sit irregularitas? 2. Si incursa, quis ab ea dispensare possit? 3. An Sacerdos ille, quoties Missam legit, peccarit mortaliter. 4. An si fuerit irregularis, stante illa nunc possit fungi officio sacerdotali, usquedum dispensationem obtineat? *Respondeo ad* 1. Præsumi incursam esse irregularitatem, imo et suspensionem, quia in tali persona non præsumitur ignorantia tam clari et obvii Juris fuisse invincibilem. *Ad* 2. Ab ea irregularitate et suspensione occulta absolvere possunt Nuntius, Episcopus, Vicarius generalis. *Ad* 3. Affirmative per se loquendo. *Ad* 4. Non potest, quia saltem suspensus est, et si in suspensione exerceat actum Ordinis sui peccat et incurrit novam irregularitatem.

512 *Quæst.* 68. — *Quid addendum sit circa defectum ratione infamiæ?* R. § 1. Quid sit fama, quid infamia dixi l. 4, n. 786; irregularitas autem ex infamia reducitur ad irregularitates ex defectu, quia infamia est *defectus bonæ famæ*, qui sine delicto esse potest.

513 § 2. Ad inducendam proprie dictam irregularitatem non sufficit infamia popularis etiam publica, sed requiritur legalis et Canonica, quæ scilicet ex Jure Canonico vel alio per Canones approbato, vel ex sententia Judicis Ecclesiastici orta, effectus morales stabiliter inducat, ita ut non per vitæ emendationem; sed per solam Ecclesiæ dispensationem tollatur; uti probat Suar. *d.* 48, *s.* 1 *et* 2, hinc l. 6, p. 3, n. 876, dixi Clericum non esse irregularem, qui ab incompetente Judice laico in contumaciam condemnatus est, etiamsi occasione illius injustæ sententiæ nata sit ei infamia publica. Et licet quis crimine infami accusatus fuerit, non ideo infamis censeri debet, nisi apud viros honestos et probos famam ejus læsam esse sciatur; Host. apud Dic. *n.* 364. Imo nemo censetur civiliter infamis, donec condemnatus sit, *l.* 1, *ff. de his, qui notantur*, Suar. *d.* 48, *s.* 1, *n.* 22, quamvis contradicat Lug. *in Resp. mor. l.* 2, *dub.* 12. Hinc Clericus etiam publice concubinarius non ideo est irregularis, uti habet communior cum Laym. Garz. Pign. *t.* 9, *cons.* 139, cont. Nav. Tol. et alios; nullibi enim hoc statuitur, et ipsius infamia non est Juris, sed facti tantum, quæ tollitur per pœnitentiam. A concubinario tamen notorio per sententiam aut per confessionem in Jure factam, aut per talem rei evidentiam, quæ nulla tergiversatione celari possit, neque officia divina peragi, neque Sacramenta percipi possunt, quia Ecclesia prohibet, uti videri potest apud Pign. *a n.* 189.

§ 3. Histrio sive ludio publicus videtur esse 514
irregularis, quia omnes Jure civili infames etiam sunt infames Jure Canonico, ut recte Laym, *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 5, *c.* 4, *n.* 2; sic enim habet Regula Generalis *Hadriani Papæ causa* 6, *q.* 1. *Omnes infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant;* atqui Histrio Jure civili est infamis, nam *ff. l.* 3, *litt.* 2, *de his, qui not. infam. Legem.* 1, sic habetur : *Prætoris verba dicunt, infamia notatur... qui artis ludicræ pronuntiandive causa in scenam prodierit. Ib. l.* 2, § *ait Prætor, qui in scenam prodierit, infamis est. Scena est, ut Labeo definit, quæ ludorum faciendorum causa quolibet loco, ubi quis consistat moveaturque, spectaculum sui præbiturus, posita sit in publico privatove vel in vico, quo tamen loco passim homines spectaculis causa admittantur. Eos enim... omnes propter præmium in scenam prodeuntes famosos esse, Pegasar, et Nerva filius responderunt.* Etiam directe ipso Jure Canonico videntur histriones esse infames, et consequenter irregulares, nam. *c. Maritum, d.* 33, statuitur, *Clericum non ordinandum... qui in scena lusisse dignoscitur. Causa* 4, *q.* 1, *c.* 1, § 2. *Omnes etiam infamiæ masculis aspersi, id est, histriones... ab accusatione prohibentur, Cap.* 45. *Pro dilectione, De consec. d.* 2. *Consulendum me existimasti... quid mihi videatur de histrione... an talis debeat communicare nobiscum ; quod ego puto nec Majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor et honor Ecclesiæ tam turpi, et infami contagione fœdetur.* Hinc. *Cap. Donare* 7, *d.* 86, dicitur : *Donare sua histrionibus vitium est immane, non virtus.*

§ 4. Per histriones hos, quos Jura dicunt 515
infames, intelligebantur olim illi, qui se pretio conducebant ad spectaculum sui corporis exhibendum, sive qui obscœna publice repræsentabant; Castr. *d.* 6, *p.* 20, *n.* 6, et Laym. *n.* 1, dicit illos histriones esse infames, qui in publicis obscœnis spectaculis agunt; unde dicendum, si obscœna non ageret, non incurrerent irregularitatem. Sed ordinarie obscœna adsunt, et talia præsumuntur; hinc videntur leges simpliciter tales reddere infames.

§ 5. Irregularitas ex infamia, si sit ipso 516
Jure, vel per sententiam Judicis inducta, non tollitur per pœnitentiam, nec per ingressum

Religionis, sed tolli debet per dispensationem illius qui per legem induxit, aut alterius, qui ab eo privilegium habeat, Suar. *d.* 48, *s.* 2; Laym. *n.* 10; Dic. *n.* 387.

517 § 6. Irregularitas inducta non per jus aut sententiam Judicis, sed tantum per infamiam facti, v. g. quia scitur antehac commisisse furtum, non est proprie irregularitas, nec indiget dispensatione, sed tollitur per factum contrarium, id est, per publicam et constantem vitæ emendationem, saltem per triennium, uti ex Jure Canonico, et communi Auctores docent, Laym. *n.* 10; Castr. *d.* 6, *p.* 20, *n.* 8 et 14; Dic. *a n.* 389.

518 § 7. Talis irregularitas quæ sola pœnitentia triennali saltem non tollitur, directe tolli potest a solo Papa; Suar. *s.* 2, *n.* 9; tamen indirecte tolli potest per ablationem infamiæ, seu restitutionem famæ a potestate civili, Suar. *n.* 10. An Nuntius judicii criminalis sit infamis ratione officii, dicam n. 522, de defectu lenitatis [1].

519 *Quæst.* 69. — *Quid addendum sit circa defectum libertatis?* R. § 1. An clericus conjugatus in Ecclesia latina ex dispositione Episcopi sit capax Beneficii simplicis, dixi l. 4, n. 767. Quid et quotuplex sit Bigamia, an omnes bigami sint irregulares, an Papa cum iis possit dispensare ad Ordines, Beneficia et dignitates, an id etiam possit Episcopus, veri servi qui sint, an capaces Ordinum aliaque plura dixi l. 4, a n. 768.

520 § 2. Cum *Busemb.* supra dicat conjugatos esse irregulares, nisi uxores consentiant eos ordinari, et castitatem voveant, dubitatum est, quid ad hunc casum sit dicendum. Titius conjugatus post consummatum Matrimonium absens ab uxore, bona fide putat hanc mortuam, sicque initiatur sacris Ordinibus; postmodum rescit uxorem vivere, quæ tamen postmodum consentit, ut maritus maneat etiam in exercitio suorum Ordinum separatus ab ipsa. *Quæritur,* an Titius sit irregularis? R. non esse: 1. Quia hæc irregularitas in nullo Jure est expressa; quod enim affert ex *Extrav. Joannis XXII Antiquæ,* de voto quoad conjugatum, qui absque uxoris licentia suscipit sacrum Ordinem, ibi tantum est sermo de illo, qui ordinatur sciens uxorem vivere, ut dixi l. 6, p. 2, n. 2220, et potius est pœna suspensionis, vel est irregularitas ex delicto, cum feratur in *præsumptuosos,* in *attentantes* hoc facere; suspensio autem vel irregularitas ex delicto non incurritur, nisi ab eo, qui peccaverit mortaliter, uti habet communis cum Dic. *de suspensione dub.* 3, *et de irregularitate dub.* 5. Titius autem hic non peccavit mortaliter; ergo. 2. Hæc quasi irregularitas in pœnam lata a *Joanne XXII,* secundum Sanch. *de Matrim. l.* 7, *d.* 49, *n.* 3, non incurritur, si abfuerit dolus, adeoque excusat quæcumque ignorantia Juris vel facti, dummodo non sit affectata, nec ita crassa, ut sit ingens temeritas, quod colligitur ex verbis, *non præsumat,* item, *quod si secus a quoquam attentatum fuerit, etc.;* sed Titius hic non commisit dolum, sed bona fide processit; ergo. 3. Si quis dicat esse irregularem ex defectu libertatis, hoc dato, illa jam cessat obtenta libertate per licentiam uxoris, uti colligitur ex dictis. Quod si uxor dans quidem licentiam, nolit nequidem in sæculo emittere votum castitatis, adhuc docet Sanch. *n.* 6, non incurrere hanc irregularitatem, si ad Ordines sacros ascendat, quia *Extravag.* apte loquitur de illo, qui sine licentia uxoris promovetur. 4. In dubio Juris vel facti, an sit contracta irregularitas, debet judicari non esse contracta, uti cum communi dixi n. 450. Sed hic ad summum est dubium an sit contracta, nec-ne; ergo.

521 § 3. Huc pertinet etiam sequens casus: Titius Diaconus dimisso suo Canonicatu in favorem Caii sub pensione annua, vagatur per patrias, tandem dat nomen militiæ in qua tamen nunquam interfuit pugnæ, aut conflictui, in quo occisus aut mutilatus sit aliquis, nec ipse occidit aut mutilavit aliquem, attamen male vixit cum aliqua concubina, sed nunquam attentato cum illa Matrimonio. *Quæritur:* 1. An Titius per hoc quod fuerit in militia, factus sit irregularis? 2. Si factus esset irregularis, an ideo ipso facto amisisset jus ad pensionem? 3. An per vitam malam cum concubina sit irregularis aut amiserit jus ad pensionem. R. *Ad* 1, Negative cum Suar. *de irregul. disc.* 47, *s.* 6, *n.* 9, cujus hæc sunt verba: *Addo, etiamsi Clericus sit in tali bello* (quale semper præsumi debet a privato), *militando et vulnerando, si tamen propriis manibus neminem mutilet vel occidat, vel sit causa proxi-*

[1] Quid autem dicendum sit de Sacerdotibus damnatis ad triremes, quando scilicet fiant irregulares, et an habilitari possint ad exercitium suorum Ordinum, vide T. 3. *Thess. Resol.* S. C. in *Lavellana,* seu *Romana,* p. 338 et 345.

ma ut alii faciant, non incurrere irregularitatem, etiamsi in tali bello multa homicidia sequantur; ita docent Covar. Nav. et alii... *verissima est hæc sententia et satis expressa in capit. Petitio tua de Homicidio, etc. Nam c. Petitio tua*, inquit Bon. *de irregul. d.* 7, *q.* 4, *punct.* 4, *n.* 5. *Papa illam duntaxat judicat irregularem, qui in bello occidit aut dubitat occidisse*, textus enim habet: *si aliquem interfecit, vel si dubiam de hoc habet conscientiam;* ergo cum hæc Jura statuentia irregularitatem sint pœnalia et odiosa, extendi non debent ultra casus a lege expressos. Aliam rationem addit Bonac. *ne innumera hominum multitudo ligaretur vinculo irregularitatis.* Et hæc est communis sententia. *Ad* 2. Etiam negative, nam irregularitas non privat ipso Jure nequidem Beneficio, *c. Ex litteris de excess. Præl. c. Fraternitas de Cler. excomm.* docentque omnes communissime cum Inn. Abb. Fel. Nav. Suar. *d.* 40, *s.* 2, *n.* 15; Fel. *tr.* 19, *n.* 68, uti nec privat fructibus Beneficii Suar. *n.* 20, cum communi; ergo multo minus pensione; sed privatio talis in pœnam statui debet per sententiam Judicis; et Fill. *n.* 92, testatur esse expressam decisionem Rotæ, quod talis pœna privationis etiam Beneficii, non sit latæ, sed ferendæ sententiæ. Ratio autem generalis est, quam prosequitur Suar *a n.* 16, quia lex pœnalis semper intelligenda est quoad pœnam ferendam per sententiam, nisi in ipsa lege aliud exprimatur, quod hic non fit. *Ad* 3. Certum est quod non, quia secundum dicta *n.* 500, nullibi in Jure exprimitur concubinarium esse irregularem, uti nec aliquis fit irregularis per formale odium Dei, Sodomiam, Sacrilegium, etc., quamvis sint delicta gravissima, et consequenter sine fundamento diceretur, quod ideo amittatur Beneficium vel pensio, præsertim Jure et ipso facto.

522 *Quæst.* 70. — *Quid addendum sit circa defectum lenitatis?* Resp. § 1. Omnes fere antiqui docuerunt, quod ille incurrat irregularitatem, qui concurrit ad mortem alicujus vel causandam vel accelerandam, quamvis non concurrat auctoritate publica seu ut justitiæ Minister, neque injuste vel cum peccato, quia irregularitas ex defectu lenitatis in Jure expressa est contra omnes etiam non ministros Justitiæ, si fiat auctoritate privata, attamen absque peccato. E contra negant doctissimi viri plures quam 30, quos refert et sequitur ac se inspexisse dicit Dian. *p.* 11, *tr.* 2, *R.* 63, accedunt alii multi cum Schiara *l.* 4, *diff.* 31; Illsung. *tr.* 7, *n.* 87; Wex *in append. ad p.* 4, *dec.* 4, *n.* 11, probatque fuse Tamb. *de cens. l.* 10, *c.* 4, explicans omnes textus Juris in contrarium adduci solitos; et ratio est, quia in Jure irregularitas illa expressa est contra solos justitiæ ministros, ex qua sententia Tamb. *sup.* Gob. *in Quinario tr.* 1, *a n.* 395; Burgh. *cent.* 3, *cas.* 91, præter illa, quæ habet Busemb. *sub finem,* deducunt etiam sequentia: 1. Non fieri irregularem, qui, ut rem suam vel alienam, quæ non est parvi momenti, a fure sublatam recuperet, clamat adesse furem, qui postea capitur et suspenditur. 2. Nec illum qui indicat Judici reum jam esse optime dispositum ad mortem, ideoque non videri differendam in crastinum. 3. Nec illum, qui singulariter moneat carnificem v. g. ut caput illius, qui frangendus est in rota, percutiat valido ictu, ut ratio in ipso turbetur et peccare non possit. 4. Nec illum, qui Judici absolutionem negat, nisi sententiam sanguinis proferat, ad quam ex conscientia tenetur, et idem tenet cum aliis Gorm. *de pœnit. p.* 2, *a n.* 377. 5. Nec illum, qui pœnitentem inducit ad fatendum delictum morte plectendum, ad quod Jure naturali tenetur; et item dixi l. 6, p. 2, n. 1843; est enim opus obligatorium, ob cujus causam non debet puniri, et rationem dant, quia si talia fiant bona intentione, et cum debita circumspectione, carent omni culpa et non adversantur perfectæ lenitati, cum sæpe necessaria sint vel saltem conducant ad salutem proximi alioquin periclitaturam. Si tamen quis a Judice fuerit interrogatus juridice, id est, tanquam comminister justitiæ et veluti persona spectans ad judicium, detque illi consilium, quo Judex moveatur ad ferendam sententiam in causa sanguinis, hic consulens secundum aliquos est irregularis, non tamen erit, si privatim solum sit interrogatus, uti habet idem *Burg.*

§ 2. Advocatus, qui a Judice consultus de 523
pœna reo infligenda in genere dicit, quid jura statuant, non fit irregularis, quamvis reus ideo adjudicetur tali morti; si autem in particulari dicat hunc mereri mortem, et multo magis si instiget, sicque sit causa saltem acceleratæ mortis, Henr. Hortiens. Panormit. Sylv. Less. *in auct. v. Judex, caus.* 3, dicunt fieri irregularem.

§ 3. Communis sententia habet cum *Busemb.* 524
testem in causa sanguinis secuto effectu esse irregularem, quod Nav. Ugol. Bon. Sperell. *dec.* 77, *n.* 17, intelligunt, si ex ejus depositione secuta est mors vel mutilatio, non autem si ex aliis probationibus aliunde habitis.

525 § 4. Nuntium publicum sive tabellionem judicii criminalis esse irregularem ex defectu lenitatis ratione officii, docet *Majolus,* quia ad judicium forense concurrit tanquam minister publicus ; imo esse irregularem ex infamia, docent *Ugol. Suar. Henr. Avil. Fill.,* quia hoc officium censetur vile et infame, sed Sper. *dec.* 77, imprimis docet, si nunquam exercuerit officium secuto effectu mortis, vel mutilationis, non esse irregularem ex defectu lenitatis, idemque docent *Suar. Sot. Sa, Bon.* et alii communiter; imo etiamsi talis effectus esset secutus, tamen, cum Nuntius remote tantum ad illum concurrat, innuit probabiliter non fore irregularem. Deinde a n. 25, ostendit officium Nuntii talis non esse de se infame, cum id nullibi exprimatur, quamvis aliquibus locis ab aliunde infamibus exerceri
526 possit.

§ 5. Si quis occidat injustum invasorem pro defensione suæ pudicitiæ aut etiam bonorum temporalium, non incurrit irregularitatem ex delicto, si non peccet, id est, si defendat bona magni momenti secundum dicta l. 3, p. a n. 808, ac præter ibi citatos docent *S. Th. S. Anton. Sylv. Cajet. Sot.* quos citat et sequitur Beja, *p.* 2, *cas.* 22, probatque ex utroque Jure. Et si alicubi videatur oppositum dici, dicit esse pro casu, quo excedebatur moderamen inculpatæ tutelæ. Nihilominus Gers. Abul. Nav. Avil. Henr. Laym. Reg. Mol. *tr.* 3, *d.* 72, et alii multi cum Beja *supra;* item Mendo, Ills. Sannig. apud Wex *in append. ad p.* 4, *dec.* 4, *n.* 11, valde probabiliter dicunt talem fieri irregularem ex defectu lenitatis, quia Jus excipit solum occidentem pro defensione vitæ suæ, non autem pro defensione quamvis licita aliarum rerum; sed probabiliter etiam contradicunt multi cum Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 4; Lug. *de Just. d.* 10, *n.* 200; Castr. *punct.* 15, quia licet Jus expresse excipiat solum defendentem vitam, tamen non ideo expresse includit occidentem ex alia causa, et ratio esse potest, quia sic occidens ex quadam necessitate occidit; ergo occisio non censetur perfecte voluntaria ; ergo non incurrit pœnam annexam. Et similiter non incurrere, qui pro defensione innocentis occidit injustum invasorem, docent Cov. Suar. Sa, Less. Turr. Tann. aliique cum Lugo *n.* 215, contra alios multos. Si licite quidem occidat invasorem vitæ alienæ, non tamen necessario, S. Anton. Nav. Suar. et plures alii dicunt incurrere, quam sententiam Pign. *t.* 7, *cons.* 20, *n.* 5, vocat certam ex c. *Dilecto,* § fin. de sent. excomm. in 6.

§ 6. Qui invasorem occidit, potens fugiendo, 527 vel aliter ejus vim declinare, probabiliter fit irregularis, quia non videtur esse necessitas occidendi ; ergo est defectus lenitatis ; probabiliter tamen etiam docent *Suar. Castr.* supra aliique multi cum Diam. *Res.* 3, tum non incurrere, si fuga vel alia declinatio occcisori esset ignominiosa, ad quam non tenеatur cum tanto honoris sui detrimento, ideoque secuudum dicta *l.* 3, *p.* 1, *n.* 803, non peccat occidendo, quia adhuc videtur esse moralis necessitas occidendi, quando talem ignominiam subire censetur difficillimum, et humano modo impossibile.

§ 7. Suar. Mol. Kon. Lorca et alii cum Lu- 528 go *in Resp. mor. l.* 5, *dub.* 14, fatentur Clericum etiam in Sacris, etiam Episcopum aut quemcumque alium beneficiatum posse absque irregularitate in bello defensivo pugnare, si hoc sit necessarium propriæ personæ vel Patriæ, et bono communi; quod *Mol. et Kon.* extendunt ad justum bellum agressivum, si necessarium esset ad victoriam, a qua pax, salus innocentum et bonum Ecclesiæ dependeret, quia videtur tum non aggredi, sed defendere se, et causam publicam. Et universaliter docent Navar. Sylv. Suar. Fill. et alii, quos citant et sequuntur Schiara *l.* 4, *diff.* 34, et Sperel. *dec.* 77, neminem in justo bello etiam agressivo fieri irregularem, si propriis manibus sanguinem effundat, vel mutilet, quamvis alii in exercitu id faciant. E contra sive Clericus, sive laicus propriis manibus sanguinem effundens, vel mutilans, fit irregularis saltem defectu lenitatis, cap. *Petitio* de homicidio, Can. Clerici 5, caus. 23, q. ult. cap. 2, de homicidio, in 6 ; habetque communis cum Wex *in append. ad part.* 4, *dec.* 4, *a n.* 4.

§ 8. Chirurgus secundum artem secans vel 529 adurens non fit irregularis, quamvis fiat mutilatio vel etiam sequatur mors, quia hic non est defectus lenitatis, cum fiat causa impediendæ mortis, Burg. *cent.* 3, *caus.* 91. Si per imperitiam vel negligentiam mors sequeretur, esset irregularis, et ita ex cap. *Ad aures* de ætate et qualitate ordin. probat Suar. *d.* 47, *s.* 7, et Silvius supra. V. Chirurgus, Si Clericus etiam pietatis causa exerceat Chirurgiam per sectionem vel adustionem ex qua non sequatur mutilatio vel mors, non est irregularis ; si autem sequatur mutilatio vel mors, quamvis usus sit regulis artis, est irregularis, quia hoc ipsi specialiter prohibetur cap. *Sententiam* de ætate, et qualit. ordinand. ita Dian, *tr.* 2, *R.* 23, aliique cum Sylvio supra, nisi excuset neces-

sitas, quia alius deest, ita Bon. *irreg. d.* 7, *q.* 4, *p.* 5. Si autem mors aliunde sequatur, Avila, Bon. et alii dicunt non esse irregularem, quia mors illi non potest imputari; in dubio tamen an mors sit inde secuta, habendus est irregularis per cap. *Ad aures*, quod si tantum incidat venam et sequatur mors, Bon. Sylv. et alii dicunt incurri, quia est sectio, negant Rodr. et Mol. Quod si Clericus non utatur sectione vel adustione, sed applicet v. g. emplastrum, quamvis sequatur mors, non est irregularis, quia facit pietatis causa, nec est illi specialiter prohibitum mederi, nisi adhibeatur sectio vel adustio, et quidem ab ipso; unde si eam consulat vel mandet, non incurrit; censura enim aut pœna lata contra facientes non cadit super consulentes aut mandantes, nisi exprimatur, Nav. Henr. Sylv. supra.

530 § 9. Qui male tractat cadaver Clerici mortui, incurrit irregularitatem, Felin. Schiara *l.* 4, *diff.* 26, *n.* 15. Etiam, qui percutit Clericum factum hæreticum, Nald. Schiara *num.* 23.

§ 10. Qui campanam pulsat, quando reus 531
ad supplicium educitur, si ideo pulset, ut reus, securius ducatur, est irregularis, quia cooperatur morti malefactoris, secus si pulset tantum ad signum, et ad publicum exemplum; sic enim nequidem remote cooperatur morti malefactoris, ita post Cov. et alios Sylv. in Resol. variis p. 1, V. *Campana*; si quis tamen campanam pulset ad hoc ut Judex in fine pulsus legat aut legi curet sententiam mortis, est irregulis, quia cooperatur executioni mortis differendæ vel accelerandæ, prout diu vel non diu pulsarit; ita Sylv. supra. Denique si quis campanam pulset vel ad seditionem, vel ad arma, vel pro captione alicujus malefactoris, si ex prælio inde inito secuta sit mors vel mutilatio, pulsans campanam est irregularis, uti cum Cov. Majolo, et Quaranta docet Sylvius supra contra Zerol., quia talis dat magnam causam mortis vel mutilationis.

THEOLOGIA MORALIS

DE SANCTÆ CRUCIATÆ BULLA

LIBER OCTAVUS

In aliquibus editionibus, ut Mediolanensi an. 1724, additur octavus Liber de Bulla Cruciatæ, qui Medullæ P. Busembaum in pluribus recentioribus editionibus adjectus fuit. Moneo autem Librum hunc, neque Busembaum, neque La-Croixii esse; quod quidam non animadvertit, qui nescio quem locum ex hoc octavo veluti La Croixii citavit, atque infectatus est. Sunt qui Coloniensi cuidam presbytero tribuant. Ut ut est, satis sit monuisse, ab alio librum hunc Auctore prodiisse. Etsi autem La-Croxii non est, illum ispanorum præsertim caussa recudendum censui.

TRACTATUS UNICUS.

Tractatus hic, in hac Medulla desiderabatur, ne quidquam ad mores attinens relinqueretur intactum. In Germaniæ oris ubi Pater Hermannus Busembaum Medullam istam eruit, non ejus deerat complemento, quia Cruciatæ Bulla plagis illis minime expeditur, sed in Hispania, aliisque Catholicæ Majestatis ditionibus, quæ tam dulci Matris Ecclesiæ ubere lactantur, ejusque privilegio potiuntur magno, quo in variis conscientiæ casibus frequenter fulciuntur; aliqua ex parte captum absque materia ista erubescebat opus.

Idem, qui in antecedentibus in prosequendo tractatu isto, servabitur ordo; proposita prius generali doctrina, ex eaque deducendo casus, qui occurrere possunt; ne lector a trita jam et assueta studii antecedentis extrahatur via.

Inter eos, qui hanc sibi materiam suscepere pertractandam, non ultimum locum obtinent, licet non primi scripserint, P. Pranciscus Bardi, et Andreas Mendo, qui de illa copiosissime omnium conscripsere.

Liber in quatuor dividetur capita; in quorum I, de Bulla vivorum communi sermo habebitur; in II, de Compositionis Bulla, verba fient; in III, de Bulla defunctorum differemus; in IV, ad facultates Commissarii, et jura vertetur oratio.

CAPUT PRIMUM

DE COMMUNI VIVORUM BULLA.

DUBIUM I.

Quid sit Bulla, et quisnam eam concedere valeat?

Resp. 1. Bullam (omissis pro nunc aliis hujus nominis etymologiis), pro monili quodam accipi, et insigni, quo a collo pendenti Patriciorum filii a plebeiorum turba distinguebantur. Erat orbiculatum insigne hoc, in cujus medio figura cordis cælata videbatur. Inde orbiculata sigilla quædam, vocata Bullæ, in quibus Imperatorum effigies insculpebantur, quæque ex eorum chirographis habebantur appensa; inde etiam rotunda sigilla, quæ Pontificiis appenduntur litteris, appellantur Bullæ; et a sigillis ad ipsas litteras Bullæ nomen hoc translatum accipitur; vel sigillum sit cereum, vel plumbeum, vel alia quacumque materia extructum, Mendo *d.* 1, *n.* 16. Mos iste et consuetudo appendendi litteris Pontificiis sigilla hujusmodi, ita habetur solemnis, ut fides non adhibeatur his, quæ sine sigillo tali pendente videantur, crimenque falsarii incurrat, qui vel sigillum tollit, mutat, rumpit, vel aliquid addit, vel detrahit litteris. *Id. n.* 17.

Resp. 2. Certum esse, Summos Ecclesiæ Pontifices, Bullam posse concedere, quandoquidem repetitam toties expedire videmus; et incredibile sit in rebus momenti tanti erravisse, et potestate propria cum excessu abusos. Probatur ultra, quia quidquid in Bulla continetur, ad concedendas indulgentias, ad facultatem delegandi, ad facultatem absolvendi a culpis et censuris, commutandi vota, dispensandi in præcepto jejunii Ecclesiastico, et his similia, et adhuc minora reducitur, quorum singula singillatim Pontifici licet concedere. Cur ergo juncta simul non poterit elargiri? Neque obstat si dixeris, quod gratiæ, quæ in Bulla conceduntur, sint magnæ, ad quarum concessionem debet esse causa sufficiens, et non videtur sufficere eleemosynam duarum drachmarum, quas taxat Commissarius, cujus arbitrio Pontifex taxationem reliquit. Non obstat, inquam, hæc objectio, quia finis optatus harum, est salus Ecclesiæ publica tuenda, depressio fidei hostium procuranda, defensio et propagatio fidei habenda, terra denique Sancta recuperanda. Et quamvis in ordine ad negotium tantum, singulæ duæ drachmæ parum afferant subsidii, junctæ simul, quæ a singulis tribuuntur, plurimum augent emolumenti.

Possunt etiam concedere Bullas in proprio territorio, quicumque valent concedere indulgentias et alias facultates, modo concessiones cum potestate propria, et jurisdictione commetiantur et causam inesse justam indulgentiæ præscierint concedendæ, quia in tali concessione, potestatis suæ non transgrediuntur limites profæsius et ultra quam possunt concedentes; præsertim cum supponamus inveniri causam; ergo nulla est ratio, quare Bullas tales concedere nequeant; nisi forsan a Pontifice in Bulla sua, vel per novum præceptum aliquod prohiberentur. Lat. *l. trium grat.* Basil. Legio *in explic. Bullæ manuscr.* Mendo *n.* 25, cum aliis contra Navarrum, et Rodriquez. Unde resolvuntur:

1. Has similium gratiarum Bullas expediri posse non tantum in Belli contra infideles subsidium, sed etiam in cujusque pii operis, quod sufficiens concedendi causa judicetur.

2. Deducitur etiam, non committi simoniam in accipienda eleemosyna pro Bulla præfinita; et hoc, non ideo, quia Pontifex dispenset in jure positivo, temporale pretium pro spirituali rei acceptione prohibente, ut ait bene cum Navar. Rodriq.; sed quia eleemosyna accipitur, ut pretium temporale pro re spirituali, sed imponitur, ut onus dispensationis, ut simul sit commutatio, et ita strictius, et justius dispensandi ad trutinam justificetur causa. Quare advertunt Doctores, convenire imponi aliquod onus dispensationibus in favorem alicujus causæ piæ, tum ne invalida fiat dispensatio sufficientis defectu causæ, tum ne ita facile in disciplinæ relaxationem Ecclesiasticæ petantur. Neque indulgentiæ conceduntur ejus pretii, et eleemosynæ intuitu; sed proponuntur fidelibus, ut illarum spes lucrandarum eos alliciat ad pio illi operi eleemosynis subveniendum, vel causæ publicæ, vel indulgentiæ conceduntur ob affectum pium, et contributam remunerandam eleemosynam. Videatur Mend. *n.* 29 *et* 30.

Infertur ultimo, quod et Summus Pontifex et cæteri, qui Bullas possunt elargiri, acceptas pro illis eleemosynas, alendis sibi ipsis,

suisque familiis (ni aliqua in contrarium specialis obstiterit prohibitio) possint applicare, Mendo *n.* 32, contra Suar. et alios.

Dixi : *Ni specialis aliqua obstiterit prohibitio ;* quia Episcopi Concil. Trid. *s.* 25, *de ref. c.* 18, prohibentur accipere quidquam pro dispensationibus, ad seipsos alendos, neque consequenter pro expediendis Bullis. Sed quamvis Episcopi acciperent, licet obedientiæ deessent, non tamen simoniæ crimen incurrerent, non accepta eleemosyna pro temporali spiritualis rei pretio, sed imposita eleemosyna illa, ut commutationis onere, vel ut pœna criminis, quod sæpe ad dispensationes procedit. *Idem n.* 32.

DUBIUM II.

Quibusnam Cruciatæ concedatur Bulla ?

Resp. Bullam Cruciatæ (ita vocatam a rubea Cruce, qua insigniebantur illi, qui ad expugnandam Terram Sanctam advolabant, in quorum favorem primo concessa fuit) concedi nunc cunctis utriusque sexus fidelibus, in Regnis Hipaniæ et Insulis eisdem Regnis adjacentibus ; in Regnis Siciliæ et Sardiniæ ; similiter in Regnis, locis et terris, populis et dominiis terræ firmæ et maris Oceani, vel aliter vocatis, quæ mediate, vel immediate, vel alio quocumque modo, Hispaniarum Regi subjiciuntur. *Ita in Bulla Lateranens.* Unde deducitur :

Bullam valere in cunctis et singulis Hispaniæ Regnis, intra et extra Europam ; nec in illis duntaxat, quæ Regi Catholico subjecta sunt, sed etiam in illis, quæ denuo ejus armis subjugata fuere, modo arma, vel jura ad talia Regna, vel loca capessenda, Hispaniæ nomine, vel adjacentium insularum, vel Regnorum Siciliæ, vel Sardiniæ inducta sint. Et quia sub hoc nomine non comprehenduntur loca illa, quæ sunt Domus Austriacæ patrimonium, nec ea, quæ Catholico Regi in fœdere traduntur, ideo in istis Bulla non valet, Mend. *d.* 3, *n.* 2.

Infertur secundo, non valere Bullam, in Regno, Insula, aut loco quod ab obedientia Regis Hispaniarum cum rebellione secedens, alterius se Principis ditioni cum juramento submiserit ; nisi Pontifex Bullam in favorem talis Regni, Insulæ, aut loci denuo concesserit. Dixi, non valere Bullam in Regno rebelli, quia eleemosyna, quæ ibi ex acceptis colligeretur Bullis, non in fiscum mitteretur Regium pro subsidio ad bellum contra infideles peragendum ; et dicta Bulla, ut diximus, in favorem eorum conceditur, qui Hispano Regi in prædicto bello, vel armis, vel sumptibus, vel consilio adfuerint.

Colligitur tertio, quod si aliquis de Provincia recens rebellis, de cujus ad proprium Principem reductione agitur, mitteret eleemosynam, ut sibi ex obedienti parte remitteretur Bulla, iste talis Bullæ gauderet privilegiis, quia eleemosyna illa in subsidium belli cederet ; Regique contra infideles bellanti deserviret ; et ille, qui eleemosynam remittit ibi moratur locorum et gentium, quibus Bulla concessa est cum tali onere eleemosynæ illius ad prædictum bellum elargiendæ ; et talia loca, vel Regnum, adhuc Hispani Regis tenetur jure, quamvis tyrannice et infide alterius Principis audierint vocem.

Dixi : *Recenter rebellis.* Quia si rebellio fuisset antiqua per sæcula, vel plures annos et jam, ut præscripto jure ad alterius ditionem transiisset, qui tunc e tali Regno rebelli eleemosynam pro accipienda Bulla remitteret, Bullæ privilegiis minime gauderet ; quia tunc non censetur Pontificem concedere Bullam locis illis, quæ tale subdium non tribuunt Hispano Regi, ut dominium et ditio ejus. Et quamvis rebellio per multos annos non privet Regem jure proprio ad rebellia Regna, deducit illa Regna tamen ad extraneum domicilium, ita ut vulgo illa Regna, vel Provinciæ non appellentur Regna, aut Provinciæ Regis illius, cui fregere fidem *Idem n.* 4.

Infertur quarto, quod si aliquis accipit Bullam in loco, ubi valet Bulla et postea tendat ad locum, ubi accepta non valet Bulla, potest adhuc ibi gaudere privilegiis ejusdem Bullæ ; exceptis privilegiis vescendi ovis et lacticiniis in diebus Quadragesimæ et carnibus de consilio utriusque medici, spiritus et corporis in diebus, quibus prohibentur. Exceptio ista patet ex ipsa Bulla, in cujus textu legitur, quod durante ipsius Bullæ anno conceduntur privilegia ista vescendi ovis, lacticiniis et carnibus ut supra diximus, in Regnis duntaxat, insulis et locis, quæ de ditione Hispani Regis extiterint, minime vero extra illa ; et cum exceptio, ut aiunt consulti juris, firmet regulam in contrarium, cum sola prædicta excipiantur privilegia, ne illis gaudere possit in alienis Provinciis degentes, sequitur, quod si quis bullam acceperit ibi, ubi valet, quamvis postea ad Provincias illas fuerit, ubi non valet, poterit tamen reliquis gaudere privilegiis,

cum non excipiantur, Silv. *V. Privilegium*; Villal. *t.* 27, *Int. a n.* 2; Rodr. § 1, *d.* 1; Henr. *l.* 7, *c.* 20, *a n.* 2; Suar. *l.* 8, *de legibus c.* 26, *n.* 5; Mend. *d.* 3, *n.* 6.

Deducitur quinto, quod si alicui extra Regna Hispani Regis existenti, accipitur et remittitur ab alio Bulla, iste talis extra dicta Regna existens, non poterit Bullæ gaudere privilegiis; quia privilegium respicit et locum et personam; et qua ratione locum respicit, requirit, ut qui eo gaudere voluerit, eo tempore, quo Bulla accipitur, sit in eo ipso loco, cui Bulla conceditur. *Idem l. c.*

Habetur sexto, quod si alicui accipitur Bulla existenti extra loca, quæ Bulla gaudent et intra annum, quo Bulla durat, rediturus sit ad loca ea, quibus Bulla conceditur, poterit gaudere Bullæ privilegiis, quando redierit. Ratio est, quia si iste cum perveniret, acciperet Bullam, non est dubitandum, quin statim gauderet privilegiis Bullæ; ergo etiam gaudebit, quamvis antecedenter ad reditum ejus accepta fuerit ei Bulla, ejusque nomine eleemosyna largita. Et sufficienter salvatur locale privilegium, quod postulat existentia accipientis Bullam in Provincia, ubi valet eo tempore, quo Bulla accipitur, quia iste talis censetur accipere Bullam quando redit. Quapropter videtur privilegio, qua parte locale est, satisfactum iri, cum assistentia in Hispaniæ Regnis, vel tempore accipiendæ Bullæ, vel intra annum promulgationis.

Habetur septimo, valere Bullam omnibus extraneis, qui Hispaniam adveniunt, vel ad ea loca tendunt, in quibus Bulla valet, vel ad eorum marinos portus, vel ad commorandum ibi, vel ad negotia peragenda, vel ad peregrinandum, vel tantum causa videndi illas terrarum plagas; quia Bulla conceditur non solum his, qui in Hispaniæ Regnis et Insulis et ubique ditionis Hispani Regis commorantur, sed etiam iis, qui ad istas oras adveniunt, ut constat ex textu Bullæ: *Consistentibus et ad illa declinantibus. Idem n.* 12.

Habetur octavo, valere etiam ei, qui ex Gallia ad Hispaniam venerit accipiendæ Bullæ duntaxat causa, et statim redit ad Galliam; quia Bulla conceditur his, qui Hispaniam adveniunt et non exprimitur causa, quia veniunt, vel ista, vel illa sit. Nec iste, qui causa prædicta Hispaniam venerit, aliqua in Bullam utitur fraude, quia in adeunda Hispania utitur jure suo, quod non est sibi prohibitum. Sed in Gallia non poterit gaudere privilegiis vescendi ovis et lacticiniis et carnibus, ut animadversum relinquitur in casu quarto, *Id. n.* 23, contra Ludov. la Cruz et Trull.

DUBIUM III.

Quantum temporis Bulla duret?

Resp. In Hispania per annum integrum durare Bullam, ut in ipsa sæpe repetitum legitur; qui annus incipit a die promulgationis Bullæ in quovis loco. Hoc etiam repetitur in Bulla *a Crux in exp. Bullæ d.* 1. Difficultas est, an annus debeat numerari naturalis a die in diem, vel Ecclesiasticus ab una ad aliam promulgationem. Circa quam difficultatem, tres leguntur opiniones: Prima asserit, annum deberi numerari Ecclesiasticum ab una ad aliam promulgationem. Secunda, annum debere numerari naturalem a die in diem. Tertia denique, annum debere numerari Ecclesiasticum, si promulgatio sequens Bullæ prorogatur ultra annum naturalem; sed si promulgatio Bullæ sequens fiat antequam annus naturalis desinat, tunc Bullam antecedentem durare, quousque annus naturalis transierit; quia aliter non esset in favorem accipientis Bullam, anni Ecclesiastici duratio, si naturalis anni durationem minueret; Trull. *l.* 4, § 3, *d.* 11; Henr. *l.* 7, *c.* 20, *n.* 2; Mendo *disp.* 21, *n.* 7; Jo. Sanct. *in select. d.* 55, *n.* 3, cui acced. Anton. Gomez.

Hæc tertia opinio minus habet probabilitatis, quia in re censet annum durationis Bullæ et naturalem esse et Ecclesiasticum, cum uterque simul esse nequeat. Aliæ duæ opiniones sunt probabilissimæ et securæ in praxi, unde sequentes resolvuntur casus: Primus, quod si Bulla accipitur post ejus promulgationem magis, vel minus solemnem, quamvis sit ante sermonem, potest accipiens gaudere privilegiis Bullæ. Sed si accipiatur ante promulgationem, non licet ejus gaudere privilegiis; quia Pontifex ait annum deberi numerari a die promulgationis, id est, a promulgatione ipsa. Itaque inutile est ad privilegiorum usum, accipere Bullam aliquot diebus, vel horis ante promulgationem, quia tunc adhuc uti non potest. Vill. *t.* 1, *tr.* 25, *n.* 6; Trull. *l.* 1, § 1, *d.* 10, *n.* 2; Mendo *d.* 2, *n.* 2.

Secundus, annum Bullæ non esse numerandum a die promulgationis Bullæ in Metropoli, Aula, vel urbe vicina, sed a die, quo in loco quolibet promulgatur; expressa namque est

Pontificis intentio, ut in loco quolibet etsi minimo promulgetur, ut a promulgatione numeretur annus. *Ibid.*

Tertius, annum non numerari a die acceptæ Bullæ, sed a die promulgationis. Itaque qui ob negligentiam, vel impossibilitatem non accepit Bullam, nisi post multos dies promulgatam, non debet annum a die acceptionis numerare.

Quartus, non sufficere intentionem et animum accipiendi Bullam, ut quis ejus gaudeat privilegiis, sed requiri actualem ejus acceptionem.

Quintus, non sufficere, quod quis speret, alium pro se sibi Bullam accepturum, ut ipse privilegiis utatur Bullæ.

Sextus, eum qui certo scit, domi suæ, vel in patria sua, a qua tunc abest, parentes proprios, vel personam aliam accipere pro se ipso absente Bullam tali die et tempore, posse gaudere Bullæ privilegiis; quia in negotio morali tantum valet illa certitudo, quantum propria per se ipsum Bullæ realis acceptio. Mend. *ibid.* Dian. *p.* 8, *tr.* 11, *R.* 99, contra Rodr. Vega et Trull.

Septimus, eum qui tempore promulgationis Bullæ invenitur in loco, ubi Bullam tam cito accipere non potest, hunc non posse præterita Bulla uti per totum tempus, quod sine accepta nova consumit Bulla; nisi forte antecedenti Bullæ annus non præterierit, quia tunc poterit privilegiis ejus gaudere usque ad anni naturalis complementum secuturus secundam et tertiam opinionem; quia privilegium, quod pro determinato tempore conceditur, transacto tempore cessat.

Octavus, quod in opinione, quæ annum Bullæ assignat Ecclesiasticum, non caret probabilitate, eum qui Bullam accipit Matriti, ubi ante promulgatur, et vadit Cæsaraugustam, ubi serius posse uti Cæsaraugustæ privilegiis Bullæ acceptæ Matriti, quousque Cæsaraugustæ promulgetur sequens Bulla, numerato anno Ecclesiastico, non a promulgatione ad promulgationem Matriti factam, sed a promulgatione, quæ fit Matriti, usque ad promalgationem, quæ Cæsaraugustæ fiet; quia hæc debet præsumi Pontificis intentio, ne is, qui Cæsaraugustam Matrito venit, Matritum redire cogatur ad accipiendam Bullam, vel pro eo tempore careat ejus privilegiis, et gratiis, Sanch. *in select. disp.* 55, *a n.* 8; Trull. *l.* 1, § 4, *dub.* 10, *n.* 5; Mendo *disp.* 1, *n.* 25, ubi plura affert.

Rogatur primo, an privilegium Bullæ pontificis concedentis morte finiatur? R. Affirmativam sententiam non esse communem, neque veram. Probatur *ex c. Si super gratia de officio et potest. Judic. deleg. in* 6. Ubi ait Bonifacius Octavus, gratiam a Sede Apostolica factam, non expirare morte concedentis; sed Bulla Cruciatæ est gratia a Sede Apostolica facta; ergo non expirat morte concedentis.

Secundo quæritur, an Pontifex Bullam revocare possit. R. Quod si annus jam inceperit, non potest Pontifex intra annum Bullam revocare, nisi justa revocandi adsit causa, et recompensatio fiat his qui Bullam accepere. Sed si non habeat, unde recompenset, et alias communi saluti expedit revocatio, absque recompensa poterit illam revocare. Ratio est, quia quando privilegium est per modum onerosi, et lucrativi contractus, qualis invenitur in Bullæ concessione, debet inveniri causa revocationis ejus ut fiat; et recompensatio fieri, quando habetur, unde possit recompensari. Et hoc postulat naturale justitiæ jus, quo tenetur Princeps adimplere ea quæ cum subditis pactus erat. Ab hac tamen obligatione eximitur, quando communis salus dissolutionem expostulat pactorum, et alias recompensa sit his, qui insumpserunt. Sed si non habeatur, unde recompensatio fieri valeat, ut potest princeps præ dominio excellentiæ, quo subditis præest, propriis subditos expoliare bonis, ut imminenti obviam fiat periculo communi, quando aliter vitari nequeat, ita similiter eodem jure et eodem excellentiæ dominio, poterit revocare privilegia, de quibus habetur sermo, Mendo *disp.* 2, *n.* 32, 33, 34 *et* 35, ubi alios citat.

Resp. 2. Quod finito jam quolibet spatio annorum sex per quorum spatium concessa est Bulla, potest Pontifex illam pro arbitrio suo revocare, quia in hoc casu cessavere jam rationes illæ, quæ in præcedenti responso referuntur; et Bulla est gratia quædam a voluntate Pontificis dependens. Sed si pro tali concessione ad sexennium, acceperit a Rege Pontifex eleemosynam aliquam ad opus pium, recompensare tenebitur Pontifex, prout dictum est; quod etiam observandum est, si talis concessio Bullæ ad sexennium est remunerativa alicujus specialis obsequii Apostol. Sedi exhibiti, quod nondum remunerandum sit; præsertim si remuneratio ex justitia debeatur; et si obsequium titulo gratitudinis fuit exhibitum, titulo etiam gratitudinis referri debet recompensatio. Et esse concessionem remunerativam gratitudini sufficit, ut privile-

gium et concessio ista dicatur irrevocabilis, quia non tam abjecte de Principis generositate sentiendum est, ut obsequia in se collata, sine remuneratione contemni patiatur, Mendo *n.* 42.

Hic advertendum est, quod si revocatio fieret Bullæ in Provinciis et Diœcesibus cunctis, talis revocatio nota fieri deberet; nam quidquid sit de promulgatione aliarum legum ad obligandum sufficiente, irritatoriæ et revocatoriæ leges debent ita promulgari, ut omnibus pateat talis earum promulgatio; aliter enim ignarorum conscientiæ maximo periculo jacerent expositæ. Sot. Sylv. Lud. a Cruz, Trull. *l.* 1, § 1, *d.* 13, *n.* 4. Unde resolvitur:

1. Quod si revocata jam Bulla, aliquis revocationis ignarus, a casibus reservatis, virtute Bullæ absolveretur, valida foret talis absolutio; quia ita præsumendum est de mente Pontificis ad effugienda plura animarum pericula, Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 20, *n.* 1, qui citant Cajet. Sot. Mend. et Sylv. Mendo *d.* 2, *n.* 12 *et* 13.

2. Quod si quis de casibus reservatis cœpisset confiteri, et causa aliqua occurrente, confessionem suspendisset, et interim Bulla revocaretur, quamvis ei de revocatione constaret, potest et confessionem perficere, et absolvi; quia in causa inchoata non expirat jurisdictio, quoadusque perficiatur.

Quæritur tertio, an revocetur Bulla Cruciatæ per anni Sancti, aut aliud simile Jubilæum, aut per Bullam in Cœna Domini? Resp. 1. Per Jubilæa non revocari Bullam; quia ita declaravit Gregorius XIII. anno 1574, ut Alphonsus Perez testatur, et Trull. Clemens etiam VIII, anno 1600, ut notat Diana; Octavus etiam Urbanus anno 1625, ut idem affirmat Diana. Et videmus Commissarium Bullæ jubentem ipsam promulgari in ipso anno Sancto, sicut in reliquis annis. Probatur etiam ratione supra discussa, quia privilegium Bullæ concessum est per modum onerosi contractus, Mendo *n.* 48, ubi plurimos citat.

R. 2. Neque etiam per Bullam in Cœna Domini revocari Cruciatæ Bullam; quia Sixtus V, anno 1590, revocans in Bulla in Cœna Domini cuncta privilegia ad absolvendos casus illos, qui in illa reservantur, addit: nisi casus in Bulla in Cœna Domini reservati, in illis præsentibus litteris exprimantur; atqui casus isti exprimuntur in Bulla Cruciatæ, extensa facultate, quæ in illa tribuitur ad absolvendum ex illis casibus, ut constat ex textu: *Quamvis sint ex contentis in Bulla in Cœna Domini, et absolutio ab eis reservata sit Sanctitati Pontificis, excepto hæresis crimine.* Ergo per Bullam in Cœna Domini non revocantur privilegia in Bulla Cruciatæ concessa.

DUBIUM IV.

QUÆNAM PERSONÆ PRIVILEGIIS BULLÆ GAUDERE POSSINT.

ARTICULUS I.

An qui Bullam accipit, in gratia esse debeat, ut privilegiis Bullæ potiri valeat?

Respondeo, non esse necessarium, ut quis absolutæ Bullæ privilegiis gaudere possit (non loquor nunc de indulgentiis, quas potest quis, et sibi, et defunctis lucrari, quia de his infra sermo erit), quod sit in gratia, sed posse gaudere illis, quamvis lethalis peccati cœno deturpetur; modo ne ista peccata sint ex aliquorum specie, quæ excipit ipsa Bulla, quibus peccatis qui irretitus est, non potest gaudere cunctis, vel aliquibus Bullæ privilegiis. Ratio est, quia Bulla non excludit a gaudio privilegiorum absolute lethalis peccati reos, excipit vero eos, qui in quadam peccatorum mortalium specie jacent; ergo non illos qui in alia specie, sed istos qui assignata peccata habuerint, a gaudio privilegiorum expellit; quia exceptio, ut repetitum est, firmat regulam in contrarium, Nav. *de indulg. notab. n.* 19; Henr. *t.* 7, *de indulg. c.* 9, *n.* 6; Sot. in 4 *dist.* 21, *q.* 2, *art.* 3; Trull. *l.* 1, § 1, *dub.* 8; Mendo *disp.* 4, *n.* 1, et alii; Mend. *disp.* 4, et communiter omnes. Unde resolvitur:

1. Non posse gaudere privilegio Bullæ aliquo eos, qui contra expeditionem ejus graviter peccant, impedientes per malitiam promulgationem, vel usum Bullæ; quia ita expresse legitur in Bulla Latina.

2. Indulgentiam plenariam, quæ conceditur ad articulum mortis eis, qui subita morte rapiuntur, vel sine copia Confessarii, modo contriti moriantur, non lucrandam fore ab iis qui indulgentiæ isti plenariæ fidentes, in confitendo, statuto ab Ecclesia tempore, negligentes fuerunt, quia Bulla disponit ita.

3. Eos, qui Compositionis Bullæ confisi, aliena bona usurpant, vel Canonicas recitare

negligunt Horas, non posse dicta Compositionis Bulla ad restituendum gaudere.

4. Hos, qui Bullæ fidentes peccaverint, posse reliquis Bullæ privilegiis gaudere, præterquam indulgentia ad articulum mortis concessa, de qua supra et indulgentia Compositionis bonorum, quæ debent restitui; quia exceptio firmat regulam in contrarium et cum gaudium solum istorum privilegiorum excipiatur, reliquorum privilegiorum gaudium indulgetur, Covarr. *in regular. peccatum* 2, § 2.

5. Meretrices posse gaudere Bulla; quia exclusis personis aliis, istæ non excluduntur. Neque obstat, quod contrariam sequentes opinionem objiciunt, nempe eleemosynam, quæ pro Bulla tribuitur, debere fieri *ex bonis sibi a Deo collatis*, ut in ipsa Bulla legitur, et bona quæ meretrices in eleemosynam tribuere possunt, a dæmone, aut per peccatum acquisita proveniunt. Non obstat, inquam, quia ex aliis bonis, præterquam ex usu venereo acquisitis, eleemosynam tribuere possunt; unde ratio cessabit scrupuli. Ultra, quia verba illa *Ex bonis sibi a Deo collatis* significant, eleemosynam fieri debere ex propriis accipientis bonis, non ex alienis injuste possessis, et quamvis meretrix in modo lucrandi peccet, possidet tamen juste quæ lucratur.

Hinc infertur sexto, non posse gaudere Bulla eum, qui ex bonis male per furtum, usuram, vel alio quovis modo ad restitutionem cogente habitis, eleemosynam pro accepta largitur Bulla. Ratio est, quia bona illa non tributa sunt a Deo illi, qui ex bonis per injustitiam habitis eleemosynam pro Bulla tribuit. Sed si ex mixta ex injuste et juste habita pecunia, fiat eleemosyna, poterit accepta gaudere Bulla, quia tunc censetur eleemosyna ex propria pecunia dare, siquidem ejus intentio est accipere Bullam eo modo quo sibi prosit; et non est putandum, invalide egisse illum, qui valide agere potuit. Lop. *in l.* 54, *tit.* 14, *p.* 5; Cov. *l.* 1, *comment. c.* 11, *a n.* 2; Men. *n.* 5; Nug. *in* 2, *p. t.* 2, *tr.* 2, *tr. de Bulla;* Accosta *in Bulla Cœn. q.* 12; Vega *t.* 2, *sum. c.* 34, *cas.* 7; Dian. *tr.* 11, *Res.* 102; Men. *n.* 6.

ARTICULUS II.

Utrum Catechumeni, Pueri, Fatui, Excommunicati et Hæretici gaudere possint Bulla?

Resp. 1. Catechumenos non posse. Ratio est, quia quidquid in Bulla continetur, vel est actus jurisdictionis, ut puta, delegandi facultatem ad vota commutanda et alia similia exercenda, vel actus proprius clavium, ut aperire Ecclesiæ thesauros, elargiendo indulgentias et dispensationes qui actus sunt proprii clavium, et non oratio mera; quorum actuum nullum valet Pontifex erga catechumenos exercere, quia extra Ecclesiam esse censentur, siquidem adhuc per speciosam Baptismi portam non intrarunt. Ergo istis Bulla minime prodesse poterit, Mendo *n.* 7.

Resp. 2. Pueros et Fatuos posse gaudere aliquibus Bullæ privilegiis, quorum capaces inveniuntur, ut puta, quod tales sepeliri possint modica pompa tempore interdicti virtute Bullæ in loco sacro; et quod in eodem tempore possit exhiberi extremæ Sacramentum Unctionis fatuo, vel furioso moribundo, et si quæ sunt alia privilegia similia, quorum usui mentis ille morbus non obstet. Probatur, quia non est ratio, quia talium isti privilegiorum censeantur incapaces, neque Bulla distinguit inter ætates; quapropter interpretative judicantur, et puer, et fatuus petere, quod sibi utile fuerit et proficuum; et fatuo, qui pie vixit, dum mentis extitit compos, neque Eucharistia negatur, nec Unctio Extrema; itaque poterit illi adhuc interdicti tempore ministrari et tempore quovis indulgentia Bullæ applicari plenaria, poteritque ab excommunicatione absolvi, Mendo *num.* 12.

Resp. 3. Excommunicatum posse gaudere Bullæ privilegiis, exceptis indulgentiis; quia quamvis iste nequeat gaudere, nec uti privilegiis aliunde habitis et obtentis, privilegia tamen Bullæ non obtinentur ab excommunicato, sed a Rege obtinente Bullam.

Dixi: *Exceptis indulgentiis*, quia necessarius est status gratiæ ad lucrandas indulgentias, et si excommunicatus est pertinax, non est in statu gratiæ. Sed si non fuerit pertinax, et est in gratia, et aliunde non provenit ab ipso, quod ipse non absolvatur ab excommunicatione, si alia media ad indulgentias obtinendas adhibeat, credendum est pie, Ecclesiam Matrem amantissimam, nolle eum a bonorum tantorum participatione excludere, Mendo *n.* 13, cum Vill. Nav. Rodr. Trull. et aliis, quos citat.

Resp. 4. Posse etiam hæreticos gaudere Bullæ privilegiis, eo modo etiam, quo excommunicatis concedimus, quia eadem erga istos invenitur ratio. Quod non solum de hæretico interno intelligendum est, ut ait Ludovicus de

la Cruz, sed etiam de externo, ut ait Trull. Sed dum in hæresi persistit externa, et non obtinet ab inquisitoribus absolutionem, nequibit eligere confessarium virtute Bullæ, quia non potest absolvi a peccatis, dum excommunicationis vinculis per hæresim detinetur irretitus et non tribuitur illi facultas in Bulla, ut ab excommunicatione absolvatur, Mendo *num.* 14.

ARTICULUS III.

An Religiosi Bulla gaudere possint?

Resp. Quod excepto privilegio eligendi confessarium ad reservatos casus (de quo infra), possint Religiosi gaudere reliquis privilegiis, quæ illis in Bulla non denegantur. Hoc probatur ratione illa sæpius repetita. Quia exceptio firmat regulam in contrarium. In Bulla prohibetur Religiosis ovorum et lacticiniorum esus per Quadragesimam, nisi sexagenarii sint aut militares ; ergo reliquis privilegiis non privantur.

Quæritur : An possit Religiosus Bullam accipere absque licentia sui Prælati? Resp. Probabilissimum esse, quod possit. Ita communiter Expositores Bullæ ; et etiam esse valde probabile, quod non possit, ut probat Mendo *n.* 18, et quod possit esse justa causa, qua Superior licentiam abnuat, et tunc accipiens Bullam, deerit paupertatis voto, vel obedientiæ ad minus. Unde resolvitur :

1. Quod si certo constaret, Prælatum injuste negare licentiam Religioso accipiendi Bullam, posset tunc Religiosus Bullam accipere, quia tunc prudenter existimatur, Pontificem eripere Religiosum a subjectione Prælati erga acceptionem Bullæ, cum non adsit justa causa, cur tantum bonum amittat. Dixi : *Si certo constaret*, quia in dubio Prælato adstandum est.

2. Quod si Religiosus accepit Bullam, vel obtenta licentia, vel injuste negata, non potest Prælatus coarctare Religioso privilegiorum usum ; nisi Pontifex ipse coarctaverit, vel coarctandi facultatem tribuerit Prælato, quia inferior non valet concessionem Superioris restringere.

3. Novitios, adhuc renuente Prælato, posse Bullam accipere, ejusque privilegiis absque limitatione uti ; quia isti, Religiosorum nomine quoad favores, non quoad odia comprehenduntur. Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 22, *n.* 7; Rodr. *in Bull.* § 6, *n.* 9, *et* § 12, *n.* 6; Trull. *l.* 1, § 1, *dub.* 7, *n.* 1; Suar. *com.* 4, *de regul. tr.* 9, *l.* 2, *c.* 16, *n.* 10; Mendo *n.* 22, et alii.

ARTICULUS IV.

An vivorum Bulla possit pro defuncto assumi in ordine ad aliquem usum.

Approbatur casus : Moritur quis, qui Bullam non acceperat vivorum. Circa defunctum istum quæritur, an pro eo possit accipi vivorum Bulla, ut vel absolvatur ab excommunicatione, si in qua erat, et sepeliatur in loco sacro, vel ut moderata pompa utatur in funere tempore interdicti? Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 20, *n.* 7, *in glos. litt. Y, Z*, pie sentit affirmative ; neque improbabile reputat Trull. Mendo vero *n.* 34, absolute negat ; rationem reddit, quia Bulla ista vivorum dirigitur ad vivos, et pro vivis est concessa, ut ex illis verbis constat : *Y per quando vos N. dictis dos reales de plata*, et eam debet accipere quisque sibi, vel acceptare acceptam sibi ab alio, ut ea possit gaudere, quorum nullum, accipere scilicet, vel acceptare potest defunctus, cum ejus neque formalis, neque virtualis, neque interpretativa voluntas possit haberi ; quia, illo expirante, expirat voluntas omnis defuncti erga vivos.

Resp. Quod si defunctus ante mortem non disposuerat, ut sibi ad hos effectus acciperetur Bulla, veram Patris Mendo sententiam puto ; quia ratio ejus est efficax. Sed si ante mortem commisit alicui, ut Bullam sibi, et suo nomine sumeret, valet illi Bulla, quia voluntas ejus permanet virtualiter ad hunc effectum, quemadmodum et alias rei familiaris, et domus suæ dispositiones, quas post obitum suum reliquit habendas ; et ita in hoc casu secundo deficit efficacia rationis Patris Mendo.

DUBIUM V.

Quid debeat facere quis, ut Bullæ privilegiis gaudere possit ?

Resp. Quod vel debet ire ipse propriis expensis in exercitum ab Hispano Rege contra Turcas, aut infideles missum, vel aliud obse-

quii ad ipsum præstare genus, vel adjuvare personaliter in dicto exercitu, per annum totum in ipso permanendo. Et qui personaliter non adfuerit exercitui, satisfaciet, alium pro se mittens ; et qui nec iverit per se, vel alium miserit, taxatam a Commissario Bullæ eleemosynam, pro Bulla dare tenetur. Unde resolvitur :

1. Non gaudere Bulla, qui contra Turcas, aut Infideles in alterius Principis exercitu, præterquam Hispani Regis pugnat.

2. Neque etiam quemcumque in exercitu Hispani militantem Regis, nisi contra Turcas pugnet, aut infideles, gaudere Bulla. Infidelium nomine comprehenduntur Hæretici, Pagani et Schismatici.

3. Eum, qui gratuito et sponte assistit exercitui, aut militiæ, Senatui, vel confitendi, concionandi, aut celebrandi muneri, aut alterius cujusvis obsequii generi, etiam gaudere Bulla.

4. Militem, qui stipendii parte aliqua accepta, restantem Regi remittit, quæ etiam sibi ex justitia debebatur, etiam frui Bullæ privilegiis, quia subvenit Regi ad bellum ea stipendii parte, cui parcit, quæ æstimabilior est, quam duæ illæ drachmæ, quas pro eleemosyna tribuunt hi, qui Regis castra non sequuntur.

5. Gaudere etiam Bulla morientes in eundo ad bellum, vel antequam finiatur annus, vel qui relinquit castra antequam bellum desinat, ob causam prudentum judicio legitimam, ut per urgentem morbum, strictam familiæ et propriæ domus necessitatem.

6. Similiter gaudere Bulla eos, qui bello adstiterunt, quod ante transactum annum fuit peractum ; neque reliquam anni partem tenentur alias adire terras, ubi Regis exercitus contra infideles extringunt arma.

Quæritur primo : Quantum militum numerum expensis propriis mittere teneatur, qui non sequitur castra, ut Bullæ privilegiis potiri possit? Resp. 1. Quod si iste talis est Cardinalis, Primas, Patriarcha, Episcopus, Filius Regis, Dux, Marchio, aut Comes, quos commode poterit, usque ad denarium expletum numerum mittere tenetur. Quod si tot non potuerit, ad minus quatuor mittat.

Resp. 2. Alias quascumque personas cujuscumque conditionis existant, Clericos, aut laicos singulos, militem unum mittere teneri, nisi eos egestas ab obligatione eximat ; quo casu, bini, terni vel quaterni mittant militem unum, contributa ab unoquoque mittentium pro facultate pecunia.

Resp. 3. Capitula Ecclesiarum, Monasteria Religiosorum utriusque sexus teneri pro denis Capituli, vel Monasterii personis, unum mittere militem ; cum hoc antea in Capitulo decisum fuerit.

Quæritur secundo : Quantam per Commissarii : taxationem eleemosynam erogare debeant, qui militem ad bellum non mittunt? R. 1. Cardinales, Primates, Patriarchas, Archiepiscopos ; Episcopos, Abbates, qui habent jurisdictionem Episcopalem, Inquisitores et Dignitates Ecclesiarum Cathedralium, Duces, Marchiones, Comites, Commendatarios maximos, Proreges, Duces, Generales, Ambasciatores, Præsidentes, reliquos Consiliarios, Prætores Curiæ dictos *Alcades de Casa, y Corte de su Magestad,* Auditores Cancellariorum et regiorum suorum, et Prætores, id est, *Alcades de Climen*, Fiscales Senatuum et regiarum audientiarum, Numeratores Regiæ Majestatis, eos qui in maximis numerosorum Curiis rei familiaris et numerantiis rationis in Sanctæ Cruciatæ Senatu versantur. Auditores et Fiscales ejus, et Secretarios Regiæ Majestatis, et Commendatarios commendatos omnium, Dominos vassallorum, uxores virorum istorum sæcularium, quos nominavimus, viventibus viris suis, singuli et singulæ argenteos octo Castellanos pro Bulla sibi accepta erogare teneri.

Resp. 2. Reliquas personas, cujuscumque status, et conditionis existant, duobus tantum argenteis satisfacere.

Resp. 3. Ad Indias, eleemosynam aliam esse taxatam, quam. v. in Trull. *l.* 1, § 3, *d.* 1, *n.* 2.

DUBIUM VI.

Resolvuntur difficultates aliquæ circa dicta in dubio proximo.

Quæritur primo ; utrum ultra titulos, qui nominantur eorum, qui milites decem mittetere tenentur, ut Bullæ gaudeant gratiis, alii, etiam tituli teneantur, quorum ibi mentio non sit facta? Respondetur, etiam comprehendi Proceres alios ejusdem, aut majoris tituli secundum communem æstimationem. Sed non comprenduntur hi qui sunt minoris tituli, ut Vicecomites, et alii similes ; quia quamvis isti sint ditiores aliis, attendit Pontifex, vel ad id quod frequentius accidit, nempe superius nominatos magis affluere, vel ad titulorum præ-

ARTICULUS III.

De Indulgentia Plenaria quæ conceditur accipientibus summarium Bullæ.

Hæc indulgentia, quamvis sit eadem quæ conceditur euntibus ad exercitum, aut mittentibus; certum tamen est, accipientibus Bullam non posse applicari, nisi semel in vita et semel in mortis articulo, quia hæc coarctatio et limitatio legitur expressa in Bulla. Unde resolvitur :

1. Ei, cui semel applicata fuit in articulo mortis, si postea convaluerit, non posse applicari iterum virtute ejusdem Bullæ, si iterum in articulum mortis inciderit; quamvis contraria sententia sit etiam probabilis.

2. Quod si Confessarius applicaret sub conditione Indulgentiam alicui, dicens : *Applico tibi Indulgentiam, si moriaris; si vero non moriaris, Deus reservet eam tibi ad articulum verum mortis;* tunc non erit necessaria nova Bulla ad applicandam ei Indulgentiam pro articulo mortis, si iterum sit in eodem articulo intra eumdem annum, Mendo *d.* 27, *n.* 2.

Quæritur primo : *An possit applicare Indulgentiam in vita et in morte alius distinctus a Confessario ?* Respondetur : Certiorem esse negativam sententiam ; quia Pontifex non concedit illam, nisi mediante Confessarii applicatione, et tanquam delegans illi concessionem, ut constat ex Bullæ verbis. Et quantum ad applicationem Indulgentiæ in vita, consentiunt omnes debere applicari per Confessarium ab Ordinario approbatum. Quantum vero ad applicationem in ejus mortis articulo, Diana cum aliis docet, quod in absentia Sacerdotis potest applicare laicus. Sed in hoc casu, jam Bulla prævenit et præoccupat, dicens, posse quemquam lucrari Indulgentiam, quamvis non mediet Sacerdos applicans, dum ille moriatur contritus, modo confessus fuerit tempore ab Ecclesia statuto, et in hac gratia Bullæ fretus, non fuerit in confitendo negligens, Trull. *l.* 1, § 7, *c.* 2, *d.* 29; Dian. 1, *p.* 11, *R.* 106.

Quæritur secundo : An Indulgentia debeat applicari in confessione, vel an extra eam sufficiat? Respondetur sufficere, quod extra eam applicetur, quia neque Pontifex jubet, neque indulgentia ex se Sacramentum postulat pœnitentiæ, ut applicetur, Mend. *d.* 27, *n.* 12. Unde resolvitur :

1. Posse applicari absenti ; quia cum possit applicari extra confessionem, nulla est ratio, quia non possit applicari absenti, si hic petat formali, aut interpretativa voluntate. *Idem n.* 15.

2. Quod quando quis petit indulgentiam formaliter, aut interpretative, potest applicari ei, quamvis ille ignoret applicari sibi. Ratio est : Quia ad lucrandam indulgentiam, non est necessarium, ut ille adhibeat requisitum aliquod, sed sufficit notum esse eum habere Bullam, et alias sint conjecturæ probabiles, quod ipse est capax lucrandi Indulgentiam, et judicetur eum petere virtualiter, et interpretative talem Indulgentiam, ut judicatur de illo, qui amisit sensus ; quia de Christiano putandum est, petere tunc quidquid animæ suæ saluti concedi potest. Quare laudanda est illa consuetudo Confessarii applicantis pœnitenti post absolutionem quotquot Indulgentias potest, quia judicat pœnitentem interpretative petere, omnes eas sibi applicari. *Idem n.* 16, cum Suar. Nav. Herinquez, Corduba, Trull.

Tertio quæritur : Quibus verbis applicari debeat Indulgentia, et an sine verbis possit? Respondetur, quod quamvis sit laudabile, quod applicetur verbis a Commissario assignatis ; non esse id necessarium et adhuc mentaliter posse concedi, Mendo *d. vigesima septima, n.* 4 *et* 5.

Quarto quæritur : An simul cum hac indulgentia, possit applicari alia plenaria pro alio titulo? Resp. affirmative. Et expedit, quod moribundo applicentur omnes Indulgentiæ plenariæ, quas lucrari potest, quia fortasse si non habebit requisita ad lucrandam unam, bene tamen ad lucrandam aliam. Et proderit, quod non applicentur cunctæ Indulgentiæ simul, et eodem tempore, sed successive, relinquendo temporis intervallum inter concessam et concedendam, ut si forte in tempore illo culpam aliquam denuo contraxerit, satisfaciat pro illa per Indulgentiam.

Quinto quæritur : Quidnam intelligatur hic per mortis articulum? Resp. intelligi etiam periculum mortis, in quo potest etiam applicari Indulgentia, quæ conceditur ad articulum. Est sententia communis, quia quamvis articulus et periculum mortis metaphysice distinguatur, moraliter tamen, in ordine ad hos effectus, pro eodem reputantur in jure, Mendo, *num.* 34, cum multis. Unde resolvitur :

1. Periculum insaniendi perpetuo, aut per longam temporis moram, æquivalere periculo

mortis, et ita in hoc periculo potest quis absolvi per Bullam, et applicata gaudere Indulgentia. *Idem num.* 34.

2. Damnatum ad triremes, non judicari in periculo versari mortis, nisi forte navigationem naviget periculosissimam, et ita extra hunc casum non posse ei valenti Indulgentiam applicari.

3. Neque etiam feminis gravidis cunctis applicari posse, quando partus instat hora, quia non omnes tunc de morte periclitantur; sed illæ solum, quæ ab aliorum partuum experientia, vel ex circumstantiis tunc occurrentibus, sinistrum partum prudenter timent. *Idem ibid.*

4. Eum, qui sciens et volens sine urgente causa exponit se periculo mortis, non posse gaudere hoc Bullæ privilegio, quod in mortis conceditur periculo constitutis. Ratio quia iste non est constitutus in periculo mortis, sed ipse se voluntarie constituit, unde si recedit ab illa voluntate, ut potest, extra periculum erit. Sed si semel in periculo constitutus et jam vitare non valens, si ipse est bene dispositus, potest absolvi, potestque ei Indulgentia applicari. Mendo, *n.* 35, cum Trull. Corduba et Sanch.

Quæritur sexto, an possit quis lucrari Indulgentiam quin ipsam applicet Confessarius? Resp. affirmative: Quando quis morte rapitur subito, aut sine Confessarii copia, modo moriatur contritus, et fretus hoc privilegio non fuerit negligens in confitendo tempore ab Ecclesia statuto. Unde resolvitur:

1. Quod quamvis non possit lucrari indulgentiam istam is, qui fuit negligens in fiducia hujus indulgentiæ, potest tamen is, qui fuit negligens ob fiduciam ejus. Explicatur: Negligens in fiducia indulgentiæ dicitur ille, qui non negligens esset si non haberet Bullam, aut speraret habere. Negligens ob fiduciam, vel cum fiducia est ille, qui attenta propria fragilitate et passione, eodem modo esset negligens habendo Bullam, ac non habendo, quamvis ex eo quod habeat, vel speret habere illam, solamen accipiat, proposito sibi remedio, quod potest in illa lucrari. Mendo, *n.* 37.

2. Quod qui in fiducia dicta neglexit confessionem, vel annuam, vel eam, quæ fit ante communionem, cum advertit in sese mortalem culpam, aut cum fuerit in mortis periculo, non potest gaudere hac gratia, quia omisit confessionem tempore ab Ecclesia statuto.

3. Quod quamvis negligens in his casibus, vel aliquo eorum in fiducia hujus gratiæ nequeat illam lucrari, quamvis contritus moriatur, nisi Confessarius applicet eam; potest tamen, si Confessarius applicet, quamvis ejus confessionem audire non potuerit; quia Bulla solum excludit istum ab ea gratia, quæ conceditur sine interveniente applicatione. Et si est vera sententia Dianæ afferentis, Laicum posse applicare Indulgentiam morienti, absente Sacerdote, poterit etiam applicare laicus illi, quamvis in fiducia bullæ negligens fuerit in confessionibus statuto tempore.

4. Eum, qui non habet mortalem culpam, posse lucrari indulgentiam, quamvis sine contritione moriatur, in casu scilicet repentinæ mortis, vel absente Confessario.

ARTICULUS IV.

De Indulgentia quindecim annorum et participationis piorum operum.

Quæritur primo, quænam gratiæ concedantur in hac clausula Bullæ, et quomodo intelligi debeant? Resp. 1. Concedi quindecim annos, et quindecim quadragenas remissionis pœnitentiarum impositarum, et quolibet modo debitarum. Quadragena est numerus quadraginta dierum, unde quindecim quadragenæ sexcentorum dierum erit numerus. Pro cujus intelligentia advertendum est Sacros Canones statuisse olim rigorosas pœnas pro culpis, assigando quibudam culpis aliquot dies, aliis culpis aliquot annos, per quorum spatium in variis pœnitentiæ operibus exercebantur hi, qui peccaverant; quæ opera pœnalia imponebant Confessarii pœnitentibus, et isti accenso fervore implebant. Postquam vero natura tepida, et mollis hæc opera pœnalia difficilia sensit, opus fuit concedi Indulgentias, quibus remitteretur pœna illa, quæ ante per illa opera pœnalia remittebatur, si prout a Sacris Canonibus præcipiebatur, opera illa perficerentur; unde, quando quadraginta dies conceduntur Indulgentiæ, remittitur tunc illa pœna Purgatorii, quæ remitteretur facienti illa opera pœnalia, quam pro culpis faciendam sacri disponebant Canones. Itaque per Indulgentiam istam Bullæ remittitur cuique illa Purgatorii pœna, quæ remitteretur, si per quindecim annos et sexcentos dies faceret opera illa pœnalia, quæ statuerat facienda jus Canonicum pro peccatis illis commissis.

Quæritur secundo, quidnam intelligatur pro remissione pœnitentiarum impositarum, et quolibet modo debitarum? Resp. Intelligi remissionem pœnitentiæ debitæ non solum pro peccatis, quæ pœnitens confessus est, sed etiam pro illis, quæ non confessus est, si jam hæc peccata remissa sunt, quantum ad reatum; quia ad hoc extenduntur verba illa, *Qualicumque modo debitis;* itaque hac gratia remittitur homini pœna Purgatorii pro quibuscumque peccatis, quæ confessus fuerit, vel de quibus sit contritus, quæ remitterentur, si faceret pœnitentiam assignatam a jure per quindecim annos, et sexcentos dies.

Quæritur tertio, quidnam intelligatur per gratiam participationis omnium operum piorum, quæ fiunt in Ecclesia Militante? Resp. supponendo primo, in omnibus piis justorum operibus inveniri tria, nempe meritum de condigno, quo justus meretur gratiam, et gloriam; et hoc meritum nequit alteri applicari. Secundo invenitur meritum de congruo, aut impetrationis, et hoc meritum, et hæc impetratio potest prodesse aliis, quamvis sint peccatores, obtinendo illis auxilia, ut restituantur gratiæ, et hujus meriti de congruo, quod habent justi, participes sunt fideles omnes, et ejusdem corporis membra, quamvis hoc meritum possit applicari specialiter alicui. Tertio invenitur satisfactio, quam potest quis applicare sibi, vel alteri; quam si non applicat aliis, satisfacit cum illa pro se; et si ille non haberet culpas, pro quibus satisfaceret, tunc satisfactio istius, ut superabundans congeritur in Ecclesiæ Thesauro; de qua satisfactione potest Pontifex dispensare. Hoc supposito, dico concedi per istam gratiam justo, qui ordinatas hic diligentias adhibuerit, ut particeps fiat non tantum meriti de congruo, aut impetrationis, sed etiam satifactionum superabundantium, quæ exuperant ex omnibus piis operibus justorum, qui per totum Orbem Militanti Ecclesiæ sunt adscripti; ita ut satisfactiones illæ superabundantes non recondantur in Ecclesiæ Thesauro, sed dividantur statim inter eos, qui ad lucrandas eas adhibuerint requisita. Hinc resolvitur :

1. Quod quando nullus adhibet requisita ad lucrum illarum satisfactionum superabundantium, satisfactiones illæ non remanent suspensæ, et ut expectantes, sed ad Thesarum mittuntur Ecclesiæ; unde per privilegium istud jam non participantur; Mendo, *d.* 19, *n.* 25.

2. Quod post adhibita requisita participat quis omnes satisfactiones superabundantes, quæ inventæ fuerint durante toto Bullæ anno, si ipse in gratia perseverat.

3. Quod si post requisita postea amittit gratiam, non participabit satisfactiones istas; bene tamen postea gratiæ restitutus. *Idem.*

Tertio quæritur, quidnam requiratur ad istas lucrandas gratias? Resp. Duo requiri: Primo, jejunare in die, quo jejunium non urgeat ex præcepto, et si ob impedimentum legitimum non possit quis jejunare, faciat aliud opus pium ad arbitrium Confessarii aut Parochi. Secundo, orare pro victoria contra infideles et pro unione inter Christianos Principes. Ludov. a Cruz *d.* 1, *c.* 8, *d.* 11, *n.* 4; Trull. *l.* 1, § 5, *d.* 5. Unde resolvitur :

1. Quod possit quis lucrari gratias istas jejunando in die, quo tenetur jejunare aliquo titulo, modo non sit ex præcepto, quia hoc solum ex præcepto jejunium excludit Bulla. Itaque qui per votum feria sexta jejunare tenetur, vel alio quocumque die, potest hoc jejunio lucrari gratias istas.

2. Impedimentum legitimum ad commutandum jejunium in aliud opus pium esse illud, quod sufficit ad excusandum quemquam a jejunio obligante ex præcepto.

3. Opus illud, in quod jejunium commutatur, assignandum est a Confessario aut Parocho; et non est necessarium, ut commutatio fiat intra confessionem; sed poterit quisque sibi ipsi commutare, si opus illud, quod vice jejunii eligit faciendum, foret evidenter melius quam jejunium, aut in iisdem casibus, quibus ipse sibi potest votum commutare. Mendo *d.* 9, *n.* 5.

4. Orationem, quam tenetur facere, posse esse, aut mentalem, aut vocalem, quam debet facere ipso die, quo jejunat, et ad eumdem finem a Pontifice intentum dirigere. *Idem n.* 8.

Quæritur quarto, quoties istæ gratiæ possint obtineri? R. Toties quoties jejunaverit quis et oraverit modo dicto, quia ita expresse habetur in Bulla.

ARTICULUS V.

De Indulgentiis quæ obtinentur visitando quinque Altaria.

Hæ Indulgentiæ sunt eædem, quæ obtinentur visitando Ecclesias Romæ in diebus stationum, tam intra quam extra muros. Quæ autem Indulgentiæ sint eæ quæ obtinentur

in stationibus Romæ, non est ita facile dictu in tanta auctorum varietate. Aliqui nimis ad pietatem proni non contenti sunt una Indulgentia assignata, sed pluribus in unaquaque die. Regula omnium certissima est ea, quam in ipsa Bulla Commissarius figit, ubi assignat dies nonaginta quatuor, in quibus obtinetur Indulgentia plenaria in stationibus urbis Romæ; qui dies sunt: omnes dies Quadragesimæ, Dominicis etiam inclusis; tota Paschatis hebdomada usque ad Dominicam in Albis inclusive; omnes Festivitates Beatæ Virginis, quæ communiter numerantur novem; dies Sancti Marci Evangelistæ; dies Ascensionis; vigilia Pentecostes cum sex diebus illam immediate sequentibus; tres dies Temporum Septembris et tres dies Temporum Adventus; quatuor etiam Adventus Dominicæ; dies Natalis Domini, cum tribus diebus immediate sequentibus; dies Circumcisionis et Epiphaniæ, Septuagesimæ, Sexagesimæ et Quinquagesimæ. Et ultra hæc addit, quod reliquis etiam anni diebus habetur statio Romæ, et ibi obtinentur Indulgentiæ, quæ etiam obtinentur visitando quinque Altaria virtute privilegii Bullæ. Quod ultimum non debet intelligi de indulgentiis plenariis, quia si plenariæ forent, frustra numerasset illas quæ obtinentur per totos illos nonaginta quatuor nominatos dies, cum facilius esset dicere; omnibus anni diebus indulgentiam obtineri plenariam.

Ad obtinendas igitur has stationum Romæ Indulgentias, quinque Ecclesiæ, aut Altaria quinque visitanda sunt. Quod si nec tot Ecclesiæ, nec tot Altaria in loco fuerint, una Ecclesia, vel Altare unum, quinquies visitetur, ibique oratio fiat, et pro victoria de infidelibus reportanda et pro unione inter Christianos Principes stabilienda. Unde resolvitur:

1. Quod quamvis sint quinque Ecclesiæ in uno loco, sufficit quinque Altaria visitare, quia unum ex duobus disjunctive injungitur; Mendo *d.* 20, *n.* 32.

2. Quod si sint quinque Altaria, non sufficit visitare unum quinquies, quia hoc non permittitur, nisi quando non sunt quinque, ut habetur in Bulla. *Idem n.* 39.

3. Quod si non sint quinque Altaria, sed duo, aut tria, debeant omnia ista Altaria visitari repetendo visitationem in illis, quousque ad quinarium numerum perveniatur; quamvis Diana et Quintanadvennas doceant probabiliter, quod quando Altaria ad quinarium numerum non perveniunt, sufficiat unum quinquies visitari. *Idem n.* 39.

4. Quod quinque Altaria possint visitari in diversis Ecclesiis, quia Bulla non coarctat, quod in una debeant visitari. *Idem n.* 35.

5. Quod si in una Ecclesia loci sunt quinque Altaria et in alia Ecclesia non sunt plura quam duo, aut unum, non sit necessarium visitare primam Ecclesiam, quæ habet quinque; sed sufficere visitare quinquies unum, aut duo Altaria quæ sunt in secunda. *Idem n.* 41, cum Nugno et aliis comm.

6. Nomine Ecclesiarum quæ visitari possunt, intelligi hic Ædiculas, Oratoria privata, Hospitalia, Templa Regularium et Sacella; quia in favorabilibus omnia loca ista, nomine Ecclesiarum comprehenduntur, ut docent Doctores agentes de immunitate Ecclesiastica. Et Tuscus, et Alexander extendunt doctrinam istam, quamvis Sacella et Ædiculæ sint in fundis, campis, hortis, aut carceribus, etc. Mendo *n.* 32, ex Suar.

7. Quod ad obtinendas indulgentias istas, sufficiat visitare Ecclesiam fundatam cum auctoritate Episcopi, quamvis non sit benedicta, quia hæc absolute est Ecclesia, et privilegio gaudet Ecclesiæ. Item sufficiat visitare Ecclesiam interdictam, violatam, aut pollutam, quia impedimenta hæc non prohibent, quod in illa fiat oratio.

8. Quod Altaria quæ visitari debent ad obtinendas istas indulgentias, debent esse approbata ab aliquo Prælato jurisdictionem habente, ut in illis Missæ celebrari possint, quia his proprie convenit nomen et essentia Altarium.

9. Quod quamvis in Altaribus non fuerit celebrata Missa, sufficiat ad celebrationem esse destinata, quia convenit illis ratio Altarium. Et addunt Trull. et Henriquez, quod etiamsi non habeant actualiter aram, ut contingit sæpius in Altaribus pagorum, aut locorum desertorum, quin per absentiam aræ dubitetur, quod sufficiat ista Altaria visitare, nec examinetur, an habeant aram, necne.

10. Quod si alicubi remansit Altare, in quo quondam Missam celebrare licuit, sed jam non licet, non sufficiat visitare Altare hoc ad obtinendas Indulgentias. Mendo, *n.* 37.

11. Dies stationum computari a media in mediam noctem, et in quacumque diei hora visitentur Altaria, possint indulgentiæ concessæ pro illo die obtineri. *Idem num.* 43, cum Villal. Rodr. Quint. etc.

12. Quod qui visitat unum Altare quinquies, non egeat distinguere visitationes sugendo, vel genuflectendo, aut inclinando caput, aut

alio motu quovis corporis, sed sufficere intentionem orandi quinquies. Quod idem sentio de visitante quinque Altaria ex loco uno, in quo se habendo potest moraliter adesse cunctis; quia in Bulla non requiritur talis diversa mutatio, et sine illa intelligitur sufficienter visitatio Altarium, directa tantum intentionaliter oratione ad illa. Aliqui sentiunt contrarium, et quamvis eorum opinio sit minus probabilis, est magis secura. *Idem n.* 4, cum pluribus; et est comm. Doctorum sententia.

13. Posse visitari Ecclesiam, aut Altaria, adhuc cum sit visitans extra Ecclesiam, modo quis moraliter Altaribus adsit; quia si hæc præsentia sufficit ad audiendam Missam, quare non sufficiet ad Altaria visitanda? *Id. num.* 51.

14. Non esse necessarium continuare visitationes quinque Ecclesiarum, aut Altarium; sed posse interrumpi, visitando alia una hora et alia altera; quia in Bulla non reperitur talis continuatio. Sed nequeunt visitari hodie Altaria una et cras alia, ut vult Quintanadvennas, quia indulgentiæ assignantur pro diebus propriis, et indulgentia, quæ hodie obtinetur, non obtinebitur crastina die, sed alia distincta. Qui ergo divideret inter hodiernum et crastinum diem visitationem Altarium, neque hodiernam, neque crastinam obtineret indulgentiam, quia in nullo istorum dierum adhiberet requisita ad Indulgentiam obtinendam, nempe visitare quinque Altaria.

15. Orationem in quocumque Altari habitam, posse esse mentalem, aut vocalem. Si vocalis fuerit, Trull. docet sufficere semel Pater noster et semel Ave Maria. Mendo suadet, bis ad minus easdem orationes dicendas. Consuetudo quinquies repetendi easdem, est laudabilis. Si oratio sit mentalis, sufficit durare idem tempus, quod vocalis. Vel una ergo, vel alia sit, debet haberi devote, sufficietque devotio illa quæ necessaria est ad satisfaciendum præcepto audiendæ Missæ, vel Horis Canonicis recitandis juxta opiniones varias.

ARTICULUS VI.

An Indulgentia, quam obtinet visitans quinque Ecclesias, aut Altaria, possit applicari defunctis?

Certum est, quod diebus iisdem, quibus Romæ statio pro eruendis e Purgatorio animabus habetur, etiam eadem statio et animarum liberatio a Purgatorii pœnis habeatur apud nos visitando quinque Ecclesias, aut altaria modo dicto. Quinam dies sint isti, sufficienter patet omnibus tam per Bullam quam per tabellas quæ præ Ecclesiæ foribus appensæ, de tali indulgentia admonent.

Ultra, certum est, quoties potest obtineri indulgentia visitando quinque Altaria, posse etiam hanc indulgentiam applicari defunctis per modum suffragii; quia quamvis in Bulla scripta lingua vulgari, hoc non exprimatur, exprimitur tamen in Latina Bulla. Unde resolvitur:

1. Diebus illis, in quibus anima e Purgatorio eruitur, una et eadem Altarium visitatione obtinere quemquam duas plenarias indulgentias, aliam pro anima et aliam pro se ipso.

2. Quod reliquis diebus non potest quis una, et eadem Altarium visitatione obtinere indulgentiam pro anima Purgatorii, et pro se ipso simul, sed disjunctive, vel pro se, vel pro anima.

3. Quod ad obtinendas indulgentias istas, vel pro se, vel pro animabus, non debeat orare, neque pro se, neque pro animabus, sed pro victoria contra infideles et pro unione inter Christianos Principes, quia hæc est conditio in Bulla apposita.

4. Quod cum hæc indulgentia possit obtineri toties, quoties Altaria in die visitantur, in diebus illis, qui eruendis e Purgatorio animabus non assignantur, possit quis visitare Altaria pluries et applicare indulgentiam, unam sibi, alteram animæ, etc.; Mendo *d.* 22, *num.* 9.

5. In diebus quibus anima eruitur, eadem una Altarium visitatione posse quemlibet duas animas e Purgatorio eruere, si indulgentiam, quam sibi obtinere poterat, applicet animæ.

Quæritur primo, an quando quis alio indulto potest eximere animam e Purgatorio, vel sibi indulgentiam obtinere, iste talis visitans Altaria, possit una, et eadem visitatione duas animas e Purgatorio eripere, aut duas Indulgentias obtinere, aliam per Bullam, aliam per indultum? Et generaliter quæritur, an uno, et eodem opere possint obtineri plures Indulgentiæ concessæ per diversa indulta? Resp. Probabilem esse affirmativam sententiam, quemadmodum uno, et eodem opere potest duplici obligationi fieri satis, præcipue si opus non esset iterabile eodem die, ut jejunium et Communio. Itaque expedit habere intentionem obtinendi omnes, et quascumque indulgentias, quas possit quis

opere quolibet obtinere. Card. *de indult. q.* 25; Faustus *de Jubil. l.* 2, *q.* 39; Host. Grat. Sanct. Henr. Sa, Leander *de Sacramentis*, Lugo et alii.

Quæritur secundo, an ad obtinendas Indulgentias sit necessarium esse in gratia? R. 1. Quod quando quis sibi ipsi lucraturus est indulgentias, requiritur quod sit in gratia, quando vero animabus Purgatorii applicat indulgentias, non requiratur.

Probatur prima pars : per Indulgentiam remittitur pœna pro culpis debita, quæ quidem pœna ita cum peccatis connectitur, ut si culpæ, et peccata non dimittantur, neque etiam debita pro illis remittatur pœna. Jacenti ergo in lethali culpa, non potest pœna remitti debita, nec similiter iste poterit indulgentiam obtinere, qua pœna illa debita remittitur.

Secunda pars probatur : quia status gratiæ solum requiritur in obtenturo indulgentiam, ad tollendum obicem. Requiritur itaque gratia, ut dispositio in illo, sine qua non potest relaxari pœna, dum peccatum per gratiam non deletur. Qui applicaturus est indulgentiam pro defuncto, non accepturus est in seipso effectum indulgentiæ, sed in defuncto, qui non habet obicem ; cum animæ cunctæ, quæ in Purgatorio patiuntur, sint in statu gratiæ. Mendo *d.* 36, cum pluribus.

DUBIUM XI.

Quænam privilegia obtineantur per Bullam tempore interdicti ?

Respondetur : Quod vel interdictum sit Apostolicum, vel Ordinarium, conceditur tempore illius habentibus Bullam primo quod possint audire Missam in Ecclesiis, aut Monasteriis, aut in Oratorio privato, assignato, et approbato ab Ordinario. Conceditur etiam, quod possint celebrare Missam, et alia Divina Officia, vel per se, si Presbyteri fuerint, vel alios curare, ut celebrent coram se, et in præsentia suorum familiarium, et consanguineorum. Secundo : Quod possint accipere Sacramentum Eucharistiæ, et reliqua Saeramenta, excepto die Paschatis, modo ipsi non dederint causam interdicto, nec per ipsos steterit, quod non fuerit sublatum, et quotiescumque in dicto Oratorio pro obtinenda indulgentia usi fuerint oratione, prout Deus devotionem dederit, pro victoria et unione repetita faciant. Tertio : quod dicto tempore interdicti possint defuncti sepeliri in loco sacro, moderata funeris pompa.

Hic advertendum est, quod in Bulla scripta linqua vulgari non fit mentio alterius privilegii, quod inter alia refert Bulla Latina nempe quod possint et celebrare Missam, et audire, una hora ante Solis ortum, et alia hora post meridiem ; quia hoc privilegium non concedit ipsa Bulla, nisi habenti licentiam a Commissario Generali, ut in Latina Bulla legitur.

ARTICULUS I.

Resolutiones circa celebrandam Missam, et audiendam, et circa Officia Divina.

Respondetur 1. Sufficere familiæ dominum habere Bullam, ut tempore interdicti possint coram eo, et tota familia, et consanguineis celebrari, et audiri Missæ, et Divina officia ; et hoc in Ecclesiis, Oratoriis, et in quolibet alio loco, qui nomine Ecclesiæ intelligatur, ut explicatum est Resolutione sexta articuli quinti.

2. Quod hoc nomine *Familiares*, intelliguntur Commensales, servi, et qui regulariter comitantur dominum familiæ, et qui vivunt expensis ejus, tam habitantes domum propriam domini, quam extra, Administratores statuum Procerum, Gubernatores, et Judices ab eis præfecti. Sed non intelliguntur hi, qui simulant se esse domini servos, solum, et cum fraude ad gaudendum privilegio isto, quia isti non sunt vere servi, sed fingunt se servos ad effectum istum. Mendo, *d.* 25, *n.* 10.

3. Per hoc nomen *Parentes*, intelligi tantum consanguineos, quia in Bulla Latina legitur hoc verbum, et in lingua vulgari non est verbum aliud magis proprium quam *Parientes*, ut construatur ; et communi plausu hoc verbum *Parientes*, sine additamento aliquo, significat consanguineos, quia quando volumus significare affines dicimus *Parientes per affinitat. Idem n.* 11.

4. Per consanguineos intelligi usque ad quartum gradum, et non ultra ; quia jam in jure et rescriptis non extenditur ultra consanguinitas. *Idem n.* 12, cum aliis.

5. Per nomen consanguineorum intelligi virum et uxorem ejus, quia sunt duo in carne una. Itaque si illorum quilibet habeat Bullam, alter etiam isto gaudet privilegio. *Idem n.* 11.

6. Contra Trullench. Quod in Ecclesia specialiter interdicta possunt habentes Bullam audire Missam, si aliquando in illa celebratur ad renovandam Eucharistiam; quia quando Bulla concedit privilegium istud, non distinguit inter interdictum generale et locale.

7. Quod Presbytero non concedatur per Bullam privilegium, ut tempore isto celebret Missam, et Officia Divina, quia habet a jure; sed concedatur illi, ut possit celebrare, et celebrari facere coram suis familiaribus, et consanguineis.

8. Illi, qui dedit causam interdicto, vel per quem stat, ut non tollatur, non concedi privilegia ista.

9. Quod qui utitur Oratorio ad dictos effectus, debet orare mentaliter, aut vocaliter ad arbitrium suum pro victoria, et unione repetitis; sed si non oraverit, non ideo audiendæ Missæ præcepto non satisfaciet, neque peccabit ultra veniale, quia est præceptum Pontificis in materia levi. Henr. Avila, Trull. Dian. Juristæ, et Thus. Salm. et quidem com. Cruciatæ alleg. a Mendo, *n.* 17.

Quæritur, an habens Bullam teneatur audire Missam diebus festis tempore interdicti? Resp. probabile esse, atque securum in praxi, non teneri. Ratio, quia nemo tenetur uti privilegio concesso, quia jam non esset privilegium, et honor, sed onus; sed probabilior, et securior opinio affirmativa. Ratio: quando præceptum instat, et quis potest adimplere, tenetur ad impletionem; sed in die festivo instat præceptum audiendi Missam, et qui habet Bullam potest adimplere; ergo tenetur audire. Rationi opinionis contrariæ respondetur privilegium non obligare ad usum ejus, sed concessum jam et acceptatum, si removet impedimentum aliquod, ut præceptum possit observari, obligare tunc observantiam præcepti, quia nihil est, quod impediat illam. Mendo *n.* 19, et alii. Hinc resolvitur:

1. Quod in hac secunda opinione consequenter debeat asseri, familiares, et consanguineos habentes Bullam teneri, quamvis isti non habeant illam, audire Missam diebus festivis tempore interdicti, quia æqualiter remotum habent impedimentum ac ille, qui Bullam habet. Sed si non possunt isti audire Missam, quam ille audit, simul cum illo, non tenebitur ille audire secundam, aut tertiam Missam, ut illi audiant; sed tenebitur non impedire illos sine justa causa, ne audiant eam Missam, quam ipse audit. Et peccabit graviter, si impedierit, ut peccaret in tempore, quo non foret interdictum, impediendo sine causa justa, ne obligatus die festivo, potens et volens audiret Missam.

2. Tempore cessationis a Divinis, non teneri habentem Bullam audire Missam, quamvis in aliqua Ecclesia celebretur; quia privilegium duntaxat concessum est ad tempus interdicti; quia quamvis liceant aliqua in tempore cessationis a Divinis, quæ etiam liceant tempore interdicti, sed nec ea, quæ dependent a privilegio, Cov. Nav. Mend. Lop. Henr. Trull. Rodr. et alii citati a Mendo, *n.* 25.

3. Habentes aliud, quam Bullæ privilegium ad audiendam Missam tempore interdicti, non teneri audire Missam die festivo, neque adhuc posse audire illam die aliquo, durante interdicto, si non habent Bullam, quia quodlibet privilegium suspendit Commissarius, et revalidat postea ei qui accipit Bullam. Excipiuntur privilegia onerosa, et lucrativa, et privilegia Religionum, de quibus postea agemus.

ARTICULUS II.

De privilegio accipiendi Sacramenta, et posse sepeliri in loco sacro cum moderata funeris pompa tempore interdicti.

Sacramenta, quæ tempore interdicti accipi non possunt, sunt Eucharistia, Ordo, Extrema Unctio et benedictiones nuptiales Matrimonii; et ut ista possint accipi, concedit Bulla privilegium, modo accepturus illa, nec dederit causam interdicto, nec per ipsum stet, quod non tollatur. Lud. a Cruz, Trull. Suarez, Villal. Henr. cum aliis, quos citat Mendo, *d.* 25, *n.* 36. Circa quod resolvitur:

1. Privilegium accipiendi Sacramenta non solum concedi ad eorum acceptionem in Oratorio, quamvis ponatur post privilegium audiendi Missam in eodem, sed etiam accipiendi Sacramenta in Ecclesia qualibet; quia concesso eo, quod majus est, conceditur id, quod minus; et minus privilegium est, quod accipiantur in Ecclesia, quam in Oratorio.

2. Has facultates, quæ conceduntur tempore interdicti, non concedi, nisi eo modo, quo sunt licitæ in ipso interdicti tempore. Itaque Benedictiones nuptiales non possunt accipi virtute privilegii in tempore Adventus et Quadragesimæ, sed in tempore, quo forent licitæ, si interdictum non obstaret. Nec ordines pos-

sunt accipi nisi a proprio Episcopo, nec Extrema Unctio et Benedictiones nuptiales, nisi a proprio Parocho.

3. Sacramentum Eucharistiæ, virtute hujus privilegii non posse accipi, nisi a cujus manibus liceat accipi extra tempus interdicti. In Hispania cuncti Sacerdotes approbati sunt ad hujus Sacramenti administrationem, vel consuetudine, vel facultate a Prælatis videntibus et consentientibus accepta, quando non ministrantur pro Viatico. Sed si in aliqua Provincia, aut loco non esset ista generalis Sacerdotum approbatio, nequiret Eucharistia, nisi e Sacerdotis approbati manibus accipi.

4. Coarctationem non accipiendi Eucharistiam in Oratorio in die Paschatis, non cadere supra interdictum; quia quamvis non sit interdictum, non potest accipi Eucharistia in Oratorio ad satisfaciendum præcepto annuæ Communionis in Paschate. Itaque absolute excipitur dies iste et potiori jure tempore interdicti. Dubio sequenti videbimus, an tempore Paschatis possit pro devotione in Oratorio communicari, satisfaciendo alias præcepto communicandi in Parochia.

Ultra quæ, conceditur in Bulla, habentem illam, si moriatur tempore interdicti, sepeliri posse cum moderata pompa funerali. Circa quod resolvitur:

1. Ad gaudendum hoc privilegio, opus esse, quod defunctus accepisset defunctorum Bullam; nisi forte post mortem commendasset sibi ab aliquo accipiendam ad hunc effectum, ut dictum est *art.* 4, *d.* 4.

2. Morientem excommunicatum, non posse gaudere hoc privilegio, quin post mortem ab excommunicatione absolvatur.

3. Moderatam pompam funeralem esse dimidium ejus pompæ quæ habetur de more, quando non est interdictum. Ita Card. Sylv. Rodr. Villal. et Trull. citati a Mendo, *num.* 47, aiunt debere taxari ab Episcopo, vel ejus Vicario, vel a Parocho in absentia eorum.

4. Clericos, qui de jure communi possunt sepeliri clausis foribus, et cum Officio Divino in Ecclesiis, quæ non sunt interdictæ, et in his, quæ interdictæ specialiter sunt, sine Divino Officio, egere Bulla, ut sepeliantur pompa funebri moderata.

5. Etiam pueros, et amentes egere Bulla, ut gaudeant sepultura Ecclesiastica tempore interdicti, et habentes posse sepeliri dicta mediocri pompa.

6. Laicos habentes Bullam posse sepeliri dicta pompa adhuc in Ecclesia interdicta, quia non excipit eam privilegium.

DUBIUM II.

De privilegiis Oratoriorum.

Non fit mentio Oratoriorum in Bulla præter eam quæ fit in privilegio antecedente, quod possint tempore interdicti audiri et celebrari Missæ in iis, si approbata sint, et visitata ab Ordinario. Occasione hujus privilegii, varie opinantur Auctores. Dicemus id, quod probabilius videbitur.

Quæritur primo, an virtute Bullæ possit quis erigere domi suæ Oratorium, in quo post approbationem Ordinarii, possit celebrari Missa?

Trull. suppresso nomine, refert aliquos, qui affirmative respondent, et addit Rodr. id insinuasse, sed falso. Lud. de la Cruz affirmativam tenet sententiam, et quod possint habentes Bullam compellere Ordinarium, ut approbet Oratorium. *In Bulla d.* 1, *c.* 5, *d.* 1.

Resp. 1. Hanc opinionem parum habet probabilitatis; quia non habet in Bulla fundamentum: nam concedere, quod tempore interdicti possit audiri Missa in Oratorio, est supponere Oratorium electum jam per privilegium aliud, non vero concedere, ut denuo erigatur; sicuti concedere, ut audiatur Missa in Ecclesia tempore interdicti, supponit jam Ecclesiam, non vero concedit, ut denuo fiat. Quapropter incredibile est, hoc privilegium tam indiscrete concedi omnibus accipientibus Bullam, cum pene nullus inveniatur infimæ plebis homuncius, qui non accipiat; quando Pontifices, ut concedatur Oratorium, tantas nobilitatis et necessitatis requirant circumstantias.

Quæritur secundo, quid liceat in usu Oratoriorum privatorum virtute Bullæ? Resp. 1. Omnia, quæ diximus dubio antecedente circa audiendam et celebrandam Missam, et accipienda Sacramenta, licere in Oratoriis, tempore interdicti, licita esse etiam quocumque alio tempore, excepto die Paschatis; quia illa clausula: *Aun en tempo de entro ieho*, habet vim in omni tempore, quamvis sit tempus interdicti.

Resp. 2. Si privilegium non est coarctatum, ne ultra unam Missam in Oratorio celebretur, possunt virtute Bullæ celebrari, quot voluerit Oratorii dominus.

3. Si privilegium coarctatum est, ut nullus satisfaciat præcepto audiendi Missam, per illam auditam in Oratorio, nisi dominus ipsius Oratorii, quicumque habuerint Bullam, possunt per illam Missam satisfacere præcepto; et etiam non habentes, si familiares, aut consanguinæi sint habentis Bullam, et audiant Missam una cum illo.

4. Si privilegium coarctatur, ne quibusdam diebus festis celebretur Missa, nec accipiantur Sacramenta in Oratorio, possunt celebrari Missæ, et Sacramenta accipi virtute Bullæ in ipsis diebus festis, excepto die Paschatis, de quo postea. Ratio, quia hæc omnia, quæ dicimus colliguntur ex ipsis Bullæ verbis, in quibus nulla coarctatio præfigitur. Itaque quamvis inferiores Prælati coarctaverint privilegia Oratoriorum, has coarctationes infringit concessio Bullæ, utpote a Pontifice; et quamvis ipse Pontifex coarctasset, per concessionem annuam Bullæ coarctationes revocat; et quamvis post acceptam Bullam daret cum limitationibus his privilegium Oratorii, debet intelligi coarctatio pro non habentibus Bullam.

Addo, quod quamvis fieret in limitationibus expresse Bullæ mentio, non potest Pontifex revocare privilegia Bullæ, quin satisfaciat quantum potuerit, quia sunt privilegia onerosa, ut diximus in dubio tertio. Sed attendendum est, ut horum privilegiorum modestus sit usus ad vitanda inconvenientia, et præcipue in festis potissimum, in quibus consentaneum est, ut cuncti Ecclesias frequentent.

Quæritur tertio, an die Paschatis possit audiri Missa, et accipi Eucharistia in Oratorio virtute Bullæ? R. 1. Posse audiri Missam; quia in Bulla tantum excipitur Eucharistiæ acceptio.

Resp. 2. Etiam pro devotione posse Eucharistiam accipi, modo alio die ex assignatis ad implendum annuæ communionis præceptum, in propria Parochia accipiatur. Ratio, quia die Paschatis licet ut in consuetudine apparet fidelium, accipere Eucharistiam pro devotione in Ecclesia qualibet; ergo etiam in Oratorio privato; neque Bulla per exceptionem intendit aliud, nisi quod communio annua ex præcepto in propria Parochia fiat, ut Pastor ovium suarum agnoscat faciem.

DUBIUM XIII.

De privilegio vescendi carnibus ex consilio utriusque Medici, et ovis et lacticiniis in diebus, quibus prohibentur.

ARTICULUS I.

De Privilegio vescendi carnibus.

Verba Bullæ sunt hæc: *Quæ concede a todas las personas, quæ la tomarem: Quæ puedan durante el dicho anno, de consejo de ambos Medicos espiritual, y corporal, comer carne en Quaresma, y otros tiempos de ayuno, y dias prohibidos de comer carne por todo el anno.*

Is cujus necessitas est evidens, non indiget privilegio, ut vescatur carnibus in diebus, quibus prohibentur, et cum privilegium hoc in opinione communi omnium supponat necessitatem; quia alias frustra foret consilium utriusque Medici, quod requiritur; ideo quæritur in quonam casu privilegium istud locum habeat.

Resp. Quod in casu dubio, quando quis dubitat, an indigeat esu carnium, necne, et Medicus etiam dubitat, an causa ad esum carnium sit sufficiens, potest Episcopus, absente utroque licentiam præbere ad esum carnium. Igitur ut tunc potest quis dispensatione Prælati carnibus vesci, ita etiam sine tali dispensatione, virtute Bullæ, de utriusque Medici consilio, Henr. Rodr. Villalob. Anton. Gomez, Lop. Sanch. Trull. et alii, quos citat et sequitur Mendo *d.* 27, *n.* 6.

Putabit aliquis, hoc jam non esse privilegium, cum ad ejus usum requiratur consilium Medici spiritualis, qui est Parochus, et hic, etiam cum non habente Bullam, possit in casu dubio pro carnium esu dispensare, non tantum in absentia Episcopi et Vicarii, ut supra diximus, sed adhuc illis præsentibus, vel per tacitam Episcoporum concessionem, vel per consuetudinem legitime jam præscriptam; ad esum carnium non opus est privilegio Bullæ; itaque erit inutile.

Resp. Quod ad minus, ubi non est introducta consuetudo, ut dispenset Parochus, privilegium habebit locum. Ultra hæc in dispensationibus, ut causa dispensationis adæquetur rei dispensatæ, imponitur aliquod

gravamen, quod virtute hujus privilegii excusatur, quia jam hic non datur dispensatio a Parocho, sed tantum consilium. Ultimo nomine Medici spiritualis non intelligitur duntaxat Parochus, sed etiam Confessarius quilibet, neque consilium est dandum in confessione sed extra illam; unde jam privilegium hoc non habebitur inutile. Circa quod resolvitur :

1. Quod a quolibet Confessario quamvis non proprio possit accipi consilium; quia non requiritur in Confessario, nisi scientia et prudentia, ut agnoscat, an vere sit dubia causa, quæ sibi proponitur, et non apparens, ne contemnatur facile Ecclesiasticum præceptum, et carnes absque necessitate comedantur. Quæ scientia supponitur in Confessario quolibet, quia putatur Confessarius omnibus numeris absolutus et consilium ejus non requiritur, ut jurisdictionis actus, sed ut hominis timorati et docti, causam discernere valentis.

2. Quod medicus corporalis, cujus consilium expetitur, proponere debeat sincere dubium, prout ille intelligit, quin exageret causam, ut petenti licentiam morem gerat.

3. Quod ubi non est Medicus, nec ad illum est facilis recursus, ut accidit in locis parvis, possit accipi consilium ab aliquo homine experto, vel ipso Confessario, si intelligit quidquam in infirmitatibus, aut languoribus, et fere nullibi est, qui aliquid non intelligat. Addo, hominem timoratæ conscientiæ prudentem, et expertum ita, ut possit circa necessitatem esus carnium arbitrari, posse iis vesci absque alicujus Medici consilio. Ratio, quia nullus ex dictis Medicis in hoc casu dispensat, sed declarat secundum scientiam et conscientiam, inveniri verum dubium; ergo, qui pollet scientia et conscientia ad noscendum dubium, potest carnibus vesci absqae alicujus Medici declaratione. Sed quia quis in propria causa non ita integer Judex esse solet, ideo utriusque Medici consilio standum est, cum haberi potest, Mendo *n.* 9.

§ 4. Quod ille qui carnibus vescitur, hujus privilegii virtute, quamvis in reliquis formam jejunii observet, non jejunat, quia deest jejunio una pars essentialis, quæ est abstinentia a carnibus.

ARTICULUS II.

De privilegio vescendi ovis, et lacticiniis in Quadragesima.

Ecce Bullæ verba : *Y que assim ismo puedan libremente a su alvedrio comer huevos, y cosas de leche; demanera, que los que no comierem carne, quardando en lo demas la ferma de ayuno Ecclesiastico, eyan cumplido, y satisfecho al dicho ayuno.*

Indultum hoc non conceditur per Bullam istam : *A los Patriarcas, Primados, Arcobispos, Obispos, ni otros Prelados inferiores, ni a quale squira personas Regulares, ni a los Clericos Seglares Presbiteros en dias de Quaresma.* Quinam istorum indulto isto per aliam Bullam gaudere possint, dicetur postea.

Sed si omnes isti fuerint sexagenarii, per hanc Bullam conceditur illis hoc privilegium, quemadmodum etiam cunctis Militarium Ordinum Equitibus. Unde resolvitur :

1. Eum, qui habet speciale privilegium ad vescendum ovis et lacticiniis tempore Quadragesimæ, quamvis sit Regularis, aut presbyter, posse vesci ovis etiam accepta Bulla, quia non vescitur ovis virtute acceptæ Bullæ, sed virtute alterius specialis privilegii, cujus usu liber ille per Bullam remanet, quæ derogat, privilegia cuncta, et revalidat accipienti. Lud. a Cruce *d.* 1, *c.* 51, *dub.* 18, *n.* 10.

2. Quod si privilegium concedit, quod omnes, qui discumbunt ad mensam, vel ad expensas habentis privilegium aluntur, possint comedere ova et lacticinia in Quadragesima, licet comedere ista etiam Sacerdotibus et Regularibus ad ejus mensam, vel ad ejus expensas comedentibus, etiamsi Bullam non habeant; quia supponimus quod privilegium valeat, et ista liceant; et sufficere illum, cui privilegium conceditur, habere Bullam. Et ut notat Trullench, et habetur in re, aliquæ familiæ nobiles gaudent hoc privilegio in Aragonia.

3. Locis illis, ubi consuetudo jam introducta est, quod ob defectum olei, ova larido, aut pinguedine condiantur, non opus esse alio privilegio præter istud Bullæ, ut hoc condimento parata comedi possint, v. g. in Sicilia, Gallecia, et Peruano Regno. Et quoad usum pinguedinis, aut laridi, attendi debet loci consuetudo.

4. Nomine Prælatorum, qui in hoc privi-

legio excipiuntur, eos intelligi, qui habent Ecclesiasticam jurisdictionem.

5. Clericos sæculares non Presbyteros gaudere hoc privilegio in virtute Bullæ, quamvis sint Diaconi.

6. Cardinales non Presbyteros, aut Regulares gaudere etiam hoc privilegio, quia in odiosis nomine Prælatorum non comprehenduntur.

7. Novitios, cujuscumque Religionis sint, non comprehendi nomine Regularium in exceptione, unde etiam gaudent hoc privilegio.

8. Episcopum electum, qui non est Presbyter, aut Regularis, posse etiam hoc privilegio gaudere; sed non ita post confirmationem a Papa. Ratio, quia in primo casu non est Prælatus; post confirmationem vero jam est Prælatus.

9. Episcopum consecratum non Presbyterum, etiamsi renuntiet Episcopatui, non posse gaudere hoc privilegio, quia remanet adhuc vere Episcopus, quamvis jurisdictione careat. Sed si electus, et confirmatus a Papa renuntiaret Episcopatui, antequam consecraretur, posset tunc privilegio gaudere, quia tunc non remaneret Episcopus, neque cum jurisdictione, quæ, semel obtenta, potest cessare, quamvis Episcopalis dignitas per consecrationem obtenta nequeat amitti.

10. Quod ut hoc privilegio gaudeant hi, qui ob sexagesimum ætatis annum excipiuntur, non est opus, ut sexagesimum compleverint, sed sufficit attigisse; quia favores sunt ampliandi.

11. Quod extra Quadragesimam, in quibuscumque diebus jejunii licet ovorum et lactiniorum esus sine Bulla, ubi in contrarium consuetudo non extat.

12. Quod quamvis Th. Sanch. probabile putet, illum, qui ex voto, aut ex pœnitentia imposita tenetur jejunare in Quadragesima, satisfacturum jejunio comedendo ova et lacticinia sine Bulla, aut sine necessitate; probabilius tamen est contrarium. Itaque non peecabit solum contra præceptum Ecclesiasticum abstinendi ab ovis et lacticiniis', sed contra votum, et contra præceptum Confessarii; quia votum aut præceptum Confessarii de jejunio, non est de jejunio quomodolibet, sed de jejunio Quadragesimali. *In sum. l.* 3, *c.* 11.

13. Probabilius esse, non esse dies quadragesimales Dominicas Quadragesimæ, et ita in illis cunctos posse ovis vesci et lacticiniis. Advertit Mendo, se audivisse a viro docto et gravi, quod declaravisset Pontifex in Bulla speciali, suam mentem esse comprehendere etiam Dominicas Quadragesimæ nomine Dierum quadragesimalium. Sed ipse Mendo respondet bene, de tali declaratione, authentice non constare, ac per consequens non obligare. Quod si aliquando constaret, illi standum esset. Nec obstat quod Commissarius Bullæ, pro jejuniis in Bulla Castellana scripserit, dies quadragesimales, ut etiam Dominicæ comprehensæ dicantur; quia Commissarius non potest mutare subtantiam Bullæ Latinæ, sed tantum explicare dubia, si forte sint, et in hoc puncto non est dubium in Bulla Latina, ut constat ex verbis. Attamen contraria sententia prohibens ova et lacticinia in Dominicis Quadragesimæ est tuta magis, *disp.* 18, *n.* 30 *et* 31.

14. Quod quando Bulla concedit hoc privilegium Religiosis Ordinum Militantium, intelligatur concedere, non solum Equitibus, sed etiam Regularibus earumdem Religionum utriusque sexus; quia neminem excipit Bulla Latina, præter Presbyteros, aut Prælatos. Mendo. *d.* 18, *n.* 16 *et* 17. affert Basil. Leg. et alios DD. Salmant.

ARTICULUS III.

De privilegio, quod Ecclesiasticis datur per aliam Bullam, ut ovis et lacticiniis vescantur.

In hac Bulla conceditur Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Prælatis, Clericis, Presbyteris sæcularibus, quod excepta hebdomada sancta, possint vesci in Quadragesima ovis et lacticiniis, data eleemosyna a Commissario taxata. Circa quod resolvitur:

1. Quod quamvis hæc Bulla non concedatur, nisi ad tempus Quadragesimæ, durat tamen unum annum, aut naturalem, aut Ecclesiasticum, prout diximus de Bulla vivorum dubio tertio. Itaque si promulgaretur hæc Bulla media Quadragesima, licebit usus Bullæ non solum pro dimidio illo anno, sed pro prima etiam mediate anni sequentis.

2. Quod in hebdomada sancta, ad quam hoc privilegium non extenditur, Dominica etiam Palmarum comprehendatur; unde qui non sequeretur opinionem asserentem, quod ova et lacticinia non licent Dominicis Quadragesimæ, non posset per hanc Bullam comedere ea in Dominica Palmarum.

3. Quod nomine Prælatorum non intelligendi sint Abbates, aut Priores Monachales, quamvis per accidens habeant in aliquo loco jurisdictionem sæcularem. Intelliguntur tamen Abbates benedicti, qui habent Ecclesiasticam jurisdictionem. Mendo *d.* 31, *n.* 11.

4. Quod neque etiam gaudent hoc privilegio Canonici Regulares, quia sunt vere Religiosi, et vivunt Religione in approbata, et hæc Bulla non conceditur Religiosis : *Idem. n.* 10.

Quæritur : Quonam pretio Commissarius Bullam taxaverit? R. 1. Quod a Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis et Abbatibus benedictis, vigintiquatuor exegerit argenteos. Et si in aliqua Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata foret Abbas, sed sine ampliori jurisdictione, quam habent Decani, aut Priores in aliis Ecclesiis, non tenetur vigintiquatuor illos argenteos porrigere, sed eam tantum eleemosynam, quam alii, qui sunt dignitates, elargiri tenentur; quia quamvis iste, nomine appelletur Abbatis, in re tamen non est plus quam dignitas.

Resp. 2. Dignitatibus et Canonicis Ecclesiarum Cathedralium et Collegiatarum, argenteos octo taxavisse. Quæ taxatio non intelligitur imposita Coadjutoribus dignitatis, aut Canonicatus, quia hi non sunt proprie dignitates, aut Canonici, ut docent Garzias, Barbosa et Trullench. citati a Mendo *n.* 13.

Resp. 3. Quod hi qui in Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata habent portionem integram, aut dimidiam, etiam Parochis, et gaudentibus beneficio simplici, aut assistentiam petente, si redditus beneficii tercenta ducatorum attingat, undecim drachmarum, argenteos sex pro Bulla taxaverint. Hinc resolvitur :

1. Quod istorum nullus debeat sex argenteos erogare, si beneficium tercenta ducata integra non attingat, etiamsi parum desit ; quia hæc taxatio est odiosa et debet restringi.

2. Probabile esse, conditionem illam, *si tercenta ducata attingit*, cadere non solum supra beneficiatos ultimos, sed etiam supra Portionarios et Parochos ; itaque si redditus eorum ad tercenta non pervenerint ducata, non debere huic stare taxationi, sed alii viliori, quia hic est favor, et ideo ampliandus.

3. Quod redditus tercentorum ducatorum debeat remanere illis, exceptis oneribus, et expensis beneficii. Itaque debent excipi et pensiones, si quas solvit et subsidium, et excusatum, et quarta decima, etiam eleemosyna pro Missarum earum numero, quas beneficiatus pro beneficii onere celebrare nequit. Tull. citatus a Mendo *d.* 31, *n.* 18.

4. Quod ad computationem tercentorum ducatorum numerari debeant distributiones, quia sunt redditus, quamvis non sint fructus. Sed non est annumeranda eleemosyna pro Missis, quæ non debentur beneficio, quia istas libere potest beneficiatus celebrare per se, vel per alium, vel absolute non celebrare. Nec etiam annumerandum est quidquam aliud præter redditus illos, qui beneficiato obveniunt ratione beneficii; non vero ii, quos per accidens, et alia via obtinuerit.

5. Quod si dat partem reddituum beneficii alii, qui pro se beneficio inserviat, illa pars, quæ datur, annumeranda est tercentis ducatis, ac si ipse beneficiatus inserviret.

6. Quod hæc taxatio non intelligatur imposita his, qui habent Capellanias, quamvis istarum redditus tercenta ducata attingant; quia quamvis intelligantur vulgo, nomine beneficiorum, Commissarius tamen distinguit, utrosque, et istis Capellanis sequentes assignationes.

Resp. 4. Habentibus Capellanias, cujuscumque conditionis existant, aut beneficia, pensiones, aut alios redditus Ecclesiasticos, ita ut annuatim ex eis ducenta ducata percipiant, assignari pro eleemosyna quatuor argenteos. Unde resolvitur :

1. Quod omnes resolutiones, quæ dictæ sunt post tertium responsum, excepta ultima resolutione debeant applicari et accomodari proportionaliter ad hoc quartum responsum.

2. Quod Capellaniarum nomine non intelligantur hic laicales et quæ non obligant ad Horas Canonicas, nec officium parvum, quia hæ Capellaniæ non sunt stricte Ecclesiasticæ ; et ita quamvis istarum redditus ducenta ducata pertingant, taxatione dicta non tenentur.

3. Per redditus Ecclesiasticos intelligi eos, qui percipiuntur aliquo titulo Ecclesiastico, ut Præstimonio, aut alio simili. Et hic includuntur beneficia curam animarum habentia, et portiones, quæ ducenta ducata non transgrediuntur, quia vere sunt redditus Ecclesiastici.

Resp. 4. Cæteros quoscumque Clericos, prædictis taxationibus non comprehensos, quia neque dignitatem, neque redditus habent supradictos, teneri pro Bulla, argenteos duos erogare. Et Clericorum nomine, semper hic intelliguntur Sacerdotes, quia alii non indigent speciali hac lacticiniorum Bulla, ut dictum est.

DUBIUM XIV.

De electione Confessarii approbati ab Ordine, qui conceditur per Bullam.

Hæc sunt verba Bullæ : *Que puedan eligir per Confessor a qualquier Presbytero Secular, o Regular de los approbados per el Ordinario, el qual los pueda absolver una vez en la vide, y otra en el articulo de la muerte, de quale sequiera peccados, y censuras, aunque sean de los servados, y reservadas a la Sede Apostolica, y de los declarados en la Bulla in Cœna Domini, excepto del crimen y delito de la heregia, y que consignan. y ayan indulgentia plenaria dellos.* Et a censura et peccatis non reservatis Sedi Apostolicæ, possint absolvi toties quoties confessi fuerint salutaribus pœnitentiis pro qualitate peccatorum impositis. Et casu, quo opus sit satisfactione ad consequendam absolutionem dictam, satisfaciant per seipsos; si et aliquid obstiterit, possint hæredes, aut alii pro eis satisfacere.

ARTICULUS I.

De approbatione necessaria in Confessario, ut per Bullam eligi possit.

Supposito quod approbatio et jurisdictio distinguantur, ut constat ex *dubio secundo et tertio, cap.* 2, *tract.* 6, *lib.* 6; supposito etiam, Bullam concedere jurisdictionem Confessario electo ab habente Bullam, dico quod, ut Confessarius possit eligi, debet esse approbatus ab Ordinario approbatione illa, quam exigit Conc. Trid. *sess.* 23, *cap.* 15, *de refor.* Quia privilegium hoc Bullæ non approbat Confessarium, sed requirit approbatum forma supradicta. Et quamvis citato loco actum fuerit jam de approbatione necessaria in Confessario, agetur hic de iis quæ ratione Bullæ præcipue occurrunt.

Quæritur : An approbatus in una Diœcesi, vel cum limitatione, pro aliquo tantum loco, tempore, aut personis, possit eligi per Bullam in cunctis Diœcesibus, locis, temporibus, et pro personis quibuscumque? Resp. 1. Primam opinionem asserere, Confessarium approbatum cum limitatione, non posse eligi per Bullam, nisi in illa Diœcesi, loco, et tempore in qua, et pro quibus est approbatus, et non extra ea, et pro personis tantum, ad quarum confessionem est approbatus, et non pro aliis. Ratio : quia quando Bulla requirit Confessarium approbatum, requirit approbatum illo eodem sensu, quo a Concil. Trident. disponitur; qui sensus debet ita intelligi, consentanee ad declarationem quamdam Congregationis ejusdem Concilii, et Breve expeditum ab Urban. VIII; Mend. cum aliis, *d.* 22, *cap.* 4.

Resp. 2. Secundam opinionem asserere, approbatum semel, quamvis cum limitatione quacumque posse eligi semper per Bullam. Ratio : quia Bulla non exigit nisi Confessarium approbatum ab Ordinario; ergo sufficit approbatio quæcumque; et cum Bulla non coarctet, debet favor extendi latius. Hæc opinio est plurium, quos apud Mendo videre licet. Prima opinio tutior est et probabilior. Secunda habet multum probabilitatis ad minus extrinsecæ, quam potest quis tute amplecti, cum restrictionibus quibusdam, quæ resolutionibus sequentibus adscribentur.

Resolvitur : 1. Parochum, ubilibet, et pro quibuscumque personis, posse per Bullam eligi, in utraque opinione; quia ex quo constitutus fuit Parochus, approbatus fuit ab Ecclesia, ut minister publicus ejus sine restrictione aliqua.

2. Quod quamvis animarum curæ renuntiaverit, possit eodem etiam modo eligi; quia per renuntiationem non amittit aprrobationem, sed jurisdictionem, quam jurisdictionem tribuit ei Bulla in ordine ad eligentem, quamvis Busembaum sentiat loco cit. summæ, amisisse approbationem. Sed si non renuntiavit animarum curæ, sed talis cura ablata est ei ob culpas, aut dementiam, aut iguorantiam, quæ supervenit, non poterit eligi; quia tunc etiam ablata est ei approbatio, quæ concessa fuit in collatione beneficii, et remanet ipse sine illo publico aptitudinis testimonio.

3. Quod si coarctatio, quia quis approbatur pro quibusdam personis audiendis, v. g. pro viris et non pro feminis nititur in levitate et fragilitate morum ipsius Confessarii, præcipue si convictus sit quod parum cautum in confessionibus audiendis se gesserit, non possit eligi per Bullam ad audiendas fœminarum confessiones. In quo conveniunt utriusque opinionis Auctores, quia approbatio, non solum est testimonium scientiæ, sed etiam prudentiæ et gravitatis morum, quam approbationem absolute non habet, qui ob defectum

modestiæ et cautelæ coarctatam habuit approbationem. Sed quando approbatio restringitur ob id tantum, quod ad quadragesimum ætatis annum non pervenerit, ut communiter solet a Prælatis coarctari, secunda opinio docet e quibuscumque eligi posse personis. Quam opinionem ultra plures ejus Auctores, probabilem etiam docent Thomas Sanch. et Diana citati a Trullench. Bosio et Lugo citati a Leandro ; quamvis Lugo contrariam sequatur, ut videre licet apud Mendo *disp.* 22, *num.* 68.

4. Quod si quis approbatus est pro uno loco, v. g. rusticorum, quamvis multi sentiant posse ubique per bullam eligi, alii advertunt, alii supponunt, quod si hæc coarctatio pro uno loco est ob scientiæ defectum, non possit eligi nisi ab incolis ejus loci. Leand. tamen sentit quod, quamvis coarctatio sit ob defectum scientiæ, possit eligi in tota Diœcesi, et consequenter poterat asserere, ubique eligi posse, quia ratio Leandri æqualiter probat utrumque. Sed consequentius reliqui negant Auctores, quia approbatio est æque testimonium scientiæ, ac gravitatis morum, et qui ob hujus gravitatis defectum non approbatur nisi ad audiendos homines, sentiunt omnes ipsum non posse a feminis eligi per Bullam. Ergo, qui ob defectum scientiæ non approbatur, nisi pro uno loco, qui est rusticorum, non poterit eligi ab iis, pro quibus judicatur ignarus, Leander *tom.* 5, *tract.* 5, *disp.* 11, *quæst.* 69.

5. Eum, qui approbatus fuit pro determinato tempore, posse per Bullam eligi, tempore adhuc transacto. Et quamvis opinionem istam non sentiant communiter Auctores secundæ opinionis, tamen hanc docent Acosta *in Bul. quæst.* 39, et Leander ubi supra *quæst.* 71. Sed hic, non absolute, sed casu, quo illa temporis coarctatio a sola tantum Prælati voluntate fluxerit, non autem si ab alia causa processerit ; quamvis conformius ad principia, consequentius affirmare posset magis absolute Leander. Minus habet probabilitatis in hoc puncto secunda opinio.

6. Quod quamvis nequeat eligi, qui post approbationem reprobatus fuit justa causa, quando tamen evidenter absque causa reprobatus fuit, eligi posse sentiunt multi ; in dubio, an causa sit justa, vel non, debet judicari justa, quia præsumptio debet esse pro Prælatio.

7. Confessarium Regularem Ordinis Mendicantis (quod idem sentio de quocumque alio Ordine privilegia participante Mendicantium), satis esse, quod semel approbatus sit pro una Diœcesi, ut possit eligi in ea, durante vita, et jurisdictione Episcopi, a quo fuit approbatus, nisi forte aliqua urgentissima exstiterit causa, juridice probata, ut ipse reprobetur ; quia dicti Mendicantes gaudent hoc privilegio ; ut approbati semel ab uno Episcopo pro una Diœcesi, non possint in eadem reprobari ab eodem Episcopo sine causa. Itaque in revocationibus generalibus, quas promulgat Episcopus circa approbationes Confessariorum, non revocantur Mendicantium approbationes, quos semel approbavit. Quare, adhuc post revocationes eas, possunt isti eligi, virtute Bullæ. Et hæc est omnium communis opinio.

8. Quod cum in Bulla Latina legantur verba ista : *Et quod Regulares, qui semel approbati fuerint;* videtur sufficere, quod Regulares semel approbentur, ut semper, et in qualibet Diœcesi ; et sine limitatione aliqua possint eligi : quia privilegia Bullæ explicanda sunt ea latitudine, qua favores ; et illa verba in hoc sensu sine violentia interpretationem istam admittunt.

9. Quod Regularis, quem Superiores sui ab audiendis prohibent confessionibus, si approbatus est ab Ordinario, possit eligi virtute Bullæ, quia in illo concurrunt omnes requisitæ conditiones. An peccet, necne, audiens confessiones contra Superioris præceptum, colligi potest ex circumstantiis, et modo, quo tale præceptum impositum fuit.

10. Posse etiam eligi Confessarium Regularem, si approbatus est ab Ordinario, quamvis a Superiore proprio non fuerit præsentatus, Suar. *t.* 4, *in* 3, *p. d.* 28, *sect.* 5, *n.* 15.

11. Vicarium Parochi, postquam Parochus desinit Parochus esse, nisi habeat approbationem alio titulo, non posse eligi virtute Bullæ; quia etsi Parochus, qui voluntarie renuntiavit animarum curæ, possit eligi, ut dictum est, hoc ideo accidit, quia habet approbationem ab Ecclesia, ut minister ejus publicus. Vicarius autem non habet talem approbationem, nisi quatenus gerit Parochi vices. Hæc dicta sunt consequenter ad opinionem primam, quia in secunda opinione asserendum est consequenter eligi posse.

12. Evidenter ineptum, quamvis approbatus sit, non posse per Bullam eligi, vel ineptitudo supervenerit, vel antecesserit ipsam, quia si præcesserit, debet approbatio censeri subreptitia. Et si constitit de ineptitudine ipsi Episcopo, data etiam approbatio non valet, quia non habet jurisdictionem approbandi in des-

tructionem, sed in ædificationem. Itaque non censetur habere jurisdictionem ad approbandum ineptum. Si dubitaretur de ineptitudine, deberet censeri aptus, quia præsumptio debet stare pro approbante, Mend. *d.* 22, *num,* 105.

13. Non posse eligi Confessarium approbatum ab Ordinario excommunicato non tolerato, neque suspenso ab Officio, et jurisdictione; quia vere ille Confessarius non est approbatus, nam approbatio est actus jurisdictionis, quam Episcopus ita excommunicatus et suspensus exercere non valet.

14. Posse eligi eum, qui approbatus est universaliter ab Episcopo ad Sacramenta administranda. Item eum, qui approbatus est ab Episcopo approbatione tacita, aut ratihabitione, v. g. si Episcopus vidit eum audientem confessiones, et non prohibuit, vel permisit eum audientem, Mend. *d.* 22, *n.* 114, cum aliis.

15. Confessarium electum virtute Bullæ, et sufficienter approbatum consentanee ad opinionem probabilem, quamvis sit minus tuta, et revera falsa, absoluturum valide; quia in hoc casu tribuit Ecclesia approbationem, ut in similibus jurisdictionem, quando opus sit cum opinione probabili. Neque peccabit Confessarius contra charitatem neque justitiam; quia non exponit pœnitentem periculo gravis detrimenti, quod non est quando confessio et absolutio sunt validæ; Sal. Vasq. Bon. Sanch. et plures alii relati a Leand. *de Sacr. t.* 1, *tr.* 5, *d.* 11, *quæst.* 79.

16. Approbationem necessariam in Confessario ut possit eligi virtute Bullæ in ordine ad confessionem, esse etiam necessariam ad gaudium aliorum privilegiorum, quæ concedit Bulla cum interventione Confessarii.

17. Non esse necessariam formulam aliquam verborum, ut eligatur; sed sufficere pœnitentem habere Bullam, et quod sciat Confessarius, ut operari possit benefaciendo pœnitenti, quicquid concedit Bulla.

ARTICULUS II.

De potestate Confessarii electi virtute Bullæ quoad absolutionem culparum reservatarum et non reservatarum.

Potest Confessarius virtute Bullæ electus absolvere pœnitentem semel in vita, et semel in articulo mortis, a quibuscumque peccatis, quocumque modo Apostolicæ Sedi reservatis, excepto crimine hæresis. A non reservatis vero, toties quoties pœnitens confessus fuerit. Si autem peccatum, aut censura, a qua cupit absolvi, satisfactionem expostulat, præmonet Bulla non absolvendum fore, quin prius per se, aut si ipse non potest, per hæredes suos, satisfactionem reddat. Hinc resolvitur:

1. Quod privilegium, quo gaudet habens Bullam, ut absolvatur a peccatis, non tantum intelligitur de absolutione a peccatis commissis post acceptationem Bullæ, sed de illis etiam, quæ ante acceptationem commissa sunt. Ratio, quia Bulla non distinguit alia peccata ab aliis, sed ejus verba peccata omnia generaliter comprehendunt, Thom. Sanch. *in summ. t.* 1, *lib.* 4, *cap.* 53, *n.* 26, cum multis aliis.

2. Absolvi posse per Bullam, qui in fide Bullæ peccavit, ita ut non peccaret, nisi speraret virtute Bullæ absolvi posse; quia exceptio firmat regulam in contrarium, et cum excipiatur duntaxat privilegium componendi bona habita mala fide, quæ incerti sunt domini, et privilegium indulgentiæ in articulo mortis, ne possint eo gaudere, qui operati sunt, vel socordes fuerunt in fide Bullæ, restat aliam partem esse firmatam, Covar. Sanctar. Fill. allegati a Mendo *d.* 23, *num.* 6.

3. Quod si casus Sedi Apostolicæ reservati sint occulti, possit pœnitens virtute Bullæ absolvi ab illis toties quoties confessus fuerit; quia quando sunt occulti, non reservantur nisi Episcopo, ut constat ex Concil. Trid. *sess.* 24, *de refor. cap.* 6. Excipitur crimen hæresis, de quo postea.

4. Quod in locis ubi Bulla valeret, Tridentinum tamen non esset acceptum, non posset absolvi pœnitens virtute Bullæ a peccatis Apostolicæ Sedi reservatis, quamvis occultis toties quoties confiteretur; sed semel in vita et semel in morte, quia ibi non esset ablata reservatio respectu Episcoporum; et ita non possent isti absolvere ab his occultis casibus, quia ubi non admittitur Concilium ad onus, neque etiam admittitur ad favorem.

5. Posse absolvi quousque a prædictis casibus, virtute Bullæ, toties quoties confessi fuerint, non solum quando sunt occulti, ut nemo possit eos probare, sed etiam quando constat aliquibus, modo vulgo non sciantur; neque in forum contentiosum sint deducti; quia occultum hic accipitur quatenus opponitur publico et notorio, et ita accipitur a Tridentino, ut etiam in jure usitatur. Quod autem a casibus occultis prædicto sensu possint Episcopi ab-

solvere, quamvis sint Pontifici Summo reservati, docent Doctores cit. a Mendo *d.* 23, *num.* 68.

6. Quod quamvis dicti casus sint publici in uno loco, si in alio sunt occulti, in quo non timentur faciendi publici, et divulgandi, possit ibi ab illis absolvi pœnitens, virtute Bullæ. Quod etiam dicimus quamvis deducti fuerint ad contentiosum forum, modo alia via non sint publici, et reus sententiam declaratoriam pro se obtinuerit; quia tum casus illi adhuc remanent occulti. Idem cum aliis *n.* 69. Et Diana putat veram hanc sententiam, quamvis reus per turpia media sententiam sibi faventem obtinuerit, et quamvis non obtinuerit sententiam definitivam, sed interlocutoriam, in qua solum absolutus fuerit ab instantia, ita ut possit iterum pro eodem delicto vocari in judicium, quia tunc casus iste adhuc remanet occultus, et per illam sententiam deletur infamia quæ orta erat ex crimine ad forum deducto contentiosum, et causa restituta permanet statui antiquo. Ratio, quia potest Episcopus absolvere a culpis Pontifici reservatis; quando aliquo ex dictis modis sunt occultæ, Henriq. Gasp. Trull. Suar. Castrop. et alii, quos affert Mendo, *num.* 70; Dian. *p.* 7, *tr.* 1, *Resp.* 18.

7. Quod est probabile, posse quemquam absolvi virtute Bullæ toties quoties confessus fuerit, a peccatis Pontifici reservatis, pro quibus fuit jam in foro contentioso castigatus; quia probabile est, posse ab illis absolvi ab ipso Episcopo; Mendo *d.* 23, *num.* 71, cum aliis.

8. Quod quamvis crimen hæresis excipiatur, non intelligitur hæc exceptio de hæresi pure interna, quia hæc non est reservata; et ita a peccatis istis potest quilibet approbatus Confessarius absolvere, sola jurisdictione ordinaria.

9. Quod neque etiam intelligatur de hæresi naturali, aut pure externa, quando aliquis, v. g. signis, aut verbis declarat hæresim, ob aliquem externum metum, aut convenientiam, conservando in corde fidem. Itaque potest quis ab hac hæresi absolvi a quocumque Confessario approbato, quia qui in talem hæresim incidit, nec hæreticus est, neque excommunicatus. Si vero quis exterius negat fidem, idololatrat, incurrit excommunicationem impositam a Papa Joanne vigesimo secundo in Extravaganti *super illius specula*, a qua potest quilibet Confessarius approbatus absolvere, quia non est reservata, Sylv. Nav. Sayr. Bard. Ludov. a Cruce, Thom. Sanchez, Azor. Trull. et alii quos citat Mendo *n.* 90.

10. Hæresim, a qua non potest quis absolvi virtute Bullæ, esse hæresim formalem externam, vel sit publica, vel occulta. Quæ ut sit externa opus est, quod verbis, vel signis declarata sit, ita ut si aliquis audiret, vel videret, posset cognoscere hæreticum animum pronuntiantis, aut facientis. Nec opus est, quod aliquis videat signa, vel audiat verba, ut hæresis sit externa; sufficit posse videri, aut audiri ab aliquo si adesset, quamvis per accidens non adsit. Quando hæc hæresis formalis externa est occulta, videtur, quod si potest ab ea Episcopus absolvere, ut docent plures, quod etiam posset absolvi quis ab ea, virtute Bullæ, ut diximus de casibus reliquis Pontifici reservatis, quando sunt occulti; et hæc absolutio posset obtineri toties quoties quis confiteretur. Sed concessio etiam, quod Episcopi possent absolvere ab illa, quando est occulta, et quod per Bullam *in Cœna Domini*, non derogetur illis facultas, quam habent a Concilio Tridentino, ut possint absolvere ab ea, quod negant plures, quos apud Mendo, *num.* 8, videre licet; adhuc dico, quod virtute Bullæ non potest absolvi ab hæresi occulta dicta, quia expresse excipitur in Bulla, et hæc est mens Pontificum et praxis communis. Et quamvis videatur, exceptionem non cadere nisi supra hæresim publicam, et semel in vita, et semel in morte non possit absolvi ab illa, ut potest absolvi a cæteris peccatis Pontifici reservatis, assero, cadere etiam supra hæresim occultam, ne possit quis absolvi ab ea toties quoties quis confiteatur; quia tota absolvendi facultas, vel a peccatis publicis, vel occultis, legitur in eadem clausula in qua legitur exceptio; et fit obviam dexteritate prudenti; nam constat ex dictis, potestatem absolvere a peccato Pontifici reservato, quando est occultum toties quoties, posse virtute Bullæ absolvere ab eodem, quando est publicum semel in vita, et semel in morte; ergo, qui non potest ab hæresi publica, et semel in vita, etc. ut non potest Confessarius virtute Bullæ, neque etiam potest absolvere ab eadem quando est occulta toties quoties. *Idem d.* 23, *cap.* 24.

11. Idem, quod dicitur quoad absolutionem a crimine hæresis, debere dici quoad apostasiam a fide potiori jure.

12. Quod a reliquis peccatis excepta hæresi et apostasia, quamvis reservata sint peccata inquisitoribus, potest quis absolvi virtute Bul-

læ, et etiam ab iis, quæ non sunt Apostolicæ Sedi reservata toties quoties confessus fuerit.

Quæritur primo, quodnam sit privilegium Bullæ quando concedit, quod semel in articulo mortis possit quis absolvi a casibus Apostolicæ Sedi reservatis? Ratio dubitandi est : Quia in illo articulo, neque casus est, neque censura ulla reservata ; ergo nihil per istud privilegium conceditur.

Resp. 1. Quod per istos casus reservatos Pontifici, qui omnes habent annexam censuram, concedi, absolutum ab illis virtute Bullæ in articulo mortis, manere sine obligatione præsentandi se Pontifici ratione censuræ, casu, quo ille mortem evaserit. Quæ obligatio remanet, quando in illo articulo absolvatur a Confessario, de jurisdictione tantum ordinaria, quia absolutus, si non præsentatur reincidit in eamdem censuram. Quod idem dicimus de casibus cum censura reservatis aliis Superioribus inferioribus Pontifice, nempe quod absolutus ab illis virtute Bullæ in articulo mortis, non teneatur se præsentare postea Superiori ; absolutus vero a Confessario, de jurisdictione tantum ordinaria remaneat cum obligatione ista ; Sanch. Vasq. Lugo, Gasp. Hurt. Leand. quos citat Mendo *num.* 102.

Resp. 2. Quoad casus sine censura reservatos, verum esse privilegium istud nihil operari ; quia obligatio, qua tenetur præsentandi se absolutus in articulo mortis, tantum est ratione censuræ, non ut absolvatur ab eadem censura, quia jam fuit ab illa absolutus ; sed ut Superior videat, an oporteat imponere illi satisfactionem aliam, vel applicari illi aliam spiritualem medicinam. Unde resolvitur :

Hoc privilegium absolvendi in articulo mortis, posse haberi in usu in periculo etiam mortis, et quod hoc periculum debeat intelligi in casibus supradictis, *d.* 10, *art.* 3, *in resol. ad quæsitum* 5, *et resolutione ejus.*

Quæritur secundo, quibusnam verbis, aut forma absolvendum sit virtute Bullæ a peccatis et censuris? Respondeo : Quod quamvis in Bulla vulgari ponatur forma, non tamen necessarium esse illam observare, sed sufficere, Confessarium absolvere in forma, quæ communiter usitatur, advertendo tamen absolvere virtute Bullæ. Hic debebant adscribi casus Pontifici reservati, sed cum nullus sit reservatus, qui non habeat annexam censuram ponuntur isti casus in tractatu de censuris *lib.* 7, *cap.* 2, *d.* 4, *art.* 3, 4, 5, ubi videre licet.

Qui autem antiquo jure reservati erant Episcopis, jam non sunt reservati, quia consuetudo abrogavit reservationem. Itaque inquirendi sunt, qui in qualibet Diœcesi sunt reservati.

ARTICULUS III.

An possint Regulares eligere virtute Bullæ Confessarium, qui eos absolvat a peccatis reservatis et non reservatis?

Resp. 1. Non posse, quoad casus reservatos, neque Confessarium ordinarium Monasterii, vel domus posse absolvere ab illis virtute Bullæ. Hæc sententia est communis et quamvis ante decretum Urbani Octavi, Doctores aliqui graves contrarium senserint, post illud tamen decretum, nemo audet eam defendere, quia parum jam, aut nihil habet probabilitatis. Fundamentum robustum et Achilles nostræ sententiæ nititur in Bulla, quam decimo nono die Junii, anni 1630, expedivit Urbanus Octavus, et refert Mendo *num.* 122, *dis.* 24, ubi declarat, non esse mentem Apostolicæ Sedis, quando Bulla Cruciatæ conceditur, concedere Regularibus privilegium, ut absolvi possint a reservatis. Videatur Mendo *cap.* 12, *d.* 24.

Resp. 2. Quoad casus non reservatos, posse Regulares gaudere privilegio Bullæ, ut possint eligere Confessarium approbatum, quem voluerit, ut absolvantur ; quamvis erit conveniens non præsumere privilegium, retinente prælato. Ratio desumitur ex ipsa Urbani Bulla, in qua duntaxat excipitur, quod Regulares non possint gaudere privilegio Bullæ, quoad casus reservatos ; ergo possunt gaudere quoad non reservatos, quia exceptio firmat regulam in contrarium. Mendo cum pluribus, quos citat *d.* 24, *n.* 185.

Quæritur primo, an Novitii possint gaudere virtute Bullæ quoad casus reservatos? Resp. affirmative ; quia Novitii non comprehenduntur nomine Religiosorum, quoad odiosa.

Quæritur secundo, an Regularibus Ordinum Militantium prohibeatur, per decretum Urbani, gaudere Bulla quoad absolutionem a reservatis? Resp. affirmative, si forsan in Religionibus his, casus sint reservati ; quia Bulla comprehendit Regulares Mendicantes, et non Mendicantes, quin excipiat quosquam, quamvis speciali nota aliqui sint digni. Dixi : *Si forsan in Religionibus hi casus sint reservati,* quia Mendo *n.* 173,

asserit se audivisse a personis fide dignis, et habentibus interiorem notitiam statutorum dictarum Religionum, nullos in his haberi casus reservatos.

DUBIUM XV.

De potestate Confessarii in virtute Bullæ, quoad absolutionem a censuris.

ARTICULUS I.

De censuris in generali.

Concedit Bulla, quod possit quis eligere Confessarium approbatum, qui possit eligentem absolvere a censuris Apostolicæ Sedi reservatis, semel in vita et semel in morte ; a non reservatis vero Sedi Apostolicæ, toties quoties confessus fuerit. Unde resolvitur :

1. Quod ea, quæ dicta sunt quoad absolutionem a casibus reservatis, tam Pontifici quam aliis inferioribus Prælatis, dicenda sint proportionaliter, quoad absolutionem a censuris.

2. Quod cum ab his, quæ Papæ non sunt reservatæ, liceat absolutio toties quoties ; etiam a reservatis Papæ liceat absolutio toties quoties, si fuerint occultæ, excepta illa censura, quæ incurritur per hæresim formalem externam; quia hæc, quamvis sit occulta, non potest absolvi; ut diximus de crimine hæresis reservato [1].

3. Quod quamvis non sit necessarium ad absolvendum a censuris, esse ordinatum in sacris ; ad absolvendum tamen ab illis virtute Bullæ necessarium esse Confessarium approbatum, quia soli isti committitur Bullæ facultas.

4. Quod a censuris possit absolvi absens, neque *in foro conscientiæ* est absolutus ; quia virtute Bullæ non conceditur absolutio ad forum externum ; ergo conceditur ad internum tantummodo. Quamvis videbimus postea, an in aliquibus casibus possit etiam ad externum forum.

5. Quod si est pars læsa, debeat absolutus a censuris virtute Bullæ, satisfacere per se, aut per hæredes suos ; et pro hac satisfactione reddenda debeat præstare cautionem sufficientem judicio prudentis Confessarii. Quod possit per hæredes suos satisfacere, intelligitur quando satisfacturus absolvitur in mortis articulo, quia extra articulum hunc, non debet ad hæredes satisfactio transire, quando statim potest adimpleri satisfactio.

6. Quod virtute Bullæ possit Confessarius absolvere in foro conscientiæ a censuris gegeneralibus *ab homine*, quamvis qui excommunicationem imposuit, absolutionem sibi reservaverit. Etiam a censuris particularibus *ab homine* potest quis absolvi eodem foro, quando satisfactum est parti læsæ, vel data est sufficiens cautio, aut quando satisfactio est impossibilis, vel cum parte conventum est ; quia in Bulla non excipiuntur censuræ particulares *ab homine*, et ita non debet coarctari facultas absolvendi ab illis, observatis debitis requisitis ; Henr. Thom. Sanch. Acosta, Sayr. Dian. Cov. Nav. Ludov. a Cruz, Tull. quos citat et sequitur Mendo *d.* 25, *num.* 121.

7. Quod quamvis delictum, per quod censura Papæ reservata, contracta est, ad forum contentiosum deductum sit, v. g. percussio Clerici, si parti satisfactum fuerit, vel cautio data sufficiens, possit quis virtute Bullæ absolvi ab eo semel in vita, sed non ultra, quia est delictum publicum.

8. Quod si pœnitens reddit sufficientem cautionem judicio prudentis Confessarii, quam tamen cautionem læsa pars non vult admittere, quia non videtur sibi sufficiens, non debet istius læsæ partis malitia beneficio absolutionis obstare. Potest itaque virtute Bullæ absolvi in foro interno a reservata censura. Sed in his omnibus casibus et similibus, in quibus jurisdictio Judicis perturbari posset, debet Confessarius admonere pœnitentem, ut in exterioribus, ut censura ligatum se gerat. Quod si videatur Confessario, pœnitentem præ ignorantia, vel alia quacumque ratione, admonitionem non observaturum, non debet

1 Die 22 Aug. 1832, S. Pœnitentiaria canonico pœnitentiario Andriensis Ecclesiæ respondit : « Confessarium ab ordinario loci approbatum atque a pœnitente electum, posse vi Bullæ *Cruciatæ* hucusque editæ eumdem absolvere ab omnibus casibus apostolicæ sedi reservatis, etiam in Bulla *Cœnæ* contentis, atque etiam in publicis, excepta tantum hæresi formali et externa quamvis occulta. Hæc autem absolutio pro solo foro conscientiæ valet; atque impendi potest pro iis tantum vicibus quæ in eadem Bulla exprimuntur. Clausula vero in Bulla Benedicti XIV incipiente : *Sacramentum Pœnitentiæ*, etc., apposita respicit duntaxat ipsos confessarios, ne vi facultatum jubilæi aut Bulla *cruciatæ* arbitrentur sibi attributam facultatem absolvendi complices, super quibus immota perstat laudati Pontificis constitutio. » (*Edit.*)

absolvere. Sed si tamen absolveret, quamvis illicite faceret, absolutio teneret; Mendo *n.* 230.

9. Quod absolutus in foro interno a censura, si habet beneficium, antequam absolvatur in foro externo valide possit beneficium retinere, et beneficio privare; quia quamvis in foro conscientiæ fuerit collatio valida, in externo foro non judicatur de occultis.

10. Absolutionem datam virtute Bullæ sine satisfactione partis, aut cautione, validam esse quamvis illicitam. Ratio, quia clausula, quæ legitur in Bulla, quod parti fiat satis, non est ad coarctandam facultatem absolvendi, sed ad formam juris advertendam ut observetur. Auctores plures, quos apud Mendo, *num.* 219, videre est, contrarium sentiunt, quia Pontifex non tribuit facultatem absolvendi per Bullam, nisi apposita conditione illa, ut parti fiat satis; ergo si deficit conditio illa, deficit etiam facultas. Hæc sententia est tutior, quamvis prima sententia probabilior, quia ejus ratio robustior; Thom. Sanch. Barb. Valer. Avil. Dian. citati a Mendo *num.* 138.

11. Quod cautio, quæ ante absolutionem debet dari, vel sit pignoratitia, vel sit fidejussoria, danda sit parti, vel partis jure gaudenti, ut videat an sibi pignus, vel fidejussio pro cautione sufficiant. Et sufficiet quod Confessario detur pignus, quia eo ipso securitas habetur. Quando per jusjurandum præstatur cautio, sufficit Confessarium accipere talem cautionem, et hoc confirmat communis praxis.

Quæritur primo, an absolutio, quæ tribuitur in foro conscientiæ virtute Bullæ possit valere in externo foro ad effectum aliquem? Respondetur affirmative; quando parti realiter satisfactum est vel conventio ad ejus arbitrium facta fuit, aut quando non est pars læsa, vel causa ad forum contentiosum non est deducta, excepto casu publicæ percussionis Clerici. Ratio: quia vere tollitur censura per absolutionem in foro interno; ergo si non est scandalum, neque ordini judiciali præjudicatur, si de absolutione constet, potest ad externum valere forum, ne scandalum fiat; qui incurrit censuram, debet non se genere, ut absolutum, quousque de absolutione constiterit, vel per fidem adhibitam a Confessario, obtenta licentia ab ipso absoluto, si absolutio fuit in confessione facta; vel absolvendo eum coram testibus et Notario, vel tradendo pœnitenti testimonium manu propria subscriptum, adhibita fide Notarii, quod litteræ illæ, et subscriptio sit ipsius Confessarii; vel alio quovis modo, quo absolutio publicari, et fidem facere possit. Neque præjudicatur ordini judiciali, si parti satisfactum fuerit, quia judicialis ordo institutus fuit pro tali partis satisfactione. Quod si pars non esset, adhuc potest Judex habere se benigne, et admittere in suo foro absolutionem illam, expellendo accusatorem. Et adhuc Valerus addit, Judicem teneri admittere illam, quia satisfactum est parti, et non fit illi injuria; unde infertur, hanc esse Pontificum mentem; si quidem volunt, absolutionem virtute Jubilæorum concessam, ad forum valere externum, satisfacta parte. Et ita declaravit Gregorius XIV, anno 1501, et S. Pius V, anno 1648. Sed cum sit probabilis opinio, quod absolutio in foro conscientiæ data non valeat in exteriori foro, potest Judex illam non admittere arbitrio suo. Itaque quando dicimus, talem absolutionem ad forum valere exterius, volumus intelligi, si Judex non repugnet in casu jam ad ejus forum deducto, qua intelligentia ordo judicialis perturbari nequit, Med. Rodr. Ferr. Siman. Decio, Paulo, Par. Henr. Cand. Avila, Trull. Mend. *num.* 158.

Quæritur secundo, an per Bullam possit absolvi ad coincidentiam, ita ut absolutus in eamdem censuram reincidat, nisi adimpleat quod sibi fuit impositum? Respondetur negative, quia solum potest absolvere ad reincidentiam, qui potest censuras ferre; Confessarius autem virtute Bullæ non potest censuras ferre, sed absolvere.

ARTICULUS II.

De Censuris in particulari.

Triplex est censura: excommunicatio, suspensio et interdictum. Hic assignandæ sunt, quæ uniuscujusque speciei ex assignatis, reservantur Pontifici, ne Confessarius a potestate sibi per Bullam concessa excedat, absolvens ab illis ulterius, quam semel in vita et semel in articulo mortis, quando censuræ incursæ sunt publicæ.

Excommunicationes reservatæ Pontifici apud Bullam *in Cœna Domini*, apud jus et extra illud, invenientur, ut diximus *lib.* 7, *cap.* 2, *d.* 2, *art.* 3, *num.* 4 *et* 5, super quibus nulla hic offertur difficultas ratione Bullæ, de qua agendum sit.

Suspensiones communiores, quæ inveniuntur in jure, habentur in hac summa *lib.* 7, *cap.* 3, *d.* 2. Quibus addo duas, primam capi-

tis primi : *de ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui ;* ubi suspenditur ab Ordinum exsecutione, qui accepit ordines ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui. Quod si acceperit ordines, sciens et prudens renuntiationis, suspensio hæc reservatur Pape ; si autem ignarus renuntiationis, reservatur Episcopo. Secundam : si evenerit, ut Pontifex dispensaret cum Diacono ad contrahendum matrimonium et juste etiam suspenderet illum ab usu ordinis Subdiaconus, finito matrimonio, solus Pontifex posset talem suspensionem auferre. Sed si est matrimonium ratum et dissolvitur per ingressum Religionis, Diœcesanus Episcopus potest absolvere.

Cunctæ suspensiones impositæ a jure in pœnam alicujus criminis, prout communis fert sententia, Pontifici reservantur. Quod idem de suspensionibus extra jus a Summis Pontificibus impositis sentiendum est, Panormit. *cap.* 2, *de sol. n.* 5 ; Sylv. *verbo Suspensio num.* 8 ; Felin. *ibid.* Mendo *d.* 25, *n.* 96, et alii plures.

Quæ autem imponuntur in jure non in pœnam, sed pro cuntumacia et non reservantur, potest absolvere Episcopus ; quia cum non sit pœna, sed medicina, neque Pontifex eas sibi reservet patitur lex hanc benignam interpretationem.

Interdictum, aut est locale, aut personale. Certum est autem, locale non posse Bullæ virtute tolli, sed personale, quia Bulla est privilegium personæ, non loci.

Interdicta a jure, sunt multa, quæ refert Mendo, *in cap.* 9, *d.* 25, remittens ad speculationem ipsius juris, discutere, an sint reservata, vel non. Quæ interdicta cum innitantur casibus frequenter occurrentibus, ideo non adscribuntur, et ne etiam excedamus affectatam in hac materia brevitatem, quoad absolutionem ab eis, et suspensionibus et excommunicationibus, observandum est id quod sæpius advertimus, nempe contracta per delictum publicum, si Pontifici reservantur, posse virtute Bullæ absolvi non ulterius, quam semel in vita et semel in articulo mortis. Contracta autem per delictum occultum et reliqua etiam non reservata, vel reservata Superiori, qui sit Pontifice inferior posse absolvi toties quoties.

Quæritur, an virtute Bullæ irregularitas aliqua tolli possit? Respondetur negative. Quia irregularitas non est censura, ut communis fert sententia et censuræ duntaxat solvuntur virtute Bullæ. Trullench. vero asserit contrariam sententiam non esse improbabilem ; et quod in praxi possit quis illam sequi, quando, necessitate urgente, non datur facilis ad Superiorem recursus. Plures etiam, quos refert Dian. sentiunt, virtute Bullæ posse absolvi ab irregularitate, quæ pure est pœna, non vero ab alia. *In Bulla lib.* 1, § 7, *cap.* 2, *d.* 17, *num.* 4, Dian. 1, *p. tract.* 11, *sess.* 27.

DUBIUM XVI.

De potestate commutandi vota virtute Bullæ.

Verba Bullæ sunt hæc : *Podra tambien el dicho Confessor commutarles qualesquiera votos, aunque se an con juramento, dando la limosna, que pareciere en favor, y beneficio de la Bulla de la santa Cruzada, exceptos los de la Gallidad y Religion, y Ultramarino.*

ARTICULUS I.

Resolvuntur dubia aliqua.

Primum dubium : *An in facultate, qua conceditur commutandi vota virtute Bullæ, concedatur etiam dispensandi?* Resp. negative. Est sententia communis. Ratio : quia in facultate minori, ut est facultas commutandi, non includitur facultas major, qualis est dispensandi. Sotus tamen tenet affirmativam partem ; Leander etiam pro hac opinione refert Tabienam, et Tolet. ; sed hi Auctores non loquuntur de commutante cum potestate delegata, qualis est Bullæ potestas ; sed de commutante cum potestate ordinaria ; quod longe diversum est ; Sot. *lib.* 7, *de just. q.* 7, *versu Post hæc.*

Quæritur secundo, quisnam Confessarius possit commutare vota virtute Bullæ ; et an commutatio facienda sit in Confessione? Resp. Quemlibet Confessarium ab Ordinario approbatum, juxta opiniones a nobis relatas circa approbationem necessariam, ut quis eligi possit virtute Bullæ. Quod autem commutatio possit extra confessionem fieri, est communior sententia.

Tertio, an ad commutandum virtute Bullæ requiratur causa? Resp. Non requiri aliam causam præter eam, quæ imbibitur in ipsa facultate et exercitio commutationis, nempe elee-

mosynam, quæ tribuitur ad subveniendum intentioni ipsius Cruciatæ. Hæc est plurium, quos refert Mendo, *disp.* 20, *num.* 183.

Quarto, an per Bullam possint vota commutari in opus non æquale, sed minus? Resp. Undique esse Auctores, et negantes, et asserentes. Leander utramque opinionem æque affert probabilem, *tom.* 1, *tract.* 5, *disp.* 4, *quæst.* 156.

Quinto, an virtute Bullæ tota commutatio fieri debeat in subsidium Cruciatæ? Resp. Non esse necessarium ita fieri commutationem, quamvis bene possit fieri, si censeretur expedire.

Sexto, quænam summa danda sit in subsidium Cruciatæ? Resp. Hanc summam arbitrio prudentis Confessarii relinqui posse. Debet autem detrahere ab aliis piis operibus, quod in subsidium Cruciatæ in commutatione addiderit.

Septimo, an in commutatione pro eleemosyna temporali, his qui non possunt talem eleemosynam elargiri, possit confessarius imponere eleemosynam spiritualem v. g. Orationes et alia pia opera in subsidium expeditionis Cruciatæ? Resp. Plures Auctores Affirmativam tenere sententiam, quos videre est apud Mendo; et ipse quamvis illam non sequatur, asserit securam in praxi *d.* 46, *n.* 177 *et* 178.

Octavo, an virtute hujus privilegii juramenta possint commutari? Resp. affirmative, et non solum quando juramenta addunt supra votum ad firmandum illud, in quo non potest esse dubium, quia exprimitur in Bulla, sed etiam quando juramentum fit seorsim et separatim a voto; quia juxta regulas juris, quidquid disponitur in altero duorum æquivalentium, censetur etiam in alio disponi. Votum et juramentum procedunt ab eadem virtute Religionis et fiunt in Dei honorem et cultum; ergo quemadmodum votum potest per Bullam commutari, sic et juramentum, Trull. Candid. Thom. Sanct. Suar. Fill. Dian. Basil. de Leon. Hinc resolvitur:

1. Quidquid in commutatione voti observatur, debere etiam in commutatione juramenti observari, Laym. Leand. et Mend. *d.* 26, *n.* 62.

2. Quod si aliquis fecisset votum juramento confirmatum, commutato per Bullam voto, quod est præcipuum, manere deobligatum a juramento, quod est accessorium.

3. Quod si vota, aut juramenta sunt in favorem tertii, non possunt per Bullam commutari, si a tertio jam accepta sint; quia Pontifex non concedit privilegium uni in alterius præjudicium; bene tamen possunt commutari antequam acceptentur, quamvis in subsidium pauperum, vel operum piorum fuerint facta. Et addit Trull. *lib.* 1, § 7, *cap.* 7, *d.* 7, *num.* 2, vota etiam acceptata, posse non improbabiliter per Bullam commutari, si adsit justa causa, quod non admittit in juramentis. Et Fag. *lib.* 2, *in Dec. cap.* 49, cum pluribus sentit idem, refertque Cajet. et Petr. de Navar. Basil. de Leon. Barbos. Laym. Mend. *d.* 26, *num.* 147.

Quæritur primo, an si quis fecit votum, imposuitque sibi pœnam aliquam pecuniariam in pœnam violati voti, post violationem illius, possit ista pœna per Bullam commutari? Respondetur affirmative, quia major est obligatio, quæ resultat ex violatione voti, quam ea, quæ resultat ex voto absoluto et directo, quod quis fecisset dandi illam pecuniam; sed hæc obligatio ex voto absoluto et directo potest commutari per Bullam; ergo etiam illa, quæ est minor, Mendo *d.* 26, *num.* 149, cum multis.

Quæritur secundo, an votum faciendi quidquam et non petendi commutationem illius voti, possit per Bullam commutari? Respondetur affirmative, quia is, qui votum facit, non potest derogare auctoritati Superioris potentis commutare votum, et delegare facultatem commutandi, ut per Bullam Pontifex declarat.

Quæritur tertio, an facienti votum cum intentione, ut tale votum Pontifici reservetur, et quod nullus illud possit dispensare neque commutare per privilegium quodvis, possit votum illud commutari per Bullam? Respondetur affirmative, quia illa intentio, neque efficit, neque efficere potest quod intendit; quia reservatio voti dependet unice a potestate reservantis.

ARTICULUS II.

De votis, quæ virtute Bullæ commutari nequeunt.

Tria sunt hæc vota: nempe Castitatis, Religionis et Ultramarini, de quibus suo ordine disseretur.

Quæritur primo, quodnam Castitatis votum nequeat per Bullam commutari? Respondetur, votum absolutum castitatis perpetuæ et perfectæ, quod sequentibus declarabitur resolutionibus:

1. Votum conditionale castitatis, commutari posse per Bullam, ante et post purificatam conditionem; quia hoc votum potest

commutari ab Episcopo; ergo etiam virtute Bullæ; siquidem per istam possunt commutari cuncta, præter tria assignata, Thom. Sanch. Trull. Anton. Gomez. Dian. Tolet. Leand. Mend. *n.* 85 et alii.

2. Votum castitatis conditionale pœnale, posse etiam commutari per Bullam; probatur eadem ratione, et quia non est votum castitatis perfectum, et quia non fit propter affectum ad id, quod promittitur.

3. Votum castitatis conditionale, quod non pendet a conditione contingenti, sed certa, non esse conditionale, sed absolutum, et ita non posse per Bullam commutari, v. g. si quis voveret castitatem sub conditione, quod Sol oriretur crastina die.

4. Neque etiam per Bullam commutari posse votum pœnale de materia reservata, quando tale votum fit in pœnam peccati jam commissi, vel quod committitur, quando fit votum. Ratio, quia conditio non suspendit consensum, nec est contingens, ita ut ab ejus contingentia sit etiam contingens substantia et obligatio voti, quapropter votum censetur absolutum.

5. Non posse commutari votum castitatis ad centum annos; quia censetur perpetuum, quia ab annis his, in quibus tale votum potest fieri, non potest quis prudenter sibi promittere vitam ultra centum annos.

6. Posse commutari votum castitatis, quod factum est ad aliquod tempus, v. g. quatuor aut decem annos, quia non est reservatum Pontifici, quod non est perpetuum. Sed si vovens esset jam ætatis multum provectæ, v. g. nonagenarius, aut centenarius, considerandæ sunt istius et valetudo et vires, an prudenti judicio possit vivere ultra decem aut quatuor annos, ad quos facit votum, quia si istius vita prolixior non speratur debet censeri perpetuum et consequenter nequit per Bullam commutari.

7. Illum, qui virginitatem vovit, animo duntaxat abstinendi se a primo actu venereo, quo violatur virginitas, posse per Bullam obtinere commutationem voti, quia hoc votum est castitatis partialis.

8. Votum non petendi debitum posse commutari alterutri conjugum et utriusque, quia est votum castitatis partialis. Etiam potest commutari alteri conjugum votum castitatis, quod fecit sine licentia alterius post Matrimonium consummatum; quia non est votum castitatis perfectæ, siquidem remanet cum obligatione solvendi debitum. Sed utriusque conjugibus non potest commutari votum, quando de communi consensu voverunt; quia est votum perfectum castitatis, ita ut eorum neuter possit nec petere debitum, nec reddere.

9. Votum non contrahendi Matrimonium, per Bullam posse commutari, quia non est votum castitatis perfectæ. Neque contra votum faceret, qui non contrahendo peccaret contra sextum Decalogi præceptum. Potest etiam commutari votum accipiendi Ordinem Sacrum; quia non est votum castitatis, sed status cujusdam, cui castitas annexa est. Itaque non peccaret contra votum, qui graviter circa castitatem delinqueret ante ordinem susceptum.

10. Votum conjugale castitatis posse commutari; quia est votum castitatis partialis; nisi forte auctoritate Pontificia, hoc votum statui alicui annexum fuerit, v. g. Ordinis Militaris, in quo equites, qui professionem emittunt, castitatem conjugalem vovent; quamvis videatur probabile juxta opinionem negantem hos esse veros Religiosos, quod votum illud castitatis conjugalis possit commutari in his, quemadmodum in aliis conjugibus.

11. Resp. Quod votum disjunctivum est commutabile per Bullam, quamvis una ejus voti pars sit Pontifici reservata, dummodo alia non reservetur; quia est in voluntate ejus, qui vovit eligere partem illam materiæ non reservatæ, quæ commutabilis est. Sed si elegisset partem materiæ reservatæ, communior opinio negat commutari posse; quamvis Maldero defendat contrariam sententiam et Diana dicat, cum probabilitate magna defendi posse. Mendo etiam id affirmat, modo postquam materiam reservatam elegerit, non voveat denuo; quia votum illud non fuit a principio reservatum; ergo si non denuo fiat votum, non potest electio materiæ reservatum facere; Maldero *t.* 2, *tract.* 10, *cap.* 5, *dub.* 10; Mendo *disp.* 26, *n.* 115.

12. Quod probabile et tutum sit, commutari posse per Bullam votum castitatis factum propter metum levem ab intrinseco causatum, quia simpliciter non est perfectum; siquidem deest illi perfectio libertatis et spontaneitatis, juxta coactionem et involuntarium; Bonac. Less. Ang. Nav. Fun. Dian. Trult. Mend. *n.* 117.

13. Quod si quis faciat plura vota castitatis partialis, v. g. votum non contrahendi Matrimonium, et post hoc votum etiam abstinendi se ab una specie luxuriæ, et postea ab alia specie, etc. ita ut in omnibus votis simul junc-

tis includatur obligatio servandæ castitatis perfectæ; vota non possunt commutari per Bullam, si vovens voluit jungere votum ultimum cum reliquis votis, ita ut foret ultimum votum complementum omnium, ut vovens omnimoda et perfecta castitate teneretur. Sed si non habuit talem intentionem, sed fecit quodcumque votum quasi seorsim et unumquodque cum affectu solo ad materiam partialem ejus, commutari possunt hæc vota, unumquodque seorsim, quia singula sunt vota castitatis partialis.

14. Quod si votum castitatis, aut cujusvis materiæ reservatæ commutavit Pontifex in aliam materiam non reservatam, hæc secunda obligatio voti poscit virtute Bullæ commutari; quia commutatio delevit reservationem, Less. Aragon. Suar. Thom. Sanch. et alii, quos citat et sequitur Mend. *n.* 125.

15. Quod votum castitatis factum ante contractum Matrimonium, non possit cuiquam commutari per Bullam, ut petere debitum possit. Ratio, quia illud votum fuit absolutum castitatis perfectæ, et ita non potest commutare partem illius, qui non potest commutare totum; unde Pontifex solus potest.

Quæritur secundo, quodnam Religionis votum nequeat per Bullam commutari? Resp. Votum absolutum et perfectum Religionis, Th. Sanch. Trull. et alii, quos citat Mend. *n.* 129. Unde resolvitur:

1. Quod in circumstantiis, in quibus dictum est in resolutionibus supradictis quod votum castitatis commutari possit, Religionis etiam votum commutari valeat, accomodatis casibus proportionaliter unius materiæ et quæstionis ad aliam.

2. Quod votum hoc debeat esse votum Religionis approbatæ, ne commutari possit. Itaque potest commutari votum ingrediendi domum aliquam, vel hospitum, vel Collegium, ubi viri, aut feminæ commorantur divino cultui dediti. Et etiam commutabile est votum ingrediendi Religionem approbatam, non ut ibi quis Religiosam vitam degat, sed ut habitu incedat eremitæ, etc., quia isti non sunt vere Religiosi. Hic est communis omnium Bullæ expositorum sensus.

3. Posse commutari vota paupertatis et obedientiæ, quæ quis facit in sæculo, aut Religione non approbata, quia ista non sunt vota Religionis.

4. Posse commutari votum accipiendi habitum in Religione Divi Jacobi, Alcantaræ, Calatravæ et aliis Religionibus militaribus (excepta Religione Divi Joannis, quia hæc est vera Religio, utpote, in qua castitas, paupertas et obedientia voventur.) Ratio, quia, cum alii defendant Religiones illas, non esse vere et proprie Religiones, alii vero contrarium sentiant, restat in opinione an sint proprie et vere Religiones; et consequenter an reservatum sit votum ingrediendi eas; quod sufficit, ne hoc votum censeatur reservatum; odiosa enim restringenda sunt, Mendo *d.* 26, *n.* 132.

5. Posse commutari vota ingrediendi Religionem austeriorem, in ingressum Religionis laxioris, votum ingrediendi in hoc Monasterium, ingressum alterius Monasterii; votum etiam differendi ingressum quoad certum tempus; votum perseverandi in Religione, prout votum istud distinguitur a voto ingrediendi Religionem; quia in cunctis istis casibus, non commutatur substantia voti, sed qualitas; Mendo in variis *num. c.* 12, in quo citat alios.

Quæritur tertio, quodnam votum Ultramarinum non valeat per Bullam commutari? Resp. votum duntaxat absolutum, et perfectum peregrinationis ad visenda loca sancta Jerosolymorum, vel locum eorum aliquem, in quo omnes Bullæ conveniunt Expositores. Hinc resolvitur:

1. Quod hoc votum possit commutari per Bullam in casibus, de quibus egimus de voto castitatis et Religionis proportionaliter, v. g. quando hoc votum est conditionale, pœnale, vel factum est ob metum causatum ab extrinseco, etc.

2. Quod quidquid non est de substantia voti, sed tantum de qualitate, commutari possit, v. g. ire peditem, vel mendicando.

3. Hoc votum non posse commutari, quamvis ob devotionem solam sit factum; est communis sententia, ut potest videri apud Mendo *n.* 143, contra Grassium, et Sa, qui putarunt, votum hoc tunc duntaxat reservari, et incommutabile esse per Bullam, cum in subsidium fiebat Terræ Sanctæ.

DUBIUM XVII.

DE ALIQUIBUS DIFFICULTATIBUS BULLÆ, QUÆ EXPLICANDÆ RESTANT.

ARTICULUS I.

An debeat asservari summarium Bullæ, et inscribi nomen accipientis.

Hæc sunt verba Bullæ : *Y declaramos, que los que la tomarem, ayan de guardar, y recibir esse summario, y Bulla, quæ va impresso de molde, y sellado, y firmado de nuestro nombre, y sello, porque de otra manera no ganan, ni gozan de le dicha Bulla, ni gracias de ella. Y por quanto vos N. disteis dos reales de plata, que es la limosna e que avemos tassado, y declarado, y recib steis esta nicha Busa, y esercito en ella vuestro nombre, declaramo que aveis conseguido, y se os concede la dichas gracias, etc.* Circa quod resolvitur :

1. Opinionem esse communem, quod ad obtinendas Bullæ gratias, necessarium sit accipere summarium, taxatamque eleemosynam erogare.

2. Communiter etiam sentire omnes Bullæ expositores, non esse necessarium afferre secum Bullam, sed sufficere habere domi asservatam, vel sub alterius confidentia.

3. Quod quamvis communiter sentiant plures, quod si quis absque culpa perdiderit summarium, ejus tamen gaudeat gratiis; non vero si culpabiliter; probabile tamen est, accepta Bulla et erogata eleemosyna obtineri gratias, si perdatur inculpabiliter vel culpabiliter, etiamsi voluntarie scindatur. Quia ut sentiunt Trull. et Mendo *disp.* 23, *num.* 3, non est præceptum Pontificis sed consilium, quando dictat summarium asservandum, Basil. Pont. in manuscriptis; Mendo eodem *num.* 3.

4. Non esse etiam de præcepto inscribere in Bulla vivorum nomen accipientis, nec in defunctorum Bulla nomen ejus, pro cujus anima accipitur; quamvis debeat fieri præcipue in Bulla vivorum, quia si forte quis in articulo mortis obmutusceret, constet per ejus inscriptum nomen, ipsum habere Bullam, et possit ei applicari indulgentia et tempore interdicti possit in loco sacro cum moderata pompa sepeliri.

ARTICULUS II.

An acceptis Bullis duabus, possint aliqua privilegia obtineri duplicata.

Respondetur affimative, quia ita declarat expresse ipsa Bulla. Circa quod resolvitur :

1. Non posse accipi pro uno tam vivo, quam defuncto, plures Bullas ; quia ita disposuit Gregorius XIII.

2. In ordine ad privilegia, quæ conceduntur indefinite, non esse necessarium duplicatam accipere Bullam, v. g. ad privilegium lacticiniorum, esus carnium de consilio utriusque Medici, eligendi Confessarium, qui absolvat a casibus Pontifici non reservatis, et ad alia similia ; quia ista privilegia, unica tantum Bulla obtinentur toties quoties quis vult, aut indiget.

3. Privilegia, quæ conceduntur ad unicam duntaxat vicem posse obtineri bis, acceptis Bullis duabus. Itaque qui duas accepit potest absolvi bis a casibus Pontifici reservatis ; potest indulgentiam plenariam, quæ conceditur semel in vita, et semel in articulo mortis, sibi applicare bis utroque casu ; potest etiam opinione asserentium indulgentias stationis ad Altaria non obtineri, nisi semel per dies singulos, ipse obtinere bis, duplicando stationes, etc.

4. Posse accipi duas Bullas pro eodem defuncto ; est autem utilius non accipere eas simul, quia potest accidere, quod in prima vice non applicetur indulgentia defuncto ob defectum alicujus requisiti, quod requisitum suppleatur in secunda vice.

ARTICULUS III.

De suspensione, et revalidatione Indulgentiarum, et gratiarum, quas Bullæ Commissarius concedit.

Commissarius Cruciatæ Generalis, virtute facultatis sibi a Pontifice concessæ suspendit, durante anno publicationis Bullæ, cunctas gratias, et indulgentias ubique terrarum, in quibus Bulla promulgatur, exceptis illis, quæ Superioribus Ordinum Mendicantium in ordine ad Religiosos concessæ sunt ; et postea Commissarius declarat in favorem Cruciatæ,

quod qui acceperit Bullam possit gaudere cunctis ante suspensis indulgentiis et gratiis; quæ declaratio est revalidatio. Finis intentus per hanc suspensionem est, ne deficiat Cruciatæ subsidium eleemosynarum, quæ a fidelibus erogantur; quia si possent sine Bulla alias obtinere gratias et indulgentias, plures Bullam non acciperent; et ita data eleemosyna pro Bulla, revalidantur indulgentiæ suspensæ, ut possit accipiens obtinere. Circa hoc videbis sequentes resolutiones:

1. Respectu accipientis Bullam statim ac promulgatur, non suspendi gratias, nec indulgentias ullas, quia iste nec locum, nec tempus suspensioni tribuit; et quamvis dicatur revalidari indulgentias, est quia suspendendæ erant, casu quo iste non esset tam sedulus in accipiendo Bullam.

2. Commissarium non suspendere has gratias et indulgentias in locis illis, ubi Cruciata non valet; quia nec illuc attingit ejus potestas, nec ad finem intentum suspensio talis conducit.

3. In opinione asserente annum durationis Bullæ esse naturalem, posse inveniri aliquos dies, in quibus sine Bulla, indulgentiæ aliquæ obtineantur et gratiæ, v. g. promulgata fuit Bulla anno superiore in aliquo loco Kalendis Februarii. Hoc anno promulgatur decima die mensis in eodem loco; in diebus illis, qui restant a Kalendis Februarii, usque ad decimam diem mensis, possunt obtineri prædictæ indulgentiæ sine Bulla; nam suspensio pro anno superiore expiravit prima die Februarii et suspensio pro anno præsenti, non incipit nisi a decima.

4. Jubilæum, quod quandoque Pontifices concedunt pro duabus septimanis obtinendum, posse obtineri sine Bulla, si Pontifex contrarium non expresserit; quia hæc est mens Pontificum et animus, ut omnes tale Jubilæum obtineant et neque pauperes, quibus ad Bullam accipiendam pecunia non suppetit, a Jubilæo excludantur obtinendo. Itaque Commissarius nunquam hoc Jubilæum suspendit, Ferm. Villal. Rodriq. Trull. Dian. citati a Mendo *d.* 29, *num.* 10.

5. Facultates et gratias in jure communi contentas non suspendi a Commissario Bullæ; quia communis doctrina est id, quod est de jure communi, non revocari, si clare non exprimitur.

6. Neque etiam suspendi indulgentias et facultates, quæ conceduntur ab Episcopis; quia tantum suspenduntur gratiæ et facultates, quæ immediate a Sede Apostolica dimanant, ut constat ex Bullæ proœmio.

7. Suspendi gratias et indulgentias, quæ conceduntur post promulgationem Bullæ, praxis et stilus est, quod Commissarius illas examinet et facit copiam, ut promulgentur et quod non possint obtineri sine Bulla *l.* 1, § 5, *dub.* 4, *num.* 3.

8. Trullench sentire, gratiam concessam pro anima e Purgatorio eruenda per Missam in privilegiato Altari celebratam, non suspendi per Bullam, quod etiam Diana probabile censet. Sed communior et probabilior est contraria sententia et illa favet magis expeditioni Cruciatæ. Itaque ad obtinendam hanc gratiam est opus Bulla. Ludovicus de la Cruz ait, quod ille, qui Missam commendat, debeat habere Bullam. Melius Rodriquez asserit, teneri celebrantem; quia Bullam debet habere, qui indulgentiam obtinet; obtinet vero qui celebrat, non qui celebrare commendat. Religiosus autem, qui celebrat in Altari Monasterii sui, non indiget Bulla; quia Religiosi absque Bulla gaudent gratiis sibi concessis, ut statim videbimus.

9. Non suspendi per Bullam gratias et facultates, quæ non habent similitudinem aliquam aut æquivocationem cum gratiis et facultatibus Bullæ, v. g. si Episcopus aliquis haberet testandi licentiam et gratiæ illæ, quæ pertinent ad honorem et jurisdictionem, ut sunt gratiæ illæ, quibus fruuntur docentes et studentes in universitatibus, Ministri Sancti Officii et alii constituti in aliqua dignitate, aut officio. Ratio: quia quando in litteris Apostolicis revocantur aliquæ gratiæ, quæcumque sint, intelliguntur revocari duntaxat gratiæ illæ, quæ obviare, vel opponi possent his gratiis, quæ in dictis litteris revocantibus conceduntur, ut advertit Mendo, citatis Felino et Bartolo; gratiæ, quas pro exemplo apposuimus, non opponuntur gratiis in Bulla concessis, neque Bullæ expeditionis; ergo istæ non revocantur per Bullam. Et hæc est sententia plurium, quos citat Mend. *disp.* 29, *num.* 33.

10. Neque etiam suspendi per Bullam gratias concessas Religionibus Mendicantibus quoad Religiosos earum; quia expresse excipiuntur a Commissario in suspensione aliarum. Sed neque etiam potest illas suspendere, quia Pontifex non tribuit ei facultatem hanc in Bulla Latina. Quod etiam dico de gratiis concessis Religionibus non Mendicantibus, si istæ participes fuerunt privilegiorum illarum,

Quod de Religiosis dicitur, debet etiam intelligi quoad novitios; quia in favorabilibus, nomine Religiosorum comprehenduntur; non vero includuntur Donati, quia non sunt Religiosi; neque etiam Tertiarii Franciscani, qui utrique indigent Bulla, ut gratias Religioni concessas obtineant. Mendo cum aliis, *n.* 44 *et* 45.

11. Quod de Religiosis viris dicitur, intelligendum esse de Religiosis feminis, id est Monialibus cum proportione, quæ si sunt Ordinis Mendicantis, non egent Bulla ad obtinendas Ordinis sui gratias, quia istæ non suspenduntur. Si vero non sunt Mendicantes, neque participant privilegia eorum, egebunt Bulla.

12. Sæculares etiam egere Bulla ad obtinendas gratias aliquas concessas in favorem Religionum Mendicantium, quæ immediate attinent etiam ad favorem ipsorum sæcularium; v. g. Indulgentias, quæ conceduntur visitantibus Altaria, aut Ecclesias dictarum Religionum.

13. Alias gratias, quæ præcipue et immediatæ conceduntur in favorem duntaxat Religionis et redundant etiam in beneficium sæcularium, posse etiam a sæcularibus obtineri sine Bulla, quia non suspenduntur : v. g. Facultas, quam habent Mendicantes absolvendi a casibus reservatis, commutandi vota, dispensandi in quibusdam rebus et aliæ similes facultates, quæ in unaquaque Religione videndæ sunt quæ et quales sint. Quod etiam dico de Religionibus non Mendicantibus, si participant privilegia earum. Hæc resolutio est contra Navarum, Lopez, Acosta et Trull. Sed assentiunt ei supra decem et octo, aut viginti Auctores, quos citat et sequitur Mendo, *n.* 63, qui etiam addit, S. Pium V, consultum respondisse, mentem suam non esse revocare per Bullam hæc privilegia; et expressit anno 1571, in Privilegiis Ordinis Prædicatorum; et putandum est, hunc fuisse et esse animum reliquorum Pontificum.

ARTICULUS IV.

De suspensione interdicti, dum Bulla promulgatur.

Commissarius Generalis virtute facultatis sibi a Summo Pontifice concessæ suspendit interdictum, ubicumque fuerit per octo dies ante et post Bullæ promulgationem, ut solemnius fiat promulgatio. Circa hoc quædam difficultates resolvuntur :

1. An suspensio interdicti duratura sit sexdecim, an decem et septem dies, ideo quia Commissarius suspendit interdictum octo dies ante et totidem post promulgationem Bullæ. Videtur eumdem diem promulgationis non esse numerandum inclusive cum aliis antecedentibus et consequentibus. Respondetur hoc esse probabile, v. g. illum diem non esse inclusive numerandum et quia favorabile est, posse extendi suspensionem usque ad dies decem et septem; Mendo *d.* 30, *n.* 2.

2. Suspendi interdictum positum a quocumque Judice, quia Pontifex est Superior cunctis et delegat quoad hoc Commissario propriam potestatem.

3. Quod si in aliqua Civitate populosa promulgetur in diversis Ecclesiis et diversis diebus Bulla præ multitudine populi; interdictum suspendatur octo diebus ante et totidem post promulgationem in unaquaque Ecclesia et Parochiani illius Ecclesiæ in qua adhuc interdictum non suspensum est, frequentare possint Ecclesiam illam, in qua est suspensum. *Idem n.* 6.

4. Excommunicatos, aut publice denuntiatos, propter quos interdictum positum fuit, non manere absolutos per illos dies, quibus suspenditur interdictum, quia vinculum excommunicationis distinguitur a vinculo interdicti, quod suspenditur.

5. Neque interdictum personale particulare suspendi; quia hoc non obstat promulgationi solemni Bullæ, quæ est finis intentus in suspensione interdicti, neque hoc vocatur absolute interdictum. *Idem num.* 12.

6. Interdictum generale personale comprehendens cunctos vicinos loci suspendi quamvis non sit locale, quia hoc obstat solemni Bullæ promulgationi.

7. Quod si interdictum positum est in Ecclesia loci, in qua non est promulganda Bulla, adhuc suspendatur, quia Commissarius loquitur absolute non dicens suspendi interdictum in Ecclesia, in qua promulganda est Bulla, si in ea fuerit interdictum; sed suspendi in loco toto, in quo Bulla promulgatur.

8. Idem dicendum esse, si aliqua Regularium Ecclesia interdicta foret in loco illo, in quo Bulla promulgatur, etiamsi omnes in tali communitate commorantes essent interdicti generaliter; quia illud interdictum est publicum et non particulare, ac si una Parœcia et cum Parœciani interdicti essent.

9. Quod, finitis diebus suspensionis, iterum resurgit interdictum, quin denuo po natur.

CAPUT II

De Bulla Compositionis.

Commissarius Generalis Bullæ, virtute facultatis sibi a Pontifice concessæ, potest facere conventionem super bonis male habitis, aut usurpatis ; quando de domino eorum non constet ; quam facultatem potest ipse Commissarius subdelegare, ut de facto subdelegant Commissarii Bullæ in Indiis ; et quia difficile erat et molestum pro minoribus quibusdam quantitatibus, ad Commissarium recurrere, ad debita ista componenda expedit.

DUBIUM I.

DE BONIS IN COMMUNI, DE QUIBUS COMMISSARIUS POTEST COMPOSITIONEM FACERE.

ARTICULUS I.

Quænam quantitas componi possit.

Respondetur 1. Singulis quibusque annis componi posse quantitatem duorum millium nongentorum quadraginta, et unius argenteorum et sex maravedisiorum cum quinquaginta. Bullis compositionis acceptis, quæ singulis annis accipi possunt; quia per unamquamque Compositionis Bullam componuntur quinquaginta argentei et viginti et octo maravedesii, et ita cum quinquaginta Bullis compositionis acceptis, dicta quantitas componitur.

Respondetur 2. Quod si inveniatur major quantitas componenda quam ea, quæ cum quinquaginta Bullis componi potest, recurri debeat ad Commissarium, qui solet exigere pro compositione decimam partem ejus quantitatis, quæ componenda est, et hanc in subsidium Cruciatæ; quod etiam ordinat exigendum Commissariis in Indiis subdelegatis. Hinc resolvitur :

1. In uno anno non posse accipi plures quam quinquaginta Bullas compositionis ; vel sumantur singulæ seorsim, vel plures, vel omnes simul.

2. Quod si quidem debet ultra id, quod per quinquaginta Bullas componere possit, non valeat differre compositionem, aut restitutionem ad sequentem annum, ut componat quantitatem acceptis novis Bullis, sed statim debeat restituere, aut componere cum Commissario restantem illam bonorum quantitatem. Peccabit autem graviter differendo, nisi dilatio alias prudentis judicio justificata fuerit.

3. Quamvis peccaverit differendo culpabiliter restitutionem aut compositionem, posse tamen in sequenti anno, acceptis Bullis, debitum componere. Neque obstabit distulisse, intuitu per Bullas componendi, quia quamvis Bulla non prosit his qui in fide Bullæ aliena usurpavere bona, illis tamen qui Bullæ fidentes, restitutionem distulerunt, videtur valitura, quia valde diversa sunt hæc duo : nempe usurpare in fide Bullæ, et differre restitutionem in fide ejusdem ; et cum alias hoc, quod est non valere Bullam, sit odiosum, non debet ampliari. Et si fiducia privaret hoc beneficio, adhuc perspiciendum est, an compositio dilata fuerit in fiducia, aut cum fiducia Bullæ, quia si dilata fuit cum fiducia, adhuc compositio potest fieri per Bullam. Mendo *d.* 32, *n.* 51.

4. Quod si quis per unam Bullam composuerit minorem quantitatem quam componere potuisset, v. g. triginta argenteos, si postea contraheret aliud debitum, cujus incertus esset dominus, v. g. debitum viginti et octo argenteorum, non possit componere hos viginti, et octo argenteos, per illam eamdem Bullam, per quam composuerat triginta, quamvis nec illi triginta, neque isti viginti et octo argentei excedant quantitatem, quæ per unam Bullam componi potest : quia Bulla non valet ad debitum de futuro contrahendum, sed ad debitum jam de præterito contractum et compositio finitur, quando accipitur Bulla, nec potest ultra extendi.

5. Quod si unus debeat alicui domino incerto triginta argenteos et alius debeat alicui domino incerto viginti, non liceat utrisque accipere unam compositionis Bullam pro debito utriusque, quia unaquæque Bulla conceditur uni soli ; et hæc est praxis ; sed eorum quisque posset suscipere debitum alterius, pro quo satisfaceret, quod impleret accipiens Bullam compositionis.

Quæritur : Quænam eleemosyna pro Compositionis Bulla eroganda sit ? Respondetur : Duos erogari argenteos ; sed si compositio fiat de bonis, quæ debentur pro omissione Officii

Divini, erogandi sunt et alii duo ad fabricam ejus Ecclesiæ, in qua beneficium habet, qui Officium omisit.

ARTICULUS II.

Cujusnam qualitatis futura sint bona, super quæ fieri possit compositio ?

Respondetur : Hæc bona debere esse incerta, vel hanc compositionem fieri de bonis incerti domini, vel de bonis, quæ debentur Ecclesiæ, pauperibus, aut operibus piis ; quia Pontifex est Administrator horum bonorum, et potest de illis compositionem facere ; aliisque compositionem delegare. Dilucidatur autem hoc magis, resolutionibus sequentibus :

1. Cum sit probabilis opinio, et tuta in conscientia, bona incerti domini, quæ quis non acquisivit injuste, sed invenit, v. g. posse sibi applicare, si postquam sufficientem diligentiam adhibuerit pro inveniendo dominum, non invenerit ; neque teneri ad compositionem, aut restitutionem, nisi forte dominus inventus fuerit ante necessarium præscriptionis tempus, quo impleto, jam non tenetur reddere domino. Quæritur ergo quodnam temporis spatium ad hanc præscriptionem requiratur. Hæc est materia Jurisconsultorum *in tit. de præscript. et in tit. de usucapion ;* Theologorum etiam in tractatu *de just. et jure.* Sed in opinione asserentium prædicta bona deberi operibus piis, potest fieri de piis bonis compositio.

2. Ut aliqua bona censeantur incerti domini, necessarum esse, habentem illa bona, sufficientem prudentum virorum judicio diligentiam adhibere pro domino certo inveniendo. Quod si facta sufficienti diligentia, dominus non comparuerit, habenda sint illa bona pro bonis domini incerti, et potest fieri de illis compositio. In hoc Auctores consentiunt.

3. Quod quando constat bona ista esse alicujus ex tribus aut quatuor dominis, non tamen constat cujusnam sit eorum, hæc bona non sunt incerta, neque de illis potest fieri compositio, sed debent tradi tribus illis, aut quatuor, de quibus est dubium, ut illi inter se dividant, et inter se componantur. Neque postea si verus dominus appareret, tenerentur alii consortes restituere vero domino id, quod in partitione acceperunt, quia quando divisio facta fuit, unusquisque cedit juri suo. Mend. cum aliis, quos citat *d.* 33, *n.* 12 ; Dic. *t.* 1, *de just. et jure, l.* 2, *tr.* 2, *d.* 9, *dub.* 15.

4. Non esse incerta bona illa, quæ jura, aut leges cujusque Regni disponunt, sic vel sic applicanda, quamvis de dominio non constet; quia hæ leges obligant in conscientia, utpote justæ; et ita non potest fieri de illis compositio.

Quæritur primo, an in casu, quo compareret dominus bonorum, de quibus per Bullas facta est compositio, vel cum Commissario conventum fuit ; is, qui composuit illa bona, debeat restituere, aut justa conscientia possit sibi retinere ? Respondetur. Quod in conscientia non teneatur restituere, facta jam legitime compositione, et remanere in conscientia securum, quamvis dominus ipse in externo foro possit coram Judice ista bona expostulare, et ipse Judex ad restitutionem compellere. Probatur prima pars : quia Pontifex præ dominio excellentiæ, posset auctoritate ad transferendum per compositionem dominium talium bonorum, quando talis compositio ad animarum salutem conducit, et talia bona sunt in tali statu, quod ad pauperes pertineant ; ergo in conscientia non debet restituere ille, ad quem per compositionem, dominium talium bonorum translatum fuit. Secunda pars probatur : quia horum bonorum compositio, duntaxat est ad forum conscientiæ ; ergo in externo foro repeti possunt. Hinc fit satis asserentibus non posse fieri hanc compositionem tuta conscientia, quia est in præjudicium tertii, nempe bonorum domini. Satisfit, inquam, quia remanet domino jus, et actio, ut in externo foro sua bona expostulet, irrationabiliter autem invitus erat dominus bonorum, quod is, qui eorum compositionem per Bullam fecisset, ab onere restitutionis in conscientiæ foro maneret immunis, cum ipse bonorum dominus sit Pontifici subditus, ejusque bona subjiciantur supremæ Pontificis potestati, quando eorum administratio spirituali saluti conducit, ut conducebat, quando illorum dominium in foro conscientiæ per compositionem fuit translatum. Neque hæc compositio, aut translatio dominii in præjudicium domini censeri debet facta, quemadmodum neque præscriptio censetur in præjudicium, quamvis post præscripta bona compareat illorum dominus ; nam quemadmodum Respublica eo quod habeat potestatem super temporalia bona, quatenus utilitati civili conducunt, et publicæ, concedit præscriptionem bonorum, quin domino injuriam inferat ; ita Pontifex, eo quod habeat potestatem super bona incerta, quatenus spi-

rituali saluti conducunt, concedit juste eorum compositionem in conscientiæ foro, quin bonorum domino præjudicium fiat.

Quæritur secundo, quibusnam personis possit valere compositio per Bullas, aut cum Commissario? Resp. Cunctis quibus diximus vivorum Bullam posse valere in cunctis articulis dubii quarti, posse etiam valere compositionis Bullam, quin excludatur defunctus, qui ante mortem injunxit hæredi pro exoneranda conscientia, ut necessarias compositionis acciperet Bullas.

Quæritur tertio, quibusnam personis Bulla hæc valere non possit? Resp. Illis non valere, qui in fiducia Bullæ, aliena bona usurparunt; sed posse valere his, qui cum fiducia Bullæ usurparunt. Quod ut intelligas: ille in fiducia Bullæ usurpavit, qui si non speraret, se compositurum ea bona per bullam, non usurpavisset ea; ille vero cum fiducia Bullæ usurpavit, qui motus est ad usurpanda bona per cupidinem, aut motivum aliud, quia quamvis non speraret se compositurum illa bona, tamen eodem modo usurpavisset, quamvis aliquod habuerit solamen, quod per Bullam compositioni daretur locus.

Hic advertendum est, quod quamvis bona male habita in fiducia Bullæ componi nequeant, posse tamen recurri ad Commissarium Generalem pro compositione eorumdem, qui potest committere talem compositionem Episcopo, cujus facultate non coarctat Commissarius. Mend. *d.* 33, *n.* 43 *et* 44.

DUBIUM II.

De particularibus Casibus, in quos Bulla compositionis intrat.

Decem et octo casus particulares assignantur, in quibus Bulla compositionis habet locum. In quibus omnibus, duo supponuntur, quæ jam animadversa relinquimus: Primum, quod non constet de domino bonorum, quæ componuntur. Secundum, quod facta fuerit sedulo diligentia prudentum judicio sufficiens ut eorum dominus inveniatur. In Bulla Latina additur a Pontifice alia conditio, nempe quod a volente se componere exigatur juramentum quod sufficientem diligentiam adhibuerit in quærendo bonorum domino et non invenerit. Sed juramentum hoc duntaxat exigitur, quando fit compositio cum Commissario, non vero quando fit per Bullas, quia tunc sufficit, quod quis in conscientia sibi persuadeat, quod sufficientem curam in domino quærendo habuerit. Et ita in praxi receptum est.

ARTICULUS I.

De primis sex casibus, qui ponuntur in Bulla.

Primus casus. Potest fieri compositio de bonis male obtentis et habitis, de acceptis et acquisitis per lucra et usuras, vel alio quolibet modo, si, facta sufficienti diligentia, non comparuerint domini, quibus legitima restitutio fieri debeat.

In hoc casu advertendum est, quod videatur *dub.* 7, *tr.* 5, *in lib.* 3, summæ, ubi agitur de usura et in quibus casibus debetur ejus restitutio, poterit compositio per Bullam habere locum, modo de domino, cui restitutio facienda esset, post diligentiam sufficientem non constiterit, neque usuræ obtentæ fuerint in fiducia Bullæ. Quod idem advertendum est in reliquis quibuscumque casibus, ne iterum repetere cogamur.

Diximus componi posse id, quod obtinetur per *lucra*, quæ exurgunt ex accommodatione fructuum obtentorum per *usuras*, quod resultat ex accommodatione pecuniæ in significatione stricta, et in lata significatione in accommodatione cujusvis mercis. Diximus: *Quolibet modo.* Id est modo simili usuræ, ut mohatra.

Secundus casus. Potest fieri compositio de fructibus beneficiorum et aliorum reddituum Ecclesiasticorum male habitis ob defectum in Horis Canonicis recitandis. Circa quod resolvitur:

1. Quod quando ob defectum in recitando fit horum bonorum compositio, tribuenda est tanta pars ad fabricam Ecclesiæ, ubi est beneficium, quanta Cruciatæ, v. g. si accipitur pro compositione Bulla una, tribuendi sunt Ecclesiæ argentei duo, si duodecim Bullæ accipiantur, viginti quatuor argentei tribuendi sunt Ecclesiæ et sic proportionaliter.

2. Quia cum fructus beneficii percipiantur etiam aliis titulis et obligationibus onerosis a recitatione diversis, hinc fit, solum hic deberi restitutionem ob defectum in recitando, quod recitandi oneri correspondet, debita spectata proportione. Th. Sanc. Henr. et Mendo *d.* 34, *n.* 25, asserunt, Episcopum recitare omitten-

tem ad quintam fructuum partem restituendam teneri, Canonicum vero et Parochum ad quartam, Reliquos Beneficiatos, et qui gaudent beneficio simplici, Præstimonio, Capellania, aut pensione sufficienti ad onus recitandi, teneri ad tertiam partem. Qua via quisque posset hanc partem per Bullas componere, v. g. habet quis Beneficium simplex, ex quo tercenta ducata recipit annua, omittit recitare Officium per totum annum; debet restituere fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus ducata centum, quæ est tertia pars reddituum; quam partem componere potest, acceptis decem et novem compositionis Bullis, erogando Cruciatæ triginta et octo argenteos et totidem fabricæ Ecclesiæ. Si omittit Officium per mensem, aut per dies quindecim, illam par tem restituere tenebitur, quæ mensi, aut diebus quindecim ex redditu correspondet, quam partem per Bullam, aut Bullas compo nere potest.

3. Omittentem Officium parvum, ad quod tenetur pro pensione, eodem modo ad restitutionem obligari. Quod si per Bullas venit componere debitum, tantam partem debet restituere fabricæ Ecclesiæ, ubi est beneficium, ex quo illi penditur, quantam Cruciatæ. Quod si pensio fuerit super Episcopatum, probabile est, partem dandam fabricæ, posse tribui, vel in fabricam Ecclesiæ Matricis, vel alterius cujuscumque Ecclesiæ, in qua Episcopus habeat Ecclesiasticos proventus.

4. Habentem beneficia in diversis Ecclesiis, si componat per Bullas, quod omissione officii debitum contraxit, id quod fabricæ Ecclesiæ tribuendum est, teneri dispertiri inter illas Ecclesias omnes, in quibus habet beneficia; majorem partem illi, unde majores percipit redditus tribuendo.

Tertius casus. Potest etiam fieri compositio super dimidium legatorum, quæ facta fuere pro exoneranda conscientia bonis male habitis, si personæ, quibus talia legata facta sunt, negligentes fuerint per annum integrum in percipiendis legatis, quamvis de legatariis constet et personis. Circa quod resolvitur :

Negligentiam legatarii in perceptione rei legatæ, non debere numerari a tempore, quo factum est testamentum, vel testator obiit, sed a tempore, quo ipse certus factus est legati ab hærede, vel testamentario; quia ubi de re non constat, non potest quis accusari de negligentia in re. Itaque si a tempore, quo habuit notitiam, numeratur annus, et ille negligenter se habuerit in recuperando legato, poterit hæres dimidium legati per Bullas componere.

Si legatarius vero fuerit aliquis locus pius, debet admoneri is, qui talis loci curam habet. Si legatarii fuerint pauperes in communi, Procurator pauperum debet admoneri. Quod si isti post admonitionem negligentes fuerint per annum, potest fieri compositio de legati dimidio.

Quartus casus. Potest etiam fieri compositio super legatis factis antea, vel tempore durationis Bullæ, quorum legatarii facta sufficienti diligentia non inventi fuerint. Circa quod resolvitur :

1. Quod si non invento legatario, invenitur hæres ipsius, legatum absolutum debet dari isti hæredi; legatum quoque conditionatum, purificata conditione; et super hoc legatum nequit hæres per Bullam componi.

2. Idem, quod conceditur circa legata, non inventis legatariis, posse applicari fideicommissis et donationibus, quando non inveniuntur partes. Itaque possunt etiam per Bullas componi.

Quintus casus. Si aliquis Judex Ordinarius, aut delegatus, vel Assessor perceperit nummos, vel aliquid aliud pro ferenda mala, aut injusta sententia, vel pro causa protrahenda in præjudicium partis, aut pro alia injuria inferenda, vel aliquid aliud faceret, quod non deberet; tunc possent omnes isti, male parta per Bullas componere, salvo semper jure partis, ut illi satisfiat. Circa quod resolvitur :

1. In opinione plurium asserentium, non debere restitui id, quod pro actione turpi, aut injusta acceptum est, quando tale obsequium est pretio æstimabile, nullum istorum judicum, qui in re mala perpetranda peccaverunt, teneri ad compositionem pretii pro re mala perpetrata; in opinione vero tutiori asserentium contrarium, teneri, si non restituunt, componi per Bullas. Quod observandum est in sequentibus casibus huic similibus.

2. Idem, quod dicitur de Judicibus, qui revera sunt Judices, debere intelligi de quibuscumque potentibus sententiam ferre pro officio, aut subdelegatione, aut partium consensu.

3. Damnum, quod parti intulerunt, ipsos non posse componere per Bullas, sed teneri restituere, etiam dato casu, quod non deberent id, quod pro injusta acceperunt sententia.

Sextus casus. Si aliquis Advocatus accepit quidquam pro advocando in causa injusta, cliente parte causæ injustitiam, potest iste

Advocatus per Bullas componi ; sed parti, cui præjudicavit, pro damno satisfacere tenetur. Circa hunc casum resolvitur idem, quod in resolutione prima et tertia præteriti casus. Ultra notandum est , quod si pars, quam defendit Advocatus nescit causam suam esse injustam, juraque pro se trahi violenta, tunc Advocatus restituere tenetur parti id, quod pro patrocinanda causa accepit et damna quæ ex tali suscepta causa fuerunt orta.

CAPUT III.

DE SEX ALIIS CASIBUS QUI PONUNTUR IN BULLA.

Septimus casus. Si quis testis pro falso testificando, aut Fiscalis, vel accusator pro accusatione falsa, vel quod omiserit accusare, cum teneretur, acciperet quidquam, posset componi de acceptis, ultra satisfactionem, quam tenetur reddere parti præjudicatæ.

Octavus casus. Officiales, Scribæ, Notarii, aut Secretarii, qui pro aliqua re in officio suo injuste perpetrata perciperent quidquam , possunt componi super accepto. Sed præjudicatis partibus satisfacere tenentur.

Hi duo casus sequentes coincidunt cum casibus supradictis Judicis et Advocati, et ita eadem regula utendum est.

Nonus casus. Possunt omnes Judices, et sæculares, et Ecclesiastici in causis temporalibus componere per Bullam ea bona, quæ ob administrandam justitiam pro jure debitam, a litigantibus acceperunt vel ista bona sint pecuniæ, vel specie alia.

Dicitur, *in causis temporalibus ;* quia est simonia accipere quidquam pro causis spiritualibus, et etiam est simonia, id per Bullas componere. Et quamvis advertat Trullench. Pontificem duntaxat prohibere compositionem et dispensationem in simonia incursa ratione Beneficii, Apostasiæ, Hæresis, Homicidii, aut Ordinum non rite acceptorum ; inde tamen, tautummodo infertur, Commissarium habere potestatem ad componendum pretium; acceptum in aliis simoniis ; non vero, quod hoc pretium possit componi per Bullas, siquidem hæ non conceduntur, nisi ut componatur id, quod pro causis temporalibus acceptum est.

Dicitur, *Ratione justitiæ administrandæ, etc.;* quia non potest Judex pro justitia administranda stipendium accipere, neque pretium ; si quidem pro ejus administratione salarium accipit, quod bis solveretur, si, ultra id, pretium acciperet. Unde resolvitur :

1. Quod in casibus, in quibus Doctores probabiliter a restitutione Judicem excusant, non tenetur Judex ad compositionem pretii accepti pro administratione officii sui, si ipse Judex Doctorum sequatur opiniones. Contraria vero pars securior est.

2. Quod quando litigans dedit judici aliquid pro redimenda vexatione, quia alias Judex non ferret sententiam justam, pro eo tenetur Judex acceptum restituere litiganti, in quo negotio non datur compositionis locus. Hæc est omnium sententia communis.

3. Quod quando litigans dat bona fide aliquid Judici, vel quia putat teneri dare, vel quia ad dandum cogitur, debet Judex restituere ipsi litiganti, ut habeat in hac causa locum compositio.

4. Quod, quando litigans dat aliquid animo corrumpendi Judicem et attrahendi illum ut pro se ferat sententiam, quia putat litigans jura pro se in tali negotio non stare, quamvis in rei veritate favorabilis sententia sibi debeatur, tunc Judex agnoscens se ferre sententiam justam et debitam in favorem litigantis, non potest retinere sibi id, quod accepit, sed tenetur restituere ipsi litiganti, antequam exsequatur actionem, pro qua pretium accepit. Sed post actionem jam exsecutam tenetur restituere pauperibus , in quo casu compositio per Bullam habet locum. Quia quando litigans intendit corrumpere Judicem muneribus, aut stipendio consentit tunc in transferendo dominio munerum pro ferenda in suum favorem sententia, et non aliter ; ergo data in favorem sententia, quæ est conditio posita, litigans caret jam titulo et jure, ut restituantur sibi munera quæ dedit, quia jam a se dominium illorum abdicavit. Ex alia parte non potest Judex id quod accepit retinere, quia cognoscit datum fuisse sibi pro eo ipso, quod ipse tenebatur facere, nempe pro ferenda sententia justa, et debita ; ergo tenetur retribuere pauperibus, et consequenter potest id per Bullas componere. Tol. Fag. Mald. Nav. Salon. Less. Vill. Trull. quos citat, et sequitur Mendo *d.* 14, *n.* 138.

Decimus casus sic jacet in Bulla Castellana : *Se pueden componer los Escrivanos, Notarios, y Secretarios, y los Officiales de justicia, que huvieren en recibido, y ellevando derechos demasiados por raxon de officios contras las leyes y ordinancas, que les estan dadas, non sabiendo*

las personas a quien deven restituir. Circa quod resolvitur :

Quod in tutiore opinione, lex, quæ taxat stipendium pro quolibet instrumento solvendum, non solum est pœnalis, sed etiam absoluta, et obligans in conscientia. Itaque debent Notarii restituere id, quod ultra legis taxationem accipiunt ; præcipue si ad taxationis, legem se staturos cum juramento promiserunt. Sed si ignoratur, cuinam injuria illata sit, poterunt per Bullas, id quod ultra taxationem acceperunt, componere. Non tamen caret probabilitate contraria opinio, nempe legem illam esse tantummodo pœnalem, et ita non obligare in conscientia, et consequenter non teneri restituere, neque componere id, quod acceperunt ultra taxam, nisi forte excederet justum laboris pretium; quia tunc tenerentur restituere, quamvis lex non adesset.

Undecimus casus, sic in Bulla Castellana : *Si alguno, injuste, o indevidamente, por rogar, y fa vorecer que no se haga justicia, e que svelten a el que justamente estava preso per delitos llevo dineros, o otras ; cosas algunas, se podrà componer en lo que assillevo, satisfaciendo el dano de la parte, a quien se hizo el agravio.*

Hic casus ponitur, supponendo id, quod accipitur pro causa injusta, aut turpi, restituendum esse pauperibus ; qui vero opinioni adhæserit contrariæ excusanti a restitutione, non eget compositione, uti dictum est. Hinc adverto, quod si sequatur parti contrariæ damnum, non solum debet accipiens satisfacere tali damno, sed etiam is, qui largitus est aliquid pro illa intercessione injusta, quia tam agens quam intercedens ad damnum concurrerunt.

Duodecimus casus : *Se pueden componer de lo que por ivegos furen obligados a restituir a pobres ; pero aviendo intervenido engano en ellos, o ganando a personas, que non pudissen enagenar lo que perdieron, no se pueden componer ; y sabiendo a quien se lo ganaron, son obligandos a se lo restituir ; y no lo sabiendo, se puedens componer en esto caso, como en el de ariba.*

Vide *dub.* 13, *tr.* 5, *lib.* 3, ubi agitur de ludo et de casibus, in quibus male parta per ludum restitui debeant ; in quibus casibus, loeum habet compositio, quando ignoratur cuinam fieri debeat restitutio.

ARTICULUS I.

De sex ultimis casibus, qui ponuntur in Bulla.

Decimus tertius casus : *Si alguno, dissimulando en si le que no ay en el, o otra cosa semejante de lo que en este color huviere recidibo, se puede componer, y el que pide limosina fingiendo ser pobre ny lo siendo, de lo que por estæ capsa huvicre recidibo se puede compener ny sabiendo ne ambos estos casos, à quien como dicho es se deve restituir.* Hinc resolvitur :

1. Acquisitum per eleemosynam, ficta paupertate, posse per Bullas componi, quamvis sciatur, quisnam tales eleemosynas erogaverit ; quia est multorum opinio, hanc restitutionem non deberi nisi pauperibus, quia erogantes tales eleemosynas intendunt erogare illas Christo in pauperibus ad levandas illorum miserias, et ita eleemosynarum dominium transferunt in pauperes. Et quando Comissarius coarctationem illam assignat : *No sabiendo a quien se deve restituir*, loquitur Commissarius in opinione asserentium deberi eleemosynas restitui ipsis, qui eas erogaverunt, quando paupertate ficta acceptæ sunt. Trull. Henr. Navar. Villal. et alii, quos citat Mendo, *n.* 169.

2. Quod acquisitum fuit fictione alia, v. g. Consanguinitatis, Sanctitatis, etc. si sciatur, cuinam debeat restitui, non posse per Bullas componi, bene tamen si nesciatur.

3. Si id quod fingitur non fuit plus quam impulsiva causa, ut aliquis erogaret, non esset opus compositione, quia non est obligatio restituendi. Quod si accipiens cum fictione fuit causa motiva, ut alter erogaret tenetur restituere, et si ignoraverit personam, potest componere. Impulsiva causa est illa, quæ inclinat ad aliquid dandum, vel faciendum ; sed ita inclinat, ut daretur vel fieret, etiamsi talis causa impulsiva non adesset ; Motiva est illa causa, sine qua nec daretur, nec fieret.

Quartus decimus casus : *Item en todas las cosas, que alguno huvieren hallado, hecha primiero sufficiente diligencia, non pareciendo sus duenos, ni à quien competen de ser restituidas se puede componer.*

In hoc casu loquitur Bulla in opinione asserentium, non posse quemquam inventa bona retinere post inquisitum diligenter et non in-

ventum dominum. Sed jam supra diximus, contrariam opinionem esse probabilem, et tutam, neque in illa opus esse compositione. Circa bona vero naufragantium, standum est juris, et Bullæ in Cœna Domini dispositionibus.

Decimus quintus casus: *Item el que tuviere alguna o algunas cosas en su poder, de personas, o personas, que no pueden ser avidas para restituir selo aviendo se para ello hecho la debida diligencia necessaria, se podra componer de lo que aquello montare.*

Potest quis habere aliqua bona alterius pro diversis titulis, v. g. Commendationis, Mutui, Oppignorationis, Depositi, aut alicujus alterius contractus, in quo dominium non transfertur. De istis igitur bonis potest fieri compositio, non comparente domino, cui restituenda sunt, nec habita spe illius inveniendi.

Hic advertendum est, id quod quis habet in deposito judiciali, quod vocatur sequestratio, teneri reddere illi, quem Judex assignaverit, nec habentem posse pro auctoritate sua decernere, cuinam illa bona tradenda sint; neque etiam ex ejus arbitrio dependet inquirere, neque curare de inveniendo domino. Et si Judex assignaverit dominum, et talis dominus non inveniatur, tenetur Depositarius tradere depositum Judici, ut ipse decernat de deposito si sit faciendum. Sed si Judex postquam assignavit dominum, et officium suum explevit, non repetit depositum, sed committit. Depositario curam restituendi illud, jam tunc depositum remanet in potestate Depositarii, tanquam si dominus ipse commendavisset. Tunc si dominus non compareat, habet locum compositio.

Decimus sextus casus: *Se pueden componer de los danos que se a y hecho adeundo a casa, consus ganados, o de ortramanera assi en los panes y vinas como en otros qualesquier heredamientos, no sabiendo a quien se huviere hecho el dano.* Casus hic per se patet.

Decimus septimus casus: *Todas las mugeres, que non son publicamente des honestas, se pueden componer, de qualquier dinero o oys, que por causa sea huvieren recibido; y los hombres, si de mugeres, que no tienen maridos, se pueden componer per la misma razon.*

Hic casus loquitur in opinione paucorum asserentium non posse feminas, quæ in occulto turpiter vivunt, referre, nec retinere pro turpitudine pretium; sed cum probabilius sit, posse, non egent compositione. Quod idem dico de viris, sed si tam illi, quam illæ ferrent pretium ab eo, qui non potest talia bona alienare, tenentur restituere, neque componere, possunt, nisi dominus, cui facienda esset restitutio, ignoraretur.

Decimus octavus casus: *Si alguno ha vendido vino aguado por puro, o medido con falsa medida, o huvieren vendido alguna otra cosa con menores pesos, o medidas, o vendido una cosa por otra, o mezclado, o pesado, o mal medido, no sabiendo a quien se huvieren vendido, se pueden componer.*

Casus hic est latissimus, et in tractatu de Restitutione videndum est, quando ob dictas et similes fraudes teneatur quis restituere, et quando excusari possit. Quando vero restituere teneatur, poterit componi, si certus dominus ignoretur.

ARTICULUS II.

Conclusio hujus Bullæ.

Concludit Bullam Commissarius Generalis: *En los casos, y cosas que a qui particularmente no van expressados, attento que la facultad, y comission a Nos dada, y concedida por su Santitad es general, y comprehende otras mas cosas, en que se puede hazer la dicha composition, la remitimos al arbitrio de los Confessores, para que ellos como Medicos espirituales, digan, y declaren a sus penitentes de todo lo que en virtud de esta Bulla, facultad Apostolica se podran componer para el descargo, y satisfacion de sus animas, y conciencias, demas de los casos en esta Bulla declarados.*

Longum esset discurrere per cuncta officia, artes et facultates, ut diceremus casus, in quibus teneantur restituere et componere per Bullas, hi, quibus tales artes et officia prohibentur. De hac materia tractant Mendo, *disp.* 35; Joannes Machado *tom.* 2. *De Perfect. Conf.* Petrus de Onnate, *tom.* 1, *de contract.* qui omnes eruditissime.

Ut regulam propono: Cunctos professores artium, tam liberalium quam mechanicarum, hos etiam, qui Reipublicæ habent officia, Mercatores et eos qui quodcumque contractus genus exercent, posse componi per Bullas et eximi ab obligatione restituendi, pro defectibus in obligatione suarum professionum aut negotiorum, si ignorent cuinam debeatur restitutio, nec ipsi injuste processerint in fi-

ducia accipiendæ Bullæ. Et ita in qualibet professione debent hæc duo puncta disquiri.

Solum hic libet advertere, de quibusnam redditibus Ecclesiasticis possit fieri compositio, et de quibus non, possit quando hi redditus tenentur restitui alio titulo, quam ad officium non recitatum, quia de hoc jam sermo habitus est. Circa quod resolvitur :

1. Episcopum et Parochum, quando defuerunt residentiæ sine causis, quas assignat Trid. *sess.* 23, *de ref. c.* 1, et quando ultra tempus indultum ibi defuerunt, non posse percipere fructus, neque componi pro iis, quia ibidem prohibet Concilium ipsam compositionem, neque Bulla derogat probibitionem.

2. Ecclesiasticum non assistentem Ecclesiæ, non posse percipere distributiones, neque componi pro his; quia hæ habent dominum, cui debeant restitui, nempe assistentes. Ita sentiunt Expositores Bullæ.

3. Omnes Ecclesiasticos non habentes curam animarum posse componi pro fructibus restitutioni obnoxiis ob defectum residentiæ, nisi hi fructus debeantur residentibus, quia tunc nequit fieri compositio.

4. Posse componi per Bullas, vel cum ipso Commissario fructus male perceptos, aut ex eo, quod quis non obtinuerit Canonice beneficium, aut quod incurrerit in censuras post beneficii possessionem, quando isti fructus sic male percepti debentur Ecclesiæ, aut pauperibus; quia Pontifex potest istos fructus tunc componere, aut per Bullas, aut cum ipso Commissario, ut est Administrator ipsorum bonorum, et ita concedit.

Dixi : *Quando debentur Ecclesiæ, aut pauperibus.* Quia si juxta consuetudinem et statutum deberentur successori, non possent componi. Sed si fieret revalidari titulus beneficii, tunc possidens invalide nihil teneretur restituere, quia in hoc casu, ipse est successor beneficii respectu ultimi possessoris. Ita Mendo, *c.* 34, *n.* 42 usque ad 47.

Quæritur, an dilatio componendi se per Bullas et quando sit peccatum mortale? Respondetur : Illam dilationem, quæ in restituendo foret peccatum mortale, futurum etiam mortale peccatum in componendo, quando quis habet bona incerti domini et intendit componere per Bullam. Et quandoque dilatio minor erit peccatum mortale, quia sæpe impossibilitas aut difficultas magna restituendi excusat a restitutione prompta, quæ impossibilitas aut difficultas non poterit a compositione excusare, cum possit parva quantitate fieri.

Quæritur secundo, an qui non habet unde pro integro restituat, habet tamen, unde per Bullas componatur, accipere Bullas teneatur in casibus, quibus per Bullas possit satisfacere? Resp. Videri obligatum esse; quia debet restituere eo modo, quo potest. Probabilior est tamen contraria opinio; quia compositio est privilegium, et nullus tenetur uti privilegio, ut restituere cogatur.

Quæritur tertio, an possit componi per Bullas, qui accepit eleemosynam pro celebrandis Missis et non meminit a quo accepit, vel cui debeat applicare? Resp. negative. Iste autem satisfacit offerendo sacrificium pro his, qui eleemosynas erogaverunt. Mendo cum aliis, *d.* 35, *n.* 31.

CAPUT IV.

DE BULLA DEFUNCTORUM.

In hac Bulla, quam format Commissarius Generalis, ex una clausula Latina, concedit Pontifex indulgentiam plenariam per modum suffragii in favorem animæ, cui applicatur ista Bulla et pro qua taxata erogatur eleemosyna.

DUBIUM I.

De Indulgentia plenaria, quæ per Bullam conceditur animæ in Purgatorio patienti.

Pontificem posse concedere indulgentias, tam in favorem vivorum quam defunctorum est perspicuum, tum per Conciliorum definitiones, tum per continuatam concedendi praxim, sed vivis concedit, ut subditis adhuc suis per modum absolutionis; defunctis vero, utpote jam extra jurisdictionem ejus existentibus, per modum suffragii, tribuens ex Ecclesiæ Thesauro, cujus opes ipse dispensat, quando indulgentiam concedit plenariam id, quod sufficit, ut pro integro solvatur debitum pœnæ, quod anima illa tenebatur pro culpis in Purgatorio pati. Itaque suffragium est subsidium, aut auxilium, quod illi tribuitur, ut solvat in parte vel in toto, et eripiatur a pœnis, quas patiatur.

Quæritur primo, an infallibiliter Indulgentiam lucretur plenariam Bullæ anima, pro qua offertur? Resp. affirmative; concurrentibus cunctis ad applicationem requisitis.

Quæritur secundo quandonam hujus Indulgentiæ beneficio fruatur anima? Resp. Tunc quando erogans eleemosynam taxatam pro bulla applicat illi suffragium; communiter fideles applicant hoc suffragium ubi primum bullam accipiunt; sed possunt non statim applicare, præsertim si se extra statum gratiæ senserint, quia quamvis speculative loquendo non sit opus statu gratiæ in applicante, ut animæ prosit indulgentia, qui tamen tutiorem semitam cupit sequi, differet prudentius applicationem, donec se in statum gratiæ restituat.

Quæritur tertio, an sit utile accipere ultra unam vicem Bullam pro una anima? Respondetur affirmative; quia contingens est quandoque deesse requisitum aliquod, quo deficiente, non habeat indulgentia effectum. Itaque conducit accipere sæpius Bullam pro eadem anima, ut, si semel, aut sæpius defuit requisitum aliquod, suppleatur per aliam Bullam. Singulis annis non possunt ultra duas Bullas pro eadem anima accipi; hæ tamen duæ singulis annis possunt sumi.

Quæritur quarto, an quando quis accipit Bullam defunctorum, possit determinationem relinquere Deo, ut ipse eligat animam, quam voluerit, cui applicentur indulgentiæ? Resp. negative. Mende *d.* 36, *n.* 1.

Quæritur quinto, an possit accipi Bulla pro pluribus animabus, aut pro omnibus, ut inter eas dividatur indulgentia, per quam anima una poterat a pœnis eripi? Respondetur affirmative. Ratio est: quia qui accipit hoc summarium, potest quidquid illi qui vadunt, vel mittunt ad bellum contra infideles; sed illis conceditur, quod possint applicare indulgentiam animabus Purgatorii per modum suffragii, quin coarctentur, ut tantum applicent animæ (quamvis communiter fidelium praxis uni applicet); ergo et ille poterit pluribus applicare.

DUBIUM II.

De aliis difficultatibus circa Bullam.

Quæritur primo, an sit necessarium, quod sit in statu gratiæ ille qui applicat suffragium hujus Bullæ, aut aliam quamlibet Indulgentiam defunctis, ut eis prosit? Resp. 1. Quoad hanc Bullam supponere communiter Auctores, ut videre licet in Trull. *l.* 4, *d.* 10, prodesse Bullam defuncto quamvis accipiens et applicans ei non sit in gratia; quia Pontifex *ex operato* applicat ex Thesauro Ecclesiæ hanc indulgentiam per modum suffragii, apponendo pro conditione, solum ut taxata eleemosyna erogetur; quod potest facere peccator; neque ideo privabit animam defuncti applicatione Thesauri, quemadmodum qui erogat eleemosynam per manum servi, aut eleemosynarii peccatoris, non privatur merito et præmio eleemosynæ.

Resp. 2. Quoad aliam quamcumque indulgentiam, quæ defunctis applicatur per modum suffragii, quamvis Cajetanus cum aliis senserit applicantem debere esse in statu gratiæ, ut prosit illi cui applicatur, opinionem tamen contrariam esse probabiliorem, et communiorem. Ratio est, quia status gratiæ tantum requiritur in indulgentia ad tollendum obicem, et ut possit recipi indulgentiæ effectus, qui est relaxare pœnam debitam pro culpa, quæ pœna non potest relaxari illi, cui non est dimissa culpa per gratiam; ergo sufficit esse in gratia illum, qui recepturus est effectum indulgentiæ, nempe animam in Purgatorio existentem, non vero applicantem. Mendo *d.* 36, *n.* 12, ubi citat plures.

Quæritur secundo, quænam eleemosyna taxata sit pro defunctorum Bulla? Resp. Quod extra Indias, eleemosyna est duorum argenteorum; apud Indos vero pro Hispanis defunctis, argenteorum quatuor; pro Indis vero nigris, Hispanis pauperibus, servis, Religiosis utriusque sextus, argenteorum duorum.

CAPUT V.

DE FACULTATIBUS COMMISSARII GENERALIS CRUCIATÆ.

Speciales facultates, quas habet Commissarius Generalis a Pontifice, non circumferuntur Hispanico sermone, sed Latino, et Brevibus quibusdam in favorem Commissarii. Hæ pertinent partim ad animarum salutem, partim ad bonam Cruciatæ expeditionem spectant. Quæ magis veræ fuerint, eas in hoc capite ventilabimus.

DUBIUM I.

De facultatibus in ordine ad bonam Bullæ expeditionem.

Quæritur primo, quamnam facultatem habeat

Commissarius, ut procedat contra delinquentes in Cruciatam? Resp. posse procedere contra illos, iisdem pœnis, quibus quælibet Ecclesiastica jurisdictio, usque ad relaxandum deliquentes sæculari brachio, si pœna capitis judicarit dignos.

Quæritur secundo, quinam putentur in Cruciatam delinquere? Resp. Impedientes, aut retinentes promulgationem Bullæ; rapientes, aut occultantes bona ad Cruciatam pertinentes; opponentes se privilegiis ministrorum Cruciatæ; remorantes, aut malitiose percutientes eos, qui ad bellum contra Infideles vadunt, ne vadant; et alios similes. Inter eos autem, qui ad bellum pergunt, non sunt numerandi ii, qui pro stipendio pugnant, nisi sint pauperes, et eant substituti, et missi ab aliis in Cruciatæ subsidium; quia hi, qui vadunt pro stipendio, si non sunt pauperes, non gaudent Bullæ privilegiis.

Quæritur tertio, an pœnæ pecuniariæ, quas imponit Commissarius, debeant pro integro Cruciatæ applicari? Respondetur affirmative.

Quæritur quarto an pœnæ impositæ ab ordinariis pro quocumque delicto, debeant applicari Cruciatæ? Resp. Olim, omnes pœnas applicandas fuisse, nunc vero dimidium earum. Præcipiturque Ordinariis in virtute sanctæ obedientiæ, ut applicent eas; Ordinariorumque dictis standum est quoad earum quantitatem; quoad fidelitatem vero, Pontifex injungit Religionum Ordinariis, committitque Commissario, ut inquirat, an fideliter se gerant; et ut possit ad fidelitatem compellere.

Quæritur quinto, quosnam officiales possit Commissarius Generalis eligere? Resp. In omnibus Provinciis posse eligere Commissarium, subdelegando eis in toto, vel in partem suam jurisdictionem, et Notarios ad quidquid in hoc negotio se obtulerint. Sed tam Commissarios, quam Notarios approbaturus est Ordinarius prudenti judicio. Potest etiam compellere quoscumque Notarios, ut exhibeant chyrographa ad hoc negotium pertinentia. Commissarius autem Generalis non potest cogi, ut compareat coram alio Judice quam Pontifice, neque Commissarii, et Notarii subdelegati coram alio quam Commissario Generali in rebus ad Cruciatam spectantibus, dum eis attendit; quamvis hos possint punire Ordinarii locorum, in quibus delinquunt, in materia, quæ ad Cruciatam non pertineat.

Quæritur sexto, quamnam potestatem habeat Commissarius in recolligendis Cruciatæ bonis? Resp. Posse admonere omnes habentes bona Cruciatæ, chyrographa, aut instrumenta pertinentia primario, aut secundario ad Cruciatam, ut manifestent Commissario, aut alteri personæ ab eo deputatæ statim ac possint sub pœnis pecuniariis in subsidium Cruciatæ adjudicandis; Episcopos vero et alios Prælatos, sub pœna supensionis, et interdicti ab Ecclesiæ ingressu; reliquos vero sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, a qua solus Pontifex possit absolvere. Qui autem aliquid bonorum, quæ diximus, scienter retinuerit, non poterit beneficio, neque gratiis gaudere Bullæ.

Aliæ facultates, quas habet Commissarius quoad expeditionem Bullæ, vel inferuntur sufficienter ex ipsa Bulla, vel jam in hoc libro tractatæ sunt.

DUBIUM II.

De facultatibus, quas habet quoad animarum salutem.

Quæritur primo, an possit in irregularitatibus dispensare? Resp. affirmative, exceptis illis quæ procedunt ex homicidio voluntario, simonia, apostasia a fide, hæresi, aut mala Ordinum acceptione, aut ex celebratione Missæ, et aliorum Divinorum Officiorum, cum quis censura esset ligatus in contemptum clavium. Potest vero dispensare in reliquis, quæ procedunt ex delicto, ut possint retinere beneficia, et percipere fructus eorum, delendo infamiam et inhabilitatem, quæ ab irregularitate proveniebat, et restituendo exercitium Ordinum non male acceptorum.

Quæritur secundo, in quanam forma possit in his irregularitatibus dispensare? Resp. Quod dispensando, et componendo simul; hoc est imponendo aliquam pœnam pecuniariam in subsidium Cruciatæ, quæ succedit pro pœna irregularitatis.

Quæritur tertio, an hæc dispensatio valeat in foro externo? Respondetur affirmative. Quia Pontifex non coarctat facultatem Commissario ad forum tantum internum.

Quæritur quarto, an valeat quando delictum est publicum? Respondetur affirmative. Eadem ratione.

Quæritur quinto, an possit dispensare Commissarius in aliquo impedimento occulto matrimonii, postquam invalide contractum est? Resp. Posse dispensare in impedimento affinitatis quoad primum et secundum gradum, quod præcessit

ad matrimonium per fornicationem, ut possit matrimonium revalidari, sed cum his limitationibus, nempe ut contrahentes servaverint formam Concilii Trid., quod ista dispensatio valeat solum in foro conscientiæ, et ita Commissarius debet talem dispensationem concedere, verbo aut scriptis, quæ tradantur Confessario, ut lecta statim rumpat. Quod impedimentum sit occultum. Quod matrimonium sit jam contractum. Quod ex ejus dissolutione timeantur gravia scandala, ut communiter timeri possunt. Quod unus ex contrahentibus processerit bona fide, ignarus impedimenti. Quod hic debeat fieri certior de nullitate primi consensus, ut occulte iterum contrahat novo consensu. Et non debet dici nullitatis causa illi, cui redditur ratio nullitatis primi consensus.

Quæritur sexto, an si hoc impedimentum supervenit matrimonio, possit in eo Commissarius dispensare? Resp. Posse dispensare, ut valeat petere debitum, qui contraxit impedimentum.

Quæritur septimo, an possit Commissarius legitimare prolem, quæ nata est ex matrimonio, durante illo impedimento occulto, quo matrimonium contractum fuit? Resp. Posse, quia etiam tribuitur illi hæc facultas. Et valet in opinione omnium Doctorum hæc legitimatio ad actus spirituales, ut ad Ordines, et beneficia suscipienda. In opinione etiam Henr. Trull. et Mendo valet hæc legitimatio ad succedendum in bonis temporalibus parentum, quia non coarctatur a Pontifice.

Quæritur octavo, an possit Commissarius Generalis licentiam dare, ut erigatur Oratorium in privatis ædibus, et ut in eo celebretur Missa? Resp. Posse, si prius visitatum fuerit ab Ordinario ipsum Oratorium. Quia ita affirmat Commissarius ipse in facultatibus suis, quas promulgari jubet; et ut advertit Idelphonsus de Lara, affirmatio Commissarii facit fidem, debetque illi adhiberi assensus.

Quæritur nono, an possit dare licentiam, ut celebretur Missa, et audiatur una hora ante diem, et alia post meridiem, et quibus personis? Respondetur. Posse dare hanc licentiam personis nobilibus, et quas ille censuerit esse sufficientis qualitatis.

SS. D. N. CLEMENTIS

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ X.

Constitutio in qua Regularium privilegia quoad prædicationem Verbi Dei, et Sacramenti Pœnitentiæ administrationem declarantur.

Superna, etc.

Regulares, qui in Ecclesiis sui Ordinis prædicare voluerint, teneri ab Episcopo Diœcesano benedictionem petere, prædicare tamen posse, quamvis illam non obtinuerint. Quod si Episcopus benedictionem nedum non concesserit, sed etiam contradixerit, nec in prædictis quidem Ecclesiis licere Regularibus prædicare, eosque contravenientes ab illo tanquam a Sedis Apostolicæ Delegato censuris aliisque pœnis Ecclesiasticis in vi Constitutionis fel. recor. Greg. XV, prædecessoris nostri incipientis, *Inscrutabili Dei providentia*, coerceri, et puniri posse. Episcopum tamen absque justa, atque rationabili causa contradicere non debere; et hujusmodi benedictionem teneri etiam Regulares petere, si in quibuscumque Oratoriis sui ordinis sermonem coram populo, vel in Ecclesiis, vel ad crates Monasteriorum Sanctimonialium eorum jurisdictioni subjectarum, licet clausis januis, et nullus sæcularis ibi intersit, habere voluerint. Posse autem Episcopum licentiam concessam Regularibus in Ecclesiis, quæ suorum Ordinum non sunt, prædicare volentibus, illos, quamvis ab Universitatibus, aut a Magistratibus laicis nominatos, etiamsi Episcopi Antecessores per tempus immemorabile hanc licentiam absque examine concedere consueverint, quoad doctrinam examinare, si ita ipsius arbitrio, quod moderatum et discretum esse debet, visum fuerit, et licentiam prædicandi semel iisdem concessam ob rationabiles causas, licet occultas, prædicationem tamen concernentes suspendere; non posse tamen Episcopum generatim prohibere Regularibus, quin in Ecclesiis suorum Ordinum prædicent.

Ad hæc Regulares ab Episcopo ad Confessiones sæcularium in sua Diœcesi audiendas approbatos non posse in alia Diœcesi eas absque Episcopi Diœcesani approbatione audire, quamvis pœnitentes subditi sint ejus Episcopi a quo ipsi Religiosi jam fuerunt approbati; et generaliter ab Episcopo ad personarum sæcularium confessiones audiendas nequaquam censeri approbatos ad audiendas confessiones

Monialium sibi subjectarum, sed egere, quoad hoc, speciali Episcopi approbatione ; atque approbatos pro audiendis Confessionibus Monialium unius Monasterii, minime posse audire Confessiones Monialium alterius Monasterii. Itidem Confessarios extraordinarios semel deputatos, atque approbatos ab Episcopo ad Monialium Confessiones pro una vice audiendas, haud posse, expleta Deputatione, in vi approbationis hujusmodi, illarum Confessiones audire ; sed toties ab Episcopo esse approbandos, quoties casus Deputationis contigerit. Ceterum in Monasteriis, ac etiam Collegiis, ubi juxta Regularia instituta vivitur, posse tam Prælatos Regulares, quam Confessario Regularium eorumdem Monasteriorum, seu Collegiorum, audire Confessiones illorum sæcularium, qui inibi sunt vere de familia, et continui Commensales ; non autem illorum, qui tantum ipsis deserviunt. Illos autem Religiosos, qui ad Confessiones audiendas idonei generaliter fuerint, ab Episcopis quoque, et indistincte absque aliqua limitatione temporum, certorumque locorum, aut generis personarum in Diœcesi propria admittendos. Quoad cæteros vero, qui non adeo idonei reperiuntur, si petierint se admitti arbitrio Ordinariorum, relinqui ipsos cum limitata facultate, prout eisdem Ordinariis magis expedire videbitur, probare, et admittere. Semel autem simpliciter approbatos posse in Diœcesi Episcopi approbantis, quovis anni tempore etiam Paschali, et quorumcumque etiam infirmorum Confessiones audire, absque ulla Parochorum, vel ipsius Episcopi licentia. De qua tamen Confessione teneri dictos Religiosos eorumdem infirmorum Parochum illico certiorem reddere ; et hoc posse illis ab Episcopo sub pœna suspensionis a facultate audiendi Confessiones præcipi ; sufficere tamen ut certior ratio hujusmodi fiat saltem per scripturam apud ipsum infirmum relinquendam.

Et eos, qui dictis Religiosis simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni, quæ incipit : *Omnis utriusque sexus*, quoad Confessionem duntaxat satisfecisse censendos. Regulares vero ad ejusmodi Confessiones audiendas prævio examine simpliciter, et absque ulla temporis præfinitione ab ipsomet Episcopo ; secus autem si ab ejus Vicario, aut ab Antecessoribus Episcopis approbatos non posse ab eodem, qui sic approbavit iterum examinari, aut ab iisdem Confessionibus audiendis suspendi, licentias ipsi concessas revocari, nisi nova superveniente causa quæ ipsas Confessiones concernat ; de qua tamen haud necessarium esse ut in actis constet, nec eam teneri Episcopum ipsis Regularibus significare, sed Sedi Apostolicæ duntaxat, ubi eam aperiri postulaverit. Porro si Regulares cum scandalo, aut alias inhoneste vivant, vel aliquod delictum committant, per quod rationabili Episcopi judicio videantur a Confessionibus suspendi, in quo ipsius Episcopi conscientiam oneratam esse volumus, cum præcipua Ministri Sacramenti Pœnitentiæ qualitas sit vitæ integritas, ac morum honestas, utique eam causam ad Confessionis ministerium pertinere, ac proinde nihil obstare, quominus ob eam possit Episcopus Regulares a semetipso approbatos suspendere, aut repellere a Confessionibus audiendis. Attamen Confessiones audiendi facultatem omnibus simul unius conventus Regularibus Confessariis adimi ab Episcopo inconsulta Sede Apostolica nullatenus posse. Ex facultatibus per Mare-Magnum, aliave Privilegia Regularibus cujuscumque Ordinis, instituti, aut Societatis etiam Jesu concessis factam eis non esse potestatem absolvendi in casibus ab Episcopo sibi reservatis. Et per confirmationes dictorum privilegiorum, quas Regulares a Sede Apostolica post Sacrum Concilium Tridentinum obtinuerunt, nequaquam revixisse privilegia prius ab eodem Concilio, aut deinde Apostolicis etiam Decretis sublata, atque extincta, si quæ habebant, absolvendi a casibus Episcopo reservatis.

Et habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis posse absolvere, posse autem Regularem Confessarium in ea Diœcesi in qua est approbatus confluentes ex alia Diœcesi a peccatis in ipsa reservatis, non autem in illa, ubi idem Confessarius est approbatus absolvere, nisi eosdem Pœnitentes noverit in fraudem reservationis ad aliam Diœcesim pro absolutione obtinenda migrasse. Vigore supradictorum Privilegiorum nequaquam licere Regularibus, etiam satisfacta parte, absolvere Pœnitentes a censuris, quoad externum, et judiciale forum, et absolutos ab eis in foro Pœnitentiali utique non censeri absolutos in exteriori judicio, et contentioso. Quinimo censuris Ecclesiasticis irretitos, et denuntiatos ab Episcopis cogi posse gerere se pro talibus, etiamsi a Regularibus fuerint absoluti, quoties exhibitis aliquibus Regularium Apostolicis Privilegiis coram Episcopo, ab eo judicetur ipsa non suffragari casui, de quo

agitur : si dictorum Prilegiorum verba obscura sint, et ambigua non esse ad Metropolitanum provocandum, sed cum ejus sit interpretari, casus est condere, dictorum Privilegiorum interpretationem Sedis Apostolicæ judicio prout alias constitutione Prædecessoris nostri et fel. recor. Clement. IV statutum fuit, esse exequendum.

Non obstantibus quibuscumque, etc., etiam insolitis clausulis. Dat. Rom. an 1670 ; Kal. Jul. Pont. nostri anno primo.

Nota : In propositionibus damnatis ab Alexand. VII, propositio duodecima videbatur limitata ad solos Mendicantes. Ita enim habet propositio : Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id ab Episcopo facultate. At Clemens X , magis ample loquitur , dum absolute sic pronuntiat : Ex facultatibus per Mare-Magnum , aliave privilegia cujus cumque Ordinis Instituti, aut Societatis etiam Jesu concessis, facta eis non est potestas absolvendi in casibus ab Episcopis sibi reservatis.

THEOLOGIA MORALIS

DE OFFICIIS CONFESSARII

AUCTORE ANONYMO.

LIBER NONUS

MONITUM

Fuit anno 1734 qui Tractatum Theologicum de Officiis Confessarii Venetæ adderet Casuistæ nostri editioni, unde in novissimam quoque quæ *Ravennæ* nomen præ se fert, illatus est. Quid causæ fuerit cur adderetur, explicat Præfatio nimirum *quod a multis in hoc opere adhuc desiderabatur. Tractatus quo pastores in cura Animarum dirigerentur.* Equidem ad hæc beatos Auctoris nostri manes supremi numinis vindictam efflagitare crediderim in eum, qui famam captaturus additiones ejusmodi suas vocare necessarias intolerando, ne quid gravius dicam, mendacio non erubuerit; nam nihil in eo Tractatu est quod multo uberius, ac solidius in La-Croixii voluminibus non haberemus. Quæso cum his Tractatum illum conferamus. Agitur in prima Sectione *de Officio Confessarii, prout personam Judicis gerit, nempe jurisdictione et approbatione ad Sacramentum Pœnitentiæ rite administrandum necessaria,* cap. 1; *de benignitate et patientia in audiendis peccatorum Confessionibus,* cap. 2; *de necessitate et methodo interrogandi pœnitentes,* cap. 3; *de absolutione impertienda, differenda, aut deneganda,* cap. 4; *de satisfactione pœnitenti indicenda,* cap. 5. Quid horum omisit La-Croixius? omisit? immo non locupletissime pertractavit? Adi illum; lib.6, p. 2, a n. 1485 ad n. 1698, *de approbatione, et jurisdictione Confessarii* disserit; *de benignitate et patienta in audiendis*

peccatorum confessionibus, ibid a n. 1704 ad 1745, *de necessitate et methodo interrogandi,* ibid. a n. 1745 ad 1755, et a n. 1883, aliisque in locis, quos ibid. indicatos invenies; *De absolutione impertienda, differenda, aut deneganda,* ibid. a n. 1721 ad 1737, et a n. 1764 ad 1772 et alibi, *de satisfactione* a n. 1230 ad 1301.

Scientiam Confessarii, quæ secundæ Sectionis materies est, persequitur La-Croixius a n. 1787 ad n. 1933. Ad Officium Confessarii, *prout personam gerit Medici,* spectant quæ sequuntur a n. 1701, et a n. 1721 ad 1728 et a n. 1256 ad n. 1263 et 1793. Denique qustiones duas illas, quas veluti appendicem, subjicit Tractatus Theologici Auctor, alteram, *an et quomodo Confessarius emendare debeat errores quos in sacro Tribunali admisit;* alteram, *quos et cira quæ obstringat confessionis sigillum,* fuse examinat La-Croixius, lib. 6, p. 2, a n. 1772 ad 1785 et a n. 1934 ad 2001. Quidni igitur de injuria La Croixio illata postulandus sit hujusce opusculi Auctor, quod in La-Croixio desiderari ea affirmaverit, quæ nec Theologiæ Moralis Magistrum præteriisse silentio decebat, nec revera sunt a La-Croixio aut leviori calamo pertractata?

Hac de causa Tractatus iste omitti nullo moralis Theologiæ detrimento potuisset, nisi consultius duxissemus illum huc rejicere, tum ne quid in hac editione deesset quod in aliis exstabat, tum quod anonymus Auctor in eo omnia collegit, atque uno veluti obtutu inspicienda proposuit, quæ sparsim habet La-Croixius, ac proinde laborem minuit Lectoribus.

SECTIO PRIMA

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM JUDICIS GERIT

Revocari possunt ad quinque potissimum capita, *Primum*, de Jurisdictione et approbatione ad Sacramentum Pœnitentiæ legitime administrandum necessaria; *Secundum*, de benignitate et patientia in audiendis peccatorum confessionibus; *Tertium*, de necessitate et methodo interrogandi Pœnitentes; *Quartum*, de absolutione impertienda, deneganda, aut differenda; *Quintum* denique, de satisfactione Pœnitenti indicenda.

CAPUT I.

DE JURISDICTIONE ET APPROBATIONE AD SACRAMENTUM PŒNITENTIÆ RITE ADMINISTRANDUM NECESSARIA.

ARTICULUS PRIOR.

De ejusmodi Jurisdictione et approbatione in genere.

Quæstio 1. *Quid et quotuplex sit ejusmodi Jurisdictio?*

Resp. seqq. 1. Potestas ordinis, ut hic accipitur, est facultas a peccatis Christianos omnes absolvendi; quam potestatem in sua inauguratione Sacerdos a Christo Domino accipit, et qua nullo potest crimine, nulla auctoritate humana (quandiu in vivis est), spoliari.

2. Potestas Jurisdictionis ejus Ecclesiam regendi, adeoque intra illam admittendi, et ab eadem arcendi aut separandi quos oportuerit; fideles pascendi Sacramentorum administratione, ac Verbi Divini prædicatione; ferendi Leges, præcipiendi, prohibendi, permittendi, puniendi, eximendi, etc.

3. Duplex distinguitur Jurisdictionis potestas, ordinaria scilicet ac delegata. Ordinaria est, quæ proficiscitur ex potestate et auctoritate extra Sacrum Pœnitentiæ Tribunal, qua quis alterius est Pastor. (Omnes enim Christiani Pastorem habent suum, uno excepto Summo Pontifice qui est supremus omnium Pastor.) Delegata est, quæ legitime datur ab habente ordinariam, v. g. a Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro Diœcesi, a Parocho pro Parochia. In quo tamen notandum est quod Jurisdictio, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ rite administrandum spectat, duplici modo delegatur, vel immediate ipsi Confessario, vel mediate, cum ipsi homini pœnitenti facultas conceditur certum sibi confessarium eligendi, ut Summo Pontifici a Christo Domino concessa fuit; is enim jus in se ipsum quoad forum internum Confessario suo impertit.

4. Ordinaria Jurisdictione pollent ii omnes, quibus ex officio cura animarum commissa est: 1. Summus Pontifex in Christianos omnes; 2. Archiepiscopi in suos Diœcesanos et in Suffragantium subditos, dum eorum Diœceses insipiunt; 3. Episcopi in suos Diœcesanos; 4. Parochi in suos Parochianos; 5. Abbates, qui Jurisdictione quasi Episcopali sunt prædíti, in termino suæ Jurisdictionis; 6. Generales Ordinum in omnes Ordinis subditos; 7. Provinciales in suam Provinciam; 8. Denique Superiores locales in loci subditos.

5. Delegatam Jurisdictionem habent ii, quibus a superius laudatis legitime fuit concessa. Ut autem legitime concedatur, requiritur: 1. Ut Sacerdotibus impertiatur; ii enim soli Sacramenti Pœnitentiæ Ministri esse possunt. 2. Ut ea non in alios quam in subditos communicetur. Hinc solus Summus Pontifex potest in omnes Christianos Jurisdictionem mandare, quia ipse solus in eos omnes ordinariam habet; Archiepiscopi et Episcopi in solos Diœcesanos; Parochi in solos Parochianos, et ita de cæteris.

Quæst. 2. — *Quid sit approbatio?*

Resp. Nomine approbationis intelligitur authenticum testimonium, quo Sacerdos aliquis ad audiendas Confessiones ab Episcopo declaratur idoneus. Quis autem, et a quo, et quando declarandus sit, dicetur inferius.

Quæst. 3. — *Utrum in Sacramenti Pœnitentiæ Ministro præter Ordinis potestatem requiratur Jurisdictionis potestas?*

Respondeo affirmative. Quod patet: 1. Ex Florent. in Decreto Eugenii et ex Trid. sess.

14, cap. 7, ubi dicitur absolutionem nullam esse, si data sit a Sacerdote, qui neque Ordinariam neque delegatam Jurisdictionem habeat. 2. Quia Pœnitentiæ Sacramentum in aliquo judicio per se necessario consistit atque perficitur. Ut autem legitimum sit judicium, necesse est ut qui judicat, in reum qui judicatur, jus habeat.

Quæst. 4. — *Utrum ad audiendas sæcularium hominum confessiones præter Jurisdictionem in Sacramenti Pœnitentiæ Ministro requiratur Episcopi approbatio?*

Resp. Requiri Episcopi approbationem, nisi Sacerdos ille Beneficium Parochiale obtineat. Sic enim Trid. sess. 23, Cap. 15, de Ref. *Quamvis Presbyteri in sua Ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen S. Synodus nullum etiam Regularem posse confessiones sæcularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut Parochiale Beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, et approbationem quæ gratis detur, obtineat, privilegiis et consuetudine quacumque etiam immemoriali non obstantibus.*

Nota 1. Ante Decretum istud Synodi Trid. sola Jurisdictio ad audiendas fidelium hominum Confessiones in Sacerdotibus requirebatur. Quare cum eam Privilegiati Regulares a Summo Pontifice in Christianos omnes sæculares delegatam haberent, Sacramentum Pœnitentiæ illis administrare, insciis etiam et inconsultis locorum Episcopis poterant. Jam vero ad audiendas Christianorum sæcularium confessiones, in Regularibus etiam privilegiatis præter Jurisdictionem a Summo Pontifice delegatam, Episcoporum approbatio insuper est necessaria.

Nota 2. Parochis sola Jurisdictio sufficit; Unde si eam habeant ab aliis Parochis, etiam diversæ Diœceseos delegatam, spectato jure communi poterunt eorum subditis confitentibus aures dare, eosque rite absolvere insciis atque inconsultis locorum Episcopis; quandiu quidem Beneficium obtinent Parochiale; eo enim amisso, ne quidem eis fas est sine nova Jurisdictione atque adeo approbatione suos olim subditos absolvere.

Nota 3. De Regularibus utriusque sexus nihil omnino sancivit Tridentinum. Sicut ergo prius ad eorum Confessiones audiendas sola erat Sacerdotibus necessaria Jurisdictio; ita et hæc adhuc spectato Concilii Decreto est satis ;ibædeoque possunt Rueglares quilet apud Sacerdotem quemcumque, etiam sæcularem ac nequaquam approbatum peccata deponere; si modo ad id facultatem a Superiore suo impetraverint.

Nota 4. Quod ad Moniales spectat, eodem prorsus jure quo Regulares ipsi post Tridentini Decretum gaudebant; sed postmodum promulgata est Bulla Gregorii XV, qua prohibetur ne quis deinceps Sacerdos etiam Regularis, Monialium et quidem exemptarum Confessiones audiat, nisi prius ab Episcopo loci fuerit legitime approbatus. Fertur tamen nonnullos Monialium ordines a subsequentibus Pontificibus prærogativa donatos esse, qua Bullæ Gregorii XV derogatur. Qui autem sint illi Ordines? Viderint quorum interest.

Quæst. 5. — *Quodnam sit discrimen Jurisdictionem inter et approbationem?*

Resp. seqq. 1. Jurisdictio in quolibet Sacerdote ita necessaria est, ut ea semota ratum esse Sacramentum Pœnitentiæ nullo modo possit. Secus est autem de approbatione, quæ nec in omni Sacerdote, nec quoad omnes fideles requiritur.

2. Potest Jurisdictio sine approbatione, et vicissim approbatio sine Jurisdictione consistere; nam Parochi Jurisdictione ordinaria pollent in subditos et approbatione carent; nec ea opus habent ad quorumcumque fidelium Confessiones ubicumque gentium audiendas, spectato, ut jam dictum est, jure communi, si modo delegatam Jurisdictionem acceperint. Regulares vero Privilegiati Jurisdictione quidem prædíti sunt in omnes Christi fideles sæculares; at ne quidem unum ex illis, nisi ad hanc Jurisdictionem accesserit Ordinarii approbatio, absolvere rite possunt. Præterea solent Episcopi plerique sæcularibus Sacerdotibus approbationem concedere, non tamen Jurisdictione concessa; quare necesse est, ut eam a Parochis, quorum subditos audire confitentes voluerint, delegatam accipiant.

Quæst. 6. — *An satis sit ad ratam absolutionem, ut credatur Confessarium legitima Jurisdictione pollere?*

Resp. Satis esse, si id credatur errore communi, cui occasionem dederit Titulus coloratus. *Communi,* inquam, *errore :* Neque enim sufficit privatus error unius aut alterius; quia sic non est satis idonea ratio asserendi Ecclesiam tunc Jurisdictionem conferre, ubi potest error facile comprehendi; neque agitur de communi animarum bono, sed unius tantum aut alterius. Requiritur præterea, ut communi errori occasionem dederit titulus coloratus, cujusmodi est collatio alicujus Beneficii anne-

xam habentis animarum curam; collatio, inquam, in speciem legitima, reipsa autem nulla ob defectum aliquem occultum, v. g. Simoniam aut Excommunicationem ; tunc enim merito censetur Ecclesia Jurisdictionis supplere defectum, eamque concedere saltem ad singulos actus.

Quæst. 7. — *An Sacerdos non approbatus possit saltem a venialibus rite absolvere?*

Resp. Mos ille diu quidem viguit et communi Doctorum sensu probatur ; sed Innocentius XI, in Decreto suo de Communione quotidiana an. 1679, prohibuit ne quis deinceps Sacerdos non approbatus a peccatis venialibus absolveret (sic enim præcipit Ordinariis : *Non permittant, ut venialium Confessio fiat simplici Sacerdoti non approbato.*) Quare id jam fieri nec licite, nec legitime potest.

Dices : Sed quid de lethalibus jam rite depositis et remissis? R. Idem esse ac de venialibus; est enim par utrinque ratio, quia utraque materia non est Confessionis necessaria, sed sufficiens duntaxat; adeoque prohibitio ad illa tacite saltem pertinet ; imo oportuit illorum absolutionem severius prohiberi quam venialium, ob graviora incommoda quæ inde consequi possent.

Quæst. 8. — *Cujus Episcopi requiratur approbatio? An Pœnitentis, an Confessarii, an loci in quo Confessiones audiuntur?*

Resp. Requiri omnino et sufficere approbationem Ordinarii loci, in quo Confessiones audiuntur. Sic enim facile conciliantur præscripta omnia, quæ secum in speciem pugnare videntur. Quare privilegiatis Regularibus fas est quorumlibet sæcularium cujuscumque Diœceseos audire Confessiones in ea Diœcesi, in qua sunt approbati; quia, ut jam observatum fuit, Jurisdictionem habent a summo Pontifice delegatam in Christianos quoscumque. Sacerdotes autem sæculares etsi approbati sint, sicut et Regulares non privilegiati, non possunt, spectato jure communi, fidelibus ex alia Diœcesi accedentibus Pœnitentiæ Sacramentum administrare; quia illi Jurisdictionem hanc non habent delegatam ab Ordinariis aut Parochis, quorum auctoritas ad solos pertinet Diœcesanos aut Parochos.

Excipiuntur tamen : 1. Peregrini ; illi enim jure communi, dum iter agunt. Episcopi loci in quo versantur quasi subditi constituuntur, quod saltem ad Pœnitentiæ Sacramentum spectat. 2. Ii qui negotiorum aut alterius rei causa extra Diœcesim suam diutius commorantur, ob eamdem rationem. Usus enim saltem in Galliis invaluit (nam de cæteris Regnis Doctores non ita conveniunt), ut Sacerdos quilibet etiam sæcularis in ea Diœcesi in qua est approbatus, accedentes undecumque fideles absolvat, idque nemine reluctante. Quare merito censentur Prælati aut Parochi subditis suis hanc concedere facultatem, sicque Confessariis quos adeunt requisitam Jurisdictionem mandare.

Quæst. 9. — *Utrum approbatio petita et injuste denegata pro concessa haberi possit?*

Resp. Non posse; quia Tridentinum omnino requirit ut Sacerdos sit approbatus; si modo Beneficium Parochiale non obtineat. Præterea damnata est ab Alexandro VII, Decreto Inquisitionis dato 24 Sept. an. 1665, sequens propositio : *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.*

Quæst. 10. — *An ab uno Episcopo approbatus possit in aliis Diœcesibus sine nova Episcoporum approbatione fidelium Confessiones audire?*

Resp. Non posse ; licet enim utraque sententia olim videri potuerit probabilis, post Decretum tamen Urbani VIII, an. 1628, negativa omnino tenenda est. Illud etiam certum est quoad Regulares, ut patet : 1. Ex Responsione Innocentii X ; ibi enim declarat Regulares ab uno Episcopo approbatos in una Diœcesi ad Confessiones sæcularium personarum audiendas, nequaquam posse in alia Diœcesi audire Confessiones sine approbatione Episcopi Diœcesani. 2. Quia ab Alexandro VII, 30 Jan. an. 1659, per Decretum Inquisitionis damnata est, « ut falsa et saluti anima» rum perniciosa » sequens propositio, « Re» gulares Ordinum Mendicantium semel ap» probati ab uno Episcopo ad Confessiones » audiendas in sua Diœcesi, habentur pro ap» probatis in aliis Diœcesibus, neque nova in» digent Episcoporum approbatione. » 3. Ex Constitutione Clementis X, data Romæ 21 Jun. et publicata 2 Aug. an. 1670, quæ incipit : » Superna magni Patris-familias; » ibi enim idem decernitur his verbis : « Ad hæc Reli» giosos ab Episcopo ad Confessiones sæcula» rium in sua Diœcesi audiendas approbatos, » non posse in alia Diœcesi eas absque Epis» copi Diœcesani approbatione audire; quam» vis Pœnitentes subditi sint ejus Episcopi, » a quo ipsi Religiosi jam fuerant approbati. » 4. Denique id aperte colligitur ex Trid. laudata jam Sess. 23, Cap. 13, *De Res.* Hic enim

requirit Concilium in Sacerdote approbationem *ab Episcopis;* quo plurali nomine in diversis Diœcesibus diversas Episcoporum approbationes requiri manifeste significatur.

Quæst. 11. — *Utrum possit Episcopus approbare ad certum tempus, ad certum locum, ad certas personas?*

Resp. Posse id constat ex eadem Constitutione Clementis X, in qua sic habetur: « Illos » autem Religiosos, qui ad Confessiones au- » diendas idonei generaliter reperti fuerint, » ab Episcopis generaliter quoque et indis- » tincte, absque aliqua limitatione temporis » cæterorumque locorum, aut generis perso- » narum in Diœcesi propria admittendos; » quoad cæteros vero, qui non adeo idonei » reperiuntur, si petierint se admitti, arbitrio » Ordinariorum relinqui, ipsos cum limitata » facultate, prout eisdem Ordinariis magis » expedire videbitur, probare et admittere.

Quæst. 12. — *An generaliter apprabatus ad audiendas sæcularium hominum Confessiones censeri debeat approbatus ad audiendas etiam Monialium Confessiones?*

Resp. Non esse censendum, ut declarat idem Clemens X, his verbis: « et generaliter » approbatas ab Episcopo ad personarum » sæcularium Confessiones audiendas nequa- » quam censeri approbatos ad audiendas Con- » fessiones Monialium sibi subjectarum, sed » egere quoad hoc speciali Episcopi approba- » tione. » Quod autem ad Moniales exemptas attinet, si in generali approbatione non excipiantur, censetur illas approbatio complecti, quia earum non meminit Summus Pontifex, adeoque non excipit.

Quæst. 13. — *An approbatio semel concessa, possit deinceps legitime revocari?*

Resp. seqq.: 1. Si Episcopus approbationem ad certum tempus, v. g. ad annum concesserit, finito tempore desinit approbatio; illius enim duratio non potest progredi ultra tempus ab eo præscriptum, ex cujus pendet arbitrio.

2. Si Episcopus approbationem ad beneplacitum concessit, poterit illam legitime, etiam absque causa quotiescumque videbitur revocare; quia approbatio ad beneplacitum absolute non conceditur, sed ad tempus, vagum illud quidem atque incertum, at ex approbantis arbitrio definiendum postea si voluerit. Idem dicendum, si concessa sit approbatio cum hac clausula: *usque ad revocationem.*

3. Approbatio absolute concessa potest legitime revocari; nam per se est revocationi obnoxia, et nullo jure hæc revocatio fit irrita. Deinde sicut potuit primum absque causa ulla legitime denegari; ita etiam semel concessa, poterit absque causa ulla legitime revocari.

Qui plura volet de approbatione, consulat Studiosus Lector Theologiam hanc Moralem a n. 1483 *ad n.* 1547.

ARTICULUS POSTERIOR.

De Jurisdictione per casuum reservationem restricta.

Quæst. 14. — *Quid sit reservatio, quidque requiratur, ut casus aliquis reipsa sit reservatus?*

Resp. seqq.: 1. Casuum reservatio aliud nihil est, quam Jurisdictionis restrictio a legitimo Superiore inferioribus Sacerdotibus indicta. Qua fit ut deinceps a quibusdam peccatis accedentes ad se pœnitentes absolvere, nec licite, nec valide possint.

2. Casus reservatus is dicitur a quo absolvendi Jurisdictio legitime ligata fuit; ut autem casus aliquis vere reservatus sit, multa requiruntur, quorum alia reservatorem spectant, alia ipsa peccata, alia fideles, qui se peccatis hujusmodi obstrinxerunt.

Quoad reservatorem requiritur in eo potestas, tum in ipsos Sacerdotes, quorum Jurisdictionem reservatione sua restringit, tum in ipsos fideles quos deinceps Sacerdotes ii absolvere a reservatis non valent. Hinc Summus Pontifex potest omnes omnino Sacerdotes sua reservatione obstringere, omnesque omnino fideles illi subjicere, quia illorum omnium Supremus est pastor atque Prælatus; Episcopus vero eos tantum Sacerdotes potest sua reservatione ligare, vel quorum habet subjectam sibi Jurisdictionem, vel quos approbatione sua reddit legitimos Sacramenti Pœnitentiæ Ministros; idque quoad fideles sibi quomodocumque subjectos, seu quos hujusmodi Sacerdotes deinceps absolvere non valeant vi Jurisdictionis reservatione restrictæ, aut vi approbationis ab eodem concessæ. Atque hæc est universalis Regula, juxta quam pronum erit cuilibet Confessario dijudicare, qua polleat potestate absolvendi a peccatis accedentes ad se Confessionis causa fideles.

Quod autem attinet ad ipsum peccatum, quatuor omnino requiruntur, quorum si vel unum defuerit, reservationi non subjicietur. Primum est ut peccatum sit lethale. Nam etsi venialia improprie saltem reservari possint, nunquam tamen fuerunt hactenus ab

ullo Superiore reservata. Et vero frustra prorsus reservarentur, cum nulla lege teneantur fideles ea Ecclesiæ clavibus subjicere. Hinc licet injuriosa Patris aut Matris percussio sit quibusdam in Diœcesibus reservata, si quis tamen Patrem aut Matrem injuriose percutiendo, levem tantum culpam admiserit, seu ob levitatem materiæ, seu ob defectum sufficientis advertentiæ atque consensus, is in reservationem non incurret. Deinde requiritur ut peccatum sit externum, quia pariter etsi peccata mere interna reservari absolute possint, nunquam tamen reservantur. Hinc sola voluntas peccatum aliquod reservatum admittendi, etsi lethalis sit, reservata non est, nisi in aliquem actum externum prodierit. Ubi observandum est diligenter, ut quis se peccato reservato obstringat, satis non esse secundum jus commune, si culpam lethalem exterius reipsa committat, sed requiri insuper ut actus ille externus gravis per se sit. Nam si levis tantum, etsi peccatum lethale evadat quia ex voluntate lethaliter noxia profectus, non propterea casus reservatus erit censendus. Hinc si quis in templo rem Sacram levis momenti furetur ratus, eam esse pretiosam, peccat ille quidem graviter, non tamen peccatum reservatum admittit, quia materia furti per se tantum est levis, nec nisi ex accidenti objectum peccati lethalis, voluntate scilicet lethaliter prava.

Tertium est ut peccatum sit consummatum in ea ratione, sub qua reservatur. Nam si tentatum duntaxat fuerit aut inchoatum, reservatum non erit; idque præsertim locum habet in peccatis luxuriæ; quod satis sit indicasse. Itaque si quis rusticus, v. g. cujus pecora morbo laborant, vetulam consulat quam novit esse magicarum curationum peritam, ab eaque audiat quid sibi opus facto, ut medeatur pecoribus; tum herbas inquirat, easque rite paret; sed facti pœnitens vel alia de causa non adhibeat, casum reservatum non admittet, quia delictum non consummavit. Hæc tamen tertia observatio locum nequaquam haberet, si oppositum. Reservator disertis verbis significaretur, ut reipsa significatur in casu bene multis in Diœcesibus reservato, qui est de *procuratione abortus fœtus animati, tum inanimati, etiam effectu non secuto.* Atque adeo licet non consummetur, sed attentetur duntaxat, subjacet reservationi.

Quartum denique est ut peccatum sit certo reservatum. Nam si dubites an reservatum sit, hujusmodi dubio, quod prudenter deponi non possit, reservatum non erit. Duplex autem est dubium: aliud facti, aliud Juris. Dubium facti est, v. g. si pœnitens dubitet an vere commiserit quod esse reservatum certo constat; vel an illud veniale fuerit duntaxat aut lethale, vel an sufficienter consummatum, an sufficienter externum, necne? Dubium juris est v. g. si Confessarius ipse dubitet an peccatum quod audit, sit reipsa inter reservata censendum, quia reservatio verbis æquivocis est concepta, nec vera subjecta sententia deprehendi ullo modo potest; non tamen si dubitet an casus hujusmodi in reservatorum Indice sit aperte conscriptus, quod vel illum non satis attente legerit, vel certe quod hic et nunc non meminerit; nam dubium istud facile potest Indice iterum consulto deponi. Ratio autem istius ac Superioris observationis passim ab Auctoribus assignata, ex illo desumitur Principio, quod in utroque jure locum habet: *Odia sunt restringenda.* Itaque cum reservatio res per se odiosa sit (restringit enim absolvendi potestatem), stricte, quoad fieri potest, sumi debet; hoc est, debent verba quibus concipitur, secundum propriam et strictam significationem intelligi; et cum sensus dubius est, in partem benigniorem accipi.

Jam superest dicendum de iis, quæ ad ipsos peccatorum reos spectant; hæc autem paucis quæstiunculis facilius absolventur.

Quæst. 15. — *An qui peccant ignorantes reservationem, illi nihilo tamen minus sint obnoxii?*

Resp. Esse reservationi ut plurimum obnovios; quia: 1. Reservatio pœna non est, quin præterea non incurrat eam ignorans; sed est duntaxat, ut dictum fuit, Jurisdictionis restrictio ob commodum publicum; ut scilicet fideles a peccatis hujusmodi reservatis in posterum absterreantur ipsa Superiorem adeundi necessitate, atque adeo injecta absolutionem obtinendi difficultate. Quia: 2. Constat posse rite et merito reservari peccata jam pridem commissa, sed nondum Sacramento Confessionis expiata; atque ita solent nonnunquam Prælati, cum audiunt facinus aliquod ostensionem habens non vulgarem in Diœcesi sua perpetratum, illud sibi reservare. Dixi autem ignorantes reservationem esse illi ut plurimum obnoxios, quia si casus aliquis non ratione sui, sed tantum ob annexam censuram reservatus sit, cum ignorans censuram, non eam contrahat, nec pariter reservationem contrahet.

Quæst. 16 — *Utrum pueri ante pubertatis annum reservatione obligentur ?*

Resp. Eos omnino obligari, nisi, ut quibusdam in Diœcesibus contingit, nominatim excludantur ; quia licet juxta nonnullos auctores censuris ob judicium non satis maturum obnoxii non sint, nihil tamen est cur reservationi non subjaceant, quæ est Jurisdictionis restrictio, non ipsis, sed Confessariis indicta, præsertim cum res pueris sit utilissima, si a peccatis quibusdam gravioribus jam a teneris annis ipsa reservatione deterreri consuescant.

Quæst. 17. — *Utrum Regulares subjaceant casibus ab Episcopo reservatis ?*

Resp. seqq.: 1. Regulares non exempti subjacent; exempti non subjacent, quia quoad hoc non subsunt Jurisdictioni Episcopi. Solus enim Regularium Prælatus v. g. Monialium exemptarum potest sibi casus aliquos reservare ; quia iste solus ab omnibus potest eas absolvere, et Jurisdictionem aliis Confessariis impertire.

2. Si Regulares exempti v. g. Moniales habeant Confessarium non exemptum, huic sublata erit Jurisdictio et potestas absolvendi a tali casu, ideoque casus commissus a Moniali exempta censebitur reservatus respectu talis Confessarii; nisi tales exemptæ haberent Privilegium, ut per quemcumque approbatum possint ab omnibus casibus absolvi. Ita Sylvius *p.* 1, *v. casus reservatus, casu* 2.

Quæst. 18. — *Quid de advenis alienæ Diœceseos sit sentiendum quoad casuum reservationem?*

Resp. seqq.: 1. Si quis advena reus peccati alicujus in hac quidem Diœcesi, non tamen in sua reservati, huc accedat Confessionis causa, non poterit ab inferiore Sacerdote absolvi, quia ejus Jurisdictio circa illud peccatum est restricta absolute, nec ab ullo Superiore in totam amplitudinem restituta.

2. Si quis autem advena obstrictus sit peccato aliquo in Diœcesi sua, non tamen in hac reservato, poterit hic absolvi a Regularibus Privilegiatis ; quia eorum Jurisdictio quam habent a Summo Pontifice delegatam erga omnes fideles, a nemine fuit restricta circa illud peccatum de quo agitur ; non quidem ab Episcopo loci, quia illud, ut supponimus, non reservavit, neque etiam ab Episcopo advenæ, is enim neque Jurisdictionem delegavit, neque illam approbatione sua confirmavit, cum illius approbatione Regulares Privilegiati in alia Diœcesi non egeant. Atque illud constat præterea ex Constitutione Clementis X, « Superna Magn » Patrisfamilias » § 7, ubi declaratur, « posse » Regularem Confessarium in Diœcesi, in qua » est approbatus, confluentes ex alia Diœcesi » a peccatis in ipsa reservatis, non autem in » illa, ubi idem Confessarius est approbatus, » absolvere, nisi eosdem pœnitentes noverit in » fraudem reservationis ad alienam Diœcesim » pro absolutione obtinenda migrasse. » Non poterit tamen absolvi a Sacerdotibus Sæcularibus vel a Regularibus non Privilegiatis ; nam quoad advenam illum Jurisdictionem habent ab ejus Prælato vel Parocho delegatam. At incredibile prorsus est velle Prælatum Jurisdictionem, quam in sua Diœcesi reservatione ligatam concedit, extra Diœcesim omnino solutam concedere. Parochus autem non potest jurisdictionem ampliorem ea qua pollet demandare. At Jurisdictio qua reipsa pollet, reservatione est restricta; solutam igitur delegare non potest.

Quæst. 19. — *Quomodo tollatur peccatorum reservatio ?*

Resp. Tolli peccati alicujus reservationem est, restrictam inferiorum Sacerdotum circa illud Jurisdictionem restitui in suam amplitudinem. Cum enim peccati reservatio aliud nihil sit, quam restrictio Jurisdictionis a legitimo Superiore Confessariis indicta, ablatio reservationis aliud nihil esse potest, quam ejusdem restrictæ Jurisdictionis solutio, seu in amplitudinem nativam restitutio.

Hinc 1. Potest reservator ipse tollere reservationem duplici modo. Uno, si criminis reservati reo facultatem concedat, certum aut quemcumque libuerit ex inferioribus Sacerdotis Confessionis et Absolutionis causa adeundi ; sic enim perspicuum est restrictam prius eorum circa peccatum hujusmodi Jurisdictionem, eo ipso in amplitudinem nativam restitui, atque adeo tolli ejusdem reservationem. Altero modo, si ipse Reservator Pœnitentem in Confessione audiat, eumque rite absolvat; tunc enim peccatum illud Sacramentali Confessione rite expiatum, desinit esse materia Confessionis necessaria, ac proinde reservationi esse subjectum; quia cum nulla perstet in homine pœnitente obligatio, necessitas nulla illud iterum Ecclesiæ clavibus subjiciendi, frustra omnino perseveraret illius reservatio. Hinc consequens est ut licite et valide possit ab eo iterum absolvere inferior quilibet Sacerdos. Quod autem de Reservatore dictum est, idem pari jure de Superiore Reservatoris debet intelligi ; potest enim Superior, quidquid potest Reservator inferior ; cum et ipsius,

et omnium ejus subditorum Sacerdotum habeat sibi subjectam Jurisdictionem.

Hinc 2. Non potest Sacerdos a Superiore quoad reservata delegatus reservationem tollere, pœnitentem hominem ad inferiores Sacerdotes absolutionis causa remittendo; quia non potest restrictam illorum Jurisdictionem ipse per se solvere, cum eam sibi subjectam non habeat. Sicut enim fustra restringeret, ita et frustra ampliaret. Neque vero delegationis beneficium hanc ei facultatem impertit, sed id unum præstat ut ejus Jurisdictio quoad reservata non restringatur. Revera tamen delegatus tollit reservationem peccatorum, a quibus pœnitentem rite et directe absolvit; quia sic delicta illa, quasi si ab absolvente Reservatore fuissent remissa, desinunt esse materia Confessionis necessaria; quippe quæ fuerint legitimæ Jurisdictioni subjecta, et a legitimo Judice vi Absolutionis remissa.

Quæst. 20. — *An perseveret eorum criminum reservatio, quæ quidem omnia homo pœnitens apud Superiorem ipsum deposuit, et a quibus ob interpositum obicem absolutus irrite fuit?*

Resp. seqq. 1. Certum est amotionem reservationis irrita absolutione necessario non impediri; potest enim reservatio auferri, non ablato peccati reatu, ut reipsa contingit, cum Superior pœnitentem hominem reservatis casibus impeditum ad inferiores Sacerdotes absolutionis causa remittit.

2. Certum etiam est posse reipsa in casu proposito tolli reservationem, si id Superior voluerit. Amotio enim reservationis in ejus libera potestate omnino posita est; quia si quid potuit pro arbitrio non reservare, ita et potest pro arbitrio reservationem auferre.

3. Ex dictis certum est quæstionis hujus solutionem ab expressa vel existimata Superioris voluntate petendam esse. De expressa autem ejus voluntate nullatenus constat; existimatam vero seu virtualem unanimi ferme sensu Doctores inesse arguunt, quia cum homo pœnitens crimina omnia reservata quibus obstrictus est, apud Superiorem deposuit, ab eoque absolutus recessit, etsi ratæ absolutioni obicem nocenter seu innocenter ipse posuerit, is tamen fini reservationis quantum par est satisfecit. Eo enim fine graviora quædam crimina reservantur, ut eorum rei fideles adigantur ad sistendum se Superiori, a quo possint, et paterna animadversione, et congrua satisfactione mulctari, sicque ab illis admittendis in posterum absterreantur. Cum itaque omnia hæc homo iste pœnitens subierit, nihil ulterius videtur superesse quod Superior ab ipso exigere jure possit. Ergo non immerito existimatur velle reservationem auferri. Atque idem etiam est cum homo pœnitens a Superioris delegato absolutionem irritam licet obtinuit, quia sic pariter fini reservationis factum esse satis apertum est.

Sed, inquies, obligaturne tunc pœnitens satisfactionem in Confessione hujusmodi irrita sibi impositam exibere? Resp. Quod tenetur tunc pœnitens, cum primum confitebitur, eam Confessario manifestare; Confessarius vero eam pœnitenti indicere, quia hæc videtur esse Superioris voluntas, ad quam par est ut se uterque conformet.

At dices: numquid satis esset, si ipse per se pœnitens indictam a Superiore pœnitentiam solveret, de ea non admonito Confessario? Resp. Satis non esse, quia tunc pœnitentia illa Sacramentalis non foret, atque adeo vim satisfaciendi a Sacramento inditam non haberet. Quod tamen requirere Superiorem non immerito existimatur, præsertim cum non raro accidat, ut cum pœnitentem ad inferiores Sacerdotes Confessionis causa remittit, pœnitentiam designet quam debeat isti imponere in casuum reservatorum satisfactionem.

Quæst. 21. — *An sublata sit reservatio eorum peccatorum, quæ homo pœnitens ex mera inculpata oblivione reticuit?*

Resp. Reservationem non esse sublatam; quia etsi peccata hujusmodi fuerint indirecte vi absolutionis remissa, non continuo sequitur eorum esse ablatam reservationem. Sicut enim, licet peccatum aliquod lethale ex non reservatis fuerit indirecte remissum, perstat tamen obligatio proprio Sacerdoti seu qui legitima Jurisdictione polleat, subjiciendi; sic indirecta criminis reservati remissione non solvitur obligatio, illud proprio Sacerdoti, qui solus Superior est aut ejus delegatus, manifestandi. Ratio est, quia indirecta absolutio accidit propter necessariam connexionem, quæ inest inter peccati unius remissionem, cum alterius, quod directa Confessionis materia est, remissione. Nulla autem connexio hujusmodi intercedit inter solutionem reservationis et qualemcumque peccati remissionem; cum evidens sit illa duo sejungi ab invicem posse.

Objicies 1. Si pœnitens absoluta peccatorum declaratione sic Superiorem alloqueretur: *Nullius quidem reservati criminis mihi sum conscius. Si quibus tamen reipsa obstringar, eaque deinceps in memoriam redeant, rogo ut illorum mihi auferas reservationem.* Certum est

Superiorem id nunquam pœnitenti denegaturum. Ergo non immerito existimatur velle etiam tacente pœnitente, omnem, si qua sit, reservationem auferre. Resp. 1. N. Ant. Tunc enim Superior pœnitentis precibus annueret vel non annueret, prout spirituali ejus commodo expedire hic et nunc judicaret. Fieri autem potest ut non expediat eum ad inferiorem Sacerdotem remitti, si quo forte esset reservato crimine obligatus. Resp. 2. Omisso Ant., N. Cons., quia voluntas hoc modo existimata locum non habet, nisi cum adiri Superior non potest, a quo facultas expressa impetretur. Hic autem quid facilius quam si pœnitens a Superiore, apud quem peccata deposuit, veniam hujusmodi petat? Cur ergo ex voluntate solum existimata erit a reservatione solutus?

Objicies 2. Pœnitens inita apud Superiorem Confessione paratum se ostendit ad reservata delicta ei manifestanda, seque paternæ animadversioni animo congruenti pœnitentiæ subjiciendum. Ergo merito existimatur contentum esse Superiorem, nec quidquam ulterius exigere quoad reservata omissa. Resp. N. Cons. Etsi enim pœnitens se ad hæc paratum ostenderit, nihil tamen eorum reipsa præstitit, necdum consequenter muneri suo satisfecit. Cur ergo eum Superior ab onere se iterum sistendi hoc ipso immunem præstabit? Id certe Superioris nec juri, nec prudentiæ conveniens est.

Quæst. 22. — *Utrum inferior Sacerdos, qui facultatem obtinuit a reservatis criminibus jam in Confessione auditis pœnitentem aliquem semel absolvendi, possit vi illius facultatis absolvere a novis reservatis, quæ idem pœnitens ab hac ultima Confessione admisit?*

Resp. Istius difficultatis solutio peti debet a modo, quo facultas et postulata, et concessa fuit. Nam: 1. Si Superiori significasti velle te ab homicidio voluntario, v. g., absolvere pœnitentem quemdam, qui ad te accessit; annuerit autem Superior; jam non poteris absolvere a furto sacrilego, quo idem pœnitens ab ultima Confessione se obstrinxit. Et ratio est, quia facultas juxta petitionem debet concessa intelligi; petitio autem tua fuit de homicidio voluntario duntaxat, non de furto sacrilego de quo forte ne cogitasti quidem. 2. Si contra petisti facultatem absolvendi semel aliquem a quibusdam reservatis, quæ nominatim non indicasti, hæcque tibi concessa fuerit; distinguendum est: si enim petitionem tuam ad ea tantum crimina, quæ tibi jam declarata fuerant, pertinere voluisti, ad ea solum etiam pertinebit concessio. Si vero petitione tua omnia indiscriminatim crimina excepisti, quæ tibi pœnitens cum revertetur, manifestaturus est; tunc poteris eum etiam a novis in quæ lapsus est, absolvere. Et ratio est, quia juxta petentis mentem hæc etiam peccata concedentis voluntas excepit. Si vero, quocumque modo pictieris, ita tibi Superior responderit: *totam meam Jurisdictionem in illum tuum pœnitentem pro una vice impertio.* Tunc certe quæcumque is ad Tribunal tuum peccata deferet, ab illis rite absolves, quia plena in omnia Jurisdictione munitus accedes. Verum ut in hoc aditus omnis scrupulis præcludatur, prudenter aget Confessarius, si declaratis superiori pœnitentis sui criminibus quæ jam novit (tacito semper ejus nomine, ut perspicuum est), facultatem petat, non ab illis solum absolvendi, sed etiam ab aliis, si quibus forte invenerit irretitum. Hac enim potestate concessa, ab omnibus reservatis quocumque tempore admissa fuerint absolvere tutissime poterit.

Quæst. 23. — *An et quomodo inferior Sacerdos possit a reservatis indirecte absolvere?*

Resp. seqq.: 1. Ut ratum sit pœnitentiæ Sacramentum, non requiritur integra materialiter Confessio, seu omnium omnino peccatorum quibus reipsa obstrictus est pœnitens, declaratio; sed sufficit integra formaliter Confessio, seu omnium manifestatio criminum, quæ discussa diligenter conscientia memoriæ occurrunt, seu eorum certe quæ, habita Confessarii aliorumque adjunctorum ratione, tenetur hic et nunc pœnitens declarare.

2. Indirecta a peccato aliquo absolutio ea dicitur, qua peccatum licet in Sacramento pœnitentiæ saltem ut materia illius idonea subjectum non fuerit, vi tamen Sacramentalis gratiæ remittitur; quod ea gratia propter legitimam Sacramenti vim reipsa conferatur, et alia peccata rite subjecta remittat per se; unde fit ut ex accidenti illud etiam necessario deleat; neque enim potest cum alicujus lethalis culpæ reatu in eodem homine consistere. Itaque si quis inculpata oblivione peccatum aliquod lethale inter confitendum prætermittat, ea tamen quæ ad gratiam Sacramenti consequendam necessaria sunt, præstet; is a prætermisso peccato absolvitur indirecte, a cæteris vero rite declaratis, directe. At illud inter culpam directe remissam et indirecte tantum condonatam discrimen inter-

cedit, quod hæc sit deinceps, cum se primo occasio dederit, in Pœnitentiæ Tribunali legitimo Judici aperienda, ut ab ea absolutio directa impetretur; illa vero nequaquam.

3. Si quis crimine reservato obstrictus, illud in Confessione apud inferiorem Sacerdotem inita ex inculpata oblivione omittit; is non propterea gratiæ Sacramenti obicem ponit, quia juxta id quod jam observatum fuit, ut ratum sit Sacramentum sufficit integra formaliter Confessio, qualis hic intercedit. Adde quod alioqui nunquam posset iste peccator, etiam quoad non reservata ab inferiori Sacerdote recte absolvi; si nempe crimen illud reservatum nunquam deinceps in memoriam rediret; quod absurdissimum est.

4. Si homo pœnitens extra mortis articulum constitutus, sola crimina reservata apud inferiorem Sacerdotem etiam bona fide deponat, irrite absolvetur. Et probatur, quia tunc nulla subjicitur Sacramenti materia. Ut enim peccatum aliquod in Sacramento Pœnitentiæ locum materiæ obtineat, satis non est si in Sacro Tribunali etiam cum dolore debito declaretur, sed requiritur insuper legitima Sacerdotis in illud Jurisdictio, vi cujus possit ab eo directe absolvere. Inferior autem Sacerdos caret omni in crimina reservata Jurisdictione. Ergo si hominem pœnitentem, qui sola subjicit reservata, absolvat, nihil occurret in quod hæc absolutio directe cadere possit, quia deficiet omnis Sacramenti materia. Ergo irritum conficiat Sacramentum est necesse.

5. Si homo pœnitens aliqua necessitate adactus, peccata reservata apud inferiorem Sacerdotem simul cum aliis deponat; tunc cum Superior vel delegatus adiri non potest, rite ac licite absolvetur, a non reservatis quidem directe, et a reservatis indirecte, cum onere tamen crimina reservata legitimo Judici iterum aperiendi. Ratio est, quia tunc peccator materiam exhibet requisitam, dolorem scilicet, propositum et peccatorum declarationem, eamque apud legitimum Judicem qualis est, quoad non reservata, inferior Sacerdos, qui sufficienti Jurisdictione munitus et sciens, et volens ab illis absolvit; nec aliud prorsus quidquam, ut valeat Sacramentum et rata sit absolutio, requiritur. Præterea pœnitens crimine reservato obstrictus, si illud in Confessione apud inferiorem Sacerdotem inita citra culpam omnem omittat, recte tamen absolvetur; ut constat ex dictis superius, et nemo hactenus inficiatur. Jam vero ponamus crimen idem non ex oblivione, sed justa de causa reticeri, non continuo irrita erit absolutio; nam oblivio et reticentia, cum utraque innoxia est, perinde sunt in re ista. Quid ergo si pœnitens crimen aliquod manifestet, Sacramenti gratia privabitur, eadem vero donabitur si illud jure quidem suo, sed tamen sciens volensque occultet? Hæc vero duo inter se cohærere non possunt. Hinc consequens est ut liceat inferiori Sacerdoti absolvere pœnitentem; qui aliqua ad ineundam Confessionem necessitate adactus, peccata reservata simul cum aliis deponit tunc, cum adiri Superior aut ejus delegatus non potest. Nam cum fas sit pœnitenti sic confiteri, ita pariter confitentem absolvere inferiori Sacerdoti licitum esse necesse est.

Objicies 1. Cum iis paucis qui oppositam sententiam tuentur, voluntque ratum esse pœnitentiæ Sacramentum, si pœnitens crimen reservatum in proposita quæstione inferiori Sacerdoti celaverit; irritum vero si illud aperuerit. Repugnat, inquiunt, peccatum aliquod lethale in Confessione diserte exponi et in illud absolutionem directe non cadere, sed illud vi absolutionis directe non remitti. Quid enim aliud est peccatum lethale vi absolutionis directe remitti, quam illud afferri in judicium et in diem proferri sententiam. Id autem fit quoties quis peccatum aliquod lethale nominatim confitetur, et ab eo absolutionem obtinet. Cum igitur non possit crimen reservatum quod diserte aperitur, ab inferiore Sacerdote directe remitti, ita nec indirecte poterit. Resp. N. Ant. Etsi enim ad directam a peccato aliquo absolutionem obtinendam necessaria sit illius declaratio, ea tamen non sufficit, sed requiritur insuper Sacerdotis in illud legitima jurisdictio; quia directa absolutio proprius est Jurisdictionis actus. Itaque nec crimen reservatum, quod simul cum non reservatis declaratur, materia est Sacramenti, neque illud in judicium affertur, neque in idem profertur sententia; quia declaratio illius non fit coram legitimo Judice. Unde tunc peccati illius declaratio eodem prorsus modo se habet quoad absolutionem, ac oblivio et reticentia.

Instabis. Saltem tunc non tenetur pœnitens reservata crimina inferiori Sacerdoti aperire. Cui enim bono illa peccatorum declaratio, a quibus directe pœnitens absolvi non potest, sed quæ iterum legitimo Judici declaranda necessario erunt? Resp. N. Sequelam.

Quia etsi inferior Sacerdos a reservatis directe non absolvat; ut tamen possit a cæteris rite absolvere, debet, quoad fieri potest, integram causam, ipsiusque pœnitentis statum et omnia ejus onera perspecta habere, ne perperam absolvendi periculo objiciatur. Debet ergo pœnitens etiam reservata manifestare, ut conscientiam suam penitus dispiciendam præbeat Confessario. Et vero hæc est manifesta S. Thomæ Sententia in Supplem. quæst. 9, art. 2, ad 4. *Dicendum*, inquit, *quod etiamsi Sacerdos non possit de omnibus absolvere, tamen tenetur pœnitens ei omnia confiteri, ut quantitatem totius culpæ cognoscat, et de illis de quibus non potest absolvere, ad Superiorem remittat.*

Objicies 2. Hæc sententia repugnat Tridentini Decreto declarantis inferiores Sacerdotes in reservatis casibus nihil posse ; possent autem in illos aliquid, si ab illis absolvere indirecte possent. Ergo, etc. Resp. N. Ant. Neque enim asserit Tridentinum inferiores Sacerdotes in peccatores casibus reservatis obstrictos nihil omnino posse, sed in ipsis casibus reservatis. Si quid ergo possunt in hujusmodi peccatores, certe possunt eos a non reservatis directe absolvere; quo fiet ut ex accidenti et indirecte reservata etiam crimina deleantur. Neque tunc inferior Sacerdos in Tridentini præceptum ullatenus peccat, si pœnitentes illos quoad reservata ad Superiorem remittat; quod unum præcipit Tridentinum. Præterea si hæc sententia præcepto Tridentini repugnaret, esset illi pariter opposita sententia, quæ docet ratum esse Pœnitentiæ Sacramentum, cum pœnitens peccata non reservata apud inferiorem Sacerdotem deponit, sed quædam reservata ex inculpata oblivione omittit ; tunc enim etiam posse aliquid inferior Sacerdos in casibus reservatis, a quibus scilicet indirecte absolveret. Id tamen nemo unquam Theologus repugnavit.

6. Si pœnitens nulla confitendi necessitate adactus, apud inferiorem Sacerdotem, cujus vel ignorantiam vel improbitatem compertam habet, peccata reservata etiam simul cum non reservatis deponat ab eoque absolvatur, irrita erit absolutio. Et patet quia peccat tunc graviter pœnitens confessionem absque justa causa sic dividendo, atque ita peccato suo gratiæ Sacramenti manifestum obicem interponit.

7. Si pœnitens reservationem ignorans, aut falso existimans Confessarium a reservatis absolvendi Jurisdictione pollere, reservata peccata simul cum aliis apud ipsum deponat, nulla confitendi necessitate adactus ; is vero seu ex culpata ignorantia, seu ex determinata malitia absolutionem impertiat; rata tamen erit absolutio. Et probatur, quia peccatum illud Ministri illicite absolventis vim Sacramenti infirmare non potest, cum nihil quidquam in pœnitente immutet materiam debitam subjicienti, nec Confessarii in non reservata Jurisdictionem aut auferat, aut suspendat, nec requisitæ voluntati officiat, ut patet. Cum ergo concurrant omnia ad pœnitentiæ Sacramentum rite conficiendum necessaria, unde esset irrita absolutio?

Quæst. 24. — *Quinam sint illi casus in quibus fas est inferiori Sacerdoti a reservatis criminibus pœnitentem indirecte absolvere?*

Resp. Plures ejusmodi casus passim a Doctoribus assignantur, sed ad quatuor potissimum revocari possunt. Primus est cum urget præceptum annuæ Confessionis, peccator vero reservatorum criminum reus, nec superiorem, nec delegatum per se aut Confessarium potest convenire. Cum enim possit tunc sine ullo incommodo præceptum hoc observare, nihil omnino est cur id præstare non debeat. Alioqui contingeret aliquando ut a Sacramento Pœnitentiæ per annos multos abstinere licite posset; etiamsi adesset copia inferioris Sacerdotis.

Secundus casus est necessitas suscipiendi Eucharistiam, aut sacrum faciendi, cum neutrum sine gravi offensione aut alio incommodo omitti potest ; quia tunc qui sibi peccati lethalis est conscius, cogitur ex Ecclesiæ præcepto Confessionem præmittere ; illud autem observare recte potest Confessione apud inferiorem Sacerdotem inita, cum abest Superior vel delegatus. Cur ergo non teneatur?

Tertius casus est, cum abest quidem absoluta necessitas confitendi, non levis tamen utilitas intercedit ; ut si pœnitens crimine reservato obstrictus, nisi Sacramenti gratia frequenter se communiat, in graviora peccata prolabendi periculo objiciatur; cogatur tamen per multos menses a Confessione abstinere, nisi apud inferiorem Sacerdotem conscientiam exoneret. Tunc autem peccata sua illi potest manifestare, quia integra materialiter Confessio adeo stricte non præcipitur, ut cum tam gravi pœnitentis detrimento exigenda esse videatur.

Quartus casus esse potest, si quis, v. g. prolixam et intricatam Confessionem apud inferiorem Sacerdotem iniens, sub finem peccatum aliquod reservatum subjiciat, nec possit

Confessarius nisi intra aliquot Hebdomadas debitam Jurisdictionem a Prælato obtinere, nec pœnitentem adducere ut talem Confessionem apud delegatum iteret ; tunc etiam absolvendus erit ob rationem mox allatam, quia materialis integritas Confessionis debet huic gravissimo pœnitentis oneri posthaberi.

Cæterum meminerit oportet inferior Sacerdos, quoties aliquem a reservatis indirecte absolvit, reum serio monere de onere ista peccata quamprimum apud legitimum Judicem deponendi. Quod si ad id præstandum satis non esse paratum advertat, denegare absolutionem debet, quia ad gratiam Sacramenti consequendam hoc ipso minus quam par est idoneum se exhibet.

Quæst. 25. — *Quid in mortis articulo possit inferior Sacerdos circa peccata reservata?*

Resp. Consentiunt Doctores omnes, cum abest legitimus Sacerdos, vel si adsit ille quidem sed nolit, posse tunc quemlibet Sacerdotem etiam Censuris Ecclesiasticis irretitum confitentem audire, et valide ac directe a quibuscumque peccatis absolvere hominem jam morti proximum. Sed quæstio est an idem possit inferior saltem Sacerdos quoad omnia reservata, etiam cum adest vel facile conveniri potest Superior vel ejus quoad hæc delegatus? Doctores autem varias in partes distinxit istius a Tridentina Synodo factæ declarationis interpretatio, Sess. 14. Cap. 7, de casibus reservatis. *Pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, custoditum semper in eadem Ecclesia Dei fuit, ut in articulo mortis nulla sit reservatio ; atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris possunt absolvere.* Itaque in assequendo istorum verborum sensu, quæ nonnihil obscuritatis præ se ferunt, totius difficultatis verti cardinem convenit inter omnes.

Quapropter Dico 1. *Inferior saltem Sacerdos, seu is qui ordinariam aut delegatam habet aliunde Jurisdictionem, potest a reservatis in mortis articulo absolvere, etiam cum adest aut facile conveniri potest Superior vel ejus delegatus.*

Probatur, 1. hæc assertio nostra, quia in mortis articulo juxta Tridentinum desinit omnino reservatio. Ergo inferiorum saltem Sacerdotum Jurisdictio, quæ per reservationem restricta erat, jam in totam suam amplitudinem restituitur. Potest itaque quilibet ex illis a criminibus reservatis non minus quam a cæteris omnibus valide et directe absolvere.

Neque dixeris reservationem illam tunc tantum auferri, cum abest legitimus Superior vel ejus delegatus. Concilium enim cum pronunciat nullam esse juxta perpetuam Ecclesiæ praxim in articulo mortis reservationem ; absolute omnino loquitur, nec istud aut aliud quodcumque adjunctum apponit, quo universalis per se propositionis sensus quodam modo coerceatur. Nihil ergo nos nisi frustra et perperam apponere possumus ; præsertim cum solemnia sint et Sacrosancta utriusque Juris Axiomata. *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Beneficium Principis ubi nullum est, præjudicium alterius est late interpretandum. Quæ sunt in favorem animæ, non sunt restringenda.* Quæ omnia quam apte isti quæstioni congruant, ita est manifestum ut in eo demonstrando immorari supervacaneum omnino videatur. Patet enim reservationis in mortis articulo amotionem insigne esse Ecclesiæ beneficium a clementissima Matre charissimis filiis collatum; idque in animarum utilitatem, cujus lata interpretatio, qualem defendimus, noxia nemini esse potest.

Probatur 2. ex fine propter quem voluit Ecclesia omnem in articulo mortis reservationem auferri : *Ne hac ipsa occasione* (reservatione scilicet), *aliquis pereat.* Quasi diceret Tridentinum, ne quis fidelis reservatis criminibus obligatus et in mortis discrimine constitutus, deficiente legitimo Sacerdote, ab hujusmodi peccatis non absolutus decederet; atque ita, si contritus non foret, æternis ignibus addiceretur. Unde sic argumentari possumus : Si tunc etiam cum adest legitimus Sacerdos seu superior, aut delegatus, perseveraret adhuc in mortis articulo reservatio ; nullum tamen animarum jacturæ periculum immineret ex occasione reservationis. Ergo in hoc tantum casu reservatione sublata Ecclesia atque adeo Concilium Tridentinum nulli jacturæ animarum periculo occurrisset. Consequens patet ; periculo enim quod nullum esse ponitur, occurri non potest. Probatur itaque Antecedens. Nam perseverante reservatione in mortis articulo, etiam cum adest legitimus Sacerdos, posset tamen adhuc inferior Confessarius hominem in agone constitutum a reservatis indirecte absolvere, sicut potest justa de causa alium quemcumque pœnitentem tunc, cum bene valet. Hac autem indirecta absolutione non minus quam directa æternæ homini saluti consuleretur ; atque huic uni incommodo subjacet, qui sic absolutus fuisset ; ut si convalesceret, obstringeretur ad sistendum se superiori, a quo posset a reservatis directe absolvi. Qua obligatione juxta omnium omnino

Doctorum mentem etiamnum non eximitur is, qui mortis in articulo ab alio quam a Superiore vel ejus delegato a reservata censura absolvitur. Tanti-ne illud ergo esset incommodum, si pœnitenti indirecte duntaxat absolutio in mortis discrimine par obligatio incumberet, ut in eo solo amovendo *pie admodum* se gessisse Ecclesiam Concilium Tridentinum pronunciare non dubitaverit?

At e contra; si, cum adest Superior vel delegatus, perseveret adhuc quoad inferiores Sacerdotes in mortis discrimine reservatio; homines jamjam morituri variis de causis æternæ Salutis periculo objicientur. Ergo omnino necesse fuit ut si illis Ecclesia occursum voluerit (uti indubitatum est voluisse), reservationem omnem, etiam cum adest legitimus Sacerdos, abstulerit. Consequens est evidens. Probatur autem facile Antecedens. Nam: 1. Si inferior Sacerdos hominem in extremis constitutum a quo accersitus fuit, in confessione audiat reservata crimina declarantem, nec imminere videatur mortis periculum, ex ipso Medicorum judicio tenebitur tunc vel ipse Superiorem adire, vel monere pœnitentem ut delegatum, si quis in loco sit, accersat et apud eum confiteatur. Interea dum accersitur Superior aut ejus delegatus, aut Confessarius ipse Superiorem convenit, effluunt horæ aliquot; Superior urgenti negotio destinetur; Delegatus domi non est, conquiritur, nec nisi post diuturnam inquisitionem reperitur. Itaque confestim ægri domum advolat ille, aut prior Confessarius requisita Jurisdictione tandem munitus; sed jam ægrotus e vivis excessit, non expiatis tamen Sacramentali Confessione peccatis; idque, ut patet, ex ipsa reservationis occasione. 2. Adest in urbe unicus delegatus. At homo morti proximus qui sibi reservati criminis conscius est, variis de causis adduci non potest ut apud eum deponat peccata. Si inferiorem Sacerdotem advocet, novit se ab eo absolvendum non esse, sed ad delegatum remittendum. Quid ergo? Aut pertinaciter apud se statuet Pœnitentiæ Sacramento peccata non expiare; aut certe pressus difficultate confessionem de die in diem differet; sed ita ut morte occupetur antequam accersiri jusserit Sacerdotem. Peribit itaque miserrime, idque ex ipsa reservationis occasione, qua factum est ut pro arbitrio Confessarium sibi eligere non licuerit. Mitto alia incommoda, eaque non pauca, quæ sententiam oppositam quasi sequuntur et comitantur; ut est, v. g., periculum revelationis in accersendo Delegato aut conveniendo Superiore; eam enim cuique ex duobus propositis deducere pronum est.

Objicies 1. Reservatio in mortis articulo non aufertur, nisi propter periculum jacturæ animarum; nulla autem est causa illius auferendæ, cum abest hujusmodi periculum, ideoque nec esse ablatam asserendi. Itaque quoties copia est legitimi Confessarii, cur cessabit reservatio quoad inferiorem Sacerdotem?

Resp. Etsi voluerit Ecclesia reservationem in mortis articulo auferre, ne ejus occasione quisquam periret, non propterea sequitur eam reipsa non auferri, etiam tunc cum nullum adest animarum jacturæ periculum; quia cum lex aliqua ob certum finem indicta est, viget tamen et obligat tunc cum finis ille hic et nunc locum non habet: v. g. in nonnullis Diœcesibus sub Interdicto prohibita est Clericis popina, ne eam Clerici frequentando cæteris fidelibus offensioni sint. At non propterea, cum omne offensionis periculum amovetur, potest Clericus popinam impune adire. Ratio est, quia alioquin Legislator finem lege lata sibi propositum vix unquam assequeretur; sibi enim quisque facile ac temere persuaderet hic et nunc finem hujusmodi non adesse, atque adeo se lege non adigi; sicque leges impune quotidie ex falsa et temeraria persuasione violarentur, etiam tunc cum maxime eas observare necesse esset; atque ita fere omnes ne in irritum reciderent. Quare ut ad propositum redeamus; si tunc tantum auferretur reservatio, cum manifestum est animarum jacturæ periculum imminere; eo ipso salus æterna fidelium ex occasione reservationis evidenter periclitaretur. Nam quibuscumque tandem de periculi certitudine judicandum Ecclesia permitteret, quoties ii in animarum jactura fallerentur. Itaque omni incommodo occurri non potuit, nisi absolute et sine restrictione ulla desineret penitus omnis in mortis articulo reservatio.

Objicies 2. Concil. Trident. in loco laudato jus novum non condit, sed tantum refert confirmatque, quod semper hactenus fuit custoditum ab Ecclesia. Atqui ab Ecclesia semper fuit custoditum ut, dum adest Superior vel delegatus, inferior Sacerdos hominem morti proximum a reservatis non absolveret. Ergo posse illum absolvere in hoc casu perperam ex Concilio Tridentino infertur. Major ex ipsis Tridentini verbis evidens est. Probatur itaque minor istis potissimum Sacrorum Canonum textibus: primus est in capite *si quis*,

ubi dicitur « absolutionem posse dari a qui» buscumque Sacerdotibus, si absit Prælatus » ordinarius. » Secundus est in capite *Presbyter*, ubi sic legitur : « Presbyter non recon» ciliet pœnitentes, nisi absente Episcopo ul» tima necessitas urgeat. » Tertius est in Extravagante *inter cunctas*, ubi sic loquitur Summus Pontifex : « Decernimus pœnitentes » posse absolvi in certis casibus, si haberi ne» queat recursus ad Episcopum vel Pontifi» cem. » Ergo declarat, si hujusmodi recursus haberi possit, pœnitentes ab inferiori Sacerdote absolvi non posse. Resp. 1. N. Minorem. In laudatis enim textibus non agitur de absolutione Sacramentali, sed de reconciliatione cum Ecclesia quoad publicos pœnitentes, atque luce meridiana clarius innotescit cuilibet textus illos in locis suis perlegenti. Resp. 2. N. Majorem, in qua ponitur id tantum concedere Tridentinum, quod custoditum hactenus in Ecclesia fuit. Concilium enim id non dicit, sed absolute pronunciat in Ecclesia custoditum hactenus semper fuisse, ut nulla sit in mortis articulo reservatio. Quod certe, ut patet, longe diversum est. Imo ex hoc Tridentini Pronunciato confirmatur evidenter quod asseritur, Laudatos Canonum textus non ad Sacramentalem absolutionem, sed ad reconciliationem publicorum pœnitentium spectare. Alioqui quomodo potuisset Concilium absolute et sine addito pronunciare : *Semper custoditum in Ecclesia Dei fuit, ut nulla sit in mortis articulo reservatio* ?

Dico 2. *Solus Sacerdos ordinarius, vel delegata Jurisdictione aliunde munitus, quoad non reservata, potest in mortis articulo a reservatis absolvere, tunc cum adest Superior vel Delegatus.*

Probatur hæc assertio, Concilii textum paulo diligentius expendendo, eumque cum subjecto argumento, cum antecedentibus et consequentibus comparando. *Pie admodum*, inquit Tridentinum loc. cit., *semper custoditum in Ecclesia fuit, ut nulla sit reservatio in mortis articulo, atque ideo omnes Sacerdotes possunt a quibusvis peccatis absolvere.* Hæc particula, *ideo*, propositionem causalem arguit, atque ita idem est ac si dictum fuisset, quod nulla sit in mortis articulo reservatio ; ideo omnes Sacerdotes possunt a quibusvis peccatis absolvere. Hæc autem propositio falsissima est, ut patet, si hæ voces *omnes Sacerdotes*, omnes indiscriminatim etiam non approbatos, etiam Censuris Ecclesiasticis irretitos complectatur, ut volunt nonnulli auctores. Quod enim omnis auferatur reservatio, consequens hoc ipso non est potestatem a quibusvis peccatis absolvendi, omnibus omnino Sacerdotibus impertiri. At e contra verissima est eadem propositio, si hæ voces *omnes Sacerdotes*, ad solos pertineant legitima Jurisdictione et approbatione aliunde munitos. Nam revera omni amota reservatione, eorum jurisdictio prius restricta in totam suam amplitudinem restituitur, et ad omnia omnino peccata pertinet. Ergo vel ineptisssime locutum est Tridentinum, quod nemo sanæ mentis admiserit ; vel certe his vocibus *omnes Sacerdotes*, solos legitima Jurisdictione et approbatione præditos designavit.

Confirmatur 1. Quia in toto capite, ex quo laudata verba desumpta sunt, agitur duntaxat, ut ipse fert titulus, de casuum reservatione. Ergo de his tantum Sacerdotibus ad quos reservatio spectat, seu quorum Jurisdictio reservatione restringitur, sermo est ; non vero de iis qui nulla Jurisdictione muniti sunt, et quorum proinde nihil prorsus interest, sint-ne casus reservati, annon ?

Confirmatur 2. Quia post laudata verba quæ expendimus, subjungit Concilium immediate : Extra vero mortis articulum, cum nihil possint Sacerdotes circa reservata, meminerit pœnitentes, etc. Ubi sicut hæc vox *Sacerdotes*, qui dicuntur circa reservata extra mortis articulum nihil posse, cum indefinite posita sit et subsequatur particula negans, quæ universalem propositionem efficiat, supponit pro solis Sacerdotibus qui reipsa Jurisdictione et approbatione muniti sunt : eos enim duntaxat solent pœnitentes Confessionis causa adire. Ita pariter eadem vox *Sacerdotes*, superius posita, etsi habeat particulam *omnes*, pro solis tamen iis, qui audiendis fidelium confessionibus dant operam, debet supponere. Probatur Consequentia, quia de iis duntaxat Sacerdotibus hic loqui Concilium necesse est, seu cum declarat Sacerdotes posse a quibusvis peccatis absolvere in articulo ; seu cum monet eos quoad reservata extra illum articulum nihil posse, seu cum præscribit quid agere debeant, cum audiunt in confessione pœnitentes reservatis casibus irretitos ; necesse, inquam, est Concilium de iisdem Sacerdotibus ista tria enunciare ; alioqui ineptum esset, si eadem vox in una periodo bis usurpata, nunc pro iis, nunc pro aliis, nunc pro omnibus, nunc pro aliquibus duntaxat intelligenda esset, ne minima quidem in adjuncta particula, quæ diversum sensum subindicet.

Confirmatur 3. Quia alienissimum est ab Ecclesiæ Sapientia, potestatem a quibusvis peccatis absolvendi, omnibus indiscriminatim Sacerdotibus, etiam cum adsunt idonei et legitimi, concedere. Nam si fideles in mortis articulo constituti et semota necessitate possent confessionis causa quemlibet Sacerdotem etiam non approbatum aut censura aliqua irretitum accersere ; quoties contingeret ut salutem suam in hoc Decretorio momento Sacerdoti minus idoneo committerent, vel non satis docto si non approbatus, vel improbo si suspensus aut excommunicatus?

Objicies. Indubitatum est in casu necessitatis posse quemlibet Sacerdotem etiam non approbatum aut censura irretitum, imo et degradatum valide absolvere. Resp. Fateor, sed nego id voluisse Concilium in capite laudato definire ; quodque constat ex perpetua Ecclesiæ praxi et unanimi Doctorum sensu, ne uno quidem excepto, non erat hic locus istud definiendi. Præterea Argumentum hujusmodi ad jurisdictionem spectat, de qua in 7 Cap. non agit Concilium, sed de sola casuum reservatione. Hactenus de Jurisdictione et satis ad propositum nostrum. Casuum autem qui in hac materia evenire possunt, solutionem inveniet Lector studiosus in hac Theologia morali Lib. 6, p. 2, a num. 1548 ad num. 1698.

CAPUT II.

DE BENIGNITATE ET PATIENTIA IN AUDIENDIS PECCATORUM CONFESSIONIBUS.

Quæst. 26. — *Quid cavendum et observandum Confessario in audiendis Confessionibus?*

Resp. seqq.: 1. Audiat benigne confitentem, caveatque ne durius increpando, aut loquentis memoriam perturbet, aut erubescenti silentium imponat ; imo potius hortetur paterne ad totam animam effundendam coram Deo veniam promittente. Sic enim nos monet Apostolus ad Galat. 6: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.* In quo notandum est magnam in primis requiri patientiam et benignitatem in Confessario mulierum, ut audiat nugas, quæ solent ab ipsis admisceri in ipsa Confessione ; ut expiscetur veritatem eorum, quæ declarant, modo fatentes, modo negantes ; ut suadeat non expedire, quod ita crebro repetant Confessiones generales ; ut sinat protrahi Confessionem ad diffusos discursus, quæ verbis valde compendiosis posset peragi ; ut ferat idem peccatum in eadem Confessione iterum atque iterum exprimi, et quidem sine ulla omnino necessitate ; ut insurgentium scrupulorum nubes disjiciat ; ut pusillanimes in spem Salutis æternæ erigat ; ut remissionem injuriarum animo tenacius inhærentium suadeat ; ut inducat ad fugam occasionum proximarum ; ut denique sustineat mulierum levitatem, inscitiam ac inconstantiam.

2. Etsi pœnitentem per se confitentem peccata, quorum post idoneum examen expeditam habet memoriam, melius est non interpellare, juvat tamen aliquando brevibus et selectis verbis excitare ad dolorem in gravioribus peccatis, maxime cum quis non videtur magno cum affectu doloris confiteri.

3. Si pœnitens afferat aliquid enorme, Confessarius caveat, ne ulla det signa admirationis vel indignationis ; sic enim deterret a detegendis reliquis ; increpationem vero duriorem, si qua sit opus, aliquando differret ad finem Confessionis. Caveat etiam signa manuum vel pedum, aliosque motus corporis ; nam circumstantes colligere aut saltem suspicari possunt ad talia signa dici graviora delicta, sicque frangitur sigillum.

4. Vix decet, imo forte dedecet pœnitentem appellare verbis illis honorificis, quæ invenit sæcularis vanitas, sed compellendus iis potius, quæ, servato decore, et Judicis loquentis auctoritatem significent, et pœnitentis affectum, humilitatemque foveant et augeant.

5. Quando pœnitens aliquid omittit, quod necessario addi debet, si ex scripto confiteatur, Confessarius statim interroget, ne postea memoria excidat ; tum enim non est periculum eum turbandi ; si autem de memoria confiteatur, putetque Confessarius se posse postea recordari, mente retineat circa quod peccatum sit, et expectet usque ad finem, ne interrumpendo confundat memoriam pœnitentis.

6. In actuali Confessione ne misceat, neque permittat misceri sermones de rebus non necessariis ad Sacramentum ; sed eas differat donec data sit absolutio ne permisceantur sacra non sacris. Si superflua narret pœnitens, eaque ad Confessionem non pertinentia, v. g. historias inutiles, domesticas quærelas, vel negotia, etc.; eum Confessarius abrumpat,

dicendo opus non esse enarrare illas circumstantias ; quandoque etiam sermonem alio divertat, petendo annon hoc vel illud aliud peccatum admiserit. Si incipiat pœnitens aliorum peccata detegere, statim moneat Confessarius, ut de aliis taceat, ne detrahat ; et pro se confiteatur. Si minus crasse et minus pudice quædam peccata explicet, doceatur honestius ea eloqui, ne alia vice sibi et Confessario faciat scandalum.

7. Denique, sic intendat Confessarius ad ea, quæ pœnitens confitetur, ut ipsa possit continuo in compendium contrahere, et quid, ex quo nascatur, tum cognoscere per se, tum pœnitenti aperire, ut facilior sit emendatio, posita ad radicem securi. Cavendum enim in primis est Confessario, ne nimis cito deproperet Confessiones , maxime sollicitus , ut multos audiat. Unde sapienter monet Gerson p. 2, n. 32, de arte audiendi Confess. Confid. 3. *Eligibilius est paucos audire complete quam multos imperfecte.*

CAPUT III.

DE NECESSITATE ET METHODO INTERROGANDI PŒNITENTES

Quæst. 27. — *Utrum, quando et quomodo Confessarius Pœnitentes interrogare teneatur?*

Resp. seqq. : 1. Lege duplici potissimum caritatis ac Religionis tenetur dare operam Confessarius, ut integra, quoad fieri potest, pœnitentis sit accusatio. Hinc si manifestum illi sit quædam sive incuria, sive pudore, dum noxas detegit animi, omittere pœnitentem, quæ tamen reticeri sine peccato non possunt, quibusque hoc ipso gratiæ Sacramentali aditus intercludatur ; suadet profecto charitas ut Sacerdos tam grave incommodum, quantum in se situm est, appositis interrogationibus diligenter avertat. Cum vero ex hac mutilata peccatorum declaratione sequatur plerumque irritum confici Sacramentum ; exigit suo jure Religio, ut Sacramenti Minister tam impium admitti non patiatur. Quare ejus sunt partes variis et appositis interrogationibus efficere, ut pœnitens nihil omnino celet, quod in pœnitentiæ Sacramento declarandum Auctor ipse Sacramentorum Christus præscripsit. Unde peccare graviter Sacerdotem hac in re parum sedulum unanimis est Doctorum sententia.

2. Sunt multa quæ interroganda passim Confessariis præscribuntur a Doctoribus ; quos inter nonnulli multas assignant interrogationes, quas ante ipsam peccatorum declarationem a Confessario præmittendas esse defendunt, v. g. an pœnitens ab ultima Confessione conscientiam diligenter discusserit? An impositam sibi pœnitentiam exhibuerit? An requisitum dolorem ac propositum afferat? An aliqua rei temporalis aut famæ restitutione obstringatur? Utrum in aliqua peccandi occasione versetur, ad quam dimittendam non sit paratus? An gerat inimicitias quas nolit deponere? An crimine aliquo reservato vel censura obligatus sit? Et alia hujus generis. Hæc tamen ut plurimum interrogare initio Confessionis necesse non est ; tum quia sæpe frustra in iis tempus tereretur (ista enim deinceps ex ipsa confessione satis superque discentur), tum quia non raro juvat Confessionem audire, etsi forte secutura non sit absolutio ; sic enim Confessario pœnitentem apposite adhortandi atque monendi dabitur locus ; et ipsa peccatorum declaratione pœnitens ad dolorem requisitum, si forte ejus expers accesserit, rite præparabitur atque facilius adducetur, superata præsertim illa non levi difficultate, quæ in retegendis noxis animi intercedit. Illud tamen utilissimum videtur, ut, si pœnitens notus Confessario non sit, statim interrogetur de tempore quod ab ultima Confessione elapsum fuit ; id enim et ad peccatorum numerum, et ad ipsum pœnitentis statum facilius dignoscendum plurimum conferet.

3. Nonnulli prohibent ne Confessarius pœnitentem, dum peccata exponit, interrogando interpellet, sed si qua interrogatio aut admonitio interferenda se offerat , jubent illam differri quoad usque pœnitens, quæcumque dicenda paraverat, enuntiarit ; sed hæc prohibitio non est undequaque probanda , cum non levi incommodo obnoxia sit. Plura enim sic differendo e memoria excident Confessarii, præsertim si prolixior et intricatior fuerit Confessio. Itaque consultius omnino erit, quoties res exiget, pœnitentem interrogare vel de peccatorum numero , vel de adjunctis quæ peccati aut speciem immutent, aut augeant numerum, vel de peccandi occasionibus in quibus versari deprehenditur , vel quandiu a certo crimine in quod sæpius lapsus est, abstinuerit ; id enim plerumque necessarium est, ut intelligat Confessarius, sit-ne absolvendus pœnitens aut dimittendus ?

4. Conveniunt omnes officium Confessarii in hoc uno situm non esse, ut pœnitentem circa ea quæ manifestantur peccata interroget; sed requirunt insuper, ut si advertat eum conscientiam, quantum par est, non discussisse, sive in eo sciens, sive ignorans peccaverit; quæ justa cujusque conditionem prætermissa videri potuerunt, ea curet in memoriam pœnitentis inquirendo revocare. Imo etsi discussa diligenter conscientia pœnitens accesserit; si tamen ex adjunctis Confessarius prætermissum aliquod suspicetur, debet tunc ex officio variis appositisque interrogationibus ea peccata quæ omitti potuerunt, elicere. Alioquin interrogandi non essent rustici, qui ob ingenii tarditatem et ignorantiam solent plurima reticere; quanquam suæ tenuitatis ratione conscientiam quantum par est, discusserint; licet enim in jure oblivio et ignorantia, cum utraque inculpata, perinde sint; id tamen nemo hactenus opinatus fuit. Ratio autem ex ipsa sacri hujusce muneris natura desumitur, cum Sacerdos Judicis partes agat, atque reipsa sententiam ferat, non de peccatis solum quæ audit, sed de ipsomet peccatore quem sacramentaliter absolvit et dignum judicat qui cum Deo in gratiam restituatur, et quem ipsi quantum in se est, reconciliet; id præstare juxta æquitatis leges non poterit, nisi peccatoris statum penitus introspiciat, judicetque nihil esse omnino quod isti reconciliationi repugnet. Quoties ergo advertit pœnitentem se penitus non manifestare, debet ipse pro munere dare operam ut quantum Sacramenti ratio exigit, conscientiam suam manifestet.

5. Observant alii in hoc interrogandi munere peccari posse duplici modo, defectu scilicet et excessu. Defectui passim obnoxii sunt indocti Confessarii, qui nihil interrogant prorsus, vel res tantum obvias et vagas. Excessu errant nonnunquam Doctiores, præsertim si ad doctrinam anxia religio intercedat; ipsis enim plures et plures se offerunt interrogationes addendæ, quibus et peccatorum numerum, et speciem, et gravitatem clarius distinctiusque percipiant. Quare, ut in hac re modus aliquis præscribatur, pro certo statuunt Theologi severiorem non esse legem, qua tenetur Confessarius pœnitentem interrogare, quam ea sit qua pœnitens in se ipsum inquirere cogitur; imo et longe mitiorem; hæc enim lex primo loco pœnitentem, secundo tantum obligat Confessarium, ut id suppleat interrogando quod illa perperam se discutiendo omisit. At pœnitens ad exactissimam et anxiam peccatorum suorum inquisitionem et declarationem non adigitur, sed ad humanam duntaxat atque moralem seu hujusmodi qua Sacramentum pœnitentiæ grave nimis et onerosum non efficiatur. Debet itaque Confessarius ab iis interrogationibus abstinere, quibus Sacramenti hujus fastidium odiumque pœnitenti crearet.

Cæterum apposite monent Doctores istam præsertim interrogando moderationem circa res obscenas observandam potissimum esse; tum ne Confessarius pœnitentes interrogationibus curiosis perniciose doceat quæ salubriter ignorabant; ita S. Th. Opusc. 65, de Cautela in Confess., tum ne eis refricata præteritorum memoria in lapsus novi discrimen adducat; tum ne ipse sibi incautius curiositati indulgendo offensionem ac ruinam accersat, atque etiam ne, maxime si adhuc juvenis sit, scandalum pariat vel de se ipso suspicionem faciat; ubi autem opus, verbis utatur honestis. Atque illud imprimis est observandum, ut monet S. Th. loco superius laudato, in audiendis mulierum Confessionibus. Discrete enim interrogandum, non quidquid possibile, sed quod probabile est pœnitentem fecisse.

Multa hoc loco quæri possunt, quæ in hac Theologia Morali studiosus Lector recte exposita reperiet. Unde sufficiat nobis hic loca indicare. *Quæritur* itaque 1. Quomodo practice juvari possit pœnitens, ut integre confiteatur quoad numerum? R. Cons. Lib. 6, p. 2, a n. 921 ad n. 941. *Quæritur* 2. Quomodo specialiter examinari possint homines variæ ætatis, conditionis et status? R. Est in hac Theologia Morali Lib. 6, p. 2, post numerum 1883, Catalogus peccatorum per ordinem præceptorum Dei et Ecclesiæ dispositus, quem utiliter consulet Confessarius et adhibebit pro juvando pœnitente et reducenda peccatorum memoria. *Quæritur* 3. De quibus interrogare specialiter Confessarius debeat pueros, adolescentes, filios-familias, patres, Ecclesiasticos, Judices, etc., Medicos, etc., Mercatores, Opifices, Milites, Rusticos? R. Totum id in hac Theologia Morali reperiet Confessarius. 1. De peccatis puerorum et adolescentum, consulat Lib. 6, p. 2, a n. 1794 ad n. 1805. 2. Obligationes et peccata Patrum et filiorum-familias habet Lib. 6, p. 2, a n. 1812 ad n. 1815; item Lib. 3, p. 1, n. 706, et a n. 1017, 1026, 1032 et 1034. De famulis et ancillis Sermo est *ibid.* a n. 706, 971, 1037 et 1043. 3. De obligationibus Ecclesiasticorum, consulat Lib. 6, p. 2,

n. 1810. Item Lib. 4, n. 1355 et 1370. 4. In quibus maxime peccent Judices, habet Lib. 4, n. 1420, 1428, 1440 et 1469. In quibus advocati ibid. n. 1706. In quibus Referentes, Secretarii, Notarii, Procuratores, ibid. n. 1508. In quibus Accusatores, n. 1509. In quibus Testes n. 1514. In quibus Rei, n. 1521 et 1525. 5. Denique obligationes et peccata Medicorum, Pharmacopæorum, Chirurgorum, habet Lib. 4, n. 1532; Mercatorum, ibid. n. 1439; Opificum, ibid. n. 1539. Militum ac præsertim Officialium belli, Lib. 3, p. 1, n. 867. Rusticorum tandem, Lib. 6, p. 2, a n. 1806.

CAPUT IV.

DE ABSOLUTIONE IMPERTIENDA, DIFFERENDA, AUT DENEGANDA.

ARTICULUS PRIMUS.

De Absolutione impertienda.

Quæst. 28. — *Quandonam teneatur Sacerdos absolutionem concedere?* Resp. seqq. 1. Ut Confessarius pœnitentem sine culpa ulla absolvat, debet, quoad fieri potest, pro certo habere eum ad gratiam Sacramenti suscipiendam esse rite paratum, eaque omnia afferre quæ ex Christi institutione ab illo inquiruntur. Nam : 1. Alioqui cum minori quam par est reverentia sacros ritus et verba absolutionis mystica usurparet nec minus ferme gravi sacrilegio se obstringeret, quam si lapidem aut quid hujusmodi aqua abluendo Baptismatis formulam pronunciaret. 2. Pœnitentem æternæ damnationis periculo aperte objiceret. Si enim reipsa rite paratus non sit, quo fiat ut Sacramenti gratia privetur ; eam tamen sibi concessam esse et culpas condonatas falso sibi persuadebit : unde de eorum venia, sive perfecta contritione, sive iterata Confessione deinceps, promerenda nunquam fortasse curabit. Quare si in hac incuria et ignorantia e vivis excedat, erit de æterna ejus salute penitus conclamatum ; idque culpa Sacerdotis, cujus temerario ausu in irritum absolutus est. 3. Denique, in hoc Sacramento Sacerdos Judicis partes agit, ad quem proinde spectat in sententia ferenda prudentem se ac sedulum exhibere. Id autem non assequetur, nisi morali saltem certitudine exploratum habeat, dignum esse pœnitentem qui absolutus dimittatur.

2. Semotis specialibus argumentis, quibus adduci potest Confessarius ad judicandum pœnitentem rite paratum non esse, aut de eo prudenter dubitandum; debet ei credere, cum asserit se dolore requisito affici et firmum non peccandi deinceps propositum suscepisse. Ratio est, quia juxta Christi institutionem, hujusmodi est pœnitentiæ tribunal, ut in eo pœnitens et rei et accusatoris, et testis simul partes agat. Ergo sicut illi merito creditur accusanti se de criminibus, et testimonium contra se ferenti, ita et in cæteris ei fidem adhibere par est. Unde, inquit S. Thomas multis in locis, in foro conscientiæ creditur homini et pro se, et contra se loquenti; non autem in externo judicio. Et vero quæcumque demum exigantur veri doloris ac propositi signa, hæc omnia ferme in ipso pœnitentis testimonio vim suadendi positam habent. Hinc fit, ut vix possit aliunde comparari ista, quæ in Sacerdote requiritur certitudo.

3. Cavendum imprimis est Confessario ne levioribus argumentis adduci se patiatur ad judicandum pœnitentem rite paratum non esse, cum se reipsa dolere ac serio emendationem proponere asserit. Sic enim ei multiplicem inferret injuriam: 1. Temere judicando eum in re tanti momenti nec serio loqui, nec agere. 2. Ei denegando aut differendo absolutionem ob temerarium hujusmodi judicium, ad quam tamen jus peccatorum declaratione acquisivit. 3. Privando eum fructu bonorum operum, quo carebit quamdiu in Dei inimicitia ob denegatam absolutionem perstabit. 4. Objiciendo eum periculo æternæ damnationis, si contritus non sit et improvisa morte ante impetratam absolutionem occupetur.

Quia tamen non raro accidit, vel ut pœnitens Confessario dare verba non dubitet; vel ut ipse fallatur, falso existimans seu, ex ignorantia, seu ex temeraria quadam fiducia se rite paratum esse ; ideo Confessarius qui legitimis argumentis inducitur ad dubitandum de recta ejus animi affectione, debet illum de iis interrogare quorum notitia juvari possit ad dubium hujusmodi deponendum et moralem certitudinem comparandam; serioque monere etiam debet, posse illum quidem homines fallere, at non item Deum ; nec ei quidquam profuturam absolutionem, nisi ita ut loquitur, res omnino se habeat; imo eum ad peccata quorum jam reus est, sacrilegium gravissimum additurum. Denique efficacia doloris et emendationis argumenta suggerat, ut tandem recte paratum absolvere rite possit.

Quæst. 29. — *Quæ sint certiora animi ad gratiam Sacramenti suscipiendam rite parati indicia?*

Resp. Ab auctoribus sequentia imprimis assignantur. 1. Est accurata peccatorum declaratio, præmisso diligenti examine, eaque a pœnitente ultro suscepta, nulla urgente necessitate, cujusmodi sunt, v. g. festa paschalia, aut alia solemnitas; nullo accedente parentum aut aliorum præpositorum imperio; nulla denique alia causa minus recta et prorsus humana alliciente. 2. Gemitus, lacrymæ, suspiria, aliave hujus generis vehementioris doloris argumenta. 3. Longum et arduum iter Confessionis gratia susceptum, ut nempe Sacerdotem adeat, cujus piis consiliis, adhortationibus, monitis, sperat facilius se a turpi vita ad emendationem traductum iri. 4. Totius ante actæ vitæ noxarum Confessio, eo fine ut præteritarum Confessionum defectus, si qui forte irrepserint, emendentur et conscientiæ pace comparata ac salute in tuto collocata, novam vitæ rationem deinceps instituat. 5. Difficultas gravis superata in retegendo gravi aliquo crimine, quod præ pudore fuerat in aliis Confessionibus prætermissum. 6. Eleemosynæ, jejunia, preces, Missæ Sacrificia ad impetrandum veræ pœnitentiæ beneficium Deo oblata. 7. Morum emendatio jam dudum subsecuta ex proposito ineundæ Confessionis. 8. Occasiones peccandi magna cum animi luctatione abruptæ, aut graves tentationes superatæ. 9. Eorum exhibitio ad quæ se intellexit a Confessario obstrictum iri, cujusmodi sunt restitutio rei alienæ, violatæ aliorum famæ reparatio, cum inimicis reconciliatio et alia hujus generis. 10. Voluntas prompta et alacris subeundi graviores pœnitentias quibus expientur crimina et antidota ad cavendos lapsus adhibendi.

Quæst. 30. — *An liceat absolvere moribundum qui non potest plene confiteri?*

Resp. Valide et licite absolvi potest, et consequenter debet moribundus, qui postquam cœpit confiteri, subito vi morbi periculosi oppressus impeditur, quominus perficere possit. Ratio est, quia in hujuscemodi casu Confessio illa, licet inchoata duntaxat, est formaliter integra et sufficit. Nota tamen quod tenetur postea ægrotus, si forte vis morbi remittat, peccata quæ declarare non potuit explicite confiteri, ut directe absolvantur, quæ fuerant in priori Confessione indirecte tantum dimissa.

Quæst. 31. — *Utrum absolvi debeat moribundus, qui cum nequeat confiteri, dat tamen in præsentia Sacerdotis signa doloris et desiderii absolutionis?*

Resp. seqq. 1. Valide et licite absolvitur moribundus, qui non potest in specie ullum peccatum declarare; attamen ab ipso Sacerdote præsente petit absolutionem.

2. Manifestum est debere absolvi moribundum, qui coram Sacerdote edidit signa contritionis et doloris in ordine ad absolutionem; tum quia per ea signa confitetur in genere se peccasse, ejusque Confessio cum aliter fieri non possit, est formaliter integra et facta legitimo Judici. Tum quia in illa extremitate præsumendum est, nisi contrarium constet, ea signa doloris tendere in ordine ad absolutionem. Quinimo juxta Laymanum signa sunt contritionis, quando æger percutit pectus, aut quando manus oculosve in cœlum tollit; et juxta Dianam, Tract. 3, Resol. 2, quando aliquam imaginem intente respicit; vel juxta Lugo, Disput. 17, Sect. 2, quando dicit: *Miserere Deus,* si videlicet hæc faciat, sciens esse periculum mortis, sitque mentis compos, esto solitus idem facere, nihil cogitans de morte. Si vero omnibus pensatis, dubium sit, an hæc faciat in ordine ad absolutionem, absolvendus est sub conditione, *si sit capax*, vel *si sit dispositus,* juxta citatos Doctores.

Objicies : Moribundus qui per sese dat signum doloris et desiderii absolutionis, si nullum peccatum declaret in specie, nullam subministrat materiam, in quam absolutio possit directe cadere. Sed si ita est, non potest absolvi; ergo, etc. Minor evincitur, quia si absolutio nihil possit directe remittere, jam nihil remittet indirecte. Hoc enim supponit illud. Probatur itaque Major. Quænam enim esset materia, in quam absolutio illa caderet directe? An peccata omnia? An aliqua tantum? Sed non omnia; alioqui ægrotus non teneretur postea, si convalescat e morbo, peccata illa omnia in specie et numero confiteri. Tenetur autem; ergo non fuerunt directe dimissa per absolutionem. Non aliqua tantum; quandoquidem non est ratio potior unius quam alterius, et aliunde omnia uno et eodem generali signo declarantur.

Respondeo : N. Maj. et aio absolutionem illam directe cadere in peccata omnia hujus moribundi; cadere, inquam, directe in peccata illa omnia sub ratione generica peccati, indirecte in eadem peccata sub rationibus specificis ac numericis talium et tot. Ex quo fit ut

pœnitens, si convalescat e morbo, teneatur postea directe peccata eadem subjicere clavibus sub ratione talium et tot, id est, in specie ac numero.

Instabis 1. Per tale pœnitentis signum præcise, Confessarius nihil docetur quod antea non sciret; sciebat enim in genere quemlibet hominem esse peccatorem. Porro ex tali signo nihil aliud cognoscit. Sed ubi Sacerdoti nulla nova cognitio ingeritur, manifestum est nullam intercedere Confessionem. Ergo, etc.

Resp. N. Ant. Nam ante Confessionem tali signo factam, Sacerdos non sciebat hominem illum esse dolentem de peccatis et ea confitentem sibi. Præterea sciebat quidem eum in aliquo certe peccasse; sed illud non sciebat Sacramentaliter. Unde acquiritur ipsi, tum nova cognitio, nempe doloris et confessionis; tum novus modus cognitionis peccatorum : nam ea scit Sacramentaliter, quæ prius Sacramentaliter non sciebat. Denique ut plane appareat quam infirma sit ea ratio præcipua, quæ nonnullos veteres Theologos, Sotum, Ledesmam et Canum, in sententiam contrariam adduxerat : demus peccata cujuspiam nota esse Sacerdoti extra Confessionem, vel quempiam iterum hodie confiteri eidem Sacerdoti peccata eadem, quæ heri confessus erat. Quid? Nonne potuerit in illo utroque casu absolvi, si confiteatur? Nemo profecto est qui neget. Dicant ergo quæ tandem nova cognitio huic Sacerdoti acquiritur, suumque jam argumentum solvant.

Instabis, 2. Tridentinum Sess. 14, Cap. 5, ex eo quod Sacerdos non possit ferre judicium, causa sibi incognita, infert Confessionem in genere non sufficere, sed esse necessariam in specie. Ergo Confessio illa generica non est Confessio sufficiens.

Resp. Conc. Ant. et N. Cons. Ex ipso enim Tridentino ib. peccata quæ non occurrunt memoriæ post diligens examen, intelliguntur inclusa in eadem Confessione, in qua cætera declarantur in specie; et tamen peccata illa non nisi generice declarantur. Igitur aliquo casu generica peccati Confessio potest esse sufficiens, nempe quando non potest haberi Confessio distinctior. Tunc autem Judex non pronuntiat, causa simpliciter incognita, sed solum causa imperfecte cognita. Porro imperfecta illa causæ cognitio sufficit ad absolvendum, quando non potest haberi cognitio perfectior : quæ si posset haberi, jam imperfecta illa cognitio non sufficeret, quia pro nulla reputaretur. Unde tunc Judex censeretur pronuntiare causa incognita. Ex eo igitur quod Judex non possit ferre Judicium et pœnam æquam decernere causa incognita, recte intulit Tridentinum necessitatem confitendi peccata in specie; quia per se et ut in pluribus causa potest hoc modo cognosci, et censeretur incognita, si non cognosceretur hoc modo, quando potest hoc modo cognosci. Sed quando per accidens non potest hoc modo cognosci, tunc non censetur incognita, dummodo cognoscatur meliori modo quo potest.

Instabis 3. Ex tali generica Confessione nulla videtur oriri obligatio sigilli. Ergo ea non est Confessio sufficiens.

Resp. Conc. Ant. et N. Cons. Potest enim esse aliqua Confessio tam generica, ut nullum relinquat locum sigillo. Ratio a priori est, quia quod latere non potest, et per se necessario propalatur exterius in ipsa Sacramenti susceptione, illud non potest cadere sub sigillum. Sed quod peccaverit in genere, qui confitetur et absolvitur, hoc latere non potest, et per se necessario propalatur exterius in ipsa Sacramenti susceptione. Ergo quod peccaverit in genere, hoc non cadit sub sigillum. Alioqui frangeret sigillum qui diceret : talis apud me rite confessus est; perinde enim est ac si diceret : talis peccavit. Cætera vero ad Confessionem peccatorum spectantia, quæ per ipsam Sacramenti susceptionem non erumpunt exterius necessario et per se, ea omnia cadunt sub sigillum, v. g. quod quis peccaverit lethaliter; quod toties in hoc vel in illo etiam venialiter. Sed in genere quod peccaverit, qui confitetur et absolvitur; hæc non est sigilli materia, quamvis possit esse sufficiens materia Confessionis, imo et necessaria?

Quæst 32. — *Utrum absolvi debeat moribundus, qui signa doloris et desiderii absolutionis dederit absente quidem Confessario, sed aliis præsentibus, qui ea Confessario retulerunt, sive in præsentia ægroti, sive in absentia, si quando accedit Sacerdos, inveniat ægrotum jam sensibus destitutum?*

Resp. seqq. 1. Duplex in primis est in hoc puncto modernorum aliquorum sententia. Altera docet nunquam posse, neque valide conferri absolutionem ægroto, qui in absentia Confessarii dedit signa doloris et petiit absolutionem, quamvis per litteras peccata sua absenti Confessario declaraverit, nisi postea, adveniente Confessario, in ejus præsentia dicat pœnitens, quod de omnibus illis peccatis se accusat. Ita plures quos citat Raynaudus per

totam dissertationem de Confessione Epistolari, et fatetur Gonet. Disput. 12, de Absolutione artic. 4, § 1. Sic docuerunt Victoria, Canus, Ledesma, Candidus, et alii quamplures. Altera Theologorum sententia docet cum Eximio Doctore, in eo casu licite et valide posse conferri absolutionem ægroto, qui Confessionem petiit, nec animum retractaverit, quando accedit Sacerdos. Ita omnes nostri, quos citat et sequitur Moya Disp. 6, quæst. 1, et hac tempestate fere omnes externi; adeo ut F. Ludovicus Caspensis Ordinis Capuccinorum, Tract. de Pœnit. Disp. 4, Sect. 22, post approbatam per omnia Eximii Doctoris de hoc puncto doctrinam contra Sotum, opponens sibi, quod ea doctrina fuerit a Clemente VIII damnata et expungi jussa; respondet Doctrinam Eximii Doctoris de Absolutione moribundi sensibus destituti per Sacerdotem præsentem, cui per internuntium voluntas consequendæ absolutionis sit intimata, nequaquam esse damnatam a Clem. VIII, quia alioqui tot Sapientes Doctores post Clementem ei doctrinæ non adhæsissent : et ipse Clemens non dixisset (ut certo postea dixit), se nihil tale unquam vetuisse : imo in eo eventu se omnino impensurum ægro absolutionem et puniturum Parochum, qui absolutionem negaret. Quomodo hæc omnia vera sint, ex dicendis patebit.

2. Assero contra Recentiores mox citatos. Si ægrotus dedit signa doloris, quando absens erat Confessarius, petens Confessionem, et veniens postea Confessarius, inveniat illum sensibus destitutum, satis est quod testes affirment illam petitionem Confessionis non retractatam, ut licite et valide, saltem sub conditione, absolvat. Hæc est expressa S. Thomæ Sententia Opusc. 65, *Tit. de Sacr. Unctionis*, ubi sub finem sic legitur : *Si infirmus, qui petit Unctionem, amisit notitiam vel loquelam antequam Sacerdos veniat ad eum, nihilominus unget eum Sacerdos ; quia in tali casu debet etiam baptizari, et a peccatis absolvi.* Hanc sententiam sequuntur omnes Societatis auctores, testibus *Gormaz*, p. 2, n. 244, et *Moya* disp. 6, quæst 1. Duos supra triginta Auctores pro hac sententia adducit *Diana* part. 3, Tract. 3, Resol. 4. Ejusdem sententiæ defensores triginta quatuor refert *Aversa*, q. 10, s. 17; *Cardenas* in 1 Crisi D. 48, adhuc longe plures : alios præterea invenies apud Raynaudum in Diss. de Confess. Epist. Cap. 4; et apud Moyam, Disp. 6, q. 1.

Probatur jam assertio nostra : 1. Ex Conciliis. Nam Concilium Arausicanum primum Cap. 11, sic statuit : *Subito obmutescens baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium, aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu.* Idem desinit Concilium Carthaginense tertium Cap. 34, his verbis : *Ægrotantes, si pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur : similiter et de pœnitentibus agendum est.* Rursus Concilium Carthaginense quartum Cap. 76, sic statuit : *Is, qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conversus fuerit ; dent testimonium, qui eum audierunt, et accipiat pœnitentiam ; et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori ejus Eucharistia.* Pariter (ut refert Gormaz, p. 2, n. 251) Synodus Visensis in Lusitania anno 1617, celebrata sub Joanne Emmanuele Lib. 1, Tit. 5, Constitut. 2, num. 10, præcipit, ut his, ad quem jam plane sopitum Sacerdos pervenerit, absolvatur, si qui adfuerunt cum is sui compos esset, testentur quod petierit Confessionem.

Probatur 2. Ex S. Leone Papa, qui idem expresse statuit Cap. *His qui, causa* 26, quæst. 6, et in Epist. 89, alias 91, quæ est ad Theodorum Forojuliensem Episcopum, ubi hæc habet : *Si aliqui ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium et circumstantium prodesse debebunt ut simul, et pœnitentiam, et reconciliationis beneficium consequantur, etc.* Ex quibus sic argumentari licet : Tales ægroti non vult S. Leo ut maneant absque Sacramento Pœnitentiæ, neque absque reconciliatione, sive absolutione a Censuris, si forte sint innodati, juxta ea quæ præscripserat Conc. Carthag. 4, supra laudatum. Ergo in tali casu licite ægrotus absolvitur.

Probatur 3. Ex Rituali Romano *Tit. de Sacram. Pœnit. § Ordo ministrandi Sacramentum Pœnitentiæ*, versiculo *Quod si inter*, ubi agens de absolutione ægro impendenda sic præscribit : *Quod si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox et loquela ægrum deficiat : nutibus et signis conetur, quoad ejus fieri potuerit, peccata pœnitentis cognoscere, quibus utcumque, vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, sive per se sive per alios ostenderit, absolvendus est.* Quod Rituale Paulus V recognitum approbavit 17

Junii 1614, et per expressam Constitutionem, quæ est 85 apud Cherubinum, mandavit observari. Ideoque *Joannes Sanchez* (ut refert *Moya*) dicit hanc sententiam esse fere definitam a SS. Canonibus.

Objicies. Clemens VIII damnavit Confessionem factam absenti, sive per litteras, sive per internuntium; et absolutionem datam ab absente absenti. Sed Moribundus, qui jussit Sacerdotem absentem vocari, et advenienti jam Sacerdoti nullum potest signum dare, confessus est absenti. Ergo non licet eum absolvere.

Respondeo: 1. Quod assertioni nostræ non obstet Decretum Clementis VIII. Nam nihil dicit contra Confessionem in absentia factam, dummodo sit ordinata ad absolutionem a præsente habendam. Quænam autem hac in re Summi Pontificis mens fuerit, patet ex eo, quod ipse Clemens interrogatus de moribundo, qui post præmissa pœnitentiæ signa, saltemque postquam jussit vocari Sacerdotem, subito obmutuit, essetne absolvendus? respondit se hunc eventum a S. Leone propositum non intendisse comprehendere in suo Decreto, et talem moribundum omnino debere absolvi a Sacerdote, cum venerit, seque si occasio se daret, absolutionem impensurum. Ita respondisse Clementem, testati sunt Cardinalis Bellarminus et Petrus Lombardus Archiepiscopus Armacanus, Testes omni exceptione majores, quorum uterque id testatus est Francisco Florentino, et Leonardo Lessio Societatis Jesu, cum Romæ essent, et scripto etiam manu sua obsignato id firmavit. Posteaque Armacanus Antistes simile scriptum, quo de responso illo Clementis testatur, misit Lovanium ad aliquos illius Academiæ Doctores. Quod quidem scriptum verbatim refert Ægidius Coninck Lib. *de absolutione moribundi*. Accedit testimonium Eximii Doctoris apud Tannerum quæst. 9, num. 16, qui scribit se ex ore Clementis VIII et Pauli V, itemque ex sententia multorum Cardinalium habere, non fuisse unquam mentem Pontificum damnare absolutionem talis moribundi, quæ fieret a Sacerdote præsente. Hinc evidenter apparet Decretum Clementis VIII, non pugnare contra assertionem nostram. R. 2. Quod illa moribundi hujus Confessio non dici debet facta esse absenti. Nam adveniente Sacerdote qui vocatus est, vel adest qui coram Sacerdote et infirmo testimonium perhibeat de Confessione petita, aut de dolore significato; vel nullus adest. Si primum: jam infirmus præsens confitetur Sacramentaliter coram Sacerdote præsente per interpretem præsentem. Si nullus adest præter Sacerdotem et infirmum sensibus destitutum, jam Sacerdos qui vocatus est, et certior factus de voluntate infirmi ab eo per quem vocatus est: Sacerdos, inquam, præsens excipit Confessionem præsentis. Quo signo, inquies? Signo infirmitatis extremæ. Videt enim Sacerdos præsens ægroti præsentis voluntatem; sibi paulo ante absenti manifestatam videt (inquam) hanc voluntatem in ipsa ægroti oppressi infirmitate moraliter perseverantem. Unde potest ac debet illum absolvere, saltem sub conditione; si tamen Sacerdos videat ægrotum non posse signum aliud dare. Nam si posset et non daret: si v. g. usum linguæ recuperasset, profecto silentium ejus esset signum voluntatis mutatæ. Sed si morbus invaluerit ita ut infirmus nullum possit dare signum speciale, ipsa morbi ingravescentia testatur non retractatum fuisse desiderium remedii necessarii paulo ante significatum; ac proinde nihil est causæ cur absolutione privetur. Ratio est, quia probabiliter præsumitur esse dispositus, ergo lex charitatis obligat Confessarium, ut proximo in extrema necessitate constituto subveniat, sicut potest. Nec ideo fiet irreverentia Sacramento; nam Sacramenta sunt instituta ad salutem hominum, ergo non est contra eorum reverentiam, sed maxime est secundum eorum finem, si prout possunt conferantur, ubi extreme periclitatur salus hominis. Deinde ut proximi necessitas excusat ab irreverentia, ita conditio salvat reverentiam Sacramenti; si enim moribundus non sit capax, non fit Sacramentum.

3. Etiamsi testes in absentia infirmi exponant Confessario pœnitentiæ signa ab illo data, antequam esset sensibus destitutus; potest Confessarius postea adveniens, talem infirmum sensibus destitutum absolvere: ut patet ex supra dictis, et tenent Auctores gravissimi, quorum triginta refert et sequitur Moysa *q.* 2, ad quos etiam accedunt alii bene multi.

4. Sufficit ad eam absolutionem, quod Sacerdoti constet de voluntate infirmi, non per ipsos, qui immediate viderunt aut audierunt ab infirmo, sed mediate ab aliis, qui ab illis audierunt. Ratio est, quia parum ad rem facit, quod Sacerdos id mediate resciat, cum satis sit Confessionem sensibilem a pœnitente esse positam et directam ad absolutionem a Sacerdote habendam, hocque nunc cognosci a Sacerdote.

5. Etiamsi unicus fide dignus testetur talem moribundum petivisse Confessarium, vel

dedisse signa doloris, tenetur Sacerdos illum absolvere. Ratio est, quia quando non agitur de præjudicio tertii, creditur uni testi. Ita *Gormaz*, *Moya*, *Aversa*, *Diana*, *Herincx*, aliique communissime. Imo fere omnes addunt cum Gormaz n. 238, sufficere, si id testetur etiam infidelis vel Hæreticus, quia cum sint hostes hujus Sacramenti, præsumi non potest quod falso testentur in ordine ad hoc, ut Sacramentum fiat: secus vero, si præsumeretur eos mentiri ad illusionem Sacramentorum, ut per se patet.

6. Sacerdos accersitus etiam moribundum sensibus destitutum debet absolvere, tametsi nemo expresse testetur illum dedisse signa doloris; modo prudenter præsumi possit, dedisse re ipsa : quia fas est administrare Sacramenta in necessitate, quando deficientibus aliis probationibus, prudenter præsumitur, adesse omnia essentialiter requisita : etenim præsumptio habetur pro veritate, quando ea non eliditur et demonstratur hic et nunc fallere, ut habent Doctores in Cap. *Semel malus*, de Regulis juris in sexto. Prudenter autem præsumitur de quolibet bono Christiano, qui prævidit periculum instantis mortis, quod dederit signum contritionis in ordine ad Confessionem : illud quippe prudenter præsumitur factum, quod plerumque fieri solet, ut habent Doctores in legem *in obscuris*, Tit. de Regulis juris. Imo id videtur etiam præsumendum de eo, qui perdite vixit, advertit se esse in mortis discrimine; quia etiam tales homines, ubi vident se in extremæ damnationis periculo, etiam solent ad Deum converti, saltem timore pœnæ. Ita Gormaz n. 265.

Quæst. 33. — *Utrum valide absolveretur moribundus sensibus destitutus, qui nec petiisset Confessionem, nec specialia signa doloris præsente aut absente Confessario dedisset, si hactenus vixerit christiane, si Sacramenta frequentarit, et alia id genus bona opera fecerit?*

Resp. seqq. et 1. Quidem extrinsece probabile est valide absolvi talem moribundum : nam multi Doctores non infimæ notæ, probabilitatem hujus opinionis tenent, quos inter reperitur Herincx, qui multos alios refert ejusdem sententiæ Patronos. Hanc vocat nunc communem Moya disput. 6, Quæst. 4, § 1 et 2, pro qua adductis fuse nominibus, locis et verbis citat graves auctores sexdecim, qui eam absolute tenent, item alios longe plures, qui defendunt ut probabilem, et ex præcepto charitatis in praxi tenendam; quos inter *Bonagratia* Franciscanus in summula Quæst. Regularium extendit suam opinionem etiam ad casum, quo ille moribundus laborat infamia maledicti. Eamdem Alexander Ludovisius Archiepiscopus Bononiensis (qui postea fuit Summus Pontifex Gregorius XV), approbavit et observari præcepit in Memoriali Confessariorum edito Bononiæ, Cap. 1, de forma Sacramenti Pœnitentiæ; et probat auctoritate Sacerdotalis Romani, in quo ex S. Antonino ita præscribitur : Infirmus, qui amisit loquelam vel usum rationis, si bene vivebat, quamvis non petierit Sacramenta, debet præsupponi contritus; et Sacerdos faciat absolutionem ab omni sententia et peccato.

Confirmatur idem ex statutis Synodalibus Ecclesiæ Lemovicensis ann. 1620, in quibus Cap. 21, ita decernitur : Poterit quoque idem applicari remedium ei qui judicio omniumque sensuum usu statim captus est, non petita Pœnitentia, nulloque signo contritionis edito; cum violentia morbi judicatur derepente et ex improviso præventus et oppressus, et christiane vixit, ferrique potest judicium ex actionibus vitæ et moribus, eum libenter pœnitentiæ Sacramentum petiturum fore, si tempus et violentia morbi permisissent : Licet in hoc casu nihil de absolutionis effectu promittere possimus. Sed animarum salvandarum causa nullum remedium omittere debemus, quod Deus potestati nostræ commisit, Deum orantes, ut immensa bonitate et misericordia, quod deest ægrotorum dispositioni, suppleat; cætera inscrutabilibus Dei judiciis commendantes. Ita refert *Morinus* de administratione Sacramenti Pœnitentiæ lib. 10, cap. 10, ubi eamdem sententiam propugnat.

Accedit Auctoritas S. Augustini, qui *tom.* 6, *de adult. conjugiis lib.* 1, *cap. ult.* idem videtur expresse docere. Ait enim, Catechumenum in adulterio viventem, et subita oppressum infirmitate, ita ut dolorem ac desiderium baptismi significare nequeat, baptizandum tamen esse. Et statim subjungit : Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec enim ipsos ex hac vita sine arrha suæ pacis exire velle debet Mater Ecclesia. Quem locum *Leander* a SS. Sacramento tract. 5, disput. 6, quæst. 46; *Delgadillus*, de Pœnitentia cap. 13; *Ludovicus* a Conceptione tract. 5, quæst. 1, aliique auctores bene multi de Sacramento Pœnitentiæ intelligunt. Contra vero sententiæ oppositæ defensores hunc Augustini locum restringunt ad eos, qui in publica pœnitentia versabantur. Sed verba Augustini id non significant : imo

loquitur Augustinus de vivente in adulterio, qui intra se pœnitens forte jaceat, eumque vocat pœnitentem, quia peccator in extremo vitæ periculo præsumitur esse pœnitens. Adde quod etsi Augustinus de pœnitente publico loqueretur, hinc tamen confirmaretur sententia nostra; quia sicut Professio Pœnitentiæ publicæ in eo qui nondum adulteria deseruisset, est ex Augustino argumentum, unde præsumi debet ipsum dolere in extremo vitæ periculo; ita et professsio vitæ Christianæ. Sed iterum audiatur Augustinus ejusdem lib. cap. 26. Non solum incredibile est, inquit, nec in fine vitæ hujus baptizari Catechumenum velle (supplex cap. 28, *aut reconciliari seu absolvi Catholicum*), verum etiam si voluntas ejus incerta est, multo satius est nolenti dare quam volenti negare; ubi, velit an nolit, sic non apparet, ut tamen credibilius sit, eum, si posset, velle se potius fuisse dicturum ea Sacramenta percipere, sine quibus jam credidit non se oportere de corpore exire. Quo loco nihil videtur posse afferri validius in confirmationem opinionis nostræ. His autem omnibus si addatur, quod sententiam hanc nostram viri bene multi pietate ac doctrina eximii sequantur in praxi : erit, ut opinor, cur tuto pronuntietur, hanc sententiam vere esse extrinsece probabilem.

2. Intrinsece probabile est valide absolvi talem moribundum. Nam in casu posito, infirmus dolorem suum de peccatis et desiderium absolutionis probabili signo manifestat. Sed si ita est, facit Confessionem in eo casu formaliter integram, qua dicit in genere, cum aliter non possit, et eo modo quo potest, *peccavi*, ac proinde valide absolvitur. Ergo, etc. Prob. Maj. in qua tota est difficultas. Ac 1. quidem professio Catholicitatis producta ad finem usque vitæ, fuit per totam vitam signum voluntatis recipiendæ absolutionis, saltem in fine vitæ. Ergo illa professio, instante jam fine vitæ, est clara petitio absolutionis. Qui enim dixerat hactenus : cupio absolvi, quando aderit extremum vitæ periculum; ille, purificata conditione periculi, dicit exterius : nunc cupio absolvi. Quanam autem voce id dicit? Vice periculi manifesti cum professione Catholicitatis conjuncti. Quemadmodum si quis dixisset per totam vitam : volo ut hæc res mea tua sit, ubi primum incidero in extremum vitæ periculum; ille, purificata conditione periculi, censeretur actu dicere : volo rem hanc meam nunc fieri tuam. Adde quod sententiam hanc nostram plus quam triginta Auctores apud Vindicem Gob. *prob.* 1, *n.* 23, defendunt et nobiscum asserunt quamdam Confessionem esse, si quis hactenus vixerit christiane, si Sacramenta frequentarit, etc. ideoque talem in subito casu mortis absolvendum esse. 2. Illa eadem Catholicitatis professio cum extremo vitæ periculo conjuncta, probabile signum constituit doloris moraliter præsentis. Nam omnis Catholicus in extremis subito constitutus, solet ad Deum recurrere, eumque sibi precari propitium, deque sua salute sollicitus reformidare gehennam, et exinde vel atteri saltem, aut etiam, si satis advertat, ad contritionem perfectam conari. Credibile etiam est misericordiam Dei sufficienter opitulari misero ad ultimas redacto angustias, et Angelum Custodem non esse bonarum cogitationum ipsi suggerendarum immemorem. Nec refert quod homo vi morbi oppressus plane jaceat consopitus et semianimis : nam verisimillimum est in ipso subiti casus initio rationem infirmi cum morbo luctantem habuisse pauca saltem instantia lucida, eumque tunc fide monente, periculo invitante et gratia Dei juvante recurrisse ad Deum, ut assolet, eo fere modo quo supra dictum est. Ergo satis probabiliter infirmus ille præsumitur habere dolorem de peccatis moraliter præsentem. Quid igitur deest, quo minus intrinsece probabile sit hominem illum valide absolvi? Signum doloris, inquiunt, et genericæ saltem Confessionis, qua dicat intelligibiliter, *peccavi*. Sed contra, neutrum deest : *non dolor*, qui valde probabiliter præsumitur, ut demonstratum est. *Non confessio illa generica*, quia multæ sunt actiones, quæ secundum opiniones probabiles nomine Confessionis venire possunt. Et ratio a priori est, quia etsi extremæ mortis imminentis angustiæ non significent per sese : *peccavi et cupio absolvi Sacramentaliter*, tamen ex quodam quasi Catholicorum instituto id significant in his qui vitam egerunt Catholice. Quid enim? Si facta conventione Catholici omnes ita statuerent : volumus ut in subito mortis periculo, si alio modo confiteri non liceat et interius de peccatis doleamus, ipsa impotentia, ipsæ mortis angustiæ accipiantur in signum hujus : peccavi et cupio absolvi. Quid, inquam? nonne mortis angustiæ id significarent ex instituto? Neque enim refert quod illud ex natura sua non significent : quemadmodum Arcus Cœlestis, licet ex natura sua non significaret terram aquis diluvii denuo non perditam iri, tamen id significavit, ex quo positus fuit a Deo in signum pacis ac fœderis inter Deum et homi-

nem. Potest igitur effectus aliquis naturalis assumi in signum rei alicujus, quam ex natura sua non significat. Atqui generalis voluntas Catholicorum omnium nolentium exire de sæculo sine mediis ad salutem necessariis, omnino æquivalet huic institutioni, de qua supra, ut per se patet. Ergo non deest signum Confessionis. Cum igitur aliunde probabiliter præsumatur dolor et habeatur probabile signum Confessionis et desiderii absolutionis, probabile est infirmum in hypothesi facta valide absolvi. Quod erat probandum.

Objicies. Incertum est an ille de quo agitur infirmus, vixerit ut Christianum decebat, et vitæ discrimen præviderit; atque etiamsi rite vixisset, vita illa præterita nen continuo foret signum actuale doloris actu moraliter præsentis et desiderii absolutionis. Ergo talis infirmus non valide absolveretur.

Respondeo. Ex dictis hactenus valde probabile est, quod valide etiam absolvitur is, de quo non constat, an vitæ discrimen præviderit, sive bene, sive male vixerit et invenitur sensibus destitutus et morti proximus : Quia vita et fides Catholica, quam professus est, fundamentum præbet ut judicemus eum, si vitæ periculum advertit, in tali discrimine velle absolutionem et Sacramentum, sine quo credidit vel timet non posse salvari. Satis autem est si prudenter judicetur, eum huc usque vixisse in professione Religionis Catholicæ : quod quidem facile innotescit, vel ex conditione personæ, vel ex aliis circumstantiis, quæ faciant ut prudenter id possit præsumi et probabiliter judicari eum in tanto periculo constitutum, de sua salute in ipso saltem periculi initio cogitasse et probabiliter de peccatis doluisse. Absurdum quippe foret exigere præsumptione vitæ præteritæ innocentis, ubi agitur de remedio peccatorum applicando; ut si medicus præexigeret sanitatem ad remedia decernenda. Quod superest, non dicimus vitam Catholice peractam præcise, esse signum præsentis desiderii absolutionis; sed, si nulla alia circumstantia demonstret evidenter contrarium, vitam Catholice peractam cum extremo illo vitæ periculo conjunctam. Ex his enim duobus tale signum in casu posito constituitur.

Quæst. 34. — *Utrum licite absolveretur moribundus ille, de quo supra dictum fuit?*

Resp. Licite absolvitur talis moribundus, et illud infertur evidenter ex dictis in quæstione præcedenti. Nam in casu necessitatis extremæ ubi agitur de Sacramento tam necessario ad salutem, non modo probabile est, verum etiam et probabilius, et certum est, licitum esse administrare Sacramentum cum materia solum probabili et dubia, quando non potest haberi materia certa, et nullum est sacrilegii periculum. Licitum enim est adhiberi remedium, quod probabiliter profuturum est, et obesse non potest, quando necessitas urget. Atqui si probabile sit moribundum illum valide absolvi in casu posito; jam adest materia probabilis, ut patet; et aliunde nullum est periculum sacrilegii. Et vero undenam esset sacrilegii periculum? An ex parte moribundi? Sed vel advertit se absolvi, vel non : si advertit, profecto in his rerum angustiis prudenter præsumitur conari, ut sit recte dispositus : si non advertit, jam sive sit, sive non sit dispositus, non erit sacrilegii reus. An ex parte Sacerdotis? Sed eatenus sacrilegium committeret, quatenus irreverenter administraret Sacramentum. Porro juxta communem sententiam, in casu extremæ necessitatis abstergit omnem irreverentiæ notam probabilitas materiæ, indigentia subjecti, necessitas Sacramenti, et conditio Sacramento apposita; qua quidem non purificata Sacramentum non est : ut patet in baptismo, qui debet in casu necessitatis conferri sub conditione cum materia probabili solum ac dubia, si non possit haberi certa. Si ergo probabile sit, ut est, moribundum illum de quo supra, valide absolvi; certum est etiam eumdem licite absolvi.

Objic. 1. Rituale Romanum exigit in ipso infirmo signum aliquod doloris et desiderii absolutionis, vel per se, si per ipsum possit haberi; vel per testes, si non possit per ipsum. 2. In casu posito dari potest extrema unctio. 3. Hoc præscribitur et non aliud. 4. Hoc sufficit, quia Extrema Unctio, cum non potest haberi absolutio, potest per accidens remittere peccata mortalia homini solum attrito, inculpabiliter solum attrito. 5. Hæc est praxis antiqua Ecclesiæ, hodieque sat communis. Ex his omnibus patet quod in casu posito non licite absolvitur moribundus.

Respondeo ad 1. Rituale Romanum præscribit quidem ut absolvatur infirmus, qui vel per se si possit, vel per alios si non possit per se, dat signum petitæ coram aliis Confessionis. Sed quid inde? In casu quem ponit Rituale Romanum debet absolvi moribundus : fateor. Ergo in casu nostro non debet absolvi. Neg. Cons. Illud enim ex altero non deducitur.

Ad 2. Non potest semper dari Extrema

Unctio defectu temporis. Proximo autem in extrema necesssitate succurendum est meliori modo quo potest : succurri vero potest per absolutionem sub conditione. Ergo debet, præsertim cum Sacramenta sint propter salutem hominum instituta. Sed etiamsi tempus sineret dari Extremam Unctionem, tamen præmittenda foret absolutio sub conditione : quia 1. Extrema Unctio est per se Sacramentum vivorum, adeoque per se prærequirit statum gratiæ in suscipiente. Ergo si possit adhiberi remedium per se reconcilians hominem Deo, debet illud prius adhiberi; hoc enim postulat reverentia debita Sacramentis vivorum. Quia 2. non æque certum est Extremam Unctionem remittere per accidens peccata mortalia, sicut dicitur in quarto objectionis membro, ac certum est ea remitti per absolutionem. Quia 3. sicut Catholicus ille recte præsumitur desiderare Extremam Unctionem, ita et absolutionem. Ergo et absolutio conferri debet sub conditione, si probabile sit, ut est, eam valide conferri. Extrema autem Unctio, per se loquendo, dari debet semper absolute et sine conditione.

Ad 3. Hoc præscribitur, inquiunt adversarii, nempe dari Extremam Unctionem; et non aliud, nempe dari absolutionem. Esto : sed non idcirco prohibetur, quod non præscribitur. Præscribitur id de quo non disputatur, an fieri debeat : non præscribitur id de quo disputatur; verum, ut dixi, illud non idcirco prohibetur, sed relinquitur prudentiæ, conscientiæ, et charitati prudentis animarum medici.

Ad 4. Patet responsio ex dictis in responsione ad 2.

Ad 5. Fateor antiquam esse praxim Ecclesiæ dandi Extremam Unctionem infirmis, de quibus agitur : sed hinc non sequitur negatam ipsis semper fuisse ab omnibus absolutionem in casu posito. Certe apparet S. Augustinum, de quo supra, hanc illis non fuisse negaturum. Præterea fortasse olim sicut hodie, alia fuit aliorum praxis, ut solet in rebus controversis; nihil enim hoc de casu definitum habemus ab Ecclesia. Si opponant adversarii praxim hodiernam multorum severiorem; opponam et ego illis praxim multorum indulgentiorem, quam demum et meliorem et probabiliorem tenendam esse existimo.

Instabis. Illicitum est in his quæ pertinent ad substantiam Sacramentorum, sequi opinionem tantum probabilem, relicta tutiore. Ergo si solum probabile sit valide absolvi moribundum de quo agitur, jam non debet absolvi.

Respondeo. Conc. Ant. et N. Cons. In casu enim nostro in quo supponitur materiam certam non posse haberi, sed solum probabilem; Sacerdos non confert Sacramentum in materia solum probabili, relicta tutiore : quod est illicitum in omni casu propter periculum nullitatis, cui Minister temere Sacramentum exponeret. Neque etiam deficiente materia certa, confert Sacramentum in materia solum probabili extra casum necessitatis : quod adhuc esset illicitum, utpote adhuc temerarium; sed cum hic et nunc non possit haberi materia certa, et urgeat magna necessitas; Sacerdos postquam, ut debet, conatus est obtinere ex moribundo signum clarum Confessionis et doloris, et postquam suggessit ipsi audienti fortasse vel non ordienti actus Fidei, Spei, Charitatis et contritionis, in quantum permittit augustia temporis; Sacerdos, inquam, videns materiam certam haberi non posse et necessitatem urgere, charitate et necessitate premente, contentus est materia solum probabili, et ex prudentiæ consilio absolvit sub conditione. In quo quidem casu non sequitur opinionem minus probabilem de licitate suæ actionis, in concursu probabilioris contrariæ; sed potius opinionem sequitur probabiliorem de licitate et debito : quippe probabilius et certum judicat, moribundum in tali casu debere absolvi, si probabile sit, ut est, eum in tali casu valide absolvi.

Ex dictis collige, quod, etsi quis actualiter peccando, subito destituatur sensibus, regulariter sine absolutione dimittendus non est : cum rarissime contingat, ut morti vicinus non velit suæ saluti consulere, saltem per attritionem, qua non constat interne carere, quamvis externe sit sensibus privatus : per conditionem enim evitatur injuria Sacramenti et ex alia parte consulitur, quantum fieri potest, saluti moribundi, qui per christianos mores anteactos, in tali articulo et attritus et satis superque Confessionem petere præsumitur. Cui sententiæ suffragantur *Bonagratia* supra laudatus, *Gobat.* Tract. 7, num. 597; *Gormaz* num. 266, aliique bene multi, quos citat et refert *Moya* in confirmationem hujus sententiæ.

Quæst. 35. — *Utrum teneatur Sacerdos absolvere, saltem sub conditione, moribundum de quo supra?*

Resp. Sacerdos tenetur ad absolvendum talem moribundum, illudque evidenter infertur

ex dictis in quæstionibus præcedentibus : Nam si probabile sit absolutionem valituram, in eo casu licet eam impendere. Si autem licet, Sacerdos eam tenetur impendere : una quippe esse potest causa, cur non teneatur, si nempe non liceat. Ergo si licet, tenetur. Sed tamen debet absolvere sub conditione : id enim postulat reverentia Sacramento debita, ut non nisi prudenter administretur. Prudentia vero postularet moralem certitudinem de validitate Sacramenti, qua quidem deficiente in alio casu, deberet absolutio differri : at in casu posito charitas stricte exigit, ut non differatur et ut misero succurratur per remedium probabiliter profuturum. Necesse igitur est, ut cum charitate concilietur prudentia. Porro una superest conciliationis via, nempe conditio apposita Sacramento : *Si capax es,* vel *si recte dispositus es, ego te absolvo,* etc. Ita enim fit, ut Sacerdos in quantum Judex, agat prudenter ; et in quantum Pastor, frater et medicus, agat misericorditer et amanter, atque ita prudentiam cum charitate conciliet.

Itaque ex dictis hactenus de absolutione moribundi, qui nullum dedit, nec dare potuit signum doloris et desiderii absolutionis ; sic concludere est. Probabile est moribundum illum valide absolvi ; ergo in praxi certum est licere eumdem absolvere, ergo et Sacerdotem teneri ad eum absolvendum. Sed non nisi probabile est valituram absolutionem, quia non habetur materia nisi probabiliter sufficiens ; et non potest haberi materia certior ; et urget extrema necessitas, quæ non sinit absolutionem differri ; et charitas jubet ut proximo in extremis constituto succurratur meliori modo quo potest ; et Religio vult ut Sacramenta prudenter et reverenter administrentur. His igitur omnibus officiis ut satisfiat, tenetur Sacerdos talem moribundum absolvere sub conditione : quod erat probandum.

Quæst. 36. — *An possit aut debeat Confessarius pœnitentem absolvere contra sententiam suam in re ad mores pertinente opinantem ?*

Resp. Hic est quæstionis status, quem, ut facilius intelligatur, in exemplo subjicio. Titius Sacerdos de triplicis contractus injustitia nihil dubitans, dum confitenti Sempronio aures præbet, advertit eum hujusmodi contractus sine Religione ulla inire solitum. Monet itaque et quantum in se est, suadet ut ab iis deinceps abstineat et perceptum hactenus lucrum restituat : negat se id facturum esse Sempronius, quod justos suos arbitretur esse contractus. Jam quæritur, an tunc possit aut etiam debeat Titius Sacerdos, Sempronio sic in sententia persistenti, a qua ratione nulla deduci potuit, absolutionis gratiam impertire ? Est autem hic observandum duplicis generis esse opiniones, in quibus a pœnitente potest Confessarius dissentire. Aliæ enim circa ipsum pœnitentiæ Sacramentum versantur et proprie ad Sacerdotem spectant ; ut si is existimet se legitima jurisdictione non esse præditum, secus vero pœnitens opinetur. Aliæ pœnitentis conscientiam attingunt ; ut quoties ipse putat aliquid nulla sibi lege esse prohibitum aut præceptum, etsi sentiat aliter Confessarius. Est autem indubitatum quoad prius opinionum genus, nec debere, nec posse unquam Sacerdotem pœnitentis sententiæ actionem suam conformare : sic enim a propriæ conscientiæ præscripto aperte aberraret ; quod semper ac necessario est cum peccato conjunctum, nisi forte pœnitens vir sit tantæ auctoritatis atque doctrinæ, ut possit merito Confessarius opinionem ejus propria deposita suscipere. Atque hac de re nulla intercedit inter Doctores contentio ; sed in posteriori opinionum genere tota sita est altercatio, atque adeo illud unum est quæstionis propositæ argumentum.

His præmissis, Dico 1. Cum Pœnitens imperitus est, nec peritos consuluit, adeoque temere in opinione aliqua adhæret, quæ non probatur a Confessario ; debet illum Confessarius sententiam suam edocere, ad eamque suscipiendam, quantum in se situm erit, adducere : quod si ita edoctus et suscepta opinione non discedat, absolvendus non erit. Ratio est, quia tunc pœnitens errorem ad mores spectantem cum pertinacia tuebitur. Ergo se culpa obstringit, qua absolutionis beneficio indignus efficitur. Et vero licet inculpata ignorantia hactenus laborasset, Confessarii tamen, qualiscumque demum ille sit, auctoritas, seria illa admonitio atque adhortatio, jure deberent imperito homini injicere Religionem, eumque inducere ad consulendos Doctores, eorumque standum judicio, si Confessarii peritiam exploratam satis non habeat. Quare cum nihil propterea moveatur, ab inculpata ignorantia ad spontaneum errorem aperte desciscit.

Dico 2. Cum pœnitens ipse est peritus, aut viros peritos jam consuluit, atque eam tenet sententiam, quam etsi non approbet Confessarius, ut tamen manifesto errore implicatam non damnat : tunc non potest solum, sed etiam debet absolvi, seu Confessarius iste sit proprius ejus Sacerdos, seu delegatus. Ratio

est, quia sententia, quæ evidenter falsa non est, etsi quibusdam improbabilis et in praxi periculosa videatur, aliis tamen non minus æquis rerum æstimatoribus tuta prorsus et apposite probabilior videri potest, ac sæpe re ipsa videtur. Quare igitur pœnitens absolutionis beneficio privandus erit, ad quam jus Confessione sua acquisivit, quod eam sententiam sequatur, quam in praxi tutam prudenter existimat? Cum enim sic opinando non peccet, non est culpa ulla sua absolutione indignus.

Sed quot et quantis opposita sententia, si in usum adduceretur, foret obnoxia incommodis et absurdis, vix fingi animo, nedum verbis exprimi potest : 1. enim ponamus virum imprimis doctum et pium, atque in morum disciplina versatissimum, Confessionis causa accedere ad imperitum Sacerdotem, iisque imbutum opinionibus, quæ vix probabilitatis fines attingunt : quid? Ad impetrandam absolutionem cogetur sententiam aliquam cum non levi forte incommodo deponere, quippe quæ non arrideat isti indocto, vel apud alium prolixam aliquando et intricatam Confessionem iterare? Nihil hoc profecto iniquius. 2. Quia, quod absurdissimum est, toties mutare sententiam aliquando pœnitens cogeretur, quoties diversa varii quos adiret Confessarii sentirent : v. g. Adolescens statum Religiosum vel Clericalem amplecti in animo habet, idque ejus consilium mœrorem non levem parentibus creat : quare ut maxime pius est, illati hujusce mœroris culpam (sic enim putat), defert apud Sacerdotem non ita peritum : is negat se posse absolutionis beneficium concedere, nisi prius susceptum consilium sincere abjecerit; neque enim, inquit, fas est filiofamilias de se invitis parentibus statuere. Itaque Adolescens hac admonitione a sententia deterritus, se dictis obtemperaturum serio promittit atque absolutionem obtinet. At paucis elapsis mensibus Pœnitens propositi illius se incusat apud alium Confessarium, qui pariter negat posse se absolutionem impertire, nisi abjectum consilium denuo suscipiat. In re enim salutis, inquit, non carni et sanguini, sed Deo morem gerere hominem Christianum oportet. Ille ad id paratum se significat, atque absolvitur. Deinde tertium adit Confessarium, qui primi sententiam tuetur; tum quartum qui secundi, et sic deinceps alternatim multoties. Quid est hoc aliud, quam Sacramentum pœnitentiæ, rem adeo seriam et sacram adducere in contemptum, hominumque impiorum et imperitæ multitudinis ludibrio exponere? 3. Denique ut multa paucis complectar, quoties potest accidere Confessarium ex ignorantia, pertinacia, pravo affectu, levissima ratione, adeoque temere, imo et falso judicare; pœnitentem vero, præsertim si doctus sit, prudenter et vere judicare? Quid autem iniquius et a ratione magis alienum quam cogi temerarium et falsum judicium, quisquis demum illius sit auctor, prudenti ac vero præferre? sin minus absolutionis beneficio, ad quam tamen verum jus acquisitum est, cum non levi forte detrimento excludi?

Dixi autem pœnitentem in re non evidenter falsa contra sententiam Confessarii prudenter opinantem, absolvendum omnino esse, sive Confessarius sit proprius ejus Sacerdos, sive alienus; quia discrimen inter utrumque Auctores nonnulli constituunt. Nam Parocho seu Sacerdoti proprio impositam esse censent necessitatem absolvendi pœnitentem, qui sic opinatur : at si Parochus non est, facere id minime debere putant. Sacerdos ordinarius, inquiunt, judicium sequi debet Ecclesiæ, non suum; contra vero Sacerdos qui non est ordinarius. Sed hæc distinctio videtur potius arbitrio quam ratione excogitata : cum enim qui Jurisdictionem exercet in Sacramento Pœnitentiæ (quisquis ille sit), Minister Dei et Ecclesiæ sit; si recte judicare velit, eodem modo judicabit. Adde quod cum Ecclesiæ judicium semper sit rectum, ejus judicium pravum esse oportet, quod est Ecclesiæ judicio dispontaneum. Hoc igitur qui sequeretur, peccaret. Ratio pro utraque parte, est quia pœnitenti rite parato Sacerdos qui illum audivit, quicumque demum ille sit, absolutionem denegare sine injuria non potest. Illud enim re ipsa interest inter proprium Sacerdotem et delegatum, quod ille subditum suum audire toties debet, quoties ad ipsum accedit aliqua saltem ductus confitendi necessitate; ad id enim justitiæ lege obstringitur. At non item delegatus Sacerdos, qui propterea dissentienti a se, cum semel audiverit atque absolverit, potest in posterum Tribunali suo interdicere, nisi a sententia desistat, ac denuntiare si redire non dubitet, se aures ei non præbiturum.

Objicies 1. Confessarius in Sacro Tribunali Judicis munere fungitur, cui proinde in opinione controversa pronuntianti debet pœnitens, qui reus est, assentiri. Si minus, peccat haud dubie et peccato suo præbet se absolutione indignum. Respondeo. Confessarius in

Sacro Tribunali, non Judicis tantum, sed Doctoris etiam munus exercet : Judicis quidem, cum de criminum gravitate, de pœna illis debita atque imponenda, de recte parato animo pœnitentis judicat, atque imprimis cum absolutionis profert sententiam. At vero cum de controversa opinione pronuntiat, non Judicis sed Doctoris potius agit partes, cujus in hoc auctoritas in Sacro Tribunali non est potior quam si alibi consulto non assentiretur.

Objicies 2. Par non est, ut se Judex Rei judicio subjiciat, sed potius debet Reus Judicis stare Judicio : secus tamen facit pœnitens in casu de quo agitur. R. Nego Confessarium se judicio Pœnitentis in casu posito subjicere. Neque enim pœnitentis auctoritate ductus, de pristina sententia discedit ; ita ut opinionem, quæ ipsi prius in praxi tuta non videbatur, jam vero tutam existimet ; sed tantum censet eam a pœnitente tutam existimari, illumque, si forte erret, culpa tamen sua non errare ; neque omnino pertinaciæ reum esse, neque proinde indignum, cui absolutionis gratia impertiatur.

Objicies 3. Contra suam opinionem seu conscientiam Sacerdos absolvere pœnitentem nunquam debet ; sic tamen absolvit, dum pœnitentem contraria opinantem absolvit. R. Auctores quidem nonnulli docuerunt Sacerdotes aliquando non posse modo, sed etiam omnino debere contra propriam sententiam absolvere. Sed nec Theologice, nec proprie locuti sunt : id enim semper nefas esse constat. Unde ad solutionem difficultatis est observandum, Sacerdotem, qui in Sacro Tribunali pœnitenti jus dicit, duplicem posse in eo gerere opinionem ad duplicem, quæ geminæ huic correspondeat opinioni, conscientiam. Prior est de qualitate rei, de qua controvertitur, sitne vera an falsa, justa an injusta ? Posterior est de qualitate personæ, sitne propter opinionem suam digna, an indigna absolutionis Sacramentalis beneficio ? Porro Sacerdos, dum pœnitentem absolvit contraria opinantem, utitur posteriori opinione, atque conscientia, qua commonetur pœnitentis sententiam quam retinet, fraudi non esse, neque ob eam Sacramentali gratia privandum esse. Ex quo intelligitur nihil a Sacerdote contra suam opinionem seu sententiam administrari, cum de re quapiam aliter quam credit ipse, sine culpa opinantem absolvit.

Dico 3. Si Confessarius opinionem, quam tuetur pœnitens, putet esse evidenter falsam aut improbabilem, aut nulla vel auctoritate, vel ratione gravi nitatur ; non potest eum absolvere, nisi prius ejusmodi opinionem abjecerit. Ratio est, quia tunc Confessarius judicare non potest pœnitentem prudenter ac sine culpa opinari ; si monitus ut par est, in errore suo pertinaciter hæreat. Quare omnino indignus est absolutione. Cavendum tamen Confessario imprimis est, ne hac in re sibi plus æquo arroget ac blandiatur, neve temere de opinionum evidenti falsitate aut veritate pronuntiet.

ARTICULUS II.

De absolutione differenda.

Quæst. 37. — *Utrum absolutio Sacramentalis aliquando possit differri ?*

Resp. seqq. 1. Confessarius potest ex causa rationabili differre absolutionem, quamvis pœnitens videatur nunc esse dispositus. Ratio est, quia hæc absolutionis dilatio ad octo vel etiam plures dies, potest esse valde utilis pœnitenti, tum ad incutiendum majorem horrorem peccati ; tum ad magis probandam firmandamque ejus contra relapsus ; tum denique ad concipiendum interea vehementiorem dolorem et solito firmius propositum. Præterea sicuti Ecclesia reservans aliqua peccata, vult pœnitentem quamvis dispositum non absolvi ab unoquoque ; ita merito non absolvitur, quamvis dispositus, si Confessarius judicet ei melius esse non absolvi. Quanta autem sit hujusce dilationis utilitas ; *ego sane dicere possum* cum Arriaga D. 38, n. 40, *me aliquoties cum aliquibus juvenibus hoc remedio usum et feliciter mihi illud successisse*. Cavendum tamen est, ne pœnitenti disposito negetur absolutio, quando exponeretur periculo moriendi absque illa, aut quando sine nota non posset omittere communionem ; aut si propterea privaretur Indulgentiis, quas alio tempore lucrari non posset.

2. Invito tamen pœnitente, regulariter loquendo, absolutio non est differenda, si modo pœnitens est bene dispositus, si Confessus sit integre vera cum pœnitentia interna exterius significata, cum proposito efficaci satisfaciendi Deo et destruendi peccatum, quantum in se est : item evitandi occasiones omnes proximas et voluntarias, et resarciendi omnem injuriam factam proximo, quantum tenetur secundum indubitatam prudentum opinionem.

Ratio est, quia cum pœnitens rite paratus, ad absolutionem jus habeat, injuriosa illi foret absolutionis dilatio, præsertim si prævideat Confessarius illum esse cogendum ad eadem peccata Sacerdoti alteri aperienda : onus enim grave æque ac injustum tunc illi imponeretur.

Dixi, *invito*, nam consentiente pœnitente differri potest aliquando utiliter absolutio, ut supra dictum fuit ; licet hoc remedio non sit utendum, nisi raro et prudenter, quando pœnitens bene dispositus cognoscitur.

Dixi, *secundum indubitatam prudentum sententiam*, quod quidem de prudentibus hujus sæculi nolim intelligi ; qui propriam suam prudentiam publicæ anteponunt, vel innituntur prudentia sua : *ille*, inquit S. Hieronymus, *innititur prudentia sua, qui suum sensum Decretis Patrum præponit ;* sed de iis prudentibus, qui non suis, sed Sanctuarii Ecclesiæque ponderibus jura proximi appendunt ; quorum placita et scita tanquam reliquias animi Sanctas Ecclesia perinde atque reliquias corporum beatorum veneratur.

Quæst. 38. — *Quandonam Confessarius absolutionem differre debeat ?*

Resp. seqq. 1. Cum omnibus rite expensis merito dubitat Confessarius, an rite paratus sit pœnitens ; aut ea signa non exhibeat, quæ moralem certitudinem adducere valeant : debet tunc ut plurimum absolutionem differre, quia alioquin irritum conficiendi Sacramentum periculo sciens volensque temere se exponeret. Id autem per se et semota necessitate lethale peccatum est. Quinam autem sint casus, in quibus Sacerdos de recto pœnitentis habitu dubitare merito debeat ? Illi scilicet : 1. Cum pœnitens post iteratam pluries Confessionem in eadem peccata frequenter est lapsus : vix enim credibile est cum vero dolore et sincero emendationis proposito frequentes ipsos lapsus componi posse. 2. Si, cum potuerit facile, violatam alterius famam nondum sarcivit, rem alienam non restituit, in gratiam cum inimico non rediit, peccandi occasionem contra datam fidem non deseruit, aliave gravioris momenti promissa non observavit. 3. Si impositam satisfactionem, medicam præsertim et salutarem, seu ex contemptu, seu ex negligentia non exhibuerit.

Dixi, *in hujusmodi casibus esse ut plurimum differendam absolutionem ;* quia potest ac debet absolvi jam agens animam et quisquis in extremo vitæ periculo est constitutus, etsi dubia tantum veri doloris signa exhibeat. Patet ex superius dictis in Artic. 1.

2. Differenda etiam per se est absolutio, si pœnitens, non expiatis jam pridem pœnitentiæ Sacramento peccatis, conscientiam quantum per est non discusserit. Ratio est, quia alioquin exponit se Sacerdos periculo hominem absolvendi, qui forte multas noxas ex nova culpa prætermittit ; id autem per se illicitum est : debet enim absolutioni permitti integra, quoad fieri potest, criminum declaratio.

Dixi autem *per se*, quia in sequentibus casibus differenda absolutio non esset, modo nihil aliunde obstaret. 1. Si immineat mortis periculum, ut jam observatum fuit. 2. Si re ipsa videatur pœnitens sincero dolore affici et dilata absolutione defuturam illi redeundi occasionem merito existimetur. 3. Si pœnitens adeo rudis sit, ut ipse per se conscientiam discutere, quantum par est, ægre possit. In his autem et similibus casibus, Confessarius supplere debet, interrogando quod pœnitens in se accusando omittit.

3. Quando occurrit dubium, an teneatur pœnitens, necne, ad aliquid faciendum vel omittendum ; Confessarius non prius absolvat, quam vel res discussa fuerit, si discussionem permittat expectare ratio circumstantiarum, vel pœnitens promiserit staturum se consilio et definitioni prudentum : hæc enim præparatio sufficit ad valide suscipiendam absolutionem ; porro delectum virorum prudentum qui consulantur, expedit ut plurimum permittere pœnitenti : nam in judicio voluntario nihil videtur incongruentius quam violentia aut coactio.

Caveat autem Confessarius a quorumdam hominum abusu potius quam usu, qui aliquando absolutionem dant pœnitenti sub explicata conditione, vel non futuri relapsus, vel exsolvendæ satisfactionis, vel faciendæ restitutionis, vel vitandæ occasionis proximæ, vel si idonea sit dispositio : hæc enim conditio aut ex natura rei intelligitur, atque ita superflua est ; aut si non intelligitur, repugnat naturæ Sacramenti.

Notandum præterea est quod, quando differendam esse absolutionem prudenter judicat Confessarius, hanc differre tantum debet ad breve tempus ; quia si diuturna foret absolutionis dilatio, pœnitens forte perstaret in pravo illo, in quo versatur, statu. Cum autem dubium sit an perfecta contritione afficiatur, hinc in periculum et æternæ damnationis, et

jacturæ bonorum operum toto illo tempore incurreret.

Quæst. 39. — *Quandonam debeat Confessarius absolutionem differre pœnitenti, qui in eadem peccata frequenter labitur, aut in peccandi occasione versatur?*

Resp. seqq. 1. Occasio peccandi nihil est aliud quam periculum in peccatum aliquod prolabendi. Hinc duplex distinguitur occasio peccandi, remota scilicet et proxima. Occasio peccandi remota est periculum peccandi remotum, seu hujusmodi ut quis in eo nunquam aut raro admodum peccet. At contra, occasio proxima est periculum proximum seu morale peccandi, seu hujusmodi ut quis in eo frequenter peccare soleat. Hinc occasio peccandi, quæ ratione unius proxima est, ratione alterius est remota tantum, imo et nulla esse potest et vicissim; sæpe enim fit ut quis in aliquo peccandi periculo frequenter re ipsa peccet, in eodem non peccante altero; imo non raro evenit, ut eadem occasio ratione ejusdem, modo proxima, cum scilicet in ea frequenter peccat; modo remota tantum, aut nulla prorsus sit, cum nempe desiit in ea peccare, aut certe rarissime peccat.

2. Jam vero occasio proxima, alia est voluntaria, alia involuntaria. Occasio proxima voluntaria dicitur ea, quæ non physice modo, sed etiam moraliter sine gravi incommodo, aut animi, aut corporis, vel fortunarum deseri potest, licet forte non sine gravi aliqua molestia, quippe quæ ex pravo affectu proficiscatur : v. g. si quis artifex frequens in popina sit, ibique soleat vino caput mentemque obruere; erit ei popina occasio peccandi proxima, eaque maxime voluntaria, quia ut patet, potest ad popinam non accedere, non physice solum seu libere, sed moraliter etiam, hoc est, ita ut nullum quoad salutem æternam, quoad corpus, formam, rem familiarem, aliaque temporalia bona inde sibi damnum accersat. Occasio peccandi proxima, sed minime voluntaria, ea est, quæ vel physice, vel moraliter, modo mox assignato deseri non potest. Unde alia est involuntaria physice, alia moraliter; involuntaria physice, ea dicitur, cujus remotio in libera peccantis hominis potestate sita non est. Si quis v. g. ex innata indole impuris ac importunis tentationibus sit obnoxius, quibus, ferme semper concedat, non corde tantum, sed opere etiam peccando; etsi nulla ex iis quæ sensibus objiciuntur, accedat ad peccandum illecebra. Erunt illi hujusmodi tentationes occasio peccandi proxima, eaque involuntaria physice, quia earum causæ remotio in ejus libera voluntate sita non est. Occasio peccandi involuntaria moraliter ea vocatur, quæ deseri nequit, vel absque peccato, vel absque incommodo valde gravi. Itaque si marito v. g. sit ipsa uxor occasio proxima peccandi, erit illa involuntaria moraliter priori modo, quia scilicet ab uxore discedere sine peccato non potest; si cui vero, vel mercatori ipsa negotiatio, vel Chirurgo ars sua præbeat occasionem peccandi proximam; hujusmodi occasiones erunt illis involuntariæ moraliter posteriori modo, quia nec Mercator negotiationi, nec arti suæ Chirurgus nuntium remittere sine gravi incommodo potest; cum, ut ponitur, quærat inde uterque victum sibi atque familiæ.

His præmissis DICO 1. Si Pœnitens pœnitentiæ Sacramento aliquando expiatus, in eadem peccata frequenter dilabatur post singulas Confessiones, nec in præsenti Confessione vehementioris doloris quam in prioribus significationem ostendat et in iisdem versetur adjunctis, absolvendus non est. *Probatur,* quia frequentes istæ in eadem crimina prolapsiones cum assignatis adjunctis, satis superque arguunt veri doloris ac sinceri propositi defectum; vixque fieri potest ut ipsa Sacramenti gratia inanis toties et inefficax sit ad prohibendos lapsus; unde tunc non leve argumentum est quod rite paratus ad Sacrum Tribunal nunquam accesserit, eumque Sacramenti gratia hactenus caruisse.

Nota autem 1. quod dixi, *si pœnitens frequenter relapsus sit,* quia certum est unum aut alterum intra plures menses v. g. legitimum argumentum non esse, quo inducatur Confessarius ad credendum pœnitentem, nec antea verum dolorem attulisse, nec etiamnum afferre. Itaque hujusmodi lapsus innatæ potius fragilitati, quam obfirmato in nequitia animo adscribendi sunt. Neque vero differenda est pœnitenti absolutio, donec dudum a consuetis criminibus penitus abstinuerit, modo in eadem frequenter lapsus non sit : quia 1. Pœnitenti delicta omnia sua declaranti satis est ad promerendam absolutionem, si veri doloris ac sinceri propositi indicia legitima in præsens manifestet. Quis autem negaverit hujusmodi indicia exhiberi re ipsa posse, antequam pœnitens vitam in melius penitus commutarit? Quia 2. hæc dilatio Sacramenti institutioni manifeste repugnat : neque enim institutum duntaxat fuit ad præteritarum noxarum remissionem, sed etiam ad futuram earumdem

emendationem specialium gratiarum auxilio procurandam.

Nota 2. quod dixi, *nec in præsenti Confessione præbeat vehementioris doloris indicia*, quia si præbeat illa indicia, cujusmodi sunt singultus præter morem, lacrymæ, culparum expiationes jam sponte susceptæ, alacritas animi ad ardua quæque medicamina usurpanda, etc. absolvi iterum poterit.

Nota 3. quod dixi, *et in iisdem versetur adjunctis*, quia si lapsuum occasio amota esset, si novum vitæ genus instituisset, aut alia accidisset mutatio, unde spes emendationis percipi jure posset; dignus haud dubie erit absolutione.

Quæres 1. Quid opus factu, cum audit prima vice Confessarius pœnitentem, qui multorum ejusdem speciei criminum reus est, ut intelligat, sintne hæc iteratæ prolapsiones, an non? adeoque an remittendus, vel absolvendus? R. Confessarius debet tunc pœnitentem interrogare a quo tempore ultimam Confessionem inierit, et si spectato temporis spatio advertat eum ejusdem speciei peccata frequenter admisisse; debet ulterius petere an et ante alias Confessiones multoties in peccata hujusmodi lapsus fuerit, et a quo tempore illis assuetus sit, et an aliquando et quamdiu ab illis prorsus abstinuerit? His autem aliisque hujusmodi interrogationibus facile intelliget, sitne penitus absolutione dignus, necne?

Quæres 2. An lege aliqua teneatur pœnitens istis Confessarii interrogationibus satisfacere; an vero possit vel nihil omnino respondere, vel æquivocatione v. g. responsum eludere? R. debet tunc pœnitens aperte et sincere ad singula respondere; quia cognitio, quam inde potest haurire Confessarius, ipsi sæpe necessaria est ut de pœnitentis habitu recte judicet. Itaque pro diversis responsionibus, diversam omnino feret sententiam ut Judex; diversa præscribet medicamina ut Medicus; ad diversa obstringet ut Doctor. Hinc fit ut jus habeat de rebus hujusmodi pœnitentem interrogandi. Debet ergo etiam pœnitens nihil quidquam omnino de iisdem occultare; vanum enim ac irritum prorsus esset jus Confessarii pœnitentem istis quæstionibus provocandi, si is nulla lege ad respondendum obstringeretur.

Objicies. Lege nulla tenetur pœnitens crimen jam rite declaratum et Sacramentali absolutione condonatum iterum declarare. Ergo non obstringitur ad lapsus præteritos jam alias Confessione rite expiatos, in pœnitentiæ Tribunali iterum aperire. R. Verum quidem est lege nulla pœnitentem teneri crimen aliquod jam rite declaratum, et directe vi absolutionis remissum, denuo retegere et in Confessione subjicere tanquam materiam, in quam iterum cadat absolutio : sed falsum est eum nunquam obstringi ad crimen aliquod iterum et indirecte sacerdoti manifestandum, ut peccatum aliud, a quo nondum absolutus rite fuit, quantum par est declaretur. Id enim variis in casibus necessario accidere manifestum est. Hinc merito damnata est ab Innocentio XI Propositio ista : *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.*

DICO 2. Non est obstringendus Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem remotam, etsi maxime voluntaria sit. Patet, quia alioqui esset obstringendus Pœnitens ad deserendum terrarum orbem, cum in eo vix ulla res sit, quæ occasionem peccandi remotam præbere non possit. Itaque qui est in occasione remota, potest et debet absolvi, si aliud nihil impediat; quia propositum efficax emendationis non involvit fugam occasionis remotæ, alioqui, ut jam diximus, et in simili negotio dicit Apostolus 1 Cor. 5, deberemus omnes exire de hoc mundo, in quo nempe omnes *Creaturæ Dei*, ut dicitur Sapientiæ 14, *factæ sunt in odium, et in tentationem animabus hominum, et in muscipulam pedibus insipientium.*

DICO 3. Debet omnino obstringi Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quoties voluntaria est. Ratio est, quia non potest absque peccato in ea permanere. Qui enim proximo delinquendi periculo se ultro objicit, is eo ipso peccat : ergo multo magis qui in eodem periculo ultro perseverare non dubitat.

DICO 4. Non debet obstringi Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quæ involuntaria physice est. Patet, quia ad id quod fieri nequit, adigi nemo potest : peccandi autem occasio proxima sed involuntaria physice, ea dicitur cujus amotio in libera hominis potestate sita non est.

DICO 5. Non est pariter obligandus Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quæ involuntaria moraliter est, seu quæ deseri absque peccato non potest; quia nemo debet adigi ad peccandum, ut peccati alicujus declinet periculum : non enim, inquit Apostolus, sunt facienda mala ut eveniant bona.

DICO 6. Qui versatur in peccandi occasione proxima, sed involuntaria moraliter, seu quæ deseri non possit absque gravi incommo-

cando, non continuo ad eam deserendam est adigendus, sed prius juvabit quædam periclitari medicamina, quibus frequentiores lapsus arceantur, si quæ occasio ex proxima fiat remota. *Probatur*, quia, cum homo pœnitens, etsi in occasione hac perseveret, possit re ipsa, ægre quidem, sed tamen omnino vitam in melius emendare; temere prorsus et injuste adigeretur ad eam cum toto suo damno et incommodo deserendam. Prius ergo emendatio idoneis quibusdam, sed non ita arduis rationibus est tentanda.

DICO 7. Est adigendus pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quæ est involuntaria moraliter, ita ut deseri absque gravi incommodo non possit; postquam tamen tentatis viis omnibus nulla sequitur emendatio. *Probatur*, quia nullum est bonum, commodum nullum temporale, quod æternæ saluti postponendum non sit. Ergo bonorum omnium temporalium jactura ferenda est, cum salus æterna asseri alia ratione non potest, ut hic accidere ponitur. Itaque urget tunc maxime illud Christi præceptum : Si oculus tuus, si manus, si pes scandalizaverit te, erue, abscinde, projice : hoc est juxta, S. Hieronymi interpretationem : si quid non minus charum quam oculus, non minus necessarium quam manus aut pes, sit nobis spiritualis ruinæ occasio, omnino abscindendum est et abdicandum.

Objicies. Si quid probaret hoc argumentum, esset statim pœnitens adigendus ad occasionem hujusmodi deserendam, priusquam ullæ emendationis rationes tentarentur : id tamen a nemine admittitur. R. Nego quod illud sequatur ex argumento adducto in probationem sententiæ nostræ. Nam ad cavendum peccatum lege nulla tenemur ardua quæque medicamina adhibere, cum suppetunt faciliora quæ profutura merito credantur. Itaque hæc prius tentare rationi consentaneum est, quæ si præter spem irrita prorsus esse, ex ipso deinceps usu comperiatur; tum vero nec ferro nec igni parcendum.

Instabis. Ergo pari ratione non erit statim adigendus pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, etsi maxime voluntariam; sed illi prius idoneæ emendationis rationes præscribendæ erunt. R. Nego Conseq. Discrimen enim est : 1. Quia occasionis voluntariæ amissio res per se ardua non est, cum nullius commodi saltem alicujus momenti jacturam afferat. 2. Quia non potest homo pœnitens ex ullo honesto ac recto fine in hujusmodi occasione perseverare : unde si in ea perseveret, ex ipso peccati studio perseverabit, atque adeo non sine peccato. Quid igitur mirum, si ad id deserendum adigatur, quod retinere sine peccato non potest?

ARTICULUS III.

De absolutione deneganda.

Quæst. 40. — *Quandonam Confessarius absolutionem denegare debeat?* Resp. Deneganda est pœnitenti absolutio, quoties prudenter existimat Sacerdos, eum ad gratiam Sacramenti percipiendam rite paratum non esse : quia alioquin irritum Sacramentum certo conficeretur, adeoque lethali culpa adstringeret se Sacerdos.

In sequentibus itaque casibus deneganda est absolutio. 1. Si pœnitens rem alienam restituere, et illatam injuriam sarcire nolit, cum possit. Id enim tunc recusat præstare, quod ad impetrandam noxarum remissionem omnino requiritur, atque recusatione novum crimen admittit. Dixi, *cum possit*. Alioquin enim satis erit, si paratum se ad satisfaciendum exhibeat, cum primum facultas aderit. 2. Si injuriam sibi illatam ex animo non condonet; si gravis vindictæ propositum non deponat; si cum aliorum offensione diutius quam par est reconciliationem differat. 3. Si ignoret ea Religionis Mysteria, quorum diserta cognitio ac fides ad salutem necessaria est, et quidem necessitate quæ medii dicitur. Tunc autem vel edocendus pœnitens, vel si per tempus non liceat, remittendus donec quantum par est sit edoctus. Si a peccatis discedere et vitam in melius emendare non studeat, ac pravos habitus v. g. blasphemiæ, luxuriæ et alios hujusmodi non deponat. 5. Si proximam peccandi occasionem, aut offensionem quam aliis præbet, nolit dimittere, cum possit ac debeat. Sed de his supra dictum est. 6. Denique, si nolit admittere pœnitentiam impositam, præsertim si medicinalis sit nec adeo gravis ut facile exhiberi non possit. Atque hæc omnia ad eos etiam pertinent, qui jamjam morituri sunt aut in extrema constituti necessitate : nemo enim absolutione donandus est, quisquis demum ille sit, quem certo constat rite paratum non esse.

DE SATISFACTIONE PŒNITENTI INDICENDA.

Quæst. 41. — *Quænam sint partes Confessarii in indicenda Pœnitenti satisfactione.*

Resp. Quatuor potissimum ad istud officium spectant. 1. Est, an semper debeat Sacerdos pœnitentiam aliquam injungere pœnitenti? 2. Quomodo hæc injungenda sit? 3. Qualis? 4. Denique, quanta? Quæ omnia quæstionibus sequentibus dilucidabuntur.

§ I.

Quæst. 42. — *Utrum Confessarius semper teneatur ad pœnam aliquam pœnitenti injungendam?*

Resp. Confessarius debet semper pœnam aliquam pœnitenti injungere; quia, ut jam observatum fuit, quod in Sacro Tribunali Sacerdos munus gerit, hanc ei necessitatem imponit. Sacri enim Ministri partes sunt, dare operam ut Sacramentum ex omnibus suis partibus rite constet : ex iis autem una est pœnæ impositio et culpæ luitio. Præterea ut Judex, in Reos animadvertere debet, ne in crimen proclivitas foveatur.

Excipiunt tamen Doctores mortis articulum, cum æger omni sensu destitutus nihil quidquam valet exequi. Si tamen fas sit, ei pœna vel levissima imponi debet, quam illico luat; vel si dives, injungendæ eleemosynæ; imo justa assignanda, quam si convaluerit, debeat persolvere. Quin adeo consultum erit eum monere, ut forte recuperata sanitate, quam primum licuerit, iteret confessionem, quæ in hoc articulo ob morbi impedimenta et temporis angustias in multis ut plurimum peccat. Tunc autem ex æquitatis lege mulctabitur.

Quæst. 43. — *Quandonam Pœnitenti sit imponenda satisfactio?*

Resp. Satisfactio prius est imponenda quam largienda absolutio; nam necessarium est cognoscere affectum acceptantis pœnitentis, ut valide absolutio concedatur. Increpatio vero, si qua sit opus, et exprobratio præmittenda impositioni satisfactionis; nam ad eam acceptandam disponit. Porro exprobratio et exhortatio in eo differunt, quod illa ad detestationem præteriti peccati, ista ad futuræ emendationis propositum per se impellat.

Quæst. 44. — *An et quo crimine se obstringat Confessarius, qui nullam indicit pœnitentiam, tunc cum valet pœnitens aliquam solvere?*

Resp. Si gravis satisfactio debita sit, peccat graviter Sacerdos illius omissione spontanea. Ita communiter Doctores. Si autem levis, leviter tantum, quia pœna piacularis naturam Sacramenti non constituit, sed complet duntaxat, eo fere modo quo mulcta inflicta humanum judicium. Itaque cum Reus pœna dignus non existimatur, judicium absque punitione perficitur : hinc pœnitentiæ Sacramentum propter omissionem pœnitentiæ irrogationis imperfectum haberi non debet. Rursus sicut in humano Judicio graviter non peccat Judex, qui Reo levem pœnam, quam meritus est, non imponit; ita nec in isto Tribunali sacerdos.

§ II.

Quæst. 45. — *Quomodo pœnitenti injungenda sit satisfactio, per modum præcepti, an per modum consilii?*

Resp. Pœna sacramentalis a Sacerdote omnino est impertienda per modum præcepti, non vero per modum consilii. Ratio est, quia Officium, ex quo tenetur Sacerdos pœnam istam infligere, a potestate ligandi proficiscitur. Pœna autem quæ tantum suadetur, non ligat. Præterea Sacerdos pro munere Judicis pœnam decernit, qua pœnitentem castiget : Judex autem in Reum animadvertere non censetur, nisi illum ad pœnam subeundam compellat.

Objic. 1. Pœna sacramentalis absque præcepto indici potest sub hac forma, quæ quasi conditionem habet adjunctam : si hoc feceris, volo ut tibi prosit in remissionem pœnæ, quam noxis tuis meritus es. Hoc enim modo Indulgentiæ conceduntur, quibus non minus quam piis operibus in Sacramento injunctis pœna peccatis debita condonatur. Ergo necesse non est ut pœna imperetur, sed potest recte pœnitentis arbitrio subeunda permitti. R. Illud interest inter Indulgentias et pœnam sacramentalem, quod illas concedendi facultas a potestate solvendi proficiscatur; hujus autem irrogatio a potestate ligandi, ut jam dictum est.

Objic. 2. Per hæc verba : *quidquid boni feceris et mali patienter sustinueris*, etc. impertit Sacerdos piis omnibus pœnitentis operibus virtutem ex opere operato piacularem. Ea tamen non imperat. Ergo seclúso imperio potest operibus quæ suadentur virtus eadem impertiri. R. Id omnino falsum est. Hæc enim verba per modum precum adhibentur duntaxat.

§ III.

Quæst. 46. — *Qualis satisfactio pœnitenti injungenda sit?*

Resp. Quæcumque in pœnam sacramentalem injungi possunt, ad tria omnino revo-

tur; Orationem scilicet, Jejunium et Eleemosynam. Nomine *orationis* significantur non solum preces Deo aut cœlitibus fusæ, seu voce, seu mente solum adhibeantur; sed etiam Missæ Sacrificium, rerum sacrarum meditatio, Sacramentorum susceptio, discussio quotidiana conscientiæ, pia lectio, devota peregrinatio; denique actus quilibet a virtute Religionis profectus. Nomine *Jejunii* intelliguntur, non solum a cibo et potu abstinentia, sed etiam omnes corporis afflictiones, quæ a viris Sanctis usurpari solent. *Eleemosynæ* tandem nomine significantur ea omnia, quæ passim misericordiæ tum corporeæ, tum spiritualis opera nuncupantur.

Ex his autem tribus operum satisfactoriorum generibus, notandum hoc loco quod monet S. Thomas cum aliis Theologis, Jejunium nempe adversus peccata carnis, Orationem adversus peccata spiritus, Eleemosynam denique adversus peccata contra proximum commode et apposite imponi pro facultate pœnitentis et prudentia Confessarii.

Quæst. 47. — *An opus mere interius, cujusmodi sunt actus fidei, spei, charitatis, aliique id genus, possint recte in pœnam sacramentalem injungi?*

Resp. Tales actus in pœnam sacramentalem injungi recte possunt, quia necesse non est ut omnia quæ sacramentum constituunt, per se sensibus percipiantur, modo fiant aliunde sensibilia. Itaque sicut dolor, etsi sub sensum non cadat, ipsa tamen exteriori pœnitentis significatione sacramentalis quantum par est, efficitur : ita et vocali Sacerdotis irrogatione opus, quod mere interius peragendum est.

Quæst. 48. — *Utrum in pœnam Sacramentalem injungi possit opus jam debitum et imperatum, cujusmodi est Jejunium v. g. tempore Quadragesimæ, Missæ sacrificium diebus Festis.*

Resp. Possunt etiam hæc opera in pœnam piacularem indici, quia præmio digna esse aperte significavit Tridentinum. Quidni ergo et piacularia erunt? Deinde lex quæ opus aliquod injungit, de illius difficultate atque molestia nihil quidquam detrahit. Attamen passim non expedit debita opera in pœnam sacramentalem præscribere : punitio enim quæ in hoc sacro Tribunali adhibenda est, id suo jure videtur exigere; unde nisi diserte Confessarius significet se tantum jam opus debitum injungere, aut id ex adjunctis, aperte inferatur, gratuitum injungi censendum est.

Quæst. 49. — *An injungi possit in pœnam Sacramentalem Eleemosyna, vel jejunium, aut aliud hujusmodi, pro liberandis mortuorum animabus?*

Resp. Recte etiam potest et illud injungi, quia licet tunc satisfactio operis operantis ad illas animas transmittatur; ea tamen quæ Sacramentalis est, seu ex opere operato tota pœnitentis erit. Præterea ipsa attribuendi pium opus demortuorum solatio voluntas, vim habet expiandi peccata, cum actus honestus per se sit, et cum aliqua molestia conjunctus; hancque satisfactionem demortuis pœnitens non concedit, sed totam sibi retinet.

§ IV.

Quæst. 50. — *Quanta Pœnitentibus satisfactio injungenda sit?*

Resp. seqq. 1. Pœnæ indicendæ pœnitentibus Confessariorum arbitrio, non omnino, sed ex parte duntaxat permittuntur : hoc est, nullæ speciales peccatis singulis expiandis statutæ sunt pœnæ; sed potest Sacerdos has vel illas ex consuetis injungere, non ita tamen ut ei liceat pro libito quorumvis criminum etiam gravissimorum Reis pœnas irrogare leviores absque legitima causa.

2. In imponendis operibus satisfactoriis servandæ sunt Regulæ, quæ præscribuntur a Tridentino sess. 14, cap. 8, his verbis : « Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere; ne, si forte peccatis conniveant et indulgentias cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem; nam claves Sacerdotum non ad solvendum duntaxat, sed etiam ad ligandum concessas, et antiqui Patres docent et credunt. » Hic autem locus ut rite intelligatur, ex Doctorum placito diligenter est explicandus.

Dicitur itaque 1. *quantum spiritus et prudentia suggesserit.* Quibus verbis monemur in re tanti momenti temere agendum non esse, sed tum divinam opem et illustrationem sedulo exposcendam esse, tum expendendum quantam hic et nunc pœnitentiam imponere expediat, ne quid excessu vel defectu peccetur.

Dicitur 2, *pro qualitate criminum et pœnitentium facultate.* Quibus verbis declaratur duo

esse imprimis attendenda Confessario : unum est delictorum qualitas et numerus; nam pro gravioribus et pluribus gravior haud dubie pœna indicenda est. Alterum est pœnitentium facultas, qua voce significantur adjuncta omnia, quæ ipsum pœnitentem circumstant : cujusmodi sunt conditio, vitæ institutum, ætas, sexus, valetudo, vires, etc. Neque enim omnia possunt omnes, nec omnia omnibus congrua sunt. Quid enim absurdius, si inopi Eleemosynæ, rustico aut infirmo Jejunia aliæve corporis afflictationes, viro negotioso prolixæ precationes in dies singulos injungantur?

Dicitur 3. *Salutares et convenientes satisfactiones.* Ad quod rite observandum duo requiruntur, quæ infra eodem loco præscribit Concilium. Unum est ut aptæ sint satisfactiones, quibus Deo vindici satisfiat. Alterum ut idoneæ, quibus pœnitentes ab iterata in noxas prolapsione arceantur. Salutares autem eæ habendæ non sunt, quibus præ gravitate subeundis vix pares esse pœnitentes videantur : quo fiat ut illas omittendo novo se crimine obstringant; et quod gravius est, a pœnitentiæ sacramento in posterum avocentur; adeoque ut non in eorum salutem, sed in perniciem exitiumque vertant. Præterea sicut variis morbis adhibendæ sunt medicinæ, ita et diversis criminum generibus diversa præscribi debent remedia : in quo debet suam Confessarius sedulitatem atque industriam, si unquam alias, probare dareque operam ut in arte tam salubri exercitatissimus lectione multa ac meditatione evadat. Sed de his plura in libro tertio.

3. Quando exigit culparum modus satisfactionem imponi solito graviorem, prodest post exaggeratam culparum gravitatem, antiquos referre Canones pœnitentiales; præ quorum vigore leves sunt gravissimæ quæque hodiernæ satisfactiones. Cum tamen eadem sint peccata, proderit et nonnunquam ipsum pœnitentem urgere ut ipse de se statuat; sic enim cognoscitur quomodo sit affectus ad satisfaciendum; si totus se permittat Confessario, imponatur condigna satisfactio : si statuat pro se mollius quam oportet; vel addendum aliquid, vel aliquando imitandi sancti, qui sunt polliciti se præstituros defectum : si statuat durius, temperanda durities etiam citra condignum, exemplo sanctorum qui pro magnitudine contritionis, minuendam duxere pœnitentiam, ut mox dicetur.

4. Triplici de causa aliquid de pœnarum criminibus debitarum quantitate detrahi potest. Prima est, si pœnitens, antequam ad crum Tribunal accesserit, piis operibus ac sponte susceptis afflictationibus in se ipsum jam animadverterit. Secunda est intensus dolor lacrymis, suspiriis, aliisque hujusmodi signis aperte significatus; hoc enim dolore pœnitens jam ex parte delictorum expiationem exsolvit. Tertia, Indulgentiæ quas consecuturus est : cum enim eo fine impertiantur, ut iis divinæ justitiæ fiat satis, et pœnæ exsolvantur criminibus debitæ, apertum est earum causa esse satisfactionem sacramentalem quodammodo minuendam.

Porro ex dictis collige, quod satisfactiones illæ sunt omnium optimæ, quæ neque puram satisfactionis, neque puram medicinæ rationem habent; sed utramque permixtam : est autem prudentis peritique Confessarii, scire quæ cujusque respectu ita se habeant. Cæteris paribus, meliores sunt generales particularibus, generales dico et particulares respectu peccatorum, non personarum; quales sunt meditatio passionis Christi, lectio spiritualium librorum, quotidianum examen conscientiæ, opera misericordiæ, humilitatis, etc.

Quæst. 51. — *An Confessarius possit injunctam ab alio Sacerdote pœnitentiam in Sacramento pœnitentiæ immutare?*

Resp. Id potest non tantum idem Confessarius, sed etiam justa de causa alius quilibet sacerdos legitima jurisdictione præditus in peccata, propter quæ pœna hæc a priori Sacerdote imposita fuit; modo pœnitens apud eum peccata eadem iterum deponat. Quoad priorem Confessarium perspicuum illud est : sicut enim in ejus arbitrio posita fuit pœnæ hujusmodi impositio, adeo ut aliam quamlibet modo justam decernere recte potuerit, ita in ejus potestate sita est prioris pœnæ cum altera æque justa immutatio. Unde sequitur idem posse quemvis alium Sacerdotem : nam quod Ministri sint diversi, id ex accidenti se habet; cum eadem in utroque potestas sit : istud enim judicium in eadem causa sæpius exerceri potest, non quidem appellatione superioris Judicis, sed nova sententia ab æquali ferenda, quæ priori omnino æquivaleat.

Dixi autem 1. *Alius quilibet sacerdos legitima Jurisdictione præditus in peccata, quibus luendis pœna ab altero fuit injuncta.* Si enim peccata reservata fuerint, etsi possit ab iis inferior sacerdos iterum absolvere, quod superioris absolutione remota sit reservatio; istius tamen sententiam commutare non potest, quia in ea peccata quatenus priori sententiæ objecta Jurisdictionis est expers.

Dixi 2. *Justa de causa ;* cujusmodi est, si mutatione adjunctorum pœna prius imposita, vel gravior, vel minus utilis facta est. Seclusa autem legitima causa, id nequaquam potest ; alioquin enim ferret sententiam injustam.

Dixi 3. *Si pœnitens apud illum denuo peccata deponat*, quia pœnæ commutatio actus est judicialis, qui ex æquitatis præscripto exerceri non potest, nisi prius causa distincte ac probe cognita sit.

Porro ex dictis sic statuendum videtur. Satisfactio imposita ab alio sacerdote, si propter negligentiam prætermissa sit a pœnitente, iterum imponenda cum alia. Si durior visa sit pœnitenti ; ideoque prætermissa, non prius temperanda, quam cognita fuerit causa prioris confessionis : imo si quis pœnitens culpabiliter et frequenter omittit impositam satisfactionem, utile est absolutionem differre donec impleta sit.

SECTIO SECUNDA

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM DOCTORIS GERIT

Duo duntaxat in hac sectione sunt exponenda : 1. Pertinet ad scientiam, quæ in ipso Sacerdote Confessario requiritur. 2. Est de iis, ad quæ Confessarius ut Doctor tenetur erga Pœnitentes.

Quæst. 1. — *Utrum et qualis in Confessario scientia requiratur ?*

Resp. seqq. 1. Scientia summa non requiritur, imo per accidens sæpe est minus utilis quam mediocris conjuncta cum naturali judicio et praxi. Qui enim ita subtiliter volunt omnia revocare ad apices theologicos, sæpe se ipsos et alios implicant scrupulis aliisque difficultatibus : unde præstat hic se commodare ad usum Ecclesiæ et aliorum prudentum confessariorum. Notandum est autem, majorem scientiam requiri ad audiendas confessiones hominum indoctorum, quam doctorum, quia hi possunt suas ipsi actiones distinguere et obligationes cognoscere.

2. Ante omnia tenentur Confessarii omnes accuratissime scire, imprimis quomodo ex propriis motivis eliciendi sint actus fidei, spei, charitatis, attritionis et contritionis ; debent enim sæpissime pœnitentibus præire in illos actus.

3. Scientia necessaria est Confessario eatenus, ut a non peccatis peccata, et mortalia in communi vel ex genere a venialibus discernat. Ex genere sunt mortalia, quæ contra charitatem Dei et proximi admittuntur ; quod intelligetur videndo, an sint contra præcepta justitiæ vel Religionis, contra votum vel conscientiam ; quod accidit iis qui id quod reputant mortale (forte non vere), nihilo tamen minus faciunt. Sciat etiam Confessarius oportet generaliter, quæ mala esse satis apparet, ut septem peccata capitalia et species eorum, quæ statim annexum malum ostendunt ex se ipsis. Caveat autem facile pronuntiare aliquid esse mortale, quod certo non sciat : in dubiis, inclinet potius ad securiorem partem ; in difficilioribus noverit dubitare, ut quod per se non potest, alios consulendo resolvat. Interim si res fuerit talis, ut nisi de ea constiterit, dari nequeat absolutio, differenda erit decenter, admonito ut redeat, pœnitente.

4. Debet etiam Confessarius scire circumstantias peccatorum, præcipue eas, quæ mutant speciem actus, et ex quibus potest reddi peccatum mortale : v. g. si tenetur pœnitens ad restitutionem ; si vult perseverare in peccato ; si incidit in casus reservatos ; si est in Excommunicatione. Et præcipue eas Excommunicationes scire debet, de qui-

bus ipse non potest absolvere. De aliis vinculis suspensionis et Interdicti et de nota irregularitatis, licet non sit perinde necessaria, aliquatenus certe curanda est cognitio.

5. Sciat etiam quibus in casibus sit iteranda confessio. Præcipuos autem casus iterandæ confessionis ad majorem ipsius utilitatem hic subjicio. 1. Scilicet, cum in pœnitente defecit propositum abstinendi a peccato. 2. Cum ex intentione aliquod peccatum omissum est in Confessione. 3. Cum Confessarium non habuisse potestatem absolvendi constat : quod accideret, si non esse sacerdotem, vel non habuisse Jurisdictionem, vel certe non ejus usum, propter Excommunicationem publicatam, vel suspensionem, constaret. 4. Cum constat, mentis compotem non fuisse Confessarium, vel noluisse absolvere. 5. Si omnino ignorans fuit Sacerdos, adeo ut qua forma ad absolvendum uti deberet, nesciret, vel sermonem pœnitentis non intellexit. 6. Si pœnitens impedimentum habuit, ut excommunicationis. Multi addunt septimum, id est, ob pœnitentiam ex contemptu vel nimia negligentia omissam, cujus pœnitens oblitus est. Propter hoc tamen ultimum iterare potius securitatis quam necessitatis est.

6. Scire etiam tenetur Confessarius, quousque se extendat potestas ei concessa. Qui autem non ex obedientia, sed ex sua voluntate se offert ad audiendas Confessiones, ubi alii præsertim idonei non desunt, illius instructior scientia esse debet. Qui autem dubitat, an sit idoneus, si ei imponitur a superiore, intrepide obediat.

Quæst. 2. — *Quæ Confessarius ut Doctor, pœnitentem admonere et edocere debeat?*

Resp. seqq. 1. Cum pœnitens per errorem existimat factum aliquod esse prohibitum, quod reipsa licitum est, debet ex officio Confessarius hujusmodi errore pœnitentem exsolvere ; idem est de facto non præcepto. *Probatur*, quia cum error ille noxius sit pœnitenti (est enim multarum culparum causa vel saltem occasio), hæ culpæ Confessario, si tacuerit, merito adscribentur : quandoquidem ad eum accedit pœnitens et noxas animi detegit, non ut absolvatur modo, sed etiam cum errat in via salutis, rectum in tramitem reducatur ; præsertim cum sæpissime nullus sit alius, qui hanc ei gratiam præstare possit. Vix enim quisquam præter Confessarium illius erroris potest esse conscius ; quem errorem propterea approbare ac confirmare silentio suo videretur.

Excipiunt tamen et merito Auctores, nisi forte ex errore defecto occasio peccatis gravioribus præbeatur. Contingere enim reipsa potest, ut pœnitens factum aliquod, in quo levem inesse culpam falso putabat, jam licitum esse intelligens, illud impune deinceps admittat : quo fiat, ut, quia res per se lubrica est et periculosa, longius progrediatur quam par sit et in gravia sensim crimina dilabatur. Tum enim multo satius est silentio dissimulare quam in grave errantis detrimentum manifestare errorem.

2. Si pœnitens nocenter ignoret facti alicujus improbitatem, quod propterea frequenter admittere non dubitet, cujusmodi sunt v. g. usurarii contractus, in quibus nihil iniquitatis, sed culpa sua deprehendit : debet Confessarius hanc ignorantiam depellere. *Probatur*, quia cum peccet reipsa pœnitens, quandiu in ignorantia sua perseverat, hoc ipso se indignum exhibet absolutione et Sacramentali gratia. Gravi igitur crimine obstringit se Confessarius, si prius non monitum vel absolvat, vel negata absolutione dimittat. Hic tamen audiendi non sunt auctores illi, qui defendunt Confessarium præstare debere damna omnia, quæ alteri accidunt ex omissa admonitione in re illi perniciosa : v. g. cum debet pœnitens aliquid restituere, id tamen ignorat nec eum edocet Confessarius. Ratio est quia Sacramenti Minister ex officio quod gerit, tenetur quidem lege Justitiæ saluti pœnitentis consulere, aliorum tamen temporali commodo nonnisi ex lege charitatis. Si tamen a pœnitente interrogatus, an restituere debeat, id ipse perperam negat, seu ex culpata ignorantia, seu ex determinata malitia, tum quidem cum opere suo in injuriam concurrat illatam alteri, damnum resarcire cogetur, ut quivis alius Doctor, qui pari modo interrogatus, non esse restituendum pronunciaret. At si nihil interroget pœnitens, ipse tamen Confessarius eum esse ære alieno, sed inscienter obligatum intelligens, de restitutione non admoneat; peccabit quidem tunc contra charitatis legem, at non item contra justitiam, ob rationem mox allatam.

3. Qualiscumque demum sit pœnitentis ignorantia, si dubius de re aliqua interroget Confessarium, debet is veritatem illi candide aperire. *Probatur*, quia hoc dubium illiciti per se facti malitiam non amovet : qui enim agit dum dubitat, sitne actio licita, necne, peccato se reipsa obstringit : pœnitens autem Confessarii silentio aut dissimulatione appro-

bari factum existimabit. Hinc peccatorum omnium quæ falsa hac opinione ductus admittit in posterum, ipse Confessarius erit reus.

4. Si pœnitens oblivione vel ignorantia inculpata laboret, debet eum Confessarius de re ignorata vel prætermissa admonere, si non infructuosam fore admonitionem existimet. *Probatur*, quia alioquin errantem pœnitentem et emendationis cupidum non admonens, silentio suo errorem illius confirmat; quod per se nefas est, tum in multis aliis, tum in rebus præsertim, quæ conscientiam et æternam salutem spectant. Plus dico : Confessarius etiam debet de errore pœnitentem admonere; tametsi nulla eluceat spes fructus ex admonitione consecuturi. Nec obstat quod opponunt adversarii, quorum sententiam improbabilem prorsus et ad praxim non adducendam existimo. Satius est, inquiunt, pœnitentem tunc non admonere; quod probant ex dicto S. Augustini relato in Cap. *si quis*. Si scirem nihil tibi prodesse, non te monerem, non te terrerem. Sed in promptu responsio est : in eo enim Augustini loco de admonitione extra Pœnitentiæ Sacramentum agitur, quæ revera adhiberi non debet, cum nullius spes fructus elucet. At ita se res non habet in Sacramento pœnitentiæ : is enim est adhibendi eam finis, ut nempe nullus Sacramenti gratiæ obex interponatur. Quare etsi tunc otiosa videri posset quoad pœnitentis emendationem, utilis tamen est quoad Sacramentum, quod consistere cum hac ignorantia non potest, atque ea de re certiorem fieri pœnitentem necesse est.

SECTIO TERTIA

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM MEDICI GERIT

Quæst 1. — *Quænam sint partes Confessarii ut medici?*

Resp. Confessarius ut medicus tria præstare debet : 1. Pœnitentem practice disponere ad dolorem de peccatis. 2. Eum in satisfactione juvare. 3. Eum etiam debet ad finem hujus sacramenti consequendum juvare, scilicet suggerendo media apta pro cavendis peccatis, præscribendo pœnitentias medicinales, ac dehortando a periculis relapsuum. *Certe*, inquit S. Thomas opusc. 65, de cautela in Confess., *cum videamus Medicos corporum quotidie et legere libros physicales et medicinales corporum, in quibus docentur curare corpora moritura, magna stultitia est non legere libros sanctorum medicinales animarum, in quibus docemur curare animas æternum victuras; majus est damnum unius animæ quam inenarrabilium corporum.* Unde Francolinus *de Discipl. pœnit.* Lib. 3. Cap. 10, n. 12, merito conqueritur de Confessariis, qui ex tædio vel timore humano, pœnitentes præsertim in dignitate constitutos, non admonent de gravitate peccati, nec de periculo animæ; neque increpant, suaviter quidem, attamen fortiter, ita libere peccantes.

Quæst. 2. — *Quomodo Pœnitens juvari et practice disponi possit ad dolorem de peccatis?*

Resp. Dum aliquis per se dicit peccata, vel interrogatus (præsertim si hujusmodi est, ut propter verecundiam vel timorem aliquid possit reticere), non debent aggravari peccata, nec reprehensionibus deterrendus est pœnitens, sed potius compassione et benignitate ostensa animandus, ut cum fiducia et sincere omnia dicat. At dictis jam omnibus peccatis, si parum de eis dolere videtur, det operam Sacerdos, ut peccator eorum gravitatem sentiat, ad quod obtinendum in genere ostendat, quam grave sit peccatum mortale, ex Dei

Judiciis in Angelos rebelles et primos parentes ob unum peccatum : ex punitione debita cuilibet peccato mortali, quo perditur gratia Dei et regnum æternæ beatitudinis ; quo filii Dei efficiuntur servi Dæmonis et ad nunquam finiendos inferni cruciatus damnantur, si in eo sine pœnitentia decedant.

Ostendetur etiam vulneris gravitas, ex remedii difficultate : quia ex sanguine Christi, Filii Dei, et tormentis, et demum ex acerbissima morte, medicina ad id sanandum confici debuit. Si qui ad amorem sunt faciliores, ex hoc ultimo, et beneficii, et bonitate Dei, et sua ingratitudine, magis compungi poterunt. Deinde descendendo ad aliqua graviora, ex his quæ dicta sunt, et ad quæ magis videntur pœnitentes propensi, exaggeranda et aggravanda sunt, ut magis ea detestentur. Terrorem etiam vindictæ Dei, nisi abstineant, incutere aliquando convenit. Moneantur certe, quod dolor de peccatis mortalibus, super omnes dolores internos esse debet, et ut doleat quod non habeat veram illam contritionem, quam deberet.

Reprehensio etiam cum ingeniis agrestioribus durior, ne contemnant, est adhibenda. Sapientiores et in dignitate eminentiores, blande et cum dexteritate sunt reprehendendi.

Quantum autem sit opus his uti, discretio et præcipue unctio superna docebit : sed utcumque curet Confessarius ex zelo gloriæ Dei et salutis animarum, partem bonam pœnitentiæ ferre, ut sentiens qui confitetur, quam ei aliena peccata ex caritatis affectu doleant, etiam ipse de propriis doleat.

Demum petat Confessarius, nisi satis appareret, an pœnitens doleat de omnibus, et propositum habeat vitam omnem emendandi, et abstinendi ab omnibus peccatis pro virili et satisfaciendi pro commissis, ut oportet. Si ostendit se minus paratum ad relinquendum statum peccati, ut concubinam, seu artem illicitam ; vel ad satisfaciendum, ut in usuris et aliis, quæ restitutionem exigunt : diligenter quidem conetur Confessarius animam proximi sui lucrifacere, rationum momenta adhibendo ut persuadeat ; quod si omnino non possit, ne absolvat, sed hortetur (ut dictum est superius), ad bona agenda, mala vero vitanda ; suggerat media, ut disponat se ad gratiam Dei, et declaret tandem quanto in periculo sit, et quod non est absolutus.

Eos autem, qui propositum habent relinquendi peccata, consolari debet. Proponat illis spem veniæ, et quod Dei misericordia Christique sanguis effusus supplebunt defectum discussionis ac contritionis, et si qui alii acciderunt in Confessione ; dummodo tamen sincere et integre dixerint, quidquid in memoria habuerunt. Pœnitentes autem nimis dejecti sensu peccatorum, vel scrupulis obnoxii, diligentius erigendi sunt pietatis divinæ exemplis, animandi et pacificandi. Atque etiam, si opus est, recipiat ad se Confessarius, quod Deo respondebit pro ipsis. Peccata insuper cum hujusmodi scrupulosis (quantum licet), interdum extenuare necesse est.

Quæst. 3. — *Quomodo in satisfactione Pœnitens juvetur ?*

Respondeo. Si qua restitutione damni, rei, vel famæ, vel bonorum animæ opus esse, post Confessionem a pœnitente factam, judicet Confessarius, illud pœnitenti significet. Licet autem dicat se velle restituere, vel facere quod debet ; si probabiliter timet Confessarius non expleturum, insinuare potest quod commutationes vel compositiones prodesse possunt : et quamvis simpliciter absolvat, protestetur tamen quod si non restituat, vel faciat quod debet ; peribit ei fructus Confessionis. Promissio vero specialis, vel juramentum, ab hujusmodi pœnitentibus, qui parum dispositi videntur, exigi non debet, nisi in casibus a jure ordinatis. Maxime vero pœnitentem in satisfactione juvabit Confessarius, si diligenter attendat et observet ea, quæ de qualitate et magnitudine satisfactionis indicendæ diximus in Lib. 1, cap. 5.

Quæst. 4. — *Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad finem Sacramenti Pœnitentiæ consequendum?*

Resp. Triplex hujus Sacramenti fructus est. Primus, reconciliari Deo per remissionem peccatorum : huic conjungitur pax et consolatio spiritualis. Alter, vitæ emendatio in futurum. Tertius, augmentum gratiæ et virtutum. Primum (qui hujus Sacramenti proprius effectus et finis est) assequitur pœnitens per actus jam dictos, contritionis, Confessionis et satisfactionis, adhibita absolutione, quæ per virtutem sanguinis Christi, ipsorum complet imperfectionem. Ad secundum et tertium disponitur et juvatur plurimum per Confessarii consilia, instructionem et exhortationem ; quæ tamen accommodari debent ad captum confitentis. Sed sigillatim de his duobus in qq. seqq.

Quæst. 5. — *Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad emendationem vitæ?*

Respondeo. Ad emendationem vitæ, curet Confessarius pœnitentem armari contra defectus suos, firma voluntate et sæpe renovata, non offendendi Deum ac ei vere serviendi. Ut autem illud assequatur, juvabit memoria beneficiorum Dei et pœnarum quibus peccator fit obnoxius et mortis cujus adventus hora tam est incerta et judicii Dei qui testis et pars futurus est. Juvabit etiam, si peccatum aliquod accideret, statim pœnitere, et aliquam sibi pœnam propter id infligere, et suo tempore confiteri proponere : alioqui unum peccatum suo pondere in aliud pessumdaret. Juvabit denique eleemosyna, bona societas et evitatio pravæ. Tria autem præcipue omnibus fere possent salubriter proponi.

Primum est, mane se totos offerre Deo cum memoria Jesu Christi oblati pro nobis in cruce, petendo gratiam ne eo die nos labi sinat, præsertim in ea peccata, ad quæ sumus procliviores.

Secundum est, aliquantum temporis quiete se colligendo (quod noctu ante somnum opportune fieri solet), examinare se ipsum, quotidie considerando beneficia accepta a Deo, et mala pro bonis reddita ; petendo veniam et proponendo emendationem.

Tertium est, crebro confiteri Sacramentaliter, quod multorum remedium instar est, et alia pleraque complectitur. Ex his, quæ proponi debeant pœnitenti, discretio Confessarii dictabit. Quædam autem, quæ magis opportuna videntur, magis inculcanda sunt, ut in memoria retineantur. At si promptitudo voluntatis ad consilium capiendum in aliquo cerneretur, sed oblivio timeretur, dici posset ut scriberet, vel rediret tempore magis vacuo, ut id dictatum acciperet.

Quia tamen fere accidit, ut peccata multa unam vel certe paucas habeant radices ; diligenter ex effectibus observet eas Confessarius, ut securim admoveat propriorum remediorum, de quibus fuse tractatur in hac Theologia morali Lib. 6, p. 2, a num. 1825. Ex his seligat et suggerat pœnitenti, quæ aptiora videbuntur, per quæ hoc vel illud peccatum emendet. Speciatim autem monendus est, ut primo pugnet contra illud, quod est maxime scandalosum, periculosum, aut radix aliorum.

Quæst. 6. — *Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad gratiæ augmentum ?*

Respondeo. Tertius Sacramenti pœnitentiæ fructus ac finis est augmentum gratiæ et virtutum, ad quod disponit Confessarius instruendo et hortando.

1. Ad bonum usum gratiæ acceptæ ; tuendo sollicite omnimodam puritatem ; insistendo bonis operibus pro talenti accepti ratione et iis præcipue, quæ charitate in Deum et proximum commendantur : gratum etiam se exhibendo bonorum Deo, omnium Auctori, per memoriam beneficiorum et gratiarum actionem et laudem.

2. Ut se idoneos et quasi vasa capacia ad novam gratiam percipiendam constituant. Rectitudine scilicet intentionis, qua omnia bona et perfectionem ipsam suam, non propter se tantum optent, sed ad proximorum auxilium et Dei honorem referant. Latitudine desiderii vehementis, continui, unici, insatiabilis, efficacis ad utendum mediis omnibus, quæ ad gratiæ incrementum disponunt. Profunditate humilitatis, semper quod sibi deest intuendo, sibi omnino diffidendo et omnem amorem proprium abnegando.

3. Ut ea instrumenta bene exerceant, ex quibus aquam gratiæ intellectus et affectus noster haurire solet. Talia sunt lectio piorum librorum, auditio verbi Dei, meditatio, oratio (maxime mentalis), et usus sacramentorum, Confessionis et Communionis.

4. Fontes ipsi, unde haurire gratiam oportet, ostendendi sunt pœnitentibus : ac primo quidem excitanda est eorum devotio ad Angelos et Sanctos, præsertim ad Matrem gratiæ Mariam. Deinde exhortandi omnes sunt, ad quærendas et implorandas orationes servorum Dei, qui adhuc vivunt, et ut bonorum operum ipsorum participes fieri studeant.

Sed quia uberior est secundus fons Christi mediatoris, admonendi sunt ut ab eo frequentissime hauriant, ipsum intuendo ut virtutum omnium exemplar, ut qui nobis promeruit, ut qui vult et potest augere gratiam omnem, imo ad id invitat, dicendo : *Perfecti estote,* etc.

Uberrimus vero omnium est tertius fons, unde ad alios aqua gratiæ derivatur, scilicet divina opulentia, bonitas, misericordia, amor et quæ spem excitant in Deum. Quia tamen (ut sæpe monere oportet), non omnes omnium capaces sunt, prudens Confessarius videat, ut proportionata cujusque dispositioni vel captui proponat ad gratiæ augmentum.

Et quidem modo prædicto in quovis statu fideles juvari possunt. Jam licet dubium non sit, quin status consiliorum sit aptior ad gratiæ augmentum quam præceptorum in iis

qui ad eum vocantur : non tamen expedit pœnitentes statim ad id stimulare, ne idoneos quidem, quia multi eo magis refugiunt, quo magis sibi persuaderi id sentiunt.

Securum est tamen hujusmodi homines ad perfectiora et saluti viciniora trahere, et cum dexteritate de inspirationibus Dei interrogare, circa perfectionem et statum vitæ assumendum. Si sentiunt in se aliquas, ne surdi sint ad vocationem Domini : *vocabis me et ego respondebo tibi.* Sin vero nullas, admonendi sunt ac dehortandi ut se paratos offerant Deo ad omnia, quæ ipsi gratissima futura sint ; et si commode fieri posset, ad exercitia spiritualia essent inducendi ; vel prout essent dispositi, ad optima quæque impellendi. Si tamen animadvertat Sacerdos ita dispositum, ut expedire judicet ad consiliorum vitam eum inducere : occasionem elabi de manibus non sinat ; vel ad colloquium extra Confessionem invitet. Sed hactenus de Officiis Confessarii, prout Medici personam gerit : restat ut breviter et perpaucis dicamus de iis, quæ præstare debet Confessarius post absolutum Sacramentum.

APPENDIX

DE IIS QUÆ PRÆSTARE DEBET CONFESSARIUS POST ABSOLUTUM SACRAMENTUM

Revocari possunt ad duo capita. Primum de erroribus quos corrigere et defectibus in administratione Sacramenti Pœnitentiæ commissis, quos supplere tenetur Confessarius. Secundum de observatione secreti, seu de sigillo Confessionis.

§ 1.

Quæst. 1. — *An et quomodo Confessarius emendare debeat errores, quos in Sacro Tribunali admisit ?*

Resp. seqq. 1. Triplex distinguitur errorum genus, quibus in obeundo munere obnoxii sunt Confessarii. 1. Ipsam sacramenti substantiam naturamque attingit, ut si Sacerdos, legitimæ Jurisdictionis expers ad Sacrum Tribunal accesserit, vel si per imprudentiam omiserit absolutionis formulam pronuntiare. 2. Genus ad integritatem ejusdem Sacramenti pertinet, ut si Sacerdos de peccatorum numero, specie, atque adjunctis, quantum par est, non inquisierit ; vel si debitam pœnitentiam non imposuerit. 3. Denique genus ipsius pœnitentis aliorumque commodum spectat temporale, ut si eum Confessarius de restitutione, ad quam ex lege justitiæ tenebatur, non admonuerit ; vel illi esse restituendum perperam significaverit, aliaque hujusmodi bene multa.

2. Vel 1. Pœnitens ignotus omnino est Confessario, aut jam discessit, nunquam forte huc reversurus. Tunc autem id unum superest Confessario, ut rem totam divinæ Providentiæ committat, et ne error in perniciem pœnitentis vertat, Deum oret, culpamque, si qua fuerit, pro suo merito luere curet ; discatque deinceps ad officium attendere diligentius, ne simili unquam delicto se obstringat. Vel 2. Pœnitens notus est Confessario, eumque solet identidem Confessionis causa adire. Tunc is prima occasione præteritæ Confessionis errores emendare facile poterit ac debebit. Vel 3. Est pœnitens ille quidem probe notus Confessario, sed ad eum denuo non est accessurus ; seu quia raro sacro Tribunali se sistit, seu quia certo nulli addictus est Confessario. Atque in hoc casu tota est quæstionis hujus posita difficultas, quæ priusquam solvatur, observandum est Confessarium vel nocenter, vel innoxe prorsus errasse ; id enim omnino necesse est ut quam ei necessitatem admissus error imponat, rite definiri possit.

His præmissis Dico 1. *Quoties* Sacerdos ad emendandum errorem convenire pœnitentem cogitur, cavere diligenter debet ne quid ei de auditis in Confessione significet : alioqui sese violati sigilli crimine devinciret : sed moneat duntaxat esse sibi cum eo de re magni momenti, quæ ad conscientiam spectat, in sacro Tribunali agendum; rogetque ut se ei quam primum sistat, diemque certum indicat. Ibi autem quidquid opus erit, aperte eloqui poterit; ac si fuerit irrita prior Confessio, interrogandus erit, an lethale aliquod crimen ab ultima Confessione admiserit; tum an de peccatis nuper depositis iterum se accuset, atque de iis cæterisque omnibus, quorum conscius est, rite doleat. Si annuerit, absolvendus erit.

Objicies. Si Confessarius absolutionem per imprudentiam omiserit, numquid satis erit pœnitentem, cum primum occurret, inscium et incogitantem absolvere? R. Id satis non esse; quia 1. Pœnitens novo, quo se forte obstrinxit delicto, absolutionis efficaciæ obsistet. 2. Ut absolutio efficax sit, debet cum cæteris Sacramenti partibus, dolore scilicet ac Confessione moraliter saltem conjungi. At vel unius diei intervallum potest conjunctionem hanc prohibere. Si tamen pœnitens mox a sacro Tribunali, sed nondum e sacerdotis conspectu recessit, tunc nihil obesse videtur quominus absolvi legitime possit.

Dico 2. Si Confessarius contra Sacramenti substantiam seu innoxie, seu nocenter erraverit, debet errorem emendare quoties id sine suo vel alieno incommodo fieri potest. *Probatur,* quia lege non charitatis solum, sed etiam justitiæ cogitur quisque damnum alteri contra fas, vel nescienter illatum, ne perseveret curare; cum id præsertim sine cujusquam incommodo fieri potest. At Confessarius pœnitentem non absolvendo cum debuit, aut absolvendo cum legitime non potuit, damnum ei intulit gravissimum : nam 1. Si contritus non fuerit, ut plerisque peccatoribus non raro contingit, sicque inopina morte opprimatur, erit de æterna ejus salute penitus conclamatum. 2. Cum merito putet peccata quæ deposuit, esse rite Sacramentalis gratiæ beneficio expiata; de iis iterum deponendis deinceps non cogitabit, ad quod tamen divino præcepto adigitur.

Dico 3. Cum in errore hujusmodi ad Sacramenti substantiam pertinente gravis Confessarii culpa intercessit, is illum debet etiam cum proprio et gravi incommodo emendare. *Probatur*, quia cum quis culpa sua grave damnum alteri intulit, debet illud etiam cum proprio incommodo resarcire, graviori vel leviori pro gravitate vel levitate illati damni. Multo igitur magis cum damnum ad æternam animæ salutem pertinet, cum qua nullum potest temporale incommodum jure conferri.

Dico 4. Etsi in errore qui circa Sacramenti substantiam versatur, nulla Confessarii culpa intercesserit; illum emendare debet, si possit, etiam cum proprio incommodo, quale quidem in hoc casu accidere passim potest. Est contra nonnullos auctores, qui ad errorem hujusmodi, si inculpatus sit, emendandum non adigi Confessarium existimant, cum illum emendare non potest sine aliquo famæ detrimento, et ut quidam ait, sine rubore. *Probatur,* quia istud famæ detrimentum, aut quodvis aliud hujus generis incommodum, si quod forte immineat, tanti profecto non est ut ad illud cavendum æterna pœnitentis salus negligi jure possit; præsertim cum ad ei consulendum vitam ipsam in apertum discrimen adducere, charitas aliquando nos cogat. Adde quod primum erit Confessario huic famæ suæ detrimento occurrere.

Dico 5. Cum error circa Sacramenti integritatem versatur, debet illum pariter Confessarius, etiamsi inculpatus sit, quoties id sine suo potest incommodo, emendare. *Probatur*, quia pœnitens ad peccata omnia quorum conscius est, rite deponenda lege divina obstringitur. Debet ergo Sacramenti Minister dare operam, quantum in se situm est, ut hanc ille legem observet. Tacente autem Confessario, deinceps pœnitens de peccatis iis quæ omiserat deponendis non cogitabit, ratus Sacerdotem munere suo functum esse, nec quidquam v. g. interrogasse, quod nihil esset de quo interrogaret.

Dico 6. Si vero non possit Confessarius absque gravi incommodo omissæ integritati consulere; tunc distinguendum est : vel enim illi errori actione sua causam præbuit; vel omissione tantum. Si actione sua : quia verbi gratia monuit pœnitentem, non esse peccatorum numerum aut adjuncta illa quæ eorum speciem mutant, tam anxie manifestanda; aut eo modo requisitas interrogationes prætermisit, ut idem et significasse videri possit : tunc debet integram Confessionem etiam cum proprio incommodo procurare, seu sciens volensque peccaverit, seu imprudens. *Probatur.* Quia qui actione sua causa est, cur aliquis legem etiam

citra culpam transgreditur; debet illum de injusto errore monere, ne diutius in hac transgressione perseveret. Si e contra Sacerdos ad Confessionis mutilationem omissione tantum sua seu nocenter, seu innoxie concurrit; tunc non debet ad emendandum errorem pœnitentem convenire, eumque ad sacrum Tribunal inducere, quia Confessarius lege procurandæ integritatis directe non obstringitur, sed pœnitens ipse duntaxat. Confessarius autem interrogare debet, quia Judicis partes agit, qui nisi causa plene cognita fuerit, sententiam recte ferre non potest. Lata vero sententia, jam munere suo functus est et onere interrogandi solutus. Præterea ipse causa non erit, cur pœnitens deinceps omissa in hac Confessione peccata rite ut debet, postmodum non deponat. Quod si non fecerit, id non Confessario qui nihil ad hoc contulit, sed vel imperitiæ suæ, vel oblivioni merito imputabitur.

Dico 7. Si erraverit Confessarius in aliquo, quod ad pœnitentis aut aliorum incommodum temporale pertineat; tunc distinguendum est: vel erravit aliqua actione, seu diserte pronuntiando; *non debes*, aut *debes restituere;* vel omissione sola erravit, scilicet de restitutione non monendo. Si priori modo, rursus opus est distinctione: vel enim erravit culpa gravi contra justitiam, et tunc debet omnino pœnitentem monere de errore; alioqui si non moneat, vel si monitus pœnitens jam restituere non possit, cum potuisset antea, ipse Confessarius ad restitutionem obligabitur. Qui enim sciens et volens in furtum v. g. concurrit, illatum damnum præstare debet. Igitur etiam qui consilio suo causa fuit, cur res aliena non sit restituta, parem contrahit obligationem. Cum vero Confessarius sine culpa ulla damnum aliquod intulit, tunc pariter, si possit absque incommodo, debet errorem depellere: alioqui jam pœnitentis ignorantia illi merito adscribitur. Ratio est, quia tenetur quisque justitiæ lege, non modo nullum de industria alteri incommodum creare, sed etiam cavere quantum in se situm est, ne ex actione sua aliquod illi damnum contingat. At si non possit Confessarius absque suo gravi incommodo, illatum resarcire damnum et errorem depellere non cogitur. Cum enim obligatio hujusmodi sine justitiæ læsione contracta sit, adeo stricta censenda non est, ut locum habeat tunc, cum non sine gravi incommodo potest illatum damnum sarcire.

Dices. Sed quid, si pœnitens errorem a Confessario edoctus, restituere nolit, cum possit? R. Hoc ipso solvitur Confessarius restituendi onere, quia sola illius auctoritate ad non restituendum inductus erat pœnitens, hæc autem revocato consilio quantum satis est, removetur.

Denique si Confessarius in damnum alienum sola omissione concurrit, de restitutione facienda pœnitentem non admonendo; tunc sive nocenter, sive innoxie admonitionem prætermiserit, illius autem silentio inductus sit pœnitens in errorem, ratus aliquid vel licere quod prohibetur, vel prohiberi quod licet; debet Confessarius si commode potest, ignoratione hac pœnitentem exsolvere, quia tenetur quisque ex caritatis lege dare operam, ne omissione quidem sua alius ad peccatum etiam innoxie committendum inducatur.

§ II.

Quæst. 2. — *Quos et circa quæ obstringat Confessionis sigillum?*

Resp. seqq. 1. Confessionis sigillum est illud onus impositum ex silentio tegendi, quæ in Confessione sacramentali audita sunt. Confessio autem sacramentalis ea omnis et sola intelligenda est, quam pœnitens apud eum hominem peragit, quem bona fide Sacerdotem esse existimat, eoque animo ut absolutionem consequatur, aut saltem ad illam certo tempore obtinendam rite se comparet. *Eo*, inquam, *animo:* nam licet aliquando contingat pœnitentem absolutionis beneficio justa de causa excludi, ideoque Confessio tunc omnino sacramentalis non sit; hanc tamen ex parte esse hujusmodi spectato pœnitentis animo indubitatum est. Quare peccata quæ in ea manifestata sunt, sigillo sacramentali includi non minus quam si reipsa confectum esset sacramentum, Doctores unanimi sensu pronuntiant. Unde e contra ea Confessio sigilli obligationem nequaquam inducit, quæ sit irridendi tantum aut seducendi causa Sacerdotem; cum tunc vere sacramentalis nullo ex capite dici possit. Neque tamen requirit sigillum, ut Sacerdos pœnitenti aures præbeat animo eum rite absolvendi, ac verum conficiendi sacramentum; alioqui enim pœnitentium securitati satis consultum non esset: vererentur siquidem illi, ne plerumque huic sacerdoti peccata committerent, qui ut ea divulgare posset impune, aures ex sola curiositate aut etiam pernicioso magis consilio confitentibus adhiberet.

2. Obligatio quam parit sigillum sanctissima est, adeo ut nullo unquam casu, cujuscumque boni consequendi aut mali convertendi causa, seu adhuc superstite, seu jamjam vita defuncto

pœnitente, liceat quidquid sigillo Sacramentali obligatum est, quacumque ratione absque sacrilego facinore revelare : in quo differt a naturali Confessionis secretum ; nam illud prodere bonum publicum, privatum incommodum, ipsiusque auctoris emolumentum, præsertim si ad animæ salutem spectet, aliquando ita nos cogit, ut tunc celari sine peccato non possit.

3. Religiosissimum illud de rebus in Confessione auditis silentium a Christo Domino Sacramenti Pœnitentiæ auctore fuit indictum : id quasi suo jure exigente ipsa sacramenti conditione atque natura. Odiosa enim magis ac molesta foret Confessio, quam ferat humana fragilitas ; si cogerentur fideles quæcumque crimina, quorum rei sunt, ultro adaperire, possint autem sacerdotes aut alii quilibet ipsis invitis ea certis in casibus divulgare. Nam cum hoc ipso onus per se gravissimum non leviter aggravaretur, tum esset quod jure fideles timerent, ne præscripti silentio limites seu temeraria Religione, seu ignorantia persæpe excederentur : quo fieret, ut ab usu adeo necessarii animabus curandis remedii, proditionis metus non raro plurimos deterreret. Cui tam gravi incommodo par nullam lex secreti nunquam violabilis creare potest.

4. Sigillum Confessionis potest sine delicto rescindi, quoties accesserit pœnitentis facultas. Cum enim ejus potissimum gratia onus illud Sacerdoti impositum sit, potest sine cujusquam injuria jure suo concedere, cum libuerit. Neque tunc ullo modo honor Sacramento debitus violatur : inde enim potius illud in commendationem quam in odium atque contemptum adducitur ; si quidem non possunt Sacramentum hujusmodi fideles non magis facere ac revereri, cum noverint peccata quæ in illo Sacerdoti committuntur, tam religioso silentio esse tegenda, ut penes eos solos sit illorum revelationem a sacrilego crimine consensu suo vindicare.

Hic autem pœnitentis consensus debet esse omnino spontaneus, nec importunis sollicitationibus, multo minus fraude vel minis extortus ; tum etiam discretus atque disertus. Quare ne tunc quidem sigillum rescindere Sacerdoti fas est, cum prudenter existimat peccati alicujus revelationem, pœnitenti ingratam non fore : nam sæpe contingeret decipi Sacerdotem cum non levi pœnitentis injuria ; deinde etiam eum concessam peccata sua evulgandi facultatem, quoties libuerit, revocare. Parta enim in confessione, notitia semper perseverat Sacramentalis, ita ut illius usus invito pœnitente semper haberi debeat illicitus. Præterea observandum est diligentur istam facultatem a pœnitente petendam non esse, nisi aperte concedat in ejus aut aliorum utilitatem. Atque sic uti ea debet Confessarius, ut maxime caveat ne reverentia debita Sacramento lædatur, neve alii eo usu violari sigillum suspicari ullo modo possint.

Iis præmissis Dico 1. Sigilli lege tenentur ii omnes, qui vel per se, vel per alios ex confessione Sacramentali, qualis superius descripta fuit, rei cujusque sub sigillum cadentis cognitionem hauserunt. Itaque hujusmodi secreto obligantur. 1. Confessarius ipse, etiam fictus. 2. Superior qui a Pœnitente pro reservatis auditur : Nam si Confessarius ipse eadem de causa illum conveniat, debet haud dubie pœnitentis nomen tegere, nec quidquam omnino proferre, ex quo ille dignosci possit. 3. Qui Sacro Tribunali proximus peccatum aliquod pœnitentis, seu data opera, seu casu tantum audivit. 4. Is cui Sacerdos alterius Confessionem, sive sciens et volens, sive imprudens revelaverit ; qui etiam gravissimo crimine se obstringit, si in hujusmodi revelationem consentiat. 5. Illi coram quibus peccata Confessario manifestata sunt : ut si quis imminente naufragio alta voce multis audientibus conscientiam suam Confessario aperuerit. 6. Is etiam qui a Confessario ex pœnitentis consensu consulitur. 7. Denique interpres, si quo pœnitens in confessione facienda utatur. Ratio horum omnium est manifesta : si cui enim ex mox appellatis liceret Confessionis secretum evulgare, jam sacramentum in odium adduceretur, et ab eo deterrerentur fideles.

Dico 2. Inter illa quæ in Confessione audiuntur aut ex ea cognoscuntur, sigillo intercludi censenda sunt sequentia. Ac 1. Quidem omnia lethalia tum in specie, tum in genere. 2. Peccata, omnia levia non in genere quidem, sed in specie. 3. Omnia adjuncta peccatorum, cujusmodi sunt pœnitentis in crimine socii ac participes, sicut et vitia omnia tum naturæ, tum originis et natalium, quæ una cum peccatis declarantur necessario ; imo et quæcumque alia, quorum manifestatio ex falsa pœnitentis opinione ad integram Confessionem pertinere videtur.

Ratio est, quia alioquin. 1. In odium vocaretur confessio, calumniisque objiceretur. 2. Quia hæc omnia quæ recensita sunt, ad Sacramentum tanquam materia illius pertinent,

quædam quidem per se ut peccata, quædam vero ex accidenti, cujusmodi sunt ea quorum manifestatio ad integram peccatorum declarationem requiritur; quo fiat ut in sacramento necessitatem omnino aut utilitatem aliquam habeant. Quare ut tuto et libere suam in illo conscientiam exonerare fideles possint, debent hæc omnia Sacramentalis silentii lege excipi: etsi quædam vel per imprudentiam, vel citra necessitatem declarentur, quia rudes etiam ac simplices qui hæc necessaria aut utilia esse existimant, debent secure et absque revelationis periculo confiteri. Ergo convenit ea omnia sigillo includi, quæ ipsorum interest occulta esse.

Atque in universum loquendo, violatur sigillum, et quidem directe, revelando aliquod in confessione auditum absque expressa facultate pœnitentis: indirecte vero, aliquid proferendo: vel gestu, nutu, silentio ipso, aliave ratione significando, ex quo deprehendi possit delictum aliquod in Confessione auditum. Unde specialius violatur sigillum. 1. Manifestatione peccati lethalis tum in specie, tum etiam in genere; vel levis, in specie quidem, sed non tamen in genere: nam ut quis ad Sacrum Tribunal se sistit, hoc ipso significat se culpæ saltem levioris reum esse. Ab eo tamen abstinendum est ob periculum offensionis. 2. Si Sacerdos extra Sacrum Tribunal de auditis in Confessione cum pœnitente agat, ipsius venia non prius impetrata; quia si gravissimum per se sit peccata semel confiteri, est etiam permolestum, Judicio Sacramentali jam transacto et completo, peccata eadem a Confessario audire. Si tamen statim post impertitam absolutionem Confessarius aliquod iis esse addendum putet, quæ in Confessione jam dicta sunt, id licite poterit. Pertinet enim illud ad Confessionis complementum, nec cuiquam grave potest accidere. Licet etiam Sacerdoti in sequentibus Confessionibus pœnitentem admonere de errore aliquo in Confessione admisso, illique exponere ac suadere, quam capitalis sit iterata in eadem crimina, quæ alias confessus est, prolapsio; et alia hujus generis. 3. Si Sacerdos ex notitia in confessione comparata ita se gerat cum pœnitente, ut sua illi peccata objicere ac exprobrare quodam modo videatur, etsi ad id nullus præter pœnitentem advertere possit. 4. Si quacumque ratione de pœnitentis criminibus cum iis loquatur, quibus ea esse perspectissima certo novit. Potest enim illud permolestum accidere pœnitentibus, eosque a pœnitentiæ Sacramento avocare. 5. Si Confessarius ultro dicat pœnitentem de crimine aliquo in Confessione se non incusasse, cujus criminis eum revera esse conscium, aut jam certo constat, aut constare deinceps potest. 6. Si peccata manifesta illa quidem, non ut provulgata, sed ut in confessione audita declaret: verbi gratia, homo iste ultimo supplicio addictus sua omnia furta, homicidia, etc., mihi confessus est. Si enim facultas hujusmodi Sacerdoti concessa esset, ea nonnunquam abuteretur in grave pœnitentis incommodum, vel minus publica evulgando, vel minus certa confirmando, quo exosa fieret confessio. 7. Si Sacerdos plurium fratrum aut condiscipulorum excipere solitus confessiones, ex his unum commendet, quod levissima tantum peccata ad confessionem afferat; de cæteris autem reticeat: sic enim tacite significat alios innocentiæ laude non excellere.

Cæterum quilibet is usus notitiæ per Confessionem comparatæ prohibitus non est, quo confessio minime gravis et odiosa efficitur, quia lex secreti in eo solo posita est, ut a Confessione sacramentali invidia omnis arceatur. Unde illum duntaxat usum prohibet, ex quo possit pœnitentibus incommodum et quidem levissimum accidere. Quare non peccat Sacerdos, si parta in Confessione notitia eo utatur, ut pœnitentem magis in spiritu diligat, sæpius pro illius salute Deum oret, majorem illius curam gerat, plura illi conferat beneficia, plura benevolentiæ argumenta ostendat.

Observa denique consultissimum esse de iis, quæ in confessione audita sunt, nulla unquam ratione, nullave de causa meminisse, nisi forte consilium a viro docto capiendum sit; idque tunc ea cautione adhibita, ut qui consulitur, in auctoris notitiam devenire nullo modo possit. Nam alioqui vel levi de his rebus motione rudes ac simplices offenduntur semper; imo et sagaces interdum ex variis adjunctis simul concurrentibus, partim quæ jam noverant, partim quæ nunc primum discunt, in gravissimam suspicionem veniunt; atque adeo reum ipsum manifeste deprehendunt. Quare vix unquam de iis quæ in confessione audita sunt, sine revelationis periculo mentio fieri potest.

Quæst. 3. *An parta in Confessione notitia uti sacerdoti liceat, cum revelationis periculum abest omne?*

Resp. seqq. 1. Usus notitiæ in confessione comparatæ sine periculo revelationis, is habetur, cum Sacerdos parta in Confessione no-

titia ad aliquid faciendum vel omittendum inducitur, ex quo nemo prorsus, ne in suspicionem quidem rei cujuspiam, quæ sub sigillum cadat, merito venire possit : v. g. si Sacerdos advertens in Confessione pœnitentem in gravi prolapsionis versari discrimine, ad illud propulsandum preces superis frequenter adhibeat, piam suscipiat peregrinationem, jejunio corpus aliisque pœnis ultro susceptis affligat. Notitia in Confessione comparata utitur tunc ille quidem, at citra omnem prorsus revelationem. Quis enim esse hujusmodi factis illud Sacerdoti consilium, adeoque pœnitenti discrimen, delictum, habitum, propensionem, aut aliud hujus generis, poterit vel levissime suspicari?

2. Aliud est revelari aliquid in Confessione auditum, aliud Confessionis sigillum præcise violari : etsi enim bene multa non possint citra sigilli violationem revelari, potest tamen sigillum absque ullius omnino rei quæ in Confessione audita sit revelatione violari. Sacerdos etenim, v. g. qui de peccatis in Confessione auditis cum iis loquitur, quibus ea esse perspectissima certo novit, cujusmodi sunt testes oculati aut pœnitentis in crimine socii ac participes ; Sacerdos, inquam, ille nihil quidem penitus revelat; sic tamen reipsa sigillum violari una est Doctorum omnium sententia.

3. Potest variis modis usus partæ in Confessione notitiæ citra revelationem contingere. Primus, ita ut aliquibus quidem usus iste innotescat, sed nihil quidquam eis quod prius ignorarent manifestetur. Secundus, ita ut usus ille soli pœnitenti fiat manifestus. Tertius, ita ut nemini pateat mortalium.

Itaque Dico. 1. Is usus sacramentatis notitiæ illicitus haberi non debet, qui citra revelationem cujuscumque rei sub sigillum cadentis apparet quidem; sed ita ut noxius pœnitenti nullatenus esse possit, nec illi ingratus videri. *Probatur*, quia sigilli lex in eo posita est, ut omnem a sacramento pœnitentiæ invidiam atque molestiam quoad fieri potest, amoveat. Ergo illum duntaxat Sacramentalis notitiæ usum prohibet, ex quo possit incommodum aliquod accidere pœnitenti, unde illum nonnisi moleste ferat.

Dico 2. Illicitus est usus ille sacramentalis notitiæ, etsi solum pœnitentem non lateat, ex quo ille incommodum aliquod temporale aut percipit, aut sibi imminere non immerito existimat. *Probatur*, quia juxta Doctorum omnium sententiam illicitus est ille usus notitiæ sacramentalis', quo peccatum aliquod pœnitenti objici ac exprobrari videtur; imo quo illud ei in memoriam duntaxat cum pudore aliquo revocatur, etsi solus ipse id possit advertere. Ergo potiori jure usus ille est illicitus, ex quo potest eidem, temporale aliquod detrimentum accidere.

Dico 3. Illicitus est ille usus notitiæ sacramentalis, ex quo pœnitenti damnum aliquod etiam nonnisi temporale, aut reipsa accidit aut accidere quoquo modo potest, etsi usus ille ita clam omnibus adhibeatur, ut ne pœnitens quidem possit in illius vel levissimam suspicionem venire. Ut autem status quæstionis clarior fiat, exemplum subjicio.

Titius Sacerdos optimo quo gaudet Beneficio in gratiam Adolescentis Caii paucos intra dies abdicare se statutum prorsus ac animo deliberatum habet. Caium autem inter bene multos potissimum eligit, quod illum temperato animo, ingenio, doctrina, pietate, certisque dotibus esse ornatum existimet, quibus Clerici maxime commendantur. Cæterum consilium illud suum nemini prorsus mortalium patefecit, nec quisquam omnino est, ne Caius ipse quidem, qui illud possit vel leviter subolere, ætate siquidem florens est adhuc Titius : cum Caio vero nec est consanguinitate ulla, nec familiaritate conjunctus. Caius interea Titium casu nescio quo Confessionis causa adit, atque hujusmodi crimina detegit, quæ mores perditissimos arguunt; ex quo pronum est Sacerdoti colligere contra quam putaverat, esse adolescentem istum destinato Beneficio indignissimum. Quæritur itaque an ea una de causa possit Titius citra Sacrilegium, aut abdicandi se Beneficio consilium prorsus abjicere, aut istud alteri quam Caio conferre. *Resp.* utrumque ei nefas esse.

Probatur; si enim sacramentalis notitia in pœnitentis damnum, ipso tamen penitus inscio, sacerdoti permitteretur, illudque probe scirent fideles; a Sacramento Pœnitentiæ inde procul dubio deterrerentur, quia occultus hujusmodi usus multo potiori jure quam manifestus odiosam atque molestam Confessionem efficeret. Ex usu siquidem manifesto ea tantum ferme incommoda in pœnitentes impendent, quæ pronosse adeoque præcavere facile possint. Usus e contra occultus damna hujusmodi importaret, quibus et prospiciendis nulla sagacitas et declinandis industria nulla pars foret. Fideles itaque ne certarum præsertim noxarum manifestatione perniciem sibi aliquam incauti atque inscii accerserent, eas ce-

lare Confessariis sæpissime non dubitarent. Quare pro certo habendum est usum quemcumque sacramentalis notitiæ, seu manifestum, seu occultum, si modo pœnitentibus noxius sit, Sacerdotibus interdici.

Objicies. Tamen Confessio jus nullum potest adimere Confessario ; is autem seclusa Confessione jus habebat Caio Beneficium non conferendi. Ergo post confessionem jus illud integrum perseverat. Cui itaque injurius est, aut quo crimine se obstringit, si jure suo ut prius licite poterat, post Confessionem utatur? R. Non dico jus aliquod Sacerdoti Confessione adimi, sed id unum prohiberi, ne parta per Confessionem notitia in exercendo jure suo abutatur, seu ne ea inductus quidquam in pœnitentis incommodum faciat, quod ea semota nequaquam esset facturus.

Instabis. Indigno homini Sacerdotale Beneficium ultro ac nemine cogente conferre per se semper est nefas. Ergo si compertum habeat sacerdos indignum prorsus esse Caium, qui Sacerdotale Beneficium obtineat, illud ei conferre citra delictum non poterit. R. Id verum esse, si modo ejus, cui Beneficium est conferendum, indignitas alia ratione, quam ex Sacramento sit manifesta. Hac enim notitia nullo unquam casu cum pœnitentis incommodo uti licet.

Quæres. An cum Parœcis vel Scholasticis est præceptum, ut factæ Confessionis testimonium afferant, illud iis etiam debeat concedere Sacerdos, quos justa de causa non absolutos dimittit? R. Debere ; peccat enim graviter Confessarius et violati sigilli fit reus, si pœnitentem absolutionis beneficio fuisse indignum quacumque ratione significet. At id ipsum tunc tacite significaret, cum aliis omnibus quos confitentes audivit, testimonii schedulam tradit ; huic autem soli recusat. Neque tamen tunc Confessarius a veritate deflectit : testari enim non debet se hominem absolvisse, sed quod verum ponimus, aures confitenti præbuisse. Neque etiam pœnitentis delicti sit particeps Sacerdos, tametsi ille hujusmodi testimonio munitus ad Sacram Eucharistiam accedere, vel inire matrimonium non dubitet : quia pœnitentem serio monere debet Confessarius, ne sic imparatus et a peccatis non absolutus audeat Sacramentum aliquod suscipere. Si vero pœnitens admonitioni non pareat, tota culpa penes eum residebit ; Confessarius autem munere suo functus erit. Attamen si res moram aliquam patiatur, quia non statim testimonium accipere aut proferre necesse est ; tunc cui absolutio denegata est, etiam testimonium negandum erit, addita cohortatione ut se diligenter ac rite ad gratiam Sacramenti comparet : postmodum vero revertatur testimonii schedulam una cum absolutionis beneficio accepturus.

Atque hæc sunt, quæ ex optimis auctoribus et sanioris mentis puriorisque Doctrinæ Theologis collecta, de Officiis Confessarii pro instituto nostro nobis erant dicenda.

THEOLOGIA MORALIS

A. P. FRANCISCO ANTONIO ZACHARIA

IN GRATIAM PAROCHORUM ALIORUMQUE CATECHISTARUM AD CATECHETICAM THEOLOGIAM

REDACTA CUM NECESSARIIS IN EAM REM ADDITAMENTIS

LIBER DECIMUS

Multos equidem novi, eosque doctissimos Catecheticæ doctrinæ explanatores. Nam, ut veteres Patres omittam, quorum opuscula Catechetica in unum colligere, ac notis illustrare animus est, quotus quisque est, qui ignoret Catechismum Romanum Petri Canisii ; Catechismum plane aureum dignumque, qui in omnium ferme nationum linguas verteretur ; ac Roberti Bellarmini Cardinalis sanctissimi explicationem Symboli Apostolici, itemque Christianæ doctrinæ pro iis, qui erudiunt alios, copiosiorem explanationem a Pontificibus tantopere commendatam ? Pougetus quidem, dum Catechistas, ex quorum libris profecit, erudite recenset, Canisium omittit ; non desunt tamen, qui id ea arte factum putent, ut ingens ipsius plagium tegeretur ; nam plurima Scripturarum ac Patrum testimonia, quæ illius catechismum ornant, hausta videntur expererudito illo opere Canisii et Busæi : *auctoritates Sacræ Scripturæ et Sanctorum Patrum in catechismo contentæ*. His paullo antiquior Aloysius Lipomanus Veronensis Episcopus, qui librum edidit hoc titulo prænotatum : *Esposizione volgare sopra il Simbolo Apostolico, cioe il Credo, sopra il*

Pater Noster, e sopra i due precetti della Carita. Venetam hujus libri editionem per Hieronymum Scottum curatam anno 1554, memorat Haymus; mihi ad manus est alia ab eodem Scotto parata duobus ante hanc annis, anno nempe 1552. De Ludovico Granatensi, ejusque Introductione in Symbolum quid opus est plura verba facere? Vix notus cuiquam scriptor Societatis Nostræ commemorandus mihi est, cujus tamen Theologia Catechetica Monasterii Westphalorum ann. 1656, excusa, inque libros quinque dispertita nihil exquisitius, doctiusque fingi potest. Is est R. P. Petrus Wittfelt, de quo cum laude meminit Alegambe in Bibliothec. Societatis. Optandum sane, ut Typographus aliquis pereruditum hoc opus iterum in lucem emittat, magno catecheticæ rei emolumento. Marchantii quoque Hortus Pastorum sua utilitate non caret. Sed recentiores aliquos nunc addamus. Bossuetus Meldensis Episcopus in primis adnotandus. Scripsit ille Gallico idiomate *Expositionem doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ de rebus ab hæreticis in controversiam vocatis,* quæ gravissimorum virorum suffragiis commendata prodiit Romæ anno 1678, ex Italica versione Francisci Nazarii. Huic proximum locum damus Institutionibus doctrinæ Christianæ Petri Ludovici Danes, quæ a selecta eruditione et integerrima doctrina laudantur a doctis quibusque. In Italia (nam Catecheticas Gallorum quorumdam lucubrationes, quas inter sane præstat Turlotii Thesaurus doctrinæ Christianæ, Pougeti nuper memorati Institutiones, cætero qui caute legendæ, nisi correctæ sint, ac Bougeantii nostri Explicatio doctrinæ Christianæ quatuor Tomis comprehensa, atque Italice reddita suadente, atque ob insignem eruditissimi operis utilitatem hortante me, non vacat pluribus recensere), in Italia, inquam, Pinamontius, Ardia, Reggius, Ferrerius e Societate Jesu omnes non multorum annorum intervallo suis libris rem Catecheticam illustrarunt. Alios prætermitto. Nihilo tamen minus injucundum haud fore Parochis, et Catechistis omnibus arbitratus sum, si in tanta Catechismorum copia edocuero quid ad Catecheticas institutiones conferre possit La-Croixii Moralis Theologia. Nam quis e re sua esse non putet, uno, eodemque libro ad universam Moralem scientiam, et ad Catecheticæ præcipuas partes informari? Ita autem id a nobis præstandum, ut quæ in Auctore nostro ad hanc facultatem spectant, ea indicatis tantum locis designemus quæ desunt, cætera breviter quidem, sed perspicue tamen exponamus; vel certe fontes alios, unde hauriri facile possint, denotemus.

LIBER PRIMUS

DE FIDE

CAPUT PRIMUM.

DE NECESSITATE, AFFECTIONIBUS, MOTIVO ET PROPOSITIONE FIDEI.

§ I. *De necessitate fidei.*

Quæst. 1. — An fides omni plane homini sit necessaria ad salutem necessitate medii. Vide l. 2, n. 11 et seqq.

Quæst. 2. — Quarum rerum fides sit necessaria ad salutem. V. l. 2, n. 7, 9, 19 et seqq.

§ II. *De quibusdam affectionibus Fidei.*

Quæst. 1. — An fides sit actus intellectus. Negat Calvinus, qui fidem justificantem dicit esse fiduciam; fiducia autem est actus voluntatis. Dicendum autem (idque de fide est), fidem supponere piam affectionem et imperium voluntatis (non enim credit, nisi prius velit credere), sed tamen esse actum intellectus. Nam 1. Hebr. 11, 2, *fide intelligimus.* 2. Scripturæ fidem a fiducia distinguunt. Ephes. 3, 12, *in quo habemus fiduciam per fidem.* 3. Fides humana est actus intellectus.

Quæst. 2. — An fides sit actus certus. Resp. esse actum quovis naturali non solum intellectus, sed etiam sensuum certiorem. Nam 1 Gal. 1, 8: *licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* 1 Pet. 1, 19 : *Habemus firmiorem propheticum sermonem,* nempe ille, quem aure audivimus. 2. Fundamentum fidei firmius est, quam vel habitus principiorum, vel scientiæ, vel sensuum; innititur enim primæ veritati, quæ fallere non potest. Vide l. 2, n. 3.

Quæst. 3. — An fide credenda sint alia, quam quæ sensui, vel intellectui aperte patent. Vide l. 2, n. 3, initio. Et vero Paulus, Heb. 11, 1, fidem vocat *argumentum non apparentium.*

Quæst. 4. — An fides sit actus liber. Resp. affirmative contra Calvinum ex Conciliis Arausicano II; Can. 5; Toletano IV; Can. 4 et Trid. sess. 6; Can. 6; Vide l. 2, n. 3. Ratio est ex Scripturis: 1. Quia homo potest credere et non credere; Marci 5, 36: *Tantummodo crede.* 2. Quia laudatur qui credit, secus qui non credit; Luc. 1, 45 : *Beata quæ credidisti;* Luc. 24, 25. *O stulti et tardi corde ad credendum!*

Quæst. 5. — An fides præstet actui caritatis. Resp. negative contra Calvinum 1, Cor. 23, 13 : *Major horum est charitas.*

Quæst. 6. — An fides semel habita possit amitti. Resp. affirmative contra Calvinum, Bezam, aliosque Sectarios; Luc. 8, 13 : *ad tempus credunt,* 1 Tim. 4, 1 : *discedent quidam a fide.*

§ III. *De motivo Fidei.*

Quæst. 1. — An Fides ex testimonio creaturarum, similive motivo sufficiat ad justificationem. V. l. 2, n. 8.

Quæst. 2. — Quodnam igitur est motivum fidei. Resp. esse Dei revelantis infinitam auctoritatem, seu revelationem Dei ex infinita sua Sapientia et veracitate falli et fallere nescii. Sic in humanis dum credimus alteri homini, ei credimus ex ipsius dicentis auctoritate.

§ IV. *De Propositione Fidei.*

Quæst. 1. — Quid et quotuplex sit propositio fidei? Resp. Propositio fidei est, quum doctrina fidei iis, qui eam ignorant, notificatur. Hæc duplex est: privata et publica. Privata est, quando Catechista, vel Concionator auditoribus suis fidem exponit, declarat et credibilem reddit; vel quando sive ex lumine supernaturali, sive ex argumentis credibilitatis quis sibi ipsi fidem proponit. Publica est, quum is, qui a Deo potestatem accepit quid credendum, quid non credendum sit, auctoritative decidit. Exemplum habemus Act. 19, 18. Differunt autem 1.: Quia publica supponit fidem in iis, ad quos dirigitur; privata non supponit, sed gignit. 2. Publica est præceptiva, et obligativa; hæc exhortatoria et consultiva. 3. Publica est Judicis et Superioris; hæc magistri et instructoris. 4. Illa est infallibilis, hæc fallibilis.

Quæst. 2. — An sufficiat ad fidem notitia solum probabilis revelationis. Vide l. 2, n. 6.

Quæst. 3. — Quomodo homini etiam rudi proponi possint et debeant credenda. Vide lib. 2, a n. 30.

Quæst. 4. — Ad quem pertineat publica propositio fidei. Resp. Ad Romanum Pontifi-

cem, vel ad Concilium Episcoporum legitime congregatum et a Romano Pontifice approbatum. Vide Bellarminum, Becanum de *Judice Controversiarum Fidei* et Jacobum Gordonum in Epitome Controvers. Fidei controv. 2 a cap. 11.

CAPUT II.

DE OBJECTO FIDEI.

Objectum fidei, seu id, quod creditur, sunt veritates fidei a Deo revelatæ; quæ quum aliæ scriptæ sint, aliæ traditæ, dicuntur verbum Dei scriptum, aut traditum.

§ I. *De veritate, numero et auctoritate librorum divinæ Scripturæ.*

Vide nostrum librum Prodromum *de usu Locorum Theologicorum*, etc. Tract. 1.

§ II. *De editione vulgata Sacræ Sripturæ.*

Vide loc. cit.

§ III. *De sensu Sacræ Scripturæ.*

Vide loc. cit.

§ IV. *De impressione et lectione Sacræ Scripturæ.*

Vide lib. 7, a num. 372 ad 381.

§ V. *De Verbo Dei tradito.*

Quæst. 1. — Quid sit verbum Dei traditum. Resp. Quod Apostoli vel ex ipsius Christi ore, vel Spiritu dictante acceperunt, non ut litteris consignarent, sed quasi per manus posteris traderent, ab his servandum et ad alios transmittendum.

Quæst. 2. — An igitur sint aliqua fide divina credenda, quæ scripta non sunt. Resp. affirmative cum Catholica Ecclesia contra hæreticos. Pluribus id probat Bellarminus *de Verbo Dei*. Sufficiat hic aliqua afferre ex Scripturis et Patribus. 2. Thess. 11, 14 : *Tenete traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolam* 1 Cor. 11, 2 : *Laudo vos, quod sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* 1. Tim. 6, 20 : *Depositum* (doctrinæ meæ), *custodi.* 1 Gal. 8 : *Licet nos, aut Angelus de Cœlo evangelizet præter* (id est contra) *quam quod evangelizavimus vobis* (non scripsimus) *anathema sit.* Minatur quidem Joannes, Apoc. ul. 18, *ei, qui opposuerit ad hæc* (seu suæ Apocalypsi) *plagas scriptas in eodem libro;* at non iis, qui addiderint aliquid Scripturæ, extra Apocalypsim; nam quum, Hieronymo teste, Joannes Evangelium scripserit post Apocalypsim, ipse plagas illas incurrisset; sed illis, qui aliquid addiderint Apocalypsi quasi a se scriptum, quod ipse non scripsit. Ad Patres autem quod attinet, aiunt quidem illi in Scriptura contineri omnia, quæ ad fidem spectant, nempe explicite quæ ab omnibus necessario sciri debent, cætera vero saltem implicite in aliquo generali principio, quale illud est, Ecclesiam esse firmamentum veritatis, in iisque, quæ credenda proponit asphaliæ prerogativa instructam. At alia multa non ita scitu necessaria solum ex Traditione explicita haberi docent iidem Patres. Ex Græcis sufficiat Epiphanius hær. 53 : *Non omnia divina Scriptura possunt accipi; aliqua in Scripturis, aliqua in Traditione SS. Apostoli tradiderunt.* Ex Latinis audi Augustinum, l. 11, de Bap. c. 7 : *Multa non inveniuntur in litteris Apostolorum, neque in Conciliis posterorum, et tamen, quia custodiuntur per universam Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita et commendata creduntur.* Certe undenam nisi ex Apostolica Traditione constat nobis numerus, et authentia singulorum librorum, et capitum Sacræ Scripturæ? Unde septem esse, nec plura Ecclesiæ Sacramenta? Unde B. M. V. *in partu et post partum* Virginem permansisse? Infantes esse baptizandos, aliaque id genus plurima? Id etiam Ecclesiæ veteri commune fuit, quæ tria hæc solum ex Traditione habuit; nempe 1. Qui libri essent Canonici. 2. Quod esset remedium adversus peccatum originale in lege naturæ. 3. Quid præfigurarent cruenta illius temporis sacrificia. Vide Becanum *in Analog. Vet. et N. Test.* c. 1, q. 7, n. 16.

Quæst. 3. — Quotuplices sint Traditiones. Resp. triplices esse, Divinas, Apostolicas et Ecclesiasticas. Divinæ, quæ et latiore sensu Apostolicæ dicuntur, quod ab Apostolis prædicatæ, sunt dogmata fidei divinitus tradita sine scripto. Apostolicæ sunt, quæ ab Apostolis tanquam Ecclesiæ Rectoribus absque speciali præcepto revelantis Dei inductæ sunt, eæque aut sunt scriptæ, ut Episcopum debere esse unius uxoris virum, etc. vel non scriptæ, ut servandam Quadragesimam, frontem esse ruce signandam, Eucharistiam esse ab je-

junis sumendam; Ecclesiasticæ sunt, quas Apostolorum successores Ecclesiarum Prælati induxerunt, ut Ecclesias, Altaria, vasa sacra debere benedici, Eucharistiam esse pro ægris asservandam, etc.

Quæst. 4. — Quibus indiciis internosci possunt Traditiones divinæ ab aliis. Resp. Divinæ sunt, quæ pro talibus ab Ecclesia semper habitæ sunt, vel quas Sancti Patres testantur esse divinas, vel quæ sunt in usu Ecclesiæ, nec potuerunt induci nisi auctoritate divina. Recole exempla sub finem quæst. 2 allata. Apostolicæ, quæ fidem non concernunt, et tamen ab universa Ecclesia semper retentæ sunt, neque ab aliquo Concilio inveniuntur institutæ. Exempla dedimus quæst. 3. Ecclesiasticæ, quæ ab aliquo Concilio, vel Pontifice, aliove Ecclesiæ Rectore post Apostolorum tempora originem duxerunt.

CAPUT III.

DE SYMBOLO.

Hic de Symbolo agendum. At quum id plane ab instituto Moralis Theologi alienum sit, nihil de eo La-Croixius. Remittimus Lectorem ad *explicationem Symboli*, quam edidit Bellarminus. Unum illud moneo, ubi articulus de Ecclesia explicandus fuerit, recolenda esse, quæ La-Croixius tradit, l. 1, a n. 207.

CAPUT IV.

DE OBLIGATIONE PRÆCEPTI FIDEI.

Vide l. 2, n. 10, et a n. 41.

Quæst. — Etiam quo pacto elici possit actus fidei. Resp. Vide l. 2, n. 153.

CAPUT V.

DE CONFESSIONE EXTERNA FIDEI.

Quæst. 1. — An teneamur aliquando confiteri fidem. Resp. aliquando teneri nos, quidquid sentiant Anabaptistæ clancularii, fratres hortenses, etc. quando nempe hoc Dei honor, Religionis existimatio, vel proximi utilitas exigit. V. l. 2, n. 56.

Quæst. 2. — An liceat aliquando negare fidem, aut simulare. V. l. 2, a n. 55.

Quæst. 3. — An liceat aliquando dissimulare fidem. Resp. V. l. 2, n. 54, initio n. 58, etc.

CAPUT VI.

DE INFIDELITATE ET VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

Vide l. 2, n. 71 ad 73 et 76, et seqq. ad 93 et 102, et seqq. et l. 7, a n. 327.

LIBER II

DE SPE.

CAPUT I.

DE NECESSITATE, OBJECTO ET MODO ACTUS SPEI.

Vide l. 2, a n. 116 ad 126.

CAPUT II.

DE ORATIONE DOMINICA.

Quum objectum spei, seu quod speramus sit primario vita æterna, secundario, tum bona illa, quæ in patria visionem Dei consequuntur, ut sunt amor, et fruitio Dei, impeccabilitas animi; tum media ad finem vitæ æternæ; hæc autem omnia comprehendantur breviter Oratione Dominica; hæc explicanda est Catechistæ. De ejus necessitate V. l. 2, n. 2. Explicationem porro aliunde necesse erit haurire, uti et Salutationis Angelicæ, quam ordo poscit explicari post Dominicam Orationem. Plurimum autem ad id conferet aureus P. Segneri libellus inscriptus: *Dichiarazione del Pater noster.*

CAPUT III.

DE SALUTATIONE ANGELICA.

CAPUT IV.

DE VITIIS SPEI OPPOSITIS.

Quæst. 1. — Quale peccatum sit desperatio. Vide l. 2, n. 116, II.

Quæst. 2. — Quid sit præsumptio, et quale peccatum. Vide l. 2, n. 116, III, et n. 126, 127, 128.

Quæst. 3. — Quandonam amittatur spes. Vide l. 2, n. 129.

LIBER III

DE CARITATE

CAPUT I.

DE CHARITATE ERGA DEUM.

Vide l. 2, a n. 130 ad 168.

CAPUT II.

DE CHARITATE ERGA PROXIMUM.

Vide l. 2, n. 168 ad 174, 182 ad 202, et n. 207, et l. 9, p. 1, a n. 713 et 731, et l. 2, n. 208 ad 222, et n. 232 ad 277.

CAPUT III.

DE PRÆCEPTIS DIVINIS IN GENERE.

Gregorius, hom. 30, ait : *probatio dilectionis exhibitio est operis.* Quamobrem ad Charitatem proprie spectat Tractatio de præceptis divinis.

Quæst. 1. — An præcepta Dei observari possint, deturque gratia sufficiens ad illa observanda. Vide l. 3, p. 1, n. 1 ad 6.

Quæst. 2. — Quotuplicia sint præcepta Dei. Resp. Triplicia, alia nempe legis naturæ, alia legis scriptæ, alia demum legis gratiæ. Præcepta legis naturæ dicuntur ea, quæ ipsa natura, sive ratio ante omnem aliam legem cuique dictat servanda; talia sunt: *honora Patrem, ne furare, dilige teipsum.* Præcepta legis scriptæ ea sunt, quæ dedit Deus Moysi tabulis inscripta, et alia ad cæremonias, judicia, regimen Judaici populi pertinentia. Præcepta legis novæ, seu gratiæ sunt tum purè naturalia a Christo non aucta, sed declarata et innovata, tum gratiæ connaturalia de actibus fidei, spei et charitatis. Adde quædam cæremonialia de Sacramentis et Sacrificio Missæ.

Quæst. 3. — An dari possit ignorantia invincibilis, etiam circa jus naturæ. V. l. 1, a n. 270.

Quæst. 4. — An lex vetus desierit obligare, et quando. Resp. Tota desiit obligare lex vetus, non solum quoad præcepta judicialia et cæremonialia, sed etiam Mosaica, quatenus erant a Moyse; nam quatenus sunt a Christo de novo sancita et declarata, obligant non minus nunc Christianos quam olim obligabant Judæos. Desiit autem lex vetus probabilius obligare in ipsa morte Christi, quod videtur significasse serissio Veli Templi. Matth. 17, 51.

Quæst. 5. — An lex vetus sit etiam prohibita servari. R. affirmative; quod patet tum ex perpetua Traditione Ecclesiæ, tum quia lex vetus ex se significat Messiam venturum; non licet autem sive verbo, sive opere significare, quod Messias nondum advenerit. Tempus autem, quo prohibita est servari, plane non constat. Certe non statim prohibita est, ac desiit obligare. Vide Actor. 16, 18 et 21. Probabilius tamen vetita est in divisione Apostolorum, quæ 12 post Christi Ascensionem annis contigit, ut eruditiores opinantur.

Quæst. 6. — An præcepta Decalogi sint omnia naturalia. Resp. Excepto tertio de Sabbati observatione, quod cæremoniale est, ideoque sublatum, omnia esse naturalia, quum omnia ante omnem aliam legem ratio dictet servanda; imo et tertium illud naturale est, si spectetur quoad substantiam, quatenus dictat aliquo die vacandum esse cultui Divino.

Quæst. 7. — Quomodo Decalogus dividatur. Resp. In duas tabulas, nam et totidem illum tabulis Deus digitis suis ipse inscripsit. In primo autem tria consignata erant, quæ ad Deum nos ordinant; septem quæ nos ordinant ad proximum, in posteriora.

CAPUT IV.

DE PRÆCEPTIS TABULÆ PRIORIS.

§ I. *De modis, quibus hæc præcepta obligant.*

Quæst. 1. — Quid prohibeatur primo præcepto, quid præcipiatur. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 6.

Quæst. 2. — Quid secundo præcepto prohibeatur. Vide l. 3, p. 1, n. 246.

Quæst. 3. — Quid tertio præcepto vetetur, quid præcipiatur. Vide l. 3, p. 1, n. 571.

§ II. *De Superstitione et speciebus ejus.*

Quæst. 1. — Quid et quotuplex sit superstitio. Vide l. 3, p. 1, n. 6.

Quæst. 2. — Quid et quotuplex sit divinatio. Vide l. 3, p. 1, n. 7.

Quæst. 3. — Quid et quotuplex sit idololatria. V. l. 3, p. 1, n. 14.

Quæst. 4. — Quid notandum circa imagines et circa cultus varios hominum, vel rerum sacrarum. Vide l. 3, p. 1, a n. 15 ad 24. Cætera huc spectantia vide apud Bougeant, Wittfelt, Danes in Catechismis, et apud Controversistas Bellarminum, Becanum, Petavium et Trombellum, qui de cultu Sanctorum locupletissimum Tractatum an. 1740 Bononiæ edidit.

Quæst. 5. — Quid et quotuplex sit vana observantia. Vide l. 3, p. 1, n. 27 ad 37.

Quæst. 6. — Quid sit maleficium, et quomodo tolli possit. Vide l. 3, p. 1, n. 41.

§ III. *De irreligiositate ejusque speciebus.*

Quæst. 1. — Quid sit irreligio. Vide l. 3, p. 1, n. 45.

Quæst. 2. — Quid sit tentatio Dei. Vide l. 3, p. 1, n. 45 ad 48.

Quæst. 3. — Quid sit sacrilegium. Vide l. 3, p. 1, n. 48 ad 56.

§ IV. *De Blasphemia.*

Quæst. 1. — Quid et quotuplex sit blasphemia. Vide l. 3, p. 1, n. 246 ad 255.

§ V. *De Juramento.*

Quæst. 1. — Quid sit Juramentum. Vide l. 3, p. 2, n. 256.

Quæst. 2. — Quot modis fiat juramentum. Vide l. 3, p. 1, num. 257 ad 259.

Quæst. 3. — Quotuplex sit juramentum. Vide l. 3. p. 1, n. 261.

Quæst. 4. — An et quando licitum sit jurare. Vide l. 3, p. 1, n. 263 et 264.

Quæst. 5. — An in juramento uti liceat æquivocatione. Vide l. 3, p. 1, n. 275 ad 301.

Quæst. 6. — Quæ et quanta sit obligatio juramenti promissorii. Vide l. 3, p. 1, n. 303 ad 306.

Quæst. 7. Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit. Vide l. 3, p. 1, n. 347.

Quæst. 8. — De modis quibus tollitur obligatio juramenti. Vide l. 3, p. 1, num. 354.

§ VI. *De Voto.*

Quæst. 1. — Quid sit Votum et quotuplex. L. 3, p. 1, num. 360 et seq.

Quæst. 2. — Quæ requiratur voti deliberatio, et intentio. L. 3, p. 1, num. 363.

Quæst. 3. — Quæ requiratur materia voti. L. 3, p. 1, n. 399.

Quæst. 4. — Quæ et quanta sit obligatio vot. i T. 3, p. 1, n. 427.

Quæst. 4. — Quot modis tolli possit obligatio voti. Vide l. 3, p. 1, n. 480, 482, 503, 506, 537.

§ VII. *De Sabbato.*

Quæst. 1. — Quando sit institutum. Resp. Deus illud instituit primo mundi Sabbato; unde Adam et posteri illud celebrarunt; invalescente autem post diluvium indololatria, intercidit ejus cultus, quem Deus renovavit, prolusorie. Exod. 16, 22, ex professo. Exod. 20, 8; Lege de eo in Monte Sinai data.

Quæst. 2. — Quare sit institutum. Resp. In honorem Dei vivi. Causæ vero Judæis fuerunt: 1. Ut pro beneficio creationis mundi Deo hoc die gratias agerent, quo ille quieverat ab omni opere, quod patraverat. 2. Ut celebrarent memoriam liberationis suæ ex Ægypto, quæ illis fuit Sabbatum quietis. 3. Ut esset illis nota, qua a gentibus distinguerentur. 4. Ut servis et ancillis sex dierum labore fatigatis, esset quies septimo.

Quæst. 3. — Quo modo sanctificandum fuerit. Resp. Judæi hoc die tenebantur ab omni opere cessare, neque aliquid facere, quod necessarium non esset, Exod. 20, 10; imo ne cibum quidem hoc die coquere licuit Judæis, nec focum accendere, Exod. 35,; 3 nec ligna, aut manna colligere, Exod. 25, 16, n. 15, 32.

Quæst. 4. — An Christiani teneantur illud sanctificare. Resp. Non teneri; abrogata enim est obligatio veteris legis. Vide Gal. 4, 10. Quod si veteres Christiani festive illud celebrarunt, ut legere est in Pseudo-Clementis Constit. l. 7, c. 24, et apud Socratem, l. 6, c. 8, non id factum, quod putarent, se teneri ad ejus celebrationem ex Lege Moysis, sed in detestationem hæreticorum, qui docebant mundum a malo Deo Creatum. Jejunatum quoque est in Occidente, et maxime Romæ hoc die, non ritu Moysis, sed Christiano, sive

quia S. Petrus certaturus cum Simone Mago die Dominica, eo die propter periculum jejunavit, quod secuto prospero eventu; in gratiarum actionem deinceps in morem traxit Ecclesia, ac tandem vertit in abstinentiam, August. Ep. 86 ad Casulam Collat. 3, c. 110; sive quod die Sabbati discipuli æque ac feria sexta in mœrore fuerunt ob mortem Domini; Innoc. I, Ep. ad Decentium, c. 4.

Quæst. 5. — An, et quando Sabbatum sit versum in dominicam. Resp. Certum est, in Dominicam mutatum, neque de hoc dubitat Christianus; at quando id acciderit, non æque. Probabilius est accidisse post primam Pentecosten Christianam; nam deinceps celebrem fuisse Dominicam colligitur ex Act. 21, 7 et 1; Cor. 16, 2, ubi *una Sabbati* dicitur *prima post Sabbatum,* nempe Dominica, ut notat Hieron. ad Hedibiam, Hebræorum more, quo unum sumitur pro primo : *factum est vespere et mane dies unus, id est primus.*

Quæst. 4. — Quo jure et quibus de causis sit mutatum in Dominicam. R. Humano jure mutatum est, nempe ab Apostolis et Apostolicis viris. Aug. ser. 151, de Temp. Causas indicat 6 Synodus, c. 8 : *In ea manna pluit; in ea nasci dignatus est ; in ea Baptismum in Jordane suscepit; in ea pius Redemptor ; etc. a mortuis resurrexit ; in ea Spiritum Sanctum in discipulos effudit.* Vide et S. Leonem Ep. ad Diosc. 81, c. 2.

CAPUT IV.

DE PRÆCEPTIS CONTENTIS POSTERIORI TABULÆ.

§ I. *De obligatione eorum in genere.*

Quæst. 1. — Quid præcipiatur, quid prohibeatur quarto præcepto. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 692 ad 696.

Quæst. 2. — Quid quinto præcepto prohibeatur. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 769, 738, 789 ad 792, 798, 813, 823 ad 831, 853.

Quæst. 3. — Quid sexto et nono præcepto prohibeatur. Vide l. 3, p. 1, 886, 910, 916, 918, et p. 2, 1257.

Quæst. 4. — Quid vetet septimum et decimum præceptum. Vide l. 3, p. 1, n. 935 ad 945, 978, 984 ad 988, 1002 ad 1017 et p. 2, n. 1 ad 4.

Quæst. 5. — Quid octavo præcepto prohibeatur. Vide l. 3, p. 2, n. 1174, 1189, 1190, 1238.

§ II. — *De Magistratibus et eorum potestate.*

Quæst. 1. — An liceat Christianis Magistratus gerere. Resp. Negant Anabaptistæ et Trinitarii in Transilvania ; sed stulte et impie. Nam 1. Jam olim Prophetæ prædixerunt inter Christianos fore Reges et Principes, qui Magistratus gererent. Ps. 11, 10; Psal. 71, 11. 2. Christiani habent Urbes, Dominia, Regna, Respublicas; *at ubi non est Gubernator, populus corruet.* Prov. 11, 14. 3. Neque Christus Regulum Joan. 4, 46, neque Paullus Sergium, Act. 13, 12, jussit Magistratum deponere. At inquies 1. *Unus est Dominus.* Ep. 4, 5. 2. *Nolite servi esse hominum,* 1. Cor. 7, 23. Resp. ad 1, unum esse Dominum summum et independentem; ad 2, prohiberi subjectionem qua ita quis serviat dominis suis, ut eorum causa Deum offendat. Certe Paulus ipse, Rom. 13, *vult omnem animam potestati sublimiori subditam esse.*

Quæst. 2. — An præcepta etiam humana obligent sub peccato et quali. Vide l. 1, n. 642.

Quæst. 3.— An Legislator, uti alii, graviter peccet, si non observet suas leges. Vide l. 1, n. 675.

Quæst. 4. — An liceat aliquando bellum. Vide l. 3, p. 1, n. 868.

§ III. — *De mendaciis, simulationibus, æquivocationibus et restrictionibus.*

Quæst. 1. — An liceat aliquando mentiri. Resp. Nullo casu licet mentiri. Est de fide contra Messalianos, Priscillianistas, etc. Eccl. 7, 14 : *Noli mentiri omne mendacium.* Vide ex PP. Basilium in Regul. brevior. regul. 76; Ambros. in Psalm. 35; Gregorium, 18; Moral. 1, 2; August. Enchirid. capit. 22. Mentiri igitur est intrinsece malum.

Quæst. 2. — An liceat aliquando simulate agere. Vide l. 3, p. 1, a n. 296.

Quæst. 3. — An liceant saltem æquivocationes, restrictiones, etc. Vide l. 3, p. 1, a n. 283.

CAPUT VI.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

§ I. *De Festis Ecclesiæ.*

Quæst. 1. — An præceptum observandi

Festa obliget sub mortali. Vide lib. 3, p. 1, n. 572.

Quæst. 2. — Quæ opera ab Ecclesia prohibeantur diebus Festis. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 573.

Quæst. 3. — Quæ causæ excusent ab observatione Festorum. Vide l. 3, p. 1, n. 583.

Quæst. 4. — Quæ opera Festis diebus præcipiantur. Vide l. 3, p. 1, n. 607, 1.

§ II. *De Missa audienda diebus Dominicis, et Festis.*

Quæst. 1. — An sit præceptum audiendi Missam dictis diebus. Vide l. 3, p. 1, n. 607, 11.

Quæst. 2. — Quæ requirantur, ut quis satisfaciat præcepto audiendi Missam. Vide l. 3, p. 1, n. 608, ad 613.

Quæst. 3. — Quinam obligentur ad Missæ auditionem. Vide l. 3, p. 1, n. 613.

Quæstiones alias habes a n. 613 ad 692.

§ III. *De Jejuniis Ecclesiasticis.*

Quæst. 1. — Unde et quanta sit obligatio jejunandi, vel abstinendi a carnibus. Vide l. 3, p. 2, n. 1260.

Quæst. 2. — Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum. Vide l. 3, p. 1, n. 1259.

Alia habes n. 1264 ad 1268, 1276 ad 1279, 1284, a 1288, 1297 ad 1351.

§ IV. *De Confessione saltem semel in anno proprio Sacerdoti facienda.*

Vide l. 6, p. 2, a n. 2015.

§ V. *De Communione Paschali.*

Vide l. 6, p. 1, n. 625 ad 654.

LIBER IV

DE SACRAMENTIS

CAPUT I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

Quæst. 1. — Quid sit Sacramentum in genere. Vide l. 6, p. 1, n. 1.

Quæst. 2. — Quot sint, et quomodo dividantur Sacramenta novæ legis. Vide l. 6, p. 1, n. 2 ad 6.

Quæst. 3. — Quotupliciter sumi possit Sacramentum. Vide l. 6, p. 1, n. 6, initio.

Quæst. 4. — Quænam sint materiæ remotæ, et proximæ, etc. ibid. n. 7.

Quæst. 5. — Quid notandum circa conjunctionem formæ cum materia Sacramenti. Ibid. n. 6; Resp. 1 et n. 8.

Quæst. 6. — Quomodo materiæ, et formæ Sacramentorum sint determinatæ. Vide ibid. n. 9 ad 14.

Quæst. 7. — An materiæ et formæ Sacramentorum mutari possint ab Ecclesia. Vide ibid. n. 14 ad 18.

Quæst. 8. — Quinam constituti sint Ministri Sacramentorum. Ibid. n. 48 ad 54.

Quæst. 9. — An Fides, et probitas requiratur in Ministro. Resp. Negative. Ac quod ad fidem spectat, eam non requiri patet ex definitione Ecclesiæ contra rebaptizantes, qui ab hæreticis baptizatos putabant rebaptizandos esse Nempe non esse rebaptizandos post Stephanum Romanum Pontificem statuit Nicæna Synodus, cujus auctoritate nititur Hieronymus contra Luciferianos, et Trident. Sess. 7, c. 4. Adde Patres, ac præsertim Aug. lib. 1, de Bapt. cap. 18. De probitate constat ex eadem Tridentina Synodo c. et ex Augustino contra Donatistas, Tract 1, in Joan. ubi ait : *quid tibi facit malus Minister, ubi bonus est Dominus?* Sed et suffragatur ratio. Nam Christus in Sacramentis est præcipuus operans; perinde autem est, sive instrumentum sit vivum, sive mortuum, dummodo is, qui eo utitur, vivat.

Quæst. 10. — An et quæ in Ministro requiratur intentio. Vide l. 6, p. 1, n. 54 et seqq.

Quæst. 11. — An, et quæ in Ministro requiratur attentio. Vide ibid. n. 84.

Quæst. 12. — An in administratione Sacramentorum licitus sit usus sententiæ tantum probabilis. Vide l. c. n. 104 et seqq.

Quæst. 13. — Quæ dispositio requiratur ex parte suscipientis. Vide l. c. n. 164 ad 184.

Quæst. 14. — Quid sit Sacramentorum effectus. Resp. Communis omnium effectus est *gratia Sanctificans,* sic dicta, quod hominem sanctum, Deoque carum efficiat. Cæteri peculiares singulorum effectus alibi explicabuntur.

Quæst. 15. — Quid de Sacramentalibus censendum, etc. L. 6, p. 1, a n. 218.

CAPUT II.

DE BAPTISMO

Quæst. 1. — Quotuplex est Baptismus. Vide lib. 6, p. 1, n. 229.

Quæst. 2. — Quid dicendum de Baptismo sanguinis : Vide l. c. a num. 230.

Quæst. 3. — Quid de Baptismo flaminis. Vide l. c. n. 243.

Quæst. 4. — Quænam exortæ sint hæreses circa Baptismum fluminis. Vide l. c. a n. 245.

Quæst. 5. — Quandonam a Christo fuit institutum hoc Sacramentum. Resp. Tertull. Chrysost. Theophylactus putant institutum vel Matth. 28, quando Christus dixit : *docete omnes gentes, baptisantes eos, etc.*, vel quando Act. 1. *loquens de regno Dei* Ecclesiam ordinavit. Sed ante resurrectionem a Christo institutum fuisse vel Joann. 3, 5, quando Christus de eo egit cum Nicodemo, vel quando ipse baptizatus est in Jordane, fert verisimilior sententia. Nam Patres dicunt, tunc inditam aquæ vim ad sanctificandum, quod est instituere Sacramentum. Præterea Joan. 3, 22, dicitur Christus initio suæ prædicationis baptizasse : at quo baptismo? utique non baptismo Joannis, sed suo. Deinde ante passionem suam fecit Apostolos suos Sacerdotes, deditque eis Eucharistiam ; at hæc supponunt Baptismum, nec fuit, cur cum illis dispensaret. Vide August. Tract. 15, in Joann.

Quæst. 6. — Quæ sit materia Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 258 et seqq.

Quæst. 7. — Quæ sit forma Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 268 ad 271.

Quæst. 8. — Quis sit minister Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 271 ad 278.

Quæst. 9. — Quod sit subjectum Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 284.

Quæst. 10. — Quæ et quanta sit obligatio suscipiendi Baptismum. Vide lib. 6, p. 1, num. 285 et 286.

Quæst. 11. — An et quæ intentio requiratur in suscipiente Baptismum. Vide l. c. a num. 287.

Quæst. 12. — Quid agendum in variis dubiis circa valorem suscepti Baptismi. Vide l. c. a num. 308.

Quæst. 13. — Quos effectus pariat in suscipiente Baptimus. Resp. Duplicis esse generis hujusmodi effectus : morales nempe, et physicos. Morales sunt : 1. Deletio omnis culpæ tam mortalis quam venialis. Joan. 1, 29 : *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi* (originale, quod est virtute omnia, quia ex ipso omnia scaturiunt). 2. Deletio omnis pœnæ in foro Dei debitæ, non tamen debitæ in foro fori, quales sunt pœnalitates hujus vitæ. 3. Proxima aptitudo ad cœlum. 4. Subjectio Ecclesiæ. 5. Capacitas reliquorum Sacramentorum. Physici sunt : 1. Character, isque indelebilis. 2. Gratia tum sanctificans cum virtutibus donisque Spiritus Sancti cum illa connexis, tum auxilians, qua homo opportunis temporibus excitatur et juvatur ad fomitem peccati superandum, ad Christi jugum fortiter et suaviter ferendum, ad dignam receptionem aliorum Sacramentorum. 3. Aliquando effectus miraculosi in corpore. Sic Judæum quemdam a Paralysi liberatum virtute Baptismi refert Socrates, lib. 7, c. 4, 5.

Quæst. 14. — Quid in cæremoniis Baptismi sit servandum. Vide lib. 6, p. 1, a num. 327.

CAPUT III.

DE CONFIRMATIONE.

Quæst. 1. — Quid sit Confirmatio. Resp. Sacramentum Novæ Legis, quo Baptizatis Sacro Chrismate frons inungitur ab Episcopo, ut accepta Spiritus Sancti virtute donorumque ejus plenitudine, in Christi milites adscribantur, nec erubescant fidem ejus, legemque Evangelicam profiteri.

Quæst. 2. — Unde probetur contra antiquos, recentesque hæreticos, Confirmationem esse Sacramentum Novæ Legis. Resp. 1. Ex Scripturis. Act. 8, 17 et 19, 6, legimus, Apostolos solitos conferre Spiritum Sanctum per manuum impositionem ; quo ritu non ita vulgo usi fuissent, et constanter, nisi ex institutione Christi. Nunc sic. Ritus externus institutus a Christo habens annexam promissionem gratiæ est verum novæ legis Sacramentum, ut fatentur Novatores ; talis est Confirmatio seu manuum impositio ex dictis ; ergo, etc. Nec vero per *Spiritum Sanctum* potest intelligi locis citatis donum linguarum, ut somniant hæretici ; quia hoc donum conferebatur paucis, 1 Cor. 12, 3, et subinde peccatoribus ibid. 13, 1, at Spiritus Sanctus, de quo in Actis, promiscue omnibus conferebatur, qui fideles essent, neque cum effectu nisi essent justi. 2. Ex Patribus, quos fuse recenset Bellarminus.

Sufficiat August. l. 2, contra Petilian. c. 104: *Sacramentum Chrismatis in genere visibilium signaculorum, sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.* Adi et Natalem Alexandrum contra Dallæum.

Quæst. 3. — Quando sit institutum a Christo. Resp. Id in controversia positum esse. Sunt, qui velint institutum a Christo, Matth. 19, 15, quando parvulis imposuit manus; alii volunt, Joan. 20, 22, quando discipulis insufflans dixit: *accipite Spiritum Sanctum;* alii in die Pentecostes, quando misit Spiritum Sanctum in discipulos; alii probabilius in ultima cœna, quando nobis et discipulis promisit Spiritum Sanctum.

Quæst 4. — Quæ sit ejus materia. Vide lib. 6, p. 1, num. 374, 375 ad. 382.

Quæst. 5. — Quæ sit ejus forma. Vide lib. 6, p. 1, num. 374 et 382 ad 384.

Quæst. 6. — Quis sit ejus Minister. Vide lib. 6, p. 1, num. 384 et 385 ad 390.

Quæst. 7. — Quis sit ejus subjectum. Vide lib. 6, p. 1, num. 384 et 390 ad 394.

Quæst. 8. — Quæ sit Confirmationis necessitas. Vide lib. 6, p. 1, num. 394 et 395.

Quæst. 9. — An hoc Sacramentum sit iterabile. Resp. negative. Hebr. 6, 4: *Impossibile est, eos, qui semel participes facti sunt Spiritus Sancti, renovari.* Arnoldus Bonævallis in serm. de Ablut. ped. inter Cypriani opera: *nemo sacro oleo lita iterum linit.* Idem sanxit Cabilonense Concilium II, c. 27. Dum porro Agust. l. 8, de Bapt. ait: *manus impositio, non sicut Baptismus, repeti non potest,* loquitur de impositione manuum non confirmatoria, sed curatoria, vel reconciliatoria. Vide etiam lib. 6, p. 1, num. 402.

Quæst. 10. — Qui sint effectus hujus Sacramenti. Resp. tres. 1. Character. 2. Plenitudo gratiæ. 3. Virtus ex alto, id est auxilia gratiæ, quibus confirmatus, quasi lorica tectus, fidem intrepidus confiteatur.

Quæst. 11. — Quæ sint dispositiones necessariæ, ut fructuose suscipiatur. Resp. Duæ. Prima, ut præcipua Christianæ religionis capita jam norit, qui post acceptum usum rationis accedit. Secunda, ut gratiam, atque innocentiam Baptismalem vel conservarit, vel per pœnitentiam recuperarit. Decet etiam ut jejunus accedat. Audi Aurelianense Concilium c. 3, cujus verba recitantur apud Gratianum c. *ut jejunii de Consecr.* d. 5: *Jejuni ad Confirmationem veniant, perfectæ ætatis moneantur confessionem facere prius, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere.* Sufficit tamen contritio; sed Concilium suadet id, quod tutius est.

Quæst. 12. — Quæ sint Cæremoniæ hujus Sacramenti. Vide lib. 6, p. 1, num 394. Resp. 2 et num. 396 ad 403.

CAPUT IV.

DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

§ I. *De nomine Eucharistiæ, hæresibus circa illam ejusque materia et forma.*

Quæst. 1. — Quid notandum sit circa nomina Eucharistiæ. Vide lib. 6, p. 1, num. 404.

Quæst. 2. — Quænam exortæ sint in Ecclesia hæreses circa Eucharistiam. Vide lib. 6, p. 1, num. 405 ad 414 et Gordonum in *Epitome Controver.* T. 11, Controv. 3, cap. 1 et 2.

Quæst. 3. — Quæ materia Eucharistiæ. Vide lib. 6, p. 1, num. 417 et 418.

Quæst. 4. — Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ. Vide lib. 6, p. 1, num. 419, 420, 428 ad 432.

Quæst. 5. — Quale vinum sit materia Eucharistiæ. Vide ibid. num. 434.

Quæst. 6. — An et quale præceptum sit aquam vino admiscendi. Vide ibid. num. 434. Resp. 2 et num. 437 ad 441.

Quest. 7. — Quotuplex sit forma Consecrationis. Vide lib. 6, p. 1, num. 461 et seqq.

Quæst. 8. — Quis sit Eucharistiæ Minister. Resp. Lutherum *lib. de Captiv. Babylon.* docere, posse hoc Sacramentum a quolibet homine confici, imo lib. *de Missa privata* confici posse a Diabolo. Vah! impium caput! Distinguendum igitur est duplex Ministrorum genus. Alius nempe est hujus Sacramenti Minister conficiens, alius Minister distribuens. Conficere non potest alius, quam Sacerdos legitime consecratus; tum quia solis Apostolis eorumque successoribus dictum est: *hoc facite in meam commemorationem,* non Laicis, non feminis, non diabolo; tum quia qui conficit, conficiendo illud offert, offerre autem, vel sacrificare solius est Sacerdotis. Huc facit etiam Nicæni 1 Concilii Can. 14. Quæ autem conditiones ad materiæ consecrationem, sive licitam, sive validam requirantur, vide lib. 6, p. 1, a num. 442. De Ministro distribuente, vide ibid. a num. 479 ad 483.

§ II. *De Christi reali præsentia in Eucharistia, ac modo ejusdem præsentiæ.*

Quæst. 1. — An in Eucharistia sit vere, et

realiter Corpus et Sanguis Christi Domini. Resp. affirmative, et est de fide contra Zuinglianos dicentes, Eucharistiam non esse nisi signum Corporis et Sanguinis Christi Domini, et Calvinianos eumdem errorem tegentes iis verbis, quibus contendunt Christum per fidem nobis exhiberi in Eucharistia, et manducari, quum interim tam procul absit ab Eucharistia. Prob. autem ex verbis illis Christi Domini : *Hoc est Corpus meum ; hic est Sanguis meus* ; item : *panis, quem ego dabo, caro mea est, caro mea vere est cibus*, quæ Ecclesia et Patres semper intellexerunt de vero et reali Corpore Christi in Eucharistia existente. V. Coccium in Thesauro, Bellarminum de Eucharistia, Gordonum *Controv. III*, aliosque.

Quæst. 2. — An solus Christus in Eucharistia. Resp. affirmative contra Lutherianos, qui putant simul cum Corpore et Sanguine Christi Domini remanere panis, et vini substantiam. Prob. 1. Ex verbis Christi : *Hoc est Corpus meum, etc.* quæ vera non sunt, si sub speciebus Eucharistiæ remanet panis et vini substantia. 2. Ex Patribus. Tertull. lib. 4, contra Marcionem, c. 4 : *Acceptum panem Corpus suum fecit, dicendo : hoc est Corpus meum.* Cyrillus Catech. 4. Mystag. *Aquam mutavit in vinum, et non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutarit, etc.* 3. Ex pluribus Conciliis contra Berengarium coactis, Vercellensi, Turonensi, duobus Romanis, Lateran. sub Innoc. III, c. 1, Florentino, Tridentino.

Quæst. 3. — An sit retinendum nomen *Transsubstantiationis*, quum non sit in Scriptura. Resp. contra Lutheranos omnino retinendum esse. Nam, ut scite notat Gordonus *Controv. IV*, neque vox *Trinitatis*, neque vox *Personæ*, neque vox *Consubstantialitatis* exstat in Scriptura.

Quæst. 4. — An Christus sit totus sub qualibet specie. Resp. affirmative contra Heshusium Illyricum, aliosque hæreticos, qui sub specie panis asserunt esse tantum Corpus Christi, et sub speciebus vini tantum Sanguinem. Prob. 1. Joan. 6, 41 : *Ego sum panis vivus;* Rom. 6, 9 : *Resurgens ex mortuis, jam non moritur.* 2. Ex Patribus. August. in Psal. 23 : *Ferebatur* (Christus) *in manibus suis, quando ait : hoc est Corpus meum.*

Quæst. 5. — An sit totus sub qualibet parte speciei, et quomodo. Resp. esse totum Christum sub qualibet parte speciei. Prob. 1. Ex verbis Christi : *Bibite ex hoc omnes, dividite inter vos.* Apostoli autem non biberunt singuli partem tantum Sanguinis, sed totum, ergo totus Sanguis erat sub parte speciei, quam quisque sumebat, ergo etiam totum Corpus. 2. Ex illo Ecclesiæ : *Fracto demum Sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur.* 3. Ex Florentino Concilio in *Decreto unionis*, et Trident. sess. 13, c. 3. Est autem totus in qualibet parte indivisibiliter ; de quo Bellarm. l. 3, de Euch. c. 6.

Quæst. 6. — Quamdiu Christus maneat in Eucharistia. Vide lib. 6, p. 1, a num. 469.

§ III. *De usu, dispositione et fructibus Eucharistiæ.*

Quæst. 1. — An usus hujus Sacramenti sit Sacramentum. Resp. negative. 1. Quia alias essent plura Sacramenta, quam septem. 2. Sumptio non efficit, neque significat sanctitatem, sed tantum est applicatio ejus, quod illam efficit, vel significat, sicut applicatio ignis ad ligna non calefacit, nec ignefacit, sed tantum est approximatio ejus, quod calefacit, vel ignefacit.

Quæst. 2. — An saltem sumptio pertineat ad completam essentiam hujus Sacramenti. Vide lib. 6, p. 1, num. 414, et seqq.

Quæst. 3. — Quæ requiratur in suscipiente dispositio animæ. Vide lib. 6, p. 1, a n. 511.

Quæst. 4. — Quæ requiratur dispositio corporis. Vide lib. 6, p. 1, a num. 550.

Quæst. 5. — An sub utraque specie ab omnibus communicandum sit. Vide lib. 6, p. 1, num. 602.

Quæst. 6. — Quid dicendum de Communione quotidiana. Vide lib. 6, p. 1, a num. 664.

Quæst. 7. — Quinam sint effectus Communionis. Vide lib. 6, p. 1, a num. 678.

§ IV. *De cultu hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — An Christus in hoc Sacramento possit adorari. Resp. posse et debere adorari latria. Prob. 1. Deut. 6, et Matth. 4 : *Dominum Deum tuum adorabis.* 2. Eadem est excellentia Christi ubivis fuerit, in Præsepio, in Templo, in Cruce, in Cœlo. At, inquiunt hæretici, Christus est ibi ut manducetur, non ut adoretur. Stultum effugium ! Rex honorandus est in mensa sedens, etsi ibi sit, non ut honoretur, sed ut comedat. Vide Gordonum, T. 3, *Controv. V.*

Quæst. 2. — An Ecclesia honore hujus Sacramenti recte instituerit Festum. Resp. Recte instituit, 1. Ut commendaret nobis dignitatem

hujus Mysterii, atque ad gratias Deo reddendas excitaret. 2. Ut hæreses, tum præsentes, tum futuras confunderet.

Quæst. 3. — An recte Ecclesia instituerit, ut hoc die per compita Urbium solemniter deportetur. Resp. Recte id instituit. 1. Iisdem de causis. 2. Ut fidem suam de hoc mysterio protestetur. 3. Ut significet quanta reverentia sit sumendum, quod tanta pompa colitur. 4. Arca, figura hujus Sacramenti, quanto honore circumlata est. Josue 6, 1; Reg. 4 et 2; Reg. 6.

CAPUT V.

DE SACRIFICIO MISSÆ.

Vide lib. 6, p. 2, num. 1 ad 62.

CAPUT VI.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

§ I. *De nominibus, institutione et necessitate hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — Quibus nominibus appellari soleat hoc Sacramentum. Vide lib. 6, p. 2, n. 580.

Quæst. 2. — An fuerit institutum a Christo. Vide ibid. num. 581.

Quæst. 3. — An sit Sacramentum a Baptismo diversum. Resp. De fide est, esse diversum, quidquid contradicat Lutherus, Melanchton, Calvinus, Kemnitius, etc. 1. Joann. 1 : *Si confiteamur peccata* (non si tantum Baptismi fuerimus recordati), *remittet nobis peccata nostra.* Hebr. 6 : *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati* (baptizati) *iterum revocari ad pœnitentiam* (per Baptismum), ut explicant Chrys. Theodoret. Œcumenius, Theophylactus, etc, Simoni autem Mago post Baptismum lapso act. 8, non dicitur : *memento baptismi, et reconciliaberis Deo,* sed : *pœnitentiam age, si forte, etc.* Accedit Aug. Ep. 23, ad Bonifac. *Si infans post baptismum propria incipiat habere peccata, illa non regeneratione auferuntur, sed alia curatione* (Pœnitentia) *sanantur.* Præterea adulti in infantia baptizati, quomodo baptismi recordari possunt, quem infantes susceperunt, qui nesciunt quid secum agatur in infantia ?

Quæst. 4. — Quando fuerit institutum a Christo. Vide lib. 6, p. 2, num. 582.

Quæst. 5. — Quanta sit necessitas pœnitentiæ. Vide lib. 6, p. 2, a num. 2003.

§ 2. *De materia, et forma hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — Quænam sit materia, et forma hujus Sacramenti. Vide lib. 6, p. 2, n. 583.

Quæst. 2. — Quid præterea sit notandum circa materiam hujus Sacramenti. Vide ibid. a num. 584 ad 597 et 598 ad 920.

Quæst. 3. — Quid addendum circa formam hujus Sacramenti. Vide ibid. a num. 626 ad 638.

§ III. *De dolore et proposito.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 655, ad 672, et a num. 681, ad 915.

§ IV. *De Confessione.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 916 ad 1136, et a num. 1141 ad 1218.

§ V. *De Satisfactione.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 1229 ad 1238, et a num 1273 ad 1301.

§ VI. *De Indulgentiis.*

Vide l. 6, p. 2, a n. 1302 ad 1312, et a n. 1313 ad 1355, et a n. 1367 ad 1376, et n. 1393, et 1334, et 1397, et 1398 ad 1402, et 1404, et a n. 1407 ad 1445.

§ VII. *De Ministro et effectibus hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — Quis sit ejus necessarius minister. Vide l. 6, p. 2, a num. 1480.

Quæst. 2. — An quivis Sacerdos sit aptus hoc Sacramentum administrare. Vide l. 6, p. 2, a n. 1486 ad 1491.

Quæst. 3. — Unde sit jurisdictio Ministris. Vide lib, 6, p. 2, a num. 1549.

Quæst. 4. — An Religiosi censeri debeant apti confessionibus ec. Vide l. 6, p. 2, a num. 1704.

Quæst. 5. — Qui sint effectus hujus Sacramenti Resp. Esse 1. peccatorum omnium cum mortalium, tum venialium remissionem. 2. Aliquando, non tamen semper, totius pœnæ temporalis, semper vero pœnæ æternæ relaxationem. 3. Gratiam reconciliatricem, sive revivificatricem. 4. Auxilia gratiæ, quibus homo juvatur ad resistendum tentationibus ad relapsum provocantibus,

CAPUT VII.

DE EXTREMA UNCTIONE.

Vide lib. 6, p. 2, num. 2085 ad 2106, et num. 2118 et 2119.

CAPUT VIII.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Vide l. 6, p. 2, a n. 2123 ad 2137, et num. 2160 ad 1165, et n. 2206 ad 2213.

CAPUT IX.

DE MATRIMONIO.

Vide lib. 6, p. 3, a num. 8 ad 17, et num. 250 ad 256, et num. 277, et n. 284 ad 287, et n. 402 ad 413.

LIBER V.

DE OFFICIIS JUSTITIÆ CHRISTIANÆ.

CAPUT I.

DE MALO, A QUO DECLINARE DEBET JUSTITIA.

§ I. *De peccatis generatim.*

Quæst. 1. — An homo fidelis in omni suo opere peccet. Resp. negative contra Melanchtonem aliosque hæreticos. Matth. 5, 16: *Videant opera vestra bona;* et 26, 11 : *bonum opus est operata in me.* Sæpe etiam Scriptura laudat innocentiam Enoch, obedientiam Abrahæ, zelum Moysis, non laudat autem, quod malum est. Præterea si omnia opera, quæ facimus, mala sunt, cur Christus, cur Apostoli nos hortantur ad opera bona? Quod si Eccl. 7, 21, dicitur : *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum et non peccet*, sensus est, nullum esse ita justum, qui non saltem venialiter interdum peccet.

Quæst. 2. — An omnes actiones infidelium sint peccata. Resp. Vide l. 2, n. 74 et 75, et lib. 5, n. 12.

Quæst. 3. — An omnia peccata sint æqualia. Vide lib. 5, n. 114.

Quæst. 4. — An dentur peccata aliqua de se mortalia, alia de se venialia. Vide l. 5, n. 184, ad num. 198.

Quæst. 5. — Quænam sint præcipuæ divisiones peccati. Vide lib. 5, a n. 2.

Quæst. 6. — Quænam sint peccata de se mortalia, quænam venialia. Vide l. 5, n. 198 et seqq.

Quæst. 7. — An ad peccandum requiratur aliqua advertentia. Vide l. 5, a n. 16.

Quæst 8. — Quænam sint motiva ad detestanda peccata. Vide l. 6, p. 2, a n. 1724.

§ II. *De peccatis capitalibus in specie.*

Vide lib. 5, a n. 188, et l. 6, p. 2, n. 1825.

§ III. *De Tentationibus.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 1906.

CAPUT II.

DE JUSTIFICATIONE.

Quæst. 1. — An homo formaliter justificetur per justitiam ipsi inhærentem, an condonatione peccatorum intrinsecus facta, an justitia creata Christi, qua Christus justus est, homini imputata, ut putavit Lutherus, Calvinus, etc. Resp. Definitum esse a Trid. sess. 6, c. 7, hominem justificari formaliter per justitiam ipsi inhærentem; alias quomodo Deus diceretur in Scripturis per justificationem in nobis habitare, esse, et manere? quomodo justitia compararetur sigillo, pignori, novo indumento, novæ vitæ, et luci? quomodo diceretur homo in justificatione ablui, mundari, sanctificari; Christus igitur est *justitia nostra*, 1 Cor. 3, 30, efficienter tantum, quatenus ipse meruit nobis justitiam illam, qua formaliter et inhæsive sumus justi.

Quæst. 2. — An in justificatione peccatoris vere tollatur peccatum, an solum tegatur, quod aiunt hæretici nostri temporis. Resp. Vere tolli peccatum. Psal. 50. *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.* De Christo vero aperte Joannes : *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.*

Quæst. 3. — In quo consistat justitia inhærens, qua formaliter reddimur justi. Resp. Duo præstat justitia; reddit hominem Deo gratum, reddit hominem bene dispositum, ut salutariter operetur. Vis primi muneris con-

sistit in Gratia sanctificante, seu habituali ; vis secundi consistit in collectione virtutum infusarum et donorum Spiritus Sancti.

Quæst. 4. — An homo adultus debeat se ad justificationem aliquo actu disponere. Resp. De fide est debere; 1 Reg. 7 : *Præparate corda vestra Domino*; Zach. 1, 3 : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Pluribus autem actibus piis debet homo se ad justificationem disponere, fide, timore Domini, spe, dilectione, pœnitentia, proposito emendationis, susceptione Baptismi, vel Pœnitentiæ.

Quæst. 5. — An justificatus possit ex sua justitia excidere. Resp. contra Manichæos aliosque veteres hæreticos, quos sequitur Calvini grex, posse. Hoc autem supponit Scriptura. Nam Ezech. 18, 24 : *Si averterit se justus a sua justitia.* 1. Cor. 10, 12 : *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Exempla autem habemus in Davide, Saule, S. Petro, etc. *Caritas* quidem *nunquam excidit*, 1 Cor. 13, 8, quantum ex se est ; culpa tamen hominis sæpe excidit.

Quæst. 6. — Quibus modis possit se justificatus conservare in justitia, imo et in ea proficere. Resp. 1. Assidua apud Deum deprecatione. 2. Crebro Sacramentorum usu. 3. Studio bonorum operum. 4. Fuga occasionum peccandi. 5. Novissimorum assidua consideratione. 6. Fide viva.

CAPUT III.

DE BONO JUSTITIÆ, QUOD FACERE DEBET HOMO.

§ I. *De bonis operibus generatim.*

Quæst. 1. — An homo possit aliquid suis operibus mereri apud Deum. Resp. ex Trid. sess. 6, c. 16, posse. Audi Eccl. 16, 15, Scripturam dicentem : *Misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum.*

Quæst. 2. An possit homo Deo bonis operibus suis satisfacere pro peccatis. Resp. Posse, si in gratia sit, satisfacere hominem pro temporalibus pœnis, quæ sæpe dimissa culpa remanent. Vide l. 6, p. 2, n. 1332; 1 Cor. 11, 3 : *Si nosmetipsos dijudicaremus* (id est puniremus, ut explicant Patres), *non utique dijudicaremur* (in judicio divino).

Quæst. 3. — Quotuplicia sint opera, quibus Deo satisfacimus. R. Tria vulgo recenseri, ad quæ reliqua reducuntur. Ea sunt Oratio, Jejunium, Eleemosyna.

§ II. *De Oratione.*

Quæst. 1. — Quam vim habeat Oratio. Resp. 1. Penetrat Cœlos. 2. Valet ad meritum. 3. Impetrat remissionem peccatorum. 4. Satisfacit pro pœnis peccatorum. 5. Repellit Dæmones, eorumque tentationes. 6. Valet ad quævis mala advertenda. 7. Impetrat subsidia ad vitam corporalem et spiritualem necessaria.

Quæst. 2. — Quæ conditiones requirantur ad orationem, ut sit infaillibiliter efficax ad impetrandum. Resp. 1. Requiritur fides, qua credas, posse te obtinere quod petis. 2. Fiducia, qua speres te illud obtenturum. 3. Humilitas, qua orans in Dei misericordia, non in sua justitia fidat. 4. Devotio. 5. Petitio utilium, vel necessariorum. 6. Perseverantia. 7. Status gratiæ, ut plurimum, quia : *Oculi Domini super justos et aures ejus in preces eorum;* Psal. 33, 16, non tamen semper.

Quæst. 3. — An aliqua attentio interna requiratur ad essentiam Orationis. Vide l. 4, a n. 1341.

Quæst. 4. — Quo loco et ritu orandum. Vide lib. 4, a num. 1320 et 1321.

Quæst. 5. — Quotuplex sit Oratio. Resp. Duplex est. Mentalis alia, quæ sine voce, alia vocalis, quæ voce fit. Alia est privata, alia publica, quæ nomine totius Ecclesiæ a Sacerdotibus peragitur, cujusmodi sunt Horæ Canonicæ, Liturgia Missæ, Processiones, præsertim Rogationum.

§ III. *De Jejunio.*

§ IV. *De Eleemosyna.*

De his satis actum est supra, ubi de Caritate. Illud restaret, ut de operibus supererogatoriis, sive consilii, de beatitudinibus Evangelicis, fructibus et donis Spiritus Sancti, ac demum de 4, novissimis ageremus. Atque nihil est in Auctore nostro, quod huc trahamus, nisi fortassis quæ, lib. 4, disputat de Statu Religioso, deque votis Religiosorum; sed hæc, vere ut dicam, nihil ad Catechistam spectant. Quamobrem apud alios Catechismi explanatores, atque adeo ascetas consultius erit ista quærere. Hic ergo finis esto Theologiæ Catechisticæ ex La-Croixio, seu Indicis Catechetici in ejus Theologiam uberioris, alioque ordine dispositi, quam soleant ejusmodi Indices passim elaborari.

THEOLOGIÆ MORALIS

AD QUÆDAM GENERALIA AXIOMATA REDACTÆ

SYNOPSIS

A. P. FRANCISCO ANTONIO ZACHARIA

CONCINNATA

MONITUM

Doctus P. Tobias Lohner in suis Institutionibus quintuplicis Theologiæ Tract. V, Cap. III, monet Moralis Theologiæ auditores, *ut generalia principia, et doctrinas præ reliquis bene addiscant, memoriæque firmiter imprimant; hæc enim, quum sint fontes, ex quibus reliquæ Conclusionis particulares emanare solent, si ob oculos semper habeantur, non erit adeo difficile, eadem prudentiæ auxilio, ad particulares casus applicare.* Rem itaque utilissimam præstiturum me putavi, si in Tyrorum hujusce facultatis gratiam, totam veluti sub unum conspectum ponerem hanc nostram Theologiam; illamque ad quædam generalia principia revocarem. A dicto P. Lohner *principia* isthæc mutuatus sum; tum locos addidi Auctoris nostri ad praxim cujusque *principii* spectantes. Jam rem ipsam aggredior.

CAPUT I.

DE AXIOMATIBUS AD ACTUS HUMANOS IN GENERE SPECTANTIBUS.

AXIOMA I.

Nihil volitum, nisi præcognitum.

Vide lib. 1, num. 1, 734 et seqq.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 699, num. 767, et lib. 7, num. 313.

AXIOMA II.

Non inest actui moralitas, si desit voluntati libertas.

Vide lib. 5, num. 13, 14, 74.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 778 et lib. 5, num. 30, 219, 220.

AXIOMA III.

Nihil consensui tam contrarium est, quam vis et metus.

Vide lib. 1, num. 775 et lib. 3, p. 2, num. 631.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 774, lib. 3, p. 2, num. 578 ad 637, lib. 6, p. 3, num. 655.

AXIOMA IV.

Vani timoris nulla est excusatio.

Vide supra, et lib. 6, p. 3, num. 656.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 642 ad 649, lib. 6, p. 3, num. 649.

AXIOMA V.

Scire, et scire debere paria sunt.

Vide lib. 1, num. 701, 705.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 758, lib. 4, num. 1421.

AXIOMA VI.

Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, num. 271, lib. 3, p. 1, num. 683 et 771.

AXIOMA VII.

Actus agentium non operantur ultra eorum intentionem.

Hoc est : si ad bonitatem, vel malitiam, vel essentiam alicujus actus requiritur intentio ipsius operantis, non potest de tali bonitate, vel malitia plus illi adscribi, quam quantum ille per suam intentionem appetere voluit.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, num. 442, 458, et p. 3, num. 64 et seqq. Adde: qui die jejunii delectatur esu carnium imaginarie tantum, non violat jejunium, nec peccat contra præceptum jejunii, quia quum præceptum positivum per se non extendatur ad actus internos, hic merito locum habet descriptum Axioma, ut docent Dian. p. 1, tract. 9, resp. 37; Layman et alii.

AXIOMA VIII.

Voluntas pro opere reputatur.

Sensus est : Quando aliquis reipsa habet voluntatem efficacem aliquod opus faciendi, tum, etsi ab eo perficiendo contra voluntatem suam impediatur, perinde apud Deum præmium, aut pœnam mereri, ac si opus ipsum perpetrasset.

COROLLARIA.

Vide lib. 5, num. 66.

CAPUT II.

DE AXIOMATIBUS AD INTERNAM ACTUUM HUMANORUM REGULAM SEU CONSCIENTIAM PERTINENTIBUS.

AXIOMA I.

Quod non est ex fide, peccatum est.

Vide lib. 1, Tract. 1. num. 1 et seqq.

COROLLARIA.

Vide ibid. Adde : qui venerando Sacras

Imagines aut reliquias, putaret sese idololatriam committere, non esset immunis a tali culpa, si dictam venerationem perageret. Ita communiter apud Bonacinam lib. 2, de peccat. q. 4, punct. 6, num. 13.

AXIOMA II.

Non lædit conscientiam actio, quam probabilis tuetur opinio.

Vide lib. 1, num. 268 et seqq.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 92, 301, et a num 368.

AXIOMA III.

In dubio melior est conditio possidentis.

Vide lib. 1, num. 495 et seqq. ad 510.

COROLLARIA.

Vide lib. 1.

AXIOMA IV.

Dubia in meliorem partem interpretanda sunt.

Vide lib. 1, a num. 294.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 470, num. 511, num. 621, num. 852, lib. 3, p. 1, a num. 195, lib. 7, num. 120.

AXIOMA V.

In dubio tutior pars est eligenda.

Vide lib. 1, num. 470.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 476 et lib. 6, p. 3, num. 298 et seqq.

AXIOMA VI.

Frustra remedium quæritur, ubi nulla est læsio.

Intellige, si finis, ob quem institutum est, obtineri non potest, non debere multum in remedio quærendo aut applicando laborari.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, a num. 541, lib. 3, p. 2, num. 1238.

CAPUT III.

DE AXIOMATIBUS AD EXTERNAM ACTUUM HUMANORUM REGULAM, SEU LEGEM SPECTANTIBUS.

AXIOMA I.

Omnia sunt licita, quæ nulla lege aut jure sunt vetita.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, num. 623, 934, lib. 6, p. 2, num. 230 et 2005.

AXIOMA II.

Haberi debent ut infecta, quæ contra jus manifestum sunt confecta.

COROLLARIA.

1. Si res Ecclesiæ vel Pupilli alienentur contra juris formam, invalida est alienatio II. Invalida item est electio facta contra jura. III. Item stipulationes et mandata contra jus facta. Vide etiam lib. 6, p. 3, num. 459.

AXIOMA III.

Impossibilium nulla est obligatio.

Vide lib. 1, num. 778 et 780.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, et lib. 3, p. 1, num. 583.

AXIOMA IV.

Posse quis non dicitur, quod contra jus potest.

Sensus est: quando quis physice quidem actionem aliquam præstare potest, sed ita ut necessario simul aliquam legem violare debeat, tum perinde in morali hominum æstimatione ad talem actionem is censetur impotens, ac si ne physicam quidem potentiam haberet.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, num. 40, *Resp. III*, 6, et num. 674 et seqq.

AXIOMA V.

Legibus et non exemplis est judicandum.

Hoc est, ex legum institutionibus judican-

dum est, quid faciendum sit, non vero ex alienis exemplis.

COROLLARIA.

1. Judex non debet attendere quid antecessores judicaverint, sed quid postulet legum æquitas. 2. Hæres non potest retinere bona ex Testamento relicta, si comperiat esse aliena, etsi sciat ab ipso testatore bona fide propria possessa fuisse, modo tempus ad præscriptionem requisitum non impleverit. Vide etiam lib. 1, num. 848.

AXIOMA VI.

Ratio legis est anima legis.

Sermo est de fine legis. Vide lib. 1, n. 863 ad 877.

COROLLARIA.

Vid. ibid.

AXIOMA VII.

Non urget conscientiam lex humana, quando deterrent mala gravia.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, n. 774 et seqq. et l. 3, p. 1, num. 769, IV, in fine, l. 6, p. 2, n. 339, et 1569.

AXIOMA VIII.

Quum ponitur legis exsecutio, non nocet omissa intentio.

Sensus est : Non requiri intentionem satisfaciendi præcepto, modo actio præcepta ponatur. Vide lib. 1, num. 692 et 693.

COROLLARIA.

Vide lib. 2 et lib. 4, num. 1329.

AXIOMA IX.

Lex pœnalis non urget conscientiam, donec proferat Judex sententiam.

Vide lib. 1, a num. 607.

COROLLARIA.

1. Beneficiatus potest retinere Beneficium, donec declaretur delictum, propter quod ipso facto privatus est tali Beneficio. Azor. Sylv. Mol. aliique apud Bonac. d. 1, q. 1, puncto 7, § 2, n. 11. 2. Donec Judex sententiam ferat, non tenetur qui delictum hæresis admisit, bona sua fisco applicare. Bonac. ib. num. 20. 3. Is, qui ob delictum privandus est bonis, ea potest ante sententiam Judicis distrahere ac donare, non secus, atque ante paratum delictum poterat. Bonac. lib. 1, n. 14. Vide etiam lib. 3, p. 2, num. 292.

AXIOMA X.

Extra Territorium jus dicenti impune non paretur.

Sensus est : Superiori aliquid in loco suæ Jurisdictionis præcipienti sine metu culpæ, ac pœnæ non obtemperare posse, qui illi subjectus non est.

COROLLARIA.

Vide lib 1, num. 682, 683, 684.

AXIOMA XI.

Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

Hoc est quando lex generaliter pro tota aliqua universitate rerum aut personarum aliquid decernit, nullamque inter res, aut personas distinctionem facit, neque nos distinguere legemque ad hos potius quam ad illos casus debemus extendere.

COROLLARIA.

1. Episcopus remittens alicui decimas Episcopales indefinite, remisisse videtur non solum præteritas, sed etiam futuras. Cap. *Quia circa* 22, *de Privileg.* 2. Omnes homines baptizati debent esse Pontifici subjecti, quum Christus S. Petro indefinite dixerit : *pasce oves meas.* Cap. *Solitæ* 6, de major. et ob. Vide lib. 1, n. 662, 825.

AXIOMA XII.

Consuetudo est optima interpres legum.

Vide lib. 1, num. 572.

COROLLARIA.

Lib. 3, p, 1, num. 674, VI, et p. 2, n. 1259. II. et 1283.

AXIOMA XIII.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, interpretatio est facienda.

Sensus est : Quando aut Legislator legem

proponit, aut alius quispiam cum alio contractum init et ambiguis obscurisque verbis utitur, ita explicanda sunt verba illa, ut potius in favorem illius, qui legem accipit, aut ambigua verba non posuit, cedat dispositio, modo jura in speciali aliquo casu non obstent, aut de actus valore non agatur.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, n. 125. Fit etiam 1. In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem esse interpretandum. *C.* 1, *l.* 72, *ff. de reg. Juris.* 1. In probationibus dubio sermone si quis utatur, contra eum interpretationem esse faciendam. *Cap. per tuas* 10, de probat. III. Eum, qui juraverit plenam et meram veritatem in judicio dicere non admitti ad expositionem verborum ambiguorum, quibus ad interrogata respondit, sed contra ipsum ea explicari. *Cap. cum dilecti* 18, de accusat.

AXIOMA XIV.

Auxilium legis frustra invocat qui committit in legem.

Hoc est qui ex actu aliquo contra legem deliberate perpetrato damnum aut injuriam passus est, non potest petere a judice, ut dicti damni reparationem a damnificatore fieri decernat.

COROLLARIA.

Fit 1. Usurarium repetentem usuras audiri non debere, nisi prius restituat. Cap. *quia frustra* 14, de Usuris. 2. Clericum, qui ut Laicus incedit, et tertio monitus non resipiscit, privilegium Clericale amittere Cap. *in audientia* 25, *de Sent. Excommunic.*

AXIOMA XV.

Auctoritas Majorum in illicitis excusat.

Hoc est quando actio aliqua non jure naturæ, sed positivo duntaxat prohibita est, non imputatur ad culpam illi, qui imperio legitimi superioris dispensare in genere valentis illam peregit.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, n. 696 et seqq.

AXIOMA XVI.

Non omnium, quæ a Majoribus constituta sunt ratio reddi potest.

AXIOMA XVII.

Primum in unoque genere est exemplar cæterorum.

COROLLARIA.

Quando Indulgentiæ conceduntur per modum Jubilæi, intelligendum est de Jubilæo Romano, quod cæterorum exemplar est, non de extraordinario. Gobat. p. 2. *Thes Indulg.* n. 303. Vide autem hac de re quæ dicuntur hic lib. 6, p. 2, num. 1380.

AXIOMA XVIII.

Quæ sunt speciali nota digna, non censetur esse allata, nisi expresse nominentur.

Vide lib. 1, n. 837.

AXIOMA XIX.

Privilegium personale adhæret personæ.

Vide lib. 1, num. 834.

AXIOMA XX.

Immunis est a censura, quisquis liber est a gravi culpa, completa.

COROLLARIA.

Vide lib. 7, num. 47, 51, 52.

CAPUT IV.

DE GENERALIBUS AXIOMATIBUS AD VIRTUTES THEOLOGICAS PERTINENTIBUS.

§ I. *De Fidei Axiomatibus.*

AXIOMA I.

Non debet esse suspecta veritas, quam revelasse summa judicatur veritas.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, n. 202, 203, 207 et seqq.

AXIOMA II.

Sine fide impossibile est placere Deo.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 3, et seqq.

AXIOMA III.

Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, a n. 53 ad 70.

§ II. *De Spei Axiomatibus.*

AXIOMA I.

Spes quæ videtur, non est spes.

Sensus est, objectum spei esse non posse rem præsentem. Vide lib. 2, n. 118 et 119.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 116. *Resp.* 11, 1.

AXIOMA II.

Spes non confundit.

Vide lib. 2, n. 121, 122.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 116, *Resp.* 11, 11.

§ III. *De Caritatis Axiomatibus.*

AXIOMA I.

Non inest operationi bonitas (meritoria æternæ vitæ), *cui deest meriti radix, Caritas.*

AXIOMA II.

Qui non diligit manet in morte.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 131 et seqq.

AXIOMA III.

Caritas incipit a seipso.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 168, 174 et seqq.

AXIOMA IV.

Diliges proximum tuum sicut teipsum.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 168, 174 et seqq. ad 277 et lib. 3, p. 1, a n. 719 et 731.

CAPUT V.

DE AXIOMATIBUS AD JUSTITIÆ VIRTUTEM PERTINENTIBUS.

§ I. *De Axiomatibus justitiæ in genere.*

AXIOMA I.

Cuique jus suum tribuendum.

AXIOMA II.

Jure suo utens nemini facit injuriam.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 1021, 1022, 1024, lib. 4, a n. 168, lib. 6, p. 1, n. 637.

AXIOMA III.

Scienti et consentienti non fit injuria.

Vide lib. 3, p. 2, n. 4.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 5 ad 16 et num. 312, 11, 111.

AXIOMA IV.

Juri suo renuntiare præsumitur, qui juri suo contrarium facit.

COROLLARIA.

Fit 1. Eum, qui acceptat secundum Beneficium incompossibile cum priori, huic renuntiare censeri. 2. Clericum, qui uxorem duxit et vestes clericales deposuit, hoc ipso privilegio Canonis renuntiasse. 3. Eum, qui appellatione interposita ad producendos testes inducias postulavit et demum productioni et allegationi renuntians, attestationes petiit solemniter promulgari, etiam ab appellationis jure recessisse videri.

AXIOMA V.

Vim vi repellere licet. *Capite si vero* 2, *de Sent. Excomm.*

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 799 ad 821 et n. 867 et 868 et p. 2, n. 1217 et 1218.

§ II. *De Axiomatibus ad Dominum pertinentibus.*

AXIOMA I.

In necessitate extrema omnia sunt communia.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 194, lib. 3, p. 2, n. 1146 et lib. 3, p. 1, n. 880.

AXIOMA II.

Quod divini juris est, in nullius bonis est.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1363 et seqq.

AXIOMA III.

Quod antea nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 84, 86, 90 et n. 256 257, 260.

AXIOMA IV.

Traditionibus, et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.

Vide lib. 3, p. 2, n. 708.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 927, 975. Hinc etiam: 1. Si personæ cuipiam particulari res aliqua donetur et postea alteri donetur et tradatur, donum ad hanc, non ad primam personam pertinet. *Glossa Baldi sup. leg. Quoties Cod. de re vindic.* 2. Si domus alicui nuda conventione, alteri vero etiam cum traditione locata sit, non potest hic posterior a priore de sua possessione deturbari.

AXIOMA V.

Nemo potest plus juris transferre in alium, quam ipsi competere dignoscatur.

COROLLARIA.

Fit 1. Si quæ terra data alicui fuerit in feudum vel hæreditatem, sed tantum quoad vixerit, possidendam, non posse eum in uxorem transferre hoc jus per modum usufructus post mortem ejus continuandi. 2. Non posse Confessarium delegare alteri potestatem absolvendi a casibus reservatis, a quibus ipse absolvere non potest. 3. Eum, qui alteri vendit prædium variis servitutibus gravatum, non posse illum a servitutibus talibus liberare.

AXIOMA VI.

Qui prior est tempore, potior est jure.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 176 et seqq. et lib. 6, p. 3, n. 73. Sic etiam, qui prior aliquam hypothecam accepit, præferendus est illi, qui eam posterius obtinuit. *L. qui prior 11, ff. Qui potiores in pignore.*

AXIOMA VII.

Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

Vide lib. 3, p. 2, n. 480.

COROLLARIA.

Ibid. n. 481 ad 493.

AXIOMA VIII.

Sine Possessione præscriptio non procedit.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 507. Fit etiam 1. Eum qui incapax est possidendi, etiam præscribendi incapacem esse; atque adeo laicos nunquam res sacras præscribere posse. 2. Neque Commodatarium, Depositarium, Colonum, Inquilinum, Procuratorem, qui rem in pignus accepit præscribere posse, quum non suo, sed alieno nomine eam possideant.

§ III. *De Axiomatibus ad justitiam commutativam et Restitutionem pertinentibus.*

AXIOMA I.

Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 1, 11 et seqq.

AXIOMA II.

Non damnat reparandi damni omissio, si absit mortalis trangressio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 4 ad 200.

AXIOMA III.

Talis esse debet Restitutio, qualem exigit rationabilis creditoris petitio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 98 ad 103 et 453, 454.

AXIOMA IV.

Mora sua cuilibet nociva est.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 353 ad 361 et n. 706.

AXIOMA V.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 409.

AXIOMA VI.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 1238. *Quæres* 1. V. lib. 6, p. 3, n. 156, 4, 1 et n. 162.

§ IV. *De Axiomatibus ad Contractus pertinentibus.*

AXIOMA I.

Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

Nempe contractuum natura et qualitas non tantum ex forma a legibus præscripta, sed etiam ex conditionibus, quas sibi contrahentes ipsi statuerint, pensanda est, modo conditio talis a legibus non reprobetur, uti reprobatur pactum de dolo in *L. Contractus* 23, *ff. de reg. Jur.*

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 588, lib. 6, p. 2, n. 1301. *Resp.* 3 et ibid. XVI et 1324 et p. 3, n. 363.

AXIOMA II.

Modum suæ rei imponere cuivis licitum est.

COROLLARIA.

Fit 1. Pontificem in Indulgentiis concedendis quæcumque opera exigere posse, quæ sint conditiones quasi essentiales, sine quibus nemo obtinere possit eas Indulgentias. 2. Licite in Sponsalibus contrahendis apponi pacta, quibus securitas Matrimonii firmetur. 3. Testatorem posse Testamento suo varias conditiones inserere, modo non juri contrarias.

AXIOMA III.

Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.

Vide lib. 3, p. 2, n. 751.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 113, n. 9, 120. Sic qui litteras mandantes provideri de Beneficio curato impetraverit, cujus tamen ob defectum ætatis capax, non erat, non potest postea uti Beneficio tali, ubi ad legitimam ætatem pervenerit.

AXIOMA IV.

Præstat Contractui firmamentum qui addit legitimum juramentum

Vide lib. 3, p. 2, a n. 725.

AXIOMA V.

Semper in Contractibus sequimur, quod in regione, in qua aliquid actum est, frequentatur.

COROLLARIA.

Fit. 1. Maritum, si uxorem indotatam ducat, ad eam alendam obligari. 2. Si hæreticus cum catholica Matrimonium in loco catholico ineat, censeri, illud catholico quoque modo id est indissolubili quoad vinculum contraxisse.

AXIOMA VI.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 759, ac loca ibi citata : item lib. 3, p. 1, n. 706. *Resp. II. Resol.* 1, *n.* 3 et lib. 6, p. 3, a n. 157.

AXIOMA VII.

Claudicat pupilli contractus, si absque tutoris assensu est factus.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 670.

§ V. *De Axiomatibus ad Testamenta pertinentibus.*

AXIOMA I.

Invalidum est non privilegiatum Testamentum, cui deest necessariæ solemnitatis firmamentum.

Vide lib. 3, p. 2, num. 716, 1118, ubi videbis id debere intelligi pro foro externo.

AXIOMA II.

Non obest Testamento deficiens solemnitas, cujus defectum supplet Privilegii qualitas.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 716, 1118 et 1130.

AXIOMA III.

Meretur Testatoris voluntas ultima, ut sollicite conservetur dispositionis voluntas.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a num. 1129.

AXIOMA IV.

Tandiu Testatoris ambulat voluntas, quandiu superest vivendi facultas.

Sensus est, testatorem, dum vivit, testamentum suum annullare posse, vel pro libito mutare.

COROLLARIA.

Fit 1. Si Testator factum a se testamentum laceret, vel hæredis nomen deleat, vel sigillum auferat, ipso facto censeri voluntatem ultimam mutasse. 2. Si testator aliud testamentum priori dissimile condat, hoc ipso prius testamentum irritasse censeri debere. 3. Idque etiamsi in priore testamento protestatus fuerit se nolle in alio quovis testamento disposita valere, modo in secundo clausulam derogatoriam inseruerit.

AXIOMA V.

Desideria morientium ex arbitrio viventium colliguntur.

Hoc est, quando non satis constat de voluntate testatoris, ad ejus præsumptam voluntatem confugiendum est quæ colligitur ex iis, quæ vel ipse, dum viveret, vel alii ejusdem conditionis homines viventes circa talia bona disponere solebant.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 1129, 1131, 1153, 1163, 1164.

§ VI. *De Axiomatibus ad Justitiam Vindicativam pertinentibus.*

AXIOMA I.

Nemo judex esse potest in propria causa.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, num. 1409 et 1469. Hinc non licet vindicta privati hominis.

AXIOMA II.

De occultis non judicat Prætor.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, num. 1605, et lib. 7, n. 47, 3 et 52.

AXIOMA III.

Sanctius est impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare.

COROLLARIA.

Fit 1. Si ebrius aliquem occidat, nec certo constet, quod ea se intentione inebriaverit, spectato jure naturali, vel omnino puniri non posse ut Molina aliique apud Gobat. in *acc. Canon. c.* 20, *num.* 19, censent vel mitiori certe pœna puniendum esse, quam sit ordinaria. Azorius, Fagundez et Comm. Doctores. 2. Eum, qui prudenter dubitat, utrum filius aliquis ex adulterio conceptus sit suus, non posse ab Judice ad eum alendum compelli, S. Anton. Sylv. Navarr. Lessius, Gobat. in *acc. Canon. c.* 28, *num.* 42. Vide etiam lib. 4, num. 1496.

AXIOMA IV.

Ut respiciatur personæ diversitas, non patitur ferendæ sententiæ æquitas.

COROLLARIA

Vide lib. 4, n. 1478, 1492, 1499 et seqq.

AXIOMA V.

Judex debet esse propensior ad absolvendum, quam ad condemnandum.

Vide lib. 4, num. 1473.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, num. 1474 et lib. 6, p. 2, a n. 1253.

AXIOMA VI.

Non agnoscitur latæ sententiæ æquitas, cui deest præscripta Juris solemnitas.

COROLLARIA.

Fit 1. Nullam esse sententiam, reo non audito, aut causa non bene cognita; item reo non citato, ac sine litis contestatione.

AXIOMA VII.

Cum partium jura sunt obscura, reo potius favendum est, quam actori.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, num. 1469 et a num. 1480.

AXIOMA VIII.

Non debet actori licere, quod reo non permittitur.

COROLLARIA.

Fit 1. Si reo denegatur beneficium appellationis, negandum etiam actori. 2. Non licere actori post litem contestatam mutare Procuratorem, aut litem in se tranferre, quum id reo non liceat. 3. Actorem, qui impetravit, ut reus cogatur personaliter comparere, debere et ipsum sistere se judicio in propria persona. Non licet tamen reo, uti licet actori, unum ex variis Judicibus deligere, quia sic posset judicium eludere, *L. quod legatus* 38, *ff. de judic.*

AXIOMA IX.

Non censeri debet sententia Judicis rata, quæ non fertur secundum allegata et probata.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1496; *Resp.* 3 et 4.

AXIOMA X.

Non requiritur alia probatio, quando præcedit propria confessio.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1449, 1456 et lib. 6, p. 2, n. 1786; *Resp.* 3, n. 11.

AXIOMA XI.

Nullus defensionibus pluribus uti prohibetur.

COROLLARIA.

Fit 1. Eum, qui hominem a se occisum ab initio negavit, posse, si postea convictus sit, recurrere ad exceptionem, quod ob tutelam corporis occiderit. 2. Eum, qui ex allatis rationibus succumbit, posse ad testes confugere. 3. Eum, contra quem probatum est, jure possessionem aliquam illi non competere, posse se per exceptionem præscriptionis defendere.

Alia ad *Testes* pertinentia Axiomata congerit Lohner, quæ facile ex Doctrinis Auctoris lib. 4, n. 1514 ad 1521, colligi possunt. Sed et plura addi possent circa *præsumptiones* et *probationes*, quæ collegit noster Auctor ibid. n. 1435 et 1436.

CAPUT VI.

DE AXIOMATIBUS AD RELIGIONEM PERTINENTIBUS.

§ I. *De Axiomatibus ad Orationem spectantibus.*

AXIOMA I.

Exaudit Deus infallibiliter, si homo petat convenienter.

Num autem obligatio sit in conscientia orandi cum interna attentione et cum fide ac spe, vide lib. 4, n. 1341, 1348, 1349.

AXIOMA II.

Non implet Ecclesiæ imperium, qui debito modo non recitat canonicum Officium.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1238, 1241, 1250, ad 1257, 1294 ad 1312, 1324 ad 1341 et 1342.

AXIOMA III.

Non est liber ab omni crimine, qui Officium canonicum sine ulla legitima causa non recitat in tempore.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1312 ad 1324.

AXIOMA IV.

Obligatur ad divinum officium, quisquis participat Ecclesiasticum Beneficium.

COROLLARIA.

Vide lib. 41 n. 1186. *Resp.* 3 et a n. 1092 ad 1236.

§ II. *De Axiomatibus ad Beneficium Ecclesiasticum spectantibus.*

AXIOMA I.

Nihil prodest Beneficium, quod non est canonice obtentum.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 371 ad 469.

AXIOMA II.

Invalide possidet beneficium, quem jura non agnoscunt idoneum.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, a n. 734.

AXIOMA III.

Qui sentit commoda Beneficii, sentire debet et onera Officii.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 808 ad 862 et 864 ad 883.

AXIOMA IV.

Non est tutus in conscientia, qui plura possidet Beneficia.

Vide lib. 4, a n. 896.

§ III. *De Axiomatibus ad juramentum pertinentibus.*

AXIOMA I.

Non est illicitum juramentum, si debito modo causaque fiat.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 263 et seqq.

AXIOMA II.

Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 303.

§ IV. *De Axiomatibus ad votum pertinentibus.*

AXIOMA I.

Votum a Deo non respicitur, quod non de meliori bono esse cognoscitur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 399.

AXIOMA II.

Ingrata Deo est voventis promissio, si non sequatur rei promissæ redditio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 427.

§ V. *De Axiomatibus ad Festorum et Jejuniorum observationem spectantibus.*

AXIOMA I.

Nescit legitime festa observare, qui præsumit serviliter laborare.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 573.

AXIOMA II.

Frangit Ecclesiasticas abstinentias, qui debitas non observat circumstantias.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 1259.

§ VI. *De Axiomatibus ad vitia Religioni opposita spectantibus.*

AXIOMA I.

Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos transferendum.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, a n. 1381 et a n. 1410. Fit etiam, Calicem et similia vasa, aut vestimenta sacra non posse sæcularibus personis pro usu profano vendi, nisi prius exsecrentur.

AXIOMA II.

Vitiat affectum vel cultum superstitio, si desit causæ vel objecti proportio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 7.

AXIOMA III.

Non est immunis a Simonia, qui pretio mercatur bona spiritualia.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 56 ad 199.

CAPUT VII.

DE AXIOMATIBUS AD SACRAMENTA SPECTANTIBUS.

§ I. *De Axiomatibus ad Sacramenta in genere spectantibus.*

AXIOMA I.

Non efficitur validum Sacramentum, nisi verbum accedat ad elementum.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, n. 6 et seqq.

AXIOMA II.

Inanis est Sacramentalis actio, cui deest legitima Ministri intentio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a n. 54.

AXIOMA III.

Non debet concedi Sacramenti participatio, ubi non supponitur legitima dispositio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a n. 165.

AXIOMA IV.

Repetendum est Sacramentum, quando non adest certitudinis experimentum.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a n. 123, a n. 310 et p. 2, n. 533 et a n. 1773 et n. 2122.

AXIOMA V.

Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, n. 129 et lib. 6, p. 2, n. 2150 et a n. 2202.

AXIOMA VI.

In morbis desperatis satius est dubium adhibere medicinam, quam nullam.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, n. 258. IV et n. 271. III et 376 et p. 2, n. 1140 et a 1156 et 2090.

AXIOMA VII.

Supplendum est in Sacramentis sollicite, quod prius prætermissum fuit incaute.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, n. 327, V, et 340 et 375 et p. 2, n. 544 et a n. 2200.

§ II. *De Axiomatibus ad Sacramentum Eucharistiæ pertinentibus.*

AXIOMA I.

Quod vitæ spirituali conservandæ institutum est Eucharistiæ convivium, non est trahendum in mortis perniciosum exitium.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a num. 511.

AXIOMA II.

Non potest æternum vivere, qui cibum vitæ non sumit in tempore.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a num. 589.

AXIOMA III.

Sumit Eucharistiam legitime, qui sumit sub una specie.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, num. 509, 510 et 611.

AXIOMA IV.

Jure merito vivit de Altari, qui propter Altare studuit operari.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 123.

§ III. *De Axiomatibus ad Sacramentum Pœnitentiæ spectantibus.*

AXIOMA I.

Non remittitur facta a Deo aversio, nisi fiat ad eum conversio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 655 et 2003 ad 2015.

AXIOMA II.

Sperari non potest a Deo peccati remissio; nisi præcedat ejusdem dolorosa confessio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 2015.

AXIOMA III.

Non nocet omissa circumstantia, quando salva manet ipsa Sacramenti substantia.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 935 ad 945, 975, et seqq. et a num. 1140.

AXIOMA IV.

Non habet verum emendationis propositum, qui non vult vitare peccandi periculum.

COROLLARIA.

Vide lib. 5, a num. 252 et lib. 6, p. 2, num. 1831.

AXIOMA V.

Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a num. 1983.

§ IV. *De Axiomatibus ad Sacramentum Matrimonii pertinentibus.*

AXIOMA I.

Nuptias non concubitus, sed consentus facit.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 328, lib. 6, p. 3, n. 157, 550.

AXIOMA II.

Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 137 et 367, 401, in fine.

AXIOMA III.

Duo vincula fortius ligant quam unum.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 74, 114, 421.

AXIOMA IV.

Errantis nullus est consensus.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 156. V. et a num. 167 et a num. 549.

AXIOMA V.

Actus, qui non valet, ut geritur, saltem valet, ut valere potest.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 52 et 689.

THEOLOGIA MORALIS

INDEX RERUM SUMMARIUS

LIBER SEXTUS.

PARS TERTIA.

TRACTATUS VI.

DE MATRIMONIO.

Quæst. 1. — Quæ sit genuina significatio aliquorum terminorum, quorum erit sequens usus in his materiis. 1

Quæst. 2. — Quinam sint præcipui hæreticorum errores, et quænam doctrina Scripturæ, ac Conciliorum circa Sacramentum Matrimonii. 2

Quæst. 3. — Quis sit Judex competens in causis Matrimonialibus. 4

Quæst. 4. — Quis sit accusator, vel testis competens in causis matrimonialibus. 7

Quæst. 5. — Quid notandum sit in materia de Matrimonio circa propositionem 1, damnatam ab Innoc. XI. 8

CAPUT I.

DE SPONSALIBUS.

Dub. I. *Quid sint Sponsalia.* 9

Quæst. 6. — Quid circa naturam, et modum sponsalium sit præterea notandum. 10

Dub. II. *Quæ, et quanta obligatio sponsalium.* 13

Quæst. 7. — Quid præterea sit notandum circa obligationem sponsalium, et tempus ineundi Matrimonii. 14

Quæst. 8. — Quid addendum sit circa illum, qui ficte promisit vel non cogitans de obligatione. 15

Quæst. 9. — Ad quid teneatur, qui facta spe, vel sub ficta promissione Matrimonii puellam induxit ad culpam. 16

Quæst. 10. — Quid dicendum sit de sponsalibus posterius initis contra fidem priorum. 16

Quæst. 11. — Quid addendum sit circa sponsalia conditionata. 17

Quæst. 12. — Quid præterea notandum sit circa promissionem Matrimonii inter consanguineos vel aliter impeditos. 20

Quæst. 13. — Quid notandum sit circa promissionem Matrimonii disjunctivam, vel incertam. 20

Quæst. 14. — Quid dicendum sit de sponsalibus, quæ ineuntur insciis vel invitis parentibus. 21

Quæst. 15. — Ad quid teneatur, qui juravit se ducturum Titiam, et nullam aliam. 21

Quæst. 16. — An sponsalia ex metu injuste incusso contracta sint valida, vel saltem obligent ex religione, si accedat juramentum. 21

Quæst. 17. — Quid addendum sit circa sponsalia impuberum. 22

Quæst. 18. — Quid dicendum sit in variis dubiis circa valorem, et obligationem sponsalium. 24

Quæst. 19. — Quid notandum sit circa arrhas, sponsalitiam largitatem, donum matutinum. 26

Quæst. 20. — An sponsalibus addi possint pacta. 28

Quæst. 21. — An et quomodo pacta pœnalia sponsalibus adjecta obligent. 29

Quæst. 22. — Quid liceat sponsis. 30

Dub. III. — *Quomodo dissolvantur sponsalia.* 32

Quæst. 23. — Quid præterea sit notandum circa dissolutionem ex mutuo consensu. 33

Quæst. 24. — Quid addendum sit circa dissolutionem ob crimen. 34
Quæst. 25. — Quid notandum sit circa varias mutationes, quæ forte superveniunt. 35
Quæst. 26. —Quid notandum sit circa causas vel defectus ignoratos. 36
Quæst. 27. — Quid addendum sit circa dissolutionem ob ingressum Religionis, Votum, Ordines sacros, vel aliud impedimentum superveniens. 39
Quæst. 28. — An et quomodo peccet, qui necdum dissolutis sponsalibus, et invita sponsa, ex sincero animo Deo melius serviendi suscipit sacros Ordines. 42
Quæst. 29. — Quid notandum sit circa dissolutionem sponsalium per Matrimonium contractum cum alia. 42
Quæst. 30. — Quid addendum sit circa dissolutionem ob absentiam sponsi, vel nimiam dilationem. 43
Quæst. 31. — Quid addendum sit circa alias causas dissolvendi sponsalia. 44
Quæst. 32. — Ad quid teneatur qui cum vel sine justa causa resilit a sponsalibus. 45

CAPUT II.

DE MATRIMONIO SECUNDUM SE.

Dub. I. — *Quid sit, quæ ejus materia, forma, Minister.* 46
Quæst. 33. — Quid præterea sit notandum circa essentiam, consensum et finem, quo initur Matrimonium. 47
Quæst. 34. — Quid addendum sit circa consensum et matrimonium conditionatum. 51
Quæst. 35. — Quid dicendum sit de Matrimonio, quod acatholicus contrahit sub conditione si conjux maneat fidelis. 55
Quæst. 36. — Quid notandum sit circa illum, qui ficte tantum consentit. 56
Quæst. 37. — Quid notandum sit circa Matrimonium, quod inter absentes contrahitur. 59
Quæst. 38. — An tale Matrimonium inter absentes contractum, nunc post Tridentinum habeat rationem Sacramenti. 60
Quæst. 39. — An Matrimonium semel rite initum, et non dissolutum, possit inter eosdem sæpius iniri. 61
Quæst. 40. — Quandonam præsumatur, aut quomodo probetur, quod Matrimonium sit initum. 61
Quæst. 41. — An Matrimonium pro foro interno invalidum, possit pro foro externo censeri validum, et quid tum sit agendum. 62
Quæst. 42. — An ratio Sacramenti sit separabilis a ratione indissolubilis contractus matrimonialis inter fideles, sive baptizatos. 63
Quæst. 43. — An Matrimonium inter baptizatum et non baptizatum sit Sacramentum. 64
Quæst. 44. — Quid notandum sit circa consummationem Matrimonii. 64
Quæst. 45.—Quid addendum sit circa Ministrum in Sacramento Matrimonii. 65
Quæst. 46. — Quinam sint speciales effectus Matrimonii. 66
Dub. II. — *De usu Matrimonii.*
ART. I. — *An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus.* 66
Quæst. 47. — Ex quo fine usus Matrimonii sit licitus. 67
Quæst. 48. — Quid agendum sit, si post contractum Matrimonium suboriatur dubium de illius valore. 69
Quæst. 49. —Quid liceat conjugi, si post initum secundum Matrimonium incipiat dubitare de vita prioris conjugis.
Quæst. 50. — An usus Matrimonii ex metu gravissimæ infamiæ, vel mortis sit licitus conjugi, qui scienter, vel saltem ignoranter contraxit Matrimonium, cum impedimento dirimente, quod tam cito removeri non potest. 73
Quæst. 51. — An steriles, item illi, qui post Matrimonium facti sunt eunuchi aut impotentes, licite tentent usum Matrimonii, tangant se etc. 73
Quæst. 52. — An sint aliqua tempora, quibus actus conjugalis specialiter sit illicitus. 73
Quæst. 53. — Quid præterea sit addendum circa peccata conjugum.
Quæst. 54. — Quid addendum sit circa peccata viduarum. 75
ART. II. — *An actus conjugalis sit præceptus et debitus?* 79
Quæst. 55.—Quandonam debitum licite reddatur conjugi illicite petenti. 79
Quæst. 56.— Quid specialiter sit notandum circa illum, qui ante vel in Matrimonio vovit castitatem, virginitatem, cælibatum, Religionem, sacros Ordines. 81
Quæst. 57. — An conjux adulter vel incestuosus habeat jus ad copulam. 84
Quæst. 58. — Quid dicendum sit, si Matrimonio superveniat cognatio spiritualis. 86
Quæst. 59. — Quid præterea addendum sit circa petitionem et redditionem debiti. 87
Quæst. 60. — Quid ad hunc casum sit dicendum. 88
Dub. III. — *An et quibus ex causis possit fieri divortium.* 89
Quæst. 61. — Quid præterea sit notandum circa vinculum et indissolubilitatem matrimonii. 90
Quæst. 62. — Quid notandum sit circa tempus bimestris, quod conceditur conjugatis. 95
Quæst. 63. — Quid præterea sit addendum circa divortium. 96

CAPUT III.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII

Dub. I. — *Quæ sint impedimenta impedientia tantum.* 108
Quæst. 64. — Quid præterea sit notandum circa impedimenta tantum impedientia. 109
Quæst. 65. — Quid circa proclamationes sit addendum. 111
Quæst. 66. — Quid notandum sit circa pœnas statutas contra eos, qui contrahunt vel assistunt Matrimonio, neglectis proclamationibus. 117
Quæst. 67. — Quid circa benedictionem Matrimonii sit addendum. 120

uæst. 68. — An licitum sit interroganti dicere, quod Matrimonium cum impedimento tantum impediente contractum, sit validum. 121
Dub. II. — *Quæ sint impedimenta dirimentia.* 121
Quæst. 69. — Quis possit inducere impedimenta dirimentia. 129
Quæst. 70. — An per consuetudinem possit induci novum, vel abrogari antiquum impedimentum Matrimonii. 130
Quæst. 71. — Quid dicendum sit de illo, qui Matrimonium contrahit invincibiliter ignorans impedimentum, quod habet. 131
Quæst. 72. — An leges humanæ constituentes impedimenta dirimentia, absolute obligent in omni casu. 131
Quæst. 73. — An valeat Matrimonium initum cum impedimento, quod probabilis opinio dicit non esse impedimentum. 132
Quæst. 74. — Quid dicendum sit de illo, qui contrahit sciens vel dubitans de impedimento dirimente. 133
Quæst. 75. — Quomodo practice sit procedendum, quando advertitur impedimentum, vel oritur prudens de eo suspicio. 135
Quæst. 76. — Quid addendum sit circa impedimentum erroris. 136
Quæst. 77. — Quid addendum sit circa impedimentum conditionis servi. 138
Quæst. 78. — An conditio filii dirimat, et quid dicendum sit, si matrimonium ineatur insciis vel invitis parentibus. 139
Quæst. 79. — Quid addendum sit circa impedimentum voti. 140
Quæst. 80. — Quid addendum sit circa cognationem legalem. 145
Quæst. 81. — Quid addendum sit circa cognationem spiritualem. 145
Quæst. 82. — Quid circa cognationem carnalem seu consanguinitatem sit addendum. 146
Quæst 83. — Quomodo practice sit agendum, quando dicitur, quod cognatio intercedat inter sponsos. 149
Quæst. 84. — Quid præterea sit notandum circa impedimentum consanguinitatis. 149
*Quæst.*85.—Si Titius et Berta sint consanguinei in gradu mixto ex quarto et quinto, an sint impediti. 150
Quæst. 86. — Quid addendum sit circa impedimentum criminis. 151
Quæst. 87. — Quid specialiter circa crimen raptus sit addendum. 153
*Quæst.*88.—An ista impedimenta criminis incurrantur ab ignorante illa esse tali crimini annexa. 155
Quæst. 89. — Quid addendum sit circa impedimentum disparis cultus. 155
Quæst. 90. — Quandonam dirimat vis et metus. 155
Quæst. 91. — An Matrimonium ex metu gravi injuste incusso initum, sit de Jure naturæ, an tantum de Jure positivo nullum. 160
Quæst. 92. — Quid addendum sit circa impedimentum ligaminis. 162
Quæst. 93. — Quid dicendum sit ad hunc casum quasi duplicis Matrimonii. 164
Quæst. 94. — Quid addendum sit circa impedimentum publicæ honestatis. 164
Quæst. 95. — An publica honestas, vel affinitas contracta inter infideles dirimat matrimonium suscepto Baptismo prius contrahendum. 166
Quæst. 96. — Quid notandum sit circa impedimentum ætatis. 166
Quæst. 97. — Quid addendum sit circa impedimentum affinitatis. 167
Quæst. 98. — Quomodo practice sit procedendum, quando quæritur de impedimento affinitatis, v. g. inter Titium et Bertam. 169
Quæst. 99. — Quomodo Jus civile discrepet a Jure canonico computatione graduum cognationis et affinitatis. 169
Quæst. 100. — Quid addendum sit circa impedimentum clandestinitatis. 169
Quæst. 101. — Quid censendum sit de Matrimoniis, quæ in locis acatholicis contrahuntur sine Parocho catholico, vel cum impedimento consanguinitatis aut affinitatis in 3 et 4 gradu. 187
Quæst. 102. — An ergo nunquam valeant Matrimonia in locis, ubi *Trid.* fuit promulgatum, contracta sine Parocho. 194
Quæst. 103. — Quid addendum sit circa impedimentum impotentiæ. 195
Quæst. 104.— Quam pœnam incurrat, qui contrahit sciens se habere impedimentum dirimens. 200
Dub. III. — *Quomodo matrimonium invalidum sit revalidandum.* 200
Quæst. 105. — Quid circa hanc revalidationem sit præterea notandum. 201
Quæst. 106. — An Confessarius advertens Matrimonium esse nullum teneatur statim admonere, ut abstineat ab ejus usu. 204
Dub. IV. — *A quo et ob quam causam possit dispensari in impedimentis matrimonii.* 204
Quæst. 107.—Quid in genere notandum sit circa dispensationes, et præcipue matrimoniales. 204
Quæst. 108. — Quid præterea sit notandum circa potestatem Papæ in dispensando quoad impedimenta Matrimonii. 206
Quæst. 109. — Quid notandum sit circa facultates, quas habere solent Nuntii Apostolici, etiam circa impedimenta Matrimonii. 207
Quæst. 110. — Quid addendum sit circa facultates, quas habent Episcopi vel alii, ad dispensandum in impedimentis Matrimonii. 210
Quæst. 111. — Quasnam extraordinarias facultates, præsertim in impedimentis Matrimonii, habere soleant a Sede Apostolica Episcopi in Germania. 213
Quæst. 112. — Quis Episcopus possit dispensare cum sponsis habentibus impedimentum. 215
Quæst. 113. — Quis dicatur pauper in ordine ad dispensationem matrimonialem. 216
Quæst. 114. — An Nuntii Apostolici vel Episcopi in his partibus dispensare possint cum quibusvis pauperibus pro contrahendis Matrimoniis, si attingatur gradus secundus. 218
Quæst. 115. — Quid dicendum sit, si unus sponsorum, pro quibus petitur dispensatio a Nuntio vel Episcopo, sit acatholicus. 220
Quæst. 116. — Quandonam impedimentum, aut aliquid aliud, circa quod dispensandum, esset, censeatur publicum, notorium, occultum, deductum ad forum contentiosum. 221
Quæst. 117. — Quid notandum sit circa illos, quibus committitur potestas dispensandi, vel dispensatio ipsa. 223
Quæst. 118. — An Vicarius Episcopi possit idem quod Episcopus, ac subdelegare facultates quas habet ab Episcopo. 224

Quæst. 119. — An Vicarius generalis possit sine speciali mandato dispensare in illis, in quibus potest Episcopus, vel exsequi illa, quæ committuntur Episcopo, aut contra. 225
Quæst. 120.— Quid possint, quoad matrimonialia, Archidiaconi. 226
Quæst. 121. — Quid Capitulum Sede vacante possit quoad matrimonialia. 227
Quæst. 122. — Quid notandum sit circa potestatem Regularium in ordine dispensandi circa conjuges vel matrimonia. 228
Quæst. 123. — An aliquis dispensans sine potestate dispensandi aliquando, dispenset valide, et quando sciens facit, an incurrat aliquam pœnam Ecclesiasticam. 229
Quæst. 124.— Quid universim notandum sit circa causas dispensandi. 29
Quæst. 125. — An aliquando sit obligatio petendi aut concedendi dispensationem. 230
Quæst. 126. — Quid notandum sit circa causas dispensandi in Subdiaconatu, propter periculum incontinentiæ. 231
Quæst. 127. — Quomodo petenda Romæ dispensatio, et quid in supplica sit exprimendum. 232
Quæst. 128. — Quæ ordinarie solvenda sint Romæ, vel in Nunciatura. 237
Quæst. 129. — Quid notandum sit circa errores supplicæ vel Rescripti. 241
Quæst. 130. — Quomodo intelligenda sint verba Rescriptorum. 242
Quæst. 131. — Quid addendum sit, si in facultate dispensandi addatur, gratis ubique sub pœna invaliditatis, sine ulla mercede, sine præmio, sine munere, gratis sub excommunicatione. 242
Quæst. 132. — Quid præterea specialiter notandum sit circa dispensationes, quæ petuntur a S. Pœnitentiaria. 244
Quæst. 133. — An dispensatio impedimenti prosit ignoranti vel invito. 248
Quæst. 134. — Quid addendum sit de dubio circa potestatem dispensandi, vel dispensationem ipsam. 249
Quæst. 135. — Quomodo practice sit applicanda doctrina hactenus tradita. 249
Quæst. 136. — Quid præterea sit notandum circa exsecutionem dispensationum matrimonialium. 249
Quæst. 137. — Quid præterea observare debeat Parochus circa Matrimonia coram ipso contrahenda. 253
Quæst. 138. — Quid denique notandum sit circa purificationem puerperarum. 253

LIBER VII.

DE CENSURIS ECCLESIASTICIS, ET IRREGULARITATIBUS.

CAPUT I.

DE CENSURIS IN GENERE.

Dub. I. — *Quid sit Censura Ecclesiastica.* 255
Quæst. 1. — Quinam circa censuras sint errores hæreticorum, et quæ doctrina catholica. 256
Dub. II. — *Quotuplex sit censura.*
Quæst. 2. — Quæ sit significatio variorum terminorum, qui in hac materia de censuris sæpe recurrent. 257
Dub. III. — *Quis possit ferre censuram, et in quos.* 258
Quæst. 3. — Quid præterea notandum sit circa potestatem ferendi censuras. 258
Quæst. 4. — Quid addendum sit circa illos, in quos fertur censura. 260
Quæst. 5. — An impuberes incurrant censuras. 261
Quæst. 6. — An ille incurrat censuram, qui est extra territorium vel diœcesim Superioris sui statuentis censuram. 262
Dub. IV. — *Ob quam causam possit ferri censura.* 262
Quæst. 7. — Quid addendum sit circa actum, quo incurritur censura. 264
Quæst. 8. — Quid dicendum sit de mandante, consulente, cooperante. 265
Quæst. 9. — Quid notandum sit circa modum, quo feruntur censuræ. 266
Quæst. 10. — Quid notandum sit circa prærequisita antequam feratur vel incurratur censura. 267
Quæst. 11. — Quid notandum circa denuntiationem censuræ. 268
Quæst. 12. Quid notandum sit de censura injusta. 269
Quæst. 13. — An aliquis possit sæpius incurrere in eamdem censuram. 270
Quæst. 14. — Quid notandum sit circa causas excusantes ab incurrenda censura. 271
Quæst. 15. — Quid notandum sit circa appellationem a censura. 273
Quæst. 16. — Quid dicendum sit ad varias dubitationes, quæ hic possunt occurrere. 276
Dub. V. — *Quis possit absolvere a censuris.* 277
Quæst. 17. — Quid præterea sit notandum circa potestatem absolvendi, et absolutionem a censuris. 278
Dub. VI. — *Quomodo danda sit absolutio a censura.* 282
Quæst. 18. — Quid præterea sit notandum circa praxim et modum absolvendi a censuris. 283
Quæst. 19. — Quænam sint præmittenda absolutioni a censuris. 284
Quæst. 20. — Quid notandum sit circa hanc satisfactionem, quæ præmitti debet. 284
Quæst. 21. — An mortuus possit, vel debeat absolvi a censura. 235

CAPUT II.

DE EXCOMMUNICATIONE.

Dub. I. — *Quid sit et quotuplex.* 286
Quæst. 22. — Quænam excommmunicatio intelligatur, si simpliciter dicatur, sub excommunicatione, et quid si dicatur anathema. 286
Quæst. 23. — Quid notandum sit circa eos, qui dicuntur notorie excommunicati, denuntiati, vitandi. 286
Dub. II. — *Ob quam causam incurratur, et quem effectum habeat excommunicatio minor.* 288
Quæst. 24. — Quid præterea sit hic notandum. 288

Dub. III. — *Quos effectus habeat excommunicatio major.* 289
Quæst. 25. — Quid præterea sit notandum circa effectus excommunicationis majoris, et speciatim circa usum passivum, et activum Sacramentorum, quo privatur excommunicatus. 292
Quæst. 26. — Quid addendum sit circa suffragia Ecclesiæ, et divina officia, quibus privatur excommunicatus. 293
Quæst. 27. — Quid circa excommunicationem forensem, et usum jurisdictionis. 294
Quæst. 28. — Quid circa collationem Beneficii, privationem fructuum, et Rescripta, respectu excommunicatorum excommunicatione majore. 295
Quæst. 29. — Quid notandum sit circa negationem sepulturæ Ecclesiasticæ. 298
Quæst. 30. — Quid addendum sit circa privationem civilis excommunicationis. 304
Quæst. 31. — Quid notandum sit de participante cum excommunicato. 306
Quæst. 32. — Quid addendum sit circa causas, ob quas aliquando est licita communicatio cum excommunicato. 306
Quæst. 33. — Quid notandum sit circa illum, qui dicitur insordescere in censura. 307
Dub. IV. — *Ob quas causas incurratur excommunicatio major.* 307
Art. I. — *Quæ sint excommunicationes non reservatæ.* 307
Quæst. 34. — Quid circa hæc præterea sit notandum. 308
Art. II. — *Quæ sint excommunicationes non reservatæ Episcopis.* 308
Quæst. 35. — Quid præterea sit hic notandum. 308
Art. III.—*Quæ sint Papæ reservatæ extra Bullam Cœnæ.* 309
Quæst. 36. — Quid præterea sit hic notandum. 309
Art. IV. — *Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum.* 309
Quæst. 37. — Quid circa excommunicationem sit præterea notandum. 311
Art. V. — *Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam pœnæ.* 314
Quæst. 38. — Quid præterea sit hic notandum. 315
Quæst. 39. — Quid addendum sit circa libros hæreticorum. 315
Quæst. 40. — Quid addendum sit circa libros alias prohibitos. 321
Quæst. 41. — Quid addendum sit circa impressionem, et lectionem S. Scripturæ. 323
Quæst. 42. — Quid addendum sit circa impressionem, et lectionem aliorum librorum, et speciatim controversiarum fidei. 327
Quæst. 43. — Quas pœnas incurrant legentes aut retinentes libros hæreticos, vel alios prohibitos. 328
Quæst. 44. — Quis possit dare facultatem legendi vel corrigendi libros hæreticos, et prohibitos. 328
Quæst. 45. — An Episcopi possint pro sua Diœcesi prohibere certos libros, vel aliquas propositiones censurare. 330

CAPUT III.

DE SUSPENSIONE, ET DEGRADATIONE.

Dub. I. — *Quid sit suspensio, quotuplex et unde dignoscendum, qualis et quanta sit.* 331
Quæst. 46. — Quid circa hæc præterea sit notandum. 332
Dub. II. — *Quæ sint suspensiones in particulari, et quis ab eis possit absolvere.* 333
Quæst. 47. — Quid circa hæc præterea sit notandum. 333
Dub. III. — *Quid sit depositio, et degradatio, a quo, et ob quam causam fieri possit.* 334
Quæst. 48. — Quid præterea circa ista sit notandum. 335

CAPUT IV.

DE INTERDICTO.

Dub. I. — *Quid sit et quotuplex.* 335
Quæst. 49. — Quid hic sit præterea notandum. 335
Dub. II. — *Qui sint effectus interdicti.* 336
Quæst. 50. — Quid hic sit præterea notandum. 336
Dub. III. — *Quis censuram interdicti ferre, et quis tollere possit.* 337
Quæst. 51. — Quid hic sit præterea notandum. 338

CAPUT V.

DE IRREGULARITATE.

Dub. I. — *Quid et quotuplex sit irregularitas.* 338
Quæst. 52. — An certum sit nullam irregularitatem, etiam ex delicto esse censuram. 338
Quæst. 53. — Si aliquid præcipiatur, vel prohibeatur sub pœna irregularitatis, quale sit peccatum contravenire. 338
Dub. II. *Qui sint effectus irregularitatis.*
Quæst. 54. — Quid præterea sit notandum circa hos effectus. 339
Quæst. 55. — Quid addendum sit circa irregularitatem in Beneficiatis. 339
Quæst. 56. —An irregularitas semper sit signum, quod quis vocatus non sit ad statum ecclesiasticum. 340
Dub. III. — *Quomodo incurratur, et tollatur irregularitas.* 340
Quæst. 57. — A quo incurratur irregularitas. 341
Quæst. 58. — Quid addendum sit circa varia dubia, quæ in hac materia possunt occurrere. 341
Quæst. 59. — Quid addendum sit circa sublationem irregularitatis. 343
Quæst. 60. — Quid addendum sit circa potestatem Episcopi in dispensanda irregularitate. 344
Dub. IV. — *Quæ sint irregularitates ex delicto.* 345
Quæst. 61. — An irregularitas ex delicto incurratur ab illo, qui committit delictum, sed invincibiliter ignorat irregularitatem esse annexam tali delicto. 346
Quæst. 62. — Quid præterea addendum sit circa irregularitates ex delicto. 347

Quæst. 63. — Quid ad hunc casum sit dicendum. 349
Dub. V. — *Quæ sint irregularitates ex defectu.* 349
Quæst. 64. — Quid præterea sit notandum circa defectus animæ. 351
Quæst. 65. — Quid addendum sit circa defectus corporis. 352
Quæst. 66. — Quid addendum sit circa defectum natalium. 353
Quæst. 67. — Quid addendum sit circa defectum ætatis. 353
Quæst. 68. — Quid addendum circa defectum ratione infamiæ. 354
Quæst. 69. — Quid addendum circa defectum libertatis. 355
Quæst. 70. — Quid addendum sit circa defectum lenitatis. 356

LIBER VIII.

DE S. CRUCIATÆ BULLA TRACTATUS UNICUS.

CAPUT I.

DE COMMUNI VIVORUM BULLA.

Dubium I. — *Quid sit Bulla, et quisnam eam concedere valeat?* 360
Dub. II. — *Quibusnam Cruciatæ concedatur Bulla?* 361
Dub. III. — *Quantum temporis Bulla duret?* 362
Dub. IV. — *Quænam personæ privilegiis Bullæ gaudere possint.* 364
Artic. 1. — An qui Bullam accipit, in gratia esse debeat, ut privilegiis Bullæ potiri valeat? 364
Artic. 2. — Utrum Catechumeni, Pueri, Fatui, Excommunicati, Hæretici gaudere possint Bulla? 365
Artic. 3. — An Religiosi Bulla gaudere possint? 366
Artic. 4. — An vivorum Bulla possit pro defuncto assumi in ordine ad aliquem usum. 366
Dub. V. — Quid debeat facere quis ut Bullæ privilegiis gaudere possit? 366
Dub. VI. — Resolvuntur difficultates aliquæ circa dicta in dubio proximo. 367
Dub. VII. — De aliis difficultatibus tam de clericis, quam Religiosis, qui adeunt bellum, ut milites in spiritualibus adjuvent. 368
Art. 1. — Quidnam hic nomine clericorum et Regularium intelligatur? et quamnam licentiam habere debeant, ut exercitum adeant? et quæ ministeria ibi exercere teneanter? 368
Art. 2. — Quænam particularia privilegia concedantur clericis et Regularibus ad exercitum euntibus? 364
Dub. VIII. — De aliis duobus privilegiis, quæ militibus conceduntur. 364
Dub. IX. — De aliquibus difficultatibus erga taxationem eleemosynæ pro bulla. 365
Dub. X. — De Indulgentiis Bullæ. 366
Art. 1. — Quænam Indulgentiæ concedantur in Bulla? 366
Art. 2. — De Indulgentia Plenaria, quæ euntibus vel mittentibus ad exercitum conceditur. 366
Art. 3. — De Indulgentia Plenaria, quæ conceditur accipientibus Summarium Bullæ. 368
Art. 4. — De Indulgentia quindecim annorum, et participationis piorum operum. 369
Art. 5. — De Indulgentiis quæ obtinentur visitando quinque altaria. 370
Art. 6. — An Indulgentia, quam obtinet visitans quinque Ecclesias, aut Altaria, possit applicari defunctis? 372
Dub. XI. — Quænam privilegia obtineantur per Bullam tempore interdicti? 373
Art. 1. — Resolutiones circa celebrandam Missam, et audiendam, et circa officia divina. 373
Art. 2. — De privilegio accipiendi Sacramenta, et posse sepeliri in loco Sacro cum moderata funeris pompa tempore interdicti. 374
Dub. XII. — De Privilegiis Oratoriorum. 375
Dub. XIII. — De privilegio vescendi carnibus ex consilio utriusque Medici, et ovis et lacticiniis in diebus quibus prohibentur. 376
Art. 1. — De privilegio vescendi carnibus. 376
Art. 2. — De privilegio vescendi ovis et lacticiniis in Quadragesima. 377
Art. 3. — De privilegio, quod Ecclesiasticis datur per aliam Bullam, ut ovis et lacticiniis vescantur. 378
Dub. XIV. — De electione confessarii approbati ab ordine, qui conceditur per Bullam. 386
Art. 1. De approbatione necessaria in confessario, ut per Bullam eligi possit. 386
Art. 2. — De potestate Confessarii electi virtute Bullæ quoad absolutionem culparum reservatarum, et non reservatarum. 388
Art. 3. — An possint Regulares eligere virtute Bullæ Confessarium, qui eos absolvat a peccatis reservatis, et non reservatis. 390
Dub. XV. — De potestate Confessarii in virtute Bullæ, quoad absolutionem a censuris. 391
Art. 1. — De censuris in generali. 391
Art. 2. — De Censuris in particulari. 392
Dub. XVI. — De potestate commutandi vota virtute Bullæ. 393
Art. 1. — Resolvuntur dubia aliqua. 393
Art. 2. — De votis quæ virtute Bullæ commutari nequeunt. 394
Dub. XVII. — De aliquibus difficultatibus Bullæ, quæ explicandæ restant. 397
Art. 1. — An debeat asservari Summarium Bullæ, et inscribi nomen accipientis. 397
Art. 2 — An acceptis Bullis duabus, possint aliqua privilegia obtineri duplicata. 397
Art. 3. — De suspensione, et revalidatione indulgentiarum, et gratiarum, quas Bullæ commissarius concedit. 397
Art. 4. — De suspensione interdicti, dum Bulla promulgatur. 399
Cap. II. — *De bulla Compositionis.* 400
Dub. I. — De bonis in communi, de quibus commissarius potest compositionem facere. 400
Art. 1. — Quænam quantitas componi possit. 400
Art. 2. — Cujusnam qualitatis futura sint bona, super quæ fieri possit compositio? 401

Dub. II. — De particularibus casibus, in quos Bulla compositionis intrat. 402
Art. 1. — De primis sex casibus, qui ponuntur in Bulla. 402
Cap. III. — *De sex aliis casibus, qui ponuntur in Bulla.* 404
Art. 1. — De sex ultimis casibus, qui ponuntur in Bulla. 405
Art. 2. — Conclusio hujus Bullæ. 406
Cap. IV. *De Bulla defunctorum.* 407
Dub. I. — De indulgentia plenaria, quæ per Bullam conceditur animæ in Purgatorio patienti. 407
Dub. II. — De aliis difficultatibus circa Bullam, 408
Cap. V. — De facultatibus Commissarii Generalis Cruciatæ. 408
Dub. I. — De facultatibus in ordine ad bonam Bullæ expeditionem. 408
Dub. II. — De facultatibus, quas habeat quoad animarum salutem. 409

LIBER IX.

DE OFFICIIS CONFESSARII.

SECTIO I.

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM JUDICIS GERIT.

Cap. I. — De Jurisdictione, et approbatione ad Sacramentum Pœnitentiæ rite administrandum necessaria. 415
Articulus prior. De ejusmodi Jurisdictione et approbatione in genere. 415
Quæst. 1. — Quid sit quotuplex sit ejusmodi jurisdictio. 415
Quæst. 2. — Quid sit approbatio. 415
Quæst. 3. — Utrum in Sacramenti Pœnitentiæ Ministro præter Ordinis potestatem requiratur Jurisdictionis potestas. 415
Quæst. 4. — Utrum ad audiendas sæcularium hominum confessiones præter Jurisdictionem in Sacramenti Pœnitentiæ Ministro requiratur Episcopi approbatio. 416
Quæst. 5. — Quodnam sit discrimen Jurisdictionem inter et approbationem. 416.
Quæst. 6. —An satis sit ad ratam absolutionem, ut credatur Confessarium legitima Jurisdicsione pollere. 416
Quæst. 7. — An Sacerdos non approbatus possit saltem a venialibus rite absolvere. 417
Quæst. 8. Cujus Episcopi requiratur approbatio: An Pœnitentis, an Confessarii, an loci, in quo Confessiones audiuntur. 417
Quæst. 9. — Utrum approbatio petita, et injuste denegata pro concessa haberi possit. 417
Quæst. 10. — An ab uno Episcopo approbatus possit in aliis Diœcesibus sine nova episcoporum approbatione fidelium Confessiones audire. 417
Quæst. 11. — Utrum possit Episcopus approbare ad certum tempus, ad certum locum, ad certas personas. 418
Quæst. 12. — An generaliter approbatus ad audiendas sæcularium hominum Confessiones censeri debeat approbatus ad audiendas etiam Monialium Confessiones. 418
Quæst. 13—An approbatio semel concessa, possit deinceps legitime revocari. 418
Articulus posterior. De Jurisdictione per casuum reservationem restricta. 418
Quæst. 14. — Quid sit reservatio, quidque requiratur, ut casus aliquis reipsa sit reservatus. 418
Quæst. 15. — An qui peccant ignorantes reservationem, illi nihilo tamen minus sint obnoxii. 419
Quæst. 16.—Utrum pueri ante pubertatis annum reservatione obligentur. 420
Quæst. 17. — Utrum Regulares subjaceant casibus, ab Episcopo reservatis. 420
Quæst. 18. — Quid de Advenis alienæ Diœcesis sit sentiendum quoad casuum reservationem. 420
Quæst. 19. — Quomodo tollatur peccatorum reservatio. 420
Quæst. 20. — An perseveret eorum criminum reservatio, quæ quidem omnia homo pœnitens apud superiorem ipsum deposuit, et a quibus ob interpositum obicem absolutus irrite fuit. 420
Quæst. 21. — An sublata sit reservatio eorum peccatorum, quæ homo pœnitens ex mera inculpata oblivione reticuit. 421
Quæst. 22. — Utrum inferior Sacerdos, qui facultatem obtinuit a reservatis criminibus jam in Confessione auditis pœnitentem aliquem semel absolvendi, possit vi illius facultatis absolvere a novis reservatis, quæ idem pœnitens ab hac ultima Confessione admisit? 422
Quæst. 23. — An et quomodo inferior Sacerdos possit a reservatis indirecte absolvere? 422
Quæst. 24. — Quinam sint illi casus, in quibus fas est inferiori Sacerdoti a reservatis criminibus pœnitentem indirecte absolvere? 424
Quæst. 25. — Quid in mortis articulo possit inferior Sacerdos circa peccata reservata? 425
Cap. II. — De benignitate et patientia in audiendis peccatorum Confessionibus. 428
Quæst. 26. — Quid cavendum, et observandum Confessario in audiendis Confessionibus. 428
Cap. III. — De necessitate et methodo interrogandi pœnitentes. 429
Quæst. 27. — Utrum, quando, et quomodo Confessarius Pœnitentes interrogare teneatur. 429
Cap. IV. — De absolutione impertienda, differenda, aut deneganda. 431
Art. I. — De absolutione impertienda.
Quæst. 28. — Quandonam teneatur Sacerdos absolutionem concedere. 431
Quæst. 29.— Quæ sint certiora animi ad gratiam Sacramenti suscipiendam rite parati indicia. 432
Quæst. 30. — An liceat absolvere moribundum qui non potest plene confiteri. 432
Quæst. 31. — Utrum absolvi debeat moribundus, qui cum nequeat confiteri, dat tamen in præsentia Sacerdotis signa doloris, et desiderii absolutionis. 432

Quæst. 32. — Utrum absolvi debeat moribundus, qui signa doloris et desiderii absolutionis dederit absente quidem Confessario, sed aliis præsentibus, qui ea Confessario retulerunt, sive in præsentia ægroti, sive in absentia, si quando accedit Sacerdos, inveniat ægrotum jam sensibus destitutum. 433

Quæst. 33. — Utrum valide absolveretur moribundus sensibus destitutus, qui nec petiisset Confessionem, nec specialia signa doloris præsente aut absente Confessario dedisset, si hactenus vixerit Christiane, si Sacramenta frequentarit, et alia id genus bona opera fecerit. 436

Quæst. 34. — Utrum licite absolveretur moribundus ille, de quo supra dictum fuit. 438

Quæst. 35. — Utrum teneatur Sacerdos absolvere, saltem sub conditione, moribundum de quo supra. 439

Quæst. 36. — An possit aut debeat Confessarius pœnitentem absolvere contra sententiam suam in re ad mores pertinente opinantem.

ART. II. — De absolutione differenda. 440

Quæst. 37. — Utrum absolutio Sacramentalis aliquando possit differri. 442

Quæst. 38. — Quandonam Confessarius absolutionem differre debeat. 443

Quæst. 39. — Quandonam debeat Confessarius absolutionem differre pœnitenti, qui in eadem peccata frequenter labitur, aut in peccandi occasione versatur. 444

ART. III. — De absolutione deneganda. 446

Quæst. 40. — Quandonam Confessarius absolutionem denegare debeat. 446

De Satisfactione Pœnitenti indicenda. 447

Quæst. 41. — Quænam sint partes Confessarii in indicenda Pœnitenti satisfactione. 447

§ I. *Quæst.* 42. — Utrum Confessarius semper teneatur ad pœnam aliquam pœnitenti injungendam. 447

Quæst. 43. — Quandonam Pœnitenti sit imponenda satisfactio. 447

Quæst. 44. — An et quo crimine se obstringat Confessarius, qui nullam indicit pœnitentiam, tunc cum valet pœnitens aliquam solvere. 447

§ II. *Quæst.* 45. — Quomodo pœnitenti injungenda sit satisfactio, per modum præcepti, an per modum consilii. 447

§ III. *Quæst.* 46. — Qualis satisfactio pœnitenti injungenda sit. 447

Quæst. 47. — An opus mere interius, cujusmodi sunt actus fidei, spei, charitatis, aliique id genus, possint recte in pœnam sacramentalem injungi. 448

Quæst. 48. — Utrum in pœnam sacramentalem injungi possit opus jam debitum, et imperatum, cujusmodi, est jejunium v. g. tempore Quadragesimæ, Missæ, sacrificium diebus festis. 448

Quæst. 49. — An injungi possit in pœnam sacramentalem Eleemosyna, vel jejunium aut aliud hujusmodi, pro liberandis mortuorum animabus. 448

§ IV. *Quæst.* 50. — Quanta Pœnitentibus satisfactio injungenda sit. 448

Quæst. 51. — An confessarius possit injunctam ab alio Sacerdote pœnitentiam in Sacramento pœnitentiæ immutare. 449

SECTIO II.

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM DOCTORIS GERIT.

Quæst. 1. — Utrum, et qualis in confessario scientia requiratur. 450

Quæst. 2. — Quæ Confessarius ut Doctor pœnitentem admonere, et edocere debeat. 451

SECTIO III.

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM MEDICI GERIT.

Quæst. 1. — Quænam sint partes confessarii ut Medici. 452

Quæst. 2. — Quomodo pœnitens juvari, et practice disponi possit ad dolorem de peccatis. 452

Quæst. 3. — Quomodo in satisfactione Pœnitens juvetur. 453

Quæst. 4. — Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad finem sacramenti pœnitentiæ consequendum. 453

Quæst. 5. — Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad emendationem vitæ. 453

Quæst. 6. — Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad gratiæ augmentum. 454

Synopsis Theologiæ Moralis ad generalia axiomata redactæ. 454

CAP. I. — De Axiomatibus ad actus humanos in genere spectantibus. 454

CAP. II. — De Axiomatibus ad internam actuum humanorum regulam, seu conscientiam pertinentibus. 464

CAP. III. — De Axiomatibus ad externam actuum humanorum regulam seu legem spectantibus. 464

CAP. IV. — De generalibus Axiomatibus ad Virtutes Theologicas pertinentibus. 465

CAP. V. — De Axiomatibus ad Justitiæ Virtutem pertinentibus. 465

CAP. VI. — De Axiomatibus ad Religionem pertinentibus. 465

CAP. VII. — De Axiomatibus ad Sacramenta spectantibus. 466

APPENDIX.

DE IIS QUÆ PRÆSTARE DEBET CONFESSARIUS POST ABSOLUTUM SACRAMENTUM.

§ I. *Quæst.* 1. — An et quomodo Confessarius emendare debeat errores, quos in sacro Tribunali admisit. 455

§ II. *Quæst.* 2. — Quos et circa quæ obstringit Confessionis sigillum. 457

Quæst. 3. — An parta in confessione notitia uti sacerdoti liceat, cum revelationis periculum abest omne. 459

LIBER X.

THEOLOGIA MORALIS AD CATECHETICAM THEOLOGIAM REDACTA.

Lib. I. — *De fide.* 449
Cap. I. — *De necessitate, affectionibus, motivo, et propositione Fidei.* 449
§ I. — De Necessitate Fidei. 449
§ II. — De quibusdam affectibus Fidei. 449
§ III. — De motivo Fidei. 449
§ IV. — De propositione Fidei. 449
Cap. II. — *De objecto Fidei.* 450
§ I. — De veritate, numero, et auctoritate librorum divinæ Scripturæ. 450
§ II. — De editione vulgata Sacræ Scripturæ. 450
§ III. — De sensu sacræ scripturæ. 450
§ IV.— De impressione, et lectione sacræ Scripturæ. 450
§. V. — De verbo Dei tradito. 450
Cap. III. — *De Symbolo.* 451
Cap. IV. — *De obligatione Fidei.* 451
Cap. V. — *De confessione externa Fidei.* 451
Cap. VI. — *De infidelitate et vitiis fidei oppositis.*
Lib. II. — *De spe.* 451
Cap. I. — *De Necessitate objecto, et modo actus spei.* 451
Cap. II. — *De Oratione Dominica.* 451
Cap. III. — *De Salutatione Angelica.* 451
Cap. IV. — *De vitiis spei oppositis.* 451
Lib. III. — *De Charitate.* 452
Cap. I. — *De charitate erga Deum.* 452
Cap. II. — *De charitate erga Proximum.* 452
Cap. III. — *De præceptis divinis in genere.* 452
Cap. IV. — *De præceptis Tabulæ prioris.* 452
§ I. — De modis, quibus hæc præcepta obligant. 452
§ II. — De superstitione, et speciebus ejus. 453
§ III. — De irreligiositate, ejusque speciebus. 453
§ IV. — De blasphemia. 453
§ V.— De Juramento. 453
§ VI. — De voto. 453
§ VII. — De Sabbato. 453
Cap. V. — *De præceptis contentis in posteriori Tabula.* 454
§ I. — De obligatione eorum in genere. 454
§ II. — De Magistratibus, et eorum potestate. 454
§ III. — De mendaciis simulationibus, æquivocationibus, restrictionibus. 454
Cap. VI. — *De præceptis Ecclesiæ.* 454
§ I. — De Festis Ecclesiæ. 454
§ II. — De Missa audienda diebus Dominicis, et Festis. 454
§ III. — De Jejuniis Ecclesiasticis. 454
§ IV. — De confessione saltem semel in anno proprio sacerdoti facienda. 454
§ V. — De communione Paschali. 454
Lib. IV. — *De Sacramentis.* 454
Cap. I. — *De sacramentis in genere.* 455
Cap. II. — *De baptismo.* 456
Cap. III. — *De confirmatione.* 456
Cap. IV. — *De Augustissimo Eucharisttæ Sacramento.* 457
§ I. — De nomine Eucharistiæ, hæresibus circa illam, ejusque materia, et forma. 457
§ II.—De Christi reali præsentia in Eucharistia. 457
§ III. —De usu, dispositione, et fructibus Eucharistiæ. 457
§ IV. — De cultu hujus sacramenti. 458
Cap. V. — *De sacrificio Missæ.* 459
Cap. VI. — *De Sacramento Pœnitentiæ.* 459
§. I. — De nominibus, institutione, et necessitate hujus sacramenti. 459
§ II. — De materia, et forma hujus sacramenti. 459
§ III. — De dolore et proposito. 459
§ IV. — De confessione. 459
§ V. — De satisfactione. 459
§ VI. — De indulgentiis. 459
§ VII. — De Ministro, et effectibus hujus sacramenti. 459
Cap. VII. — *De extrema Unctione.* 460
Cap. VIII. — *De Sacramento Ordinis.* 460
Cap. IX. — *De Matrimonio.* 460
Lib. V. — De officiis Justitiæ christianæ. 460
Cap. I. — *De malo, a quo declinare debet Justitia.* 460
§ I. — De peccatis generatim. 460
§ II. — De peccatis capitalibus in specie. 460
§ III. — De Tentationibus. 460
Cap. II. — *De Justificatione.* 460
Cap. III. — De bono Justitiæ, quod facere debet homo. 461
§ I. — De bonis operibus generatim. 461
§ II. — De oratione. 461
§ III. — De Jejunio. 461
§ IV. — De eleemosyna. 461

FINIS

INDEX

LOCUPLETISSIMUS

CASUUM ET RESOLUTIONUM QUÆ IN TOTO OPERE CONTINENTUR

MONITUM

Cum aliis omnibus Libris, tum præsertim in iis qui de Morali Theologia agunt, maximo semper solet esse studiosis hominibus adjumento eorum quæ in illis pertractantur, Index accuratus. Ne quid igitur esset, humanissime Lector, in hac, quam tibi exhibemus, Morali Theologia, quod omnino desiderares, Casuum omnium et Resolutionum locupletissimum indicem improbo quodam labore summaque diligentia a præstantissimo Societatis Jesu Theologo concinnatum tanquam pro coronide totius operis hic adnectimus.

Hic vero opportune te monitum volo, non omnes Indicis hujus propositiones in generali sensu semper accipiendas esse, sed quandoque aliquas limitandas et restringendas, quod in libro et numero citatis videbis. Illud etiam animadvertendum est, litteras illas compendiosas quæ in hoc Indice passim occurrunt, quæque loca designant, hoc pacto esse intelligendas.

l indicat librum.
p indicat partem libri.
n indicat numerum in margine descriptum.
a n significat ab ipso numero incipiendo tractari de subjecta materia.
d addita numero 2055, significat Decretum aliquod S. Congregationis sub eo numero contentum, quod sequenti numero item marginali denotatur.
a d indicat ab isto Decreto incipiendo tractari de subjecta materia.

Si quando vero occurrit numerus sine libro et parte libri, tum subintelligitur liber et ejus pars quæ ultimo loco supra citata est. Vale.

A

ABBAS.

Abbas tenetur ex officio et justitia aliquando in peccata subditorum indagare, eos paterne corripere, et a peccatis revocare, lib. 2, num 208. Tenetur aliquando etiam cum vitæ suæ periculo adhibere diligentiam, quam potest, ut peccata subditorum impediat, num. 208, 211. Fugitivos et apostatas tenetur requirere, si absque gravi damno ordinis possit, et non videantur omnino incorrigibiles, l. 4, n. 198; per sententiam ejectos, si se correxerint, probabiliter tenetur recipere, num. 198. Non tenetur apostatas et fugitivos recipere ad eumdem gradum honoris, quem habuerint, n. 202. Peccat, si subdito permittat ut superflua pretiosa et statum suum non decentia penes se habeat, n. 96. Excommunicationem incurrit si subditos religiosos cum excessu verberet, vel in modo delinquat, l. 7, n. 318. Ab ea absolvi potest a Confessario a se electo, n. 321. Vota religiosi irritare potest, etiam a se semel ratificata, item a Prædecessore æquali vel inferiore confirmata, non tamen a Superiore. Nec irritare potest votum transeundi ad Religionem strictiorem, l. 3, p. 1, n. 482. Videns votum violari, et non contradicens, cum facile possit, videtur dispensare, num. 537. Potest aliquem ex ordine ejicere sub conditione, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur, l. 4, num. 198. Potest a professuro scripto exigere, ut se obliget ad reformationem, ad strictiorem observantiam, etc., n. 68.

Abbas confirmatus potest ante benedictionem omnia exercere, quæ sunt juridictionis, l. 4, n. 436.

Abbas non potest extra suam Ecclesiam, sine licentia Ordinarii, uti mitra et baculo, neque ea ante se deferre, si alius celebret. l. 6, p. 2, n. 260, 2955; D. 109,

112. Solemniter ter in anno celebrare potest, n. 2055, D. 110. 111, 112. Pontificalia exercens, etiam Regularis habet facultatem benedicendi vasa sacra, campanas, consecrandi altaria, etc., n. 308, 406, 2071, a n. 353. Non habet facultatem confirmandi, l. 6, p. 1, 385. Potest suis subditis Regularibus conferre Tonsuram, et Ordines minores, probabiliter etiam Novitiis, non vero externis, l. 6, *p.* 2, a. n. 2190, n. 2198. Iisdem etiam potest dare dimissoriales, a n. 2235. Abbates, qui ante Tridentinum, cum suis subditis potuerunt dispensare in temporibus ordinationum, adhuc possunt, 2304. Probabilius non habent facultatem a censuris absolvendi Episcopis a Tridentino concessam, l. 7, n. 141. Abbates qui habent Diœcesim aliquam nulli Episcopo subjectam, habent jurisdictionem ad approbandum pro confessionibus excipiendis, l. 6, p. 2, n. 1497. Habentes jurisdictionem in foro externo, vel privilegium, possunt dispensare in omnibus votis suorum subditorum, exceptis quinque Papæ reservatis, l. 3, p. 1, n. 517. Habentes potestatem Episcopalem possunt dispensare in proclamationibus, l. 6, p. 3, n. 493. Regulares vi Tridentini in irregularitatibus probabiliter dispensare non possunt, l. 7, n. 468. Regulares exempti respectu suorum Religiosorum et Novitiorum habent facultatem dispensandi circa vota, quæ in seculo vel novitiatu fecerunt, l. 3, p. 1, n. 530. Excommunicati valide ad professionem admittunt, l. 7, n. 214. V. *Prælatus.*

ABBATISSA.

Abbatissa non habet facultatem dispensandi in votis monialium, l. 3, p. 1, n. 537. Earum vota probabiliter irritare potest, n. 382. Non potest cum illis dispensare in jejunio, l. 3, p. 2. n. 310. Extra necessitatem non potest dare licentiam clausuram egrediendi, l. 4, n. 69. Non potest proprie ferre censuras, l. 7, n. 17. Electa per majora ante confirmationem non potest aliquid alienare, nec Novitias admittere, l. 4, n. 432. Abbatissa potest esse Archidiaconissa, n. 256. Abbatissa Canonessarum. V. *Canonessa.*

ABORTUS.

Abortus procuratio ordinatie est illicita, et peccaminosa, l. 3, p. 1, a n. 822.

ABSENS, ABSENTIA.

Absens ex legitima causa habet jus suffragii in electione per Procuratorem, l. 4, n. 398. Absens sacramentaliter absolvi non potest, l. 6, p. 2, n. 1195, 1200. Potest confiteri absens cum intentione absolutionis a presente accipiendæ, ibid. Absens Episcopus a suis ultra tres menses intra annum, et Parochus ultra duos menses, peccant graviter, et fructus non faciunt suos, l. 4, n. 862. Beneficiatus in Cathedralibus et Collegiatis, ultra tres menses absens, peccat graviter, et primo anno media parte fructuum, secundo vero omnibus fructibus privari debet, n. 862, a n. 876. Ordinarie non lucratur distributiones, et si eas participet, peccat, ac tenetur ad restitutionem, nisi absit in utilitatem Ecclesiæ, etc. ibid. Absens ordinarie censetur a choro, qui sub cantu legit Missam, n. 880. Abesse a Capitulo ordinarie non licet Canonico, n. 883, absentia sola etiam 10 annorum non inducit vacationem beneficii, l. 4, n. 939.

ABSOLUTIO.

Absolutio sacramentalis in multis convenit cum actu judicii forensis, l. 6, p. 2, n. 1484. Ad absentem directa non valet, n. 1195. Absolutio a censuris præmitti debet absolutioni a peccatis, a n. 1567. Absolvendi facultatem habent ad hoc approbati, in articulo mortis omnes Sacerdotes, n. 1548. Ab hæresi et casibus Bullæ Cœnæ absolvendi facultatem habent Nuntii Apostolici pro tempore suæ legationis. Item Episcopi, quibus ea ad quinquennium concedi solet Roma, et quibus illi communicant, a n. 1667, a reservatis absolvere potest, 1° ipse reservans, 2° ejus in spirituali jurisdictione Superior, 3° cui ipse delegavit, 4° Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, 599. Absolutio a reservatis est valida, si pœnitens bona fide confiteatur, vel nesciat Sacerdotem carere potestate circa illa, aut si Confessarius probabiliter credat non esse reservata, ib. Si absolutio fuerit invalida, potest confitens habenti potestatem in reservatum, si illius inculpabiliter fuerit oblitus, alteri confiteri, et ab illo absolvi, ibid. In dubio an sit reservatum, absolutio probabilius dari potest a quocunque Confessario, ibid. item 1604. *V. Indulgentiæ,* a suspensione non reservata potest absolvere habens auctoritatem Episcopalem. Religiosi communiter possunt absolvere ab omni foro in conscientiæ etc. l. 7, n. 403, a venialibus et mortalibus alias confessis quivis Sacerdos absolvere potuit, jam autem prærequiritur approbatio Ordinarii, l. 6, p. 2, n. 1548, 1489 Absolutio a venialibus data a Sacerdote non approbato probabilius adhuc est valida, quamvis illicita, n. 1489; a mortalibus dubiis non potest dari a Sacerdote non approbato, n. 1490. Valida est absolutio data a non habente jurisdictionem, si audiat Confessionem præsente vel sciente, et non contradicente Ordinario, n. 1548. Extra necessitatem cum jurisdictione dubia eam dans, peccat, ibid. Absolutio non præterquirit emendationem vitæ, n. 1231. Ex rationabili causa differri potest, quamvis pœnitens videatur esse dispositus, n. 1764. Aliquando differri debet, n. 1765. Ad absolutionem accipiendam disponi debent indispositi bona fide peccata sua edicentes, num. 1766. Absolutio dari debet illi, qui adhæret sententiæ probabili, n. 1699. Etiam dari potest ei, qui ignorat aliqua mysteria fidei, ante absolutionem tamen debet credere Deum esse, esse remuneratorem bonorum et vindicem malorum, etc. l. 2, n. 9, 19. Neganda est illi, qui nullam præbet materiam, item, qui, cum possit, non est paratus restituere, vel proximas peccandi occasiones fugere, item, qui ignorat ad confessionem faciendam scitu necessaria, l. 6, p. 2, n. 1699. Dari debet moribundo usu linguæ destituto, si signa doloris dederit, etiam dubia tantum, vel Confessarium petierit, vel si uno alterove peccato dicto deficiat, aut grave periculum sit ne deficiat, n. 1140, a n. 1156. Probabiliter dari potest ægroto sub conditione, quamvis non sciatur ullum pœnitentiæ aut doloris signum dedisse, n. 1162. Etiam sine ea regulariter non est dimittendus, qui actualiter peccando subito destituitur sensibus, n. 1163. Non est danda, si ægrotus adveniente Sacerdote sit mortuus, n. 1164. Danda est in articulo seu periculo mortis a quibuscunque peccatis et censuris, a quocunque etiam Sacerdote, num. 1560, 1623. Dari potest per se loquendo etiam complici, quod tamen in Leodiensi et Coloniensi diœcesi est prohibitum, n. 1204. Danda est submissa voce, n. 652. Regulariter danda est absolute, n. 1769. Danda est conditionate, si confessarius dubius de dispositione pœnitentis, nequeat se resolvere, et causa sit cur absolvat; vel, quando est necessitas et obligatio absolvendi, et adsit periculum faciendi Sacramentum nullum, si detur abso-

lute, a n. 1769. Quoties absolutio repetitur, toties datur nova gratia, n. 642. Repeti non debet in eadem confessione super eadem peccata, n. 643. Nec repeti debet si pœnitens post confessionem statim redeat, et sola venialia afferat, vel circumstantias mortalium non notabiliter aggravantes, n. 644.

Absolutio potest ab uno pluribus dari simul, n. 645. Etiam potest uni dari a pluribus, n. 646. Si uni detur a pluribus, ordinarie conficiuntur plura Sacramenta, num. 647. Absolutionis verba hæc sunt : *Ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris,* etc. n. 579; a n. 628. Si timeatur censura : *Ego te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, in quantum possum et tu indiges, deinde ego te absolvo a peccatis tuis,* etc. n. 1567. Si plures simul absolverent, possent probabilius uti hac forma : *absolvimus te a peccatis,* n. 649. Sensus verborum formæ absolutionis ex institutione humana hic est : *Quantum est ex me, judiciaiiter libero te a peccatis.* Ex institutione hic: *quantum est ex me, confero tibi gratiam per se remissivam peccati post Baptismum commissi,* a. n. 641.

Absolutio est valida, si reverentiæ causa dicas : *Absolvo Dominationem, Excellentiam* vel *Majestatem Vestram,* n. 579. Est invalida, si dicas : *Absolvat te Deus,* vel *absolvat te Christus,* ib. Absolutionis forma, quæ communiter adhibetur, est hæc: *Misereatur tui,* etc. ib. In absolvendo ritus servandus est pro consuetudine cujusque loci et Ecclesiæ, n. 579, 653. Absolvendi facultas potest subdelegari etiam in ordine ad ipsum, qui subdelegavit absolvendum, n. 1687.

Absolutio a censura differt a dispensatione, quod illa sit actus justitiæ, dispensatio autem, actus gratiæ, etc. l. 6, n. 13, 127. Data pro foro interno tantum, seu conscientiæ, aliquando nihil juvat in foro externo, n. 14. Dari potest illi, qui ex fiducia ejus obtinendæ censuram incurrit, n. 129. Valida est data in Sacramento pœnitentiæ defectu v. g. doloris invalido, n. 151. Obtenta ex causa falsa probabilius tum tantum est valida, si absolvens intendat absolvere non obstante falsa causa, n. 152. Obtenta ex metu gravi injuste incusso est invalida, n. 153, 155. Ordinarie eam dare potest, qui eam tulit, vel ejus superior, vel successor, vel delegatus, n. 126. Dari solet cum variis cæremoniis, a n. 155. Data extra Confessionem ab eo qui habet potestatem in foro conscientiæ absolvendi, probabiliter est invalida, n. 155. Dari potest absenti et invito, num. 155, 161. Dari potest ab una censura, et non altera, ibid. Data ab Ordinario, non præstita satisfactione, tamen est valida, ibid. Dari potest sub conditione de futuro, ibid. et n. 157. Dari potest ad reincidentiam ab illis qui habent potestatem ordinariam absolvendi, etc. n. 155, 158. Pro foro interno extra Confessionem probabilius fieri non potest, si Bulla habeat *auditis Confessionibus,* n. 161. Pro delicto non valde gravi privatim fieri debet, n. 163. Absolutioni a censuris ob horrenda crimina incursus præmitti debet juramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ, n. 164. Si detur in causa necessitatis, reus sub juramento obligari debet ad comparendum coram Superiore, quam primum commode poterit, n. 165. Ut sit valida, ordinarie præmitti debet satisfactio, si fieri possit, a n. 166. Probabiliter est valida, si pars læsa satisfactionem condonet, n. 169. Est invalida, si absolvendus falso dicat se satisfecisse, n. 171. Est invalida pro foro externo, si pœnitens dubitet de obligatione satisfaciendi, n. 172. Est valida pro foro interno, si dubitet an damnum intulerit, ibid. Est invalida, si certus sit se damnum intulisse, et dubitet an satisfecerit, ibid.

Absolutio generalis a censuris, collocationibus beneficiorum ad cautelam præmitti solita, pluribus non prodest, l. 7, n. 122.

Absolutus a censura in foro interno, si nominatim excommunicatus non fuerit, non tenetur se gerere tanquam censuratum, l. 7, n. 154. Simpliciter absolutus a censura dubia, non est opus, ut si comperiat eam certam, de novo absolvatur, n. 160. Absolutus in foro conscientiæ tantum, si crimen deferatur ad Judicem, non indiget nova absolutione, n. 162. In casu necessitatis absolutus, probabilius, si postea commode possit, tenetur comparere in persona propria coram Superiore, n. 165, a laico vel clerico non Sacerdote absolutus a censuris in articulo mortis, probabiliter in loco sacro sepeliri potest n. 263. Ab excommunicatione absolutus in necessitate a non habente potestatem extra eam necessitatem absolvendi, tenetur sub nova excommunicatione incurrenda postea coram habente potestatem comparere, n. 323.

Absolvendi a reservatis potestas ordinaria est favorabilis et late interpretanda, l. 6, p. 2, n. 1684.

Absolutus a reservato cum onere se sistendi superiori, non tenetur se sistere ante Missam, vel Communionem, sed satis est, si prima commoda occasione se sistat, l. 6, p. 2, n. 1697. Si non possit seipsum sistere Papæ, secundum communem non tenetur id facere per alium vel per litteras, ad Episcopos autem aut alios superiores probabilius tenetur, ibid. Absolutus in articulo mortis probabiliter non tenetur se postea sistere superiori vel alteri pro reservatis, nisi hæc habeant annexam censuram, n. 1548.

ABSTINENTIA.

Abstinentia non tantum a carnibus, sed etiam ab ovis et lacticiniis requiritur in quadragesima, et in diebus jejunii extra Quadragesimam, nisi consuetudo permittat ut in his partibus septentrionalibus, l. 2, p. 2, a n. 1259. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si possit, aut, qui non potest omnibus diebus, tenetur illis, quibus potest, l. 1, n. 778. Abstinentia a carnibus diebus Rogationum et festo S. Marci obligat sub mortali, l. 3, p. 2, n. 1263. Si festum S. Marci transferatur, in aliquibus Diœcesibus etiam transfertur abstinentia, in aliis omittitur, l. 4, n. 1291.

ACADEMICORUM DOCTRINA.

Academicorum doctrina fuit, ad licite operandum non esse opus ullum judicium formare, sed satis esse hoc agere, ad quod agendum invitarent sensus, vel objecta menti proposita, l. 1, n. 388.

ACATHOLICUS.

Acatholicus Matrimonium contrahens sub conditione : *Si conjux maneat fidelis,* factus Catholicus probabilius potest transire ad secundas nuptias cum catholica, quod tamen propter scandalum facile fieri non debet, l. 6, p. 3, a n. 250. Acatholici converti nolentes, si Romæ dispensationem peterent, eam utique obtinerent, n. 2867. Ante Matrimonium cum impedimento contractum conversi, non possunt idco dispensari, n. 868.

Acceptatio promissionis. V. *Promissio.*

ACCEPTILATIO.

Acceptilatio est immaginaria quædam solutio, per quam obligatio tollitur, l. 3, p. 2, n. 757.

ACCESSIO.

Accessio est, si rei alicui tanquam præsuppositæ et principali aliquid accedat, l. 3, p. 2, n. 126. Per eam plerumque acquiritur dominium, a n. 126.

Accusatio. V. *Denuntiatio.*

ACCUSATOR.

Accusator in accusatione debet servare justitiam, l. 4, num. 1509. Accusare alterum raro tenetur privatus, ibid. Accusare multi prohibentur, ibid. Accusator probabiliter potest desistere a justa accusatione, n. 1511, secundum communem cogi potest, ut exprimat diem et horam delicti, n. 1512. Si in probatione deficiat, tenetur pœna talionis, n. 1513. Accusator in materia Simoniæ potest esse servus, meretrix et quicunque alius, l. 3, p. 1, n. 235. In causis matrimonialibus plures accusare possunt, l. 6, p. 3, a n. 33. In causa divortii conjux innocens, n. 35.

ACEDIA.

Acedia alia est particularis, alia generalis, l. 3, n. 347. Generalis est quævis animi remissio in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit adjunctus, ibid. Particularis est tristitia de amicitia divina cum labore et difficultate aliqua conservanda, ibid. sæpe est mortale, ibid.

ACOLYTHUS.

Acolythi munus est preparare ampullas vini et aquæ, etc. l. 6, p. 2, n. 2214.

ACTIO.

Actio est jus persequendi in judicio, quod sibi debetur, l. 3, p. 2, n. 703. Alia est bonæ fidei, alia stricti Juris, alia realis, alia personalis, ibid. Datur actio creditoribus solum intra annum a notitia facti, si alienatio est facta in fraudem creditorum, n. 383, actio non de se, sed tantum interne injusta, probabilius non fundat obligationem restituendi a n. 148, censetur alteri injuriosa, si damnum sequatur ex natura vel communiter ex positione talis actionis, n. 155, si sit illicita tantum, ordinarie non fundat obligationem restituendi, a n. 165.

ACTUS CONJUGALIS.

Actus conjugalis licitus est eo die, quo conjuges benedictionem susceperunt, l. 6, p. 3, n. 320. Etiam licitum est die communionis, si pietas debita per hoc non impediatur, n. 321, l. 6, p. 1, n. 550. Probabiliter etiam licitus est, si mulier sit gravida, l. 6, p. 3, num. 324. Etiam licitus est statim post partum, nisi mulieri gravia inde incommoda immineant, quæ communiter inde evenire solent, num. 325. Etiam licitus est, dum mulier lactat, tunc tamen actus ille dissuadendus ob damna imminentia, n. 326, statim post prandium videtur illicitus, n. 327. Etiam illicitus est tempore fluxus menstrui, si non sit periculum incontinentiæ, n. 322. Etiam illicitus est, si alteruter conjux laborat profluvio sanguinis, si absit periculum proximum incontinentiæ, et morbus non nimis diu duret, n. 323. Cum justa causa, licite interrumpitur, n. 351.

Ob solam voluntatem exercitus est peccaminosus, l. 5, num. 316. V. *Usus Matrimonii.*

Actus unus malus quando sit unum vel multiplex peccatum et quando actus physice plures sint unum, vel multiplex peccatum. V. *Distinctio peccatorum.*

ACTUS HUMANUS IN INDIVIDUO INDIFFERENS.

Actus humanus in individuo indifferens probabilius non datur, l. 5, num. 317.

ACTUS VENEREUS.

Actus venerei conjugum non relati ad actum conjugalem probabiliter non sunt de se mortaliter mali, sed venialiter tantum, l. 6, p. 3, a num. 340.

ADAMUS.

Adamus primo istante suæ creationis fuit sanctificatus per gratiam et habitus supernaturales, etc. l. 5, num. 69.

ADDITIO.

Addere aliquid in Missa sine causa ordinarie est veniale, l. 6, p. 2, a num. 429. Additio verborum substantialis invalidat formam Sacramenti, l. 6, p. 1, num. 34.

ADMINISTRATIO.

Administrans ante confirmationem lectionis, male facit, l. 4, a n. 432. Ante admissionem postulationis administrans facit postulationem ipso Jure esse nullam, num. 449. Ante possessionem Beneficium collatum beneficiatus administrare non potest, n. 450.

ADOPTIO.

Adoptio alia est perfecta, imperfecta alia. Perfecta est, qua homo liber adoptatus auctoritate Principis transit in potestatem adoptantis tanquam hæres necessarius ex testamento, et ab intestato. Imperfecta est, si non transeat in potestatem adoptantis, nec tanquam hæres necessarius ex testamento, l. 6, p. 3, n. 512, 587. Perfecta dirimit Matrimonium, l. 512, 588.

ADSCRIPTIO.

Sacrum Ordinem suscipiens adscribi debet alicui Ecclesiæ, l. 6, p. 2, n. 2317.

Advertentia quæ requiratur ad peccatum. V. *Peccatum.*

ADULTERIUM.

Adulterium est, cum uterque vel alteruter coeuntium est Matrimonio junctus, l. 3, p. 1, num. 915. Si conjux consentiente suo conjuge peccet cum tertio, adulterium est, l. 6, p. 3, num. 330. Si conjugatus cum conjugata, duplex adulterium est, ibidem, item, l. 6, p. 3, num. 1055. Adulterium committit accedens ad suam putans esse alienam, num. 1052. Non omne adulterium est sacrilegium, num. 1057. Adulterium est causa divortii in conjugibus, l. 6, p. 3, num. 401, 426, 431. In exilio ab uxore commissum, si maritus illius sit causa, non est causa divortii, num. 433. Cum consensu conjugis commissum non est causa divortii, num. 434. Consensus ille censetur adesse, si absque gravi incommodo potens prohibere, id non faciat, ibid. Adulterium dirimit Matrimonium, quod adulteri ineunt de præsenti, vel si uterque sciens alterum esse conjugatum, det fidem et promissionem acceptet de Matrimonio post mortem conjugis ineundo, num. 512. Adulterii pœnæ variæ sunt, l. 3, p. 2, n. 341. Adulterium committens adhuc potest petere debitum, l. 6, p. 3, num. 372. Si uterque conjux illud commiserit, utrique licitum est petere et reddere debitum, num. 381. Adulterans ligatus cum ligata duplex peccatum injustitiæ committit, l. 1, num. 698. Uterque adulterans tenetur nata prole damna illata compensare, quantum fieri potest sine detrimento boni altioris; et causatione majoris mali, l. 3, p. 2, a n. 331. Singuli adulterantes, si dubium sit quis sit pater, secundum propositionem dubii tenentur restituere, et prolem alere, l. 3, p. 1, n. 704 et p. 2, a n. 336.

Adulter ordinarie tenetur alere prolem ex adulterio conceptam post annum tertium, et adultera usque ad annum tertium inclusive, l. 3, p. 1, num. 704 et p. 2, num. 336. Adulterantes privata auctoritate non licet occidere, l. 3, p. 1, a num. 788. Adulteræ vir probabiliter non debet alimenta; partem acquisitorum, restitutionem dotis, etc. probabiliter debet a n. 714.

ADULTUS.

Adultus, si baptizetur, debet præmittere saltem attritionem, l. 6, p. 1, n. 324. Quando communicare teneatur. V. *Homo adultus.*

ADVOCATUS.

Advocatus potest tueri partem minus probabilem, etsi indicet contrariam probabiliorem, l. 1, num. 92, l. 4, num. 1507. Licite patrocinatur die festo, l. 3, p. 1, num. 600. Licite accipit mercedem laboris, quem impendit circa spiritualia, num. 169. Licite eos abstrahit, qui alios frequentant, si id faciat sine vi, fraude et mendacio, l. 3, p. 2, num. 81. In advocato, 4 requiruntur : scientia conveniens, justitia causæ, fidelitas et pretium justum, l. 4, num. 1506. Si sciens patrocinetur causæ injustæ, tenetur ad compensationem damnorum, ibid. Absolvi non potest, si paratus sit quascumque causas defendendas suscipere, ibid. Multas et graves habet obligationes, a num. 1506. Advocati defensio debet concedi reo, a num. 1470. Advocatus judicem instigans ad mortem rei accelerandam est irregularis, l. 7, n. 523.

ÆDIFICATIO.

Ædificatio ad accessionem reduci potest, non tamen semper, l. 3, p. 2, a num. 127. Ædificantes vel restaurantes Synagogas, templa hæreticorum, legitimo Magistratu permittente, non peccant, l. 2, n. 250.

ÆDILITIÆ ACTIONES.

Ædilitiæ actiones sunt, quæ dantur, quando res, de qua fuit contractum est vitiosa, l. 3, p. 2, n. 715, sunt triplices. Prima dicitur *Redhibitoria.* Secunda, *Quanti minoris.* Tertia, *in factum,* ibid. Hæ actiones locum habent in venditione et emptione, in permutatione, locatione et aliis commutationibus, ibid. Ad has actiones requiritur, ut vitium sit alicujus momenti et adfuerit, quando res erat apud illum qui transtulit, fueritque latens, quod transferens manifestare debuerit, ibid. Æger. V. *Moribundus.*

ÆGIPTII.

Ægyptios consulentes de fortuna cum firma fide vel scandalo, etc.. peccant mortaliter. Causa curiositatis vel risus tantum venialiter, l. 3, p. 1, n. 8.

ÆQUIVOCATIO.

Æquivocatione in juramento uti licet, si sit causa, et ipsa æquivocatio liceat, l. 3, p. 2, a n. 290. Æquivoca vox non reddit formam Sacramenti invalidam, si eam proferens intendat facere quod Christus voluit, l. 6, p. 1, num. 38.

ÆTAS.

Ætates septem distinguunt Juristæ, l. 3, p. 1, num. 1026. Ad Beneficia diversa etiam diversa requiritur ætas, l. 4, a num. 794. Tridentinum ad omnia etiam simplicia Beneficia requirit annum 14 inchoatum, num. 795. Ad principaliter curata, etc., annus 15, inceptus requiritur, a num. 794. In ætate ad Beneficia requisita aliqui Episcopi per speciale privilegium dispensare possunt pro anno minus uno die, num. 807. In ætate dispensatus ad sacerdotium probabilius est capax ad Beneficium simplex, non ad curatum, num. 812. Ætas ad Ordines requisita est varia : pro prima Tonsura et Minoribus Ordinibus annus septimus ; pro Acolytho 12; pro Subdiaconatu 22; pro Diaconatu 23; pro Sacerdotio 25, omnes incepti ; pro Episcopatu 30 completus, l. 6, p. 2, n. 2214; in Regno Galliæ pro Episcopatu sufficit 27 annus inchoatus, l. 4, n. 794. Ad sponsalia regulariter requiritur annus septimus completus, l. 6, p. 3, num. 44. Ad valorem Matrimonii in viro requiritur annus 14, in femina 12 completus, nisi malitia ætatem suppleat, num. 512. Ad jejunium requiritur annus 21 completus. Ad abstinendum a carnibus, annus septimus, l. 3, p. 2, num. 1307 ; a num. 1314. V. *Jejunia.* Ad valorem voti illa ætas sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, excepto voto solemni Religionis, quod ante certam ætatem est invalidum, l. 3, p. 1, num. 363.

AFFECTIO BENEFICII.

Affectio beneficii per impositionem manuum Papæ differt a reservatione, quod hæc respiciat actum verbalem expressum, affectio autem actum realem seu factum, l. 4, n. 521. Affectio plus habet efficaciæ, quam reservatio, n. 522. Affectio etiam habet locum in aliis quam Beneficiis, ibid. Ea fit in multis casibus et variis modis, n. 524. In multis casibus locum non habet, n. 525.

AFFECTUS PRÆSENTIS SECULI.

Affectus præsentis seculi, qui est filia luxuriæ, est amor voluptatum carnalium ita animum afficiens, ut subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renuntiare, si præsentibus semper frui permitteretur, l. 5, n. 301. Si adsit plenus consensus voluntatis, est peccatum mortale, ibid.

AFFINITAS.

Affinitas est propinquitas personarum nata ex copula carnali sive licita, sive illicita. Illa dirimit Matrimonium usque ed secundum tantum, l. 6, p. 3, num. 512. Affinitas legalis datur inter adoptantem et uxorem adoptati, item inter uxorem adoptantis et adoptatum, et durat in perpetuum, num. 589. Affinitas ex affinitate orta non dirimit nec impedit Matrimonium, n. 512. Affinitatem contrahens cum uxore sua ante consummatum Matrimonium, potest illud consummare reddendo, num. 382. Affinitatis nomina multa sunt, n. 699. V. *Cognatio.*

AGGRESSOR INIQUUS.

Agressorem iniquum, qui conatur tibi vitam inique eripere, aut quæ ad eam agendam tibi sunt necessaria, licet occidere animo te defendendi, l. 3, p. 1, n. 798.

AGNUS DEI.

Agnus Dei est cera alba a Papa benedicta, l. 6, p. 1. num. 222. Nomen habet a figura agni, quæ semper illi imprimitur, ibid. Agnus Dei inaurari aut colore alio pingi sub excommunicatione est prohibitum, num. 223. Agnus Dei carius vendere, quia benedicti sunt, est irreverentia et Simonia, num. 224. Videtur nunc usus obtinuisse, ut etiam laicis et feminis eos liceat attingere, num. 225. Non licet ceræ Agni Dei liquefactæ aliam ceram non benedictam effundere, n. 226.

Agni in Paschate benedicti ossa probabilius possunt dari canibus, aut abjici sine irreverentia, l. 6, p. 1, n. 227.

ALBA.

Alba pro sacrificio debet esse benedicta, si tamen nullam benedictam Parochus v. g. haberet, posset die festo celebrare in non benedicta, l. 6, p. 2, n. 308, 328.

ALIENATIO.

Alienatio, si facta sit in fraudem creditorum, datur actio creditoribus solum intra annum a notitia facti, l. 3, p. 2, n. 383. Alienatio bonorum Ecclesiasticorum, Religiosorum, etc., immobilium et mobilium prætiosorum cum causa et servatis solemnitatibus, est licita et valida, sine illis est invalida, l. 1, a n. 1363. Rerum exigui momenti sine speciali causa et solemnitate, est licita et valida, n. 1367. Alienans bona Monasterii absque, solemnitate diversa pro diversitate locorum pœnas incurrit, n. 1369. Alienus an ordinari possit, V. *Episcopus proprius*.

ALLELUIA.

Alleluia non additur tempore paschali officio parvo B. Virginis, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 122.

ALLUVIO.

Alluvio est incrementum latens l. 3, p. 2, num. 136. Quæ per eam adjiciuntur, illius sunt cui adjiciuntur, non vero semper quæ adjiciuntur per incrementum patens, a n. 136.

ALTARE.

Altare pro sacrificio debet esse consecratum ab Episcopo, vel Abbate, vel Sacerdote privilegiato, l. 6, n. 308. Aliud est stabile, aliud portatile, utrumque debet esse ex integro lapide quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur, debetque esse tanta, ut possit capere calicem cum patena, ibid. In altari non consecrato vel enormiter fracto celebrans peccat mortaliter, n. 309. Altare fixum consecrandi facultas simplici Sacerdoti, a Papa, et Abbati ab Episcopo committi potest, num. 311. Per celebrationem probabilius non consecratur, num. 313. Execratur, si lapis consecratus removeatur ab inferiore stuctura, vel si ita frangatur, ut in nulla ejus integra parte calix cum patena possit subsistere, num. 255, a num. 300. Probabiliter etiam execratur, si spolietur sepulchrum altaris, num. 255, a num. 306, 2065. Debet constare uno lapide, num. 314. In altari debent relinqui hostiæ consecratæ, n. 308, 310, 317. Consecratum non potest destrui inconsulto Episcopo, num. 315. In altari in quo celebravit Episcopus, quivis celebrare potest, num. 316. Ad ipsum altare non induit se inferior Episcopo, num. 2072. Si sub altari vel sub ejus gradibus humata sint defunctorum corpora, in eo Missa legi non debet, num. 2067. Tale altare consecrari non debet, num. 2055, D. 36. Sub altari non debent poni corpora Sanctorum necdum canonizatorum, n. 2055, D. 38.

Altare portatile potest constare duobus lapidibus artificiose conjunctis; quod diversimode fieri potest, l. 6, p. 2, num. 314. Pro illis consecrandis Nuntii Apostolici sæpius Missionariis Societatis JESU dederunt facultatem, num. 311. Si unum portatile non posset cum hostia et calice capere omnes particulas consecrandas, probabiliter in necessitate communicandi v. g. exercitus ituri ad prælium, licitum esset eas collocare et consecrare in portatili vicino, n. 317. Portatile debet habere repositorium Reliquiarum, num. 2053. D. 141, num. 2073. Perdit consecrationem, quando frangitur, vel loco movetur repositorium Reliquiarum, num. 2065. Non polluitur si polluatur Ecclesia, num. 305. Altare privilegiatum conceditur sub certa forma, in qua multa observari debent, l. 6, p. 1, a num. 518. Non comprehenditur sub generali indulgentiarum suspensione, quæ fit anno jubilæi, n. 2055, D. 268. Nec comprehenditur clausula posita in brevibus indulgentiarum : *Si in Ecclesia alia indulgentia*, etc., D. 267. Privilegiatum pro omnibus fidelibus defunctis conceditur illis Ecclesiis tantum, in quibus quotidie per annum dicuntur septem Missæ, quod speciali modo Roma peti debet. l. 6, p. 3, n. 931. Pro Confratibus et Consororibus alicujus Confraternitatis datur etiam, si hebdomadatim unica tantum Missa dicatur, in ejus petitione titulus Confraternitatis exprimi debet, et certa pecunia solvi, ibid.

Altare aliquo loco fundatum ordinarie non potest Episcopus removere fundationem transferendo ad aliud altare, l. 4, a num. 856.

ALTERNATIVA MENSIUM.

Alternativam mensium cum Papa habent Episcopi, quibus solis cum Patriarchis et Archi-Episcopis illa conceditur, l. 4, a num. 475. Ut ea habeatur præter residentiam multa requiruntur, ibid. In variis beneficiis ea locum habet, n. 480, semel acceptata probabiliter dimitti potest, n. 481. Ea diversimode celsat et emittitur, num. 483. In urbe Coloniensi docent Concordata, quis alternativam habeat, num. 484. Alternantium mensis incipit a media nocte, quando sonat prius ex quadrantibus, a n. 485. In dubio invincibili, an Beneficium vocaverit in mense Papæ vel Ordinarii, standum est pro Ordinario, n. 488.

AMBITIO.

Ambitio est appetitus inordinatus dignitatis vel honoris non debiti, vel debito majoris, l. 5, n. 298. Est per se peccatum veniale, fit autem mortale diversimode, ibid.

AMENS.

Amentes perpetuo, qui nunquam usi sunt ratione, valide baptizantur, non vero, si aliquando usi sunt ratione, nisi ante amentiam petierint, l. 6, p. 1, num. 284. Si ante amentiam petierint, et in amentia nolint, valide baptizantur, n. 290. Si dubitetur an tunc, quando non volunt, sint compotes rationis et sit periculum in mora, sub conditione baptizandi sunt, ibid. Valide confirmantur, n. 385, 391. Si baptizati sunt, possunt cum fructu suscipere Eucharistiam, sed non legitur esse data, neque dari debet, n. 654. In dubio an adulti amentes utantur ratione, illis dandum est Viaticum, n. 655. Amenti in articulo mortis potest dari communio, si aliquando usus sit ratione, alias, n. 484, 656. Non debet illi dari communio, si sciatur in peccato mortali in amentiam incidisse, n. 656. Moribundo nullum exibenti signum doloris de peccatis, si tantum conqueratur de doloribus corporis, et non censeatur compos rationis, dari debet Viaticum, si autem censeatur mentis compos, non debet illi dari Viaticum, n. 657. Semifatui senes capaces absolutionis obligantur præcepto communionis Paschalis, n. 658. Plane fatui tempore lucidi

intervallî etiam obligantur præcepto communionis Pasehalis, ibid. A menti a longo tempore, cum aliis accedenti ad scamnum communicantium non debet dari communio, n. 659. Perpetuo amentibus licite dantur carnes diebus Veneris, et licite illis imponuntur opera servilia diebus festis, non autem licite excitantur ad blasphemandum, lædendum et similia, l. 1, num 674. Eos conjungens ad copulam peccat mortaliter, l. 6, p. 3, n. 394. Jure naturali sunt inhabiles ad Ordines, valide autem ordinantur, I. 6, p. 2, n. 2214. Amentes si dum sanæ mentis erant, deliquerint, in amentia censurare possunt, alias non, l. 7, n. 39, 47. Amentes contrahere non possunt, l. 3, p. 2, n. 666. Non sunt capaces Matrimonii, l. 6, p. 1, n. 183.

AMICUS.

Amicus si amico invito aliquid auferat, plerumque major quantitas requiritur, ut sit mortale, quam si alteri auferat, l. 3, p. 1, num. 1014.

AMOR.

Amoris perfecti actus eliciendi sunt modi varii, l. 2, a n. 157. Item amoris affectivi, n. 157. Item amoris effectivi, n. 158. Item appretiativi, n. 159. Item amoris Dei perfectiones admirantis, n. 160. Item amoris in Dei bonis complacentis, n. 161. Item amoris redamantis, n. 162. Item detestantis quæ Dei mala sunt, n. 163. Item conformantis se voluntati Dei, n. 164. Item gloriæ Dei, n. 165. Item amoris Dei se ad proximum extendentis, n. 165. Item amoris paciscentis, n. 166. Item excessivi, n. 167.

Amor filiorum in parentes multa requirit, et variis modis contra eum peccatur, l. 3, p. 1, num. 692.

Amor sui est quando homo ad voluptates seipsum finem suarum actionum facit, non Deum, l. 5, n. 301. Si adsit plenus consensus voluntatis, est peccatum mortale, ibid.

AMORTISATIO.

Amortisatio bonorum est actio, per quam bona cadentia in manum mortuam fiunt inalienabilia, l. 4, n. 1385.

AMPLEXUS.

Amplexus, si extra Matrimonium fiant ex intentione actus luxuriosi vel ob delectationem veneream, sunt peccata mortalia, l. 3, p. 1, n. 887.

ANATHEMA.

Anathema est aliquid oblatum vel appensum velut monumentum ad memoriam. Anathema penultima correpta est separatio ab Ecclesia; differt ab excommunicatione, quod fiat cum quibusdam cæremoniis, l. 7, n. 16.

ANCILLA.

Ancillæ valide Matrimonio junguntur a Parocho loci in quo serviunt, l. 6, p. 3, n. 755. Ad quid obligentur, quibus liceat famulari, etc. V. *Famulus.*

ANNATA.

Annata est media pars fructuum primi anni Sedi Apostolicæ solvenda instar decimarum ex beneficiis, l. 4, n. 674. Illa non solvitur ex beneficiis, quæ non excedunt 24 ducatos auri de Camera, ibid. Ratione annatæ nihil solvitur Germania, Gallia, Hispania, ib.

ANNALIS POSSESSIO.

De annali possessione observanda varia habet Regula Cancellariæ, l. 4, n. 680. Expressio contentorum in ista Regula non videtur necessaria, si Beneficium impetretur ab Ordinario, apud Legatum Apostolicum tamen ea exprimi debent, n. 681. Possessorem annalem tuetur hæc Regula, a n. 682. Annalis possessio incipit a die captæ possessionis, et finitur eadem die incepta, n. 684. Annali possessione varii se tueri possunt, a n. 685.

ANNI GRATIÆ.

Anni gratiæ apud aliquos adhuc videntur habere locum, l. 4, n. 671, 673.

ANNULUS.

Annuli usus in Missa prohibetur Protonotariis, Doctoribus et Canonicis, cathedralibus, de rigore tamen licet Canonicis, si annulus sit sine gemma vel effigie, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 198, 199, 2075.

ANTICHRISEOS CONTRACTUS.

Antichriseos contractus est, cum in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, et fructus inde tamdiu percipiat, donec debitum ipsi restituatur, l. 3, p. 2, n. 901, 1111. Videtur esse usurarius, ib. Possunt tamen accedere tituli excusantes, n. 1115.

ANTIPENDIUM.

Antipendium Altaris potest esse ex asseribus vel alia materia coloribus inducta, l. 6, p. 2, n. 326. Potest etiam relinqui nudus lapis politus, ibid. Potest etiam celebrari absque omni ornatu et antipendio, si haberi non possit.

ANTIPHONA.

Antiphona illa, *Istarum est enim,* etc. si occurrant duo festa Virginum, servanda est pro commemoratione, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 271. Antiphona, *Ave Regina cœlorum.* dicitur secunda Februarii, etiamsi Purificatio transferatur, 2055. D. 163, 164.

APES.

Examen apum avolans tamdiu manet possessoris, quamdiu in ejus conspectu versatur, nec difficilis sit ejus prosecutio, etc. l. 3, p. 2, n. 267.

APOCRYPHÆ INDULGENTIÆ.

Apochryphæ Indulgentiæ, revocatæ et nullæ, variæ sunt, l. 6, p. 2, a n. 1367.

APOSTASIA. APOSTATA.

Apostasia est error intellectus liber et pertinax contra fidem in eo qui fidem suscepit, l. 2, n. 92.

Apostata est, qui suum judicium erroneum contra fidem pertinaciter tuetur, l. 2, n. 92. Ut quis censeatur apostata a Religione, secundum sententiam communem, requiritur demisso habitus et delectio a Religione cum animo non redeundi, l. 4, n. 205. Probabilius est non esse obligationem apostatas recipiendi ad eumdem gradum honoris, quem habuerunt, n. 202. Fugiens a sua Religione in aliam secundum sententiam veriorem est apostata, n. 206. Apostata potest affici censuris, l. 7, n. 17. Apostata cui acquirat. V. *Fugitivus.*

APPARATUS ORDINANDORUM.

Apparatus ordinandorum secundum Pontificale Romanum debet esse varius pro varietate Ordinum, l. 6, p. 2, n. 2227.

APPELLATIO.

Appellatio est provocatio ab inferiore Judice ad Superiorem, ratione alicujus gravaminis, l. 7, n. 105. Alia dicitur extrajudicialis, alia judicialis, alia interlocutoria, alia mixta, alia verbalis, alia facti, ibid. Per se loquendo debet fieri coram Judice a quo, n. 108. Secundum diversa Jura etiam diverso tempore appellatio a sententia fieri potest, n. 107. In tempore facta suspendit Jurisdictionem Judicis, n. 109. Non datur ab excommunicatione a Jure lata, et jam incursa, n. 110. Legitima in tempore facta habet vim suspensivam secundum communem, nisi Judex procedat cum potestate, *non obstante appellatione*, n. 111. Bona fide facta ante sententiam facit ut censuratus celebrans non fiat irregularis, n. 112. Post sententiam intra decem dies facta impedit denuntiationem, et causat devolutionem ad Superiorem, ac eximit a jurisdictione Judicis a quo, etc. n. 113. Facta a censura sub conditione de futuro lata, eam suspendit ante conditionem impletam, a num. 114. Eam non suspendit, si causa appellandis sciatur non subsistere, num. 116. Fieri potest a Regulari inique vexato, num. 117. Non potest fieri a contumace, n. 118. Ea non conceditur, si censura lata sit in causis visitationis et correctionis morum, nec in criminalibus ab Episcopo, seu illius in spiritualibus Vicario Generali, nec quominus excommunicatio feratur in Clericos concubinarios recidivos, etc. n. 119. Reis, per se loquendo, est licita, quod si reus sciat sententiam contra se latam esse justam, est illicita, l. 4, n. 1525. Licita est die festo, l. 3, p. 1, n. 605.

APPETITUS NATURALIS.

Appetitus naturalis illicite fruitur suis actibus ob solam voluptatem, sic comedens vel bibens ob solam voluptatem in ea sistendo peccat saltem venialiter, l. 5, a n. 310.

Applicatio Indulgentiarum. V. *Indulgentiæ.*

Applicatio operum satisfactoriorum. V. *Opera satisfactoria.*

APPLICATIO MISSÆ.

Applicatio Missæ valide fit a Sacerdote offerente, l. 6, p. 2, a num. 201. Etiam fieri potest ab assistentibus Missæ, vel ad eam positive cooperantibus, num. 202. Applicatio Missæ pro illis fieri potest, pro quibus illa offerri potest, num. 203. Applicationem fructus specialis Sacerdos sibi retinere potest, vel partem ejus alteri applicare, etiamsi accepto stipendio celebret pro alio, n. 50. Applicatio nulla requiritur, ut Sacrificium causet fructum generalissimum, et specialissimum, n. 50, 208. Applicatio gradatim pro pluribus fieri potest, ut si huic non prosit, prosit alteri, n. 213. Applicatio pro illo, quem scio de facto velle a me petere, est valida, nisi sciretur velle petere pro effectu, ad quem necdum juvat Sacrificium, num. 220. Pro illo, pro quo Deus vult applicari, est valida, n. 221. Si applicatio mutetur, pro diversitate circumstantiarum, modo prima, modo secunda erit valida, a n. 211, 216. Si nulli applicetur, fructus ejus manet in thesauro Ecclesiæ, n. 201. Applicantis intentio sufficit ut sit virtualis vel implicita, vel etiam habitualis, a n. 203. Applicationem Missæ vel partis fructus ejus non tenetur Sacerdos facere pro quovis qui petit vel optat, n. 175. Applicatio Missæ in prima ordinatione etiam fieri potest a neomysta, n. 219. In festo animarum Missa ad libitum applicari potest, n. 515, n. 2055. D. 244. In Die Natalis Domini tres Missæ ad libitum applicari possunt, hinc pro iis tria stipendia acceptari possunt, n. 142. Pro illo, quem Deus scit primo daturum stipendium, applicatio Missæ secundum communem fit illicite, et sæpe etiam invalide, n. 222. Applicatio Missæ pro actualiter defuncto fieri potest, pro quo postea primo petetur oblato stipendio, ibid. Applicationem Missarum Superiores subditis imponere possunt, n. 214. Si subditus aliam applicationem faciat, illa prævalet, et applicatio Superioris nulla est, ibid. Si Sacerdos applicet Missam petenti pro se offerri, hic non potest applicare alteri, n. 215. Si applicetur incapaci vel non indigenti, probabilius prodest celebranti, num. 1330. Vivens invalide applicat animabus omnia Sacrificia et preces pro se defuncto faciendas, n. 1334.

APPLICATIO MANUUM PAPÆ.

Tunc Papa dicitur applicare manum, si incipiat de Beneficio disponere, l. 4, n. 521. Manus applicatio habet plus efficaciæ, quam reservatio n. 522. Per applicationem manus papalis causa semel facta curialis semper manet talis, ibid. Applicatio Manus Papalis plures habet effectus, a n. 522. Fit pluribus modis, n. 524. Per applicationem manus Papalis Beneficia semel affecta, non possunt pro ea vice conferri ab inferiore, n. 523.

APPROBATIO CONFESSARII.

Approbatio Confessarii est judicium de ejus aptitudine ad audiendas Confessiones, l. 6, p. 2, a num. 1485. Petenda est ab Episcopo, ibid. Potest fieri cum restrictione, ibid. Absolute concessa sine causa revocari non potest, ibid. Ad valide absolvendum prærequiritur, n. 1489. Etiam prærequiritur ad absolvendum a venialibus, n. 1489. Etiam ad absolvendum a dubiis peccatis, n. 1490. Gratis danda est, n. 1488. Dari potest a Nuntio Apostolico Sacerdotibus in sua Provincia ; item ab Episcopis ; a Sede vacante : a Vicariis in Spiritualibus ; ab Ordinariis, etc. a n. 1494. Potest fieri ab Ordinario extra Diœcesim existente, a num. 1500. Digno negari non potest, n. 1491. Potest dari ad certum tempus, n. 1492. Expedit dari scripto, n. 1493. Approbatio illorum regularium fit ab Episcopo, qui approbantur a Superioribus suis ex speciali gratia, vel facultate, n. 1519. Approbationem Episcopis etiam habere debent regulares exempti habentes juridictionem a Papa, n. 1520. Eamdem pro Confessionibus secularium excipiendis etiam habere debent ab Episcopis Superiores Regularium, n. 1521. Approbatio specialis Ordinarii non requiritur in Regularibus pro excipiendis Confessionibus Secularium, qui in Monasterio famulantur, n. 1522. Approbatio pro Regularibus debet esse ab Episcopo loci, in quo Confessiones excipiuntur, a n. 1505, a n. 1511. Si approbatio pro Regulari petita quamvis injuste denegata sit, illicite Confessiones audit, n. 1520. Approbatio simpliciter ab Episcopo data sine causa revocari non debet, a n. 1506, 1545. Approbatio specialis requiritur pro Confessionibus Monialium excipiendis, n. 1505, 1528. Approbatio Missionariorum Castrensium respectu legionis suæ est, veluti Paro-

chorum : et si sint Regulares, probabiliter non indigent approbatione Episcoporum eorum locorum, per quæ legio transit, num. 1518. Approbatio Parochorum secularium, uti et regularium verum parochiale Beneficium habentium, pro suis subditis ubique absolvendis probabiliter sufficit ab Episcopo proprio, a n. 1516, 1535. Approbatione nova in aliquibus Diœcesibus indiget, transiens ab una Parochia ad aliam, num. 1505, 1517, 1538. Approbatio desinit pro dantis voluntate, n. 1540. Approbatio Religiosi mutantis Diœcesim manet, si ad eam revertatur, n. 1541. Parochi probabilius desinit, si desinat esse Parochus, nisi independenter a Beneficio parochiali approbatus fuisset, n. 1542. Approbatio Vicarii, vel Sacellani, non desinit, si moriatur Parochus, n. 1543. Approbatus potest ex causa revocari ad examen, l. 4, n. 605. Approbatus in una Diœcesi non censetur ubique approbatus, l 6, p. 2, a n. 1502. Approbatus ab uno Episcopo probabilius non potest sine nova approbatione in alia Diœcesi recipere jurisdictionem, l. 6, p. 2, num. 1485. Approbatus tantum pro una Diœcesi, excipiens Confessionem in alia Diœcesi alicujus habentis licentiam eligendi quemcunque Confessarium, videtur valide absolvere, num. 1501. Aprobatus ab Episcopo pro Confessionibus Secularium audiendis, non censetur approbatus ad Confessiones Monialium sibi subjectarum audiendas, n. 1505. Approbati pro Confessionibus Monialium unius Monasterii excipiendis non possunt audire Confessiones Monialium alterius Monasterii, ibid. Approbatus extraordinarie ad Coufessiones Monialium excipiendas pro una vice, non potest vi hujus approbationis alia vice Confessiones earum audire, ib. Ut aliquis censeatur approbatus pro Manialibus, debet earum in approbatione formaliter vel æquivalenter facta fuisse mentio, num. 1530. Ut audiantur exemptæ, præter Episcopi approbationem requiritur licentia Superioris ordinis, in quo illæ exemptæ sunt, n. 1532. Regularis approbatus pro una Diœcesi, ordinarie non potest in altera Diœcesi suum Diœcesanum sine licentia illius Ordinarii absolvere, n. 1503, a n. 1511. Regularis approbatus eorum tantum Confessiones excipere potest ad quos se extendit approbatio, n. 1503. Approbatione probabilius etiam indigent Doctores et Licentiati, n. 1485.

AQUA.

Aqua ad Baptismum quæ requiratur. V. *Baptismus*. Aqua vino consecrando sub mortali admiscri debet, l. 6, p. 1, n. 434. Aqua miscenda debet esse naturalis et modicissima, ibid. Calida misceri non debet, nisi forte in frigidissima regione consuetudo haberet, ibid. Si aquæ mixtio omissa ante consecrationem notetur, adhuc facienda est : non vero post consecrationem, ibid. Post Communionem ad ablutionem non necessario aquæ admixtio facienda est, ib. Si aqua haberi non possit, ordinarie a celebratione abstinendum, n. 438, l. 6, p. 2, n. 184. Aquæ admiscendæ quantitas non debet accedere ad quantitatem vini, sed sufficit una guttula, l. 6, p. 1, num. 439. Aquæ mixtio omissa, si suppleatur ante consecrationem, repeti debet oblatio Calicis, n. 450. Si quis post inceptam formam Calicis recordetur non esse admixtam aquam, probaliter formam interrumpere potest, l. 6, p. 2, n. 251. Aqua benedicta Canonici in Dominicis singillatim aspergendi sunt, l. 6, p. 2, n. 2035. D. 50.

ARBITER.

Arbitri judicio, quem ipsi contrahentes elegerunt, si finiatur conctractus, erit compromissum, l. 3, p. 2, n. 759.

ARCHIDIACONUS.

Archidiaconus in aliquibus differt a Vicario Episcopi, l. 4, n. 254. Non habet præcedentiam in Choro vel Capitulo, n. 255. Si intra annum non fieret Diaconus, privari deberet distributionibus ordinariis. Voto in Capitulo, etc. Sed consuetudo in multis locis in contrarium præscripsit, n. 256, 747. Est oculus Episcopi n. 257. Illius officium est semel in anno visitare a num. 257. Eorum jurisdictio et auctoritas in pluribus Diœcesibus est extincta, n. 268. In illis, et eorum Commissariis varia requiruntur, a n. 266. Ordinarie non possunt judicare de causis matrimonialibus, criminalibus, nec ferre censuras, etc. In Archi-Diœcesi tamen Coloniensi ad varias se jus habere putant, a n. 261, l. 6, p. 3, n. 887.

ARCHIEPISCOPUS.

Archiepiscopi ante acceptum pallium non possunt convocare concilium provinciale, nec Provinciam visitare, l. 4, n. 436.

Archiepiscopi consuras ferre non possunt in subditos Suffraganeis, nisi actu visitent, vel ad ipsos sit facta appellatio, l. 7, n. 29. Neque absolvere possunt censuratos ab Episcopis inferioribus, nisi actu vesitent, n. 137. In irregularitatibus dispensandi facultatem ordinarie non habent cum subditis Episcopi Suffraganei absentis, n. 467. Subditos Suffraganeorum ordinare non possunt, nequidem tempore visitationis, et in loco exempto : neque possunt illis dare dimissoriales, l. 6, p. 2, n. 2179, 2233.

Archiepiscopi quoad Indulgentias idem possunt quod Episcopi, imo altero tanto plus illis debetur, n. 1321. In Ecclesiis Suffraganei, per se loquendo, non possunt unire beneficia, l. 4, n. 286.

ARCTATUS RATIONE BENEFICII.

Arctatus ratione Beneficii recipiendi est qui habet jus, vel est vocatus ad Beneficium vacans, quod requirit certum Ordinem, etc. Ratione recepti est qui obtinet Beneficium requirens servitium personale, ratione cujus tenetur intra annum se facere promoveri, l. 6, p. 2, n. 2258. Potest primo anno Sedis vacantis ordinari, et accipere dimissoriales, non vero alia ratione arctatus, num. 2258, a num. 2261.

ARGENTARIUS, SIVE AURIFABER.

Argentarius diversimode peccare potest, l. 4, a num. 1539.

ARMA GESTANS.

Arma contra prohibitionem gestans noctu per horam peccat graviter, si ob frequentes pugnas prohibitio facta sit, l. 1, n. 669.

ARRHA.

Arrha sæpe sumitur pro conctractu, quo traditur pignus pro stabilienda obligatione ad non recedendum a facto contractu sub pœna amittendi tale pignus l. 6, p. 1, n. 134. Post sponsalia data est veluti pignus pro assecuratione Matrimonii futuri, ibid. Eam dans, si sine justa causa resistat, illam amittit, ibid. Eam accipiens, si sine justa causa resistat, tenetur eam restituere, et tantumdem in æquivalenti

adjicere, immo etiam plus, nisi esset mulier minor 25 annis, quæ solam tenetur restituere, ibid. Si dans stet promisso, retinet ejus dominium. Item si cum causa justa resiliat, ib. Probilius in quacumque quantitate constitui potest, ibid.

ARS NOTORIA.

Ars notoria est quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione, etc. utitur ad scientiam repente et sine labore acquirendam, l. 3. p. 2, n. 27.

ARTICULUS.

Articuli Joannis Hus damnati V. *Hus.*
Articuli Wicleff damnati. V. *Wicleff.*
Articuli Martini Lutheri damnati. V. *Lutherus.*

ARTICULUS MORTIS.

Articulus mortis censetur esse quando mors mortaliter certa proxime instat, l. 6, p. 2, n. 1559. Articulo mortis æquivalet si quis sit in proximo periculo perpetuæ amentiæ, ibid. Pro articulo mortis quivis Sacerdos potest quemcunque fidelem a quibuscunque peccatis et censuris absolvere, n. 1560. Si adsit jurisdictionem habens, probabilius alius absolvere non potest in articulo mortis, n. 1562. Si habens jurisdictionem nollet absolvere in articulo mortis constitutum, quivis Sacerdos absolvere posset, n. 1563. Si in articulo mortis Sacerdos simplex inceperit Confessionem audire, superveniente alio jurisdictionem habente, licite pergit, n. 1562.

ARTIFEX.

Artifices, quibus traditur res polienda, vel immutanda, tenentur ad ejus restitutionem, si etiam ex levi eorum culpa perierit, l. 3, p. 2, n. 819. Excusantur a peccato, si causa adsit, qui faciunt vel vendunt res indifferentes, licet plurimi illis abutantur, nisi abusus esset contra justitiam, l. 2, 250.

ASPECTUS OBSCŒNI.

Aspectus obscœni, si extra Matrimonium fiant, ex intentione actus luxuriosi, vel ob delectationem veneream, sunt peccata mortalia, alias non, l. 3, p. 1, n. 887. Conjugibus licent, si referantur ad copulam, ibid. item. l. 6, p. 3, n. 287. V. *Luxuria.*

ASSECURATIO.

Assecuratio est contractus, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se ad eam compensandam, si perierit, l. 3, p. 1, n. 1105. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, inique petit pretium et tenetur restituere, ib. Etiam probabilius non potest accipere pretium assecurationis, quamvis res nondum sit in tuto, si privata scientia sciat non fore periculum. ibid. Si cupiens rem suam assecurari, certo sciat eam jam periisse, non potest pacisci de ejus assecuratione, ib.

ASSIGNATIO.

Assignatio in Jure vocatur Delegatio, l. 3, p. 1, n. 463.

ASSISTENTIA IN CHORO, ET MISSA.

Assitentia in Choro et Missa cum certo habitu fieri debet, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 54, 55, 98.

ASTROLOGIA.

Astrologia naturalis est quæ effectus corporeos et naturales prædicit, etc. l. 3, p. 1, n. 8. Illicita est, si prædicantur effectus liberi, et contingentes, ib.

ASYLUM.

Asyli immunitas est privilegium certis locis concessum, ut nemo ex illis violenter trahat aliquem, l. 4, a n. 1392. Competit omni Ecclesiæ auctoritate Episcopi ad Dei cultum stabiliter destinatæ, etiam tantum construi cœptæ, aut destructæ, in Pluribus locis præterea competit jus asyli, ib. Beneficio illius gaudent omnes baptizati; probabiliter etiam non baptizati, et Judæi: exceptis publicis latronibus; viarum grassatoribus; viatores ex insidiis aggredientibus, agrorum depopulatoribus; occultis homicidis vel mutilatoribus membrorum in ipsis Ecclesiis, earumque cœmeteriis; occidentibus proditorie proximum; assassinis; Hæreticis ob crimen Hæreseos confugientibus; læsæ Majestatis reis in persona ipsius Principis, a n. 1393. Ad asylum onfugientes variis gaudent privilegiis, a n. 1395. Non gaudent immunitatem asyli, qui ob correctionem morum et pœnas morte vel mutilatione inferiores tradendi essent ad Superiorem Ecclesiasticum, n. 1395. Impedientes, violantes, extrahentes ab asylo, peccant graviter, n. 1396. Ex illo expelli possunt se male habentes, et post factam monitionem non emendantes, ibid. Ex eo exeuntes ob necessitatem naturæ non ultra 30 passus, capi non possunt, ib. Ex illo, nequidem per Episcopum invitus extrahi potest, ibid. Illius privilegio probabiliter gaudet Clericus etiam contra Judicem Ecclesiasticum, ibid. Ex eo extrahentes, extrahi mandantes, extractum cum violatione immunitatis Ecclesiasticæ non restituentes incurrunt sacrilegium, excommunicationem, infamiam, reatum pœnæ capitis, et mulctam pecuniariam, ibid.

ATTENTIO.

Attentio est advertentia ad aliquid, l. 4. n. 1332. Attentio ad Horas est advertentia ad recitationem illam vocalem Horarum, quæ duplex est, externa, et interna, ib. Externa est omissio actionum exteriorum incompossibilium cum attentione interna, n. 1332, 1335. Interna est quædam advertentia, seu applicatio animi ad aliquid, n. 1332, l. 3, p. 1, n. 650. Interna est triplex, ad verba, ad sensum verborum, et ad Deum, l. 4, n. 1333.

Attentio externa requiritur ad satisfaciendum pro Horis, n. 1334. Variæ actiones censentur incompossibiles cum attentione interna, ut pingere, scribere, attente audire alios loquentes, etc. n. 1336. Compossibiles censentur, quæ non fiunt valde festinanter, idem, quæ ad orationem sunt contrariæ, etc. n. 1327.

Attentio externa et interna sufficiens ad orationem censetur adesse, si orans ipse non ponat actionem cum attentione incompossibilem, n. 1338, a n. 1344. Attentio interna ad satisfaciendum pro Horis probabiliter non requiritur, nec est præcepta ab Ecclesia: contrarium tamen etiam est probabile, a n. 1340. Sine omni attentione interna legens Horas, ita ut voluntarie distrahatur, et nullam diligentiam ad distractiones repellendas adhibeat, peccat mortaliter. Si autem mediocrem diligentiam adhibeat, non peccat, si distractiones advertens negligenter repellat, peccat venialiter, a n. 1343.

Attentio interna Ministri requiritur ad valorem Sacramenti, l. 6, p. 1, n. 84. Attentio virtualis ad valorem Sacramenti sufficit, ib.

Attentio ad Missam audiendam debet esse talis ut

audiens possit testari Sacrificium esse peractum, et rationem reddere aliquorum, quæ ad aram gesta sunt ; Quod si toto tempore simul distrahatur, audit quidem Missam, peccat tamen venialiter, etc. l. 3, p. 1. a n. 860. Ad celebrandam aliquanto major requiritur, quam ad audiendam, et diu distractus celebrans extra Canonem peccat venialiter ; in Canone et sumptione secundum aliquos mortaliter, probiliter tamen tantum venialiter, l. 6. p. 2, n. 179, a n. 443. Attentio interna probabiliter non præcipitur graviter ad Horas recitandas, aut Missam legendam, ib.

ATTRITIO.

Attritio est dolor et detestatio peccati commissi ex motivo supernaturali inferiore quam charitatis Dei super omnia, l. 6. p. 2, a n. 654. V. *Dolor.*

AVARITIA.

Avaritia est inordinatus appetitus temporalium, l. 4, n. 300. Est ex genere suo peccatum veniale ; aliquando fit mortale, ibid.

AUCTOR.

Auctor omni exceptione major dicitur classicus, cujus opinio non est contra principium aliquod certum ; qui non nititur fundamento levi, æquivoco, vel sophistico ; qui non docuit improbabilia, et a cæteris Theologis reprobata, etc. l. 1, a n. 160. Major numerus Auctorum per se loquendo, cæteris paribus, facit majorem auctoritatem, et probabilitatem, n. 135, a n. 270. Multitudo Auctorum, non tamen semper, facit opinionem probabilem, a n. 136. Unus Auctor etiam impressus præcise non facit opinionem probabilem, a n. 153. Unicus Auctor omni exceptione major, quamvis doceat contra communem, poterit opinionem suam reddere certo probabilem, a n. 155.

AUCEPS.

V. *Venator.*

AUCUPIUM.

Aucupium de jure naturæ permissum cuilibet est licitum, possunt tamen Principes, vel respublica in certis locis illud sub pœna prohibere. l. 3, p. 2, num. 256. Ab aucupio aliquem impediens, ad quod jus habet, tenetur compensare, quantum alter deductis expensis putabatur lucraturus, si impeditus non fuisset, n. 263.

S. AUGUSTINUS.

S. Augustini mens non est ubique facilis intellectu, l. 1, n. 212, in illis punctis solum est irrefragabilis, quæ Ecclesiæ auctoritas confirmat, n. 213.

AURIGA.

Aurigæ, apud quos res deponantur, tenentur ad earum restitutionem, si etiam ex levi eorum culpa perierint, l. 3, p. 2, n. 819. Aurigæ Catholici in Hollandia licite vehunt annonam ad castra Hæreticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus idem facerent, l. 2, n. 250. Licite vehunt illum ab uno loco in alium, quem sciunt eo proficisi ad peccandum, num. 274. Qui per consuetudinem habent jus vehendi aliqua die festo, etiam habent jus omittendi Missam, si, hac audita, vehere non possint, l. 3, p. 1, n. 584. Possunt vehere die festo, si alter habet jus curandi, ut vehantur sua, ibid.

AURORÆ TEMPUS.

Aurora pro diversitate mensium diverso tempore præcedit solem, l. 6, p. 2, n. 226. Excepto Martio semper durat per horam, et dimidiam, ibid. Pro licita Missarum celebratione attenditur moraliter, et politice, quando scilicet terminari solet quies, et inchoari labor, n. 225, 2053 ; D. 214.

AVUS.

Avus tenetur gravi obligatione juris naturalis conservationem, et educationem nepotum curare, l. 3, p. 1, n. 695.

AZYMI PANES.

Azymorum comestio prohibita est Christianis, quæ fit ritu Judaico, l. 2, n. 87.

B

BALBUTIENS.

Balbutiens ordinari potest, si ita loqui possit, ut intelligatur quamvis cum difficultate, l. 6, p. 2, num. 2222.

BANNITUS.

Banniti sunt, qui publica auctoritate declarati sunt rei mortis, l. 3, p. 1, n. 792. Cuilibet licitum est eos occidere in territorio Principis qui eos proscripsit, exceptis Clericis ; item Filiis respectu Parentum, etc. n. 788, a n. 792. Illis secundum communem non licet se defendere, et aggressores occidere, num. 816.

BAPTISMUS.

Baptismus Sanguinis est perpessio mortis pro Christi fide, l. 6, p. 1, a n. 230. Probabiliter justificat ex quodam privilegio, quamvis absit actus Charitatis, n. 238. Baptismus flaminis est perfecta contritio, n. 244. Ad eum sufficit votum vel desiderium implicitum Baptismi aquæ, ib. Baptismus aquæ est ablutio corporis exterior facta sub præscripta forma verborum, n. 229. Extra Martyrium est necessarius ad salutem, saltem in voto, n. 587. Circa hunc Baptismum sunt variæ et diversæ Hæreses, a n. 245. Illum instituit Christus, n. 3. Materia ejus remota est aqua naturalis, n. 258, a n. 279. Ad Baptismum inepta est artificialis, item saliva, lachrymæ, sudor, cerevisia, atramentum crassum, aqua congelata, etc. quamvis aliqui probabiliter dicant aliquas ex his materiis esse materias aptas ad Baptismum, ibid. item, n. 22, 434. In Baptismo privato libere omittitur aqua benedicta, non in solemni, n. 263. Si quis aqua carens infantem alioquin sine Baptismo moriturum projiceret in puteum, et sic formam proferret, Baptisimus esset validus, sed hoc probabilius est illicitum, n. 264. Materia proxima est ablutio capitis, n. 258. Si baptizandus in alia parte saltem principali corporis abluatur, secundum communiorem, Baptismus est validus, num. 267. Si fiat per immersionem loco effusionis contra consuetudinem Diœcesanam, probabiliter peccatur tantum venialiter, n. 266. Si nulla pars, Baptizandi tangitur, Baptismus est invalidus, n. 258, 265. Forma ejus necessaria hæc est : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, Amen*, a n. 268. Pronuntians hanc formam etiam debet aquam applicare, alias Raptismus est invalidus, n. 258, 283. Formæ invalidæ et dubiæ sunt diversæ, a n. 268, in formæ Baptismi prolatione quinque significantur, scilicet persona baptizantis, actus baptizandi, persona baptizandi, Unitas Divinæ Naturæ et

Trinitas Personarum, n. 268. Si persona baptizantis, aut baptizandi, nullo modo significatur, Baptismus est invalidus, n. 269. Mutatio materiæ vel formæ theologice substantialis invalidat Baptismum non vero theologice accidentalis, n. 18. Mutatio materiæ theologice substantialis est quando materia, juxta communem usum et existimationem hominum, non est re et nomine eadem cum illa quam Christus instituit; si adhuc sit eadem, erit ad summum mutatio accidentalis, a n. 21. Mutatio formæ Theologice substantialis est si non maneat sensus per verba a Christo intentus; qui si maneat, erit tantum accidentalis, etc. a n. 29, 42. Baptismus aquæ prærequiritur ad valorem aliorum Sacramentorum, n. 165. Ante Baptismum prærequiritur Fides, et Spes saltem virtualis; et si adsit peccatum mortale personale, Contritio, vel Attritio, n. 387. Sufficit Attritio, n. 239. Minister ejus validus est omnis homo ratione utens n. 52, a n. 271. In eo non requiritur certa ætas, n. 273. In conferendo Baptismo servandus est ordo; hinc si adsit Sacerdos, Laicus illcite baptizat, n. 271, 277. Ordinarie Catholicis non licet illum petere ab Acatholico, a n. 278. Duo simul unum valide baptizant, si quisque per se intendat baptizare independenter ab alio, n. 283 Subjectum capax Baptismi est solus homo vivus ab Adamo descendens nondum baptizatus, n. 284. Baptismus est necessarius ad salutem, n. 165, a n. 245, n. 587. Per se loquendo est gravis obligatio eum statim suscipiendi, a n. 285. In suscipiente adulto debet esse intentio saltem habitualis; secundum plures tamen sufficit implicita tantum, n. 158, a n. 287. Ad valorem Baptismi pueri ratione non utentis non requiriur consensus parentum, n. 297. Illicitum est, baptizare prolem parentum infidelium, illis invitis, n. 298. Sufficit tamen consensus alterutrius, n. 299. Potest proles parentibus infidelibus invitis babtizari, si hi sint stricte servi hominis Christiani, n. 300. Parentibus infidelibus mortuis potest Princeps Christianus curare baptizari proles politice tantum sibi subjectas, invitis Tutoribus, n. 301. Proles captivæ, per se loquendo, jure Belli baptizari possunt, n. 302. Licite baptizantur proles Hæreticorum vere baptizatorum invitis parentibus. Item proles juste vel etiam injuste extra potestatem patriam extractæ. Item morti proximæ: non vero proles illorum, qui invalide sunt baptizati a n. 303. Contra voluntatem parentum petens Baptismum, si septennium compleverit, et habet plenum rationis usum, baptizari potest. Probabiliter etiam, licet septennium necdum compleverit, n. 306. Baptismus nullus est, si puer inter Baptizandum moriatur forma nondum finita, n. 284. Nondum perfecte natus baptizari debet, si sit periculum, et pars aliqua ablui possit, ib. Validus est Baptismus infantis in utero matris, si aqua per artem pertingat ad ejus corpus, a num. 292. Valide baptizatur, quem Minister putat esse alium, n. 284. Plures simul valide baptizantur; extra necessitatem tamen illicite, ibid. Baptizari debent fœtus abortivi mulierum etiam imperfectissime figurati, num. 294. Item infantes prodigiosi, n. 295. Iteratus Baptismus ordinarie est invalidus, n. 284. Quandoque tamen permitti potest, n. 280. Repeti potest, imo debet, si sit grave, et morale, vel saltem rationabile dubium, num valide quis sit baptizatus, etc. ac forma: *Si baptizatus es, non te baptizo; si nondum es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, etc.* a n. 124, 284, 310. Si repetatur, varia observari debent, n. 284, a n. 323. Exposititi probabilius rebaptizari debent, n. 318. Baptizati ab obstetrice, vel Laico r baptizari debent, si sit prudens dubium vel de valore Baptismi, vel statuta Diœcesana id præscribant, a n. 319. Ab Hæretico Prædicante baptizati communiter rebaptizari possunt; sæpius etiam debent, num. 322. Baptizatus ab Angelo bono probabilissime rebaptizari non debet, n. 272. Sub conditione varii sunt baptizandi, n. 284, a n. 290. Monstrum procreatum ex homine masculo, et bruto femella sub conditione baptizari debet, n. 296. Procreatum ex muliere et bruto masculo baptizari non debet ibid. In dubio an sit ex bruto masculo, sub conditione baptizari debet. ibid. Baptismus repeti non debet, si fiat mutatio sexus, v. g. feminæ in virum, n. 317. Probabiliter catholicus licite baptizat infantem Heretici, si parens hæreticus id petat, n. 307, baptizari non debent infideles adulti, si velint infideles manere, num. 308. Si parens infidelis esset mortem illaturus nolenti baptizare prolem suam, licite baptizari posset, num. 309. Probabiliter baptizari possunt surdi, cæci, et muti, vel surdi et muti, n. 291. Valide baptizantur perpetuo amentes, uti et qui ante amentiam Baptismum petierunt, num. 284, 290. Defectu requisitorum Baptismus aliquando est invalidus, aliquando dubius, n. 258. Baptismus cum obice susceptus reviviscit et causat gratiam obice remoto, n. 198. Baptismus solemnis est qui fit cum ritibus et cæremoniis, l. 6, p. 1, n. 198. Baptismus solemnis est qui fit cum ritibus et cæremoniis, l. 6, p. 1, n. 333. Extra necessitatem debet fieri in Ecclesia sub mortali, num. 334. Ut liceat privatim domi baptizare, sufficit prudens dubium vel timor periculi mortis infantis, a num. 335. Mater tenetur manisfestare patrem infantis baptizandi in locis, in quibus hoc, ut fiat, mandatum est: in aliis manifestare illum non debet, n. 328. Baptismi locus non censetur locus originis, si agatur de ordinibus suscipiendis, et subjectione Episcopi, nisi baptizatus fuisset Turca, Judæus, aut alius infidelis, l. 6, p. 2, n. 2181. Si dubitetur de valore Baptismi, Presbyterii et Episcopatus Ordines iterari debent, n. 2158. Baptismi neglectus probabiliter non est intrinsece malus, l. 1, n. 776. Baptizare est actus habentis jurisdictionem circa fideles, quibus baptizandus aggregandus est, l. 6, p. 1, n. 274. Baptizaturus debet formare intentionem faciendi hoc, quod Christus instituit, vel quod facit Ecclesia, n. 373. Baptizans, si alius nomine ejus levet infantem, probabiliter potest esse patrinus illius quem baptizat n. 353, 398. Baptizatio propriæ prolis extra casum necessitatis secundum communem impedit usum Matrimonii contracti; probabiliter tamen etiam non impedit, n. 358.

Baptismi cœremoniæ. V. *Cœremoniæ.*

Baptismi Patrini. V. *Patrini.*

Baptismale nomen. V. *Nomen.*

Baptismalis liber. V. *Liber.*

BARBITONSOR.

Barbitonsores communiter excusantur a peccato, tondendo die festo, l. 3, p. 1, n. 591. Non excusantur a Jejunio, l. 3, p. 2, n. 1331.

BEATUS.

Beati juvare possunt animas Defunctorum, l. 6. p. 2. n. 1352. Illorum nomina non sunt referenda in Martyrologio, nisi, ubi cultus eorum cum officio et Missa celebratur, n. 2055. D. 228.

Beatorum cultus. V. *Cultus.*

Beatorum nomina. V. *Nomen.*

BELLUM.

Bellum defensivum est, quo vis injusta repellitur, l. 3, p. 1, a n. 867. Licitum est etiam auctoritate privata, ibid. Offensivum est, quo vis infertur, quod, ut liceat, variæ conditiones requiruntur, ibid. Contra gerentem bellum justum non licet se defendere, ib. Belli justitia magna diligentia Principis est indaganda, ib. In bello justo, per se loquendo, licet in auxilium vocare infideles, ib. Etiam licet eos adjuvare in bello justo, ib. In die festo licitum est puguare, n. 858. Bellum potest esse utrinque formaliter justum : non tamen justum utrinque materialiter, n. 869. Licite ab illo indici potest, qui suum, et adversæ partis jus a viris doctis fecit sufficienter examinari, n. 869. Puguari potest pro utraque parte, si rationes pro justitia belli sint utrimque probabiles, n. 871. Belli justitia etiam supposita ordinarie in praxi est illicitum fœdus Principibus Christianis cum Turcis, et Hæreticis, num. 872. Bello aggredi infideles per se loquendo, Christianis est illicitum, num. 873. Bella Christianis prohiberi possunt a Papa, num. 874. In bello justo licent omnia quæ ad finem ejus sunt necessaria, a n. 880. In bello hostibus erepta, si sint bona immobilia, cedunt Principi, aut Reip si mobilia, fiunt capientis, nisi consuetudo sit contraria, ib. Bello injusto a Piratis, capta licitum est a Catholicis emere, etc. l. 3, p. 2, n. 972. Si in bello ædificetur munitio ad urbem muniendam, damnum fundi omnes æqualiter ferre debent, l. 3, p. 1, n. 882. Belli tempore licita est pabulatio in terra hostili, non tamen ordinarie in terra amica, n. 883. Belli tempore sicuti milites, ita et Missionarii possunt accipere, et retinere spolia hostium, n. 884. Si urbs detur direptioni et ferro, per se loquendo, et directe, innocentes occidi non possunt, n. 885. Expulsis ex urbe obsessa armis gerendis ineptis ordinarie transitus per castra permitti debet, ibid.

BELLIDUX.

Belliduces non possunt surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putant non correspondere æqualem mercedem, l. 3, p. 1, n. 973. Ut occulta compensatio illis liceat, debent esse certi de injuria, n. 974. Belliduces, Capitanei, Commissarii, Officiales, etc. aliquid accipiendo sæpius peccant, et tenentur ad restitutionem, n. 867, a n. 875, n. 880. V. *Officialis bellicus.*

BENEDICTIO.

Benedictæ res reverenter et decenter tractari debent, l. 6, p. 1, a n. 222. Benedictio alia est constitutiva, sive consecrativa ; alia invocativa ; alia tantum significativa, n. 227, et l. 5, p. 2, n. 485. Benedicere campanas, uti et alia vasa sacra possunt Abbates pontificalia exercentes, l. 6, p. 2, n. 406. Vestes Sacerdotales. V. *Paramenta.* Benedictiones in Missa, sive Cruces formandæ sunt manu explicata, et digitis conjunctis, a n. 485. Benedictio cinerum, candelarum, Palmarum. V. *Palmarum Benedictio.* Ad octavam benedictionem ad lectionem in Horis pro varietate festorum varia dici debent, num. 2055, D. 252, 253. Benedictio Matrimonii est laudabilis cæremonia, l. 6, p. 3, n. 15. Debet fieri a Parocho, vel ab eo designato ; si fiat ab alio, hic ipso facto suspenditur ab Officio, et Beneficio, n. 459, 504. Si omittatur, ordinarie est veniale, num. 459, 505. Differre post consummationem sine causa, etiam probabilius est veniale, n. 505. Debet probabiliter fieri in Ecclesia, num. 506. Potest fieri a Parocho Sponsi vel Sponsæ, num. 507. Probabiliter iterari potest in secundis nuptiis, si alteruter antea non sit benedictus, num. 508. Etiam benedici possunt nuptiæ, si duo infideles convertantur, vel, si alteruter sit Catholicus, num. 509.

BENEFICIANDUS.

In Beneficiando plura requiruntur, ut Beneficium valide, et licite obtineat, scilicet Clericatus, habilitas, ut intra annum suscipiat Ordinem Beneficio annexum, ut sit legitimus : in Ecclesia latina, ut non sit conjugatus, ut non sit excommunicatus excommunicatione majore, ut non sit infamis, aptitudo corporis, et animi, scientia, et aliquando Gradus Doctoris, vel Licentiari ; certa ætas, etc. l. 4, n. 734, a n. 741, 750, 767, 774, 785. Qualitatem Beneficii narrare debet, et quæ impediant, in supplica exprimere, etc. a n. 633, 651. Debet habere intentionem implendi præscripta et necessaria, a n. 859.

BENEFICIATUS.

Beneficiatus ordinario debet functiones suo Beneficio annexas præstare per seipsum sub obligatione gravi, l. 4, n. 813. Beneficiatus in Cathedralibus, et Collegiatis, si ultra tres menses intra annum absit, peccat graviter, et primo anno media parte fructuum, secundo vero omnibus fructibus privari debet, n. 862, a n. 876. Si absit, ordinarie non lucratur distributiones, et si eas participet, peccat, ac tenetur restituere, nisi absit in utilitatem Ecclesiæ, etc. ibid. Si præsens in Choro non canat, quandoque peccat, et non lucratur distributiones, a num. 878. Si sub cantu legat Sacrum, ordinarie censetur absens, num. 880 Si habeat plenum dominium Beneficii, et fructus percipiat, aut percepturus sit, tenetur ad Horas, a n. 1186. Non satisfacit orando per alium, n. 1192. Si elapsis sex mensibus post adeptam possessionem Horas omiserit, tenetur ad restitutionem fructuum, a n. 1201. Probabilius est absolute Dominus suorum proventuum, a n. 1355. Ad Missas obligatus potest pro iis accipere stipendium, l. 6, p. 2, n. 1. Potest eas legere per alium, dato solum ordinario stipendio, num. 131. Ordinarie non potest Beneficium administrare ante possessionem, l. 4, n. 450. Tenetur ad residentiam, a num. 862. Tenetur ordinarie sub mortali pensionem solvere, si habeat Beneficium pensione gravatum, a num. 1159. Quantum illi ad sustentationem decentem sit necessarium, ex personæ qualitate, et loci diversitate decidi debet, num. 904. Si Beneficium Ecclesiasticum licite obtentum per triennium pacifice possederit cum titulo, præscribit jus in illo, l. 3, p. 2, n. 544. Ut dicatur subjectus ad effectum suscipiendi Sacros Ordines ratione Beneficii, debet illud ad congruam vitæ sustentationem per se sufficere, et actu pacifice possideri, l. 6, p. 2, n. 2168. Si Beneficium quoad jura Episcopalia subjectum huic Episcopo, quamvis quoad præsentationem et institutionem subjiciatur elteri Episcopo, Beneficiatus hic ordinari potest, n. 2179. Si habeat plura Beneficia in diversis Diœcesibus, in omnibus illis Ordines suscipere potest, ibid. Si in excommunicatione bona fide Beneficium acquisiverit, eique inserviat, probabiliter potest fructus retinere, l. 7, n. 228. Si illud acceperit cum dubio Irregularitatis, peccavit quidem, si tamen post adhibitam diligentiam maneat dubium, potest illud retinere, n. 457. Beneficii rector ordinarie satisfacit, si congruum stipendium det Sacerdoti celebranti ad mentem Fundatoris, l. 6, part. 2, num. 81, 96.

BENEFICIUM.

Beneficium Ecclesiasticum, est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum, l. 4, num. 213. Aliud est sæculare, quod pro Sæcularibus : aliud regulare, quod pro Regularibus est institutum, ibid. Aliud est duplex, quod administrationem vel eminentiam aliquam habet adjunctam : aliud simplex, quod tantum institutum est ad officia divina obeunda sine administratione, vel eminentia singulari, n. 213, a n. 226. Duplex aliud est majus, quod est quasi culmen Beneficiorum et dignitatum : aliud medium, v. g. Decanatus, Abbatia, etc. Aliud minus, in quo exercetur juridictio tantum in foro interno, num. 227. In dubio, an sit simplex, an curatum, censeri debet simplex, n. 228. Canonicatus est Jus spirituale, quod aliquis ad Capitulum spectans habet ad stallum in Choro, etc. n. 215. Præbenda est jus percipiendi fructus provenientes a Canonicatu, num. 216. Præstimonium est Beneficium institutum pro Clericis, ut studiis vacent, n. 217. Beneficium titulare, quod in titulum perpetuum sic confertur, ut absque gravi causa non possit auferri, num. 218. Beneficium manuale est, quod ad nutum alterius auferri potest, n. 219. Beneficium monoculare est, quod est unicum in Ecclesia, n. 220. Commenda spiritualis est officium, vel Beneficium, in quo alicui commendatur administratio aliqua spiritualis, n. 221. Manuale probabiliter est re ipsa Beneficium, n. 222. Beneficia Regularia possunt esse in Ecclesia Sæcularі, et Sæcularia in Regulari, imo possunt esse in eadem Ecclesia, n. 223. Sæculare vacat per Professionem retigiosam, n. 224. Sæculare probabilius non potest sine dispensatione conferri Regularibus, num. 225. Novitio tamen valide conferri potest, ibid. In Archidiœcesi Coloniensi nullus Regularis ad Sæculare, nec Sæcularis ad Regulare aut sæculare curatum admitti debet sine examine, etc. n. 650. Non omne Beneficium curatum est parochiale, num. 599. Principaliter curatum dicitur, cui a principio Cura animarum est annexa tanquam principale onus. Tantum habitu curatum, si beneficiatus non teneatur actu per se exercitum illius Curæ habere, l. 3, part. 1, a n. 750. Beneficia præsertim curata diu vacare non debent, l. 4, num. 601. Præbendæ Canonessarum non sunt vera Beneficia, n. 230. Capellania tum tantum est Beneficium, si auctoritate Episcopi sit creata et dotata, num. 235. Vicaria perpetua est Beneficium, non vero temporalis, num. 240. Beneficium erigere, est cum approbatione Superioris Ecclesiastici statuere jus percipiendi fructus ob aliquod spirituale officium, num. 271. Plura in eodem altari constitui possunt, num. 272. Aliqua solus Papa, aliqua etiam Episcopus, et Jurisdictionem quasi Episcopalem habens, aliqua 40 annorum possessio mutare potest, num. 273, a n. 296. Etiam solus Papa aliqua unire potest, aliqua Episcopus et Jurisdictionem quasi Episcopalem habens, a num. 274. Si ex duobus æque principalibus fiat unum, neutrum per unionem extinguitur, si autem unum accessorie annectatur alteri, annexum amittit rationem Beneficii, n. 280. Beneficii divisio est, quando de uno fiunt plura, illi autem Jure ordinario possunt dividere, qui possunt unire, a n. 188. Beneficii dismembratio est separatio aliquorum fructuum ab eo : hæc relinquit unum Beneficium, num. 289. Beneficii suppressio est extinctio tituli, per quam Beneficium desinit. Possunt extinguere et dismembrare beneficia, qui possunt dividere et unire, num. 295. Beneficium acquiritur per electionem, præsentationem, vel per liberam collationem. Acquiritur actu, si acquiratur Jus in re; potentia, si acquiratur tantum Jus ad rem, num. 298, 299. Necdum vacans conferri non potest, nec peti aut promitti in specie, a n. 461. Potest vivente adhuc beneficiato incorporari v. g. Monasterio, n. 463. Beneficiorum non Patronatorum Supremus Collator est Papa et ordinarie Episcopus in sua Diœcesi, n. 298, 469. Beneficii provisio, nominatio ad Beneficium, præsentatio, institutio, collatio; investitura, electio, postulatio, confirmatio, admissio, possessio in aliquibus differunt, num. 301. Beneficia tribus modis Papa conferre potest, Jure prævention is, concursus et devolutionis, num, 298, a n. 470. Circa provisionem Beneficiorum Cardinales, Legati Apostolici, Episcopi, Vicarii Generales, Capitula, eorumque Vicarii et Monasteria varia possunt, num. 559. Si idem Beneficium eadem vel diversa die pluribus conferatur vel cedatur uni, vel pluribus sub conditione, uni absque conditione, hic aliis præferri debet, in aliis circumstantiis pro varietate circumstantiarum modo hic, modo alter præferendus est, a n. 576. Conferri debet sine diminutione, a num. 668. Beneficio onera addere soli Papæ licitum est, Episcopis tamen etiam licet ob necessitatem, num. 669. Beneficia plura simul habere ordinarie non licet, et est indispensabile, num. 862, a n. 897. Nec Papa ideo censetur in hoc dispensare, quod sciens aliquem plura Beneficia habere, id toleret, sed ex aliis circumstantiis id colligi debet, a n. 908. Habenti plura Beneficia ex dispensatione, si conferatur adhuc aliud incompatibile, eo ipso priora vacant, num. 912. Beneficia incompatibilia sunt varia, num. 662, a num. 918. Beneficia quatuor modis amittuntur : 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione Juris. 3. Per sententiam Judicis. 4. Per liberam resignationem, num. 884.

Beneficium an digniori sit conferendum. V. *Dignior.*

Beneficium quando dicatur litigiosum. V. *Pacifica possessio.*

Beneficii affectio. V. *Applicatio manuum Papæ.*

Beneficii collatio. V. *Collatio Beneficii.*

Beneficia per concursum. V. *Concursus.*

Beneficii obtentio ratione Coadjutoriæ. V. *Coadjutoria.*

Beneficii fructus. V. *Fructus.*

Ad Beneficium nominatio. V. *Nominatio ad Beneficium.*

Beneficio an onera addi possint. V. *Onera.*

Beneficia parochialia. V. *Parochus.*

Beneficii patronus V. *Patronus.*

Beneficii pensio. V. *Pensio.*

Beneficii permutatio. V. *Permutatio.*

Beneficii possessio. V. *Possessio.*

Beneficii postulatio. V. *Postulatio.*

Ad Beneficium præsentatio. V. *Præsentatio.*

Beneficii obtentio per preces. *V. Preces.*

Beneficii provisio. V. *Provisio.*

Beneficii resignatio. V. *Resignatio.*

Beneficii surrogatio. V. *Surrogatio.*

Beneficii valor. V. *Valor.*

Beneficium vacans esse potest : 1. De Jure tantum, 2. De facto tantum. 3. De jure et de facto simul, l. 4, num. 885. Modi vacationis Beneficii sunt duo, naturalis et civilis, num. 886. Duplex ejusdem Beneficii vacatio in eodem genere dari non potest, n. 890. Vacatio finitur per provisionem legitimam accepta-

tam, per registraturam et signaturam supplicæ jam acceptatæ, etc. ibid. Beneficium censetur vacare in loco, in quo quis moritur. Si perdatur per sententiam, ibi vacat, ibi sententia fertur, etc. num. 887. Beneficium Jure tantum vacans, alteri conferri potest, n. 888. Non vacat morte præsentati, n. 889. Beneficium vacat in Curia seu apud Sedem, si quis moriatur in loco ubi est Papa, vel ejus Curia, aut saltem in loco Curiæ vicino, n. 491. Vacat per mortem naturalem, non autem semper per civilem, a num. 892. Quandoque vacat per obtentionem Beneficii incompatibilis, quandoque alio modo, a num. 896, 913. Beneficia omnia vacant per obtentionem Episcopatus veri et non titularis tantum, etc. a n. 925. Beneficium non vacat per Matrimonium de futuro, per Matrimonium de præsenti tamen ipso Jure vacant omnia Beneficia in Ecclesia Latina, num 930. Per Matrimonium invalide contractum ex defectu consensus vel libertatis non inducitur vacatio, num. 931. Per Matrimonium cum impubere contractum, ipso Jure non videtur vacare Beneficium, num. 932. Beneficium non vacat per ingressum in Novitiatum Religionis, num. 934. Per professionem religiosam validam vacant ipso Jure Beneficia in sæculo obtenta, n. 935. Nec vacant per emissionem Votorum simplicium in Societate Jesu, num. 936. Per militiam sæcularem probabilius vacant ipso Jure, num 937. Non vacant per captivitatem, aut incarcerationem perpetuam, num 938. Non censentur vacare per solam absentiam, etiam 10 annorum, nisi quis propter nimis longam absentiam, vel alias circumstantias censeatur Beneficium habere pro derelicto, num. 939. Vacant per privationem ob aliqua delicta, a num. 940. Vacant per resignationem. V. *Resignatio.* Per permutationem. V. *Permutatio.*

BESTIA.

Bestiam, cum qua se homo commiscuit, licet occidere, l. 3, p. 1, num. 831.

BESTIALITAS.

Bestialitas est congressus in quo non servatur identitas speciei, l. 3, p. 1, n. 918. Est gravissimum peccatum inter species Luxuriæ consummatæ contra naturam, ibid. Probabiliter est causa divortii, l. 6, p. 3, n. 436. In Confessione explicari debet, an facta sit cum bestia mare vel femella, etc. l. 6, p. 2, a n. 1083.

BEURSA.

Beursa est Conventio in qua Mercatores congregati statuunt pretia mutuorum, Cambiorum, etc. l. 3, p. 2, n. 881. Videtur esse species usuræ, ibid.

BIBLIA SACRA.

Biblia sacra sunt honoranda, et non in usus profanos, aut sordidos adhibenda, l. 6, p. 1, n. 228. V. *Scriptura sacra.*

BIBLIOPOLA.

Bibliopola peccat vendendo libros prohibitos vel lascivos, item si librum defectu laborantem vendat pro integro, etc. l. 4, num. 1539. Mercaturam faciens librorum Hæreticorum Censuram incurrit, l. 7, n. 353.

BIBLIOPEGUS.

Bibliopegis licet compingere libros Hæreticorum pro illis, qui eos legendi facultatem habent : non autem illis licet mercaturam eorum facere, l. 8, n. 356.

BIGAMIA. BIGAMUS.

Bigamia est reiteratio matrimonii consummati l. 4, num. 768. Est triplex : vera, interpretativa, et similitudinaria, ibid. Bigami omnes sunt incapaces Beneficii, et irregulares, ibid. Item, l. 7, n. 493. Papa cum illis potest dispensare, l. 4, n. 769. Cum veris, et interpretativis bigamis Episcopus dispensare non potest ad ullos Ordines, aut Beneficium, potest tamen cum similitudinariis, num. 770. Bigamus peccat graviter, si in actu conjugali sibi repræsentet primam conjugem, l. 6, p. 3, n. 287.

BLASPHEMIA.

Blasphemia alia est in Deum, alia in Sanctos : In Deum, est verbum maledictionis, vel contumeliæ in Deum. In Sanctos, est verbum contumeliæ in eos, l. 3, p. 1, n. 246. Variis modis committitur, et ordinarie est grave peccatum, si fiat plene advertenter. Iratus in homines, vel jumenta, enuncians Sanguinem Christi, Sacramenta, etc. committit blasphemiam aliquando gravem, aliquando levem, a n. 247. Si quis ex joco sæpe effutiat verba blasphema, aut utatur verbis Scripturæ ad res profanas : aliquando committit blasphemiam, a n. 250. Si quis immutet verba, ne blasphemet, non committit blasphemiam, n. 252. Si quis dicat, se ad Dei gloriam velle se inebriare, committit blasphemiam ; non autem, si dicat, velle se recreare ad Dei gloriam, quamvis inde secutura esset ebrietas, n. 253. Si quis dicat, stultus es, quamvis Deum haberes patrem non videtur esse blasphemia, n. 254. Qui inducit usu carentem rationis ad blasphemiam, peccat, num. 255. Blasphemiæ qualitas in Confessione exprimi debet, n. 246.

BONA.

Bonorum genera sunt quatuor, l. 3, p. 2, n. 297. Bona per sententiam injustam adjudicata, debent restitui, et per compensationem occultam recipi possunt, l. 4, num. 1469. Bona dicuntur cadere in manum mortuam, quando fiunt inalienabilia, et ex illa manu non possunt redire, num. 1385. Bona conjugum dotalia dicuntur, quæ uxor affert marito ad sustinenda onera matrimonii, l. 3, p. 1, n. 1017. Bona paraphernalia seu præter dotalia sunt, quæ uxor præterea affert, n. 1018. Antiphernalia, seu contra dotalia, sunt, quæ maritus assignat uxori in compensationem reciprocam dotis, num. 1019. Bona propria mariti sunt omnia, quæ is possidet, excepta dote, num. 1020. Propria uxoris quoad jus, est dos; quoad jus et usum, sunt plerisque in locis paraphernalia, ibid. Bona communia sunt quæ durante Matrimonio accedunt de communibus bonis, ibid. Quid circa dicta possunt maritus et uxor, ex specialibus juribus locorum decerni debet, a num. 1017. Bona conjugum. V. *Conjuges.* Bona uxorum. V. *Uxor.*

Bona filiorum familias castrensia sunt, quæ filius acquirit, tanquam miles vel occasione belli, l. 3, p. 1, num. 128. Quasi castrensia sunt, quæ filius acquirit ex Artium liberalium professione, etc. n. 1029. Adventitia sunt, quæ filio adhuc sub patria potestate constituto obveniunt aliunde quam a Patre, vel aliter, quam ejus intuitu, n. 1030. Profectitia sunt, quæ proveniunt a Patre, vel ejus intuitu donantur filio adhuc sub patria potestate constituto, num. 1031. Aliquorum dictorum bonorum dominium habent filii ; aliquorum manet penes parentem, a num. 2026. Bona minorum. V. *Minores.*

Bona incerta sunt ea, quæ cui debeantur, ignoras,

l. 3, part. 2, num. 84. Si ea habeas sine delicto, poteris tibi retinere. Si vero ex delicto, teneris restituere pauperibus, ibidem. Bona certa ordinarie possessori justo restitutui debent, ibidem. Bona incerta pro varietate circumstantiarum aliquando restitui debent, n. 84, a n. 92.

Bona inventa jure naturali et gentium fiunt primo occupantis, si nunquam fuerint sub alicujus dominio, l. 3, p. 2, n. 84. Quod si aliquando dominium habuerint, aliquando omnia, aliquando pars illorum restitui debet, a n. 86, a n. 105. Bona derelicta sunt ea quæ Dominus non vult amplius esse in numero rerum suarum : l. 3, p. 2, n. 90. Fiunt primo occupantis, a n. 90. Etiam censentur bona derelicta, si valde diu fuerint perdita, etc.

Bona vacantia sunt, quæ relicta sunt a defuncto qui nec hæredes habuit nequidem intra decimum gradum, nec de bonis illis disposuit, l. 3, p. 2, n. 104. Cujus sint dicta bona, ex consuetudine locorum colligi debet, a n. 104.

Bona hostibus erepta aut bello capta, si sint immobilia, cedunt Principi ; si mobilia, fiunt capientis : nisi consuetudo aliter habeat, l. 3, p. 1, n. 880, l. 3, p. 2, n. 113.

Bona Ecclesiastica immobilia et mobilia pretiosa ordinarie alienari non possunt, l. 4, a num. 1363. Etiam veniunt nomine bonorum Ecclesiasticorum Jura et actiones ad immobilia, etc. a num. 1365. Licitum est Catholicis, ea emere ab Hæreticis, et retinere, quandiu a propriis dominis occupata non sunt, l. 3, part. 2, n. 972.

Bona sæcularia fieri possunt Ecclesiastica sine consensu Principum, l. 4, a n. 1385. Donari, aut vendi possunt Ecclesiis, a n. 1389.

Bona necessaria censentur quæ ad vitam et statum decenter conservandum requiruntur. Superflua quæ ad ea conservanda non sunt necessaria, l. 2, n. 194, 199. Ex necessariis ordinarie non est obligatio dandi Eleemosynam : Ex superfluis probabiliter, etiam graviter indigenti succurrere, est obligatio sub mortali, n. 154, a n. 200.

Bonorum cessio. V. *Cessio Bonorum.*

Bonorum renuntiatio. V. *Renuntiatio.*

Bonum Matrimonii est tripartitum : Fides, Proles, Sacramentum, lib. 6, part. 3, num. 235. Bonum prolis exigit ut in usu Matrimonii non impediatur generatio. Bonum fidei ut abstineatur ab adulterio. Bonum Sacramenti inducit indissolubilitatem, ibid.

BONA FIDES.

Bona Fides pro præscriptione est conscientia bona, sive judicium practicum, saltem probabile, quod res, quam incipis possidere, sit tua, l. 3, p. 2, a n. 497. Ad eam varia requiruntur, ibidem. V. *Præscriptio.*

BREVIARIUM.

Breviaria non videntur ideo prohibita, quod non habeant facultatem imprimendi appressam, l. 4, num. 1742.

BULLA CŒNÆ.

Bulla cœnæ est decretum quod Papa omni anno die Cœnæ Domini, sive Jovis sancto, renovat : per quod fert censuras et reservationes in quædam crimina, l. 6, p. 2, num 1612. Bullæ cœnæ auctor ignoratur, ibid. Præter Hæresim formalem tantum, varii casus in ea reservantur, a num. 1613. Bullæ cœnæ tenor hic est : *Pastoralis Roman. Pontificis vigilantia,* etc. n. 2054. Possunt a Casibus in ea reservatis in foro conscientiæ absolvere Episcopi per se, vel per alium, etc. l. 7, n. 126, l. 6, p. 2, a n. 1620. Quando datur generalis facultas absolvendi ab omnibus censuris, non intelliguntur censuræ casuum Bullæ cœnæ, nisi Papa id exprimat, l. 7, num. 132. Bulla cœnæ per hoc omnes obligat, quod Romæ prumulgetur, et alibi de hoc, uti et de casibus in ea contentis, constet. Certum tamen videtur quod in aliquibus Germaniæ locis quoad aliqua saltem cum illo rigore non obliget, l. 2, n. 687, l. 6, p. 2, a n. 1619. Bulla cruciatæ sic dicitur quod sit in favorem militiæ cruciatæ, id est, rubra cruce in dextera scapula insignitæ : per eam quantitas major debiti incerti mutatur in minorem a Papa ad usum pium l. 3, p. 3, n. 410.

Bulla Jubilæi. V. *Indulgentia Jubilæi.*

BURSA.

Bursa corpalis in sacrificio omitti potest, sine peccato, l. 6, p. 2, n. 330.

C

CADAVER.

Cadaver Clerici mortui male tractans fit irregulare, l. 7, n. 530.

COECUS.

Cœcus excusatur a recitatione Horarum, nisi aliqua sciat memoriter, l. 4, n. 1217, 1219, 1230.

CALENDARIUM VETUS.

Calendarium vetus a fidelibus observari potest in locis in quibus novum necdum est receptum, l. 1, n. 585. In locis, in quibus novum receptum est, probabiliter adhuc vetus sequi possunt Catholici, l. 2, n. 113. Exiens e loco, ubi est vetus, ad locum ubi est novum receptum, potest Catholicus se huic accommodare, nisi veniat in terras Hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt ; ibi enim non potest ob scandalum, l. 1, n. 687.

CALIX.

Calix pro sacrificio sub mortali debet esse consecratus, quem Episcopi, Abbates et Sacerdotes privilegiati consecrare possunt, l. 6, p. 2, n. 308. Qui etiam probabiliter censetur consecratus, si in eo non consecrato aliquis celebraverit, ibid. Calix execratur, si notabiliter frangatur, ut fiat inutilis ad sacrificium, n. 255. Ex varia materia, modo vinum non imbibat, confici potest, n. 308, a n. 345. Si calix ex stanno, ære, aut alio metallo ob paupertatem antehac sit consecratus in eo celebrari potest, n. 545. Etiam nunc, quamvis non cogat paupertas calix ex stanno, aut alio metallo per se loquendo, consecrari potest, et in eo celebrari ; etiam in magna paupertate ex plumbo, qui tamen omni mense mundari debet, a n. 346. Probabiliter debet esse consecratus. Praxis sententiæ contrariæ est prohibita, n. 2150.

CAMBIUM.

Cambium est contractus, in quo permutatur pecunia pro pecunia cum lucro illius, qui in alterius gratiam permutat, l. 3, p. 2, n. 1029, 1030. In variis differt a mutuo 1030. Quatuor sunt cambiorum genera : 1. Dicitur cambium minutum, seu manuale, in quo dantur pecuniæ majores pro minoribus, vel contra. 2° Est cambium per litteras, cum campsor in hoc loco

accipit pecunias quas in alio loco per factores suos defundit. 3° Est cambium reale, cum campsor hic dat pecunias, ut eas alibi recipiat. Hæc tria genera cambiorum sunt licita. 4° Est cambium fictum, seu siccum, quod nihil aliud est, quam titulus lucrandi, quod est illicitum, a n. 1029. Cambium Francofurtense ordinarie est licitum, ibidem. Cambii justum pretium est, quod lege, vel consuetudine, vel communi hominum proborum æstimatione taxatur, num. 1031. Ad justitiam cambii variæ conditiones requiruntur, a n. 1032. Cuivis licitum est cambiare seclusa prohibitione Magistratus, n. 1037.

CAMPANA.

Campanæ non benedictæ non pulsantur pro templis, l. 6, p. 2, num. 2055, D. 145. Eas benedicendi facultatem habent Abbates Pontificalia exercentes. In Coloniensi et Trevirensi Archidiœcesibus, committitur etiam Superioribus Ordinum, et Societatis JESU, etc. n. 406. Benedictæ pulsari non debent ad profana, nisi sit necessitas, n. 405. Campanarum pulsatio in Sabbato sancto sequi debet Parochiam, n. 2055, D. 130. Campanula in Missa non benedicitur; illa non datur signum, nisi ad *Sanctus*, et utramque elevationem, n. 404. Campanam pulsans ideo, ut reus securius ducatur, aut ut Judex in fine pulsus legat mortis sententiam, aut ad seditionem excitandam, fit irregularis, l. 7, n. 531. Campanarum pulsus juvat defunctos indirecte, l. 3, p. 2, n. 1346.

CANCELLARIA ROMANA.

Cancellariæ Romanæ regulæ obligant ubique, uti praxis docet, saltem illæ quarum materia est communis et non restricta ad Romanam Curiam, l. 1, n. 575.

CANDELA.

Candela accensa duplex ex cera requiritur pro Sacrificio, ad minimum sub veniali; in necessitate tamen sufficit una, etiam ex sebo, aut lampas ex oleo, l. 6, p. 2, n. 308, a n. 392. Sine ullo lumine celebrare in gravi necessitate probabilius non licet, n. 392. Si ante consecrationem lumen extingueretur, et reaccendi non posset, probabilius Missa est continuanda, n. 303. Si candelæ ex sebo tantum haberi possent, probabiliter licet celebrare, etiam ex sola devotione, n. 395. Omni lumine extincto sub veniali non licet legere Evangelium S. Joannis, n. 397. Candelarum benedictio absente Episcopo fieri potest die Purificationis ab eo qui Missam est cantaturus, n. 2055, a D. 171. Earum distributio fieri debet stando cum mitra in capite ab eo qui privilegium habet eam gestandi, D. 273. Ab aliis detecto capite, D. 170.

CANON.

Canon generaliter significat regulam, specifice est lex edita a Concilio Generali, l. 1, n. 878. Differt a Decreto, Epistola decretali, dogmate, mandato, interdicto, functione, ibid. Privilegium Canonis est favor statui clericali concessus, l. 4, n. 1380. Canon etiam sumitur pro parte Missæ principali, quæ incipit statim post *Sanctus* usque ad *Pater noster*, l. 3, p. 1, n. 662.

CANONESSA.

Canonessarum status est antiquus, scilicet ab Anno 817. Quarum Abbatissa debet esse annorum 30, l. 4, num. 229. Visitari possunt ab Episcopo, si exemptæ non sint: Si autem exemptæ sint, a Nuntio Apostolico, ibid. Status earum videtur tacite approbatus, ibid. Quamvis non sint Clericæ, sunt tamen Personæ Ecclesiasticæ, ibid. Probabiliter, earum Præbendæ plures sine dispensatione possideri possunt, n. 230. Quam obligationem habeant procurandi officium divinum, ex consuetudine desumi debet. Probabiliter non obligantur ad privatam lectionem Horarum, nisi consuetudo sit contraria, num. 232. Canonessa clam maritata probabiliter non potest pergere frui Præbenda, si statutum sit ut castitatem servent Canonessæ, a n. 233. Canonessam percutiens, probabiliter incurrit excommunicationem latam in percussores Clericorum, l. 7, n. 315. Canonessæ et earum Abbatissa spectato jure naturæ, et ex præsumpta Fundatorum voluntate non debent frui distributionibus, si absint a Choro sine causa, l. 4, num. 881.

CANONICATUS.

Canonicatus est Jus spirituale, quod aliquis ad Capitulum spectans habet ad stallum in Choro, etc. l. 4, n. 215. Canonicatus ordinarie sunt Beneficia incompatibilia, n. 862.

CANONICUS.

Canonici obligantur canere in Choro, alioquin non possunt lucrari distributiones, nisi consuetudo sit contraria, l. 6, p. 2, n. 2068 et l. 4, n. 878. Debent per seipsos onera et officia annexa præstare, nisi consuetudo prævaleat, l. 4, n. 878, 813. Si quis duo habeat Beneficia, utraque onera et officia annexa præstare debet, n. 813. Cononici debent canere alta voce, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 58. Ut lucrentur distributiones, tenentur canere Missam de die, D. 57, num. 371. In quadragesima tenentur canere Missam cum Diacono et Subdiacono, n. 2055, D. 61. Canonici parati assistentes Episcopo præcedunt Vicarium Generalem, D. 98. Soli Cathedrales incedunt parati in Processionibus, D. 119. Si canant Missam cum Episcopo, sedent in latere Epistolæ in scamno panno cooperto, D. 100. Communicant in cœna Domini de manu Celebrantis, D. 153. Hebdomadario debetur honor in Choro super omnes. In Horis Canonicis decantandis non debet uti stola, D. 149, 150, 241. In Sacramentorum administratione non debent adhibere rochetum et cappam. In processionibus debent intra Ecclesiam incedere detecto capite, extra eam cum birreto in capite, D. 195, 213. Canonici Ecclesiæ Collegiatæ cedunt Cathedralibus, D. 154. Canonici Regulares possunt in publicis processionibus uti rocheto et superpelliceo, D. 196. Canonici in Dominicis aqua benedicta aspergendi sunt singillatim, D. 50. Non residentes aliquando possunt percipere fructus Beneficii, si consuetudo habeat, l. 4, a n. 874. Non est illis licitum ordinarie abesse a Capitulo, n. 883. Si ab Horis absentes accipiant distributiones, tenentur eas reddere non obstante remissione, l. 3, p. 2, n. 451. Probabiliter aliquando non obligantur ad legendas Horas, si fructus non percipiant, vel si sint nimis tenues, etc. l. 4, a num. 1194. Ordinarie obligantur ad Horas sub obligatione restituendi fructus, a n. 1201. Canonici Regulares ad Monachos transire possunt, non contra, num. 175. Ut quis sit Canonicus, ubi Divisio Canonicatum præcepta per Trid. non est introducta, sufficit prima Tonsura, num. 746.

CANONIZATIO.

Canonizatio differt a beatificatione partim accidentaliter, partim etiam veluti substantialiter, l. 6, p. 2, n. 377.

CANTIONES INHONESTÆ.

Cantiones inhonestæ, si canantur animo inhonesto

vel venereo, sive cum periculo ruinæ spiritualis, sunt peccata mortalia, alias ordinarie venialia, l. 3, p. 1, n. 887.

CANTUS IN CHORO.

Cantus in Choro ordinarie non excusat a jejunio, lib. 3, par. 2, n. 1349.

CAPELLANIA.

Capellania est cura regendi Capellam, l. 4, n. 234. Tum tantum est Beneficium, si auctoritate Episcopi sit creata et dotata, n. 235. Alia est Ecclesiastica, alia laica, a n. 235. Laica non obligat ad Horas, nec potest esse titulus Ordinationis, Ecclesiastica tamen, si sit perpetua, et habeat sufficientes proventus, potest esse titulus Ordinationis, n. 236, 1197. Eam Ordinarius visitare potest, nisi fundator noluerit, n. 237.

CAPELLANUS.

Capellanus dicitur, cui cura Capellæ committitur, l. 4, num. 234. Capellanus laicus non tenetur ad subsidium, quod sæpe imponitur super proventus Ecclesiasticos, n. 238. Obligatus ad celebrandum peccat, si causando in se infirmitatem, reddat se impotentem ad celebrandum, l. 1, n. 790. Capellanus Episcopi cum eo Horas legens debet se illi conformare, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 70. Capellanus amovibilis, item, cui commissa est celebratio Missarum perpetuarum, potest per alium legere Missas, dato solum ordinario stipendio, n. 131. Capellanus in hospitali potens administrare omnia Sacramenta, tamen invalide assistit Matrimoniis habitantium in hospitali, l. 6, p. 3, n. 7, 8.

Capiens aliena animalia. V. *Columba.*

CAPILLITIUM FICTUM.

Cum Capillitio ficto sive perruca celebrare sub gravibus pœnis est prohibitum ab Innoc. XI. Videmus tamen id quotidie fieri a Sacerdotibus judicantibus se per hoc non peccare, l. 6, p. 2, n. 401.

Capitaneus. V. *Officialis bellicus.*

CAPITULARES.

Capitulares novum statutum concedere possunt; quod, si fiat in Capitulo generali vel saltem Provinciali, concurrente majore parte suffragiorum, omnes obligabit, alias non l. 4, num. 96. Tenentur Capitulum accedere, num. 883.

CAPITULATIONES.

Capitulationes Ecclesiarum Jura, etc. lædentes, ante acquisitionem Beneficiorum inire, sub gravissimis pœnis est inhibitum, l. 4, a n. 671.

CAPITULUM.

Capitulum, Sede vacante, potest constituere œconomum vel commendare ad sex Menses, Parochiali Beneficio vacante, indicere et habere concursus, etc. l. 4, n. 601. Potest beneficio aliquas conditiones addere et aliqua nova statuta quandoque facere, n. 851. Non potest primo anno Sedis vacantis dare dimissoriales, nisi arctatis ratione Beneficii, nec concedere licentiam Episcopo externo aut Nullotensi apud se Suffraganeo, exercendi Pontificalia in Ecclesia vacante, et ordinandi non arctatos, l. 6, p. 2, 2257, a n. 2261. Potest tamen etiam primo anno Sedis vacantis, suis subditis non arctatis dare litteras dimissoriales seu comendatitias de vita et moribus, a n. 2265. Capitula cavere debent ne onera seu Missas suscipiant quarum satisfactioni imparia fuerint, a n. 106.

Capitulum defuncto Episcopo succedit in omnibus, quæ sunt Jurisdictionis ordinariæ, l. 6, p. 3, n. 888. Potest per Vicarium suum Capitularem dispensare in matrimonialibus, ibid. Per eum etiam potest assistere Matrimoniis, aut alteri ad hoc dare licentiam, n. 890. Probabilius etiam dispensare potest in irregularitatibus, Sede vacante, l. 7, n. 469.

CAPSULÆ PRO ELEEMOSYNIS.

Capsulæ pro eleemosynis ad Missas, ab Ecclesiis auferri debent, si illi satisfacere non possint, l. 6, p 2, n. 68, 84, 99.

CAPTIVITAS.

Captivitas non est certum signum delicti commissi, l. 4, num. 1441. Ut Judex possit aliquem in captivatem adducere, requiruntur magna indicia delicti, a n. 1442. Captivitas, etiam perpetua, non inducit vacationem Beneficiorum, n. 938.

CAPTIVUS, CAPTUS.

Captivi Christiani, si sint cum Turcis aut Dominis infidelibus, licite remigant contra Catholicos, et cooperari possunt ad rapinas, incendia, etc. l. 2, n. 250, 277. Capti in bello justo possunt fugere nisi obstet scandalum, aut specialis promissio. Capti in bello injusto possunt fugere, et hostium bona secum auferre, l. 3, p. 1, n. 880.

CAPUCINI MISSIONARII.

Capucini Missiouarii in Helvetia dispensant circa eos qui Matrimonium contraxerunt clandestine, vel cum impedimento criminis, illud ignorantes, vel in quarto gradu Consanguinitatis, vel Affinitatis, l. 6, p. 3, n. 893.

CARCER.

Carceris effractio est licita reo, l. 4, n. 1525. Proximis consanguineis, etc. licitum est in effringendo carcere juvare reum et liberare, n. 1527. Reus qui effregit carcerem probabiliter non tenetur damnum compensare, n. 1528.

CARDINALIS.

Cardinalium declarationes aliquando habent vim legis, l. 1, n. 574. In Irregularitatibus dispensandi potestatem ordinarie non habent Cardinales, l. 7, n. 408.

CARMELITÆ DISCALCEATI.

Carmelitæ Discalceati in Regno Persarum dispensant cum neophytis quoad omnia impedimenta Consenguinitatis et Affinitatis, l. 6, p. 2, n. 893.

CARNIUM ESUS.

Carnes die Veneris licite dantur infantibus, infidelibus, et perpetuo amentibus, l. 2, n. 6, 74. Parvulis ante et etiam post septennium licite dantur carnes, si careant usu rationis, l. 3, p. 2, n. 1367. Carnes comedere potest die Jovis, qui post examen dubitet de audita 12 noctis, ib. Carnibus vesci diebus prohibitis licet catholico, qui transit per loca hæretica, si ei alias grave periculum vitæ immineat, l. 2, n. 54. Transiens ex una in alteram Diœcesim, ubi non servatur idem stilus Kalendarii, si in una v. g. absolvisset Quadragesimam, potest in altera, in qua adhuc est Quadrogesima, edere carnes, etc. l. 3, p. 1, n. 1271. Esus carnium diebus Veneris non licet v. g. Ambste lodamì, n. 1268. Esus carnium, cui permissus die jejunii, non ideo illi

plures permittuntur refectiones, n. 1259, 1269. Qui esu carnium fregit jejunium, toties peccat, quoties carnes iterum comedit, n. 1264. Carnes humanas comedere probabiliter non est intrinsece malum, l. 1, n. 776. Qui comedit carnes humanas ex mera gula, peccat mortaliter, l. 5, n. 307. Licet, sed non teneris eas comedere in extrema necessitate, a n. 307.

Carnium comestio. V. *Jejunium.*

CARTHUSIANUS.

Carthusianus carnes edens peccat contra Obedientiam et contra Temperantiam, l. 4, n. 96. Probabilius non tenetur vesci carnibus, uti vitam conservet, l. 3, p. 2. n. 769 et p. 2, n. 1267. In extrema necessitate pro medicina sumere potest cornu cervi, ossa humana, etc. l. 3, p. 2, n. 1267. Probabiliter obligatur voto, nequidem in infirmitate comedendi carnes, si illud emiserit, l. 3, p. 1, n. 413.

CASTITAS.

Castitatis votum in Religione, aut etiam in sæculo emissum se extendit ad quoscumque actus, actus etiam internos luxuriæ cavendos, l. 4, n. 96 a n. 153. Etiam probabiliter versatur circa actus qui terminantur ad impudicitiam alienam, n. 155. Contra Castitatis votum peccat, qui se exponit periculo illud per seipsum violandi, n. 156. Probabilius castitatis votum obligat illum, qui ita proclivis est in luxuriam, ut ipsi salubrius videatur inire Matrimonium, l. 3, p. 1, n. 461.

Castitatem, qui vovit ante, vel in Matrimonio, probabilius peccat, petendo debitum, l. 6, p. 3, n. 257. V. *Votum castitatis.*

Castitas, Cœlibatus, Continentia Sacro ordini annexa. V. *Ordo.*

CASUS CONSCIENTIÆ.

Casus Conscientiæ ex Theologis Scholasticis et Moralibus resolvendi, l. 1, a n. 461. Præcipue pro iis consulendi qui passim non sequuntur laxitates, nec affectant nimium rigorem, a n. 464.

CASUS PUBLICI.

Casus publici non matrimoniales, in quibus ad S. Pœnitentiariam recurritur, sunt duo : Si quis manus violentas injecerit in Clericum publice, et si quis pugnavit, vel astitit in publico duello, l. 6, p. 3, n. 170. Pro casibus publicis contra immunitatem ecclesiasticam recurritur ad S. Congregationem immunitatis ibid.

CASUUM RESERVATIO.

Casuum reservatio quid sit. Quis habeat potestatem reservandi casus, et qui ab eis absolvendi. V. *Reservatio Casuum.* Casus reservati Clementis VIII plures, l. 6, p. 1, n. 1299. Casus Papæ reservati habent annexam excommunicationem, n. 1614.

CATALOGUS PECCATORUM.

Catalogus Peccatorum pro instituenda Confessione generali, l. 6, p. 2, post. n. 1483.

CATECHUMENUS.

Catechumenus non obligatur præceptis Ecclesiæ, l. 1, n. 674.

CATHOLICUS.

Catholicus post contractum coram Parocho Catholico Matrimonium comparens coram Ministro catholico adhibente Cæremoniam aliquam religiosam, probabiliter non peccat, l. 6, p. 3, n. 775. Licite comparet ante vel etiam post contractum Matrim. coram Magistratu acatholico, n. 776. Catholici in Germania licite communicant cum Hæreticis, l. 7, n. 176. Famulantes, aut laborantes inter Hæreticos, diebus jejunii possunt comedere carnes, si tollant scandalum, l. 3, p. 2. n. 1337. Licite administrant officium politicum apud Hæreticos, si illud nullam communicationem habeat cum ipsa Hæresi; alias non, l. 2, n. 108. Licite promovet ministrum hæreticum ad Parochiam, v. g. Si putet, illum minus nociturum veræ Religioni, et hoc faciat tantum per consilium vel per preces et intercessionem, n. 190. Catholici viventes inter Hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahunt Matrim. coram Ministro hæretico, peccant contra fidem, n. 54. Excusantur, si cogantur comparere ex gravi causa contrahendo Matrim. coram Ministro acatholico, pure ob causam aliquam politicam, n. 67. Honoris et Amicitiæ causa licite interesse possunt Matrim. Acatholicorum contrahendo coram Ministro Acatholico, ibid. Ordinarie illicite petunt Baptismum ab acatholico, l. 6, p. 1, a n. 280. Catholico Martyrium optanti licitum est, non fugere a carcere, quamvis commode posset, l. 3, p. 1, n. 782. Quas habeat obligationes, si cum persona acatholica Matrim. contraxerit et proles susceperit, etc. V. *Hæreticus.*

CAUPO.

Caupones, apud quod res deponuntur, tenentur ad eorum restitutionem, si etiam ex levi eorum culpa perierint, l. 3, p. 2, n. 809. Peccant, si in locis, in quibus Catholici vivunt mixti Hæreticis, vendant, aut ministrent sine causa, vel necessitate carnes die Jejunii comesturis, l. 2, a n. 250. Permittentes ad ædes suas venire Meretrices, et servire mensis, ut plures habeant hospites, peccant mortaliter, n. 161. Sine justa causa vinum promens se inebriaturis, peccat mortaliter, n. 261. Probabilius etiam sine justa causa promere non potest, si dubitet an hospites se sint inebriaturi, ibid.

CAUSA DISPENSANDI CIRCA MATRIMONIA.

Causa dispensandi est angustia loci, l. 6, p. 3, n. 898. Si puella sit superadulta, n. 899. Justa causa dispensandi, v. g. in subdiaconatu, potest esse periculum Incontinentiæ, a n. 906. Causæ speciales Romæ admitti solitæ pro dispensatione variæ sunt n. 900. Si una non sufficiat, possunt plures congeri, n. 901. Causa finali cessante tantum secundum aliquam sui partem, non cadit dispensatio, n. 911.

CAUSA DISSOLUTIONIS SPONSALIUM.

Causæ dissolutionis Sponsalium plures concurrentes possunt sufficere, quæ seorsum non sufficiunt, l. 6, p. 3, n. 210.

Causa dissolutionis occulta Judici aperiri potest, si Sponsa nolit remittere, n. 214.

CAUSA EFFICIENS MATRIMONII.

Causa efficiens Matrimonii sunt contrahentes, l. 6, p. 5, a n. 226.

CAUSA AD PAPAM DELATA.

Causa, de qua Papa cœpit cognoscere, censetur revocata a Judicibus inferioribus, l. 4, n. 522. Causa semel facta curialis per appositionem manus Papalis, semper manet curialis, ibid.

Causa Sacramentorum. V. *Sacramentum.*

CELEBRATO MISSÆ.

Celebrare Missam Quando, Quoties, Quo loco liceat, et quæ ad ejus celebrationem sint requisita. V. *Missa.*

CELEBRIA FESTA.

Celebria festa quæ dicantur. V. *Festum.*

CENSURA.

Censura Ecclesiastica est pœna Spiritualis et Medicinalis, per quam aufertur usus quorumdam bonorum spiritualium, l. 1, n. 1. Per eam homo privatur bonis externis, non internis, ibid. Pœnæ variæ non sunt vera Censura, ut exilium, Carcer, Degradatio, Cessatio a divinis, Irregularitas, etc. ibid. Circa ea varii sunt errores Hæreticorum, qui docuerunt illas nullius esse valoris, etc. a n. 2. De fide est in Ecclesia esse censuras, n. 4. Dividitur in Excommunicationem, Suspensionem, et Interdictum n. 5. In latæ, et ferendæ sententiæ, n. 5. 9, in eam, quæ est Juris, Canonis et Hominis, n. 7. Nomen *Censura* a diversis diversimode derivatur, n. 6. Ferri potest vel per sententiam generalem, vel per particularem, n. 8. Eam communiter debet præcedere Monitio canonica, num. 10, a n. 72. Solus Superior Ecclesiasticus eam ferre potest, n. 17, 19. Eam ferre potest in subditos, probabiliter etiam in peregrinos in sua Diœcesi commorantes, num. 17, a num. 31. Eam ferentes magna circumspectione uti debent, num. 18. Ordinarie nemo eam ferre potest per modum judicii in causa propria, num. 20. Eam ferre potest Episcopus confirmatus, quamvis necdum ordinatus, num 23. Item Vicarius Generalis Episcopi, n. 24. Item Sedes vacans, Seus Vicarius Capituli Sede vacante, sicut Episcopus, n. 25. Eam ferre non potest Parochus, imo nec declarare aliquem excommunicatum, nisi ipsi hoc demandetur, n. 21. Nec Clericus conjugatus nisi a conjuge unica separatus, et voto castitatis utrinque emisso, n. 26. Nec Superior in Censura existens, num. 27. Nec Archiepiscopus in subditum Episcopi Suffraganei, nisi actu visitet, vel ad illum fiat apellatio, num. 29. Nec Episcopi, nec Nuntii Apostolici, nec Legati a latere contra Religiosos exemptos, nisi id illis in specie sit concessum, n. 30. Nec Episcopi in Imperatores et Reges, num 33. Si feratur contra Personas Ecclesiasticas a Jure communi, comprehenduntur Religiosi, etiam Laici, et Moniales, n. 30. Censura Suspensionis, et interdicti generaliter lata in omnes delinquentes, non tangit Episcopos, l. 7, num 34. Censuram a se latam nemo incurrit, num. 35. Eam non incurrit, qui in loco exempto aliquid committit ab Episcopo sub Censura prohibitum, n. 25. Ferri potest ob solum peccatum externum complectum et perfectum, n. 47, a num. 52. Ab ea excusat quidquid excusat a peccato mortali, etc. n. 47. Eam invalidat defectus ferentis, si substantialis ordo judicii prætereatur, et defectus causæ justæ, ibid. Ea incurritur per actum vere externum, quamvis nullo teste factus sit, num. 48. Etiam incurritur ab eo, qui præceptum sub Censura prohibitum externe tantum et ficte observat, si actus internus spectet ad substantiam rei præceptæ; secus non, n. 49. Non incurritur ab eo qui legem ignorat, modo ignorantia illa non sit crassa, vel de illa non cogitet, dum peccat, l. 6, p. 2, n. 1614. Nec incurritur ab eo, qui invincibiliter ignorat Censuram transgressioni esse affixam, l. 1, a n. 767. Nec incurritur, si delictum leve sit, quamvis ex eo sequatur grave damnum, l. 7, n. 51. Incurritur a committente furtum sub censura prohibitum, quamvis statim voluntatem mutet, et ablata restituat, n. 51. Non incurritur a lethaliter aliquem vulnerante, si mors non sequatur etiam per miraculum, n. 53. Si ea sequatur postquam vulnerans confessus et absolutus est, probabiliter adhuc incurritur n. 54. Ab eo incurritur, qui se inebriat intendens vel prævidens homicidium a se in ebrietate causandum si illud causetur, num. 55. Quandoque imponitur propter contemptum, num 56. Proprie non sunt Censuræ; quæ levibus præceptis adduntur, n. 50. Censura lata contra facientes aliquod delictum, non cadit supra mandantes vel consulentes, nisi id in lege exprimatur, n. 57. Mandantes comprehenduntur, si verba sic habeant : *Incurret talem Censuram, qui per se, vel per alium hoc fecerit.* Consulentes si sic habeatur: *quomodo cumque quis fuerit causa; si quis fuerit causa,* etc. a n. 58. Si in mandantes vel consulentes Censura feretur principaliter, incurritur, quamvis mandatum, et consilium revocetur, n. 60. Si accessorie tantum ferantur in mandantem, et hic revocarit mandatum, probabiliter non incurritur quamvis sequatur effectus, n. 61. Si accessorie tantum feratur in consulentem, probabilius adhuc incurritur, quamvis consilium revocarit, n. 62. Incurritur a consulente hoc, quod licet ille non fecisset, alius consuluisset, n. 64. Probabiliter non incurritur a consulente hoc, quod sine illius vel alterius consilio nihilominus ponendum erat, n. 65. Probabilius incurritur in dubio an effectus sine consilio secutus fuisset, n. 66. Censuræ ferri possunt sub conditione, l. 7, num. 67, sub conditione lata, si per modum legis lata sit, conditione impleta incurritur, etiam ferente censuram mortuo, num. 103. Suspenditur per appellationem factam ante conditionem impletam, a n. 114. Non suspenditur, si causa appellandi sciatur non subsistere, num. 116. Sub disjunctione lata secundum plures non valet, num. 68. Nec valet lata indeterminate in unum e duobus, n. 70. Censura lata ab homine per modum sententiæ, ordinarie debet fieri scripto, l. 1, num. 71. Ferens eam sine scripto, ex variis causis excusari potest. ibid. Lata a superiore invito, ex metu cadente in virum constantem, si causa subsistit, probabilius valet, n. 71. Ligat, quamvis sit injusta extrinseco, n. 83. Talis est, quæ fertur ex intentione mala, vel malo modo, ibid. Probabilius est invalida, si causa revera non sit justa, n. 84. Ad eam varia prærequiruntur, scilicet ordinarie triplex monitio, etc. a n. 72. Ab ea incurrenda varia excusant, ut Impotentia moralis, Ignorantia, etc. a num. 92. Eam incurrit qui contra sententiam Judicis ex opinione etiam tantum probabili opus sub censura injungentis agit, num. 94. Ad eam suspendandam sufficit voluntas illius, in cujus favorem concessa est, num. 101. Una Censura potest quis sæpius ligari, si plures ponat causas, n. 87. Probabiliter etiam duplici Censura ligari quis potest pro eodem delicto, n. 88. Ordinarie a Censura absolvere potest, qui eam tulit, vel ejus Superior, vel Successor, vel Delegatus, etc. l. 7, n. 126. Ad eam tollendam, non sufficit causam ejus esse sublatam, sed requiritur absolutio, num. 127. Ab ea absolvi potest qui ex fiducia absolutionis obtinendæ eam incurrit. num. 129. Quomodo ab ea danda absolutio, statui debet ex natura tum Censuræ, tum cujusvis absolutionis, num. 155. Si latæ addita sit clausula : *Donec resipiscas,* ordinarie adhuc opus est absolutione

posita resipiscentia, n. 159. Si addita sit clausula : *Sis excommunicatus donec satisfeceris*, præstita satisfactione, probabilius adhuc requiritur absolutio, n. 170. Censura Papæ et Episcopo reservata, sublata reservatione Papæ per Jubilæum, etiam tollitur reservatio Episcopi, l. 7, n. 149.

Censuræ denuntiatio. V. *Denuntiatio.*

Censura ordinarie impedit obtentionem Beneficii, l. 4, a n. 773. Ordinarie impedit etiam Jurisdictionem, l. 6, p. 2, n. 1564. Censuræ propositionum variæ sunt, l. 1, a n. 185. Superioris Ecclesiastici est censurare propositiones, a n. 199. Censurans in variis Casibus ipsum censuratum non potest absolvere, l. 7. n. 131. Censurari probabiliter potest fugiens citatus et non comparens, l. 7, n. 46. Censuratus nominatim dicitur qui ita denuntiaiur esse ligatus Censura, ut sufficienter designetur illius persona, l. 7, n. 11. Censuratus ex causa, quæ putabatur justa, et revera non est, tenetur in foro externo se gerere, ac si revera censuratus esset, num. 84. Non fit irregularis, si v. g. bona fide Missam celebret, n. 112. Talis parere debet, et quod præcipitur exequi, a n. 85. Appellare potest n. 105. Si Papam adire non possit, probabiliter, ut etiam praxis habet, tenetur per litteras, vel procuratorem absolutionem petere, n. 143. Si absolutus sit in foro interno, et nominatim non fuerit excommunicatus, non tenetur se gerere tanquam censuratum, n. 154.

De Censura dubitans. V. *Dubitans de Censura.*

CENSUS.

Census est contractus, per quem certo pretio emitur jus percipiendi pensionem ex re fructifera alterius, l. 3, p. 2, a n. 1007. Alius est reservativus, alius consignativus, n. 1008, alius realis, alius personalis, alius redimibilis, alius irredimibilis, alius vitalitius, n. 1007. Ex natura rei est licitus, ib. In eo plures conditiones servari debent, a n. 1010. In dubio, an census sit redimibilis, necne, debet censeri irredimibilis, n. 1017. Fingens se velle censum redimere, peccat contra justitiam, n. 1018. Census vitalitius consistit in contractu sortis, est licitus, n. 1007, a n. 1023. Varia pacta licite censui adjiciuntur, a n. 1025.

CÆREMONIA BAPTISMI ET CONFIRMATIONIS.

Cæremoniæ variæ, in Baptismo adhiberi debent, l. 6, p. 1, n. 327. Etiam adhiberi possunt in Baptismo privato extra casum necessitatis, n. 338. Si in necessitate vel ob aliam causam omissæ sint, in Ecclesia suppleri ordinarie debent, n. 327, a n. 340. Eas sine causa negligere est peccatum, n. 339. Pulchras significationes habent, n. 344. Cæremoniæ Confirmationis, quæ pulchram significationem habent, omitti non debent, n. 394.

CEREUS.

Cereorum ardentium usus prodest defunctis, l. 6, p. 2, n. 1347. Cereus paschalis accendi debet ordinarie ad Missas et Vesperas solemnes in triduo Paschatis, in Sabbato in Albis, et in Dominicis usque ad Ascensionem, n. 2655, D. 120. V. *Palmarum Benedictio.*

CERTITUDO MORALIS.

Certitudo moralis alia est perfecta, quæ nullam obscuritatem aut dubium deliberatum relinquit. Alia imperfecta, quæ potest relinquere aliquam obscuritatem et admittere dubium deliberatum saltem imprudens. Hæc sufficit ad honestatem electionis in rebus ad salutem pertinentibus, l. 1, a n. 179. In dictamine conscientiæ, ultimo et practico, ut quis honeste operetur, sequiritur Certitudo moralis, a n. 47. In dictamine speculativo non necessario requiritur, n. 46. Nec requiritur in Judicio directo, n. 66. In ministratione et susceptione Sacramentorum requiritur, a n. 339, n. 457.

Certus de debito, et dubius de solutione, tenetur solvere, n. 470, 602. Certus de sponsalibus initis post septennium, dubius an cum usu rationis, illis tenetur, l. 6, p. 3, n. 120. Certus de promissione facta, dubius an, vere, an ficte promiserit, probabilius tenetur, n. 121.

CESSIO BONORUM.

Cessio bonorum est, quando is qui contraxit multa debita, nec habet unde solvat, bona sua relinquit in manibus Creditorum, retentis sibi ad vitam necessariis, l. 3, p. 2, n. 409. Ea per leges est licita: si tamen bonis cedens ad meliorem fortunam redierit, probabilius tenetur in Conscientia Creditoribus satisfacere, n. 409, 436. Cessio fori non est necessaria illis, qui propter debita civilia in carcerem mitti non possunt, num. 437. Juri ad cessionem bonorum potest quis probabilius cedere, n. 438. Bonis cedens potest se obligare ad non retinenda necessaria pro statu ex acquirendis post cessionem, ib. Potest necessaria sustentationi etiam suorum, convenienter ad statum, reservare n. 439. Privilegio cessionis non gaudet, qui ex industria dissipavit alia bona sua, cui communiter nihil relinquitur præter communes vestes, nisi consuetudo aliter habeat, ibid. Qui debet cedenti bonis, tenetur id manifestare, et solvere ministris Justitiæ, n. 440.

CHARACTER.

Character diversus imprimitur in singulis Ordinibus, qui omnes faciunt unum characterem Ordinis, l. 6, p. 2, n. 2221.

CHARITAS DEI.

Est speciale præceptum divinum de actu Charitatis Dei eliciendo, sicut etiam de actu Fidei et Spei, l. 2, n. 1. Hoc præceptum Deum super omnia amandum præcipit, n. 130. Certum est nos obligari ad actum explicitum et formalem charitatis Dei non tantum semel, sed sæpius in vita, etiam sæpius, quam singulis quinquenniis, n. 131. Hoc præceptum non obligat in omnibus actionibus. n. 132, probabilius etiam non omni die festo, n. 133. Nec, cum adultus est baptizandus, num. 134. Probabiliter etiam non, si quis commisit mortale, ac non potest, vel non vult confiteri, quamvis contrarium tunc practicari deberet, n. 135. Nec, dum quis tentatur ad odium Dei, dum audit blasphemiam gravem, dum accipit beneficium a Deo, dum opus aliquod magnum aggrediendum, dum Eucharistia sumenda, a n. 136. Obligat frequenter, n. 141, a n. 144. Illi satisfit, si charitas Dei eliciatur in ordine ad alia præcepta implenda, vel virtutem exercendam, et fideles, qui sciunt illam elicere, et cum aliqua reflexione operantur, illi facile satisfaciunt, a n. 142. Diversimode aliquis ad eam disponi potest, a n. 145. Practice eliciendi actum Charitatis Dei sunt modi varii, a n. 155.

CHARITAS PROXIMI.

Charitas proximi varia præcipit, l. 2, a n. 168. Ordo in Charitate servari debet, n. 168, a n. 176. Tenemur

diligere proximum actu interno et formali, omnes in universali complectendo, a num. 169. Præcepto huic optime satisfit, si diligatur proximus propter Deum, n. 183. Potest aliquando quis vi hujus præcepti vitam vel bona sua exponere pro proximo, ad quod tamen non tenetur, n. 168, a n. 1176. Charitas proximi quandoque excusat a jejunio, l. 3, p. 2, n. 1307.

CHARITATIVUM SUBSIDIUM.

Charitativum subsidium Episcopus a Clericis petere potest consentiente Capitulo et Clero, non autem videtur eos ad hoc cogere posse, l. 4, n. 851.

Chirographum. V. *Creditum.*

CHIROMANTIA.

Chiromantia est, si quis ex lineis et partibus manuum consideret temperiem corporis, imo etiam animi propensiones probabiliter conjectet, l. 3, p. 1, n. 8. Est licita, ibid.

CHIRURGUS.

Chirurgus tenetur habere sufficientem scientiam, et tutiora ac probabiliora sequi, l. 1, n. 92, l. 4. n. 153. Secundum artem secans vel adurens morte secuta, non est irregularis, l. 7, n. 529.

CHOREÆ.

Choreæ secundum se non sunt malæ, sed si fiant ex fine malo, aut cum periculo peccati, l. 3, p. 1, n. 387.

CHORUS.

Chori frequentandi probabiliter non est obligatio apud Religiosos, si non sint saltem quatuor, l. 4, n. 882. V. *Absens.*

CHRISMA.

Chrisma Baptismi, si necdum allatum sit, et offeratur baptizandus, qui est in periculo, antiquum adhiberi potest, l. 6, p. 1. n. 342. Si Anno necdum finito, deficiat, potest oleum olivarum affundi, minus tamen consecrato, n. 343. Sive novum sit, sive vetus, perinde est ad substantiam Sacramenti, num. 374. Qui extra necessitatem alio utitur, quam novo, peccat graviter, ibid. Chrisma Confirmationis etiam requirit balsamum præter oleum, in casu necessitatis tamen solo oleo quis confirmari potest, a n. 375. Probabilius simplex Sacerdos illud consecrare non potest, et Episcopo consecranti probabilius necessarii sunt Sacerdotes, a n. 378.

CHRISTIANUS.

Christiano in multis non licet communicare cum Judæo, l. 2, a n. 82. Non licet illi cohabitare, ut ita sit subditus illi, n. 84. Nec illi famulari habitando in propria domo Judæi, n. 86. Nec familiaritas cum eo, ex qua periculum perversionis vel scandali timeri potest, n. 89. Nec illum facere hæredem vel legatarium, nisi consuetudo aliud, n. 88. Nec illi vendere supellectilem sacram, nec cum eo inire Matrimonium, n. 91. Nec vesci azymis ritu Judaico, n. 87. Per se loquendo, est illicitum Cristianis bello aggredi Infideles, n. 3, p. 1, n. 873. Captivi in triremibus Turcarum vel Hæreticorum probabiliter ad vitandam mortem illis cooperantur licite ad rapinas, incendia, etc. l. 2, n. 250, 277. Captivi apud infideles, aut mercatores valide contrahunt Matrimonium sine Parocho et testibus, quamvis Trid. in patria sua sit promulgatum, l. 6, p. 3, a n. 779.

CIBORIUM.

Ciborium debet esse benedictum, l. 6, p. 2, n. 348. Continens particulas sacras non necessario supra corporale collocari debet, apud Germanos tamen est obligatio ad istam reverentiam n. 349. Renovatio ejus singulis Mensibus merito fieri deberet, n. 351, p. 1, a n. 501, In ejus renovatione Sacerdos particulas, vel etiam plures hostias sumere potest, a n. 501. Vermis in eo inventus, et ex speciebus natus, item sordes aliæ ibi contractæ comburi debent, et cineres projici in sacram piscinam, n. 503. Vendi vel oppignorari non potest, p. 2, n. 2055, D. 212.

CINERES BENEDICTI.

Cineres benedici possunt a cantaturo Missam, et aridi distribui debent l. 6, p. 2, n. 2055, D. 85, a D. 170, ad 174. V. *Palmarum Benedictio.*

CINGULUM PRO SACRIFICIO.

Cingulum pro sacrificio debet esse benedictum, l. 6, p. 2, n. 308. Amisit benedictionem, si nulla ejus pars sufficiat ad cingendum, num. 308, 329. Congruentius, est lineum, quam sericum, n. 2055, D. 312.

Circumstantiæ peccatorum. V. *Confessio,* Restitutionis. V. *Restitutio.*

CIRCUMCISIO.

Circumcisio simpliciter et rigorose non contulit gratiam ex opere operato, l. 6, p. 1. n. 2.

CITATIO.

Citatio, ut quis compareat die festo in Judicio, est irrita, l. 3, p. 1, n. 597. Citationes legum fiunt designando libros, quibus illæ continentur, etc. l. 1, a n. 878.

CLAVIS TABERNACULI.

Clavis Tabernaculi a Sacerdote asservari debet, l. 6, p. 2, n. 349, 2055, D. 148.

CLAUDUS.

Claudus non est irregularis, si absque baculo vel pede ligneo ad altare possit accedere, l. 7, n. 504.

CLAUSULA.

Clausulæ generales Rescriptis Romanis adjectæ (uti nunc usu receptum est) nihil operantur, l. 4, n. 655. Derogatoriæ, non semper tollunt vim Rescripti, n. 656. Decreti irritantis ligant etiam ignorantes, etc. n. 657. Clausula *motu proprio*, videtur sanare vitium subreptionis, non autem obreptionis, n. 654. Clausulæ in Rescriptis ad petitionem dispensationis circa Matrimonium plures obligant; aliquando etiam opponuntur tantum ut monitio, ut fiat, quod Juris est, l. 6, p. 3, a n. 940. V. *Rescriptum Romanum.*

Clausulæ fundationum. V. *Fundationes.*

CLAUSURA MONIALIUM.

Clausuram in Monasteria præter Papam introducere possunt Episcopi, Abbates, etc. l. 4, a n. 66. Decreta Pontificum de conservanda clausura, et ubi ea non est, introducendo in plerisque Diœcesibus sunt recepta, n. 67. Quis ad eum egrediendum licentiam dare possit, consuetudo observari debet, n. 69. Causa ingressus, vel egressus debet esse gravissima, legitima ac manifesta, a n. 70, 80. Sine licentia ingrediens vel egrediens incurrit excommunicationem majorem

latæ sententiæ Papæ reservatam n. 72, a n. 74, l. 7, a n. 293. Licentiam eam ingrediendi ordinarie possunt dare, qui etiam egrediendi, l. 4, a n. 76. Licentia illa debet dari in scripto, n. 77. Qui aliis licentiam ingrediendi dare potest, etiam ipse ex causa potest ingredi cum sociis, n. 83. Finita causa ingressus, est statim exeundum, et finita causa egressus, est statim redeundum, n. 84. Eam ingredi aut egredi ad duos tantum pedes, est peccatum veniale, n. 85, l. 1, n. 673. V. *Moniales.*

CLAUSURA VIRORUM.

In clausuram virorum ingressus etiam permittitur Comitissis in Germania, et ea aperta quibuscumque, l. 4, n. 87. Ad eam spectat hortus vicinus, non autem sacristia, n. 89. Ingressus in eam sunt causæ variæ, num. 91. Eam temere ingredientes incurrunt excommunicationem ipso facto Papa reservatam num. 92.

CLERICATUS.

Clericatus est assumptio in hæreditatem Domini, acquiritur per primam Tonsuram, l. 4, n. 741. Prærequiritur, per se loquendo et ordinarie ad Beneficium Ecclesiasticum, n. 742.

CLERICUS.

Clericus dicitur, qui sacris Ordinibus, vel prima saltem Tonsura est initiatus l. 4, n. 213. Jure divino est exemptus a Jurisdictione laica, n. 1381. Gaudet immunitate Ecclesiastica, n. 1382. Clerici non sunt subditi legibus civilibus quoad vim coactivam et directe, sed tantum quoad vim directivam et indirecte, l. 1, n. 674, 678, a Principe sæculari puniri non possunt, ibid. Peccat non observando legem civilem ibid. Diversas leges Laici non possunt imponere Clericis, num. 679. In variis casibus plura tamen in illos possunt, l. 4, a n. 1382. Non possunt judicari a Judice sæculari, num. 1410. Gaudent privilegio Canonis et Fori, num. 1380. Beneficiati vel in sacris constituti sub mortali ordinare obligantur ad habitum et Tonsuram, si negligant ad breve tempus, peccant venialiier, a n. 1370, l. 1, n. 672. Tenentur ad residentiam, l. 4, a n. 862. Varia a residentia excusant, ut doctio Theologiæ, Juris Canonici, S. Scripturæ publica, studium, concio, etc. num. 862, et a n. 872. Artes variæ illis prohibentur, ut Macellariorum, Tabernariorum etc. n. 1370. Item varia officia, ut Judicis in causa sanguinis, Advocati, Notarii in placitis sæcularibus, etc. ibid. item variæ actiones, ut portare arma, nisi in itinere, intrare tabernas, aleis, aut taxillis ludere, vel potius ludendi consuetudo, etc. num. 1370, 1378, l. 3, p. 2, n. 1091. Item negotiatio lucri causa, l. 4, num. 1374, l. 3, p. 2, a num. 996. In necessitate negotiatio est illis licita, n. 1006. Item frequens exercitium venationis clamosæ, l. 4, n. 1370, a n. 1375. Accedentes ad comœdias obscœnas peccant mortaliter peccato scandali, l. 2, num. 240. In majori Ordine constituti peccant occidendo Bannitum, l. 3, p. 1, num. 793. Non autem ordinarie occidendo furem. n. 798, a num. 809. Peccant occidendo calumniam parantem, a num. 800. Servientes, quoad spiritualia, militibus, possunt accipere et retinere hostium spolia ; num. 884. In bello pugnantes si hoc sit necessarium, non fiunt irregulares, l. 7, n. 528. Chirurgiam exercentes per sectionem vel aductionem morte secuta fiunt irregulares, num. 52. Percutiens Clericos factos Hæreticos, fit irregularis, n. 530. Clericos percutiens committit specialem malitiam in Confessione explicandam, l. 6, p. 2, num. 1121. Clerici concubinarii suspendi possunt ab omni administratione Beneficii, si secundæ monitioni non pareant, l. 7, n. 407. Clerici conjugati non possunt ferre censuras, nisi separati a conjugibus, et Voto Castitatis utrimque omisso, num. 26. Clerici quamvis illegitimi, sunt capaces pensionis Beneficii, l. 4, nu. 1147. Clericorum filii illegitimi non possunt in Ecclesiis, ubi patres eorum habent, vel habuerunt Beneficium, obtinere Beneficium qualecumque, quod tamen legitimi possunt, a n. 763. Clerici eximuntur a gabellis contractuum, nisi negotientur ; rerum de patrimonio suo, etc. l. 3, p. 2, num. 280. Ex fidejussione non tenentur nisi quatenus commode solvere possunt, num. 1105. Incipiunt obligari ad Horas legendas a puncto Subdiaconatus suscepti, et quidem ad Horas respondentes horæ, qua ordinantur, l. 4, a num. 2186. Horas omittentes sine legitimo impedimento, tenentur ad restitutionem fructuum, num. 1201, a num. 1210. Extra Diœcesim existentes recte recitant officia suæ Ecclesiæ, n. 1244, l. 6, p. 2, num. 2069, 2055, D. 68. De fructibus Beneficiorum congruæ sustentationi necessariis libere possunt disponere, l. 4. a num. 1355. Bona Ecclesiastica superflua, secundum communem, tenentur expendere in usus pios, nisi consuetudo sit contraria, a num. 1355. In usus profanos expendere possunt bona patrimonialia ; item quæ hæreditate, industria, donatione, etc. acquirunt, ibid. quæ quantitas fructuum superfluorum ad peccatum mortale requiratur, si non expendatur ad causas pias, ex circumstantiis maxime determinari debet, num. 1358. Possunt, imo tenentur ex fructibus Beneficii, si aliunde non habeant, dotare sororem egenam, alere filios spurios, num. 1255, 1357. Multo magis possunt et tenentur ex iis alere matrem pauperem, etc. num. 1357. Non possunt, per se loquendo, de acquisitis ex Beneficio testari ; in multis tamen locis consuetudo est contraria, num. 1355, 1359. De patrimonialibus et aliunde acquisitis testari possunt num. 1356. Possunt contrahere circa ea, quorum habent dominium et administrationem, l. 3, p. 2, num. 683. Executioni pœnæ mortis cum justa causa interesse possunt, l. 4, num. 1379.

COADJUTORIA.

Coadjutoria est facultas alicui concessa adjuvandi Beneficiatum in sui Beneficii regimine, l. 4, n. 718, potest dari ad tempus vel ad vitam Coadjuti, sine vel cum spe successionis, ibid. Perpetuam cum futura successione Papa alicui dare potest, num. 719. Non vero Cardinales, nec Episcopi, n. 720. Eam a Papa obtenturus, debet in supplica facere mentionem Beneficii etiam compatibilis prius obtenti, dein pro diversitate Coadjutoriæ varias habere qualitates, num. 722. Coadjutoria eo ipso vacat, si quis accipiat possessionem Beneficii incompatibilis cum ministerio Coadjutoriæ, n. 731.

COADJUTOR.

Coadjutorem constituendi causa est, vel impotentia administrandi, vel mala administratio coadjuvandi, l. 4, num. 721. Debet actu habere Ordinem et cæteras qualites requisitas ad ministerium, si Coadjutoria concedatur ad tempus, si in perpetuum probabiliter sufficit habere ætatem requisitam, et intra annum suscipere Ordinem, etc. num. 722. Non potest succedere, si coadjuvandus fuerit mortuus

tempore signatæ gratiæ : alias potest, num. 723. Potest solum exercere illa quæ jure vel consuetudine pertinent ad Coadjutoris officium, nisi coadjutus esset amens aut absens, num. 724. Non tenetur solvere Jura statuta pro ingressu, n. 725. Illi debetur congrua sustentatio a coadjuto, num 726. Pro coadjuto in necessitate supplere debet, num. 727. Posset sibi lucrari fructus, si coadjutus ob excommunicationem eorum esset incapax, num 728. Coadjutorem habens cum futura successione pro certo Beneficio, non potest optare aliud illius loco, nisi Coadjutori data sit facultas etiam in optione succedendi, num. 729. Potest per seipsum renuntiare jus succedendi, non autem obligationem serviendi sine consensu Papæ dimittere, n. 730. Potest per substitutum præstare ea, quæ potest per seipsum, n. 732. Habet prærogativas illius, cujus est Coadjutor, n. 733. Coadjutor Episcopi non sedet celebrans, nisi in faldi, stario, non utitur Baculo, nisi in ordinationibus, etc. l. 6, p. 2, n. 2055, D. 125, 126, 127.

CODICILLUS.

Codicillus est quasi testamentum imperfectum, qui ordinarie fit ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda, l. 3, p. 2, n. 1118.

CŒLIBATUS.

Cœlibatus est status perfectior Matrimoniali, l. 6, p. 3, n. 13.

CŒMETERIUM.

Cœmeterium violatur, uti etiam Ecclesia, per factum in eo homicidium moraliter malum ; per moraliter malamproprii vel alterius sanguinis vel seminis effusionem ; per sepulturam excommunicati non tolerati, vel infidelis, et per ejus destructionem, l. 6, p. 2, num. 255. Polluta Ecclesia etiam est pollutum cœmeterium, sed non contra, n. 294. Cœmeterium, si auctoritate Episcopi sit profanandum, ossa transferenda sunt ad novum cœmeterium, num. 298.

COGITATIO DE OBJECTO TURPI.

Cogitatio voluntaria speculativa de re turpi non est, per se loquendo, illicita ; practica autem est illicita, l. 3, p. 1, num. 897, l. 5, a n. 107.

COGNATIO.

Cognatio est triplex, legalis, spiritualis et consanguinitatis, l. 6, p. 3, n. 512. Legalis est proquinquitas personarum proveniens ex adoptione perfecta, ibid. Hæc dividitur in Paternitatem, Fraternitatem et Affinitatem, n. 589. Paternitas reperitur inter adoptantem, et adoptatum, ac hujus descendentes, quæ cognatio est perpetua, a. num. 589. Fraternitas tantum invenitur inter liberos legitimos adoptantis, et inter adoptatum. Hæc solum tandiu durat, quandiu adoptatio, ibid. Affinitas legalis inter odoptantem et uxorem adoptati, item inter uxorem adoptantis, et adoptatum, hæc durat in perpetuum, ibid. Cognationis legalis impedimentum non contrahitur a liberis adoptivis inter se, n. 594. Gognatio hæc Matrimonio superveniens non privatione petendi debitum, n. 390, 601. Dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum exclusive, vel post Tridentinum, probabiliter tantum usque ad secundum inclusive, num. 512. Cognatio spiritualis est, quæ Jure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas ratione Baptismi vel Confirmationis, num. 512. Ratione Baptismi eam contrahunt infantem in Baptismo suscipiens, baptizans. cum baptizato, ejusque patre et matre, quam cognationem tamen probabiliter non contrahunt parentes propriam prolem in necessitate suscipientes, a num. 595, l. 6, p. 1, n. 346, a n. 357. Ad hanc cognationem contrahendam requiritur attactus baptizandi manu, etc. a num. 363. Ratione Confirmationis eam contrahunt patrinus assistens et confirmans cum confirmato et illius parentibus, si eum tangat. Probabiliter etiam eam contrahit patrinus non confirmatus, num. 391, 400, l. 6, p. 3, a num. 595. Ea dirimit Matrimonium usque ad secundum gradum inclusive, num 512. Contra eam peccans non privatur jure petendi debitum, num. 597. Hæc superveniens Matrimonio impedit usum ejus, num. 601. Hanc contrahens pater in necessitate baptizans suum vel conjugis suæ filium, non privatur jure petendi debitum. Probabiliter etiam non privatur, quamvis extra necessitatem id fecisset, n. 385. Probabiliter etiam non, si assistat velut patrinus omni alio absente, n. 386. Si extra necessitatem eam contrahat, secundum communem privatur jure petendi, non reddendi debitum, num. 387. Si ignoranter eam contrahat, non privatur jure petendi, num. 388. Si uterque contraxerit, probabilius uterque privatur jure petendi debitum, num. 389. Si uterque contraxerit, probabilius uterque privatur jure petendi, non reddendi debitum, num. 387. Si ignoranter eam contrahat, non privatur jure petendi, num. 388. Si uterque contraxerit, prsbabilius uterque privatur jure petendi debitum, num. 389 Cognatio consanguinltatis est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, n. 512. Dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusive, ibid. V. *Consanguinitas.*

COGNOMEN.

Cognomen non additur in oratione de Sancto, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 165.

COLLATIO BENEFICII.

Collatio Beneficii est concessio ejus ex solo jure et libertate conferentis absque præsentatione Patroni, l. 4, num. 300. Fieri non potest ante vacationem Beneficii, num. 378, a num. 461. Collatio spectans ad ordinarium collatorem, debet fieri intra 6 menses a die vocationis cognitæ, aut Juris ad acquirendum acquisiti, nisi impedimentum intercurrat, a num. 378. Si collatio Parochiæ sit reservata Papæ, vel alteri competat, examen et præsentatio intra quatuor Menses fieri debet, ibid. Collatio debet esse pura, id est, non conditionata, si tamen fiat sub conditione, quæ jure inest, est valida num. 380. Debet esse certa, num. 381. Debet esse facta in perpetuum : solus enim Papa potest conferre ad tempus, num. 382. Debet esse sine diminutione et fieri gratis, num. 382. Debet fieri libere, n. 384. Collatio Beneficii simplicis ordinarie non prærequirit examen, si notum sit petentem esse sufficienter litteratum, num 385. Si collatio fieri debeat cum vel ex consilio alterius, et fiat sine illo, probabilius est nulla, num, 386. Si fieri debeat cum consensu et fiat sine illo, est nulla, num. 387. Si fieri debet per interventum alterius, valida est, si alter sit præsens, quamvis eam improbet, ibid. Si fieri debeat cum scientia alterius, valida est, si collator illi notificaverit, quamvis fiat sine consensu aut præsentia ipsius, ibid. Si fieri debeat ad supplicationem alterius, valida est, si hæc adsit

quamvis illi non obsecundetur, ibid. Facta ab inferiore, quam Papa, non requirit certa verba, vel scripturam, num. 388. Debet esse acceptata, num. 389. Potest quis prosequi plures collationes, n. 437. Si collatio facta sit alicui in excommunicatione constituto, acceptatio vero fiat post absolutionem ab eo acceptam, acceptatio hæc probabilius est invalida, l. 7, num 221. Si collatio facta sit ante excommunicationem, acceptatio in excommunicatione, hæc probabiliter est valida, ibid. Collatio facta excommunicato excommunicatione minore, probabilius non est ipso jure irrita, sed irritanda, n. 194, 218. Hæc probabilius tum tantum est irritanda, si electus suæ excommunicationis fuerit conscius, n. 195. V. *Beneficium.*

COLLATIO ORDINUM.

Collatio Ordinum, usque ad Diaconatum inclusive, committi potest Sacerdoti non Episcopo, l. 6, p. 2, n. 2212.

COLLATOR BENEFICII.

Collator ordinarius Beneficiorum vocatur, qui jure proprio Beneficium confert, l. 4, num. 370. Inter collatores ordinarios primus est Episcopus, num. 369. Mere laici collatores esse non possunt, per privilegium Papæ, tamen jus illud spirituale obtinere possunt, num. 371. Nec excommunicatus non toleratus collator esse potest, toleratus tamen valide confert, n. 372. Capax Juris conferendi, quamvis forte careat jure, si bona fide sit in possessione, valide et licite confert; item si sit in possessione rei cui jus conferendi est annexum, item si sit hæres vel successor in eo propter quod antecessor possedit Jus conferendi, nisi illi mota esset lis super possessione, tunc enim ante litis eventum illicite et invalide confert, n. 373. Si quis putetur collator per errorem communem, quamvis reipsa non sit, valide confert, n. 376. Nemo potest Beneficium conferre sibi ipsi, num. 377. Conferendi possessio acquiritur per actum unicum, quo quis tanquam Ordinarius ultimo contulit Beneficium, num. 374. Si plures habeant collationem simultaneam, possunt dividere per turnos vel menses, num. 375.

COLLATIUNCULA DIE JEJUNII.

Collatiuncula vespertina non frangit jejunium, l. 3, p. 2, n. 1259, 1298. Ex justa causa licet eam mane vel meridie sumere, ibid. Eam anticipare sine causa, probabiliter est veniale, n. 1278. Quantitas communiter assignatur quarta circiter vel quinta pars prandii, n. 1259, a n. 1299. Qualitas in collatione probabilius etiam spectari debet a n. 1302. Quoad quantitatem, qualitatem et tempus collationis, potissimum attendenda est consuetudo hominum timoratorum in unaquaque Patria, n. 1237.

COLLECTA IN MISSA.

In festis duplicibus et diebus octavis, per se loquendo, tantum est una collecta sive oratio. In semiduplicibus sunt ordinarie tres tantum, l. 6, p. 2, n. 417. Tempore Passionis, item infra octavas Paschæ et Pentecostes, si occurrat commemoratio, tertia collecta omittitur. In Dominicis infra octavas communiter fit commemoratio solius octavæ, n. 448. In Missa de festo simplici aut feria ordinarie dicuntur tres, vel quinque, vel septem aut etiam plures, et secundum communem in numero impari, n. 449. Quando tertia est ad libitum, sumi potest oratio *Fidelium*, vel quæcumque alia in Missali, quæ semper erit ultima, excepta *Fidelium*, quæ extra Missam de requiem est penultima, n. 450. Exposito Venerabili nulla fit pro solis defunctis, ibid. Præscripta ob publicam necessitatem, potest esse tertia ad libitum, vel addi pro quarta. Quod si tertia sit præscripta, debet addi pro quarta, n. 451. In duplici primæ vel secundæ classis ea omitti debet, ibid. Contra Paganos non debet immutari nomine Turcarum etc. n. 2055; D. 293. V. *Commemoratio.*

COLONUS.

Colono propter damnum modicum nihil ordinarie remittitur, secus propter magnum, l. 3, p. 1, n. 1038. Potest illi augeri pensio, si ob cœli clementiam fructus uberiores percipiat, ibid. Quantum et quando pensio illi augeri possit vel debeat, maxime spectandus est usus cujusvis patriæ, ibid. item a num. 1049. Coloni Religiosorum mendicantium eximuntur ab omni exactione, num. 280.

COLOR PARAMENTORUM.

Color aureus sive croceus æquivalet omni colori, l. 6, p. 2, num. 340. In defectu, potest color stolæ vel manipuli esse diversus a colore casulæ, n. 341. Violaceus adhibetur in Adventu, Quatuor-Temporibus, etc. n. 342. Albus die Jovis sancto, a Sabbato sancto inclusive usque ad vigiliam Pentecostes etc. ibid. Ruber in festo Pentecostes, pentecosten per quatuor-temporibus, etc. ibid. Viridis ab octava Epiphaniæ usque ad Septuagesimam exclusive, etc. ibid. Niger die Veneris sancto, etc. ibid.

Color festi servatur per octavam, quando fit de octava, et in Dominicis occurrentibus infra octavas, nisi tum adhiberi debeat violaceus, a num. 343. Rubrica de coloribus probabiliter non obligat, hinc melius est quocumque die celebrare in quocumque colore, quam non celebrare, a n. 340.

COLUMBA.

Columbas habere est licitum, l. 3, p. 2, num. 265. Illas in agro tuo pascentes, per se loquendo, non licet occidere, ibid. Alienas per fraudem capiens tenetur eas restituere, nisi consuetudo sit contraria, n. 266. Si se alienis aggregarint, et amiserint consuetudinem redeundi, fiunt alterius, ibid.

COMMEMORATIO ANIMARUM.

Commemoratio Animarum, si incidat in Dominicam, Officium cum Missa transfertur in diem sequentem etiam festo duplici impeditam, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 294.

COMMEMORATIONES IN HORIS ET MISSA.

Commemoratio octavarum Natalis Domini, Epiphaniæ et Corporis Christi, fit semper, l. 4, a num. 1275. Si octava dies Corporis Christi occurrat vel concurrat cum die Octava S. Joannis, fit tantum commemoratio S. Joannis, n. 1278. Si duplex primæ classis eadem die occurrat cum Dominica, vel cum die octava, etc. habet commemorationem de illis ubique, de aliis festis non fit commemoratio, n. 1281. Duplex secundæ classis habet commemorationem de omnibus illis de quibus duplex. 1 classis. Item in primis Vesperis habet commemorationem de duplici quocumque, etc. num. 1282. Duplex majus et minus, item semiduplex ubique habet commemorationem de omnibus, n. 1283. Si officium fiat, v. g. de Confessore non Pontifice, et facienda sit commemo-

ratio de pluribus similibus festis, antiphonæ et versus pro secundo sumitur in 1 Vesperis ex Laudibus, pro tertio ex 2 Vesperis, etc. n. 1284. Quando officium fit de aliquo festo B. Virginis, non fit commemoratio de alio illius occurrente festo, l. 6, p. 2, num 436. Commemoratio de Cruce, ordinaria sufficit, si commoratio de Cruce tanquam de titulo Ecclesiæ sit facienda, n. 2055, D. 159. De B. Virgine facienda est in Ecclesiis titularibus B. Virginis Mariæ, etiamsi in Choro recitetur ejus officium parvum, D. 124. In Missa etiam de duplici, potest fieri commemoratio de SS. Sacramento, si illud sit expositum, n. 452; in Missa privata fit commemoratio illius de quo in Laudibus facta est, excepta Dominica Palmarum, et vigilia Pentecostes, etc. n. 453. In solemni, si sit festum primæ classis, nihil fit de vigila, nec de festo simplici, etc. sit tamen de feria majore, Dominica, etc. a n. 453. Si fieri debeant commemorationes festorum vel feriæ occurrentis, omittuntur collectæ ordinariæ festis simplicibus vel semiduplicibus assignatæ, quæ alias, si aliæ non assignentur, sumuntur ex Dominica de tempore, num 455. V. *Collectæ in Missa.*

COMMENDA.

Commenda spiritualis est officium vel Beneficium in quo alicui commendatur administratio aliqua spiritualis; alio nomine vocatur Vicaria; estque perpetua vel temporalis, l. 4, num. 221.

COMMENDATARIUS.

Commendatario non defertur liber osculandus in Missa, l. 6, p. 2, num. 2055, D. 140.

Commissarius Bellicus, V. *Belli dux.*

COMMISSIO.

Comissio, quam Papa signavit, censetur revocata a Judicibus inferioribus, l. 4, n. 522. Commissio dispensationis data nomine Sedis Apostolicæ non expirat morte Papæ, l. 6, p. 3, n. 98.

COMMISSIO ALIQUID FACIENDI PRO ALTERO.

Cui commissio data aliquid emendi, vendendi, solvendi, negotiandi pro altero, potest ordinarie procedere secundum voluntatem committentis, et consuetudinem, consideratis circumstantiis rerum et personarum, etc. l. 3, p. 1, a n. 1039, p. 1, n. 927, 1039.

COMMISSIONIS ET OMISSIONIS PECCATUM.

Commissionis peccatum est libere aliquid ponere quod est prohibitum, omissionis est libere aliquid omittere quod est imperatum, l. 5, n. 7. Hæc peccata complentur per applicationem ad effectum aut ad omissionem effectus, a n. 27. Aliqua commissionis et omissionis peccata distinguuntur specie morali, ideoque in confessione explicanda, a n. 139; aliqua nequidem numero distinguuntur, a num. 144. Omissionis peccatum toties multiplicatur, quoties cum morali interruptione reperitur propositum non implendi præceptum, etc. a num. 180.

COMMODATUM.

Commodatum est contractus, quo res aliqua ad solum usum gratuito conceditur ad certum tempus, ante quod finitum commodator illud per se loquendo non potest repetere, l. 3, p. 2, n. 819. Commodatarius potest commodatum commodare alteri, nisi mens commodantis sit contraria, num. 820. Commodatarius tenetur ad sumptus ordinarios circa rem commodatam, non ad extraordinarios, num. 821. Si commodatarius a re commodata damnum patiatur, commodator illud tenetur restituere si præviderit, vel scriverit vitium rei, secus non, num. 822. Pupillus, minor, prodigus, commodatum possunt repetere ante tempus definitum, si absque auctoritate tutoris rem commodato dederint, num. 823. Si commodatum pereat ex culpa aut negligentia, aliquando etiam levissima Commodatarii, hic tenetur damnum resarcire, a n. 179. Commodatum pretiosum ordinarie debet præferri bonis propriis vilioribus in periculo constitutis, a n. 182.

COMMODUM.

Commodum rei ordinarie spectat ad dominium rei, l. 2, p. 1, n. 705.

COMMUNICATIO CUM EXCOMMUNICATO, VEL JUDÆO.

Communicatio cum excommunicato licita est in ordine ad confessionem, vel in aliis ad salutem animæ spectantibus, etc. l. 7, a n. 285: In multis casibus non licet communicare cum Judæis, l. 2, a n. 82. Judæo medico uti in gravi necessitate est licitum, n. 85. V. *Christianus.*

COMMUNICATIO FACULTATUM EPISCOPIS CONCESSARUM.

Facultates Episcopis a Sede Apostolica ad certum tantum tempus concessæ cum potestate eas aliis communicandi, illas probabiliter possunt aliis communicare in perpetuum; verum, cum hoc pendeat a voluntate Sanctissimi, declaratio a S. Sede peti debet, l. 6, p. 2, n. 1598.

COMMUNICANTES.

Infra Octavas Epiphaniæ et Ascensionis, si occurrant alia festa propriam habentia Præfationem, tamen *Communicantes* dici debet de Epiphania vel Ascensione, l. 2, p. 8, num. 2055. D. 178.

COMMUNIO.

Ad primam Communionem accedere volentes bono modo instruendi sunt, l. 6, p. 1, a n. 651. Optima ad eam præparatio est elicere actus Fidei, Spei, Charitatis, etc. num. 652. Gratiarum actio post eam fieri potest renovando actum amoris erga Christum, gratias agendo, etc. ibid. Plura circa eam observari debent, v. g. saltem per unum Miserere expectandum post sumptam Communionem antequam expuat, etc. ibid. Communio quotidiana absolute loquendo, non expedit omnibus indifferenter, quod judicio prudentis Confessarii relinquendum est; valde frequens autem absolute omnibus adultis convenit, a n. 664. Frequens Communio non est semper signum prædestinationis, num 672. Una die sæpius communicare ordinarie non est licitum, a num. 673. Licitum non est Communionem dare ad explorandam, aut eam suscipere ad probandam innocentiam, a n. 675. Effectus Communionis plures sunt tam primarii quam secundarii, a num. 678. Indigne communicans optime Judæ comparatur; gravius illo adhuc peccatum dari potest, n. 515. Communio Cleri die Jovis sancto de manu celebrantis fieri debet, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 133, 135. Sacerdotes communicantes habere debent stolam, vel pendentem vel in formam crucis,

D. 134. Die Veneris sancto tantum datur infirmis, D. 160. In media nocte Nativitatis Christi non est danda fidelibus, D. 221. Non est danda in paramentis nigris, nec intra solemnia cujuscumque Missæ de *Requiem*, n. 511, 2055, D. 310. Si distribuatur, debet ardere lumen, n. 398, a ministro indigno extra necessitatem illicite petitur, l. 6, p. 2, n. 209. Communio de se non prodest defunctis nisi quantum actus adjuncti sunt ex opere operantis impetratorii et satisfactorii, l. 6, p. 2, n. 1344. Sacrilega non sufficit ad lucrandas Indulgentias, nec per eam satisfit pro Paschate, n. 1416, l. 6, p. 1, n. 628. Una Communio ordinarie non sufficit ad lucrandas plures Indulgentias diversis temporibus concessas, probabiliter sufficit ad plures eodem die in diversis templis lucrandas, etc. a n. 1371, n. 1301.

COMMUNITAS.

Communitas tota censurari potest, probabiliter tamen non per inferiorem Papa, l. 7, n. 38.

COMMUTATIO ALICUJUS IN MISSA.

Commutare preces, verba, actiones, etc. in Missa, si fiat in materia levi, ordinarie est veniale, l. 6, p. 2, a n. 432.

COMMUTATIO OPERUM IN JUBILÆO.

Possunt aliqua opera præscripta in Jubilæo in alia commutari a Confessario, non autem, nequidem in melius, a lucraturo Jubilæum, l. 6, p. 2, num. 1301, a n. 1438. Possunt ea commutari etiam extra Confessionem, n. 1301, 1439, 1460. Opus, in quod sit commutatio, non necessario fieri debet eo die, quo aliud præscriptum fieri debebat, n. 1454.

COMMUTATIO PŒNITENTIÆ SACRAMENTALIS.

Pœnitentiam Sacramentalem quivis Confessarius commutare potest, si ei de novo confiteatur, secus non, l. 6, p. 2, n. 1229, a n. 1293. Ut alius Confessarius eam commutare possit, non requiritur exacta peccatorum repetitio, n. 1296. Ipse pœnitens propria auctoritate eam non potest permutare etiam in melius, n. 1229, 1292. Causæ minuendi pœnitentiam in commutatione variæ sunt, v. g. si interea pœnitens lucratus sit Indulgentias, multa bona opera peregerit, etc. n. 1300.

COMMUTATIO VOTI.

Ad commutationem Voti, ut licite fiat, varia requiruntur, scilicet, auctoritas Ecclesiastica, notabilis molestia, etc. l. 3, p. 1, n. 506. Omnia Vota personalia propria auctoritate commutari possunt in Votum Religionis, ib. Qui habet facultatem in votis dispensandi, habet etiam facultatem ea commutandi, ib. Si ille, cujus votum mutatum est, malit primum implere : hoc potest, ibid. Si Voti legitime commutati materia fiat impossibilis, vel indifferens, non tenetur is, cujus Votum mutatum est, redire ad prius, n. 506, 516. Probabiliter commutatio ejus fieri potest extra Confessionem, n. 507. Potest fieri a quocumque, qui aptus est Confessiones audire, ibid. Hæc commutatio diversimode fieri potest, v. g. commuto in illud, in quo vir doctus, quamvis laicus, censuerit commutandum, etc. a n. 508. Commutari etiam potest Votum pœnale, n. 510. Votum reservatum commutari non potest in aliud præterquam in ingressum Religionis, n. 511, l. 6, p. 2, n. 1459. Vota etiam jurata commutari possunt, l. 3, p. 1, n. 513. Etiam promissiones sanctis factæ commutari possunt, n. 514. Vota in sæculo vel Novitiatu emissa commutata in Vota Professionis Religiosæ, reviviscunt, si vovens e Religione cum culpa dimittatur, vel si commutata non fuerint in Novitiatu, non vero reviviscunt, si sine culpa dimittatur, num. 515. Facta commutatione per legitimam jurisdictionem extinguitur prius Votum ordinarie, a n. 516. Vota semel commutata iterum commutari possunt in aliquid aliud, n. 519. Commutatio varie fieri potest, ordinarie tamen fieri debet in hoc, quod hic et nunc voventi est melius a n. 520. Si commutatio fiat ex rationabili causa, fieri potest in æque bonum si fiat sine causa, ordinarie fieri debet in melius, a n. 522. A Superiore facta sine causa in rem æqualem videtur invalida, n. 524. Propria auctoritate in rem probabiliter meliorem, probabiliter fieri potest, n. 523, in Jubilæo sufficit causa commutandi votum, ob quam Papa dat facultatem commutandi, etc. n. 525. Tempore Jubilæi fieri potest in rem æqualem, num. 527. Facta in aliquid minus probabilius est invalida, n. 526. Commutatio facta in aliquid, quod videtur minus, non facile improbari debet a posteriori Confessario, n. 528. Melius est Vota commutare absolute, vel differre commutationem, quam sub aliqua conditione de futuro, n. 530. Vota non reservata commutandi facultatem habent Confessarii Societatis JESU, et qui cum illis gaudent communicatione Privilegiorum, n. 531. Votum in favorem tertii factum ordinarie commutari non potest, si hoc cederet in præjudicium tertii, vel esset contra jus ab eo acquisitum, a num. 532. Circumstantiæ Voti reservati commutari possunt, n. 550. Vota in Jubilæo ordinarie omnia, etiam jurata commutari possunt exceptis Castitatis et Religionis, non tamen dispensari, l. 6, p. 2, n. 1459. Commutatio sæpius fieri potest etiam novorum Votorum, quæ fiunt durante Jubilæo, n. 1461. Probabilius Vota commutari possunt ex vi Jubilæi præteriti, si quis illud lucratus sit, vel inceperit, v. g. confiteri, et absolutio dilata sit, etc. num. 1463, a n. 1473. Voti reservati commutatio etiam in aliquid melius propria auctoritate probabilius fieri non potest, etiam tempore Jubilæi, num. 1439.

COMŒDIA TURPIS.

Spectare Comœdias turpes tantum ex curiositate vel levitate, probabiliter non est mortale, secus tamen, si fiat animo inhonesto sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis, l. 2, a n. 237, l. 3, p. 1, n. 887. Eas componentes, exhibentes, aut exhiberi permittentes, ordinarie peccant mortaliter, ibid.

COMPENSATIO DEBITI.

Compensatio est debiti et crediti inter se contributio : per eam ordinarie extinguitur obligatio restituendi, si debitum utrinque sit æquale, l. 3, p. 2, n. 455. Debiti Regi vel Reip. titulo pensionis in publicam utilitatem se mutuo non extinguunt, nec debita titulo pensionis, commodati ex furto, nec debita diversæ rationis, ibid. Compensatio lucri cessantis et damni emergentis fieri debet juxta certitudinem vel incertudinem utriusque partis, n. 576. Compensatio occulta per se loquendo est licita, si adsint conditiones requisitæ; scilicet, ut debitum sit strictum, certum, præsens, ut res quæ accipitur sit debitoris, etc. l. 3, p. 1, a n. 959. Est illicita famulantibus, et illis qui aliis laborant, ob laborem cui putant non respondere æqualem mercedem, a n. 971. Probabilius

etiam est illis illicita, si propter paupertatem coacti sint pacisci pro inæquali pretio, n. 975. Si occupentur in illis contra voluntatem suam, ad quæ non sunt conducti, pro illis licita est occulta compensatio, si aliter compensationem habere non possint, n. 976. Si bona fide compensatione illicita usi sint, tenentur ad restitutionem, si contractum fecerint de ponendo famulatu pro certo stipendio, et non majore, alias non, n. 977.

COMPLEMENTA.

Complementa honoris, aut affectus exhibendi causa dicta, non sunt mendacia, l. 3, p. 1, n. 302.

COMPLENDA IN MISSA.

Defectus qui non sunt circa substantiam Missæ, ordinarie non sunt supplendi, si quis longe progressus sit, vel per hoc inverteret ordinem Missæ, aut admirationem excitaret in adstantibus, l. 6, p. 2, a n. 531. Defectus circa substantialia suppleri et compleri debent, ordinarie etiam, si sit dubium prudens de aliquo commisso, a num. 534. Pro complenda Missa posset Sacerdos latinus post consecrationem resciens panem fuisse ineptum, uti triticeo fermentato, si azymus haberi non posset, et scandalum abesset, n. 537. Si celebrans deficiat, ita ut pergere non possit, si forma primæ consecrationis necdum sit absoluta, nihil suppleri aut compleri debet; secus, si eam absolverit, n. 547. Etiam nihil completur, si deficiat post sumptionem utriusque speciei, n. 548. Si alii desint, complere ordinarie tenentur excommunicati irregulares in peccato mortali existentes, etc. etiam adhuc post unam circiter horam, a n. 549. Si Episcopus ordinans post consecrationem solius panis deficeret, in defectu alterius Episcopi alius Veteranus Sacerdos complere posset. Si post consecrationem utriusque speciei deficeret, Neo-Presbyteri Missam complere possent, n. 551. Si compleri possit a deficiente sumpto, v. g. jusculo, ab hoc et non ab alio jejuno compleri debet, n. 552. Si dubium an deficiens consecrarit, eadem materia sub conditione consecrari potest, n. 553.

COMPLEX.

Complex ordinarie Confessario manifestari non debet, potest tamen Confessarius interrogare necessaria ad confessionem, quamvis per accidens veniret in notitiam complicis, l. 6, p. 2, n. 1144, 1752, 1958. Non expedit ordinarie complicem moneri per Confessarium, quod si aliter fieri non possit : expedit illum a pœnitente manifestari extra Confessionem, ibid. Ad complicis peccatum manifestandum illi ad quem spectat illud emendare vel cavere, Confessarius pœnitentem cogere potest, numer. 1144. Si complex manifestarit Confessario peccata complicis, illa probabilius sunt materia sigilli, n. 1949. Complicem, per se loquendo, valide absolvit Confessarius, quod in Coloniensi, Leodiensi et Mediolanensi Diœcesi est prohibitum, n. 1204. Complex an fateri teneatur complicem, V. *Judex*.

COMPOSITIO RATIONE DEBITORUM.

Si creditor compositionem inierit cum debitore, qui foro cedit, vel si partem debitori remittit ob multas molestias subeundas in petendo, etc. vel si per fraudem ad remittendum sit inductus, etc. debitor, si meliori fortunæ restituatur, adhuc tenetur solvere reliquum, l. 3, p. 2, n. 457. Si debitor nunc offerat partem, ut sic creditorem ad reliquum remittendum inducat, si creditor ideo consentiat remissioni, ut saltem illam partem accipiat, alias non consensurus, debitor non deobligatur a solvendo reliquo, alias liberatur, n. 458. Compositio cum Papa, est conventio in qua Papa debitori indulget, ut major quantitas debiti incerti mutetur in minorem, qualis compositio valide et licite fieri potest, probabiliter etiam in debitis certis, a n. 409.

Compositio talis cum Papa fieri potest probabiliter etiam sine causa justa, si restitutio fieri debeat ex Lege Ecclesiæ, aliis non, n. 411. Si post compositionem illam factam compareat dominus, debitor tenetur ad totum, si diligentia requisita pro domino inveniendo præmissa non sit, n. 412. Episcopus probabiliter ita componere non potest pro sua Diœcesi, sicut Papa, n. 413. Nec princeps temporalis probabiliter id potest, si non sit spes reperiendi dominum, nisi consuetudo sit contraria, n. 414.

Compositio hæc in variis casibus et bonis fieri potest, scilicet fructibus Ecclesiasticis male perceptis, pro medietate legatorum, si nesciantur legatarii, etc. n. 416. Compositionem illam probabilius petere non possunt mercatores, pistores, etc. qui per parva furta defraudarunt ementes ex eadem communitate, qui nunc ignorantur, sed hominibus illius communitatis restituere debent, n. 417.

Compositio illa probabiliter tamen est licita, si creditor notus tam longe absit, ut ex præsumpta ejus venia posset dari pauperibus, n. 418. Hæres componens loco testatoris mortui, qui facultatem componendi habuit, quod probabiliter fieri potest, si eam compositionem petit specialiter pro se, et non agat ut hæres, hoc quod retinetur sibi reservare potest. Alias debet expendere in debita certa defuncti vel hæreditatis, n. 419.

COMPOSITIO LITIS BENEFICIALIS.

Compositio litis beneficialis vel Juris ad Beneficium, si fiat propria auctoritate propter aliquid temporale, est Simoniaca et illicita, l. 4, n. 552, 557. Item Simonia est, si resignes liti beneficiali paciscendo de tuis expensis recuperandis. Item, si resignes huic liti pro obtentione alterius Beneficii, etc. n. 553. Etiam illicitum est si duo litigantes circa plura Beneficia compositionem auctoritate propria faciant, ut hic unum, alter alterum Beneficium habeat, etc. n. 554. Ea probabilius non potest fieri auctoritate Ordinarii, sed Papæ, a n. 555.

COMPROMISSUM.

Compromissum est, si lis vel contractus finiatur judicio arbitri, quem ipsimet litigantes vel contrahentes elegerunt, l. 3, p. 2, n. 759. Pro terminanda lite beneficiali per deputatos a Superiore, fieri potest, adjudicando Beneficium illi pro quo videtur esse jus probabilius, eique imponendo ut pendat alteri certam summam, vel aliud temporale, etc. l. 4, n. 556.

CONCEPTIO SEMINIS.

Conceptionem seminis per pharmacum impedire est illicitum, l. 6, p. 3, n. 336. V. *Semen*.

CONCIO, CONCIONATOR.

Concionis auditio diebus festis est præcepta, non tamen ordinarie sub mortali, l. 3, p. 1, n. 607. Non est obligatio eam audiendi in Parochia, ib. Habenda

est aliquoties ab ipso Parocho, qui tamen probabiliter satisfacit, si eam semper habeat per alium, a n. 763. Si fiat tempore Missæ, ante oblationem haberi debet, et si celebrans ipse concionetur, deposita casula et manipulo sedet ad cornu Evangelii, vel ascendit cathedram, l. 6, p. 2, n. 477. Sub Missa concionaturus coram Episcopo loci circa initium Evangelii petit ab illo benedictionem genuflexus, per *Jube Domine benedicere :* osculata Episcopi manu, deinde in cathedra facta ipsi profunda reverentia, aliis tantum inclinatione capitis, n. 478. Exposito Venerabili stat nudo capite, nisi velum interponatur ante Sacramentum, num. 479. Conciones Hæreticorum ex causa audire in Germania est licitum, l. 2, n. 54. Concionari pro stipendio, tanquam propter finem principalem, est Simonia, l. 3, p. 2, n. 56, 60. Concionatores tenentur habere scientiam sufficientem pro officio, legere Scripturam et Sanctos Patres, vitia in quæ invehunt explicare, peccata publica corripere, etc. l. 4, a n. 1548 ; l. 3, p. 1, a n. 763 ; l. 2, n. 208. Concionator Regularis constituitur dependenter ab Episcopo, l. 6, p. 2, num. 1504. Utilissime in Concionibus tractantur spectantia ad præcepta Fidei, Spei, Charitatis, Sacramentorum, Justitiæ Christianæ, etc. l. 3, p. 1, n. 766. Concionatores, qui frequenter concionantur, excusantur a jejunio pridie et die Concionis, l. 3, p. 2, n. 1347.

CONCORDATA RATIONE BENEFICIORUM CUM PAPA.

Concordata specialia fecit Papa pro conferendis Beneficiis cum Regno Poloniæ, item cum Regno Galliæ, item cum Ecclesia Leodiensi, l. 4, n. 502 ; item cum urbe Coloniensi, n. 484 ; item cum Natione Germanica, n. 503. Plures Ecclesiæ et gentes sub Concordatis illis comprehenduntur, num. 505. Sub illis non comprehenduntur Beneficia Juris Patronatus laici, n. 515. Concordatis sine legitima causa non solet derogare Papa, nec potest, a n. 518. Videtur probabile quod contra ea præscribi possit, n. 520.

CONCUBINÆ, CONCUBINATUS, CONCUBINARIUS.

Concubinæ in lege veteri dicebantur, quæ tantum assumebantur ad generationem prolis ; in lege nova et sæpe in Jure dicuntur illæ, quæ vere copulatæ sunt, sed sine solemnitatibus Ecclesiæ, item quæ domi retinentur ad libidinem sine ullo Matrimonio ; quæ ultimæ prohibentur, l. 6, p. 3, n. 6. Concubinarius ordinarie non debet absolvi, nisi Concubina dimissa, l. 3, p. 1, n. 915. A Concubinario sine justa causa non licit petere administrationem Sacramenti, l. 2, n. 743. Concubinatus est fornicatio continuata, l. 3, p. 1, n. 915. Est illicitus l. 6, p. 3, n. 8. Si in Jure dicatur licitus, sumitur pro vero Matrimonio sine solemnitatibus Ecclesiæ inito, n. 6, 8.

CONCUPISCENTIA.

Concupiscentia multas habet significationes, nam : 1. Significat actualem appetitum boni, qui bonus est. 2. Potentiam appetitivam bonorum sensibilium, quæ etiam non est mala. 3. Id per quod ferimur in bonum sensibile contra rectam rationem, quæ est causa peccati, l. 5, a n. 67, n. 72. Non est formaliter peccatum, n. 73. Ne quidem actus ejus sunt peccatum, nisi voluntas consentiat, a n. 74.

CONCURRENS AD MORTEM ALTERIUS.

Concurrens ad mortem alicujus, ut justitiæ minister, aliquando etiam ad eam concurrens ut comminister, fit irregularis, l. 7, n. 522.

CONCURSUS PRO BENEFICIO.

Concursus ordinarie in omnibus Beneficiis parochialibus institui debet. Plures tamen casus excipiuntur : scilicet, si quis in manus Papæ Parochiam resignet, item si Papa alicui Romæ præsenti conferat Parochiam reservatam in partibus, etc. l. 4, n. 610. Intra 6 aut 4 menses indici debet, et a tempore edicti publicati ordinarie intra 10 dies haberi : in Diœcesi tamen Monasteriensi communiter dantur 2 aut 3 menses, n. 612. Illum indicere possunt soli Episcopi vel eorum Vicarii, et in Diœcesibus nullo Episcopo subjectis, Abbates habentes jurisdictionem quasi Episcopalem in Parochias incorporatas, n. 613. Si tempus pro eo semel publicatum sit, mutari non debet, n. 615. Debent esse plures qui concurrant, inter quos etiam ille esse potest qui est constitutus deserviens, item Parochus in alia Parochia ; non vero consanguineus, si Parochia vacet per resignationem in manus Episcopi, etc. n. 614, a n. 616. Examinatores saltem debent esse sex, qui sint Doctores, vel Licentiati in Theologia, si haberi possint ; alias a Synodo alii idonei denominari possunt, quorum tres sint ex Synodalibus, a n. 619. Examinatores debent tractis Evangeliis jurare, quod sine humano respectu munus suum exequi velint, hinc peccant mortaliter Examinandum præmonendo de quibus punctis agendum sit, etc. a n. 622. Peccant ordinarie ab Examinandis, vel etiam Examinatis aliquid acceptando, n. 632. Contra eos pro Beneficio curato non datur apellatio in ordine ad obtinendum Beneficium, in aliis dari potest, num. 631. Concursui ipse Episcopus vel Vicarius præesse debet, probabiliter etiam alius ab Episcopo designatus præesse potest, n. 625. Dignior aliis præferri debet, n. 627. Si plures judicentur æque digni, potest unus pro placito eligi, num. 630.

CONDITIO.

Conditio stricte dicta distinguitur a modo contractus, quod per eam suspendatur contractus, donec impleatur, non vero per modum contractui adjectum, l. 3, p. 2, n. 588. Conditiones aliæ sunt suspensivæ, aliæ resolutivæ contractus, ib. Conditio differt a forma actus, quod sine conditione essentia actus possit subsistere, non vero sine illa, l. 4, num. 735. Conditiones possunt esse in vel extrinsecæ Sacramento. Intrinsecæ sunt, quæ ex natura rei insunt, et hæ imbibuntur in intentione. Extrinsecæ sunt sine quibus Sacramentum confici posset, quæ absque gravi causa addi non debent intentioni, l. 6, p. 1, n. 47, a n. 78.

Conditio, si apponi debeat, secundum communem non necessario ore exprimitur, quod tamen consultius est fieri, n. 83.

Conditio Matrimonio licite adjicitur, quæ adjecta illud suspendit, l. 6, p. 3, n. 238. Conditio Matrimonio adjecta contra unum ex tribus bonis Matrimonii, vel contra ejus substantiam, facit Matrimonium irritum, n. 223, 239, 241. Conditio suspensiva, si adjecta fuerit, et intentio sciatur ad eam expresse fuisse restricta, hac non subsistente consensus nullus est, n. 240. Conditio de præsenti vel præterito, quæ subsistit, statim validat Matrimonium, num 242. Condi-

tio hæc : *si sis virgo,* id est, si explorata a mulieribus peritis judiceris esse virgo, licite Matrimonio adjicitur, non vero in alio sensu, n. 243. Conditiones turpes Matrimonio adjectæ, et ultimis voluntatibus, professioni Religiosæ, etc. censentur non adjectæ l. 3, p. 2, n. 599 Conditiones ad collationem Beneficii requisitæ, V. *Collatio Beneficii.*

Conditiones Fundationum. V. *Fundationes.*

CONDUCTIO.

Conductio est contractus, quo quis aliquid ad certum tempus utendum vel fruendum concedit certo pretio, l. 3, p. 2, n. 1038. Conductor potest rem sibi locatam alteri elocare, nisi aliter sit conventum, n. 1043. Conductione per Tutorem facta, tenetur stare Pupillus vel Minor; item Abbas vel Beneficiarius, per Prædecessorem suum facta, et Uxor per maritum mortuum, num. 1046. Conductor non potest expelli a successore particulari cum gravi damno vel incommodo, num 1047. Ante tempus præfinitum re conducta privari potest, si intra biennium pensionem non solvat, si casus improvisus accidat, si rem locatam sit necesse reficere, et si conductor male versetur in re conducta, n. 1038. Si conductor privetur re conducta, quia pensiones solvere non potest, debet ei remitti pensio sequentis temporis; non vero si privatus, quia male versatur in re conducta, n. 1055. Conductor omnes casus fortuitos ferre debet spectato jure naturæ, non vero civili, et qui secundum Jus civile ei compensari debeant, maxime attendi debet consuetudo cujusvis patriæ, a num. 1049. Conductor ordinarie non tenetur facere expensas necessarias et utiles in rem conductam; quas si fecerit, potest eas de pensione detrahere, n. 1038, a n. 1052. Conductor damnum ferre debet, si cujus culpa res conducta pereat, n. 1038. In dubio ejus culpa perierit, ordinarie conductor ad nihil tenetur; cui tamen pro foro externo incumbit onus probandi, quod culpa sua non perierit res conducta, nisi graves conjecturæ sint pro ejus innocentia, etc. n. 1056, 178, 283, 573. In dubio an conductor pensionem solverit, adhuc tenetur, n. 571, 1056. Si conductor ante tempus velit rem conductam relinquere, si alteri non elocet, debet totam pensionem solvere, n. 1038. V. *Locatio.*

CONFESSARIUS.

Confessarii officium est maximi momenti et meriti, l. 6, p. 2, a n. 1478. Confessarius habet quadruplex munus : 1. Est Minister vicem gerens Christi. 2. Judex. 3. Medicus. 4. Doctor, num. 1700. Ratione horum munerum plures et graves habet obligationes, a n. 1701. Generatim plura observare debet, scilicet, antequam incipiat audire, debet implorare gratiam divinam, formare intentionem sic absolvendi, sicut exiget dispositio pœnitentis, etc. n. 1699, a num. 1711. Debet pœnitentem disponere ad absolutionem rite accipiendam, illi proponendo actus Fidei, Spei, Charitatis, etc. a num. 1721. Debet practice pœnitentem disponere ad dolorem de peccatis et propositum, proponendo motiva pro cujusvis capacitate, n. 1699, a. n. 1723. Motiva alia suggerere debet pro detestatione peccatorum mortalium, quæ varia sunt. Et alia pro detestatione venialium, quorum etiam plura sunt, a. n. 1724, 1727. Tenetur quandoque docere et monere pœnitentem, n. 699, a n. 1755. Si admonitio vel notitia veritatis sit pœnitenti potius obfutura, non tenetur eum docere vel monere, n. 1699, 1758. Si pœnitens interroget, probabilius potest Confessarius dissimulare, si veritas vel cognitio ejus pœnitenti sit gravius obfutura, n. 1699, 1759. Debet suggerere media emendationis, n. 1760. Quandoque tenetur pœnitentem interrogare et examinare, n. 1699, a n. 1745, 1786. Interrogatio debet esse discreta circa ea quæ probabiliter pœnitens commisit, etc. num. 1750. Minus interrogandus est æger, quam sanus; civis, quam rusticus, etc. ibid. Rudiores ordinarie interrogandi, quando ultimo sint confessi, an nihil omiserint in prioribus confessionibus, etc. ibid. Si dubium, an prior Confessarius satis interrogarit, præsumitur satisfecisse, nisi clare oppositum deprehendatur, num. 1754. Errores commissos diversimode corrigere et supplere debet, num. 1699, a n. 1773. Tenetur instruere pœnitentem ignorantem ea quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ sunt scitu necessaria, n. 1699, a n. 1755. Si dubitet de dispositione pœnitentis, et nequeat se resolvere; si causa absit cur absolvat, debet sub conditione absolvere, n. 1769. Potest ex causa rationabili differre absolutionem, quamvis pœnitens videatur esse dispositus, n. 1699, 1764. Aliquando tenetur eam differre, si vel ipse potestatem absolvendi a reservatis quæ pœnitens affert non habeat, vel pœnitens non sit satis dispositus, non instructus in illis quæ scire debet, etc. n. 1765. Si advertat pœnitentem bona fide accedentem et peccata confitentem esse indispositum, tenetur, quantum potest, illum ad absolutionem accipiendam disponere, n. 1766. Tenetur ordinarie audire pœnitentem volentem confiteri etiam quotidie, cui quandoque ex causa potest prohibere Communionem, l. 6, p. 1, a n. 670. Tenetur eum absolvere, qui adhæret sententiæ probabili, l. 6, p. 2, n. 1699. Potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, propria etiam probabiliore relicta, l. 1, n. 92. Tenetur etiam quandoque se accommodare opinioni probabili pœnitentis, relicta sibi probabiliore, p. 2, a n. 443. Debet habere certitudinem moralem de bona dispositione pœnitentis, alias eum absolvendo peccat, l. 6, p. 2, n. 1699. Cum jurisdictione mere dubia vel probabili illicite absolvit, nisi accedant causæ quæ illam reddant practice certam, v. g. necessitas proximi, etc. n. 1548, a n. 1571. Si dubitet de Jurisdictione habita, an adhuc eam habeat, licite et valide absolvit n. 1573, p. 1, n. 120. Absolvens in mortali, toties peccat mortaliter quoties absolvit, l. 6, p. 1, n. 93. Audiens in mortali peccat venialiter, num. 102. Dum pœnitens peccata recenset, ordinarie Confessarius nihil interponere debet, nisi pœnitens interrogationibus sit juvandus, vel impertinentia asserat, aut incipiat aliorum peccata detegere, etc. l. 6, p. 2, a n. 1713. Si quid enorme asserat, Confessarius cavere debet ne det ullum signum admirationis, indignationis, etc. num. 1715. Etiam cavere debet, ne inter audiendas confessiones dormitet, distrahatur, etc. Et si quid non intellexit, ordinarie interrogare debet, num. 1715. Quando vult pœnitentiam imponere, debet aliquam saltem confusam auditorum peccatorum memoriam habere, num. 1717. Non debet nimium deproperare confessiones, num. 1719. Si pœnitens non sit rite dispositus, tenetur illum monere quod non sit absolvendus, n. 1720. Tenetur interrogare eos qui integre confitendo deficiunt sine personarum respectu, num. 1746. Non tenetur interrogare ordinarie intelligentes ad validam confessionem requisita, neque eos quos scit in exami-

nando moralem diligentiam adhibuisse, etc. a num. 1747. In examine peccatorum carnalium caute procedere debet, num. 1749. Complicem directe interrogare non potest, requisita tamen ad confessionem licite interrogat, quamvis per accidens manifestetur complex n. 1144, 1752. Si sciat pœnitentem peccatum commisisse, quod tamen reticet, vel negat, ordinarie non potest eum absolvere, n. 1753, 1786, 1969. Si prudenter dubitet de scientia pœnitentis necessaria, tenetur eum docere necessaria necessitate medii, et ante omnia quæ ad fidem et spem pertinent, etc. a n. 1746, l. 2, n. 2. Tenetur ordinarie informare ex errore putantes aliqua esse graviora vel leviora peccata, quam sint, vel ignorantes aliqua esse peccata; nisi ex admonitione gravius malum timeatur, etc. l. 6, p. 2, n. 1758. Si sciat pœnitentes habere notitiam peccati alieni, quod facile impedire potest et non velit, non debet eum absolvere, n. 1761. Ordinarie debet absolvere absolute, n. 1769. Potest absolvere conditionate, si dubitet an pœnitens habeat usum rationis sufficientem ad peccandum; an data sit materia sufficiens ad absolutionem, etc. a n. 1770. Non debet cogere pœnitentem ad sibi soli confitendum, n. 1772. Si male vel invalide absolvit, tenetur pœnitentem, si possit, ad peccata repetenda inducere, n. 1699, a n. 1774. Probabiliter potest pœnitentem, quem recordatur se non recte absolvisse, extra confessionem sibi occurrentem, etiam ipso non monito, absolvere, n. 1785. Probabiliter potest, pœnitente etiam renuente, extra confessionem loqui, et monere eum de defectu in confessione commisso, si invalide vel omnino non absolverit; quem si valide absolverit, probabilius non potest, nisi obtenta venia, n. 1776. Si pœnitens non recte absolutus redeat ad confessionem, potest Confessarius eum interrogare, an non doleat et rursum se accuset de peccatis sibi nunquam confessis; quod si affirmet, potest absolvere et defectum suum tacite supplere, n. 1777. Si neglexerit interrogare pœnitentem, tenetur post datam absolutionem, vel si pœnitens redeat, defectum supplere, num. 1699, a n. 1788. Deobligans ex culpa lata vel ignorantia crassa pœnitentem a restitutione, ipse tenetur restituere, n. 1699, 1780, l. 3, p. 2, n. 20. Si temere dixerit, posse dari pauperibus, si dominus compareat, in defectu pœnitentis, ipse tenebitur satisfacere, l. 6, p. 2, n. 1782. Si tacendo neglexerit monere pœnitentem, qui ideo non restituit, si ob eam causam tacuerit, ut pœnitens non sciret suam obligationem et restitueret, probabiliter ipse tenetur, alias non, n. 1781. Probabilius tenetur dare schedam confessionis eam petenti, si cum animo se accusandi peccata manifestarit, n. 1944, 1933. Probabiliter non potest dare illis qui tantum simulant se confiteri, n. 1942. Probabilius non licet uti notitia in confessione accepta ad alterius gubernationem, ad sui tamen gubernationem id probabilius licet, si non inducat notitiam peccati, n. 1933, a n. 1975. Confessarius ipse non facile debet ex licentia pœnitentis corripere complicem, ad quod pœnitentis licentia probabilius sufficit; sed si Confessarii opera specialiter sit necessaria, tunc complex extra confessionem manifestandus, a n. 1959. Ordinarie non potest uti scientia confessionis ad mala advertenda vel impedienda peccata, a n. 1975. Statim post confessionem in confessionali potest loqui cum pœnitente de auditis in confessione, non petita venia pœnitentis, etiam de auditis in alia confessione, n. 1933, a n. 1980. Per se loquendo potest de auditis in confessione loqui, si ea aliunde nota habeat, n. 1992. Tenetur per se loquendo, semper sub peccato, pœnitenti pœnitentiam imponere in confessione sub obligatione aliqua, peccatis proportionatam, n. 1229, 1232, 1238, 1249, 1251, 1261. Pœnitentiam a se injunctam commutare potest in confessione non repetitis peccatis, idem probabiliter etiam potest alius Confessarius, non vero extra confessionem, n. 1229, a n. 1293. Probabiliter etiam potest in confessione, si peccata repetantur, pœnitentiam a Superiore propter reservata injunctam, commutare, n. 1294. In confessione sollicitans ad turpia, sub excommunicatione est denuntiandus, l. 2, num. 216. Plures simul potest absolvere, l. 6, p. 2, n. 645.

Confessarius absolute bonus est, qui pœnitentem benigne excipit, patienter audit, prudenter instruit, suaviter arguit, etc. l. 6, p. 2, num 1705. Jansenista est, qui defendit aliquam ex 5 propositionibus *in Jansenio* damnatis, et secundum eas dirigit pœnitentes, etc. n. 1706, 1710. Rigorista, qui sequitur in directione pœnitentis doctrinas alias ob nimium rigorem ab Ecclesia damnatas, etc. n. 1707. Laxi, qui sequuntur doctrinas ideo ab Ecclesia reprobatas, quia nimium favent libertati humanæ, etc. n. 1708. Benigni, qui ex gravibus motivis ab auctoritate vel ratione petitis sequuntur doctrinas faventes libertati, etc. n. 1709.

In Confessario magna requiritur scientia, scilicet, quæ sint mortalia, quæ venialia, saltem ex genere suo, species et circumstantias necessario explicandas, spectantia ad restitutionem, etc. l. 6, p. 2, a n. 1786. Non debet ordinarie statim ex tempore resolvere implicatos casus, n. 1790. Ut rite absolvat, debet omnia peccata pœnitentis, quantum moraliter fieri potest, intelligere, n. 1786. Ex ignorantia absolvens, quem absolvere non poterat, dupliciter peccat, ib. Sine speciali potestate absolvens ab Hæresi, vel lectione libri hæretici, facit actum irritum, et excommunicatur, l. 7, n. 391. Peccat mortaliter, si absolvat excommunicatum a peccatis, priusquam sit absolutus a censuris saltem excommunicationis, l. 6, p. 2, n. 1567. Potest, per se loquendo, absolvere complicem, quod tamen in Leodiensi et Coloniensi Diœcesi est prohibitum, n. 1204. Tenetur monere pœnitentem si advertat eum negare debitum conjugale, l. 6, p. 3, n. 399. Advertens pœnitentem bona fide contraxisse cum impedimento, per se loquendo tenetur eum admonere; si vero moraliter certo judicet eum perrecturum in usu matrimonii, tacere debet, donec dispensationem obtinuerit, n. 540. Etiam non tenetur monere quamvis prævideatur monitio profutura, si conjuncta sit gravissimo incommodo alterius, v. g. prolium, etc. n. 541. In dubio an monitio sit profutura vel obfutura, si matrimonium contractum sit, tutius ordinarie est silere, etc. n. 542. Interrogatus a pœnitente dubio de valore sui matrimonii, per se loquendo, tenetur dicere veritatem, nisi gravissima mala inde immineant, tunc enim dissimulare aut verbis eludere potest, n. 543. Tenetur ordinarie monere conjugem confitentem, se carnaliter peccasse cum non conjuge adpromisso illi Matrimonio, illud futurum invalidum, n. 544. Sciens impedimentum dirimens, potest ob justas causas illud tacere, imo tenetur invincibiliter illud ignorantem obligare ad reddendum debitum, n. 545. Tenetur tacere, si manifestatio impedimenti cedat in damnum confitentis, n. 546. Si dicatur cognatio inter sponsos intercedere, Confessarius practice sic procedat : scribat in parte inferiore chartæ nomen

psonsi ad sinistrum latus, ad dextrum nomen sponsæ ; supra sponsam describat ordine semper ascendendo a proximioribus nomina illorum sponsi agnatorum, qui dicuntur dedisse causam cognationis. Similiter procedat ex parte sponsæ, donec perveniat ad communem stipitem, e quo sint mediate generati ; qui si non reperiatur, nulla adest cognatio, n. 607. Debet scire plures sententias vere probabiles, etc. l. 6, p. 2, n. 1791. Tenetur sequi sententias primo, quæ sunt pro valore Sacramenti, dein, per se loquendo probabiliores et tutiores, n. 1737. Quando rigidiores, et quando benigniores, ex circumstantiis determinare debet, n. 1738. Potius debet esse benignus quam rigidus, n. 1256, a n. 1740. Etiam in injungendis pœnitentiis, n. 1259. Debet esse mansuetus, patiens, charitativus, n. 1792. Per prudentiam debet se discrete insinuare, ut fiat omnibus omnia ; et instructiones a S. Xaverio datas Missionariis Apostolicis diligenter observare, n. 1786, 1793, 1932. Communiter debet credere pœnitenti, n. 2786, a n. 1792. Prima vice confitentem communiter debet judicare dispositum, n. 1728. Etiam quandoque frequenter relabentem, a n. 1729. Confessario sufficientia signa doloris in pœnitente sunt, si dicat se statim post peccatum, vel in concione esse tactum dolore, et statuisse confiteri ; si diu proposuerit confiteri, et post longam luctam se tandem resolverit, etc. n. 1734.

Confessarius Principum, Prælatorum, aut aliorum Magnatum, tenetur pœnitentem monere de sua obligatione, si desit officio suo v. g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, etc. nisi videat ignorantiam esse invincibilem, neque ex ea scandalum aut damnum commune sequi, et monitionem fore in majus malum pœnitentis, etc. l. 6, p. 2, n. 1699.

Confessarius puerorum debet interrogare eos, cur venerint ad confessionem, an credant ad eam spectantia ; deinde scitu necessaria eis proponere, si putentur ignorare, etc. l. 6, p. 2, a n. 1734. Eos esse capaces absolutionis colligere poterit, si sciant quid mali eventurum sit malis, quid boni bonis, si pudefiant de mendacio vel impudicitia commissa, si modesti et compositi sint in confessionali, etc. n. 1796. Ordinarie conditionate eos potest absolvere, si dubitet de sufficiente usu rationis, n. 1797. Eos examinare poterit, an diebus festis diligenter audiverint Missam, an parentibus fuerint inobedientes, etc. n. 1799. Si sint absolvendi, debet eos adducere ad dolorem, interrogando, v. g. quo deveniunt post mortem qui peccant, quid patiuntur in inferno vel Purgatorio, etc. n. 1800. Debet illis inculcare horrorem peccati, quia nempe reddit animam turpem ac deformem instar dæmonis, etc. item timorem Dei, qui est ubique præsens, etc. n. 1801.

Confessarius adolescentum et juvenum potest plura applicare, quæ de pueris jam dicta sunt ; item debet studiose illis inculcare, quod peccata de quibus timor est vel dubium an sint mortalia, non sint reticenda ex pudore, alioquin nullum peccatum remitti. Item frequentem debet illis inculcare confessionem, etc. l. 6, p. 2, a n. 1802. Poterit illos examinare, præter illa quæ de pueris dicta sunt, an tempus otiose transegerint, pecuniam parentum prodegerint, etc. n. 1803. Non debet ostendere displicentiam, si quandoque alium Confessarium accedant, n. 1804. Caute cum illis debet procedere, ac invitis etiam pia documenta et nonita ingerere, n.

Confessarius rudium et rusticorum fere eadem observare debet quæ puerorum ; examinare eos poterit, an blasphemarint per Christi Sanguinem, per Sacramenta, etc. an jurarint et quidem advertenter contra veritatem, etc. a n. 1806. Ad dolorem poterit eos adducere, v. g. interrogando : Si offendisses magnum Principem, qui tibi dedisset omnia, qui offensus posset te afficere omnibus pœnis, etc. numquid doleres te eum offendisse ? etc. 1806. Rudes, si ignorent ea quæ necessitate medii scienda sunt, debet ante absolutionem instruere, l. 2, n. 2, l. 6, p. 2, n. 1808. Ignorantem ea quæ sub mortali scire tenetur, potest absolvere, l. 2, n. 2. Si nullam materiam possit elicere, de vita priore examinare debet ; item breviter percurrere præcepta Decalogi, Ecclesiæ, aliasque materias ad illos spectantes ; si tamen nihil certum habere possit, vel sub conditione absolvere, vel sine ea dimittere debet, etc. l. 6, p. 2, n. 1808. Si pœnitens sit adeo stupidus, ut nequidem necessaria necessitate medii possit capere, si hebetudo proveniat ex peccatis luxuriæ, ebrietatis, etc. differre debet absolutionem, et primo a talibus vitiis abducere, ac postea informare. Si vero ex naturali complexione, poterit ipsi præire in actus Fidei, Spei, Charitatis, Doloris et Propositi, sicque dispositum saltem sub conditione absolvere, etc. n. 1809.

Confessarius Ecclesiasticorum, Judicum, etc. Patrum et Filiorumfamilias, etc. specialia observare debet. *Primo :* Ecclesiasticis maxime inculcare debet ut caveant scandala, casti sint, et sobrii, etc. l. 6, p. 2, n. 1810. Judices, etc. interrogare poterit, an sine justa causa notabiliter distulerint causarum expeditionem, etc. n. 1811. Patres et Matresfamilias interrogare potest, an curent ut subditi præcepta observent, Missas, Catechismos, Conciones audiant, etc. n. 1812. Conjugatorum querelis alterius de altero non facile credere debet, et cavere ut non videatur patronus unius partis, maxime uxoris contra virum, etc. a n. 1822. Conjugatos examinare potest, an imprecati sint conjugi vel prolibus, an debitum negaverint, Matrim. inhoneste usi sint, etc. n. 1812. Filiosfamilias et famulantes maxime examinare debet circa furta, impudicitias, etc. n. 1814.

Confessarius Medicorum, etc. Mercatorum, Opificum, Militum, plura observare debet : primo examinare poterit Medicos, Pharmacopæos, Chirurgos, an infirmos de periculo monuerint, probabiliora et tutiora secuti sint, curationem amore lucri protraxerint, etc. l. 4, a n. 1532. Mercatorem interrogare poterit, an paratus fuerit quodcumque pretium etiam injustum ab emptore accipere, si potuisset ; an mercium defectum gravem occultum non aperuerit, fraudulenter egerit, jurarit, etc. l. 4, a n. 1539, l. 6, p. 2, n. 1815. Opifices interroget, an laborarint die festo, plus retinuerint quam pretium contractum, partes materiæ subduxerint, etc. l. 4, n. 1539 ; l. 6, n. 1816. Bibliopolas examinet, an libros prohibitos vel lascivos vendiderint, defectu laborantes pro integris, etc. l. 4, n. 1539. Argentarios vel Aurifabros, an auro vel argento plus æris miscuerint, an ex rebus furtivis mala fide aliquid emerint, etc. l. 4, n. 1539. Milites et Officiales belli examinet circa superstitiones, etc. moneat quod, si ante prælium vel in communi periculo absoluti sint non recensitis omnibus mortalibus, remoto periculo teneantur se speciatim de omnibus accusare, etc. l. 6, p. 2, n. 1817.

Confessarius hominis scandalosi eum deterrere debet proponendo, hoc proprium esse et singulare dæ-

monum officium, quemadmodum bonorum Angelorum est homines ad bonum inducere, item quod vix aut nunquam delicti veniam consequantur, quod teneatur eos quos seduxit, pro posse, ad viam virtutis reducere, non minus quam damnum temporale resarcire, etc. l. 6, p. 2, n. 1818.

Confessarius consuetudinarii vel recidivi debet quandoque illis negare absolutionem, l. 6, p. 2, n. 1819. Potest consuetudinarium prima vice qua se accusat de peccatis suæ consuetudinis absolvere, n. 1820. Recidivum per se loquendo potest absolvere, si habeat signa novi doloris et propositi, si rarius lapsus sit ab ultima confessione, si occasiones aliquas relapsus vitaverit, vim aliquam contra tentationem sibi intulerit, si ex sola fragilitate intrinseca recidiva passus sit, etc. a n. 1821. Recidivo et consuetudinario suadere debet confessionem apud eumdem Confessarium, item media præscribere contra vitia particularia, v. g. contra Superbiam, ut consideret quis sit quoad corpus, vas sordium, etc., quoad animam, multis tenebris obseptus, etc. quis fuerit, quis futurus sit, etc. n. 1825. Contra Avaritiam, quod avaro nihil sit scelestius, nihil iniquius quam amare pecuniam, et animam suam habere venalem, ib. Contra Luxuriam, ut familiaritatem ad libidinem moventem fugiat, honestis exercitiis se semper occupet, etc. ib. Contra Invidiam, ut cogitet quod ea nulli noceat nisi invido, quod sibi pessime velit constituendo se in statu peccati, etc., ib. Contra Gulam, ut removeat quæ gulam irritare possunt, ut, si talia sumenda sint, ad bonum finem referat melioris nutritionis, honestæ recreationis, etc. ibid. Contra Iram, ut præparet animum, per propositum patientiæ, ad ea per quæ ordinarie scit se ad iram provocari, occasiones illius fugiat, etc. ibid. Contra Acediam, ut crebro recordetur beneficiorum divinorum, mortis vicinæ, præmia fervidæ charitatis, etc. ib. Media generalia illis præscribere potest, v. g. ut humiliter et frequenter cum fiducia implorent gratiam divinam, mane tale vitium cavere proponant, vesperis de illo examen instituant, etc., ib. Quandoque recidivos terrere poterit proponendo extrema hominis, mortem, etc., periculum damnationis ob incertudinem mortis, etc. n. 1826. Pro pœnitentia debet illis injungere, ut certa die vel festis certis confiteantur, de mysterio ad quod maxime afficiuntur, etc. per certum tempus quotidie meditentur, etc. n. 1827. Si pœnitens sit recidivus in pluribus materiis peccatorum, debet studere tollere radicem cæterorum, aut illa quæ magis scandalosa sunt, etc. n. 1828. Recidivo frequenter in pollutiones et peccata mollitiei, debet suadere frequentem confessionem apud eumdem Confessarium, n. 1829. Illi pro pœnitentia imponere potest, ut per certum tempus quotidie aliquoties coram Deo, et Sancto quem maxime colit, proponat se hac die vel nocte ab omni turpi tactu sui ipsius abstenturum, vel ut dicat ad B. Virginem : *Per sanctam Virginitatem, etc.* n. 1829.

Confessarius alicujus in occasione proxima peccandi constituti, eum non debet absolvere nisi velit mulierem v. g. domo dimittere ob quam ipse est in periculo proximo peccandi, vel esset certa et prudens spes quod illam proxime esset ejecturus, vel quod talem occasionem per media aliqua ex proxima esset redditurus remotam, etc. l. 6, p. 2, n. 1831.

Confessarius hominis pudibundi, pusillanimis, de emendatione desperantis, variis mediis uti debet, l. 6. p 2, n. 1832. Pudibundum animare debet, quod tandem omnia vulnera animæ aperire debeat, et quo diutius expectat, eo difficilius futurum, quod alias in extremo judicio sint aperienda, etc. n. 1832. Pusillanimem erigere debet motivis ad sperandam misericordiam, quod Deus sit pater, qui paratus est filium prodigum in gratiam recipere, quod sit Medicus, Pastor, Redemptor, etc. n 1833. De emendatione quasi desperantem erigere poterit proponendo, nulla esse peccata quæ per Dei gratiam vinci emendarique non possint, Deum non velle mortem peccatoris, etc. n. 1834. Si animo concidat, quia post adhibitum conatum pergit turpissime tentari, eum excitet, dicendo hanc esse Dei bonitatem, quod recordatione præteritorum eum affligat, ut tanto magis ea detestetur, et pro illis satisfaciat ; si non tentaretur, eum minus fore cautum, etc. n. 1835.

Confessarius hominis pœnitentiam differre volentis, eum conetur ad indilatam pœnitentiam motivis variis adducere, v. g. valde instabilem esse vitam hominis, mortem certe eventuram, sed incertissimum quo tempore, loco, modo ; Deum, qui pœnitenti veniam promisit, peccanti crastinum non spopondisse, etc. n. 1836.

Confessarius hominis nolentis condonare, indurati, de salute desperantis, varia media adhibere debet ; nolenti condonare rotunde dicat, nec absolvi, nec peccatum dimitti posse ; et si hoc sciatur extra Sacramentum, inducendi sunt alii homines, amici, qui de adversario molliter loquantur, etc. Dein proponendum exemplum Christi et Sanctorum, revocandum ipsi in mentem qui oret quotidie : *et dimitte nobis debita nostra, etc.* l. 6, p. 2, n. 1837. Peccatori indurato dicat, non tam malum esse recidisse, quam post lapsum nolle resurgere ; beneficia, amorem Dei illi proponat, etc. n. 1838. De salute desperanti et confiteri nolenti submittat hominem ei gratum, qui Pœnitentiam suadeat, suaviter se apud eum insinuet, de rebus aliis ei gratis loquatur, et conetur subinferre, saltem obesse non posse si propter vitæ incertitudinem se ad Dei gratiam disponat, hoc ipsum posse conferre ad sanitatem, etc. n. 1839. Si dicat : Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear, reponat : Major est Dei pietas et misericordia, majora ejus merita, in quorum comparatione omnia peccata sunt velut aquæ guttula ad mare, etc. proponat exempla Ninivitarum, Davidis, Nabuchodonosoris, etc. n. 1840.

Confessarius rei, captivi vel condemnati ad mortem observare debet sequentia. Reum instruat, quod ea quæ secum in foro conscientiæ agat, cum Judicibus non communicentur ; item non temere evulget quæ etiam extra Confessionem accepit. Eum ad Confessionem Sacramentalem non admittat, antequam in foro externo res sint liquidæ ; non importune cogat, ut se talem fateatur, etc. l. 4, n. 1521, 1524, a n. 1531 ; l. 6, p. 2, n. 1841. Non spondeat se fore patronum pro ejus vita, n. 1842. Potest suadere, imo etiam obligare reum, ut Judici legitime interroganti crimen fateatur quod fateri tenetur, n. 1843. Si obliget reum ut Judici fateatur crimen quod fateri non tenebatur, probabilius non fit irregularis, l. 7, n. 63. Damnatis ad mortem plerumque levissimam pœnitentiam debet injungere, l. 6, p. 2, n. 1846. Cavere debet, ne mors approperetur, num. 1847.

Reum crimen negantem, cujus per testimonia plena convictus est, si dubie præsumi possit non fecisse, potest absolvere, alias non; neque etiam eum absolvere debet, si sibi illud fassus sit, et in Judicio convictus, neget, n. 1849.

Confessarius Divinatoris, Magæ, Veneficæ, etc. eos de variis superstitionibus examinare debet, quo fine tali superstitioni se addixerint. De Apostasia, Idololatria et Hæresi, de blasphemiis in Deum et Sanctos, an rebus sacris abusi sint, aliis nocuerint, alios seduxerint, et de luxuria, commixtione cum dæmone, etc. l. 6, p. 2, n. 1841, l. 4, n. 1531, l. 3. p. 1, n. 41. Eos monere debet ut pactum si quod habeant cum dæmone, dissolvant libros, schedas, ligaturas, chirographum si habeant, aliaque comburant, si dæmon chirographum habeat, non esse eum necessario cogendum, ut reddat, sed per Pœnitentiam pactum dissolvat, etc. ibid.

Confessarius hominis ebriosi, vel uxorem ebriosam habentis debet maritum vel uxorem ebriosam obligare ad occasiones declinandas, vel ad non plus bibendum, quam scit per experientiam se ferre posse; quod si non observet, poterit illi pro Pœnitentia injungere abstinentiam ad dies aliquot, a potu inebriante, item moneat, ut cogitet quid fecerit, quantum perdiderit, quis per ebrietatem evaserit, quæ supplicia meruerit, quid toties promiserit, etc. l. 6, p. 2, a n. 1851.

Confessarius hominis convertendi vel conversi ad fidem, pro diversitate hominum, diversimode eum excipere debet, omnia scitu necessaria necessitate medii cum edocere debet, deinde proponere successive articulos fidei ipsius erroribus contrarios, præterea etiam alios, professionem fidei proprio idiomate etiam illi det et explicet, etc. l. 6, p. 2, a n. 1856. Non debet examen rigidum pro Confessione cum converso instituere, n. 1859. Non debet convertendum arguere, si gravia peccata afferat, n. 1860. Non debet nimium credere, aut promittere se convertere volenti, n. 1862. Facile eum convincere poterit probando Ecclesiam Catholicam Romanam esse veram Christi Ecclesiam eo quod illi soli conveniant notæ veræ Ecclesiæ, quod nempe sit *Una, Sancta, Catholica, Apostolica, etc.* ib. Proponere illi poterit Professionem fidei secundum Bullam Pii IV, et præscriptum Tridentini, vel etiam breviorem, ibid.

Confessarius ægri vel moribundi non debet statim ingerere mentionem Confessionis, nisi esset periculum mortis, sed primo amice salutet, quærat de morbo, doloribus, quiete, etc. Captata occasione, insinuet expedire Confessionem, antequam vis morbi invalescat, etc. l, 6, p. 2, a n. 1556, n. 1683. Pro illis ad mortem disponendis uti potest libro germanico *Nakateno Seelem hulff Wigleri Trostbrum*, etc. n. 1864. Ordinarie potest moribundum sub conditione absolvere, quamvis jam non sciatur dare signa doloris, a n. 1156, 1865. In articulo mortis potest eum ab omnibus peccatis absolvere etiam reservatis, ib. Si Catholicis mixti sunt Acatholici, v. g. in exercitu ante conflictum, absolutionem sub conditione dare potest, n. 1865. Cum Acatholico ad extrema deducto eliciat actus Fidei, Spei, Charitatis perfectæ, Contritionem de peccatis, manendo in illis, quæ nobis communia sunt cum Hæreticis. Quod si circumstantiæ patiantur, potest rogare eum, an non, si sciret, se non esse in vera fide, vellet amplecti aliam, et facere omnia ad salutem necessaria, an non vellet confiteri et absolvi, si hoc ad salutem foret necessarium, si ad hæc annuat; poterit eum sub conditione absolvere, etc. n. 1866. Si æger videatur destitutus auditu debet formare vocem supra caput ad cranium ægri, n. 1868. Si laboret morbo contagioso, v. g. peste, potest eum absolvere uno vel altero peccato audito, et ne morbum contrahat, inter se et ægrum, ignem vel saltem candelam interponere, deinde nunquam debet se directe ponere contra ægrum, sed ad latus adversa facie, etc. l. 3, p. 1, n. 758. Debet tarde ægris prælegere actus virtutum, ut illi corde eliciant, v. g. *Credo, Domine, quidquid per Ecclesiam Unam, Sanctam, Cutholicam et Apostolicam credendum proponis, etc.* l. 6, p. 2. n. 868. Debet orationes affectuosas illis prælegere v. g. *Domine JESU, per amaritudinem tuam, quam in Cruce sustinuisti, maxime quando benedicta anima tua de corpore egrediebatur, miserere animæ meæ in egressu suo. Amen. Pater noster, etc.* ibid.

Confessarius illius, qui tenetur ad restitutionem famæ vel aliorum bonorum, eum plerumque saltem indirecte admonere debet obligationis restituendi, et si antehac monitus, non restituerit, regulariter absolvere non debet, nisi eum jam magis serio velle et probabiliter facturum, circumstantiæ indicent, etc. l. 6, p. 2, a n. 1869.

Confessarius fatui, surdi, muti, hominis linguæ peregrinæ hæc observare debet. *Primo :* Si sciatur esse plene fatuus, eum absolvere non debet; si sit semifatuus, et prudenter judicetur, quod saltem imperfecte actus ad pœnitentiam requisitos habeat, potest eum sub conditione saltem absolvere, si dubium sit, an semi an plane fatuus, in articulo mortis disponere debet, quantum potest, et sub conditione absolvere, n. 1871. Qui quandoque delirant, et quandoque sapiunt, eos tempore lucidi intervalli potest absolvere, n. 1872. Etiam eos absolvere potest, qui in aliquo tantum objecto delirant, in aliis vero non dant signum amentiæ, ib. Surdastrum sibi notum, quem scit non afferre, circa quæ eum interrogare necesse sit, absolvere potest, alias ad locum separatum remittere debet, n. 1873. Mutum et non surdum per interrogationes facile juvare potest, quibus per signa respondeat, n. 1874. Si pœnitens factus sit surdus et mutus, postquam didicit scitu et creditu necessaria, extra articulum mortis eum non potest absolvere, nisi scripto vel signis ostendat, quod doleat, etc. ib. Si a nativitate sit surdus et mutus, probabiliter absolvere potest, si det signa pœnitentiæ, eique pro pœnitentia injungere, ut tundat pectus, flectat junctis manibus vel expansis brachiis, etc. ib. Surdum, cæcum et mutum absolvere non potest, n. 1875. Si Confessarius ob linguæ imperitiam non possit omnia intelligere, et sine gravi incommodo pœnitentem ad linguæ peritum remittere non possit, licite eum absolvit, dummodo saltem veniale aliquod intellexerit, etc. n. 1876. Si calleat linguam principalem probabiliter etiam tenetur certos loquendi modos linguæ subordinatæ prius intelligere, antequam se sine causa Confessionibus similium exponat, n. 1877.

Confessarius Pœnitentis generaliter confitentis, vel antehac male confessi, si ideo confiteantur generaliter, quia antehac sæpe sine necessaria præparatione confessus est, vel quia putat se mortalia quædam non esse confessum, etc. illum per ordinem Præceptorum Decalogi et Ecclesiæ examinare debet, quasi

nunquam confessus esset. Si vero faciat pro majore securitate conscientiæ, etc. petat, ut primo dicat ab ultima Confessione commissa, dein permittat, quæ occurrunt de priore vita dicere; nec importune in' speciem et numerum eorum inquirat, etc. l. 6, p. 2, n. 878. Præcipue curare debet, ut generaliter confitens, studiose eliciat actus prærequisitos, sincerum dolorem et propositum, etc. n. 1879. Pœnitentiam saltem aliquam ipsi imponere debet ob nova peccata addita, et si pœnitens confessa et non confessa misceat, debet imponere pœnitentiam, veluti si nullum ante confessus esset, n. 1880. Eum, qui hactenus sæpius sacrilege vel invalide est confessus, si id advertat. Confessarius non semper statim monere debet de Confessione generali, sed si sit homo anxius, pudibundus, vel plane rudis, interrogare eum poterit circa ætates singulas percurrendo præcepta, et sic eo vix advertente Confessionem generalem elicere; in fine petat an quid grave præterea sit, quod tota vita sua commiserit, etc. num. 1882. Illi, qui fecit Confessionem generalem, ter aut quater adhuc potest permittere, ut addat, quæ incidunt, si non meminerit se ea esse confessum, num. 1883.

Confessarius hominis luxuriosi illi suadere debet, ut occasiones fugiat, quas non caveat, vult ignem contrectare et non uri, lutum tangere, et non maculari, absque eo omnia proposita et protestationes fore nullas : ut otium fugiat, corpus castiget, ut sibi ob oculos ponat cadaver hominis, quem perdite amavit, etc. l. 6, p. 2, n. 1825. Confessionem generalem illi non permittat, nisi una vice tantum, post eam potest ipsi permittere, ut de anno in annum confiteatur, vel ut in genere se accuset, etc. n. 1881.

Confessarius hominis, qui sola peccata dubia, venialia, vel imperfectiones confitetur; si sola dubia confiteatur, non debet eum absolvere absolute, l. 6, p. 2, n. 1884. Si sola venialia, præsertim aliqua in specie confiteatur (quod valde laudabiliter et fructuose ordinarie fit), licet non addat numerum, debet eum absolvere, et si pœnitens semper rediens cum eisdem venialibus hic et nunc non daret sufficientia signa doloris et propositi, excitare eum debet vel ad specialem dolorem circa aliquod veniale determinate, quod creditur efficacius displiciturum, vel suaviter inducere debet, ut ex priore vita aliquod peccatum repetat, de quo dolet, etc. a n. 1885. Si solas imperfectiones confiteatur, quamvis communiter adjunctum habeant aliquod peccatum, in praxi tamen certum aliquod peccatum exquirat, nec permittat, ut pœnitens catalogum adeo longum ejusmodi imperfectionum texat, etc. n. 1888. Si pœnitens non afferat materiam necessariam, etc., eum cum benedictione dimittere debet, nec opus est hoc pœnitenti indicare, n. 1889.

Confessarius mulierum debet esse valde patiens et cautus in conversatione cum illis, et potius severum se illis, quam familiarem exhibere, l. 6, p. 2, a n. 1890.

Confessarius devotionem vel perfectionem profitentium, si omnia extraordinaria sectentur, eos ad veram humilitatem internam reducere debet, et intentionem puram, etc. l. 6, p. 2, n. 1892. Si quibusdam devotiunculis sint addicti et simul hæreant in vitiis, eos docere debet ista quidem bona esse, sed nihil profutura, sine cura gratiæ Dei semper conservandæ, etc. n. 1893. Si perfectionis capaces sint et avidi, non omnes eodem modo dirigere debet, sed conari, ut intimos animi motus, constitutionemque perspiciat, et instructiones suas capacitati et naturæ accommodet, etc. a n. 1894.

Confessarius habentis consolationes vel desolationes internas, pro diversitate earum pœnitentem dirigere debet; indicia advenientis consolationis, item præsentis et abeuntis Dei visitationis, quæ varia sunt, novisse debet. Item quomodo visitationes divinæ fiant, quæ diversimode contingere solent. Ita signa boni Spiritus et visitationum divinarum, earumque effectus. Item causas, cur dentur, vel subtrahantur consolationes, quarum plures sunt. Item effectus bonos desolationum et tentationum, etc. l. 6, p. 2, a n. 1896. Desolato suadere debet, ut in desolatione vel tentatione nihil deliberet, vel innovet circa bona proposita, sed persistat in constitutis tempore divinæ consolationis. Item cogitet, quod talia per peccata sua sit meritus; quod pro pœnis in altera vita subeundis faciat satis; quod multa et magna pati sit compendiosissima ad perfectionem via, etc. n. 1905.

Confessarius hominis variis tribulationibus agitati vel tribulati, illi cogitandum proponat, Deum Judicem sibi hic esse præsentem, qui certissime puniet; tentationem esse a Dæmone, qui idem erat accusator; jam agi, ut vel Deo vel Dæmoni placeat, et utri volet placuisse moriturus. Item ut recurrat ad Deum per preces, dicendo : *Domine, vim patior, responde pro me : Domine, adjuva me, salvum fac servum tuum, Domine; Egone peccabo in conspectu tuo, Domine? non faciam, etc.* Quandoque urgente tentatione sensum doloris sibi faciat per morsum linguæ vel pressionem carnis : cogitet momentaneum quod delectat, æternum quod cruciat : mutet situm corporis, aliquid aliud faciat et phantasiam alio dirigat, etc. l. 6, p. 2, n. 1906. Eum instruat, quod tamdiu necdum succubuerit, quamdiu tentationes molestiam afferunt, et optat, se eas non habere, quod contemnendo potius, quam semper eas confitendo sit superaturus, etc. 1907. Si tentetur pœnitens timore salutis æternæ, prædestinationis, etc., dicat quidquid post hanc vitam de me Deus sit disposituras, ego in hac vita eum amabo, etc. n. 1908. Si fatigetur tentatione, an potius hæc vel ista mala, aut etiam damnationem æternam subire vellet, quam hoc vel illud peccatum committere, dicat; neutrum eligo, displicet peccatum; horreo incendium, nec unum præ alio necesse est, ut eligat, quod si urgeatur aliquid eligere, humiliter se speraturum in Dei bonitate et assistentia divina reponat, etc. n. 1909. Si fatigetur tentatione et timore, ut aliqua de se honesta aspicere non audeat, imo etiam Christum Crucifixum, suadeat, ut directe contrafaciat, permittendo, quidquid inde eveniat, quod erit contra voluntatem, etc. n. 1910. Motiva varia illi proponat, v. g. quod afflictio illa sit immissa vel permissa a Deo, eam dirigente in bonum nostrum, etc. dicat cum Th. de Kempis, l. 3, c. 16 : *Si tua defuerit consolatio, sit mihi sua voluntas et justa probatio pro summo solatio, etc.* a n. 1911.

Confessarius scrupulosi vel meticulosi, debet esse summe patiens et blandus, quandoque etiam austerus, l. 1, n. 529, l. 6, p. 2, n. 1913. Non debet ejus dirigendi curam suscipere, nisi spondeat confidentiam, constantiam, obedientiam in sequendo, etiam seposito judicio proprio, etc. l. 1, n. 527. Ante omnia videat et exploret scrupulorum causas, resolute

sine ulla hæsitatione et distinctione ipsi interroganti respondeat, sequendo semper partem benigniorem, nunquam det rationes sui responsi, quandoque si moraliter certus sit scrupulum afferendum, etiam non auditum ad communionem dimittat ; quandoque suaviter irrideat, sollicite moneat, ut nulli scrupulo cedat, sed directe contrarium agat, etc. a n. 528. Remedia contra scrupulos doceat, ut scilicet eos contemnat : Bonorum consuetudinem et vitam pro regula habeat, se assuefaciat ad sequendas sententias mitiores ; non judicet quidquam esse mortale, nisi certo sciat ; in dubio, si non habeat prudentem rationem dubitandi, tuto contemnat velut scrupulum ; toties ad Confessarium non recurrat, etc. num. 511, a n. 534. Debet eum docere privilegia scrupulosorum, quod scilicet in agendo non teneatur adhibere examen et diligentiam, nisi valde mediocrem, nec tantam quantam alii ; quod si angatur, nec suppetat consilium, possit libere agere, quod vult, nisi certum et evidens sit esse peccatum, quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certus sit illud esse peccatum, et se illud rite confessum non esse, etc. n. 511, a n. 541. Si antehac vixit in consuetudinibus peccandi, scrupulos aliquo tempore permittere debet, ante omnia ad Confessionem generalem disponat, quam si semel fecerit, nunquam amplius permittat eum confiteri generaliter, concedere tamen illi debet ut ter vel quater addat, quæ adhuc incident, et de quibus nescit se rite confessum, postea de præteritis nunquam audiat, nec de illis se examinare permittat, etc. n. 541. Si timeat vel putet se per longum tempus sacrilege vel invalide esse confessum, ordinarie non permittat quidquam repetere, nisi certus sit se illud vel non esse, vel male esse confessum, l. 6, p. 2, n. 1220. Quamvis scrupulosus non sit, tamen eum ad Confessionem repetendam obligare non debet, nisi moraliter certum sit antehac invalide esse confessum, et si semper fuerit timoratæ conscientiæ, et solitus se debite ad Confessionem præparare, nec voluntarie aliquid omittere, prudenter præsumat, recte esse confessum, etc. Si vero non fuerit conscientiæ timoratæ, etc. eum ad Confessiones repetendas obliget, etc. a n. 1221. Si peccatum reticuit, petat quale illud fuerit, et an quando fecit, putaverit esse mortale, item an putaverit esse mortale illud sic reticere, etc. n. 1223. Si reticuit ex verecundia, vel cum gravi remorsu conscientiæ ante Confessionem vel Communionem, interroget, an quoties confessus est intermedio tempore, semper fuerit memor obligationis confitendi, et tamen perrexerit tacere. Quod si affirmet, Confessiones intermedias repetere debet, alias non , etc. n. 1224. Si fuerit obligationis semper memor, et eidem Confessario, cui jam semper confitetur, semper confessus fuerit, si hic peccatorum mortalium aliquam adhuc memoriam habeat, sufficit, si in genere dicat : *Accuso me de illis peccatis, quæ tibi ab illo tempore confessus sum, a quo tempore etiam bis, v. g. in mense sacrilege confessus sum, et communicavi, quia illud peccatum reticueram, etc.* Si autem idem Confessario confessus non fuerit, vel hic peccatorum nequidem confuse recordaretur, communiter absolutionem differre, et ut se examinet remittere illum debet, quod si occasio redeundi non foret, jubeat edicere, quæ occurrunt, et examinatum absolvat, n. 1225.

Confessarius alicujus de re aliqua, vel de vitæ statu deliberantis, proponat, ab hac electione pendere æternitatem felicem vel infelicem, finem omnis hominis et omnium actionum esse in hac vita servire Deo secundum sanctissimum ejus beneplacitum et in altera vita æternum salvari ; directioni divinæ hominem se totum debere committere, etc. l. 6, p. 2, a n. 1915. Item electioni animum totum serio debere intendere, aliis negotiis tantisper sepositis, animum habere pacatum ; rationes nullas admittere, quæ non sint e cœlo ; in omnibus Dei honorem et æternam salutem spectare, etc. cujusvis status bona et commoda naturæ suæ magis convenientia, etc. a n. 1918.

Confessarius Parochi debet esse approbatus, l. 6, p. 2, a n. 1539.

Confessarius Monialium. V. *Moniales Approbatio.*

Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare nisi habeat speciale privilegium a Papa, l. 7, n. 443. Potens dispensare, potest etiam absolvere ab omnibus reservationibus et censuris, quæ proveniunt ex peccato, ob quod dispensatur; non tamen, si aliunde proveniant, l. 6, p. 3, n. 958. Etiam non potest absolvere si supplicans nolit, aut non possit dispensationem acceptare, si tamen dispensatio aliquando acceptanda foret, absolvere posset, n. 959. Si in Rescripto addatur, ut injungatur pœnitentia gravis, potest injungere levem, si supplicans ante confessus est, et pœnitentiam proportionatam accepit, vel si lucratus est indulgentias, vel si cum tali dispositione accedat, propter quam gravis pœnitentia possit mutari in levem, n. 952. Confessarius pro expedienda dispensatione electus, si minus bene peregerit officium suum, alius eligi potest, cui Rescriptum præsentetur, et qui expediat, n. 969. Confessarius delegatus probabilius Breve Romæ datum expedire non potest, si Matrimonium cum consanguinea, ob urgentissimas etiam causas, jam contractum sit, n. 989. Confessarius mendicans habens jurisdictionem Episcopalem nequit dispensare in voto absoluto Castitatis in ordine ad contrahendum Matrimonium, n. 462. Confessarii Societatis JESU habent facultatem commutandi vota non reservata, l. 3, p. 1, n. 531. Etiam possunt absolvere a casibus Papæ reservatis extra Bullam Cœnæ, l. 6, p. 2, n. 1611.

Confessarius tempore Jubilæi quilibet approbatus a quolibet etiam Religioso et Moniali sine licentia Superioris sui, eligi potest, non tamen a Religioso Societ. JESU, l. 6, p. 2, n. 1464. A Regulari probabiliter etiam eligi potest approbatus a solo Prælato alterius ordinis, qui tamen a Sæculari eligi non potest tempore Jubilæi, n. 1465. Eligendus debet esse approbatus respectu eligentis, v. g. a Moniali, debet esse specialiter pro Monialibus audiendis approbatus, etc. num. 1467. Probabilius etiam requiritur ut eligendus sit approbatus ab Ordinario illius loci, in quo sit Confessio, n. 1466. Nec extra extremam necessitatem eligi potest excommunicatus, suspensus, irregularis, depositus, degradatus, nec complex criminis, si illi per Episcopum potestas absolvendi complicem sit sublata, n. 1468. Neque eligi potest in ordine Prædicatorum Regularis ab Episcopo approbatus inscio vel invito Superiore, quod in aliis Ordinibus fieri potest, sed tali approbationi non facile fidendum est, n. 1469. Probabiliter eligi non potest Regularis exemptus approbatus ab Ordinario, si per sententiam Judicialem et notoriam prohibitus sit audire Confessiones Sæcularium ob inscitiam vel si-

miles causas, n. 1470. Probabiliter eligi potest Regularis approbatus ab Episcopo, si dimittatur ab Ordine, n. 1471. Probabilius Confessarius approbatus tempore Jubilæi ab aliquo requisitus, sub mortali tenetur eum audire, n. 1472.

Confessarius post tempus Jubilæi nihil potest circa illum, qui Jubilæum lucratus non est, qui vero illud lucratus est, circa illum potest etiam post Jubilæum exequi illas gratias quas tempore Jubilæi potuisset, l. 6, p. 2, n. 1473. Etiam potest transacto Jubilæo absolvere illum ab omnibus peccatis et censuris, qui tempore Jubilæi cœpit confiteri et ex justa causa absolutio dilata est, ibid. Etiam absolvere potest a reservatis ex justa causa vel inculpabiliter omissis tempore Jubilæi, idem potest in commutatione votorum, etc. ibid. Probabilius non potest a reservatis post Jubilæum commissis absolvere eum, qui Confessionem post tempus Jubilæi perficit, n. 1474. Eum absolvere potest probabiliter a reservato post Jubilæum, qui tempore Jubilæi confessus non est, quia non recordabatur mortalis, vel qui ex invincibili defectu doloris vel propositi invalide fuit confessus, si cætera præscripta impleverit. Non vero probabilius eum, qui sacrilege est confessus ex malitia, animo postea recte confidendi et Jubilæum lucrandi, n. 1475.

Confessarium consulere non expendit, quando agitur de promotione pœnitentis, l. 6, p. 2, n. 2001.

Pro Confessariis apti sunt Religiosi, l. 6, p. 2, n. 1714.

Confessariorum instructio, quomodo in impedimentis occultis dispensationem a S. Pœnitentiaria impetrare debeant, l. 6, p. 3, n. 909. Confessarii approbatio. V. *Approbatio.*

CONFESSIONIS PRÆCEPTUM.

Confessionis præceptum tum divinum, tum humanum datur, obligans sub mortali omnes et solos baptizatos, qui lapsi sunt in peccatum mortale personale, l. 6, p. 2, a n. 2002. Datur præceptum confitendi omnia mortalia post Baptismum commissa, a num. 2015, 2023. Hoc præceptum absolute loquendo non fuisset necessarium, n. 2016. Non potuit absolute esse a sola Ecclesia, n. 2017. Præceptum Confessionis venialium probabilius potest esse ab Ecclesia, n. 2018. Præceptum divinum Confessionis omnium mortalium obligat in periculo mortis et sæpius in vita, a n. 2019, l. 4, n. 1534. Probabilius præceptum Confessionis aut pœnitendi non obligat, per se loquendo, statim post commissum mortale, obligat tamen, uti etiam præceptum naturale, per se loquendo, ante articulum mortis, l. 6, p. 2, a num. 2005. Etiam ante Communionem obligat, n. 2021. Non ante alia Sacramenta, nisi sæpe per accidens, num. 2022. Obligat omni anno, n. 2023. Obligantur hoc præcepto omnes et soli baptizati, qui habent mortale; pueri doli capaces, probabilius etiam ante septennium; ingredientes periculosam navigationem vel conflictum, etc. num. 2002, a num. 2024. Ut satisfaciat huic præcepto, Confessio fieri debet approbato, sive is sit Sæcularis, sive Regularis; si tamen fiat Regulari qui est præsentatus Episcopo et ab eo, quamvis injuste repulsus, non satisfit, num. 1548, a n. 2028. Non est obligatio absente Sacerdote confitendi Laico; quod tamen ob varias causas aliquando similiter fit, n. 1482. Confessione invalida non satisfit huic præcepto, a n. 2032. Valida et informi probabilius satisfit, n. 2034. Probabilius non satisfit Confessione, quam non sequitur absolutio, num. 2035. Hoc præcepto obligatur habens peccata mortalia post Baptismum commissa et necdum remissa. Item habent peccata tantum interna, a num. 2036. Probabilius hoc præcepto non obligatur habens sola venialia, vel mortalia antehac rite confessa, est tamen absolute melius venialia semel in anno confiteri, n. 2002, 2038. Nec obligatur confiteri venialia, qui simul habet mortale, a quo hoc anno confitendo excusatur, v. g. ob periculum gravis damni, num. 2039. Qui sæpius, imo etiam omni die anni confessus est venialia, si in fine anni, v. g. ultima die recordetur mortalis non confessi, vel mortaliter peccet, obligatur ea die adhuc præcepto Confessionis annuæ; non vero ille, qui hoc anno confessus est mortale anno præcedente commissum et per oblivionem omissum, n. 2040. Qui per annum saltem semel confessus est mortale dubium cum venialibus, si incidat in mortale, probabiliter adhuc tenetur hoc præcepto, n. 2041. Si vero semel confessus est mortalia memoriæ occurrentia, quamvis aliquod ex oblivione omiserit, probabilius non tenetur, a n. 2048. Obligatio hæc omni anno confitendi probabilius non alligatur tempori Paschali, num. 2042. Annus pro implendo hoc præcepto numeratur a Paschate ad Pascha, vel a 1 Januarii ad ultimum Decembris, n. 2043. Obligat semel in anno; hinc probabiliter satisfacit, qui confitetur hoc anno 1 Jan. et sequente anno ultima Decemb. Item, qui multis annis non est confessus, et hoc anno confitendo pro illis satisfecit : si ante finem hujus anni relaberetur in mortale, probabiliter Confessione facta satisfecit præcepto, n. 2043, 2047. Differens ultra annum, eo gravius probabilius peccat, quo diutius Confessionem differt, n. 2044. Prævidens impedimentum, quominus isto anno confiteatur, probabiliter non tenetur prævenire, n. 2045. Qui priore anno non est confessus probabiliter, nunc statim obligatur hoc præcepto, num. 2002, 2046. Excusantur ab hoc præcepto, qui vel physice vel moraliter illud implere non possunt, v. g. qui prudenter timent revelationem figilli; qui non possunt sine notabili incommodo; qui non possunt, nisi per interpretem, etc. nec tales tenentur vi hujus præcepti illo anno confiteri, n. 2002, a n. 2005. Non implentes hoc præceptum pœnam incurrunt, scilicet, ut vivi arceantur ab ingressu Ecclesiæ, mortui autem arceantur a sepultura Ecclesiastica; quæ pœna tamen non incurritur ipso facto, sed est ferendæ sententiæ per Superiorem Ecclesiasticum, num. 2053.

CONFESSIO.

Confessio et accusatio externa de peccato proprio, ordinata ad absolutionem a Sacerdote obtinendam, l. 6, p. 2, n. 916. Ordinarie requirit integritatem materialem, per accidens, et extraordinarie sufficit integritas formalis, n. 915, a. n. 917.

Confessio materialiter integra est, explicare omnia mortalia memoriæ occurrentia secundum numerum, speciem et omnes circumstantias speciem malitiæ mortalis mutantes, l. 6, p. 2, num. 915, a num. 919.

In Confessione numerus peccatorum explicari debet vel absolute, vel sub dubio prout conscientia dictat, l. 6, p. 2, n. 922. Qui scit numerum, peccat mortaliter, si dicat : *aliquoties feci, sæpe feci, forte toties feci, etc.* nisi excusetur per simplicitatem vel bonam fidem, ib. Qui uno actu detraxit tribus con-

traxit tres malitias in Confessione exprimendas, item qui unam habuit voluntatem fornicandi cum tribus, etc. a n. 923. Qui per tres actus furatus est eidem tres ducatos, non satisfacit, dicendo : furatus sum tres ducatos; sicut nec qui uno actu tres ducatos furatus est spectantes singulos ad diversos homines, n. 925. Qui uno actu dubitavit circa tres fidei articulos, etc. satisfacit, dicendo, semel dubitavi de fide, etc. E contra, qui uno actu odit tres homines, etc. hunc numerum hominum debet adhere, sicut etiam ille, qui uno actu statuit per septimanam Horas omittere, numerum dierum addere debet, etc. n. 926. Si quis die jejunii sæpius comederit carnes, debet numerum addere, etc. n. 927. Qui per horam continuat actum, facit unum peccatum, si vero aliquoties retractet, toties novum peccatum committit, in Confessione explicandum, n. 928. Qui continuo tempore in mortali absolvit, v. g. decem Pœnitentes vel totidem Eucharistiam ministrat, istum numerum hominum addere debet, num. 929. Qui comedit carnes die jejunii incidente, v. g. in quatuor Tempora, satisfacit dicendo : semel in die jejunii comedi carnes, etc. n. 930. Qui furatus est 100 et primo bona fide confessus est se furatum esse, 50, si postea reddatur certior, quod fuerint 100, probabilius satisfacit, si in sequenti confessione dicat se furatum esse, 50. Idem est de blasphemia, etc. a n. 931. Qui post examinatam diligenter conscientiam aperuit in genere statum, tempus, consuetudinem, dicendo toties circiter, etc. quamvis postea distinctius recordetur hujus, vel illius, in hoc vel illo loco, cum hac vel illa persona commissi peccati, vel etiam numerum determinatum, communiter non obligatur de novo confiteri, a n. 934, 936. Actus externus peccati simul est confitendus, a n. 941. Non autem effectus peccati, a n. 943.

In Confessione explicari debet species infima peccati, quæ præcipue desumitur vel ex objecto aut modo tenendi actus peccaminosi notabiliter diversi, vel ex legibus formaliter diversis, contra quas agitur, etc. l. 6, p. 2, n. 945, 945, 952. Secundum speciem peccata confiteri debent, sicuti erat conscientia tum quando committebantur; si tum quando rem malam egisti, invincibiliter ignorabas ejus malitiam, vel non advertebas ad aliquam circumstantiam malam, licet postea ante confessionem malitiam illam intelligas, non teneris quidquam confiteri, et si confiteri velis, quia times, nec forte peccaris, addere debes, te eo tempore non scivisse, vel non advertisse ad istam malitiam, etc. E contra si dum aliquid egisti, erronee apprehendisti aliquam malitiam in objecto, vel in actione tua, quamvis re ipsa non inesset, tu eam contraxisti et teneris hoc in Confessione explicare, etc. n. 946. Qui cum dubio operatus est, an inesset actioni malitia mortalis, an hujus vel illius speciei, quamvis postea certo resciat nullam in ea fuisse malitiam mortalem, tamen confiteri debet se operatum esse cum illo dubio, quod habebat, dum operabatur, etc. ibid. Qui tunc agnoscit se, v. g. ter detraxisse, non satisfacit dicendo : accuso me si detraxerim, n. 479. Qui ex ignorantia vincibili festi, v. g. omisit Missam, satisfacit dicendo : Missam die festo non audivi, etc. n. 948. Qui ex ignorantia culpabili voluit, v. g. peccare cum muliere, ignorans ejus statum, hoc in Confessione explicare tenetur, etc. uum. 949. Qui ex errore putavit esse diem festum, quo non audivit Sacrum, satisfacit dicendo non audivi Sacrum die festo; aliquando tamen error apperiti debet, v. g. Si quis confiteatur : non jejunavi pridie Circumcisionis, addere debet, et putabam me obligari, etc. n. 950. Probabiliter etiam exprimi debet, an peccatum factum sit cum conscientia dictante esse peccatum, an cum dubitante, an esset peccatum, n. 951. Qui tres injurias proximo intulit, v. g. uni furatus est, alteri detraxit, alium occidit, debet species infimas explicare, dicendo : uni furatus sum, uni detraxi et unum occidi. Similiter, qui semel se exposuit periculo ebrietatis et semel periculo turpis delectationis, non satisfacit dicendo : bis me exposui periculo peccandi mortaliter, sed species singulas explicare debet, n. 952. Non sufficit dicere speciem infimam peccati, quod quis fecit quomodocumque, sed dici debet illa species infima, quæ re ipsa est admissa, etc. n. 953. Probabilius dici debet species mali, quod quis voluit, vel optavi proximo suo, l. 2, n. 182.

In Confessione explicari debet peccatum secundum circumstantias mutantes speciem, quæ notabiliter augent vel minuunt malitiam peccati, quæ præcipue continentur hoc versu : *Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando,* l. 6, p. 2, n. 915, a n. 954. Qui blasphemavit, sed sine advertentia ad malitiam, qui delectavit se objecto turpi, sed sine pleno consensu in delectationem, etc., has circumstantias exprimere debet; item, qui furatus est sartori acum, qui aliam acum non habebat, qua laboraret et lucraretur; item, qui comedit carnes die jejunii, non recordans esse jejunium, etc., si hoc confiteri velit, tenetur addere, se tum de ea prohibitione non cogitasse, n. 958. Circumstantiæ generales peccatorum, v. g. quod sint contemptus Dei, injuria, inobedientia, etc., non sunt necessario addendæ in Confessione, nisi sint intentæ, a n. 964. Circumstantia consuetudinis non est, per se loquendo, necessario aperienda in Confessione, a n. 968. Si vero ea sit causa vel occasio proxima actuum objective malorum, tenetur se accusare de negligentia, si eam emendare neglexerit, ad quod sub mortali tenebatur, n. 969. Etiam confitenda est, si adhuc sit volita, et pergat esse proxima occasio relabendi; hinc qui blasphemat, v. g. et voluntarie pergit augere, vel retinere talem consuetudinem, confiteri debet, dicendo : blasphemavi sæpissime, et ita advertenter induxi vel emendare nolui consuetudinem blasphemandi, n. 970. Etiam aperienda est, si Confessarius de ea interroget, a n. 971. Qui aliquid operatur ex consuetudine mortaliter mala sine ulla prorsus advertentia ad malitiam (quod rarissime fit) non tenetur hoc in Confessione explicare, etc. a n. 973. Circumstantiæ tantum aggravantes probabiliter sunt addendæ in Confessione, a n. 975. Opinio negans eas esse addendas in Confessione, non est damnata, n. 978.

In Confessione explicari debet species peccati contra Fidem, Spem et Charitatem, l. 6, p. 2, n. 979.

Contra Fidem, v. g. An defecerit a fide ad Judaismum, Paganismum, non vero an dubitaverit de Eucharistia vel de Purgatorio, etc. a n. 979.

Contra Spem : v. g. Peccavi, quia sperabam Deum facile remissurum peccatum; non vero, peccavi cum spe veniæ, vel cum proposito confitendi, etc. n. 982.

Contra Charitatem : v. g. Qui induxit alterum ad

furtum, non satisfacit dicendo : fui alteri causa gravis peccati, sed addere debet furti. Qui sermone, vel acto turpi dedit scandalum præsentibus, tenetur addere, quales illæ personæ fuerint ; qui dissolvit amicitiam inter propinquos, v. g, patrem et filium, tenetur addere : inter propinquos, a n. 983.

In Confessione explicari debet species peccati contra præcepta Decalogi, n. 990.

Contra primum præceptum : v. g. Superstitiosus sui cum pacto externo cum dæmone : cultum divinum exhibui falso deo externo tantum : Emi Beneficium Ecclesiasticum, unum et alterum propria auctoritate permutavi, etc. a n. 990.

Contra secundum Præceptum : v. g. Qui blasphemavit Deum, B. Virginem et Sanctos, probabiliter id addere debet ; item qui fecit votum unum simpliciter, aliud cum juramento, hoc addere debet, etc. a n. 995.

Contra tertium Præceptum : v. g. Qui fregit jejunium comedendo carnes et etiam pisces, dicere debet : bis fregi jejunium, semel comedendo carnes, non vero, si omiserit audire Missam festo v. g. Paschatis et S. Laurentii, id addere necesse est, etc. a n. 1102.

Contra quartum Præceptum : v. g. Qui odio habuit, detraxit, irrisit, contumelia affecit parentes, et homines alios, addere debet : toties odio habui, etc. parentes, et toties alios homines ; item, qui patri, filio et conjugi fuit injurius, non satisfacit dicendo : tribus propinquis feci injuriam gravem, sed personas singulas explicare debet, etc. a n. 1005.

Contra quintum Præceptum : v. g. Qui occidit hominem, et præterea præscindat membra, discerpat cadaver evellat cor, id in Confessione addere debet ; item, si occiderit vel personam sacram, vel in Ecclesia ; item si ocelderit personam sanguine junctam, item si occiderit, vel tantum graviter vulneraverit, etc. a n. 1015.

Contra sextum et nonum Præceptum : v. g. Qui delectavit se copula cum sorore, in quantum soror est, (quod raro sit in similibus delectationibus) addere debet se delectatum esse copula cum sorore, et non simpliciter cum aliqua ; item, qui delectavit se morose semel pollutione, semel fornicatione, semel sodomia ut tactibus, has species addere debet ; item, si voto castitatis adstrictus delectationem morosam habuerit, hanc circumstantiam addere debet ; item, qui semel delectatus est cogitatione de copula, et semel desideravit copulam, hoc addere debet, et non satisfacit dicendo : bis habui turpem cogitationem. Item, qui procuravit pollutionem in altero addere debet, an fuerit persona sacra, conjugata, etc. Item, si ipse pollutionem causans habuerit votum Castitatis, id addere debet ; item, si conjux in actu conjugali cum sua se morose delectarit in alia velut præsente, vel si accedens ad suam putet esse alienam, etc. in Confessione exprimere debet. Item, si conjux cum soluta exerceat sodomiam, oscula, tactus, vel si committat bestialitatem, debet explicare se esse conjugem. Item, si obligatur voto castitatis peccet cum alio eodem voto obligato, utriusque status explicari debet. Item, si pollutio fiat in templo, hoc addere debet. Item, qui consanguineam attigit turpiter, addere debet fuisse consanguineam. Item qui commisit sodomiam, probabilius addere debet, an fuerit agens vel patiens, et fœmina probabilius explicare debet, in qua parte sui corporis sodomita semel effoderit. Item, qui commisit bestialitatem, addere debet an cum mare vel femella, etc. a n. 1021.

Contra septimum et decimum præceptum ; v. g. qui furatus est rem sacram, id addere debet in Confessione, fuisse eam sacram. Item, qui rem sacram e loco sacro, id probabilius addere debet, etc. a n. 1085.

Contra octavum Præceptum : v. g. qui detraxit cum scandalo vel damno in bonis fortunæ hoc in Confessione addere debet, non vero, an dixerit hunc esse hæreticum, illum furem, istum sodomitam, sed sufficit dicere : ter detraxi in re gravi, etc. 1095.

In Confessione explicari debet species peccati contra præcepta Ecclesiæ, v. g. qui violavit jejunium comedendo semel carnes, et semel pisces, sive qui illud violavit ab Ecclesia præceptum, simul a Superiore imperatum, et a Confessario pœnitentia injunctum, et ex voto debitum, omnia hæc addere debet, non vero, an laboraverit, vel non audiverit Missam die Dominico, an die festo ; majore sive minore festo, etc. l. 6, p. 2, a n. 1202.

In Confessione explicari debet species peccati circa Sacramenta et personas Ecclesiasticas ; v. g. qui censura ligatus et simul in mortali constitutus communicat vel celebrat, item. qui in mortali et etiam non jejunus communicat, etc., probabilius hæc in Confessione exprimere debet, non vero, an cum gravissimo vel minus gravi, an cum uno vel pluribus mortalibus vel censuris communicaverit. Item, qui sub confessione est mentitus, id addere debet. Item, qui graviter percussit Clericum, id addere debet in Confessione, etc. l. 6, p. 2, a num. 1107.

In Confessione explicari debet species in peccatis capitalibus : v. g. si superbus fuit, quia putavit se bona habere independenter a Dei gratia proprio merito, et ita excellere voluit, ut noluerit se Deo submittere et Superioribus, hoc in confessione addere debet. Item qui per jactantiam suam simul alium infamavit, id tenetur addere, etc. l. 6, p. 2, a n. 1124.

In Confessione explicari debet species in peccatis alienis ; v. g. qui induxit vel consilium dedit alteri de furto secum patrando, item sollicitavit vel induxit alterum ad luxuriam, item qui in Missa provocavit alterum ad fabulas, etc. Id in Confessione addere debet ; non vero sive id fecerit consilio, fidejussione, sive per consensum, etc. Item qui laudavit alium præsentem ob peccatum patratum, id regulariter addere debet : item, qui induxit consanguineam ad fornicationem, quæ consanguinitatem ignorat, id addere debet, etc. l. 6, p. 2, a n. 1131.

In Confessione ordinarie non debet una species peccati divisim explicari ab altera : v. g. si Sacerdos ignotus Confessario sit fornicatus, male confitetur : *sum fornicatus, peccavi contra votum in materia gravi,* sed addere debet ; se Sacerdotem esse : si tamen unam malitiam confessus sit, ad alteram se non reflectens, satisfacit in Confessione sequente addendo alteram, si una sine altera intelligi possit, non vero, si una sine altera non intelligatur : v. g. si Sacerdos commisisset adulterium, et non reflectens se, dixisset fornicatum esse, deberet in altera confessione repetere adulterium, nec sufficeret, dicendo : intuli alicui vel etiam conjugi gravem injuriam, etc. l. 6, p. 2, a n. 1134.

In Confessione probabiliter, non debent specialiter explicari peccata specie inadæquata tantum distincta si talia dentur, l. 6, p. 2, num. 1136. Qui non

potest confiteri in specie infima, tenetur in subalterna, vel in genere ; sic autem confessus tenetur postea, si recordetur, vel possit confiteri speciem infimam, a num. 1137. Qui ob justam causam confitetur peccatum in genere tantum, non tenetur de illo elicere perfectam contritionem, n. 1139.

Confessio formaliter integra est si confitearis, quantum moraliter hic et nunc fieri potest, l. 6, part. 2. num. 1140. Ea sufficit, quando quis ad materialiter integre confitendum est physice impotens, ut: 1. Mutus, qui scribere non potest; 2. Surdus, qui non potest omnia explicare; 3. Idiomatis ignarus, qui linguæ quæ gnarum habere non potest; 4. Moribundus usu linguæ destitutus, num. 1140, a num. 1156. Ea etiam sufficit, quando Pœnitenti vel Confessario imminet periculum vitæ ; item, quando ex Confessione certi peccati vel circumstantiæ prudenter timetur grave damnum vel proprium vel alienum ; item, si quis peccatum vei circumstantiam non possit confiteri sine fractione sigilli, ibidem. Ea etiam sufficit: 1. Illi qui habet casum reservatum ; 2. Scrupuloso, qui perpetuo angitur de oblitis; 3. Illi, quem fallit memoria; 4. Rudi et simplici, qui dolet de peccatis, nec tamen scit ullum dicere; 5. Probabiliter etiam illi, qui peccatum confiteri non potest sine complicis infamatione, ibid. Ea sufficit, si ex Confessione peccati alicujus sciam Confessarium ex infirmitate graviter scandalizandum, l. 2, n. 243.

Confessio saltem formaliter integra est de essentia Sacramenti, l. 6, p. 2, num. 1141. Ea non sufficit, ne infamia incurratur apud Confessarium, num. 1142. Ea sufficit, si prudenter timeatur lapsus ob longum examen circa peccata carnis, n. 1143. Confessio dimidiari, id est, pars peccatorum reticeri non potest, ob magnum pœnitentium concursum, a num. 1148. Dimidiari tamen potest, si v. g. Confessarius ob nimiam fatigationem peregrinum jam abiturum diutius examinare non posset, n. 1151. Valide absolutio dimidiatur in Confessione venialium, id est, si pœnitens quidem dispositus ad absolutionem omnium peccatorum et Confessarius etiam ab omnibus absolvendi potestatem habeat, hic tamen ab omnibus non absolvat, sed restringat intentionem ad aliqua tantum, hic tamen fit illicite, et in Confessione mortalium fit invalide, a n. 1152. Si quis habeat reservata, Confessio, per se loquendo, non potest, multo minus absolutio dimidiari, num. 1154, 1599. Qui confitetur generaliter, potest aliqua mortalia, antehac rite confessa, omittere, num. 579, 1183, 1879. Non neceessario debet discernere ab ultima Confessione commissa a reliquis, n. 579. Qui confitetur uni mortalia, alteri venialia, licite agit, quod si prius confiteretur sola venialia, et postea mortalia, prima Confessio foret sacrilega, num. 1186.

Confessio debet esse vocalis ordinarie apud Sacerdotem præsentem, l. 6, p. 2, n. 1165, a num. 1191. Absenti facta, si sit ordinata ad absolutionem a præsente Sacerdote accipiendam, est valida, quod certum est, si præsens dicat : *accuso me de peccatis illis quæ scripsi et non peto absolvi.* Si autem absens maneat vel non direxerit ad absolutionem a præsente accipiendam, est invalida, a num. 1195 et 1200. Scripto non tenetur quis confiteri ob memoriam deficientem, mutus probabilius tenetur, uti et ille qui prævidet se non posse integre confiteri, nisi ex scripto, si prudenter non timeat manifestationem Confessionis apud alios, etc. a num. 1193. Scripto Confessio fieri potest ob varias causas, v. g. si ægrotus difficulter loquatur, si Confessarius aut Pœnitens sit surdaster, si pœnitens scrupuletur, quod peccata sua aliter non recte explicet, vel aliud commodum rationabile pœnitentis adsit, etc. num 1197. Si Confessio fiat scripto, vel Confessarius viderit, aut aliunde extra Confessionem peccatum cognoverit, satis erit, si pœnitens dicat : *accuso me de his, vel de peccato quod nosti et peto absolutionem ab illo, etc.* a n. 1198.

Confessio debet ordinarie esse secreta, hinc peccant Confessarii, qui pueros doli capaces faciunt simul publice confiteri, l. 6, p. 2, a num. 1188. Per interpretem confiteri ne quidem semel in anno est obligatio, n. 1190.

Confessio debet esse vera, fidelis et sincera, l. 6, p. 2, num. 1165, a num. 1175. Mentiri in Confessione non est tantum contra veracitatem, sed etiam Religionem, ideoque sacrilegium, non vero si fiat in Confessionali ante Confessionem, vel post absolutionem, num. 1175; 1185. Qui mentitur circa materiam necessariam Confessionis, vel negando mortale, quod fecit vel affirmando mortale, quod non fecit, peccat mortaliter; si vero mortale, quod non fecit, dicat se quidem fecisse, sed antehac esse confessum, probabiliter non peccat mortaliter, num. 1176. Qui mentitur circa materiam non necessariam, v. g. peccata levia, vel antehac rite confessa peccat tantum venialiter, si aliam materiam sufficientem absolutioni subjiciat, n. 1177. Qui confitetur mortale dubium tanquam certum, vel certum tanquam dubium, peccat mortaliter; item, qui confitetur determinatum numerum mortalium pro dubio, aut dubium pro determinato, aut majorem, quam reipsa putet esse, etc. peccat mortaliter, nisi bona fides excuset, num. 1178. Qui confitetur mortale, et dicit se illud antehac esse confessum; cum tamen confessus non sit, et contra, probabilius peccat mortaliter, num. 1179. Qui confitetur peccatum antehac confessum, hoc non debet necessario exprimere, num. 1180. Qui confitetur mortale antehac non confessum, probabiliter hoc non tenetur exprimere sicuti nec si dubitet, an sit confessus, etc. num. 1181. Qui dicit se velle confiteri generaliter, probabiliter non peccat, si peccatis confessis misceat nova nunquam confessa, nisi inter nunquam confessa esset reservatum, a quo hic Confessarius absolvere non posset, vel si species peccati nunquam confessi aliter non intelligeretur, vel si Confessarius alioqui sine justa causa esset impositurus pœnitentiam longe minorem, et improportionatam, etc., num. 112. Ordinarie expedit distinguere non confessa a confessis, ibid. Qui dixit se velle confiteri generaliter de tota vita, et sponte aliqua mortalia emitteret antehac rite confessa, non peccat mortaliter, et si postea aliqua omitteret ex rationabili causa, ne quidem peccat venialiter, sicuti nec ille qui dixit tantum se velle confiteri de tota vita; num. 1183. Qui confitetur se aliquem occidisse anno præterito, cum sciat se occidisse hoc anno, peccat tantum venialiter, idem est, si dicat se occidisse Petrum, cum sciat, se occidisse Paulum, vel se occidisse gladio, cum sciat se occidisse cultro, etc. nisi alia species vel moralis malitia accederet, v. g. Si Paulus occisus fuisset Sacerdos, et non Petrus, etc. n. 1184. Qui ingreditur confessionale, intendens, ut videntes judicent illum velle confiteri, quod tamen

non vult, peccat venialiter, non vero, si id non intendat, quamvis hoc fiat per accidens, n. 1187.

Confessionis bonæ qualitates comprehenduntur his versibus :

Sit simplex, humilis Confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda et discreta, libens, verecunda.
Integra, secreta et lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans et sit parere parata.

1. Sit *Simplex*, ut nihil non necessarium vel impertinens admisceatur. 2. *Humilis*, ut fiat cum agnitione suæ miseriæ, sine fuco verborum, aperto capite, flexis genibus, gladio deposito, etc. 3. *Pura*, ut fiat ex bona intentione. 4. *Fidelis*, ut sit sine mendacio et falsitate, etc. 5. *Frequens*, ut fiat sæpe. 6. *Nuda*, ut peccata clare manifestentur, sicuti commissa sunt. 7. *Discreta*, ut neminem præter se accuset. 8. *Libens*, ut fiat sine metu humano, et pœnitens sponte sua, non interrogatus peccata edicat. 9. *Verecunda*, ut fiat verbis honestis, ita tamen, ut species peccati intelligatur. 10. *Integra*, ut nihil necessarium omittatur. 11. *Secreta*, ut voce fiat ad aurem solius Sacerdotis. 12. *Lacrymabilis*, ut fiat cum sincero dolore et proposito. 13. *Accelerata*, ut non diu differatur. 14. *Fortis*, ut propter verecundiam nihil omittatur vel pallietur. 15. *Accusans*, ut fiat tanquam a reo coram Judice ex intentione absolutionis, etc. 16. *Parere parata*, ut pœnitens paratus sit Confessario obedire etc. l. 6, p. 2, n. 1166.

Confessio, si fiat ex fine intrinseco bono, aliquando non obest valori, quamvis fiat ex fine intrinseco malo, l. 6, p. 2, num. 1167. Debet esse Sacramentalis, id est, cum animo accipiendi absolutionem a præsente Sacerdote, n. 1202, a n. 1939.

Confessionis integritas quale prærequirat examen. V. *Examen*.

Confessio generalis. V. *Generalis Confessio*.

Confessio invalida esse potest ex duplici capite, primo ex parte Confessarii, si vel jurisdictionem non habuit, vel impeditam per Censuram, item, si formam substantialiter vitiavit, vel non intendit absolvere, vel nullum peccatum intellexit. Secundo ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, si mortale tacuit, vel de eo falso se accusavit. Item si mortaliter negligens fuit in examinanda Conscientia, si non fuerit attritus, si nolit tollere occasionem, et communiter, si peccatum carnale confessus sit suo complici, etc. l. 6, p. 2, n. 1203.

Confessio peccati mortalis nondum directe absoluti, universaliter loquendo, repeti debet, n. 1206. Qui confessus est invalide, undecumque provenerit invaliditas; item, qui valide quidem, sed omisit aliqua mortalia, vel confessarius aliqua non intellexit ob surditatem vel aliam quamcumque causam, tenetur adhuc confiteri invalide confessa, omissa, vel non intellecta a Confessario, et simul addere numerum Confessionum, quæ sacrilegæ fuerunt, non vero illarum, quæ fuerunt tantum invalidæ, n. 1207. Qui semidormienti, vel distracto mala fide confessus est, tenetur Confessionem totam repetere ; ad idem tenetur, qui mala fide quæsivit Confessarium indoctum, etc., non vero si bona fide tali confessus sit, etc. n. 1203. Qui finita confessione intelligit Confessarium aliqua non percepisse, nesciat autem, quæ illa sint, tenetur Confessionem ordinarie repetere, a n. 1210. Qui peccatum ex errore mortaliter culpabili omisit, vel numerum aut aliam circumstantiam, necessario non tenetur Confessiones intermedias bona fide et legitime factas repetere, in quibus ex naturali oblivione defectum illum non fuit confessus, etc. n. 1203. Qui inculpabiliter aliquam circumstantiam, etiam speciem mutantem omisit, non tenetur totum peccatum repetere, si circumstantiam illam seorsim sufficienter declarare possit, num. 1209. Qui certus de mortali in Confessione omisso, negative dubitat, an illud omiserit ex verecundia, an ex justa causa, tenetur cum illo reliquorum mortalium Confessionem repetere, num. 1212. Si homo rudis grossiore modo etiam Parocho indocto sit confessus, probabilius non tenetur postea instructus distincte omnia peccata repetere, si Confessarius facile deprehendere possit, quid facere solitus sit, etc. num. 1213. Qui culpabiliter est oblitus pœnitentiæ sibi injunctæ, non tenetur ideo peccata confessa repetere, num. 1215. Qui inculpabiliter omisit mortale, hoc non necessario addit in altera Confessione, se scilicet illius fuisse oblitum, n. 1214. Qui repetit Confessiones invalidas apud Confessarium diversum a primo, tenetur omnia distincte et singulatim apud hunc repetere; si vero apud eumdem Confessarium et Confessiones priores fuerint vere sacramentales, et Confessarius adhuc notitiam aliquam peccatorum in prioribus Confessionibus dictorum habeat, satisfacit in genere dicendo : *etiam me accuso de omnibus peccatis antehac tibi confessis*, num. 1203, a num. 1216. Si vero Confessarius nullam amplius eorum notitiam habeat, nec pœnitentiam imposuisset, teneretur pœnitens in tantum saltem distincte repetere peccata antehac confessa, quantum necesse esset ad hoc, ut ex vi Confessionis partim præteritæ, partim præsentis Confessarius judicium saltem confusum iterum formare posset, et Pœnitentiam congruam imponere, etc. num. 1218.

Confessio valida sed informis, non est necessario repetenda, l. 6, p. 2, a num. 1208.

Confessio Religiosis facta est valida, l. 6, p. 2, n. 1205.

Confessio venialium probabiliter etiam requiritur ad lucrandum Jubilæum, sicuti et ad lucrandas Indulgentias, l. 6, p. 2, a num. 1414. Sacrilega non sufficit, n. 1416.

s Confessio peccati ex Conscientia erronea commissi fieri debet dicendo : *Feci vel hoc illud peccatum, putans me facepe contra Præceptum vel contra gravem obligationem*, l. 1, n. 1.

Confessio mortalium prærequiritur ante Communionem l. 6, p. 1, num. 511, a num. 533, 541. Qui dubitat an peccarit mortaliter, vel an mortale sit rite confessus, tenetur confiteri ante Communionem n. 511. Contritio ante Communionem et Celebrationem sufficit illi, qui est in statu peccati mortalis, si sit necessitas celebrandi vel communicandi, et desit Confessarius, n. 511. Censetur autem tum deesse copia Confessarii, si absens sine magna difficultate spectatis circumstantiis adiri non possit vel non adsit nisi ignarus idiomatis, vel jurisdictione carens, vel excommunicatus, vel cui non possis confiteri sine gravi damno tuo, vel alieno, si habeas tantum casum reservatum, nec pareat aditus ad Superiorem, etc. n. 511, 534. Necessitas autem communicandi vel celebrandi est necessitas gravis vel urgens, v. g. periculum mortis, vel ut consecretur Hostia pro morituro, item, si Sacrificium vel Communio absque gravi scandalo vel infamia notabili omitti non posset vel diu differri deberet, item, si Parochus ex officio celebrare deberet, vel probabiliter etiam alius,

si Sacerdos post Consecrationem committat mortale, item, etc., n. 511, a n. 515. Qui in Confessione inculpabiliter omisit mortale, tenetur illud ante Communionem confiteri, sit illius recordetur, non vero, si sedeat in scamno communicantium, et sine gravi scandalo vel nota recedere non posset, n. 511, 539, 512. Qui in Confessione se accusavit de mortali tanquam dubio, si illud ante Communionem agnoscat esse certum, probabilius tenetur illud confiteri tanquam certum, n. 540.

Confessio. V. *Pœnitentia.* Confessionis sigillum. V. *Sigillum.*

CONFIRMATIO.

Confirmatio est unctio Chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati ab Episcopo, l. 6, p. 1, n. 374. Instituta est a Christo, n. 3. Materia ejus remota essentialis est Chrisma confectum ex oleo olivarum et balsamo, proxima est unctio in fronte per manus Episcopi in formam Crucis facta, n. 374, a n. 375. Unctio debet immediate fieri ab Episcopo, nullo instrumento mediante, n. 374, 380. Peccat mortaliter, qui utitur alio Chrismate, quam illo anno consecrato, quamvis ad substantiam perinde sit, sive novum, sive vetus, n. 714. Forma ejus vera et necessaria in Ecclesia latina est: *Signo, vel consigno te signo Crucis, et confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, etc.* n. 374. Per illam formam significari debent, saltem ex præcepto: 1. Persona confirmantis, saltem implicite. 2. Actus, tam signandi per formam Crucis, quam ungendi per sacrum Chrisma. 3. Persona confirmandi. 4. Unitas divinæ essentiæ. 5. Trinitas personarum, num. 382. Forma ejus apud Græcos est: *Signaculum Donationis Spiritus S.* quæ valida est, num. 383. Iterari non debet, ib. Si mutatio materiæ vel formæ sit Theologice substantialis, non Sacramentum, si tantum accidentalis, fit Sacramentum, n. 18. Mutatio materiæ autem tunc est Theologice substantialis, quando materia juxta communem usum et existimationem hominum non est re et nomine eadem cum illa, quam Christus instituit; si autem eadem sit, est tantum accidentalis; similiter mutatio formæ est theologice substantialis, si non maneat sensus per verba a Christo intentus, qui, si maneat, est tantum accidentalis, n. 21, 29. Mutatio formæ accidentalis ordinarie variis modis fieri potest: 1. Per diversum idioma. 2. Per verba synonyma. 3. Per transpositionem. 4. Per interruptionem. 5. Per additionem. 6. Per subtractionem. 7. Per corruptionem. 8. Per substitutionem aliorum verborum; per horum aliqua tamen sæpe fit mutatio substantialis, præsertim per substitutionem, a num. 29. Substantialis mutatio est et invalidat Sacramentum Confirmationis, si Chrisma benedictum mutetur in non benedictum, num. 23. Si quis sine necessitate plures confirmet, dicendo: *Ego vos confirmo*, probabilius tantum peccat venialiter, num. 44. Minister ejus est solus et omnis Episcopus. Ex commissione Papæ potest etiam esse simplex Sacerdos, a n. 284. Episcopo ad benedicendum Chrisma pro Confirmatione probabilius necessarii sunt Sacerdotes, num. 793. Peccat Episcopus, si in aliena Diœcesi sibi non subditos confirmet consensu, saltem tacito, proprii Episcopi, n. 384. Etiam peccat venialiter, si confirmet necdum ipse confirmatus, confirmat tamen valide, n. 387. Peccat graviter, si longo tempore non confirmet sine causa, num. 384, 388. Debet eam conferre in Ecclesia, num. 389. Chrisma debet esse ex oleo olivarum et probabilius etiam ex balsamo, a num. 375; in articulo mortis deficiente Chrismate conferri posset solo oleo infirmorum, 376. Imprimit characterem animæ, num. 383. Subjectum Confirmationis sunt omnes et soli baptizati nondum confirmati, num. 384, a n. 390. Peregrini possunt confirmari ab Episcopo loci, ubi morantur, n. 392. Dubitans de sua Confirmatione potest eam petere sibi dari sub conditione, n. 393. Non est per se necessaria ad salutem, a n. 394. Eam negligens per accidens aliquando peccat, v. g. ratione scandali, vilipensionis, etc., num. 394. Sub veniali saltem prærequiritur ad Tonsuram et Ordines, n. 394, l. 6, p. 2, n. 2223. In suscipiente sufficit intentio habitualis, forte etiam interpretativa, l. 6, p. 1, n. 169. Prærequiritur status gratiæ, saltem per contritionem, quæ sufficit, n. 185, a n. 189. Cum obice suscepta reviviscit, et causat gratiam obice remoto, n. 199.

Cæremoniæ Confirmationis. V. *Cæremoniæ.* Patrini ejus. V. *Patrinus.*

CONFIRMATIO ELECTIONIS.

Confirmatio electionis est approbatio, qua Superior roborat electionem vel postulationem factam, l. 4, n. 300. V. *Electio.*

CONGELATIO VINI VEL SANGUINIS.

Congelatum vinum necessario solvi debet, priusquam consecretur; quod fieri potest complectendo Calicem manibus, vel ignem aut calidos pannos applicando, l. 6, p. 2, n. 556. Congelatio impediri potest per carbones accensos ad latus corporalis admovendo, et calicem illis quandoque obvertendo, etc., n. 558.

CONGREGATIONES SACRÆ.

Congregationes sacræ Romæ variæ sunt, nempe S. Officii, Rituum, Tridentini, Indicis librorum, Episcoporum, Regularium, Cardinalium, l. 1, n. 214. *Congregatio S. Officii* constat multis viris primariis, inter quos 5 Cardinales, quorum 3 adesse debent, ut aliquid concludatur. Habet hæc potestatem inquirendi, citandi, procedendi in omnibus causis tam hæresim manifestam quam schismata, divinationes, Sacramentorum abusum concernentibus, uti etiam, circa sollicitationem ad turpia in confessione. *Rituum* præest consultationibus de moribus Ecclesiæ, de ritibus Sacramentorum, de Horis Breviarii; de cultu et canonizatione Sanctorum habetur semel in anno tantum. *Tridentini* resolvit dubia circa decreta morum contenta in Tridentino; habetur singulis mensibus semel. *Indicis librorum* instituit examen circa libros prohibitos, eorumque catalogos et indicem. *Episcoporum* dirimit dubia ac lites circa Jura, immunitates, privilegia Patriarcharum, Archiepiscoporum, etc., *Regularium* respondet ad dubia a Regularibus proposita, etc., *Cardinalium* agit de propaganda fide; habetur semel quolibet mense, etc., n. 214. Sacra Rituum Congregatio varia edidit decreta, l. 6, p. 2, n. 2055.

Congregationum harum declarationes non sunt infallibiles, nisi fiant de speciali mandato Papæ, et nomine ipsius toti Ecclesiæ, post rem cum eo collatam, l. 1, n. 215. Si in aliqua congregatione damnetur opinio post informatum Papam, et ex mandato illius, si illa rite communicetur toti Ecclesiæ, erit infallibilis, et opinio illa amittet probabilitatem, a n. 216. Congregationis Rituum responsiones dantur

solum pro dubiis singularibus interrogantium, quæ non obligant, maxime quando legitime non sunt subscriptæ et sigillo munitæ, n. 218.

CONGRESSUS INNATURALIS.

Congressus innaturalis sive inordinatus est, cum omnia ordinate servantur præter modum accedendi, qui inordinatus est, l. 3, p. 1, n. 918.

CONJUGIUM, CONJUGES.

Conjuges dicuntur mas et femina conjuncti in Matrimonio quod dicitur conjugium a conjungendo, l. 6, p. 3, n. 5. Duo menses illi conceduntur ante consummatum Matrimonium pro deliberatione, an velint Retigionem ingredi, a num. 419. Si alteruter novitiatum ingrediatur (quod etiam invito altero facere potest), alter ejus Professionem expectare debet, antequam cum alio contrahat, num. 419, l. 4, num. 178. Primo bimestri possunt ingredi Religionem, quamvis ante Matrimonium habuerint copulam, l. 6, p. 3, n. 425. Etiam post bimestre tandiu possunt ingredi Religionem, quandiu Matrimonium non consummarunt, etiamsi illicite sibi negassent debitum, l. 6, p. 3, n. 419. Si invalide professi sunt Religionem, probabiliter tenentur ad Castitatem statui congruam, n. 573. Coram Prædicante et testibus contrahentes in loco Principi catholico subjecto, post conversi ad fidem, divelli non possunt, num. 772. Si eorum unus baptizatus non fuisset, possunt ab invicem recedere, vel debent post Baptismum consensum renovare, n. 810. Si dubitetur de Baptismo, tenentur manere in Matrimonio, ib. Possunt licite abstinere ab usu Matrimonii et petitione debiti, n. 223, 351. Obligantur ad redditionem debiti, si petatur, etiam illicite, num. 351. Non tenentur ad redditionem debiti in sequentibus casibus: 1. Si alteri illud remiserit. 2. Si petens sit amens, vel ebrius, vel mœchatus. 3. Si cognoverit consanguineam uxoris in 1, vel 2 gradu. 4. Si inscia comparte voverit castitatem. 5. Si laboret morbo contagioso. 6. Si uxor laboret febri vel alio morbo. 7. Tempore menstrui. 8. Si uxor sit gravida. 9. Si petatur modo innaturali, n. 351. Tenentur ad cohabitationem, ib. Voventes communi consensu non petere debitum, si alteruter adverteret alterum indigere ob periculum incontinentiæ, possent, imo probabiliter tenerentur sibi mutuo reddere debitum; aliud est, si communi consensu irrevocabiliter vovissent castitatem, num. 370. Si non servent situm vel naturalem modum coeundi, aliquando peccant saltem venialiter, num. 332. Illis licent ea, quæ referri possunt ad actum conjugalem, nisi hic ob aliquam circumstantiam extrinsecam sit illicitus, a n. 340. Illis licent tactus, aspectus et verba turpia, per se loquendo, si referantur ad copulam; si vero ab illis fiant separatim tantum voluptatis causa, peccant venialiter, et si conjunctum sit periculum pollutionis, aut habeant votum castitatis, peccant per ea mortaliter, n. 28, l. 37, p. 1, n. 887. Si per aspectus exponant se periculo distillationis, probabilius peccant mortaliter, num. 344. Si perfricent verenda circa vas præposterum absque periculo pollutionis : item, si tentent copulam in vase præpostero absque periculo pollutionis, et absque animo eam sodomitice consummandi, probabilius peccant mortaliter, et pro hac sententia in praxi semper resolvi debet, num. 345. Non peccant mortaliter, Matrimonium per dispensationem ante proclamationes faciendas contractum consummando ante eas factas, si certi sint nullum impedimentum subesse, n. 459. Constituti in Matrimonio in foro conscientiæ invalido, foro autem externo habito pro valido, in foro externo prohiberi possunt, ne nubant alteri ; item cogi possunt, ut cohabitent, non vero ad redditionem debiti ante positum serium consensum, propter quem non habitum Matrimonium in foro interno ponitur fuisse invalidum, etc., n. 74.

Conjux primo bimestri licite petit debitum, et licite etiam negat, l. 6, p. 3, a num. 419. Licite reddit debitum conjugi voto Castitatis obstricto, l. 2, n. 250. Si ideo eligat religionem, quia alter ei displicet, non peccat, quamvis hic gravia damna patiatur, l. 6, p. 3, n. 422. Non tenetur credere conjugi dicenti se non consensisse, vel impedimentum invenisse, n. 307. Debitum negans comparti serio petenti, peccat mortaliter ; non tamen negans amice tantum illud petenti, vel parvo tempore differens, n. 391. Non tenetur debitum reddere, si petens per suam culpam jus petendi amiserit, num 354. Si conjux petat debitum ob solam voluptatem, motu et situ non consueto (in quo petendo venialiter saltem peccat) compars illud reddere potest, et videtur etiam teneri, si bonis verbis non possit eum inducere ad abstinendum, vel ad aliter coeundum, num. 356. Innocens potest adultero negare debitum, num. 373. Quod si illi remiserit, negare non potest, num. 374. Quamvis debitum petierit ab incestuoso, non ideo censetur remisisse ; imo secundum communem innocens potest pœnam, quam incestuosus incurrit, remittere, n. 380. Conjux probabiliter potest irritare votum alterius conjugis de non petendo debito ; oppositum tamen teneri debet, l. 3, p. 1, n. 504, l. 6, p. 3, n. 368. Consentiens, ut compars Castitatem voveret, retinet jus petendi debitum, et alter petenti tenetur reddere, l. 6, p. 3, n. 366. Si autem vir consentiret ut uxor voveret Castitatem, peccaret petendo debitum ; illa tamen petenti tenetur reddere, ib. Si vir prius cum consensu uxoris, et postea uxor cum consensu viri vovisset Castitatem sine mutuo pacto, uterque teneretur reddere debitum etiam illicite petenti, ib. Si ei est prohibita petitio debiti, probabiliter etiam non licent tactus, etc., n. 322. Nolens coire, si tangat seipsum propter solam voluptatem, probabilius peccat mortaliter, num. 339. Oblectando se veneree, dum compars abest, ad minimum peccat venialiter, num. 287. Membrum virile mittens in os uxori, probabilius peccat mortaliter ; quod in praxi semper resolvi debet, num. 345. In ordinaria commixtione corporum studiose semen continens, si absit periculum effundendi seminis, probabiliter peccat venialiter, num. 333. In actu conjugali aliam sibi proponens vel desiderans ut carnaliter dilectam, peccat mortaliter, num. 329. Se impotentem reddens voluntariis pollutionibus peccat graviter ; item qui sine justa causa absque consensu conjugis diu vel longe peregrinatur, num. 393. Etiam mediis licitis v. g. jejuniis, se impotentem reddens, graviter peccat, num. 351. Si per jejunium reddatur impotens ad reddendum debitum, aut uxor fiat multo deformior, etc., licite non observat jejunium Ecclesiæ ; non tamen tenetur illud omittere, si fiat minus potens ad reddendum debitum, etc., num. 351, l. 3, p. 2, a n. 1338. Si conjugum unus die festo debet custodire domum et Missam omittere, debent quandoque alternare, et non semper unus eam omittere, l. 3, p. 1, n. 686. Conjugibus plura observanda notat *Petr. Greg. Tolo-ranus* in syntaxi artis mirabilis, l. 2, c. 3, scilicet, fi-

dem tori sibi reservare debent, liberis esse vivendi exemplum, etc., l. 6, p. 4, n. 349. V. *Generatio prolis.*

Conjugata cognoscens duos solutos gravius peccat, quam conjugatus cognoscens duas solutas, l. 6, p. 3, n. 348. Conjugatus etiam in solo Matrimonio rato, absque uxoris licentia vel justo divortio ad sacros Ordines promoveri non debet, cum expressa tamen et spontanea licentia uxoris potest; quo casu etiam uxor debet continentiam profiteri, l. 6, p. 2, n. 2220. Si sine licentia uxoris et expresso ejus consensu sacros Ordines suscipiat aut Castitatem voveat, fit irregularis, et tenetur redire ad uxorem ac debitum reddere, quod tamen petere non posset, n. 2220, l. 7, n. 520. Si sacros Ordines suscipiens putet uxorem mortuam, si illa postmodum consentiat, potest illis ministare, l. 7, n. 520. Conjugatus, post sententiam perpetui divortii assumens Religionem, peccat mortaliter, si neget se conjugatum, l. 6, p. 3, num. 450. Conjugatus non est capax Beneficii Ecclesiastici, l. 6, p. 2, num. 2220, l. 4, num. 767, Præbendarum, l. 4, n. 233. Post justum divortium potest conjugatus Ordines sacros suscipere, vel Religionem ingredi, l. 6, p. 2, num. 2220. Conjuges quid possint circa bona dotalia, paraphernalia, antiphernalia, propria, communia, ex specialibus Juribus locorum decerni debet, l. 3, p. 1, n. 1014, a n. 1017. Bonorum dotalium dominium habet uxor; usum fructum et administrationes maritus, num. 1017. Paraphernaliorum plenum dominium et administrationem de jure communi habet uxor, n. 1018.

Anti-phernaliorum seu contra-dotalium dominium, etiam quoad usum fructum, est penes maritum, num. 1019. Communium medietas, quoad jus ad maritum, et medietas ad uxorem spectat; quoad usum autem et administrationem omnia spectant ad maritum tantum; potest tamen universaliter loquendo, uxor etiam renuente marito ex bonis communibus ea expendere, quæ necessaria sunt ad impediendum damnum familiæ, etc. a num. 1020. Obligationes mutuas plures habent v. g. uxor maritum rixis vel aliter verbis, ad gravem iram vel blasphemiam non provocet, nec maritus verbis contumeliosis vel infamatoriis uxorem afficiat, ut uxor spreto viro dominium non vindicet, nec ille domus gubernationem et rem familiarem negligat, etc., a num. 708. Conjugi post divortium alimenta debentur, si illud fiat culpa mariti, non vero si culpa solius uxoris, a num. 710. Si illud fiat ob culpam utriusque, vel sine culpa alterutrius, vir adhuc tenebitur uxorem alere, num. 712. Si vir se alere nequeat, uxor eum alere tenetur, num. 713. Vir certus de adulterio uxoris, in foro conscientiæ non tenetur ad alimenta illi præstanda, n. 714. Partem acquisitorum, dotem, etc. probabiliter illi tenetur restituere, a n. 715. Conjux primo sibi subvenire potest, probabiliter tamen etiam neglecta vita propria potest in necessitate subvenire alteri, dein conjunctione naturali sibi junctis, tertio junctis conjunctione spirituali, etc., n. 719. Viro in extrema necessitate primo tenetur succurrere filius, secundo pater, tertio uxor; in communi necessitate prius tenetur uxor, quam pater et filius, etc., a n. 731. Marito licet (rarius tamen) uxores ebriosas aut sectantes consortia prava, post gravem increpationem aliquoties factam, verberibus moderatis excipere, n. 734. Conjugalis actus. V. *Actus conjugalis.* Conjugale debitum. V. *Debitum conjugale.* Conjugum delicta. V. *Delicta conjugum.*

CONSANGUINITAS.

Consanguinitas est conjunctio personarum ex eo proveniens, quia una descendit ab altera, vel ambæ ab eodem, l. 6, p. 3, n. 603. *Nomina consanguinitatis sunt :* Cognatus, Cognata; Paterna linea, Materna linea, Pater, Mater, Liberi, Filius, Filia, Frater, etc. n. 602. *Linea Consanguinitatis* est Collectio personarum ab eodem stipite descendentium, continens et distinguens gradus inter eas, n. 603. *Gradus Lineæ* est distantia unius personæ ab altera intra eamdem lineam, ib. *Stipes* dicitur illa persona, a qua cæteræ, de quarum cognatione quæritur, descendunt, ibid. Linea consanguinitatis alia est recta, alia transversa; *Linea recta* est in qua soli illi collocantur, quorum unum est principium alterius. *Linea transversa*, quæ etiam collateralis appellatur, est illa in qua tales collocantur, qui licet descendant ab eodem communi stipite, unus tamen non descendit ab altero, n. 604, 606. Linea transversa alia est æqualis, alia inæqualis. *Æqualis* est, si personæ a se mutuo non descendentes, æqualiter distent a communi stipite, v. g. frater et soror. *Inæqualis* est, quando personæ a se non descendentes distant inæqualiter, v. g. ego et patruus meus respectu avi mei, ib. Regulæ graduum Consanguinitatis sunt sequentes : *Prima.* Tot sunt gradus in linea recta tam ascendente quam descendente, quot sunt personæ, una dempta. *Secunda.* In linea transversa æquali, tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus distant singuli a communi stipite, v. g. ego, frater et soror distamus uno gradu a patre, qui est stipes, ideoque sumus consanguinei in primo gradu, etc. *Tertia.* In linea transversa inæquali tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus distat a communi stipite persona illa, quæ est remotior, v. g. patruus meus distat ab avo meo uno gradu, ego autem disto ab eodem avo meo duobus gradibus; hinc ego etiam duobus gradibus disto a patruo meo, n. 605. Omnes gradus consanguinitatis non dirimunt Jure naturæ, n. 608. Consanguinei in quinto et quarto gradu non sunt impediti ad Matrimonium contrahendum, num. 613.

CONSCIENTIA.

Conscientia est actus intellectus, quo judicamus aliquid hic et nunc agendum vel omittendum esse vel fuisse, tanquam bonum vel malum, l. 1, n. 1. Alia est *physice recta*, quæ enuntiat objectum, sicuti a parte rei est. Alia *physice erronea*, quæ aliter enuntiat, quam a parte rei sit. Alia est *ethice*, sive *moraliter recta*, quæ est conformis appetitui recto. Alia *ethice erronea*, quæ est illi difformis, n. 5. Physice recta potest esse ethice erronea, n. 6. Physice erronea potest esse ethice recta, n. 7. Propter ignorantiam invincibilem, physe erronea non est ethice recta, e contra tamen propter ignorantiam invincibilem, physice erronea non est ethice recta, n. 8. Divisio ejus in rectam et erroneam potissimum intelligitur de ethice recta et erronea, n. 9. Etiam dividi potest in rectam et non rectam, recta in certam et tantum probabilem; certa in talem cum evidentia, et sine evidentia; probabilis in conformem objecto et simul appetitui recto, et in difformem objecto, sed conformem appetitui recto, ad quam spectat invincibiliter erronea. Non recta in erroneam quæ est difformis objecto et appetitui recto, et temerariam quæ, licet sit conformis objecto,

tamen est difformis appetitui recto, n. 10. Si dividatur in rectam et erroneam, et hæc subdividatur in vincibilem et invincibilem, communiter conscientia recta sumitur strictissime pro physice et ethice recta, n. 11. Inculpabiliter erronea est vere conscientia, et obligat, ut eam sequaris, n. 1, a n. 12. Opus ex conscientia inculpabiliter erronea factum, est positive honestum, a num. 14. Si sit culpabiliter erronea, peccas, sive secundum eam, sive contra eam operaris, n. 1. Secundum aliquos; est judicium adhæsive certum et obligat, secundum alios non est judicium certum, nec obligat, sed absolute deponi debet, a numer. 42. Si conscientia dictet aliquid esse peccatum, non cogitando, an grave, an leve, contra eam operans communiter peccat mortaliter, a n. 2. Si conscientia dictet opus externum esse malum, internum operis ejus desiderium non est semper malum, a n. 34. Si dictet præsente legitima excusatione, nihilominus omissionem operis esse peccatum; si absolute noa possit opus implere, non peccat; v. g. qui est in loco, ubi Missa non legitur, non peccat eam omittendo, quamvis judicet se peccare, n. 39. Si tamen independenter ab isto impedimento opus non vellet, peccaret, n. 40. Si absolute posset, et tamen juste excusaretur, v. g. ob febrim, non teneretur adire Ecclesiam pro audienda Missa, si nihilominus judicaret se peccare non adeundo, probabilius peccat ex conscientia erronea, si non adeat, n. 41. Conscientiæ dictamen ultimum debet esse certum moraliter, a n. 46. Illud variis modis formari potest secundum opinionem minus probabitem, v. g. quod prudenter judico mihi hic et nunc licere, certum est, mihi hic et nunc licere; sed prudenter judico pingere, v. g. die festo mihi hic et nunc licere; ergo certum est, mihi hic et nunc die festo licere pingere. Item, licita est mihi omnis actio quam post idoneum examen prudenter judico non esse prohibitam; atqui ego post idoneum examen prudenter judico hanc vel illam actionem non esse prohibitam, quia pro hoc judicio habeo grave motivum; ergo. Item, quod viri prudentes dicunt esse licitum, quodque rationes gravis momenti suadent esse licitum, hoc prudenter judico esse licitum, sed viri prudentes dicunt, hoc vel illud esse licitum, idque etiam suadent rationes gravis momenti; ergo. Item, quod probabilius est mihi licere quam non licere, hoc prudenter judico mihi licere, sed probabilius est mihi licere operari secundum illam probabilem sententiam, quam non licere; ergo, a n. 304. Qui operatur secundum opinionem minus probabilem, non opus est, ut similes discursus ad longum formet, sed hoc ipso, quod sciat se operari juxta opinionem probabilem, habet virtualiter, et sufficienter sibi format hoc dictamen, practice judicando, sibi hic et nunc licere talem operationem, n. 308. Conscientia practice dubia est quæ practice dubitat, an altquid sit licitum, n. 45. Qui cum ea operatur, peccat, ibid. Ita dubitans tenetur se resolvere per motivum rationabile, ib. Conscientia subsequens actum non est attendenda, a n. 44. Conscientiæ casus ex bonis et classicis Auctoribus qui eos ex professo tractant, resolvi debent, n. 463. Pro illis consulendi sunt Theologi versati in doctrina morali, item, qui non sunt præcipites in judicio; qui non profitentur passim laxitates qui non affectant nimium rigorem, etc., a num. 464. Conscientia perplexa est, quæ putat se peccaturam, sive actum eligat, sive non, hæc perplexitas tolli debet ante operis executionem, ut evitetur peccatum, n. 1, a n. 81. Si illa post adhibitam etiam diligentiam tolli non possit, ex ea operans non peccat, cum dirigatur hoc dictamine conscientiæ reflexo : *Quidquid hic agam, non pecco*, sive : *perinde est, quid hic agam.* Quod reipsa talis habet, et quamvis hoc non haberet, tamen non peccaret, a n. 81. Si conscientia dictet unam partem magis, alteram minus malam esse, eligens eam quæ videtur magis mala, peccat secundum quantitatem excessus apprehensi, a n. 84. Si conscientia dictet unam partem esse peccatum, ac dubitet, an altera sit peccatum, si utrumque sit æquale, tenetur operans eligere hoc de quo dubitat, etc., n. 86.

Conscientia scrupulosa. V. *Scrupulus.*

Conscientiæ dictamen. V. *Dictamen Conscientiæ.*

Conscientia speculative dubia. V. *Opinio.*

CONSECRATIO.

Consecratio unius speciei sine altera probabiliter in nullo casu est licita ; videtur tamen Papa in hoc dispensare, vel permittere posse, l. 6, p. 2, n. 245. Consecratio est valida, si aqua vino non sit admixta, moraliter tamen est illicita, l. 6, p. 1, n. 434. Consecratio Hostiæ extra Sacrificium fieri non debet, nequidem pro viatico, n. 610. Nec in necessitate fieri debet in fermento a Sacerdote latino, ibid.

CONSECRATIO EPISCOPI.

Consecratio Episcopi non requiritur ad administrationem eorum, quæ sunt Jurisdictionis ; requiritur tamen ad ea, quæ sunt Ordinis Episcopalis, n. 436.

CONSECRATOR ECCLESIÆ.

Consecrator Ecclesiæ potest constituere alium diem annuæ Dedicationis, sed semel constitutum variare non potest Episcopus, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 1, 2.

CONSENSUS AD MATRIMONIUM.

Consensus ad Matrimonium requisitus debet esse signis externis expressus ; id est, verbo, scripto vel nutibus, per ipsos contrahentes, vel per alios ipsis consentientibus, l. 6, p. 3, num. 223, 231. Debet esse de præsenti utrinque acceptatus, ib. Debet esse intentio invicem tradendi et acquirendi dominium corporum in ordine ad copulam, non tamen necessario illius exercendæ, n. 228. Eo manifestato et acceptato ex parte utriusque, valet Matrimonium, n. 230. Præsumitur adesse in loco, ubi Trid. non est receptum, si sponsalia sequatur copula, non vero ubi Trid. receptum est, num. 232. Si Matrimonium contrahatur inter præsentes, præsumitur prior consensisse sub conditione, si alter etiam consentiat eodem congressu durante. Si autem contrahatur inter absentes per procuratorem vel epistolam, censetur durare consensus prioris tanto tempore, donec alter consentiat, et sufficit ut alterius consensui præcedenti et non revocato, alterius accedat, n. 223, 234. A conjugibus renovatus non est Sacramentum, n. 269. Conditionatus sub conditione de præterito vel præsenti, stante conditione sufficit, num. 223, 242. Sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. : *Duco te, si cras Sol oriatur*, etc., sufficit, non vero sufficit sub conditione de futuro, quæ sit ; contra substantiam obligationis Matrimonialis, v. g. *Si prolis generationem impedire velis ; ut mihi liceat*

copula cum alio, etc., n. 223, 238. Sub conditione turpi vel impossibili, nisi sciretur intentionem fuisse expresse restrictam ad eas, sufficit, et habentur pro non adjectis, a n. 239. Sub conditione non reddendi debitum, in casu, quo alteri non licebit exigere, probabilius sufficit, num. 241. Consensus sub conditione honesta de futuro, est contractus sponsalium tantum, et non Matrimonii; hinc, ut fiat Matrimonium, consensus ille probabilius renovari debet, n. 223. Consensus et Matrimonium contrahentium moraliter saltem debent simul existere, num. 229. V. *Matrimonium.*

Consensus in adulterium conjugis ordinarie censetur adesse, quando compars non prohibet adulterium compartis, cum absque gravi incommodo possit, l. 6, p. 3, n. 434.

Consensus requisitus ad peccatum. V. *Peccatum Veniale.*

Consensus requisitus ad valorem contractus. V. *Contractus.*

CONSENTIENS IN DAMNUM.

Consentiens in damnum alienum, si suo consensu sit causa efficax damni, tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 20. Etiam tenetur ad restitutionem, si consentiat, antequam sit posita causa efficax damni, quamvis sciat illam sine se adhuc ab alio esse ponendam, a n. 34. Consentienti in damnum suum voluntate effective et efficaciter cessiva Juris, non debetur restitutio; debetur autem, si consentiat voluntate affectiva tantum et inefficaciter, a n. 485.

CONSILIARIUS.

Consiliarii Principum debent esse prudentes, probi, incorruptibiles, et sensa sua depromere audentes, etc., l. 2, n. 4, 6. Possunt per se loquendo, respondere secundum opinionem probabilem alienam contra sibi probabiliorem, l. 1, n. 92, l. 4, n. 1546. Inquirentes in Auctores faventes, cujuscumque sententia stare volentes, quacumque ratione nitatur, male agunt, l. 4, n. 1547. Non possunt surripere aliquid ad compensandum laborem, qui putant non correspondere æqualem mercedem, l. 3, p. 1, n. 973. Ut occulta compensatio illis liceat, debent esse certi de injuria a n. 974. Consilium dans. V. *Consulens.*

Consolationes Divinæ. V. *Visitationes Divinæ.*

CONSTITUTIO.

Constitutione *Sixti V*, redduntur inhabiles ad Religionem, qui magno ære alieno sunt gravati; hanc inhabilitatem *Clemens VIII* sustulit, relicta tamen prohibitione et pœnis; hinc tales valide, sed illicite profitentur, l. 3, p. 2, n. 444. Constitutione hac non comprehenduntur Moniales, nec Equites Ordinis militaris, nec gravati debitis incertis, nec illi, qui absque culpa gravi inciderunt in impotentiam solvendi, nec illi, quibus creditores id permittunt, etc., ibid. Constitutio *Trid. Sess. 25, c. 16, de Regularibus,* irritans donationes et renuntiationes, quæ fiunt ab ingredientibus Religionem, nisi fiant eum licentia Episcopi sive Vicarii, intra duos menses proximos ante Professionem, et Professio postea subsequatur, non habet locum in codicillis, testamentis aut donationibus mortis causa, nec ea prohibentur donationes modicæ, sed renuntiationes Beneficii Ecclesiastici; item eæ, quæ fiunt ante ingressum Religionis, intuitu, vel causa impulsiva ingrediendi, qualis intentio in dubio præsumitur, si non multo ante ingressum factæ sint; item, sub conditione Professionis edendæ factæ, etc., n. 1125.

CONSUETUDINARIUS.

Consuetudinario quandoque neganda vel differenda est absolutio, l. 2, p. 2, a n. 1819. Prima vice qua se accusat de peccatis suæ consuetudinis, absolvi potest, num. 1820. Etiam statim absolvi potest, qui ex consuetudine, quam jam expellere non potest, sæpe relabitur, num. 1821. Etiam per se loquendo, absolvi potest, si iterum habeat signa novi doloris et propositi, ibid. Quamvis dubitaretur de vero dolore aut proposito, tamen supposita confessione per se loquendo, habet jus aliquod ad solutionem, saltem sub conditione accipiendam, ibid. Si recidat ex sola fragilitate intrinseca, ordinarie toties absolvi potest, quoties prudenter judicatur serio dolore et emendationem proponere, num. 1822. E contra, si recidat ex occasione aliqua extrinseca, ordinarie absolvi non debet, nisi eam removerit, etc., num. 1831. Consuetudinario in mollitie efficacia remedia sunt: Confessio frequens apud unum eumdemque Confessarium, etiam ter in hebdomade, si fieri possit; ut proponat hac die, hac nocte, in honorem Sancti, quem maxime colit, et Passionis Christi abstinere ab omni turpi tactu sui ipsius, etc., a num. 1829. Si veniat semper cum eisdem peccatis, vel, si neglexerit omnia media sibi præscripta, nec jam det specialia signa pœnitentiæ vel sperandæ emendationis, vel si sæpe confiteatur, et tamen nihil emendet, cum facere posset, absolutio illi negari aut differri debet, num. 1765. Sufficientia in eo doloris sinceri signa sunt, si statim post peccatum, aut in concione dolore tactus, aut post longam luctam statuerit confiteri; item, si agnoscat et dicat se magnum peccatorem, vel ab initio graviora peccata confiteatur, vel se jam accuset de peccatis antehac voluntarie commissis, etc., nisi aliud manifeste constet, num. 1734. Quæ media contra specialia vitia illi præscribenda, et quæ pœnitentiæ illi injungendæ. V. *Confessarius consuetudinarii.* Spes emendationis ejus est, si a confessione facta rarius vel difficilius peccarit; si sæpius sibi vim fecerit contra tentationem, si occasiones aliquas relapsus vitarit; si media contra relapsum præscripta adhibuerit; si occasiones externas vitarit; si novum dolorem manifestet, etc., num. 1821. Consuetudinarius in blasphemando, jurando, tenetur sub mortali talem consuetudinem serio conari tollere, quod si faciat, et tamen labatur, poterit aliquando excusari, si non conetur, absolutio ei negari potest, lib. 3, p. 1, n. 246. Si habeat consuetudinem jurandi non falso, quamvis eam nunquam retractarit, non peccat, nisi venialiter, n. 271. Si habeat consuetudinem jurandi falso, sed inadvertenter, quam non retractavit, si juramenta non proficiscantur ab illa consuetudine, sed ex passione et motu subito, non peccat mortaliter; si vero proficiscantur ex consuetudine non retractata, quamvis plane inadvertenter fiant, peccat peccato non in se, sed in causa seu voluntate, quam habet, non removendi consuetudinem, a num. 272. Sicut consuetudo amandi Deum sufficit, ut actus ex ea procedentes quasi imperceptibiliter sint meritorii, ita sæpe sufficit consuetudo jurandi, ut actus ex ea procedentes quasi imperceptibiliter sint demeritorii, num. 274. Per se loquendo, non tenetur circumstantiam consuetudinis in confessione aperire; nisi ea sit volita adhuc, et pergat esse oc-

casio proxima relabendi, vel Confessarius de ea interroget, l. 6, p. 2, a n. 968.

CONSUETUDO.

Consuetudo alia est facti, alia Juris. *Facti*, est repetitio actuum sine obligatione. *Juris* est, Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum lex deficit, l. 1, n. 570. Ut sit justa contra jus clarum, debet esse saltem annorum 40. Si sit præter Jus, sufficient 10. Ut vim legis obtineat, saltem per annos 10 debet esse continua, et secundum Jus canonicum habere 3 conditiones: 1. Ut sit rationabilis, id est, de re honesta et non perniciosa. 2. Ut ille qui potestatem legislativam habet, in eam consentiat, saltem tacite. 3. Ut fuerit inchoata aut saltem continuata cum voluntate obligationem inducendi, n. 571. Habet vim non tantum interpretandi, sed etiam abrogandi legem, n. 572. Non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, nec habet vim ex actibus, ex metu vel vi frequentatis aut etiam ex errore, quod esset lex, n. 573. Consuetudo rationabilis novum impedimentum Matrimonii inducere, et vetus abrogare potest, l. 6, p. 3, a n. 517, n. 523. Non potest vincere impedimenta Juris divini vel naturalis, nec vim habet contra ullam legem divinam vel naturalem, l. 1, n. 572, l. 6, p. 3, n. 521. Quascumque leges humanas tollere potest, l. 6, p. 3, n. 522. Non justificat usuram, Simoniam, violationem immunitatis Ecclesiasticæ, retentionem plurium Beneficiorum Ecclesiasticorum, etc. n. 524. Non excusat a Simonia Juris naturalis, a Simonia tamen Juris positivi excusare potest, l. 3, p. 1, a n. 191. Ut per pecunias obtineantur Beneficia Ecclesiastica, non excusat a Simonia, n. 194. Differt a præscriptione, quod hæc introduci non possit, nisi actibus a principio justis, et bona fide; consuetudo vero non requirat initio justum titulum; nec incipiat bona fide, l. 6, p. 3, n. 520. In dubio an consuetudo sit introducta ex devotione, an ex animo se obligandi, communiter præsumitur ex devotione tantum inductam esse, l. 1, num 592. Per consuetudinem privilegium acquiri potest, num. 855. Facit ea communiter suppleri jurisdictionem, l. 6, p. 1, a n. 117.

CONSULENS ALIQUID.

Consulens damnificationem, id est, qui rogat, hortatur, modum ostendit, quo damnum fieri possit, suggerit motivum faciendi, promittit aliquid, ut fiat, si simplex dederit consilium vel unde rogavit, aut quasi imperando auctor fuit, ut damnum inferretur, non suggerendo modum, quo fieret, nec motivum inferendi si ille consilium suum ante damnum illatum revocet, non tenebitur ad restitutionem; e contra, si medium suggerat, etc. tenebitur, l. 3, p. 2, n. 20, a n. 27. Consulens damnum, quod alter consuluisset, tenetur restituere, non vero, si consulat jam tum ad illud inferendum moto, n. 29. Qui consilio suo movit, ut conjuncto cum aliis tenetur restituere, n. 30. Consulens illi furari hodie, qui post dies aliquod paratus erat furari, tenetur restituere, n. 31. Consulens minus damnum, volenti eidem inferre magnum, non tenetur ad restitutionem, num. 20. Consulens ut potius Petro quam Paulo damnum inferat, secundum communem tenetur ad rettitutionem, n. 32, l. 2, a n. 225. Consulens aliquid sub censura prohibitum, ordinarie eam non incurrit, nisi addatur: *Quomodocumque quis fuerit causa, si quis fuerit causa, etc. incurret censuram*, l. 7, a n. 58.

CONTACTUS REI SACRÆ.

Contactus sacrorum vasorum licitus est Clericis sola prima tonsura initiatis, l. 6, p. 2, n. 357. Probabiliter etiam non peccant Laici attingendo vasa sacra vacua, item Reliquias sacras, Agnos Dei, corporalia et purificatoria post lotionem, etc. n. 358; in ordine Mendicantium Laici sacristæ licite tangunt vasa sacra, cōrporalia et purificatoria lavant; in Societate JESU autem ea primo abluit Sacerdos, n. 359. Si vasa sacra contineant actu Corpus et Sanguinem Christi, solis Sacerdotibus et Diaconis eorum contactus est licitus, n. 360. Contactus physicus saltem mediatus vasorum seu instrumentorum requiritur ad valorem Ordinum, n. 2122, 2148, 2155. Pro Presbyteratu requiritur contactus calicis et patenæ, et probabilius etiam Hostiæ saltem una manu, a n. 2152. Contactus debet jungi formæ, n. 2122, 2148.

CONTEMPTUS.

Contemptus diversimode fieri potest, scilicet *virtualiter*, et dicitur materialis qui in omni transgressione includitur; *interpretative*, si adsit consuetudo et intentio continuandi transgressiones; *Secundum quid*, si quis universim velit subjici Legi et Superiori, non tamen hic et nunc in re levi; *indirecte*, si non sit contemptus Legis vel Superioris, sed tantum executionis rei quæ præcipitur: *Formaliter et directe*, si quis legem transgrediatur, quia renuit Legi aut Superiori subjici directe intendendo ejus contemptum, l. 5, a n. 236, l. 7, n. 56. *Contemptus negativus* dicitur, si quis de re aliqua culpam duram habeat, nullam tamen ei inferat injuriam. *Positivus est*, si addatur aliquis actus irreverentiæ vel injuriæ verbis, aut facto ipso, l. 7, n. 56. Formalis et positivus Legis, Legislatoris, Virtutis, etc. communiter est mortale, l. 5, n. 236, a n. 240. Formalis et positivus requiritur ad incurrendam censuram, l. 7, n. 56.

CONTENTIO.

Contentio est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ aut corporis, l. 5, n. 298.

Continentia sacro Ordini annexa. V. *Ordo.*

CONTRACTUS.

Contractus est pactum duorum, quo se vicissim, vel saltem una pars se alteri acceptanti obligat signo aliquo externo, l. 3, p. 2, n. 578.

Contractus varius est, scilicet implicitus et explicitus, onerosus, lucrativus, bonæ fidei, stricti Juris, etc. a n. 579. Universaliter loquendo, censetur fieri eo modo, quem requirunt leges et consuetudo loci in quo sit, a n. 587.

Contractus modalis fit variis modis, a n. 588.

Contractus purus obligat ex nunc, pro nunc, n. 590.

Contractus modalis, si illi appponatur modus vel conditio repugnans contractui, est irritus; si vero addatur modus unicus, sed impossibibis, validus est; item validus est, si modus qui apponitur, sit turpis, nisi voluntas contrahentis esset restricta ad illos modos, tanquam ad causas finales vel conditiones, n. 591.

Contractui causali, si apponatur causa motiva, ob

quam ponitur et sine qua hic et nunc non poneretur consensus voluntatis, si hæc non subsistat, contractus est nullus ; si vero addatur causa impulsiva, quæ de se non erat hic et nunc sufficiens ad obtinendum consensum, voluntatem tamen aliunde motam magis impellebat, licet hæc non subsistat, contractus est validus, n. 592. In dubio an causa apposita fuerit motiva, an tantum impulsiva, censeri debet tantum fuisse impulsiva, ibid.

Contractui demonstrativo apposita demonstratio falsa eum non irritat, nisi contractus esset onerosus, num. 593. Alternativus, in quo, ordinarie loquendo, ad debitorem spectat electio, hic satisfacit, si alterutram partem impleat; si autem factus sit in favorem creditoris, optio ad hunc spectabit, et si una pars disjunctionis deficiat, manet obligatio determinate ad alteram, et si ille, qui jus habet eligendi, alterutrum elegerit, variare non potest, n. 594. Copulativus hoc habet, quod omnes dispositionos pluralis numeri ad minus debeant impleri in duobus, in dubio autem minimum ordinario secundum est, etc. n. 595. Conditionalis communiter effertur per unam ex his particulis : *Si, nisi, si non, sine hoc, casu quo, cum, dummodo, nec alias, nec aliter, quando, etc.* Item per ablativum absolute positum ; ante conditionem impletam contractus hic simpliciter non est, sed ad minimum suspenditur, et non obligat, nisi conditio impleatur in specifica forma, et non tantum æquivalenter, n. 596. Si conditio sit necessaria, non suspendit contractum, nisi contrahens dubitasset de eventu, n. 597. Si ea sit impossibilis, contractus nullus est, n. 598. Si sit turpis, et illa intendatur, contractus est irritus, n. 599. Si fiat cum puella sub hac conditione : *si nupserit*, validus est contractus, si religionem ingrediatur; probabiliter etiam validus est, si maneat cælebs, sed quoad hoc judicari debet ex circumstantiis : si additum fuerit : *si nubat meo consanguineo*, invalidus est, si non nubat. Si vero fuerit vidua, et addita fuerit conditio : *si non nubat*, invalidus erit, si nubat n. 600. Si fiat sub hac conditione, *ut vivat caste*, si occulte fornicetur, probabiliter adhuc validus est contractus, sed hic inquirendum est in voluntatem testatoris, v. g. n. 604. Si fiat sub hac conditione : *si aliquid non fecerit*, si sit dispositio per ultimam voluntatem, statim valet; si vero non sit dispositio ultimæ voluntatis, expectanda crit mors ejus, qui impleturus erat conditionem, qua posita hæredes ejus rem obtinebunt, n. 601. Si promissa is non sciverit conditionem fuisse appositam, quam alias certo implevisset, vel si eam implere non potuerit ; si sit contractus ultimæ voluntatis vel gratuitus, erit validus, non vero, si sit contractus onerosus, n. 602. Si quis alicui promiserit rem aliquam sub certa conditione, et postea eamdem rem promittat alteri sub alia conditione, quæ prius impleatur, prima promissio tamen prævalet, n. 603. Si consensus revocetur ante impletam conditionem contractus, qui solo consensu perficitur, fit communiter absolutus et validus, n. 605. Pœna contractui addita solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum. Arrham contractui appositam amittit, qui dedit, si contractu stare nolit ; si vero, qui eam accepit, resiliat, duplum solvere debet, nempe reddere quod accepit, et tantumdem addere, n. 606. Ad valorem contractus requiritur consensus liber ab inadvertentia, ignorantia et errore circa substantiam contractus, non autem circa qualitatem tantum, n. 578, a n. 612, 620. Etiam requiritur consensus liber a vi et metu, n. 578, a n. 630. Metus tamen juste incussus etiam ab extrinseco, non impedit valorem contractus, nec probabilius, si incutiens metum tantum simulet se alicui facturum, a num. 634. Etiam metus injuste, ab altero contrahente incussus, spectato jure naturæ, non invalidat contractum, n. 636. Aliqui tamen contractus, si fiant ex metu gravi injuste incusso, sunt irriti jure positivo, nempe : Matrimonii, Professionis Religiosæ, promissionis vel traditionis ex rebus Ecclesiæ, promissionis et solutionis dotis; quod etiam aliqui dicunt de sponsalibus, renuntiatione Beneficii Ecclesiastici, Jurisdictione extorta, absolutione a censuris et aliis, votis simplicibus, etc. Reliqui contractus per talem injustum metum extorti non sunt ipso jure positivo irriti, sed tantum irritandi, n. 578, a n. 637. Si metus non incutiatur ad contractum extorquendum, ex illo tamen fiat contractus, hic probabilius irritari potest, n. 639. Si metus sit ab aliquo tertio incussus, contractus adhuc jure positivo rescindi potest, n. 640.

Contractus rescindi non potest, nisi ad arbitrium injuriam passi, n. 641. Metus levis etiam injuste incussus et dans causam contractui, non impedit valorem ; ejus, nec facit rescindibilem jure positivo facit tamen rescindibilem Jure naturæ et pro foro conscientiæ, si de se rescindi possit, n. 642. Consensus respectu contractus debet esse plene deliberatus, a n. 650. Etiam debet esse externe manifestatus, a n. 654. Etiam debet esse mutuo acceptatus, si contractus sit onerosus, a n. 656. Si dubium intercurrerit, circumstantiæ et verba attendi debent, ordinarie standum est pro valore contractus; si autem verba sint indifferentia ad significandum animum se nunc obligandi, prius vel postea, non teneris contractui, a n. 661. Contrahere possunt omnes, qui habent plenum usum rationis et materiam, de qua contrahant, neque Jure prohibentur, num. 578, 666. Non possunt contrahere infantes, ebrii, dormientes, amentes, prodigi, filii familias, uxores, Religiosi, pupilli, minores, etc., exceptis quibusdam casibus, num. 578, 614, a n. 666. Quorum bona sunt confiscata vel confiscanda, aliquando adhuc contractus celebrare possunt, n. 684. Materia contractus debet esse moraliter possibilis, a n. 685. Etiam debet esse existens, saltem in spe, a n. 888. Etiam debet esse de re licita, a n. 690. Debet esse propria illius, qui Jus transfert, a n. 694. Debet esse aliena, respectu acquirentis Jus, n. 697. Debet esse certa et aliquo modo determinata, a num. 698. Debet esse non prohibita, n. 700. Effectus contractuum præcipui sunt 17 : Obligatio, actio, exceptio, periculi et commodi translatio, damnum moræ, compensatio, traditio rei conventæ, translatio dominii vel partis dominii, possessio juridica, solutio, potestas præscribendi, interdicta possessoria, vendicatio rei, restitutio, evictio, ædilitiæ actiones, restitutio in integrum, n. 701.

Contractus sine solemnitatibus videntur esse irriti, vel saltem irritabiles, exceptis ultimis voluntatibus, quæ valde probabiliter obligant in conscientia, quamvis fiant omissis solemnitatibus, a n. 716.

Contractus firmantur præcipue 4 modis : promissione, juramento, fide jussione, hypotheca vel pignore, n. 725.

Contractus finiuntur generaliter sublato uno saltem contrahentium, et non succedente alio; item interitu rei, de qua erat conventum, præcipue autem 4 modis : solutione, acceptilatione, novatione et consensu

partium, ad hos alii modi facile revocantur, n. 755.

Contractus civiles facti ab excommunicato sunt validi, sed illiciti, l. 7, n. 280.

Contractus, qui fiunt sine instrumentis et Judicis auctoritate, liciti sunt die festo, l. 3, p. 1, n. 606.

Contractus Antichriseos. V. *Antichriseos contractus*,

Contractus census. V. *Census*.

Contractus impuberum. V. *Impuberes*.

Contractus Juramento firmatus. V. *Juramentum*.

Contractus libellaticus. V. *Libellaticus contractus*.

Contractus Mohatra. V. *Mohatra contractus*.

Contractus Societatis. V. *Societatis Contractus*.

CONTRACTUS MATRIMONIALIS.

Contractus Matrimonialis invalidus est : 1. Si intercurrat error personæ. 2. Si conditio adjecta transeat in conditionem personæ, et tamen alia substituatur. 3. Si sit conditio servilis. 4. Si fiat ab obstricto voto Castitatis solemni sponte emisso. 5. Si intercedat vel cognatio, vel crimen, vel disparitas, vel vis, vel ordo sacer, vel ligamen, vel honestas, vel ætas insufficiens, vel affinitas, vel clandestinitas, vel impotentia, l. 6, p. 3, n. 512. Etiam irritus est, si fiat ex metu gravi etiamsi juramentum accesserit, l. 3, p. 2, n. 578. Si fiat per litteras, sponsus scribere debet, quod se tradat in Matrim. et sponsam acceptet in uxorem, sponsa autem coram Parocho et testibus eadem vicissim dicere debet, sicque erit actuale Matrim. etiamsi, qui scripsit, actu dormiat. Quod si uterque agat per litteras, debet uterque alterius litteras legere coram Parocho et testibus, l. 6, p. 3, n. 264. Si fiat per nuntios, hi utriusque mittentis traditionem et acceptationem manifestare debent coram Parocho et testibus, etc., n. 265. Si fiat per procuratorem, ille coram Parocho et testibus, consensum sui principalis per hæc vel æquivalentia verba debet exprimere : *Titius accipit Caiam in uxorem mediante me : Caia accipit Titium in virum mediante me, etc.*, n. 259. Si principalis esset factus perpetuo amens eo tempore, quo per procuratorem completur contractus, hic probabiliter est validus, num. 260. Si principalis etiam interne tantum revocet consensum, antequam procurator officium suum expleverit, contractus et invalidus; quod si iterum consentiat, antequam procurator mandatum expleverit, erit validus, n. 261. Si principalis ficte consenserit, dum procuratorem misit, sed postea serio, quando ille mandatum exequitur, probabilius est invalidus; validatur tamen per quemcumque consensum consequentem, etactum quo postea tractat conjugem ut suam, n 262. Procurator ille potest esse diversi sexus, neque in eo certa ætas requiritur, num. 263. Si fiat sub conditione ante eam impletam, suspenditur contractus, et habet rationem solorum sponsalium, n. 223, 238. Si conditio adjecta apponatur uni ex bonis Matrimonii, vel sit contra ejus substantiam, contractus est irritus, n. 239. Qualiscumque conditio apponatur, pro foro conscientiæ standum est intentioni, quam contrahentes sciunt se habuisse, in dubio, qua intentione hæc, vel illa conditio sit adjecta, standum est dispositioni Juris, etc., n. 223, a n. 239. Si fiat sub conditione non reddendi debitum in casu, quo alteri non licebit exigere, probabilius est validus, n. 241. Si fiat sub conditione de præsenti vel præterito, quæ subsistat, statim contractus est validus, n. 242. Si fiat sub conditione, *si sit virgo*, id est, si explorata a mulieribus peritis judiceris esse virgo, contractus est validus, non vero in alio sensu, a n. 243. Si fiat ab impeditis sub conditione, *si Papa dispenset*, probabilius contractus est invalidus, num. 244. Qui sub conditione de futuro contraxit cum una, et ante eventum conditionis cum alia, contractus ille secundus est validus, sed illicitus, num. 245. Si factus sua conditione fuerit validus, et contrahentes permanserint non impediti, valde probabiliter impleta conditione sine novo consensu, Matrim. est validum, n. 246. Si fiat a contrahente nulla conditione contractui apposita, paulo ante tamen multis audientibus eam ponente, probabilius est contractus invalidus, n. 247. Si fiat cum ignota, sub conditione, *si sit honesta*, et a contrahente cognoscatur, antequam testimonia honestæ vitæ dederit, si postea resciat, quod antehac honeste non vixerit, contractus erit invalidus, n. 248. Si fiat cum duabus sub conditione de futuro, cum illa est validus, cum qua conditio prius implebitur, quod si ea simul impleatur, probabilius cum nulla est validus, n. 245. Si fiat cum voto castitatis sub conditione emisso, si contrahens conditionem non impleat, tenebitur ad castitatem in Matrim. n. 463. Si fiat addita conditione turpi, est validus, l. 3, p. 2, n. 599. Si ante conditionem impletam consensus revocetur, est invalidus, n. 605. V. *Contractus*. Debet fieri ab existentibus in gratia l. 6, p. 3, n. 223. Si fiat ab existentibus in peccato mortali, committitur duplex mortale, n. 328. Si fiat scienter invalide, committitur peccatum sacrilegii, n. 532. Si fiat cum indigna ex justis causis, non peccatur, n. 285. Si fiat scienter cum impedimento dirimente, ipso facto incurritur excommunicatio n. 807. Si fiat bona fide cum tali impedimento, et postea re cognita contrahens maneat in usu talis Matrimonii, non incurrit excommunicationem, n. 808. Si fiat cum dubio de impedimento, validus est. Si impedimentum non subsit, peccat tamen mortaliter ita contrahens ante solutum dubium, si illud sit vincibile; et probabiliter etiam adhuc peccat si post inquisitionem maneat dubium, quæ sententia tutior est, et in praxi suadenda, n. 533. Contrahens de impedimento occulto legitime interrogatus, tenetur illud fateri, vel Matrimonio abstinere, nisi dispensationem acceperit, n. 459. Etiam tenetur aperire defectus occultos perniciosos, non vero, si perniciosi non sint, n. 156, si fiat omissis proclamationibus, peccatur mortaliter, n. 474. Si fiat sine Parocho et testibus, contrahens per hoc non fit inhabilis ad aliud Matrimonium legitime contrahendum. V. *Contractus*.

CONTRADICTORJÆ OPINIONES.

Contradictoriæ opiniones possunt esse simul probabiles non tantum in diverso, sed etiam in eodem intellectu, l. 1, a n. 137, 358.

CONTRITIO.

Contritionis actus modo elici potest : Doleo, Mi Deus, de omnibus peccatis meis, non tantum, quia demeritus sum præmia et gratias tuas, et e contra a divina justitia tua promeritus sum pœnas, sed maxime ideo quia displicui et malum feci tibi, qui, licet nec cœlum esset, nec infernus, nec præmium vel pœna, propter infinitam tamen bonitatem et perfectionem tuam eras et es dignissimus non offendi, sed semper amari et honorari ; propono per gratiam tuam imposterum non facere amplius, etc., l. 2, n. 156. V. *Dolor*.

CONTUMACIA, CONTUMAX.

Contumacia est, si citationi cum tribus monitio-

nibus, vel una peremptoria tres continente non pareatur; quæ triplex est : 1. Evidens seu manifesta, quando reus citatus in faciem citantis dicit, se nolle comparere ; 2. Præsumpta seu dubia, quando post factam vel publice affixam citationem non comparet ; 3. Vera, si in faciem citatus taceat, et tamen postea non comparet, l. 7, n. 10. Contumax appellare non potest, n. 118.

CONTUMELIA.

Contumelia est injuria contra honorem, sive injusta alieni honoris diminutio, l. 3, p. 2, n. 1190, 1223. Dividitur præcipue in convitium, improperium, irrisionem, illusionem, subsannationem, maledictionem, n. 1223. Si fiat cum intentione alium inhonorandi, est mortale, n. 1224, l. 5, n. 346. Si fiat sine tali intentione, est veniale, l. 5, n. 346. Potest sine injuria contra famam, l. 3, p. 2, n. 225. Contumeliæ omnes sunt ejusdem speciei, si distinguatur mortalis a veniali, aut fiat præsenti in faciem quæ novam addit speciem, n. 1227, l. 6, p. 2, n. 1101. Qui per contumeliam læsit alterius honorem, tenetur eum restituere vel per amicam et honorificam salutationem, invitationem ad mensam, vel petitionem veniæ, etc., l. 5, n. 346.

CONVERSUS AD FIDEM.

Conversus comparte sua in infidelitate permanente potest inire aliud Matrimonium, si remanens infidelis ideo nolit cohabitare converso, quia conversus est, vel non velit cohabitare sine injuria Creatoris, vel si ex ejus contubernio immineat periculum perversionis, quod si iniverit infidelis etiam aliud inire potest, et non prius, l. 6, p. 3, n. 406. Si conversus sit vir, debet mulieri in infidelitate permanenti dotem restituere, aut saltem fructus ejus, ibid. Si mulier etiam convertatur, et ille necdum aliam duxerit, tenetur eam recipere, n. 407.

CONVITIUM.

Convitium est, si vitium vel defectus etiam naturalis alteri objiciatur cum ejus dedecore, l. 3, p. 2, n. 1223.

COOPERATIO.

Cooperari ad actum dicitur, qui facit aliquid cum intentione, ut actus ponatur; quod si quis aliquid indifferens faciat, ignorans an alter sit abusurus, nec-ne, non dicitur cooperari, si id faciat ex rationabili causa absque intentione, ut alter abutatur, l. 2, a n. 255. Cooperari ad peccatum alterius materialiter tantum, subministrando solum materiam et facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licitum est. 1. Si opus vel cooperatio sit secundum se bona vel saltem indifferens. 2. Si fiat ex bona intentione et rationabili causa. 3. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter rationabilem causam, a num. 250. Cooperari malo alterius per actionem, quæ per se et proxime ad illud peccatum concurrit, seu adjuvat, est illicitum, ideoque gravissimi mali causa talis actio licite poni probabilius non potest, a n. 251. Variis modis potest quis cooperari ad damnum alterius, qui continentur his versibus :

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non mani festans.

Qui uno ex illis modis efficaciter causat damnum, tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, a n. 20. Qui cooperando est causa damni, tenetur ad restitutionem, quamvis damnum ab alio tamen fuisset causatum, si hic non fecisset, num. 49. Qui cooperando est tantum causa partis damni, tenetur partem illam tantum restituere, n. 50. Qui dubitat, an cooperatus sit damno alterius, non tenetur ad restitutionem ; si autem consilium dederit, et dubitet an fur illo efficaciter motus sit furatus, probabilius tenetur, n. 574. An singuli cooperantes teneantur ad restitutionem in solidum, et quo ordine. V. *Restitutio.*

COPULA.

Copula præcedens Matrimonium illud non consummat, hinc uterque primo bimestri adhuc potest ingredi religionem, l. 6, p. 3, n. 425. Copula post sponsalia secuta sufficit ad consummationem Matrimonii in locis, in quibus subsistunt Matrimonia clandestina, non vero in locis, in quibus non valent Matrimonia clandestina a num. 278. Mos in Germania, ut procurator Cataphractus decumbat cum sponsa, non est consummatio Matrimonii, n. 279. Si semen a viro alioquin potente vas penetrare, effundatur circa muliebria et matrix illud ad se attrahat, probabiliter sufficit ad consummationem Matrimonii, quod etiam verum videtur, si dæmonis ministerio semen viri in vase debito recipiatur, num. 280. Si vir vas feminæ penetrarit, sed ad illud non venerit, nec attractum sit semen, probabilius non est consummatio Matrimonii, n. 281. Si conjugata primo bimestri vi opprimatur a viro suo, Matrimonium consummatur, oppressa tamen adhuc potest ingredi Religionem, n. 282. Si vir affirmet consummationem esse factam, mulier autem neget, vel contra, potius credendum est affirmanti, num. 283. Copula conjugalis in loco sacro facta, si sit necessaria, v. g. ob periculum incontinentiæ, quando conjuges coguntur diu manere in templo, non est sacrilega, nec illicita ; quod si non sit necessaria, probabilius videtur sacrilega, l. 6, p. 2, n. 1071. Copulæ abruptio consentiente conjuge absque periculo pollutionis cum justa causa, non est peccaminosa, l. 6, p. 3, num. 347. Copulam abrumpere tenetur puella vi oppressa etiam cum dispersione seminis, l. 3, p. 1, n. 928. Idem probabilius tenetur facere puella pœnitentia ducta, ib. Nunquam tamen licet semen admissum ejicere, ibid.

CORPORALE PRO SACRIFICIO.

Corporale pro Sacrificio debet esse lineum, saltem, quod eam partem, qua Hostiam vel Calicem tangit, item benedictum et mundum, l. 6, p. 2, n. 303. Post lotionem quæ primo ordinarie fieri debet a persona sacra, postquam fieri potest a Laico, non est iterum benedicendum nisi notabiliter rumpatur, n. 308, a n. 334. Non est mortale, si laicus illud prima vice lavet, ibid. Sine Corporali, aut cum non benedicto, extra gravem necessitatem celebrare, est mortale, n. 333.

Corporis Christi festum, Octava, etc. V. *Festum.*
Corporis vitium. V. *Vitium.*

CORREPTIO FRATERNA.

Correptio fraterna est admonitio, qua quis proximum conatur revocare a peccato, l. 2, n. 208. Materia ejus est omne mortale, ibid. Præceptum hoc obligat omnem etiam subditos, magis tamen Prælatos et Superiores, ibid. In ea servandus est ordo, quem Christus præscripsit Matth. 18. Scilicet : 1. Ut fiat secreto, dein coram testibus, tum

ad Prælatum Ecclesiæ sine Superiore inde feratur, nisi præstet Superiori viro probo et prudenti, quam aliis testibus innotescere, vel peccatum sit publicum, vel vergat in grave damnum tertii aut Communitatis, si Superiori non statim innotescit, vel corripiendus sit contentus, ut Superiori statim significetur, ibid. Præceptum hoc obligat. 1. Si certo constet de peccato proximi, indagare enim tenetur solus Superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum. 3. Si alius æque idoneus non adsit, qui corrupturus putetur. 4. Si sit spes fructus. 5. Si sit bona occasio, locus et tempus opportunum, et possis sine tuo gravi damno facere. Horum si aliquid desit, ordinarie non obligat, ib. Probabiliter adhuc obligat, etiamsi non sit periculum relapsus, n. 209. Etiam obligat, etiamsi spes fructus non sit certa, quæ, si putetur inutilis, non obligat, n. 210. In dubio, an correptio sit profutura, an nocitura, secundum communem omitti potest, nisi peccator fuerit in extremis, n. 201. Probabilius obligat etiam cum periculo vitæ propriæ, si peccator alias putetur in peccato moriturus, n. 211. Qui facile potest impedire peccatum mortale proximi, et ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter, n. 208. Si verba non juvent, potest et debet Superior subditum corripere etiam pœnis et aliis modis coactivis; si autem non sit subditus, licitum est aliquam vim amicam adhibere, v. g. peccandi instrumenta occultare, non tamen absolutam vim inferre, nisi adesset causa proportionata, et sic raro erit obligatio impediendi peccatum proximi, n. 212. Etiam est obligatio corripiendi peccantem ex ignorantia vincibili, probabilius etiam ex invincibili; hic tamen discretione utendum est, n. 214. Est obligatio gravis, sub pœna excommunicationis, denuntiandi Hæreticos apud Inquisitorem fidei, ubi Bullæ hoc mandantes usu receptæ sunt. Item in Confessionali ad turpia sollicitantes, a n. 215. Etiam obligatur deferre, quid aliquid habet sub secreto naturali, si hoc sit necesse ad cavendum damnum commune, etc. V. *Delatio*. Non sufficit correptionem semel esse factam, sed repeti debet, quandiu speratur fructus, n. 208. A correptione fraterna excusat ordinarie magnum detrimentum proprium, quando proximus, si velit, potest ipse facile vitare peccatum, et corrigenti magnum damnum extrinsecum in iis bonis, quæ aliunde habet, vel haberet independenter a peccato ipso committendo, ex correctione proveniret, num. 220.

CORRUPTIO VOCIS.

Corruptio vocis invalidat formam Sacramenti, si sit substantialis, id est, si voces corruptatæ conjunctæ aptæ sint ingenerare alium sensum præter intentum a Christo, l. 6, p. 1, n. 36.

CRAPULA.

Crapula censetur mortalis, si quis gulæ causa violet Jejunia Ecclesiæ, si ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur, si valde graviter valetudini advertens noceat, si continuæ fiunt comessationes et compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur, si quis bibat ad perfectam ebrietatem, si quis ex mera gula vescatur carnibus aut sanguine humano, etc. l. 5, num. 307.

CREDERE.

Quæ fideles credere explicite tenentur, alia sunt necessaria necessitate medii, sine quibus inculpabiliter ignoratis finis ultimus obtineri non potest, et sunt hæc duo : Deum esse et Remuneratorem esse bonorum, et post sufficientem Evangelii promulgationem saltem implicite credere Christum et sanctissimam Trinitatem. Implicite autem credere dicitur, qui credit aliquid explicite, in quo alterum implicite est, v. g. si credas, quod credit Ecclesia. Alia sunt necessaria necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis finis obtineri potest, et sunt Symbolum, Oratio Dominica, Præcepta Decalogi et Ecclesiæ, Sacramenta maxime necessaria, ut est Baptismus, Eucharistia et Pœnitentia, reliqua tunc, quando vult suscipere; hæc sub mortali omnes explicite scire et credere tenentur crassiori saltem modo, et quoad substantiam, etc. l. 2, n. 2, l. 6, p. 1, a n. 587.

Credo, quando dicatur in Missa. V. *Gloria*.

CREDITOR.

Creditoribus ordine solvi debet, si omnibus non possit, l. 3, p. 2, n. 374. V. *Debitor*. In creditoribus mere personalibus probabiliter tenenda est Regula 54 Juris in 6. Qui prior est tempore, prior est Jure, a n. 403. Amicitia precise non dat Jus prælationis, nec paupertas a num. 405. Creditor privilegiatus præferri debet non privilegiatis, etiam hypothecatis, quamvis sit posterior, num. 395. Si nullus creditorum habeat jus prælationis, singulis solvi debet secundum proportionem debiti, n. 407. Secundum communem est obligatio in conscientia servandi ordinem in solvendo, n. 408. Creditori creditoris solvens satisfacit, si debita sint ejusdem rationis, nec sit alius creditor præferendus, a num. 453. Creditor pro foro externo præsumitur remisisse debitum, si illud in suis libris cancellarit, aut instrumentum debiti lacerarit, supposito, quod remittere possit, et alteri vicissim possit remitti, num. 460. V. *Excusantia a restitutione*.

CREDITUM.

Credita seu Chirographa, si certa sint, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen lucro cessante et damno emergente; si incerta sint, litigiosa et cum difficultate exigenda, licite minoris emuntur ab eo, qui non est causa illius difficultatis, l. 3, p. 2, num. 927. Etiam minoris emi possunt credita et salaria debita militibus et famulis Nobilium, non tamen ab iis, ad quos spectat facere solutionem, si ipsi sint causa difficilis solutionis, ibid.

CRIMEN.

Crimen solis complicibus notum, quamvis hi multi sint, censetur occultum, l. 6, p. 3, n. 874. Qui scit crimen alterius non sub secreto, nec injuriam fecit in ejus notitia acquirenda, licite illud manifestat ad damnum suum impediendum, l. 3, p. 2, n. 1234. Crimen alterius prodere quando et quale sit peccatum. V. *Detractio*.

Crimen dirimens Matrimonium est triplex : homicidium, adulterium et raptus, l. 6, p. 3, n. 512.

Crimen homicidii dirimit Matrimonium, si illud ab altero conjuge, vel alio tertio sive physice, sive moraliter sit perfectum eo consilio ut postea inter se Matrimonium contrahant; quod si ea intentione et communi consilio factum non sit, illud non dirimit, nisi etiam adulterium præcesserit. ib.

Crimen adulterii Matrimonium dirimit, si fiat vivente alterius conjuge, et vel Matrimonium initur de præsenti, vel saltem datur fides de ineundo post mortem conjugis; sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, et uterque sciat alterum esse conjugatum; sufficit etiam, ut dirimat, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii vixerit alter conjux, ibid.

Crimen raptus impedit Matrimonium, secundum Trid., quandiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat, probabiliter tamen Tridentini decretum tantum comprehendit raptum, qui fit causa Matrimonii, ibid. Crimina notoria et publica non relinquunt reo Jus se defendendi in Judicio, l. 4, n. 1408. Crimina excepta, in quibus non est opus servare omnem Juris ordinem, sunt: 1. Læsæ Majestatis; 2 Hæreseos; 3. Sagarum; 4. Proditionis; 5. Conjurationis; 6. Falsæ monetæ; 7. Latrocinii. In his tamen aliisque omnibus non potest aliter procedi, quam recta ratio et jus naturale dictet, n. 1418. V. *Delictum.*

CRUX.

Crux ad Missam requiritur: usus habet, ut sit simul Crucifixus, l. 6, p. 2, 308, 318. Sufficit, si pro icone Altaris depictus sit, aut aliter fabrefactus Crucifixus; item Crux, qualis est in depositione Christi, ubi B. Virgo Christum de Cruce depositum tenet; item Crucifixus depictus in Tabernaculo, aut charta aliqua, si alius facile haberi non possit; probabilius non sufficit Crux vel Crucifixus depictus in pariete aut in tabula ad latus, nec imago Christi bajulantis Crucem; n. 319.

Crux probabilius tantum sub veniali ad Missam requiritur; hinc melius est etiam ex sola devotione celebrare sine omni Cruce, quam ob defectum ejus non celebrare, n. 320.

Crux etiam exponi debet (ut declaravit S. Congreg.), quando expositum est Venerabile, n. 321. Cruces in Missa non fiunt manu plicata vel inflexa, sed recta et digitis conjunctis, n. 2055, D. 242, n. 441. Crucis signum fit cum patena, D. 155. Cruces fiunt per duas lineas, alteram rectam versus Sacerdotem; alteram diametraliter transversam. Quæ super Calicem fiunt, non excedunt pallæ magnitudinem, quæ autem fiunt super Calicem et Hostiam, simul incipi debent a labio extremo Calicis usque ad spatium imminens primæ parti Hostiæ versus Sacerdotem; non debet tamen manus deprimi ad Hostiam, sed recta trahitur hæc Crux æqualiter alte super Calicem et Hostiam n. 491. Cruci post Missam reverentia fieri debet aperto capite, n. 2055, et D. 180. Crux in processionibus deferenda est a Regularibus cum velo pendente seu pallio, D. 151. Tolerari non debet, quod in locis publicis et sordidis stent depictæ diversæ Cruces et Sanctorum imagines in derisum Christianæ Religionis, D. 35. Crucis imaginem passim, videmus in ære vel lapide sculptam, quam sine scrupulo omnes prudentes calcant, quod malum non est, si non fiat animo injuriandi aut irreverenter tractandi, l. 3, p. 1, n. 23.

Crux cui erant applicatæ indulgentiæ, si frangatur, probabilius non manent Indulgentiæ, si reficiatur, quod valet de Cruce Caravacensi, si frangatur una pars transversa, l. 6, p. 2, n. 1385.

CULPA.

Culpa alia est Theologica, alia Juridica. Theologica est peccatum seu offensa Dei; Juridica est omissio diligentiæ debitæ, l. 3, p. 2, n. 170. Juridica alia est latissima, si sit dolus apertus; alia latior, et est dolus præsumptus; alia lata, quæ est omissio diligentiæ communis a similibus hominibus adhiberi solitæ; alia levis, quæ est omissio diligentiæ a providentioribus in re simili adhiberi solitæ; alia levissima, et est omissio diligentiæ exactissimæ, ib. item, n. 819. Spectato jure naturæ non est obligatio restituendi pro damno sine ulla culpa Theologica illato, n. 172. Jure positivo sæpe statutum est, ut reparetur damnum, quamvis causatum sit absque omni culpa, saltem Theologica, præscindendo a contractu; probabiliter tamen non obligat in conscientia, nisi accedat sententia Judicis, a n. 171, n. 409, 819. Potest ex contractu esse obligatio reparandi damna causata absque ulla culpa Theologica, modo fiat cum Juridica etiam levissima, si contractus factus sit in utilitatem accipientis; si vero factus sit in utilitatem dantis, accipiens tenetur tantum ex culpa latiore et lata; si factus in utilitatem utriusque, accipiens tenetur ex culpa latiore, lata et levi, n. 176, 819. Si abfuerit omnis culpa Theologica, secundum communiorem et probabiliorem, est obligatio restituendi; ratione talium contractuum, etiam ante sententiam Judicis, et quamvis compensatio non exigatur, n. 177. Si absque omni culpa etiam Juridica, v. g. equus conductus in via perierit, conducens ad nihil obligatur, n. 178. Qui precario utitur re aliena, tenetur tantum ex culpa latiore et lata, num. 179.

Culpa seu negligentia, quæ respectu unius est levis, potest esse gravis respectu alterius, n. 180. Quando nescitur, an res perierit casu, an vero ex culpa, v. g. conductoris, ordinarie huic pro foro externo incumbit onus probandi, et quod res perierit, et quod perierit sine sua culpa, num. 183. Si nulla intervenerit culpa Theologica, ordinarie non est obligatio ante sententiam Judicis compensandi damna, quæ quis causat in officio v. g. Tutoris, Consiliarii, Confessarii, Judicis, etc., num. 184. Si damnum grave causatum sit per culpam Theologicam levem seu venialem, non est obligatio gravis ad illud reparandum ante sententiam Judicis, et præscindendo a speciali de hoc contractu, a n. 185. Probabilius videtur esse obligationem levem restituendi partem gravis damni proportionatam culpæ veniali, a num. 191.

CULTUS BEATORUM ET RERUM SACRARUM.

Licitum est in templis ad cultum exponere imagines Dei, l. 3, p. 1, n. 15. Cultus debetur B. V. Mariæ, in quantum est affecta specialibus prærogativis a Deo, n. 16. Illicitum est ad cultum aut venerationem exponere in oratoriis, aut locis publicis seu privatis, vel Ecclesiis, tam Sæcularibus quam Regularibus imagines hominum cum Sanctitatis seu Martyrii fama defunctorum, antequam ab Apostolica Sede canonizentur, aut Beati declarentur, n. 17, V. *Imagines.*

Cultus Sanctorum et Beatorum. V. *Sancti.*

Curata Beneficia. V. *Beneficium, Parochia.*

CURATELA, CURATOR.

Curatela est obligatio procurandi bona Minorum, l. 3, p. 2, n. 1117. Curator datur principaliter rebus Minorum, secundario personis, ib. Tenetur curam gerere pupilli, ejusque bona rite et fideliter administrare, omnia ejus jura, et bona, et actiones conservare, bona alias peritura vendere, pecuniamque con-

vertere in emptionem bonorum stabilium, etc., ib. l. 3, p. 1, n. 70. Jurare tenetur, se fideliter officium suum facturum, et fidejussorem dare, rem Minoris salvam et integram restituendam ; et universim tacite omni ejus bona hypothecata Minori, l. 3, p. 2, n. 1117. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa quæ servari possunt, alienare non potest, saltem sine decreto Judicis, ib. Si pecuniam Minoris convertit in suos usus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis et damni emergentis, l. 3, p. 1, num. 705. Etiam tenetur ad restitutionem fructuum (deductis expensis) quos ex bonis pupilli aut Minoris percipere poterat, et sua culpa non percepit, ib. l. 3, p. 2, n. 1117. Tenetur annis singulis administrationis rationem reddere, et si deses aut noxius repetiatur, amoveri debet imposita satisfactione, et alius subrogari, ibid. Non potest donationes vel remissiones gratiosas facere de bonis Minoris, nisi donationem remuneratoriam, l. 3, p. 2, n. 705. Offic. finito tenetur reddere rationes, ib. Semel a Minorib. acceptatus repudiari non potest ante annum 25, completum, l. 3, p. 2, n. 668, 1117. Curator esse potest præ cæteris mater, si velit et promittat se non transituram ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet, et rationem reddat ; dein avia et consanguinei promixiores idonei, etc. Non vero annis 25 juniores, nisi Mater ; nec Religiosus, etc., 1117. V. *Tutor*. Curator quas possit dare eleemosynas ex bonis, quæ administrat, V. *Eleemosyna*.

CURIALIS.

Curiales, id est, Curiæ sæculari obligati facto juramento vel stipendio, sunt communiter irregulares ex defectu libertatis, l. 7, n. 493.

CURIOSITAS.

Curiositas, si sit in re gravi, per se est mortale, l. 5, n. 300. V. *Litteræ*.

CUSIO MONETÆ.

Cusio monetæ sine ulla auctoritate est illicita, quamvis fiat ex materia bona, l. 3, p. 2, n. 960. Cusio monetæ eo fine, ut quis seipsum reddat ditiorem, intendendo tantum ejus multiplicationem sine necessitate Reip., est vitium usuræ, ib. V. *Moneta*.

CUSTODES NEMORUM.

Custodes nemorum, qui non deferunt cædentes ligna, venantes contra prohibitionem, etc., tenentur compensare damna inde enata domino nemoris ; non tamen tenentur restituere pœnas, quas domini accepissent ex illis delationibus, nec si acceperint pretium ne accusarent, tenentur illud dare domino nemoris, sed satisfaciunt compensando damna in nemore illata, l. 3, p. 2, num. 48.

D

Damnatio propositionum. V. *Decreta damnantia*.

DAMNIFICANS, DAMNUM.

Damni gravis metus excusat ab observatione legis, cujus transgressio non est extrinsece mala, nec præjudicat bono communi, l. 1, n. 775, 781.

Damnum incurrendum sæpe excusat a restitutione, l. 3, p. 2, a n. 365, 424, n. 409. Qui sunt sæpe damni causa efficax, et tenentur ad restitutionem, comprehenduntur his versibus :

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Causans damnum causandum ab alio, si ipse non causasset, tenetur ad restitutionem, n. 49. Causa non totius, sed majoris partis, tenetur tantum excessum illum restituere, n. 50. Damnificantes pro ordine et mensura influxus tenentur ad restitutionem, a n. 52. V. *Culpa, Restitutio*.

DEBITOR, DEBITUM.

Debitor probabilius potest ipse debitum periculosum vel difficile emere, si ipse non sit causa minoris æstimationis, l. 3, p. 2, n. 988. Si debitor non possit in Religione, et brevi tempore manendo in sæculo speret se posse absque notabili difficultate, vel gravi damno spirituali solvere ex toto, vel magna ex parte, tenetur differre ingressum per duos vel tres annos, si debita sint ex delicto, non vero si sint gratuita, n. 441.

Debitor non tenetur dimittere statim juste acquisitum, ut possit solvere debita, nec conjugatus abstinere a generatione prolium, nec non conjugatus, si patiantur periculum incontinentiæ, a Matrimonio, licet prævideat impotentiam solvendi debita, ib.

Debitor ingenti ære alieno culpa sua gravatus, valide, sed illicite profitetur Religionem, n. 444.

Debitor ex delicto aliquando etiam cum damno duplo et triplo restituere et satisfacere debet spectatis circumstantiis, a n. 365.

Debitor repudians acceptare, unde solvere posset, peccat contra Justitiam, num. 384.

Debitor condemnatus a Judice, ut quod solvit, et probare non potest, iterum solvat, tenetur id præstare in conscientia ; potest tamen uti compensatione occulta, l. 4, n. 1479. Si debitor morte plectatur, secundum communem per se loquendo hæredes non liberantur a restitutione damni causati per delictum, ob quod plectitur, probabiliter tamen tunc compensatio damni omitti potest, si ea non exigatur, nisi adhuc exstarent v. g. res furto ablatæ, vel hæredes essent facti per illas ditiores, etc. l. 3, p. 2, n. 465. Ab excommunicato debitum admitti potest n. 466, l. 7, n. 282.

Debitum variis modis extingui potest, scilicet condonatione partis, permutatione in aliud debitum, etc. l. 3, p. 2, num. 756. Debita certa communiter restitui debent ante incerta, n. 374, 377. Incerta, si quis habeat sine delicto et diligentiam aliquam inquirendo adhibuit, nec dominum inveniat, potest ea probabiliter sibi retinere ; magis pium tamen est et in praxi suadendum, ut det pauperibus etc. ; si vero ea habeat ex delicto, tenetur ea restituere pauperibus vel Ecclesiæ, etc. n. 84, 94. Onerosa prius solvenda sunt quam gratuita, n. 374. Unum debitum onerosum probabiliter potest præferri alteri, n. 378. Inter debita ex delicto et ex contractu non est necessario servandus ordo restitutionis, n. 379. Si debita contracta sint tum, quando erat impotentia solvendi, is, qui ea acquisivit probabilius tenebitur ad eorum restitutionem a n. 380. Circa debita hypothecata vel privilegiata Theologi et Confessarii observare debent, quod, si consulantur, ad Juristas potius remittere debeant, n. 388. Hypothecata vel privilegiata personalibus præferuntur, n. 390. Inter hypothecatos vel privilegiatos creditores præferuntur illi

qui sunt priores, n. 391. Debita singulis solvenda sunt pro rata, n. 927. V. *Excusantia a restitutione.*

Debitor Religiosus. V. *Religiosus.* Debiti compensatio. V. *Compensatio.* Debiti remissio. V. *Remissio.*

DEBITUM CONJUGALE.

Debitum conjugale licite petit, qui probabiliter putat Matrim. esse validum, l. 6, p. 3, n. 299. Qui autem putat probabiliter, Matrimonium esse nullum, illicite illud petit, licite tamen reddit, n. 300, 301. Licite etiam redditur, si petens tantum peccet venialiter illud petendo, l. 6, p. 3, n. 353. Non vero licite redditur, si peccet mortaliter illud petendo, n. 353, 355. Si petens per suam culpam jus petendi amiserit, probabiliter illud licite reddere potest innocens; melius tamen est, ut innocens ipsemet petat, tunc enim nocens poterit sine peccato reddere, n. 534. Illud immoderate petenti negari potest, n. 396. Etiam negari potest illi qui per suam culpam jus petendi amisit, n. 354. An illud teneatur reddere hectica laborans. V. *Hectica.*

DECENNALIS POSSESSIO.

Decennalis possessio majores habet favores, quam annalis et triennalis; hæc enim habet vim tituli, ni constet de intrusione; et a decennali possessore non potest exigi titulus Beneficii, etc. l. 4, n. 715.

DECIMÆ.

Decimæ sunt decima pars bonorum mobilium licite acquisitorum, Ecclesiæ ministris exsolvenda, l. 4, n. 1361. Ortum habent ex veteri testamento, ibid. De injuste acquisitis non debentur decimæ, ibid. Jus primogenitum seu fundamentale ad decimas a Laico præscribi non potest; potest tamen præscribi immunitasab iis solvendis, ib. l. 3, p. 2, n. 502. Potest jus decimarum per privilegium Papæ in perpetuum concedi Laico, l. 4, n. 1361. Potest a Clerico elocari saltem per triennium, ib. Ad exigendas decimas datur actio in foro Ecclesiastico, quandoque etiam Laicali, ib.

DECISIONES, vel DECLARATIONES.

Decisiones Cardinalium habent vim legis, si sint a Papa approbatæ, a Præfecto Congregationis sigillo munitæ ritæ subscriptæ et communicatæ, si pure declarent et non extendant se ultra significationem verborum et denique sint publicæ notæ; alias probabilius non habent vim legis, l. 1, n. 574. Decisiones Rotæ non possunt semper esse Regula pro faciendis alibi similibus decisionibus, n. 576. Sunt minoris auctoritatis quam decisiones Cardinalium, ib. Decisionem Cardinalium pro singularibus casibus debent extendi ad omnes similes, n. 574. Declarationes legum non indigent promulgatione, n. 581.

DECRETUM.

Decreta damnantia varias propositiones habentur ante librum primum. Decretum irritans vel derogans elidit vim actuum contrariorum, contra illud probabiliter præscribi potest, l. 4, n. 520. Circa clausulas decreti irritantis vel derogantis quæ observanda, V. *Clausula,* Decretum Gratiani, l. 1, n. 878.

Decreta Pontificum in negotio Janseniano, l. 1, a n. 210. Decretum Inn. XI, Alexand. VII et Clementis XI, adversus Jansenianam Hæresim, num. 210. Decretum Innocentii X adversus libros continentes propositionem, qua asseritur æqualitas SS. Petri et Pauli, ante l. 1, n. 16.

Decretum prius Alexand. VII adversus propositiones 28, scandalosas et perniciosas in praxi, ante l. 1, n. 17.

Decretum posterius Alexand. VII adversus propositiones alias scandalosas et in praxi perniciosas, n. 17. Decretum Inn. XI contra propositiones 65 scandalosas et in praxi perniciosas, n. 18. Decretum Alexandri VIII contra duas propositiones, n. 19. Decretum Alexandri VIII contra propositiones 31, n. 20. Decretum Innoc. XI quo damnantur propositiones 68. Michaelis de Molinos, n. 21. Decretum seu Constitutio Inn. XII qui damnat librum, cui titulus : *Explication des Maximes des Saints, etc.* n. 22.

Decretum Inn. XI circa quotidianam Communionem, l. 6, p. 1, n. 665. Decretum Urb. VIII et Inn. XII circa celebrationem Missarum, earum stipendia, etc., l. 6, p. 2, a n. 3. Clementis XI, De Celebratione in Oratoriis privatis, n. 258. Greg. XIII, De Altari portatili pro Missionariis, n. 273. Clementis X, De approbatione Regularium, a n. 1502. Inn. XII, circa ordinationem alienorum, a n. 2166. Sacræ Congregationis circa dispensationem extra tempora ordinandi, n. 2298. Varia alia decreta S. Congregationis rituum, a n. 2055. Decreta circa propositiones damnatas non observans ordinarie, peccat mortaliter, l. 1, a n. 225. Decreta illa prout declaratoria sunt doctrinæ perniciosæ, vel ut sunt prohibitoria, ne ea doctrina tradatur aut practicetur, vel ut sint pœnalia, in quantum imponunt pœnam excommunicationis illis, qui dictam doctrinam tradunt vel defendunt, obligant, si Romæ promulgata sint et id nobis constet, a n. 229. Decreta illa prout sit declaratoria, non indigent acceptatione populi, nec prout sunt prohibitoria, prout tamen sunt pœnalia, si adesset gravis causa, qualis tamen non est, posset populus non acceptare, n. 233. Decreta Pontificum, ut obligent, per se non requiritur approbatio Regum; per accidens et ex privilegio ipsorum et Pontificum in aliquibus Regnis videtur ea requiri, a n. 635. Decreta Urb. VIII et Inn. XII, circa celebrationem Missarum et earum stipendia, etc., in domibus Religiosorum in publica mensa in perpetuum sexto quoque mense, scilicet, feria secunda post primam Dominicam Adventus, et feria secunda post Octavam Corporis Christi prælegi debent, l. 6, p. 2, n. 108. In decretis illis dispensandi facultas ablata est tam Ecclesiasticis quam Laicis quocumque honore ac potestate præditis, a n. 112.

Decretum *Tridentini* de nullitate Matrimonii clandestine initi valet in loco, in quo *Tridentinum* ipsum promulgatum non est, si hoc decretum ibi promulgatum sit, l. 6, p. 3, n. 709. Ut censeatur decretum hoc promulgatum, debet promulgari tanquam lex *Tridentini* et non Parochi, vel Episcopi, ib. Ubi illud observatur, ibi censetur promulgatum, ib.

Decretum. V. *Canon.*

DEDICATIO ECCLESIÆ.

Dedicationis dies cum Missa et Officio fieri debet singulis annis cujuscumque Ecclesiæ consecratæ; probabilius vero non tantum benedictæ, l. 6, p. 2, n. 378. Dedicatio Ecclesiæ Cathedralis celebrari debet a Sæcularibus in tota Diœcesi sub ritu primæ classis, sed sine Octava, præterquam in ipsa civitate; Regulares vero merito accommodant se Decreto de non celebranda Octava Dedicationis Ecclesiæ Cathedralis, sed tantum de ipsa die sub ritu secundæ classis sine

Octava, n. 2055, D. 4, 5, n. 2061, l. 4, n. 1257. Dedicatio Ecclesiæ Regularium ab his celebrari debet cum Octava, n. 2055, D. 6. Si occurrat Dedicatio in festo Nativitatis B. Virginis Mariæ, sit de ea, D. 3. Dedicatio Salvatoris et Apostolorum, item Octava Dedicationis dividit Vesperas cum duplici minore, D. 246.

DEDUCTUM AD FORUM CONTENTIOSUM.

Ut aliquid dicatur deductum ad forum contentiosum, probabilius requiritur litis contestatio, saltem per executionem citationis aut per comparitionem rei coram Judice, l. 6, p. 2, n. 1659. Si duo idem delictum commiserint et unus tantum sit ita citatus ad Judicem, alterius delictum non censetur per hoc deductum ad forum contensiosum. V. *Delictum*.

DEFECTUS.

Defectus commissi in Confessione, in Missa, extra Unctione, in ordinationibus, quomodo corrigendi vel supplendi, V. *Suppletio*.

Defectus graves, ob quos sponsi resilire possunt, sunt : impotentia generandi incognita, defectus insignium Nobilitatis, præsertim in Germania, l. 6, p. 3, a n. 178.

DEFENSIO.

Defensio contra Clericum, ut censeatur justa, debet fieri statim post aggressionem ; debetque servari moderamen inculpatæ tutelæ, ut non fiat plus quam necesse sit ad vim repellendam, l. 7, n. 317.

DEFLORATOR.

Deflorator dicitur, qui consentientem virginem corrumpit, l. 3, p. 2, n. 313. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali injuria est secutum, idque vel Matrimonio, vel damni æstimatione ad arbitrium prudentis, n. 313. Qui defloravit consentientem, absque vi et fraude vel promissione Matrimonii, ad nihil tenetur, ibid. Qui defloravit consanguineam, probabilius tenetur dispensationem petere et eam ducere, si aliter damnum resarcire non possit, n. 314, 321. Deflorator, si per metum justum puellam inducit, ad nihil tenetur ; si tamen ipse defloration em propalaret, teneretur ad damnum æque ac si injuste deflorasset, n. 315. Qui puellam defloravit absque promissione Matrimonii, probabilius non potest per Judicem cogi, ut eam ducat, si simplici promissione eam induxerit, secus est, si eam deceperit, n. 316. Qui data spe Matrimonii puellam induxit, tenetur in foro conscientiæ eam ducere ante omnem sententiam, uti et si puella tentata petierit : *an me duces, si fuero facta gravida?* et ille responderit : *Non te deseram*, n. 317. Qui data spe Matrimonii ex puella suscepit plures proles, tenetur ducere, n. 318. Si duo separatim promiserint puellæ Matrimonium sub conditione, si ex ipsis conciperet et eodem fere tempore copulam cum illa habuerint, ita ut ipse nequeat discernere, e quo conceperit, probabiliter alterutrum ad Matrimonium cogere non potest, n. 319. Si votum Castitatis vel Religionis fiat post defloration em et promissionem Matrimonii, secundum communem deflorator tenetur eam ducere ; si autem votum præcesserit et puella illius fuerit ignara, adhuc tenebitur eam ducere et dispensationem petere, ad quod probabiliter etiam adhuc tenebitur deflorator, si puella fuisset conscia voti, n. 320. Qui defloravit puellam, non tenetur hujus parentibus ratione infamiæ satisfacere, nec aliquid refundere pro eo, quod dos ei augeri debeat, n. 312. Si puella corrupta quando erat in periculo non bene nubendi accepit aliquid a corruptore, aut contraxit de aliquo pretio accipiendo, quamvis postea æque bene nubat, potest retinere, aut exigere id, de quo contractum est, n. 323. Si deflorator ficte juravit inire Matrimonium et puella sciverit eum esse superioris conditionis, probabiliter non obligatur ; tenetur tamen de damnis per injustam fictionem, n. 324. Quando deflorator ficte promisit alicui, quam falso putabat esse virginem, probabiliter ad tantum tenetur, quantum est deteriorata, n. 325. Si deflorata postea iterum fornicetur cum alio, qui sub ficta promissione defloravit, ad nihil tenetur, nisi ipse procurasset fornicationem cum alio, n. 326. Si deflorator ficte promittens innuerit de dispensatione, quæ ab impedimento facile haberi posset, tenetur procurata dispensatione puellam ducere, n. 327. Qui sub promissione Matrimonii defloravit puellam, si hæc postea Matrimonium nolit, deflorator probabiliter ad nihil tenetur, n. 328. Si deflorator neget se habuisse copulam et deflorata juret ipsum habuisse, nihil credi potest ; quod si alterutri credendum esset, juramentum masculo potius, quam fœminæ esset deferendum, n. 326.

DEFORMITAS.

Deformitas naturalis non est signum animæ malæ, l. 3, p. 2, n. 1182.

DEFUNCTORUM OFFICIUM.

Est gravis obligatio secundum communem ad officium defunctorum in die Animarum, etiam pro illis, qui utuntur Breviario Romano, l. 4, n. 1289. Licitum est officium hoc in die Animarum præceptum pridie recitare statim post Matutinum et Laudes officii diei etiam pridie recitatas, a n. 1292. An illi qui non utuntur Breviario Romano, suis diebus sub mortali obligentur ad officium defunctorum, nec-ne, spectanda est consuetudo loci, n. 1293.

DEFUNCTI.

Defuncti juvandi, quia vicissim nobis prodesse possunt, et per se loquendo melius est ac utilius orare pro defunctis, quam pro vivis, l. 6, p. 2, n. 1337. Omnes animæ defunctorum suffragiis nostris juvari possunt, n. 1338. Suffragia nostra prosunt illis animabus, pro quibus applicantur, non tamen antequam jam exhibita sint, a n. 1339. Per se loquendo utilius est animabus, si statim magna vis subsidiorum illis procuretur ; per accidens tamen potest esse laudabilius, v. g. fundare Missam perpetuam, n. 1341.

Defunctis præcipue prosunt Missæ Sacrificium, indulgentiæ, eleemosynæ, etc. a n. 1342. Applicatio indulgentiarum pro illis probabiliter habet effectum infallibilem, a n. 1350. Etiam Beati in Cœlo possunt juvare animas, n. 1352.

DEGRADATIO.

Degradatio est privatio executionis officiorum et beneficiorum simpliciter, etc. l. 7, n. 408. Potest ea fieri ab Episcopo Clerici, ib. Potest ea tantum fieri in gravissimis casibus, quales sunt v. g. crimen hæresis manifestum, falsatio litterarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, etc. ib. Antequam quis degradetur et tradatur potestati sæculari, gradus pœnarum servari debent, n. 409. Degradati tenentur

ad votum Castitatis, si fuerint in sacris Ordinibus et ad Horas, nisi pœna imposita illud impediat, n. 408.

DELATIO CRIMINIS.

Delatio criminis occulti quamvis illud sub secreto naturali habeas, etiam addito juramento, est obligatoria, si hæc sit necessaria ad cavendum damnum commune, l. 2, n. 217. Etiam licita est delatio occulti criminis Religiosi ad ipsius Superiorem non præmissa ulla correptione fraterna ; per se loquendo, hæc tamen merito præmitti debet, n. 218. Delatio criminis emendati est illicita et detractoria, nisi adsit periculum relapsus, l. 3, p. 2, n. 1199. V. *Correptio.*

DELECTATIO.

Delectatio est simplex complacentia in objecto aliquo sine desiderio rem illam assequendi vel exequendi, l. 3, p. 1, n. 889, l. 5, n. 77. De re turpi, alia est mere spiritualis, quæ est in sola voluntate, alia non mere spiritualis, sed simul carnalis, si adsit turpis motus in corpore, l. 3, p. 1, n. 890, l. 5, a n. 92. Carnalis alia est venerea, quæ oritur ex commotione spirituum genitalium, alia pure sensibilis, quæ habetur ex applicatione sensuum ad suum objectum, l. 3, p. 1, n. 891, l. 5, n. 93. Delectatio mere spiritualis, etiam præscindendo a commotione spirituum genitalium, circa materiam veneream est semper mortalis, l. 3, p. 2, n. 892, l. 5, n. 104. Delectatio sensibilis volita et quæsita ordinarie est mortalis, l. 3, p. 1, n. 894.

Delectatio speculativa est actus, quo percipitur quidem delectabilitas objecti, tamen non ita, ut voluntas moveatur ad eam desiderandam vel exsequendam. Practica est actus, quo ita percipitur delectabilitas objecti, ut voluntas etiam moveatur ad eam desiderandam vel procurandam, n. 896. Pure speculativa objecti venerei non est de se peccatum, si absit periculum consensus in delectatione vel cogitatione practicat. Practica est illicita ; hinc illam quærens vel in eam consentiens peccat mortaliter, n. 897.

Delectatio morosa turpis est complacentia interna de objecto turpi. Delectatio venerea est excitatio partium pudendarum aut spirituum genitalium circa illas, l. 6, p. 2, n. 1022. In delectatione venerea, in quam voluntas consentit, sic proceditur: 1. Voluntas consentit, ut intellectus cogitet de objecto turpi v. g. de fornicatione. 2. Voluntas mere spiritualiter complacet in fornicatione sic cogitata, etc. l. 5, n. 95. Delectationes morosæ turpes distinguuntur specie, quando versantur circa objecta turpia notabiliter diversa in genere moris, l. 6, p. 2, a n. 1023. Omnis delectatio venerea morosa est mortalis illi, cui copula est illicita, l. 3, p. 1, a n. 910, l. 5, a n. 96. In ea non datur parvitas materiæ, a n. 98. Si delectatio carnalis et luxuria sumatur generice, prout est quid commune delectationi venereæ et sensibili, potest in illa dari parvitas materiæ, n. 93, l. 3, p. 1, a n. 893, n. 912.

Delectatio differt a desiderio, quod non desideret exsequi objectum cogitatum, sed sistat in sola ejus complacentia, l. 5, n. 66.

Delectatio morosa non dicitur a mora temporis, sed quod voluntas eam advertens deliberate admittat, et sic moretur, seu se in ea detineat, l. 3, p. 1, n. 890, l. 5, n. 66.

Delectatio alia est de malo, alia de cogitatione mali, alia de cogitatione mala, alia de modo, quo sit malum, l. 5, n. 78. Delectatio de malo, vel de cogitatione mala semper est mala, a n. 78. De cogitatione mali, vel modo quo sit malum, potest esse bona, ib. Probabilius est, quod delectatio de objecto, non tantum intrinsece malo, sed etiam malo intrinsece, sit peccatum mortale aut veniale, prout objectum est graviter vel leviter malum, n. 76, 82. Quamvis ex parte objecti nulla sit malitia, tamen delectatio ex parte sui habet aliquando malitiam propter oppositionem cum aliqua virtute, vel cum natura rationabili, n. 90. Delectatio mala est, quæ est contra Deum, proximum, vel seipsum, ib. Si malitia intentionaliter separetur ab objecto, et delectatio feratur in aliquod bonum physicum, quod est in objecto, per se loquendo, non est peccatum.

Delectatio de effectu bono secuto ex causa mala est licita, n. 76, 91.

Delectatio sponsi, viduæ conjugis appetitu tantum rationali, de copula, est licita, n. 76. Conjugati de habita copula cum aliena est peccaminosa, l. 6, p. 3, n. 331. De copula habenda, vel jam non possibili, probabilius non est graviter illi illicita, n. 337. Delectatio de copula habenda vel habita conjugis, qui ante vel in Matrimonio vovit Castitatem, est peccaminosa, n. 338. Delectatio conjugati de sodomia est mortaliter peccaminosa, l. 3, p. 1, n. 892.

Delectatio de objecto secundum se non malo est licita, l. 5, n. 76. De objecto sub conditione, quæ omnem malitiam objecti aufert, non est peccaminosa, n. 66. Si vero conditio malitiam non auferat, est peccaminosa, n. 66, a n. 83. De objecto intrinsece malo, sub conditione, si liceret, probabilius est peccaminosa graviter vel leviter, prout objectum in se est, a n. 82. Delectatio voluntatis de objecto secundum se non semper malo, sub conditione, si liceret, si excipiatur materia turpis, per se loquendo, non est peccaminosa, a n. 85. De objecto in se malo, sed sine culpa facto, est peccatum tale quale objectum, n. 89. Delectatio ex parte sui aliquando habet malitiam, quamvis ex parte objecti nulla sit malitia, n. 90. Actionem exercens, unde orietur delectatio carnis, si ex justa causa faciat, non peccat, n. 76. Permittens seu positive non resistens delectationi morosæ venereæ, si hoc fiat ex complacentia objecti vel delectationis, vel si per hoc se exponat periculo consensus in objectum vel delectationem, peccat mortaliter vel venialiter, prout objectum vel delectatio erit graviter aut leviter mala, n. 109. Si ex causa rationabili ita permissive se habeat, non peccat, n. 111. Si sine causa ita permissive se habeat, speculative loquendo videtur probabilius, quod non peccet; in praxi tamen ordinarie saltem actum simplicis displicentiæ elicere obligandus est, n. 76, 111. Si motus sint leves, melius est eos contemnere sine positiva resistentia, n. 111. Si habita sola displicentia simplici esset periculum pollutionis, probabiliter peccat mortaliter non magis resistendo, n. 112. Delectationem in cibo, potu aliisque rebus non licet præcise intendere propter se, a n. 310. Delectationis morosæ mortalis Confessio fieri debet cum circumstantiis operis de quo fuit delectatio, n. 76.

DELEGATIO, DELEGATUS.

Delegatio in Jure vocatur assignatio debiti ; et delegare, vice sua alium dare reum creditori, vel cui jusserit, ad delegationem sufficit, si quis ex quacumque causa etiam erronea in se recipiat veram alterius obligationem l. 3, p. 2, n. 463.

Delegatus Supremi Principis potest causam subdelegare, l. 4, n. 1416. Non debet plus examinare, quam mandetur, l. 6, p. 3, n. 983. Non potest pergere, si sciat extra sigillum Confessionis preces, etiam per testes justificatas, non subsistere, n. 984. Nec pergere potest, si prævideat ex dispensatione secuturum scandalum vel majus malum, ib. Nec probabilius pergere potest, si reperiat causam bona fide Papæ allegatam, reipsa non subsistere, quamvis alia adsit, quæ si allegata fuisset, rescriptum certo obtinuisset, n. 986. Non habet in actu jurisdictionem, nisi post exhibitionem originalis mandati, n. 979. Delegatus talis esse desinit per definitivam sententiam etiam irritam, ibid.

DELIBERANS.

Deliberans plene advertenter, an velit peccare, peccat mortaliter, l. 5, n. 229. Deliberans de vitæ statu, varia observare debet, l. 6, p. 2, a n. 1915.

DELICTUM.

Delicta conjugum, quamvis non sint æqualia, se compensant, et non datur locus divortio, l. 6. p. 3, n. 454. Si unus egerit pœnitentiam et alter in crimine pergat, primus probabilius potest divortium petere, si alterum admonuerit, n. 355. Si post sententiam divortii latam, alter simile crimen committat, antequam Religiosam Professionem emiserit, aut sacros Ordines susceperit, tenetur redire ad suam, n. 456. Non vero post professionem emissam, ib.

Delictum, ut sit publicum, requiritur, ut non tantum actus qui est delictum, sit publicus, sed etiam ut publicum sit, quod talis actus sit delictum, l. 6, p. 2, n. 1657. Publicum in uno loco, simpliciter censetur publicum, n. 1658, l. 3, p. 2, n. 1222. Tripliciter delictum potest esse publicum, scilicet: *Jure*, si sciatur per Confessionem Rei in publico judicio, vel per sententiam Judicis jam publicatam, *Facto*, seu per ipsam facti evidentiam; et *Fama*, si rumor de hoc, ex sufficientibus indiciis ortus, pervenerit ad majorem partem communitatis, l. 3, p. 2, n. 1219. Delictum, quod est publicum, si ulterius publicetur, non est detractio tum saltem, quando prima publicatio non fuit injusta, n. 1220. Delictum in uno Monasterio publicum, potest ulterius publicari intra illud Monasterium, sed non extra, neque licite scribitur ad aliud Monasterium, nisi Religiosi illi mitti soleant de uno loco in alium, n. 1221. Delictum, quod fuit olim publicum, sed nunc oblivione sepultum, si iterum publicetur, probabilius fit injuria, tum saltem, quando facto vel fama tantum fuit publicum, n. 1222. Delictum, a quo reus in foro contentioso est absolutus, vel de quo accusator per annum tacet, non censetur amplius publicum; si autem semel in judicio sit probatum et punitum, probabilius manet publicum, l. 6, p. 2, n. 1661, p. 3, n. 876. Delictum Clerici manet occultum, etiamsi a Judice sæculari in contumaciam sit condemnatus, et etiamsi occasione illius sententiæ nata sit ipsi infamia publica, non ideo est irregularis, l. 6, p. 3, n. 876. Plane occultum est, quod nec fama est notum, nec ulla ratione probari potest, n. 877. Delictum censetur committi in ordine ad incurrendam censuram, ubi exterius consummatur, l. 7, n. 44. Ex commisso fugiens, per litteras a Nuntio vel Episcopo suo citari potest, et si contumax sit, probabiliter etiam censurari, n. 46. Si delicti detectio præcipiatur sub censura, nemo tenetur seipsum vel socium complicem prodere quoad forum externum, nisi detectio esset ita necessaria pro bono animæ, ut quis teneatur vitam potius profundere, quam tale delictum occultare. Nec tenetur quis delicti auctorem deferre, si probare non possit, nec si grave damnum sibi inde immineat, n. 102. Si in uno loco sit notorium, dummodo non sit deductum ad forum contentiosum, vel quando probari non potuit in alio loco veluti occultum, absolvi potest, ubi ratione delicti saltem non est notorium, nec putatum notitia eo brevi ventura, n. 144. Si duo idem delictum commiserint, et unus tantum vocetur ad Judicium, respectu alterius non censetur esse deductum ad forum contentiosum; hinc ab Episcopo absolvi potest, n. 145. Si in foro contentioso probatum sit et punitum, censura reservata illi delicto annexa probabiliter tolli potest ab Episcopo, n. 146. V. *Crimen*, *Deductum ad forum contentiosum*.

DELIRANS.

Delirans ex causa de se habituali et permanente, est irregularis, l. 7, n. 494.

DENUDATIO.

Denudatio colli, vel pectoris in mulieribus non est graviter peccaminosa, si fiat ex consuetudine, et tantum majorem pulchritudinis ornatum intendendo; si vero per se turpis sit, aut directe ad libidinem provocans, aut si hujusmodi mos, ubi non est, introducatur, grave peccatum erit, l. 2, n, 243, 248.

DENUNTIATIO.

Denuntiatio criminosi, qui commisit crimen, cui censura est annexa, quamvis crimen probari non possit, fieri debet sub obligatione gravi, ubi Bullæ obligationem illam innovantes, sunt receptæ, l. 2, a n. 215, *l.* 7, n. 82. Complicis vel sollicitantis quomodocumque pretextu Confessionis, denuntiatio sub excommunicatione latæ sententiæ fieri debet, ubi decreta mandantia hanc denuntiationem sunt recepta, l. 2, n. 216, l. 6, p. 2, a n. 1958. Denuntiatio criminis, quod quis habet sub secreto naturali, potest, imo fieri debet, si hoc sit necesse ad cavendum damnum commune, l. 2, n. 217. Delatio criminis occulti Religiosi ad Superiorem, tanquam patrem, per se loquendo, fieri potest sine præmissa correptione fraterna, quæ tamen merito præmitti debet, n. 218. Per denuntiationem damnificantis non est semper obligatio impediendi damnum innocentis, si æquale damnum damnificans pati deberet, n. 219. Denuntiationibus morte confirmatis multum a Judicibus tribui solet, l. 4, n. 1476. Denuntiationibus sagarum, dæmonis, etc. non multum tribui solet, nisi alia indicia accedant, a n. 1448.

Denuntiatio censuræ est ejus exsecutio et publicatio facta ab eo, qui censuram tulit, l. 7, n. 75. Ante eam reus citari et audiri debet, num. 76. Ea fit publice in Ecclesiis et postea in scriptis affigitur ad portas Ecclesiarum cum expressione causæ, n. 81.

DEPOSITIO.

Depositio quid, a quo, et ob quam causam fieri possit, V. *Degradatio*.

DEPOSITUM.

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum omnino gratis, ut integrum reddatur, l. 3, p. 2, n. 819, 826. Contractus depositi est bonæ fidei et non stricti juris, n. 833. Potest a depositario pro usu depositi, si sit res non consumptibilis, aliquid accipi, n. 819. Pro conservatione ejus moderatum stipendium accipi potest, n. 232. Habens depositum, si eo utatur, tenetur sumptus ordinarios facere ad illud conservandum vel reparandum, probabiliter etiam ad extraordinarios leves; ad nullos vero, si eo non utatur, n. 827. Ex culpa juridica in custodiendo contracta sæpe tenetur ad illius restitutionem, n. 819. Si dubitet de culpa, in conscientia non tenetur ad restitutionem, n. 819. In foro externo nisi depositarius probet depositum casu periisse, aut non potuisse simul cum rebus suis salvari, tenetur ad restitutionem, ib. Potest re deposita uti, si bona fide existimet depositori non displiciturum, n. 819, 829. Si depositum remiserit deponenti per hominem fidelem, et pereat, perit domino, n. 819. Si deponens illud repetat in suum vel aliorum detrimentum, non est obligatio reddendi, n. 828. Si creditor deponentis illud petat, non debet parere depositarius, n. 831.

Derogatio. V. *Clausula. Concordata. Decretum.*
Derogatoriæ. V. *Clausulæ.*

DESIDERIUM.

Desiderium turpe est voluntas faciendi aliquid turpe, l. 6, p. 2, n. 1022. Desideria turpiter aspiciendi, tangendi, osculandi, fornicandi, distinguuntur specie, n. 1032. Distinguitur a delectatione, quod præter complacentiam in objecto, etiam desideret ejus exsecutionem, l. 5, n. 66. Desiderium absolutum peccati habet eamdem speciem ac malitiam mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur, ib. Desiderium peccandi sub conditione, si non esset malum, si liceret, etc. V. *Delectatio.* Desiderium inefficax pollutionis mere naturalis et involuntariæ est licitum, l. 3, p. 1, n. 932. Etiam est de ejusmodi pollutione gaudere, quatenus causa fuit alicujus boni, n. 933. Non est licitum desiderare aut delectari de pollutione secundum se, sicut nec de morte aliena, a n. 933.

DESOLATIO.

Desolationes plurimum juvant ad virtutem, l. 6, p. 2, n. 1903. Quandoque in illis piæ animæ relinquendæ sunt, n. 1904. Tempore desolationis duo maxime observanda sunt: 1. Nihil tum deliberandum vel innovandum circa bona proposita. 2. Profunde agnoscenda sunt, quod Deus te tractet, ut mereris, quod amanti animæ satis sit Deus sic velle, etc. n. 1905.

DESPERATIO.

Desperatio de consequendo Deo, etc. semper est mortalis, l. 2, n. 116.

DESTILLATIO.

Destillatio est effusio seminis necdum perfecti, sive fluxus humoris, quasi medii inter urinam, et semen, l. 3, p. 2, n. 920, l. 6, p. 2, n. 1022. Non est vera pollutio, ib. Ei cooperari vel causam præbere, si fiat cum sensu carnis et commotione spirituum generationi servientium, quando et quale sit peccatum, V. *Pollutio.*

DETRACTIO, DETRACTOR.

Detractio est alienæ famæ injusta violatio, l. 3, p. 2, n. 1190. Alia est directa et formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi, alia indirecta et materialis tantum, quæ fit ex levitate vel loquacitate aliqua, ib. Quando sit gravis vel levis, ex circumstantiis prudentis judicio definiri debet, n. 1190, a n. 1194. Variis modis ea fit contra famam, qui his versibus comprehenduntur :

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens;
Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remisse.

Contra honorem fit per contumeliam, etc. a n. 1223. Regulariter non est mortale revelare defectus naturales animi, corporis, vel natalium; aliquando tamen eos narrando graviter peccari potest ob conditionem et statum personæ, n. 1190. Communiter non est mortale referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter lædunt famam, n. 1190, 1195. Nec est mortale referre delictum alicujus publicum, si simul referatur pœnitentia et emendatio, n. 1190. Communiter non est licitum infamare aut inhonorare eum, a quo quis infamatus vel inhonoratus est, si fama injuste læsa aliter defendi possit, n. 1190, a n. 1213. Mortale est alteri falsum crimen grave imponere ad defendendum honorem, a n. 1215. Licitum est, per se loquendo, crimen verum detrahentis manifestare, quantum necessarium est ad elidendam ejus auctoritatem, n. 1190, a n. 1217. Solatii tantum causa, et non intentione detrahendi, alicui amico injuriam ab alio factam narrare non videtur mortale; cavendum est, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quam necesse sit, n. 1190. Non est detractio ulterius publicare, quod est publicum, n. 1220. Publicare tamen extra Monasterium, quod in eo est publicum, est detractio, n. 1221. Non est detractio illud scribere ad alia Monasteria ejusdem Ordinis, si Religiosi permutari et permisceri soleant, n. 1221. Gravissime peccant, qui Ordini vel statui alicui Religioso in communi vel Monasterio detrahunt, nisi id sit plane notorium, n. 1190. Similiter mortale est tacita persona nominare Monasterium vel Ordinem Religiosum, ex quo aliquis grave peccatum occultum commisit, n. 1190. Crimen simpliciter publicum, sive sit notorium jure, sive facto, manifestare iis, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ, potest tamen sæpe esse mortale contra charitatem, ib. Non est mortale manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est brevi fore publicum, ib. Quod fuit publicum, sed oblivione sepultum, iterum publicare est illicitum, si fuit publicum fama, vel facto tantum. Si vero fuerit publicum publicitate Juris, illud iterum publicare, probabiliter non est illicitum, n. 1222. Plerumque est levis detractio infamare aliquem generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse superbum, iracundum, etc. n. 1190. Infamen in uno crimine, de altero valde affini infamare est tantum veniale, ib. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortalis, si gravem proximi læsionem importet, idque advertatur, ib. Venialis tantum erit, si non sequatur læsio gravis, ib. Audita referre, ut audita tantum, nihil affirmando de rei veritate, est veniale tantum, ib. Si referens grave crimen, addat, id sibi a viro fide digno dictum, peccat graviter contra Justitiam, ib. Non est mortale de aliquo ignoto vel indeterminato male loqui, ib. Damnato detrahens probabilius non

peccat, n. 1210. Detractio non est manifestare mendacium infamantis aliquem, n. 1212. Detractiones omnes sunt ejusdem speciei, si mortalis distinguatur a veniali, n. 1227, l. 6, p. 2, n. 1097. In confessione explicandum est si aliquem libello famoso infamaverit, probabilius non est opus addere, an apud unum vel plures, l. 3, p. 2, n. 1190. Ad tormenta gravia vitanda alium infamare licet, si crimen verum sit, non vero si sit falsum, id. Seipsum infamare regulariter non est mortale, per accidens tamen tale esse potest. ib. Falsum crimen sibi imponere ad vitanda gravia tormenta non est mortale, ib. Fama injuste ablata, per se loquendo, restitui debet, et damnum ex infamatione graviter injuriosa secutum, totum compensari, n. 1238, 1240. Pro infamatione temporis præteriti præcise non est obligatio aliquid restituendi n. 1241. Hæres non tenetur ad restitutionem famæ, attamen ad reparanda damna ex infamatione secuta, num. 1238, 1256. Detractor communiter non tenetur restituere famam apud mediatos auditores, nisi prævideat crimen ulterius propalandum, num. 1328, 1242. Qui detraxit sine culpa, si id resciat, tenetur famam restituere, si absque gravi incommodo possit, n. 1238, 1243. Non tenetur ad reparanda damna ex detractione secuta, antequam adverterit esse detractionem, ad ea tamen reparanda tenetur, quæ sequuntur ex dilata culpabiliter restitutione famæ, n. 1244. Qui falso detraxit, tenetur revocare tali modo, qui sit efficax ad reparandam stabiliter famam alterius, n. 1248. Detractor, per se loquendo, tenetur revocare hoc, per quod detraxit, et non satisfacit, eum in aliis rebus laudando, a n. 1246. Qui detraxit manifestando aliquid verum, debet dicere, se male locutum esse, se fecisse injuriam, se esse deceptum, etc. n. 1247. Detrahens Petro, quod audientes intelligunt de Paulo, dum hoc advertit, tenetur famam restituere Paulo ex justitia, num. 1245. Qui licite diffamat privatim, si ille publice detrahat, tenetur ad restitutionem famæ, non tamen damnorum inde secutorum, n. 1249. Defuncto detrahens peccat graviter, et tenetur ad restitutionem famæ, etiam damnorum familiæ inde causatorum, num. 1190, 1210, 1250. Qui læsit honorem, tenetur satisfacere, a n. 1252. A restitutione famæ vel satisfactione excusat impotentia ; si crimen occultum per hoc fiat publicum ; si fama jam recuperata sit vel remissa satisfactio ; metus gravissimi damni temporalis, etc. n. 1238, 1251. Si dubium sit, an hoc, quod dictum est, sit oblivioni datum, fieri potest hoc, quod consideratis circumstantiis putatur velle injuriam passus, n. 1255. Detractorem audiens excitando, vel animando, peccat mortaliter contra justitiam, et tenetur ad restitutionem ratione cooperationis, n. 1190. Qui non impedit detractorem, cum commode possit, peccat pro ratione damni contra charitatem, non tamen tenetur ad restitutionem, ib. Detractorem corrigere raro tenetur æqualis, inferior rarissime, ib.

DEVOLUTIO BENEFICII.

Devolutio est juris ad providendum translatio in alium, l. 1, n. 560. Ea datur, si intra tempus a jure præscriptum neglecta sit provisio, a n. 561. Ea nihil immutat in beneficio, n. 563. Ea fit ad Superiorem, n. 564. Fit gradatim ab ordinariis collatoribus ad Episcopum, etc. a n. 565. Ea non habet locum in beneficiis affectis vel reservatis Papæ, n. 467. Si Papa non conferat intra trimestre beneficium in mense Papali vacans, videtur devolutio fieri ad Ordinarium, n. 517. Beneficium devolutum intra semestre conferri debet a die notæ devolutionis, provisio tamen, uti et electio, post tempus illud facta. Superiore dissimulante, est valida n. 568.

DEUS.

Deus varie a variis describitur, v. g. Ens entium, ens perfectissimum, etc. l. 2, n. 149. Bona Dei alia sunt intrinseca, scilicet infinitæ perfectiones, quas in se habet, alia extrinseca, quæ a creaturis fieri possunt et placent Deo, n. 148. Deus est amandus super omnia, n. 152. Deus absolute potest in primo gradu dispensare, l. 6, p. 3, n. 610. Deum formaliter odisse, gravissimum peccatum est. l. 2, n. 130.

DIACONUS.

Diaconi munus est cantare solemniter Evangelium in Missa, etc. l. 6, p. 2, n. 2214. Tenetur viaticum deferre ad moribundum absente Sacerdote, l. 6, p. 1, n. 480, 621. Diacono Baptismus etiam solemnis committi potest, n. 271, 276. Diaconus dans nomen militiæ, in qua neminem occidit, male vivens cum concubina, sed nunquam attentato Matrimonio, non est irregularis, l. 7, n. 521.

Diaconatus. V. *Ordo.*

DICTAMEN CONSCIENTIÆ.

Dictamen conscientiæ ultimum et praticum debet esse certum saltem moraliter. Speculativum sufficit esse probabilius, l. 1, a n. 46, n. 304. Dictamen illud ultimum certum secundum opinionem minus probabilem, hoc v. g. modo formari potest : quod prudenter judico mihi hic et nunc licere, certum est mihi hic et nunc licere ; sed prudenter judico mihi hic et nunc licere, v. g. die festo pingere ; ergo certum est mihi hic et nunc die festo licere pingere, etc. a n. 303. Dictamen reflexum certius est, quam judicium directum, n. 312, 348.

DIES.

Diem cedere significat adesse diem, quo obligatio incipit. Venire diem significat adesse diem, quo facienda est executio contractus l. 3, p. 2, n. 590.

DIES IRÆ.

Dies iræ dicitur in Missa de *Requiem*, quando est unica oratio, alias liberum est illud dicere vel omittere, si sint plures orationes, l. 6, p. 2, a n. 512.

DIFFICULTAS.

Difficultas magna quando excusat ab observatione legis, judicio et consensu prudentum ordinarie definiri debet, l. 1, n. 781.

Difficultas magna, si oriatur, v. g. ex naturali conditione stomachi, etc., excusat a jejunio, l. 3, p. 2, a n. 1324.

DIGITUS.

Digito carens alio, quam pollice et indice, non est irregularis, l. 7, n. 501.

DIGNITAS.

Dignitas major in Ecclesia dicitur Papatus, Episcopatus et quæ habent præeminentiam cum Jurisdictione in foro externo. Minor dicitur Canonicatus et quæ administrationem vel eminentiam singularem

non habent, l. 4, n. 213. Dignitates in Choro distributæ incensari debent non omnes simul ante omnes Canonicos, etc., debent mitram, baculum, etc. ministrare Episcopo, etc. l. 6, p. 2, n. 2056 ; D. 45, 46, 88, 90, 92, 96, 97, 101, 102, 132.

DIGNIOR.

Dignior extra concursum, per se loquendo, præferri debet, l. 4, a n. 579. Quid concursu fieri debeat, V. *Concursus*. Indignus probabiliter promoveri non potest, si nullus occurrat dignus, sed potius permittenda est vacatio, n. 581. Indignum promovens ad quodcumque Beneficium Ecclesiasticum, peccat mortaliter, n. 580. Dignus præ digniore promotus, non tenetur beneficium dimittere, saltem ante sententiam, n. 590. Dignum præ digniore promovens non videtur peccare contra justitiam, contra quam tamen peccat, si id faciat post habitum concursum, a n. 591, n. 628.

Dignior dicitur, qui consideratis omnibus dotibus corporis et animi creditur futurus Ecclesiæ utilior ; dignus, qui habet qualitates requisitas ad ministerium, indignus, cui ex dictis qualitalibus aliqua deest, n. 597.

DILATIO ABSOLUTIONIS.

Dilatio absolutionis fieri non debet, quando pœnitens mortale prima vice commissum affert, l. 6, p. 2, num. 1728. Nec semper ob frequentem relapsum, a num. 1729. Si dicat se dolere et emendationem proponere ordinarie absolutio differri non debet, a n. 1762. Potest ea differri ex causa rationabili, num. 1764, 1809. Differri debet, si Confessarius non habeat potestatem absolvendi a reservatis, quæ pœnitens affert, vel si pœnitens non sit satis dispositus, a n. 1765, 1809. V. *Consuetudinarius*.

DILATIO RESTITUTIONIS.

Ex dilatione restitutionis, ad quam debitor tenebatur ex delicto, secuta damna tenetur compensare ; e contra vero communiter non tenetur ea resarcire, si obligatio restituendi non sit ex delicto, l. 3, p. 2, n. 252. Omnia damna per injustam dilationem causata debent compensari, n. 360. Differens restitutionem excusatur a compensatione damnorum, si dilatio non sit culpabilis ; item si creditor ipse sit in mora solutionis ; si ea fieri non possit absque scandalo, gravi infamia, damno notabili, etc. 252, 360, 409.

DILECTIO.

In dilectione ordo servari debet, scilicet hic : 1. Tenetur quisque post Deum diligere seipsum, secundum bona spiritualia. 2. Proximum quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem, 5. Denique seipsum et deinde proximum, quoad bona externa, l. 2, n. 168.

Dilectio inimicorum aliqua est præcepta, num. 182. Communia dilectionis signa tenemur exhibere inimicis, non vero, per se loquendo, specialia, n. 182. V. *Inimicus*.

DIMINUTIO IN CONFERENDIS BENEFICIIS.

Diminutio Beneficiorum fit per impositionem novi oneris ; item per divisionem, dismembrationem et suppressionem, l. 4, n. 668. Sine diminutione Beneficia conferri debent, a n. 668. Diminutionem facere potest Papa. Item Episcopi ob necessitatem, pro mana utilitate Ecclesiæ, etc. n. 669, 851.

DIMISSORIALES.

Per Dimissoriales intelliguntur litteræ, quibus datur facultas Tonsuram vel Ordinem accipiendi ab alieno Episcopo, l. 6, p. 2, n. 2232. Eas dare potest, qui potestate ordinaria aliquem ordinare potest, a num. 2233. Eas dare potest Episcopus originis, domicilii, vel Beneficii, n. 2233. Item Episcopus in possessione constitutus ; quamvis necdum consecratus. Item in concordia electus et nondum confirmatus in locis ab Italia dissitis. ib. Eas etiam Episcopus suo familiari dare potest, ibid. Eas probabiliter dare potest Nuntius Apostolicus omnibus subditus suæ Provinciæ, num. 2264. Archi-Episcopus eas dare non potest subditis suorum Suffraganeorum, n. 2233. Eas dare non potest Capitulum primo anno Sedis vacantis, n. 2257. Nec Vicarius Generalis eas dare potest, nisi Episcopo id concedente, aut in remotis agente, num. 2234. Abbates subditis Regularibus eas dare possunt, non vero sæcularibus, a num. 2235. Eas probabiliter etiam dare possunt Novitiis Regularibus, n. 2237. Dimissoriales debent reipsa haberi, ut quis ordinari possit ab Episcopo non suo, n. 2238. Præsumpta licentia sufficit ad primam Tonsuram, si Ordinarius inveniri non possit, etc. n. 2238. Dimissus pro Subdiaconatu videtur etiam dimissus esse ad quatuor Minores, si hos non habeat, n. 2239. Per litteras dimissoriales ad alienum Episcopum probabilius non datur illi licentia dispensandi in quocumque impedimento Ordinum, n. 2240. Dimissus ad Moguntinum, v. g. ex speciali causa, peccat, si petat ordinari a Trevirensi ; non autem, si ad eum non sit dimissus ex speciali causa, n. 2241. Dimissus a Papa, ut ordinetur a suo Ordinario, potest cum dimissoriis ordinari ab alio, n. 2242. Dimissus ut ordinetur a residente in propria Diœcesi, potest cum licentia ejus in aliena Diœcesi ordinari, n. 2246. Si dimissoriales committant examen tituli, et hic ordinetur sine sufficiente titulo, dimittens in defectu tenebitur ei vitæ necessaria ministrare, donec ipsi sit provisum, n. 2244. Si dimissoriales dicant dimissum esse examinatum et approbatum, tamen potest Ordinarius eum vocare ad examen, n. 2245.

Dimissoriales dari possunt ob absentiam a propria Diœcesi, etc. n. 2243. Ordinarie non expirant per mortem concedentis, num. 2247. In Germania pro illis pecunia certa exigitur, n. 2249. Sine illis ordinatus suspenditur, n. 2248.

DISCIPULUS.

Discipulus peccat, si præceptori non exhibeat honorem et reverentiam, si non obediat in pertinentibus ad studia et bonos mores, si scientias superstitiosas addiscat, vel libros prohibitos legat, etc. l. 3, p. 1, n. 768.

DISCORDIA.

Discordia peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei vel proximi, in quo deberent esse concordes, l. 5, n. 298.

DISMEMBRATIO BENEFICII.

Dismembratio Beneficii est separatio tantum aliquorum fructuum ab illo, etc., l. 4, n. 289. Differt a divisione, quod per hanc titulus fiat multiplex in ordine ad constituenda plura Beneficia, dismembratio autem relinquat unum beneficium, ib. Ex variis causis ea fieri potest, n. 293. Plures solemnitates in ea observari debent, n. 294.

DISPARITAS.

Disparitas cultus sive Religionis dirimit Matrimonium inter baptizatum et non baptizatum, etiam catechumenum, Jure ecclesiastico, l. 6, p. 3, n. 512.

DISPENSATIO.

Dispensatio est absoluta obligationis legis condonatio, l. 1, num. 797, l. 3, p. 1, num. 537. Dispensandi potestas convenit omnibus Prælatis, qui habent Jurisdictionem in foro externo vel privilegium, l. 3, p. 1, n. 537. Qui habet potestatem dispensandi generalem, etiam potest secum dispensare directe et immediate, l. 1, n. 796, 799.

Dispensatio inferioris in lege Superioris sine justa causa est invalida, n. 796. Inferior valide et licite dispensat ex justa causa in lege Superioris : 1. Circa levia. 2. Circa frequenter occurrentia. 3. Quando est necessitas, periculum in mora, etc., ib. Dispensandi potestas est res favorabilis, hinc late Interpretanda, n. 798, l. 6, p. 3, n. 973.

Dispensatio est res odiosa, ideoque restringenda, l. 1, num. 622, l. 6, p. 3, n. 973. Justæ causæ dispensandi sunt : Bonum Ecclesiæ vel Reipublicæ; notabilis difficultas in observatione voti, Personæ necessitas, virtus, nobilitas, imperfectio, actus, etc., l. 1, n. 802, l. 3, p. 1, n. 537. Obtenta ex causis falsis nihil operatur, l. 1, n. 820, l. 6, p. 3, n. 901. Obtenta per errorem alienum non valet secundum illam partem, in qua deficit, ib. Obtenta sine sufficiente causa, quem dispensans bona fide putabat esse sufficientem, si facta sit a Papa, videtur esse valida; non vero si facta sit ex potestate delegata, l. 3, p. 1, n. 542, l. 6, p. 3, n. 901. Facta a Papa sine causa, ab Episcopo cum causa excusat a lectione Horarum, l. 4, n. 1217. Habita causa, superior non semper tenetur dispensare, nisi Jus præcipiat ex ea causa dispensare, vel necessarium sit ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel avertendum grave malum aut publicum scandalum, etc., l. 1, n. 6, l. 3, p. 1, a n. 538. Si certo adsit justa causa dispensationis, aliquando tamen ea adhuc peti debet, l. 1, n. 797. Per vim aut metum obtenta (modo causa sit justa), est valida, n. 796. Obtenta ex causa falsa, bona fide allegata, probabiliter est invalida, n. 796, l. 3, p. 1, n. 542. Ignoranti et invito obtineri potest, l. 1, n. 796. Causa principali cessante, aliquando cessat dispensatio, non vero minus principali, vel parte causæ motivæ cessante, n. 796. Commissio dispensationis a S. Pœnitentiaria data non expirat morte Pœnitentiarii, neque Pontificis, neque exsecutio dispensationis expirat, si exsecutor sit necessarius, qui exsequi jubetur, si preces veritate nitantur; expirat autem, si exsecutor est voluntarius, cui sola exsequendi facultas conceditur in favorem ejus, cui gatia est concedenda. n. 796, 816. Superior loci dispensare potest cum vagis et peregrinis in legibus communibus, n. 799.

Dispensatio subreptitia, id est, in qua tacetur veritas alioqui exprimenda, vel obreptitia, in qua exprimitur falsitas, quæ est causa finalis vel motiva, est invalida, n. 806. Modicus defectus ad subreptionem vel obreptionem non invalidat dispensationem, n. 812. Si in dispensatione addatur : *motu proprio*, suppletur defectus subreptionis, quo potens reticuit causam finalem, non tamen, causam falsam expressit, n. 814. Si procurator addiderit aliquid falsum circa causam finalem, vel tacuerit aliquid verum in una parte separata, inscio illo pro quo procurabit dispensationem, eam probabiliter invalidat quoad partem, pro qua intervenit vitium, n. 807. Si loco veræ causæ in supplica allegatæ substituatur in rescripto alia falsa, valet dispensatio, n. 813. Ad valorem dispensationis sufficit, si causa finalis verificetur illo tempore, quo Romæ ea conceditur, et simul illo, quo Ordinarius dispensat, n. 808. Ad valorem ejus non requiritur veritas omnium causarum allegatarum; sed sufficit finalem esse veram, n. 809. Eam communiter non invalidat error in nomine personæ, Diœcesis, etc. n. 810.

Dispensatio unius defectus sine altero, per se loquendo, est valida, nisi gravitas unius defectus augeatur per alterum, aut non satis explicari possit non narrato altero, n. 881, l. 4, n. 651. Valida est pro foro conscientiæ, per se loquendo, ante expeditionem rescripti, l. 1, n. 815. In dubio de potestate dispensandi, standum est pro ejus valore, n. 798, l. 6, p. 3, a n. 975. In dubio de valore aut extensione dispensationis communiter standum pro invaliditate ejus, l. 1, n. 622. In dubio de sufficientia causæ probabiliter dispensari potest, n. 804. Eam petens sine causa, peccat, n. 796. In dubio, an dispensatio sit data, censetur non esse data, n. 805. In dubio, an sit valida, probabiliter censetur valida, n. 796, a n. 804. In dubio, an sit subreptitia, præsumitur non esse subreptitia, n. 805. In dubio, an hoc quod expressum vel tacitum in supplica sit causa finalis, censetur non esse talis, n. 805. In dubio an casus indigeat dispensatione, probabiliter non est opus dispensatione, n. 818.

Dispensatio trahitur ad necessario et de se connexa, non ad disparate se habentia, l. 6, p. 3, n. 823. Expedit eam sollicitare et proponere per Nuntiaturam, n. 929. In ea Romæ petenda varia observari debent et in supplica exprimi, a n. 908. Vitiatur, si narretur falsum, aut, si verum spectans ad causam finalem vel motivam dispensantis, taceatur, n. 911. Etiam vitiatur, si, quod certum et pertinens ad substantiam, ponatur sub dubio; vel, si non exprimatur quod cedat in præjudicium tertii, n. 912. Ob paupertatem peti debet hoc modo : Beatissime Pater, exponitur humiliter Sanctitati Vestræ, etc. n. 928. Probabilius requirit Confessionem, si expresse addatur, ut fiat in actu Sacramentalis Confessionis, etc. n. 956. Si eam requirat, et illa sit sacrilega, probabilius invalida est dispensatio, n. 956. Probabiliter etiam prodest ignoranti et invito, n. 972. Pro Beneficio data non habet vim, nisi sit acceptata, ibid.

DISPENSATIO IN OBSERVATIONE FESTORUM.

Dispensatio Episcopi, vel habentis quasi potestatem Episcopalem, imo etiam Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum, excusat ab observatione festorum, l. 3, p. 1, a n. 583. Pro labore die festo, si causa adsit, valide dispensat Episcopus, vel ejus Vicarius pro omnibus Diœcesanis, Parochus pro Parochianis, Superior pro subditis, non tamen pro famulis sæcularibus, n. 584. Habens potestatem ordinariam dispensandi potest eam delegare, habens delegatam, non potest eam subdelegare, n. 584. Si causa moraliter certa excuset, ordinarie non est opus dispensatione Superioris, ibid.

DISPENSATIO IN JEJUNIO.

Dispensatio Episcopi et Parochi etiam præsente Episcopo, ubi consuetudo legitima sic habet, excusat a jejunio ; item prælati et ejus Vicarii respectu

suorum Religiosorum, non tamen Confessarii licet privilegiati, si non sit Parochus, l. 3, p. 2, n. 1307, 1311. Causæ dispensandi in jejunio sunt plures, v. g. impotentia, debilitas, labor, etc., a n. 1307. In dubio, an causa sufficiat, dispensari potest, n. 1308. Pro dispensatione universali videtur requiri certitudo causæ rationabilis nunc existentis, n. 1308. Qui eam obttnuit ab initio Quadragesimæ ob morbum, si plane sanetur post 8, v. g. dies, probabilius cessat dispensatio, n. 1309. Si dubitet, an perfecta sanitas sit obtenta, pro reliqua parte Quadragesimæ manet dispensatus, n. 1309. In jejunio dispensare non potest Abbatissa, nec Medicus, n. 1310. In dubio, an grave damnum secuturum sit ex jejunio, probabilius adhuc opus est dispensatione, nisi periculum esset in mora, ib. Si Episcopus in Quadragesima dispenset in esu carnium, in dubio an sæpius de die carnes vesci possint dispensans interrogandus est, n. 1312. Qui dispensatus est ad carnes valetudini servientes, v. g. gallinas, probabilius non potest comedere nocivas, v. g. porcinas n. 1313. Qui dispensatus est ad carnes in genere, illi licet comedere quascumque, etiam nocivas, ib.

DISPENSATIO IN JURAMENTO ET LEGE.

Dispensatio legislatoris excusat ab observatione legis, si ex justa causa facta sit, l. 1, n. 796. In lege Dei sine justa causa Pontifex dispensari non potest, nec Episcopus in lege Ecclesiæ, n. 796.

Dispensatio in juramento sine justa causa, etiam a Papa facta, est invalida, ib. Dispensans causa non prægognita, quæ revera legitima est, probabiliter valide dispensat, ibid.

DISPENSATIO IN IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

In dispensationibus matrimonialibus in forma pauperum obtinendis plura observari debent et in petitione exprimi, v. g. an copula intercesserit ignoranter, an scienter, sive per fraudem, etc., l. 6, p. 13, n. 931. Dispensatio probabilius est irrita, si Matrimonium intra gradus prohibitos scienter contractum sit ante dispensationis expeditionem, n. 989. Dispensatio data in petitione debiti, non servit post obitum conjugis, n. 371. Si petatur in consanguinitate, affinitate, publica honestate, etc., plura exprimi debent, v. g. an impedimentum sit occultum, an pro contracto vel contrahendo Matrimonio, etc., n. 914. Si pro cognatione spirituali petatur, expedit exprimere, a quo tempore sit contracta, an ex Baptismo, etc., n. 917. Si pro impedimento criminis, exprimi debet, an sit ex machinatione vel adulterio, vel ex utroque, a quo tempore sit contractum; quomodo sit occultum, etc., n. 918. In secunda dispensatione aliquando mentio facienda est prioris, n. 921. Si petatur in consanguinitate, aut affinitate et intervenerit copula, hoc probabiliter non est necessario exprimendum, n. 922. Si in obtenta pro foro externo ponatur, *nisi copula intervenerit*, probabiliter non obstat ejus valori, si hæc sit occulta, n. 922. Si affinitas provenerit ex copula illicita, hoc exprimi debet, n. 925. Etiam exprimendum est, si Matrimonium cum scientia impedimenti, vel præmissa copula initium sit cum intentione facilitandi dispensationem, n. 925. Etiam exprimi debet, si scienter contractum sit in gradu prohibito, si ignoranter quidem, sed neglectis proclamationibus, si sit consummatum, etc., a n. 926. Dispensatio, ut fiat in impedimentis dirimentibus, requiritur causa justa, v. g. exstinctio magnæ litis vel odii inter agnatos, ablatio scandali, inæqualitas Matrimonii, nisi consanguineis vel affinibus nubatur conservatio facultatum in eadem familia, etc., n. 818. Omnis dispensatio, ut sit licita, requirit causam aliquam, n. 819. Plures causæ eam justificant, v. g. personarum numerus, prærogativa meritorum, ætas tenera vel provecta, locus, tempus, pietas, utilitas populi, Religio, utilitas Ecclesiæ, necessitas, scandalum, majus bonum, etc., n. 820. Dispensandi potestas extenditur ad casus, in quibus tenet ratio a Jure, dispensationem concedente, expressa, n. 822. Etiam trahitur ad necessario et de se connexa, n. 823. Circa eam in gradibus prohibitis Tridentinum habet sequentia : Si quis intra gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, et spe dispensationis consequendæ careat, etc., n. 830. Dispensatio in secundo gradu fieri potest cum personis principalioribus, nobilibus etiam ex solo patre, n. 831. Obtenta per supplicam, in qua pro sola causa adducebatur copula carnalis, habita, si hæc facta sit post præsentationem supplicæ et ad nutum Papæ, est invalida, n. 935. Etiam invalida est, si scribatur quartus gradus pro tertio, n. 916. Si scribatur tertius gradus pro sit post, est valida, ib. Probabilius opus est nova dispensatione, si copula quarto, eam impetratam, ejusque exsecutionem Ordinario commissam, n. 925. Eam pro Matrimonio contrahendo tenetur quis in Subdiaconatu constitutus petere, si alias diversa bona prænobilia una cum subditis perventura sint ad Principem Acatholicum, cum infallibili ruina multorum millium animarum, etc., et superior tenetur eam concedere, n. 905. Dispensatio impedimenti, si data sit pro foro conscientiæ tantum, si nemo præter sponsos illud denuntiet, illi conjungi possunt, non vero si alius post proclamationes illud denunciet, n. 488. Ex causis falsis, vel per errorem, vel sine sufficiente causa obtenta ordinarie est invalida, n. 901. Obtenta ex causa falsa per ignorantiam vel simplicitatem allegata in impedimento dirimente probabiliter est valida, l. 1, n. 796. Si in forma gratiosa data, tum sufficit causam verificati, quando gratia fit, licet postea deficiat, l. 6, p. 3, n. 903. Si data in forma commissaria, sufficiet causam verificari tempore exsecutionis, n. 903. Sine causa et illicite a legislatore data utens non peccat, n. 904. Sede vacante commissa Episcopo vicino, potest hic eam expedire novo etiam Episcopo electo, n. 880. Ab Episcopo data in casibus occultis, juvat tantum pro foro conscientiæ, n. 885. Per eam proles legitimantur, si sequatur Matrimonium, ib. Roma data prius non sortitur effectum quam ab Ordinariis, quibus commissio data, recognita fuerit, n. 881.

DISPENSATIO PRO ORDINIBUS.

Dispensatio pro Ordinibus tam a Dataria quam Secretaria sic petitur : v. g. petitur extra tempora, seu dispensatio in interstitiis pro NN. Clerico, etc., in solatium patris senio confecti ; vel quia jam est subdiaconus, etc., l. 6, p. 3, n. 931. Extra tempora et in interstitiis, si petatur, certa pecunia solvi debet, ib. Dispensatio in ætate 13 mensium datur, v. g. ob penuriam Sacerdotum, ob utilitatem egregiam Ecclesiæ, ob solatium parentum, etc. Petitur hoc modo : Dispensatio in ætate 13 mensium petitur pro NN. Diœcesis N. in solatium patris senio confecti, etc., et certa pecunia solvi debet, ib. In irregularitate, sive ex defectu, sive ex delicto, si hoc occultum sit,

petitur a Pœnitentiaria, alias a Dataria hoc modo : Petitur dispensatio super irregularitate contracta alicujus, etc., et certa pecunia solvi debet, ib. Super natalibus, sive natis ex toro illegitimo varia observari debent, et certa pecunia solvi, ibid.

DISPENSATIO IN VOTO.

Dispensatio in Voto est absoluta obligationis voti condonatio nomine Dei facta, quæ ut valeat justa causa requiritur, l. 3, p. 1, n. 537. Si causa non sufficiat ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest, n. 537. Potestas delegata dispensandi in votis extendit se etiam ad vota jurata soli Deo facta, n. 537. Prælati seu Superiores, qui habent Jurisdictionem in foro externo vel privilegium in omnibus votis, dispensare possunt exceptis quinque soli Papæ reservatis, scilicet, voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, etc., ib.

Dispensatio in voto sine justa causa etiam a Papa facta, est invalida, l. 1, n. 796. Quando pro causa dispensationis obtinendæ in voto castitatis allegatur periculum incontinentiæ, illud debet esse maximum frequentis lapsus, n. 803. Ad dispensationem in voto gravi plura requiruntur, scilicet, difficultas exsequendi, grave periculum violandi, etc., l. 3, p. 1, n. 541, 563. Si causa dispensationis sit dubia, potius utendum est commutatione, quam dispensatione, n. 541. Dispensatio voti non potest fieri in præjudicium tertii, n. 743. Si voto additæ sint conditiones vel circumstantiæ, in his dispensari potest, manente voti reservati substantia, n. 550, a n. 568. Materia subrogata pro voto reservato dispensari potest, n. 551. Vota Papæ reservata ab alio dispensari non possunt, n. 552. Possunt tamen in iis dispensare Episcopi ob urgentem necessitatem, n. 553, 560, 563. Etiam alii in illis dispensare possunt, si fuerint imperfecte voluntaria ; in dubio de valore voti vel de reservatione, si tantum relaxetur circumstantia, ratione consuetudinis, etc. n. 553. Episcopus potestatem suam circa vota potest delegari alteri, n. 554. Dispensatio voti Castitatis obtenta ad Matrimonium ineundum, non ideo dispensatur quoad reliqua, neque etiam ad secundum Matrimonium, n. 564. In voto Religionis ineundæ dispensare potest Episcopus, si esset periculum in mora, si continentia servari non posset, et si esset votum Religionis ab Ecclesia non approbatæ, n. 565, 567.

DISPENSATIO PRO PRETIO IN PŒNIS SIMONIÆ, ÆTATE, ETC.

Dispensare pro pretio in Juramentis, impedimentis Matrimonii, votis, irregularitate, etc., est Simonia, potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ, l. 3, p. 1, n. 56, 172. Dispensare in pœnis Simoniæ potest Papa, aliquando etiam Episcopi et Religiosi mendicantes per sua privilegia, etc., a n. 228. Dispensare potest solus ille, ad quem litteræ pro dispensatione facienda directæ, non facta mentione alterius, l. 6, p. 3, n. 879. Episcopus per se loquendo, nequidem potest dispensare ad unum diem in ætate ad Beneficium requisita, etiamsi sit simplex, nec ullum requirens Ordinem, l. 4, n. 807. Cum absente dispensari potest, l. 6, p. 3, n. 824.

DISPENSATIO S. POENITENTIARIÆ.

Dispensationes plures ex officio Pœnitentiariæ saltem pro foro conscientiæ impetrari possunt in votis, Matrimoniis, Censuris, etc., l. 1, n. 796. Verba vel clausulæ dispensationum S. Pœnitentiariæ bene intelligi et explicari debent, v. g. *Si ita est, quatenus si ita est*, id est, si preces veritate nitantur, etc., ib. Circa exsecutionem et exsecutorem harum dispensationum plura observari debent, v. g. quo eæ dirigantur ad ipsum, qui dispensationem petit, quod hic eas resignare non debeat, sed Confessori a se electo eas resignandas tradere, etc., ib. l. 6, p. 3, n. 954. Si aliquem elegerit dispensandus, qui secum dispenset, si ille sit nimis rigidus, potest eo relicto alium eligere, n. 955.

DISPENSANS.

Dispensans sine causa peccat, l. 1, n. 796, 804. In voto gravi sine causa dispensans peccat mortaliter, l. 3, n. 541. Si dubitet an causa sit justa, probabiliter dispensare potest, l. 1, n. 796. Si certus sit esse causam aliquam dispensandi in lege Superioris, sed dubitet an sit sufficiens, probabiliter dispensare potest, n. 804. Si dubitet an aliqua causa dispensandi adsit, probabiliter dispensare non potest, n. 804. Sine facultate dispensans, si per errorem communem putetur habere Jurisdictionem, valide dispensat, l. 6, p. 3, n. 806. Temere dispensans sciens se carere potestate, peccat graviter, non tamen incurrit pœnam aut censuram, n. 897. Dispensans nihil acceptare potest, nisi per modum pœnæ, id tamen in pios usus est impendendum, n. 949. Potest tamen quid acceptare pro labore dispensationis extrinseco, n. 950. Etiam aliquid acceptare potest, ubi est consuetudo, ibid. Ante dispensationem nequidem esculenta vel poculenta admittere potest, n. 947. Per eam licite aliquid acceptare potest, contrarium tamen in praxi suadendum, n. 946. Notario licitum est aliquid acceptare, n. 947.

DISPENSANDI FACULTAS.

Dispensandi dans facultatem in omni irregularitate, non dat ad eam, quæ est ex homicidio injusto, nisi id clare exprimat, l. 7, n. 459. V. *Facultas dispensandi.*

Dispensationis commissio. V. *Commissio.*

DISPENSATUS.

Dispensatus ad majus communiter etiam præsumitur esse ad minus ejusdem generis, l. 1, n. 800. Dispensatus in uno etiam est dispensatus in incluso vel concomitante, n. 801. Dispensatus cum clausula, ut confiteatur saltem semel singulis mensibus, si uno omittat, non tenetur alio compensare, l. 6, p. 3, n. 963. Si sic dispensatus etiam teneatur alio titulo singulis mensibus confiteri, una confessione satisfacit, n. 963. Quoties uno mense omittit, toties peccat mortaliter, ib. Obligatio hæc probabilius non cessat, si lucretur Jubilæum vel plenarias indulgentias, ib. Non est autem tum etiam obligatio communionis, ib. Dispensatus in ætate ad Sacerdotium, non est hoc ipso capax Beneficii requirentis Sacerdotium, si hoc sit curatum ; si vero sit simplex, videtur hoc ipso esse capax, l. 4, n. 822. Dispensatus ad ineundum Matrimonium, ut loco voti Castitatis jejunet omnibus diebus Veneris, post annum 60, non videtur excusari a jejunio, l. 3, p. 2, n. 1320.

DISPOSITIO IN FRAUDEM ALTERIUS.

Dispositio bonorum pro aliquo in fraudem alterius, qui per legem Patriæ æquale Jus cum illo ad bona habet, est illicita et injusta, l. 3, p. 2, n. 1173.

Dispositiones ad pias causas, V. *Episcopus. Legata pia.*
Dispositiones animæ et corporis ad Communionem suscipiendam. V. *Eucharistiæ susceptio.*
Dispositio ministrantis Sacramentum. V. *Minister.*
Dispositio suscipientis Sacramentum. V. *Susceptio.*

DISPUTATIO CUM HÆRETICIS.

Disputatio formalis Laici de Fide cum Hæreticis illicita est Jure positivo Ecclesiæ; in Germania tamen et similibus locis, ubi Catholici Hæreticis sunt permixti, hoc abrogavit consuetudo, l. 2, n. 92.

DISSIMULATIO.

Dissimulatio formalis et proprie dicta est, quando quis per facta externa intendit aliud significare quam in animo sentiat, quæ est illicita, l. 3, p. 1, n. 297. Materialis vel improprie dicta est, quando quis prævidet per signa sua externa ab alio aliud intelligendum, quam in animo habeat, quod ipse tamen non intendit, hæc licita est, n. 298. Materialis, si respiciat objectum vel circumstantiam vitiosam, est illicita, si objectum indifferens, est licita, n. 299. Dissimulatio cum quis nec verbo, nec facto dat signum illius, quod habet in mente, per se loquendo, est licita, n. 300. V. *Simulatio.*

DISTANTIA.

Distantia unius horæ excusat ab auditione Sacri die festo subinde saltem intra annum, si accedat debilitas, pluvia, aut similis incommoditas, etc., l. 3, p. 1, n. 687.

DISTINCTIO SPECIFICA PECCATORUM.

Distinctio specifia est distingui in aliquo essentiali, quod notabiliter differat ab aliis, l. 5, n. 118. Distinctio specifica intrinseca peccatorum desumitur a prædicatis essentialibus; intrinseca ab objectis, n. 119. Distinctio specifica alia est Logica, alia Physica, alia Methaphysica, alia Ethica vel Theologica, de hac ultima quæritur in peccatis, n. 120. Distinctio specifica peccatorum quoad Confessionem, desumi potest ex eo quod peccata sint contra dictamina specie diversa, n. 126. Item ex objecto, vel modo tendendi actus peccaminosi notabiliter diverso in genere moris, a n. 128, l. 6, p. 2, n. 945. Item ex legibus formaliter diversis, contra quas agitur, a n. 132. Distinctio specifica peccatorum commissionis et omissionis desumitur ex eo, si commissio et omissio sint circa diversa, sæpe etiam, si sint circa eamdem virtutem et objectum, a n. 139.

DISTINCTIO NUMERICA PECCATORUM.

Distinctio numerica peccatorum desumitur ex diversis objectis numero totalibus, et ab interruptione actuum morali, l. 5, n. 146. Distinctio numerica fit per interruptionem, si contraria accedat voluntas et propositum; item, si voluntas convertatur voluntarie et deliberate, vel etiam involuntarie et indeliberatè ad aliquid aliud adhuc compossibile cum exsecutione prioris intenti, tunc ordinarie multiplicantur peccata, si singuli actus habeant aliquid, in quo consummentur, nec sibi invicem subordinentur, etc., n. 146, 177. Fit per retractationem, si voluntas fuerit retractata formaliter, sive absolute et efficaciter, et iterum resumatur, etc., num. 146, a n. 174. Actus malus physice unus tendens in plura numero objecta, est mortaliter, plura numero peccata in confessione explicanda, n. 146, a n. 149. Actus physice plures sunt unum numero peccatum, quando ita uniuntur, ut in æstimatione prudentum censeatur una actio in genere moris; item si spectent ad eamdem consummationem peccati, et intendantur ex eodem fine principali, etc., n. 146, a n. 167, 177.

DISTRACTIO.

Distractio ministri omnimoda aut plane extasis invalidat Sacramentum; non alia, quamvis sit peccaminosa, l. 6, p. 1, a n. 84. Distractio in Horis, Missa, in aliis rebus divinis. V. *Attentio.*

DIVES.

Dives non peccat diu negans omnes eleemosynas, cum proposito dandi loco et tempore meliori, l. 2, n. 194. Diviti non est facile neganda absolutio omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, ib. Dives quando teneatur dare eleemosynam. V. *Eleemosyna.*

DITIOR FACTUS EX RE ALIENA.

Ille dicitur ditior factus ex re aliena, si ratione illius habeat, quod alias non haberet, l. 3, p. 2, n. 141. Ditior factus ex re aliena, quam bona fide possedit, tenetur rem illam, vel quatenus inde factus est ditior, restituere, n. 114, a n. 141.

DIVINATIO.

Divinatio est, cum quis opem dæmonis tacite vel expresse invocat, ut cognoscat res naturaliter incognoscibiles, quæ est illicita, l. 3, p. 1, n. 8. Alia est, quæ fit per pactum expressum, alia per tacitum seu interpretativum cum dæmone. Prima a mortali excusari non potest, secunda aliquando a mortali excusatur, n. 8. Expresse censetur invocare dæmonem, qui vel verbis dæmonem invocat, vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit aut putat dæmonem cooperari. Is vero tacite pascitur, qui vanis et naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoscendum vel efficiendum, qui a peccato excusari non potest, n. 8. Divinatio ex somnis, voce avium, etc. est licita; illicita vero, si ex iis aliquid nosci aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt, n. 8. Non est mortale per Astrologiam velle cognoscere aliquod contingens liberum, judicando cognitionem illam esse tantum conjecturalem et incertam, n. 9. Somniis credere non est mortale, si quis propter illa aliquid non malum operetur, n. 10. Si quis, ex joco, ex mediis vanis, quæ scit esse improportionata, tentet videre aut experiri, quid accidat, raro excusari potest a mortali, n. 11. Peccat graviter, qui coquit partem aliquam animalis veneficio interfecti, ut sic cognoscat veneficium, n. 12. Venialiter peccare potest, qui cum altero pactum init, ut præmoriens appareat superstiti, n. 13. Peccant qui Ægyptios de fortuna consulunt, n. 8. Divinatio quæ fit per fortes divinatorias ad futurum vel occultum aliquid cognoscendum, est superstitiosa, aliquando etiam, quæ fit per fortes consultorias; non vero plerumque quæ fit per fortes divisorias, n. 8. Divinatio est ejusdem speciei, si fiat per aves, stellam, aquam, etc. Si autem sacra misceantur profanis, accedit species Sacrilegii contra Religionem, l. 6, p. 2, n. 991.

DIVORTIUM.

Divortium dicitur a *divertendo*, quia conjuges ab invicem discedunt, l. 6, p. 3, n. 7. Quandoque est

citum, n. 12. Ad pœnam divortii sufficit probabilius adulterium commissum etiam ex metu gravi, n. 435. Fieri potest inter conjuges ob culpabile adulterium alterius conjugis, vel ob sævitiam, sollicitudinem ad peccatum, morbum contagiosum, hæresim matrimonio supervenientem, per mutuum consensum, etc., num. 401, 426, a n. 431, 440. Conjugis sævitia est causa divortii, si prudens timor sit gravis mali secuturi, nec videatur satis consultum per cautionem, n. 446. Si uxor male tractata sit quasi ejecta a viro, etiam neganti alimenta et conjugalem debitum, et hæc in exilio fiat adultera, vir probabiliter adhuc potest facere divortium, si adulterium non intenderit, nec prudenter prævidere potuerit, n. 433. Potest illud fieri auctoritate propria, si sit periculum in mora, item si adulterium sit certo commissum, divortium quoad torum fieri potest, etc., a n. 437, 446. Etiam auctoritate propria fieri potest tam quoad torum, quam quoad habitationem, si pars una incidat in hæresim cum pertinacia, a n. 440. Si ex divortio orietur scandalum, dissolutio fieri debet auctoritate Ecclesiæ, n. 439. Si auctoritate propria factum sit, et innocens statum non immutarit, tenetur nocentem recipere, si se emendaverit; non autem, si Judicis auctoritate perpetuum divortium factum sit ob fornicationem, n. 452. Divortium etiam conceditur nocenti post adulterium ob sævitiam conjugis, n. 446. Non potest illud fieri quoad vinculum sine judicio Ecclesiæ, etiam Matrimonii rati tantum, n 427. Ad divortium etiam Matrimonii rati tantum quoad vinculum requiritur, ut Judex habeat duos testes omni exceptione majores, qui de impedito deponant, etc., a n. 428. Ad illud faciendum Judex competens probabilius non est tantum Episcopus loci, sed etiam domicilii, n. 430. Ad divortium quoad torum sufficit confessio, quam de adulterio a se commisso facit ille conjux, qui divortium nollet, n. 428.

DOCENS FALSA.

Docens falsa passim et scienter, peccat graviter, l. 3, p. 2, n. 351. Docendo falsa inducens aliud malum præter errorem ipsum, facit injuriam, et tenetur ad mala avertenda vel compensanda, num. 352. Si Confessarius, Medicus, Advocatus, Professor, inculpate docuit falsum, ex quo damnum sequitur, comperta veritate, etiam postquam dimiserit tale officium, tenebitur errorem corrigere, vel damnum recompensare, n. 353. Docens falsa sine fraude, ex ignorantia tamen graviter culpabili, si male instructus per hoc abductus est a dando, quod debebat, tenetur damnum compensare, qui sic male instruxit, n. 354.

DOCTOR.

Doctores probabilius etiam indigent approbatione pro Confessionibus excipiendis, l. 6, p. 2, n. 1485.

DOCTRINA.

Si quæratur, an doctrina alicujus libri sit hæretica; quæritur 1. Quæ sit doctrina et sensus libri. 2. An illa doctrina in illo sensu sit hæretica, l. 1, n. 208.

Doctrina Catholica circa Sacramenta. V. *Errores hæreticorum.*

Doctrina Academica. V. *Academicorum doctrina.*

Doctrina moralis. V. *Moralis doctrinæ.*

DÆMON.

Dæmon potest assumere formam hominis innocentis, l. 4, n. 1452. Pecunia a dæmone accepta, spectato Jure naturæ, retineri potest, nisi sciatur quod alicui sit furatus, tunc enim restitui debet: de Jure positivo post sententiam Judicis debet dari pauperibus, vel applicari fisco, l. 3, p. 2, n. 292.

Dæmonis invocatio. V. *Divinatio.*

Dogma. V. *Canon.*

DOLOR.

Dolor pro Sacramento Pœnitentiæ est contritio vel attritio, l. 6, p. 2, a n. 654. Ad Sacramentum Pœnitentiæ probabiliter requiritur dolor et detestatio simul, quæ in eo differunt, quod dolor sit de malo ut præsente, detestatio de malo ut præterito, a n. 656. Doloris de peccatis motivum potest esse malum, indifferens, humanum, honestum, seu pure naturale, et honestum respiciens Deum, ac per fidem supernaturalem propositum; primus dolor est peccatum, tres sequentes non sunt de se mali, attamen non sufficiunt ad Sacramentum Pœnitentiæ; solus quintus potest esse supernaturalis et sufficiens, n. 717. Dolor de peccatis ad Sacramentum Pœnitentiæ requisitus ex quatuor motivis universim concipi potest: 1. Ex metu pœnæ. 2. Spe præmii. 3. Turpitudine peccati. 4. Bonitate Dei, n. 718, 1723. Motiva doloris de mortalibus sunt sequentia: 1. Unicum mortale detraxit Angelos, creaturas perfectissimas a summo cœlo ad ima tartari, sine spe redemptionis aut veniæ. 2. Mortale unicum induxit miserias omnes in Adamum prius innocentem, et totum humanum genus. 3. Meretur omnes inferni pœnas. 4. Occidit animam spiritualiter, etc., num. 1724. Motiva doloris de venialibus sunt: 1. Omne veniale est malum pejus omni alio malo hujus mundi. Moises Deo gratissimus ob levem confidentiæ culpam exclusus est a terra promissionis: levis Bethsamitarum curiositas cæde 70 virorum de populo et 50000 plebis, etc. 3. Unicum veniale impedire potest seriem gratiarum. 4. Tollit respectum divinæ Majestati debitum, etc., num. 1727. Dolor venialium pro Sacramento debet esse honestus, verus, formalis, supernaturalis, sensibilis, et efficax, respectu alicujus saltem venialis, a n. 681, 902. Dolor de mortalibus debet esse voluntarius, honestus, verus, formalis, efficax, sensibilis, universalis, supernaturalis, n. 654, a n. 662. Debet præcedere, referri et durare usque ad absolutionem, n. 654, a n. 687. Idem dolor in praxi non sufficit ad plures confessiones, a n. 711. Si physice perseveret saltem tenuiter, et ordinetur ad novam absolutionem, sufficit, n. 713. Signa sufficientia veri doloris sunt: si media præscripta sunt adhibita, occasiones vitatæ, numerus peccatorum imminutus, si pœnitens dicat, se statim post peccatum, aut in concione esse tactum dolore, et statuisse confiteri, si dicat et agnoscat se magnum peccatorem, si sollicite confiteatur etiam numerum et minutas circumstantias, etc., n. 654, 1734. Dolor de mortalibus revocatur per quodcunque mortale postea commissum, quantum est in ordine ad remissionem, n. 714. Dolor de mortalibus et venialibus ex motivo universali cadente super utraque probabiliter non revocatur quoad mortalia per subsequens veniale; in praxi tamen expedit alium actum doloris elicere circa mortalia, aut priorem innovare, n. 715. Idem dicendum est de dolore circa venialia; si postea aliud veniale committatur, n. 716. Contritio in communi est dolor ac detestatio peccati commissi cum proposito emendandi, n. 654. Dividitur in perfectam quæ absolute sic dicitur, et in imperfectam quæ di-

citur attritio, n. 654. Contritio perfecta est, quæ elicitur ex motivo charitatis propter Deum summe dilectum, et hæc se sola mox justificat, n. 654, a n. 722, 747. Dari potest aliqua non justificans, n. 758. Si sit theologica et ex caritate, semper justificat, a n. 774. Etiam quamprimum existit, a n. 747. Non requirit certam intentionem vel durationem, a n. 761. Patitur secum spem et timorem, a n. 772. Cum culpa etiam remittit pœnam æternam, non tamen semper omnem temporalem, a n. 753. Contritio perfecta non requiritur ad Sacramentum Pœnitentiæ, a n. 781. Debet se extendere ad omnia mortalia quæ clavibus subjiciuntur, non necessario ad omnia venialia, a n. 737. Attritio est, quæ concipitur ex motivo supernaturali inferiori, quam caritatis, num. 654. Hæc sufficit ad Sacramentum Pœnitentiæ, non tamen existimata tantum, num. 654. Non requirit pro motivo, nequidem inadæquato, bonitatem Dei super omnia, a n. 784. Habet pro motivo vel turpitudinem peccati, vel amissionem præmii seu boni alicujus, vel incursionem pœnæ sive alicujus mali, etc., a n. 786. Non sufficit ad Sacramentum Pœnitentiæ desiderium absolutionis sine affectu ad peccata, etiamsi quis tantum confiteatur venialia, vel sola mortalia alias confessa, ad hæc enim aliquis saltem dolor formalis requiritur, num. 654. Non est necesse, ut dolor se extendat ad omnia venialia, quorum pœnitens sibi conscius est, sed sufficit dolor de uno eorum, quæ confitetur, n. 654. Non sufficit dolor de non habito dolore, n. 654. Motiva ejus debent Deum respicere, n. 654, a. n. 784. Ex spe et metu potest esse honesta et supernaturalis, a num. 795. Ex spe et metu potest esse efficax et positive excludere omnem voluntatem peccandi, a num. 813. Non justificat sine Sacramento, a n. 832. Sufficere cum Sacramento docent Concilia, a n. 836. Item sancti Patres cum S. Augustino, a n. 845. Item S. Thomas, num. 849. Item Auctores et Theologi plurimi, a n. 855. Idem probat sensus communis Ecclesiæ, et praxis fidelium, a num. 858. Idem probat ratio a n. 861. Abunde satisfieri potest argumentum adversariorum, a n. 864. Sententia nostra est practice certa, a n. 873. Nec obstat Decretum Alex. VII, a n. 875. Nec etiam obstat, quod sit attritio cognita, n. 878. Etiam sufficit pro articulo mortis ad hoc Sacramentum, n. 879. Si sit ex metu pœnarum vel spe bonorum temporalium, probabilissimum est, quod sufficiat; quod servire potest, ut, si quis cum tali dolore bona fide Sacramentum suscepisset, sciat, non esse opus peccata vel confessione repetere, non autem, ut cum tali dolore Sacramentum suscipiatur, cum hoc certum non sit, a n. 884. Per Sacramentum peccator ex attrito fit contritus habitualiter, æquivalenter, et quoad effectum, n. 887. Præter dolorem requiritur efficax propositum, n. 654, 660, a n. 891. Probabiliter sufficit virtuale, a n. 893. Requiritur universale respectu mortalium, a n. 898. Non respectu venialium, sed efficax respectu unius venialis confessi sufficit, n. 902. Quamvis probabilius sufficiat virtuale, formale tamen elici debet, n. 904. Ad propositum cavendi omnia venialia sufficit, si proponam cavere similia illis, quæ feci; vel cavere omnia plene deliberata, a n. 912. Ad propositum cavendi omnia semideliberata sufficit, si proponam adhibere diligentiam pro illis saltem minuendis, quantum humano modo fieri potest, n. 913.

Dolor universalis de venialibus revocatur per subsequens veniale majus vel æquale, non per veniale levius, in praxi tamen dolor renovari debet, a n. 715. Serio proposito obstant quandoque occulti pravi affectus, quos in anima sua retinent pœnitentes, et se habere experientur, si se coram Deo et in conscientia interrogent, etc., n. 1736.

DOLUS.

Dolus in verbis potest esse mortalis ratione finis vel mediorum; in facto est mortalis ex genere suo, l. 5, n. 300. Dolus vitiat contractum, si versetur circa rei substantiam, non vero, si circa qualitatem aut circumstantiam accidentalem, l. 3, p. 2, n. 578, a n. 623. Si versetur circa qualitatem, quamvis non invalidet contractum, poterit tamen contractus ille rescindi saltem a decepto, a n. 624.

DOMICILIUM.

Domicilium acquiritur, si quis in loco habitare incipiat cum intentione perpetuo ibi permanendi, l. 1, n. 688, l. 7, n. 238. Quasi domicilium acquiritur, si quis habitare incipiat in loco cum intentione ibi permanendi saltem per majorem anni partem, ib. Quasi domicilium sufficit ad omnia Sacramenta recipienda, præter Ordines, ibid. Domicilium ad effectum suscipiendi Ordines illud censetur, in quo quis stabiliter per decennium saltem, animo ibi constanter ac perpetuo manendi, habitavit, et hunc animum Juramento firmavit, quamvis ibi natus non sit; item domicilium patris naturalis, l. 6, p. 2, n. 2172, 2180. Habens æqualiter duo domicilia in diversis civitatibus, ad diversas Diœceses pertinentibus, ab utroque Episcopo ordinari potest, n, 2180. Nobilis in diversis Diœcesibus habens plura feuda, a dictarum Diœcesium Episcopis ordinari potest; sicut etiam Officialis habens perpetua officia in diversis Diœcesibus, ab eorum Episcopis ordinari potest, n. 2180. V. *Ordo, Origo.* Domicilium vere transferens in fraudem proprii Parochi, licite coram alio contrahit, l. 6, p. 3, n. 717. Non censetur quis domicilium acquisivisse, ubi de die tantum moratur, si in priori domo cubet de nocte, quæ adhuc suis instructa est mobilibus, n. 717.

Domicilium originis retinet ille, qui quamvis pluribus annis ab eo abfuerit, retinuit animum illuc revertendi et ibi habitandi; hinc ibidem Matrimonium contrahere poterit, n. 719. Quamvis domicilium ad effectum suscipiendi Ordines non acquiratur animo perpetuo alicubi habitandi primo statim die, tale tamen sufficit ad contrahendum Matrimonium, sicut et quasi domicilium, a n. 720. Quasi domicilium acquiritur primo statim die, quo quis habitare incipit, n. 722. Domicilium Principum et Nobilium in ordine ad Matrimonium est illud, in quo vere realiter habitant, n. 724. V. *Habitatio.*

DOMINIUM.

Dominium est quadruplex: *Proprietatis*, quod habet ille, cujus est fundus. *Potentiale*, quod habent omnes, qui fundum illum acquirere possunt. *Jurisdictionale*, quod habet Princeps, in quantum præest gubernationi per leges. *Politicum* sive extraordinarium, quod habet etiam Princeps, in quantum habet Jus disponendi de rebus privatis, quando ita expedit ad bonum commune, l. 4, n. 1385. Dominum rei alienæ acquiri potest permixtione, specificatione et accessione, l. 3, p. 2, n. 115. Si confusio rei alienæ cum tua fiat casu, vel communi consensu, dominium totius est commune utrique, a n. 117. Si fiat altero inscio vel invito et sint res diversi generis, quæ or-

dinarie separari non possunt, tu acquiris dominium totius: quod non acquiris, si ordinarie separari possit, n. 117. Si alienam pecuniam domino inscio vel invito misces tuæ, volens totam habere ut tuam, acquiris ejus dominium, si tua erat in majori quantitate, n. 118. Si aliena erat in majori quantitate, vel etiam æquali, non fit tua, n. 118. Idem videtur dicendum, si fiat permixtio aliarum rerum, n. 119. Specificatione acquiritur dominium, si fiat talis immutatio rei, ut in commercio humano fiat nova res, n. 120. Si ex aliena materia facias speciem, quæ ad priorem materiam reduci non possit, acquiris ejus dominium, non vero, si ad priorem reduci possit, a n. 121. Ad acquirendum dominium rei alienæ per specificationem, probabilius requiritur, ut sit facta bona fide, n. 125. Per accessionem, hoc est, si rei alicui tanquam præsuppositæ et principalis aliquid accedat, plerumque acquiritur dominium, etiam, si fiat mala fide, n. 126. Si hoc, quod adjectum est etiam bona fide, separari possit absque detrimento, reddi debet priori domino, n. 126. Si quis in fundo suo ex aliena materia ædificat, dominium ædificii acquirit, sed pro materia aliena tenetur satisfacere, n. 128. Si quis in fundo alieno ex sua materia ædificet, vel frumenta in agro alieno seminet, ordinarie et stricto jure dominium materiæ amittit, nisi sciretur, non fecisse animo donandi, tunc enim videtur posse eam repetere, n. 129, 131, 133. Si quis ex materia alicujus tertii in fundo alieno ædificet, hic tertius retinet dominium suæ materiæ, n. 130. Si quis plantam in fundo alieno posuerit, dominium ejus transit ad dominum fundi, si radices egerit, n. 132. Si quis scribat in charta aliena, aut pingat in tabula, dominium chartæ aut tabulæ transit ad scriptorem vel pictorem, n. 134. Quod per alluvionem, id est, incrementum latens accrescit agro v. g. hujus dominium jure gentium acquirit dominus agri, nec tenetur quidquam alteri damnum passo restituere vel compensare, a n. 136. Rei venditæ dominium transit in emptorem pretio ejus persoluto, vel assecurato, n. 974. Dominium rei venditæ per ministrum, procuratorem, etc., spectantis ad Ecclesiam, Fiscum vel minorem, non transit in emptorem ante actualem solutionem, n. 974. Ad translationem dominii per contractum quatuor requiruntur; nempe, traditio aliqua, dein voluntas in uno conferendi, in altero acquirendi dominium, tertio titulus, v. g. donatio, emptio, etc., denique, ut alter ex sua parte etiam contractum impleat, v. g. solvendo pretium, aut sufficienter cavendo, n. 709.

DOMINUS.

Dominus tenetur habere curam subditorum suorum et curare, ut servent præcepta Dei et Ecclesiæ, l. 3, p. 1, n. 706. Contra hanc obligationem peccat graviter, si per ministerium non necessarium impediat famulum ab auditione Missæ die festo, non vero, si impediat per ministerium secundum communem æstimationem et vivendi modum necessarium, n. 706, 685. Etiam peccat graviter si jubeat ea, quæ sine peccato fieri non possunt; si peccandi occasionem permittat, cum impedire possit; si gravibus injuriis afficiat, alimenta convenientia non præbeat, etc., n. 706. Non tenetur famulo infirmo dare salarium, quamdiu ægrotat, per se loquendo. Imo sumptus in ejus curationem impensos potest repetere, n. 706. Potest famulo ex rationabili causa prohibere egressum e domo die festo, licet per accidens non audiat Sacrum, n. 688. Potest irritare vota famuli, quæ servitio præjudicant, n. 505. Dominus rem suam a fure ementi ordinarie nihil tenetur restituere; si tamen aliquis eo fine a fure emerit parvo pretio, ut invento vero domino restituat, tenebitur dominus illud refundere, l. 3, p. 2, n. 84.

DONATIO.

Donatio est contractus, quo plenum rei donatæ dominium gratis statim transfertur in alium, l. 3, p. 2, n. 797. In dubio non præsumitur, nisi ex causa remunerationis facta sit, n. 797. Ante acceptationem non parit obligationem, præsenti autem et tacenti facta censetur acceptata et probabiliter valida, n. 762, 814. Facta Ecclesiæ vel causæ piæ sine acceptatione est valida, et revocari non potest, n. 762, 798, a n. 811. Donatio verbalis etiam acceptata non dat jus in re dominium, ib. Donatio debitorum liquidorum una vice ultra 700 vel 800. Italicos aureos, non tenet quoad hunc excessum nisi Judici donatio illa sit insinuata, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut sit remuneratoria beneficiorum, etc., n. 762. Valida est donatio, cur modus est appositus non quidem obligando, sed tantum desiderando, etc. aliquid alterum facturum, etsi finis non sequatur, ib. Valida est facta filio a patre studiorum causa, ib. Invalida est facta ob causam præteritam vel præsentem, quæ vere non est, ib. Quæ dicuntur de promissione, pleraque etiam valent de donatione, n. 797.

Donatio inter vivos revocari potest ob enormem ingratitudinem donatarii; item si donatori prole carenti postea nascantur proles et si donatio fuerit inofficiosa, a n. 798. Ingrato facta revocari potest, etiamsi fuerit jurata, n. 800 Hæredes donatoris eam revocare possunt, si donator sciens et volens revocare non potuit morte præventus, aut aliter impeditus; item, si donatarius non expleat gravamen impositum, n. 801. Hæredes ingrati donatarii non tenentur restituere rem donatam, n. 802.

Donatio revocari non potest, nequidem ob graviores causas, quam quæ exprimuntur in Jure, n. 804. Mater Jure novo, filio ingrato donationem factam revocare potest, si hic vitæ matris insidietur, si manus impias in eam intulerit, si totius substantiæ molitus sit jacturam, etc., n. 805. Donatio inter conjuges vivos pura et mere liberalis, aut inter sponsos, etc., ordinarie est revocabilis, nisi Juramento firmata, aut morte donantis; vel donatio reciproca sit æquivalens, n. 806, l. 6, p. 3, n. 145.

Donatio patris facta filio in causa necessaria, præterquam ad alimenta, censetur coacta, nisi pater aliter expresserit, l. 3, p. 2, n. 807. Donatio de alterius viventis hæreditate est ipso Jure irrita, n. 1125. Donationes bonorum factæ ab ingredientibus Religionem sunt invalidæ, non autem factæ ante vel post ingressum Societatis JESU, a n. 1125. Etiam invalidæ non sunt mortis causa factæ, n. 1125. Moderatas donationes Religiosi facere possunt ex justa causa, n. 808.

Donatio liberalis una vice facta supra solidos 500, seu imperiales 1200, communiter est invalida, n. 809.

Donatio colorata ante sententiam Judicis non obligat in conscientia, n. 810, 990. Facta mortis causa, revocari potest, si donatorem pœniteat, vel si dedit

intuitu instantis alicujus periculi, ex quo mortem metuit, vel si donatarius ante eum moriatur, n. 814. Transit ea in donationem inter vivos, si donator promiserit se eam non revocaturum, n. 814, a n. 816. Hæc donatio fieri debet in præsentem, non valet in absentem sine nuntio ad hoc destinato, vel epistola, n. 814. In dubio, an sit facta inter vivos, an mortis causa, censetur facta inter vivos, n. 818. Donationes aliqui facere non possunt, nisi in causa pias, v. g. carentes usu rationis, muti et surdi nati, senes deliri, pupilli vel impuberes, etc., in foro conscientiæ tamen donationes eorum sunt validæ, n. 762. Donare mortis causa possunt omnes et soli qui possunt testari. Etiam filii familias et minores 25 annis, n. 814. Non tamen usurarius, nisi ad pias causas, nec surdus et mutus a nativitate, qui inter vivos probabiliter donare potest, n. 814. Donans creditori aliquid, debiti sui immemor, si ita comparatus fuit, ut, quamvis fuisset memor debiti, nihilominus donasset, non est liber debito ; si autem memor debiti non donasset, sed dedisset pro soluto, est liber suo debito, n. 452. Si quis donet v. g. gemmam per famulum suum donatario ferendam, famulus autem per fraudem et ex culpa gravi ferre eam differat usque ad mortem donantis, et tum eam perdat, probabilius tenetur valorem gemmæ reddere et hæredibus donantis et donatario, n. 220.

DONUM.

Donum datum ante sponsalia, nec est arrha, nec sponsalis largitas, l. 6, p. 3, n. 138. Illius dominium acquiri potest sine ullo onere, n. 138. Si donum acceptans aliquid redonet, per hoc non spondet Matrimonium, ib. Si donans dedisset sub conditione secuturi Matrimonii, vel quia putabat esse vera sponsalia, pars altera in conscientia tenetur reddere, ib. Donum matutinum est, quod maritus secundo die nuptiarum dat uxori pro pudicitiæ thesauro sibi credito, n. 141. Ejus dominium spectat ad uxorem, usufructus ad maritum, n. 141.

DORMIENS.

Dormiens contrahere non potest, l. 3, p. 2, n. 666.

DUBIUM.

Dubium aliud est objectivum, sive rei, circa quam versatur intellectus dubitans; aliud formale, sive actus intellectus dubitans circa rem; de hoc solo hic agitur, l. 1, n. 67.

Dubium est suspensio intellectus, quasi in æquilibrio hærentis inter duo contraria, quorum neutri assentitur, neutri dissentit, a n. 68. Dubium negativum est, quando intellectus non habet motivum sufficiens ad judicandum. Positivum, quando habet motivum sufficiens, et tamen nullum ponitur judicium, a n. 71, l. 6, p. 2, n. 599. Dubium Juris est, quando dubitatur de lege aliqua vel obligatione legis aut consuetudinis, vel de valore actus. Facti est, si de alio quam istis dubitetur, l. 1, n. 74. Dubium speculativum est, quod versatur circa rem secundum se spectatam, præscindendo a circumstantiis et ab operatione exercenda. Practicum, quod versatur circa rem omnibus circumstantiis affectam et in praxi exercendam, a n. 74.

Dubium generale, quod sæpe cum speculativo confunditur, est, quando generatim dubitatur. Abstractum, quod est proprie practicum, quando in particulari dubitatur, n. 45, 67. Qui operatur cum conscientia practice dubia, peccat, et quidem peccato ejusdem speciei, cujus est illud, de quo dubitat, n. 45, 77. Ex conscientia speculative dubia formari potest practice certa, ex duabus scilicet opinionibus dubiis, et in utramque partem probabilibus, unam eligendo, etiam alienam et minus tutam, ex motivo aliquo rationabili, n. 92.

Dubium debet practice resolvi ante operationem per motivum aliquando rationabile, n. 45, a n. 78. Stante dubio speculativo dictamen practicum formari potest, n. 80. In dubiis præferenda sunt benigniora, a n. 294, 596. In dubio de facto principali, illud non præsumitur, n. 88. In dubio de homicidio, tanquam actu principali facto, illud præsumitur in ordine ad incurrendam irregularitatem, non vero in ordine ad alios effectus, n. 89. Si factum principale sit certum et dubitetur de accessorio, quod est favorabile facienti, illud præsumitur factum, n. 90. Si constet de actu externo rite peracto, actus interni requisiti præsumuntur adfuisse, n. 91. In dubio, an aliquid faciendum sit sub peccato, necne; item, an aliquid faciendum sit sub mortali vel veniali, standum est pro parte benigna, a n. 294. In dubio, an expediat, vel an Superiori licitum sit subdito concedere facultatem alteri confitendi, pro subdito standum est, l. 6, p. 2, n. 1666. In dubio, an peccatum sit reservatum, absolutio ab eo probabilius a quocumque Confessario dari potest, n. 1599, 1604. In dubio, an privilegium sit revocatum, censeri debet non revocatum, l. 1, n. 852. In dubio, an Simonia commissa sit, necne, præsumitur non commissa, l. 3, p. 1, a n. 195. Ubi verba sunt dubia, Ecclesia præsumit Simoniam, n. 197. In dubio, an aliquid non essentiale in Missa sit omissum et supplendum, ordinarie hoc est eligendum, quod videtur minus incommodum et minorem admirationem in adstantibus causaturum, l. 6, p. 2, n. 533. In dubio an Consecratio valide perfecta sit, vel an materia sit sufficiens, si illud sit prudens, ordinarie illa repeti debet et materia certa substitui, etc., a n. 534. In dubio melior est conditio possidentis, non tantum in materia justitiæ, sed etiam in aliis locum habet et intelligi debet, quod, quando neutra pars sufficienter probatur, possessoris causa debeat sustineri, l. 1, a n. 495. In dubio an non res, quam quis ab alio acceperit, vel primo occupavit, spectet ad alium, debet pro quantitate dubii restitui ; quod si dubitans eam accepit a possessore bonæ fidei et diligentiam in indaganda veritate adhibuisset, posset etiam manente dubio rem illam retinere, l. 3, p. 2, n. 562. In dubio, an qui ex pluribus sint domini rei, illa pro qualitate dubii est inter eos dividenda, n. 566. In dubio, an quis bona, an mala fide possessionem inceperit, præsumitur, quod bona ; si autem actu sit in mala fide et non sciat, quando aut quomodo inceperit, præsumitur quod mala, n. 567. Qui bona fide rem consumpsit et post dubitat, an ex illa sit factus ditior, ad nihil tenetur, n. 568. In dubio, an plus an minus restitui debeat, ita dubitans tenetur tantum ad minus, n. 568. In dubio, an res sit sua, quam alius bona fide, possidet, ita dubitans non potest eam eripere, si autem alius mala fide eam possideat, potest, a n. 569. In dubio, an debitum sit solutum, ita dubitans probabiliter ad nihil tenetur, si creditor etiam dubitet; alias tenetur, n. 571. Si quis aliud solverit ex voto dubie valido, putans se ad hoc teneri, quamvis postea resciat se potuisse non solvere,

non poterit uti compensatione, n. 569. Si creditor tantum mutuo aeceperit a debitore dato chirographo, quantum ille debebat, utroque mortuo hæredes debitum adhuc in libro inveniant, in hoc dubio de solutione facta, debet fieri compositio, n. 572. In dubio, an res, alicui commodata, elocata, aut apud eum deposita, ipsius culpa perierit; spectato Jure naturæ, non tenetur ad restitutionem, n. 573. In dubio, an quis sit cooperatus damno alterius, aut, an ille, cui cum consilium dedit, reipsa furatus sit, non tenetur ad restitutionem. Si sciat esse furatum, et dubitet, an consilio suo motus id fecerit, tenetur, n. 574. In dubio an res aliena sit materia gravis vel levis, quam quis tenetur restituere, eam non restituendo peccat graviter, num. 575. In dubio, an quis leve, an grave damnum intulerit, tenetur compensare leve, num. 575. In dubio, quanti res sit valitura, an sit apud furem deteriorata, etc., tenetur pro ratione dubii restituere, n. 576. In dubio existentiæ legis, si post sufficientem diligentiam adhibitam persistat dubium, ea præsumitur non existere, l. 1, num. 272, 470, 589. In dubio, an quid sub lege comprehendatur, ita dubitans non tenetur quoad partem, de qua dubitat, num. 470. In dubio, an verba significent præceptum, an consilium, censendum est tantum continere vel significare consilium, n. 596, 660. In dubio, an lex sit justa, debet censeri talis, n. 561, 695. In dubio, an sit promulgata, præsumitur quod non, nisi aliquando fuerit usu recepta, n. 90. In dubio, an sit recepta, præsumitur, quod sit recepta, si lex non indigeat acceptatione populi; quod si acceptatio populi ad eam prærequiratur, præsumitur non recepta, n. 470, 591, 630. In dubio, an sit abrogata, vel an in ea sit dispensatum, censetur quod non, n. 470, 597. In dubio, an consuetudo inducta sit ex devotione, an ex animo se obligandi probabilius præsumitur inducta ex devotione tantum nisi aliud dictent circumstantiæ, n. 592. In dubio an legem ferens sit legitimus Superior, censendus est quod sit, si habeat possessionem sui officii, alias non, num. 593; in dubio, an Superior possit hoc imperare, censendum est, quod possit, n. 594. In dubio, an lex sit odiosa, an favorabilis, censetur favorabilis, n. 621. In dubio an adsit causa excusans ab observatione legis, censetur communiter, quod non, n. 598. In dubio an legem impleverim, si probabile sit me legem implevisse, probabiliter ad eam non amplius teneor, n. 470, a n. 599. In dubio an aliquid sit arrha, an donum sponsalitium, communiter censetur donum, si sit res non magni momenti, l. 6, p. 3, n. 137. In dubio circa irregularitatem, nemo censetur talis; nisi sit dubium circa homicidium injustum, l. 7, a n. 450. Cum dubio irregularitatis Beneficium accipiens, si post adhibitam diligentiam dubium maneat, non est irregularis, n. 457. In dubio an Matrimonium sit consummatum, necne, standum est pro Matrimonio; sicuti etiam, si unus affirmet, et alter neget esse consummatum, standum est pro eo, quod sit consummatum, l. 6, p. 3, n. 283. In dubiis circa dispensationes. V. *Dispensatio.*

DUBIUM TEMERARIUM.

Dubium temerarium est ex genere suo veniale, maxime, si procedat ex errore intellectus; positivum autem, ortum ex malevolentia absque causa, est mortale, l. 3, p. 2, a n. 1175.

DUBIUS.

Dubius, si post diligens examen se nequeat resolvere, non tenetur eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati, l. 1, n. 470.

Dubius, an jurisdictionem vel potestatem in ordine ad Sacramentum ministrandum habeat, si illam aliquando habuit, licite ministrat, alias non, l. 6, p. 1, n. 120. Prudenter dubitans de recta prolatione formæ, debet eam repetere, a n. 123.

Dubius de anno 21 completo, si diligenter inquisiverit, non tenetur jejunare, l. 1, n. 470, l. 3, p. 2, n. 1215.

Dubius an sit jejunus, si probabiliter judicet se esse jejunum, poterit celebrare vel communicare, l. 6, p. 1, n. 575. Qui scit se post medium noctis fuisse jejunum, et dubitat, an postea aliquid deglutiverit, probabilius celebrare vel communicare potest, n. 576. Qui scit se aliquid cibi vel potus deglutisse, seu nescit, an ante vel post duodecimam noctis, probabilius celebrare vel communicare non potest, n. 577. Qui noctu expergefactus bibit non potens scire, quæ sit hora, ideoque mane sit dubius, an ante, an post mediam noctem biberit, celebrare vel communicare non potest, l. 2, n. 470, l. 6, p. 1, n. 578.

Dubio de Voto, Juramento emisso, non obligatur, l. 1, n. 270. Sciens se vovisse, dubius autem, an cum sufficienti deliberatione et usu rationis, ob defectum ætatis, si voverit ante septennium, votum non obligat, si post septennium, obligat, si dubitet, an post et ante septennium, probabiliter obligat, l. 3, p. 1, n. 363.

Dubius de ætate requisita ad ordines vel Beneficium, non potest Ordines recipere, nec Beneficium acceptare, l. 1, n. 470.

Dubius an recte sit ordinarius, si in aliis rebus se habet pro ordinato, videtur obligari ad Horas recitandas, l. 4, n. 1128.

Dubius an Horas legerit, tenetur legere, l. 1, n. 470. Dubius, an ob evagationem mentis aliquid omiserit in Horis, si probabilem conjecturam habeat, quod orarit, præsumitur satisfecisse, l. 4, a n. 1235.

Dubius de audita 12 noctis potest die Jovis comedere carnes, non vero die Sabbati vel Jejunii, l. 1, n. 470. Certus de debito, et dubius de solutione, tenetur solvere, nisi etiam creditor dubitet; tunc enim pro qualitate dubii tenetur tantum partem solvere, n. 470, 602.

Dubius an sit festum, tenetur mediocre studium adhibere, ut intelligat; si eo adhibito dubium persistat, non obligatur ad Missam, l. 4, p. 1, n. 621.

Dubius an habeat causam sufficienter excusantem ab auditione Missæ die festo, si non habeat, qui interroget, et simul dubitet, an auditio Missæ, non sit sibi allatura gravem incommodum, non obligatur ad eam, n. 679. Dubius, an die festo teneatur, v. g. manere apud ægrotum omisso Sacro, an vero Sacrum audire, tenetur se resolvere et prudenter judicare, hic et nunc alterum obligare alterum sibi esse licitum, quod ut recte faciat; exquirat aliorum consilium, si possit, si non possit, consideret, quantum res et tempus fert, utrum ex duobus illis sit vel videatur minus malum, idque eligat, et non peccabit. Si autem utrumque videatur æque grave, utrum volet, absque peccato, eliget, l. 1, n. 45.

DUBIUS DE PECCATO.

Dubius positive in utramque partem de mortali commisso, secundum communem non tenetur confiteri, l. 6, p. 2, n. 600. Sciens se peccasse, si positive dubitet, an mortaliter, an venialiter, non tenetur confiteri, n. 601, Nec tenetur confiteri sciens se peccasse mortaliter, si positive dubitet an sit confessus, n. 602. Illis tamen ita dubitantibus debet ordinarie suaderi Confessio, n. 603.

Dubius positive de mortali commisso, vel de confessione illius, et non habens prudens motivum pro eo, quod non fuerit mortale, vel quod sit confessus, tenetur confiteri, n. 601. Sciens se peccasse mortaliter negative dubius an sit confessus, tenetur confiteri, n. 605. Dubius negative, an peccarit mortaliter, probabilius tenetur confiteri, a n. 606. Non tamen scrupulosus, nec timoratæ conscientiæ, a n. 611. Nec ex levi fundamento dubitans, aut potius timens, an forte peccarit mortaliter, vel an in confessione non omiserit mortale, n. 613.

DUBIUS DE SPONSALIBUS, DE MATRIMONIO.

Dubius jam an habuerit usum rationis, qui ante septennium inivit sponsalia, illis non tenetur, l. 6, p. 3, n. 120. Dubitans an ea facta sint ante an post septennium, præsumitur fecisse post septennium, n. 120. Dubius an vere promiserit, illis non tenetur, n. 121.

Dubius de impedimento dirimente cum certa persona, potest cum ea sine dispensatione contrahere, si adhibita sufficienti diligentia veritatem indagare non possit, n. 818.

Dubius de valore Matrimonii jam contracti, probabilius debet censere esse validum, hinc talis potest reddere et exigere debitum, l. 1, n. 470, l. 6, p. 3, a n. 297, n. 287, a n. 302.

Dubius de valore Matrimonii successive initi cum duabus, potest primæ reddere debitum, non secundæ, n. 306.

Dubius de morte prioris conjugis post secundum Matrimonium initum, si bona fide illud inierit, potest probabiliter debitum petere, et si uterque bona fide processerit, et petere, et reddere possunt, non autem, si mala fide processerint, a n. 408.

DUBIUS DE CENSURA, IRREGULARITATE.

Dubius, an censura ligatus sit, potest judicare se non ligatum, l. 7, n. 120. Dubius de alio, an ea ligatus sit, debet illum habere pro non ligato, n. 121. Sciens eam esse in se latam, dubius autem an valide, debet se habere pro ligato, a n. 122. In dubio, an Superior potestatem habeat ferendi talem censuram, præsumptio est pro Superiore, n. 134. Dubius an majore, an minore ligatus sit, potest tenere quod minus est, n. 125. V. *Censura.*

Dubius an in bello justo aliquem occiderit, probabiliter non est irregularis, l. 7, n. 453.

Dubius de homicidio injusto, est irregularis, quantum ad privationem suscipiendi Ordines et in illis ministrandi, n. 454.

Dubius an consilium a se datum aliquid effecerit ad homicidium patratum, censetur irregularis, non vero, si dubitet an ille, cui consilium dedit, homicidium commiserit, n. 455.

Dubius an fœtus, ad cujus abortum concurrit, fuerit animatus, communiter censetur irregularis, n. 456.

Dubia conscientiæ e quibus libris sint resolvenda, et quinam Theologi pro illis consulendi. V. *Conscientia.*

DUCATUS DE CAMERA.

Ducatus auri de Camera est scutum aureum, sive duo imperiales in specie, et unus argenteus, sive Julius, l. 4, n. 677.

DUELLUM.

Duellum est duorum vel etiam plurium certamen, quod ex condicto uno indicente, et altero acceptante suscipitur, communiter est mortale, ex justa tamen causa est licitum, l. 3, p. 2. num. 834. Licitum est ad conservandam æstimationem exercitus vel ad terminandum bellum; item, si alias te occisurus, concedat tibi arma, ut sic fortunam experiaris; item si Judex illud mandet, etc., illicitum est indagandam veritatem vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam; item ob inimicitias, aut injuriam vindicandam; item ob solam delectationem vel ostentationem virium; item ad evitandam ignominiam, etc. n. 834, a n. 836. Tacita provocatio ad duellum sit variis modis, a n. 850. Tacite provocans et comparens, uterque incurrit excommunicationem, a n. 850.

Duellum directe acceptare ordinarie est illicitum, n. 835. Consulens duellum, si consilium revocaverit, quantum potuit, non incurrit excommunicationem; si illud non revocarit, probabilius eam incurrit, quamvis duellum non sit secutum, n. 852. Qui narrat aliquid, ex quo prævidet aliquos se ad duellum provocaturos, non excommunicatur, nisi per hoc eos vellet ad duellum incitare, n. 853. Litteras provocatorias ad duellum scribens vel deferens excommunicationem incurrit, non vero eas legens, etc. n. 853.

Duellaturo dans gladium suum meliorem, qui non auderet duellare suo minus apto, peccat et excommunicationem incurrit, non vero si ipse nihilominus æquæ cito et audacter pugnaturus esset, l. 2, n. 265, l. 3, p. 1, n. 854.

Duellum illicitum non prohibens, aut duellantes non puniens, v. g. Princeps, Magistratus, etc. excommunicationem incurrunt, a n. 855. Spectator illius ex composito excommunicationem incurrit, non casu transiens, vel ex occulto aspiciens, a n. 858.

Duellum sub pœnis Ecclesiasticis prohibitum, est grave singulare certamen ex privatis causis inter duos vel plures institutum ex condicto, designato tempore et loco; horum si aliqua desint, non est tale duellum, a n. 843. Omne duellum privata auctoritate institutum est tamen licitum n. 846. Pœnæ duellorum variæ sunt, quas incurrunt duellum permittentes, consulentes, promoventes, arma ministrantes, secundantes, etc. item provocantes et acceptantes, qui duo probabilius etiam eas incurrunt, licet pugna non sequatur, a n. 847.

Duellum, si non sit notorium, non incurritur privatio sepulturæ, nisi post declarationem criminis a Judice factam, n. 863. Si duellans non moriatur in loco conflictus, non est privandus sepultura, nec ea videtur privandus, si in loco conflictus confiteatur, ibique moriatur, vel si contritionem elicuerit, et ob defectum Sacerdotis confiteri non poterit, n. 864. In duello mortuum in loco sacro sepelientes non excommunicantur, n. 865. Modus duellum impediendi

est, si inter conditiones promovendorum ad officium quodcumque ponatur velut impedimentum indispensabile, duellasse, provocasse, vel acceptasse duellum, n. 866.

Duellantes absolvere possunt Religiosi per sua privilegia, præterquam in Italia extra urbem, n. 861, l. 7, n. 126.

E

EBRIETAS.

Ebrietas plena et perfecta, si scilicet aliquis sine justa et gravi causa tantum ob voluptatem et ingluviem, sciens volens se privarit omni usu rationis et potestate proxima ea utendi, est ex genere suo mortale, l. 5, n. 318. Formalis ebrietas fit voluptatis causa usque ad privationem rationis, si tamen fiat etiam ex alia causa non justa, est mortalis, n. 31. Formalis, sive volupatis causa facta, nunquam est licita, n. 320. Facta ex præscripto Medicorum, item ad mortem evadendam, est licita, a n. 318, 321. Non est obligatio se inebriandi pro conservanda vita, n. 322. Ad morbum gravem etiam non lethalem curandum vel cavendum licita est inebriatio, si aliter curari non possit, n. 323. Non est licita ad advertendum sensum doloris, si alicui v. g. pes abscindendus esset; nec dolorem vel melancholiam in me aut alio pellendam, n. 324. Nec licita est ad conservandum honorem, nec ad evitandam gravem inimicitiam, n. 325. Ad vitanda atrocia verbera videtur probabiliter licita, n. 325, inebriare se tabaco etc. videtur esse mortale, n. 326. Specie distinguitur ab ordinaria ebrietate per potum, l. 6, p. 2, n. 1129. Inebriare se ad breve tempus non est mortale, n. 327. Exponens se periculo proximo ebrietatis, peccat graviter, n. 328. Inadvertenter se inebrians non peccat graviter, n. 329. Potu causans in se podagram, dolorem capitis, etc. peccat graviter, n. 330. Alium invitans ad haustus, prævidens illum inebriandum, quamvis hoc non intendat, peccat graviter, l. 2, n. 262, l. 5, n. 318, a n. 331. Ex justa causa licitum est alium inducere ad ebrietatem, l. 5, n. 318, a n. 334. Non impediens alienam ebrietatem, cum facile posset, peccat graviter, n. 334. Inebrians stultum vel puerum, per se loquendo, non peccat graviter, n. 335. Tollens alicui appetitum potus, ordinarie licite agit, non autem si tollat per pharmacum, unde illi immineat grave incommodum, n. 336. Propinare in sanitatem haustum S. Joannis, etc. per se loquendo est laudabile, per accidens est sæpe peccatum, n. 337. Inebriare reum, ut veritatem fateatur, est illicitum, n. 338, 340. Inebriare aliquem ad elicienda secreta, quæ alter manifestare non tenetur, peccat, et multo magis, si velit cognoscere, quæ alter bona conscientia revelare non potest, n. 339. Si ad materialem tantum ebrietatem inducat ad elicienda secreta, quæ alter tenetur manifestare, non peccat, n. 339. Inebrians se, sciens solere se in ebrietate vera secreta revelare, peccat dupliciter, n. 340. Inducere aliquem ad ebrietatem, quæ ipsi non sit voluntaria ad impediendum gravius peccatum, licitum est, n. 318, 343. In ducere ad ebrietatem formalem ad gravius malum impediendum, probabilius non est licitum, n. 318, 343. Inebriare aliquem, ut non sentiat dolores, ut mortem non timeat, est illicitum, n. 324, 341. Inducens custodes carceris ad ebrietatem materialem, si injuste in custodia detineatur, non peccat; peccat tamen, si inducat ad ebrietatem formalem, sicut etiam inducens ad materialem tantum, si juste detineatur, n. 342. Inebrians se, sciens solere se tunc damna causare aliis, peccat dupliciter, et tenetur damna compensare, si ea prævidit, et non cavit, n. 344, l. 3, p. 2, n. 293.

Ebrietas hostis est Castitatis, lib. 5, n. 345. Plenæ ebrietatis signa sunt, si quis non meminerit dictorum vel factorum, quomodo, vel quando domum deductus sit, si commisit ea, quæ alias sana mente nunquam solet facere, etc. n. 318, 345. Licitum est quandoque sumere, vel dare præservativa ebrietatis, n. 336.

EBRIUS.

Ebrius censurari potest, si ante ebrietatem deliquerit, l. 7, n. 39. Ebrius aliquem occidens vel mutilans, si ebrietas non fuerit culpabilis et voluntaria, vel si fuerit talis, si id non præviderit, vel cautelam debitam adhibuerit, ad nihil tenetur, secus, si præviderit et non caverit, l. 3, p. 2, n. 296.

Ebrius contrahere non potest, n. 666. Viaticum illi dari non debet, si constet ebrietatem fuisse plene voluntariam; quod si dubitetur, dari debet, si absit periculum irreverentiæ, l. 6, p. 1, n. 609. V. *Viaticum*.

ECCLESIA.

Ecclesia certo supplet et dispensat, quando potest, si detur pudens et communis persuasio pro Jurisdictione vel potestate alicujus, sive ordinaria sive delegata ad aliquid faciendum, quamvis ea persuasio coram Deo sit falsa, si cum tali errore communi adsit titulus coloratus et putativus, l. 6, p. 1, a n. 112. Peccat tamen quia ita usurpat Jurisdictionem, quam scit se antecedenter non habere, n. 114. Si adsit error communis, sed desit titulus coloratus, adhuc probabiliter supplet Ecclesia, videtur tamen probabilius eam tunc non supplere, n. 115. Si Jurisdictio desierit, et hoc sit occultum, adhuc supplet Ecclesia, si perduret titulus coloratus, n. 116. Præscindendo ab errore communi, quandocumque datur opinio probabilis, v. g. Jurisdictione vel absentia impedimenti, si forte jurisdictio absit aut impedimentum adsit, supplet vel dispensat Ecclesia, si possit, a n. 117.

Ecclesia consensum contrahentium certæ conditioni alligatum, hac non subsistente, supplere non potest, l. 6. p. 3, n. 240.

Ecclesia potest quosdam in pœnam scelerum privare viatico, l. 6, p. 1, n. 622. Potest ferre censuras, l. 7, n. 4. Potest statuere impedimenta Matrimonium dirimentia quoad fideles, l. 6, p. 3, n. 513. In infideles directam potestatem non habet, nec potest eos ad fidem amplectendam cogere, sicut potest baptizatos per pœnas ad hoc adigere, potest tamen non baptizatos cogere, ut non impediant prædicationem fidei, etc. l. 2, a n. 77.

ECCLESIA, sive TEMPLUM.

Ecclesia Parochialis in Diœcesi venit nomine Matricis, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 129. Collegiata quamvis habeat omnem præcedentiam supra Matricem, non potest tamen prius in Sabbato sancto pulsare campanas, D. 130. Collegiata insignis ab ejus erectione

præcedit alias Collegiatas antiquiores, D. 141. Collegiata simplex præcedit parochiales, n. 153. In Collegiata etiam organum haberi debet, D. 225. In Cathedrali, Collegiata et Conventuali (ubi est competens numerus Sacerdotum), quotidie una saltem Missa privata celebrari et altera cantari debet, l. 6, p. 2, n. 1. Ecclesiæ benedictio committi potest simplici Sacerdoti, non vero ejus consecratio, quæ fieri debet ab Episcopo, quam tamen Papa, etiam simplici Sacerdoti potest committere, n. 279. Ecclesia probabilius valide consecratur ab Episcopo hæretico aut excommunicato vitando, n. 280. Probabilius non est consecrata per hoc, quod in ea oblatum sit Sacrificium, n. 281, 295. Violatur seu polluitur in variis casibus, si res evulgata est et publica. 1. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu injuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ. 2. Per mortaliter malam effusionem proprii vel alterius sanguinis aut seminis, causatam vel factam in templo. 3. Per sepulturam excommunicati non tolerati vel infidelis, etc. n. 255, n. 282. In dubio an sit polluta, habenda est pro non polluta, n. 293. Ea polluta etiam est pollutum cœmeterium, sed non contra, n. 294. In Ecclesia interius violata non licet celebrare, nec mortuos sepelire, n. 255. Ecclesia exsecratur per destructionem ejus ex toto vel majori parte, n. 255. Polluta Ecclesia etiam polluta sunt altaria ejus fixa, non autem exsecrata Ecclesia exsecrantur altaria, n. 255. Ecclesiæ reconciliatio fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ, ib. Si tantum fuerit benedicta, reconciliatio fieri potest a simplici Sacerdote aspersione aquæ benedictæ, n. 255, 2055, D. 131. Ecclesiæ destructæ lapides, ligna, fundus in usus profanos, sordidos converti non debent, n. 255, a n. 296. Ecclesia interdicta, diruta, fundus ejus manet interdictus, l. 7, n. 415. Ecclesiæ cujuscumque consecratæ dies Dedicationis singulis annis cum Missa et officio celebrari debet, non vero tantum benedictæ, l. 6, p. 2, n. 378. Ecclesiæ consecrationis die sine consensu Sedis Apostolicæ transferri non debet, si autem translatio ejus facta sit, valet et manere potest, n. 378. Ecclesiæ dedicatio. V. *Dedicatio Ecclesiæ.*

Ecclesiasticus. V. *Beneficiatus. Clericus.*

Ecclesiasticorum bonorum Alienatio. V. *Alienatio.*

EFFECTUS COMMUNIONIS.

Effectus communionis primarii sunt gratiæ tam habitualis, quam actualis, l. 6, p. 1, n. 678.

Effectus secundarii, quos in anima causat Eucharistia, sunt plures, scilicet: augmentum omnium virtutum supernaturalium, gratiæ actuales, fervor caritatis, actualis dulcedo et delectatio, debilitatio habituum malorum et emendatio vitiorum, remissio peccatorum venialium, remissio pœnæ peccatis debitæ, præservatio a peccatis etiam mortalibus, æterna gloria, a n. 679.

Effectus, quos in corpore causat Communio, præter plures alios sunt sequentes: immunitio fomitis peccati, summa unio inter carnem Christi et hominis, gloriosa corporis resurrectio, etc., n. 688.

EFFECTUS MATRIMONII.

Effectus Matrimonii præter indissolubilitatem et obligationem reddendi debitum, sunt: communicatio quædam bonorum et honorum, libertas a servitute, nullitas quarumdam donationum inter conjuges, potestas mutuo irritandi vel suspendendi vota, in quantum præjudicant juri conjugum, oblatio cohabitandi, obligatio præstandi alimenta, legitimatio prolis illegitime conceptæ vel natæ, l. 6, p. 3, n. 286.

EFFECTUS PECCATI.

Effectus peccati nullo modo prævisus, non est peccatum, l. 5, a n. 30. Etiam in peccato velut in causa prævisus, aut intentus, non est proprie peccatum, a n. 33.

Effectus mali ex peccato sequentes, si prævisi non fuerint, non sunt imputabiles ad culpam, e contra si sint prævisi et intenti, sunt moraliter imputabiles ad culpam, e contra si sint prævisi et intenti, sunt moraliter imputabiles hoc sensu, quod culpabiliter sit posita causa, ex qua reipsa sequantur, n. 41. Si tamen voluntas sit retractata, vel si non fuerit potestas aut obligatio illos impediendi, non erunt nunc moraliter imputabiles, sed tantum physice, n. 41.

Effectus malus intentus vel prævisus ex causa illicite posita, est suo modo æqualiter imputabilis sive sequatur post, sive ante voluntatem retractatam, aut quando non est amplius potestas illum impediendi, a n. 42. Si causa effectus mali fuerit hic et nunc licita, et fuerit causa eam ponendi, effectus malus etiam prævisus non est imputabilis ad culpam, modo non intendatur, etc., n. 44. Si cogitatio incidat de effectu malo forte secuturo ex causa mala, ille non imputabitur ad culpam, si præcautio ne sequatur, adhibita fuerit, n. 45. Si causa effectus mortaliter mali fuerit tantum venialis, non potest illi imputari nisi ad veniale, quamvis fuerit prævisus, n. 46. Effectus peccati non tenemur confiteri, l. 6, p. 2, a n. 943.

Effectus ignorantiæ vel erroris vincibilis debent aliquo modo fuisse præcogniti, ut sint imputabiles ad culpam, l. 1, a n. 755.

Egenus. V. *Pauper.*

EJECTI EX RELIGIONE.

Ob justas causas, v. g. incorrigibilitatem, etc., e Religione quis ejici potest, l. 4, n. 198. E Religione ob culpam ejectus, manet Religiosus et votis obstrictus, si fuerit professus, n. 198. Ejectus rerum, quas acquirit, usum et administrationem tantum vindicare sibi potest, non dominium, n. 198. Quod acquirit, acquirit Ecclesiæ in qua Beneficium habet, non Monasterio, n. 198. Ejectus per culpam, non omnino solutus est voto obedientiæ, etsi ejus exsecutio cesset, n. 198. Liber est a monasticis observantiis et regulis. Ejectus probabilius tenetur receptionem in ordinem petere; potest tamen tuto in sæculo manere, si non recipiatur, n. 198. Ejectus, qui vovit Religionem in genere, non tenetur ingredi aliam, n. 199. Ejecto injuste, tenetur Monasterium restituere, quod in ingressu dedit, n. 200. Ejectus tenetur ad Horas, si per ipsum stet, quominus iterum admittatur, alias non, n. 1191. Ejectus quomodo de acquisitis possit disponere, habet Castrop. etc., n. 203. Ob varias causas potest quis a Societate JESU ejici, n. 204.

ELECTIO.

Electio est designatio alicujus personæ capacis ad aliquod Beneficium, facta per suffragia, l. 4, n. 300.

Electio fieri non potest sponso necdum mortuo, n. 391. Pro eligendis Prælatis sunt tres, pro dignitatibus in Collegiatis vel aliis Beneficiis sex menses,

n. 420. Hoc tempus incipit currere a die acquisitæ notitiæ vacationis, n. 421. Tempus hoc non currit habentibus et probantibus suum impedimentum, n. 422. Si ex negligentia non sit facta electio intra tempus, provisio devolvitur immediate ad illum cujus erat confirmare, n. 423. Si Superioris provisio fuerit reprobata, aut provisus noluerit censentire, aut renunciarit, potestas eligendi revolvitur ad ordinarios electores, n. 423. Si non fuerit negligentia in eligendo, manet electoribus etiam novum tempus, n. 423.

Electio non debet esse clandestina, potest tamen ex causa rationabili fieri de nocte, item die festo, n. 424. Fieri potest per scrutinium secretum, per compromissum, per communem inspirationem, nemine non consentiente in eamdem personam, etc., n. 392.

Electio ordinarie fieri debet in Ecclesia viduata; ex causa tamen extra eam fieri potest, alibi sine causa facta probabiliter irritari potest. Electio Papæ extra conclave est irrita, n. 419. Fieri potest a Collegiatis seu Capitularibus, ab habentibus solum possessionem eligendi cum bona fide; item, ab extraneis ex privilegio vel præscriptione, ab excommunicato, etc., non vero a carentibus usu rationis, nec ab excommunicato vitando, interdicto, etc., n. 390, a n. 395, 400. Potest fieri per procuratorem, qui debet esse de Capitulo et habere conditiones requisitas ad electorem; posset tamen Capitulum admittere extraneum, n. 399. Apud Regulares non potest constitui procurator qui designatum a principali eligat, n. 398. Procurator de Capitulo et generali mandato constitutus habet duo vota quæ tamen dividere non potest, etiam mandantem potest eligere, etiam potest eligere alia forma quam scrutinii, etc., n. 399. In electione requiritur majoritas votorum respective ad Capitulum, nisi consuetudo sit contraria, quod probari debet, n. 393. Ille censetur nominatus a majore parte, qui etiam dimidio tantum voto excedit medietatem, n. 394. In Ordine Prædicatorum requiruntur duo vota supra medietatem, n. 394. Electores debent in unum locum convenire, si ad electionem requirantur vota communitatis, n. 398. Votum extra Capitulum datum per litteras non valet ibid. Ex legitima causa absens habet jus suffragii per procuratorem, n. 398. Eligentes non servata forma sunt pro ista vice privandi potestate eligendi, n. 403. Clerici admittentes laicum ad coeligendum incurrunt suspensionem ferendæ sententiæ ab Officiis et Beneficiis per triennium, et ipso facto privationem vocis activæ, et tali electione electus, et in eam consentiens, fit ineligibilis ad dignitates, n. 403. In hac ineligibilitate Episcopus dispensare potest, n. 403. Eligentes scientes indignum privantur ipso facto pro ista vice potestate eligendi, et suspenduntur ab officiis per triennium, n. 404. Si omnes scienter elegerint indignum, jus eligendi pro ea vice devolvitur ad Superiorem; si tantum aliqui, remanet apud innocentes, qui, si velint, possunt nocentes iterum admittere, n. 404. Eligi potest privatus ipso Jure voce passiva, si necdum privatus servata forma judicii post citationem, vel per sententiam, quæ transierit in judicatum, sit declaratus reus criminis, cui privatio est annexa, item eligi potest, qui non est de Capitulo vel Diœcesi, si fiat a majori parte, etc., non vero excommunicatus, interdictus, irregularis, etc., a n. 405, 410.

Electio sui ipsius est invalida, n. 409. Vocare ad electionem communiter spectat ad Prælatum primæ dignitatis, vel ad Seniorem, n. 411. Vocari debent omnes qui debent, volunt et interesse possunt, a n. 411, 417. Vocati hora diei matutina debent comparere quà solet fieri electio, n. 416. Si major pars nihil protestata via facti emanserit, etiam unicus præstituto tempore comparens valide potest eligere, n. 416. Si quis vocandus non sit vocatus, si hic postea se opponat, cassari debet electio, n. 418. Consensus electi intra octiduum post electionem requiri debet, nec ipse prius consentire potest; quod si intra mensem non consentiat, amittit jus quæsitum, n. 425.

ELECTIONIS CONFIRMATIO.

Confirmatio electionis est approbatio qua Superior roborat electionem factam, num. 300. Installatio facta Capitulo habente jus confirmandi habet vim confirmationis, sicut etiam sola benedictio ab Episcopo data Abbati electo, n. 426. Omnis electio inferioris, quam sit Papa, indiget confirmatione, nisi facta esset per inspirationem, n. 427. Si quis sit canonice electus, præsentatus et habilis, illi debetur Confirmatio, n. 428. Quibus competat potestas confirmandi, etc., v. *Leurenium*, n. 428. Confirmandi non sunt inviti, indigni, qui creduntur male recturi, etc., num. 429. Confirmatio sine cognitione causæ facta est irrita, n. 430. Per Confirmationem illius qui potest et vult supplere defectus, electio jure humano nulla fit valida, n. 431. Electus ante Confirmationem non habet jus in re, nec potestatem administrandi, n. 432. Ob varias causas administrare potestante confirmationem, v. g. si sit necessitas, si alicubi sit consuetudo, etc. n. 432. Si opus sit confirmatione Papæ ante administrationem, administrare non potest, nisi litteris acceptis et exhibitis, quamvis certus sit confirmationem esse datam vel etiam scriptam, n. 433. Qui ab alio confirmantur quam Papa possunt administrare ante exhibitas litteras confirmationis, n. 434. Pœna usurpatæ administrationis ante confirmationem est privatio Juris per electionem acquisiti, n. 435. Electus debet intra trimestre a die acceptatæ electionis petere confirmationem, nisi legitime impediatur, n. 437. Electus per duas electiones non potest nisi ex vi unius petere confirmationem, n. 437. Qui absente impedimento non petit confirmationem intra tempus, ipso facto cadit jure quæsito, n. 438. Electi in Ecclesiis Cathedralibus et Regularibus confirmationem petere debent statuto tempore et modo præscripto, n. 439. In Jure non est statutum tempus intra quod debeat dari confirmatio, n. 440. Confirmatio fieri potest omni loco honesto, facta tamen in aula Principis sæcularis posset annullari, n. 441.

Electiones Episcoporum antehac diversimode factæ sunt, l. 4, num. 1398. Ad electionem Episcoporum modo varia prærequiruntur, a n. 745.

ELECTIO VITÆ STATUS.

Circa electionem vitæ status plura observari debent, l. 6, p. 2, a n. 1915.

ELECTUARIA.

Electuaria in parva quantitate pro præservativa sumpta probabiliter non frangunt jejunium, l. 3, p. 2, n. 1294.

ELEEMOSYNA.

Datur præceptum eleemosynæ, l. 2, n. 207. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi egens esset persona talis ex qua penderet salus Reip. num. 194. Ex superfluis statui est obligatio dandi eleemosynam, n. 194, 200. Proximo in extrema necessitate constituto est obligatio succurrendi ordinarie, etiam ex bonis aliquo modo ad statum necessariis, n. 194, 201. Non tamen est hæc obligatio si per hoc quis e statu suo caderet, n. 201. Divites in communi necessitate communiter tenentur dare eleemosynas ex superfluis, non tamen pauperibus trivialibus, n. 194, 202. Non est obligatio modo extraordinario alicui succurrendi, n. 194, 201. Obligatio dandi eleemosynam non oritur præcise ex superfluitate, n. 203. Pauperi extreme indigenti non dans eleemosynam non peccat contra justitiam, a n. 204. Est obligatio dandi eleemosynam extreme indigenti gratis, n. 207. Eleemosynæ æque debentur Religiosis ac aliis pauperibus, n. 194. Non licet dare eleemosynam ex bonis restitutioni obnoxiis, n. 194. Filiis, uxoribus, servis non licet dare eleemosynam nisi tenuem ; sic etiam Tutores et Curatores possunt facere modicas eleemosynas ex bonis quæ administrant, n. 194. Quo ordine sit subveniendum in extrema vel communi necessitate sanguine junctis, l. 3, p. 1, a n. 719, 731. V. *Necessitas*.

Eleemosynam tenetur restituere qui se pauperem fingendo eam accepit, l. 3, p. 2, n. 161. Licet eam petere et acceptare, quamvis actu non egeat, si immineat necessitas, aliquando etiam pro aliis, n. 162. Petens eleemosynam, v. g. Eremita pro ædificio aliquo, potest etiam inde vivere, n. 163.

Eleemosynæ restitutio fieri debet vel danti, vel pauperibus, num. 164. Eleemosyna pro Missis alicui Ecclesiæ tradita, hæ per Sacerdotes ejusdem Ecclesiæ, si commode fieri possit, et non per exteros sunt celebrandæ, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 115.

Eleemosynæ quotidianæ pro Missis celebrandis acceptari possunt, si oneribus antea impositis sit satisfactum, alias non, n. 68. Quando famuli licite dare possint eleemosynas e rebus dominorum. V. *Famulus*.

ELISIO UNIUS MOTIVI PER ALIUD.

Motivum dicitur elidi si propter alterum oppositum amittat vim promovendi intellectum ad prudentem assensum, l. 1, n. 261. Motivum alias probabile eliditur per motivum certum illi oppositum, n. 262. Motiva, opposita incerta et dissimilia non elidunt se perfecte, n. 263, imperfecte tamen se elidunt n. 264. Motiva similia et æqualia se perfecte elidunt, n. 265. Motivum minus ejusdem rationis, et directe oppositum motivo majori, ab hoc eliditur, n. 266. Motivum majus non elidit minus sibi oppositum, a n. 418.

ELOCATIO.

Elocatio est contractus quo quis alteri aliquid ad tempus utendum vel fruendum concedit certo pretio seu pensione constituta, etc., l. 3, p. 2, n. 1038. Si res locata ante traditionem pereat, conductor liberatur, ib. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sicut facere debet locator, nisi aliter sit conventum, n. 1038, 1052. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conducta, nisi in his casibus : 1. Si pensionem non solvat. 2. Si casus improvisus accidat. 3. Si rem locatam necesse sit reficere. 4. Si conductor in re conducta male versetur, etc., n. 1038. Locatoris hæres non potest ante tempus completum conductorem expellere, n. 1038. Nec successor, etiam particularis, potest eum expellere cum gravi ejus incommodo, num. 1047. Res variæ elocari possunt, v. g. domus, prædium, equus servus, etc., ad certum tempus, a n. 1038. Locationi sui Tutoris tenetur stare pupillus, sui prædecessoris Abbas aut Beneficiarius, uxor mariti mortui, etc., n. 1046. Locator tenetur vitia rei locatæ aperire, n. 1048. Rei locatæ fructus, si sint adhuc pendentes, spectant ad dominum rei locatæ ; non, si sint separati a fundo, n. 1056. V. *Conductio*.

EMENDATIO.

Emendatio vitæ non prærequiritur ante absolutionem, l. 6, p. 2, n. 1231.

Emendationis spes e variis signis concipi potest : v. g. si pœnitens a confessione facta rarius vel difficilius peccarit, si sæpius sibi vim fecerit contra tentationem, si occasiones aliquas relapsus vitarit, si adhibuerit media præscripta contra relapsum, si occasiones externas vitaverit, si novum dolorem manifestet, si se offerat ad priora serio et studiosus adhibenda, etc. n. 1821. Emendationis propositum. V. *Dolor*.

EMPHYTEUSIS.

Emphyteusis græce, latine implantatio, est contractus quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, alteri conceditur in perpetuum, vel ad minimum ad decennium, cum dominio utili, cum onere quotannis certum Canonem seu pensionem solvendi, l. 3, p. 2, a n. 1057. Differt a locatione, quod hæc possit esse circa rem mobilem, emphyteusis tantum circa rem immobilem cultura meliorandam ; item, quod non concedatur infra decennium, uti fit in locatione ; item, quod det dominium utile in re, non vero locatio ; denique quod in ea minor pensio exigatur quam in locatione, n. 1058.

Emphyteuta non potest rem emphyteuticam sine consensu domini directi vendere, potest tamen eam donare, legare, etiam locare infra decennium, n. 1059. Si res emphyteutica alienetur, dominus directus debet novum possessionem investire, pro quo accipit honoratium seu laudemium, num. 1059. Emphyteuta probabilius non potest rem emphyteuticam destruere et aliam instruere, n. 1060. Si in fructibus grave damnum accedat, emphyteutæ aliquid remitti debet, si ad magnam pensionem teneatur, 1061.

Emphyteuta, si non solvat Canonem seu pensionem tempore debito post admonitionem factam, emphyteusi privari potest, n. 1062. Si dominus ab emphyteuta qui privandus erat recipiat aliquam pensionem sequentis temporis, censetur remittere caducitatem, quamvis protestetur contra, n. 1063. Si emphyteuta reddat rem deteriorem, tenetur compensare, n. 1065. Contra dominum probabilius non potest præscribere, n. 542. Dominus directus seu proprietarius ordinarie onera seu Canonem augere non potest, n. 1066.

EMPTIO ET VENDITIO.

Emptio est contractus quo pretium pro merce solvitur, et completur mercis traditione. Venditio contra, l. 3, p. 2, n. 927.

Emptio et venditio requirunt rem et pretium determinatum, n. 929. Pretium est pecunia quæ pro

merce datur; hoc debet esse justum et æquare valorem rei, num. 927, 930. Pretium aliud est legitimum quod publica lege vel voluntate superioris taxatur. Aliud naturale vel vulgare quod constituitur ex consensu partium secundum æstimationem hominum, n. 931. Pretium legitimum observari debet sub onere restitutionis, non semper taxa, n. 931. Pretium vulgare est summum, medium, infimum, in quibus standum est judicio prudentium, n. 927, 932. Pretium vulgare sæpe mutatur, n. 933. Pretium rei necdum præsenti statui potest quod judicio prudentium videtur justum, n. 940. Pretium rei raræ et peregrinæ majus exigi potest quam currens, n. 927, 941. Sciens in agro esse thesaurum vel venam auri probabiliter potest eum emere pretio currente, n. 942. Si post emptionem prius rescias rem pluris valuisse quam currente pretio emisti, ad nihil teneris, n. 952. In variis circumstantiis vilius quam res valeat emere licet, v. g. si merces ultro offerantur, si simul multa emantur, etc., n. 927, 935, a n. 984. Etiam carius vendere aliquando licet, v. g. si res sit nova, rara, antiqua, etc., n. 927, 933. Qui minutim vendit, potest aliquanto carius vendere, num. 927. Præcise ob dilatam solutionem non licet carius vendere, nisi certæ circumstantiæ accedant, n. 927, a n. 943. Non licet ideo augere pretium mercis quia emptor ea valde indiget, n. 934. Vendens ultra dimidium justi pretii, imo quamvis excessus non attingat dimidium justi pretii, si tamen sit ultra fines illius, tenetur ad restitutionem, n. 936. Venditio fieri potest cum pacto retrovendendi si emptio sit vera, nec intercedat usura palliata, a n. 902, n. 927, 992. Monopolium, id est si unus vel plures efficiant, ut ipsi soli aliquid vendent, si non excedant justum pretium, est licitum; alias, quando in propria auctoritate constituunt, est illicitum, n. 927. Emere sibi omnes merces, ut postea carius vendat, probabilius est illicitum, n. 946. Mercatores conspirantes non vendere minoris, quamvis non excedant limites justi pretii, probabiliter agunt illicite, n. 947. Venditor debet emptorem monere de notabili vitio rei, alioqui de fraude et damno secuto tenetur, saltem si defectus fuerit in substantia vel quantitate, n. 927. Pharmacopola, v. g. vendens quid pro quo, ne fateri cogatur se non habere certas species petitas, injuste agit, n. 953. Vendens mercem pretio infimo, sed tradens minorem mensuram, injuste agit, quamvis adhuc maneat intra limites justi pretii, n. 954. Fraude vel mendacio inducens emptorem ad emendum majori pretio quam empturus esset injuste agit, quamvis adhuc fuerit intra limites justi pretii, n. 955. Affirmans vel etiam jurans rem sibi pluris constare, etc., et sic inducens ad plus dandum, non agit injuste, n. 956. Venditor non tenetur monere emptorem si vitium mercis sit ita manifestum ut quivis facile possit advertere; si tamen ob imperitiam, etc., quis advertere non posset, illum tenetur monere, num. 948. Si vitium grave occultum obstet tantum fini intento ab emptore, non autem reddat rem absolute vitiosam, contractus ille probabilius adhuc rescindi potest, n. 949. Si emptor interroget an vitium insit, vendens tenetur illud manifestare etiam ocultum, num. 950. Emptor tenetur venditori simplici et ignaro manifestare pretium mercis, n. 941. Vendens debitum, quod scit non solvendum, injuste agit, n. 927, 948. Vendens sciens pretium mox minuendum, vel emptor sciens illud augendum licite emunt et vendunt currente pretio, n. 927, a n. 938. Sciens monetam mox prohibendam, licite eam exponit secundum æstimationem præsentem, n. 938. Si alicui committatur emptio vel expeditio pro altero, si agat fideliter, potest lucrum sibi probabiliter retinere, nisi sit famulus mercatoris, num. 927, 936. Si res duobus sit vendita, ille cui tradita est acquirit dominium si eam solverit; si nulli sit tradita, debetur illi qui prius tempore emit, etc., n. 927, 973. Si pereat ante traditionem, et sit res certa ac determinata, perit emptori, num. 927, 983. Si conditionate tantum sit vendita, et ante conditionem impletam pereat vel deterioretur, perit venditori, n. 983. Si post traditionem pereat vel deterioretur, perit emtori, n. 927.

Emptio chirographi vel crediti tam certi ut absit omne periculum sortis, si fiat minori pretio, est illicita, non autem chirographi vel crediti incerti aut difficilis, n. 927, a n. 984, 988. Merci admiscere substantiam alienam pro praxi non videtur licitum, n. 957. Venditio in fraudem creditorum facta est illicita, n. 958. Emens rem hypothecatam aliis tenetur debita ad quæ erat obligata solvere, nisi emerit in extrema necessitate, n. 959. Emptor, quamvis bonæ fidei, non fit dominus rei furtivæ sibi venditæ, nec vendens fit dominus pretii furtivi pro re accepti, n. 961. Si venditor et emptor sciverint rem esse alienam, restitui debet pretium emptoris, res domino, ib. Vendens rem bona fide putans esse suam fit dominus pretii si emptor sciverit non esse vendentis, n. 962. Emptor bonæ fidei rei furtivæ, si eam majori pretio vendat, aliquando fit dominus pretii et etiam illius excessus, quamvis mala fide rem acceperit, etc. n. 965. Prudenter dubitans an res sit furtiva illicite emit, n. 973. Licitum est bona fidelium injusto bello a piratis capta emere, uti et Catholicis emere ab hæreticis Ecclesias et Monasteria, etc. n. 972. Emptor bonorum mobilium bello injusto captorum tenetur ea restituere, et si bona fide emerit, pretium potest repetere, n. 972. Emptor non acquirit dominium rei etiam sibi traditæ ante persolutum aut assecuratum pretium, n. 957.

Emptor rei spectantis ad Ecclesiam, Fiscum vel Minorem non acquirit dominium ante actualem solutionem, n. 974. Res vendita emptori tradi debet, num. 975. Fructus actu pendentes, vel alia affixa rei determinatæ venditæ, nisi aliud sit conventum, spectant ad emptorem, n. 977. Fructus actu non pendentes, sed futuri seu nascituri, ex re etiam probabilius spectant ad emptorem, si res absolute sit vendita, licet necdum tradita, n. 978. Si aliquis tertius in re vendita et tradita reperiret thesaurum, media pars deberetur emptori, etiamsi pretium necdum persolvisset, n. 979. Si emptio vel venditio rescindatur ob læsionem supra dimidium, fructus temporis intermedii pertinent ad emptorem, n. 980. Vendens rem frugiferam ad creditum, si retineat in se periculum rei venditæ, potest fructus saltem ex parte repetere quod si emptor velit habere fructus, venditor non potest pro iis pensionem exigere, n. 981. Rei frugiferæ venditioni addi potest pactum retrovendendi, si habeatur ratio majoris pretii pro valore prævisorum fructuum, n. 982. Emens actionem litigiosam minori pretio quam sit debitum totum debitum videtur posse exigere, n. 990. Principibus non est per se licitum vendere officia temporalia, sed consuetudo prævaluit etiam in Curia Romana; hinc moderato pretio fieri potest personis aptis, n. 991. Venditioni pacta adjici solent, scilicet *Commissorium adjectionis* in diem, *retro vendendi*, sed debe

abesse contractus *Mohatra*, num 991. Venditio rescindi potest mutuo consensu, si adfuerit pactum commissorium vel adjectionis in diem, per actionem redhibitoriam, propter læsionem ultra dimidium, per restitutionem in integrum, n. 993. Retractus est jus quod habet proximior consanguineus ad rescindendam venditionem rei immobilis oblato pretio quo ab extraneo vel remotiore consanguineo res fuit empta, communiter fit intra annum et diem, num. 994. Retrahens sibi et non alteri potest redimere, et potest in dubio emptorem cogere ad jurandum quanti emerit, n. 994. Retractus impediri potest, si emptor cum consensu venditoris in instrumento ponat majus pretium quam ipse solvat. Vel si cum emptore conveniat, ut partem pretii post venditionem factam redonet, sed hic committitur dolus, n. 994. Emere et vendere non necessario die festo non licet, nisi consuetudo sit contraria, vel ex aliis causis excusetur, l. 3, p. 1, n. 573.

ENERGUMENUS.

Energumeni propter peccata obsessi a dæmone possunt post pœnitentiam cum fructu Eucharistiam suscipere, l. 6, p. 1, n. 662.

Energumeni sunt irregulares et ordinari non possunt, in hac tamen irregularitate Prælati Regulares dispensare possunt, l. 6, p. 2. n. 2219; l. 7, n. 496. Sufficit dispensatio implicita seu virtualis, et semel sic dispensatus est capax Prælaturæ in et extra Ordinem, l. 6, p. 2, n. 2219.

EPIIKIA.

Epiikia est actus prudentiæ quo ex æquo et bono judicatur quod verba legis, quamvis clara sint, tamen hic et nunc non sint servanda, l. 1, n. 829. Differt ab interpretatione quod hæc exponat verba obscura, epiikia autem dictat recte agi contra verba clara legis. A præsumptione licentiæ differt, quod hæc supponat legem etiam ad hunc casum se extendere, et obligaturam fuisse, nisi licentia Superioris aliqua haberetur, qua permittit agi contra eo quod, si interrogaretur, licentiam daret; epiikia autem dictat mentem Legislatoris non voluisse comprehendere casum, quantumvis alias verbis claris comprehensum, n. 829. Non habet locum in lege naturali nec divina, nisi improprie, et quoad nos, n. 830. In lege humana locum habet, non tamen si legislator interrogari possit, n. 831.

EPILEPTICUS.

Epilepticus est irregularis in ordine ad suscipiendos Ordines, l. 7, n. 495. In his Germaniæ partibus praxis est ut admittatur ad Ordines si per biennium fuerit morbo liber, n. 495. Si per septem annos liber fuerit, probabiliter potest, etiam non admonito Episcopo, Ordines suscipere, n. 495. Si ordinatus sit, et raro cadat nec spumet, privatim celebrare potest, n. 495.

EPISCOPATUS.

Episcopatus est Ordo et Sacramentum, l. 6, p. 2, n. 2209. Episcopatus et Presbyteratus probabilius sunt Ordines distincti, n. 2209. Probabilius non potest conferri eodem die cum Sacerdotio, num. 2296. Pro valore ejus non requiritur certa ætas, quæ tamen requiritur pro Jurisdictione acquirenda, n. 237. Chori-Episcopatus, Archi-Diaconatus, Archi-Episcopatus, Patriarchatus, Primatus, Papatus non significant Sacramentum vel Ordinem, sed potius dignitatem majorem et Superioritatem, n. 2209. Episcopatus secundum aliquos est institutus Jo. 21, v. 18, quando Christus dixit Petro : *Pasce oves meas.* Sed probabiliter etiam est institutus cum Sacerdotio, n. 2207. Præsupponit Sacerdotium sex mensibus ante, n. 2210, l. 4, n. 745. Probabilius prærequirit saltem Subdiaconatum, et cum electus Episcopus teneatur consecrationem recipere intra tres menses, tenetur intra tres menses a die Confirmationis fieri Sacerdos, l. 4, n. 745. Materia ejus non est sola impositio manuum, l. 6, p. 2, n. 2148. Valide confertur ab uno Episcopo, n. 2147. Conferri debet in Dominica, n. 2290.

EPISCOPUS.

Episcopus plus potest quam Sacerdos, l. 6, p. 2, n. 2127. Exercens Pontificalia in mortali, v. g. consecrando Episcopum, Ordines conferendo, etc., peccat mortaliter, non tamen si conferat tantum Tonsuram, benedicat Chrisma, etc. n. 2206. In alia Diœcesi Pontificalia exercere non potest sine licentia Episcopi Diœcesani, et probabilius non potest in ea suo subdito conferre primam Tonsuram, n. 259, 2122, 2188, 2305.

Episcopus invitatus ad ordinandum in aliena Diœcesi et suos et aliunde generaliter dimissos ibi ordinare potest sine speciali licentia Episcopi loci, si ab Episcopo proprio præscriptam conditionem impleverint, a n. 2188.

Episcopus non potest in aliena Diœcesi, imo nec in sua, extra domum propriæ habitationis erigere altare ibique celebrare, sive celebrari facere, n. 258. Episcopo potest quivis succedere in altari, n. 316.

Episcopus proprius respectu ordinandi est Episcopus originis et domicilii vel Beneficii, item Episcopus ordinandi censetur Episcopus patris ejus, a n. 2165, 2235.

Episcopus tonsurare non potest nisi antecedenter subditum, n. 2166. Per Beneficium in aliena Diœcesi obtentum beneficiatus fit Episcopo illi subditus ad effectum suscipiendi Ordines, si Beneficium ad congruam vitæ sustentationem detractis oneribus sufficiat, n. 2168, 2179. Ratione originis fit subditus Episcopo in cujus Diœcesi ipse vel pater est natus, sed non in qua natus est fortuito, n. 2122, a n. 2169, 2180. Ratione domicilii est subditus Episcopo loci in quo stabiliter habitat, num. 2122, 2172, 2180. Habens duo domicilia æqualiter in diversis Diœcesibus, est subditus utriusque Episcopi, n. 2122, 2180. Ratione familiaritatis alienæ Diœcesis subditus fit hujus Episcopi subditus, si per triennium completum fuerit in ejus actuali servitio, quod non intelligitur de Episcopo Nullatensi, id est qui titulo Ecclesiæ in partibus infidelium est ordinatus, num. 2174, 2187. Ratione patrimonii aut bonorum etiam pro titulo sufficientium non fit aliquis subditus Episcopo in cujus Diœcesi illa habet, nec ratione præbendæ temporalis, nec Missarum fundatarum, nec tituli mensæ servitii, num. 2178. Nec ratione Baptismi fit subditus Episcopi in cujus Diœcesi eum suscepit, nisi fuerit Turca, Judæus aut alius infidelis, num. 2181. Episcopi nunc non immediate a Christo sed per Papam habent jurisdictionem, n. 2207.

Episcopus accepta confirmatione ante Consecrationem potest omnia quæ sunt Jurisdictionis, sed non quæ sunt Ordinis Episcopalis, l. 4, n. 436.

Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum pro confessionibus audiendis, nisi subdatur illi saltem ad tempus, l. 6, p. 2, n. 1485.

Potest approbare per se, vel per Vicarium Generalem, vel per alios quoscumque deputatos, n. 1485. Potest approbare cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, etc., n. 1485. Episcopus electus et confirmatus, quamvis non consecratus, potest approbare ad audiendas Confessiones, non vero excommunicatus non toleratus, n. 1495. Peccat Episcopus Sacerdoti, præsertim regulari idoneo, sine causa sufficiente negans approbationem, n. 1485, 1491. Tenetur regularem absolute repertum idoneum pro Confessionibus excipiendis indistincte sine exceptione approbare, n. 1520.

Episcopus originis, domicilii vel Beneficii sicut ordinare, sic et dimissoriales dare potest, n. 2233.

Episcopus in possessione constitutus, quamvis necdum sit consecratus, dimissoriales dare potest, n. 2223. Idem potest Episcopus in concordia electus et nondum confirmatus in locis ab Italia dissitis, n. 2223.

Episcopus dimissoriales etiam dare potest suo familiari, n. 2233.

Episcopus ordinans Sacerdotes, si in Missa deficiat, supplere posset simplex Sacerdos, n. 316, 551. Si deficeret post Consecrationem solius panis, in defectu alterius Episcopi, Sacerdos veteranus in Consecratione Calicis Neo-Presbyteris præire posset, n. 551. Si post Consecrationem utriusque speciei, possent soli Neo-Presbyteri pergere, num. 551. Alius tamen Episcopus illis deberet manus imponere pro accipienda potestate, n. 551.

Episcopus, si in Sabbato ordinationem non possit absolvere, probabiliter potest pergere in Dominica, si jejunium et ipse et ordinandi continuent, n. 2291. Potest eodem die quatuor Minores et Subdiaconatum eidem conferre, n. 2296. Potest a suis per alienum Episcopum ordinatis petere testimoniales Ordinum susceptorum, n. 2175.

Episcopus in Natali Domini ordinatus potest post sumptam Communionem duas alias Missas legere, n. 242. Potestatem sibi Roma concessam, etc., ratione dignitatis vel officii subdelegare potest, non vero sibi nominatim expressa ratione sui datam, l. 4, n. 252. Contra exemptos in variis agere potest, v. g. delictis publicis vel contractibus extra locum exemptum factis, etc., n. 168, 258. Sine causa revocare aut limitare non potest approbationem Regularium quam ipsemet dedit, l. 6, p. 2, n. 1545. In sua Diœcesi est proprius collator Beneficiorum, l. 4, n. 298. Creare potest Ecclesias parochiales, Beneficia simplicia aliaque plura approbare, n. 271. Potest admittere Beneficia in quibusvis Ecclesiis etiam invitis harum Rectoribus, etc., n. 272. Potest Beneficia aliqua mutare, n. 273. Item aliqua unire, a n. 274. Item aliqua dividere, a n. 288. Item aliqua supprimere, n. 295. Item aliqua conferre, a n. 601. Potest ob necessitatem subtrahere partem reddituum Beneficii vacantis, et pro magna utilitate Ecclesiæ Beneficio, dum vacat, novum onus adjicere, n. 669. Quando est causa rationabilis et manifesta, potest petere, consentiente Capitulo et Clero, subsidium caritativum, ad quod quandoque etiam Clericos cogere potest, n. 851. Non potest immutare conditiones fundationum beneficialium, a n. 839. Potest reducere onera Beneficii etiam in perpetuum, si redditus non sint amplius sufficientes ad ea præstanda, num. 854. Onera Missarum ex legatis vel eleemosynis contracta reducere non potest, n. 854. Ad Episcopatum spectat onera imminuere, si fructus ex parte emineant, n. 855. Non potest altare aliquo loco fundamentum removere, et fundationem transferre, a n. 856. Si fundator non habuerit specialem causam eligendi hoc numero altare præ alio, videtur Episcopus ex justa causa posse ejusmodi fundationem, retento tamen titulo et invocatione, transferre aliud altare omnino liberum, n. 858. Potest pias voluntates etiam ultimas in usum alium pium commutare ob causam quæ ei videatur justa, n. 846. Sine causa, nequidem in melius piam voluntatem testatoris mutari possit, sunt variæ, v. g. si pecunia legata ad usum designatum non sufficiat, vel ad usum designatum applicari non possit, vel ille impleri non possit, etc., n. 848, l. 3, p. 2, n. 1129. Exsecutionem piorum legatorum potest ad se pertrahere, si nullus exsecutor sit denominatus, n. 1129. Si quis certam summam donarit ad pium finem sub conditione ut si finis obtineri non possit, summa hæc redeat ad suam dispositionem, et ille interea moriatur, potest Episcopus ad alium pium usum summam illam destinare, l. 4, n. 849. Tenetur ex officio novas leges Pontificias per suam Diœcesim promulgare et in usum deducere, l. 1, n. 630. Dispensare potest quando Canon permittit dispensationem, et non exprimitur quis dispensare debeat, l. 4, n. 403. Non potest, per se loquendo, dispensare nequidem ad unum diem in ætate ad Beneficium requisita, n. 807. Dispensare potest in omnibus votis suorum subditorum exceptis quinque, soli Papæ reservatis, l. 3, p. 1, n. 537. Etiam dispensare potest in votis Papæ reservatis, v. g. perpetuæ Castitatis, Religionis, si sit urgens necessitas, l. 3, p. 1, n. 553, 360, 563, 565, 567. Potestatem circa vota dispensandi potest subdelegare alteri, num. 554. Episcopus cui sede vacante commissio dispensandi data potest eam expedire novo etiam Episcopo electo, l. 6, p. 3, n. 880. In lege Ecclesiæ sine justa causa dispensare non potest, l. 1, n. 796. Ex causa dispensare potest pro usu carnium diebus Veneris et Sabbati per annum, l. 6, p. 3, n. 850. In Quadragesima dispensans in esu carnium, interrogandus est an etiam sæpius de die carnes comedere liceat, l. 3, p. 2, n. 312. In proclamationibus præviis Matrimonii dispensare potest, l. 6, p. 3, n. 559. Etiam dispensare potest ex causa urgente in temporibus feriarum, n. 471. Si dispenset in proclamationibus cum causa, ut copulentur a Parocho sponsæ, a Parocho sponsi etiam valide copulantur, num. 497. Dispensare potest circa adulterium et omnia delicta adulterio minora, nisi specialiter id reperiatur prohibitum, num. 833. Dispensare potest in impedimentis dirimentibus Matrimonium jam contractum in casu necessitatis, si defectus sit dispensabilis, si sit occultus, si non sit facilis recursus ad Papam, etc., num. 818. Potest dispensare ad petendum debitum etiam post Matrimonium tantum ratum in primo gradu, num. 895. Dispensare potest post contractum Matrimonium pro foro conscientiæ in quocumque impedimento et gradu qui Juris naturalis non est, si Matrimonium sit publicum, si impedimentum sit occultum, si initum sit bona fide, si in separatione esset scandalum, si non sit facilis aditus ad Papam ob paupertatem, etc., num. 835, 837. Tum censetur esse necessitas in qua Episcopus dispensare potest si conjuges etiam divites nequeant absque gravi incommodo vel scandalo separari, et sit periculum incontinentiæ, num. 836. Etiam ante Matrimonium contractum dispensare potest in impedimentis jure humano statutis, quando est urgentissima necessitas salutis animæ, et non est aditus ad Pa-

pam, vel est periculum in mora, etc., a num. 838. Dispensare potest cum conjugato ad petendum debitum qui post Matrimonium contraxit impedimentum spiritualis cognationis ; item qui emisso voto castitatis contraxit Matrimonium ; item cum conjugibus, qui ex mutuo consensu voverunt Castitatem conjugalem, si etiam mutuo sibi remittant, etc., num. 818, 841. Absolute non tenetur dispensare quando potest ; plerumque tamen tenetur saltem ex caritate, et si sit necessitas, sub mortali tenetur, num. 490, 842. Si in necessitate neget dispensationem, tum Matrimonium sine denuntiationibus contrahi potest, num. 290. Dispensatio ejus valida est si fuerit error in Episcopo dispensante, etc., a num. 843. Dispensare non potest cum pauperibus pro Matrimonio contrahendo in tertio gradu, si attingatur secundus, n. 862. Probabiliter dispensare potest si unus sponsorum sit Acatholicus, sed praxis hujus sententiæ non est licita, a num. 864. Dispensare potest cum Acatholica post contractum Matrimonium conversis etiam in secundo gradu, si primus non attingatur, num. 867. Si Episcopus solus noverit impedimentum, Matrimonium probabilius prohibere potest, n. 483. Non potest statuere impedimenta Matrimonium dirimentia quoad fideles, num. 514. Matrimonium ratum quoad vinculum dissolvere non potest, n. 414. Non potest Parocho auferre potestatem valide assistendi Matrimonio, potest eam tamen auferre delegato a Parocho, n. 725. Si Sacerdoti eam dederit cum potestate alium juxta conscientiam suam subdelegandi, et ille substituat, quos sponsi elegerint, Matrimonium probabiliter est validum, num. 736. Secundum communiorem non potest dispensare cum illegitimo occulto ad Ordines Sacros ; cum notorio potest ad Ordines et minores, et Beneficium simplex cui Ordo major non est annexus, l. 6, p. 2, num. 2216, l. 4, n. 734, 762. Potest ad Ordines vel eorum exercitium ordinarie admittere eum qui deformavit vel occidit aliquem, si id factum sit sine peccato mortali, vel a publico ministro justitiæ, l. 6, p. 2, num. 2218. Dispensare non potest, ut conjugatus fiat Clericus ad permanendum in tonsura et minoribus, num. 2220. Dispensare potest cum eo qui ante primam tonsuram suscepit Ordines minores, et in iis occulte ministrando irregularitatem incurrit, l. 4, n. 743. In ætate ad Ordines requisita ex variis causis dispensare potest in necessitate, vel si sit utilitas Ecclesiæ, l. 6, p. 2, n. 2314. In interstitiis dispensare potest et cum privilegio etiam in temporibus, num. 2298. Habens facultatem ordinandi suos extra tempora non servatis interstitiis, non ideo potest ad se dimissum sic ordinare, num. 2299. Probabilius dispensare non potest circa sufficientiam tituli sustentationis, num. 2287. Potest cum causa dispensare in lectione Horarum, l. 4, n. 1217, 1233. Non potest dispensare cum illis in residentia qui dignitates obtinent, nisi ex causis in Jure expressis ; cum aliis potest si fructus ita sint imminuti ut non respondeant isti oneri, a num. 870. Tenetur dispensare cum illis qui minores sunt 30 annis, et nolunt studiorum causa universitatem adire ; non potest tamen licentiam dare ultra annos quinque num. 883. Cum beneficiando dispensare potest ut Vicario substituto studiis vacet per septennium, n. 734, 749. Cum Parochis dispensare non potest ut absint etiam studiorum causa, num. 874. Cum beneficiando dispensare potest in infamia, num. 788. Cum vagis quivis Episcopus dispensare potest, l. 6, p. 3, n. 854. Potest ferre Censuras, si sit confirmatus, quamvis necdum ordinatus, l. 7, num. 17, 23. Non potest censuris aliisque pœnis cogere subditos ad Missam in Parochia audiendam, l. 3, p. 1, n. 672. Extra Diœcesim suam existens probabilius censuras ferre non potest, l. 7, num. 23. Si contra exemptum per censuram procederit, etiam bona fide, id ipso jure est invalidum, n. 30. Potest subditum suum extra Diœcesim existentem in variis casibus ligare censura, v. g. quando res est tam manifesta ut non sit opus cognitione causæ, quando cognitio causæ jam ante habita est ; item si fugativus citatus non compareat; item quando ea fertur per modum sententiæ particularis in certam personam, etc., n. 31, 43, 46. Probabiliter etiam censuram ferre potest in peregrinum in Diœcesi sua commorantem, n. 32. Etiam in alium Episcopum, imo in Archi-Episcopum in territorio sui Episcopi suffraganei delinquentem, si delictum sit contra communem legem Ecclesiæ, num. 32. Jam non potest censuram ferre sicut Jure antiquo in Imperatorem et Reges, et forte etiam non in quosdam alios supremos Principes, n. 33.

Episcopi magnas facultates a censuris absolvendi habent a Tridentino, n. 135, 138. Possunt a censuris absolvere vagos, num. 136. Probabiliter etiam censuratos ab Abbatibus, num. 137. Exemptos Religiosos non possunt nisi consentientibus Abbatibus, non exemptos possunt, num. 138. Probabiliter absolvere a censuris Papæ reservatis possunt, si hic adiri non possit, num. 143, 148. Probabiliter absolvere possunt a delicto quod in uno loco est notorium, sed non in alio, si ad forum contentiosum non sit deductum, vel in eo probari non potuerit, nec notitia ejus brevi putetur eo deferenda, num. 144. Probabiliter tollere possunt censuram reservatam delicto annexam, quod in foro contentioso probatum et punitum est, num. 146. Possunt subditos suos extra Diœceses suas existentes a censuris absolvere, item ipsi extra Diœceses suas existentes possunt subditos absolvere in ea existentes, n. 139. Etiam possunt eos absolvere si in alia Diœcesi in censuram inciderint Jure latam, non autem si ab homine nominatim lata sit, n. 140.

Episcopo mortuo, a censura ei reservata Capitulum seu Vicarius Capituli absolvere potest, n. 150.

Episcopi gaudent legibus favorabilibus Tridentini quoad absolutiones et dispensationes in casibus Papalibus in locis ubi Tridentinum receptum est, l. 1, num. 681. Habent facultatem sibi subditos absolvendi ab hæresi et reliquis casibus Bullæ Cœnæ, quam etiam aliis possunt committere, l. 6, p. 2, n. 1627; l, 7. n. 147. Concedentes facultatem absolvendi ab omnibus peccatis, imo et omnem suam, non censetur concedere ad sibi reservata, nisi mens eorum aliunde constet, l. 6, p. 2, n. 1630. Dantes facultatem ad omnes casus sibi reservatos, non ideo dant ad casus Papales a quibus ipsi possunt absolvere, nec ad censuras annexas, n. 1630, l. 7, n. 133. V. *Censura.* In variis casibus percussorem Clerici ab excommunicatione absolvere possunt, v. g. quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentium judicio levis, etc., l. 7, n. 300. Relaxare potest episcopus juramentum quo non firmat contractum, l. 3, p. 2, a n. 742. In bello pugnans non fit irregularis si hoc sit necessarium, l. 7, n. 528. In omnibus irregularitatibus dispensare potest Episcopus præter ortam ex homicidio voluntario, injusto et manifesto, n. 466, a n. 472. In irregularitatibus dispensare potest cum propriis subditis, n. 267.

Episcopus irregularis potest alteri delegare facul-

tatem secum dispensandi in iis casibus in quibus ipse dispensare potest cum suis subditis, n. 471.

Episcopus non servans interdictum locale a se latum peccat, n. 414. Si illud non servet, præsumitur tollere, n. 427. An episcopi possint facultates sibi a Sede Apostolica cum potestate ea aliis communicandi concessas, communicare ad certum tempus vel in perpetuum, pendet a voluntate Sanctissimi tales facultatem concedentis, cujus declaratio peti debet, l. 6, p. 2, n. 1598; l. 6, p. 3, n. 847.

Episcopi in Germania habent multas facultates aliis communicandas a Sede Apostolica quas alii non habent, v. g. dispensandi in rebus variis, absolvendi ab hæresi, etc.; l. 6, p. 2, n. 159; l. 6, p. 2, n. 840. Per regulam Cancellariæ initio cujusvis Pontificatus promulgari solitam revocantur facultates ab ipso antecessore Papa immediate concessæ Episcopis l. 6, p. 3, n. 848. Episcopi in Germania et etiam alibi habent potestatem concedendi Oratoria privata ex justa causa, etiam ad longum tempus, l. 6, p. 2, n. 263. Episcopi in his Germaniæ partibus habent speciales facultates concedendi potestatem legendi et retinendi libros hæreticos, l. 7, n. 390, 393. Possunt probabilius pro sua Diœcesi certos libros prohibere, vel aliquas propositiones censurare, n. 394. Eorum censura non est certa, n. 394.

Episcopus Monasteriensis facultatibus suis extraordinariis uti potest pro Neo-Stadio Goddens, quamvis hic locus stricte non sit Diœcesis Monasteriensis, l. 6, p. 3, n. 849.

Episcopus hæreticus et excommunicatus vitandus probabilius valide consecrat Ecclesiam, l. 6, p. 2, n. 280.

Episcopus in prima instantia debet cognoscere de causis suorum subditorum, l. 4, n. 1415. Officium ejus est providere ut semper idonei Parochi curam administrent, n. 605. Tenetur ad residentiam, ut illi competat Jus alternativæ, a n. 477. Si intra annum ultra tres menses sine legitima causa absit, peccat graviter, et fructus non facit suos, n. 862, a n. 867. Si non resideat, varias pœnas incurrit, n. 875. Omittens lectionem Horarum probabiliter tenetur tantum ad restitutionem partis fructuum, n. 1201. Aliud Beneficium conferri potest Episcopo : 1. Necdum confirmato, 2. Confirmato si Papa dispenset, vel necessitas sustentationis exigat, 2. Si Episcopatui renunciarit, 4. Si tantum sit titularis, etc., n. 926. Si transferatur ad aliam Ecclesiam, prior vacat ipso Jure; si tamen in capienda possessione suæ novæ Ecclesiæ impediatur, potest sine nova collatione redire ad priorem, n. 928. Si visitans Ecclesias aliquid ab eis accipiat præter sumptus necessarios ad victum, tenetur ad duplum inter mensem non obstante remissione, l. 3, p. 2, n. 461. Onera Missarum quandoque moderari potest, l. 6, p. 2, a n. 117. Potest taxare rationabile stipendium Missarum, ita ut excessus sit injustus et restitui debeat; non tamen potest taxare idem stipendium pro omnibus, a n. 124. Non potest instituere festum sine populi et Cleri consensu, nisi unum tantum in Diœcesi proprium, l. 3, p. 1, n. 619. Potest ex causa transferre festum fori in aliud tempus, ib. Episcopi possent et merito deberent edicto suo cogere Comœdos ad non agendas Comœdias nisi prius a deputatis essent recognitæ, l. 2, n. 242. Tenentur etiam aliquando cum vitæ suæ periculo adhibere diligentiam quam possunt ut peccata suorum impediant, n. 208, 211. Tenentur sub mortali succurrere subditis non tantum in extrema, sed etiam in gravi necessitate spirituali cum quantumcumque magno suo incommodo, etiam cum vitæ propriæ periculo, a n. 174. Episcopus invitatus ad consecrandam in aliena Diœcesi Ecclesiam potest Ecclesiæ illi consecratæ etiam concedere Indulgentias, l. 6, p. 2, n. 2189. Episcopi habent limitatam potestatem concedendi Indulgentias delegatam a Papa, n. 1319. In Dedicatione Ecclesiæ potest Episcopus dare Indulgentias unius anni tantum, in anniversario Dedicationis et aliis casibus 40 dierum tantum, etiam in perpetuum, ib. Potest eas concedere tantum pro suis subditis, licet extra Diœcesin existentibus, possuntque Episcopi hanc potestatem delegare alteri, n. 1320. Si Episcopus ampliorem concederet Indulgentiam quam permissum est, concessio illa probabilius est tantum irrita quoad excessum, ib. Episcopus in Canone celebrantis nominatur secundum praxim et sententiam communiorem, n. 562.

Episcopus finito Evangelio Missæ solemnis cui ipse assistit cum cappa non est thurificandus, sed Celebrans, n. 2055, D. 49. Non potest cogere Canonicos ut cantent alta voce, D. 53. Potest eos cogere ut a Capellanis in Quadragesima cantari faciant cum Diacono et Subdiacono, D. 61. Episcopus regularis debet officium recitare juxta ritum suæ Diœcesis, non vero Regulæ, D. 69. In Missas tantum Episcopi solemnibus septimum candelabrum adhiberi debet, sed non Defunctorum, D. 75. Episcopo assistentes, licet minus digni, præferuntur omnibus aliis, D. 88. Si assistere voluerit Missæ conventuali, non teneantur omnes Canonici se ei associari ab Altari in quo Missam planam celebravit usque ad Sedem Episcopalem, D. 89. Consuetudo ut Dignitates et Canonici Mitram, Gremiale, Baculum, Thuribulum et similia ministrent Episcopo servari debet, D. 90. Debet in Ecclesia salutare Canonicos benedicendo manu, non caput aperiendo, D. 91. Si interesse voluerit Horis Canonicis, debet statuere certam adventus sui horam, qua elapsa, poterit officium inchoari, n. 93. Ab Episcopo celebrante Diaconus et Subdiaconus pacem accipiunt statim post Diaconos assistentes, D. 94. Episcopo semper convenit duorum Canonicorum assistentia, sive celebret ipse, sive assistat Divinis, D. 95. Episcopum associare tenentur Dignitates cum Canonicis ex debito, licet Cæremoniale Episcoporum nominet tantum Canonicos, ubi consuetudo non est contraria, D. 96. Episcopo non potest assistere Archi-Diaconus in habitu Prælatitio, non Chorali, licet sit Protonotarius, D. 97. Episcopo assistentes Canonici parati præcedunt Vicarium Generalem, et sunt ante ipsum thurificandi, D. 98. Ante Episcopum consuetos circulos facere debent soli Canonici, non vero Vicarius Generalis, D. 103. Licet Episcopus non celebret, debet tamen ei celebrans ad Confessionem respondere usque ad *Indulgentiam* inclusive, non vero simul cum illo dicere: *In nomine Patris*, D. 104. Episcopus non potest ad Diœcesin suam extendere officium illud quod fieri solet in civitate, D. 106. Episcopo in festo Purificationis B.V.M. prima Dignitas candelam dare debet, et Episcopus eam statim primæ Dignitatis ante Vicarium Generalem, D. 132. Solus Episcopus habere potest fenestras in Ecclesia per quas in eam prospectus possit haberi, D. 144. Potest Episcopus prohibere ne campanæ nondum benedictæ pulsentur, D. 145. Potest cogere Canonicos ad discendum cantum Gregorianum, etiam per subtractionem fructuum, D. 156. Episcopi nomine aliquando etiam venit Vicarius ejus Generalis, etc. l. 6, p. 3, n. 886.

Episcopus quid possit et debeat circa Confirmationem. V. *Confirmatio.*
Episcopi Consecratio. V. *Consecratio Episcopi.*
Episcopi Electio. V. *Electio.*
Episcopi facultas. V. *Facultas.*
Epistola decretalis. V. *Canon.*

ERECTIO BENEFICII.

Erigere Beneficium est cum approbatione Superioris Ecclesiastici statuere Jus percipiendi fructus ob aliquod officium spirituale, l. 4, n. 271.

Erectionem aliquorum Beneficiorum approbare potest solus Papa, aliquorum etiam Episcopus, n. 71.

ERROR.

Error communis facit suppleri Jurisdictionem, l. 6, p. 1, a n. 112. Si absit titulus coloratus, probabiliter adhuc facit eam suppleri; secundum communiorem tamen Ecclesia tum non supplet, a n. 115. Error ministri, per se loquendo, non invalidat Sacramentum, si intendat facere quod Christus instituit. a n. 62.

Error ministri circa personam quæ suscipit Sacramentum, per se loquendo, non obstat ejus valori, nisi tantum in Matrimonio, a n. 68.

Error personæ, non vero qualitatis, nisi ea sit finis Matrimonii, irritat Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 512, a n. 54. Error quandoque excusat ab incurrenda censura, l. 7, n. 97. Error in supplica vel Rescripto quandoque obstat valori dispensationis, l. 6, p. 3, n. 937.

Error in illis commissus significari debet, vel debet impetrari revalidatorium seu gratia, etc., l. 4, a n. 666. Si in Rescripto præter causam in supplica allatam alia adjungatur, non obstat valori dispensationis, l. 6, p. 3, n. 937. Etiam valori ejus non obstat si causa allegata sit omissa et alia in Rescripto substituta, n. 937. Ex errore factum est ejusdem speciei cum illo quod fit ex vero judicio, l. 6, p. 2, n. 950. Error in plerisque est majus malum ignorantia, quandoque est melior quam ignorantia, l. 1, n. 417, a n. 702.

Error circa necessaria ad finem ultimum est malum maximum, n. 702. Si quis ex errore etiam per annos 30 legit quatuor Missas de septimana et postea in fundatione inveniat quod ad 3 tantum obligetur, probabilius non obligatur ad quatuor propter præscriptionem, l. 4, n. 853. V. *Ignorantia.* Errores commissi in Missa a Confessario, in extrema Unctione, in Ordinationibus. V. *Suppletio.*

Error quis invalidet contractum. V. *Contractus.*

Error qui est impedimentum Matrimonii. V. *Impedimenta Matrimonii.*

Errores hæreticorum circa Baptismum varii sunt quibus opposita docet Ecclesia, l. 6, p. 1, a n. 245. Item circa Eucharistiam, a n. 405. Item circa Extremam Unctionem, l. 6, p. 2, a n. 2085. Item circa Ordinem, a n. 2123. Item circa Matrimonium, l. 6, p. 3, a n. 8.

Esus humanæ carnis. V. *Humana caro.*

EVAGATIO MENTIS.

Evagatio mentis culpabilis et notabilis, in quibus requiritur attentio ad implendum præceptum obligans sub mortali, est mortalis; in aliis est ordinarie tantum venialis, l. 5, n. 347. V. *Attentio.*

EVANGELIUM S. JOANNIS.

Evangelium S. Joanni legitur in fine Missæ semper, nisi nona lectio fuerit Evangelium cum Homilia; hoc enim tum legitur in fine, l. 6, p. 2, n. 470. Sub veniali non licet illud legere omni lumine extincto, n. 369. Qui illud non pronunciat præ timore vel balbutie suspendendus est a Missarum celebratione quousque illud rite pronunciare assuescat, n. 2055. D. 211. Probabiliter non est pars Missæ, l. 3, p. 1, n. 663.

EUCHARISTIÆ MINISTER.

Eucharistiæ conficiendæ minister est solus Sacerdos, l. 6, p. 1, n. 52. Ejus ex officio dispensandæ est etiam solus Sacerdos habens Jurisdictionem vel privilegium, n. 479. Licite eam ministrat quivis Sacerdos qui rationabiliter præsumit Pastorem factum suum approbaturum, num. 479. Pro viatico licite eam ministrat in defectu Pastoris quivis Sacerdos tam Regularis quam sæcularis, n. 479. Etiam pro Paschate, n. 479, 483. Potest Sacerdos extra Missam sibi ipsi eam ministrare, n. 479, 489. In necessitate etiam dispensare potest Diaconus et sibi et aliis, a n. 479. Idem in articulo mortis potest etiam laicus, secluso scandalo, quod tamen ob consuetudinem contrariam non facile practicandum, n. 479, 482. Licite aliis ministratur quando licite celebratur, l. 6, p. 2, n. 223. In Eucharistiæ ministro præter gratiam etiam requiritur reverentia, l. 6, p. 1, n. 487. Conficiens in mortali peccat mortaliter, n. 86, a num. 91. Distribuens in mortali probabilius tantum peccat venialiter, sed toties quod hominibus eam distribuit, n. 488, a n. 94. Si hostia vel particula inter distribuendum decidat, locus ille tegendus esse re aliqua munda et postea abluendus, etc., n. 494. Particulæ repertæ ordinarie sumi debent a Sacerdote, a n. 496, 550. Pestiferis probabiliter non necessario ministratur; si autem ministretur, non debet fieri medio aliquo instrumento, a n. 484, 487. Pueris ministrari non debet ante annos discretionis nisi pro viatico, saltem in Ecclesia latina, n. 457, a n. 645. Nec amentibus qui nunquam usi sunt ratione; quod si de usu rationis dubitetur, aut aliquando ratione usi sint, nec sciantur amisisse in mortali, viaticum illis daris debet, n. 487, a n. 654. Semifatuis et in Paschate et in articulo mortis dari debet, si sint capaces absolutionis et aliquando usi sint ratione, num. 487, 608. Fatuis cum aliis accedentibus ad Communionem ea dari non debet, n. 659. Phrenetico debet dari viaticum si absit periculum irreverentiæ, quod cum hostia non consecrata probari potest, a n. 660. Energumeno non tantum pro Paschate et viatico dari debet, sed etiam crebro dari potest, si pœnitentiam egerit et absit periculum irreverentiæ, num. 487, 662. Surdis et mutis a nativitate, si sciant hunc cibum a profano distinguere, non tantum in Paschate et in articulo mortis sed etiam pro discretione Confessarii sæpius dari potest, num. 487, 683. Surdis, mutis et cæcis a nativitate dari non debet, num. 663. Morte plectendis, si pœnitentiam præ se ferant, in loco honesto, si fieri possit, dari debet, numer. 487. Indigno et peccatori publico, per se loquendo, dari non debet, num. 136, 487. Laico species vini ordinarie dari non debent, n. 487, a n. 509, n. 611. Pars hostiæ minoris laico dari potest si sit causa rationabilis, num. 487, 508. Prima vel secunda absolutio laico dari non debet, n. 510. In delatione et ministratione ritus Ecclesiæ observari debet scilicet ut distribuatur vel ad ægrum deferatur cum stola et superpelliceo vel alba, nisi aliud suadere necessitates ut distribuatur digitis anterioribus, nisi Chiraga vel aliud impedimentum adsit ut non distribuatur in paramentis

nigris, ut cum ea non curratur, ut non deferatur sine lumine et campanula, nec capite tecto, nisi necessitas aliud permittat, etc., n. 487, a n. 489, 614. Die Veneris Sancto extra necessitatem ministrari non debet, n. 493. Deferri non debet ad ægrum venerationis causa tantum, si eam sumere non possit, nisi in domo celebretur, n. 487. Si ministrans videat quod communicans hostiam strophiolo excipiat, debet observare quis sit et postea ab illo sacram hostiam repetere, n. 504. Si bestia præsertim una ex majoribus sacras species sumpserit, permitti potest, ut illæ in stomacho consumentur, num. 505. Etiam a ministro indigno et non tolerato in extrema necessitate peti et accipi potest Eucharistia et probabilius etiam debet, num. 290, 620, 677.

EUCHARISTIÆ SACRAMENTUM.

Eucharistia est Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, sub speciebus panis et vini, ad spiritualem animæ refectionem divinitus institutum, l. 6, p. 1, n. 403. Tam species consecratæ quam Corpus et Sanguis Christi constituunt hoc Sacramentum, ib. Species diversæ physice sunt Sacramenta diversa, moraliter est tantum unum Sacramentum, ib. Hostiæ in diversis altaribus recte concipiuntur ut Sacramenta diversa; non vero si Sacerdos hostiam dividat, aut plures simul sumat, ib. Eucharistia variis nominibus appellatur, num. 404. Sumptio non pertinet ad ejus essentiam, sed est tantum applicatio vel conditio ut causet gratiam, n. 403, 414. Quandiu retinetur in ore, non causat gratiam, n. 469. Instituta est a Christo, n. 3. Plures circa eam sunt hæreses, a n. 405. Materia ejus est panis et vinum, n. 417. Utraque materia est necessaria ad conficiendum hoc Sacramentum, et, per se loquendo, non licet unam tantum speciem consecrare, in quo nec Papa dispensare potest; per accidens aliquando fieri potest, n. 417. Alterutra tantum consecratur valide vel illicite, n. 417. Si mutatio materiæ sit theologice substantialis, non fit Sacramentum; si accidentalis, fit a n. 18. Theologice substantialis est, quando materia juxta communem usum et existimationem hominum non est re et nomine eadem cum illa quam Christus instituit; si autem juxta communem usum sit eadem, est ad summum mutatio accidentalis, v. g. aqua in salem mutata est substantialis, in rorem conversa est accidentalis, etc., a num. 21, 421. Conveniens fuit materiam ejus esse panem et vinum, n. 418. Requiritur panis triticeus, a n. 419. Valida sed illicita est materia, si aliquot tantum grana vel guttæ alterius speciei cum tritico et aqua misceantur; quod si major pars non sit triticum et aqua naturalis, non est materia valida, n. 419, 426. Panis consecrandus debet esse figura orbiculari in Ecclesia latina, Græci quadratam adhibent, ibid. Triticum vel panis triticeus mutatur substantialiter, si mutetur in amydum, etc., accidentaliter, si admisceatur parum hordei, etc., a n. 423. Consecratio in fermentato Sacerdoti latino est illicita, probabilius etiam in necessitate viatici; in azymo est Græco illicita; nisi Latinus aut Græcus alibi domicilium fixerit, n. 419, a num. 429. Secluso scandalo est tantum veniale consecrare Hostiam fractam, etc. n. 432. Aliquantulum corrupta consecrari non debet, n. 433. Parva consecrari potest, si major haberi non possit, n. 419. Requiritur vinum ex vite, n. 434. Consecratio est valida, sed illicita in musto; item in vino liquoribus aliis vel aromatibus ita modice permixto, ut naturam vini retineat, item in vino acescente : probabilius etiam in vino congelato, n. 434. In congelato consecrans peccat, num. 434. In vino ex aqua miraculose facto valide consecratur, et probabilius etiam si vinum in pane imbutum erumperet, aut si uva matura pungeretur ut succus erumperet, in eo valide consecratur, a n. 435. Vino consecrando debet misceri aqua naturalis, n. 434, a n. 437. Sufficit si misceatur una guttula, dummodo sit sensibilis, num. 439. Si mixtio hæc omittatur, est valida, sed illicita consecratio, num. 434. Si ante consecrationem notetur quod mixtio sit omissa, adhuc fieri debet, sed tum repeti debet oblatio calicis, n. 434, 450. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad eam quæ fit post Communionem, n. 434. Materia dubia est spelta, siligo, etc. In ea consecrare est illicitum, a n. 421. Materia consecranti debet esse moraliter et sensibiliter præsens, id est, ut possit demonstrari humano modo ad sensum per pronomen *hoc* vel *hic* independenter ab omni alio signo sensibili, a n. 452. Etiam debet esse certa et a consecrantis intentione et in individuo determinata, num. 452, a n. 455. Valide sed illicite consecratur vinum in Calice cooperto, vase vel cantharo clauso; item panis in Canistro, Hostiæ in Ciborio latentes, aut aliter rectæ, etc. n. 452. Valide consecrantur Hostiæ presentes a cæco, vel alio Sacerdote in tenebris, n. 452. Materia post tergum posita probabilius invalide consecratur, n. 453. A latere posita valide consecratur, si adhuc censeatur esse moraliter ante consecrantem, n. 454. Posita a latere in credentia non consecratur, n. 454. Materia tam parva ut sensu percipi non possit, si sit extra chorum, invalide consecratur, n. 452. Item media pars Hostiæ non designata, vel aliquæ ex pluribus non designatæ quæ si a consecrante designentur, valide consecrantur, n. 452. Si materia consecrata ita divideretur ut tandem fieret insensibilis, adhuc retineret Corpus et Sanguinem Christi, n. 470. Guttæ Calici exterius adhærentes non consecrantur, num 452, 459. Si duæ Hostiæ sint simul junctæ, utraque consecratur, num. 452. Omnes in Altari positæ consecrantur valide, si Sacerdos eas a se consecrandas adferri viderit, aut ante Sacrificium de iis in Altari positis consecrandis monitus fuerit, quamvis, dum consecrat, earum non expresse meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, n. 454, a n. 458. Valide sed illicite consecrantur Hostiæ vase non aperto, item materia extra Corporale posita; item qui intendit consecrare guttas Calici adhærentes exterius, agit illicite, n. 452. Valide sed illicite consecrantur ex cumulo, v. g. pares, vel omnes præter supremam et infimam, etc.; invalide ex viginti præsentibus tantum quinque, si nullæ designentur, etc., n. 452, a num. 455. Materia consecranda admitti potest post Offertorium, vel sub Canone, si alias plures sine Communione essent dimittendi, n. 452, 460.

Forma consecrationis panis est : *Hoc est enim Corpus meum*, ubi omnia sunt de essentia, præter To *enim*, cujus omissio est veniale. Vini est : *Hic est enim Calix Sanguinis mei, novi et æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, ubi essentialia sunt : *Hic est Calix Sanguinis mei.* Reliquorum tamen omissio vel mutatio est grave, n. 451. Per To *hoc* et *hic* intelligi debet : hæc res aut hæc substantia, quæ in fine propositionis continetur sub his accidentibus, est Corpus, est Sanguis meus. Vel : Hoc Corpus est Cor-

pus meum, hic Calix est Calix Sanguinis mei, n. 463. Per To *Meum* et *mei* intelligi debet Corpus et Sanguis Christi, in cujus persona loquitur Sacerdos, n. 464. In forma Calicis, verba illa : *Novi et æterni testamenti* significant quod Sanguis Christi sit confirmatio testamenti, id est promissionis, qua Christus nobis promisit vitam æternam per suum Sanguinem, vel quod hoc Sacramentum Sanguinis Christi sit veluti proprie dictum testamentum quo continetur ultima voluntas Christi, destinantis nos ad æternam hæreditatem, n. 465. Forma consecrationis dubia est, si consecrans dicat : Illud est Corpus meum; Iste est Sanguis meus; Hæc est Caro mea, etc., n. 461. Valida sed illicita est : Hic cibus, hic potus, hic calix, hæc res, contentum sub his speciebus, est Corpus meum vel Sanguis meus, etc., ib. Invalida est, si dicas : Hic (adverbialiter) est Corpus meum; item : Hoc Corpus est meum, hic Sanguis meus, etc., ibid. Sub conditione forma iterari debet, quando aliquid omissum quod probabiliter ad ejus valorem requiritur, aut si prudenter dubitetur de recta pronuntiatione formæ, a n. 123. Mutatio formæ substantialis est si non maneat sensus per verba a Christo intentus, v. g. si Sacerdos consecrans per To *Meum* vel *mei* intelligat tantum suum corpus vel suum sanguinem Sacerdotis, etc. Si autem sensus per verba a Christo intentus maneat, est tantum accidentalis, v. g. hic cibus est Corpus meum, hic potus est Sanguis meus, etc., a n. 18, 29, 461. Consecrantis intentio debet esse vel actualis, vel virtualis, n. 47, a n. 54, 57. Si Sacerdos advertens ciborium consecrandum cum Hostiis minoribus poni in corporali, intendat consecrare, quamvis postea non amplius ad illas reflexionem expressam habeat, valide consecrat; quod si advertat ciborium poni extra corporale, et postea reflexionem non habeat, probabilius non consecrat; hinc in praxi tales Hostiæ erunt de novo in alia Missa sub conditione consecrandæ, n. 458. Si Sacerdos nihil intenderit circa consecrationem guttarum vini quæ in calice sunt separatæ a vino, fundo viciniores probabilius consecrantur, non remotiores, n. 459. Intentio consecrandi quidquid est in calice formari potest, num. 459. Non debet fieri intentio consecrandi particulas Hostiæ non continuas positas in patena vel corporali; aliud est de particulis panis in ciborio contentis, quas consecrandi intentio formari debet, ibid. Lampas aut aliud lumen ante Eucharistiam in Templo ardere, et ordinarie cum lumine foras deferri debet, n. 487.

EUCHARISTIÆ SUMENDÆ PRÆCEPTUM.

Datur præceptum divinum de sumenda Eucharistia, l. 6, p. 1, n. 586, 594. Obligat fideles adultos omnes, probabilius etiam non baptizatos, a n. 595. Si quis ante Baptismum, etiam bona fide communicasset, non satisfecisset huic præcepto, hinc talis tenetur specialiter procurare Baptismum, ut hinc præcepto possit satisfacere, a n. 595. Quando per se obliget, incertum est, n. 599. Obligat in Paschate omni anno, nempe intra 15 dies, numerando 8 ante et 8 post Pascha ; deinde in periculo vitæ sub mortali, nisi paulo ante sumpta sit, n. 586, a n. 600, n. 652. Obligat sub tempus adepti plene usus rationis, num. 598. Obligat sæpius in vita, n. 386. Qui post viaticum sumptum peccavit mortaliter, non obligatur de novo communicare, n. 586. Qui in periculo mortis non communicavit, non tenetur postea communicare, ib.

Eucharistia in re suscepta, non est necessaria necessitate medii, n. 586, 588. Nequidem in voto est necessaria necessitate medii, a n. 589. Datur præceptum communicandi pro viatico, a n. 586, 604. V. *Viaticum.* Datur præceptum communicandi pro Paschate, n. 86, 603, a n. 625. V. *Paschalis Communio.* Non datur præceptum sumendi sub utraque specie, nisi pro illo qui sacrificat, n. 602. Communionem negligens semel Paschalem et semel in periculo mortis pro viatico sumendam committit duo specie peccata in confessione exprimenda, l. 6, p. 2, n. 116.

EUCHARISTIÆ SUSCEPTIO.

Eucharistia tribus modis sumi potest, scilicet pure materialiter, sacramentaliter et spiritualiter, l. 6, p. 1, n. 512. Spiritualis communio, sive desiderium digne communicandi, non causat gratiam ex opere operato, sed operantis tantum, n. 512. In suscipiente Eucharistiam, si sit homo adultus aut aliquando compos rationis fuerit, debet esse intentio suscipiendi saltem habitualis vel interpretativa, quæ ultima etiam in moribundo sufficit, n. 170, 178, 513. Ante sumptionem prærequiritur immunitas a censura, status gratiæ, confessio mortalium, n. 185, a n. 189, n. 511, 514, a n. 533. Si sit necessitas gravis celebrandi vel communicandi, qualis est in periculo mortis, vel si hostia pro morituro consecrari debeat, vel si parochus ex officio celebrare debeat, vel si alias diu abstinendum esset a communione, etc., et nullus confessarius sit præsens, absens autem sine magna difficultate adiri non possit vel non adsit linguæ gnarus aut approbatus, suscipi potest præmissa contritione, n. 511, 514, a n. 533. Status gratiæ debet adesse antequam hostia attingat stomachum, n. 516. Qui recordatur mortalis quandiu species sumptæ sunt præsentes tenetur conteri vel confiteri, n. 516. Indigne communicans est similis Judæ; non tamen committit peccatum omnium gravissimum, n. 515. Dubius de peccato mortali ante sumptionem tenetur confiteri, n. 511. Qui sine infamia non potest recedere a scamno communicantium aut communionem omittere tenetur elicere perfectam contritionem et non sufficit attritio, n. 511, a n. 517, n. 542. Non prærequiritur expletio pœnitentiæ, n. 519. Nec amor purissimus, n. 520. Nec fides actualis, n. 186, 523. Nec devotio actualis, n. 193, 523. Nec opus est ut inter peccatum et communionem longa intercedat mora, n. 521. Communicans cum veniali peccat venialiter, n. 513, 522. Melior dispositio facit causari majores gratias, a n. 524. Qui in confessione inculpabiliter omisit mortale tenetur illud ante communionem confiteri si illius recordetur, n. 539. Confessus mortale tanquam dubium si ante communionem agnoscat illud esse certum, probabilius tenetur illud confiteri tanquam certum; contrarium tamen est probabile, a n. 540. Sumptio Eucharistiæ qua posita causatur gratia prius tum est quando pars aliqua specierum physice tangit et recipitur in stomacho, n. 415. Probabiliter etiam tum est quando fit trajectio ex ore versus stomachum, n. 477. Si sine sumptione per miraculum poneretur in stomacho, causaret gratiam si talis homo consentiret, n. 416. Qui moritur dum hostia adhuc est in ore non accipit gratiam sacramenti, n. 449. Christus manet præsens sub speciebus minimis etiam imperceptibilibus donec fiat earum mutatio tanta ut consueta substantia panis et vini corrumpatur, a n. 469. Si una gutta vini consecrata infundatur mari, Christus manet præsens donec species vini corrumpantur, n. 470. Etiam manet præsens si una hostia consecrata

aliis rebus misceatur quandiu species panis non corrumpuntur, n. 471. Etiam manet præsens si species incidant in sordes, si per vomitum rejiciantur, si sumantur a bestia, a peccatore, si comminuantur dentibus, etc., n. 469, 473. Item si species vini misceantur cum alio vino ejusdem speciei, quod tamen per hoc non sit consecratum, si autem misceatur alteri liquori aut vino potentiori, supposito quod potentius vinum convertat in se impotentius, non manet præsens Christus, n. 419, 474. Si speciebus constanter disparentibus appareat caro vel puer loco Eucharistiæ, censendum est Christum ibi desiisse et hoc tantum esse signum vel imaginem Christi; hinc sacerdos novam hostiam consecrare debet, non autem si species iterum appareant, n. 475. Species in homine sano regulariter intra quadrantem immutantur, in infirmo et debili stomacho intra horam circiter, n. 476, 550. Eucharistia probabiliter causat plures gratias quandiu est in stomacho si accedant meliores dispositiones, a n. 524. Suscipiens primas species remisse dispositus et ultimas in perfectiori dispositione accepit novam gratiam respondentem postremæ dispositioni, n. 529. Suscipiens indigne primas species et contritus ultimas in susceptione ultimæ partis accipit gratiam, n. 469, 529. Si plures partes ejusdem speciei sumantur successive in eadem dispositione, sumptione primæ partis causatur totus effectus gratiæ; a n. 530. Eucharistia sumpta cum obice eo remoto reviviscit et causat gratiam si species necdum consumptæ sint in stomacho, n. 200, 469. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, potest tamen aliquando impedire per accidens, n. 550. Item nec pollutio sine peccato facta vel per pœnitentiam expiata, nec actus conjugalis per se loquendo susceptionem ejus impellit, ib. Stomachus communicantis debet posse retinere species, n. 551. In dubio an eas retinere possit, probabiliter communio dari potest, a n. 552. Qui continuo tussiunt non tenentur abstinere a communione, n. 554. Secluso scandalo licitum est communicare gladiatum, n. 557. Si hostia palato agglutinetur, paulatim solvenda est vino vel saliva et non digito, n. 558. Prærequiritur ordinarie jejunium naturale a media nocte; n. 190. V. *Jejunium.* Non requiritur ad communionem ut post sumptum cibum intercedat somnus vel digestio cibi, n. 374. Statim post communionem edere vel bibere, per se loquendo, non est peccatum; ob reverentiam tamen abstinendum donec species sint consumptæ, n. 550, 559, 652. Statim post sumptam expuere non est peccatum; expedit tamen se ad unum saltem *Miserere* contiuere aut strophiolo sputum excipere ob reverentiam et ad cavendum scandalum, n. 550, 554, 652. Si vomitus sit necessarius, pro eo procurando aliquid sumi potest, et si species rejectæ appareant, separatæ in aquam conjici possunt ut consumantur; si non appareant, vomitus comburi et cineres in piscinam mitti possunt, n. 555. Ordinarie non est licitum una die sæpius communicare, a n. 673. Si quis e manu angeli communicasset, non posset eodem die communicare e manu sacerdotis, n. 674. Si quis sanus communicaverit et incidat in periculo mortis, probabiliter tenetur eodem die communicare pro viatico, n. 673. Non tenentur nec expedit omnibus indifferenter, absolute loquendo, quotidie communicare, n. 600, a n. 664. Quotidie petentibus negari non potest a confessario si digni judicentur, n. 668. Interrogantibus quoties communicare possint, negari non debet quod possint quotidie si digni judicentur, alias dissimulari potest, n. 669. Quando commendatur frequens communio, intelligetur sola communio digna, n. 672. Non licet communionem suscipere ad explorandam vel probandam innocentiam, n. 675. Extra necessitatem non licet eam petere aut recipere a ministro indigno non tolerato, n. 677. Pro prima communione instituendi sunt per interrogationes, v. g. quid sit communicare, quid accipiamus in communione, etc., a n. 651. Qui sint communionis effectus. V. *Effectus communionis.*

EVICTIO.

Evictio est actio, qua reditur ad auctorem contractus pro interesse rei ab alio evictæ, quæ sequitur ad permutationem cambium, mutuum, pignus, societatem, locationem et alios contractus onerosos, l. 3, p. 2, n. 714.

EUNUCHUS.

Eunuchus invalide contrahit Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 512. Factus talis Matrimonio jam contracto, probabiliter licite reddit et petit debitum, num. 317. Per aspectus, oscula, tactus, turpiloquia etiam mortaliter peccare potest, l. 3, p. 1, n. 908.

EXAMEN.

Examen diligens prærequiritur ante Confessionem, l. 6, p. 2, n. 915. Pro Confessione generali institui debet examen diligens, percurrenda peccata contra virtutes Theologicas, contra præcepta Dei, Ecclesiæ, etc., n. 1883. Examen ordinandorum coram Episcopo fieri debet de scientia necessaria ad usum cujusque Ordinis, v. g. pro prima tonsura: an sciant fidei rudimenta, item legere, scribere, et sic de cæteris, 2214. Examen pro concursu. V. *Concursus.* Ad examen revocari potest Parochus, etiam in concursu sine restrictione approbatus. l. 4. n. 605.

Examinator synodalis. V. *Concursus.*

EXCEPTIO.

Exceptio est exclusio intentionis agentis, l. 3, p. 2, n. 704. Alia est dilatoria seu temporalis, quæ non plane tollit, sed differt actionem agentis; alia peremptoria seu perpetua, quæ semper locum habet, ibid. Post latam sententiam exceptiones admitti non debent nisi sit exceptio falsi, ib. Exceptio non mutuatæ pecuniæ intra biennum fieri potest, pecuniæ non acceptæ intra 30 dies, n. 840.

EXCOMMUNICATIO.

Excommunicatio est censura per quam quis privatur communione Ecclesiæ, l. 7, n. 176. Alia est major, quæ privat omni communicatione Ecclesiastica; alia minor, quæ tantum privat usu passivo seu receptione Sacramentorum, ib. Minor incurritur propter communicationem cum excommunicato excommunicatione majore, non minore; n. 189. In minore administrans Sacramenta peccat, num. 160. In minore recipiens Sacramentum Pœnitentiæ probabilius valide recipit, si ignorans vel oblitus sit suæ excommunicationis, n. 191. Minor indirecte privat Jure ad Beneficia, n. 193. In ea conferens vel recipiens Beneficium peccat mortaliter, n. 194. Per excommunicationem simpliciter intelligitur major, n. 177. Ut ea feratur, requiritur certa et plena probatio, n. 74. Regulariter ferri non potest ob culpam præteritam, et non imponitur nisi peccatis committendis, n. 78, lib. 6, p. 2, n. 1634. Probabiliter triplicem in-

currit qui uno actu occidit tres Clericos, l. 7, n. 89. Non videtur duas incurrere qui percutit Religiosum, qui simul est Diaconus, n. 90. Unam tantum incurrit percutiens Sacerdotem, n. 98. Excommunicato a Papa, n. 192. Plures horrendos effectus habet excommunicatio major, v. g. quod privet usu activo et passivo Sacramentorum communibus Ecclesiæ suffragiis, usu divinorum officiorum, communicatione forensi et civili fidelium, habilitate ad omne Beneficium et pensionem acquirendam, etc., a n. 196. Irritat permutationem vel resignationem factam in ea existenti, n. 219. Excommunicatio percussoris Clericorum sic habet : *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat et nullus Episcoporum præsumat eum absolvere*, quæ omnia verba bene explicari debent, n. 300. Eam excommunicationem incurrit etiam efficaciter mandans, consulens, consentiens, item Clericum conspuens, crines evellens, per vim aliquid eripiens, etc. Non vero fur clam illi aliquid auferens, ex joco vel casu percutiens, etc., num. 300, a num. 302. Episcopus in variis casibus ab ea potest absolvere, v. g. quando percussio, etsi sit mortalis, prudentium tamen judicio est levis, si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, servus, filius-familias, vel non sui Juris, etc., n. 300. Excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam Cœnæ incurrunt legentes, retinentes, imprimentes, defendentes libros ab Hæretico editos, etc., a n. 326. Papæ reservatas extra Bullam *Cœnæ* incurrunt incendiarii, habentes litteras Apostolicas falsas, extringentes et spoliantes Ecclesias, etc. n. 298. Episcopo reservatas incurrunt leviter percutientes Clericum, procurantes abortum fœtus animati effectu secuto, etc., n. 296. Excommunicationes non reservatas incurrunt vexantes Ecclesiasticos, directores Monalium foventes discordias in electione, contrahentes Matrimonium in gradibus prohibitis vel cum Monialibus, etc., a n. 293. Excommunicatio non excusat a restitutione, l. 3, p. 2, n. 466. In excommunicatione collatum Beneficium. V. *Beneficium.*

Excommunicatio. V. *Censura.*

EXCOMMUNICATUS.

Excommunicatus excommunicatione minore retinet Jus suffragii in electione, l. 4, n. 400. Idem retinet excommunicatus excommunicatione majore, si sit toleratus, non vero si sit notorius et non toleratus, ib. Promotio excommunicati excommunicatione minore ad Beneficium non simplex est irritanda ; quod si promovens et promotus probabiliter hoc ignoret, valet promotio, n. 777. Omnis excommunicatus excommunicatione majore est inhabilis ad omne Beneficium et pensionem quomodocumque acquirendam, n. 774. Constitutus in majore, si ignorans aut non reflectens Beneficium accepit, tenetur fructus perceptos restituere, num. 774. Si provisio facta sit ante excommunicationem et acceptio possessionis in excommunicatione, provisio probabiliter est valida ; invalidaretur tamen si illi per hoc acquireretur aliquod novum Jus, n. 775. Si electio vel præsentatio facta sit tempore excommunicationis, sed acceptatio, confirmatio aut institutio fiat extra illud tempus, provisio probabilius est invalida, n. 776, l. 7, n. 221. Excommunicatus privandus est Beneficio si toto anno contumaciter persistat et crimen grave privatione Beneficii dignum commiserit, lib. 4, n. 946, l. 7, n. 196. Licite ministrat Sacramenta requisitus ; ipse tamen non potest se ad hoc ingerere, l. 6, p. 1, n. 215, 620. In necessitate licite communicat, qui, si possit, tenetur confiteri non reservata et absolvi a reservatis indirecte, n. 538. Tenetur procurare absolutionem, ut possit suscipere Viaticum, n. 606. Etiam tenetur, quamprimum potest, tollere hoc impedimentum Communionis Paschalis, n. 626, l. 1, n. 794. Prius debet absolvi ab excommunicatione, dein a peccatis, l. 6, p. 2, n. 1567. Invalide absolvitur etiam excommunicatus toleratus, si ad Sacramentum Pœnitentiæ accedat, extra casum necessitatis, conscius suæ excommunicationis, probabiliter autem valide absolvitur, uti etiam non toleratus, si bona fide ignorans suam excommunicationem accedat, n. 1568. In casu urgentissimæ necessitatis, v. g. ad vitandam gravem infamiam, scandalum, periculum mortis, etc., potest excommunicatus etiam excommunicatione reservata suscipere Sacramentum Pœnitentiæ et Eucharistiæ, a n. 1569. Excommunicatus quicumque in Jubilæo absolvi potest pro foro interno, num. 1457. Ex ignorantia vel oblivione non manifestans censuram, probabiliter valide suscipit Sacramentum Pœnitentiæ, si bona fide accedat, lib. 7, num. 200. Excommunicationem suam inculpabiliter ignoranti probabiliter valide delegatur potestas audiendi Confessiones, num. 202. Excommunicatus privatur communibus Ecclesiæ suffragiis quæ fiunt nomine Ecclesiæ, a num. 204. Item Indulgentiis, num. 206. Si ad templum profugerit, nec capiatur, potest ibi celebrari Missa, num. 209. Valide resignat Beneficium in manus Episcopi, ut alteri conferat, n. 219. Est incapax pensionis extractæ ex fructibus Beneficii in perpetuum, item illius quæ assignatur propter aliquod munus spirituale exercendum, non vero pensionis mere temporalis, nec probabiliter illius quæ est partim temporalis, partim spiritualis, n. 220. Non privatur fructibus sui tituli, si titulo Patrimonii sit ordinatus, n. 227. Fructus Beneficii probabiliter potest retinere, si bona fide in excommunicatione Beneficium acquisiverit, eique inservierit, num. 228. Injuste excommunicatus retinet Jus ad fructus et distributiones, n. 229. Qui sciens injuste eum excommunicavit, vel dedit causam excommunicationis, tenetur ei restituere has distributiones ; si autem ex nulla parte formalis injustitia intervenerit, teneantur ex re accepta illi restituere qui participarunt, nisi laborem posuissent, v. g. Missam cecinissent, etc., quam excommunicatus canere debuisset, n. 230. Si ei absolutio injuste negetur, fructus et distributiones illi debentur, n. 231. Juste excommunicatus fructus perceptos debet restituere fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus, distributiones autem illis, qui choro interfuerunt, nisi alicubi alia sit consuetudo, n. 232.

Excommunicatus excommunicatione majore alius est toleratus, quem fideles vitare non tenentur, alius non toleratus, quem vitare tenentur, l. 7, n. 176. Toleratus potest absolvere et alia Sacramenta licite administrare, si requiratur, a n. 196. Ex causa licite ab eo petitur et suscipitur Sacramentum, illicite autem extra necessitatem vel magnam utilitatem, n. 197, l. 6, p. 1, n. 209, l. 2, n. 272. Prohibetur interesse Missæ Sacrificio, l. 7, n. 208. Non amittit Jurisdictionem, sicut non toleratus, n. 217, l. 6, p. 2, n. 1564. Probabilius est incapax novi Juris ecclesiastici, l. 7, n. 218. Valide et licite confert, eligit, concionatur, etc., si requiratur, n. 226, 281. Non toleratus seu vitandus est notorius percussor Clerici et quivis nominatim

excommunicatus et specialiter ac publice denuntiatus, n. 176. Non toleratus valide sed illicite administrat Sacramenta, in extrema necessitate etiam licite, n. 196. Extra extremam necessitatem illicite ab eo petitur administratio Sacramenti, n. 197. Cum eo communicare in divinis est mortale, in civilibus regulariter tantum veniale, n. 196. Extra divina cum eo communicare licet in quinque casibus: 1. In casu utilitatis sive spiritualis, sive temporalis. 2. In casu legis matrimonialis. 3. In casu subjectionis. 4. In casu ignorantiæ Juris vel facti. 5. In casu necessitatis, sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium, qui casus hoc versu comprehendentur:

Utile, lex, humilis, res ignorata, necesse,

num. 196, a n. 285. Privatus est omni Jurisdictione, hinc invalide eligit, confert, præsentat, fert leges vel sententiam, etc., a n. 196, 225. Sacramentum illi conferens peccat mortaliter, n. 199. Recipiens Sacramentum Ordinis manet suspensus, n. 198. Probabilius licite moribundo, qui suscepit Sacramentum Pœnitentiæ, administrat Eucharistiam vel Extremam Unctionem, n. 201. Incurrit excommunicationem Papæ reservatam, si intersit, v. g. Missæ et monitus exire nolit; et coram tali celebrans si sit Sacerdos a potestate Episcopi exemptus, præter excommunicationem minorem incurrit interdictum ab ingressu Ecclesiæ, n. 207. Potest ingredi templum, uti privatim solus oret; item orare potest, quando datur signum ad salutationem Angelicam. Potest uti reliquiis, aqua benedicta, etc., n. 210. Tenetur orare Horas, n. 211, 224. Contra eum in foro externo potest fieri exemptio, n. 212. Valide facit testamentum et hæres instituitur, n. 213. Non licent illi contractus civiles, ab eo tamen facti sunt validi, n. 280. Citatus potest comparere etiam per se in judicio, n. 278. Appellare non potest extrajudicialiter, judicialiter potest, n. 106. Ipso facto non privatur officio, fit tamen inhabilis ad acquirendam novam Jurisdictionem in muneribus et officiis Ecclesiasticis, probabiliter non in temporalibus, n. 216. Concionari et docere non potest etiam requisitus, n. 281. Concioni interesse potest, non tamen lectioni Theologiæ, n. 281. Debitum ab eo admitti potest, non vero, si quid offerat liberaliter, quoad acceptando peccatur, non retinendo, n. 282. In eodem lecto cum eo dormire est licitum, si casu conveniant, aut non sit, nisi unus lectus pro utroque, etc., n. 279. Tali rescribens ordinarie probabilius incurrit censuram, n. 277. Cum eo participans, si ter nominatim monitus non desistat, incurrit excommunicationem majorem, etc., a n. 283. Excommunicatus denuntiatus non tenetur abstinere a consortio infidelium, n. 275. Ut sit vitandus, requiritur denuntiatio excommunicationis factæ, a n. 271. Item, ut in particulari et publice sit denunciatus, n. 176, 181, 185. Item factum, propter quod in censuram incidit, debet esse simpliciter notorium, a n. 179. Probabiliter etiam sufficit, quod sit denuntiatus tale crimen admisisse cui certo annexa est excommunicatio, n. 183. Si non sit denuntiatus, non est necessario vitandus, ne que si denuntiatio sit dubia, n. 184, 186, 274. Si denuntiatio sit certa, est vitandus in foro externo, quamvis excommunicatio sit dubia, n. 274. In loco in quo non est denuntiatus, probabiliter non est vitandus, n. 187, 273. Vitandus est donec probabiliter credatur esse absolutus, n. 188. Extra articulum mortis ab ea absolvi non potest, nisi vel ab eo qui tulit, vel ab hujus Superiore, vel a delegato, etc. Imo ipsi censuranti in variis casibus absolutio est prohibita, v. g. si intentaverit censuram nomine Papæ absque causæ cognitione; si eam intulerit Superiore consulto et approbante, etc., n. 131. Si sit obligatus ad celebrandum, tenetur ex justitia absolutionem petere, ut obligationi possit satisfacere, l. 1, n. 790. Non petens absolutionem peccat contra præceptum de Confessione et Communione annua, probabilius etiam contra præceptum de audienda Missa, si eo fine non petat ut non teneatur Missam audire, n. 794. Tenetur sub peccato abstinere a civili communicatione cum aliis, l. 7, n. 269. Si obdurato animo in censura per annum insorduerit, contra eum tanquam de Hæresi suspectum procedi potest, n. 18, 196. Etiamsi in fine vitæ dederit signa pœnitentiæ, non ideo sepeliri potest in loco sacro, n. 264. Excommunicatus occultus tenetur suam Excommunicationem manifestare, quando aliter non potest se excusare ab acceptatione Beneficii, si manifestatio illa fieri possit sine probabili periculo scandali vel infamiæ, n. 223.

EXCUSANTIA A RESTITUTIONE.

Ex parte debitoris excusant a restitutione ea quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat esse contentus, etsi de facto non sit contentus, lib. 3, p. 2, n. 409. Probabiliter in conscientia a compensatione damni excusatur, qui sine culpa theologica gravi illud intulit, nisi aliter sit conventum, vel inde sit factus ditior, a n. 409. A restitutione incertorum excusatur qui fecit compositionem cum Episcopo vel Papa, num 409. Quid ea compositio sit, quando, quomodo, pro quibus bonis n. 409. Si debitor et creditor sint in æquali necessitate extrema, debitor excusatur a restitutione si hæc sit sub ejus dominio, n. 429. Si debitor et creditor sint æquali aut ferme æquali necessitate tantum gravi, debitor tenetur restituere, etc., a n. 430. Qui rem mutuo acceptam et alteri venditam, sed nondum traditam, in extrema necessitate consumpsit, meliori statui restitutus, tenetur primo mutuanti, deinde emptori satisfacere, n. 433. Qui rem alienam dedit pauperi extreme indigenti, quia carebat propria quam daret, non tenetur restituere; si autem propriam habeat quam dare posset, tenetur restituere, n. 434. Causa excusans a restitutione non excusat a furto, n. 435. Si restitutio fieri nequeat absque periculo salutis animæ vel suæ, vel suorum, debitor ab ea excusatur: item, si non possit restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ, n. 409. Cessio bonorum an excuset, V. *Cessio bonorum.* Ingressus in Religionem an et quando excuset. V. *Debitor.* Auctoritas Judicis, uti etiam lex, in variis casibus excusat, v. g. si Judex in pœnam delicti et ex præsumptione vera imponat Caio mulctam mihi solvendam, p otero non solvere tantumdem Caio, quod ipsi aliunde debeo; item, si Caius juste secundum allegata et probata, sed reipsa injuste privatus sit Beneficio vel officio, et ego illud bona fide acceperim, quamvis postea resciam injuste privatum fuisse, non teneor dimittere vel aliquid restituere. Item, si minor acceperit pecuniam mutuam quam totam in luxum et lasciviam profudit, nihil tenetur restituere, etc., n. 451. Qui creditori donavit aliquid immemor debiti, si ita comparatus fuit, ut, quamvis fuisset memor debiti, nihilominus hoc donare voluisset et alterum solvere, non excusatur a restitutione; excusatur autem si debiti memor non donasset, sed

dedisset pro soluto, quod ex circumstantis colligi potest, n. 452. Solvens creditori creditoris in foro conscientiæ liberatur, si debita sunt ejusdem rationis, nec alius creditor si præferendus, quod etiam valet pro foro externo, si solvens aliquo modo obligatus erat creditori creditoris, quod id, quod solvit, vel si creditor creditoris licite facere possit occultam compensationem in bonis creditoris solventis, a n. 453. Compensatio debiti an et quando excuset. V. *Compensatio debiti.* Si debitum remittatur aut fiat compositio, V. *Compensatio ratione debitorum.* Debitor putans si perse vel peralium debitum manifestaret vel rogaret quod dominus liberaliter condonaret, excusatur a restitutione ; si dubitet, tenetur interrogare vel restituere, n. 462. Per transactionem debitor liberatur a restitutione, si certus non sit rem alteri esse debitam, aut per se sententiam adjudicatam, n. 464. Si debitor plectatur morte, an hæredes liberentur a restitutione, V. *Debitor.* Excommunicatio non excusat a restitutione, n. 466. Mors creditoris non excusat a restitutione, si hæredem habeat ; si non, nec creditor de debito diposuerit, debet dari pauperibus, vel ad pias causas, n. 467. Quod si a mortuis resurgeret, necdum datum esset pauperibus, ipsi deberet fieri restitutio, n. 467. Quando præscriptio excuset a restitutione, V. *Prescriptio.* Dubius an res sit sua, quando excusetur, V. *Dubium.* Possessor bonæ fidei putans rem esse alienam, quando excusetur, V. *Possessor bonæ fidei.*

EXSECUTOR LITTERARUM APOSTOLICARUM.

Exsecutor litterarum Apostolicarum alius dicitur merus, cui committitur nudum exercitium exsecutionis absque exercitio Jurisdictionis; alius mixtus, qui simul partes judicis assumit, l. 4, n. 659. Merus non cognoscit de sub vel obreptione, sed hanc advertens nude cessat ab exsecutione, mixtus debet examinare narrata, etc., a n. 659. Quid uterque observare vel quomodo procedere debeat, accurate habet *Rosa* n. 661. Post 30 dies potest recurri ad secundum, si primo constitutus sit negligens vel malitiosus, n. 662. Exsecutor dispensationem Matrimonalium ordinarie debet esse graduatus in Theologia vel Jure Canonico; possunt tamen Superiores Societatis JESU communicare facultatem alicui de Societate non Doctori aperiendi litteras S. Pœnitentiariæ, l. 6, p. 3, n. 978. In dispensatione in gradu prohibito non potest pergere, si mulier sit rapta, n. 980. Ut valide dispenset, debet se diligenter informare de veritate precum, n. 982. Potest informationem capere ab ipsis sponsis, si dispensatio concessa sit tantum pro foro conscientiæ, non vero si pro foro externo agatur, n. 982.

EXSECUTOR TESTAMENTI.

Exsecutores testamenti nominari possunt unus vel plures ex hæredibus vel non hæredibus, nec tantum masculus, sed etiam fœmina ; non tantum Laicus, sed etiam Clericus et Religiosus, l. 3, p. 2, n. 1129. Nullus cogi potest, ut sit exsecutor, ibid. Si nullus nominatus sit, exsecutio pertinet ad hæredem, ibid. Exsecutor non potest officio fungi per alium, nisi id testator ei permiserit, vel si committatur exsecutio nudi facti jam declarati, ibid. Exsecutor religiosus. V. *Religiosus.* Exsecutor piorum legatorum. V. *Legata pia.* Executor intra annum legata, nisi justo impedimento exscusetur, exsequi tenetur et legata pia intra sex menses; quod si negligat, ad hoc tam a Judice Ecclesiastico, quam sæcular compelli potest, n. 1129, 1135. Si post annum a monitione Judicis exsequi negligat, omni emolumento privatur et jus exsecutionis devolvitur ad Episcopum, num. 1129. Tenetur omnia exsequi secundum mentem testatoris, ibid. Invito hærede non potest rem legatam dare legatario, ibid. Debet legata omnibus distribuere æqualiter pro rata, si bona non sufficiant, ibid. Tenetur reddere rationem exsecutionis, exceptis iis quæ testator jussit dari secreto, ibid. Nullum illi debetur salarium, si tamen damnum ex illo patiatur, vel sit etiam administrator bonorum, illud debet assignari a Judice, ibid. Si plures exsecutores sint designati divisim, potest quilibet solus exsequi ; si conjunctim, communiter omnes debent concurrere, n. 1251.

EXEMPTIO REGULARIUM.

Eximuntur Regulares Jure communi a Lege Diœcesana, non vero a lege jurisdictionis ; tunc tamen plerique eximuntur a Jurisdictione Ordinariorum et non obligantur præceptis Episcopalibus, excepta celebratione festorum et cessatione a divinis tempore interdicti ; item non obligantur ad obviandum Episcopo introeunti, etc., l. 4, a n. 368. Omnes exempti manent subjecti Nuntio a latere, vel habenti hujus potestatem, n. 169.

EXEMPTIO A LEGE.

Exemptionem a lege quærere per media de se licita est licitum, l. 1, n. 784.

EXSILIUM.

Ad exsilium damnatus censeri debet damnatus non ad perpetuum, sed temporale, l. 1, n. 616.

EXORCISTA.

Exorcistæ munus est manus imponere supra vexatos a spiritibus immundis, etc., l. 7, p. 2, n. 2241.

EXPENSÆ.

Expensæ a possessore rei alienæ factæ, aliæ sunt necessariæ, aliæ utiles et aliæ voluntariæ, l. 3, p. 2, n. 209. Expensæ necessariæ et probabilius etiam utiles detrahi possunt in restitutione a possessore tam bonæ quam malæ fidei, n. 221, 362. Expensæ necessariæ in foro conscientiæ probabiliter detrahi possunt saltem quoad partem, n. 222. Expensæ factæ in fructus naturales et mixtos naturæ respondentes si adhuc exstent et ad dominum redituri sunt, a possessore bonæ fidei possunt detrahi, non vero factæ in fructus bona fide consumptos ex quibus est factus ditior, quæ tamen a possessore malæ fidei deduci possunt, qui fructus illos tenetur restituere, num. 223. Expensæ factæ in fructus industriales deduci non possunt, ibid. Inter expensas computari non debent casus fortuiti, nec damna per accidens causata, n. 224. Pro expensis ordinariis probabilius plus non potest detrahi quam dominus ipse fuisset expensurus, n. 224. Expensæ necessario factæ a possessore malæ fidei in rem, ratione suæ injuriæ, detrahi non possunt, illæ tamen detrahi possunt quæ independenter ab injuria fuissent necessario faciendæ, n. 225. Pro expensis compensatio detrahi debet ex fructibus perceptis, n. 229. Expensæ quantæ a damnificante in restitutione impendi debeant, ex circumstantiis et voluntate creditoris colligi potest, a n. 365.

EXPOSITITIUS.

Expositi tii censeri debent legitimi et consequenter capaces Beneficiorum, l. 4, n. 766, l. 6, p. 2, n. 2217. Plures illos censent irregulares illegitimos, l. 7. n. 509. Illos exponens ex justa causa, si sit dives, probabiliter tenetur expensas pro nutritione restituere hospitali, l. 3, p. 2, num. 159. Talem inveniens ante ostium suum, si ponat ad ostium alterius, non peccat, n. 160.

EXPRESSIO VERBORUM IN MISSA.

Notabilem partem verborum Missæ ita formans, ut secluso omni impedimento se ipsum audire non possit, peccat mortaliter, l. 6, p. 2, num. 438. Qui ea quæ dici debent alte legit submisse, non peccat, n. 308, 439. Notabilem partem eorum, quæ submisse dici debent, enormiter alte recitans peccat mortaliter, n. 440. Media voce dici debent: *Orate Fratres, Sanctus,* et quæ sequuntur usque ad canonem : *Nobis quoque peccatoribus; Domine non sum dignus.* Submissa voce: *Memento Domine* ; *Omnis honor et gloria,* n. 441. Si verba mutilentur ex acceleratione nimia, si absit scandalum et maneat sensus, erit tantum veniale ; si fiat ex defectu naturali, nullum erit, n. 442.

EXSECRATIO.

Exsecratio dicitur cum res sacra perdit suam consecrationem, ita ut de novo consecrari debeat, l. 6, p. 2, n. 255. Hæc fit si res ita destruatur ut formam et usum suum perdat, ibid.

EXPECTATIVA.

Per expectativam intelligitur mandatum Papæ ad Ordinarium, ut hunc vel illum Clericum provideat de primo Beneficio vacante, l. 4, n. 466. Illius usus in Germania est sublatus et per Tridentinum ubique, ibid. Quamvis Papa absolute possit, nulli tamen concedit expectativam, n. 467. Gratia expectativæ expirat morte Papæ re adhuc integra, ibid. Qui scit aliquem habere expectativam, ideoque resignat tenuem præbendam, ut illi conferatur et ipse post accipiat pinguiorem, eam obtinere non potest, n. 468.

EXTREMA-UNCTIO.

Extrema-Unctio est Sacramentum a Christo institutum, l. 6, p. 2, n. 2084, 2086. Plures Hæretici negant et irrident hoc Sacramentum, n. 2085. Ecclesia docet quæ sit ejus materia, forma, etc., a num. 2087. Probabiliter institutum est post resurrectionem Christi, l. 6, p. 1, n. 3, p. 2, n. 2086. Materia ejus remota est oleum benedictum ab Episcopo et non Chrisma, num. 2084, 2087, a num. 2090. Chrismate inunctus sub conditione de novo inungi debet, ibid. Oleum benedictum singulis annis renovari debet, n. 2084. Oleo benedicto per decursum anni successive aliquid affundi potest ex non benedicto, n. 2093. Ad valorem sufficit allini unam guttam olei, n. 2094. Benedici debet ab Episcopo, n. 2092. Materia proxima est unctio certarum partium corporis, n. 2084. Quinque sensus ungi et nominari debent, n. 2084, a n. 2104, Forma ejus est: *Per istam unctionem et suam pissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid per visum, etc., deliquisti.* Formæ huic juxta Rit. Roman. addi solet per hanc vel istam *Sanctam* Unctionem, n. 2084, 2087. Per formam hanc necessario significari debent: 1. Actio ungendi. 2. Modus deprecationis, saltem probabilius. 3. Deprecatio pro remissione peccati et quidem commissi per sensum, num. 2084, a n, 2095. Mutatio materiæ vel formæ substantialis invalidat Sacramentum, non accidentalis, l. 6, p. 1, a num. 18. Substantialis materiæ est quando ea juxta communem usum et existimationem hominum non est re et nomine eadem cum illa quam Christus instituit, v. g. si mutetur oleum benedictum in non benedictum, etc., si autem juxta communem usum sit eadem ; est accidentalis, v. g. si usurpetur oleum antiquum pro novo, etc., a num. 21, 26. Substantialis mutatio formæ est, si non maneat sensus per verba a Christo intentus, v. g. si unus ungat et alter formam dicat, etc., si hic sensus maneat, erit tantum accidentalis, v. g. si plures ungant singulos sensus et formam respondentem proferant; item, si omitteretur To *sanctam et pissimam misericordiam;* vel nomen sensus illius, qui inungitur, etc., quod sine causa faciens peccat mortaliter, n. 29, 33, 42, l. 6, p. 2, n. 2097. De essentia hujus Sacramenti est saltem probabilius : 1. Ut organa 5 sensuum quæ inunguntur nominentur. 2. Verba illa : *per hanc sanctam unctionem.* 3. Verba deprecativa : *Indulgeat tibi Deus, etc.* 4. Singulæ sensuum inunctiones, l. 6, p. 2, num. 2084, 2097, 2105. Non tantum materia et forma, sed etiam partiales materiæ hujus Sacramenti moraliter conjungi debent, num. 2098. Datur tantum vicinis morti, ex morbo, vulnere, partu, senectute, num. 1084, 2101. Dari debet ægro, si fuerit Catholicus et non constet eum esse in mortali, num. 2107, l. 6, p. 1, num. 163. Dari debet reo, qui sumpto veneno expectat mortem ; etiam dari potest rotæ affixo, si ferventer petat; non vero decapitando vel suspendendo, nec probabilius si alicui pes vel manus abscindatur, l. 6, p. 2, a n. 2108. Etiam dari potest pueris peccati capacibus ; item furiosis et amentibus, qui habuerunt usum rationis, si absit periculum irreverentiæ ; item ebriis deficientibus, nisi constet esse in mortali; item vulneratis in duello, si post illud superfuit tempus pro contritione, quod in dubio præsumitur, num. 2110. Dari debet in dubio an puer vel quicunque alius æger unquam sit usus ratione, an sit in mortali, an sit periculum mortis, num. 2111. Ad eam in suscipiente sufficit interpretativa, l. 6, p. 1, num. 172. Illius etiam capax est qui post Baptismum non peccavit, num. 181, l. 6, p. 2, n. 2102. Iterari potest etiam in eodem morbo, num. 2103. Minister ejus est Sacerdos proprius, sive Pastor, l. 6, p. 1, n. 52, p. 2, n. 2084, a num. 2099. Adhibendæ cæremoniæ, habitus sacerdotalis, etc., num. 2084, a n. 2116. Debet deferri oleum ad ægrum cum lumine ; potest etiam deferri in lana bombycina ob effusionis periculum, etc., num. 2084, 2121. Ministrari potest mediante virga tempore pestis, num. 2115. Non est mortale eam negligere, num. 2084, 2113. Eam petenti etiam peste infecto tenetur dare Parochus sub mortali, si aliud Sacramentum suscipere non possit, n. 2084, a n. 2112. Potest oleum noctu domi asservari, si alias foret periculum ne sero veniretur, n, 2084, 2114, Prærequiritur status gratiæ, non tamen Sacramentum Pœnitentiæ vel Eucharistiæ, n. 2084, 2120, l. 6, p. 1, num. 185, a num. 189. Suscepta cum obice reviviscit, si obex tempore ejusdem morbi removeatur, l. 6, p. 1, n. 202, p. 2, num. 2106. Finis et effectus ejus est peccatorum reliquias tollere et juvare hominem contra dæmonem in ultimo agone, num. 2084, 2088. Per peccatorum reliquias intelliguntur non tantum venialia, sed etiam mortalia per alia Sacramenta inculpabiliter non remissa, etc., n. 2119. In periculo

ne infirmus decedat antequam fiant omnes unctiones, sensus cito inungi debent, prolata hac forma : *Per istas sanctas Unctiones et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid per visum, gustum, etc., deliquisti.* Deinde si supervivat, repetantur Unctiones singulorum sensuum, etc., n. 2121. Errores circa hoc Sacramentum populus dedoceri debet: 1. Quod inunctus citius moriatur. 2. Quod non possit condere testamentum. 3. Quod, si convalescat, peccet incedendo nudis pedibus, etc., n. 2118.

F.

FACTUM, FACTOR.

Factum quando præsumitur ; V. *Dubium.* Materia facti cadit sub certam definitionem Papæ, l. 1, a n. 207.

Factor mercatoris lucrum mercis et specialis industriæ sibi reservare potest, l. 3, p. 1, n. 1047.

FACULTAS DISPENSANDI.

Datur in Ecclesia facultas dispensandi, l. 3, p. 1, n. 540.

Facultas dispensandi in Matrimoniis contractis non extendit se ad eos qui contraxerunt neglectis proclamationibus, l. 6, p. 3, n. 851. Si detur facultas dispensandi in omnibus gradibus consanguinitatis excepto primo, vi hujus non potest dispensari in primo affinitatis, num. 882. Dans facultatem dispensandi in omni irregularitate, non dat ad eam quæ est ex homicidio injusto, nisi id clare exprimatur, l. 7, n. 459.

FACULTAS ABSOLVENDI.

Facultas ordinaria absolvendi a reservatis est favorabilis et late interpretanda, l. 6, p. 2, n. 1684.

Facultas absolvendi subdelegari potest etiam in ordine ad se ipsum absolvendum, n. 1687. Per facultatem generalem absolvendi a reservatis Sedi Apostolicæ, non intelliguntur Casus Bullæ *Cœnæ*, n. 1616.

Facultas absolvendi ab omnibus peccatis non extenditur ad reservata, n. 1616, 1630. Absolvendi ab omnibus censuris non extenditur ad irregularitatem ex delicto, num. 1458. In Jubilæo datur facultas absolvendi a reservatis et Censuris, a n. 1447. Non habentes facultatem specialem possunt absolvere Hæreticos materiales, non formales, n. 1613. V. *Potestas absolvendi.*

FACULTAS LEGENDI LIBROS HÆRETICOS.

Facultas legendi libros Hæreticos conceditur ad salutem animarum et ad effectum hæreses et errores redarguendi et confutandi, l. 7, n. 346.

FACULTATES NUNTIORUM APOSTOLICORUM ET EPISCOPORUM.

Facultates multas et magnas, etiam dispensandi in impedimentis Matrimonii, habent Nuntii Apostolici, l. 6, p. 3, num. 832. Etiam multas habent Episcopi, a n. 833.

Facultates Nuntiis Apostolicis et Episcopis concessæ, quæ restrictæ non sunt ad certas personas, valent pro absolutionibus et dispensationibus respectu quarumcumque personarum, sed tantum ro foro conscientiæ, n. 852. Tempus pro illis facultatibus datum incipit currere a die acceptationis, ibid. Facultates multas alii communicandas habent Episcopi, præsertim Germaniæ, a Sede Apostolica, quas alii non habent, v. g. dispensandi in rebus variis, absolvendi ab hæresi, etc. An eas communicare possint ad certum tempus, an in perpetuum, pendet a voluntate Sanctissimi tales facultates concedentis, cujus declaratio peti debet, l. 6, p. 2, n. 1598.

Facultates Nuntiis et Episcopis concessæ ad certos annos a Papa, non revocantur per Bullam *Cœnæ*, n. 1618.

Facultates Episcoporum. V. *Episcopus.*

Facultates Societatis JESU. V. *Societas JESU.*

Facultates Regularium. V. *Regulares.*

Facultates quæ suspendantur anno sancto et quæ concedantur. V. *Indulgentia.*

FALCIDIA.

Falcidia est ea pars bonorum quam detrahit hæres a legatis vel donationibus mortis causa factis : per eam cavetur ne plus legare liceat quam tres partes omnium bonorum. l. 3, p. 2, n. 1170.

Fallacia. V. *Dolus.*

Falsa docens. V. *Docens falsa.*

Falsificatio Litterarum Apostolicarum. V. *Litteræ Apostolicæ.*

FAMA.

Fama est existimatio bona de aliquo quoad aliquod ejus bonum, l. 3, p. 2, n. 1191.

Fama injuste ablata, per se loquendo, restitui debet, n. 342, 1238. Si famæ restitutio fieri non possit, non tenetur infamator ad pecuniam vel bona fortunæ, n. 342. Famæ restitutio licite condonatur in illis casibus in quibus se ipsum infamare licet ; in quibus autem et quam graviter quis peccat se infamando, in iisdem et tam graviter peccat condonando, n. 1238. Famæ restitutionem condonando peccatur mortaliter : 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde utilis Reip. et ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem, etc., ib. Ea non censetur condonari ex eo præcise quod infamatus conversans cum infamatore videatur remittere injuriam, ib. V. *Detractio, Infamia.*

Fama duplex est : alia est de homine, alia inter homines. De homine est illæsæ dignitatis status moribus et vita comprobatus. Inter homines est communis opinio voce manifestata, l. 4, n. 786. Differt a rumore, quod hujus nesciatur auctor, sitque particularis proclamatio et facile deficiat ; fama autem habeat auctorem, sit communis proclamatio et crescat, eundo, ib., l. 6, p. 3, n. 215.

Fama dicitur publica quando jus vel factum per eam redditur notorium, l. 4, n. 786.

Fama impedimenti sufficit ut Judex sponsalia etiam jurata solvat, l. 6, p. 3, n. 215. Ut ei fides habeatur, debet esse solida, constans, uniformis, perpetua, quæ originem habeat a personis honestis, fide dignis, n. 548.

FAMILIARIS PAPÆ.

Familiaris Papæ Beneficium etiam cadit sub reservationem Papæ, l. 4, n. 492. Si familiaritas fuerit ante mortem dimissa, non manet reservatio ob Concordata Germaniæ, n. 512.

FAMILIARITAS CUM JUDÆO.

Familiaritas cum Judæo illa solum prohibetur Christiano, ex qua periculum perversionis, vel scandali timeri potest, l. 2, n. 89.

FAMILIARITATIS TITULUS PRO SUBJECTIONE ET ORDINATIONE.

Ad titulum familiaritatis pro ordinatione et subjectione subditi alterius Diœcesis requiritur, ut Episcopus per triennium cum habuerit in suo actuali servitio et suis sumptibus aluerit; sufficit tamen, si tertius annus sit inceptus, l. 6, p. 2, n. 2174, 2182.

FAMULUS.

Famulus tenetur suo domino aliquo modo præstare ea, quæ filii parentibus, l. 3, p. 1, n. 706. Peccat graviter et tenetur ad compensationem damni, si non laboret et fideliter serviat, ib. Si grave damnum inferat, vel inferri permittat, cum impedire possit, tenetur ad restitutionem, num. 706, l. 3, p. 2, num. 46. Si advertat furta fieri ex rebus domini a confamulis vel domesticis, si cura earum rerum ipsi commissa fuerit, tenetur ad restitutionem; non vero, si cura ipsi demandata non fuerit, id. Si sine magna difficultate ablata domino non possit restituere, officiis extraordinariis damnum compensare debet, l. 3, p. 1, n. 1014. Communiter non facit injuriam domino, si pecuniam solvendam commutet cum lucro, num. 1045. Peccat, si absque gravissima causa discedat a domino ante terminum elapsum, num. 706. Etiam peccat, si domino in re magni momenti non obediat, ib. Illicite cooperatur peccato domini per actionem, quæ per se et proxime ad illud peccatum concurrit, l. 2, a n. 250. Etiam peccat ponendo actionem de se indifferentem, v. g. aperiendo januam, si sciat, v. g. dominum velle inferre stuprum cum gravi violatione Justitiæ, etc., num. 253. Etiam probabilius peccat mortaliter talem actionem multoties ponendo, quamvis timeret gravissimum malum, v. g. lethale vulnus, mutilationem, mortem, n. 254. Non peccat coquendo vel porrigendo carnes, quas dominus vult comedere die jejunii, n. 257. Scribens vel ferens litteras aut nuntia directe tendentia ad peccatum, peccat; quod si dubitet, an litteræ turpia contineant, licite defert, num. 273. Licite communicat cum domino suo excommunicato in illis, in quibus servire tenetur, item licite cum eo Horas recitat, etc., l. 7, n. 211. Non licet famulari Judæo in propria domo Judæi, extra eam licet, v. g. conduci ad operas, esse colonum, etc. Etiam licet die Sabbati eos adire et illis coquere, l. 2, n. 86. Non licet famulari Hæretico, si ob conversationem illam sit in periculo proximo deficiendi a fide, num. 102. Etiam non licet famulari Hæretico, si impediatur ab observatione præceptorum Ecclesiæ, nisi excuset notabile incommodum, aut raro impediatur, vel impediatur ex justa causa, v. g. quia debet custodire pecora, vigilare in excubiis militaribus, etc., a n. 203. Si quis ex justa causa serviat Hæretico et diebus vetitis habeat unum ferculum quadragesimale ultra panem, non licet illi vesci carnibus; quod si omnia alia negarentur præter carnes, non liceret ei comedere, nisi prævia expressa protestatione, quod ex necessitate faciat, num. 106. Antequam operam vel servitium suum addicat Hæretico, debet expresse conditionem apponere, ut permittatur observare præcepta Ecclesiæ, num. 107. Famulantibus et laborantibus inter hæreticos diebus jejunii potest permitti esus carnium, dummodo tollant scandalum, dicendo hoc sibi per Ecclesiam licere in tali circumstantia, l. 3, p. 2, num. 1337. Non licet famulo occulte subripere aliquid domino suo ad compensandum laborem, cui putat non respondere æqualem mercedem, l. 3, p. 1, num. 706, 971. Licite utitur compensatione occulta, si adsint conditiones requisitæ, scilicet: 1. Si debitum sit strictum. 2. Si sit certum. 3. Si sit præsens. 4. Si res, quam accipit, fit sui domini. 5. Si debitum non possit aliter facile accipere. 6. Si fiat cum minimo damno domini. 7. Si fiat sine damno et præjudicio tertii. 8. Si inique iniquo pretio ad serviendum sit inductus, etc., n. 935, a n. 961, n. 971, n. 975. Item, si dominus sustentationem vel justam mercedem neget, n. 706. Item, pro obsequiis præstitis, ad quæ non tenebatur, si illa animo mercedis exhibuerit et aliter obtinere non possit, num. 706, 976. Si peracta opera a domino præcepta labore extraordinario aliquid lucretur, id sibi retinere potest, n. 1037. Si judicet salarium suum esse nimis parvum non potest retinere pecuniam domino suo debitam, n. 972. Nec famulus sartoris fragmenta panni, fila serica, etc., retinere potest, si judicet salarium suum esse nimis parvum, num. 973. Ut famulo liceat occulta compensatio, debet esse certus, quod sibi fiat injuria, num. 974. Si solvatur ipsi stipendium in re, de qua non contraxit et qua non indiget, sed cogitur divendere minori pretio, fit ipsi injuria, num. 974. Si propter paupertatem coactus sit pacisci pro inæquali pretio, non potest uti occulta compensatione, n. 975. Si bona fide aliquid subduxit domino, quando judicabat sibi competere supra salarium, si intenderit se obligare ad non sumendum amplius, quando contraxit, tenetur restituere, alias non, si illud non amplius existat, nec inde sit factus ditior, n. 977. Graviter peccat, esculenta et poculenta domo exportando, aut vendendo; excusatur, si ipse consumat, nisi sint extraordinaria, a num. 1014. Exigua famulorum furta in comestibilibus probabiliter non coalescunt, si ipsi consumant, num. 1014, 1016. Famulus domino necessarius potest vivere et solutionem acceptare ex bonis domini non potentis solvere creditoribus, l. 3, p. 2, num. 87. Famulus coactus laborare die festo, si non audeat recusare, excusatur; quod si frequenter fiat, debet dominum deserere, l. 3, p. 1, num. 583, 593. Excusatur ab audienda Missa die festo, si ministerium, quod præstat, sit secundum communem æstimationem et vivendi modum necessarium et non permittat audiri Missam, num. 685. Quod si sit ministerium, quod præveniri potest, non tenetur famulus extraordinariam diligentiam adhibere, ut Missam audiat, mediocrem tamen tenetur, ibid. Si ministerium non sit necessarium, tamen excusatur famulus pro aliquot vicibus, si sine gravi incommodo illud detractare non possit; quod si esset continuum, tenetur talem dominum deserere, ib. Si famulo committatur, ut aliquid emat et hic de pretio aliquid subtrahat, non potest illud sibi retinere, num. 1043. Si ipsi committatur, ut aliquid solvat, v. g. 100 aureos, si hos cum lucro commutet et alia moneta creditori satisfaciat, lucrum illud sibi retinere potest, num. 1045. Licite facit eleemosynam e rebus domini: 1. In extrema necessitate. 2. De rebus sibi ad victum designatis, si paucioribus contentus vivat. 3. Si det modicum non admodum frequenter. 4. Si adsit consensus saltem interpretativus, aut prudenter præsumatur ratihabitio. 5. Quando domi-

nus non potest esse rationabiliter invitus, quoad hæc tamen potius restringenda est, quam laxanda famulorum libertas, n. 935, 1038. Valide contrahit, proclamatur et jungitur Matrimonio a Parocho loci, in quo moratur, l. 6, p. 3, n. 751.

Fatuus. V. *Amens.*

Favorabile. V. *Lex.*

FESTORUM OBSERVATIO.

Festa sub mortali sunt observanda, l. 3, p. 1, n. 572. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est, quæ et versantur circa materiam externam et vel mechanica vel illiberalia sunt, vel requirunt tantum laborem corporis et ab operariis tantum et servis fieri solent; talia censentur ducere jumenta, currus, navigium onustum mercibus; item terere colores, colorare asseres vel pannos, dealbare parietes; item imprimere. Etiam servile videtur, lineas notis musicis subjici solitas serio et per se ducere item ex proposito reficere retia: per longum tempus et magno nisu ea attrahere ; item sculpere in cera, creta, gypso, item portare lecticam, etc., maxime hic ratio habenda est usus et consuetudinis, n. 573. Ad rationem operis servilis impertinens est, qua intentione fiat, an lucri aut recreationis causa, an cum labore et defatigatione, an non, an longo, an brevi tempore, etc., num. 573. Quæ licita sunt die festo, etiam licite fiunt ob lucrum, num. 576. Festo die licita sunt ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere; item jumenta ducere sine onere, item pingere, scribere, studere, docere, item rationes inire vel computus, designare in charta opus alteri fabricandum; item venari sine magno apparatu, piscari arundine; item molere, distillare, si non requiratur notabilis cooperatio servilis : item licitum videtur in Typographiis post divina litteras collocare, etc., a n. 573, 596. Illicitum est die festo Hereticis laborem imponere, probabiliter autem non perpetuo amentibus, infidelibus vel cathecumenis, n. 579. Mandans, ut sex famuli die festo per unam horam laborent, probabilius peccat mortaliter, a n. 580. Causæ excusantes ab observatione festi sunt præcipue septem : *Prima* est dispensatio. V. *Dispensatio in observatione Festorum. Secunda* est consuetudo : per eam licent nundinæ in festis passim haberi solitæ, item præparatio deliciarum non necessariarum, ut cupediarum, placentarum et similium ciborum artificiosorum; item emptiones et venditiones recularum parvi momenti; item per eam videtur licitum molere, non tamen advehere frumenta et farinam avehere; item per eam excusantur, qui tempore messis die festo sub vesperum acuunt falcem, vel præparant materiam pro labore sequentis diei necessariam, etc. n. 583, 585. *Tertia* est pietas in Deum, per quam licent ad cultum Dei proxime spectantia, ut pulsare campanas, circumferre imagines, laborare otii vitandi causa, si tentatio aliqua aliter vinci non posset, etc., n. 583 587. *Quarta* est caritas erga proximum, per quam licent actus judiciales pauperum, orphanorum, etc. Item agitatio causarum civilium rusticanarum in parvis oppidis. Item emptio et venditio rusticorum aliis diebus impeditorum; item labor pro paupere, cui ratione gravis necessitatis tum liceret laborare, etc., num. 583, 587. *Quinta* est necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ, si scilicet sine gravi incommodo aut detrimento aliquid omitti non possit; sic excusantur judicia, quæ celeritatem requirunt; servi et ancillæ coacti a dominis laborare, aut reficientes suas vestes, cum id aliis diebus non possint; pauperes privatim sine scandalo laborantes, coqui, pistores, laniones et similes. conflatores ferri et vitri, concoctores laterum, calcis, etc. Item in messe, vindemia, fæno laborantes, quando alias ratione tempestatis et pluviarum probabile damnum timeretur, item apparatum facientes, qui commode præveniri non potuit, si recitanda est comœdia die festo; item fabri ferrarii equos ob necessitatem itinerantium calceantes, sartores in operibus necessariis, vel si bona fide vestem appromiserint, quam reipsa putaverant ante diem festum perficiendam, etc., num. 583 a num. 588. *Sexta* est utilitas non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam vel splendorem: sic licet in adventu Principis perficere theatra, ignes, vestes, etc., præstat tamen in hoc casu petere veniam a Pastoribus, n. 583. *Septima* est parvitas operis seu temporis; sic excusantur a mortali, qui laborando non excedit duas horas et si labor non sit nimis servilis et fatigans corpus, etc., num. 583, a num. 594. Etiam prohibentur die festo opera forensia, id est, actiones, quæ quamvis non sint serviles, tamen nimis animum et cultum divinum impediunt; tales sunt actiones judiciales, quæ dicuntur *Placitum* et sunt citatio partium, formatio processus sive cognitio causæ et sententia ; item actiones, quæ ad decisiones causarum, tam civilium quam criminalium, tam sæcularium quam ecclesiasticarum spectant : probabilius etiam prohibetur exsecutio sententiæ latæ die non festo, etc. Non vero prohibentur oblatio libelli etiam pro causa temporali, informatio Judicis, celebratio contractuum a Notariis facta, secluso scandalo, præsentatio, institutio, collatio, provisio Beneficiorum, exercitium actus voluntariæ Jurisdictionis; v. g. adoptatio alicujus in filium, Judicia, quæ de partium consensu fiunt per Judicem, Arbitratorem, etc., num. 573, a num. 596. Festo die non præcipitur, sub mortali auditio concionis, nisi quis teneatur discere necessaria ad salutem, num. 607. Festo die auditio Missæ cum morali et humana præsentia præcipitur sub mortali omnibus baptizatis, non amentibus, infantibus aut catechumenis, num. 607, 739, 746. Non obligantur ad Missam audiendam Hæretici, num. 613. Nec ad eam obligatur, qui est simul surdus, cæcus et mutus a nativitate, imo, quamvis non sit simul mutus, num. 616. Neque obligantur pueri ante septennium; post illud autem impletum obligantur, num. 615. Obligatur Sacerdos ipsemet celebrare, si alias Missam audire non possit; num. 614. Regulares exempti obligantur servare festa, quæ Episcopus cum consensu Cleri et populi indicit et consequenter audire Missam; etiam obligantur ad illa festa, quæ populus vovit approbante Episcopo, si hæc approbatio censeatur esse per modum præcepti, alias non, num. 617. Qui partes Missæ simul audit a diversis celebrantibus, non satisfacit, a num. 608. Qui medietates successive audit, satisfacit, peccat tamen venialiter, si id sine justa causa faciat, num. 607, a num. 611. Satisfacit, qui sub Missa recitat Horas canonicas, vel pœnitentiam in Confessione injunctam, n. 607. Etiam satisfacit Missæ inserviens, quamvis recedat allatum necessaria, nisi negligeret actionem substantialem, n. 607. 945.

Peccat qui non audit Missam integram venialiter si omittat parvam partem, mortaliter, si notabilem, n. 607. a num. 662. Partes autem Missæ variæ sunt : *Pars essentialis*, in qua consistit Sacrificium et pro-

babiliter est sola Consecratio. [*Pars sabstantialis*, est oblatio et sumptio. *Partes principales* sunt Canon, qui incipit statim post *Sanctus* usque ad *Pater noster*, item utraque oblatio, Evangelium, etc. *Partes non regulares seu non ordinariæ*, sunt *Gloria*, *Credo*, plures Epistolæ, plures collectæ, et n. 662, l. 6, p. 2, a num. 416. Qui tertiam partem Missæ omittit, peccat mortaliter, a num. 664. Non audit Missam, qui non venit sub initium Evangelii, et permanet usque ad finem, n. 664. Qui illa sola omittit, quæ sunt post Communionem Sacerdotis, non peccat mortaliter, n. 666. Peccat mortaliter, qui omittit Consecrationem et Sumptionem, non vero, qui omittit solutum offertorium, n. 667. Qui non potest interesse Consecrationi nec Sumptioni, probabilius adhuc tenetur alias partes audire, num. 668. Satisfacit, qui adest ad *Kyrie*, *Gloria* et *Credo*, quæ recitat Sacerdos, quamvis absit, dum illa cauuntur a musicis, n. 669. Qui sero veniendo notabilem partem neglexerit, tenetur aliam Missam audire, aut saltem partem neglectam supplere; non vero, si parvam partem neglexerit, n. 670. Qui per negligentiam exponit se periculo multum sero veniendi, quamvis casu mature veniat, peccat mortaliter, n. 671. Qui scit sibi ad Sacrum ituro excitandas graves rixas vel cædes, non tenetur ire, l. 2, n. 243. Ut satisfiat huic præcepto, requiritur intentio seu voluntas audiendi Missam, tanquam rem sacram, l. 3, p. 1, n. 631. Non requiritur voluntas satisfaciendi, n. 632. Satisfacit, qui ideo interest, ut observatis actionibus Sacerdotis discat celebrare, n. 633. Non est necesse, ut quis intersit per modum orantis, n. 634. Sufficit intentio implicita, quam habet: 1. Qui adit templum, volens facere officium christiani. 2. Qui adit, ut præsentia sua honoret Sacrificium. 3. Qui solet interesse Missæ, tanquam rei sacræ. 4. Qui templum accedit ex nulla alia causa. 5. Quicunque audit Missam, si non constet tum habere intentionem contrariam, num. 635. Satisfaciat qui intentioni audiendi Missam adjungit aliam intentionem malam, n. 636. Qui habet intentionem audiendi Missam, quandocunque inchoabitur et ipso non advertente legatur Missa, probabiliter satisfacit, n. 637. Qui pluribus titulis tenetur audire Missam, et per eamdem non potest omnibus satisfacere, si se non determinet, urgentiori satisfacit, n. 638. Satisfacit, qui scit et percipit aliis mediantibus, quid agat celebrans, a n. 639. Etiam satisfacit, qui extra templum aliis Missam audientibus junctus est, si sciat Missam fieri, n. 682. Non censetur præsens, nec satisfacere, qui multum distat, licet domi suæ audiret totum cantum, aut etiam Missam alta voce pronuntiatam, nisi ea fieret sub dio, tum enim probabiliter non obstat distantia tringinta passuum, a n. 643. Non satisfacit, qui coactus interest, n. 647. Satisfacit, qui ex metu interest, ib. Non satisfacit ebrius, dormiens, pingens, docens, etc., n. 607, 648, 653. Nec satisfacit in extasin raptus nisi in ea pergat contemplari mysteria, quæ fiunt in Missa, n, 649. Ut satisfiat, requiritur attentio externa et aliqua etiam interna, a n. 650. Missæ ministrantes satisfaciunt, non autem candelas accendentes per templum, nisi simul attendant ad Missam, n. 651. Etiam satisfaciunt musici, chelystæ, organædi, tympanystæ, tubicines, etc., si simul ad Missam attendant, n. 652. Non satistacit, qui per notabilem partem Missæ attente legit librum profanum, n. 654. Probabilius satisfacit, qui etiam per longum tempus sub Missa, confitetur, si simul ad eam attendat, n. 655. Etiam satisfacit sub ea Confesiones audiens, n. 656. Probabilius etiam celebrans, si promisisset unam Missam dicere et unam audire, n. 647. Voluntarie distractus satisfacit, si semel ad Missam attendat; peccat tamen venialiter, n. 658. Ita distractus, ut nullo modo attendat, non satisfacit, n. 659. In pueris non requiritur tanta attentio, quanta in aliis n. 660. Pro attentione et devotione in Missa habenda juvabit hanc considerare tanquam memoriale Passionis Christi, respiciendo singula actiones Missæ veluti repræsentativas cujusdam mysterii, etc. a num. 661. Audiens Missam per alium die festo, non satisfacit, n. 579.

Non est obligatio in conscientia audiendi Missam, si festum sit impositum a Principe sæculari, aut si ex consuetudine observetur a populo sine approbatione Episcopi. Posset tamen peccari contra obedientiam Principi debitam. n. 618. Nec est obligatio audiendi Missam in festo, quod solus Episcopus indicit reclamante Clero vel populo, n. 619. Est obligatio etiam pro posteris audiendi Missam in festo, quod populus vovit consentiente Episcopo. ib. Non est obligatio audiendi Missam die Cinerum, festo S.Marci, festo animarum, feria quinta et sexta et sabbato majoris hebdomadæ; nec rogationum; neque Coloniæ festo Theophoriæ, n. 607, 620. In die Nativitatis Christi est tantum obligatio audiendi unam Missam, uti et celebrandi, qui autem unicam tantum vult legere, debeat in ea, quacumque legat, facere commemorationem S. Anastasiæ, n. 607, l. 6, p. 2, n. 527. Qui tres vult legere, potest id facere ante auroram, non licet tamen omnes tres consequenter dicere a media nocte, neque tum laicis debet ministrari Communio, l. 6, p. 2, n. 527. In Germaniain primis duabus Missis non fit prima purificatio solius Calicis, sed sumpto sacro sanguine, statim fit absolutio digitorum supra Calicem, dicitur tamen utraque precatio alias dici solita in purificatione Calicis et ablutione digitorum, n. 529. Si jejunium esset fractum, ulterior Missa legi non debet, n. 529. In dubio, an sit festum, tenetur quis mediocre studium adhibere, ut intelligat, quo adhibito, si dubium persistat, non obligatur ad Missam, l. 3, p. 1. n. 621. Peccat audiens Missam excommunicati, si tamen quis audivisset, probabilius satisfecisset, n. 622. Satisfacit, qui audit Missam, quocunque ritu et idiomate fiat, n. 623. Probabilius satisfacit, quacunque hora a media nocte ad alteram mediam noctem quis Missam audiat, num. 624. Qui nocte Nativitatis audit Missam, quæ Romæ et Venetiis fit ante mediam noctem, satisfacit pro die Nativitatis, non autem pro die Dominica, si dies Nativitatis incideret in diem Lunæ, num. 625. Satisfacit, quocumque loco quis Missam audiat, probabiliter etiam in Oratorio privato, num. 607, a n. 626. Non est obligatio eam audiendi in Parochia, n. 672. Ab auditione Missæ excusant impotentia vel simpliciter talis, vel moralis : item quodcunque motivum rationabile, quo quis putat bona fide se excusari ; hinc excusantur navigantes, ægri, convalescentes, si illis obsit prodire foras : excommunicati, custodientes castra, urbem, gregem, infantes vel domum, ægris inservientes, coquentes ; in periculo gravis offensionis mariti, parentum vel dominorum versantes, si hic et nunc domo exeant; negligentes commodam occasionem itineris, v. g. socios, cum ipsi viam ignorent, aut periculum metuant : alias non excusantur ante iter vel in itinere ab auditione Missæ. Etiam excusantur gravem difficultatem in eundo ad Ecclesiam habentes, vestes statui conve-

nientes non habentes; ex occulta fornicatione prægnantes, si metuant, ne id advertatur, si prodeant; scientes alteri, a quo perdite amantur, peccati occasionem secuturam, si prodirent, etc. a num. 674. Excusat ab auditione Missæ omnis et sola causa, quæ est mediocriter gravis, sive quæ involvit notabilem vel saltem mediocrem incommoditatem in bonis animi, corporis, honoris aut fortunarum, propris vel Proximi, a n. 675. Qui habet privilegium in oratorio domus suæ audiendi Missam, non tenetur eam dato stipendio procurare; si autem gratis habere possit, aut nihilominus legatur, tenetur ibi audire, si alibi non possit, n. 676. Dubius, an habeat causam sufficienter excusantem, si simul dubitet; an auditio Missæ non sit sibi allatura grave incommodum, non obligatur, n. 679. Excusatur, qui exeundo posset retardare sanitatem, quod tamen cuivis non facile proponi debet, n. 679. Fœminæ, quæ non solent adire Ecclesias, nisi famulis comitantibus, tenentur hos modico stipendio conducere, ut Missam audiant, num. 677. Major utilitas spiritualis non excusat, nisi sit conjuncta cum necessitate, num. 683. Quæ distantia excuset, ex diversitate auræ et personarum, item ex circumstantia loci, temporis et consuetudinis resolvi debet, n. 674. Communiter non excusat distantia mille pasuum et universaliter loquendo de hominibus mediocriter valentibus, abstrahendo a malignitate tempestatis, videtur excusare distantia ter mille passuum, id est, unius bonæ horæ apud nos, seu ferme quinque quadrantium, quod si sit pluvia vel auræ intemperies, probabiliter excusat distantia unius horæ, n. 687. Excusati ab auditione Missæ ex causa debent saltem eo die abstinere a a servilibus ea intentione, ut colatur Deus; n. 691.

FESTUM SIVE OFFICIUM.

Festo Corporis Christi Eucharistia deferri debet a celebrante manibus, et non Sacerdotum humeris, non per vias Hebræorum, nec cani debent cantiones vulgari sermone illo festo, l. 6, p. 2, n. 2055, a D. 7 ad 12. Si festum illud incidat in vigiliam S. Joannis Baptistæ, de vigilia nihil fit illo anno et jejunium celebratur in Feria quarta proxime præcedenti, D. 14. Infra Octavam illius festi non est agendum de officiis translatis ritu duplici primæ classis non decoratis, D. 15. In officio de die infra octavam Corporis Christi non legitur nona lectio de festo simplici. Si autem festum illud simplex occurrerit eo die, quo fit de festo duplici infra eamdem octavam, tunc non omittitur, sed legitur nona lectio de eodem simplici, dummodo festum illud non sit duplex primæ classis, D. 19. Infra octavam illam non sunt dicendæ Missæ votivæ privatæ, aut de Requiem. D. 19. Infra octavam illam occurrentibus eadem die duobus festis duplicibus, de translato agendum est per octavam, nisi fuerit ex solemnioribus primæ classis. D. 10. Illo festo non debet fieri processio cum Sacramento sine pluviali et illud transcuntes debent facere genuflexionem, D. 21, 22.

Si festum Annuntiationis B. Virginis venerit in Feria quinta in Cœna Domini, Missæ aliquæ privatæ ante Missam ordinariam legi debent, ut omnes præcepto audiendi Missam satisfacere possint, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 136. Si venerit in Feria sexta in Parasceve, vel in Sabbato Sancto, transfertur ejus officium una cum præcepto audiendi Misam et vacandi ab operibus servilibus ad Feriam secundam post Dominicam in albis, protracto ad aliam diem festo in ea occurrente, nisi fuerit duplex primæ classis. Quod si duplex primæ classis alicubi occurreret, ubi annuntiatio celebraretur sub eodem ritu, adhuc duplex illud esset transferendum et celebrandum de Annuntiatione. Similiter, licet Annuntiatio sit secundæ classis, si tamem haberetur reponendum officium primæ classis, agendum esset de Annuntiatione. Quod si Annuntiatio ulterius protraheretur ob festum altioris ritus in ea occurrens, non ideo protrahenda esset obligatio audiendi Missam et vacandi ab operibus servilibus, D. 296.

Festo Conceptionis B. Mariæ Virginis in officio, de eo non debet aliud nomen adhiberi, quam Conceptionis, l. 7, p. 2, n. 2055, D. 162.

Festum Expectationis partus B. Mariæ Virginis, si die decima octava Decembris celebretur, in officio de ea ad Laudes omittendæ sunt Antiphonæ, quæ occurrunt in illa feria in proprio de tempore, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 300. Si venerit in Feria quarta Quatuor Temporum, de Feria fit solum commemoratio in officio et Missa et non dicitur nona lectio de ea in officio nec Evangelium in fine Missæ, D. 301.

Festum Nominis B. Mariæ Virginis si occurat in festo Exaltationis sanctæ Crucis, vel in alio altioris ritus, transfertur et non omittitur, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 284. Si concedatur pro festo aliquo ritus duplex sine expressione majoris vel minoris concessio intelligitur de duplici minori, etiamsi ad honorem Deiparæ facta fuerit, ib. Si festum illud venerit indie octava Nativitatis B. Virginis, officium erit de Nomine, omissa in utriusque Vesperis et Laudibus commemoratione de die octava, quæ commemoratio nunquam fit, si fiat officium de Nomine et in secundis Vesperis de Nativitate cadentibus in Sabbato, non fit commemoratio de Nomine, D. 285, 286.

Festum Septem Dolorum B. Mariæ Virginis, quod in multis locis celebratur feria sexta post Dominicam Passionis, si impediatur ab officio majoris ritus aut dignitatis, transfertur in Sabbatum sequens non impeditum et non ulterius, D. 303.

Festum S. Josephi si venerit in Feria quinta in Cœna Domini servatur præceptum vacandi ab operibus servilibus et audiendi Missam: hinc ante Missam solemnem aliquæ privatim celebrari debent et in Missa solemni antiquus mos Cleri omitti non debet ob aliquarum Missarum celebrationem, D. 135, 136.

Festum Angelorum Custodum si concurrat cum festo duplici minori, primæ et secundæ Vesperæ Angelorum dividendæ sunt a Capitulo, D. 250.

Festum S. Raphaelis Archangeli ubi celebratur, ad octavam benedictionem dicitur, *Cujus festum*, non vero, *quorum festum*, D. 253.

In festo Conversionis S. Pauli ad octavam benedictionem non dicitur, *Cujus conversionem colimus*, sed *cujus festum*. Idem fit in officiis Translationis, Apparitionis, Inventionis et similium, D. 252.

Festum S. Luciæ, si transferatur in feriam secundam ratione Dominicæ Privilegiatæ, Vesperæ fiunt de die Octava Conceptionis cum commemoratione S. Luciæ, D. 248.

Festum S. Antonii de Padua possunt tam Minores Conventuales, quam Observantes Reformati S. Francisci in propriis suorum Ordinum Ecclesiis celebrare eo die, in quem incidit, si Reformati a processionibus abstineant eodem loco, D. 235.

Festum S. Thomæ Cantuariensis ubi celebratur sub ritu duplici, si in eo occurrerit Dominica, die se-

quenti fit officium de die infra Octavam Nativitatis Domini, D. 274.

Si festo duplici vel dominica primæ Vesperæ S. Martinæ fuerint impeditæ, Hymnus proprius Vesperarum unitur Hymno Matutini et ex duobus fit unus, sub unica conclusione, *A nobis Abigas*, D. 299.

Festo S. Rochi conceditur tantum Officium cum Missa de eo in Ecclesiis in ejus honorem dicatis, nisi aliud permittatur, D. 202.

Festum de Sancto Ecclesiæ Parochialis, vel Regularis vel Abbatialis, vel Ecclesiæ, in qua sunt insignes de eo Reliquiæ, non celebratur per totam Civitatem vel Diœcesin, sed tantum in propria Ecclesia, in qua de eo celebratur Missa et Officium recitatur, nisi habeatur specialis licentia pro Civitate vel Diœcesi, D. 193.

Festo Sancti recenter canonizati non potest de eo fieri officium extra propriam Ecclesiam sine novo Decreto, D. 201.

Sanctorum officia non possunt locorum Ordinarii tam Sæculares quam Regulares addere Kalendariis etiam propriis, nisi ea tantum, quæ Breviarii Romani rubricis, vel sacrorum Rituum Congregatione, seu Sedis Apostolicæ licentia conceduntur, D. 192.

De Sancto, cujus habetur corpus vel insignis Reliquia, non fit officium, nisi constet de identitate et reperiatur in Martyrologio Romano : Reliquiæ vero a locorum Ordinariis approbatæ possunt exponi ad Fidelium venerationem, D. 188. Nec fit Officium de Titulis altarium, nisi in Calendario Romano, D. 197.

De Beatis recitandi Officium cum Octava et celebrandi Missam concessa Indulta, non sunt revocata per Decretum die 27 Septembris 1659. D. 231. Limites verbales Indultorum Sedis Apostolicæ super Beatificationibus, præsertim in celebratione Missarum et officii cum octavis, nemo extendere potest sine expressa licentia prædictæ Sedis Apostolicæ, D. 227. Non possunt de Beatis suæ religionis recitare officium et in propriis Cathedralibus Missam celebrare et Altare dictis Beatis erigere Episcopi Regulares, qui ex indulto Sedis Apostolicæ gaudent privilegiis suæ religionis, de quibus sunt capaces pro eorum conditione, D. 233.

Festum Translationis, Ordinationis, Apparitionis vel Inventionis, quod alicubi celebratur ratione Corporis vel insignis Reliquiæ, celebrandum est sub ritu semiduplici ; nisi sit festum unicum et principale et supposita concessione, si bis celebretur, D. 306.

Festa ex voto tenentur voventes servare veluti festa de præcepto, D. 223.

Pro officio devotionis non debet relinqui Officium debitum, D. 106.

Festa concessa semel in hebdomada vel mense, non celebrantur in Adventu. Quadragesima, quatuor Temporibus, nec in Vigiliis, nisi aliter in concessione exprimatur, D. 273.

In festis, quando non sunt Officia de præcepto, in Kalendariis locorum addi debet, *ad libitum*, D. 215. Si festa ad libitum occurrant in diebus dominicis, Octavis et Natalitiis Sanctorum alicujus Diœcesis vel Religionis omittuntur, D. 216. Si occurrant eo die, in quo alias festum aliquod translatum poni deberet, vel in quo agendum esset Officium concessum semel in hebdomada vel in mense. Officia ad libitum celebrari possunt, protracto ulterius ad aliam diem festo translato, vel omisso officio per hebdomadam aut per mensem concesso, D. 217, num. 2077. Si festum ad libitum, quod celebrari potuit, habeat etiam ritum simplicem de præcepto, eo anno non omittitur, sed celebratur ritu simplici, D. 218. In occursu non potest transferri Officium proprium alicujus Diœcesis vel Religionis, ut eo die agatur de festo ad libitum, D. 219, n. 2078. Officia ad libitum occurrentia inter Octavas non privilegiatas, etiam particularis alicujus Diœcesis vel Religionis, omittuntur, D. 220, l. 4, a n. 1269.

Festum novem lectionum comprehendit etiam Dominicam, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 58. Festum Dominicæ affixum, si aliunde impediatur, omittitur, D. 28.

Festi translatio. V. *Transatio festorum.*

Per festa celebria in aliquibus locis intelliguntur ea quæ celebrantur in choro et foro ; in aliis quæ in Kalendario rubro charactere notantur, l. 4, n. 826. Circa eorum Octavas multa observari debent, a n. 1274. V. *Octava.*

Festum Dedicationis Ecclesiæ Cathedralis celebrari debet præter propriæ Ecclesiæ Dedicationem, num. 1457. Festo Dedicationis quæ observanda. V. *Dedicatio.* Ad festum principale Patroni loci tenentur omnes, etiam Regulares ; hi tamen non tenentur ad Octavam ejusdem quam etiam habere possunt, etc., n. 1258. Si sint v. g. Patroni æque principales ejusdem Ecclesiæ in diversa tempora incidentes, de utroque poterit fieri Officium cum Octava, videntur etiam utroque festo haberi Indulgentiæ, a n. 1262. Si in loco Diœcesis nullus sit electus Patronus, tenetur Diœcesis ad festum de Patrono Civitatis cum Octava, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 208.

Festo Patroni principalioris loci est obligatio audiendi Missam et vacandi ab operibus servilibus, D. 222.

Festum titulare est festum illius Sancti, a quo Ecclesia habet titulum sive denominationem, et est 1 classis cum Octava, et in quotidianis suffragiis debet fieri commemoratio de Patrono et etiam de Titulari, si sint diversi, etc., l. 4, n. 1259, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 6.

Festo Sancti cujus habetur Reliquia approbata insignis, fit Officium duplex, l. 4, n. 1260, l. 6, p. 2, n. 2053, c. 185. Quando dicitur, quod in sola Ecclesia, in qua est Reliquia, recitari possit Officium, intelliguntur illi qui sunt adscripti tali Ecclesiæ, l. 4, n. 1261. Si quis Officium illud recitaverit, et in alia Ecclesia celebret, debet omittere *Credo*, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 187. Quod de eo non possit fieri Officium, nisi nomen ejus inscriptum sit in Martyrologio Romano, ut a S. Congr. decretum est 19 Octob. 1691, hoc censetur tacite revocatum, l. 4, n. 1260. Festum tale non habet Octavam, nisi specialiter concedatur a Sede Apostolica, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 186.

Festum S. Bibianæ, v. g. si in Decembri transferri debeat, nec haberi possit ante dies illos quibus occurrunt Antiphonæ privilegiatæ, debet haberi uno ex his diebus, l. 4, n. 1272.

Festum SS. Marii et Sociorum 16 Jan. si alicubi celebraretur sub ritu duplici, videtur transferri posse festum S. Canuti, quod est ad libitum, l. 4, n. 1270.

Festo S. Marci et diebus Rogationum probabilius est mortale Litanias omittere, l. 4, n. 1290. Si simul transferri debeant festa S. Marci, SS. Apostolorum Philippi et Jacobi, prius reponi debet fest. S. Marci, deinde festum Apostolorum, l. 6, p. 2, num. 2055, D. 254.

Festo ipso animarum debet legi Matutinum, quamvis Vesperæ orari possint pridie, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 33, 87, n. 2066. V. *Horæ Canonicæ.*

FEUDUM.

Feudum est contractus similis Emphyteusi, l. 3, p. 2, n. 1057. Si Vassallus seu feudi acceptor fidelitatem et obsequium personale domino directo non exhibeat, perdit feudum, ib. Vassallus non potest feudum, nequidem titulo gratuito alienare, nec inter proles dividere, nec gravare sine consensu domini directi, qui nunquam tenetur consentire, n. 1064. Potest Vassallus feudum relinquere, quando volet, ib. Mortuo domino debet successori domini præstare juramentum, et investiri intra annum et diem, alioquin cadit feudo, ib. Idem debet mortuo Vassallo præstare ejus successor, ibid. Vassallus probabiliter gaudet privilegiis domini directi respectu talium bonorum, ib. Si reddat rem deteriorem, debet compensare, num. 1065. Non potest contra dominum præscribere, n. 524. Interdum in feudo etiam debet aliquid persolvi in recognitionem domini directi, num. 1057. Quid Juris sit circa feuda, pendet a consuetudine locorum, quæ varia est, ib.

FIDEICOMMISSUM.

Fideicommissum est ultima voluntas qua testator hæredem gravat verbis ut totam vel partem hæreditatis alteri restituat, l. 3, p. 2, n. 1121.

Fideicommissis non potest renuntiare minor sine decreto Judicis, n. 1117.

FIDEJUSSIO.

Fidejussio est contractus quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non solverit, l. 3, p. 2, n. 1105. Pro ea licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; cum de se sit pretio æstimabilis, n. 890, a n. 1105. Fidejussor non plus obligatur quam principalis, n. 1105. Regulariter inveniri non potest fidejussor, ibid. Debitor tenetur de omni damno sua culpa fidejussori accidente, ibid. Fidejussor pro reo, si hic aufugit, non est plectendus capite, ib. Creditor potest acceptare moderatum pretium ut fidejussorem a periculosa vel molesta fidejussione liberet, n. 1107. Fidejussor potest aliquando, non tamen ordinarie, cogere debitorem ut eum a fidejussione liberet, ib. Creditor compelli non potest ut, habito uno fidejussore, admittat alium; quod si alterum admiserit, primus liberatur, ib. Si fidejussor antea idoneus postea deficiat, debitor non tenetur alium substituere, n. 1108. Successor non obligatur fidejussione sui antecessoris, nisi sit hæres vel ille in officio, v. g. decani constitutus fidejusserit cum consensu capituli, n. 1109.

Fidejussio facta pro minorenni probabiliter non obligat, ib. Fidejussor probabiliter non tenetur solvere debita antequam a Judice cogatur, ib. Si plures in solidum fidejusserint pro aliquo, quilibet potest excipere contra creditorem ne solus conveniatur, n. 1110. Si unus eorum coactus fuerit solvere totum, potest a creditore petere Jus agendi contra alios, ib.

FIDELITAS DEI.

Fidelitas Dei infinita in hoc consistit quod Deus sit necessario determinatus ad hoc factis implendum quod promisit verbis, l. 2, n. 122.

FIDELIS.

Fidelis qui scit elicere actum dilectionis Dei et cum aliqua reflexione operatur facile satisfacit præcepto de diligendo Deo, l. 2, n. 143.

Fidelis cum infidelis committens crimen machinationis non potest eum ducere etiam conversum, nec committens crimen adulterii cum appromissione matrimonii, l. 6, p. 3, n. 628.

FIDES.

Fidei præceptum datur, l. 2, n. 2, 50. Probabiliter etiam est naturale, n. 53. Sæpius in vita obligat n. 1, 10, 51. Obligat pueros inter fideles educatos, quando usum rationis perfecte consecuti, mysteria fidei audiunt apprehenduntque quod illa credere sit res necessaria ad salutem, et quidem sub mortali, nisi inadvertentia vel invincibilis ignorantia eos excuset, n. 41. Etiam obligat infideles adultos, quando ratio ipsis dictare incipit res fidei sufficienter esse propositas et contrariam sectam esse falsam; imo quando nostra fides ipsis proponitur ut probabilior, quamvis sua infidelitas ipsis adhuc videatur probabilis, tenentur vel ad credendum quantum possunt, vel ad adhibendam majorem diligentiam in inquirendo, n. 41, a n. 43. Etiam obligat quando urget tentatio quæ aliter vinci non possit, quod plerumque intelligitur de tentatione externa, v. g. si Tyrannus urgeat ad negandam fidem, in tentatione interna consultius est animum alio divertere, a num. 41. Etiam obligat quando ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei, Caritatis, Pœnitentiæ, etc., n. 41. Etiam obligat in hora mortis et semel in anno, n. 41. Etiam obligat eum de præsenti vel primo quoque tempore, qui per hæresim vel aliud peccatum infidelitatis amisit habitum fidei, n. 52. Quæ et quarum rerum fides sit necessaria ad salutem. V. *Credere*. De necessitate medii ad salutem etiam requiritur fides de Deo ut remuneratore bonorum per vitam æternam in cœlo, etc., num. 7. Omni omnino homini adultero ratione utenti fides actualis est necessaria ad salutem necessitate medii, a n. 11. Multa credenda sunt, quæ excedunt captum nostri intellectus, n. 3. Ad actum fidei non sufficit, quod voluntas non repugnet; sed requiritur imperium positivum, ut intellectus huic parti assentiatur præ altera, non obstante etiam ratione in oppositum, num. 4. Potest voluntas facere ut assensus fidei sit in se firmior, quam mereantur motiva credibilitatis impellentia ad judicium de honestate et necessitate fidei, ibid. Non potest voluntas pro libitu suo repudiare assensum supernaturalem fidei, quando habitus est et illum adhuc meretur pondus rationum ad eum impellentium; quod si pondus rationum illum assensum non amplius mereatur, voluntas illum suspendere aut etiam repudiare potest, n. 5, a n. 43.

Fides ex testimonio creaturarum aut simili motivo non sufficit ad justificationem, n. 8. Aliqua ad justificationem certo requiritur, n. 14. Ad eam non sufficit fides in voto, n. 15, nec fides habitualis, id est, semel habita et non retractata, n. 16. Sed requiritur actus fidei Theologicæ formalis seu ex motivo formali, quod est auctoritas Dei dicentis, vel virtualis, id est, si quis aliquando habuerit fidem explicitam circa mysteria credenda, illam adhuc ita retineat, ut permaneat in aliquo saltem suo effectu, n. 8, a n. 16. Non tantum ad primam, sed etiam ad quamvis aliam justificationem in Sacramento Pœnitentiæ, vel vi contritionis obtinendam prærequiritur fides, a n. 18, n. 25. Ad attritionem supernaturalem etiam prærequiritur, num. 19. Etiam prærequiritur ad omnem actum bonum meritorium præmii supernaturalis, a n. 21. Non prærequiritur ad Orationem, l. 4,

n. 1349. Ad possessionem fidei externam est obligatio, quando vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privative vel contrarie sine ea substraheretur, l. 2, n. 41. Ad eam obligatur Catholicus, si Hæreticus conculcet Imagines, aliisve injuriis fidem afficiat, siquidem inde prudenter speret profectum, ib. Ad eam Jure Ecclesiastico sub mortali tenentur provisi de Beneficio curato, de Canonicatu vel Dignitate in Ecclesia Cathedrali, item Primates, Archiepiscopi, Episcopi, item Prælati Religionum etiam militantium, item omnes promovendi in Doctores, Magistros, regentes, Professores, item qui docent Grammaticam, aliasque artes liberales, etc., a n. 41, 53, l. 4, a n. 739. Potest externa professio fidei ab illis, qui ad eam obligantur, probabiliter etiam fieri per procuratorem, l. 2, n. 41, l. 4, n. 740. Professio fidei practice fieri potest: *Ego firma fide credo et profiteor omnia et singula, etc.*, l. 6, p. 2, num. 1862. Actus fidei hoc modo elici potest: *Omnia, Mi Deus, quæcumque per Ecclesiam Unam, Sanctam, Catholicam et Apostolicam proponis credenda, firmissime credo: quia tu dixisti qui es infinite sapiens, verax et perfectus, etc.*, l. 2, n. 153. Ad Actum fidei prærequiritur pia motio voluntatis inclinantis intellectum ad assensum, deinde imperium positivum voluntatis; item, ut credens sit certus, quod Deus revelaverit hoc, quod ipse credit, n. 4, 6. Fidem veram exterius negare, aut falsam profiteri nunquam licet, censetur autem eam quis ordinarie negare, qui a publica potestate interrogatus de fide sua, tacet, item qui negat se Papistam aut Romanistam apud eos, qui per illa nomina intelligunt sectatorem fidei Ecclesiæ Romanæ, item, qui testimonia, salvos conductus, aut alias immunitates obtinet, ideo validas vel utiliores, quia in illis exprimitur, quod sit Religionis alterius a Romana, etc., a n. 54, 61.

Fides amittitur per infidelitatem et non per quodlibet peccatum mortale, a n. 72. In fide sollicite et speciali modo instruendi sunt rudes, v. g. illis proponendo, quod credere fide divina, non sit tantum cogitare de objectis a Deo revelatis, sed illis assensum præbere ex motivo, quia Deus dixit, etc., a n. 30.

Fides bona est conditio requisita ad regulam de triennali, l. 4, num. 695. Fides publice data hosti, etiam injustum bellum publice inferenti, est servanda; quod verum est, etiamsi una pars injuste esset coacta pacisci, in quo nec Papa dispensare potest, nisi vergeret in notabile damnum fidei vel Religionis, l. 3, p. 1, a n. 880.

Filia. V. *Proles.*

FILIUS-FAMILIAS.

Filius-familias (idem est de filia familias) est filius naturalis vel adoptivus sub patria potestate constitutus, l. 3, p. 1, n. 1026. Potest contrahere circa materias, quarum habet dominium et administrationem, l. 2, p. 2, n. 683. Quæ sint ejus bona. V. *Bona.* Peccat graviter invitis parentibus notabilem summam accipiens, lib. 3, p. 1, n. 1014. Si rationabiliter præsumat parentem non negaturum peccat venialiter clam accipiens, n. 1033. Si eripiat alludos vetitos, aut res turpes contra voluntatem parentum, esset verum furtum et si esset quantitas valde magna, v. g. filii respectu parentis prædivitis 50 aurei vel etiam minus et respectu mechanici 5, vel etiam minus, teneretur ad restitutionem: si pater credatur non condonaturus, si sciret, quod ex illius liberalitate aut tenacitate colligi poterit; quod si pater vel fratres resciant, nec peccant satisfactionem, censentur condonare, n. 1014, a n. 1032. Si alatur in loco distante a parentibus, poterit ex alimentis moderate aliquid insumere in lusus honestos, v. g. 5 ex 100, item illud, quod parcius vivendo reservat ex pecunia sibi missa, l. 3, p. 2, n. 1067, 1073. Filius in domo paterna laborans probabilius non potest petere salarium, nec, si illud negetur occulta compensatione uti, l. 3, p. 1, n. 1014, a n. 1034. Filius, si pubes sit, testari potest de bonis castrensibus et quasi castrensibus, non autem adventitiis invito patre, quandiu sub illius potestate adhuc constitutus est, a n. 1028. Tenetur parentibus præstare amorem, reverentiam et obedientiam, num. 692. Peccat graviter contra amorem, si eos aspere tractet, si non subveniat in gravi necessitate spirituali vel corporali, si non impleat eorum testamenta et legata, modo sit hæres, si grave malum, v. g. mortem optet, ib. Peccat filius mortaliter occidendo proprium parentem bannitum, num. 792. Contra parentem licite se tuetur, ordinarie etiam cum occidendo, num. 798. Contra reverentiam peccat graviter, si leviter etiam eum percutiat, aut manum ad percutiendum attollat, si graviter contristet, ad gravem iram provocet, pauperem despiciat, in foro externo etiam de vero crimine accuset, extra crimen Hæresis et conjurationis in Principem, cum non est aliud corrigendi modus, num. 692. Contra obedientiam peccat graviter, si in re gravi sit inobediens, si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam, si sine justa causa nolit eam ducere, quam vult pareus, si inconsultis parentibus aliquando nubat, etc., ib. Non peccat contra pietatem, si dilapidando pecuniam, impotentem se reddat ad alendos parentes post sexennium futuros indigos, peccaret autem, si post paucos dies eos prævideret indigos, l. 1, n. 788. Si ii egentes in gravi necessitate aliter juvari non possint, tenetur, per se loquendo, manere in sæculo, et si Religionem ingressus sit, egredi et eos juvare, l. 3, p. 1, n. 692. Si professionem emiserit et parentes sint in extrema necessitate, tenetur ex Religione egredi petita prius, licet non obtenta venia, si sint in gravi tantum, non tenetur; potest tamen, si Prælatus permittat, egredi, n. 692, 694, l. 4, n. 180. Illicite optat aut gaudet de morte parentis, l. 3, p. 1, a n. 693, 932, l. 2, a num. 183. Exhæredari potest ex justa causa, v. g. si parentem gravi injuria affecerit, ejus vitæ sit insidiatus, manus ei injecerit, maleficiis se miscuerit, novercam carnaliter cognoverit, parenti furioso vel carcere detento non succurrerit, si filia 25 annis minor luxuriosam vitam elegerit, etc.; quæ causæ valent, si filius aliunde habeat, unde vivat, l. 3, p. 1, n. 695. Filio etiam spurio tenetur parens procurare alimenta, nisi aliunde habeat, unde vivat, ibid. Post mortem parentis alendus est ab hæredibus, aut etiam a fisco, si bona parentis ei sint addicta ob crimen distinctum ab Hæresi vel a læsa Majestate, n. 698. Quod filii spirituales in defectu parentum naturalium alendi sint a patribus spiritualibus, v. g. a patrinis suis, est parum probabile, n. 703. Filii ante ordinationem patris legitime nati, possunt patri suo ordinato ministrare in Missa, non vero illegitime nati, nisi sit occultum, l. 6, p. 2, n. 389. Si filius a patre coactus ad statum Ecclesiasticum percipiat fructus, tenetur ad Horas, non vero si pater eos percipiat, l. 4, n. 1186. Filii Clericorum legitimi possunt, in eadem Ecclesia habere cum patre Beneficium, non tamen succedere in

Beneficio, nisi mediate, illegitimi vero, etiamsi sint legitimati, non possunt in Ecclesiis, ubi eorum patres habent aut habuerunt Beneficium, obtinere Beneficium qualecunque, etiam dissimile, nec pensiones super fructibus Beneficiorum, quæ patres habent vel habuerunt, imo nec ullo modo ministrare in illis Ecclesiis, a num. 763. Filii, quas possunt dare eleemosynas. V. *Eleemosyna.*

FINIS LEGIS.

Finis legis dicitur cessare contrarie, si reddatur illicitus aut impossibilis; tantum negative cessare dicitur, si per observationem legis non obtineatur finis a lege intentus, l. 1, n. 864.

Finis legis aliquando distinguitur a materia legis, aliquando non, ibid. Alius est adæquatus, sive sunt omnia, quæ a lege intenduntur, et propter quæ obtinenda lex fertur, alius inadæquatus seu pars aliqua illorum, quæ lex intendit, ibid. Si finis legis cesset contrarie, cessat obligatio legis, n. 865. Quando finis non distinguitur a materia legis cessante fine legis, non potest manere obligatio legis, ibid. Cessante fine inadæquato legis, non ideo cessat lex, n. 866. Cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, etiam in eo cessaret obligatio legis, sed hoc probabilius fieri non potest, si finis adæquatus legis humanæ quoad communitatem maneat, a n. 867.

FINIS MATRIMONII.

Finis Matrimonii in statu innocentiæ fuit propagatio generis humani; in lege naturæ et scripta fuit simul remedium concupiscentiæ, in lege gratiæ habet eosdem fines, et præterea elevatum est Matrimonium ad rationem Sacramenti, l. 6, p. 3, n. 236.

Finis illius essentialis est mutua corporum traditio et radicalis obligatio reddendi debitum. Finis accidentalis primarius est generare et ad Dei cultum educare prolem, secundarius est remedium concupiscentiæ. Fines extrinseci sunt sanitas corporis, mutuum juvamen, pax inter familias, divitiæ, honor, voluptas. Aliquem ex his intendens præter finem intrinsecum non peccat, a n. 236, 288.

FISCUS, PROCURATOR FISCALIS.

Procurator fiscalis probabiliter non tenetur ad restitutionem, si sit causa, cur fiscus non accipiat mulctam per legem impositam delicto, nec alius juste interrogatus fraude vel mendacio sibi vel aliis ob delictum imponendam declinans, nec is, qui per fraudem impedit, ne alius accusetur, tenetur probabiliter ad mulctam alioqui pendendam; nec, qui falso defendunt reum, etc., l. 3, p. 2, a n. 82.

FŒDUS.

Fœdus cum Turcis et hæreticis in praxi ordinarie est illicitum Christianis, l. 3, p. 1, n. 872.

FŒMINA.

Fœmina, si tantum ex levitate sine prava intentione utatur veste virili, peccat tantum venialiter, alias mortaliter. Si ex necessitate, nullo modo, l. 2; n. 234. Peccat graviter, si data opera ei se conspiciendam offert, quem scit in se vel sui aspectu in particulari scandalizandum. Tenetur etiam rem præceptam omittere semel aut iterum, v. g. sacrum die festo ad peccatum illud evitandum, a n. 243. Tenetur etiam ab ornatu muliebri, saltem ad breve tempus; præsertim, si ille est inconveniens et superfluus, abstinere probabilis sub mortali, si prævideat aliquem in particulari probabiliter lapsurum, non vero tenetur sub mortali abstinere, si in genere tantum aliquos in se scandalizandos putet, modo eorum lasciviam non intendat, ibid. Denudans collum vel pectus ex intentione mala probabilius peccat mortaliter; illum morem inducens peccat mortaliter, n. 243, 248. Permittens tactum sui vel osculum turpe ac venereum in secreto, peccat mortaliter, si non impediat, quando commode potest; quod si dubitet, an id fiat ab altero malo fine, non tenetur impedire, n. 249. Acceptans munera ab amasio ea largiente ex malo fine, regulariter peccat graviter, quamvis ipsa non consentiat ejus intentionibus, n. 264.

Fœmina, quæ non solet ire ad Ecclesiam, nisi famulis comitantibus, tenetur hos modico stipendio conducere, ut die festo Missam audiant, l. 3, p. 1, n. 677.

Fœmina non potest ferre censuras, l. 7, n. 19. Potest habere clavem jurisdictionis, non Ordinis, ib. Ad altare ministrare non debet, l. 6, p. 2, n. 388. Nequidem est capax primæ tonsuræ, n. 2213. Est capax Matrimonii, quamvis sine vitæ periculo parere non possit, l. 6, p. 3, n. 792. Etiam illius capax est impotens retinere semen intra matricem, n. 764.

Fœmina dubie impotens, si per secundum virum reddita sit stabilis ad copulam, non ideo reddenda est primo, n. 805. Putant aliqui eam ineptam ad generandum, si sit annorum 50, alii, si sit 45, sed attendenda est complexio et naturalis vigor, n. 178. In usu Matrimonii animum alio distrahens, ne natura excitetur, peccat venialiter, n. 351. In ipso actu, copula necdum consummata, probabilius non licet fœminæ per tactus se ipsam provocare, aut per virum, ut seminet, n. 335. Si rapta fuerit, id in supplica narrari debet, n. 980. Fœminarum carminatricum benedictiones et preces ad morbum depellendum adhibere, superstitiosum est, 3, p. 1, n. 27.

FŒTUS.

Fœtum animari prius, quando nascitur, nequidem est probabile, quod si probabile esset, tamen adhuc committeret homicidium in aliquo abortu, l. 3, a n. 828.

Forensia opera. V. *Festorum observatio.*

Forma Sacramenti Pœnitentiæ. V. *Pœnitentia.*

Forma absolutionis a censura. V. *Absolutio a censura.*

Forma Consecrationis Eucharistiæ. V. *Eucharistiæ Sacramentum.*

Formæ Sacramentorum. V. *Sacramentum.*

FORMA MATRIMONII.

Forma Matrimonii est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem acceptationis, l. 6, p. 3, n. 223.

FORMA ACTUS.

Forma actus et conditio ad actum differunt, quod illa sit, quæ dat esse rei, hæc vero, sine quo essentia actus potest subsistere, actui tamen adjicitur et aliquando ita necessario, ut si desit, post se trahat nullitatem actus, l. 4, n. 735.

FORMULA JURAMENTI CONTRA JANSENIUM.

Formula juramenti circa verba et sensum Jansenii hic est : Ego me subjicio Constitutioni Apostolicæ Innocentii X, etc., l. 1, n. 270.

FORNICATIO.

Fornicatio est concubitus soluti cum soluta, l. 3, p. 1, n. 915, l. 6, p. 2, n. 1023. Est peccatum mortale et intrinsece mala, l. 3, p. 1, n. 916. Fornicatio sponsæ in Confessione est explicanda, l. 6, p. 3, n. 57. Item fornicatio cum filia Confessionis probabiliter in Confessione explicari debet, etc., l. 3, p. 1, n. 915, l. 6, p. 2, a n. 1041. Ante sponsalia facta et postea detecta fornicatio sponsi, probabilius non dat Jus sponsæ resiliendi, sicut fornicatio sponsæ detecta dat Jus sponso resiliendi, nisi etiam sponsus ex fornicatione haberet prolem, tum enim etiam sponsa resilire posset, l. 6, p. 3, n. 180.

FORUM.

Vox forum varias habet significationes : *Forum* in neutro genere, aliquando significat locum publicum, in quo res venales exponuntur; *forus* in masculino significat locum Judicii, sæpe autem per forum intelligitur *Judicium*, *Juridictio*, *Potestas* et sic dicitur res aliqua pertinere ad forum Ecclesiasticum vel sæculare, vel esse fori mixti. Forum in hoc sensu aliud est externum, sive *forum fori*, in quo tractantur causæ in ordine ad externam gubernationem Reip. sive ecclesiasticæ, sive sæcularis : aliud internum, sive *forum poli seu conscientiæ*, quod intus in conscientia exercetur. Forum internum aliud est pœnitentiæ, aliud non pœnitentiæ, etc., lib. 6, p. 3, n. 952. Ad forum contentiosum aliquid dicitur deductum, si citatus aliquo modo comparuerit negando vel confitendo, l. 7, n. 12. Fori privilegium est favor, quo Clericus eximitur a Jurisdictione et potestate sæculari, lib. 4, n. 1380. Fori mixti causa est, quando persona est sæcularis et pœna statuta est a Jure Canonico, n. 1412.

FRANCISCANUS.

Franciscanus feria sexta non jejunans peccat contra obedientiam et contra temperantiam, l. 4, n. 96.

Fraterna correptio. V. *Correptio fraterna.*

FRATER.

Frater tenetur fratri vel sorori in extrema vel quasi extrema necessitate subvenire lege tum caritatis, tum pietatis, l. 3, p. 1, n. 695. Si dives sit, tenetur fratrem etiam illegitimum alere, n. 700. Fraternitas inter quos. V. *Cognatio.*

FRAUS.

Fraus circa dispositionem hæreditariam, si per legem patriæ ad utrumque æqualiter bona immobilia devolvi debent, est illicita, l. 3, p. 2, n. 1173. Circa venditionem est injuriosa, num. 995. Circa instrumentum, si amissum sit originale, est illicita, a num. 1123. De fraude in testamento dubitans potest adire hæreditatem, si tamen probabiliter fraus adfuit, hæreditas est dividenda, n. 1072. V. *Dolus.*

FRUCTUS.

Fructus rei alii sunt naturales, qui ex re ipsa proveniunt absque ullo fere labore aut industria cujusquam, v. g. lana ovium, fructus arborum, etc. Alii sunt industriales qui præcipue proveniunt ab industria hominis utentis tali re velut instrumento, v. g. lucrum reportatum ex re aliqua, etc. Alii sunt mixti, ad quorum productionem notabiliter concurrunt tam natura quam industria, v. g. segetes ex agro, etc., l. 3, p. 2, n. 114, 205.

Fructus aliqui sunt civiles, qui in foro civili habentur veluti fructus, v. g. pretium rei elocatæ, etc., num. 206. Alii sunt pendentes qui nondum sunt collecti, sed in rebus, e quibus nascuntur, adhuc existunt. Alii sunt percepti qui separati sunt a re, e qua proveniunt. Alii percipiendi, qui percipi potuerunt et percepti non sunt, n. 207. Fructus naturales percepti et percipiendi sunt et manent domini sui, cui tam a possessore bonæ quam malæ fidei, sunt restituendi : probabilius etiam consumpti et mixti secundum hoc, quo naturales sunt, deductis tamen expensis propriis, n. 114, a n. 210. Industriales restituendi non sunt, a n. 212.

Fructus per culpam injusti detentoris perditi ordinarie restitui debent, a n. 219. V. *Restitutio.*

Fructus contra prohibitionem e patria etiam semel tantum efferens, si sit quantitas magna, v. g. pro 100 aureis, probabiliter peccat graviter, l. 1, n. 670. Fructus Beneficii vacantis, per se loquendo, spectant ad illum, qui Beneficium obtinebit, nisi obstet statutum vel alia consuetudo, l. 4, a n. 950, n. 962.

Fructus Beneficii resignati spectant ad resignantem, si hic non perdat titulum et resignatio sit irrita, n. 960. Si resignatio sit pura et valida, fructus spectant ad successorem, per se loquendo, si sit in favorem; fructus usque ad diem consensus a Superiore dati sunt resignanti, post eam resignatarii, a n. 961. Fructus primi anni Beneficii obtenti non debent distribui inter seniores, a n. 672. Fructus Beneficiorum post congruam sustentationem superflui in usus pios sunt impediendi, 1355. Fructus Episcopatus vacantis in Gallia percipiunt Reges; ordinarie pro eligendo reservari debent, aut in bonum Ecclesiæ impendi, a n. 1397. Fructus rei emptæ. V. *Emptio.*

Fructus Sacrificii. V. *Sacrificium.*

Frumenta sata in alieno fundo. V. *Statio.*

Fuga reorum. V. *Reus.*

FUGITIVUS A RELIGIONE.

Fugitivus a Religione, quæ acquirit, Monasterio acquirit, si illud sit capax dominii, si non, Sedi Apostolicæ, iis exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepit, l. 4, n. 198. Ut conseatur apostata, requiritur dimissio habitus et animus non redeundi ad suam Religionem, a n. 205.

FUNDATIO.

Fundationi conditiones etiam contrariæ juri communi addi possunt, quæ, si ab Episcopo admissæ sint, obligant; non debent tamen esse nimis difficiles, nec turpes, nec contra finem seu substantiam Beneficii, nec contra jus naturale vel divinum : sic apponi potest in fundatione, v. g. ut quis ad Beneficium præsentari possit, antequam vacet; ut Beneficium hoc retinere possit cum alio etiam incompossibili, etc., l. 4, a n. 808. Conditiones et clausulæ fundationibus appositæ obligant et sine iis ordinarie actus sunt irriti, a n. 810. Si in fundatione requiratur Sacerdotium, vel ut Missæ legantur, ordinarie requiritur Sacerdotium actu, aliquando sufficit aptitudine; et si fundatio non exprimat, ut legati per se

ipsum, poterit id fieri per alium, a num. 814. Si fundatio requirat, ut per seipsum celebret, si legitime impediatur, non tenetur substituere alterum, etc., a num. 819. Si fundatio præscribat, ut in certo loco, tempore, Altari, die, Missæ legantur, hæc citra necessitatem, vel sine causa rationabili sæpius negligens peccat graviter, a num. 823. Si fundatio non præscribat quoties et ad quam intentionem celebrandum, videat, quod similes fundationes exigere soleant, vel quid antecessores impleverint, etc., a n. 831.

Fundator ipse non potest post perfectam et ab Episcopo admissam erectionem Beneficii, adjicere novas leges aut conditiones alternativas, nec addere nova onera, nec imposita minuere; nec hæres vel Patronus potest negligere conditionem a fundatore appositam, etc., a n. 838. Potest Episcopus cum causa utili Ecclesiæ, fundatore adhuc vivente et consentiente, etiam in perpetuum mutare aliquam conditionem appositam. Fundatore autem mortuo probabilius non potest nequidem cum consensu Patronorum, in conditione a fundatore requisita dispensare, aut mentem ejus immutare, quem aliquando interpretari potest, a n. 839. Nec Papa ordinarie potest legibus a fundatore positis derogare, n. 842. Contra vel ultra onera et conditiones fundationibus appositis probabiliter præscribi potest saltem 40 annorum præscriptione, a num. 852. Fundationem onera Episcopus cum consensu Patroni, aut etiam sine illo, si irrationabiliter sit invitus, reducere probabiliter potest etiam in perpetuum, si redditus ad onera præstanda non sint amplius sufficientes, non autem potest numerum Missarum imminuere ex fundatione Beneficii vel Capellaniæ, etc., debitum, n. 854. Si fructus omnes uno anno emaneant, non est obligatio ad ullum onus; si ex parte, est obligatio pro rata, sed ad Episcopum spectat imminuere, num. 855. An fundationem unius Altaris Episcopus possit transferre alio, etc. V. *Episcopus.*

FURIOSUS.

Furiosus non potest contrahere, l. 3, p. 2, n. 666.

FUR, FURTUM.

Furem ut liceat occidere, non sufficit unus aureus, sed requiritur res magni momenti respective ad illum cui aufertur, si illa aliter servari aut recuperari non possit, l. 3, p. 1, n. 798, a n. 807. Fugientem cum re magni momenti, v. g. equo, etc., si aliter recuperari non possit, licet occidere, n. 810, 941.

Furtum est injusta et occulta rei alienæ ablatio domino rationabiliter invito, n. 935. Est mortale, si quantitas ablata sit notabilis, a n. 935. Differt a rapina specie, quia superaddit modum tendendi in rem alienam notabiliter diversum, etc., a n. 942. Species furti variæ sunt, præsertim apud Juristas, n. 944.

Furtum non mutat speciem ex hoc, quod fiat a Judice vel Magistratu, quamvis magis dedeceat, l. 6, p. 2, n. 1086. Illi additur sacrilegium, si quis furetur rem sacram vel profanam e loco sacro, si locus sacer pro ea respondere debeat, a n. 1089.

Furti sacrilegi gravitas desumi debet ex materiæ quantitate, etc., si sit res temporalis pretio æstimabilis; quod si sit res adæquate sacra, v. g. Reliquiæ, ex ejus dignitate aut raritate, saltem extra districtum Romanum, desumitur: in districtu autem Romano non videtur in his dari parvitas materiæ, l. 3, p. 1, n. 1003. Si quis rem auferat domino vidente et non contradicente, vel dominum putet esse contentum, non committit furtum: quod si ex metu vel verecundia non contradicat, furtum committitur, a n. 345. Faciens sumptus nimios, quos scit se non posse refundere, censetur ordinarie furari, l. 3, p. 2, n. 17, 380. Rem alienam accipiens, vel in cujus domo res aliena invenitur, non præsumitur fur, nisi aliunde sit suspectus, quod rem clam acceperit et occultet, etc., num. 1186.

Fur rem consumens in extrema necessitate, si res mansit domini, tenetur postea, si possit, compensare sola damna causata domino usque ad tempus necessitatis; si autem rem per commixtionem fecerit suam, post necessitatem etiam rem tenetur restituere, n. 288. Surripere sibi necessaria in extrema necessitate licet, non vero in gravi necessitate tantum, l. 3, p. 1, a n. 948. Non licet surripere alteri in pari necessitate constituto, n. 951. In gravi necessitate totius Reip. licet divitibus auferre superflua, quæ necessaria sunt ad rem sublevandam, n. 956. In necessitate gravi urgente, privato licitum est surripere necessaria ad illam sublevandam, n. 957. Quantitas ad furtum mortale requiritur notabilis et gravis, v. g. respectu cujuscumque etiam ditissimi Regis, duo ducati, respectu inferioris Principis, unus ducatus; respectu viri perillustris aut mercatoris valde divitis, unus imperialis; respectu mercatoris mediocriter divitis, medius imperialis, respectu tenuioris civis aut rustici, duo solidi; respectu hominis utcumque pauperis, sesqui solidus; respectu plane pauperis, etiam unicus solidus, etc. n. 978, 987. Gravitas furti non est præcise mensuranda ex quantitate rei ablatæ, sed simul ex aliis circumstantiis, n. 978, a n. 984. Gravitas illa absolute desumi potest ex materia requisita ad sustentationem unius diei, a n. 985. Qui furatur rem gravem, cum animo statim restituendi, saltem usque ad materiam levem, non peccat graviter, n. 1002. Qui furatur aliquid complens peccatum mortale, si nihil cogitet de prioribus ablatis, vel si restituisset usque ad materiam cum hoc levem; aut, si haberet voluntatem restituendi præcedentia; aut si nunc non obligaretur ad præcedentia restituenda; non peccat nisi venialiter ultimum illud auferendo, l. 5, n. 293, l. 3, a num. 1004. Qui semel complevit materiam gravem et iterum furatur etiam aliud leve, quod cum priore materia ablata facit unum, iterum probabilius peccat mortaliter, num. 294, l. 3, p. 1, num. 1007. Si quis per plura furta parva uni vel pluribus facta habeat intentionem paulatim ditescendi, vel grave damnum inferendi, peccat graviter. Sicut et ille peccat graviter, qui surripit materiam levem, quæ cum aliis præcedentibus complet materiam gravem, cum voluntate eam cum aliis retinendi, l. 3, p. 1, a n. 1004, p. 2, n. 244. Etiam peccat graviter, qui post levia furta, quæ non potest restituere, addit aliud leve, quo compleatur quantitas gravis, nisi voluntatem efficacem habeat restituendi priora furta saltem usque ad materiam levem, lib. 3, p. 1, num. 1006, p. 2, a num. 254.

Furta parva coalescunt, quamvis fiant in diversis negotiis, p. 1, n. 1008. Si plura plures levia furta committant, quæ simul graviter nocent alicui; si aliter de altero non sciat, nullus peccat graviter. Si singuli conspirent, singuli peccant graviter. Si non conspirent, alter tamen exemplo suo moveat alterum, probabilius singuli peccant graviter. Si se non mutuo moveant, avertant tamen per omnia simul sumpta causari grave damnum alteri, probabilius singuli

tantum peccant venialiter, n. 1004, a n. 1009. Quamvis inter furta levia tempus aliquod intercedat, probabilius tamen uniuntur quo plus tamen temporis intercedit, tanto plus requiritur ad materiam gravem, sicuti et quo plures sunt damnificati, tanto minor requiritur quantitas, etc. a n. 1011. Ad furtum uxoris, libati, amici, servi, ut sit mortale, plerumque requiritur major quantitas, quam si fiat ab alio, a num. 1014. Ad furtum grave filiorum quæ requiratur quantitas, ex circumstantiis colligi debet, v. g. quæ sit materia, quæ aufertur, an multum simul, an parum et successive; an ad usus bonos et licitos, an ad vanos et illicitos, an parentes et sint pauperes, an divites, an liberales, vel parci, etc. Requiritur saltem summa notabilis, qualis non semper est respectu parentis prædivitis, si filius parenti furetur 5 aut etiam plures aureos; respectu mechanici tamen probabiliter 2 vel 3 aurei sufficiunt, num. 1014, a num. 1032. Si alicui committatur, ut pro altero aliquid emat vel vendat, qui hoc putatur gratis facturus, si hic minori pretio emat, vel majori vendat, quam determinatum fuit, si hoc sibi retineat, censetur furari, nisi expensas fecerit, aut extraordinariam dilengentiam adhibuerit, etc.; a n. 1019. Res furtiva propriis immixta probabiliter prius restitui debet, l. 3, p. 2, n. 375. Rem furtivam emens, comparente domino tenetur eam restituere, sicuti et pretio furtivo emens tenetur pretium restituere, a num. 961. V. *Restitutio.* Alienum accipiens in justam compensationem, si adsint conditiones requisitæ, per se loquendo, non furatur, l. 3, p. 1, a n. 959. Furta uxorum, V. *Uxor.*

G

GABELLÆ.

Per gabellas intelliguntur ea, quæ subditi contribuunt ad communem utilitatem, ad sustinendos Magistratus, etc., l. 3, p. 2, n. 268. Etiam externi ad eas tenentur, n. 270. Probabilius solvendæ sunt, quamvis non exigantnr, n. 271. Probabilius etiam imponi possunt rebus usualibus, n. 273. Paupertas ab iis excusat, n. 274. Probabiliter non debentur pro mercibus inferri prohibitis, n. 275. Gabellarum onus aliquando cum merce transit ad ementem, n. 276. Aliquando etiam ad eas obligantur Clerici, n. 280. Qui justas Gabellas defraudavit, probabiliter potest merces communi pretio vendere, n. 281. Antequam gabellæ defraudentur, standum est, quod subditi ad eas obligentur; postquam autem defraudatio facta est, pœnitens non facile damnandus est ad restitutionem, si credat eas injuste exigi, n. 282. V. *Tributum.*

Gabellæ custos se abscondens, ut nauta præteriens puniatur, peccat; non vero, si intendat, ut semel deprehensus, aliis vicibus gabellam non defraudet, l. 2, n. 276.

GAUDIUM.

Gaudium de morte alterius. V. *Mors.*
Gaudium filii de morte parentis. V. *Filius.*
Gaudium de malo. V. *Delectatio.*

GENERALIS CONFESSIO.

Cum illis, qui generalem Confessionem instituunt, pro diversitate subjecti diversimode est procedendum, l. 6, p. 2, a n. 1878.

Generalis Confessio nonnisi semel permittenda est scrupulosis illis qui antehac vixerunt in consuetudinibus peccandi, etc., n. 1881, l. 1, a num. 541. Facta Confessione generali præmisso diligenti examine, non tenetur quis de vita anteacta amplius cogitare et omnia occurentia dubia ordinarie potest deponere, nisi accedat certitudo ea esse omissa, l. 6, p. 2, num. 1883. Pro Confessione generali instituenda inspici potest catalogus peccatorum, num. 1883.

GENERALIS ORDINIS.

Generales Ordinum possunt ferre censuras in suos subditos, l. 7, n. 17. Generalis Societatis JESU potest suis in remotissimis infidelium terris degentibus dare potestatem dispensandi cum illis qui ab infidelitate conversi sunt et prius in gradibus non licitis, tamen lege divina non prohibitis, Matrimonia contraxerant, ut in eisdem manere possint, l. 6, p. 3, n. 893.

GENERATIO PROLIS.

Generationem prolis, directe et per se impedire nunquam licet conjugibus, possunt quidem ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis, v. g. actum conjugalem ex metu mortis imminentis abrumpere: peccant tamen, si in usu Matrimonii, vel post usum aliquid faciant, quo conceptio impediatur, aut semen conceptum rejiciatur, l. 6, p. 3, n. 351.

GENUFLEXIO.

Genuflexio fit, quando Sacerdos transit, accedit vel recedit ab Altare, in quo Venerabile est expositum vel reconditum. Item quoties accedit vel recedit a medio Altaris et quoties se convertit ad populum et iterum ad Altare, ubi Venerabile est expositum. Item, antequam Missam incipiat ad Altare, in quo Venerabile saltem est reconditum. Item, quoties in Missis privatis dicitur: *flectamus genua*, vel in Missali ad marginem notatur genuflexio. Item in *Credo* ad *incarnatus est.* Item quoties post elevationem movet Hostiam vel Calicem. Denique in fine Evangelii S. Joannis ad *Verbum caro factum est.* Debet autem tarde et graviter fieri usque ad terram ordinarie uno genu, quamvis aliqui utroque genuflectant, etc., l. 6, p. 2, n. 484.

GLADIATUS.

Gladiatus, secluso scandalo, licite communicat, l. 6, p. 1, n. 557.

GLORIA IN EXCELSIS.

Gloria dicitur quando in Matutino, dictum est *Te Deum laudamus;* excipiuntur feria 2 et 3 Rogationum, in quibus non dicitur. Item, non dicitur, si Missa non concordet cum Officio Horarum, uti vigiliis, votivis de Requiem. Dicitur tamen in votivis Angelorum et B. Virginis in Sabbato; non autem dicitur in votivis B. V. extra Sabbatum, l. 6, n. 464. num. 2055. D. 266, 289. In sabbato recitans officium de B. V. si celebret votivam de aliquo Sancto, non debet dicere *Gloria,* num. 2055. D. 290. Etiam non dicitur *Gloria,* nec *Credo* in votivis pro re gravi, si violacea paramenta adhibeantur, alias dici possunt, num. 464, 2055. D. 117, 118, num. 2070. Dicitur, quando legitur de Sancto, die quo obiit, aut de Sancto, qui est titulus Altaris, licet de his non sit dictum officium. Item dicitur in solemni gratiarum actione, si non sint paramenta violacea, n. 564. Non

dicitur, quando in Matutino non est dictum *Te Deum laudamus*, nisi in Cœna Domini et Sabbato Sancto, n. 465. *Credo*, dicitur in omni Dominica, nisi fiat *de Requiem;* item in solemni votiva pro re gravi vel causa publica Ecclesiæ, v. g. precibus 40. Horarum, item in omnibus dedicationibus; item in festis incidentibus infra octavas habentes *Credo*, non in vigilia incidente infra octavam, nec in Rogationibus. Etiam dicitur *Credo* in Missa de Sancto, vel Beato, cujus insignes Reliquiæ habentur in Ecclesia, in qua legitur Missa; si autem Missa fieret extra hanc Ecclesiam, non ideo dicitur *Credo*, sicuti nec de Beatis, si non adsit Reliquia, n. 466, n. 2055. D. 234. Octavæ totæ habent *Credo*, si festum habeat, quamvis Officium non fiat de Octava, num. 467. Regulariter MUC non credit, id est, Martyres, Virgines et Viduæ, Confessores, nisi sint Doctores, non habent *Credo;* in festo Patroni titularis Ecclesiæ tamen dicitur *Credo*, non autem Patroni Capellæ vel altaris. Etiam dicitur *Credo* in festis principalibus Sanctorum apud Regulares, non tamen Beatorum, nisi sit Missa solemnis aut habeantur Reliquiæ notabiles, n. 468, 2055. D. 234. Non dicitur *Credo* in Missis privatis, ideo solum quia SS. Sacramentum est expositum, n. 2055. D. 287. Nec dicitur *Credo* in Sabbato, quando Missa legitur de Dominica alioqui omittenda, n. 468.

Gloria vana. V. *Vana gloria.*

Gradus Consanguinitatis. V. *Consanguinitas.*

Gradus. V. *Promotio.*

GRÆCUS.

Græci baptizant infantes totos immergendo in aquam calidam, l. 6, p. 1, n. 266. Græcus probabilius invalide ordinaretur Sacerdos per materiam in latina Ecclesia tantum usitatam, scilicet, per traditionem Patenæ, n. 16.

GRASSATOR PUBLICUS.

Grassator publicus et raptor, per se loquendo, non possunt a quovis occidi, l. 3, p. 1, n. 796.

GRATIA.

Gratiæ status prærequiritur probabilius sub mortali in conficiente Sacramentum extra necessitatem ante actum Sacramentis essentialem consummatum, l. 6, p. 1, n. 88, a n. 91, n. 102. Etiam sub mortali, per se loquendo requiritur in suscipiente Eucharistiam, antequam hostia attingat stomachum, n. 514, 516. Probabiliter non requiritur sub mortali in distribuente Eucharistiam, num. 94. Nec in Confessiones audiente, dummodo sit in gratia, antequam Absolutionis formam absolverit, num. 102. Varios errores docuerunt circa gratiam Jansenius, Sinnichius, et aliqui religiosi Duacenses, l. 3, p. 1, n. 1.

Gratia, si *neutri*, conceditur illi litiganti tantum, qui Apostolice provisus est, dicitur *si neutri*, quia datur tantum sub conditionem, si neutri eorum sit Jus quæsitum, etc. l. 4, n. 550.

Gratia, *si nulli*, est similis et conceditur si nulli ex pluribus, quam duobus collitigantibus sit Jus quæsitum, *n.* 551. V. *Privilegium.*

Gratiosa surrogatio. V. *Surrogatio.*

GRAVIDA.

Gravida non potest reddere nec petere debitum conjugale, si ex eo periculum mortis, vel etiam abortus probabile timeatur proli jam conceptæ, quod si absit et reddere et petere potest, l. 6, p. 3, n. 351.

GULA.

Gula est inordinatus appetitus cibi et potus, committitur 5 modis : 1. Si edas ante tempus, 2. Si nimis exquisita, 3. Si plus justo, 4. Si voraciter, 5. Si nimis exquisite præparata. Est ex genere suo veniale; l. 5, n. 307. Est etiam vitium gulæ comedere sine necessitate, n. 309. Delectationem cibi et potus intendere directe, est illicitum, n. 310. Qui comedit et bibit propter solam voluptatem, peccat saltem venialiter, qui autem comedit et bibit propter voluptatem eam referendo ad comestionem et utilem digestionem nullo modo peccat, a n. 312.

H

HABITATIO.

Habitans in Parochia plene acatholica, si soleat reliqua Sacramenta a vicino Catholico Parocho accipere, etiam tenebitur pro Matrimonio coram eo comparere, l. 6, p. 3, n. 782. V. *Domicilium.*

HABITUS.

Habitus Clericalis. V. *Clericus.*

Habitus et Tonsura sive corona ordinatorum pro diversitate Ordinum et subjectorum est diversa ; sic Sacerdos habet parem majori Hostiæ, Diaconus paulo minorem, etc., l. 6, p. 2, n. 2316.

Habitum Religiosus ad horam dimittens, per se loquendo, peccat tantum venialiter, l. 1, n. 671.

Hæreditas. V. *Renuntiatio hæreditatis.*

HÆRES.

Hæredes institui possunt omnes homines etiam amentes, surdi, muti, servi, imo et communitas, nisi specialiter quis prohibeatur, sicuti prohibentur et secundum Jura incapaces sunt Apostatæ et Hæretici, eorumque receptores, fautores, defensores, qui tamen probabiliter ante sententiam Judicis non tenentur ad ejus restitutionem ; item civitas hostium et communitas Judæorum : item damnati ad metalla, etc., l. 3, p. 2, num. 1153. Hæredes varie dividuntur: alius est hæres ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento vel est universalis et ex asse, vel partialis, seu ex parte tantum. Uterque horum vel est hæres necessarius, qui necessario institui debet, ut sunt omnes in recta linea descendentes et post hos ascendentes, nisi sit justa causa exhæredandi ; vel non necessarius, quem testator libere instituit, ibid. Hæredibus necessariis Jure novo debetur triens hæreditatis et si sint plures liberi, quam quatuor, semissis, idque absque ullo gravamine, modo et conditione, ibid. Ab intestato, aut testamento rupto vel irrito succedunt hæredes ante omnes alios : 1. Patri succedunt liberi legitimi et in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, pater et mater defuncti et in eorum locum avi et aviæ. 3. His quoque deficientibus, fratres et sores ex utraque parte conjuncti, idque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre vel matre conjuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus utrinque conjunctis unus mortuus libero reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes ; si tamen fratres et sorores utrinque conjuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex una tantum parte conjunctis, non in stirpes, sed ca-

pita, adeoque æquis portionibus succedunt. 5. Deficientibus fratribus et sororibus utrinque conjunctis eorumque liberis, succedunt fratres, et sorores ex una tantum parte conjuncti ; hoc tamen discrimine, ut qui ex parte patris sunt juncti, succedant in bona a patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres et sorores, eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores collaterales usque ad decimum gradum et fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque sint conjuncti. 7. In horum defectu succedit uxor et denique in illius morte Fiscus sæcularis, in omnibus bonis Laici ab intestato defuncti, Fiscus autem Ecclesiasticus in bonis Clerici, ib. Si uxor susceptis ex priore marito liberis ad secundas nuptias transierit, quidquid a priore marito donatione, aut testamento acquisivit, id cedit ejusdem Matrimonii liberis ; idem fit, si maritus alteram uxorem ducat, ibid.

Hæres adeundo hæreditatem non tantum commoda et Jura, sed etiam debita et onera realia defuncti in se transfert ; non obligatur tamen supra vires hæreditatis, imo ipsi debetur quarta pars hæreditatis, deductis expensis funeris et solutis debitis ; et si eam non habeat, potest illam legatis, non tamen piis, detrahere, si inventarium confecerit, quod conficiendi obligationem testator ipsi potest remittere respectu legatariorum et fidei commissorum, non tamen respectu creditorum, ibid. Ad hæredem etiam transeunt obligationes reales et vota realia, non obligatio restituendi pro fama vel honore ; damna tamen fortunarum inde secuta reparandi obligatio ad eum transit, l. 3, p. 1, a n. 337, 477, l. 3, p. 2, n. 1256. Tenetur etiam hæres negotia a defuncto inchoata et nondum finita perficere non tamen tenetur piam testatoris voluntatem aliquid faciendi implere, nisi ea obligatio sibi sit imposita, l. 3, p. 2, n. 1169. Potest adire hæreditatem, etiam quando testamentum factum est sine solemnitatibus, n. 1118.

Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti tenetur restituere hæreditatem, si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii, de quibus dubitat, an testamento minus solemni aliquid legatum sit ; quod si hæres ab intestato hæreditatem sibi retineat, illi occulta compensatione licite uti possunt, ib. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet ; vel legatum aliquid solveret, vel ut hæreditas immediate ad alium perveniret, vel, si oblato Juramento jurare voluerit, cogendus est etiam in foro externo hæreditatem tradere et legata solvere, ib.

Hæres ex testamento a Clerico vel Novitio facto sine solemnitatibus Juris, potest hæreditatem pro foro conscientiæ adire, ib. Hæredes institui possunt filii legitimi, si sint naturales, a patre ex asse desint legitimi ascendentes et descendentes, si autem adsint legitimi descendentes, possunt tantum institui ex unica, si adsint soli ascendentes, his debetur legitima, id est triens, reliqui duo trientes possunt per testamentum venire ad naturales. Si autem mater filiorum naturalium sit superstes sine aliis filiis, huic potest donari sola semi-uncia, n. 1163. Si pater moriatur intestatus, neque sint legitimi descendentes, neque etiam legitima uxor, naturales succedent ita sexta parte intra ipsos et matrem eorum dividenda, aliæ quinque partes veniunt ad legitimos hæredes ab intestato. Si autem adsint descendentes legitimi vel uxor legitima et pater intestatus decedat, naturales nihil accipiunt, uti nec tum, si pater alios filios adoptaverit, neque tum, si pater se pluribus concubinis miscuerit, ib. Competentia alimenta semper debentur naturalibus juxta judicium prudentium, qui etiam non tantum ex testamento, sed etiam ab intestato succedunt matri, ac si essent legitimi et cum his hæreditate materna æqualiter concurrunt, imo etiam cum his succedunt quoad relicta ab avo aliisque ascendentibus, etc., ib.

Hæredes institui non possunt illegitimi, si sint spurii, a n. 1164.

Hæredes patris tenentur alimentis necessariis alere spurium, si pater illi non providerit, n. 1167. Dubius de fraude an possit adire hæreditatem. V. *Fraus.*

Hæres non tenetur credere uni testi etiam in legatis piis, n. 1133. Ante omnia tenetur exsequi legata pia, n. 1133. Tenetur solvere legata pia, si inveniantur inducta et non constet de testatoris voluntate, n. 1129.

Hæres non potest negligere conditionem fundationi appositam a fundatore, l. 4, n. 838. Tenetur instituere anniversarium a testatore fundatum, etiamsi pro tota assignata pecunia statim fecerit legi Missas, aut pro statim lectis stipendia solverit, l. 6. p. 2, a n. 151. Si per plures annos Missa anniversaria legi non potuerit, v. g. ob bellica tempora, hæres probabilius non teneretur prætermissas supplere, si postea possit, n. 152. V. *Testamentum Legatum.*

HÆRESIS.

Hæresis est error intellectus liber et pertinax contra fidem in eo qui fidem suscepit, l. 2, n. 92. Est mortalis, peccant quoque mortaliter ejus periculo se exponentes, ib. Ejus qualitas in confessione non necessario est explicanda, ib. Si sit formalis, est reservata Papæ, l. 6, p. 2, a n. 1613. Ab hæresi formali absolvere possunt saltem in Germania illi, qui habent facultatem absolvendi a Casibus Bullæ Cœnæ, n. 1616. Possunt ab ea absolvere Episcopi et quibus facultatem suam communicarunt, n. 1617. Probabiliter non possunt ab ea absolvere, per se loquendo, Regulares, a n. 1618.

Hæresis censetur externe manifestata, si quis dubium suum internum de articulo fidei externe manifestet ; non vero, si dicat se, v. g. hactenus non credidisse Deum esse Trinum, aut se ex ignorantia hactenus in hoc esse Hæreticum et fortassis etiam fore pro futuro, nec si in somno vel ebrietate eam manifestet, etc., a n. 1649.

Hæresis circa Baptismum, Eucharistiam, Extremam-Unctionem, Ordinem, Matrimonium. V. *Errores Hæreticorum.*

Hæresis Jansenii consistit in variis articulis, l. 1, n. 210. Sensus eorum est damnatus, n. 207, a n. 209.

Hæresis Matrimonio superveniens est causa divortii, l. 6, p. 3, n. 440. Hæresi abdicata, pars altera redire tenetur, si divortium factum sit auctoritate propria, non si Ecclesiæ, ib. Conversus tamen non posset sine consensu Catholici mutare statum, ib.

HÆRETICUS.

Hæreticus est, qui affirmative de aliquo articulo fidei dubitat, non vero per se et simpliciter est Hæreticus, qui negative tantum dubitat, id est, qui suspendit suum judicium, nec qui exterius tantum fidem negat ; nec qui paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam, vel ita dispositus est, sal-

tem habitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, l. 2, n. 92. Probabilius dantur in Germania etiam Hæretici tantum materiales, n. 94.

Hæretico famulari non licet, si famulus Catholicus ob conversationem illam sit in proximo periculo deficiendi a fide, si communiter impediatur in observatione præceptorum Ecclesiæ, nisi hic excuset notabile incommodum, quod si raro impediretur, vel ex causa justa impediatur, quominus die festo templum adeat, licet illi famulari, a n. 102. Si quis ex justa causa serviat Hæretico et diebus vetitis habeat unum ferculum quadragesimale ultra panem, non licet illi vesci carnibus, n. 106. Antequam quis addicat operam Hæretico, debet expresse apponere conditionem, ut permittatur observare præcepta Ecclesiæ. n. 107. Apud eos illicitum est Catholico administrare Officia, quæ nullam communicationem habent cum ipsa Hæresi: alia non n. 108. Licitum est eos sepelire loco sacro, si ante mortem dederint manifesta signa conversionis: item ubi consuetudo habet nisi sit nominatim excommunicatus; nullo tamen modo licitum est Sacerdoti Catholico ad ejusmodi sepulturam concurrere more Catholico, etc., a n. 110.

Hæreticos formales denuntiandi est obligatio, ubi Bullæ Romanæ id mandantes usu receptæ sunt, quæ in his partibus non videntur usu receptæ quoad punctum denuntiationis, a n. 215. Matrimonia personæ hæreticæ cum catholica regulariter sunt illicita; ex gravi tamen causa in Germania sunt licita, si adsint conditiones requisitæ, v. gr. si absit periculum perversionis saltem proximum; si detur libertas educandi proles catholice; si non sit facile invenire parem et convenientem inter Catholicos; si Hæreticus non sit vitandus: si sit consuetudo et absit scandalum, etc., nec opus est dispensatione, si pars hæretica promittat conversionem, si credatur id serio facere; et si causæ adsint, facilius permittitur Matrimonium Catholici cum Hæretica quam Hæretici cum Catholica, n. 92, 95.

In casu ubi Matrimonium cum persona hæretica est licitum, est pactum adjunctum, ut aliqua saltem pars prolium educetur Catholice, nihil præjudicando Juri catholici parentis circa reliquas proles, non licet autem pactum de ulla prole educanda in Hæresi, n. 98. Licitum etiam est Parocho Catholico benedicere nuptias personæ Catholicæ cum Acatholica, non vero duorum Hæreticorum, quorum nuptiis in Germania ex justa causa licite assistit, si in Parochia sua habitet, n. 99. Si post Matrimonium tale contractum et susceptas proles parenti Catholico sit moraliter possibile facere, ut proles educentur Catholice, ad hoc sub mortali tenetur, non autem, si prævideat gravissima incommoda, quæ subire moraliter erit impossibile imbecillitati humanæ, v. g. exilium, privatio bonorum, gravissima jurgia certo in perpetuum duratura, etc., n. 100. An eorum libros legere liceat. V. *Liber Hæreticorum.* Cum illis disputare in Germania et locis, ubi Catholici sunt mixti Hæreticis, est licitum, num. 92. Sacris eorum licet interesse, non ita tamen, ut quis cum eis communicare censeatur, num. 54. Hæreticorum, quandiu judicat suam sectam esse credibiliorem vel æque credibilem, non tenetur determinate credere, tenetur tamen ulterius inquirere, nec ille, qui a puero in Hæresi enutritus persuasum habet, nos abjicere et persequi Verbum Dei, esse idololatras, etc., stante hac persuasione nos audire potest, si tamen tali oriatur dubium de sua secta, tenetur ulterius inquirere, quod si fides nostra sufficienter proponatur, tenetur amplecti, num. 41, 49. Obligatur præceptis Ecclesiæ, l. 1, num 674. Obligatur præcepto Confessionis, l. 6, p. 2, num. 2002, 2025. Etiam probabilius tenetur communicare in Paschate, l. 6, p. 1, num. 626. Non obligatur diebus festis audire Missam, l. 3, p. 1, num 613. Non licet ab eo petere laborem servilem diebus festis, l. 2, num 259. Potest tamen illi dari opus faciendum, quamvis putetur die festo laboraturus, sicuti etiam Catholico, num. 260. Est incapax Beneficii Ecclesiastici, l. 4, num. 738. Potest affici Censuris, lib. 7, num. 17. Valide baptizat et contrahit Matrimonium, quamvis non credat hoc esse Sacramentum, l. 6, p. 1, n. 47. Hæreticus Ordinis Teutonici more Hæreticorum solitam faciens professionem, non fit inhabilis ad Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 582. Hæreticis parentibus nati in Germania non sunt infames et conversi sine dispensatione ad sacros Ordines promoveri possunt, l. 6, p. 2, n. 2218.

HECTICA.

Hectica laborans excusatur a redditione debiti conjugalis, l. 6, p. 3, n. 395.

HERMAPHRODITUS.

Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus prævalet, aut etiam uterque sexus est æqualis, est irregularis, incapax Ordinis et Professionis Religiosæ, l. 4, n. 23, l. 6, p. 2, a num. 2214, l. 7, num. 493. Si per dispensationem ordinatus est et postea prævaleat sexus fœmineus, iterum est irregularis et exercitii Ordinis incapax, l. 7, num. 498. An sit capax Matrimonii. V. *Matrimonium.*

Herus. V. *Dominus.*

Hierotheca. V. *Monstrantia.*

HISTRIO.

Histrio sive ludio publicus, id est, qui in publicis obscœnis spectaculis agit, est irregularis, l. 7, a n. 514.

HOMICIDA.

Non licet se ipsum absque auctoritate divina directe et ex intentione occidere, l. 3, p. 1, n. 769, 771. Indirecte sæpe licet, n. 769. Pœnitentiis indiscretis vitam notabiliter abbreviare est illicitum, ib. Etiam illicitum est se ipsum mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem totius corporis, ib. Se ipsum occidens privatur sepultura Ecclesiastica, nisi id factum, sit ex furore, amentia, vel passione gravissimæ tristitiæ, turbata phantasia, vel ante mortem vere doluerit, vel dubium sit, an a se ipso, an ab alio, v. g. in aquam sit præcipitatus, in dubio vero utrum deliberate an ex animo turbato factum sit, privandus est sepultura Ecclesiastica, nisi ex circumstantiis contrarium colligatur, ibid. Quandoque est gravis, quandoque etiam nulla obligatio vitam servandi vel prolongandi, a n. 769. Non licet abstinere, v. g. a vino, directe ea intentione, ut etiam hora citius moriatur, n, 773. Licitum est abstinere a parte cibi et potus communis, quamvis mors inde sequatur citius, dummodo sumatur, quod necessarium est; n. 674. Non est obligatio vitam prolongandi a n. 772. Nec est obligatio eam conservandi mediis extraordinariis, nisi Reip. vel Ecclesiæ necessitas postulet, n. 775. Pro injuste ad mortem damnato licitum est se offerre, non vero pro juste ad eam damnato, num. 780. Licitum

est membrum sibi amputare pro conservando toto, num. 786. Non licet auctoritate propria occidere malefactorem extra causam necessariæ defensionis, n. 788. Nec marito uxorem in adulterio deprehensam a n. 788. Nec patri filiam sic deprehensam, ib. Ejusmodi Clericum adulterum occidens non incurrit excommunicationem n. 689. Occidere bannitos, quando et quibus liceat. V. *Bannitus*. Non potest, per se loquendo, publicus grassator et raptor a quovis occidi n. 796. Iniquum aggressorem licite occido, non tamen teneor, n. 798, 813, 820. Si moraliter certus sim me esse in gratia et iniquum aggressorem in mortali, probabiliter teneor admittere mortem, alias non, n. 814. Etiam iniquum aggressorem alterius, sive vitæ, sive bonorum licite occido, n. 820. Furem quando liceat occidere. V. *Fur*. Raptorem stricte dictum, qui per violentiam etiam corpori adhibitam vellet unicum aureum eripere, probabiliter licet occidere, si vis aliter averti non possit, n. 811. Invasorem ordinarie stando et resistendo licet occidere, si per fugam gravis ignominia incurratur, n. 803. Fugientem ordinarie non licet insequi et occidere, cum re tamen magni momenti, v. g. equo fugientem, si aliter recuperari non possit, licet occidere; n. 804, 810. Innocens ad mortem capiendus a satellitibus scientibus ipsius innocentiam, potest eos occidere licite; non vero, si nescirent ejus innocentiam, sicuti nec carceratus innocens licite occidit custodes carceris, n. 815. Impedientem in assecutione boni ordinarie non licet occidere, a n. 806. Nec ordinarie licet occidere calumniantem famam, aut honorem invadentem, a n. 798. Si honor invadatur non tantum verbo sed etiam facto, licet eum tueri armis, quamvis sequatur occisio, num. 802. Insidias ad mortem proximе parantem licet occidere, non vero id videtur esse licitum, si struat, v. g. insidias ita, ut manus ejus tandem non sim evasurus, nisi e patria fugiam, n. 798, 818. Directe et scienter non licet occidere innocentem, n. 822. Nec obsides, etsi qui eos miserunt non servent fidem, ib. Licet occidere bestiam, cum qua se miscuit homo, n. 831. Etiam licet occidere infantem, quem aggressor objicit ut me occidat, n. 832. Non licet innocentes in urbem obsessam repellere, nec fame eos enecare, n. 833. Nec licet eos occidere in bello justo, n. 880, 885.

Homicida injustus pro vita occisi nihil tenetur restituere; pro damnis tamen inde secutis, juxta prudentis hominis arbitrium, restituere debet, l. 3, p, 2, a n. 296.

HOMICIDIUM.

Homicidium conjugis ab altero conjuge vel alio tertio, sive physice, sive moraliter perfectum eo consilio, ut postea inter se Matrimonium contrahant, dirimit Matrimonium, si mors ex actione occidentis sit secuta; non vero dirimit, si mors secuta sit ex culpa Medici vel negligentia morientis; vel si perfecta sit absque intentione Matrimonii ineundi; vel cum intentione quidem, sed non exterius manifestata, vel non communi consilio, sed ab altero tantum, nisi etiam adulterium præcesserit, tunc enim, etsi unus tantum ex intentione Matrimonii cædem perfecerit altero ignaro, vere dirimit, l. 6, p. 3, n. 512, a n. 614. Non dirimit sola ratihabitio homicidii, n. 618.

HOMO.

Homo a Deo creari potuit in pura natura, l. 5, n. 68.

Homo adultus hodie baptizatus et statim ducendus ad supplicium tenetur communicare etiam pro Paschate, l. 6, p. 1, n. 597.

Homo adultus, si sit semifatuus, vel debilem rationis usum habeat, obligatur præcepto Communionis Paschalis, si judicetur capax absolutionis et absit periculum irreverentiæ, n. 658. Idem valet de plene fatuis tempore lucidi intervalli, ib. Adultus a nativitate surdus et mutus est capax Eucharistiæ, non vero, si simul sit cæcus, n. 663. Si post instructionem aliquam et usum rationis factus esset surdus, mutus et cæcus, Eucharistia pro Viatico illi dari posset, n. 663.

Honestas, quæ est impedimentum Matrimonii. V. *impedimenta Matrimonii*.

HONOR.

Honor est testificatio quædam excellentiæ alterius, l. 3, p. 2, n. 1192. V. *Detractio. Fama*.

HORÆ CANONICÆ.

Ad Horas canonicas legendas obligantur Clerici majorum Ordinum etiam suspensi, excommunicati, degradati, etiam qui cum dispensatione Papæ duxit uxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatus, non vero minoribus initiati, l. 4, n. 1186. Qui ordinatur incipit obligari a puncto suscepti Subdiaconatus et quidem ad Horas respondentes horæ, qua ordinatur, vel ad Horam, quæ in choro tunc dicenda esset; hinc qui ordinatur hora undecima, non tenetur eo die orare Matutinum, Laudes, Primam, Tertiam, sed potest incipere a Sexta, imo probabiliter tantum a Vesperis. Quod si Horas recitaverit ante susceptionem Ordinis, probabiliter satisfecit, probabilius tamen tenetur repetere, num. 1186, 1187. Dubius an recte sit ordinatus, si in aliis rebus se habeat pro ordinato, etiam tenetur orare Horas, alias non, n. 1188. Omnes Religiosi professi ad chorum destinati, utriusque sexus, obligantur ad Horas, probabilius etiam extra chorum ex universali consuetudine, ab hora emissæ professionis : attendenda tamen hic sunt statuta et recepta consuetudo in quovis Ordine, num. 1186, 1189. Professus ad chorum probabilius potest transire ad statum laici et sic non obligari ad Horas, n. 1189. Monialis per bellum Monasterio expulsa adhuc obligatur ad Horas, n. 1190. Religiosus ejectus, si per ipsum stet, quominus iterum admittatur, tenetur orare Horas, alias non, num. 1191. Religiosus fugitivus adhuc obligatur ad Horas; item, cum dispensatione extra Monasterium habitans, nisi simul esset dispensatus in aliquo voto Religionis, v. g. ut posset uxorem ducere, ibid. Ex una Religione in aliam transiens, in qua ex consuetudine non obligantur ad Horas, ibi non tenetur ad eas, num. 1186. Non tenentur ad Horas Novitii, Conversi, Societatis JESU Religiosi, militares, hospitalarii et cæteri choro non destinati, ib. Canonessa an obligetur. V. *Canonessa*. Canonessa, si omittat Horas, non amittit fructus Præbendæ, nec tenetur ad restitutionem, sicuti Canonici et Beneficiarii, n. 232. Beneficiatus an et quomodo obligetur, V. *Beneficiatus*. Canonicus quomodo. V. *Canonicus*. Tenentur ad Horas, per se loquendo, qui habent solum Personarum seu præstimonia in perpetuum data, quæ habent annexum aliquod obsequium spirituale, num. 1186, 1200. Habens Capellaniam laicam tantum, non tenetur vi illius ad Horas; nec ille, qui invalide accepit Beneficium, num. 1197. Si fundatio

habeat : *Volo ut proximus de sanguine præsentetur, quamvis septem annorum, dummodo Clericus, ita tamen ut ante annum* 12, *non obligetur ad Horas ;* si hæc approbata fuerit ab Episcopo, talis non tenebitur ad Horas ante annum 12, num. 1198. Si lis moveatur post collatum titulum, sed ante captam possessionem Beneficii, non est obligatio recitandi Horas; hinc si neuter litigantium possideat, neuter obligatur. Si autem lis moveatur post possessionem Beneficii, ille, qui possidet, obligatur tunc saltem, si moraliter certo speret fructus servitio respondentes sibi applicandos, num. 1199. Deserviens Beneficio etiam ad Commendam temporalem tantum, si fructus percipiat, tenetur ad Horas. ib. Habens plura Beneficia satisfacit una recitatione Horarum ; tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt Beneficia, seu Patroni Beneficiorum, num. 1186. Pensionarii non obligantur, nisi fruantur pensione titulo Clericali, ibid. Neque tenetur Coadjutor, si non administret, ibid. Obligatio Horas recitandi tanta est, ut quisque habens hoc onus recitandi peccet mortaliter, si illas vel notabilem earum partem omittat, num. 1201. Qui per officium tantum unam Horam integram vel paulo plus omittit, probabilius peccat mortaliter, sicuti et ille, qui ex Matutino 9 lectiones cum Responsoriis, aut partem æquivalentem uni Horæ omittit, item probabilius ille, qui interruptim per totum Officium omitteret, quantum est integra parva Hora, non vero, qui minus omittit, quam totam parvam Horam, a num. 1201, l. 5, num. 296. Ultimis tribus feriis Septimanæ Sanctæ est obligatio, sub veniali etiam in privato Officio ad lamentationes Jeremiæ addendi litteras hebraicas Aleph. Beth., etc., saltem, ubi in Choro canuntur, n. 1206. Probabiliter in Confessione explicari debet, quot Horæ sint omissæ, l. 4, num. 1201. Probabiliter Horas omittens unum tantum mortale committit, quamvis sit simul Sacerdos, Parochus et Monachus, l. 6, p. 2, a num. 1122. Probabiliter non peccat contra Justitiam Beneficiatus Horas omittens, contrarium tamen videtur probabilius, l. 4, num. 1207, 1216. Si Beneficiatus Horas neglexerit, tenetur in conscientia ante sententiam et declarationem restituere fructus tali negligentiæ respondentes, neque compensatur hæc restitutio per eleemosynas ante neglectam recitationem ex fructibus Beneficii datas, n. 1201, 1208. Etiam ad restitutionem illam tenetur, qui per alium Officium recitavit, item ille, qui per ebrietatem causavit in se infirmitatem, ob quam nequit legere Horas, si ea intentione id fecerit, ut se ab Horis eximeret, alias non tenetur, a num. 1209. Si quis per biennium vel ultra Horas omiserit, obligatur ad restituendum totum, si absque gravi incommodo possit, saltem successive per partes, num. 1211. Non tenetur ad restitutionem, qui alio titulo, quam Beneficii, ad Horas obligatur, nec ille, qui ex naturali oblivione, justo impedimento, bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter absque culpa eas omisit, num. 1201. Illi, qui alia onera habent, quam precum, v. g. Pastores, Episcopi, etc. Horas omittentes, probabilius non tenentur ad restitutionem etiam fructuum aliis functionibus et oneribus respondentium, num. 1201, 1214. Qui habet Beneficium valde tenue, v. g. cujus redditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquet, probabiliter non tenetur ad restitutionem ob Horas aliquoties neglectas, num. 1201. Nec ille tenetur ad restitutionem, qui parvam Officii partem omisit, licet fructus respondentes parti omissæ sint magni, nec ille probabiliter tenetur, qui notabilem partem ex multis levibus constatam omisit, num. 1212. Nec ille obligatur ad restitutionem, qui eas legit sine attentione interna, quamvis peccaret graviter, num. 1213. Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis vel aliis, vel etiam ipsi Beneficiato, si pauper est, item potest impendi in fabricam domus, vel meliorandos agros Beneficii, item probabiliter pro illa possunt legi Missæ pro defunctis, aliquando etiam compensari potest offerendo Officium aut preces ad tuam intentionem recitatas pro defunctis, num. 1201, 1212. Si restitutio hæc aliis, quam jam dictis fiat, per eam obligationi non satisfit, nisi consuetudo illud ferat, probabile tamen est, quod si restitutio post omissionem Horarum fiat in alios usus pios, per eam satisfieri obligationi, num. 1201. Satisfit etiam huic obligationi per eleemosynam datam post neglectas Horas, quamvis eam dans non cogitet de debito, vel non intendat dare in satisfactionem obligationis, num. 1215.

Excusant a recitatione Horarum : 1. Infirmitas gravis v. g. notabilis dolor capitis, ita ut sine incommodo vel incremento morbi legi non possit; et si ob infirmitatem, omnes legi non possint, dubium autem sit, an aliquæ possint legi, non est ad eos obligatio, qualis obligatio etiam non est, si æger ex lectione Horarum verisimiliter credat aliquam cruditatem stomachi, vel capitis gravationem, vel virium lassitudinem, vel febrim tardius remissuram; quamvis bonam diei partem confabulationibus expendat, aut etiam libros recreationis causa legat, item, dum convalescit et adhuc vires sunt imbecilles, potest recitationem Horarum ad dies aliquot differre et aliquando etiam prius celebrare, quam orare Horas, n. 1217, a num. 1223. In dubio an infirmitas sit gravis, an levis, standum est judicio Medici vel Superioris, vel etiam alterius viri prudentis, imo et proprio : quod si dubium resolvi non possit, probabiliter adhuc non est obligatio Horas recitandi, n. 1225. Qui ob infirmitatem non potest recitare debito tempore, potest autem alio, non excusatur, sicuti etiam ille, qui commode potest et solet legere cum socio, ad hoc tenetur, 1217, 1226. Comparatur etiam infirmitati et excusat lassitudo tanta, v. g. per longum iter, quæ faciat impotentiam moralem, quod raro fiet, num. 1227. 2. Excusat a recitatione Horarum cæcitas, nisi cæcus aliquas horas sciat memoriter, num. 1217, 1219, 1230. 3. Excusat dispensatio, n. 1217, 1233. 4. Carentia inculpata Breviarii, nisi sciat aliquas memoriter, ad quas tenetur, n. 1217, 1230, l. 1, n. 778. Occupationes aliæ, v. g. studium, Confessionum exceptio, Concio, etc., secundum se non excusant a recitatione Horarum : hinc Concionatores, Confessarii, etc. tenentur prevenire, si possunt, quod si non possint, excusantur, l. 4, n. 1217, a num. 1228. Qui non potest recitare omnes, tenetur ad eas, quas potest, a n. 1218, l. 1, n. 778. Qui non habet Officium diei, tenetur aliud substituere, l. 4, n. 1221. Qui dubitat, an Horam aliquam, vel partem dixerit, si conjecturam aliquam habeat, quod dixerit, v. g. quia nihil solet omittere, nec solet posteriorem Horam orare ante priorem, scit autem se posteriorem orasse, vel reperit signum, quod ponere solet, etc., non tenetur eam repetere, imo male facit repetendo, quod magis valet de scrupuloso, a n. 1235, num. 1237. In recitatione Horarum varia observari debent, n. 1237. Satisfit substantiæ, si recitantur lingua hebraica, græca vel latina; probabiliter tamen apud nos peccat

cat saltem venialiter horas recitans in alia, quam latina lingua si ob defectum intelligentiæ desit perfecta expressio, non vero recitans vulgari lingua, ubi Biblia vulgaria permittuntur, n. 1238.

Horæ legi debent ex Breviario proprio suæ Diœcesis, aut sui Ordinis, vel si utatur Romano, ex illo, quod recognovit Urb. VIII, probabiliter etiam adhuc recitari potest ex antiquo S. Pii V. vel Clementis VIII, num. 1237, 1239. Probabilius non potest, v. g. Monachus scienter dicere Matutinum ex Romano et reliqua ex proprio Breviario, n. 1240. Qui habet duo Beneficia in diversis Diœcesibus potest, ubicunque sit, uti vel Romano vel proprio alterutrius Diœcesis, quo volet; imo probabiliter potest ex uno partim et partim ex altero sumere, v. g. lectiones, ib. Religiosis, qui habent peculiare Breviarium Ordinis, probabilius non licet uti Romano, aliis quibuscunque et cujuscunque Diœcesis probabiliter licet, n. 1237. 1241. Qui ex inadvertentia vel necessitate Officium mutat, non peccat, nec per se obligatur aliquid repetere, consultum tamen est ea repetere, quæ ad proprium Officium pertinent. Qui autem studio mutat, peccat saltem venialiter, n. 1237, a n. 1250. Qui per errorem legit hodie de sancto, v. g. qui cras colitur, vel omittit die proprio orare die festo duplici aut semiduplici, probabilius potest eo anno festum illud omittere, quod non oravit die assignato, n. 1237. Qui per errorem aliquas Horas recitavit eo die non occurrentes, errorem agnoscens non debet eum continuare, ib. Si quis non haberet nisi Breviarium alieni ritus, probabiliter tenetur ex eo recitare Horas, n. 1241. Generaliter loquendo recitari debet Officium proprium, quod etiam fieri potest, si quis in aliena Diœcesi existat, a n. 1243. Officia uni Ecclesiæ concessa non possunt per Episcopum extendi ad aliam Ecclesiam, num. 1245. Ordinarie non licet recitare Officium de Sancto, nisi sit in Breviario, vel a Papa aut Congregatione concessum, n. 1240. Omnes Diœcesani licite celebrant festa omnia, quæ celebrat eorum Ecclesia Cathedralis et de illis Horas recitant, etiam Regulares exempti utentes Breviario Romano, num. 1246. Quando permittitur fieri Officium per Ditiones subjectas Cæsari, etiam intelliguntur Urbes Imperiales, item omnes Provinciæ ditiones et loca, quæ proprie sunt feuda imperii, num. 1247. De sancto Ignatio omni septimana in Societatis JESU potest recitari Officium sub ritu semiduplici, extra Adventum et Quadragesimam die non impedita festo duplici vel semiduplici, non tamen in Feriis Quatuor Temporum, nec in Vigiliis nec in Feria secunda Rogationum, nec in ea Feria, in qua reponendum est Officium Dominicæ, etc., num. 1248. Non satisfacit et peccat mortaliter qui pro Officio die Palmarum recitat Officium Paschale quod etiam probabilius videtur fieri, si quis scienter mutet Officium hujus diei in aliud, saltem tunc, quando fit cum gravi inordinatione, etc., num. 1250. Officium ob varias causas mutari potest sine peccato, v. g. Capellanus monialium potest recitare de Sancto, de quo agunt moniales et de quo debebit Missam legere, etc., a num. 1252. Qui sunt de gremio alicujus Ecclesiæ, debent recitare Officium, quod in choro dicitur, quod etiam eos decet facere, si morentur extra Ecclesiam vel Diœcesim, l. 6, par. 2, num. 2055. D. 67. Clerici, licet alicui Ecclesiæ sint adscripti, si non obligentur ad chorum, non tenentur recitare Officia propria Sanctorum illius Diœcesis, vel quæ recitantur in choro. D. 68. Episcopus Regularis tenetur recitare Officium juxta titum suæ Diœcesis, non vero Regulæ. D. 65. Capellanus Episcopi, qui cum eo recitat Officium, debet se illi conformare, D. 79. A die septima Decembris usque ad Vigilam Nativitatis fieri potest de festo novem lectionum etiam translato, D. 302. Circa Officia Dedicationis, Patroni, Titularis, Sancti, de quo habentur Reliquiæ, quæ observanda; item, si duo Sancti, quorum festa incidunt in diversa tempora, sint æque principales, quid agendum. V. *Festum*. Quæ observanda circa translationem festorum, V. *Translatio festorum*. In Horis varia observari debent circa Octavas, l. 4, a n. 1274. V. *Octava*. Quæ observanda sint circa commemorationes. V. *Commemorationes in Horis*. Quæ circa lectiones. V. *Lectiones in Horis*. Quæ circa Responsoria. V. *Responsoria in Horis*. Secundum sententiam communem est gravis obligatio ad Officium Defunctorum in die Animarum etiam pro illis, qui utentur Breviario Romano, cujus Matutinum festo ipso Animarum legi debet, quamvis Vesperæ pridie orari possint, l. 4, a num. 1289, l. 6, p. 2, num. 2055. D. 33, 87. num. 2066. Circa litanias festo S. Marci et diebus Rogationum quæ observanda. V. *Festum*. Ad Psalmos pœnitentiales, graduales, Officium defunctorum (excepta die Animarum) non obligantur, qui utuntur Breviario Romano, nisi consuetudo aliud habeat, l. 4, n. 1237, 1293. In recitatione Horarum requiritur vocalis expressio et communiter talis, ut orans seipsum audire possit, si nullum sit impedimentum, n. 1237, 1293. Satisfacit, qui recitat cum socio, etiam laico, non obligato, non attento, imo non audiente; tunc tamen tenetur audire et attendere ad id, quod socius recitat, num. 1237, 1295. Probabilius non satisfacit, qui recitat cum blæso ex media tantum parte voces proferente, num. 1296. Satisfacit, qui partem suam submisse orat et attendit ad alteram partem chori, num. 1297. Etiam satisfacit, si socius recitet omnes Antiphonas, Capitula, Responsoria, Lectiones et Orationes, dummodo ipse tantum audiat, non vero, qui solus recitat omnes Psalmos et ab alio audit 9. Lectiones; nec qui orat continuatam mediam Horam et alteram mediam partem audit a socio; nec, qui alternatim recitavit Psalmos cum uno socio et Lectiones audit ab aliquo tertio; satisfacit tamen, si aliqua cum socio et alia solus recitet, n. 1298. Non satisfacit, qui cum externa tantum devotione assistit toti Horæ a musicis decantatæ, num. 1299. Satisfacit, qui, dum thurificat, quærit Psalmos, tussit, etc., non percipit ea, quæ leguntur; item satisfacit, qui uno alterove verbo necessario alterum alloquitur, venientem obiter salutat, etc., num. 1300. Non satisfacit, si secundus incipiat, priusquam alter versum suum absolverit, idque fiat magna quantitate, alias nimia celeritas causans, ut socius non possit verba satis percipere et attendere, est ordinarie tantum veniale, nec obligat ad repetitionem, num. 1301. Si plures simul orent, quam duo debent alternatim legere festo duplici tantum choro; secus est in Lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam et tertius tertiam legit, imo possunt omnes legi ab uno, num. 1237. Non satisfacit, qui sine causa hinc inde verba et versus mutilando, pervenit ad magnam quantitatem, sed tenetur aliquid mutilatis et omissis æquivalens, v. g. unum, duos, aut plures Psalmos supplere; si mutilatio tantum fiat in ultimis syllabis ordinarie satisfacit, a num. 1302. Probabilius satisfacit, qui parvam ponit interruptionem inter Horam unam et quamvis

cessaverit animo repetendi, non ideo postea tenetur repetere, dummodo oret reliqua intra tempus debitum; consilii tamen est, si interruptio longa fuerit, repetere ab initio Psalmi vel Nocturni, num. 1237, 1304, 1306. Satisfacit, qui Nocturnos singulos separatim, saltem intra trium Horarum spatium dicit quod videtur certum, si justa causa, v. g. Confessionis, etc., intercurrat, num. 1237, 1306. Satisfacit, qui etiam sine causa Matutinum dividit tota nocte a Laudibus, sed tum debet in fine addere *Pater noster*. Probabilius autem non est necesse in initio Laudum divisarum addere *Pater* et *Ave*, num. 1237, 1305. Causæ justæ Horam interrumpendi sunt diversæ, v. g. caritas, imo et affabilitas seu humanitas alteri exhibenda; si negotium aliquod interveniat, quod incommode differtur, etc., num. 1307. Satisfacit, qui etiam sine causa ordinem Horarum invertit, quod faciendo peccat venialiter tantum; qui id facit ex justa causa, nullo modo peccat; tales sunt, v. g. si recitet cum alio, præsertim ægro vel etiam alio amico: si mane Breviarium non habeat, si tunc recitet ex Diurnali Horas minores ante Matutinum, si sero veniat ad chorum, si oblitus sit aliquam Horam recitare, si in media etiam Hora advertat se aliqua omisisse, potest pergere usque ad finem; et postea defectum supplere, etc., num, 1237, a num. 1308. Satisfacit, qui etiam sine causa non servat tempora orandi, quæ pro singulis Horis statuuntur: ille tamen peccat venialiter; qui id facit ex justa causa, non peccat, tales sunt, v. g. Concio paranda, major devotio, periculum impedimenti obventuri, major commoditas in continuanda lectione vel studio, etc., n. 1237, a n. 1312. Matutinum et Laudes privatim ab omnibus tam sæcularibus quam regularibus, licite recitantur vespere antecedente, quando sol est propinquior ad occasum, quam meridiem, n. 1314. Pro faciliore directione, dignoscendæ Horæ, qua pridie inchoari possit Matutinum, prodiit Romæ anno 1306, hæc tabella ad Horas horologii nostri sic accommodanda.

Qua hora pridie inchoari possit Matutinum.

num. 1314.

20 Jan. hora 2 cum quadr. 13 Febr. medio 3.
1 Martii hor. 2 cum 3 quadr. 18 Mart. hora 3.
4 April. hor. 3 cum quadr. 20 April. medio 4.
10 Maii hor. 3 cum 3 quadr. 7 Junii hora 4.
1 Aug. hor. 3 cum 3 quadr. 21 Aug. medio 4.
7 Septemb. hor. 3 cum quadr. 24 Sept. hora 3.
11 Octob. hor. 2 cum. 3 quad. 20 Octobr. medio 3.
18 Novembr. hor. 2 cum 3 quadr. 15 Decemb. hora 2.

Vesperæ in quadragesima privatim possunt pro libito dici ante vel post prandium, num. 1316. Obligatio orandi pro una die desinit hora 12 noctis, a n. 1318. In quocunque loco etiam sordidissimo, etiam dum venter exoneratur, Horæ recitari possunt, per se loquendo; si tamen commode fieri possit, locus decens eligendus est, præsertim pro oratione vocali, num. 1320. Situs corporis in oratione Horarum nullus est de præcepto; hinc per se loquendo, non peccat sedendo, cum standum vel genuflectandum est, num 1321. Quæ prærequiratur intentio ad Horas. V. *Intentio*. Quæ attentio requiratur. V. *Attentio*. Qui orat cum actuali proposito peccandi mortaliter, probabilius peccat venialiter peccato speciali, n. 1348. Non est obligatio orandi cum spe et fide num. 1349. Si scrupulosus recitavit, non potest prudenter dubitare de habita intentione sufficiente ad satisfaciendum, quæ etiam stat cum voluntaria distractione, num. 1350. Quando certo affirmare non potest se cum plena advertentia voluntarie fuisse distractum in Officio vel notabili ejus parte, nihil debet repetere, nec debet inter orandum hærere sollicitus de attentione, sed sine ulla repetitione, nec post expletum Officium quidquam repetere, quomodocunque illud expleverit, nisi certo sciat culpam mortalem a se in eo persolvendo esse admissam, etc., a num. 1351. Ad Horas quæ recitantur in choro, debent ardere candelæ in Altari, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 31.

HOROLOGIUM.

Horologio communiter bene regulato secure stari potest; si autem sit unicum, quod ordinarie aberrat, ejus non est habenda ratio, sed ex aliis indiciis medium noctis colligi debet, ubi nullum est ex cursu siderum, vel judicio prudentium metiri debet, ubi plura sunt, quam duo, certioribus et pluribus numero stari potest, etc., l. 1, n. 586, l. 4, a n. 485.

HORROR FUTURI SÆCULI.

Horror futuri sæculi, qui est filia luxuriæ, est quando voluptatibus immersus, mortem inordinate timet, et de ea nolens cogitare vitam illicitis mediis studet propagare, etc., si adsit plenus consensus voluntatis, per se est mortale, l. 5, n. 301.

HOSPES.

Hospes suis hospitibus licite apponit cœnam in die Jejunii, uti etiam carnes in civitate acatholica, l. 2, n. 256. Peccat mortaliter, si, ut plures habeat hospites, permittat meretrices venire ad ædes, mensis inservire, n. 261.

HOSTIA.

Hostia consecranda apud Latinos debet esse figuræ rotundæ, etc. Item debet esse integra, munda; quod si fractura deprehendatur post oblationem, vel tum frangatur, consecrari poterit, etc., l. 6, p. 1, n. 432, p. 2, n. 362. Poterit celebrare Sacerdos cum parva hostia secluso scandalo, si major desit, l. 8, p. 2, n. 262.

Hostia aliquantulum corrupta, etiam urgente necessitate, v. g. dandi Viatici, consecrari non debet, multo minus pro Viatico extra sacrificium consecrari licet, etiam in necessitate, l. 6, p. 1, n. 433, 630.

Hostiæ consecratæ debent relinqui in Altari usque ad Communionem Sacerdotis, post quam distribui, aut extra aram in Corporali deponi possunt, l. 6, p. 2, num. 308, 310. Si unum portatile non possit, cum hostia et calice capere omnes particulas consecrandas; illicitum est has collocare et consecrare in portatili vicino, probabiliter tamen id liceret in necessitate communicandi exercitus ituri ad prælium, n. 317. Integram post ablutionem sumere non licet, fragmenta licet, l. 6, p. 1, n. 500.

Hostiæ pars inferior præscinditur, ut immittatur in calicem, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 243.

HOSTIS.

Hosti an servanda fides data. V. *Fides bona*.

Hostis a civibus vi et injusto bello subjugatis potest jurari fidelitas, si nihil illicitum expresse, admisceatur, et ipsi intelligant se solum jurare fidelitatem ad illicita et honesta, l. 3, p. 1, n. 269.

Hostibus erepta bona cujus sint. V. *Bona hostibus erepta.*

Humanæ carnis esus. V. *Carnium esus.*

HUMERALE.

Humerale seu amictum non adhiberi, est tantum veniale in illis qui non ad caput tegendum, sed in solis humeris ferunt, in necessitate gravi sine eo celebrari posset, l. 6, p. 2, n. 308, 327.

HYMNUS ECCLESIÆ, *ISTE CONFESSOR.*

In isto Hymno *Iste Confessor*, si festum S. Confessoris transferatur in diem proxime sequentem, nihil mutatur; si alterius transferatur, in primo versiculo mutatur *Meruit beatas scandere sedes* in *Meruit supremos laudis honores*, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 281, 282.

HYPOTHECA.

Hypotheca est quando, debitor non solum personam, sed etiam rem aliquam suam immobilem obligat pro debito, in quam creditor tum habet actionem; hæc varie dividitur: alia enim est expressa, alia tacita, alia est generalis, alia specialis, etc., l. 3, p. 2, a n. 388. Differt a pignore, quod pignus proprie sit rei mobilis, illa vero immobilis, n. 1131.

Hypotheca eadem non potest dari pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de prioribus moneantur, ib.

Hypothecæ obligatio multis modis solvitur, scilicet: si creditori sit satisfactum, si creditor emerit rem obligatam, etc., n. 116. Hypothecarii privilegiati habent se ad invicem; sicuti etiam non privilegiati, hinc prior tempore est potior Jure, etc., num. 401. Circa debita hypothecata quæ observanda. V. *Debitum.*

J

JACTANTIA.

Jactantia, si sit de rebus bonis, v. g. Jejunio, Oratione, etc., per se est venialis, per accidens sæpe est mortalis, qualis etiam est, si quid dicatur contra Dei gloriam, si fiat ex fine malo, si de re moraliter mala, si cum notabili damno proximi, etc., l. 5, a n. 298. In jactantia probabiliter non est opus explicare peccatum in specie, de quo quis se jactavit, nisi simul accederet complacentia aut delectatio operis, vel ex jactantia simul redundaret infamia in alterum, quia tum additur alia species injuriæ contra famam proximi, etc., n. 208, l. 6, p. 2, a n. 1125.

Jansenista. V. *Confessarius.*

JANSENIUS.

Jansenii Hæresis consistit in variis propositionibus, l. 1, n. 210. Sensus earum est damnatus, n. 207, n. 209. Ejus propositiones et designatio locorum, e quibus desumptæ, item Bulla Pontificum et modus quo propositiones illæ damnatæ sunt, l. 3, p. 1, a n. 1.

IDIOMA.

Idiomatis mutatio non invalidat formam Sacramenti quamvis plura idiomata in eamdem formam conflarentur, l. 6, p. 1, n. 30.

IDOLOLATRIA.

Idololatria est, quando honor tribuitur creaturæ sicut Deo: hæc duplex est; alia materialis, cum quis sine interno affectu cultum idolo exhibet; alia formalis perfecta, cum quis adorat idolum, quod putat esse Deum; imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a Dæmone aliave creatura obtinendi ipsi, quasi Deo cultum defert et materialis et formalis est peccatum mortale et formalis imperfecti est gravius quam perfecta, l. 3, p. 1, n. 14.

Idololatria tantum externa specie distinguitur ab ea, quæ simul est interna, l. 6, p. 2, num. 992. Proprie non est idololatria; ad eam tamen reducitur, si credatur Dæmoni sua sponte aliquid dicenti, etc., l. 3, p. 1, n. 24.

JEJUNIUM ECCLESIASTICUM.

Jejunium Ecclesiasticum obligans sub mortali tria requirit: 1. Unicam tantum comestionem in ordine ad nutritionem. 2. Abstinentiam ab esu carnium, et pluribus locis ovorum et lacticiniorum, non tamen in hisce partibus septentrionalibus. 3. Certam refectionis horam est circa meridiem. Hoc obligat tum ex consuetudine, tum etiam ex præcepto diebus Veneris et Sabbati, in Quadragesima, diebus Rogationum, Festo S. Marci et quidem sub mortali, l. 3, p. 2, a n. 1259. Quoad carnes dispensatus etiam ovis et lacticiniis vesci potest, non vice versa, n. 1259. Edens carnes toties peccat, quoties eadem die eas comedit, num. 1264. Qui fregit jejunium comestione carnium, sive advertenter, sive inadvertenter etiam, secunda refectione, saltem peccat venialiter adhuc comedendo cibos esuriales, n. 1265. Nomine carnium veniunt ea, quæ possunt diu vivere extra aquam, item, quæ magis similia sunt animalibus habentibus carnem, quam non habentibus, testudines et limaces non censentur caro, n. 1266. In dubio, an animal constet carne, necne, censeri potest non constare, ib. Non licet carnes comedere diebus Veneris, v. g. Amstelodami, n. 1368. Cui permissus esus carnium die jejunii, eo ipso non permittuntur plures refectiones, n. 259. 1269. Abiturus post dies octo, v. g. ex loco, in quo Quadragesima jam sumpsit initium, ad locum sibi post dies 8 prius incipiet, tenetur jam hic jejunare, poterit tamen postea in alio loco octo diebus citius Quadragesimam absolvere, n. 1272. Hora, qua comedere licet, est 12, circiter, vel medium 12, aut etiam 11, n. 1277. Sine causa ordinem collationis invertens, aut notabili tempore anticipans videtur peccare venialiter, n. 278. Prandium Jejunii licite interrumpitur ad duas etiam horas ob negotium, si ante non sumpserit, quantum sufficit etiam licite aliquid sumitur per modum medicinæ extra tempus prandii, item electuaria in parva quantitate pro præservativa, item ministri et lectoris mensæ licite aliquid prægustante, etiam in magna quantitate, etiam ex reliquiis: si est tempus mensæ, dum ministrant, licite aliquid sumunt, si cum illorum refectione licita moraliter uniatur, item licite aliquid sumitur, si prandium differri debeat ultra horam communem, item licite aliquid sumitur cum crebriore haustu, et quidem toties, quoties biberit, si non fiat in fraudem jejunii, etc., n. 1259, a n. 1279, 1293. Qui prandium finiit, et a mensa gratiis etiam actis, surrexit, potest intra quadrantem circiter mutata voluntate iterum assidere et comedere, n. 1281. Prandium protrahere licet die Jejunii ad duas horas apud Germanos per consuetudinem etiam ad plures protrahitur, quod tolerari potest, si post duas horas sola bellaria, aut leviores cibi apponantur maxime si vespere abstineatur a collatione, n. 1283. Immode-

rate prandens probabilius satisfacit jejunii præcepto n. 1288. Qui mane vel post prandium sumpsit æquivalens plenæ refectioni vel collationi vespertinæ, debet tempore debito abstinere, non autem, si minus sumpserit, sed tanto minus postea sumere debet a n. 1284. Sæpius pauca per diem comedens, frangit jejunium, n. 1306. Potus et liquida non frangunt jejunium, quæ ex natura sua tantum adjuvant ad alterandum corpus, vel ad concoquendum alimentum, non autem, quæ corpus nutriunt, ut lac, jusculum, et similia, n. 1259, a n. 1289. Chocolata non frangit jejunium, si sumatur tenue, frangit autem si coquatur instar pultis, n. 1291. Non frangit decoctum ex herba, The, Lymoniade, hypocras et idem videtur de faba Kaffe, n. 1292. Tabacum et fructus aliqui in minori tamen quantitate, licite sumuntur, v. g. recens uva, ponum, lymonium. succum citrini, etc., a n. 1295. Quæ circa collationem vespertinam sint notanda. V. *Collatiuncula.*

Jejunium quando et quomodo servandum in Vigilia S. Matthiæ et S. Joannis. V. *Vigilia.* Abstinentia festo S. Marci quando servanda. V. *Abstinentia.* Ad quæ jejunia obligentur Religiosi. V. *Religiosus.* Tenentur parentes cogere filios ad servandum jejunium negando eis cœnam, ad quod etiam aliquando obligantur domini respectu servorum, si probabiliter putent id profuturum, n. 1276. Datur in jejunio parvitas materiæ, parva autem materia censetur illa quæ non potest hominem ad frequentem sui sumptionem allicere, n. 1259, 1305.

Jejunii violatio per comestionem carnis distinguitur specie a comestione piscium multiplici, item violatio jejunii ab Ecclesia præcepti, et præcepti a Superiore vel Confessario, pro pœnitentia injuncti, vel ex voto debiti, distinguitur specie, est tamen unum tantum numero peccatum violatio jejunii in Vigilia S. Matthiæ incidente in Quadragesima vel quatuor temporibus, etc., l. 6, p. 2, a n. 1104.

JEJUNIUM ANTE COMMUNIONEM.

Jejunium naturale prærequiritur ante Communionem, *id* est, ut nihil digestibile ab extrinseco per modum cibi vel potus vel medicinæ a medio noctis sumptum sit, l. 6, p. 1, n. 550, 560. Quamvis in eo non detur parvitas materiæ, tamen non obstat si qui per modum salivæ modicum deglutierit, v. g. guttulam æquæ vel vini, quo os abluit, aut jusculi, dum sapor exploratur, nec sanguis aut humor alius ex capite defluens, nisi quis sanguinem sugeret e vulnere digiti, et deglutiret, tunc enim jejunium frangeret; sicuti etiam, si mulier e suis mamillis lac sugeret, aut si quis humorem ex oculis aut naribus defluentem in os admitteret et deglutiret; n. 550, a n. 560. Particulæ dentibus inhærentes non frangunt jejunium, nisi essent ita magnæ, ut sensibiliter perciperentur in lingua, n. 550, Nec frangunt folia tabaci in ore masticata, si non deglutiantur, nec per nares sumptum tabacum, n. 550, a num. 569. Si alicui violenter cibus ingeratur, aut in flumen delapsus sumat aquam, probabilius frangit jejunium, n. 567. Probabiliter non frangit frustillum ligni, chartæ, ungium aut lapillus, n. 550. Frangunt autem uniones in pulverem redacti, aurum potabile, n. 361. Probabilius etiam frangit terra, quam prægnantes quandoque extraordinarie appetentes comedunt; item creta, quam domicellæ edunt, ut albescant, n. 662. Probabiliter etiam frangit filum ex lino, fœnum, palea, pulveres medicinales ex ossibus et lapidibus contriti, cera, nux parva cum cortice sumpta, a n. 462. Probabilius etiam frangit venenum, n. 562. Etiam frangit musca, si studiose deglutiatur, non vero, si involet in fauces, et sic se ipsam in stomachum inferat, n. 564. Etiam frangit saccharum, liquor glycyrhizæ ore resolutus cum saliva sumptus; item si quis decumbens contra raucedinem ori aliquid imposuerit, nisi certum sit post medium noctis nihil esse transmissum, item si aliquid sumptum, licet mox rejectum; item ablutio a Sacerdote in prima Missa in nocte Nativitatis sumpta : item particula in distribuenda Communione inventa et sumpta ; item modicum aquæ aut vini lambendo digito sumptum, etc., n. 550, 571. Non obstat, si prius defluat vinum, quam deglutiatur Hostia, n. 573. Non requiritur, ut post sumptum cibum intercedat somnus vel digestio, n. 574. Qui in die Nativitatis Domini in prima Missa incogitanter sumpsit 5 vel 6 guttulas ablutionis, sed se reflectens et non audens expuere tandiu retinet in ore, donec ore saliva repleto nihil amplius experiatur de vino, sicque deglutiat tantum salivam, videtur fregisse jejunium, et non posse ulteriores Missas legere, etc., l. 6, p. 2, a. 529. Guttæ vini interne Calici adhærentes, ne per eas frangatur jejunium in die Nativitatis, melius includuntur in intentione consecrandi, n. 530. Particulæ parvæ panis, quæ in Corporali colliguntur et cum sacro Sanguine Sumuntur non videntur frangere jejunium ib. Si quis sciat se post medium noctis fuisse jejunum, et dubitet, an postea aliquid deglutiverit, probabilius communicare potest, l. 6, p. 1, n. 576. Si sciat aliquid cibi vel potus deglutivisse, sed nesciat, an ante, an post duodecimam, probabiliter communicare potest ; oppositum tamen videtur probabilius, n. 550, 577, l. 1, n. 501. Si noctu quis expergefactus bibat non potens scire, quæ sit hora, non potest communicare, l. 6, p. 1, n. 578. Eadem valent de Sacerdote volente celebrare, ib. Per mediam noctem, a qua debet esse jejunium, in hisce partibus intelligitur hora 12, noctis, non præter propter sed in momento a primo pulsus horologii, qui si auditur, et quis aliquid cibi vel potius in ore habeat, id probabilius tenetur ejicere, si velit manere jejunus, l. 6, p. 1, a n. 579. Quale horologium attendi debeat. V. *Horologium.* Non jejunus in variis casibus communicare potest, v. g. in periculo mortis : quando mors prudenter timetur probabiliter etiam sæpius in eodem morbo post 7 vel 8 dies, imo etiam sæpius aliquando : sic Sacerdos in tali periculo constitutus celebrare potest non jejunus pro dando sibi viatico, probabilius tamen non pro dando viatico alteri: item non jejunus communicare potest, si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel male tractetur : si grave scandalum ex omissione Sacrificii sit oriturum; si perfectio Sacrificii urgeat, v. g. si pro speciebus vini sumpsit aquam, si celebrans in Altari deficiat, et jejunus, qui perficiat, haberi non possit, si post ablutionem sumptam sumendæ sint reliquiæ in eodem Sacro, etiam consecratæ, alterius enim Sacrificii particulas sumere ordinarie non licet : item, si pars Hostiæ post ablutionem sumptam Calici aut palato adhæreat, n. 550, 585. 613. Si Parochus Sacerdotem alium in magna festivitate ad canendam Missam invitasset, ideoque mane celebrasset, alter etiam invitationis immemor celebrasset probabilius posset non jejunus invitatus celebrare, si populus non sciat eum non esse jejunum : quod si populus sciat neutrum esse jejunum, potest admonito populo vel

abstinere, vel etiam Parochus non jejunus celebrare secundo, n. 582. Qui se in Missa exercendo incogitanter sumpsit Hostiam, non potest per se loquendo primitias eo die legere non jejunus : ob circumstantias aliquando potest, v. g, si primitiæ sint notæ et promulgatæ, cognati multi magnæ familiæ sint conventuri lautum convivium apparatum, et eum non esse jejunum sit occultum, etc., n. 583. Si quis communicaturus pro Paschate, Dominica in Albis mane casu deglutisset aquam, probabilius tenetur Communionem differre in alterum diem, n. 584. Quamvis post sumptam ablutionem liceat sumere fragmenta, non tamen ordinarie hostiam consecratam integram, n. 500.

A JEJUNIO EXCUSANTIA.

Varia a jejunio excusant 1. Dispensatio, qua tamen opus non est, si necessitas sit evidens, l. 3, p. 2, n. 1307. Quare in jejunio dispensari possit, et a quo, et quæ dispensato liceant. V. *Dispensatio in jejunio.* 2. Excusat impotentia : quando illa censeatur adesse. V. *Impotentia.* 3. Excusat ætas, et quæ. V. *Ætas.* Ad jejunium ut quis obligetur, requiritur, annus 21, completus. Ad abstinentiam a carnibus annus septimus, n. 1267, 1307. 1314. Dubius an annum 21, expleverit, non tenetur jejunare, si post diligentem imquisitionem dubium maneat, n. 1315. Si in quadragesima illum compleat, tenetur reliquo tempore jejunare, n. 1316. Viri sexagenarii ordinarie excusantur a jejunio, num. 1318. Mulieres quinquagenariæ ordinarie excusantur a jejunio, si sint debilioris valetudinis, n. 1318. Qui vovit jejunare tota vita diebus Veneris, probabilius etiam obligatur post annum 60, n. 1319, Cui per dispensationem ad ineundum Matrimonium loco voti Castitatis est subrogatum jejunium omnibus diebus Veneris, probabilius adhuc obligatur post annum 60, n. 1320. Quivis labor non excusat a jejunio, sed ille, cum quo jejunium non potest consistere, sive opera ex se laboriosa, v. g. arare, fodere, triturare, secare lapides , portare onera, texere latos pannos etiam pedum adminiculo, remigare, percursare urbem vendendo merces, etc., l. 3, p. 2, n. 1307, a n. 1328. Etiamsi labor non sit gravis, si tamen complexio personæ sit talis, ut non possit illum sine magno incommodo conjungere cum jejunio, excusat a jejunio, n. 1329. Qui laboriosis operibus incumbunt, excusantur, etiamsi uno aut altero die non laborent, nisi sequerentur tres, quatuor vel plures consequenter, tunc enim alternis saltem diebus jejunare deberent, n. 1333. Non excusantur sartores, barbitonsores, secretarii Principum multum scribentes, typorum compositores, etc., num. 1307, a num. 1331. Omne opus incompatibile cum jejunio in die jejunii omitti debet, si commode fieri possit, quo tamen etiam cum peccato posito excusat a jejunio, a n. 1334. Tale opus incompatibile cum jejunio sine justa causa ponens probabilius peccat contra legem jejunii, n. 1336. Laborans inter Hæreticos potest comedere carnes, si scandalum tollat, dicendo sibi hoc per Ecclesiam licere in tali circumstantia, num. 1337. Iter equestre non semper excusat a jejunio, n. 1343. Itinerantes excusantur probabiliter, si pedibus iter conficiant 5 circiter leucarum, si equo 9, vel 10. Generaliter autem loquendo, probabilius tunc excusantur, quando cum labore itineris, quomodocunque illud fiat, non potest consistere jejunium sine magna difficultate et incommodo, n. 1344. Excusat etiam a jejunio pietas vel majus bonum, hinc excusantur Concionatores pridie et die Concionis, si altera die mane sint dicturi ; item Magistri docentes quotidie per horas 4, non tenentur jejunare plus quam tribus diebus in septimana ; Confessarii ; Cantores. etc., si eorum labor non possit cum jejunio subsistere, item pias peregrinationes instituentes, item probabilius cruente se flagellantes, etc., n. 1307, a n. 1345. Charitatis et Misericordiæ opera tam corporalia, quam spiritualia, si ea cum jejunio peragi non possint, excusant a jejunio, n. 1307. Urbanitas probabiliter excusat, si quis modicum sumat die jejunii ab amico rogatus, vel si parum carnis comedat ad excitandum appetitum infirmo, ordinarie tamen ea non videtur excusare, hinc probabilius non licet alicui in jejunio dispensato ex urbanitate ad cœnam secum sumendam invitare alium non dispensatum, quamvis sciat eum nihilominus cœnaturum alibi, n. 1306, 1350. Etiam a jejunio excusat paupertas, si scilicet aliqui non habeant cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro una refectione, quando autem simul habent plenum prandium, ordinarie non excusat paupertas, etc., n. 1307, a n. 1321. Difficultas in jejunando excusat, si ea oriatur ex naturali conditione stomachi nimis calidi vel voracis, ideoque talis sumere potest quantum sufficit ad temperandum hoc grave incommodum ; si autem illa oriatur ex habitu vitioso, v. g. intemperantiæ, non excusat, n. 1324. Qui dormire non potest, nisi vesperi plane refectus, debet in prandio sumere collationem et vesperi prandium, item, qui jejunare non potest, nisi sumpto mane jentaculo, debet vesperi abstinere a collatione ordinarie loquendo, item qui non potest jejunare, nisi comedendo ova aut carnes, adhuc ad jejunium obligatur, n. 1325. Qui jejunans plus vexatur tentationibus carnis, quam non jejunans, non ideo excusatur, per se loquendo, a jejunio, n. 1348. Qui habet duo cauteria, per se loquendo, non excusatur a jejunio, n. 1327. Puella vel vidua nubilis, si per jejunium redderetur notabiliter deformis, excusaretur, sed hoc rarissime fiet, ideoque sententia illa in praxi vix locum habebit, n. 1326. Tenetur conjux jejunare, quamvis non sit futurus potens ad petendum debitum, et non tenetur jejunium omittere, licet per hoc reddatur minus potens ad reddendum debitum, num. 1338. Mulier excusatur a jejunio, si mediei censeant illud nociturum proli concipiendæ : item mulieres prægnantes, lactantes, quamvis sint robustæ valetudinis, a n. 1339. Uxor per hoc præcise non excusatur, quod vir prohibeat, nisi prævideret graves discordias, num. 1341. Non est licitum, per se loquendo, viro uxoris hæreticæ propter ipsam frangere jejunia, nisi uxor ob impotentem indolem vel longe majorem nobilitatem haberet imperium , num. 1342. Monachi ratione cantus in choro non excusantur a jejunio, nec musici, nisi hi per jejunium corrumperent voces, et redderentur inhabiles ad canendum, num. 1349. Prætendens causam non sufficienter excusantem a jejunio, si Confessarius satis certus sit de obligatione pœnitentis, ordinarie eum monere debet de obligatione, n. 1351. Excusantur debiles, infirmi, convalescentes, laborantes tertiana, vel quartana ; item, cui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolorem vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri aut dormire non possunt, etc., n. 1307. Etiam excusat grave dispendium valetudinis vel fortunarum, l. 1, n. 81.

JESUITA.

Jesuitarum Moralis non est corrupta, l. 1, n. 166. Illis non est permissa laxitas opinionum, n. 469.

IGNORANTIA.

Ignorantia est privatio scientiæ eorum, quæ quis scire potest, l. 1, n. 700. Varie dividitur : alia est puræ privationis, quæ est mera carentia scientiæ; malæ dispositionis, quæ simul includit positivum errorem. Alia vincibilis, quando quis scire potest; alia invincibilis, quando quis scire non potest. Alia culpabilis, quando quis potest ac debet scire, et negligit; alia inculpabilis, quando quis vel non potest, vel non tenetur scire. Alia est affectata, quæ directe est volita et quæsita, alia simplex, quam quis directe non quærit, habet tamen, quia negligit inquirere, ut sciat. Alia est ignorantia Juris, quæ est circa leges vel obligationes legum; alia facti, quæ est de aliquo facto vel non facto, n. 701.

Ignorantia in plerisque est minus malum, quam error, quandoque est majus malum, quam error, n. 417, a n. 704.

Ignorantia circa necessaria ad finem ultimum est maximum malum, n. 702. Si sit invincibilis, excusat a peccato, non vero si sit vincibilis et culpabilis, n. 699. Si sit vincibilis, non est peccatum distinctum ab eo cujus est causa, l. 6, p. 2, n. 948. Si sit affectata omnis legis divinæ, id in Confessione exprimendum est, n. 948. Si sit culpabilis, quandoque in Confessione exprimi debet, n. 949. Invincibilis Dei, si daretur, excusaret a peccato, l. 5, a n. 25. Invincibilis legum positivarum dari potest, l. 1, n. 719. Etiam invincibilis aliquarum legum naturalium dari potest, a n. 720. Argumenta contraria non urgent, a n. 727. Invincibilis etiam Juris naturæ et pro statu naturæ lapsæ excusat a peccato formali, a n. 734. Invincibilis et inculpabilis est, quando nulla specialis notitia nequidem confusa, nec ulla ratio dubitandi in universum aut in particulari concurrit de eo, quod ignoratur vel circa quod erratur; item, si alicui inciderit prudens cogitatio, ne forte objectum sit malum et operatio inhonesta, et ipse sufficientem diligentiam adhibuerit, neque tamen potuerit rescire veritatem, ignorantia vel error est ipsi invincibilis et inculpabilis; item in rebus inter Classicos Auctores controversis, et incertis, ignorantia vel error est invincibilis, si nitatur gravi motivo, a n. 748.

Ignorantia et error sunt peccata, quando sunt objectum legis illa prohibentis, et nihilominus libere habentur; si autem nulla prudens cogitatio inciderit de ignorantia vel errore per peccatum incurrendo, licet postea ex peccato, vel propter peccatum sequantur, non sunt voluntaria, neque peccatum, a n. 751. Quæ ex ignorantia vel errore vincibili sequuntur, imputantur ad peccatum, si aliquo modo fuerint prævognita, et simul obligatio illa prævavendi et inquirendi, non vero opus est, ut prægnoscantur in individuo vel in se specie in se ipsis, a n. 755, l. 5, a n. 17. Ex ignorantia vel errore, sine actuali advertentia vel libertate secuta, non sunt proprie peccata in se, sed denominantur talia per negligentiam præteritam in inquirenda veritate, l. 1, n. 757. Si negligentia in excludenda ignorantia vel errore sit per veram pœnitentiam retractata, vel jam adhibeatur sufficiens diligentia in acquirenda scientia, quæ tamen obtineri non possit, ignorantia et error non erunt amplius peccatum, n. 760. Quantitas diligentiæ necessariæ ad hoc, ut ignorantia vel error sit inculpabilis, taxari potest, quæ taxatio prudentium judicio est relinquenda, pensatis omnibus, quæ ad præceptum, personam et operationem pertinent, a n. 761. Sufficientem diligentiam adhibet homo indoctus, si consulat viros doctos talis artis peritos et carentes morali suspicione, quod decipiat homo doctus, si doctores aliquos inspexerit, aut leges ipsas mediocri diligentia consideraverit, perpenderitque motiva in utramque partem, sufficientem diligentiam impendit, si tum adhuc ignoret vel erret, non peccat, n. 764. In rebus operabilibus et incertis sufficit ea diligentia per quam homo pervenit ad judicium prudens pro hac vel illa parte, generaliter sufficit diligentia mediocris, a n. 765. Ignorans pœnam transgressioni annexam, eam non incurrit; probabiliter etiam eam non incurrit, quamvis ignorantia sit vincibilis et mortaliter culpabilis, modo non sit crassa et supina, vel affectata talis, quæ æquivalet scientiæ, n. 767, l. 6, p. 2, n. 1614, l. 7, n. 93, a n. 95. Ignorantia legis in foro externo allegari potest pro excusatione, quæ probari debet, l. 1, n. 772. Ignorantiæ invincibili æquivalet oblivio naturalis, n. 773. Ignorantia, quæ invalidat contractum, V. *Contractus*.

ILLEGITIMUS.

Illegitimus dicitur, qui natus est extra Matrimonium, l. 3, p. 2, n. 1162, l. 4, n. 751. Talis non est, qui natus est ex conjugata, etiamsi constet, quod sub tempus conceptionis mater cum adultero habuerit copulam, si etiam marito sub tempus conceptionis ad eam aditus patuerit, l. 7, n. 506. Neque etiam natus e conjugibus voto castitatis obligatis, n. 507. Neque si alteruter conjux altero invito post consummatum Matrimonium in Religione sit professus; secus, si bimestri ante consummatum Matrimonium, ib. Illegimitus dicitur naturalis, si intra tempus, quo conceptus et natus potuerit esse validum Matrimonium inter parentes, quod si non potuerit esse, dicitur spurius, l. 4, n. 751, l. 3, p. 2, n. 1162.

An et quando possit illegitimus institui hæres. V. *Hæres*.

Illegitimus naturalis quomodo et a quo legitimari possit; item quando æqualiter succedat cum legitimis. V. *Legitimatio*.

In dubio reputatur legitimus, l. 4, n. 54, l. 6, p. 2, n. 2217. Non utitur insigni Patris, nisi baculo seu barra interjecta, quæ incipiat a sinitris, et desinat in imum latus dextrum, l. 4, n. 765. Est incapax Beneficii ecclesiastici, n. 750.

Illegitimus sequitur originem seu domicilium matris in ordine ad effectum suscipiendi sacros Ordines; si pater et mater ignoretur ordinari potest in loco in quo inventus est, l. 6, p. 2, n. 2182. Cum illegitimo occulto ad ordines sacros Episcopus probabilius dispensare non potest; probabiliter potest. Cum notorio ordinarie dispensat solus Papa ad Ordines majores et Beneficium curatum, Episcopus ad Minores aut Beneficium simplex, num. 2216, l. 4, a n. 762. Si pro illegitimo petatur dispensatio, exprimi debet, an sit natus ex utroque parente soluto, an ex alterutro conjugato vel constituto in Sacris, alias dispensatio nulla est, l. 6, p. 2, n. 2216. Est irregularis, l. 7, n. 505.

Illegitimus et irregularis ex defectu natalium potest admitti ad Religionem, non tamen ad Prælaturam, etc., l. 4, n. 8.

ILLUSIO.

Illusio est, qua quis objicitur ludibrio quasi tecte, et cum quadam deceptione, l, 3, p. 2, n. 1223, l. 5, n. 346.

IMAGO.

Imago Dei, B. V. Mariæ et aliorum a Sede Apostolica canonizatorum in Altari exponi possunt ad venerationem, etiamsi Beatificatorum cum Indulto Apostolico : necdum autem Beatificatorum nec in Altari, nec in Ecclesia licet exponere ad cultum, imo nequidem Beatificatorum imagines exponi possunt in Ecclesia, in qua non est licitum de iis celebrare Missam, l. 3, p. 1, a n. 15.

Imagines Christi, Deiparæ, Angelorum, Sanctorumque aliorum non licet pingere et exponere cum habitu certorum Ordinum, aut aliter, quam in Ecclesia hactenus fuit usus, num. 21. In Ecclesiis vel earum frontispiciis aut atriis non debent exponi imagines profanæ vel alias indecentiam præ se ferentes, ibid.

Imago crucis jam per consuetudinem etiam humi in lapide vel ære effingitur, n. 23. In locis publicis et sordidis Cruces et Sanctorum imagines depingi non debent in derisum Christianæ Religionis, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 35. Devotio ad imagines sanctas non est impedienda, D. 51. In choro statui non debent aliæ imagines, quam Sanctorum, D. 137. Imaginibus eorum, qui cum sanctitatis seu martyrii fama decesserunt, cultus in oratoriis vel Ecclesiis exhiberi non debet sine licentia Sedis Apostolicæ, D. 167. *Cultus rerum sacrarum.*

Imago obscœna. V. *Pictura.*

IMMUNITAS ECCLESIASTICA.

Immunitate Ecclesiastica gaudent Clerici, qui si cogantur ad gabellas, ad emendam chartam signatam et similia, immunitas Ecclesiastica læditur, quæ totaliter ne a Papa quidem tolli potest, l. 4, a n. 1381. V. *Clericus.* Immunitas asyli. V. *Asylum.*

IMPEDIENS.

Impediens alium ab assecutione boni, ad quod habebat jus quæsitum in re vel ad rem, tenetur compensare damnum, quamvis fecerit sine vi, fraude, detractione vel mendacio, et quamvis ex parte modi impediendi nulla adfuerit injustitia : quod si jus nullum ad rem habeat, non tenetur compensare damnum, quamvis graviter peccare possit, l. 3, p. 2, a num. 68, 263. Si quis aliquem a consecutione rei ex libera alterius voluntate ipsi conferendæ, per vim, fraudem, calumniam vel mendacium impediat, tenetur ad compensationem damni arbitrio viri prudentis, juxta certitudinem vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur, si dignus sit; v. g. qui per mendacium impedit, ne alicui pauperi et digno detur eleemosyna, tenetur compensare damnum; item qui accipit 100 aureos pauperibus distribuendos ad cujusque meritum, si hic distribuat non secundum meritum, sed affectum, tenetur dignioribus damnum compensare; item qui inique impedit, ne testamentum condatur, legatum fiat, etc., tenetur ad compensationem. Item qui alterum impedit a consecutione boni, revelando occultum, verum tamen crimen, peccat graviter et tenetur ad compensationem, etc., a n. 68. Non impediens damnum proximi, si ex officio tenebatur, tenetur compensare damnum, alias non, ordinarie tamen peccat contra caritatem proximi, n. 20, a n. 41, 45, n. 182.

IMPEDIMENTUM.

Impedimentum ponens per se impediens observationem legis, qua obligatus est, peccat contra legem, l. 1, a n. 783. Probabilius etiam non licet eadem die, qua quis in actu primo manet obligatus lege, ponere impedimentum, imo etiam probabiliter peccat, qui quatuor vel quinque diebus, antequam urgeat obligatio, ponit impedimentum, directe intendens se a lege eximere, a n. 784.

Impedimentum aliquando licite ponitur pro diversitate legum et legislatorum, aliquando non, etc., n. 795. V. *Lex.*

Impedimentum occultum etiam obstat beneficiando, quominus possit Beneficium admittere; si tamen impeditus occulte Beneficium recusare non possit sine infamia vel gravi damno, potest admittere cum obligatione statim petendi dispensationem, per quam titulus probabiliter validatur, l. 4, n. 781, a n. 835.

IMPEDIMENTA MATRIMONII.

Impedimenta Matrimonii recte ab Ecclesia sunt constituta, l. 6, p. 3, n. 14. Alia sunt impedientia tantum, quorum aliqua dari certum est, a n. 459. Illa obligant sub mortali, n. 468. Præter peccatum mortale et excommunicationem sex potissimum sunt, quæ Matrimonium tantum impediunt, sive illicitum reddunt, scilicet :

Ecclesiæ vetitum, necnon tempus feriarum,
Atque Catechismus, crimen, Sponsalia. Votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur 1. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo vel Parocho. 2. *Tempus feriarum*, quod secundum Tridentinum incipit nunc ab Adventu Domini, id est, a primis Vesperis in Sabbato, nisi consuetudo aliud habeat, usque ad Epiphaniam inclusive ; et a die Cinerum, id est, a 12 noctis ante Cineres usque ad Octavam Paschæ inclusive, quo tempore non prohibentur ipse contractus vel ejus consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates. 3. *Catechismus*, quod impedimentum videtur sublatum per Tridentinum. 4. *Crimen*, ut incestus cum consanguinea conjugis in primo vel secundo gradu scienter admissus, vel cum propria matre vel filia, qui impedit Matrimonium cum quacumque alia persona; item Raptus alienæ sponsæ; item Uxoricidium, Presbytericidium, etc., quæ omnia per non usum sublata sunt. 5. *Sponsalia* cum una contracta et non dissoluta. 6. *Votum* saltem aliquid simplex Castitatis vel Religionis, vel non nubendi, etc., a num. 459. Etiam impediunt Matrimonium : 1. *Clandestinitas.* 2. *Omissio benedictionis. V. Benedictio.* 3. *Omissio proclamationum*, V. *Proclamationes.*

Impedimenta dirimentia Matrimonium præter defectum consensus, sunt quæ his versibus comprehenduntur :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affines, si clandestinus, et impos.
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. Error qui varius est, scilicet personæ, fortunæ, conditionis et qualitatis, l. 6, p. 3, n. 512,

549. Error in persona est impedimentum dirimens, n. 512, a n. 550. Error in nomine non obstat Matrimonio, n. 551. Error circa qualitatem ordinarie non invalidat Matrimonium et quamvis error illa fuerit causa contractus Matrimonialis, tamen probabilius non invalidat, n. 512, 552. Error in qualitate, si qualitas sit finis Matrimonii, invalidat Matrimonium, num. 553. Si quis dicat : *Duco præsentem quam puto esse filiam Consulis*, Matrimonium est validum quamvis non sit filia Consulis. Si autem dicat: *Duco filiam Consulis, quam puto esse præsentem*, Matrimonium est invalidum si non sit filia Consulis, etc., a n. 554. Si quis petierit filiam natu minorem quem viderat formosam, quæ cum negetur mittit, qui natu majorem videat cui ostenditur natu minor formosa, hic ex errore illo affirmat natu majorem esse formosam ideoque Matrimonium per procuratorem contrahitur, an hic error invalidet Matrimonium maxime ex intentione principalis contrahentis desumi debet, a n. 555.

Dicitur II. Conditio scilicet strictæ servitutis quæ quatuor modis inducitur, Jure belli, nativitate, justa condemnatione, emptione, l. 6, p. 3, num. 512, 560. Matrimonium etiam stricte servorum ideo non est irritum quia domini non consenserunt. Imo perse loquendo nec illicitum, a n. 260. Si liber contrahens sciverit conditionem servilem, non dirimit Matrimonium, n. 551. Si eam ignoraverit, uterque resilire potest, n. 562. Si ignoraverit et persona serva intra breve tempus, scilicet 6 menses, erat futura libera, probabilius adhuc Matrimonium est invalidum; si tamen dominus servam collocet in Matrimonio cum libero ignorante servitutem, est invalidum secundum communem, n. 563. Servitus ignorata, quamvis ignorantia crassa, dirimit Matrimonium, non autem ignorantia affectata, n. 564.

Dicitur III. Votum scilicet solemne Castitatis per susceptionem Ordinis sacri vel per solemnem Professionem in Religione approbata sponte emissum, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Votum.*

Dicitur IV. Cognatio. V. *Cognatio.*

Dicitur V. Crimen, quod quadruplex distingui possit. I. Machinatio concurrente utraque parte cum intentione Matrimonii cum conjuge superstite. 2. Machinatio unius tantum partis ex intentione Matrimonii, et adulterium absque alio contractu vel promissione Matrimonii. 3. Adulterium cum contractu vel promissione Matrimonii. 4. Raptus, l. 6. p. 3. n. 512. 614. Per machinationem intelligitur crimen homicidii, et non solus conatus occidendi, lib. 6. p. 3. n. 512, 615. Hoc impedimentum etiam incurrit vir uxorem in adulterio deprehensam occidens ex consilio seu intentione contrahendi cum alia, n. 615. Solus machinas illud incurrit, n. 616. Etiam illud incurrit, etiamsi præmisso adulterio secundario tantum sit machinatus, n. 617. Illud etiam incurrit uxor, ex consilio Matrimonii cum alio, virum occidens, n. 618. Hoc impedimentum contrahitur, sive promissio matrimonii antecedat, sive sequatur adulterium, non vero contrahitur, si promissio facta ante adulterium revocetur; quod si illa prius revocetur post adulterium, adhuc contrahitur, n. 619, 623. Si promissio adulterorum fiat de Matrimonio contrahendo ante mortem alterius conjugis, impedimentum criminis contrahitur, a n. 620. Si uterque adulter sit conjugatus, uterque probabilius debet habere notitiam Matrimonii, saltem unius, ut hoc impedimentum contrahatur, ad quod tamen etiam sufficit dubium de vita prioris conjugis, si reipsa vivat, num. 622. Si fides Matrimonii data sit in priore Matrimonio, et adulterium commissum in posteriore, non contrahitur, num. 623 Nec contrahitur si non fuerit verum adulterium; etiam non contrahitur, si putaverint vivere alterum conjugem, qui tamen mortuus erat, ibid. Si fides Matrimonii, sit data ante, et adulterium sit commissum post notitiam conjugii, impedimentum hoc contrahitur, n. 624. Si promissio fiat animo ficto, non contrahitur, n. 625. Promissio acceptata sufficit, ut contrahatur, n. 626. Promissio sub conditione de futuro probabiliter non sufficit, ut contrahatur hoc impedimentum, nisi fiat absoluta durante vita alterius conjugis, n. 627. Si crimen machinationis committatur a fideli et infideli, fidelis fit inhabilis ad Matrimonium cum illo infideli, etc., n. 628. Ut hoc impedimentum contrahatur, varia requiruntur. 1. Ut adsit machinatio mortis alterius conjugis, sive ab alterutro conjuge sive ab adultero facta, effectu, id est, morte secuta. 2. Ut machinatio fiat animo ineundi Matrimonium determinate inter conjugem superstitem et adulterum, vel cum qui simul est machinatus. 3. Quando unus tantum machinatus est, ut adsit adulterium, et si desit adulterium, ut uterque sit machinatus. 4. Ut, ubi requiritur adulterium, illud sit formale et perfectum. 5. Ut adulterium fuerit verum, id est, commissum cum vero, vel a vero alterius conjuge. 6. Crimina ista non dirimunt, nisi respectu complicis in tali crimine, n. 629. Impedimenta criminis non incurruntur in locis, in quibus Tridentinum non est receptum, n. 641. Ubi Tridentinum autem receptum est, incurruntur etiam ab ignorantibus illa, n. 642.

Dicitur VI. Disparitas cultus sive Religionis, quæ dirimit Matrimonium inter baptizatum et non baptizatum etiam catechumenum; inter baptizatos vero tantum impedit, l. 6. p. 3, n. 512. V. *Religiosa Professio, Matrimonium.*

Dicitur VII. Vis sive violentia gravis metus (qualis cadit in virum constantem) injuste incussus ad Matrimonium extorquendum, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Metus.*

Dicitur VIII. Ordo, scilicet sacer sive major, quem qui non coactus suscepit, invalide Matrimonium contrahit, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Ordo.*

Dicitur IX. Ligamen, propter quod, quandiu quis ligatus conjugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Matrimonium.*

Dicitur X. Honestas sive impedimentum publicæ honestatis, quod est propinquitas personarum orta ex sponsalibus vel Matrimonio rato, vi cujus neuter sponsorum valide contrahit cum consanguineis alterius, etiam illegitimis, l. 6, p. 3, n. 680.

Impedimentum hoc etiam oritur, quando sponsalia vel Matrimonium initur per procuratores, vel per parentes ex consensu sponsorum; non tamen oritur, si sponsalia vel Matrimonium sit nullum ex defectu consensus, ib. Etiam non oritur hoc impedimentum ex sponsalibus invalidis sed validis usque ad primum gradum tantum, n. 512, 681, 685. Ex matrtrimonio rato dirimit ad quartum gradum inclusive, n. 512, 681. Hoc impedimentum probabilius etiam oritur ex sponsalibus clandestinis, et Matrimonio clandestine inito, ubi Tridentinum est receptum, ib. Sponsalia iniens cum puella, post Matrimonium ratum cum matre vel sorore puellæ, tenetur ducere puellam, cum Matrimonium cum matre vel sorore ejus ob

hoc impedimentum sit invalidum, n. 682. Ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis adhuc oritur hoc impedimentum, n. 683. Etiam adhuc oritur uno sponsorum mortuo vel Religionem ingresso, ibidem. Etiam oritur ex sponsalibus ab impubere contractis, et post pubertatem rescissis, a n. 683. Ex sponsalibus metu gravi extortis probabiliter etiam oritur, n. 686. Non oritur ex sponsalibus conditionatis conditione necdum impleta, n. 687. Etiam non oritur ex promissione mutua volentium se tantum obligare sub veniali, vel sub pœna perdendi, v. gr. arrham, ibid. Etiam non oritur ex promissione mutua Matrimonii facta a pueris ante septennium, neque ex promissione Matrimonii cum aliqua indeterminate, ibid.

Impedimentum hoc inter infideles contractum, probabiliter non dirimit Matrimonium post Baptismum contrahendum, n. 688.

Dicitur XI. Ætas. Hoc impedimentum est Juris Ecclesiastici tantum, quod requirit annum 14 viri, et 12 femellæ completum, et hoc ad momentum, ita ut nec hora desit, nisi malitiâ ætatem suppleat, l. 6, p. 3, n. 512, 689. Ætas Matrimonio ineundo aptissima in masculis est annus circiter 30; in femellis 18; n. 690. Ante ætatem tentantes contrahere Matrimonium, probabilius peccant, n. 691.

Dicitur XII. Affines. Est autem affinitas propinquitas quædam, quæ ex copula carnali, sive in, sive extra Matrimonium habita, etiam cum invita et dormiente, oritur inter consanguineos viri et solam mulierem; item inter consanguineos mulieris et solum virum, l. 6, p. 3, n. 692. Affinitas consanguineorum viri extenditur ad solam mulierem, et non ad consanguineos mulieris, et contra, n. 693. Ut hoc impedimentum contrahatur, non sufficit quod penetretur vas muliebre, sed vir debet intra illud seminare, n. 694. Non contrahitur per coitum sodomiticum, ib. Etiam probabiliter hoc impedimentum non contrahitur, si semen effundatur circa muliebria, et attrahatur a matrice, vel si ope dæmonis, vel per autem recipiatur in matricem, n. 695. Ad impedimentum hoc contrahendum probabilius sufficit semen solius viri, n. 696.

Hoc impedimentum oritur quamvis mulier sit vi oppressa, n. 698. Non oritur, si affinitas ex copula illicita sit ex una parte in tertio gradu, vel ex copula licita in quinto, n. 702. Quando quæritur de hoc impedimento inter duos, inquirendum est: 1. An alteruter habuerit perfectam copulam cum consanguineo vel consanguinea alterius. 2. An copula fuerit licita vel illicita. 3. In quo gradu consanguinitatis persona illa, cum qua alter habuit copulam, sit consanguinea, etc., n. 704. Si per dispensationem Romæ factam hoc impedimentum sit sublatum, et post eam de novo contrahatur, nova opus est dispensatione, non vero, si Romæ tantum data sit dispensandi commissio, et de novo contrahatur ante ejus expeditionem, n. 990. V. *Affinitas.*

Dicitur XIII. Si clandestinus, quia Tridentinum irritat Matrimonia eorum, qui aliter contrahant, quam coram Parocho vel alio Sacerdote de ipsius vel Ordinarii licentia, et duobus ad minimum testibus, l. 6, p. 3, n. 512, a n. 706. V. *Matrimonium.*

Dicitur XIV. Et impos. Quod impedimentum vocatur frigiditas vel impotentia, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Impotentium solvendi debitum conjugale.*

Dicitur XV. Raptave sit mulier, etc. V. *Raptus.*

Impedimenta dirimentia quoad fideles statuere potest sola Ecclesia et non Episcopi, l. 6, p. 3, n. 513. Quoad infideles ea statuere potest Magistratus civilis, qui etiam potest leges ponere circa accessoria Matrimonii. Non potest autem pœnam imponere, aut impositam exigere ob Matrimonium cum impedimento contractum, si Ecclesia in illo dispensarit, a n. 515. Si impedimentum habeant contrahere volentes, vel qui cum eo jam contraxerunt, sequentia observari debent: scilicet, quod impedimentum ignorantibus non semper indicari debeat, et si prudenter indicandum judicetur si Matrimonium necdum sit initum, illud omni meliori modo dissuadendum est ordinarie; si autem jam initum sit, laborandum est pro dispensatione impetranda, etc., l. 6, p. 3, n. 977. Sciens impedimentum inter eos, qui denuntiati sunt, etiamsi sit plane occultum, et sub secreto jurato habeat, tenetur sub mortali illud denuntiare; quod si inde orietur infamia denuntiatis, tenetur eos privatim monere, ut a Matrimonio desistant: quod si non faciant, tenetur monere Parochum, quamvis probare non possit; excusabitur tamen, si prævideat, inde sibi grave detrimentum vel scandalum imminere, n. 459, 481. Probabilius per se loquendo, etiam tenetur illud denuntiare, quamvis contrahentes procedant bona fide, et impedimentum nunquam prodendum judicet, n. 482.

Qui impedimentum semel fassus, illud postea negat, ordinarie standum est confessioni factæ, n. 547. In dubio impedimento, si sit dubium juris, non requiritur dispensatio; si sit dubium facti, aliquando requiritur, n. 534. Si præsumptio stet pro impedimento, requiritur dispensatio, a n. 536. V. *Dubius de sponsalibus et matrimonio.* Si idem impedimentum afficiat utrumque contrahentem, sufficit quod unus petat et acceptet dispensationem, n. 971. Si sit occultum, scribitur pro dispensatione impetranda ad S. Pœnitentiariam, n. 909. Si sit notorium et publicum, ad Datriam seu Cancellariam, n. 910. In supplica exprimi debet impedimentum, quale in se sit, alias dispensatio nulla est, nisi unum includatur in altero, n. 913. Si impedimentum sit multiplex ejusdem generis, probabilius id debet exprimi, n. 919. Si impedimenta sint plura et diversa, probabilius in eadem supplica, dispensatio illorum est petenda, n. 920. In uno loco occultum, in alio publicum, si existens in loco, in quo est occultum, petat dispensationem tanquam pro occulto, non facta mentione, quod in alio sit publicum, Breve datum est subreptitium, n. 951. Quando censeatur occultum, et quando publicum, V. *Notorium delictum.* Si fiat publicum, postquam dispensatio exsecutioni data, hujus valori non obstat, n. 872. Publicum in alio loco, sed hic occultum, ubi dispensatio petitur, si non sit periculum proximum, ut hic publicetur, probabiliter censetur hic occultum, n. 873.

In impedimentis dirimentibus Matrimonii nondum contracti non videtur posse dispensare Episcopus, imo nec Legatus a latere, nisi ex speciali facultate. Potest probabiliter in illis dispensare in casu raro ex causa maxime urgente, etc. Episcopus ex tacita licentia Papæ, l. 6, p. 3, n. 818. V. *Episcopus.* Non possunt in impedimento ipso consanguinitatis dispensare Confessarii Regulares approbati, qui tamen ex licentia suorum Provincialium dispensare possunt ad petendum debitum conjugale propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, n. 818.

Impedimenta quatuor sunt de jure naturæ, saltem respectu humanæ potestatis indispensabilia, quæ

etiam in Matrimoniis infidelium locum habent : 1. Error in persona. 2. Impotentia perpetua. 3. Consanguinitas primi gradus in linea recta. 4. Ligamen in actuali Matrimonio. Cætera sunt dispensabilia, nec habent locum in Matrimoniis infidelium, n. 818, a n. 827.

IMPERFECTIO.

Imperfectio est actio vel omissio repugnans consilio in re ad mores spectante, quæ ex se nec prohibita, nec imperata, cui quando deliberate committitur, communiter subest peccatum, l. 5, n. 212.

IMPOSITIO MANUUM.

Impositiones manuum ab initio Ecclesiæ fuerunt multiplices, l. 6, p. 1, n. 371, p. 2, n. 2130. In ordinatione Presbyteri apud Latinos est duplex manuum impositio, n. 2130. Prima manuum impositio probabiliter est de essentia Presbyterii, hinc ubi ea omissa, licite repetitur sub conditione ejusmodi Ordinatio, a n. 2137. Secunda manuum impositio pro conferenda potestate absolvendi, utraque manu fieri debet, nec sufficit unius manus impositio apud latinos, sicut apud Græcos, n. 2156. Manuum impositio certo videtur valida, si ab Episcopo imponantur indutæ chyrothecis, n. 2157.

IMPOTENTIA MORALIS.

Impotentia moralis est, quando aliquid spectata conditione vel infirmitate nostra non videtur impleri posse, quamvis absolute vires non excedat; sive quando aliquid fieri vel omitti non potest sine gravi incommodo, l. 1, n. 780, l. 7, n. 92. Ea excusat ab observatione legis, l. 1, n. 778. Qui non potest totum servare, tenetur ad eam partem, quam potest, si præceptum commode possit, aut dividi soleat, et in ejus parte salvetur ratio finis præcepti, alias non, a n. 778. Excusat, per se loquendo, ab incurrenda censura, l. 7, n. 92. Etiam a reincidentia in censuram, n. 158.

Impotentia excusans a jejunio, censetur adesse, si sine notabili damno jejunium servari non possit, l. 3, p. 2, n. 1307.

Impotentem se reddens ad observandam legem, ad quam obligatur, peccat negligendo media ordinaria, et ex natura rei proxime necessaria ad observationem legis, etc., l. 1, a n. 782. Non autem peccat dedita opera aliquid faciendo, ut totaliter desinat esse legi subjectus, n. 784.

Impotentem se reddens ad servandum præceptum sub censura latum, eam incurrit, si impotentiam prævidens non præveniat, etc., l. 7, n. 92.

Impotentem se reddens ad solvenda debita, ordinarie peccat contra justitiam et tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 380.

Impotentiam solvendi debita potens tollere et non faciens, peccat contra justitiam, n. 384, 409, 428.

Impotens solvere debita, quando excusetur. V. *Excusantia a restitutione.*

Impotens solvere omnibus, quid agere debeat. V. *Creditor.*

Impotens in uno genere bonorum satisfacere, probabilius non tenetur in bono diversi generis satisfacere, l. 3, p. 2, a n. 297.

IMPOTENTIA SOLVENDI DEBITUM CONJUGALE.

Impotentia absoluta dirimit Matrimonium contrahendum, l. 6, p, 3, n. 785. Perpetua et evidens, si antecedat, solvit Matrimonium absque experimento, n. 512, 787. Si sit verisimiliter evidens requiritur juramentum conjugum deponentium de veritate, quod non possunt coire et pro singulis, septem manus propinquorum vel vicinorum deponentium de credulitate, quod conjuges verum deponant, nec tum requiritur triennale experimentum, ibid. Si impotentia sit dubia, præter juramentum conjugum et septimæ manus, requiritur triennale experimentum : quod si unus conjugum neget impotentiam, hic non indiget istis septem juramentis ex parte sua, sed ea tantum ex parte affirmantis necessaria sunt, etc., ibid. Inspectio, quamvis sit indecens, aliquando tamen est necessaria, ut huic vel illi secundæ nuptiæ concedi vel negari possint, n. 788.

Impotentia censetur perpetua, si tolli non possit sine vitæ periculo, sine miraculo, sine peccato, n. 790. Censetur esse ex maleficio, si vir, qui incalescit ad alias mulieres, aut ad pollutionem in sommo, frigescat ad suam sibi alioquin dilectam : item, si mulier subito arctetur ad accessum viri sibi alioquin dilecti; quæ si adhibita diligentia tolli non possit irritat Matrimonium, n. 790. De impotentia dubitans, licite contrahit, n. 795. Perpetua antecedens Matrimonium etiam respectiva tantum, illud dirimit, n. 804. Matrimonio superveniens semper duratura, illud non dirimit, etiam ratum tantum, n. 801. In hermaphrodito dirimit Matrimonium etiam consummatum, si impotentia superveniat ex mutatione sexus, ibid. In dubio, an impotentia præcesserit, an supervenerit Matrimonio, videtur ordinarie præsumendum esse, quod subsecuta sit, si dubium oriatur post aliquot annos a contracto Matrimonio, n. 802. Si impotentia emendari possit sine periculo mortis vel gravis morbi, tenetur uxor, quæ v. g. nimis arcta est, probabiliter admittere incisionem, aliaque remedia naturalia, præsertim si hujus vitii conscia contraxit cum ignorante illud; non vero, si ipsa bene disposita defectus sit ex parte viri, qui v. g. habet membrum virile nimis crassum, l. 6, p. 3, n. 798. Si vir actum conjugalem perficere non possit cum virgine, quem potest cum corrupta, claustra pudoris dilatari possunt, probabiliter etiam propriis digitis mariti, n. 799.

Si impotentiam post inchoatum experimentum triennii uterque fateatur et signa requisita adsint, experimentum illud triennii abbreviari potest, non vero, si impotentia sit ex maleficio, n. 803. Ut post triennii experimentum procedatur ad separationem, varia adhuc observari debent, etiam quæ n. 787, dicta sunt de impotentia verisimiliter impotenti, n. 803. Si quia post triennii experimentum Matrimonio solutus deprehendatur potens et pars altera aliud Matrimonium modo consummaverit, probabiliter tenetur redire ad prius Matrimonium; si tamen impotentia fuerit ex maleficio, probabiliter non tenetur, n. 804.

Impotentia naturalis, quæ judicabatur perpetua, si advertatur depulsa, redeundum est ad prius Matrimonium, quamvis secundum modo sit consummatum, n. 806.

Impotentia temporali laborans et alteri parti nihil dicens probabiliter, per se loquendo, non peccat, n. 797.

Impotentia seminandi intra vas Matrimonio superveniens facit, ut illicite tentetur copula, nisi sit adhuc spes intra vas seminandi, n. 318. In dubio, an impotentia antecesserit, vel obsecuta sit Matrimo-

nium, licite tentatur copula, usque ad triennium, ib. Si alterutri conjugi superveniat impotentia sine spe copulæ, probabiliter actus alii venerei non sunt illi mortaliter mali, n. 319, 341.

Impotentes an sint Eunuchi. V. *Eunuchus.* Qui præterea potentes vel impotentes sint. V. *Matrimonium.*

IMPRECATIO.

Imprecari aliis in ira dæmonem, grandinem, etc., ob inadvertentiam ordinarie est tantum veniale, nisi filii parentibus, subditi superioribus sic maledicant, præsertim in faciem, quod grave est; sicut etiam grave videtur sibi ipsi ex ira imprecari dæmonem, l. 3, p. 1, n. 246.

IMPROPERIUM.

Improperium est contumelia, qua vitium seu defectus alicui præsenti in faciem objicitur. l. 3, p. 2, n. 1223.

IMPUBES.

Impubes est masculus usque ad annum 14, femella usque ad 12 completum a die nativitatis computando, l. 6, p. 3, n. 109. Ejus vota directe irritare potest ille, cujus potestati dominativæ subest, ut pater, et in ejus defectu, avus paternus, tutor, imo etiam mater, etc. l. 3, p. 1, n. 482.

Impubes non obligatur civiliter ullo contractu circa quæcunque bona, l. 3, p. 2, n. 676. Quod si juret impubes, obligatur juramento, sed contractus per illud probabilius non confirmatur, n. 740. Si impubes fecit contractum, et pubes factus illum juret, hoc juramento confirmatur contractus, ibid. Si impubes contrahat Matrimonium de præsenti, contractus ille valet in ratione Sponsalium, non in ratione Matrimonii, l. 6, p. 3, n. 111. Ab impubere inita Sponsalia sunt valida, et inducunt impemendimentum honestatis publicæ, sunt tamen suspensa, n. 112. Non possunt dissolvi, priusquam facti sint puberes, n. 113. Ante septennium inita, non sunt Sponsalia, sed simplex promissio, ibid.

Impubes firmans Sponsalia juramento, probabiliter resilire non potest adepta pubertate, num. 144. Ante pubertatem carnaliter se cognoscentes, resilire non possunt, n. 115. Invalide contrahit Matrimonium, n. 512.

Impuberes incurrunt excommunicationes latas in eos, qui ingrediuntur Monasteria Monialium; probabilius etiam excommunicationem latam in percussorem Clerici, l. 7, n. 11. Probabiliter non incurrunt alias censuras a jure vel homine latas; oppositum tamen etiam est valde probabile, l. 6, p. 2, n. 1691, l. 7, a n. 41. Probabilius incurrunt casus reservatos, l. 6, p. 2, n. 1691.

Impudicitia. V. *Luxuria.*

INADVERTENTIA.

Inadvertentia, quæ invalidat contractum. V. *Contractus.*

INÆQUALITAS PECCATORUM.

Inæqualitas peccatorum unde desumatur. V. *Distinctio peccatorum.*

INCENDIUM.

Incendio liberata debent restitui priori domino, lib. 3, p. 2, num. 112.

INCENSATIONES IN CHORO ET MISSA.

In incensationibus plura sunt observanda, v. g. quod finito Evangelio Missæ solemnis, cui Episcopus assistit cum cappa, thurificari debeat celebrans et non Episcopus; quod Canonici parati assistentes Episcopo, ante Vicarium Generalem sint thurificandi; quod in Ecclesia Collegiata exempta, præsente uno Canonico cum Episcopo et Abbate Collegiatæ ejusdem cum suis Canonicis, prius incensetur Canonicus, deinde Abbas, etc. l. 6, p. 2, n. 2055, a D. 45 ad 50. Item D, 98, 107, 152, 155.

Incerta cui restituenda. V. *Bona incerta.*

INCESTUS, INCESTUOSUS.

Incestus est congressus cum consanguinea vel cum affine, usque ad quartum gradum : eo gravius peccatum est, quo gradus est propinquior, quem in Confessione exprimere saltem est securius, l. 3, p. 1, n. 915, l. 6, p. 2, n. 1022. Item multo gravior est incestus cum consanguinea quam cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quam cum noverca. Item gravior est cum affine, quam cum cognato spirituali vel legali, et probabiliter in Confessione addi debet, si in primo gradu fuerit, an cum matre, an cum filia, an cum sorore, item, an cum filia Confessionis, etc., l. 3, p. 1, n. 915, l. 6, p. 2, a n. 1703.

Incestus cum consanguinea conjugis in primo, vel secundo gradu scienter admissus impedit Matrimonium cum quacunque alia persona, item incestus cum propria matre vel filia, quæ jam per contrariam consuetudinem sunt abrogata, l. 6, p. 3, num. 459.

Incestum committens cum consaguinea uxoris in 1 vel 2 gradum, amittit jus petendi debitum, n. 375. Si non sciverit esse in eo gradu consanguineam, non incurrit hanc pœnam, n. 376. Si sciens se committere incestum, non sciverit hanc pœnam esse annexam, probabilius tamen eam incurrit; ib. Si uxor gravi metu coacta mariti consanguineum cognoverit, non incurrit hanc pœnam, n. 477. Si uterque conjux incestum commiserit, neutri licitum est petere debitum, neuter etiam potest alteri illicite petenti reddere, nisi malitiose fecissent, animo alterum debito conjugali defraudandi; tunc enim probabiliter tenerentur petenti reddere, quamvis uterque peccaret petendo, n. 381.

Incestum committens coitu sodomitico non privatur jure petendi debitum, l. 6, p. 3, n. 38. Hanc pœnam etiam non incurrit, qui habet copulam cum muliere affine uxori suæ, aut cum consanguinea sua, n. 384.

Incestuosus potest uxori offerre actum conjugalem, quoties ipsi videbitur honestum, vel quoties advertit id optare uxorem verecundam, aut alioquin futuram in periculo incontinentiæ, si sit periculum, ne propter omissionem petitionis debiti Matrimonium uxori fiat nimis odiosum, n. 378. Etiam conjux potest petere debitum, si prudenter timeat ne ob omissionem petitionis debiti alter veniat in cognitionem sui criminis, et gravis inde discordia oriatur, n. 379. Probabilius etiam videtur esse incestus, si sponsus cognoscat consanguineam suæ sponsæ in primo gradu, etc., l. 6, p. 2, a n. 1075.

INCLINATIONES IN MISSA.

Inclinatio in Missa est quadruplex : 1. Solius capitis. 2. Humerorum simul. 3. Profunda. 4. Genuflexio,

l. 6, p. 2, num. 480. Solius capitis fit versum Crucem, quoties dicitur : *Gloria Patri. Oremus.* Ad Gloria in excelsis, quando dicitur : *Deo, Adoramus, Gratias agimus, Jesu Christe, Suscipe deprecationem.* Ad Credo, quando dicitur: *in unum Deum, Jesum Christum, Adoratur,* etc., n. 481.

Inclinatio humerorum fit post Psalmum *Judica,* quando dicitur : *Deus, tu conversus vivificabis nos,* etc., n. 481. Profunda reverentia fit, quando Sacerdos accedit, vel recedit ab Altari ; quando descendit ad infimum pedem, volens Missam incipere, ad Confiteor, etc., n. 483. Genuflexio fit, quando transit, accedit, vel recedit ab Altari ubi Venerabile est expositum vel reconditum : quoties accedit vel recedit a medio Altaris, et quoties se convertit ad populum, et iterum ad Altare, ubi Venerabile est expositum, etc., n. 484.

INCOLA.

Incolæ urbis vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licite manent inter iniquos possessores, eosque, cogente imperio, juvant excubiis, fossione, contributione, etc., l. 2, n. 250.

INCONSIDERATIO.

Inconsideratio, quæ est luxuriæ filia, est, quando quis in modo delinquit, inconsiderate agens, quæ personam et statum dedecent, quæ est mortale, quando præceptum aliquod Dei graviter obligans prætermittitur, l. 5, n. 301.

INCONSTANTIA.

Inconstantia, quæ est luxuriæ filia, est, quando quis ex affectu voluptatum a piis propositis mox deficit; quæ est mortale, quando finis ultimus ponitur in creatura, etc., l. 5, n. 301.

INCORRIGIBILIS.

Incorrigibiles e Religione ejici possunt, l. 3, num. 198.

INDICIA.

Indicia dicuntur, ex quibus factum colligi potest. Hæc sunt triplicia, scilicet : *Magna,* quæ reddunt factum valde credibile. *Majora,* quæ illud reddunt fere vel quasi moraliter certum, quæ etiam dicuntur vehementia. *Maxima,* quæ undequaque convincunt et plenam probationem faciunt, l. 4, n. 1442.

Indicia an hic et nunc sint magna, majora, aut maxima, difficulter sæpe disjudicari potest, n. 1444. Ad capturam, imo et ad specialem inquisitionem contra aliquem instituendam, requiruntur indicia magna, et quo persona est dignior, vel inquisitio ignominiosior, eo majora requiruntur indicia, num. 1443. Ad condemnationem requiruntur maxima; ib. Ad torturam magna non sufficiunt, nec requiruntur maxima ; si enim hæc adsint, tortura est illicita, sed sufficiunt majora, ib. Si sufficientia ad torturam indicia sint, tamen ad eam procedi non debet, si in contrarium alia etiam adsint, quæ æque innocentiam probant, ac ista alia culpam, n. 1446. Non est indicium sufficiens ad condemnationem alicujus præcise hoc, quod a 12 vel etiam pluribus sagis sit accusatus tanquam magus, et dicatur ab eis visus in saltu, etc., imo indicium hoc nequidem videtur esse sufficiens ad torturam, et probabiliter nequidem ad capturam, nisi alia indicia graviora accedant, n. 1448. In aliis criminibus, si duo rei nominent tertium socium, sufficit ad comprehensionem et torturam, non tamen ad condemnationem, n. 1449.

INDIGNATIO.

Indignatio est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet se indigne ab alio tractari : communiter est veniale; posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium et contemptum personæ gravem. Quod si ex justo rationis judicio procedat, nullum est, l. 5, n. 346.

INDIGNUS.

Indignus. V. *Dignior.* Indigno, per se loquendo, non licet ministrare Sacramentum, l. 6, p. 1, a n. 137.

Indissolubilitas Matrimonii. V. *Matrimonium.*

INDUCENS AD MALUM.

Inducens ad damnificandum mandato, consilio, consensu, etc., tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 21.

Inducens alterum ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur ex caritate, quoad potest, eum revocare ad meliorem statum; si id faciat fraude, dolo, injuria, etc., tenetur ad id ex justitia, n. 342, 344. Inducens Religiosum ad Apostasiam, obligatur ex justitia suadere illi redditum, quoad potest, et compensare Monasterio incommoda et damna causata, n. 342.

Inducens vexationibus aliquem ad blasphemias, imprecationes, contumelias, etc., peccat graviter, l. 2, n. 262.

Inducens ad peccatum sive consilio, sive jussione, sive consensu, etc., ejusdem speciei, peccatum committit, l. 6, p. 2, n. 1132.

Inducens alterum ad peccatum, committit duplicem speciei malitiam : primo contra caritatem, deinde malitiam illius peccati, ad quod inducit, l. 6, p. 2, n. 984.

INDULGENTIÆ

Indulgentia est gratia, qua, certo aliquo opere præstito, debita Deo pœna temporalis, per applicationem satisfactionum Christi et Sanctorum, remittitur, etc., l. 6, p. 2, n. 1401. Alia est totalis, sive plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantum pœnitentiam injunctam per Confessarium vel Canones, aut secundum hos injungi debitum, sed etiam omnem Purgatorii pœnam tollit, quæ tantum accidentaliter differt a Jubilæo. Alia partialis, qualis est unius vel aliquot annorum, etc., num. 1391. Etiam dividitur in localem, quæ alicui loco, templo, Altari conceditur : in realem, quæ grano, numismati, Rosario, etc., applicatur et in personalem, quæ conceditur alicui personæ, ut eam lucretur vel in articulo mortis, vel quoties tale opus peregerit, num. 1313. Quod Indulgentiæ in Ecclesia concedi possint, est de fide, num. 1314. Concessio earum respectu vivorum, est partim solutio, partim absolutio; respectu defunctorum autem est mera solutio, quæ fit cum potestate jurisdictionis in thesaurum Ecclesiæ, et non in personam, cui applicantur Indulgentiæ, num. 1315. Ut Indulgentiæ licite et valide concedantur, debet præter remissionem pœnæ adesse aliud motivum justum et proportionatum : quod si motivum seu causa sit aliqua et non sufficiens probabiliter manent secundum partem, et si

concedens eas falso putaret causam esse sufficientem, si erret non temere, sed ex prudenti motivo, probabiliter adhuc valent, num. 1316. Ordinariam, et universalem potestatem eas concedendi quibusvis fidelibus, etiam defunctis, habet solus Papa, quas etiam ipse Papa ut membrum Ecclesiæ a se concessas participare potest, n. 1317. Quamvis Papa habeat maximam potestatem circa Indulgentias etiam defunctis applicandas, tamen non potest applicare tantas, ut totum Purgatorium evacuet, n. 1318. Quam potestatem circa eas habeant Episcopi. V. *Episcopus*. Quam Archiepiscopi. V. *Archiepiscopus*. Quam Nuntii Apostolici. V. *Nuntius Apostolicus*. Quam Prælati Episcopo inferiores. V. *Prælatus*.

Indulgentiæ speciales certis tantum locis, Ecclesiis, etc., Romæ conceduntur; aliquæ per Memoriale et aliquæ sine Memoriali, in quibus petendis plura observari debent, l. 6, p. 3, num. 931. Pro Monialibus plures conceduntur, ib. Perpetuæ vix dantur, sicut nec durantes ultra septennium, nisi pro partibus valde remotis, ib. Ad valorem earum requiritur causa pia et rationabilis, proportionata effectui et quantitati Indulgentiæ : quod si sit causa aliqua, sed non plene sufficiens, probabiliter valent secundum partem causæ correspondentem, l. 6, p. 2, num. 1301, 1316. Quod si concedens falso putaret causam esse sufficientem ex prudenti motivo probabiliter validæ sunt Indulgentiæ, n. 1316. Ad Indulgentias pro defunctis specialiter requiritur motivum extrinsecum distinctum ab ipsa pœnæ remissione, et quantitati Indulgentiæ proportionatum, num. 1349. In lucraturo Indulgentias plura requiruntur, v. g. ut sit baptizatus, ut sit subditus concedentis, ut non sit ligatus excommunicatione majore, ut sit in gratia, tunc saltem, quando opus præscriptum complet, ut opus injunctum moraliter totum et integre impleat, etc., num. 1301. Etiam in lucraturo requiritur intentio expressa, si concedens eas requirat opus cum certa intentione, item conditiones implendæ sunt in forma specifica, quod si intentio orandi sit pro certis necessitatibus in Bulla expressis, secundum communem satis est, si lucraturus intendat orare ad intentionem Ecclesiæ, num. 1324. Si indulgentia concessa sit facienti opus secundum se, etiam ignorans probabiliter eam lucrari potest si ponat opus præscriptum, securius tamen est mane expresse formare intentionem obtinendi per opera istius diei, quidquid per illa obtinere potest, n. 1325. Si quis pro alio eas lucrari velit, debet habere intentionem pro illo determinate eas lucrandi, saltem habitualem, num. 1326. Indulgentiæ large sunt interpretandæ, n. 1301. Non expirant morte concedentis, ib. Pro articulo mortis concessæ, si semel sint acceptæ, probabiliter non expirant, nec requirunt applicationem Confessarii aut alterius ministerium, etc., ib. V. *Moribundus*. Possunt applicari alteri vivo vel defuncto, sed per concessionem solius Papæ, non tamen fructus meriti, sed tantum satisfactionis, qui etiam absenti, ignoranti, non petenti, et probabiliter etiam positive nolenti applicari potest, cujus oppositum tamen est probabilius, l. 6, p. 2, n. 1301, a n. 1327, num. 1348. Probabiliter etiam Cathecumeno defuncto applicari possunt, num. 1353. Probabiliter etiam excommunicato in gratia mortuo, qui ipse vivens probabilius eas lucrari non potest, a num. 1354. Pium et utile est applicare defunctis, a num. 1326. Si ille, cui applicantur, sit incapax, vel non indigeat, probabilius statim conceduntur alicui, sive vivo sive defuncto, secundum interpretativam voluntatem facientis opus, num. 1330. Ut quis eas lucretur pro defunctis, probabilius non requiritur, ut opera requisita fiant in gratia, num. 1310, 1351, 1410. Applicatio Indulgentiarum pro defunctis probabiliter est infallibilis, num. 1350. Concessæ vivis non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur, n. 1301. Per unum opus possunt quandoque plures obtineri, num. 1301, a num. 1371. Secundum multos, etiam in diversis Ecclesiis, num. 1372. Quas quis sibi lucrari vult, eas non potest applicare alteri, n. 1366. Concessæ pro certo tempore, quandoque sæpius obtinentur, si intra tempus concessionis repetatur opus injunctum, n. 1301, a num. 1374. Eas non lucratur qui non ponit substantiam totius moraliter operis requisiti, num. 1301. Eas etiam non lucratur sequens opinionem probabilem, si omittat aliquod requisitum, n. 1302, a n. 1445.

Indulgentiæ plenariæ probabiliter sunt in utroque festo in aliquo templo, si duo Sancti sint Patroni æque principales, n. 1375, l. 4, a num. 1262. Si festum transferatur, quandoque etiam transferuntur Indulgentiæ, sed non ordinarie, l. 6, p. 2, num. 1376, num. 2055, D. 298. Ut quis eas pro se lucretur, ultimum opus debet fieri in gratia, n. 1301, a n. 1410.

Indulgentiæ plenariæ concessæ Religionem ingredientibus videntur obtineri in professione, n. 1356. Plures plenariæ et speciales Indulgentiæ concessæ sunt Societati Jesu, v. g. plenariæ in die Circumcisionis Domini, in festo S. Ignatii, S. Francisci Xaverii, S. Francisci Borgiæ, etc., a n. 1357.

Indulgentias Agoniæ et animarum in templis Societatis Jesu probabilius non possunt lucrari alibi communicantes ob impedimentum, nisi sint Moniales, etc., nec alio die non designato intra mensem communicantes; an eas lucrari possint nostri ob infirmitatem vel aliam legitimam causam in sacello domestico communicantes vel celebrantes, res est controversa, a num. 1361. Pro festo principali Confraternitatis, pro quo conceditur Indulgentia, non necessario eligitur dies Dominicus, nisi in Brevi aliter exprimatur, nec pro festis intra annum, pro quibus datur Indulgentia 7 annorum, etc., n. 1365.

Indulgentiæ concessæ Societeti Jesu pro Confraternitate Agoniæ, non possunt communicari aliis Ecclesiis, vel aliis quibusvis personis; nec Indulgentiæ animarum communicari possunt aliis Ecclesiis non nostris, nisi per nos in iisdem habeantur dictæ Indulgentiæ, audiendo Confessiones, dispensando Eucharistiam, etc., ib. Non potest quis eodem die bis orando septies *Pater et Ave*, easdem indulgentias et sibi et animæ applicare, n. 1366.

Indulgentiæ apocryphæ, fictæ, falsæ, revocatæ, plures sunt, a n. 1367.

Indulgentia plenaria recitantibus vespere ad pulsum campanæ *Angelus Domini, Ecce Ancilla, Verbum caro*, etc., cum tribus *Ave*, non est illa ab Innoc. XI declarata apocrypha, n. 1370.

Indulgentiæ Regularium revocatæ a Paulo V, non revixerunt : illarum loco idem Paulus V omnibus Regularibus plures alias Indulgentias concessi scilicet plenarias in susceptione habitus Regularis; in Professione; in primario festo sui Ordinis; in mortis articulo; dum primam Missam celebrant, vel ei intersunt. Facientibus exercitia per 8 vel 10 dies, in quibus tamen omnibus semper fieri debet Confessio et Communio. Item indulgentiæ Stationum Romanarum, etc., vivæ vocis oraculo concessæ probabi-

liter non sunt revocatæ, præsertim pro defunctis datæ, l. 1, n. 861, l. 6, p. 2, n. 626, 1390. Si concedantur ad septem annos, septennium illud incipit currere a die dati Brevis Romæ, l. 6, p. 2, n. 1377. Si plenaria concedatur ad 7 annos simpliciter, non numeratur annus Jubilæi, nisi additum esset : *ad 7 annos proximos*, n. 1378. Si in Brevibus Indulgentiarum addatur clausula : *Volumus autem, ut si alia Indulgentia in dicta Ecclesia perpetuo vel ad tempus nondum elapsum duratura, concessa sit, præsentes sint nullæ*, videtur intelligenda, si eodem die aliæ indulgentiæ concurrant, clausula hæc tamen non comprehendit Altaria privilegiata pro defunctis, n. 1379, 2055. D. 267. Per plenarias probabilius omnes pœnæ remittuntur, nisi addatur in brevis : *ex pœnitentiis injunctis*. Ut tamen omnes plene pœnæ remittantur, non debet retineri affectus ad ullum veniale et omnia opera præscripta plane fieri debent, n. 1406. Quando in Brevi additur : *In forma Jubilæi*, intelligitur indulgentia plenissima, non autem, ut probabile est, omnes favores Jubilæi, n. 1380. Quando conceditur Indulgentia, v. g. 100 dierum, intelligitur quod tum remittatur tam multum pœnæ alioquin persolvendæ in Purgatorio, quam remitteretur per pœnitentiam 100 dierum persolutam secundum rigorem Canonum, n. 1381.

Indulgentiæ cessant per revocationem ab eo, qui concessit, vel ab ejus successore aut superiore; revocatio tamen Romæ facta effectum non habet in his partibus, priusquam innotuerit. Etiam cessant tempore elapso, quo concessæ sunt; item conditione deficiente, si cum conditione aliqua datæ sint, n. 1382. Affixæ loco vel rei, desinunt, si locus vel res destruatur; non tamen cessant, si v. g. Ecclesia paulatim destruatur et reædificetur, n. 1383. Applicatæ Rosario vel grano, eo amisso, probabilius pereunt, nec rei simili applicari possunt, ibid. Probabilius etiam cessant, si crux frangatur, cui applicatæ erant, quamvis illa reparetur, n. 1385. Non cessant cessante causa ob quam datæ sunt, dummodo hæc a principio fuerit proportionata, l. 6, p. 2, n. 1384. Etiam non cessant morte concedentis, nec renuntiatione, n. 1386.

Circa indulgentias Jubilæi plura observanda sunt, scilicet, quod anno Jubilæi in Urbe durante suspendantur tantisper extra Urbem omnes indulgentiæ plenariæ quoad vivos, etiam in carceribus; (non tamen in periculo mortis const tutos, nec quoad defunctos) item facultates aliæ, etc., l. 6, p. 2, n. 1391. Jubilæum est Indulgentia plenaria a Papa concessa visitantibus aliquas Ecclesias et alia certa opera facientibus, cum extraordinariis facultatibus circa absolutionem a peccatis et censuris reservatis et circa commutationem votorum, etc., n. 1393. Jubilæum aliud est universale, quod toti Ecclesiæ; aut particulare, quod alicui tantum Ecclesiæ conceditur. Universale vel est ordinarium Anni sancti, quod in primis sæculis omni anno centesimo, jam autem sæpius celebratur, etc.; vel extraordinarium, quod ex variis causis extra Annum sanctum concedi solet, n. 1394. Circa Jubilæum Anni sancti multa observanda sunt, v. g. quod in Anno sancto probabiliter aliquis toties possit lucrari Indulgentias, quoties opera præscripta præstat; quod satisfaciat, qui Sabbato ante primam Dominicam confitetur; item, qui confitetur et communicat ultima Dominica claudente Jubilæum, etc., n. 1391, a n. 1398.

Indulgentiæ pro defunctis manent Anno sancto, n. 2055, D. 268. Jubilæum extraordinarium durat per dies 15, id est, per tres Dominicas et 12 dies feriales. Potest tamen ex ordinatione Ordinarii inchoari quocunque die septimanæ, etc., n. 1397. Qui illud neglexit lucrari in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari, imo etiam in patria, si tempore publicationis ex invincibili ignorantia illius notitiam non habuit, n. 1391. Si duobus diebus immediatis occurrant duo Jubilæa, quorum singula Confessionem et Communionem requirunt, non est opus bis confiteri et communicare, dummodo in gratia quis perseveret; alia tamen opera repetere debet, n. 1391. Bullæ Jubilæi quoad favores large sunt interpretandæ, n. 1395. Non expirant morte concedentis, n. 1396. Anno sancto suspenduntur Indulgentiæ omnes pro vivis, etiam affixæ granis, numismatibus, etc., plures autem aliæ manent, v. g. immediate concessæ pro defunctis, item non plenariæ ab aliis concessæ quam a Pontificibus, etc., non tamen manent immediate concessæ pro vivis et applicabiles defunctis, quales sunt Agoniæ, Animarum, Communionis generalis, etc., a n. 1401. Etiam non suspenduntur Anno sancto facultates absolvendi, etc., concessæ ad alium finem, quam lucrandi Indulgentias, etc., n. 1403. Suspensio illa Indulgentiarum et facultatum incipit a primis vesperis Nativitatis Christi et desinit cum fine vesperarum ejusdem vigiliæ, tumque priores reviviscunt, n. 1404. Post absolutum Romæ Annum sanctum solet Papa etiam concedere pro aliis Provinciis extra Italiam, si requiratur et tum illi, qui Romæ lucrati illud sunt, possunt in aliis partibus illud iterum lucrari, lib. 6, par. 2, n. 1405. Ad Indulgentias Anni sancti requiritur Confessio et visitatio certarum Ecclesiarum, non tamen Communio, quæ præter Confessionem et orationem ad ordinarias Indulgentias requiritur, n. 1400, 1407, a n. 1414.

Ad Indulgentias Jubilæi, præter Confessionem, Communionem et orationem requiritur jejunium, processio vel visitatio templorum et eleemosyna, n. 1407. Si modicum quid ex operibus præscriptis omittatur, v. g. ex 5 *Pater* orandis unum, etc., probabilius impeditur effectus indulgentiæ, n. 1408. Opera omnia præscripta tutius est fieri in una septimana tempore Jubilæi, n. 1409. Ad lucrandas Indulgentias, per quas ex opere operato obtinetur remissio pœnarum, sufficit, si ultimum opus et quando hoc est aliquid successivum, si ultima ejus pars fiat in gratia, n. 1410. Si opus ultimum vitietur ex circumstantia venialiter mala, probabilius est adhuc obtineri Indulgentias, n. 1411. Si opus ultimum expletum sit in mortali, probabilius non reviviscit Indulgentia, remoto peccato, n. 1412.

Indulgentia obtinetur, dum completur ultimum opus, n. 1413. Si pro Indulgentiis lucrandis præscribatur Confessio, probabiliter etiam requiritur ab eo, qui habet sola venialia; quæ sententia, quia tutior, merito tenenda est, n. 1414. Secundum eos, qui Confessionem venialium non requirunt, si quis non confessus, die ultimo, etiam post Communionem, ante expletam septimanam incideret in mortale, tenetur adhuc confiteri, ut indulgentias lucraretur, n. 1415. Pro lucrando Jubilæo non sufficit confessio sacrilega, sufficit tamen valida et informis, si dari possit, dummodo intra tempus Jubilæi reviviscat, n. 1416. Confessio requisita fieri potest uno vel etiam duobus diebus ante Dominicam primam, vel Dominica ultima cum Communione, etc., n. 1417. Si in Anno sancto Papa dicat : *Contritis et Confessis*, non

requirendo Communionem, quamvis probabilissime sufficiat Contritio perfecta, merito tamen suadenda est Confessio actualis, l. 6, p. 2, n. 1418. Si requiratur Communio, non sufficit sacrilega, nec probabiliter sufficit bona fide sumpta a constituto in peccato mortali, n. 1419. In Pueris probabiliter non requiritur Communio, quod tamen incertum est, ideoque citius admitti possunt ad Communionem, ut Jubilæum lucrentur, n. 1420. Si requiratur Oratio, ea debet esse vocalis, devota et pia : quod si Oratio fieri debeat per aliquod tempus, sufficit fieri per medium quadrantem. Ad Ordinarias autem Indulgentias sufficit orare septies *Pater et Ave*, a n. 1421. Oratio requisita fieri debet in loco, tempore et ex intentione per Bullam designatis. Tempus est inter utrasque Vesperas. Intentio est pacificatio Principum Christianorum, extirpatio Hæreseos, exaltatio S. Matris Ecclesiæ, n. 1423. Jejunium requisitum, per se loquendo, est trium dierum, Mercurii, Veneris et Sabbati, modus servandi est, quem singulæ Provinciæ tali tempore tenent in aliis jejuniis. Ad jejunium non obligati jejunare debent, si lucrari velint, nisi per Confessarium commutetur, n. 1424. Satisfit per jejunia etiam aliunde debita, n. 1425. Eleemosyna requisita debet esse corporalis et si Bulla nihil determinet, sufficit qualiscunque. Quod si adderetur: *Juxta cujusque facultatem ;* dives deberet dare majorem quam alius. Satis est, eam semel dare, etiam ex voto vel pœnitentia, non tamen ex Justitia, debitam, etc., a n. 1426. Ad Processionem et templorum visitationem requisitam sufficit Processioni interesse et visitare templa etiam curru vel equo ; et si templa ingredi non possit, sufficit ad ostium etiam clausum orare, etc., a n. 1431.

Si præscribatur visitatio aliquot Altarium, sufficit ad illa se orando convertere, n. 1301. Quando datur potestas opera præscripta commutandi in alia, non potest pœnitens ipse hoc facere, sed fieri debet a Confessario, n. 1438. Commutatio fieri potest a quocunque Confessario legitime approbato etiam extra Confessionem, in opera pietatis æqualia mortaliter etiam aliunde debita, n. 1301, 1438, 1444. Si causa commutandi fuit reipsa insufficiens, sed bona fide indicata est sufficiens, nihil impedit, l. 6, p. 2, n. 1443. Quæ commutari possunt, spectari debent verba Bullarum, n. 1441. Prorogatio ad alios 15 dies probabiliter tantum conceditur navigantibus et iter agentibus, probabiliter impeditis datur facultas Confessariis opera commutandi etc., a num. 1434, n. 1440. Probabiliter potest Confessarius Confessionem et Communionem ex causa differre, et pœnitens postea lucrari Indulgentias, n. 1442. In Jubilæo facultates absolvendi a Censuris et reservatis conceduntur in favorem eorum, qui serio intendunt lucrari Jubilæum : et si quis cum animo lucrandi absolutus, postea illud non lucretur, etiam ex pigritia, ideo non reincidit in reservationem vel Censuram : potest ille etiam postea a non habente potestatem in reservata absolvi a reliquis reservatis ex oblivione, vel ex causa omissis, a n. 1447. Per Confessionem culpabiliter invalidam probabilius non tollitur reservatio, n. 1449. In Jubilæo etiam conceditur facultas absolvendi a reservatis ab Episcopo etc., quamvis id in Bulla non exprimatur, n. 1451. Si quis, postquam Jubilæum lucratus est, incurrat in reservatum vel Censuram, ab his tempore Jubilæi adhuc durante absolvi potest, n. 1450. In Jubilæo per *satisfactionem partis*, quæ si fieri possit, ad valorem præmitti debet absolutioni a Censura, intelligitur restitutio debita honoris, famæ, bonorum, etc., ob quorum læsionem lata erat Censura. Quod si pœnitens jam satisfacere non possit, absolvi potest, si cautionem præstet, quæ non requiritur, si impotentia futura sit perpetua : quod si absolutus non stet promisso, non reincidit in Censuram, a n. 1453. In Jubilæo possunt pro foro interno absolvi excommunicati, etiam vitam vitandi, et publici percussores Clerici, quamvis res deducta sit ad forum contentiosum, et necdum finita, etc., n. 1457. Per facultatem absolvendi *ab omnibus peccatis et Censuris* non intelligitur facultas absolvendi ab Irregularitate, n. 1458. In Jubilæo ordinarie omnia Vota (exceptis Castitatis et Religionis) commutari possunt a Confessario, etiam extra Confessionem, etiam sæpius, etiam nova Vota facta durante Jubilæo; non tamen dispensari, lib. 6, par. 2, a n. 1459. Commutatio illa fieri debet absolute, n. 1461. Etiam in Jubilæo commutari possunt vota Castitatis et Religionis emissa ab impubere, etc., n. 1462. Si quis Jubilæum reipsa lucratus non sit; quamvis lucrari voluerit, vota ejus Jubilæo transacto commutari non possunt, quod si quis lucratus illud sit, probabilius vota postea adhuc commutari possunt, n. 1463. In Jubilæo vota nemo sibi ipsi commutare potest ib. V. *Commutatio voti.* Vi Jubilæi potest quilibet, etiam Regularis et Monialis (aliquibus tamen Ordinibus exceptis) sine licentia sui Superioris sibi eligere Confessarium, qui tamen approbatus esse debet ab Ordinario loci, et quidem respectu eligentis, qui electus ab aliquo sub mortali audire eum tenetur, a n. 1464. Extra necessitatem non potest eligi excommunicatus, suspensus, irregularis, multo minus depositus, degradatus, quamvis antehac fuisset approbatus, n. 1468. Circa commutationem pœnitentiæ Sacramentalis tempore Jubilæi, quæ fieri possunt. V. *Commutatio Pœnitentiæ Sacramentalis.* Circa Commutationem aliorum operum, quæ fieri possunt. V. *Commutatio operum in Jubilæo.* Si quis ponat illa, quæ opinio probabilis dicit sufficere ad indulgentias vel Jubilæum, si Papa plus forte requirat, probabilius non lucratur Indulgentias vel Jubilæum : favores tamen Jubilæo annexi acquiruntur sequendo sententiam probabiliem, lib. 6, par. 2, n. 1445. Qui falso sed invincibiliter putat se legitime esse confessum, vel qui confiteri non potuit vel bona fide putavit non requiri Confessionem, vel per improbitatem aut errorem Confessarii non est legitime absolutus, probabilius non lucratur Indulgentias, n. 1446. Post Jubilæum potest Confessarius circa eum, qui confessus est et Jubilæum lucratus, exsequi eas gratias, quas tempore Jubilæi potuisset, et non est exsecutus, etc., n. 1473. Si Confessio perficiatur post tempus Jubilæi, quia absolutio ex juxta causa a Confessario dilata est, probabilius non potest quis absolvi a reservatis commissis post Jubilæum, n. 1474. Si quis tempore Jubilæi non sit confessus, quia non recordabatur mortalis, si post Jubilæum recordetur reservati ab hoc probabiliter absolvi potest, et obtinere commutationem votorum; quod probabilius fieri non potest, si habuisset mortale, et Confessio fuisset invalida ex invincibili defectu doloris vel propositi, n. 1475. Qui confessus est animo perficiendi opera requisita, si ea non perfecit, potest post Jubilæum absolvi a reservatis, non potest tamen obtinere commutationem votorum, n. 1476.

Inebriato. V. *Ebrietas.*

Infallibilitas Papæ. V. *Papa.*

INFAMIA INFAMIS.

Infamia est existimatio mala de aliquo, quoad aliquod ejus malum, l. 3, p. 2, n. 1191. Alia est Juris, quæ secundum leges inducitur per sententiam, licet crimen devulgatum non sit, alia Facti, quæ ex facto ipso, independenter ab omni lege humana, exurgit apud bonos et graves homines, l. 4, n. 786. Ad infamiam in majoribus criminibus requiritur major numerus personarum, quæ crimen sciant; et adhuc multo major numerus ad infamiam personæ publicæ, quam privatæ, n. 786.

Infamia ortum habens a sola parte adversaria, non habet ullum robur, sed debet ortum habere ab aliis fide dignis; nec potest Judex ex tali infamia sive fama procedere, nisi ea judicialiter sit probata, saltem per duos testes legitimos, quæ ita probata ordinarie tamen non sufficit ad torturam, nisi aliis indiciis sit suffulta, etc., a n. 1453. Licitum est alium infamare ad vitanda gravia tormenta, si crimen sit verum, non vero, si crimen sit falsum, l. 3, p. 2, n. 1190. Infamare seipsum regulariter non est mortale, ibid.

Infamis non est, cujus fama læsa est tantum apud medicos, mulieres, pueros, leves personas, etc., l. 4, n. 786.

Infamis vel est talis infamia Facti, vel infamia Juris, n. 787.

Infamis infamia Facti, de Beneficio provideri non debet, provisio tamen facta non est ipso jure irrita, sed irritanda, quando sufficienter constabit de delicto. Infamis infamia Juris, licet provideri non debeat, provisio tamen facta si confirmetur, antequam provisus decernatur infamis, confirmatio est valida, quod si sit infamis infamia latæ sententiæ, provisio facta est ipso Jure nulla, etc., n. 787. Cum subdito infami Beneficiando Episcopus aut Prælatus dispensare non potest quoad infamiam, sed tantum in ejus effectibus, quos causat infamia, n. 788.

Infamis infamia populari et publica, non est irregularis, sed infamis infamia legali et Canonica, l. 7, n. 513.

INFANS, INFANTIA.

Infantia tam masculi quam femellæ durat usque ad annum septimum inclusive, l. 3, p. 1, n. 1026. Infantibus ordinarie dari possunt carnes diebus Veneris, si tamen sint baptizati et ratione utentes, probabiliter illis dari non debent, l. 1, n. 674.

Infantes non possunt facere contractus, qui inducant obligationem saltem civilem, l. 3, p. 2, n. 167. Infantiæ proximus, si contrahat, non obligatur civiliter imo nequidem naturaliter, nisi malitia superet ætatem, n. 669.

Infantes valide baptizantur, l. 6, p. 1, n. 284.

In dubio, an vivat Infans, sub conditione est baptizandus, n. 284.

Infantes ethnicorum extra mortis periculum valide, non tamen licite baptizantur invitis parentibus, n. 284, 298. Ethnicorum seu infidelium infantes in variis casibus licite baptizantur invitis parentibus, v. g. si parentes sint stricte servi hominis Christiani, si parentes fuerint aliquando baptizati, vel uterque; vel saltem alteruter : si alter parentum petat; si infans sit in periculo mortis, si jam compos rationis petat, etc., n. 284, a n. 300, 309.

Infantes sub conditione rebaptizandi non sunt, nisi sit ratio vel dubium grave et morale, vel saltem rationabile de non suscepto Baptismo, etc., n. 284. Expositi tii probabilius rebaptizari debent, n. 284, 318. Qui baptizari possint invitis parentibus, etc., V. *Baptismus*.

Infantes valide confirmantur; consultius tamen est, ut cum iis expectetur donec ad usum rationis pervenerint, l. 6, p. 1, n. 384, 391. Qui septennium necdum compleverunt, nullas incurrunt Censuras, l. 7, n. 40, 47. Per solum Martyrium salvantur, l. 6, p. 1, n. 237. Infans est capax Ordinis, l. 6, p. 1, n. 182. Non tamen Matrimonii, n. 183. Infans valide initiatus sacro Ordine, non tenetur ad Castitatem, nisi Ordinationem suam post ratificaverit, l. 6, p. 3, num. 576.

Infantes licet occidere, quem iniquus agressor objicit, ut me occidat, l. 3, p. 1, n. 832.

Infantes expositi tii. V. *Expositi tii infantes. Pueri.*

Inferior Papa quando dispenset valide. V. *Papa.*

INFIDELITAS, INFIDELIS.

Infidelitas est triplex : *Prima* dicitur *Negativa*, eorum scilicet, qui nihil unquam de Fide audiverunt : quæ est pœna peccati. *Secunda* dicitur *Contraria*, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel pertinaciter contradicunt; ut Hæretici. *Tertia* dicitur *Privativa*, quæ privative opponitur Fidei, et est culpabilis ignorantia vel error circa res Fidei, lib. 2, n. 71. Infidelitas contraria iterum triplex est : scilicet Paganismus, qui repugnat Fidei nondum susceptæ; Judaismus, qui fidei in typo susceptæ repugnat; et Hæresis, quæ Fidei susceptæ in Veritate repugnat, n. 71. Pure negativa est inculpabilis, n, 76.

Infidelitas contraria et privativa est naturalis, et ejus periculo se exponens peccat mortaliter, n. 92.

Infidelis tenetur credere, sive ulterius inquirere, quando Fides nostra ipsi proponitur ut probabilior, a n. 43. Omnes actiones Infidelis non sunt peccata, a n. 74, l. 5, n. 12, 186. In infideles non baptizatos directam potestatem non habet Ecclesia, nec principes Catholici, l. 2, n. 77.

Infideles non baptizati non obligantur præceptis Ecclesiæ, l. 1, n. 674, 787. Sunt incapaces Beneficii Ecclesiastici, l. 4, n. 737. Ibi sortiuntur originem, ubi baptizantur, l. 6, p. 2, n. 2181.

Infideles per Baptismum in quacunque Diœcesi acquirunt titulum originis ad effectum suscipiendi sacros Ordines, l. 6, p. 2, n. 2181.

Infidelis contrahens Matrimonium in gradu ab Ecclesia prohibitio, si baptizetur, ideo separari non potest, l. 6, p. 3, n. 612. Licite init aliud Matromonium, si compars conversa novum Matrimonium contraxerit, non autem ante, n. 406. Si uterque convertatur et baptizetur, neutri licet aliud Matrimonium contrahere, n. 407. Duo infideles committentes crimen machinationis vel adulterii cum promissione Matrimonii, non possunt inire Matrimonium post Baptismum susceptum. n. 628.

INFIRMITAS, INFIRMUS.

Infirmitas, quæ impedit egredi domo ad negotia magni momenti, etiam excusat a Missa; imo, etsi ab aliis negotiis, ad quæ infirmus afficitur, non impediat, tamen adhuc excusat ab auditione Missæ periculum gravis incommodi alias subeundi; quod an sufficiens sit, judicio Medici, vel Superioris, vel Parochi, vel etiam proprio (si æger ita prudens sit) stari potest, l. 3, p. 1, a n. 678.

I nfirmo probabilius Communio dari potest ab aliquo sine stola et alba, si hæc haberi non possunt, l. 6, p. 2, n. 335.

Infirmus, si commode jejunium expectare non possit, etc., communicare potest non jejunus, l. 6, p. 1, n. 612. Si Eucharistiam sumere non possit, illicitum est eam ad illum deferre consolationis causa, n. 615. Quoties in eadem infirmitate communicare possit, etc. V. *Moribundus*. Quando excusetur a lectione Horarum. V. *Horæ Canonicæ*.

INFORMATIO JURIUM ROMANORUM.

Informatio Jurium Romanorum hæc est: 1. Pro Indulgentiis obtinendis, si Agens sine Memoriali Breve Indulgentiarum procuret, dantur ipsi 20 bajoci; si autem Memoriale facere et porrigere debeat, adhuc 30 bajoci superaddi debent, ita ut universim sint 50. 2. Idem datur pro Altaribus Privilegiatis, pro Fidelibus Defunctis impetrandis. 3. Idem etiam datur pro Altaribus Privilegiatis, pro Confratribus et consororibus alicujus Confraternitatis. 4. Pro Brevibus perpetuis cum Agenda dantur, scuta et 2 bajoci et pro Altari Privilegiato, quod semper simul dari solet, 20 bajoci. Pro Brevibus perpetuis pro Confraternitatibus Agoniæ nihil datur: pro Agentia tamen et Altari Privilegiato solvitur unum scutum, vel per aliquos tantum imperialis monetæ communis. 5. Pro dispensatione pro Ordinibus per Datariam, taxa universim cum Agentia sunt 4 scuta; et si detur ob nobilitatem, adhuc 2 scuta superaddi debent: quod si Officialibus superaddantur 50 bajoci intra dies 8, dispensatio illa haberi potest. 6. Pro ea dispensatione per Secretariam (quæ intra unum diem haberi potest) taxa sunt 9 scuta cum Agentia. 7. Pro ea in ætate 13 mensium taxa cum Agentia sunt 11 scuta; quandoque etiam plura dari debuerunt. 8. Pro ea in irregularitate ex delicto vel ex defectu, Pœnitentiariæ nihil datur, Agentia tamen solvi debet juxta mensuram laboris et difficultatis: ordinarie solvuntur Agenti 50 bajoci. Si vero delictum sit publicum, au irregularitas proveniat ex defectu, tunc dispensat Dataria et taxa simul cum Agentia sunt 12 scuta. Si Laicus, qui habet uxorem viduam, petat Ordines, taxa quandoque ascendit ad 185 scuta. 9. Pro ea super Natalibus, ad Ordines suscipiendos tantum, taxa sunt 7 scuta et 50 bajoci. Ad Ordines et beneficia, 41 scuta. Ad Ordines, Beneficia et Dignitates Ecclesiasticas, excepta Prælatura, 50 scuta. Ad Ordines tantum, si dispensandus est filius Presbyteri, 20 scuta. 10. Pro ea Matrimonialibus in forma Pauperum taxæ variæ sunt pro varietate graduum consanguinitatis vel affinitatis. 11. Pro Oratoriis obtinendis et Altaribus portatilibus taxa sunt 12 scuta. 12. Pro Notariatu Apostolico taxa cum Agentia sunt 4 scuta et 50 bajoci. 13. Pro Protonotoriatu Apostolico taxa sunt 24 scuta: apud Ducem Sforzia aut alium, qui ex Privilegio Apostolico eum etiam dat, taxa sunt 6 vel 7 scuta et 50 bajoci. 14. Pro facultate ingrediendi Monasteria Monialium, taxa sunt 25 scuta. 15. Pro pauperibus dispensandis in affinitate et consanguinitate taxa est diversa pro diversitate graduum. 16. Pro divitibus et nobilibus dispensandis etiam taxa pro diversitate graduum est diversa, lib. 6, p. 3, a n. 931.

Ingressus simoniacus. V. *Simonia*.

INHONORATIO.

Inhonoratio est testificatio quædam mali seu imperfectionis in altero, l. 3, p. 2, n. 1193.

INIMICUS.

Inimico communia dilectionis signa et beneficia tenemur exhibere, non vero, per se loquendo, specialia, l. 2, n. 182. Veniam legitime petenti, non tantum interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere oportet, ib. Eum odisse odio inimicitiæ sive personæ secundum se, est ex genere suo mortale; non vero odio abominationis sive qualitatis, quod sæpe licitum est, ib. Licet ei velle malum, quatenus illi bonum est, si non fiat ex vindicta, ib. Est obligatio gravis veniam petendi et reconciliationem quærendi; quando alter graviter offensus est, nec superest aliud medium reconciliandi; non vero, si injuria illata non sit gravis, vel alter graviorem intulerit, item, quando aliter læso satisfieri potest, vel hic petitionem veniæ non curat, etc., a n. 188. Qui prius offendit, etiam, cæteris paribus, tenetur prius veniam petere, et dare signa reconciliationis, n. 190. Fugiens ejus alloquium, aut eum non salutans, quando circumstantiæ docent id fieri ex odio, inimicitia vel vindicta, peccat mortaliter; n. 182, a n. 191. Eum accedendi et alloquendi est obligatio, si id sine magna difficultate fieri possit, et prævideatur, quod alter odium sit depositurus, n. 192. Qui non impedit iujustum grave damnum inimici, quando absque alicujus momenti detrimento potest, peccat mortaliter, n. 103.

INJURIA.

Injuria est læsio juris alieni vel materialiter vel formaliter injusta, sive, læsio juris, quod alter habet in re vel ad rem, in qua damnum patitur, l. 3, p. 2, n. 1, 19.

Injuria damnosa alia est materialis; cum quis rem alienam destruit, accipit vel retinet bona fide, id est, probabiliter judicans id sibi licere, vel rem esse suam: alia est formalis, qua quis rem alienam destruit, accipit vel retinet mala fide, n. 1.

Injuria censetur gravis, quæ spectata communi hominum complexione, secundum se apta est causare magnam contristationem, aut amicitiam dissolvere, a n. 2. Scienti et volenti voluntate efficaciter et effective cessiva juris, fieri non potest injuria, potest tamen fieri, si voluntas non sit efficaciter cessiva juris, a n. 4, n. 85. Probabilius est ejusdem speciei sive fiat invito, sive consentienti, quando hujus consensus est irritus, n. 15. Qui intulit injuriam, ex qua nullum alteri secutum est damnum, non tenetur in conscientia ad restitutionem, potest tamen cogi ad satisfaciendum pro injuria, n. 1, 16, qui intulit injuriam damnosam etiam materialem tantum, tenetur restituere; sed nonnisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quod ex ea factus est ditior, nisi dominium rei illius per legitimam præscriptionem sibi comparaverit, n. 114. Qui intulit injuriam formalem, sive rem adhuc habeat, sive non, tenetur restituere, et quidem tantum quantum est damnum secutum, n. 1, 147. Damnum inferens Caio, putans se inferre Titio, si ita comparatus sit, ut adhuc inferret, quamvis sciret fieri Titio, videtur facere injuriam formalem Titio; non vero, si ita comparatus non sit, l. 3, p. 2, n. 200. Impediens alterum, a venatione, piscatione, aucupio, ad quod jus habet, facit illi injuriam, et tenetur compensare, quantum alter, deductis expensis, putabatur lucraturus, si impeditus non fuisset, etc., a n. 263. Magistratibus et Principibus fit injuria, si defraudentur vectigalia, gabellæ, etc., a n. 269. Defraudans Præmiferum, fa-

cit ei injuriam, quæ compensari debet; vel saltem per tertium, cum defraudato debet fieri transactio, ut acquiescat, etc., a n. 284. Pro injuria voluntaria et culpabili corpori illata, ordinarie debet fieri restitutio, n. 296, a n. 305.

Injuria gravis est, si quis vi vel fraude inducat alterum ad mortale, levis ordinarie est, si inducat ad leve; qui sic induxit, tenetur ex justitia, quantum fieri potest, removere damna inde alteri nata, et removere causas ulterioris lapsus, etc,, a n. 343.

Injuria contra honorem, nomine generico dicitur contumelia, 1223. Contra famam potest esse sine contumelia, n. 1225. Contra famam specie distinguitur ab injuria contra honorem, n. 1226.

Injuriæ factæ contra parentes, quæ adversantur pietati, sunt diversæ speciei ab injuriis alteri proximo factis, v. g. odium, detractio, irrisio, etc., l. 6, p. 2, 1005. Etiam diversæ speciei injuriæ sunt, quas pater infert filiis, et quas nepotibus; item quas conjux infert conjugi, n. 1007. Etiam injuria a patre facta filio distinguitur specie ab injuria a filio facta patri; item facta fratri vel sorori specie differt ab ea quæ fit parentibus : non tamen ea, quæ fit fratri, specie differt ab ea, quæ fit sorori; nec quæ fit contra alios propinquitatis gradus, specie differt etc., a num. 1008. Quæ fit in Superiorem, ut talis est, specie differt ab injuria ipsi non ut Superiori illata, n. 1010.

INJUSTITIA.

Ordinarie est injustitia, suadere alicui, vel juvare aliquem, ut huic potius (in particulari eum determinando) furetur, quam alteri, l. 2, a n. 225. Etiam injustitia est dare Beneficium vel aliquid spirituale pro pretio temporali, l. 3, p. 1, a n. 119.

INNOCENS.

Innocentem nunquam licet directa intentione et scienter occidere, l. 3, p. 1, n. 822. Innocens ad mortem capiendus a satellitibus ejus innocentiam scientibus, potest eos occidere, non vero, si nescirent ejus innocentiam : nec innocens incarceratus licite occidit custodes carceris, n. 815. Innocentes non licet in urbem obsessam repellere, aut fame enecare, num. 833. Eos, per se loquendo, etiam in bello justo non licet occidere, n. 880, 885. Innocens inter sagas a dæmone repræsentari potest, l. 4, n. 1452. Innocens ob alterius culpam a sponsalibus recedens accepta acquirit et donata juste repetit, l. 6, p. 3, n. 130. Innocens conjux ordinarie non tenetur ad divortium ob adulterium alterius conjugis, n. 447. Externe tantum delictum condonans divortium adhuc intentare potest : sicuti etiam, si nocens condonationem non acceptarit, a n. 452. Innocens delicti conscius, si ante vel post sententiam divortii petat, vel alteri petenti libere reddat debitum, hoc ipso pro foro externo præsumitur condonare, etiam pro foro interno ordinarie censetur condonare, si tactus, amplexus, oscula exerceat : si ad mutuam familiaritatem, mensam, etc., redeat, n. 453.

INNOCENTIÆ STATUS.

Innocentiæ seu Justitiæ originalis status constituebatur per varia dona cum gratia et donis supernaturalibus, quo stante pars hominis superior perfecte erat subjecta Deo et pars inferior per speciales Dei gratias et dona perfecte subjiciebatur superiori, etc., l. 5, n. 69.

INOBEDIENTIA.

Inobedientia ex contemptu potestatis Superioris aut Legis proficiens est mortalis : venialis autem, si absolute obedire et subjici velis, hic et nunc tamen in re modica obedire nolis, etc., l. 5, n. 296, 298. V. *Religiosus.*

INOPS.

Inops in ordine ad dispensationem Matrimonialem obtinendam dicitur, qui nihil habet, l. 6, p. 3, n. 856. V. *Pauper.*

INQUIETUDO.

Inquietudo cordis est inordinata applicatio mentis ad acquirendas vel conservandas divitias. Quando retrahit a spiritualibus, vel aliis, ad quæ obligamur, est mortalis, l. 5, n. 300.

INQUISITIO.

Inquisitio alia est generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur; alia specialis, quando de certa persona et certo crimine quæritur; alia mixta, quando vel sola persona, vel solum crimen est speciale, l. 4, n. 1428. Generalis potest institui a Judice sine ulla data occasione, ex solo officio; non tamen de occultis eliciendis, de quibus nulla est fama, ibid. In inquisitione generali subditus etiam interrogatus sub juramento, non tenetur, imo non potest procedere criminosum occultum, ibid. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum vel trium, deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, ibid. Inquisitio generalis licita est Judici, quando crimen est manifestum et auctor ignoratur; non tamen particularis, nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint, ibid. Specialis sine justa causa institui non potest, in qua Judices et Principes plura observare debent, a n. 1429. Inquisitio in sagas cautissime instituí debet, n. 1431. Ad inquisitionem specialem instituendam requiruntur indicia magna et quo inquisitio futura est ignominiosior, aut damnosior, eo majora requiruntur indicia, n. 1443.

INSIDIÆ.

Insidiis contra hostem uti licet, dummodo absint mendacia, l. 3, p. 1, n. 880.

INSORDESCENS IN CENSURA.

Insordescens in Censura dicitur, qui animo pertinaci, et cum contemptu Potestatis Ecclesiasticæ perseverat in ea per annum, l. 7, n. 287. Insordescens in Censura lata in causa Hæresis, habetur veluti Hæreticus ipso jure, et absque alia sententia, n. 288. Insordescens in ea lata ob causam, quæ non est Hæresis, habetur tanquam leviter suspectus de fide, et specialiter de potestate Clavium in Ecclesia, etc., n. 289. Insordescens in excommunicatione lata in causa criminali, habetur pro convicto de eo crimine, non autem in causa civili, n. 290. In Censura insordescens non videtur ordinarie ipso facto privatus Beneficiis Ecclesiasticis, etc., n. 291. Insordescens in ea per annum, etiamsi in articulo mortis sit absolutus, potest tamen privari sepultura Ecclesiastica, n. 291.

INSPIRATIO DIVINA.

Inspirationes Divinas negligere, quæ tendunt ad opera consilii, non est peccatum; eas tamen contemnere, peccatum est : uti etiam peccatum est eas non sequi, quæ tendunt ad opus præceptum, l. 5, n. 211. Si contra eas deliberate committantur imperfectiones, communiter subest peccatum, n. 212.

INSTALLATIO.

Installatio facta a Capitulo, quod habet jus eligendi et confirmandi, habet vim confirmationis, l. 4, n. 426.

INSTITUTIO IN BENEFICIO.

Institutio in Beneficio est attributio sive concessio ejus facta ex præsentatione Patroni, l. 4, n. 300. Alia dicitur *Collatoria* Tituli, per quam datur jus in Beneficio, quæ fieri potest tam ab inferiori, quam Episcopo; alia *Auctorisabilis*, quæ respondet Beneficio curato, et fit ab Episcopo vel ejus Vicario, aliquando etiam ab Abbate vel Monasterio. Item alia est *Verbalis* per quam voci vel scripto confertur jus Beneficii; alia *Realis*, per quam fit inductio in possessionem, n. 359. Ad eam non est opus scriptura vel alia cæremonia; expedit tamen eam scripto fieri, etc., ib. Institui non potest habens Beneficium incompatibile cum eo, quod præsentatur, nisi aliud intendat dimittere, aut a S. Sede sit dispensatus, n. 365. Nemo potest seipsum instituere, n. 360. Institutio facta ab Episcopo independenter a voluntate Patroni, est invalida, nisi hic resciens censeatur velle cedere juri suo, n. 356. Ad eam prærequiritur præsentatio, si eidem competat præsentatio et institutio, nisi utraque conveniret ex diverso jure, n. 363. Instituens ordinarie non potestate præsentatis eligere quem vult. Quod si Patroni non consentiant etiam moniti, potest Episcopus uni gratificari, vel tertium etiam aliquem eligere, neutrum e præsentatis possit eligere absque atroci scandalo facti, n. 364. Institutionis exsecutio suspenditur, si processum sit et appellatum judicialiter, et est irrita, si fiat inscio vel invito Patrono, n. 366. Potest institutio fieri extra Diœcesim vel territorium instituenti, l. 4, n. 366. Ea fieri non debet ante elapsum terminum edicti, ubi consuetudo est illud publicandi, etc., n. 367. Si quis ante institutionem se in administrationem ingerat, non semper privatur omni jure suo quæsito, nec semper incidit in pœnas statutas, n. 368.

INSTRUCTIO PAROCHORUM ET CONFESSARIORUM.

Instructio Parochorum et Confessariorum, quomodo in impedimentis occultis dispensationem a S. Pœnitentiaria impetrare debeat, hæc est : scribere potest quicunque in quacunque lingua sine ullis sumptibus. In supplica exponitur casus, circumstantiæ debitæ et causæ, item nomen illius, ad quem rescriptum remitti debet, et civitas, ad quam dirigi debet; etc., lib. 6, part. 3, n. 909.

INSTRUMENTUM FINGENS.

Instrumentum fingens amisso Originali, si absit præjudicium tertii, non committit crimen falsi, agit tamen illicite, l. 3, p. 2, a n. 1123.

Integritas Confessionis. V. *Confessio.*

INTENTIO.

Intentio in genere est voluntas efficax finis obtinendi per media; sive actus voluntatis efficaciter tendens in aliquod objectum habendum vel ponendum, l. 4, n. 1324. Intentio dividitur 1. In *formalem*, quæ est voluntas efficax nunc in se existens, quæ satis percipitur ab eo, qui eam habet; et in *virtualem*; quæ aliquando extitit, et non revocata, sed adhuc existit, saltem in virtute sua. 2. In *habitualem*, quæ neque in se, neque in aliquo suo effectu existit; attamen existit, et necdum est revocata; et in *interpretativam*, quam homo nunquam habuit; est tamen ita comparatus animo, ut eam haberet, si de ea cogitaret. 3. In *explicitam*, qua aliquid in se clare cognitum volumus; et in *implicitam*, qua tendimus in aliquid solum confuse cognitum, volendo aliquid sub quo vel in quo continetur. 4. In *directam*, qua aliquid in seipso volumus; et in *indirectam*, qua vel volumus causam, aut aliquid cum re connexum; vel non impedimus rei existentiam, quando possumus, et debemus, l. 4, n. 1324. Intentio aliqua ad Deum requiritur ad Orationem, n. 1323. Ad satisfaciendum pro Horis, non requiritur intentio formalis vel explicita orandi, sed sufficit virtualis; non autem sufficit pure habitualis aut mere interpretativa, sufficit tamen implicita seu indirecta orandi, etc., a n. 1325. Non requiritur expressa intentio recitandi attente et studiose, n. 1327. Signa sufficientia intentionis orandi varia sunt, v. gr. si quis sumpto Breviario iverit ad locum, in quo orare solet; si caput saltem initio detexerit, crucem formarit, etc. Item certus est de intentione sufficiente, si timeat, ne hanc non habeat, etc., num. 1328. Intentio nova, vel primæ intentionis renovatio non requiritur, si plures Horæ consequenter recitentur; neque etiam ea requiritur; si fiat interruptio, et postea prosecutio Horæ, num. 1329. Intentio satisfaciendi non requiritur ad recitationem Horarum, sed sufficit intentio ponendi onus debitum, ibid. Qui Horas orasset, etiam nolens satisfacere præcepto, tamen satisfecisset, ibid. Intentio Ministri conficientis Sacramentum saltem debet esse virtualis et absoluta, l. 6, part. 1, num. 47, a n. 54. Debet esse intentio faciendi hoc, quod facit Ecclesia, num. 54. Non sufficit indirecta, num. 55. Nec sufficit habitualis, num. 56. Nec interpretativa sufficit, n. 57. Conditionata an et quando valeat, num. 47, a n. 78. Virtualis sufficit; pro praxi tamen expedit confectioni Sacramentorum præmittere formalem, si Minister sic reflectat, num. 58. De intentione sufficiente et requisita ad validam Sacramentorum confectionem imprudenter dubitat Minister, si hanc studiose, non omiserit, aut positive non excluserit, vel oppositam non habuerit, num. 59. Etiam coacta sufficit, si Matrimonium excipias, num. 60. Intentio debet esse determinata ad materiam et personam, num. 61. Intentio inducendi novum ritum, per se loquendo, non invalidat Sacramentum, num. 62. Si intentiones conficientis vel conficientium Sacramentum sint reipsa implicitæ et indirecte contrariæ, validum vel nullum est Sacramentum, tum secundum intentionem quæ prævalet; quod si neutra prævaleat, Sacramentum non conficitur, a num. 69, 74. Intentio conditionata sub conditione præsente vel præterita purificata, sufficit ad confectionem Sacramenti, non vero sub conditione futura, num. 47, a num. 78. Intentioni conficiendi Sacramenta conditiones extrinsecæ absque gravi causa addi non debent, num. 82. Ad validam Sacramentorum susceptionem in adultis ratione utentibus non sufficit intentio sive consensus pure indirectus, vel in causa, sed ad eam requiritur et sufficit saltem intentio interpretativa (si pœniten-

tiam excipiat) lib. 6, part. 1, numer. 163, 166. Etiam ad eam non sufficit intentio sub conditione de futuro contingente, num. 167. Intentio ad valorem Sacramenti requisita in adulto suscipiente, non est uniformis, num. 186. Ad Baptismum sufficit habitualis, imo implicita tantum, num. 168. Ad Confirmationem habitualis sufficit forte etiam interpretativa, num. 169. Ad Eucharistiam, saltem habitualis, in moribundo etiam interpretativa sufficit, num. 170, 172. Ad Pœnitentiam, saltem habitualis, imo et implicita vel interpretativa sufficeret, si dolor aliquo signo externo expressus fuisset, num. 171. Ad extremam Unctionem sufficit interpretativa, num. 172. Ad Ordinem non sufficit interpretativa, num. 173. Ad Matrimonium non sufficit interpretativa ; quandoque tamen non sufficit habitualis, n. 174. Quæ intentio requiratur in applicante Sacrificium; V. *Applicatio Missæ*. Pro consecrandis parvis Hostiis sufficit intentio ante habita, quamvis postea, dum major Hostia consecratur, ad illas expressa reflexio non habeatur, l. 6, p. 1, n. 452.

In ordinando, si adultus sit, requiritur intentio saltem implicita recipiendi talem Ordinem, nec sufficit interpretativa, l. 6, p. 2, a n. 2228. In Ordinante probabiliter adhuc est sufficiens intentio Ordinandi, quamvis sub pœna excommunicationis præcipiat, ne ullus habens impedimentum audeat suscipere Ordines, etc., n. 2232.

In admittente Beneficium, quod habet annexum Ordinem Sacrum, debet esse intentio saltem conditionata clericandi, et Sacrum Ordinem suspiciendi intra tempus a Jure requisitum, etc., l. 4, n. 734, a n. 859.

Intentio satisfaciendi præcepto non requiritur ad illud implendum, l. 1, n. 692. Nec obstat impletioni præcepti intentio illi non satisfaciendi, n. 693. Intentio faciendi hoc, quod præceptum est, communiter requiritur ad impletionem præcepti a n. 694.

Intentio bona operibus nostris præfigi debet, quæ diversimode fieri potest v. g. Quidquid facio, vel faciam, mi Deus, ideo esse volo, quia tibi placet a me fieri, etc., l. 5, n. 347. Omnia actu et formaliter semper ad Deum referre non est obligatio, aliquo tamen modo ea ad Deum referre tenemur, l. 5, a num. 208.

INTERCESSOR.

Intercessor, Internuntius, etc., non possunt surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putant mercedem non correspondere, l. 3, p. 1, n, 973. Ut illis liceat compensatio occculta, debent esse certi de injuria, n. 974.

INTERDICTUM.

Interdictum est constitutio prohibens sine pœna : sive est Censura Ecclesiastica, prohibens divinorum Officiorum, Sacramentorum aliquorum, et Ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est, l. 1, n. 878, n. 410. Interdictum aliud est locale, quod immediate locum afficit: aliud personale, quod immediate afficit personas; aliud mixtum, quod immediate afficit locum et ejus incolas, l. 7, n. 410. Interdictum tam locale, quam personale, aliud est generale, quo locus Generalis, v. g. Civitas, Provincia, etc., interdicitur. Aliud est Particulare, quo locus vel persona particularis interdicitur, ibid. Interdicta, Civitas, etiam comprehendit suburbia ; item Parochia, Sacellum et Cœmeterium contiguum; item Familia, etiam Clericos illius Familiæ; non vero populus interdictus comprehendit Clericos, studiosos, peregrinos; etc., l. 7, n. 410, 414, 416. Interdictum cessat, si Communitas interdicta dissolvatur, in quam, ut talem illud cadebat; non vero, si afficiebat personas certas, lib. 7, n. 411. Etiam cessat, si generaliter interdictus domicilium mutet, non vero, si particulariter interdictus illud mutet, n. 413. Si feratur ad certum tempus propter delictum præteritum, hoc tempore elapso, cessat absque ulla absolutione, n. 426. Interdictum plures habet effectus, verb. grat. prohibitionem divinorum Officiorum, administrationis Sacramentorum (excepto Baptismo, Confirmatione et Pœnitentia) Sepulturæ Ecclesiasticæ, etc., a n. 418. Interdictum ferre possunt iidem, qui excommunicare et suspendere, num. 424. Locale et Personale Generale, quod Jure communi et impositum, nec reservatum, tolli potest ab Episcopo, vel alio habente Jurisdictionem in Communitatem interdictam; non tamen a Religiosis Privilegiatis, ibid. Ferri potest Interdictum Personale ob culpam mortalem: Generale in Communitatem ob peccatum valet grave cum contumacia commissum a capite, vel præcipuis membris, a n. 424. Ad illud tollendum requiritur signum externum, n. 428. Interdictus personaliter est inhabilis ad omne Beneficium Ecclesiasticum, l. 4, a n. 779. V. *Canon*. Interdictum possessorium est adjumentum adipiscendæ, retinendæ aut recuperandæ possessionis, quod est mutiplex, v. g. *Quorum bonorum, quorum legatorum : Uti possidetis, et utrobi; Unde vi aut clam et precario*, etc., l. 3, p. 2, n. 711.

INTERPRES.

Interpres, per quem quis confitetur, vel confiteri voluit, licet postea non confiteatur, obligatur ad servandum Sigillum, lib. 6, par. 2, n. 1933, 2952.

INTERPRETATIO LEGIS.

Interpretatio legis est actus prudentiæ, quo declaratur sensus legis non ita claræ. Ea locum habet in lege naturali et positiva, tam divina quam humana, l. 1, n. 823. In interpretatione legis præceptivæ vel pœnalis debet servari proprietas verborum in sensu naturali, secundum usum communem hominum : si autem nomen sit analogum, stat pro famosiori analogato, n. 824. In Interpretatione Legislatoris præcise stare non obligamur : si post legem, promulgatam dicat, se aliter intelligere, quam verba proprie sumpta sonent ib. In interpretatione Legis favorabilis, lex extenditur ad proprietatem verborum, etiam in sensu civili, etc., n. 825. Interpretatio legis odiosæ vel penalis debet esse benignior, n. 826. Si interpretatio prohibeatur, ea tantum prohibetur, quæ est frivola et contra mentem Legislatoris, aut saltem talis, quæ fiat ex professo typis mandanda, n. 828. Ea locum non habet, quando Legislator interrogari potest, ib. Interpretatio Privilegii concessi in bonum Communitatis, etc., ampla esse debet. Privilegii privatio facti per modum dispensationis a communi lege restringi debet, num. 839.

INTERRUPTIO.

Moralis interruptio actus, et non solum physica multiplicat peccatum numero in ordine ad Confessionem, v. g. si interveniat contraria voluntas et propositum, si cessetur ab actu, voluntarie et libere, etc., l. 5, num. 146. Interruptio verborum nimis

longa, ordinarie invalidat formam Sacramenti, l. 6, p. 1, num. 23. Interruptio vel divisio in Horis, quæ et quale sit peccatum. V. *Horæ Canonicæ.*

Interruptio Missæ. V. *Missæ celebratio.*

INTERSTITIA.

Interstitia Ordinum servari debent, l. 6, p. 2, n. 2214, a n. 2296. Ex causis in iis dispensari potest, num. 2297. In illis Episcopus ordinandi dispensare potest, item Nuntius Apostolicus cum arctatis Beneficio a n. 2298. Item superiores Regulares cum suis Subditis Regularibus ex privilegio in interstitiis dispensare possunt, num. 2300. Si in interstitiis dispensetur et dicatur : Dispensamus ad 3 Ordines majores 3 diebus festivis accipiendos sine interstitiis, intelliguntur dies interpolati, et non continui, num. 2301. Qui sine illis ordinatur peccat graviter, et si eodem die suscipiat duos sacros Ordines suspensionem incurrit, n. 2302. Interstitiis non observatis ordinari possunt Religiosi Ordinum, quibus ante Tridentinum licuit, n. 2304.

INTRUSUS.

Intrusus in genere dicitur omnis ille, qui accipit vel retinet Beneficium, sciens sibi nullum jus in illo competere : strictius loquendo, intrusus dicitur qui sine auctoritate veri Collatoris se in Beneficium committit, item, qui sine titulo se in administrationem Beneficii ingerit, item, qui post electionem ante confirmationem Beneficium administrat, etc., l. 4, n. 713. Intrusio an et quæ obstet Regulæ de Triennali. V. *Regulæ de triennali.*

INVENTA.

Inventa an et cui restituenda. V. *Bona inventa.*

INVERSIO PARTIUM IN MISSA.

Inversio partium ejusdem rationis in Missa, est tantum veniale. Inversio partium dissimilium, si fiat ex proposito, erit mortale, l. 6, p. 2, n. 437.

INVESTITURA.

Investitura est aliquid, quo significatur Jus in Beneficio ante acceptum, l. 4, num. 300.

INVIDIA.

Invidia est tristitia de alterius bono : est ex genere suo mortalis et gravissima quidem, atque in Spiritum Sanctum, si sit de ipsa gratia vel auxilio Dei; aliquando est venialis tantum, l. 5, a n. 303. Filiæ ejus sunt odium, detractio, gaudium in malis proximi, susurratio, etc.,

INVITUS.

Invitus potest absolvi ab excommunicatione ; item dispensari in voto, l. 6, p. 3, n. 972.

Invocatio Dæmonis. V. *Dæmon.*

IRA, IRATUS.

Ira est ordinatus appetitus vindictæ. Dupliciter fieri potest : 1. Ex parte modi irascendi. v. g. si quis nimium interius exardescat, vel exterius per signa nimis patefaciat; quæ ex genere suo est venialis. 2. Ex parte objecti v. g. si quis vindictam appetat, plane injustam ob causam, vel si justo majorem, etc., hæc ex genere suo est mortalis, l. 5, n. 346. Filiæ ejus variæ sunt, ibid. In ira indigendo homini tantum, unde nominare mortem Dei, septem Sacramenta, Dæmonem, etc., sæpe est veniale tantum, si absit scandalum, etc., l. 3, p. 1, n. 246. Ad iram communiter accedit species maledictionis, quæ diversas specie malitias continere potest, l. 7, p. 2, n. 1130. Irato reddens gladium, quo tprævidetur alium occisurus, peccat, nisi metus gravis incommodi excuset, l. 2, n. 265.

IRREGULARIS.

Irregularis valide, non tamen licite suscipit Ordines, l. 7, n. 433. Præter exercitium et receptionem Ordinum alia obire potest, n. 434, 438. Si illi conferatur potestas, quam recipere prohibetur, v. g. Jurisdictio ad absolvendum vel Beneficium, si id fiat a sciente eum esse irregularem, fit valide, non vero, si id fiat ab ignorante eum esse irregularem, n. 436. Ex delicto talis, si obligatus sit ad exercitium Ordinis, quod sine infamia omittere non potest, si irregularitas sit notoria et in ratione delicti et in se, non potest illud licite exercere, n. 437. Ob homicidium voluntarium et injustum talis Beneficio privari debet, non tamen pensione, n. 441. Nullus debet censeri talis in dubio, excepto casu dubii homicidii injusti, a n. 450. Probabiliter non est talis dubitans, an per se in bello justo aliquem occiderit, n. 453. Talis est dubitans, an consilium a se datum aliquid effecerit ad homicidium patratum, n. 455. Probabilius non est talis, dubitans, an ille, cui consilium dedit, homicidium reipsa commiserit, ibid. Probabilius est talis, dubitans, an fœtus, ad cujus abortum concurrit, fuerit animatus, n. 456. Talis non est, quia cum dubio irregularitatis accepit Beneficium, si post adhibitam diligentiam dubium illud maneat, n. 457.

Irregulares ex delicto varii sunt, a n. 481. Probabilius talis est, qui invincibiliter ignorat, delicto, quod committit, irregularitatem esse annexam, n. 482. Talis non est rebaptizans aliquem sub conditione, quem scit esse baptizatum, n. 483. Nec iterans Confirmationem vel Ordinem, n. 484. Nec Laicus extra necessitatem solemniter aliquem baptizans aut Sacramentaliter aliquem absolvere tentans, n. 485. Talis est confessus et absolutus a peccato gravis vulnerationis, si post absolutionem mors sequatur, n. 488. Talis est præbens arma alteri ex intentione, ut alterum occidat, vel mutilet; vel etiam id prævidens aut timens tantum, si effectus sequatur, n. 489. Probabiliter talis est mortem non impediens, ad quod ex justitia tenetur, n. 490. Talis non est occidens adulterum deprehensum cum uxore, filia, matre, sorore, n. 491. Nec casuale homicidium committens, si non adsit culpa gravis, n. 492.

Irregulares ex defectu tam corporis quam animæ, plures sunt, n. 493. Talis est, qui semel deliravit ex causa de se habituali et permanente, n. 494. Item Epilepticus, qui si per biennium morbo liber fuerit, in his partibus Germaniæ ad Ordines admitti solet, n. 495. Item Energumenus, n. 496. Probabiliter etiam talis est carens scientia a jure requisita, n. 497. Item Hermaphroditus, qui si sit Ordinatus et postea in eo prævaleat sexus muliebris, iterum est irregularis, n. 498. Talis non est, cui amisso oculo, vitreus v. g. adeo artificiose impositus est, ut adverti vix possit, n. 500. Talis non est habens pollicem et indicem, et tantum alio carens digito non impedito, n. 505. Nec qui amisit primum tantum

articulum sinistri pollicis, ibid. Nec surdaster, n. 502. Surdus tamen probabilius est talis, ibid. Talis non est claudus, si absque baculo et pede ligneo functiones Ordinis obire possit, n. 504. Talis est illegitimus, n. 505. Talis non est natus ex conjugata, etiamsi constet, quod sub tempus conceptionis mater cum adultero habuerit copulam, si etiam marito sub tempus conceptionis ad eam aditus patuerit, n. 506. Talis non est natus e conjugibus voto Castitatis ligatis, n. 570. Nec si unus conjugum altero invito post consummatum Matrimonium in Religione professus esset, ibid. Talis autem esset, si alteruter conjux bimestri ante consummatum Matrimonium esset professus in Religione, ibid. Talis non est Judæus, quia sic habitus, aut infidelis conversus, nisi relabatur, n. 508. Talis communiter censetur expositicius, n. 500. Talis præsumitur Ordinatus tribus mensibus ante annum 24 completum, credens id non fore graviter illicitum, n. 511. Talis non est infamis infamia publica et populari, seu legali et canonica, n. 513. Talis est histrio sive ludio publicus, n. 514. Talis est conjugatus, qui uxore non consentiente Ordines suscipit, aut Castitatem vovet; non autem, si putet hanc mortuam, aut si hæc postmodum consentiat, n. 510. Talis non est Diaconus dans nomen militiæ, in qua nunquam pugnæ interfuit; etiam male vivens cum concubina non attentato Matrimonio, n. 521. Talis est, qui concurrit ad mortem alicujus ut Justitiæ Minister aut Commissarius, alias non, n. 522. Talis est Advocatus Judicem instigans ad mortem accelerandam, aut dicens in particulari, hunc reum esse morte dignum, alias non, n. 523. Talis est testis in causa sanguinis effectu secuto, n. 524. Talis probabiliter non est nuntius publicus judicii criminalis, n. 525. Nec occidens injustum invasorem pro defensione suæ pudicitiæ aut bonorum temporalium magni momenti, aut defensione vitæ innocentis, n. 526. Nec ille, qui non potest fugere, nisi cum magna ignominia, n. 527. Nec Clericus aut etiam Episcopus in bello pugnans, si hoc sit necessarium, n. 528. Nec Chirurgus secundum artem secans vel adurens morte secuta, n. 529. Nec Clericus Chirurgiam exercens per sectionem et adustionem, nisi sequatur mors, ibid. Talis est male tractans cadaver Clerici mortui, aut percutiens Clericum etiam factum Hæreticum, n. 530. Talis est campanam ideo pulsans, ut reus securius ducatur, aut ut Judex in fine pulsus legat mortis sententiam, aut ad seditionem, n. 531. Talis fit, qui vulneravit aliquem non lethaliter, si mors sequatur ex alia causa antecedente, n. 53. Talis in necessitate licite communicat, qui si possit, tenetur confiteri non reservata et indirecte absolvi a reservatis, l. 6, p. 1, n. 538. Ad Beneficium vel pensionem Ecclesiasticam promoveri, non potest, l. 4, n. 780.

IRREGULARITAS.

Irregularitas est impedimentum Canonicum, susceptionem Sacrorum Ordinum et susceptorum usum impediens, l. 7, n. 529. Ea dividitur: 1. In eam, quæ ex delicto, et quæ ex defectu. 2. In totalem vel proprie dictam, quæ omni Ordine suscipiendo et suscepti exercitio privat; et in partialem quæ aliquo tantum Ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem, ibid. Irregularitas non est Censura, n. 430. Ea inhabilitat ad Ordines suscipiendos, etiam primam Tonsuram, et impedit exercitium Ordinum susceptorum; item invalidat collationem Beneficii factam in irregularitate constituto, ad cujus functiones ille inhabilis est, n. 432. In ea exercens actum Ordinis, aut suscipiens Ordinem, peccat graviter, ibid. Beneficium in ea impetrans, obtenta hujus dispensatione, licite ille retinet, ibid. Si ea post acceptum Beneficium incurratur, non privat Beneficio ipso facto, nisi leges id clare exprimant, n. 439. Nec privat jure eligendi, quod est Beneficio annexum, n. 440. Illa non est semper signum, quod quis ad statum Ecclesiasticum non sit vocatus, n. 1442. Ea non incurritur, nisi in jure expresse habeatur, n. 433. Ut incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus, consummatus et mortalis, ibid. Ea tollitur non per absolutionem, sed per dispensationem, ibid. Irregularitas ex defectu natalium etiam tolli potest per Professionem in Religione approbata, quoad Ordines, et non quoad Prælaturas ibid. In Irregularitatibus ex defectu dispensare potest solus Papa, et qui ab eo privilegium habet, ibid. In Irregularitate illegitimi probabiliter dispensare potest Episcopus; item alii habentes jurisdictionem quasi Episcopalem: item Capitulum Sede vacante, ad Ordines Sacros, item ad Canonicatum Ecclesiæ Collegiatæ, et ad inferiora Beneficia Ecclesiæ Cathedralis, quæ non requirunt Sacrum Ordinem; item ad administrandum in Ordinibus Sacris bona et forte etiam mala fide susceptis; l. 4, n. 762. In Irregularitate cum Bigamis dispensare potest ad Ordines, Beneficia, Dignitates, Papa, l. 4, n. 769. In ea cum veris vel interpretativis Bigamis dispensare non potest Episcopus ad ullos Ordines, nec ad ministrandum in eis, nec ad Tonsuram aut ullum Beneficium, n. 770. In Irregularitate veri servi vel mancipii solus Papa dispensare potest, a n. 773. Irregularitas ex infamia, si sit ipso Jure vel per sententiam Judicis inducta, non tollitur per pœnitentiam, nec per ingressum Religionis, sed per dispensationem illius, qui legem induxit, vel alterius, qui ab eo privilegium habet, l. 7, n. 516. Si sit inducta per infamiam tantum, non indiget dispensatione; sed tollitur per factum contrarium, id est, constantem vitæ emendationem, n. 517. Ea, quæ sola pœnitentia triennali non tollitur, directe tolli potest a solo Papa, indirecte per ablationem infamiæ, n. 518. Subjectum capax Irregularitatis est solus homo baptizatus et mas; item impubes completo septennio capax peccati mortalis, a numer. 444. Irregularitatem incurrit, v. g. Sacerdos hujus Diœcesis suspensus ab hoc Episcopo, si celebret etiam in alio Episcopatu, n. 448. Irregularitas eo ipso in aliquo desinit, quo eligitur in Papam, n. 447. In ea suscipiens Ordines, aut actum Ordinis exercens, novam incurrit, n. 458. Omnis Irregularitas tolli potest per dispensationem, aliquæ etiam tolluntur per Baptismum; aliquæ per Professionem Religiosam, n. 458. In ea dispensandi dans potestatem, non dat ad eam, quæ est ex homicidio injusto, nisi id clare exprimatur, n. 459. Si Irregularitas ex defectu feratur pro tempore, quo durat ejus causa, hac ablata, cessat, n. 462. Si quis plures Irregularitates incurrerit ejusdem generis, debet dispensari in singulis in genere vel communi, n. 463. Si irregularitas incurratur a Clerico excommunicato excommunicatione majore, suspenso, interdicto, temere exercente actum Ordinis, est reservata Papæ, n. 464. Quam in ea dispensandi potestatem habeant Episcopi, V. *Episcopus*; Quam Archiepiscopi, V. *Archiepiscopus*; Quam Prælati Regulares, V. *Prælatus*;

Quam Cardinales, V. *Cardinalis;* Quam Capitulum Sede vacante, V. *Capitulum.*
Irreligiositas, V. *Religionis Virtus.*

IRRISIO.

Irrisio est, qua quis præsens vel absens objicitur risui, lib. 3, par. 2, n. 1223.

IRRITATIO VOTI.

Irritatio voti est volitio, ut illud votum nullum sit, ita ut nullo etiam casu postea reviviscat. Hoc directe facere potest ille, cujus potestati dominativæ alterius voluntas est subjecta, l. 3, p. 4, n. 482. Indirecte vota irritare potest, qui non precise voluntas voventis, sed voti materia est subjecta, ita ut in hanc jus habeat. Sic, v. g. pater, mater, etc. filiorum; conjux, conjugis; Dominus vel Domina, famularum, etc. n. 503. Differt a dispensatione, quod hæc sit ablatio obligationis nomine alieno, scilicet Dei: irritatio autem fit ablatio obligationis facta nomine proprio per potestatem dominativam in personam voventem, aut in rem, de qua fit votum, num. 483. Omnia vota, qualiacunque sint, etiam sine causa directe irritari possunt ab illo, cujus potestati alterius voluntas subjecta est, n. 482. Etiam mere interna irritari possunt, a n. 486. Vota Christianorum, secundum communem, non possunt directe irritare, Papa, vel alii Prælati Ecclesiæ; potest tamen Papa directe irritare vota, quæ Religiosi post vota sua substantialia emittunt, n. 484. Vota Religiosorum irritari possunt ab eo Superiore, cui adhuc subjecti sunt, non a cujus subjectione jam liberi sunt, etc. n. 482, a n. 494. Impuberum vota semper irritare potest pater. Tutor tantum ad annos pubertatis; Curator tantum ad annum Majoratus, sive 25 completum pupilli necdum emancipati; item mater, etc. n. 482, a n. 488. Puberum vota illa tantum potest irritare pater, quæ gubernationi domesticæ et administrationi prejudicant, non alia, a n. 488. Vota uxoris, quæ usui Matrimonii, educationi prolis, vel administrationi familiæ prejudicant, potest irritare maritus; et eadem vota mariti potest irritare uxor, n. 482, 493. Vota irritare potest ille, qui ea semel ratificavit, n. 482. Ea Superior irritare potest, quæ a prædecessore æquali vel inferiore confirmata sunt n. 482. Non potest Superior propria vota sua irritare, n. 485. Votum quod vovisti esse non dispensabile aut commutabile, irritari potest, n. 502. Vota irritandi potestas venit hoc ordine: Pater, Tutor, Curator; Avus ex parte patris nihil potest vivente matre, etc. n. 492. Vota indirecte tantum irritata reviviscunt, quando alteri desinunt prejudicare, n. 503. Potest probabiliter alter conjugum alterius conjugis votum irritare de non petendo debito conjugali, n. 504. Dominus potest irritare vota famulorum, quæ servitio prejudicant, n. 505. In dubio, an votum sit irritabile; item an non sit emissum vel confirmatum extra tempora subjectionis; item, an exsecutio non sit destinata in tempus libertatis, videtur illud posse irritare superior, n. 500.

Irritans Decretum, V. *Decretum.*

ITE MISSA EST.

Ite Missa est, dicitur in Missa, quando dictum est *Gloria in excelsis.* Dicitur facie ad populum conversa, l. 6, p. 2, n. 469.

Iteratio V. *Suppletio.*

JUBILÆUM.

Confessio venialium probabiliter etiam requiritur ad lucrandum Jubilæum, l. 6, p. 2, a n. 1414. Sacrilega non sufficit, n. 1416. Requisita ad Jubilæum. V. *Indulgentia Jubilæi.*

In Jubilæo et post illud quid possit Confessarius. V. *Confessarius in Jubilæo.*

JUDÆUS.

Judæus infidelis conversus non est irregularis, quia sic natus, nisi relabatur, l. 7, n. 508. Si adsit periculum irreverentiæ, potest illi dari panis benedictus, aqua benedicta, l. 2, n. 83. Quæ communicatio cum eo sit licita, et quæ non, V. *Communicatio cum Judæo.*

JUDEX.

Judex competens est, ad cujus jurisdictionem causa aliqua spectat, l. 4, a n. 1480. Causæ mixti fori Judex esse potest Ecclesiasticus, et etiam sæcularis; causæ mixtæ, id est, quando aliquid utroque Jure prohebitur, Judex Ecclesiastici est Ecclesiasticus; Laici Laicus, a n. 1412.

Judex sæcularis peccat, si personas aut causas mere Ecclesiasticas ad se trahat; uti etiam, per se loquendo, Ecclesiasticus, si mere civiles, num. 1408, a num. 1410.

Judex sæcularis non potest de Simonia cognoscere, lib. 3, p. 1, n. 235.

Judex Ecclesiasticus si accipiat pretium pro sententia, committit Simoniam, num. 170. Si fecerit sumptus propter contumaciam, v. gr. illos solvere debet reus, n. 171. In prima instantia Episcopus semper debet cognoscere de causis suorum subditorum, etiam Beneficialibus, nisi lis oriatur inter provisos a Sede Apostolica, aut ab Ordinariis circa Beneficia Sedi Apostolicæ reservata, l. 4, n. 1415.

Judex potest sine juris ordine reum plectere in criminibus exceptis, qualia sunt: 1. Læsæ Majestatis. 2. Hæreseos. 3. Sagarum. 4. Proditionis. 5. Conjurationis. 6. Falsæ monetæ. 7. Latrocinii, etc., n. 1408. a num. 1418. In propria causa nemo Judex esse potest, excepta causa competentiæ fori, num. 1409.

Judex delegatus potest causam subdelegare, numer. 1416.

Judex debet habere scientiam, accelerare Justitiam, causam exsequi, a n. 1420. Carens scientia necessaria absolvi non debet nisi facta renuntiatione officii; vel nisi firmum habeat propositum renuntiandi, ib. Si ex imperitia male judicet, tenetur ad interesse parti læsæ, ad expensas litis, etc. ib. Si agnoscat errorem a se commissum in prejudicium litigantium, tenetur errorem illum impedire; si citra infamiam possit, ib. Peccat mortaliter contra officium suum, si causarum expeditionem valde notabiliter differat sine justa causa, et tenetur damna ex iniqua dilatione secuta parti læsæ restituere, etc. ibid. Stare debet pro pia causa, num. 1422. Sequi debet benigniora, a num. 1473. Debet agere secundum leges et publicam scientiam; nisi scientia privata obstet, num. 1269. Si utrinque sit probabilitas, tenetur decidere pro parte probabiliore, et sequi probabiliora etiam in sententiis interlocutoriis circa præparatoria litis, circa examen testium, citationem, confessionem rei, concessionem termini etc., n. 1409, a n. 1480, l. 1, n. 360, 364. Si utrinque sit probabilitas æqualis, non potest favere uni parti, sed potest suadere compositionem, vel etiam adhibere sortes, maxime in

lite circa Beneficia. Quod si partes nec in compositionem, nec in sortes consentire velint et maneat rationum æqualitas, potest Beneficium applicare cui volet, n. 1492, 1495. Non potest suadere compositionem, si putet opinionem pro una parte esse moraliter certam, n. 1495. Circa materiam Sacramenti debet ferre sententiam secundum opinionem tutiorem, n. 1490. Probabiliter tantum nocentem et non convictum punire non potest, n. 1496. Juridice probatum innocentem, quem scit privata scientia esse nocentem, condemnare non potest, n. 1469. Juridice probatum nocentem, quem scit privata scientia esse innocentem, tenetur conari omni modo liberare, cum condemnare eum probabilius non possit, ib. Probabilius illi non licet uni parti litigantium suggerere argumenta, sed debet esse impartialis, n. 1478. Potest generaliter interrogare de complicibus, non autem de hoc vel illo nominatim, a n. 1467. Non debet interrogare super criminibus, de quibus nulla habet indicia, n. 1433. Illicite jubet reum adduci ad energumenum, ut ab eo convincatur criminis, n. 1432. Non potest petere a mago, v. g. ut furem ostendat, ibid.; peccat Confessionem injuste extorquendo, v. g. reum inebriando; nec potest, ea sic facta, procedere ad punitionem, n. 1440, l. 5, n. 338, 340. Etiam peccat apprehendo denuntiatum a dæmone, l. 4, n. 1450. Non potest duobus reis imperare duellum ad recreationem spectatorum. n. 1487. Peccat acceptando munera, a n. 1490, 1499. Spectato jure naturæ munera acceptare posset, ut majorem diligentiam adhiberet, quam tenetur; vel ob alium extraordinarium laborem, etc., quod tamen facere, videtur jure positivo illicitum, a n. 1500. Acceptata ex donationibus jure naturæ validis, sed jure positivo illicitis, probabiliter in foro conscientiæ non tenetur restituere ante sententiam condemnatoriam, accepta autem ad redimendam vexam aut sententiam injustam, aut aliter involuntarie data, ante omnem sententiam restituere debet, n. 1502.

Si Judex absque sufficiente stipendio a Republica constitutus sit, potest aliquid acceptare in suppletionem stipendii, si hoc consuetudine approbatum sit; quod tamen non facile est permittendum, n. 1503. In Curia Apostolica munera pro Justitia vel gratia obtinenda graviter sunt prohibita, num. 1504. Minora munuscula ex urbanitate oblata, etc. Judex acceptare potest, n. 1505.

Judex delegatus si recipiat aliquid a partibus præter victualia, quæ paucis diebus consumi possunt, etc., tenetur ad restitutionem, non obstante remissione eorum, qui ea dederunt, n. 1502, l. 3, p. 2, n. 461. Tenetur reo providere de bono Advocato, l. 4, n. 1471. Etiam tenetur reo statum causæ manifestare, et quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, etc., n. 1521. Debet relinquere liberum aditum ad carcerem iis, quorum opera reus utitur ad sui defensionem, n. 1472. Tenetur, per se loquendo, reo concedere tempus communicandi, sive sumendi Viaticum, ad quod concedendum cogi potest, l. 6, p. 1, n. 586, a n. 607. Probabiliter ad hoc concedendum reo non tenetur, si sit periculum fugæ, etc., l. 6, p. 1, n. 607. Non tenetur exsecutionem differe, ut reus communicet jejunus, ib.

Ut Judex habeat moralem certitudinem, sufficit legitima confessio accusati; vel si ea habenda sit per testes, præter accusatorem requiruntur duo testes jurato deponentes de eodem facto, quod sensu externo ipsimet perceperint, et qui sunt omni exceptione majores, l. 4, n. 1437. Non potest esse Judex in causa, in qua fuit Advocatus, n. 1469. Illicite ob munus acceptum postponit cum damno eorum causas, qui diutius expectarunt, et citius expediri deberent, n. 1500. Peccat, si procedat ex odio vel alio fine malo, n. 1408. Ferens sententiam in mortali, per se loquendo, non peccat, n. 1423. Si inferenda sententia erraverit ex humana fragilitate, per oblivionem, etc., non obligatur in conscientia ad restitutionem damni ex propriis; debet tamen sententiam revocare, si sine gravi incommodo possit; quod si injustam sententiam tulerit dolo vel magna imperitia, tenetur ad restitutionem damni, n. 1496. Sententia injusta Judicis non obligat in conscientia; in foro externo tamen servanda est, ib.

Judex tenetur pretium pro ferenda sententia justa acceptum restituere, non vero pro sententia injusta acceptum, n. 1498.

Judex probabiliter non tenetur mulctam restituere Fisco, si hanc reo non imposuerit, vel sine causa relaxaverit aut imminuerit, l. 3, p. 2, n. 83. Quæ Judici servanda circa inquisitionem. V. *Inquisitio.* Quæ ei liceant circa torturam, V. *Tortura, Reus.* Judicis auctoritas quando excuset a restitutione, V. *Excusantia a restitutione.*

Judex competens in Matrimonio, est Judex Ecclesiasticus, l. 6, p. 2, a num. 17. In causis de dote, sponsalitia largitate, alimentatione, successionibus, hæreditatibus, Judex competens est civilis, potest tamen ecclesiasticus, postquam cognovit principaliter de Matrimonio, incidenter et accessorie cognoscere de causa dotis; item, si sit causa pia, vel conveniatur ratione pietatis, etc., ib. Si agatur de valore vel invaliditate Sponsalium, spectat ad Judicem Ecclesiasticum, n. 18. Etiam ad Judicem Ecclesiasticum spectant causæ circa proclamationes, contractum, valorem partes Sacramenti Matrimonii Benedictionem Sacerdotalem et similia, a n. 19. Etiam principaliter ad Judicem Ecclesiasticum spectant causæ de gradibus cognationis, divortii, impedimentis, quamvis, in quantum concernunt naturales contractus, possint etiam pertinere ad sæcularem, n. 21. Quando agitur de possessorio Matrimonii, secundum Canonistas spectat tantum ad Judicem Ecclesiasticum, n. 22. Si agatur de aliquo puniendo, v. gr. ob Matrimonium initum cum impedimento, sine proclamationibus, clandestine, quamvis ad Judicem Ecclesiasticum spectet declarare, an clandestinitas intervenerit, causa punitionis tamen probabiliter est fori mixti; et si attingatur causa sanguinis solus Laicus est Judex competens, n. 23. Causa concubinatus notabiliter etiam est fori mixti; quod si Judex Laicus mulctarit concubinarium, probabiliter adhuc potest Ecclesiasticus eumdem corrigere, a n. 23.

Si Judex Ecclesiasticus condemnarit vel absolverit Laicum in delicto mixti fori, non potest Judex Laicus eumdem propter idem delictum molestare, n. 24. Si agatur de divortio quoad vinculum, solus Ecclesiasticus est Judex; idem etiam Judex est, si agatur de divortio quoad torum tantum aut habitationem ratione Hæresis vel adulterii, nisi consuetudo alicubi esset contraria, n. 25. Quandiu lis pendet apud judicem Ecclesiasticum super causa divortii, probabiliter non potest Laicus se ingerere pro muliere in dotis repetitionem nisi ab Ecclesiastico prius fuerit decisum, quod mulier juste divertat ob culpam viri, n. 26. Ad Judicem Laicum spectat causa Clerici conjugati; nisi authentice probet, se initiatum Tonsura,

se post Matrimonium retinuisse habitum et Tonsuram, aut Clericatum reassumpsisse, etc., n. 27. Ad Judicem Sæcularem spectant causæ Matrimoniales conjugum infidelium, quod si eorum unus convertatur, et agatur de dissolutione talis Matrimonii, causa spectabit ad solum Judicem Ecclesiasticum, n. 28.

Judex Laicus in negotiis Ecclesiasticis a Clerico constitui non potest sine auctoritate Papæ, n. 30.

Judex Ecclesiasticus ipsemet potest de suo jure cognoscere, si ipsi in materia Matrimonii controvertatur sua jurisdictio, n. 31.

Judex competens, si conjux unus agat contra alterum ad dissolutionem Matrimonii, probabilius non est tantum Episcopus loci, in quo contractum est Matrimonium ; sed etiam Episcopus domicilii, n. 430.

Judex Sponsalia etiam jurata propter impedimentum aliquod Matrimonii dissolvere potest, si vel unicum testem fide dignum juratum habeat ; ut autem illud dissolvat propter crimen, v. gr. ob fornicationem, non sufficit unus testis juratus, sed requiruntur duo omni exceptione majores, n. 215. Nomine Judicis in dissolvendis Sponsalibus solum venit Ecclesiasticus, Ordinarius et Delegatus, non autem Pastor, ib.

Judex recte decernit Sponsalia esse dissolvenda, si uterque contrahens putet adesse causam ea dissolvendi, n. 216. Si Judex secundum allegata et probata juste, reipsa autem injuste, metu gravi aliquem ad Matrimonium adigat, probabilius invalidum est Matrimonium, n. 654.

Judex Ecclesiasticus potest declarare Matrimonium esse legitimum contractum a puella, quæ post medium annum Professionis, v. g. e Religione clam fugit, et probare potest, se vi coactam Religionem esse ingressam et in ea Professionem emisisse, si jam per decem annos in Matrimonio fuerit, n. 586.

Judex potest, sed non tenetur eum declarare Censuratum, quem certo scit incidisse in Censuram : nominatim tamen Excommunicatos, uti et manifestos Clerici percussores tenetur denuntiare, l. 7, n. 79. Non debet pro foro externo punire, quem scit pro foro interno a Censura esse absolutum, n. 80. Potest tamen contra talem, quem scit pro foro interno a Censura esse absolutum, agere, donec etiam in foro absolutionem obtineat, n. 162.

JUDICIUM.

Judicium legitimum tria requirit : 1. Jurisdictionem, sine qua sententia nulla est, et peccatur mortaliter. 2. Rectum processum, v. g. ut citetur Reus et audiatur, etc. 3. Rectam intentionem, ut scilicet procedatur ex intentione Justitiæ, l. 4, n. 1408. Judicia, quæ de partium consensu fiunt per Judicem arbitratorem, sunt licita die festo, l. 3, p. 1, n. 604.

In judicio mixto, in quo tractantur causæ Civiles et Ecclesiasticæ, Assessor potest esse etiam uxoratus, ita tamen, ut causæ Spirituales non committantur Laico, sed soli Ecclesiastico, etc., l. 6, p. 3, n. 30.

JUDICIUM CONSCIENTIÆ.

Judicium conscientiæ reflexum et non directum debet esse certum, l. 1, n. 66.

JUDICIUM TEMERARIUM.

Judicium temerarium est assensus, qui sufficientibus indiciis destituitur; si habeatur cum plena advertentia et firmitate de gravi malo proximi, communiter est mortale contra justitiam : si habeatur magna probabilitas, non sufficiens tamen ad certitudinem, erit veniale, l. 3, p. 2, a n. 1175. Similiter erit veniale tantum, si non sit grave malum, quod proximo impingitur; item, quamvis sit grave malum, si non perfecte advertatur; item, si advertatur quidem, quod male judicetur, non tamen advertatur signa esse sufficientia, nec de iis dubitetur. Item, per se loquendo, est veniale, si de indeterminato tantum judicetur, ib. Temeritas in eo contingere potest, vel advertendo, quod indicia sint insufficientia, vel tantum nolendo inquirere an sint sufficientia, attamen advertendo obligationem inquirendi, n. 1179. Si sint probabilia indicia pro eo, quod aliquis sit malus, licitum est positive judicare dubium esse, an sit bonus, an malus. Si autem utrinque sint motiva probabilia, aliqua pro eo, quod si bonus, alia pro eo, quod si malus, judicium suspendi potest; et licitum est reflexe judicare utramque partem esse probabilem, nihil determinare asserendo de ipso objecto directo; hoc tamen judicium, quo judicatur esse probabiliter malus, debet tantum esse speculativum, et non practicum, l. 3, p. 2, n. 1180.

Judicium temerarium de gravi malo alicujus quem non nosco, nec posthac dignoscam, non est mortale, n. 1187. Minus malum est quam detractio, a qua specie distinguitur, num. 1178, 1188. Illud cavendi varia sunt motiva, verb. gr. vindicta Dei, cujus jus temerarie judicans involat : injuria in Christum, qui solus est constitutus Judex vivorum et mortuorum; exemplum Christi; multiplex malitia hujus peccati, etc., n. 1189. Ratione illius non debetur alia restitutio, quam ut hoc judicium deponatur, n. 1239. V. *Temerarium*.

JURAMENTUM.

Juramentum est invocatio tacita vel expressa Numinis Divini, tanquam primæ et infallibilis veritatis, in testem alicujus rei, l. 3, p. 1, n. 256. Illud fit quatuor modis : mente, nutu, facto et verbo, n. 257. Varie dividitur : 1. In *Reale*, quod fit actione aliqua ; in *Verbale*, quod fit verbis; et in *Mixtum*, quod fit verbis, et simul actione corporali. 2. In *Invocatorium*, quo Deus simpliciter ut testis invocatur; et in *Execratorium*, quo non solum vocatur ut testis, sed etiam ut vindex. 3. In *Assertorium*, quo præterita vel præsentia affirmantur vel negantur; et in *Promissorium*, quo aliquid futurum promittitur. 4. In *Dilatorium*, quod ex conventione partium vel auctoritate Judicis defertur alicui ea terminandam litem, et in *Confirmatorium*, vi cujus pactum aliquod vel contractus alioqui nullus quasi ad vitam venit, et acquirit vim obligandi ex justitia, quam alioqui non habuisset, l. 3, p. 1, n. 261, l. 3, p. 2, n. 725, 748.

Juramentum assertorium non videtur differre essentialiter a promissorio, l. 3, p. 1, n. 262. Diversimode censetur quis jurare, v. g. si dicat verba, quæ non continent juramentum, si velit per ea jurare, reipsa jurat, si sciat, quid sit jurare, alias non, etc., n. 258. Falso jurans reipsa jurat, n. 250. Omne juramentum falsum, secundum communem, non est blasphemia, probabiliter tamen esse videtur, num. 260.

Juramentum, si fiat debito modo, est licitum; fit autem debito modo, si fiat : 1. Cum judicio, quod exigit, ut cum discretione, prudentia, consideratione ac reverentia, non sine necessitate aut gravi

causa fiat. 2. Cum justitia, quæ exigit, ut quod juratur, sit res licita et honesta. 3. Cum veritate, ut nimirum sit res vera aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera, a num. 263. Si solum judicium desit, ordinarie est veniale tantum : mortaliter tamen etiam peccari potest ob negligentiam in inquirenda veritate, aut tollenda consuetudine, num. 263. Si desit justitia, peccatur mortaliter, cum quis jurat se facturum rem mortaliter malam et venialiter, si juret se facturum rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam, aut aliquid contra Evangelica consilia etc., ib. Si desit veritas, peccatur mortaliter, ib. Etiam peccatur jurando verum, si putetur esse falsum; vel si juretur pro certo, de de quo dubitatur, ib. Jurare circa rem malam probabilius non est semper mortale, nisi juramentum assumeretur, tanquam instrumentum illius peccati, imo si quis juraret cum causa, se aliquod mortale commisisse, nullum erit peccatum, num. 265. Jurans se rem facturum quam scit esse impossibilem, peccat mortaliter, nisi habeat animum rem illam procurandi, quantum est in se, num. 266. Probabilius est illicitum jurare rem, quam tantum probabiliter judico esse veram; moralis aliqua certitudo probabilius ad omne juramentum requiritur, quandoque major, quandoque minor, num 267. Antequam jurare quis possit, tenetur tantam in indaganda veritate diligentiam adhibere, ut non multum formidet de veritate oppositi, sed sit moraliter certus, num. 268. Si falsum juretur per procuratorem, uterque videtur esse perjurus; pœnas autem perjurii videtur incurre solus procurator, num. 270. Habens consuetudinem jurandi non falso, quamvis consuetudinem illam nunquam retractaverit, non peccat, nisi venialiter; si autem habeat consuetudinem jurandi falso, sed inadvertenter, quam non retractavit, si juramenta nunc procedant ex illa consuetudine, non erunt mortalia; quod si ex consuetudine non retractata proficiscantur, erunt peccata, non quidem in se, sed in causa, seu voluntate non removendi consuetudinem, a num. 271. Si juramentum cadat super contractum licitum, validum et de se præstitum, est promissorium et obligat, non autem est stricte confirmatorium, l. 3, p. 2, num. 726. Si cadat super contractum plane irritum, eumque non confirmet, obligatur in conscientia, si sine peccato servari possit; et probabilius adhuc obligat, quamvis vi, metu aut dolo sit extortum, a n. 727. Si cadat supra contractum contra bonos mores, qui sine peccato obsevari non potest, non obligat, n. 729.

Juramentum aliquando confirmat contractus, et quod hoc faciat, non habet ex se, sed tantum ex dispositione juris positivi, a num. 730. Probabilius per juramentum omnes illi contractus confirmantur, qui ex jure positivo habent, quod sint nulli, et servari possunt absque peccato tam jurantis, quam illius, qui exigit juramentum; non vero confirmantur, si sint nulli ex jure naturæ, num. 732. Illa juramenta non confirmant contractus, neque obligant, quæ servari non possunt sine peccato jurantis; nec illa confirmant contractus, quæ servari non possunt sine peccato illius, qui juramentum exigit, a num. 733.

Juramentum, ut confirmet contractum, debet fieri homini, et ab illo acceptari etc., num. 737. Si juramentum factum esset Deo, v. g. si quis jurasset Deo se alicui certam summam daturum, obligatur ex Religione, quamvis alter de juramento facto nihil sciret : idem probabiliter verum est, si juramentum fit homini de re pia in honorem Dei, num. 738. Factum Deo de re bona, sed ob finem indifferentem, non obligat, et mutari potest in melius; factum autem homini, quamvis sit de re indifferente et minus bona, obligat et sine illius voluntate in melius mutari non potest, ib.

Juramenta, quæ sine peccato impleri possunt a jurante, ex parte tamen exigentis continent turpitudinem, obligant jurantem, sed non firmant contractum, n. 738.

Juramento firmati contractus nudi obligant etiam pro foro externo, ib. In contractibus innominatis juramento firmatis non datur pœnitentia pro foro externo, ib. Si juramento firmata sit promissio rei incertæ, ea est valida et arbitrio boni viri materia incerta determinari non potest, ib. Si contractui additum sit juramentum, illi debetur exsecutio parata, ib. Si juramento firmatum sit pactum prius, illud prævalet posteriori ib.

Juramentum factum ab impubere obligat, sed probilius non firmat contractum, n. 740. Juramentum factum a pubere firmat contractum a se impubere factum, ibid.

Juramentum, etiamsi obliget, si contractum non firmet, juste petitur illius relaxatio, n. 741. Juramentum, quod non firmat contractum, Episcopus relaxare potest; idem indirecte probabiliter etiam potest Superior Sæcularis, n. 742. Juramenti hujus relaxatio spectat ad Episcopum jurantis, quando petitur pro foro conscientiæ, vel solum ad aliquid, ad quod non requiritur citatio alterius partis, quod si petatur ad aliquid, ad quod citatio alterius partis requiritur, relaxatio ejus spectat ad Episcopum illius, cui juratum est, n. 743.

Juramentum relaxari potest a creditore, sive juste, sive injuste illud exegerit, probabiliter etiam potest Monasterium relaxare juramentum sibi factum principaliter ob honorem Dei, n. 744.

Juramentum, si non confirmarit contractum, obtenta ejus relaxatione, cessat omnis obligatio, n. 745.

Juramenti relaxatio peti non debet, si contractus illo firmetur et quamvis illius relaxatio obtineretur, probabilius maneret obligatio ad servandum contractum, n. 746.

Juramentum antecedenter irritare potest Jus Canonicum, id probabilius non potest Jus Civile, n. 747.

Juramentum de implendo contractu includit ordinarie juramentum de perseverando in eo, n. 748.

Juramentum de non petenda relaxatione obligat; Superior tamen illud relaxare potest, etiam non petente illo, qui juravit; illius etiam relaxatio ex causa justa peti potest, n. 749. Si juramentum non firmet contractum, quod fit, si quis juret se soluturum, v. g. usuras et mens ejus sit, quod nolit repetere usuras, nec relaxationem juramenti petere, jurans contractui stare debet; non autem, si mentem contrariam habuerit, n. 750. Jurans se ducturum Titiam et nullam aliam, tenetur eam ducere; quæ si renuat, potest ducere aliam, l. 6, p. 3, n. 103. Jurans se soluturum pœnam, etiamsi juste resiliret a sponsalibus, probabiliter non obligatur eam solvere, si resiliat, n. 150.

Juramentum ad judicium vel mercaturam spectans licitum est die festo quando judicium vel contractus eo die licitus est, l. 3, p. 1, n. 598.

Juramentum per falsos Deos ab infideli petere non licet absque causa, l. 2, n. 243.

Juramentum ab alio exigens sine causa vel necessitate, quem scit esse pejeraturum, peccat graviter; non vero, si id ex justa causa vel necessitate faciat, l. 2, n. 266, l. 3, p. 1, n. 263.

Juramentum generale fidelitatis cives vi, vel injuste subjugati præstare possunt invasoribus, l. 3, p. 1, n. 269.

Jurare cum æquivocatione ex justa causa, si ipsa æquivocatio liceat, est licitum; non vero si sine justa causa fiat, l. 3, p. 1, n. 275. Jurans sponte sua et non rogatus, si utatur æquivocatione, peccat graviter; item, si juramentum juste exigatur et utatur æquivocatione; non vero peccat, si injuste exigatur, ibid. Si fiat juramentum tale in re levi, erit tantum veniale, ib. Si fiat cum restrictione pure mentali, est illicitum et perjurium : non vero si fiat cum restrictione non pure mentali, a n. 285.

Juramentum sine animo jurandi est illicitum; sic tamen jurans non proprie jurat, n. 276.

Juramentum exterius tantum factum sine animo jurandi, non obligat, nisi forte ratione scandali; ita tamen jurans in foro externo cogi potest, ut servet juramentum, n. 275. Si quis exterius Deum vocet in testem falsi, quamvis interius non habeat animum jurandi, peccat mortaliter; si vocet in testem rei veræ sine animo jurandi, peccat ordinarie venialiter, a n. 276. Si quis juret sine animo implendi, peccat ordinarie mortaliter, n. 276, 280. Si quis juret habens animum jurandi et implendi id, quod jurat, non tamen habens animum se obligandi, probabilius peccat mortaliter; quod si velit se quidem obligare Deo, sed non homini, non peccat, n. 279. Si quis dicat verba juratoria nihil affirmando vel negando, peccat venialiter, n. 281. Qui narrat juramentum ab alio factum, verba illa juratoria pronuntiando non peccat, n. 282. Si juret Mercator, sibi pluris merces constare, etc., V. *Mercator*.

In Juramento promissorio duæ veritates affirmantur; una est de præsenti primaria, quod scilicet jurans habeat animum implendi, quod promittit : altera secundaria de futuro quod scilicet suo tempore impleturus sit, quod promittit : si una ex his veritatibus deficiat, jurans, vere pejerat mortaliter, l. 3, p. 1, n. 203. In hoc juramento probabilius datur par vitas materiæ, non autem in assertorio, a n. 303. Juramentum promissorium probabiliter obligat, etsi extortum sit per injuriam vel metum; item per errorem aut dolum, si dolus vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales non magni momenti, non vero obligat si versetur circa substantiam vel circumstantias magni momenti, num. 303.

Juramentum metu cadente in constantem virum extortum de Matrimonio contrahendo, probabiliter non obligat ib.

Juramentum non obligat de re mala, vana, inutili vel indifferente, quæ nec ex fine, nec ex circumstantiis cohonestatur; item non obligat juramentum contra Evangelica Concilia, ib. Si quis juravit aliquid in utilitatem aut gratiam alicujus hominis, dummodo hoc sit honestum et sine peccato impleri possit, in aliud melius commutare non potest; excipitur si quis jurasset Titiæ eam ducere, hic enim posset, ea relicta, Religionem ingredi, ib.

Juramentum promissorium eamdem habet conditionem, et eodem modo explicandum est, quo promissio vel propositum, cui est annexum, etc., ib.

Juramentum promissorium factum homini, probabilius minus obligat quam Votum. Assertorium videtur magis obligare, quam Votum, n. 306.

Juramenta ferme eodem modo interpretanda sunt, quo Vota. Sic, v. g. qui dubitat an juraverit, non obligatur : qui certus est se verba juratoria dixisse, aut etiam dubitat, an sciverit vel cogitaverit de obligatione inde consurgente, videtur obligari, si sciverit, quid sit jurare : qui se scit jurasse, et dubitat, an impleverit, adhuc obligatur, etc., l. 3, p. 1, n. 307.

Juramentum sequitur naturam actus qui juratur, non quoad obligationem, nec quoad esse firmum vel irritum, sed quoad sensum verborum, quoad rationem liciti, vel illiciti, item quoad alias conditiones tacitas, quas contractus includit, n. 315.

Juramentum homini factum, licet in se sit illicitum, vel fuerit prohibitum, aut etiam jure naturali invalidum, potest obligare ex virtute Religionis, si sit de re licita, l. 3, p. 1, n. 316. Factum homini ob malum finem de re licita, tum tantum obligat, quando crimen est peractum, et nulla superest malitia in præstanda materia promissa; non autem obligat, si sic esset obtinendus finis malus, n. 317. Factum principaliter ob finem bonum, sed simul impellente fine malo, obligat omisso impulsivo malo, num. 318. Factum de donatione prodiga, probabilius obligat tantum ad illam partem, quæ non est prodiga, n. 319. Factum ab amasio et amasia de non permittendo tactu ab alia persona, si id fiat ad cavendum, ne cum aliis permisceantur, obligat, si fiat ad firmandam malam amicitiam, non obligat, n. 320. Ficte jurans probabiliter tum obligatur, si juramentum sit contra jus alterius, id est, si alter teneatur ex justitia jurare, n. 321. Jurans contra prius juramentum, si posterius juramentum apponatur priori tantum in actu jurandi, posterius obligat; si autem opponatur in materia jurata, non obligat, a num. 322. Jurans alteri aliquid contra finem perfectiorem, communiter obligatur, si juramentum sit acceptatum; non tamen, si quis alteri liberaliter juravit Matrimonium et velit Religionem ingredi : si autem illud juraverit ex justitia, obligatur, a n. 324. Jurans opus honestum, sed minus bonum, præcise in Dei honorem et non utilitatem hominis, non obligatur, si oppositum sit melius, vel, si ei opus melius substituatur, n. 328. Jurans non revelare artem, tum non obligatur, si nec ille, nec is, qui eum docuit, satis possit providere necessitati et bono communi; aut si ars illa cum illis emoreretur, alias obligatur usque ad finem vitæ, si is, qui artem docuit, supervivat, n. 329. Jurans non revelare secretum, si a Judice vocetur in testem, potest dicere veritatem, n. 330. Jurans promissorie aliquid dare absenti vel nescienti, id est, si juraverit servare promissionem qua promisit aliquid dare, obligatur stante promissione, qua cessante non obligatur. Si absolute juravit, obligatur et præterea tenetur promissionem insinuare, ac rem offerre; quod si alter recuset, est liber, a n. 331. Jurans moroso debitori reddere rem mutuatam, videtur teneri reddere, n. 333. Jurans redire ad carcerem, vel non fugere, si carcer sit justus, tenetur quamvis adesset periculum mortis; si sit injustus, probabiliter non tenetur et hoc juramentum Episcopus relaxare poterit, si injuste sit postulatum, si autem juste sit postulatum, probabilius non potest, n. 334. Jurans (etiam injuste captus ab Infidelibus) se redditurum vel missurum pretium redemptionis, tenetur, nec hoc juramentum ab ullo

relaxari potest, n. 335. Jurans non ludere, v. g. chartis, si juraverit vel voverit absolute, nihil cogitando, an de lusu tantum immoderato et periculoso intelligeret, an etiam de moderato, non tenetur abstinere a lusu moderato ; si intellexerit etiam de moderato, tenetur etiam ab hoc abstinere : an autem de lusu moderato, vel immoderato intellexerit, ex circumstantiis colligi debet, l. 3, p. 1, a n. 452. V. *Votum*. Jurans vel vovens non bibere vinum, tenetur efficaciter non desiderare bibere, potest tamen in Missa sumere utramque ablutionem, aut si sit Laicus, ablutionem post Communionem, quod si non possit servare juramentum vel votum, nisi parum vini bibat, tenetur parum sumere, etc., a n. 459. V. *Votum*.

Juramenti obligatio ex neutra parte est ita personalis, quin possit fieri et acceptari per Procuratorem. Sæpe ea etiam transit ad hæredes, v. g. si quis Deo juraverit dare eleemosynam pauperibus, hæredes ex Justitia ad hoc tenebuntur, etc., a n. 337. Adjuratus ab alio, ad nihil tenetur, n. 346. Ab impletione juramenti varia excusant, v. g. : 1. Si, quod bonum erat tempore juramenti propter circumstantias, postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti, quam impleri. 2. Si juramentum mutetur in opus aliud aperte melius et Deo gratius, nisi factum esset in gratiam hominis. 3. Si status rei notabiliter mutetur. 4. Si res jurata sit inutilis ad intentum, maxime si sit magis illius destructiva. 5. Si ita ferant conditiones, quæ in quovis juramento promissorio tacite includuntur : scilicet, *Si potero : Salvo Jure Superioris : Nisi res notabiliter mutetur : Nisi obligatio tollatur*, l. 3, p. 1, a n. 347.

Juramentum contra Leges Civiles prohibentes vel jubentes, item latas pro Communitate non obligat, n. 350. Obligatio juramenti tolli potest per irritationem ab omni illo Superiore, Marito, ac Domino a quo et quomodo irritari possunt suorum Vota, item ab iisdem irritari possunt juramenta promissoria facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsa promissio seu contractus ab illis infirmari potest, n. 354. In juramentis dispensare et ea commutare possunt, qui habent potestatem ordinariam vel delegatam, vel Privilegium dispensandi in votis, ibid. Juramentum factum in favorem hominis non potest relaxari aut remitti, nisi ab eo, cui factum est, aut cui ille et promissa materia est subjecta ; qui etiam remittere potest, etsi talis favor ei juratus esset propter Deum, ib. Juramentum suorum subditorum in temporalibus Potestas Civilis probabiliter videtur relaxare posse indirecte, non tamen directe, ib.

Juramenta, quibus vendentes jurant non vendere minori, vel ementes non emere majori pretio, probabiliter non obligant ; et si obligarent, posset quisque hanc obligationem sibi remittere, etc., n. 356.

Licet juramentum sit principaliter factum propter Dei cultum et honorem ; si tamen cedat in utilitatem hominis, a quo sit acceptatum, non potest commutari vel dispensari sine hujus consensu, si scilicet illi per suam acceptationem sit jus aliquod acquisitum, qui si remittat, desinet obligatio, etiamsi esset ad causam piam. Quod si ita jurans esset impubes, juramentum ejus irritari posset, n. 358. Juramenta Deo facta includunt Votum et sunt reservata, n. 555. Juramentum interpositum de non petenda dispensatione juramenti probabilius est invalidum, n. 359.

Juramentum de quo dubitatur, an sit emissum, non obligat, l. 1, n. 470. Variæ sunt jurandi formæ l. 3, p. 1, n. 256.

Juramenta per Deum, Sanctos, vel alias creaturas sunt ejusdem speciei ; item probabiliter perjurium assertorium, et promissorium ; execratorium tamen videtur specie distingui a perjurio simplici, l. 6, p. 2, a n. 996.

Juramentum, quod quis non vult implere, quod scit esse falsum, de quo dubitat an sit falsum, sunt peccata ejusdem speciei : expedit tamen de his seorsim interrogare pœnitentes, etc., n. 999.

JURISDICTIO.

Jurisdictio est auctoritas sive potestas in alium ut subditum. Hæc duplex est : alia ordinaria, quæ est ratione officii vel alterius juris, et alteri subdelegari potest : alia delegata, quæ legitime datur ab habente ordinariam, cujus morte expirat, quæ subdelegari non postest nisi specialem hujus commissionem delegatus habeat, l. 6, p. 2, num. 1548, l. 7, n. 17.

Jurisdictio Confessarii est auctoritas in aliquem, in quem in foro interno accipit potestatem distinctam a potestate Ordinis ; quæ si habeatur ratione proprii officii curæ Animarum, est ordinaria, qualem habet Papa, Episcopus, Parochus, etc., a quibus si concedatur alteri, vel tacite expresse, dicitur delegata, ib. Delegata exterior expirat morte delegantis ; non tamen interior nisi successor eam revocet, l. 6, p. 2, num. 1548. Delegata in dispensando, v. g. in consanguinitate, etc., ordinarie expirat, si delegatus semel plene officio suo functus sit, l. 6, p. 3, num. 883.

Jurisdictio Sacerdotum probabilius nunc immediate habetur jure Ecclesiastico, ita, ut Christus potestatem commiserit Ecclesiæ dandam Sacerdotibus, l. 6, p. 2, n. 1549.

Jurisdictionem suam omnes Apostoli probabilius immediate acceperant a Christo, atttamen subordinatam dispositioni Petri, n. 1550. Jurisdictionem suam Episcopi probabilius nunc habent mediante Papa, n. 1551.

Jurisdictionem in omnes Christi Fideles habent Religiosi exempti, et cum ipsis in Privilegiis participantes, immediate a Papa, supposita tamen approbatione Episcoporum, ubi hæc requiritur, et obtenta etiam facultate suorum, n. 1552.

Jurisdictionem quoad venialia habet quivis Sacerdos, etiam in Religiosos Societ. JESU, quod tamen *Claudius* Generalis dissuadet, l. 6, p. 2, n. 1553. Sine Jurisdictione absolutio est invalida, n. 1548.

Jurisdictio vi, fraude vel metu extorta probabilius sufficit ad valide absolvendum, n. 1554. Sola consuetudine non acquiritur, nisi accedat consensus saltem tacitus Superioris, vi cujus datur jurisdictio. Non sufficit autem consensus interpretativus vel prudenter præsumptus, neque ratihabitatio de futuro, sed requiritur consensus tacitus de præsenti existens et aliquo signo manifestatus, v. g. si Superior videat vel sciat simplicem Sacerdotem audire Confessiones, et non prohibeat, quando sine incommodo posset, etc., n. 1548, a n. 1555. Acquiritur ratione domicilii vel quasi domicilii, n. 1548.

Jurisdictio confertur per voluntatem, qua Superior dat potestatem in suos subditos ad audiendas illorum Confessiones, cujus collatio requirit approbationem velut conditionem saltem futuram

n. 1486. Ea acceptari debet, num. 1558. In articulo et probabilius etiam in periculo mortis, eam habet omnis omnino Sacerdos etiam excommunicatus et degradatus, si alius desit, si præsens sit alius jurisdictionem habens, tunc hic absolvere debet, qui si nolit quivis alius id præstare potest, n. 1548, a n. 1559.

Jurisdictio amittitur per excommunicationem; hinc excommunicatus non toleratus omni Jurisdictione est privatus, nec potest eam delegare alteri; attamen toleratus valide absolvit, quamvis illicite; nisi requiratur, et conteratur, a n. 1546. V. *Excommunicatus*. De Jurisdictione in ordine ad Sacramentum ministrandum dubius, si eam aliquando habuerit, ministrat, alias illicite, l. 6, p. 1, n. 20. Cum Jurisdictione mere probabili, et multo magis cum jurisdictione mere dubia absque positiva probabilitate illicite datur absolutio, nisi excuset necessitas in qua sub conditione dari debet, quando expedit veniale aliquod adjicere, a quo directe detur absolutio; quod si ex probabili ratione dubium resolvatur, licite datur absolutio, l. 6, p. 2, n. 1548, 1571. Quando jurisdictio bona fide putatur adesse, ejus defectum supplet Ecclesia, n. 1548, 1572.

Jurisdictio Superiorum Religiosorum non est conclusa certis finibus locorum, l. 6, p. 2, n. 1548, l. 7, n. 28.

Jurisdictio Judicis. V. *Judex*.

JUS.

Jus Canonicum est Lex sive Regula recte vivendi, a summis Pontificibus vel Conciliis constituta et approbata; quod etiam vocatur Jus Pontificium, Sacrum, et quandoque, sed late, divinum. Habet universim 6 partes quarum : 1. Decretum Gratiani; 2. Libri quinque Decretalium; 3. Liber sextus Decretalium; 4. Constitutiones Clementinæ; 5. Extravagantes Joannis XXII; 6. Extravagantes communes, l. 1, n. 878. Citationes illius fiunt diversimode, a n. 878. Potest antecedenter irritare vim juramenti, l. 3, p. 2, n. 747.

Jus Civile est Jus Cæsareum, sive collectio Legum, quibus omnes Imperio Romano subjecti diriguntur ad pacem, tranquillitatem, aliaque commoda temporalia et publica. Habet secundum plures 5 partes : Prima sunt institutiones Justiniani. 2. Sunt 50 libri Pandectarum. 3. Est Codex novus Justinianæus. 4. Sunt Authenticæ seu Novellæ. 5. Sunt Feudorum consuetudines, l. 1, n. 879. Discrepat a jure Canonico in computatione graduum Cognationis et Affinitatis quoad lineas transversas, non quoad lineam rectam, l. 6, p. 3, n. 705.

Jus Gentium est lex non scripta, quæ per liberam omnium aut fere omnium nationum confessionem et usum recepta, vim obligandi habet, l. 1, n. 606.

Jus Naturale a variis varie describitur, l. 1, num. 606.

Juspatronatus est potestas nominandi vel præsentandi Clericum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans, l. 3, p. 1. n. 127, l. 4, n. 298, 330. Est duplex; scilicet, *Juspatronatus Ecclesiastici*, quod alicui competit, quia Beneficium fundavit ex bonis Ecclesiasticis; et *Juspatronatus Laici*, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus, vel aliis, de quibus fundans, licet fuerit Ecclesiasticus, libere potuit disponere, Beneficium fundavit. Quod si proveniat Titulo partim Ecclesiastico, partim Laicali, ac competat patrono tum Ecclesiastico, tum Laico; dicitur *Mixtum*, l. 4, n. 298, 331. Si juspatronatus datum sit Laicis, et hi sint in possessione præsentandi, præsumitur esse Laicale. n. 331. Si datum sit Ecclesiasticis, Monasteriis, etc., censetur Ecclesiasticum, n. 332. Etiam dividitur in *Hæreditarium*, quod transit ad quoscunque hæredes; et in *Gentilitium*, si fundator voluerit pertinere ad gentem seu familiam aliquam; et in *Mixtum*, si fundator in eo, qui debet providere, exegerit, ut non tantum esset hæres, sed etiam de certa familia, n, 334.

Juspatronatus semel constitutum; potest per Episcopum mutari de Hæreditario in Gentilitium vel Mixtum, et contra, si fundator, ipse id petat, ibid. Etiam dividitur in *Personale*, quod personæ est affixum, et in *Reale*, quod rei alicui adhæret, l. 3, p. 1, n. 127. Reale potest transire ad emptorem per accidens et ratione rei, cui annexum est; quæ res si ideo pluris vendatur, probabilius est Simonia, et tam juspatronatus, quam pretium illi respondens, amittitur, a n. 128.

Jus personale nec vendi, nec elocari potest, nec sine consensu Episcopi per donationem ad Laicum transire potest, etc., n. 130. Si res cui juspatronatus est annexum, ad longum tempus, v. gr. ad annos 10 elocetur Jus illud secundum communem transit ad conductorem, non autem si ad breve tempus elocetur, n. 131.

Juspatronatus permutari potest cum alia respirituali, n. 132. Diversimode acquiritur, scilicet, per fundationem Ecclesiæ, vel per cessionem fundi, in quo ædificetur; item per liberam ædificationem; item per donationem, etc., l. 4, a n. 335.

Juspatronatus potest competere pluribus, qui illud fundaverunt etc., num. 336. Non competit fundanti vel ædificanti, nisi sequatur dotatio, ib. Competit Clerico, qui ex redditibus sui Beneficii ædificavit Ecclesiam, quandiu vivit post mortem ejus competit successori, si Ecclesia non sit Collegiata; quæ si sit Collegiata, competit Collegio Clericorum, num. 337. Non potest competere Infideli, quamvis Ecclesiam ædificaret, aut emeret arcem, cui annexum est; nec potest competere Hæretico, qui illud amittit, si sit publice denuntiatus; qui si sit toleratus, probabilius illud non amittit : idem est de excommunicato, l. 3, p. 1, num. 134, l. 4, a num. 349. Juris patronatus etiam capax est femina, item infans, pupillus, illegitimus tam spurius quam naturalis; item irregularis; etc., l. 4, a num. 349.

Juspatronatus potest ab uno transire ad alterum, 1. Successione per hæreditatem vel testamentum. 2. Donatione. 3. Permutatione. 4. Venditione, a n. 341. Si in Jurepatronatus gentilitio fundator dixerit : *Hoc juspatronatus reservo mihi et meis descendentibus*, intelliguntur in recta linea procreati ab ipsis; si dixerit : *mihi meisque agnatis*, intelliguntur positi in linea etiam transversa, etiam feminæ, salva semper prærogativa propinquioris gradus etc., n. 345. Qui illud bona side possidet, quamvis reipsa illi non competat, potest, etiam post motam litem circa petitorium, præsentare; et institutio facta annullari non potest, quamvis postea appareat non habuisse jus quod si ante institutionem defectus innotescat, hæc fieri non debet, etc., num. 352. Quomodo juspatronatus probetur, videri debet Tridentinum, etc., num. 353. Præscribitur tempore immemoriali, si Titulus allegari possit, num. 354. Juripatronatus, etiam Laicali, potest Papa valide sine causa et cum causa etiam licite derogare; id tamen ordinarie non facit, num. 357. Extinguitur diversimode : 1. Per

remissionem hujus juris. 2. Extincta familia, cui erat affixum. 3. Si Ecclesia penitus destruatur sine spe reædificationis. 4. Si Patronus consentiat, ut Beneficium uniatur Monasterio. 5. Per sententiam in pœnam delicti. 6. Per præscriptionem. 7. Si Patronus labatur in Hæresim 8. Per occisionem vel mutilationem Clerici Ecclesiæ Patronatæ. 9. Per Simoniam in cessione ejus commissam. 10. Si Patronus se ingerat in perceptionem fructuum, vel usurpet bona Beneficii. 11. Si ingratus sit Ecclesiæ. 12. Per non usum longi temporis, num. 358. Si fundatio Jurispatronatus Ecclesiastici expresse reservet alteri, quam Papæ, collationem Beneficii, pro quocunque mense vacaverit, non præjudicat Papæ, n. 514.

Jurispatronatus Laici et mixti Beneficia non cadunt sub reservationem Concordatorum, a n. 515.

Jus Decimandi in uno loco, potest permutari cum jure decimandi in alio loco, l. 3, p. 1, n. 124.

Jura Pensionarii varia sunt, scilicet, quod unicus actus solutionis ipsi factæ a Beneficiato, vel ab ejus Procuratore ex vi mandati, vel a quocunque alio cum Beneficiati scientia et consensu, tribuat ipsi quasi possessionem exigendi pensiones in posterum, etiam pendente lite superveniente, etc., l. 4, a n. 1153.

Jus Regaliæ primitus concessum est Principibus aliquibus, præcipue ad custodiendos fructus vacantis Ecclesiæ, non autem ad sibi eos usurpandos, l. 4, a n. 1397.

Jus Regaliæ, quod habent Reges Galliæ, ad varia se extendit, a n. 1398.

Jus Alternativæ. V. *Alternativa.*

Juris Ordo ordinarie a Judice servari debet, nisi periculum sit in mora, etc., l. 4, num. 1408, 1419. V. *Judex.*

Jura Romæ et in Nuntiatura peti solita. V. *Informatio Jurium Romanorum.*

JUSTITIA.

Justitiæ titulus longe rigidior est quam Obedientiæ vel Religionis, l. 1, num. 789. V. *Restitutio, Contractus.*

JUVENTUS.

Juventus seu virilis ætas extinditur usque ad annum sexagesimum, lib. 3, p. 1, n. 1026.

L

LACTICINIA.

Lacticinia et ova in quadragesima an comedere liceat. V. *Jejunium.*

LAICUS.

Laicus extra necessitatem baptizans, etiam non solemniter, videtur peccare mortaliter, l. 6, p. 1, n. 277. Nunquam valide absolvit Sacramentaliter, l. 6, p. 2, a n. 1481. Illi confiteri, Sacerdote absente, non est obligatio, quandoque tamen utile est hoc fieri, n. 1482. Cum in articulo mortis probabiliter valide absolvat a Censuris, probabiliter etiam pro tali casu ad hoc tenetur; sicuti etiam applicare indulgentias, si talis applicatio non per se, sed per alium fieri debeat, n. 1483, l. 6, n. 130.

Laicus Latinus, si sit in Græcia peregrinus, et ibi nullum sit Templum Latinum, potest communicare, in quo ritu vult. Idem de Græco in his locis, l. 6, p. 1, n. 610.

Laico species vini ordinarie dari non debent num. 487, a n. 509, n. 611. Potest illi dari pars majoris Hostiæ, si causa adsit, num. 508. Illicite illi datur ablutio Sacerdotis, n. 510. Potest illi communicanti præter Hostiam nunc consecratam etiam dari particula alieni Sacrificii reperta, n. 499. Potest Viaticum sibi, vel alteri dare in defectu alterius, l. 6, p. 1, num. 482. Varias Leges non potest imponere Clerico, l. 1, num. 679. V. *Lex.* Non potest judicare Clericum, l. 4, n. 1410. Ordinarie illi non licet occidere sibi calumniam parantem, famam et honorem invadentem, etc., l. 3, p. 1, a n. 799.

LAMPAS.

Lampas ante Eucharistiam ordinarie sub peccato ardere debet, l. 6. p. 1, n. 487.

LAPIS ALTARIS.

Lapis consecratus, si frangatur in duas partes, quarum quælibet apta sit sustentare Hostiam et Calicem, in utraque parte celebrari potest, l. 6, p. 2, n. 301. Lapis Altaris fixi debet esse unus; Altaris portatilis probabiliter possunt etiam esse duo lapides unione artificiali conjuncti, n. 314, 317.

LATINUS.

Latinus probabilius Sacerdos ordinaretur invalide per materiam in græca tantum Ecclesia usitatam, valide autem per formam græce prolatam, l. 6, p. 1, n. 16.

LATITUDO VASIS MULIEBRIS.

Latitudo nimia vasis muliebris facit impotentiam invalidantem Matrimonium, si illud antecedat, nec depelli possit, et si constans causa, cur semen viri non possit recipi, vel retineri a femina, l. 6, p. 3, n. 800.

LAUDANS DAMNIFICANTEM.

Laude sua damnificantem ad damnum inferendum excitans et animans tenetur ad restitutionem, uti et qui laude sua in causa est, cur restitutio non fiat, l. 3, p. 2, n. 20, 36.

LAXUS.

Laxus est, qui spernit illa, quæ alii communiter putant esse peccata, qui non credit Concionatoribus; qui proprio confisus judicio procedere solet, nemine consulto; qui in confitendo non multum laborat de exprimenda specie et numero peccatorum, etc., l. 1, n. 526.

LECTIONES IN HORIS.

In Duplici 1 et 2 Classis primæ tres Lectiones sunt ex communi Sanctorum in primo Nocturno, item in duplicibus majoribus per annum et Festis Patronorum etiam minus principalium, nisi aliter assignetur, vel ob angustiam temporis legendum sit initium libri in scriptura occurrente, quod alias omitti deberet, etc., l. 4, num. 1285. Si in festo, v. g. 1 Classis conveniant Octava, quæ duplex est, et Dominica, nona lectio est de Dominica, etc., num. 1285. In festo simplici, si Sanctus propriam Lectionem non habeat, tertia est ex communi SS. In Officio de B. V. in Sabbato 1 et 2, est de scriptura occurrente, tertia de mense, et de Sancto omittitur

ibid. in Festo 9. Lectionum, si omittatur *Te Deum*, etc. Lectio de Sancto dici non debet, n. 1287. Infra octavas Nativitatis, Paschæ, Pentecostes, Corporis Christi de simplici fit tantum commemoratio sine 9 Lectione, ibid. Quod si infra Octavam Corporis Christi occurrerit Festum simplex eo die, quo fit de Festo duplici, tunc 9 Lectio de eodem simplici non ommittitur, sed legitur, dummodo Festum illud non sit duplex primæ Classis, l. 6, p. 2, n. 2063. Lectiones primi Nocturni in Officio de Festo duplici majore sumendæ sunt (nisi sint propriæ) ex ejus communi, n. 2055. D. 245.

LECTIO OBSCŒNORUM.

Lectio obscœnorum, si tantum fiat ex curiositate, vel vano solatio, non est mortalis : secus vero, si fiat cum animo inhonesto, vel cum periculo ruinæ spiritualis, l. 3, p. 1, n. 887.

LECTOR.

Lectoris munus est, legere in Ecclesia Lectiones veteris et novi testamenti, etc., l. 6, p. 2, n. 2214.

LEGATUM.

Legata pia dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, l. 3, p. 2, n. 1129. Legata pia, si inveniantur inducta et non constet de Testatoris intentione, non tenetur hæres ea solvere, ib.

Legata pia valent in Archidiœcesi Coloniensi, si tantum scripta aut subscrita sint a Testatore, l. 3, p. 2, n. 1230. Item valent, dummodo constet de voluntate Testatoris, etiamsi testamentum factum sit sine solemnitatibus, l. 3, p. 2, a n. 1130.

Legata pia intra sex menses exsequi debent, n. 1129, 1135. Alia legata intra annum, nisi justum impedimentum obstet, ib. Si legata omnia solvi non possint, debent bona distribui omnibus æqualiter pro rata ; probabiliter etiam iis, quibus legata pia facta sunt, n. 1129, 1136. Legata pia non patiuntur Falcidiam et Trebellianicam, n. 1136. Hæc probabiliter quis debet exsequi etiam ante aditam hæreditatem, imo etiam repudiata hæreditate, n. 1134. Etiam festis diebus ea exsequi possumus, n. 1135.

Legata pia præveniri possunt, l. 3, p. 2, n. 1135, 1144. Si legata pia ad usum a Testatore destinatum applicari nequeant, non ideo fiunt caduca, sed ad aliam piam causam applicari debent, n. 1129.

Legatum certo pauperi factum, si is ante exsecutionem moriatur, debet alteri dari pauperi, ib. Si legetur summa pecuniæ pauperibus distribuenda, quibuscunque pauperibus, etiam Monasteriis et Ecclesiis dari potest, nisi aliud constet de intentione Testatoris, ib. Si die sepulturæ distribuenda data sit, probabiliter dari debet inquilinis pauperibus, n. 1143.

Legatum pium sub conditione mixta relictum, quæ non fuerit impleta propter casum fortuitum, tamen debetur, n. 1137.

Legatum factum pro Ecclesia sub conditione, si ibi sepeliatur, validum est, etiamsi per accidens ibi non sepeliatur, l. 7, n. 240. Si legatum factum Ecclesiæ sub onere, ut singulis diebus Missa ibi celebretur, ita ut si vel semel omitteretur, legatum hoc ipso ad consanguineum devolveretur, si semel culpabiliter omittatur, tum Ecclesia eo esset privata, l. 3, p. 2, n. 1142.

Legata pro celebrandis Missis, si sint nimis tenuia, pro reductione oneris recurrendum est ad Sedem Apostolicam, l. 6, p. 2, n. 74, 89. Si legata pro celebrandis Missis sint largiora et legatarius sit vere talis, tum legans censetur erga eum exercuisse liberalitatem et donationem, ideoque probabiliter poterit legatarius pro minore stipendio procurare Missas et residuum sibi retinere; si autem legatarius non sit vere talis, sed tantum exsecutor, vel procurator, tum totum illud tradere debet, quidquid legatum est pro largiore stipendio Missarum, n. 150. Legata pia, si sint incerta, v. g. ob incertitudinem loci vel Ecclesiæ, cui facta sunt, plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio dari debent, l. 3, p. 2, n. 1129. Ex legatis piis in gravi necessitate Reipublicæ subveniri potest, quæ necessitas ex variis signis colligi potest, a n. 1146. Legata pia communiter non possunt commutari in alium pium usum ab exsecutore, vel Episcopo, n. 1129. A Papa ex justa causa commutari possunt. Item a Supremo Principe Sæculari, si materia piorum operum ei sit subjecta. Item ab Episcopo, si non sit aditus ad Papam, vel sit periculum in mora, n. 1149. V. *Episcopus*. Possunt exsecutores ultimarum voluntatum absque auctoritate Papæ, principis vel Episcopi, legata pia commutare ad levandam gravem Reipublicæ necessitatem; hoc tamen non expedit sine illis fieri, n. 1150. Legata ad pias causas Religiosus exsecutor applicare potest suo Monasterio, n. 1129.

Legatum, si factum sit dubie, vel obscure, interpretari debemus propria causa, n. 1132. Si sit ad piam causam, quod majus est, debetur, hinc legatum annuum pro anima, si absolute relictum sit, debet censeri perpetuum, n. 1132.

Legata, si sint incerta, v. g. ratione nominis ejusdem, jure civili corruit legatum; in foro conscientiæ autem debet inter eos dividi æqualiter, si in id consentiant. Si sint incerta ratione rei legatæ, quæ a natura terminos habet, una pars ex mediocribus dari debet; si ab arte, hæres satisfacit, dando rem minimam in eo genere. Idem valet de legatis in pondere, numero et mensura consistentibus, n. 1129. Legatum factum virginibus, ab occulte corrupta acceptari et retineri ordinarie potest, si in foro externo habeatur pro virgine, l. 3, p. 2, n. 604, l. 4, n. 40.

Legans nepti suæ v. g. 100, si nubat nobili de patria, probabilius perdit legatum, si nubat alteri, l. 6, p. 3, n. 146.

Legata profana manent hæredi, si eorum exsecutio fieri non possit in ea specie, in qua relicta sunt, l. 3, p. 2, n. 1137. V. *Testamentum*.

LEGATUS A LATERE.

Legatus a latere non videtur posse dispensare in impedimentis dirimentibus Matrimonii nondum contracti, nisi ex speciali facultate, l. 6, p. 3, n. 818. Ad audiendas Confessiones in sua Provincia approbare potest, l. 6, p. 2, n. 1494. Eiiam dare potest facultatem absolvendi a reservatis Episcopo, ib.

LEGISLATOR.

Legislator humanus in materia gravi potest obligare graviter, l, 3, p. 1, n. 572.

Legislator sæcularis potest obligare in Conscientia, l. 1, n. 642.

Legislator, si sciat legem promulgatam a majore parte populi non acceptari, nec observari, et taceat, censetur revocare legem, sicut etiam, si audita appellatione vel supplicatione taceat; nisi aliunde satis colligeretur, quod taciturnitas esset per modum repulsæ, n. 630, 640. Legislator probabilius per se

loquendo peccat tantum venialiter, si non observet leges suas, quibus directe non obligatur, a n. 674. Si legem interpretetur. V. *Interpretatio legis.*

LEGITIMA.

Legitima est pars illa bonorum, quæ secundum leges relinqui debet hæredibus, id est, necessariis, qui præteriri non possunt : potest etiam relinqui sub conditione honesta, quæ sit in potestate hæredis, l. 3, p. 2, n. 1156.

Legitima descendentium est triens, sive tertia pars hæreditatis, si non sint plures quam quatuor liberi; si plures, semis, sive media pars hæreditatis. Similiter ascendentium legitima est triens hæreditatis, idque absque ullo gravamine, modo et conditione, quæ alioqui pro non appositis habentur; quod si illis non relinquatur legitima, competit iis actio ad petendum complementum; vel rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum, si causa idonea exhæreditationis non sit incerta et probata, n. 1153. Si parens ducturus secundam uxorem cum illa paciscatur, ut nec ipsi nec prolibus secuturis sit ullum jus ad legitimam, hoc pactum proles evertere possunt; hinc si parens volebat excludere proles nascituras, debebat, priusquam ulla nasceretur, se abdicare bonis, solo usufructu sibi reservato, n. 1157. Si quis testamento facit pro Monasterio, in quo profitetur, et moriatur ante ascendentes, his debetur sua legitima, non aliter, ac si in sæculo fuisset mortuus, n. 1158. Repudiatio legitime facta a Religioso sine licentia sui superioris est invalida, n. 1160.

LEGITIMATIO, LEGITIMUS.

Legitimus censetur jure civili, qui natus post Sponsalia inter patrem et matrem, etiamsi Sponsus matrem deserat et aliam ducat, l. 4, n. 751.

Legitimus est qui nascitur ex Matrimonio non baptizatorum; item natus ex Matrimonio ab utroque Fidei contracto mala fide, eo quod putarent subesse impedimentum dirimens, si hoc revera non suberat. Natus autem ex muliere et viro post Matrimonium ratum professo in Religione est spurius. Item natus ex viro facto Præsbytero, et uxore id permittente post ratum vel consummatum Matrimonium, quamvis simpliciter et quoad civilia non vocetur, est tamen illegitimus secundum quid, l. 4, n. 752.

Legitimus est, qui natus ex Matrimonio, quamvis contrahentes habuerint impedimentum occultum dirimens, si præmiserint proclamationes, quas si non præmiserint, censetur illegitimus. Etiam censetur legitimus natus ex Matrimonio publico, quod bona fide saltem ab uno ex contrahentibus putabatur esse validum, quamvis revera fuerit invalidum, et licet postea sequeretur divortium, n. 753. In dubio, an quis sit legitimus, an illegitimus, censeri debet legitimus, l. 4, n. 754, l. 6, p. 1, n. 2217. Quamvis sciatur, quod uxor ante Matrimonium habuerit copulam cum pluribus, tamen, si proles nascatur post septimum mensem ab inito Matrimonio, præsumitur legitima; item, quamvis mater dicat, illum esse illegitum, qui antehac habitus est pro legitimo, habendus est legitimus. Idem est, si parentes dicant, se non fuisse veros conjuges, nisi accedant alia indicia. Item, si sciatur duos contraxisse cum impedimento dirimente, et dubitetur, an contraxerint mala fide, proles censeri debet legitima, etc., lib. 4, n. 754. Qui publice habetur pro legitimo, probabilius non potest se pro tali gerere, si certum sit esse illegimum; posset tamen talis urgente gravi causa promoveri ad Sacros Ordines, etiam sine dispensatione, si hæc haberi nequeat sine propria, aut parentium infamia, n. 755. Expositii censeri debent legitimi. V. *Expositius.*

Legitimatio est restitutio natalium quoad ea, quæ jure positivo illegitimis denegantur, l. 4, a n. 756. Ea fit illegitimorum naturalium per subsequens Matrimonium parentum, etiam contractum in articulo mortis, vel post intermedium aliud Matrimonium, si ab Ecclesia reputetur validum, quamvis forte reipsa esset invalidum, n. 757. Si quis per fornicationem natus ex Titio et Bertha moriatur illegitimus, et relinquat proles ex vero conjugio, si Titius et Bertha tunc prius ineant Matrimonium, relictæ proles ab illegitimo legitimantur, n. 758. Non legitimantur per subsequens Matrimonium spurii spectato jure Canonico, nisi impedimentum abfuerit tempore nativitatis, n. 759.

Legitimari possunt tam spurii, quam naturales per solum supremum principem illorum, aut ex ejus commissione per alium, v. g. in Imperio Romano per Comitem Palatinum, etc., n. 761, l. 3, p. 2, n. 1168. Princeps Ecclesiasticus legitimat tantum ad favores Ecclesiasticos; et Sæcularis ad Sæculares, lib. 4, n. 761.

Legitimati per rescriptum Principis non succedunt cum legitimis, nisi fuerint legitimati ante hos legitimos, l. 3, p. 2, n. 2168.

LEPROSUS.

Leprosi licite contrahunt Matrimonium, l. 3, p. n. 467.

Lepra laboranti alter sanus non tenetur reddere debitum, nec cohabitare; n. 395.

LEX.

Lex et Præceptum est recta agendorum aut omittendorum ratio, l. 1, n. 561.

Lex, Præceptum, Mandatum, Regula, Norma, Permissio inter se aliquo modo differunt, a n. 564.

Lex seu Præceptum dividitur in affirmativum et negativum : in naturale et positivum; hoc in juris divini et humani, etc., n. 604, l. 5, n. 7. Leges et Præcepta humana etiam Superioris sæcularis ordinarie obligant sub peccato, l. 1, n. 642.

Lex civilis, si non sit pure pœnalis, sed lata intuitu boni communis, obligat in conscientia, l. 3, p. 2, n. 1173. Leges de solvendis vectigalibus obligant in conscientia, n. 269.

Lex humana constituens impedimenta dirimentia absolute obligat in omni casu, l. 6, p. 3, n. 526.

Leges materialiter diversæ sunt, quando secundum entitates suas sunt plures et distinctæ, v. g. quando una est a Deo, alia ab homine, etc. Formaliter diversæ sunt, quando una affert diversam ab alia vim obligativam, quod faciunt, quando versantur vel circa materias notabiliter diversas, vel circa eamdem quidem materiam, sed ex diversis motivis formalibus, vel si materia et etiam motivum sit idem, quando aliunde constat, quod Legislator velit afferre diversam vim obligativam; præcipue autem diversæ sunt ratione finis, in quem tendunt, etc., l. 5, a n. 132, l. 6, p. 2, n. 945.

Legis motivum aliud dicitur intrinsecum, et est honestas virtutis, vel inhonestas vitii, ad quam virtutum vel vitium ex se aut ex circumstantiis pertinet hoc quod præcipitur vel prohibetur : aliud

extrinsecum, quod advenit a voluntate Legislatoris, l. 5, n. 137.

Lex si non habeat motivum intrinsecum, recte colligimus intendi, ut observetur ex motivo extrinseco, n. 138.

Lex naturalis obligat etiam ad aliquid moraliter impossibile, l. 1, num. 780. Etiam positiva ad hoc aliquando obligat, communiter autem non, n. 781. Ad legem obligatus etiam obligatur ad procuranda media ordinaria, et per se necessaria, a num. 782. Ponens impedimentum Legi de se impediens peccat, a num. 783. Qui non est in eo statu in quo Lex eum i actu primo obliget, non tenetur vi illius Legis ad eum statum se transferre, num. 787.

Leges, sive præcepta naturalia obligant, ne quis impedimentum eorum observationi opponat, etiam aliquot diebus, antequam incipiant obligare, n. 738. Qui prævidet quod Legi divinæ post octiduum non possit satisfacere, peccat non præveniendo, sicut et non prævenientes ea, quæ violant Leges Ecclesiæ, n. 791.

Leges sive Præcepta humana secundum usum et interpretationem communem non obligant, ne quis impedimenta apponat aliquot diebus, antequam urgeant, num. 792. Qui pridie se reddit impotentem per actionem ex se non illicitam, ad Legem aliquam humanam observandam, si absit intentio defraudandi Legem, non peccat, num. 795.

Leges, quando patiantur apponi impedimentum, et quando non, ex usu et judicio prudentium colligi debet, n. 795.

Leges vel præcepta condere potest: 1. Papa pro tota Ecclesia. 2. Concilium generale pra tota Ecclesia, si accedat confirmatio Papæ. 3. Nuntius Apostolicus pro sua Provincia. 4. Episcopus pro sua Diœcesi; nec opus est, ut si consecratus, dummodo sit confirmatus. Archiepiscopi, Patriarchæ et Primates pro sua Diœcesi, ut alii Episcopi, et non pro toto Archiepiscopatu, nisi cum consensu Provincialium Episcoporum. 5. Capitulum Cathedrale. Sede vacante, pro tota Diœcesi. 6. Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem pro locis sibi subjectis. 7. Abbates, Abbatissæ et Præfectæ Monialium Superioresque similes independenter pro suis Monasteriis. 8. Respublica libera pro suis Membris et Ditionibus. 9. Imperator pro toto Imperio per se loquendo. 10. Reges et Principes pro suis Regnis et Ditionibus. 11. Femina, si sit Regni hæres, cujus maritus sine ipsius consensu leges ferre non poterit, etc., l. 1, num. 562. Qui possunt ferre leges, etiam possunt ferre præcepta, quod etiam potest quivis alius privatus Superior, ut pater respectu filii, num. 563. Res absolute levis non est per se loquendo capax obligationis gravis, num. 642, 667. Res gravis est capax obligationis levis, num. 642, 668. Signa obligationis gravis legis sunt: 1. Si materia sit gravis, et non constet contrarium de voluntate præcipientis. 2. Si verba magnam vim habeant, ut: jubemus, interdicimus in virtute S. Obedientiæ, vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, etc. 3. Si magna pœna adjiciatur, ut excommunicationis, etc. 4. Si ita fert usus et consuetudo inter peritos et timoratos, num. 642. Etiam obligatio gravis communiter est, si Pontifices vel Concilia aliquid decernant in materia gravi, num. 659. Si verba legis spectatis omnibus circumstantiis intelligi possint de obligatione levi, non debet extendi ad gravem; quod si verba significent obligationem gravem, et dubitetur, an graviter vel leviter obligare voluerint, standum est pro obligatione gravi, num. 660. Quando Auctores dicunt, legem obligare graviter, non semper intelligunt sub mortali, ibid. Pro cognoscenda obligatione gravi vel levi variæ adferuntur Regulæ, sed ordinarie spectari debet etiam absolute, et non præcise respectu ad totum, an in se spectatis omnibus circumstantiis sit vel non sit aliquid notabile, quod ex variis colligi potest; v. gr. ex repugnantia quam habet cum natura rationali; ex verbis legis, ex Scriptura sacra; ex communi consensu Theologorum, etc., num. 663. Ad consuetudo inducere vel abrogare possit legem, V. *Consuetudo*. Quando vim legis habeant declarationes Cardinalium, decisiones Rotæ. V. *Decisiones*. An vim legis habeant Regulæ Cancellariæ. V. *Cancellaria Romana*.

Lex etiam Ecclesiastica requirit acceptationem majoris saltem partis subditorum, ut obliget, l. 1, n. 630, a n. 632.

Lex concernens res Fidei etiam obligat non acceptata. Idem est, si ea aliquid abroget, n. 636. Bulla Cœnæ an et quos obliget. V. *Bulla Cœnæ*. Subditi sine causa legem non acceptantes peccant, n. 631. Quando est causa rationabilis, licitum est appellare vel supplicare contra legem, n. 638. Appellatione vel supplicatione durante probabilius obligatio legis suspenditur, n. 639. Si Superior audita appellatione vel supplicatione taceat, ordinarie hoc ipso censetur revocare legem, n. 640.

Ut lex non acceptata etiam ignorante legislatore desinat, probabilius requiritur decennium, n. 630, n. 633.

Lex Pontificia concedens potestatem dispensandi impersonaliter, censetur eam concedere Episcopis, l. 6, p. 3, n. 834. Probabiliter etiam lex Concilii ita concedens, ibid.

Lex invalida fit valida, si subditi eam acceptent, si invaliditas fuerit ex eo, quod aliquid præciperetur contra jus subditorum; alias per acceptationem non fit valida si invaliditas fuerit ex eo, quod legislator excederet suam potestatem, l. 1, n. 641.

Lex obligat, nisi sit iniqua, n. 561. Etiam obligat, quamvis dubitetur de Justitia legis, imo, licet contra Justitiam legis sint rationes probabiles, n. 561. Lata a Tyrannis, si pacifica Regna possideant, obligat, ibid. Non obligat, nisi sit sufficienter promulgata, n. 561, a n. 274, 577. Qualis promulgatio legis requiratur. V. *Promulgatio legis*. Leges Pontificiæ, per se loquendo, obligant totum orbem, si Romæ sint promulgatæ, a n. 579. Leges irritantes contractum non habent vim, nisi promulgentur in singulis Provinciis, n. 580. An et quando legibus suis teneatur legislator. V. *Legislator*.

Legibus obligantur soli subditi ratione utentes, ita ut earum transgressione peccent l. 1, n. 674. Legibus Ecclesiæ probabiliter non obligantur pueri ante septennium completum; probabiliter tamen obligantur illi, quarum materia eorum ætati est oenveniens, quæ sententia etiam in praxi est suadenda, n. 676.

Leges justas, si ab Ecclesia approbentur, potest Superior Laicus imponere Clerico, non vero alias, v. g. ne Religiones certum numerum Personarum excedant, vel certam quantitatem redituum; ne ingredientes vel alii Laici conferant plura bona mobilia Religiosis, quam ad constitutam taxam necessaria sunt, etc., n. 679,

Lex naturalis negativa prohibens rem intrinsece malam, etiam obligat cum periculo vitæ, non tamen semper naturalis affirmativa, n. 774.

Lex humana etiam Ecclesiastica per se non obligat cum periculo vitæ; per accidens aliquando obligat ratione alterius legis, juris naturalis vel divini concurrentis, vel si observatio ejus necessaria sit ad bonum commune conservandum, etc., n. 774.

Lex Superioris facere potest, ut actio præcepta vel prohibita spectet ad illam virtutem, ex cujus motivo præcipitur vel prohibetur, l. 1, a n. 624, l. 6, p. 2, n. 1013. Lex ut proxime obliget subditum ex illa virtute, ex cujus motivo ponitur, requiritur: 1. Ut id, quod præcipitur, aliquo modo conducat ad finem istius virtutis saltem perfectius consequendum. 2. Si non sit aliunde notum, ut Superior exprimat, se ex illo motivo præcipere. 3. Ut Superior etiam imponat obligationem illius virtutis et faciat rem præceptam esse materiam ejus necessariam, l. 1, a n. 627. Lex invicibiliter ignorata non obligat, a n. 282. Dubium, an lex exstet, non obligat, n. 272.

Lex Dei alia est primaria, alia antecedens, alia per se et intentiva, alia secundaria, consequens, per accidens et permissiva, a n. 338. Si lex non determinet tempus, ordinarie obligat primo tempore, quo commode impleri potest, n. 587. Si lex præcipiat aliquid pro certo tempore, vel connotet determinatum tempus, illud tempus accipi debet non præter propter, sed de momento ad momentum; non mathematice, sed Ecclesiastice, id est, sicuti ex voluntate et consuetudine Ecclesiæ designatur per Kalendaria approbata et per horologia communiter bene regulata, a n. 582.

Lex nova firmat præterita, si emanet per viam declarationis, non vero, si per modum dispositionis, n. 588.

Lex prohibens sequi probabilia, si forte daretur, illa tamen non obligaret, cum non sint satis promulgata, l. 1, a n. 274.

Lex alia est moralis, quæ in Conscientia et sub culpa Theologica obligat: Pœnalis, quæ ratione sui immediate tantum obligat sub pœna; aliunde etiam obligare sub culpa: Mixta est, quæ obligat sub culpa Theologica et pœna simul, a n. 607. Pœnalis alia est latæ sententiæ, cujus signum est, si lex habeat: *Quisquis hoc fecerit, ipso facto pœnam incurret etc.* Alia ferendæ sententiæ, si dicatur, v. g. *prohibemus sub pœna excommunicationis, etc.* In dubio censenda est ferendæ sententiæ, n. 609. Pœnalis obligat leviter, si præcipiat sub pœna non gravi, v. g. excommunicatione minore, interdicta, etc., si sub pœna gravi sed ferendæ sententiæ, non semper intelligitur sub culpa gravi, sed hic consuetudo et sensus communis attendi debet, l. 1, n. 611.

Leges Ecclesiasticæ latæ sententiæ inferentes Censuram obligant ante omnem sententiam Judicis; reliquæ pœnales latæ sententiæ sæpe non obligant ad pœnam actu solvendam, nisi præcesserit sentencia declaratoria criminis, n. 612. Lex pœnalis non est extendenda, sed restringenda, n. 616. Omnis lex est benigne interpretanda, n. 596, 660. Verba legis aliqua important obligationem, aliqua non semper sunt benigne interpretanda, nec unquam extendenda ultra significationem, a n. 656, 826.

Lex favorabilis est, cujus materia præcepta est conveniens et veluti beneficium eis, quibus præcipitur si autem materia illis sit onerosa, est odiosa: in dubio, an sit odiosa, an favorabilis, censenda est favorabilis, l. 1, n. 619. Qui probabiliter judicat, se non obligari lege, si sit periculum in mora, ab ea excusatur, alias ad Superiorem recurrere debet, n. 877.

Lex generaliter loquens non tollit privilegium particulare super eo concessum, de quo lex generaliis loquitur et hoc etiam tenet, etiamsi lex generalis esset in Tridentino, n. 837. Lex humana indirecte potest præcipere actus internos, a n. 643. Potest etiam præcipere vel prohibere actum externum in ordine ad internum, a n. 645. Probabilius potest etiam præcipere vel prohibere directe actum mixtum, n. 647. Lex humana, si sit tantum directiva, potest etiam directe præcipere vel prohibere actus mere internos, n. 652. Item lex humana coactiva coactione interna eos potest præcipere vel prohibere, non tamen coactiva coactione externa, a n. 653.

Lex simpliciter favere potest etiam non subdito legi: probabiliter tamen non gaudent legibus favorabilibus Trident. quoad absolutiones et dispensationes in casibus Papalibus Episcopi in locis, in quibus Tridentinum non est receptum, quod tamen Episcopi Galliæ practicare dicuntur, a n. 680.

Lex seu præceptum aliud est locale, quod in certo tantum loco, urbe, vel Parochia obligat; aliud universale, quod totam fere Ecclesiam obligat, n. 682.

Leges, seu præcepta localia obligant territorio illi subjectos in ipso territorio, non peregrinos, vagos, exemptos; hinc si qui die Jejunii, aut festo in alio loco non sui territorii, aut exempto, ubi non est jejunium aut festum, potest ibi comedere carnes, exercere servilia, quamvis circa meridiem sit rediturus domum ubi est jejunium, etc., n. 682. Qui ideo exit loco, ut eximatur a lege, per se loquendo, non tenetur legi, a n. 683. Leges et præcepta non necessario implentur ex caritate; nisi hanc in substantia includant, n. 690. Lex impleri potest sine caritate, ut autem impleatur meritorie, requiritur caritas, a n. 690 Etiam impleri potest sine intentione illi satisfaciendi, n. 692. Etiam illi satisfacit, qui ponens opus præceptum per illud non vult satisfacere, n. 693. Non impletur communiter sine intentione seu voluntate faciendi id, quod præceptum est, a n. 694. Non est semper necesse, ut opus, quo impletur præceptum, procedat ex libertate operantis, a n. 695. Uno actu duplici legi, vel præcepto satisfieri potest; etiam diversis actibus eodem tempore, nisi sit alia mens præcipientis, n. 697. Si plures leges materialiter tantum diversæ uno actu violentur, est unum peccatum, si formaliter diversæ, sunt plura specie peccata, n. 698, l. 5, a n. 130. Violatio legis, ex contemptu legis, seu potestatis legislativæ est mortale, l. 3, p. 1, n. 572.

Lex an et quando excuset a restitutione. V. *Excusantia a restitutione.* Contra legem, quam Princeps scit non esse receptam, nec ad usum deduci, per decennium præscribitur; contra receptam autem per annos 40 præscribitur, l. 1, n. 630. In legibus citandis modus certus observari solet, a n. 878. V. *Præceptum.* An ignorantia excuset ab observatione legis. V. *Ignorantia.* An metus ab ea excuset. V. *Metus.* An dispensatio excuset. V. *Dispensatio.*

Legis fine cessante, an cesset lex; V. *Finis legis.*

Legis promulgatio. V. *Promulgatio.*

LIBELLATICUS CONTRACTUS.

Libellaticus contractus sive datio ad libellum est,

cum Emphyteuta seu Feudatarius rem illam, quam in feudum seu Emphyteusin accepit, simili contractu tradit tertio; quod si in decennium fiat, requiritur consensu Domini, l. 3, p. 2, n. 1057.

LIBELLUS FAMOSUS.

Libello famoso si quis alteri detraxerit, tenetur famam restituere contrariis scriptis, vel publica revocatione, l. 3, p. 2, n. 1238.

LIBER BAPTISMALIS.

Liber Baptismalis facit fidem in quovis tribunali, l. 6, p. 1, n. 345. Quæ in eo notanda. V. *Parochus*.

LIBER.

Librorum hæreticorum lectio est illicita, l. 2, n. 92. Eos legentes, si auctor sit hæreticus et Hæresim expresse contineant; item si sit materia notabilis et sufficiens ad mortale et fiat scienter sine auctoritate Sedis Apostolicæ, incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ, l. 7, n. 326, a n. 328. Eamdem etiam incurrunt eos retinentes, defendentes, imprimentes, ibid. Si liber Hæretici quicunque unam tantum Hæresim contineat, totus est prohibitus: imo, quamvis nullam Hæresim vel errorem contineant, si ex professo scribat de Religione, est prohibitus a n. 330. Ille autem censetur tractare de Religione, qui per se continet doctrinam sacram, vel aliquid ad cultum Dei, Sanctorum, aut salutem animarum spectans, item, qui est compositus ad devotionem excitandam; item qui explicat ritus Ecclesiæ, etiam, qui sunt apud Armenos et Græcos, ac toleratos ab Ecclesia; item, qui interpretatur Jus Pontificium, seu Canones, etc., n. 331.

Librorum lectio, quibus Hæresis inspersa est et non ex professo defenditur, probabiliter non est casus Bullæ Cœnæ reservatus in Germania, l. 6, p. 2, n. 1615. Legens Hæreticum Librum idiomatis ignorans probabilius excommunicationem non incurrit, l. 7, n. 341. Legere audiens probabilius incurrit, n. 342. Quærens locum in eo, sperans alterum per eum ad fidem convertendum, non peccat, n. 343. Eorum mercaturam Bibliopolis facere non licet, attamen Bibliopolis licet eos compingere, si statim mittant habenti potestatem eos legendi, n. 353. Etiam vendere possunt illis, qui habent potestatem legendi, quandoque etiam Bibliopolis Hæreticis, n. 354. V. *Bibliopola Bibliopegus*. Librum Hæreticum ille dicitur imprimere in ordine ad excommunicationem incurrendam, qui est dominus officinæ; item qui ponit typum, humectat cartam, imponit atramentum, premit prælum. Item excommunicationem incurrit, qui facit sumptus, qui corrigit, etc., l. 7, n. 356. Eum argumentis, verbo, aut facto defendentes; stylum, vel doctrinam eo animo laudantes, ut damnationem impediant, etc., excommunicationem incurrunt, a n. 357.

Libros Hæreticos legentem vel retinentem, etc., excusat ignorantia etiam crassa et affectata, si non sit temeraria, n. 345. Eos legendi facultas datur ad salutem animarum et ut Hæreses et errores redarguantur et confutentur: ex alio fine, v. g. curiositate legens peccat graviter, n. 346. Eos retinentes, usque dum expurgentur; item ad ornatum Bibliothecæ, quamvis idioma non intelligant; item eos deponentes, etc., excommunicationem incurrunt; non tamen per unum aut alterum tantum diem retinentes cum proposito postea extrahendi, a n. 347. Qui librum composuit, aut in compendium redegit, antequam prohiberetur, post prohibitionem legens excommunicatur, n. 350. Qui tradit alteri habenti potestatem legendi, si dominium non abdicet, excommunicationem incurrit, n. 352. Præter libros Hæreticorum Hæresim continentes plures alii prohibentur, v. g. libri Hæresiarcharum, etiamsi non contineant Hæresim, nec agant de Religione, item Astrologiæ judiciariæ, seu divinationis de futuris contingentibus, etc. Item octodecim Epistolæ provincialis *Ludovici Montaltii* et aliquæ *Antonii Arnaldi*, etc. Item tractantes materiam de auxiliis, etc. Item Rituale Aletense, etc. Item Monita salutaria B. V. Mariæ ad cultores suos indiscretos. Item Missale Gallicum. Idem 7 Tomi distributi sub titulo: *Instructiones Theologicæ ad usum Seminanorium, Auctore Gaspare Juenin Oratorii Gallicani Presytero, etc.* Item artes Jesuiticæ in sustinendis pertinaciter novitatibus, etc., l. 7, a n. 360. Item liber Quesneli, qui contendit male ab Ecclesia prohiberi ulli homini fideli, etiam Laico et feminæ, lectionem sacræ Scripturæ, ac præsertim novi Testamenti in vulgari lingua, etc., a n. 376.

Libri Ethnicorum, et Judæorum non prohibentur per Bullam Cœnæ; nec libri antiquissimorum Hæreticorum: probabiliter tamen prohibentur libri Græcorum, et Armenorum, qui non sunt sub obedientia Papæ. Prohibetur etiam *Thalmud*, et similes libri Hebræorum: item liber *Magazor*, continens partem rituum et cæremoniarum Judaicarum in omnibus linguis, excepta Hebraica, n. 333.

Liber Catholici Auctoris, qui per accidens habet Hæresim, imo qui damnatus est, velut Hæreticus; item cujus Auctor est damnatus, velut suspectus de Hæresi, per Bullam Cœnæ non prohibetur, nisi id expresse addatur, n. 334.

Liber Catholici, cui addita sunt scholia, seu annotationes majores Auctoris Hæretici, imo etiam Biblia Sacra, cui illa majori quantitate addita sunt, videtur prohiberi per dictum Bullam, etc., a n. 334. Probabiliter etiam per Bullam illam prohibetur lectio quæstionis, Concionis, vel Epistolæ Hæreticæ separatim editæ, quamvis non attingat 10 folia, num. 337. Non incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, qui legit librum Auctoris Catholici fuse ad verbum referens textus et errores libri Hæretici, illum tamen legens animo discendi et imbibendi errores, peccat mortaliter, l. 7, num. 335. Libri manuscripti probabilius etiam prohibentur per Bullam istam, num. 339. Quantum legi debeat, ut peccetur mortaliter, et pœna excommunicationis Bullæ Cœnæ incurratur, attendenda est materia non secundum se, sed periculum perversionis: item, an contineat frequentes Hæreses, necne, etc., num. 340. Lectio librorum de controversiis inter Catholicos et Hæreticos nostri temporis non est passim omnibus permittenda, n. 387.

Libros obscœnos edere, ordinarie est mortale, l. 3, p. 1, n. 887.

Libros magicos et obscœnos legens peccat mortaliter, si adsit materiæ gravitas, l. 7, num. 360. Liber Catholici Auctoris Romæ pure confixus, in Germania legi potest. Quod et de libris secundæ classis plures tenent, n. 371.

Libri famosi dicuntur, qui injuste lædunt alicujus famam, vel continent infamiam necdum publicam, etc., n. 387. Eos imprimere, aut legere, est jure naturæ illicitum, ibid.

Libros Hæreticos, vel prohibitos legendi, vel corrigendi facultatem probabiliter dare possunt Superiores Regulares : securius tamen est illa ab Episcopo vel Nuntio Apostolico petere, a num. 389. Libri Hæretici de Religione tractantes corrigi non possunt, num. 392. Libris imprimendis apponi debet nomen, cognomen, et patria Auctoris; item nomen impressoris, locus et annus quo impressus est. Et si Auctor sit Regularis, præter licentiam Episcopi, etiam debet habere licentiam sui Superioris : quod si sine licentia sui Superioris imprimi curet librum, qui agit de rebus sacris, peccat graviter, etc., l. 7, a num. 381. Si approbatio et licentia libro non apponatur, ordinarie liber est prohibitus, n. 384.

LIBER A SERVITUTE.

Liber si ignorans ducat servam, si ita actu affectus sit ut ducere velit, quamvis sit serva, ducit valide; non autem, si voliturus esset, quamvis sciret servam l. 6, p. 3, n. 567. Si ducat servam, putans esse liberam, et hæc illo inscio fiat libera, Matrimonium non valet sine novo consensu, n. 568.

LIBER, SEU FILII, ET FILIÆ.

Liberi post divortium culpa patris factum, educantur expensis patris apud matrem, et contra, l. 6, p. 3, n. 458. Ad quid obligentur erga parentes, etc., V. *Filiusfamilias*.

LIBERTAS.

Libertas possidet contra legem dubiam, l. 1, a n. 272. Etiam contra non sufficienter promulgatam, a n. 274. Et contra invincibiliter ignoratam, a n. 282. Ad peccatum non sufficit libertas a coactione, sed requiritur libertas a necessitate, id est potentia indifferens tum ad ponendum, tum ad omittendum actum, l. 5. n. 13. Nec ad peccatum sufficit qualisunque libertas in causa, sive mediata, sed peccatum debet dependere a propria libertate operantis, n. 14. Libertas contrahendi Matrimonium alia est physica, alia moralis, l. 6, p. 3, num. 747. Physica certo requiritur ad valorem contractus Matrimonialis; ib.

LICENTIA.

Licentiæ præsumptio est actus prudentiæ, quo quis judicat legislatorem hic et nunc tacite consentire, ut agatur contra legem, quæ sufficit, ut non peccetur, si Superior commode adiri non possit; non tamen sufficit, si ad valorem actus requiratur actualis consensus Superioris, saltem habitualiter perseverans, requiritur, v. g. ad absolvendum etc., l. 1, a n. 819. Probabiliter non requiritur ad licentiæ præsumptionem cognitio certa de eo, quod Superior concederet si rogaretur, num. 821. Si licentia sit debita, etiam præsumi potest, nisi sciretur, negata alias esse, aut neganda. Item recte præsumitur actualis licentia, si sit consuetudo, vel superior sciat aliquid fieri, et non improbet, cum facile posset, sine ullo incommodo, n. 822.

Licentia Superioris sufficiens, ut non lædatur votum paupertati, debet esse obtenta sine dolo, l. 4, a num. 107. Sufficit etiam præsumpta et tacita, n 109.

Licentia præsumpta præsente Superiore aliquando sufficit, si sit tantum invitus quoad modum, non vero, si etiam quoad substantiam invitus sit, n. 110. Si ex licentia tacita vel præsumpta res sit consumpta, probabiliter non est opus Superiori id manifestare, n. 111. Si licentia debita, et injuste negata, ita ut injustitia negationis se teneat ex parte Superioris non ideo usus rei est licitus; si autem ex parte petentis debeatur, ea sufficit ad licite operandum, n. 112. Si licentia illicite data sit a Superiore, per eam non excusatur subditus ab omni peccato, n. 113. Si licentia detur ad usus illicitos, vel superfluos, peccat Religiosus ea utens, n. 114.

Licentia data a Superiore valida est, etiamsi ille ab officio decesserit, l. 4, n. 115.

Licentia prius negata Prælato Superiore ab inferiore postea, nulla facta mentione negationis, obtenta est valida, n. 116. V. *Religiosus*.

Licentiam transeundi ab uno ordine ad alium viris dare potest Superior, mulieribus Episcopus, si Monasterium sit ei subjectum; quod si sit exemptum eam dare potest prælatus, Generalis, aut provincialis, n. 187. Licentia assistendi Matrimonio sub conditione data invalida est, si conditio non observetur quæ de jure non inerat, l. 6, p. 3, n. 732. Ea censetur dari a Parocho, si generaliter alicui dicat : *Committotibi omnes vices meas, vel constituo te in omnibus Vicarium meum etc.* Si autem dicat : *Committo tibi administrationem Sacramentorum in mea parochia*, per hoc non censetur dari, si Parochus maneat præsens, et ipse assistere possit; alias datur, n. 733. Delegatus, ut sit Vicarius Parochi in assistendo Matrimonio, hanc alteri committere potest, n. 734. Si data sit alicui in gratiam petentis, etiam alius eligi potest; non autem, si certus designatus ex speciali causa movente, num. 735. Præsumpta est invalida, num. 738. Tacita est valida, num. 739. Item externe et ficte data valida est, ibid. Revocata sed non intimata, valida est, num. 740. Item valida est, post mortem delegantis adhuc incognitam, ib. Ea cognita, est invalida, ib. Non acceptata, invalida est, n. 741. Acceptata etiam a nuntio petente quamvis necdum assistenti intimata, valida est, n. 742. Data, nullam ejus notitiam habente asssistente, invalida est, ib. Metu extorta, valida est, n. 743. Data contra ratihabitionem Episcopi, valida est, ib. Per dolum impetrata valida est, ib. Si dolus sit circa substantiam, invalida est, n. 744.

LICENTIATUS.

Licentiati probabilius egent approbatione pro Confessionibus excipiendis, l. 6, p. 2, n. 1485.

LICTOR.

Lictoribus ut licitum sit occidere malefactorem se opponentem, quem jussi sunt comprehendere, varia requiruntur; scilicet, ut habeant certum et speciale mandatum a Magistratu de illo capiendo; ut capiendus resistat armata manu; ut crimen sit atrox et capitale; ut alio modo capi non possit, l. 3, p. 1, n. 797.

Ligamen, quod est impedimentum Matrimonii. V. *Impedimenta Matrimonii*.

LIGNANS IN SYLVA.

Lignans in sylva spectante ad privatum, vel cui communitas elocavit, tenetur totum damnum reparare, l. 3, p. 2, n. 253. In sylva spectante ad communitatem vicinam, vel cujus ipse est pars, ordinarie non peccat mortaliter, nec tenetur probabiliter reparare damna; attendenda tamen hic est consuetudo, et leges diversis Provinciis propriæ, n. 254.

Quæ de lignatione, etiam de pascuis intelligi debent, n. 253.

LIMINA APOSTOLORUM.

Ad limina Apostolorum Romæ visitanda obligatus, si sciat, se eo pervenire non posse, non ingredi, l. 1, n. 778, [illegible] tenetur iter

LINEA AFFINITATIS, etc.

Linea affinitatis accipitur, ut consanguinitatis, l. 6, p. 3, n. 512.

Linea consanguinitatis. V. *Consanguinitas.*

Linea legalis Paternitatis est hæc : Adoptans est cognatus cum adoptato, in 1 gradu. Cum liberis adoptati in 2. Cum nepotibus adoptati in 3. Cum pronepotibus adoptati in 4, l. 6, p. 3, n. 590. Hæc cognatio non extenditur, nisi ad eam personam, quæ tempore adoptionis erat sub potestate adoptati, n. 591.

Linea legalis Fraternitatis est hæc : Adoptatus est cognatus cum liberis adoptantis, in 1 gradu. Cum nepotibus adoptantis in 2. Cum ejus pronepotibus in 3. Cum abnepotibus ejus in 4, n. 592.

Linea legalis affinitatis est hæc : Adoptans et uxor adoptati ; Adoptans et uxor adoptantis sunt legaliter affines, n. 593. Impedimentum cognationis legalis non contrahitur a liberis adoptivis inter se, n. 594.

LINGUA.

Linguæ patriæ ignarus, est incapax Beneficii curati in tali loco, per se loquendo l. 4, n. 790. Linguæ ignarus per interpretem confiteri non tenetur, l. 6, p. 2, n. 1140.

LIS.

Lite aliquantulum periculosa orta, non est statim obligatio ad suscipiendum Ordinem Beneficio annexum, l. 4, n. 749. Si duo litigent circa plura Beneficia, illicita est pactio, ut hic unum, alter alterum Beneficium accipiat ; si tamen duo litigent, alter pro alterius Beneficio habendo, propria auctoritate pacisci possunt, ut alter cedat a lite, si alter vicissim cedat, n. 554. Si lis sit super aliis juribus spiritualibus, possunt fieri transactiones, ibid. Si duo litigent habentes jura tantum ad Beneficia, ut fiat compositio, et jus unum cum altero permutetur, probabilius requiritur auctoritas Papæ, n. 555. Potest fieri compositio inter litigantes per sententiam Judicis ordinarii, vel delegati, etc., et adjudicari Beneficium illi, pro quo videtur jus probabilius esse, eique imponi pendenda alteri certa pecunia, vel aliud temporale, etc., n. 556.

Litigiosum Beneficium. V. *Pacifica possessio.*

LITANIÆ.

Litanias festo S. Marci, et diebus Rogationum recitandi obligatio probabilis est sub mortali, l. 4, n. 1. 290. Si festum S. Marci incidat infra Octavam Paschæ, illud transfertur, non tamen transferuntur litaniæ, si incidat in diem Paschæ litaniæ transferuntur in feriam 3 proximam, etc., n. 1291. Probabilius etiam illi obligantur sub mortali ad litanias, [illegible]tur Breviario Romano; verum spec[illegible] non ut[illegible] n. 1293. Si litaniæ majores [illegible], transferuntur in [illegible] 2055. D. 182. ibi tanda est consuetudo loc[illegible] occurrerint in die sancto Pasc[illegible] feriam tertiam sequentem, l. 6, p. 1, n. [illegible] Non debent litaniis inseri alii Sancti, præter descriptos, neque tempore pestis, Patroni Civitatis, aut Titulares, sine speciali concessione, D. 210. ibid.

LITTERÆ.

Si quis per effractionem, vel detentionem alienarum litterarum, quas ex justitia tenebatur tradere, [illegible] aut causa damni alterius, tenetur ordinarie ad restitutionem ; uti etiam probabilius fragmenta laceratarum colligens et legens, cum etiam talis probabilius peccet contra justitiam. l. 3, p. 2, a n. 76, ii. 1236.

Litteras vel scripturas alienas aperire et legere communiter est mortale, l. 5, n. 300, l. 3, p. 2, n. 1236. Litteras dilaceratas et abjectas probabilius non licet partibus recollectis legere, multo minus perditas, vel alicubi ex inconsideratione relictas, ib.

LITTERÆ APOSTOLICÆ.

Litteræ Apostolicæ variis modis falsificantur, l. 4, p. 663. Falsificatæ nullam Jurisdictionem, vel potestatem tribuunt, nec exsequi debent ; et sub pœna privationis omnium Beneficiorum et excommunicatione latæ sententiæ prohibetur, ut nullus etiam prætextu ignorantiæ utatur litteris Apostolicis falsis, n. 665.

Litteræ dimissoriæ. V. *Dimissoriales.*

Litteræ expeditionis. V. *Executor. Rescripta.*

LOCATIO.

Locatio est contractus, quo quis alteri pro certo pretio aliquid ad certum tempus concedit, ut eo utatur, vel fruatur, l. 3, p. 2, n. 1038. Jure Cæsareo prohibetur, ne elocatio prædii variis fiat, v. g. militi, Curiali, vel Clerico negotiandi causa, etc. Jure Canonico prohibetur, ne fiat longiori tempore, etc., a n. 1041. Jus mendicandi in certa urbe obtentum probabilius elocari non potest, a n. 1044. Locator tenetur vitia rei locatæ aperire, n. 1048. Rei locatæ fructus adhuc pendentes spectant ad dominum rei locatæ, separati autem a fundo et a conductore collecti, sunt conductoris, etiamsi pensionem necdum solverit, n. 1051. Expensæ necessariæ ad conservandam substantiam rei locatæ ordinarie spectant ad locatorem, n. 1052. Locator potest facere pactum, ut conductor omne periculum in se suscipiat, n. 1054. Si obliget conductorem ad rem conductam meliorandam, probabilius etiam eum ad expensas illas obligat, n. 1053.

Locatoris successor non potest ordinarie expellere conductorem cum gravi ejus incommodo, n. 1047.

Locator ordinarie non potest conductorem invitum ante tempus præfinitum privare re conducta, n. 1038. In quibus casibus eum privare possit, etc. V. *Conductio.* Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur et conductor liberatur, n. 1038. Locatio bonorum Ecclesiasticorum, quæ omni anno fructificant, ultra triennium prohibetur, si alternis annis fructificent, probabiliter ultra sexennium ; si ternis, ultra novennium : locatio autem diuturnior fructuum pertinentium ad ipsum Beneficiatum non prohibetur, sed tantum fundi, quem si quis locet 12 annis, cum clausula, quod velit esse quatuor locationes singulas pro singulis trienniis, probabilius contractus ille nequidem pro triennio valebit ; l. 4, n. 1368.

Locatio ad triennium facta cum eodem post secundum annum elapsum renovari potest, ib. Etiam prohibetur locatio talis, quoad bona piorum locorum [illegible] hæc auctoritate Episcopi sint erecta, alias non,

LOCUS.

Locus Baptismi non censetur originis, nisi quis fuisset Judæus, Turca, aut alius infidelis, l. 6, p. 2, n. 2181.

Locus pro conferendis solemniter Ordinibus requiritur Ecclesia ; pro conferendis privatim, Sacellum, l. 6, p. 2, n. 2214. Tonsura et Minores possunt conferri quovis decenti loco in propria Diœcesi, n. 2305.

Locus restitutionis debet ordinarie esse ille, in quo alter rem habiturus fuisset, si ea non fuisset ablata, destructa, aut inique detenta, etc., lib. 3, p. 2, n. 355. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet, ibidem. Debita ex contractu, eo loco solvi debent, de quo inter partes conventum est, ibid. Si Dominus migravit alio et explus pendisset, rem illam secum deferendo, quam iniquus detentor per industriam suam faciat, hunc excessum hic probabilius sibi reservare potest, etc., a n. 361.

LOCUS SACER.

Per locum sacrum in materia sepulturæ, intelligitur Ecclesia, Cœmeterium, et omnis locus ad sepulturam Fidelium ab Episcopo vel consuetudine deputatus : item, in quo Missa dici solet : item templi ambitus, etc., l. 7, n. 265. Manet exsecratus, si in eo ossa excommunicati vitandi non possint discerni ab ossibus Fidelium, n. 265.

LOMBARDI.

Lombardi id est ; domus in quibus deposito aliquo pignore accipi potest pecunia mutua ad certum tempus videntur liciti, l. 3, p. 2, n. 880.

LOTIO MANUUM.

Lotio manuum, si immundæ sint, sub veniali ante Missam fieri debet, l. 6, p. 2, n. 412. Eam post Missam omittere, ne quidem est veniale, n. 413.

Lotio purificatorii prima vice fieri debet a persona sacra, quæ habet saltem primam Tonsuram, l. 6, p. 2, n. 331.

LUCRUM TURPE.

Lucrum turpe acceptum post actionem positam, quæ non fuit injuriosa alteri, de jure naturæ restitui non debet, nec probabiliter de jure positivo ante sententiam Judicis, l. 3, p. 2, n. 289. Acceptum autem pro actione mala necdum posita restitui debet, n. 291.

LUDIMAGISTER CATHOLICUS.

Ludimagistro Catholico licitum non est admittere pueros discentes legere ex Catechismo Hæretico, l. 7, n. 344.

LUDOVICI DE PONTE AXIOMATA SPIRITUALIA.

P. Ludovici de Ponte variæ sententiæ et monita pulcherrima ad perfectionem sunt, v. g. : Fac pro Deo, quod potes, et Deus faciet pro te, quod tu non potes. Item, bene fac parva, et Deus te juvabit, ut possis majora, etc., l. 6, p. 2, n. 1895.

LUDUS.

Ludus est contractus, quo ludentes inter se pascuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit, l. 3, p. 2, n. 1067. Per se est licitus, a n. 1067. Victor tenetur ad restitutionem in variis casibus, v. g. si lucratus sit a Religioso, vel Filiofamilias non potente alienare. Item, si egerit contra conditiones lusus et deceperit, vel fraude et per injuriam alterum ad ludendum pertraxerit ; item probabilius tenetur restituere qui lusit, certo præsciens se victurum ; item, qui utitur fraudibus non adhiberi solitis et colludenti ignotis ; item, qui ludens non habuit animum solvendi, etc., n. 1067, a n. 1069. Si quis non potuit exponere, nisi v. g. 3 florenos in lusum, et lusit, ac si posset exponere 6, si uno jactu 6 lucretur, tenetur tres restituere, n. 1074. Si ludens pro se et pro alio faciat hoc pactum, ut si perdat, alter medium damnum ferat, si lucretur, alter tertiam tantum partem accipiat, probabilius valet contractus, n. 1075. Si neuter ludentium habuit animum solvendi, tum decipiendo fit mutua compensatio, n. 1076. Si ludens apponat monetam malam lucrari non potest, nisi habeat animum aliam substituendi, si perdat, n. 1077. Ludens bona fide cum fure, si rem furtivam lucretur, tenetur eam domino restituere ; si autem lucretur pretium rei furtivæ, illud retinere potest, si fur adhuc potens sit ex aliis restituere, n. 1078.

Ludens, si quid lucretur, pecunia furtiva, vel quomodocunque aliena, illud facit suum, si proprium quid habeat quod victori dare potuisset, n. 1079. Qui injuste coactus ludit, et lucratur, non tenetur lucrum restituere ; nec, qui lucratur a collusore fraudes agente ; qui autem injuste coegit, tenetur restituere ; qui per importunas preces adduxit, ordinarie non tenetur restituere, etc., a n. 1080. Ludo prohibito ludere moderate, v. gr. recreationis causa, non est peccatum, et qui eo lucratur, probabilius non tenetur restituere ante sententiam Judicis, n. 1067, 1086. Qui credito ludit ludo prohibito, et perdit, de jure naturæ obligatur solvere ; et qui sic lucratur, potest retinere lucrum, n. 1087.

Ludens ludo prohibito cum animo reposcendi per Judicem, quod perdet, probabilius valide ludit ; n. 1088. Si victus promittit a te non repetere per beneficium legis, potest tamen postea repetere, nisi promisisset post factam solutionem, l. 3, p. 8, n. 1089. Si victor sine vi vel fraude impediat, ne Judice condemnetur ad restitutionem non peccat : a Judice tamen interrogatus, probabilius fateri debet, se lusisse, n. 1090. Ludere una aut altera vice Clericis et Religiosis non est prohibitum, sed consuetudo ludendi illis prohibita est, non tamen sub mortali, si fiat recreationis causa, n. 1091.

Ludus, qui dicitur olla fortunæ, est licitus ; etiam videtur licitus ludus agitationis taurorum, n. 1092. Ludo, qui fit cum peccato mortali, assistens, per se loquendo, non peccat, n. 1093.

Ludere in Ecclesia ludos, qui specialiter in ea prohibiti non sunt, per se loquendo, non est peccatum, si fiat v. g. recreationis causa ; et alias si fiat sine causa, est veniale, n. 1094.

Ludo illicito domum expositam habens, aut instrumenta subministraus, peccat mortaliter ; sicut et Princeps permittens, n. 1095. Ludens cum pacto, ut, si vincatur legat v. g. Missam, si vincat, habeat certam pecuniam, licite agit, n. 1066.

Ludere pro Psalmo vel Oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreverentia ; n. 1067. Ludere principaliter propter lucrum, per se loquendo, non est peccatum, n. 1072. Lusibus se totos tradentes communiter peccant mortaliter, n. 1067. Qui juravit, vel vovit non amplius ludere, si lusum moderatum non simul intellexerit, eum adhuc ludere potest ; alias non : hoc autem ex fine juramenti voti colligere poterit, l. 3, p. 1, a n. 452. Qui vovit non ludere, donec pater suus domum rediret, si hic in

via moriatur probabilius ludere poterit, n. 455. Item qui vovit non ludere nisi cum consensu alterius, eo mortuo, ludere poterit, n. 456. Qui in vindictam, vel signum malæ voluntatis vovit non ludere cum homine certo, non tenetur abstinere, n. 457. Item, si mulier vovit non ludere, ut sic contestetur dolorem de morte mariti, non tenetur abstinere; tenetur tamen, si vovisset in gratiam affinium, n. 458. Quid filiusfamilias possit lusui exponere. V. *Filiusfamilias.*

LUES VENEREA.

Lue venerea actu laborantes peccant graviter, si contrahant matrimonium, l. 6, p. 3, n. 467.

LUMEN.

Lumen pro Sacrificio. V. *Candela.*

LUNULA IN MONSTRANTIA.

Lunula in Monstrantia benedici solet ex consuetudine, l. 6, p. 2, n. 350.

LUTHERANUS.

Lutheranus in loco Acatholico, ubi Tridentinum receptum, cum Lutherana coram Prædicante Matrimonium contrahens, ut ille ducat aliam. Ordinarius Catholicus permittere non potest, l. 6, p. 3, n. 773.

Lutheranus post dissolutum a Consistorio Matrimonium primum, init secundum; in hoc natus filius a Comitis non est excludendus, l. 6, p. 3, n. 777.

LUTHERUS.

Martini Lutheri articuli 41, damnati anno 1520, a Leone X. Ante librum primum, n. 12.

LUXURIA.

Luxuria est appetitus inordinatus venereorum; est ex genere suo mortalis, l. 3, p. 1, n. 886, l. 5, n. 301. Filiæ ejus sunt octo : Cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror futuri sæculi, l. 5, a n. 301. Actus ejus alii sunt imperfecti, in quibus non intervenit ullus terminus venereorum, quæ est decisio seminis; tales sunt actus interni desideriorum, etc. Alii sunt perfecti et consummati, qui terminum jam dictum adjunctum habent : horum alii sunt naturales, qui naturæ non repugnant, alii innaturales, seu contra naturam, in quibus conditiones a natura institutæ non servantur et hi in ratione luxuriæ differunt specie, l. 3, p. 1, n. 886. Si luxuria sumatur generice, prout est communis delectationi sensibili et venereæ, potest in ea dari parvitas materiæ, n. 912. Si sumatur specifice, prout est delectatio venerea, non datur in ea parvitas materiæ respectu illius, cui copula est illicita, a n. 910, l. 5, a n. 98. Oscula, amplexus, tactus, verba, lectio, choreæ, comœdiæ turpes, si extra matrimonium fiant ex intentione actus luxuriosi, vel ob veneream delectationem, sunt peccata mortalia; si ex levitate, joco, petulantia, si scandalum absit, erunt ordinarie venialia tantum, si ex necessitate, vel alio fine honesto, vel ex rationabili causa fiant, non erunt peccata, l. 3, p. 1, a n. 887, 898. Motus venerei, qui ex osculis, tactibus, etc., sequuntur, si intendantur, sunt peccata mortalia, alias non semper sunt mortalia, n. 803.

Luxuriæ consummatæ species naturales sunt, si fiat commixtio eo modo, quo natura instituit; ut fit in fornicatione, concubinatu, congressu cum alterius Sponsa, Stupro, Raptu, Adulterio, Incestu, Sacrilegio, num. 915. Species Luxuriæ consummatæ contra naturam sunt, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ut fit in congressu inordinato, mollitie, sive pollutione, sodomia imperfecta, perfecta, bestialitate, num. 918. Remedia contra luxuriam varia sunt; v. g. Oratio humilis, sobrietas, mortificatio, et custodia sensuum, evitatio occasionum, etc., num. 914. V. *Delectatio.*

Machinatio. V. *Impedimenta Matrimonii.*

M.

MAGIA.

Magia est, quæ versatur circa corpora varie immutanda, aliosque effectus miros, l. 3, p. 1, n. 27. V. *Divinatio. Superstitio.*

Quomodo Confessario cum Magis agendum. V. *Confessarius.*

MAGISTER.

Magistri varias habent obligationes erga discipulos, hinc peccant, si peccata discipulorum dissimulent, et non corrigant, quando possunt; si eorum profectum in litteris non sedulo curent; si non doceant bonos mores; si ex proposito falsa doceant, etc., l. 3, p. 1, num. 768. Magister licite abstrahit discipulos ab aliis, si putet, id discipulis esse utilius, item eos licite ad se trahit ob utilitatem suam, si necdum sint sub disciplina alterius, non autem, si sub disciplina alterius sint, a quo si sine vi, fraude, vel mendacio abstrahat, non tenetur ad restitutionem, nec ordinarie peccat mortaliter, l. 3, p. 2, n. 81; V. *Professor.*

Magistri docentes, qui excusentur a jejunio. V. *Jejunium.*

MAGISTRATUS CIVILIS.

Magistratus civilis potest statuere impedimenta dirimentia matrimonium, quoad infideles, l. 6, p. 3, num. 515. Etiam potest leges ponere circa accessoria matrimonii, num. 516. Non potest pœnam imponere, aut impositam exigere ob matrimonium cum impedimento contractum, si Ecclesia in eo dispensarit, ibid.

Magistratus civilis non debet, nec potest Judicem Ecclesiasticum prohibere a ferenda Censura, l. 7, n. 18.

Magistratus, si sit necessitas, tributa, onera, gabellas, etc., imponere possunt proportionate ad illam necessitatem, et ad facultates subditorum, l. 3, p. 2, num. 268, 277. Ut nova onera imponant, debet illis esse probabilius, quod sint justa, num. 279. Injuste agunt, si aliquos reddant immunes ab oneribus communibus, et aliis graviora imponant, l. 3, p. 2, n. 268.

Magistratus non sunt damnandi, qui excludunt a suis civitatibus justa de causa pauperes peregrinos, l. 2, num. 194. Magistratus tenentur aliquando indagare in peccata subditorum, num. 208. Magistratus, qui permittunt exhiberi comœdias turpes, peccant mortaliter, si auctoritatem illis præstent et foveant; si autem tantum tolerent ad majus malum impediendum, excusari possunt, l. 3, p. 1, num. 887.

Magistratui non licet, regulariter loquendo, occi-

dere reum non citatum, vel non auditum, vel non condemnatum, n. 788.

Mala fides. V.

MALEDICTIO.

Maledictio est, qua quis alicui imprecatur malum, sub ratione mali; est mortale ex genere suo, l. 3, p. 2, n. 1223, l. 5, n. 303. Est tantum veniale, et aliquando etiam nullum, si quis irrationabili creaturæ tantum intendat maledicere, ib.

Malefactorem se opponentem, ne comprehendatur quod liceat occidere. V. *Lictor.*

MALEFICIUM.

Maleficium est vis nocendi aliis ex pacto et cooperatione dæmonis. Aliud dicitur amatorium, seu philtrum, cujus usus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone hominis, phantasiam commovente, nihil tamen in voluntatem agente. Aliud dicitur veneficium, quo alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur, l. 3, p. 1, n. 41. Variis mediis tolli potest, v. g. Exorcismis et Ecclesiæ Sacramentis, destructione signorum, per quæ dæmon nocet, remediis petitis ex medicina, etc. Item per aliquid de se non malum, quod tantum impediat continuationem pacti etc., a n. 41. Uti licet effectu maleficii, si semel positus, postea sit independens a commercio dæmonis; non vero si sit alteri nocivus, aut quamvis non sit nocivus, si debeat conservari a dæmone, num. 43. A medico mago probabilius curationem admittere, vel petere non licet, n. 44. Maleficum lavare, crines illi abradere libet, si putetur in pilis maleficium occultari, etc., n. 42.

Maleficum licet inducere, imo etiam cogere ut maleficium tollat, si id licito modo possit; id autem non licet, si non possit tollere, nisi per novum maleficium; vel si dubitetur an possit sine novo maleficio tollere, n. 41.

Maleficium inducens, ut exerceat opus maleficii aut ut furem occultum ostendat, aut materiam præparans, circa quam operetur, peccat graviter, l. 2, n. 271.

MALITIA OBJECTIVA ET INTRINSECA.

Malitiam objectivam illa retinent, quæ ea retinent propter quæ alias prohibentur, ita ut si ad illa accederet sola advertentia et libertas, eo ipso essent formalia peccata, l. 5, n. 48.

Malitiam intrinsecam habent ea, in quibus illa inveniuntur, quæ pro bono communitatis humanæ servando licita esse non debent, ib.

MALUM.

Malum, cujus metus Matrimonium irritat, aliud est absolute grave, id est, quod plerique habent pro gravi seu valde molesto, v. g. infamia, verberatio gravis, amissio majoris partis bonorum, etc. Aliud est respective grave, quod solum tale est respectu apprehensionis, aut conditionis personæ, l. 6, p. 4, n. 655.

MANDANS.

Mandans dicitur ille, qui de facto jubet, quamvis de jure careat potestate jubendi, quam si habeat, et innuat, se velle, aut cupere, ut fiat, censetur jubere, l. 3, p. 2, n. 23.

Mandans damnificationem sive dicto, sive facto, sive expresse, sive tacite, tenetur ad restitutionem; non autem, si mandatum ante exsecutionem retractet, et hoc mandatario innotescat: nisi hic judicaret revocationem non esse seriam, vel illius revocationis invincibiliter immemor damnum exsequeretur, tunc enim mandans teneretur ad restitutionem damni, n. 20, 25. Etiam tenetur ad restitutionem damnorum, quæ causat mandatario, nisi forte aliter cum eo contraxisset, n. 24. Non tenetur ordinarie restituere damna, quæ mandatarius intulit excedens fines mandati, n. 26.

Mandans incurrit Censuram, si mandet aliquid sub Censura prohibitum, licet eo non mandante alius id mandasset, l. 7, n. 64. Si mandet hoc, quod ab exsecutore sine illius vel alterius mandato nihilominus ponendum erat, probabiliter non incurrit, n. 65. In dubio, an sine mandato effectus fuisset secuturus, probabilius incurrit, n. 66. Quando præterea eam incurrat. V. *Censura.*

MANDATUM.

Mandatum et Præceptum significant idem, l. 1, num. 565.

Mandatum non expirat morte mandantis in variis casibus, v. g. si quis mandarit dari eleemosynas, item si sit favoribile doti matrimonali, vel alicui scholastico, etc., n. 566. Per mandatum in jure Canonico intelligitur constitutio circa mores, l. 1, n. 878. Vide *Canon.*

MANIFESTANS DAMNIFICANTEM.

Non manifestans dicitur, qui post damnum illatum Dominum non admonet, nec revelat, l. 3, p. 2, n. 41. Non manifestans damnificantem tunc tantum tenetur ad restitutionem, si ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, etc., tenetur manifestare, v. g. custos nemorum, etc., n. 20, 48. Qui a fure partem rei furtivæ accepit, ut non menifestet, tenetur restituere; non autem, si fur aliquid dederit de suo, n. 45. Si famulus non manifestet, cum extraneus furatur, probabilius tenetur restituere probabiliter autem non, si alius famulus, vel domesticus aliquid furetur, et ipse non manifestet n. 46. Si quis interrogatus de prædonibus, in via neget, se eos advertisse, cum tamen vere adverterit, tenetur ablata restituere; non vero si non interrogatus tacuerit, n. 47.

MANUUM COMPOSITIO IN MISSA.

Manus ante et post Missam lavari debent, l. 6, p. 2, a n. 412.

Manus post Consecrationem semper tenendæ sunt supra Corporale, aut deponuntur in illo; extra Consecrationem ponuntur super Altare, proxime ad Corporale, l. 6, p. 2, n. 486. Qui non utuntur ritu Ambrosiano, etc., nunquam manus extendunt ultra latitudinem Corporis, sive Casulæ, n. 487. Junctæ ita teneri debent, ut digiti altum respiciant, ib.

Manus prius elevatæ junguntur ad *Gloria in excelsis*, *Credo*, *Veni Sanctificator*, *Sursum corda et Gratias agamus*, in Præsentatione, etc., n. 488. Manus junctæ super Altare tenentur, postquam Sacerdos ascendit et dicit: *Oramus te*, *Domine*, *per merita*, etc., n. 489. Quando dextra aliquid signatur in Altari, tum sinistra ponitur super Altare, si autem Sacerdos se ipsum, vel alios signet, admovet eam suo pectori, etc., 490. Manu recta et digitis conjunctis fiunt Cruces in Missa, etc., n. 491.

Manus Sacerdotis ad *Hanc igitur oblationem*, debent

ita extendi, ut palmæ sint apertæ pollice dextro super sinistrum posito in modum Crucis supra manus, non vero infra eas, l. 6, p. 2, n. 492, n. 2055, D. 238. Dum elevatur Hostia, pollices, indices et masculi manuum juguntur, n. 493. Quando Sacerdos ante Communionem percutit pectus, hoc tantum facit tribus digitis ultimis dextræ, n. 494.

Manuum impositio. V. *Impositio manuum.*

MAPPA PRO SACRIFICIO.

Mappa linea triplex pro Sacrificio requiritur, duæ jam sufficiunt, l. 6, p. 2, n. 308, a n. 322. Una longa mappa potest servire pro pluribus, si duplicetur vel triplicetur, saltem quoad illam partem, in qua est Lapis consecratus, vel in qua ponitur Calix et Patena, n. 324. Absque ulla mappa sine necessitate celebrare, est mortale; si autem sit gravis necessitas, nullum peccatum est; hinc etiam in necessitate adhiberi potest non benedicta, n. 308, 325.

MARITUS.

Maritus graviter peccat contra justitiam, si notabile quid uxori surripiat, l. 3, p. 1, n. 1014.

Maritus peccat mortaliter, cogens uxorem ad communicandum coram se in testimonium, quod non sit adultera, l. 6, p. 1, n. 675.

Marito non licet occidere uxorem in adulterio deprehensam, l. 3, p. 1, n. 788.

Maritus potest irritare vota uxoris, quæ præjudicant usui matrimonii, educationi prolis, vel administrationi familiæ, l. 3, p. 1, n. 482, 493. Maritus transiens ad secundas nuptias, si ex priore uxore liberos susceperit, illis debet, quidquid a priore uxore donatione aut testamento acquisivit, l. 3, p. 2, n. 1153.

Maritus qui vovit Castitatem, vel non petere debitum, potest conjugi offerre actum conjugalem, si advertat eam optare et præ verecundia non petere; imo id posset facere, licet uxor in votum consensisset, si adverteret eam alioquin fore in periculo incontinentiæ, etc., l. 6, p. 3, n. 369.

Maritus ad quid obligetur erga uxorem. V. *Conjugium.*

Maritus utens aliqua velut uxore, quam etiam uxorem suam coram testibus juravit, si ea adhuc vivente in facie Ecclesiæ ducat aliam, convenienda est Conscientia ejus pro foro interno, qui si jam neget valorem primi matrimonii, standum est pro secundo, si asserat valere primum matrimonium, tamen in foro externo standum est pro valore secundi matrimonii. Maritus autem ille juridice denuntiari debet, qui scitur viva prima, ducere secundam uxorem, l. 6, p. 3, n. 679. Maritus a mortuis reviviscens, non teneretur matrimonio, l. 3, p. 2, n. 467.

Maritus, V. *Vir.*

MARTYR, MARTYRIUM.

Martyrium est perpessio mortis, vel cruciatus lethalis pro Christi fide, lib. 6, p. 1, n. 230. In adultis requirit voluntariam acceptationem ex motivo supernaturali, num. 231. Illis remittit omnem culpam et pœnam, n. 238. In adulto, qui personaliter peccavit, prærequiritur pœnitentia saltem virtualis, n. 259. Sufficit attritio, num. 238. Causat gratiam in ultimo instanti intrinseco vitæ, n. 240. Per illud solum salvantur infantes, n. 237. Illi respondet in Cœlo specialis laureola, num. 242.

Martyrium optanti licitum est, non fugere e carcere, quamvis commode posset, l. 3, p. 1, num. 782. Temere, et absque justa causa se in illud ingerere, est illicitum, l. 3, p. 1, n. 782, l. 6, p. 1, n. 241.

Martyr est Sacerdos ille, qui ideo occiditur, quia contra prohibitionem venit in regnum acatholicum, l. 6, p. 1, n. 233. Item ille, qui invincibiliter putat opus, ob quod moritur, esse actum virtutis, quamvis non sit, n. 234. Non est Martyr, qui se ipsum occidit, etiam propter peccatum a se perpetratum, n. 235. Non sunt in rigore Martyres, qui in obsequio pestiferorum moriuntur, n. 236.

MATER.

Mater tenetur lactare prolem proprio lacte, nisi habeat justam excusationem; quam si habeat, tenetur sub gravi peccato quærere bonam nutricem, l. 3, p. 1, n. 695.

Mater primo triennio nihil tenetur dare proli præter lac, quæ, si illi alia necessaria subministraverit sine animo donandi, potest a patre repetere, etiamsi proles sit illegitima, num. 697. Tenetur mater proles alere, si pater non possit, n. 702.

Mater mortem filiarum exoptans, eo quod honeste eas nuptui tradere non possit, excusatur a peccato, l. 2, n. 182. Probabiliter etiam excusatur a peccato, si sibi, vel alteri mortem optet ad vitanda gravia mala, v. g. gravem infirmitatem, mendicitatem, etc. ib.

Mater probabiliter tenetur permittere sectionem sui, ut puer baptizetur, l. 6, p. 1, n. 293. Os matris gravidæ mortuæ debet manere apertum, ut non suffocetur infans, sed exscindi possit, ib. A matre gravida pœna capitis damnata, si lethaliter ægrotet, proles violento vulnere extrahi probabilius potest, ut baptizetur, ib.

Matri de vita periclitanti licitum est assumere medicamenta pro sanitate, quamvis hæc indirecte cedant in occisionem fœtus, etiam animati; si tamen medicina non aliter conduceret ad sanitatem matris nisi quatenus expelleret fœtum, illicitum esset sumere, l. 3, p. 1, n. 726. Extra casum, quo ex morbo periclitatur vita matris, non est licitum sumere medicamenta indirecte ad expulsionem fœtus, etiam inanimati, quamvis matri infamia, vel mors ab extrinseco inferenda immineret, num. 827. V. *Parens.*

MATERIA CONCIONIS.

Materiæ in concione utilissime adhibentur a Parochis spectantes ad præcepta fidei, spei, caritatis, Sacramentorum, justitiæ Christianæ, etc. l. 3, p. 1, n. 766.

MATERIA PRÆCEPTI.

Materia absolute levis est incapax obligationis gravis, l. 1, n. 642, a n. 667. Materia gravis præcipi potest sub culpa tantum levi, ib.

Materia gravis importat obligationem gravem, si adsint hæc verba : *præcipio, impero, jubeo, prohibeo, interdico, mando.* Obligationem gravem per se non importat, si adsint hæc verba : *volumus, ordinamus, statuimus, sancimus.* n. 656.

Materia gravis in aliquibus est tertia pars illius, quod a lege imperatur, vel prohibetur; et quod minus est, est materia levis, n. 663. In aliquibus octava pars totius est materia gravis; et quod minus est, est materia levis, num. 664. Ordinarie ut sciatur, an materia, sit gravis, an levis, debet spectari absolute,

et non præcise ex respectu ad totum, l. 1, n. 665.
Materiam esse gravem, vel levem, ex variis colligi potest; scilicet ex repugnantia, quam habet cum Caritate in Deum, proximum, vel seipsum, ex S. Scriptura, ex verbis legis, etc. n. 666. Materia de se gravis probabilius potest substare obligationi levi, a n. 668. V. *Lex.*
Materia facti. V. *Factum.*
Materiæ Sacramentorum. V. *Sacramentum.*

MATRIMONIUM.

Matrimonium significat contractum, quo mas et femina de præsenti tradunt sibi mutuum in sua corpora dominium ad usum humanæ generationis, l. 6, p. 3, n. 1.
Matrimonium est necessarium, n. 8. Matrimonium inter baptizatos est Sacramentum a Christo institutum, per quod datur gratia ad multiplicandam Ecclesiam per honestam generationem et educationem prolium, l. 6, p. 1, a n. 3, l. 6, p. 3, n. 10, 223. Matrimonium solis nutibus inter Fideles contractum est Sacramentum, n. 231. Inter baptizatum initum, non est Sacramentum, n. 277.
Matrimonium dicitur tale, vel quia communiter matres facit, vel quia est matris munus, vel quia est præcipue matrum onus, n. 1. Matrimonium est quoad statum imperfectius Virginitate et Cœlibatu, n. 13. Materia ejus ex qua, et proxima, est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis, n. 223. Idem consensus est forma, quatenus habet rationem acceptationis, n. 223. Minister ejus non est Sacerdos, sed sunt ipsi contrahentes, l. 6, p. 1, n. 52, l. 6, p. 3, n. 223, 284. Mutatio materiæ matrimonii est substantialis respectu matrimonii contrahendi, si corpus ex apto mutetur in perpetuo ineptum ad copulam, e contra, si ex fecundo fiat sterile, est accidentalis tantum, et valebit matrimonium, l. 6, p. 1, a n. 18, 28. Mutatio materiæ Sacramenti matrimonii non est facta ab Ecclesia, nisi remote et materialiter tantum, n. 17.
Matrimonii causa efficiens sunt contrahentes, l. 6, p. 3, a n. 226.
Matrimonii essentia statui debet in vinculo conjugali, significante conjunctionem Christi cum Ecclesia, cujus causa sit ipse contractus seu consensus, n. 225. Matrimonium ex natura exigit indissolubilitatem, est tamen quandoque solubile, etiam quoad vinculum, n. 12. In variis circumstantiis est solubile quoad torum et habitationem, a n. 440. V. *Divortium.* Dividitur in legitimum seu legale, quod conformiter ad leges naturæ perficitur solo consensu contrahentium, quale est apud Infideles, fuitque in lege naturæ, et judaica, quod ex causis dissolvi potest, l. 6, p. 2, n. 2. Inter Fideles est Sacramentum, et indissolubile, n. 405.
Matrimonii consummati indissolubilitas probabilius habetur jure divino ex ratione Sacramenti in nova lege, n. 404. Secundo dividitur in ratum, quando contractus est factus, sed carnalis copula necdum secuta, n. 2, 223. Est solubile, n. 225.
Matrimonium ratum quibusdam casibus manet solubile, n. 404.
Matrimonium ratum ob varias causas dissolvi potest a Papa, l. 6, p. 3, n. 414. Eo soluto conjuges valide et licite possunt transire ad alias nuptias, n. 415. Tertio dividitur in consummatum, quando est copula carnali perfectum; quod est omnino indissolubile quoad vinculum, non tamen quoad torum, n. 2, 223, 225.
Matrimonium consummatum, et ratum differunt essentialiter in ratione significationis, n. 414.
Matrimonium præsumitur initum ex variis signis, v. g. ex verbis, quibus contractus Matrimonii, iniri solet, ex consummatione Matrimonii, ex solemni deductione sponsæ ad domum viri, etc., n. 270. Matrimonia plura successive sunt eidem homini licita, n. 16. Non plura simul, n. 11.
Matrimonium post Sponsalia non est diu differendum, n. 63. Matrimonii usus est licitus, n. 9. Matrimonium inter absentes contrahi potest, n. 258. Ad hoc requiritur mandatum principalis contrahendi cum certa persona; dein actus Procuratoris exprimentis coram Parocho et Testibus consensum sui principalis, etc., n. 259. Sic contractum probabilius est Sacramentum, a n. 266.
Matrimonium ordinarie invalide vovetur, l. 3, p. 1, n. 399.
Ad Matrimonium ineundum non sufficit intentio interpretativa; quandoque tamen sufficit habitualis, l. 6, p. 1, n. 174. Prærequiritur status gratiæ, n. 185, 189, 195. Per contritionem sufficit, n. 190. Susceptum cum obice reviviscit, et causat gratiam obice remoto, num. 202. Ad valorem Matrimonii requiritur in viris annus 14, in feminis 12 completus, nisi malitia ætatem suppleat, l. 6, p. 2, num. 512. Matrimonium contrahens num. 1119. Adulterans non committit proprie sacrilegium, n.um. 1120.
Matrimonium ficte contrahens dupliciter peccat, l. 6, p. 3, n. 356. Regulariter tenetur feminam illam ducere, n. 257.
Matrimonium contrahens cum illo, quem scit habere Votum Castitatis, Virginitatis, Cœlibatus, Sacrorum Ordinum, vel Religionis, peccat graviter, n. 362.
Matrimonium valide et licite contrahitur cum pacto continentiæ, n. 223. Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ, non autem tantum ob voluptatem carnis, ib. Matrimonium non potest esse mere probabile quoad praxim, n. 417. Contractum juxta opinionem probabilem de valore, in praxi debet censeri certo validum, ibid. Licite contrahitur cum opinione tantum probabili, n. 538.
Matrimonium non irritant blanditiæ, et preces importunæ, n. 657. Matrimonii capaces sunt Spadones, qui uno testiculo carent : item Thlibii, seu Thlasii, si eorum testiculi necdum ita sint attriti, quin adhuc possint semen perficere : item curati ab hernia per sectionem, ita ut uterque testiculus in inguine sit cum visceribus reconditus, et insutus; item Hermaphroditi, qui contrahere possunt secundum sexum prævalentem; quod si neuter prævaleat, datur illis optio, si jurent, quod in illo sexu permanere velint; si tamen conjuge mortuo sexum mutent, validum est Matrimonium, n. 789. Matrimonii incapaces sunt Eunuchi, ibid. Senes sunt capaces Matrimonii, si natura vel arte calere possint ad coitum, n. 791. Æger ordinarie est capax Matrimonii, ibid. Vir non potens penetrare vas femineum, non est capax Matrimonii, n. 793. Mulier impotens retinere semen intra matricem, est capax Matrimonii, n. 794.
Matrimonii usum probabiliter impedit susceptio vel baptizatio propriæ prolis extra casum necessitatis, l. 6, p. 1, n. 358. Valide contrahunt Matrimo-

nium duo fratres cum duabus sororibus; Pater et filius cum alterius matre et filia; item unus successive cum duabus uxoribus duorum fratrum; item unus, uxore sua mortua, fratris ejus etiam mortui uxorem ducere potest, etc., l. 6, p. 3, n. 52. Matrimonium personæ Hæreticæ cum Catholica in variis casibus est licitum, v. g. si absit periculum perversionis, si detur libertas educandi prolem Catholice, etc., l. 2, n. 92, a n. 95.

Matrimonium tale indiget dispensatione in locis, in quibus ad Papam recurri solet in ejusmodi dubiis; quod si pars Hæretica serio promittat conversionem, etc., non est opus dispensatione, n. 97. Non est licitum, addere pactum de prole in Hæresi educanda, n. 98. Matrimonium personæ Catholicæ cum Acatholica, an et quando in Germania liceat. V. *Hæreticus*. Si Acatholicus Matrimonium contrahat sub conditione, *Si conjux maneat fidelis*, factus Catholicus illo probabilius non tenetur; sed non videtur propter scandalum, procedendum esse ad secundum Matrimonium, nisi prius obtenta Tribunalis alicujus Catholici declaratione de invaliditate prioris Matrimonii, l. 6, p. 3, a n. 250.

Matrimonium per mortem alterius conjugis dissolvitur, n. 418. Matrimonium novum iniri non potest cum dubio de morte prioris conjugis, n. 672.

Matrimonio ligatus invalide cum alio contrahit, licite tamen, si moraliter certus sit de morte conjugis, n. 512. Ad novum Matrimonium ineundum requiritur certitudo saltem moralis de morte prioris conjugis; ut Judex Ecclesiasticus decernat, licere transitum ad secundas nuptias, requiritur indubitata certitudo de morte prioris conjugis, a n. 673. Ut novum Matrimonium ineatur, non sufficit absentia etiam annorum 30, si unus clam alterum deseruerit, a n. 675. Argumenta, e quibus certitudo sufficiens de morte alterius conjugis haberi potest, varia sunt, v. g. Liber Parochi qui inter mortuos aliquem adscripsit, si ad famam accedat unus testis de visu, etc., n. 677. Major requiritur certitudo de morte prioris conjugis, si agatur de Matrimonio novo contrahendo, quam in contracto permanendo, n. 678. Si novum Matrimonium contractum sit, priore conjuge vivente, per mortem ejus non validatur; sed per renovatum contractum, n. 678.

Matrimonium cum dubio de morte alterius conjugis bona fide contractum, non necessario dissolvi debet, a n. 313.

Matrimonium prius, si tantum sit præsumptive verum, posterius autem certo, standum est pro secundo, n. 271.

Matrimonium post contracta Sponsalia cum una, contrahens cum alia, hac mortua, manet obligatus priori, 156, 201.

Si Matrimonium hoc non fuisset validum, etiam manet obligatus priori, n. 102.

Si Matrimonium certo tempore contrahendum fuerit, qui in causa est, quod eo tempore non sit contractum, peccat mortaliter, et manet obligatus; alter est liber, n. 206. Si tempore præfixo iniri non potuerit, probabilius Sponsalia dissolvi possunt nisi aliud constet de mente contrahentium, n. 207. Si tempus præfixum non fuerit, spectandæ sunt circumstantiæ rerum et personarum; qui autem expectare noluerit, tenebitur monere alterum, n. 208. Nimis diu differens repromittere, censetur nolle Matrimonium, n. 209.

Matrimonium nolens inire, nisi addito pacto quod sponsa renuntiet lucris in Matrimonio faciendis, si hæc serio hoc pactum ineat, non potest illud post rescindere, n. 145. Si ficte illud ineat, tamen tenetur illo pacto, alias Matrimonium esset invalidum, ib. Matrimonium contrahens cum aliqua sub conditione de futuro, si ante eventum conditionis ducat aliam, valide, sed illicite agit, n. 246. Si cum duabus contraxerit sub tali conditione, cum illa valebit, cum qua conditio prius implebitur, ib.

Matrimonium inire non potest licite in Diœcesi Leodiensi non confirmatus, l. 6, p. 3, n. 466.

Matrimonium filii, aut filiæ invitis parentibus initum, est validum, n. 569. In Gallia est irritum quoad effectus aliquos civiles, n. 570. Probabilius non peccat, sic ineundo Matrimonium, ib. Ideo exhæredari non possunt, n. 571. Neque dos eis negari potest, si parentum consilium expetierint, n. 572. Matrimonium ab excommunicato contractum, est validum, l. 7, n. 280. Matrimonium cum Hæreticis, est validum, quamvis quandoque illicitum, l. 6, p. 3, n. 512.

Matrimonia in partibus Hæreticis contracta absque forma præscripta, sunt valida, si Decretum Concilii nondum sit publicatum; vel in aliqua Parochia ubi Decretum tale necdum aliquo tempore sit observatum, ib.

Matrimonia in locis Acatholicorum non coram Parocho Catholico, sed Prædicante et testibus contracta, probabiliter sunt valida, n. 768. Probabilius sunt invalida in locis, ubi Decretum Trident. est promulgatum, n. 772. Si jam fuerint contracta, possunt permanere in ejus usu, tutius tamen est, ut coram Parocho Catholico et testibus renovent, n. 770. In locis Principali Catholico subjectis sunt invalida, n. 771. In locis, ubi Tridentinum promulgatum est, sine Parocho valida sunt, si Parochi ibidem non sint, vel non fuerint, aut difficilis ad eos sit accessus, a n. 710, n. 778, 781. Valida etiam sunt a Christianis apud Turcas aut Infideles sine Parocho aut testibus inita, n. 779. Item valida sunt in locis, in quibus forma præscripta servari non potest, n. 780. Matrimonia Hæreticorum sunt indissolubilia, vel nulla, l. 6, p. 3, n. 411.

Matrimonium Infidelium conversorum probabilius non fit Sacramentum, n. 407. Matrimonium stricte servorum non ideo est irritum, quia Domini non consenserunt, n. 560. Matrimonium baptizati, profitentis v. gr. Judaismum cum Infideli est invalidum, n. 664. Fidelis cum tali baptizato est validum, sed illicitum, ib. Fidelis Catholici cum Fideli Acatholico est validum, n. 645.

Matrimonium valide contrahunt ancillæ in loco, in quo morantur, n. 755. Circa Matrimonia personæ Catholicæ cum Acatholica varia observari debent; scilicet, quod tale Matrimonium dissuaderi debeat, si necdum promissum sit; si sponsalia sint inita, rescindantur, etc., l. 6, p. 3, n. 646.

Matrimonium sub conditione contrahere, moraliter loquendo non est licitum, n. 223, 249.

Matrimonium saltem primum, sine benedictione valet, sed non licet, n. 459.

Matrimonium sine proclamationibus contractum est validum, sed illicitum, et quidem sub mortali, nisi Episcopus, vel ejus Vicarius dispenset, n. 459, 497. Post proclamationes ultra 4 menses Matrimonium differri non debet; alias denuntiationes repeti debent, n. 459. Matrimonium non solemnizatum licet tempore feriarum; nisi consuetudo alicubi obstet, n. 470.

Matrimonium ex subreptione, dolo, vel mendacio initum, est validum, si ista versentur tantum circa qualitates accidentales, n. 559. Matrimonium ex metu gravi injuste incusso initum, probabiliter nullum est jure positivo, n. 667.

Matrimonium a vi et metu debet esse liberum, n. 648. Ad illud cogentes, aut impedientes peccant mortaliter, ib.

Matrimonium probabilius est invalidum, si Judex secundum allegata, et probata juste, reipsa autem injuste, metu gravi aliquem ad illud adigat, n. 654. Invitus post Sponsalia inita cogi potest ad Matrimonium, quod tamen raro fieri expedit, n. 62.

Matrimonium clandestinum, vel aliter invalidum habet vim Sponsalium, n. 52. Raptoris cum rapta etiam habet vim sponsalium, n. 54. Matrimonia clandestina sunt irrita, n. 512.

Matrimonium clandestine contractum, ubi Tridentinum non est receptum, valet quidem, sed non licet sub mortali, n. 459. Ubi Trid. est receptum, est irritum, ibid. Matrimoninm clandestinum simpliciter est, quod contrahitur sine Parocho et Testibus, secundum quid tale est, quod contrahitur neglectis proclamationibus, n. 473. Matrimonia clandestina etiam ab ignorante Decretum Tridentini contracta, sunt irrita, l. 6, p. 3, n. 707. Illa dicuntur talia, quæ contrahuntur sine assistentia Parochi vel Testium; nomine Parochi hic etiam veniunt Episcopi, Vicarii Generales, etiamsi Sacerdotes non sint, n. 708. Item Capitula, eorumque Vicarii Sede vacante, ib. Item Nuntius Apostolicus, Archiepiscopus actu visitans, ibidem. Matrimonium clandestine initum in loco, ubi Decretum Tridentini de eo est promulgatum, quamvis Tridentinum ipsum ibi non sit promulgatum, est invalidum, n. 709. Etiam in necessitate sic contractum, probabilius est invalidum, n. 710. Si contrahens vadat e loco, ubi Tridentinum viget, ad locum, ubi non est receptum, animo clandestine contrahendi, est invalidum, n. 712. Si uterque spectet ad Parochiam, in qua non est promulgatum, et peregrinantes contrahant clam, ubi est promulgatum, est invalidum, n. 713. Si sponsus spectet ad Parochiam, in qua est promulgatum, et sponsa ad aliam, in qua non est promulgatum, contractum in hac est validum, sed illicitum; in alia Sponsi, est invalidum, n. 714. Matrimonium in 4 gradu lineæ transversæ, probabilius non est jure naturæ irritum, l. 6, p. 3, n. 611.

Matrimonium in quinto gradu lineæ rectæ, quamvis esset jure naturæ illicitum, non tamen foret irritum, n. 609.

Matrimonia cum impedimento, quod probabilis opinio dicebat non esse impedimentum, inita, sunt valida, n. 527. Si postea deprehendatur, impedimentum adfuisse, si fuerit quæstio juris, et talis materia, in qua Ecclesia dispensare posset, etc., manent valida, n. 528. Si contracta cum impedimento, in quo Ecclesia alias dispensare non potuisset, jam dispensatio petenda foret, n. 529, 538. Matrimonium cum impedimento impediente contractum, dicens esse validum, sed illicitum, si valde urgeatur, probabilius non peccat, n. 511. Matrimonium ex ignorantia invincibili cum impedimento dirimente contractum, est invalidum, n. 525. Item ex metu et vi, n. 526. Matrimonium Fidelis cum Infideli habet tantum rationem contractus indissolubilis, non Sacramenti, in quo non dispensat Ecclesia, nisi in summa necessitate, n. 643.

Matrimonium Infidelis cum impedimento dirimente juris Ecclesiastici contractum, post conversionem manet validum, n. 530. Non manet validum, si fuerit cum impedimento juris divini contractum, ib. Matrimonium Fidelis cum opinione absoluta præsentis impedimenti dirimentis, quod vere non subest, contractum, est invalidum; si autem putet, posse non subesse impedimentum, aut eo stante posse forte valide contrahi, intendatque facere, quod potest, est validum : sic tamen contrahens peccat mortaliter, n. 531. Matrimonium cum impedimento secundum plures valide contrahitur; antequam principali petenti de dispensatione constet, si eam Procurator acceptaverit, n. 987. Si nec petenti, nec Procuratori de dispensatione constet, est invalidum et nullum, etiamsi data sit, n. 988. Contractum cum consanguinea impedimenti ignara, priusquam dispensatio delegato Confessario expedita, probabilius est invalidum, n. 989.

Matrimonium invalidum propter fictionem vel coactionem, per consensum novum revalidatur. Ut revalidetur, probabiliter requiritur consensus utriusque, n. 809, 811. Item invalidum propter alia impedimenta, iis per dispensationem sublatis, renovato utriusque partis consensu revalidatur, n. 809. Non necessario est revalidandum coram Parocho et Testibus, si impedimentum sit occultum; secus, si notum sit, n. 809, 811. Probabilius non necessario est revalidandum coram Parocho et Testibus, si id in rescripto dispensationis expresse ponatur, n. 816. Si bona fide contractum cum impedimento, de quo unus tantum resciat, non sufficit renovatio consensus unius; sed requiritur utriusque, n. 813. Invalidum propter Consanguinitatem ignoratam, etiamsi consensus mutuus coram Parocho et Testibus sit præstitus, probabilius novum requirit consensum dispensatione obtenta, ut fiat validum, n. 812. Ut revalidetur, ordinarie uterque consensum renovans debet habere notitiam prioris nullitatis, n. 814.

Matrimoniis eorum, qui habitant in Hospitalibus, invalide assistunt eorum Sacellani, seu Capellani, n. 718.

Per matrimonium de futuro, sive per Sponsalia non amittitur Beneficium : per Matrimonium de præsenti valide contractum vacant omnia Beneficia in Ecclesia Latina absque sententia vel declaratione ipso Jure; nec soluto Matrimonio reviviscit jus ad Beneficium, etc., l. 4, a n. 930. Per Matrimonium Beneficiati puberis cum impubere contractum, non videtur ipso Jure vacare Beneficium, n. 932. Per Matrimonium etiam vacat Præbenda Canonissæ, quamvis sit Beneficium, n. 933.

Matrimonii Benedictio. V. *Benedictio.*

Matrimonii bonum. V. *Bonum Matrimonii.*

Ad Matrimonium quis consensus requiratur, etc. V. *Consensus ad Matrimonium.*

Matrimonialis contractus. V. *Contractus Matrimonii.*

Matrimonii effectus. V. *Effectus Matrimonii.*

Matrimonii finis. V. *Finis Matrimonii.*

Matrimonii impedimenta. V. *Impedimenta Matrimonii.*

Matrimonii Vinculum. V. *Vinculum Matrimonii.*

Matrimonium si contrahatur in gradu prohibito, neglectis proclamationibus, quæ pœnæ incurrantur. V. *Pœna.*

MATUTINUM.

Matutinum et Officium ex variis causis mutari potest, v. g. si recitasti heri Matutinum de Feria et

cras venias ad locum, ubi est festum, poteris pergere orare de hoc festo, etc., l. 4, a n. 1253.

Matutinum, Laudes et aliæ Horæ singulæ suo tempore dici debent, probabilius sub veniali, v. g. Matutinum et Laudes a pridie vesperi usque ad horam post ortum mane solem, etc. Ex causa autem, v. g. ob parandam Concionem, majorem devotionem, etc., tempus illud mutari potest, n. 1237, a n. 1312.

Matutinum sequentis diei, si absque causa dicatur ante absolutum Officium diei præsentis, peccatur venialiter; si fiat ex causa, v. g. si quis rogetur ab alio, ut secum recitet Matutinum diei sequentis, antequam recitarit Vesperas diei præsentis, etc., nullo modo peccat, n. 1315. Per recitationem unam non potest satisfieri pro hac et sequenti die, ibid. Matutinum in Cathedrali recitari debet mane, non autem vesperi pro sequenti die, l. 6, p. 3, n. 2055, D. 32.

Matutinum a Laudibus integra nocte, etiam sine causa, dividi potest; quod si fiat, in fine *Pater noster* addi debet, l. 4, n. 1305.

Matutinum Defunctorum dici debet in ipso die Animarum, l. 6, p. 2, n. 2055; D. 33, n. 2066. Matutinum et Laudes ante celebrationem Missæ probabilius sub veniali dici debent, nisi adsit causa differendi, v. g. commoditas studii, itineris, etc., n. 230.

Matutinum qua hora pridie inchoari possit. V. *Horæ Canonicæ.*

Matutinum donum. V. *Donum Matutinum.*

MEDICUS.

Medicus diversimode contra obligationem suam peccare potest, v. g. si absque sufficienti peritia gravem morbum curare tentet : si remedia temere adhibeat; si de periculo infirmos non moneat; si homini libero et sano det medicamenta ad Venerem notabiliter provocantia, etc. l. 4, a n. 1532.

Medicus, si sciatur esse magus, ab eo curatio ordinarie admitti, aut peti non debet, l. 3, p. 1, n. 44. Medici volentes experiri in homine soluto potentiam generandi, affundendo aquas calidas ad partes genitales, etc. peccant; in homine tamen uxorato id videtur licitum, l. 6, p. 3, n. 796.

Medicus sequi tenetur probabiliora et tutiora, l. 1, n. 92, 365, l. 4, n. 1534. Non potest dispensare in jejunio vel esu carnium, sed tantum declarare potest, præceptum hic et nunc non obligare, l. 3, p. 2, n. 1310, l. 4, n. 1538.

Medicus sine vi, fraude, et mendacio abstrahens eos, qui alios frequentant, excusatur a mortali, l. 3, p. 2, n. 81.

MELIORAMENTA.

Melioramenta rei, alia sunt intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca dicuntur, quæ quasi transeunt in rem, quam meliorem efficiunt, quorum dominium acquirit dominus rei, qui pro arbitrio boni viri aliquid compensare debet. Extrinseca dicuntur, quæ extrinsece tantum adhærent, et salva re separari possunt, quorum dominium spectat ad possessorem sive malæ fidei, lib. 3, part. 2, num. 208, 226. Pro melioramentis plus deduci non potest quam quantus est, et manet auctus valor rei, quando ad Dominum redit, a num. 226. Si melioramenta ideo facta sint a malæ fidei possessore, ut Dominus refundere non potens expensas, cogeretur rem ipsi relinquere, poterit Dominus rem repetere non refundendo expensas donec ad meliorem fortunam pervenerit, etc. a n. 228.

MENDACIUM IN CONFESSIONE.

Mendacium in Confessione commissum est Sacrilegium, l. 6, p. 2, n. 1175. Circa materiam necessariam Confessionis, ordinarie est mortale, a n. 1176. Circa materiam non necessariam Confessionis, ordinarie est tantum veniale; dummodo absolutioni subjiciatur alia materia sufficiens, n. 1177.

MENDICANTES.

Mendicantes, ubi habent dispensandi privilegium, possunt id facere extra Sacramentum etiam cum absentibus, l. 6, p. 3, n. 895.

MENS.

Mentis cæcitas, quæ est Luxuriæ filia, est, cum quis adeo est addictus turpitudini, ut de cœlestibus non cogitet, ordinarie est mortale, lib. 5, n. 301.

Mensium alternativa. V. *Alternativam mensium.*

MERCATOR.

Mercator diversimode peccare potest, v. g. venenum, vel alia prohibita vendendo, cum suspicione pravi usus : rem carius quam supremo pretio vendendo ob dilatam solutionem : mercium defectum gravem occultum non aperiendo : res furtivas emendo, etc. l. 4, n. 1539.

Mercator vi, fraude, vel mendacio impediens, ne ad civitatem afferantur aliæ merces, ut ipse suas carius vendat, tenetur excessum pretii ementibus, et lucrum cessans aliis mercatoribus restituere, l. 3, p. 2, n. 80. Sine vi, fraude, et mendacio ad se trahens eos, qui alios frequentant, excusatur a mortali, n. 81.

Mercator jurans sibi pluris merces constare, se non posse eas tali pretio vendere, excusatur a mendacio et perjurio, si simul intelligat expensas, sumptus, etc. l. 3, p. 1, n. 301. V. *Emptio.*

MERCATUS.

Mercatus privatus licitus est die festo, lib. 3, p. 1, n. 606.

MERETRIX.

Meretricibus domos locare in civitatibus, in quibus id majoris mali vitandi causa permissum est, licet, nisi graviter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam darent majorem peccatis, l. 2, n. 250, l. 3, p. 2, n. 1042. Meretricem ad aliquem revocare, et deducere non licet, nisi gravissimi mali vitandi causa, l. 2, n. 250.

Meretrix ordinarie absolvi non debet, nisi suspectum consortium deserat, l. 3, p. 1, n. 915.

MERITUM.

Ad meritum non sufficit libertas inter actus omnino æquales, cum necessitate ad hunc vel illum, l. 1, n. 83.

MERX.

Mercis vitia, quæ et quando aperiri debeant, etc., V. *Emptio.*

METALLA.

Metallorum venæ, si inveniantur in loco publico, qui nullius est, fiunt primo occupantis : si in fundo alterius, probabilius de jure naturæ spectant ad dominum fundi; sed spectanda hic est loci consuetudo, l. 3, p. 2, a n. 110.

METUS.

Metus est actus voluntatis fugiens malum imminens, l. 3, p. 2, n. 631. Gravis est, qui cadit in virum constantem et facile superari non potest. Levis est, qui non multum perturbat et facile excuti potest, ib. Gravis alius est absolute talis, qui est de incurrendo gravi malo instante illi, cui timet, vel aliis illi proxime junctis, v. g. de morte, mutilatione, longo carcere, etc. Alius respective talis, qui est de malo, propter quod non trepidaret quidem vir fortis; tamen judicio prudentium merito trepidat hic homo, qui in ordine ad contractum se habet, sicut metus absolute gravis, ib.

Metui gravi communiter æquivalet metus reverentialis, n. 632.

Metus quis, et quando invalidet contractum. V. *Contractus*.

Metus minuit malitiam peccati, l. 1, n. 774.

Metus gravis, v. g. mortis, etc., sæpe excusat non tantum ab observatione legis positivæ tam divinæ, quam humanæ, sed quandoque etiam ab observatione legis affirmativæ naturalis, a n. 774. Nullus metus excusat ab observatione legis, cujus transgressio est intrinsece mala, a n. 775.

Metus damni particularis non excusat ab observatione legis, cujus transgressio est contra bonum commune, etc., n. 775, 781.

Metus gravis quandoque irritat matrimonium, l. 6, p. 3, n. 650.

Metus gravis injuste incussus ad extorquendum Matrimonium, illud irritat, n. 512, 651.

Metus levis non irritat Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 649. Neque metus ab intrinseco proveniens irritat num. 651. Injuste incussus illud irritat, ib. Juste incussus, non ad extorquendum consensum in matrimonium, illud non irritat, n. 652. Juste incussus non irritat, n. 653. Metus mali gravis sive absolute, sive respective tantum gravis, irritat matrimonium, n. 555. Metus exhæredationis, vel amittendæ dotis in casu quo dos necessaria est ad alimenta, vel ad onera matrimonii sustinenda, est absolute gravis dirimens matrimonium. ibid. Quod malum sit absolute, et quod respective grave. V. *Malum*. Metus imprudens probabiliter non irritat matrimonium, l. 6, p. 3, n. 655. Metus, ut dicatur gravis, et cadere in virum constantem, et irritare matrimonium etiam pro foro conscientiæ, debet esse de malo saltem respective gravi : item debet prudenter timeri : item metum incutiens debet posse, et solere exsequi minas, et metum patiens malo illi non posse facile occurrere, n. 656.

Metus reverentialis probabiliter dirimit matrimonium : in praxi tamen non est facile dissolvendum tale matrimonium : nisi metus gravis mali accedat, n. 657. Metus reverentialis Jure Canonico non semper censetur adesse inter pupillum et Curatorem, vel Tutorem, n. 658. Metus gravis ad unam e tribus ducendam, relicta libertate eligendi ex illis unam, probabilius irritat matrimonium, n. 659. Ex metu gravi cum impedimento iniens, si ficte consentiat, peccat venialiter : si vere consentiat, non peccat, cum matrimonium sit invalidum, n. 660.

Metus non præsumitur, sed probari debet, n. 661. Signa, quod metus interveniat, varia sunt, v. g. Pallor vultus, et vox submissa, qua sponsa aliquoties interrogata a Parocho tandem consensum expressit : item multa festinatio in contrahendo; item antecedens animi aversio, et protestatio de non volendo talem maritum, etc., l. 6, p. 3, n. 662. Ex metu gravi consentiens in matrimonium, non potest habere ejus usum, etc., num. 663. Matrimonium ex metu initum convalescit per subsequentem ratificationem, etiam tacitam, si causa metus cesset; non autem semper convalescit per copulam subsequentem, etc., n. 664. Si coactus ad contrahendum, etiam cogatur metu mortis ad copulam, probabiliter in eam consentire potest, et consensum habere validum, n. 665. Si consensus metu extortus firmetur juramento, non tamen ideo obligat, n. 666.

Metus incussus diversimode sufficienter probari potest, v. g. per testem unum de visu, et si fama accedat, per unum de auditu, etc., n. 667. Metum injuste incutiens probabiliter etiam resilire potest, n. 668. Ex metu initum matrimonium quando sit validum. V. *Matrimonium*.

Metus gravis, quamvis a peccato non excuset, excusat tamen aliquando ab incurrenda Censura, v. g. si non incutiatur in contemptum Ecclesiæ, etc., aliquando etiam excusat ab incurrenda pœna Censuræ annexa, l. 7, a n. 98. Si metus gravis fuerit causa suscepti Ordinis majoris, Ordo est validus et probabiliter obligat ordinatum ad Castitatem et Horas, donec dispensetur, l. 6, p. 2, n. 2163, 2230.

Metus ratione peccati alius est Divinus, sive Cœlestis, qui provenit ratione alicujus concernentis Deum, vel cœlestem gloriam. Alius humanus, sive mundanus, qui provenit pure ratione creaturæ, qui communiter est inhonestus, l. 6, p. 2, n. 719.

Metus divinus alius est servilis, quo timeo mihi malum, quod peccatum causat apud Deum : alius filialis, quo timeo Deo malum quod peccatum causat : alius initialis, quo timeo mihi et Deo malum, quod peccatum causat, n. 720.

Metus servilis alius est serviliter servilis, sive cum servilitate, si quis ita animo est comparatus, ut si pœnam non timeret, adhuc vellet peccatum : alius est servilis sine servilitate, per quem simpliciter excluditur voluntas peccandi; n. 721.

Metus, ex quo concipitur dolor de peccatis. V. *Dolor*.

MILES.

Milites proclamari debent ante matrimonium in Diœcesi Monasteriensi et in aliis, in quibus usus habet, l. 6, p. 3, n. 475.

Milites æquiparantur vagis, dum sunt in expeditione foris, ideoque apud quemcunque Parochum copulari possunt, n. 750. Acquirunt quasi domicilium inservientes suis Officialibus, tanquam famuli in arcibus Nobilium, si apud ipsos stent et habeant animum, per majorem anni partem permanendi; adeoque fiunt subditi Parochi istius loci. Idem dicendum est de custodientibus fortalitium, si securi sint de permansione, etc., n. 751.

Milites, si vagi sint, non tenentur contrahere coram Sacerdote castrensi, auctoritate Episcopi legioni illi constituto cum mandato, ut dictæ legionis milites coram illo et non alio contrahant : praxis tamen est, ut fiat, ibid. Catholicus legionis Acatholicæ invalide init matrimonium cum Acatholica non spectante ad istam legionem coram prædicante Acatholico et duobus testibus, n. 753. Valide autem, si ad legionem spectet, ib. Item Acatholicus cum Catholica ejusdem legionis valide matrimonium init, ib.

Miles, etiam virtualiter tantum manumissus inva-

lide contrahit coram Parochi Diœcesis peregrinæ, l. 6, p. 3, n. 756.

Miles, si sit subditus Principis bellum gerentis, non tenetur inquirere injustitiam belli, quandiu dubium positivum non habet de ejus injustitia : si non sit subditus Principis illius, tenetur prius inquirere injustitiam belli et formare judicium, quod sit justum, antequam stipendia mereatur, l. 3, p. 1, n. 867.

Miles intelligens, bellum esse injustum, in quo est, nisi velit, quam primum potest, curare dimissionem et interea abstinere ab actibus hostilitatis, non potest absolvi; sicuti nec ille, qui paratus est mereri in bello justo et injusto, nisi mentem corrigat, ib. Qui in bello injusto stipendia meretur, tenetur ad restitutionem damnorum, nisi ignorantia inculpabilis excuset, tum enim tantum tenetur ad restitutionam eorum, in quibus factus est ditior, ib. Bona fide militans intellecta postea belli injustitia, id tantum tenetur restituere, quod adhuc habeat ex præda, vel in quo factus est ditior, l. 3, p. 2, n. 114. Milites privata auctoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, etiamsi urbs in prædam detur, l. 3, p. 1, n. 880. Milites probabiliter tenentur tantum ad damnum, quod ipsi intulerunt in injusta spoliatione urbis, in combustione, mutilatione, etc. ib. l. 3, p. 2, n. 52. Peccant cum onere restituendi, si invitis illis, apud quos hospitantur, vel per quos transeunt, aliquid auferant, dona extorqueant, metu cogente aliqua accipiant a rusticis, etc., nisi sint in extrema, vel saltem gravi necessitate, l. 3, p. 1, n. 88, l. 3, p. 1, n. 10. Licite pabulantur in terra hostili, non autem in amica, si pretio pabulum comparare possunt; probabiliter tamen etiam in terra amica licite pabulantur, quando pro utilitate Provinciæ bellum geritur, l. 3, p. 1, n. 883.

Miles pro utraque pugnare, potest, si pro justitia belli utrinque sint rationes probabiles, n. 871. Si moriatur, jus ad stipendium quod lucratus est, devolvitur ad hæredes, n. 879. Miles tenetur persistere in statione, etsi mortem certo provideat. Item potest probabiliter ad everfendam turrim hostilem, ut ad perdendos hostes pulverem incendere, navem aut incendere aut mergere, ne hostis ea potiatur cum gravi Reipublicæ damno, etsi prævideat se certo occidendum, etc., n. 769, 787. V. *Bellum*.

MILITIA.

Militia sæcularis facit vacare Beneficia, l. 4, n. 937.

MINISTER SACRAMENTORUM.

Minister Sacramentorum novæ legis est, qui nomine Christi operans Sacramentum conficit, l. 6, p. 1, n. 49. De lege ordinaria et ex vi modernæ institutionis, minister Sacramentorum est solus homo viator; hinc si quis extraordinarie a Beato, v. g. absolveretur a peccatis, talis maneret obligatus ad confitenda mortalia homini viatori, etc., n. 50. Non quivis homo est minister cujuvis Sacramenti, n. 51.

Minister Beptismi potest esse omnis homo, etiam femina. V. *Baptismus*, Confirmationis, Ordinis, de jure est solus Episcopus. Confirmationis ex commissione Papæ potest esse etiam simplex Sacerdos, ut etiam probabilius Ordinis usque ad Diaconatum inclusive. V. *Confirmatio, Ordo*. Eucharistitiæ conficiendæ, Pœnitentiæ, et Extremæ Unctionis, solus Sacerdos. V. *Eucharistia, Extrema Unctio, Confessarius*. Eucharistiæ distribuendæ minister potest etiam esse Diaconus ex commissione Sacerdotis, et in necessitate. Hanc etiam in defectu Ordinati quivis non Ordinatus pro viatico dare posset, etiam sibi ipsi, quod tamen est contra consuetudinem et sensum communem Ecclesiæ, l. 6, p. 1, n. 52, 482. Matrimonii ministri sunt baptizati contrahentes, etiam femina, n. 52. V. *Matrimonium*. In Ministro Sacramentorum, ut valide conficiat Sacramentum, præter potestatem requiritur intentio faciendi hoc quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit, l. 6, p. 1, n. 47. Administrans Sacramentum absque gravi causa, (excepto matrimonio) sub conditione, communiter peccat mortaliter, n. 47, 82. Qualem intentionem minister Sacrementorum habere debeat. V. *Intentio*. Error ministri, et an quis invalidet Sacramentum. V. *Error*.

Minister Sacramentorum debet habere intentionem internam, ut valide Sacramentum conficiat, l. 6, p. 1, n. 84. Voluntarie distractus in confessione Sacramentorum potest peccare mortaliter, n. 85. Non omnis, qui potest valide, etiam licite ministrat Sacramenta, n. 87. Excommunicatus toleratus, vel suspensus, requisitus, licite ministrant Sacramenta, uti et Hæreticus in extrema necessitate, illi tamen non possunt se ingerere, num. 215, 620.

Minister dignior non causat plus gratiæ ex opere operato, n. 90. Ut quis licite ministret, ordinarie debet esse in gratia sub mortali, n. 86. Conficiens in mortali, per se loquendo, peccat mortaliter, n. 86, a n. 91, 102. Ut vitet mortale, sufficit, si sit in gratia ante consummatum actum essentialem Sacramenti, n. 80, 88, a n. 91, n. 97, 102, 196.

Ministrans Eucharistiam in mortali, peccat saltem venialiter, n. 86, a n. 94. Functiones sacras obiens in mortali, communiter peccat, saltem venialiter, n. 86, a n. 95. Audiens Confessiones in mortali, peccat venialiter, n. 86, 102. Absolvens in mortali, peccat mortaliter, n. 93. Sequens Sententiam probabilem, relicta probabiliore et tutiore, quando agitur de valore Sacramenti, peccat mortaliter tam conficiens, quam suscipiens Sacramentum, a n. 104. Non autem, si ex rationabili causa sequatur probabilem, quæ est mortaliter certa, aut cui aliunde adveniat practica certitudo, a n. 108. Neque peccat, si in necessitate, dum tutior practicari non potest, sequatur probabilem, n. 110. Neque, si alioquin administratio, aut susceptio Sacramentorum fieret obnoxia nimiis scrupulis vel difficultatibus, n. 119. Quando non agitur de valore Sacramenti, licite sequitur pratice probabilem relicta tutiore, n. 121.

Minister, qui scit, se aliquando habuisse jurisdictionem vel potestatem Sacramenta ministrandi si dubitet, an adhuc habeat, licite ea ministrat; si autem dubitet, an unquam talem jurisdictionem habuerit, illicite ea ministrat, etc., l. 6, p. 1, num. 120. Peccat mortaliter utens materia vel forma falsa, num. 86. Etiam peccat graviter, per se loquendo, utens materia vel forma dubia, si certa haberi possit, n. 86, 122. Omittens intentionem requisitam, peccat mortaliter, n. 86. Repetens formam Sacramentalem, vel aliquid in ea, cum dubio tantum levi, et inani timore de recta pronuntiatione, per se loquendo, peccat mortaliter : si autem id faciat sub conditione ut molesto scrupulo et perplexitate se liberet, peccat tantum venialiter, et sæpe etiam nullo modo, a n. 129. Si verba formæ corruptæ, inarticulate, inde-

vote pronuntiet, vel aliquid in ea mutet, aut omittat, peccat graviter, vel leviter, pro gravitate materiæ. Quod si faciat ex contemptu, peccat mortaliter, uti etiam, si id faciat ex negligentia magna, etc., n. 86.

Minister simulans formaliter et proprie administrationem Sacramenti ob metum gravem quemcunque, illicite agit ; etiam simulans materialiter, agit illicite, et peccat mortaliter, si adsit circumstantia aliqua vitiosa. l. 6, p. 1, a n. 149. Sicut administrationem, ita et susceptionem Sacramenti simulans, peccat, n. 157. Simulans materialiter circa rem plane indifferenter se habentem ad Sacramentum per se loquendo, non agit illicite, si non adsit vitiosa circumstantia, sic licite Confessarius super pœnitentem indispositum post Confessionem aliquid orat, et format Crucem, etc. Item indispositum cum S. Communione transit, et S. Hostiam occulte in Ciborium reponit, postquam coram ipso dixisset : *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat, etc.* Si autem accedat vitiosa aliqua circumstantia, agit illicite : sic illicite agit, dando alicui pro Viatico v. g. vel indisposito pro Paschate, ad vitandum scandalum, Hostiam non consecratam, etc., a n. 158. Simulans celebrationem Missæ et consecrationem Hostiæ in ea, peccat mortaliter, et gravius, quam si consecraret, et communicaret in mortali, n. 161. Simulans materialiter ex metu gravissimo injuste incusso, se contrahere matrimonium, per se loquendo, non peccat, n. 162.

Minister Sacramenti probabilius peccat mortaliter Sacramentum conficiens in mortali extra necessitatem, n. 88, a n. 91. A Ministro uno tolerato extra necessitatem extremam Sacramentum petens illicite agit : in extrema autem necessitate agit licite, si v. g. alias aliquis esset moriturus sine Baptismo, Pœnitentia, etc., a n. 209. Item licite suscipit, aut petit quis Sacramentum a Ministro tolerato ex causa rationabili, et quando alius deest, quamvis prævideat eum indigne ministraturum, si digne ministrare possit, a n. 211.

Minister Sacramentorum tenetur ea ministrare vel ex Justitia, vel ex caritate, l. 6, p. 1, n. 133. Per se loquendo, peccat mortaliter, si ministret indigno, n. 86, a n. 137. In mortali constitutus ministrans indigno duplex specie distinctum Sacrilegium committit, num. 148. Peccatori publico ordinarie negare debet Sacramentum tam privatim, quam publice petenti, non autem semper cum periculo mortis, vel gravis infamiæ, etc., a n. 136. Si publice confessus sit, et occasionem proximam peccandi deseruerit, Eucharistiam illi ministrare poterit, n. 141. Si dubitet de ejus Pœnitentia, Sacramentum illi negare debet ; si dubitet de crimine, Sacramentum negare non debet, nisi suspicio de crimine esset publica et violenta, num. 142. In articulo mortis illi Sacramentum negare non debet, n. 143. Peccatori occulto publice petenti non debet negare Sacramentum, si per hoc notabiliter infamaretur : occulte autem petenti negare debet nisi novisset crimen ex sola Confessione, a n. 144. Occulte indignum, v. g. propter irregularitatem, petentem Sacros Ordines, etiam publice rejicere debet, n. 146. Si unus sponsorum etiam publice sit indignus, v. g. quia est Hæreticus, probabilius videtur alterum licite posse cum eo contrahere, et Sacramentum Matrimonii ministrare, si adsint conditiones ad contrahendum cum tali Hæretico requisitæ, et ipse absque gravi suo incommodo contractum omittere non possit, num. 147.

Minister Sacrificii est solus Sacerdos, l. 6, p. 2, n. 308, 148. In Missa ordinari requiritur Minister sub peccato, et quidem masculus ; in necessitate potest quis sibi ipsi respondere, vel cœptam Missam sine Ministro prosequi, vel adhibere feminam, pro Ministro, quod in aliquibus locis consuetudine inductum est, quæ consuetudo tamen merito improbatur, n. 308, a n. 385.

Ministri in Missa patris sui, possunt esse filii legitime ante Ordinationem nati, non autem nati illegitime, n. 389.

Ministri errores in Missa communiter corrigi non debent, l. 6, p. 2, n. 390. Instruendi sunt Ministri, ut respondeant clare exprimendo verba æquali voce cum Sacerdote, etc., n. 391.

MINORENNIS.

Minoribus volentibus datur Curator post annos expletos pubertatis usque ad annum 25 completum : invitis communi Jure non datur, nisi in certis casibus, l. 3, p. 2, n. 668, 1117.

Minoribus omnia bona Tutorum sunt hypothecata, ib.

Minorum bona qua cura administrari debeant, etc. V. *Curator*.

Minorennis, si acceperit pecuniam mutuam quam totam in lusum et lasciviam profuderit, nil tenetur restituere, l. 3, p. 2, n. 451.

Minorum bona immobilia et pretiosa sine decreto Judicis alienari non possunt : nec potest Minor sine ejus decreto remittere, vel renuntiare hæreditati, legatis, fideicommissis, aliisque juribus sibi acquisitis nisi Religionem sit ingressus, n. 1117.

Minor, si Curatorem habeat, nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligatur, vel alium sibi obliget, nisi sit pubertati proximus, tunc enim alium sibi obligare potest, ib. Sine auctoritate Curatoris donationes facere non potest, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare possunt : qui tamen ab illo dona accepit, non tenetur ea restituere, nisi legitime repetantur, ibid.

Minor, si Curatorem semel susceperit, tenetur illi subesse usque ad annum 25 expletum et si litem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis causis spiritualibus, si Curatore careat : valent acta per illum, ita tamen, ut si læsus est, restituatur in integrum, l. 3, p. 2, n. 1117. Circa quæ Minores possint valide contrahere, saltem pro foro Conscientiæ, et de eorum beneficio restitutionis in integrum. V. *Pupillus*.

Si Minorennis bona sua, etiam immobilia necessario distrahere debeat, ut solvat debitum, ad quod in Conscientia obligatur ; item si alicui is dotem aliquid donaverit, item, si servum libertate donaverit, etc., illius actiones validæ, l. 3, p. 2, a n. 679.

Minorennis non habens Curatorem, si contrahat de rebus mobilibus, etiam aliquantulum pretiosis et non occurrentibus in quotidiano usu, obligatur naturaliter et civiliter, n. 680. Si a Principe veniam ætatis obtinuerit, id est, facultatem libere administrandi res suas, non obstante minore ætate, tamen non poterit alienare immobilia, aut constituere in hypothecam : et facultas illa prius concedi potest masculis post 20, femellis post 18 annum expletum, si judicio et moribus valeant, n. 681.

MIRACULUM.

Miraculum fingens ordinarie peccat mortaliter et

superstitionem falsi cultus committit, l. 3, p. 1, n. 7.

MISERABILIS.

Miserabilis et pauper quoad Jura Romæ solvenda dicitur, qui tantum labore suo et non alio modo se sustentare potest, quod verum, quamvis aliunde modicum aliquem proventum habeat, etc., l. 6, p. 3, n. 857.

Misericordia corporalis. V. *Eleemosyna.*

Misericordia spiritualis. V. *Correptio fraterna.*

MISSA.

Missa est Sacrificium consistens in Consecratione panis et vini. Est actus latriæ, l. 6, p. 2, n. 1. Principalis fructus ejus ex opere operato est independens a probitate Sacerdotis, estque actu tam intensive, quam extensive finitus, n. 1. Per eam intelligitur totus ille ritus quem Sacerdos peragit ad Altare, n. 2.

Missa unde dicatur, variæ sunt opiniones : aliqui derivant ab Hebraico Missah, id est oblatio voluntaria ; alii a mittendo, etc., ib. Qui sint fructus ejus, etc. V. *Sacrificium.* Quæ, et quales sint partes Missæ quis, et quando præcepto audiendi Missam satisfaciat, etc. V. *Festorum observatio.* Missa est Memoriale Passionis Christi, quem Sacerdos in omnibus actionibus repræsentat, l. 3, p. 1, n. 661.

Missa est præcipuum opus satisfactorium pro Defunctis, l. 6, p. 2, n. 1342. Tres Missæ, quas Episcopus in Ordinatione præscribit, saltem sub veniali primis diebus non impeditis legi debent, l. 6, p. 2, a num. 2318.

Missa pro stipendio. V. *Stipendia.*

Missarum reductionem, moderationem et commutationem ex justa causa aliquando potest facere Episcopus ordinarie autem recurrendum est ad Sedem Apostolicam, l. 6, p. 2, n. 1, 63, 74, 89, 105, a n. 116. Tot Missæ celebrari debent, quot ad rationem attributæ eleemosynæ præscriptæ fuerint ab eo, qui eleemosynam dedit, a n. 64, 75, num. 79, 90, 94, a n. 137. Onera perpetua Missarum celebrandarum, seu Fundationes admitti non debent a Sæcularibus sine Episcopi, vel Vicarii Generalis, a Regularibus vero sine Generalis, vel Provincialis consensu et licentia in scriptis et gratis data, etc., n. 67, a n. 69. Novæ obligationes admitti non debent, necdum persolutis antiquis, n. 68. Capitula, Superiores Ordinum Ordinarii, etc., attendere debent, ut onera Missarum plura, quam expleri possint, non admittantur, et ut admissis satisfiat, a n. 106, 109. Onera Missarum plures, quam legi possunt, admittens, peccat graviter, et ad plures, obligatus, quam legere possit, omni meliori modo tenetur conari satisfacere, a n. 156. Circa Missarum onera pro stipendio, legendarum non videtur præscribi posse, l. 6, p. 2, n. 122. Etiam unicam pro stipendio legendam omittens, vel nimium in certis circumstantiis differens, probabilius peccat mortaliter, a n. 154.

Missa legenda committi potest ordinarie a constituto Sacerdote alteri, sed pro toto accepto stipendio, a n. 136, in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis et Conventualibus (ubi est competens Sacerdotum numerus) ordinarie una saltem Missa privata celebrari, et altera cantari debet, n. 1.

Missa Abbatialis solemnis ter in anno ad summum est canenda, n. 2055, D. 111.

Missa solemnis ex opere operato est efficacior, quam non solemnis, n. 49. Missis fundatis, si contra mentem Testatoris, aliter legantur, ordinarie non satisfit, n. 151.

Missa sicca, in qua non fit Consecratio, probabiliter est licita ; num. 188, Gregorianæ, quæ 30 diebus consequenter leguntur, per se loquendo, sunt licitæ, n. 189.

Missa Conventualis in Collegiatis bene fundatis, in quibus Clerus est numerosus, quotidie cani debet quandoque duæ cani debent in Collegiatis, et Cathedralibus, etc., n. 2053, D. 56, a D. 58 ad 67. In Missa contra Paganos nomen Paganorum mutari non debet, num. 2055, D. 293. Missa de SS. Rosario, et de Monte Carmelo ab omnibus sine licentia dici non potest, n. 2055, a D. 189 ad 192.

Missam die Jovis sancto celebrare non licet in Ecclesiis, in quibus non asservatur SS. Sacramentum, D. 237. Die Veneris sancto celebrans debet mittere particulam in Calicem, D. 161. In Sabbato sancto Missæ privitæ sunt prohibitæ, D. 295. Sub Horis in Choro non permittitur Celebratio Missæ ad Altare majus, D. 251. Missam die Jovis sancto quilibet Sacerdos privatim celebrare potest, saltem ante inceptam Missam solemnem, l. 6, p. 2, n. 231. Habens plures Parochias, quarum utraque est multum populosa et ab invicem distans, debet uno anno in una, alio in alia Missam et Officium peragere in Cœna Domini, et die Veneris sancto, etc., n. 232. Die Veneris sancto probabiliter mane privatim celebrari poterit Missa de Passione et duæ Hostiæ consecrari, si die Jovis sancto Hostia consecrata nulla sit relicta, etc., n. 233. Sabbato sancto cuivis Sacerdoti Missam celebrare videtur prohibitum, n. 234. Missam celebrare ordinarie non licet ante auroram, nec post meridiem, n. 223, ex justa causa ante auroram, aut etiam post meridiem celebrare licet v. g. ob supplicationem vel Concionem publicam protractam, ob funus Principis, ob impedimentum itineris, etc., a n. 223.

Missæ tres in Natali Domini omnes ante auroram dici possunt, non tamen omnes tres consequenter a media nocte : et, si tantum legatur una in ea debet fieri Commemoratio S. Anastasiæ, n. 223, a n. 527, n. 2055, D. 221, a n. 2079.

Missam celebrare cum Consecratione ordinarie non licet die Veneris sancto, n. 223, 233. In Cœna Domini, uti et in Sabbato sancto ex causa plures celebrari possunt, n. 223, a n. 231. Eodem die ex variis causis plures ab eodem celebrari possnnt, v. g. si Pastor habeat duas Parochias multum dissitas ; si plures Peregrini, vel magna Processio inexpectata adveniat, etc., num. 223, a n. 235. Deserens Missam, et partem aliquam sine causa omittens, peccat, n. 244.

Missam interrumpere, aliquid interponendo, in variis casibus est licitum, v. g. ob Concionem post Evangelium, vel Processionem excipiendam ; item si urgeat gravis necessitas, vel propria, vel proximi, etc., l. 6, p. 2, n. 223. Si interruptio fiat per quadrantem, vel mediam horam, non censetur notabilis, si per horam in negotio impertinente, ordinarie Missam reassumi non debet, sed reincipi, n. 246. Ante, et quandoque etiam post Consecrationem tantisper relinqui potest, ut ministretur Viaticum, Extrema-Unctio, Sacramentum Pœnitentiæ moribundo, etc., num. 248. Statim post introitum interrumpere Missam, et dare Communionem populo, est illicitum, nisi adsit notabilis necessitas, num. 250. Si quis post incœptam formam Calicis recordetur, vino

non esse admixtam aquam, probabiliter interrumpere non potest, sed pergere debet, n. 251. Laudabiliter ante Communionem etiam ad tempus unius *Pater et Ave*, Missa interrumpitur, interim eliciendo actus privatæ pietatis, n. 252.

Missam abrumpere, ex variis causis est licitum, v. g. si Sacerdos ante Canonem recordetur alicujus impedimenti, vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec expellipossit, si urgeat necessitas vel propria, vel proximi; item moralis impossibilitas perficiendi, etc., n. 223, 243, 254.

Missa abrumpi debet, si ea sub Ecclesia polluatur, v. g. notoria effusione sanguinis, n. 253.

Missam necdum ad offertorium perductam deserere et ab initio repetere ob adventum Principis, probabiliter est licitum, n. 239.

Missam communiter celebrare non licet sub mortali, nisi in Ecclesia saltem benedicta, non violata et Altari saltem portatili, n. 255. In quocunque decenti loco in variis casibus celebrari potest. *Primo* in necessitate, si v. g. Ecclesiæ sint dirutæ : si templum populum non capiat; in castris pro exercitu, etc. 2. Ex dispensatione Episcopi ob rationabilem causam, 3. Ex privilegio, etc., a n. 255. In altari fixo consecrato, ubicunque sit positum, quivis Sacerdos Missam celebrare potest; item in Altari portatili, in quocunque loco auctoritate Episcopi destinato, etc., n. 257.

Missa licite celebratur in navi, si absit periculum effundendi Calicis, n. 255, 261.

Missas in privatis Oratoriis celebrari potest ex dispensatione Episcopi : non tamen in diebus Paschatis, Pentecostes, Nativitatis Christi Domini, aliisque anni Festis solemnioribus, ac diebus in Indulto exceptis, etc., n. 255, 258, a n. 262.

Missa non est legenda, ubi sub Altari, aut sub ejus gradibus humata sunt corpora humana, n. 2067.

Missam celebrans apud Moniales, quæ habent Festum duplex et Missam propriam, eam dicere potest in earum Ecclesiis, si non habeant Missale a Romano diversum, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 263, 264.

Missas varias possunt facere celebrari Moniales Ordinis Cisterciensis per Capellanos suos in Ecclesiis suis cum Missali Romano, et juxta illius Rubricas, D. 265. Intra Clausuram Monialium Missæ celebrari non debent, D. 71. De illo Beato Ordinis Sacerdos legere potest in Missali Romano, cujus Moniales habent Officium, n. 376. In Missa legenda ritus proprius observari debet, a n. 365.

Missa ordinarie celebrari debet a Sacerdote calceato, capite nudo; sine capillitio ficto, sine baculo annulo, etc., quæ tamen ex causis pro more Patriæ, vel indulto aliquando non servantur, a n. 399. Missam legere sine vestibus sacris, Altari, aut Calice, probabiliter non est extrinsece malum : vix tamen in praxi dabitur casus, in quo id licite fieri possit, l. 1, n. 776, l. 6, p. 2, a n. 338.

Missam celebraturus non induit se ad Altare, nisi sit Episcopus, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 142. Missam Dedicationis Ecclesiæ cujuscunque consecratæ singulis annis legi debet, non vero tantum benedictæ, n. 378. Missam de Martyribus Japonensibus; item de beatissimis Aloysio et Francisco Regis possunt etiam Sacerdotes sæculares legere in Ecclesiis Soc. JESU, n. 375. Missa de quovis Canonizato legi potest, quamvis necdum in Martyrologium relato, n. 377. Missa de Sancto in Martyrologio Romano descripto, vel de quo specialiter a S. Sede concessum, ob insignes Reliquias, sub ritu duplici dici potest in Ecclesia, in qua illæ habentur, a n. 379, n. 2074.

In Missis Vigiliarum simplicium non dicitur *Gloria* nec *Credo*, etc., l. 6, p. 2, a n. 741. Missa *de Requiem* non legitur exposito Venerabili : prohibetur illis diebus, quibus votiva; præsente corpore una solemnis licita est de *Requiem*, etiam die Dominica, vel festo, etc., a n. 506. Non dicitur in Festo duplici, quod est de præcepto, etc., n. 2055, a D. 75, ad D. 84. In Festo Animarum etiam in specie pro aliquibus Defunctis applicari potest, n. 515. Probabiliter etiam pro vivis legi potest, a n. 516.

Missa quotidie legi debet de die, seu concordans cum Officio, nisi quis votivam, vel *de Requiem* legere voluerit, a n. 371. De Beatis nondum canonizatis, probabilius tantum legere licet ipso die festo, n. 375. Per Missam ad Altare privilegiatum liberari potest anima e Purgatorio ; quæ ordinarie debet esse *de Requiem*. Quod si concedatur per aliam, debet in ea addi Collecta pro defuncto, exceptis Festis primæ classis, a n. 518. Quæ hic præterea observari debeant, V. *Altare*. Pro Missa ex voto debita stipendium admitti non potest, etc., l. 6, p. 2, a n. 162. Missa votiva est, quæ ex voto, seu arbitrio Sacerdotis legitur præter directionem Rubricæ, et discrepanter ab Officio ; quæ ex causa rationabili licita est, n. 497. Prohibetur diebus Dominicis, et festis duplicibus, quæ sunt de præcepto; item intra Octavas Epiphaniæ, Paschæ, Pentecostes, Corporis Christi, etc , n. 498, 2055, D. 19, a D. 74, ad D. 84, et D. 177. Pro causa publica legi potest etiam in duplicibus, etc., a n. 499. In votiva ordinarie omittitur *Gloria* et *Credo*, nisi sit de Angelis, vel B. V. in Sabbato, vel solemnis, etc., n. 502. Infra Octavam non fit votiva de eo, de quo est Octava, sed dicitur Missa Festi conveniens Officio, cum *Gloria*, etc., n. 503. In votiva non omittitur Psalmus, *Judica*, nec ad Introitum, et Lavabo, *Gloria Patri*, etc. Dicitur Præcatio propria, si habeat, etc., a n. 504.

Missam celebrans de B. M. infra Octavam dicere debet more votivo sine *Gloria* et *Credo*, nisi fuerit Sabbatum, in quo dicitur *Gloria*, etc., l. 6, p. 2, n. 2055, D. 289. De Conceptione B. V. non dicitur ut votiva in Sabbato, D. 270. Ubi est consuetudo, licita est votiva in Sabbato, etiamsi sit duplex, D. 64. Votiva solemnis cum *Gloria* et *Credo*, licita est pro re gravi, D. 118. Tempore Passionis in votiva de Passione non debet omitti Psalmus, *Judica me Deus*, neque *Gloria Patri* ad Introitum, et Lavabo, licet ea omittantur in Missa de tempore, D. 226.

Missæ accurata Celebratio multa requirit, v. g. ut fiat alte, breviter, clare, devote, exacte, secundum Rubricas, etc., l. 6, p. 2, a n. 559, 577.

Missa quando, a quo compleri debeat. V. *Complenda in Missa*, Missæ partes aliæ sunt ordinariæ, quæ semper dicuntur, v. g. Confessio, Oratio, Epistola, Evangelium, Præfatio, Canon, Pater noster, Agnus Dei, etc. Aliæ non ordinariæ, quæ non semper dicuntur, v. g. Gloria, Orationes secundariæ, Credo, etc., num. 416. Omittere partem ordinariam, per se loquendo est mortale, nisi excuset parvitas materiæ, etc., a num. 417. Si tot partes ordinariæ omittantur, ut simpliciter constituant materiam notabilem, erit mortale, a num. 419. Omittens partem non ordinariam, aliquas Benedictiones, Cruces, etc., ordinarie peccat tantum venialiter, a num. 420. Qui potest omnia peragere, excepta elevatione Hostiæ et Calicis, potest his omissis privatim celebrare, n. 427. Aliquid sine ulla causa in Missa addere ordinarie

est veniale, num. 429. Sub longo cantu ad *Gloria* et *Credo*, etc., aliquid vocaliter orare, aut intermiscere meditationem, eorum, quæ geruntur in Missa, non est peccatum, a num. 430. In Canone aliqua verba omittere, variare, vel corrumpere, ita ut mutetur sensus, est mortale, num. 418. Item mutare preces, in alia non approbatas, si fiat in parte notabili, est mortale; si fiat in alias approbatas in Missali, ordinarie est veniale, num. 432. Item mutare in alio verba synonyma, mutare actiones, invertere partes ejusdem rationis, etc., ordinarie est veniale, a num. 433. Notabilem verborum partem ita formans, ut secluso omni impedimento seipsum audire non possit, ordinarie peccat mortaliter, num. 439. Si ita submisse legat, ut seipsum audire possit, probabilius nequidem peccat venialiter, num. 430. Qui notabilem eorum partem, quæ submisse dici debent, recitat alte, ad minimum peccat venialiter; et si verba Consecrationis ita alte proferat, ut ad quadraginta, aut etiam pauciores passus audiantur, ordinarie peccat mortaliter, n. 440.

In Missa Orationes et Collectæ, sive Commemorationes, aliquando plures, aliquando pauciores dicuntur, v. g. in duplicibus, et de Octava ordinarie tantum est una Oratio, nisi Festa occurrant; in semiduplicibus ordinarie sunt tres tantum, nisi specialiter Collectæ addenda; in simplici et feriis ordinarie tres vel quinque, vel septem, vel etiam plures, etc., l. 6, p. 2, a n. 447. Quando in eo dicatur *Gloria* aut *Credo*, V. *Gloria*. Si dicatur *Gloria*, etiam dicitur, *Ite Missa est;* alias dicitur *Benedicamus Domino* : et in Missis de Requiem, *Requiescant in pace*, n. 469. Evangelium S. Joannis legitur in omni votiva, et de *Requiem*, et si nona Lectio non fuerit Evangelium cum Homilia, n. 470.

In Missis Vigiliarum et aliquarum Feriarum plura observari debent, v. gr. in Missis Vigiliarum simplicium non dicitur *Gloria*, nec *Credo*, licet *Te Deum laudamus* dictum sit in Officio, etc., a n. 471. Si sub ea habeatur Concio, quæ observari debeant, V. *Concio*. Quæ inclinationes in ea fieri debeant, V. *Inclinationes in Missa*. In ea ubi collocandæ et quomodo componendæ manus. V. *Manuum compositio in Missa*. Quomodo Cruces et Benedictiones in ea formandæ. V. *Benedictio, Crux*. In ea quomodo componendi oculi, V. *Oculus in Missa*. Missæ Sacrificium incapaci vel post Consecrationem secundæ speciei nulli ad huc applicatum, adæquate etiam applicari nulli potest, l. 6, p. 2, n. 201. Si applicetur sub conditione jam impleta, valida est applicatio; non autem sub conditione futura contingente, ib.

Missa applicari potest pro illis omnibus pro quibus potest offerri, scilicet, pro ipso Sacerdote, pro Assistentibus, pro Ecclesia tota, etc., n. 203. V. *Applicatio Missæ*.

Ad Missam celebrandam requiritur ordinarie Altare consecratum, n. 308. Item duplex mappa linea, n. 308, a n. 322. Item antipendium, n. 308, 326. Item vestes sacræ, quæ ad usus profanos adhiberi non debent, n. 308, a n. 327, n. 337. V. *Vestes sacræ*. Sine Velo Calicis, Manutergio, Pulvinari, Bursa, celebrare licet, si haberi non possint, n. 330. Item requiritur Purificatorium pro quo, si haberi non possit, substitui potest strophiolum mundum, n. 308, 331. Item palla linea benedicta, pro qua, si haberi non possit, potest substitui Corporale, Purificatorium vel Bursa, n. 308, 332. Item Corporale benedictum, n. 308, 333. Item Calix et Patena consecrata, n. 308, a n. 345. Item Missale V. *Missale*. Minister et quando sine eo celebrari possit. Vid. *Minister*. Item candela accensa duplex ex cera, n. 308, 392, 393. Etiam in necessitate probabilius non licet celebrare sine ullo lumine, n. 392. Si post Offertorium utrumque lumen exstinguatur, et reaccendi non possit, probabilius Missa continuari debet, n. 393. Si statim reaccendi possit, Missa continuari potest, n. 394. Cum candelis ex sebo licite celebratur, si aliæ haberi non possint, n. 395. Saltem unum lumen requiritur, dum legitur Evangelium S. Joannis, n. 397. V. *Candela*. Item candelabra, etiam profana adhiberi possunt, sine quibus celebrari etiam potest, n. 308, 396.

Ad Missam celebrandam, an semper et qualis requiratur Crux. V. *Crux*.

Ad Missam legendam, quæ requiratur attentio et qualis ad eam audiendam. V. *Attentio*. Missæ præmitti debet lotio manuum sub veniali, si immundæ sint : ea etiam fieri ordinarie debet post Missam, non tamen sub peccato nequidem veniali, l. 6, p. 2, a n. 412. Ante eam inter induendum omittere orationes, est veniale, n. 415.

Missæ probabilius præmitti debet recitatio Matutini et Laudum sub veniali, nisi adsit causa differendi, v. g. major commoditas studii, etc., n. 230. Qui potest notabilem partem Missæ audire, tenetur ad eam, si totam non possit, l. 1, n. 778. In Missa commissi defectus qui et quando corrigi, vel suppleri debeant. V. *Suppletio defectuum*.

Missa. V. *Festorum observatio. Sacerdos.*

Missa in festo Nativitatis. V. *Festorum observatio.*

MISSALE.

Missale Canonem saltem continens requiritur ad Missam celebrandam, l. 6, p. 2, n. 308. Quod si in necessitate celebrandi desit, sufficit si celebrans Missam in charta descriptam ante se habeat aut ex memoria dicat; ordinarie autem uti debet Missali proprio, nisi sit peregrinus, etc., a n. 363.

Missale gallico idiomate impressum, est prohibitum. n. 470.

Missalia non debent facile adhiberi in usus profanos, aut sordidos, l. 6, p. 1, n. 228.

MISSIONARIUS.

Missionarius Castrensis ab Episcopo præfectus alicui legioni pro administrandis Sacramentis, est veluti Parochus istius legionis; et quamvis sit Regularis, poterit probabilius ubicunque locorum suos absolvere sine approbatione Episcoporum Diœcesium, per quas transit, aut in quibus legio moratur; imo probabiliter talis Missionarius habet Jurisdictionem pro toto exercitu, l. 6, p. 2, n. 1518.

Missionarius Castrensis probabiliter invalide assistit Matrimonio militis Catholici e legione Acatholica Catholico Parocho destituta, nisi etiam illius Acatholicæ legionis censeatur castrensis, l. 6, p. 1, n. 752. Missionarius celebrare potest in portatili fracto, aut læso, etiam carente Reliquiis, modo Calicem et Hostiam capere possit, l. 6, p. 2, n. 302. Missionarii Regulares habent Indulgentias easdem in missione, quas Ordines eorum habent in partibus Catholicorum, n. 1359.

Missionarii Castrenses possunt, sicuti milites, accipere, et retinere spolia hostium, l. 3, p. 1, n. 884.

MODUS.

Modus contractui oppositus non suspendit contractum, sicuti conditio, sed tantum addit aliquid pro onere vel favore unius e contrahentibus, l. 3, p. 2, n. 488.

MOHATRA CONTRACTUS.

Mohatra contractus est, quando quis vendit rem magno pretio cum pacto, ut emens statim revendat pretio minore : est illicitus, et sæpe usurarius, l. 3, p. 2, n. 902, n. 992. Si simpliciter fiat pactum de retrovendendo, est licitus, n. 927.

MOLINOS.

Michaelis de Molinos propositiones 68 damnatæ sunt ab Innocentio XI, anno 1687. Ante l. 1, num. 21.

MOLITOR.

Molitores, quibus res immutanda traditur tenentur etiam ex culpa levi; l. 3, p. 2, n. 819.

Molitores, qui excusantur in labore servili, excusantur etiam a Missa audienda die festo, si ea audita non possent exercere laborem sibi licitum ex quo omisso sequeretur mediocriter gravis jactura, l. 3, p. 1, n. 684.

MOLLITIES.

Mollities est effusio seminis extra vas naturale, l. 6, p. 2, a n. 1022. V. *Pollutio*.

MONACHUS.

Monachi non excusantur a jejunio, ratione cantus in Choro, l. 3, p. 2, n. 1349. Monacho contra Abbatem litiganti debentur alimenta, si adsit præsumptio boni juris et ipse aliunde ea non habeat, lib. 6, p. 3, n. 458. V. *Religiosus*.

MONASTERIUM.

Monasterium non obligatur ex Fidejussione Religiosi propria auctoritate facta, nisi quatenus in ejus utilitatem versa est, l. 3, p. 2, n. 1105. Succedit nomine Professorum Ordinis, quibus permissum est, bona immobilia in communi possidere, n. 1153. Monasterium Religiosorum, ut alicubi recipiatur, duodecim saltem Religiosis ibidem degere, ac sustentari posse debent ex redditibus et consuetis Eleemosynis, etc., l. 5, p. 2, n. 71, 88, 103. In Monasteriis Religiosorum debet præfigi certus numerus Missarum ex consuetis redditibus, aut Eleemosynis legendarum, n. 87, 102. Monasteria Monialium quater in anno ingrediendi facultas, certo modo Roma peti et concedi solet Feminis titulatis et Dominabus in temporali pro certa taxa, l. 6, p. 3, n. 931.

MONETA.

Moneta, si sciatur prohibenda, secundum æstimationem præsentem exponi potest, l. 3, p. 2, n. 938.

Moneta falsa, si sit formaliter tantum falsa, uti licet, non vero, si sit talis materialiter : et qui materialiter falsam, etiam bona fide exposuit, tenetur eam recipere et commutare, n. 960. Monetæ cusio est usuraria, si fiat ideo, ut quis se ipsum reddat ditiorem, ib. Valor ejus sine gravissimis causis immutari non potest, ib.

MONIALIS.

Moniales ut Abbatissæ, vel Priorissæ fieri possint, debent fuisse Professæ per 5 annos, l. 4, n. 410.

Moniales illegitimæ probabilius promoveri non possunt ad Prælaturas Abbatissæ, n. 8.

Monialis ad Ordinem strictiorem probabiliter transire potest cum licentia Episcopi, si Monasterium ei sit subjectum : quod si sit exemptum, cum licentia Prælati, vel Generalis, aut Provincialis ; non vero cum licentia Abbatissæ, vel Præfectæ Monasterii, n. 187. Si Monialis Professa transiens ad alium Ordinem, in eo vellet non hujus, sed sui Ordinis institutum servare, recurrendum esset ad Papam, n. 188. Ex causa solius correctionis probabilius non potest extrahi ex uno Monasterio ad aliud, quod tamen in Ordine S. Claræ ex Privilegio videtur fieri posse, n. 189. Ad Ordinem laxiorem probabiliter transire potest ex licentia Episcopi, vel Superiorum, si adsit justa causa : probabilius tamen recurrere debet ad Papam, n. 190. Si absolute non posset se aliter expedire a turpi consuetudine Confessarii, fugere et in alium Ordinem recipi potest, n. 191.

Moniales incorrigibiles potius perpetuo carceri sunt mancipandæ, quam ejiciendæ e Religione, n. 198.

Monialis si egrediatur e Clausura ad duos pedes et statim redeat, peccat leviter, l. 1, n. 673.

Moniales debent habere Confessarium specialiter approbandum, l. 6, p. 2, n. 1505, a n. 1528. Etiam debent habere licentiam Superiorum, a n. 2153. Moniales extra Monasterium degentes confiteri possunt illis, quibus per statuta vel consuetudinem licet ; quod si nesciatur de statuto vel consuetudine, cuivis probabilius confiteri possunt, probabiliter etiam non specialiter pro Monialibus approbato, a n. 1526. Moniales habent privilegium, aliquoties in anno confitendi alteri, quam ordinario suo Confessario ; et bene faciunt utendo isto privilegio, 1534. Monialibus si non aliquoties in anno concedatur alius Confessarius præter Ordinarium, possunt ipsæ aliquem eligere, n. 1548.

Moniales, quæ utuntur Breviario Romano, non sunt compellendæ ad monasticum recipiendium, n. 2055, D. 40. Possunt completo officio recitare Psalmum aliquem, D. 39. Tenentur ipsæ legere vel cantare divinum Officium, D. 41. In earum Ecclesiis, Sacerdotes quales Missas legere possint, V. *Missa*.

Moniales an et quæ obligentur ad Horas, V. *Horæ Canonicæ*.

Monialium Clausuræ. V. *Clausura, Religiosus*.

MONOPOLIUM.

Monopolium est, si quis facit, ut ipse solus aliquid vendat : si id fiat auctoritate Principis, vel Magistratus, est licitum ; si fiat auctoritate privata, ut v. g. quis emat omnes merces, ut eas postea solus vendat carius, probabilius est illicitum, l. 3, p. 2, n. 927, 946.

MONSTRANTIA.

Monstrantiæ Benedictio non requiritur, lunula tamen in ea ex consuetudine benedici solet, l. 6, p. 2, n. 360.

Monstrantia singulis mensibus merito renovari debet, n. 351. Si renovetur, duæ Hostiæ majores consecrari debent, quarum una sumatur cum ea, quam e monstrantia recipit, n. 185, 351.

MONSTRUM.

Monstrum procreatum ex homine masculo et bruto femella, sub conditione baptizari debet ; non autem

procreatum ex muliere et bruto masculo. In dubio, an sit ex bruto masculo, baptizari debet sub conditione, si sit homo, l. 6, p. 1, n. 296.

Monstrum capite, et pectore formam hominis referens, baptizari debet, non autem, si bestiam referat, num. 284. In dubio, nisi sit periculum mortis, melius est, ut differatur Baptismus, donec certius cognoscatur, an sit homo, num. 284, 296. In dubio, an sit unus, vel duo homines, duplex Baptismus conferri debet, unus absolute, et alter sub conditione, n. 284.

MONTES PIETATIS.

Montes Pietatis sunt thesauri quidam, qui in refugium pauperum a Republica, vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuentur, etc., l. 2, p. 2, n. 845. Sunt liciti, a n. 877.

MORA.

Mora est transgressio culpabilis diei in contractibus statutæ pro exsecutione, l. 3, p. 2, n. 706. Eam committens tenetur adhuc implere contractum, compensare damnum emergens, et lucrum cessans, suscipere in se periculum rei, ei pœnas statutas solvere, ib.

MORALIS DOCTRINA.

Moralis doctrina Jesuitarum non est corrupta, l. 1, n. 166.

Moralis impossibilitas. V. *Impotentia moralis.*

MORBUS.

Morbo periculoso diu laboranti congruum est, ut alter conjux aliquando reddat debitum; imo videtur aliquando ad hoc teneri, etc., l. 6, p. 3, n. 395.

Morgengaba V. *Donum matutinum.*

MORIBUNDUS.

Moribundus capax copulæ de se ad generationem aptæ, est capax matrimonii, l. 6, p. 3, n. 792.

Moribundus non obligatur pro vita servanda ad media extraordinaria, et nimis dura, nisi esset persona bono communi necessaria, lib. 3, par. 7, n. 769, 775. Ad ordinaria tenetur, num. 769, a num. 775, 785.

Moribundus, qui nulla potest dare signa doloris, sub conditione absolvendus est, l. 6, p. 2, n. 1156, 1770.

Moribundus, quamvis nunc nulla possit dare signa Pœnitentiæ, potest et debet absolvi sub conditione, tunc saltem, si resciatur petivisse Confessarium, aut voluisse confiteri, n. 1140, a n. 1156. Quamvis non sciatur ullum signum pœnitentiæ aut doloris dedisse, probabiliter adhuc absolvi potest, a n. 162. Si adveniente Sacerdote sit mortuus, Sacramentaliter absolvi non potest, a n. 1164.

Moribundus a quolibet Sacerdote, probabiliter etiam a Laico in articulo mortis absolvi potest ab excommunicatione, et interdicto personali, l. 7, n. 130. Probabilius potest licite suscipere Eucharistiam vel extremam-Unctionem ab excommunicato vitando, etiamsi receperit Sacramentum Pœnitentiæ, n. 201. In moribundo ad Eucharistiam suscipiendam sufficit intentio interpretativa, l. 6, p. 1, n. 170.

Moribundo, si sit periculum vomitus, dari potest parva particula Eucharistiæ, lib. 6, par. 1, n. 586. Si vero perpetuo evomat, independenter a cibo, dari non debet Viaticum, ib. An possint moribundo dari species vini. V. *Viaticum.* Moribundus, qui eodem die sanus communicavit, probabiliter potest et tenetur eodem die iterum communicare pro Viatico, lib. 6, par. 1, num. 673.

Moribundo post 7 vel 8 dies iterum Communio dari potest, si morbus diu duret, n. 550. Posset ipsi non jejuno probabiliter etiam diebus singulis dari Communio, n. 613. In defectu Sacerdotis Latini posset hic sumere Viaticum a Græco consecratum in fermentato, n. 610.

Moribundo tantum conquerenti de doloribus corporis, nec ullum signum doloris exhibendi, si censeatur compos rationis, Viaticum dandum non erit: si non censetur compos, dandum erit, n. 657.

Moribundum sacro Viatico munire potest in absentia Parochi quivis Sacerdos et hoc deficiente etiam Diaconus et hoc deficiente etiam Laicus, secluso scandalo: quod tamen ob consuetudinem contrariam non facile practicandum, n. 479.

Moribundus Communionem negligens in Paschate, committit duplex mortale, n. 605.

Moribundo, si fuerit Catholicus et non constet esse in mortali, dari debet Unctio, n. 163.

Moribundus sæpius excitandus est ad invocationem Nominum JESU et Mariæ, cum intentione lucrandi indulgentias, l. 6, p. 2, n. 1301. Probabiliter potest eas pro articulo mortis concessas, uti et alias plures Indulgentias, sæpius lucrari, ib. Ut autem ratione Crucis, grani, etc., in articulo mortis eas lucretur, debet illa apud se habere, etc. ib. Moribundi quomodo juvandi, quomodo excitandi ad varios actus virtutum et pios actus elicere, Christi merita pro peccatis offerre, venerari 5 Vulnera Christi, omnis generis virtutes elicere, orare pro felici morte, testamentum Christianum condere, etc. V. *Confessarius ægri.*

Moribundi, quando excusentur ab Horis, V. *Horæ Canonicæ.*

MORS.

Mortem sibi aut alteri optare, quandoque est illicitum, l. 2, n. 182. De vita tristari, aut gaudere de morte alterius, nunquam est licitum ex odio, vindicta, vel inimicitia, n. 183. Peccat mortaliter ob leve aliquod emolumentum gaudens aut desiderans mortem proximi, ib. Propter magnum bonum spirituale proximi, licitum est, de ejus morte gaudere, aut eam desiderare, n. 184. Item ob ingens bonum temporale Communitatis, vel Ecclesiæ, n. 185. Probabiliter etiam ad vitandum aliquod ingens malum, sibi, vel alteri proximo impendens, quod aliter vitari non potest, n. 186. Licet optare sibi mortem, ut evadat ingens malum, ibid. Licet gaudere de emolumento per mortem proximi causato et illud desiderare, quod obveniet post mortem alterius: quod tamen est illicitum, si affectus feratur in ipsam mortem, tanquam medium pro emolumento obtinendo, n. 187.

Mors censetur inferri ob fidem Christi, si inferatur propter opus, vel defensionem alicujus virtutis Christianæ, l. 6, p. 1, n. 232.

Mortis periculum, ut quis possit non jejunus communicare, tum censetur adesse, quando mors prudenter timetur, n. 585.

Mortis periculum, vel articulus, quando censeatur adesse. V. *Articulus mortis.*

Mors creditoris an excuset a restitutione. V. *Excusantia a restitutione.*

Morte afficiendus. V. *Reum.*

Mortis periculum. V. *Periculum mortis.*
Mortale peccatum. V. *Peecatum.*

MORTUUS.

Mortuus a Censura absolvi potest, l. 7, n. 173. Eisdem verbis et modo absolvitur, quo vivus; si tamen jam sit sepultus, satis est, verberari sepulchrum, etc., n. 174. Mortuis Eucharistiam dare non licet : nec cum illis sepelire, l. 6, p. 1, n. 588.

Mortuum infamare, minus grave crimen est, quam vivum est : tamen mortale, ad restitutionem obligans, l. 3, p. 2, n. 1190.

MOTIVUM.

Motivum opinionis probabilis debet esse absolute, et respective grave, l. 1, a n. 108, 418.

Motivum unum dicitur elidi ab alio, si propter alterum oppositum amittat vim permovendi intellectum ad prudentem assensum, num. 261. Motivum alias probabile eliditur per motivum certum illi oppositum, num. 262. Motiva opposita incerta et dissimilia non elidunt se perfecte : imperfecte tamen se elidunt, a n. 263. Motiva similia, si æqualia se perfecte elidunt, n. 65.

Motivum minus, si sit simile, et directe oppositum motivo majori, ab hoc eliditur, n. 266.

Motivum æqualitas non semper impedit, quominus intellectus possit assentiri uni, si scilicet se directe non elidant, vel non sint omnino similia aut ejusdem plane rationis, etc., a n. 398. Motiva, si pro una parte sint probabiliora, intellectus tamen per voluntatem applicari potest ad assentiendum parti minus probabili, a n. 414.

Motivum, ex quo lex ponitur, facit transgressionem esse materiam talis virtutis, si præcipiens ita velit, a n. 624.

MOTUS VENEREI.

Motus venerei, orti ex osculo, vel simili causa, sunt peccata mortalia, si intendantur : alias non semper sunt mortalia : l. 3, p. 1, n. 893.

MOVENS.

Movens ad damnificationem mandato, consilio, consensu, etc., tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 21.

MULCTA.

Mulctam sibi, vel aliis imponendam juste interrogatus, fraude, vel mendacio declinans probabiliter non tenetur restituere, l. 3, p. 2, n. 82. V. *Fœna.*

MULIER.

Mulier in baptizando debet præferri cuicunque viro etiam proprio Parocho, si infans baptizandus necdum totaliter sit egressus ex utero : item præferri debet proprio parenti legitimo, etc , lib. 6, par. 1, n. 277.

Mulier non tenetur admittere excisionem, l. 3, p. 1, n. 784.

Mulier testis esse potest, si res ex se non possit, nisi per mulieres cognosci, imo jus civile admittit mulierem pro teste, etiam in causa criminali; maxime autem pro testamento, l. 4, n. 1515.

Mulieres ex fidejusssione non tenentur, saltem, si juramentum absit, et instrumentum publicum, l. 3, p. 2, n. 1105.

Mulier ad altare ministrare non debet, l. 6, p. 2, n, 388.

Mulier est incapax Sacramenti Ordinis, imo et primæ Tonsuræ n. 2115, 2213.

Mulier. V. *Femina*

Mulieres, quæ et quando excusentur a Jejunio. V. *Jejunium.*

MULTIPLICATIO PROLIS.

Multiplicatio prolis ordinarie non excusat a reddendo debito, l. 6, p. 3, n. 392.

MUSICA.

Musica in quadragesimali Officio non decet, præsertim cum instrumentis, et, si est occasio alicujus scandali, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 43.

Musici non excusantur a Jejunio ratione cantus, nisi per illud voces corrumperent, et redderentur inhabiles ad canendum, l. 3, p. 2, n. 1549.

MUTATIO.

Mutatio Beneficii, vel ejus status. V. *Beneficium.*

Mutatio materiæ, vel formæ Sacramentorum, quæ invalidet Sacramentum, V. *Sacramentum, Baptismus, Confirmatio,* etc.

Mutatio Idiomatis, an invalidet formam Sacramenti, V. *Idioma.*

Mutatio Officii. V. *Horæ Canonicæ.*

MUTILATIO.

Mutilare se ipsum non licet, nisi sit necessarium ad conservationem totius corporis : et peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, etc., l. 3, p. 1, n. 769.

An, et quid restitui debeat pro injuria corpori illata per mutilationem. V. *Injuria.*

Mutilatio ultimarum syllabarum in Missa ex nimis acceleratione causata ; ordinarie est veniale. V. *Missa.*

Mutilatio verborum in Horis. V. *Horæ Canonicæ.*

MUTUS.

Muto et surdo, an danda Communio. V. *Eucharistiæ Minister.*

Mutus absolvi potest, si unum tantum, vel alterum peccatum per nutus significaverit, nisi scripto exhibere possit ; quod si possit, probabilius ad hoc tenetur, l. 6, p. 2, n, 1140, 1194. Muti, surdi, et cæci a nativitate sunt capaces Extremæ-Unctionis, n. 2084.

Mutus, surdus, et cæcus a nativitate non tenentur audire Missam diebus festis, l. 3, p. 1, n. 616. Nec surdus et cæcus, et quamvis non mutus, ibid.

Mutus ordinarie non debet esse Patrinus, l. 6, p. 1, n. 355.

Mutus ad damnificationem dicitur, qui ante damnum illatum non monet, non clamat, non impedit ; ille tenetur ad restitutionem, si ex aliquo pacto vel officio, vel stipendio, etc., ad hoc obligetur, alias non, lib. 3, p. 2, n. 20, a n. 41.

MUTUUM.

Mutuum est contractus, quo rei alicujus numero, pondere vel mensura constantis dominium in alium transfertur cum obligatione eamdem, vel similem restituendi, l. 3, p. 2, n. 835, a n. 837, n. 841.

Mutuum dicitur, quia, quod mutuo, *ex meo* fit *tuum*, n. 836. Est aliquando obligatio mutuandi gratis, n. 849. Aliquando licet mutuanti aliquid accipere supra sortem, a n. 850,

Mutuans tenetur monere de vitio rei; item non repetere ante tempus; nisi ipse sit in pari necessitate, n. 835.

Mutuatarius tenetur præstare casum fortuitum et rem eadem quantitate et qualitate suo tempore reddere, ib. Si detur Ecclesiæ, causæ piæ, minorenni, etc., reddi debet, si mutuans probet in utilitatem illorum esse expensum, n. 839. Si detur Filiofamilias reddendum post mortem parentum, ordinarie non est obligatio restituendi : in multis tamen casibus Filius familias tenetur restituere, v. gr. si fuerit miles, quando accepit mutuum; si consentiente aut sciente et non contradicente patre, mutuum acceperit, etc., 842. Exceptio non mutuatæ pecuniæ intra biennium fieri potest, n. 840. Qui mutuum accepit in auro, satisfacit solvendo æquivalens in argento, nisi aliter sit conventum, n. 841. Impotens reddere ordinarie non potest petere mutuum, n. 843. Si nullum tempus sit designatum, repeti non potest ante usum, et expletum finem, ob quem datum est, deinde determinatio temporis facienda est ex circumstantiis, etc., n. 844.

Mutuum ab usurario petere absque causa non licet, l. 2, n. 243. V. *Usura.*

N

NARRATIO.

Narratio diversorum fieri debet a volente Beneficium obtinere, v. g. idoneitatis Personæ, qualitatis Beneficii, modi, temporis, quo vacat, impedimentorum gratiæ obtinendæ, etc., lib. 4, a n. 633, 651. Omnis narrativa ordinarie verificari debet, si tamen quid insertum sit non faciens ad substantiam rei, nec attingens causam gratiæ, per hoc licet falso expressum probabilius non vitiatur rescriptum, n. 647. Narrandus etiam est valor proventuum Beneficiorum. In Hispania, Gallia et Germania, tamen valor ille non exprimitur, qualis in se est, sed sufficit fieri mentionem, quod non excedat valorem 24 ducatorum secundum communem æstimationem, n. 643, 676.

Naturæ puræ status. V. *Homo.*

Naturalis. V. *Illegitimus.*

NAUFRAGIUM.

Ex naufragio erepta, etiam, quæ Dominus in periculo naufragii ejecit, debent restitui priori domino, l. 3, p. 2, n. 112.

NAUTA.

Nautæ, apud quos res deponuntur, tenentur ad earum restitutionem, si etiam ex levi earum culpa perierint, l. 3, p. 2, n. 819.

Nautæ Catholici licite vehunt annonam ad castrum Hæreticorum in Hollandia, si adsint alii, qui illis cessantibus id facerent, l. 2, n. 250. Licite vehunt ab uno loco in alium, quem sciunt eo proficisci ad peccandum, n. 274.

NECESSARIUM.

Necessarium necessitate medii in re illud dicitur, quod in se ipso haberi debet; sic Fides actualis supernaturalis et explicita, saltem, quod Deus sit et remunerator sit, est necessaria ad salutem homini adulto. Necessarium necessitate medii in voto dicitur, quod si in re haberi non possit, debet optari saltem implicite; sic Baptismus extra casum Martyrii est necessarius in voto, etc., l. 6, p. 1, n. 587. Quæ sint necessaria necessitate medii, quæ necessitate præcepti. V. *Credere, Fides.*

NECESSITAS.

Necessitas spiritualis extrema est, cum proximus versatur in periculo proximo damnationis æternæ; et quandoque, si sit in periculo proximo peccandi mortaliter. Gravis est, si non sit quidem periculum proximum damnationis æternæ, sint tamen circumstantiæ, quæ salutem æternam redddunt difficilem. Communis est, in qua communiter sunt peccatores in mortali constituti, l. 2, n. 175. Necessitas corporalis extrema dicitur, ex qua agenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis et diuturni morbi, etc. Gravis dicitur, ex qua imminet periculum gravis mali, v. g. captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel status, etc. Communis, qua plerique pauperes triviales laborant, etc., n. 194, a n. 195. Probabiliter est obligatio succurrendi proximo in gravi necessitate constituto cum modico detrimento proprii status, n. 194. Si tantum egeat usu rei, satis est illam accomodare, ib. Eleemosyna tantum facienda est ex bonis propriis : etiam ex alienis fieri potest in extrema necessitate, ib. In extrema necessitate est obligatio succurrendi proximo, etiam in necessariis ad statum, l. 3, p. 2, n. 1146. In extrema necessitate parentes, uxor, filii et fratres præferendi sunt creditoribus, l. 3, p. 1, n. 728. In extrema necessitate secundum communem viro uxorato filius prius tenetur succurrere, quam parens, n. 731. Si desit filius in extrema necesitate, pater prius tenetur subvenire filio uxorato, quam uxori, n. 732. In communi necessitate tenetur uxor prius subvenire marito, quam pater vel filius, n. 733. In extrema et gravi necessitate potius subveniendum est parentibus quam uxori vel cuicunque alteri, n. 721. In pari necessitate potius subveniendum est patri, quam matri, n. 722. In communi potius prolibus quam parentibus, n. 723. In communi uxor præferenda est parentibus et prolibus, n. 724. In quacunque necessitate prius parentibus, filiis, et uxori, quam fratribus, vel sororibus subveniendum est, n. 725. Prius sanguine junctis, licet improbis, quam non junctis sanguine et probis subveniendum est, n. 726. Sanguine junctus ordinarie præferendus benefactori extraneo, n. 727. Hunc ordinem invertens inter ferme æqualiter junctos, ordinarie non peccat graviter, a n. 729. In necessitate extrema est obligatio dandis gratis, n. 287. In extrema necessitate licet surripere necessaria, si aliter haberi non posint; non in gravi tantum, l. 3, p. 1, a n. 948. Non tamen in pari necessitate constituto licet surripere, n. 951. In gravi necessitate Reipublicæ licitum est auferre superflua a divitibus, quæ necessaria sunt ad sublevandam Rempublicam, n. 956. In gravi necessitate urgente privato licitum est surripere necessaria ad illam sublevandam, n. 957.

Necessitas gravis Reipublicæ, v. g. propter famem, communiter æquivalet necessitati extremæ particularium; et est obligatio illi succurrendi, l. 3, p. 2, n. 1146.

Necessitas gravis Reipublicæ tempore famis ex variis signis colligi potest, v. g. si omnes sentiant ingens gravamen ob caritatem annonæ, etc., n. 1147. Etiam ex illis, quæ ad pios usus sunt destinata, licitum est subvenire gravi necessitati Reipublicæ, etc., a n. 1148.

Necessitas gravis excusari potest, ut quis restitutio-

nem, vel solutionem debiti differat, l. 3, p. 1, n. 958. Furtum consumens in necessitate, ad quid teneatur, etc. V. *Furtum.*

Necessitas Baptismi. V. *Baptismus.*

Necessitas Confirmationis. V. *Confirmatio.*

Necessitas Eucharistiæ. V. *Eucharistiæ sumendæ præceptum.*

NECROMANTIA.

Necromantia, est invocatio, vel pactum expressum cum Dæmone, ut cum occulta Dæmon docet per Pythones, arreptitios, etc., l. 3, p. 1, n. 8.

NEGOTIATIO.

Negotiatio est, cum quis rem sibi comparat, animo, ut eam carius vendendo, vel permutando lucretur; quæ Clericis, Sacris initiatis, et Religiosis est prohibita, l. 3, p. 2, a n. 996, l. 4, n. 1374. Non est tamen Clericis et Religiosis prohibitum, emere pecora quæ pascuis suis saginata vendant; emere agrum cum fructibus jam maturis, et eos vendere; item emere plura pro securitate provisionis suæ, et quod superest, etiam carius vendere, etc., l. 3, p. 2, n. 996 et 997. In Germania videtur licitum esse in Monasteriis, per famulos vendere vinum, et panem, n. 1000. Per unicum actum negotiationis etiam in materia gravi probabiliter non peccat graviter Clericus Sacris initiatus, n. 996, a n. 1003. Si per alium negotietur, ita ut se nullo modo isti negotiationi implicet, quamvis hoc indecorum sit, probabiliter tamen non peccat, n. 1005. In necessitate est licita negotiatio tam Clericis, quam Religiosis, n. 1006.

NEOPHYTUS.

Neophytus est irregularis, usque dum judicio Episcopi sufficienter sit instructus, l. 7, n. 493.

NEO-PRESBYTER.

Neo-Presbyter consecrans cum Episcopo, verba Consecrationis cum eo absolvere debet, l. 6, p. 2, a n. 1321. Potest hanc primam Missam offerre pro alio; non tamen pro ea videtur posse accipere stipendium, n. 219, 2323. Primitias juxta Synodum Coloniensem intra dies 40 ab Ordinatione celebrare debet, n. 2423. Missas tres præscriptas primis diebus non impeditis legere debet, a n. 2318.

NOBILIS.

Nobiles triplicis generis sunt : *genere*, qui a majoribus nobilitatem habent : *principis privilegio*, si ipsi ad nobilitatem sint evecti. *Honoribus et virtutibus*, ob quas evehi merentur, etc., l. 6, p. 3, n. 942.

Nobilis habens hæredes ex conjuge mortua, licite ducit secundam sub pacto, ut hæc, et proles nascituræ abstineant a bonis paternis, titulis, insignibus, et contenti sint certa dote sibi constituenda, n. 144.

Nobilis habens plura funda in diversis Diœcesibus, censetur in omnibus esse subditus in ordine ad effectum suscipiendi sacros Ordines, lib. 6, par. 2, n. 2180.

Nobili ordinarie permitti non potest, ut proles ejus baptizetur domi, vel in Ecclesia clam, nisi consuetudo contraria legitime præscripserit. In aliquibus Diœcesibus omnibus nobilibus permittitur. In Archi-Diœcesi Coloniensi non videtur permissum, sed locorum, et temporum ea suetudo semper est attendenda, l. 6, p. 1, n. 337.

NOCTURNUM.

Nocturnum, quod in Ordinatione Subdiaconis et Diaconis præscribitur, potest esse cujuscunque diei, qui designatur ab Episcopo, l. 6, p. 2, a n. 2320.

NOMEN.

Nomen Sancti alicujus infantibus baptizandis imponi debet; quod tamen non est præcepti, sed pii moniti, l. 6, p. 1, n. 329. Si sexus dignosci non possit, et sit periculum mortis, nomen omitti potest, et dici : *Creatura Dei, ego te Baptizo*, etc. Si infans putetur supervicturus, imponi potest nomen viri et feminæ, etc., n. 330. Si sexus mutetur, nomen femininum in masculinum, vel contra mutari potest : non debet tamen repeti Baptismus, n. 317, 331. Ex nomine vane præsumuntur qualitates hominis, n. 332.

Nomina Beatorum an referenda in Martyrologio, V. *Beatus.*

Nomina affinitatis plura sunt, v. g. socer, socrus, consocer, etc., l. 1, p. 3, n. 699.

Nomina abbreviata, et explicatio citationis abbreviatæ præcipuorum Auctorum, qui in hoc opere referuntur, habentur in libro Prodromo *tract.* 5, *cap.* 6.

Nomine alterius, vel pro aliquid facientes, possunt aliquando, sua industria acquisita, vel ob alias causas justas sibi retinere, etc., lib. 3, par. 2, n. 927, 1036.

NOMINATIO AD BENEFICIUM.

Nominatio ad Beneficium, est designatio unius, vel plurium ad aliquod Beneficium, l. 4, n. 300.

NORMA.

Norma idem significat, quod Regula, l. 1, n. 568.

NOTARIUS.

Notarius tenetur juste et fideliter exercere suum Officium. Item scire ea, quæ ad Officium suum spectant, etc., l. 4, n. 1580. Peccat, juramentum violando, secreta aperiendo, instrumenta petenti negando, amisso instrumento, vel testamento aliud simile configendo, etc., ib.

Notarius tenetur ad restitutionem, quando conficit instrumentum, ex vi cujus postea petetur usura, aut, si scribat sententiam aperte iniquam, ex vi cujus facienda est exsecutio, l. 3, p. 2, n. 49.

Notariis licitum est accipere aliquid pro scribendis contractibus circa spiritualia, etc., l. 3, p. 1, n. 169.

Notarii probabilius non peccant, transcribentes acta spectantia ad judiciales strepitus, aut contractus celebranda, absque scandalo, die festo, n. 602.

NOTARIATUS APOSTOLICUS.

Notariatus Apostolicus conceditur quibuscunque, etiam non Nobilibus, non graduatis, neque in aliqua dignitate constitutis. Taxa cum Agentio sunt 4 scuta, 50 Bajoci. Romæ petitur hoc modo : Petitur Notariatus Apostolicus pro NN. Diœcesis N. etc., l. 6, p. 3, n. 931. Protonotariatus Apostolicus, ut impetretur a Papa, debet persona, pro qua petitur, esse nobilis, aut graduata in aliqua scientia, Theologica, Juridica, aut Philosophica, vel esse in dignitate aliqua Ecclesiastica. Taxa sunt 24 scuta. Talem Protonotariatum ex privilegio Papæ dat etiam Dux Sfortia, aut alius : apud hunc taxa sunt 6 aut 7 scuta et 50 Bajoci. Modus petendi idem est, qui supra, etc., ib.

NOTORIUM.

Notorium dicitur, quod coram majore parte communitatis factum est, vel quod transiit ad notitiam majoris partis communitatis, l. 4, n. 786, l. 6, p. 2, n. 1656, l. 6, p. 3, a n. 869.

Notorium Juris est, quod notum est vel per sententiam Judicis, vel per confessionem Rei in Judicio. Notorium Juris improprie dicitur, quod jus evidenter præsumit ex conjecturis ab ipso jure inductis. Notorium Facti, quod notum est per magnum numerum personarum, vel cujus testis est populus. Notorium Fama est, si rumor de re pervenerit ex sufficientibus indiciis ortus, ad majorem partem Communitatis. Ad hoc, ut quid sit notorium, requiritur scientia viciniæ, vel majoris partis ipsius, dummodo non sint minus, quam 10 personæ in loco, lib. 3, par. 2, n. 1190, a n. 1219, l. 4, n. 786, l. 7, a n. 178.

Notorium simpliciter est, quod multis notum est, ita, ut in Judicio negari non possit, l. 7, n. 179. Si quid fiat in foro, censetur notorium; non autem, si coram septem in domo privata, etc., n. 182. V. *Delictum.*

NOVATIO.

Novatio contractus, est prioris debiti in aliam obligationem translatio, l. 3, p. 2, n. 758.

NOVITIUS.

Novitii ordinari possunt, si habeant alias conditiones requisitas, scilicet titulum congruæ sustentationis, l. 6, p. 2, n. 2197. Majoribus Ordinibus initiari possunt probabiliter ab Episcopo loci, in quo est Novitiatus, n. 2199. Ut ordinentur, de rigore non indigent licentia Superioris Regularis, n. 2237. Non possunt, per se loquendo a Prælato dimitti ad alienum Episcopum, nisi Religio habeat privilegium suos dimittendi ad quemcunque, ibid. Si Superior vel Prælatus Novitio non posset dare dimissoriales, peti possent ab Episcopo loci, in quo est Monasterium, ib.

Novitius non habet titulum paupertatis, n. 2197, 2288. Novitii probabiliter gaudent privilegio Religionis, 2237.

Novitius probabiliter incurrit reservationem casuum sui Ordinis, n. 1665. Novitii ad habitum Regularem admissi, si habiles sint, ad Professionem admitti, et in alio Monasterio ejusdem Religionis collocari debent, si in proprio commode ali non possint, n. 87, 102.

Novitius valide testari potest absque Superioris sui licentia, l. 3, p. 1, n. 1153. Novitii non obligantur ad legendas Horas, l. 4, n. 1186. Novitium a Religione adducens absque vi, vel fraude, si importune sine justa causa id faciat, probabiliter peccat mortaliter, et tenetur ex Caritate, quantum potest, iterum suadere ingressum: si per vim, fraudem, vel metum gravem id faciat, peccat graviter contra Justitiam, l. 3, p. 2, n. 342, a n. 345. V. *Religiosa Professio, Religiosus.*

Numerica distinctio peccatorum. V. *Distinctio Peccatorum.*

An numerus faciat veniale transire in mortale. V. *Peccatum.*

Numerus peccatorum. V. *Confessio.*

NUNTIATURA COLONIENSIS.

Nuntiatura Coloniensis complectitur Colonienses, Moguntinenses, Trevirenses, Argentinenses, Spirenses, Wormatienses, Monasterienses, Osnabrugenses, Paderbornenses, Leodienses, Luxemburgenses, et Rhenanas partes, cæterasque Germaniæ inferioris, et Duci Clivensi, et Juliacensi subjectas Provincias, Ducatus, Civitates, et loca omnia huc pertinentia, l. 6, p. 3, n. 832.

Nundinæ. V. *Festorum observatio.*

NUNTIUS APOSTOLICUS.

Nuntius Apostolicus potest non tantum subditos, sed etiam quoscunque Sacerdotes pro sua Provincia approbare ad audiendas Confessiones, l. 6, p. 2, n. 1494. Potest Superiori Regulari communicare potestatem approbandi suos, ibid.

Nuntius Apostolicus potest subditos suæ Provinciæ ordinare; n. 2264; potest Sede vacante dare dimissoriales illius subditis, n. 2264; Potest cum arctatis Beneficio dispensare in temporibus, et interstitiis, n. 2298.

Nuntius Apostolicus probabiliter potest dare dimissoriales omnibus subditis suæ Provinciæ, in hoc tamen standum erit consuetudini, n. 2264.

Nuntius Apostolicus potest intra primum annum Sedis vacantis subdito illius dare dimissorias, et eum facere ordinari etiam non arctatum, si consuetudo habeat, n. 2264. Non potest absolvere censuratos ab inferioribus Prælatis, nisi appellatio ad ipsum facta sit, l. 7, n. 137. Pro tempore suæ Legationis habet facultatem absolvendi a casibus Bullæ Cœnæ, quam etiam aliis potest committere, lib. 6, p. 2, n. 1617. Potest etiam adiri pro absolutione a Censuris Papæ reservatis, si is adiri non possit, lib. 7, n. 143. Dispensare non potest cum pauperibus pro Matrimoniis contrahendis in gradu tertio, si attingatur secundus, l. 6, p. 3, n. 862, 863. Non videtur etiam dispensare posse, si unus sponsorum sit Acatholicus, etc., a n. 864. Dispensare potest cum Acatholicis post contractum Matrimonium conversis etiam in secundo gradu, si primus non attingatur n. 807. Facultatem habet specialem concedendi potestatem legendi, et retinendi libros Hæreticos, lib. 7, n. 390. Potest subditis suæ Nuntiaturæ pro quocunque pio opere concedere 100 aut plurium dierum Indulgentias; semper tamen minus, quam annum, l. 6, p. 2, n. 1322. Pro templo, vel Capella dare potest 7 annorum, et 7 quadragenarum, etc., ibid. Si concedat pro eodem loco in duobus festis anni, durabunt ad triennium tantum: si in uno festo, ad septennium tantum, sicque expirabunt, nisi prorogentur, ibid. ad Nuntium Apostolicum recurrendum est, si casus moram patiatur, et ille specialem facultatem a S. Pœnitentiaria habeat, quam ab ea non habeat Episcopus, l. 6, part. 3, n. 839; potest Nuntius Apostolicus facultates communicabiles aliis communicare pro toto tempore Nuntiaturæ suæ, n. 847. Per Regulam Cancellariæ initio cujusvis Pontificatus promulgari solitam, revocantur facultates Nuntiis Apostolicis concessæ immediate ab antecessore Papa, n. 848. Nuntius Apostolicus Coloniensis plures et magnas habet facultates absolvendi, tenendi et legendi libros Hæreticorum, dispensandi in variis gradibus, et impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus, Vota commutandi, Beneficia Ecclesiastica conferendi, etc., n. 832.

NUNTIUS PUBLICUS.

Nuntius publicus judicii criminalis probabiliter non est irregularis, l. 7, n. 525.

NUPTIÆ.

Nuptiæ sunt conjunctio maris et feminæ, et consortium omnis vitæ, divini, et humani juris communicatio. Dicuntur Nuptiæ, quia puellæ nuptæ pudoris gratia se velo, quasi nube obtegebant. Sæpe idem significant, quod Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 4. Secundæ et plures sunt licitæ, n. 16. Nuptiæ quæ, a quo, et ubi benedici debeant. V. *Benedictio*

O

OBDURATIO CORDIS.

Obduratio cordis egenis, et pauperibus non compatiendo, etc. potest esse mortalis, quando præceptum Eleemosynæ, vel Caritatis urget, et tamen ex tali duritia non subvenitur, l. 5, n. 300.

Obedientia, V. *Religiosus.*

Obedientia filiorum erga parentes. V. *Filius.*

OBEX.

Cum obice aliquando valide Sacramenta suscipi possunt, quo remoto omnia Sacramenta valide suscepta reviviscunt, etc., l. 6, p. 1, a n. 194.

OBLATIO.

Ad oblationes in Altari sub Missa non obligantur singuli Fideles, lib. 4, n. 1362.

Oblationes in Altari, vel in Capellis, aut ad sacras Imagines intra Parochiam factæ cedunt Parocho; nisi alicubi sit alius usus, ib.

Oblationes in Missa licite accipit Sacerdos novam Missam celebrans, modo non discedat ab Altari, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 44.

Oblatio libelli, modo non intimetur parti adversæ, licita est die festo, l. 3, p. 1, n. 599.

OBLECTAMENTA SENSUUM.

Oblectamenta sensuum propter solam voluptatem quærere, est veniale, l. 5, n. 314.

OBLIGATIO.

Obligatio est juris vinculum, quo necessitate constringimur alicujus rei solvendæ, vel præstandæ, l. 3, p. 2, n. 702. Alia est naturalis, alia civilis, alia mixta, alia in fieri, alia in conservari, ib. Ad obligationem restitutionis quæ requiratur culpa. V. *Culpa.*

Obligatio ad rem gravem potest tantum esse levis, l. 1, n. 642.

Obligatio ad rem levem non potest esse gravis, nisi materia alia levis fieret gravis rationem circumstantiarum, ib.

Obligationis gravis signa sunt varia, v. gr. si materia sit gravis, et non constet in contrarium de voluntate præcipientis; si verba præceptiva magnam vim habeant, si magna pœna adjiciatur, etc., ib.

OBLIVIO.

Oblivio naturalis æquivalet ignorantiæ invincibili; hinc qui ex oblivione omisit Horas, tenetur restituere fructus, l. 1, n. 773.

Obreptio et subreptio. V. *Dispensatio.*

OBSERVANTIA.

Observantia simplex, quamvis non longi temporis, in dubiis casibus est optima legum interpres, et attendi debet, etc., l. 1, n. 827.

OBSERVANTIA VANA.

Observantia vana, et superstitio, qua medio aliquo improportionato, et a Deo non instituto procuratur aliquis effectus, v. gr. sanitas, scientia, etc., est peccatum mortale ex genere suo, sicut divinatio, l. 3, p. 1, n. 27; in quatuor species communiter dividitur: prima dicitur ars notoria. V. *Ars notoria.* Secunda dicitur magia. V. *Magia.* Tertia est observatio eventuum, qua ex consideratione alicujus eventus conjicitur, quid sit futurum etc. Quarta dicitur observatio sanitatum, cum adhibentur certa signa, orationes, verba sacra, etc., velut necessaria, et efficacia ad pellendos morbos, etc., ib. Vana observantia ex variis cognosci potest, v. gr. ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum, ex adjunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, etc., a n. 27. In dubio, an in observantia vana sit pactum cum Dæmone, probabiliter experiri licet, facta protestatione, se nolle effectum, si a Dæmone sit; sed res illa est plena periculi, adeoque vitanda, n. 36. V. *Superstitio.*

OBSES.

Obsides non licet occidere, quamvis, qui eos miserunt, non servent fidem, l. 3, p. 1, n. 822.

OBSTETRIX.

Obstetrices tenentur sub mortali addiscere modum baptizandi, l. 6, p. 1, n. 270.

OCCASIO PECCANDI.

Occasiones proximæ peccatorum sunt vitandæ, l. 6, p. 2, n. 1831. Etiam respectu venialium, n. 914.

Occasio proxima peccandi dicitur, quæ homines similis conditionis frequenter inducit ad tale peccatum vel de qua per experientiam constat, quod communiter in peccatum inducat. Remota est, quæ frequentem illam conjunctionem cum peccato non habet, l. 5, a n. 252. Proxima ratione circumstantiarum potest fieri remota, n. 259. Licitum est se exponere proximæ in necessitate, si ratione subjecti fiat remota, l. 5, a n. 259. Si fieri non possit remota, et tamen sit moraliter impossibile eam vitare, videtur certum, quod moralis illa impossibilitas vinci debeat cum quocunque etiam incommodo, si etiam media interna adhibuerit, a n. 271, 278. Non est obligatio fugiendi occasionem remotam, n. 272.

Occasionem proximam peccandi nolens efficaciter vitare, communiter absolvi non potest, a n. 278. V. *Periculum.*

OCCISIO.

Occisio directa innocentis probabiliter est intrinsece mala, l. 1, n. 776. Quid et cui pro injuria per occasionem illatam restitui debeat. V. *Injuria.*

Occisio alterius est specie diversa, si occidens præterea discerpat cadaver, evellat cor, etc. Item si fiat in Ecclesia; si occidatur persona sacra; si proxime sanguine juncta, etc., l. 6, p. 2, a n. 1015.

Occidens injustum invasorem pro defensione suæ pudicitiæ, aut bonorum temporalium, aut vitæ innocentis, probabiliter non est irregularis, l. 7, n. 526. Nec invasorem occidens, si fugere non possit, nisi cum magna infamia, n. 527.

Occidere se ipsum, innocentem, iniquum aggressorem, malefactorem, uxorem in adulterio deprehensam, etc. V. *Homicida.*

Occultum, vel publicum quid dicatur. V. *Notorium.*

OCTAVA.

Infra Octavam Paschæ, et Pentecostes non fit Officium de ullo festo. Infra Octavam Epiphaniæ fit de solo Patrono, vel Titulari, vel Dedicatione, vel translatis 1 Classis; non tamen in die Octava. Infra Octavam Corporis Christi fit de solis duplicibus non translatis, nisi adsint altioris Ordinis. Infra reliquas Octavas fit de festis etiam semiduplicibus. et etiam translatis, si inciderent in Dominicam infra Octavam, et haberi possint die Lunæ : ceterum semiduplicia infra Octavam die impedito occurrentia, si non possint haberi die proxime sequenti, transferuntur post totam Octavam. Duplicia autem, licet non possint primo, possunt haberi aliis diebus sequentibus infra Octavam, l. 4, n. 1274. De semiduplicibus ad libitum non fit infra quamcunque Octavam, cujus contrarium per errorem, l. 4, n. 4274, dictum est, l. 4, n. 1550. Non celebratur Festum illo anno cum Octava, si illud transferatur post dies 8 a die Festi : si ad pauciores dies transferatur dies Octava, non transfertur, sed numeratur a die quo Festum incidebat, et celebrari debebat, et in octavo die ab illo celebratur Octava, n. 1275.

Quarum Octavarum semper fiat commemoratio. V. *Commemoratio.*

Si de eadem Octava agatur duobus diebus consequenter, non dicuntur Vesperæ a Capitulo de sequenti, sed totæ 2 Vesperæ, ac sequeretur simplex. Aliquando autem Octavæ abrumpuntur, scilicet a die 17 Decembris. Item a die Cinerum, etc., l. 4, n. 1277. Si diem octavam sequatur duplex similis Classis, dividuntur Vesperæ : si duplex majus, totæ Vesperæ dicuntur de sequenti cum commemoratione Octavæ, exceptis aliquibus Octavis, scilicet Epiphaniæ, Paschæ, Ascensionis, Corporis Christi, quæ habent totas 2 Vesperas cum commemoratione sequentis duplicis etiam majoris, si sequatur duplex 1 Classis, in 2 Vesperis nihil fit de Octava die. Si sequatur 2 Classis, etiam translatum, fit tantum commemoratio Octavæ, n. 1279. Dies Octavæ ordinarie sunt ejusdem solemnitatis, exceptis Christi, et B. Virginis, ib. Octava Dedicationis est dignior, quam patroni ; Patroni dignior est, quam Titularis ordinarie ; Assumptionis dignior est quam Dedi-Dedicationis, ibid. Dies Octava, si incidat in Dominicam privilegiatam, de qua debeat fieri Officium, Capitulum fit de Dominica cum commemoratione Octavæ, etiamsi in Sabbato fuerit festum semiduplex, etc., n. 1280. Octava dies Dedicationis non habet integras Vesperas, si die præcedenti, vel sequenti celebretur officium duplex minus, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 246. Dies Octava non privilegiata dimidiat in occurrentia cum duplici minori, D. 247. Si festum S. Luciæ transferatur in feriam secundam ratione Dominicæ privilegiatæ, Vesperæ erunt de die octava Conceptionis, cum commemoratione S. Luciæ. D. 248. Quæcunque dies octava B. Virginis habere debet utrasque Vesperas integras in concurrentia cum duplici minori, D. 249. Si ex privilegio celebretur Octava in Quadragesima, non tamen debet fieri commemoratio in die Cinerum, n. 277. Si in Quadragesima occurrerit Officium infra Octavam, qui ex privilegio Octavam celebrant, debent dicere Missam Conventualem de feria, cum commemoratione Octavæ : Missas privatas possunt dicere de octava cum commemoratione feriæ. Dec. 278. Si infra Octavam Corporis Christi eadem die occurrant duo duplicia, de

OCULUS.

translato non est agendum die immediate sequente, sed prius post totam Octavam ; n. 2064.

Oculo carens, si non sit valde deformis, non est irregularis, consequenter ordinari potest, l. 6, p. 2, n. 2222, l. 7, n. 500. Oculi in Missa elevantur ad *Munda cor meum*, *Veni Sanctificator ;* ad oblationem Hostiæ et Calicis ; ad *Suscipe S. Trinitas*, etc., n. 495. Demisse tenentur in accessu et recessu ab Altari, quando Sacerdos se vertit ad populum, sub utroque *Memento*, etc., n. 496.

Odiosum. V. *Lex.*

ODIUM.

Odium Dei, quod est filius luxuriæ, est, quando lascivus a rebus divinis abhorret, imo ab ipso Deo tanquam peccatorum vindice. Per se est mortale, si plenus sit voluntatis consensus, l. 5, n. 301. Odium, si sistat in mero desiderio inefficaci sine voluntate inferendi malum, erit unius speciei desiderare proximo pauperpatem, infamiam, mortem, etc., l. 6, p. 2, n. 1019. Unius etiam speciei est, delectari de magno malo proximi, et habere displicentiam de magno bono illius, facilius tamen et clarius erit in Confessione dicere : semel gavisus sum de malo, et semel dolui de magno bono proximi, n. 1020.

Odium Dei. V. *Caritas Dei. Amor Dei.*

Odium proximi, V. *Inimicus. Dilectio proximi. Mors.*

OFFENSUS.

Offensus per petitionem Veniæ, etc., placari debet, etc., lib. 2, a n. 188. V. *Inimicus.*

OFFICIALES.

Officialis dicitur, Vicarius Generalis in contentiosis, et est Præses judicii Ecclesiastici, l. 4, n. 245. Per Officialem Episcopi sæpe intelligitur Vicarius, n. 247. Habet potestatem vel jurisdictionem ordinariam, n. 248. Officiales in diversis Diœcesibus habentes perpetua Officia, quamvis non fiant illarum cives, ordinari poterunt ab Episcopis dictarum Diœcesium, l. 6, p. 2, n. 2180.

Officiales non tenentur sua officia deponere, si Patria injuste sit capta ab hoste, quamvis debeant scribere vel subscribere Decretis, vi quorum fiunt exactiones injustæ, l. 2, n. 275.

OFFICIALES BELLICI.

Officiales Bellici peccant, et tenentur ad restitutionem, si pauciores habeant milites, quam in solutione exhibent; si ex officio teneantur curare commeatum, et dent militibus cibum vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur; si in transitu per regiones accipiant pecunias a variis pagis, nec illic pernoctent aut morentur, etc., l. 3, p. 1, a n. 867, 875. V. *Bellum.*

OFFICIUM.

Servari debet consuetudo, qua recitatur in Choro Officium parvum B. V. Mariæ in semiduplicibus et Dominicis, non obstante Bulla Pii V, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 121. In officio parvo B. V. Mariæ non additur *Alleluia* tempore Paschali ad Invitatorium, Antiphonas, Responsoria et Versiculos, D. 122. Officium B. V. Mariæ recitandi consuetudo retinenda est, etiam mutato proprio Breviario, et Romano acceptato, D. 123. Quamvis in Choro recitetur Officium parvum B. V. Mariæ, tamen in Ecclesiis Titularibus

ejusdem, in suffragiis facienda est commemoratio de B. V. Maria, D. 124. Officium de Sancto, cujus habentur insignes Reliquiæ in Ecclesia, vel ejus Sacristia, dici potest, l. 6, p. 2, a n. 379, de B. Stanislao Kostka Officium a quibuscunque Sacerdotibus ad Societatis JESU Ecclesias confluentibus recitari potest festo ejus die; non tamen de B. Aloysio recitare poterit Officium Sacerdos sæcularis, qui festo ejus die in Dominicam incidente Missam de eo legeret, l. 4, n. 1249. Ad Officium Defunctorum in die Animarum, secundum communem est obligatio gravis, etiam pro illis, qui utuntur Breviario Romano : sententia contraria in praxi non videtur satis tuta, a n. 1289. Officium Defunctorum ad Vesperas dici potest pridie; sed ad Matutinum pro die Animarum non debet dici pridie, sed ipso die, l. 6, p. 2, n. 2055; D. 33, 87, n. 2066.

Officia varia et Missæ. V. *Festum.*

Qualia Officia et quando recitari debeant. V. *Horæ Canonicæ.*

Officium Dedicationis. V. *Dedicatio.*

Officia susceptorum Ordinum varia sunt, l. 6, p. 2, n. 2214.

Officium Judicis, Medici, Chirurgi petens aut suscipiens indigne, si probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter, l. 4, n. 1420.

Oleum benedictum. V. *Extrema Unctio.*

Omissio partium in Missa quando sit mortale, et quando veniale tantum. V. *Missa.*

Omissio quænam invalidet formam Sacramenti. V. *Sacramentum, Baptismus, Confirmatio,* etc.

Omissionis peccatum. V. *Commissionis peccatum.*

ONERA.

Nulli præterquam Papæ licitum est, in provisione ullum onus Reale, vel Personale addere Beneficio, vel aliquo augere, quod ex fundatione illi non inest : pro magna tamen utilitate Ecclesiæ potest Episcopus Beneficio, dum vacat, novum onus adjicere, quod cum Beneficio transibit ad providendos, etc., l. 4, n. 669, 851. V. *Episcopus.* Onera etiam pia, et quæ Beneficio insunt exigere sub novo pacto, ordinarie est Simonia, n. 670. Onera per præscriptionem tolli, vel accedere possunt, a n. 852. Onera etiam in perpetuum reduci possunt ab Episcopis, si redditus non sint amplius sufficientes ad ea præstanda, n. 854.

Onera Missarum ex legatis, vel Eleemosynis contracta post Tridentinum, nec Episcopi, nec Abbates, aut Generales Ordinum reducere possunt, sed pro illis recurrendum est Romam, ibid. Non est obligatio ad ullum onus, si uno anno toti fructus emaneant; si ex parte tantum, est obligatio pro rata; sed ad Episcopum spectat imminuere. n. 855.

OPERARI.

Ad operandum licite, non requiritur judicium directum de licitate actus, sed sufficit judicium reflexum de probabilitate judicii directi, l. 1, n. 287.

OPERARIUS, SIVE OPIFEX.

Operarii, sive opifices, v. g. sartores, sutores, etc., peccant, si jurant se tali die opus perfecturos, quod sciunt (vel dubitant) non futurum : si plus materiæ exigant, quam sit ad opus necessarium, aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant sine consensu Domini : si diem festum per se, vel per famulos suos violent sine gravi causa, etc., l. 4, n. 1539. Opifex non potest surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putat non correspondere æqualem mercedem, l. 3, n. 973. Ut occulta compensatio liceat, debet esse certus de injuria, n. 974. Si propter paupertatem, coactus sit pacisci pro inæquali pretio, non licet illi occulta compensatio; n. 975. Opifex Catholicus famulis Hæreticis valde peritis licite apponit carnes in Quadragesima, si alias nolint apud ipsum manere et absit scandalum, l. 2, n. 258.

Opera diebus Dominicis et festis præcepta, prohibita, servilia, forensia, etc. V. *Festorum observatio.*

Opera satisfactoria, requisita ad Indulgentias lucrandas, vel Jubilæum. V. *Indulgentiæ.*

OPERA SATISFACTORIA.

Opera nostra non sunt tantum conditio, ad cujus præsentiam nobis applicantur merita Christi, sed sunt vera causa meritoria, possuntque de condigno esse satisfactio pro pœna temporali peccatis remissis debita, etc., l. 6, p. 2, a n. 1302. Opera, in quantum sunt satisfactoria, debent esse pœnalia, a n. 1304. Omnia opera meritoria etiam sunt satisfactoria, n. 1306. Opera, ut sint satisfactoria, requiritur ex parte operantis imprimis status vitæ, deinde status gratiæ, n. 1307. Ut sint satisfactoria de condigno requiritur ex parte operis, ut sint voluntaria, libera, moraliter bona, posita ex aliqua saltem intentione satisfaciendi, supernaturalia, etc. Ex parte Dei requiritur promissio de acceptando opere in finem satisfactionis, a n. 1308. Opera nostra satisfactoria, antequam fiant, possunt applicari alteri, a n. 1327. Etiam applicari possunt ignoranti, nolenti, etc., n. 1328. Si ille, cui applicantur, sit incapax vel iis non indigeat, probabiliter statim a Deo conceditur alicui satisfactio, sive vivo, sive defuncto, secundum interpretativam voluntatem facientis opera, n. 1330. Non est gravis obligatio ad illa, non sunt tamen negligenda, in hac vita, n. 1311. Honestum est et utile, illa applicare defunctis, n. 1321, a n. 1336. Applicatio illa fieri potest alteri, quamvis is, qui applicat, satisfactione ipse indigeat, n. 1332. Opera autem antecedenter facta, postea frustra, alteri transcribuntur, n. 1333. Etiam opera post mortem, sibi applicanda invalide a vivente nunc applicantur alteri, n. 1334. Si subditus suum opus applicet contra applicationem Superioris, poterit peccare contra obedientiam, sed subditi applicatio prævalebit, n. 1335.

Quibus animabus, quomodo et quæ opera satisfactoria illis utilius applicentur et maxime prosint, etc. V. *Defuncti.*

Opinans circa obligationem restituendi. V. *Dubius.*

OPINIO.

Opinio in genere est judicium incertum nitens motivo fallibili, vel infallibili, sed non cognito ut tali, etc., l. 1, n. 95. Alia est probabilis, alia improbabilis, alia speculativa, alia practica, n. 96. Probabilis varie definitur, communissime autem dicitur judicium incertum, nitens motivo absolute et respective gravi, a n. 103. Probabilis, seu quæ nititur motivo gravi, est actus prudens, a n. 97. Probabilis magis se habet ad verum, quam ad falsum, n. 101. Non habet se indifferenter ad verum et falsum, a n. 357. Probabilis falsa, quæ nititur prudente et gravi motivo, melior est, quam ignorantis, n. 417. Probabilis alia est intrinsece talis, cujus motivum

consistit in ratione gravi, quæ ipsi rei inest, sive ex re ipsa petitur : alia est intrinsece talis, cujus motivum est auctoritas gravis ita sentientium, et dicentium, quæ tamen non movet, nisi in quantum præsumitur, cum hac esse conjunctam rationem seu probabilitatem intrinsecam, a n. 113. Alia dicitur speculative tantum probabilis, alia etiam practice, quæ varie definiuntur. Recentiores dicunt, esse speculative tantum probabilem, quæ vel de praxi nihil enuntiat, vel tantum procedit, habita ratione principii universalis, non consideratis illis, quæ cum praxi communiter conjunguntur : e contra illam dicunt esse practice probabilem, quæ enuntiat, licitam esse praxim post omnia considerata, quæ in praxi apta sunt contingere, n. 115. Alia est probabilis quoad se, quæ nititur motivo gravi, licet forte ejus gravitas a nobis non agnoscatur. Alia est probabilis quoad nos, quæ invincibiliter a nobis judicatur niti motivo gravi, quamvis reipsa grave non sit, n. 116. Non omnis speculative probabilis etiam est practice talis, a n. 117.

Opinio certo probabilis est, cujus probabilitas, certo nobis innotescit, etc., tantum probabiliter probabilis est, cujus probabilitas probabiliter tantum innotescit, etc. Tenuiter probabilis est, quæ nititur motivo ita levi, ut mereatur assensum viri prudentis, etc. Dubie probabilis est, de cujus probabilitate est prudens dubium, l. 1, a n. 119, 170. Probabilior intrinsece dicitur, quæ pro se habet meliores rationes : probabilior extrinsece, quæ pro se habet majorem auctoritatem, etc., a n. 134. Quandonam sententia dicatur moraliter certa. V. *Certitudo moralis.*

Opinio ex hoc præcise non semper potest prudenter judicari probabilis, quod in aliquo auctore plures alii inveniantur pro ea citati, communiter tamen probabilis censeri potest, si auctor citans de scientia et fidelitate sit aliunde notus, l. 1, n. 165.

Opinio hoc ipso non est semper probabilis, quod deducatur ex aliis probabilibus, a n. 167. Opinio non semper hoc ipso est probalilis, vel probabilior, quod doceatur a multis, vel a pluribus, a n. 136. Auctoritas unius non semper facit opinionem certo probabilem, a n. 153. Si hæc opinio dicatur tantum probabilis, vel tantum probabilior et simul significetur esse simile aut ferme simile motivum pro opposita, etiam hæc censetur hoc ipso probabilis, etc., a n. 174. De probabilitate intrinseca alicujus opinionis judicium ferre possunt soli doctissimi et in re morali versatissimi, de probabilitate extrinseca judicium ferre possunt etiam mediocriter docti : si autem auctores opinionis alicujus non sint notorie omni exceptione majores, non poterunt de probabilitate etiam extrinseca opinionis judicium ferre, nisi doctissimi et versatissimi, a n. 150. Opinio improbabilis est, quæ nititur motivo fallibili, non gravi, sed simpliciter indigno, propter quod fiat assensus. Si contra se habeat motivum certum, est improbabilis positive, sive certo falsa. Si pro se nullum motivum grave habeat, est improbabilis negative, etc., l. 1, n. 185. Levis est, quæ nititur tantum fundamento levi, n. 186. Laxa est, quæ favet libertati et est licentiosa, ibid. Temeraria positive, quæ contra se habet rationes firmissimas, et pro se nullam gravem. Negative talis est, quæ nec pro se, nec contra se habet ullam rationem, n. 187. Erronea est, quæ contradicit conclusioni Theologicæ, ibid. Errori proxima est, quæ contradicit conclusioni, quæ a plerisque, non tamen ab omnibus habetur tanquam Theologica, ibid. Scandalosa est, quæ præbet occasionem ruinæ, seu peccati, etc., n. 188. Piarum aurium offensiva est, si in materia Religionis dicatur aliquid indecens, n. 189. Male sonans est, quæ abutitur vocibus contra communem sensum Fidelium, n. 190. Suspecta est quæ in rigore grammatico vera esse potest, videtur tamen innuere latentem Hæresim, n. 191. Sapiens Hæresim est, cujus contradictoria communiter in Ecclesia recipitur, ac si esset de fide, n. 192. Hæresi proxima est, contradictoria illius, quæ a plerisque habetur tanquam de fide, etc., n. 193. Hæretica est, cujus contradictoria est de fide, n. 194. Blasphema est, quæ continet injuriam contra Deum vel Sanctos, n. 195. Schismatica est, quæ sine Hæresi nata est inducere schisma, n. 196. Seditiosa est, quæ nata est concitare tumultum contra Superiores in Ecclesia, vel Republica, n. 197. Impia est, quæ est contra cultum Deo, vel Sanctissimo debitum, l. 1, n. 198.

Opiniones censurare formaliter spectat ad Papam, etc., a n. 199.

Opinio potest amittere, vel acquirere probabilitatem, a n. 201. Opinio, licet videatur doceri ab aliquo e Sanctissimis Patribus, si damnetur a Papa, amittit probabilitatem, a n. 211. Opinio circa materiam facti, quæ ita conjuncta est cum quæstionibus juris, ut a negata materia facti valeat consequentia ad negandam infallibilitatem in quæstionibus juris, cadit sub certam definitionem Papæ, a n. 207. Opinio damnata aliquibus sacris Congregationibus (quarum Romæ variæ sunt) amittit probabilitatem, si damnatio facta sit post informatum Papam et ex ipsius mandato et hæc rite communicetur toti Ecclesiæ, etc., a n. 214. Ex eo, quod opinio universalis sit damnata, non infertur, quod ideo etiam particularis sub ea contenta sit damnata, n. 221. Opinio, ex qua evidenter infertur alia damnata, non ideo est damnata, est tamen falsa et practice improbabilis, n. 222.

Opinio illata ex damnata, non ideo est damnata, vel falsa, n. 223. Opinio illata ex contradictoria damnatæ est vera, n. 224. Circa materiam probabilitatis variæ opiniones, seu propositiones sunt damnatæ, n. 94.

Opiniones contradictoriæ possunt esse simul probabiles, non tantum in diversis, sed etiam in eodem intellectu, a n. 237, 358. Licitum est sequi opinionem probabilem, relicta probabiliore, quod pluribus argumentis probatur, v. g. Auctoritate Sanctorum Canonum et Pontificum, communi consensu Doctorum ex omnibus Statibus et Ordinibus, etc., n. 92, a n. 268. Etiam licitum est sequi probabilem, licet evidens sit, oppositam esse probabiliorem, l. 1, n. 301. Si esset obligatio sequendi probabiliorem, intolerabilia inde nascerentur incommoda, n. 293. Sequi minus probabilem non tantum licitum est in materia juris positivi humani, sed etiam divini et naturalis, n. 302. Nec opinio probabilis, nec probabilior potest esse dictamen ultimum Conscientiæ, quod debet esse certum, a n. 304. Argumenta contra usum opinionis probabilis sunt exigui ponderis, a n. 318, 489. Etiam licitum est sequi opinionem probabilem alienam, relicta sua probabiliore, n. 92. Valde probabile est, licitum esse, sequi opinionem probabilem alienam, quamvis illa videatur falsa, si judicetur esse probabilis, a n. 377. Non licet autem sequi opinionem alienam, si operans judicet, eam

esse falsam, a n. 365. Sententia benigna de usu opinionis probabilis est moraliter certa, vel saltem probabilissima, a n. 342. Illa non favet omnibus sceleribus, a n. 361. Non est, per se loquendo, licitum sequi opinionem tenuiter tantum probabilem, n. 366. Non est licitum, sequi opinionem dubie probabilem, n. 367. Probabile est, esse licitum, sequi opinionem probabiliter tantum probabilem, n. 368. Non licet sequi opinionem extrinsece tantum probabilem, n. 369. Hanc et oppositam sententiam probabilem in eadem materia sequi, non licet, si res aliqua occurrat, cujus obligatio sit certa et quæ post assumptam alteram sententiam probabilem impleri non posset; si autem lex, vel obligatio ejus non sit certa, etc., hanc oppositam sequi licet, a n. 370.

Opinionem probabilem semel electam mutare non licet, si hoc foret in præjudicium alicujus legis, quæ per ejusmodi mutationem violaretur, n. 372. Nec licet eodem tempore usurpare utramque opinionem probabilem in præjudicium tertii, n. 373. Ut aliquis licite operetur secundum aliquam opinionem probabilem, non necessario debet illam habere, vel elicere, sed sufficit judicium rectum de probabilitate directi, si eliceretur, a n. 387. Potest elici opinio ex motivo uno, quamvis oppositum sit æque probabile, a n. 398. Etiam elici potest opinio ex motivo uno, quamvis oppositum sit probabilius, a n. 414.

Opinio tutior dicitur, quæ magis recedit a periculo legis tam materialiter, quam formaliter violandæ, aut alterius mali incurrendi, etc., n. 472. Minus tuta, quæ minus ab eo removet, quandoque etiam minus tuta idem significat, quod non satis tuta, nec licite practicabilis, n. 473. Si ex utraque parte sit periculum peccati, illa est tutior, quæ removet a majore periculo simpliciter, vel a periculo majoris peccati, n. 474. Tutius est, operari hoc, quod vult sententia rigida, sed periculosius est, operari ex obligatione rigidæ sententiæ, l. 1, n. 475. Non omnes opiniones probabiles sunt æque tutæ, n. 471. Aliquando est obligatio sequendi partem tutiorem, v. g. in materiis, quæ sunt de necessitate medii ad salutem; quando agitur de valore Sacramenti, etc., n. 92, 319, 340, 457, a n. 476. Non semper est obligatio sequendi partem tutiorem, n. 470, a n. 478. Argumenta contraria parum urgent, a n. 489. Etiam est obligatio sequendi tutiora in illis materiis, in quibus ad finem consequendum, ad quem est obligatio, nec pars probabilis, nec probabilior aliquid juvat, etiamsi adsit ignorantia invincibilis, etc., n. 476. Etiam est obligatio sequendi tutiora, si quis ad hoc se voto obligasset, vel ad id adstrictus esset per legem aut mandatum Superioris, n. 477. Sequens probabilem, relicta probabiliore et tutiore, quando agitur de valore Sacramenti, peccat mortaliter, l. 6, n. 1, a n. 104. Imo tunc sequens probabiliorem, vel probabilissimam, relicta tutiore, peccat graviter, a n. 106. Non peccat, si opinio probabilis sit moraliter certa et adsit rationabilis causa, a n. 108. In necessitate oportet operari secundum probabilem, etiamsi agatur de valore, n. 110. Etiam, quando aliunde advenit practica certitudo, a n. 112. Etiam, quando alias administratio vel susceptio Sacramentorum fieret obnoxia nimiis scrupulis vel difficultatibus, n. 119. Quandocunque datur opinio probabilis, v. g. pro jurisdictione, vel absentia impedimenti, tum supplet, vel dispensat Ecclesia, quando potest, l. 6, p. 1, a n. 117. Pro articulo mortis non est obligatio sequendi opinionem probabilem et tutiorem, l. 1, n. 458. In materia Matrimonii illicitum est sequi opinionem tantum probabilem de illius valore, relicta tutiore, l. 6, p. 3, a n. 37. Illicite contrahit, qui habet probabilitatem facti, vel præsumptionem, quod existat impedimentum, nullam autem probabilitatem de carentia impedimenti. Etiam, ordinarie saltem illicite contrahit, qui habet meram probabilitatem facti, nullam autem certitudinem de carentia impedimenti, n. 40. Si in quæstione facti ex conjecturis utrinque probabilius resultet dubium invincibile, licite contrahitur matrimonium, nisi esset possessio pro impedimento, etc., n. 41. Si sit vera probabilitas juris, cum ea licite contrahitur matrimonium et Ecclesia supplet, si forte coram Deo non foret validum, adeoque non peccat cum tali probabilitate contrahens relicta tutiore, etc., a n. 42. Est aliquando obligatio sequendi sententiam minus probabilem in variis casibus, v. g. quando agitur de valore matrimonii vel testamenti; de favore Religionis, de potestate Clavium et jurisdictione Ecclesiæ, quando sententia minus probabilis favet causæ piæ, etc., l. 1, a n. 459. Est obligatio sequendi unam probabilem præ alia probabiliore, vel probabili, si hoc postulet salus, vel emolumentum, præsertim spirituale proprium, vel alienum, etc., ib.

Opinioni probabili pœnitentis tenetur se aliquando accommodare Confessarius, relicta sibi probabiliore, n. 92, a n. 443. Potest alicui suggeri consilium secundum opinionem minus probabilem, n. 92. Si Superior imperet secundum probabilem, subditus tenetur obsequi relicta sua probabiliore, n. 92, a n. 432. Qui probabiliter judicat, se non obligari lege, excusatur ab obligatione, si sit periculum in mora, alias tenetur recurrere ad Superiorem, etc., n. 877. Advocatus potest defendere partem minus probabilem, n. 92. Medici et Chirurgi tenentur sequi tutiora et probabiliora, n. 92, 476. Judex tenetur decidere pro parte probabiliore, l. 1, n. 360, 364. Consultius est, se et alios dirigere secundum opiniones probabiles et benigniores quam probabiliores et rigidiores, si id pro salute animæ magis expediat; alias illas semper studiose exquirere, est res plena periculi, n. 475, 510.

Opinio nova dupliciter accipitur; primo, pro ea quæ antiquorum Doctorum opinioni opponitur, quæ non est facile antiquæ præferenda. Secundo, pro ea, quæ nunc est inventa, et antiquis fuit incognita, quæ si habeat grave fundamentum, secure practicari, et doceri potest, etc., n. 466. Opinionum laxitas et novitas est Jesuitis inhibita, n. 469.

Opiniones contradictoriæ. V. *Contradictoriæ opiniones.*

Opus. V. *Opera.*

ORATIO.

Ad essentiam Orationis probabilius non requiritur attentio interna, etc., l. 4, a n. 1241. Plura de attentione ad orationem requisita, et de distractione in ea, V. *Attentio.* Attente orandi media varia sunt, v. g. interponere preces jaculatorias, renovare intentionem bene orandi, observare locum opportunum, etc., l. 4, n. 1347. Oratio, an, et qualem intentionem requirat, V. *Intentio.* Probabilius peccat venialiter tantum, qui orat cum actuali proposito peccandi mortaliter, n. 1348.

Oratio non necessario fieri debet cum fide, et spe,

n. 1349. Orans scrupulose. V. *Horæ Canonicæ.* Oratio qualis requiratur ad lucrandas Indulgentias, et quo loco fieri debeat. V. *Indulgentiæ.* Orationes publicæ, id est, quæ fiunt a personis ab Ecclesia ad id deputatis nomine Ecclesiæ, sunt impetratoriæ tantum, etiam respectu remissionis pœnæ defunctorum, etc., l. 6, p. 2, n. 1343. Oratio in quocunque loco fieri potest. Consilii tamen est, in locis sordidis non orare vocaliter v. g. dum venter exoneratur, etc. Imo si quis talem locum, vel tempus temere deligeret peccaret venialiter, l. 4, n. 1320. Pro oratione nullus situs corporis est de præcepto; hinc per se loquendo, non est peccatum stare, cum genuflectendum, etc., nisi ratione scandali in choro publico, etc., n. 1312.

Oratio impetrata a Superiore, v. g. *Deus refugium*, omittenda est in duplicibus primæ Classis, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 279. In oratione, *a Cunctis*, nomina Patronorum, S. Michaelis Archangeli, et S. Joannis Baptistæ, præponenda sunt Apostolis, D. 158. Oratio, *a Cunctis* vel *Ecclesiæ*, quando dicitur, non est dicenda oratio contra Paganos, vel similis, D. 292. Orationes, quæ in Missali dicuntur *præparatio ad Missam*, non obligant, l. 6, part. 2, n. 414.

Orationes inter induendum dici solitæ, secundum communem, obligant sub veniali, n. 415.

Orationes, quæ in ipsa Missa dici debeant, V. *Missa.*

Oratio Dominica est scitu necessaria necessitate Præcepti saltem crassiori modo, et quoad substantiam; scilicet, omnia bona esse petenda a Deo, l. 2, n. 2, V. *Preces.*

ORATORIUM PRIVATUM.

Oratorium privatum est locus in domo, vel arce privati hominis ad tempus deputatus cultui Dei, l. 3, p. 1, n. 626. In eodem Palatio non conceditur, nisi unum Oratorium privatum, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 108. In Oratoriis privatis non potest celebrari in Natali Domini, Epiphania, prima die Paschatis, et prima Pentecostes, Annuntiatone, Assumptione B. V. Mariæ, in festo SS. Apostolorum Petri et Pauli, in solemnitate omnium Sanctorum, nec in Sabbato sancto, n. 271, 2055, D. 182. Si oratorium privatum concessum sit propter infirmitatem, (quod plures Episcopi concedere possunt) etiam in quibuscunque festis solemnioribus in illo celebrari potest, n. 271. In eo audiens Missam die festo, satisfacit præcepto Ecclesiæ, si sit de familia : probabiliter etiam alii, qui secundum communem probabiliorem, et tutiorem non satisfaciunt, l. 3, p. 1, a n. 627. In Germania Episcopi possunt oratoria privata concedere ex justa causa etiam ad tempus vitæ alicujus, l. 6, p. 2, n. 263. Si oratorium privatæ domus habeat ingressum publicum, potest Episcopus dare licentiam, ut per modum habitus ibi celebretur : sed tunc tale oratorium non poterit redire ad usus profanos, n. 265. Alia oratoria privata possunt redire ad usus profanos, ibid. Non est opus, ut tale oratorium per quator muros separetur ab aliis locis, n. 266. In tali oratorio constanter edens, bibens, aliaquæ profana exercens, videtur peccare mortaliter, ibid. Privilegium oratorii durat ad mortem Privilegiati n. 267. Nec perit mortuo concedente, ibid. Si in privilegio dicatur ut in eo una Missa quotidie legatur, non ideo prohibentur plures, nisi dicatur unica, vel una tantum; tunc tamen non prohibentur Religiosi privilegium habentes ibidem celebrare plures Missas, n. 268, l. 6, p. 3, n. 931, privilegium oratorii manet, etiamsi mutetur domicilium : probabilius tamen nova Episcopi approbatione opus est, l. 6, p. 2, n. 269. Orataria privata erigere possunt provinciales Societatis JESU nullius licentia requisita ; idem possunt Regulares, etc., a n. 275. In illis non videtur solemnis Missa cantanda sine licentia Ordinarii, n. 278.

Oratoria sunt quadruplicia : 1. Pro rure tantum et hoc datur etiam personis non nobilibus. Romæ illud petitur hoc modo : petitur oratorium pro NN. Diœcesis N. etc. Jura solvenda sunt 12 scuta. 2. Pro civitate et omnibus omnino locis; et hoc datur personis tantum nobilibus cum pluribus restrictionibus, v. g. ut valeat tantum pro Civitate et locis unius Diœcesis, ut locus sit mutatus; ut una tantum legatur Missa, etc. Petitur hoc modo : petitur oratorium pro NN. S. Romani Imperii Comite, etc. Taxa sunt 12 scuta. 3. Pro infirmis Nobilibus, quod in omnibus fere cum secundo convenit. 4. Pro itinerantibus : et vocatur altare portatile : quod cum variis clausulis datur, v. g. ut persona sit nobilis, ut tantum valeat pro itinere, etc., l. 6, p. 3, n. 931.

ORDINARIUS.

Ordinarius habet potestatem peccata reservandi, l. 6, p. 2, n. 1599.

Ordinarius extra Diœcesim potest approbare pro Confessionibus audiendis, a n. 2500.

Ordinarius ad examen admisso pro approbatione, non potest eam negare absque injustitia, si dignus inventus sit, n. 1492. Dispensare potest impedimento occulto, quando Matrimonium est publicum et bona fide contractum, l. 6, p. 3, n. 844. Non videtur dispensare posse ob graves causas in Matrimonio contracto Catholici cum Acatholica in gradu affinitatis, si pœnitentiaria id negarit, n. 866. Ordinarius et parochus dissimulare possunt, quandiu impedimentum ipsis juridice non est denuntiatum, n. 875. Quod si factum sit et dispensatio pro foro interno tantum data, in foro externo necdum probata sit, debent exsecutionem suspendere, ibid. Ordinarius probabiliter potest declarare professionem esse irritam et Matrimonium legitimum puellæ, quæ vi coacta (quod probare potest) eam emisit et post medium annum a professione clam profugit et jam per 10 annos est in Matrimonio, etc., l. 6, p. 3, n. 586. Etiam potest restituere integrum, v. g. Caius, qui metu coactus professionem emisit et causa metus cessante intra triennium contra protestatus non est auditus, etc., n. 586, potest denuntiare aliquem ipso jure facto esse excommunicatum ob delictum notorium, lib. 7, n. 30.

Ordinarius aliquem suspendens tenetur Superiori causam suspensionis exprimere, si judicialiter petatur, n. 407. Ordinarii laborare debent, ut in Ecclesiis sibi subjectis Missa ea, quæ par est, fide et diligentia celebrentur et decreta circa earum stipendia observentur, l. 6, p. 2, n. 109. V. *Episcopus.*

ORDO.

Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam rite administrandam, l. 6, p. 2, a n. 2122, 2129. Varii sunt errores Hæreticorum circa hoc Sacramentum : præcipuus est, quod negent esse Sacramentum, a n. 2123. Doctrina Ecclesiæ de Sacramento Ordinis proponitur per 8 Canones : 1. Si quis

dixerit, non esse in novo Testamento Sacerdotium visibile et externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum Corpus et Sanguinem Domini, etc., anathema sit, etc., n. 2129. Ad valorem ejus requiritur materia et forma, nec potest solo verbo conferri a Papa dicente, v. g. *esto Sacerdos*, ibid. Est institutum hoc Sacramentum partim ante, partim post Resurrectionem Christi, l. 6, p. 1, n. 3, l. 6, p. 2, n. 2207. Septem sunt Ordines, l. 6, p. 2, n. 2122, a n. 2128, 2208. Officia Ordinatorum sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, n. 2214, prima Tonsura et alia quædam Ecclesiæ Officia non sunt Sacramentum, nec Ordo, n. 2122, 2208. Materia remota Ordinum sunt instrumenta, quæ traduntur et in quibusdam Ordinibus manus Episcopi. Proxima est illarum manuum impositio, aut instrumentorum traditio et acceptatio, cujus contractus physicus et immediatus secundum communem et tutiorem sententiam est de essentia, idque simul cum prolatione verborum Episcopi, n. 2122, 2218, 2130, 2148. Quando mutatio materiæ vel formæ sit substantialis, quando accidentalis et quæ invalidet collationem Ordinis, etc. V. *Sacramentum*, *Baptismus*, *Confirmatio*. Ordinare non spectat ad Laicos, n. 2124.

Ordinandi commissio nulli non Sacerdoti committi potest, probabilius tamen ex dispensatione Papæ Sacerdos non Episcopus potest valide conferre Ordines usque ad Diaconatum inclusive, l. 6, p. 1, n. 52, l. 6, p. 2, n. 2212. Ordo Episcopalis est supra Sacerdotium, n. 2127. Circa valorem Ordinum sunt variæ sententiæ, l. 6, p. 2, a n. 2146. Non sunt eædem materiæ apud Græcos et Latinos, a n. 2131. Materiæ Ordinum non sunt ultimo determinatæ a Christo, sed determinatio illa relicta est dispensationi Ecclesiæ, l. 6, p. 1, n. 16, l. 6, p. 2, n. 2135. Ordo presbyteratus probabilius est invalidus, si Græcus ordinaretur per traditionem patenæ et Calicis apud Latinos usitatam; an Latinus per solam manuum impositionem Græcis usitatam, l. 6, p. 1, n. 16, l, 6, p. 2, n. 2136. V. *Latinus. Græcus.* Ordo presbyteratus apud Latinos sine prima manuum Impositione collatus, non est certo validus, ideoque iterari et repeti potest sub conditione, l. 6, p. 2, a n. 2137, 2245. Quoties quis tenetur rebaptizari propter certitudinem, probabilitatem, aut dubium de nullitate Baptismi toties etiam tenetur reordinari Ordine presbyterii et Episcopatus, si velit in illis ministrare, l. 6, p. 2, n. 2158. Si Ordinandus sciverit quæ in susceptione Ordinis facienda essent et quidem sub mortali, supponitur ea fecisse, quandiu non scit, se nonf ecisse, n. 2159. Quando aliquis actus suppletur, forma iterari debet et orationes annexæ; et si Ordo, vel Cæremonia notabilis sit omissa, debet, si fieri potest, suppleri ab eodem Episcopo, per se loquendo, eo tempore, quo talis Ordo confertur. Si ob solum dubium sub conditione iteretur, a quovis Episcopo id fieri potest; quovis die etiam omnes Ordines conferri possunt, nec Cæremoniæ necessario adhibentur, n. 2200. Si in Collatione Ordinis sit omissus ritus notabilis, quamvis ordinatio sit valida, hæc tamen suppleri debet sub mortali ante Ministerium in tali Ordine, a n. 2201.

Ordinem Diaconatus, Subdiaconatus, et Ordines minores non est opus iterum suscipere sub conditione, quando est opinio probabilis de eorum valore, licet minus tuta, a n. 2202. Quando dubium occurrit, an Ordo sit vere collatus, ordinarie sub conditione iterari debet, l. 6, p. 2, n. 2122. Materia Episcopatus non est sola manuum impositio, sed etiam traditio baculi pastoralis, annuli et libri Evangeliorum. V. *Episcopus*, n. 2148. Materia presbyteratus est Calix et patena consecrata, quæ Consecrationem non amiserunt, n. 2150. Item vinum et aqua in Calice, n. 2151. Item contactus immediatus Calicis cum patena, utraque manu : et ad cavendum scrupulum, patena cum Hostia attingi debet, a n. 2152. Etiam ad valorem presbyteratus in secunda manuum impositione pro conferenda potestate absolvendi, requiritur utriusque manus Episcopalis impositio, quæ si chirothecis tectæ sint, videtur certo valere, a n. 2156. Materia Diaconatus est impositio manuum, et simul traditio libri Evangeliorum, n. 2148. Materia Subdiaconatus est traditio Calicis vacui cum patena vacua, et Libri Epistolarum, n. 2149. Ad valorem Ordinum requiritur contactus physicus saltem mediatus vasorum, dum forma pronuntiatur, n. 2148. Ad valorem Majorum Ordinum requiritur, ut Ordinans ipse tradat materias, n. 2148. Valide ordinatur mas baptizatus, perpetuo amens, cæcus, mutus, manibus privatus, irregularis, puer in cunis, n. 2214, l. 7, a n. 432. Ut quis licite ordinetur non debet esse Neophytus, infamis, Hermaphroditus, irregularis, suspensus, excommunicatus; debet habere animum Clericandi, esse confirmatus, esse examinatus, habere Titulum sustentationis, servare ordinem inter receptionem unius et alterius, tempus, interstitia temporum, servare locum, etc., l. 6, p. 2, n. 2214. Item litteras dimissoriales proprii Episcopi habere debet. Item Testimoniales de natalibus, ætate, vita, moribus, n. 2250. Item Titulum ordinationis, a n. 2268. Item ætatem certam, quæ computatur a die nativitatis, n. 2214, 2306, pro valore Ordinum, imo, nequidem pro Episcopatu certa ætas requiritur, quæ tamen requiritur pro Jurisdictione, n. 2307. In ætate requisita, ut licite Ordines suscipiantur, debet annus certo esse completus civiliter, nec hic datur parvitas materiæ, a n. 2308. Si certitudo ætatis requisitæ haberi non possit, sufficiunt testimonia hominum, vel conjecturæ, n. 2312. Ante ætatem requisitam Ordinans, vel Ordines recipiens peccat mortaliter et mala fide recipiens suspensionem incurrit, n. 2313. In ætate ex variis causis Episcopus dispensare potest, v. gr. si sit necessitas vel utilitas Ecclesiæ, n. 2314. Ordinatus tribus mensibus ante annum 24 completum, credens id non fore graviter illicitum, etc., præsumitur irregularis, lib. 7. n. 511. V. *Ætas*. Ordinare vel ordinari extra tempora a jure statuta, sine licentia est mortale, l. 6, p. 2, n. 2294. Ex variis causis licentia illa concedi potest, n. 2295. Qui ordinatur non servatis Interstitiis, peccat graviter, n. 2302. Eodem die suscipiens duos sacros Ordines, ordinante inscio, ipso facto ab exercitio Ordinum suspenditur, ibid. Ad Ordines suscipiendos prærequiritur status gratiæ, non tamen ad primam Tonsuram, cujus mulier etiam est incapax, l. 6, p. 1, n. 185, 189, l. 6, p. 2, a n. 2213, 2224. Status gratiæ per contritionem sufficit, l. 6, p. 1, n. 190.

Ordo cum obice susceptus, reviviscit et causat gratiam obice remoto, n. 199; primam Tonsuram suscipiens cum animo non perseverandi, peccat saltem venialiter; non vero, si cum animo experiendi suscipiat, lib. 6, p. 1, n. 2229. Ordinandus debet habere scientiam necessariam ad usum cujusque Ordinis, l. 6, p. 2, n. 2214. Debet habere notitiam cantus Gregoriani; sine ea tamen Ordines suscipiens non

peccat, n. 2226. Debet habere apparatum necessarium, n. 2227. V. *Apparatus*. Item intentionem implicitam habere debet, si sit adultus, recipiendi talem Ordinem, n. 2228. Non sufficit intentio interpretativa, l. 6, p. 1, n. 173.

Ordinans et ordinandus ante sacros Ordines debent esse jejuni, non tamen tenentur pridie jejunare, l. 6, p. 2, n. 2225.

Ordinaturus, sub pœna excommunicationis præcipiens, ne ullus habens impedimentum audeat suscipere Ordines, etc., ordinarie adhuc habet intentionem ordinandi et talis etiam mala fide accedens debet communiter censeri valide Ordinatus, lib. 6, p. 1, n. 68, p. 2, n. 2231. Hæreticis parentibus nati in Germania, si conversi sint, ordinari possunt, l. 6, p. 2, n. 2228. Qui deformarunt vel occiderunt aliquem sine peccato moriali, vel non tanquam publici ministri justitiæ, nisi consuetudo loci sit contraria, ordinari possunt, n. 2218. Ordinari non potest Energumenus, n. 2219. Conjugatus cum uxoris expressa et spontanea licentia ordinari potest, n. 2220. Ordines Minores, aut prima Tonsura non dissolvunt Sponsalia; probabiliter nequidem ex parte sponsæ, quamvis sponsus inscia vel invita sponsa Ordines illos suscepisset, lib. 6, p. 3, n. 195. Ordines Sacros suscipiens necdum dissolutis Sponsalibus et sponsa invita, etiamsi ex sincero animo Deo melius serviendi id faciat probabilius videtur peccare mortaliter : quod si id pure faciai, ut se a tali sponsa sibi nunc displicente liberet, videtur absolute peccare mortaliter, l. 6, p. 3, n. 200.

Ordo sacer libere susceptus invalidat Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 512. Ordo ex metu gravi susceptus est validus, l. 6, p. p. 2, n. 2230. Habens vitium corporis, quod impediat Sacerdotium, alium Ordinem, imo nec primam Tonsuram videtur posse suscipere, l. 6, p. 2, n. 2221.

Ordinari potest balbutiens si intelligibiliter eloqui possit, n. 2222. Etiam non confirmatus ordinari potest, qui tamen peccabit, saltem venialiter, n. 2223. Ordinatio Episcopi ab uno Episcopo valet ex dispensatione Ecclesiæ, assistentibus duobus Sacerdotibus, l. 6, p. 2, n. 2147. Non tamen valet per solam manuum impositionem, n. 2148. In quolibet Ordine imprimitur distinctus character, qui simul omnes faciunt unum Sacramentum Ordinis, l. 6, p. 2, n. 2211. Ordinem sacrum suscipiens alicui Ecclesiæ adscribi debet, l. 6, p. 2, n. 2317. Ordines Majores etiam extra Missam valide conferuntur, l. 6, p. 2, n. 2292. Etiam probabiliter conferri possunt in Festo Duplici, quod celebratur in Choro tantum et ad libitum, vel si solemniter celebretur in illo loco tantum, in quo Ordines conferuntur, etc., n. 2293. Ordines Minores quovis decenti loco conferri possunt in propria Episcopi Diœcesi, n. 2305.

Ordinans alienum. V. *Episcopus proprius*.

Tonsurans vel Ordinans in aliena Diœcesi sine licentia, suspensionem incurrit, n. 2305. Ordinatus vel Tonsuratus ab alieno sine Dimissoriis, peccat, et manet suspensus; proprius tamen Episcopus hanc injuriam remittere et Ordinationem ratam habere potest, n. 2148. Ordinans maxima cautela dignos seligere debet, n. 2325. Ad Ordines Sacros non debet admittere adolescentes, nisi prævia recollectione octiduana, l. 5, p. 3, n. 906.

Ordines simoniace conferens ipso facto suspenditur a collatione omnium Ordinum; saltem per triennium et interdicitur ingressu Ecclesiæ, l. 3, p. 1, n. 217. Ordinatus per propriam Simoniam etiam ipso facto suspenditur ab Ordine simoniace suscepto, donec a Papa absolvatur, alios rite susceptos probabiliter per se loquendo, licite exercere potest, ib. Simoniace ordinatus probabilius non incurrit irregularitem, n. 218.

Ordini sacro annexa est obligatio continentiæ, ex voto vel præcepto, l. 6, p. 2, n. 2125, a n. 2160. Obligatio hæc ignorari vix potest etsi invincibiliter ignorata fuisset. Ordinatus probabiliter ad eam non teneretur; si culpabiliter ignorata, teneretur; si invalide ordinatus esset, non teneretur, n. 2161. Metu injusto inductus ad Ordines, probabiliter obligatur ad Castitatem et Horas, n. 2163. Ante pubertatem, v. gr. circa annum duodecimum, Ordinatus probabilius tenetur ad Castitatem, n. 2164. Ante usum rationis ordinatus non tenetur ad Castitatem vi voti, nisi aliud ratificaverit, n. 2214. Invalide ordinatus non tenetur ad Castitatem, l. 6, p. 3, n. 578. Ordinatus Titulo Pairimonii per excommunicationem non privatur fructibus sui Tituli; l. 7, n. 227. Ordinatus Minoribus a Papa, non potest ob delictum degradari ab Episcopo ib. Ordinatus uno Ordine ab Episcopo Originis, potest alium suscipere ab Episcopo Domicilii, et tertium, ab Episcopo Beneficii; ad hunc tamen debet afferre Testimoniales, l. 6, p. 2, n. 2185.

Ordinatus Subdiaconatui ab Episcopo Originis, potest sine Dimissoriis ordinari ab Episcopo Beneficii et contra, ib. Tonsuratus in una Diœcesi, ad quam venit animo perpetuo habitandi, non potest ulterius in ea sine Dimissoriis ordinarii, si ad priorem suam redierit, n. 2186.

Ordinari quia potest ut Originarius, ubi ipse vel pater ejus natus est, non tamen, ubi natus est fortuito, l. 6, p. 2, n. 2122. In diversis Diœcesibus habens domicilia, in quibus æqualiter habitat, ab utriusque loci Episcopo ordinari potest : ejus tamen filius tantum ab illo, in cujus Diœcesi natus est, qui si fortuito extra utriusque Diœsesim natus sit, ab utroque ordinari potest, ib. Ex fornicatione natus, matris potius quam patris domicilium sequitur, ib. Studiorum causa in Universitate habitantes animo redeundi ad patriam, non contrahunt ibi domicilium : imo nec filii eorum, si ibi ducant uxorem, ib. Ut quis dicatur ratione beneficii subjici Episcopo ad effectum suscipiendi Ordines, debet illud ad congruam vitæ sustentationem per se sufficere et actu pacifice possideri, n. 2168. Ut ratione Originis, debet naturabiliter et non ex accidenti esse natus in ea Diœcesi in qua Ordines petit, n. 2169. Tonsura, vel Minoribus Ordinibus initiatus a suo Episcopo, non potest ab alieno ulterius ordinari, cujuscunque etiam Beneficii in hujus Diœcesi obtenti intuitu, sine Testimonialibus proprii Episcopi, n. 2167. Si quis in loco, in quo ex accidenti natus est, tandiu moratus est, ut ibi potuerit impedimentum contrahere, indiget Testimonialibus illius loci Episcopi, ut a proprio ordinari possit, n. 2170. Filii ex accidente nati origo erit ibi, ubi natus est, si pater ibi domicilium contraxerit, quod contrahitur per voluntatem constanter ac perpetuo ibidem manendi, juramento firmatam, a n. 2171, n. 2184. Qui a propriæ originis loco dicessit in ætate, in qua potuit incurrere impedimentum, indiget Testimonialibus Ordinarii suæ originis, n. 2173. Ordinandus ex alia Diœcesi Titulo Patrimonii, Mensæ, Missarum Servitii, etc., debet habere Dimissorias a suo Episcopo, n. 2178.

Ordinari hic potest Beneficiatus habens Beneficium quoad jura Episcopalia huic Episcopo subjectum, quamvis quoad præsentationem et institutionem subjiciatur alteri Episcopo, num. 2179. In diversis Diœcesibus habens Beneficia, in omnibus illis ordinari potest, n. 2179. V. *Domicilium, Beneficium, Subditus, Origo.* Prima Tonsura sive Clericatus ad quodcunque Beneficium Ecclesiasticum ordinarie, per se loquendo, prærequiritur, l. 4, num. 742. Si quis ante primam Tonsuram suscepisset quatuor Minores, per eos esset capax Beneficii, sine Tonsura, num. 743. Præter Tonsuram jus commune non prærequirit ullum Ordinem, sed sufficit, beneficiandum esse habilem, ut intra annum suscipiat Ordinem Beneficio annexum, etc., num. 744. Quos Ordines prærequirat Episcopatus. V. *Episcopatus.* Tonsura sufficit quandoque etiam, ut quis in Cathedrali sit Canonicus, n. 746. Ordinem Beneficio annexum statuto tempore non recipientes varias pœnas incurrunt, a num. 747.

Ordinum susceptio differri potest, pendente lite circa Beneficium, n. 749.

Ordines quo tempore conferendi. V. *Tempora Ordinationum.*

Ordo Caritatis. V. *Caritas.*

Ordo inter Creditores quis servandus. V. *Creditor.*

ORDO JURIS.

Ordo Juris aliquando omitti potest, v. g. a supremo Judice in crimine enormi et certe notorio, si in mora sit grave periculum Reipublicæ, etc., l. 4, n. 1408, 1419.

ORDO MILITARIS.

Ordines Militares illi probabilius non videntur esse Religiosi, qui conjugalem Castitatem tantum vovent, vere tamen tales sunt milites S. Joannis, et Teutonici, eorumque similes, l. 4, n. 13.

ORDO RELIGIOSUS.

Ordini vel loco Religioso si concedatur, quod non possit censurari, intelligitur, non ab Episcopo; si alteri id concedatur, intelligitur, non Judicibus Episcopo inferioribus, l. 7, n. 37.

Ordo restituendorum. V. *Debitor.*

ORDO RESTITUENTIUM.

Ordo restituentium desumendus est juxta ordinem et mensuram influxus in damnum, l. 3, p. 2, n. 52. Ille tenetur prior, apud quem res existit, vel in se, vel æquivalenter, n. 52, 54. Si res periit, etc., primo ordinarie, tenetur mandans, consulens, suadens, etc., vel causa principalis, in cujus defectu tenentur mandatum, consilium, etc., exsequentes, vel causæ instrumentales, n. 52, a n. 55. Si plures causæ fuerint æque principales, ille prius tenetur ad totum, qui suo nomine fuit exsecutor: si simul sint exsecuti, omnes æque primo tenentur ad partem, et uno deficiente, alter in obligatione restituendi succedit, a n. 58. Causæ positivæ tenentur ante negativas, n. 63. Causæ positivæ secundariæ tenentur æque primo, plus tamen vel minus pro majori vel minori influxu, n. 64. Si causa principalis restituerit, causæ minus principales ad nihil tenentur : si causæ minus principales restituerint, causa principalis tenetur his refundere, n. 65. Quando plures tenentur æqualiter restituere, si unus totum restituerit, reliqui tenentur huic portiones suas refundere, n. 66. Si unus ex illis æqualiter obligatis nollet, vel jam non posset restituere, reliqui partem hanc ferre debent, æquali inter ipsos divisione facta, qui tamen contra illum unum jus retinent, n. 67.

ORGANUM.

Organum etiam in Collegiatis Ecclesiis haberi debet, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 225.

ORGINARII.

Originarii in Westphalia jam non possunt magis gravari a proprietariis, et si non delinquant, prædiis exturbari non possunt, lib. 3, par. 2, n. 1066. Non sunt servi stricte dicti et aliquorum mobilium sunt domini, etc., ibidem.

ORIGO.

Origo facit subditum ad effectum suscipiendi Ordines, si quis naturaliter in ea Diœcesi, in quo ad Ordines promoveri desiderat, ortus sit et non ex accidenti, l. 6, p. 2, n. 2169. Si filius ex accidenti alicubi natus sit, et pater domicilium ibidem contraxerit, ibi erit origo filii et non ubi est origo patris, n. 2171. Infidelis per Baptismum in quacunque Diœcesi acquirit titulum originis, non vero fidelis, n. 2181. Illegitimus sequitur matrem in ratione originis aut domicilii : si ignoretur pater et mater, ordinari potest in loco in quo inventus est, n. 2182.

Ornatus mulierum. V. *Femina.*

ORPHANUS.

Orphani dicuntur, qui patre et matre carent, l. 3, p. 2, n. 667.

OSCULUM.

Osculum ob delectationem magnam sensibilem quæsitam et intentam, ordinarie est mortale, l. 5, n. 106. V. *Delectatio.*

Oscula verendorum in conjugibus non videntur excusari a mortali, l. 6, p. 3, n. 346. Oscula extra Matrimonium an et qualia sint peccata. V. *Luxuria.*

OSTIARIUS.

Ostiarii officium est servare claves templi, etc., l. 6, p. 2, n. 2214.

OVA.

Ova et lacticinia in Quadragesima an comedere liceat. V. *Jejunium.*

P

PABULATIO.

Pabulatio probabiliter est licita, quando pro utilitate Provinciæ bellum geritur, l. 3, p. 1, n. 883. V. *Bellum.*

PACIFICA POSSESSIO BENEFICII.

Pacifica possessio Beneficii est, si nulla lis vel controversia circa illam vel Beneficium sit mota, etc., l. 4, a n. 525, 696, 914. Ut censeatur pacifice possideri Beneficium posterius et ut prius vacet, sufficit duos menses interfluere, intra quos lis nulla movetur, n. 914. Non quævis lis eam turbat, sed requiritur, ut lis sit vere introducta et quidem circa titulum ac proprietatem Beneficii, etc., a n. 527. Lis censetur introducta, si citatio sit legitime exsecuta et in actis reproducta, etc., a n. 529. Pendente lite Beneficium non potest provideri ab alio, quam Papa,

n. 531. Diversimode lis exstinguitur, v. g., si partes faciant compositionem perfectam, non subjacentem liberæ mutationi; si reus saltem tacite ostendat, se nolle causam prosequi, etc., n. 532. Ut lis circa Beneficium censeatur deserta, requiritur lapsus triginta annorum, vel sententia declarans desertionem, vel ut constet de jure prosequentis cum lapsu 10 annorum, etc., 533.

PACTUM.

Pactum est si quis alteri se ad aliquid velit obligare ex honestate alicujus virtutis, non tamen ex justitia et alter voluntatem illam acceptet, l. 3, p. 3, n. 764. Pactum de prole in Hæresi educanda non licet addere Matrimonio, l. 2, n. 98.

Pactum mutuum inter conjuges non petendi, nec reddendi debitum, est validum : uterque tamen licite poterit pactum illud etiam juratum alteri remittere, nisi ex pietate ad colendum Deum per continentiam jurassent stare pacto, l. 6, p. 3, num. 367. Pactum, *ducam te, si donaveris mihi mille,* ordinarie non valet : quod si id petat causa dotis augendæ, vel propter inæqualitatem ipsorum, vel ex alia simili honesta causa valebit, l. 6, p. 3, n. 143. Pacta pœnalia sponsalibus adjecta, ordinarie non obligant, l. 6, p. 3, n. 147. Si quis sine justa causa resiliat, probabilius obligant, dum saltem sponsalia juramento sint firmata, n. 148, 150, 6, acto sponsalitio adjectæ per leges pœnæ conventionales, secundum communiorem, non obligant ante sententiam Judicis, etc., n. 149.

Pacta mutuo adjuncta sunt usuraria, quoties debitor ratione mutui ultra sortem ad aliquid obligatur, quod agere non tenebatur, etc., v. g. si addatur pactum ut plus recipiatur ex benevolentia vel gratitudine, ut mutuatarius aliquid solvat tantum probabiliter debitum; ut postea vicissim mutuet, ut postea aliud reddat, etc., l. 3, p. 2, a n. 884.

Pactum vel donatio de alterius viventis hæreditate, ipso jure est irrita, aliquibus casibus exceptis, v. g. nisi consentiatis, de cujus hæreditate agitur, et in eo consensu usque ad mortem perseveret, etc., l. 3, p. 2, n. 1125. Pactum cum dæmone. V. *Divinatio.*

Pædagogorum obligatio. V. *Magister.*

PALLA.

Palla pro Sacrificio debet esse linea et benedicta; pro ea, si haberi non possit, potest substitui Corporale, Purificatorium vel Bursa, l. 6, p. 2, n. 308, 332. Non debet superius habere pannum sericum, n. 2055; D. 313.

PALMARUM BENEDICTIO.

Palmarum, Cinerum, etc. Benedictio, absente Episcopo fit ab eo, qui Missam est cantaturus, quam benedicens, canere debet, qui detecto capite eas distribuit, nisi jus habeat gestandi Mitram, l. 6, p. 2, n. 2055, a D. 170 ad 174, pro solemni palmarum Benedictione Evangelium cani debet in cornu Epistolæ a celebrante absque Diacono et Subdiacono, D. 305.

PALPO.

Palpo dicitur, qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, aliterve alium ad damnum inferendum excitat : qui tenetur ad restitutionem, si laudando causa sit, cur damnum inferatur, vel cur restitutio non fiat, alias non, l. 3, p. 2, n. 20, a n. 34.

PAPA.

Papa dicitur loqui ex Cathedra, quando post maturam deliberationem et debitum examen circa rem spectantem ad fidem vel mores, ut caput Ecclesiæ, edit Decretum pro universali Ecclesia, quod ab omnibus Fidelibus vult indubitanter admitti et observari, l. 1, n. 202.

Papa est infallibilis in materia juris circa fidem et mores, quando circa eas aliquid definit e Cathedra, l. 1, a n. 202. Item in illis quæstionibus facti, quæ ita conjunctæ sunt cum quæstionibus juris ut a negata infallibilitate circa materiam facti valeat consequentia ad negandam infallibilitatem in quæstionibus juris, l. 1, a n. 207. Infallibiliter declaravit in libro Jansenii contineri doctrinam hæreticam, et in sensu ab eo intento, a n. 209. Papa non est infallibilis in quæstionibus particularibus facti non habentibus ullam connexionem cum quæstionibus juris circa fidem et mores, n. 210.

Papa habet directam potestatem in spiritualia, non autem directam et ordinariam in principes sæculares, ut eos deponat, etc., l. 4, n. 1402, 1405, potest dispensare ex causa in omni Lege Canonica, n. 1407. Est supra Concilium, et se solo infallibilis, si quid definiat ex Cathedra, n. 1402, a n. 1404. Antehac a principibus populi et Clero est electus, num. 1398.

Papa habet ordinariam et universalem potestatem concedendi quibusvis Fidelibus etiam Defunctis quaslibet Indulgentias : probabiliter etiam eas immediate per se ipsum Defunctis elargiri potest; non potest tamen tot ac tantas concedere, ut totum Purgatorium evacuet, l. 6, p. 2, n. 1317; potest etiam ipse, ut membrum Ecclesiæ, eas participare, n. 1317.

Papa privilegium sumendi species vini, seu sacrum Calicem etiam Laicis dare potest, l. 6, p. 1, n. 509, 602; Papa absolute et totaliter non potest dispensare cum aliquo super obligatione audiendi Missam, l. 3, p. 1, n. 691.

Papa potest principibus Christianis prohibere bella, l. 3, p. 1, n. 874; potest sine causa dispensare in recitatione Horarum, l. 4, n. 1217, 1223.

Papa solus dispensare potest in lege non deponendi habitum Religiosum, l. 4, n. 212. Papa Vota Religionis substantialia irritare non potest, sed exigente causa publica permittere potest, ut Religiosus professus uxorem ducat, l. 4, n. 167, l. 6, p. 3, n. 829.

Papa dispensare potest in votis solemnibus Religionis, ut quis desinat esse Religiosus, non vero, ut talis manens iis non obligetur, l. 4, n. 227. Papa potest simoniam, non autem pœnas ejus incurrere, l. 3, p. 1, n. 227; Papa solus non potest incurrere censuram, l. 7, n. 17.

Papa a Fide devius per Censuras cogi potest a Concilio, ut pareat, l. 7, n. 22; Papa sibi nunc reservat Censuras in Imperatorem et Reges, et forte etiam in quosdam alios Supremos Principes, n. 33.

Papa dans facultatem absolvendi a peccatis sibi reservatis, etiam censetur eam dare absolvendi a censuris annexis, n. 234. Si Censuratus Papam adire non possit, probabiliter (ut etiam praxis habet) tenetur per litteras vel procuratorem absolutionem petere, n. 143. Si sciens aliquem esse censuratum vel irregularem, conferat ei Ordinem vel Beneficium, censetur eum absolvere vel cum eo dispensare, non autem Episcopus, n. 461, 148. Eo mortuo, nemo absolvere potest a Censura Papæ reservata, nisi Congregatio Cardinalium, vel cui hæc commisit, n. 150.

Papa mortuo, Romæ dispensationes Matrimoniales obtineri non possunt, l. 6, p. 3, n. 929.

Papa, et non Episcopus ex gravi causa dispensare potest in sponsalibus, l. 6, p. 3, n. 211. Si sint jurata, sine causa gravissima bonum commune concernente, in illis Papa dispensare non potest, n. 212.

Papa dispensase non potest in omnibus plane impedimentis etiam de jure naturæ dirimentibus, l. 6, p. 3, n. 818, 825. Potest ex concessione divina propria dispeusare in aliquibus impedimentis, quæ sunt Juris Divini positivi, n. 818, 26. Potest, per se loquendo, in Papalibus, et quorumcunque Conciliorum ac Canonum legibus dispensare, ib. In impedimentis, quæ jure Ecclesiastico dirimunt, dispensare potest, n. 818; potest ex justa causa Matrimonium ratum dissolvere, n. 414, 818. Non consummatum, n. 441; potest in primo gradu Affinitatis, et secundo Consanguinitatis dispensare, n. 828; potest probabiliter ob causam extraordinariam dispensare cum socero, ut ducat uxorem filii sui mortui, quod tamen non expedit, ut fiat nec hactenus unquam factum est, ib. In quibus præterea impedimentis Papa possit, et in quibus non possit dispensare. V. *Impedimenta Matrimonii.* Pontifex in gradibus Consanguinitatis dispensare potest, excepto primo, l. 6, p. 3, n. 512.

Papa si poneret interdictum cum clasula irritante, probabiliter videtur non fore impedimentum dirimens, n. 460.

Papa inferior, si dispenset in impedimentis absque vera et sufficiente causa, vel absque causæ cognitione, saltem extrajudicialiter, dispensatio est invalida, n. 821; Papa est supremus et universalis Collator omnium Beneficiorum non patronatorum, et habet jus plenum et omnibus Beneficiis disponendi, l. 4, n. 298, a n. 469. Ea conferre potest jure præventionis, concursus, devolutionis, reservationis, et simplici via juris. Jure tamen præventionis et concursus rarius utitur, etc., n. 298, a n. 470; probabilius non potest disponere de Papatu, et constituere sibi successorem, n. 474.

Quale jus habeat alternativæ. V. *Alternativa.*

Solus papa aliqua Beneficia, sive eorum erectionem approbare potest, quæ Episcopi approbare non possunt, l. 5, n. 271. Ipse solus potest Collegiatam Ecclesiam mutare in Cathedralem, parochialem vel simplicem in Collegiatam, Sæcularem in Regularem, n. 283. Ipse solus potesa nunc post Tridentinum, parochialem unire Monasterio, Abbatiæ, Collegiatæ, Dignitati, Canonicatui vel alteri Beneficio simplici, n. 274. Ipse potest, quascunque uniones faciat, derogare juri Collatoris ordinarii, etc., n. 275. Item potest dividere et supprimere Beneficia, a n. 288.

Papa legibus a Fundatore positis derogare non potest, nisi agat de plenitudine potestatis, n. 842. Quando alicui etiam ex motu proprio providet cum clausula, *Non obstantibus*, per hoc derogat qualitati requisitæ ex speciali statuto alicujus Ecclesiæ, vel forte etiam Fundatoris Ecclesiastici, non tamen Laici, n. 843.

Papa probabilius dispensare potest in lege Ecclesiastica imperante Residentiam Episcopo, non tamen in lege divina naturali eam requirente, quam tamen hic et nunc non obligare declarare potest. Idem potest circa parochum, etc., l. 4, a n. 765. Juri Papæ non præjudicat, si Fundator a Collatione excludat Papam, a n. 513.

Papa sine legitima causa non potest, nec solet derogare Concordatis, etc., n. 518. Pensiones Beneficiorum designare, est proprium Papæ, n.

Potest Beneficio pensionem imponere etiam valide sine justa causa, n. 1121.

Papa non solet pensionem imponere sine consensu Beneficiati, quod tamen potest non requisito Patrono, a n. 1117. Omnibus Beneficiis etiam patronatis, item Episcopatui, Parochiæ, vel Beneficio curato, etc., pensio a Papa imponi potest, a n. 1129.

Papa in permutatione eorum potest uni Romæ præsenti conferre Beneficium, et committere Ordinario, ut diu post in partibus suis alterum per mutationem vacans conferat alteri, etc., a n. 1082. Resignationem eorum sibi ordinarie reservare potest, a n. 491, n. 508, a n. 953.

Papa ex causa dispensare potest, ut unus plura habeat Beneficia, l. 4, a n. 399. Papæ licitum est in provisione Beneficii onus reale vel personale addere, vel augere, quod ex fundatione non est, num. 669.

Papa dicitur apponere manum diversimode, v. g. si Beneficium suæ collationis det in Commendam, aut uniat ad vitam alicujus; si mandet alicui provideri de primo vacante, etc., n. 524. V. *Affectio.*

Papa si commiserit alicui exsecutionem litterarum provisionis Beneficii, alius se immiscere non potest, n. 522. Si contulerit privilegium, ad ipsum spectat ejus declaratio vel interpretatio, ib.

Papæ familiares. V. *Familiaris Papæ.*

PARAMENTA.

Paramenta pro Sacrificio quæ requirantur. V. *Missa.*

Paramenta pro Sacrificio debent esse munda, si haberi possint, l. 6, p. 2, n. 336. Paramentorum color certus sub obligatione ordinarie non requiritur, a n. 340. Diversi coloris vel materiæ ad invicem in defectu aliorum adhiberi possunt, n. 341. Illicitum est illis uti ad comœdias profanas, n. 337.

Paramenta pro Sacrificio benedicere possunt Abbates Pontificalia exercentes, etiam Regulares, Superiores Ordinum Mendicantium, etc., non tamen paramenia Ecclesiarum sibi non subditarum, quod tamen probabiliter adhuc possunt Superiores Ordinum Mendicantlum, l. 5, p. 2, a n. 353, n. 2055, D. 138. Vestes proprias neque simplices Sacerdotes, neque Protonotarii benedicere possunt, D. 139. Non benedicuntur substantialiter per usum in Sacrificio mala fide factum, n. 352. Si ita lacerata sint, ut amplius non serviant ad usum, ad quem benedicta sunt, ordinarie amittunt benedictionem, n. 356.

PARENS.

Parentes tenentur sub gravi obligatione juris naturalis conservationem et educationem liberorum curare, l. 3, p. 1, n. 695. Diversimode peccant contra hanc obligationem, v. g. si sine justa causa eos Hospitali vel locis publicis exponant, si commodam diligentiam pro bonis acquirendis non adhibeant; dotem illis sine causa negent; per se vel alios in necessariis ad salutem eos non instruant; occasiones peccandi ab illis non avertant; libertatem circa electionem status non relinquant; exemplo suo depravent, etc., l. 2, n. 2, 208, l. 3, p. 1, a n. 695.

Parentes ex justa causa possunt successionis inæqualitatem inter liberos instituere, v. g. ob merita et obsequia majora, si pupilli magno sumptu in studiis ali debeant, etc, l. 3, p. 2, n. 1153. Non tanentur omnia bona liberis relinquere, ib. Quid de-

beant illegitimis et spuriis. V. *Hæres*. Parentes possunt ex justa causa filios privare hæreditate, l. 3, p. 1, n. 695. Parentum nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. g. avus, proavus, etc., ib. Si mater lac præbere non possit proli, pater tenetur suis impensis nutricem conducere, n. 679. Si dubitetur æqualiter, quis e duobus sit pater, secundum communem, etiam æqualiter prolem alere tenentur, n. 704. V. *Pater, Mater*. Parenti non licet baptizare propriam prolem legitimam extra summam necessitatem, l. 6, p. 1, n. 277. Parenti non licet occidere filiam in adulterio deprehensam, l. 3, p. 1, a n. 788. Parenti est illicitum occidere filios suos bannitos, l. 3, p. 1, n. 792.

Parentes peccant filios castrando, ut sint utiles cantu, n. 769.

Parentes Catholici, si moraliter possint, tenentur proles educare Catholice, l. 2, num. 100. Male faciunt mittendo eas ad terras hæreticas, mercaturæ vel studiorum causa, num. 101. Parentibus hæreticis nati in Germania possunt promoveri ad Sacros Ordines, l. 6, p. 2, n. 2218. Parentes cogentes filiam ad Monasterium incurrunt excommunicationem, uti etiam filiam puberem ad solam habitationem in Monasterio, l. 3, n. 44, non vero si metu reverentiali aut importunis precibus ad Monasterium impellant, n. 46.

Parentes contrahentes Sponsalia pro liberis necdum septennibus, invalide contrahunt, nisi hi septennio majores approbaverint, lib. 6, par. 3, n. 118. Etiam invalide contrahunt pro impuberibus septennio majoribus, ib. Parentes possunt, per se loquendo, esse testes Matrimonii prolium suarum : in multis autem casibus sunt subjecti, et munus testis implere non possunt, l. 6, par. 3, n. 757.

PAROCHUS.

Parochus dicitur, qui ex obligatione curam animarum gerit, etc., l. 4, n. 599.

Parochia significat locum certis finibus limitatum, complectentem familias saltem decem, etc., l. 4, n. 599. Non potest amovibiliter præfici Parochiæ, et scire debet linguam seu idioma loci, in quo est Parochia, n. 600.

Parochus intra duos menses a die acceptæ pacificæ possessionis, tenetur coram Episcopo vel ejus Vicario professionem Fidei emittere, et spondere obedientiam Papæ, n. 740. Si intra annum pacificæ possessionis neglexerit fieri Sacerdos, ipso jure est privatus n. 748. Susceptionem Ordinis differre potest, si lis aliquantum periculosa initio vel per anni discursum oriatur; item, si sit dispensatus, aut impedimenta legitima occurrant, n. 749.

Parocho aliud Beneficium simplex de se compatibile conferri potest sine dispensatione, si necessitas sustentationis exigat, n. 926.

Probabiliter tenetur aliquando Missam pro Parochianis offerre; contrarium tamen etiam est probabile, l. 3, p. 1, n. 735, 762. Tenetur pro illis orare, infirmos visitare, etc., n. 735.

Parochus, si ex officio celebrare debeat, ut populus Missam audiat, si sit in mortali, et Confessarius desit, potest præmissa contritione celebrare, l. 6, p. 1, n. 511.

Parochus tenetur sub mortali per se vel alium suos docere ea, quæ sub mortali scire tenetur, l. 2, num. 2. Item si probabiliter judicet pœnitentem ignorare ea, quæ scire tenetur, debet eum interrogare de negligentia in iis addiscendis, ib. Item tenetur, aliquando etiam cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam potest, ut peccata subditorum impediat, n. 208. Tenetur sub mortali succurrere subdito non tantum in extrema, sed etiam in gravi necessitate spirituali constituto, cum quantumcunque magno suo detrimento temporali, imo et cum vitæ propriæ periculo, a n. 174, l. 3, p. 1, n. 735, 755. Tenetur domum ingredi peste infectorum, si aliter illis Sacramenta administrare non possit, l. 3, p. 1, n. 756. Tenetur prope pestiferum accedere, si ille nolit peccatum ullum alte et a longe confiteri, non autem tenetur totam Confessionem excipere, n. 758. Non plene satisfacit Officio suo, si postquam moribundum munivit extremis, eum deserat, nec ulterius visitet, n. 760. Tenetur tempore belli adesse suis, si illi speciale periculum non magis immineat, quam Parochianis, n. 761.

Parochus tenetur Eucharistiam ministrare ovibus suis, quoties rationabiliter petunt, l. 6, p. 1, n. 487. Etiam, per se loquendo, pestiferis et probabilius manu et non medio aliquo instrumento, a n. 484. In eum finem tenetur eam asservare in Ecclesia cum lumine, n. 487.

Parochus, si sit periculum, ne æger moriatur sine Viatico, probabiliter, sine irreverentia tamen currere potest; item deferre illud sine lumine; item ex causa justa caput tegere, etc., l. 6, p. 1, n. 614. Tenetur illud dare die Veneris Sancto; item tempore generalis interdicti, etc., n. 616. Tenetur ministrare Sacramenta etiam tempore morborum et belli, n. 484. Sub mortali tenetur petenti, etiam peste infecto, si hic aliud Sacramentum suscipere non possit Extremam Unctionem ministrare, l. 6, p. 2, n. 2084, a n. 2112. Tenetur diebus Dominicis et Festis solemnioribus populo doctrinam Christianam explicare, l. 3, p. 1, n. 735. Majorem habet obligationem catechizandi quam concionandi, n. 769. Peccat ratione Officii graviter, si suos deserat, si ignoret ad Officium spectantia, si in officio suo sit negligens; si sit malo exemplo etc., n. 767. Merito legere deberet Barbosam de Officio Parochi, etc., n. 767. Non licet illi fugere tempore pestis, nisi alium æque idoneum substituat, l. 2, n. 168, l, 3, p. 1, n. 754.

Parochus daturus ægro Communionem vel Extremam Unctionem, non debet interrogare Confessarium, an sit absolutus, sed tantum, an sit confessus l. 6, p. 2, n. 1993. Peccat graviter diu Conciones omittens diebus Dominicis et Festis, l. 3, p. 1, n. 764. Probabiliter satisfacit semper per alium concionando, n. 65. Utiliter pro Concione proponit res spectantes ad præcepta Fidei, Spei, Caritatis, Sacramentorum, Justitiæ Christianæ, etc., n. 763, 766. Dispensare potest in observatione dierum festorum pro Parochianis, n. 583, 584.

Parochus opiliones, fabros, ferrarios, rusticos, vetulas et milites de maleficiis maxime monere debet, etc., l. 3, p. 2, n. 41.

Parochi teneutur sub mortali examinare obstetrices an recte sciant baptizare, l. 6, p. 1, n. 270. Extra Parochiam suam illicite baptizat, n. 271. Parochus Diaconus, necdum Sacerdos, potest solemniter baptizare, n. 276. Parochus omittens Lectionem Horarum non tenetur ad restitutionem fructuum, si redditus habeat valde tenues; quod sit redditus plures habeat, probabiliter satisfacit restituendo tertiam vel quartam partem fructuum, l. 4, n. 1201.

Parochus Religiosus obligatur ad Regulas sui Or-

dinis, quæ cum hoc munere consistere possunt, n. 1.

Parochus ultra duos menses intra annum absque legitima eausa Episcopo cognita et approbata a suis absens, peccat mortaliter; et fructus non facit suos; probabiliter tantum illos, qui respondent residentiæ neglectæ, l. 3, p. 1, a n. 735, l. 4, n. 862. Tenetur residere, etiamsi tres tantum aut quatuor habeat subditos, et quamvis habeat coadjutorem; nisi tota cura sit translata in Vicarium perpetuum, etc., l. 4, n. 867. Ut ultra bimestre a suis absit, probabiliter sufficit licentia tacita Episcopi, tum saltem, si talia concurrant signa, ut constet eum actu consentire, l. 3, p. 1, n. 729. Quod si Parochus causam evidenter justam habeat absentiæ, et tamen Episcopus licentiam neget, si absit, tenebitur ad restitutionem fructuum, ibid. Si subita et evidente occurrente necessitate, Parochus Episcopum adire nequeat, potest absque licentia abire, si alium idoneum sibi substituat, n. 740. Sine causa et licentia per bimestre tantum in anno a Parochia absens absque gravi damno ovium, non peccat graviter, nec tenetur ad restitutionem fructuum, a n. 741.

Parochus ut absit a suis per bimestre tantum, probiliter non indiget licentia Episcopi, dummodo causa subsistat, l. 3, p. 1, n. 742. Si habeat duas Ecclesias, in digniori, etc., residere debet, n. 741. Censetur residere in Parochia, in quocunque loco illius commoretur; item si resideat in loco extra Parochiam parum distante, non autem ad bis mille passus distante; nec satisfaceret residendo etiam intra fines Parochiæ in loco, ad quem Parochianis non semper etiam de nocte pateret accessus, n. 745. Non obstat residentiæ, si excurrat eodem die reversurus, n. 746. Causæ justæ obtinendæ licentiæ, ut etiam ultra duos menses abesse possit, sunt: Caritas Christiana, urgens necessitas, evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas, et debita obedientia, n. 747. Non potest abesse, etiam cum licentia, Episcopi, a Parochia per septennium vel quinquennium, studiorum causa: contrarium tamen etiam est probabile, n. 748. Ordinarie tenetur curare Parochiam per se ipsum; quod si inhabilis sit ad ea, quæ incumbunt officio curæ, potest communiter Vicarium substituere, assignata huic parte fructuum, secundum proportionem onerum, a n. 649.

Parochus, si ultra licentiam diu emaneat, et negligat monitionem ad sex alios menses, privari potest Parochia, et si ante privationem compareat, audiri debent causæ absentiæ; si post privationem compareat, et causæ absentiæ inveniantur justæ, subveniri illi debet restitutione in integrum, l. 4, n. 606. Tenetur concurrere ad reparationem domus Parochialis et Ecclesiæ, si fruatur Decimis, et consuetudo onus illud Parochianis non imposuerit, n. 607. In propria Ecclesia omnes præcedit: in locis Regularium exemptis non retinet jurisdictionem, n. 608.

Parochus habens plures Parochias debet in Cœna Domini celebrare in principaliore, etc., l. 6, p. 2, n. 232. Si die Jovis sancto nullam retinuerit Hostiam pro die Veneris, in defectu alterius Sacerdotis poterit probabiliter mane privatim celebrare, et consecrare duas Hostias, ablutione non sumpta, n. 233. Habens plures Parochias dissitas potest binare Missam, et si impediatur, item poterit ab eo substitutus, n. 237, habens duas Parochias, in Natali Domini poterit legere sex Missas, etc., a n. 240.

Parochus circa annotationem in libro baptismali debet esse accuratus et observare sequentia: 1. Ut notet in eo diem et horam nativitatis, si resciat. 2. Ut distinguat Patrinos ab assistentibus seu testibus. 3. Ut notet, an Baptismus fuerit factus in necessitate sine cæremoniis, an conditionatus tantum, etc. 4. Si baptizetur expositivius, notet, ubi repertus sit; quot circiter dierum vel mensium, qui adstiterint. 5. Si baptizatus erat alienus, moneat proprium Parochum, ut suo libro omnia inscribat. 6. Si constet, semper addat, quod legitime sit natus, ex his vel illis parentibus: si nesciantur parentes, notet ignoratos fuisse. 7. Sub sera vel claustro librum illum custodiat, ne a quovis inspiciatur, l. 6, p. 1, n. 345.

Parochus non valide mutat a parentibus rite designatum Patrinum, l. 6, p. 1, n. 346. Debet unum tantum aut Duos Patrinos admittere et eorum nomina in librum referre, ac de contracta cognatione spirituali illos instruere, etc., ib. Peccat graviter, si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum in librum referre, etc. ib. Nomina Confirmatorum et Patrinorum suæ Parochiæ tenetur referre in librum, l. 6, p. 1, n. 394.

Parochus peccat graviter baptizando solemniter sine Patrino, nisi parentes velint ipsimet prolem instruere, vel Baptismus conferatur sub aliqua conditione, a n. 348. Peccat designando Patrinum contra voluntatem parentum, n. 362. Parochus baptizans utiliter facit breviter explicando adstantibus significationem cæremoniarum, monendo parentes, ne infantes faciant secum in lecto cubare ante annum unum, vel alterum, etc., n. 373. Dum Parochianis confertur Confirmatio, eos monere debet, quod Confirmatio iterari non possit: quod contrahatur cognatio spiritualis, etc., n. 402.

Parochus, si transeat ab una Parochia ad aliam, in aliquibus Diœcesibus iterum examinatur pro approbatione, quod merito fit, l. 4, n. 603, l. 6, p. 2, n. 1538. In primo examine non repertus idoneus, si in secundo inveniatur idoneus, provideri potest, l. 4, n. 604. Etiam in concursu et sine restrictione approbatus, ex causa ad examen revocari potest, n. 605. Parochus, qui reliquit Parochiale Beneficium, debet approbari pro excipiendis Confessionibus, l. 6, p. 2, n. 1435. Parochus non potest adsciscere cooperatores in Confessionibus excipiendis, nisi approbatos, ib. Pastores ex Agendis debent discere, quæ sint peccata reservata, n. 1599. Pastor tenetur ex justitia suis subditis etiam extra necessitatem gravem rationabiliter petentibus Sacramenta ministrare, l. 6, p. 1, n. 133. Toties tenetur audire Confessiones sui subditi, quoties ille rationabiliter petit, l. 6, p. 2, n. 1699.

Parochus, si intendens absolvere pueros, publice interroget quid fecerint, peccat, n. 1967. Diversimode frangit sigillum Confessionis, v. g. si de peccato Pœnitentis per solam Confessionem noto loquatur cum aliis, qui illud aliunde norunt; si peccatori ex Confessione noto neget Eucharistiam vel aliud Sacramentum; si nolit audire eum, quem alias solitus est audire; si dicat: jam est restitutus gratiæ per Confessionem mihi factam, etc., a n. 1962.

Parochus irregularis valide, non tamen licite per se ipsum absolvit pœnitentem, l. 7, n. 435. Occulte excommunicatus vel suspensus potest elicita prius contritione, audire Confessiones suorum justa de causa confiteri petentium, si prius absolutionem impetrare nequeat, n. 203.

Parochus, si alteri approbato, non Parocho dele-

get jurisdictionem in suos, hic delegatus probabiliter poterit Parochianos illos etiam audire extra Diœcesim, cujus est Parochus delegans, l. 6, p. 2, n. 1516. Parochus sæcularis probabilius debet esse approbatus ab Episcopo loci, in quo Confessiones excipit ; potest tamen probabiliter subditum suæ Diœcesis etiam audire in alia Diœcesi, ib. Idem videtur dicendum etiam de Parocho Regulari habente verum Beneficium parochiale, n. 1517. Parochi frustra repugnant, si Ordinarius Regulari dederit facultatem audiendi Confessiones Diœcesanorum, l. 6, p. 2, n. 1523. Parochus non potest sibi in Confessarium eligere simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario, n. 1593.

Parochus excommunicatus non toleratus, etiam degradatus, etiamsi non sit privatus Parochia, non tamen potest alteri delegare jurisdictionem suorum Confessiones excipiendi, num. 1565. Tempore interdicti potest administrare Sacramentum Pœnitentiæ non tantum moribundis, sed etiam sanis non excommunicatis, nec specialiter interdictis, si nullo modo fuerunt causa interdicti lati, etc., n. 1566.

Parochus licite ministrat Eucharistiam peccatori excommunicato et Hæretico occulto, si publice petat, imo etiam privatim petenti, si ex sola Confessione ejus peccatum novit, l. 2, n. 2055.

Parochi in plerisque Diœcesibus in Quadragesima dispensare possunt in jejunio, etiam quoad usum carnium , cum particularibus personis, l. 3, p. 2, n. 1311. Parochus ab excommunicatione minore absolvere potest, l. 7. n. 189. Parochi ordinarie non habent potestatem reservandi peccata, l. 6, p. 3, n. 1509. Parochus in Votis subditorum dispensare non potest, l. 3, p. 1, n. 537.

Parochus solemniter celebrans Matrimonium tempore feriarum, ab Episcopo puniri potest, l. 6, p. 3, n. 472.

Parochus solus sciens impedimentum, non potest Matrimonio assistere, n. 484. Ab Episcopo coactus, quia probare non potest, licite assistit, n. 485.

Parochus cognito impedimento aliunde quam ex Confessione, non potest Matrimonio assistere, n. 459. In proclamationibus dispensare non potest, in casu tamen necessitatis potest declarare hic et nunc non esse obligationem, n. 459, 495. Parochus declarare potest, præceptum proclamationum non obligare, si Episcopus dispensare teneretur, et adiri possit ; si Sponsus alias esset deserturus Sponsam; si injuste ab Ordinario negetur; dum est causa urgens, et ad alium recurri non possit, etc., n. 454. Parochus, vel ab eo designatus, assistens Matrimonio in gradu prohibito neglectis proclamationibus, per triennium ab Officio suspenditur, l. 6, p. 3, n. 101. Assistens Matrimonio valido, eamdem pœnam probabiliter non incurrit, ibid.

Parochus assistens Matrimonio omissis proclamationibus, peccat mortaliter, n. 474. Parochus proprius censetur in ordine ad conjungendum Matrimonio, qui habet curam Parochiæ, in qua quis est per majorem anni partem, sive, qui habet jurisdictionem ordinariam in contrahentes, etc., n. 512, 709, 721.

Parochus Matrimonio valide assistit extra Parochiam et Diœcesim, n. 715. Etiam coloratus cum errore communi valide assistit, n. 512, 727. Sed non intrusus, ibid. Etiam non Sacerdos valide assistit, n. 728. Item suspensus, interdictus, excommunicatus, etc., n. 729. Item intra annum necdum factus Sacerdos , num. 730. Item assistens Caio putans esse Titium, num. 744. Item invitus assistens, ib.

Parochus tenetur contrahentes interrogare de consensu mutuo, etc., l. 6, p. 3, n. 512. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis Matrimonio assistere, ibid. Si contrahentes sint ex diversis Parochiis, valide contrahunt coram Parocho alterutro, etiam extra ipsius Parochiam vel Diœcesim, ibid.

Parochus ita debet esse præsens contrahentibus ut advertere possit, quid agatur, et de eo testari possit. Nec est necesse, ut ipse eos videat, dummodo verba contractus audiat, si voces contrahentium noverit, ibid. Parochus, ut valide assistat Matrimonio, non requiritur, ut vocatus vel volens adsit, l. 6, p. 3, n. 512, 760. Nec ad valorem requiritur, ut dicat : *Ego vos conjungo*, ibid.

Parochus, quando dicitur cognationem inter Sponsos intercedere, sic practice procedere debet : scribat in parte inferiore chartæ nomen sponsi ad sinistrum latus, ad dextrum nomen sponsæ, etc., n. 607. Parochus, vel ab eo delegatus Parochianis alienis assistens, ipso facto incurrit suspensionem, n. 706. Vagis extra fines suæ Parochiæ probabiliter invalide assistit, n. 747. Tenetur sub præcepto gravi diligenter in eos inquirere, et licentiam ab Ordinario petere eis assistendi, ib. Potest licentiam dare Sacerdoti iis assistendi in sua Parochia, n. 512, 749.

Parocho Catholico licitum est benedicere nuptias personæ Catholicæ cum Acatholica, l. 2, n. 99. Non tamen duorum Hæreticorum, quamvis in Germania ex justa causa eorum Matrimonio possit assistere, ibid. Parochus contra statuta Diœcesana Matrimonio Catholici cum Acatholica valide quidem assistit, sed illicite, l. 6, p. 3, n. 726. Item valide assistit Matrimonio duorum Hæreticorum, n. 745. Etiam licite in Germania, illicite tamen de more illis benedicit, ibid. Probabiliter etiam licite benedicit Matrimonio Catholici cum Acatholica, vel vice versa, etc., ibid.

Parochus excommunicatus non toleratus, etiam degradatus quandiu non est privatus Parochia, potest dare facultatem assistendi Matrimonio sui Parochiani, l. 5, p. 2, n. 1565.

Parochus non potest aliquem declarare excommunicatum, nisi ipsi hoc demandetur ; potest tamen ex vi latæ sententiæ excommunicatum ab ingressu Ecclesiæ et sacris prohibere, l. 7, n. 21. Parochus excommunicatus valide assistit Matrimonio, l. 7, n. 19.

Parochus tenetur sub mortali habere librum, in quo conjugum, testium, etc., nomina scribat, l. 6, p. 3, n. 91. Contracturis tenetur proponere, quæ Tridentinum statuit his verbis : *Postremo S. Synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant vel saltem triduo ante Matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur et ad SS. Eucharistiæ Sacramentum pie accedant*, n. 992.

Parochi pro impetranda dispensatione a S. Pœnitentiaria in impedimentis occultis, in hunc modum Romam scribere debent : *Eminentissime et Reverendissime Domine*, N. N. Mulier emisit votum simplex Castitatis, etc., l. 6, p. 3, n. 909.

Parochi Romam informare debent de paupertate sponsorum in hoc modum : *Ego N. N. infrascriptus Parochus Ecclesiæ Parochialis S. N. Diœcesis N.*, etc., l. 6., p. 3, n. 81. Pastor Catholicus illicite sepelit Acatholicum more Catholico in Cœmeterio Catholicis et Hæreticis communi, l. 2, num. 1112, l. 7, num. 262.

Parocho debetur quarta pars funeralium, si Parochianus extra locum pro sepultura Parochianorum designatum sepeliatur, non autem si sepeliatur apud Regulares ab eo onere privilegiatos, si apud hos etiam fiant funeralia, etc., l. 7, a n. 236.

PAROCHIA.

Parochialia Beneficia sive Parochiæ diu vacare non debent, l. 4, n. 601. Vacantia in mense Ordinarii, si Sedes Episcopalis vacet, reservantur Episcopo successori, si ad Episcopum spectabat providere, etc., ib. Vacantia Papæ reservata, si Sedes Apostolica vacet, conferri possunt ab Episcopo aut quovis alio Ordinario, non tamen habitu tantum Parochialia, n. 602. Provideri debent per concursum, n. 603, V. *Concursus*.

Parochias duas æqualiter inhabitans, in utraque Matrimonium contrahere potest, l. 6, p. 3, n. 512, 723. Inæqualiter duas Parochias inhabitans, tantum in ea contrahere potest, in qua ex majore parte anni habitat, ib. Spectantes ad diversas Parochias, in utravis contrahere possunt, n. 716. Parochiale Beneficium obtinens modo per Canones præscripto, hoc ipso censetur approbatus etiam pro tota Diœcesi, si alii Parochi consentiant, imo probabiliter pro tota Ecclesia, l. 6, p. 2, n. 1535.

PAROCHIANI.

Parochiani non tenentur Dominicis et Festis majoribus audire Sacrum in Parochia, quamvis deceus sit, l. 3, p. 1, num. 672. Invitis Parochis possunt confiteri Mendicantibus, l. 6, p. 2, n. 1548, 2002.

PARTICIPANS.

Participans de damnatione dicitur, qui est socius injustæ acceptionis; ordinarie tenetur ad restitutionem. Etiam ad eam tenetur qui de re jam erepta participavit, l. 3, p. 2, n. 20, a n. 38, n. 45. Participans cum excommunicato non tolerato in eodem ipso peccato, ob quod alter jam antecedenter est excommunicatus et denuntiatus, eamdem excommunicationem incurrit, si tamen prius ter nominatim sit monitus; quod ultimum probabilius non requiritur, lib. 7, a n. 283.

PARTICULA CONSECRATA.

Particula consecrata, si decidat aut reperiatur in Altari, quid agendum. V. *Eucharistiæ Minister*, *Hostia*.

PARVITAS MATERIÆ.

Parvitas materiæ, in materia Simoniæ Juris naturalis non datur, l. 6, 3, p. 1, n. 193. Nec in materia venerea, secundum doctrinam Societatis JESU, a n. 910.

PASCENS.

Pascens in loco alieno, quomodo peccet et quando teneatur ad restitutionem. V. *Lignans in sylva*.

PASCHALIS COMMUNIO.

Datur præceptum etiam Ecclesiasticum, ut Fideles omnes adepti usum rationis communicent singulis annis in Paschate, id est intra 15 dies numerando octo ante et octo post Pascha, l. 6, p. 1, n. 586, 603, 625, 652. Sacerdos ubivis celebrando satisfacit huic præcepto, n. 586. Non alii Fideles ib. Illo etiam secundum communem, tenentur Hæretici, n. 626. Excommunicati, vel simili Censura inodati tenentur tollere impedimentum Communionis Paschalis, quamprimum possunt, n. 626. Ut huic præcepto satisfiat, debet Eucharistia sumi a baptizato et sumptio debet esse Sacramentalis, n. 165, 178, 596, 627. Huic præcepto non satisfit per Communionem sacrilegam, n. 628. Probabilius etiam non satisfit per materialiter tantum sacrilegam, n. 629. Qui tamen in Parochia communicasset sacrilege, non videtur obligandus item communicare in Parochia, n. 630. Ut illi satisfiat, debet in Parochia suscipi Communio vel alibi e manibus Parochi, aut de ejus licentia ab alio, n. 586, a n. 631. Famuli domestici intra septa Religiosa habitantes apud Patres Societatis JESU, satisfaciunt huic præcepto in eorum templis communicando, n. 635. Non Convictores, ibid. Puerperæ quando obligentur. V. *Puerpera*. Studiosi ubi obligentur. V. *Studiosus*. Homo semifatuus, si sit capax absolutionis et absit periculum irreverentiæ, obligatur hoc præcepto; etiam plane fatuus, tempore lucidi intervalli, n. 658. Ad Communionem Paschalem tenentur pueri, per ea loquendo, si discernant hunc cibum spiritualem, nisi Parochus vel Confessarius judicet differendum, l. 6, p. 1, n. 586, a n. 649. V. *Puer*.

In Paschate dari potest illi extra Parochiam, qui in ea communicare non potest, nec veniam a Parocho petere, n. 479. Etiam illi, qui Paschali Communioni in sua Parochia satisfecit, ib. Etiam illi, qui ex præcepto necdum tenetur ad Communionem, ib. Etiam vagis, peregrinis et advenis in Paschate Communio dari potest, qui ubicunque communicando præcepto satisfaciunt, n. 479, 586, 638. Qui prævidet tempore Paschali se impediendum, probabiliter non tenetur prævenire, si semel eo anno communicaverit, vel brevi post Pascha esse communicaturus, n. 586, 682. Si autem prævideat se toto tempore Paschali impediendum, nec postea habiturum occasionem, vel prius diu post Pascha, tenetur probabilius prævenire n. 642. Prævidens se impediendum in secunda septimana, tenetur prævenire in prima, n. 643. Qui ex malitia vel impotentia non communicavit in Paschate, probabilius et in praxi debet statim post communicare, quamprimum potest, num. 586, 644.

In Paschate communicans indigne, ne infamiam subeat, peccat, l. 6, p. 1, n. 537.

Paschale tempus aliquando extenditur, n. 641.

PASQUILLUS.

Pasquillus ab Hæreticis impressus contra varios status hominum, modo Fidem non tangat, secluso periculo pervérsionis licite legitur, lib. 7, n. 386.

Pastor. V. *Parochus*.

PASSIO.

Passionis septimana teguntur icones Altaris et imagines Sanctorum, l. 6, n. 2055, D. 240.

Passio in Missa solemni legitur a celebrante ad cornu Epistolæ, sed in Missis privatis ad cornu Evangelii, D. 239.

PATENA PRO SACRIFICIO.

Patena pro Sacrificio sub mortali requiritur consecrata, quæ probabiliter censetur consecrata, si cum illa sit celebratum, l. 6, p. 2, n. 308. Patena non necessario est ejusdem materiæ cum Calici; debet tamen esse materiæ alicujus, cujus debet esse Calix

scilicet ex auro, argento, stanno, vel etiam secundum aliquos ex plumbo, etc., n. 308, 347.

PATER.

Pater post annum tertium tenetur educare prolem usque ad emancipationem, nisi ipse esset pauper, et mater dives, l. 3, p. 1, n. 695. Tenetur proli non tantum legitimæ, sed etiam spuriæ curare alimenta juxta suum statum, nisi hæc aliunde se alere possit; deinde etiam dotem filiæ, ib.

Pater potest ex rationabili causa filio negare vestes, aut prohibere egressum e domo die festo, quamvis is per accidens non audiat Sacrum, n. 688. Pater posset esse patrinus filii sui illegitimi, l. 6, p. 2, n. 357. V. *Parens.*

PATERFAMILIAS.

Paterfamilias tenetur ex officio et justitia indagare in peccata subditorum, l. 2, n. 208.

PATERNITAS.

Paternitas est inter adoptatem et adoptatum, ac hujus descendentes, et hæc est perpetua, lib. 6, p. 3, n. 589.

PATRIA POTESTAS.

In patria potestate quis constituitur vel per procreationem ex Matrimonio legitimo, saltem existimato ab alterutro conjugum, vel per legitimationem prolis, vel per adoptionem hominis liberi, lib. 3, p. 1, n. 1027.

PATRIMONIUM.

Patrimonium, Titulus mensæ, Missarum, etc., non dant subjectionem ad effectum alicubi suscipiendi Ordines, l. 6, p. 2, n. 2178. Patrimonium, ut approbetur pro titulo Ordinationis, in quibusdam Diœcesibus requiritur, ut consistat in bonis determinatis, in publice et judicialiter recognitis, ut ordinarie majus sit quam Beneficium etc., a n. 2270.

PATRINUS.

Patrini Baptismi sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam: eorum officium est, baptizatum in rebus fidei instruere, Orationem Dominicam et Symbolum docere etc., l. 6, p. 1, a n. 346.

In patrinis varia requiruntur: v. g. ut habeant usum rationis, ut sint valide baptizati, ut ad hoc sint designati etc., n. 346. Valide sed illicite, sunt Patrini: Abbas et Monachus, conjuges respectu conjugum, parentes respectu filiorum extra necessitatem, moribus infames, etc., ib. In Baptismo solemni ordinarie sub gravi peccato adhiberi debent; probabilius tamen non in Baptismo sub aliqua conditione collato, a n. 348. Duo ad summum adhiberi possunt, sed diversi sexus, et non duo conjuges, nisi consuetudo sit contraria, n. 346, a n. 350. Ordinarie non debet adhiberi mutus, n. 355. Nec qui septennium nondum implevit, n. 356.

Patrinus filii sui illegitimi posset esse pater, n. 357. Item, si mater moriatur in partu, vel pater ante partum, parens alter susperstes potest esse patrinus aut matrina propriæ prolis, n. 358.

Patrinus contrahit cognationem spiritualem cum baptizato, item cum ejus patre et matre, quos inter impedit ac dirimit Matrimonium; probabiliter tamen non impedit usum jam contracti Matrimonii, n. 346, 358.

Patrinus non designatus a parentibus vel in horum defectu a Parocho, probabilius non contrahit cognationem spiritualem, nec probabiliter assistens Baptismo non solemni, a n. 359. Si plures designentur, probabilius illi solum contrahunt eam, qui primo tangunt infantem baptizatum, qui contactus, saltem mediis vestibus vel fasciis, ad cognationem contrahendam est necessarius, n. 360, 363. Per Procuratorem infantem levans, probabilius cognationem contrahit, non vero ipse Procurator levans; nec ipse dans commissionem, si eam revocet, quamvis alter revocationis ignarus levaret, a n. 364. Si communitas aliqua, v. g. Capitulum fiat patrinus infantis, quam levet per procuratorem, probabilius nullus Canonicorum cognationem contrahit, etc., n. 366. Si absens et ignorans designetur Patrinus et alter ponatur supplens, neuter cognationem contrahit, n. 367. Probabilius eam non contrahit Fidelis respectu parentum infidelium, nec Infidelis respectu parentum fidelium, a n. 368. Catholicus ob rationabilem causam potest esse Patrinus infantis hæretici, etiam Prædicante baptizante, si non exigatur aut approbetur ritus Acatholicus, n. 346, 370.

Patrinus hæreticus in Baptismo Catholici ordinarie admitti non potest, etc., n. 346, a n. 371.

Patrinus probabiliter potest esse ipse baptizans, si sibi alium levantem substituat, n. 353.

Patrinus in Confirmatione ordinarie adhiberi debet unus, l. 6, p. 1, a n. 394. Unus potest esse Patrinus plurium, n. 396.

Patrinus potest esse Clericus; item Monachus respectu Monachi, etc., n. 397. Probabiliter non contrahit obligationem instruendi confirmatum, n. 394, 397.

Patrinus esse potest ipse confirmans, si per alium assistat, n. 398.

Ordinarie deberet esse diversus a Patrino Baptismi n. 394, 398. Item ejusdem sexus et ætate non minor, etc., n. 399. Debet ordinarie esse confirmatus, n. 394, 400. Contrahit cognationem spiritualem cum eo et ejus parentibus, si eum tangat alias non, nec probabiliter in necessitate assistens, n. 394.

PATRONUS.

In Patronos eligi non possunt nisi qui ab universali Ecclesia sub titulo Sanctorum coluntur l. 6, p. 2, n. 2055, D. 203.

Patroni civitatis vel Regni electio fieri debet per secreta suffragia a populo, mediante Concilio generali illius civitatis vel loci, cui accedere debet consensus Episcopi et Clerici, non autem fieri debet ab Officialibus, aut etiam Regnum repræsentantibus, sine speciali mandato, a D. 204. Causæ electionis novorum patronorum, a S. Congregatione examinari et approbari debent, D. 207. Si in locis Diœcesis nullus reperiatur electus Patronus, tenetur Diœcesis ad Festum cum Octava de patrono Civitatis, D. 208. In patronorum præcedentia servandus est ordo Hierarchiæ Ecclesiasticæ, D. 209.

Patroni non sunt inserendi Litaniis sine speciali concessione, D. 210. Festum Patroni. V. *Festum.*

PATRONUS BENEFICII.

Patronus, si, postquam unum præsentavit, postea præsentet alium et velit hunc præferri, Prælatus poterit instituere, utrum maluerit, si Patronatus sit Laicus, qui si sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure, l. 4, n. 298. Item Collator poterit conferre

utri maluerit, si ex duobus Patronis alter hunc, alter alterum præsentet : imo probabiliter tunc poterit Episcopus conferre uni tertio, ib. Si plures Patroni sint discordes, is instituendus est, in quem plures conveniunt; ibid.

Patronus præsentato confert jus ad rem, jus autem in re et collatio Beneficii per institutionem datur, l. 4, n. 298.

Patronus, Beneficio vacante, si Patronatus sit Laicus, intra quatuor menses præsentare tenetur; si sit Ecclesiasticus, intra sex : si mixtus, etiam intra sex, n. 294, 306. Si Beneficium sit Curatum, debet præsentatio fieri etiam a Laicis intra 20 dies et præsentatus, intra duos menses a die peracti examinis instituì, alias præsentatio devolvitur ad Superiorem, etc., n. 306. Qui debet instituere, potest prolongare tempus ad aliud quadrimestre, vel semestre, n. 307. Menses computantur de momento ad momentum : incipit autem tempus currere ab hora, qua Patronus habuit notitiam vacationis. Quod si plures, v. gr. sex sint Patroni et quinque scientes vacationem neglexerint præsentare, sextus, qui nescivit, præsentat solus, n. 308. Tempus hoc non currit legitime impedito, ib.

Patronis litigantibus de jure præsentandi currit tempus, non autem litigantibus de habilitate præsentandi, etc. Nec si lis sit inter præsentandos, ib.

Patronis incipit currere novum tempus, si præsentatus renuntiet aut moriatur, vel præsentatio inveniatur irrita, n. 309. Si præsentet vel conferat post elapsum tempus, actus irritari potest, etc., n. 310. Si plures patroni præsentent per modum unius, si unus sit omissus, præsentatio nulla est : si autem præsentent per modum plurium, præsentatio a majore parte patronorum facta est probabiliter valida, n. 311.

Patroni ante præsentationem possunt mentem suam variare : post eam solus patronus Laicus, n. 315.

Si patronus Laicus inscienter indignum vel inhabilem præsentet, poterit intra statutum tempus præsentare alium ; idem potest patronus Ecclesiasticus, si scienter id faciat tam Laicus, quam Ecclesiasticus, probabilius privatur jure præsentandi pro ista vice, l. 4, a n. 316. Si patroni sint plures in solidum, v. g. sex, et quinque præsentarint indignum, sextus retinet jus præsentandi, n. 318.

Patronus non potest præsentare se ipsum; nequidem per procuratorem; cum patronum præsentare potest : item filium suum, a n. 326. Potest patronus a papa, aut si pauper sit, per viam deprecationis ab Ordinario obtinere Beneficium, n. 328.

Patroni consensus ex honestate tantum requiritur ad alienationem dotis Ecclesiæ, etc., l. 4, n. 355.

Patronus non potest, etiam cum consensu Episcopi auferre Fundatoris insignia posita in Ecclesia vel Altari, et sua substituere, imo sua nequidem potest simul apponere, n. 857.

Patronus. V. *Juspatronatus*, *Præsentatio ad Beneficium.*

PAUPER.

Pauperes tenentur jejunare eo die, quo simul habent plenum prandium nisi ex præcedenti inopia ita essent debilitati, ut commode jejunium ferre non possent, l. 3, p. 2, n. 1321. Possunt deficientibus cibis esurialibus comedere carnes, a n. 1322.

Pauper in ordine ad dispensationem Matrimonialem ordinarie dicitur, qui labore manuum vivere debet, etc., l. 6, p. 3, a n. 856.

Paupertas unius sponsi probabiliter non sufficit ad dispensationem titulo paupertatis impetrandam, n. 860.

Paupertas probari debet per testimonium parochi juramento firmatum, Notarii publici, etc., hoc modo : Beatissime pater exponitur humiliter Sanctitati Vestræ, etc., n. 861, 927.

Pauper post signatam Romæ supplicam, ante executionem factus dives, non potest contrahere vi dispensationis obtentæ, n. 859.

Pauperum nomine in Testamentis veniunt illi, qui secundum statum suum vivere non possunt; item probabiliter Monasteria Mendicantium, etc., l. 3, p. 2, n. 1129, 1143.

Pauperibus restituens, si sufficientem diligentiam pro inveniendo domino rei adhibuerit, ad nihil tenetur, postea domino comparente; secus autem, si eam non adhibuerit, quamvis id fecerit suadente Confessario, per se loquendo, n. 84, a n. 95, a n. 409, a n. 420. Pauperi quando quis teneatur subvenire, item, pauper se fingens ideoque extorquens eleemosynam, an obligetur ad restitutionem. V. *Eleemosyna.*

Paupertas Religiosa. V. *Religiosus.*

PECCARE.

Peccare non potest Deus, nec Christus, nec Beati in sensu compositivo visionis Dei, nec creaturæ irrationabiles, l. 5, n. 60. Per se et absolute loquendo, omnis pura creatura rationalis peccare potest, n. 61.

Peccatur per rationem superiorem et inferiorem, et formaliter per solam voluntatem, a n. 62. Non peccatur in somno, n. 65.

PECCATOR PUBLICUS.

Peccator publicus censetur ille, cujus crimen notorium est vel jure, vel facto, vel fama, lib. 6, p. 1, n. 138.

Peccatori publico, post factam Confessionem dicenti se absolutum, ideoque petenti Communionem, ea negari potest et debet, dicendo : Ante Communionem publicam prius publice ostendi debet mutatio mali status, etc., l. 6, p. 2, n. 1974.

Peccatori publico et indigno, per se loquendo, dari non debet Eucharistia, l. 6, p. 1, a n. 137, 487. An, et quando illi item quando occulto negari debeant Sacramenta. V. *Minister Sacramentorum.*

PECCATUM.

Peccatum diversimode sumitur, scilicet, pro peccato naturæ, artis vel moris, peccatum moris aliquando pro causa vel effectu peccati, aliquando pro materia, circa quam versatur peccatum, aliquando pro hostia in expiationem peccati, l. 5, n. 2.

Peccatum mortale et proprie dictum, est transgressio legis, sive exercitium libertatis contra Regulam obligantem ad honeste operandum, n. 1, 11. Dividitur in spirituale et carnale, n. 3. Item in peccatum contra Deum, proximum et se ipsum; oris, operis, cordis; item in peccatum per excessum et defectum; commissionis et omissionis : ex passione, ignorantia et malitia; item in proprium et alienum; in originale et personale; actuale et habituale; remissibile et irremissibile, quod ultimum tamen probabilius non datur; in Philosophicum et Theologicum; in mortale et veniale, etc., a n. 449.

Peccatum mortale est, quod ob sui gravitatem, gratiam et amicitiam cum Deo solvit et pœnam

æternam meretur. Veniale quod gratiam et amicitiam non tollit, fervorem tamen Caritatis minuit et pœnam temporalem meretur, n. 183. Dantur ex natura sua mortalia et venialia; a n. 184. Mortale per se est, intra cujus objectum est aliquid secundum se grave, mortale per accidens, cujus objectum non est aliquid de se grave, n. 198. Mortale per se aliud ex toto genere, aliud tantum ex genere suo. Ex toto genere, quod semper est mortale, ita ut intra idem genus non possit dari veniale, per se loquendo. Ex genere suo tantum est mortale, intra cujus genus potest dari veniale, n. 199. Mortalia ex toto genere suo sunt infidelitas, blasphemia, odium Dei, quo quis vult aliquid, quia Deo malum est, perjurium, quo infinita Dei veritas vocatur in testimonium falsi, desperatio, præsumptio, etc., a n. 200. Mortalia ex genere suo tantum sunt, quæ repugnant Caritati erga se ipsum et proximum, Religioni, pietati, obedientiæ, humilitati, etc., n. 201. Venialia ex genere suo sunt, quæ opponuntur liberalitati, magnificentiæ, veracitati, modestiæ, etc. Mortale et veniale differunt quod mortale sit simpliciter aversio a Deo, veniale autem tantum impediat perfectiorem conversionem ad Deum : item, quod mortale ponat finem ultimum in creatura, veniale autem relinquat conversionem saltem habitualem ad Deum tanquam finem ultimum, etc., a n. 206.

Ad peccatum requiritur aliqua advertentia ad legem Dei et malitiam objecti ; item voluntarietas et libertas, l. 5, n. 1, a n. 13, n. 30, 215. Ad mortale, plena et perfecta advertentia, item plene deliberatus consensus, a n. 16, a n. 215, a n. 217. Ad veniale, semiplena advertentia vel consensus, a n. 218. In dubio de semiplena advertentia vel consensu, ordinarie timoratæ conscientiæ homines possunt credere se non plene consensisse, n. 226. Advertens esse malum, nec cogitans, an sit mortale, an veniale, ordinarie peccat venialiter, l. 1, a n. 2. Quod sit inadvertenter ex consuetudine, non est peccatum, est tamen obligatio talem consuetudinem emendandi, l. 5, n. 47. Sciens esse mortale et abstrahens cujus speciei (si ita abstrahi possit) peccat mortaliter peccato speciei innominatæ, n. 228. Plene advertenter deliberans, an velit in mortale consentire, peccat mortaliter, n. 229. Indeliberate facta, illa retinent malitiam objectivam, quæ hoc retinent, propter quod alias prohibentur, ita ut si ad illa accederent sola advertentia et libertas, hoc ipso essent formalia peccata, alia indeliberate facta non retinent malitiam objectivam, etc., n. 48. A peccato formali excusaret ignorantia invincibilis Dei, si daretur, a n. 25, 50.

Peccatum factum ex ignorantia invincibili Dei, habet malitiam formalem, n. 571.

Ad peccatum mortale requiritur ordinarie materia gravis ; quæ autem talis sit, ex variis cognosci potest, n. 215, a n. 230. Mortale fit veniale, si ex parte intellectus non sit perfecta advertentia, seu deliberatio ; item, si ex parte voluntatis non sit perfectus consensus ; item, si materia sit levis seu parvi momenti, l. 5, n. 215. Mortale defectu materiæ fit veniale, si hæc sit levis, non præcise respectu ad totum, sed in se et spectatis omnibus circumstantiis, etc., cum materia levis non substet obligationi gravi, a n. 230.

Mortale non fit ideo veniale, quia transeunter et subito committitur, si committatur cum plena advertentia et consensu plene libero, n. 235. Mortale etiam fit quandoque veniale et e contra veniale fit mortale propter mutationem legis et conscientiæ propter malam comparationem animi, oppositionem ad aliam virtutem, scandalum, etc., a n. 235, n. 297. Veniale fit mortale ratione contemptus absoluti et formalis, quando ideo præceptum violatur, quia ipsi aut superiori quis renuit subjici, etc., a n. 236. Ratione finis adjuncti veniale fit mortale, quando, v. g. quis leviter mentitur ad carnalem copulam extorquendam, etc., n. 236. Item ratione scandali fit mortale, si ruina per illud proximo causanda sit mortalis, ib. Item ratione periculi proximi incidendi in mortale, quando quis sine sufficienti cautela aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, etc., n. 236, a n. 252. Item ratione numeri fit mortale, si materiæ vel effectus multorum venialium uniantur, alias non, l. 5, a n. 284. Omnia venialia, in quibus materiæ vel effectus non uniuntur, velle committere, per se loquendo, non est mortale ; tali tamen voluntati sæpe conjungitur mortale, n. 288.

Peccatum contemptus male confunditur cum peccato ex malitia, vel ex consuetudine, vel cum inobedientia mortali, a n. 248.

Peccatum internum non complet in ratione peccati externi per ullos actus vel omissiones necessarias, sed per aliquid dependens ab actu interno actualiter existente, a n. 27.

Peccatum internum dicitur prodire in actum externum, si illa manifestatio peccati censeatur in ratione peccati externi esse mortalis, l. 6, p. 2, a num. 1649.

Peccata non sunt omnia æqualia, l. 5, n. 114, a n. 184. Eorum inæqualitas specifica ex variis capitibus desumitur, 113, 115, a n. 121.

Quæ distinguantur specie et unde eorum distinctio quoad confessionem desumenda. V. *Distinctio specifica peccatorum.* Quæ peccata et unde distinguantur numero. V. *Distinctio numerica peccatorum.*

Peccati effectus an sit peccatum. V. *Effectus peccati.*

Peccatum non est omnis actio hominis non amantis Deum, aut infidelis, l. 5, n. 12.

Peccatum est, nullo modo omnia referre ad Deum, a n. 208. Imperfectiones deliberate admittere, ordinarie est peccatum, a n. 212. Item inspirationes divinas contemnere, aut illis non obsequi, quæ tendunt ad opus præcepti ; alias non, n. 211.

Peccata non tantum mortalia, sed etiam venialia reservari possunt : de facto autem non solent reservari nisi certo mortalia, l. 6, p. 2, a n. 1604.

Peccatum indigne communicantis non est omnium gravissimum, l. 6, p. 1, n. 515.

Peccatum commissionis et omissionis. V. *Commissionis peccatum.* Peccata ignorantiæ quæ sint. V. *Ignorantia.* Quomodo confitenda. V. *Confessio.*

Peccato cooperari, an et quando liceat. V. *Cooperatio.*

Peccata confiteri debemus, sicut erat Conscientia, tum quando committebantur, sive sicut Conscientia dictat esse commissa, etc., l. 6, p. 2, a n. 946.

Peccatum factum ex errore est ejusdem speciei cum illo, quod fit ex vero judicio, n. 950.

Peccata specie inadæquata tantum distincta, si dentur, probabiliter non debent specialiter in Confessione exprimi, n. 1137.

Peccatum veniale, cui excommunicatio annexa, in Confessione omitti non potest, l. 7, n. 169.

Originale peccatum, si solum sit, remitti potest

sine ulla proprie dicta pœnitentia, l. 6, p. 2, num. 2012.

Peccatum semel manifestatum, in Confessione generali omitti potest, nec necessario peccata ab ultima Confessione commissa a reliquis secerni debent, n. 579.

Peccatum remissum manet materia valida Sacramenti pœnitentiæ, l. 6, p. 1, n. 25.

Peccata, quæ sint materia Confessionis ; dubia an et quando confiteri debeamus, etc. V. *Pœnitentia.*

Peccatum directe in Confessione remittitur, quod ratione sui independenter ab alio peccato remittitur : indirecte, quod non ratione sui, sed dependenter ab alio remittitur, l. 6, p. 2, n. 597. Veniale peccatum non remittitur sine mortali, n. 2014. Mortale unum non remittitur sine altero, a num. 737, 752.

Peccatorum circumstantiæ. V. *Confessio.*

Peccatorum catalogus pro instituenda Confessione generali, l. 6, p. 2, n. 1883.

Peccatum quando dicatur publicum, notorium, deductum ad forum contentiosum. V. *Delictum.*

Peccata capitalia quibus mediis emendentur; etiam, quæ sint universalis media contra peccata. V. *Confessarius.*

Peccata reservata. V. *Reservatio casuum.*

Peccata militum. V. *Miles.*

PECUNIA.

Pecunia a dæmone accepta, si sciatur, quod dæmon eam alicui sit furatus, debet restitui, alias spectato jure naturæ, retineri potest, l. 3, p. 2, n. 292 : pecuniam adulterinam non licet exponere l. 3, p. 2, n. 1029. V. *Moneta.*

PENSIO BENEFICII.

Pensio non est Beneficium, nisi in Titulum novi Beneficii erigatur, nec est aliquid spirituale : quod si illa erigeretur in Titulum, posset quis super ea promoveri ad sacros Ordines, l. 4, a n. 1117.

Pensio Beneficii est jus percipiendi fructus ex alieno Beneficio, num. 116. Alia est temporalis, quæ datur propter ministerium temporale ; alia spiritualis, quæ fundatur in Titulo mere spirituali ; alia media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, ib. Eam Beneficio imponere potest Papa, etiam sine causa, sed non licite ; item Episcopi, si adsit justa causa ; item Legatus a latere, non vero Vicarius Episcopi vi officii, etc., n. 1116, a num. 1121. Impositio ejus facta ab alio, quam Papa, sine justa causa, est invalida. Justæ autem causæ, ob quas imponi potest, sunt, v. g. necessitas vel magna utilitas Ecclesiæ, alimentatio necessarii ministri in Ecclesia, etc., n. 1125. Etiam est invalida, si non sit commensurata causæ, n. 1126. Ad eam consensus Beneficiati ordinarie requiritur, n. 1127. Potest ea a Papa imponi omnibus Beneficiis, etiam patronatis, non requisito patrono : item Episcopatui, parochiæ, etc., non autem fructibus Ecclesiæ, necdum erectis in Beneficium, nec quotidianis distributionibus, etc., n. 1116, a n. 1128. Non potest ea, secundum communiorem, imponi ab Ordinario Beneficio pinguiori, si Beneficia inæqualia permutentur, ut sic inæqualitas ista compensetur, n. 1104.

Pensio debet ita esse moderata, ut Beneficiato relinquatur competentia vivendi, l. 4, n. 1116, 1133. Si redditus omnibus annis diminuantur, debet diminui pensio, ut congrua vivendi competentia maneat, num. 1134. Si tractu temporis fructus sint diminuti, potest Episcopus pensionem reducere ad debitam quantitatem, etiamsi a Papa sit imposita, nisi specialiter prohibeatur, num. 1135. Communiter imponitur in collatione Beneficii, etc., num. 1136. Ad valorem ejus non requiritur scriptura, n. 1137. Potest ea constitui pro tempore, quo pensionarius indigebit, n. 1138. Potest ea a Papa imponi cum clausula, ut solvatur etiam ante obtentam possessionem Beneficii et quamvis nulli perciperentur fructus, n. 1139. Si illa uni constituatur in pluribus Beneficiis, non censetur imposita singulis in solidum, sed pro rata et proportione ad fructus Beneficiorum, n. 1140. Reservatio ejus probabiliter non est odiosa, n. 1120. Eam reservare potest solus Papa personæ incertæ et non nominatæ, qui etiam solus potest cum Episcopo dispensare, ut pensionis sit capax ; item, ut Episcopus retineat pensiones ante Episcopatum habitas, n. 1141. Ordinarie incapax Beneficii etiam est incapax pensionis, non tamen semper, l. 4, n. 1142. Ejus capaces sunt Equites Melitenses et soli Clerici, etiam illegitimi, expositilii, non vero excommunicati, suspensi, interdicti, etc., a n. 1143. Etiam ejus capax est, qui non potest recitare Officium B. Virginis, si Episcopus hanc obligationem mutet in alias orationes, n. 1150. Pensionem alicui impedimentum habenti conferens, tacite cum eo dispensat, si possit, ib.

Pensionem impetrare volens varia narrare debet, v. g. si alia pensio vel onus Beneficio incumbat, super quo petit pensionem, etc., a n. 1151. Eam solvere tenetur sub mortali Beneficiatus, si fructus Beneficii percipiant, etc. Qui si monitus non solverit, tenentur ejus hæredes, quod si illi non possint, probabiliter tenetur successor, a n. 1159. Si Beneficiatus anticipate, v. g. trium annorum pensionem solverit pensionario et hic pensionem hoc anno alteri resignet, probabiliter tenebitur Beneficiatus huic pensionem illam solvere ; manet tamen Beneficatio actio ad repetendas solutiones præstitas, n. 1163. Si pensionarius ante terminum solvendæ pensionis moriatur, tenetur Beneficiatus solvere hæredibus pro rata fructuum perceptorum vivente pensionario, l. 4, n. 1164.

Pensio, si dicatur solvenda in tot ducatis auri de Camera, si solvenda sit in Curia Romana, in hac determinate specie solvi debet, alia sufficit æquivalens, etc., n. 1165. Si beneficium, cui pensio imposita, dismembretur tantum quoad fructum, retinens Beneficium tenetur ad totam pensionem, si etiam quoad Titulum dismembretur, singuli Beneficiati videntur obligari pro rata, n. 1166.

Pensionem solvere tenetur Beneficiatus procuratori ostendenti mandatum pensionarii et asserenti hunc adhuc vivere, n. 1167. Ea exigi non potest, nec solvi ante completam expeditionem litterarum, nisi in hoc dispensetur, n. 1168. Potest ea ab una persona transferri in aliam, etc., n. 1169. Potest eam concedere solus Papa cum potestate transferendi in alium, n. 1170. Si ea fiat ab infirmo, debet fieri absolute et non conditionate, si moriatur, etc., ib. Qui potest transferre totam pensionem, per se loquendo, potest etiam transferre tantum partem et aliam sibi retinere : item, qui potest transferre, v. g. 50 ducatos, si transferat 60, valet translatio, sed tantum quoad 50, etc., n. 1171. Non debet ea transferri pro pretio, n. 1172. Si ea transferatur, non est opus fieri mentionem litis, n. 1173. Non potest

ea transferri nisi in capacem primo habendi pensionem, etc., n. 1174. Ea ob varias causas amittitur, v. g. si quis tanto tempore non gestet habitum Clericalem, ut ab omnibus reputetur Laicus; si per se ipsum exerceat officium sæculare criminale : si assumat militiam sæcularem, etc., non vero amittitur per privationem omnium Beneficiorum ob delictum, nec per assumptionem ad Papatum, Cardinalatum, etc., a n. 1175. Ea cessat moriente illo, in cujus utilitatem alteri facta est, nisi ante mortem in alium sit translata, n. 1179. Item cessat, si a pensoniario gratis remittatur, etc., n. 1180. Extinguitur ordinarie per mortem pensionarii; posset tamen Papa eam facere perpetuam ex plenitudine potestatis, n. 1116. Semel extincta non reviviscit, n. 1181. Ipsa pensio secundum se probabilius non videtur posse pecunia redimi sine auctoritate Papæ; fructus autem ejus propria auctoritate vendi possunt, etc., a n. 1182. Ea secundum commune spectat ad hæredes, mortuo pensionario, n. 951.

Pensionario solutio pensionis semel facta a Beneficiato, vel alio cum ejus consensu, tribuit quasi possessionem in posterum exigendi pensionem, etc., l. 4, n. 1153.

Pensionarius varia habet jura, v. g. agendi contra Beneficiatum et ejus successores, regrediendi ad Beneficium, si pensio non solvatur, etc., n. 1154. Etiam varias habet obligationes, v. g. sub onere non faciendi fructus suos et restituendi; tenetur quotidie orare Officium B. Virginis, ex Constitutione Pii V, etc., n. 1116, 1118, a n. 1155, pensionarius non tenetur ad Horas, si fruatur pensione ob obsequia sæcularia, n. 1186.

Pensionarius probabiliter pensionem suam expendere potest in usus profanos, n. 1355. Superfluos fructus pensionis non tenetur impendere in usus pios, sed de iis libere potest disponere, n. 1157.

PERCUSSIO CLERICI.

Percussio Clerici, quæ fit suadente Diabolo, habet adjunctam excommunicationem, l. 7, n. 300. V. *Excommunicatio.* Illa autem censetur fieri suadente Diabolo, quando fit injuriose sine justa causa et si sit sacrilegium interne et externe grave, etc., n. 301. Censetur ea notoria et publica, ideoque percussor vitandus, si multis notum sit ita, ut in judicio negari non possit et fama illius sit a fide dignis, quæ faciat mortalem certitudinem, etc., a n. 178. Percutiens Clericum, Hæreticum factum, fit irregularis, l. 7, n. 530.

Percutiens laicum putans esse Clericum, contrahit malitiam sacrilegii, non excommunicationem, n. 322.

Percussor Clerici absolvi debet in foro fori, secundum formulam in pontificali Romano præscriptam, quamvis forte prius absolutus sit in foro Conscientiæ, quod tamen pro Germania consuetudine et non usu est abrogatum, n. 324. Ut talis absolvatur, varia observari debent, n. 32.

Percutiens Canonessam, an incurrat excommunicationem latam in percussores Clericorum, n. 215. V. *Canonessa.*

PEREGRINATIO, PEREGRINUS.

Omnis pia peregrinatio excusat a jejunio, l. 3, p. 2, n. 1345.

Peregrinus proprie dicitur, qui aliquo venit animo non manendi, sed tantum subsistendi ad dies aliquot, vel ad summum per minorem anni partem, lib. 1, n. 682. Non obligatur legibus sui domicilii, dum ab eo abest, ibidem. Antequam exeat e suo territorio, probabiliter non tenetur v. g. audire Missam in festo speciali sui territorii, si antequam exeat nullum fiat Sacrum, vel si præter illud, quod jam fit, postea fiat aliud, etc. Si autem fiat unum tantum, antequam exeat, illud probabiliter tenetur audire, n. 684. Si ideo exeat, ut eximatur a lege, per se loquendo, non tenetur lege, n. 683. Regulariter non tenetur præceptis specialibus loci in quo moratur, n. 685. Non obligatur præceptis juris communis, si non sit in usu in loco, in quo moratur; alias illis tenetur, n. 687, 689. Si sit speciale præceptum et in loco, e quo exit et speciale in loco, ad quem venit, probabiliter nullo obligatur, n. 686. Si acquirat domicilium in aliquo loco, statim tenetur præceptis illius loci; item, si acquirat quasi domicilium, n. 688. Tenetur legibus de contractibus loci illius, in quo moratur; item illis, quæ sunt specialiter ad cavendum damnum vel injuriam loci, ad quem venit, n. 689.

Peregrini brevi tempore alicubi commorantes, non possunt ligari Censuris locorum, l. 7, n. 17.

Peregrinus servans ritum Romanum licite utitur Ritu et Missali Diœcesis, in qua reperitur, l. 6, p. 2, n. 368.

Peregrinus per pagum transiens invalide contrahit coram Parocho illius loci, l. 6, p. 3, n. 754. Item, qui ex causa exiguo tempore domo abest, non potest contrahere coram Parocho illius loci : aliud est, si alicubi pro majori anni parte habitationem fixerit, vel eo venerit animo manendi, saltem majori anni parte, n. 512.

Peregrini possunt sibi eligere locum Baptismi, l. 6, p. 1, n. 275.

Peregrinus, quoad reservationem judicandus est juxta diœcesim, in qua versatur, l. 6, p. 2, n. 1599. Habens reservatum, in Diœcesi, ubi non est reservatum, absolvi potest a quocunque approbato ordinarie sine onere sistendi se suo Episcopo, n. 1631.

PERICULUM REI.

Periculum rei pertinet ad Dominum rei, quod transfertur in alterum per contractus illos, per quos transfertur dominium, l. 3, p. 2, n. 705.

PERICULUM MORTIS.

Periculum mortis est, quando sub dubio vel timore mors expectatur, l. 6, p. 2, n. 1559. In eo omnis homo, regulariter loquendo, tenetur elicere contritionem et procurare moralem certitudinem status gratiæ, a n. 2009. V. *Articulus mortis.*

PERICULUM PECCATI.

Periculum peccati est aliquid inclinans seu disponens ad peccatum, l. 5, n. 252, 274. Dividitur in proximum et remotum, materiale et formale, etc. Proximum dicitur, quod habet frequentem conjunctionem cum peccato : Remotum, quod eam non habet, n. 252. Proximum aliud est absolute tale, aliud respective tantum. Absolute proximum (quod etiam intrinsece periculum dicitur) est, cui ex natura sua convenit habere frequentem conjunctionem cum peccato. Respective proximum (quod etiam extrinsece periculum dicitur) est qui ex varia conditione hominum convenit quandoque habere, et quandoque non habere frequentem conjunctionem cum peccato,

etc., n. 253, proximum aliud est materiale, aliud formale. Materiale est, quod de se, secundum circumstantias suas exteriores, solet esse conjunctum cum peccato, quamvis non conjungatur ob specialem conditionem subjecti; Formale est, quod hic et nunc, consideratis omnibus circumstantiis extrinsecis, et intrincesis, solet esse conjunctum cum peccato, numer. 454. Formale aliud certum, aliud probabile, aliud leve. Certum est, quando quis firmiter sibi persuadet, se in tali occasione peccaturum, probabile est, quando non quidem ita firmiter, ob prudens tamen motivum merito credit, vel valde timet ne cadat. Leve est, quando non putat quidem se peccaturum, timet tamen aliquo modo, et fieri posset, ut caderet, n. 253; periculo formali se exponens peccat graviter vel leviter prout materia peccati fuerit gravis vel levis, a n. 256. Si periculum etiam de se absolute proximum, desinat esse formale; in necessitate illi se exponens non peccat, a n. 259. Nec peccat exponens se periculo levi peccandi, a n. 272.

Periculum, ut vitari debeat, prudens esse debet, n. 275.

Periculum seu occasio proxima peccandi per se, non est in mercatura, nec in militia, n. 276. Censetur esse periculum proximum, si puella procum admittat ad lectum; nec absolvi potest, nisi habeat propositum nunquam amplius illum admittendi, n. 281. Inter pericula proxima etiam sunt ordinarie choreæ nocturnæ, et aliquando etiam popinarum frequentationes, n. 282.

Periculo ebrietatis se exponens ordinarie peccat mortaliter, a n. 328. V. *Occasio peccandi.*

Perjurium. V. *Juramentum.*

PERMISSIO.

Permissio est facultas ponendi vel omittendi, aliquid, l. 1, n. 569.

Permittens non semper intendit vel approbat hoc, quod permittit, ib.

Permittens peccatum eo fine, ut peccatum fiat, vel ut peccantem punire possit, peccat: non vero, si permittat, ut plura peccata vel majora in posterum impediat, et alterum emendet, l. 2, n. 255, 276.

PERMIXTIO.

Permixtio rei alienæ cum tua, si fiat communi consensu vel casu, dominium totius est commune utrique; si fiat inscio vel invito altero, et si res diversi generis, quæ per ordinariam humanam artem sperari non possint, tu acquiris dominium totius, non autem si separari possint, l. 3, p. 2, a n. 116. Si facias permixtionem pecuniæ alienæ, cum tua, inscio vel invito domino, cum voluntate habendi totam ut tuam, acquiris ejus dominium tunc saltem, si tua fuerat in majori quantitate, etc., a n. 118.

PERMUTATIO BENEFICIORUM.

Permutatio generaliter sumpta convenit omni contractui; specifice sumpta est contractus, in quo res, prout a pretio contradistinguitur, commutatur cum alia re, permutatio Beneficiorum est reciproca eorum resignatio facta invicem inter permutantes, sive si duo unum vel plura sua Beneficia in manus Ordinarii, vel alterius Episcopali auctoritate præditi, resignent cum conditione, ut ille postea alteri alterius Beneficium conferat, quod Episcopus quandoque instituere potest, etc., l. 4, n. 884, 1081. Ea est favorabilis, num. 1081. Facta coram Ordinariis in mensibus reservatis, per Concordata Germaniæ est licita, n. 884. Facta cum compensatione inæqualitatis ordinarie est illicita, n. 884, a n. 1104. Facta hac lege, ut expensæ litis vel Bullarum refundantur per recipientem, videtur illicita et Simoniaca, n. 884, per eam probabilius vacant Beneficia, a n. 1082.

Permutari non potest Beneficium cum non Beneficio; probabiliter tamen potest quis Ordinatus super quibusdam Missis legendis, juncto his patrimonio, hunc suæ Ordinationis titulum permutare cum Beneficio alterius apud Ordinarium, n. 1084. Ad permutationem probabilius requiritur jus in re in Beneficiis, etc. n. 1085.

Permutari possunt Beneficia necdum possessa; item possessa cum non possessis, etiam solo verbo a Papa collata, etiam electiva, etiam exempta, etiam Dignitas cum simplici Beneficio, a n. 1086.

Permutare ea potest, qui accepit Beneficium animo illud dimittendi; item illegitimus, qui obtinuit Beneficium in Ecclesia, in qua habet aut habuit ejus pater, etc. l. 4, n. 1088. Potest ea fieri per Procuratorem, num. 1089. Ordinarie ad eam requiritur consensus permutantium, item Patronorum et Electorum, a n. 1090. Eam admittere debet aliquis Superior, n. 1092. Si duo Episcopi permutent, ea fieri debet coram Metropolitano. Si Episcopus cum Capitulo, coram Archiepiscopo, etc. n. 1093. Eam auctorizare possunt Episcopus loci, in quo est Beneficium; item Legatus a latere, in sua Provincia; item habentes auctoritatem quasi Episcopalem: item alii inferiores, si probent consuetudinem legitime præscriptam, etc. 2, n. 1094.

Etiam in mensibus papalibus permutationes ab Ordinariis admitti possunt, n. 1098. Ea fieri apud Ordinarium non potest nisi inter duos, n. 1099. Ea apud Ordinarium requirit causam justam, v. g. necessitatem vel saltem utilitatem Ecclesiæ, vel majorem Dei cultum; etiam sufficit utilitas vel commoditas permutantium, si hæc redundet in utilitatem Ecclesiæ, alias non, etc., a n. 1100. Si ea fiat, varia exprimi debent, v. g. qualitas Beneficii, si quis desuper sit Ordinatus, etc., a n. 1102. Ea fieri potest cum variis pactis et conditionibus, v. g. ut fiat compensatio pro incommodo subeundo apud Pontificem, etc., n. 884, a n. 1105. Non est statutum certum tempus intra quod Beneficia permutata conferri debeant, n. 1108. Probabiliter ab utroque permutante ea publicari debet, n. 1109. Si ea non habuerit effectum saltem absque culpa permutantium, probabiliter possunt propria auctoritate redire ad sua beneficia, ad quod tamen alii requirunt declarationem Superioris, l. 4, n. 1110. Si ea necdum completa, alter vel moriatur vel fiat incapax, antequam tuum Beneficium illi conferatur, illius tamen Beneficium tibi modo collatum sit, tuum tertio alicui conferendum erit tanquam vacans; quod si tuum necdum dimiseris, si Beneficia sint compatibilia, poteris illud retinere cum tuo, dummodo in permutatione fraus nulla intercesserit, n. 1111. Si alter, cujus Beneficium tibi collatum, moriatur, antequam tu resigneris; vel si ex culpa tua permutatio effectum non habuerit, probabiliter nec alterius Beneficium tibi debetur, nec ad tuum redire poteris, etc., n. 1112. Si ea fuerit nulla propter patronorum contemptum, poterunt illi alios ad ista Beneficia præsentare, n. 1113. Si permutans intra 20 dies a præstito consensu moriatur, Beneficium alteri conferri poterit,

n. 1114. Si ea peracta sit, licet conditio adjecta non impleatur, non potest repeti Beneficium, etc., n. 1115.

Permutatio Beneficii facta ab existente in excommunicatione majore, est irrita respectu excommunicati, non autem alterius, quocum fit permutatio, l. 7, n. 219. V. *Beneficium.*

Permutatio simoniaca. V. *Simonia.*

PERPLEXUS.

Perplexus, ut non peccet, tenetur adhibere media ad perplexitatem tollendam prius, quam tempus operis exsequendi adveniat, l. 1, num. 81. Si eam tollere conatus sit, et non possit, agens in ea non peccabit, a num. 81, num. 87. Si ipsi videatur una pars magis, altera minus mala, eligens eam, quæ videtur magis mala, peccat secundum quantitatem excessus apprehensi, num. 84. Si id, quod videtur minus malum, sit intrinsece malum, alterum autem non, probabiliter adhuc potest minus malum eligere n. 85. Si sciat unam partem esse peccatum, et dubitet, an altera sit peccatum, si utrumque sit æquale, tenetur eligere illud, de quo dubitat. Si autem ex altera parte dubitaret de graviore malo, posset aliquando eligere peccatum certum, quod est minus, n. 86. V. *Conscientia.*

PERTINACIA.

Pertinacia est, quando quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ. Ea est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti, vel si sit conjuncta cum periculo tertii, l. 5, n. 298.

PESTIFERI.

Pestiferis probabiliter non necessario ministratur Eucharistia; quod si fiat, non debet fieri medio aliquo instrumento, l. 6, p. 1, a n. 484.

PETENS ALIQUID.

Petens aliquid absolute, quod nullo modo sine peccato fieri potest, peccat : non vero, si ex justa causa aliquid petat ab altero, quod bene vel male fieri potest, quamvis sciat illum id faciendo peccaturum, etc., Sic, v. g. peccat invitans alium ad cœnam die jejunii, petens laborem die festo ab Hæretico, etc., l. 2, a n. 255.

PHARMACOPOLA.

Pharmacopola debet sufficientem habere scientiam; item ordinarie debet sequi opiniones Medicorum tutas : item, si habeat certum pharmacum, illud tenetur adhibere omisso incerto ; si non habeat certum, probabiliora et tutiora adhibere debet etc. Peccat, si melle in potionibus pro saccaro utatur; si medicamentum uno pro alio contra Medici præscriptum cum gravis damni periculo porrigat; si medicamenta ad fœtum expellendum vendat, etc., l. 4, n. 1532. V. *Emptio.*

Philtrum. V. *Maleficium.*

PHRENETICUS.

Phrenetico aut deliranti, si alligatus accipiat cibos etiam dari debet Viaticum, quamvis in phrenesi dicat se nolle illud, dummodo probabiliter præsumatur voluisse, et periculum irreverentiæ absit, l. 6, p. 1, a n. 66.

PHYSIOGNOMIA.

Physiognomia, quæ fit ex vultu, dispositione et habitudine corporis et membrorum, est licita, nisi ex ea aliquid nosci, aut prænuntiari intendatur, ad quæ non est proportionata, l. 3, p. 1, n. 8.

Pia causa. V. *Judex. Privilegium.*

Piæ causæ privilegia. V. *Dispositio.*

PIGNUS.

Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam, ut sit pro debito obligata; aliquando sumitur pro re ipsa, quæ datur, l. 3, p. 2, n. 1111. Eo contra voluntatem domini uti non licet, ib. Oppignorari non possunt, quæ non possunt vendi ; in necessitate tamen, quando vendi possunt, etiam possunt oppignorari, ib.

Pignus acceptum alteri oppignorari potest, ibid. Res eadem pluribus oppignorari non potest, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de priore moneantur, ib. Fructus pignoris ordinarie debent computari in sortem a creditore, a n. 1111. Annexa rei oppignoratæ manent domino : quod si res oppignorata varietur, quod de illa manet, etiam remanet oppignoratum, nisi aliquod artefactum ex illo fiat, n. 1113. Si pignori pactum adjectum fuerit, ut vendatur, nisi certo tempore redimatur, eo elapso vendi potest, etiam non monito debitore quod si illud pactum adjectum non fuerit, post trinam monitionem, n. 1111, 1114. Obligatio ejus variis modis solvitur, v. g. si creditori sit satisfactum pro debito; si creditor saltem tacite significaverit, rem sibi non esse obligatam : si Judex debitorem a debito absolverit, etc., n. 1116.

PILEOLUS.

Pileolo in celebratione Missæ sine licentia Papæ uti non licet, l. 9, p. 2, num. 400, num. 2055, D. 169. Nec assistens in Choro Missæ Conventualis cum per totum Canonem portare potest, in aliis vero divinis Officiis eo uti licet, D. 55.

PINGERE.

Pingere probabiliter non est servile, quod de rudibus lineamentis plerique concedunt, l. 3, p. 1, n. 573.

Pingens in aliena tabula facit eam suam ; debet tamen domino tabulæ pretium ejus persolvere, l. 3, p. 2, num. 135. Picturas plane obscœnas pingens, exponens, aut palam retinens peccat mortaliter, l. 2, num. 236, 243, l. 3, p. 1, num. 887.

PISCATIO.

Piscari de jure naturæ omnibus est licitum in locis communibus : potest tamen illud sub pœna prohiberi, l. 3, p. 2, num. 256.

Piscatio prohibita ordinarie non inducit obligationem restitutionis, num. 247, a n. 256. A piscatione, ad quam alter jus habet, impediens, facit injuriam, et tenetur compensare, n. 263.

Piscari saltem in fluminibus recreationis causa, probabiliter non est servile ; piscatio tamen moderata esse debet, l. 3, p. 1, num. 573, 576.

PIXIS EUCHARISTIÆ.

Pixides, quibus Hostiæ ad ægros deferuntur, non debent esse ex ligno, ære, vel cupro, sed ad minimum ex ebore vel stanno, l. 6, p. 2, num. 347. V. *Ciborium.*

PLANTA.

Planta cedit solo in quo ponitur, si radices egerit, ante non, etc., l. 3, p. 2, num. 132.

PLUVIALE.

Pluviali uti possunt Regulares, si cum venia Ordinarii processiones extra limites Conventuum suæ Religionis cum Statua aut Reliquia alicujus Sancti faciant, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 308. Usus illius in solemnibus processionibus non est signum jurisdictionis in utente Sacerdote, D. 309.

POENA.

Pœna jure vindicativa dicitur, quæ imponitur propter delictum præteritum: Medicinalis, quæ simul et præcipue infligitur vel ob emendationem, vel ad cavendas in posterum culpas, l. 7, n. 15.

Pœnæ medecinales, quæ secum ferunt exsecutionem, non prærequirunt sententiam declaratoriam delicti, aliæ tamen pœnæ ecclesiasticæ non obligant ante sententiam declaratoriam l. 7, n. 77. V. *Lex.*

Pœnam vel mulctam pecuniariam legi vel mandato adjectam, quæ ipso facto incurratur, non est obligatio solvendi, nisi exigatur, l. 1, n. 613.

Pœnam nimis difficilem, et humanam infirmitatem superantem licite potest quis declinare etiam effracto carcere et deceptis custodibus, n. 614.

Pœna conventionalis ex mutuo consensu imposita solvi debet ante omnem sententiam Judicis, si alter petat, n. 615. Culpa etiam retractata, quandoque adhuc pœna incurritur, n. 618.

Pœna legi adjecta non tenetur Legislator; nec Clerici pœna legibus Civilibus adjecta, l. 1, n. 674. V. *Mulcta.*

Pœna an incurratur ab ignorante eam legi esse annexam. V. *Ignorantia.*

Pœnæ conventionales adjectæ pacto sponsalitio, non obligant, nisi post sententiam Judicis, l. 6, p. 3, n. 149.

Pœnæ adjectæ per contractum debentur ante sententiam, si alter eas exigat, ib. Ad pœnam divortii sufficit adulterium voluntarium, probabilius etiam ex metu gravi, n. 345.

Pœnas sequentes incurrunt, qui Matrimonium contrahunt sine dispensatione in gradu prohibito, et proclamationibus negligenter et præsumptuose omissis, licet Matrimonium inierint coram parocho et Testibus; scilicet primo, quod proles eorum non habentur legitimæ; deinde, quod careant spe dispensationis, l. 6, p. 3, a n. 498. Tali Matrimonio assistens per triennium ab Officio suspenditur, n. 501. Hæ pœnæ non incurruntur per Matrimonium contractum cum alio impedimento, n. 502.

POENA PECCATIS DEBITA.

Pœna temporalis ex opere operato remittitur per satisfactionem sacramentalem, si persolvatur post absolutionem, l. 6, p. 2, n. 1236. Ex opere operantis remittitur per alias satisfactiones extra sacramentales, n. 1302. In purgatorio per satispassionem, n. 1312.

Pœna nulla unquam a Deo remittitur, nisi cum respectu ad satisfactiones Christi, l. 6, p. 2, n. 1310.

Pœnæ Simoniæ. V. *Simonia.*

Pœnæ usurariorum. V. *Usura.*

POENITENDI PRÆCEPTUM.

Pœnitendi præceptum speciale datur, per se obligans omnes, qui mortale personale commiserunt, l. 6, p. 2, a n. 2002.

Hoc præceptum non est tantum positivum divinum, sed etiam naturale, n. 2004; probabilius videtur, quod præceptum hoc non obliget, per se loquendo, statim post mortale commissum, n. 2005. Obligat ante articulum mortis, n. 2006. V. *Confessionis præceptum.*

POENITENS.

Pœnitens Confessioni præmittere debet actus Fidei, Spei, Caritatis: specialiter credere debet, remissionem peccatorum ex meritis Christi nobis fieri, ideoque ex meritis Christi eam sperare: item debet incipere diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem, etc., l. 6, p. 2, a n. 1722. Si sit capax considerationis, perpendat Dei in se bonitatem et beneficentiam hoc modo: Pater æternus ab æterno dilexit me; creavit in tempore ad imaginem suam et finem tam sublimem æternæ beatitudinis, etc., n. 1726.

Pœnitens peccat, si non pie et sancte se ad Sacramentum Pœnitentiæ disponat; item, si per arrogantiam moneri non velit, aut monitus pervicaciter obmurmuret; item, si media emendationis suggesta non acceptet, vel non exsequatur, etc., n. 1703.

Pœnitens cavere debet, ne post enarrata peccata sit magis sollicitus, an non aliquid omiserit, non satis expresserit, etc., quam ad ea audienda, quæ Confessarius dicit, n. 1718.

Pœnitens si advertat Confessarium non percipere gravitatem peccati, tenetur illum monere, n. 1786.

Pœnitens interrogatus a Confessario, ordinarie respondere tenetur, n. 972.

Pœnitens tenetur se submittere Confessario Communionem ob causas dissuadenti, l. 6, p. 1, n. 671.

Pœnitens tenetur aliquando manifestare peccata aliena, si v. g. habeat notitiam peccati alieni, ex quo imminet grave damnum alteri, etc., lib. 6, par. 2, n. 1761.

Pœnitens communiter debet judicari dispositus, si prima vice lapsus sit, n. 1728. Si frequenter relabatur, non est semper signum, quod dolor et propositum defuerit, a n. 1729. Ut prudenter judicetur habere sincerum dolorem et propositum, non est opus, ut credatur non relapsurus, n. 1733. Censetur sufficienter dolere, si dicat se v. g. statim post peccatum, vel in Concione esse tactum dolore et statuisse confiteri; item se post multam luctam tandem resolvisse confiteri, etc., a n. 1734. Spes emendationis ipsius est, si a Confessione facta rarius vel difficilius peccarit; si sæpius sibi vim fecerit contra tentationem; si occasiones aliquas relapsus vitarit etc., n. 1821.

Pœnitens sacrilegium committit in Confessione, si mortale, quod confiteri tenetur, aut putat esse, neget, vel tegat, ne intelligatur; item, si mortale sibi falso imponat, nisi fiat ex simplicitate vel scrupulo, etc. Item si interrogatus aliquid de peccatis alias rite absolutis, ut necessarium ad præsentem Confessionem, neget vel mentiatur, l. 6, p. 2, n. 1165, a n. 1175. Si dicat unum individuum physicum peccari pro alio, valide confitetur et tantum venialiter mentitur, si sit eadem malitia moralis in utroque, n. 1184. Si confiteatur peccatum antehac manifestatum, non est opus hoc exprimere, n. 1180. Si confiteatur mortale antehac non manifestatum, probabiliter non tenetur hoc exprimere; oppositum tamen videtur probabilius et in praxi suadendum, n. 1181.

Pœnitens si confiteatur generaliter, potest, per se loquendo, si velit, mortalia, quæ nunquam confessus est, miscere cum aliis, quæ est confessus, nisi essent reservata, vel species peccati nunquam manifestati aliter non intelligeretur, etc., l. 6, p. 2, n. 1182, 1879. Etiam potest omittere aliqua mortalia, quæ antehac est rite confessus, n. 1879. Ordinarie expedit, ut distinguat ea quæ nunquam confessus est, ab iis, quæ antehac est confessus, n. 1182; potest, per se loquendo, uni confiteri mortalia, et alteri venialia, n. 1186.

Pœnitens, quantum fieri potest, debet tacere de peccatis alienis, et se solum accusare, l. 6, p. 2, n. 1145. Si defectu temporis non possit confiteri nisi unicum peccatum, si habet mortale, tenetur illud confiteri, non tamen necessario gravissimum, n. 1146.

Pœnitens aliquando per se tenetur denuntiare sollicitantem, n. 1958.

Pœnitens, per se loquendo, valide confitetur peccatum illi, cum quo peccavit, quod tamen in aliquibus Diœcesibus est prohibitum, et est res plena periculis in peccatis carnalibus, n. 1204.

Pœnitens, si confiteatur alteri quam proprio Confessario, sine licentia, quam hic juste negavit, probabilius invalide absolvitur ab alieno non habente jurisdictionem in eum, n. 1548.

Pœnitens, si peccata submiserit Sacerdoti, et præsens dicat : *Accuso me de illis quæ scripsi et peto absolvi*, valide confitetur, n. 1196. Si absque causa solo scripto confiteatur, peccat; ex variis tamen causis ex scripto confiteri potest, v. g. si sit rationabile pœnitentis commodum; si ægrotus difficulter loquatur, etc., n. 1197. Si ea causa scripto confiteatur, et dicat, postquam Sacerdos ea legerit : *De illis me accuso*, vel si hoc antea, dum dedit, fecerit. *Peto absolutionem ab illis*, valide absolvitur; sicut etiam, si dicat : *Accuso me de peccato, quod nosti, etc.*, a n. 1198.

Pœnitens, ut absolvatur, sufficit moralis præsentia Confessarii, l. 6, p. 2, n. 1201.

Pœnitens, si nequidem quando confitetur sciat suum peccatum esse reservatum, non videtur absolvi posse a Confessario id sciente, n. 1696.

Pœnitenti ordinarie, non tamen semper credere potest ac debet confessarius, a num. 1762. Cogi non debet a Confessario, ut sibi soli Confiteatur, numer. 1772.

Pœnitens, per se loquendo, ordinarie tenetur sub gravi obligatione pœnitentiam acceptare, et per se ipsum implere, si sit rationabilis, n. 1229, a n. 1273. Si omittat materiam gravem injunctam pro mortali, quod prima vice est confessus, peccat mortaliter; si materiam levem, venialiter; si materiam gravem pro venialibus, vel pro mortalibus, quæ antehac est confessus, probabilius peccat venialiter, a n. 1277. Si non impleat eo modo, quo injuncta est, si modus iste sit res gravis spectans ad substantiam pœnitentiæ injunctæ, videtur peccare mortaliter, etc., a n. 1280. Si tempore præscripto non impleat, ideo ordinarie non deobligatur, n. 1229, 1290. Potest satisfacere per alium, si Confessarius id concedat, vel opus ab alio factum censeatur fieri ab ipso pœnitente, n. 1229, a n. 1284. Si eam impleat in mortali, per actionem peccaminosam, probabiliter satisfacit, et non peccat, a n. 1246.

Pœnitens non potest pœnitentiam commutare, etiam in meliorem, n. 1229, 1292. Si eadem peccata bis confiteatur, probabiliter satisfacit alterutram pœnitentiam persolvendo, n. 1276.

Pœnitens probabilius potest Confessario dare licentiam in Confessione dicta revelandi, l. 6, p. 2, n. 1955.

Pœnitens, secundum communem, non ita tenetur ad sigillum eorum, quæ Confessarius ei dicit occasione peccatorum, sicut Confessarius circa peccata pœnitentis; potest tamen peccare ea manifestando, n. 1956.

Pœnitentis licentia probabilius sufficit, ut Confessarius possit corripere complicem; quod tamen facile practicari non debet, a n. 1958.

Pœnitens licentiam tam iniquam extra Confessionem datam revocare vel limitare potest, n. 1960.

Pœnitens probabilius potest extra Confessionem loqui cum Confessario de dictis in Confessione, ita ut maneat sigillum, n. 1961. Si Confessario sit commissa restitutio, vel eo suadente, res furto ablata sit data pauperibus, pœnitens, per se loquendo, non deobligatur, si Confessarius id temere suaserit; probabilius etiam non deobligatur, qui fuerat iniquus detentor, si Confessarius id sibi retineat vel perdat, l. 3, p. 2, a n. 420.

Pœnitens scrupulosus quæ peccata confiteri teneatur. V. *Scrupulosus.* Timoratæ conscientiæ non tenetur confiteri, si dubitet, an peccarit mortaliter; sicut nec ille, qui multis abhinc annis fecit Confessionem generalem, et modo negative dubitat, an certum peccatum dixerit, l. 6, p. 2, n. 612. Qui fecit Confessionem generalem adhibita mediocri diligentia, non tenetur cogitare de vita anteacta, n. 611. Sicut nec ille, qui particulares Confessiones sollicite instituit, ib. Si ex levi fundamento dubitet, aut potius timeat, an non forte peccarit mortaliter, vel an in Confessione non omiserit mortale, non tenetur confiteri, etc., n. 613. V. *Pœnitentia.*

PŒNITENTIÆ SACRAMENTUM.

Pœnitentia sumitur vel pro virtute, vel pro Sacramento, l. 6, p. 2, n. 578. Si sumatur pro satisfactione. V. *Satisfactio.*

Pœnitentiæ Sacramentum varie appellatur a SS. PP. scilicet, secundus Baptismus, secunda post naufragium tabula, etc. Frequentissime dicitur pœnitentia, quia partes illius pœnam habent, n. 580. Est institutum hoc Sacramentum a Christo post Resurrectionem, l. 6, p. 1, n. 3, p. 2, a n. 581. Materia illius sunt sola peccata post Baptismum commissa; non imperfectiones, quæ tamen communiter habent adjunctum peccatum; non censuræ, etc., l. 6, p. 2, n. 679, a n. 584. Quæ antehac rite est confessus et per absolutionem sunt remissa, sunt materia ejus sufficiens, non necessaria, per se loquendo, n. 579, a n. 589. Item venialia, etiam sola, sunt materia sufficiens, non necessaria, n. 579, a n. 593. Omnia mortalia, etiam inculpabiliter omissa post Baptismum commissa, et nunquam directe subjecta absolutioni, sunt materia necessaria, n. 759, a n. 595. Peccata positive dubia non sunt materia necessaria; suadenda tamen est illorum Confessio, a n. 600. Positive dubia mortalia commissa vel eorum Confessio, si non sit prudens motivum pro eo, quod fuerint mortalia, vel quod sint manifestata, sunt materia necessaria, n. 604. Negative dubia, ordinarie sunt materia necessaria : contrarium tamen etiam est probabile, a n. 605. Non sunt materia necessaria apud scrupulosos, nec ordinarie apud timoratæ conscien-

tiæ, a n. 611. Dubium se solo non debet subjici absolutioni absolute dandæ, nisi certitudo esset, quod foret veniale, et dubium, an mortale, an veniale, n. 614. Mortale certum confessus ut dubium, quale tum esse putabat, si postea agnoscas esse certum, probabilius ut tale iterum confiteri debes, a n. 615. Mortale, quod postea judicas esse dubium, si illud ut certum confessus sis, non teneris iterum confiteri ut dubium, n. 617. Si mortale certo cognitum confessus sis tanquam dubium, aut contra, teneris iterum confiteri, lib. 6, par. 2, n. 618. Si peccatum integre, prout factum est, et prout conscientia tunc arguebat, confessus sis, quod jam nescis, sed dubitas, an fuerit veniale, an mortale, non teneris iterum confiteri, quamvis postea agnoscas esse mortale; si autem factum de se fuit indifferens ad mortale vel veniale, teneris addere, si memineris, an apprehenderis esse mortale vel veniale, n. 619. Peccatum in communi in casu necessitatis, est materia sufficiens hujus Sacramenti, n. 620. Etiam extra casum necessitatis materia sufficiens et licita est veniale secundum speciem, a n. 621. Probabilius videtur illicitum extra necessitatem accusare se de venialibus in genere tantum, quamvis talis valide absolveretur, a n. 622. Si scias te peccasse mortaliter, sed nescias, in qua specie, teneris dicere : peccavi mortaliter, n. 625. Forma hujus Sacramenti sunt verba absolutionis ; *Ego te absolvo a peccatis tuis*, etc., n. 579, a n. 628. Sensus formæ hujus ex institutione humana hic est: *Quantum est ex me judicialiter libero te a peccatis*; ex institutione Divina vero hic : *Quantum est ex me confero tibi gratiam per se remissivam peccati post Baptismum commissi*, n. 641. Ad essentiam hujus formæ probabilius requiruntur hæc vel æquivalentia verba : *Absolvo te a peccatis*, l. 6, p. 2, a n. 633. Materiæ vel formæ illius mutatio substantialis invalidat Sacramentum, non accidentalis, l. 6, p. 1, a n. 18. Quæ mutatio sit substantialis, quæ accidentalis. V. *Sacramentum, Baptismus, Confirmatio.*

Minister hujus Sacramenti est sacerdos complete ordinatus, approbatus ab Episcopo, et habens jurisdictionem, l. 6, p. 2, a n. 1477. Laicus nunquam, a n. 1481.

Ministri hujus Sacramenti officium, obligationes, etc. V. *Confessarius.*

Pœnitentia formalis in se non est necessaria ad salutem necessitate medii post mortale personale, l. 6, p. 2, n. 2008, a n. 2011.

Pœnitentia de venialibus non est ad salutem necessaria, a num. 2013. Potest esse validum et informe, a n. 672, 677. Quando fuit invalidum, nunquam reviviscit, n. 680.

Pœnitentiæ Sacramentum potest habere valorem et effectum, quamvis dolor se non extendat ad omnia venialia, a n. 683.

Ad Pœnitentiam in suscipiente requiritur intentio saltem habitualis, imo implicita et interpretativa sufficeret, si dolor aliquo signo externo expressus fuisset, l. 6, p. 1, n. 171.

Pœnitentiæ non est capax, qui post Baptismum non peccavit, n. 181. In adulto præter voluntatem suscipiendi requiritur actus Fidei, Spei et Attritionis, n. 185, 188. Ante actus requisitos ad Sacramentum Pœnitentiæ, ordinarie præcedunt plures alii actus, scilicet, gratia excitans, actus fidei circa necessaria creditu necessitate medii ad justificationem, timor aliquis servilis pœnæ, spes veniæ, aliqua ad Deum conversio, quidam timor filialis, actus supernaturalis prudentiæ, dictans, hic et nunc esse pœnitendum, etc., l. 6, p. 2, n. 661. V. *Confessio.*

S. PŒNITENTIARIA.

S. Pœnitentiaria dispensat pro foro tantum interno, si delictum sit occultum, et ad forum contentiosum non deductum; item in impedimentis dirimentibus occultis, aut Matrimonio supervenientibus, ac in votis simplicibus Castitatis et Religionis, etc., l. 6, p. 3, n. 931, 951, 970. Etiam absolvendi et dispensandi facultatem habet pro utroque foro; etiam in multis factis publicis quoad Regulares et volentes ingredi Religionem, si Superiorum Regularium consensus et supplicatio accedat, n. 970.

S. Pœnitentiaria absolvens a Censuris non dispensat super irregularitate cum sæcularibus in casibus publicis, l. 7, n. 465. Suas litteras inscribit discreto viro Confessori, Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori ex approbatis ab Ordinario, etc., l. 6, p. 3, a n. 954.

Pœnitentiarii sunt ex Ordine S. Dominici, ex Franciscanis de Observantia et ex Societate JESU, n. 970.

Pœnitentiarii in Cathedralibus expositi ad audiendas Confessiones, habent potestatem in omnes casus et censuras Episcopales, l. 6, p. 2, n. 1633.

Pollicitatio. V. *Promissio.*

POLLUTIO.

Pollutio est, cum absque congressu voluntarie procuratur fluxus seminis extra vas naturale; quod peccatum sæpe habet aliam malitiam adjunctam, v. g. fornicationis, etc., l. 3, p. 1, n. 918, l. 6, p. 2, n. 1022. Malitia pollutionis in eo præcipue consistit, quod sit contra finem naturæ et est intrinsece mala, l. 3, p. 1, n. 921. Nullo casu est licitum directe eam intendere vel procurare, n. 920. Sponte sua eveniens permitti potest, aut in sommo cœpta non reprimi, n. 920, 930. Affectu simplici et inefficaci desiderare, ut ea mere naturalis et involuntaria eveniat ob aliquem finem bonum, vel de ea gaudere, quatenus causa fuit alicujus boni, est licitum, n. 920, a n. 932. Illicitum autem est delectari de illa secundum se, n. 934. In sommo facta est mortalis, si ante directe est procurata, vel post sommum approbata, vel si in sommo cœpta ab expergefacto promoveatur, n. 920, a n. 929.

Pollutio in somno prævisa ordinarie est tale peccatum, quale est causa, in qua prævidetur, n. 920, 930.

Pollutio inter homines ejusdem sexus procurata, si fiat absque concubitu, est mollities; alias si fiat ex affectu ad personam indebiti sexus, quoad malitiam est Sodomia, n. 920.

Pollutio secuta ex actione, quæ in materia luxuriæ sit mortalis et simul sit causa per se et efficax pollutionis, est mortale, si prævisa fuerit: si actio, ex qua pollutio prævidetur, in materia luxuriæ sit tantum venialis, tunc probabilius pollutio secuta potest etiam esse veniale, l. 3, p. 1, n. 920, a n. 922. Si actio, ex qua prævidetur, non sit peccatum in genere luxuriæ, quamvis sit mortale in alio genere, pollutio secuta, si non intendatur, probabilius non est peccatum, n. 924. Si actio, ex qua prævidetur, sit necessaria, vel licita et honesta, pollutio secuta, si nullo modo intendatur, non est peccatum, n. 924, 925.

Pollutio ex frictione verendorum, quæ fit ad abigendum pruritum vel qualitatem morbidam secuta, probabilius est mortale, si prævisa fuerit, n. 926.

Pollutio specie distinguitur, si causetur in altero; item, si causetur tactu vel simili actione externa ab aliquo habente votum Castitatis etc., l. 6, p. 2, a n. 1024. Si fiat in Templo, etiam occulte, probabilius est sacrilegium, et in Confessione addendum, n. 1070.

Pollutio probabilius non videtur esse causa divortii, l. 6, p. 3, n. 436.

POLYGAMIA.

Polygamia est nunc illicita, l. 6, p. 3, n. 11.

Pontifex. V. *Papa.*

Portatile Altare. V. *Altare portatile.*

POSSESSIO.

Possessio dicitur a positione pedum in re aliqua, vel quasi cum potestate sessio. Alia est facti, seu actus possidendi; alia juris, seu jus possidendi, l. 3, p. 2, n. 507.

Possessio facti alia est apprehensio rei corporalis, corporis, animi, vel juris adminiculo, n. 508. Ad veram possessionem satis est apprehendi partem; aliquando etiam sufficit apprehendi aliquid aliud, v. g. frenum equi, etc., aliquando requiritur apprehensio per totum et in singulis, n. 509.

Possessio rerum, quæ ante nullius erant, etc., ordinarie requirit veram apprehensionem, n. 510.

Possessio rei ut detur alteri sufficit apprehensio ficta, v. g. visu, verbo, scriptura, etc. n. 511.

Possessio servitutum, si adsit verus titulus, acquiritur per usum, per immissionem in fundum, etc. 512.

Possessio facti, ex parte modi possidendi, alia est justa, alia injusta. Injusta alia est bonæ fidei, alia malæ fidei. Ex parte tituli, alia dicitur colorata, alia non colorata, etc. n. 513.

Possessio facti item alia est naturalis, alia civilis, n. 514.

Possessio juris est jus insistendi rei tanquam suæ non prohibitæ possideri, n. 515.

Possessionem quivis ratione utens acquirere potest per se ipsum vel per alium, quamvis de hoc non sciat; ratione non utens potest eam per alium capere, etc., l. 3, p. 2, n. 516. Ea diversimode amittitur: 1. Solo animo non possidendi, aut eam dimittendi si externe animus ille manisfestetur, in pupillis tamen ex furiosis requiritur consensus tutoris et curatoris. 2. Si res immobilis a mari vel flumine ad longum tempus occupetur; item si absente priore possessore ab alio fuerit naturaliter possessa, et a priore non repetatur. 3. Si res mobilis ab alio animo possidendi apprehendatur, a n. 517.

Possessionis continuatio plerumque sufficienter probatur per ostensionem principii possessionis, et per possessionem de præsenti, n. 526. Legitima possessio Auctoris unitur cum possessione successoris, n. 527.

Possessio censetur stare pro illo, pro quo est præsumptio in foro externo, sive, qui onus probandi in alterum transfert, etc., l. 1, n. 470, 509. In dubio melior est conditio possidentis; quod tamen pro foro interno locum non habet in possessore malæ fidei, a n. 495. Tenet hoc axioma ordinarie non tantum in materia justitiæ, sed etiam extra eam a n. 500.

POSSESSIO BENEFICII.

Possessio Beneficii est quasi positio sedis in Beneficio, per quam habetur quies in illo, l. 4, n. 300. Non addit jus, sed facit, ut jus sit efficax, et competat potestas administrandi ac percipiendi fructus, n. 450. Communiter prærequiritur ante administrationem, ib. Per possessoriam apprehensionem in Ecclesia vel Altari, in quo est Beneficium sufficienter apprehenduntur omnia ad beneficium pertinentia; sic etiam capitur possessio Beneficii uniti, etc., l. 4, n. 451.

Possessio ejus ante Confirmationem capi non potest, ib.

Possessionis capiendæ de jure communi nullum tempus statuitur, exceptis Beneficiis resignatis, saltem extra Curiam, n. 458.

Possessio data ab illo, qui potest conferre, habet vim Collationis, n. 460. Ut possessio acquiratur prærequiritur Titulus, non ut manu teneatur, n. 457.

Possessio probari debet, præcipue, ut spoliatus restituatur, n. 459. Ea amittitur per spontaneam et puram resignationem a Superiore acceptam; item per resignationem factam in manibus non habentis auctoritatem recipiendi: tunc tamen retinetur proprietas, donec privetur, n. 459.

Possessio censetur fructuosa, si possessoris hæredibus post mortem obveniant fructus, n. 915. Interrumpitur, si voluntarie quis resignarit, et postea iterum Beneficium obtineat, quod si post pacificam unius anni possessionem resignavit coactus vi vel metu cadente in virum constantem, et restitutionem Beneficii obtinuerit per actionem, *Quod metus causa*, ac per duos annos alios pacifice possederit, gaudet Beneficio Regulæ Triennalis, ac si interrupta possessio non fuisset, n. 698. Violenta ejus occupatio privat Beneficio, n. 916. Quando dicatur pacifica. V. *Pacifica possessio.*

Possessio annalis. V. *Annalis possessio,*

Possessio decennalis. V. *Decennalis possessio.*

Possessio triennalis. V. *Triennalis possessio.*

POSSESSOR.

Possessor Beneficii Ecclesiastici, si absque simoniaco ingressu, et non intrusus, per triennium illud pacifice possederit cum titulo, præscripsit jus in illo, etiam pro foro conscientiæ, l. 3, p. 2, n. 544.

Possessor bonæ fidei tenetur restituere rem una cum ejus fructibus, si exstent, vel quantum ex ea factus est ditior, nisi dominium ejus sibi per legitimam præscriptionem comparaverit, etc., n. 124, a n. 141, 204, 577. Non tenetur compensare fructus quos etiam per culpam suam non percepit ex re aliena, quamvis dominus percepturus fuisset, n. 215. Potest deducere expensas factas in fructus naturales et mixtos naturæ respondentes, si adhuc exstent, et ad dominum rediturі sint, non autem factas in fructus bona fide consumptos, ex quibus non est factus ditior, n. 223. Satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet, n. 355. Si probabiliter putet rem esse alienam, et post inquisitionem factam maneat dubium etiam probabilius, quod res sit aliena, potest eam retinere, n. 563. Si post possessionem bonæ fidei dubium superveniat, et ob negligentiam inquirendi postea veritatem comperire non possit, probabiliter tenebitur ad restitutionem pro qualitate dubii, n. 564. Si post inquisitionem non potens deponere dubium, rem consumpserit, et postea compareat dominus, tenebitur restituere, saltem quantum est factus ditior; quod si vendide-

rit, probabiliter etiam totum restituere tenebitur, sive inde sit factus ditior, sive non, n. 565.

Possessor malæ fidei tenetur non tantum restituere rem et fructus perceptos, sed etiam damnum emergens et lucrum cessans, l. 3, p. 2, n. 147, a n. 204, n. 577. Non tamen fructus industriales, n. 212. Tenetur compensare fructus quos non percepit, si dominus eos percepturus fuisset, non tamen, si eos illicite percepisset, etc., a n. 216. Potest deducere expensas factas in fructus naturales et mixtos naturæ respondentes, licet eos consumpserit, nec sit factus ditior, n. 223. Non potest deducere expensas necessario factas in rem ratione suæ injuriæ, sed tantum illas, quæ independenter ab injuria fuissent faciendæ, n. 225. Tenetur suis sumptibus rem ad eum locum deferre, ubi alter habiturus fuisset, deductis expensis, nisi tunc transferendo deberet plus expendere, quam res valet, tunc enim posset dare pauperibus vel in pios usus, n. 355.

Possessor tam bonæ, quam malæ fidei tenetur restituere fructus mixtos, quantum respondent naturæ; non vero, quantum respondent industriæ, l. 3, p. 2, n. 213. Potest in restitutione deducere valorem laboris et aliquarum expensarum, n. 221.

Possessor partim bonæ, partim malæ fidei, si bona fide cœpit, sed mala fide superveniente consumpsit, tenetur ex re accepta restituere pro tempore bonæ fidei; sed a tempore malæ fidei tenetur etiam ex injusta acceptione ad omnia damna, n. 239. Si prius mala fide possedit et partem consumpsit, sed postea bona fide consumat reliquum, si resciat se jus non habuisse, tenetur ex injusta acceptione pro tempore malæ fidei; a tempore bonæ fidei tantum ex re accepta, n. 240. Si possedit mala fide, sed nihil consumpsit, nisi postquam supervenerat bona fides, non tenetur restituere, nisi ex re accepta, quantum factus est ditior, n. 241.

Possessor, si meliorata fecerit, an et quid ei debeatur. V. *Melioramenta.*

POSTULATIO AD BENEFICIUM.

Postulatio est designatio alicujus personæ factæ per suffragia, qua petitur aliquis, qui per dispensationem tantum capax erat, l. 4, n. 300. Postulationis admissio est approbatio, qua Superior roborat postulationem factam, ib.

Postulatio facta in discordia, si non concurrat cum electione, requirit majorem partem Capituli; si cum electione concurrat, ut prævaleat, requirit duas partes Capituli; si cum postulatione concurrat, per majora facta præfertur, etc., n. 244.

Postulatio facta revocari potest, si Superiori necdum sit præsentata, n. 443.

Postulare possunt omnes, qui possunt eligere, n. 444.

Postulari possunt illi tantum, qui ob impedimentum Canonicum dispensabile eligi non possunt, a n. 444. Si scienter postuletur indignus, amittitur pro illa vice jus postulandi et eligendi, n. 446.

Postulantes talem ad Ecclesiam Cathedralem, suspenduntur per triennium a Beneficiis in Ecclesia, pro qua postularunt, ib.

Postulatio dirigitur ad eum, cujus esset confirmare electionem, si in impedimento dispensare possit, etc. n. 448. Ea publicari debet non tantum coram Capitulo, sed etiam populo, et a postulantibus intra tres menses publicari, nisi esset petenda a Papa, etc., n. 447.

Postulatus non debet sui admissione petere, quæ ex justitia ei non debetur, quamvis unanimiter sit postulatus, n. 442, a n. 447.

Postulatus debet intra mensem declarare, an dissentiat sui postulationi, an non, ib. Si administret ante admissionem, ipsa postulatio ipso jure nulla est, n. 449.

POTESTAS ABSOLVENDI.

Communiter, quando datur potestas generalis absolvendi ab omnibus Censuris, illa non extenditur ad reservatas; in Jubilæo tamen, si potestas absolvendi detur ab omnibus Censuris reservatis, etiam intelliguntur reservatæ Episcopo, l. 7, n. 132. Si in Jubilæo addatur potestas absolvendi a quibusvis Censuris Sedis Apostolicæ reservatis, non comprehenduntur Censuræ ex casibus Bullæ Cœnæ provenientes, nisi Papa id exprimat, etc., ib. Si detur potestas absolvendi ab omni Censura, tam a Jure quam ab homine lata, probabiliter non extenditur ad censuram per hominem etiam specialiter latam, n. 133.

Potestas absolvendi a Censuris, Episcopis a Tridentino data, probabilius non extendit se ad Abbates et Superiores Regulares, n. 141. Potestatem absolvendi ad reincidentiam habet ille, qui Censuram potestate ordinaria ferre potest, n. 158, 168.

Potestatem habens absolvendi in foro Conscientiæ a Censuris, probabilius id etiam potest extra Confessionem, n. 155. Absolvendi dans potestatem a casibus reservatis, Censuris et pœnis, non ideo dat pro Irregularitate, n. 459. V. *Facultas absolvendi.*

POTUS.

Potus quis licitus sit die jejunii. V. *Jejunium Ecclesiasticum.*

PRÆBENDA.

Præbenda est jus percipiendi fructus provenientes e Canonicatu, l. 4, n. 215.

Præbenda Canonessæ, quamvis non sit Beneficium, vacat per Matrimonium, n. 933. V. *Beneficium.*

Præceptorum obligatio. V. *Magister.*

PRÆCEPTUM.

Præcepta Dei observari possunt, et ad ea observanda omnibus datur gratia sufficiens, l. 3, p. 1, a n. 1.

Præcepti primi Decalogi materia propria sunt actus virtutis Religionis, cujus vitia opposita prohibet, n. 6.

Secundum præceptum prohibet omnem inordinatam usurpationem Nominis Dei, n. 246.

Præceptum tertium sanctificandi Sabbatum spectari potest ut naturale, et ut cæremoniale: ut naturale adhuc obligat, non vero ut cæremoniale. Pro eo ab Ecclesia designatus est dies Dominicus et Festivus, n. 571.

Quartum præcipit amorem, reverentiam et obedientiam in parentes et Superiores, n. 692. Quintum prohibet occisionem, mutilationem et verberationem hominis, aliamque similem injustam afflictionem, n. 769. Sextum et Nonum prohibet peccata impudicitiæ et luxuriæ, n. 886. Septimum prohibet omnem injustam damnificationem in bonis proximi, n. 935. Octavum prohibet omnem injustam læsionem famæ et honoris proximi, et præcipue omnem falsitatem et mendacium, l. 3, p. 2, n. 1174. Nonum et Decimum omnes internas concupiscentias et delectationes voluntarias istorum operum, quæ præceptis se-

cundæ tabulæ præsertim sexto et septimo vetantur, n. 1257. V. *Lex.*

Præcepta Ecclesiæ præcipua sunt quinque, l. 3, p. 2, n. 1358. An illis obligentur Infideles. V. *Infideles.*

Præceptum sub pœna Irregularitatis latum transgrediens aut prohibitum sub ea pœna faciens, probabilius peccat mortaliter, l. 7, n. 431.

Præceptum eliciendi Fidem, Spem, Caritatem aliquoties in vita datur, l. 2, n. 1.

Præceptum Fidei. V. *Fides.*

Præceptum Spei. V. *Spes.*

Præceptum Caritatis. V. *Caritas.*

Præceptum Correptionis fraternæ. V. *Correptio fraterna.*

Præceptum eleemosynæ. V. *Eleemosyna.*

Præceptum pœnitendi. V. *Pœnitendi præceptum.*

PRÆFATIO IN MISSA.

Præfatio communis non vero de B. Maria dici debet in Missa Feriæ quartæ Quatuor Temporum occurrentis in die Octava Nativitatis B. V. Mariæ, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 174. Si Festa SS. Apostolorum Philippi et Jacobi, ac Inventionis S. Crucis occurrerint infra Octavam Ascensionis, Præfatio erit de Apostolis, vel de Cruce, *Communicantes* vero de Ascensione : idem est de aliis Festis infra dictam Octavam celebrandis, etc. D. 178.

PRÆLATURA.

Ad Prælaturas Episcopatu inferiores præter Tonsuram sufficit Subdiaconatus, l. 4, n. 745.

PRÆLATUS.

Prælatus stricte dicitur, qui habet curam animarum cum Jurisdictione, ita ut possit subditos corrigere et punire, l. 4, n. 162.

In Prælatum eligi non potest amens, qui semel fuit fatuus, et causa permaneat ; qui frequenter se inebriat ; semel possessus a dæmone, si antecedenter non habuerit Ordinem requisitum ; Epilepticus non ordinatus, etc., n. 784.

Prælati Ecclesiastici non debent, imo nec possunt ad vitanda scandala pharisaica vel pusillorum, nisi detur eis ratio, omittere ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt necessaria, l. 2, n. 243.

Prælati Religiosorum undecim tantum casus reservare possunt, et non plures sine consensu Capituli Generalis pro tota Religione, vel Capituli Provincialis pro Provincia. Sunt autem hi : 1. Apostasia a Religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiva e Monasterio egressio. 3. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 4. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus, etc., l. 6, p. 2, n. 1599. Non possunt absolvere subditos ab Hæresi occulta, et aliis casibus Bullæ Cœnæ, n. 1609, 1622.

Prælati Regulares ordinarie possunt revocare vel limitare facultates suorum subditorum, n. 1546.

Prælati Episcopo inferiores non possunt, per se loquendo, Beneficia unire, nisi habeant jurisdictionem quasi Episcopalem, l. 4, n. 286.

Prælati Episcopis inferiores, quamvis in cæteris habeant potestatem qua, si Episcopalem, jure ordinario non possunt concedere Indulgentias, l. 6, p. 2, n. 1323. V. *Abbas.*

PRÆMIFER.

Præmiferum defraudans facit ei injuriam, quæ videtur esse gravis, et compensari debet, l. 3, p. 2, n. 283. Præmium per fraudem obtinens, alteri, cui debebatur, primo librum solvere debet occulte, deinde honorem illi debitum compensare, etc., n. 287.

PRÆSCRIPTIO.

Præscriptio est acquisitio juris vel dominii per possessionem bona fide cum titulo et tempore debito continuatam, l. 3, p. 2, n. 469. Per eam acquiritur dominium etiam pro foro conscientiæ, a n. 470. Qui rem legitime præscriptam restitueret, eo quod resciret fuisse alterius, ideoque putaret se debere eam restituere, posset illam iterum repetere, n. 474. Per eam acquiritur plenum rei dominium, a n. 475. Ad eam requiruntur bona Fides, Titulus, Res apta præscribi, possessio continuata per tempus statutum, a n. 478. Ad eam *primo* requiritur bona fides, sive judicium, quod res, quam quis incipit possidere, sit sua ; cum mala autem fide nunquam præscribitur, a n. 479. Qui bona fide incepit possessionem, superveniente dubio, an res sit sua, tenetur inquirere ; quod si non comperiat esse alienam, præscribet, n. 482. Qui rem a bonæ fidei possessore accepit, cum dubio, an non sit aliena, tenetur inquirere et si post inquisitionem non possit dubium deponere, perget præscribere, n. 483. Bona fides orta ex invincibili ignorantia facti vel juris non manifesti sufficit ad præscribendum, non autem orta ex ignorantia juris manifesti, si scire teneatur, n. 484. Qui mala fide ex errore orta incepit rem possidere, non præscribit, n. 485. Possessio mala non ratione injustitiæ, sed aliunde non impedit præscriptionem, n. 486. Qui habet malam fidem respectu proprietatis fundi et bonam respectus usufructus, potest usumfructum præscribere, n. 487. Fides ob inadvertentiam nonnisi venialiter mala, sufficit ad præscribendum, n. 489. Qui immediate succedit possessori malæ fidei tanquam hæres, nunquam præscribit, qui autem succedit tanquam legatarius, donatarius, emptor, etc., potest cum bona fide præscribere, a n. 490. Ad præscribendam libertatem a servitute rustica non requiritur ignorantia juris alieni : e contra ad præscribendam libertatem a servitute urbana requiritur ignorantia invincibilis juris alieni, n. 492. Ad præscribendam libertatem a solvendo debito requiritur bona fides, qua quis credat se nihil debere ; vel qua invincibiliter ignoret debitum, n. 493. Præscribi potest libertas a pœna vel mulcta solvenda, si intra certum tempus non exigatur. Excipitur pœna privationis bonorum ob Hæresin, contra quam non præscribitur, n. 494. Ad præscriptionem *secundo* requiritur Titulus. V. *Titulus.* Ad eam *tertio* requiritur res apta præscribi ; aliqua autem præscribi non possunt, vel ex natura sua, vel tantum ex dispositione juris ; ex natura sua præscribi non possunt res ad cultum Dei consecratæ ; item res publicæ ; item servitus hominis liberi : item a Sacerdote simplici potestas delegata conferendi Ordines, etc. a n. 501. Ex dispositione juris præscribi non possunt res pupillorum ; item limites Provinciarum Episcopatuum, etc., a n. 504.

Præscribi possunt bona privatorum ; item bona, quæ Principi ut privato competunt ; item bona patrimonialia Clericorum, etc., a n. 535. Ad eam *quarto* requiritur possessio continuata per certum tempus. V. *Tempus ad præscribendum.* Quæ præscribi possunt, alia sunt mobilia, alia immobilia, n. 522. Ad præscriptionem cujuscunque rei requiritur possessio juris ; civilis etiam sufficit, n. 523. Ad præscriptionem requi-

ritur, ut quis possideat rem nomine suo, n. 514. Plus nemo potest præscribere, quam possideat, n. 525. Præscriptio dicitur procedere vel currere, si incipiat, vel cœpta pergat, n. 545. Quidquid sufficit, ut præscriptio interrumpatur vel cesset, etiam sufficit, ne incipiat currere, n. 557.

Præscriptio triennalis currit litis contestatione durante, num. 548. Si quis agnoscat rem esse alienam et inculpabiliter omittat restituere, præscriptio videtur currere; quod tamen in praxi vix locum habebit, n. 488. Contra filiumfamilias qua talem non incipit currere, nisi quando egreditur patriam potestatem, n. 536; quando alter incipit non uti jure suo, etc., n. 538. Præscriptio interrumpi dicitur, si ita cesset, ut totum tempus præcedens omnino extinguatur, ac si non præcessiset, n. 545. Naturaliter interrumpitur, si desinat aliquid ad essentiam illius requisitum; item, si res domino rei detur pignori, vel elocetur, vel precario concedatur, etc,, n. 546. Præscriptio habens omnia ex natura rei requisita quandoque interrumpitur civiliter, id est, auctoritate juris, n. 547. Præscriptio triennalis non interrumpitur litis contestatione, n. 548. Præscriptio, si interrumpi non possit per litis contestationem ob causas possessoris, qui abest, vel furiosus est, etc., per libellum supplicem Principi porrectum, etc., interrumpi potest, n. 549. Præscriptiones illæ, quæ fiunt cum cognitione juris alieni, sola citatione interrumpuntur, n. 550.

Præscriptio mea civiliter interrumpitur respectu Actoris tantum, respectu cujus non interrumpitur, si ille succumbat, vel pacto aut transactione a lite cesset, a n. 552. Præscriptio illius non interrumpitur, qui bona fide possidet bona Ecclesiæ Romanæ, quamvis singulis annis contra ea detinentes promulgetur Bulla Cœnæ, n. 554. Præscriptio contra quamcunque Ecclesiam dormit, quandiu Ecclesia caret Prælato, item quandiu Prælatus vivit, a quo læsa est Ecclesia; item quandiu ille ob impedimentum aliquod agere non potest, n. 555. Contra Ecclesiam Romanam dormit, si Sedes vacet, vel sit schisma; item contra Imperium, si vacet Thronus; item contra pupillum durante pupillari ætate, etc., n. 556. Contra quemcunque dormit tempore hostilitatis vel pestis, si ideo cessent judicia; item quandiu alter possessori rem precario concedit, ibid. Præscriptio contra Concordata Germaniæ probabiliter fieri non potest, l. 4, n. 520.

Præscriptio, si sit immemorialis, valet contra onera et conditiones fundationum; probabiliter etiam præscriptio 30 vel 40 annorum valet contra onera et conditiones fundationum, contra numerum Missarum, contra obligationem Anniversariorum, Officii Defunctorum, Eleemosynæ, etc., a n. 852. Probabilius non præscripsit contra se, qui per 30 annos de septimana legit ex errore quatuor Missas, si postea in fundatione inveniat, quod ad tres tantum sit obligatio: nisi primæ fundationi accessisset melioratio, etc., num. 853. Præscriptio circa applicationem Missarum pro stipendiis legendarum non videtur fieri posse, l. 6, p. 2, n. 122. Ad præscribendum contra Legem Civilem 10 anni requiruntur, contra Ecclesiasticam 40, l. 6, p. 3, n. 519.

PRÆSENTATIO AD BENEFICIUM.

Præsentatio est exhibitio personæ Beneficiandæ facta illi, ad quem pertinet instituere, l. 4, n. 300. Facta, antequam vacet Beneficium, nulla est, n. 302. Fieri potest vel missis litteris, vel per procuratorem, item per scripturam privatam, aut ore tenus, etc., n. 303. Etiam potest quis se instituenti præsentare per litteras vel procuratorem, ib. Potest ea esse conditionata, obscura, dubia, etc., n. 304. Ut afferat aliquod jus, debet esse facta ab habente jus instituendi, et a præsentato, vel ab habente speciale illius mandatum, et debet acceptari intra terminum patrono concessum ad præsentandum; de qua acceptatione constare debet. Quod si bona fide præsentarit non habent jus instituendi, habet iterum novum tempus præsentandi, de jure concessum ad præsentandum, n. 305. Intra quod tempus et a quibus fieri debeat. V. *Patronus.* Præsentatio, ut sit valida requiritur, ut major pars patronorum in unum consentiat, etc., n. 312. Si minor pars præsentet habilem, major inhabilem, prior præferri debet, n. 313, præsentatus potest, antequam instituatur, renuntiare præsentationi in manibus patroni, n. 314. Si inter duos præsentatos lis oriatur, præsentatio vitiari non potest, nequidem, accumulando; quod si inter patronos lis oriatur, variari potest, etc., n. 319; præsentatio secundi aliquando fieri accumulando potest, quamvis patronus juravit non revocare præsentationem primi, a n. 320, post legitimam institutionem variari non potest licite a patrono, n. 321. Qui præsentatur absolute, debet actu esse habilis, n. 322. Si fundatio requirat certo loco natum, præsentari non potest, qui tali loco natus non est, etc., n. 323. Si fundatio dicat, quod præsentandus debeat esse ex certa familia, secundum communem, debet præsentari proximior, etc., n. 324. Si proximior esset spurius, legitimus remotior, hic videtur præferendus, etc., n. 325; præsentatio sui ipsius invalida est, etiam per procuratorem a se ad præsentandum delegatum, a n. 326. Filii sui est valida, n. 329. Non præsentatus institui non potest indepedenter a voluntate patroni, n. 356; præsentatus pluribus præsentationibus probabiliter plures præsentationes prosequi potest, aut ab una electa regredi ad alteram, n. 437, præsentatus ad Dignitatem, si se in administrationem ingerat ante institutionem, probabiliter privatur jure suo et incidit in pœnas statutas, n. 368, præsentatus ad Beneficium, sed necdum confirmatus, non potest absolute disponere de fructibus Beneficii, l. 3, p. 1, n. 126.

PRÆSTIMONIUM.

Præstimonium est Beneficium institutum pro Clericis, ut studiis vacent, quod sæpe habet adjunctum onus orandi quotidie quinquies *Pater* et *Ave*, l. 4, n. 217.

PRÆSUMENS.

Præsumens prudenter restitutionem faciendam sibi condonandam, si debitum suum manifestaret, vel rogaret dominum, non tenetur ad restitutionem, quod si revera dominum invitum postea resciret, ad eam teneretur, lib. 3, part. 2, n. 462.

PRÆSUMPTIO.

Præsumptio est probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur: sive, est cognitio ex circumstantiis resultans, etc., l. 1, n. 9, l. 4, n. 1434. Alia est Juris et de Jure, quæ probationem in contrarium non admittit; alia Juris tantum, contra quam admittitur probatio, etc., lib. 4, num. 1434. Variæ circa eam

observandæ sunt Regulæ, v. g. Quod una præsumptio aliis pluribus et fortioribus elidatur ; Quod semel malus semper præsumatur malus ; Quod præsumatur ignorantia, ubi scientia non probatur ; Quod si concurrant duæ præsumptiones, una de innocentia, altera de culpa, prima sit præferenda ; Quod præsumatur pro validitate actus, donec de invaliditate constiterit ; Quod in dubio de actu principali facto, v. g. homicidio, factum præsumatur in ordine ad incurrendam Irregularitem, non vero in ordine ad alios effectus, etc., l. 1, a n. 88, l. 4, a n. 1435. Temeraria rejici debet, l. 4, n. 1437 ; probabilius purgationem admittit, ibid. Nec probabilis, nec vehemens sufficit ad damnandum reum, sed communiter, si fieri possit, requiritur talis, quæ faciat moralem certitudinem. Etiam ad hoc sufficit præsumptio violenta, quæ est existimatio concepta ex indiciis, de re, quæ neque in se est evidens, neque est plene probata testibus omni exceptione majoribus, neque eam reus est legitime confessus, sunt tamen talia indicia, ut faciant non tantum opinionem de re, sed etiam crudelitatem, etc., a n. 1437 ; præsumptio violenta alia est Juris, quæ in Jure invenitur expresse et secundum quam Jus dicitur aliquid præsumere ; alia est solius hominis, quæ non invenitur in Jure expressa : ideoque debet Judex in illa pro vel contra reum rationabiliter secundum dictamen prudentiæ statuere, pro quo varia dantur exempla, a n. 1438. Non ideo statim quis præsumendus est reus, quod capiatur, n. 1441. Nec in carcere inventus mortuus præsumendus est a se ipso vel dæmone occisus, nisi signa certa adsint, v. g. si inveniatur in laqueo mortuus, si caput plane in tergus sit obtortum, etc., l. 4, n. 1477.

PRÆSUMPTIO PECCAMINOSA.

Præsumptio peccaminosa est appetitus aggrediendi aliquid supra vires : est communiter peccatum veniale, fit aliquando mortale, l. 5, n. 298.

PRÆSUMPTIO DE MISERICORDIA DEI.

Præsumptio de misericordia Dei est, si ideo quis peccet audacius, quia scit Deum esse infinite misericordem ; aut quia se scit una Confessione vel uno actu Contritionis posse multa peccata delere, l. 2, n. 126. Si quis ideo peccet, quia simile peccatum commisit, postea una opera confitendum, non est præsumptio ; si tamen sibi promitteret tam facile remissionem plurium peccatorum quam unius et ideo sæpe peccaret, esset præsumptio, n. 127. Secundum communem, non datur in ea parvitas materiæ, n. 128.

Præsumptio licentiæ, V. *Licentiæ præsumptio.*

PRECARIUM.

Precarium est contractus, quo conceditur petenti res ad usum omnino gratis, quæ statim repeti non debet sine necessitate, l. 3, p. 2, n. 818, 824. Finitur voluntate concedentis expressa vel tacita, item morte ejus, cui res est concessa, non vero morte concedentis, nisi res concessa esset cum addito, *quandiu voluero*, etc., n. 825. Qui precario utitur re aliena, tenetur, restitutionem et damna reparanda tantum ex culpa latiore et lata, n. 179.

PRECES.

Per preces primarias intelligitur Indultum, quod Papa dat Imperatori, ut possit in singulis Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus et Collegiatis per totum imperium, nominare aliquem ad unam primo vacaturam Dignitatem, Personatum, Beneficium vel Officium, etiam præsentationem et electionem alias conferatur et hoc in quocunque mense : pro Leodiensibus tamen videntur excipi menses Ordinariorum, l. 4, n. 569. Illas imperator posset alteri cedere, n. 570. Ut locum habeant, varia observanda sunt, ibid. Sub preces cadunt Beneficia reservata Papæ, item devoluta ad Ordinarios et resignata in manus Ordinarii ; alia ab illis libera sunt, etc., n. 571.

Per preces nominari potest carens qualitate alias requisita per Statutum vel Jus commune, dummodo Papa dispenset, n. 572 ; per preces nominatus probabilior institui debet ab Ordinario, ibid. post datam et a precista admissam gratiam, si Imperator moriatur, gratia manet, et exsequi debet, n. 573 ; precista debet intra mensem a die notæ vacationis Beneficii acceptare gratiam, et Collatori ordinario suam acceptationem manifestare, quo facto debet exsecutor intra mensem gratiam exsequi, n. 574. Si precistà moriatur re non sortita effectum, Imperator alium substituere potest ; ib. Si precista nolit acceptare primum Beneficium vacans, potest expectare secundum vel tertium, ib. Contra indultum precum præscribi non potest, nec Papa illi unquam derogat, n. 575. Precista amittit gratiam precum, si fiat inhabilis ; item, si renuntiet etiam tacite, etc., ib.

Preces importunæ non irritant Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 657.

PRECES SIVE ORATIONES.

Preces injunctæ in Ordinatione sub veniali saltem dici debent, l. 6, p. 2, n. 1318 ; preces proclamare pro felici successu belli injusti licitum est, si fiat sine scandalo, et adsit metus gravis damni : tum tamen non debet intendi victoria hujus injustæ partis, sed felix successus, l. 2, n. 275. V. *Oratio.*

PRESBYTER.

Presbyteri sunt in periculis damnationis perfunctorie sua peragentes, l. 6, p. 2, n. 2325.

Presbyteratus. V. *Ordo.*

Presbyterium. V. *Sacerdotium.*

Pretium rei. V. *Emptio.*

Prima Tonsura. V. *Tonsura.*

PRIMITIÆ SEU OBLATIONES.

Primitiæ erant primi fructus terræ vel pecorum, quæ offerebantur Ecclesiæ Ministris, nunc non amplius obligant, etc., l. 4, n. 1362.

PRIMITIÆ SEU PRIMA MISSA.

Primitiæ seu prima Missa juxta Synodum Coloniensem intra 40 dies ab Ordinatione celebrari debent, alias certum tempus non est determinatum, l. 6, n. 2324.

PRINCEPS.

Principes ex officio tenentur novas leges imperatoris promulgare et in usum deducere, l. 1, n. 630. Princeps tenetur curare, ut Judices habeat doctos, prudentes, probos, misericordes et inspectionem ac diligentiam suam adjungere, etc., l. 4, a n. 1424 ; principes non semper sunt tuti in conscientia, si nude sequantur consilia et judicia probabilia suorum Consiliariorum, l. 1, a n. 454. Princeps pro satisfactione illati belli potest petere restitutionem

ablatorum et expensarum : hinc potest victos privare bonis, etiam innocentes; tributa eis imperare, extruere arces, etc., l. 3, p. 1, n. 867; potest Principi etiam alterius Fidei in bello justo auxilium ferre, nisi sit periculum scandali, incrementi Hæreseos, etc., ib. Ædificans urbem in fundo privati alicujus, tenetur huic pro rata compensare, ita ut omnes æqualiter ferant damnum, n. 882. Princeps tenetur stipendia solvere militibus, alioquin tenetur compensare damna et ipsis militibus et qui ab ipsis damnum acceperunt, n. 867.

Princeps Catholicus tenetur aliquando abstinere etiam a bello per se justo, si inde oriturum sit scandalum et ruina spiritualis multorum ac detrimentum Ecclesiæ, etc., ib. Princeps quoad indictionem belli vel impositionem tributorum, debet sequi partem probabiliorem, l. 4, n. 1491. Non potest duobus reis imperare duellum ad recreationem spectatorum, n. 1497. Principi, regulariter loquendo, non licet occidere reum non citatum, vel non auditum, vel non condemnatum, l. 3, p. 1, n. 788. Princeps tenetur ad restitutionem damnorum, quæ a feris, latronibus, militibus ob negligentiam ipsius culpabilem inferuntur, etc., l. 3, p. 2, n. 20. Si nimis profusus sit in donationibus, in præjudicium Regni vel status, (præsertim si debitis gravatus, etc.,) successor eas revocare potest, n. 762. Principibus de jure naturæ et positivo, tam divino quam humano, aliqua tributa debentur, n. 268. Ut possit novum tributum, etc. imponere, debet illi saltem esse probabilius, quod sit justum, n. 279. V. *Tributum.*

Principes injuste agunt, si aliquos reddant immunes ab oneribus communibus, et aliis graviora imponant, n. 268. Princeps nunc Catholicus, qui olim Acatholicus probabat Matrimonia subditorum inita cum impedimentis a Jure Ecclesiastico inductis, et pro facultate ad ea Matrimonia admittebat pecuniam, hæc facere jam non potest, l. 6, p. 3, n. 774. Princeps fidelis potest infidelibus mandare ea, quæ sunt licita et honesta, illisque prohibere omne exercitium suæ falsæ Religionis: imo etiam tenetur eos cogere, ut relinquant errores et vitia, quæ sunt contra naturam, etc., l. 2, a n. 77. Princeps infidelis non baptizatus, non potest privari jurisdictione in Fideles, n. 81. Principibus an licitum sit vendere officia. V. *Emptio.* Principes. V. *Superior.*

PRIVATIO BENEFICII.

Privatio Beneficii ipso jure fit ob delicta magna in Jure expressa, etc., l. 4, a n. 940. Ad privationem per sententiam procedi non potest, nisi sit legitima Confessio vel concludens delicti probatio, n. 944; privationem Beneficii non incurrit per sententiam de delicto condemnatus, ob quod privari potest, nisi sententia hanc ei pœnam imponat, vel in ipso jure statuta sit, n. 945; privandus, si citatus non compareat, est tanquam contumax habendus pro convicto et confesso : si intra annum compareat, et se purget, cessat omnis effectus sententiæ : si post annum id faciat, quando jus in Beneficio est alteri quæsitum, juvari non potest, n. 947, per sententiam et non ipso jure privatus restitui potest in integrum ex gratia, si juste ex debito, si injuste privatus sit, n. 948.

PRIVILEGIUM.

Privilegium seu gratia est constitutio Legislatoris tribuens specialem aliquem favorem ad aliquos actus. Aliud est personale, quod immediate conceditur personæ ratione sui : Aliud reale, quod alicui rei directe conceditur, l. 1, a n. 842.

Privilegium usu et consuetudine acquiri potest, n. 855. Ex falsa causa impetratum nullum est, n. 840.

Privilegium concessum in bonum Communitatis, et nemini præjudicans, est ample interpretandum; item, quod cedit in favorem Ecclesiæ, Religionis, vel piæ causæ : e contra privatc factum per modum dispensationis a communi lege, est restringendum, a n. 622, n. 839, l. 3, p. 2, a n. 1130, l. 4, n. 1422. Concesso per privilegium uno, conceduntur omnia alia ad usum privilegii necessaria, l. 1, n. 844. Indiget acceptatione, n. 841. Concessum non subdito ordinarie revocari non potest, n. 843. Probabilius non validat actus præteritos, n. 845. Si idem concedatur duobus, ille prævalet, cui datum est in specie, n. 846. Quandoque est obligatio utendi privilegio; non autem, si sit privilegium potestativum tantum, n. 847. Non potest communicari alteri, nisi illud in privilegio exprimatur, n. 848. Privilegium concessum propter Dignitatem vel Officium, alteri commiiti potest, n. 849. Illi, si sit aliis commune, renuntiari non potest sine licentia Superioris, n. 841, privilegia vivæ vocis oraculo a Pontificibus concessa Regularibus, sunt revocata; non vero concessa Sæcularibus, nec concessa Regularibus ab aliis, quam a Summis Pontificibus, etc., a n. 850. Respectu Capucinorum non sunt revocata, l. 1, n. 854.

Privilegium personale cessat cum privilegiato; reale, cum re, cui privilegium est annexum, n. 834, privilegium non cessat morte concedentis, nec cessante jurisdictione concedentis, nec cessat ante certam cognitionem de revocatione, etc. l. 1, a n. 835, l. 6, p. 2, n. 1544. Non aufertur per subsequentem excommunicationem illius, cui concessum est; nec deficiente causa, ex qua concessum est, si ea vere exstiterit, l. 1, n. 840. Cessat per non usum : 1. Si oblata fuerit occasio utendi. 2. Si habita fuerit scientia talis privilegii. 3. Si fuerit potentia tum utendi. 4. Si privilegium cedat in alterius gravamen; alias non cessat per non usum, n. 842. Efficaciter derogatur privilegiis, quando Lex id exprimit; alias per Legem generaliter loquentem non derogatur privilegio particulari concesso super eo, de quo Lex generalis loquitur, a n. 837. Non omnia privilegia semper revocari possunt, n. 843, a n. 858. In dubio, an sit revocatum, censeri debet non revocatum, n. 852.

Privilegium *Canonis*, est gratia statui Clericali concessa, l. 4, n. 1380. *Fori*, est favor, quo Clericus eximitur a jurisdictione, etc., potestate sæculari, ib. Privilegio Fori et Canonis gaudent Clericus et Monachus; item Equites Melitenses, Teutonici, aliique similes, etc., l. 7, a n. 315.

Privilegium Altaris pro liberanda anima, in eo consistit, quod per concessionem Papæ habeat ex thesauro Ecclesiæ annexam tantam satisfactionem, quæ pœnam ab anima luendam adæquet, vel sola, vel conjuncta cum satisfactione proveniente a Sacrificio, etc., l. 6, p. 2, n. 518.

Privilegium illud non consetur concessum, nisi pro diebus deputatis; et quando per Rubricas licitum est celebrare de *Requiem*, etc., n. 521; privilegium illud perit, si Ecclesia, in qua est tale Altare, destruatur, n. 523. Concessum ad septennium incipit currere a die dati Brevis, n. 525.

Privilegium illud probabiliter adhuc viget in

Societate JESU, si ex concessione Generalis applicetur locis et personis per provinciales designandi, n. 526.
Privilegiatum Altare. V. *Altare.*
Privilegium Fori. V. *Forum.*

PROBABILE, PROBABILITAS.

Probabili sententiæ adhærens absolvi debet, l. 6, p. 2, n. 1699. Probabilitas Juris est, quando motiva petuntur ex legibus, consuetudine, Doctoribus, ratione connexa cum re ipsa. Facti est, quando petitur ex fama, testibus, scriptura, aliisque signis, l. 4, n. 1493. V. *Opinio.*

PROBATIO.

In probationibus valent hæ Regulæ: *Ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat. Quisque debet probare id, supra quod se fundat. Necessitas probandi incumbit ei, qui agit. Plena sufficit in civilibus: aliquando plenissima requiritur in criminalibus; levior sufficit quando agitur de modico præjudicio, etc.*, l. 4, n. 1436. Probatio adulterii debet esse saltem per propinquas et violentas præsumptiones, ut separatio conjugii per Judicem decernatur, etc., l. 6, p. 3, n. 432.

PROBITAS.

Probitas morum requiritur in beneficiando, l. 4, a n. 785.

PROCESSIONES.

In Processione Festi Corporis Christi Eucharistia non est deferenda Sacerdotum humeris, sed manibus Celebrantis cum pluviali et in Vesperis diei Octavæ ab eo, qui cantavit Vesperas, l. 6, p. 2, n. 2055; D. 9, 10, 22. Occurrentes et transeuntes, si videant SS. Sacramentum, debent facere genuflexionem, D. 21. Si consuetudo deferendi processionaliter SS. Sacramentum feria sexta Parasceves in feretro nigris velleribus contecto, absque graviori incommodo extirpari non possit, est toleranda, D. 34. Nomine Processionum generalium comprehenduntur Rogationes, D. 42. Abusus antiqui in Processionibus tollendi sunt cum magna cautela, ne majora scandala sequantur, D. 72. Si Processio Litaniarum majorum terminetur ad Ecclesiam S. Marci, Missa ibi de S. Marco et non de Rogationibus cani debet, D. 86. In Processionibus Canonici Ecclesiæ Collegiatæ non debent incedere parati, sicut Canonici Cathedralis, D. 119. In illis deferri debet Crux a Regularibus cum velo pendente seu pallio, D. 151.

Processiones in Ecclesiis Regularium habentium claustra, fiant intra claustra tantum; si non habeant claustra, fiant prope muros Ecclesiæ, non vero extra ambitum sine licentia et consensu Parochi, salvis privilegiis et consuetudinibus, D. 183, 184. In Processione intra Ecclesiam Canonici debent incedere detecto capite; extra eam cum bireto in capite, D. 213. In Processionibus deferri non debent Reliquiæ Beatorum, D. 229. Si Reformati a Processionibus abstineant, possunt in eodem loco tam Minores Conventuales, quam Observantes Reformati S. Francisci in propriis Ecclesiis suis solemnizare Festum S. Antonii Patavini ea ipsa die, in quam inciderit, D. 235. Non sunt permittendæ duæ Processiones de eodem Festo in eodem loco, eodem die, D. 236. In Processionibus, quæ fiunt sine Sacramento intra Ecclesias ad Elevationem, non debet pulsari campanula in Missa privata; quod si pulsetur, utroque genu flecti debet, n. 276. In Processionibus usus pluvialis, quo Regulares uti possunt, non est signum jurisdictionis in utente eo, D. 308, 309.

PROCESSUS.

Ad formationem processus spectantia prohibentur die festo, v. g. examinatio testium et jusjurandum, depositio testimonii, etc., l. 3, p. 1, a n. 598.

PROCLAMATIONES.

Per proclamationes intelliguntur denuntiationes, quibus publicatur Matrimonium inter certas personas esse ineundum, l. 6, p. 3, n. 373. Etiam proclamari debent milites, vagi, etc., antequam tamen id fiat, ab Ordinariis eorum informatio peti debet n. 475.

Proclamationes fieri debent, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio Parocho vel alio Sacerdote de ejus licentia, tribus continuis diebus festivis publice in Ecclesia inter Missarum solemnia; possunt tamen etiam fieri in Oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo, l. 6, p. 3, n. 459, 474, 477. Ex causa rationabili unus dies festus transiliri potest, n. 478. Fieri possunt etiam in templis Hæreticorum, si absit scandalum, n. 479. Inter ultimam proclamationem et Matrimonium non necessario tempus aliquod intercedit, sed Synodus Coloniensis vult saltem intercedere diem unum, n. 459, 480. Post eas factas Matrimonium ultra quatuor menses differri non debet, alias illæ repeti debent; imo juxta Rituale Romanum, si intra duos menses non contrahatur Matrimonium, eæ repeti debent, nisi Episcopo aliter visum fuerit, n. 459, 480.

Proclamationes in utriusque Sponsi Parochia fieri debent, l. 6, p. 3, n. 476, 489. Proclamationes generaliter remitti possunt, quoties non subest prudens timor ullius impedimenti; item, quando contrahentes sunt vagi et ignoti; item, si concubinarius sit proximus morti et petat Matrimonium inire cum concubina, etc., l. 6, p. 3, n. 491.

Proclamatio una sufficit, ut contrahatur Matrimonium, si dispensatio in illis tam cito haberi non possit; si proximum sit tempus, quo prohibentur nuptiæ, etc., reliquæ tamen tum adhuc fieri debent, vel in illis dispensari: quod si ante reliquas Matrimonium consumment, probabiliter peccant tantum venialiter, si certi sint impedimentum nullum adesse, l. 6, p. 3, n. 496. In illis dispensare possunt Episcopi, Vicarius Generalis, Abbates habentes potestatem, Episcopalem etc., a n. 492.

Proclamatio Tituli Ordinationis tribus Dominicis vel interpolatis festis in Ecclesia Parochiali, sub cujus districtu bona sita sunt, fieri solet. l. 6, p. 2, n. 2279. Personæ ordinandæ proclama o etiam fieri debet, n. 2315.

Procuratio abortus. V. *Abortus.*

PROCURATOR.

Procurator tenetur juste et fideliter exercere suum officium, item scire ea, quæ ad officium spectant, etc., l. 4, n. 1508. Peccat, si litem procuret injustam si plures causas suscipiat, quam possit expedire; si plus mercedis accipiat, quam justum; si suadeat reo, vel parti, ut injuste veritatem neget, etc., ib.

Procurator pro mandatario Beneficium resignare

potest, n. 1032. Probabiliter non potest simul et semel constitui ad Beneficium idem accipiendum et dimittendum, num. 1034. Sufficit, ut Procurator pro resignatione apud Ordinarium constituatur per litteras privatas, uti et pro danda supplicatione in Curia et præstando parvo consensu, pro magno autem consensu, etc., plura requiruntur, n. 1035. Non est jure statutum tempus, intra quod resignare pro Principali debeat; si tamen fiat in Curia, debet a parvo consensu intra sex menses præstari magnus, n. 1036. Etiamsi Procurator constitutus sit, tamen Principalis per se ipsum resignare potest, n. 1037.

Procurator nil potest ultra fines mandati, si habeat potestatem resignandi, in quem volet, non potest resignare in seipsum, n. 1038. Si resignet in inhabilem, inscio mandante, Beneficium non vacat, ibid. Si constitutus ad concordandum super Beneficio quibuscunque conditionibus, resignet Beneficium, resignatio nulla est, ibid. Si reperiantur duo mandata eodem plane modo et tempore facta, sed ad effectus oppositos, neutrum valet, ibidem. Per procuratorem facta resignatio, postea præsumitur facta cum mandato, ib. Mandante mortuo, quamvis id procurator nesciat, cessat mandatum, si res sit adhuc integra, alias non, etc., idem est de furore mandanti superveniente; idem etiam videtur de mandante ab illo Beneficio amoto, n. 1039.

Procurator revocari potest, quamvis adjectum sit juramentum non revocandi, n. 1040. Si alius constituatur, per hoc procuratio prioris revocatur, ibid. Ut valide fiat revocatio, debet illa fieri ante consensum, quo perficitur resignatio, item debet esse intimata, vel procuratori, vel resignationem admittenti, nisi hoc sit malitiose impeditum, etc., n. 1041. Si eodem die, quo præstatur consensus, fiat revocatio, consensus eam debet censeri præcessisse, n. 1042. Revocans mandatum, tenetur Procuratori compensare damna ratione mandati vel inchoatæ resignationis causata, n. 1043. Si resignatio totius Beneficii sit sortita effectum, et dimissa possessio, cessat officium Procuratoris constituti ad causas illius Beneficii, l. 4, n. 1044.

Procuratori licitum est accipere mercedem sui laboris, quem impendit circa Spiritualia, l. 3, p. 1, num. 169.

Procurator pro contrahendo cum absente Matrimonio, potest esse diversi sexus ab illo, cujus nomine contrahit, l. 6, p. 3, n. 263.

Procurator nomine alterius Matrimonium contrahens non potest ejusdem esse testis, lib. 6, par. 3, num. 757.

Procurator Fiscalis. V. *Fiscus.*

PRODIGALITAS.

Prodigalitas consistit in defectu conservandi, et excessu erogandi : est ex genere suo venialis, l. 5, n. 300. Aliquando fit mortalis, ib.

PRODIGUS.

Prodigus est, qui profuse dat, l. 3, p. 2, n. 688. Illi etiam invito imponitur Curator, ib. Non habens Curatorem contrahit valide naturaliter et civiliter, n. 682. Habens autem Curatorem absque auctoritate illius contrahens, facit contractus irritos, ibid. Si administratio bonorum sit ei specialiter interdicta a judice, nequidem naturaliter obligabitur, ib.

PRODITIO.

Proditio est deceptio proximi contra fidem datam aut debitam, in damnum illius : est ex genere suo mortalis, l. 5, n. 300. Ea fit vel circa personas, vel circa res, vel circa secretum, ib.

PROFESSIO FIDEI.

Professio Fidei. Vide *Fides.* An prærequiratur ad Beneficium. Vide ibid. Professionis Fidei Catholicæ formula latine, gallice et germanice, lib. 6, par. 2, num. 1862.

PROFESSIO RELIGIOSA.

Professio Religiosa facta ex metu gravi, est irrita, l. 3, p. 2, n. 578. Quas conditiones requirat, ut sit valida, etc. V. *Religiosus status.*

Professio Religiosa dirimit Sponsalia, l. 6, p. 3, n. 187. Si facta sit in fraudem, vel cum damno alterius, non dirimit ea, n. 188. Professio viri in Religione cum consensu uxoris etiam in sæculo manentis, est valida, l. 6, p. 3, n. 581.

Professio Religiosa post Matrimonium consummatum facta nulla est, si fiat absque licentia conjugis, vel extra justum divortium, lib 6, par. 3, num. 534. Licentia uxoris, vel divortium si adsit, est valida, ibidem. Professio infidelis conversi inscia uxore, in Religione facta post consummatum Matrimonium, probabiliter est invalida, l. 6, p. 3, n. 410.

PROFESSOR DOCENS.

Professor, præsertim Theologiæ moralis, sub mortali tenetur docere verum, quod agnoscit, et studere, ut agnoscat; omnem tamen veritatem in rebus molibus invenire non potest, l. 4, n. 1541. Ex justa causa aliquando suspendit suum judicium, et docet, quid videatur probabile aut probabilius, n. 1542. Licite tenet et sequitur aliquando doctrinam, quia unus eam docet, licet ad hoc ipsum non moveat veritas ipsa; et licite aliquando non ideo tenet aliquam doctrinam, quia multi eam docent, etc., n. 1543. In iis, quæ pertinent ad fidem et mores, peccat docendo opinionem, quam sufficienter advertit esse falsam; item, si doceat improbabilia circa fidem et mores, a n. 1544. Si doceat sententiam, quam judicat minus probabilem, non semper peccat; nec docens improbabilia in Grammatica et Philosophia, n. 1545. V. *Magister.*

PROFESSUS IN RELIGIONE.

Professus in Religione de bonis suis testari non potest, l. 3, p. 2, n. 1153. Hæredes instituì possunt professi illi, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, ibid. Professus in uno Monasterio cogi potest, ut transeat ad aliud, si plura Monasteria faciant unum corpus sub uno Capite; non autem, si plura subsint suis Superioribus sub Episcopo, vel immediate sub Papa, l. 4, n. 198. Professus invalide, post quinquennium emissus, valide contrahit Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 585.

Professus e Religione ejectus. V. *Ejectus e Religione.*

PROLES.

Proles ordinarie non tenetur matri credere se esse illegitimam, l. 3, p. 2, n. 331, 334. Censetur legitima quando certum non est eam esse spuriam, n. 335.

Etiam est legitima, si Matrimonium tempore natæ prolis sit validatum, l. 6, p. 3, n. 503.

Proles in dubio æquali, quis e duobus sit pater, ab utroque æqualiter alenda est, lib. 3, p. 1, n. 704. Proles non potest exhæredari, si nubat etiam inæquali, invitis parentibus, l. 6, p. 3, n. 751. Nec ob ingressum in Religionem, l. 4, n. 51.

PROMISSIO.

Promissio est contractus gratuitus, quo homo se homini ex justitia obligat ad aliquid, l. 3, p. 2, num. 763. Promissio differt a proposito, quod hoc solam intentionem opus faciendi contineat, illa autem superaddat voluntatem obligandi se alteri, quam si alter acceptet, erit pactum, etc., l. 3, p. 1, n. 362, p. 2, n. 764. Ante acceptationem non obligat ex justitia, imo nequidem ex fidelitate, l. 3, p. 2, a n. 765. Post acceptationem ordinarie non obligat jure Civili, nisi facta sit per scripturam, juramentum, testes, etc. Jure Canonico obligat, item naturali, n. 662, a n. 770. Ex fidelitate obligat in Conscientia, saltem sub veniali, n. 772. Potest obligare ex justitia, si promittens eam in se obligationem suscipiat, et promissarius acceptet, n. 773. Si promittens voluerit se obligare ex justitia, obligatio erit sub mortali ex genere suo : si ex alia virtute se obligare voluerit, v. g. ex fidelitate, gratitudine, etc., probabiliter etiam erit obligatio sub mortali, si materia sit gravis, etc., a n. 774. Si promissio fiat tantum interne, sine intentione se obligandi, non obligat ex justitia, nec probabiliter ex fidelitate, n. 777.

Promissionis acceptatio est actus, quo promissarius admittit voluntatem promittentis, et ideo vult jus contra eum, n. 778. Ea poni debet post notitiam factæ ab altero promissionis, n. 779. Acceptatio tacita probabiliter sufficit : etiam æquivoca sufficit, si reipsa subsit animus acceptandi, probabiliter tamen debet esse externa, a n. 780. Acceptatio facta ab alio imbibit hanc conditionem, si promissarius approbet, n. 792. Ab alio facta, ordinarie ab eodem revocari non potest, n. 793. Acceptatio promissionis factæ ad pias causas, a quocunque valide fieri potest, n. 791.

Promissio facta præsenti ordinarie statim acceptari debet, n. 783. Si fiat absenti per verba ad absentem directa, a præsenti valide acceptari non potest : si autem fiat per verba ad alium præsentem directa, quandoque a præsenti acceptari potest, n. 784. Promittens ordinarie non vult obligari absenti nisi ipsemet per epistolam vel nuntium promissionem illi manifestet, n. 785.

Promissio, si commissa sit nuntio mandatario, qui simul est veluti procurator, si ea nuntio ignaro revocetur, et alter oblatam acceptet, acceptatio erit valida, excepto Matrimonio, n. 786. Si promittens interim moriatur, dum nuntius missus est, potest adhuc acceptari promissio, et hæredes promittentis tenebuntur : si autem interim moriatur promissarius, hæredes illius probabilius acceptare valide non possunt, n. 787. Si promittens mittat nuntium, qui suo nomine promittat, si promittens ante acceptationem moriatur, promissio secundum communem non tenet, nisi facta sit ad pias causas, vel nuntius sit verus procurator, etc. n. 788.

Promissio pro absente acceptari potest ab alio, quem promissarius deputarit saltem specialiter ; item ab aliquo, qui est sub potestate illius, et non sui juris ; item a gerente curam promissarii, etc., n. 789.

Promissio sub conditione facta, ut res certa post mortem promissarii spectet ad tertium aliquem, si promissarius eam acceptet, probabilius adhuc revocari potest respectu tertii illius, n. 790. Prodiga obligat, si solutio rei promissæ non sit peccaminosa, n. 795. Promissionis obligatio diversimode cessat, v. g. ex consensu partium, si res promissa fiat impossibilis, perniciosa et inutilis promissario illicita, etc., n. 794. Promissiones illæ omnes sunt irritæ quæ dant occasionem peccandi, n. 796.

Promissio in rebus Ecclesiasticis ex gravi metu facta est irrita et invalida, l. 3, p. 2, n. 578. Promissio non ducendi uxorem facta homini, non obligat ex justitia, imo invalida est, si saluti expediat uxorem ducere ; sicuti etiam invalida est promissio non mutandi testamentum. Si autem talis promissio facta sit Deo, poterit habere rationem voti, si sit de meliori bono, l. 6, p. 3, n. 56.

Promissio, qua promittens dicit : *non ducam aliam præter te*, probabilius ordinarie habet hunc sensum : *si aliquam ducam, te ducam ;* quæ non facit sponsalia. Si tamen coram Parocho et testibus diceret : *non duco aliam præter te*, fieret Matrimonium, num. 127.

Promissio ducendi aliquam post mortem suæ uxoris, videtur esse irrita et invalida, n. 55. Promittens Matrimonium, si dubitet, an absolute, an tantum sub conditione voluerit se obligare, censetur voluisse se obligare, sub conditione, si puella repromitteret, l. 6, p. 3, etc., n. 132. Promittens pro certo die, eo præsente vel præterito, si una pars renuat, etiam altera pars ordinarie censetur libera, n. 133. Per promissionem fictam inducens puellam ad patiendos tactus turpes, communiter ad nihil tenetur, l. 3, p. 2, n. 329.

PROMITTENS.

Qui promisit aliquid explere, quod præstare non potuit in sæculo, tenetur id præstare in Religione, si possit, l. 3, p. 2, n. 446. Promissio jurata, quam observari vel non observari, non magnopere interest ejus, cui facta est, non est ita dure interpretanda, ut etiam cum gravissimis incommodis obliget, etc., l. 3, p. 1, n. 314.

PROMOTIO.

Promotio ad certum gradum sæpe est conditio requisita ad Beneficia, lib. 4, a n. 791.

PROMULGATIO LEGIS.

Ad obligationem legis prærequiritur ejus promulgatio, l. 1, a n. 274, n. 561, 577. Ad legem civilem, si feratur pro una Provincia, sufficit promulgatio in primaria urbe vel loco ; si pro pluribus, communiter in primaria urbe singularum Provinciarum promulgari debet ; si sit lex Cæsarea, ante duos menses a promulgatione completos non obligat, l. 1, n. 578. Leges Pontificiæ per se loquendo, obligant totum orbem, si Romæ sint promulgatæ, a n. 579. V. *Lex.*

PROPOLÆ.

Propolæ quando licite vendant carnes die Veneris comesturis, aut vinum inebriosis, si postulent, V. *Caupo.*

PROPOSITIO.

Si propositio universalis sit damnata, non ideo particularis sub ea contenta est damnata, l. 1, n. 221.

Propositio, ex qua evidenter infertur propositio damnata, censeri debet falsa et improbabilis, n. 222. Quæ inferri potest ex damnata, non ideo censeri debet damnata vel improbabilis, n. 223. Quæ infertur ex contradictoria propositionis damnatæ, est vera, n. 224.

Propositionem damnatam docens vel defendens, peccat mortaliter, a n. 225. Si propositio dicatur damnari prout jacet, intelligitur in illo sensu, quem verba habent secundum se ut separata ab omni alio contextu : excipiuntur propositiones 79 Bajanæ, et 5 Jansenii, quæ damnantur in sensu ab Auctoribus intento, n. 234. Propositiones copulativæ non semper habentur pro damnatis quoad omnes partes, l. 1, n. 235. Si de propositione damnata prohibeatur etiam disputative publice aut privatim tractari, nisi forsan impugnando, sensus est, nisi ostendendo ejus falsitatem, n. 236. Propositiones damnatæ Wicleffi, Joannis Hus, Lutheri, Baii, Molinos, Cameracensis ; item damnatæ ab Alexandro VII, Innocentio XI, Alexandro VIII, Innocentio XII, etc., V. post præfationem, l. 1, Propositiones Jansenii. V. *Jansenius.* Propositio. V. *Opinio, Decretum.*

PROPOSITUM.

Propositum firmum non est votum, l. 3, p. 1, n. 361. Illud mutare, per se non est peccatum, n. 361. Differt a promissione et voto, n. 362. V. *Promissio.*

PROPOSITUM REQUISITUM AD CONFESSIONEM.

Propositum ad pœnitentiam venialium sufficit, si doleam de illis, quæ feci et proponam cavere similia : item, cum venialia alia sint plene deliberata, sufficit proponere illa omnia cavere; circa semideliberata autem sufficit dolor, quod facta sint et propositum adhibendi diligentiam pro illis saltem minuendis, quantum humano modo fieri poterit, l. 6, p. 2, a n. 907.

Propositum de mortalibus debet se extendere ad omnia etiam collective sumpta, non autem ad venialia, nequidem distributive sumpta ; item ad mortalia debet esse magis efficax, ideoque facilius absolvi possunt sæpe cum iisdem venialibus redeuntes, quam cum iisdem mortalibus, n. 914. Probabiliter etiam requiritur propositum fugiendi occasiones proximas venialium, ibid. V. *Dolor.*

PROPRIETARIUS.

Proprietarii in Westphalia quid possint circa Originarios. V. *Originarii.*

Proscriptus. V. *Bannitus.*

Proto-Notarius Apostolicus. V. *Notarius Apostolicus.*

PROVISIO BENEFICII.

Provisio Beneficii est dispositio de Beneficio in favorem alicujus, l. 4, n. 300. Ad provisionem Beneficii diversa pro diversitate provisionum requiruntur, l. 4, n. 734.

Provisi in Cathedralibus tenentur professionem fidei emittere coram Episcopo et Capitulo, alias non faciunt fructus suos, n. 739. Si ea facta sit per tertium, qui pretium dedit certo in sciente, antequam Beneficium obtineres, quamvis contradixerit, provisio erit Simoniaca et invalida; si autem nihil scivisti, contradixisti tamen, timens, ne forte factum esset vel fieret et post bona fide obtentum, Beneficium prius Simoniam intervenisse intelligas, provisio non est Simoniaca, nec invalida; si autem non contradixeris, provisio probabiliter ipso jure et facto est invalida, l. 3, p. 1, n. 207, 210. Si postea resciens intervenisse Simoniam, refundas pretium nefario mediatori ante Beneficium obtentum, provisio est simoniaca et invalida : item probabilius Simoniam committis, si id facias post obtentum Beneficium animo factum illud ratificandi, non vero, si id facias non approbando factum, sed ne videaris coactus, vel cogaris refundere, etc., a n. 208.

Provisio simoniaca probabilius est irrita ipso facto, saltem jure positivo, n. 215. Provisus per Simoniam confidentialem, probabilius ipso facto fit inhabilis ad illud Beneficium, n. 223.

Provisi a Papa tenentur intra tres menses a die notæ vacationis in loco Beneficii publicare, se Apostolice esse provisos, etc., l. 4, n. 517. Provisio fieri non potest ab alio quam Papa, lite pendente, n. 331. Circa eam diversa possunt Cardinales, Legati Apostolici, Episcopi, Vicarii Generales, Capituli, eorumque Vicarii, Monasteria, n. 529. Provisus de beneficio ab aliquibus, qui Indultum conferendi habet, hac addita clausula, ut sic provisus, si fructus Beneficii valorem annum 24 ducatorum excedant, infra octo menses novam provisionem a Sua Sanctitate impetret et litteras petere, ac jura Cameræ Apostolicæ solvere teneatur; probabilius non obligat sic provisum in Germania, l. 4, n. 676. Ante vel post provisionem advertens se inhabilem per se loquendo, illam petere non debet priusquam dispensetur; et si fiat inquisitio circa defectus, tenetur eos manifestare, vel recusare Beneficium : si tamen sine infamia vel damno gravi non posset subterfugere, posset admittere, cum obligatione statim petendi dispensationem, etc., l. 4, n. 781, a n. 835. Nulliter provisus, per se loquendo, tenetur Beneficium dimittere, aut manifestata nullitate Titulum de novo petere : si autem vitium sit occultum, probabiliter Titulus validatur per dispensationem subsequentem, dummodo in nullius præjudicium cedat, n. 836.

PROVOCANS.

Provocans aliquem ad haustus, quomodo peccet. V. *Ebrietas.*

PROXIMUS.

Proximus est omnis homo capax ejusdem beatitudinis nobiscum, etiam inimicus, l. 2, n. 170. Eum tenemur diligere actu interno et formali, a n. 168. Potest aliquando permitti mors propria pro salvanda vita proximi, n. 168, a n. 176. Potius baptizando, quam absolvendo est succurrendum, n. 181. Proximi ruina spiritualis aliquando permitti potest ex causa, l. 2, n. 243. Non vero licet ad eam concurrere, ibid. V. *Caritas proximi. Inimicus.*

Proximo indigenti quando teneamur succurrere. V. *Eleemosyna.*

PRUDENTIA.

Prudentia est habitus cum vera ratione activus, l. 1, n. 101. Omnis actus prudentiæ magis se habet ad verum quam ad falsum, ib. Stare potest cum errore invincibili, n. 99. Potest imperare opinionem, quæ reipsa sit falsa, a n. 97.

PRUDENS.

Prudens dicitur, qui non fert sententiam nisi omnibus utrinque consideratis, l. 1, a n. 110.

PSALMI PŒNITENTIALES ET GRADUALES.

Ad Psalmos pœnitentiales et graduales an illi, qui non utuntur Breviario Romano, sub mortali suis diebus obligentur, necne, spectanda est consuetudo loci, l. 4, n. 1237, 1293. Ubi est inveterata consuetudo recitandi in Choro Psalmos pœnitentiales in feriis quintis Quadragesimalibus post Completorium et Psalmos graduales in feriis tertiis ejusdem temporis, eodem loco retineri potest, l. 3, p. 1, n. 2055, D. 105.

PUBERTAS, PUBES.

Pubertas durat usque ad annum 18. Plena pubertas seu adolescentia usque ad 25, l. 3, p. 1, n. 1026. Pubes dicitur masculus post annum 14, femella post 12 completum : ante illum completum dicuntur impuberes, l. 3, p. 2, n. 667.

Pubes cum impubere contrahens sponsalia non potest resilire, nisi hic factus pubes obligationem remittat, l. 6, p. 3, n. 176. Prius pubes factus resilire potest, non expectata pubertate alterius, n. 117. Pubes factus, per se loquendo, si resilire velit, intra triduum resilire debet, n. 119. Pro foro conscientiæ sufficit reclamatio interne facta, ibid. Pro foro externo sufficit facta coram Confessario et testibus, imo facta ante annum pubertatis, sufficit, si puber factus, dissensum non mutet, ib. V. *Impubes.*

Publicatio Resignationis. V. *Resignatio.*

Publicum. V. *Delictum, Notorium.*

PUELLA.

Puella licite admittit oscula, amplexus, contrectationem manus, etc., juxta morem patriæ, nisi ei constet fieri pravo affectu ; quamvis etiam tum probabiliter admitti possint, ne alter infametur, l. 3, p. 1, n. 887. V. *Amplexus. Oscula.* Puella, si non omnia omnino media ad depellendum stupratorem adhibeat, ob evidens periculum aliquod, sed mere patiatur coitum, secluso omni periculo consensus, non peccat; quod tamen publice docere, aut defendere non expedit, n. 916. Debet omni modo conari semen non admittere; semel autem admissum non licet ejicere, n. 928. Puella sciens se ardenter amari a juvene, qui erit in templo, potest, sed non tenetur die festo abesse a Missa, l. 2, n. 244. Peccat graviter, si data opera ei se offerat; non vero, si ex necessitate vel utilitate id faciat, n. 247. V. *Virgo.* Puella nubibilis quando excusetur a jejunio. V. *Excusantia a jejunio.*

PUER.

Puerum alias sine Baptismo moriturum tenetur quivis in vitæ periculo baptizare, l. 2, n. 211, V. *Baptismus.* In pueris, ut communicent, non requiritur certa ætas, sed sufficit, si sciant hunc cibum spiritualem a corporali discernere, l. 6, p. 1, a n. 645. Communiter intra annum 10 et 14, admitti ad Communionem debent, n. 646. Ad eam obligantur tunc prius, quando a Parocho vel parenti bus, etc. monentur, n. 646, 649.

Pueris debet dari Viaticum, licet vix septimum ve octavum annum sint ingressi, dumodo instrui pos sint; nisi consuetudo alicubi sit contraria, n. 647. In dubio, an habeant plenum usum rationis, potest illis dari Viaticum, n. 586, 648. Quando obligentur ad Communionem Paschalem. V. *Paschalis Communio.* Ad primam Communionem instrui debent per varias quæstiones, v. g. quid sit communicare ; quid in Communione accipiamus, etc., a n. 651. Raro ad Communionem sunt admittendi, n. 653. Pueris ministrari non debet Eucharistia ante annos discretionis, nisi pro Viatico, l. 6, p. 1, n. 487, a n. 645. Hæc ante annos discretionis non est iis necessaria, n. 586, 588.

Pueris, qui sunt capaces peccati, dari potest Extrema Unctio, l. 6, p. 2, n. 2084, 2110. Si sit dubium de usu rationis, ea absolute dari potest, secundum aliquos sub conditione, n. 2084, 2111. Pueri ante septennium completum probabiliter non obligantur præceptis Ecclesiæ : probabilius tamen videntur iis obligari, quorum materia eorum ætati est conveniens, verbi gratia, Præcepto Confessionis annuæ, si plenum usum rationis habeant, etc., l, 1, n. 674, 676, l. 6, p. 2, n. 2002, a n. 2026. Quando sint capaces absolutionis, id non ex ætate, sed ingenii et educationis qualitate est colligendum, etc., l. 6, p. 2, n. 1796. Examinari poterunt, an v. g. diligenter diebus festivis Missam audierint, vel garriverint in templo; an parentibus aliisque Superioribus fuerint inobedientes; an mentiti; an cognomina aliis dederint, etc., n. 1799. Ad dolorem adducendi sunt, verbi gratia, hoc modo : Filii, quo deveniunt post mortem, qui peccant, etc., n. 1800. Horror peccati illis inculcandus, quia v. g. reddit animam turpem instar dæmonis, gratia vero speciosam instar Angeli, etc. n. 1801.

Pueri ante septennium non obligantur audire Missam diebus festivis; post illud ordinarie obligantur saltem in urbibus educati, l. 3, p. 1, n. 615. In illis non requiritur tanta attentio, quanta in aliis, n. 660. Pueri aliquas sed non omnes Censuras incurrunt, l. 1, n. 677. Puer post septennium occidens aliquem, si dubitetur de pleno usu rationis in eo, probabilius est Irregularis, l. 7, n. 452. Pueri quas possint dare Eleemosynas. V. *Eleemosynam.*

PUERPERA.

Circa puerperas varia observanda sunt, v. gr. quod, quamvis statim post partum possint venire ad Ecclesiam, in nova tamen lege licite emaneant. Item, quod ante 25 diem non sunt benedicendæ, nec alibi, quam in Ecclesia. Item quod benedici non debeant sub pœna suspensionis eo ipso incurrendæ quæ ex illicito concubitu pepererunt; quod benedictio fieri non debeat in Dominica vel Festo fori, etc., l. 7, p. 3, n. 993. Puerpera, quæ ex illicito concubitu concepit, sed in Matrimonio parit, probabilius purificari potest, n. 994. Non vero Acatholica, n. 995.

Puerperæ secundum statuta Synodi Coloniensis sub Maximil. Henrico tenentur saltem domi Paschalem Communionem sumere antequam introducantur in Ecclesiam, nisi Parocho aliter videatur, l. 6, p. 1, n. 636.

PUPILLUS.

Pupillaris ætas seu impubertas durat usque ad annum 14 in masculis, usque ad 12 in femellis, l. 3, p. 1, n. 1026.

Pupillis, etiam invitis, datur Tutor, l. 3, p. 2, n. 668. Si infantiæ proximus contrahat, non obliga-

tur civiliter; nec potest se civiliter alteri obligare, n. 669, 1117.

Pupillus non potest ullos contractus civiliter obligantes celebrare sine auctoritate Tutoris, nisi ex contractu factus sit locupletior, n. 670. Si pubertati proximus contrahat sine auctoritate Tutoris, probabilius videtur contractus illos jure naturæ valere et inducere obligationem pro foro conscientiæ, n. 671.

Si contrahat cum ipso Tutore, nequidem obligatur naturaliter nisi forte alter Tutor consentiret, etc., n. 672. Etiam non obligatur nequidem naturaliter, si alienet immobilia, vel mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, n. 673. Item, si Judex ex speciali causa illi interdixisset absolute omnem administrationem circa res suas, n. 674. Si contrahat sine auctoritate Tutoris, obligat sibi civiliter alterum contrahentem; nisi hic etiam esset pupillus, n. 675. Si contrahat cum consensu et auctoritate Tutoris, ordinarie obligatur civiliter; nisi alienaret immobilia, vel mobilia pretiosa, etc., l. 3, p. 2, n. 676. Si per contractum læsi sint vel incommodum passi, gaudent Beneficio restitutionis in integrum, n. 677. Qui fecit contractum onerosum cum pupillo circa rem non immobilem, nec pretiosam, servari aptam, neque commisit dolum vel aliam injustitam; quandiu pupillus vel Tutor ejus illum non rescindit, potest stare contractui, n. 678. Si pupillus habens Tutorem contrahat de rebus mobilibus quæ sunt in quotidiano usu, v. g. aliqua donet, vel in recreationem expendat juxta conditionem suam, tales contractus etiam jure Civili sunt validi, n. 678.

Pupillus, si juret se non contracturum et nihilominus postea contrahat, ac juret se non contraventurum huic contractui, valide quamvis illicite contrahit, l. 3, p. 2, n. 734. Potest a Tutore vel Curatore accipere 5 pro 100, si illi, cum tenerentur, negotiari omiserunt, l. 3, p. 2, n. 117. Si pupillus remittat debitum, non ideo deobligatur debitor, l. 3, p. 2 n. 460.

Purificatio puerperarum. V. *Puerpera.*

PURIFICATORIUM.

Purificatorium lineum pro Sacrificio requiritur non tamen necessario benedictum. Pro eo, si haberi non possit, potest substitui strophiolum mundum, l. 6, p. 2, n. 308, 331.

Purificatorium prima lotione ablui debet a persona sacra, l. 6, p. 2, n. 331.

PUSILLANIMITAS.

Pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens detrectat honores, gloriam vel officium, quo est dignus, est ex genere suo veniale; fit autem mortale, si detrectes, ad quod submortali teneris, l. 5, n. 298. Pusillanimitas et desperatio de salute est mortale, n. 347.

Q.

QUADRAGESIMA.

In Quadragesima non potens jejunare, debet abstinere a carnibus, si possit, et si non possit omnibus, tenetur iis, quibus potest, l. 1, n. 778.

QUÆSTIO.

Quæstio juris est, si quæratur de lege; facti, si de alio quam de lege, l. 6, p, 3, n. 39.

Quæstio. V. *Tortura.*

QUÆSTOR.

Quæstores Principum, ad quos spectat solutio, non possunt chirographa vel credita minoris emere, quando ipsi sunt causa difficilis et malignæ solutionis. Item illis non est liberum uni potius solvere quam alteri, nisi quis forte jus præ aliis habeat, sed tenentur omnibus solvere pro rata, lib. 3, p, 2, n. 927.

Quæstor nomine sui Principalis agens, fructus specialis industriæ aliquando sibi retinere potest, l. 3, p. 1, n. 1047. Quæstor, si negotietur cum pecunia domini sui ipso inscio, probabiliter potest sibi retinere lucrum, si id faciat sine præjudicio et periculo domini, l. 3, p. 1, n. 1045. Si mandatum accipiat a suo Principali, ut statim vendat v. g. 1000 mensuras currente pretio, v. g. singulas uno aureo, si ipse sciat pretium duplo aut triplo majus brevi futurum, licite facit mittendo domino 1000 aureos, et rem sibi emendo, l. 6, p. 2, n. 939. Quæstor non potest surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putat non correspondere æqualem mercedem, l. 3, p. 1, n. 973. Ut occulta compensatio liceat, debet secundum judicium viri docti et in re morali versati esse certus de injuria, n. 974.

Qualitates requisitæ ad Beneficium. V. *Provisio Beneficii.*

QUINDENA.

Quindena sive quindennium est media pars fructuum, quæ ex Beneficiis alicui communitati vel loco pio unitis solvitur singulis 15 annis, l. 4, n. 675. Ad eam non tenentur, qui non tenentur solvere Annatam, ib.

Quotidiana Communio. V. *Communio.*

R

RANCOR.

Rancor est, quo illi sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt, l. 4, n. 347.

RAPINA.

Rapina est injusta contrectatio rei alienæ externæ cum vi facta domino vel legitimo detentori, l. 3, p. 1, n. 942. Rapina specie differt a furto, l. 6, p. 2, n. 1087. V. *Furtum.*

Raptor. V. *Grassator,*

RAPTUS.

Raptus est, cum persona aliqua libidinis causa adducitur vi illata, quæ circumstantia in Confessione exprimi debet, l. 3, p. 1, n. 915, l. 6, p. 2, n. 1022. Specie differt a stupro, l. 6, p. 2, n. 1048. Per vim in raptu intelligitur non tantum physica, sed etiam moralis, quæ fit per minas et metum gravem, l. 6, p. 3, n. 632. Ut dicatur rapta, non sufficit trahi ab uno conclavi in aliud, sed de loco in alium moraliter locum, ib. Raptus est impedimentum criminis impediens Matrimonium, si fiat ex intentione Matri-

monii, probabilius vero non, si libidinis exercendæ causa fiat, etc., l. 6, p. 3, n. 459, 631. Probabilius non oritur impedimentum raptus, si puella nolens venire, per dolum in domum vicinam vocetur, ut ibi cogatur, n. 633. Impedimentum illud incurrit mandans rapi per alium, non vero ipse raptor; n. 634. Probabilius videtur puellam non incurrere hoc impedimentum, si ipsa juvenem raperet, n. 635. Si rapta antea fuisset desponsata raptori, probabilius non oritur hoc impedimentum, nisi rapta justam causam habeat hic et nunc non standi fide data, n. 636. Si rapta esset meretrix, adhuc incurritur hoc impedimentum, n. 637. Si puella volens sequatur, invitis parentibus, non oritur hoc impedimentum, n. 638. Si abiit consentiens, sed postea invita cogatur ad copulam, non oritur hoc impedimentum; si autem invita adducta est, licet postea consentiat in copulam, oritur, n. 639. Si sit vidua, et aliunde impedita ad contrahendum cum raptore, oritur hoc impedimentum, n. 640. Rapta libertati restituta potest raptorem ducere, si velit, l. 6, p. 3, n. 630. Si nolit raptorem ducere, tenetur tamen ille eam dotare arbitrio judicis, ib. Raptor ipso jure excommunicatur, l. 6, p. 3, n. 630. Raptoribus decretas pœnas tantum incurrunt illi, qui ad actum rapiendi concurrunt; non autem Parochus vel testes, qui assistunt Matrimonio raptæ, n. 640.

RATIO CONTRACTUS IN MATRIMONIO.

Ratio contractus in Matrimonio non potest separari a ratione Sacramenti in Fideles, l. 6, p. 3, n. 275.

REBAPTIZANS ET REBAPTIZATUS.

Rebaptizans est irregularis, si scienter et serio reiteret Baptismum; non vero rebaptizans sub conditione illum, quem scit esse baptizatum, l. 7, n. 481, 483. Rebaptizatus absolute, aperte, scienter et serio etiam est irregularis particulariter, ne Clericus ad altiorem Ordinem possit ascendere, n. 481.

RECLAMATIO CONTRA VALIDITATEM PROFESSIONIS.

Reclamatio contra validitatem Professionis fieri debet ante elapsum quinquennium, l. 4, n. 29. V. *Religiosus.*

RECEPTANS DAMNIFICANTEM.

Receptans damnificantem non tenetur ad restitutionem, si per hoc non sit causa damni facti, nec omissæ restitutionis, nec damni iterum faciendi, etc., l. 3, p. 2, n. 37.

RECIDIVUS.

Recidivus. V. *Consuetudinarius.*

Recidivi quomodo terrendi; quæ pœnitentiæ illis injungendæ. V. *Confessarius consuetudinarii.*

Recitatio Horarum. V. *Horæ Canonicæ.*

Reductio Missarum. V. *Missarum reductio.*

REFERENS.

Referens tenetur juste fideliterque suum officium exercere et scire ea quæ ad officium suum spectant. Peccat, si defectu studii vel per incuriam male referat, vel aliquid substantiale prætermittat. Item, si sit partialis; si sententiam alterutri parti manifestet priusquam evulgatur, etc., l. 4, n. 1508. Referre omnia ad Deum, an teneamur sub peccato. V. *Intentio.*

Regaliæ Jus. V. *Jus Regaliæ.*

REGULA.

Regula est consilium agendorum. Ea de se non inducit obligationem; omnis tamen regula stricte ducta inducit positionem actus cujus est regula, sicuti etiam lex et præceptum, l. 1, n. 568.

Regula actuum externorum est lex et præceptum, l. 1, n. 561; actuum internorum est Conscientia, n. 1.

Regulæ Cancellariæ Romanæ, quarum materia est communis, ex non restricta ad Romanam Curiam, probabilius obligant ubique, l. 1, n. 575.

Regulæ Religiosorum aliquæ obligant sub culpa, aliquæ sub pœna tantum; has sub pœna obligantes contemnens et ex consuetudine violans, seu sine discrimine transgrediens, sæpe peccat mortaliter, l. 4, a n. 57.

In Regulis Fundatoris apud Religiosos, vel Congregationis non obligantibus sub culpa possunt Superiores subordinati dispensare, l. 6, p. 3, n. 834.

Regula illa juris : *Prior tempore, prior jure,* in quibus teneat, V. *Creditor.*

Regula de triennali non gaudent Laici, conjugati, bigami, etc., per eam juvantur omnes illi qui inhabiles sunt ex pœna, Censura, Irregularitate, etc. Item, qui per sub vel obreptionem Beneficium obtinuit; item qui eo privatus ipso jure vel per sententiam, illud pergit possidere, etc., l. 4, a n. 703. Regulæ huic obstat simonia realis utrinque scienter completa, a n. 709. Intrusio regulæ huic sæpe non obstat, nisi nullitas Tituli sit notoria, vel manifeste probetur, a n. 713.

Regula pro dignoscendo gradu Affinitatis est, ut in hac procedatur sicuti in Consanguinitate dictum est; in eodem enim gradu aliquis est affinis viro, in quo gradu est consanguineus mulieri et contra, l. 6, p. 3, n. 700. Primus gradus affinitatis habetur in illis consanguineis utrinque, qui in primo gradu sunt conjuncti cum alterutro illorum, qui copulam habent, n. 703. V. *Consanguinitas.*

Regula dignoscendi gradus consanguinitatis. V. *Consanguinitas.*

REGULARIS.

Regulares ad eum numerum reduci debent, ut eis alendis sufficiant Monasterii proventus, l. 6, p. 2, n. 70, 88, 102. Si ali non possint duodecim, erigi non debet Domus religiosa, n. 71, 88, 103. Superiores eorum tenentur attendere, ut onera Missarum expleantur, et de hoc debent rationem reddere, n. 107, 110.

Regulares ordinari debent ab Episcopo loci, in quo est Monasterium. Si habitent in loco nullius Diœcesis, vel sint Exempti, ordinari debent ab Episcopo viciniore, l. 6, p. 2, n. 2192. Si ab Episcopo rejecti transferantur ad Monasterium alterius Diœcesis, ut ibi statim ordinentur, probabiliter peccatur, n. 2193. Dimissorias a suis Superioribus accipere possunt, a n. 2235. Non servatis interstitiis illorum Ordinum Regulares ordinari possunt, quibus ante *Tridentinum* id licuit, n. 2304.

Approbandi sunt ab Episcopo. V. *Approbatio Confessarii.*

Regulares in una Diœcesi approbati, non censentur approbati ubique, l. 6, p. 2, a n. 1502. Possunt a

Confessionibus excipiendis suspendi ab Episcopo ob causam, v. g. si cum scandalo, aut alias inhoneste vivant, etc. Non tamen possunt Regulares omnes unius Conventus a Confessionibus suspendi ab Episcopo, inconsulta Sede Apostolica, n. 1507.

Regulares illi approbantur ab Episcopo, qui approbantur a suis Superioribus ex speciali facultate concessa ab Episcopis, l. 6, p. 2. n. 1519. Regulares habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis absolvere possunt; potest tamen Regularis Confessor in ea Diœcesi, in qua est approbatus, confluentes ex alia Diœcesi a peccatis in ipsa reservatis non autem in illa, ubi idem Confessor est approbatus, absolvere, nisi eosdem pœnitentes noverit in fraudem reservationis ad alienam Diœcesim pro absolutione obtinendam migrasse, l. 6, p. 2, a n. 1508. Regularibus non licet absolvere pœnitentes a Censuris, etiam satisfacta parte, quoad forum externum et judiciale, et ab eis absoluti in foro Pœnitentiali, non censentur absoluti in exteriori judicio et contentioso, etc., a n. 1508. Regularis approbatus in hac tantum Diœcesi, non potest eligi ordinarie in alia Diœcesi ad audiendas Confessiones, a n. 1512. Regularis approbatus potest socium suum Regularem in quacunque Diœcesi absolvere, n. 1515. Regulares indigent in pluribus locis speciali approbatione Episcopi pro excipiendis Confessionibus Monialium, a n. 1528. Regularis in certo loco approbatus, v. g. Coloniæ, si Diœcesim mutet, non ideo desinit ejus approbatio; sed Coloniam rediens potest sine nova approbatione ibidem Confessiones audire, num. 1541.

Regulares itinerantes confiteri possunt a Superiore designato, etiam non approbato ab Episcopo; maxime autem statutis suis et consuetudini se conformare debent, l. 6, p. 2, n. 1524.

Regulares non exempti incurrunt casus ab Episcopo reservatos, l. 6, p. 2, n. 1645. Regularis exemptus non potest sine speciali facultate Sedis Apostolicæ absolvi a casibus Ordinis reservatis, nisi a Superiore, vel de consensu Superioris talis Ordinis. Quod si Episcopus, et non superior Religiosus habeat potestatem absolvendi a Reservatis Papæ, probabiliter poterit talis exemptus absolvi ab Episcopo, n. 1663. Regulares non videntur, per se loquendo, posse absolvere a casibus, qui vere sunt Bullæ Cœnæ, l. 6, p. 2, a n. 1618. Non possunt absolvere a Reservatis Episcopo, sine illius licentia, n. 1628. Nec absolvere possunt ab excommunicationibus, quas Ordinarii sibi specialiter reservant, n. 1628.

Regulares tenentur ad Officium de principali Patrono loci; qui tamen non obligantur ad Octavam ejusdem, quam habere possunt. Non tenentur ad Festa minus principalia Patronorum, nisi sint descripta in Kalendario Romano, vel proprio dictorum Regularium. Laudabile tamen est, si etiam de his recitent, maxime, si populus a servilibus abstineat. Non videtur illis esse prohibitum plures Patronos sub ritu 1 et 2 Classis et cum Octava celebrare, l. 4, num. 1258, lib. 6, par. 2, num. 2055, D. 179, 280.

Regulares tenentur celebrare Festum de Dedicatione Ecclesiæ Cathedralis sub ritu duplici secundæ Classis sine Octava, quam quamvis videantur celebrare posse, merito tamen non celebrant. De Dedicatione autem Ecclesiæ illius Conventus, in quo morantur, uti de Titulari illius Ecclesiæ sub ritu duplici primæ Classis cum Octava celebrare tenentur, lib. 6, par. 2, n. 2055, D. 5 et 6, 280. Item, n. 2062, l. 4, n. 1257.

Regularis, qui est Episcopus, debet Officium recitare juxta ritum suæ Diœcesis, non vero Regulæ et occurrente Festo Regulæ in Festo Diœcesis, hoc erit præferendum, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 69. Non debent nominare Superiores suos in Canone, D. 146. Eorum præcedentia præcipue est ab antiquitate Ordinis, D. 224. Possunt uti pluviali in Processionibus, D. 308. In Processionibus deferunt Crucem cum velo pendente, D. 151. Superiores eorum communiter non veniunt nomine Ordinariorum, D. 147. Possunt in suis templis annuntiare Festa et Jejunia, D. 157.

Regulares Episcopi non possunt de Beatis suæ Religionis recitare Officium et in propriis Cathedralibus Missam celebrare et Altare prædictis Beatis erigere, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 233. Regulares exempti quæ Festa observare teneantur. V. *Festorum observatio.* Facultates, quæ Regularibus conceduntur, sunt triplices: aliæ directe et primario conceduntur populo Christiano, aliæ Ordini et personis ejus; aliæ æque directe et primario propter bonum Ordinis et populi Christiani. Secundi generis facultates a Superioribus in illis Ordinibus restringi vel tolli possunt, in quibus eas non habent Regulares, nisi ipsis communicentur a Superioribus, l. 6, p. 2, n. 1547. Regularibus concessa privilegia vivæ vocis oraculo, secundum sententiam communiorem sunt revocata, l. 1, a n. 850.

Regulares Confessarii approbati non possunt in impedimento ipso Consanguinitatis dispensare; possunt tamen ex licentia suorum Provincialium dispensare ad petendum debitum conjugale propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, l. 6, p. 3, n. 818. Regularibus mendicantibus, item Societati JESU concessa privilegia ad dispensandum cum licentia Provincialium in petitione debiti pro conjugibus incestuosis, vel adulteris, vel ligatis voto Castitatis, vel qui contraxerunt cum voto absoluto Castitatis, etc., videntur esse vivæ vocis oracula, quæ secundum communiorem sententiam sunt revocata, n. 891. Quid in iis adhuc possint Societatis JESU Regulares V. *Societas JESU.* Quod Regulares vi alicujus Privilegii dispensare possint in primo gradu post Matrimonium contractum, aut in aliis impedimentis dirimentibus eodem modo, quo Episcopi, vix tenuiter est probabile, nec in praxi sequi licet, etc., n. 892. Regulares per sua Privilegia possunt sicut ab aliis Censuris Papæ reservatis, ita etiam duellantes absolvere, præterquam in Italia extra urbem, l. 7, n. 126.

Regulares Confessarii, gaudentes Privilegiis Mendicantium, quod per Bullam dispensare possint in omnibus votis, in quibus de potestate ordinaria possint Episcopi, non est certum. Non possunt saltem dispensare in illis, in quibus possunt Episcopi in casu urgentis necessitatis, l. 6, p. 2, n. 1586. Si Episcopi urgeant, non possunt Regulares in suis templis sine benedictione, nec in alienis sine licentia Episcoporum prædicare, n. 1596.

Regulares a pluribus eximuntur, v. g. jure communi eximuntur a Lege Diœcesana, ad quam spectat convocari ad Synodum, ad sepulturas, ad solutionem alicujus rei in signum subjectionis, decimationum, hospitiorum, etc. Non tamen a lege Jurisdictionis, ad quam pertinet Examen pro Ordinatione vel Cura, datio Curæ, prædicatio Evangelii, punitio delictorum, etc., l. 4, num. 168. V. *Exemptio.*

Regulares non possunt salva Immunitate Ecclesiastica se obligare Communitati sæculari ad non emenda plura bona immobilia, etc., l. 4, num. 1391. Regularis inique vexatus appellare potest, et a Conventu suo recedere, l. 7, n. 117.

Regulares ipso facto incurrunt Excommunicationem Papæ reservatam, si sine speciali licentia Parochi præsumant Clericis aut laicis dare Extremam Unctionem, Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare, nisi habeant Privilegium, etc., l. 6, p. 1, n. 479. Regulares Mendicantes et Societatis JESU possunt in suis templis per se vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, et festo Paschatis; nisi esset necessitas, vel licentia Episcopi, etc., n. 479. Regularibus non licet sine licentia Episcopi vel Parochi publice Eucharistiam deferre per plateas ad ægrum, n. 497.

Regulares possunt a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis, excepto die Paschatis, publice SS. Eucharistiæ Sacramentum ministrare, l. 6, p. 1, n. 637, l. 6, p. 2, n. 2195. Regularis si curet imprimi librum de rebus sacris cum sola approbatione Ordinarii, et non cum licentia superioris, peccat graviter, l. 7, n. 382. V. *Religiosus.*

Reiteratio. V. *Suppletio.*

REITERATIO SACRAMENTI.

Quando est prudens dubium de valore Sacramenti collati, debet iterari saltem sub conditione : item, si hoc quod omissum est, probabiliter ad valorem requiratur, quamvis probabilius non requiratur : item, si sit opinio probabilis de hoc, quod quis sit invalide baptizatus, ordinatus, etc., l. 6, p. 1, a n. 123. Si sæpius occurrat nova causa prudenter dubitandi de valore Sacramenti jam sæpius collati, debet successive sæpius iterari sub conditione, n. 127. Quando moraliter certum est Sacramentum fuisse invalidum, absolute iterari debet, n. 128. Quando nulla est prudens causa de ejus valore dubitandi, sed tantum oriuntur leves scrupuli, nequidem sub conditione iterari debet, etc., a n. 129.

RELAPSUS.

Relapsus frequens in peccata non est semper signum, quod defuerit dolor et propositum in pœnitente, l. 6, p. 2, a n. 1729.

Relaxatio juramenti. V. *Juramentum.*

RELIGIONIS VIRTUS.

Religionis virtus est virtus moralis, qua interior et exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur : externus est, quo internum testamur, ut oratio, Sacrificium, etc. Vitia illi opposita alia sunt, quæ opponuntur per excessum, ut superstitio cum suis speciebus; alia per defectum, ut Irregularitas cum suis, quæ vel tendit directe ad irreverentiam Dei, ut tentatio Dei, vel tantum ad irreverentiam rerum sacrarum; ut sacrilegium, Simonia, etc., l. 3, p. 1, n. 6, 45.

Religionis Votum, V. *Votum.*

RELIGIO SIVE RELIGIOSUS STATUS.

Religiosus status est Fidelium ad divinæ Caritatis perfectionem tendentium editis votis perpetuæ Paupertatis, Castitatis et Obedientiæ stabilis in communi vivendi modo, ab Ecclesia approbato, l. 4, n. 1. Ad essentiam ejus non requiruntur vota solemnia, nec votum omnimodæ paupertatis vel obedientiæ, sed simpliciter tria vota substantialia secundum certam Regulam emissa, a n. 1. In illis Papa dispensare potest, ut quis desinat esse Religiosus; non vero, ut manens talis, illis non obligetur, n. 1. Religionem ingredi possunt et in ea profiteri omnes et soli, qui sunt sui juris; qui autem sunt aliis obstricti, sine eorum consensu non possunt. Etiam Religionem ingredi et in ea profiteri possunt spurii nati ex sacrilegio, incestu, adulterio, non tamen filii Presbyterorum, quorum parentes ante vel post in eadem Religione sunt professi, l. 4, n. 8, 175. Qui vovit Religionem, tenetur experiri tyrocinium et postea profiteri, si judicet Religionem eam sibi conducere. Si autem se male gerat eo fine, ut e tyrocinio dimittatur, non est tutus in conscientia, etc., l. 4, n. 176, 183. Si post primam instantiam non admittatur ad Religionem, quam vovit, an teneatur facere plures instantias, aut aliam Religionem ingredi, pendet ab intentione voventis. Quod si credat se admittendum, si manifestet se vovisse, probabiliter ad hoc non tenetur, n. 184. Etiam non tenetur ingredi Religionem in qua collapsa est disciplina, n. 175. Qui vovit laxiorem, licite ingreditur strictiorem; non tamen contra, ibid. Qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi et perseverandi et in laxiore, ib. Qui vovit perseverare in Religione, communiter tenetur voto, n. 185.

Religio sive Monasterium non obligatur ex fide-jussione Religiosi propria auctoritate facta, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est, l. 3, p. 2, n. 1105. Religiones cum Religiosis suis in eorum Irregularitatibus dispensare possunt; etiam in homicidio voluntario, dummodo non sit notorium; etiam in Irregularitatibus, in quibus possunt Episcopi vi Tridentini, etc. Sed quid universaliter Religiones possint cuivis Ordini notum erit, l. 7, n. 460. A Religionis ingressu aliquem (etiam Novitium) abducens vel detinens sine vi et fraude, probabiliter graviter peccat id irrationabiliter faciendo et tenetur ei rursus suadere ingressum ex Caritate; ad nihil tamen ex justitia tenetur illi, vel Religioni, l. 3, p. 2, n. 342, 345. Per vim, fraudem vel metum gravem aliquem a Religione impediens, vel abstrahens, peccat graviter contra justitiam et tenetur Religioni vel Monasterio ad compensationem damnorum; quod etiam probabile est, si quis a Novitiatu aliquem retraheret, vel ex eo extraheret : quod si vis et fraus, eorumque efficacia tollatur (quod in praxi raro fiet) non tenetur ad compensanda damna post sublatam vim et fraudem causata, a n. 347. Sine vi aut fraude professum vel votis adstrictum a Religione abducens probabilius non tenetur Monasterio ad compensationem damnorum temporalium inde secutorum, n. 349. Pro abductione a Religione obligatio restituendi frequenter cessat vel ex toto, vel saltem ex parte, quando defectus Religiosi abducti facile suppletur per alium æque aptum et utilem, n. 350. Ex variis causis ingressus in eam dissuaderi potest, v. g. si status ille sit ingredienti futurus noxius; si in illa Religione vel Monasterio dissolute vivatur; si complexio volentis ingredi sit tali instituto inepta, etc., n. 346. Cogens aliquem vel aliquam ad Religionem per metum gravem, peccat mortaliter et cogens aliquam ad Religionem simul incurrit Ex-

communicationem. Etiam peccat mortaliter impediens a Religione, vel extrahens ex ea; non vero, si levi metu id fecerit, etiamsi invitum vel invitam a Religione abstraxerit, qui vel quæ in ea profiteri non intendebat, l. 4, n. 44, a n. 46. Cogens renuntiare bonis volentem ingredi Religionem, peccat mortaliter, n. 50. Ob ingressum Religionis nemo exhæredari potest, n. 51. Non potest quis sine causa post Novitiatum dimitti, n. 53. Dimissus aut egressus ex Novitiatu, si antecedenter non sit contractum de victu, nec Novitius sciverit consuetudinem solvendi victum, ratione illius ad nihil tenetur: nisi ingressus esset animo non probandi, sed ad sæculum redeundi; tunc enim ex justitia tenetur solvere victum et omnes expensas ratione sui factas, n. 54. Si quis in Novitiatu moriatur, dos Religioni jam soluta hæredibus restitui debet cum omnibus fructibus, n. 55. Si quis etiam ex justa causa dimittatur a Societate JESU, non est obligatio illi restituendi ea, quæ Societati donavit, etc., n. 96. Religionem an et quando possint ingredi debitis gravati. V. *Debitor*.

Religionem intra annos ingrediens, quibus se Magistro, v. g. Chirurgo addixerat, non tenetur compensare lucrum cessans vel damnum emergens ex suo abitu, nisi damnum causasset citius abeundo, l. 3, p. 2, n. 445. Qui aliquid promisit explere, quod in sæculo non potuit, tenetur id præstare in Religione, si possit, n. 446.

Religio sive Monasterium non tenetur e bonis Monasterii solvere debita Religiosi; tenetur tamen id facere e bonis Religiosi, n. 447. Religionem petere et profiteri inter Virgines potest non virgo si virginitatem amiserit tantum per voluntariam pollutionem, l. 4, n. 37. Etiam non peccat petendo admissionem inter virgines, si virginitatem per copulam amiserit; et si res maneat occulta, etiam velum Professionis et Consecrationis admittere potest, et Professio ab illa facta est valida, nisi in admissione ad Professionem conditio fuerit addita, *si sis Virgo*; quod tamen addi non solet, nec debet: aut nisi forte essent speciales Constitutiones alicujus Ordinis per quas excluderetur non virgo etiam occulta, a n. 38. Talis inter Virgines Professa probabilius etiam est apta ad Officia Abbatissæ, Priorissæ, etc., n. 42. Si Religiosa aliqua hunc occultum defectum sciret, non teneretur suffragium suum pro admissione negare, etc., n. 39.

Religionis ingressu non vacat Beneficium; imo Novitius manet aptus novi Beneficii, si ei conferatur, l. 4, n. 934.

Religiosus habitus. V. *Habitus*.

RELIGIOSA PROFESSIO.

Religiosæ Professionis effectus varii sunt, v. g. quod vi illius Religiosus transeat in dominium Religionis; Religio autem vicissim teneatur eum alere et gubernare: item, quod remmittatur omnis pœna culpis debita, quod commutentur omnia vota antecedentia, quod tollatur Irregularitas ex defectu Natalium, etc., l. 4, a n. 5. Ad ejus valorem varia requiruntur, v. g. aptitudo voventis, ut scilicet decimum sextum ætatis annum plene expleverit, annumque integrum et continuum cum religioso habitu in probatione sine interruptione ulla steterit, nullumque impedimentum habeat; item consensus et acceptatio expressa vel tacita Prælati Ordinis; item, ut Professio sponte facta sit, non cogente gravi metu, etc., a n. 12. Novitiatus interruptio invalidans religiosam Professionem non censetur tum, si Novitius non fuerit dimissus, quamvis dimisso habitu et animo manendi latuerit in Monasterio, expectans occasionem egrediendi: neque tum si Superior indutum veste sæculari voluisset, prius dimittere: nec tum si Novitia apud Moniales etiam ad Clausuram obligatas, ob infirmitatem vel aliam causam necessariam debeat ad tempus remitti ad paternas ædes, si ibidem cum facultate Prælati Novitiatum continuet, a n. 20. Si Novitiatus fuerit interruptus, repeti debet et iterum inchoari; quod probabiliter non est necesse, si quis absoluto Novitiatu dimittatur et postmodum iterum admittatur, a n. 18, n. 22. Qui invalide Professionem emisit et putat se valide fecisse, si hic posteà sæpius renovet priora vota, per hoc non censetur ratificare professionem factam. Si autem sciat vel dubitet, an prior actus non fuerit validus, aut expresse intenderit, vota renovando, actum validum ponere, si forte antea non posuerit, tum Professionem factam ratificat, n. 30. Si quis rescieus se invalide Professum velit in Religione manere, probabilius non tenetur manifestare nullitatem suæ Professionis, nec novum consensum Superioris, vel Conventus petere; sed sufficit, si omnino secrete Professionem ratificet; si tamen consensus ex parte Religionis positus fuerit invalidus, hic etiam renovari debet, a n. 31. Si professio fuerit invalida, quia Novitiatus non fuit completus vel interruptus, hic reiterari debet et consequenter nullitas Professionis Superioribus manifestari. Si autem Novitiatu integre absoluto Professio aliunde sit invalida, probabiliter non requiritur novus Novitiatus, n. 33. Si Professio fuerit invalida ob defectum ætatis, quam Professus nescivit requiri, vel quam se habere putavit, ideo ejici e Religione non potest, nisi tale quid in eo adverteretur, ob quod e Novitiatu dimitti potuisset et quinquennium necdum effluxisset, n. 34. Si Professio invalida tacite ratificetur, poterit Professus gaudere omnibus Privilegiis, quæ habent antiqui præ junioribus et probabiliter etiam in Prælatum eligi, n. 35.

Quis eam possit excipere, etc. V. *Religiosus*.

Professionem, an et quando valide emittat Hermaphroditus. V. *Hermaphroditus*.

Religiosa Professio per Procuratorem valide fieri potest, l. 4, n. 36. Per religiosam Professionem vacant ipso Jure Beneficia in sæculo obtenta, non vero per omissionem votorum simplicium in Societate JESU, l. 4, a n. 935. Religiosa Professio etiam in primis sæculis impedivit Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 575. Jam certo dirimit Matrimonium contrahendum, ib. *Professio*.

RELIGIOSUS.

Religiosus est, qui in Religione approbata secundum certam Regulam tria vota substantialia emisit, l. 4, n. 1. Si illi post Professionem certo innotescat, quod non fuerit recte baptizatus, potest egredi Religione; non autem si tantum haberet dubium de valore Baptismi, num. 14. Si professionem emissurus interrogatus fuerit, et crimen tacuerit, quo manifestato fuisset rejectus, peccavit graviter, si inde possit grave incommodum redundare in Religionem: imò si Superiores fuerint in animo ita comparati, ut nollent admittere ad professionem, si tali crimine notatus esset, professio foret invalida, num. 26. Si in Statutis Ordinis dicatur, Ordinem

non obligari retinere eum, qui in Examine reticuerit certum aliquem defectum, id videtur tantum intelligendum pro tempore Novitiatus vel ante Professionem, cum talis valide Professionem faciat, num. 27. Si alicui facta sit spes Officii, et ideo in Religione aliqua profiteatur, si postea officium non obtineat, quamvis illud intenderit tanquam finem principalem, Professio tamen est valida, nec egredi potest, n. 28. Invalide professus, nisi postmodum Professionem ratificarit (quod intra quinquennium fieri debet) potest egredi Religione, et uxorem ducere, n. 12. Si Professionem invalidam non ratificarit, nec reclamarit intra quinquennium, gaudet Privilegiis Ordinis, et absolvi potest, n. 29. Si obtendat metum reverentialem, Professio per eum in foro externo non invalidatur, nisi accesserint minæ, etc., n. 52. Si quis coactus iniverit Novitiatum, si eo expleto libere Professionem faciat, ea est valida, ibid. Non invalidatur Professio per metum Professionem acceptantis, sed tantum profitentis, ibid. Qui ignorans invalide professus est, acquirit sibi et non monasterio, n. 36.

Religiosus simplex potest de licentia Superioris Professionem alterius excipere ; etiam id externo committi potest a Generali Ordinis, num. 36. Vi Professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis, et velle servare statum suum, num. 57. Promotus ad Cardinalatum vel Episcopatum, votis essentialibus suæ Religionis manet obstrictus : et si quoad aliquos effectus paupertatis et obedientiæ exemptus censeatur ; tenetur quoad habitum sui Ordinis colorem deferre, quamvis quoad figuram Episcopis sæcularibus se conformare possit : si Episcopatum resignet, vel deponatur, absque degradatione tamen, non tenetur redire ad Regularem observantiam ; secus est in Cardinali Religioso, qui non est Episcopus, num. 1, 203. Promotus ad Parochiam manet adstrictus votis : tenetur deferre habitum Religionis, etc., observare Regulam in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt : et quamvis in illis, quæ ad Regulam spectant, subjectus maneat Superiori, jam tamen consuetudine in multis locis observatur, ut non tantum in spectantibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis ab obedientia Prælati eximatur, et Episcopo subjiciatur, ib. Non tenetur Religiosus actu esse perfectus, sed ad perfectionem tendere per media suæ Religionis, etc., n. 57.

Religiosus paratus transgredi omnes Regulas sui Ordinis, etiam quæ non obligant sub culpa, sed pœna tantum, aut habens propositum nullam servandi, videtur peccare mortaliter, l. 4, a n. 57, l. 5, n. 214, 288. Si ex remissione animi, et sine ullo justo titulo, per directam intentionem, velit aliquam talem Regulam non servare, peccat venialiter, l. 4, n. 57. Frequenter et ex consuetudine violans Regulas, ordinarie peccat mortaliter, n. 57.

Religiosus Societatis JESU quando et quomodo contra Regulas peccet. V. *Societas JESU.*

Quamvis Regulæ alicujus Ordinis obligarent Professos sub peccato, tamen non obligant Novitios ; qui si delinquant, tenentur ad subeundas pœnas, n. 61. Superior non potest Novitium sub peccato obligare ad ea, quæ tantum sunt consilii et perfectionis, etc. l. 4, n. 62. Quamvis Novitius faciat aliquid contra materiam votorum, v. g. contra Castitatem, non ideo committit Sacrilegium, n. 63. Novitiorum peccata probabilier non sunt reservata, n. 64. Novitii probabiliter etiam participant Privilegia Religiosis in genere concessa, n. 65. Quæ circa Monialium et virorum Clausuram, egressum, et ingressum in illas notanda. V. *Clausura.*

Religiosus ex voto paupertatis obligatur ut nihil habeat proprium, l. 4, n. 96. Peccat contra paupertatem, si quid seu domi, seu foris etiam ex iis, quæ advictum et vestitum pertinent, sine Superioris consensu expresso, tacito vel præsumpto accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet, ibid. Etiam peccat contra eam, si sine ulla licentia Superioris apud externos comedat aut bibat ; regulariter tamen non videtur per hoc peccare mortaliter, n. 105. Etiam peccat contra eam, si quid ex rebus ad usum suum concessis in alium usum expendat, aut culpabiliter amittat, vel destruat lata culpa, n. 96. Etiam peccat contra eam, si quid abscondat, ut illud liberæ dispositioni Superioris subducat. Nec Procuratores, Œconomi, Administratores, Prælati inferiores quidquam possunt expendere contra Regulam Ordinis, voluntatem Superiorum, vel consuetudinem, n. 96.

Religiosus Professus non potest sibi acquirere dominium rei donatæ vel emptæ, n. 106. Potest etiam Religiosus violare paupertatem pure utendo re aliqua absque licentia superioris, n. 104. Licentia quæ et qualis esse debeat, ut non lædatur votum paupertatis. V. *Licentia.* Circa paupertatem in Societate JESU plura specialiter notanda sunt, v. g. : quod contra eam peccetur, si quid intuitu alicujus ministerii spiritualis admittatur, etc., a n. 136.

Religiosus ex voto Castitatis obligatur abstinere ab omni voluntaria delectatione venerea interna et externa, l. 4, n. 96, a n. 153.

Religiosus probabiliter peccat contra votum Castitatis, si etiam sine propria delectatione concurrat proxime et immediate, v. g., per tactum ad pollutionem hominis sæcularis, n. 155. Etiam contra votum hoc peccat, si se exponat periculo illud per se ipsum violandi, n. 156. Invalide professus, si non intenderit se obligare ad Castitatem, nisi in Religione, est liber voto Castitatis, n. 157.

Religiosus ex voto Obedientiæ obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit secundum Regulas et Constitutiones Ordinis, sive directe et expresse, sive indirecte et implicite, n. 96. Ordinarie tenetur obedire, si dubitet, utrum sit res licita, quam Superior jubet, vel an sit justa causa imperandi : item, si Superior aliquid probabiliter licitum imperet, quamvis subdito probabilius sit illud esse illicitum : item, si dubitet, an legem ferens sit legitimus Superior, dummodo hic habeat possessionem officii : item, si dubitet, an Superior habeat potestatem hoc imperandi, aut an lex sit justa, etc., n. 96, 158. Non tenetur obedire in dubio, an res sit licita, etc., si grave damnum obediendo timeat, n. 96.

Religiosus, si Superior et Episcopus contraria præcipiant, in illis quæ spectant ad Regulam et Statuta Ordinis, tenetur obedire Superiori, in iis autem quæ spectant ad disciplinam Ecclesiasticam, Episcopo, et si Episcopus cum rationabili causa circa Statuta Ordinis dispenset et tum præcipiat, Episcopo obedire debet, l. 4, n. 160. Non tenetur obedire Superiori in iis, quæ sunt vel contra Regulam (nisi Superior in ea dispensare possit et legitima causa dispensandi adsit) vel supra Regulam (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariam) vel ut acceptet Episcopatum, vel infra Regulam (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum Regulam), etc.

Nec tenetur obedire, si tam Superior, quam subditus dubitet, an hoc, quod imperat, sit illicitum n. 96, 158. Non peccat contra votum obedientiæ, si transgrediatur Regulam, quæ sub peccato non obligat. n. 96.

Religiosus probabiliter non potest obedire suo Prælato excommunicato, l. 7, n. 215.

Religiosus, qui vovit nequidem indirecte prætendere Prælationem, non peccat contra votum, quamvis interne eam appetat, dummodo exterius non manifestet, etc. Contra illud tamen peccat agendo, ut potius eligatur in Definitorem, quam Priorem, si in unum ex illis se eligendum videat, etc., l. 6, a n. 163. Si voverit, nequidem acceptare Prælationem vel Dignitatem extra Religionem suam, nisi cogatur præcepto illius, qui sibi id sub mortali potest præcipere, per hunc potentem præcipere intelligitur solus Papa, n. 165. Transiens ab Ordine, in quo est votum non acceptandi Dignitatem, ad alium, ubi hoc non est, manet obligatus pr ori voto, n. 166.

Religiosus professus a votis suis substantialibus absolvi non potest ab illo, qui est inferior Papa, qui ea irritare non potest, nisi ex gravissima causa, l. 4, n. 167.

Alia Religiosorum vota (non tamen Novitiorum) irritare possunt directe præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, Rectores, et probabiliter etiam Abbatissæ, excepto voto transeundi ad Religionem strictiorem, l. 3, p. 1, n. 482.

Religiosus rem absolute acceptando cum voluntate eam donandi alteri sine licentia, etc., peccat, l. 4, num. 118. Habens licentiam dandi aliquid Titio, si det Caio, ordinarie non peccat, n. 119. Si Religiosus habeat licentiam dandi aliquid, hoc ipso alter subditus ejusdem Superioris habet licentiam acceptandi, etc., num. 120. Habens licentiam quotidie acceptandi medium aureum, si eadem die acceptet a pluribus aut successive plures medios aureos, peccat, n. 121. Si mittatur Romam, censetur habere licentiam ibi emendi spiritualia munuscula et distribuendi, etc., n. 122. Iter agens, aut extra Claustrum agens potest facere moderatas Eleemosynas; item leves aliquas donationes, etc., n. 123. Si sine licentia sumat rem e loco publico, ac utatur, et postea seponat, probabilius peccat, nisi sit generalis licentia, num. 125. Si longo tempore utatur re aliena notabili sine licentia, peccat, n. 126. Si administret Officium curæ animarum, quod sit Beneficium, saltem manuale, potest habere administrationem proventuum, et probabiliter etiam bonorum immobilium annexorum; non autem, si non sit Beneficium, num. 124.

Si Religiosus ex rebus sibi concessis mutuet alteri sine licentia, si certus sit de restitutione, non peccat graviter; neque etiam, si commodationem accipiat absque licentia: si tamen sic mutuo accipiat, ordinarie peccat graviter, a n. 127. Si sine licentia rem suam alienæ permisceat, ordinarie peccat leviter, n. 129. Si sine licentia fide jubeat, aut aliquid conservandum accipiat in vim contractus depositi, aut si donationes faciat magni valoris, etc., peccat, a n. 131.

Si Religiosus absque licentia recipiat aut expendat modica usque ad magnam quantitatem, illa probabilius uniuntur, et grave peccatum constituunt, si comestibilia excipiat, l. 4, num. 134. Si licentiam habeat a Superiore ad majorem summam quam hic dare possit, ea valet ad summam, quæ ejus potestatem non excedit, n. 135.

Religiosus quoad spiritualia serviens militibus, potest accipere et retinere spolia hostium, l. 3, p. 1, num. 884.

Religiosus reviviscens a mortuis non teneretur votis, lib. 3, p. 2, n. 407.

Religiosus debitor tenetur ad opera statui et conditioni convenientia, quibus lucrari possit et solvere; non ad extraordinaria, l. 3, p. 2, n. 448. Quod si Prælatus neget licentiam laborandi, excusatur a restitutione, n. 449. Quam licentiam ex caritate Prælatus dare teneatur, si nihil sit inconvenientiæ, num. 450.

Religiosus recte abstinet a parte communis cibi et potus, quamvis mors inde sequatur citius, dummodo sumat, quod necessarium est ad conservationem sui: item, si adveriat aliqua valetudini suæ nocere, non tenetur extraordinaria petere, nec mutationem loci, etc. Si tamen victus ordinarius illi inferret grave incommodum, tenetur id Superiori indicare, l. 3, p. 1, n. 774. Probabiliter non tenetur admittere sectionem vel abscissionem membri, n. 785.

Religioso probabilius licitum est furem ad tuenda bona suæ fortunæ occidere; non tamen pro defensione sui honoris, n. 798, 809. Etiam licitum est illi se tueri contra Superiorem eum occidendo, si aliter se tueri non possit; nisi propter mortem hujus secutura essent nimis magna incommoda, n. 798. Non est Religioso licitum occidere calumniam parantem, a n. 800.

Religiosi eximuntur jure communi a lege Diœcesana; non tamen a lege jurisdictionis, l. 4, n. 168. Etiam plerique eximuntur a jurisdictione Ordinariorum, etc. ib. Potest Religiosus exemptus in gravi delicto deprehensus, si timeatur fuga, ab Episcopo capi, sed intra 20 horas Superioribus extradi debet. Etiam Religiosus Apostata ab Episcopo capi potest, n. 169. Novitii volentes manere in Religione exempta, gaudent exemptione, ib.

Religiosi exempti non tenentur ad Jus Reverentiale, seu ad obviandum Episcopo introeunti, etc. ib. Manent subjecti Nuntio a latere, vel habenti ejus potestatem, ib.

Religiosus quomodo possit ante vel post ingressum Religionis de bonis disponere. V. *Renuntiatio hæreditatis.*

Religiosus non potest esse Judex negotii forensis aut Ecclesiastici, nisi cum licentia Superioris saltem localis, et utilitate saltem indirecta Monasterii: similiter non potest nomine proprio in Civilibus esse actor vel reus: nec ordinarie fungi potest officio Advocati, Procuratoris, Tabellionis, Testis, etc. Nec officio Tutoris aut Curatoris, l. 4, n. 170.

Religiosi possunt contrahere circa materias, quarum habent dominium et administrationem, l. 3, p. 2, n. 683.

Religiosus professus Testamentum condere non potest, nisi de licentia Papæ, n. 1153. Novitius valide testari potest etiam absque licentia Superioris; etiam Religiosus Societatis post emissa vota simplicia valide testari potest; non tamen licite, n. 1153.

Religiosus potest ex rationabili causa repudiare donum, non tamen hæreditatem sibi oblatam, l. 3, p. 2, n. 1160.

Religiosi professi Ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, hæredes iustitui possunt, quorum loco Monasterium succedit, n. 1153. Si Religiosus testamentum faciat pro Monasterio, in quo profitetur, et moriatur ante ascendentes,

his debetur sua legitimo portio, n. 1158. Si Religiosus scriptus sit hæres, potest Monasterium probabilius immediate adire hæreditatem, inscio et etiam invito Religioso, n. 1159.

Religiosus non potest esse exsecutor testamenti, nisi impetrata Superiorum licentia; alia exsecutio eorum est invalida, nisi sit ad pias causas, l. 3, p. 2, n. 1145, l. 4, n. 171. Religiosi Societatis JESU specialiter prohibentur esse exsecutores Testamentorum, n. 146, 171.

Religiosis exsecutor potest legatum in pias causas applicare suo Monasterio, l. 3, p. 2, n. 1129.

Religiosus probabilius ordinarie peccat graviter, suadens testatori, ut potius suo Monasterio vel Religiosis legata relinquat, quam Matrici Ecclesiæ : probabilius tamen non tenetur ad restitutionem faciendam vel procurandam, l. 3, p. 2, n. 74. Religiosi non possunt esse Medici vel Chirurgi, præsertim, si facienda sit incisio aut adustio, l. 4, n. 171. Illis prohibetur negotiatio, quæ fit lucri causa, l. 3, p. 2, a n. 996, l. 4, n. 173, 1374. Etiam illis prohibetur venatio frequens clamosa, etc., l. 4, n. 173, a n. 1375. Item lusus alearum ex consuetudine, etc., n. 173, 1378. Item prohibetur illis sub excommunicatione audire in scholis lectiones Juris Civilis, n. 172.

Religiosi tenentur ad jejunia Ecclesiastica juris communis; probabiliter etiam ad ea, quæ generali consuetudine in civitate aliqua, in qua resident, sunt introducta; non tamen ad ea, quæ speciali consuetudine vel voto oppidanorum sunt introducta, l. 3, p. 2, n. 1274.

Religiosi exempti non tenentur ad ea, quæ a locorum Ordinariis introduccuntur, ib.

Si Religiosus necdum expleverit annum 21 probabiliter non tenetur ad jejunia sui Ordinis, sicuti nec Religiosi sexagenarii, n. 1275.

Religiosi possunt per privilegium etiam sine causa tempus refectionis anticipare, n. 1277. Cum Religiosis in jejunio dispensare possunt eorum Superiores, non tamen Abbatissa, l. 3, p. 2, n. 1310.

Religiosi an et qui obligentur ad Horas. V. *Horæ Canonicæ.*

Religiosi apti sunt pro Confessionibus excipiendis, l. 6, p. 2, n. 1704. Religiosi Mendicantes habent Privilegium audiendi Confessiones omnium Christi Fidelium, n. 1548. Vi hujus tamen non possunt absolvere Religiosos aut Religiosas, qui non habent facultatem extra suum Ordinem confitendi, ibid.

Religiosi etiam exempti debent approbari ab Episcopo loci pro Confessionibus excipiendis, l. 6, p. 2, n. 1485.

Religiosi approbati quorum Confessiones possint excipere. V. *Approbatio Confessarii.*

Religiosi non exempti non possunt absolvi a Censuris, nisi a solis Episcopis. Exempti ab his absolvi possunt, si Prælatus consentiat, l. 7, n. 138.

Religiosus percutiens alterum ejusdem Monasterii, si percussio non sit enormis, potest a Superiore Monasterii absolvi. Percutiens alterius subditum absolvi debet a suo Prælato, præsente vel consentiente Prælato percussi. Percutiens Clericum sæcularem absolvi potest a solo Episcopo Clerici percussi et si Religiosus percutiens foret Exemptus, requireretur consensus Prælati, quem si hic neget, poterit nihilominus Religiosus adire Episcopum pro absolutione obtinenda, l. 7, n. 321.

Religiosis Mendicantibus et eorum Privilegia participantibus fere eadem potestas est concessa a Tridentino, quam in hac parte habent Episcopi, l. 7, n. 321.

Religiosus professus ad strictiorem Ordinem ex justa causa transire potest, petita, licet non concessa, Prælati sui venia, l. 4, n. 175, 186. Etiam Religiosa ad ordinem perfectiorem transire potest, a n. 187. Si quis transeat ad alium Ordinem, dos manet primo Monasterio, in quo Professionem emisit, uti etiam bona, quæ absolute donavit, n. 192.

Religiosus Mendicans transiens ad laxiorem Ordinem, ad varia redditur incapax per Clementinam, si in Monasterio ea recepta sit, n. 193. Dimissus non potest reincidere in obligationem votorum sine nova admissione, n. 197. Ejectus e Religione V. *Ejectus.*

Religiosus incorrigibilis potest e Religione expelli ob varias causas, etc., l. 4, n. 198.

Religiosus timore pœnæ fugiens e Monasterio cum habitu, si eum prius dimittat, postquam ille privatus est per sententiam Prælati et Capituli, non est excommunicatus, l. 4, n. 201. Temere dimittens habitum, ut sic libere vagetur, peccat mortaliter et incurrit Excommunicationem, n. 207. Ad horam tantum temere, id est, sine legitima causa dimittens, probabilius peccat tantum venialiter, l. 1, n. 671, l. 4, n. 208, a n. 210. Peccat sed probabilius non incurrit Censuram, superinducens habitum sæcularem, et ita Religiosum occultans, l. 4, n. 209. Probabilius non est obligatio eum recipiendi ad eum gradum honoris, quem habuit, n. 202. Tenetur probabilius ad Horas, num. 1191. An sit Apostata, etc. V. *Fugitivus.*

Religiosis æque ac illis pauperibus debentur eleemosynæ, l. 2, n. 194. Religiosorum quorumdam Duacensium doctrina varia de Gratia Victrice, v. g. quod homo ea carens reddatur impotens ad implenda præcepta, etc., lib. 3, p. 1, n. 4.

Religiosus. V. *Regularis.*

RELIQUIÆ.

Reliquiæ Sanctorum honorari possunt eodem cultu quo persona, cujus sunt Reliquiæ, l. 3, p. 1, num. 22. Quando eæ exponuntur ultra lampadem, debent continue in Altari ardere duo lumina, alias exponi non debent. l. 6 p. 2, num. 2055, D. 311. De omni Sancto potest celebrari Missa cum Officio sub ritu duplici in ea Ecclesia, in qua habetur insignis Reliquia, v. g. brachium, crux, vel ea pars corporis, in qua passus est Martyr, si integra sit et approbata: vel si partes iterum unitæ sint vinculo vel glutine; et tum dicitur *Credo* in Missa, a n. 379, 2055, D. 185. Si ille, qui ob insignes Reliquias in propria Ecclesia recitat Officium de Sancto, celebret ea die in alia Ecclesia, debet omittere *Credo*, D. 186. Festum ratione Corporis vel insignis Reliquiæ non habet Octavam, nisi specialiter concedatur a Sede Apostolica, n. 186. Non potest de Sancto, cujus habetur insignis Reliquia, fieri Officium, nisi constet de identitate, et reperiatur in Martyrologio Romano : Reliquiæ vero a locorum Ordinariis approbatæ possunt exponi ad Fidelium venerationem, D. 188. In Altaribus consecrandis debent reponi Reliquiæ Sanctorum approbatorum ab Ecclesia, D. 26. Reliquias Beatorum exponere licet in iis Ecclesiis, in quibus Officium et Missa de Beatis recitari, et celebrari possunt, D. 232. In Missis de Beatis non debet dici *Credo*, nisi adsit Reliquia, D. 234.

Reliquias vendere est Simonia, lib. 3, par. 1, n. 157.

Reliquias cum Reliquiis permutare aliquando potest esse Simonia juris humani, l. 3, p. 1, n. 56. Falsas Reliquias ad venerationem exponere est peccatum superstitionis, n. 7.

REMEDIA.

Remedia contra singula peccata capitalia, et remedia universalia contra peccata. V. *Confessarius Consuetudinarii Recidivi.*

Remedia contra maleficia. V. *Maleficium.*

Remiges Christiani. V. *Christianus.*

REMISSIO DEBITI.

Si remissio debiti a creditore facta sit voluntaria et juridice libera, debitor liberatur, quamvis ita esset dispositus, quod nollet solvere, si non remitteret; non autem liberatur, si remissio debiti vel partis alicujus sit coacta aut conditionalis, l. 3, p. 2, a n. 458. Si sint multi creditores debitoris defuncti, et major eorum pars spectata quantitate debiti, etc., hæredi partem remittat, ut reliquam solvat, reliqui creditores, qui non habent pignus vel hypothecam in bonis defuncti, etiam in eam remissionem consentire censentur, n. 459.

Remissio debiti pro foro externo præsumitur, si creditor illud in libris suis cancellarit, aut instrumentum debiti lacerarit, posito quod remittere possit, et alteri vicissim remitti, n. 460.

Remissio peccatorum. V. *Pœnarum Remissio.*

RENUNTIATIO HÆREDITATIS.

Renuntiatio futuræ hæreditatis, nisi juramento firmetur, nullius est roboris, nisi quis in ipso testandi actu renuntiet juri successionis: vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet; vel nisi hæres necessarius post portionem sibi debitam integram a parte acceptam reliquiæ hæreditati renuntiet, l. 3, p. 1, n. 1125.

Renuntiatio hæreditatis est strictæ interpretationis, ibid. Facta a filio etiam cum juramento non obstat, quominus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit hæres institui, ib. Si filius in favorem fratris renuntiavit hæreditati, eo mortuo ante patrem, filius iterum succedit in hæreditate, ib. Potest filius post juratam renuntiationem nihilominus succedere in bonis quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore Matrimonio susceptis relinquere cogitur, ib. Si filia accipiens dotem a patre dicat se ea contentam, et renuntiare paternæ hæreditati potest tamen postea petere complementum legitimæ portionis suæ, ib.

Renuntiatio facta in favorem Communitatis vel Religionis est valida, ib.

Renuntiatio bonorum coacta, quæ fit a volente ingredi Religionem, est invalida, si tamen ingressurus Monasterium juravit se non revocaturum, nec usurum Beneficio rescindendi, tenetur stare renuntiatione, cui per dispensationem in juramento tamen succurri potest, et tunc licite omnia reputet, l. 4, n. 50. Non coacta, etiamsi sit jurata, etiam est invalida, si fiat post ingressum in Religionem, nisi fiat cum licentia Episcopi, sive Vicarii, intra duos menses proximos ante Professionem, et Professio postea subsequatur. Idem etiam est de renuntiatione Beneficii Ecclesiastici, l. 3, p. 2, n. 1125, l. 4 n. 97.

Renuntiatio, quæ fit ante ingressum Religionis intuitu, vel causa impulsiva ingrediendi, est invalida. Item invalida est sub conditione Professionis edendæ facta, ut ea non secuta corruat, l. 3, p. 2, n. 1125.

Renuntiatio facta per Testamentum aut causa mortis, vel professionis, probabiliter semper revocari potest: facta a Novitio secundum formam a Tridentino præscriptam, revocari non potest, l. 4, n. 98. Facta a Novitio probabilius est invalida, si hic moriatur, antequam sit invalide Professus, l. 4, n. 99. Facta a Professuro expletis decem mensibus Novitiatus, quamvis Professio subsecuta sit irrita, quocunque tamen tempore postea ratificatur, vel expresse vel tacite, confirmatur, n. 100.

Renuntiatio facta ante vel post ingressum Societatis JESU est valida et irrevocabilis; l. 3, p. 2, n. 1125, l. 4, n. 194.

REPERCUSSIO.

Repercussio in fama et honore an sit licita. V. *Detractio.*

Requiem, missa. V. *Missa.*

RESCRIPTUM.

Rescripta sub vel obreptitia invalida sunt, et nihil operantur; nisi taciturnitas veri, vel expressio falsi facta sit per ignorantiam, et non attingat causam finalem, l. 4, n. 652. Si sub vel obreptio in una tantum parte commissa sit a solo procuratore vel sollicitatore, vel alio tertio, probabilius non vitiat Rescriptum quoad alteram partem, n. 653. Si in Rescripto præter causam in supplica allatam alia adjungantur, non obstat valori dispensationis, l. 6, p. 3, n. 937. Etiam valori ejus obstat, si causa allegata sit omissa, et alia in Rescripto substituta, n. 937, per Rescriptum in forma, *Dignum*, tantum acquiritur jus ad rem: si sit in forma gratiosa, acquiritur jus in eo, l. 4, n. 659.

Rescriptum sedis Apostolicæ ab excommunicato impetratum in alio, quam excommunicationis vel appellationis articulo, est ipso jure irritum, nisi ad cautelam inserta fuerit absolutio a Censuris, l. 7, n. 233. Si Rescriptum, quo a Pontifice confertur Beneficium excommunicato, sit in forma gratiosa, valida est collatio, quæ probabiliter etiam valida est, quamvis esset in forma commissaria; si tamen post acceptum Rescriptum inciderit in novam excommunicationem, nova absolutione probabiliter opus erit, n. 234.

Rescriptorum verba quomodo intelligenda sint varii explicant, l. 6, n. 3, n. 938.

Non omnia Rescripta constant iisdem verbis; unde ad exsecutionem procedendum non est ex opinione hujus aut illius Doctoris, priusquam cognitum, Doctorem illum loqui de illis ipsis particulis quæ in Rescripto sunt, et quidem secundum modernum stylum Curiæ, n. 393.

Si in Rescripto ponatur Clausula: *dummodo copula non intervenerit* probabiliter non obstat, si copula sit occulta, n. 922. Si in eo ponatur illa Clausula, *si crimen vel impedimentum sit occultum*, si illud fiat publicum post exsecutionem factam, hæc non obstat valori: posset tamen ratione scandali peti separatio, vel obtineri dispensatio, quæ manifestari posset n. 872. Quando inter causas ponitur, quod detur, *ad vitanda scandala*, requiritur, ut sit metus duplicis scandali, n. 490, 957. Quando dicitur *vita periculum imminere*, communiter sensus est, quod sit periculum mortis ab aliquo inferendæ, etc. num. 941. Quando dicitur: *ut asserunt se de nobili genere ortos*, et alia causa

movens Papam non additur, debet illa causa coram executore probari, num. 942. Quando in dispensatione cum illegitimo dicitur : *dummodo paternæ incontinentiæ imitator non sis*, est tantum instructio et cohortatio, ut ne talis sit ; unde quamvis talis esset, Rescriptum esset validum, num. 943. Quando additur : *dummodo per annum non insorduerit;* videtur intelligi, si non per totum annum in tali delicto constanter sine ulla pœnitentia permanserit, n. 744. Quando additur : *si ita est, quatenus si ita est :* intelligitur, si preces veritate nitantur, l. 1, n. 796. Quando additur : *immineat periculum revelationis*, requiritur ad valorem, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum, si non subsequatur Matrimonium. Si addatur ; *et scandalorum,* intelligitur gravis infamia, ex qua sequantur contentiones, minæ, pugnæ, etc., ib. Quando additur, *ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata*, etc., requiritur ad valorem, ut, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo Matrimonium contractum fuit, in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus et novum validumque libere præstet ; ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat, l. 1, n. 79, l. 6, p. 3, n. 814. Quando additur, *postquam dicto Sacerdoti, si necdum satisfecerit;* verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici; et important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quam absolvi possit, l. 1, n. 1796. Quando additur, *motu proprio*, tunc suppletur defectus subreptionis, quo petens reticuit causam finalem; qui tamen non suppletur, si expresserit causam finalem falsam ; qui tamen non suppletur, si expresserit causam finalem falsam, neque etiam suppletur defectus obreptionis, etc., n. 654, 814, Si addatur : *cum illis dispenses in foro Conscientiæ :* non ideo fieri debet in Confessione, nec ideo Confessio requiritur; si autem addatur, ut dispensatio fiat *in actu Sacramentalis Confessionis* vel *foro Pœnitentiæ, audita Confessione*, etc., probabilius adhuc requiritur Confessio, quamvis dispensandus jam ante absolutus esset a suis excessibus, Censuris ac pœnis et nullius mortalis sibi conscius esset, l. 6, p. 3, n. 956. Si addatur : *ut prius tollatur occasio peccandi*, probabilius intelligitur omnis occasio proxima, n. 953. Si addatur : *hac vice absolvas* et dispensandus post statum gratiæ labatur in plures Censuras et reservata, potest ab iis absolvi. n. 960. Si addatur, ut imponatur *gravis pœnitentia*, an et quando possit imponi levis, etc. V. *Confessarius in quo dispensare possit.* Si addatur ut injungatur *Confessio saltem una singulis mensibus*, probabilius intelligitur de mensibus totius vitæ ; quod si uno mense omittat, non tenebitur alio compensare, n. 963. Si addatur, ut Confessarius declaret prolem legitimam *in foro conscientiæ tantum*, si uterque parens impedimenti conscius fuerit, probabiliter tantum dispensatur pro foro interno; si autem unus saltem bona fide contraxit, proles debet censeri legitima pro utroque foro, n. 964. Si addatur : *ut nulli testes adhibeantur*, si hi adhiberentur; non ideo esset invalida dispensatio, n. 965. Si addatur : *ut lacerentur litteræ*, sufficit, si Rescripto detrahatur sigillum, dilaceret per medium, si inducantur litteræ, etc. Quod si hoc negligeretur, non ideo esset invalida dispensatio, quamvis peccaretur mortaliter, n. 966. Si addatur : *ne litteras illas reddat supplicanti,* intelliguntur integræ, n. 967. Si addatur ; *dummodo aliud impedimentum Canonicum non obstet,* intelligitur impedimentum, quod dispensatum non sit, vel dispensari debeat, n. 968. Si addat : *tuam Conscientiam oneramus*, requiritur industria exsecutoris, n. 981.

In Rescripto, quando dispensatur in gradu prohibito, apponi solet : *dummodo dicta mulier propter hoc rapta non fuerit*, quod si omitteretur, tamen subintelligeretur; hinc si rapta esset, etiamsi consentiret manens in potestate raptoris, executor pergere non posset, sed requireretur novum Rescriptum in forma : *perinde valere*, n. 980.

Si in rescriptis aliquid addatur, quod aliunde de jure requiritur, est ordinarie tantum velut monitio, n. 945.

Quid aliæ Clausulæ Rescriptis adjectæ operentur. V. *Clausula.* Ut ea quis aperire et exsequi possit, requiritur, ut sit Confessarius Magister in Theologia, vel Decretorum Doctor, approbatus ab Ordinario : non sufficit, ut sit Licentiatus, nec Doctor, Ordinis Religiosi, Confessarii tamen Societatis JESU etiam non Doctores, ex commissione sui superioris ea aperire et exsequi possunt : alii sine qualitate Doctoris, aut privilegio ea aperientes peccant mortaliter; etc., n. 945. Eorum exsecutoribus plura observanda sunt, v. g. ut præmittant monita et consilia opportuna de fideliter respondendo, de implenda pœnitentia injungenda, de cavendo relapsu, etc., n. 954. Si aperiantura non habente potestatem, non ideo carent effectu, n. 955.

Si error in Rescripto commissus sit, quid agendum. V. *Error.*

Circa Rescripta vel litteras expeditionis quæ observanda. V. *Exsecutor litterarum Apostolicarum.*

RESERVATIO BENEFICIORUM.

Reservatio Beneficiorum est interdictum Papæ, factum inferiori circa usum potestatis disponendi de Beneficio : differt ab affectione Beneficii, quod reservatio respiciat actum verbalem et expressum, affectio autem respiciat actum realem seu factum, etc., l. 4, n. 489, 521. Varie dividitur. Alia est Generalis, quæ ad plura Beneficia se extendit; alia specialis, quæ est tantum de uno certo Beneficio. Alia dicitur Clausa in Corpore Juris, nempe aliquo ex libris 6 Decretalium vel Clementinarum; alia extra Corpus Juris, quæ continetur in Extravagantibus, aut Regulis Cancellariæ. Alia est localis, quæ oritur ex vacatione per obitum in loco, v. g. Romæ; alia realis; quæ oritur ex re ipsa, id est, ex ipsa Beneficii qualitate. Aliae est resultans ex tempore, quia nempe vacatio incidit in mensem vi alternativæ reservatum Pontifici, alia Personalis, quæ oritur ex persona, cujus obitu vacat, n. 490.

Reservatio clausa in Corpore Juris videtur esse unica, qua reservantur Beneficia vacantia in Curia Romana, n. 491. Beneficia, quæ Papæ reservantur, plura sunt, verbi gratia, Officialium sive Curialium Papæ, quocunque loco moriantur; Familiarium Papæ ; item in pœnam delicti reservata, etc., a n. 491. Probabilius etiam reservantur Papæ Beneficia illa, quæ aliquis per Papam promotus, verbi gratia, ad Episcopatum, per dispensationem retinuit, l. 4, n. 508.

Reservationi Pontificiæ satisfit, si Papa semel de Beneficio reservato disposuerit, ideoque postea redit ad dispositionem Ordinarii, n. 499, 508. Indultum ad conferendum Beneficia reservata non extenditur ad reservata duplici reservatione, nisi hoc exprimatur ;

probabiliter tamen hoc tantum intelligitur de Indultis, quæ illis dantur, qui ante reservationes non fuerunt ordinarii Collatores, Electores, vel Patroni, n. 495.

RESERVATIO CASUUM.

Reservatio Casuum est negatio jurisdictionis circa aliquod peccatum, quæ certe in Ecclesia datur, l. 6, p. 2, n. 1599. Dividitur in Pœnalem, quæ fit in odium seu pœnam alicujus peccati, etc., et in Medicinalem, quæ fit propter bonum Fidelium, vel ob rectam gubernationem alicujus Communitatis, etc., a n. 1601.

Reservatio fieri potest ab omnibus illis, qui habent potestatem ordinariam conferendi jurisdictionem, n. 1600. Ea fieri potest vel directe, cum quis jurisdictionem Confessarii, quam restringit, habet sibi subordinatam: vel indirecte, cum jurisdictionem Confessarii non habent sibi subordinatam, n. 1603. Si Episcopus sic statueret: *Volo, ut qui hoc commiserit, non possit a me absolvi, sed peccatum, et Censura sit Papæ reservata;* illud peccatum non ideo esset reservatum Papæ, sed Episcopus posset ab eo absolvere; a reliquis tamen Confessariis per hoc indirecte sustulisset jurisdictionem in tale peccatum, n. 1635. Etiam sine causa facta est valida, n. 1685.

Reservari possunt atrocia et graviora delicta, etiam venialia reservari possent, et multo magis mortalia negative dubia; de facto tamen non solent reservari, nisi certo mortalia. Etiam reservari possent peccata mere interna, jam autem non reservantur, nisi in actum aliquem externum prodierint, a n. 1604. Etiam reservantur peccata occulta, n. 1607.

Reservationem incurrit secundum communem etiam ille, qui ignorat eam suo peccato esse annexam, a n. 1607. Si pœnitens, dum confiteretur, nesciat suum peccatum esse reservatum, Confessarius id sciens non videtur eum posse absolvere, n. 1696.

Reservationem Casuum papalium probabiliter non incurrit, qui non scit eam peccato suo esse annexam, aut de illa reservatione annexam non cogitavit, quando peccabat, n. 1614. Casus Papæ reservati per Bullam Cœnæ plures sunt, a n. 1609, n. 2054. Extra Bullam Cœnæ sunt plurimi et quotidie fiunt plures per varias Constitutiones etiam hisce temporibus emanantes, n. 1510. Per Clementem VIII, reservati sunt undecim, n. 1599. Episcopis de jure communi nunc probabiliter nullus Casus est reservatus, n. 1625. In Diœcesi Coloniensi Episcopo sunt reservati Casus sequentes: Apostasia, Homicidium voluntarium, incendium Ecclesiæ, Sodomia, Raptus virginum, Incestus cum consanguineis aut affinibus in primo vel secundo gradu, aut cum Sanctimonialibus, Adulterium manifestum, injectio manuum violenta in parentes cum læsione, Blasphemia magna, serioque prolata, Veneficium, Sortilegium, ligatura et omne maleficium, quo impeditur actus Matrimonialis in conjugibus, Perjurium manifestum. Casus tamen occulti hic non reservantur Casibus in hac Diœcesi reservatis. Ann. 1715, die 26 Maii per decretum, additum est peccatum complicis criminis carnalis externi mortaliter peccaminosi, in quo Decreto etiam explicatum est per casus occultos (qui hic reservati non sunt) intelligi casus mere internos et omnes externos etiam occultos reservatos esse. Item in eo adimitur Confessario complici, quoad hoc jurisdictio, licet hæc illi in approbationibus eousque expeditis concessa fuerit, n. 1336.

In Hildesiensi plures reservati sunt, v. g. veneficia, incantationes, sortilegia, etc., n. 1642.

In Leodiensi reservati sunt viginti et unus, v. g. Hæresis, Apostasia, homicidium voluntarium, etc. Omnes hi Casus reservantur, etiam quando sunt occulti; ubi notandum, quod nemini, quamvis potestatem habeat absolvendi a Casibus reservatis, concessa sit venia absolvendi ab Hæresi, Apostasia et homicidio voluntario; item a casu complicis in materia venerea, id est, a peccato mortali externo in materia venerea cum pœnitente perpetrato, 1643.

In Moguntina reservati sunt tantum tres, etiamsi sint occulti: 1. Homicidium voluntarium. 2. Stuprum violentum. 3. Crimen incendiariorum, n. 1627.

In Monasteriensi a multis consequenter Episcopis antehac reservata est sola percussio Clerici: quid nunc præterea reservetur, docet nova Agenda Pastoralis, n. 1640.

In Osnabrugensi plures reservati sunt, non tamen occulti, n. 1639. In Paderbonensi septem reservati sunt, etiam occulti, n. 1639.

In Ruremundana tredecim sunt reservati; ubi notandum, quod in hac Diœcesi nullus Confessarius extra mortis periculum (licet alias potestatem a reservatis absolvendi habeat) possit absolvere a peccato quolibet mortali externo contra Castitatem, complicem in eodem secum peccato, nisi ad hoc sit approbatus; nec absolvere possit ab Hæresi, neque a casu lascivorum conventiculorum juventutis utriusque sexus, sine expressa ad hoc ab Ordinario obtenta facultate, n. 1614.

In Trevirensi sunt undecim reservati; ubi observandum, quod, quamvis quis generalem facultatem hic habeat a reservatis absolvendi, ordinarie tamen specialis requiratur facultas, ut quis absolvere possit Sacerdotem, qui se cum filia spirituali commiscuit; vel eum, qui graviter percussit Clericum, n. 1638.

Apud Regulares possunt sibi superiores propria auctoritate reservare solos undecim casus Clementinos, l. 6, p. 2, n. 1662. A quo Regulares absolvi possint a casibus reservatis. V. *Regularis.*

In Societate Jesu qui casus reservati sint. V. *Societas Jesu.* Regulares non exempti incurrunt etiam casus Episcopo reservatos, n. 1645.

Reservatio Episcopalis habet vim tantum intra Diœcesim reservantis: hinc pœnitens viator a casu in sua Diœcesi reservato, in alia Diœcesi, ubi ille reservatus non est, a quocunque Sacerdote approbato absolvi potest sine onere sistendi se suo Episcopo, nisi fieret in fraudem reservationis. Quod si in hac Diœcesi reservatum esset, et non in propria, probabilius in hac Diœcesi Confessarius eum absolvere non posset, maxime si hic figeret quasi domicilium: quod si hic non figeret domicilium, probabiliter absolvere eum posset, l. 6, p. 2, n. 1631. Extra Diœcesim suam peccans probabilius adhuc incurrit reservationem Episcopi sui reservantis, n. 1632. Eam probabilius non incurrunt impuberes, n. 1691.

A reservatis absolvere potest: 1. Ipse reservans. 2. Ejus in spirituali jurisdictione Superior. 3. Cui ipse delegavit. 4. Sacerdos inferior, quando Superior adiri non potest; v. g. a Papalibus potest absolvere Episcopus eos, qui Romam ire non possunt. Nullus tamen inferior per se et directe, extra periculum mortis, absolvere potest a reservatis Superiori, nisi id ex jure vel Privilegio concedatur. V. *Absolutio.* Si Superior adiri non possit, et sit causa urgens, potest inferior

absolvere cum onere, ut pœnitens se postea sistat Superiori, l. 6, p. 2, n. 1599. Potens absolvere a Papalibus, non etiam ideo potest ab Episcopalibus, n. 1508 a n. 1628. In omnes Casus et Censuras Episcopales habent facultatem Pœnitentiarii in Cathedralibus ad audiendas Confessiones expositi n. 1633. Ab hæresi etiam occulta, et aliis Casibus Bullæ Cœnæ probabilius non possunt subditos suos absolvere Prælati Regulares, n. 1609, 1622.

Reservatio Casuum manet etiam post mortem reservantis; probabiliter eam non contrahunt mandantes, consulentes, etc., n. 1647. Si feratur in præsumentes, non cadit in illos, qui ex metu, etc., id faciunt, n. 1648.

Casus reservati ab Episcopis sic intelligendi sunt: Per *Apostasiam* intelligitur defectio a vera fide ad Hæresim. Per *Relapsum in Hæresim* intelligitur relapsus post Hæresim publice ejuratam. Per *Homicidium* videtur etiam intelligi actio occisiva. Per *Sodomiam* intelligitur perfecta: aliqui etiam dicunt per eam intelligi bestialitatem et congressum cum dæmone. Per *Sacrilegium* intelligitur violatio loci sacri effuso sanguine aut semine, vel furto patrato. Per *Incendium procuratum* etiam intelligitur procuratum a mandante effectu secuto. Per *Stuprum* intelligitur defloratio virginis sub cura parentum constitutæ, per vim facta, et probabiliter etiam intelligitur facta importunis precibus, falsis promissis vel dolo. Per *Raptum* intelligitur abductio invita virginis, sive per se, sive per alium, cum intentione peccati, aut etiam matrimonii. Per *Incestum* intelligitur copula perfecta cum seminatione in vase naturali cum consanguineis et non cum affinibus, nisi id exprimatur. Per *Sanctimonialem* intelligitur quælibet Religiosa in Ordine approbato professa. Per *injectionem manuum violentam in parentes* intelliguntur etiam trusiones pedum, verberationes medio instrumento, etc. Per *Sortilegia* intelligitur exercitium magiæ, divinationis, vel si quis per sortes aliquid occultum vel futurum exploret. *Per manifestum perjurium* intelligitur factum in judicio. Si reservetur peccatum *ex consuetudine*, intelligitur, si fiat v. g. quinquies ab ultima Confessione, etc., l. 6, p. 2, n. 1646.

Casus aliqui Clementini sic intelligendi sunt: Per *Apostasiam a Religione* proprie intelligitur, si quis deliberato animo, relinquendo in perpetuum vitam Religiosam fugiat et habitum dimittat, etc. Per *lapsum carnis voluntarium opere consummatum*, intelligitur non sola copula carnalis, sed etiam pollutio, etc., a n. 1669.

Potest Superior absolute justis de causis negare facultatem petitam absolvendi a reservatis: peccat tamen, si sine justa causa se in danda licentia difficilem præbeat, n. 1599, si sine justa causa neget facultatem absolvendi Confessario, inferior probabilius ea uti non potest, n. 1686. Si Superior Regularium facultatem absolvendi neget Confessario ad hoc designato et hic judicet eam debere concedi, potest pro ista vice absolvere; idem probabiliter etiam potest ad hoc non designatus, n. 1599, 1686. Si dicatur: *pro ista vice*, probabilius intelligitur, quod detur facultas pro illis peccatis, pro quibus petita est, vel pro illo moraliter tempore, quod ex circumstantiis colligi debet, n. 1606; post obtentam facultatem iterum peccetur et petitio non fuerit ad reservata jam commissa, licentia data etiam ad posteriora se extendit, n. 1602. Absolvendi potestas etiam subdelegari potest in ordine ad se ipsum absolvendum, n. 1687.

Petens facultatem in genere pro aliquo, etiam ipsemet pro se probabiliter uti potest; non tamen in Societate JESU, n. 1688.

Ordinarie peccat Superior aliquem absolvendo a solis reservatis, ex causa tamen valde urgente id facere potest, n. 1599, 1689. Tempore Jubilæi in Anno sancto a reservatis absolvere potest, qui habet potestatem in reservata, n. 1690.

Absolutus a reservato ut dubio a non habente potestatem in reservata, si postea certus fiat fuisse reservatum, si reservatum erat propter Censuram, reservatio est sublata: e contra si reservatum erat ratione sui, videtur remanere obligatio se sistendi Superiori, ad quod tamen probabiliter non tenetur, n. 1693.

Absolutus a peccato adhuc occulto, in loco, in quo reservatur peccatum, quando est publicum, a Confessario non habente potestatem in reservata, si hoc peccatum postea fiat publicum, est et manet directe absolutus sine obligatione iterum confitendi, aut se sistendi Superiori, n. 1694. Si absolutio data ab habente potestatem in reservata fuerit invalida ob indispositionem vel alium defectum pœnitentis: vel si reservatum inculpabiliter sit omissum, reservatio probabiliter est sublata, n. 1699, 1695.

In dubio, an sit reservatum, probabilius ab eo quivis Confessarius absolvere potest, l. 6, p. 2, n. 1599, 1604. Si absolutus non possit se ipsum se sistere Papæ, secundum communem non tenetur id facere per alium vel per litteras, ad Episcopos autem aut alios Superiores videtur probabilius teneri recurrere per alium vel per litteras, si per se ipsum non possit, n. 1607. Per *Satisfactionem partis*, quæ aliquando absolutioni præmitti debet, intelligitur restitutio honoris, famæ, debitorum, etc., facienda læso, n. 1153, 1623. Habens reservata, si debeat communicare et non adsit Confessarius habens potestatem in reservata, sed tantum in alia peccata, potest ab eo absolvi cum onere se sistendi Superiori, n. 1599, 1698.

Reservatio casuum est strictæ interpretationis, l. 6, p. 2, n. 1604, 1684.

Reservatio nulla est in articulo vel periculo mortis; n. 1623.

RESERVATIONES FRUCTUUM.

Reservationes fructuum ante provisionem Beneficii in Cathedralibus et Collegiatis Ecclesiis videntur esse illicitæ; probabiliter tamen non est illicitum, si fructus Beneficii simplicis primo anno reserventur hæredibus defuncti Beneficiati, l. 4, a n. 671.

RESIDENTIA.

Residentia est præsentia personæ in loco Beneficii ad ei deserviendum. Hæc duplex est: alia est præcisa, quæ est inseparabilis a Beneficio, et obligat sub pœna amissionis tituli; alia est causativa, sine qua Beneficium retineri potest, et obligat sub pœna amissionis solorum fructuum, l. 4, n. 864.

Ad residentiam obligantur Episcopi, Parochi, et illi, qui curatum Beneficium habent; nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat, n. 862. Ad eam ita obligantur Episcopi, ut si intra annum ultra tres, et Parochi ultra duos menses absint absque legitima causa per Episcopum cognita et approbata, peccent mortaliter, et fructus non faciant suos, n. 862, 868.

Residentia personalis perpetua requiritur in Beneficiis curatis, a qua hic et nunc esse causas vel circumstantias deobligantes Papa declarare potest, n. 865. Sola consuetudo etiam immemorialis non deobligat curatos a residentia, nisi suppleat Vicarius perpetuus, n. 856. Ad residentiam obligantur Episcopi, Parochi, etiamsi tres aut quatuor tantum habeant subditos, et quamvis habeant Coadjutores; nisi tota cura sit translata in Vicarium perpetuum, similiter ad eam tenentur, qui Parochiam habent in Commendam, et omnes illi ad eam obligantur; quamvis illis statim post possessionem moveatur lis in petitorio, n. 678. Qui in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis obtinent Dignitates, Canonicatus, Præbendas vel Portiones, si intra annum ultra tres menses absint, primo media parte fructuum, secundo vero non omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privantur; quæ tamen est pœna non latæ sed ferendæ sententiæ, n. 862.

In residentia Beneficii pure simplicis solus Papa, et non Episcopi dispensare possunt in perpetuum, sed solum ad tempus ex justis causis. Quod si fundatio aliqua requirat residentiam personalem, et fructus ita imminuti sint, ut non respondeant isti oneri, potest Episcopus in residentia dispensare, n. 870.

In residentia quoad illos, qui Dignitates obtinent, non possunt dispensare Capitula, nec Episcopi, nisi ex causis in Jure expressis, quod omnibus permittit tres menses de anno, n. 871. Per consuetudinem induci potest, ut sine residentia percipiatur corpus fructuum, non tamen distributiones, n. 872.

Causæ a residentia excusantes variæ sunt, v. g. Doctio Theologiæ, vel Juris Canonici; studium Theologiæ vel Juris Canonici, quod per quinque annos a residentia excusat, obsequium Papæ vel Episcopi ad utilitatem Ecclesiæ, meritum illius, cum quo dispensatur, etc., n. 862, 865, 869, a n. 872.

In Episcopis requiritur residentia ad jus alternativæ, n. 477.

In quas residentias Societatis Jesu feminis ingressus sit prohibus. Vid. *Societas Jesu.*

RESIGNATIO BENEFICII.

Resignatio est spontanea proprii Beneficii demissio facta coram legitimo Superiore id acceptante. Hæc duplex est, scilicet, *tacita*, quæ est dimissio Beneficii, quæ absque verbis vel scriptura inducitur a Jure ipso per quamdam interpretationem voluntatis Beneficiati sufficienter declaratæ ex facto aliquo ad renuntiandum apto : et *expressa*, quæ rursus est duplex, scilicet, *pura* quæ fit sine conditione et pacto apposito coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest, et *conditionata*, seu in favorem, eaque vel est *simplex in favorem*, ut quando fit absque reservatione; vel est *qualificata*, quando scilicet fit reservato sibi jure regressus, vel pensione vel fructibus aliquibus, l. 4, n. 884, 952. Nomine resignationis ordinarie venit plura et non conditionata, nisi materia subjecta et circumstantiæ aliud postulent, n. 953. Conditionata ut sit valida, plura requiruntur, v. g. ut Beneficium sit resignantis; ut fiat libere : ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, etc., n. 884.

Resignationi variæ conditiones apponi possunt, v. g. ut Beneficium conferatur alicui designato; ut resignatarius vicissim ipsi permittat suum Beneficium; ut sibi reserventur omnes vel aliqui fructus, etc., n. 954, 1064, 1066. Ob utilitatem Ecclesiæ facta est favorabilis: in favorem tertii facta est odiosa et in genere censetur odiosa, n. 955. Si resignatio sit pura et a Superiore admissa, hoc ipso adest vacatio Beneficii, n. 956.

Si resignatio sit in favorem alicujus et litteræ sint expeditæ secundum communem hoc ipso non adest vacatio, n. 957.

Resignatio conditionata qualificata ob simoniam juris humani nonnisi in Pontificis manibus fieri potest, quod etiam verum est de resignatione simplici, hæc tamen probabiliter etiam in manus Ordinarii fieri potest, maxime, si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita deprecatione, ut personæ certæ conferatur, idque observari potest, ubi non recepta Bulla S. Pii V quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, l. 4, n. 884, 1014. Si bona fide resignatio fiat auctoritate propria, aut coram non Superiore, resignans amittit possessionem, sed non Titulum; si conditionate resignet nulliter, idque scienter, amittit Titulum l. 4, a n. 958.

Si Resignatarius resignationem non publicet, amittit Titulum et Beneficium vacat per Resignationem. Si resignans moriatur intra 20 dies Beneficium vacat hujus morte, si resignarit pure et moriatur, ac pariter moriatur resignatarius per litteras forma *dignum* nominatus, sed necdum provisus, Beneficium ordinarie videtur vacare per resignationem et non per mortem hujus resignatarii, etc., n. 958. In casibus, in quibus amittitur Titulus, etiam amittitur possessio, n. 959. Si resignatio sit irrita, resignans non perdat Titulum, fructus ad hunc spectant; si autem titulum amiserit vel deposuerit caret fructibus, l. 4, n. 960. In resignatione pura et valida, fructus per se loquendo, spectant ad successorem, resignatione autem facta in favorem, fructus usque ad diem consensus a Superiore præstiti debentur resignanti, a die consensus præstiti resignatario, n. 961.

In resignatione pura fructus civiles spectant ad resignatarium, nisi resignans eos sibi reservarit, aut consuetudo sit contraria. Oppositum est in moriente, etc. In resignatione in favorem, fructus civiles debentur resignanti usque ad tempus acceptationis; naturales autem et mixti adhuc pendentes probabiliter partim ad resignantem, partim ad resignatarium, etc., n. 962.

Resignans usque ad tempus resignationis tenetur ex fructibus solvere pensiones et onera realia Beneficio imposita, post resignationem etiam nulliter factam tenetur resignatarius, si fructus percipiat, etc., n. 963.

Resignans, post resignationem admissam, non tenetur amplius vi Beneficii ad Horas, ad quas statim post collationem acceptam probabiliter tenetur resignatarius, si fructus percipiat, etc., n. 964. Si Beneficium requirat Residentiam, pure resignans, post resignationem a Superiore admissam non tenetur residere, etiamsi ei reservati sint omnes fructus et stallum in Choro. Resignans in favorem tenetur residere, quandiu fructus percepit, uti et resignatarius statim a possessione capta, l. 4, n. 965. Si alicui in Dignitate constituto detur commissio a Papa aliquid dicendi et ille post commissionem acceptam, Dignitatem resignet, probabilius commissionem datam retinet; nisi talis commissionis factus sit incapax, etc., n. 966. Omnia commoda et jura, quæ conveniebant resignanti ratione Beneficii, ordinarie transeunt in resignatarium, n. 967.

Resignatarius tenetur stare locationi per resignantem factæ nomine Ecclesiæ; item transactioni vel pactis per resignantem factis, dummodo adsit Confirmatio Superioris; item solvere debita a resignante contracta pro necessitate Ecclesiæ, etc., n. 968.

Resignatio, si in favorem plurium facta sit, prima est valida, l. 4, n. 969. Necdum admissa a Superiore revocari potest, n. 970.

Resignatio in favorem, quamvis sit apud Papam admissa, signata per *Fiat, ut petitur*, registrata; imo et si resignans juravit se non revocaturum, tamen resignanti datur locus pœnitentiæ et ad Beneficium redire potest, nisi resignatarius cum consensu Papæ acceptasset et jus suum cessisset alteri, etc., n. 971. Facta in favorem tertii, pro quo jam expeditæ sint litteræ in forma *gratiosa* resignanti non datur locus pœnitentiæ, etc., n. 972.

Inconsulto resignans pœnitere potest, et ante Collationem alteri factam Beneficium repetere; idem potest, qui ex ira vel indignatione resignavit; quod tamen difficulter admittetur, nisi statim improvidam resignationem revocet, n. 973.

Resignatio, vi, metu vel dolo facta revocari potest, aut ab initio nulla est, n. 973, a n. 1045.

Resignatio si effectum habuerit, non potest rediri ad Beneficium sine nova provisione: quod si effectum non habuerit, ob non impletas conditiones, probabiliter non est opus nova provisione, n. 674.

Omnia Beneficia, cujuscunque sint generis et qualitatis nisi specialiter jure prohibeantur, resignari possunt, n. 975. Beneficia, quæ optari solent, possunt resignari apud Papam. Electiva etiam resignari possunt; sed si fiat in favorem, requiritur consensus eligentium, qui saltem subsequatur, qui si consensum negent, resignatio videtur valere, sed potest annullari: si fiat in utilitatem Ecclesiæ, sufficit consensus majoris partis, si autem electiva resignentur pure coram confirmante: probabiliter adhuc requiritur consensus eligentium, num. 976. Beneficia patronata resignari possunt pure, probabiliter etiam sine consensu Patroni apud Ordinarium; sed ab Ordinario conferri non possunt sine præsentatione Patroni; ut tamen apud Papam resignentur in favorem, probabiliter requiritur consensus Patroni, etc., n. 977.

Resignatio facta sine consensu Patroni, si hic intra tempus ad præsentandum dato contradicat, irritari debet, ibid. Provisio vero Beneficii scienter resignati contempto Patrono, est ipso jure nulla, etc., ibid. Beneficia reservata Papæ resignari possunt apud Papam et Ordinarium, sed apud Ordinarium non in favorem: nec potest de illis providere nisi Papa; et de tali Beneficio provisus per Ordinarium, est intrusus, n. 978. Exempta a potestate Ordinariorum apud Papam resignari possunt, ibid. Illa, quorum conferendorum Indultum habet aliquis, etiam apud hunc resignari possunt, nisi aliter colligatur ex verbis, ibid. Illa super quibus concessa est expectativa, resignari non possunt in favorem, nisi coram Papa de hoc admonito, etc., ibid. Beneficia unita, si unio necdum venerit ad effectum, resignari non possunt, multo minus, si unio effectum sortita sit; nisi sint Beneficia carentia redditibus, l. 4, n. 979. Data in commendam temporalem, resignari non possunt a deserviente, data autem in Commendam perpetuam resignari possunt, etc., num. 980. Beneficium, ad quod alicui concessus est regressus, dum vacabit per cessum vel decessum, resignari non potest, n. 981. Beneficium ligitiosum resignari potest ab illo collitigante, qui habet confirmationem juris sui a Papa, si alter illud dimiserit, cum facta mentione de litis pendentia: quod si lite adhuc pendenti fiat resignatio coram Ordinario, valida est; Ordinarius tamen Beneficium conferre non potest, nec illum collitigantem subrogare. Si resignatio fiat coram Papa absque narratione litis, est invalida, quod probabiliter verum est, etsi Papa motu proprio conferret non facta mentione litis, n. 982.

Si resignatio sit facta ante litem inceptam circa Titulum Beneficii, possunt resignatario expediri litteræ, et etiam capi possessio pendente lite, ib. Beneficium, super quo quis promotus est ad majorem Ordinem, voluntarie resignari ordinarie non potest, nec titulus patrimonii, super quo quis Ordinatus est, a n. 983.

Qui prævidet se ob delictum etiam notorium privandum Beneficio illud resignare potest, etc., l. 4, n. 985. Privatus ipso jure resignare non potest, idem est de privato per sententiam hominis, si hæc transierit in rem judicatam, quamvis necdum sit exsecutioni data, etc., n. 986.

Resignatarius resignare non potest in favorem tertii, quando is cui reservata pensio, egit ad privationem vel regressum ob non solutam pensionem, alias potest, etiam non admonito primo resignante, a quo hic secundus resignatarius ob non solutas pensiones molestari non potest, num. 987. Habens Parochiam, ob quam tenetur promoveri intra annum, potest eam ultima die anni resignare, quæ resignatio tamen non facile admittetur, num. 988. Impetrans Beneficium per annum pacifice possessum, potest illud, si Superior resignationem admittere velit, statim resignare, nec evocato possessore, nec causa expedita, num. 989. Promovendi per Papam ad Ecclesiarum aut Monasteriorum regimina, non possunt intra tempus vacationis Ecclesiæ aut Monasterii et tempus promotionis suæ resignare Beneficia alioqui vacatura per promotionem, nisi quis eo tempore resignet ignorans se promovendum, num. 990. Mente captus nequit resignare, nisi in lucido intervallo, idem est de ebrio, furioso, etc., num. 991. Senex resignare potest, quamvis ejus resignatio difficilius admittatur, num. 992. Minores, qui excesserunt 14, et necdum attigerunt 25 ætatis annum, possunt sine Curatoris consensu, etiam per procuratorem sine officio Judicis constitutum, resignare, ibid. Impubes, si per Dispensationem habeat Beneficium ante annum 14, illud resignare non potest sine auctoritate Tutoris, et decreto Superioris, ibid. Admissus ad Monasterium, sed necdum ingressus Novitiatum, probabiliter non potest resignare Beneficium intuitu Religionis ingrediendæ, num. 993. Novitii possunt cum consensu Episcopi etiam sine consensu Superiorum duobus mensibus ante Professionem resignare Beneficium, etiam super quo sunt Ordinati, quæ resignatio non habet effectum, usque dum emittant Professionem, n. 993.

Resignatio facta ab infirmo, si hic intra 20 dies a resignatione facta moriatur, nulla est, et Beneficium censetur vacare per mortem: illi autem 20 dies computantur de momento in momentum, quo resignans præstat consensum resignationi a Superiore approbatæ, vel quo Superior resignationi præstat consensum, a n. 994.

Resignationem ab ægro factam qui vult infirmare, debet probare mortem intra 20 dies factæ resigna-

tionis obvenisse, l. 4, n. 1003. Si resignans moriatur intra 20 dies, Beneficium apud Papam sic resignatum probabilius non reservatur Papæ, quod videtur certum, si resignatio tentata sit apud Ordinarium, a n. 1004. Si quis Beneficium sic vacans a Papa impetret, debet exprimere mensem obitus, et probabiliter etiam addere debet modum quod sic vacet per obitum intra 20 dies, num. 1006. Si quis resignarit apud Papam, et Papa moriatur ante præstitum in Camera magnum consensum, quem postea præstat resignans, qui tamen intra 20 dies moriatur, tenet resignatio, quæ probabiliter non tenet, si vivente Papa datus est magnus consensus, num. 1007.

Resignatio fieri debet dignis, et qualitates a Jure requisitas habentibus; aliquando etiam dignioribus, num. 1008. Non potest fieri illis, quibus non potest fieri collatio. Quod si in favorem Laici facta resignatio sit admissa a Papa sub hac clausula: *quamprimum clericali caractere fuerit insignitus*, quamvis ille prius post mortem resignantis fiat Clericus, valet resignatio, l. 4, n. 1009. Non Potest fieri criminosis, infamibus, excommunicatis, suspensis, irregularibus, mente captis, illitteratis, illegitimis, bigamis minoribus 14 annis, etc., n. 1009, l. 7, n. 119.

Resignatio fieri potest senibus et infirmis, si apti sint officio satisfacere; item minoribus 14 annis, etiam sine consensu Curatoris; item in favorem Capituli, Conventus habentis Dignitatem, etc., l. 4, num. 1010. Fieri non potest consanguineis, etc., a n. 1011.

Resignatio ordinarie necessario fit in manibus Superioris, qui habet potestatem ordinariam Beneficiatum ab hoc Beneficio removendi, sine cujus auctoritate facta nulla est, l. 4, a n. 1015.

Resignatio Cardinalatus, Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Beneficii exempti, etc., a Papa tantum admitti potest, nisi privilegium vel consuetudo aliud habeat, l. 4, n. 1022.

Resignationes in favorem tertii solus Papa admittere potest; et si coram alio quam Papa fiant a sciente id esse invalidum, ita resignans Beneficio privari potest, n. 1051, 1054. Resignationes Beneficiorum in Diœcesibus Episcoporum Suffraganeorum Archiepiscopus admittere non potest, n. 1023.

Resignationes puras omnium Beneficiorum in Diœcesi sua possunt admittere Episcopi, etiam patronatorum et electivorum, saltem accedente consensu Patronorum et Electorum, ibidem. Resignationes recipere non potest Vicarius Episcopi sine speciali mandato hanc potestatem determinare exprimente, n. 1024.

Resignationes nullum Capitulum, Sede plena, regulariter loquendo, recipere potest, Sede autem vacante, probabilius Capitulum recipere potest resignationes puras Beneficiorum spectantium ad collationem etiam solius Episcopi, ib. Episcopi possunt resignationes in omni mense admittere et non obstantibus Concordatis Beneficia resignata conferre, quæ alias sunt suæ collationis, n. 1025.

Resignatio ut fiat, et ut ab Ordinario admitti possit, debet adesse justa causa, quarum plures sunt, v. g. senium, incommoda valetudo, si resignans sit corpore impeditus, quominus commode præstet officia; etc. Quod si resignatio fiat in favorem apud Papam, sufficit voluntas gratificandi resignatario, l. 4, a n. 1026. Resignationem Superior admittere aut rejicere debet intra mensem extra Curiam; probabilius autem non tenetur Beneficium resignatum conferre intra mensem, sed intra sex menses a die acceptatæ resignationis, a n. 1029. Si resignatio fiat apud Papam in favorem, potest ejus prorogatio certo modo fieri ad duos annos, n. 1031.

Resignatio fieri potest per Procuratorem, a n. 1032. V. *Procurator*.

Resignans tenue Beneficium, ut obtineat pingue, si ipse credat pingue brevi vacaturum, et sciat aliquem tertium obtinuisse a Papa Indultum pro primo vacaturo, ideoque suum resignet, ut hoc conferatur illi tertio, et ipse pingue brevi vacaturum obtineat, hoc obtinere non potest, l. 4, n. 468. Beneficium pinguius alicui conferri potest sub conditione, ut resignet vel amittat illud, quod habet; si hoc, quod confertur, cum priori sit incompatibile, et probabiliter etiam quamvis hoc, quod confertur, cum priori sit compatibile, n. 1066.

Resignatio cum reservatione fructuum vel pensionis licita est apud Papam, l. 4, n. 1055. Si pensio reservata in resignatione conditionali sit nulla, etiam nulla est resignatio, n. 1057. Si Beneficium pure resignatum sub reservatione pensionis Collator inferior alicui contulerit, collatio est valida, sed non impositio pensionis ab eo facta, n. 1058.

Resignatio in favorem factam coram alio quam Papa, est simoniaca, si cum admittente ineatur pactum de non conferendo alteri nisi designato, etc., l. 4, n. 1052. Etiam est simoniaca, si fiat sub reservatione fructuum vel pensionis coram Ordinario, n. 1056. Etiam est simoniaca facta sub conditione, ut tibi refundantur expensæ factæ pro Beneficio obtinendo, v. g. in lite, solvendis statutis, etc., n. 1059. Etiam est simoniaca facta in favorem cum pacto, ut resignatarius solvat omnes expensas pro Bullis, n. 1060. Etiam probabiliter ordinarie est simoniaca facta sub pacto, ut resignatarius refundat expensas factas pro Beneficio, v. g. pro redemptione vexæ ab Hæretico intentatæ, si fructus ex Beneficio modo perceperit, etc., n. 1061. Simoniaca est, quæ fit sub conditione, modo vel pacto quod de jure non inest, nec adjicitur Auctoritate Apostolica, etc., n. 1063. Etiam est simoniaca, si fiat cum pactô etiam tacito, ut resignatarius tibi solvat, quod debet, etc., n. 1064.

Resignatio Simoniaca nulla est, etiamsi juramento firmata sit, n. 1065.

Resignationes Beneficiorum publicari debent in Ecclesia ex loco publico; nisi Beneficia resignata Romæ in Consistorio conferantur, aut sint coadjutoriæ cum futura successione, l. 4, a n. 1067. Si factæ sint in Curia de Beneficiis, intra montes, intra 6 menses publicari debent; si factæ extra montes, intra 9 menses; si factæ apud Ordinarium et Ordinarius provideat, intra 3, si Papa provideat intra 9 menses, qui menses in resignationibus apud Ordinarios numerantur a die factæ provisionis in resignationibus apud Papam a die datæ, in qua prima supplica a Papa signata est et a Datario recognita; quod tempus etiam currit minori 14 annis ignoranti resignatum sibi esse Beneficium, n. 1071. In actu publicationis debent manibus teneri et exhiberi litteræ resignationis et provisionis in originali vel in copia authentica, etc., n. 1075. In publicatione debet clara et intelligibili voce exprimi resignatio et facta gratia, qualitas Beneficii, nomina et cognomina resignantis et resignatarii, etc., ib.

Exemplar omnium, quæ in publicatione dicta sunt, affigi debet et uno saltem die permanere ad valvas Ecclesiæ ; et super omnibus a Notario ad hoc rogato confici instrumentum, etc., ib. Si litteræ expeditionis fuerint sub vel obreptitiæ et revalidentur per litteras : *perinde valere*, satis est publicari primas litteras, n. 1076. Publicatio hæc fieri potest per procuratorem, dummodo speciali mandato sit constitutus. Etiam fieri potest per ipsum resignantem, n. 1077. Hæc publicatio fieri debet, quamvis resignatio et provisio esset aliunde notoria, n. 1078. Impedimentum legitimum excusat a publicatione facienda, n. 1079. Si publicatio non fiat intra tempus vel non fiat præscripto modo, variæ pœnæ incurruntur, v. g. quod resignatio, provisio et cætera omnia nulla sint ; quod resignatarius fiat inhabilis ad illud Beneficium, ita ut ei non suffragetur etiam decennalis possessio, etc., n. 1080. Per resignationem conditionalem secundum plures probabilius non vacat Beneficium ante conditionem impletam, n. 1082. Ad resignatum permutationis causa et Papæ reservatum Beneficium, resignans redire non potest, n. 1087.

Per resignationem Beneficia vacantia apud Ordinarium, non cadunt sub Concordata Germaniæ, l. 4, n. 511.

Resignatio Beneficii apud Ordinarium facta, ejusque collatio et obtentio, ut sit valida, requiritur : 1. Ut resignans non sit ordinatus titulo Beneficii resignandi, vel aliunde habeat, unde vivat. 2. Ut non fiat in favorem, nec sub conditione. 3. Ut fiat ex causa. 4. Ut acceptetur ab habente potestatem. 5. Ut providendus sit capax, nec consanguineus, affinis vel familiaris resignantis aut conferentis. 6. Ut resignatio publicetur, n. 1080.

Resignatio Beneficii. V. *Beneficium.*

Resiliens a Sponsalibus. V. *Sponsalia.*

RESPONSORIA IN HORIS.

Responsoria 1 Nocturni in Dominica, quæ prima vice tum ponuntur, si ob Festum duplex sint omissa, dici debent primo die non impedito. Si in feriis non assignentur propria responsoria, feria 2 et 5, sumuntur ex primo Nocturno Dominicæ ; feria 3 et 6, ex 2 Nocturno ; feria 4 et Sabbato, si in hoc fiat de feria, primum erit septimum de Dominica ; secundum et tertium erit secundum et tertium feriæ secundæ sequentis Dominicæ, si propria habuerit, alias accipi debet secundum et tertium primi Nocturni in Dominica. Propria responsoria posita pro feriis primæ hebdomadæ mensis repetuntur ordine in feriis hebdomadarum ejusdem mensis, donec alia ponantur. In festo trium lectionum duo responsoria sumuntur ex communi Sanctorum, feria 2 et 5, ex primo Nocturno ; feria 3 et 6, ex secundo ; feria 4 et sabbato, ex tertio Nocturno ; et quando dicitur *Te Deum*, in secundo responsorio apponitur *Gloria Patri*, cum repetitione ultimæ partis responsorii, l. 4, n. 1288.

Ad responsorium breve Completorii in Dominica Passionis, non debet omitti *Gloria Patri*, si die sequenti fiat de festo semiduplici, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 262.

RESPUBLICA.

Respublica quando censeatur esse in necessitate gravi, etc. V. *Necessitas.*

RESTITUTIO.

Restitutio est actus justitiæ ad salutem necessarius necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo per injuriam illatum, l. 3, p. 1, n. 1.

Ad restitutionem tenentur omnes, qui quoquo modo sunt causa influens et efficax damni secuti, et qui ex obligatione justitiæ obligati cavere damnum, non caverunt ; qui comprehensi sunt his versibus :

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

n. 20. Inducens aut movens ad damnificandum, quis et quando teneatur n. 20. Inducens aut movens ad damnificandum, qui et quando teneatur ad restitutionem. V. *Inducens ad malum.* Cooperans ad damnum, aut dubitans, an cooperatus sit, quando teneatur ad restitutionem. V. *Cooperatio.* Si plures cooperentur in damnum, et singuli moveant alios ad ponendum damnum ; vel si singulis non concurrentibus damnum non poneretur, singuli tenentur ad restitutionem totius, si autem singuli non moveant alios, et singulorum concursu sublato adhuc fieret totum damnum, singuli tenentur tantum ad restitutionem partis, l. 3, p. 2, n. 53.

Mandans damnificationem quis dicatur, et quando teneatur ad restitutionem. V. *Mandans.*

Consulens vel suadens damnificationem quis dicatur, et quando teneatur ad restitutionem. V. *Consulens aliquid.*

Consentiens in damnum quis, et quando teneatur ad restitutionem. Vid. *Consentiens in damnum.*

Palpo quis, et quando teneatur ad restitutionem. V. *Palpo.*

Recursum præbens damnificanti quis, et quando teneatur ad restitutionem. V. *Receptans damnificantem.*

Participans quis, et quando teneatur ad restitutionem. V. *Participans.*

Mutus, id est, qui ante damnum illatum non monet, non clamat, non impedit, si ad hoc obligetur ex officio, vel contractu, vel stipendio, tenetur ad restitutionem, alias non. Idem est non obstante, id est, qui dum fit damnum, non defendit, non prohibet, non custodit rem, lib. 3, p. 2, num. 20 et num. 41. etc.

Non manifestans quis dicatur, et quando teneatur ad restitutionem. V. *Manifestans damnificantem.*

Abstrahens aliquem ab ingressu Religionis sine vi et fraude, per se loquendo, non peccat mortaliter contra justitiam, quod si id faciat per vim, fraudem vel metum gravem, peccat graviter contra justitiam, et tenetur reparare damna inde secuta ; item Monasterio causata, si a Professione aliquem ita abstrahat, etc. l. 3, p. 2, n. 345.

Accipiens aliquid, quod si petiisset, ei datum fuisset, probabiliter non obligatur id restituere : si tamen dubitet, an dominus esset remissurus, si rogaretur, tenetur restituere vel remissionem petere, n. 462.

Capiens aliena animalia, quando teneatur ad restitutionem. V. *Columba.*

Causans damnum causandum ab alio, si ipse non causasset ; item causa majoris partis, etc., an et quid teneatur restituere. V. *Damnificans.*

Confessarius pœnitentem deobligans a restitutione, an et quando teneatur restituere, V. *Confessarius.*

Creditori creditoris restituens an deobligetur. V. *Creditor.*

Defraudans gabellas, tributa, vectigalia, an et quando teneatur ad restitutionem. V. *Gabellæ.*

Defraudans Præmiferum ad quid teneatur. V. *Præmifer.*

Destruens alicui memoriam, rationem, etc., veneno, phyltro, aliove modo, tenetur ad restitutionem lucri cessantis et damni inde secuti in bonis fortunæ, l. 3, p. 2, n. 342.

Differens restitutionem, ad quæ obligetur. V. *Dilatio restitutionis.*

Ditior factus ex re aliena quis et quæ teneatur restituere. V. *Ditior factus ex re aliena.*

Docens falsa ad quid teneatur. V. *Docens falsa.*

Donans creditori aliquid debiti sui immemmor an et quando deobligetur. V. *Donatio.*

Dubius, an sit cooperatus, ad quid obligetur. V. *Cooperatio.*

Si certum, prolem esse ex adulterio et dubium, quis ex adulteris sit pater, hi tenentur ad dimidiam partem hæreditatis et alimentationis legitimis reddendam, ad alteram medietatem ipsa adultera, l. 3, p. 2, n. 337.

Ebrius causans damnum ad quid teneatur. V. *Ebrietas, Ebrius.*

Exponens infantem, aut illum ante aliorum ostium collocans, ad quid teneatur. V. *Expositivius.*

Faciens aliquid alteri imputandum, ex quo tamen ei non ex natura rei damnum sequitur, sed omnino per accidens, quod tantum ex caritate impedire debebat, ordinarie non tenetur ad restitutionem, si alter inde damnum patiatur, quandoque tamen tenetur resarcire damna alteri per injustam actionem causata, l. 3, p. 2, n. 155.

Furta minuta committens sub veniali ea restituere debet, l. 3, p. 2, n. 242. Si sint commissa a multis, etc. V. *Furtum.*

Habens rem alienam commodatam, vel per contractum servandum, eam aliquando in communi periculo tenetur præferre suæ, quod si non facit, tenebitur ad reparationem damni secuti, l. 3, p. 2, n. 182.

Horas Canonicas omittens, ad quid teneatur. V. *Horæ Canonicæ.*

Impediens alterum a consecutione boni, ad quid teneatur V. *Impediens.*

Impotens in uno genere bonorum satisfacere, ad quid teneatur, item impotentem se reddens ad solvenda debita, ad quid obligetur. V. *Impotentia moralis.*

Inducens aliquem ad malum, Religiosam ad Apostasiam, etc., ad quid teneatur. V. *Inducens ad malum.*

Judex quando teneatur ad restitutionem. V. *Judex.*

Lignans in sylva, ad quid teneatur. V. *Lignans in sylva.*

Milites prædas facientes, etc., ad quid teneantur. V. *Miles.*

In necessitate extrema rem absumens non tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 147. V. *Furtum.*

Notarius quando teneatur ad restitutionem. V. *Notarius.*

Pascens in loco alieno, ad quid teneatur. V. *Lignans in sylva.*

Pauperem se fingens, ideoque Eleemosynam extorquens, ad quid teneatur. V. *Eleemosyna.*

Pauperibus restituens an, et quando deobligetur. V. *Pauper.*

Qui piscatur in loco alieno, ad quid teneatur. V. *Piscatio.*

Ponens actionem illicitam, quæ non est contra justitiam, si per eam alteri damnum causet, ordinarie non obligatur ad restitutionem, l. 3, p. 2, a n. 165.

Ponens actionem non de se, sed tantum mere interne injustam, probabilius non obligat ad restitutionem, a n. 148.

Possessor bonæ fidei ad quid teneatur; item malæ fidei, ad quid; item partim bonæ, partim malæ fidei, ad quid teneatur. V. *Possessor.*

Putans rem esse Caii, quæ erat Titii, in qua damnum intulit, ex re accepta tenetur restituere vel damnum reparare Titio; aliquando etiam ex injusta acceptatione, l. 3, p. 2, a n. 200.

Scienter inferens damnum, sed invincibiliter ignorans esse tam grave, probabilius non tenetur, nisi ad damnum, quod cognovit, a n. 194.

Solvens illi, qui licite potest facere compositionem occultam in bonis sui creditoris, obligationi suæ satisfacit, n. 454.

Succedens possessori malæ fidei, ad quid teneatur. V. *Successor possessoris malæ fidei.*

Qui venatur in loco alieno, ad quid teneatur. V. *Venatio.*

Ob quam injuriam illatam debeatur restitutio. V. *Injuria.*

Ex qua culpa oriatur obligatio restitutionis. V. *Culpa.*

Radix restitutionis est læsio proximi, quæ est contra justitiam, quæ fit v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, honorem detrahendo, convitiando et similibus.

Communiter radices Restitutionis statuuntur hæ duæ : *Res accepta, et injusta acceptio.*

Claritatis gratia quinque statui possent : nam pro tertia addi posset *injusta damnificatio*, per quam nihil accipitur; pro quarta, *contractus;* pro quinta, *lex positiva*, etc., l. 3, p. 2, a n. 18. V. *Injuria.*

Eadem in individuo res, per se loquendo, restitui debet, nisi alter ejus dominium acquisierit, n. 115.

Expensæ quæ, et quando in restitutione detrahi possunt. V. *Expensæ.*

Fructus rei qui restitui debeant. V. *Fructus, Possessor.*

Melioramenta facta quæ, et quando restitui debeant. V. *Melioramenta.*

Valor rei vel fructuum si fuerit varius intra tempus, quo sunt erepta vel consumpta, restitutio fieri debet non præcise ad valorem rei, sed damni illati, l. 3, p. 2, n. 230. Secundum communem non semper sufficit restituere valorem rei vel fructuum, quem res habebat eo tempore, quo dominus eam consumpsisset vel alienasset, n. 232. Probabilius non est semper obligatio restituendi summum valorem, quem res habuit intermedio tempore, quo erepta et a fure consumpta est : quod si dominus rem suam vendidisset intermedio tempore, quo summum valorem habebat, aut si ideo tali summo pretio aliam debuerit emere, restitutio summi illius valoris fieri debet; si tamen dominus eodem tempore rem suam consumpturus vel alienaturus erat, quo fur eam consumpsit, hic tenetur tantum restituere, quanti tum valebat, a n. 233. Si quis hodie, v. g. occidat pullum equinum alterius, qui post aliquot annos valuisset 40 aureis, secundum communem satisfacit resti-

tuendo tantum, quantum pullus judicio prudentium spectatis circumstantiis nunc valebat, si dominus isto pretio potuerit comparare similem, etc., n. 263. Lucrum turpe, sive pretium acceptum pro actione mala jam posita, secundum communem non est de jure naturæ obligatio restituendi; jus tamen positivum secundum aliquos statuit, ut ille restituat, qui per actionem turpem lucratus est; quæ leges probabiliter tamen non obligant ante sententiam Judicis, nisi forte redderent antecedenter incapacem pretii acquirendi, etc., n. 289. Si pretium datum sit pro actione mala necdum posita, restitui debet, nisi liberaliter donatum esset ad alliciendum animum, n. 291. Si actio mala jam posita sit, propter quam erat contractum de pretio, est obligatio dandi pretium, nisi leges positivæ aliter statuant, n. 290. Donatum a dæmone, si sciatur, quod alicui furatus sit, debet restitui; quod si non sciatur, de jure naturæ non est obligatio restituendi; de jure positivo tamen post sententiam Judicis debet dari pauperibus, vel applicari Fisco, n. 292. Acceptum pro actione, vel re ex justitia debita secundum communem restitui debet, nisi datum esset ex liberalitate, vel tantum ad animum alliciendum, tunc enim, per se loquendo, retineri potest, n. 293. Si actio vel res sit debita ex justitia non tibi, sed alteri, et tu alicui tertio injuriam volenti ponere des pretium, ut eam omittat, si illud des nomine tuo, et probabiliter illud retinere tertius poterit, non autem, si des nomine alterius, etc., n. 294. Acceptum pro actione ex alia tantum virtute debita, non est obligatio restituendi spectato jure naturæ, nisi, qui accepit, antecedenter sit redditus inhabilis ad acquirendum dominium talis pretii, n. 295.

Pro injuria corpori illata an, et quando restitutio fieri debeat. V. *Injuria.*

Pro illato stupro vel defloratione, an et quid restitui debeat. V. *Deflorator.*

Pro adulterio quid et quando restitui debeat. V. *Adulterium.*

Pro fama et damnis spiritualibus an et quando restitutio fieri debeat. V. *Fama. Detractio.*

Pro re, quæ periit, quando debeatur restitutio. V. *Culpa.*

Res, quam quis bona fide possidet, si probabiliter putet esse alienam, etc., an et quando debeat restitui. V. *Possessor.*

In variis dubiis quando restitutio fieri debet. Vide *Dubium.*

Restitutio bonorum ablatorum, si fieri non possit ex bonis ejusdem ordinis, non est obligatio pro iis præcise satisfaciendi ex bonis diversi ordinis, l. 3, p. 2, n. 342. Probabilius videtur, ad evitandum mortale non requiri restitutionem totius, sed satis esse restituere tam multum, ut reliquum, quod non restituitur, sit solum materia levis, a n. 248.

Restituendorum ordo. Vide *Creditor. Debitor. Furtum.*

Restituentium ordo. V. *Ordo restituentium.*

Debita certa quando et cui restituenda. Vide *Debitum.*

Qui multis minutis furtis, multis v. g. civibus damnum intulit, tenetur illis restituere, et non pauperibus; his tamen probabiliter etiam dare potest, præsertim ejusdem civitatis, l. 3, p. 2, n. 84.

Quando bona sunt certa, ordinarie illi restitui debent a quo accepta sunt, vel cui damnum illatum est, ib.

Qui pauperibus distribuit ignorans dominum cui restitutio facienda, si diligentiam in inquirendo domino præmiserit, ad nihil tenetur domino postea comparenti: quod si diligentiam non præmiserit, tenebitur domino adhuc satisfacere, ib. Si domino sine sumptibus restitutio fieri non possit, si res sit male accepta, restituens tenetur aliquas expensas ex se facere, ut domino fiat restitutio; non autem, si res sit bene accepta, etc., ib.

Si res aliena accepta sit a possessore bonæ fidei, illi, et domino restitutio fieri debet, si justum aliquod pactum intervenerit, alias ordinarie vero domino restitutio facienda est, ib.

Qui rem emit a fure, si ab eo pretium recuperare non possit, tenetur rem domino restituere, et sibi damnum adscribere, nisi sciens rem esse furtivam, eo fine emerit, ut invento vero domino restituerit, tunc enim dominus tenebitur ei pretium refundere, si parvo pretio emerit: quod si emerit pretio, quod est fere æquale rei, pro arbitrio viri prudentis dominus ei refundere debet, n. 84.

Qui rem emit a fure, probabilius videtur non posse reddere furi, si prævideat non esse reddendam domino, etiam si alter pretium recipere non posset, quam alias ad recipiendum pretium furi reddere probabiliter potest, n. 84, a n. 99.

Qui rem dono accepit a fure tenetur eam domino restituere, et non furi, n. 98. Consentienti in damnum quando restitutio fieri debeat. V. *Consentiens in damnum.*

Inventa vel derelicta, item bello capta an et cui restitui debeant. V. *Bona*; ex incendio vel naufragio erepta domino restitui debent, l. 3, p. 2. n. 112.

Restitutio quando Fisco fieri debeat. V. *Fiscus.*

Quando pauperibus fieri debeat. V. *Pauper.*

Circumstantiæ restitutionis, de quibus ex parte modo dictum est, continentur his versibus:

Quis, cui restituet, quid, quantum, quomodo, quando,
Ordine quove loco, quæ causa excuset iniquum, l. 3, p. 2, n. 355.

Restitutio fieri debet quamprimum, et eo modo ac loco, quo jus et interesse damnificati requirit, et commode ac moraliter fieri potest, sine gravi incommodo, quod qui pateretur in re sua propria ultra debitum, ibid. Qui non potest commode restituere aperte, tenetur id clam facere, et qui non potest per se, tenetur id facere per alium, ib.

Restitutio totius quamprimum fieri debet, si possit; eam tamen ad breve tempus differre, aut paulatim per partes solvere, per se loquendo, non est mortale: si tamen debitor possit statim solvere, et absque justa causa id nolit facere, probabiliter absolvi non potest, a n. 355.

Qui potest restituere in vita, et non vult nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolvi non debet, nisi gravis obstans causa sic restituere urgeat, n. 355, 357.

Qui restituere non potest, debet habere propositum restituendi, quando poterit, saltem in confuso, ut absolvi possit, n. 358. Si tempus seu terminus ad solvendum præfixus sit in favorem debitoris, poterit hic tempus illud anticipare, non autem si præfixum fuerit in favorem creditoris, etc., n. 359.

Quo loco restitutio fieri debeat. V. *Possessor.*

Debita ex contractu eo loco et tempore solvi debent, de quo inter partes conventum fuit tacite vel expresse, lib. 3, p. 2, n. 355. Si dominus rei alio migrarit, et plus expendisset rem illam tum

deferendo secum quam iniquus detentor nunc faciat; si ea diminutio sumptuum proveniat ab industria detentoris, hunc excessum sibi reservare poterit, alias non, n. 361.

Qui nescit rem esse alienam, si id postea cognoscat et velit restituere, potest ordinarie expensas necessarias ad monendum dominum vel rem alio avehendam, repetere, aut ex re ipsa accipere, n. 362.

Qui est debitor ex re accepta, si eam remittat per latorem a Creditore designatum, ad nihil tenetur, si res illa pereat. Quod si remittat per aliquem a se ipso designatum et non sit eadem numero res quæ accepta est, ordinarie debitor tenetur adhuc satisfacere, etc., a n. 363. Cum quantis expensis debitor teneatur restituere. V. *Debitor.*

Quæ a restitutione excusent. V. *Excusantia a restitutione.*

Restitutio eorum, quæ defunctis abstulerat, non prodest ejus animæ per se loquendo, per accidens prodesse potest, l. 6, p. 2, n. 1345.

Restitutio in integrum est remedium Juris, quo jus vel dominium per præscriptionem amissum recuperatur. Ea conceditur : 1. Minoribus per 4 annos post completum annum minorennitatis, id est, post completum 25, usque ad 29 Completum. 2. Ecclesiasticis per 4 annos post expletam præscriptionem. 3. Quandoque etiam majorennibus ad 4 annos. Probabiliter etiam quandoque mulieribus et rudibus. 5. Conceditur etiam Conjugibus quoad bona dotalia. 6. Probabiliter etiam illi, contra quem est præscriptum, si probet se non interrupisse præscriptionem, ideo, quia invincibiliter ignoravit v. g. rem suam ab alio possideri ; quod tamen alii absolute negant, l. 3, p. 2, a n. 558.

RESTRICTIO MENTALIS.

Restrictio mentalis alia est pure, alia non pure mentalis. Pure mentalis est, quando tota oratio spectatis omnibus circumstantiis prout exterius profertur, est absolute falsa, in mente autem aliquid subintelligitur, per quod fieret vera, quod tamen nullo signo externo manifestatur, nec humano modo in cognitionem illius veniri potest. Non pure mentalis est, si hoc, quod in mente retinetur, per circumstantias, vel signum aliquod exterius consignificetur, l. 3, p. 1, n. 284. Pure mentalis non excusat a mendacio vel perjurio, n. 285. Non pure mentalis excusat a mendacio et perjurio et ex gravissimis causis est licita, a n. 286. Non est pure mentalis, sed licita, si quis respondeat ad mentem interrogantis, quamvis verba, quæ respondet, de se forent falsa, si non dicerentur in illis circumstantiis, etc., n. 288. Pure mentalis communiter est et illicita, si sine gravi causa limitentur verba ex parte solius respondentis ad aliud significatum, etc., a n. 289. Sine ulla rationabili causa utens restrictione videtur saltem peccare venialiter, n. 292.

Retractio actus quandonam numero multiplicet peccatum. V. *Interruptio.*

Retractus. V. *Emptio.*

Revelatio secreti, V. *Secretum.*

Reverentia filiorum erga parentes. V. *Filius.*

Reverentia Cruci post Missam semper facienda ad pedem altaris capite aperto, l. 6, p. 2, num. 2055. D. 180.

REVIVISCENTIA SACRAMENTORUM.

Omnia Sacramenta, valide suscepta cum obice, reviscunt et causant gratia obice remoto, l. 6, p. 1, a n. 197.

REUS.

Reus, si non interrogetur legitime, non tenetur crimen suum fateri, v. g. si judex non sit legitimus, si non præcesserit semiplena probatio; si dubitet, an Judex legitime interroget, etc., l. 4, n. 1521. Si legitime interrogetur a Judice, secundum communem tenetur in conscientia aperte veritatem dicere : in causis tamen capitalibus et gravioribus, si sit spes evadendi et nullum grave damnum Reipublicæ timeatur, probabiliter non tenetur illud post latam sententiam confiteri, si antea negarit, imo probabiliter nec ante sententiam ad id tenetur, saltem sub mortali, donec iterum interrogetur, n. 1521, 1524. Si ad evitanda tormenta gravia mentitus falsum sibi crimen imposuerit, propter quod sit morte plectendus, probabilius videtur peccare mortaliter; probabiliter tamen non tenetur crimen revocare, quamvis illud perjurio confirmasset, si prudenter metuat, ne ad tormenta revocetur; nisi grave damnum inde aliis sequeretur, n. 1521, 1523. Si Reus legitime interrogatus neget verum crimen et ideo infamia redundet in accusatorem, non est causa positiva illius infamiæ, l. 5, p. 2, n. 1121. Si tormentis coactus denuntiarit innocentem, tenetur sub mortali illud revocare, l. 4, n. 1521. Complices revelare nec potest, nec tenetur, si sint omnino occulti, nec aliis indiciis aut testimoniis convinci possint, ordinarie tamen non peccat eos vi tormentorum coactus prodendo; quod si crimen sit exceptum, etiam non rogatus tenetur eos revelare, n. 1428, 1521.

Reus non potest judici positive resistere, si sententia lata sit secundum allegata et probata, quamvis sit materialiter injusta, n. 1525.

Reus probabiliter potest se sponte sistere judici plectendum, l. 3, p. 1, n. 769, 779. Reo ordinarie debet concedi Advocatus vel defensor intelligens, probus, prudens, etc., l. 4, a n. 1470. Reus quando appellare possit. V. *Appellatio.* Contra reum tribus modis procedi potest : 1. Via Accusationis. 2. Denuntiationis. 3. Inquisitionis, l. 4, n. 1428. Ad damnationem ejus non sufficit argumentum probabile, nec præsumptio vehemens, nec unicus testis, cujuscunque sit auctoritatis, sed requiritur certitudo moralis, etc., n. 1437. V. *Judex, Præsumptio.* Reus Accusatus et non convictus damnari non potest, nec pœna ordinaria affici, l. 4, n. 1496. Nec damnari potest, si in tortura crimen fassus non sit, n. 1475. Si in loco supplicii crimen revocet, illius revocationis ratio habenda est et consilium cum aliis Jurisperitis ineundum, n. 1476. Reus, si juste damnatus sit, ut fame vel siti pereat, videtur posse victum aut potum oblatum rejicere; item in se exsequi sententiam mortis, v. g. venenum bibere, venam sibi aperire, in ignem se conjicere, scalas ascendere, funem collo circumligare, si illa præcipiantur, alias non, l. 3, p. 1, a n. 779. Non videtur auctoritate propria posse se ipsum e scalis dejicere, etc., n. 781. Duo Rei possunt acceptare duellum a Judice imperatum, licet hic peccet id jubendo, n. 839, l. 4, n. 1497.

Reus non tenetur ex carcere fugere, si possit, quamvis sciat se morte afficiendum, l. 3, p. 1, n. 779. Licite fugit et ante et post sententiam, regulariter etiam (cæteris paribus) quamvis custos carceris grave damnum inde passurus sit, nisi juraverit se mansurum, l. 4, n. 1525. Reus emissus e carcere, si juravit ad eum redire, tenetur stare juramento, si carcer

sit justus, alias probabiliter non tenetur, etc. l. 3, p. 1, a n. 334. V. *Juramentum.*

Reo non licet occidere Ministros Justitiæ ; nec illis vim inferre vulnerando, percutiendo, ut sese ab illis apprehendentibus excutiat, n. 798, l. 4, n. 1525. Reo licitum est, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisa vi et injuria) decipere, vincula et carceres effringere ; aliis etiam, qui non sunt ministri justitiæ, licitum est reum consilio, imo et instrumentis juvare, ut fugiat, non tamen illis licitum est eum in effractione carceris juvare, nisi, ut docent aliqui, sint proximi consanguinei, vel ille qui certissime timet, ne a reo prodatur, et similiter incarceretur, l. 4, n. 1525, 1527. Reus, qui carcerem effregit, probabiliter non tenetur damnum illud compensare n. 1528. Reus, si in carcere inveniatur mortuus, non est præsumendus occisus a se ipso, vel dæmone, nisi certa signa adsint, n. 1477. V. *Præsumptio.*

Reus supplicio afficiendus tenetur sumere viaticum, l. 6, p. 1, n. 607. Quod illi dari potest, etiamsi statim sit occidendus, n. 608. Potest illi dari non jejuno, n. 608.

Reo, quando Extrema-Unctio dari debeat. V. *Extrema-Unctio.*

Reus excommunicatus trahi potest ad judicium, l. 7, n. 212. Quomodo cum reo agere debeat Confessarius. V. *Confessarius.*

REX.

Rex bellum gesturus ad quæ obligetur. V. *Bellum. Princeps.*

Rex Galliarum habet privilegium sumendi Eucharistiam sub utraque specie lib. 6, p. 1, n. 509. Quæ privilegia habet circa Decreta Pontificum. V. *Decretum.*

Rigorista. V. *Confessarius.*

RITUS CELEBRANDI.

Ritus qui in Missa celebranda observari debeant. V. *Missa.*

Ritus specialium Festorum in Societate JESU. V. *Societas Jesu.*

RIXA.

Rixæ, si modum non excedant, uti et leviculæ pugnæ sunt veniales, si autem progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes, graviora peccata sunt ex parte incipientis rixas, non autem ex parte se defendentis, si moderamen inculpatæ tutelæ non excedant, l. 5, n. 346.

ROGATIONUM DIES.

Circa Rogationum dies quæ observanda. V. *Festum Litaniæ.* Si Laudes dicantur pridie Rogationum vel S. Marci probabiliter etiam Litaniæ Laudibus pridie adjungi possunt, quod tamen alii negant l. 4, n. 1292.

RUBRICA.

Rubricæ sunt ordinationes Ecclesiæ, secundum quas aliqua sunt agenda ; dicuntur tales, quia sæpe rubro caractere scribuntur, l. 6, p. 2, n. 407. Eæ, quæ sunt circa aliquid ad valorem Sacrificii requisitum, sum præceptivæ et graviter obligant, uti et illæ, quæ graviter præcipiunt, aut expresse dicuntur esse observandæ sub mortali ; e contra multæ ex aliis obligant sub veniali tantum, etc. n. 408. De variis Rubricis dubium est, an sint præceptivæ, an directivæ tantum, v. g. de principio auroræ et fine meridici pro legenda Missa de Cruce in Altari, etc. n. 409. Illæ, de quibus dubitatur an sub mortali obligent, censentur præceptivæ manente dubio, n. 408.

Si Rubrica tantum directiva absque causa non observetur, non videtur peccari venialiter, n. 410. Si Rubricæ observatio contemneretur, quia levis est, etc. videtur esse veniale tantum ; mortale tamen esset contemnere potestatem Ecclesiæ vel Papæ, aut alterius Superioris hoc disponentis, n. 411.

RUDIS.

Non sufficit rusticos aliosque rudes articulos Fidei credere tantum implicite, credendo scilicet quidquid credit Ecclesia ; sed aliqua explicite credere debent, nisi sint adeo rudes, ut ea comprehendere aut retinere non possint, l. 2, a n. 2. V. *Credere.* Quomodo rudes in Fide instruendi. V. *Fides.*

Rumor, V. *Fama.*

RUSTICUS.

Rustici aliique homines simpliciores in Germania, qui Hæretici habentur, et tamen non sunt pertinaces, possunt a suis Parochis absolvi, l. 2, num. 92. Quæ et quomodo debeant. V. *Rudis.*

S

SACELLUM.

Sacellum benedictum non potest converti in usus profanos l. 6, p. 2, a n. 298.

SACERDOS.

Sacerdotis munus est offerre Sacrificium Missæ, absolvere a peccatis, baptizare, Benedictiones aquæ et similes facere, populum doctrina et exemplo pascere, l. 6, p. 2, n. 2214. Sacerdos, per se loquendo, peccat, si non aliquoties in anno celebret, num. 1 et 174. Sacerdoti licitum est, per se loquendo quotidie celebrare, sæpius autem in die celebrare ordinarie est illicitum, num. 223, a num. 235. Solus Sacerdos offerens fructum sacrificii valide applicat per suam intentionem, n. 201. Sacerdos non tenetur Missam vel partem fructus ejus applicare pro quovis specialiter, qui petit vel optat, n. 175. Sacerdos, qui tenetur pro aliquo Missam offerre, peccat graviter, si fructum principalem offerat pro aliis, n. 1. Etiam peccat graviter obligatus ad sacrum ex justitia, si (ubi eo opus valde est) illud diu differat, multo magis, si plane omittat ; quo casu tenetur ad restitutionem stipendii, n. 1, 155. Etiam peccat, qui sacrum animo se obligandi promisit, et non præstat, qui tamen probabiliter non peccat mortaliter, n. 1, et l. 3, p. 2, n. 775. Si pluribus Missam promiserit, secundum communem, non potest una satisfacere, ibid. Qui tenetur quotidie celebrare ratione Beneficii, potest aliquoties in anno pro se, et in die Fidelium Defunctorum pro particulari defuncto celebrare ; etiam potest (per se loquendo) quavis hebdomada unam devotionis et reverentiæ causa omittere, l. 6, p. 2, n. 1.

Sacerdos omnis non tenetur die Animarum Missam applicare omnibus defunctis, num. 201. Non satisfacit celebrando Missas, quas pro defuncto tenebatur, si eas legat, aliquem mortuum putans, qui mortuus non erat, n. 201. Non satisfacit indulto in Altari Privilegiato celebrans aliter, quam de Requiem, n. 201. Sacerdos volens aliquem excludere ab universali obligatione et fructu sui sacri-

ficii, peccat mortaliter, n. 24. Etiam peccat mortaliter sacrificium directe offerens pro excommunicato vitando, vel pro damnato, num. 32 a num. 36. Sacerdos ex fundatione obligatus, ut celebret per se ipsum, ordinarie non satisfacit celebrando per alium; et si ipse legitime impediatur, ordinarie non tenetur alium substituere, nisi longiore tempore, v. g. ultra duos menses impediretur, et ipse habeat aliunde bona, ex quibus honeste sustentetur, l. 4, a n. 817, l. 6, p. 2, n. 1, a n. 175.

Sacerdos an per unam Missam vel plures Collectas possit satisfacere pluribus obligationibus, an novas obligationes admittere antiquis necdum persolutis, et quæ præterea circa Missarum stipendia observare debeat. V. *Missa, stipendia Missarum.* Sacerdos celebrans ordinarie debet esse calceatus, capite nudus, etc., l. 6, p. 2, n. 308, a num. 399. V. *Missa.*

Sacerdos celebrans non debet vestes sacerdotales exuere, multo minus e templo exire si tempore Missæ habeatur Concio ab alio, n. 247. Sacerdos celebrans ante dictum Matutinum sine ulla causa, probabiliter peccat venialiter, num. 223, 230. Sacerdos celebrans ante auroram vel post meridiem, an et quando peccet. V. *Missa.* Sacerdos celebrans debet verba cum attentione et intentione debita proferre, num. 179. Sacerdos Festo Nativitatis Christi Domini potest, sed non tenetur 3 Missas legere, non debet omnes tres de nocte consequenter legere, et si unam tantum legere velit, videtur quamcunque pro ratione temporis diei legere posse, in ea tamen commemoratio S. Anastasiæ fieri debet, n. 223, 527. Non licet illi duas Missas legere, et loco tertiæ, communicare more laico nec ter communicare, n. 223, 242, 527. Sacerdos in necessitate potest legere Missam ex memoria, sine Missali, n. 363. Item visu carens, si non sit periculum alicujus irreverentiæ, celebrare potest ex memoria, n. 64. Sacerdos, v. g. Dominicanus, si sit in Missione, debet se accomodare ritui Romano in Missa legenda, saltem quoad exteriora, quæ notantur, n. 365.

Sacerdos Coloniæ, v. g. beneficiatus et residens, non potest uti Missali Trevirensi, n. 366. Sacerdos ritus Romani non potest, nequidem in Ecclesia Regularium, uti Missali tali Ordini proprio, n. 367. Peregrinus servans ritum Romanum licite utitur ritu et Missali Diœcesis, in qua reperitur, n. 268. Sacerdos videtur licite uti Missali, in quo in Canone habetur *pro Rege nostro*, n. 369. Illicite utitur Missali gallico idiomate impresso, n. 370.

Sacerdotes quales Missas et de quibus legere possint. V. *Missa.* Sacerdos licite celebrat Missam secundum publicum Officium illius Ecclesiæ, in qua celebrat, quamvis discordet ab officio, quod ipse recitat, n. 372. Quivis Sacerdos ordinarie non potest legere Missas certis Religiosis tantum concessas n. 373.

Sacerdos violans Rubricam spectantem ad essentiam Missæ, aut nullam servans, peccat mortaliter, n. 308. Sacerdos latinus si post Consecrationem resciat panem fuisse ineptum Consecrationi, potest in defectu azymi ad complendum Sacrificium uti pane triticeo fermentato, si scandalum non adsit, n. 537. Sacerdos, si advertat in Missa aliquid a se omissum, ordinarie illud repetere non debet, nisi sit de substantia, quod certo repetendum est; item si secreto oret et post pauca verba certo avertat se aliquid notabile omisisse, illud repetere poterit, n. 308. Si ex devotione leve aliquid addat in Missa, videtur peccare venialiter, item si Missam sine gravi causa mutet, ib. Si sacerdos omittat orationes dici solitas, dum se induit, videtur peccare venialiter, n. 308.

Omittens lotionem manuum ante et post Missam, an et quando peccet. V. *Lotio manuum.*

Sacerdos defectus in Missa commissos quos et quando supplere vel corrigere debeat. V. *Suppletio.* Si dubitet, an aliquid omiserit, an valide consecrarit, etc., quid agere debeat. V. *Dubium.* Sacerdos quis et quando possit aut debeat Missam ab alio inceptam complere vel supplere, et quæ observare debeat; item si sacerdos infirmatus posset Missam complere non jejunus quid fieri debeat. V. *Complenda in Missa.* Complens vel supplens Missam pro alio si dubitet, an prior aliquid consecrarit, poterit novam materiam consecrare absolute et priorem sub conditione, videtur tamen melius facere, si solam priorem consecret sub conditione et intentionem deficientis prosequatur, l. 6, pag. 2, a num. 553. Sacerdoti qui in Missa deficiet, dari potest pars Hostiæ consecratæ, ad quod tamen nulla est obligatio, nisi pro viatico muniri deberet et alia Hostia deesset, n. 555. Sacerdos aliquid in Missa omittens, addens, mutans, vel invertens, quando et quomodo peccet: item quando et quomodo peccet propter expressionem verborum. V. *Missa.* Quomodo peccet propter distractiones. V. *Attentio.* Sacerdos si ante Missam distribuens Communionem sumpserit particulam digito adhærentem, non potest illa die legere Missam, l. 6, p. 1, n. 571, 674. In metu mortis, ad quam evadendam sicuti sine Altari vel Calice consecrato, aut vestibus sacris; ita etiam non jejunus, per se loquendo, probabiliter celebrare potest, dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel ejus præceptorum, qui contemptus raro aberit, l. 6, p. 1, n. 550, l. 6, p. 2, n. 339. In tali casu etiam videtur Sacerdos latinus celebrare posse in fermentato, l. 6, p. 1, n. 431.

Sacerdos extra Missam metu mortis consecrare jussus, verba consecrationis super panem proferens fine intentione consecrandi, graviter peccat, l. 6, p. 2, n. 338.

Sacerdos celebrans sine Altari consecrato, vel propter enormem fracturam exsecrato, per se loquendo peccat mortaliter, n. 309. Post sumptam absolutionem potest sumere fragmenta, non autem integram hostiam consecratam, l. 6, p. 1, n. 500. Dubitans, an sit jejunus, quando celebrare possit. V. *Dubius.* Sacerdos Sacrificium complere debet, ideoque Hierothecam vel Monstrantiam renovaturus, duas hostias majores consecrare debet, quarum unam sumat cum ea, quam a Monstrantia recipit, l. 6, p. 2, n. 185, 351. Sacerdos in Missa semper debet sumere Hostiam aliquam a se consecratam, l. 6, par. 2, n. 419.

Sacerdos debet aquam admiscere vino consecrando nisi forte proximus graviter omissione Sacri deberet pati, l. 6, p. 2, n. 184. Si Sacerdos in Missa post consecratam majorem Hostiam ante consecrationem Calicis si advertat appositas fuisse minores Hostias consecrandas, quibus intentionem non habuerit, non potest super has formam Consecrationis repetere: si autem de appositis minoribus Hostiis aliquid sciverit; et post dubitet, an intentionem sufficienter ad eas extenderit, si, dum in Corporali ponerentur, eas consecrare intenderit, secundum com-

munem censentur consecratæ, quod si extra Corporale positæ fuerint, et de intentione sufficiente dubium sit, in alia Missa sub conditione consecrari debent, l. 6, p. 1, n. 458, l. 6, p. 2, n. 243.

Sacerdos celebrans debet esse liber ab omni Censura et peccato mortali, l. 6, p. 2, n. 177. Si in Missa recordetur mortalis, vel in ea committat mortale, nec videatur posse confiteri, et pergere debeat, probabiliter non peccat mortaliter, n. 178.

Sacerdos in mortali consecrans peccat mortaliter; et si insuper in mortali communicet, adhuc aliud specie peccatum committit, n. 1113. Sacerdos in mortali constitutus, qui necessitate urgente absque Confessione celebravit, obligatur, quamprimum potest confiteri, l. 6, p. 1, n. 511, a n. 543, l. 6, p. 2, n. 2021. Si post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicita contritione sacrificium prosequi et post confiteri, l. 6, p. 1, n. 511, 548. Si non celebrans communicarit in mortali, non tenetur quamprimum confiteri, sicut celebrans in mortali, n. 544. Probabiliter etiam non tenetur quamprimum confiteri, qui extra necessitatem celebravit in mortali, n. 546. Nec ille, qui præmissa Confessione celebravit immemor peccati mortalis; imo talis probabiliter etiam non tenetur statim confiteri, quamvis non præmisisset Confessionem, n. 547. Si post Confessionem prius factam, sed ante Celebrationem occurrat mortale in Confessione omissum, quod confiteri iterum non potuit, statim post tenetur confiteri, n. 547. Si omittat Confessionem ob aliam causam quam ob penuriam Confessarii, probabiliter non tenetur statim confiteri, n. 548. Nec ille probabiliter statim tenetur, qui die Veneris sancto peragens Officium communicaverit sine Confessione mortalis; nec qui post Consecrationem complet Sacrificium alterius deficientis, contrarium tamen videtur probabilius, n. 459.

Sacerdos, quando agitur de valore Sacramenti conficiendi, debet sequi sententias tutas, et adhibere materiam certam, si haberi possit, l. 6, p. 2, n. 180. Potest quandoque laico dare partem majoris Hostiæ, n. 181, p. 1, n. 508. Ordinarie debet celebrare jejunus, l. 6, p. 2, n. 182, et l. 6, p. 1, n. 582. Post commissam pollutionem vel fornicationem, potest post veram de ea Pœnitentiam, per se loquendo eadem die celebrare; consultum tamen est eo die abstinere, num. 183.

Sacerdos sibi ipsi Viaticum dare potest, l. 6, p. 1, n. 481, 621. Satisfacit præcepto Communionis Paschalis, ubicunque celebret, si vero non celebret, in Parochia communicare debet, n. 639. Sacerdos festo die tenetur celebrare, si alias Missam audire non possit, l. 3, p. 1 n. 614. Sacerdos more laico communicans debet esse indutus stola, l. 6, p. 1, num. 556.

Sacerdos, qui non est proprius Parochus, non peccat mortaliter, si Communionem Paschalem, semel vel iterum daret alienis Parochianis non multis, n. 438. Sacerdos morbo caduco laborans cum spuma aliisque signis horrorem incutientibus, ordinarie celebrare non debet: quod si raro caderet, v. g. semel in mense, sine spuma, talibusque signis, privatim celebrare poterit, si alius assistat, qui juvet, vel suppleat, si quid adversi accidat, l. 6, p. 2, n. 186, l. 7, n. 495. Si sacerdoti jam ordinato superveniat lepra, licite celebrat privatim vel coram aliis leprosis publice; quibus etiam licite administrat Sacramenta, l. 6, p. 2, n. 187. Sacerdos podagra laborans potest deferri ad Altare, ut ibi Eucharistiam administret, seclusa prohibitione et scandalo, l. 6, p. 1, n. 487. Sacerdos scrupulosus circa Missam. V. *Scrupulosus* Sacerdos Societatis Jesu. V. *Societas Jesu.* A Sacerdote impio extra necessitatem vel utilitatem magnam petens, ut ministret Sacramenta, vel celebret, probabiliter peccat, l. 2, n. 272. Sacerdos Catholicus, probabiliter licite baptizat infantem Hæretici, si a parente petatur, l. 6, p. 1, n. 307. Dubitans de valore sui Baptismi tenetur iterum suscipere Baptismum et omnes Ordines, probabiliter etiam Minores, n. 315 et 126. Sacerdos non Parochus potest baptizare etiam solemniter Parocho absente in necessitate, quamvis ea non sit extrema, n. 276. Sacerdotes videntur tantum peccare venialiter, formam Baptismi proferentes in lingua patria, n. 270.

Sacerdos simplex, secundum communiorem, et probabiliorem, non potest consecrare Chrisma pro Confirmatione: quod id tamen ex commissione Papæ possit, est probabile, n. 378. Sacerdos incomplete talis non potest administrare Sacramentum Pœnitentiæ, l. 6, p. 2, n. 1480.

Sacerdos omnis, etiam excommunicatus et degradatus in articulo vel periculo mortis, a quibuscunque Casibus et peccatis quemcunque absolvere potest, l. 6, p. 2, n. 1548, 1560, 1663. Extra periculum mortis probabiliter id etiam potest Sacerdos Episcopo inferior, si nec Papa, nec Nuntius Apostolicus, nec Episcopus adiri possit; n. 1624. Quod si in periculo vel articulo mortis præsens sit Sacerdos habens jurisdictionem, alius absolvere non potest, nisi habens jurisdictionem, absolvere recusaret, a n. 1562.

Sacerdos non approbatus extra articulum vel periculum mortis, non potest absolvere a mortalibus dubiis, n. 1490. Nec licite a venialibus, n. 1489.

Sacerdos, qui potest absolvere a mortalibus, etiam potest a Censura per jus vel sententiam generalem lata et non reservata, absolvere, l. 7, n. 128. Quivis Sacerdos tenetur in extrema necessitate audire confiteri volentem et absolvere, si alius non sit paratus, l. 6, p. 2, n. 1699.

Sacerdotibus in veteri testamento licitum erat Matrimonium et usus ejus, saltem extra annum suæ deservitionis, l. 6, p. 3, n. 573. Idem in nova Lege licitum est Sacerdotibus græcis, si ante Subdiaconatum Matrimonium contraxerint, ib. Latinis non est licitum, ib. Si post susceptum sacrum Ordinem illud contraxerint, videtur quidem esse validum; sed sic contrahentes debent abstinere a sacro Ministerio, n. 574. Post mortem primæ uxoris habent Sacerdotes græci votum Cœlibatus, n. 573. Sacerdotes latini Matrimonii sunt incapaces; quod si illud antea contraxissent tenentur abstinere ab ejus usu, n. 574.

Sacerdos simplex non habet eamdem facultatem conferendi Sacros Ordines, quam habet Episcopus, l. 6, p. 2, n. 2127.

SACERDOTIUM.

Sacerdotium valet sine præsuppositis aliis Ordinibus, l. 6, p. 2, n. 2210. Sacerdotium an prærequiratur, ad Episcopatum. V. *Episcopatus.* Illud intra annum suscipere debet sub pœna privationis Abbas, Præpositus, Decanus, Archipresbyter, quibus cura incumbit, l. 4, n. 747.

Quando illud suscipere teneatur Parochus. V. *Parochus.* Sacerdotium prærequiritur actu susceptum

ante Beneficium, si verba illud requirentia sint negativa, v. g. *Nullus, nisi qui actu sit Sacerdos, habeat Beneficium.* Quod si sint affirmativa, v. g. *Instituatur Sacerdos, qui Missas celebret,* graves Doctores putant sufficere, quod sit Clericus aptus fieri Sacerdos; et hoc verum est in Beneficiis Parochialibus, uti etiam, si verba dicant, *Instituatur qui Missas celebret.* In fundationibus tamen maxime ad mentem fundatoris attendi debet et ad morem loquendi per talia verba, a n. 814. Etiam prærequiritur Sacerdotium actu, si verba illud requirentia respiciant actum præsentationis, v. g. *Præsentetur Sacerdos, qui Missas celebret.* Si respiciant potius officium præsentati, v. g. *Præsentetur, qui Missas per se celebret,* vel si fundator simpliciter dicat Beneficium, esse Sacerdotale, satis est habere annum 25 et intra annum fieri Sacerdotem, n. 816. Dispensatus in ætate ad Sacerdotium, si in supplica non sit petita dispensatio pro Beneficio, hoc ipso non est capax Beneficii Curati, simplicis tamen hoc ipso videtur esse capax, n. 822.

SACRAMENTALIA.

Sacramentalia sunt actus externi Religionis, sive ritus Religiosi ad decentem et devotam Sacramentorum administrationem ab Ecclesia instituti, l. 6, p. 1, a n. 218. Non habent vim causandi gratiam ex opere operato, aut remittendi peccata vi sua et per se, sed tantum, quatenus in nobis pios motus excitant, vel per modum impetrationis, n. 218, 221. Falsam illis materiam supponens, peccat graviter, n. 218. Quæ circa agnos Dei sint notanda. V. *Agnus Dei.* Quæ circa res benedictas. V. *Benedictio.*

SACRAMENTUM.

Sacramentum est res sensibilis, ex institutione Christi habens vim sanctitatis sive gratiæ justificantis efficiendæ et significandæ, l. 6, p. 1, n. 2. Sacramenta sunt 7, a n. 3.

Sacramenta varie dividuntur : 1. Alia dicuntur *Vivorum,* quæ per se causant secundam gratiam tantum, uti Confirmatio, Ordo, Matrimonium; alia *Mortuorum,* quæ de se causant primam gratiam, uti Baptismus et Pœnitentia. 2. Alia sunt *Formata,* quæ in suscipiente habent suum effectum, et causant gratiam; alia *Informia,* quæ quidem valida sunt, effectum suum tamen non habent. 3. Aliud est *Permanens,* uti Eucharistia; aliud *Transiens,* quod præcipue consistit in actione, quæ physice transit. 4. Aliud est *Caracteristicum* quod Caracterem imprimit, ideoque iterari non potest; aliud *non Caracteristicum,* quod talem non imprimit, ideoque iterari potest, n. 5. Materia Sacramentorum dicitur res sensibilis et actio. Forma dicuntur verba, vel quod eorum loco ponitur, etc., inter hanc et illam, ut Sacramentum sit validum, requiritur tanta conjunctio, ut in sensu morali una alteram afficiat; si quis tamen confessum absolvat post horam, facit valide, tantam enim distantiam patitur Sacramentum Pœnitentiæ, non alia, a n. 6. Materia et formæ Sacramentorum ita sunt determinatæ, ut si hæ res et verba non adhiberentur, sed vel nulla, vel simpliciter alia, non fierent Sacramenta; quod est de Fide, n. 9. Materiæ Sacramentorum sunt determinatæ ad certa prædicata, simulque ad aptitudinem pro certis usibus, n. 10. Formæ Sacramentorum determinatæ sunt ad certam significationem et sensum, quem Christus intendit, qui per verba formarum sacramentalium censetur intendisse illum sensum, in primis quo significatur proprius effectus Sacramentorum, deinde quem Concilia, SS. PP. et Doctores communiter designant tanquam a Christo intentum, a n. 11. Materiæ et formæ non sunt uniformiter in omnibus Sacramentis determinatæ a Christo, n. 13. Materiæ et formæ Sacramentorum, secundum quod determinatæ sunt a Christo, non possunt mutari ab Ecclesia proxime et formaliter, a n. 14 ; materiæ vel formæ essentialis invalidat Sacramentum, non vero accidentalis, l. 6, p. 1, a n. 18.

Quæ mutatio materiæ vel formæ sit substantialis, quæ accidentalis, etc. V. *Confirmatio. Eucharistiæ Sacramentum.*

Faciens mutationem materiæ vel formæ substantialem, per se loquendo peccat mortaliter, uti et faciens mutationem accidentalem valde notabilem, v. gr. in forma Baptismi omittens *To Et.* Item in Ecclesia Latina pro Consecratione adhibens panem fermentatum, vel formam græcam; item in forma Consecrationis omittens, *Novi et æterni testamenti;* item formam Consecrationis dicens in lingua vulgari, etc., a n. 40. Faciens absque necessitate mutationem, de qua dubitat, an sit essentialis, peccat mortaliter, n. 45. Exponens se periculo faciendi mutationem essentialem, potest contra diversas virtutes peccare mortaliter, n. 46. Omittens non essentiale, putans illud esse essentiale, non conficit Sacramentum defectu intentionis, n. 66.

Sacramentorum Ministri, etc. V. *Minister Sacramentorum.*

Error Ministri an, et quis obsit valori Sacramenti. V. *Error.*

Causa efficiens principalis est Christus, homo est causa ministerialis, n. 53. Sacramentum ideo non causat majorem gratiam, quia administratur a digniore, n. 90. Quæ intentio ad illud requiratur. V. *Intentio.* Quæ attentio. V. *Attentio.* An et quando reiterari debeat. V. *Reiteratio Sacramenti.* An illud liceat ministrare indigno. V. *Minister Sacramentorum.* Ejus administratio a concubinario absque causa illicite petitur, lib. 2, n. 243. Subjectum Sacramentorum capax est solus homo viator, l. 6, p. 1, a n. 164, 179. Suscipiens vel conficiens Sacramentum. V. *Susceptio.* Quando ad Sacramentum sufficit consensus habitualis, valide conferri poterit in amentia nolenti, si illud rationis compos voluerit, aut voluisse præsumatur, vel ore tantum renuenti, et corde consentienti, etc., a n. 176.

Omnia Sacramenta valide suscepta cum obice, reviviscunt et causant gratiam obice remoto a n. 197. Etiam reviviscunt quoad remissionem venialium sublato obice, n. 204. Etiam reviviscunt quoad remissionem pœnarum talibus peccatis debitarum, num. 205. Quomodo reviviscant, etc. Vide *Reviviscentia.*

Quomodo et quando Sacramenta prærequirant statum gratiæ. V. *Gratia.*

Quando agitur de valore Sacramenti, quam sententiam sequi debeat tam administrans quam suscipiens. V. *Minister Sacramentorum, Opinio.*

Additio in collatione Sacramenti quæ illud invalidet. V. *Additio.*

Corruptio vocis quæ invalidet Sacramentum. V. *Corruptio vocis.*

Interruptio quæ invalidet formam Sacramenti. V. *Interruptio.*

Significatio vocum an nunc mutari vel institui possit in ordine ad formam Sacramenti. V. *Significatio vocum.*

Simulare Sacramenti administrationem, secundum communem, est intrinsece malum, l. 1, num. 776. Eam simulans quomodo peccet. V. *Minister Sacramentorum.*

Substitutio vocis unius pro altera, vel signi pro voce in administratione Sacramenti, an et quando formam Sacramenti invalidet. Vide *Substitutio.*

Subtractio seu omissio vocis quæ invalidet Sacramentum. V. *Subtractio.*

Susceptio Sacramenti quæ requirat, etc. Vide *Susceptio.*

Synonima mutatio verborum, an invalidet formam Sacramenti. V. *Substitutio.*

Transpositio verborum an invalidet formam Sacramenti. V. *Transpositio verborum.*

Sacramentum Baptismi, V. *Baptismus.* Confirmationis, V. *Confirmatio.* Eucharistiæ, V. *Eucharistia; Communio.* Pœnitentiæ, V. *Pœnitentia.* Extremæ-Unctionis, V. *Extrema Unctio,* Ordinis, V. *Ordo.* Matrimonii, V. *Matrimonium.*

Omnis homo, etiam infans et fatuus, est capax Baptismi. Omnis Baptizatus est capax Confirmationis, Eucharistiæ, et, si masculus sit, Ordinis, Solus Baptizatus adultus est capax Pœnitentiæ, Extremæ-Unctionis, et Matrimonii, l. 6, p. 1, n. 179.

Sacrarum rerum cultus. V. *Cultus.*

SACRIFICIUM.

Sacrificium late et improprie sumptum, est quidquid Deo offertur ad cultum. Stricte et proprie sumptum est Cæremonia sacra legitime instituta, qua per destructionem vel notabilem immutationem rei sensibilis Deo soli oblatæ profitemur nostram subjectionem, Dei autem supremum dominium in vitam et necem, in esse et non esse rerum omnium, l. 6, p. 2, n. 3. Differt a Martyrio, quod hoc non sit publica auctoritate institutum ad Dei cultum: a Sacramento differt præcipue, *quod Sacrificium fiat in protestationem supremi dominii Dei, per destructionem vel notabilem immutationem rei.* ib. Dividitur *Ratione materiæ,* in cruentum, in quo sanguis funditur, et incruentum, in quo sanguis non funditur. Item aliud dicitur victima seu hostia, in quo aliquid animatum offertur, v. g. bos; aliud immolatio in quo aliquid inanimatum, sed solidum offertur, v. g. Panis: aliud libamen in quo aliquid inanimatum, sed liquidum offertur, v. g. vinum, quæ voces sæpe confunduntur. *Ratione formæ,* aliquid dicitur holocaustum, in quo id quod offertur, totum per ignem consumitur: aliud hostia pro peccato in quo id quod offertur, consumitur, partim per ignem, partim per sacerdotem; aliud hostia pacifica, in quo id quod offertur, consumitur, partim per ignem, partim per sacerdotem, partim per illum, qui donat. *Ratione finis,* aliud est Latrenticum, quod pure ad cultum Dei: aliud Eucharisticum, quod specialiter in gratiarum actionem; aliud propitiatorium, quod ad remissionem culpæ vel pœnæ, aliud impetratorium, quod ad aliquid aliud a Deo obtinendum offertur, n. 4. In Cruce oblatum, uti etiam in Missa et verum et proprie dictum sacrificium; a n. 5. Principale, quod sacrificatur in Missa est Christus; minus principale et substantia panis et vini, n. 711.

Sacrificium Missæ est idem numero cum sacrificio Crucis quoad præcipuam substantiam rei oblatæ et principalem offerentem; quoad aliqua est diversum, n. 8.

Sacrificium Missæ continet, late loquendo, reliqua omnia vera sacrificia, in rigore autem est sacrificium Latrenticum, Eucharisticum, propitiatorium et impetratorium, n. 9. Congruum fuit, ut illud unicum Missæ sacrificium esset in Ecclesia et probabilius est quod Deus non reliquerit Ecclesiæ potestatem instituendi ullum aliud sacrificium, n. 10. Variæ sunt partes sacrificii Missæ, actionis tamen sacrificativæ essentia videtur consistere in sola Consecratione, a n. 12. Quæ sint ejus partes. V. *Festorum observatio. Missa.* Sacrificium Missæ, prout de facto est institutum, requirit Consecrationem utriusque speciei, n. 15. Christus in hoc sacrificio destruitur mortaliter et physice, n. 14. Christus in eo est principalis sacerdos offerens, qui illud immediate per seipsum offert: sacerdos celebrans est offerens minus principalis, a n. 16. Ecclesia etiam dicitur offerens per sacerdotem, uti et Fideles illi assistentes, vel positive cooperantes; qui ut offerentes de illius fructu participant, quem etiam alteri applicare possunt, n. 19. Nec Angeli in rigore, nec animæ in Purgatorio dici possunt illud offerentes, n. 23. Illud offerri potest pro ipso sacerdote, pro assistentibus, pro tota Ecclesia, pro absentibus quibuscunque, etiam pro Defunctis in Purgatorio existentibus; item in honorem Sanctorum, a n. 24. Non debet directe offerri pro excommunicatis vitandis a n. 31. Nullo modo offerri debet pro damnatis, a n. 36. Est secundum se in actu secundo valoris simpliciter infiniti, n. 42. Fructus illius est triplex: *Primus* dicitur specialis vel substantialis, qui respondet sacrificio secundum se prout est opus positum a Sacerdote ut operante in persona Christi. *Secundus* dicitur generalissimus, qui sacrificio respondet, prout est opus positum a sacerdote ut operante in nomine vel persona Ecclesiæ. *Tertius* dicitur specialissimus, qui respondet sacrificio, prout est opus positum a Sacerdote ut operante in nomine et persona privata, etc. Singuli hi fructus sunt saltem late satisfactorii; item impetratorii, etc., n. 141. Fructus tam satisfactorius, quam impetratorius est major pro dispensatione illius pro quo offertur sacrificium, n. 60.

A quo, pro quibus et quomodo applicari sacrificium Missæ et fructus ejus possint. V. *Applicatio Missæ, Sacerdos.*

Effectus ejus sunt complacentia Dei tam ratione rei oblatæ, quam principalis offerentis et solutio gratiarum pro beneficiis Dei, remissio peccatorum quoad culpam et pœnam, impetratio omnis generis beneficiorum, a n. 43. Respectu duorum priorum effectuum, qui sunt Dei complacentia et solutio gratiarum causat in actu secundo (prout fit in persona Christi) simpliciter infinite; respectu duorum posteriorum autem causat actu simpliciter finite, n. 47. Hos effectus causat ex opere operato et infallibiliter, qui non dependent a probitate sacerdotis, n. 1, a n. 48, 52. Variæ conditiones et dispositiones requiruntur, ut sacrificium Missæ causet suos fructus vel effectus ex opere operantis, v. g. ut quis obtineat fructum satisfactorium aut impetratorium quasi de condigno, debet esse baptizatus et in statu gratiæ, non autem, ut de congruo obtineat: item, ut remissionem venialium obtineat, prærequiritur aliquis affectus cordis, quo velit Deo satisfacere et a venialibus recedere; ut remissionem mortalium, aliquis motus cordis ad Deum, actus Fidei et attritio de illis peccatis, etc., a n. 55. Ut specialiter potius prosit unl, quam alteri, requiritur applicatio Sacerdotis,

n. 50. Sacerdos prout offerens præcise, probabilius non participat ex opere operato ullum fructum, sed tantum, in quantum est unus ex illis, pro quibus offertur, n. 51. Sacerdos illud complere debet, n. 185.

Sacrificium Missæ in variis convenit et in variis disconvenit cum Sacramento Eucharistiæ. Convenit cum eo, quod si eadem realiter actio, per quam ponitur, nempe eadem Consecratio, quod sit idem terminus ultimatus actionis, etc. Cum eo disconvenit, quod Sacramentum includat aliqua, v. g. species panis et vini quæ non includit sacrificium; item quod Sacramentum per se immediate ordinetur ad sanctificandum hominem : sacrificium ad cultum et honorem Dei, etc., a n. 61.

Sacrificii Minister. V. *Minister.*

SACRILEGIUM.

Sacrilegium est violatio rei sacræ, l. 3, p. 1, n. 48. Aliud est personale, quo persona sacra violatur, v. g. per actum venereum ; aliud locale, quo locus, v. g. templum violatur per pollutionem, aut alium actum venereum exteriorem aliud reale, quo res sacræ violantur, v. g. si quis indigne tractet vel administret sacramentum, etc. n. 48, 915, 935, l. 6, p. 2, n. 1022. Etiam committitur quamvis ille, cujus res est consentiat, v. g. si quis percutiat Clericum consentientem, etc. Item, si vis inferatur Ecclesiæ instar arcis munitæ ad defensionem innocentium ; item, si quis furetur Reliquias etiam devotionis causa, etc. l. 3, p. 1, a n. 49. Etiam sacrilegium committitur, si quis re consecrata vel benedicta utatur ad turpitudines ; si verba sacra, præsertira sacræ scripturæ applicet rebus obscœnis, etc. l. 6, p. 2, n. 1066. Materia et species sacrilegii in Confessione explicari debent, l. 3, p. 1, n. 48. Si Confessarius pœnitentem suum sollicitaverit in sacramento, vel paulo post etc. additur species sacrilegii in Confessione applicanda l. 6, p. 2, n. 1041. Circumstantiæ sacrilegii in Confessione explicari debent, v. g. persona sacra, quæ peccavit. vel cum qua peccatum commissum est; item res sacra, qua quis abusus est, etc., a num. 1059. Si Sacerdos simul et Religiosus peccet contra Castitatem, videtur probabilius unum tantum sacrilegium committere in Confessione explicandum, n. 1062. Si quis rem sacram e loco sacro furetur, probabilius duo specie sacrilegia committit in Confessione explicanda, n. 1093.

Sævitia conjugis quando sit causa divortii. V. *Divortium.*

SAGA.

In sagas cautissime inquirere debent Principes et Judices, l. 4, n. 1431. Illis non facile credendum, dum alios accusant, num. 1448. In earum congressibus potest dæmon repræsentare innocentes, n. 1452.

Sagas explorare per submersionem in aquam, etc., est illicitum, l. 3, p. 1, a n. 37.

Sagas cogere verberibus et tormentis ad tollendum vel omittendum maleficium est licitum, non vero eum in finem occidere a non Superiore, lib. 3, p. 1, n. 817. Saga, si se offerat ad notas in alio ostendendas, per quas cognoscatur etiam esse maleficus non licet eum sistere coram saga, l. 2, n. 271.

SANCTIO.

Sanctio est constitutio aliquid sub pœna prohibens, l. 1, n. 878. V. *Canon.*

SANCTORUM ET BEATORUM CULTUS.

Qui cultus exhiberi possit illis, qui cum Sanctitatis vel Martyrii fama decesserunt. V. *Imago.*

Illis cultus exhiberi potest, qui per communem Ecclesiæ consuetudinem, vel immemorabilem temporis cursum, etc., coluntur, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 168. Beati non sunt invocandi in publicis precidus, præterquam in adultis et approbatis; nec eorum Reliquiæ in Processionibus circumferendæ, D. 229. Festa devotionis in eorum honorem celebrari possunt, D. 230. Reliquias eorum licet exponere in Ecclesiis, in quibus de illis celebrari licitum est, D. 232. Non licet de illis celebrare, aut Altaria illis erigere, Episcopis Regularibus in propriis Ecclesiis Cathedralibus, licet gaudeant privilegiis suæ Religionis, D. 233. In Missis eorum non est dicendum symbolum, nisi adsit Reliquia, D. 234. Nomina eorum quando in Kalendariis apponi, et in Martyrologio referri possint. V. *Beatus.*

Sancti in cœlo non possunt satisfactiones sibi residuas alicui applicare, l. 6, p. 2, n. 1331.

Sapiens. V. *Prudens.*

SARTOR.

Sartores, quibus res traditur perficienda vel immutanda, tenetur etiam ex culpa levi, imo levissima, l. 3, p. 2, n. 819. Sartores injuriam faciunt, si pro aliis emant merces majori pretio, si minori possunt, l. 2, p. 1, n. 1044. Quod si vendentes sartoribus aliquid de pretio remittant, eo quod sint Parochiani, vel sæpe ab iis emant, possunt partem sibi remissam retinere, l. 3, p. 2, n. 927. Sartores peccant, si jurent se certo die opus perfecturos quod sciunt (vel dubitant) non futurum; item si plus materiæ exigant, quam ad opus sit necessarium, aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant sine voluntate Domini; item si diem festum sine gravi causa violent per se vel per famulos suos, etc., l. 4, n. 1539. Sartores, qui bona fide appromiserunt vestem, quam reipsa putarant ante diem festum perficiendam, excusantur, si laborent per mediam noctem usque in festum, si alioquin passuri essent incommodum, nec excusare possunt, l. 3, p. 1, n. 592.

Sartores singulis anni festis laborantes per horam unam, non peccant mortaliter. Si autem eodem die mane per unam, et a meridie per unam, et iterum vesperi per unam laborent, peccant mortaliter, l. 5, n. 295. Sartores non excusantur a jejunio, l. 3, p. 2, n. 1331.

Satelles. V. *Lictor.*

SATIO.

Sata in alieno solo, cedunt solo; possunt tamen impensæ repeti, si bona fide sata sint, etc., l. 3 p. 2, n. 133.

SATISFACTIO PARTIS.

Satisfactio partis est restitutio honoris, famæ, bonorum, etc., debita illi qui læsus est; ea, si possit, absolutioni a Censura ob læsionem lata ordinarie præmitti debet, ut absolutio valeat, l. 6, p. 2, a n. 1453. In articulo mortis absolutionis præmitti debet quædam cautio de satisfaciendo parti læsæ, a n. 1623. Satisfactio absolutionis a Censura, ut hæc sit valida, quæ et quando præmitti debeat. V. *Absolutio.*

SATISFACTIO SIVE PŒNITENTIA SACRAMENTALIS.

Satisfactio sive Pœnitentia sacramentalis, alia est *vindicativa*, quæ imponitur ad tollendas pœnas temporales adhuc debitas peccatis ; alia *medicinalis*, per quam præservamur a relapsu. Iterum alia est *publica*, alia *privata* : publica alia est, *solemnis*, alia *non solemnis*, etc., l. 6, p. 2, n. 1233. Aliqua, per se loquendo, semper in Confessione imponi debet, l. 6, p. 2, n. 1229, 1232. Etiam in Indulgentiis et Jubilæo aliqua imponi debet, n. 1238. Probabilius non imponitur sub consilio tantum, sed sub obligatione aliqua, a n. 1249. Debet esse peccatis et facultati pœnitentis proportionata, num. 1229, 1251, 1261. Minor justo licite imponi potest ex causa, v. g. ob contritionem magnam, ob fragilitatem animi vel corporis, ob tempus Jubilæi, vel plenariæ Indulgentiæ, n. 1229. Aliquando etiam imponi potest, vel etiam expedit opus alias debitum seu præceptum ; item injungi potest opus internum, communiter tamen debet esse externum et afflictivum, probabilius etiam imponi possunt preces pro Defunctis ; item aliquando etiam imponi potest cessatio ab aliquo bono opere, non tamen ingressus Religionis, nec pœnitentia publica, si sit periculum revelandæ Confessionis n. 1229, a n. 1241. Probabiliter etiam imponi potest (si id censeatur utile) ut pœnitens eadem peccata eidem Confessario iterum confiteatur, quod tamen in peccatis carnalibus in specie infima fieri non expedit : item probabilius imponi potest, ut statim iterum confiteatur, si in tale peccatum fuerit relapsus, n. 1240. Opus perpetuum pro pœnitentia imponi non debet, potest tamen præter opus, quod jam fieret, imponi aliud aliunde obligatorium, sine majore tamen obligatione, num. 1243. Ordinarie imponi solet ante absolutionem, ad quod tamen non videtur esse obligatio, n. 1229. Non necessario exsolvitur ante absolutionem, vel probatam vitæ emendationem, vel Communionem, n. 1229, a n. 1230. Per se loquendo, est communiter gravis obligatio pœnitentiam sacramentalem admittendi et implendi per se, n. 1229, a n. 1273, 1283. Potest ea etiam impleri per alium, si id Confessarius concedat, vel si opus ab alio factum censeatur ab ipso pœnitente fieri, a n. 1284. Si Confessio f erit invalida, non est opus pœnitentiam persolvere, n. 1274. Ea non obligat, si fiat impossibilis, nec tunc opus est aliam subrogare, n. 1275. Etiam non obligat, si pœnitens oblitus sit pœnitentiæ, tunc tamen convenit (uti etiam, si fiat impossibilis) aliam, vel commutationem ejus petere, ibid. Si materia ejus sit divisibilis et pars major impleri non possit, minor, quæ potest, adhuc impleri debet, n. 1282. Probabilius persolvi debet ex alia intentione satisfaciendi pro illa, n. 1286. Nimia ejus dilatio potest esse mortalis, n. 1229, a n. 1287. Eam intra tempus præscriptum non implens, ordinarie ideo non deobligatur, num. 1229, 1290. Potest impleri eodem tempore, quo satisfit alteri præcepto vel obligationi, si utrumque simul fieri possit, num. 1291. Etiam sæpe satisfieri potest pœnitentiæ per opus alias præceptum, num. 1281. Non causat ullam gratiam ex opere operato, a num. 1254. Causat tamen ex opere operato remissionem alicujus pœnæ temporalis, si absolutionem adhuc moraliter afficiat, a num. 1236. In nova Confessione, per se loquendo, nova imponi debet pœnitentia, n. 1229, 1239. Si persolvatur in mortali, vel peccando venialiter, probabiliter sortitur suum effectum, quem habet ex opere operato, n. 1229, a num. 1244. Olim septem anni pœnitentiæ pro quovis mortali injungebantur, hodie dum autem rigor ille antiquorum Canonum in injungendis pœnitentiis ex variis causis remisit, v. g. ne confessio ab hæreticis velut impossibilis impugnata, per duras pœnitentias magis redderetur odiosa, etc., a num. 1252. In pœnitentiis injungendis benignior est præferenda, n. 1556. Ob varias causas pœnitentia minor imponi, aut aliquando etiam omitti potest, v. g. ob contritionis et verecundiæ vehementiam, ob pœnitentis debilitatem vel impotentiam, ob tempus Jubilæi et Indulgentiæ : item, si sic pœnitens alliciatur ad frequentiorem utilemque confessionem : in dubio, an plus obfutura quam profutura sit major pœnitentia, etc., ordinarie tamen tutius est aliquam imponere, num. 1229, a num. 1257. Excessus in alterutra parte caveri debet, num. 1262. Ideo pœnitentiæ suspectæ esse non debent, quod a Religiosis mendicantibus imponantur, n. 1263. Non facile imponenda publica, a num. 1264. Illæ universim sunt utiliores, quæ sunt magis accomodatæ ad hunc vel illum pœnitentem discrete affligendum et efficaciter emendandum, v. g. eleemosyna divitibus avaris, injustis : corporis afflictio carnalibus, ebriosis, gulosis, etc., a n. 1267. Illa verba *quidquid boni feceris*, etc., probabiliter aliquid operantur et prosunt ad satisfactionem, num. 1250. Commutatio ejus fieri potest ab eo, qui eam injunxit, non repetitis peccatis : idem probabiliter etiam fieri potest in Confessione ab alio Confessario, præsertim, si apud eum peccata illa priora repetat, non vero extra eam, num. 1229, a num. 1293. Probabiliter etiam dicto modo commutatio pœnitentiæ a Superiore propter reservata injunctæ ab alio fieri potest, n. 1294. Probabiliter etiam extra Confessionem a proprio Confessario, si is memor peccatorum sit, fieri potest, n. 1298. Ab ipso pœnitente etiam in meliorem fieri non potest, n. 1229, 1291.

Ob quas causas in commutatione pœnitentia minui possit, etc., V. *Commutatio pœnitentiæ Sacramentalis.*

Satisfactiones extra sacramentales. *V. Opera satisfactoria.*

SCANDALUM.

Scandalum dicitur peccatum occasionatum, quod duplex est : Activum et Passivum. Activum est dictum vel factum minus rectum et præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis, quæ si directe intendatur, dicitur per se tale ; si indirecte et interpretative tantum censetur, dicitur per accidens tale, l. 2, n. 221. Passivum est ipsa ruina sive peccatum ex occasione alterius dicti vel facti secutum, quod dividitur in datum seu pusillorum, quod oritur ex activo et in acceptum, quod ex ipsius sumentis malitia oritur, ib. Ad peccatum scandali activi non requiritur ut ex eo passivum sequatur, sed sufficit, quod sit data occasio, ex qua natura sua sequi possit, ib.

Scandalum passivum dari potest sine activo, ib.

Scandalum activum directe intendens ruinam proximi est speciale peccatum contra Caritatem, non vero passivum, ibid. Scandalum dans, si alteri quomodocunque det occasionem ruinæ mortalis, ordinarie peccat mortaliter, nisi indeliberatio excuset ; si mortaliter peccans det occasionem ruinæ, sed venialis tantum, peccat venialiter, ib. Committit præter peccatum scandali etiam peccatum illius speciei, in confessione exprimendum, ad quod alte-

rum inducit : quod si positive ad peccatum non inducat, sed tantum prævideat illud secuturum, adhuc in praxi in confessione peccatum illud exprimere debet, uti etiam personas, quibus scandalum dedit, si per hoc diversa in illis peccata causaverit, ib et l. 6, p. 2, a n. 986. Suadens minus malum inclusum in majori volenti majus facere, probabilius non videtur peccare peccato scandali; neque probabiliter tum, quando illud minus in majori nullo modo continetur, l. 2, n. 222. Inducens aliquem ad ebrietatem voluntariam, ut impediat majus peccatum, probabilius agit illicite et peccat peccato scandali, n. 224, l. 5, n. 348. Præiens alicui exemplo suo ad ebrietatem, qui sine exemplo illo se tamen inebriaret, non peccat peccato scandali, l. 5, n. 333. Suadens determinato ad furandum, ut huic in particulari furetur minus, vel etiam æquale, ut sic impediat, ne alteri furetur majus vel æquale, probabilius agit illicite et peccat peccato scandali, teneturque ad restitutionem, l. 2, n. 221, a n. 225. Pingens aut exponens imagines plane obscœnas, easque palam retineus, peccat mortaliter peccato scandali, n. 236, l. 3. p. 1, n. 887. Etiam ordinarie peccat mortaliter componens aut agens comœdias notabiliter obscœnas; item illas spectans, audiens; aliquando etiam permittens, l. 2, a n. 237, l. 3, p. 1, n. 887. Sæpe peccat mortaliter ratione scandali ponens opus indifferens vel veniale l. 2, n. 221. Ordinarie non peccat mortaliter peccato scandali inducens aliquem ad veniale, n. 232. Qui dedit scandalum, ordinarie tenetur illud compensare bono exemplo, non tenetur autem ad restitutionem; nec contrahit speciem malitiæ contra justitiam ex peccato alieno, si pure negative se habuerit et tantum furtum alterius non impediverit, cum non tenebatur ex justitia, l. 2, n. 221, l. 6, p. 2, n. 988.

Scandalum absque necessitate vel utilitate propria vel aliena permitti non potest, l. 2, n. 243. Requiritur major necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quam pharisaicum, ib. Permitti debet, si alioquin salus propria periclitaretur, ib. Bona spiritualia non necessaria ad salutem non tenetur quis omittere vel differre ob scandalum pharisaicum; ob scandalum pusillorum facilius differri vel omitti debent, si fructus ex dilatione brevi speretur, n. 243, 245. Ad vitandum grave scandalum pusillorum per se probabilius quædam opera præcepta aliquando omitti debent, a n. 243. Raro, vel nunquam teneris in bonis propriis gravem jacturam facere, ne proximus ex infirmitate inde accipiat occasionem peccandi, n. 246. Nec teneris abstinere ab eo, quod per se malum non est, nec specialiter prohibitum ex eodem fine, n. 247.

Quando et a quibus femina vel puella quandoque abstinere debeat ratione scandali. V. *Femina. Puella.*

SCHEMA CONSANGUINITATIS.

Schema consanguinitatis, l. 6, p. 3, n. 512.

SCHISMATICUS.

Schismatici possunt affici Censuris, l. 7, n. 17.

SCIENTIA IN BENEFICIANDO.

Scientia tanta requiritur in Beneficiando, quæ sufficiat ad prudenter exsequendum officium Dignitati vel Beneficio annexum, alioqui tam promovens quam promotus peccat mortaliter. Quod si Beneficiandus nequidem sciat legere latine, ejus præsentatio ad Beneficium est ipso jure irrita, l. 4, n. 789. Ignorans idioma loci, est incapax Beneficii Curati in tali loco, nisi forte Papa id sciens censeatur dispensare, n. 790. V. *Beneficiandus.*

SCRIPTURA SACRA.

Scripturæ sacræ impressio latina tantum vetus et et *vulgata* esse debet, ejusque interpretationes non approbatæ ab Ordinariis imprimi non debent, l. 7, n. 372.

Scripturæ sacræ vulgariter redditæ et Testamenti Novi in vulgarem linguam conversi usus omnibus permitti non debet et lectio ejus juste pluribus prohibetur, n. 373, 377. In Germania non peccant, nec excommunicationem incurrunt, qui sine expressa facultate Ordinarii legunt Biblia versa a Catholicis et usu publico approbata. In Belgio ex consuetudine honestis et prudentibus personis sæcularibus Bibliorum lectio permittitur. Idem de Gallia notum est. Quod tamen sine consensu saltem Parochornm vel Confessariorum fieri non deberet, n. 374. Librum versionis Gallicæ Montensis Novi Testamenti (cui titulus, *le Nouveau Testament de Notre-Seigneur* Jésus-Christ, *traduit en français selon l'édition vulgate, avec les différences du Grec.*) Montibus Hannoniæ et Lugduni impressum legere, retinere, vendere, imprimere, imprimi facere, sub pœna excommunicationis est prohibitum, n. 375. Scripturæ sacræ lectio non est omnibus necessaria ad salutem, n. 378. Ejus versiones ab hæreticis factæ Jure communi sunt prohibitæ, n. 380.

SCRUPULUS, SCRUPULOSUS.

Scrupulus est inanis apprehensio et hinc ortus timor et anxietas alicubi esse peccatum, ubi non est, l. 1, n, 511. Distinguitur a dubio, quod dubium sit suspensio judicii, quæ si fiat ex motivo rationabili, est prudens : quod si quis per errorem judicet aliquid esse peccatum, quod peccatum non est, est conscientia erronea et non scrupulus, contra quam si quis operetur, peccat, n. 521. In judicando aliquem esse scrupulosum, maxima circumspectione opus est; et an aliquis meticulosæ conscientiæ scrupulosus sit, judicio viri docti, probi, ac prudentis, etc., relinqui debet, qui prima aut secunda vice, quando alterum confitentem audit, illud vix judicare potest, etc., a n. 515. Signa conscientiæ scrupulosæ varia sunt, v. g. pertinacia judicii, qua Doctorum consiliis non acquescit; frequens judiciorum mutatio ex levi apparentia; nimia anxietas et perturbatio; judicium Confessarii quod sit scrupulosus, etc, n. 511, a n. 524. Quisnam scrupulosus sit, etiam dignosci potest ex discrimine, quod est inter laxum et scrupulosum, quod in variis consistit, n. 526. Scrupulorum causæ variæ sunt, v. g. suggestio dæmonis, consortium cum scrupulosis, incauta lectio casuum, occulta superbia, melancholia, etc, n. 512. Licet operari manente scrupulo, si judicetur esse scrupulus et ut talis contemnatur, n. 511. Scrupuli sunt partim utiles ex variis causis; et partim noxii a n. 513. Quæ sint contra scrupulos remedia, et quomodo cum scrupulosis agendum; quæ regulæ scrupulosis observandæ; quæ sint scrupulosorum privilegia, etc. V. *Confessarius scrupulosi.*

Scrupulosus præter alias regulas has observare debet, v. g. quod nec Deus, nec Ecclesia obligat ad hoc,

quod nimiam difficultatem affert; quod agere possit hoc, quod videt homines probos absque formidine peccati agere; quod excusetur, si omittat hoc, quod lex præcipit, si bona fide, et sine contemptu putet legem non esse, et paratus sit facere, si sciret legem esse, etc. a n. 534. Si scrupulosus alias timoratæ conscientiæ angatur, ne tentationi internæ consenserit, nunquam credat se mortaliter peccasse, nisi certo sciat; et si valde scrupulosus sit, nisi jurare audeat, se plene advertisse malitiam gravem, et in eam plene consensisse; item pro certo teneat, nihil esse peccatum nisi tum, quando committitur, malitia advertatur, etc., a n. 546. Qui scrupulosus est in internis dubiis circa Fidem, talis pugnare non debet positive contra tentationem, sed se habere quasi permissive et contemptim : item qui circa judicia temeraria scrupulosus est, facilius vincet, si quasi permissive se habendo contemnat, quam si positive contra luctetur, et quumvis putet se judicium temerarium habere, tamen vix unquam tale habet; simile est in variis aliis tentationibus, l. 1, a n. 551, l. 3, p. 2, n. 1189. Quamvis putet, in voluntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, l. 1, n. 1. Qui scrupulose timet, ne ubique operetur cum dubio, prudenter se resolvit, quod actio, quam aggreditur, non sit peccatum, si primo statim intuitu, et sine formidine non cognoscat esse peccatum; si sciat alios homines probos id agere solere, etc. et quamvis postea inveniat se aliquando errasse judicando licitum, quod reipsa erat illicitum, nihil refert, potestque nihilominus alias eodem modo pergere : et quamvis ipsi non videatur satis contra illum timorem formare judicium practicum, quod non peccet, tamen non peccat, quamvis cum tali actuali timore operetur, a n. 556. Si certo putet se operaturum esse cum dubio, non ideo certus est se peccasse, sed potest prudenter se resolvere, vel quod non peccarit, vel quod saltem non teneatur illa confiteri, n. 559. Si continuo suggerat, se non esse talem, qualis esse putatur, se non satis explicasse statum animæ suæ, etc. si bis aut ter patienter auditus Confessarii admonitioni non acquiescat, debet ad tempus permitti agere, quod vult, donec superbiam et pertinaciam discat deponere, quod si nec ita sapiat, cum patientia sustineri debet, n. 560.

Scrupulosus non tenetur confiteri peccata negative dubia, sed tantum illa, de quibus certus est esse mortalia, l. 6, p. 2, n. 611. Valde scrupulosus non tenetur confiteri, nisi quæ potest jurare fuisse mortalia, et se nunquam fuisse confessum, ib.

Scrupulosus circa Missam, intentionem consecrandi vel ipsam Consecrationem, etc. varia observare debet, v. g. vix esse possibile ut sacerdoti ratione utenti, et alicujus conscientiæ desit intentio sufficiens, item cavere debet, ne verbum ullum repetat, etc. a n. 190.

Scrupulosus in recitatione Horarum an et quando debeat aliquid repetere, V. *Horæ Canonicæ*.

Qui in aliis satis laxus, sed in certis tantum materiis scrupulosus est, potest Privilegiis scrupulosorum etiam tantum uti in illis materiis, in quibus scrupulosus est, l. 1, n. 525.

SCURRILITAS.

Scurrilitas in verbis aut gestibus, per se, et secluso scandalo, est peccatum veniale; quod si fiat causa delectationis veneræ, est mortale, lib. 5, n. 307.

SCUTUM AUREUM.

Scutum aureum secundum monetam nostram sunt duo imperiales in specie l. 4, n. 677.

SECRETARIUS.

Secretarius tenetur juste fideliterque exercere suum officium, et scire ea, quæ ad officium suum spectant, debitamque diligentiam adhibere, l. 4, n. 1508. Peccat juramentum violando, arcanum prodendo, sententiam nondum publicatam manifestando, etc. ib.

Secretarius non potest surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putat non correspondere æqualem mercedem, l. 3, p. 1, n. 973. Ut ipsi occulta compensatio liceat, debet esse certus de injuria, n. 974. Secretarius, qui multa scribit, etc. non excusatur a jejunio, l. 3, p. 2, n. 1332.

SECRETUM.

Secretum aliud est *commissum*, id est, si illud tibi revelatum sit sub antecedente pacto tacendi, quod obligat graviter vel leviter pro diversitate materiæ; aliud est *promissum*, id est, si quis tantum promiserit tacere; quod ordinarie leviter tantum, aliquando etiam nullo modo obligat, sed ob justas causas manifestatur, v. g. si quis legitime interrogatur a Superiore, judice; si injuste læsus aliter famam suam tueri non possit, etc., maxime tamen intentio obligationem tacendi admittentis attendi debet, l. 3, p. 2, n. 1190, a n. 1228. Qui injuste acquisivit notitiam alieni secreti criminis, ordinarie, nequidem ad evitandam mortem illud manifestare potest, n. 1233. Qui sine injuria notitiam alieni secreti criminis acquisivit, nec sub secreto illam habet, potest illud manifestare, si ex occultatione ejus imminerent sibi gravia damna vel jactura bonorum, etc., n. 1234. Secretum violans absque justa causa cum alterius damno, tenetur ad restitutionem, l. 5, n. 300. Secreti observatio pertinet ad varia præcepta secundum diversitatem bonorum, quibus violatio illius opponitur, l. 3, p. 2, n. 1237. Secreti manifestatio quæ præterea licita, quæ obligatoria, etc. V. *Delatio criminis. Delictum. Denuntiatio.*

SEDES VACANS.

Sede vacante ordinari potest etiam primo anno in loco vacante arctatus ratione Beneficii recipiendi vel recepti, l. 6, p. 2, n. 2258. Item, qui a suo Ordinario habet dimissorias, a n. 2259. V. *Arctatus ratione Beneficii.* Sede Apostolica vacante Vicarius Papæ dimissorias suis dare potest, et eos facere ordinari, n. 2263. Item potest Nuntius Apostolicus, ubi consuetudo habet, n. 2264. Sedes non censetur vacare per mortem Principis Acatholici, qui rexerat, n. 2267. Sede vacante quid possit Capitulum circa Ordinationes, Dimissoriales, Testimoniales, Dispensationes in irregularitatibus. V. *Capitulum.*

SEMEN HUMANUM.

Seminis humani conceptionem per pharmacum impedire est illicitum, l. 6, p. 3, n. 336.

SEMINARIUM CLERICORUM.

Seminario Clericorum Beneficia aliqua simplicia non requirentia residentiam, etc., uniri possunt, si id necessarium sit ad educationem juventutis pro Clericatu; communiter tamen antecedenter debet

esse domus conducta, in quam inducti sint actu scholares et aliqui Magistri; item electi duo Canonici pro ejus regimine, etc., l. 4, n. 281.

SENECTUS.

Senectus extenditur usque ad annum octogesimum, l. 3, p. 1, n. 1026. Senium seu decrepita ætas usque ad centesimum, ib.

SENES.

Senes capaces sunt Matrimonii, si natura vel arte calere possint ad coitum : quod si natura ad talem coitum excitari non possit, multi videntur esse Matrimonii incapaces, l. 6, p. 3, n. 791. Senes qui et quando obligentur ad Communionem Paschalem; qui sint capaces Eucharistiæ, etc. V. *Homo Adultus.* An et qui obligentur ad jejunium. V. *A jejuniis excusantia.*

Sensuum oblectamenta. V. *Oblectamenta sensuum.*

SENTENTIA.

Sententia probabilis quæ sit : an sequenda, an tutior eligenda ; quæ in materiis Matrimonii teneri debeat, etc. V. *Opinio.* Sententiæ tantum probabilis usus in administratione vel susceptione Sacramenti, an et quando liceat. V. *Minister Sacramentorum.* Sententia moraliter certa sufficiens ad honestatem electionis in rebus ad salutem pertinentibus illa dicitur, quæ potest relinquere aliquam obscuritatem, et cum qua dubium aliquod saltem imprudens stare potest, l. 1, a n. 178. Sententia de liceitate usus opinionis probabilis, relicta probabiliore, est moraliter certa, vel saltem probabilissima, a n. 342. Ea non favet omnibus sceleribus, a n. 361. Sententia Rigida dicitur, quæ continet doctrinam ab Ecclesia ob nimium rigorem reprobatam : Laxa, quæ continet doctrinam ideo ab Ecclesia damnatam, quia nimium favet libertati humanæ : Benigna, quæ continet doctrinam faventem libertati, gravibus motivis ab auctoritate vel ratione petitis suffultam, l. 6, p. 2, a n. 1707. Per se loquendo, Benignæ potius sunt sequendæ, l. 1, n. 475, 510, l. 6, p. 2, a n. 1738. Benigniora in dubio particulari, an aliquid sit peccatum, etc., sunt præferenda et amplectenda, l. 1, a n. 294, 596. Benigniora in similibus amplectens prudenter et secure operatur; n. 298, 596. Rigidiores non ideo sunt veriores, l. 6, p. 2, n. 1739. Periculosius est, asserere obligationem esse operari semper secundum rigidas, aut tanquam ex obligatione illa velle semper operari, l. 6, p. 2, n. 1740. Sententiæ variæ sunt circa valorem Extremæ-Unctionis, a n. 2090. V. *Extrema-Unctio.* Etiam variæ sunt circa valorem Ordinum, a n. 2137.

Sententia illa est practice improbabilis et damnata, quæ a valore alicujus Ordinis aliquid excludit, quod alia sententia probabilis requirit, n. 2146. V. *Ordo.*

Sententia alia dicitur *definitiva*, quæ fertur super causa principali, de qua lis est : alia *interlocutoria*, quæ fertur ante finem litis super illis, quæ incidunt vel emergunt ex causa principali : alia *mixta*, quæ partem substantialem causæ definit, non tamen ex toto terminat negotium, l. 7, n. 505. Sententiam ferre die festo licitum est, si alias impediretur justitia ; si conditio v. g. belli ita exigat; si sit atrocissimum crimen, etc., l. 3, p. 1, n. 603. Exsecutio sententiæ latæ die non festo, probabilius illicita est die festo, n. 605. Sententia Judicis. V. *Judex.*

Si sententia divortii perpetui lata sit ob fornicationem, potest innocens sine consensu nocentis mutare statum suum, suscipiendo sacros Ordines, Religionem, etc., quod non potest, si sententia divortii ad tempus tantum lata sit, vel auctoritate propria facta sit separatio, l. 6, p. 3, n. 448. Si innocens statum mutarit, potest nocens etiam sine voto continentiæ manere in sæculo, n. 449. Si innocens statum non mutarit; potest auctoritate propria nocentem recipere, qui revocatus ad innocentem redire tenetur, nisi sententia divortii perpetui lata sit, et ipse cum licentia ejus statum immutaverit, n. 451. Non potest nocens, etiam per sententiam separatus, sine consensu saltem tacito innocentis statum suum mutare; quod si innocens ter, aut saltem per biennium rogatus nocentem emendatum renuat recipere, poterit hic absque illius consensu in Religione profiteri, ib. Si sententia divortii ostendatur ex falsis causis lata, vir tenetur redire ad suam, quamvis in Religione sit professus, et dimissa etiam professa sit, n. 457. V. *Divortium.*

Sententia late ob acceptum pretium illicitum, est irrita, l. 4, n. 1409. Injusta non obligat in conscientia ; in foro externo tamen servanda est, n. 1469. Pro sententia justa ferenda datum pretium restitui debet, non vero saltem ex jure naturali pro injusta ferenda datum, n. 1498. V. *Judex.*

SEPULTURA.

Sepultura ordinarie fieri debet in Parochia domicilii, nisi quis ivisset ad Monasterium animo ibi perpetuo habitandi, etc., l. 7, a n. 238. Si quis in testamento disposuerit, ut sepeliatur in Parochia, in qua fuerit moriens, si casu moriatur in aliena Parochia, non in hac, sed in Parochia domicilii sui sepeliri debet, n. 240. Si quis habitet in domo, quæ partialiter est in fundo duarum Parochiarum, pertinet ad Parochiam, ex qua est ingressus in domum, vel ex qua est porta principalis et in ea inquilini illius sepeliendi sunt, n. 241. Habens juspatronatus non ideo habet jus sepulturæ in Ecclesia, n. 244. Canonicus Cathedralis habitans privatim in Parochia urbis, si ibi moriatur, in Cathedrali sepeliri debet, si ibi sit locus proprius Canonicorum, etc. Debetur tamen tunc Parochiali saltem quarta pars funeralis, n. 245. Advenæ et viatores ex consuetudine sepeliuntur ordinarie in Parochia, in qua moriuntur, n. 246. Morientes in carcere ordinarie sepeliri debent in Parochia carceris, n. 247. Clericus, qui administrationem habuit in Ecclesia, etc., in ea sepeliri debet. Si Clericus peregrinus alicubi moriatur, in Cathedrali sepeliri debet, n. 248. Religiosus, si ad Monasterium commode deferri non possit, debet a Parocho loci sepeliri, sicut peregrinus et quidem in Ecclesia si possit, ibid. Si Religiosus contra Statuta sui Ordinis inventus sit retinuisse pecuniam, cum ea in sterquilinio sepeliri debet, n. 249. Novitius, etiam in domo paterna moriens cum habitu religioso, sepelitur in monasterio sine obligatione solvendi Canonicam Parocho, n. 248. In sepultura apud Regulares exemptos varia observari debent vel possunt, v. g., quod Parochus funus illud cum cruce et superpelliceo prosequi possit; quod una crux tantum præferenda, nisi consuetudo alicubi sit contraria, etc., n. 237.

Sepultura fieri debet tribus saltem cubitis ab Altari in tumba profunda, n. 242.

Sepulturæ electio in hoc vel illo loco cuivis est

libera, nec impediri potest a Parocho, si ei detur quarta pars funeralium, n. 236. Impubes tamen non potest eam sibi eligere, nisi malitia ætatem suppleat, n. 243. Nec Religiosus eam sibi eligere potest, n. 248.

Sepulturam in Ecclesia sua Parochiali concedere potest Parochus, cui vult, n. 242. Jus sepulturæ proprium et perpetuum in certo loco, e quo alios possit excludere, solus Episcopus et non Parochus (nisi sit alicubi alia consuetudo) alicui concedere potest, n. 244.

Sepulturæ ecclesiasticæ privatio incurritur per defectum Baptismi, per duellum, per excommunicationem, per interdictum aliasque causas, l. 7, n. 253. Qui moritur cum Baptismo non certe valido, probabiliter in loco sacro sepeliri potest, non autem, si certo moriatur ante formam Baptismi totam prolatam, n. 250. Qui moritur cum dubio, an ullo modo baptizatus sit, sepeliri debet in loco profano; uti etiam fœtus ex utero matris extractus, si non sit baptizatus, qui si in utero matris mortuus sit, sepelitur cum matre, n. 251. Qui baptizatus est sub conditione in dubio an reipsa esset homo, videtur sepeliendus loco sacro, n. 252. Qui non est semel confessus in anno, nec in Paschate communicavit, privatur sepultura ecclesiastica, sed post latam tantum sententiam, n. 253. Qui moritur cum dubio, an semel confessus sit in anno vel communicarit in Paschate, non debet privari Sepultura Ecclesiastica, n. 254. Omnis, de quo certo et publice constat, quod in peccato mortali sit mortuus, loco profano sepeliri debet, a n. 255. Illi, qui inventus est mortuus in laqueo vel puteo, sacra sepultura permitti potest, nisi consuetudo loci obstet, vel positive constet eum mortem sibi intulisse; idem dicendum subinde est de reo, qui in carcere invenitur mortuus, n. 256, l. 4, n. 1477.

Sepultura Ecclesiastica privari debet hæreticus non toleratus, nominatim denuntiatus seu vitandus, nisi signa doloris ante mortem dederit; observanda tamen in hoc est consuetudo loci, quæ in quibusdam Germaniæ locis permittit, ut notorie hæretici in locis sacris sepeliantur a suis ministris, l. 2, n. 110, l. 7, n. 196, a n. 258. Etiam privari debet sepultura sacra interdictus personaliter, non autem generaliter tantum; nec interdictus personaliter, si in fine vitæ signa pœnitentiæ dederit, l. 7, n. 418, 421.

Sepultura in loco sacro licite permittitur hæretico excommunicato tolerato, sed a suis, idque ad redimendam vexam, l. 7, n. 259. Etiam videtur permitti posse illi, qui dans signa pœnitentiæ in articulo mortis a laico vel Clerico non Sacerdote, a censuris est absolutus, num. 263. Excommunicato denuntiato non ideo permitti potest sepultura in loco sacro, qui in fine vitæ dedit pœnitentiæ et submissionis signa, si a nemine sit absolutus, num. 364. Hæreticum relapsum et pertinacem Pastor Catholicus illicite sepelit cum Cruce, in superpelliceo et stola, in cæmeterio catholicis et hæreticis communi, n. 262. In sepultura Acatholici in loco, in quo Acatholici mixti sunt Catholicis, videtur licite campanæ benedictæ pulsari posse etiam ex mandato Parochi, et a Custode Catholico, n. 268.

Sepultura Ecclesiastica quando privandus sit duellans. V. *Duellum.* Quando ea privandus se ipsum occidens. V. *Homicida.* Sepulturam Ecclesiasticam, sive loco sacro procurantes Hæretico vitando, uti et eam exsequentes, ipso facto excommunicantur, l. 7, n. 261, 265.

Sepulturæ jus vendere aut emere in loco sacro an sit simonia. V. *Simonia.*

Septennium Indulgentiarum. V. *Indulgentiæ.*

SEQUESTRUM.

Sequestrum est contractus, quo res inter plures controversa apud aliquem deponitur eo fine, ut postea ei tradatur, qui causam evicerit, lib. 3, par. 2, num. 834.

Servilia opera. V. *Festorum obligatio.*

SERVITUS.

Servitus personalis extinguitur per præscriptionem, l. 3, p. 2, n. 538. Servitus ignorata Matrimonium dirimit, l. 6, p. 3, n. 564.

SERVUS.

Servi possunt contrahere circa materias, quarum habent dominium et administrationem, l. 3, par. 2, num. 683. Probabilius invitis dominis suis valide profitentur in Religione, lib. 4, n. 179.

Servus cum serva invalide contrahit Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 512. Contrahens eum serva, credens eam esse liberam, valide contrahit, l. 6, p. 3, n. 565. Si ducat liberam, quam putabat esse servam, valide facit, ib. Ad tempus tantum liber, postea in servitutem relapsurus, invalide contrahit, n. 566. Vere servus, seu mancipium, est irregularis, l. 4, n. 772. Eum Papa solus potest ab irregularitate absolvere, n. 773.

Servi proprie non sunt coloni originarii vel adscititii, l, 6, p. 3, num. 512. Servo conducto non debetur stipendium notabilis temporis, quo æger decubuit, nisi aliter conventum sit, aut consuetudo habeat, l. 3, p. 2, n, 1038. Servus an et quomodo peccet aliquid auferendo dpmino, et an taneatur ad restitutionem. V. *Famulus.*

SIGILLUM CONFESSIONIS.

Sigillum Confessionis sacramentalis est obligatio Juris divini strictissima in omni casu ad tacendum dicta in Confessione, l. 6, p. 2, n. 1953, 1938. Obligatio ejus oritur ex jure naturæ, et divino positivo, n. 1936. Violatio ejus duplicem habet malitiam, sacrilegii et injustitiæ, n. 1933. In violatione ejus quoad malitiam religioni oppositam non datur parvitas materiæ, n. 1937. Obligatio ejus oritur ex confessione sacramentali, non vero ex ficte tantum facta, nec ex illo, quod extra confessionem sub sigillo confessionis committur, a n. 1929. Expedit hic sequi sententias faventes sigillo, a n. 1945. Materia sigilli sunt peccata omnia pœnitentis tam futura quam præterita, etiam complicis, et eorum circumstantiæ, si animo se accusandi sint manifestata; etiam pœnitentia gravis imposita, etc. n. 1933, a n. 1947, 1971. Ad sigillum obligantur omnes, ad quos notitia confessionis sacramentalis quomodocunque pervenerit, n. 1932, 1940, a n. 1951. Ad sigillum ita tenetur Confessarius, ut de illis, quæ in confessione sub sigillo dicta sunt interrogatus, etiam cum juramento ea negare possit, a n. 1933, 1984. Interrogatus, an peccatum, quod est notorium, pœnitens sit confessus, nec negare, nec affirmare debet, sed dicere, pœnitentem fecisse, quod judicavit esse faciendum, et se suo functum esse officio, n. 1983. Si dubitet, an aliqnid audierit in an

extra Confessionem, illud revelare non potest, n. 1946. Si Confessarius alicui cum licentia pœnitentis revelet peccata, quæ ipse confessus est, hic tenebitur ad sigillum ; nisi pœnitens huic etiam ulterius revelandi voluerit licentiam dare, n. 1567. Si Confessarius nolit audire peccata, et pœnitens tamen ea enarret, intendens ab iis absolvi, probabilius obligatur ad sigillum, n. 1940. Si Confessarius non potest confiteri integre sine fractione sigilli sacramentalis, non potest confiteri integre, nequidem in articulo mortis, n. 1938. Licentia loquendi de rebus sigillo sacramentali subjectis, quam dat pœnitens non ultro, sed ad petitionem Confessarii, quæ facile fieri non debet, habet saltem periculum invaliditatis, n. 1958. Potest quidem Confessarius sine læsione sigilli monere complicem ex licentia data a pœnitente ; in praxi tamen expedit, ut manifestatio complicis fiat extra Confessionem, si ille corrigendus, aut aliud malum impediendum, lib. 6, p. 2, n. 1959. Licentia data limitari aut revocari potest a pœnitente, n. 1960. Fractio sigilli fit, si reveletur aliquid per solam Confessionem notum et spectans ad sigillum, si simul pœnitens sine expresso illius consensu manifestetur; hinc frangit sigillum Confessarius, si loquatur cum aliis de peccato pœnitentis sibi per solam Confessionem noto; si illi Sacramentum aliquod neget; si publice conquerenti sibi, negatam esse absolutionem dicat : ne conqueraris, non potui : si dicat : jam es restitutus gratiæ per Confessionem mihi factam; si nolit audire eum, quem solitus alias est audire et jam putat esse indispositum : si ex licentia in Confessione hausta specialem inquisitionem instituat, quam alias non instituisset : si injungat pœnitentiam gravem, quam tantum coram aliis, qui judicare poterunt esse pœnitentiam, possit peragere : si dicat, verb. grat. Petrum per Confessionem auditum non absolvi, nisi id factum esse addat, defectu materiæ : si dicat in præsentia multorum : unus vestrum tale peccatum commisit : si de publico, verb. grat. fure dicat, eum cum magna contritione sibi furta esse confessum : si dicat Caium, v. g. sibi esse confessum, præterito Confessario ordinario, nisi causam aliam det, cur sit confessus : si dicat Confessionem fuisse valde longam, scriptam per tot paginas, etc. pœnitens clam confessus sit, etc., n. 1933, a n. 1962. 1996. Etiam frangit sigillum Confessarius, si in Confessione famulo suo mandet, ut propter furta, quæ sibi confessus est, claves reddat et sponte sua abeat, n. 1977. Fractio sigilli non fit, si Confessarius in genere dicat, pœnitentem esse probum confessum peccata venialia, etc. Si peccata ita referat, ut moraliter loquendo persona innotescere non possit; neque communitas aliqua, etiam parva, infametur : si aperiat peccatum etiam extra Confessionem notum, modo nullam circumstantiam ex Confessione notam referat, sed hic maxima cautela opus est : si interroget pœnitentem de peccato ex sola complicis Confessione noto; dummodo illi nullam de hujus Confessione suspicionem moveat, si omittat modum agendi, quem ex Confessione novit pœnitenti esse ingratum : si familiarius agat cum pœnitente propter spiritualem ejus indigentiam : si ablata restituat; si cum vita alicujus describenda dicat, eum nunquam peccasse mortaliter; nisi simul tergiversetur aut taceat, si tum simul interrogetur etiam de alio, an illi similis in eo fuerit, n. 1933, a n. 1970, 1991. Potest agere extra Confessionem de auditis in ea cum expressa et formali licentia pœnitentis ; alias non, n. 1933. Scientia ejus ordinarie uti non licet ad advertenda mala et impedienda peccata, nec ad gubernationem alterius; ad sui tamen gubernationem probabilius ea quandoque uti licet, si nullam inducat peccati notitiam, n. 1933, a n. 1975. Quando ex non usu scientiæ Confessionis deberet Confessarius facere aliquid intrinsece malum, usus illius scientiæ foret licitus, n. 1978.

An et quando cum pœnitente loqui possit de auditis in Confessione, etc. V. *Confessarius*.

In materia sigilli cautissime procedi debet, a n. 1991. Confessarii violantes sigillum præter pœnam depositionis ab officio sacerdotali, incurrunt pœnam carceris, etc., n. 1999. Confessarium, qui fregit sigillum, in judicio probabilius procedi non potest sine licentia pœnitentis, maxime, si pœnitens expresse licentiam negaret, n. 2000. Quando agitur de promotione pœnitentis, non expedit consulere Confessarium, n. 2001. Vid. *Confessarius*, *Pœnitens*.

SIGNA.

Signa requisita ad inquisitionem, capturam, torturam, condemnationem, quæ. V. *Indicia*.

SIGNIFICATIO VOCUM IN SACRAMENTIS.

Significatio vocum ex institutione et usu communi nunc posset mutari vel institui in ordine ad formam Sacramenti, l. 6, p. 1, n. 39.

SIMONIA.

Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid spirituale vel spirituali annexum; sive est contractus a lege prohibitus intuitu Religionis circa spiritualia, aut spiritualibus annexa. Est ex genere suo mortale, l. 3, p. 1, a n. 56. Varie dividitur, scilicet in mentalem, conventionalem et realem, item in eam, quæ est juris divini et in eam, quæ est juris humani, etc., a n. 56. Simonia juris divini seu naturalis specie distinguitur a simonia juris humani sive Ecclesiastici tantum, l. 6, p. 2, n. 993. Realis non est nudum internum propositum committendi simoniam, sed est illa, quæ simul habet adjunctum opus externum, quod tamen nullo signo apparet esse simoniacum ; ea committi potest non solum in simonia juris naturalis vel divini, sed etiam humani tantum, l. 3, p. 1, a n. 58. Mentalis est, si spirituale intendatur vel fiat principaliter propter temporale, aut contra, v. g. si quis vadat ad Ecclesiam, si Missam celebret, Sacramenta administret, concionetur, Horas oret, etc., propter distributiones, stipendium vel emolumentum temporale tanquam finem principalem, in eo sistendo; item, si temporale intendatur veluti pretium, seu velut æquivalens in commutatione cum re spirituali, n. 56, a n. 60.

Simonia confidentialis est, si quis sine expressa Papæ licentia alicui procuret Beneficium, conferendo, eligendo, præsentando, instituendo, confirmando, resignando, dando in commendam, etc., cum certa confidentia, ut is, cui procuratur, postmodum conferenti ipsi, aut alteri personæ illud resignet, vel pensiones aut fructus ex eo præstet alteri. Hæc tripliciter committitur, per accessum, per regressum et per ingressum, a n. 63. Si quis resignet cum onere, ut acceptans solvat pensiones, vel partem fructuum alteri, est Simonia confidentialis, uti probabilius etiam talis est, si resignet cum onere, ut

sibi resignanti solvat. Hæc simonia tantum habet locum in acceptationibus aut resignationibus Beneficiorum, non autem pensionum aliarumve rerum ; imo nec in permutationibus Beneficiorum, etc., n. 66.

In resignationibus Beneficiorum quando committatur Simonia. V. *Resignatio Beneficii.*

Etiam Simonia est accipere aliquid temporale pro actu Jurisdictionis spiritualis, l. 6, p. 3, n. 948. Pro Beneficiis ecclesiasticis obtinendis omnis pactio, omnisque conventio, etiam tacita tantum et implicita, propria auctoritate facta est simoniaca, v. g. si pactum fiat hoc modo : *si mihi contuleris hoc Beneficium, obligo me ad dandos tibi ex gratudine* 100 *aureos, etc.*, l. 3, p. 1, a n. 69, 79. Sive temporale detur ante, sive potest obtentum spirituale, velut pretium pro eo, est simonia ; non vero, si antecedenter detur ex intentione, ut alter suo tempore sit bene quomodocunque affectus erga dantem, velitque esse gratus, qualis esse circa oblicationem poterit donando Beneficium spirituale, n. 72, 74. Si detur aliquid temporale, tanquam motivum spiritualis sibi reciproce dandi, v. g. Beneficii, est simonia : quod si munus temporale sit parvi momenti, tum non præsumitur simonia, n. 73. Si detur aliquid temporale post acceptum spirituale, tanquam gratuita compensatio pro spirituali, aut contra, est simonia, non autem, si detur ut donum gratuitum, vel ad satisfaciendum obligationi antidorali sive gratitudinis naturalis, a n. 75. Si quis certet cum collatore pro mille aureis, quod Beneficium non sibi, sed alteri sit collaturus, est palliata simonia, n. 80. Etiam videtur esse simonia, si collator plane liberaliter dicat alteri : *conferam tibi Beneficium*, si hic agnoscens animum benevolum in se reponat : *et ego tibi donabo illud officium*, volens alterum in professione firmare, n. 82. Etiam, per se loquendo, est simonia, si quis dicat alteri : *si tu lusum viceris, conferam tibi Beneficium, si autem ego vicero, tu mihi dabis centum aureos*, n. 81. Etiam simonia est dare bona sua Ecclesiæ cum pacto, ut eligatur in Canonicum ; item, si accipiatur Beneficium cum obligatione præstandi homagium alteri, quo continetur temporale commodum ejus. Item, si quis non velit alicui conferre Beneficium, nisi ab aliquo tertio rogetur, quem sibi vult habere obligatum. Item, si quis alteri serviat, ut loco salarii accipiat Beneficium. Item, si pactum fiat cum aliquo sequens : *Haberis annue pro stipendio centum aureos, donec curaverim tibi Beneficium, cujus proventus tibi afferant centum aureos, tumque continuabis tuum ministerium*, etc., a n. 36. Non est simonia, si beneficium alicui conferatur, eo fine, ut se honeste sustentare possit ; item, si alicui detur intuitu consanguinitatis, propter preces armatas, propter proprium metum alicujus damni incurrendi ; item, si des aliquid alteri propter laborem ineundo et redeundo pro te ad collatorem, aut propter damnum ideo ipsi causatum ; item, si detur vel acceptetur pecunia pro habendo faciliori aditu ad collatorem, item, si detur in stipendium laboris extrinseci conjuncti cum spirituali ; item, si detur in eleemosynam ; item in pœnam ; item in permutationem voti, a quo quis petit liberari ; item ad redimendam vexam : item, si conferatur Beneficium ex vana gloria, aut appetitu laudis ; item, si quis ad promovendum Patronum, ut se præsentet, promittat reparare sacellum, in quo fundatum est Beneficium, etc., a n. 83, n. 224. Etiam non est simonia dicere : *Confer mihi Beneficium, intercede pro me, etc., et ero tibi gratus* ; si sincere procedatur sine intentione dandi temporale pro spirituali, aut novam obligationem contrahendi ad aliquid determinatum ; quod si pactum etiam implicitum tantum de dando temporali adsit (ut sæpissime adesse solet) est simonia, n. 102.

Simonia est, si onera etiam pia et etiam quæ Beneficio insunt, exigantur sub novo pacto, v. g. si Beneficium conferatur sub pacto, ut Beneficiandus juret se lecturum Missas, ad quas fundatio obligat, l. 4, n. 670. Item simonia est, si in electione, præsentatione, nominatione, institutione, confirmatione, collatione vel alia provisione, sive admissione ad possessionem alicujus Cathedralis Ecclesiæ vel Beneficii, Canonicatuum aut Præbendarum, vel partem proventuum, seu ad distributiones quotidianas certæ conditiones seu deductiones ex fructibus, solutiones, promissiones, compensationes illicitæ aut etiam, quæ in aliquibus Ecclesiis dicuntur Turnorum lucra, interponantur, n. 671. Item simonia est, si Canonicus pro admissione in possessionem cogatur aliquid solvere Capitularibus, vel instituere convivium, etc., n. 672.

Simoniam committit, qui juri dubio ad Beneficium cedit auctoritate propria propter aliquid temporale, n. 552. Etiam simoniam committit resignans liti beneficiali, si paciscatur de expensis suis recuperandis; item resignans huic liti pro obtentione alterius beneficii : item si ex duobus electis alter alterum corrumpat, ut resignet juri suo, n. 553. Etiam simonia est, si fiat compositio inter litigantes pro Beneficio auctoritate propria, quæ a Superiore approbari non potest, n. 557. Item simonia est litem beneficialem privata auctoritate terminare interventu sortium, n. 558. Permutare Beneficia Ecclesiastica auctoritate propria, est simonia juris Ecclesiastici, l. 3, part. 1, a n. 109, l. 4, n. 1092 ; non est simonia alias res spirituales propria auctoritate permutare, l. 3, p. 1, n. 114. Si permutatio Beneficiorum fiat hac lege, ut, expensæ litis vel Bullarum refundantur per recipientem, videtur esse simonia, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, etc., l. 4, n. 884. Si fiat permutatio triangularis vel quadrangularis apud Ordinarium, v. gr. si ego resignem tibi, ut tu Titio et ut Titius mihi, etc., est simonia, n. 1099. Si fiat permutatio Beneficiorum inæqualium quoad dignitatem, potestatem, jurisdictionem, est simonia, si inæqualitas compensetur per pecuniam vel aliquid temporale, l. 4, n. 1104. Si fiat permutatio cum pacto, ut compermutans refundat expensas in conservationem vel meliorationem Beneficii factas, si fructus expensis suis respondentes e Beneficio retulerit, est simonia; alias non, n. 1105, 106. Si permutatio fiat sub conditione, si Superior approbet, non est simonia, n. 1106. Nomine Beneficii in materia Simoniæ non veniunt Commendæ Equitum Hierosolymitanorum nec Cappellaniæ non erectæ auctoritate Episcopi, nec Hospitalia, si auctoritate Episcopi erecta non sint, nec officia ad nutum revocabilia, nec Coadjutoriæ Beneficiorum, etc., lib. 3, p. 1, a n. 104. Vendere Beneficium Ecclesiasticum, quod in se est invendibile, probabilius est simonia Juris divini, n. 1118, 1123. Vendere seu elocare Decimas, id est, jus decimandi directum, etc., est simonia; non tamen est simonia jus decimandi in uno loco, permutare cum jure decimandi in alio loco, n. 224. Elocare fructus Beneficiorum ad trienium, non est simonia, quæ restrictio ad triennium in plerisque locis non est recepta, in quibus ad tempus vitæ

elocari possunt, n. 125. Vendere vel elocare juspatronatus quando sit simonia. V. *Juspatronatus.*

Vendere vel emere potestatem supplendi, v. g. in Parochia, est Simonia, n. 173. Dare pecuniam Patrono hæretico pro Beneficio, ordinarie est Simonia, nisi Beneficium alioquin acatholico collaturus erat, etc., a n. 133.

Vexam injustam redimere pretio, non est simonia, si quis habeat jus spirituale in re acquisitum; nec simonia est eam redimere, si post jus spirituale per indubitatam institutionem obtentum injuste quis impediatur a capienda possessione; justam autem vexam pretio redimere est simonia, ut etiam, si jus in Beneficio necdum sit acquisitum, vexam etiam injustam ab iis redimere, qui ad Beneficium directe juvare possunt; item, si necdum indubitate et pacifice jus sit obtentum, pro eo similiter et sine controversia acquirendo, aut pro accipienda possessione, si ea necdum capta sit, aut pro obtinenda confirmatione post electionem factam, etc., pretium dare, est simonia, a n. 138.

Etiam simonia est offerre pecuniam electoribus, ut dignum eligant, nisi pecuniam offerens certo sciret eos propendere in pravam electionem, etc., a n. 146.

Etiam simonia est dare rem spiritualem, v. g. Beneficium sub pacto, ne ille, cui datur, in posterum vexet aut noceat, etiam injuste, n. 149. Emere titulum Ordinationibus jam constitutum, v. g. fundationem, est simonia; non autem emere prius constituendum, v. g. super mensa Abbatiali, a n. 150. Vendere res benedictas, consecratas, etc., secundum valorem intrinsecum non est simonia, nisi majori pretio vendantur propter annexum spirituale, n. 152. Eas elocare pro pretio, est simonia, nisi pretium petatur præcise, quantum est damnum quod res talis pateretur, n. 156.

Simonia est pro Sacramento ipso dare pretium, vel pro labore intrinseco, qui est in ejus administratione; non autem est simonia pro administratione Sacramentorum, Officiis divinis, Litaniis, precibus; cantu spirituali, etc., pretium exigere per modum stipendii, eleemosynæ, vel ratione consuetudinis, etc., a n. 158. Accipere vel dare pretium pro exercitio virtutis vel actu aliquo bono, si intercedat pactum absolutum et fiat per modum compensationis, ordinarie est simonia, a n. 163. Accipere vel dare pretium pro actione jurisdictionis, vel functionis spiritualis, etiam ex pacto, non est simonia, si accipiatur per modum stipendii ad sustentationem, n. 165. Accipere vel dare pretium pro consecratione templi, calicis, etc., est simonia; uti etiam, per se loquendo, si ordinandus det, vel Episcopus aut Ministri ejus aliquid oblatum admittant pro Ordinibus, præsentatione ad Ordines, Dimissorialibus, testimoniis, etc., exceptis Notariis Episcopi, qui aliquid pro labore acceptare possunt, a n. 166. Etiam est simonia dare vel accipere pretium pro actionibus ex se ordinatis ad spiritualia, v. g. ad Beneficii adeptionem, etc., n. 168.

Etiam simonia est, si Judex Ecclesiasticus accipiat pretium pro sententia, etc., a n. 170. Non est simonia pro dispensationibus aliquid recipere vel exigere per modum mulctæ, etc., n. 172. Accipere pretium pro assistentia Parochi in Matrimonio, est simonia; non vero illud accipere pro assistentia testium, n. 174. Accipere vel dare pretium pro omissione actus, quæ procedat a potestate Ecclesiastica, est simonia; non vero, si omissio non sit exercitium jurisdictionis spiritualis, neque intuitu rei spiritualis pretio æstimetur; nec simonia est dare pretium, ut alter abstineat ab actu spirituali injusto et sacrilego, a n. 175. Accipere vel dare pretium pro Theologia positiva vel scholastica docenda, non est simonia; pro Ascetica tamen, ut et pro polemica docenda, pretium accipere est simonia, nisi per Polemicam tantum instrueretur intellectus, ut Fidei nostræ principia doctrinaliter propugnare et hæreses oppugnare posset, a n. 179. Pro pretio docere Theologiam moralem, probabilius non est simonia, nec pro omnibus et singulis Doctoribus etiam ex pacto, accipere stipendium pro sustentatione, a n. 184, n. 165. Jus sepulturæ vendere vel emere in loco sacro, ordinarie est simonia, nisi consuetudo legitime introducta excuset, vel pretium accipiatur pro fundo, etc., a n. 185. Dare vel accipere pecuniam pro ingressu in Religionem, si accipiatur pro sustentatione ejus, qui ingreditur, non est simonia. Nec est simonia, si gratis dentur munera Superioribus vel aliis, ut facilius impetretur ingressus in Religionem; nec talis est, si muneribus aliquis ad Religionem alliciatur, vel in studiis a Religioso statu alatur, ut postea eum intret, etc., a n. 187. Consuetudo legitima excusare potest a simonia Juris tantum positivi, non autem Juris naturalis, a n. 191. In dubio, an simonia commissa sit, nec ne, præsumi debet non commissa, a n. 195. Si verba sint dubia, Ecclesia præsumit simoniam, n. 197. Secundum communem, in simonia juris naturalis non datur parvitas materiæ, n. 198. Secus est in Simonia juris tantum Ecclesiastici, l. 4, n. 632.

Pœnæ simoniæ confidentialis et realis variæ sunt; v. g. excommunicatio, inhabilitas ad Beneficium simoniace collatum vel obtentum, annullatio electionis, præsentationis, etc., l. 3, p. 1, n. 199.

Simonia ficta est, quando exterius fit promissio rei spiritualis pro temporali, vel contra, sine intentione promissum implendi, vel se obligandi; per quam si alter inducatur ad dandam pecuniam, v. g. pro Beneficio, peccatur mortaliter; pœnæ Juris tamen per eam non incurruntur, a n. 200, l. 6, p. 2, n. 994. Etiam per mentalem, secundum communem, non incurruntur pœnæ, l. 3, p. 1, n. 202.

Materialis tantum dicitur, si simonia reipsa intervenerit, bona tamen fide acta sint omnia; per eam non incurruntur pœnæ, si ex nulla parte sit commissa simonia formalis, a n. 204.

Si commissa sit simonia per tertium tantum, incurruntur pœnæ, nisi ille tertius malitiose id fecerit ad impediendum valorem collationis, vel nisi ipsimet provisus contradixerit, nihil sciens de simonia facta, etc., a n. 206. Si commissa sit per tertium tantum, potest ab ignorante præscribi jus in beneficio per possessionem triennalem, n. 211.

Per simoniam conventionalem necdum completam non incurruntur probabilius pœnæ, n. 212.

Per simoniam Juris Ecclesiastici tantum probabilius incurruntur pœnæ, n. 213.

Per actum invalidum ratione ipsius simoniæ incurruntur pœnæ, non autem, si aliunde sit invalidus, n. 225.

Pœnæ simoniæ communis etiam variæ sunt: v. g. annullatio provisionis, excommunicatio, suspensio Ordinis simoniace suscepti, etc., n. 224.

Pœnæ simoniæ confidentialis etiam ex una tantum parte completæ, sunt inhabilitas ad quæcunque

alia Beneficia obtinenda et in quibusdam excommunicatio, etc., a n. 22. Metus, sive periculum magni damni status vel formæ excusat, ut Beneficium propter simoniam occultam alias dimittendum, retineri possit; sic tamen provisus teneretur omnes fructus restituere Ecclesiæ vel pauperibus et cessante illo periculo Beneficium dimittere, n. 226. Potest Papa incurrere simoniam, non tamen pœnas ejus, n. 227.

In aliquibus pœnis simoniæ solus Papa, in aliquibus etiam Episcopus; et qui privilegium habent, dispensare possunt, a n. 228.

Si simoniacus dispensationem acceperit, præsertim a Collatore, poterit probabiliter sine nova collatione retinere Beneficium; quod si provisus illam collationem admisisset sciens illud suum vitium, etiam intrusio hæc purgari et tolli deberet, n. 232.

Pœnæ simoniæ, per quæcunque verba dispensans voluntatem suam manifestet, tolli possunt, n. 233. Papa confirmans electionem, non supplet vitium simoniæ, n. 234.

In materia simoniæ Judex sæcularis cognoscere non potest, n. 235. In ea quicunque accusare potest excepto capitali inimico et conspiratore, ib.

Si in causa simoniæ agatur criminaliter, vel etiam civiliter contra aliquem in dignitate constitutum, non admittuntur testes, criminosi et infames, nisi sint emendati de crimine, ubique tamen repellitur perjurus, ib.

In crimine simoniæ non datur appellatio, nisi ea fiat ante sententiam, ib.

Simoniace acceptum Beneficium cum pensione ejus restitui debet etiam ante sententiam judicis, a num. 236. Pretium rei spiritualis ordinarie restitui debet prius post sententiam Judicis, excepto pretio quod acceptum est pro Beneficio; hoc enim etiam ante sententiam restitui debet, ibid. Si res jam sit tradita, restitutio ordinarie fieri debet Ecclesiæ, et ante eam ordinarie fieri potest illi a quo pretium est acceptum, ib. Quamvis multæ sententiæ circa simoniam sint speculative probabiles, sæpe tamen non sunt pro multis probabiles practice, n. 245.

Simoniacus ingressus est, si quis sciens esse commissa a se vel alio simoniam in adeptione Beneficii illud ingrediatur; ordinarie ingressus hoc obstat effectui regulæ de triennali, l. 4, a n. 709.

SIMULATIO.

Simulatio latissime sumpta, seu materialis, est positio signi de se indifferentis ad plura, cum prævisione, quod aliquis per illud sit decipiendus, quæ per se loquendo, licita est extra naturam sacramentorum, l. 6, p. 1, n. 150, lib. 3, p. 1, n. 298. Stricte sumpta, sive proprie dicta et formalis est quando quis per facta externa intendit aliud significare, quam in animo habeat, quæ illicita est, l. 3, par. 1, n. 397, l. 6, p. 2, n. 1187. V. *Dissimulatio.*

Simulatio administrationis vel susceptionis sacramentorum. V. *Minister Sacramentorum.*

SINNICHIUS.

Sinnichius male docuit, gratiam sufficientem, quæ daretur ab observanda præcepta, fore perniciosam, l. 3, p. 1, n. 3.

SOCIETAS JESU.

Societatis Jesu Generalis initio sui regiminis revocans facultates, gratias, Privilegia ab Antecessoribus suis concessa, non intelligitur de facultate absolvendi, dispensandi, etc., l. 6, p. 2, n. 1591.

Societatis Jesu Generalis dispensare potest cum suis in oratione Horarum, et obligationem infirmorum in aliud opus pium commutare, l. 4, n. 1233. Etiam potest Legata suorum commutare ex uno usu ad alium, l. 6, p. 2, n. 1585. Idem potest suis in remotissimis infidelium terris degentibus dare facultatem dispensandi cum illis, qui ab Infidelitate conversi sunt, et prius in gradibus non licitis, lege tamen divina non prohibitis, Matrimonia contraxerant, ut in eisdem manere possint, l. 6, p. 3, n. 993.

Societatis Jesu Provinciales possunt, nullius licentia requisita, erigere oratoria privata, etc., l. 6, p. 2, a n. 275. Iidem possunt cum ingredientibus Societatem, in voto Religionis alterius, etiam strictioris, dispensare, n. 1585. Iidem possunt per se vel alios Nostris dare facultatem dispensandi a petendo debitum cum illis, qui consanguineum vel consanguineam sui conjugis post Matrimonium carnaliter cognoverit, l. 6, p. 2, n. 1588.

Societatis JESU Superiores non possunt uti notitia in sola Confessione accepta ad gubernationem subditi; ad sui tamen ipsorum gubernationem ea probabilius uti possunt, si usus illius non inducat notitiam peccati, l. 6, p. 2, n. 1933, 1977. Iidem possunt cum suis dispensare circa jejunia et cibos vetitos, l. 6, p. 2, n. 1583. Etiam habent facultatem benedicendi vasa sacra, etc., n. 353, 406. Item reconciliandi suas Ecclesias, cœmeteria et oratoria polluta; n. 1597. Potest iis etiam committi facultas benedicendi campanas pro Ecclesiis, n. 406. Iidem Confessarii nostri ordinarii possunt nostris relaxare quælibet juramenta, si fiat sine prejudicio tertii, l. 6, p. 2, n. 1585. Possunt pariter Superiores communicare facultatem aperiendi Litteras Apostolicas, easque exsequendi alicui de Societate non Doctori, l. 6, p. 3, n. 978, lib. 6, p. 2, n. 1587. Eorum præcepta non expirant morte eorum, qui per potestatem legislativam eis specialiter tribuitur stabilitas, l. 1, n. 566.

In Societate Jesu Ministri communiter possunt dare veniam pro medio imperiali aut ad rem illius pretii, quod tamen pendet a voluntate Superioris, l. 4, n. 144.

Societatis Conservatores possunt in manifestis injuriis et violentiis etiam per Censuras et pœnas ecclesiasticas procedere contra Vicarios Generales Episcoporum, etc., l. 6, p. 2, n. 1592.

Sacerdos Societatis JESU deberet celebrando Missam mediam horam ad altare impendere, l. 6, p. 2, n. 559. Non satisfacit celebrando pro defunctis per anticipationem, quando mortui necdum sunt, num. 201.

Societatis Jesu Sacerdos, per se loquendo, non peccat omittendo Missas quandoque præscriptas, etc., n. 168. Idem non potest pro se vel pro alio acceptare stipendium ratione Missarum, quas legit, n. 146. Potest gratis legere Missas, et rogare offerentem, ut pecuniam liberaliter ad hanc vel illam piam causam applicet, ib. Pecunia oblata pro Missis a Superioribus Societatis admitti potest, et Sacra legi ex gratitudine, ib.

Societatis Jesu Sacerdos potest a Superioribus accipere facultatem, itineris, vel alterius legitimi impedimenti causa, legendi Sacrum infra Primam, n. 229. Etiam potest bis aut sæpius eodem die cele-

brare, si a Parocho habente plures Parochias, ideoque potente sæpius celebrare, rogetur, n. 237. Potest inter missiones cum venia Generalis vel Provincialis celebrare in Altari viatico ubique gentium, etiam in castris militum, modo loca, etsi communia et profana, tuta et honesta sint, num. 255, a n. 173. Non videntur posse dispensare in foro conscientiæ cum illis, qui in locis, in quibus *Trid.* receptum est, et non servatum ab aliquibus, induci non possunt, ut illicite contractum Matrimonium iterum contrahant, servata forma Tridentini. Nec dispensare posse in primo gradu Matrimonium contractum, etc., l. 6, p. 3, a n. 892. Non habent facultatem baptizandi sine Parochi licentia, l. 6, p. 1, n. 274. Petens a Superiore facultatem in genere pro aliquo absolvendo a reservato, ordinarie ipse pro se uti non potest, l. 6, p. 2, num. 1688. Iis varia privilegia et facultates variæ, etc., a S. Sede concessa sunt, quibus licite et valide uti non possunt, nisi, in quantum illis a Præposito Generali fuerint communicatæ, a num. 1574. Non possunt audire Confessiones sæcularium ubivis locorum; nec quorumcunque Christi Fidelium undecunque venientium, nisi approbationem vel licentiam habeant ab Ordinariis locorum, a num. 1576. Possunt absolvere a Casibus extra Bullam Cœnæ Papæ reservatis, et consequenter etiam a sententiis, Censuris et pœnis Ecclesiasticis ex illis resultantibus, n. 1582, 1611. Non videntur per se loquendo, posse absolvere a Casibus, qui vere sunt Bullæ Cœnæ; a quibus tamen in partibus Infidelium remotissimis, ex quibus non datur recursus ad Romam, absolvere possunt n. 1580, a n. 1618, l. 7, n. 142. Qui habent potestatem familiaribus suis administrandi omnia Sacramenta, non tamen valide assistunt eorum Matrimonio, l. 6, p. 3, n. 718.

Societatis Jesu Confessarii ex missione sui Superioris possunt aperire et exsequi litteras seu Rescripta S. Pœnitentiariæ, l. 6, p. 3, n. 954, 978. Habent quoque facultatem commutandi vota non reservata, l. 3, p. 1, n. 531. Possunt etiam commutare vota jurata, dummodo commutatio non fiat in præjudicium tertii, exceptis ultra marinis Petri et Pauli de Urbe, S. Jacobi in Compostella, Castitatis et Religionis, l. 6, p. 3, n. 1585. Non possunt ordinarie dispensare in votis illis, in quibus possunt Episcopi, n. 1566. Varias facultates et privilegia non videntur habere donec de illis constet, v. g. absolvendi eos, qui Majores Ordines susceperunt in excommunicatione, nec eos, qui plures Canonicatus aut Beneficia Curata possident; nec dispensandi in fructibus male perceptis, cum illis, qui per simoniam ignoratam Beneficia obtinuerunt; nec gaudendi Privilegiis Collegiorum in prædiis rusticis, etc., quæ ad eos spectant; nec eligendi Conservatores, si Episcopus urgeat observationem Decretorum *Trid.* in iis, in quibus per *Trid.* vel Papam exempti subjiciuntur Episcopi jurisdictioni et correctioni, etc., n. 1590, a n. 1592.

Societatis Jesu Religiosos quilibet Sacerdos a venialibus absolvere potest, n. 1553. Itinerantes socio suo ejusdem Ordinis confiteri debent; quod si non adsit ejusdem Ordinis Confessarius, possunt confiteri cuivis, etiam non Regulari: si divertant ad domum aliquam sui Ordinis, tenentur confiteri vel socio vel ordinariis Confessariis illius domus, etc., a n. 1524. Ab iis etiam tempore Jubilæi sine Superioris consensu eligi non potest Confessarius extraneus: cui Privilegio tamen Pontifices derogare possunt, n. 1464.

Nondum in ordinibus constituti non obligantur ad Horas recitandas, l. 4, n. 1186. Cum facultate suorum Superiorum ad Sacros Ordines promoveri possunt a quolibet Episcopo absque ullo examine et interstitiis, etiam tribus diebus continuis, l. 6, p. 2, n. 2194, 2304. Possunt a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis excepto die Paschatis, ministrare publice SS. Eucharistiæ Sacramentum, n. 2195, l. 6, p. 1, n. 637. Post emissa vota simplicia valide testamentum condere possunt, sed non licite absque Superiorum licentia, l. 3, p. 2, n. 1153, l. 4, n. 103. Tale tamen Testamentum est a Superiore irritabile, quandiu testator vivit, etc., l. 4, n. 103, 142. Si jubeantur de bonis suis disponere, peccant contra paupertatem, si id sine causa detrectent, l. 4, n. 142. Specialiter prohibentur esse exsecutores testamentorum, l. 3, p. 2, n. 1145.

Societatem Jesu ingredientes ante et post ingressum faciunt renuntiationes et donationes validas, si fiant juxta ejus constitutiones validas, si fiant juxta ejus constitutiones, l. 3, p. 2, a n. 1125. V. *Renuntiatio hæreditatis.* Viam generalem habent ad varia, v. g. ad scripta mutuanda vel donanda, ad ferendum sua ad sartorem et sutorem resarcienda, etc., l. 4, n. 144; illicitum eis est pecuniam sibi oblatam relinquere depositam apud alium, penes quem pecuniæ dominium remaneat, vel eam apud se habere, ita ut dominium spectet ad alium, quamvis ea uti nolit, nisi petita venia a Superiore, l. 4, n. 143. Si ex uno Collegio mittantur ad aliud, parere tenentur, l. 6, p. 2, num. 2196. Peccant mortaliter, si non adhibeant diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimittendos vel ejiciendos prævident, etc., l. 4, n. 57. Scolasticus, qui pravis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus eam impetravit, non est liber a votis, ibidem. Quicunque ad Ordinem laxiorem transiens ad varia redditur incapax, l. 4, n. 193. Non licet amplius eis transire ad alium Ordinem, nequidem Cartusianorum, sine facultate Generalis, qui etiam Professos mittere potest ad quemvis alium Ordinem, cum consensu tamen Superiorum loci illius, ad quem destinabuntur; non tamen ad Ordines militares vel hospitalarios, n. 194. Si quis cum venia ad alium Ordinem transierit et in eo professus sit, ac postea redeat ad sæculum, Societas contra illum ut apostatam agere potest, n. 196.

A Societate Jesu transeuntes ad alium Ordinem sine licentia, puniri possunt ut apostatæ, n. 206. Peccant probabiliter et excommunicantur temere dimittentes habitum, n. 207. Medicinæ periti mederi possunt, si alii desint et per se ipsos non faciant adustionem, n. 171. Opinionum laxitas et novitas est eis inhibita, l. 1, n. 469. Illorum Moralis non est corrupta, a n. 166. Illis omnibus prohibitum est docere, quod detur parvitas materiæ in venerea, l. 3, p. 1, n. 911. Auctores eorum fere omnes docent licitum esse sequi opinionem probabilem relicta probabiliore, l. 1, n. 269. Missionarii, quamvis sint professi, possunt habere redditus, l. 4, n. 152. Illi in Missionibus easdem indulgentias habent et publicare possunt, quas habet Societas, l. 6, p. 2, 1359. Professurus debet complevisse annum 33, ante quod tempus tamen valida est Professio, quæ videtur esse invalida, si fiat ante diem a Generali designatum, ex cujus tamen voluntate fit valida adveniente die designato, si permaneat voluntas illius, qui professus est, l. 4, a n. 14. Novitius gaudet Privilegiis Or-

dinis, et si habeat alia requisita, potest ex licentia Superiorum ordinari, sicuti etiam professus, l. 6 p. 2, n. 2237. Sacristæ eorum Laici ex venia Superiorum licite tangunt vasa sacra, Corporalia, Purificatoria, etc. Sacerdos tamen primo Corporalia et Purificatoria et pallas abluit, l. 6, p. 2, n. 359.

In Societate Jesu præter undecim Casus Clementinos reservantur specialiter decem, quæ cum manifeste erunt mortalia et in actum exteriorem prodierint, reservantur Superiori domus vel Collegii. Jam post Decretum Clementis VIII, nequidem Generalis potest reservare aliquod peccatum auctoritate propria, nisi supposita discussione et consensu Congregationis, etc., a n. 1667.

Si Societatis Jesu Religiosus a Reservato, pro tali cognito ex necessitate aliqua indirecte sit absolutus, teneretur se postmodum sistere Superiori suo, ut ab eo, vel de ejus licentia directe absolvatur, a n. 1678. Superiores locales quemcunque ex ordinariis Domus suæ Confessariis a reservatis absolvi possunt, etc., n. 1680. Si Confessarius bona fide dubitet, an mortale sit, quod proponitur, potest ab eo solvere, quamvis ex genere suo sit reservatum ; nec postea repetenda est Confessio, n. 1681. Provinciales et Superiores locales, quamvis non possint sibi designare quoscunque Confessarios pro absolutione a suis reservatis, possunt tamen pro subditis suis ab illis absolvendis etiam non Societatis Sacerdotes designare, n. 1682. Casus aliqui in Societate reservati quomodo intelligendi. V. *Reservatio Casuum.*

Societatis Jesu privilegia vivæ vocis oraculo concessa, sunt revocata, l. 1, a n. 850. V. *Privilegium.* Concessæ tamen indulgentiæ vivæ vocis oraculo post Collegiorum visitationem adhuc valent, n. 861. Concessa Privilegia vivæ vocis oraculo plura sunt, n. 862. Probabiliter adhuc viget Privilegium altaris pro liberanda Anima, etc., l. 6, p. 2, n. 526. Habetur Privilegium expressum pro famulis domesticis, ut illi præceptum Communionis Paschalis satisfaciant in templo Societatis, l. 6, part. 1, n. 635. Festum S. Francisci Xaverii, si incidat in Dominicam primam adventus, cum Indulgentiis transferri potest in diem Lunæ proxime sequentem, lib. 6, part. 2, n. 1357, 1376. Item de S. Ignatio omni septimana Missa celebrari et recitari, et Officium sub ritu semiduplici extra Adventum et Quadragesimam die non impedita Festo duplici vel semiduplici; non tamen in feriis quatuor temporum, nec in Vigiliis, nec in feria secunda Rogationum, nec in ea feria, in qua reponendum Officium Dominicæ, etc., l. 4, n. 1248.

In Societatis Jesu Ecclesiis Missa de Martyribus Japonensibus legi potest festo eorum die, etiam a Sacerdotibus sæcularibus : ad talem tamen Missam nequidem Societatis Jesu sacerdotes obligantur sicuti obligantur ad Missam de B. Aloysio et Festum Martyrum Japonensium transferre possunt, lib. 6, part. 2, n. 375. Etiam de Festo B. Aloysii incidente in Dominicam, probabiliter possunt in templo Societatis sacerdotes sæculares celebrare; non tamen de eo Horas legere, lib. 4, n. 1249.

Societas Jesu in Festis propriis S. P. Ignatii, S. Francisci Xaverii, S. Francisci Borgiæ, SS. Martyrum Japonensium, S. Stanislai, B. Aloysii, B. Francisci Regis, etc., circa singula Festa specialia observare debet, l. 6, part. 2, num. 576. De SS. Nomine Jesu agit 14 Januar. sub ritu 2 classis, ibid. De Dedicatione Cathedralis facit sine Octava; Colo-

niæ, ut habet praxis cum Octava; l. 4, num. 1257.

In Societate Jesu legitur Missa pro Defunctis ex Societate prima die non impedita post Festum Animarum, non obstante renovatione studiorum, sicut in die Animarum, omisso in orationibus, *Famularumque.* l. 6, p. 2, n. 170.

In Societate Jesu ordinatum est, ut in litteris annuis nulla fiat mentio sacrilegæ Confessionis emendatæ, lib. 6, par. 2, in editione secunda dicti libri, n. 1990.

In Societate Jesu non est licitum denuntiare aliquem, si is perfecte peccatum occultum emandaverit nec sit ullum periculum relapsus vel damni, qui casus tamen erit rarissimus, lib. 2, num. 208. In ea per emissionem votorum simplicium non vacant Beneficia, l. 4, num. 936. In eam ingressum varia impediunt, num. 181. Ex ea ob varias causas quis ejici potest, num. 204. Dimissus post Novitiatum et vota simplicia, si hic iterum admittatur, probabilius Novitiatum repetere debet; sæpe tamen congruum est; ut cum tali post primum annum repetiti Novitiatus dispensetur, n. 22. Dimissus scholasticus non potest reincidere in vota sine nova admissione, probatione, consensu, etc., n. 197. Ex justa causa dimisso non est obligatio restituendi ea quæ Societati donavit, etc., n. 56.

Societas Jesu non tenetur alere sacerdotem a se dimissum, lib. 6, par. 2, num. 2196. Nec dimissionis actu a Generali confirmato eum iterum admittere, ib.

Societatis Jesu Collegia et Domus etiam professæ hæreditates accipere possunt, etc., l. 3. p. 2, n. 1153. In eis diversimode contra paupertatem peccari potest, v. g. postulando, vel admittendo stipendium vel eleemosynas, quibus Missæ, Confessiones, lectiones, vel quodvis aliud officium nostri institui compensari videatur, etc., l. 4, a n. 136. Domus ejus professæ non sunt capaces ad retinenda bona immobilia, redditus vel fructus, qui reddituum loco esse possunt; nec possunt fructus horti vendere, vel hortum elocare, etc., sunt tamen capaces propriæ habitationis, villæ, vel horti suburbani, etc., a num. 147.

In Residentiis Societatis Jesu, quæ sunt perpetuæ, et in quibus vivitur uti in Collegiatis, feminis non est dandus ingressus : oppositum fit, si tantum sint ædes Missionariorum, vel velut privatæ, n. 90.

Societatis Jesu Congregationes, vel Sodalitates non afficit Constitutio illa Apostolica, quæ statuit, ut nullæ Confraternitates erigantur vel aggregentur sine consensu Ordinarii, etc., praxis tamen habet, ut Indulgentiæ pro illis primo Roma acceptæ non promulgentur, nisi subscriptæ ab Ordinario, l. 6, p. 2. num. 1595; indulgentiæ illis a Pontificibus concessæ adhuc probabilius valent pro sodalitatibus aggregatis, lib. 6, par. 2, num. 1360. Ut te aggregari possint, et frui Privilegiis Majoris Sodalitatis Romæ, debent haberi in locis ad Societatem pertinentibus, saltem quoad usum liberum, etc., l. 4, n. 145. Si eæ dissolvantur, suppellex manet ad usum domus vel Collegii, quandiu aliud non scitur. ib. In templis Societatis Jesu quæ Indulgentiæ, et qui eas lucrari possint, etc. V. *Indulgentiæ.*

Societas Jesu. V. *Religio. Religiosus.*

SOCIETATIS CONTRACTUS.

Societatis contractus est, cum aliqui inter se conveniunt, ut contributis aliquibus rebus ad

lucrandum idoneis, commune aliquod lucrum faciant : quod, uti et damnum, pro ratione, et rata cujusque dividunt inter se, l. 3, p. 2, n. 1097. In eo plus lucrari debet, qui confert pecuniam et operam suam, quam qui vel solam pecuniam, vel solam operam, ibid. Capitale seu sors ordinarie perit contribuendi, potest tamen etiam juste servari, et super lucrum percipi, si ad contractum illum adjungantur duo alii assecurationis et venditionis, ibid. Diversis modis fieri potest, v. gr. si fiat in pecoribus, ut tam pecora ipsa, quam emolumenta et effectus, ipsaque detrimenta et damna danti, et accipienti sint communia ; item, ut pecorum dominium spectet ad solum dantem, etc., a num. 1097. Variæ ad eum requiruntur conditiones, v. g. ut fiat in negotiatione honesta et licita, ut singuli aliquid in commune conferant ; ut expensæ, lucrum et damna sint communia et æqualia secundum proportionem illius, quod in commune confertur, etc., a num. 1098. Diversimode quoque dissolvitur, v. g. mutuo consensu sociorum ; renuntiatione unius ex illis, non tamen ante tempus in pacto determinarum ; publicatione bonorum alterius socii ; cessione bonorum propter contracta debita : elapso tempore, pro quo societas constituta est, etc., num. 1104.

SODOMIA.

Sodomia imperfecta est congressus cum debito quidem sexu, sed extra vas naturale. Perfecta est congressus duorum ejusdem sexus, l. 6, p. 2, n. 1022, l. 3, p. 1, n. 918. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterii, incestus, etc., l. 3, p. 1, n. 918. Si mutuo se polluant duo mares vel duæ feminæ ex affectu ad eumdem sexum (si adsit aliqua conjunctio et commixtio corporum) est quoad malitia sodomia, l. 6, p. 2, n. 1082. Si duo mares cognati committant sodomiam, probabiliter etiam contrahunt speciem incestus, ib. Fornicatio vel sodomia hominis baptizati cum non baptizato, probabiliter specie diversa est ab illa, quæ sit inter duo baptizatos, n. 1044.

Qui Sodomiam commisit, probabiliter in confessione addere tenetur, an fuerit agens, an patiens, num. 1080. Etiam probabilius femina dicere tenetur, in qua parte sui corporis sodomita semen effuderit, n. 1081.

Sodomia est peccatum gravius furto, l. 3, p. 1, n. 919.

SOLEMNITATES CONTRACTUUM.

Solemnitates quomodo requirantur ad contractus, ultimas voluntates ; etc. V. *Contractus*. Quomodo ad alienationem bonorum Ecclesiasticorum, Religiosorum, etc. V. *Alienatio*.

SOLEMNITATES FESTORUM.

Solemniter consuevisse fieri Officium, significat Festum populi aut Cleri cum apparatu, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 200.

SOLIDI.

Solidi 500, quid faciant. V. *Donatio*.

SOLLICITATIO AD TURPIA.

Sollicitatio ad turpia, si fiat occasione Confessionis, addit speciem sacrilegii in Confessione explicandam. Quod si sacerdos non occasione Confessionis, sed alia fornicetur, cum filia Confessionis, probabiliter contrahit novam speciem malitiæ, probabiliter etiam non, l. 6, p. 2, n. 1041. Sollicitans ad turpia in Confessione sub excommunicatione est denuntiandus, l. 2, n. 316.

SOLUTIO.

Solutio est extinctio obligationis per impletionem debiti in specie ; de eâ in Jure plura recepta sunt, v. g. quod non sit valida, nisi fiat creditori, vel personæ ab illo, aut a Jure loco ipsius designatæ ; quod censeatur facta, si etiam creditori nolenti sit oblata et deposita, etc. l. 3, p. 2, a n. 756.

SORORES TERTIARIÆ ORDINIS S. FRANCISCI.

Sorores Tertiariæ Ordinis S. Francisci illæ tantum sunt Religiosæ, quæ in Religione approbata secundum certam regulam a Sede Apostolica approbatam tria vota substantialia emittunt, l. 4, n. 1.

SORTES DIVINATORIÆ, DIVISORIÆ.

Sortes divinatoriæ an et quæ sint licitæ. Vide *Divinatio*.

Sortes divisoriæ, quæ fiunt sine superstitione, plerumque sunt licitæ ; non tamen in Electionibus Ecclesiasticis, nec in electionibus ad officia sæcularia, nisi sint plures æque apti et digni, l. 3, p. 1, n. 8.

SPADO.

Spado an sit capax Matrimonii. V. *Matrimonium*.

SPECIES.

Species est completa essentia rei : sive, est hoc, quod res secundum se tota est, l. 5, n. 118.

Species peccatorum. V. *Confessio*.

Specifica distinctio peccatorum. V. *Distinctio*.

Specificatione quando acquiratur dominium. Vide *Dominium*.

SPECTATIO.

Spectatio turpium comœdiarum, etc., quale sit peccatum, V. *Comœdia turpis*.

SPES.

Spes, quæ est secunda Virtus Theologica, est amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum et Divina præ omnibus aliis concupiscibilibus nobis concupiscimus quæ includit desiderium boni quod optamus a Deo, et confidentiam illud obtinendi, l. 2, n. 116, 118. Objectum materiale Spei pro altera vita est Beatitudo æterna : pra hac sunt media ad illam, n. 119. Motivum Spei est bonitas Dei et ejus perfectiones, scilicet, ejus fidelitas in servandis promissis, et potentia ad ea servanda, a num. 120. Actus spei utilis ad salutem debet esse supernaturaliss, n. 124. Datur præceptum divinum de actu spei eliciendo sæpius in vita, n. 1.

Actus Spei practice elici potest hoc modo : *Spero, mi Deus, remissionem omnium peccatorum, gratiam in fine vitæ, etc.*, n. 154.

Contra spem peccatur mortaliter, sperando sive amando magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cœlestia : item desperando de consequendo Deo, de venia peccatorum, etc., item præsumendo de Misericordia Dei : item Deum odio habendo, odio scilicet abominationis seu aversionis, num. 116. Ea amittitur per peccatum, quo amittitur fides, et per quodvis mortale spei directe oppositum, num. 129,

Instructio ad spem fieri debet explicando, quid sit spes, quod ejus objectum, motivum, etc., item comparationibus, etc., a n. 118, 123.

Spes non est necessaria ad Orationem, prout hæc est præcise laus, et cultus Dei, l. 4, n. 1349.

An et qualis spes requiratur ad justificationem, quando ea obliget, etc., quia de ea cum proportione valent, quæ dicta sunt de fide. V. *Fides.*

SPONSALIA.

Sponsalia sunt promissio voluntaria, deliberata et mutua, signo sensibili expressa, futuri Matrimonii inter personas jure habiles, l. 6, p. 3, n. 3, 44. Non est opus ea fieri ante Matrimonium, quamvis communiter præcedere solent, n. 45. Debent ea signo externo manifestari, ibid. Ad valorem sponsalium non requiritur voluntas ea adimplendi, n. 46. Requiritur tamen deliberatus consensus, mutua promissio, quæ utrinque acceptata esse debet, a n. 47. Etiam prærequiritur ad valorem eorum septennium; ante illud tamen ea contrahentes non peccant, n. 50, 110. Eorum incapaces sunt, qui simul sunt surdi, muti et cæci; item qui non possunt valide contrahere Matrimonium, n. 51.

Ad sponsalia ordinarie non sufficit subarrhatio annuli, vel missio munerum jocalium; nisi patriæ consuetudo aliud habeat, vel promissio unius præcesserit et alter misso annulo dicat, *recipio;* vel si habito inter amicos tractatu de Matrimonio sponsa submissas a sponso arrhas et munera jocalia acceptarit, n. 44.

Sponsalia obligant ad ineundum Matrimonium sub peccato mortali, l. 6, p. 3, n. 57, 59. Ea inita sine præfixo termino obligant, per se loquendo, quamprimum commode fieri potest, vel si promittens a promissario requiratur, aut pro more regionis, n. 57, 61. Diu sine causa differri non debent, n. 63. Qui simulato animo promisit Matrimonium, non obligatur, per se loquendo, ad nuptias, damna tamen ideo causata tenetur resarcire et subinde per accidens tenetur eam ducere, n. 57, 64. Ficte et ex joco promittens peccat tantum venialiter peccato mendacii, n. 65. Si talis interrogetur a Judice, an promiserit, negare potest; quod si confiteatur, ad Matrimonium a judice cogi potest, n. 66. Qui promisit omnino non cogitans de obligatione, si facere voluerit, quod faciunt alii, obligatur ad Matrimonium, alias non, etc., n. 67. Qui facta spe Matrimonii, vel ficte illud promittendo induxit puellam ad copulam, sub mortali tenetur eam ducere, quamvis sit nobilioris conditionis; quod si facere nolit, absolvi non potest et probabilius etiam videtur teneri eam ducere, quamvis sciverit illam ab alio prius fuisse corruptam, a n. 68. V. *Deflorator.* Qui promisit disjunctive, si promissio acceptata sit ab utraque parte, tenetur alterutram ducere; quod si una electa renuat, non tenetur ducere alteram n. 97. Qui disjunctive promisit duabus sororibus, si cum una habuerit copulam, ad eam ducendam tenetur, quod probabilius etiam verum est, si ita promiserit duabus non consanguineis et cum una copulam habuerit, n. 98. Qui promisit unam accipere e tribus filiabus, tenetur ad unam, quæ ei placuerit, n. 99. Similiter, si pater juret dare Titio, v. g. unam e tribus, tenetur unam assignare, quam si Titius respuat, non tenetur dare alteram, quod si reliquæ moriantur, antequam pater unam assignarit, tenetur dare superstitem; quod si ante assignationem factam Titius unam cognoverit, pater ad nullam tenetur, ibid. V. *Promissio.* Sponsalia contrahens animo post Matrimonium ratum ingrediendi Religionem, probabilius peccat graviter, si hoc sine justa causa reticeat, quod si etiam ex justa causa clam cogitet Religionem ingredi, tenetur compensare damna et expensas factas, n. 194, 221.

Sponsalia ex levi metu injuste incusso contracta, sunt valida, possunt tamen irritari a metum passo : ad ea metum incutiens probabilius obligatur, n. 105. Ex metu gravi injuste incusso contracta probabilius non sunt invalida jure naturæ, sed jure positivo probabiliter invalida sunt, nec juramento firmantur; quod etiamsi factum sit, non obligat, num. 44,an.106.

Sponsalia invitis et insciis parentibus ordinarie iniri non debent; si tamen inita sunt valida et ordinarie obligant etiam Minorennes, n. 57, 60, 100. Etiam ordinarie obligant, quamvis parentes ita initis contradicant et quamvis minarentur exhæredationem, a n. 101.

A sponsalibus resiliens ad Matrimonium cogi potest, n. 57. Culpabiliter ab his resiliens perdit suas arrhas et tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti ejus intererat talem contractum impleri, ibid. Juste ab iis resiliens probabiliter non tenetur ad expensas et damna, quæ injuste resiliens compensare debet, a n. 218. Dans alteri justam casam ab iis resiliendi, tenetur huic expensas refundere, n. 222. Ab iis resiliens, qui absolute, sed liberaliter promisit, si promissio acceptata, sed non sit facta repromissio, probabiliter tantum peccat venialiter; quod si alteri voluerit facere jus strictum, probabilius peccat mortaliter contra justitiam, n. 58.

Sponsalia posteriora contra fidem priorum inita, quamvis jurata sint, aut copula accesserit, aut solemniter coram Parocho et testibus inita, sunt invalida, licet priora clandestine sint inita : potest tamen Judex priora ignorans aliquando ad secunda illa cogere, l. 6, p. 3, n. 57, a n. 73. Potest etiam puella, si post inita sponsalia cum primo, impræ-gnata sit a secundo, qui se offert ad eam ducendam, huic nubere, n. 75.

Qui sponsalia inivit cum pluribus contra sponsionem primæ factam, si hæc moriatur vel obligationem remittat, ordinarie non tenetur ulli ex posterioribus, n. 76.

Sponsalia posteriora inita sub conditione, si altera sponsa nollet, vel moreretur, vel remitteret, sunt valida. In dubio, an posteriora fuerint absoluta, an conditionata, præsumuntur conditionata, n. 77. Si posteriora fuerint absoluta et priora conditionata, hæc tamen prævalent, n. 88.

Sponsalia conditionata ad duo obligant, scilicet ad Matrimonium ineundum post eventum conditionis et ad expectandum illum eventum; quæ conditione impleta fiunt absoluta, n. 78. Si conditio adjecta sit turpis vel impossibilis, sponsalia probabilius sunt invalida, communiter tamen standum est intentioni contrahentium, n. 79, a n. 81. Si conditio adjecta sit repugnans Matrimonio, sponsalia sunt invalida, n. 80. Conditio seu pactum non petendi vel reddendi debitum sponsalibus licite addi potest, ib. In dubio, an conditio turpis sit serio, an solum ex joco adjecta, ordinarie censeri debet esse joco adjectam et defuisse verum consensum, n. 83.

Sponsalia ab impeditis sub conditione inita : *si Papa dispenset,* probabilius ordinarie sunt valida.

Item sub hac : *si impedimentum cesset,* conditione nempe impleta; etiam sine novo consensu, a n. 84. Inita sub conditione : *si pater consentiat,* obligant, si non contradicat: vel si prius consentiat et diu post contradicat; vel si prius moriatur, quam interrogetur, etc., non obligant, si primo consentiat et statim post contradicat, etc., n. 86. Si inita sint sub conditione absque determinatione certi temporis, v. g. *repromitto si prius facias te promoveri Doctorem,* conditio impleri debet, quamprimum moraliter poterit, n. 87. Inita cum duabus conditionate, sunt cum posteriore valida, n. 88.

Si post sponsalia conditionata sit secuta copula, ordinarie fiunt absoluta, n. 89. Si puella dicat se repromisisse v. g. Titio sub conditione, hic autem dicat repromisse absolute. Titio probabiliter incumbit probatio, quod conditio adjecta non fuerit, n. 90. Si puella dicat sibi promissum Matrimonium sub conditione copulæ, quam admisit, hic autem conditionem neget, est absolvendus, n. 91. Impediens conditionem licitam et honestam, manet obligatus etiam conditione non impleta, pars altera autem manet libera, et resilire potest, n. 92.

Sponsalia inter consanguineos vel aliter impeditos absolute inita, sunt invalida; quod si post promissionem factam egerint de dispensatione impetranda, fiunt conditionata et probabilius valida, a n. 93. Si sub conditione dispensationis obtinendæ sint inita, illa pars tenetur eam procurare, quæ facilem forem dispensationem dicendo copulam obtinuit, etc., n. 95. Non sunt sponsalia juxta mentem Ecclesiæ, si fidelis promittat infideli sub conditione, si fiat fidelis, n. 96.

Sponsalia, ubi *Tridentinum* non est receptum, transeunt jure antiquo in Matrimonium per quævis signa externa maritali affectu exhibita, v. g. per copulam quæ signa non tenent, ubi *Trid.* receptum est, l. 6, p. 3, n. 57. Quæ verba constituant sponsalia, et quæ non. V. *Verba vim sponsalium habentia.*

Sponsalibus varia pacta addi possunt, v. g. ut vir perpetuo habitet in domicilio uxoris; ut post mortem uxoris teneatur restituere ejus hæredibus tot nummos in eadem specie, quot accepit, etc., n. 142. V. *Pactum.*

Ad sponsalia quæ requiratur ætas. V. *Ætas.*

Sponsalia impuberum. V. *Impubes.*

Sponsalia per varia dissolvuntur, v. g. per Matrimonium validum cum alia initum; per mutuum consensum; per superveniens impedimentum dirimens Matrimonium; per atrox crimen alterius sponsi solvuntur ex parte innocentis, etc., l. 6, p. 3, n. 156. Etiam dissolvuntur probabilius per illatam sponsæ a tertio vim seu stuprum, n. 161. Non dissolvuntur per fornicationem sponsi gravi metu coactam, ibid. Si uterque fornicetur post sponsalia, probabilius uterque resilire potest, n. 162. Sola præsumptio commissæ fornicationis probabilius non dissolvit sponsalia, n. 163.

Si sponsa admittat tactus et oscula impudica, sponsus resilire potest, tamen probabiliter vice versa, nisi nimis frequenter faciat, n. 156, 164. Si unus incidat in hæresim, dissolvuntur, n. 165. Qui injuriam passus est, dissolvere ea potest, non alter n. 166. Mutatio notabilis, quæ si ante sponsalia contracta fuisset prævisa, sponsalia impedivisset, ea dissolvit, n. 156, 167. In dubio, an mutatio illa impedivisset sponsalia, resilire volenti, si cum juramento affirmet, vel neget se ea non contracturum fuisse, si scivisset, credendum est; si nihilominus contraxisset, non dissolvuntur, n. 168. Per inimicitias inter parentes sponsorum ortas dissolvuntur, imo etiam per certum earum periculum, n. 169. Per inimicitias inter ipsos sponsos ortas, si pax reduci non possit, etiam dissolvuntur, n. 156, 169. Vehemens suspicio gravis morbi et prudens metus exhæredationis probabilius non videntur esse causa sufficiens ea dissolvendi, n. 170. Fœtens halitus; item, si sponsus vel sponsa fiat notabiliter deformis: item, si sponsus, qui laborare deberet, comperiatur habere heruiam, etc., probabiliter sunt causa sufficiens dissolvendi sponsalia; sed attendi debet, an illis non obstantibus contracturus fuisset, n. 171.

Si uterque sponsus in æqualem paupertatem incidat, videtur probabilius utrumque resilire posse, n. 172. Si unus sponsorum repente fiat multo ditior vel honoratior, consulendum est alteri, ut non multum repugnet dissolutioni, si ea petatur, n. 173. Si unus sponsorum etiam invitus ita abhorreat ab altero, ut dicat malle se quidlibet pati, quam Matrimonium illud inire, ordinarie est causa sufficiens dissolutionis; sed magna hic cautela opus est, n. 174.

Si sponsa quæ a sponso non putabatur esse pauper, dotem non afferat, est causa sufficiens dissolvendi sponsalia, n. 175.

Si omnibus consideratis causa dissolvendi sponsalia maneat dubia, ut ea dissolvantur, debet accedere declaratio Judicis; ut pro foro conscientiæ dissolvantur propria auctoritate, sufficit certitudo moralis, num. 176.

Sponsalia per ingressum in Novitiatum Ordinis religiosi probabilius dissolvuntur ex parte illius, qui in sæculo remanet, non autem ex parte alterius, num. 187.

Sponsalia puberum etiam juramento firmata, vel votum iis adjectum, dissolvi possunt mutuo consensu, sed ex justa causa tantum, a n. 213, n. 157. Si dissolvantur mutuo consensu sine justa causa, peccatur saltem venialiter, n. 158. Si unus petat eorum relaxationem sine justa causa, potest alter aliquid in compensationem exigere; si cum justa causa petat, alter nihil potest exigere, n. 159. Si unus injuste inductus in relaxationem sponsalium consentiat, relaxatio est invalida, n. 160. Indirecte quærens injuste relaxationem sponsalium peccat graviter, ibid.

Sponsalia etiam jurata, ut propria auctoritate dissolvantur propter impedimentum aliquod Matrimonii, sufficit non tantum fama, et quælibet probatio moraliter certa; sed etiam unicus testis fide dignus, qui deponat de certa scientia impedimenti, n. 215.

Sponsalia etiam juramento firmata ob causam, vel defectum, qui si fuisset cognitus, ea impedivisset, si postea innotescat, dissolvi possunt, n. 177. Si post cognitum defectum sponsalia antea valida ratificaveris, præsertim copula secuta, resilire non poteris, n. 186.

Sponsalia ob quos defectus dissolvi possint. V. *Defectus*

Sponsalia dissolvendi causa. V. *Causa dissolutionis Sponsalium.*

SPONSALITIA LARGITAS.

Sponsalitia largitas est donum, quod post sponsalia datur sponsæ sub conditione saltem tacita, si Matrimonium sequatur, etc., lib. 6, p. 3, n. 135. Si Matrimonium ex justa causa non sequatur, illius dominium manet penes dantem, n. 136.

Sponsa si post valida sponsalia admittat osculum vel copulam a sponso, acquirit dominium mediæ illius partis, ibid. Si Matrimonium sit consummatum, totum ejus dominium, et usus est uxoris, ibidem.

SPONSI.

Sponsis tactus impudici non licent, pudici licent in partibus honestis, nisi intendant delectationem veneream, l. 3, p. 1, n. 887, lib. 6, p. 3, n. 57, 151.

Non licent illis tactus, oscula et amplexus, si prævideatur ex iis oritura pollutio, l. 6, p. 3, n. 151. Nec licet illis delectari de copula in Matrimonio habenda, n. 152, 153.

Sponsis consanguineis aut aliter impeditis minus adhuc licet, n. 154.

Si sponsus vel sponsa peccet contra fidem in sponsalibus datam, probabile est contrahi speciem aliquam malitiæ contra justitiam, n. 155.

Si sponsus cognoscat sororem sponsæ suæ, probabilius videtur accedere species incestus, ibid.

Si sponsi die, quo contracturi sunt, et de mane communicare debent, in Confessione inveniantur hactenus impudice vixisse, absolutio illis negari non debet, sed quantum fieri potest, promoveri in iis contritio, si emendationem cum signis doloris in se receperint, l. 6, p. 2, n. 1968.

Si sponsus fassus sit multas fornicationes a se cum sponsa commissas a Paschate, et illa dicens se in Paschate ultimo confessam, omnes neget, Parochus absolvere non debet, Matrimonio tamen eorum omnia dissimulando, assistere potest, n. 1966.

Sponsa licite contrahit ex gravi tamen causa cum sponso, quem scit Sacramentum in peccato mortali accipere; non autem, si sciat eum habere votum Castitatis, l. 2, n. 250.

Sponsus si facta sponsione vel spe Matrimonii sponsam imprægnarit, tenetur eam ducere, quamvis parentes minarentur exhæredationem, l. 6, p. 3, num. 102.

Si sponsorum unus sua sponte dicat se alteri ficte promisisse Matrimonium, aut si prius dixerit se impeditum, et postea revocet, remittendus est ad judicium Episcopi, n. 487.

Sponsi accepta restituere debent post sponsalia, si hæc absque culpa utriusque dissolvantur, medietatem tamen datorum sibi retinere sponsa probabilius potest, si osculum vel copulam admiserit, num. 139.

Sponsus vel sponsa dans culpa sua alteri parti justam causam resiliendi, tenetur expensas ei refundere, n. 222.

Si sponsus volens reverti, alio profectus sit, et ob causam necessariam diutius abesse cogatur, sponsa expectare tenetur, n. 204. Si abierit inscia et invita sponsa, et alibi domicilium fixerit, etc. hæc non tenetur expectare, num. 205. Si abierit etiam ex justa causa in terras alienas, etc., non tenetur expectare, nisi aliquo tempore, juxta arbitrium prudentis, aut nisi sciret brevi rediturum, n. 203.

Sponsi defectu laborantes tenentur eum manifestare, si talis sit, qui reddat Matrimonium notabiliter difficilius, n. 181. Si non afferat speciale incommodum, ordinarie non tenetur manifestare, n. 182.

Sponsa imprægnata ab alio tenetur vitium hoc manifestare; quamvis aliter infamiam publicam evitare non possit, etc., n. 183.

Si sponsa interrogata dicat se esse virginem, cum non sit, per se loquendo, est mendacium veniale tantum, per accidens potest esse mortale, n. 184.

Sponsa positive fingendo se virginem, inducens ad sponsalia non potest cogere ad Matrimonium, ib.

Sponsus postea viduam esse reperiens, quam putabat esse virginem, videtur resilire posse, n. 185.

Sponsi de impedimento occulto et aliter debito tempore tollendo interrogati a Judice, vel delegato, ordinarie illud faceti non tenentur, n. 983.

Sponsi intelligentes se habere impedimentum dirimens, ordinarie a nuptiis abstinere tenentur, donec dispensationem obtinuerint, n. 539.

Sponsi habentes impedimentum, si sint diversæ Diœcesis, sufficit, si unus Episcopus dispenset cum suo subdito, n. 853.

Sponsi possunt ex una Diœcesi ire ad aliam animo obtinendi ibidem dispensationem, si simul habeant animum ibidem per majorem anni partem permanendi, qui si adsit, etiam in altera copulari possunt, n. 855.

Sponsi post habitam copulam prius advertentes se habuisse impedimentum, resilire possunt, n. 198.

Sponsus si post sponsalia inita fornicetur cum sorore sponsæ, tenetur dispensationem petere, et priorem ducere, n. 199.

Sponsus vel sponsa post sponsalia jurata probabilius, per se loquendo, non obligatur contrahere Matrimonium ratum ante ingressum Religionis, quam vult ingredi, n. 193.

Sponsi coram Parocho et testibus, verbis et modo agendi jocoso, ut videtur, simulate Matrimonium contrahentes, si interne consentiant, valide contrahunt, n. 761. Si coram Parocho et testibus sub conditione tantum exterius expressa contraxerint Matrimonium, ea posita, tutius est ut iterum coram iis contrahant, n. 762. Si diversis vicibus coram particularibus testibus separatim Matrimonium contraxerint, invalide contraxerunt, n. 763. In dubio, an Pastor et testes adfuerint contractui, probari debet, nisi unus conjugum agat contra alterum, tunc enim Matrimonium est in possessione, n. 764. Si Titius v. g. post habitam copulam cum sorore Caiæ bona fide contrahat Matrimonium cum Caia, quæ, cum postea vehementer suspicetur de illo impedimento, agit pro dissolutione Matrimonii apud Papam impedimentum illud allegans, quod factum negat Titius, et Caia probare non potest, ideoque jubentur in Matrimonio manere, cui sententiæ etiam Caia acquiescat, Titius tamen in illo Matrimonio manere non potest, nisi resciretur Papam in affinitate dispensare, si forte subesset, et Caia adhuc suspicans de illo impedimento nunc independenter a primo suo consensu absolute consentiat, n. 558.

Sponsi si illis licentia data contrahendi Matrimonium de præscitu Parochi et salvis ejus juribus, coram alio sacerdote, si illi sine Parochi præscitu contrahant coram alio sacerdote, et in convivio Pastori jura solvant, qui eis gratulatur, valide contraxerunt, n. 737.

SPONSIO.

Sponsio est contractus, in quo duo de veritate aut eventu alicujus rei certantes sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit. Ut licite fiat, variæ requiruntur conditiones, scilicet, ut fiat super re dubia; ut si æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine

etc., l. 3, p. 2, a n. 1067. Qui certat cum tribus seorsim, v. g. pro certa pecunia, quod officium neuter eorum sit obtenturus probabiliter lucrum a duobus certo sibi obventurum retinere potest, n. 1070. Qui est causa, cur non contractus sponsionis non compleatur, peccat et tenetur satisfacere, n. 1071.

SPURIUS.

Spurius dicitur, qui conceptus et natus est intra tempus, quo inter parentes non potuit esse Matrimonium validum; quod si tempore nativitatis impedimentum abfuerit, probabilius non est spurius, l. 4, n. 751, 760.

Cum spurio Episcopus et alii habentes jurisdictionem quasi Episcopalem, item Capitulum, Sede vacante, dispensare possunt ad Ordines Minores et ad Beneficium tantum simplex, si sit subditus eorum, n. 762.

Spurius, an hæres institui possit. V. *Hæres.*

Spurius, quis, quando et a quo legitimari possit. V. *Illegitimus.*

STATUS.

Qui statum suum nimis augendo impotentem se reddit ad solvenda debita, ordinarie peccat contra justitiam et tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 17, 380.

Status Beneficii, quomodo et a quo mutari possit, etc. V. *Beneficium.*

Status Clericorum. V. *Clericus.*

Status gratiæ. V. *Gratia.*

Status Innocentiæ. V. *Innocentiæ status.*

Status puræ naturæ. V. *Homo.*

Status Religiosus. V. *Religio.*

Status sæcularium, præsertim judicialium. V. *Judex. Judicium.*

Status virginitatis. V. *Virginitas.*

STATUTUM.

Statutum distinguitur a sententia, quod illud liget tantum ratione territorii, in quo quis est; sententia autem afficiat personam subditam ubique existentem, l. 7, n. 43.

Statutum statuens, ut aliquid solvatur pro ingressu in Beneficium, etc., est iniquum et scandalosum, l. 4, n. 671.

Etiam iniquum est statutum prohibens, ne bona stabilia donentur aut vendantur Ecclesiis numer. 1390.

STELLIONATUS.

Stellionatus dolus est, quem committit emptor timens rei emptæ retractum, si cum consensu venditoris in instrumento venditionis plus scribat se daturum, quam vere solverit, l. 3, par. 2, n. 995.

STERILIS.

Sterilis usus Matrimonii est licitus, l. 6, p. 3, a n. 316.

STIPENDIA MISSARUM.

Stipendium Missæ a consuetudine vel lege taxatum esse debet; quod etiam Episcopus taxare potest, spectatis circumstantiis, ita ut excessus sit ins justus et restitui debeat; non potest tamen Episcopus idem stipendium taxare pro omnibus Missis, l. 6, p. 2, n. 1, a n. 124. Potest etiam Episcopus præscribere eleemosynam congruam respondentem Missis celebrandis, si testator nullam certam reliquerit, n. 78, 93. Si illi, qui Missas petunt, sponte velint dare stipendium majus, id licite faciant et sacerdotes licite acceptant; quod, ne ex pacto fiat, Episcopi prohibere possunt, n. 127.

Stipendium justum est frugalis victus unius diei, aut etiam minus, si aliunde victus haberi possit, n. 1, 126.

Stipendium minus congruo acceptans tenetur tot celebrare Missas, quot offerens præscripsit, n. 64, 76, 91, 139. Accipiens dimidium tantum justi stipendii a duobus jam non satisfacit unam tantum Missam legendo, multo minus, si a duobus integrum acceperit, n. 1.

Stipendium acceptans tenetur legere Missam, qualem, quo loco et tempore offerens vel Fundator præscribit; quod si sine justa causa non faciat, ordinarie peccat et quidem graviter, si id sæpius faciat, etc., n. 1, a n. 158. V. *Fundatio.*

Stipendia pro pluribus Missis accipiens, tutius et melius ordinarie facit, si Missas singulas pro singulis determinet, a n. 209. De stipendio Missæ pacisci potest, n. 123.

Stipendium justum pro Missa acceptare, et eam committere alteri, retenta parte stipendii, jam prohibitum et damnatum est, imo decet absolute integrum stipendium dare substituto, quamvis substituens majus solito acceperit; possunt tamen aliqui per alium legere Missas, dato solum ordinario stipendio, v. g. Beneficiatus, Capellanus etiam amovibilis; item ille, cui commissa est celebratio Missarum perpetuarum, non tamen Ecclesia vel locus, cui relinquitur Missa perpetua, si proprios sacerdotes non habeat; item illi, quibus ex speciali affectu verbis expresso majus stipendium datum, etc., n. 1, 66, 80, 82, 95, 97, a n. 130. Qui contra prohibitionem, partem stipendii retinet, peccat graviter, vel leviter pro quantitate, quam retinet, et probabilius tenetur ad restitutionem; quod si substitutus parte data sit contentus, substituens probabiliter non peccat, quod tamen in praxi est periculosum, a n. 136. Accepto stipendio pro alio, celebrans sibi aut alteri probabiliter applicare potest saltem partem fructus specialissimi; debet tamen habere intentionem, ut illud danti velit applicare, quod ei de jure debetur, n. 50, 129.

Qui accepit stipendium majus pro Missa, videtur licite eam permutare cum alio, qui pro sua accepit minus, n. 134.

Stipendii partem Ecclesiæ vel earum administratores, vel loca pia ordinarie pro expensis retinere non debent, n. 80, 95, 148.

Stipendium justum pro Missis a Defuncto fundatis solvere tenentur hæredes, legatarii, etc., a n. 149. Illud accipere non possunt Ecclesiæ vel earum administratores in die magnæ devotionis aut concursus, si non possint, nisi post longum tempus satisfacere; hoc tamen ordinarie potest Beneficii Rector, nisi in fundatione Beneficii aliud cautum sit, n. 84, a n. 85, n. 96, 160. Exigere id possunt etiam sacerdotes divites, n. 123. Pro Missa solemni potest majus, imo duplex vel triplex exigi, n. 124. Majus ideo exigi non potest, quod ad sustentationem necessaria sint cariora, n. 128. Nec majus exigi potest ob penuriam sacerdotum, etc., n. 143.

Stipendia tria pro 3 Missis in die Natalis Domini admitti possunt, n. 141. Non videtur admitti posse

stipendium pro Missa, quæ legitur cum Episcopo in die Ordinationis, n. 2323. Non potest pro eadem Missa acceptari duplex, n. 138. Nec duplex acceptari potest, ex eo, quod uni applicetur Missa, et alteri indulgentiæ, n. 140. Nec ideo, quod petenti tantum usumfructum v. g. satisfactorium pro Defunctis, etiam applicet impetratorium; nisi duplex stipendium liberaliter offeratur, n. 141. V. *Sacerdos.* Qui tenetur aliquoties in septimana legere Missas, potest eas quandoque anticipare, nisi stipendium offerens vel Fundator aliter præscripserit, n. 161. Qui tenetur ratione Beneficii fundationis vel Capellæ legere Missas, si legat pro stipendio, ordinarie et per se non potest eadem Missa satisfacere utrique obligationi, n. 1, a n. 144. Qui vovit legere Missam, non potest pro ea accipere stipendium, nisi sibi reservasset applicationem fructus Missæ, a n. 162. V. *Missa. Votum.*

Nova stipendia acceptari non debent necdum persolutis antiquis obligationibus, nisi intra breve tempus possit satisfieri, vel stipendium offerens in dilationem consentiat, n. 68, 83, a n. 85, 98, 100, 191.

Accepto stipendio diu differens celebrare Missas, quomodo peccet, ex circumstantiis determinari debet; ordinarie sine justa causa id faciens, peccat graviter et probabilius etiam, si unam omittat, quo casu tenetur ad restitutionen, n. 1, 155.

Stipendia pro Missis accepta libere in quoscunque usus impendi possunt, n. 157.

Stipendia pro Missis quomodo in posterum fundenda. Vide *Missa.*

STIPENDIA MILITUM.

Stipendia militibus a Principe assignata ordinarie integra illis tradi debent, l. 3, p. 1, a n. 876. Si ea judicio bonorum et intelligentium non sint sufficientia, possunt aliquando plures annotari milites, quam habeantur, ib.

STIPULATIO.

Stipulatio certis verbis concepta in contractibus adhiberi solita non est nunc necessaria jure novo, l. 3, p. 2, a n. 665.

STOLA PRO SACRIFICIO.

Sine stola in necessitate gravi celebrare, non est mortale; nec uti stola pro cingulo, vel manipulo pro stola, etc., l. 6, p. 2, n. 308. Etiam probabilius non est mortale, sine stola infirmum communicare, si ea haberi non possit, n. 335.

Stola aptanda est in crucem ante pectus, dum aspergitur aqua benedicta, n. 2055, D. 269.

STRATAGEMA.

Stratagematibus contra hostem uti licet, dummodo absint mendacia, l. 3, p. 1, n. 880.

STUDIOSUS.

Studiosi in Paschate satisfaciunt communicando in templis Societatis Jesu; quod si Ordinarii vel Parochi contradixerint, singuli ad Parochias mittendi essent, l. 6, p. 1, n. 636.

Studiosi, qui in eadem Academia per plures annos student, non acquirunt domicilium ad effctum suscipiendi sacros Ordines, l. 6, p. 2, n. 2183.

Studiosi possunt jungi Matrimonio a Parocho loci, in quo morantur studiorum causa, l. 6, p. 3, n. 735.

STUPRUM.

Stuprum est defloratio virginis, ipsa invita. Addit fornicationi circumstantiam in Confessione exprimendam, a qua specie differt, l. 3, p. 1, n. 915, l. 6, p. 2, n. 1022, 1042, 1047.

Stuprum inferens ad plus tenetur quam defloravator, scilicet ad compensanda damna ex stupro secuta, quamvis puella non fuerit virgo; item ad eam dotandam, si cum stupratore Matrimonium nolit, etc., l. 3, p. 2, a n. 313. V. *Deflorator.*

Suadens damnificationem. V. *Consulens.*

SUBDELEGATIO.

Subdelegatio facultatum etiam extraordinariarum sibi concessarum ab Episcopis in Germania fieri solet, l. 6, p. 3, a n. 878.

Subdelegatio causæ a Sede Apostolica Episcopo delegatæ potest fieri Vicario generali, ibid. Causam subdelegare potest delegatus supremi Principis, ib. et l. 4, n. 1416.

Subdelegatio est invalida, si industria personæ delegatæ requiratur, quod fit si dicatur: *personaliter exsequaris*, vel: *proprio judicio cognoscas et desinias*, vel: *tu, tu cognoscas*, etc. Non autem, si in communi tantum aliquid committatur ratione officii, l. 6, p. 3, n. 878. V. *Surrogatio.*

Subdiaconatus. V. *Ordo.*

SUBDIACONUS.

Subdiaconi munus est immediate subordinari Diacono ad Sacrificium Missæ, etc., lib. 6, p. 2, n. 2214.

SUBDITUS.

Subditus obligatur legibus sui Superioris, l. 1, n. 674. Absque causa eas non acceptans peccat, n. 631.

Subditus tenetur obedire superiori secundum opinionem probabilem aliquid præcipienti, etiam contra propriam probabiliorem et tutiorem, n. 92, a n. 432.

Subditi tenentur suis superioribus aliquo modo præstare ea, quæ filii parentibus, etc., l. 3, p. 1, n. 706. V. *Famulus.*

Subdito pro justa defensione suæ vitæ licet se tueri contra Principem, etiam cum occidendo, si opus sit; nisi forte propter mortem hujus secutura essent nimis magna incommoda, l. 3, p. 1, n. 789. Subditus peccat mortaliter, si faciat aliquid animo obediendi suo superiori laico excommunicato vitando, l. 7, n. 215. Subditus aliquid sub secreto deferens ad superiorem mediatum, censetur consentire, ut communicetur immediatis superioribus, l. 3, p. 2, n. 1235. Subditus extra Diœcesim sui superioris existens incurrit Censuram ab Episcopo latam per sententiam vel speciale præceptum in ejus personam, si illud transgrediatur, uti etiam, si delicto vel causa posita, mutet domicilium; non vero, si censura lata tantum sit per statutum territoriale, vel generale præceptum, l. 7, n. 43, 104. V. *Superior.* Aliquis non fit subditus Episcopo ex hoc, quod in ejus Diœcesi habeat bona et patrimonium; Nec quod in ea habeat Præbendam temporalem, aut Missas fundatas, aut mensam vel servitium, l. 6, p. 2, n. 2178. Subditus Episcopo inferiori, sine hujus licentia non potest ordinari ab Archiepiscopo, n. 2179. Nobiles habentes plura feuda in diversis

Diœcesibus, quamvis ibi non habitent, censentur ibi esse subditi, uti et probabiliter Officiales in diversis Diœcesibus habentes perpetua Officia, n. 2180. V. *Ordo.* Quis dicatur subditus respectu Episcopi ordinantis V. *Episcopus.*

Subjectum sacramenti. V. *Sacramentum.*

Subjectum vel suscipiens Eucharistiam V. *Eucharistiæ susceptio.*

Subreptio et obreptio quando dicantur intervenire. V. *Dispensatio.*

Subrogatio. V. *Surrogatio.*

SUBSANNATIO.

Subsannatio est, qua quis objicitur irrisioni per gestus, aliosve motus corporis, lib. 3, p. 2, n. 1223.

Subsidium caritativum. V. *Caritativum subsidium.*

SUBSTITUTIO TESTAMENTARIA.

Substitutio testamentaria est unius in alterius locum ad rem aliquam in ultima voluntate vocatio ; quæ duplex est : directa et indirecta. Directa est, per quam substitutus hæreditatem testatoris consequitur immediate, et sine ministerio alterius primi instituti : Indirecta est, per quam committitur fidei directi hæredis, ut hæreditatem tradat alteri ; quæ substitutiones in variis differunt. v. g. quod directe substitutus acquirat hæreditatem sine diminutione, non indirecte substitutus, etc., l. 3, p. 2, n. 1122. V. *Testamentum.*

SUBSTITUTIO VOCIS IN SACRAMENTIS.

Substitutio vocis synonimæ pro altera ordinarie non invalidat formam sacramenti, l. 6, p. 1, a n. 31. Alterius tamen signi substitutio pro voce, ordinarie formam illam invalidat, n. 37.

SUBSTITUTUS.

Substitutus a Parocho pro assistendo Matrimonio debet esse sacerdos, l. 6, p. 3, n. 728. Potest idem assistere etiam extra Parochiam substituentis, n. 731. Substitutus pro assistendo Matrimonio debet habere expressam vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti, n. 512.

SUBTRACTIO VOCIS IN FORMA SACRAMENTI.

Subtractio seu omissio vocis alicujus substantialis invalidat formam sacramenti, v. g. si sacerdos in forma absolutionis onittat To *Te* etc. Si autem tantum sit accidentalis, non invalidat, v. g. si omittat *To Ego* in forma Baptismi vel Pœnitentiæ, etc., l. 6, p. 1, n. 35.

SUCCESSOR.

Successor possessionis malæ fidei tanquam hæres immediatus tenetur ad restitutionem non tantum ex re accepta, sed probabilius etiam ex injusta acceptatione, non sua, sed antecessoris, quod probabiliter etiam verum est de hæredibus mediatis, l. 3, p. 2, n. 237. Succedens bona fide, non ut hæres, sed alio nomine, v. g. ut legatarius, donatarius, emptor, tenetur tantum ex re acceptа ; idem valet de succedente superiori Religioso, n. 238.

Successor possessoris malæ fidei an et quando possit præscribere V. *Præscriptio.* Successor in Beneficio vel resignatarius ad quid teneatur. V. *Resignatio Beneficii.*

SUFFRAGANEUS.

Suffraganeus ex vi officii potest dimittere eos, quos ordinare potest, l. 4, n. 246. Habet potestatem vel jurisdictionem ordinariam, n. 248. Potestatem illius et officium declaravit typo, 26. Oct. Anno 1645, Ferdinandus Archiepiscopus Coloniensis, etc., num. 246.

Sumptio Eucharistiæ. V. *Eucharistiæ susceptio.*

Sumptio Viatici. V. *Viaticum.*

SUPERBIA, SUPERBUS.

Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, quæ ex genere suo est peccatum mortale, si sit perfecta et consummata, alias est tantum veniale. Filiæ ejus sunt præsumptio, ambitio et vana gloria, quibus respondet pusillanimitas, l. 5, n. 298. Superbia non est turpior quam affectata humilitas, n. 299. Superbus peccat mortaliter, si sibi complaceat in laude operis sui mortaliter mali, ib. V. *Jactantia.*

SUPERFLUUM STATUI.

Secundum aliquos probabiliter dicitur superfluum statui, quod necessarium non est ad statum præsentem neque futurum, quem aliquis probabiliter et proxime sperat. Secundum plures est illud, quod ad statum præsentem satis commode ducendum non est necessarium ; nulla status futuri habita ratione, ex quo est obligatio dandi eleemosynam, l. 2, a n. 198. V. *Eleemosyna.*

SUPERIOR.

Superiori in quibus præceptis subditi teneantur obedire. V. *Religiosus.* Si superior imperet aliquid secundum opinionem probabilem, quid faciendum. V. *Subditus.* Superior Religiosus potest præcipere ea quæ Deus et Ecclesia etiam præcipiunt ; item etiam alia, quando per Regulam datur libertas condendi nova statuta, aut etiam alia præcipiendi : non potest autem, secundum communem præcipere ea, quæ sunt absolute extra Regulam : potest tamen per reformationem præcipere ea, quæ sunt conformia Regulæ antiquæ, etiam potest graviter obligare ad ea, quæ sunt in Regula, quamvis hæc graviter non obliget, l. 4, a n. 159. Superiores tenentur habere caram suorum subditorum, et curare, ut servent præcepta Dei et Ecclesiæ, l. 3, p. 1, n. 706. Superior tenetur indagare in peccata subditorum, l. 2, n. 208. Si immediatus se solo possit delinquentem emendare, non debet delictum manifestare mediato superiori, ib. Superiores possunt peccare graviter dissimulando leves defectus subditorum, l. 3, p. 1, n. 707. Peccant graviter, si per eorum dissimulationem passim negligatur observantia alicujus Regulæ, quæ multum conferat ad disciplinam, etc., ib. Superior peccata subditi sæpe dissimulare potest ad vitanda majora mala, l. 2, n. 243. Irritare potest vota inferiorum, l. 3, p. 1, a n. 494. Non propria, n. 485.

Superiores Ordinum possunt dispensare cum sibi subditis in oratione Horarum, l. 4, n. 1233. Et iis dimissoriales dare, probabiliter etiam Novitiis, non vero sæcularibus, l. 6, p. 2, n. 2236.

Superior, si subditum a proprio Episcopo rejectum transferat ad Monasterium alterius Diœcesis, ut ab hoc Episcopo statim ordinetur, probabiliter peccat, et pœnas incurrit, n. 2193.

Superiores Regulares solos undecim casus Clementinos propria auctoritate sibi reservare possunt, n. 1662. Qui casus quomodo intelligendi sint. V. *Reservatio casuum.* Possunt audire Confessiones subditorum, etiam non habentium casus reservatos, n. 1665. In dubio, an expediat, vel an superiori licitum sit subdito concedere facultatem alteri confitendi, pro subdito stare debet, n. 1666. Quam facultatem confitendi concedere potest subdito, eam ordinarie etiam sibi dare potest, n. 1664. Absolute potest justis de causis negare facultatem petitam absolvendi a reservatis. Peccat tamen si sine justa causa difficilem se in danda licentia præbeat, n. 1599. Si Confessario ad hoc deputato neget facultatem absolvendi, et hic judicet debere concedi, potest hic pro illa vice absolvere; idem probabiliter potest etiam ad hoc non designatus, n. 1599.

Superior ordinarie peccat absolvendo aliquem a solis reservatis; potest tamen delegare inferiori potestatem absolvendi a reservato, addito onere, ut reus coram se postea compareat, n. 1599, 1639.

Superior an et quando teneatur dispensare, si possit. V. *Dispensatio.*

Superior in censura existens et vitandus censuram ferre non potest l. 7, n. 27. Superiores Religiosi subditos suos censurare possunt in quocunque loco existentes, n. 28. Etiam Novitios censurare possunt, n. 36. Quid in variis dubiis de materia Præcepti, potestate imperandi superioris, etc., resolvi debeat. V. *Dubium.*

Superiores Religionum non possunt uti notitia in sola Confessione accepta ad gubernationem subditorum; ad sui tamen in re magna gubernationem id probabilius possunt, si non inducat notitiam peccati, l. 6, p. 2, n. 1933, 177. Superior, cui pœnitens vel alius manifestavit reservatum, obligatur ad sigillum, n. 1933, 1951.

Superior Regularium debet habere approbationem ab Episcopis pro audiendis Confessionibus sæcularium, n. 1521. Litteras suorum subditorum licite aperit et legit, nisi mittantur ad superiorem majorem, l. 5, n. 300. V. *Abbas.* Superiores Ordinum, qui legunt pro stipendio, si subditis Missas præcipiant, hi tenentur eas legere ad eorum intentionem, l. 6, p. 2, n. 214. Superiores Ordinum, ad quæ circa celebrationem Missarum et earum stipendia obligentur. V. *Missa.* Superiores dantes sine causa Moniali licentiam egrediendi clausuram, incurrunt excommunicationem latæ sententiæ Papæ reservatam et privantur quibusvis officiis, dignitatibus et administrationibus, etc., l. 4, n. 72. Superior non videtur semper esse tutus in conscientia, si nude sequatur consilia et judicia probabilia suorum consiliariorum, l. 1, a n. 454. Superior censetur revocare legem, si postquam ea promulgata est, a majore parte populi non accipiatur nec observetur et ipse id sciens, taceat, n. 630. Item, si audita appellatione vel supplicatione taceat, censetur eam revocare: nisi aliunde colligeretur, quod taciturnitas esset per modum repulsæ aut indignationis, n. 640. Superiores laici non peccant imponendo leges circa Clericos, si eæ justæ sint et ab Ecclesia approbentur; alias leges eorum ordinariæ illicitæ sunt et irritæ; et eas imponentes vel exsequentes excommunicantur, n. 679. V. *Princeps.*

SUPERSTITIO.

Superstitio est falsa religio seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis. Hæc duplex est. Alia est cultus indebiti, quo verus Deus, sed modo indebito colitur; quæ diversimode committitur, v. g. si quis Deo nunc offerat cultum per cæremonias veteris Testamenti, si quis falsas proponat Reliquias, fingat miraculum, etc., quæ ex genere suo est mortalis. Alia est cultus superflui, v. g. cæremonia audiendi Missam ante solis ortum, cum certo numero, situ, ordine cereorum, etc., quæ si fiant bona intentione, ordinarie sunt tantum venialia: quod si actio, qua illa fiunt, ex se mala esset, vere forent mortalia, l. 3, p. 1, n. 7. Exempla superstitionis plura sunt, v. g. sumere aliquam potionem vel bolum ad scientiam aliquam subito acquirendam; gestare amuleta, ligaturas, etc., contra vulnera, etc., benedictiones et preces feminarum carminatricum adhibere ad morbum depellendum; nolle adire convivium, in quo sunt tredecim, facere ligaturam rei alicujus, ne vaccis lac effluat, etc., n. 27, a n. 29, l. 3, p. 2, n. 1181. Per submersionem explorare sagam, etc., est illicitum, l. 3, p. 1, a n. 37. Ex quibus superstitio cognosci possit, et in dubio, an aliquid sit superstitiosum, quid fieri licitum sit, etc. V. *Observantia vana.* A superstitione excusari potest, qui modo illicito futura se velle divinare ostendit joci causa, l. 3, p. 1, num. 8.

SUPPLETIO.

Suppletio defectuum vel errorum commissorum in confessione quomodo facienda. V. *Confessarius.* Suppletio defectuum in Extrema-Unctione quomodo facienda. V. *Extrema-Unctio.* Suppletio defectuum in Missa commissorum quomodo fieri debeat; item in dubio, an aliquid in Missa omissum sit, quid fieri debeat. V. *Complenda in Missa. Dubium.* Si Sacerdos in initio orationem omiserit, quam dicere debebat, bene facit addendo illius secretam et postcommunionem; si autem etiam secretam omiserit, videtur etiam posse omittere postcommunionem, l. 6, p. 2, n. 532. Si Sacerdos habuerit aquam pro vino, et aliquid illius in eo sumpserit, hoc deglutire potest, reliquum autem, si illi adhuc innatet particula Hostiæ consecratæ, infundere potest alteri calici, et reponere in Corporali: si autem particulam illam simul hauserit, illud quod superest, infundere potest vasi mundo postea sumendum cum prima ablutione, deinde de more vinum et aquam debet infundere, et si in publico celebret, offerre solum calicem et consecrare; quod si privatim celebret, consultius est incipere a consecratione novæ Hostiæ, quod etiam facere potest, si publice celebret, etc., l. 6, p. 2, a n. 544. Si vinum sit aliquantulum acescens, adhiberi illud sine scrupulo potest; si tamen esset ita acidum ut prudenter dubitares, an esset acerum, ordinarie alia materia substitui debet, si haberi possit a n. 535, n. 546. Suppletio defectuum et errorum in Ordinationibus, an et quando facienda. V. *Ordo.*

SUPPLICA.

In supplica apud Papam pro obtinendo Beneficio supplicans narrare debet se esse Clericum, legitime natum, esse idoneum, habere ætatem; si tamen horum expressam mentionem omittat, id valori non obest, nisi esset beneficium curatum, l. 4, n. 633. In ea exprimi debet qualitas Beneficii impetrandi, etiamsi detur Rescriptum motu proprio, quæ si vere non exprimatur, provisio ordinarie est irrita. Deinde narrari debet, quod vacet, per hæc verba:

cum vacaverit et vacet ad præsens, debetque vacatio verificari tempore Datæ, et indubitate probari posse : quod si beneficium non vacet, sicuti narratum est, gratia est nulla, a n. 634. Etiam narrari debet modus quo vacat, sub pœna nullitatis, nisi conferatur ex devolutione, quod in Gallia fieri opus non est, n. 636. Etiam exprimi debet nomen illius, per cujus cessum vel decessum vacat ; item nomen sancti istius Ecclesiæ, in qua est Beneficium ; item Diœcesis, in qua est, maxime autem nomen supplicantis sive impetrantis, n. 637. Etiam ordinarie sub pœna nullitatis supplicans narrare debet mentem vacationis, n. 638. Etiam narrare debet, si Beneficium sit reservatum vel affectum a Papa ; item causam amotionis, si petat idem Beneficium. Quod si petat Parochialem, eo quod in ejus provisione non esset observata forma *Trid.* et *Pii V* satis est, si hoc narret, n. 639. Si alicui tertio ejus certum competat Beneficii per collationem, electionem, præsentationem, id narrare debet ; item, si alter sit in possessione Beneficii saltem colorata et solo etiam facto, id ordinarie narrare debet, maxime si illud detenuisset per annum, nisi jam dimisisset, n. 640. Etiam narrare debet litem de Beneficio ; item, si impetrare volens possideat sine titulo vel per intrusionem, n. 641. Etiam narrare debet, si habeat aliud Beneficium, etiam tenue, et addere debet, an sit curatum, item an habeat pensionem in titulum, et quando ratione paupertatis petit aliud Beneficium, quale habeat patrimonium ; item, an habeat præstimonium, etc., n. 642. Etiam exprimere debet valorem Beneficiorum, quæ vult simul habere. In Hispania, Gallia, et Germania tamen sufficit exprimere, non excedere valorem 24 Ducatorum secundum communem æstimationem, n. 643. Si promiserit resignare Beneficium præhabitum, promissionis hujus probabiliter mentionem facere debet, n. 644. Etiam narrare debet, si habeat aliquam Dignitatem ; item, si pluries fuerit dispensatus in ordine ad idem Beneficium. Quod si gratia motu proprio concedatur, non est opus, ut mentionem faciat de Beneficiis obtentis, n. 645. Etiam narrare debet sub pœna nullitatis, si aliquod Ecclesiæ statutum obstet impetrationi apud Papam n. 646. Si aliquid supplicæ inferat non faciens ad substantiam rei, nec attingens causam gratiæ, licet hoc falso exprimat, probabilius non vitiat Rescriptum, n. 647. Si impetrare velit per Rescriptum in forma gratiosa, debet mittere testimonium idoneitatis dandum ab Episcopo originis, quod non requiritur, si Rescriptum detur in forma *Dignum*, n. 648. Hæc dicta requiruntur, quando Beneficium a Papa impetratur, non, si ab Ordinario, n. 649. Si quis supplicarit pro habendo Beneficio tanquam vacante per mortem, cum possessor adhuc viveret, impetratio est irrita, n. 651. Si plura impediant gratiam obtinendam sufficit, per se loquendo, singula per diversas supplicas narrari, et per diversa Rescripta dispensari, nisi gravitas unius augeatur per alterum, vel non satis explicari possit sine altero, ib. In supplica pro dispensatione non necessario debet fieri mentio dispensationis antehac in eadem materia negatæ, dispensationis autem ad eumdem finem obtentæ probabiliter mentio fieri debet, l. 1, n. 811.

Supplica quando sit sub vel obreptitia, et quid tunc operetur, V. *Rescriptum*, *Dispensatio*, *Clausula.* Error in supplica commissus quando quomodo corrigendus, V. *Error.*

In supplica ad Pœnitentiam non est opus exprimere vera nomina oratorum, sed potest dici Titius, Caia, etc. Nec opus est exprimere Diœcesim vel locum originis ipsorum, sed satis est, si petat Rescriptum dirigi, v. g. Coloniam ad Patrem N. qui tradet oratori, et orator eliget Confessarium, qui exsequatur, l. 6, p. 1, n. 953.

Supplicans, si interea, urgente præcepto confiteatur et absolvatur ab habente potestatem etiam in reservata et censuras, potest cum rationabili causa expectare ad quodcunque tempus, et tum eligere, qui secum dispenset, n. 959.

SUPPRESSIO BENEFICII.

Suppressio Beneficii est extinctio Tituli, per quam Beneficium desinit, quæ potest esse temporalis vel perpetua, l. 4, n. 295. Ea requirit causam necessariam, quæ probanda est ; item solemnitates, etc., ib. Supprimere non potest alius Episcopo inferior, nisi per viam unionis, ib.

SURDASTER, SURDUS.

Surdaster, id est, qui non est plane surdus, sed graviter audiens vel altera tantum aure surdus est, non est irregularis, et ordinari potest, surdus autem probabilius est irregularis, l. 7, n. 502.

Surdus absolvi debet, si unum aut alterum peccatum indicaverit, si omnia explicare non possit ; nisi scripto ea exhibere possit, lib. 6 par. 2, n. 1140. Surdis suadendum, ut confiteantur scripto, n. 1165. Surdo et muto a nativitate Communio dari potest ; si sciat hunc cibum a profano distinguere, non vero si simul etiam a nativitate cæcus fuerit, l. 6, p. 1, n. 487, 663. V. *Homo.*

SURROGATIO.

Surrogatio est, si unus collitigantium, vel aliquis tertius in jura vel ad jus, quod forsitan alteri in dicto Beneficio competit, surrogetur, etc., l. 4, a n. 534. Ea conceditur, ut lites amputentur, et ne Beneficia diu vacent, n. 536. Per surrogationem nemini fit injuria, et surrogatus continuat possessionem, quam habuit defunctus, nisi tertius aliquis interea possessionem ceperit, n. 537. Surrogatio dari solet superstiti collitiganti vel ex reservatione, vel ex lite ipsa, n. 538. Ad eam prærequiritur lis legitime introducta, etc., n. 541. Ea fieri potest a Papa, etiam, ubi lis fuit super solo possessorio, quæ tamen non impedit Ordinarium vel Patronum, quominus provideat, etc., n. 542. Si unus collitigantium moriatur, superstes etiam ab Ordinario surrogari potest, n. 548. A surrogatione excluditur intrusus ; item, qui Beneficium viventis impetravit, ut eo mortuo facilius subrogaretur ; item, si lite pendente moriatur ille, qui per trienium pacifice possederat, collitigans subrogari non potest, etc., a n. 543. Ad eam obtinendam nullum tempus collitiganti est præscriptum, n. 545. Si ea concessa sit alicui tertio, et collitigans eam petat infra mensem ab impetratione vel concessione facta tertio, hæc tertio facta redditur nulla, ib. Ea etiam datur ad possessionem, quod si fiat, dicitur surrogatio gratiosa quæ magnam vim habet, etc., a n. 546. Si exsecutori demandetur, ut surroget, dicitur rigorosa, quæ pluribus indiget, n. 547. Regula de surrogandis non est ubique in usu, num. 549.

SUSCEPTIO PROPRIÆ PROLIS.

Susceptio vel baptizatio propriæ prolis extra casum necessitatis probabiliter non impedit usum Matrimo-

nii contracti. Oppositum tamen est commune, l. 6, p. 1, n. 358.

SUSCEPTIO SACRAMENTORUM.

Susceptio valida Sacramentorum in adultis ratione utentibus requirit intentionem percipiendi Sacramentum; in reliquis sufficit intentio Christi et Ecclesiæ, l. 6, p. 1, n. 163. Etiam prærequit Baptismum, n. 165. Ad eam non sufficit consensus pure indirectus, sive in causa, n. 166. Qualem intentionem requirat. V. *Intentio*. Non requirit fidem vel probitatem (excepto Sacramento Pœnitentiæ), n. 184. Ut sit licita, et cum fructu fiat, ad Baptismum et Pœnitentiam præter voluntatem sumendi, requiritur dispositio fidei, spei et attritionis, ad reliqua Sacramenta status gratiæ, a n. 185. Suscipiens magis dispositus majorem fructum consequitur, n. 185. Suscipiens debet esse liber ab omni excommunicatione et interdicto personali, et respectu Ordinum aut primæ Tonsuræ ab irregularitate, n. 192. Non necessario in eo requiritur actualis devotio, n. 193. Sacramentum conficiens in mortali, probabilius, per se loquendo, peccat mortaliter, sicuti et suscipiens Sacramentum vivorum, l. 6, p. 2, n. 1108. Suscipiens cum obice, per se loquendo peccat mortaliter, l. 6, p. 1, a n. 194. Suscipiens si sit in gratia ante plene susceptum Sacramentum, non peccat mortaliter, sicuti nec conficiens ante plenum confectum, n. 196. Suscipiens cum veniali tantum habituali, nullo modo peccat, per se loquendo; cum actuali veniali, vel cum complacentia ad veniale, non peccat mortaliter, sed probabilius venialiter, n. 208, 522. Suscipiens vel petens extra necessitatem a Ministro indigno non tolerato; item a Ministro tolerato, quem prævidet indigne ministraturum, peccat, n. 209. V. *Minister Sacramentorum*. Suscipiens non tenetur inquirere in probitatem vel mores Ministri, sed debet illum censere bonum, quandiu non est probatus malus, n. 216. In receptione Sacramenti sine necessitate sequens sententiam tantum probabilem, vel etiam probabiliorem aut probabilissimam, relicta tutiore, quando agitur de valore Sacramenti, peccat graviter, a n. 104. Suscipiens Eucharistiam. V. *Eucharistiæ Sacramentum*.

SUSPENSIO, SUSPENSUS.

Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas prohibetur exercere, l. 7, n. 395. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuram, ib. Suspensio alia fertur ad certum tempus, alia absolute seu indefinite. Alia est ab officio; alia est a Beneficio; alia ab utroque simul ib. Suspensio ab officio vel est a toto, vel a parte tantum. A Beneficio vel est absoluta, vel a quibusdam tantum functionibus ejus ratione competentibus, ib. Suspensio est odiosa, ideoque non amplius extendenda, quam verba ejus proprie significent, ib. Ordinarie debet ferri scripto; hinc si Prælatus sacerdoti dicat : suspendo te, v. g. a celebratione, videtur esse tantum prohibitio, non censura, ib. Non debet ferri ob culpam alienam, n. 396. Aliquando est pura pœna, si scilicet ad certum tempus feratur ob culpam præteritam, quo evoluto absque absolutione cessat : aliquando est censura, si feratur, ut medicina propter contumaciam præsentem corrigendam, et tum indiget absolutione, n. 402.

Suspensiones Juris in particulari plures ab executione Ordinum incurrunt, v. g. Clerici recipientes Ordines sacros ab alieno vel proprio Episcopo in aliena Diœcesi; vel sine ætate legitima, aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post Matrimonium ratum, nisi fecerint absque dolo, l. 7, n. 403. Etiam probabilius eam incurrunt, promoti ad sacros Ordines absque titulo sufficiente, vel accepto patrimonio cum onere redonandi, n. 404. Eam non incurrit suscipiens Ordines ante Confirmationem; Ordinatus autem sine Tonsura probabiliter eam incurrit, n. 406. Eam etiam per mensem ab ingressu Ecclesiæ incurrunt excommunicantes, suspendentes aut interdicentes sine scriptura et causæ expressione, nisi sit Prælatus Regularis. Item eam per biennium a Beneficiis incurrunt Clerici scienter eligentes Episcopum vel Parochum indignum. Item, suspensionem ab Ordinibus incurrunt Ordinans et Ordinatus simoniace, n. 403, l. 3, p. 1, a n. 217. Eam etiam incurrunt Parochi vel alii Sacerdotes jungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia, l. 6, p. 3, n. 766, l. 7, n. 403. Eam etiam incurrunt gravantes Ecclesias sibi commissas alienis debitis; item occupantes bona et census Ecclesiæ, Beneficii vel alterius loci pii; item sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum vel acceptantes, raptores et præbentes auxilium, item disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum de Immaculata Conceptione B. Virginis, l. 7, n. 403. Etiam eam incurrunt visitantes, acceptantes pecuniam vel munera, si sint Episcopi, ab ingressu Ecclesiæ, ab officio autem et Beneficio, si sint Episcopo inferiores, usque dum reddant duplum, ib. Etiam eam incurrit Judex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit injuriam parti litiganti, ib. Etiam eam incurrunt Religiosi apostatæ recipientes Ordines in apostasia; admittentes ad professionem ante annum probationis peractum; non utentes habitu et vestitu, modo sibi præscripto; introducentes mulieres in Monasteria, ibid. Eam etiam incurrit Episcopus a Pontificalibus per annum Ordinans non subditum; Ordinans autem invitum, a celebratione per annum. Eam non incurrit Episcopus Pontificalia exercens in aliqua Diœcesi bona fide vel inadvertenter. Eam incurrit Episcopus admittens resignationes contra formam præscriptam; item intrans Monasteria Monialium sine necessitate, n. 403, 405. Eam ab officio et beneficio ipso facto non incurrit Simoniacus in Beneficio, l. 3, p. 1, n. 216. Suspensiones quæ sunt ab homine, si graves sint, requirunt culpam mortalem; potest tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu, v, g. eligendi l. 7, n. 403.

Suspensus exercens actum per suspensionem prohibitum, peccat mortaliter, nisi parvitas materiæ excuset, vel ipse toleratus sit, et ab aliis requiratur, l. 7, n. 395. Suspensus potest conferre Sacramenta requisitus, ipse tamen non potest se ad hoc ingerere, l. 9, p. 1, n. 215. Suspensus in necessitate licite communicat, qui, si possit, tenetur confiteri non reservata, et sic indirecte absolvi a reservatis, l. 8, p. 1, n. 538. Suspensus non toleratus invalide absolvit, l. 7, n. 395. Suspensus absolute privatur omni exercitio ratione officii proveniente; suspensus vero a parte Beneficii determinata, v. g. ab Ordine tantum vel jurisdictione, privatur tantum illius officii functionibus, ib. Suspensus ab Ordine valide exercet actus, qui sunt solius jurisdictionis, vel Ordinem non requirunt. Non videtur suspendi a Beneficio; a fructibus tamen ejus indirecte suspenditur, n. 395, 400. Suspensus ab Ordine inferiore, hoc ipso proba-

biliter non suspenditur a superiore, n. 398. Ab exercitio Ordinis non est suspensus a jure eligendi, n. 401. Ab aliquo Ordine, non potest promoveri ad Beneficium requirens usum talis Ordinis, etc., l. 4, n. 778. Suspensus ab officio simpliciter, probabiliter non est suspensus a Beneficio vel fructibus ejus, l. 7, n. 397. Ab officio tantum particulari, potest promoveri ad Beneficium super alio officio fundatum : idem applicari debet suspenso a Beneficio, l. 4, n. 778. A Beneficio, non est suspensus a jure eligendi, præsentandi, Beneficium conferendi, l. 7, n. 485. Ab omni officio et Beneficio, promoveri non potest ad Dignitates vel Beneficia Ecclesiastica; promotio tamen ejus etiam probabiliter non est ipso jure irrita, sed irritanda, uti et si suspensus ab omni officio tantum promoveatur ad Beneficium curatum vel simplex, l. 4, n. 778, l. 7, n. 399. Suspensus absolute intelligitur ab officio et Beneficio vel Ordine, nisi aliunde aliud constet, ib. Suspenso Capitulo vel Conventu non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ib. Suspensus per annum probabilius non tenetur suspensione ultimo die anni Bissextilis, n. 402.

SUSPICIO TEMERARIA.

Suspicio temeraria est, quæ sufficientibus indiciis destituitur, videtur ex genere suo esse tantum veniale, maxime si procedat ex errore intellectus, quo indicia ut sufficientia apprehenduntur : si vero ex malevolentia in suspicione gravi persistatur, probabiliter erit mortale. Item, si adsit gravis temeritas, l. 3, p. 2, a n. 1175. Discernitur a Judicio firmo, quod tale habens interrogatus, an rem pro certo habeat, respondeat sibi rem certam aut fere certam videri; habens autem suspicionem respondeat, se non esse moraliter certum, sed facile posse falli, ib. Varia sunt motiva eam cavendi, n. 1189. Ratione illius non debetur alia restitutio, quam ut hæc deponatur, n. 1239. *Judicium Temerarium, Temerarium.*

SUSTENTATIO CONGRUA BENEFICIATI.

Sustentatio honesta et congrua Clerici Beneficiati censetur, quæ necessaria est ad status et familiæ sustentationem secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis et regionis, in qua habitat, l. 4, n. 904, 1355. Honestæ et congruæ sustentationis nomine veniunt omnia ad se et familiam suam sustentandam necessaria, uti sunt cibus, potus, vestitus, habitatio medicinæ, hospitalis non tantum pauperum peregrinorum, sed etiam urbanorum, eleemosynæ, ordinaria donaria, honestæ recreationes, etc., ibid. V. *Clericus.*

SUSURRATIO.

Susurratio est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis, quam susurro per se sublatam tenetur restituere, l. 5, n. 303. Si susurratio differt specie a detractione, l. 8, p. 2, num. 1110.

SUTOR.

Sutor peccat, si juret se tali die opus perfecturum, quod scit (vel dubitat) non futurum; item, si plus materiæ exigat quam necessarium sit; item si diem festum sine gravi causa violet per se, vel per famulos suos, etc., l. 4, n. 1539.

SYMBOLUM APOSTOLORUM.

Symbolum S. Athanasii in choro laudabilius recitatur stando, l. 6, p. 2, n. 2035, D. 166. Symbolum sive *Credo*, quando dicatur in Missa. V. *Gloria.*

SYNODUS COLONIENSIS.

Synodus Coloniensis prohibet Curatis et Vicecuratis in conviviis nuptialibus choreas agere, invitos adhortari, ut liberaliter contribuant conjugibus, etc., l. 6, p. 3, n. 510.

SYNONIMA.

Synonima mutatio verborum, an invalidet formam Sacramenti. V. *Substitutio.*

T

TABACUM.

Tabaci cujuscunque usus ante Missam et Communionem indecens est, l. 6, p. 2, n. 560. Probabiliter tamen non frangit jejunium, l. 3, p. 2, n. 1295, l. 6, p. 1, n. 550, a n. 569. V. *Jejunium ante Communionem.*

Tabellio. V. *Notarius.*

TABERNACULUM SS. SACRAMENTI.

In Tabernaculo SS. Sacramenti non sunt retinendæ Reliquiæ, nec vasa sacrorum oleorum, nec aliud, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 23. Illud in Cathedralibus non debet esse in Altari majori, D. 24. Ante ostiolum ejus non est retinendum vas florum vel quid simile, sed collocandum in humiliori et decentiori loco, D. 25. Claves ejus cui committi possint. V. *Clavis Tabernaculi.*

TACITURNITAS.

Taciturnitas, per se loquendo, est aliquid indifferens ad consensum et dissensum, l. 6, p. 2, n. 272. Filius vel filia omni metu secluso tacens, dum parens nomine ipsius Matrimonium contrahit, vel contraxisse audit, præsumitur consentire, quæ præsumptio pro foro conscientiæ locum non habet si dicat se non consensisse, vel ob reverentiam parentis tacuisse, ib. Tacens censetur consentire, si agatur de ejus commodo et favore, non autem si de incommodo vel præjudicio ; item, si det signum consensus interni; item, si alias negare vel contradicere deberet, ib.

TACTUS.

Tactus turpes seu impudici qualia sint peccata. V. *Luxuria.*

Tactus impudici an et qui liceant inter conjuges. V. *Conjugium.*

Tactus impudici an liceant inter sponsos. V. *Sponsi.*

TEMERARIUM.

Temerarium est, ex indiciis secundum se indifferentibus, aut raro cum aliquo effectu conjunctis, effectum talem colligere, l. 3, p. 2, num. 1179. Temerarium est ex nomine baptismali conjicere, an aliquis sit probus vel improbus, fidelis vel infidelis, etc., num. 1181, item ex sola deformitate corporis suspicari morale vitium alicujus, n. 1182. Item si quis emat venenum, et non a te, nec ad te spectet impedire damnum, quod inde oriri potest, suspicari illud emi ad nocendum; e contra si a te emat vel ad te spectet impedire damna, quæ inde oriri possunt, potes timere et suspicari malum animum,

quantum necesse est ad impediendum malum, quod tibi vel alteri inde oriri posset, 1183. An sit temerarium credere, quod unus affirmat, ex circumstantiis illius, qui et de quo affirmat colligi præcipue debet; si enim affirmans non sit nimis liber in loquendo, nec male affectus illi, de quo affirmat, non est temerarium credere, etc., n. 1184. Temerarium est saltem in Germania, mulierem conjugatam judicare esse adulteram, eo quod inebriare se soleat, n. 1185. Item, judicare esse furem illum, qui rem alterius accepit modo non insueto, ut alii solent vicini, opifices, etc., quod si modo insueto eam acceperit, præsumi potest esse fur, etc., l. 3, p. 2, n. 1186. V. *Judicium temerarium.*

Templum. V. *Ecclesia.*

TEMPUS A LEGE PRÆSCRIPTUM.

Tempus a lege præscriptum vel connotatum in variis materiis, v. g. in jejunio a 12 noctis pro Communione; in abstinentia a carnibus et lectione Horarum a 12 ad 12 noctis, etc., non intelligitur *præter propter*, sed de momento ad momentum, non mathematice, sed Ecclesiastice, id est, sicuti ex voluntate vel consuetudine Ecclesiæ designatur per Kalendaria approbata, vel per horologia communiter bene regulata, l. 1, a n. 682. Quod si lex nullum tempus præscribat, intelligitur tempus præsens, sive primum, quo lex impleri commode potest, nisi circumstantiæ aliud indicent, n. 587.

TEMPORA MATRIMONII.

Tempora Matrimonii contrahendi in Ecclesia recte observantur, l. 6, p. 3, n. 15. Quando tempus feriarum, quo prohibentur nuptiarum solemnitates, incipiat et desinat, V. *Impedimenta Matrimonii.*

TEMPORA ORDINATIONUM.

Tempora Ordinationum sive Ordinum Majorum, sunt dies Sabbati quatuor Temporum; item Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ sanctæ; Minorum dies Dominici vel Festa duplicia; item feria 6 Vesperæ ante Sabbatum; item dies Mercurii et Veneris 4 Temporum, l. 6, p. 2, n. 2214 a n. 2289. Ex variis causis in temporibus Ordinationum ordinarie tamen tantum in interstitiis Ordinum ab Episcopo ordinandi dispensari potest, a n. 2296. In utrisque vero a Nuntio Apostolico cum arctatis, non quomodocunque, sed Beneficio, n. 2298. Tempora illa non observantes varias pœnas incurrunt, n. 2302. Extra statuta tempora ordinari possunt, sine servatis interstitiis, Religiosi Societatis Jesu et Ordinum illorum, quibus ante Tridentinum id licuit, n. 2304.

TEMPUS AD PRÆSCRIBENDUM.

Tempus in Jure aliud dicitur *breve*, quod est infra 10 annos; aliud *longum*, quod inter præsentes est saltem 10, inter absentes saltem 20 annorum; aliud *longissimum*, quod est saltem 30 annorum, l. 3, p. 2, n. 519. Tempus immemoriale dicitur, cujus nescitur initium, quod saltem 100 annos requirit, n. 520. Si ad præscriptiones v. g. 10 annorum certum tempus requiratur, probabilius numerari debet a die ad diem inceptum, et non a momento ad momentum, n. 521. Plus temporis requiritur ad præscribendum contra unam, quam contra aliam personam : hinc si fiat mutatio personarum, tempus computari debet respective ad utramque illam personam, n. 528. Ad præscriptionem rerum mobilium ad privatos spectantium sufficiunt cum certo titulo 3 anni, etc., n. 529. Ad præscriptionem immobilium cum titulo requiruntur inter præsentes 10 inter absentes 20 anni, etc., n. 530. Ad præscriptionem rei furtivæ vel vi possessæ, nisi redierit ad dominum, vel fur sit factus hæres domini (tum enim utrinque aliter loquendo est) ordinario tempore non præscribitur, sed ut præscribatur domino ignorante, requiruntur 30 anni, domino sciente et non contradicente, 10 inter præsentes, et 20 inter absentes, n. 531. Ad præscriptionem immobilium Ecclesiæ Romanæ requiruntur 100 anni, exceptis bonis in pœnam hæresis ad Romanam Ecclesiam devolutis, etc., n. 533. Ad præscriptionem immobilium contra inferiores Ecclesias et pia loca requiruntur 40 anni. Contra Ordinem S. Benedicti et S. Salvatoris 60. Contra Ordinem Cisterciensem et S. Bernardi in Germania, item Mendicantium et cum eis privilegia participantium, 100 anni, n. 534. Ad præscriptionem bonorum quæ Principi ut privato competunt, item bonorum patrimonialium Clericorum, etc., idem tempus requiritur, quod ad præscriptionem privatorum bonorum, n. 535. Ad præscriptionem bonorum etiam mobilium fisco sæculari propter delictum addictorum, et per sententiam Judicis incorporatorum, 40 anni, etc., ibid. Ad præscriptionem fundorum dotalium rei, quæ primogenituræ vel fidei commisso est alligata, legati rei certæ, bonorum filiifamilias *longissimum* tempus, quod in ultimo tantum incipit post egressum filii e patria potestate, n. 536. Ad præscriptionem servitutum, Jurium, etc., si habeant actus discontinuos et raros, tempus *immemoriale*, n. 537. Ad præscriptionem servitutis personalis, si quis bona fide, etiam sine titulo se gesserit ut liberum, 20 anni, servitutis autem realis inter præsentes, 10 et 20 inter absentes, n. 538. Ad præscriptionem debitorum quorumcunque, et actionum, quibus illa exigi poterant, 30 anni, n. 539. Ad præscriptionem contra actionem *redhibitoriam*, qua emptor intra 6 menses rescissa emptione reddere potest rem propter vitium, quod si scivisset, non fuisset empturus, 6 menses; contra actionem autem *quanti minoris*, quæ competit intra annum illi, qui cognito rei vitio empturus quidem fuisset, sed non tanti, annus unus, n. 540. Contra accusationem criminalem, quæ ordinatur ad punitionem delicti, 20 anni, etc., n. 541. Contra Legem Civilem 10 anni; contra Canonicam probabilius 40, si vero simul contra Ecclesiam, 40, cum bona fide, sique esset Ecclesia Romana aut Corona Regni, 100, si autem jus adhuc resisteret, tempus *immemorabile* requireretur, n. 542. Ad præscriptionem rei non aptæ præscribi tempore *immemoriali* quasi præscribitur, n. 543. Ad præscriptionem in possessione pacifica Beneficii Ecclesiastici cum titulo 3 anni, si sine simoniaco ingressu et non intrusus quiete illud possederit, n. 344. V. *Præscriptio.*

Tempus recitandi Horas. V. *Horæ Canonicæ.*

Tempus recitandi Matutinum. V. *Matutinum.*

Tempus restitutionis. V. *Restitutio, Dilatio restitutionis.*

TENTATIO, TENTATUS.

Tentationis tempore duo maxime observanda sunt: 1. Nihil tum deliberandum vel innovandum circa bona proposita. 2. Profunde agnoscenda sunt, quod Deus te tractet, ut mereris : quod amanti animæ satis sit Deum sic velle, etc., l. 6, p. 2, n. 1905. V.

in titulo *Confessarius*, Confessarius hominis variis tribulationibus agitati.

TENTATIO DEI.

Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis explorat aliquam perfectionem divinam. Ea duplex est : alia est *formalis*, quando quia expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit, v. g. petendo miraculum, quo patefiat Fidem Catholicam esse veram ; item dando se præcipitem ex turri, ut experiatur, an Deus sit misericors eum eripiendo a læsione, etc. Hæc ex genere suo est mortale. Alia est *implicita* vel *interpretativa*, quando quis, etsi expresse non intendat Deum tentare, id tamen petit vel agit, quod ex natura sua ei deferri videtur, v. g. si quis se committat periculo, a quo vel nullo modo, vel vix possit eripi, nisi miraculose ; si petat, ut Deus voluntatem suam aliquo miraculo ostendat ; si absque justa causa se offerat ad Martyrium, etc. Hæc plerumque est tantum venialis; imo sæpe nullum peccatum, si justa causa adsit, l. 3, p. 1, a n. 45.

TESTAMENTUM.

Testamentum est voluntatis justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum dicta hæredis institutione. Hoc duplex est, aliud est *in scriptis*, seu *clausum*, quod testator sive sua, sive alterius manu scriptum septem testibus idoneis ad id rogatis et vocatis coram offert, profitendo id esse suum testamentum, dein sua, si possit, alioquin octavi testis manu subscribit, quod etiam singuli alii testes faciunt, simul apponendo sigillum. Aliud est *nuncupativum*, quod requirit tantum, ut septem testes idonei convocati audiant et intelligant testatoris voluntatem coram eis scripto vel voce articulata prolatam et ut tale etiam valet, si sine debita solemnitate factum sit et dubitetur an testator voluerit conficere clausum, an apertum, l. 3, p. 2, n. 1118. Ad causas profanas factum apud rusticanos sufficiunt 5 testes, si plures haberi non possint, nec subscriptione opus est, si litterati non sint, ib. Tempore pestis sufficit, si septem testes singuli separatim adhibeantur et probabiliter duo vel tres testes sufficiunt, inter quos etiam femina et Notarius ipse (si non sit consanguineus, vel affinis defuncti) esse potest ; nec opus est, ut sint rogati, etc., imo probabiliter sufficit, ut nuncupativum sit, si Parochus coram uno teste scribat, ib. Ad pias causas factum cum duobus testibus etiam validum est in foro externo et in foro conscientiæ sufficit scriptura, nutus, vel aliud signum testatoris sine ullo teste, n. 1118, a n. 1130. In testamento ad pias causas non est necessaria hæredis institutio ; et licet morte interveniente non fuerit absolutum, validum tamen est quoad legata pia in eo expressa, ib. Factum principaliter ad causas pias sine solemnitatibus etiam validum est, saltem in foro conscientiæ, quoad legata profana, n. 720, 1118. Factum ad causas pias non solemne, revocat aliud solemne quamvis mentionem hujus non faciat, n. 1118. Testamentum sine solemnitatibus a jure civili requisitis factum ad causas non pias, invalidum est in foro externo quoad legata non pia, in foro autem interno probabiliter est validum et obligat, si constet de voluntate testatoris, non possunt tamen quibus per testamentum tale aliquid relictum est, uti occulta compensatione, quod dictum est ex *Busemb.* a n. 716 et 1119. V. *Hæres*. Testari de bonis suis libere possunt omnes homines, nisi naturali vel positivo jure prohibeantur. Naturali autem prohibentur infames, furiosi, amentes, nisi lucida intervalla habeant, vel in una tantum materia delirent et non in aliis. Positivo autem, surdus simul et mutus a nativitate, prodigus, servus, usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis (si ante Clericatum advenerint) impubes, captivus apud hostem, damnatus ad metalla, si bona ejus confiscentur, professus Religionem, a n. 1153. V. *Religiosus*.

Testamentum Novitii vel Clerici factum sine solemnitatibus ad causas non pias, probabiliter est validum, n. 1110, 1153. Ad testamentum militis sufficiunt duo testes non rogati, etiam inidonei, modo non sint impuberes, nec cæci vel servi ; imo probabiliter nec hi requiruntur ; sed jure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) sufficit solus nutus. Potest etiam miles plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere, etc., ib. Testari, an et de quibus possit Clericus. V. *Clericus*. Testamentum usurarii est ipso jure irritum, nisi ante mortem restituerit, n. 845. Testamentum valide fit ab excommunicato vitando, l. 7, n. 213. Ejus confectio tam activa quam passiva interdicitur hæreticis, eorumque fautoribus, percutientibus et insequentibus Cardinalem; Reis læsæ Majestatis; usurariis manifestis, nisi cautionem præstent, ib. Promittens testari pro aliquo, si intestatus decedat, alter probabilius nihil retinere potest, nec occulta compensatione uti, l. 3, p. 2, n. 1120. Amisso originali testamento fingere novum est illicitum, a n. 1123. Exsecutores testamenti qui, etc. V. *Exsecutores testamenti*. Testatoris obligationes præsertim reales onerant communiter hæredem, n. 1169. De fraude in testamento dubitans. V. *Fraus*. In dubio quis legatarius, quid legatum sit, etc., quid fieri debeat ; item dispositiones ad pias causas. V. *Legatum*. Quando in testamento ponitur hæc clausula : *si sine liberis accessero, volo ut prædium cedat Ecclesiæ ;* si testatori nascatur proles posthuma, sed solum semestris vel octomestris, quæ statim moriatur, prædium illud debetur Ecclesiæ, n. 1138. Quando aliquis constituitur hæres sub hac clausula : *ut si moriatur absque prole legitima, bona redeant ad amicos ;* si illa profiteatur in Monasterio, hæreditas Monasterio relinqui potest in perpetuum, nisi substitutio facta sit in aliam causam piam, n. 1139. Quando alicui fit legatum sub hac clausula : *lego illi* 200, *si nubat ; si autem ingrediatur Religionem, lego* 100, si illa Religionem ingrediatur et testator ideo legaverit 200, ut eam absterreret a Religione, conditio habetur pro non adjecta et debentur illi 200, si autem ideo legaverit, quia maritanda eget majori dote, debentur tantum 100, a n. 1140. V. *Legatum*. Quando testator relinquit, ut pro anima sua celebrentur, v. g. 100 Missæ, absque assignatione certæ eleemosynæ pro illis, congrua aliqua non ab hæredibus, sed ab Episcopo præscribi debet, l. 6, p. 2, n. 78, 93. Si testator assignatis, v. g. 100 florenis, voluerit fundari in perpetuum per se Missam anniversariam et Missæ illis 100 florenis respondentes statim per errorem v. g. Præsidis in Monasterio legantur, hæres non tenetur, si citra suam causam error accidit, eas solvere ; quod si faciat, nihilominus tenetur anniversarium instituere, n. 151. Obligatus pro testatore singulis annis curare Missam, si id pluribus annis non potuerit, non videtur teneri

postea supplere, si possit, n. 152. V. *Missa*. Absque testamento et hæredibus morientis bona cujus sint. V. *Bona*.

TESTIMONIALES PRO ORDINANDIS.

Testimoniales de natalibus, ætate, vita, moribus afferre debet Ordinandus et Tonsurandus, l. 6, p. 2, n. 2250. Eas dare potest Parochus, Magister scholæ, Ordinarius, Episcopus originis, domicilii, a n. 2250. Iis non indiget dimissus ab Episcopo suæ originis, n. 2253. Regularibus eas non dat Episcopus, sed Superior Regularis, n. 2255. Qui amisit Testimonium Tonsuræ, si juret se tonsuratum, admitti potest ad Ordines, n. 2256. Qui testimonium ætatis e libro baptismali habere non potest, ei sufficit testimonium parentum, etc., n. 2312. V. *Ordo*.

TESTIS.

Testes duo omni exceptione majores requiruntur ad legitimam et plenam in judicio probationem, qui testari debent, se sensu externo percepisse id, de quo testatur et de eodem facto vel crimine cum iisdem circumstantiis deponere, l. 4, n. 1514. Plures testari non possunt: 1. Servi, nisi alia probatio desit ad eruendam veritatem. 2. Mulieres, nisi in re, quæ nonnisi per mulieres cognosci possit; imo Jus civile mulieres, etiam in causa criminali, admittit, maxime pro testamento. 3. Minores 20 annis in criminalibus; in civilibus autem impuberes; hi tamen facti puberes testari possunt de iis, quæ in ætate pupillari viderunt. 4. Infames tam jure, quam facto. 5. Personæ viles et pauperes; quod si pauperes sint bonæ famæ, qui prudenter non timentur habere venalem fidem, pro testibus admittuntur. 6. Furiosi et amentes, nisi de illis, quæ in lucidis intervallis gesta sunt. 7. Ebrii de iis, quæ in ebrietate contigerunt. 8. Hæretici pro hæretico contra Catholicum, quod in Germania non observatur: in qua tamen illi contra Catholicum Sacerdotem vel Religiosum, præsertim, si hi accusentur criminaliter, pro testibus admitti non debent: quod si hæreticus litiget contra hæreticum, hæreticus testari potest; uti et pro Catholico contra alium hæreticum. 9. Sanguine juncti, nisi in causis civilibus non arduis, etc. 10. Patres, matres, fratres, qui tamen multis testari possunt. 11. Patrini, qui tamen probabilius testari possunt pro eo, quem e Baptismo levaverunt. 12. Clerici testari non debent contra Clericum in causa criminali et in foro quidem sæculari sine licentia Episcopi valide, sed illicite testantur, in foro Ecclesiastico etiam licite testari possunt. 13. Laicus in causa criminali contra Clericum, nisi crimen ex natura sua non possit per solos Clericos probari. 14. Religiosus in causa sanguinis ad condemnandum, item peccat si testetur in testamentis sæcularium factis ad causas pure sæculares, sine licentia Superioris: in multis aliis licite testari potest. 15. Laicus sæcularis contra Religiosum, nisi crimen hujus occultum aliter probari non possit. 16. Domestici, qui in pluribus tamen testari possunt, v. g. si veritas melius per eos, quam per alios comperiri possint, etc. 17. Inimici. 18. Perjuri. 19. Socii criminis, etc., l. 4, a n. 1514. Idem non potest esse accusator et testis, nisi in rebus levis momenti, aut si agatur de peccato impediendo, etc., n. 1516. Testis communiter debet addere juramentum, n. 1518. Debet testari de re sibi nota et si ex testimonio commodum aliquod habeat, illi ordinarie nihil est deferendum, n. 1520. In causis non judicialibus et præjudicialibus alteri sufficit ad plenam probationem testimonium unius viri, de quo nulla suspicio sit perniciosi mendacii, n. 1517. Testari nullus tenetur, nisi ex caritate vel ex præcepto. Etiam legitime juridice interrogatus in pluribus casibus testari non tenetur, v. g. si rem sciat ex Confessione; si acceperit sub secreto naturali; nisi necessarium esset ad magnum Reipublicæ vel proximi malum avertendum, etc., n. 1514. Qui a judice ad testimonium dandum citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit, secundum communem tenetur ad restitutionem damni ex testimonii defectu causati; contrarium tamen etiam non est improbabile; ib. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit causa efficax damni, tenetur ad impediendum et reparandum omne damnum, quod ex eo causatur. Item tenetur revocari cum pari suo damno et periculo vitæ, si reus de ea periclitetur et putet revocando se aliquid effecturum, ib. Testis peccat, si affirmet, quod ignorat; si veritatem, quam debebat celare, aperiat; si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari, si Judici interroganti non obediat; si pretium pro dicenda veritate accipiet, ib. Testis in causa sanguinis, effectu secuto, est irregularis, l. 7, n. 524. Testes contra Matrimonium contractum admitti possunt illi, qui illud accusare possunt; debent tamen, per se loquendo voce præsentes exponere de impedimento, l. 6, p. 3, n. 36. V. *Accusator*.

Testes quicunque sufficiunt, quando agitur de valore Matrimonii, e contra, quando agitur pro invaliditate illius, quamvis rati, tantum, secundum communem, requiruntur testes omni exceptione majores, circa quorum testimonia plura observanda sunt, n. 273. Testes pro publicitate Matrimonii ad minimum duo debent esse et Parochus, vel de ejus licentia alius Sacerdos et sic præsentes, ut advertere possint, quid agatur et de eo testari; nec opus est, ut eos noverint, dummodo dicere possint, hoc esse, etc., n. 512, 758. Si Parochus et testes linguam contrahentium non noverint, sufficit unus, qui aliis testibus cætera signa per se percipientibus sit verborum interpres, nec requiritur, ut testes adsint volentes, n. 512, a n. 759. Ad impediendum Matrimonium non sufficit unus testis non juratus de impedimento, aut qui tantum testetur de auditu; in impedimento tamen consanguinitatis unus sufficit, qui testetur se audisse a Majoribus suis saltem duobus et tum computet distincte ex utraque parte gradus: imo post unam vel alteram proclamationem, si unicus juratus testetur de visu cum juramento, quod adsit impedimentum, sufficit ut Parochus pergere non possit; idem est, si fama publica de impedimento probetur in judicio, n. 486. Testimonium talis testis Parochus excipere non potest, sed Ordinarius, etc., ib. Testamenti ad pias causas testis simul esse potest femina, item Confessarius vel Parochus, licet legata sint pro sua Ecclesia, l. 3, p. 2, n. 1118. Testes in materia simoniæ, si agatur criminaliter contra aliquem, non admittuntur criminosi et infames; si agatur civiliter contra Prælatum vel alium in dignitate constitutum, etiam non admittuntur, nisi sint emendati de crimine: perjurus autem etiam emendatus repellitur, l. 3, p. 1, n. 235.

Teutonici Ordinis Hæreticus. V. *Hæreticus*,

THEOLOGIA.

Theologia dividitur in Positivam, Asceticam, Polemicam, Scolasticam et Moralem, l. 3, p. 1, n. 177.

Thesaurarius. V. *Quæstor.*

THESAURUS.

Thesaurus est res mobilis, quæ fuit alicujus, nunc autem erat profunde defossa in terram, sive etiam alibi recondita et antiquitus deposita in usum futurum, carebatque domino, l. 3, p. 2, n. 105. Inventus in loco publico ad neminem spectante, totus est inventoris, n. 106. Si sit inventus casu in loco ad aliquem spectante, media pars cedit inventori et media domino fundi; inventus ex industria, totus pertinet ad dominum fundi, ib. Si dominus fundi licentiam dederit quærendi thesaurum sine ullo pacto, probabilius totus est inventoris, n. 107. Inventus in fundo usufructuarii vel locatarii ab usufructuario vel locatario, totus vel pars ejus est inventoris; pars autem, quæ competet domino fundi, spectabit ad dominum directum : e contra si inveniatur in fundo feudatarii vel emphyteutæ, his competet dominium, n. 108. Si arte magica vel alia odiosa aut prohibita inveniatur etiam in proprio fundo, pars inventori alias debita cedet Fisco; sed, secundum communem, post sententiam Judicis, n. 109. In his omnibus maxime spectanda est consuetudo locorum, n. 111.

Thlibius seu Thasius an sit capax Matrimonii, V. *Matrimonium.*

THURIBULUM.

Thuribulo unico in personarum incensatione tota thurificatio facienda est, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 152.

Titulare festum. V. *Festum.*

TITULUS BENEFICII.

Titulus Beneficii coloratus dicitur, qui apparet, seu probabiliter videri potest esse justus, etc., l. 4, n. 699, 708.

Titulus Beneficii quando amittatur et quando non, etc. V. *Resignatio Beneficii.*

TITULUS ECCLESIÆ.

Titulus antiquus Ecclesiæ mutari non potest a Confraternitate, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 114. Titulus familiaritatis pro subjectione et ordinatione. V. *Familiaritatis titulus.*

TITULUS PRO ORDINIBUS SACRIS.

Titulus pro Ordine sacro requiritur, l. 6, p. 2, n. 2268. Debet esse quid perpetuum, immobile, non revocabile. Si pro titulo sit Beneficium Ecclesiasticum, hoc debet actu pacifice possideri, etc., a n. 2268, 2273. Ordinarie debet esse cum obligatione reali et hypotheca, n. 2270. Mensa Episcopalis, ut praxis habet, consentiente Capitulo, sufficit pro titulo, n. 2271. Probabilius etiam sufficit, si comes aliquis, aut communitas constituat aliquid certum et irrevocabile, etc., n. 2272. Etiam Doctor Juris vel Theologiæ indiget titulo, n. 2275. Titulus patrimonii varias debet habere conditiones, n. 2268, a n. 2276. Titulus constari potest ab Ordinario ex Beneficio et patrimonio, n. 2280. Titulum Ordinationis examinat et approbat Ordinarius seu proprius Episcopus Ordinandi, n. 2281. Titulus patrimonii admittit quædam pacta, sed non quæ sunt contra perpetuitatem et irrevocabilitatem ejus, a n. 2282. Cum titulo ficto vel insufficiente, vel non approbato ab Ordinario Ordinatus peccat graviter, quanquam aliunde habeat, unde vivat, et probabilius incurrit suspensionem, a n. 2283. Sine titulo sufficiente Ordinatus, vel ab Episcopo, vel ab eo, qui dedit licentiam, etc., sustentari debet, n. 2244. Tituli alienatio, permutatio, hypothecatio fieri non potest præsertim licite : n. 2268, 2286. Ad titulum Ordinationis requiritur, quantum sufficit ad sustentationem honestam, quod Episcopus judicare debet, n. 2287.

TITULUS AD PRÆSCRIBENDUM.

Titulus ad præscribendum est causa ex se habilis ad transferendum dominium, l. 3, p. 2, n. 495. Ille vel est verus, vel coloratus, vel apparens seu existimatus, vel præsumptus. Verus est, si reipsa existat. Coloratus est quando intervenit talis titulus, qui ob causam ignoratam fuit invalidus. Apparens seu existimatus est, qui reipsa non existit, putatur tamen bona fide existere. Præsumptus est quando non scitur de ullo certo titulo, quo res incepta sit possideri, præsumitur tamen aliquis adfuisse, n. 496. Ad præscribendum non requiritur verus titulus, sed sufficit coloratus, n. 497. Etiam sufficit existimatus, dummodo non sit pro emptore, n. 499. Communiter præsumitur titulus adfuisse, si sit possessio longissimi temporis, n. 500.

TONSURA.

Prima Tonsura non est Sacramentum, l. 6, p. 2, n. 2208. Ea conferri potest quocunque die, hora et loco, n. 2290, 2035. Conferri non potest nisi alicui actu subdito et in propria Diœcesi, n. 2166, 2305. Eam suscipere sine prævia Confirmatione, probabiliter non est mortale, n. 2223. Ante eam non prærequiritur status gratiæ, n. 2224. Eam suscipiens cum animo non perseverandi, peccat saltem veniaiter, non vero, si cum animo experiendi suscipiat, n. 2229. Per eam acquiritur Clericatus, etc. V. *Clericatus.* Clericalis et Monachalis tonsura est antiqua cæremonia, n. 2126.

TORPOR.

Torpor, qui est filia acediæ, est, cum bona fiunt non cum debito fervore, l. 5, n. 347.

TORTURA.

Ad torturam rei requiruntur gravis alicujus criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, quæ reddant rem plus quam probabilem, v. g. si testis unus omni exceptione major habeatur; si reus extra judicium crimen fateatur, etc., l. 4, n. 1440. Etiam ad eam, quibusdam casibus exceptis, ordinarie sufficit, si duo Rei nominent tertium socium, n. 1449. Ad torturam indicia insufficientia sunt, si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus; item, si sagæ lacrymari non possint, n. 1440. V. *Indicia.* Ad eam an et quæ fama vel infamia sufficiat. Vid. *Infamia.* Tortura est medium valde fragile et periculosum cognoscendæ veritatis, n. 1455. Non debent semper censeri certa, quæ quis in ea contra fassus est, n. 1456. Ab ejus Decreto appellari potest a reo, n. 1466. Si Judex ad torturam descendat, antequam omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentaverit, peccat graviter, n. 1440. A tortura simpliciter abstinere

debet, quando adest plena probatio criminis, ib. Probatio per aquas est illi illicita, etc., ib. Peccat, si in causa criminali et gravis infamia minis, terroribus, tormentorum ostensione hominem turbet et implicet, ut sibi contradicens circumstantiam aliquam revelet, qua convincatur et puniatur, ib. Si per notabilem excessum in tortura, etc., Confessionem extorserit, hæc nulla est, nec ea procedere potest, imo tenetur ad compensationem damnorum et quamvis Reus Confessionem injuste extortam postridie ratificet, tamen Judex non potest ex ea procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti, ib. Gravius torquere potest contra quem sunt graviora indicia; non tamen ita, ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum, etc., n. 1440, 1464. Tortura repeti non debet, nisi superveniant indicia nova et diversi generis et prioribus evidentiora et nisi Reus sit adeo fortis et robustus, ut animo et corpore ad priora tormenta perduraverit, n. 1440, a n. 1458. Ea repeti potest, si quis crimen in tortura fassus, extra eam illud coram judice revocet, quod si tertio tortus et confessus illud tertio retractet, repeti non potest, sed talis absolvi debet, imo probabiliter etiam absolvi debet, qui bis tortus bis illud revocavit, nisi indicia sint gravissima, n. 1440, 1457. Plures torqueri prohibentur, nisi in criminibus exceptis, v. g. viri in magna auctoritate constituti, impuberes, prægnantes, etc., n. 1440. Reus tortura coactus, an et quos revelare possit, etc., V. *Reus.*

TRADITIO.

Traditio est rei, vel juris, vel possessionis de persona ad personam translatio. Differt a datione, quod transferat dominium, non ita semper traditio, l. 3, p. 2, n. 708. Alia est vera, alia ficta, uti et apprehensio possessionis, ib. V. *Possessio.* Aliqua ordinarie est necessaria ad translationem domini, ib. Traditio in rebus Ecclesiæ ex gravi metu est irrita, n. 568.

TRANSACTIO.

Transactio est pactio non gratuita, de re dubia, lite aut controversia jam mota, l. 3, p. 2, n. 464. Quando transigens liberetur a restitutione. V. *Excusantia a restitutione.*

TRANSGRESSIO.

Transgressio rei levis sub excommunicatione comminatoria prohibitæ, non ideo fit mortalis, l. 7, n. 50. V. *Lex. Præceptum.*

Translatio Dominii. V. *Dominium.*

TRANSLATIO FESTORUM.

Transferuntur sola Festa duplicia, semiduplicia, quædam Dominicæ, Vigiliæ incidentes in Dominicam, quæ in Sabbato anticipantur, l. 4, n. 1264. Ex illis, quæ transferri possunt, illud transferri debet, quod est minus dignum, idque potest ex diversitate classis, aut ordine in Litaniis, etc., colligi, ib. Si eadem die occurrat Dedicatio Ecclesiæ cum Festo Patroni et Titularis, vel cum Festo SS. Petri et Pauli, hæc transferuntur, n. 1265. Si occurrat Patronus principalis loci, Titulari Ecclesiæ Regularium, de Titulari transfertur. Si Patronus templi et Festum SS. Petri et Pauli, de Patrono transfertur, etc., n. 1266. Si Dedicatio incidat in Dominicam privilegiatam, transferri debet in Dominicam sequentem, quamvis in eamdem incideret Festum duplex, n. 1271. Si eadem die agatur de pluribus SS. Sociis, v. g. Cosma et Damiano, et solus S. Cosmas sit Patronus, vel de eo solo habentur Reliquiæ, de S. Damiano transfertur, n. 1267. Si Festum, v, g. S. Bibianæ in Decembri transferri debeat, si haberi non possit ante dies illos, quibus occurrunt Antiphonæ privilegiatæ, in uno ex his diebus haberi debet, n. 1272. Si translatio fiat a tempore non Paschali ad Paschale, recitatur prout tempore Paschali, et contra, n. 1273.

Festum duplex occurrens ante Octavam non privilegiatam, non est transferendum post Octavam, sed prima die non impedita infra eam celebrari debet, l. 6, p. 2, n. 2035. D. 255.

Festum semiduplex occurrens in Festo duplici infra Octavam non privilegiatam, non est transferendum post illam, sed die immediate sequenti non impedita celebrari debet, ibidem. D. 314. Semiduplex occurrens in Dominica infra Octavam non privilegiatam, non est celebrandum in feria secunda sequenti licet non impedita, si habeatur Festum aliud altioris ritus in reponendum, ib. D. 257. Etiam non est transferendum in diem immediate sequentem Festum, illud, ante cujus translationem habentur, reponenda alia Officia prius translata ejusdem ritus, ib. D. 160. Si duo vel plura Festa de præcepto ejusdem classis sint translata, ordinarie prius fit de illo, quod prius est translatu; excipitur Festum Annunciationis B. Virginit, si translatum sit cum Festo S. Josephi, tunc enim prius reponi debet Festum Annuntiationis, quod etiam prius reponitur, quamvis, illud primæ Classis etiam reponendum esset, l. 4, n. 168, l. 6, p. 2, n. 2005, D. 258, 297, n. 2081. V. *Festum.* Si plura festa ejusdem ritus eodem die occurrentia sint transferenda, in eorum repositione major apparatus vel populi concursus attendi debet; quod si unum sit universale, aliud particulare, prius fit de universali, nisi obstet ratio majoris dignitatis. ib. D. 259, 161, l. 4, n. 1266. Si translata sint diversæ classis, illud, quod ritu est dignius, prius celebratur, l. 4, n. 1268. Si simul transferri debeant festa S. Marci et SS. Apostolorum Philippi et Jacobi; prius reponi debet festum S. Marci, deinde Sanctorum Apostolorum, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 254. Semiduplex ad libitum infra octavam etiam non privilegiatam occurrens, plane omittitur, n. 2076.

Festum ad libitum haberi potest die, quo reponi debet translatum; non autem pro eo habendo transferri potest aliud proprium alicujus Diœcesis vel Religionis eodem die incidens, a n. 2076.

Quando ad libitum omitti debeat, etc. V. *Festum.*

Festum de Reliquia transferri potest, si Sanctus, de quo sunt reliquiæ, sit Titularis, quia de eo ut titulari agendum in die festi, n. 382. In Anno bissextili Officium particulare alicujus Diœcesis vel Religionis si occurrat die vigesima quinta Februarii, transferri debet in primam diem non impeditam, si non sit duplex primæ classis, l. 6, p. 1, n. 2055, D. 256. Si quæ Festo supersint de mense Decembri, ea in annum sequentem transferri possunt, ib. D. 272. Si festum S. Confessoris ultra diem sequentem transferatur, in Hymno, *Iste Confessor*, etc., mutari debet versiculus, dicendo, *meruit supremos*, D. 282.

Festum de 7 doloribus B. V. an et quomodo transferri possit, V. *Officium.*

Festa duplicia et semiduplicia translata, præferenda sunt Officio S. Benedicti semel in hebomada concesso, D. 307. Festum habens Octavam, si transferatur, quid fieri debeat. Vid. *Octava*. Si festa eadem die occurrant, quid fieri debeat. V. *Commemorationes in Horis et Missa*. Translato festo, ordinarie non tranfertur indulgentia, D. 298.

TRANSPOSITIO VERBORUM IN FOMA SACRAMENTI.

Transpositio verborum in forma Sacramenti, si sensum non mutet, non invalidat formam ejus, l. 6, p. 1, n. 32.

TREBELLIANICA.

Per Trebellianicam intelligitur in materia testamentorum quarta pars bonorum, quæ hæredi fideicommissario competit, l. 3, p. 2, n. 1117.

Tribulati quomodo consolandi. V. *Confessarius hominis tribulati.*

TRIBUTUM.

Tributa ut juste imponantur, debet esse necessitas et proportionare ad illam exigi, l. 3, p. 1, n. 268. In dubio, an sint justa, si constet de potestate imponendi tributa et sit dubium negativum, censeri debent justa : si dubium sit positivum, probabilius etiam censeri debent justa et solvi, etiamsi tum quoque dubitetur, an Princeps vel Magistratus illa hic et nunc imponere possit, a n. 277. Ut novum tributum Princeps vel Magistratus imponere possit, debet illi esse probabilius, quod sit justum, n. 279. Quid per eam intelligatur, a quibus et quando solvenda, quibus rebus imponenda, etc., V. *Gabella.*

TRIDENTINUM.

Tridentinum circa Matrimonia clandestina non est pubicatum in Hibernia et Scotia : item nec in Suecia, Dania, Pomerania, Prussia, Saxonia et Anglia; item nec in Polonca, quod tamen aliqui tantum de quibusdam Poloniæ locis admittunt, etc., E contra in Hollandia, Zelandia, Frisia et aliis locis confœderatis est promulgatum; item in Hungaria, Silesia; probabilius etiam in Francia, etc., l. 6, p. 3, n. 512, 767. V. *Decretum.*

TRIENNALIS POSSESSIO.

Triennalis possossio pacifica Beneficii vel fructuum tollit potestatem super illis possessorem molestandi, impetrationes quaslibet contra illum irritat, lites ei motas extinguit, etc., ectc., l. 4, a n. 689. Idem facit possessio triennalis Commendæ perpetuæ, officiorum Ecclesiasticorum, etc., n. 691. Ea etiam juvat contra Minorem et impuberem; contra provisum a Papa de Beneficio etiam reservato, si excipias per obium in Curia, etc. Item juvat sæcularem, si triennio possederit Beneficium regulare et Regulare, si sæculare, etc., a n. 692. Ut quis juvetur privilegio Regulœ Triennali, plura requiruntur, v. g. habilitas personæ, bona fides, possessio pacifica, titulus saltem coloratus; ut non habeantur plure Beneficia incompatibilia, etc., a n. 695. Etiam probabiliter confert titulum et tutum reddit in conscientia, n. 716. Qui præterea ea juventur et qui non etc., V. *Regula de triennali.*

TRISTITIA.

Tristitia de bono alterius, in quantum ex eo aliquis sibi vel aliis timet damnum, non est per se loquendo peccatum nisi sit inordinata, l. 5, n. 303. Ex eo orta, quod nobis desit bonum, quod alter habet si sit bonum honestum, quod alteri non invidemus, est laudabilius, si autem sit circa temporalia vel nobis improportionata, interdum est veniale, ib. Orta ex bono alterius, in quantum alter illo est indignus, non est peccatum, erit tamen mortale, si vel Dei providentiam quis arguat, vel si ita afficiat, ut homines ducat ad malum imitandum, ib. Orta ex eo, quod alter sibi æqualis vel non multum inæqualis in excellentia crescat et se fiat superior et incrementum excellentiæ apprehendat ut sibi malum, est invidia et peccaminosa, nisi motivum dolori et objectum displicentiæ sit solum suum malum, a n. 303. Tristitia mercatoris orta ex eo, quod homines non potius apud se, quam alium emant, est licita, nisi doleat quia hoc est bonum alteri, quod est illicitum et peccaminosum, n. 305. Ex tristitia in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optans se non fuisse natum, maledicens diei, in qua natus, etc., si tantum intendat maledicere diei, etc., videtur esse tantum veniale, aliquando etiam nullum. Si autem intendat optare malum homini, vel sibi, vel alteri, etc., est mortale, n. 303. Tristitia de vita alterius. V. *Mors.*

TURPIA.

Turpia et ad libidinem provocantia describentes, repræsentantes vel pingentes peccant graviter, l. 2, n. 243.

Turpiloquia. V. *Luxuria.*

Tutela inculpata. V. *Homicidia.*

TUTOR.

Tutor differt a Curatore, quod ille solum detur impuberibus, etiam invitis et principaliter Tutor datur personis, ut curet earum educationem et institutionem; secundario vero datur etiam bonis illarum. Curator vero datur Minoribus post annos expletos pubertatis usque ad 25 completum; etc., l. 3, p. 2, n. 1117. Tutores sive sint testamentarii, id est, relicti ex testamento aut codicillo patris : sive sint dativi, id est, constituti a Judice vel Magistratu; sive sint legitimi, id est, a lege præscripti, tenentur idem jurare, quod Curatores, ib. Si fideliter bona administraverint debetur eis præmium, ib. Si omiserint negotiari, cum tenerentur, possunt pupilli ab eis accipere 5 pro 100, ib. V. *Cautela, Curator.*

Tuta vel tutior opinio. V. *Opinio.*

Typographus. V. *Festorum observatio.*

V.

VACATIO BENEFICIORUM.

Vacatio Beneficiorum. V. *Beneficium.* Vacans Papæ, si intra trimestre a die notæ vacationis in loco Beneficii non conferatur aut apostolice provisus publicetur, Ordinarius illud conferre potest, etc., l. 4, n. 517.

VAGUS.

Vagus dicitur, qui certam et constantem sedem habitationis nullibi habet; item, qui post relictum corpore et animo pristinum domicilium iter facit, quærens, ubi domicilium figat; non tamen ille qui

intra eamdem urbem ex una Parochia vult ire habitatum ad aliam et interim in tertia aliqua Parochia moratur, l. 6, p. 3, n. 746. Possunt vagi inire Matrimonium apud quemcunque Parochum, etiam, si alteruter tantum sit vagus, tenetur tamen de eorum conditione diligenter inquirere Parochus, etc., n. 512, 747, 750. V. *Parochus*. Si alicubi auctoritate Papæ pro vagis esset deputatus Confessarius, coram illo deberent contrahere; non autem, si tantum auctoritate Episcopi talis designatus esset, n. 748. V. *Peregrinus*.

VALOR BENEFICII.

Pro valore Beneficii designando non debent computari emolumenta incerta, sed sola certa; neque probabiliter stipendia pro Missis, si has posset per alium legere: nec solvenda pensio Beneficio imposita; excusatur autem mala expressio valoris, si sit excessus modicus, id est, non ultra sextam partem, l. 4, n. 678. Valor ille taxari debet ex observatis annis pluribus, sufficiunt 10 et secundum aliquos, quinque præcedentes, n. 679. Valor proventuum Beneficii, an et quomodo exprimendus. V. *Provisio Beneficii*.

Valor ducati de Camera. V. *Ducatus de Camera*.

VALOR REI.

Valor rei vel fructum variari potest in vel extrinsece; variatur intrinsece, si res in se fiat vilior vel melior: extrinsece variatur, si in se manens eadem, jam pluris, jam minoris æstimetur, l. 3, p. 2, n. 131. Si valor sit varius, secundum quem restitutio fieri debeat. V. *Restitutio*.

VANA GLORIA.

Vana gloria est cupiditas inanis gloriæ, per se est veniale, per accidens sæpe peccatum mortale, l. 5, n. 298. V. *Jactantia*.

Vana observantia. V. *Observantia vana*.

VASA SACRA.

Vasa sacra benedicendi facultatem habent Abbates Pontificalia exercentes, etiam Regulares; non tamen pro Ecclesiis extraneis, nec Episcopus potest absque licentia hanc benedictionem aliis delegare. Superiores tamen Ordinum Mendicantium etiam possunt pro extraneis vasa sacra benedicere, ubi usus habet, uti etiam Rectores Soc. Jesu, etc., l. 6, p. 2, a n. 353. V. *Abbas*. Non benedicuntur substantialiter per usum in sacrificio mala fide factum, n. 352. Tangi possunt secundum aliquos licite etiam a Laicis, si sine contemptu fiat, sique actu Corpus vel Sanguinem Christi non contineant, n. 357.

Vasallus. V. *Feudum*.

VECTIGAL.

Vectigalia defraudans probabilius peccat mortaliter et tenetur ad restitutionem, quod tamen alii non omnino improbabiliter negant, qui etiam dicunt, quod illi, qui vectigalia seu gabellas impositas rebus, quæ emuntur ad usus proprios vel familiæ necessaria, defraudavit, non sit neganda absolutio, l. 3, p. 2, n. 147. Quibus et quomodo ea debeantur, etc. V. *Tributum*

VELUM CALICIS PRO SACRIFICIO.

Velum calicis non benedicitur. Sine eo celebrare, quando nullum habetur, non est peccatum, l. 6, p. 2, n. 330.

Venæ metallorum inventæ cujus sint. V. *Metalla*

VENATIO, VENATOR.

Venatio de jure naturæ permissivo cuilibet est concessa, nec potest privatus eam prohibere in loco ad se spectante, non clauso speciali septo vel muro. Possunt tamen sub pœna eam prohibere Principes vel Respublicæ in communibus et privatis, probabiliter tamen tantum in certis locis et certorum tantum animalium, etc., l. 3, p. 2, a n. 256. Quæ in ea capiuntur, sunt (præcisa prohibitione) capientis, etiamsi in sylva septo circumducta capta sint, si ea ita magna sit, ut dominus feras in ea capere non possit, quando vult, etc., n. 257. Quæ venatione juste prohibita capiuntur, an et cui restitui debeant, id partim ex jure naturæ, partim ex consuetudine et legibus, ac juribus particularibus æstimandum, n. 84. Probabiliter non ordinarie est obligatio ea restituendi, damna tamen illata reparari debent; n. 84, 147, 256, 262. A venatione, ad quam alter jus habet, impediens, facit injuriam et tenetur compensare, n. 263. Venationis clamosæ frequens exercitium prohibitum est Clericis, l. 3, n. 1370, a n. 1375. Venatoris, qui primo lethaliter feram tetigit, eamque persequitur, si ea moraliter effugere non possit, illius fera est, quamvis alius superveniens ultimo ictu lethali eam prosternat; vel probabilius etiamsi in alterius laqueum incidat: quod si dubium sit, an primus eam lethaliter tetigerit, vel an esset evasura, spectabit ad posteriorem; si autem ille, qui lethaliter tetigit, desinat eam persequi, erit primo capientis sive apprehendentis; uti etiam, si ille qui in angustias illam redigit, eam non vulneravit, l. 3, p. 2, a n. 259. Si fera laqueo in loco publico vel in alieno cum consensu domini posito capta sit et evadere non potuerit, est illius, qui laqueum posuit, si extricare se potuerit, cum primo capiente eam dividere debet; quod si sine consensu domini in alieno loco posuerit, a domino et laqueus et fera eripi potest, etc., n. 261. Venator licite in Quadragesima capit feras et aves et vendit in terris hæreticorum, si scandalum absit, l. 2, n. 258.

Vindicatio rei. V. *Vindicatio*.

VENDITIO.

Venditio. V. *Emptio*. Venditio veneni non est licita, nisi fiat illis qui bene usuri putantur; quod si non serviat nisi ad hominis occisionem, est simpliciter mala, l. 2, n. 250. Vendens ob justam causam, v. g. agnum Judæo, aut Infideli usuro ad Sacrificium, excusatur a peccato, ib. Vendens sine justa causa vinum illis, quos probabiliter putat se inebriaturos, peccat mortaliter: causa autem sufficiens, per se loquendo, non videtur esse lucrum, quo careret, non vendito illo præcise vino, n. 261. V. *Caupo*. Vendens ornamenta puellæ, per quæ sollicitatura est alios ad peccatum, probabiliter non peccat, si venderentur ab alio, n. 263. Nec vendens panes hæreticis quibus utentur in suo falso Sacramento Cœnæ, ib. Etiam non peccat vendens ad suum damnum evitandum alteri, quem novit injuste revenditurum, n. 270. Si venditor principalis sit Ecclesia, Fiscus vel Minor; ille præferendus est aliis creditoribus quoad rem venditam adhuc exstantem, si res vendita sit pretio tantum assecurato, dominium probabiliter transfertur ad emptorem, l. 3, p. 2, n. 376, 974, 374.

Veneficium. V. *Maleficium.*
Venena an liceat vendere. V. *Venditio.*

VENERABILE SACRAMENTUM.

Venerabili Sacramento in Processionibus debet fieri genuflexio et ab occurrentibus et illinc transeuntibus, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 21. Consuetudo illud feria sexta Parasceves in secreto nigris velleribus contecto processionaliter deferendi, si absque graviori incommodo extirpari non possit, est toleranda, D. 34. In Ecclesiis, in quibus illud non observatur, non est licita Missæ celebratio in feria quinta in Cœna Domini, nec ejusdem asservatio in sepulchro, D. 237. Ejus commemoratio fieri potest, si expositum sit, etiam in Missa de Festo duplici, quod non sit primæ vel secundæ classis, D. 288. V. *Festum, Tabernaculum SS. Sacramenti.*
Veniæ petitio. V. *Inimicus.*
Veniale peccatum. V. *Peccatum.*
Verba legis quomodo interpretanda. V. *Lex.*
Verba obscœna. V. *Luxuria.*

VERBA VIM SPONSALIUM HABENTIA.

Verba certo significantia sponsalia, sunt : *Accipiam vel ducam te; non aliam, sed te ducam; habeas me infidum, nisi te ducam.* E contra dubie sponsalia significantia sunt, *Te desponsabo : tecum sponsalia contraham; volo contrahere tecum; placet te ducere; volo te habere, volo te tenere in uxorem; tu eris mea, etc.* l. 6, p. 3, n. 126. In dubio, an per verba significentur sponsalia, an Matrimonium (si omnia adhuc sint integra) censentur significari sponsalia, n. 123. Per verba illa : *volo te ducere in uxorem*, probabiliter tantum fiunt sponsalia, ib. Si juvenis coram Parocho et testibus dicat : *ex crastino*, sive *in crastinum accipio te in uxorem*, et puella respondeat, *et ego te in maritum*, probabilius videtur esse Matrimonium. Quod si juvenis dicat : *accipio te in uxorem*, et puella respondeat : *et ego te accipiam in maritum*, erunt tantum sponsalia, etc., n. 124. Si verba primo spondenti Matrimonium pro futuro clare significent promissionem, alterius autem respondentis sint dubia, hæc etiam censentur promissiva, et per ea contrahi sponsalia, n. 125. Si verba utriusque sint dubia, Judex debet potius intepretari contra sponsalia ; favendum tamen potius est feminis quam masculis, ib. Si juvenis dicat : *vis me ducere?* et puella respondeat : *ita;* verba illa censentur obligatoria, nisi circumstantiæ indicent, juvenem per ea voluisse tantum mentem puellæ explorare, n. 122. Si ad verba, *propino tibi in Matrimonium*, puella respondeat : *Deus tibi benedicat*, communiter non censentur fieri sponsalia, nisi antehac tractassent de sponsalibus, et ex circumstantiis judicentur serio agere, n. 128. Verba hæc : *promitto tibi amorem et fidelitatem*, ordinarie non constituunt sponsalia, nisi mox sequeretur traditio annulli vel copula, etc., n. 129. Si juvenis dicat : *Do tibi hunc annulum vel hoc strophiolum in ordine ad Matrimonium*, et puella acceptet, licet nihil dicens, videntur esse sponsalia; non autem, si apprehendat manum puellæ et dicat : *sub fide mea te ducam*, et illa nec manum retrahat, nec contradicat. Quod si diceret : *habes meam manum in signum, quod sim te ducturus, si tamen etiam me velis*, et puella vicissim daret manum, essent sponsalia, n. 130. Si ad verba : *tibi nubam, si Deo placuerit*, altera pars reponat ; *et ego te ducam, si Deus ita disposuerit*, non sunt de se saltem absoluta sponsalia, n. 131. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium habent vim sponsalium, quamvis suspensa maneant, n. 44, 52, 111. V. *Impubes.* Verba de præsenti prolata coram Parocho et testibus a contrahentibus et intendentibus sponsalia, v. gr. *accipio te in meam, et ego te in meum*, habent vim sponsalium, n. 53. Verba : *Non ducam aliam præter te*, etc., quem sensum habeant. V. *Promissio.* Non sufficit ad sponsalia, si dicas : *nullam aliam ducam quam te*, neque probabiliter, si sic : *contraham tecum, si Papa dispensaverit*, n. 44.

VERITAS.

Non omnis veritas moralis potest a nobis certo inveniri, l, 1, a n. 713. Probabiliter inveniri potest, si a nobis inquiratur, n. 714. Non inventio veritatis quandoque fundat ejus inventionem in ordine ad dubia conscientiæ solvenda, n. 718.

VERMIS.

Vermis inventus in ciborio, et natus ex speciebus, uti et sordes aliæ ibi contractæ, debent comburi, et cineres projici in sacram piscinam, l. 6, p. 1, n. 503.

VESPERÆ.

Vesperæ quæ, quando et quomodo dividendæ, etc. V. *Festum Horæ Canonicæ, Octava.* Quotiescunque in Sabbato ante Dominicam privilegiatam Officium fuerit de septima die infra aliquam Octavam, Psalmi Vesperarum erunt de Psalterio, Capitulum de Dominica sequenti cum sola commemoratione de die octava, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 275.

VESTIS.

Vestes clericales. V. *Clericus.* Vestibus infidelium, quæ alium usum non habent quam quod sint signa professiva falsæ religionis seu cultus, uti est illicitum ; illis autem, quæ alium usum habent ex causa uti licet, v. g. ad evitandum grave periculum, ad eludendos hostes, etc., l. 2, n. 54. Veste virili an liceat uti feminæ, vel contra. V. *Femina.* Vestes sacræ ad celebrandum requiruntur, l. 6, p. 2, n. 308, a n. 327. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur ut perdant suum usum : quem non perdunt, si attritis pars aliqua assuatur, etc., n. 255. V. *Paramenta.*

VIATICUM.

Datur præceptum communicandi pro viatico obligans sub mortali in periculo vitæ, l. 6, p. 1, n. 586, a n. 604. Probabilius etiam obligat eum, qui post octo v. g. dies sumptæ Communionis in periculum mortis incidit : quod si quis elapso mense post Pascha incideret in tale periculum teneretur hoc præcepto, n. 616. Non est dandum ebrio, si constet ebrietatem fuisse plene voluntariam ; quod si dubitetur, dari debet, si adsit periculum irreverentiæ, n. 609. Excommunicatus tenetur procurare absolutionem, ut illud possit sumere, n. 606. Reo dari debet, item vulnerato, quamvis statim morituro, n. 608. Non debet dari illi, qui in articulo mortis nulla dat signa doloris, et tamen est compos rationis, n. 657. Dari potest illi, qui ante amentiam bene vixit, nec scitur usum rationis in mortali amisisse, num. 656. Perpetuo amenti dari non debet, n. 654. In dubio, an adulti amentes utantur ratione, dari debet, n. 655. Etiam dari debet phrenetico seu deliranti, si absit

periculum irreverentiæ, et probabiliter præsumatur illud voluisse, a n. 660. Probabiliter dari non potest in periculo mortis illi qui eodem die adhuc sanus ex devotione communicavit, n. 586, 617, 673. Pro viatico extra sacrificium non debet consecrari hostia, etiam in necessitate ; posset tamen a non jejuno, si aliud sacramentum suscipi non posset, tunc consecrari, a n. 610. Pro viatico melius datur minima particula specierum panis cum vino vel jusculo, quam (contra gravem consuetudinem) species vini illi, qui species panis sumere non potest, n. 611. V. *Moribundus.*

Absente Sacerdote probabiliter etiam sub mortali tenetur Diaconus illud deferre ad moribundum, n. 480. Illud Sacerdos sibi ipsi, si absit scandalum, dare potest, n. 481. Etiam Laicum illud sibi vel alteri dare posse in defectu alterius, est contra consuetudinem et sensum communem, n. 482. Prævidens periculum mortis, in quo sit habiturus occasionem communicandi vel viaticum sumendi, tenetur prævenire, n. 618. Pueri doli capacibus dari debet, quamvis antehac non communicaverint, nisi consuetudo alicubi sit contraria, n. 586, 647. Potest etiam illis dari in dubio, an habeant plenum usum rationis, n. 648. Viaticum non jejuno dari potest, si illi incommodum esse absque cibo a media nocte usque mane expectare, si longe distet v. g. duabus horis a Parochia ; si Pastor commode diem sequentem expectare non possit, etc., n. 612. Probabilius peti debet a Sacerdote hæretico, excommunicato, suspenso, etc., si alius desit, n. 620. Qui post sumptum viaticum peccavit mortaliter, non obligatur de novo communicare, n. 586. Præcepto sumendi viaticum non satisfit per Communionem sacrilegam, n. 628. Viaticum in pœnam scelerum negari absolute potest, sed jam id pœnitenti fieri non censetur expedire, n. 622. Etiam die Veneris sancto dari debet ; item tempore generalis interdicti, n. 619.

VICARIÆ, VICARIUS.

Vicaria est constitutio alicujus ad gerendum Officium beneficiale alterius. Quod si constituatur tantum ad tempus vel ad beneplacitum constituentis, dicitur temporalis ; si vero auctoritate Ordinarii in perpetuum, dicitur perpetua, quæ est Beneficium ; non vero temporalis, quæ tamen etiam in Beneficium erigi posset, l. 4, a n. 239. Perpetua, quæ simul est curata, requirit Sacerdotium et eamdem ætatem, quam alia Beneficia Parochialia, ibid.

Vicarius perpetuus potest probabiliter alium substituere ad unam aut alteram septimanam, non autem temporalis, nisi de licentia saltem tacita Ordinarii, quæ ex consuetudine censetur adesse, etc., n. 241. Temporalis ratione Vicariæ non tenetur ad Horas, n. 243. Perpetuus semel constitutus amoveri non potest, etiamsi Rector principalis moriatur, n. 240. Constituendus in Ecclesia Regulari debet esse Regularis, nisi in unione aliter sit expressum, vel longissimo tempore fuerit sæcularis, ib. Congrua portio illi assignari debet, quæ computatis omnibus non debet esse major 100 nec minor 50 scutis annuis, n. 242.

VICARIUS CAPITULARIS.

Vicarius Capitularis probabilius non potest Sede vacante exsequi dispensationem matrimonialem Episcopo defuncto aut ejus Vicario commissam, l. 6, p. 3, n. 889. Non est, nec dici potest Vicarius Episcopi, ibid. Probabiliter non potest cognoscere causas, v. g. confugientium ad Ecclesiam, vel ex illa extractorum, etc., ibid. Sede vacante posse ferre Censuras, sicut Episcopus, et delegare potestatem absolvendi ordinarium, etc., l. 7, n. 25. V. *Capitulum.*

VICARIUS EPISCOPI.

Vicarius Episcopi in genere est duplex, specialis et generalis. Specialis est, qui pro certis tantum locis in Diœcesi vices Episcopi agit : generalis, qui in tota Diœcesi ad aliqua vice Episcopi gerenda constituitur, l. 4, n. 244. Generalis alius est in Pontificalibus, qui ordinarie dicitur Suffraganeus ; alius in spiritualibus, qui ordinarie venit nomine Vicarii ; alius in contentiosis, qui dicitur Officialis. Singulorum potestatem et officium declaravit typo 26 Octob. Anno 1615, Ferdinandus Archi-Episcopus Coloniensis, etc., a n. 245. Omnes tres Vicarii generales videntur habere potestatem vel jurisdictionem ordinariam, n. 248. Vicarius Episcopi per Papam deputatus seu Apostolicus, probabiliter potest, Sede Apostolica vacante, facere ordinari suos, aut eis etiam non arctatis dare dimissorias, l. 6, p. 2, num. 2263.

Vicarius generalis Episcopi potest delegare facultates a Sede Apostolica concessas Episcopo, si eædem sibi etiam immediate a Sede Apostolica communicatæ sint, uti potest delegare eas, quas habet jure ordinario ; non vero, si immediate concessæ sint soli Episcopo, et ad hoc delegatæ sint Vicario, hic eas subdelegare potest, etc., l. 6, p. 3, num. 884. Potest probabiliter Vicarius remotioribus Parochis vel Missionariis pro districtu suæ Parochiæ vel Missionis generaliter subdelegare pro casibus in tribunali pœnitentiæ occurrentibus, facultatem dispensandi in casibus Papalibus, qui ob circumstantias necessitatis et scandali fiunt Episcopales, si Episcopus plenam et omnimodam facultatem ei dederit, omnia et singula per se ipsum vel alium cui, dum impediri contigerit, id remittendum duxerit, rite seduloque obeundi, perficiendi, et exsequendi, etc. Quia tamen in illis sæpe agitur de valore Sacramenti deberent merito Episcopi, dum singulis quinquienniis petunt renovationem suarum facultatum, simul etiam petere Vicariis suis potestatem communicandi ; n. 855. Probabiliter etiam videtur posse dispensare secundum generalem potestatem Episcopi sui sine speciali mandato ejusdem Episcopi, etc., n. 886. Quando in jurisdictionibus aliquid committitur Episcopo simpliciter quasi per generalem commissionem, nomine Episcopi venit etiam Vicarius ejus, nisi reperiatur expresse exclusus, vel materia Officio Vicarii non conveniat, etc., ibidem. Probabiliter dispensare potest ad breve tempus in oratione Horarum, si dubium sit de morali impotentia orandi, l. 4, n. 1233. Potest dispensare in proclamationibus, l. 6, p. 3, n. 472. Hanc potestatem potest alteri delegare saltem ad casus particulares, ib. Vicario suo subdelegare potest Episcopus potestatem dispensandi in casibus sibi a Sede Apostolica concessis, quando commissio Episcopi data est ratione Dignitatis vel Officii sui, exceptis casibus Papalibus, qui per accidens ad Episcopum devolvuntur ob difficultatem adeundi Papam. Non vero potest delegare, si Episcopo

nominatim expresso ratione sui talis potestas committeretur, l. 4, n. 552. Etiam potest Episcopus Vicario subdelegare causam sibi a S. Sede delegatam, nisi sola exsecutio sine cognitione causæ demandata sit; vel personæ delegatæ industria requiri videatur, ib. Vicarius ex vi generalis commissionis non potest conferre Beneficia; nec admittere resignationes vel permutationes; nec præsentare vel eligere ad Beneficia, ad quæ potest Episcopus: potest tamen præsentatos instituere. Item instituere, qui suppleant, dum vacat Beneficium, non tamen alios subrogare, etc., l. 4, n. 250. Si illi ab Episcopo commissa sit collatio Beneficii, potest illud conferre etiam extra Diœcesim existens: quod si conferat indigno, Episcopus alteri conferre potest, n. 251. Succedens alteri Vicario Episcopi potest exsequi antecessori suo demandata sub nomine Dignitatis, l. 6, p. 3, n. 889. Potest sine speciali mandato Episcopi ferre Censuras, l. 7, n. 24. Quando aliqua delegatio vel expeditio Roma inscribitur ad Officialem Episcopi, per hunc ultra montes et maria intelligitur Vicarius ejus, nisi statutum vel consuetudo sit alicubi contraria, l. 4, n. 247. Vicario Episcopi Missam cantanti solemnem non ministrant Canonici, neque fit circulus ante ipsum, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 28. Non potest Episcopo absente celebrare Missas Conventuales, nec Pontificales, ib. D. 29. Incipit et dirigit processiones cum consilio Capituli, absente Episcopo, D. 30. Non debet facere consuetos circulos ante Episcopum, sicut Canonici, D. 103. Episcopus, in festo Purificationis B. V. Mariæ candelam dat primæ Dignitati ante Vicarium, D. 132. Ad Missam Vicarii non debent accendi quatuor Candelæ, nec assistere duo Capellani, n. 176. Vicarius ut Vicarius non potest absente Episcopo, Missas cantare solemnes. SS. Sacramentum aut sacras Reliquias paratus deferre, nec aliis se immiscere functionibus Ecclesiasticis, sed tantum præesse, ut omnia suo ordine fiant, D. 181.

Vicarius generalis in spiritualibus non videtur posse dare dimissoriales pro ordinandis, nisi Episcopo id specialiter concedente, aut in remotis agente, l. 4, n. 246, l. 6, p. 2, n. 2234.

VICARIUS PAPÆ.

Vicarius Papæ potest suis dare dimissorias, et eos facere ordinari, Sede Apostolica vacante, l. 6, p. 2, n. 2263.

VIDUA, VIDUUS.

Viduis graviter illicita est delectatio venerea aut sensibilis de copula præterita, l. 6, p. 3, n. 287, 450. Rationalis tantum approbatio copulæ habitæ citra periculum sensitivæ delectationis, est licita, sed periculosan. 350. Vidua nobilis quando excusetur a jejunio. V. *A jejunio excusantia.* Viduus spondens 1000 imperiales sponsæ, quæ sine illorum sponsione in Matrimonium consentire noluit, si hæc minus habilis post inveniatur ad copulam, et viduus propter habilitatam sub tanto pretio eam duxerit, hic non videtur teneri ad 1000 imperiales dandos; sed, quia in foro externo probare non poterit illud fuisse unicum suum motivum, suadenda est compositio, num. 400.

VIGILIA.

Vigilia S. Mathiæ, si incidat in unum diem a Bacchanalibus, justa causa est, cur Episcopus dispenset, et ut pluribus Diœcesibus, v. g. Coloniensi, Monasteriensi, Viennensi, etc., statutum est, ut jejunium etiam a Religiosis anticipetur in priore Sabbato; ipsa autem Vigilia manet affixa suæ diei, a qua jejunium separari potest. Quod si festum S. Mathiæ incidat in diem Cinerum, eo die observatur in foro, in Choro autem postridie; si incidat in diem Veneris ante Quinquagesima, jejunatur die Jovis. Quod hic dicitur de jejunio transferendo, idem aliqui admittunt, si Vigilia hæc incidat in diem v. g. Patroni, vel omnino solemnem. Si vero Ordinarius ex causa nihil disponat, omnia more consueto servanda sunt l. 3, p, 2, n. 1273, l. 6, p. 2, n. 2082. Si Vigilia S. Joannis incidat in festum Corporis Christi, jejunatur feria quarta proxime præcedente, de Vigilia vero nihil fit eo anno, l. 3, p. 2, n. 1273, l. 6, p. 3, n. 2055, D. 14.

VINCULUM MATRIMONII.

Vinculum Matrimonii consummati inter fideles est indissolubile, l. 6, p. 3, a n. 401. Apud Judæos in Lege veteri probabilius fuit solubile a viris, non a feminis, sed jam non amplius, a n. 403. Vinculum Matrimonii rati, sed non consummati, dissolvi potest, si alter profiteatur in Religione, vel etiam in Ordine Melitensi, vel si Papa dispenset, num. 412, 414. Non autem mutuo consensu, nec per impotentiam supervenientem, nec per susceptionem sacri Ordinis num. 412. Nec per vota simplicia in Societate Jesu, num. 413. Nec per adulterium, n. 429. Vinculum Matrimonii etiam consummati dissolvitur per mortem alterius conjugis, n. 401, 418. Item dissolvitur, si infidelis, ideo parti conversæ cohabitare nolit, quia conversa est, vel non sine injuria Creatoris; vel si ex contubernio immineat periculum perversionis, num. 401, 406. Item, si sexus unius conjugis mutaretur, num. 416.

VINDICATIO REI

Vindicatio est actio realis ad persequendum in judicio rem suam quoad dominium et possessionem; ad quam requiritur, ut alter, contra quem agitur, rem corporaliter possideat, etc., l. 3, p. 2, n. 712.

VINDICTA.

Vindicta inordinata est peccatum, non autem ordinata, v. g. si Superiores irascantur culpis subditorum, eosque puniant seu vindicent, lib. 5, n. 346.

VINUM PRO CONSECRATIONE.

Vinum congelatum probabilius manet consecrabile, lib. 6, p. 1, n. 24, 434. Necessario tamen solvi debet, priusquam consecretur, quod fieri potest complectendo Calicem manibus, vel ignem aut calidos pannos applicando, non halitu, etc. Et ne congeletur, commodius ad latus corporalis admoventur carbones accensi, et illis quandoque Calix obvertitur, lib. 6, par. 2, a num. 556. Vide *Eucharistiæ Sacramentum.*

Violatio jejunii quomodo distinguatur specie. Vide *Jejunium.*

Violatio legis. V. *Lex.*

Violatio secreti. V. *Secretum.*

VIOLENTIA.

Violentia mortalis est, quando est injusta, vel circa materiam gravem, l. 5, n. 300.

VIR.

Viro plura observanda sunt, v. g. quod uxorem suam non vilius quam ancillam, nec magnificentius quam dominam habeat; quod uxori et liberis vivendi exemplum præbeat; quod uxori nunquam metum incutiat sine verecundia, et aliqua reverentia, etc., l. 6, par. 3, n. 349. V. *Maritus, Conjuges, Uxor.* Viro ex justa et gravi causa licitum est raro et moderate percutere uxorem, habita ratione status et conditionis, etc., l. 3, p. 1, n. 708, 734. Vir non potens penetrare vas femineum, est incapax Matrimonii, l. 6, p. 3, n. 793. Vir invita conjuge illicite suscipit sacros Ordines ante consummationem Matrimonii, num. 424. Vir, si ante evolutum bimestre vi obtineat copulam, graviter peccat contra justitiam, n. 421. Vir peccat petens debitum ab uxore amente, n. 394. Vir etiam cum propria uxore exercens sodomiam, contrahit novam speciem in Confessione explicandam, n. 230. Vir si nolit seminare nisi extra vas, si uxor id impedire non possit sine incommodo, offensa, rixa, periculo incontinentiæ in viro, non tenetur quidem; probabiliter tamen potest talem imperfectam copulam permittere, n. 356. Vir an possit facere divortium, si uxor in exilio facta sit adultera, etc. V. *Adulterium.* Vir quando excusetur a jejunio. V. *A jejunio excusantia.* Viro quis teneatur primo subvenire. V. *Necessitas.*

VIRGINITAS.

Virginitas in quo consistat, et quomodo admittatur, Medici varie sentiunt. Ea in puella physice amittitur per apertionem sive distensionem partium quæ claudunt vas genitale; in maribus per effusionam seminis. Ut ea in utrisque moraliter amittatur, debet apertio vasis et effusio seminis esse voluntaria, et laureola virginitatis amittitur tam a femina quam a masculo per pollutionem voluntariam, l. 3, p. 1, n. 917. Virginitas quoad statum, manet in facie Ecclesiæ, quandiu claustrum virginitatis non est violatum in puella ab extrinseco, in masculo autem per copulam, carnalem, Virginitatis status est perfectior statu Matrimonii, l. 6, p. 3, n. 13.

BEATISSIMA VIRGO.

B. Virgo fuit capax Baptismi, l. 6, p. 1, n. 180. Secundum plures etiam suscepit Extremam-Unctionem, n. 181. Non fuit capax absolutionis, l. 6, p. 2, n. 585.

VIRGO.

Virgini non licet ad castitatem servandam directe se occidere, licet tamen ei certo mortis periculo se exponere pro servanda castitate; etiam pro servanda sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret se non consensuram, l. 3, p. 1, n. 769. Non tenetur, per se loquendo, subire manus Medici vel Chirurgi ad vitam servandam, si id gravissime horreat, ib. et n. 776. Licet virgini occidere invasorem pudicitiæ, si violationem aliter evadere non possit, n. 798. Potest, licet post actum fugienti, a quo per vim tacta, vel osculum furtivum accepit, alapam infligere, n. 805. V. *Puella.* Virgo putans commixtionem corporum non esse necessariam ad generandam prolem, valide contrahit Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 536. Quæ virginitatem amisit, an admissionem petere et valide profiteri possit inter virgines, etc. An ad Officia Abbatissæ, etc., V. *Religio.* An legatum virginibus factum acceptare et retinere possit. V. *Legatum.*

Virtus Religionis. V. *Religio.*

VIRTUTUM ACTUS FORMULA.

Virtutum præcipuarum actus formula, quomodo prælegenda ægris. V. *Confessarius ægri.*

Vis. V. *Metus.*

VISITATIONES DIVINÆ.

Visitationes divinæ diversimode conceduntur tyronibus proficientibus et perfectis. Eæ expectandæ sunt et non extorquendæ a Deo, l. 6, p. 2, n. 1896. Media eas obtinendi sunt moderata earum petitio; exercitiorum spiritualium ordinariorum accurata observantia, maxime in summis ariditatibus; humilitas; sequi eo quo impellunt et conare ex iis capere fructum, ad quem tendunt, etc., ib. Indicia advenientium sunt impulsus subiti et admonitiones animæ, ut attenta sit et quieta: item desiderium fervens et confidens petitio interni Dei colloquii, n. 1897. Indicia præsentium sunt subita et sine causa naturali facta commutatio animæ a priore statu obscuro vel tepido aut timido, cognitio Dei, veritatis alicujus cum nova luce vel modo insolito etc., n. 1898. Indicia abeuntium sunt, si anima redeat ad dispositionem quasi naturalem et ordinariam; si redeat solita inquietudo, timor, obscuritas, ariditas, etc., 1899. Eæ fiunt diversimode in figuris et speciebus, quæ cadunt sub sensus: in imaginatione seu phantasia per figuras et similitudines, etc., n. 1900. Earum signa sunt, si omnia sint conformia veritatibus Catholicis et tendant ad finem bonum; si sint in sola parte superiori animæ, vel in hac primo ortæ, si sensum et saporem aliquem humilitatis in fundo cordis imprimant, etc., n. 1901. Causæ, cur subtrahantur vel non dentur, sunt, quia illis uti nescimus; quia socordes sumus in recollectione interna; quia in exercitiis ordinariis necdum sumus perfecti; ob defectum mortificationis, avulsionis a creaturis, abnegationis perfectæ sui, etc., n. 1092.

VITA.

Vitam propriam ordinarie non licet postponere alienæ, l. 2, n. 168. An et quando eam liceat abbreviare, quomodo eam defendere, etc., V. *Homicida.*

VITIUM CORPORIS.

Vitium corporis impediens Sacerdotium, videtur etiam impedire alios Ordines et Tonsuram, l. 6, p. 2, n. 2221. Vitium tale superveniens Ordinibns susceptis, non impedit eorum exercititium, ad quod manet habilitas, ib. Vitium corporis in Beneficiando, quod eum reddit inhabilem ad decenter præstandum officium Beneficiis annexum, etiam reddit eum incapacem Beneficii, v. g. si sit cæcus, surdus, mutus, carens uno oculo, surdaster, balbutiens; si laboret quasi continua paralysi aut podagra; si careat primaria aliqua corporis parte, vel ita deformis sit, ut sine notabili horrore et scandalo munera Ecclesiastica obire nequeat, etc., l. 4, n. 782. Vitium corporis superveniens alicui post susceptum Clericatum, ob quod fit irregularis, non impedit, quomi-

nus promoveri possit ad Beneficium, cujus officium non impeditur : quod si per vitium superveniens reddatur inhabilis ad legendas Horas, est inhabilis ad omne Beneficium, n. 783. V. *Irregularis.* Vitium impediens Prælaturam, V. *Prelatus.*

VITIUM MERCIS.

Vitia mercis, quæ, et quando aperiri debeant, etc. V. *Emptio.*

VIVENS.

Vivens invalide applicat animabus sacrificia et preces pro se defuncto faciendas, l. 6, p. 2, n. 1334. V. *Applicatio Missæ.*

VIVÆ VOCIS ORACULUM.

Vivæ vocis oraculum est privilegium a Pontifice concessum, ore prolatum et sufficienter dictatum, ut scribi posset; per accidens autem contigit, ut non scriberetur, vel certe non litteris authenticis, l. 1, n. 850. Talia multa variis concessa sunt, an autem, et quæ ex iis revocata sint. V. *Privilegium.*

UNCTIO.

Unctio est antiqua cæremonia Ecclesiæ Christi, l, 6, p. 2, n. 2116.

Unctionis Sacramentum. V. *Extrema-Unctio.*

Unctiones ab initio Ecclesiæ fuerunt multiplices, l. 6, p. 1, n. 381, p. 2, n. 2086.

UNIO BENEFICIORUM.

Unio Beneficiorum. V. *Beneficium, Episcopus, Papa.*

VOLUNTARIUM.

Voluntarium quale requiratur ad peccatum. V. *Peccatum, Effectus peccati.*

VOLUNTAS.

Voluntas sola potest formaliter peccare, l. 5, a n. 64.

VOLUNTAS DEI.

Voluntas Dei alia dicitur primaria, antecedens, per se et intentiva, qua vult ea quæ lex æterna et naturalis præscribit, etc. Alia secundaria, consequens per accidens et permissiva, qua vult ea, aut saltem permittit, quæ invincibiliter putantur esse honesta et licita, vel etiam obligatoria, quamvis ea non sint conformia voluntati primariæ, absolute, antecedenti et per se, imo etiam materialiter illi sint opposita, etc., l. 1, a n. 29, 338. Voluntas Dei per accidens et consequens, nostro loquendi modo, est omni æternitate prior ac omnino independens ab omni existente operatione particulari hominis, n. 339.

VOLUNTAS HOMINIS.

Voluntas humana potest determinare intellectum ad assentiendum motivo uni, licet pro opposito occurrat aliud æque probabile, si sit materia juris, et motiva non sint utrinque omnino similia et ejusdem rationis ; idem etiam potest in materia facti si motiva se mutuo directe non elidant, l. 1, a n. 398. Etiam potest voluntas in materia juris determinare intellectum ad assentiendum motivis minus probabilibus, licet pro opposito occurrant probabiliora, a n. 414. Voluntas illius, in cujus favorem concessa fuit censura, sufficit ad eam suspendendam, ne incurratur, l. 7, n. 101. Voluntates pias etiam ultimas an Episcopus possit immutare. V. *Episcopus.*

VOLUPTAS.

Voluptas sensibilis an quæri possit propter se ipsam. V. *Delectatio.*

VOMITUS.

Vomitum creare licet, si judicetur esse salubris, l. 5, n. 307.

Votiva Missa. V. *Missa.*

VOTUM.

Votum est promissio facta Deo deliberate de bono possibili et meliore. Dividitur : 1. In *Absolutum*, quod fit sine ulla conditione et *Conditionatum,* quod fit cum ea. 2. In *Solemne,* quod ut tale acceptatur ab Ecclesia ; et sunt hæc duo. Votum Castitatis, quod majoribus Ordinibus est annexum et votum Professionis Religiosæ ; et *Simplex,* quale est omne votum, quod talem solemnitatem non habet. 3. In *Reale,* cum pecunia vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur; et *Personale,* cum aliqua hominis actio vel cessatio ab actione promittitur. His aliqui addunt mistum, ex utroque, l. 3, p. 1, n. 360. Ad votum requiritur intentio, deliberatio et libertas perfecta, n. 363, 380. Talis usus rationis sufficit, qualis et ætas, n. 363. Quæ autem ætas ad hoc requiratur et sufficiat. V. *Ætas.* Votum an differat a proposito, etc. V. *Propositum.* Voti causa impulsiva dicitur, quæ ad celerius et libentius vovendum excitat, n. 372.

Pro resolvendis dubiis circa vota serviunt hæ regulæ : 1. *In dubio melior est conditio possidentis,* etiam probabilius, etiamsi propendeat in votum factum. 2. *Obligationes gratuitæ sunt potius restringendæ quam ampliandæ.* 3. *Dubitans, amplius an minus, tenetur tamen ad minus.* 4. Si non ita diu, postquam quis aliquid statuit, dubitet, an voverit, vel an hoc vel illud voverit, nec ne, judicabit se non vovisse. 5. Si verba, quibus quis usus est, ex se non significent votum, promissionem vel pactum, in dubio præsumitur non vovisse : quod si ex se significent votum, etc., præsumitur vovisse. 6. Præsumptio habetur pro veritate, quandiu non eliditur alia majore vel æquali, etc., l. 3, p. 1, n. 381, 382. Si sciens se vovisse, dubitet, an se voluerit obligare vel Deum invocare, obligatur voto, n. 384. Si quis dixerit ; *O Mater Dei! nolo ullam unquam uxorem ducere, sed volo te pro sponsa habere et fieri Religiosus ;* si postea sine ullo scrupulo etiam ejus dicti memor uxorem ducat, signum est, non habuisse animum vovendi, n. 385. Qui dubitat, an sciverit, quod votum afferat obligationem gravem, videtur obligari voto, maxime, si id habitualiter sciverit, n. 386. Sciens se vovisse, sed dubitans, an cum sufficienti deliberatione et usu rationis ob defectum ætatis, si voverit ante septennium, votum non obligat; si post septennium, probabilius obligat, uti etiam, si dubius sit, an ante septennium expletum illud emiserit ; quod si dubitet, an passio ita obscurarit mentem, ut non adfuerit nisi semiplena advertentia, ordinarie standum est pro valore voti, n. 363, a n. 387. Qui vovit sub conditionibus et dubitat, an eas intellexerit copulative, an disjunctive, non tenetur voto, nisi utraque conditio impleatur,

n. 389. Sciens se vovisse jejunium, v. g. pro die Martis, si dubitet, an habuerit intentionem supplendi alia die, si ista negligeret, non tenetur supplere alia die, n. 390. Si quis expleta probatione coram Superiore vota emiserit ita turbatus, ut nullam formalem deliberationem vel advertentiam habuerit: imo quamvis putet se voluntarie distractum fuisse, tamen vota illa ordinarie sunt valida, n. 367. Certus se vovisse Religionem, sed dubius, an Religionem in genere, an hanc vel illam particularem, eligere potest, quam volet; idem est de voto Castitatis, an perpetuam, an temporalem intellexerit, nisi dixerit: *Voveo Castitatem.* Tum enim præsumitur absoluta et perpetua, n. 391. Sciens se vovisse Castitatem et Religionem, sed dubitans, an Castitatem dependenter a Religione, non tenetur ad eam, si ad Religionem non admittantur, num. 392. Certus se vovisse Religionem, sed dubius, an perseverantiam in illa, etiam hanc vovisse præsumitur, nec potest sine causa e Novitiatu exire, n. 393. Qui primum invalide vovit, sed postmodum votum renovavit, dubius autem, an dependenter vel independenter a prima emissione, non obligatur, nisi sint vota Religionis, contra quæ per integrum quinquennium non sit protestatus, num. 394. Quando ceesavit causa, ob quam emisisti votum, si dubites, an fuerit finalis, an impulsiva, debet censeri fuisse impulsiva, adeoque non cessare votum; idem est, si voto superveniant tales difficultates, ut dubites, an volueris, illarum absentiam sub conditione fuisse inclusam, necne, n. 395. Dubius an exsecutio voti sit possibilis necne, tenetur tentare, nisi valde grave ipsi inde incommodum impenderet, n. 396. Dubius, an votum suum sit de re bona, an mala, tenetur saltem interrogare, n. 397. Sciens se vovisse, sed dubius, an expleverit, tenetur voto, n. 398. Qui opinatur ex motivo probabili, se vovisse, si non habeat motivum probabile, quod non voverit, tenetur voto, n. 383. Votum in ebrietate factum, etiam ante prævisum est invalidum et non obligat, nisi ante ebrietatem in eam obligationem consenserit, posito quod in ebrietate promitteret, n. 363, 368. Ut quis dubitet, an in ebrietate vel phrenesi votum fecerit, graves rationes requiruntur, quæ si absint, standum est pro libertate contra votum. Quod si dubitet, quanta ebrietas fuerit, in qua votum emisit, non obligatur voto, si tanta fuerit, quæ non reliquerit plenam libertatem, idem est de semidormiente, n. 388. Ficte et sine deliberatione voveus non obligatur voto: peccat tamen sic vovendo, n. 363, a n. 369. Ad votum non sufficit nudum propositum, etiam firmissimum, l. 3, p. 1, n. 363. Ad illud sufficit aliquando promissio implicita, ib. Votum nullum est, si quis haberet intentionem promittendi, sed non se obligandi, ib. Videtur esse Votum, si quis dicat: *Domine, redde sanitatem et vivam caste,* n. 364. Vovens, si sciverit votum afferre obligationem gravem: vel si id nesciverit, si sciat quid sit vovere et voveat juxta modum ordinarium, obligatur voto, n. 365. Votum, quo quis vovit, v. g. diebus Sabbatinis audire Missam, ut artem vel scientiam aliquam perfecte caperet si nihil cogitarit de Deo vel Sanctis quibus promitteret, nec sciverit distinctionem inter proponere et vovere, quamvis prima Sabbati putarit se peccaturum graviter, si Missam non audiret, non videtur obligare, n. 366. Materia voti debet esse possibilis et non solum bona, sed etiam melior, quam oppositum, sive ejus omissio, l. 3, p. 1, n. 339. Si quis votum fecerit de re partim possibili, partim impossibili, partim apta, partim inepta, si expresse noluerit obligari ad partem, nisi obligaretur ad totum, voto non obligatur; quod si hanc voluntatem non habuerit et materia una spectato communi usu vovendi non pendeat ab altera, obligatur quoad partem possibilem vel aptam, non vero si partes inter se copulari soleant Item, si inter partes una sit principalis, altera tantum accessoria, si principalis etiam sola sit possibilis et apta; ad eam obligatur, non vero, si sola accessoria sit possibilis vel apta, n. 400. Si quis voverit nunquam peccare mortaliter, aut venialiter deliberate, vel in certo genere venialium, obligatur voto, n. 401. Si voverit nunquam amplius peccare in genere, si voluntatem expressam habuerit non obligandi se ad fugam mortalium, nisi simul obligaretur ad fugam omnium venialium, non obligatur voto: quod si divisibiliter se obligaverit et quantum obligari potest, tenebitur ad fugam mortalium, n. 402. Si voverit vitare omnia venialia, non obligatur, n. 399, 403. Si voverit confiteri omnia venialia, tenetur ea confiteri quæ memoriæ ante Confessionem occurrunt, n. 404. Materia quæ sit apta et quæ inepta voto, judicandum est ex tempore, pro quo et non in quo sit votum n. 405. Si materia, dum quis vovet, non sit apta pro eo tempore, pro quo vovet, si postea fiat apta, ordinarie non obligat, n. 406. Si, dum quis vovet, sit apta et per tempus fiat inepta, votum, per hoc tempus non obligat, sed suspenditur, n. 407. Votum, ut sit invalidum, eo quod sit impeditivum majoris boni, debet esse impeditivum majoris boni, quod vovens habet tunc, cum vovet et non cujuscunque, n. 408. Si res votiva in se sit melior, sed non respectu voventis, probabilius votum non obligat, n. 409. Si quis sic voveat: *hodie vel jejunabo, vel me inebriabor,* votum nullum est, nisi intentio voventis fuisset conditionata tantum, ita ut voveret jejunare, si ante prandium non haberet voluntatem se inebriandi, n. 410; si sic voveat: *Non ero Religiosus, vel ero Carthusianus,* si judicet hanc Religionem sibi esse aptissimam, nullam autem aliam sibi esse aptam, Votum est validum, alias non, n. 411. Si quis voveat Religionem amplecti, ut laute vivat, Votum est validum, n. 412. Si Carthusianus voveat nunquam, ne in infirmitate quidem, comedere carnes, probabiliter obligatur Voto; n. 413. Si materia Voti sit omnino indifferens, Votum est invalidum, nisi ex circumstantiis vel fine fiat bona, n. 399, a n. 414. Si materiæ Voti bonæ adjungatur finis vel circumstantia mala, tenens se ex parte rei votæ, Votum est invalidum; validum autem est, si finis vel circumstantia mala se teneat tantum ex parte voventis, n. 399.

Voti finis, quo deficiente cessat votum, est triplex: 1. Qui communis est omnibus votis, est divinus cultus et honor. 2. Est specialis et intrinsecus materiæ promissæ. 3. Est extrinsecus, qui per Votum intenditur obtineri, l. 3, p. 1, n. 371. Si essent duo extrinseci fines voti, quorum unus obtineri posset et non alter, si quis vovisset ita divisibiliter, ut etiam deficiente alterutro vovisset, tenetur Voto; alias non, n. 372. Si sit error circa finem voti et motivum ejus, Votum non obligat, a n. 373. Si ignorantia vel error circa circumstantiam sit magni momenti, Votum non obligat, nisi ex circumstantia rei a te promissæ sint intrinseca, a n. 377. Si error sit circa substantiam, Votum nullum est, n. 363. Si error sit circa conditionem

substantialem, et sit de re parvi momenti, Votum est Validum ; item, si sit tantum circa materiam impulsivam ; alias nullum est, n. 363. Si finis voventis sit venialiter malus, præter peccatum, quod est desiderium illius finis, etiam committitur veniale contra Religionem, n. 422.

Votum non vovendi, si sit absolute excludens omnem libertatem vovendi, nullum est ; si autem excludat tantum temeritatem vel imprudentiam, validum est ; quod si postea cum reflexione ad prius votum, temere fiat votum, illud est validum, si sine illa reflexione fiat, etiam est validum, nisi vovens antea habuisset expressam voluntatem se nunquam in posterum obligandi, eaque moraliter duret, l, 3, p. 1, n. 416. Votum non petendi dispensationem, si sit absolutum, est invalidum : si autem sit eam non petendi sine causa, quæ etiam in dubio de intentione præsumitur, est validum, n. 418. Votum non admittendi Prælaturam vel Dignitatem, ex bono fine emissum est validum, n. 419. Votum Religiosi, impuberis, uxoris, servi, de re per se quidem bona et honesta, sed illis legitime quoad substantiam interdicta, est irritum ; quod si materia tantum quoad modum interdicta sit, sub conditione impetratæ licentiæ, est validum, n. 420. Votum factum in gratiarum actionem pro re mala præterita, probabiliter est validum, n. 421. Votum rei illicitæ, vanæ etc., est invalidum et qui vovet mortaliter mala, vel ob finem mortaliter malum, peccat mortaliter etiam contra Religionem, esto exterius tantum fiat sine animo explendi vel promittendi ; qui vero ex fine extrinseco vovet leviter mala, peccat leviter, eodem modo etiam peccat, qui talia vota exsequitur, n. 399, a n. 422. Votum rei indifferentis vel ob finem indifferentem imprudenter factum, est tantum veniale, n. 425. Votum factum ex metu injuste incusso ad votum ipsum extorquendum, est invalidum ; factum autem ex metu non ad id extorquendum incusso, validum est, n. 363.

Votum soli Deo factum tantum obligat ad hoc, quod melius est : simul homini factum, obligat ad omne, quod non est certo illicitum, l. 1, n. 439. Obligatio voti tanta est, quanta tum quantitas materiæ permittit; tum intentio voventis designat, l. 3, p. 1, n. 427. Obligationi Voti personalis non potest satisfieri per alium, potest autem voti realis, si fiat ex re propria voventis, n. 427, 477. Vota realia defuncti hæres solvere tenetur, non vi voti, sed ex justitia : idem fere est, si communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, qui tamen vi pacti vel statuti interdum tenentur, n. 427. Si quis Religionem ingressurus voveat Ecclesiæ, verb. grat. calicem, et sub finem Novitiatus instituat Monasterium hæredem, et Possessionem emittat, Monasterium ad nihil tenetur, nisi Parochus nomine Ecclesiæ promissionem acceptasset, vel vovens ante Professionem moreretur, n. 478. Si quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licite potest, v. g. rogando, persuadendo, etc., nec alter eo voto tenetur, nisi illud ratificaverit, n. 427. Obligatio voti quanta sit, ex his regulis discerni potest : 1. Votum obligat secundum intentionem voventis, et non ultra. 2. Quando non constat de intentione voventis, juxta naturam materiæ promissæ obligatio censeri debet. 3. Si post discussam voventis intentionem et materiam inspectam adhuc dubium sit, qualis sit voti obligatio, verba promissionis attendi debent, et secundum communem usum accipi. 4. Si omnibus illis consideratis adhuc dubia sit obligatio voti, votum in favorem voventis interpretari debet. 5. Illa materia est gravis respectu voti, de qua posset dari præceptum obligans sub mortali. 6. Qui vovet talia, qualia etiam pæcipi solent, censetur ad tale opus se obligare, quale a fidelibus præstari solet ex præcepto. 7. Qui se obligat ad finem, etiam se obligat ad media ordinaria, non extraordinaria. 8. Si voto non sit additum tempus implendi, obligat quamprimum commode fieri potest. 9. Quando obligationi voti nullus est præfixus finis, censetur votum perpetuum, l. 3, p. 1, n. 428. Obligatio voti potest esse levis, quamvis materia sit gravis, n. 427, 429. Si totalis materia sit levis absolute, obligatio ejus non est gravis. nec graviter peccatur, etiamsi tota omittatur, n. 427, 448. Si sint plures materiæ leves, quas quis diversis votis pro eadem die vovit, quæ simul sumptæ faciant gravem, si vota facta sint ex diversis motivis, obligatio ad eas probabilius non est gravis; si autem ex eodem motivo particulari facta sint, probabilius obligatio ad eas videtur esse gravis, et peccari graviter, si una die tantum omitteretur, ut inde resultaret materia gravis. Verum hic in intentionem voventis inquirendum est, et in dubio de illa standum est pro minima obligatione, n. 449. Si sit materia parva, quam quis vovit singulis diebus, si votum sit affixum diei, obligatio cum die probabilius transit, et nunquam fit gravis, quotiescunque etiam omittatur : quod si diei affixum non erat, probabilius ad materiam gravem perveniri potest, et obligatio fieri gravis ; an autem affixum sit diei, necne, recurrendum est ad intentionem voventis, et in dubio præsumendum, quod vovens noluerit obligationes unius diei copulari cum obligatione alterius diei, ideoque semper tantum peccare venialiter, n. 450. Si materia, quam quis vovit, sit certa et determinata, et hæc pereat, non tenetur vovens ad aliam, n. 427. Qui vovit aliquid pro certo tempore, illo transacto ordinarie ad nihil obligatur, nec prævidens impedimentum tenetur prævenire, nisi jam sit in tempore obligationis, n. 427, 447. Si tempus ideo designarit, ne nimium differretur exsecutio voti, adhuc tenetur post illud tempus ; si autem intenderit ita affigere tempori, ut cum eo finiretur obligatio, elapso tempore non amplius tenetur, a n. 442. Qui vovit jejunare integro anno sine interruptione, si tempore aliquo intermedio omittat, tenetur novum annum incipere ; quod si expressam illam voluntatem non habuerit, satisfacit postea supplendo, etc,, n. 445. Qui vovit sine certo loco v. g. ingredi Religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque Monasterium illius ordinis, et loca aliquot non nimis dissita pro admissione adeundo ; quod si post ingressum remittatur, saltem cum justa causa, satisfecit voto, l. 3, p. 1, n. 427. Qui vovit sine certa qualitate, v. g Religionem, satisfacit ingrediendo quacunque, ib. Qui vovit sine certa quantitate, satisfacit dando quantumcunque voluerit, modo non tam parum, ut videatur potius irridere, quam implere votum, ib. Qui vovit curare legi Missam, et Sacerdoti stipendium dedit, quamvis resciat illum non legisse, ad nihil tenetur ultra, n. 430. Qui vovit Castitatem, peccat ineundo Matrimonium, quamvis mutuo consensu ambo vellent esse casti, n. 431. Qui vovit orare Rosarium, satisfacit orando cum alio ; item, si per tempus aliquod decades ab invicem interrumpat, n. 332. Qui vovit quotidie audire Missam, satisfacit die festo audiendo unam ; probabili-

ter etiam, licet per eam satisfacere noluisset, n. 433. Qui vovit alere pauperem, non satisfacit alendo patrem suum egenum, n. 434. Qui vovit peregrinari Romam, etc., satisfacit, si peregrinetur eques, n. 435. Qui vovit peregrinari eques, si equitandi occasionem non habeat, non tenetur peregrinari pedibus. n. 436. Qui vovit Virginitatem per se loquendo, probabiliter non tenetur ad perpetuam Castitatem, sed tantum ad servandam carnis integritatem, n. 437, 561. Qui vovit omnibus anni diebus jejunare, ordinarie non obligatur Dominicis, nisi id specialiter etiam voluerit, n. 438. Qui in juventute vovit certis diebus jejunare, probabiliter non obligatur, si ad annum 60 pervenerit, n. 439. Qui vovit e tribus calicibus unum dare Ecclesiæ, si fures duos rapiant, probabilius tenetur totum tertium dare, n. 440. Qui vovit calicem, sed nesciens cui Ecclesiæ, probabilius pro qualitate dubii tenetur pretium dividere, num. 441. Qui vovit non amplius ludere v. g. chartis, si absolute voverit nil cogitando, an de usu moderato vel immoderato intelligeret, non tenetur abstinere a lusu moderato ; quod si etiam hunc intellexerit, vel non ludere etiam pro alio (quod ex fine voti colligi poterit, ex quo etiam gravitas vel levitas transgressionis hujus voti metienda est) etiam ab hoc abstinere tenetur etc., l. 3, a n. 452. Qui vovit non ludere, donec pater suus domum rediret, si hic in via moreretur, ordinarie obligatur tantum abstinere ad tale tempus, quo pater commode redire potuisset, n. 455. Qui vovit non ludere nisi consentiente altero, si hic alter moriatur, non amplius obligatur ; si autem fiat furiosus, adhuc obligatur, n. 456. Qui vovit in vindictam vel signum malæ voluntatis non ludere cum certo homine, vel non ludere in certa domo certo genere ludi, quia credebat hominem illum esse fortunatum in illa domo vel ludo, votum illud servare non debet, n. 457. Si mulier voverit non ludere, ut sic testetur dolorem de morte mariti, non tenetur voto ; quod si voverit in gratiam affinium, teneretur, n. 458. Qui vovit non bibere vinum, tenetur non desiderare efficaciter bibere, non peccat tamen in morosa cogitatione potus se delectando. n. 459. Qui vovit non bibere vinum, ut sic vitaret ebrietatem, non tenetur abstinere a cerevisia vel aliis potibus inebriantibus : probabiliter etiam non a vino adusto etc. qui, etiamsi multum vini bibat, non peccat mortaliter, si absit periculum ebrietatis ; si voverit, ne dilapidaret sua, non peccat bibendo de alieno, n. 460, 463. Si voverit vinum nullum bibere, idque unice ob mortificationem gulæ, licite bibit si ex eo nullam prorsus voluptatem percipiat ; si vero ex motivo temperantiæ, etiamsi voluptatem perciperet, is, ut peccaret graviter, deberet tam multum bibere, quantum pro potu unius prandii ordinarie sufficit homini temperate vino utenti, v. g. dimidium mensuræ, n. 494. Si voverit ob mala quæ cauat vinum, non cogitando de hoc vel illo, tenetur abstinere, quandiu vinum malum aliquod ei causare potest, n. 466. Qui vovit se tota die non gustaturum vinum, si sæpius per diem bibit, prima tantum vice peccat ; quod si vovisset se hodie tantum bibiturum aquam, toties peccat, quoties alium liquorem bibit, n. 465. Qui vovit non bibere vinum, licite sumit utramque ablutionem et si sit laicus, ablutionem post Communionem, n. 461. Si non possit servare votum, nisi parum vini sumat, tenetur parum sumere, n. 462.

Votum conditionatum non obligat cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur, dummodo id non impediverit per dolum ; imo et si malitiose per fraudem, dolum etc., impediverit, probabiliter tamen non obligat ; verum intentio voventis hic spectanda est, l. 3, p. 1, n. 427, 468. Si conditio tota non sit pendens ab arbitrio voventis peccat contra votum qui ante impeditam conditionem reddit se impotentem ad illud implendum; non autem peccat, si conditio pendeat ab arbitrio voventis, n. 467, l. 6, p. 3, n. 463. Votum ingrediendi Religionem sub conditione, si pater consentiat, obligat, si ante consensum moriatur, vel non contradixerit, et postea consentiat; quod si primo consenserit, et postea contradicat, probabilius non obligat, l. 3, p. 2, n. 469. Votum anno sequente ingrediendi Religionem factum ob indigentiam patris et sororis, sub conditione, si pater interea moriatur, et soror Matrimonium ineat, probabiliter obligat, si hi supervivant et ditescant, contrarium tamen etiam est probabile, n. 470.

Votum pœnale tribus modis fieri potest : 1. Ut quis voveat non evitationem culpæ, sed solam ejus pœnam, qui si culpam admittat, non tenetur in Confessione mentionem facere voti. 2. Ut collective voveat evitationem culpæ et solutionem pœnæ post culpam admissam, qui dum confitetur culpam, simul addere debet omissionem pœnæ contra votum. 3. Ut disjunctive voveat utrumque, vel evitationem culpæ, vel solutionem pœnæ, qui dum culpam confitetur, non tenetur mentionem facere voti, nisi admisisset culpam nolens implere pœnam, l. 3, p. 1, n. 471. Qui vovet v. g. se non inebriare sub pœna aliqua, si sine culpa se inebriet, vel cum levi culpa, vel cum gravi culpa, sed immemor plane voti, non obligatur ad pœnam, si cum culpa gravi memor voti, sed immemor pœnæ, probabiliter tenetur ad pœnam, nisi pœna esset gravissima, v. g. Religionis, Castitatis, etc., a n. 472. Qui vovit pœnam solvere si transgrederetur votum, probabiliter toties tenetur ad eam, quoties transgreditur; quod tamen alii videntur negare, n. 472. Si dubitet, an voverit toties pœnam solvere, quoties transgrederetur an autem tantum post primam transgressionem, probabiliter tenetur toties quoties; si pœna est ordinaria, quæ iterari consuevit ; si autem sit gravissima et exorbitans, quæ iterari non consuevit, tenetur tantum prima vice, n. 474. Qui scit, quod sibi pœnam imposuerit, sed nescit quam, probabilius tenetur unam determinare, ad quam tenetur : quod si neseiat, an sub pœna emiserit votum, ad nullam tenetur, a n. 475. Qui petit absolutionem a voto vitandi culpam sub pœna, probabiliter non tenetur mentionem facere de pœna, n. 476. Universaliter, quando quis excusatur a voto, etiam excusatur a pœna, n. 472.

Non est obligatio manifestandi votum suum, ut sic qui facilius media obtineat vel licentiam illud implendi, nisi ad hoc se obligarit saltem tacite, n. 451. Dolens se aliquid vovisse, non peccat maxime, si minus caute, vel tale aliquid voverit, propter quod sit ipsi periculum gravius vel sæpius peccandi, ib. Vota facta de diversis rebus, quæ aliunde non sunt præceptæ vel prohibitæ, sunt ejusdem speciei, ni vovens voluisset materiam, quam vovit ponere in materia illius virtutis, ex cujus motivo vovit, etc., l. 6, p. 2, n. 1000. Qui vovit jejunare ex motivo temperantiæ die jejunii ab Ecclesia præcepto, si Superior ex eodem motivo etiam imperet jejunium, si non jejunet, tria specie peccata committit, n. 1001. Si votum fuerit juratum, transgressio illius est

duplex specie peccatum, n. 1002. Voti pœnalis transgressio secundum speciem est diversimode confitenda, prout fuerit diversimode factum, n. 1003. Votum de re jam ante præcepta violans, duplex peccatum committit in Confessione exprimendum, l. 3, p. 1, n. 427. Qui vovit jejunare tota vita diebus Veneris, probabiliter etiam tenetur post annum 60, l. 3, p. 2, n. 1319, l. 4, p. 1, n. 439. Vota solvenda sunt ante legata; ante vota tamen realia debita justitiæ solvenda sunt, l. 3, p. 1, n. 479.

Qui vovit legere Missam, non potest pro ea accipere stipendium, nisi tibi reservasset applicationem fructus Missæ, l. 6, p. 2, a n. 162. Etiam votum unius Missæ probabiliter obligat sub mortali, n. 164. Votum Missæ non tantum est personale, et ab ipso vovente impleri debet, quando promittitur propria actio voventis; alias per alium impleri poterit : quod si vovens se nequeat resolvere, an cogitarit de propria actione, debet censeri votum personale, n. 165. Voto duplici aut pluribus aliquando satisfieri potest per unam Missam, si vota diversum finem ejusdem Missæ respiciant; sed hic spectanda est intentio voventis; secus est, si eumdem finem respiciant, l. 3, p. 2, a n. 775, l. 6, p. 2, n. 166.

Voti differendi causæ sufficientes sunt hæ singulæ : melior exsecutio voti, declinanda gravis molestia vel offensa aliorum, si quis sentiat se necdum satis idoneum ad perferendum id, quod vovit, etc., l. 3, p. 1, n. 446. Probabiliter etiam utilitas publica, gravis necessitas corporalis vel spiritualis, v. g. sororis, etc., ib. Vota, quæ durant usque ad mortem, minori tempore sine peccato differri possunt, quam alia, quæ tempore finiuntur, ib. Si vovens nullum tempus determinarit, nec dilatio imminuat de fine voti, nec incommodum afferat, nec habeat adjunctum periculum omittendi, probabiliter, per se loquendo erit tantum veniale, quantumcunque diu differatur, ib. Si votum ingrediendi Religionem sine causa differatur ad sex menses, reliqua vero, licet dilatione non minuatur, ad duos tresve annos, probabilius universaliter est mortale, ib.

Obligatio voti dupliciter tolli potest : 1. Nullius auctoritate interveniente; idque vel materiæ mutatione, vel ratione circumstantiæ aut prohibitionis, vel si fiat impossibilis absolute aut moraliter, vel etiam definitione conditionis, a qua pendebat. 2. Interventu auctoritatis humanæ; idque tripliciter : irritatione, commutatione vel dispensatione, qui tituli videri possunt, l. 3, p. 1, n. 480. Si materia voti etiam culpabiliter facta sit impossibilis, inutilis, etc., cessat obligatio voti, ib. Si ea fiat impossibilis quoad partem tantum, aut si materia talis commode dividi non possit, aut non soleat, cessat obligatio; alias manet obligatio ad illam partem, quæ manet possibilis; ib. Si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua accessoria tantum, dependenter a priori intenta, tunc si principale fiat impossibile, etiam cessat obligatio accessorii, non autem contra, ib. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, præstantius et Deo gratius impleri debet; alterum cessat. Quod si utrumque sit æquale, vel aliquis nesciat, utrum sit melius, impleri debet, quod quis prius vovit, et si hoc quis nesciat, libere unum eligere potest, ib. Qui et in quibus votis dispensare possint, etc. V. *Dispensatio in voto.* Quæ vota et a quibus irritari possint, etc. V. *Irritatio voti.* An obligatio voti major sit quam juramenti; item, an et quando per alium impleri possit, etc, V. *Juramentum.*

Voti simplicis violatio non est contra justitiam, l. 3, p. 1, n. 447.

Votorum expletio, quæ defunctus neglexerat, de se nihil operatur ad liberationem animæ; per accidens tamen prodesse possunt ratione priorum actuum, quos hæredes nunc eliciunt pro defuncto, l. 6, p. 2, n. 1345.

Votum solemne reddit personam jure inhabilem ad contractus vel actus contra votum, l. 2, p. 1, n. 360. Votum solemne probabilius solo jure Ecclesiastico Matrimonium dirimit, l. 6, p. 3, n. 583, 934. In eo sine causa dispensatus a Papa valide contrahit Matrimonium et debitum reddere potest, sed non petere, cum pergat obligari ad castitatem, n. 934, l. 1, n. 796. Votum simplex impedit tantum et non dirimit Matrimonium, exceptis votis simplicibus Societatis Jesu, quæ emissa Matrimonium postea initum irritant, l. 3, p. 1, n. 360, 515, l. 6, p. 3, n. 512, 579. Votum simplex perpetuæ Castitatis sponsalia facta probabilius non dirimit, l. 6, p. 3, n. 156, 189, 512. Votum ingrediendi religionem emissum post sponsalia, per se loquendo, est licitum : uti et votum profitendi, votum tamen ingrediendi non dissolvit sponsalia ex parte voventis; nec votum profitendi ea dissolvit, sed probabilius tantum suspendit, n. 190. Votum Castitatis vel Religionis præcedens sponsalia absoluta absque culpa et damno alterius inita, ea facit nulla, quamvis sint jurata, n. 93, 191. Votum perpetuo habitandi in aliquo Monasterio sine voluntate profitendi, non dissolvit sponsalia ex parte voventis; dissolvit tamen ea ex parte alterius, n. 192. Votum sacrorum Ordinum non dissolvit sponsalia, imo si absolutum sit, non autem si conditionatum, est illicitum : præsertim si illud factum sit in fraudem vel damnum sponsæ defloratæ, a n. 196. Qui emisit votum Castitatis ante vel post Matrimonium ratum, probabiliter tenetur primo bimestri negare debitum; quod reddere possit, tamen etiam est probabile; attamen probabilius nunquam licite illud petit, n. 357, 361. Qui post votum Castitatis Matrimonium contraxit et consummavit, tenetur abstinere a petitione debiti, l. 3, p. 1, n. 480. Votum Religionis aut sacrorum Ordinum post Matrimonium consummatum emissum est irritum, nisi intenderit illud implere post mortem uxoris, vel obtento divortio, l. 6, p. 3, n. 363. Votum non petendi debitum, post consummatum Matrimonium emissum est validum, uti et votum Castitatis tantum obligans ad non petendum debitum, n. 364. Votum Religionis statim post Matrimonium tantum ab utroque emissum sub pacto, ut uterque ingrediatur, per se loquendo, copulam non facit illicitam, n. 365. Votum viri sacrorum Ordinum statim suscipiendorum, uxore juveni manente in sæculo et uxoris juvenis Castitatem reciproce tum voventis, etiam ante consummatum Matrimonium emissum, utrumque est invalidum, n. 365. Voto Castitatis vel Religionis obstrictus, si ineat Matrimonium animo intra bimestre Religionem ingrediendi, probabilius peccat mortaliter, n. 423. Voto Religionis adeundæ obstrictus, e Novitiatu dimissus potest inire Matrimonium; non autem durante Novitiatu, l. 6, p. 3, a n. 465. Votum simplex Castitatis etiam coram Episcopo, etc., factum non est impedimentum dirimens Matrimonium, sed tantum impediens, n. 461. Votum sacris initiati dirimit Matrimonium contrahendum, n. 575. Idem facit ex dispositione Ecclesiæ, idque etiam post viri mor-

tem votum simplex Castitatis uxoris dantis marito potestatem suscipiendi sacrum Ordinem, n. 580. Votum Castitatis uxoris dantis viro potestatem ingrediendi Religionem, probabiliter idem facit, n. 581. Qui vovit virginitatem, per hanc intelligens continentiam a primo actu quo virginitas amittitur, peccat mortaliter, hac nondum amissa Matrimonium ineundo et prima vice petendo debitum, non aliis vicibus, n. 358. Qui vovit cœlibatum vel sacros Ordines, peccat mortaliter ineundo Matrimonium ex intentione consummandi et prima vice consummando, non aliis, idem dicendum est de eo, qui vovit Religionem, a n. 359. Votum Castitatis aut Religionis absolute probabilius obligat illum qui post votum emissum ita proclivis est in luxuriam, ut ipsi salubrius videatur inire Matrimonium, l. 3, p. 1, n. 881. Vota Religionis ad quæ obligent et quomodo violentur. V. *Religiosus.* Votum Religionis vel votum in ea perseverandi qui emisit, etc., ad quid teneatur. V. *Religio, sive Religiosus status.* Votum Castitatis vel Religionis ab impubere emissum commutari potest, l. 6, p. 2, n. 1462. Quæ vota et a quibus præterea commutari possint. V. *Commutatio voti.* Votum Castitatis. V. *Castitas.* Votum obedientiæ et paupertatis. V. *Religiosus.* Vota uxoris maritus directe irritare non potest, indirecte potest et quasi suspendere, in quantum præjudicant suo juri, qualiter etiam uxor viri vota suspendere potest, l. 6, p. 2, n. 368. V. *Maritus, Uxor, Conjuges.*

Vota non reservantur, nisi sint omnino libera, perfecta, plene obligantia, certo valida. Hinc non reservantur : 1. Votum ex metu etiam levi tantum, injuste incusso, emissum. 2. Votum Castitatis vel Religionis sub obligatione tantum levi factum ; item, si dubium sit, an quis intenderit se obligare graviter, quamvis hæc intentio præsumatur. 3. Si dubium, an quis voverit Castitatem perpetuam, an temporalem, nisi dixerit simpliciter : *Voveo Castitatem.* 4. In dubio, sive facti, sive juris, an sit reservatum. 5. Votum, quo quis se obligat ad emittendum votum reservatum. 6. Conditionatum, si ad vovendum potius moverit gravis necessitas vel indigentia aliqua, quam bonitas materiæ, v. g. *voveo Religionem, si convaluero.* Quod si voverit Religionem, *si pater consenserit,* si fuerit 20 annorum etc., est reservatum, 7. Pœnale, v. g. *voveo ingredi Religionem, si adhuc semel me inebriavero.* 8. Alternativum seu disjunctivum, cujus altera pars reservata non est : quod si pars utraque reservata esset, etiam votum illud reservatum esset, etc., l. 3, p. 1, a n. 544, l. 6, p. 2, n. 1462. Votum Castitatis ut sit reservatum, debet esse perpetuum, perfectum et absolutum omnimodæ Castitatis ; hinc : 1. Reservatum non est emissum ad certum tempus, nisi esset ad 100 v. g. annos etc. 2. Si quis diversis votis varie voverit, quæ simul sumpta facerent votum Castitatis totale, nisi ultimo voto intendisset omnia illa conjungere. 3. Votum non fornicandi, non nubendi, non petendi nec reddendi debitum. 4. Votum Castitatis conjugalis : nisi annexum sit Ordini militari, l. 3, p. a num. 556. Votum absolutum omnimodæ Castitatis emissum a conjuge post consummatum Matrimonium absque alterius licentia, non est reservatum; quod si emissum esset cum licentia irrevocabili alterius conjugis animo Religionem ingrediendi, probabiliter est reservatum uti etiam, si ejusmodi votum eo animo factum sit Matrimonio necdum consummato. Quod si factum sit ab utraque parte per mutuum contractum et conventionem irrevocabilem, est reservatum; alias non, l. 3, p. 1, n. 570. Votum perpetuæ virginitatis emissum ab eo, qui non cognovit differentiam inter Virginitatem et Castitatem, modo hanc absolute voverit, ordinarie probabilius est totale et reservatum; quod si differentiam illam cognoverit et virginitatem tantum voverit, probabilius est partiale et non reservatum, n. 561. Votum sacros Ordines suscipiendi non est reservatum, n. 562. Votum Religionis, ut sit reservatum, debet esse absolutum et perfectum Religionis proprie et simpliciter dictæ; alias reservatum non est, n. 565. Vota omnia sunt reservata, per quæ quis fit Religiosus, n. 566. In voto Religionis ineundæ posset dispensare Episcopus, si aliquis continentiam servare non posset, nec daretur recursus ad Papam vel Delegatum et esset periculum in mora, n. 567. Votum, quo Religiosus vovet eligere strictiorem Ordinem, non est reservatum quoad circumstantiam strictioris; nequit tamen irritari a Superiore, nam quoad hoc subest soli Papæ, n. 568. Votum perseverandi in Religione probabiliter non est reservatum, sed commutari potest, si quis in Novitiatu experiatur statum sibi non convenire, n. 569. Vota trium peregrinationum non sunt reservata, nisi sint emissa devotionis causa, n. 570. Vota soli Papæ reservata sunt: Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam et ultra marina, sive in Terram Sanctam, n. 537.

VOTUM PRO ELECTIONE.

Votum pro electione datum extra Capitulum per litteras, non valet, l. 4, n. 398. V. *Electio.*

URBANITAS.

Urbanitas an et quando excuset a jejunio. V. *A jejunio excusantia.*

USURA, USURARIUS.

Usura est lucrum immediate proveniens ex mutuo, ratione illius præcise intentum ultra sortem : sumpta pro contractu est obligatio reddendi aliquid temporale et pretio æstimabile ultra sortem præcise ratione mutui, quod est grave peccatum et debet restitui, l. 3, p. 2, n. 845, a n. 846. Datur in ea parvitas materiæ, n. 848. Est aliquando obligatio gratis dandi mutuum etiam cum periculo sortis, n. 849. Licite sperari potest gratitudo, n. 845, 907. Item licite quandoque potest moneri mutuatarius de gratitudine, n. 908. Non potest autem aliquid exigi tanquam debitum ex gratitudine vel benevolentia, n. 873, 885. Licite mutuum datur ad captandum alterius amicitiam, non vero cum pacto de obtinendo Beneficio vel Officio, n. 485. Licite datur mutuum ad recuperandum debitum certum, non autem ad acquirendum probabiliter tantum debitum, n. 485, 886. Licite aliquid accipit supra sortem mutuans, si adsit justus titulus, v. g. periculum sortis, n. 845, a n. 850. Item ratione expensarum et sumptuum, n. 845, 887, 945. Item ratione lucri cessantis, si v. g. 100 imperiales, quos dat mutuos, statuerit negotiationi exponere et jam occasio fuerit eos exponendi et alia pecunia defuerit, quam exponeret; quæ conditiones si defuerint, probabilius illicite aliquid supra sortem accipit, n. 845, a n. 858. Ut licite ratione lucri cessantis aliquid accipiat supra sortem, non debet a mutuante compensari posse de-

fectus pecuniæ absentis per aliquid aliud æque ipsi lucrosum et exerceri solitum, n. 860. Etiam licite aliquid accidit supra sortem, si præter pecuniam, quam mutuat, aliam reservet, qua mutuatarius semper satisfacere possit, n. 861. Licite petit certum pretium (saltem extra ditionem Pontificis) supra sortem juxta æstimationem, si de lucro faciendo, vel tantum, quantum deductis deducendis sibi decedit de lucro faciendo, n. 862. Etiam licite aliquid supra sortem accipit ratione damni emergentis, de quo damno alias sibi mutuanti secuturo probabilius mutuatarium monere debet: quod etiam verum est de circumstantiis periculi vel lucri cessantis, n. 845, a n. 863. Si ante tempus solutioni præfixum mutuans pateretur damnum ratione mutui, hoc resarcire non tenetur mutuatarius, nisi id pactum inductum sit, aut cogeretur ad mutuandum, n. 865. Si mutuans patiatur damnum ex mora solutionis tempore præfixo præstandæ a mutuatario, si id fiat cum, vel etiam (ubi consuetudo habet) sine culpa mutuatarii, tenetur hic damnum mutuanti compensare, licet de eo expresse non sit conventum, n. 866. Si titulo periculi sortis, lucri cessantis aut damni emergentis plus æquo petat mutuans, non committit propriè usuram, est tamen injuria et tenetur ad compensationem, n. 867. Illicite aliquid supra sortem accipit mutuans, quia privatur consolatione quam habebat in possessione suæ pecuniæ, l. 3, p. 2, n. 868. Item quia pecunia præsens melior est quam futura, n. 869. Item quia se obligat ad certum tempus non repetere, a n. 870. Item quia prorogat tempus restitutionis, n. 872. Item, quia anticipate solvit creditori, vel debitori concedit dilationem, n. 927. Illicite aliquid supra sortem exigit ab aliquo tertio, qui pro altero mutuum petit, n. 874. Licite aliquid accipit supra sortem, qui non considerat titulum determinatum, dummodo intendat contrahere omni meliori modo et sciat omnem bonum titulum non deesse, a n. 875. Illicite communiter aliquid accipit ab initio, quod postea dandum esset pro interesse, a n. 882. Usuram committunt Ministri Regum, Principum, etc., qui, ut anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt a creditoribus; item, qui aliquid accipiunt a debitoribus concessa dilatione ad solvendum, n. 927. V. *Emptio*. Usuræ ob justas causas permitti possunt, n. 925. Quæ pactà mutuo adjuncta sint usuraria. V. *Actum*. Si quis alteri permittat liberum usum pecuniæ apud ipsum depositæ, cum pacto, propterea aliquid solvendi, est usura palliata, num. 898. Si rem emat ab altero eamque ipsi pro pretio elocet, si id sincere faciat, excusatur ab usura; est tamen hic periculum usuræ, saltem mentalis, num. 899. Si adjiciatur contractus antichriseos, secundum jus canonicum videtur esse usura, per se loquendo, n. 901, 1115. Mutuare vetus v. g. frumentum, ut restituatur novum, quod sit melius et majoris pretii, vel ut restituatur in alio loco, ubi plus valet, etc., est usura, n. 845, 888, 891. Mutuare, ut postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuare vel vendere, etc., videtur esse usura, n. 845, 887, 905. Mutuare Principi vel Reipublicæ cum pacto, ut iterum, dum non solvitur, sit liber a tributis, est usura n. 845. Mutuare, ut mutuatarius colat agros tuos etiam pro pretio, videtur esse usura, n. 889. Anticipato pretio conducens operarios excusatur ab usura, num. 900. Mutuare, ut mutuatarius in alia re pro te fidejubeat est usura, num. 890. Mutuare, ut tibi remittat injuriam a te injuste illatam, est usura, num. 892. Item, ut ab eo tanquàm ex debito laudaris, commenderis, etc., est usura, num. 893. Mutuare, ut faciat aliquid aliunde debitum ex justitia, non est usura, ut faciat ex justitia aliquid tantum ex gratitudine vel caritate debitum, probabilius est usura, n. 894. Ut aliquid vicissim statim præstet, sed libere, non videtur esse usura, quod tamen est periculosum, n. 895. Ut pro 100, reddat post 10 annos 300, si vivat, alias nihil, non videtur esse usura, num. 696. Ut mutuatario licite imponatur pœna, si præfixo tempore non reddiderit mutuum, requiritur: 1. Ut pœna non apponatur pro pallianda usura, nec tanquam pretium dilationis, sed reipsa subsit periculum, etc. 2. Dilatio vel omissio restitutionis debet esse mutuatario culpabilis. 3. Pœna debet esse moderata et culpæ proportionata. 4. Mora debet esse notabilis et prudenter timeri, etc., n. 845, 897. Mutuare ea lege debitum, ut alter illud exigat, a quo non facile extorquebit est usura, qualis non est, si facile illud habere possit, l. 3, p. 2, num. 845, 906. Si, dum legatum non solvitur, petas interesse, non est usura, si testator voluerit, ut statim fruaris, n. 909. Cedere alteri contractum usurarium, sive rem sub usuris acceptam sub eodem onere usurarium, est licitum, quando hoc secundum mutuum vere esset causa damni emergentis et lucri cessantis mutuatario; alias probabilius est illicitum, num. 918. Obligare mutuatarium ut partem mutui accipiat in mercibus quibus non indiget, est usura, n. 345. Etiam est usura si mutuans contrahat, ut mutuatarius non reddat mutuum ante tempus, quo probabilius pluris valebit, n. 915.

Licite repetitur triticum, vinum, etc., mutuo datum, cujus pretium crevit, si nullum tempus statutum sit, quo redderetur; item, si tempus statutum sit, et initio incertum fuerit, an tempore statuto valor esset futurus major vel minor; item quamvis fere certum fuerit, quod res postea pluris esset valitura, si mutuans eam rem erat servaturus usque ad illud tempus; tum tamen æstimatio laboris, periculi, sumptuum in re illa usque ad illud tempus conservanda subtrahi debet, lib. 3. p. 2, num. 845, a n. 912. Licitum mutuum pecuniarium, quod mutuatum est secundum valorem intrinsecum, si valor materiæ crescat, secundum illum tunc currentem recipitur, illicite autem, si mutuatum sit secundum valorem extrinsecum, nisi aliter conventum sit; quod si valor decrescat, mutuatarius reddere debet valorem, in quo erat tempore, quo mutuo dabatur n. 845, a n. 910. Acceptum ex vi mutui sive bona sive mala fide, mutuans probabilius restituere debet; non autem ex gratitudine vel amicitia, quamvis animo usurario acceptum, si resciat mutuatarium voluisse dare; quod si ignoret, tenetur restituere; si dubitet, quo animo dederit, tenetur interrogare, et si rescire non possit, probabilius tenetur restituere, a num. 921. Acceptum ex timore mutuatarii, v. g. ne diceretur ingratus, ne mutuans alio tempore negaret mutuum, etc., probabiliter mutuans non tenetur restituere, nisi ipse illum timorem incussisset, n. 923. Acceptum ob vim mutui bona fide, si potuisset accipere ex alio justo contractu, si scivisset mutuans, probabiliter retinere potest, maxime si intenderit contrahere omni meliori modo; non autem si mala fide acceperit, n. 924.

Usurarii, et qui positive seu efficaciter cooperantur, si circa talem cooperationem mutuatarius sit invitus, tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 845, 926. Usurarius probabilius acquirit dominium usuræ,

item fructuum ejus, semper tamen cum obligatione damna compensandi, n. 919. Sive acquirat dominium usuræ, sive non, tamen fit dominus pretii pro re usuraria bona fide empta dati. n. 920. Usurario non alienigenæ domos locare in civitatibus, in quibus id majoris mali vitandi causa permissum est, licet, l. 2, n. 250, l. 3, p. 2, n. 1042. Ab usurario mutuum petere, uti etiam ei pecuniam mutuare, est licitum, si adsit rationabilis causa, l. 2, n. 267, 269. Usurarium juvans in numerandis pecuniis, in scribendis rationibus, etc., non peccat, n. 268. Usurarius publicus sive notorius non debet admitti ad Communionem Altaris, nec absolvi, nec sepeliri in loco sacro, nisi restituerit; tum etiam Testamentum ejus est irritum, l. 3, p. 2, n. 845. Talem in loco sacro scienter sepeliens est ipso facto excommunicatus, ib. Usurarium gaudere beneficio cessionis fori alii affirmant, alii negant, n. 439.

USUS PIUS.

Usus pii nomine ille intelligitur, vel qui ad cultum divinum, vel misericordiam spiritualem aut corporalem ordinatur, l. 4, n. 1355.

USUS MATRIMONII.

Usus Matrimonii est licitus et meritorius, si fiat ob generandam prolem ad cultum Dei, etc., propter fidem conjugalem ad vitandam vel propriam incontinentiam vel in altero conjuge, l. 6, p. 4, n. 9, a n. 287. Si fiat ob sanitatem corporis, est licitus, si finis primarius non excludatur, n. 293. Si fiat ob solam voluptatem, est illicitus et peccaminosus, n. 287, a n. 294. Est illicitus tantum materialiter, si ejus nullitas ab utroque ignoretur, n. 287. Si ab uno certo sciatur, in nullo casu est licitus, n. 287, 315. Est illicitus, si fiat ex pravo fine, si mente adultera, si sine causa modo indebito, si semen cohibeatur, si fiat loco indebito, si absque causa tempore indebito, n. 287. Quandoque est præceptus et debitus, a n. 361. V. *Actus conjugalis*, *Conjugium*, *Debitum conjugale*.

UXOR.

Uxores simul habere plures est illicitum jure divino, l. 6, p. 3, n. 11, 672. Uxor in copula, seminante viro, studiose continens semen, probabiliter videtur peccare mortaliter, nisi per hoc non intendat impedire generationem, n. 334. Habens post copulam motum vel situm corporis, ex quo scit semen e matrice effluere, peccat mortaliter, n. 336. Potest sed non tenetur debitum reddere viro amenti vel ebrio, n. 394. Semiamenti vel semiebrio tenetur reddere, ibid. Etiam tenetur, si vir alias pollutionem pateretur, ibid. V. *Vir*.

Uxor licite reddit debitum viro excommunicato, et contra, n. 398. Non tenetur reddere debitum cum periculo proximo vitæ suæ, illicite tamen etiam tum semen ejicit, n. 397. Uxor si gravi metu coacta cognoverit consanguineum mariti, non privatur jure petendi debitum, n. 377. Tenetur sequi virum quoad cohabitationem, nisi inde grave onus vel periculum timeatur, aut pactum de non mutando domicilio contractui Matrimonii sit additum, n. 401. Quando impedimentum criminis incurrat. V. *Impedimentum*. Ante evolutum bimestre a viro suo vi oppressa, probabilius adhuc in Religione inter viduas vel conjugatas profiteri potest; quod probabiliter etiam potest, quamvis metu gravi tantum coacta sit, nisi facta esset gravida, idque ob bonum prolis, n. 421. Uxor acatholici si convertatur, et maritus nolit renovare consensum coram Parocho Catholico, minans, se alias velle hunc vel ipsam tradere Prætori; item, si alteruter conjux recuset consensum renovare coram Parocho Catholico, et interim cogantur per Judicem sub pœna carceris convivere; item, si aliquis post sponsalia vel defloratione cogatur ducere aliquam, nec tamen ipsa velit comparere coram Parocho Catholico, adsitque v. g. periculum, ne capiatur Parochus Catholicus, si compareat, etc., ejus assistentia non est necessaria, n. 783.

Uxor graviter peccat, si notabilem summam accipiat ex bonis, invito marito, l. 3, p. 1, n. 1014. Licitum ei est retinere necessaria ad sustentationem suam et prolium ex bonis mariti debitis onerati et impotentis omnia solvere, l. 3, p. 2, n. 432. Non peccat bona aliqua subducendo, vel compensationis causa, si vir sit prodigus, vel pro victu, vestitu, cæterisque sibi vel familiæ necessariis, l. 3, p. 1, n. 1014. Potest e bonis communibus accipere sumptus necessarios ad medicinas pro familia et alia necessaria, renuente marito, n. 1021. Non peccat accipiendo ea, quæ maritus certo et facile concederet, si rogaretur, n. 1023. Potest de superfluis ex assignatis sibi a marito pro vestitu vel sustentatione ad certum tempus familiæ, libere disponere, n. 1024. Uxor absente vel fatuo marito bona communia expendere potest; item ea, quæ acquirit sua speciali industria; item paraphernalia : quod si maritus non sit ita fatuus, ut indigeat curatore, quamvis imprudenter res suas gerat, non ideo est licitum uxori in administrationem involare, coadministrare tamen potest, quantum erit necesse, n. 1014, 1022. Potest dare eleemosynas et munera secundum consuetudinem, quamvis maritus id illi prohibeat n. 1014. V. *Eleemosyna*. Item potest patri, matri, prolibus ex alio matrimonio, si pauperes sint, subvenire ex bonis communibus, si propria non habeat, et maritus nolit, probabiliter etiam fratribus, et sororibus, dummodo post mortem viri computet in sua parte, aut per modum eleemosynæ det, n. 1014, 1025. Uxori lite pendente contra se probabiliter debentur alimenta, si ex suis aliunde non habeat; idem est de marito, l. 6, p. 3, n. 458. Uxori, dum fit divortium, item adulteræ an et quando debeantur alimenta. V. *Conjuges*. Uxor filii alenda est a patre mariti, si filius eam alere non possit, nec alius velit, l. 3, p. 1, n. 699. Uxor tenetur restituere ex parapherniis, si furtum grave ex bonis communibus commiserit, n. 1014. Quorum bonorum dominium habeat, etc. V. *Bona*, *Conjuges*. Uxor transiens ad secundas nuptias, si ex priore marito liberos susceperit, illis debet, quidquid a priore marito donatione aut testamento acquisivit, l. 3, p. 2, n. 1153. Potest contrahere circa materias, quarum habet dominium et administrationem, n. 683. Probabiliter potest, saltem indirecte, irritare vota mariti, quæ præjudicant usui Matrimonii, educationi prolis vel administrationi familiæ; non tamen probabilius vota mariti de non petendo debitum, l. 3, p. 1, n. 493, l. 3, p. 3, n. 368. Non licet ei virum suum bannitum occidere, l. 3, p. 1, n. 792. Non excusatur a jejunio ex eo præcise, quia vir illud prohibet : attamen semel et iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offenderetur, etc., l. 2, n. 243, l. 3, p. 2, n. 2341. V. *Femina*.

UXORICIDIUM.

Uxoricidium an impediat Matrimonium. V. *Impedimenta Matrimonii*.

FINIS INDICIS CASUUM.

ABRINCIS. — EX TYPIS FLEURY ET Cie.

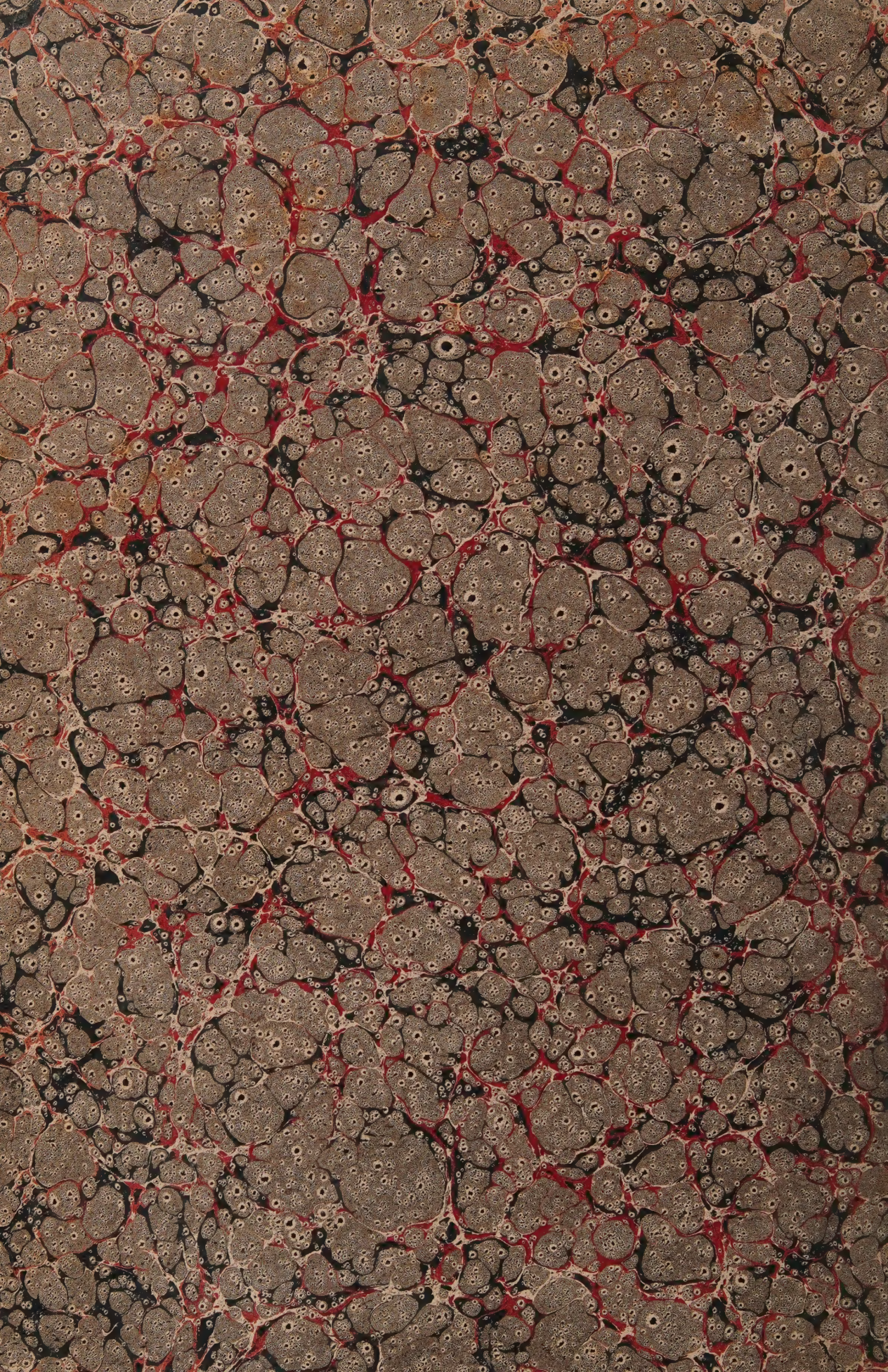

239.02
L119
46115
AUTHOR
LACROIX, S. J., CLAUDIUS
TITLE
Theologia Moralis.
Tomus IV. Editio Nova.
DATE DUE
BORROWER'S NAME
STORAGE - CBPL
46115
TED IN U. S. A.